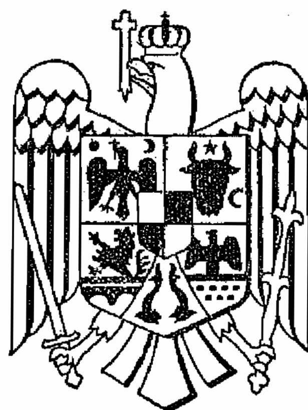
ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

O ENCICLOPEDIE ROMÂNEASCĂ

Dacă istoria ideilor are o însemnătate ce îmbrăţişează forme de organizare şi desfăşoară episoade deopotrivă de strălucite ca şi istoria întâmplărilor politice, iată România şi oamenii ei de ştiinţă înaintea unei fapte, care întrupează cum nu se poate mai bine acest adevăr, şi-i dă în acelaşi timp şi semnificaţia lui mai înaltă.

Intâile volume ale unei « Enciclopedii a României » pleacă în lume!

După ani de zile de muncă şi încordarea colectivă a celor mai bune puteri pe care le au specialiştii noştri din toate ramurile, începem să avem, în sfârşit, imaginea ţării şi a neamului românesc, aşa cum s'au închegat a doua zi după unire. Această imagine este ea însăşi, nu numai un izvor de putere. Răsărim de acolo, în ochii alor noştri şi ai celorlalţi, cu toate darurile unei depărtate şi mărețe origini, dar şi cu toate creaţiile şi virtualităţile unui popor în plină desvoltare.

A doua zi după răsboiul ce a adus lărgirea unor hotare neîncăpătoare şi nedrepte, ştiinţa s'a pus pe lucru, ca să păstreze şi să întărească. O formă ca şi cealaltă de vieaţă, se dovedeau drept expresia unui acelaşi avânt. Istoria ideilor şi istoria pragmatică se îmbină, se explică una prin alta şi se confundă, pentrucă sunt numai două înfăţişări ale unui singur act vital.

Era în 1920, la Cluj. Treceam cu Vasile Pârvan, atât de timpuriu smuls ştiinţei şi prietenilor, prin sălile de curs şi prin bibliotecile de seminar ale Facultăţii de Litere. Eram, împreună cu d-l N. Iorga, cei trei membri ai comisiei de naţionalizare a Universităţii transilvănene pentru numirea de profesori la Facultatea de Litere şi ne începuserăm eroic lucrările.

Ne opream dinaintea bibliotecilor de seminar şi de institute ştiinţifice. In afară de lucrările de specialitate, pe atunci toate în limbi străine, niciuna nu era lipsită de aceeaşi publicaţie, care ne urmărea cu multele ei volume, ostentativ. Ungaria avea încă dinainte de răsboiu, nu una, ci două enciclopedii. Cea mai nouă fusese întreruptă de împrejurări, dar, cu tot sfârşitul, cu un caracter de lichidare de stat şi de regim politic, al conflictului, ţara vecină a reluat-o după aceea şi a dus-o la capăt. Enciclopedia însemna pentru ea o manifestare de cultură, de protestare şi de revendicări. Luam în mâini acele volume grele şi frumos legate şi ne întrebam, când vom pune în locul Enciclopediilor ungureşti, o Enciclopedie a nouei Românii unite. *Era nu numai o constatare şi o părere de rău, în treacăt, ci ca un fel de legământ, dela începuturile României Noui, de acţiune viitoare în acea direcţie.*

In 1929, în anul când Institutul Social Român îşi sărbătorea un deceniu de existenţă bine întrebuinţată, am crezut că sosise timpul să pregătim un « Dicţionar social, economic şi politic al României ». Il priveam ca o încununare a silinţelor noastre de până atunci. Activitatea ştiinţifică în secţii, supusese unei cercetări întreaga realitate socială românească, iar colaborarea, în acest scop, a celor mai de seamă specialişti şi tehnicieni pe care îi avea România, punea la îndemână şi un instrument de lucru încercat. Hotărîrea a fost luată cu entuziasm, un prospect s'a publicat, întâile şedinţe şi consfătuiri s'au ţinut. Intâia noastră Enciclopedie, rezemată, ca material, pe studii monografice, iar ca doctrină, pe o ştiinţă în formaţie, a naţiunii, stătea să se realizeze.

După un an însă, România primea noua aşezare a Restauraţiei şi se însufleţea de o altă vieaţă.

Institutul Social Român, acum sub preşedinţia de onoare a Majestăţii Sale Regelui Carol II, căuta să dea o îndreptare chibzuită, atâtor iniţiative din afară, care începeau să-l solicite.

Capitolele acelui « Dicţionar social, economic şi politic al României », aşa cum le transcriem din prospect, urmau să se întâlnească într'o altă publicaţie enciclopedică a viitorului: Sociologie, Etică şi Politică generală; Istoria doctrinelor politice, economice şi sociale; Enciclopedie juridică; Drept constituţional; Drept administrativ; Drept public internaţional; Istoria dreptului român; Economie politică (istoria faptelor economice; economie politică teoretică; economie politică naţio-

nală; Finanțe; Statistică; Cooperație; Probleme agrare; Legislație industrială; Politică socială; Politică externă; Biografii politice; Legislație școlară; Legislație bisericească; Legislație militară; Istoria socială a Românilor; Geografia economică și politică a României; Cultura în România, și altele și altele.

Singura publicație enciclopedică pe care o avem, cunoscută sub numele de «Enciclopedia Română», a doctorului C. Diaconovich, fusese pusă la cale în 1896 de Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, cu acest scop mărturisit în prefața «Către publicul cititor român»: «...să dee publicului cititor român o oglindă cât mai fidelă a stărilor poporului nostru în toate țările locuite de Români și totdeodată să-l țină în curent și cu progresul culturii omenești».

La 25 de ani de când ieșise cel din urmă tom al «Enciclopediei române», nu numai că întâia ediție se epuizase, dar, față de marile schimbări prin care trecuse lumea și Românii, ea nu mai putea nici pe departe să fie «o oglindă cât mai fidelă a stărilor poporului nostru». De aceea, editura s'a gândit să scoată o a doua ediție și, cunoscând atât organizarea cât și planurile unei proprii Enciclopedii ale Institutului Social Român, și-a dat seama că ar putea să afle în el cel mai bun sprijin. Au început discuțiile preliminare, care au dus până la stabilirea unui sistem de fișe și la pregătirea unei săli speciale, deasupra localului librăriei Krafft din Sibiu, unde trebuia să înceapă strângerea și prelucrarea materialului. «Dicționarul social» intra, cu felul lui de înțelegere și cu materialul propriu, lărgind și mai ales înnoind, în cuprinsul vechei «Enciclopedii române».

Curând după aceea însă, Asociația «Astra» s'a gândit să scoată chiar ea această a doua ediție, rezemată pe membrii și activitatea secțiilor ei științifice dela Cluj. Iar pentru o bună chezășie de adâncime și de continuitate de lucru, «Astra» a intrat dela început în legătură cu Fundațiile Regale. Lucrul era cu atât mai ușor și mai firesc, dacă se ține seamă că Majestatea Sa Regele Carol II a fost urmărit de multă vreme de gândul unei Enciclopedii, ca o sinteză a națiunii și a momentului istoric, pusă la îndemâna tuturor.

El a văzut totdeauna această Enciclopedie, nu ca un dicționar general alfabetic, ci cu mult înainte de experiența franceză a domnului de Monzie, ca o colecție de probleme fundamentale, înmănunchiate organic.

«Enciclopedia României», care iese astăzi, se găsește astfel foarte aproape, prin plan și metodă de lucru, de Inaltele Lui vederi.

Aceste inițiative au ajuns la realizare în enciclopedia de față.

In 1932, d. dr. Virgiliu Leonte începuse lucrările pentru editarea unei Enciclopedii de proporții mai reduse, pe care, în 1936 a lărgit-o, luând contact cu planurile Institutului Social Român și ale Astrei. Făcând apel la cercetătorii și personalitățile acestor instituții, D-sa a condus cu o rară tenacitate la înfăptuire Enciclopedia României.

Ceea ce deosebește esențial «Enciclopedia României» de toate publicațiile asemănătoare, atât din străinătate cât și dela noi, și ceea ce ne-o face atât de scumpă, este că la temelia ei a fost pusă Națiunea.

Iată programul științific și editorial al Enciclopediei de astăzi.

Ideea universalistă, în forma ei clasică raționalistă, a lui d'Alembert și Diderot, sau în forma ei cea mai nouă, a d-lui de Monzie, a fost lăsată de o parte. Adevărata realitate, care este mereu prezentă și interesează până la acaparare, rămâne ideea națională. Neamul românesc, așa cum se alege el, cu multiplele înfățișări și năzuințe, din cercetarea monografică a satelor și orașelor, a problemelor și a oamenilor, face corpul plastic și variat al acestei Summe *de un nou fel. Idealul din visatul «Dicționar social, economic și politic al României», opera de maturitate a Institutului Social Român, a pătruns și a înflorit aci în libertate. Rezultatele acestei campanii de cunoaștere monografică organizată a țării, vor îmbogăți, vor transforma și vor ține mereu vii, edițiile următoare.*

Enciclopedia României va fi deci o Enciclopedie națională, nu universală, și vie, nu abstractă, a timpului în care trăim; ea va fi deci expresia vieții și a unei epoci.

Odată ce «Enciclopedia României» se gândea să îmbrățișeze însăși vieața națiunii române, cu toată fierberea ei creatoare, lucrarea nu se mai putea împărți în compartimentele nenumărate ale unei înfățișări alfabetice. Așezarea trebuia să fie organică și să cuprindă cele câteva funcțiuni mari ale oricărei colectivități.

Dacă, poate, din punct de vedere didactic, trecerea aceasta dela enciclopedia alfabetică la enciclopedia funcțională sperie, prin toate greutățile căutării după alte criterii, într'un material nesfârșit, rămas parcă fără cheie, din punctul de vedere al unității și al înțelegerii în resorturile lui intime a întregului câmp de explorat, ea înseamnă un îndrăsneț pas mai departe.

Cetitorii nu se vor mai rătăci în faptele mărunte, ci vor putea urmări direcțiile și fragmentele mari, înaintea cărora nu se pierde conștiința și amintirea întregului, și unde acele fapte mărunte se întâlnesc dela sine încadrate. Iar în cele din urmă, ei vor descoperi că însăși căutarea, nu numai rezultatele ei, într'o asemenea Enciclopedie, este mai ușoară și mai rodnică decât în cele vechi, cu care s'au deprins.

Ea va cuprinde trei mari capitole împărțite în șease volume:

A) Organizarea politică-administrativă — *volumul I, Statul și volumul II, Județe și orașe, intitulat Țara Românească;*

B) Economia — *volumul III, Economia Națională și volumul IV, Intreprinderi și Instituțiuni economice;*

C) Cultura — *volumul V, Cultura Națională și volumul VI, Instituții și personalități culturale.*

«Enciclopedia României» este cartea cerută și așteptată, ca un izvor de documentare, de când neamul românesc, prin întregire și așezare în noile împrejurări politice și culturale, are un nou rost pe lume.

Ea va avea chemarea să facă întâi cunoscută și apoi iubită, țara dela Carpați și dela Dunăre, cu trecutul ei plin de sbucium, cu puterile de creație în creștere, economice și spirituale, cu formele de organizare proprie, cu încercările de înviorare și de îndrumare a vieții sociale spre un ideal național constructiv și ascendent.

La o vreme de răspântie, o carte de răspântie, nu opera unui singur om, ci rezultatul și semnul unei încordări colective. In ea se găsesc, nu numai înfățișerile deosebite ale unei obștii omenești și ale unui timp, dar și toate priceperile de prelucrare ale acelei obștii și acelui timp.

«Enciclopedia României» este marea datorie împlinită a unei generații, ce are o profundă conștiință de propria-i forță și de propria-i misiune.

Ea urmărește a fi un instrument de cercetare și de informație, o lucrare temeinică și esențială, în care netăgăduitul avânt al zilelor noastre să găsească hrana substanțială și sănătoasă, care să-i dea vigoare și temeinicie, o perspectivă mai luminoasă asupra viitorului, printr'o cunoaștere mai adâncă a stărilor de fapt și a cunoașterii lor.

«Enciclopedia României» va fi deci un inventar și un îndreptar.

Prof. D. GUSTI

CUPRINSUL

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

VOLUMUL I

STATUL

PLANUL GENERAL

PAGINA

CAP. I

CAP. II

CAP. III

CAP. IV

CAP. V

CAP. VI

CAP. VII

CAP. VIII

CAP. IX

CAP. X

CAP. XII

HĂRȚI ȘI PLANȘE ÎN AFARĂ DE TEXT

HĂRȚI

PLANȘE

I

GEOGRAFIA ROMÂNIEI

FIZICĂ — POLITICĂ — ADMINISTRATIVĂ

România prezintă, din cauza așezării ei la întreita răspântie a marilor ținuturi geografice europene, trei fațade: fațada care privește spre Europa centrală; fațada meridională; fațada continentală. Prinse însă tustrele de lanțul Carpaților, unde se întâlnesc și comunică între ele prin numeroase pasuri, cele trei fațade se contopesc în unitatea armonică a pământului românesc. Expresia «unitate armonică», nu-i însă o simplă vorbă ci o realitate pe care o demonstrează modul cum se îmbină relieful, clima, apele, vegetația, zonele de populație, felurile de traiu, adică elementele geografice care alcătuesc o unitate naturală și politică. Dar mai ales relieful comandă această unitate complexă.

A) Intr'adevăr, în mijlocul țării, o depresiune largă și înaltă de 500—800 m (TRANSILVANIA), e înconjurată de munți din trei părți: *Munții Apuseni*, între Mureș și Someș; *Carpații Sudici*, între Mureș și Olt; *Carpații Răsăriteni*, între Olt și Someșul-Mare. Numai către NW, rama muntoasă e redusă la valoarea unor dealuri relativ joase și fragmentare. (Nu-i o întâmplare astfel că tocmai prin această parte, fostul voievodat al Transilvaniei, s'a revărsat în afară către câmpia Tisei). In bazinul intramuntos al Transilvaniei, Mureșul desparte două regiuni cu caractere deosebite: «*Câmpia*», mai joasă și despădurită, la Nord și *podișul Târnavelor*, mai înalt și încă bine împădurit, la S.

B) CARPAȚII înconjoară, după cum am văzut, prima regiune și formează a doua mare unitate naturală a țării. După caracterele lor (înălțime, masivitate, vegetație, grad de umanizare, etc.), se despart în trei ramuri principale:

1. *Carpații Răsăriteni*, între izvoarele Tisei și Prahova. Ei cuprind puține masive de peste 2000 m *(Călimanii, Rodna)*, au înălțimile cele mai frecvente între 1200—1300 m, multe pasuri, însă toate peste cumpene de ape la 800—1400 m, și sunt străbătuți, în lung, de numeroase depresiuni înlănțuite, aproape fără întrerupere, dela N la S. Acestea din urmă despart ramura răsăriteană a Carpaților în trei șiruri principale care, dela W la E sunt: *Munții Vulcanici*, *Carpații* (adică munții propriu ziși) și *Subcarpații* (cari prin straturile lor puternic încrețite, sunt munți, iar prin înălțime, dealuri).

2. *Carpații Sudici* (sau *Meridionali*) se întind între valea Prahovei, Dunăre și două depresiuni în formă de culoar *(Timiș-Cerna* și *Bistra)*, sunt cei mai înalți (frecvente vârfuri de peste 2000 și câteva, peste 2500 m din care cauză ghețarii de pe vremuri au lăsat urme importante înlăuntrul lor) și cei mai masivi. Patru văi transversale i-au desfăcut în tot atâtea bastioane muntoase: *Bucegii*, între Prahova și Dâmbovița; *Făgărașii*, între Dâmbovița și Olt; *Parângul*, între Olt și Jiu; *Godeanul*, între Jiu și Dunăre.

3. *Carpații Apuseni* (sau *Frontul Carpatic Apusean*) țin dela Dunăre la Someș și constitue partea cea mai joasă și mai fragmentată din întregul lanț al Carpaților Românești. Intr'adevăr, depresiuni care înaintează dinspre câmpie în chip de golfuri, pătrund până în inima lor iar prăbușirea scoarței în W (unde este azi marele șes panonic), a avut repercusiuni și asupra munților cari au fost rupți în trepte din ce în ce mai joase, dela răsărit spre apus.

Mureșul desparte două serii de masive în Frontul Carpatic apusean: la N, *Munții Apuseni* formați dintr'un bastion central, înalt de peste 1800 m (Bihorul) și o serie de culmi joase (de obiceiu sub 1000 m), dispuse radiar în N *(Munții de Aramă* și *Mezeși* sau *Imezeu)*, în W *(Pădurea Craiului, Codrul* și *Zarandul)* și în S *(Munții Metalici* și ai *Trăscăului)*; la Sud, *grupa Banatului*, formată din două masive despărțite între ele prin golful larg de câmpie al Timișului *(Poiana Ruscăi* și *Munții Banatului)*.

C) DEALURILE PERICARPATICE. De jur împrejurul munților urmează, în afară, zona dealurilor pericarpatice. După înălțime, lățime și gradul de încrețire a păturilor alcătuitoare și după formele dominante, aceasta se împarte în:

1. *Subcarpații*, dealuri înalte (700—1000 m altitudine maximă), strâmte și despărțite de munți prin denivelări care depășesc 200 m și prin ulucul depresiunilor subcarpatice, mai clar în Moldova. Ele se întind dela Ceremuș, unde sunt reduse la câțiva km lățime, până la Dâmbovița unde trec de 30 km. Increțirea violentă a păturilor din care sunt compuse, a provocat venirea la suprafață a sării și petrolului. De aici bogăția lor în aceste două minereuri.

2. *Platformele* sau *podișurile deluroase precarpatice*. Culele subcarpatice se continuă și în apusul Dâm-

boviței, până dincolo de Olt, însă ele sunt mascate în cea mai mare parte a lor, de materialele (pietrișuri și nisipuri) cu care apele au clădit, sub munte, o vastă platformă înclinată domol spre Sud, pe o lărgime care depășește, către mijlocul ei, 100 km. *(Platforma Getică* sau *Olteană).*

Scufundările și deformările suferite în timpul ridicărilor recente ale Carpaților și apele curgătoare, au provocat mari schimbări în acest podiș, altădată perfect neted și neîntrerupt. In apropierea munților, au luat astfel naștere o serie de depresiuni, despărțite între ele prin pinteni înalți coborîți din munți. (Cele mai tipice sunt: *depresiunea Câmpulungului* în E și *depresiunea Olteană,* în W Oltului). La Sudul acestor depresiuni și între ele, apele au sculptat numeroase văi consecvente (de direcție N-S), care au descompus platforma într'o serie de culmi de peste 400 m. *E zona muscelelor.* In sfârșit mai la Sud, se păstrează mai bine netezimea de podiș a spinărilor de dealuri, de obiceiu strâmte și dispuse când divergent, când convergent, între afluenții Dâmboviței, Argeșului, Oltului și Jiului. *E regiunea dealurilor joase,* în care, din cauza acestei dispoziții a culmilor, circulația dela W către E e foarte anevoioasă, iar pe văi și pe culmi, considerabil înlesnită.

In apusul țării se întâlnesc, despărțite de golfurile Câmpiei Tisei și de văi, aceleași amfiteatre de pietrișuri și nisipiri, când mai slab, când mai bine păstrate. Intre Timiș și Mureș, *podișul Lipovei* reprezintă astfel un fragment mai întins din această platformă apuseană de sub munte. In N Mureșului însă, ea este redusă — când nu-i complet inexistentă, ca de pildă în fața munților Zarand, — la câteva petice neînsemnate, alcătuind ceea ce s'ar putea numi *dealurile Crișene.* Din linia munților de Aramă, situația se schimbă din nou căci, între capătul de N al munților Apuseni și latura interioară a Carpaților, se interpune o vastă zonă deluroasă. Străpunsă de câteva resturi de munți cristalini, ea are o dublă înclinare: către NW, adică spre câmpia Tisei *(dealurile Sălajului)* și către SE, adică spre bazinul Transilvaniei, *(dealurile Clujului* și *ale Brezei sau Lăpușului).* Intreagă această regiune deluroasă din NW Ardealului, e cunoscută sub numele de *Platforma Someșană.*

D) PODIȘURILE EXTERIOARE. 1. In răsăritul Subcarpaților, se întinde, până în Nistru, Ceremuș, Marea Neagră și Dunăre, o singură unitate de relief: *podișul Moldovei.* El a fost clădit, din pături succesive slabe (nisipuri, argile, marne) și tari (calcare, gresii, conglomerate), pe temelia scufundată a platformei Podolice de peste Nistru, și cuprinde trei mari regiuni naturale:

a) La N, în axa Prutului, o regiune de dealuri joase (de obiceiu sub 200 m), despădurite și slab populate: *depresiunea Prutului de mijloc.*

b) In jurul acesteia, o ramă de dealuri înalte, formată din masive mai răsărite (300—600 m), împădurite și din locuri mai joase, despădurite, cultivate și cu sate numeroase: *podișul înalt din N Moldovei.* Intre masivele împădurite ale acestuia sunt două *(masivul Bârladului* superior și *masivul Băcului),* care despart Podișul Moldovei de Sus.

c) Podișul *Moldovei de Jos.* Acesta este o platformă asemănătoare cu cea Olteană, adică o suprafață plană care coboară domol spre SW și pe care apele au fragmentat-o în numeroase culmi, din ce în ce mai largi către Mare și Dunăre, unde podișul capătă aspect de câmpie *(câmpia Basarabiei* propriu zisă).

2. *Podișul Dobrogei.* Se întinde ca o masă ridicată, între zone joase și umede *(Balta* și *Delta Dunării,* la W și N; *Marea Neagră,* la E; *depresiunea Lom-Provadia,* la Sud, dincolo de graniță, în Bulgaria). Podișul Dobrogei este format din două părți distincte:

a) *Un podiș calcaros prebalcanic* (podișul Dobrogean propriu zis), până la o linie, Mamaia (la Mare), Hârșova (la Dunăre). Aceasta e o platformă înclinată dela S (unde trece de 500 m) spre N și rămasă masă netedă numai între afluenții Dunării și Mării Negre.

b) *Munții Dobrogei nordice.* Aceștia sunt munți străvechi (mai vechi decât Carpații), tociți de ape până la aspectul actual de podiș. Alcătuiți din roci foarte variate (granițe, porfire, șisturi verzi, quarțite, calcare, etc.), ei au fost mai bine sculptați de apele actuale numai în NW, spre Balta Brăilei, singura parte unde ei au din această cauză, aspectul munților adevărați.

E) CÂMPIILE sunt regiunile cele mai joase ale țării și înconjoară la exterior zona dealurilor pericarpatice și de podiș.

1. *Câmpia Tisei* se întinde în apus și e formată din câmpuri mai înalte și svântate și altele, foarte întinse, joase și mlăștinoase. In N Mureșului, României i-au revenit aproape numai petecele de câmpii de sub munte și o parte din șesul mlăștinos al Someșului. In Sudul Mureșului însă, cea mai mare parte rămasă dincoace de graniță, este joasă și cuprinde văile Timișului și Begăi.

2. *Câmpia Dunării de Jos* (sau *Câmpia Română*). E cea mai întinsă și mai bine încadrată (la S și E, marginea înaltă a podișului Prebalcanic și Dobrogeau; la N, platforma Getică, Subcarpații și marginea podișului Moldovei). Spre deosebire de șesul Tisei, câmpia Dunării de Jos a fost despărțită de ape, în câmpuri înalte mai strâmte și mai numeroase în mijlocul ei *(Găvanul-Burdea, Vlăsia),* mai largi și mai uscate în E *(Bărăganul)* și în W *(Burnasul, câmpia Olteniei).*

3. *Balta Dunării* (largă de aproape și peste 10 km, dela Giurgiu în jos și Delta (peste 80% apă), sunt în fine părțile cele mai recente și cele mai umede ale țării.

REȚEAUA HIDROGRAFICĂ. Gruparea marilor unități de relief în jurul Carpaților și în chip de amfiteatru cu treptele cele mai joase în afară, precum și împrejurarea naturală că ploile cele mai abundente cad în munți, au făcut ca rețeaua hidrografică a României să prezinte o dispoziție radiară. Acest fapt a înlesnit și înlesnește legătura între marile grupe de relief și deci răspândirea formelor de vieață (plante,

ROMÂNIA

CLASIFICAREA JUDEȚELOR DUPĂ CARACTERELE LOR GEOGRAFICE DOMINANTE

DE

PROF. VINTILĂ MIHĂILESCU

LEGENDĂ

- Județe de depresiune.
- » » bazine fluviatile (văi)
- » » pădure
- » » stepă
- » » munte și câmpie stepică
- » » pădure și stepă
- Limita pădurei

animale, populaţie) din interior către periferia închisă de ape mari (Nistru, Marea, Dunărea, Tisa). Grupate pe bazine în interiorul munţilor, râurile se împuţinează şi distanţează în câmpiile exterioare; *Someşul*, *Crişul*, *Mureşul*, *Bega* şi *Timişul*, în W; *Jiul*, *Oltul*, *Argeşul*, *Ialomiţa*, în S; *Buzăul*, *Siretul*, *Prutul*, *Nistrul*, în E. Intre aceste ape mari, râurile mai scurte izvorîte din dealuri sau câmpie, scad extrem de mult sau seacă în timpul secetei de peste vară. De aceea foarte multe (afară de cele mai importante ca Desnăţuiul, Vedea şi Teleormanul, Călmăţuiul, Cogâlnicul, Bârladul, Jijia şi Răutul), au fost transformate prin diguri, în salbe de iazuri.

Impuţinarea şi distanţarea apelor în câmpiile exterioare stă în legătură şi cu puternica insolaţie şi scăderea precipitaţiunilor (300—600 mm anual, faţă de 800—1200, în munte) în aceste părţi ale ţării. De aici şi prezenţa celor două forme de vegetaţie dela noi: *stepa*, în regiunile cu mai puţin de 500 mm precipitaţiuni anuale şi *pădurea*, în cele cu mai mult de 500.

Pentru popularea ţărilor carpatice româneşti şi deci pentru organizarea lor politică şi administrativă, aceste două mari formaţiuni vegetale au avut, fireşte indirect, un rol hotărîtor. Pădurea, care a coborît şi în stepă pe văile mari, e ţara cea veche şi a fost totdeauna bine populată spre deosebire de stepă, folosită temporar şi mult mai puţin intens în câmpurile ei înalte acoperite de ierburi (păstorie, negoţ, războiu) şi mai regulat pe văile ei umede cu adăposturi de pădure şi stuh. Nu-i de mirare astfel că locuitorii au deosebit prin nume speciale regiunile stepice şi pe cele împădurite din imediata vecinătate a acestora. De pildă *Bugeacul*, limitat la N de codrii Bâcului şi de cei ai *Tighecinlui*, e stepa dintre Mare şi Nistru; *Dobrogea* este stepa dintre două păduri (*Tulcea*, în N şi *Deliormanul*, în S); *Bărăganul* este stepa din răsăritul codrului *Vlăsiei*; *Burnasul* în fine e stepa din Vestul Vlăsiei şi Sudul Teleormanului (nume poate de origine cumană, al unor hăţişuri de pădure din actualul judeţ Teleorman). Există însă şi alte regiuni de stepă sau ţinuturi despădurite cari deşi n'au totdeauna numiri populare, nu constitue mai puţin, unităţi naturale aparte. Aşa sunt, în N Moldovei, *stepa Jijiei* şi a *Bălţilor*; *Ţara Şepenitului* (regiune despădurită la N Cernăuţilor); *Câmpia Transilvaniei* (ţinut despădurit între Mureş şi cele două Someşe); *stepa Tisei* (parte din întinsa Pustă Panonică).

Relieful, clima, apele, vegetaţia, etc., îngădue deci deosebirea mai multor mari regiuni naturale în cuprinsul României. Ele se alătură însă unele de altele şi se leagă, prin drumul văilor şi al culmilor radiare, în acea armonică unitate complexă, care constitue « personalitatea geografică a ţării noastre ».

Conştiinţa acestei unităţi complexe, corespunzătoare unităţii naţionale, a venit însă târziu (nu numai la noi de altfel), odată cu sporirea neamului românesc şi a puterii lui politice; iar până la intrarea în funcţiune permanentă a acestei conştiinţe, cele trei faţade geografice au trăit vieaţa lor politică strânsă între graniţele unităţilor naturale corespunzătoare. Nu-i de mirare astfel că au existat aici, în Carpaţii noştri, socotiţi cu anexele lor externe, trei principate deosebite: al *Ţării Româneşti*, către Europa meridională; al *Moldovei*, către Europa continentală; al *Transilvaniei*, (cu adausele ei de dincolo de Frontul Carpatic Apusean), către Europa Centrală.

A) ŢARA ROMÂNEASCĂ începe din crestele Carpaţilor (socotiţi pe distanţa Porţile de Fer —cotul dintre Bazinele Buzăului şi Putnei) şi ţine până la Dunăre; este deci cuprinsă de pretutindeni între graniţe naturale, singura parte cu hotar variabil în decursul veacurilor fiind cea din câmpia Siretului, unde mai târziu s'a fixat graniţa la Milcov.

Apele care coboară spre Sud apoi din ce în ce mai către răsărit, pe măsură ce ne apropiem de Siret, arată drumurile de coborîre a vegetaţiei, animalelor, populaţiei şi bogăţiilor, spre şesurile cu păşune şi mai apoi cu cereale; dar mai arată ceva: *drumul Mării*, la care nu se poate ajunge decât peste pământul Dobrogei. Şi astfel, această provincie şi-a descoperit o funcţiune de anexă a Ţării Româneşti, ori de câte ori un popor carpatic (acelaşi, de când avem date), s'a găsit în expansiune liberă către Mare. Aşa a fost pe vremea lui Boerebista, care stăpânea din munţi şi până la Varna; aşa, în vremea lui Mircea cel Bătrân; şi tot astfel în vremurile noastre.

Din Carpaţi, în Dunăre şi până la ţărmul Mării Negre, se întinde aşa dar Ţara Românească, unitatea geografică a Sudului României de azi. Ea cuprinde trei mari regiuni naturale mai restrânse şi cu caractere, într'o măsură oarecare, deosebite:

1. *Oltenia*. E un amfiteatru de munţi, dealuri şi câmpie, orientat dela N către S şi încadrat între graniţe naturale (Carpaţii, Dunărea şi Oltul). In legătură strânsă, peste defileul Dunării, cu Craina locuită şi azi de Români şi prin şanţul Timiş-Cerna, cu Banatul, ea s'a individualizat mai lămurit, rămânând ca « Bănie » între hotarele actuale, abia după întemeierea principatului Ţării Româneşti.

2. *Muntenia*. Asemănătoare, în partea ei apuseană cu pământul Olteniei, cuprinde, în răsărit, mai multă câmpie (Bărăganul) decât dealuri (Subcarpaţi). Şi hotarele ei sunt lămurite: Oltul, în W; la S şi E, Dunărea, care curge aici în lungul malului abrupt al podişului Prebalcanic şi Dobrogean; la N, în sfârşit, marginea înaltă a podişului Moldovenesc şi Milcovul, apă neînsemnată rătăcind prin şesul fără pantă al Siretului de Jos.

3. *Dobrogea*. E una dintre cele mai clare unităţi naturale din cuprinsul ţării, pentrucă este încadrată din toate părţile de depresiuni (Balta şi Delta Dunării, Marea Neagră şi şanţul Lom-Provadia, la Sud, în Bulgaria). Nu toată această regiune intră însă între graniţele statului nostru, căci hotarul sudic al acestuia trece, între Ecrene şi Turcşmil, pe povârnişul nordic al masivului Deliormanului, adică lasă înălţimile cele mai mari de deasupra văilor Lom şi Provadia, statului vecin.

Prin așezarea ei în drumul către Marea Neagră și în acel de invazie, dinspre stepa rusească către Balcani și viceversa, Dobrogea a fost totdeauna un ținut de trecere deci o răspântie și o zonă de amestec. (Climă pontică dar și cu caractere meridionale; vegetație de stepă și de pădure mărginașe dar și cu multe elemente mediteranee; populație carpatică dar amestecată cu neamuri balcanice și cu altele din marea stepă rusă (Tătari, Ruși). Tocmai acest caracter constitue însă originalitatea ei.

B) MOLDOVA. Ca mare unitate geografică verificată de un lung trecut istoric se întinde din Carpații răsăriteni (socotiți dela Ceremuș, pe linia de despărțire a afluenților Bistriței, Trotușului și Putnei) până în apa Nistrului, Marea Neagră, Dunăre, Siret și Milcov. Numai între aceste granițe se poate vorbi de adevărata Moldovă așa cum ea a fost stăpânită de voievozii întemeietori și de urmașii lor până în Epoca Fanariotă. Vicisitudinile istorice i-au despărțit, temporar, stepa din S *(Bugeacul)* numit, în partea lui de câmpie din lungul Mării Negre și al Dunării, Basarabia; și, mult mai târziu, colțul din NW poreclit *Bucovina* după codrii de fagi cari și azi se mai cunosc acolo sub numele de bucovine; în fine, întinsul teritoriu dintre Prut și Nistru botezat Basarabia prin extinderea calculată a vechiului nume din Sud. Aceste bucăți, rupte cu silnicie dintr'un ținut natural, nu corespund însă întru nimic unor realități geografice: relieful, clima, vegetația, populația dominantă (Moldovenii), sunt aceleași de ambele maluri ale Prutului. Acesta nu poate fi deci un hotar cum nu era hotar nici măcar pentru județele de altă dată, reînviate azi, parțial, tocmai după modelul vechei împărțiri administrative. (V. de pildă harta lui *Dimitrie Cantemir*).

Cu atât mai puțin este justificată geograficește, deosebirea unei provincii a Bucovinei, ale cărei hotare SE taie în curmeziș văile Prutului, Siretului, Sucevei și Moldovei, adică drumurile cele mai umblate ale Moldovei Vechi.

Singura subîmpărțire firească a Moldovei, înțeleasă între granițele menționate, rămâne astfel — cu oarecare modificări cerute azi, de evoluția populării — tot cele admise de voievozii descălecători dinspre munte: *Țara de Sus* adică în susul apelor (până la Trotuș și la N masivelor înalte din mijlocul podișului moldovenesc), *Țara de Jos* adică din josul acestora și *Basarabia* (sau, în înțeles mai larg, *Bugeacul*) adică regiunea de stepă din S-E. Intre acestea, individualitatea geografică cea mai răspicată o are Bugeacul (stăpânit câteva secole de Tătari și organizat ca unitate teritorială aparte).

C) TRANSILVANIA. In înțelesul larg dar forțat, întrebuințat și de administrație, însemnează țările românești de peste Carpați. Ele nu constituesc însă o unitate decât ca direcție de îndrumare a apelor (și încă nu a tuturor), a drumurilor (și nu a tuturor) și a relațiilor economice și politice (dar nu exclusive și nici singurele naturale), dominante — din voia împrejurărilor istorice — în trecut. Coexistența elementelor de vieață (plante, animale, populație) carpatice (dominante) și central-europene (secundare) deși constitue o caracteristică a ținuturilor de peste munți, nu însemnează însă — cum am văzut și în cazul Țării Românești sau al Moldovei — o rupere a acestora de marea unitate armonică a țărilor carpatice românești. *Orientare relativă spre Europa Centrală, da; desfacere de axa Carpaților însă, nu.*

Inăuntrul acestui teritoriu, unitar ca orientare relativă, se deosebesc însă câteva regiuni geografice cu trecut istoric și administrativ adesea separat. Acestea sunt:

1. *Transilvania* propriu zisă sau Ardealul format dintr'o depresiune deluroasă *(cuveta Transilvaniei)* și o serie de mici «țări» cuprinse între munții mărginași sau la contactul dintre ei și podiș (exemple tipice: Țara Moților, Țara Hațegului, Țara Oltului sau a Făgărașului, Țara Bârsei, etc.). V. și partea I.

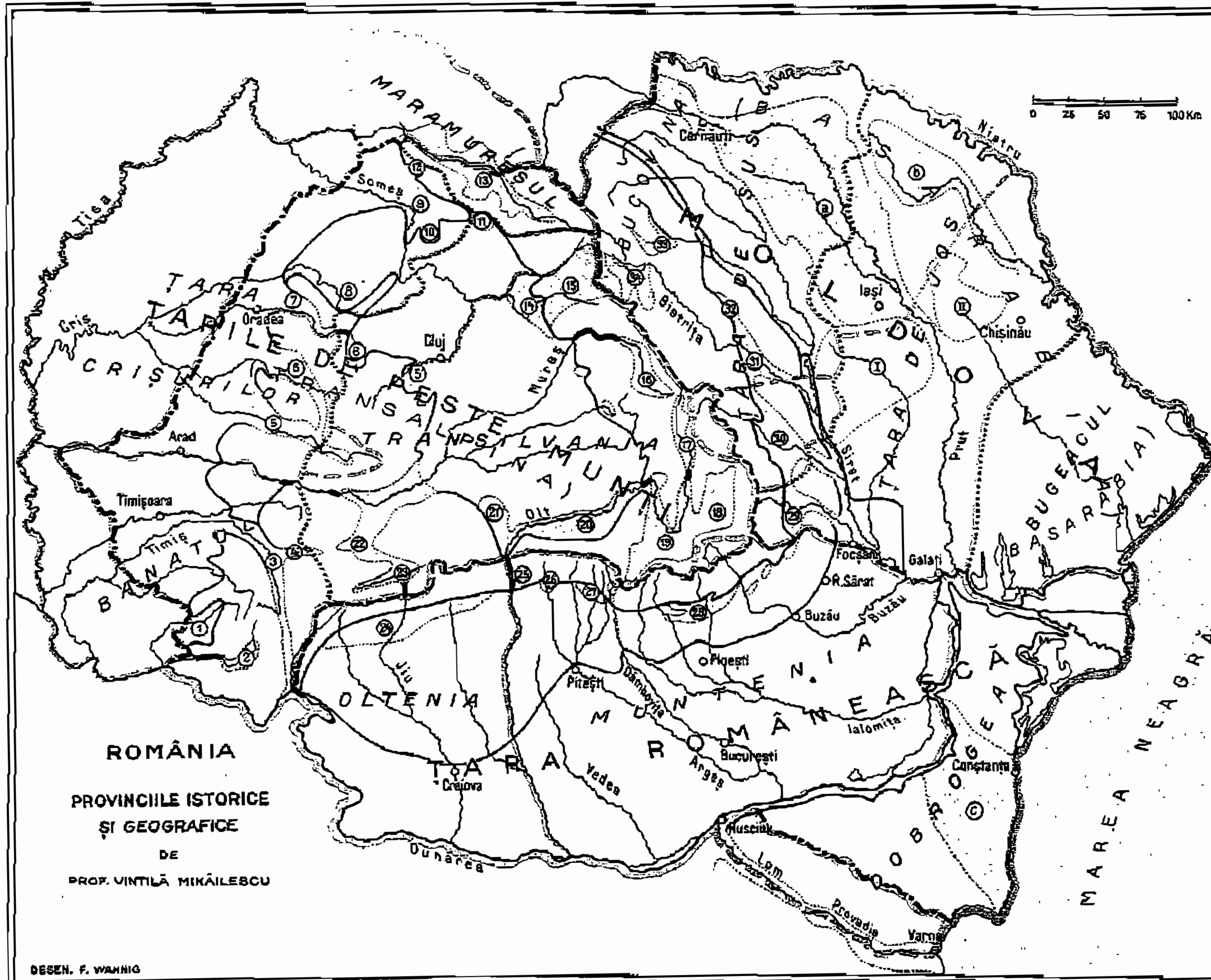
2. *Țara Maramureșului.* Fost voievodat desvoltat ca într'un cuib de munte într'o depresiune deluroasă închisă între lanțul Carpaților Păduroși și Munții Vulcanici. Ea comunică cu exteriorul numai prin porți (poarta Tisei dela *Hust* apărată pe vremuri de o cetate) sau pasuri de înălțime *(Frăsinet, Prislop)*. Granița politică dintre Cehoslovacia și România a tăiat — în chip nefiresc — în curmeziș acest ținut natural odată în întregimea lui românesc iar astăzi locuit, în partea lui nordică, de Ruteni.

3. *Țara Crișurilor.* E cuprinsă între crestele masivului Bihorului, Mureș, Tisa și o linie care desparte neperfect, peste creste de dealuri, bazinul Transilvaniei de dealurile Sălajului și de județul Sătmar. Ea este formată dintr'o câmpie — în mare parte mlăștinoasă — (Nordul câmpiei Tisei) și o serie de depresiuni bine populate cuprinse înăuntrul marginei muntoase și deluroase din răsărit. (Ex. tipice: Țara Lăpușului și a Chioarului în N; golfurile de câmpie ale celor trei Crișuri, în S). Numirea îi vine dela aceste trei Crișuri.

Și Țara Crișurilor cu anexele ei (Sălajul și Sătmarul) a fost tăiată — în chip nefiresc — de granița spre Ungaria. In felul acesta cea mai mare parte a câmpiei a rămas statului vecin.

4. *Banatul.* Ca unitate naturală e încadrată între munți (la E), Dunăre (la S), Tisa (la W) și Mureș (la N). Ca și Țara Crișurilor, el este format dintr'o parte a Câmpiei Tisei (și aici, tot mlăștinoasă în cea mai mare parte a ei) și un număr de «țări» sau depresiuni cuprinse înăuntrul munților din răsărit. (Ex. tipice: Țara Almajului; depresiunea alungită Timiș-Cerna, etc.). Având în trecut, un rol de pază a granițelor, Banatul s'a bucurat de o organizație militară aparte și, implicit, de oarecare autonomie. Azi este și el împărțit între România și Jugoslavia.

Vieața locală, care interesează de aproape și administrația unei țări este, azi, legată mai puțin de cuprinsul unei provincii ca Transilvania, Țara Românească sau Moldova și mai mult de condițiunile strict locale mărginite la o vale, un câmp acoperit de ierburi sau cereale, la o baltă, la «țară» de munte, etc. Aceste mici unități naturale stau astfel la baza organizării muncii zilnice a locuitorilor unui ținut. Cu cât populația — mai ales cea rurală — e scoasă

LEGENDĂ

- Marginele provinciilor geografice şi istorice
- Marginele naturale
- Marginele subdiviziunilor principale
- Marginele naturale
- Depresiuni
- Masivele înalte din mijlocul Moldovei
- Marginele marilor regiuni de relief (munţi, dealuri, câmpii)

DEPRESIUNI: 1. „golful" Oraviţei; 2. ţara Almăjului; 3. culoarul Timiş-Cerna; 4. culoarul Bistrei; 5. ţara Zarandului; 5'. golful Agrişului; 6. golful Beiuşului; 6'. g. Huedinului; 7. g. Vadului (Crişul repede); 8. g. Şimleului; 9. golful Băii-mari; 10. Şomcuta; 11. ţara Lăpuşului; 12. ţara Oaşului; 13. ţara Maramureşului; 14. ţara Năsăudului; 15. ţinutul Bârgaelor, 16. Giurgeul; 17. Ciucurile; 18. ţara Secuilor; 19. ţara Bârsei; 20. ţara Oltului (Făgăraş); 21. Sibiul; 22. ţara Haţegului; 23. bazinul Petroşanilor; 24. depresiunea subcarpatică olteană; 25. ţara Loviştei; 26. Aref; 27. Câmpulung; 28. Vălení; 29. ţara Vrancei; 30. Trotuşul (cu Tazlău şi Caşin); 31. Cracău; 32. Nemţişor; 33. Câmpulungul moldovenesc; 34. ţara Dornelor a. Depresiunea Prutului de mijloc; b. depresiunea Răutului; c. depresiunea Dobrogei.

MASIVE DELUROASE: I al Bârladului; II al Răutului.

mai des din cadrele acestor unităţi şi este silită să le depăşească trecând peste piedici grele şi străbătând distanţe disproporţionate, cu atât paguba pentru individ şi pentru colectivitate este mai mare. De aici organizaţia primitivă, mai pretutindeni în limitele regiunilor naturale.

La noi nu s'au petrecut lucrurile altfel. Se poate vorbi de aceea — pentru trecut cu mai multă dreptate dar, în bună parte, şi pentru prezent — de temeiul geografic al împărţirii administrative.

Pentru a urmări acest lucru, e suficient să intrăm în oarecare detalii referitoare în special la reliefu1 şi la marile formaţiuni vegetale ale ţării.

A) ŢINUTURILE DE MUNTE ŞI DE DEALURI. Munţii noştri şi chiar bună parte din dealuri cuprind — datorită mişcărilor scoarţei şi eroziunii — numeroase mici regiuni mai coborîte (plane sau deluroase) mărginite de înălţimi. Acestea sunt — după terminologia ştiinţifică — depresiunile iar după cea populară, dar nu pretutindeni şi nici totdeauna, « ţările » intra şi subcarpatice şi cele intracolinare.

Populaţia a căutat totdeauna aceste locuri mai uşor de folosit pentrucă ofeiau adăpost, un climat mai puţin aspru faţă de înălţimile vecine, posibilităţi de exploatare multiple (şi în depresiune şi în cadrul înconjurător), o circulaţie mai lesnicioasă, etc. In faza organizării patriarhale (cnezate, voevodate), aceste nuclee de populaţie, au format tot atâtea unităţi locale care alipindu-se, cele mai mici — unele de altele, au dat judeţele sau ţinuturile de mai târziu.

Iată deci o primă categorie de judeţe cu bază geografică: 1. *Judeţele de depresiune*. Ele se ţin lanţ în apusul ţării din Nord (*Ţara Maramureşului*) prin Sătmar (cu *Ţara Lăpuşului* şi a *Chioarului*), Sălaj (cu *depresiunea Şimleului*), Bihor (cu *golfurile de câmpie ale Crişului Repede şi Negru*), Arad (cu *Ţara Zarandului*), Severin (cu *culoarul Timiş-Cerna*) şi Caraş (cu *golful Oraviţei* şi *Ţara Almajului*), până la Dunăre. Urmează apoi seria din periferia lăuntrică a Transilvaniei propriu zise: judeţul Hunedoara (cu *Ţara Haţegului*), Sibiu (cu *depresiunea Sibiului* şi *Ţara Amlaşului*), Făgăraş (cu *Ţara Oltului* sau a *Făgăraşului*), Braşov (cu *Ţara Bârsei*), Trei Scaune (cu *Ţara Secuilor*), Ciuc (cu *depresiunile Ciucului şi a Giurgeului*) şi Năsăud (cu *depresiunea sau Ţara Năsăudului* şi cu *Bârgaele*). Dincoace de munţi, acelaşi lucru, dela Cerenuş la Turnu Severin fiecare judeţ cuprinzând, la contactul dintre munte şi dealuri, cel puţin o depresiune. Astfel judeţul Câmpulung cuprinde *Ţara Dornelor* şi *« câmpulungurile » Moldovei şi Moldoviţei*; jud. Neamţ, depresiunile *Neamţişor* şi *Cracău*; jud. Bacău, *depresiunea* foarte ramificată a *Trotuşului*; jud. Putna, *Ţara Vrancei*. In Muntenia şi Oltenia, depresiunile din cuprinsul judeţelor de munte, sunt mai puţin desvoltate (excepţie, *depresiunea Câmpulungului* din judeţul Muscel şi *depresiunea Olteană* din judeţul Gorj); în schimb ocupă mai mult loc culmile deluroase şi văile largi, cu terase dintre ele. De aici a doua grupă de judeţe pe temei geografic:

2. *Judeţele de bazine fluviatile*. Numele multora din ele trădează de altfel, această origine (Gorj adică Jiul de munte; Argeşul, Dâmboviţa, Prahova, Buzăul, Râmnicul Sărat, Putna, Târnava Mare şi cea Mică, Someşul, Suceava, etc.). Nu sunt însă numai acestea, *judeţe de bazine, ci majoritatea*. Astfel Muscelul are forma de triunghiu cu vârful îndreptat spre S, datorită afluenţilor de pe stânga Argeşului, afluenţi care se strâng toţi în apropierea Piteştilor; judeţul Cluj cuprinde bazinul Someşului Mic; judeţul Turda, pe cel al *Arieşului*; *judeţul Bacău* s'ar putea numi foarte bine, judeţul Trotuşului şi tot astfel judeţul Neamţ e un ţinut al Bistriţei, Rădăuţii, al Sucevei, Storojineţ, al Siretului de Sus şi în fine, la fel, cea mai mare parte a judeţelor din podişul Moldovei unde acestea şi-au împărţit bazinele apelor mari întinzându-se pe ambele lor maluri. Judeţele Cernăuţi, Dorohoi, Botoşani, Iaşi, Fălciu şi-au împărţit în chipul acesta valea Prutului; iar judeţele Storojineţ, Rădăuţi (o mică parte), Dorohoiul (partea vestică), Baia, Roman, Bacău (partea estică), pe a Siretului. In Sud însă, unde valea Siretului are cădere bruscă spre Siret iar valea Prutului e largă şi băltoasă, judeţele au rămas pe un singur mal (Tecuci cu forma lor lungăreaţă copiată după afluenţii de pe dreapta ai Bârladului, Covurluiul, Cahuiul).

B) JUDEŢELE DIN CÂMPIE s'au desvoltat, se pare, mai întâiu în cuprinsul pădurilor dinspre stepă. Astfel, Fălciul a fost ţinut de margină care, cel puţin în parte, a corespuns faimosului codru al Tigheciului; apoi Lăpuşna e judeţul codrilor Bâcului, Tulcea, al pădurii din N Dobrogei precum Durostorul se întinde, în S aceleiaşi provincii, pe o parte a Deliormanului. In Ţara Românească, Doljul (Jiul din câmpie), Romanaţii, Teleormanul, Vlaşca şi Ilfovul au reprezentat posturile cele mai înaintate ale populaţiei româneşti către stepă. In apus în fine se pare că judeţul Sălaj dacă nu şi celelalte ţinuturi de *margină spre pustă*, au găsit un sprijin similar în « Silvania » adică pădurea care desparte Transilvania propriu zisă de Ţara Crişurilor.

In stepă, judeţele au folosit ca axă tot văile, aici foarte depărtate unele de altele; organizare teritorială s'a făcut însă în jurul vadurilor şi a cetăţilor respective dela Dunăre, Nistru şi Mare. In hinterlandul acestor cetăţi-porturi spre care şi azi converg drumurile stepei, au fost stăpâniri teritoriale multă vreme (raielele turceşti, etc.), aşa că abia târziu, in secolul XIX, s'au conturat mai bine judeţele noastre de stepă fie închizând între graniţele lor cele noui, câmpuri înalte sau spinări de dealuri stepice (Brăila, Ialomiţa, Constanţa, Caliacra, Ismail, Cetatea Albă, Cahul), fie adăugând ţinuturi de stepă mai restrânse ca suprafaţă şi slab populate, vechilor ţinuturi de pădure vecine (Tighina, Covurlui, Tecuci, Râmnicul Sărat, Buzău, Ilfov, Vlaşca, Teleorman, Dolj, Mehedinţi, Arad, Bihor, Sălaj, Sătmar).

Ţinând deci seama de caracterul geografic dominant, am putut deosebi în România patru tipuri de judeţe: *judeţele de depresiune, judeţele de bazine fluviatile, judeţele de pădure* şi *judeţele de stepă*. Ar fi însă să exagerăm şi chiar să falsificăm într'o măsură realitatea, dacă am rămâne riguros la această clasificare: chiar dacă, la începutul lor, multe din

județele noastre au putut porni dela o bază teritorială anumită (depresiune, vale, pădure sau stepă), cu timpul, întinzându-se odată cu sporirea populației, a mijloacelor de transport și a siguranței, ele au depășit cadrele regiunii naturale primitive și s'au întins peste ținuturi geograficește deosebite. De aici obligația de a deosebi și grupe de județe care fac legătura între două sau mai multe regiuni: *județe care se întind peste pădure și stepă* (ex. Ilfov); *județe care se întind peste munte* (cu dealurile anexe) și *câmpia stepică* (ex. județul Buzău sau Arad), etc. Harta noastră îngădue o mai lesnicioasă urmărire a acestor grupe de județe în cuprinsul întregii țări.

V. M.

Cea mai veche hartă a României, xilografie originală de Honterus din *Rudimenta Cosmographica*, 1542

ISTORIA ROMÂNILOR

Istoria poporului nostru s'a desfăşurat pe un teritoriu foarte întins, care merge dela izvoarele Vistulei şi până la Marea Egee, şi dela Bug până la Adriatică şi la cadrilaterul boem. Mai cu seamă însă, am fost legaţi de *miezul* acestui teritoriu şi anume de pământul cuprins între Dunăre, Tisa, Nistru şi Marea Neagră. Aci au stăpânit Buerebista şi Decebal, aci a fost capitala Daciei Traiane, aci s'au închegat voevodatele şi cnezatele cele mai importante, din care au ieşit apoi Ţările Româneşti, aci au trăit şi au luptat Basarabii, Muşatinii şi Corvineştii, aci, în sfârşit, poporul nostru a ajuns să realizeze *Statul naţional unitar*. Pe acest pământ, de o rară armonie şi simetrie şi înzestrat cu cele mai mari bogăţii, au locuit, din cele mai vechi timpuri, strămoşii noştri *Dacii* sau *Geţii*. Lor li se atribue frumoasa civilizaţie a bronzului, descoperită în aceste regiuni; unii învăţaţi cred chiar că tot ei sunt autorii civilizaţiei *eneolitice* a ceramicei pictate. In orişice caz, un fapt e sigur: atunci când încep primele mărturii scrise, Dacii sau Geţii erau de mult aşezaţi pe pământul unde locuim noi astăzi. Aceşti îndepărtaţi strămoşi făceau parte din marele neam al *Tracilor*, despre care Herodot spune că, după Indieni, e cel mai numeros de pe faţa pământului. Dacii erau agricultori, crescători de vite şi pescari; cultivau şi preţuiau — uneori mai mult decât trebuia chiar — viţa de vie; ştiau să scoată din pământ aur şi sare, erau viteji la războiu, mergând bucuroşi la moarte. Credeau în nemurirea sufletului şi se închinau unui zeu suprem, numit Zalmoxis sau Gebeleizis. Au fost unul din popoarele însemnate ale lumii vechi: o mărturisesc toţi cei cari i-au cunoscut şi, în primul rând, Grecii.

Dacii au avut să sufere dominaţia *Sciţilor*, cari au venit dinspre răsărit, cu vreo 8 secole înainte de Christos. In anul 512 au îndrăznit — singurii din toate neamurile tracice — să se opună uriaşei armate a regelui persan Darius; mai târziu, în anul 335 înainte de Christos, au văzut în ţara lor şi pe vestitul viteaz al lumii vechi, pe Alexandru Machedon. Primul rege însemnat al Dacilor a fost *Dromihetes*, învingătorul lui Lisimah, regele Traciei (pe la 300—290 în. Chr.). Al doilea mare rege — cel mai mare chiar — a fost *Bucrebista* (pe la 60—44 în. Chr.), în timpul căruia armata strămoşilor noştri ajunsese la 200.000 de oameni, iar hotarele Statului întreceau cu mult pe acelea ale României de astăzi. Ultimul mare rege al Dacilor a fost *Decebal* (pe la 80—106 d. Chr.). Acesta a refăcut unitatea politică a poporului său, sfărâmată după moartea lui Buerebista şi a atacat imperiul roman, al cărui hotar era Dunărea. El bate în două rânduri armatele lui Domiţian şi izbuteşte să încheie o pace avantajoasă, obţinând dela Romani un subsidiu anual, arme şi meşteri pentru construcţiile sale militare. Situaţia durează până în vremea lui *Traian* care, în două războaie crâncene (101—102 şi 105—106 d. Chr.), sfărâmă puterea Dacilor şi transformă ţara lor în *provincie romană*. Decebal, după ce încercase în toate chipurile să-şi apere pământul şi neamul, văzând că totul e pierdut, îşi ia singur viaţa.

Sub stăpânirea romană, Dacia a ajuns la o deosebită înflorire. S'au făcut drumuri bune, s'au construit monumente şi clădiri publice, numărul oraşelor şi satelor a sporit, populaţia s'a îndesit. Incetul cu încetul, Dacii au învăţat limba cuceritorilor — limba latină, — şi s'au amestecat cu aceştia, formând un nou popor din care ne tragem noi Românii. Capitala Daciei Traiane a fost *Sarmizegetusa*; oraşe mai însemnate Apulum (Alba-Iulia), Napoca (Cluj), Porolissum (Moigrad), Potaissa (Turda), Drobeta (Turnu-Severin), etc. In Dacia Pontică (Dobrogea de astăzi) şi-au continuat o prosperă existenţă oraşele întemeiate de Greci în secolul VII şi VI înainte de Christos, anume Histria, Tomi (Constanţa), Callatis (Mangalia), Dionysopolis (Balcic). Această stare de înflorire, de o parte şi de alta a Dunării, a durat până pe la jumătatea veacului III, când năvălirile barbare se înteţesc şi obligă, în cele din urmă, în anul 271, pe Romani să părăsească partea nordică şi centrală a Daciei, iar în 275 şi ultima parte, de miazăzi. In locul lor, vin neamurile germanice, adică *Goţii*, *Vandalii*, *Taifalii*. Urmează năvălirea *Hunilor* (anul 375), de neam altaic, veniţi din mijlocul Asiei; aceştia ajung, la un moment dat, sub Attila, să domine întregul bazin al Dunării. După moartea lui Attila (anul 453), se ridică *Gepizii* germanici, a căror putere va fi sfărâmată, un secol mai târziu, de *Avari*, un alt neam venit din Asia, ca şi Hunii. In timpul acestor năvăliri barbare, are loc un fapt de mare însemnătate pentru strămoşii noştri, anume *creştinarea lor*. Ea s'a făcut, pe de o parte, prin Daco-romanii cari îmbrăţişaseră mai

dinainte noua credinţă şi la care se adăugau captivii creştini pe cari-i aduceau în nordul Dunării barbarii ce năvăleau în imperiu, iar pe de altă parte, prin *misionarii* cari ne veneau din centrele de pe malul drept şi din Dobrogea (Tomi, Durostorum, Abrittus, etc.), unde erau episcopi creştini, cum a fost de pildă vestitul *Niceta din Remesiana*. Merită să fie relevat faptul că suntem cei mai vechi creştini din aceste părţi: toate popoarele vecine (Bulgarii, Sârbii, Ungurii, Slovacii, Polonii, Ruşii), s'au creştinat mult în urma noastră.

Cam în aceeaşi vreme cu *Avarii*, cari se aşează în câmpia panonică, năvălesc în ţinuturile noastre şi *Slavii*. Ei sunt neamul care a avut mai multă influenţă asupra Daco-romanilor, prin faptul că s'au amestecat cu aceştia, dându-le un număr însemnat de cuvinte. Inrâurirea lor se vădeşte însă şi în toponimie, în onomastică, în organizarea politică şi socială. Slavii au fost asimilaţi de către strămoşii noştri, în mijlocul cărora au dispărut. La miazăzi de Dunăre însă, procesul etnic s'a desfăşurat invers: acolo, Slavii au fost aceia cari au asimilat populaţia romanică. Procesul, şi într'o parte şi într'alta, a durat câteva secole; pe vremea când năvălesc Ungurii (896), asimilarea la nordul Dunării nu era încă isprăvită; ea se încheiase de mult însă când apar Tătarii (1241).

După Slavi, în ordine cronologică, au năvălit *Bulgarii*, întemeind în Moesia, un Stat care în vremea lui Simeon (893—927), a atins puterea lui cea mai mare, pentru ca scurtă vreme după aceea (1018), să fie desfiinţat de Bizantini. Mai norocoşi au fost *Ungurii*, cari au izbutit să-şi întindă stăpânirea, plecând din câmpia panonică, asupra Ardealului, unde domnea un voevod român. Prin această ocupare a Ardealului, jumătate din poporul nostru a ajuns sub o dominaţie străină, care ne-a pricinuit şi sub raportul politic şi sub cel social-economic, mari prejudicii. In timp ce la Apus de Carpaţi se întindeau Ungurii, la răsăritul lor se exercita stăpânirea unor neamuri turceşti vechi: *Pecenegii* mai întâi, apoi *Cumanii*. Ea a durat până la năvălirea Tătarilor (1241) şi n'a împiedecat desvoltarea formaţiilor noastre politice, a cnezatelor şi voevodatelor dintre Carpaţi şi Dunăre. Astfel constatăm, în 1247, trei formaţiuni de acestea în Oltenia, şi anume cnezatul lui *Ioan*, al lui *Farcaş* şi acela al voevodului *Litovoi*, şi o formaţiune în Muntenia, voevodatul lui *Seneslau*. Din reunirea acestor formaţiuni — după o primă încercare neizbutită, a lui Litovoi — ia naştere, pe la 1300, *Ţara Românească*, sub conducerea voevozilor din stânga Oltului, a lui *Tihomir*, şi mai ales a fiului său, *Basarab* întemeietorul. Acesta, prin marea biruinţă dela Posada (1330), unde armata ungurească a lui Carol Robert a fost cu totul sfărâmată, asigură independenţa ţării sale; îi măreşte apoi hotarele, întinzându-le spre răsărit, spre «părţile tătăreşti» şi îşi încheie, în 1352, o glorioasă domnie, după ce întemeiase un stat şi o dinastie. Şapte ani după aceea, în 1359, Moldova care sub Dragoş şi sub fiul său Sas, păstrase legăturile cu Ungaria, devine, la rândul ei, independentă, prin puterea lui Bogdan, descălecătorul din Maramureş. Existau aşa dar, în acest moment, două *State româneşti*, care puteau asigura o desvoltare liberă unei bune părţi a poporului nostru.

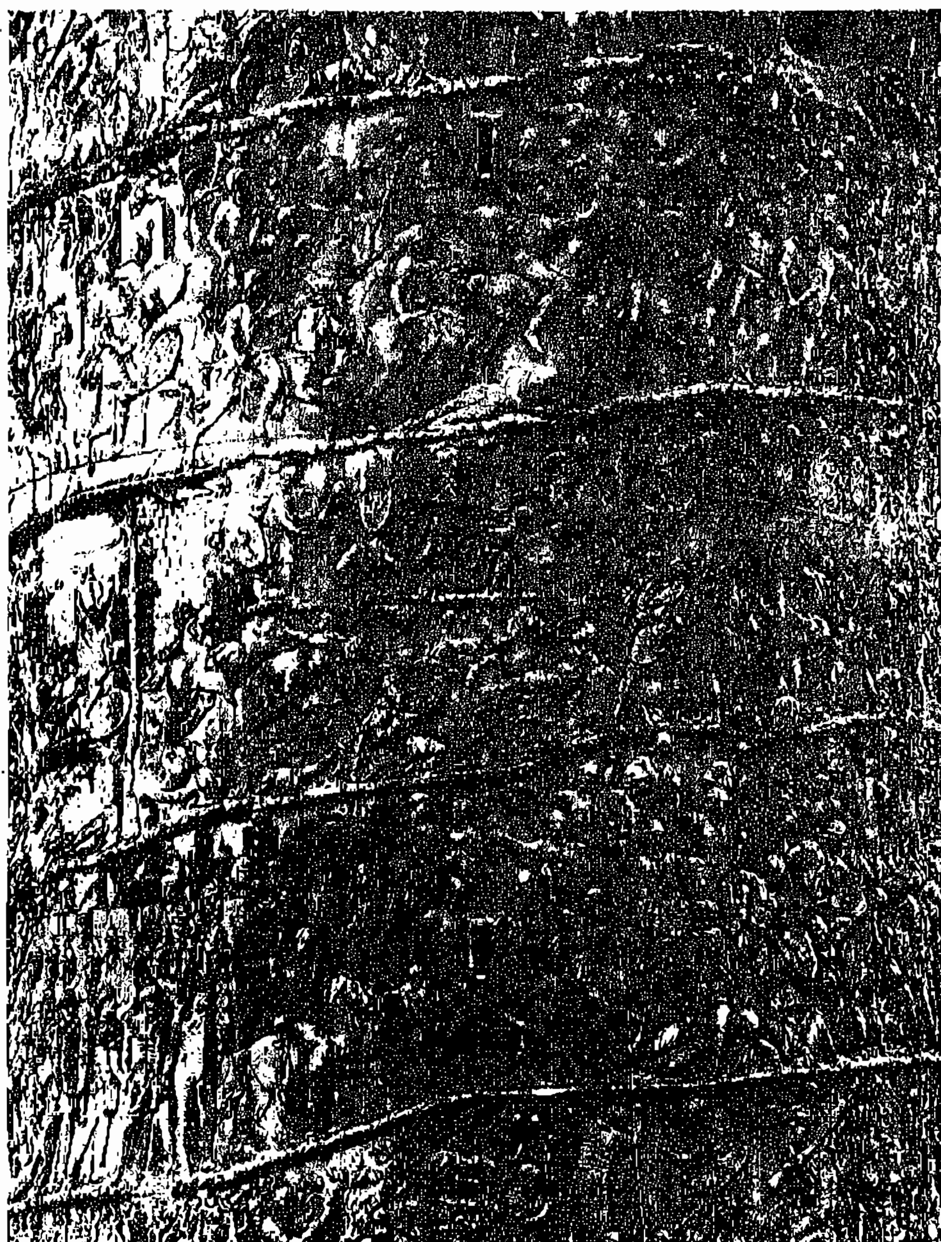
Cel de al treilea Stat, la sudul Dunării, întemeiat, în 1185, de dinastia românească a *Asaneştilor*, şi-a pierdut repede caracterul mixt, românobulgar, pe care-l avea la început, —*Ioniţă* e încoronat în 1204 ca «rege al Bulgarilor şi al Valahilor» devenind, încă din vremea lui Ioan Asan al II-lea (1218—1241) un Stat exclusiv bulgar.

Ţara Românească a avut parte, în veacul al XIV-lea de un şir de domni destoinici. După Basarab, a urmat fiul său, *Nicolae Alexandru*, care a organizat biserica munteană, înfiinţând Mitropolia Ungrovlahiei, cu Iachint de Vicina, ca prim titular (1359).

A venit apoi *Vlaicu Vodă*, care a adăugat stăpânirii sale ţara Făgăraşului, peste munţi, şi a făcut pe Unguri să simtă din nou puterea armelor muntene. Urmaşul său, *Radu*, e ctitorul marilor mânăstiri ale ţării, Tismana, Cozia, Cotmeana. Fiul lui Radu, *Dan*, a purtat lupte cu Ungurii şi cu Bulgarii, căzând în lupta cu Şişman, ţarul acestora din urmă. Iar celălalt fiu al lui Radu, *Mircea*, este voevodul care ridică sus de tot prestigiul Statului muntean. El domneşte timp de 32 de ani (1386—1418), luptând necontenit împotriva puterii turceşti, în plină expansiune. Repurtează biruinţe strălucite; devine, la un moment dat, chiar arbitru în luptele pretendenţilor la tronul Sultanilor. E ctitor de lăcaşuri sfinte; e bun gospodar, îngrijind de negoţ şi de gospodăria ţării. Duşmanii înşişi îl admiră; un cronicar al Turcilor îl numeşte «principe, între creştini, cel mai viteaz şi cel mai ager».

Şi Moldova a avut norocul câtorva cârmuitori destoinici. După *Laţco*, fiul lui Bogdan descălecătorul, urmează domnii din familia Muşatei; mai întâi *Petru Voevod*, care primeşte zălog Pocuţia dela regele Poloniei, apoi fratele său *Roman*, întemeietorul oraşului cu acelaşi nume şi în timpul căruia Moldova se întinde «dela munţi până la ţărmul mării». Şi mai însemnată e figura lui *Alexandru cel Bun*, contemporanul lui Mircea (1400—1432). In timpul acestuia, ţara progresează, comerţul ia o deosebită desvoltare, lăcaşuri dumnezeieşti se ridică în multe părţi.

Urmează, în amândouă ţările, o perioadă turbure, de scădere. Urmaşii lui Alexandru şi aceia ai lui Mircea, se luptă între ei pentru tron, chemând în ajutor armate străine şi nedându-se îndărăt nici dela cele mai sălbatice crime. Ţările trebue să plătească tribut Turcilor, prestigiul lor este mult scăzut. După douăzeci şi cinci de ani de asemenea frământări, Moldova are norocul să vadă pe tronul ei o excepţională personalitate, cea mai puternică pe care a dat-o neamul nostru, *Ştefan cel Mare* (1457—1504). El reintroduce ordinea, întocmeşte oastea şi arată tuturor vecinilor că s'a încheiat vremea slăbiciunii şi a umilinţei. Ungurii, în frunte cu craiul Matia, Tătarii, Muntenii lui Radu cel Frumos, Leşii lui Ioan Albert şi chiar Turcii lui Mohamed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, cunosc ascuţişul

Columna lui Traian: Episoade din războiul dacic

IANCU DE HUNIEDOARA
Xilografie în ediția din 1488 a Cronicei lui Iohannes de Thurocz
(După C. I. Karadja, Despre edițiile din 1488 ale Cronicei lui Iohannes de Thurocz).

săbiei moldoveneşti. Faima eroului creşte pretutindeni; Papa îl numeşte «atletul lui Christos»; cronicarii străini îl slăvesc. Dar nu numai pe câmpul de luptă străluceşte Ştefan; el e neîntrecut şi ca organizator şi ca ctitor de lăcaşuri sfinte. Bogăţia ţării sporeşte; în acelaşi timp, zeci de mănăstiri şi biserici se înalţă, spre slava celui de sus. Nu mai fusese şi nu va mai fi în istoria Moldovei o vreme la fel. Patruzeci şi şapte de ani a cârmuit ţara cu dreptate Ştefan, iar când, în 1504, a fost dus la locul de veşnică odihnă, au simţit toţi că dispăruse nu numai stăpânul Moldovei, dar şi apărătorul creştinătăţii.

In Muntenia, din şirul de domni cari se perindă în veacul XV, merită o menţiune specială *Vlad Dracul* (1435—1446), care ia parte la luptele duse de creştini împotriva Turcilor şi fiul său *Vlad Ţepeş* (1456—1462), care urmează pilda părintelui. La sfârşitul veacului se ridică figura lui *Radu cel Mare* (1495—1508), reorganizatorul, cu ajutorul patriarhului Nifon, al bisericei muntene şi ctitorul frumoasei mănăstiri dela Dealul, unul din monumentele reprezentative ale arhitecturii religioase muntene.

In veacul XVI, până aproape de sfârşitul lui, Moldova este superioară sub raportul politic. Pilda lui Ştefan ce Mare nu rămâne fără urmări. Fiul său, *Bogdan* (1504—1517), nepotul său *Ştefăniţă* (1517—1527), un alt fiu nelegitim, *Petru Rareş* (1527—1538 şi 1541—1546), mai târziu un *Ioan Vodă «cel Cumplit»* (1572—1574), asigură ţării de peste Milcov, un loc mai înalt din punct de vedere politic.

In Muntenia, mai însemnaţi în vremea aceasta, sunt: *Neagoe Basarab* (1512—1521), ctitorul bisericii minunate dela Curtea de Argeş şi protectorul întregei ortodoxii şi *Radu dela Afumaţi* (1521—1529), care a trebuit să se războiască necontenit cu cetele prădalnice de Turci dela Dunăre. Sub *Radu Paisie* (1535—1545), Brăila este transformată în raia, aşa cum se întâmplase, mai bine de o sută de ani înainte, cu Giurgiu şi cu Turnu. Din aceste cuiburi de pe ţărmul stâng al Dunării, Turcii pot oricând ameninţa capitala Munteniei; se înţelege uşor de ce domnii acestei ţări trebuie să renunţe la iniţiative politice proprii.

Cu atât mai mare apare personalitatea lui *Mihai Viteazul* (1593—1601) care, la sfârşitul veacului, rupe cu această tradiţie şi reînvie vremurile lui Mircea şi Ştefan. Inconjurat de o boierime puternică şi vitează, Mihai bate în mai multe rânduri pe Turci (Călugăreni 1595) şi face incursiuni sângeroase pe ţărmul drept al Dunării; văzând apoi că noul principe al Ardealului, Andrei Bathory, intră în legături cu Sultanul — ceea ce însemna ca Muntenia să fie prinsă din două părţi de duşmani —, trece cu oastea lui peste munţi şi în marginea Sibiului, la *Şelimbăr*, sfărâmă oastea lui Bathory. Alba Iulia primeşte la 1 Noemvrie 1599 pe biruitor, care ia în stăpânire Ardealul, ca locţiitor al împăratului german. In primăvara anului următor, Mihai ocupă şi Moldova, gonind pe domnul pus de Poloni, *Ieremia Movilă*, care-i era de asemenea duşman. In actele date în vara lui 1600, biruitorul poartă titlul impunător de «voevod şi domn al Ţării Ungrovlahiei, al Ardealului şi al Moldovei». Reunirea celor trei ţări româneşti sub aceeaşi stăpânire, n'a ţinut însă decât o clipă; în toamna aceluiaşi an, Mihai lua calea pribegiei, pentru ca după o ultimă biruinţă asupra celor cari îl trădaseră (Gorăslău), să cadă în 1601, răpus mişeleşte.

Dar alături de fapta lui Mihai — de ordin politic —, veacul XVI este însemnat şi prin fapte de alt ordin. La începutul acestui veac se introduce *tiparul* în Ţara Românească şi apar primele cărţi. Ele sunt scrise în limba slavă, limba oficială a bisericei şi cancelariei în vremea aceea. Curând însă, apar şi primele *traduceri româneşti* ale textelor religioase; ele s'au făcut, după toate probabilităţile, în partea de nord a Ardealului. La 1544 apare, la Sibiu, prima tipăritură românească; ea va fi urmată, în curând, de seria de tipărituri în aceeaşi limbă, a lui *Coresi*, diaconul muntean, stabilit la Braşov. Şi în alte oraşe ardelene apar tipărituri româneşti sau slavoneşti; în schimb, în Moldova, tiparul nu se va introduce decât târziu de tot, sub Vasile Lupu. Tot în veacul XVI se cristalizează stilul arhitectonic religios muntean şi se continuă desvoltarea celui moldovean, care ajunsese la o deosebită strălucire sub Ştefan cel Mare. Istoriografia urmează parcă o linie paralelă cu aceea a acţiunii politice; bogată în Moldova, sub Ştefan cel Mare, ale cărui fapte ni s'au păstrat în mai multe redacţii, ea ia o formă mai puţin reuşită în veacul XVI şi este ca şi inexistentă în Muntenia, până în vremea lui Mihai Viteazul, când asistăm la o adevărată efloresccenţă.

In Ardeal, unde neamul nostru n'a putut avea o formaţie politică proprie, trebue semnalate două fapte: mai întâiu încercările ţărănimii, în 1437 şi 1514, de a-şi asigura o viaţă mai omenoasă, încercări care au dus însă la rezultate tocmai contrarii şi apoi, ridicarea unei familii româneşti din părţile Huniedoarei, familie care a dat Statului ungar pe cel mai mare general al lui, *Ioan de Huniedoara*, pe cel mai mare rege, *Matia Corvinul* şi pe unul dintre cei mai vestiţi arhiepiscopi şi cărturari: pe *Nicolae Olahul*, al cărui nume însuşi îi arată originea.

Veacul XVII are însemnătate în istoria poporului nostru, mai ales sub raportul *cultural*. Din punct de vedere politic, nu apare nicio personalitate comparabilă cu marii luptători pentru creştinătate, pe cari-i dăduserăm în veacurile trecute. Dependenţa de Turci este strânsă; domnii noştri însoţesc mai întotdeauna armatele sultanilor în expediţii, deşi adeseori, cu sufletul, sunt de partea creştinilor, cum s'a întâmplat de pildă, la asediul Vienei (1683). Spre sfârşitul secolului, legăturile cu imperialii care, îndată după Mihai, fuseseră strânse, pentru a slăbi apoi, sporesc iarăşi, determinate şi de biruinţele pe care aceştia le câştigă asupra Turcilor.

In ordinea culturală, aspectul e mult mai bogat şi original. Are loc, în acest veac, o adevărată înflorire a spiritului românesc. In istoriografie, Moldova e pe primul plan, cu operele lui *Grigore Ureche* şi *Miron Costin*; în Ţara Românească apar, de asemenea, cronicele lui *Stoica Ludescu* şi *Radu Popescu*.

Se ivesc personalităţi culturale de talia lui *Nicolae Milescu*, *Dimitrie Cantemir* şi *Constantin Cantacuzino Stolnicul*. Se fac, cu grije aleasă, traduceri; se tipăresc texte de o însemnătate deosebită, care se răspândesc în câte şi trele ţările româneşti. Se fixează limba literară: citâm Biblia lui Şerban Cantacuzino şi cronicele; se arată cu argumente şi dovezi istorice, originea noastră romană şi unitatea neamului nostru. Se formează un al doilea stil muntean, în ce priveşte arhitectura bisericească, de o deosebită armonie şi eleganţă: stilul brâncovenesc. Un deosebit merit şi-au câştigat ca protectori şi îndrumători — uneori ca iniţiatori — ai acestei variate şi intense activităţi culturale, voevozii *Matei Basarab* (1633—1654), *Vasile Lupu* (1634—1653), *Şerban Cantacuzino* (1678—1688), şi *Constantin Brâncoveanu* (1688—1714).

Tendinţa din ce în ce mai accentuată de a ne alătura puterilor creştine, tendinţă a cărei victimă, nevinovată totuşi, a fost Brâncoveanu (1714), precum şi gestul de răzvrătire făţişă a lui Dimitrie Cantemir, care-şi pierdu din această pricină numai tronul, nu însă şi viaţa, făcu pe Turci să încredinţeze domniile Ţărilor Româneşti, pentru mai bine de o sută de ani, unor oameni pe cari-i considerau complet devotaţi lor şi cari sunt cunoscuţi în istorie sub numele generic (nu întotdeauna justificat însă, deoarece unii erau de origine curat românească) de *Fanarioţi*, (dela Fanar, o mahala a Constantinopolului). Epoca acestor Fanarioţi durează dela 1711 (în Ţara Românească 1716), până la 1821 şi se caracterizează, în *ordinea politică*, prin pierderea a părţi importante din teritoriul ţărilor noastre: *Moldova de sus* (impropriu numită Bucovina), răpită de Austriaci în 1775; *Moldova dintre Prut şi Nistru* (impropriu numită Basarabia), răpită de Ruşi în 1812; *Oltenia*, răpită temporar de Austriaci (între 1718—1739). Aceste pierderi teritoriale încheie războaiele purtate între Turci, Ruşi şi Austriaci pe pământul nostru şi pe spatele nostru.

In ordinea *social-economică*, epoca fanariotă se caracterizează printr'o fiscalitate apăsătoare, dar şi prin desfiinţarea rumâniei adică a şerbiei; în *ordinea culturală*, prin accentuarea influenţei occidentale, în primul rând a celei franceze şi printr'o serie de lucrări istoriografice, de mai mică valoare — excepţie face Neculce — decât cele ale veacului anterior, dar adăugând, faţă de acelea, şi unele elemente geografico-statistice.

In Ardeal, în veacul al XVIII-lea, trebuesc relevate două fapte: mai întâi, consecinţele de ordin cultural ale *actului Unirei*, prin întemeierea de şcoli şi trimiterea de tineri la studii la Roma; apoi mişcarea lui *Horia, Cloşca şi Crişan* (1784) pentru îmbunătăţirea soartei ţăranilor, mişcare reprimată sângeros, ca şi celelalte mai vechi.

Revoluţia lui Tudor Vladimirescu, în 1821, pune capăt epocei fanariote. Această revoluţie are, în primul rând, un caracter *social*: e mişcarea ţărănimii exploatate de pătura conducătoare şi strivite sub povara impozitelor; ea are însă, mai ales în partea ei finală, şi un caracter naţional, fiind o reacţiune a elementului autohton, împotriva Grecilor favorizaţi de domnii fanarioţi. Tudor cade victimă credinţelor sale: această jertfă are însă drept urmare restabilirea, după mai bine de o sută de ani, a domniilor pământene, în persoana lui *Ioniţă Sandu Sturdza* în Moldova şi a lui *Grigore Ghica* în Ţara Românească. E începutul renaşterii româneşti, care în latura politică, va duce la Statul naţional unitar de astăzi.

Această renaştere politică are un însemnat sprijin în renaşterea culturală, determinată, în mare măsură, de contactul nostru din ce în ce mai strâns cu apusul luminat. Fiindcă e bine s'o spunem apăsat, mai ales în vremurile turburi de azi, pentru noi, lumina a venit întotdeauna, în toate epocele istoriei noastre, *dela Apus*, nu dela Răsărit. Tinerii ardeleni trimişi în şcolile dela Roma, feciorii de boieri din Principate cari încep să-şi facă studiile în Apus, în Franţa, în Italia, în Germania, aduc în ţară, odată cu o pregătire tehnică, de specialitate, şi ideile noi, generoase ale vremii. Incepe în ţările noastre o efervescenţă politică şi literară, ale cărei rezultate sunt cristalizarea şi afirmarea din ce în ce mai puternică a ideilor de *libertate* şi de *unitate naţională*. Conştiinţa de sine, alimentată de sentimentul *vechimei* noastre în Dacia şi a *originei* noastre, este în plină creştere; ea dă o îndreptăţire în plus, revendicărilor noastre legitime.

Intre timp, se produce războiul ruso-turc din 1828—1829, încheiat prin *tratatul dela Adrianopol*. Dacă prin acest tratat, influenţa rusească devine preponderentă în Principate, în schimb însă, sub raportul teritorial, recăpătăm cele trei raiele dela Dunăre şi sub raportul economic, începe o nouă eră de prosperitate, de neîntreruptă desvoltare a agriculturii. In acelaşi timp, *Regulamentul Organic*, apărând drepturile boierimii în ordinea politică şi socială, asigură totuşi un început de administraţie modernă şi dă putinţa creării unui sâmbure de oaste naţională.

In timpul domniilor regulamentare (*Mihail Sturdza* în Moldova 1834—1849 şi *Alexandru Ghica* 1834—1842 şi *Gheorghe Bibescu* 1843—1848 în Ţara Românească), se fac o serie de îmbunătăţiri în ordinea materială, tehnică şi au loc unele manifestări culturale importante şi semnificative (*Academia Mihăileană* şi revistele *Dacia Literară* şi *Propăşirea* la Iaşi, *Magazinul istoric pentru Dacia* al lui Bălcescu şi Laurian, la Bucureşti). Acestea din urmă arată progresul ideilor de libertate şi unitate naţională şi în acelaşi timp, creşterea spiritului de opoziţie împotriva tutelei ruseşti, tot mai apăsătoare şi arogante. Terenul era aşa dar pregătit, pentru ca atunci când la 1848 izbucnesc în apusul Europei mişcările revoluţionare, ele să găsească imediat imitatori şi în Ţările noastre. Insurecţia izbucneşte în câte şi trele ţările, în Muntenia, în Moldova şi în Ardeal, având pretutindeni un caracter politic-social, iar în Ardeal, în plus, şi un caracter naţional. Mişcarea din Moldova este înăbuşită dela început; cea din Muntenia după câteva luni, fără să fi putut realiza vreo reformă esenţială şi durabilă; mişcarea din Ardeal, după câteva ciocniri cu Ungurii, în care se distinge *Avram Iancu*, este şi ea lichidată. Deşi rezultatele

NEAGOE BASARAB CU FIUL SĂU TEODOSIE
Frescă dela Mănăstirea Dionisiu, Muntele Athos

imediate, în niciuna din țări, n'au corespuns nici pe departe speranțelor pe care și le făuriseră revoluționarii, nu e mai puțin adevărat totuși că mișcarea n'a rămas fără urmări. In Ardeal, Românii au obținut drepturi; li s'au acordat o mitropolie pentru uniți și, ceva mai târziu, una pentru ortodocși. Pe de altă parte, conducătorii mișcării din Principate, mai ales cei din Muntenia, făcură cunoscute în Apus, dorințele poporului românesc, lupta sa pentru libertate. Această propagandă avea să dea cele mai bune rezultate peste câțiva ani, atunci când se va încheia, la Paris, tratatul care pune capăt războiului Crimeii (1856). Se va prevedea anume, prin acest tratat, că viitoarea organizare a Principatelor se va face pe temeiul dorințelor liber exprimate de delegații populației respective, delegați întruniți în două *Divanuri ad-hoc*, unul la București, altul la Iași. In același timp, pentru o rațiune de ordin european, îndepărtarea Rusiei dela gurile Dunării, spre a asigura libertatea comerțului, tratatul dela Paris înapoia Moldovei trei din județele de miazăzi, anume Cahul, Ismail și Bolgrad. Procesului de desagregare teritorială din epoca fanariotă, îi urmează așa dar, începând din 1829, un proces invers, de integrare teritorială.

Dorințele Divanurilor ad-hoc, a căror liberă exprimare se încercase mai întâi a se zădărnici, cuprindeau între altele, *Unirea Principatelor* și *Domn dintr'o familie străină*, spre a se pune capăt luptelor pentru tron. *Convenția dela Paris* (1858), nu admise decât într'o mică măsură aceste dorințe, acordând titlul de Principatele-Unite, cu o Comisie Centrală la Focșani, care să pregătească legile și măsurile comune și cu putința de a întruni într'un singur corp oștile celor două țări, dar specificând în același timp că vor fi domni deosebiți, aleși dintre băștinași. Totdeodată, convenția stabilea egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor, desființând astfel privilegiile și titlurile de noblețe. Pe temeiul hotărîrilor luate la Paris, se procedă la alegerea domnilor; patriotismul înaintașilor noștri, dorința lor fierbinte de unire, găsi modalitatea ca, respectându-se litera convenției, să se împlinească totuși gândul unui întreg popor. Și astfel, colonelul *Alexandru Ion Cuza*, a cărui atitudine în timpul operațiunilor pregătitoare ale Divanurilor ad-hoc, impusese tuturor, fu ales cu unanimitate, domn în amândouă Principatele: mai întâi la Iași (5 Ianuarie 1859) apoi la București (24 Ianuarie, același an).

Domnia lui Cuza a ținut puțin: numai 7 ani; este însă una din cele mai rodnice ale întregei noastre istorii. Mai întâi, el a desăvârșit unirea, obținând recunoașterea acestui fapt precum și a noului nume de *România*, din partea Turciei și a marilor puteri; apoi, ajutat de *Mihail Kogălniceanu*, unul din cei mai însemnați oameni de Stat ai noștri, secularizâ bunurile mânăstirești făcând să intre în patrimoniul Statului, o parte însemnată din suprafața țării și împroprietări pe țărani, prin lovitura de Stat dela 2 Mai 1864. Aceste fapte îi creeseră o mare popularitate, mai ales în pătura rurală. Avea însă, din cauza unor defecte personale, și mai ales din cauza anturajului său, și dușmani. Cuza declarase singur, după ce făcuse reformele, că e gata să părăsească domnia, pentru a da putință să se îndeplinească și cealaltă dorință a divanurilor ad-hoc: *domn dintr'o familie străină*. Și cu siguranță că ar fi făcut-o, dacă nu i-ar fi luat înainte grupul de nemulțumiți cari, atrăgând de partea lor garda palatului, ce-și călcă astfel jurământul de credință și-și pătă onoarea, sili pe Cuza, în noaptea de 11 Fevruarie 1866, să abdice. In locul său fu ales, cu imensa majoritate a voturilor plebiscitului institut în acest scop și cu aprobarea puterilor apusene, tânărul principe Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Ajuns în țară, după o călătorie nu lipsită de riscuri, întemeietorul actualei dinastii intră în București în ziua de 10 Mai și, în fața Parlamentului, jurând credință legilor țării, declară că din momentul ce a pus piciorul pe pământul românesc, a devenit român și că-și va face ca atare întreaga datorie.

Lunga și rodnica lui domnie, peste 48 de ani, cea mai lungă domnie din câte cunoaște istoria noastră, a dovedit-o cu prisosință. Primii ani, până în 1871, au fost cei mai grei, cu o continuă nestabilitate ministerială, cu greutăți financiare și cu uri și intrigi de partid, care nu se sfiau să atace chiar pe principe. Odată cu guvernarea lui *Lascăr Catargiu* (1871—1876), situația se îmbunătățește însă, finanțele se îndreaptă, se construesc căi ferate și se reorganizează armata. Incă dela început, gândul lui Carol I fusese să facă țara independentă, să înlăture suzeranitatea turcească. Prilejul se ivește în 1877, când Rusia, spre a veni în ajutorul creștinilor din Peninsula Balcanică, declară războiu Turciei. Deși o mare parte din oamenii noștri politici erau de părere să păstrăm neutralitatea, totuși Principele Carol, de acord cu primul său ministru *Ion Brătianu*, hotărăște participarea la războiu și ajutorarea armatei rusești care, după o rapidă înaintare inițială, suferise două înfrângeri serioase la Plevna. In jurul acestui oraș din Bulgaria, armata română a câștigat, cu prețul sângelui, independența țării. Ea ne-a fost recunoscută apoi prin *tratatul dela Berlin* (1878), care ne-a impus însă, retrocedarea celor trei județe basarabene, dându-ne în schimb Dobrogea. Urmarea firească a războiului a fost *proclamarea regatului* (1881). A urmat apoi o perioadă de continuă înzestrare tehnică a țării, de organizare economică, de progres cultural. Științele, arta, literatura iau o remarcabilă desvoltare. Și sub acest raport, domnia lui Carol I a fost binecuvântată. E deajuns să pomenim numele lui *Eminescu*, *Creangă* și *Caragiale* în domeniul literar, al lui *Grigorescu*, *Andreescu* și *Luchian* în cel artistic, al lui *Maiorescu* și *Hasdeu* în cel științific, ca să ne dăm seama de marele progres înfăptuit. Momentul culminant al domniei înțeleptului rege, a fost fără îndoială în 1913, când în urma campaniei din Bulgaria, prim-ministru fiind *Titu Maiorescu*, am hotărît, la București, pacea în sud-estul european și am sporit teritoriul țării cu Dobrogea nouă, asigurând astfel un hotar strategic față de Bulgari.

Peste un an numai, în Iulie 1914, izbucnea războiul mondial. In Septemvrie acelaşi an, Regele Carol I închidea ochii, după ce prezidase Consiliul de Coroană, care hotărîse *neutralitatea armată*. Lăsa pe tron, într'un ceas de grea cumpănă, pe regele *Ferdinand*, căruia contemporanii, printr'o dreaptă caracterizare, i-au spus «*cel leal*». Istoria, ratificând acest titlu, va trebui să adauge suveranului întregitor de neam şi ţară şi pe acela de «*cel bun*». După doi ani de neutralitate şi după ce — prim-ministru fiind *Ion I. C. Brătianu* — se încheiase cu puterile quadruplei înţelegeri un tratat, care ne asigura teritoriile din monarhia austro-ungară locuite de fraţii noştri, am intrat în războiu, în ziua de 15/28 August 1916. In câteva săptămâni, aproape o treime a Ardealului era în mâinile noastre. Atacaţi însă, pe urmă, de forţe superioare şi mai ales superior înzestrate cu mijloace de luptă moderne, a trebuit să ne retragem şi retragerea n'a putut fi oprită decât pentru câtva timp, pe crestele Carpaţilor. La începutul iernei, frontul s'a stabilizat pe linia Siretului inferior şi în munţii Moldovei. Aci, au avut loc apoi, în 1917, luptele eroice dela *Mărăşti* şi *Mărăşeşti*. Trădaţi de Ruşi, cari în prima fază a campaniei primiseră instrucţiuni să se retragă, iar în cea de a doua, sub influenţa ideilor revoluţionare, nu mai voiau să lupte, izolaţi de marii aliaţi din Apus, am fost *nevoiţi* să încheiem mai întâi un armistiţiu şi apoi pacea dela Bucureşti (1918), care prevedea dureroase pierderi teritoriale şi o adevărată robie economică. Această pace n'a fost însă ratificată, aşa încât n'a avut valoare din punct de vedere legal. De altfel, la câteva luni numai după aceea, prin înfrângerile suferite pe frontul din Apus şi în Balcani, războiul era pierdut de Germani şi aliaţii lor. Anahronicul Stat austro-ungar se desmembră. *La 28 Noemvrie 1918*, Moldova de sus (Bucovina), prin sfatul ei naţional, proclama unirea necondiţionată cu România; *la 1 Dechemvrie*, adunarea dela Alba-Iulia hotăra, la rândul ei, alipirea Ardealului şi Banatului, a Crişanei şi a Maramureşului, la ţara mumă. Mai înainte încă, în vremurile grele din primăvara lui 1918, avusese loc unirea cu Moldova dintre Prut şi Nistru (27 Martie). Printr'o cumplită jertfă de sânge, dar şi printr'o minunată potrivire dumnezeiască, *toate* ţinuturile locuite de neamul nostru se întruneau laolaltă, alcătuiau un singur Stat, România Mare. Până să ajungem însă a iscăli tratatele dela Trianon şi Saint-Germain en Laye, care cuprindeau recunoaşterea internaţională a alipirii teritoriilor de dincolo de Carpaţi, a trebuit să mai respingem un atac al Ungurilor bolşevizaţi, cari-şi închipuiau că pot opri astfel desfăşurarea unui proces fatal. Trupele noastre din Ardeal svârliră peste Tisa pe duşman şi urmărindu-l cu repeziciune, intrară în Budapesta, care rămase câteva luni (4 August — 16 Noemvrie 1919), sub ocupaţie românească. A fost singura capitală a puterilor centrale ocupată prin luptă în timpul războiului. Era nu numai o satisfacţie pentru îndelungatele suferinţe ale ţăranilor valahi de peste munţi, dar şi un serviciu pe care l-am adus Europei, stârpind acest post înaintat al comunismului.

După semnarea tratatelor de pace, după ce puterile aliate recunoscură şi unirea Moldovei dintre Prut şi Nistru, atenţia conducătorilor se îndreptă asupra marilor probleme interne, asupra vindecării rănilor pe care le lăsase în gospodăria ţării războiul, ca şi asupra consolidării statului naţional. Se votă reforma agrară, aducându-se astfel la îndeplinire făgăduiala regelui Ferdinand dată ţăranilor soldaţi în 1917, că vor fi împroprietăriţi. Se repară şi se completă utilajul tehnic, se ridicară şcoale. Votul universal fusese acordat încă mai înainte.

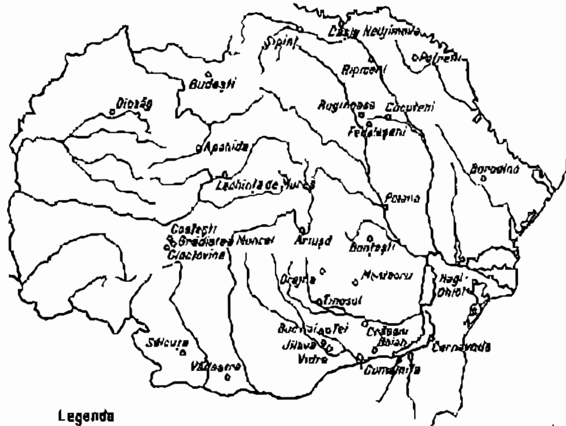
Refacerea, date fiind posibilităţile pământului nostru, nu se produse însă aşa de repede cum s'ar fi cuvenit, între altele şi din cauza lipsei unei puternice concepţii etice a elementelor politice conducătoare. Intre timp, regele întregitor de ţară muri (Iulie 1927). Tronul rămase, nu principelui moştenitor *Carol*, ci fiului acestuia *Mihai*, care nevârstnic fiind, se institui o regenţă. Ea dură până în Iunie 1930, când, răspunzând unei dorinţe instinctive a poporului — o conducere unitară e întotdeauna de preferat uneia tricefale, — principele Carol se întoarse din exilul în care rămăsese mai bine de patru ani şi în, mijlocul unei mari însufleţiri, se sui pe tronul părintelui şi bunicului său.

In cei şase ani de domnie ai regelui Carol al II-lea fie ei urmaţi de mulţi alţii, — trei probleme au stat pe primul plan: problema *înarmării*, cu aspecte atât de diverse şi care constitue chezăşia unei vieţi naţionale independente, problema *financiară*, anii aceştia corespunzând tocmai cu anii de criză mondială, şi problema *culturii* care, pe drept cuvânt, e încoronarea şi justificarea vieţii unui popor. In acelaş timp se observă o accentuare tot mai puternică *a conştiinţei şi a sentimentului naţional*, menite să creeze — aşa cum s'a întâmplat sub ochii noştri şi cu alte popoare, un nou ideal neamului românesc.

C. C. G.

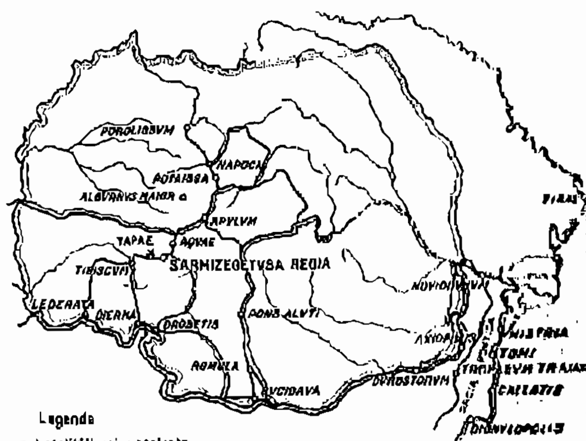
1

DACIA PREISTORICĂ
(Din paleolitic pânăla 512 înainte de Cristos)

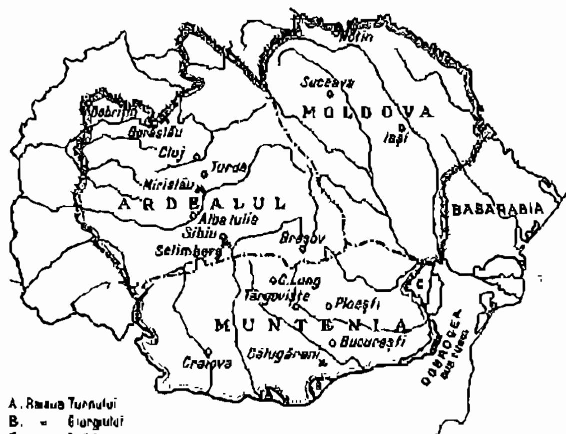
2

DACIA TRAIANĂ

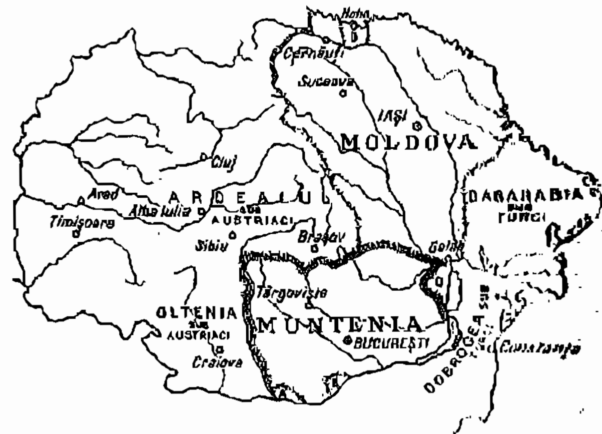
5

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI SUB MIHAI VITEAZUL
(1600)

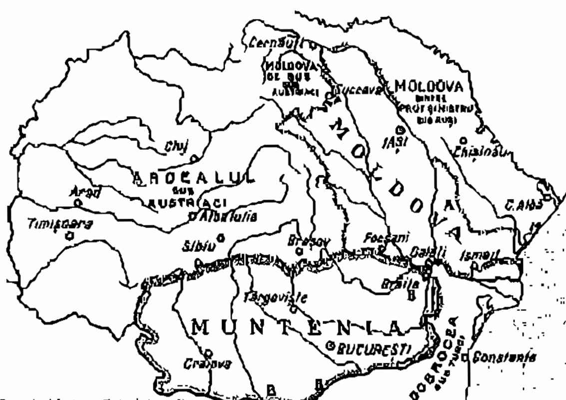
6

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI IN 1718
(Pacea dela Pojarevac.)

9

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI IN 1856
(Tratatul dela Paris)

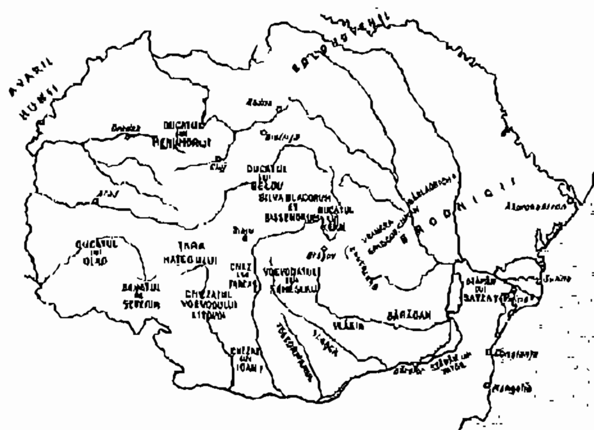
10

ROMÂNIA LA 1878
(Tratatul dela Berlin.)

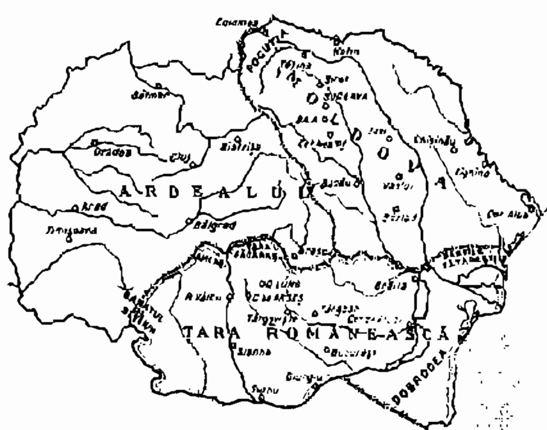
3

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI ÎN TIMPUL NĂVĂLIRILOR BARBARE
(271 - 1247)

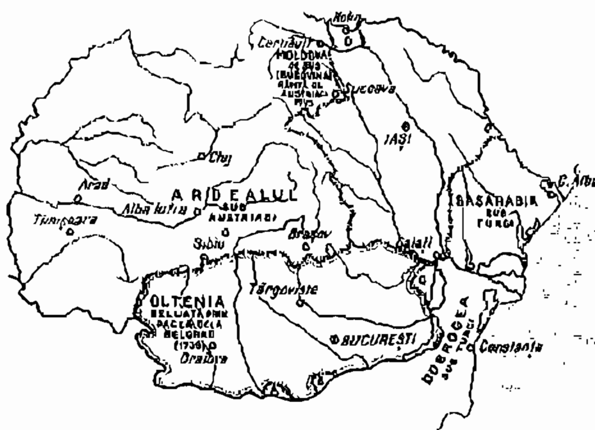
4

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI ÎN VREMEA LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN

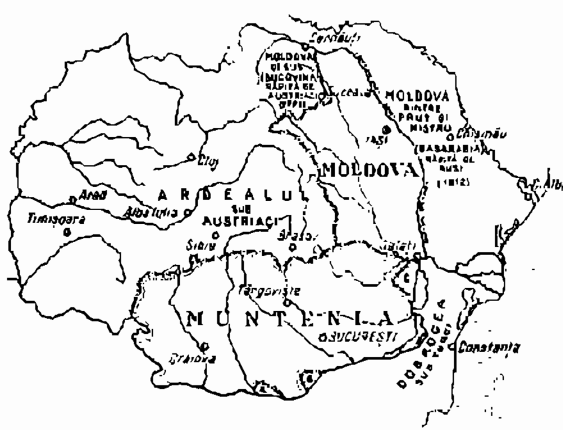
7

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI LA 1775

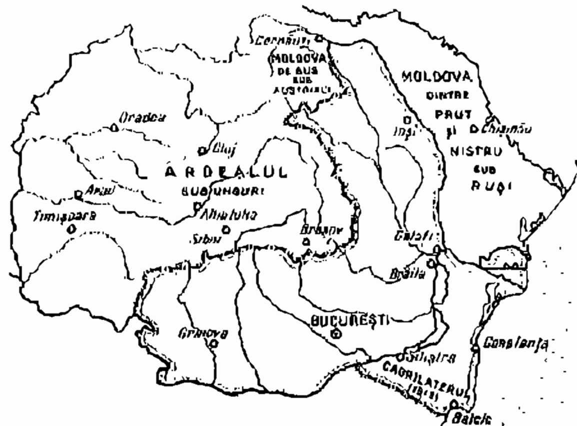
8

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI LA 1812

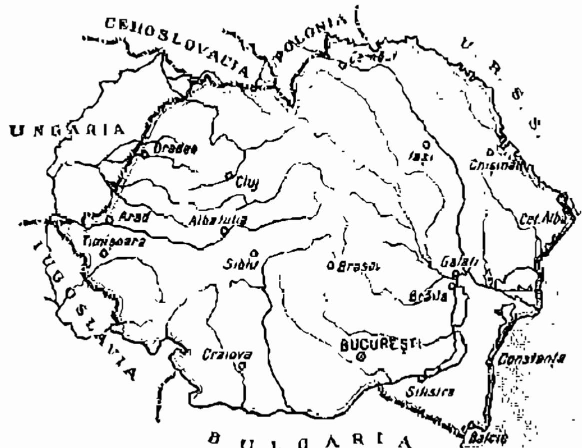
11.

ROMÂNIA ÎN 1913
(Tratatul dela București)

12

ROMÂNIA DE ASTĂZI

STEMA ROMÂNIEI

Stema unui Stat este simbolul fiinţei sale istorice şi politice, dar ea exprimă adeseori şi realizarea unei idei sau unor aspiraţii înalte, pe care Statul sau poporul respectiv le-a urmărit în cursul timpurilor.

Stema actuală a României simbolizează situaţia politică şi teritorială a ţării noastre, în urma nesfârşitelor străduinţe şi lupte pe cari le-a purtat poporul românesc pentru realizarea unităţii sale naţionale.

Ea cuprinde stemele teritoriilor sale.

Fiecare Stat din care este formată România actuală: Ţara Românească, Moldova şi Ardealul, îşi avea stema sa proprie. Mai târziu, chiar teritoriile smulse din trupurile acestor State, ca Bucovina, Basarabia şi Dobrogea, au primit steme separate.

Izvoarele principale pentru cunoaşterea stemelor de care vorbim, sunt în primul rând sigiliile oficiale şi monetele. La acestea se adaugă, pentru timpurile mai noui, decretele şi legile referitoare la fixarea stemelor diferitelor organizaţii de Stat româneşti. In al doilea rând vin monumentele de sculptură şi pictură decorativă dela biserici, cetăţi, palate şi morminte domneşti. Apoi ornamentica documentelor, manuscriselor şi cărţilor tipărite. Urmează diferite obiecte de utilitate sau de podoabă, care au fost proprietatea domnilor sau a Statului, ori au fost dăruite de către aceştia. In sfârşit, informaţiile scriitorilor români şi străini.

Pe baza acestor izvoare, vom căuta să arătăm evoluţia stemelor Ţării Româneşti, Moldovei şi Ardealului, în timpul cât aceste ţări au format State separate, şi apoi evoluţia stemei României dela întemeierea Statului român unitar, până astăzi.

STEMA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

1. STEMA TRADIŢIONALĂ

Cea mai veche stemă a principatului Ţării-Româneşti ni s'a păstrat în sigiliul lui Mircea cel Bătrân din 1390, atârnat de pergamentul ce cuprinde textul tratatului de alianţă cu Polonia.

Această stemă se prezintă astfel: Intr'un scut o acvilă spre dreapta, cu aripile strânse şi însoţită la stânga de o cruce; în colţul stâng al scutului un soare şi o lună (crai nou).

Nu cunoaştem coloarea scutului, nici coloarea acvilei şi a celorlalte figuri din stemă, căci în sigiliile noastre vechi nu se indică colorile, dar este foarte probabil că scutul era albastru şi acvila neagră, crucea şi soarele de aur, iar semiluna de argint. Deducem aceasta din faptul că le găsim astfel colorate într'o stemă din 1616, cea mai veche stemă colorată ce posedăm [1], şi tot astfel sunt arătate şi în sigiliile principilor ardeleni dintre 1597—1599. De altfel aceleaşi culori s'au păstrat până în timpurile mai noui pentru scutul şi figurile din stema Ţării Româneşti.

Reprezentarea acvilei în stema lui Mircea cel Bătrân nu este potrivită, cu regulele heraldice din acel timp, ci este o reminiscenţă din vremuri mai vechi. Aşa o găsim reprezentată şi pe primele monete româneşti, bătute de către Vlaicu Vodă pe la 1365. Suntem deci îndreptăţiţi să admitem, că acest tip arhaic datează încă din timpul primului Domn al Ţării Româneşti, Basarab cel Mare, care odată cu întemeierea şi organizarea Statului, îi va fi întocmit şi stema.

Urmaşii lui Mircea cel Bătrân au păstrat şi ei această stemă, care a fost folosită în aceeaşi formă până aproape de mijlocul veacului al XVI-lea, cu foarte mici modificări. Aceste modificări constau în faptul că crucea ce însoţeşte acvila are uneori două sau trei braţe orizontale, soarele şi luna sunt mutate în colţul drept al scutului, sau că acvila prinde cu ciocul braţul orizontal al crucii.

Dar în a doua jumătate a veacului al XVI-lea se face o modificare radicală. In primul rând se dă acvilei o înfăţişare mai conformă cu regulele heraldice, reprezentând-o cu aripile deschise, în atitudinea de a-şi lua sborul. De altă parte crucea, care până acum însoţea acvila, este pusă în ciocul acesteia, prinsă de braţul inferior. In sfârşit soarele şi luna sunt despărţite, primul rămânând în colţul stâng al scutului, iar cealaltă fiind trecută în colţul drept, sau invers. De altfel de acum înainte luna nu mai este reprezentată totdeauna sub forma de crai nou, ci adeseori cu coarnele spre stânga (conturnată).

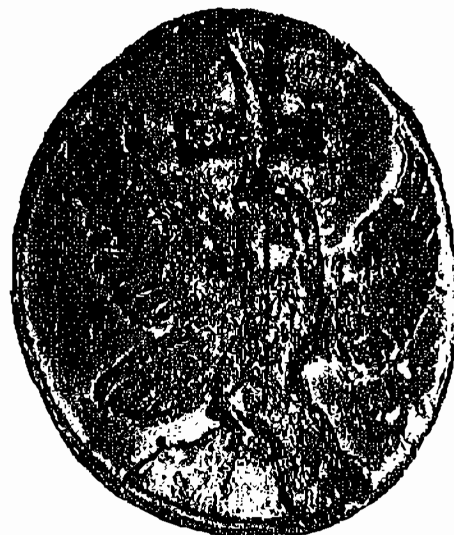
Astfel se fixează în mod definitiv tipul stemei Ţării Româneşti: acvila cruciată însoţită de un soare şi o lună, tip ce rămâne de acum înainte în heraldică

---

[1]) Este stema lui Nicolae Petraşcu Voevod reprodusă în culori în albumul lui Valentin Frank, fost primar al Sibiului (1590—1648). Copie la Academia Română.

SIGILIUL LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN 1390
(Copie fotogr. la Academia Română)

STEMA DE PE TUNUL LUI PETRU CERCEL 1583—1585
(Muzeul Militar Național)

specific pentru această țară, primind numele de « acvila românească » *(aquila valachica)*.

In acelaș timp însă s'au făcut și unele modificări secundare: forma scutului a devenit mai elegantă și a început să fie timbrat cu o coroană princiară. Uneori i s'au adăugat ca suporți doi lei — toate, influențe heraldice apusene.

De acum înainte această stemă, devenită tradițională, intră mai adânc în uzul general, încât se menține dealungul veacurilor următoare până la întemeierea regatului României și intră și în stema acestui regat, păstrându-se până în zilele noastre.

Este adevărat că după 1859 atitudinea acvilei s'a modificat, fiind reprezentată cu sborul în jos, dar în stema actuală a României s'a revenit la vechea atitudine cu aripile deschise.

2. STEMA COMBINATĂ

Pe lângă aceasta, sigiliile Domnilor Țării Românești ne descopăr și o altă stemă care a servit în diferite epoce ca stemă oficială. Ea reprezenta la început două personagii domnești, încoronate, stând față în față și plantând un pom.

Mai târziu această stemă secundară a fost combinată cu stema tradițională așa că acvila cruciată, însoțită de soare și lună, a fost așezată în vârful pomului.

Deși tipul acesta se întâlnește și în veacul al XVI-lea și în al XVII-lea și în al XVIII-lea și chiar la sfârșitul domniei Fanarioților, el nu s'a generalizat, ci a rămas numai ca tip special pentru anumite sigilii domnești.

De altă parte, Domnii din familia Cantacuzineștilor (Șerban și Ștefan Cantacuzino) au combinat stema tradițională a țării cu stema familiei lor: acvila bicefală încoronată, ținând în ghiara dreaptă un buzdugan, în cea stângă o spadă [1].

[1] Uneori aceste atribute sunt inversate: în dreapta spada, în stânga buzduganul.

Această combinație s'a folosit puțin în sigiliile oficiale și mai mult în ornamentică, iar forma ei obișnuită era: scut oval cu stema țării, așezat pe pieptul acvilei bicefale (pajură sau zgripțor) cantacuzinești.

Sistemul acesta a fost adoptat mai târziu în veacul al XIX-lea de către toți Domnii Țării Românești.

Astfel Grigore Ghica (1822-1828) și Alexandru Ghica (1834—1842) au introdus în stema țării armele familiei lor: o serie de șase lacrimi de argint [1].

Gheorghe Bibescu (1842—1848) a pus și el în stema țării armele familiei sale: în primul cartier, pe albastru, un căprior de argint, având între brațe o stea de argint; al doilea cartier fasciat roșu, aur, albastru.

Iar Barbu Știrbei (1849—1856) a procedat la fel introducând armele foarte asemănătoare ale familiei sale, de aproape înrudită cu familia Bibescu [2]: în primul cartier, pe albastru, un căprior de argint având o stea de argint între brațe; în al doilea, pe argint, o carte de aur deschisă.

Și din punct de vedere al ornamentării stemelor s'au introdus în acest timp oarecari inovații. Astfel, încă spre sfârșitul veacului al XVIII-lea apare pavilionul căptușit cu hermină, cum și panopliile de arme, drapele și instrumentele muzicale, care conform modei de atunci împodobesc stema de jur împrejur.

Este interesant de constatat, că pe câtă vreme în veacul al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea stemele sunt încărcate cu tot felul de podoabe cu caracter militar, cele de după 1822 sunt dimpotrivă sobru ornamentate și artistic executate. Spiritul războinic, care a predominat în Europa în epoca napoleoniană, a făcut loc unui curent doritor de pace, de liniște și de armonie socială, care se manifestă și în arta heraldică.

[1] Aluzie la uciderea lui Grigore Ghica, Domnul Moldovei, în 1777.

[2] Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbei erau frați.

BULĂ DE AUR DELA MATEI BASARAB 1645
(Const. Moisil, *Revista Arhivelor* I, tab. V)

STEMA SUB CONSTANTIN BRÂNCOVEANU 1700
(Bianu-Hodoş, *Bibliografie* I, 391)

3. STEMA IN LITERATURĂ

Pentru completarea informaţiilor ce am dat mai sus despre evoluţia stemei Ţării Româneşti, credem interesant să arătăm în câteva cuvinte şi contribuţia ce o poate aduce literatura noastră veche în această privinţă.

In manuscrisele noastre vechi şi în cărţile tipărite începând cu anul 1508 şi până la 1821, se află numeroase reproduceri ale stemelor Ţării Româneşti, Moldovei şi Ardealului. Aceste reproduceri sunt adesecori însoţite de scurte expuneri versificate, cuprinzând descrierea sumară a figurilor din stemă şi laude la adresa Domnului şi dinastiei. Ele sunt intitulate «stihuri în stema domniei», sau «stihuri pe herbul ţării» sau «versuri politice asupra stemei» şi poartă uneori chiar semnătura autorului.

Cercetând mai de aproape «stihurile» privitoare la stema Ţării Româneşti constatăm, că peste tot locul acvila cruciată este arătată drept corb, ceea ce însemnează că veacuri de-arândul atât cărturarii cât şi persoanele oficiale au interpretat greşit tipul heraldic din stema tradiţională a ţării. Din această cauză, desigur, aflăm o astfel de interpretare şi la unii scriitori străini, cari au vorbit în trecut despre stema Ţării Româneşti.

Iată acum câteva din aceste «stihuri»:

In *Pravila* lui Matei Basarab tipărită la Govora în 1640, stema ţării este însoţită de următoarele *Stihuri la prea luminata stemă a milostivilor Domni Basarabi:*

Faţa aceasta drept stemă pasere corb poartă,
Pe de-asupra al căruia sbor coroana acum alătură.
El arată pe al unei case prea luminate şi prea antice,
Pe al casei neamului Basarab, prea viteazul
Bărbat cu sceptru ce nu fără spor pe tron se vede...

Uriil Năsturel dela Fiereşti

In cartea *Mărgăritare* (de Sf. Ioan Gură-de-aur) tipărită sub Brâncoveanu în 1691, găsim următoarele *Verşuri politice 8 asupra stemelor luminatului şi înălţatului Domn Io Constantin Basarabă Voevod:*

Semnul domniei corbul ieste cu cruce,
Pren care de sus tărie Doamne ţi aduce.
In scaunul strămoşilor în care acum domneşti
Al celor ce-s în laudă vechilor Băsărăbeşti.
Puterea dară cea de sus care te-au coronat
Cu domnia aceasta şi vrednic te-au arătat,
Intărească şi te adaogă cu domnie slăvită
Cu pace şi cu linişte, cu viaţă norocită.

Mică şi plecată slugă Măriei Tale,
Radu Logofăt

Abia în «stihurile» compuse pe la 1818 de Iancu Văcărescu, se revine asupra acestei interpretări greşite, lăsându-se a-se înţelege că în clasa conducătoare şi-a făcut drum părerea, că pasărea din stemă este în realitate o acvilă.

In *Oda la pecetea ţării*, pentru ediţia din acest an a Codului lui Caragea, Văcărescu lăudând vitejia Romanilor spune:

Pajura sfântă ea ş-aici,
Ca'n multele provinţii,
Lesne-a supus pe Daci voinici
Cu dreptul biruinţii.

Dar mai târziu

Romanul suflet s'a adus
Singur la moleşire
Ştiind tot neam a-i fi supus
A izbândi el, fire.

De aceea are în stemă un

Corb ce'n petece odihnit
A sta se mulţumeşte,
Cu'n semn de lege dăruit
In gură-i se păzeşte...
Ah de-am putea-a ne dobândi
Şi câte-avem pierdute!

STEMA LUI ŞERBAN CANTACUZINO 1688
(Bianu-Hodoş, *Bibliografie* I, 282)

STEMA DIN SIGILIUL LUI ALEXANDRU GHICA 1839
(Original la Arhivele Statului)

Atunci ce duhuri n'ar gândi,
Ce guri ar mai fi mute?
Atunci şi acest corb sărman
Iar acvilă s'ar face
Şi-orce Român ar fi Roman,
Mare 'n război şi pace.

Părerea lui Văcărescu a prins tot mai multă consistenţă odată cu mişcarea de renaştere naţională din veacul al XIX-lea şi astfel în scurt timp ideea că pasărea din stemă este un vultur (acvilă) s'a generalizat în clasa noastră cultă. Iar în textele legale privitoare la stema ţării se va menţiona totdeauna « vulturul », nu corbul.

STEMA MOLDOVEI

1. STEMA TRADIŢIONALĂ

Stema tradiţională a Moldovei, păstrată în sigiliile domneşti începând din a doua jumătate a veacului al XIV-lea, reprezintă într'un scut, un cap de bour cu stea între coarne, însoţit la dreapta de un soare, la stânga de o lună.

Tipul arhaic al acestei steme, folosit de Domnii anteriori lui Alexandru cel Bun, se caracterizează prin forma coarnelor bourului care sunt mici şi cu vârfurile recurbate în afară, prin steaua cu şase raze şi prin soarele în formă de rozetă compusă dintr'o globulă centrală înconjurată de alte şase globule laterale.

Incepând cu domnia lui Alexandru cel Bun tipul acesta sufere câteva mici modificări. Astfel, coarnele bourului devin mai mari şi au vârfurile curbate înlăuntru, încât aproape se unesc; steaua are numai cinci raze, iar soarele ia forma unei roze cu cinci petale în jurul unei globule centrale.

Acest tip s'a continuat neschimbat în tot cursul veacului al XV-lea şi al XVI-lea, devenind astfel tipul tradiţional al stemei Moldovei.

Dar începând cu veacul următor, intervin unele inovaţii exterioare, cari dovedesc şi aici, ca şi în Ţara Românească, o puternică influenţă a heraldicei apusene.

Astfel în primul rând capul de bour este timbrat cu o coroană deschisă, iar lângă soare se introduce o spadă şi lângă lună un steag sau sceptru.

Mai târziu scutul însuşi este timbrat cu un coif rotund cu lambrechinuri foarte bogate, iar în vârful coifului se pune o coroană princiară deschisă. De asemenea forma scutului se face mai elegantă, soarele capătă raze, iar coarnele bourului au vârfurile puţin întoarse în afară.

In veacul al XVIII-lea podoabele scutului sunt şi mai bogate, adăugându-se panoplii de arme, steaguri şi instrumente muzicale; tot atunci apar şi leii ca suporţi, iar în urmă se introduce şi pavilionul căptuşit cu hermină.

Se înţelege că nu toate stemele ce ni s'au păstrat din acest timp sunt atât de bogat împodobite şi că în multe cazuri găsim şi acum stema simplă, lipsită de podoabe. Dar faptul important este, că heraldica moldoveană, ca şi cea munteană, au fost în curent cu inovaţiile ce s'au introdus în heraldica apuseană.

Un element nou se introduce în stema Moldovei la începutul veacului al XIX-lea: doi delfini afrontaţi, cari simbolizează regiunea maritimă a ţării. Ei însă sunt puşi la început în mod cu totul neobişnuit, de-asupra capului de bour. Se pare că introducerea acestui element nou avea de scop să amintească pierderea Basarabiei (1812) şi el se menţine de acum înainte mereu în stema Moldovei.

2. STEMA COMBINATĂ

Ca şi în Ţara Românească unii Domni au început încă din veacul al XVIII-lea să introducă în stema ţării armele lor familiare.

SIGILIUL LUI ALEXANDRU CEL BUN
(Bogdan, *Album paleografic*, pag. 87)

SIGILIUL LUI ȘTEFAN CEL MARE
(Copie fotogr. la Academia Română)

Un exemplu de acest fel este stema lui Alexandru Mavrocordat din 1785, unde în cartierul al 4-lea se află pasărea fenix ieșind dintr'un rug aprins, ca în stema acestei familii.

In veacul al XIX-lea sistemul acesta devine general, cum devenise și în principatul vecin.

Astfel, mai întâiu Ioan Sandu Sturza (1822—28) și apoi urmașul său Mihail Sturza (1834—1848) pun alăturea de bourul Moldovei, leul ridicat în două labe al familiei lor. Tot asemenea Grigore Ghica (1849—1856) adaugă armele sale familiare, ca și în stema Țării Românești. Cu toții au menținut cei doi delfini, dar nu i-au mai așezat de-asupra bourului, ci ca suporți, deoparte și de cealaltă a scutului.

Și în Moldova podoabele stemei se simplifică foarte mult după 1822, iar înfățișarea ei este tot atât de sobră ca și în țara suroră.

3. STEMA SECUNDARĂ

Este demn de observat, că și în Moldova a existat, pe lângă tipul de stemă tradițional, și un alt tip, ce s'a întrebuințat numai într'o anumită epocă. Acesta constă în reprezentarea capului de bour cu gât cu tot, așezat în profil spre dreapta.

Tipul acesta îl găsim mai ales în ornamentația sculpturală a pisaniilor bisericilor, cetăților, turnurilor de mănăstiri, mormintelor domnești și numai foarte rar în sigilii. Și ceea ce este mai important, el nu constitue decât rareori stema propriu zisă a țării, ci figurează mai ales ca un ornament, ce timbrează unele steme familiare sau personale. Apare, după informațiile câte le avem astăzi, în domnia lui Ștefan cel Mare și se menține până la sfârșitul veacului al XVI-lea.

Cele mai însemnate monumente, pe care se găsește această reprezentare curioasă a capului de bour, cu gât, sunt următoarele:

1. Piatra cu inscripție dela vechea poartă a Cetății-Albe (1476), unde împodobește coiful ce timbrează stema familiară a lui Ștefan cel Mare.

2. Pisania de pe turnul bisericii Sf. Dumitru din Suceava, unde împodobește coiful ce timbrează stema lui Alexandru Lăpușneanu.

3. Bula de aur dela Petru Schiopul (1575), unde ornează coiful de pe stema acestui Domn.

4. Pisania de pe turnul mănăstirii Slatina (1582) unde împodobește stema cu acvila bicefală a Bizanțului.

Cu toate acestea avem câteva cazuri, când capul de bour cu gât servește drept stemă a Moldovei. Astfel în pisania de pe turnul mănăstirii Probota din 1550; în pisania dela mănăstirea Bistrița și în pisania fântânii dela mănăstirea Slatina. In toate aceste cazuri capul de bour este însoțit de soare și lună, ca și în stema tradițională.

4. STEMA IN LITERATURĂ

Avem și pentru stema Moldovei descrieri în literatura istorică: cronicari și scriitori indigeni și străini.

De asemenea se găsesc și în cărțile vechi tipărite în această țară « stihuri » pentru lauda și preamărirea *herbului*, cum i se zicea în limba veche moldovenească.

Mitropolitul Varlaam ne-a lăsat în *Cartea românească de învățătură*, tipărită la Iași în domnia lui Vasile Lupu (1641) următoarele *Stihuri în stema domniei Moldovei:*

Cap de buăr și la Domnii moldovinești
Ca puterea acei hieri să o socotești.
De unde marii Domni spre laudă și-au făcut cale,
De acolo și Vasile Vodă au început lucrurile sale...

Iar mitropolitul Dosoftei, în *Psaltirea în versuri* din 1673, scrie aceste *Stihuri la luminatul ghierb al țării Moldovei:*

Capul cel de bour, de fiară vestită,
Semnează puterea țării nesmintită...

SIGILIUL LUI VASILE LUPU 1641
(Copie fotogr. la Academia Română)

SIGILIUL LUI ALEXANDRU MAVROCORDAT 1785
(Copie fotogr. la Academia Română)

In sfârşit în *Psaltirea* din Iaşi 1766, tipărită sub Grigore Ghica, găsim următoarele *stihuri politice:*

Bourul, care stema ţării adevărat însemnează
Şi domnia Moldaviei luminat o adeverează,
Măriei Sale lui Grigore, Domnul cel slăvit,
Carele din fericitul Alexandru Ghica au odrăslit,
Domnind acum cu putere şi cu nădejde bună,
Strămoşească sa patrie în pace şi dreptate plină...

STEMA ARDEALULUI

1. STEME DIFERITE

Heraldica Ardealului prezintă o particularitate foarte curioasă. Deşi această ţară a fost până la anul 1526 un voevodat autonom, dependent de Ungaria, iar după această dată un principat autonom sub suzeranitatea turcească — cum erau şi Ţara Românească şi Moldova — totuşi până în veacul al XVII-lea n'a avut stemă proprie definitiv fixată.

Fenomenul acesta este cu atât mai neaşteptat, cu cât heraldica a fost foarte preţuită în Ardeal şi nu numai nobilii mari şi mici, dar şi diferitele organizaţii politice, religioase şi orăşeneşti au ţinut din vechime să-şi aibe stemele lor proprii.

Voevozii ardeleni dinainte de 1526 utilizau pentru actele oficiale sigilii cu stemele lor familiare, iar cei din veacul al XVI-lea foloseau în sigiliile oficiale şi pe monete sau stema Ungariei — căci îşi luaseră şi titlul de regi ai Ungariei — sau numai stemele lor familiare.

2. STEMA UZUALĂ

Abia spre sfârşitul domniei lui Sigismund Bathory, contimporanul lui Mihai Viteazul, apare în sigiliul oficial al principelui ardelean o stemă deosebită, care va deveni mai târziu stema proprie a acestui principat. Ea se prezintă astfel: Scut tăiat, în câmpul superior, albastru, o acvilă neagră ieşind spre dreapta însoţită de un soare de aur la dreapta şi de o lună (crai-nou) de argint la stânga; în câmpul inferior, de aur, şapte turnuri roşii aşezate 3, 3, 1.

In sigiliul din 1598 al principesei Maria Christina, fosta soţie a lui Sigismund Bathory şi regentă a Ardealului în numele împăratului Austriei, găsim aceeaş stemă, cu singura deosebire că turnurile din câmpul inferior sunt aşezate 3, 2, 2; iar în sigiliul lui Andrei Bathory din 1599 stema este întrucâtva modificată deoarece câmpurile scutului sunt alăturate iar turnurile sunt aşezate 3, 3, 1.

Sub urmaşii Bathoreştilor stema aceasta continuă a se păstra atât în sigilii, cât şi pe monete, însă cu modificări, uneori foarte mari, şi însoţită totdeauna de stema familiară a principelui respectiv, pusă de regulă în centrul scutului.

Astfel sub Ştefan Bocskay (1604—1606) o găsim unită cu stema Ungariei, iar peste-totul mărginit de un şarpe încolăcit, prezintă leul mergând în două labe şi ţinând un steag; stema nobiliară a principelui.

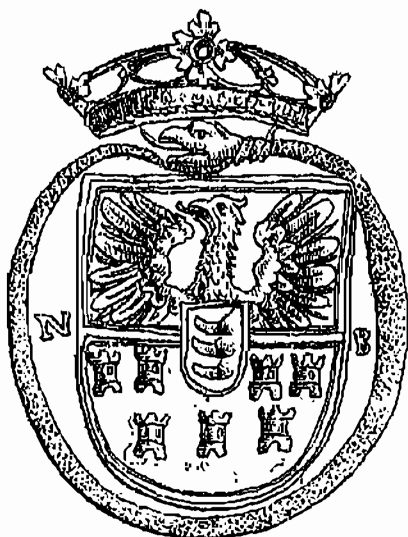
Sub Gavril Bathory (1608—1613) se întrebuinţează de regulă stema Ardealului singură, având pe piept un scut mic cu stema familiară: trei dinţi de mistreţ.

Sub George Racoczy I (1630—1648) şi George Rakoczy II (1648—1660) de asemenea se întrebuinţează singură, dar cu figurile distribuite neregulat şi adăugându-i-se acvila cu sabie în ghiara dreaptă şi o rotiţă înjumătăţită, amândouă elemente din stema acestei familii.

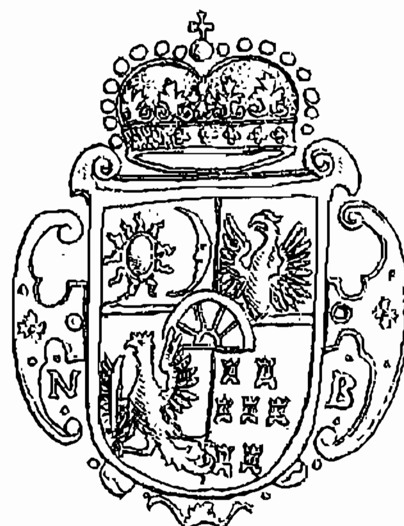
Astfel aceasta devine prin forţa uzului stema oficială a Ardealului, deşi nu era încă definitiv fixată şi deşi nu se cunoaşte vreo dispoziţie legală privind înfiinţarea ei.

Se pare însă că elementele principale ale acestei steme: acvila ieşindă, soarele şi luna, cele 7 turnuri, existau încă de mult ca steme separate ale aşa ziselor « naţiuni » din Ardeal.

Astfel, dintr'o hotărîre a dietei ardelene din 1659 ţinută la Sebeşul săsesc în domnia lui Acaţiu Barcsay,

STEMA MONETARĂ A LUI GAVRIL BATHORY 1609
(Resch, *Siebenbürg. Münzen* tab. 18)

STEMA MONETARĂ A LUI GEORGE RAKOCZY I 1645
(Resch, *ibid.* tab. 31)

rezultă că acvila ieşindă era de mai înainte stema nobilimii sau a comitatelor; soarele şi luna stema « naţiunii » Secuilor; iar cele şapte turnuri stema « naţiunii » Saşilor. Prin « nobilime » sau « comitate » se înţelegea totalitatea oamenilor liberi unguri şi români din Ardeal: *universitas regnicolarum Hungarorum et Valachorum Transylvaniae*, amintită încă în veacul al XIV-lea şi care prin maghiarizarea treptată a nobililor români se confunda acum cu « naţiunea » ungurească. Astfel, acvila reprezenta nu numai *pe nobilii şi oamenii liberi de rasă ungurească, ci şi* pe Românii nobili sau liberi, câţi existau atunci şi cari erau convocaţi pe « comitate » la adunările ţării sau la războiu.

Prin amintita decizie a dietei din 1659 aceste arme ale celor trei « naţiuni » se recunósc în mod oficial, astfel că şi întrebuinţarea lor în stemele principilor devine legală.

După ce în urma înlăturării suzeranităţii turceşti, Ardealul a trecut în stăpânirea Austriei (1687), stema aceasta a fost legată de stema imperiului austriac în următorul chip: acvila bicefală încoronată, ţinând în ghiara dreaptă o spadă, în cea stângă sceptrul, poartă pe pieptul ei un scut cu stema Ardealului. Uneori această stemă era înfăţişată sub forma unui scut rotund cu cele şapte turnuri, alte ori sub forma unui scut despicat, având în cartierul prim acvila ieşindă însoţită de soare, în al doilea cele şapte turnuri însoţite de lună.

Abia sub Maria Teresia, când la 1765 Ardealul a fost ridicat la rangul de mare principat, s'a fixat în mod definitiv stema, care a rămas apoi până la 1867, când s'a constituit daulismul austro-ungar. Ea se compunea din aceleaşi elemente aşezate astfel: scut tăiat, în câmpul superior, albastru, o acvilă neagră ieşind spre dreapta dintr'o terasă roşie şi însoţită la dreapta de un soare de aur, la stânga de o lună (crai-nou) de argint; în câmpul inferior, de aur, şapte turnuri roşii, aşezate 4, 3. Scutul timbrat de o coroană princiară închisă, de aur, este aşezat pe pieptul acvilei bicefale încoronate.

Odată cu constituirea dualismului austro-ungar în 1867, Ardealul încetează de a mai exista ca mare principat şi e încorporat la regatul Ungariei, iar stema lui, care a trecut prin atâtea vicisitudini până să fie fixată definitiv, a încetat de a se mai întrebuinţa oficial.

De altfel, Ungurii, spre a face să se uite cu totul trecutul autonom al Ardealului şi spre a arăta contopirea definitivă a acestei ţări cu Ungaria, au introdus dela data amintită stema Ardealului în armele Ungariei, unde a stat până la mijlocul războiului mondial (1916). Atunci întocmindu-se o nouă stemă pentru monarhia dualistă, s'a rezervat stemei Ardealului un loc numai în armele comune ale acestei monarhii, nu şi în stema specială a Ungariei.

A trebuit să vină războiul mondial, pentru ca regatul României să poată pune în stema lui cea nouă, la locul de cinste, stema provinciei redobândite cu atâtea sacrificii.

3 STEMA ARDEALULUI IN LITERATURĂ

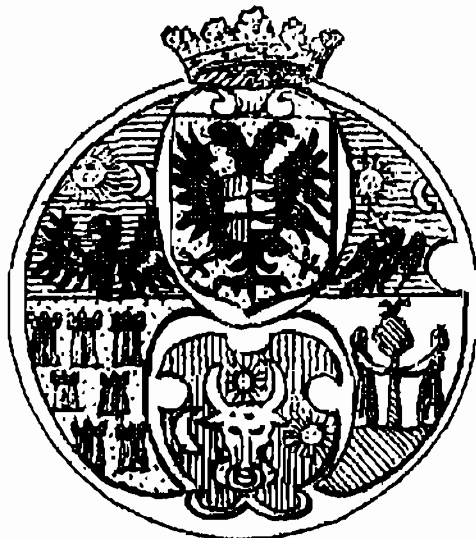
Stema Ardealului, atât de târziu fixată şi fără legături mai strânse cu trecutul şi sufletul poporului românesc, este aproape necunoscută în literatura noastră veche.

Manuscrisele vechi româneşti nu o cunosc, iar dintre cărţile tipărite în Ardeal numai prea puţine o înregistrează. Astfel *Catechismul calvinesc* din 1648 este împodobit cu stema din timpul lui George Rakoczy, iar *Molitvenicul* tipărit la Blaj în 1784 conţine stema din timpul lui Iosif II, însoţită de « stihuri politiceşti », care au însă în vedere numai acvila bicefală austriacă şi lasă la o parte stema Ardealului:

Gripsorul cu două capete înălţat,
Schiptrul, mărul cu spata împreunat,
Semnul puterii împărăteşti arală,
Carea lui Iosif este încredinţată.
Lui Iosif cel mare de neamuri iubit,
Soare de scutinţă nouă răsărit.

STEMA MONETARĂ A MARIEI TERESIA PENTRU ARDEAL, 1764
(Resch, ibid, tab. 59)

STEMA UNITĂ A ARDEALULUI, MOLDOVEI ŞI ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎN SIGILIUL LUI SIGISMUND BATHORY 1597
(M. Popescu, *Revista Arhivelor* p. 329)

Domnul cu pace mulţi ani să-l trăiască
Şi prin El pre noi să ne fericească.

Aceste versuri simple nu sunt numai o descriere sumară a stemei împărăteşti, dar şi expresia speranţelor pe care poporul românesc din Ardeal le punea în împăratul democrat, stăpânit de sentimente atât de generoase şi umanitare faţă de supuşii săi.

STEME UNITE

1 BATHOREŞTII

Ideia de unitate naţională este foarte veche la Români şi de aceea nu trebue să ne mire faptul că o găsim exprimată în heraldica noastră încă în vremuri când nu era destul de bine precizată.

La răspândirea şi întărirea acestei idei au contribuit în mare măsură şi interese dinastice, naţionale sau străine, cum şi vanitatea unor principi cari au ridicat pretenţii de suzeranitate asupra a două sau chiar asupra celor trei State româneşti. Iar faptul că aceste interese sau pretenţii şi-au găsit de multe ori expresiunea în embleme heraldice, care cuprindeau unite la un loc stemele acestor State, a ajutat şi mai mult la popularizarea ideii de unitate naţională.

Prima stemă, care cuprinde unite la un loc armele Ţării Româneşti, Moldovei şi Ardealului o găsim în sigiliul principelui ardelean Sigismund Bathory. Socotindu-se îndreptăţit, în urma legăturilor ce stabilise cu Mihai Viteazul şi cu Ştefan Răzvan al Moldovei, de a-şi lua titlul de principe al Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti, Sigismund Bathory a crezut că poate să unească într'o stemă comună armele acestor trei ţări. Şi fiindcă se căsătorise cu o arhiducesă austriacă şi devenise principe imperial, a adăugat şi acvila bicefală a Habsburgilor, pe pieptul căreia a pus stema sa familiară.

Exemplul lui Sigismund a fost imitat de soţia sa Maria Christina, când la un moment dat ajunsese regentă în numele împăratului în Ardeal; iar după ea, de către cardinalul Andrei Bathory, devenit şi el principe al Ardealului în 1599.

Deşi la întocmirea acestor steme unite nu s'a ţinut seamă în totul de regulile heraldice, totuşi fiecare stemă în parte este destul de exact reprodusă şi de exact colorată.

De altfel, pentru toate trei stemele noastre, sigiliile acestea sunt cele dintâi documente sigure în care se arată colorile scuturilor şi ale figurilor heraldice [1].

Stema Ţării Româneşti cuprinde în câmpul superior stema tradiţională, în cel inferior stema secundară. Prima are scutul albastru, acvila neagră, crucea şi soarele de aur, iar luna de argint, culori care au rămas până în timpurile mai noui. La a doua se distinge numai coloarea scutului, care este de argint, a pomului care este verde şi a acvilei din vârful pomului, care este neagră; cele două personagii domneşti sunt greşit reprezentate, încât par două femei şi coloarea lor nu se înţelege; terasa este verde.

Stema Moldovei are scutul roşu, capul de bour de argint, steaua dintre coarne de aur, soarele tot de aur, iar luna de argint. Şi culorile acestei steme s'au menţinut aceleaşi până târziu, afară de a bourului, care a devenit naturală, neagră.

Stema Ardealului are câmpul superior albastru, acvila neagră, soarele de aur şi luna de argint; câmpul inferior este de aur, iar cele şapte turnuri roşii. Şi aici culorile s'au menţinut aceleaşi până astăzi.

2. MIHAI VITEAZUL

Scurt timp după apariţia acestei steme unite, Mihai Viteazul, Domnul Ţării Româneşti, cucereşte mai întâi Ardealul şi apoi Moldova. In această nouă

---

[1]) Ele se exprimă prin haşuri şi puncte astfel: haşuri orizontale=albastru; verticale=roşu; înclinate dela dreapta spre stânga=verde; cadrilate=negru; puncte=aur; alb=argint.

STEMA UNITĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI ÎN SIGILIUL LUI MIHAI VITEAZUL 1600
(Copie la Arhivele Statului)

STEMA UNITĂ A MOLDOVEI ȘI ȚĂRII ROMÂNEȘTI ÎN SIGILIUL LUI SCARLAT GHICA 1758
(Copie fotogr. la Academia Română)

situație el își adaugă la început titlul de Domn al Ardealului, (1599), iar pe urmă și pe cel de Domn al Moldovei (1600). In special, în documentele datate din Mai până în Septemvrie 1600 îl găsim totdeauna cu titlul de Domn al acestor trei țări românești.

Odată cu aceasta Mihai Viteazul a trebuit să-și întocmească și o nouă stemă pentru sigiliul său oficial, și ea, pe cât se pare, urmărea să unească la un loc stemele celor trei țări. Din nenorocire, sigiliul unic ce ne-a păstrat această stemă unită, nu este destul de bine conservat ca să se poată deosebi cu precizie toate caracterele stemei noui.

Se observă lămurit într'un scut oblong cu colțurile rotunjite, două personagii domnești încoronate, față în față, plantând un pom desrădăcinat; trunchiul acestuia este susținut de doi lei afrontați. Peste vârful pomului este așezat un scut mic ascuțit, având capul de bour al Moldovei, cu stea între coarne și însoțit la dreapta de un soare, la stânga de o lună conturnată. Deasupra, într'un câmp despărțit de o eșarfă semicirculară cu deviză, se află acvila cruciată a Țării Românești, însoțită la dreapta de soare, la stânga de lună (crai nou).

Unii cercetători de ai noștri au văzut în rădăcinile pomului șapte coline, iar în trunchiul lui o spadă susținută de cei doi lei, și au crezut că acest tip ar putea reprezenta stema Ardealului. In realitate stema unită a lui Mihai Viteazul nu cuprinde decât două steme: a Țării Românești și a Moldovei. Cei doi lei cari susțin trunchiul pomului fac parte din stema Țării Românești și au fost introduși și în stema proprie a acestui Stat la începutul domniei lui Mihai.

Din cauza relei conservări a sigiliului, nu se poate preciza dacă în stemă erau sau nu indicate colorile. Din desenul reprodus ar rezulta că numai câmpul scutului cu stema Moldovei avea indicată coloarea albastră, ceea ce însă nu corespunde realității.

3. FANARIOȚII

O nouă încercare de a se uni stemele a două sau trei țări românești într'o stemă comună nu întâlnim decât în epoca Fanarioților.

Primul domn fanariot, Nicolae Mavrocordat, după ce a fost mutat la 1716 din Moldova în Țara Românească, a pus în sigiliul țării și în sigiliile sale personale stema Moldovei alăturea de a Țării Românești.

La început aceste două steme sunt timbrate fiecare separat cu câte o coroană, mai târziu însă le găsim unite sub o coroană comună. In felul acesta stema unită se continuă, cu mici excepții, sub toți Domnii fanarioți, cari au stăpânit în amândouă principatele, pe câtă vreme cei cari n'au domnit decât într'o singură țară folosesc de regulă numai stema țării respective.

Deși s'a făcut dela început obiceiul ca locul de frunte (cel din dreapta heraldică) să-l ocupe stema Moldovei, cu toate acestea sunt destul de numeroase cazurile când în acest loc găsim stema Țării Românești. Această particularitate se întâlnește mai ales în ornamentica tipăriturilor — și în special a celor din Moldova — pe câtă vreme în sigilii găsim în mod constant în locul prim stema Moldovei.

Se înțelege că nici stema unită n'a fost lipsită de obișnuitele « stihuri politice » cu laude la adresa Domnilor. Astfel în *Triodul* tipărit la București în 1726 sub Nicolae Mavrocordat citim următoarele versuri:

Bourul pecetea Moldovei însemnează,
Corbul a Țării-Românești adeverează.
Bourul și corbul ce în stemă însemnează
Domnului Nicolae armă tare spre pază...

Iar în *Molitvenicul* din Buzău dela 1747 din vremea lui Constantin Mavrocordat găsim:

Bourul, corbul și crucea, trei semne minunate
Darurile tale vestesc Doamne prea 'nălțate.

STEMA UNITĂ A MOLDOVEI ŞI ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎN SIGILIUL LUI MIHAIL SUTZU 1802
(Original în Arhivele Statului)

STEMA UNITĂ A MOLDOVEI ŞI ŢĂRII ROMÂNEŞTI CU LEGENDA CORVINEŞTILOR DE LIOTARD

Bourul Domnului Moldovei că ai fost te însemnează
Corbul al Ţării Româneşti stăpân te-adeverează,
Iară crucea, pravoslaviei bun paznic te arată
Costandine, prea înţălepte, cu inima curată...

4. STEMA CU LEGENDA CORVINEŞTILOR

Pe lângă stema unită a Moldovei şi Ţării Româneşti datorăm domnilor fanarioţi şi o curiozitate heraldică din cele mai interesante. Ea constă în adăugirea la stema unită, a unei reprezentări în legătură cu tradiţia familiei Corvineştilor: scena ce înfăţişează săgetarea corbului cu inel în cioc.

Tipul acesta îl întâlnim mai întâi la Constantin Mavrocordat, pe un portret al acestui Domn lucrat de pictorul Liotard. Apoi într'un sigiliu al lui Grigore Ghica (1755).

De sigur că adăugirea acestei scene în stema unită se datoreşte preocupărilor ce le-au avut Domnii fanarioţi de a arăta că nu sunt cu totul străini de ţările noastre, ci sunt înrudiţi cu vechile noastre dinastii.

Nicolae Mavrocordat ţinea să afirme că se trage, măcar în linie femeiască, din viţa « Domnilor Daciei » şi că se înrudeşte cu « Despoţii crăiei sârbeşti » şi cu « Iaghelonii ai celei leşeşti ».

Fiul său Constantin Mavrocordat a adăugat la aceste înrudiri crăieşti şi pe Corvineştii din Ardeal.

Stema cea nouă a acestuia, amintită mai sus, reprezintă într'un scut în stil rococo bourul Moldovei alăturea de acvila Ţării Româneşti, însoţită de soare la dreapta şi lună (crai-nou) la stânga. Scutul este timbrat de o coroană princiară închisă, flancată la dreapta de un buzdugan, la stânga de un iatagan, şi are ca suporţi doi lei. Sub scut un pom cu un corb în vârf, iar de o parte şi de alta doi bărbaţi, dintre cari cel din stânga trage cu arcul în corb, care scapă din cioc un inel ce caută să-l prindă bărbatul din dreapta. Sus, la dreapta şi la stânga scutului, sunt iniţialele greceşti ale numelui lui Ioan Constantin Nicolae Voevod, iar jos pe două eşarfe inscripţia în greceşte: Harul dumnezeesc.

In sigiliul lui Grigore Ghica întocmirea stemei este la fel, cu singura deosebire că scutul este susţinut de doi îngeri, iar în scena cu corbul personagiul al doilea este o femeie.

5. ALEXANDRU IOAN I

Dela sfârşitul veacului XVIII-lea stema unită a încetat de a mai fi întrebuinţată şi nu a reapărut decât în anul 1859, odată cu unirea Moldovei cu Ţara Românească sub Vodă Cuza.

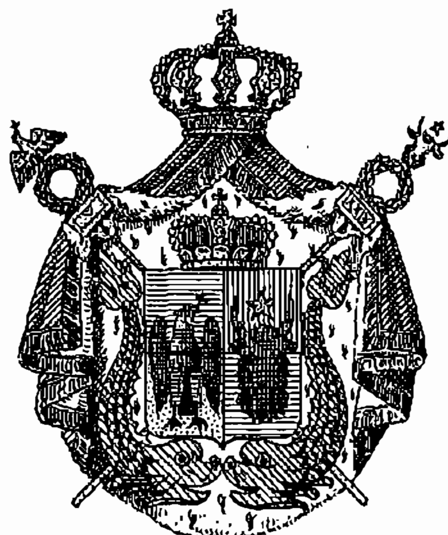
In primii ani ai domniei acestuia, cât timp unirea nu fusese încă deplin consolidată, stema Principatelor Unite consta din stemele acolate a Moldovei şi Ţării Româneşti, timbrate cu o coroană princiară închisă sau deschisă. Această stemă s'a stabilit mai întâi prin uz şi rareori apare colorată. In mod oficial a fost fixată abia în Februarie 1861, dar nici de astă dată nu i s'au indicat culorile.

De altfel, entusiasmul cu care a fost primită unirea celor două principate a făcut ca stemele lor acolate să se pună pe orice obiect care comporta aceasta şi în formele cele mai diferite. Chiar stemele oficiale variau foarte mult unele de altele prin felurile deosebite cum erau întocmite şi colorate.

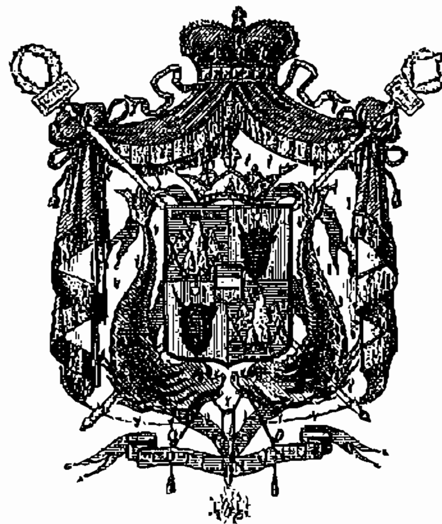
Astfel pe lângă modelele arătate mai sus găsim un alt model, în care acvila cruciată şi capul de bour nu sunt puse în scuturile respective, ci aşezate liber, alăturea.

După ce Vodă Cuza a desăvârşit unirea celor două ţări prin contopirea lor într'un singur Stat cu un singur guvern, s'a creat in 1863, întâia stemă a « României » deosebită de stema Principatelor-Unite, prin aceea că avea un singur scut şi nu două scuturi acolate, şi că în locul de frunte era acvila cruciată a Ţării Româneşti.

Noua stemă se prezenta astfel: Scut despicat, în primul cartier tăiat, pe albastru şi aur, o acvilă

PRIMA STEMĂ A ROMÂNIEI SUB CUZA-VODĂ
(Desen de D. Pecurariu)

A DOUA STEMĂ A ROMÂNIEI SUB CUZA-VODĂ
(Desen de D. Pecurariu)

cruciată de coloare neagră, cu sborul in jos în cartierul al 2-lea tot tăiat, pe roşu şi albastru, un cap de bour de coloare neagră, cu stea de aur între coarne.

Scutul timbrat cu o coroană princiară închisă, având de-asupra globul cruciger albastru, cu cercul şi crucea de aur, şi susţinut de doi delfini verzi cu capetele în jos şi afrontaţi, este aşezat pe două insigne legionare romane, încrucişate, purtând cea din dreapta acvila cruciată şi cifra V, cea din stânga capul de bour şi cifra XXIV.

Pavilionul de purpură, căptuşit cu hermină şi bordat cu ciucuri de aur, este prins în vârf într'o coroană de aur.

Stema aceasta nu corespundea nici regulelor heraldice, căci se înfăţişa mai mult ca o stemă de alianţă, nici aspiraţiilor Domnitorului, căci nu cuprinde armele lui personale. De aceea a fost înlocuită chiar în acelaş an cu o stemă nouă, care se prezenta în chipul următor:

Scut scartelat. In cartierele 1 şi 4, pe albastru, o acvilă cruciată de aur, cu sborul în jos, încoronată, ţinând în ghiara dreaptă o spadă de aur, în stânga un sceptru de aur. In cartierele 2 şi 3, pe roşu, un cap de bour negru, cu stea de aur cu şase raze între coarne. Peste totul tripartit: albastru, aur, roşu (stema familiei Cuza).

Scutul timbrat cu o coroană princiară deschisă, de aur şi susţinut de doi delfini verzi, cu capetele în jos şi afrontaţi, este aşezat pe două insigne legionare romane încrucişate, purtând cea din dreapta cifra V IAN., cea din stânga cifra XXIV.

Pavilionul de purpură, căptuşit cu hermină şi bordat cu ciucuri de aur este prins în vârf într'o coroană de aur.

Deviza pe o eşarfă albastră: TOŢI IN UNU.

Este interesant de observat, că în originalul colorat al acestei steme figură şi decoraţia ordinului Steaua Romniei, pe care Cuza-Vodă îl înfiinţase, deşi ca principe vasal nu avea dreptul de a conferi decoraţii.

6. CAROL I

După ocuparea tronului României, Carol I, a luat măsuri pentru constituirea unei alte steme a ţării, care să corespundă situaţiei create prin stabilirea dinastiei de Hohenzollern.

Această nouă stemă a ţării, votată de Senat şi Adunarea Electivă, se înfăţişa astfel:

Scut scartelat. In cartierul 1-iu pe albastru şi al 4-lea pe aur, o acvilă cruciată neagră, conturnată şi cu sborul în jos, privind la stânga spre un soare de aur, (Ţara Românească). In cartierul al 2-lea pe albastru şi al 3-lea pe roşu, un cap de bour negru, cu stea de argint între coarne, însoţit sus la dreapta de o lună de argint (Moldova). Peste tot: armele casei de Hohenzollern.

Scutul timbrat cu o coroană regală şi susţinut la dreapta de o femeie dacă de argint, înarmată cu sabia încovoiată dacă; la stânga de un leu de coloare naturală.

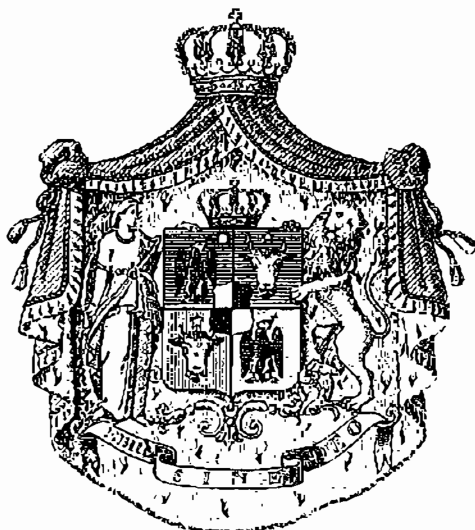
Pavilionul de purpură, căptuşit cu hermină şi bordat cu ciucuri de aur, este prins în vârf într'o coroană regală de aur.

Deviza pe eşarfă albastră: NIHIL SINE DEO.

Este de remarcat că această stemă, deşi nu se deosebeşte decât prea puţin de ultima stemă a lui Cuza Vodă, totuş prezintă în alt mod atât acvila cruciată, cât şi bourul. De altă parte, dacă s'au pus din nou soarele şi luna, în schimb s'au lăsat afară delfinii. In sfârşit, coroana care timbrează scutul nu mai este, ca în stema lui Cuza Vodă, o coroană princiară, ci o coroană regală, simbol al aspiraţiilor înalte ale noului principe.

Stema aceasta, n'a avut nici ea o durată prea lungă, căci în mai puţin de şase ani a fost modificată.

Proiectul nou fiind depus pe biroul Senatului în Iunie 1871, a fost adoptat în Iulie, iar apoi, trecut la Cameră, a fost votat abia în Martie 1872, când a şi fost promulgată noua lege «pentru modificarea armelor ţării».

STEMA ROMÂNIEI SUB PRINCIPELE CAROL I (1867)
(Desen de D. Pecurariu)

STEMA ROMÂNIEI SUB REGELE CAROL I
(Desen de D. Pecurariu)

Conform acestei legi, stema ţării se prezintă astfel:

Scut scartelat. In cartierul 1-iu, pe albastru, o acvilă cruciată de aur, cu sborul în jos, încoronată şi privind un soare ce se mişcă în colţul drept, ţine în ghiara dreaptă o spadă, în stânga un sceptru, ambele de aur (Ţara Românească); în cartierul al 2-lea, pe roşu, un cap de bour de aur, cu o stea cu şase raze între coarne şi însoţit de o lună (crai nou) mişcând în colţul stâng, toate de acelaş metal (Moldova); în cartierul al 3-lea, pe roşu, un leu de aur incoronat, ieşind dintr'o coroană şi privind o stea cu şase raze, toate de acelaşi metal (Banatul Olteniei); în cartierul al 4-lea, pe albastru, doui delfini de aur, cu capul în jos şi afrontaţi (Regiunea maritimă) [1]. Peste tot: armele casei de Hohenzollern.

Scutul timbrat cu o coroană regală de aur şi susţinut de doi lei de coloare naturală, cu limba şi ghiarele roşii.

Pavilionul de purpură, căptuşit cu hermină şi bordat cu ciucuri de aur, este prins în vârf într'o coroană regală de aur.

Deviza pe eşarfă albastră: NIHIL SINE DEO.

Diferenţa între noua stemă şi cea promulgată în 1867 este foarte mare. In primul rând se introduc două elemente noui: leul Olteniei şi delfinii. De altă parte se modifică forma scutului, scobindu-se în laturi şi rotunjindu-se marginea de jos. In sfârşit, se pun ca suporţi numai lei, înlăturându-se femeia dacă.

In privinţa leilor, este foarte caracteristic faptul că sunt reprezentaţi cu cozile trecând printre picioare şi este şi mai caracteristică motivarea din textul legii că în forma aceasta ei ar constitui «simbolul Daciei». Noroc că aceşti lei cu cozile trecând printre picioare, au fost înlocuiţi în curând prin lei heraldici, cu cozile pe spate.

[1]) In textul legii se spune: *simbolul Ţărmurilor Mărei Negre.*

După proclamarea regatului s'a modificat şi coroana din vârful pavilionului, punându-se coroană de oţel a României.

In sfârşit s'a adăugat şi decoraţia românească cea mai mare din acel timp: crucea ordinului Steaua României.

Toate aceste modificări însă, s'au făcut prin uz, căci legea n'a mai fost schimbată în tot cursul domniei regelui Carol I.

7. FERDINAND I

Sub urmaşul regelui Carol I, regele Ferdinand I, s'a menţinut stema din 1872, cu modificările introduse prin uz, până la terminarea războiului pentru întregirea României.

După ce toate ţinuturile româneşti, supuse până atunci Statelor străine, s'au alipit la regatul României, formând Statul unitar de astăzi, era absolut necesar să se întocmească şi o nouă stemă corespunzătoare situaţiei create regatului nostru.

In acest scop s'au numit încă din 1919, rând pe rând, diferite *comisii de persoane competente*, dar ele n'au dat rezultatul dorit. Atunci, în toamna anului 1920 s'a constituit o comisie mai mare, care după mai multe luni de muncă, a reuşit să întocmească o stemă ce cuprindea nu numai emblemele tuturor ţărilor ce compuneau România Mare, dar era şi conformă regulelor heraldice.

Proiectul care a servit de bază pentru discuţiile comisiei, a fost întocmit de heraldistul basarabean Paul Gore şi lui i se datoreşte azezarea scutului cu emblemele ţărilor surori, pe pieptul acvilei Ţării Româneşti.

Astfel s'a ajuns la stema actuală a României, care a fost promulgată, prin legea din 23 Iunie 1921, înfăţişându-se astfel:

Scut albastru cu o acvilă cruciată de aur, încoronată, şi cu ciocul şi ghiarele roşii, ţinând în ghiara dreaptă o spadă, în cea stângă un sceptru de aur,

Pe pieptul acvilei un scut scartelat, având în cartierul I pe albastru, o acvilă cruciată de aur, cu ciocul şi ghiarele roşii, însoţită la dreapta de un soare, la stânga de o lună, amândouă de aur (Ţara Românească); în cartierul al 2-lea, pe roşu, un cap de bour negru, cu stea de aur între coarne, însoţit la dreapta de un soare, la stânga de o lună conturată, amândouă de aur (Moldova); în al 3-lea, pe roşu, un leu de aur trecând spre dreapta, pe un pod de aur, peste valuri naturale (Oltenia cu Banatul); în al 4-lea, tăiat, în câmpul superior albastru, o acvilă neagră ieşind dintr'o terasă roşie, însoţită la dreapta de un soare de aur, iar la stânga de o lună conturnată de argint; în câmpul inferior, de aur, şapte turnuri roşii, aşezate 4, 3 (Ardealul); jos în instiţiune, pe albastru, doi delfini de aur afrontaţi, cu capetele în jos (Dobrogea).

Peste totul, scartelat argint-negru, armele casei de Hohenzollern.

Scutul timbrat cu coroana de oţel a României şi susţinut de doi lei de aur.

Pavilionul de purpură, căptuşit cu hermină, bordat cu ciucuri de aur şi prins în vârf într'o coroană de aur.

Decoraţii: colanul ordinului Carol I.

Deviza, pe o eşarfă albastră brodată cu aur: *NIHIL SINE DEO.*

c. m.

BIBLIOGRAFIE:

I. Balş: Bisericile lui Ştefan cel Mare. (Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1925).

Bianu Hodoş: Bibliografia românească veche.

I. Bogdan: Album paleografic.

I. Marţian: Über die Landesnamen Siebenbürgens. Bistriţa 1907.

I. Marţian: Contribuţie la eraldica vechiului Ardeal. (Anuarul Institutului de istorie naţională), Cluj. Vol. IV.

Stoica Nicolaescu: Documente dela Mihai Viteazul. Bucureşti 1916.

P. V. Năsturel: Stema României, Bucureşti 1892.

P. V. Năsturel: « Steagul », Stema română, Bucureşti 1903.

Moisil Const.: Stema României, Bucureşti 1931.

I. C. Filitti: Despre primele steme ale principatelor române. În Cercetări şi documente privitoare la istoria principatelor române, Bucureşti 1935.

SIGILIUL STATULUI

Fiecare autoritate de Stat are un sigiliu principal, pe care-l întrebuinţează pentru garantarea autenticităţii actelor ce liberează, sau pentru asigurarea secretului corespondenţei oficiale, şi unul sau mai multe sigilii secundare, pentru actele obişnuite.

Bulă de aur dela Petru Şchiopul

Bulă de aur dela Matei Basarab

Bulă de aur a lui Alexandru II

Bulă de aur dela Petru Cercel

Sigiliul principal al autorităţilor Statului, reprezintă stema cea mică a României şi are de jur împrejur o inscripţie, cu numele autorităţii. El se aplică cu tuş sau cu ceară roşie.

Autorităţile centrale — ministerele — au sigiliul principal de dimensiuni mai mari (45—50 mm. în diametru). El reprezintă stema mijlocie a României şi de jur împrejur, inscripţia cu numele Ministerului. Acest sigiliu se aplică pe decrete sau alte acte importante, imprimat în relief, ca un timbru sec.

Corpurile legiuitoare — Adunarea Deputaţilor şi Senatul — au şi ele câte un sigiliu principal, de 60—65 mm. în diametru. El reprezintă stema cea mare a României şi numele corpului legiuitor. Se aplică de regulă cu tuş.

Sigiliul principal Statului, al care se pune pe legile ce se promulgă, pe actele importante de Stat şi pe cele internaţionale. El reprezintă stema cea mare cu pavilion a României, iar inscripţia de jur împrejur, cuprinde numele regelui. De pildă: *Carol I, prin graţia lui Dumnezeu şi prin voinţa naţională, rege al României*, sau *Carol II prin graţia lui Dumnezeu şi prin voinţa naţională, Regele Românilor*. Sigiliul cel mare al Statului, se păstrează la Ministerul Justiţiei.

Pe unele decrete sau brevete de decoraţii, se pune şi sigiliul personal al Regelui, cu stema cea mare a României şi cu numele Regelui.

ISTORIC. — In cancelariile vechilor Domni ai Ţării Româneşti, Moldovei şi Ardealului, existau sigilii principale, care purtau numele de « pecetea cea mare domnească », sau pe latineşte « *sigillum maius* ». Mărimea lor era de 80—100 mm. în diametru şi reprezentau, de regulă, stema ţării, împodobită cu arabescuri şi înconjurată de o inscripţie cu numele şi titlurile Domnului respectiv. Aceste sigilii, se întrebuinţau la actele mai importante ce eşiau din cancelariile domneşti: hrisoave, porunci, acte diplomatice, etc.

In veacurile XIV—XVII, actele de acest fel se scriau pe pergament, din care cauză sigiliul nu se putea aplica direct pe act, cu ceară sau cu tuş, ci se imprima pe o pecete mare de ceară, care se atârna cu şnur colorat. Pecetea de ceară avea forma unei emisfere; pe baza ei, se imprima sigiliul.

In împrejurări foarte rare şi numai la unele documente solemne, scrise pe pergament, se atârna, în locul pecetiei de ceară, una de aur, de forma unei capsule rotunde, împodobită pe faţă cu stema ţării sau cu figura Domnului, iar pe verso, cu o scenă biblică. Pe margine, era gravată o inscripţie cu numele şi titlul Domnului şi cu indicarea persoanei sau instituţiei căreia i se dădea actul.

Uneori, tot la actele solemne scrise pe pergament, se atârna o pecete de ceară, pusă într'o cutie rotundă de metal, ca să o apere de stricăciune. Sigiliul se imprima pe faţa superioară a pecetiei de ceară, peste un strat de miniu roşu.

In veacul XVIII şi în prima jumătate a veacului XIX, peceţile atârnate se întrebuinţează tot mai rar, iar sigiliul cel mare domnesc se aplică direct pe act, sau cu tuş roşu, sau pe un strat rotund de ceară roşie, lipită pe act. In unele cazuri, peste ceara roşie se aplică o foiţă de aur.

Pe actele scrise pe hârtie, sigiliul domnesc s'a aplicat totdeauna direct, cu tuş roşu. *c. m.*

STEAGURILE ROMÂNIEI

Steagul este simbolul suveranității Statului asupra teritoriului național. Originea steagului este, evident, militară. El s'a ivit din nevoia de a oferi luptătorilor un semn de recunoaștere și un punct unde să se poată concentra.

Pentru o armată, steagul este simbolul ființei sale, simbol către care se îndreaptă aspirațiunile tuturor celor cari luptă, adunați în jurul lui. El are un caracter aproape sacru. De aceea jurământul de credință al armatei se depune pe steag. Și cei ce-l poartă sunt datori să-și dea sângele și viața pentru apărarea lui.

Steagurile capturate de o armată in război, sunt considerate ca mărturii ale victoriei. La fel mărturisesc și steagurile înfipte pe cetatea sau orașul câștigat. Predarea unui steag, înseamnă supunere și respect față de autoritatea ce exprimă. De aci până la funcția lui de simbol al suveranității nu e decât un pas.

Tradiția românească a steagurilor este veche. Ea își are rădăcini în steagurile Romei și ale Daciei.

STEAGURILE ROMANE. La Romani steagurile se numeau *vexillum* (drapel) pentru infanterie și *signum* (stindard) pentru trupele de cavalerie. Orice unitate a unei legiuni sau a unei trupe auxiliare, creată cu un anumit scop, formând astfel o comandă aparte, trebuia să aibe un vexillum al său propriu. Acest vexillum consta dintr'o bucată de pânză pătrată, de coloare diferită și cu franjuri pe margini, care se fixa pe un lemn pus de-a-curmezișul în vârful unei sulițe sau unei prăjini, întocmai ca prapurile bisericești. Vexillul purta ca legendă numele corpului de armată din care se formase unitatea, precum și numele împăratului.

Apoi fiecare legiune avea ca simbol figura unui animal determinat, ce o purta pe steagurile sale. Cele mai multe din aceste simboluri sunt semne zodiacale: stelele care au prezidat la nașterea legiunilor și care se bucurau de o adorație divină.

Aceasta ne-o spune categoric Ovidiu [1]) care, în descrierea pe care o face asupra anului lui Romulus, se joacă cu însemnarea dublă a cuvântului signum: *semn zodiacal* și *steag*. El afirmă că pe timpul său legiunile purtau la steaguri și semnele zodiacului. Cum însă aceste însemne erau adorate de către Romani, înțelegem ușor de ce legiunile celebrau ziua nașterii acvilei legionare și a steagurilor: *« ob natalem aquilae, ob natales signorum »* [1]).

Astfel legiunea I-a Minervia, creată de Domițian, are ca simbol un berbec, a IV-a și a V-a Macedonica, a VI-a Victrix, a VII-a Claudia, a VIII-a Augusta, a IX-a Fretensis, a X-a Gemina, toate ante augustice, aveau ca simbol taurul, pentrucă el era semnul zodiacului acelei luni în care domnise Venus Genetrix, zeița protectoare a casei Julia. Dimpotrivă, legiunile a II-a Augusta, a XIV-a Gemina, a XXII-a Primigenia, care erau creațiuni ale lui August, purtau ca simbol capricornul, stea sub care se născuse împăratul. Mai târziu, legiunile a IV-a Flavia, a XIII-a și a XVI-a Gemina au drept simbol leul; iar legiunile a I-a și a II-a Adjutrix au Pegasul, considerat ca semn zodiacal în cosmologia babiloniană; cohortele pretoriane au scorpionul, care corespunde lui Marte, zeul războiului și străbunul poporului roman. In ceea ce privește mistrețul, deși el nu figurează între semnele zodiacului, îl constatăm totuși ca simbol pe steagurile legiunii a XX-a Valeria Victrix, cum se vede pe monetele lui Victorinus, și ca simbol al legiunii I-a Italica, cum ne arată monetele lui Gallienus. El se explică ușor dacă ne amintim că mistrețul este menționat între animalele sacre de pe steagurile celei mai vechi armate romane. Legiunea I-a Italică, creație a lui Nero, se compunea numai din Italici, și era firesc să capete un simbol italic. Tot pentru același motiv, poate, și Tiberius a pus legiunea XX-a Valeria Victrix sub semnul mistrețului.

In sfârșit, trebue să amintim că până la Septimius Severus, simbolul animalic era dispus pe coada steagului, dedesubtul phalerelor, pe când în sec. III a început a fi așezat în vârful steagului, cum se vede de pildă pe un monument descoperit la Viminacium.

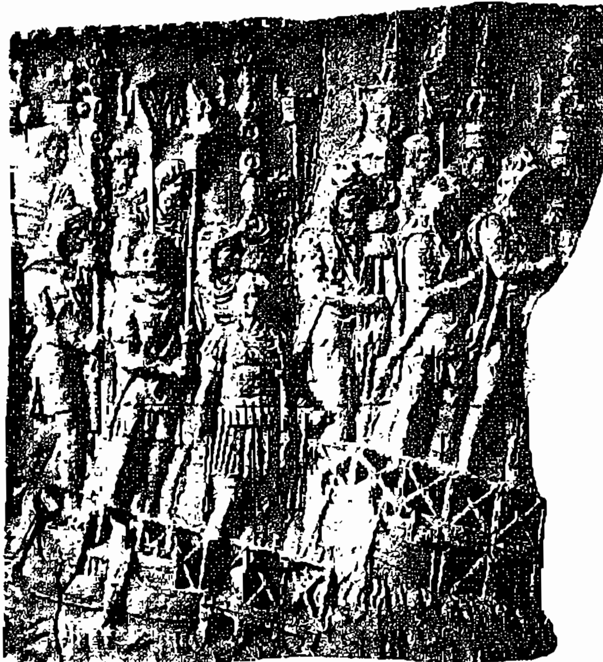
Numeroasele mărturii antice, descoperite de arheologi în săpăturile întreprinse în ultima vreme și conservate până în zilele noastre, ne-au adus informații prețioase asupra locului unde se păstrau steagurile armatelor romane. In fiecare lagăr militar exista un spațiu care era destinat așezării steagurilor, acvilei sfinte a legiunii, statuei în picioare a împăratului

---

[1]) Ovidiu, Fasti, III, 109 seq.

[1]) C. I. L., II, 2552, 2553.

precum și altarelor zeilor militari [1]). Acest spațiu, sau, mai bine zis, această casă a insemnelor nu avea un

STEAGURI ROMANE
După columna Traiană, de *Cihorius* (Muzeul Militar)

nume al său propriu, ci se considera ca făcând parte din praetorium, întru cât se găsea în el, la spatele unei curți cu pilaștri, lângă bazele statuelor imperiale.

STEAGURILE DACE. Din lipsă de mărturii, nu cunoaștem formația trupelor dace, nu știm dacă în organizația lor militară se adoptase sistemul roman al legiunilor, manipulelor sau centuriilor, constatăm însă și la ele folosirea drapelelor *(vexillum)* și stindardelor *(signum)*, ceea ce probează diviziunea lor în mai multe corpuri.

Drapelul dac consta dintr'o bucată de pânză pătrată, colorată diferit, cu franjuri pe margini, fixată în vârful unei bucăți de lemn sau sulițe întocmai ca vexillul roman, având pe dânsul cusut ca emblemă un șarpe.

Stindardul era un balaur cu capul de lup și gura deschisă, de i se vedeau dinții și limba, și fixat cu gâtul de o prăjină. Capul fiind de bronz sau de argint, stindardul dac făcea să se audă un șuerat, când vântul pătrundea prin gura lupului.

Mai totdeauna ambele insemne se află alături și uneori chiar combinate, adică insemnul masiv, balaurul, este împreunat cu vexillum.

STEAGURILE ROMÂNEȘTI. Nu avem nici o mărturie care să ne spună că poporul român a folosit în epoca nașterii sale vreun insemn în jurul căruia se adunau cetele cnejilor. Totuși logica istorică ne îndeamnă să credem că românii nu puteau forma o excepție în acele timpuri. Și aceasta cu atât mai mult cu cât ei descindeau din două popoare mari: Romanii și Dacii, ambele pline de obiceiuri militare.

Documentele care s'au păstrat amintesc abia pentru sec. al XIV-lea și următorii de steagurile oștirilor românești. Pe lângă documentele scrise, ni sau păstrat și câteva steaguri din trecut.

Pentru principatele române, insemnele domnești și ostășești, spre deosebire de cele bisericești, sunt cunoscute sub numele de *steag*. Este adevărat că, cu ocazia intrării în București în ziua de 3 Februarie 1715 a lui Alexandru Ipsilanti ce venea ca domn dela Constantinopol, se pomenesc și prapore pe lângă steagul Agiei, steagurile domnești și steagurile celorlalte categorii de participanți la acest alaiu. Acest lucru, însă, nu este de ajuns să ne facă să conchidem că insemnele oștirilor și voevozilor noștri din trecut se numeau prapore. Cauza care a determinat pe cercetătorii de până acum să conchidă acest lucru este, credem, tocmai faptul că steagurile purtau foarte adeseori zugrăvite pe ele sfinți, luând astfel înfățișarea unor icoane care semănau foarte mult cu steagurile bisericești. Mai târziu, sub influența terminologiei apusene, steagul a putut lua

STEAGURI DACE
După columna Traiană, de *Cichorius* (Muzeul Militar)

numele de *drapel* pentru trupele pedestre și *stindard* pentru cele călări. In realitate, ambele denumiri

[1]) In ordine ierarhică, zeii militari sunt: Jupiter Optimus Maximus care, însoțit de zeițele Juno și Minerva, alcătuia Triada Capitolină, Mars Ultor, Victoria, Fortuna, Honos, Pietas, Bonus Eventus, etc. După aceștia urmau în ordinea descendentă: Genius, Virtus și Aquila Sancta Legionis, care formau *Numina Castrorum*. In sfârșit, după aceștia urmau: *signa legionis*, adică steagurile, care erau asimilate zeilor.

DRAPELUL LUI ŞTEFAN CEL MARE
(Muzeul Militar)

nu sunt decât ceeace am văzut că erau signum şi vexillum la Romani. Ceva mai mult, la noi, în sfera noţiunii steag intră orice fel de pânză albă sau colorată, cu sau fără marca ţării, cu sau fără

STEAGUL DOMNESC AL LUI IEREMIA MOVILĂ
(După C. I. Caradja)

sfinţi pe ea, prinsă pe o prăjină. Şi credem că ceeace a determinat adoptarea termenilor de mai sus a fost tocmai nevoia de a se da o importanţă mai mare unor anumite steaguri şi anume acelora care sunt purtate de oştire, ale căror formă şi detalii sunt statornicite prin legi şi regulamente, predându-se şi retrăgându-se unităţilor prin înalte decrete.

Numeroasele mărturii scrise, care s'au păstrat până în zilele noastre, ne dovedesc că existau, atât pentru Muntenia cât şi pentru Moldova, două categorii de steaguri: *steaguri mari* şi *steaguri mici*.

Ni s'a păstrat un desen executat în colori de un artist al curţii imperiale austriace, reprezentând un steag domnesc moldovenesc al lui Ieremia Movilă, care a fost capturat de Mihaiu Viteazul în Martie 1601, în lupta dela Gorăslău, şi dăruit apoi de acesta împăratului împreună cu multe altele polone şi turceşti. Steagul are fondul roşu cu o bordură galbenă deschisă, iar la mijloc stema Moldovei (capul de zimbru cu o stea cu opt raze între coarne şi de o parte şi alta câte o lună nouă) înconjurată de un cerc deasupra căruia se află o cruce. Pe colţul drept al fondului roşu, din spre prăjină, este un dreptunghiu pe care se află titulatura Domnului.

Cât priveşte steagurile Ţării Româneşti, din acele timpuri, avem doar descrierile lor. Spontoni, redactorul memoriilor lui Gheorghe Basta, descriind evenimentele din 13 Noemvrie 1593, zice că Mihai desfăşoară steagul cel mare al ţării care era de damasc alb. Pe damasc se arată un corb pe frunză de ienupere verde şi care avea în cioc o îndoită cruce de argint, suflată cu aur, semn şi marcă foarte veche şi principală a Ţării Româneşti. Tot acelaşi scriitor vorbind despre bătălia dela Mirăslău din Septemvrie 1600, dintre imperiali, comandaţi de Basta, şi Mihai, spune: « . . .mai întâiu însă porunci (Mihai) să-i aducă steagul cel mare, steagul ţării. Acest steag, foarte vechiu şi privit de Români ca sfânt, era de damasc alb, având zugrăvit un corb, pe un câmp verde, purtând în cioc o cruce roşie şi îndoită. Mihai puse de-l scoaseră de pe lancea pe care era atârnat şi îl vârî în sânul său, dând astfel pildă la ofiţerii săi de făcură asemenea spre a scăpa cât mai multe steaguri ». In sfârşit, Spontoni descriind ceremonia primirii grandioase pe care Radu Şerban (1602—1611) a făcut-o reprezentantului împăratului Austriei, care venise să-i aducă un steag, ca semn de întărire în domnie, zice că steagul trimis era de damasc roşu, ţesut cu flori de aur cu două vârfuri, pe el cu acvila imperială, încoronată cu o diademă împărătească şi ţinând în ghiare un crucifix; de altă parte era emblema Casei de Austria simbolizând toate ţările aparţinătoare. După ce domnul primi steagul din mâinile trimisului, aducând mulţumiri Maiestăţii Sale şi asigurându-l de credinţă până la moarte, Spontoni spune că se formă cortegiul pentru intrare în capitală; pedestrimea mergea în şiruri de câte patru, iar după ea două steaguri ale ţării: unul de damasc alb, având zugrăvit pe el corbul cu crucea dublă, iar celălalt de coloare roşie purtând chipul Fecioarei, cu hieroglife. Intre aceste două fu aşezat steagul împărătesc.

Ar mai fi de semnalat steagul lui Mihnea Vodă Radul, aflat astăzi la muzeul istoric din Belgrad. El este de moire roşie-vişinie cu franjuri, lung de 139 cm. şi lat de 105 cm, şi poartă următoarea inscripţie: « Io Mihail Radul, cu mila lui Dumnezeu domn al Ungro-Vlahiei şi al părţilor vecine arhiduce ». Şi lângă o cruce cu tivituri de un albastru deschis: « IC. XC. NHKA ».

STEAG OSTĂŞESC MUNTENESC
DIN TIMPUL LUI ŞERBAN CANTACUZINO (Muzeul Militar

Văzând cum se înfăţişau steagurile domneşti care erau şi ale ţării, putem conchide că atât steagurile

Moldovei cât și cele ale Munteniei, erau făcute din mătase, tafta sau damasc, și purtau stema țării pe ele. Pentru Muntenia erau de preferință albe, iar pentru Moldova roșii. Apoi spre deosebire de cele ostășești, steagurile țării nu aveau sfinți. Și acest lucru e ușor de explicat, mai ales când știm că erau confecționate în afară din țară, probabil la Constantinopol, și veneau din partea Sultanului care era de altă religie decât cea creștină. Că Spontoni amintește și de un steag al Țării Românești, care avea pe o parte stema țării iar pe cealaltă chipul Fecioarei și pe care-l numește tot al țării, aceasta este, poate, o confuzie.

A doua categorie de steaguri este cunoscută în izvoare sub numele de *steaguri mici* sau *ale oștirii*.

In toate cronicele noastre se pomenește că unitățile armatei își aveau steagurile lor proprii. Ele erau împărțite de către domn atunci când unitățile luau ființă. « Și așa era, zice d. General Rosetti, căci fiecare unitate avea nevoie de un insemn vizibil pentru adunare, insemn care arăta unde era căpitanul, și aceste insemne — steaguri — se împărțeau cu ocazia constituirii lor ».

Aceste steaguri care se dedeau atât unităților mari cât și celor mici nu erau făcute după o normă constantă, ci variau, după cum de altfel varia și coloarea. Documentele ne dovedesc că erau sau de coloare roșie — de preferință pentru Moldova — sau de coloare albă - pentru Muntenia — sau chiar altfel colorate. Insă ceea ce era comun pentru insemnele ambelor principate, era faptul că aveau pe ele chipul unui sfânt. Toate documentele mărturisesc acest lucru, ca și cele două steaguri originale pe cari le posedăm: unul moldovenesc dela începutul secolului al XVI-lea și altul muntenesc din secolul al XVII-lea. Primul este cunoscut sub numele de steagul lui Ștefan cel Mare și se află astăzi în Muzeul Militar Național, iar al doilea sub numele de steagul lui Șerban Cantacuzino[1]). Aflat la Dresda, aceasta a fost adus de curând în țară. Atât unul cât și celălalt sunt steaguri ostășești din vremea sus amintiților domni. Cel moldovenesc are forma dreptunghiulară cu dimensiunile de 1,200 m/0,900 m și este făcut din atlaz roșu având pe el cusut cu fir de argint Sfântul Gheorghe, șezând pe un tron, cu spada în mână și călcând în picioare un balaur cu trei capete. De o parte și de alta, doi îngeri, unul la dreapta capului ținând în mână o sabie, altul in stânga ținând un scut și ambii sprijinind pe capul sfântului o coroană.

STEAGUL PANDURILOR LUI TUDOR VLADIMIRESCU
(După *Năsturel*)

STEAGUL AGIEI
DIN PRINCIPATUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1832—28)
După *Năsturel*, (Muzeul Militar)

Pe margine, de jur împrejur, se află următoarea inscripție:

† *O mucenice și biruitorule mare Gheorghie, tu care în nevoi și în nenorociri ești grabnic ajutător și cald sprijinitor, și celor îndurerați bucurie nespusă, primește dela noi și această rugăminte a smeritului tău rob, a Domnului Ioan Ștefan Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării moldovei, păstrează-l pe el neatins în lumea aceasta și în cea viitoare, prin rugăciunile celor ce te cinstesc pe tine, ca să te proslăvim pe tine în veci, amin. Și s'a făcut aceasta în anul 7008, iar al domniei lui 43.*

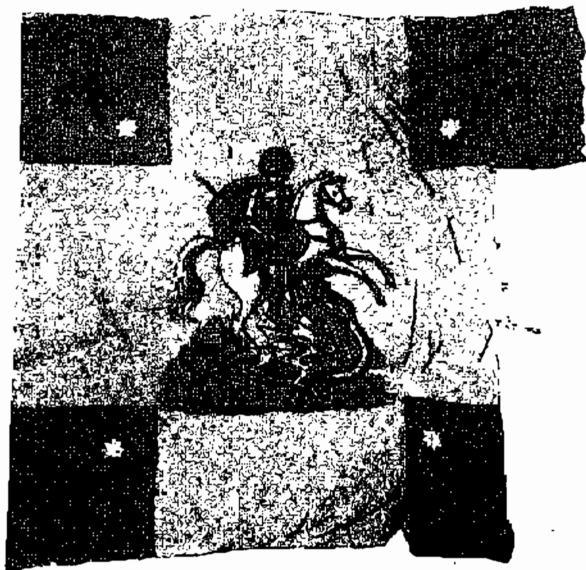
Steagul a suferit o reparație radicală, căci privit cu atenție se poate ușor constata că din stofa-i originală n'au mai rămas decât părțile pe cari sunt cusute inscripțiile și chipurile amintite mai sus. Acestea au fost aplicate foarte îngrijit pe un fond de catifea nouă de coloare vișinie închisă, spre deosebire de coloarea ștofei originale care este roșie deschisă.

D-l Constantin I. Caradja, într'o comunicare făcută în 1933 la Academia Română, vorbește despre existența încă a unui steag ostășesc moldovenesc, identic cu cel de mai sus, și care se află astăzi în proprietatea muzeului istoric din Stokholm, considerat ca fiind de factură rusească, din secolul al XVI-lea.

Steagul socotit a fi al lui Șerban Cantacuzino,

[1]) Greșit poartă aceste denumiri, căci în realitate ele sunt steaguri ostășești iar nu domnești.

este tot un steag de oşti, în formă patrată, cu latura de 1,600 m. Pânza este de mătase formată din trei

STEAG OSTĂŞESC MOLDOVENESC (1834—1849)
După *Năsturel*. (Muzeul Militar)

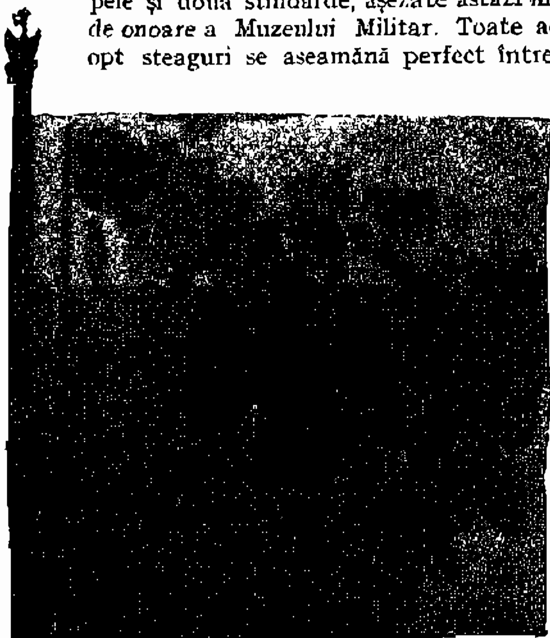
fâşii orizontale, şi are pe ea zugrăvit Domnul Nostru Isus Christos şezând pe un tron împărătesc, ţinând cu stânga, pe genunchi, Evanghelia deschisă. Mâna sa dreaptă e întinsă, binecuvântând. Deasupra acesteia, pe un câmp cu arabescuri, care are şi trei stele cu câte şase raze, stă următoarea inscripţie cu litere slave dar cuvinte româneşti: VITEJIEA DIREAPTĂ SĂ BIRUIASCĂ.

Păşind mai departe, sprijiniţi pe documentele scrise de care dispunem, observăm că şi steagurile ostăşeşti din secolul al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea se aseamănă foarte mult cu cele descrise mai sus. Din acest timp Muzeul Militar Naţional posedă pentru Ţara Românească steagul pandurilor lui Tudor Vladimirescu, pe care sfinţii şi hieroglifele, caracteristice steagurilor ostăşeşti, sunt nelipsiţi. Mai există de asemenea în Muzeul Militar steagul Agiei din 1822, din Muntenia, precum şi alte patru steaguri socotite de Năsturel ca fiind steaguri domneşti din vremea Domnitorilor Alexandru D. Ghica, Gheorghe Bibescu, dar cari în realitate nu puteau fi decât steagurile primilor ostaşi organizaţi sub regulamentele organice, la 1830, şi cari au folosit până la 1834, când steagul capătă cu totul alt aspect (tricolorul naţional). Primele trei steaguri sunt de mătase. Coloarea gălbuie deschisă predomină la câte trele. Pe unul, care s'a păstrat mai bine — căci celelalte două sunt complet degradate având multe bucăţi lipsă — se vede pe o faţă un sfânt, probabil Arhanghelul Mihail, cu o suliţă în mâna stângă iar cu dreapta ţinând la gură o trompetă din care suflă. Sfântul este zugrăvit pe un fond albastru înconjurat de o ghirlandă aurie deasupra căreia abia se distinge o coroană princiară; pe faţa cealaltă, Sfântul Gheorghe în costum de cavaler, călare pe un cal alb, ucide o scorpie. Pe pânza celui de al doilea steag, bine înţeles pe bucăţile cari s'au mai putut păstra, se vede conturul unui scut înconjurat de ramuri de stejar; iar în interiorul lui se află încrucişate un buzdugan şi o sabie, cărora însă li se văd numai câte un capăt. Pe sfera buzduganului este imprimată o acvilă. Pe faţa cealaltă nu se poate distinge nimic. De asemenea şi pe bucata de mătase al celui de al treilea steag, abia se poate vedea pe una din feţe un cap de leu. In sfârşit, al patrulea steag este de mătase roşie, având pe una din feţe, de jurîmprejur, un chenar de flori aurite iar în mijloc, pe un scut, o acvilă cruciată de aur cu sborul jos, stând pe o terasă din acelaşi metal. Susţinători sunt doi lei de aur conturnaţi. La spatele scutului se văd: o sabie la dreapta şi un buzdugan la stânga, apoi steaguri, suliţe, halebarde, tunuri, obuze, tobe şi ghiulele. Scutul are deasupra o coroană princiară. Pe cealaltă faţă este zugrăvit un chenar de flori aurite, iar la mijloc, Sfântul Gheorghe călare pe un cal alb omorînd o scorpie pe o terasă verde.

Asupra datării acestor patru steaguri, în lipsă de alte mărturii sigure, avem de admis două ipoteze: sunt steagurile cari au servit oştirii între anii 1829—1834, fapt pentru care pledează şi colorile pânzelor lor — galbenă şi albastră pentru Ţara Românească, albastră şi roşie pentru Moldova — statornicite astfel prin Regulamentele Organice, sau sunt steaguri cari datează dinainte de epoca regulamentelor organice.

Pentru perioada 1830—1859, chestiunea insemnelor româneşti pare încă nelămurită cu toate că este o epocă mai apropiată de zilele noastre şi cu toate că posedăm insemne din această vreme pentru ambele principate.

Pentru Ţara Românească ni s'au păstrat şase drapele şi două stindarde, aşezate astăzi în sala de onoare a Muzeului Militar. Toate aceste opt steaguri se aseamănă perfect între ele,

STEAG OSTĂŞESC MUNTENESC (1834—1863)
(Muzeul Militar)

în ceea ce priveşte colorile şi figurile ce le au; se deosibesc însă numai prin dimensiuni: drapelele au

forma pătrată cu latura de 1,440 m, iar stindardele de aceiaşi formă, dar cu latura de 0,900. Toate sunt formate din câte trei fâşii orizontale, de mătase, aşezate astfel: sus roşie, la mijloc galbenă, jos albastră, iar în vârful prăjinii câte o acvilă coronată şi cruciată, având trăsnetele în ghiare. Pe fâşia galbenă se află zugrăvită o acvilă de coloare naturală cu sborul jos, cruciată şi coronată princiar, ţinând în dreapta un buzdugan iar în stânga o spadă, ambele de aur. O ramură de stejar şi alta de măslin formează o ghirlandă împrejurul acvilei. In dreapta şi stânga ghirlandei — pe fâşia galbenă — se află câte o stea cu şase raze de aur. In colţurile steagului se află câte o acvilă de aur la fel cu cea precedentă, cu singura deosebire, că în loc de buzdugan are un sceptru.

Steagurile în cauză sunt din vremea Domnitorului Alexandru D. Ghica (1834—1842) şi poate chiar din primul an al domniei lui, adică din 1834, iar nicidecum din vremea lui Barbu Ştirbei, precum susţine colonelul Năsturel. Motivul care ne face să afirmăm acest lucru e, în primul rând, coloarea steagurilor, iar în al doilea, figurile lor. Corespund întocmai cu modelul ordonat de sultan, prin hatişeriful împărătesc din 1834 [1]). Pentru prima dată apare atunci steagul cu cele trei colori naţionale.

Documentele din acele vremuri ni le înfăţişează ca având la colţuri şi litera *A*, monograma domnitorului, cu o coroană princiară deasupra, iar dedesubt o ghirlandă formată dintr'o ramură de măslin şi, pare-se, un spic de grâu, pe drapele, iar pe stindarde numai litera *A* cu coroana princiară deasupra.

STEAG OSTĂŞESC MUNTENESC (1830—1834)
După *Năsturel*. (Muzeul Militar)

La anul 1843 venind la tron Gheorghe Bibescu, acesta menţine tot steagurile din vremea înaintaşului său, însă peste cifra *A* aplică litera *G* care este monograma sa. La

STEAG OSTĂŞESC MOLDOVENESC (1849—1863)
Dupa *Năsturel*. (Muzeul Militar)

stindarde, pe lângă aceasta, mai aplică şi ghirlanda arătată mai sus, cele de pe drapele rămânând aceleaşi. In felul acesta ne sunt arătate steagurile acestui domnitor, pe documentele din vremea sa [1]).

Intr'adevăr se văd încă urmele cifrelor *G* şi *B* peste care au fost aplicate acvilele amintite. Cifra *A* a primului domnitor care a distribuit drapelele nu se mai poate distinge din cauza monogramelor succesorilor săi.

Prin urmare, faţă de cele arătate mai sus, putem conchide că dela Alexandru D. Ghica şi până în vremea Domnitorului Cuza, nu s'a distribuit oştirilor Principatului Ţării Româneşti nici un steag, în afară de cele date dorobanţilor de judeţe în 1851, în număr de 18, care se aseamănă cu primele, cu deosebirea numai că fiecare din acestea mai are şi marca simbolică a judeţului respectiv. Au rămas deci, pentru tot acest timp, aceleaşi steaguri date de Domnitorul Alexandru D. Ghica în urma hatişerifului turcesc, având aceleaşi colori aşezate orizontal — roşie, galbenă şi albastră — cărora la fiecare schimbare de domnie, li se schimba numai monograma domnească, fapt ce se poate observa şi astăzi sub acvilele dela colţuri.

Trecând la steagurile Principatului Moldovei, folosite de oştire în anii 1830—1859, observăm că lucrurile sunt cu totul deosebite, în această privinţă, faţă de cele din Principatul Ţării Româneşti.

[1]) Tot acolo se arată cum trebue să fie şi steagul negustoresc: Muzeul Militar posedă un asemenea steag.

[1]) Diploma Nr. 51 din 29 Aprilie 1845 pentru înaintarea lui I. Potoceanu, precum şi planşele regulamentului «Şcoalei Recruţilor», tipărit la 1847.

Muzeul Militar Național posedă un drapel și un stindard, despre care Năsturel spune că au fost distribuite oștirilor moldovenești de către Mihai Sturza în anul 1834. Ambele steaguri sunt identice în ceea ce privește colorile și desenurile de pe ele, deosebindu-se numai prin dimensiuni. Drapelul este de

STEAG MUNTENESC DE DOROBANȚI DE JUDEȚ (1851) (Muzeul Militar)

tafta și are forma pătrată cu latura de 1,440 m. Colorile sunt: roșie și albastră, dispuse astfel ca în cele patru colțuri să se formeze patru pătrate roșii, iar la mijloc o cruce albastră: cu alte cuvinte, pe câmpul roșu al steagului se află o cruce albastră. Pe față se vede stema Moldovei: un cap de bour aurit, având între coarne o stea de argint cu opt raze; o ghirlandă verde de măslin înconjoară stema, iar deasupra se află o coroană princiară. Toate sunt pe crucea albastră. Pe colțurile steagului, în centrul pătratelor roșii se află câte o stea de argint cu opt raze. Pe cealaltă față este Sfântul Gheorghe, călare pe un cal alb, în costum de cavaler, omorînd o scorpie ce se află pe o terasă verde. In mijlocul pătratelor roșii dela colțuri se află monograma *M* de aur cu câte o stea de argint cu opt raze deasupra. Din inscripția cu litere de aur, n'au mai rămas azi decât cuvintele: *Al Miliției Principatului Moldovei...*

Stindardul este indentic cu drapelul de scris, diferind numai prin dimensiuni. Latura sa este de 1,150 m. Se mai văd și urmele unei inscripții cu litere de aur: *Al Miliției Principatului Moldovei I-iul de cavalerie Regiment Iașan 1834.*

Aceste două steaguri au servit oștirilor moldovenești până la anul 1849, când au fost înlocuite cu altele pe care Muzeul Militar, de asemenea, le posedă.

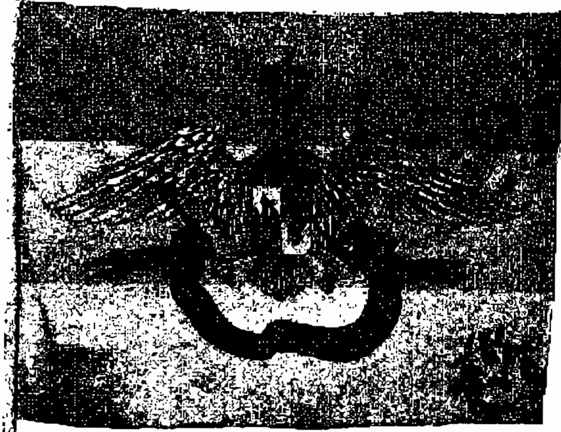
Steagurile distribuite în anul 1849 sunt de mătase și au forma pătrată. Primele două sunt drapele cu latura de câte 1,250 m, iar al treilea este stindard cu latura de 0,650 m. Toate sunt identice cu cele din vremea lui Mihai Sturza, cu deosebirea că pe crucea albastră este un scut timbrat cu o coroană princiară, iar în mijlocul său un cap de bour de argint, având între coarne o stea cu șase raze din același metal. Ca susținători sunt doi delfini cu ochii roșii, câte unul de fiecare parte a scutului. O ghirlandă de măslin și stejar înconjoară stema. Pe cealaltă față se află în colțuri litera *A*, iar sub sfânt, cu litere de aur, numele unității respective.

In sfârșit, Muzeul Militar posedă încă trei steaguri moldovenești de infanterie, cari diferă de cele descrise mai sus în ceea ce privește numai dispoziția colorilor și a desenurilor. Sunt de mătase roșie și au forma dreptunghiulară cu dimensiunile de 1,50 m/1,26 m, fiecare. Colțurile lor prezintă patru dreptunghiuri roșii, purtând câte o stea de aur cu șase raze. Pe patrulaterul albastru se văd încă urmele unei ghirlande poleite cu aur în interiorul căreia se mai poate zări o coroană. Prăjina are în vârf o lance scobită, având în interior o stea cu șapte raze. Lancea stă pe un glob aurit.

Aceste trei steaguri au fost distribuite oștirii în anii 1856—1859, adică în timpul Căimăcămiei. In această privință există textul unui ordin de zi cu Nr. 20 din 1858, iscălit de Konaki Vogoridi, în care se spune că se aprobă confecționarea a trei steaguri pentru înlocuirea steagurilor batalioanelor I-iul și al II-lea precum și pentru al III-lea batalion din nou înființat. De asemenea se cere în sus numitul ordin ca toate trele steaguri să corespundă modelelor înfățișate. Și tot prin el, confecționarea lor se încredințează la trei doamne: Ecaterina Konaki-Vogoridi, Ecaterina Balș, născută Dimachi, și Elena Ghica, născută Donici.

Deși în ordinul de mai sus se arată că steagurile ordonate vor înlocui pe cele vechi, totuși un alt ordin al capului de atunci al oștirii spune că cele două

STEAG OSTĂȘESC MODEL 1860, (1861—1863). După *Năsturel*, (Muzeul Militar)

steaguri vechi date în păstrare Regimentului de jandarmi, trec și rămân la cele două batalioane de

Sesori, înfiinţate din nou în Aprilie. De aici rezultă că cele două steaguri din vremea lui Grigore Alexandru Ghica, nu numai că nu au fost scoase din uz, dar s'au ţinut şi mai departe în serviciul unităţilor, şi, probabil, fără nicio modificare, întru cât nu se pomeneşte nimic în această privinţă.

Din cele arătate până aici cu privire la steagurile Principatelor Române, pentru epoca 1830—1859, rezultă că:

1. Odată cu regulamentele organice se stabilesc şi colorile steagurilor ambelor principate; pentru Moldova albastră şi roşie, iar pentru Muntenia albastră şi galbenă.

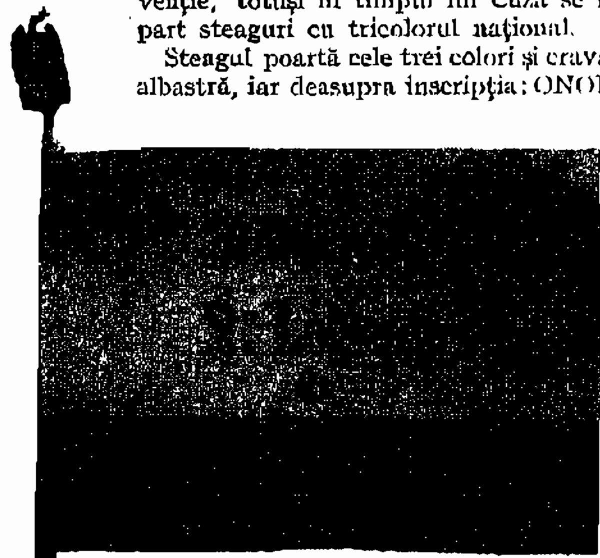
2. Pe când în Principatul Ţării Româneşti, colorile arătate mai sus stau numai până în anul 1834, când sunt înlocuite cu roşie, galbenă şi albastră, în Moldova se menţin până în timpul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

3. Pe când în Principatul ţării Româneşti, steagurile date oştirii în timpul lui Alexandru D. Ghica servesc până în vremea lui Cuza — adoptându-se numai sistemul înlocuirii monogramelor domneşti de pe colţuri—în Moldova, la fiecare schimbare de domn se înlocuiau şi steagurile, colorile însă rămânând aceleaşi.

4. Pe când steagurile din Moldova au nelipsit capul de bour şi chiar chipul sfântului, cele din Muntenia au dela 1834 încoace vulturul, afară de cele ale dorobanţilor de judeţe cari, pe lângă acesta, mai au şi emblema judeţului respectiv.

Abia în timpul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza se adoptă pentru însemnele ambelor ţări tricolorul compus din roşu, galben şi albastru. E adevărat că prin convenţia dela Paris din 7/19 August 1858, se prevedea ca oştile ambelor ţări să păstreze steagurile lor actuale, urmând să poarte în viitor şi câte o banderolă albastră, după modelul prezentat la Convenţie, totuşi în timpul lui Cuza se împart steaguri cu tricolorul naţional.

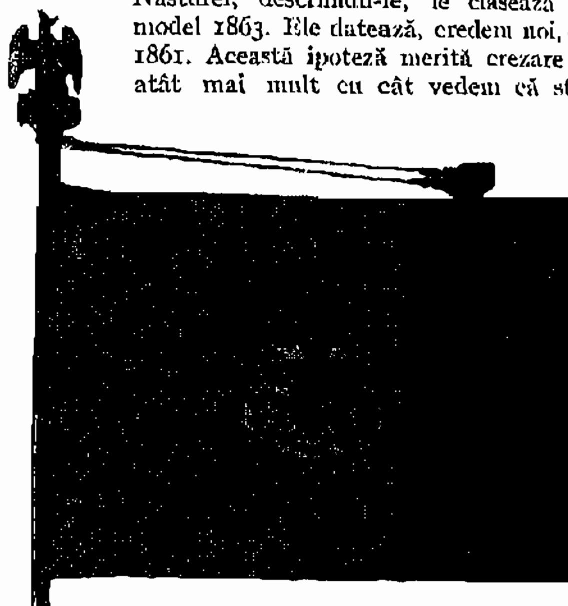
Steagul poartă cele trei colori şi cravată albastră, iar deasupra inscripţia: ONORE

STEAG OSTĂŞESC, MODEL 1863
(Muzeul Militar)

PATRIA, şi acvila romană purtând crucea în gură. Pe fiecare steag se află înscris numele şi numărul corpului căruia aparţine.

Pe lângă acestea, Muzeul Militar posedă, printre colecţiile sale, patru exemplare de steaguri, pe care Năsturel, descriindu-le, le clasează ca model 1863. Ele datează, credem noi, din 1861. Această ipoteză merită crezare cu atât mai mult cu cât vedem că steagurile în cauză corespund cu stilul vremii. Adică, sunt formate din trei fâşii: roşie, galbenă şi albastră; au pe ele acvila pe pieptul căreia este aplicat un scut cu stema Principatelor Unite — capul de bour într'o parte şi acvila în cealaltă; pe colţurile flotante ale steagului, litera *A* închisă cu câte o ghirlandă din ramuri dedafini. Apoi chiar cuprinsul alin. 4 din înaltul ordin de zi Nr. 274 din 19 Martie 1863, semnat de Domn şi de Generalul I. Em. Florescu vine să întărească presupunerea noastră că la 1861 trebue să se fi împărţit steaguri oştirii căci suună categoric: «Având în vedere că *dela anul 1861 până acum*, Regimentelor Nr. 6 şi 7 şi Batalioanelor de geniu şi vânători nu li s'au dat drapele nefiind hotărîtă nici o emblemă »...

DRAPEL OSTĂŞESC MODEL 1867
(Aflat la Muzeul Militar Naţional)

Modelul 1863, distribuit sub Domnitorul Cuza se menţine şi sub principele Carol I până în 1874, deşi între timp Constituţia din 1866 ca şi legea pentru fixarea armelor Românici din 1867 (art. 6) şi legea pentru modificarea armelor ţării din 1872 (art. 6) schimbase dispoziţia orizontală a culorilor.

Conform acestor legi, colorile drapelului trebuesc aşezate vertical, în ordinea următoarea: albastru alături de prăjina drapelului, galbenul la mijloc, iar roşul la margine, «flotând».

Aceleaşi legi mai prevăd că drapelul armatei va avea la mijloc stema ţării, iar acela al autorităţilor civile nu va purta stemă.

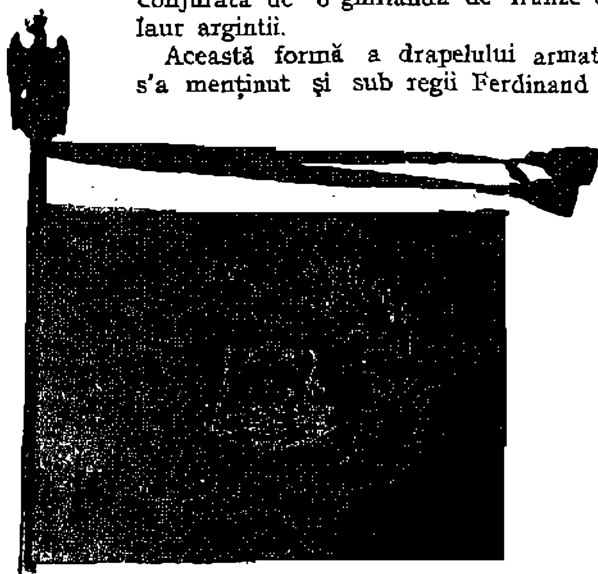
Când s'au confecţionat însă drapelele diferitelor regimente, s'au depăşit întrucâtva dispoziţiile celor două legi, introducându-se următoarele inovaţii la drapelul armatei:

a) Stema ţării a fost înconjurată de o ghirlandă de frunze de laur argintii;

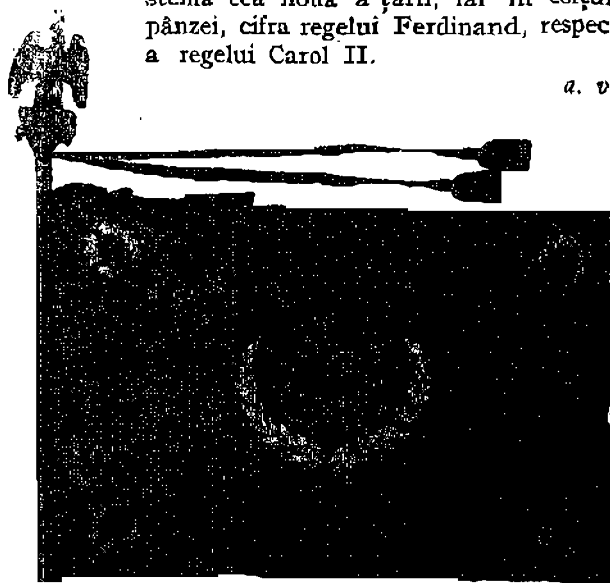
b) In cele patru colțuri ale pânzei drapelului, s'a cusut cifra regelui Carol I, de aur, încoronată și înconjurată de o ghirlandă de frunze de laur argintii.

Această formă a drapelului armatei s'a menținut și sub regii Ferdinand I și Carol II, cu deosebirea că, după întregirea României (1918), s'a pus la mijlocul drapelului stema cea nouă a țării, iar în colțurile pânzei, cifra regelui Ferdinand, respectiv a regelui Carol II.

a. v.

DRAPEL OSTĂȘESC MODEL 1914
(Muzeul Militar)

DRAPEL OSTĂȘESC MODEL 1915
(Muzeul Militar)

BIBLIOGRAFIE:

Năsturel P. V.: Steagul, stema română, București 1903.
— Medaliile și decorațiunile române, București 1900.
Maior Popovici I.: Organizarea armatei române, Roman 1900.
G-ral Rosetti Radu: Când s'a adoptat steagul tricolor la noi (Analele Academiei Române, 1930).
Muzeul Militar Național: Uniformele armatei române 1830—1930, București 1930, (pag. 65, cifrele).
Iorga Nic.: Portretele Domnilor români, Sibiu 1930.
(Anonim): Serbările încoronării M. M. L. L. Regelui și Reginei României 1922, București, Ediție oficială.
Muzeul Militar Național: Catalogul steagurilor, (sub presă).
(Anonim): Les tenues de l'armée roumaine, fără loc și dată.
Mika S., Weisz Mihály, Budapest 1893 (cf. manuscrisul): Contrafaktur der Reuter und Landsknecht - Fahnen welche in der siebenbürgische Schlacht... seid errobert worden und der Rom. Kay. Mayt. durch... Michael Waida und George Basta seind zugeschickt (La Academia Română).
Urechia V. A.: Schiță de sigilografie românească.
Moisil Const.: Primele peceți cu stemele unite a Moldovei și Țării Românești, în « Buletinul Soc. Numism. Române, XVIII » (1923).
— Stema României. Originea și evoluția ei istorică și heraldică, în « Boabe de Grâu », (1931).

Bulă de aur dela Petru Cercel

INSEMNELE REGALITĂŢII ROMÂNE

Insemnele regalităţii române — simboluri ale autorităţii supreme — sunt coroana regală, buzduganul, mantia regală şi pavilionul regal.

COROANA REGALĂ

Dintre insemnele regalităţii române, cel mai important este coroana. Ea datează dela încoronarea primului rege Carol I (10 Mai 1881) şi este confecţionată din oţelul unui tun, cucerit dela Turci în războiul pentru independenţă (1877).

Forma ei este cea obişnuită a coroanelor regale: un cerc frontal de oţel, împodobit cu pietre oblonge, rombice şi perle tot de oţel. Dela marginea superioară a cercului, se ridică 8 fleuroane mari, alternând cu 8 colţi mai mici, terminaţi în perle. Din vârfurile fleuroanelor, pleacă spre mijlocul coroanei 8 lame înguste, de formă arcuită şi împodobite cu mărgăritare. Ele se unesc la mijloc într'un glob, în care este înfiptă crucea «Trecerea Dunării». Toate elementele coroanei sunt de oţel, chiar şi perlele, numai căptuşeala interioară este de catifea purpurie. A fost executată în Arsenalul Armatei din Bucureşti. Pentru Regina Elisabeta s'a confecţionat o coroană de aur.

ISTORIC. — Coroana a fost dela început, însemnul principal al Domnilor români. In portretele ctitoriceşti, Domnii munteni şi moldoveni sunt reprezentaţi aproape totdeauna, cu coroane de aur pe cap; tot astfel, pe unele monete şi pietre funerare. Coroana obişnuită a acestor Domni, este coroana princiară deschisă, cu 3 sau 5 fleuroane; numai rareori — şi în timpurile mai noui — găsim şi coroane închise. In veacurile XIV şi XV, coroanele Domnilor noştri sunt mici, asemenea coroanelor princiare heraldice; în veacurile următoare, devin tot mai înalte şi bogat împodobite, cu frunze şi arabescuri sculptate sau ajurate. Uneori, coroanele par a fi formate din plăci late de aur, lipite una de alta şi împodobite cu frunze şi flori gravate. In epoca fanariotă, Domnii sunt reprezentaţi tot mai rar cu coroana pe cap; la ceremonia învestiturii, ei poartă *cuca* ienicerilor, iar la ocazii solemne, *işlicul*.

In veacul XIX-lea, coroana este aşezată pe o pernă sau masă, lângă figura domnească.

Desigur că de cele mai multe ori, coroanele din portretele domneşti nu reproduc coroane reale, ci caută numai să simbolizeze suveranitatea; de aceea şi formele lor sunt atât de variate.

BUZDUGANUL

Buzduganul a fost adoptat de regele Ferdinand I, ca un însemn al puterii regale, căci sceptrul n'a fost niciodată uzitat în România. Buzduganul regelui Ferdinand era de aur şi i-a fost oferit de către poporul românesc, prin subscripţie publică, la 10 Mai 1920.

Regii Carol I şi Carol II n'au purtat buzdugan, ci baston de mareşal. Forma lui este a unui baston rotund, lung de 35 cm. şi acoperit cu catifea purpurie, împodobită cu acvile cruciate de aur, ce alternează cu capete de bour, tot de aur. La capete, bastonul este ornat cu frunze de stejar, de aur.

ISTORIC. — Domnii munteni şi moldoveni, aveau ca semn al puterei lor, buzduganul şi sabia. Ele figurează atât pe monetele vechi, cât şi în sigiliile, stemele şi drapelele vechi. In timpurile mai noui, unii Domni, ca de pildă Dimitrie Cantemir, sunt reprezentaţi ţinând în mână un baston scurt, asemenea bastonului de mareşal; cu toate acestea, buzduganul şi sabia (iataganul), au continuat să fie până la Cuza Vodă, insemne domneşti.

MANTIA REGALĂ

Primul rege al României, care a întrebuinţat la încoronare mantia regală, a fost Ferdinand I. Regele Carol I s'a încoronat în uniformă de general. Mantia regală a lui Ferdinand I, este de brocat roşu, lungă până la glezne, cu un guler mare de hermină, tivită pe margini şi căptuşită înlăuntru cu hermină.

ISTORIC. — Prima reprezentare a unui Domn român în costum de gală, se întâlneşte pe monetele lui Mircea cel Bătrân. Domnul are pe cap coroana princiară deschisă, e îmbrăcat într'o mantie lungă până la glezne, cu guler lat de hermină, şi căptuşită tot cu hermină. In mâna dreaptă ţine buzduganul (uneori spada sau suliţa), în mâna stângă globul crucigeR.

Domnii români următori, atât munteni cât şi moldoveni, poartă toţi o mantie asemănătoare — numită caftan — dar blana nu este totdeauna her-

mină. Sub Fanarioţi, se poartă la ceremonia învestiturii *cabaniţa* ienicerilor, asemănătoare cu caftanul domnesc, iar la ocazii solemne, un anteriu larg, cu guler de blană. Domnii din veacul XIX reintroduc mantia, dar confecţionată din mătase, cu trenă foarte lungă şi cu guler mare de hermină.

PAVILIONUL REGAL

Legea pentru fixarea şi stabilirea armelor României din 1867, prevede că drapelul sau pavilionul Domnului va fi ca al armatei, adică tricolor, şi va avea la mijloc stema ţării. Tot astfel, prevede şi legea pentru modificarea armelor ţării din 1872.

Când însă s'a confecţionat pavilionul domnesc şi apoi cel regal, s'a dat coloarei galben dela mijloc, o lăţime dublă cât colorilor albastră şi roşie. Pe coloarea galbenă s'a cusut stema ţării, iar la colţurile colorilor albastră şi roşie, s'a cusut câte o coroană regală de argint.

Pentru principele moştenitor, s'a stabilit un pavilion identic cu cel regal, dar fără coroanele din colţuri.

Sub Ferdinand I, pavilionul regelui şi al principelui moştenitor au fost complet modificate.

Atunci, pavilionul regelui consta dintr'un drapel de coloare roşie vişinie, având pe margine o bordură galbenă, cu colţi albaştri. In mijlocul drapelului se afla stema cea mică a ţării, de care atârna crucea ordinului «Mihai Viteazul».

M. S. Regele Carol II a aplicat crucea «Mihai Viteazul» pe toată întinderea pavilionului, ca un simbol al regalităţii eroice, şi a fixat în centrul crucii stema cea mică.

Pavilionul principelui moştenitor, este de coloare albastră închisă, cu bordură roşie cu colţi galbeni, şi are, la mijloc, stema cea mică a ţării.

Pavilionul reginei, este identic cu al regelui, dar fără crucea ordinului «Mihai Viteazul»; cel al principilor regali este la fel cu al principelui moştenitor, dar fără bordură.

CIFRA REGALĂ

Este iniţiala numelui regelui, care se întrebuinţează pentru marcarea obiectelor aparţinând suveranului sau casei regale, ca en-tête pe scrisorile şi cărţile regelui şi ca semn distinctiv pe drapele şi uniforme. Primul rege, Carol I, a avut ca cifră doi *C* adosaţi şi intercalaţi; regele Ferdinand doi *F* adosaţi şi regele Carol II, doi *C*, la fel cu ai lui Carol I. De regulă, cifrele regale au deasupra o coroană.

ISTORIC. — Domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei aveau obiceiul să-şi pună pe anumite obiecte sau în sigiliile mici, numai iniţialele numelui lor.

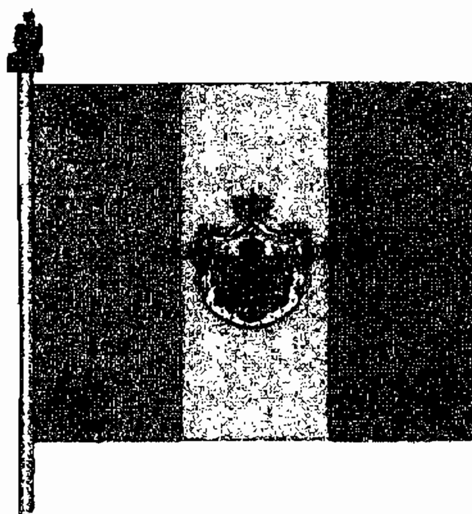
După 1834, apar cifrele, mai ales pe drapele; Mihail Sturdza are un *M*; Alexandru Ghica, un *A*; Barbu Ştirbei, un *B*; Alexandru Cuza, un *A*.

C. M.

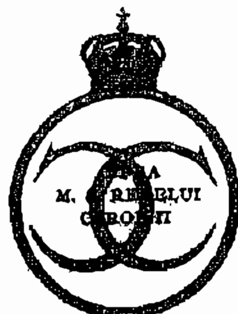

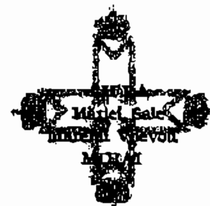
BUZDUGAN DOMNESC DIN MOLDOVA
în secolul al XII-lea

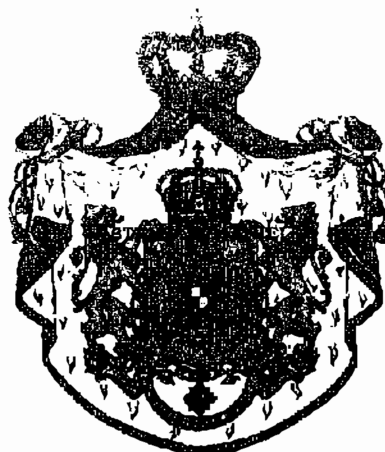

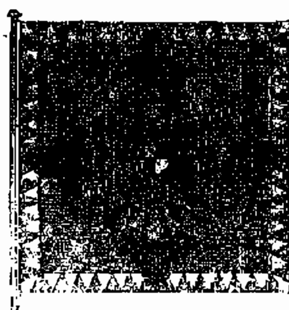

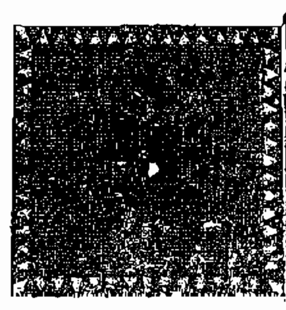

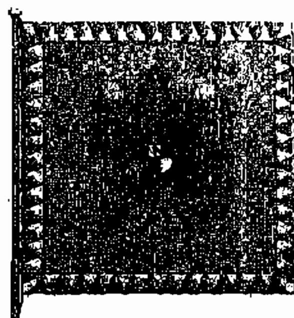

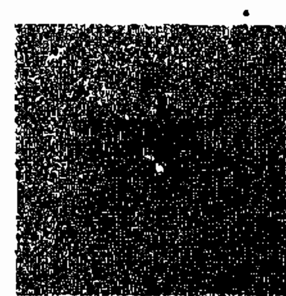

DECORAŢIUNILE ROMÂNEŞTI

Decoraţiunile sunt semne distinctive ale unui ordin sau insemnele de orice fel care se conferă ca răsplată celor ce şi-au câştigat merite deosebite în serviciul patriei sau al Suveranului.

Ordinele româneşti, ca şi felurite categorii de insemne se institue prin legi speciale. Decoraţiunile se conferă numai de M. S. Regele, atât din propria Sa iniţiativă — *proprio motu* —, cât şi în baza propunerilor făcute de miniştri. Ele se acordă pe viaţă şi sunt personale.

Unele decoraţiuni au un caracter ocazional, fiind create spre a răsplăti fapte săvârşite cu prilejul unui anumit eveniment, sau spre a perpetua numai amintirea lui. Astfel sunt, mai ales decoraţiunile de război, sau cele comemorative.

Altele însă, au un caracter permanent, deoarece nu sunt legate de o anumită împrejurare, ci se conferă în cursul timpului, tuturor celor ce s'au distins într'un domeniu oarecare de activitate.

O categorie aparte e aceea a semnelor « onorifice » care, deşi permanente, au un caracter comemorativ, întrucât se decernă după un număr de ani de serviciu în armată sau în funcţiile civile.

Ordinele au mai multe *grade*, care se deosebesc prin metalul însemnului şi prin mărimea şi modul de a-l purta. Aceste grade, în ordine ascendentă, sunt următoarele: *cavaler*, *ofiţer*, *comandor*, *mare ofiţer*, *cruce*, *colan*.

De altă parte, unele decoraţiuni nu se pot conferi decât unui număr limitat de persoane, specificat adeseori pentru fiecare clasă sau grad; altele, unui număr nelimitat.

In sfârşit, anumite decoraţiuni sunt rezervate numai cetăţenilor români şi nu pot fi conferite străinilor.

Decoraţiunile se conferă prin Decret Regal, iar titularului i se eliberează un brevet.

Ordinele sunt administrate de Cancelaria Ordinelor din Ministerul Afacerilor Străine.

Cetăţenii români decoraţi cu o distincţiune onorifică străină vor trebui, potrivit art. 10 al. III din Constituţie, să ceară autorizarea prealabilă a M. S. Regelui, prin mijlocirea Cancelariei Ordinelor.

Portul unei decoraţiuni străine, fără autorizaţia cuvenită, atrage după sine, anumite penalităţi. Sunt supuşi penalităţii şi cei cari poartă o decoraţie ce nu li s'a conferit, ori de o altă clasă sau grad.

Condamnările pentru fapte infamante atrag ştergerea din registrele membrilor decoraţi şi ridicarea dreptului de a purta decoraţiunea conferită.

Pot fi de asemenea radiaţi dintre membrii Ordinelor acei care au săvârşit fapte grave în contra onoarei de om.

Legile şi regulamentele decoraţiunilor naţionale prevăd ierarhia gradelor precum şi ierarhia Ordinelor, Crucilor şi Medaliilor.

Unele decoraţiuni (de exemplu de răsboi) comportă recompense.

Decoraţii cu insemnele ordinelor « Carol I » şi « Ferdinand I », primesc salutul şi onorurile militare dela ofiţeri şi soldaţi, oricând le poartă în chip reglementar. Deasemenea, membrii acestor ordine, cari au grade inferioare, sunt datori să salute pe cei cu grade superioare.

In sfârşit, membrii decedaţi ai unor ordine, au dreptul la onoruri militare, conform gradului.

Până astăzi, se pot stabili următoarele epoci în istoria decoraţiunilor româneşti:

1. PRIMELE INCERCĂRI (1860—1876), când Domnitorii Alexandru Ioan I şi Carol I, au creat câteva medalii şi ordinul « Steaua României », dar nu le-au putut acorda decât unui număr foarte restrâns de persoane.

2. INSTITUIREA SISTEMULUI DE DECORAŢIUNI ROMÂNEŞTI (1877—1931), când dobândindu-se pe rând independenţa, regalitatea şi unitatea naţională, s'a creat şi stabilit sub regii Carol I, Ferdinand I şi în primii ani de domnie ai regelui Carol II, un întreg sistem de decoraţii de pace şi războiu, cuprinzând ordine, medalii, cruci şi insigne.

3. REORGANIZAREA ŞI MODERNIZAREA (dela 1932 până astăzi), când regele Carol II a reorganizat vechile ordine naţionale şi a creat altele noui; de asemenea, a stabilit o nouă ierarhie a diferitelor decoraţiuni.

După forma şi importanţa lor, decoraţiunile româneşti se grupează în următoarele patru categorii *ordine*, *medalii*, *cruci* şi *insigne*.

ORDINELE

Sunt decorațiunile care atribue celor distinși cu ele calitatea de membri ai unei organizații proprii: ordinul. In fruntea fiecărui ordin se află un *Mare maestru*, care este M. S. Regele. Marele maestru este ajutat de un *Cancelar*, care este ministrul Afacerilor Străine și de un *Consiliu de Onoare*, compus de regulă din patru membri, numiți prin decret regal. Toate chestiunile privitoare la ordine, se rezolvă prin *Cancelaria Ordinelor*, dela Ministerul Afacerilor Străine.

Membrii ordinelor sunt de diferite grade: cavaleri, ofițeri, comandori, mari ofițeri, mari cruci, colane. In mod normal, numirea într'un ordin se face în primul grad inferior, iar pentru înaintarea dintr'un grad într'altul, se cere un anumit stagiu. Fac excepție dela aceste reguli decorațiunile conferite: motu proprio, membrilor Familiei Regale, capilor de State, principilor de Sânge, persoanelor marcante străine.

Există ordine, care nu au decât grade superioare.

Ordinele românești sunt de trei categorii: *ordine naționale*, *ordine militare* și *ordine culturale*.

I. ORDINELE NAȚIONALE

1. STEAUA ROMÂNIEI (1864)

Este cel mai vechi ordin național, creat de Vodă Cuza. Insemnele lui n'au fost acordate decât unui număr foarte redus de persoane.

Abia în 1877, după proclamarea independenții, Carol I a instituit în mod definitiv acest ordin, prin legea votată în ziua de 10 Mai, stabilind 5 grade: cavaleri, ofițeri, comandanți (comandori), mari ofițeri și mari cruci.

Ordinul a fost reorganizat de regele Carol II în 1932 și în 1937, când se înființează un grad în plus, denumit clasa I, a cărui erarhie a fost stabilită între mare cruce și mare ofițer (Monit. Of. Nr. din 24, III, 1937, pag 2452). Insemnul ordinului se prezintă astfel: cruce bizantină (repetată) de metal, smălțuită albastru închis și având în centru un medalion rotund de smalț, roșu, cu bordura albastră închisă, înconjurat de o coroană verde de frunze de stejar. Medalionul, are pe față cifra regelui Carol I, iar pe bordură inscripția: *In fide salus* și pe verso data *1877*. Intre brațele crucei se află câte o acvilă cruciată de metal, iar deasupra crucii, coroana regală de metal.

Panglica este de culoare roșie, cu câte o dungă argintie pe margini.

Deosebirile între grade sunt următoarele:

a) La cavaleri și ofițeri mărimea crucei este de 40 mm., iar marginile, acvilele cruciate și coroana sunt de argint, la cavaleri și de aur, la ofițeri.

b) Pe panglica de Ofițer se află o rozetă.

c) Și cavalerii și ofițerii poartă decorația pe partea stângă a pieptului (militarii și civilii), iar civilii în ținută de gală, la reverul stâng al fracului.

d) La comandori, crucea este în mărime de 50 mm., iar marginile ei, acvilele cruciate și coroana, sunt de aur. Se poartă atârnată la gât.

e) La marii ofițeri, crucea este la fel cu cea de Comandor și se poartă la gât. La ea se mai adaugă o *placă* de argint, în forma unei stele cu 8 raze diamantate, în mărime de 65 mm. Pe stea, este așezat medalionul din centrul crucii și cele 4 acvile cruciate. Placa se poartă pe partea dreaptă a pieptului.

f) Insemnele gradului clasa I, se compun din crucea ordinului, de argint, în diametru de 60 mm, atârnată de capătul unei lente și din placa ordinului, care este o stea, de formă patrată, cu razele de argint, în diametru de 75 mm, având aplicată în mijloc crucea ordinului.

Lenta (cordonul) este de mătase, lată de 100 mm, de culoare roșie, cu o dungă argintie la mijloc, lată de 18 mm, și se poartă dela umărul drept spre coapsa stângă.

Insemnele militare au două spade încrucișate pe crucea ordinului.

g) La marile cruci, se adaugă un cordon de panglică în coloarea ordinului, lat de 100 mm., care se poartă transversal pe piept, dela umărul drept spre coapsa stângă și se termină jos într'o fundă, de care atârnă crucea de comandor de 60 mm. Deasemenea, și dintr'o placă de argint de 75 mm., pe care se găsește crucea ordinului. Și aici placa se poartă pe pieptul drept.

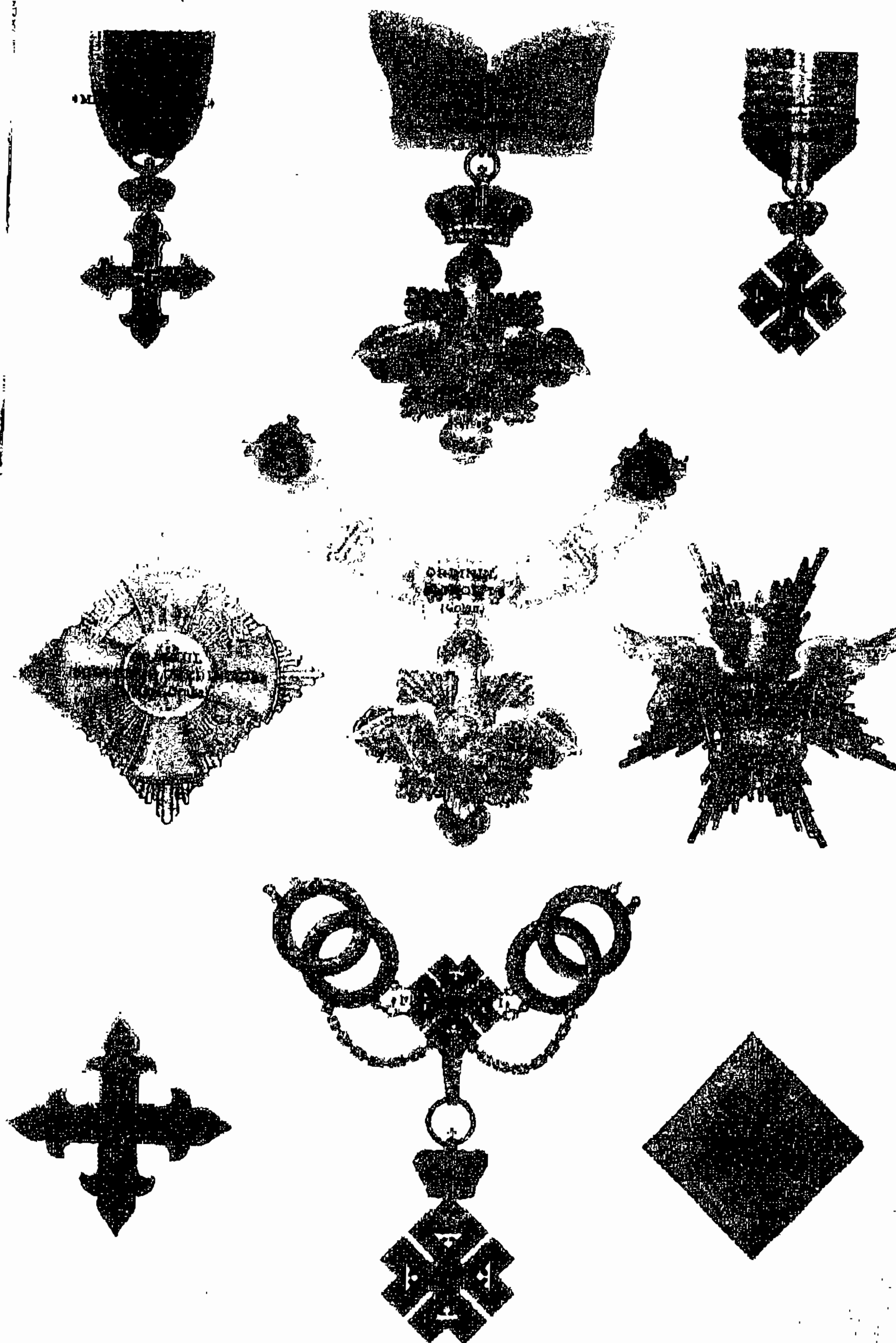
Insemnele acestui ordin, conferite militarilor, au sub coroana regală două spade încrucișate cu vârfurile în sus.

Numărul membrilor români ai ordinului « Steaua României » este următorul: *pentru civili*, mari cruci clasa I 50; mari ofițeri 75; comandori 200; ofițeri 500; cavaleri 1000; *pentru militari:* mari cruci 10; clasa I 15; mari ofițeri 25; comandori 75; ofițeri 150; cavaleri 350.

ISTORIC. — Când Cuza Vodă a creat ordinul « Steaua României », n'a putut să facă să se voteze o lege specială, deoarece nefiind un Domn independent, nu putea conferi decorații. El însă a comandat la Paris (la casa Krétly), un număr de decorații pentru trei grade: cavaleri, ofițeri și comandori, care au și sosit la București în cursul anului 1865. Ele se deosebiau de cele actuale numai prin faptul că medalionul roșu din centrul crucii, avea pe față două mici coroane de lauri, cu cifrele 5 și 24 (simbolizând datele alegerii lui Cuza în Moldova 5 Ianuarie; în Muntenia 24 Ianuarie), și pe bordură inscripția: *Genere et corde fratres;* iar pe revers, cifra lui Cuza Vodă (*A*). Aceste decorațiuni au fost conferite *proprio motu*, numai câtorva dintre devotații Domnului.

După abdicarea sa, lăzile cu decorații, găsite la palat, au fost păstrate până în preajma războiului pentru independență. Carol I a hotărît atunci modificarea lor și completarea cu gradul de mare ofițer și mare cruce.

Modificarea a constat în faptul că, s'a pus pe fața medalionului din centrul crucii, acvila cruciată stând pe un fulger, iar pe bordură inscripția: *In fide salus;* pe revers, cifra lui Carol I. In acelaș timp, s'a confecționat o variantă, cu spadele încrucișate sub coroana regală, și alta pentru fapte de vitejie

săvârșite în război, cu spadele încrucișate puse peste cruce la gradele superioare și peste panglică la cavaleri și ofițeri. Prima decernare a decorațiunilor s'a făcut în cursul lunilor Septemvrie și Octomvrie 1877, cu ocazia luptelor dela Plevna.

Primul regulament al ordinului este din 1885; al doilea, din 1906; acesta din urmă fixează numărul membrilor la 2000 și anume: cavaleri 1000; ofițeri 720; comandori 200; mari ofițeri 60; mari cruci 20.

Atât legea cât și regulamentul acestui ordin, au fost modificate în mod radical în 1932 și 1937, prin Legea pentru reorganizarea ordinelor naționale și prin regulamentul acestei legi, (Mon. Of., Nr. 101 și 161 din 1932).

2. COROANA ROMÂNIEI (1881)

Creată de Regele Carol I, cu prilejul proclamării regatului. Ca și « Steaua României », acest ordin are menirea să răsplătească serviciile deosebite aduse Statului. Se conferă atât militarilor, cât și civililor. Are cinci grade: cavaleri, ofițeri, comandori, mari ofițeri și mari cruci. Sunt 150 mari cruci; 300 mari ofițeri; 300 comandori; 1500 ofițeri și un număr nelimitat de cavaleri.

Insemnul se prezintă astfel: o cruce de Malta, smălțuită roșu închis, cu marginile de metal, având la mijloc un medalion rotund, tot din smalț roșu și cu bordura albă. Acest medalion poartă pe față cifra regelui Carol I și pe bordură inscripția: « *Prin noi înșine — 14 Martie 1881* » —, iar pe revers, la mijloc: *10 Mai* și pe bordură: *1866—1877—1881*. Intre brațele crucii, se află câte o coroană regală de metal. Panglica ordinului este albastră, cu o dungă de argint la mijloc.

Deosebirile între grade sunt următoarele:

a) La cavaleri și ofițeri, mărimea crucii este de 40 mm., iar marginile ei și coroanele regale sunt de argint la cavaleri și de aur la ofițeri. Se poartă pe partea stângă a pieptului (militari) și de reverul stâng al fracului (civili).

b) La ofițeri, panglica are o rozetă de aceiași coloare.

c) La comandori, mărimea crucii este de 50 mm., marginile și coroana sunt de aur. Se poartă atârnată la gât.

d) La marii ofițeri, pe lângă crucea de comandor, atârnată la gât, se adaugă o placă de argint de 65 mm., de forma unei stele cu 8 raze, pe care se află medalionul din centrul crucei și cele 4 coroane. Ea se poartă pe pieptul drept.

e) La marile cruci, se poartă crucea de comandor de 60 mm., atârnată la funda cordonului, care este de aceiași coloare cu panglica ordinului și se poartă de pe umărul drept, la coapsa stângă. Placa de argint, de 75 mm., în formă de stea cu 8 raze, are la mijloc crucea ordinului. Ea se poartă pe pieptul stâng.

Insemnele pentru militari sunt la fel cu cele pentru civili.

ISTORIC. — La crearea acestui Ordin, în 1881, decorația se deosebea întru câtva de cea actuală, prin faptul că medalionul din centrul crucii avea pe față coroana României, de argint la cavaleri și de aur la celelalte grade. Deasemenea, între brațele crucii, era câte o cifră a regelui Carol I. Panglica, deși era de coloare albastru închisă, ca și cea actuală, avea la margini câte o dungă argintie. In sfârșit, dimensiunile crucilor și plăcilor erau altele.

Prin regulamentul din 1885, s'au stabilit atât formalitățile de primire în ordin cât și modul de a se purta insemnele, precum și îndatoririle membrilor. Un al doilea regulament s'a publicat în 1906, iar în 1932 s'a modificat atât legea cât și regulamentul ordinului, prin legea de reorganizare a ordinelor naționale.

3. CAROL I (1906)

Infiinţat de regele Carol I în amintirea jubileului de 40 de ani de domnie. Acest ordin este considerat ca cel mai înalt în ierharia ordinelor naționale și are un număr foarte limitat de membri (15) și numai două grade: cavaleri mari cruci (10) și colane (5).

Decorația ordinului Carol I se prezintă astfel: cruce treflată de smalț roșu, cu marginile de aur, având între brațe câte 9 raze de aur. Pe cruce, se află o acvilă încoronată, de argint, cu aripile întinse și ținând în ghiara dreaptă o spadă, iar în cea stângă un sceptru de aur. Pe pieptul acvilei, se află un medalion rotund de aur, purtând efigia Regelui Carol I iar pe revers, un medalion albastru, cu inscripțiunea 1861—10 Mai—1906, iar în centru cifra Regelui Carol I. Deasupra Crucii se află așezată Coroana Regală de argint oxidat și inscripția: *1866—10 Mai 1906*. Sub medalion, o eșarfă de aur, cu inscripția în smalț albastru: « *Prin statornicie la izbândă* ».

Panglica ordinului este de culoare albastru deschisă, cu câte o dungă de aur pe marigini, traversată de un fir de mătase roșie.

Deosebirile între grade sunt următoarele:

a) Cavalerii mari cruci, poartă un cordon de culoarea ordinului, lat de 100 mm. care se poartă de pe umărul drept la coapsa stângă, unde se leagă într'o fundă, de care atârnă crucea ordinului, în mărime de 70 mm. Pe lângă cordon, ei poartă și o placă de aur, în forma unei stele cu 8 raze, de 80 mm., în mijlocul căreia este aplicată acvila ordinului.

b) Cei cu gradul colan, poartă crucea atârnată de un lanț de aur (colan), lung de 73 cm. și format din 10 cartușe, alternând cu 12 cifre de aur ale regelui Carol I. Cartușele reprezintă stemele Țării Românești, Moldovei, Casei de Hohenzollern, Olteniei și Dobrogei de câte două ori. Lanțul, se poartă în jurul gâtului, și se încheie la spate printr'o acvilă de argint.

Pe lângă lanț se poartă și cordonul și placa de mare cruce. Toate împreună constitue insemnele gradului colan.

ISTORIC. — La început, ordinul Carol I a avut 4 grade: comandor, mare ofițer, mare cruce și colan, iar numărul membrilor era de 80 și anume: comandori 40; mari ofițeri 25; mari cruci 10; colane 5. Decorația era cea actuală.

Legea ordinului s'a publicat în Mon. Of. Nr. 32 din 1906. Ultimele modificări și ierarhia lui s'au stabilit prin Legea de organizare a ordinelor naționale din 1932.

4. FERDINAND I (1929)

Infiinţat cu scopul de a perpetua amintirea regelui care a realizat întregirea României. Se conferă numai *Românilor*, cari au contribuit prin activitatea lor la înfăptuirea Unităţii Naţionale, (Legea în Mon. Of., Nr. 107 din 1929; regulamentul, în Mon. Of. Nr. 189 din 1930). S'a introdus modificări la data de 18 Februarie 1937, Monitorul Oficial. Nr. 40.

Numărul membrilor acestui ordin este împărţit în 6 grade astfel: Cavaleri 100, Ofiţeri 75, comandori 60, Mari Ofiţeri 40, Mari Cruci 15.

Insemnul ordinului se prezintă astfel: crucea de aur smălţuită, verde, cu capetele braţelor despicate, in formă a doi *F* adosaţi ꟻF şi având deasupra coroana regală de aur, cu smalţul roşu vizibil.

Panglica este de culoare albastru închisă, având la mijloc o dungă galbenă, străbătută de un fir roşu.

Deosebirea între grade este următoarea: la cavaleri, marginile crucii şi coroana sunt de argint; la celelalte grade, sunt de aur.

Placa de mare cruce are forma unei stele rombice, cu raze de aur, pe care este aplicată crucea ordinului. Cordonul este de culoarea panglicii ordinului.

Lanţul colanului este format din inele late de aur, câte două, alternând cu cruci de ale ordinului şi anume: 6 de smalţ verde şi 6 de smalţ albastru. De lanţ atârnă crucea ordinului, de smalţ verde. Gradul colan are şi cordonul şi placa de mare cruce.

In privinţa modului de a purta decoraţia, este de remarcat că atunci când un membru al ordinului Ferdinand I, în gradul de colan, are în acelaş timp şi gradul de colan al ordinului Carol I, va purta colanul ordinului Carol I şi cordonul ordinului Ferdinand I. In niciun caz nu se vor purta împreună cele două lanţuri ale colanelor.

In legea pentru reorganizarea ordinelor naţionale, din 1932, ordinul acesta nu este trecut în tabloul de ierarhizare a ordinelor naţionale, pentru motivul că se conferă pentru merite speciale şi are ierarhia stabilită prin legea lui proprie din 1929, unde se spune că urmează după ordinul Carol I.

5. SERVICIUL CREDINCIOS (1932)

După desfiinţarea primelor trei clase ale ordinului Carol I, s'au adăugat medaliei şi crucei « Serviciul Credincios » trei clase: comandor, mare ofiţer şi mare cruce, care formează un ordin nou, cu acelaş nume. Având numai trei clase superioare, acest ordin a fost intercalat în ierarhia ordinelor naţionale, imediat după ordinul « Carol I » şi înaintea ordinului « Steaua României ».

Numărul membrilor ordinului « Serviciul Credincios » este de 225 şi anume: comandori 150; mari ofiţeri 50; mari cruci 25.

Insemnul ordinului se prezintă astfel: cruce de smalţ albastru azuriu, având la mijloc un medalion de aur, care poartă pe faţă stema României, iar pe revers, inscripţia: « *Serviciul Credincios* ». Peste braţele crucii, se află o coroană aurită de frunze de lauri, iar deasupra, coroana regală a României, tot de aur. Panglica este formată din trei dungi verticale, egal de late, dintre care două în albastru deschis, la margine şi una albă la mijloc.

Deosebirea între grade este următoarea:

a) La comandori, crucea este de 50 mm. şi se poartă atârnată la gât.

b) Insemnele de Mare Ofiţer se compun din Crucea Ordinului în diametru de 37 mm, atârnată de o panglică de mătase lată de 37 mm şi din placa de Mare Ofiţer, care este o stea cu razele de argint de formă patrată, în diametru de 75 mm, având aplicată la mijloc Crucea Ordinului de 37 mm. diametru, în centrul căreia se află Stema Ţării, iar deasupra Stemei, Coroana Regală.

Crucea se poartă pe pieptul stâng, iar placa pe pieptul drept.

c) Insemnele de Mare Cruce se compun din: Crucea Ordinului de 56 mm diametru, atârnată de capătul unei lente de mătase, lată de 99 mm. şi placa de Mare Cruce, care este o stea cu razele de aur, de formă patrată, în diametru de 85 mm, având aplicată în mijloc Crucea Ordinului, în centrul căreia se află Stema Ţării, iar deasupra Stemei, Coroana Regală.

Lenta se poartă pe umărul drept înspre şoldul stâng, iar placa pe pieptul stâng.

Panglica ordinului este formată din 3 dungi egale, două albastru deschis pe margine şi una albă la mijloc.

In ordinul « Serviciul Credincios », nu se numesc decât bărbaţii de Stat, cari au fost prim-miniştri cel puţin 3 luni, cei cari au fost cel puţin 7 ani miniştri, înalţi demnitari cari au cel puţin 10 ani de serviciu şi posedă marea cruce a « Stelei României », cum şi cei ce s'au distins în mod deosebit în domeniul artei sau ştiinţei, ori în folosul omenirii.

ISTORIC. — In anul 1878, s'a instituit, la propunerea ministrului Afacerilor Străine de atunci, M. Kogălniceanu, medalia « *Serviciul Credincios* ». In 1906, s'a instituit şi o cruce cu acelaş nume. Ele se menţin şi astăzi, cu unele modificări. In anul 1931, regele Carol II a creat şi un ordin naţional cu numele « *Serviciul Credincios* », care nu trebue confundat cu medalia şi crucea cu acest nume.

Prin legea din 12 Februarie 1937 se înfiinţează gradul de Colan şi gradul de Ofiţer al Ordinului « Serviciul Credincios ». Numărul cetăţenilor români cărora li se poate conferi gradele de Colan şi de Ofiţer ale Ordinului Serviciul Credincios, se limitează după cum urmează: Colan 12 şi Ofiţer 300 (Mon. Of. Nr. 40 din 18 Februarie 1937).

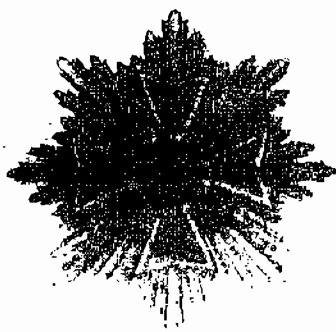
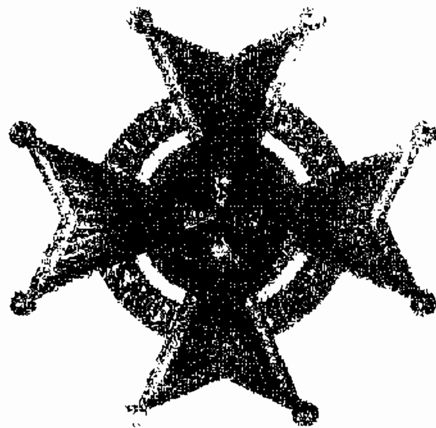
Descrierea Colanului e cuprinsă în regulamentul publicat în Mon. Of. Nr. 69 din 24 Martie 1937.

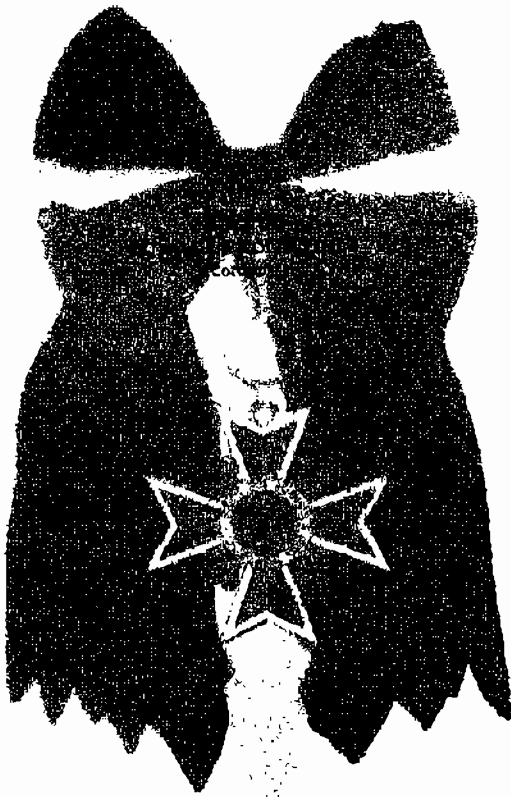
II. ORDINE MILITARE

1. MIHAI VITEAZUL (1916)

Creat de regele Ferdinand I, spre a răsplăti faptele de eroism ale ofiţerilor în faţa inimicului. (Legea din 21 Dec. 1916, în Mon. Of. Nr. 223, din 25 Dec. 1916).

Ordinul are 3 clase, începând dela clasa III până la clasa I, care este cea mai înaltă decoraţiune de răsboi. Numărul membrilor este nelimitat.

Insemnul ordinului se prezintă astfel: Cruce treflată, smălţuită albastru şi cu marginile de aur; în centrul ei, cifra de aur încoronată a regelui Ferdinand I, iar deasupra, coroana regală de aur. Pe revers crucea este smălţuită tot albastru şi poartă data 1916.

Panglica este de culoare roşie-vişinie, cu dungi de aur la margini.

Deosebirea între clase constă numai în mărimea crucii, dar cea de cl. I se poartă ca o placă, fără panglică şi fără coroană.

Nu există regulament al acestui ordin, astfel că modalităţile conferirii şi purtării decoraţiei s'au stabilit prin uz. In orice caz, este considerat ca cel mai înalt ordin militar românesc.

Prin legea din 12 Mai 1927 (Mon. Of. Nr. 105 din 15 Mai 1927), se acordă ofiţerilor decoraţi cu ordinul Mihai Viteazul anumite avantagii. In primul rând, li se dau gratuit proprietăţi rurale în loturi individuale de câte 25 jugăre; locuri de casă în oraşe şi sate, de câte 500 m.p., pe care le pot plăti in 20 rate anuale, apoi dreptul de a călători gratuit în clasa I pe reţelele C.F.R., ale Navigaţiei fluviale române (N.F.R.) şi ale Serviciului maritim român (S.M.R.).

2. CRUCEA REGINA MARIA (1917)

Pentru persoanele care s'au distins prin activitatea lor pe teren sanitar, în războiul pentru întregirea României.

Ordinul, are trei clase; numărul membrilor este nelimitat.

Insemnele ordinului se prezintă astfel: cruce gamată (crucea Regina Maria), de metal smălţuit, atârnată de o panglică portocalie.

La clasa I, cea mai înaltă, crucea are mărimea de 48 mm. şi este smălţuită alb, cu marginile de aur. Pe faţa ei, este aplicată o cruce mică de smalţ roşu, iar pe revers, cifra încoronată, de aur, a Reginei.

La clasa II, crucea are mărimea de 40 mm., este de metal galben şi are pe faţă aceeaşi cifră, iar pe revers data: 1917.

La clasa III, crucea are aceeaşi mărime, este de metal brun şi poartă cifra şi data ca la clasa II.

(Decret regal din 5 Februarie 1917, sub rezerva ratificării ulterioare a Corpurilor Legiuitoare. Ratificat în Martie 1917. Regulamentul ordinului, în Mon. Of. Nr. 155, din 30 Sept. 1917).

3. VIRTUTEA AERONAUTICĂ (1930)

Se conferă numai aviatorilor militari şi civili, cari s'au ilustrat prin fapte aeronautice atât în timp de pace cât şi de războiu. (Legea din 28 Februarie 1931, publicată în Mon. Of. Nr. 52 din 4 Martie 1931, operantă dela decretarea ordinului, 31 Iulie 1930, Mon. Of. Nr. 173 din 5 August 1930).

Ordinul, are 4 clase: crucea de aur, cavaler, ofiţer şi comandor; numărul membrilor este nelimitat.

Insemnele ordinului sunt: crucea, având în locul braţelor orizontale, o aripă aviatică, iar în centru, acvila României, purtând pe piept un scut cu cifra regelui Carol II. Pe reversul crucii, inscripţia: « *Virtutea aeronautică* » şi pe faţă: 1930. Panglica este de culoare albastru-azurie, cu câte o dungă de argint la margini şi la mijloc.

La clasa « Crucea de aur », insemnul este de metal galben; la celelalte, de smalţ albastru, cu scutul cel mare de smalţ alb, cel mic de smalţ albastru, iar cifra regală de aur. Mărimea de 30 mm. La clasa ofiţer, se adaugă la braţul inferior al crucii o coroană verde de lauri. Clasa comandor, este identică cu cea de ofiţer, dar mărimea crucii este de 50 mm. Clasele « Crucea de aur » şi « cavaler » se pot acorda de trei ori aceleiaşi persoane. In aceste cazuri, se adaugă pe panglica decoraţiei câte o baretă de aur, pentru « crucea de aur » şi câte o baretă de argint pentru clasa cavaler.

Vor primi de drept « crucea de aur », bareta respectivă sau clasa imediat superioară celei ce o posedă, aviatorii români, cari în timp de pace vor bate un record român sau mondial, iar în timp de războiu vor dobori un avion inimic. De asemenea, cei ce vor fi decoraţi în timp de războiu cu ordinul « Mihai Viteazul », pentru fapte aeronautice, vor primi de drept « Virtutea aeronautică » clasa cavaler, bareta respectivă, sau clasa imediat superioară. Insemnele de războiu au între braţele crucei, două spade încrucişate.

4. STEAUA ROMÂNIEI şi COROANA ROMÂNIEI CU CARACTER MILITAR (1916)

Comportă două spade încrucişate între ramurile crucii, având panglica medaliei « Virtutea Militară ». Se acordă ofiţerilor combatanţi decoraţi cu ordinele « Steaua României » şi « Coroana României » în gradele de cavaler, ofiţer şi comandor, pentru fapte de arme, săvârşite pe câmpurile de luptă.

Această dispoziţie, s'a prevăzut mai întâi în legea instituirii ordinului « Mihai Viteazul » (art. 4) şi apoi în decretul regal Nr. 181, din 9 Aprilie 1918 (Mon. Of. Nr. 10 din 1918).

III. ORDINE CULTURALE

1. MERITUL CULTURAL (1931)

Creat de regele Carol II, spre a promova cultura naţională şi a răsplăti pe cei ce se disting pe terenul ştiinţelor, artelor, literelor sau prin opere şcolare, sociale, religioase şi de educaţie fizică.

Acest ordin, are 4 grade: comandor, ofiţer, cavaler cl. I, cavaler cl. II. La acestea, se mai adaugă două medalii: clasa I şi clasa II.

Clasele ordinului se conferă pentru opere de creaţie, iar medaliile pentru deosebită sârguinţă în următoarele 8 domenii: *a)* litere şi opere literare; *b)* ştiinţă teoretică şi practică; *c)* artă, muzică, teatru; *d)* opere de cultură generală cum şi de ocrotirea culturii; *e)* culte; *f)* şcoală; *g)* cercetăşie, educaţie fizică, sporturi; *h)* opere sociale.

Insemnul ordinului constă dintr'o cruce pătrată de smalţ violet, având la mijloc un medalion de metal, cu bustul regelui Carol II şi pe muche o coroană de lauri; pe revers, inscripţia: « *Prin cultură la libertate* ».

Deosebirile între grade sunt următoarele:

a) La comandori, mărimea crucei este de 50 mm., la celelalte grade de 40 mm.

b) La comandori și ofițeri, medalionul și efigia regelui sunt de metal aurit; la cavaleri, de metal argintat;

c) La comandori, ofițeri și cavaleri cl. I, crucea are deasupra coroana regală a României; la cavaleri cl. II este fără coroană.

Cât privește medaliile, ele au pe față bustul regelui Carol II, iar pe revers o ramură de lauri și inscripția: *Prin cultură la libertate*. Medalia cl. I, este de metal aurit; cea de cl. II, din metal argintat. Dimensiunea lor este de 30 mm.

Panglica decorațiilor și medaliilor, are următoarele culori:

a) *Litere și opere literare:* albă cu două dungi violete la margini;

b) *Știință teoretică și practică:* albă, cu două dungi verzi la margini;

c) *Artă, muzică, teatru:* albă, cu două dungi portocalii la margini;

d) *Cultură generală:* albă, cu două dungi albastre la margini;

e) *Culte:* albastră la mijloc și trei dungi roșii egale, la margini;

f) *Școală:* albă, cu trei dungi roșii;

g) *Cercetășie, educație fizică, sport:* albastră, cu două dungi negre la margini;

h) *Opere sociale:* violetă, cu două dungi verzi la margini.

Numărul membrilor ordinului este limitat, conform următorului tablou:

Pentru Români:

Comandori, categoria *a* 20, *b* 20, *c* 10, *d* 15, *e* 30, *f* 30, *g* 20, *h* 20.

Ofițeri, categoria *a* 60, *b* 60, *c* 30, *d* 50, *e* 100, *f* 100, *g* 60, *h* 60.

Cavaleri cl. I, categoria *a* 200, *b* 200, *c* 120, *d* 150, *e* 300, *f* 300, *g* 200, *h* 200.

Cavaleri cl. II, Medalia I și II: nelimitat.

Pentru străini:

Comandori, categoria *a* 50, *b* 50, *c* 30, *d* 15, *e* 50, *f* 50, *g* 20, *h* 20.

Ofițeri, categoria *a* 150, *b* 150, *c* 100, *d* 150, *e* 150, *f* 150, *g* 60, *h* 60.

Cavaleri cl. I, categoria *a* 250, *b* 250, *c* 150, *d* 150, *e* 400, *f* 400, *g* 200, *h* 200.

Cavaleri cl. II, medalii cl. I și II: nelimitat.

Stagiul de înaintare este de 2 ani, dar cei decorați cu « Bene Merenti » cl. I, sau Răsplata muncii cl. I, pentru învățământ sau pentru biserică, pot fi numiți dela început, cavaleri cl. I. Odată cu instituirea « Meritului Cultural », s'au desființat medaliile « Bene merenti », « Răsplata muncii pentru învățământ » și « Răsplata muncii pentru biserică ».

Brevetele ordinului « Meritul Cultural », poartă semnătura autografă a suveranului. (Mon. Of. Nr. 226 din 1931).

2. MERITUL AGRICOL (1933)

Pentru persoanele cari se disting prin servicii științifice, aduse agriculturii sau industriilor agricole și prin lucrări și publicații științifice în acest domeniu.

Ordinul, are patru grade, cu un număr limitat de membri: cavaleri (1000), ofițeri (500), comandori (100) și mari ofițeri (50).

Insemnul constă dintr'o cruce de Malta, smălțuită verde închis, având în centru cifra regelui Carol II, de metal și încoronată, iar la mijlocul crucii, o coroană de frunze de lauri și stejar, tot de metal.

Panglica este de culoare verde închisă, cu 6 dungi înguste de fir de aur. Gradul de mare ofițer are și o placă cu raze de argint, pe care este aplicată crucea de mai sus.

Există și o medalie « Meritul agricol », cu două clase: I-a de aur, a II-a de argint, și cu un număr nelimitat de membri.

MEDALIILE

1. PRO VIRTUTE MILITARI (1860)

Cea dintâi medalie românească. A fost instituită de Cuza Vodă la 1860, spre a se acorda ofițerilor și soldaților cari luaseră parte la bătălia din Dealul Spirei, împotriva Turcilor, la București, în 13 Septembrie 1848.

Medalia era de bronz și avea pe față acvila cruciată, încoronată și ținând în ghiara dreaptă spada, în cea stângă, sceptrul. Sus pe margini, inscripția circulară: « *Pro virtute militari* ». Pe revers, era o ghirlandă de frunze de lauri, înlăuntrul căreia se afla scris: *13 Decemvrie 1848, Dealul Spirei*. Panglica era albastră, având la margini câte două dungi galbene și roșii.

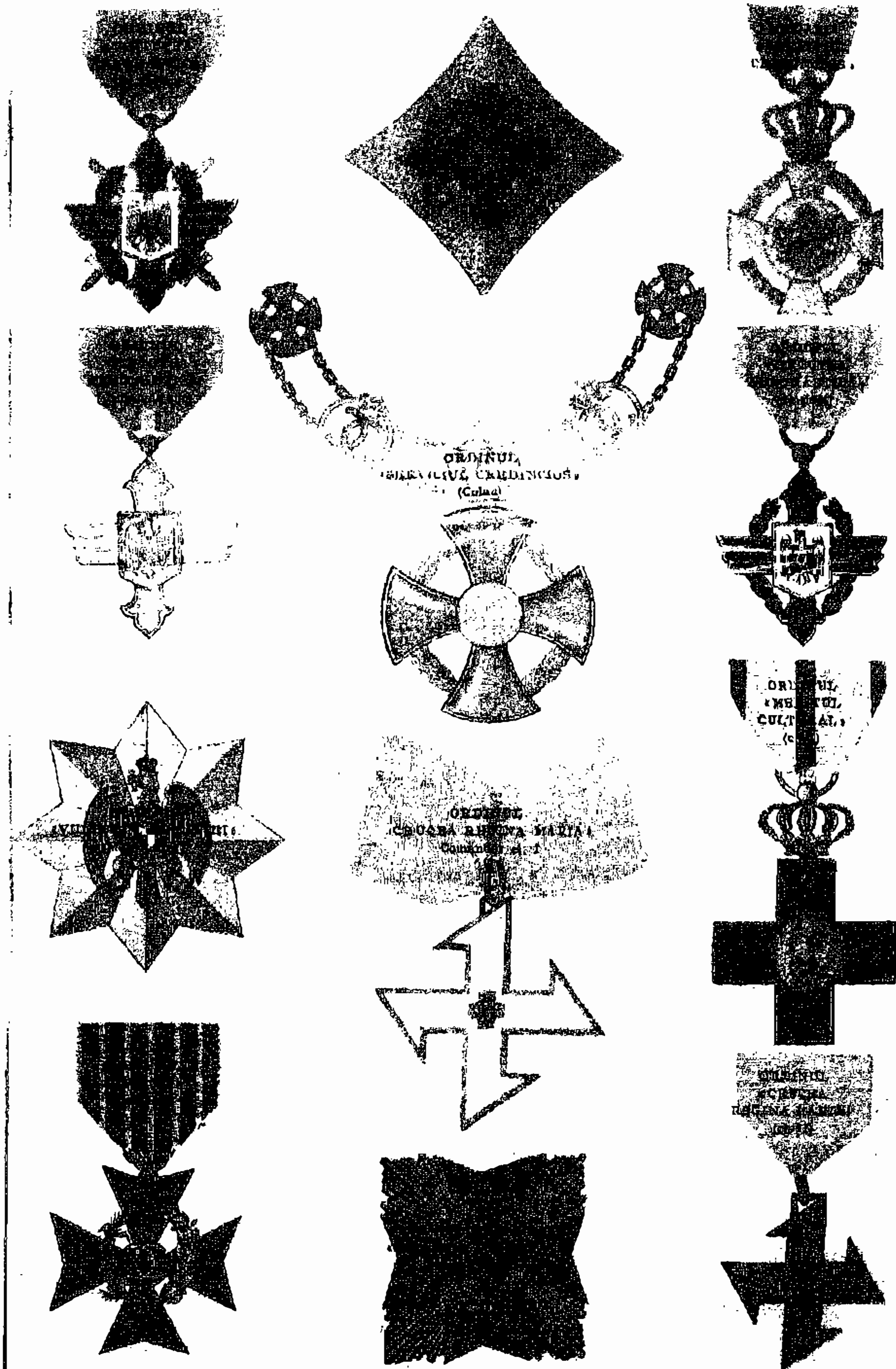
Medalia aceasta n'a fost distribuită decât in 1866, după abdicarea lui Cuza.

2. DEVOTAMENT ȘI CURAJ (1864)

Creată de Vodă Cuza spre a răsplăti pe cei cari s'au distins la executarea măsurilor de salvare [1], cu prilejul marilor inundații din București, pricinuite de revărsarea Dâmboviței. Ea era de argint (30 mm.) și avea pe față capul Domnitorului, cu inscripția circulară: *Alessandru Ioan I 1864*, iar pe revers o ghirlandă de frunze de stejar și înlăuntrul ei inscripția: « *Devotament și curagiu* ». Toarta era din frunze de laur, iar panglica, jumătate roșie, jumătate galbenă.

Medalia nu s'a distribuit decât unui număr foarte redus de persoane, iar după abdicarea lui Cuza, a fost părăsită.

[1]) Vodă Cuza luase parte personal la aceste operații. Pentru aceasta a și primit o diplomă de onoare dela Soc. de Salvare din Franța.

ORDIÑUL
«SERVICIUL CREDINCIOS»
(Colan)

3. VIRTUTEA MILITARĂ (1864)

Creată de Vodă Cuza. Ea era de argint (30 mm.) şi reprezenta, pe faţă, efigia Domnitorului, cu inscripţia circulară: *Alessandru Ioan I*, *1864*, iar pe revers o coroană de lauri, având în interior inscripţia: Virtutea militară.

Toarta medaliei era prinsă într'o coroană regală. Nu ştim însă, ce culoare avea panglica.

In 1868, prin legea de organizare a armatei (modificată în 1872), se institue în mod definitiv o medalie numită « *Virtutea militară* », cu scopul de a răsplăti sergenţii cari vor fi servit în acest grad 12 ani în activitate, fără plată.

In regulamentul acestei legi, promulgat în 1872, se prevede că medalia va fi de 30 mm. şi va avea pe faţă capul Domnitorului, cu inscripţia circulară « *Carol I Domnul României* », iar pe revers, într'o ghirlandă de frunze de laur şi de măslin, inscripţia « Virtutea militară ». Toarta ei va fi de forma unei ghirlande de lauri. Panglica, va fi roşie cu câte o dungă albastră pe margini.

Deşi prin lege era destinată numai sergenţilor şi deci avea o singură clasă, prin regulament (art. 14), se prevede, că se va acorda atât gradelor inferioare, cât şi ofiţerilor şi asimilaţilor, fără considerare de timpul servit. De aceia regulamentul institue două clase: medalia de aur, pentru ofiţeri şi medalia de argint, pentru gradele inferioare.

Regulamentul mai prevede şi un anumit ceremonial cu care se distribue medalia: conferirea ei, se citeşte la raportul de zi la toate corpurile, iar unitatea din care face parte cel decorat, iese în mare ţinută şi prezintă arma la citirea decretului şi prinderea medaliei la pieptul decoratului. Medalia de argint, dă dreptul şi la o pensie viageră de 300 lei anual. In războiul independenţii (1877—78), medalia « Virtutea militară » a fost acordată în această formă, ofiţerilor şi gradelor inferioare.

In 1880, un decret domnesc modifică forma şi aspectul medaliei, destinate celor cari s'au ilustrat prin curaj, fapte de devotament, îndeplinite pe câmpul de luptă şi crează astfel « *Virtutea militară de războiu* ». Ea are forma « Crucei de fier » germane, aşezate pe o ghirlandă de frunze de stejar. In centrul crucii, este un medalion rotund, care reprezintă pe faţă, efigia Domnitorului Carol I, cu inscripţia circulară: *Carol I Domn al României*, iar pe revers, inscripţia pe două rânduri: *Virtute militară*. Panglica, este aceiaşi ca şi la Virtutea militară de pace, având ca şi aceasta, două clase: de aur pentru ofiţeri şi de argint pentru gradele inferioare.

Cât priveşte pensia, a fost ridicată în anul 1882 la 500 lei anual, iar din 1893 a fost desfiinţată.

In cursul războiului pentru întregirea României (1916—1918), prin înfiinţarea ordinului « Mihai Viteazul », care se acorda numai ofiţerilor, medalia « Virtutea militară » rămânea rezervată în amândouă clasele, doar gradelor inferioare (art. 3 din legea ordinului « Mihai Viteazul »).

Cu toate acestea, în 1918, ea câştigă o importanţă deosebită, deoarece prin decretul regal Nr. 851 din 9 Aprilie (publicat în Mon. Of. Nr. 10 din 12 Aprilie), se decide ca ordinele « Steaua României » şi « Coroana României », obţinute pentru fapte de arme săvârşite pe câmpul de luptă, să fie purtate în gradele de cavaler, ofiţer şi comandor, cu panglica medaliei « Virtutea militară ». In 1933, decoraţii cu « Virtutea militară de război », au obţinut şi avantagii materiale importante: loturi de casă gratuite (500 m.p.), în oraşe şi sate; gratuitate pe C.F.R. şi N.F.R. pentru ei şi văduvele lor; scutiri de taxe şcolare pentru copii. (Mon. Of. Nr. 104 din 8 Mai 1933).

4. BENE MERENTI (1876)

Spre a se răsplăti meritele câştigate în domeniul ştiinţelor, artelor, literaturii, industriei, agriculturii, etc. Ea era de 30 mm. şi avea două clase: I-a, de metal aurit şi a II-a, de metal argintat. Se prezenta astfel: Pe faţă, efigia Domnitorului Carol I, cu inscripţia circulară: « Carolus princeps Romaniae [1]) », iar pe revers, o ghirlandă de frunze de stejar, având în interior inscripţia « *Bene merenti* ». Panglica, era de culoare vişinie, cu câte o dungă argintie pe margini.

Medalia aceasta a fost desfiinţată în 1931, prin înfiinţarea ordinului « Meritul cultural ».

5. APĂRĂTORII INDEPENDENŢEI (1878)

Pentru persoanele civile cari îndepliniseră servicii importante pe lângă armată, atât în interiorul ţării, cât şi peste Dunăre, în timpul războiului Independenţei. Ea era de 30 mm. şi reprezenta pe faţă o figură femeiască (România), călcând pe drapele şi arme şi ţinând în mâna dreaptă întinsă, o coroană de lauri, iar în stânga, o spadă, cu vârful în jos. La spatele ei, un înger ţinea un drapel încununat, iar jos, la stânga ei, se afla o acvilă. Pe revers, cifra Regelui Carol I, şi într'o ghirlandă de frunze de laur şi stejar, inscripţia: « *Apărătorilor independenţei în resbelul 1877—1878* ». Panglica era de culoare albastră, cu câte o dungă roşie-galbenă, la margini.

Deşi era destinată numai civililor, medalia aceasta s'a acordat şi ofiţerilor şi gradelor inferioare din gărzile orăşeneşti, cari au făcut în timpul războiului, paza oraşelor.

6. SERVICIUL CREDINCIOS (1878)

Spre a răsplăti serviciile importante de orice ordin, aduse Statului, de către civili şi militari.

Medalia era de 30 mm. şi avea două clase: I-a, de metal galben şi a II-a, de metal alb. Pe faţă, purta stema ţării, iar pe revers, într'o ghirlandă de frunze de stejar şi laur, inscripţia: « *Serviciu credincios* ». Avea o coroană de acelaş metal. Panglica era albastră; cu câte o dungă argintie pe margini.

---

[1]) După proclamarea regatului inscripţia s'a modificat astfel: «*Carolus I Rex Romaniae*».

In 1906, redactându-se un nou regulament al acestei medalii, s'a instituit şi o *« cruce Serviciul credincios »*, care se prezenta ca o cruce de 32 mm. având în centru un medalion cu stema ţării iar pe revers, inscripţia de mai sus; ca şi medalia, crucea avea, deasupra coroana regală, iar panglica era aceiaş cu a medaliei.

In 1932, medalia şi crucea « Serviciul Credincios » au fost radical modificate. Mai întâi, s'au fixat pentru fiecare câte 3 clase: I-a de aur, a II-a de argint, a III-a de bronz. Ierarhia acestor clase este următoarea, în ordine ascendentă: medalia cl. III, crucea cl. III; medalia cl. II, crucea cl. II; medalia cl. I, crucea cl. I. In al doilea rând, s'a scos de pe medalie vechea stemă a României şi s'a pus stema actuală. In sfârşit, s'a modificat întru câtva forma crucei, prin faptul că s'au scos razele dintre braţele ei şi s'a pus o coroană de lauri. Panglica este albastră, cu o dungă galbenă la mijloc şi câte una argintie la margini.

Totodată, s'a fixat numărul cetăţenilor români, cărora li se pot acorda această decoraţie sub noua ei formă: crucea cl. I, 2000; medalia cl. I, 3000; crucea cl. II, 5000; medalia cl. II, 6000; crucea cl. III, 8000; medalia cl. III, nelimitat. In acest număr nu intră şi vechii decoraţi; aceştia, sunt asimilaţi cu anumite clase ale decoraţiei noui. (Mon. Of. Nr. 88 din 1932).

Cu prilejul organizării ordinelor naţionale în 1932, s'a instituit şi un ordin « Serviciul Credincios », ale cărui insemne reproduc, cu mici modificări, crucea descrisă mai sus, modificată. (Vezi mai sus, « Ordinele naţionale »).

7. RĂSPLATA MUNCII (1898)

Creată în 1898, din iniţiativa lui Spiru C. Haret, ministrul Instrucţiunii, ea a fost destinată, la început, numai învăţătorilor şi institutorilor. In 1900 s'a extins şi la profesorii secundari, iar în 1906 şi la profesorii şi maeştrii dela şcoalele profesionale.

Forma acestei medalii era rotundă (30 mm.) şi avea pe faţă efigia regelui Carol I, cu inscripţia circulară: *« Carol I rege al României »*; pe revers, într'o ghirlandă de frunze de stejar şi de lauri, inscripţia: *« Ca răsplată muncii pentru învăţământul primar »*; sau *« Ca răsplată muncii pentru învăţământul secundar »* sau *« Ca răsplată muncii pentru învăţământul profesional »*. Panglica, la toate trei categoriile, era la fel: culoare roşie vişinie, cu o bandă albă la mijloc.

Pentru fiecare categorie de învăţământ, erau două clase: I-a, de metal galben; a II-a, de metal alb.

In 1907, prin regulamentul din 8 Martie, cele trei categorii de medalii s'au contopit într'una singură, cu deviza: *« Ca răsplată muncii pentru învăţământ »*, având trei clase: I-a, de metal aurit; a II-a, de metal argintat, a III-a, de bronz. Reprezentările de pe faţă şi revers, au rămas aceleaşi.

In 1931, instituindu-se ordinul « Meritul cultural », medalia s'a desfiinţat.

8. BĂRBĂŢIE ŞI CREDINŢĂ (1903)

Pentru ofiţerii şi agenţii de poliţie, cari au dat dovadă de bărbăţie şi credinţă, cum şi funcţionarii Statului sau oricare alte persoane cari vor fi contribuit la menţinerea sau restabilirea ordinei şi siguranţei publice. De formă ovală (35 mm.) ea reprezintă pe faţă efigia regelui Carol I, cu inscripţia circulară: *« Carol I rege al României »*, iar pe revers, o ghirlandă de frunze de laur, cu inscripţia: *« Bărbăţie şi credinţă »*. Toarta, are forma unei coroane de lauri. Panglica este de culoare galbenă-deschisă, având la margini câte o dungă roşie şi albastră.

Medalia are trei clase: I-a, de metal aurit, a II-a de metal argintat, a III-a, de bronz.

In mod excepţional, s'a decernat această medalie şi militarilor cari s'au distins în campania din 1913 contra Bulgarilor. Acestora, li s'a adăugat o baretă de metal, cu data: *1913*. In războiul pentru întregirea României (1916—1918), această medalie, cu două spade încrucişate sub coroana de lauri, a fost conferită gradelor inferioare. (Art. 4 din legea ordinului « Mihai Viteazul »). Purtătorilor ei li s'au acordat anumite avantagii materiale.

9. JUBILIARA CAROL I (1906)

Pentru comemorarea jubileului de 40 de ani de domnie a regelui Carol I. S'a conferit tuturor funcţionarilor Statului şi judeţelor, civili şi eclesiastici, aflători în funcţiune, cum şi militarilor de orice grad din activitate, disponibilitate, rezervă şi miliţii, foştilor miniştri şi parlamentari şi pensionarilor de orice categorie. Ea este de bronz (38 mm.), de formă ovală, şi are pe faţă efigia regelui, cu inscripţia circulară: *« Carol I rege al României »*, iar pe revers, stema României şi sub ea inscripţia: *1866—1906*. Panglica este roşie, cu o dungă neagră la mijloc, având de o parte şi de alta, dungi albastre, galbene şi albe.

Medaliile destinate militarilor au pe revers, sub stema ţării, inscripţia: *« In amintirea anului al 40-lea al Căpităniei mele, 1866—1906 »*.

10. RĂSPLATA MUNCII PENTRU BISERICĂ (1906)

Pentru meritele câştigate de clericii ortodoxi în activitatea lor pastorală, sau pentru serviciile aduse de mireni bisericii. Ea avea trei clase: I-a, de metal aurit; a II-a, de metal argintat; a III-a, de bronz. De formă rotundă (30 mm. în diametru) ea reprezenta, pe faţă, efigia regelui Carol I, cu inscripţia marginală: *« Carol I rege al României »*, iar pe revers o cruce, sub care se afla inscripţia circulară: *« Răsplata muncii pentru biserică »*. Panglica era de culoare albastru-închisă, cu două dungi late, roşii închise.

In 1907, medalia a fost complet modificată, scoţându-se de pe faţă efigia regelui şi punându-se în locul ei o cruce, care avea în centru un medalion rotund, cu ochiul lui Dumnezeu şi globul pământesc, iar de jur împrejur un disc, având pe margine inscripţia: *« Răsplata muncii pentru biserică »*. Pe revers se afla aceiaşi cruce, cu o ghirlandă de frunze de

stejar şi la mijloc, în medalion, cifra regală încoronată. Toarta medaliei avea forma unei coroane de frunze de laur. Panglica, a rămas aceiaşi.

In 1931, prin crearea ordinului « Meritul cultural », medalia a fost desfiinţată.

11. MERITUL COMERCIAL ŞI INDUSTRIAL (1912)

Pentru industriaşii şi comercianţii cari se disting în activitatea lor. Ea reprezintă, pe faţă, efigia regelui, cu inscripţia circulară: « *Carol I rege al României* ». Pe revers, stă scris pe patru rânduri, între două stele: « *Meritul comercial şi industrial* ». Pe amândouă marginile, de jur împrejur, o coroană de frunze de stejar. Panglica, este de culoare verde-smarald, cu o dungă aurie la mijloc.

Are trei clase: I-a, de metal aurit; a II-a, de metal alb, a III-a, de bronz. (Legea, în Mon. Of. Nr. 191 din 1912).

12. AVÂNTUL ŢĂRII (1913)

Conferită militarilor de orice grad, funcţionarilor civili, precum şi tuturor celor care au prestat un serviciu permanent pe lângă armată, în campania din 1913 contra Bulgariei.

Medalia este rotundă (35 mm.), de metal alb oxidat şi are o singură clasă. Pe faţă, reprezintă o acvilă cruciată şi încoronată, ţinând în ghiara dreaptă spada, în cea stângă sceptrul. Pe pieptul acvilei este un medalion rotund, cu efigia regelui Carol I şi cu inscripţia: « *Carol I Rege al României* »; dedesubtul acvilei, o eşarfă cu deviza: « *Pace* », iar pe marginea medaliei, inscripţia: « *Inălţătorului avânt 1913* ». Reversul, reprezintă trecerea armatei române peste Dunăre, pe un pod de vase şi perspectiva munţilor Balcani. Deasupra armatei, pluteşte o Victorie, ţinând în mâna dreaptă o ramură de palmier, în stânga, o coroană de lauri. Pe marginea medaliei, inscripţia circulară: « *Din Carpaţi peste Dunăre la Balcani* ». Toarta este formată din două ramuri de lauri. Panglica e albastru-violetă, cu câte o dungă de fire orizontale roşii şi galbene pe margini. (Legea publicată în Mon. Of. Nr. 179 din 1913).

In 1914, medalia s'a conferit şi drapelelor regimentelor, bastimentelor de războiu şi şcoalelor militare.

13. RĂSPLATA SERVICIULUI MILITAR (1913)

Destinată subofiţerilor reangajaţi, cari împlinesc 15 sau 20 de ani de serviciu în armată. Ea se acordă în fiecare an, în Aprilie, subofiţerilor reangajaţi, cari îndeplinesc aceste condiţii.

Medalia, are forma ovală (35 mm.) şi este de metal argintat pentru serviciul de 20 de ani şi de bronz pentru 15 ani. Pe faţă, reprezintă o cruce aşezată într'o ghirlandă de frunze de laur, având în punctul unde se unesc ramurile, cifra XX sau XV. In centrul crucii, se află un medalion rotund, cu efigia regelui Carol I şi inscripţia: « *Carol I rege al României* ». Pe reversul medaliei, într'o ghirlandă de ramuri de stejar şi laur, se află cifra regală încoronată şi inscripţia: « *Răsplata serviciului militar* ». Toarta medaliei este formată dintr'o ghirlandă de frunze de laur, în metal, iar panglica are culoarea galbenă, cu şase dungi albastre.

14. MEDALIA VICTORIEI (1921)

Creată de ţările aliate şi asociate în războiul mondial (1914—1918), spre a comemora frăţia lor de arme. S'a conferit tuturor celor cari au luat parte, în calitate de *combatanţi*, la acest războiu.

Medalia aceasta, este de bronz aurit şi de formă ovală (36 mm.); aspectul ei este aproape acelaş în toate ţările care au creat-o, iar panglica este identică.

Medalia românească reprezintă pe faţă o Victorie într'aripată, stând în picioare şi ţinând în mâna dreaptă o spadă cu vârful în jos; în stânga, o ramură de palmier. Pe revers, într'o coroană de stejar, străpunsă de o halebardă, inscripţia: *Marele războí pentru civilizaţie*.

La noi, medalia s'a conferit tuturor combatanţilor în luptele dela 15/28 August 1916—18/31 Martie 1921, deci şi celor cari au luat parte la campania contra Ungariei. (Mon Of. Nr. 121 din 1921).

15. RĂSPLATA MUNCII PENTRU CONSTRUCŢII ŞCOLARE (1923)

S'a instituit din iniţiativa d-lui Dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii, pentru răsplătirea celor ce se disting în această activitate. Are trei clase: I-a, de metal aurit; a II-a, de metal argintat; a III-a, de bronz.

De formă rotundă (35 mm.), ea reprezintă, pe faţă, efigia regelui Ferdinand I, cu inscripţia: « *Ferdinand I rege al Românilor* », iar pe revers, un local de şcoală cu inscripţia circulară: « *Răsplata muncii pentru construcţiuni şcolare* » Toarta este formată dintr'o coroană de laur iar panglica, din dungi albe şi roşii.

16. MEDALIA FERDINAND I (1929)

Creată odată cu ordinul « Ferdinand I », ea este menită să distingă munca şi jertfele pentru cauza naţională. Se poate conferi şi femeilor.

Se prezintă astfel: medalie rotundă, de bronz, reprezentând pe faţă efigia regelui Ferdinand I, cu inscripţia circulară: « *Ferdinand I rege al Românilor* », iar pe revers crucea regelui Ferdinand şi datele 1914 (sus), 1927 (jos). Deasupra are coroana regală.

Panglica este de culoare albastru-închisă, cu o dungă roşie la mijloc. Pentru militari, se aplică pe panglică două spade de bronz, încrucişate. (Vezi ordinul Ferdinand I).

17. MEDALIA JUBILIARĂ A RĂZBOIULUI INDEPENDENŢEI (1927)

S'a acordat drapelelor regimentelor care au luptat în acel războiu, veteranilor, doamnelor decorate cu crucea « Elisabeta » şi preşedinţilor de Consiliu din epoca 1877—1927.

Se prezintă astfel: medalie rotundă (33 mm.), având pe faţă, capetele acolate ale regilor Carol I şi Ferdinand I, cu inscripţia circulară: *Carol I, Ferdinand I*, iar pe revers datele: 1877 şi 1927, una sub alta.

Panglica este tricolorul românesc.

Spre deosebire de alte medalii, aceasta se poartă pe partea dreaptă a pieptului (Decret regal, în Mon. Of. Nr. 101 din 10 Mai 1927).

18. MEDALIA AERONAUTICĂ (1931)

Spre a se răsplăti meritele acelora cari, deşi nu fac sboruri, contribue totuşi la progresul navigaţiei aeriene. Are 3 clase: I-a, de metal aurit, a II-a, de metal argintat, a III-a, de bronz.

De formă rotundă (35 mm.) ea reprezintă pe faţă un bust de aviator, iar pe revers, o coroană de laur, timbrată de acvila cruciată pe o aripă aviatică. Inscripţia sa este: *Pentru aeronautică 1931*. Panglica este de culoare albastru-azurie, cu o dungă argintie la mijloc. (Mon. Of. Nr. 51 din 3 Martie 1931).

19. MERITUL CULTURAL (1931)

Vezi ordinul « Meritul cultural ».

20. MEDALIA PELEŞ (1933)

Conferită membrilor familiei regale şi invitaţilor la serbările de 50 de ani dela ridicarea castelului Peleş din Sinaia, de către Regele Carol I (25 Septemvrie 1883). Se prezintă astfel: pe faţă, capetele acolate ale regilor Carol I, Ferdinand I şi Carol II, cu inscripţia circulară: *50 de ani dela întemeierea castelului Peleş — la Sinaia —*, iar jos, coroana regală însoţită la dreapta şi la stânga de datele 1883 şi 1933. Pe revers, versurile lui V. Alecsandri: « Eu Carol şi al meu popor, zidit-am într'un gând şi dor, In timp de lupte al meu regat, In timp de pace al meu palat ».

Medalia este de metal aurit şi are panglica verde, cu un fir negru la mijloc, iar pe margini, câte o dungă argintie. (Mon. Of. Nr. 187 din 1933).

21. MERITUL AGRICOL (1933)

Vezi ordinul « Meritul agricol ».

22. MEDALIA HOHENZOLLERN

Regele Carol I, a admis între medaliile româneşti aşa numita *medalie comemorativă rusă*, pe care a conferit-o Ţarul Alexandru II al Rusiei, ofiţerilor şi soldaţilor români, cari au luat parte la luptele dela Plevna în 1877.

Deasemenea, fac parte dintre decoraţiile româneşti ordinul şi medalia casei de Hohenzollern, precum şi medalia « Bene merenti » Hohenzollern.

Regele Carol II, astăzi Şef al Casei de Hohenzollern, a modificat această medalie care, în momentul tipăririi Enciclopediei se găsea în curs de definitivare a formei şi claselor respective.

23. AMINTIREA REGELUI CAROL II

La 15.XI.1934, se înfiinţează o medalie sub denumirea de « Medalia Amintirii Regelui Carol II », menită să reamintească şi să răsplătească acte şi servicii săvârşite sub auspiciile Suveranului.

Medalia se compune din trei clase; cl. I, de aur; cl. II, de argint şi cl. III, de bronz.

Medalia se poate acorda de trei ori în fiecare clasă. Se acordă direct de M. S. Regele. Fiecărui membru i se acordă un brevet eliberat de Cancelaria Curţii Regale (Monitorul Of. Nr. 264/934).

24. MEDALIA MARITIMĂ

Spre a răsplăti actele de curaj şi vitejie ale marinarilor, cum şi meritele câştigate pentru ţară şi tron, regele Carol II a instituit în 1936 o medalie specială, numită *medalia maritimă*.

Ea se conferă la două categorii de marinari: naviganţi şi nenaviganţi. Fiecare categorie cuprinde trei clase: I-a de aur; a II-a de argint; a III-a de bronz. Modelul insignei este acelaş pentru amândouă categoriile, cu singura deosebire că medalia naviganţilor are o coroană la toartă. Pentru acte de vitejie în timp de războiu se va conferi medalia cu spade.

Ordinea de conferire începe cu clasa III-a şi pentru orice clasă superioară este necesar un stagiu de doi ani. Excepţie la condiţia de stagiu se va face cu ocazia primei conferiri a medaliei şi când se va acorda persoanleor străine.

Numărul medaliilor ce se pot conferi marinarilor români este limitat pentru ambele categorii astfel: clasa I 100; clasa II 300; clasa III 1000. (Mon. Of. Nr. 266 din 1936).

CRUCILE

1. TRECEREA DUNĂRII (1878)

Destinată militarilor şi civililor cari au luat parte la operaţiunile din dreapta Dunării, în războiul independenţei noastre.

Ea este de oţel oxidat (43 mm.) şi are în centru un medalion rotund, care pe faţă poartă inscripţia: *Trecerea Dunării*, iar pe revers cifra Regelui Carol I. Panglica, este de culoare roşie-închisă, cu două dungi negre.

Această cruce s'a conferit şi ofiţerilor şi gradelor inferioare din armata rusească, care au cooperat cu armata noastră, dincolo de Dunăre. (Mon. Of. Nr. 68 din 1878).

2. ELISABETA (1879)

Doamnele care s'au ilustrat în timpul războiului independenţii, prin instalarea de ambulanţe, spitale, îngrijirea răniţilor şi bolnavilor, ofrande benevole, etc., au primit dela Doamna Elisabeta, cu autorizaţia Domnitorului Carol I, o cruce comemorativă.

Ea este de bronz aurit şi are în centru un medalion rotund, cu cifra încoronată a Doamnei Eli-

sabeta, iar pe revers, inscripţia: *Alinare şi mângâiere 1877/1878*. Panglica este de culoare albastru-deschisă, cu câte o dungă aurie pe margini. (Mon. Of., Nr. 224 din 1878).

3. SERVICIUL CREDINCIOS (1878)

Vezi medalia «Serviciul Credincios».

4. MERITUL SANITAR (1913)

Instituită pentru răsplătirea medicilor şi personalului sanitar cari s'au distins în combaterea epidemiei de holeră, ivite în campania contra Bulgariei. Ea are trei clase: I-a, de aur; a II-a, de argint; a III-a, de bronz şi se prezintă astfel: o cruce de smalţ roşu (29 mm.), cu raze de metal şi având la mijloc bustul reginei Elisabeta, de argint oxidat. Pe revers (fără smalţ), cifra reginei şi inscripţia: «*Meritul Sanitar*» iar dedesubt, data 1913. Deasupra, are coroana regală de metal. Panglica este de culoare albă, cu câte o dungă roşie închisă pe margini.

Pentru persoanele care s'au distins prin servicii sanitare, în cursul războiului pentru întregirea României (1916–1918), s'a adăugat la «Crucea Meritul Sanitar» un semn distinctiv, format dintr'o ghirlandă de ramuri de stejar şi de laur, fixată pe panglică. (Mon. Of., Nr. 70 din 1917). Aceasta constitue Crucea Meritul Sanitar de războiu».

5. CRUCEA REGINA MARIA (1917)

Vezi ordinul cu acelaş nume.

6. CRUCEA COMEMORATIVĂ A RĂZBOIULUI 1916—1918

Pentru militarii şi civilii de orice grad, cari au luat parte la războiul pentru întregirea României. S'a instituit în 1918 şi se prezintă astfel: cruce de fier negru (40 mm.) având pe faţă, la mijloc, cifra încoronată a regelui Ferdinand I, bronzată, iar pe revers, data: *1916—1918*. Panglica ei este în dungi de culoare albastru-verde.

Pentru luptele de pe diferitele fronturi, se aplică pe panglică barete de metal negru, cu inscripţii bronzate: 1. Ardeal; 2. Cerna; 3. Jiul; 4. Carpaţi; 5. Oituz; 6. Bucureşti; 7. Turtucaia; 8. Dobrogea; 9. Mărăşti; 10. Mărăşeşti; 11. Târgu Ocna; 12. Dunărea; 13. Italia; 14. Siberia. Aceste din urmă două barete, privesc legiunile de soldaţi ardeleni şi bucovineni, care s'au format şi au luptat în Italia şi Siberia. (Mon. Of., Nr. 86 din 1918; Nr. din 1919 şi Nr. 161 din 1927).

INSIGNELE

1. SEMNUL ONORIFIC AL OFIŢERILOR (1872)

Pentru ofiţerii cari în anul 1872 împliniseră 18 ani de serviciu, cum şi pentru cei cari tot atunci, împliniseră 25 ani de serviciu. De argint, pentru cei dintâi, şi de aur pentru cei din urmă.

Insigna aceasta avea forma ovală (35 mm.) şi era împodobită cu o ghirlandă de frunze de laur, legată jos cu o fundă, iar sus, cu o coroană regală. Pe faţă, în mijlocul ghirlandei, se afla numărul XVIII (sau XXV), iar pe revers, cifra lui Carol I.

Pe insigna de argint, numărul şi cifra erau de aur, iar pe cea de aur ele erau de argint. Panglica insignei, este în dungi albastre şi galbene.

2. SEMNUL INVALIZILOR DE RĂZBOI (1918)

Insignă rotundă, formată din panglică de culoarea panglicei dela medalia «Virtutea militară», pe care s'a aplicat o ghirlandă de bronz, de ramuri de stejar şi laur. Înlăuntrul ghirlandei, data: 1916—1918. (Decret regal, în Mon. Of., Nr. 10 din 1918).

3. SEMNUL ONORIFIC DE 25 ŞI DE 40 DE ANI PENTRU OFIŢERI (1930)

Primul, foarte asemănător cu acel instituit de regele Carol I: o placă ovală de argint (35 mm.), înconjurată pe margini cu o ghirlandă de ramuri de stejar şi laur de aur, legate jos cu o fundă şi având sus coroana regală, de aur. Înlăuntrul ghirlandei, este numărul XXV, iar pe revers, cifra regelui Carol I, amândouă de aur. Panglica este formată din dungi galbene late, alternând cu dungi albastre înguste.

Al doilea, are forma unei cruci de argint (35 mm.), smălţuită în alb şi cu marginile de aur. Pe faţa crucii, se află o ghirlandă de aur, de ramuri de stejar şi laur, legate jos printr'o fundă şi având la mijloc numărul XL, de aur; pe revers, ghirlandă la fel, de aur, având înlăuntru cifra regelui Carol II, tot de aur.

Panglica este formată din dungi galbene late, alternând cu dungi roşii şi albastre înguste. (Mon. Of., Nr. 290 din 1930).

Prin instituirea acestor două semne onorifice, s'au desfiinţat cele din 1872, dar ofiţerii cari posedă vechiul semn onorific de 25 de ani, îşi păstrează dreptul de a-l purta.

4. SEMNUL ONORIFIC DE 25 DE ANI PENTRU FUNCŢIONARII CIVILI (1931)

Pentru funcţionarii civili, cari au servit Statului fără întrerupere timp de 25 de ani, sau cu întrerupere, timp de 30 de ani. Această insignă, poartă numele de «Răsplata muncii pentru 25 de ani în serviciul Statului» şi se prezintă astfel: cruce de Malta, din metal argintat, având în centru un medalion rotund de aur, cu cifra XXV, tot de aur. Panglica, este de culoare albastru-închisă cu 6 dungi galbene înguste. (Mon. Of., Nr. 175 din 1931).

5. PENTRU MERIT (1931)

Creat cu prilejul primei aniversări a restaurației. Se conferă numai «*proprio motu*», pentru fapte de credință către Suveran, pentru fapte de înaltă cultură și pentru fapte de deosebit civism. Cuprinde 5 grade: cruce, cavaler, ofițer, comandor și mare cruce. Numărul celor distinși este limitat astfel: cruci, 100 pt. români, 50 pt. străini; cavaleri, 96 pt. români, 48 pt. străini; ofițeri, 48 pt. români, 24 pt. străini; comandori, 24 pt. români, 12 pt. străini; mari cruci, 12 pt. români, 6 pt. străini. Stagiul într'un grad este de doi ani.

Semnul se prezintă astfel: cruce de Malta de metal, cu vârfuri terminate în perle de metal, având în centru un medalion verde, rotund, cu o cruce mică de smalț alb și cu cifra regelui Carol II, de aur; la capetele brațelor, o coroană de spini. Panglica este de culoare verde, cu o dungă lată, albastru-închisă, la mijloc.

Cavalerii, poartă semnul atârnat de panglică pe pieptul stâng; ofițerii, în formă de broșă pe pieptul stâng; comandorii, la gât; marile cruci, în formă de placă, pe pieptul drept. Această placă are medalionul din centrul crucii de smalț verde, cu o cruciuliță albă, iar pe o eșarfă care unește brațele crucii, inscripția: «*Fidus*», care se repetă de patru ori. (Mon. Of., Nr. 129 din 1931).

6. INSIGNA DE 7 ANI PENTRU OFIȚERI (1933)

Spre a distinge pe ofițerii activi cari au făcut un stagiu neîntrerupt de 7 ani, la acelaș corp de trupă. Se poartă pe pieptul stâng și face parte integrantă din uniformă.

Modelul acestei insigne se propune de fiecare corp de trupă și se aprobă de rege. Are formă ovală (50×40 mm.) și se confecționează din argint masiv, smălțuit. (Decret Regal, publicat în Mon. Of., Nr. 35 din 1933; Instrucțiuni în Monitorul Oastei», Nr. 149 din 1933).

7. VULTURUL ROMÂNIEI (1933)

Se acordă parlamentarilor, după numărul legislațiunilor și după situația ce au în parlament. Are 5 grade: cavaler, ofițer, comandor cl. II, comandor cl. I și mare ofițer. Senatorii și deputații aleși pentru întâia oară, primesc gradul de cavaler, pe câtă vreme președinții Corpurilor legiuitoare aleși pentru prima oară, primesc gradul de comandor cl. I, etc.

Insemnul, este un vultur cruciat și încoronat, ținând în ghiara dreaptă spada, în stânga sceptrul și având pe piept stema României; panglica este de culoare albastru-închisă, cu două dungi pe margini, cea exterioară roșie și cea interioară de aur.

Pentru gradul de cavaler, vulturul este de argint; pentru ofițer, este de aur. La aceste două grade, se poartă pe partea stângă a pieptului. Pentru gradul de comandor cl. II, vulturul este de argint, iar pentru comandor cl. I, este de aur. La ambele grade se poartă atârnat la gât. Pentru gradul de mare ofițer, pe lângă vulturul de aur care se poartă atârnat la gât, se mai poartă pe piept și o placă de argint în formă de stea, pe care este aplicat un vultur de aur.

Semnul onorific «Vulturul României» se acordă și parlamentarilor străini. (Decret Regal, în Mon. Of., Nr. 187 din 1933).

PORTUL DECORAȚIUNILOR ȘI IERARHIA LOR

Decorațiunile în gradele de Cavaler și Ofițer cât și medaliile, se poartă de militari pe partea stângă a pieptului, în linie orizontală, iar de civili, în ținuta de gală, la reverul stâng al fracului. Comandorii și marii ofițeri, le poartă la gât, iar marii cruci, poartă lenta Ordinului împreună cu placa. Pentru plăci, sunt dispoziții speciale, unele purtându-se pe partea dreaptă a pieptului, altele, pe partea stângă.

Femeile, poartă decorațiile pe umărul drept, iar lenta Ordinului în formă de eșarfă dela umărul drept în spre coapsa stângă, prinsă de umăr și la talie printr'o agrafă.

La ceremoniile oficiale, decorațiunile se poartă în mărime originală; la alte ocazii, se pot înlocui prin panglici, funde mici sau prin rozete de panglică. Și unele și altele, se fixează la butoniera stângă superioară a hainei. Panglici mici și funde, poartă numai gradul de cavaler și cei decorați cu Medalii de războí; celelalte grade superioare, poartă rozete în coloarea panglicei ordinului. La comandori, rozeta este așezată pe un galon de argint; la mari ofițeri, pe un galon de jumătate argint și de jumătate aur; la marile cruci, pe un galon de aur.

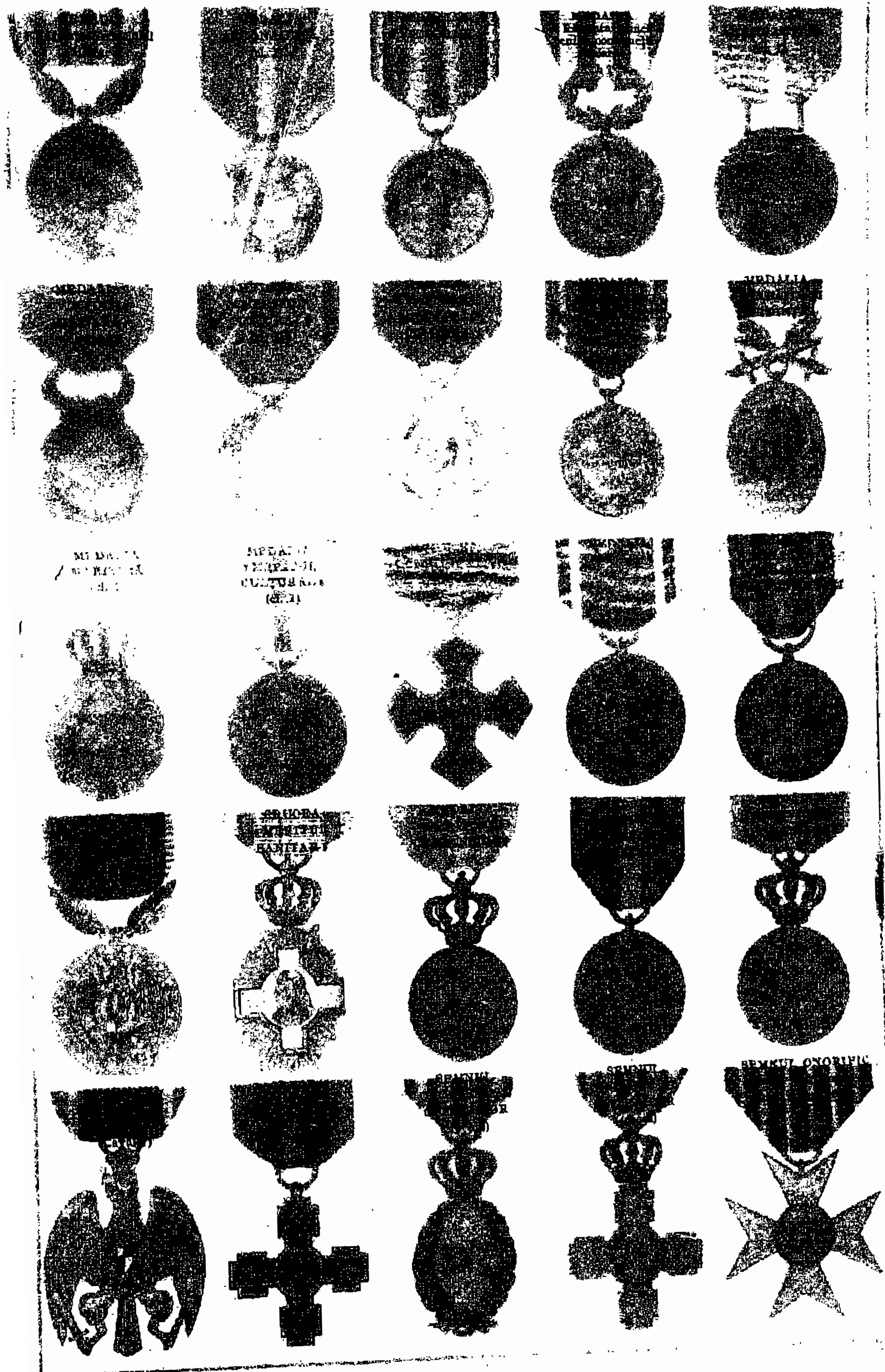
La festivități neoficiale, se poartă și decorații în miniatură, înșirate — când sunt mai multe — pe un lănțișor.

Ordinea în care trebuesc așezate decorațiile, conform cu ierarhia lor, este fixată în regulamente și dispoziții speciale, atât pentru militari, cât și pentru civili.

In ce privește ierarhia ordinelor naționale, ea este în ordine descendentă următoarea:

1. Colanul «Carol I»; 2. Colanul Ferdinand I, 3. Colanul Serviciul Credincios, 4. Mare Cruce Carol, 5. Mare Cruce Serviciul Credincios, 6. Mare Cruce Stea, 7. Clasa I-a Stea, 8. Mare Ofițer Serviciul Credincios, 9. Mare Cruce Coroană, 10. Mare Ofițer Stea, 11. Comandor Serviciul Credincios, 12. Mare Ofițer Coroană, 13. Comandor Stea, 14. Ofițer Serviciul Credincios, 15. Comandor Coroană, 16. Ofițer Stea, 17. Ofițer Coroană, 18. Cavaler Stea, 19. Cavaler Coroană.

Ordinul «Ferdinand I», are gradele asimilate astfel: cavaler «Ferdinand I» este egal cu ofițer «Steaua României» și este considerat superior celui de ofițer «Coroana României».

SEMNUL ONORIFIC

Gradul de ofiţer « Ferdinand I » este egal cu comandor « Steaua României » şi superior gradului de comandor « Coroana României.

Gradul de comandor « Ferdinand I » este egal cu comandor « Carol I » şi cu cel de mare ofiţer « Steaua României » şi superior gradului de mare ofiţer « Coroana României ».

Gradul de mare ofiţer « Ferdinand I » este egal cu mare ofiţer « Carol I » şi mare cruce « Steaua României », dar superior gradului de mare cruce « Coroana României ».

Gradul de mare cruce şi colan « Ferdinand I » sunt egale cu mare cruce şi colan « Carol I ».

Cu toate acestea, la solemnităţi, decoraţiile ordinului « Carol I » au precădere asupra celor ale ordinului « Ferdinand I ». Iar dacă cineva posedă colanele ambelor ordine, va pune la solemnităţi, lanţul la colanul « Carol » şi cordonul dela colanul « Ferdinand I ».

Decoraţiile militare îşi au şi ele ierarhia lor. In frunte, stă ordinul « Mihai Viteazul »; apoi urmează « Virtutea Militară »; « Virtutea Aeronautică »; « Crucea « Regina Maria »; crucea « Meritul Sanitar »; « Bărbăţie şi Credinţă » cu spade; « Avântul Ţării »; Crucea războiului 1916—1918; « Victoria ».

Cei ce posedă şi ordine naţionale şi decoraţii de război, vor ţine seamă la aşezarea insemnelor de dispoziţiile din 27 Mai 1932, care prevăd următoarea ierarhie:

1. Ordinul « Mihai Viteazul ».
2. Ordinul « Carol I ».
3. Ordinul « Ferdinand I ».
4. Ordinul « Serviciul Credincios ».
5. « Steaua României » cu spade.
6. « Coroana României » cu spade.
7. Virtutea Militară de război.
8. Virtutea Aeronautică de război.
9. Pentru Merit.
10. Virtutea Aeronautică de pace.
11. » Militară, de pace.
12. « Steaua României », de pace.
13. Ordinul « Meritul Cultural ».
14. Medalia « Ferdinand I ».
15. Coroana « României », de pace.
16. Ordinul « Meritul Agricol ».
17. Crucea « Regina Maria ».
18. Ordinul « Hohenzollern ».
19. Medalia « Meritul Cultural ».
20. Medalia « Meritul Agricol ».
21. Crucea « Meritul Sanitar », de război.
22. Decoraţiile de război străine, în ordinea alfabetică a ţărilor.
23. Semnul onorific de 40 ani.
24. Semnul onorific de 25 ani.
25. Medalia Aeronautică.
26. Crucea « Meritul Sanitar », de pace.
27. Bărbăţie şi Credinţă, cu spade.
28. Crucea Trecerea Dunării.
29. Medalia Apărătorii Independenţii.
30. Medalia ruso-română, 1877—1878.
31. Avântul Ţării.
32. Crucea de război, 1916—1918.
33. Medalia Victoriei.
34. Bărbăţie şi Credinţă, cu bareta 1913.
35. Medalia jubiliară « Carol I ».
36. Medalia « Bene Merenti Hohenzollern ».
37. Medalia « Hohenzollern ».
38. Decoraţiile străine de pace, în ordinea alfabetică a ţărilor.
39. Medalii străine de război.
40. Medalii străine de pace.

BIBLIOGRAFIE

Năsturel P. V.: Medaliile şi decoraţiunile române, Bucureşti 1901.
Adjukiewicz Tadeu: « Armata română » (album), Bucureşti 1902. (Tabela cu decoraţii).
— Les tenues de l'armée roumaine, (Ordres de chevalerie et médailles de la Roumanie). Album fără dată.
Istrati Dr. C. I.: Primele insemne de distincţiuni şi decoraţiuni române (în Analele Academiei Române), Bucureşti 1913.
Socec Al.: Uniformele armatei române. Lipsca 1890.
Ionescu N. T.: Decoraţiunile române, Bucureşti 1915.
*Ivănceanu V., Steresc*u *P., Ionescu P. şi Tămpeanu C.:* Ordine, cruci şi medalii române, Bucureşti 1927.
G-ral Gr. Costandache: Decoraţiile române de război (In Buletinul Societăţii Numismatice Române. 1932—1933).
Colonel Negulescu C.: Cod militar, Bucureşti 1933, vol. I.

MONETELE ROMÂNIEI

I. ANTICHITATEA

Inainte de introducerea monetei, transacțiile comerciale se făceau de obicei prin schimburi de produse ori de mărfuri. Dar dela un timp începură să se ofere drept plată, bucăți de bronz, de aur sau de argint, sau chiar obiecte de podoabă fabricate din metale prețioase. Valoarea acestora se socotea cântărindu-se obiectele cu ocazia fiecărei transacții. Mai târziu însă,

Stater de argint dela Filip II

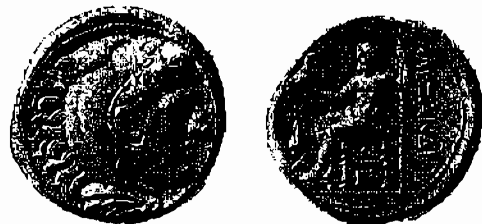
anumite obiecte cu greutate fixă au început să fie tot mai mult preferate în comerț și să aibă un rol monetar; ele pot fi considerate ca precursorii monetelor propriu zise.

Astfel de *obiecte-monete* au fost, în Dacia, toporașele de bronz, cari prin faptul că aveau aceeași mărime și greutate, reprezintau o unitate de măsură aproape fixă. După un timp apar așa zisele « monete inelare », verigi de sârmă de aur, identice între ele ca formă, mărime și greutate și cari de asemenea reprezintau o unitate de măsură fixă. Avantagiul ce-l prezintau obiectele-monete consta în faptul, că având o greutate și o valoare determinată, nu mai trebuiau cântărite și astfel schimbul se făcea cu mult mai ușor.

Dacii din Moldova

Primele monete propriu zise, cari au circulat în număr mai mare în Dacia, au fost ale regilor macedoneni Filip II (359—336) și Alexandru cel Mare (336—323). Ele erau *stateri* de aur și de argint, și *tetradrahme* de argint (piese de 4 drahme) cu subdiviziunile lor. Piese numeroase de acestea s'au găsit în toate regiunile țării noastre, parte izolate, parte unite în tezaure compuse din sute și mii de bucăți.

Tetradrahmă de argint dela Alexandru cel Mare

Atât de mult au fost apreciate de Daci monetele lui Filip II și ale lui Alexandru cel Mare, încât le-au imitat încă dela început, bătând monete proprii cu tipurile celor macedonene. In special le-au plăcut staterii de argint ai lui Filip, cari rerpezintau pe față capul lui Zeus, iar pe revers un călăreț în galop. Tipul acesta a fost cel mai mult imitat de Daci și a rămas ca tip caracteristic al monetăriei dace.

Dacii din Transilvania

Intr'o măsură mai mică au fost imitați staterii de argint și drahmele lui Alexandru cel Mare. Și unii și celelalte aveau pe față capul lui Heracles, acoperit cu blana leului din Nemea, în loc de coif, iar pe revers pe Zeus stând pe tron și ținând în mâna stângă un sceptru lung, iar în dreapta o acvilă. Monetele bătute de Daci după modelul celor mace-

donene se pot distinge foarte ușor, căci sunt inferioare ca execuție și nu au legende. Chiar când meșterii daci au încercat să reproducă legendele de pe modelele macedonene — legende scrise în caractere grecești — le-au imitat greșit și incomplet, așa că nu au niciun înțeles. Dovadă că Dacii, cel puțin în timpurile mai vechi, nu cunoșteau scrierea.

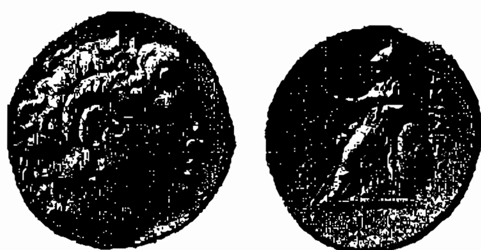
De altă parte, monetele dace diferă între ele atât ca artă, cât și ca greutate și calitate a metalului. Unele se apropie foarte mult de prototipurile macedonene, iar altele foarte puțin. Aceasta se datorează faptului, că dintre diferitele triburi ale Dacilor, unele aveau

Dacii din Muntenia

meșteri mai pricepuți în arta monetăriei, altele mai puțin pricepuți; unii vedeau într'un fel prototipul macedonean, alții îl vedeau altfel sau îl executau din memorie. In sfârșit acești meșteri căutau adeseori să fie originali și-și puneau tot sufletul și gustul lor artistic în executarea monetelor. De aceea monetele dace nu trebuie considerate numai ca simple imitații ale celor macedonene, ci ca lucrări de artă dacă, expresii ale concepției artistice a acestui popor.

Numismații cuprind monetele bătute de Daci în marea clasă a monetelor « barbare », din care fac parte și monetele Galilor, Pannonilor, Ilirilor, Sciților, etc. Monete de ale acestor popoare, de pildă de ale Pannonilor, Sciților și Tracilor din sudul Balcanilor, au circulat și în Dacia. Ele imită adeseori aceleași prototipuri macedonene sau grecești, pe care le imită și monetele dace, dar se deosibesc de ale Dacilor prin modul

Tetradrahmă dela Lysimac

particular cum artiștii acestor popoare au știut să reproducă și să execute același model.

Și monete de ale regelui Lysimac, urmașul lui Alexandru cel Mare (323—281) s'au găsit în număr destul de mare în Dacia, mai ales stateri de aur, tetradrahme și drahme de argint, dar ele nu par a fi avut o circulație atât de întinsă ca ale lui Filip II și Alexandru. Un foarte mare tezaur de stateri de aur dela Lysimac, găsit în anul 1551 la Deva, cuprindea 20.000 de piese de acest fel. De sigur că o cantitate de aur atât de însemnată nu putea proveni decât din tezaurul vreunei căpetenii dace, contimporane, probabil, cu regele get Dromichetes, care a purtat lupte cu Lysimac și l-a biruit pe acesta.

Prin veacul II în. de C., Dacia este invadată de alte monete grecești, cari străbat până în regiunile ei cele mai depărtate. Acestea sunt frumoasele *tetradrahme ale insulei Thasos*, bogată în mine de aur și de argint, și care tocmai atunci câștigase o situație preponderantă în comerțul mondial. Ele reprezintă pe față capul zeului Dionysos, încununat cu foi de iederă și cu flori, iar pe revers pe Heracles, stând în

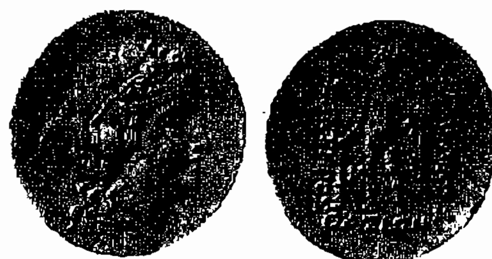

Dacii din Oltenia

picioare, rezemat în măciucă. O lungă legendă greacă înconjoară de trei părți figura eroului. Atât de mult au plăcut aceste monete mari și late și fabricate dintr'un argint bun, încât ele s'au răspândit nu numai în Dacia, ci și în tot nordul Peninsulei Balcanice și în vasta regiune ocupată de Sciți în sudul Rusiei de astăzi.

Din această cauză tetradrahmele din Thasos au fost și ele imitate atât de Daci, cât și de alte popoare « barbare ». In Dacia imitațiile acestor monete circulau alăturea de cele originale și în foarte multe tezaure s'au găsit împreună. Ele au și rămas ca monetă curentă până pe la sfârșitul primului veac înainte de Christos.

Tetradrahmele bătute de Daci după modelul celor din Thasos prezintă și ele fenomenul « degenerării », fiind de o artă inferioară celei grecești, dar exprimând gustul artistic al meșterilor daci.

Tetradrahmă din Thasos

După ce Romanii au ajuns până la Dunăre, pe la 70 în. de Chr., au început să pătrundă în Dacia *dinarii romani republicani*. S'au descoperit numeroase tezaure compuse din astfel de dinari de argint; de asemenea în unele tezaure de monete dace și grecești din acea vreme s'au găsit amestecați și dinari romani. Dovadă că au circulat împreună în același timp.

Și tipurile unora din dinarii republicani au fost adoptate de Daci pentru monetăria lor. Se pare că dinarii cari aveau pe față capul zeiței Roma, iar pe

revers o bigă sau o quadrigă, au plăcut mai mult Dacilor, căci tipul acesta îl găsim de regulă pe dinarii bătuți în Dacia.

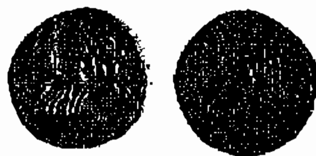
Cum rezultă din cele spuse până aci, monetele bătute de Daci după modele grecești și romane, erau toate de argint. Numai rareori s'au găsit pe teritoriul Daciei monete de aur de fabricațiune barbară. Acestea sunt probabil introduse din alte țări. De asemenea nici monete dace de bronz nu s'au găsit decât foarte rar.

Nu poate fi nici o îndoială, că atât monetele grecești și romane găsite în Dacia, cât și cele bătute de Daci, au fost mijloace de schimb, iar nu numai simple obiecte de valoare, provenite din jafuri sau prăzi de războiu, cum susțin unii istorici și numismați. Dimpotrivă chiar, acelea cari s'au introdus pe aceste căi în Dacia, au fost întrebuințate tot ca mijloace de schimb. Și dovada cea mai bună este că în aceeași perioadă de timp găsim răspândite în toată Dacia aceleași monete. La început monetele macedonene și monetele dace cari le imitau, apoi monetele din Thasos și imitațiile lor dace, și în sfârșit dinarii romani republicani.

Se înțelege că au circulat în Dacia și alte monete grecești și barbare, dar aceste le întâlnim numai incidental, alăturea de cele ce au avut curs curent. Așa în timpurile mai vechi avem stateri de electru (aur alb) din Cizicus; mai târziu, odată cu tetradrahmele din Thasos, monetele de argint foarte asemănătoare din Maronea; în timpul dinarilor republicani, drahme contemporane din diferite orașe grecești, mai ales Apollonia și Dyrrhachium (Durazzo).

In multe tezaure s'au găsit amestecate monete de diferite feluri, dar niciodată acestea nu erau din epoce diferite, ci totdeauna contemporane. Dovadă că ele toate au circulat în același timp și nu au fost numai niște depozite imobilizate de bogătași.

După cucerirea Daciei de către Traian, monetele imperiului roman au pus stăpânire pe piețele dace. Dinarii imperiali și monetele de bronz mai mari și mai mici au înlăturat în scurt timp pe cele grecești și dace, și au făcut ca întrebuințarea monetei în schimbul zilnic să se generalizeze.

Dinar roman republican

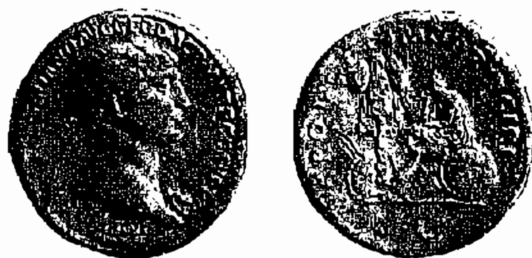

Dinar roman republican

Vechile monete grecești și dace cari au circulat în Dacia fuseseră mai ales piese mari: stateri și tetradrahme, cari se întrebuințau când se cumpărau cantități mai însemnate de producte sau mărfuri. Drahmele și subdiviziunile lor nu par a fi circulat decât în număr restrâns. Romanii însă aveau monete mici de argint — dinarii — și mai multe feluri de monete de bronz, cari reprezintau valori inferioare; așa că uzul monetei s'a putut introduce și pentru cumpărăturile mici. Pentru transacții mari erau monetele de aur — aureii imperiali — cari s'au răspândit și ei destul de mult în Dacia, mai ales că odată cu colonizarea ei, a început exploatarea mai întinsă a bogățiilor naturale.

Monetele romane imperiale n'au fost decât puțin imitate de Daci; ici colea găsim câte un aureu sau dinar imperial care trădează arta monetară dacă. De altfel organizația dacă contopindu-se cu totul în cea romană, nu mai era niciun motiv să se întrebuințeze alte monete decât cele romane.

Pe la jumătatea veacului III d. Chr., pare să fi fost o mare criză monetară în țările dela Dunăre, căci atât provincia Dacia cât și Moesia obțin dreptul de a bate monete proprii. Natural că li s'a dat voie să bată numai monete de bronz. Acestea aveau pe față efigia împăratului, iar pe revers o alegorie reprezintând provincia respectivă. Pe monetele Daciei această alegorie reprezinta o femeie — Dacia — stând în picioare, cu o bonetă țuguiată pe cap, și ținând în fiecare mână un steag *(vexillum)*; la dreapta ei stă un vultur, la stânga un leu. Uneori Dacia ține în mâna dreaptă o sabie încovoiată, sabia caracteristică a Dacilor. Impăratul care a acordat provinciei noastre dreptul monetar a fost Filip Arabul în anul 246 d. C. De atunci începe să se socotească era monetară dacă, punându-se pe fiecare monetă data când a fost bătută: AN I, AN II, etc. După numerele

Sesterț dela Traian, *revers* Dac trist în fața unui trofeu

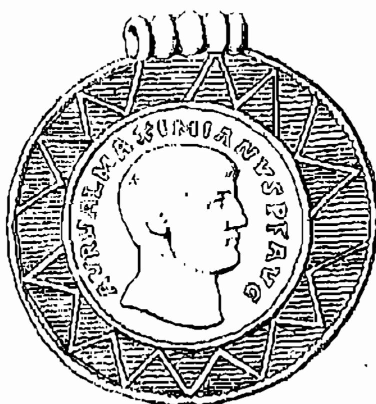
Sesterț dela Traia, *revers* Podul peste Dunăre

acestor ani ştim cât timp a durat monetăria provinciei Dacia. Cele din urmă monete sunt dela împăratul Gallienus şi au data AN XI, deci monetăria a funcţionat până la anul 267. Nu se ştie cu siguranţă în ce localitate funcţiona această monetărie, la Sarmisegetuza, capitala provinciei, sau la Apulum (Abrud), centrul regiunei miniere, unde s'au găsit foarte multe monete de acestea. Se presupune de

Sesterţ dela Traian, *revers* Victorie încoronând un trofeu

unii, că nici n'ar fi fost în Dacia, ci în Moesia, la Viminacium, unde s'au bătut şi monetele acestei provincii. Oricum desfiinţarea monetăriei coincide cu încetarea stăpânirii împăraţilor romani asupra Daciei şi cu căderea acestei provincii în stăpânirea Goţilor. Faptele acestea modifică în mod radical situaţia politică şi economică a provinciei, de aceea şi pentru istoria monetară începe o perioadă nouă.

Medalion dela Maximian

2. EPOCA BIZANTINĂ

Năvălirile barbare, deşi au distrus organizaţia romană a Daciei, n'au întrerupt cu totul legăturile ei comerciale cu imperiul roman. Se înţelege însă că aceste legături au devenit cu atât mai reduse, cu cât producţia agricolă şi industrială a Daciei scădea din cauza stării de nelinişte şi nesiguranţă creată de barbari. Astfel şi circulaţia monetară a scăzut mult, şi dela împăraţii cari au urmat lui Gallienus şi până la Diocleţian nu s'au găsit în ţările noastre decât un număr relativ mic de monete.

Urmaşul lui Diocleţian, Constantin cel Mare, a purtat lupte îndelungate cu Goţii şi acestea au avut de urmare restabilirea graniţei romane la Dunăre şi întărirea ei cu numeroase castre şi castele. Timp de o jumătate de veac, cât Constantin şi urmaşii săi au fost stăpâni pe această graniţă, au intrat în ţările noastre foarte multe monete, parte din cauza războaielor, parte ca solde pentru garnizoanele ce păzeau la Dunăre. Astfel se explică numeroasele tezaure de monete constantiniane, ce s'au găsit nu numai pe teritoriul vechilor cetăţi dela Dunăre, dar şi în alte regiuni ale Daciei, până în Nordul Moldovei şi Ardealului.

Sesterţ dela Traian, *revers* Provincia Dacie

Deşi ţările noastre n'au făcut parte integrantă din imperiul de răsărit, totuşi au avut în tot cursul evului mediu legături religioase, politice şi economice foarte strânse cu el şi au fost mult influenţate de civilizaţia bizantină. Iar dovezi ale acestor legături şi ale acestei influenţe sunt şi numeroasele monete bizantine, ce s'au găsit şi se găsesc mereu pe teritoriul nostru.

Medalion dela Graţian

Aceste monete n'au intrat la noi numai prin comerţ, căci până la întemeierea principatelor traficul nostru comercial era foarte redus, iar schimbul în interior se făcea mai mult în natură.

Numeroase monete bizantine provin din soldele ostaşilor dela graniţă, căci până târziu în veacul XIII împăraţii din Constantinopol au avut garnizoane în diferite puncte dela Dunăre şi Marea Neagră.

Altele îşi au originea în tributurile mari pe cari aceşti împăraţi au fost nevoiţi adeseori să le plătească barbarilor, cari au stăpânit vremelnic în aceste regiuni.

In sfârşit diplomaţia bizantină a cheltuit foarte mulţi bani pentru a învrăjbi pe barbari între dânşii

şi a-i face inofensivi, astfel şi pe această cale au intrat la noi monete de ale imperiului bizantin.

De altfel dintre statele noui ce s'au înfiinţat în evul mediu în vecinătatea noastră (Ungaria, Polonia, Bulgaria, Serbia), nici unul n'a bătut monete proprii înainte de anul 1000, aşa că în mod natural moneta bizantină a stăpânit pieţele orientului european până la această dată. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât însuşi comerţul cu Europa centrală, cât se făcea pe valea Dunării, era în mâinile negustorilor bizantini.

Aureus dela Traian

Aşa se explică cum au putut pătrunde monetele împăraţilor dela Constantinopol nu numai în Ungaria, dar şi în Boemia şi Polonia, ţări supuse influenţei apusene.

Chiar după anul 1000 au circulat la noi tot monete bizantine, şi abia prin veacul XIII am cunoscut şi monetele altor state.

Dacă aruncăm o privire asupra monetelor bizantine găsite pe teritoriul românesc, constatăm că majoritatea lor sunt de aur şi de aramă; cele de argint sunt foarte rari. Alăturea de frumoşii *solidi* de aur din timpurile lui Teodosiu II, Justinian, Mauriciu, a împăraţilor Isaurici şi Macedoneni, se găsesc numeroase piese concave din vremurile Comnenilor. Din cauza că cele mai multe monete de aur reprezintă pe faţă două personagii (împăratul şi fiul său coregent, sau împăratul şi un sfânt), s'a crezut că aceştia

Solidus (de aur) bizantin

sunt Constantin cel Mare şi mamă-sa Elena, şi banii au fost numiţi *constantinaţi*.

Dintre monetele de aramă unele sunt mari şi groase (*follis*), având marca M sau XXXX (= 40 unităţi), altele sunt jumătăţi de follis şi au marca K sau XX (= 20 unităţi), altele în sfârşit sunt şi mai mici. Foarte numeroase sunt însă piesele de aramă ce au reversul ocupat de o lungă legendă greacă în caractere amestecate romane şi greceşti, care de regulă este IS XS BASILEON BASILEVS. (Isus Cristos regele regilor). Acestea au circulat în veacurile VI—X. In sfârşit avem şi foarte multe monete concave de aur, de argint, de aramă sau de bilon, cari datează din veacurile XI—XII.

Adeseori s'au găsit monete de aur, cari nu aveau decât pe dinafară o foaie foarte subţire din acest metal, iar sâmburele era de aramă sau alt metal ieftin. Monetele acestea, cari uneori s'au găsit în cantităţi mari, sunt falsificate încă din vechime şi chiar în monetăriile statului. Ele au servit de regulă pentru a se plăti serviciile făcute de barbari, cari nu puteau distinge uşor o monetă falsă.

Prin urmare în istoria noastră monetară avem o lungă epocă de şase veacuri, în care monetele împăraţilor dela Constantinopol au fost singurele cunoscute.

Solidus (de aur) dela Constanţiu II

3. EPOCA DINARILOR BANALI

Anul 1204 aduce o schimbare importantă în istoria noastră monetară, schimbare datorită prefacerii radicale ce a intervenit în situaţia economică din Europa răsăriteană, prin desfiinţarea imperiului bizantin şi înlocuirea lui cu imperiul latin de orient.

Infiinţarea imperiului latin de orient a fost opera Veneţienilor, cari sperau prin aceasta să pună stăpânire pe întreg comerţul cu Orientul. Dar ei au găsit în Genovezi nişte rivali foarte îndârjiţi, cari după ce la 1261 ajută pe Paleologi să repună Bizanţul în drepturile sale, alungă şi pe Veneţieni din Marea Neagră.

Genovezii făceau comerţ cu grâne pe această mare încă de pe la 1180, iar acum caută să se aşeze temeinic pe ţărmurii ei, întemeind contuarii numeroase la gurile

Solidus (de aur) bizantin

Dunării (Sf. Gheorghe, Sulina, Fidonisi, Cernavoda, Vicina), şi punând mâna pe cele mai importante puncte comerciale dela mare (Chilia, Cetatea-Albă, Caffa). Cu toate că traficul lor era foarte întins, se pare că în relaţiile cu ţările noastre nu întrebuinţau decât prea puţin moneta, căci nicăiri nu s'a găsit până acum vreun tezaur de monete genoveze din acel timp şi nici măcar monete izolate genoveze. Este probabil, că afară de schimbul în natură, se întrebuinţa atunci ca mijloc de plată argintul brut cântărit, cum se obişnuia pe vremea aceea şi în alte ţări din vecinătatea noastră.

Nici din Ungaria, care avea încă dela anul 1000 monetărie proprie, nu intrau la noi monete. Situaţia economică a acestei ţări a fost în tot cursul veacului XII şi într'o bună parte din veacul XIII atât de rea,

încât nu s'au bătut decât prea puţine monete — şi acestea foarte depreciate — iar schimbul se făcea în natură sau cu argint brut cântărit.

Incercările unor regi ca Andrei II şi Bela IV de a remedia această situaţie, prin întinderea autorităţii lor asupra voevodatelor româneşti, cu ajutorul Cavalerilor Teutoni şi apoi cu al celor Ioaniţi, n'au dat rezultatul dorit.

Cavalerii Teutoni, aşezaţi la 1211 în Ţara Bârsei ca să converteascâ pe Români la catolicism şi să exploateze minele de aur şi de argint din Transilvania, au fost alungaţi de însuşi regele unguresc câţiva ani în urmă (1225), iar Cavalerii Ioaniţi, cari au fost stabiliţi pe la 1247 în Ţara Severinului, în scop de a întinde odată cu catolicismul şi autoritatea regală asupra voevodatelor de dincoace de munţi, n'au putut sta nici ei decât prea puţin în aceste locuri.

Intre timp s'a produs marea năvălire a Tătarilor din 1241, care a distrus economiceşte şi Ungaria şi ţinuturile româneşti, contribuind astfel la ruina lor financiară.

De sigur că împrejurările acestea nu erau de natură să uşureze circulaţia monetară la noi, şi de aceea, timp de mai bine de o jumătate de veac, poporul nostru nu a cunoscut deloc moneta, iar transacţiile comerciale se făceau sau în natură, sau în argint brut cântărit. Este adevărat că în prima jumătate a veacului XIII străbătuse în Ungaria şi întru câtva şi în Transilvania nişte monete străine: ducaţii de Friesach din Carintia, dar ele nu par a fi trecut mai departe. De asemenea nici monetele imperiului latin de orient întemeiat de cruciaţi şi nici cele pe cari au început să le bată ţarul bulgăresc Mihail Asan (1246—1257) şi regele sârbesc Ştefan II Uroş (1282—1321) n'au trecut în ţările noastre.

Cu ocazia stabilirii Ioaniţilor în Ţara Severinului s'a făcut însă o primă încercare de a se bate monetă, măcar pentru o parte din teritorul românesc. Intre privilegiile pe care regele Bela IV le dădea acestor cavaleri la 1247 era şi dreptul de a bate monetă. Dar Ioaniţii n'au putut face uz de acest drept din cauza situaţiei lor precare.

Abia pe la 1270 încep să intre în regiunile locuite de Români dinarii banilor Slavoniei, numiţi în limbajul oficial de atunci *denarii banales*. Fiind fabricaţi dintr'un argint foarte bun şi având o greutate constantă, dinarii banali au fost foarte bine primiţi atât

Dinar banal slavon

în Ungaria — unde de asemenea monetele erau foarte rare — cât şi în Transilvania şi Banat. Ei au fost prin urmare primele monete cunoscute şi întrebuinţate în ţările noastre, după o perioadă de timp în care Românii n'au folosit acest mijloc de schimb.

S'a mai întâmplat ca dinarii banal să intre la noi tocmai în timpul puternicei mişcări, care urmăria unirea voevodatelor de dincoace de munţi într'un stat mai mare, devenit apoi principatul Ţării Româneşti. Noul stat s'a înfiinţat înlăturându-se în primul rând autoritatea hanului tătăresc, căruia voevodatele noastre îi plăteau tribut după 1241, şi pe urmă suzeranitatea regelui ungur. Iar la formarea lui au contribuit de sigur şi elemente venite din Ardeal şi Banat.

Este prin urmare explicabil, de ce numele dinarilor banali a devenit la toţi Românii numirea generică pentru monetă — *banul* — şi de ce acest nume s'a răspândit în toate regiunile locuite de Români.

Modul cum din cuvântul « dinar banal » sau numai « banal » s'a format cuvântul « ban » este acelaşi ca şi la alte expresiuni monetare, derivate din numele suveranilor. Monetele bizantine ale împăraţilor Roman IV şi Constantin XIII se numeau în deobşte *romanaţi* şi *constantinaţi;* cele ale dogelui Veneţiei *ducaţi;* ale banului Slavoniei au devenit *bani*.

Regele Ungariei Bela IV şi urmaşii săi, cum şi Carol Robert, bătând dinari după modelul dinarilor banali, numele de « banali » a trecut şi asupra acestora.

Dar fiindcă în acest timp s'au introdus la noi şi monete mai mari decât dinarii, şi anume: florenii şi groşii, cuvântul *ban* pe lângă sensul generic de monetă, a primit şi sensul mai restrâns de « monetă măruntă » *(parvi denarii)*.

Se înţelege că introducerea banilor în relaţiile noastre comerciale nu înseamnează, că schimbul în natură sau cu argint brut a încetat cu totul. Aceste mijloace de schimb au continuat în tot cursul evului mediu şi chiar mai târziu, paralel cu monetele, nu numai la noi, ci şi în alte ţări europene care foloseau moneta pe o scară mult mai întinsă.

De aceea nu e de mirare să constatăm, că la 1279 voevodul oltean Bărbat, plăteşte pentru a se răscumpăra din captivitate o sumă mare de *bani (non modicam quantitatem pecunie)*, iar cu o jumătate de veac după aceea, regele Carol Robert pretinde dela Basarab cel Mare Domnul Ţării Româneşti, un tribut anual de 7000 *mărci de argint (VII milia marcarum argenti)*.

Pe vremea aceea în ţările noastre nu existau oraşe şi astfel industria şi comerţul — cari mai ales contribue la circulaţia monetară — erau foarte puţin desvoltate. Iar viaţa de agricultori şi păstori pe cari o duceau Românii, nu reclama în mod imperios întrebuinţarea monetei. Nici chiar oraşele săseşti din Transilvania nu ajunseră încă să ia un avânt mai mare, iar cele genoveze dela Marea Neagră abia după 1300 au început să facă comerţ mai întins.

De altfel în restul Europei răsăritene situaţia era aceeaş şi aşa se explică de ce până la această dată circulaţia monetară era atât de redusă în Ungaria şi în ţările balcanice.

Dar această situaţie se schimbă cu totul după înfiinţarea marelui principat al Ţării Româneşti (pe la 1300). Noul stat a reuşit să asigure liniştea din spre Tătari şi libertatea faţă de Unguri. El şi-a creat o bună situaţia internaţională şi relaţii întinse cu vecinii.

Propăşirea agricolă a Ţării Româneşti a coincis cu desvoltarea industrială a oraşelor săseşti din Transilvania.

Din simple colonii agricole acestea deveniră, după 150 de ani dela întemeierea lor, niște centre industriale foarte active, cari fabricau atât articole ieftine pentru populațiunea țărănească din Transilvania, Ungaria și țările vecine, cât și mărfuri de lux pentru nobilii unguri și români. Iar când a existat și o curte domnească în Țara Românească, au îndestulat în mare parte și cerințele acestei curți.

Genovezii și-au mărit și ei activitatea comercială în Marea Neagră, mai ales după ce pe la 1360 s'a organizat și un al doilea stat românesc mare, principatul Moldovei, liberându-se de sub influența Tătarilor și înlăturând pretențiile regilor unguri asupra lui. Dar în curând comerțul cu Moldova a intrat în mare parte în mâinile negustorilor din Lwow (Lemberg), cari făceau o concurență puternică atât Sașilor cât și Genovezilor.

In sfârșit tot în timpul acesta a renăscut comerțul bizantin, după ce Latinii au fost alungați din Constantinopol (1261) și împărații Paleologi au refăcut vechiul stat grecesc. Astfel și din această parte au început să vină la noi tot mai mulți negustori.

La toate acestea s'a mai adăugat întemeierea și organizarea de orașe chiar pe teritoriul Țării Românești și al Moldovei.

Era natural ca în astfel de împrejurări politice și economice circulația monetară să devină și ea din ce în ce mai frecventă, înlocuind în mare parte schimbul în natură, deși acesta în mod absolut nu a încetat niciodată.

In acest chip au intrat în toate țările locuite de Români tot mai numeroși dinari banali, atât de cei bătuți în Slavonia, cât și așa numiții « banali regali », bătuți de regii Ungariei după modelul banilor slavoni. De asemenea groșii sau groșițele ungurești și polone; cele din urmă, mai ales, în Moldova. In sfârșit florenii ungurești — așa numiții « ughi » — și galbenii genovezi și venețieni, cărora Românii le-au dat numirea de « zloți tătărești », fiindcă erau aduși din orașele genoveze dela Marea Neagră, din vecinătatea Tătarilor. Tot în acest timp au intrat la noi și « perperii » bizantini, monete de aur aduse de comerțul cu Constantinopolul.

Expresiuni monetare ca « marca » și « fertunul », adică sfertul de marcă, erau introduse mai de mult, de când începuse schimbul cu argint cântărit.

Dar prosperitatea economică ce a urmat după întemeierea Principatelor a avut și un alt rezultat: a îndemnat pe Domnii Țării Românești și ai Moldovei să tragă și alte foloase, înființând ateliere monetare proprii și punând astfel bazele monetăriei naționale românești.

4. ÎNTEMEIEREA MONETĂRIILOR NAȚIONALE

S'ar putea găsi destule motive cari să justifice întemeierea monetăriilor naționale. In primul rând starea economică prosperă a ambelor țări și marea desvoltare pe care au luat-o relațiile comerciale cu vecinii. Acestea reclamau cantități tot mai mari de numerar și atunci spre a nu lăsa ca monetele străine să pună în mod exclusiv stăpânire pe piețele noastre, Domnii au căutat să emită monetă națională.

De altă parte situația acestor Domni față de puterile vecine era foarte înaltă; amândouă țările erau bine consolidate, așa că era și o ambiție personală a Domnilor să emită monetă proprie, ca simbol al independenței de care se bucurau.

Dar în afară de aceste motive, în evul mediu mai exista o cauză foarte importantă care provoca emiterea de monete: câștigul ce-l realizau suveranii din această operație.

Atelierele monetare se arendau cu preț bun, deoarece constituiau un important izvor de venituri pentru suverani. De altă parte aceștia obișnuiau să retragă foarte des din circulație monetele vechi înlocuindu-le cu altele noui. Această operație se făcea prin intermediul atelierelor monetare, unde trebuiau să se aducă piesele vechi pentru a fi preschimbate. Și de aci rezultau venituri foarte mari, căci de regulă proporția schimbului era de trei piese vechi pentru două noui.

In unele țări, ca Ungaria de pildă, înființarea de ateliere monetare și desele retrageri din circulație a monetelor vechi, deveniseră o adevărată calamitate. In special regele Ludovic cel Mare, contimporan cu primii noștri Domni monetari, a uzat foarte mult de aceste procedee, provocând mari nemulțumiri și uneori chiar răscoale, din cauza speculei ce făcea cu aplicarea lor.

Este deci probabil că și acest motiv fiscal a determinat în mare parte pe Domnii noștri să emită monetă.

De sigur că primele monete românești aveau să fie puse în concordanță cu monetele străine, cari în acel timp aveau cursul cel mai întins în țările noastre. Am arătat, mai sus, că în Transilvania și Țara Românească pătrunseseră încă dela sfârșitul veacului XIII în mari cantități «dinarii banali» slavoni. La 1324 regele Ungariei, Carol Robert, a luat măsura ca și dinarii ce se emiteau în monetăriile Ungariei să fie confecționați după modelul celor slavoni și astfel banalii « regali » au început să circule și la noi.

Dar în Ungaria s'au bătut în acest timp monete mai mari, numite groși *(grossi)*, după modelul pieselor cu același nume din Boemia. De altă parte în Galiția și în Rusia mică, în Serbia și în Bulgaria se emiseră tot acum jumătăți de groși, cari aveau relații de valoare atât cu groșii ungurești și boemi, cât și cu dinarii. Mai mult, aceste piese de o jumătate de groș se potriveau și cu monetele bizantine de argint.

Era natural prin urmare, ca atunci când Domnul muntean Vladislav I Basarab, numit și Vlaicu Vodă, se hotărî să bată monetă proprie, să adopte mărimea și greutatea acestor piese. Tot astfel a procedat și Petru Mușat, Domnul Moldovei, când a emis primele monete moldovenești.

In Țara Românească sistemul groșilor a fost înlocuit curând cu cel al dinarilor; în Moldova, însă, el s'a menținut până la jumătatea veacului al XV-lea.

5. PRIMELE MONETE ROMÂNEȘTI

A) *Țara Românească:* Vladislav I. Basarab

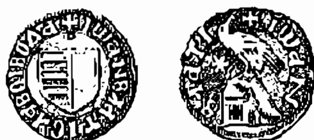
Monetele pe care le-a bătut Vladislav I (zis și Vlaicu Vodă) prezintă două tipuri diferite: tipul

comun, care s'a continuat sub toți Domnii următori, cari au bătut monetă, și tipul monetelor cu cruce, pe care-l întâlnim numai sub urmașul său Radu I.

Tipul comun se înfățișează astfel:

† *M LADIZLAI WAIWODE* Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea plin. Două cercuri perlate.

Rs. † *TRANSALPINI.* Coif în profil spre dreapta, în vârf cu o acvilă cu capul întors spre stânga. Două cercuri de perle. Crucea dela începutul legendei are

Ducat de argint dela Vladislav I Basarab (tip comun cu legenda slavă)

brațul de jos prelungit, așa că pare a ieși dintre aripele acvilei.

Lectura legendei: *Moneta Ladizlai Waiwode Transalpini.*

Pe lângă monetele cu legendă latină, tipul acesta are și monete cu legendă slavă, care pe față este: † IѠ ВЛАДИСЛАВЪ ВОЕВѠДА, iar pe revers: † IѠ ВЛАДИСЛАВЪ. La acestea se află uneori în câmpul de pe revers o siglă oarecare.

Scutul ce se găsește pe fața monetelor de acest tip reprezintă, după cum am dovedit în altă parte, stema familiei domnitoare a Basarabilor; iar acvila de pe revers a devenit mai târziu — și poate era și atunci — principala mobilă heraldică din stema Țării Românești.

Monetele de tip comun prezintă foarte multe variante, cari se disting mai ales prin modul cum sunt

Ducat de argint dela Vladislav I Basarab (tipul cu cruce, legenda latină)

scrise legendele, prin forma crucii și prin siglele diferite. Cea mai interesantă din aceste variante este reprezentată prin *acvila conturnată*, ce o întâlnim pe o serie de monete cu legendă slavă. Ea constă în faptul că acvila este înfățișată în profil spre stânga, iar capul îl ține întors spre dreapta; astfel întreg tipul este întors spre stânga. Pentru a evita aspectul urât, produs prin așezarea nenaturală a acvilei și prin faptul că crucea venea în partea dreaptă lângă ciocul acvilei, meșterul monetar s'a văzut nevoit să mai pună o cruce și la începutul legendei, și astfel legenda are două cruci, una la început și alta la sfârșit. Și scutul de pe fața acestor monete are un semn deosebit: în cartierul al doilea nu e plin, ci ocupat de o semilună spre stânga.

Faptul că monetele de tip comun sunt parte cu legendă latină, parte cu legendă slavă, pare curios, la prima vedere, dar dacă ținem seamă că în același timp găsim documente domnești scrise unele în latinește, altele în slavonește, și că pe pecețile domnești întâlnim, pe lângă legenda latină, inițialele Domnului cu litere slave, ne explicăm și această pretinsă anomalie.

Tipul monetelor cu cruce se caracterizează printr'o cruce mare cu brațele terminate în flori de crin, așezată pe fața monetei; în cantoanele formate de

Ducat de argint dela Vladislav I Basarab (tipul cu acvila conturnată, legenda slavă)

brațele crucii sunt ornamente de flori, stele sau cruci mai mici. Pe revers se află aceeași reprezentare ca și la tipul comun: coiful în profil având în vârf o acvilă cu capul întors spre stânga. Toate au legenda latină.

Este interesant de observat, că aceste monete sunt mai mari și mai grele decât cele de tip comun, și că deși dovedesc o execuțiune foarte îngrijită, au totdeauna legendele greșite. In același timp, ele prezintă mai multe variante, ceeace probează că au fost mai multe emisiuni.

Ținând seamă de pondul și modul de execuțiune al monetelor lui Vlaicu Vodă, se pare că primele emisiuni au fost cele cu cruce și cu acvila conturnată; pe urmă s'a fixat tipul comun, în care primele emisiuni cu legendă latină se apropie ca greutate și execuție de cele de mai sus, iar celelealte sunt infe-

Ducat de argint dela Vladislav I Basarab (tipul cu cruce, legenda latină)

rioare acestora din amândouă punctele de vedere. In orice caz, cele mai rău bătute sunt monetele de tip comun, cu legenda slavă, cari pot fi considerate ca ultimele monete ale lui Vlaicu Vodă. Prin urmare primele monete fac parte din sistemul groșilor și au forma și mărimea pieselor de o jumătate de gros; restul sunt dinari.

Există însă și piese și mai mici, anepigrafe, cari sunt fracțiuni de dinari: oboli.

Aruncând o privire generală asupra monetăriei lui Vlaicu Vodă, cea dintâi monetărie românească, constatăm de o parte bogata activitate ce Domnul a depus pe acest teren, activitate manifesta prin numeroasele tipuri și variante, cari toate reprezintă emisiuni diferite; de altă parte întinsa circulație a

acestor prime monete românești. In adevăr piese izolate și tezaure de monete de ale lui Vlaicu Vodă nu s'au găsit numai pe teritoriul Munteniei, ci și în Moldova și Transilvania, cum și peste Dunăre în Serbia și Bulgaria.

B) *Moldova:* Petru Mușat

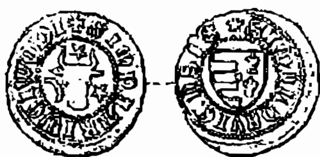
Cele dintâi monete moldovenești nu prezintă o varietate de tipuri atât de mare ca cele muntenești. Domnul moldovean Petru Mușat nu a emis decât un singur tip, care a rămas apoi tipul comun pentru cei mai mulți dintre urmașii săi.

Acest tip monetar se înfățișează astfel:

† *SI M PETRI WOIWOD* Cap de bour cu o stea între coarne, însoțit la dreapta de o stea cu 5 raze (uneori de o rozetă), la stânga de o semilună. Două cercuri de perle.

Rs † *SI MOLDAVIENSIS* Scut despicat, în primul fasciat, în al doilea cu două până la șapte flori de crin. Două cercuri de perle.

Lectura legendei este: *Signum monete Petri Woiwode, Signum Moldaviensis.* Cât privește scutul, el

Groș de argint dela Petru I Mușat

este stema familiei Mușat care se întâlnește și pe alte monumente.

Cu toate că Petru Mușat nu a bătut monete de tipuri diferite, a scos în schimb foarte multe emisiuni, după cum dovedesc de o parte numărul variat al florilor de crin ce se află în cartierul al doilea al scutului — avem monete cu două, cu trei, cu patru, cu cinci, cu șease și cu șapte flori de crin — de altă parte feluritele reprezentări ale atributelor ce însoțesc capul de bour de pe fața monetelor.

Intre aceste reprezentări cele mai caracteristice sunt acelea, unde în loc de rozetă sau stea găsim o floare de crin ce iese din gura bourului, un buzdugan sau un obiect în formă de trident.

Și monetele lui Petru au avut o circulație întinsă. In afară de teritoriul Moldovei, s'au găsit în Muntenia și Dobrogea, precum și în Galiția și Polonia.

Astfel studiul primelor monete românești dovedește, nu numai că Domnii munteni și moldoveni aveau în a doua jumătate a veacului XIV o situație independentă și un mare prestigiu față de suveranii din țările vecine, dar și că aceste două țări se bucurau de o situație materială foarte bună și de relații comerciale întinse.

6. RADU I BASARAB

Urmașul lui Vlaicu-Vodă, fratele său Radu I (1380—1386) a cărui domnie este abia amintită de alte izvoare istorice, a desfășurat și el o întinsă activitate monetară.

In domnia lui Radu I întâlnim cele mai multe tipuri monetare din timpul lui Vlaicu-Vodă, dar și câteva noui; de asemenea pentru fiecare tip s'au găsit variante foarte numeroase.

Monetele de tip comun reprezintă, ca și ale lui Vlaicu-Vodă, pe față scutul Basarabilor, iar pe revers coiful având în vârf acvila munteană (cruciată). Uneori cartierul al doilea al scutului nu este plin, ci ocupat de

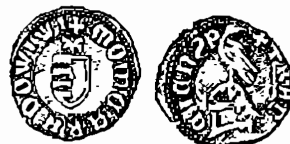
Radu I Basarab
Ducat de argint cu legendă latină

o siglă oarecare, iar alte ori marginile scutului sunt împodobite cu una, două sau trei flori de crin.

Legendele latine de pe monetele de acest tip sunt redactate de obiceiu în acelaș fel, ca și pe monetele lui Vlaicu: *Av* † *MONEA RADO WIWE (Moneta Rado (li) w(a)i(wod)de)*; *rs* + *TRANSALPINI (Transalpini)*. Dar uneori ele imită pe cele slave, conținând pe amândouă fețele numai numele Domnului, fără a avea indicat și numele țării: *Av* + *IONS RADOLVS VAIV (Io(hanne)s Radolus Vaiv(oda)*; *Rs* + *IONS RADOLVS (Io(hanne)s Radolus)*.

Și legendele slave prezintă două redacțiuni. Unele conțin numai numele Domnului, ca la Vlaicu-Vodă: *Av.* + іѡ радоулъ воевод *(Io Radul Voevod)*; *rs* + іѡ радоулъ *(Io Radul)*. Altele însă au și atributul de «mare voevod»: *Av.* + іѡ радоулъ *(Io Radul)*; *rs* + великы воевода *(Mare Voevod)*.

Tipul monetelor cu cruce s'a găsit până acum numai în două variante. Una are în cantoanele crucii, la

Radu I Basarab
Ducat de argint cu legendă latină

intersecția brațelor ei, câte o mică floare de crin; cealaltă câte trei globule așezate în linie transversală. Este caracteristic, că spre deosebire de monetele de acest fel ale lui Vlaicu-Vodă, acestea au numai legende slave.

Monete cu tipul cavalerului. Un tip monetar ce-l întâlnim numai sub Radu I, este al cavalerului. O bogată serie de monete dela acest Domn prezintă pe revers figura unui cavaler stând în picioare, cu coif și armură de fier, ținând în dreapta o lancie, iar în stânga un scut cu stema Basarabilor. Pe față aceste monete reprezintă aceeași stemă a Basarabilor, dar însoțită de mai multe podoabe eraldice: scutul este înclinat pe colțul stâng, iar pe colțul lui drept se află un coif cu acvila munteană în vârf.

Toate monetele de acest tip au legenda latină: *av.* +*MONE RADO W (Moneta Rado(li) W(aiwode)*; *rs.* + *TRANSALPINI (Transalpini)*.

Monete cu numele lui Vladislav. Foarte curioase sunt un număr de monete de tipul comun şi cu legende slave, cari pe faţă poartă numele lui Radu, iar pe revers numele Vladislav. Ele se mai caracterizează şi prin faptul că, pe revers, în câmpul din faţa acvilei, au o siglă de forma lui 3 sau a unui şarpe. Numele lui Radu, de pe faţa monetei, este însoţit totdeauna de titlul de voevod: + ІѠ РАДОVЛО ВОЄВѠДА ; al lui Vladislav e singur: + ІѠ ВЛАДІСЛАВЪ. In starea actuală a cunoştinţelor despre Domnii din dinastia

Radu I Basarab
Ducat de argint cu legendă slavă

Basarabilor nu putem să ne pronunţăm, dacă numele Vladislav de pe aceste monete se referă la Vlaicu-Vodă, tatăl lui Radu, sau poate la vreun fiu necunoscut al lui Radu.

Dacă numărul tipurilor şi al variantelor monetelor lui Radu I este dovada unei întinse activităţi monetare, în schimb execuţia inferioară a tuturor acestor monete ne face să întrevedem o decadenţă a tehnicei monetare în acest timp. Comparate cu ale lui Vlaicu-Vodă, monetele lui Radu sunt lucrate cu stângăcie şi se apropie ca tehnică de cele mai slabe ale celui dintâi.

Din cele câteva tezaure cunoscute până acum şi cari cuprind monete dela Radu I, se poate deduce totuşi că viaţa economică în timpul lui nu era mai puţin activă ca în vremea lui Vlaicu-Vodă, iar relaţiile comerciale cu vecinii erau tot atât de frecvente.

Radu I Basarab
Ducat de argint cu legendă slavă

Cât priveşte starea culturală, monetele cu tipul cavalerului, mai ales, ne descoperă existenţa unor obiceiuri feudale apusene (costumul cavaleresc, combinarea stemelor) cari n'au putut intra în Muntenia decât prin contactul strâns al boierimii de aci cu nobilimea românească din Transilvania, care tocmai în acel timp primea dela regii Angevini ai Ungariei o organizaţie identică cu a nobilimii din apusul Europei. Acestei influenţe, confirmate strălucit prin descoperirile din Biserica Domnească dela Curtea-de-Argeş, trebue să-i atribuim de sigur şi toate celelalte obiceiuri şi instituţii apusene dela curtea domnească a Munteniei.

7. DAN ŞI MIRCEA CEL BĂTRÂN

Domnia lui Dan I, fiul mai mare al lui Radu I, deşi foarte scurtă, n'a fost cu totul lipsită de activitate monetară.

Toate monetele cunoscute astăzi dela Dan I sunt de *tipul comun* al monetelor muntene şi au legende slave: *Av.* † ІѠ ДАНОV ВОЄВОД Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea plin sau cu o siglă oarecare (θ, ѡ); *rs.* † ІѠ ДАНОV ВОЄВОДА Coif cu acvilă în vârf, iar în câmp o siglă (P).

Foarte probabil că alte tipuri monetare nu s'au mai bătut în timpul acestui Domn şi emisiunea

Radu I Basarab
Ducat cu cruce (legendă slavă)

lui pare a fi fost foarte restrânsă, căci în tezaurele de monete dela fratele şi urmaşul său Mircea cel Bătrân nu s'au găsit deloc piese dela Dan I.

In schimb îndelungata domnie a lui Mircea, atât de bogată în fapte militare şi în acte politice şi culturale, s'a distins şi printr'o activitate monetară foarte întinsă. O serie întreagă de tezaure, descoperite în diferite părţi ale ţării şi cuprinzând sute şi chiar mii de piese, ne-au conservat tipurile variate de monete emise de către acest Domn.

Şi în timpul lui Mircea constatăm existenţa monetelor de *tip comun*, care ca şi ale lui Vlaicu-Vodă şi Radu I au parte legende latine, parte legende slave.

Legendele latine au forme ca † *IWAN MVRCZ* (Ioan Myrcz(e) sau *IWAN. DI. MVRCZ* In cartierul al doilea al scutului de pe avers şi în câmpul liber de pe reversul acestor piese se află diferite sigle,

Radu I Basarab
Ducat de argint cu tipul cavalerului

formate din litere slave: м—і, ѡ—і, м—ѡ, п—п, с—р, ф, etc.

Legendele slave au forme ca: † ІѠ МРЪЧА ВОЄВОДА sau † ІѠ МІРЧА В, etc. şi sigle din litere latine (*N—S*) sau slave (θ—р, Ѫ—м, к—к).

Tipul monetelor cu cruce s'a menţinut şi el sub Mircea, dar numai pe o serie de monete mai mici şi fără legende (anepigrafe), cari au înfăţişarea de monete divizionare.

Cât priveşte *tipul monetelor cu efigie*, care sub Radu I este reprezentat prin figura cavalerului, s'a continuat şi sub Mircea, dar sub forma efigiei domneşti în costum « de gală », cu mantie sau fără mantie.

Acest tip prezintă următoarele variante:

a) Domnul stând în picioare cu coroană pe cap, iar pe umeri cu mantie căptușită cu blană și având un guler mare de blană. In mâna dreaptă ține o lance drept în jos, în stânga globul cu cruce;

b) Domnul în acelaşi costum, dar ţinând în mâna dreaptă lancea în poziţie oblică;

c) Domnul ca mai sus, dar ţinând în mâna dreaptă un buzdugan răzimat pe umărul drept.

Toate aceste trei variante au pe cealaltă parte stema Basarabilor, ca și monetele cu cavaler ale lui Radu I. De asemenea toate au legende în limba slavă: † іѡ мрьча во; іѡ мрьча в. etc.;

Radu I Basarab
Ducat de argint cu tipul cavalerului

d) Altă variantă reprezintă pe Domn în acelaş costum cu coroană, mantie și glob cu cruce, dar în mâna dreaptă ţine o sabie lată ridicată în sus. Legenda este slavă. Pe cealaltă parte aceste piese au efigia lui Crist cu inscripţia ІС ХС;

e) In sfârșit o ultimă variantă a monetelor cu efigie reprezintă pe Domn în costum « civil », dar fără mantie, și ținând în dreapta o lance oblică, iar în stânga globul cu cruce. Pe cealaltă parte se află stema Basarabilor. Legenda de pe revers este slavă: іѡ мрьча воі, etc., dar cea de pe faţă este în caractere germane fracturate și conține un nume ce n'a putut fi până acum pe deplin înțeles: *Petruslan* B, *Petrusian* B, etc.

De sigur că efigiile acestea, ca și cele de pe monetele lui Radu, nu au pretenția de a fi portrete adevărate, ci numai figuri convenţionale. Ele însă prezintă o mare importanţă pentru istoria noastră culturală,

Ducat dela Mircea cel Bătrân
Domnul cu lance

deoarece ne înfăţişează costumul domnesc, atât cel militar cât şi cel civil, din veacul al XIV-lea. Şi dacă comparăm modul cum sunt reprezentate aceste costume pe monete, cu costumele domneşti zugrăvite în Biserica Domnească din Curtea de Argeş şi cu cele găsite în mormintele domneşti din aceeaşi biserică, putem reconstitui în cele mai mici amănunte portul Domnilor şi boierilor munteni din acele timpuri.

Dacă tezaurele ne-au descoperit diferite tipuri de monete emise în timpul lui Mircea, privilegiul comercial, pe care acest Domn l-a dat negustorilor Braşoveni în 1413 ne permite să cunoaştem numele acestor monete și valoarea lor.

Studiind monetele lui Mircea din punct de vedere al mărimii și greutății, constatăm că formează două categorii: cele cari au legende sunt mai mari și mai grele (având diametrul între 14—16 mm.) și greutatea între 0 gr. 43 — 0 gr. 57; cele anepigrafe sunt mai mici și mai ușoare (diam. de 11—12 mm. și greutatea între 0 gr. 19—0 gr. 26).

In privilegiu sunt amintite de asemenea două feluri de monete muntene, unele mai mari ce se identifică cu dinarii ungurești contimporani și sunt numite *ducați:* altele mai mici, cari valorau cam $^2/_8$ dintr'un dinar și sunt numite *bani.*

Evidend că piesele mari ale lui Mircea sunt ducați,

Ducat dela Mircea cel Bătrân
Domnul cu buzdugan

iar cele mici și anepigrafe sunt bani. De altfel este foarte brobabil, că aceste două numiri monetare existau încă din vremea lui Vlaicu-Vodă, întemeitorul monetăriei muntene.

Când Vlaicu-Vodă întemeiă prima monetărie românească, « banalii » sau « banii » ungurești mai circulau probabil la noi, deși contimporanul său, regele Ludovic cel Mare, n'a mai bătut dinari de aceștia. Pentru a deosebi de acești bani străini monetele sale proprii, Vlaicu le va fi numit « ducați », adică monetele ducelui, ale Domnului, numire ce s'a păstrat și sub urmașii săi. Se înțelege că în acest timp expresia « bani » a continuat a fi folosită, având semnificația de « monetă în general », cum și aceea de « monetă măruntă ».

De aceea sub Mircea, și desigur și sub Vlaicu Vodă, li s'a zis pieselor mărunte tot « bani », după cum dovedește privilegiul din 1413.

Ducat dela Mircea cel Bătrân
Domnul cu spadă

Deși monetăria munteană s'a format sub influență apuseană, ca și alte instituții din veacul al XIII-lea și XIV-lea, totuși se observă încă dela început și o influență « orientală ». Ca dovezi avem întâiu legendele slave, ce le întâlnim pe anumite monete de ale tuturor Domnilor din acest timp; apoi numeroase sigle, exprimate de asemenea prin litere slave. Acum intervine și tipul cu bustul lui Cristos care este de aceeaș proveniență bizantină. Astfel și în domeniul numismaticei muntene întâlnim cele două curente culturale ce se luptau să pună stăpânire asupra noastră: curentul culturii occidentale, reprezentat prin biserica catolică, sprijinită de regalitatea

ungurească, și curentul cultural oriental, reprezentat prin biserica ortodoxă de limbă slavă.

8. URMAȘII LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN

In anul 1394 Mircea, deși bătuse pe Turci la Rovine, n'a putut resista unui nou atac și a fost nevoit să se retragă în Transilvania, iar Turcii în acest timp ocupară capitala țării și instalară acolo un Domn nou în persoana lui Vlad I.

Avem dovezi că și acest Domn, care s'a menținut pe tron până la 1397, a bătut monete. In marele tezaur

Ban dela Mircea cel Bătrân

găsit în 1907 la Bădila (jud. Tulcea) erau printre mai multe mii de monete dela Mircea și Petru Mușat, câteva piese ce purtau numele lui Vlad I.

Ele sunt cu totul identice monetelor lui Mircea de tip comun și numai numele Domnului este schimbat: *Av.* † ιω ВЛАД К. Scutul Basarabilor având în cartierul al doilea sigla *K*; *Rv* ιω ВЛАДО ВО Coif cu acvilă, iar în câmp tot sigla *K*.

Foarte probabil că tot lui Vlad trebue să-i atribuim și o piesă ce se află în Cabinetul Numismatic al Academiei Române, de tipul monetelor cu cruce ale lui Mircea. Ea are pe față stema Basarabilor, iar pe revers o cruce mare cu câte o stea în fiecare canton. Spre deosebire de monetele de acest fel ale lui Mircea, cari sunt toate anepigrafe, aceasta are pe față literile ВЛ, inițialele numelui lui Vlad. Chiar punerea unei astfel de inscripții pe un tip

Ducat dela Mihail I

monetar ce sub Mircea era anepigraf, dovedește că s'a urmărit a-l deosebi de al lui Mircea.

Monetele lui Vlad I sunt extrem de rare; până acum nu se cunosc decât 3—4 exemplare. Aceasta se explică prin faptul că Mircea reocupând în 1397 tronul, le-a demonetizat pentru a șterge orice urmă de domnia rivalului său care a închinat țara Turcilor.

Cât privește pe Mihail I fiul și urmașul lui Mircea, activitatea sa monetară n'a fost prea bogată. Mai întâi domnia lui n'a ținut decât doi ani (1418—1420); de altă parte din timpul lui Mircea rămăsese în circulație o cantitate mare de monete, bătute în ultimii ani ai domniei care n'a putut fi retrasă într'un timp atât de scurt.

In orice caz dela Mihail nu se cunoaște decât un singur tip de monete: ducații cu efigie, identici cu cei emiși de Mircea către sfârșitul domniei. Ei au pe față stema Basarabilor și legenda †ιω МХАИ ВО sau † ιω МХАЛ ВОИ, etc.; pe revers efigia Domnului cu coroana, sulița și globul cu cruce, dar fără mantie pe umeri; legenda: ιω МХАИ В sau ιω МХАЛ ВО, etc. Execuția tehnică a acestor ducați este tot atât de rudimentară ca și a ducaților lui Mircea de acest tip; iar argintul din care sunt fabricați este foarte mult amestecat cu aramă.

Este foarte probabil că Mihail a bătut piese anepigrafe numite «bani», căci la un an după moartea lui găsim circulând în țară și monete de acestea alăturea de ducați. Se poate însă ca acești «bani» să fi rămas dela Mircea.

Către sfârșitul anului 1420 Mihail cade într'o luptă cu Turcii, cari aduceau cu dânșii pe un alt fiu al lui Mircea, Radu II, pe care-l făcură Domn în Țara Românească și care rămâne credincios politicei turcești în tot cursul primei sale domnii (până în Oct. 1423).

Incă în Noemvrie 1421 Radu II reconfirmă Brașovenilor privilegiul comercial acordat de Mircea în 1413, iar monetele în care sunt specificate taxele vamale sunt și ele aceleași din timpul lui Mircea: ducații și banii, ceea ce dovedește că aceleași monete naționale circulau și acum în țară.

Ducat dela Radu II

Ducații sunt de tipul comun, având pe față un scut despicat și fasciat și legenda: † ιω РАДУЛ ВОИВОД ГИК; pe dos coiful cu acvila și legenda: ιω РАДУЛ ВОИВОД. Caracteristica acestor monete este, că scutul de pe față este fasciat în al doilea cartier, pe câtă vreme în cartierul întâiu se află o semilună deasupra unui soare. Sturdza atribuise acești ducați lui Radu cel Mare (v. *Etym. magn.* tab. B fig. IV), deși acest Domn n'a bătut monete.

Cât privește «banii» lui Radu II, ei trebue identificați cu piesele anepigrafe ce au pe față un scut identic ca al ducaților, iar pe revers coiful cu acvilă, însoțit de o cruce, o semilună și o stea.

9. DAN II ȘI PIERDEREA DREPTULUI MONETAR

Odată cu urcarea pe tron a lui Dan II, un alt fiu al lui Mircea, dreptul monetar care până acum fusese exercitat de Domnii munteni ca principi suverani, suferă o mare atingere.

Dan II a înlăturat pe fratele său Radu II cu ajutorul împăratului Sigismund, care i-a dat mijloacele militare. Dar, în schimbul acestui ajutor, Sigismund nu s'a mulțumit numai cu un simplu omagiu din partea lui Dan ci i-a cerut ca și dreptul de a bate monetă să-l exercite ca delegat al său. Aceasta rezultă în mod evident din actul lui Dan II din 10 Noemvrie

1424 prin care fixa noui taxe vamale pentru negustorii din Braşov.

In acest act el arată că a primit dela Sigismund I dreptul de a-şi face o monetărie *(haraghie de bani)*, în care să bată monetă măruntă la fel cu cea din Ungaria. (Bogdan, *Relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul* p. 21). Deci el nu mai exercita dreptul monetar ca Domn independent, ci ca vasal al lui Sigismund I, şi banii cari îi emite sunt monete mici.

Cu toate acestea ducaţii n'au încetat de a circula în Muntenia. Şi dovadă este un document dela Sigismund din Aprilie 1425, deci câteva luni după învoiala cu Dan II, în care îi cere acestuia să nu impună cu de-a-sila Braşovenilor monetele sale numite ducaţi *(monetam vestram quae in vulgari walachali ducat nuncupatur)*. Foarte probabil că aceşti ducaţi fuseseră bătuţi de Dan II în primii ani ai domniei. Ei sunt ca ai lui Mihail, dar au în legendă numele lui Dan. Există în câteva exemplare în Cabinetul Numismatic al Academiei Române.

De altfel în 1426, Dan atacat de Radu II şi Turci a pierdut tronul pentru doi ani. După ce în 1427 revine în scaun, el se vede nevoit să se închine Turcilor, cari prădaseră în câteva rânduri în mod cumplit atât Muntenia cât şi Transilvania. Impreună cu Turcii, el atacă de două ori Moldova, atrăgându-şi prin aceasta duşmănia lui Alexandru cel Bun, care domnea acolo.

De sigur că în astfel de împrejurări Dan II nu a putut respecta învoiala monetară făcută cu Sigismund la 1424; ba este foarte probabil că n'a mai bătut niciun fel de monetă. De aceea negustorii Braşoveni în Ianuarie 1431 — ultimul său an de domnie — se mulţumesc să-i ceară reconfirmarea privilegiului comercial dat de Mircea cel Bătrân la 1413, renunţând la toate favorurile ce le obţinuseră prin învoiala din 1424.

10. MONETĂRIA DIN SIGHIŞOARA A LUI VLAD DRACUL

Moartea lui Dan II a deschis din nou luptele pentru succesiune la tronul Munteniei. Incă în Februarie 1431, împăratul Sigismund învestia la Nürenberg ca Domn al Munteniei pe un alt fiu al lui Mircea, Vlad Dracul. Dar înainte de a putea sosi în ţară, Alexandru cel Bun, Domnul Moldovei, izbutea să pună în domnie pe Aldea, probabil fiu natural al lui Mircea, care sub numele de Alexandru II reuşi să se menţină pe tron până la 1435.

Atunci Vlad Dracul se stabili în Transilvania pentru a putea interveni la momentul favorabil contra lui Alexandru, iar Sigismund îi dădu însărcinarea de a păzi « marginea » din spre Muntenia. Şi pentru a-i asigura un venit mai mare îi acordă învoirea de a înfiinţa o monetărie în Sighişoara.

După cum rezultă din documente, această monetărie a funcţionat mai mult timp şi a bătut monete pentru regiunea ardeleană supusă lui Vlad, şi care cuprindea trecătorile Branului, Prahovei şi Teleajenului, cu oraşele de graniţă Sibiu şi Braşov.

Pentru a face ca monetăria sa să progreseze şi pentru a-şi spori în chipul acesta veniturile, Vlad a căutat să impună monetele bătute la Sighişoara în toată regiunea pe care o stăpânea. Dintr'o scrisoare a sa din acest timp cunoaştem că « Sibienii au lăpădat ducaţii cei vechi » şi el porunceşte Braşovenilor « deci şi voi să nu mai umblaţi cu ei, căci de voiu afla pe cineva că umblă cu ducaţi vechi, am să-i fac rău » (Bogdan, *ibid.*, p. 56).

« Ducaţii cei vechi » de care vorbeşte Vlad în această scrisoare nu sunt de sigur monete româneşti, deşi numele acesta era folosit pe atunci pentru a desemna monetele Domnilor munteni. Căci Vlad, care nu era decât un simplu pretendent pribeag, nu avea şi nici nu putea obţine dela Sigismund dreptul de a bate monete pentru Ţara Românească, unde exista de fapt un Domn în persoana lui Alexandru II, care în niciun chip n'ar fi lăsat ca astfel de monete să intre în ţară. Cu atât mai puţin ar fi putut Vlad impune astfel de monete Braşovenilor şi Sibienilor în locul vechilor monete regale. Dimpotrivă, după cum rezultă în mod evident şi din alte documente dela Vlad Dracul, prin « ducaţii vechi » se înţelege dinarii ungureşti de argint, ce se băteau şi circulau în Transilvania şi a căror valoare era identică cu a ducaţilor munteni.

Faptul că Vlad, în calitate de păzitor al marginei a impus Sibienilor şi Braşovenilor monetele bătute în Sighişoara, a trebuit să aibă o urmare dezastroasă pentru monetăriile din aceste două oraşe, cari au fost nevoite din această cauză să-şi restrângă sau poate chiar să înceteze cu totul activitatea. Starea acestor monetării ne-o arată un document din 1432, în care Cavalerii teutoni din Severin se plâng că monetăriile din Ardeal nu le-au adus niciun profit. (Minea, *Principatele române şi împăratul Sigismund*, p. 217).

La o dată ce nu se poate preciza, Vlad a intenţionat să-şi mute monetăria din Sighişoara la Braşov. Dintr'o scrisoare foarte interesantă a lui Antonie, cămăraşul lui Vlad, către Braşoveni, se vede această intenţie şi impresia rea ce a produs-o orăşenilor din Sighişoara. « Deci au priceput pârgarii din Sighişoara — scrie Antonie — că vreau să aşez haraghia la voi şi au venit la mine şi mi-au zis aşa: « Cum să muţi haraghia la Braşov şi să iai această cinste dela noi şi s'o dai Braşovenilor? Când voevodul se afla la nevoie Braşovenii nu l-au îngăduit, iar noi am luat aceasta asupra capetelor noastre şi acum să te duci acolo? Această ruşine n'o vom suferi noi odată cu capul, iar ce-ţi este voia ta nu ţi-om face ». Eu le-am zis aşa: « Ce mi-au zis voevodul, aceia voi face ». Ei au zis: « Dar noi nu vom lăsa fierul din cămară ». Eu le-am zis: « Voi nu sunteţi volnici să-mi opriţi nimica... » (Bogdan, *ibid.*, p. 260).

Se pare că protestul pârgarilor din Sighişoara a avut efect şi monetăria nu a fost mutată la Braşov ci a continuat să funcţioneze acolo cel puţin până la sfârşitul anului 1441.

Doi ani în urmă, Vlad numai avea monetăria din Sighişoara. Dintr'un document al lui Iancu Vodă

din Huniedoara, din Iunie 1443, rezultă că acest din urmă voia să înfiinţeze el însuşi o monetărie în acest oraş: *camaram monetarum in Segeswar erigere et levare volumus.* (Hurmuzaki-Iorga, *ibid.*, p. 28). Ceea ce însemnează că monetăria lui Vlad nu mai exista.

Din aceste puţine date ce le avem asupra activităţii monetare a lui Vlad Dracul, întâiu ca pretendent pribeag în Ardeal şi apoi ca Domn al Munteniei, putem trage concluzia că el n'a bătut niciodată monete româneşti, ci dinari ungureşti, cari la început au circulat în regiunea transilvană ce-i era supusă, iar apoi şi în Muntenia. De altfel nu s'a descoperit până acum nici o monetă românească ce i-ar putea fi atribuită.

Acelaşi lucru îl putem spune şi despre rivalul său Alexandru II. Documentele nu amintesc nimic despre activitatea sa monetară, iar piese cari să-i poarte numele de asemenea nu s'au găsit.

11. BASARAB VOEVOD ŞI VLADISLAV II

Deşi monetele străine cuceriseră în a patra decadă a veacului al XV-lea pieţele Munteniei, s'au mai făcut înainte de mijlocul acestui veac două încercări de a se bate monete naţionale.

Prima încercare se datoreşte lui Basarab Voevod care era fiul lui Dan II. Anii lui de domnie nu s'au putut fixa cu preciziune până acum; ştim numai că a fost un predecesor apropiat al lui Vladislav II (1447—1456). Dela el ne-a rămas ducaţi de tipul comun asemănători cu ai lui Radu II. Pe faţă ei reprezintă scutul despicat, având în cartierul întâiu o semilună spre dreapta, deasupra unui soare cu şase raze, iar cartierul al doilea fasciat; legenda este: † **IѠ БАСАРА ВОЕД**. Pe revers un coif în profil spre dreapta, având în vârf acvila munteană; legenda: † **IѠ БАСАРАБА**. Execuţia acestor ducaţi este lipsită de orice artă.

A doua încercare a făcut-o Vladislav II, alt fiu al lui Dan II. Din timpul lui avem un document dela voevodul ardelean Iancu Vodă din Huniedoara, cu data de 24 Oct. 1452, în care se îndeamnă Braşovenii a nu primi, între alte monete străine, nici monetele Domnului muntean *(monetam waywode Transalpinarum)*.

Exemplare de astfel de monete ni s'au păstrat câteva. Ele sunt ducaţi de acelaşi tip ca ai lui Basarab, dar de o execuţie mult mai îngrijită. Pe faţă reprezintă acelaşi scut, dar semiluna din primul cartier este întoarsă spre dreapta; legenda † **IѠ ВЛАДИСЛА ВОИВОД ГНЬ** (Ion Vladislav voevod Domn). Pe revers se află obişnuitul coif în profil, cu acvila munteană în vârf, dar în câmpul din dreapta o siglă. Legenda: † **IѠ ВЛАДIСЛА ВОЕД**. Sturdza atribuise aceste monete, fără niciun motiv serios, lui Vlăduţ *(Etym. magn.* tab. B, V.).

De sigur însă, că aceste încercări n'au reuşit să restabilească monetăria naţională.

Sub Dan II, Alexandru II şi Vlad Dracul pieţele ţării au fost cucerite de monetele ungureşti, dar acestea au trebuit în curând să facă loc asprilor turceşti, căci Ungaria şi Transilvania au ajuns şi ele repede într'o stare economică foarte rea, din cauza războaielor cu Turcii. Asprii acestora erau însă, şi ca titlu metalic şi ca valoare de circulaţie, superiori monetelor de argint din ţările creştine. De aceea au şi ajuns după 1450 moneta cea mai căutată nu numai în Muntenia, dar şi în Transilvania, inundând pieţele acestor ţări şi înlăturând monetele naţionale a căror valoare scăzuse cu totul.

12. MONETĂRIA MOLDOVEI SUB URMAŞII LUI PETRU MUŞAT

După cum monetele lui Vlaicu-Vodă au servit ca model pentru ceilalţi Domni munteni, tot astfel şi tipul monetelor lui Petru I al Moldovei a fost adoptat de către urmaşii săi, aproape fără întrerupere până la Ştefan cel Mare (1457).

Este interesant de constatat, că toate monetele de acest tip au numai legende latineşti; astfel în monetăria Moldovei nu întâlnim obiceiul curios şi atât de mult practicat de către Domnii munteni, de a bate în acelaşi timp monete cu legende latineşti şi monete cu legende slave. Un singur Domn moldovean anterior lui Ştefan cel Mare a bătut monete cu legende slave; acesta a fost Alexandru II sau Alexăndrel, care după ce a ocupat incidental tronul în 1448 şi 1449, a reuşit în sfârşit să aibă o domnie mai lungă între anii 1451—1455.

Urmaşul lui Petru I, întemeietorul monetăriei moldoveneşti, a fost fratele său Roman I, care însă n'a domnit decât puţin timp spre sfârşitul anului 1393 şi poate începutul anului 1394, când a fost alungat de alt frate al său Ştefan I. Acesta s'a menţinut în domnie până la 1399, dar prin Septemvrie acelaşi an a fost ucis. Nu este sigur dacă tronul a fost ocupat din nou de Roman, căci încă în cursul anului 1399 găsim Domn pe Iuga, iar în 1400 pe Alexandru cel Bun.

Se pare că în puţin cunoscuta sa domnie, atât de scurtă şi de nesigură, Roman I n'a avut prilejul să bată monete.

Cât priveşte monetele lui Ştefan I ele sunt de tipul comun moldovenesc şi au legende latineşti. Un exemplar din Cabinetul Numismatic al Academiei Române, provenind dintr'un tezaur găsit la Mărmureni (jud. Bacău), se înfăţişează astfel: *Av.* † *STEPAN WOIOD* Cap de bour cu stea între coarne, la dreapta o rozetă (soarele), la stânga semiluna; *Rs. MONETA* ✱ *MOLD* ✱ Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea două flori de crin puse una sub alta.

Monetele lui Ştefan I sunt foarte rare şi fabricate din argint de calitate inferioară.

Urmaşul lui Ştefan I a fost Iuga, fiul lui Roman. Ca şi tatăl său, el n'a bătut monete în scurta şi turburata lui domnie. In orice caz până acum nu se cunoaşte nicio piesă care să-i poarte numele. Abia cu Alexandru cel Bun, monetăria Moldovei începe iarăşi să lucreze.

13. ACTIVITATEA MONETARĂ A LUI ALEXANDRU CEL BUN

Domnia îndelungată a lui Alexandru cel Bun (1400—1432), o domnie de pace şi linişte, de întinsă desvoltare comercială şi culturală, se caracterizează şi printr'o activitate monetară foarte bogată. Moldova, care încă pe vremea lui Roman I se întindea «din munte la mare» incorporează sub Alexandru cel Bun portul Cetatea Albă (vechiul Moncastro al Genovezilor), un centru comercial foarte important pentru transacţiile cu «părţile tătăreşti» şi care asigura un drum direct şi sigur comerţului de transit între Orient şi Occident.

De altă parte, relaţiile comerciale strânse ce se stabilesc în acest timp nu numai cu Bistriţa, vechiul oraş săsesc dela graniţa nordică a Transilvaniei, dar

Ban dela Alexandru cel Bun

şi cu Braşovul, care acum ajunsese cel mai înfloritor oraş comercial de acolo, au promovat şi mai mult activitatea economică a ţării.

In sfârşit Lwow (Lembergul), marele oraş ruteano-german dela graniţa Poloniei, obţinu dela Alexandru monopolul comerţului cu ţările din nordul şi centrul Europei, contribuind astfel la o intensificare şi mai mare a desvoltării economice a Moldovei.

Pentru asigurarea acestei desvoltări Alexandru cel Bun a acordat privilegii comerciale acestor oraşe. Ca şi cele date de Domnii munteni, despre care am vorbit mai sus, privilegiile lui Alexandru fixează taxele vamale ce negustorii din oraşele amintite aveau să plătească în Moldova. Şi după cum era

Groş dela Alexandru cel Bun

natural, plata acestor taxe se făcea în moneta ţării, şi această monetă în toate privilegiile poartă numele de «groş» *(grossus)*.

Groşii lui Alexandru cel Bun fac parte din acelaşi sistem monetar ca şi ai lui Petru sunt adică jumătăţi de groşi. Dar pe lângă ei găsim şi alţii mai mari şi mai grei, cari par a fi avut o valoare dublă. Aceste piese duble au diametrul de 21—22 mm., iar greutatea de 1 gr. 98—2 gr., şi pot fi considerate ca groşi întregi, pe când la piesele simple diametrul nu trece peste 18 mm. ia greutatea variază între 0 gr. 98—1 gr. 08.

Introducerea acestor monete mai mari este cea mai bună dovadă despre avântul ce-l luase comerţul. Se simţia nevoie de numerar de o valoare mai mare pentru transacţiile importante şi atunci în lipsă de monete indigene de aur, s'au bătut groşi întregi de argint. De altfel piesele de acest fel ce ni s'au păstrat, dovedesc că erau fabricate dintr'un metal foarte curat şi aveau o grosime respectabilă. Ţinând seama că groşii poloni din acel timp nu cântăreau mai mult de 2 gr., am putea presupune că groşii întregi ai lui Alexandru cel Bun urmăreau să echivaleze aceste monete polone.

Dar dela Alexandru ne-au rămas şi monete divizionare de argint, care sunt jumătăţi de groşi. Ele au mărimea de 14 mm., în diametru şi greutatea de 0 gr. 56—0 gr. 58.

Cum vedem acest Domn moldovean a întemeiat un sistem monetar complet şi bine organizat, care putea satisface toate nevoile schimbului.

Ban dela Alexandru cel Bun

Este interesant de constatat însă, că alături de aceste monete de argint, găsim în timpul lui Alexandru cel Bun aceleaşi specii monetare fabricate dintr'un aliaj compus din puţin argint şi foarte multă aramă. (Sturdza, *Nouă descoperiri numismatice*, în Anal. Acad. Rom. VIII (1888), p. 270 urm.). Ele au atât mărimea cât şi tipurile monetelor de argint.

De sigur nu se poate admite ca alăturea de groşi, şi de jumătăţi de groşi de argint să fi circulat şi groşi şi jumătăţi de groşi de aramă. Aceasta ar fi fost o aberaţie financiară.

De aceea aşa zisele monete de aramă ale lui Alexandru trebue considerate tot ca monete de argint. Deşi fabricate dintr'un metal inferior, ele contau în comerţ ca monete de argint. Probabil, într'o anumită

Groş dela Alexandru cel Bun

epocă a domniei sale, Alexandru cel Bun a fost nevoit să întrebuinţeze la fabricarea monetelor un metal de un titlu inferior, cum de altfel a făcut şi înaintaşul său Ştefan I. Această epocă pare a fi fost la începutul domniei, când starea economică se resimţia de efectele luptelor pentru tron dintre urmaşii lui Petru I, şi când comerţul Moldovei nu luase încă o desvoltare mai mare. După ce situaţia economică a ţării s'a îmbunătăţit, Domnul a putut bate frumoasele sale monete de argint curat.

Deşi numărul pieselor ce ne-au rămas dela Alexandru cel Bun este destul de mare şi prezintă variante foarte numeroase, nu s'au găsit până acum tezaure mai mari cu astfel de monete, pe câtă vreme dela

contimporanul său, Mircea cel Bătrân din Muntenia, se cunosc numeroase tezaure monetare.

De asemenea este caracteristic, că pe când monetele Domnilor munteni anteriori sau contimporani, sunt variate ca tipuri, ale lui Alexandru cel Bun prezintă toate acelaşi tip, tradiţionalul tip comun moldovenesc. Intr'adevăr atât groşii, cât şi piesele de o jumătate de groş au totdeauna pe faţă stema Moldovei; iar pe revers scutul despicat, în primul cartier fasciat, iar în al doilea cu două sau mai multe flori de crin. Singurele note caracteristice, prin care se deosibesc de monetele Domnilor anteriori, sunt următoarele: 1. Florile de crin sunt stilizate în formă de coroane mici. 2. Scutul este timbrat sau de un coif, sau de un cap de bour, sau de o rozetă, sau de o cruce, sau de una ori două coroane. 3. Foarte adeseori de o parte sau de cealaltă a scutului — uneori de amândouă părţile lui — se află câteo siglă (*A. I. M. T.*) o cheie, o cruce, o semilună, etc. care sunt sau semne ale diferitelor emisiuni, sau siglele bănarilor.

Toate monetele lui Alexandru cel Bun au legende latineşti: *av.* † *MONE ALEXANDRI* (moneta lui Alexandru); *rs WD MOLDAVIENSIS* (voevodul moldovean). In această privinţă, spre deosebire de monetele muntene contimporane, constatăm pe monetele moldovene foarte puţine legende greşite. Numai stema Moldovei diferă uneori, prin faptul că pe unele capul de bour are rozeta la dreapta şi semiluna la stânga, pe altele acestea sunt aşezate invers.

Ca tehnică monetele lui Alexandru sunt superioare atât monetelor lui Petru I, cât şi ale celorlalţi Domni ce au urmat după acesta. In special piesele de argint curat rivalizează, din acest punct de vedere, nu numai cu cele din ţările vecine, dar şi cu cele din apusul şi centrul Europei.

D. A. Sturdza atribue lui Alexandru cel Bun şi un alt tip de monetă de argint cu totul străin de moneta moldovenească, şi copiat după tipul unui obol unguresc, ce tocmai atunci a fost introdus în monetăria ungurească de către regele Sigismund.

Pe faţă, această monetă, care este lipsită de legende, are stema Moldovei, iar pe revers o cruce mare, având în două cantoane câte o coroană, în celelalte două o stea şi o semilună. Modelul unguresc avea pe faţă stema Ungariei, iar pe revers crucea cu câte o coroană în fiecare canton.

Deşi nu avem nicio probă, că aceste monete ar fi fost bătute de Alexandru cel Bun, totuşi este foarte probabil că nu sunt posterioare domniei lui. Ele trebue să fi avut rolul de monetă măruntă, cum erau şi monetele cu cruce şi anepigrafe bătute de Domnii contimporani ai Munteniei, şi poate să fi circulat şi după moartea lui Alexandru.

Inclin a crede că tot lui Alexandru cel Bun urmează să i se atribue şi un alt tip monetar, care pe faţă are stema Moldovei, iar pe revers o coroană mare având sus şi jos câteo rozetă. Legenda este † *MONETA ALESAN rs* † *MONETA ALESA.* Atribuisem în altă parte (cf. Moisil, *Monete vechi rămâneşti* în Analele Acad. Rom. XXXVIII (1915) p. 75) această monetă lui Alexandru II, dar cum acesta n'a bătut decât monete cu legende slave şi de tip cu totul deosebit, este mult mai probabil că tipul monetar de care vorbim datează dela începutul domniei lui Alexandru cel Bun, când acesta a bătut monete de argint de titlu inferior. Tipul acesta este reprezentat şi prin piese divizionare anepigrafe.

14. URMAŞII LUI ALEXANDRU CEL BUN

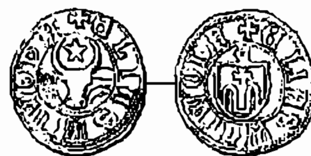
Infloritoarea situaţie economică a Moldovei, creată de cumpănita şi îndelungata domnie a lui Alexandru cel Bun, nu s'a menţinut mult timp după moartea lui, căci luptele pentru tron, ce s'au încins între fiii şi nepoţii marelui Domn, nu erau de natură să asigure liniştea ţării, nici să garanteze o desvoltare normală a posibilităţilor ei de desvoltare economică.

Cunoaştem monete dela cei mai mulţi dintre urmaşii lui Alexandru cel Bun şi ele oglindesc, până la un punct, situaţia ţării din acel timp. In primul rând, cele mai multe sunt fabricate dintr'un metal de calitate inferioară (billon), aşa că au fost considerate de numismaţi drept monete de aramă. De altă parte, execuţia lor reflectează lipsa de îndemânare şi graba cu care au fost lucrate. In sfârşit numărul lor foarte redus şi absenţa lor totală în ţările vecine dovedeşte neînsemnata lor putere de circulaţie.

Monetele lui Iliaş prezintă trei tipuri bine distincte:

1. *Tipul comun moldovenesc*, având pe faţă stema ţării şi legenda † *ELIAS WOIWODA*; pe revers un scut despicat, în primul cartier fasciat şi în al doilea cu mai multe flori de crin; legenda este tot † *ELIAS WOIWODA.* In dreapta scutului de pe revers se află adeseori sigla *A*, pe care o întâlnim şi pe monetele lui Alexandru cel Bun.

Uneori scutul de pe revers este timbrat de o coroană sau de un cap de bour; stema ţării deasemenea,

Groş de argint dela Iliaş al Moldovei

pe faţa monetei, precum şi steaua dintre coarnele bourului sunt câteodată înlocuite printr'o coroană.

Din tipul acesta cunoaştem piese de un groş şi piese mari mici, divizionare; acestea din urmă sunt anepigrafe.

2. *Tipul* cu $\overset{+}{M}$ are pe faţă tot stema Moldovei şi legenda † *ELIAS WOIWODA*, dar pe revers un scut timbrat de o rozetă ori de o siglă (*A*) şi în câmp cu o figură curioasă de forma unui M cu cruce ($\overset{+}{M}$). Legenda este tot † *ELIAS WOIWODA.* Nu pot preciza ce reprezintă această figură, pe care în altă parte (*Monete vechi româneşti* în Analele Academiei Române XXXVIII p. 73) am considerat-o drept prapur sau steag ostăşesc. Dacă este o simplă siglă, atunci am putea-o considera ca iniţiala numelui Moldovei.

3. *Tipul cu cavalerul lituan.* Un tip monetar cu totul neobişnuit este cel ce are pe faţă în loc de stema Moldovei, emblema Lituaniei. Monete din acest tip se întâlnesc numai în vremea lui Iliaş. Ele se prezintă astfel:

Av. Călăreţ în galop, ţinând în mâna dreaptă o spadă în atitudine de atac; legenda † *ELIAS WOIWODA*.

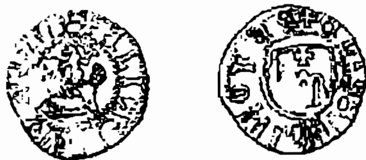
Rs. Aceeaşi reprezentare ca şi la tipul precedent, adică un scut având în câmp figura $\overset{+}{M}$ şi legenda † *ELIAS WOIWODA*.

Nu încape nici o îndoială, că figura de pe faţă imită călăreţul din stema Lituaniei, atât de frecvent în monetăria polonă. Numai că pe monetele lui Iliaş acest călăreţ este executat cu atâta neîndemânare —în special forma coifului—încât l-a făcut pe D. A. Sturdza să creadă că este « un lup, sau un câine, sau un urs călare, ţinând în dreapta o spadă » (*Etym. magn.* cuv. *Ban*).

Caracteristic pentru acest tip monetar moldovenesc este faptul că nu poartă stema Moldovei şi nici un alt semn care să indice tipul moldovenesc, decât cel mult figura de pe revers, care ar putea fi iniţiala numelui Moldovei.

Ţinând seamă de acestea, ca şi de faptul că monetele de acest tip sunt fabricate din billon şi executate cu mare neîndemânare, suntem în drept să credem, că au fost bătute în timpul când Iliaş, izgonit din scaunul Moldovei, încerca cu oşti străine, compuse mai ales din Lituani, să recâştige domnia. Pentru plata acestor oşti va fi bătut el groşiţele cu stema Lituaniei.

Dacă ipoteza aceasta este adevărată, atunci ar urma că aceste monete au fost bătute în toamna anului 1434 ori în primăvara anului 1435, când Iliaş a făcut ultima sa invazie în Moldova, care s'a terminat cu pacea încheiată între el şi fratele său Ştefan II.

Groş de argint dela Iliaş

Monetele lui Ştefan II sunt foarte greu de identificat, căci nu s'a descoperit până acum nici un tezaur care să ne dea vre o indicaţie precisă asupra lor. După legende, iarăşi, nu pot fi determinate cu siguranţă, căci pot fi atribuite şi lui Ştefan cel Mare. Probabil, din aceste cauze D. A. Sturdza n'a pus pe Ştefan II în rândul Domnilor cari au bătut monete.

Cu toate acestea cred că se pot atribui acestui Domn cu multă probabilitate două serii de monete, care ca tehnică se aseamănă perfect cu monetele de tip comun ale fratelui său Iliaş şi în acelaş timp au şi sigle ce le întâlnim numai pe monetele acestuia şi pe ale tatălui lor, Alexandru cel Bun.

Cele două serii de care vorbim nu se deosebesc între ele decât prin forma legendei.

Prima serie are pe faţă stema Moldovei şi legenda † *STEFA.WOIWODA*; iar pe revers scutul despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea cu şapte flori de crin şi legenda † *MOLDAVIENSIS*. La dreapta sau la stânga scutului se află o siglă (o cheie, o literă, o floare de crin). La câteva exemplare scutul de pe revers este timbrat de o coroană şi are în primul cartier o ramură, iar al doilea cartier este fasciat.

Seria a doua are pe faţă deasemenea stema Moldovei, iar legenda este † *MONE.STEFA.WOIWOD* (moneta lui Ştefan Voivod) sau numai † *MO.STEFA. WOIWODA*. Reversul este la fel şi cu aceleaşi sigle ca la seria precedentă.

De sigur, nu se poate spune care din aceste monete sunt din prima şi care din a doua domnie a lui Ştefan II; ele sunt parte de argint bun, parte de billon.

Monetele din domnia comună a lui Iliaş şi Ştefan II. Ni s'au păstrat şi câteva piese care datează din timpul când cei doi fraţi rivali, împăcându-se, au domnit împreună asupra Moldovei (1435—1443). Ele sunt de tipul comun moldovenesc şi fabricate dintr'un argint destul de bun.

Pe faţă poartă stema Moldovei şi legenda † *ELIAS WOIWODA*; pe revers un scut despicat, *timbrat de o coroană*, având primul cartier fasciat, al doilea cu 7 flori de crin în formă de coroane; legenda este † *STEFANVS WOIWOD*. La dreapta scutului o siglă.

Deşi monetele lui Iliaş şi ale lui Ştefan II sunt foarte rare, cele din timpul domniei comune sunt cu mult mai rare şi trec drept piesele cele mai interesante ale monetăriei româneşti. Ele nu pot fi comparate decât cu exemplarele, de asemenea extrem de rare, din Muntenia, care au pe faţă numele lui Radu I, iar pe revers al lui Vladislav. Vor fi amintind şi acestea din urmă o domnie comună, necunoscută până acum?

Monetele lui Roman II. Urmaşul lui Ştefan II, nepotul său Roman II, ne-a lăsat şi el o serie de monete, deşi n'a ocupat tronul decât un an de zile. Ele sunt toate de tipul comun, şi se caracterizează prin faptul că au pe revers, în cartierul al doilea al scutului, un cap de bour.

Groş dela Roman II

Ele se înfăţişează deci astfel:

Av. † *MONETA ROMAN*, Stema Moldovei;

Rs † *WAIWODA MOL* Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea un cap de bour. Sunt fabricate din billon. Există şi cuprind piese divizionare.

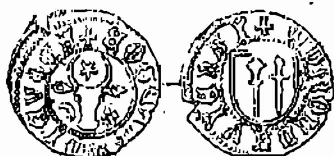
D. A. Sturdza considera aceste monete ca fiind ale lui Roman I, dar şi împrejurările istorice şi tehnica monetară ne îndeamnă să le atribuim lui Roman II. Şi monetele acestui Domn sunt foarte rare.

Monetele lui Bogdan II prezintă pe revers tipuri cu totul particulare: un scut având în câmp un

buzdugan și o spadă, așezate alăturea perpendicular; sau două spade încrucișate. Ele sunt parte de argint, parte de billon și atât în formă de groși, cât și de monete divizionare anepigrafe.

Seria întâia are pe față stema Moldovei și legenda † *BOGDAM (sic) VOIEVODA*; iar pe revers un scut timbrat de o siglă (*N*) și având în dreapta un buzdugan și în stânga o spadă. Legenda este † *WD MOLDAVIENSI*, (*sic*) iar lângă scut sigla *I*.

Seria a doua are pe față tot stema țării, dar legenda începe cu † *MONE*... Pe revers un scut timbrat de o siglă (*G. M*) sau o coroană și având în câmp două spade încrucișate. Legenda: † *WAW*.. *DD MOL.* Caracteristica monetelor din această serie sunt legendele greșite și pe față și pe revers.

Groș dela Bogdan II

Și monetele lui Bogdan sunt de o extremă raritate.

Sturdza atribuise aceste monete lui Bogdan I, dar după cum am dovedit în altă parte, acesta n'a bătut monete.

Monetele lui Alexandru II deși sunt de tipul comun moldovenesc, se deosibesc însă cu totul de ale contimporanilor săi prin faptul că au legende slave. O altă caracteristică a lor este că legendele cuprind și numele monetei: *groș*.

Nu putem explica acest fenomen neobișnuit până acum în monetăria moldovenească și care nu apare decât mai târziu. Trebue să admitem că ele au fost emise ca o propagandă printre boieri în favoarea acestui veșnic candidat la domnie. Deoarece majoritatea boierilor moldoveni știau citi mai ales literele slave, pe câtă vreme cele latinești nu le cunoșteau decât puțini, partizanii lui Alexăndrel au crezut mai nimerit să-i pună pe monete numele cu caractere slave.

Aceste monete, care sunt în cea mai mare parte de billon, prezintă pe față stema Moldovei și legenda: † **грош алеѯандра**, iar pe revers scutul despicat, timbrat de un M și având primul cartier fasciat, al doilea cu 5 flori de crin. Legenda: **воевода**.

Pe lângă groși mai există și monete divizionare.

15. PETRU ARON

După ce în anul 1455 Petru Aron ajunge, în urma morții lui Alexăndrel, Domn al Moldovei, încearcă să îmbunătățească situația economică a țării, dând un nou avânt comerțului cu țările vecine.

Astfel el înnoiește Brașovenilor privilegiul comercial dat de predecesorii săi, și fiindcă negustorii din Brașov nu se grăbiră să vină în Moldova, unde de atâta vreme nu mai exista siguranță pentru ei, Petru îi chiamă din nou în anul următor. In acelaș timp Domnul se adresează și negustorilor din Lwow (Lemberg) promițându-le mari avantagii dacă vor relua comerțul cu Moldova. Ca să-i asigure pe deplin, el dă acestora în August 1546 « privilegiul cel mare », prin care taxele vamale erau reduse simțitor, iar anumite vămi împovărătoare pentru comerțul liovean erau desființate.

Este foarte greu de crezut, că încercarea lui Petru de a ridica starea economică a Moldovei a dat vreun rezultat satisfăcător, căci chiar în acelaș an (1456) el închină țara Turcilor, înlesnind astfel în mod indirect stabilirea monopolului comercial turcesc în

Groș dela Petru Aron

Marea Neagră, țintă pe care încep să o urmărească Turcii mai ales acum după ce izbutiseră să cucerească Constantinopolul.

Toate taxele vamale prevăzute în privilegiile lui Petru Aron urmau să se plătească în « groși », moneta națională moldovenească, și numai negustorii cari se duceau « la Tătari » și cei ce veneau din « Basarabia » (Muntenia) plătiau taxele în « ruble de argint ». Aceste ruble nu erau pe vremea aceea monete propriu zise, ci bucăți de argint, cari se socoteau cu cântarul.

Nu avem informații mai precise asupra « groșilor » moldoveni din timpul lui Petru Aron; cred însă că lui trebue să-i atribuim piesele de argint ce până acum au fost considerate drept monetele lui Petru Rareș [1]. Ținând seamă de evoluția monetăriei moldovenești, rezultă că Rareș nu a bătut monete, iar de altă parte stilul și tehnica monetelor ce i s'au atribuit lui se potrivesc mai bine pentru epoca lui Petru Aron. Comparând aceste monete cu ale lui Ștefan cel Mare, urmașul lui Petru Aron, constatăm o asemănare perfectă atât în privința formei literelor și a cercurilor perlate, cât și în privința execuției lor tehnice. Astfel, până la proba contrarie, persist a crede că aceste piese trebue atribuite lui Petru Aron, nu lui Petru Rareș.

De altfel « groșii » acești prezintă un tip particular, care cu oarecari modificări, a fost adoptat și de urmașul lui Petru Aron, Ștefan cel Mare:

Av † *PETRVS VOIDVODA* Stema Moldovei;

Rs. † *MONETA MOLDAVIE* Scut timbrat de o coroană și având în câmp o cruce ancorată. De o parte și de ceailaltă a scutului se află siglele: D. R.

Afară de groși ni s'au păstrat dela acest Domn și monete divizionare de argint, care au aceleași tipuri, dar sunt mai mici și anepigrafe.

Monetele lui Petru Aron sunt foarte rare și nu s'au găsit până acum decât incidental.

[1]) Cf. D. A. Sturdza, *Etym. magn.* cuvântul *ban* (tab. B. fig. 16).

16. ACTIVITATEA MONETARĂ A LUI ȘTEFAN CEL MARE

In lunga domnie a lui Ștefan cel Mare, pe urma întinselor relațiuni comerciale ale Moldovei cu țările vecine, traficul mare și mărunt de mărfuri și produse a sporit enorm, producând o circulație prodigioasă a bogățiilor.

In 1457 Domnul invită pe negustorii din Brașov să continue comerțul cu Moldova, iar în anul următor le dă un privilegiu comercial foarte avantajos. După

Ban dela Ștefan cel Mare

câțiva ani, la 1460, el confirmă și negustorilor din Lwow (Lemberg) vechiul privilegiu. In sfârșit în 1465 el cucerește Chilia anexând la Moldova din nou acest port important dela gurile Dunării, după ce avea Cetatea-Albă la mare. Astfel Moldova câștigă o situație comercială preponderantă în nordul Mării Negre.

Banii bătuți de Ștefan cel Mare nu sunt ușor de identificat. Este foarte curios că dela un Domn atât de important și care a lăsat un număr atât de mare de monumente de tot felul, nu s'a găsit până acum niciun tezaur monetar, care să-i fixeze cu deplină siguranță monetele. Și este tot atât de curios, cum de nu există în analele sau cronicile contemporane nici o amintire relativă la monete, atât în vremea lui Ștefan cel Mare, cât și a celorlalți Domni moldoveni. Astfel suntem nevoiți să recurgem pentru identificarea monetelor acestui mare Domn, la dovezile ce le putem scoate din studiul pieselor ce au fost găsite izolat și care tocmai pentru aceasta nu pot fi absolut sigure.

Am văzut că Petru Aron, înaintașul lui Ștefan cel Mare, a introdus în monetăria moldovenească un tip nou: scutul încoronat având în câmp o cruce ancorată. Acest tip l-a împrumutat dela o serie de dinari ungurești contimporani (Rethy *Corpus nummorum Hungariale* Nr. 190 A tab. 12).

Ștefan cel Mare pe lângă acest tip, mai introduce unul împrumutat dela ultimii «ducați» munteni, bătuți de Vladislav II (1447—1456).

Primul tip este caracterizat printr'o cruce dublă pusă în scutul de pe revers, și deci îl vom numi: tipul cu crucea dublă; al doilea este caracterizat printr'un scut alcătuit la fel ca cel de pe monetele muntene mai noui, și deci îl vom numi: tipul nou muntean.

Monetele cu cruce dublă se prezintă astfel: *av.* + *MONETA MOLDAVie*. Stema Moldovei; *rs.* ✱ *STEFANUS VOIEVoda*. Scut având în câmp o cruce dublă ancorată.

Pe lângă monetele cu legendă, acest tip are și piese anepigrafe mai mici. Ele sunt de două specii: unele jumătăți și altele sferturi. Ele au uneori, pe revers, o rozetă deasupra scutului și o siglă la o margine a lui (Sturdza, *Etym. magn.* III cuv. *ban*, tab. B 9—10).

Dat fiind că dinarii ungurești cari prezintă acest tip n'au circulat decât până în anul 1457, primul an de domnie al lui Ștefan cel Mare, s'ar putea emite ipoteza, că piesele cu cruce dublă sunt cele dintâi monete bătute de acest Domn moldovean.

Monetele de tip nou muntean au pe față tot stema Moldovei și legenda +*MONETA MOLDAVIE*; iar pe revers un scut despicat, având în primul cartier o cruce deasupra unei rozete, iar cartierul al doilea

Ban dela Ștefan cel Mare

fasciat; legenda: +*STEFANVS VOIEVODA*.

Și acest tip are piese anepigrafe, cu o cruce deasupra scutului de pe revers și o siglă la marginea lui. (Sturdza *l. c.* B. 13).

De sigur că Ștefan a avut ocazia să cunoască monete muntene de acest tip în timpul când a petrecut ca refugiat la curtea lui Vlad Țepeș. Va fi găsit el unele exemplare și mai târziu când a cucerit Muntenia dela Radu cel Frumos (1474) și va fi adoptat tipul lor?

Și va fi bătut el monetele moldovenești cu acest tip pentru ca să le poată introduce cu ușurință și în Muntenia cucerită și obișnuită cu acest tip monetar? Iată chestiuni la cari în starea actuală a cunoștințelor nu se poate răspunde.

Monetele lui Ștefan cel Mare se deosibesc de vechile monete moldovenești și prin faptul că le sunt inferioare și ca mărime și ca greutate.

De altfel încă Petru Aron n'a mai păstrat mărimea obișnuită a groșilor moldoveni (20 mm. în diametru), ci a bătut groși de dimensiunea dinarilor (16—17 mm.). Sub Ștefan cel Mare dimensiunea lor se reduce și mai mult: au abia 14 mm. în diametru. In schimb, argintul din care sunt făcuți este de calitate foarte

Ban dela Ștefan cel Mare

bună, iar modul cum sunt executați îi pune printre cele mai artistice monete românești.

Dacă ținem seamă de faptul că dela Petru Aron mărimea și greutatea groșilor moldoveni s'au redus, și că tipul lor s'a apropiat tot mai mult de acela al dinarilor ungurești sau munteni («ducații» munteni începând cu ai lui Radu I Basarab sunt echivalenți cu dinarii ungurești), suntem în drept să credem că Domnii Moldovei au urmărit ca și cei ai Țării Românești, să pună de acord groșii cu dinarii ungurești, pentru a înlesni transacțiile comerciale cu orașele săsești din Transilvania.

Folosul acestei reforme monetare s'a văzut desigur în epoca din urmă a domniei lui Ştefan cel Mare, când după căderea Chiliei şi Cetăţii Albe în mâinile Turcilor, comerţul pe mare a decăzut, iar în urma conflictelor continue cu Polonii relaţiile cu Liovul au slăbit şi ele cu totul. In aceste împrejurări negoţul cu Braşovul şi cu Bistriţa a devenit foarte activ, favorizat de sigur şi de egalizarea groşilor moldoveni cu dinării ardeleni.

17. BOGDAN III ŞI ŞTEFĂNIŢĂ

Nici monetele primilor doi urmaşi ai lui Ştefan cel Mare, Bogdan III şi Ştefăniţă, nu pot fi identificate cu siguranţă, deoarece ne lipsesc mijloacele necesare, iar tezaurele cunoscute nu pot da nici o indicaţie în acest sens. Pentru identificarea lor, trebue să ne mulţumim deocamdată cu elementele ce le poate oferi studiul comparativ cu celelalte monete româneşti şi străine.

De altfel se pare că activitatea monetăriei moldoveneşti în timpul lor a fost neînsemnată. Turcii acaparând treptat comerţul Mării Negre, au înlăturat cu totul monetele moldoveneşti din transacţiile mai mari şi le-au înlocuit cu *asprii* lor de argint. Faptul acesta a contribuit de sigur la reducerea stocurilor de monete ce urmau să se bată în atelierul din Suceava. De altă parte, politica economică pe care cei doi Domni au dus-o faţă de Polonia, a făcut ca şi relaţiile comerciale cu această ţară să se reducă foarte mult, şi astfel să se restrângă şi din această cauză cantitatea de monete. In sfârşit şi în comerţul cu oraşele săseşti din Transilvania, care era mai activ, se întrebuinţau acum mai mult asprii turceşti, ceea ce făcea iarăşi inutilă o activitate mai întinsă a monetăriei moldoveneşti.

Toate aceste împrejurări arată că monetele bătute de Bogdan III şi Ştefăniţă nu puteau avea decât o circulaţie foarte redusă şi o valoare comercială neînsemnată.

Piesele ce ni s'au păstrat dela aceşti Domni confirmă această stare de lucruri, căci deşi ar trebui să

Groş dela Bogdan III

fie de argint, ele sunt în realitate de aramă şi acoperite numai cu o foaie subţire de argint. Ca mărime aceste monete se apropie de groşii vechi moldoveneşti dela premergătorii lui Ştefan cel Mare. Ca tip sunt identice cu monetele acestuia care au pe revers crucea dublă. Legendele lor sunt totdeauna slave.

Monetele lui Bogdan III se prezintă astfel: *Av* † ιω богдан воевода гос Stema Moldovei; *rs* † подар земли молдавскои Scut având în câmp o cruce dublă. (Inscripţia de pe avers se întrerupe la toate în mijlocul cuvântului господар care se continuă apoi pe revers. Pe lângă piese mari există şi mici anepigrafe.

Monetele lui Ştefăniţă sunt la fel cu ale lui Bogdan III, cu singura deosebire că stema Moldovei de pe avers este pusă într'un scut. *Av.* † ιω стефана воевода * госпо Scut cu stema Moldovei; *rs.* дар * земли молдавскои Scut având în câmp o cruce dublă (fig. 2). Şi aci cuvântul господар este pus parte pe avers, parte pe revers. De asemenea există şi piese mici anepigrafe.

Atât D. A. Sturdza cât şi alţi numismaţi au emis părerea că şi Petru Rareş şi Ştefan Lăcustă au bătut

Ban dela Ştefăniţă

monete. Nimic nu poate îndreptăţi această părere. Căci, mai întâi, nu avem piese pe care să le putem atribui cu siguranţă acestor Domni, iar apoi situaţia economică şi financiară a Moldovei era atunci de aşa natură, încât nu permitea baterea de monete proprii.

Muntenia ajunsese încă mai dinainte într'o situaţie identică, şi de aceea acolo activitatea monetăriei naţionale încetase după întâia jumătate a veacului XV. Iar Transilvaniei i s'a creat o soartă asemănătoare, după ce Turcii au cucerit Ungaria (1526). Când sultanul Soliman II ocupă şi cetatea Tighina dela Petru Rareş (1538), noi Românii eram de toate părţile înconjuraţi de Turci şi de Tătari, aşa că sultanii pot să nu ne mai respecte nici autonomia politică, nici pe cea economică. Urmarea din punct de vedere monetar a fost că orice activitate monetară a încetat.

In astfel de împrejurări monetele turceşti au putut cuceri în mod definitiv pieţele noastre. Un document dela regele unguresc Vladislav II arată, că încă pe la

Groş dela Ştefăniţă

1505 asprii turceşti deveniseră moneta curentă în comerţul dintre cele trei ţări româneşti, şi când regele a căutat să-i înlăture din Transilvania, Braşovenii şi Sibienii au protestat, susţinând că în cazul acesta comerţul lor cu Muntenia şi Moldova ar înceta şi ei ar sărăci [1]).

---

[1]) Moisil Const., *Contribuţiuni la istoria monetăriei vechi româneşti*, în Buletinul Societ. Numism. Rom. (1415) p. 26 urm.

18. MONETELE DIN TRANSILVANIA ŞI BANAT

Voevodatul românesc al Transilvaniei, de şi a fost cucerit de regii Ungariei prin veacul al XII-lea, şi-a păstrat totuşi o situaţie politică autonomă, iar din punct de vedere economic n'a avut legături cu Ungaria decât mult mai târziu. De aceea monetele regilor arpadieni n'au circulat în Transilvania decât în număr foarte redus şi niciun tezaur de astfel de monete nu s'a găsit până acum în pământul acestei ţări.

De altfel, situaţia monetară a Ungariei a fost atât de rea în veacurile XII şi XIII, încât chiar acolo s'au introdus monete străine, ca dinarii de Friesach, despre care am amintit mai sus, sau pfenigii de Viena şi ai episcopului de Salzburg. Astfel de monete au circulat şi în Transilvania şi în Banat, unde s'au găsit în cantităţi mari.

După marea năvălire a Tătarilor din 1241 încep să intre în Transilvania şi Banat *dinarii banali*, bătuţi de banii Slavoniei şi ei rămân, pentru multă vreme, moneta curentă în aceste provincii. Aceşti dinari au fost apoi imitaţi şi de regii Ungariei şi aceste imitaţii s'au numit *banali regali (banales regales)*, nume care dovedeşte în mod evident sensul de «monetă» pe care îl primise cuvântul «banal» sau «ban».

In acelaş timp regele Bela IV, a încercat să înfiinţeze o monetărie în Banat, dând cavalerilor teutoni pe care-i stabilise acolo în 1247, dreptul de a emite monetă. Aceştia însă n'au putut face uz de acest drept, căci n'au stat decât prea puţin în Banat.

Abia după urcarea pe tronul Ungariei a regelui Carol Robert din dinastia de Anjou, s'a îndreptat situaţia monetară în Transilvania şi Banat şi monetele au început să circule în cantităţi mai mari în aceste provincii.

Carol Robert a înfiinţat o monetărie la Sibiu (1325) şi apoi alta la Cluj, în care se băteau mai ales dinari după modelul banilor slavoni (banali regali), cum şi piese divizionare numite *oboli*. Aceste monetării au satisfăcut cererile de bani necesare comerţului şi transacţiilor zilnice din regiunile de care vorbim şi în parte şi din Ţara Românească, făcând ca populaţia să dispună de numerar suficient.

Dar Carol Robert s'a îngrijit şi de monetăria Ungariei şi a introdus acolo şi monete mai mari. Astfel el a bătut pentru prima oară în Ungaria monete de aur, numite *floreni*, imitate după cele din Florenţa, care aveau ca tip monetar o floare de crin. Deasemenea a bătut şi monete mari de argint, numite *groşi* care erau imitate după groşii din Boemia.

Şi aceste piese noui s'au introdus în Transilvania şi Banat şi de aici au trecut şi în Ţara Românească şi în Moldova. In special florenii de aur au devenit tot mai mult moneta preferată în tranzacţiile mari din aceste principate, ca şi în Transilvania şi Banat. Numele sub care circulau la noi era cel de *galbeni ungureşti* sau prescurtat *unghi*.

Speciile monetare menţionate mai sus au circulat în Transilvania şi Banat până în veacul al XVI-lea, când Ungaria, transformată în paşalâc turcesc, n'a mai bătut monetă.

Când în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea Domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei au început să bată monete proprii, acestea s'au introdus, prin mijlocirea comerţului, şi în Transilvania şi mai puţin în Banat.

Dealtfel, relaţiile comerciale între aceste ţări româneşti s'au intensificat în veacurile următoare şi din această cauză şi monetele care se băteau ori circulau în Transilvania, au intrat şi în Principatele Române.

Situaţia aceasta a durat până pe la 1500, când din cauza orientării noui pe care a primit-o comerţul nostru după cucerirea Constantinopolului de Turci, atât monetele româneşti cât şi cele ungureşti au fost înlocuite treptat cu monete turceşti.

19. INVAZIA MONETELOR STRĂINE

După cum se arată mai sus, două evenimente petrecute în prima jumătate a veacului al XVI-lea au avut o influenţă decisivă pentru soarta monetăriilor noastre şi pentru circulaţia monetară dela noi. Aceste evenimente au fost: cucerirea Ungariei de Turci şi transformarea ei în paşalâc (1526—1541) şi ocuparea cetăţii Tighina de pe Nistru (1538).

Prin aceasta se crează ţărilor româneşti o situaţie nouă, căci ele sunt acum înconjurate de toate părţile de Turci: la Dunăre, la Tisa şi la Nistru.

Urmările acestei situaţii s'au produs numaidecât: deoparte Turcii nu mai respectă autonomia ţărilor noastre, de altă parte ei le subjugă din punct de vedere economic, monopolizând treptat întreg comerţul lor de export. Iar de această stare de lucruri s'a resimţit în primul rând circulaţia monetară, prin faptul că s'au introdus la noi în cantităţi tot mai mari monetele folosite în comerţul turcesc (levantin) care au cucerit în foarte scurt timp pieţele noastre, înlăturând atât monetele naţionale, cât şi monetele străine ce intraseră prin relaţiile comerciale cu ţările vecine.

Cele dintâi monete străine pe care le-a introdus comerţul levantin la noi au fost *asprii turceşti*, cari se emiteau în cantităţi enorme de către atelierele monetare înfiinţate de Turci în regiunile miniere din Peninsula Balcanică, regiuni care şi în antichitate au fost centre importante de activitate monetară. Bătuţi din argint bun, având dimensiuni mici şi o formă rotundă neregulată, asprii erau lipsiţi de tipuri monetare şi nu aveau decât legende în limba turcă, atât pe faţă cât şi pe revers. Cu toate acestea fiind impuse de comerţul levantin, aceste monete s'au răspândit într'o măsură extraordinar de mare în tot răsăritul Europei, devenind monete de mare circulaţie în ţările din basinul Mării Negre. La noi în tot cursul veacului al XVI-lea, socotelile curente se fac în aspri, chiar când sumele sunt exprimate în monete de aur (ducaţi) ori în monete mari de argint (taleri), iar plăţile efective se fac în cantitate corespunzătoare de aspri.

Dar tocmai din cauza expansiunii lor, asprii au început spre sfârşitul acestui veac să se deprecieze. Argintul din care erau bătuţi a început să fie amestecat cu tot mai mult metal inferior, iar dimensiunile pieselor s'au redus şi ele. Astfel, la un moment dat, asprii au ajuns să aibă valoarea dinarilor ungureşti contemporani, emişi de arhiducii austriaci în calitate de regi ai Ungariei şi fabricaţi dintr'un argint de proastă calitate. Amândouă aceste monete depreciate au circulat un timp ca monete mărunte în ţările noastre şi se găsesc adeseori laolaltă în depozitele monetare dela sfârşitul veacului al XVI-lea şi prima jumătate a veacului al XVII-lea.

Tot în acest timp se introduce la noi şi o altă monetă turcească de argint: *paraua*, care la început a valorat 3 aspri, iar după 1670 patru aspri.

In Moldova au intervenit şi alte monete mărunte, foarte asemănătoare cu asprii. Acestea erau aşa numiţii *denghi* bătuţi de marii duci de Moscova. Aveau ca şi asprii o formă neregulată, dar reprezentau pe faţă pe marele duce călare, iar pe revers aveau o legendă rusească.

Monete de argint mai mari, care s'au introdus la noi în acest timp, au fost *piesele de trei groşiţe* bătute de regii Poloniei. In Moldova şi Ţara-Românească li se spunea *potronici*, mai târziu *costande*; în Ardeal purtau numele de *duce*.

Cele mai mari monete de argint introduse la noi în veacul al XV-lea au fost *talerii*. Cei emişi de împăraţii austriaci se numeau *taleri imperiali*. Mai târziu, numele acesta s'a dat tuturor talerilor germani. Spre sfârşitul acestui veac au intrat în ţările noastre şi *talerii olandezi*, cari din cauza tipului de pe revers, care înfăţişa un leu ridicat în două labe, se numeau şi *lei*. Ei s'au încetăţenit atât de mult la noi, încât au devenit mai târziu moneta noastră naţională. In special leul a fost pus în relaţie de valoare cu paraua, socotindu-se un leu 40 de parale.

Dintre subdiviziunile talerului au circulat la noi mai ales *orţii*, cari valorau un sfert de taler.

Cât priveşte monetele de aur, circulau la noi încă de mult galbenii ungureşti, numiţi şi *ughi*, şi ducaţii veneţieni numiţi *zloţi tătăreşti* sau *vinetici de aur*. Ei au continuat să circule şi în epoca de care ne ocupăm. Insă nu totdeauna monetele de aur erau efective, ci adeseori sub numele lor se înţelegea o cantitate corespunzătoare de monete de argint. De aceea găsim în documente expresii ca acestea: «o sută de zloţi în aspri», sau «o mie de galbeni de bani» sau «24 taleri de bani mărunţi», etc. Piesele cele mai mici se numiau *bani*.

Sumele mari nu se socoteau în piese de aur sau de argint, ci în *pungi* de câte 500 de piese, sau *poveri* de câte 2000 de piese.

20. ULTIMELE MONETE NAŢIONALE MOLDOVENEŞTI. FALSIFICĂRI MONETARE

Faţă de invazia atât de mare a monetelor străine amintite mai sus, invazie provocată de noua orientare a comerţului levantin, emiterea de monete naţionale româneşti devenea o imposibilitate. Deaceea, nu numai Domnii Ţării Româneşti, cari încetaseră de mult de a bate monete proprii, s'au abţinut dela orice încercare de a reînfiinţa monetăria naţională, dar şi Domnii Moldovei, cari bătuseră monete până la 1527 au trebuit să înceteze activitatea monetară şi numai câţiva dintre dânşii mai încearcă să emită monete proprii, dar în cantitate foarte redusă. In schimb, principii Transilvaniei, cari numai de curând deveniseră vasali Turcilor şi erau mai aproape de Austria, au putut să pună în funcţiune vechile monetării din Cluj şi Sibiu şi să folosească şi monetăria din Baia-Mare, aflătoare pe teritoriul Ungariei austriace. Astfel ei continuă să bată monete proprii, cel puţin dela 1538 înainte, în tot cursul veacului al XVI-lea şi al XVII-lea.

Pare însă foarte curios că speciile monetare care se emit de aceşti principi sunt mai ales ducaţi de aur şi taleri de argint şi numai rareori şi într'o măsură redusă monete mărunte: dinari şi oboli. De altă parte, circulaţia acestor piese pare a fi fost şi ea foarte restrânsă, căci nu se găsesc decât rar în tezaurele din ţările vecine. Toate acestea ar putea dovedi, că monetele de aur şi de argint ale acestor principi aveau o circulaţie locală şi serveau mai mult să simbolizeze autonomia ţării sau să tezaurizeze cantităţile de metal preţios ce posedau.

Căci, în realitate, după cum rezultă din documente şi din descrierile călătorilor, monetele care circulau în Transilvania erau aceleaşi monete străine, care aveau curs şi în Ţara Românească şi în Moldova.

Domnii moldoveni cari au încercat să bată monetă proprie în veacul al XVI-lea sunt următorii:

Alexandru Lăpuşneanu, care în anul 1558 a emis dinari de argint prost, după modelul dinarilor ungureşti. Ei prezintă pe faţă stema Ungariei având

Dinar dela Alexandru Lăpuşneanu

în centru blazonul Moldovei; legenda: ALEXANDER D.G.W.MOL.1558 *(Alexander dei gratia waiwoda Moldavie)*. Pe revers Maica Domnului cu pruncul în braţe şi legenda: PATRONA MOLDAW*(ie)*.

Despot-Vodă, care în anii 1562 şi 1563 a pus bazele unui întreg sistem monetar, compus din ducaţi de aur, taleri de argint şi dinari.

Primii emişi au fost dinarii din 1562 şi cari au un tip special: pe faţă capul laureat al lui Despot şi legenda PATRONA MOLDAWI*(e)*; pe revers, stema Moldovei şi legenda: IOHANN*(es)* D*(ei)* G*(ratia)* WAIVOD 1562.

In anul următor s'au bătut ducaţii, talerii şi groşiţele. Tipurile lor sunt influenţate de cele austriace: stema de pe revers atât la ducaţi cât şi la taleri este timbrată de o acvilă bicefală.

Ducaţii au pe faţă capul încoronat al Domnitorului şi legenda: HERACLIDIS . DESPOTE . PATRIS . PA[TR]IE . [15]63. Pe revers un scut scartelat, având în primul cartier un turn, în al 2-lea un pom

cu tulpina încolăcită de un șarpe; în al 3-lea un leu mergând spre dreapta și în al 4-lea un pește. Peste tot (în centru) capul de bour. Scutul este timbrat de o acvilă bicefală încoronată. Legenda: VINDEX . ET . DEFENSOR . LIBERTAT*(is)* PATR*(ie)*

Talerii au pe față bustul Domnitorului, încoronat și ținând în mâna dreaptă sabia, în stânga globul cruciger. Legenda: HERACLIDIS DESPOTE PA-

Dinar dela Despot Vodă (1562)

TRIS PATRIE . 1563. Pe revers un scut dublu scartelat (16 cartiere cu diferite figuri) având în centru stema Moldovei și timbrat de o acvilă bicefală. Legenda: VINDEX . ET . DEFENSOR . LIBERTATIS . PATRIE .

In sfârșit dinarii de tip unguresc, cari sunt copiați exact după dinarii lui Matei Corvinul și numai în

Talerul lui Despot Vodă

legendă poartă indicația că sunt bătuți de un Domn moldovean.

Deoarece domnia lui Despot-Vodă n'a ținut decât doi ani, sistemul său monetar nu s'a putut încetățeni și n'a fost adoptat de urmașii săi.

Ștefan Tomșa a bătut și el 1563 și 1564 dinari de tipul ultimilor dinari ai lui Despot.

Ioan-Vodă cel Cumplit a bătut o specie monetară

Accea de aramă dela Ioan Vodă cel Cumplit

cu totul deosebită de cele emise vreodată în Moldova. Mai întâi ea este de aramă, în diametrul de 23 mm și poartă numele de *accea*. Acest nume este traducerea turcească a cuvântului « aspru » (alb), deci cu totul nepotrivit pentru o monetă de aramă. De altă parte legenda este în limba română, scrisă cu litere cirilice și purtând data în cifre cirilice. Pe față se află capul Domnitorului și legenda: отец молдовеі; pe revers stema Moldovei și legenda: гхергіе молдовеі-акче; iar în câmp: з|пд (7081) = 1573. Ținând seamă de faptul că monetele acestea au fost emise în anul când Ioan-Vodă se pregătea de luptă contra Turcilor, suntem în drept să presupunem că au servit pentru plata mercenarilor Cazaci pe cari îi angajase Domnul

Ducat de aur dela Despot Vodă

moldovean. Iar fabricarea lor din aramă poate fi pusă în legătură cu monetele tătărești, care erau de acest metal și se întrebuințau și de Cazaci. Hereghia Moldovei, înseamnă monetăria sau bănăria Moldovei.

Ștefan Răzvan. Acest Domn a emis în anul 1595 monete de tipul pieselor polone de trei groșițe. Cum am văzut mai sus, monetele polone de acest fel circulau încă de mult în țările noastre, deci Răzvan-Vodă n'a făcut altceva decât a adaptat tipurile lor la monetele sale. Pe față ele au bustul lui Răzvan, încoronat, și legenda în românește și cu litere latine

Dinar dela Despot Vodă (1563)

amestecate cu cirilice: STEPH*(an)* BOIBOΔ . MOΔDOB .; pe revers legenda latină: GROS . ARGT | RIPR[RE]G MO | OΔDABIA (grossus argenteus triplex regni Moldavie). Sus, într'un cerc dublu, însoțit de doi trandafiri, stema Moldovei, iar jos stema monetarului polon Ian Dulski și anul 1595.

Faptul că în 1595 se bat monete moldovenești cu tipurile monetelor polone de trei groșițe, nu este în-

Piesă de trei groșițe dela Răzvan Vodă

tâmplător, ci o dovadă nouă de predominarea acestor monete în comerțul Moldovei. Și spre a-și asigura și mai deplin dominația monetară, Polonii au căutat, îndată ce Ieremia Movilă, partizan al lor, a putut ocupa tronul Moldovei, să-i impună în mod formal folosirea exclusivă a monetelor polone.

Deci în actul de confirmare a lui Ieremia Movilă din 1597, cancelarul Zamoisky după ce-i recunoaşte dreptul de a bate monete, îi impune ca piesele ce va emite să fie la fel cu cele polone *(ad instar monetae Poloniae)* şi să aibă acelaş titlu metalic şi aceiaşi greutate ca şi ele, spre a putea fi primite în Polonia şi în celelalte domenii ale regatului polon (Moisil Const., *Bănăria lui Dabija-Vodă*, p. 1).

Convenţia aceasta ne descoperă întru câtva situaţia monetară a Moldovei la sfârşitul veacului al XVII-lea. Domnii, deşi vasali ai Turcilor, nu-şi pierduseră dreptul monetar, căci altfel Polonii n'ar fi putut să-l recunoască lui Ieremia Movilă, fără a nemulţumi pe Turci. De altă parte, Polonii impunând Domnului moldovean să bată în bănăria sa monete polone, asigurau acestora circulaţia exclusivă în Moldova, ca şi cum ar fi fost monete naţionale.

Astfel, se stabileşte în Moldova în mod definitiv preponderanţa monetelor polone, care va dura până la sfârşitul veacului al XVII-lea, iar efectele ei s'au resfrânt şi în circulaţia monetară din Ţara Românească şi Transilvania, cari au trebuit să adopte şi ele în relaţiile comerciale, în mare parte, piesele polone de trei groşiţe, adică acelea care circulau mai mult şi în Moldova.

21. ANARHIA MONETARĂ: PREPONDERANŢA POLONĂ

Odată cu veacul al XVII-lea începe atât la noi, cât şi în cele mai multe ţări din centrul şi nord-estul Europei o perioadă de adevărată anarhie monetară, datorită numărului mare de specii monetare puse în circulaţie şi falsificării pe o scară întinsă a monetelor de mare curs.

Incă dela începutul acestui veac se înfiinţează atât

Medalia lui Mihai Viteazul

în statele Germaniei de Nord, cât şi în Polonia, o mulţime de bănării clandestine, numite «*clocitoare de bani*», care emit tot felul de monete de mare circulaţie, dar fabricate din argint amestecat cu foarte multă aramă. Capii acestor state au tolerat funcţionarea lor, căci le aduceau venituri însemnate, dar activitatea lor a fost dezastruoasă pentru ţările de origină a monetelor de mare circulaţie.

Prima lovitură s'a dat pieselor de trei groşiţe şi orţilor, care veneau din Polonia. Mai multe oraşe dela Marea Baltică, supuse Suedezilor (Elbing, Riga, etc.) au bătut cantităţi enorme de monete de acestea din metal inferior şi le-au introdus în Polonia, în schimbul monetelor de argint bun, care au fost astfel scoase din ţară. De altă parte, chiar în Polonia s'au înfiinţat monetării oficiale — ca cea din Bromberg — unde se băteau monete din metal inferior; iar prin oraşele de graniţă s'au înfiinţat bănării clandestine, care contribuiau şi mai mult la ruinarea monetară a Poloniei.

O altă lovitură s'a dat talerilor lei. Aceştia fiind ceva mai uşori decât talerii imperiali, au reuşit să câştige, mai ales în comerţul levantin, deci şi la noi, o circulaţie considerabilă. Atunci au început să fie falsificaţi pe o scară întinsă, mai ales de unii principi şi oraşe italiene, dar şi de monetării clandestine engleze, şi introduşi prin fraudă în imperiul otoman, de unde au trecut mai departe.

Astfel, în tot cursul acestui veac, Românii au fost nevoiţi să socotească în două feluri de monete: bune şi rele, suferind pagube enorme din cauza diferenţelor de curs.

Tot acum se introduce la noi o nouă specie monetară: *şilingul*. De origine nordică, şilingii s'au răspândit mai întâi în Polonia, odată cu urcarea pe tronul acestui regat a primului rege din familia de Wasa, Sigismund III (1587—1632), iar de acolo au trecut în Moldova, fiind folosiţi ca monete mărunte, bani. După numele lor polon «szelag», Moldovenii le-au spus *şalăi*.

Tocmai fiindcă erau foarte căutaţi ca monete mărunte, şilingii au fost şi ei falsificaţi pe o scară întinsă şi apoi introduşi în Polonia. In afară de oraşele suedeze, aceste monete au fost falsificate în mari cantităţi şi în Moldova, unde exista de asemenea o bănărie clandestină chiar în Suceava, capitala ţării.

De altfel informaţiile istorice ne descoperă, că în Moldova se falsificau bani poloni încă dela începutul veacului al XVI-lea, când monetăria oficială a Moldovei încetase de a mai funcţiona în mod regulat. Un act din 1526, dat de regele polon Sigismund I, interzice introducerea în Polonia a monetelor falsificate în Moldova, monete care erau bătute după modelul celor polone, căci prin importul lor se cauzează mari pagube statului. Poate şi spre a împiedeca emiterea de astfel de monete false, Polonii au impus lui Ieremia Movilă să adopte în mod oficial monetele polone şi să bată piese identice, şi ca titlu metalic şi ca greutate şi ca tip, cu cele polone. Cu toate acestea, se pare că operaţiunea falsificării a continuat, căci în 1620, când domnea Alexandru Iliaş în Moldova, Polonii se plâng Porţii că acesta permite să se fabrice bani poloni falsi în ţara lui.

Dar patruzeci de ani mai târziu, în timpul lui Dabija-Vodă (1661—1664) şi a urmaşilor săi până la 1668, avem ştiri sigure despre existenţa unei bănării clandestine în Suceava, organizată, se pare, de specialişti din serviciul statului polon şi autorizată de Domn, bănărie care a emis milioane de şilingi falsi poloni, suedezi şi germani, pe cari i-a exportat în Polonia. Lipsa de monetă măruntă suficientă a făcut ca aceşti şilingi falsi să fie foarte bine primiţi de

populaţia polonă şi lituană, care a plătit cu monete de aur şi de argint aceste piese [1].

Dar o astfel de monetărie pare a fi existat şi în Ţara Românească, la mănăstirea Snagov, lângă Bucureşti, unde s'au găsit de curând fragmente de tablă de aramă cu impresiuni monetare [2]. Tot în această monetărie s'au bătut probabil şi ultimele

Dinar dela Mihnea Vodă Radul (1658)

monete naţionale muntene: dinarii lui Mihnea-Vodă Radul din 1658. Aceştia au pe faţă bustul Domnului cu coroană pe cap şi sceptru în mâna dreaptă şi legenda: IO MICHAEL RAD*(olus)* D*(ei)* G*(ratia)* VAL*(achie)* TR*(ansalpine)* PR*(inceps)* şi în câmp data 1658; iar pe revers o acvilă bicefală şi legenda: SI DEVS NOBISCVM QVIS CO*(ntra)* NO*(s)*.

Nu trebue să uităm, că la noi intrau şi multe monete false — bani răi — din imperiul turcesc. Pe lângă leii olandezi de metal inferior, s'au introdus aşa numiţii *luigini* francezi de 5 bani, bătuţi la Monaco şi numiţi turceşte *limini*: apoi taleri turceşti *(gruşii)* falsificaţi la Genova.

Ungaria, ocupată de Turci, era deasemenea în acest timp un mare centru de falsificări monetare. Aici se fabricau în special monetele mărunte austriace, care aveau mare căutare şi care treceau în cantităţi mari la noi, constituind aşa numiţii *bani*.

Prin introducerea atâtor specii noui de monete, bune şi rele, care s'au adăugat speciilor care circulau încă din veacul al XVI-lea la noi, circulaţia monetară s'a complicat foarte mult, socotelile şi schimbul se făceau cu mare greutate, iar diferenţele de valută pricinuiau pagube însemnate tuturor. In astfel de condiţii era natural să se recurgă la tot felul de fraude, care constau mai ales în tăierea marginelor monetelor de aur şi de argint, spre a se lua o parte din metalul preţios şi deci la scăderea valorii metalice a pieselor bune.

In acelaş timp a luat un mare avânt şi meseria speculanţilor asupra schimbului şi valutei, a *zarafilor* cari din operaţiile de acest fel realizau beneficii importante.

22. ANARHIA MONETARĂ: PREPONDERANŢA AUSTRIACĂ

După ce Austria a cucerit dela Turci Ungaria şi Transilvania (1690), monetele ei s'au introdus în mod definitiv în aceste ţări, alungând pe toate cele de altă provenienţă; în acelaş timp, ele au trecut în cantităţi tot mai mari şi în principatele vecine. Prin aceasta s'a pus capăt anarhiei monetare din provinciile supuse Austriei şi s'a limitat numai la aceste din urmă două principate româneşti.

Expansiunea monetelor austriace a fost favorizată de faptul că Polonia era în acest timp în completă decadenţă monetară, deoarece regii din dinastia saxonă, August II şi August III, cari au domnit în această ţară cea mai mare parte din veacul al XVIII-lea, n'au emis decât prea puţine monete polone, şi au introdus monetele saxone, iar după ce Polonia a fost desmembrată (1794), ea a încetat cu totul orice activitate monetară.

De altă parte, Austria anexând la începutul acestui veac Ţările de Jos, a beneficiat de monetăriile lor, care emiteau monete de mare circulaţie: ducaţii şi talerii olandezi şi le-a utilizat în folosul ei.

Toate aceste împrejurări au contribuit ca Ţara Românească şi Moldova să cadă sub dominaţia monetară austriacă, pe măsură ce şi comerţul lor cădea tot mai mult sub influenţa Austriei.

Cele mai însemnate monete austriace care au circulat în veacul al XVIII-lea şi în prima jumătate a veacului al XIX-lea în aceste două principate sunt următoarele: *ducaţii de aur imperiali* şi *olandezi*, de valoare egală; dar cei dintâi se băteau şi în piese mari de 2, 5 şi 10 ducaţi — numiţi *lefţi* — cari se foloseau mai ales pentru salbe.

Dintre piesele divizionare de argint cele mai căutate erau *sfanţii* (Zwanziger) de 20 *creiţari*, cari au şi devenit moneta curentă în ţările noastre.

Dar pe lângă monetele austriace au intrat în această epocă şi numeroase specii de monete turceşti, a căror circulaţie era mult mai redusă însă. Printre ele cităm următoarele monete de aur: *hairghieaua* de 40 lei şi subdiviziunile ei de 20 şi 10 lei; *mahmudeaua*, care era de două feluri, *moale* (42 lei) şi *tare* (37 lei); *fundueul* (22 lei); *stambolul* (16 lei); *misirul* (15 lei); *nisfieaua* (12 lei) şi *rubiaua* (5 lei 35 parale). Iar de argint *piastrul*, care la început fusese identic cu talerul spaniol, dar s'a devalorizat repede din cauza metalului inferior din care s'a bătut. Numele lui vine dela coloanele — pilastrii — ce susţineau stema Spaniei de pe reversul talerilor spanioli. Apoi *icosarul*, piesă de 14 lei; *direclinul* la fel; *ricalul* (13 lei); *iuslucul* (8 lei şi 8 parale) etc. [1].

In sfârşit s'au mai introdus şi monete ruseşti, din care însă numai *rublele de argint* aveau o circulaţie mai întinsă.

Aceste monete străine, în număr atât de mare şi de valori atât de diferite, provocau dificultăţi imense nu numai în socotelile negustorilor, dar şi în ale vistieriei. Iar, de altă parte, prezentau diferenţe de curs foarte mari, încât specula ce se făcea cu schimbul lor nu cunoştea nici o margine. Fluctuaţiile cursului erau cu atât mai pronunţate şi mai numeroase, cu cât nu depindeau numai de bursele din capitalele ţărilor, ci şi de cele din oraşele de provincie, care aveau o mişcare

[1]) Moisil Const., *Băndăria lui Dabija Vodă* în Buletinul Societăţii Numismatice Române XII (1915) p. 5 şi urm. P. P. Panaitescu, *Date noi despre falsificări de monete polone în Moldova*, tot acolo XXVII—XXIX (1932—1934).

[2]) D-l Dinu Rosetti făcând acolo săpături a dat de resturile unui atelier monetar.

[1]) Se înţeleg leii vechi de câte 40 parale.

comercială mai activă, erau puncte vamale sau stațiuni de export.

Spre a pune oarecare ordine în acest haos monetar, guvernele Țării Românești și Moldovei s'au văzut nevoite să fixeze cursuri oficiale pentru schimbul tuturor monetelor, atât în capitalele țărilor, cât și în județe. Dar acest curs oficial era ținut în seamă numai în raporturile cu vistieria statului. Pentru transacțiile între particulari era « cursul pieții » pe care-l stabileau marii zarafi și marii negustori.

Lupta între diferitele monete se agrava în timpul ocupațiilor militare rusești și austriace, care au fost destul de numeroase și de îndelungate atât în veacul al XVIII-lea, cât și în prima jumătate a veacului al XIX-lea. Comandanții militari căutau de o parte să favorizeze monetele țărilor lor, de altă parte să înlesnească în gradul cel mai înalt schimbul, spre a putea obține cât mai ușor și mai repede furniturile de care aveau nevoie. In astfel de ocazii năpasta cădea totdeauna asupra monetelor turcești, care erau oprite de a mai circula sub diferite pretexte, iar prin aceasta atât vistieriile Principatelor, cât și deținătorii de monete turcești, sufereau pagube mari.

In schimb, monetele austriace fiind monete de mare circulație și de valoare internațională, erau folosite chiar de armatele rusești și se impuneau tot mai mult în cele două principate.

Astfel, în preajma anului 1830, când în urma păcii dela Adrianopol (1829), Rușii obținuseră protectoratul asupra Țării Românești și Moldovei, haosul monetar nu încetase definitiv, cu toate măsurile luate, dar în acest haos monetele austriace aveau circulația cea mai întinsă și cursul cel mai ridicat.

In legătură cu cele de mai sus, trebue să menționăm, că cu prilejul ocupației militare rusești dintre 1769—1774, s'au emis de către comandamentul acestor armate, monete speciale de aramă, într'o bănărie improvizată la Sadagura (lângă Cernăuți). Ele aveau pe față stemele unite ale Moldovei și Țării Românești, iar pe revers indicația valorii. Pe piesele mici: 1 para = 3 dengi, pe cele mari: 2 parale = 3 copeici. Deci aceste valori erau în legătură atât cu monetele turcești cât și cu cele rusești. N'au circulat însă decât până la retragerea armatelor rusești (1774).

23. EPOCA REGULAMENTULUI ORGANIC: APOGEUL PREPONDERANȚEI MONETARE AUSTRIACE

Primele măsuri serioase în scopul de a stăvili măcar parțial anarhia monetară au fost luate de Regulamentul Organic al Țării Românești în 1831 și de cel al Moldovei în 1832.

Primul prevede la art. 65, că bugetul Statului se va calcula în « galbeni împărătești sau olandezi, socotiți câte 14 sfanțihi unul sau lei 31½, *luându-se acest preț de acum al galbenilor și al sfanțihilor drept temeiu nestrămutat al cursului monetelor pentru toate daraverile ce urmează între cea din lăuntru circulație a Valahiei, după intrinseca prețuire ce va avea fiecare prețuire de monetă* ».

Al doilea spune la art. 81: « Prețul tuturor monetelor de aur sau de argint, ce vor intra în Moldova, se va statornici după a lor de sine curată și adevărată valoare, potrivit cu cea a galbenului de Olanda... în preț de 3½ lei galbenul sau 14 sorocoveți, după cursul de astăzi al galbenului și al sorocovățului. *Această prețuire va fi de temeiu nestrămutat al cursului monetei în toate luaturile și alișverișurile din lăuntru ale Moldovei* ».

Totodată, în regulamentul organic al Țării Românești, în capitolul intitulat « Inceputuri de unire mai de aproape între amândouă prințipaturile », se prevede la art. 375: « Monetele vor avea acelaș curs și aceleași prețuri în amândouă prințipaturile întocmai după coprinderea art. 65 ».

Din aceste dispoziții ale celor două regulamente rezultă, că ele recunoșteau aceleași monete etalon, în amândouă principatele, adică pentru aur, ducatul austriac sau olandez — de egală valoare — iar pentru argint: sfanțul austriac (căci « sorocovățul » amintit în Moldova este sfanțul care acolo avea numele de sorocovăț.

Este interesant de observat cu acest prilej, că deși regulamentele organice au fost întocmite în timpul ocupației rusești și au fost aprobate de guvernul rusesc, cu toate acestea ele nu fixează ca etaloane monete rusești, ci monete austriace. Dovada cea mai evidentă de situația preponderantă ce o aveau monetele austriace la noi și recunoașterea acestei superiorități de către însăși legiuirile organice ale principatelor, este consacrarea apogeului la care ajunsese această preponderanță.

După cum rezultă din tabelele de curs monetar stabilite în urma punerii în aplicare a regulamentului organic în amândouă țările, piesele care aveau circulație mai întinsă în comerțul lor, și deci care trebuiau cotate conform dispozițiunilor noui, erau următoarele: de aur, galbenul împărătesc, iuzlucul, ichilicul și rubieaua; de argint, croutalerul (sub care se înțelegea și talerul austriac (zgripțorul) și cel spaniol (colonatul sau stâlparul), sfanțul, rubla și icosarul vechiu și nou.

Spre a se putea stabili în mod precis cursul fiecăreia din aceste monete, s'au numit încă dela început comisii de bancheri, care au făcut analizele metalului fiecărei categorii de monete, stabilindu-i titlul, greutatea și valoarea intrinsecă, iar pe baza raportului acestor comisii, visteriile Țării Românești și Moldovei care acum au început a se numi Ministere de Finanțe —le-au fixat cursul. Această operație se va repeta de acum înainte în fiecare an, întrucât cursul fixat de regulamente în 1831 și 1832, nu era niciodată conform cu realitatea, dat fiind că în decursul timpului valoarea aurului a crescut, iar de altă parte valoarea monetelor mărunte a suferit o scădere. In acelaș timp, valuta noastră era legată de cursul monetar dela Constantinopol — în ce privește monetele turcești de aur și de argint — și fluctuațiile cursului din capitala imperiului turcesc se resfrângeau și asupra celui dela noi.

In sfârșit, valoarea stabilită de regulamentele organice pentru ducat și sfanț nu se putea impune și transacțiilor ce se făceau în orașele de provincie,

mai ales în porturile Galaţi, Brăila, Giurgiu, unde valuta se fixa de comerţul internaţional.

Toate acestea au contribuit ca măsura de stăvilire a anarhiei monetare luată de regulamentele organice să nu poată fi aplicată decât pe o scară redusă şi numai în raporturile cu Ministerul de Finanţe, pe câtă vreme comerţul şi particularii se conduceau după cursul pieţii, care era totdeauna mult superior celui oficial.

O dificultate foarte serioasă în acţiunea pentru fixarea cursului monetelor consta în faptul, că monetele în care se exprima valoarea pieselor străine, adică leul şi paraua, nu erau monete reale, ci monete de cont, prin urmare fără valoare intrinsecă. Deci fluctuaţiile schimbului erau din această cauză mult mai arbitrare şi la discreţia speculanţilor cari puteau ridica sau scădea după plac valuta.

De aceea toţi economiştii noştri din acel timp erau de părere, că singurul mijloc de a se pune capăt anarhiei monetare este monetizarea leului, adică transformarea lui într'o monetă reală [1]).

Dar până să se poată înfăptui această reformă importantă, s'au încercat alte remedii.

Astfel Mihail Sturza, Domnul Moldovei (1834—1848) a încercat mai întâiu să înlăture cu totul leul acesta de cont, ceea ce însă n'a putut face [2]). Apoi a introdus aşa numitele «pietre-blanc», ponduri de bronz reprezentând greutatea galbenului austriac sau olandez; a piesei de 2 galbeni (dublon); a piesei de 2 galbeni turceşti (lira); a rubielei; a jumătăţii de pol imperial rusesc; a irmilicului, etc. [3]). Cu ajutorul acestor greutăţi se putea verifica uşor dacă monetele de aur au valoarea exactă şi deci se putea întru câtva pune capăt fraudei, care consta în extragerea unei cantităţi de metal din piesele de aur, prin tăiere meşteşugită a marginilor.

De altfel, spre a se asigura contra fraudelor de tot felul, se făcuse obiceiul ca în scrisorile comerciale, în chitanţe şi contracte unde se specificau sume de bani, să se precizeze exact nu numai felul monetelor, dar şi starea lor reală.

24. CUZA VODĂ ŞI MONETA NAŢIONALĂ. PRIMA LEGE MONETARĂ SUB CAROL I

Necesitatea de a se emite o monetă naţională, care să pună capăt anarhiei şi pagubelor, a fost înţeleasă de Domnul care a reuşit să înfăptuiască la 1859 unirea celor două principate şi apoi să le contopească la 1862 într'un singur Stat, România.

Incă în Iulie 1859, Cuza Vodă a încheiat, prin intermediul consulului francez, Victor Place, un mare prieten al Românilor, o convenţie cu monetăria din Paris, în vederea baterii de monete naţionale româneşti, iar în Mai 1860 s'a făcut şi contractul necesar. Amintim în treacăt că, cu acest prilej, Cuza Vodă s'a gândit chiar la înfiinţarea unei monetării naţionale în Bucureşti.

Conform contractului încheiat cu monetăria franceză, unitatea monetară a României urma să fie o piesă de argint de 5 gr. numită *român* (cum era în Franţa, francul), iar sistemul monetar întreg consta din piese de aur de 20, 10 şi 5 *români*; piese de argint de 5, 2, 1 şi ½ români şi piese de bronz de 10, 5,2 şi 1 parale (sutimi?) [1]).

Executarea acestui contract depindea însă de un împrumut pe care Victor Place îl negocia pe piaţa Parisului [1]). Cum însă împrumutul negociat n'a fost aprobat de parlamentul românesc, odată cu el a căzut şi proiectul de reformă monetară. De altfel, chiar dacă împrumutul s'ar fi aprobat, Domnul ar fi avut de sigur mari dificultăţi cu Poarta Otomană, care nu i-ar fi permis emiterea de monete naţionale. Astfel de dificultăţi a avut mai târziu (în 1867) Carol I, când s'a făcut prima lege monetară şi s'a reînceput baterea de monete naţionale.

Cu toate acestea, Victor Place, cât a stat la Paris, a lăsat să se întocmească desenurile pentru viitoarele monete româneşti şi monetăria de acolo a şi executat câteva probe de monete de bronz, pe care le-a trimis în România. Din acestea se cunoaşte până acum numai una: proba monetei de 5 parale din 1860 [2]). Se pare însă, că insuccesul împrumutului nu l-a descurajat pe Cuza Vodă, căci mai avem o probă a unei monete de 5 sutimi din 1864, ceea ce însemnează că el încerca mereu să găsească momentul nimerit ca să realizeze această reformă.

Nu i-a fost dat totuşi să o înfăptuiască. Prima lege monetară s'a votat abia la 1867 sub Carol I, ministru de finanţe fiind Ion Brătianu. De astă dată, monetei naţionale i s'a dat numele tradiţional de leu. Insă din cauza protestului Porţii Otomane nu s'au putut emite decât monete de aramă (de 10, 5, 2 şi 1 bani), iar cele de aur (de 20 lei) şi de argint (de 1 leu) s'au emis abia după reînfiinţarea monetăriei naţionale din Bucureşti, la 1870.

C. m.

[1]) Zane G., *Economia de schimb în principatele române*, Bucureşti 1930 p. 143 urm.; unde este discutată pe larg această problemă.

[2]) *Ibidem* p. 148 urm.

[3]) Severeanu G. Dr., *Greutăţile monetare din Moldova* în Buletinul Societ. Numism. Rom. II (1905) p. 14 urm.; Roşu I. *Monete şi greutăţi româneşti*, ibidem XX (1925) p. 22 urm.

[1]) Iorga N., *Banii lui Cuza Vodă*, în Buletinul Societ. Numism. Rom. XVIII (1923) p. 65 urm.; Moisil Const, *Cu privire la banii lui Cuza Vodă*, *ibidem* p. 98 urm.

[2]) Emerit M. *Victor Place*, Bucureşti 1931 p. 98 urm.

TIMBRELE POŞTALE ROMÂNEŞTI

Trecuseră 16 ani de când Roland Hill descoperise în Anglia sistemul de francare a scrisorilor printr'un timbru mobil, sistem care simplificând formalităţile de plată a transportului, avea să dea poştelor un avânt excepţional şi, la 12 Noemvrie 1857, o comisiune întrunită la Iaşi hotăra introducerea timbrelor

poştale mobile, de 27, 54, 81 şi 108 parale în tot cuprinsul Moldovei. Ele aveau putere circulatorie numai în cuprinsul acestui principat.

Imprimate cu mijloace primitive, cu ajutorul unei ştampile de mână, în coli de 16 bucăţi, aceste timbre reprezintă un cap de zimbru, vechea stemă a Moldovei, şi cuvintele « Porto scrisorei » sub care se află cornul poştal şi valoarea, totul într'un cerc.

Ele sunt cunoscute în lumea filatelică sub denumirea de « cap de bou ».

Numărul timbrelor imprimate a fost de 6.016 exemplare de 27 parale, 10.016 de 54, 2.016 de 81 şi 6.016 de 108. Din acestea au fost vândute numai 3.691 bucăţi de 27, 4.772 de 54, 709 de 81, şi 2.584 de 108 parale.

După retragerea lor din circulaţie şi unificarea poştelor în principate, timbrele rămase nevândute au fost transportate la Bucureşti şi depozitate în vechiul local al poştei din strada Doamnei unde, după câtva timp, au fost distruse prin ardere.

La 5 Noemvrie 1858, aceste patru valori au fost înlocuite cu o nouă serie de trei valori: 5,40 şi 80 parale, de data aceasta de formă dreptunghiulară cu aceleaşi inscripţiuni, în litere latine.

Timbrul de 5 parale a fost emis pentru francarea ziarelor, cele de 40 şi 80 parale fiind destinate scrisorilor.

Emisiunea a fost şi de astădată restrânsă şi anume: 960 bucăţi de 5 parale, 7.040 de 40 şi 2.816 de 80.

Ca şi timbrele « cap de bou » acestea au fost imprimate cu mâna, pe hârtie albăstruie, în coli de câte 8 bucăţi.

La 23 Iunie 1859 aceeaşi emisiune este imprimată pe hârtie albă, tirajul fiind de 7.136 exemplare de 5, 21.472 de 40, şi 11.264 de 80 parale.

Cu unificarea poştelor din Moldova şi Muntenia sub o singură direcţiune prin Decretul Nr. 527 din 25 Iulie 1892, taxele din Moldova devin obligatorii

şi pentru Muntenia, şi o nouă serie fu pusă în circulaţie purtând, pentru prima oară, întrunite stemele celor două Principate.

Noile timbre poştale au formă patrată cu colţurile tăiate, şi sunt de 3 feluri: de 3 parale, galbene, pentru foile tipărite; 6 parale, roşii, pentru scrisorile loco, şi 30 parale pentru scrisori destinate a circula în cuprinsul principatelor.

La început aceste timbre au fost imprimate cu o mică presă de mână în coli de 32 exemplare, până în anul 1864 când, cumpărându-se o presă perfecţionată, imprimarea lor s'a continuat în coli de 40 exemplare fiecare.

Aceste timbre au rămas puţin timp în circulaţie, fiind retrase la 10 Ianuarie 1865 şi înlocuite cu o nouă serie de trei valori cu efigia Domnitorului Alexandru Ioan Cuza: 2 parale galben, 5 parale albastru, şi 20 parale roşu.

Confecţionate în atelierul de litografie Sander din Bucureşti, nouile timbre fură imprimate în coli de 192 bucăţi, cele de 2 şi 5 parale, şi de 200 bucăţi, cele de 20 parale.

Pietrele litografice însă se deteriorară curând şi, ca urmare, imprimeria din Bucureşti confecţionă o nouă serie compusă din aceleaşi trei valori însă de un desen diferit, datorit gravorului francez Duloz.

Aceste noui timbre n'au mai fost puse în vânzare, deoarece la 23 Februarie 1866 Domnitorul Cuza abdică, şi două luni după aceea principele Carol de Hohenzollern-Sigmaringen fu ales Domn al României.

La 1 August 1866, apar trei valori de 2, 5 şi 20 parale, cu efigia noului Domnitor. De data aceasta

ele sunt imprimate într'o singură culoare, în negru, pe hârtie colorată, galbenă pentru timbrul de 2 parale, albastră pentru cele de 5 parale, și rose pentru cele de 20 parale.

Tirajul a fost de respectiv: 130.000, 160.000 și 250.000 exemplare.

In urma introducerii unui nou sistem monetar prin legea sancționată la 14 Aprilie 1867, Direcțiunea Poștelor echivalând vechile taxe poștale în noua monetă națională, lei și bani, pune în circulație la 1 Februarie 1868 noui timbre cu valorile: 2 bani galben, 3 bani violet, 4 bani albastru, și 10 bani cărămiziu.

Imprimarea lor s'a făcut la fabrica de timbre a Statului, în coli de 96 bucăți, tirajul fiind de 120.000 exemplare de 2; 30.000 de 4, și 170.000 de 18 bani.

Până în 1869, toate aceste timbre nu au servit decât la taxarea scrisorilor interne întrucât cele destinate străinătății erau trimise prin consulatele străine din principalele orașe din Muntenia și Moldova.

In acel an, la 20 Martie, s'au desființat poștele străine în România.

« Inălțimea sa Domnitorul spre a inaugura în mod solemn deschiderea serviciului internațional de către poșta română, spune Revista de Poștă din acel an, a vizitat Palatul Poștei din Capitală însoțit fiind de Ministrul de Interne, și a luat el însuși inițiativa remiterei celor dintâi epistole, înscrise pe registrele internaționale ale administrațiunei, încredințându-i două scrisori adresate Augustei sale familii, din care una francată și cealaltă recomandată, achitând portul lor în monedă națională de aur și urmând cu cel mai viu interes îndeplinirea tuturor formalităților necesare pentru a lor expediere ».

La 31 Martie se încheie o convențiune specială cu Austria pentru reglementarea expedițiilor de scrisori și gropuri în tariful internațional, convenție urmată de alta similară încheiată cu Confederația Germană.

Ca urmare, la 8 Aprilie acelaș an, seria de timbre poștale se retrage din circulație și alte 5 valori: 5, 10, 15, 25 și 50 bani, sunt emise cu efigia Domnitorului într'un chenar, purtând inscripțiunile « Poșta Română » și valoarea respectivă.

Timbrul de 15 bani urma să înlocuiască vechea valoare de 18 bani, iar valorile de 25 și 50 bani, erau destinate francării scrisorilor pentru străinătate.

Acest tarif a rămas în vigoare până la 15 Octomvrie 1870, când sub directoratul lui Al. Zissu, taxa scrisorilor interne a fost scăzută dela 15 la 10 bani de fiecare 15 gr. sau fracțiune, taxă și așa destul de scăzută pentru acele timpuri.

Taxa pentru ziare și reviste a fost redusă la 1½ ban de fiecare număr, desființându-se în acelaș timp și taxa ce se percepea de factori pentru distribuirea corespondenților.

Urmarea a fost emiterea la 1 Ianuarie 1871 a trei noui valori: 5 bani, carmin; 10 bani, galben-portocaliu, și 25 bani, brun. La 5 Decemvrie timbrul de 10 bani este imprimat în culoare albastru-ultramarin.

Pentru a face mai lesnicioasă desprinderea timbrelor din coală, administrațiunea poștelor cumpără o mașină de perforat, și cu începere dela 10 Ianuarie 1872, cele trei valori, 5, 10 și 25 bani fură imprimate pe hârtie albă și perforate.

In acelaș an, terminându-se stocul tipărit de timbre, se decide imprimarea a trei noui valori, 10 bani albastru deschis, 15 bani roșu și 50 bani albastru cu centru roșu, timbre care din cauza necesităților urgente, au fost imprimate în condițiuni defectuoase și n'au fost dințate.

Intrucât Direcțiunea Generală a Poștelor nu avea încă o tipografie bine organizată și cum aducerea specialiștilor străini cerea mari cheltueli, tipărirea timbrelor poștale a fost încredințată de George Lahovary gravorului francez Barre, și astfel scrisorile transportate prin poștă cu începere dela 10 Octomvrie 1872, au fost francate cu nouile timbre, având în mijlocul unui cerc de puncte, efigia Domnitorului Carol, sus cuvintele «ROMÂNIA», jos «BANI», precum și una din cele 7 valori din câte se compunea noua serie (1½, 3, 5, 10, 15, 25 și 50 bani), toate imprimate cu o desăvârșită finețe, la imprimeria Hulot din Paris.

Aceste timbre au rămas în circulație până la 1 Octomvrie 1876 când se emite o nouă serie de acelaș tip ca precedenta, compusă din 4 valori: 1½ bani, olive; 5 bani, galben brun; 10 bani, albastru; 15 bani, brun și 30 bani, cărămiziu.

La 1 Aprilie 1879, culorile se schimbă, însă, introducându-se în acelaș timp 3 noui valori: 3 bani, verde, 25 bani, albastru și 50 bani, brun deschis, aceasta din urmă înlocuind timbrul de 30 bani. La această serie s'a adăogat un timbru poștal de 15 bani, brun, emis la începutul anului 1880.

La 10 Iulie 1880, din cauza uzurei matrițelor ce serveau la confecționarea timbrelor, s'a regravat efigia și s'au imprimat două valori noui: 15 bani, rose deschis, și 25 bani, albastru.

In afară de prima serie dela 1872, care a fost imprimată la imprimeria Hulot din Paris, toate seriile următoare (1876, 1879 și 1880) au fost confecționate la atelierul Statului, din București, pe matrițele gravate de Barre.

Matrițele uzându-se cu timpul, în Iulie 1880 se decide confecționarea unor alte timbre, cu aceeași efigie — având însă inscripțiunile mai distincte. Imprimarea lor s'a făcut la București, fiind emise două valori: 15 bani brun și 25 bani albastru.

Odată cu proclamarea Domnitorului Carol ca Rege al României în Martie 1885, o nouă serie fu pusă în circulație, compusă din 7 valori: 1½ bani, negru; 3 bani, violet; 5 bani, verde; 15 bani, brun și 25 bani, albastru. Aceste timbre au fost imprimate în coli de 130 bucăți pe hârtie albă. Ele reprezintă efigia regală într'un medalion, străjuită de un vultur cu aripile deschise și inscripțiunile « Posta Română » și valoarea respectivă.

In cursul anilor 1885—1889, aceleași valori, împreună cu un nou timbru de 50 bani, de culoare galbenă, au fost imprimate pe hârtie ușor colorată, având în filigrană, pentru întâia dată, stema României libere.

La 1 Octomvrie 1890 această serie a fost înlocuită cu alte 7 valori de un desen diferit, reprezentând pe

TIMBRE POSTALE IMPRIMATE LA FABRICA DE TIMBRE DELA 1876—1932

Regele Carol I, într'un medalion oval, purtând inscripţiunea: «ROMÂNIA», şi în cele patru colţuri valoarea respectivă.

In anul următor, aceiaşi serie apare imprimată pe o hârtie uşor colorată, purtând stema ţării în filigrană.

Cei 25 ani de domnie ai Regelui Carol I sunt sărbătoriţi la 10 Mai 1891, prin punerea în circulaţiune a unei noui serii de 5 valori: 1 ½ bani, roşu vişiniu, (128.700 ex.), 3 bani, violet (128.960 ex.), 5 bani, verde (63.960 ex.), 10 bani, roşu (637.00 ex.) şi 15 bani, brun (129.480 ex.).

Timbrele poartă efigia regală înconjurată de inscripţiunea «România, Jubileul de 25 ani al domniei Regelui Carol I».

Imprimate în coli de 130 bucăţi, timbrele au fost distribuite în curs de trei zile, în care timp s'au vândut peste 30.000 serii complete, restul fiind aplicat pe corespondenţe.

In anul 1894, la 10 Mai, seria în curs este înlocuită cu o nouă emisiune de 4 valori: 3 bani, violet; 5 bani, verde deschis; 25 bani, albastru şi 50 bani portocaliu, reprezentând efigia regală şi două spice de grâu, simbolizând bogăţia ţării româneşti. Imprimată pe hârtie purtând în filigrană iniţialele P.R. (Posta Română), seria fu completată, în Iulie 1896, cu o nouă valoare, 1 ban, brun, şi în Octomvrie 1898, cu 10 bani, verde închis.

In 1899, în urma adoptării de către Uniunea Internaţională poştală a unor culori fixe pentru timbrele corespunzând anumitor valori în ţările aderente, cu începere din luna August acel an, culorile se modificară: timbrul de 5 bani fu imprimat în verde închis, 10 bani în roşu, 15 bani în negru sau cenuşiu şi 25 bani în albastru închis.

In Iulie 1900 aceste timbre sunt imprimate pe hârtie subţire cu gumă, colorată în rose deschis, şi fără filigrana P.R.

La sfârşitul acelui an, fabrica de timbre primind un transport de hârtie cu filigrană nouă, reprezentând stema ţării, filigrană ce cuprindea 25 timbre, procedează la o nouă emisiune pe acest fel de hârtie.

In cursul anului 1905, se iviră noui modificări de culori: timbrul de 1 ban, este imprimat în negru, cel de 5, în verde-galben, 1 leu în verde, cu centrul negru şi 2 lei brun, cu centrul negru.

In anul 1900, urmând a se inaugura noul palat al Poştelor, se comandaseră la atelierul de timbre al Statului francez, două serii noi de timbre poştale: prima având 8 valori, reprezentând o căruţă de poştă după desenul lui M. Thèvenin iar cea de a doua, noul palat al P.T.T., efigia regală şi un poştalion, cuprinzând 7 valori, imprimate după desenele pictorului I. Popescu.

Din cauza nepredărei la timp a acestor timbre de către atelierele din Paris, ele nu au putut fi puse în vânzare decât în anul 1903, sub directoratul lui Dimitrie Berlescu, când au adus Statului un beneficiu de 453.000 lei.

Din prima serie s'au imprimat 500.000 bucăţi de 1 ban, galben-brun, 300.000 de 2 bani, brun, 400.000 de 5 bani, verde, 400.000 de 10 bani, rose, 500.000 de 15 bani, negru, 100.000 de 25 bani, albastru, 100.000 de 40 bani, verde şi 100.000 de 50 bani, portocaliu.

Din a doua serie, compusă din 7 valori (15 bani, negru, 25 bani, albastru, 40 bani, verde, 50 bani, portocaliu, 1 leu, brun şi 2 lei, violet), nu s'au imprimat decât 25.000 serii.

Pentru a veni în sprijinul operelor de binefacere ale Reginei Elisabeta, Direcţiunea Poştelor a pus în circulaţie trei noui serii în cursul anului 1906.

Prima serie se compunea din 4 valori: 3 bani, brun, 5 bani, verde, 10 bani, carmin şi 15 bani, violet şi reprezenta pe Regina Elisabeta, torcând. Inscripţia era: «Dumnezeu să ne ducă mâna». Imprimate în litografie, în 500.000 serii, aceste mărci au fost vândute respectiv 10, 15, 20 şi 25 bani. Ele au circulat dela 10 Mai 1906 până la 1 Iunie 1907, şi beneficiul rezultat a fost destinat soc. «Ţesătoarea» şi Policlinicei din Bucureşti.

A doua serie, pusă în circulaţie la 5 Martie 1906, a fost imprimată în 100.000 exemplare, cu inscripţia: «Viitorul ţării îl ţese femeea». Ea reprezintă pe Regina Elisabeta la un războiu de ţesut. Desenul se datoreşte pictorului Costin Petrescu, culorile şi valorile fiind aceleaşi ca în precedenta serie.

La 10 Martie 1906, o a treia serie de 4 valori, reprezentând pe Regina Elisabeta îngrijind un soldat rănit şi având inscripţia: «Rana legată şi lăcrămile şterse», fu imprimată în 100.000 exemplare şi pusă în vânzare.

La aceste serii se adăugară la sfârşitul lunei Septemvrie acelaş an, 4 noui valori, figurând un înger, semnătura Reginei Elisabeta şi inscripţia: «Gloria autem et honor et pax omni speranti bonum» (glorie, onoare şi pace, tuturor celor ce fac bine). Imprimată tot în litografie, seria se compune din 4 valori: 3, 5, 10 şi 15 bani.

In Ianuarie 1907 se emite în folosul Societăţii «Obolul» o nouă serie de 4 valori (3, 5, 10 şi 15 bani) imprimată la Londra. Tirajul a fost de 100.000 exemplare din fiecare valoare.

Cu prilejul împlinirei a 40 ani de domnie a Regelui Carol, două noui serii jubiliare fură emise în Iunie 1906, ambele imprimate la Brandbury, Wilkinson & Co. din Londra, după desenele lui Ioan Pompilian. Prima serie se compune din 10 valori: 1 ban, galben; 3 bani, brun; 5 bani, verde; 10 bani, carmin; 15 bani, violet; 25 bani, albastru; 40 bani, brun; 50 bani, galben-brun; 1 leu, vermillon şi 2 lei, portocaliu.

Timbrele reprezinta o pagină dintr'o veche evanghelie bizantină, având în mijloc efigia regală şi valoarea respectivă.

A doua serie se compune din 10 valori: 1 ban, galben, reprezentând depunerea jurământului Domnitorului Carol (2.000.000 ex.); 3 bani, brun, intrarea în ţară a Domnitorului cu o trăsură de poştă cu 4 cai (2.000.000 ex.); 5 bani, verde, Domnitorul în bateria dela Calafat (2.000.000 ex.); 10 bani, carmin, întâlnirea Domnitorului Carol cu Osman Paşa (2.000.000 ex.); 15 bani, violet, portretele Domnitorului la 1866 şi 1906 (2.000.000 ex.); 25 bani, albastru, trecerea Dunării (2.400.000 ex.); 40 bani, brun, intrarea triumfală

a armatei române în București (1.200.000 ex.); 50 bani, brun-galben, Domnitorul în fruntea trupelor la 1877 (1.200.000 ex.); 1 leu, vermillon, Regele Carol la sfințirea Catedralei dela Curtea de Argeș în 1896 (500.000 ex.) și 2 lei, târnosirea bisericei Sf. Nicolae din Iași (500.000 ex.). La toate aceste valori centrul este imprimat în negru.

Valoarea totală a acestor două serii a fost de 5.370.000 lei. Până la 10 Mai 1907 s'au vândut pentru 2.247.000 lei!

La 16 Octomvrie 1906, cu prilejul Expoziției, Direcția Poștelor a pus în circulație o nouă serie de 11 valori: 5 bani, verde; 10 bani, carmin; 15 bani, violet; 25 bani, albastru; 30 bani, vermillon; 40 bani, verde; 50 bani, portocaliu; 75 bani, bistre; 1,50 lei, violet; 2,50 lei, galben; 3 lei, portocaliu. Centrul imprimat în negru sau brun. Timbrele au fost executate în atelierul Alfred Baer după desenele pictorului Stengel, și au avut putere de francare numai trei zile.

La 1 Aprilie 1908, seria de timbre poștale în curs fu retrasă și înlocuită cu o nouă serie de 5 valori, reprezentând efigia regală și inscripțiunea « România, Posta »: 5 bani, verde; 10 bani, roșu deschis; 15 bani, violet; 25 bani, albastru; 50 bani, portocaliu.

La 1 Septemvrie acelaș an, trei noui valori de acelaș tip: 40 bani, verde; 1 leu, brun și 2 lei, roșu, completară această emisiune.

Aceste timbre au fost imprimate cu clișee (matrițe) de oțel, procedeu costisitor atunci, de aceea, mai târziu, în Februarie 1909, valorile de 1, 3, 5, 10 și 15 bani, au fost imprimate în tipografie.

Prin modificarea tarifului poștal în 1911, taxa pentru ziare și publicațiuni periodice a fost sporită dela 1 ban la 1½ bani. Ca urmare, timbrele poștale de 1 ban negru au fost retrase și înlocuite cu o nouă valoare de 1½ bani pe galben, imprimată în desenul emisiunei din 1900.

Alipirea Cadrilaterului în 1913 este sărbătorită printr'o serie comemorativă de 10 valori (1, 3, 5, 10, 15, 25, 40, 50 bani, 1 leu și 2 lei). Imprimate în două culori diferite fiecare, timbrele reprezintă în afară de efigiile Regelui Carol și a lui Mircea cel Mare, diferite episoade din campania în Bulgaria.

Emise la 15 Decemvrie 1913, timbrele au avut putere de francare până la 8 Ianuarie 1914.

Pentru ajutorarea Soc. Familia Luptătorilor, timbrele poștale de 5, 10 și 50 bani, 1 și 2 lei, precum și timbrul fiscal de 5 lei, în curs, au fost completate în anul 1915 cu inscripțiunea « Timbru de ajutor » și întrebuințarea lor decretată obligatorie peste tariful obicinuit, aceasta însă numai în cuprinsul țării.

In 1916, această emisiune a fost înlocuită cu o nouă serie de 7 valori reprezentând, cele de 5, 10 și 50 de bani, o țărancă țesând la un răsboiu, cele de 1 și 2 lei, o femeie torcând, iar cele de 5 și 50 lei, un vultur ținând în ghiarele sale un stindard.

In anul următor, culorile se modificară, dar desenul și valorile rămaseră aceleași.

In timpul războiului pentru Reîntregire, întrucât Depozitul central de timbre al Administrației Poștelor dela Iași epuizase întregul stoc de timbre poștale de 25 bani, s'au completat timbrele de 1 ban, negre, aflate în depozit, cu valoarea de 25 bani la 1 Mai 1918, în așteptarea nouei emisiuni, care nu întârzie să fie pusă în circulațiune.

La fabrica de timbre din Iași, nu se găseau decât matrițele de 15, 40 și 50 bani, care au servit la imprimarea acestor valori în 1908—1909 și matrițele de 25 bani, 1 leu și 2 lei din cele întrebuințate la confecționarea timbrelor din anul 1893, astfel că în ultimele luni ale anului 1918, în Moldova, fu pusă în circulație o serie compusă din 6 valori: 15 bani, brun (tip 1908); 25 bani, albastru (tip 1908); 40 bani, brun (tip 1908); 50 bani, portocaliu (tip 1908); 1 leu, verde (tip 1893) și 2 lei, galben (tip 1893).

In acelaș timp, timbrele poștale și de ajutor de 5 și 10 bani au fost cu data « 1918 ».

Această serie provizorie a rămas în circulație până la începutul anului 1919, când, odată cu terminarea războiului, fabrica de timbre dela București refăcându-se, o nouă serie cu efigia Regelui Ferdinand I fu pregătită pentru a fi pusă în circulație.

In așteptarea ei, un monogram FF P.T.T. într'un cerc, fu aplicat pe timbrele poștale de 1, 5 și 10 bani, cu efigia Regelui Carol I. Cele de 40 și 50 bani, fură imprimate după tipul emisiunei din 1893, primul în brun, al doilea în cărămiziu.

Cu prilejul ocupării Ungariei de către armata română, din cauza desorganizării serviciilor poștale maghiare, transportul scrisorilor a fost asigurat de birourile de poștă ale armatei noastre.

Timbrele poștale maghiare, au primit în adaos inscripțiunea: « Zona de ocupație română P.T.T. FF », 1919.

Seria de timbre poștale cu efigia Regelui Ferdinand I, a fost terminată și pusă în circulațiune la sfârșitul anului 1920.

In timpul celor 8 ani cari au urmat, au fost emise 17 valori, imprimate în tipografie: 1 ban, negru; 3 bani, negru; 5 bani, verde sau negru; 10 bani, carmin, verde și olive; 15 bani, brun; 25 bani, roșu cărămiziu, brun sau albastru; 30 bani, violet; 40 bani, brun; 50 bani, galben sau portocaliu; 60 bani, verde închis; 1 leu, violet, roșu sau verde; 2 lei, portocaliu, albastru, rose sau verde; 3 lei, brun, rose, sau albastru; 5 lei, verde sau brun; 6 lei, olive, albastru sau roșu; 7,50 albastru-deschis și 10 lei, albastru-închis.

Cu prilejul încoronării la Alba Iulia în 1922 a primului Rege al României întregite și a M. S. Reginei Maria, s'a pus în circulație o serie festivă compusă din 7 valori, imprimate în heliogravură în Germania, cu următoarele subiecte: 5 bani, negru, Catedrala dela Alba Iulia; 25 bani, brun, Regele Ferdinand I în ținută de campanie; 50 bani, verde, stema României Mari; 1 leu, olive, M. S. Regina Maria în costum de infirmieră; 2 lei, roșu, efigiile Regelui Ferdinand și a lui Mihai Viteazul; 3 lei, albastru și 6 lei, violet, efigiile Regelui Ferdinand și a M. S. Reginei Maria.

Cei 60 ani de viață ai Regelui Ferdinand sunt sărbătoriți în anul 1926, prin emisiunea unei noui

ROMANIA
POSTA
FONDUL AVIATIEI
ROMANIA
ROMANIA
POSTA 8 LEI
EXPOZIŢIA CERCETĂŞEASCĂ
+ 8 LEI
ROMANIA
ROMANIA
8 IUNIE
ROMANIA
CASTELUL PELEŞ
POSTA ROMANA
ROMANIA
RECENSĂMÂNTUL POPULAŢIEI
ROMANIA
SĂPTĂMÂNA FRUCTELOR
CONSUMAŢI CÂT MAI MULTE FRUCTE
ROMANIA
PORTO GAZETEI
25 BANI
POSTA ROMANA
L.M.F.R.
MUNCA NOASTRĂ ROMÂNEASCĂ
ROMANIA
6
POSTA
ROMANIA
POSTA AERIANA
POSTA ROMANA
POSTA ROMANA
6
6
1785

serii de 10 timbre poştale, datorite pictorului Bassarab şi imprimate prin acelaş procedeu ca timbrele de încoronare.

Din această serie s'au emis câte 200.000 timbre din valorile de: 10 bani, verde; 25 bani, portocaliu; 50 bani, brun; 1 leu, violet; 2 lei, verde-închis; 3 lei, carmin; 5 lei, sepia; 6 lei, verde-cenuşiu; 9 lei, gris şi 10 lei, albastru-deschis.

Progresele realizate pe tărâm cultural, politic şi social, în cele cinci decenii dela independenţa României, sunt comemorate printr'o serie de emisiuni în cursul anilor 1927—1931.

Cu prilejul celei de a 50-a şedinţe anuale a Societăţii Regale Române de Geografie, Direcţiunea Generală a Poştelor a pus în vânzare la ghişetele sale o serie de 5 valori: 1+9, 2+8, 3+7, 5+5 şi 6+4 lei.

Imprimate în tipografie la Imprimeria Statului; timbrele reprezintă efigiile Regilor Ferdinand I, Carol I, ale Domnitorilor Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare, precum şi unul din monumentele cele mai vechi ale istoriei noastre, monumentul roman dela Adam-Clisi. Tirajul a fost de 70.000 serii.

In acelaş an, o serie imprimată la Helio-Vaugirard la Paris, a fost pusă în circulaţie cu prilejul sărbătoririi a 50 ani dela războiul independenţii din 1877—1878. Ea reproduce efigiile celor doi mari Regi, Carol I şi Ferdinand I.

10 valori imprimate în heliogravură în coli de câte 50 bucăţi constitue această nouă emisiune.

A 10-a aniversare a alipirei Ardealului şi Dobrogei noui precum şi a 50-a aniversare a anexării Dobrogei, sunt comemorate prin emiterea a trei serii de timbre poştale în anul 1928, fiecare serie fiind compusă din 7 valori, imprimate în heliogravură la Fabrica de Timbre a Statului. Timbrele reprezintă principalele monumente istorice din cele trei provincii.

Timbrele provizorii cu efigia Măriei Sale Mihaiu, Mare Voevod de Alba Iulia, emise în anul 1928, sunt curând înlocuite cu emisiunea definitivă din 1930 purtând efigia Majestăţii Sale Regelui Carol II.

Această serie imprimată în heliogravură în coli duble de câte 100 bucăţi fiecare, se compune din 11 valori imprimate în cursul anilor 1930—1931, pe hârtie purtând în filigrană iniţialele P.T.T. şi o coroană regală, iar în anul 1932, filigrana ♛.

Culorile sunt cele stabilite de tarifele internaţionale poştale în vigoare şi anume: negru, cele de 25 bani; brun, cele de 50 bani; violet, cele de 1 leu; verde, cele de 2 lei; carmin, cele de 3 lei; roş-portocaliu cele de 4 lei; brun-roş, cele de 6 lei; albastru-ultramarin, cele de 7,50 lei; albastru, cele de 10 lei şi portocaliu cele de 20 lei.

Pentru completarea acestei serii s'au tipărit în Anglia, în gravură pe oţel, trei valori mari, în două culori fiecare: 30 lei, galben-brun şi albastru, 50 lei, roşu şi albastru şi 100 lei verde şi albastru. Din aceste valori s'au imprimat numai 100.000 bucăţi din fiecare.

Pentru a propaga ideia recensământului în masele populare, s'a emis în Decemvrie 1930 o serie de timbre cu inscripţiunea: « Recensământul populaţiei», compusă din trei valori, cari au circulat în timpul operaţiunilor de recensământ.

Timbrul de 1 leu imprimat în culoare violetă reprezintă harta României, iar cele de 2 lei, verde, 4 lei, roş-portocaliu, şi 6 lei, brun-cărămiziu, o ţărancă purtând un copil în braţe, prezentându-se la recensământ.

Jubileul de 50 ani al Regalităţii Române se comemorează la 10 Mai 1931, prin punerea în circulaţie a unei serii de 5 timbre poştale, cu efigiile celor trei Regi ai României precum şi cu stemele celor 8 provincii reunite deapururi sub acelaş sceptru, serie emisă în acelaş timp cu alte 2 serii, comemorând cincantenarul marinei şi centenarul armatei naţionale.

Aceste două serii din urmă sunt imprimate în heliogravură la Fabrica de timbre, în coli de 50 bucăţi, emisiunea totală fiind de 200.000 serii din fiecare.

Expoziţia organizată de Cercetaşii României în anul 1931, a fost prilej pentru punerea în circulaţiune a unei serii de 5 valori (1+1, 2+2, 3+3, 4+4 şi 6+6 lei) reprezentând în afară de portretele M. S. Regelui Carol II şi Principelui Nicolae, ambii în ţinuta de cercetaşi şi scene din viaţa cercetăşească.

Cu ocazia Jamboreei cercetăşeşti dela Sibiu, Direcţiunea Generală a Poştelor a emis încă o serie în beneficiul Cercetaşilor României, compusă din 6 valori (25+26 bani, 50+50 bani, 1+1, 2+2, 3+3 şi 6+6 lei) reprezentând aspecte din viaţa de tabără. Aceste timbre au avut valoare de francare pentru jumătate din totalul valorii lor nominale, cealaltă jumătate constituind beneficiul Instituţiei cercetăşeşti.

Ambele serii au fost emise în 100.000 exemplare.

Congresul Internaţional pentru Istoria Medicinei, ţinut sub Inalta Preşedinţie a M. S. Regelui, a fost comemorat printr'o serie de 3 timbre poştale, imprimate în heliogravură şi conţinând scene şi personagii în legătură cu această ştiinţă. Tirajul a fost de 50.000 serii.

In cursul ultimilor ani Direcţiunea Generală a P.T.T. a luat parte la numeroase comemorări şi manifestări ale vieţei culturale româneşti, prin punerea în vânzare a diferite emisiuni de timbre poştale.

Cu prilejul introducerei primului timbru poştal în Moldova, s'a organizat în Bucureşti de către Tribuna Filatelică, o revistă de specialitate, sub Inaltul patronaj al M. S. Regelui Carol II şi sub conducerea unui comitet de personalităţi din lumea filatelică, prima expoziţie filatelică românească.

Pentru sărbătorirea acestor două evenimente, Poşta a emis un timbru poştal imprimat în 50.000 exemplare, în coli mici de câte un exemplar fiecare, reprezentând pe M. S. Regele şi purtând inscripţiunea: « Expoziţia filatelică română, Noemvrie 1932, Poşta, 6+5 lei ».

Totodată s'a pus în circulaţie o serie fără suprataxă compusă din 7 valori, în desenul timbrelor din emisiunile din anii 1858—1859.

Deşi abia în anul 1933 s'ar fi împlinit 75 ani dela introducerea primului timbru poştal românesc, totuşi, din pricină că se organisase pentru acel an expoziţia filatelică internaţională dela Viena, s'a fixat pentru anul 1932 expoziţia dela Bucureşti.

Cu prilejul centenarului oraşului Turnu-Severin, a cincantenarului Castelului Peleş, a Expoziţiei Ligei

Naţionale a femeilor Române, şi a comemorărei martirilor ardeleni Horia, Cloşca şi Crişan, s'au emis în cursul anilor 1934 şi 1935 mai multe serii de timbre poştale.

Deasemenea, cei 5 ani dela Restauraţie sunt sărbătoriţi la 8 Iunie 1935, prin punerea în circulaţie a unei serii de 5 valori emisă în beneficiul O.E.T.R-ului (Oficiul de Educaţie a Tineretului Român).

Seria a fost imprimată la Fabrica de Timbre, în heliogravură, iar tirajul a fost de 50.000 exemplare din fiecare valoare.

Incepând încă din anul 1928, s'au emis diferite serii de timbre pentru aviaţie. Parte din acestea au servit la perceperea suprataxei pentru transportul scrisorilor prin avion.

Prima serie de acest fel a fost pusă în circulaţie în cursul anului 1928 şi se compune din trei valori: 1 leu, brun; 2 lei, albastru; 5 lei, roşu. Timbrele sunt imprimate în heliogravură, pe hârtie filigranată şi reprezintă un avion în sbor. Modelul se datoreşte pictorului Bassarab.

In anul 1930, aceleaşi timbre au circulat având în adaos data « 8 Iunie 1930 ».

In toamna aceluiaş an, au fost înlocuite cu o emisiune definitivă, purtând efigia M. S. Regelui în uniformă de aviaţie, compusă din 4 valori: 1 leu, violet; 2 lei, verde; 5 lei, brun şi 10 lei, albastru. Timbrele au fost imprimate pe hârtie uşor colorată.

In anul 1931 s'a emis o nouă serie, cuprinzând aceleaşi valori precum şi valoarea de 20 lei pentru scrisorile destinate străinătăţii. La acestea, timbrul de 1 leu este desfiinţat; nemai având întrebuinţare, desenul este modificat iar imprimarea este făcută pe hârtie purtând filigrana .

In anul 1934, timbrele poştale de format mic care au circulat în anii 1930—1934, au fost înlocuite cu o serie nouă, format mare, în curs şi astăzi, valorile şi culorile fiind aceleaşi.

In scopul procurării de fonduri pentru aviaţie, s'a înfiinţat în anul 1931 « timbrul aviaţiei ».

Nefiind propriu zis un timbru cu caracter poştal, timbrul aviaţiei se aplică totuşi pe corespondenţa internă, cu excepţiunea imprimatelor, peste taxa poştală obicinuită.

Trei serii compuse fiecare din trei valori: 50 bani, verde-albastru; 1 leu, brun, şi 2 lei, ultramarin, au fost emise în cursul anilor 1931, 1932 şi 1936, în scopul alimentării Fondului Naţional al Aviaţiei.

Subiectele sunt variate şi tirajul nelimitat.

In anul 1936, cu prilejul serbărilor Restauraţiei dela 8 Iunie, s'a emis de către Direcţiunea Generală a Poştelor o serie de timbre în beneficiul O.E.T.R. (Oficiul de Educaţie a Tineretului Român), compusă din 7 valori: 1+1, 2+1, 3+2, 4+2, 6+3 şi 10+5 lei.

Timbrele sunt imprimate în heliogravură, pe hârtie filigranată, în 100.000 serii complete şi reprezintă costume naţionale din diferite părţi ale ţării.

In acelaş timp a circulat un timbru poştal special de 6 lei, imprimat tot în heliogravură, în 100.000 exemplare, purtând inscripţiunea: «Luna Bucureştilor». Acesta, nu a fost vândut decât în cuprinsul expoziţiei organizate la parcul Naţional.

La 9 August acelaş an, s'a pus în vânzare în întreaga ţară o serie a Jamboreei cercetăşeşti dela Poiana-Braşov, compusă din trei valori, 1+1 leu, violet; 3+3 lei, brun şi 6+6 lei, roşu.

Timbrele acestea sunt imprimate la Fabrica de Timbre a Statului, pe hârtie purtând filigrana şi o coroană regală, în heliogravură. Emisiunea totală a fost de 60.000 serii complete. Subiectele lor sunt luate din viaţa cercetăşească.

Trei noui valori: 1+1, violet; 3+2, albastru şi 3+3 lei, roşu, sunt emise în toamna anului 1936 cu prilejul Expoziţiei Marinăreşti din Bucureşti. Imprimate în aceleaşi condiţiuni grafice, în 50.000 serii complete, aceste timbre au circulat timp de o lună.

La 1 Decemvrie 1936, împlinindu-se 18 ani dela unirea tuturor Românilor, pentru a comemora acest eveniment şi pentru a participa la manifestaţia de solidaritate a Micei Inţelegeri ce a avut loc în acea zi în Parlamentul ţării, Direcţiunea Generală a Poştelor a completat timbrele în curs, de 7,50 şi 10 lei, cu inscripţiunile: Jugoslavia-Cehoslovacia.

Astfel, an de an, clipă de clipă, timbrele poştale au înregistrat în diferitele emisiuni din ultimii 78 ani, marile evenimente politice şi culturale ale poporului românesc. Istoria lui se află astfel consemnată pe figurinele timbrelor sale postale.

p. v.

ROMANIA
FRANCO 6. PAR. SCRISOREI
6. PAR.
CINCISPREDECE
15 BANI 15
10 BANI 10
POSTA
BRASOV 1936
Romania
25 bani Posta
6 LEI
POSTA
ROMANIA
ROMANIA-POSTA

II

POPULAȚIA ROMÂNIEI

Studiile privitoare la populație au luat pretutindeni un avânt nebănuit. Aceasta din motivul că opinia publică și guvernanții țărilor doresc să cunoască structura populației, spre a putea urmări și îndruma evoluția ei. Motivul interesului deosebit ce se poartă astăzi problemei populației este, în primul rând, influența tot mai pronunțată pe care calitatea și cantitatea populației unei țări, o poate avea în afirmarea, în toate domeniile, a țării respective. La aceasta se mai adaugă și faptul că eforturile serioase depuse în diferite țări în ultimele decenii, au demonstrat clar că evoluția populației poate fi esențial modificată prin mijloace de guvernământ.

Ceea ce a concentrat cu deosebire interesul opiniei publice asupra problemei populației, a fost faptul observat, că populația tuturor țărilor — dar mai ales a celor din Europa, America și Australia — a început să prezinte stări de-a-dreptul alarmante.

In numeroase țări, care înainte aveau un considerabil excedent natural de populație, acest excedent — din momentul izbucnirii războiului mondial — a scăzut vertiginos, adeseori până la zero, sau chiar până la a se înregistra efectiv scăderi anuale de populație.

Acest rezultat nu se datorește în mod direct războiului, prin suprimarea vieții omenești. Cauza reducerii continue a excedentului natural de populație trebue căutată în scăderea tot mai accentuată a numărului nașterilor. Aceasta n'a început odată cu războiul mondial, ci mult mai înainte, spre sfârșitul secolului XIX, iar în Franța chiar mult mai înainte. Războiul n'a făcut decât să accentueze însă acest fenomen, iar epoca următoare a adus numai un reviriment trecător, după care scăderea natalității a continuat într'un ritm tot mai pronunțat.

După cum am amintit, scăderea a fost și este generală și privește deopotrivă țările care au participat la războiu și pe cele care au rămas neutre. Se poate deci afirma că în timpurile noastre, toate popoarele trec printr'o gravă criză demografică, criză pe care orice guvern o privește cu un sentiment de îngrijorare. Și dacă această îngrijorare nu a luat un aspect de alarmă, aceasta se datorește crizei economice mondiale care, fiind însoțită aproape pretutindeni de șomaj, părea să fi demonstrat suficient că nu există o lipsă de brațe de muncă ci dimpotrivă, o suprapopulare.

Această opinie însă nu s'a putut menține decât trecător. Curând s'a putut vedea că șomajul este o consecință a desorganizării vieții economice, care și-a pierdut starea necesară de echilibru. Când viața economică este echilibrată, brațele de muncă își găsesc folosire și nivelul social al populației se ridică. Numai desorganizarea duce la anarhie în domeniul muncii, producției și distribuției și deci la șomaj. Șomajul nu demonstrează inutilitatea organismului, ci numai boala lui.

Pentru moment însă, starea generală de desechilibru economic a făcut să dispară de pe primul plan de preocupare, problema crizei demografice. Pe măsură însă ce viața economică se va normaliza, subiectul acesta va începe să preocupe în cea mai înaltă măsură pe guvernanți, cari astăzi, în mod firesc, se ocupă numai de criza economică.

Demografii și toți acei cari se ocupă de problemele sociale, precum și oamenii politici cari au timp să mediteze și să încerce să facă previziuni asupra problemelor care vor fi în centrul atenției publice în deceniile următoare, sunt preocupați de pe acum de elementele componente ale evoluției demografice ale țării, precum și de factorii cari determină fenomenele demografice în devenire.

Această preocupare explică prezența, în cadrele unei enciclopedii administrative a studiului de față. Vom expune deci, o serie de date statistice care vor lămuri starea actuală a populației României, pe baza rezultatelor recensământului general al populației și a statisticei demografice, întocmite amândouă de Institutul Central de Statistică.

I. STRUCTURA POPULAȚIEI

SUPRAFAȚA TERITORIALĂ ȘI DENSITATEA POPULAȚIEI

Pentru a putea avea dintr'un început, o privire comparativă sumară asupra importanței țării noastre, în ansamblul celorlalte state europene, precizăm că teritoriul României reprezintă 2,52% din suprafața Europei, iar populația țării, — la 31 Decemvrie 1930 —, se ridica la o proporție de 3,60%. La sfârșitului anului 1933, data ultimei estimațiuni internaționale asupra populației globului, procentul dat de populația țării noastre, față de totalul locuitorilor

Europei, se ridică la 3,62%. Astăzi acest procent a fost depășit. Deci, greutatea numerică a populației României în Europa este în continuă creștere. In ordinea importanței sale, România, este, între cele douăzeci și opt de state (inclusiv U.R.S.S. europeană), a zecea țară din Europa în ceea ce privește întinderea teritorială, și a opta după numărul populației.

Densitatea populației în ultimii 5 ani a variat astfel (situația în ziua de 31 Decemvrie a fiecărui an):

Densitatea locuitorilor pe km²

Anul	România	Europa
1930	*61,2*	*44,3*
1933	*63,7*	*45,4*
1935	*65,1*	—

Deci, în primul rând, densitatea populației României este superioară mediei europene, iar în al doilea rând, ritmul de creștere al acestei densități este mai accentuat în țara noastră decât pentru ansamblul celorlalte țări. Intr'adevăr, pe când media Europei a crescut între 1930—1933 cu numai 1,1 locuitori pe km², în România densitatea s'a ridicat cu 2,5 locuitori pe km², în aceeași perioadă de timp.

La data de 31 Decemvrie 1935, această densitate a ajuns la 65,1, ceea ce înseamnă că într'un răstimp de numai 5 ani, densitatea a crescut cu 4 locuitori pe km². Trebue precizat că această creștere a densității se datorește exclusiv excedentului natural.

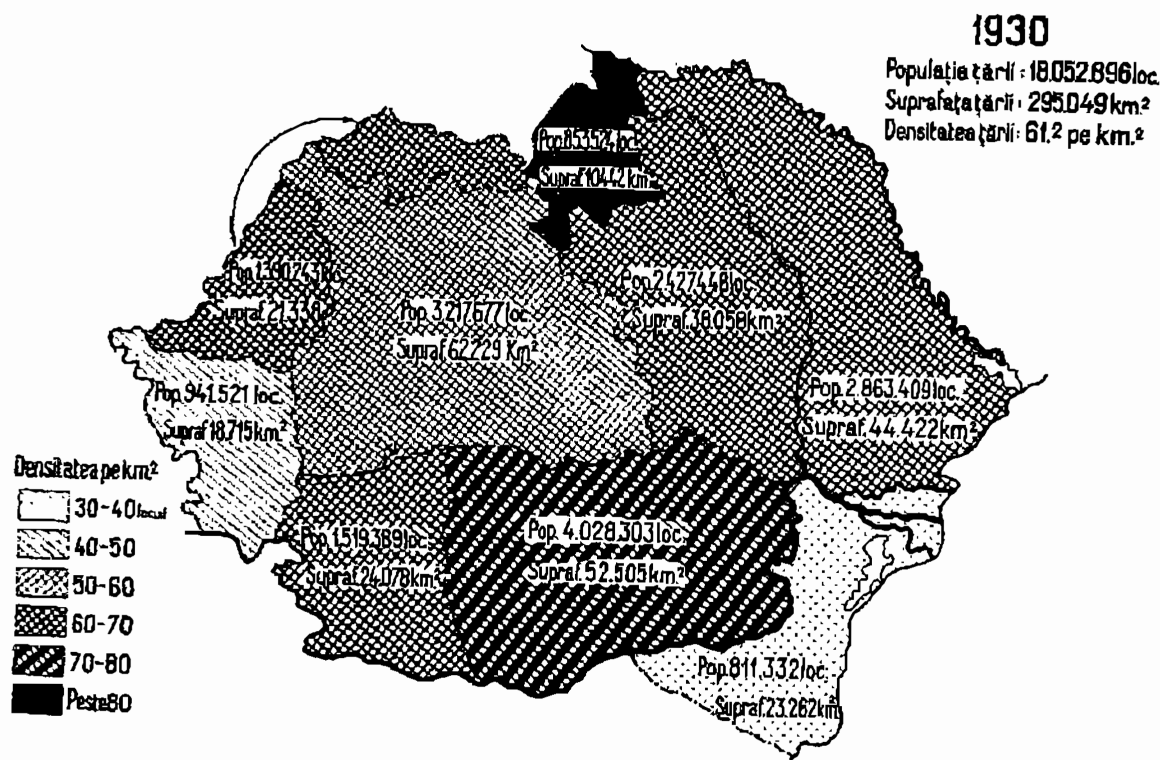
Suprafața teritorială și densitatea populației pe km², pe provincii istorice, este următoarea:

Tab. I. — Populația, suprafața teritorială și densitatea populației în România 1930

Provincii	Populație	Suprafața		Densitate
		km²	%	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
ROMÂNIA	18.052.896	295.049	*100,0*	*61,2*
Oltenia	1.519.389	24.078	*8,2*	*63,1*
Muntenia	4.028.303	52.505	*17,8*	*76,7*
Dobrogea	811.332	23.262	*7,9*	*34,9*
Moldova	2.427.498	38.058	*12,9*	*67,8*
Basarabia	2.863.409	44.422	*15,1*	*64,5*
Bucovina	853.524	10.442	*3,5*	*81,7*
Transilvania	3.217.677	62.229	*21,1*	*51,7*
Banat	941.521	18.715	*6,3*	*50,3*
Crișana-Maramureș	1.390.243	21.338	*7,2*	*65,2*

Provincia cu cea mai mare suprafață teritorială este Transilvania propriu zisă (fără Banat și Crișana-Maramureș). Densitatea cea mai mare o are Bucovina, iar cea mai mică Dobrogea. Această constatare simplă dă o indicațiune deosebit de prețioasă, din punctul de vedere al îndrumării economice viitoare pentru fiecare provincie. Densitatea populației în fiecare provincie este ilustrată prin cartograma II.

Cartograma II. — Densitatea populației pe provincii

Populația României este organizată într'o serie de unități teritoriale sau administrative și anume (la data recensământului): 9 provincii, 71 județe, 322 plăși, 172 orașe și 15.201 sate. Distribția pe provincii a unităților administrative este cea de mai jos:

Nu există o relație strictă între numărul populației fiecărei provincii și numărul orașelor și satelor în care această populație este distribuită. Așa de pildă Banatul, la o populație de 941.521 locuitori, are 7 orașe

Tab. III. — Populaţia şi unităţile administrative pe provincii 1930

Provincii (1)	Populaţie (2)	Judeţe (3)	Plăşi (4)	Oraşe (5)	Sate (6)
ROMÂNIA	18.052.896	71	321	172	15.201
Oltenia	1.510.184	5	22	16	1.999
Muntenia	4.028.003	12	76	28	3.357
Dobrogea	811.332	4	15	18	725
Moldova	2.427.198	13	38	29	2.843
Basarabia	2.863.409	9	37	17	1.847
Bucovina	853.524	5	16	15	341
Transilvania	3.217.677	16	85	34	2.590
Banat	940.541	3	21	7	588
Crişana-Maramureş	1.390.413	4	32	8	911

şi 588 sate, pe când Dobrogea la o populaţie mai mică, de 811,322 locuitori are 18 oraşe şi 725 sate. La fel, Oltenia care, la o populaţie cu numai 130.000 locuitori mai mult decât Crişana şi Maramureş, are un plus de 8 oraşe şi 1.088 sate, faţă de această ultimă provincie. Aceeaşi lipsă de paralelism se poate constata şi în ceea ce priveşte numărul plăşilor care, în majoritatea cazurilor, variază indiferent de cifra populaţiei sau întinderea teritorială a provinciilor. Explicaţia acestei stări de lucruri stă, în bună parte, în raţiuni de ordin administrativ. Nu este însă dovedit că aceste raţiuni administrative corespund totdeauna unor necesităţi reale, de ordin local. Este drept că în unele regiuni muntoase populaţia este fragmentată, graţie terenului, în aşezări de mică întindere şi puţin aglomerate. Nu este mai puţin adevărat că în această privinţă o deosebire netă se observă între aşezările omeneşti din Vechiul Regat şi acelea din provinciile alipite. Tabloul următor arată, pentru fiecare provincie, numărul mijlociu de locuitori ce revine fiecărei unităţi administrative: judeţ, plasă, oraş şi sat.

Tab. IV. — Numărul mediu al locuitorilor pe unităţi administrative 1930

Provincia (1)	Numărul mediu al locuitorilor pe: Judeţe [1] (2)	Plăşi [2] (3)	Oraşe (4)	Sate (5)
ROMÂNIA	254.266	41.785	21.117	939
Oltenia	302.858	60.054	12.387	601
Muntenia	335.992	52.414	39.040	874
Dobrogea	202.833	41.107	10.743	852
Moldova	186.731	48.317	20.394	640
Basarabia	318.157	67.386	21.771	1.382
Bucovina	170.705	39.162	14.128	1.838
Transilvania	201.105	31.788	15.167	1.429
Banat	313.840	36.809	24.075	1.315
Crişana-Maramureş	347.561	34.858	31.399	1.224

[1]) Populaţia totală.
[2]) Populaţia rurală.

Media populaţiei unui judeţ în România este de 254.266 locuitori. Judeţele cele mai mari, ca număr de populaţie, sunt cele din Crişana, a căror medie se urcă la 347.561 locuitori, de judeţ. Provinciile care se înşiră pe malul stâng al Dunării, afară de Moldova, sunt foarte populate. (Această din urmă provincie are judeţe cu o medie sub 200.000 locuitori). Aceeaşi deosebire o găsim şi în ceea ce priveşte populaţia plăşilor. Extremele le dă Basarabia, unde plăşile întinse şi lipsite de căi de comunicaţie sunt foarte populate, cu media de 67.386 locuitori de fiecare plasă şi Transilvania cu plăşi care au în mijlociu 31.788 locuitori.

In general, vom întâlni în Vechiul Regat şi Basarabia, plăşi foarte populate; iar restul provinciilor, plăşi cu o populaţie mult mai redusă.

In ce priveşte oraşele, trebue să subliniem media mare a populaţiei oraşelor în Muntenia. Acest fapt se datoreşte, neîndoios, dimensiunii excepţionale a Capitalei.

Media mare de locuitori care revine pe un oraş, în Crişana-Maramureş, se explică prin faptul că în aceste provincii târgurile sunt considerate comune rurale. Astfel, găsim frecvente localităţi cu 10.000 locuitori, care sunt totodată centre comerciale şi industriale relativ importante, şi care au rămas totuşi comune rurale. Dimpotrivă, în Oltenia şi mai ales în Dobrogea, târguşoare care au un număr redus de populaţie şi care după înfăţişare par mai curând sate destul de primitive, au o administraţie de comună urbană. Explicaţia nu este de caracter economic, cultural sau social, ci politic.

In privinţa satelor se remarcă deosebirea categorică ce există între satele din Vechiul Regat şi cele din noile provincii. In Vechiul Regat, satele au o mărime de aproximativ 700 locuitori, iar în provinciile noui, de 1.400 locuitori. Această situaţiune caracterizează pe de-a'ntregul viaţa acestor provincii, adică în genere viaţa satului din provinciile alipite este mai stabilă şi mai bine închegată decât cea a satului din Vechiul Regat.

POPULAŢIE, CLĂDIRI ŞI INTREPRINDERI

Tabela V de mai jos ne oferă putinţa de a examina compunerea gospodăriilor, clădirilor şi întreprinderilor, în fiecare provincie, atât la sate cât şi la oraşe. In general, gospodăriile dela sate sunt mai populate decât cele dela oraşe. Gospodăriile cele mai mari le găsim în satele din Dobrogea, cu o medie de 4,8 suflete de fiecare gospodărie.

Tab. V. — Frecvenţa gospodăriilor, clădirilor şi întreprinderilor comerciale şi industriale, pe provincii, 1930

Provincii	Numărul locuitorilor care revin pentru: 1 gospodărie		1 clădire		1 întreprindere	
	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ROMÂNIA	4,2	4,4	6,5	4,5	30,2	99,0
Oltenia	4,4	4,5	5,0	4,2	35,9	153,6
Muntenia	4,4	4,5	6,0	4,6	32,9	110,5
Dobrogea	4,4	4,8	5,3	5,3	31,7	105,7
Moldova	4,3	4,3	5,6	4,3	26,9	115,6
Basarabia	4,5	4,5	6,8	4,8	30,6	103,9
Bucovina	4,1	4,2	6,4	4,2	26,5	84,3
Transilvania	4,2	4,3	7,3	4,4	27,0	78,1
Banat	3,6	4,0	7,8	4,1	29,8	62,7
Crişana-Maramureş	4,0	4,1	7,6	4,4	33,7	95,3

Cele mai mici gospodării le găsim în oraşele din Banat, cu media de 3,6 suflete de fiecare gospodărie. Banatul şi Dobrogea constitue două extreme ce ca-

racterizează situația demografică reală din țara noastră, cu înflorirea populației rurale din Dobrogea și atrofia populației bănățene nu numai la orașe, ci și la sate.

Coloanele 4 și 5 ale tabelei V arată densitatea populației pentru fiecare clădire. In orașe, clădirile sunt mai mari și casele de raport mult mai frecvente. La sate, casele sunt familiale și deci se explică de ce media locuitorilor este de abia 4,5 suflete, față de 6,5 suflete pe clădire, la orașe. Casele cele mai populate le găsim în orașele provinciilor de peste Carpați. Explicația stă în numărul relativ redus de case individuale dela periferia orașelor din Transilvania, față de numărul acelorași case din orașele Olteniei, Dobrogei sau Moldovei.

Diagrama VI. — Numărul locuitorilor pe 1 clădire

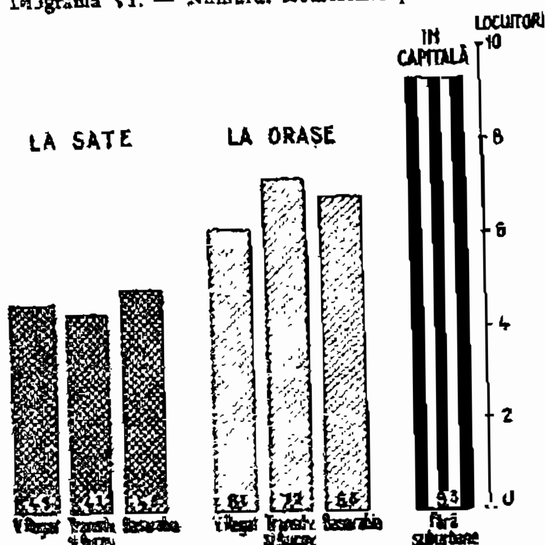

Diagrama VI detaliază numărul locuitorilor pe o clădire, pentru marile provincii ale țării.

Deși pretutindeni la sate avem de-a-face cu case locuite de o singură familie, totuși grație faptului că în Dobrogea găsim familii cu mulți membri, numărul sufletelor ce revin pe o clădire este 5,3 suflete. Caracteristic este faptul că în Dobrogea, atât la sate, cât și la orașe, avem același număr mijlociu de suflete de fiecare clădire. Aceasta confirmă încă odată, caracterul semi-rural al orașelor din Dobrogea, cu excepția municipiului Constanța.

In fine, ultimele două coloane din tabela V arată frecvența întreprinderilor comerciale și industriale la sate și orașe, pe provincii.

La sate, pentru 99,0 suflete avem o singură întreprindere comercială sau industrială. La orașe, raportul este de : 1 întreprindere pentru 30,1 locuitori. Variațiunile pe provincii sunt foarte mari la sate și foarte mici la orașe. In orașe, cele mai numeroase întreprinderi le găsim în Bucovina, iar la sate, în Banat. Provincia cea mai puțin industrializată și cu cele mai puține întreprinderi comerciale atât la sate, cât și la orașe, este Oltenia, urmată imediat de Muntenia.

In concluzie, o deosebire netă se observă între mediul rural și cel urban, în ceea ce privește repartiția întreprinderilor comerciale și industriale. Cifrele absolute privitoare la populație, gospodării, clădiri și întreprinderi, în conformitate cu rezultatele recensământului din 1930, sunt concentrate în tabela VII.

Din tabela VII de mai jos vom reține numai anumite date fundamentale privitoare la România, adică:

Locuitori	18.052.896
Gospodării sau menaje.	4.143.000
Clădiri	3.792.992
Intreprinderi	266.229

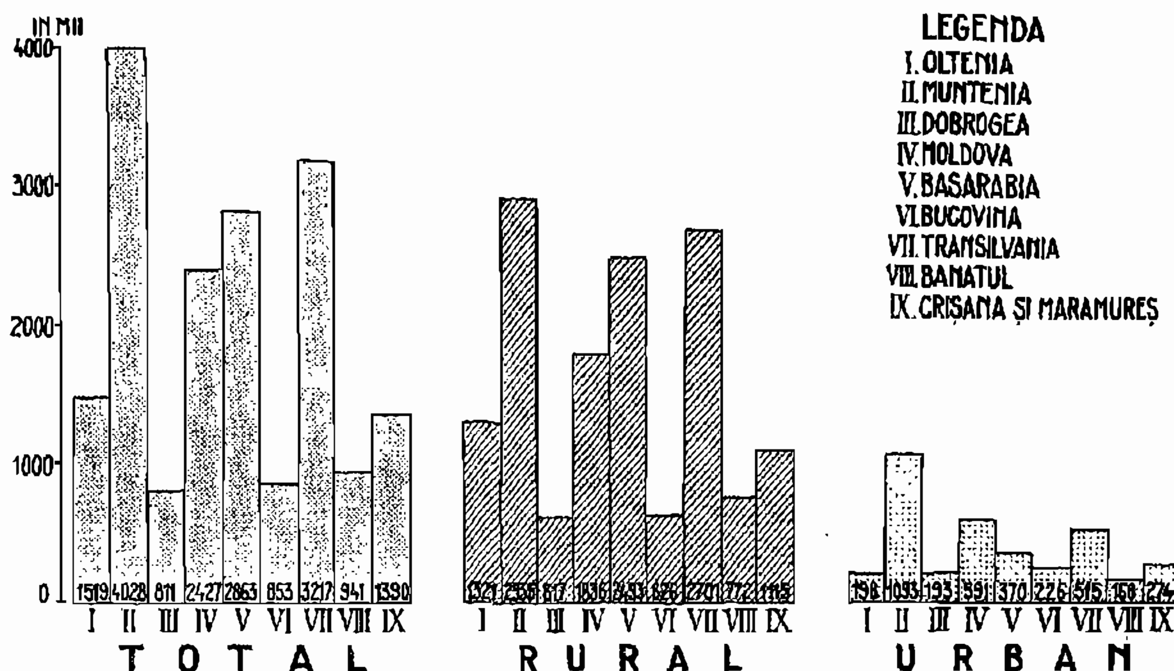
Este în deobște cunoscut că România se caracterizează printr'o proporție foarte ridicată de populație rurală. O analiză a problemei va pune în evidență câteva fapte semnificative.

Intr'adevăr, din cei 18.052.896 locuitori, câți au fost numărați la recensământul din 1930, un număr de 14.420.178 locuitori, adică 78,9% trăiesc în cele 15.201 sate și numai 3.632.178 locuitori sau 20,1% trăiesc în orașe. Proporția cea mai mică de populație urbană o dă Basarabia: 12,9%. Această provincie cunoaște însă un fenomen particular și anume prezența frecventă a unor sate-târguri, în care se concentrează, pe regiuni mai mult sau mai puțin întinse, o vieață economică destul de intensă, târguri care suplinesc astfel orașul propriu zis. Urmează apoi Oltenia cu o proporție foarte redusă, de 13,0% populație urbană.

Tab. VII. — Repartiția populației, gospodăriilor, clădirilor și întreprinderilor comerciale, industriale și de transport, pe provincii și mediu

Provincii	Populație			Gospodării			Clădiri			Intreprinderi		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
ROMÂNIA	18.052.896	3.632.178	14.420.718	4.143.335	862.974	3.280.361	3.792.992	560.558	3.232.434	266.229	120.627	145.602
Oltenia	1.519.349	198.157	1.321.192	337.394	45.148	292.246	354.370	39.342	315.028	14.113	5.514	8.599
Muntenia	4.028.303	1.093.133	2.935.170	912.740	262.325	650.415	796.116	158.665	637.451	57.801	33.246	24.555
Dobrogea	811.332	193.380	617.952	173.748	43.832	129.916	153.605	36.754	116.851	11.939	6.093	5.846
Moldova	2.427.498	591.430	1.836.068	563.165	136.723	426.442	534.086	105.447	428.639	37.838	21.954	15.884
Basarabia	2.863.409	370.049	2.493.360	632.641	83.130	549.511	576.594	54.541	522.053	36.492	12.342	24.150
Bucovina	853.524	166.925	686.599	205.759	54.851	150.908	184.765	35.708	149.057	15.999	8.570	7.429
Transilvania	3.217.677	515.679	2.701.998	748.074	122.055	626.019	692.830	72.012	620.818	53.699	19.099	34.600
Banat	941.521	168.529	772.992	239.509	46.176	193.333	208.159	21.493	186.666	17.990	5.662	12.328
Crișana-Maramureș	1.390.243	274.790	1.115.453	330.305	68.734	261.571	292.267	36.396	255.871	20.358	8.147	12.211

Diagrama VIII. — Populaţia României pe provincii, în 1930 (cifre absolute)

Spre deosebire de acestea, cele mai mari procente de populaţie urbană, le dau, în ordinea lor, Muntenia cu 27,1%, Bucovina cu 26,6%, Moldova cu 24,3% şi Dobrogea cu 23,8%. Restul provinciilor se găsesc sub media generală a ţării. Calculând distribuţia proporţională a gospodăriilor pe provincii, pe baza datelor din tabela VII, constatăm că nu există o deosebire esenţială, în comparaţie cu procentele obţinute pentru populaţie. Avem 862.074 gospodării sau 21,0%, în mediul urban faţă de 3.280.361 sau 79,0% gospodării în mediul rural.

Analizând întreprinderile comerciale, industriale şi de transport, în ansamblul lor, constatăm că cele 172 oraşe care reprezintă 20,1%, adică abia a cincia parte din populaţia ţării, deţin aproape jumătate, sau mai precis 120.627, deci 45.3% din numărul total al întreprinderilor din întreaga ţară. Restul de 145.602 întreprinderi sau 54.7% sunt repartizate între cele 15.201 sate, cu o populaţie de 14.420.718 locuitori.

In unele provincii şi mai ales în Vechiul Regat şi Bucovina mai mult de jumătate din numărul întreprinderilor se găsesc în oraşe. Astfel în Moldova 58,0%, în Muntenia 57,5%, în Bucovina 53,6%, iar în Dobrogea 51,0%, din totalul întreprinderilor de care dispune fiecare provincie, sunt concentrate în mediul urban, spre deosebire de restul provinciilor unde proporţiile sunt sub 50,0%. Această concentrare excesivă a întreprinderilor în oraşe, explică deosebirile structurale între mediul urban şi cele 15.201 aşezări rurale.

Printre oraşe trebue să remarcăm un număr de 20 municipii (Vezi tab. IX).

Aceste 20 municipii enumerate însumează mai mult de jumătate din populaţia urbană a ţării. Din totalul de 3.632.178 locuitori ai oraşelor, 1.970.877 locuitori sau 54,3%, revin municipiilor, restul de 1.661.301 locuitori sau 45,7%, fiind repartizaţi în celelalte 152 oraşe, din care 51 împreună cu municipiile sunt în acelaşi timp şi reşedinţe de judeţ. Aceeaşi repartiţie se poate observa şi în cazul întreprinderilor comerciale şi industriale. Din totalul de 120.627 întreprinderi comerciale, industriale şi de transport, câte s'au recensat în toate oraşele ţării, un număr de 63.785 întreprinderi sau 52,9% se găsesc în oraşele municipii, iar restul de 54.411 întreprinderi sau 47,1% sunt răspândite în restul celor 152 oraşe.

Tab. IX. — Populaţia şi întreprinderile în municipii, 1930

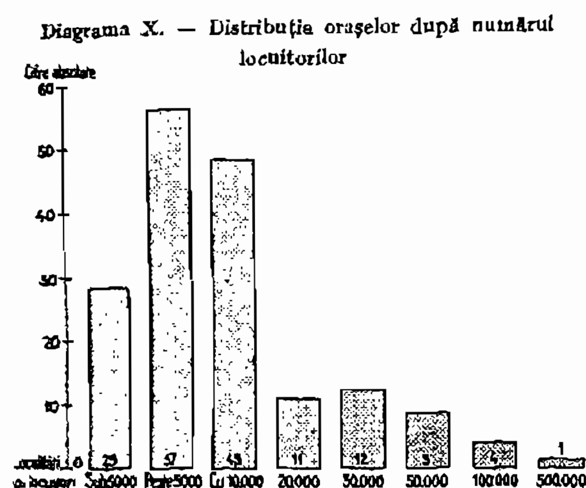
Municipii[1] (1)	Locuitori (2)	Intreprinderi (3)
Bucureşti	631.288	18.125
Chişinău	117.016	4.023
Cernăuţi	111.147	3.891
Iaşi	102.595	3.638
Galaţi	101.148	3.453
Cluj	98.569	3.036
Timişoara	91.866	5.249
Oradea	82.355	2.735
Ploeşti	77.325	2.178
Arad	77.225	1.800
Brăila	68.310	2.725
Craiova	63.063	2.132
Braşov	59.234	2.224
Constanţa	58.258	1.901
Satu-Mare	49.917	1.797
Sibiu	48.019	1.896
Tg. Mureş	38.176	1.839
Cetatea-Albă	33.495	1.074
Bacău	31.264	1.400
Bălţi	30.667	1.529

[1]) Dela 1930 până astăzi au mai fost declarate municipii următoarele oraşe: Giurgiu cu 30.348 locuitori, Lugoj cu 25.674 locuitori şi Turnu-Severin cu 21.073 locuitori.

Din acestea rezultă că procesul de urbanizare a populaţiei ţării este încă la începutul lui. Marea majoritate a oraşelor sunt simple aglomerări urbane servind, — pe lângă nevoile de ordin cultural şi social pe care

le împlinesc, — în primul rând, drept centre administrative locale și drept piețe de schimb pentru produsele agricole sau industriale. Față de întinderea și populația țării noastre, marile centre urbane sunt relativ puține.

Diagrama X. — Distribuția orașelor după numărul locuitorilor

Se cuvine însă a face o mențiune cu totul specială pentru București, capitala României, care pe zi ce trece capătă o importanță politică, administrativă, economică și culturală tot mai mare, asumându-și titlul și sarcina de adevărată metropolă a țării, caracterizată printr'o aglomerare de populație cu mult superioară oricărui alt oraș din țară.

Așa de pildă al doilea mare oraș al României, Chișinău, care are 117.016 locuitori, nu ajunge, în ceea ce privește populația, nici la a cincea parte din totalul populației orașului București. Datele statistice elementare ale Capitalei, la ultimul recensământ, sunt următoarele:

Locuitori	631.288
Gospodării	158.043
Clădiri	72.939
Intreprinderi	18.125

La recensământul efectuat înainte de războiul mondial, și anume în 1912, Bucureștii numărau o populație de 341.321 locuitori. In timp de 18 ani, adică din 1912 și până în 1930, — lăsând la o parte aportul celor 66.713 locuitori câștigați prin simpla extindere teritorială asupra comunelor suburbane, — populația Bucureștilor a crescut cu 223.254 locuitori, sau cu 65%. Această creștere considerabilă se datorește însă într'o foarte mică măsură excedentului natural, adică diferenței dintre născuți și morți. Ea se explică, în primul rând, prin fenomenul cunoscut de atracție pe care marile centre comerciale și industriale l-au exercitat totdeauna asupra populației înconjurătoare, și, în al doilea rând, prin mărirea, concentrarea și complexitatea din ce în ce mai accentuată a aparatului administrativ de Stat, odată cu restabilirea granițelor României. Trebue precizat că acest ritm accelerat de creștere a populației Capitalei a fost mult mai accentuat în ultimele două decade, decât în perioada dinainte de războiu. Intr'adevăr, pe când în perioada 1912—1930, creșterea reală a populației Capitalei țării a fost în medie anuală de 12.403 locuitori sau 36,3 la mie, în răstimpul dela 1899, — când orașul București număra 276.178 locuitori — și până la recensământul din 1912, creșterea reală a populației acestui oraș a fost în medie anuală de numai 5.000 locuitori, sau 18,1 la mia de locuitori, față de totalul populației din 1899.

Accentuarea acestui ritm de urbanizare coincide cu procesul de industrializare a României și se observă și la celelalte orașe ale țării — bineînțeles într'o măsură mai moderată. Totuși faptul este, în ansamblul lui, de o importanță considerabilă, atât pentru evoluția vieții economice și sociale a țării cât și pentru determinarea structurii viitoare a populației, — în special din punctul de vedere al profesiunii locuitorilor.

POPULAȚIA PE SEXE

In România, ca și în alte țări de altfel, numărul bărbaților nu este egal cu cel al femeilor. Repartizarea celor două sexe pe provincii este în cifre absolute (Vezi tab. XI).

S'au recensat deci, la 1930, un număr de 8.870.778 bărbați și 9.182.118 femei în întreaga țară. Pentru a aprecia exact raportul dintre cele două sexe, pe regiuni, dăm în tabela XII de mai jos, proporția bărbaților față de totalul populației, în fiecare provincie.

Tab. XI. — Populația României pe sexe

PROVINCII	Populația totală		Populația urbană		Populația rurală	
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ROMÂNIA	8.870.778	9.182.118	1.801.085	1.831.093	7.069.693	7.351.025
Oltenia	722.479	796.910	98.599	99.598	623.880	697.312
Muntenia	1.970.204	2.058.099	540.651	552.482	1.429.553	1.505.617
Dobrogea	411.644	399.688	100.955	92.425	310.689	307.263
Moldova	1.195.507	1.431.991	293.477	297.959	902.030	934.032
Basarabia	1.419.052	1.444.357	182.004	187.205	1.236.148	1.257.152
Bucovina	412.250	441.274	110.557	116.368	301.693	324.906
Transilvania	1.597.837	1.619.840	256.852	258.827	1.340.985	1.361.013
Banat	458.796	482.725	82.664	85.865	376.132	396.860
Crișana-Maramureș	683.009	707.234	134.426	140.964	548.583	566.870

Acest tablou pune în evidență faptul că numărul total al bărbaților este inferior celui al femeilor, bărbații reprezentând în întreaga țară o proporție de 49,1%. Adăugăm însă, că nu mai departe decât în

1912, — dar numai în Vechiul Regat, pentru care posedăm cifre comparative — raportul dintre cele două sexe era invers. Intr'adevăr, la acea dată, proporția bărbaților era mai mare decât a femeilor, reprezentând 50,5%. Această schimbare a proporției se datorează: 1) evoluției biologice a populației, 2) războiului și 3) alipirei noilor provincii, în special a Bucovinei, Banatului și Crișanei-Maramureș.

Tab. XII. — Proporția bărbaților pe provincii

Provincia	Proporția bărbaților față de totalul populației		
	Intreaga (2)	Urban (3)	Rural (4)
(1)			
ROMÂNIA	49,1	49,6	49,0
Oltenia	47,6	49,7	47,2
Muntenia	48,9	49,5	48,7
Dobrogea	50,7	52,2	50,3
Moldova	49,2	49,6	49,1
Basarabia	49,5	49,4	49,6
Bucovina	48,3	48,7	48,1
Transilvania	49,7	49,8	49,6
Banat	48,7	49,1	48,7
Crișana-Maramureș	49,1	48,9	49,2

In al doilea rând, constatăm că, rămânând totuși mereu inferior celui feminin, procentul bărbaților este mai ridicat în mediul urban decât în cel rural. Faptul se explică, mai ales prin deplasarea continuă către orașe, a populației masculine. In bună parte însă, această proporție mai ridicată a bărbaților în orașe se datorează populației școlare, în majoritate masculină precum și militarilor sub arme. Numai în Crișana-Maramureș orașele dau o proporție mai mică de bărbați, decât mediul rural.

O analiză pe provincii ne arată că la regula stabilită anterior, există o singură excepție: Dobrogea. In provincia dintre Dunăre și Marea Neagră, proporția sexului masculin este superioară celei feminine, atât la totalul populației rurale, unde reprezintă 50,3%, cât mai ales la orașe, unde se ridică la 52,2%. Se știe că Dobrogea este o provincie de colonizare și de imigrațiune, fapt care explică acest caracter particular. In opoziție cu Dobrogea, se găsește Oltenia care, dintre toate provinciile țării, dovedește cel mai impresionant și vechiu curent de emigrare a populației bărbătești, în special din partea populației rurale. In satele din Oltenia, proporția sexului masculin atinge abia 47,2%, procent simțitor inferior atât celui al populației rurale a țării întregi, cât și aceluia al oricărei alte provincii.

In sfârșit, în privința repartiției populației pe sexe, situația țării noastre, în raport cu celelalte țări, este următoarea:

Tab. XIII — Proporția populației masculine în diverse țări

ȚARA (1)	Anul recensământului (2)	Sex masculin % (3)
Canada	1931	51,4
Statele-Unite	1930	50,6
Japonia	1930	50,1
Bulgaria	1931	50,2
Olanda	1930	49,7
Grecia	1928	49,9
Belgia	1930	49,5
Jugoslavia	1931	49,5
Suedia	1931	49,2
ROMÂNIA	1930	49,1
Finlanda	1930	49,0
Danemarca	1930	48,9
Italia	1931	48,9
Ungaria	1930	48,9
Norvegia	1930	48,8
Spania	1930	48,8
Cehoslovacia	1930	48,5
Germania	1933	48,5
Franța	1931	48,3
Elveția	1930	48,2
Turcia	1927	48,1
Austria	1934	48,0
Anglia	1931	47,9
Portugalia	1930	47,7
U.R.S.S.	1926	47,5
Estonia	1934	47,0
Letonia	1930	46,6

Față de aceste 27 țări, constatăm că România realizează o valoare medie. In al doilea rând, vedem că un număr de 4 state: Canada, Statele-Unite, Japonia și Bulgaria fac excepție, având o proporție mai ridicată de bărbați decât de femei. Japonia și Bulgaria sunt state cu o populație în plină evoluție, iar Canada și Statele-Unite ale Americii au fost și sunt încă țări de imigrațiune. Dimpotrivă, țările clasate ultime, de pildă Anglia cu imensul său imperiu colonial, Portugalia și chiar Estonia și Letonia, pot fi considerate țări de emigrare. Nu același lucru se poate spune despre U.R.S.S. care dă un procent inferior de populație masculină.

REPARTIȚIA LOCUITORILOR, PE GRUPE DE VÂRSTĂ

Populația țării noastre se caracterizează, din acest punct de vedere, printr'o proporție covârșitoare de copii și tineret. Intr'adevăr, grupul de vârstă dela 0 la 19 ani împliniți, reprezintă 46,4% din întreaga populație a țării și dacă nu ar fi golul dat de grupul dela 10 la 14 ani, procentul ar depăși 50% (Vezi tab. XIV).

In populația rurală, grupul dela 0 la 19 ani dă o proporție și mai ridicată, de 48,2%. Proporția scade progresiv, pe măsură ce înaintăm spre vârstele mature, realizând, în linii generale, o distribuție caracteristică pentru toate popoarele tinere, de o mare vitalitate biologică și deci în plină perioadă de viguroasă creștere numerică.

Această distribuție îmbracă, astfel cum arată diagrama XV, un profil net piramidal, mai accentuat la populația rurală, adevăratul izvor de viață al națiunii. Spre deosebire de mediul rural, populația orașelor prezintă curbă de distribuție cu o bază mai puțin largă, din pricina grupurilor de vârstă, până la 14 ani care dau un procent mult mai redus. In schimb, populația urbană oferă o proporție importantă la grupurile de vârstă dela 15 la 19 ani și dela 20 la 24 ani. Explicația este dată de prezența în orașe a populației școlare și a militarilor, dovadă diferența ce se observă între aceste două sexe și anume: 14,78% pentru bărbați și numai 10,34% pentru femei, la grupul de vârstă dela 20 la 24 ani.

Tot din analiza cifrelor expuse de tabela XIV se constată, drept consecință a războiului mondial, unele discontinuități, în ceea ce privește distribuția populației pe grupe de vârstă, dintre care una, cea mai importantă, la grupul dela 10—14 ani.

Pentru populaţia României, acest gol datorat războiului mondial reprezintă o pierdere definitivă de peste 700.000 locuitori, numai la grupul de vârstă dela 10 la 14 ani. Ceeace înseamnă aproape 1.500.000 de copii, cari nu s'au născut sau cari, din cauza războiului, au murit înainte de vreme. Această pierdere se va amplifica şi se va face din nou simţită, atunci când actualul grup de vârstă dela 10 la 14 ani va atinge vârsta adultă, adică perioada de procreare. Cei 700.000 locuitori vor lipsi dela această datorie biologică, iar scadenţa este foarte apropiată.

In privinţa distribuţiei populaţiei pe grupe de vârstă, România se deosebeşte de celelalte ţări. O privire comparativă asupra situaţiei ei ne permite tabela XVI.

Din acest tablou, în care se detaliază distribuţia procentuală pe grupe de vârstă a populaţiilor respective, constatăm că între cele 18 ţări enumerate, România deţine locul întâiu, având cea mai mare proporţie de populaţie dela 0 la 4 ani, loc pe care şi-l menţine chiar în cazul când însumăm şi grupul următor, dela 5 la 9 ani. Ea este urmată de Jugoslavia, care, pentru populaţia de vârstă până la 10 ani, dă aceeaşi importantă proporţie de 26,7%. In schimb, Bulgaria şi Japonia prezintă o distribuţie mai apropiată de linia normală.

In orice caz, România se aşează în fruntea ţărilor a căror populaţie se caracterizează printr'o vitalitate remarcabilă şi acuză un ritm ferm de creştere nume-

Tab. XIV. — Populaţia României pe grupe de vârstă, cifre absolute şi procente la 29 XII 1930

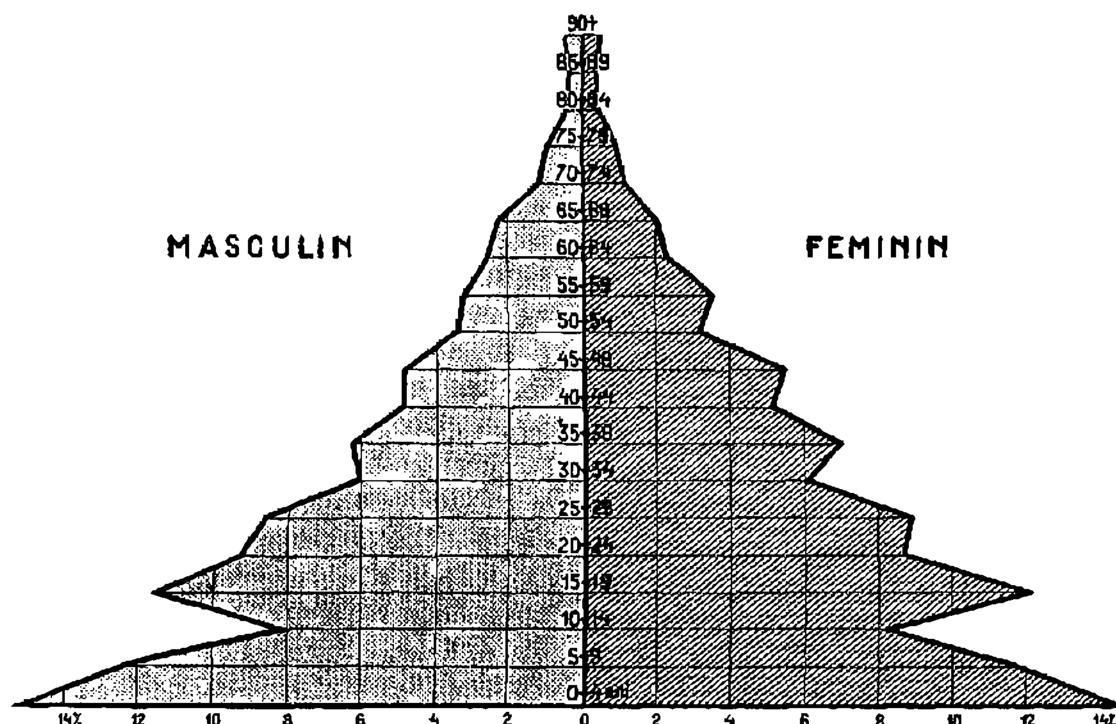
Grupe de vârstă	Ţara întreagă			Populaţia urbană			Populaţia rurală		
	Amândouă sexele	Masculin	Feminin	Amândouă sexele	Masculin	Feminin	Amândouă sexele	Masculin	Feminin
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
				Cifre absolute					
TOTAL	18.052.896	8.870.778	9.182.118	3.632.178	1.801.085	1.831.093	14.420.718	7.069.693	7.351.025
0—4 ani	2.630.035	1.327.073	1.302.962	354.902	178.838	176.064	2.275.133	1.148.235	1.126.898
5—9 »	2.192.663	1.102.288	1.090.375	339.246	169.662	169.584	1.853.417	932.626	920.791
10—14 »	1.444.928	731.739	713.189	274.904	140.598	134.306	1.170.024	591.141	578.883
15—19 »	2.108.272	1.008.571	1.099.701	450.054	214.570	235.484	1.658.218	794.001	864.217
20—24 »	1.616.190	826.868	789.322	455.498	266.218	189.280	1.160.692	560.650	600.042
25—29 »	1.557.460	756.783	800.677	351.957	164.734	187.223	1.205.503	592.049	613.454
30—34 »	1.076.188	523.912	552.276	258.872	124.294	134.578	819.316	401.618	417.698
35—39 »	1.172.461	532.295	640.166	260.130	120.632	139.498	912.331	411.663	500.668
40—44 »	903.319	436.023	467.296	198.846	96.783	102.063	704.473	339.240	365.233
45—49 »	920.024	428.211	491.813	189.516	89.312	100.204	730.508	338.899	391.609
50—54 »	562.210	268.768	293.442	128.560	63.048	65.512	453.650	225.720	227.930
55—59 »	582.948	266.193	316.755	119.033	54.751	64.282	463.915	211.442	252.473
60—64 »	416.847	212.898	203.949	83.803	40.271	43.532	333.044	172.627	160.417
65—69 »	360.222	166.447	193.775	70.963	31.987	38.976	309.459	154.960	154.299
70—74 »	195.649	103.850	91.799	39.235	18.641	20.594	156.414	85.209	71.205
75—79 »	127.706	65.277	62.429	24.388	10.706	13.682	103.318	54.571	48.747
80—84 »	41.618	21.718	19.900	8.713	3.821	4.892	32.905	17.897	15.008
85—89 »	19.584	9.378	10.206	4.153	1.589	2.564	15.431	7.789	7.642
90—94 »	4.750	2.186	2.564	1.082	426	656	3.698	1.760	1.938
95—99 »	3.250	1.451	1.799	633	242	391	2.617	1.209	1.408
100 ani şi peste	1.074	449	625	221	88	133	853	361	492
Nedeclarat	73.468	35.900	37.568	17.469	9.874	7.596	55.999	26.026	29.973
				In procente					
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
0—4 ani	14,57	14,96	14,19	9,77	9,93	9,62	15,77	16,25	15,33
5—9 »	12,14	12,43	11,87	9,34	9,42	9,26	12,85	13,19	12,53
10—14 »	8,00	8,24	7,76	7,57	7,81	7,34	8,11	8,36	7,87
15—19 »	11,68	11,37	11,98	12,39	11,91	12,86	11,50	11,23	11,76
20—24 »	8,95	9,32	8,60	12,54	14,78	10,34	8,05	7,93	8,16
25—29 »	8,63	8,53	8,72	9,69	9,15	10,22	8,36	8,38	8,35
30—34 »	5,97	5,93	6,01	7,13	6,90	7,35	5,68	5,68	5,68
35—39 »	6,49	6,00	6,97	7,26	6,70	7,62	6,32	5,82	6,81
40—44 »	5,00	4,92	5,09	5,47	5,37	5,57	4,89	4,80	4,97
45—49 »	5,10	4,83	5,36	5,22	4,96	5,47	5,07	4,79	5,33
50—54 »	3,11	3,03	3,20	3,54	3,50	3,58	3,15	3,19	3,10
55—59 »	3,23	3,00	3,45	3,28	3,04	3,51	3,22	2,99	3,43
60—64 »	2,31	2,40	2,22	2,31	2,24	2,38	2,31	2,44	2,18
65—69 »	2,00	1,88	2,11	1,95	1,78	2,13	2,14	2,19	2,10
70—74 »	1,08	1,17	1,00	1,08	1,03	1,12	1,08	1,20	0,97
75—79 »	0,71	0,74	0,68	0,67	0,59	0,75	0,72	0,77	0,66
80—84 »	0,23	0,24	0,22	0,24	0,21	0,27	0,23	0,25	0,20
85—89 »	0,11	0,11	0,11	0,11	*)	0,14	0,11	0,11	0,10
90—94 »	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)
95—99 »	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)
100 ani şi peste	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)	*)
Nedeclarat	0,41	0,40	0,41	0,48	0,55	0,41	0,39	0,37	0,41

*) Mai puţin de 0,1%.

rică viguroasă, spre deosebire de țările ultime clasificate, în care acest ritm de creștere este foarte lent, sau chiar staționar.

Trebue să remarcăm, cu acest prilej, situația mult inferioară, din punct de vedere al repartiției populației ireparabilele pierderi de substanță biologică, pricinuite acestor două state, de războiul mondial. In cazul Suediei, Angliei, Elveției și Norvegiei, explicația este dată exclusiv de gradul de evoluție biologică și socială, particular populației lor.

Diagrama XV. — Piramida vârstelor în România

pe vârste, a țărilor germanice, nordice și anglo-saxone, în special Austria și Germania (vitalitatea biologică a poporului german era bine cunoscută înainte de războiu). Astăzi, chiar Franța le întrece în privința proporției de copii. De unde se evidențiază încă o dată

In sfârșit, putem observa că pe când procentul primelor grupe merge descrescând, dela România spre Austria, proporția populației de 60 ani și peste, în linii generale, merge crescând spre țările ultime clasificate în tablou.

Tab. XVI. — Populația pe grupe de vârstă în diferite țări

ȚARA	Anul recensământului	Populația totală în mii	Grupe de vârstă în %													
			0—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60 și peste	Nedeclarați
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)
ROMÂNIA	1930	18.053	14,6	12,1	8,0	11,7	9,0	8,6	6,0	6,5	5,0	5,1	3,2	3,2	6,6	0,4
Bulgaria	1926	5.479	14,3	10,4	10,7	11,0	9,7	8,1	6,3	5,6	5,4	4,2	3,3	3,3	8,1	—
Japonia	1930	64.067	14,1	12,1	10,5	9,8	8,5	7,5	6,4	5,3	5,3	4,8	4,5	3,6	7,4	—
Jugoslavia	1931	13.934	14,1	12,6	7,9	9,9	9,8	8,4	7,2	5,5	5,2	4,6	4,1	3,1	8,2	—
Grecia	1928	6.205	12,7	10,1	9,7	11,2	8,8	8,4	6,2	6,0	5,3	5,0	4,4	3,4	8,9	0,3
Italia	1931	41.177	11,1	10,9	7,7	9,8	9,3	7,8	7,0	6,1	5,7	5,2	4,6	4,0	10,8	—
Olanda	1930	7.936	10,5	10,6	9,5	9,4	8,9	8,2	7,3	6,7	5,7	5,2	4,7	4,0	9,4	—
Canada	1931	10.377	10,4	10,9	10,4	10,0	8,8	7,6	6,8	6,6	6,2	5,6	4,7	3,5	8,4	—
Ungaria	1930	8.688	10,1	10,3	7,1	9,6	9,7	8,6	8,1	6,7	5,9	5,5	4,7	3,9	9,7	—
Cehoslovacia	1930	14.730	9,6	10,7	6,4	9,3	10,0	9,2	8,1	6,7	5,8	5,3	4,8	4,3	10,2	0,1
Statele-Unite	1930	122.775	9,3	10,3	9,8	9,4	8,9	8,0	7,4	7,5	6,5	5,7	4,9	3,8	8,5	0,1
Franța	1931	41.229	8,7	8,6	5,6	7,4	8,2	8,5	7,9	6,7	6,5	6,2	6,0	5,5	14,0	0,2
Norvegia	1930	2.814	8,4	9,9	10,1	9,6	8,7	8,1	7,6	6,6	5,7	4,9	4,7	3,9	11,6	0,1
Elveția	1930	4.066	8,0	8,5	8,0	8,9	9,0	8,7	7,9	7,0	6,7	6,0	5,7	4,8	10,7	—
Anglia	1931	44.765	7,6	8,4	8,1	8,6	8,7	8,4	7,6	7,0	6,6	6,4	5,9	5,0	11,3	—
Suedia	1930	6.142	7,4	8,5	8,9	9,1	9,1	8,3	7,5	6,9	6,7	5,7	5,3	4,4	12,8	—
Germania	1933	65.362	7,3	8,2	8,7	6,0	9,4	9,4	8,8	7,5	6,6	6,1	5,5	5,2	11,1	—
Austria	1934	6.760	6,9	8,0	8,7	5,8	8,7	8,8	8,7	7,6	6,7	6,4	5,9	5,4	12,2	0,8

Tab. XVII. — Starea civilă a locuitorilor României, la 29. XII. 1930

Țara întreagă și medii	Populația de 13 ani și peste în mii	Necăsătoriți		Căsătoriți		Văduvi		Divorțați		Nedeclarați	
		în mii	%	în mii	%	în mii	%	în mii	%	în mii	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
ROMÂNIA	12.307,6	3.762,2	30,6	7.231,9	58,7	1.217,7	9,9	76,1	0,6	20,3	0,2
Populația urbană	2.766,7	1.064,9	38,5	1.400,0	50,6	261,8	9,5	31,0	1,1	9,0	0,3
Populația rurală	9.540,9	2.697,3	28,3	5.831,3	61,1	955,9	10,0	45,1	0,5	11,3	0,1

STAREA CIVILĂ A LOCUITORILOR

In acest capitol vom expune, pe scurt, starea civilă a populației dela 13 ani în sus.

Datele tabloului de mai sus ne arată că numărul celibatarilor este cu mult mai frecvent în mediul urban, reprezentând un procent de 38,5%, față de 28,3% în mediul rural. Proporția celibatarilor este și mai importantă în primul caz, dacă ne amintim că grupul de vârstă dela 14 la 19 ani este mult mai numeros în populația rurală. Dimpotrivă, proporția căsătoriților este mai ridicată la sate.

In privința văduvilor, diferența între cele două medii este neînsemnată: 9,5% în mediul urban, față de 10,0% în cel rural. In schimb, trebue menționat faptul că stabilitatea familiei este mai precară la orașe decât la sate. Intr'adevăr, proporția divorțaților este dublă în populația urbană, adică 1,1% față de 0,5% în populația rurală.

ȘTIINȚA DE CARTE A LOCUITORILOR

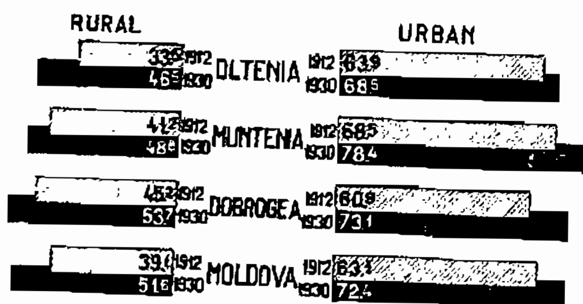
In cadrul problemei ridicate de acest capitol vom examina, în primul rând, evoluția științei de carte în Vechiul Regat, după datele ultimelor recensăminte.

Tab. XVIII. — Știutorii de carte în Vechiul Regat, la data ultimelor recensăminte

CATEGORII	1899	1912	1930
(1)	(2)	(3)	(4)
Populația dela 7 ani în sus	4.694.255	3.716.400	6.667.731*)
Știutori de carte	1.032.743	1.242.568	3.720.646
Știutori de carte (procente)	22,0	39,3	55,8

*) Inclusiv cei cu știința de carte nedeclarată.

Se constată, urmărind această tabelă, că numărul știutorilor de carte din Vechiul Regat s'a urcat dela 1.032.743 în 1899, la 3.720.646 în 1930, adică o creștere de 2.687.903, ceea ce revine la 260,3%. Datorită creșterii însemnate a numărului știutorilor de carte, proporția lor se ridică dela 22,0% în 1899 la 39,3% în 1912 și 55,8% în 1930.

Ritmul de creștere este mai mare în epoca 1899—1912 decât în cea între 1912—1930. In epoca primă, creșterea este de 1,3% anual, pe când între anii 1912—1930 creșterea anuală a știutorilor de carte este abia de 0,9%. Acest fenomen se datorează turburărilor provocate de războiu, precum și dificultăților operei de refacere, care a urmat.

După cum am spus, știutorii de carte din Vechiul Regat reprezentau în 1930 o proporție de 55,8%.

In România întregită, situația, la data ultimului recensământ 1930, a fost următoarea:

Numărul populației trecute de 7 ani	14.485.914
Numărul știutorilor de carte	8.213.592

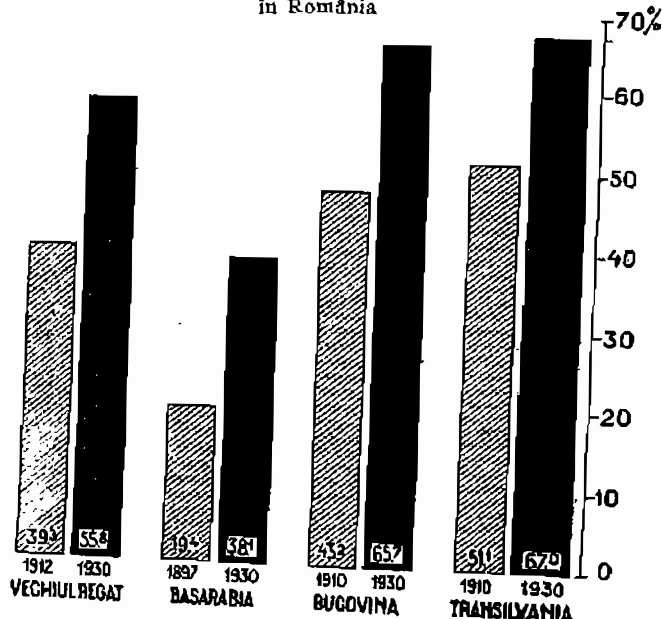
ceeace înseamnă 57% din numărul populației de mai sus.

Prin unirea tuturor provinciilor, numărul știutorilor de carte din România a crescut deci simțitor, iar procentul s'a urcat dela 55,8% la 57,0%. Procentul știutorilor de carte în noile provincii a fost în 1930, următoarea:

Cadrilaterul	45,3
Basarabia	38,1
Bucovina	65,7
Transilvania	67,0

Diagrama de mai jos ne arată nu numai distribuția știutorilor de carte, pe provinciile mari ale țării, ci și faptul că proporția știutorilor de carte a crescut considerabil, în toate provinciile.

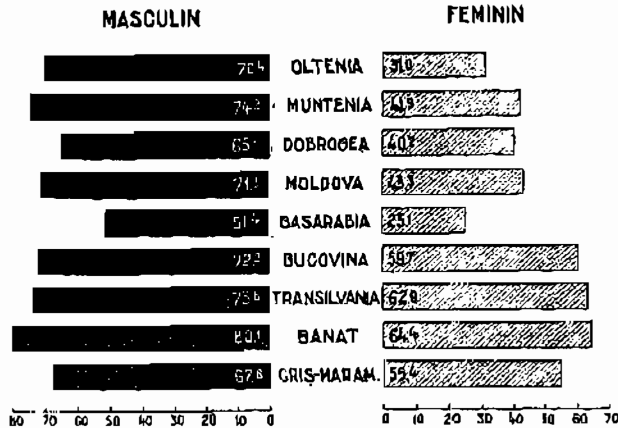
Diagrama XIX. — Creșterea populației știutoare de carte în România

Acestea și-au păstrat însă același rang și la 1930.

Atât la sate cât și la orașe, bărbații au o proporție mult mai ridicată de știutori de carte, decât femeile. Disproporția este cu deosebire izbitoare la sate. De fapt, analfabetismul femeilor determină cifra urcată a analfabetismului din România. Femeile din sate constitue peste 40% din totalul populației țării dela 7 ani în sus. Și acest număr considerabil de femei dă o proporție de abia 38,7% știutoare de carte.

Diagrama XX. — Știința de carte pe sexe și provincii în 1930

In orașe, situația este incomparabil mai bună. Evident, o mare parte din analfabeții găsiți la orașe sunt imigranți veniți dela sate.

Bărbații au o proporție de 80,1% în Banat și 51,4% în Basarabia. O disproporție exagerată între proporția bărbaților și a femeilor știutori de carte, găsim în Oltenia (70,4% față de 31,0%) și în Basarabia (51,4% față de 25,1%). Numai în Transilvania și în Bucovina găsim un procent mai important de femei știutoare de carte, care se apropie de cel al bărbaților.

Populația rurală cea mai instruită, dintre provinciile Vechiului Regat, o are Moldova, cu 51,6% știutori de carte. In orașe, toate provinciile au o situație destul de bună, media știutorilor de carte fiind de 77,3% și anume 84,5% la bărbați și 70,3% la femei.

Proporția știutorilor de carte pe provincii și pe sexe este următoarea:

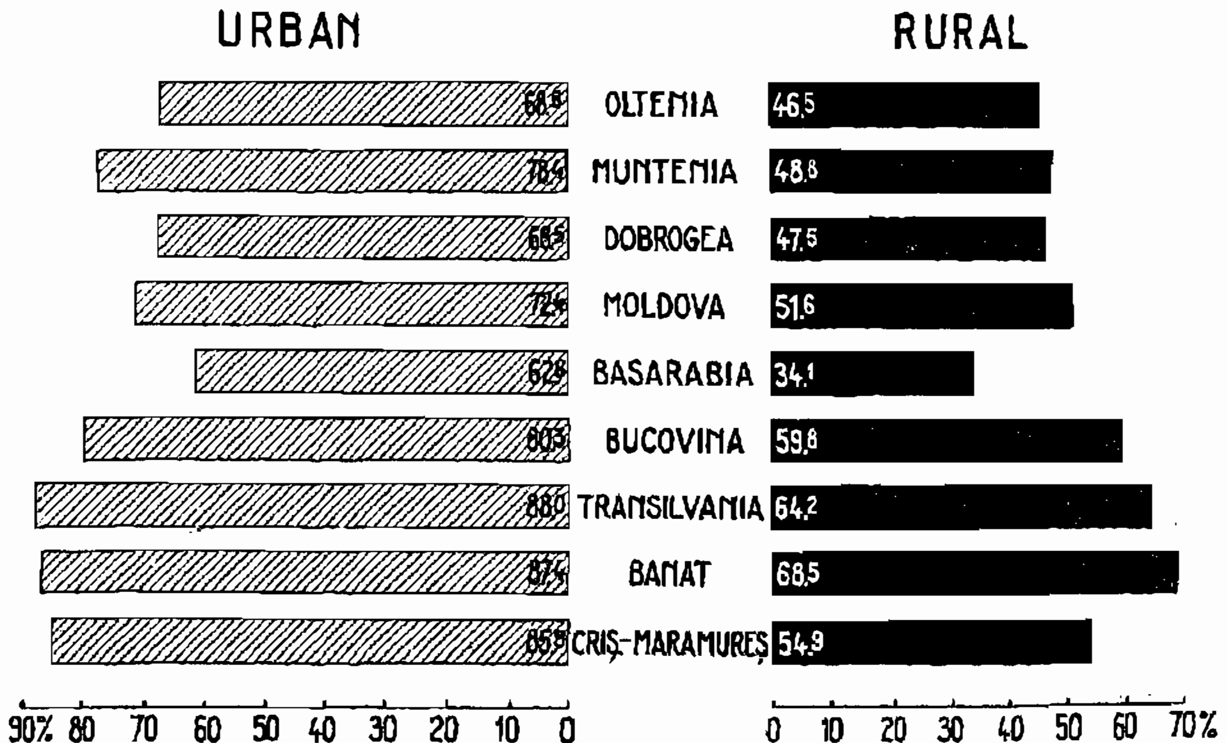
Tab. XXII. — Știutorii de carte pe provincii, mediu și sexe, în procente

Provincia	Rural și urban întrunite			Mediu rural			Mediul urban		
	Total	M.	F.	Total	M.	F.	Total	M.	F.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
ROMÂNIA	57,0	69,2	45,5	51,3	64,9	38,7	77,3	84,5	70,3
Oltenia	49,5	70,4	31,0	46,5	68,5	27,4	68,5	81,8	55,3
Muntenia	57,6	74,2	44,9	48,8	68,5	30,4	78,4	87,4	69,6
Dobrogea	52,9	65,1	40,2	47,5	60,7	34,1	68,5	77,1	58,0
Moldova	57,0	71,3	43,3	51,6	67,6	36,3	72,4	85,6	63,3
Basarabia	38,1	51,4	25,1	34,1	48,0	20,6	62,6	72,3	53,1
Bucovina	65,7	72,2	59,0	59,8	67,1	53,2	80,3	84,8	76,1
Transilvania	68,3	73,8	62,9	64,2	70,4	58,1	88,0	90,0	86,0
Banat	72,0	80,1	64,4	68,5	77,7	59,9	87,4	90,7	84,2
Crișana-Maramureș	61,5	67,8	55,4	54,9	62,4	47,7	85,9	88,0	83,8

Din tabloul de mai sus rezultă inferioritatea culturală vădită a sexului feminin față de cel masculin, în special în Oltenia, Muntenia și Basarabia, atât la sate cât și la orașe. In Transilvania, Banat, Crișana-Maramureș, precum și în Bucovina, diferența pe sexe este considerabil mai mică.

In tabela de mai jos am trecut datele privitoare la știința de carte pe județe, în comparație cu datele recensămintelor precedente.

Diagrama XXI. — Știința de carte pe provincii, în mediul urban și rural, în 1930

Tab. XXIII. — Știutorii de carte pe provincii și județe la recensământul din 1930 și cele precedente, în procente

Provincii și județe	Știutori de carte			Știutori de carte după recensământul precedent*	Diferența dintre recensământul din 1930 și cel precedent
	Bărbați	Femei	Total		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
ROMÂNIA	[illegible]	45,5	57,0	39,3	17,7
OLTENIA	70,4	31,0	49,5	33,5	16,0
Dolj	70,2	32,2	50,4	33,3	17,1
Gorj	72,8	28,3	48,5	33,3	15,2
Mehedinți	70,0	29,3	48,3	32,5	15,8
Romanați	69,0	32,2	49,5	32,4	17,1
Vâlcea	71,2	31,9	50,3	36,5	15,8
MUNTENIA	74,2	41,9	57,6	41,2	16,4
Argeș	71,7	34,4	52,9	36,6	16,3
Brăila	81,0	57,3	69,0	55,1	13,9
Buzău	72,8	35,5	53,6	36,7	16,9
Dâmbovița	71,7	34,6	53,1	36,5	16,6
Ialomița	73,9	41,2	57,3	43,5	13,9
Ilfov	82,8	58,7	69,6	54,8	14,8
Muscel	79,8	44,9	61,0	44,1	16,9
Olt	66,0	24,4	44,4	28,1	16,3
Prahova	75,5	40,8	58,0	40,9	17,1
R.-Sărat	77,1	45,0	61,1	42,9	18,2
Teleorman	64,3	26,2	44,5	29,6	14,9
Vlașca	58,3	19,3	38,3	24,7	13,6
DOBROGEA	66,1	40,2	52,9	37,9	15,0
Caliacra	65,9	42,0	54,2	27,9	26,3
Durostor	51,5	25,4	38,4	27,9	10,5
Constanța	74,2	51,2	63,1	44,8	18,3
Tulcea	67,2	41,4	54,2	45,7	8,5
MOLDOVA	71,3	43,3	57,0	39,1	17,9
Bacău	67,0	38,0	52,4	33,0	19,4
Baia	69,7	41,7	55,4	46,3	9,1
Botoșani	67,9	40,3	54,0	35,3	18,7
Covurlui	82,4	58,3	69,6	56,6	13,0
Dorohoi	62,9	32,2	47,5	28,4	19,1
Fălciu	72,5	43,3	57,5	39,8	17,7
Iași	74,1	50,8	62,2	47,6	14,6
Neamț	74,2	48,5	60,9	42,7	18,2
Putna	74,7	44,6	59,6	43,3	16,3
Roman	69,3	40,5	54,6	33,1	21,5
Tecuci	72,4	40,3	55,6	39,0	16,6
Tutova	72,7	43,5	57,4	42,0	15,4
Vaslui	65,2	35,2	50,3	30,9	19,4
BASARABIA	51,4	25,1	38,1	19,4	18,7
Bălți	44,0	20,0	31,9	12,5	19,4
Cahul	47,1	21,2	34,1	20,5	13,6
Cetatea-Albă	57,3	43,3	53,0	30,8	22,2
Hotin	42,5	16,6	29,7	13,7	16,0
Ismail	61,5	30,9	46,2	20,5	25,7
Lăpușna	55,9	24,6	40,7	25,0	15,7
Orhei	45,6	17,8	32,1	15,1	17,0
Soroca	51,3	24,2	37,5	13,9	23,6
Tighina	50,3	23,0	36,5	20,0	16,5
BUCOVINA	72,8	59,7	65,7	45,2	20,5
Câmpulung	70,6	57,2	[illegible]	—	—
Cernăuți	75,5	62,6	68,8	—	—
Rădăuți	77,2	55,1	64,3	—	—
Storojineț	63,9	50,5	56,9	—	—
Suceava	73,1	60,9	66,8	—	—
TRANSILVANIA	75,5	61,9	68,3	50,5	17,8
Alba	71,1	57,1	64,0	40,8	23,2
Brașov	89,7	84,1	86,9	82,8	4,1
Ciuc	80,4	72,1	76,4	58,9	17,5
Cluj	69,0	59,5	64,5	35,6	28,9
Făgăraș	85,7	72,3	79,5	58,8	20,7
Hunedoara	61,4	42,5	51,8	33,9	17,9
Mureș	74,3	63,9	69,2	51,1	18,1
Năsăud	72,4	61,6	66,9	52,8	14,1
Odorhei	87,9	82,3	85,0	69,1	15,9
Sălaj	70,4	59,4	64,8	41,5	23,3
Sibiu	87,9	82,6	85,2	70,2	15,0
Someș	55,2	41,7	48,5	28,6	20,2
Târnava-Mare	85,5	80,9	83,7	69,1	14,6
Târnava-Mică	74,1	63,8	69,3	49,8	18,5
Trei-Scaune	86,4	82,2	84,2	66,9	17,3
Turda	63,8	49,0	56,4	37,1	19,3
BANAT	80,1	64,4	72,0	57,9	14,1
Caraș	75,8	53,4	64,2	50,7	13,5
Severin	71,8	50,1	61,6		10,9
Timiș	85,0	73,3	80,0	34,9	45,1
CRIȘANA-MARAMUREȘ	67,8	55,4	61,5	49,4	12,1
Arad	76,5	61,9	69,0	47,0	22,0
Bihor	65,5	54,4	59,0	51,5	8,4
Maramureș	45,1	31,4	38,0	26,8	11,2
Satu-Mare	70,9	60,0	65,4	55,0	10,4

* Pentru cifrele recensămintelor precedente s'au folosit următoarele izvoare:
a) Pentru Vechiul Regat (fără Caliacra și Durostor) — Recens. din 1912;
b) Pentru Caliacra și Durostor — Recens. bulgăresc din 1910;
c) Pentru Transilvania și Bucovina — Recens. ungar și austriac din 1910;
d) Pentru Basarabia — Recens. rusesc din 1897.

In primul loc vom remarca disproporția dintre știutorii de carte bărbați și femei în județul Gorj în 1930. Intr'adevăr, pe câtă vreme 72,8% din bărbați sunt știutori de carte, printre femei abia 28,3% știu carte. Cea mai mare apropiere între proporția știutorilor de carte bărbați și cea a femeilor o întâlnim în județul Trei-Scaune, unde la 86,4% știutori de carte bărbați găsim 82,2% femei știutoare de carte.

La întregul populației și dintre toate județele țării, cel mai înalt procent de știutori de carte îl are județul Brașov: 86,9%, fiind urmat de județul Sibiu (85,2%), județul Odorhei (85,0%), Trei-Scaune (84,2%), Târnava-Mare (83,7%), deci toate cu o proporție de peste 80%.

Județele în care femeile au cel mai ridicat nivel cultural sunt, în fiecare provincie, următoarele:

Tab. XXIV. — Județele cu cel mai mare procent de femei știutoare de carte pe provincii

JUDEȚE (1)		% (2)
Dolj și Romanați	(Oltenia)	32,2
Ilfov (incl. București)	(Muntenia)	58,7
Constanța	(Dobrogea)	51,2
Covurlui	(Moldova)	58,3
Cetatea-Albă	(Basarabia)	43,3
Câmpulung	(Bucovina)	57,2
Brașov	(Transilvania)	84,1
Timiș	(Banat)	73,3
Arad	(Crișana-Maramureș)	61,9

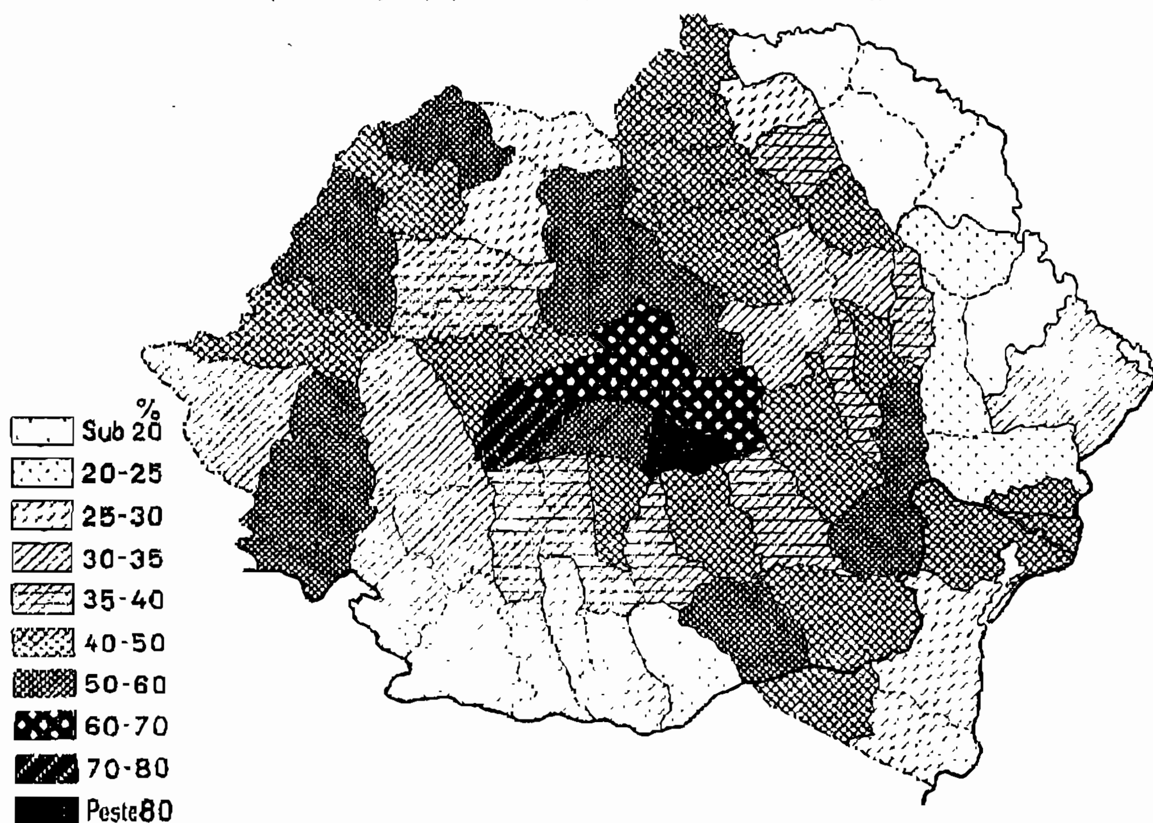
In unele județe femeile sunt în marea lor majoritate analfabete. Aceasta se poate afirma cu deosebire despre județele din Basarabia și din câmpia Dunării. In județul Hotin găsim ab a 16,6% femei știutoare de carte, în județul Orhei 17,8% iar în județul Vlașca 19,3%.

Ultima coloană (6) a tabloului XXIII, ne arată creșterea procentului știutorilor de carte, pe județe, dela recensămintele precedente până la 1930. Reamintim că pentru Vechiul Regat avem recensământul din 1912, pentru Basarabia cele din 1897, iar pentru rest (inclusiv Cadrilaterul) cel din 1910. Modificările privind știința de carte a populației dela un recensământ la altul se demonstrează prin cartogramele XXV și XXVI.

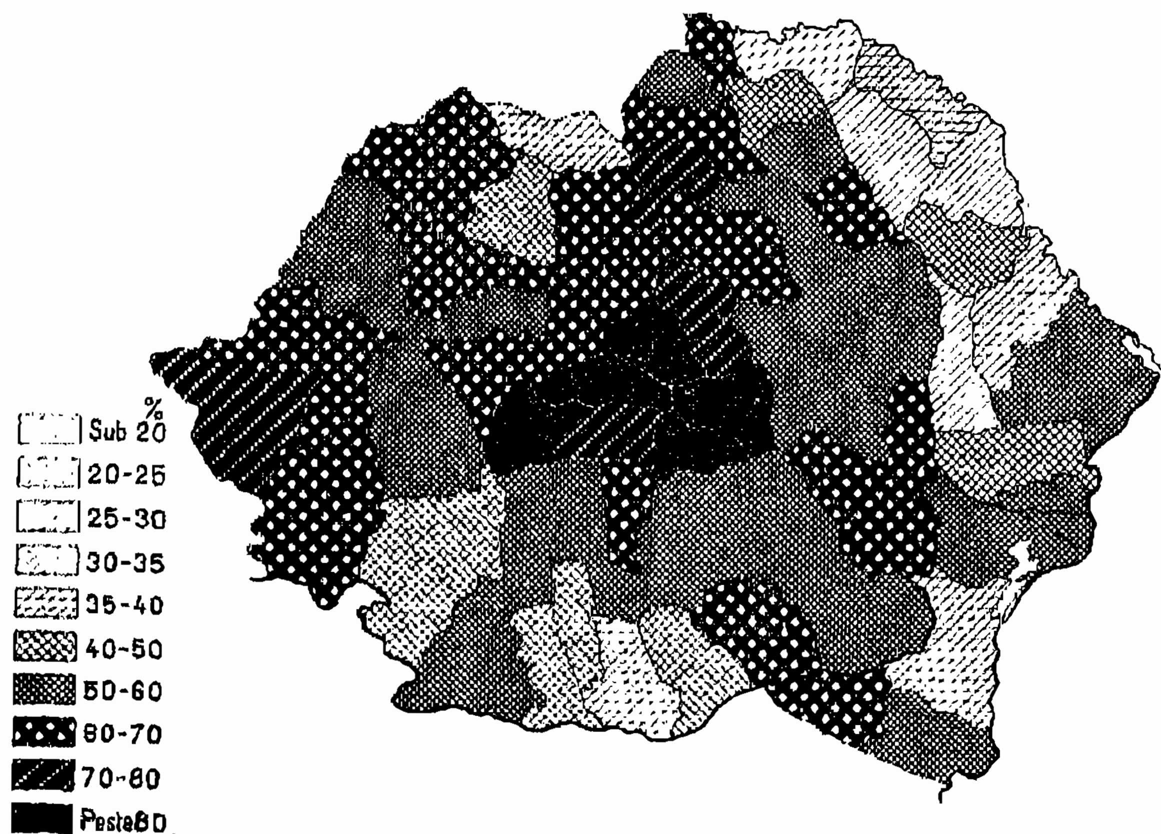
Este adevărat că procentul știutorilor de carte se prezintă încă foarte scăzut în România. Dar ceea ce interesează mai mult decât situația de astăzi este viteza cu care crește proporția știutorilor de carte an de an. Sperăm că în viitor, recensămintele generale de populație se vor face la intervale regulate de timp, astfel încât la fiecare 10 ani vom putea verifica eficacitatea aparatului nostru de învățământ public. In momentul de față comparația se face la intervale de timp deosebite pentru fiecare provincie. Totuși putem să ne dăm seama de progresul ce s'a realizat în ultimele două decenii.

In Vechiul Regat, județele Moldovei în special au progresat mult. Transilvania, Banatul, Crișana și Bucovina se apropie de o limită superioară, dela care progresul nu se mai poate realiza decât foarte încet. In scurtă vreme, județele acestor provincii

Cartograma XXV. — Procentul știutorilor de carte înainte de răsboiu, pe județe
(Vechiul Regat 1912, Transilvania și Bucovina 1910, Basarabia 1897

Cartograma XXVI. — Procentul știutorilor de carte pe județe, în 1930

vor avea o proporţie de ştiutori de carte în jurul lui 50%.

Braşovul este incontestabil cel mai bine instruit judeţ al ţarii, graţie unei mai vechi tradiţii culturale. Numai judeţele Odorhei şi Trei-Scaune, care au o mare proporţie de ştiutori de carte, îşi datorează această situaţie eforturilor depuse în ultimele două decenii.

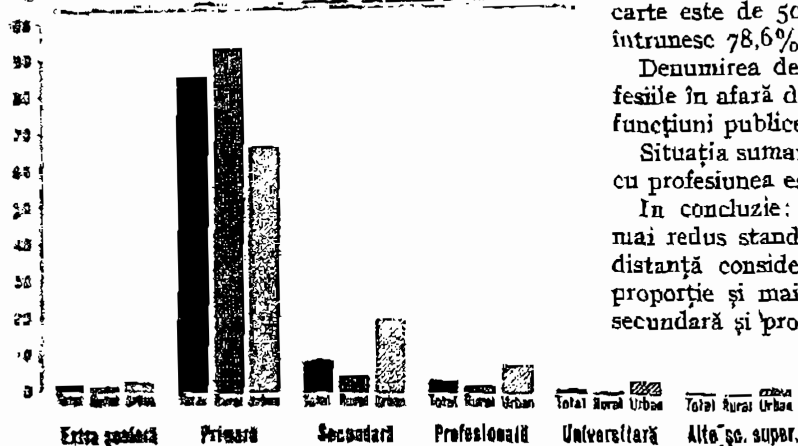
In privinţa distribuţiei locuitorilor, după gradul de instrucţie atins, datele principale sunt următoarele:

Tab. XXVII. — Ştiutorii de carte după gradul de instrucţie atins

Gradul de instrucţie	Total		Bărbaţi		Femei	
	Cifre absolute	Procente	Cifre absolute	Procente	Cifre absolute	Procente
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
TOTAL	8.213.592	100,0	4.871.064	100,0	3.342.528	100,0
Extrascolara . .	125.435	1,5	72.662	1,5	52.773	1,6
Primara	6.9[illegible]7.811	85,1	4.153.990	85,7	2.833.821	84,7
Secundara . .	7[illegible]	8,6	367.727	7,5	337.381	10,1
Profesionala . .	2[illegible]	3,2	169.557	3,5	92.374	2,8
Universitara . .	90.[illegible]53	1,1	69.631	1,4	21.021	0,6
Alte şcoli superioare . . .	42.354	0,5	37.196	0,8	5.158	0,2

După cum arată tabela de mai sus, din cei 8.213.592 ştiutori de carte, 85.1% au numai instrucţie primară. In această cifră sunt cuprinşi toţi acei cari sunt ştiutori de carte şi au umblat la şcoala primară, indiferent de numărul claselor terminate. Ei dau covârşitoarea majoritate a ştiutorilor de carte nu numai la sate, unde instrucţia începe şi se termină cu şcoala primară, ci şi la oraşe.

Diagrama XXVIII. — Populaţia după gradul de instrucţie

La cei cu instrucţie secundară (indiferent iarăşi de numărul claselor absolvite) nu există o deosebire prea mare între proporţia femeilor şi cea a bărbaţilor. In cifre absolute, numărul bărbaţilor cari au instrucţie secundară este de 367.727, iar al femeilor de 337.381, adică un număr aproape egal. Aceasta se datorează numeroasei populaţii de eleve la şcolile secundare nou create. In schimb găsim un număr mult mai redus de femei la universitate şi în celelalte şcoli superioare. Se poate însă prevedea că proporţia femeilor cu instrucţie secundară şi superioară va creşte în viitor.

In grupul celor cu pregătire superioară (universităţi şi alte şcoli superioare) proporţia bărbaţilor este precumpănitoare. Faţă de 106.828 bărbaţi, numărul corespunzător al femeilor este de abia 26.179.

Instrucţie primară au 66,3% la oraşe şi 93,0% la sate din totalul ştiutorilor de carte. Oraşele din Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova şi Bucovina au o proporţie peste media ţării, iar cele din Basarabia şi de peste Carpaţi sub media ţării.

In unele judeţe proporţia dată de şcoala primară este extrem de ridicată (95,9% jud. Tulcea şi 95,6% jud. Teleorman şi Ialomiţa).

Instrucţia secundară este foarte frecventă la oraşe (19,5% din totalul ştiutorilor de carte) şi mult mai rară la sate (4,0%). In special este mare numărul femeilor cu instrucţie secundară (22,2% la oraşe şi 4,1% la sate).

Este aproape regulă generală ca femeile să dea o proporţie mai mare decât bărbaţii la instrucţia teoretică aşa cum aceasta este oferită de şcolile secundare în genere, iar la instrucţie profesională să găsim aproape întotdeauna mai mulţi bărbaţi decât femei.

Ştiinţa de carte după profesii. Vom examina pe scurt ştiinţa de carte a populaţiei, trecută de 7 ani, după profesii. Este vorba de un număr de peste 14 milioane de suflete, întrucât în această cifră cuprindem şi pe membrii familiilor trecuţi de 7 ani, nu numai pe capii de familie (vezi Diagrama XXIX).

Această diagramă ne arată că grupul cel mai oropsit din punct de vedere cultural este al agricultorilor, iar cel mai favorizat este grupul celor angajaţi în comerţ, (inclusiv transporturile). La grupul celor angajaţi în exploatarea solului proporţia ştiutorilor de carte este de 50,0%. In industrie ştiutorii de carte întrunesc 78,6%, iar în comerţ 84,1%.

Denumirea de « alte profesii » cuprinde toate profesiile în afară de cele de sus, adică profesiile libere, funcţiuni publice, rentieri, fără profesie, etc.

Situaţia sumară a gradului de instrucţie în legătură cu profesiunea este dată în tabela XXX.

In concluzie: agricultura este profesiunea cu cel mai redus standard de instrucţie, fiind urmată la o distanţă considerabilă de industrie. Comerţul dă o proporţie şi mai însemnată de indivizi cu pregătire secundară şi profesională, iar ultimul grup, — cuprinzând şi profesiile libere şi intelectuale, — oferă de asemenea o proporţie importantă de indivizi cu pregătire superioară.

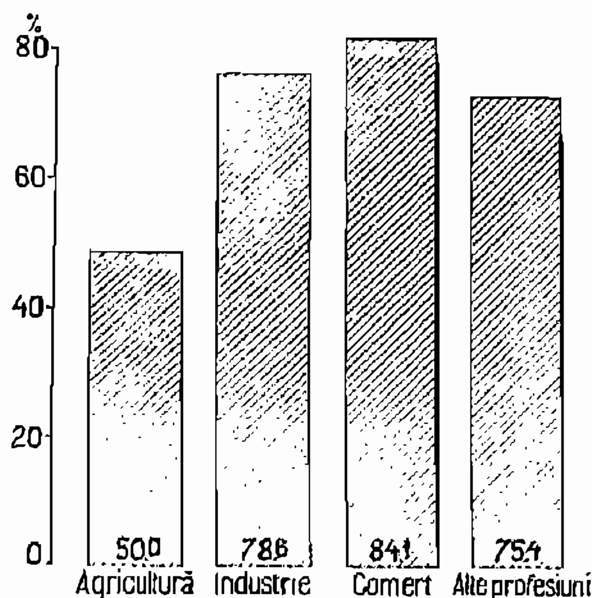
Ştiinţa de carte pe grupuri de vârstă. Proporţia celor cu ştiinţa de carte scade pe măsură ce înaintează vârsta. Astfel la grupul populaţiei de peste 65 ani, avem o proporţie de numai 27,7% ştiutori de carte, pe câtă vreme la grupurile mai tinere proporţia creşte treptat, astfel încât la copiii de 8—12 ani atinge proporţia de 72,4%. Proporţiile au fost calculate pe sexe şi grupuri de vârstă, după cum urmează în tabela XXXI.

Pentru a putea situa România în ansamblul celorlalte ţări, vom încerca mai jos să arătăm, care

este proporția știutorilor de carte în câteva state europene.

Nu este ușor a compara datele privitoare la știința de carte în diferite țări, întru cât până astăzi nu s'a stabilit o metodă standard de înregistrare. Astfel în unele țări se calculează proporția știutorilor de carte raportată la numărul locuitorilor de peste 5 ani, în altele la populația de peste 6, 7, 8, 10 sau 15 ani. Evident că această variație influențează foarte mult procentul știutorilor de carte.

Diagrama XXIX. — Știutorii de carte pe grupe de profesiuni, în 1930

Tab. XXX. — Instrucția școlară în raport cu profesiunea (în procente)

Gradul de instrucție (1)	Agricultura (2)	Industrie (3)	Comerț (4)	Celelalte profesiuni (5)
Neștiutori de carte	50,0	21,4	15,9	24,6
Extra școlară	0,4	1,4	2,4	1,7
Primară	47,5	61,0	57,5	43,5
Secundară	1,1	8,7	15,8	18,0
Profesională	0,4	3,8	6,2	3,0
Universitară	*)	0,7	1,0	4,0
In alte școli superioare	*)	0,4	0,7	4,5
Nedeclarată	0,3	0,4	0,4	0,8

*) Sub 0,1%.

Tab. XXXI. — Știutorii de carte pe sexe și grupe de vârstă (în procente 1930)

Grupe de vârsta pe medii (1)	Total (2)	Bărbați (3)	Femei (4)
Populația totală:			
7–12 ani	27,6	22,0	32,4
13–19 »	14,5	11,7	22,6
20–64 »	42,1	25,4	61,0
65 ani și peste	72,1	65,0	79,7
Populația urbană:			
7–12 ani	13,0	11,1	14,6
13–19 »	10,1	6,0	15,8
20–64 »	24,6	16,1	32,0
65 ani și peste	51,7	41,0	60,3
Populația rurală:			
7–12 ani	30,4	25,2	36,0
13–19 »	37,5	25,5	49,0
20–64 »	51,0	37,4	69,4
65 ani și peste	77,2	70,0	85,0

Tabela următoare cuprinde cifrele publicate de Societatea Națiunilor, după datele comunicate de Institutul internațional de cooperație intelectuală (Paris) [1].

Tab. XXXII. — Procentul știutorilor de carte în diverse țări

Țara (1)	Anul la care se referă datele (2)	Procentul știutorilor de carte (3)
Belgia	1920	92,5
Bulgaria	1926	60,3
Cehoslovacia	1921	92,6*
Estonia	1922	89,3
Franța	1926	94,1
Grecia	1928	56,7
Italia	1921	73,2
Letonia	1930	81,2
Lituania	1923	67,3
Polonia	1921	67,3
Portugalia	1920	34,8
ROMÂNIA	1930	57,0
Rusia	1926	51,3
Spania	1920	57,0
Ungaria	1920	84,8

*) Peste 5 ani.

Subliniind dificultatea de a compara datele obținute prin diferite metode, nu putem totuși să nu relevăm cifra exagerată de mare a neștiutorilor de carte din România, cifra care ne clasează între țările mai înapoiate ale Europei.

Mult mai importante vor fi însă cifrele pe care le vom obține la recensământul viitor din 1940 și la cele următoare; cifre vor arăta fără îndoială o rapidă evadare a României dela limita analfabetism de la care ne condamnă cifrele din 1930.

STRUCTURA ETNICĂ A POPULAȚIEI

Pentru a putea avea o idee cât mai clară asupra acestei importante probleme, am căutat, cu ocaziunea recensământului general al populației din 1930, să găsim cea mai bună metodă care să permită o tratare adâncită și completă a acestei mult discutate chestiuni.

Am socotit, că va trebui să punem patru întrebări deosebite, care toate la un loc ne vor da indicațiuni controlabile.

Aceste întrebări se raportează la patru noțiuni distincte și anume: neamul, religia, limba maternă și cetățenia.

Neamul. In ceea ce privește neamul, s'a înregistrat declarația liberă a fiecărui cetățean prin care arăta neamul cu care se simte solidar prin legături istorice, prin sentiment și aspirațiuni. Criteriul de stabilire a neamului a fost deci, în parte, de ordin subiectiv.

Fără a fi ideal, el este totuși cel mai indicat din câte există.

[1]) Annuaire Statistique de la Société des Nations 1931/32 Genève, 1932.

Pe baza acestei întrebări, s'au obținut răspunsuri, care sunt cuprinse în tabela ce urmează.

Tab. XXXIII. — Repartizarea neamurilor din România pe provincii și mediu, în procente, la recensământul din 29 Decemvrie 1930 [1])

Nr. de ordine	PROVINCII (1)	Totalul locuitorilor (2)	Români (3)	Unguri (4)	Germani (5)	Ruşi (6)	Ruteni, Ucraineni (7)	Sârbi, Croați, Sloveni (8)	Bulgari (9)	Cehi, Slovaci (10)	Poloni (11)	Huțani (12)	Evrei (13)	Greci (14)	Albanezi (15)	Armeni (16)	Turci (17)	Tătari (18)	Găgăuzi (19)	Țigani (20)	Alte neamuri (21)	Nedeclarați (22)
1	ROMÂNIA Total	18.053.000	71,9	7,9	4,1	2,3	3,2	0,3	2,0	0,3	0,3	*	4,0	0,1	*	*	0,9	0,1	0,6	1,5	0,3	*
	Urban	3.632.000	58,6	11,2	5,9	3,4	1,5	0,3	1,2	0,8	0,7	*	13,6	0,6	*	0,4	0,8	8	0,3	1,1	0,6	*
	Rural	14.421.000	75,3	7,1	3,8	2,0	3,7	0,3	2,2	0,3	0,2	*	1,6	*	*	*	0,9	0,1	0,7	1,5	0,2	*
2	OLTENIA Total	1.519.000	97,5	0,2	0,2	*	*	*	*	*	*	*	0,2	*	*	*	*	—	*	1,5	*	*
	Urban	198.000	91,7	1,0	1,5	0,3	*	0,4	0,2	0,2	*	*	1,6	0,2	*	*	*	—	*	2,2	0,5	*
	Rural	1.321.000	98,4	*	*	*	*	*	*	*	*	—	*	*	*	*	*	—	—	1,4	*	*
3	MUNTENIA Total	4.028.000	93,4	0,8	0,5	0,2	*	*	*	*	*	—	3,1	0,3	*	0,1	*	*	*	1,5	0,3	*
	Urban	1.093.000	82,3	2,8	1,6	0,5	*	0,2	0,2	0,2	0,9	—	7,8	0,9	0,1	0,5	0,2	*	*	1,5	0,8	*
	Rural	2.935.000	97,6	0,1	*	*	*	*	*		*	—	*	*	*	*	*	*	*	1,9	0,1	*
4	DOBROGEA Total	811.000	44,2	0,3	1,5	3,4	*	0,1	22,8	*	*	—	0,5	1,1	*	0,7	18,5	2,7	0,9	1,4	1,0	*
	Urban	193.000	52,3	1,0	1,3	3,6	*	0,3	13,8	*	*	—	1,8	3,6	0,3	2,4	13,5	1,7	0,9	3,1	1,2	*
	Rural	618.000	41,6	*	1,6	3,3	*	*	25,6	*	*	—	*	0,3	*	*	20,1	3,0	0,9	1,2	2,1	*
5	MOLDOVA Total	2.427.000	89,8	0,9	0,3	0,3	*	*	*	*	0,1	*	6,5	0,2	*	*	*	*	*	1,3	0,3	*
	Urban	595.000	70,8	1,1	1,0	0,9	*	0,1	0,2	*	0,4	*	23,1	0,6	*	0,2	*	*	*	0,6	0,6	*
	Rural	1.836.000	95,9	0,8	0,1	*	*	*	*	*	*	—	1,2	*	*	*	*	*	*	1,5	0,2	*
6	BASARABIA Total	2.864.000	56,2	*	2,8	12,3	11,0	*	5,7	*	0,3	*	7,2	*	*	*	*	*	3,4	0,5	0,3	*
	Urban	370.000	31,0	0,1	0,8	27,1	5,2	*	3,4	*	1,0	*	26,8	0,4	*	0,3	*	*	2,1	0,2	1,0	0,2
	Rural	2.494.000	59,9	*	3,2	10,1	11,8	*	6,1	*	0,8	—	4,3	*	*	*	*	*	3,6	0,5	0,2	*
7	BUCOVINA Total	854.000	44,5	1,4	8,9	0,9	27,7	*	*	*	3,6	1,5	10,8	*	*	*	*	—	*	0,3	0,3	*
	Urban	227.000	33,0	0,3	14,7	1,2	13,9	*	*	0,2	6,3	—	30,0	*	*	*	*	—	*	*	*	0,1
	Rural	627.000	48,7	1,8	6,7	0,8	32,8	*	*	*	2,6	2,0	3,9	*	—	*	*	—	—	0,3	0,3	*
8	TRANSILVANIA Total	3.218.000	57,6	29,1	7,9	0,7	*	*	*	0,3	*	—	2,4	*	*	*	*	*	*	2,3	*	8
	Urban	516.000	35,9	39,8	12,7	0,4	0,2	*	0,1	0,3	0,1	—	8,6	*	*	0,1	*	*	—	1,3	0,1	*
	Rural	2.702.000	61,7	27,0	6,9	*	*	*	*	0,3	*	—	1,3	*	*	*	*	*	*	2,5	*	*
9	BANAT Total	942.000	54,3	10,4	23,8	0,2	0,5	4,3	1,1	1,5	*	*	1,2	*	*	*	*	*	—	1,9	0,8	*
	Urban	169.000	35,0	22,7	31,3	0,7	*	1,5	0,2	0,9	0,1	*	5,8	*	*	*	*	*	—	1,2	0,2	0,1
	Rural	773.000	58,5	7,7	22,1	*	0,5	4,9	1,2	1,6	*	—	0,2	*	—	*	*	*	—	3,1	0,9	*
10	CRIŞANA-MARAMUREŞ Total	1.390.000	60,7	23,1	4,8	0,2	1,7	0,2	*	1,7	*	*	6,4	*	*	*	*	*	*	1,1	*	*
	Urban	275.000	33,1	43,7	3,0	0,4	0,8	0,5	0,1	0,6	*	*	16,7	*	*	*	*	*	—	0,8	*	*
	Rural	1.115.000	67,5	18,1	5,3	0,1	1,9	*	*	2,0	*	—	3,8	*	—	*	*	*	*	1,2	*	*

[1]) Date provizorii. *) Procente sub 0,1.

Se poate observa din cifrele expuse mai sus proporția ridicată pe care o reprezintă populația românească, în special în mediul rural: 75,3%. In populația urbană, grație aportului orașelor din provinciile alipite, — odinioară adevărate cetăți de desnaționalizare a Românilor, prin grija fostelor stăpâniri, — proporția populației alogene este relativ mai importantă. Românii dețin însă majoritatea relativă sau absolută, de cele mai multe ori covârșitoare, cu o singură excepție și anume a orașelor din Crișana-Maramureș. Cea mai curată provincie românească este, din toate punctele de vedere, Oltenia.

Un fapt trebue însă subliniat, în legătură cu această predilecție pentru vieața urbană a populațiilor minoritare ale căror proporții în raport cu românii sunt ilustrate prin diagrama XXXIV.

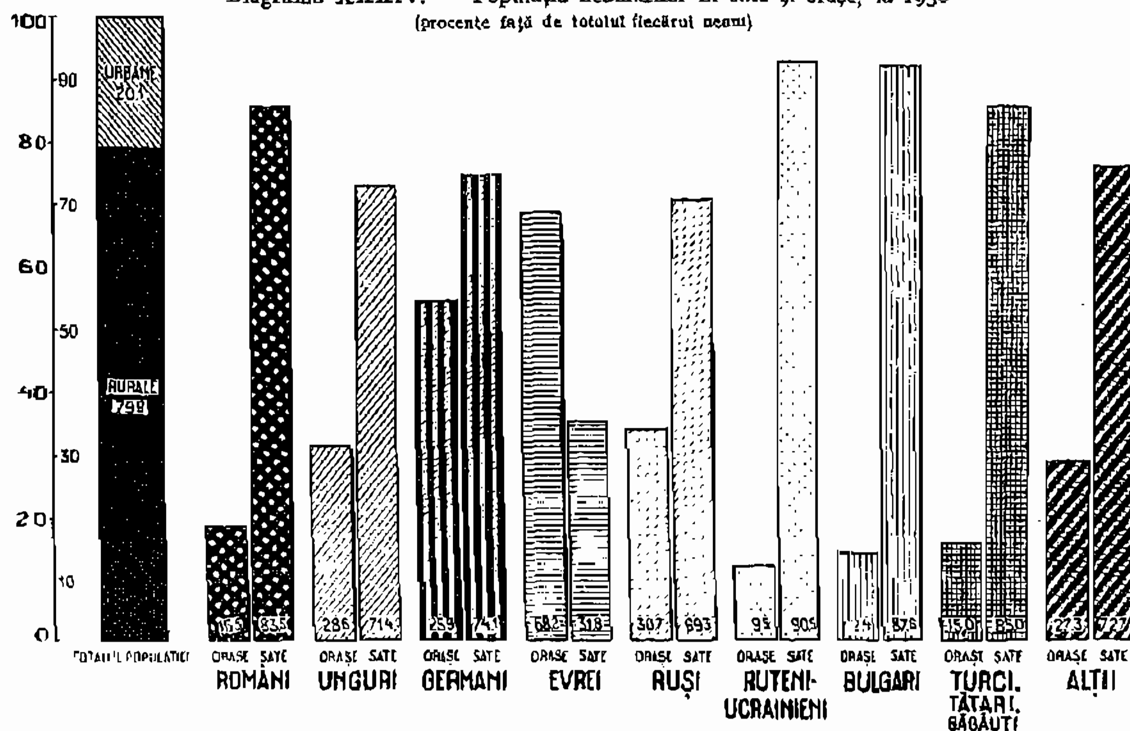
Subliniem însă că prin forța însăși a împrejurărilor, importanța populațiilor minoritare în orașe, va scădea considerabil, într'un viitor apropiat [1]). Intr'adevăr, se știe că populația orașelor se caracterizează în genere, printr'o foarte scăzută natalitate, deci nu este capabilă a suplini, prin forțe proprii, pierderile datorite mortalității generale. Excedentul natural de populație al orașelor este minim. Dacă populația lor crește totuși, dela un recensământ la altul, faptul nu se explică prin aportul excedentului natural, — adică prin diferența pozitivă dintre numărul născuților și acel al morților — ci prin migrațiunea continuă spre orașe a populației rurale care dă cel mai mare excedent natural.

In viitor, acest ritm de urbanizare a populației rurale va fi din ce în ce mai accelerat, mergând paralel cu procesul de industrializare a țării. Și cum imensa majoritate a populației rurale, care înconjoară orașele este românească și ținând seama de faptul că Vechiul Regat — regiunea cea mai curată din punct de vedere etnic — are un excedent natural cu mult superior celui al provinciilor alipite, urmează că populația emigrată în orașe va fi, în mod necesar, într'o proporție covârșitoare românească. De altfel însăși natalitatea este mai ridicată la români decât la celelalte neamuri și, după calculele făcute, această vitalitate superioară a populației românești aduce, în fiecare an, o ameliorare cu aproximativ 0,2% a procentului românilor, socotit la populația întregii țări.

[1]) *Dr. S. Manuila:* Evoluția demografică a orașelor și minoritățile etnice din Transilvania, București 1929.

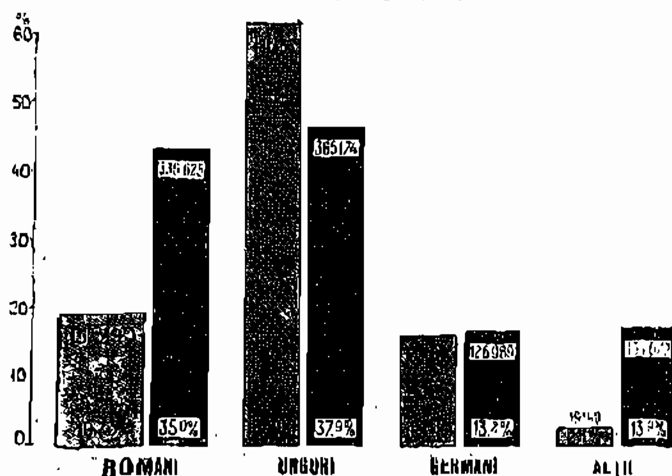
Consecinţa constatărilor făcute mai sus — în afară de faptul ridicării procentului românilor pentru populaţia întregii ţări — va fi, deci, românizarea treptată, dar sigură, a oraşelor din provinciile alipite, chiar a acelora în care s'a găsit la 1930, o proporţie relativ importantă de populaţii minoritare. Faptul trebue considerat drept o fatalitate biologică.

Diagrama XXXIV. — Populaţia neamurilor în sate şi oraşe, la 1930 (procente faţă de totalul fiecărui neam)

O analiză a proporţiilor populaţiilor minoritare mai importante pentru întreaga populaţie urbană a Transilvaniei comparând situaţia din 1910 faţă de cea din 1930, este prezentată de diagrama XXXV.

Diagrama XXXV. — Populaţia urbană în Transilvania pe neamuri în 1910 şi 1930 (în procente)

In ceea ce priveşte municipiile acestei provincii situaţia la cele două recensăminte este expusă în diagrama XXXVI.

Se observă din aceste diagrame creşterea proporţiilor românilor, datorit atât excedentului natural mai ridicat, cât mai ales unei obiective înregistrări a declaraţiunilor locuitorilor spre deosebire de recensămintele maghiare anterioare.

Din analiza tabelei XXXIII rezultă că 71,9% din întreaga populaţie a ţării este românească.

Proporţia românilor este mai mică la oraşe, 58,6%, decât la sate, unde românii dau un procent de 75,3% din totalul populaţiei rurale.

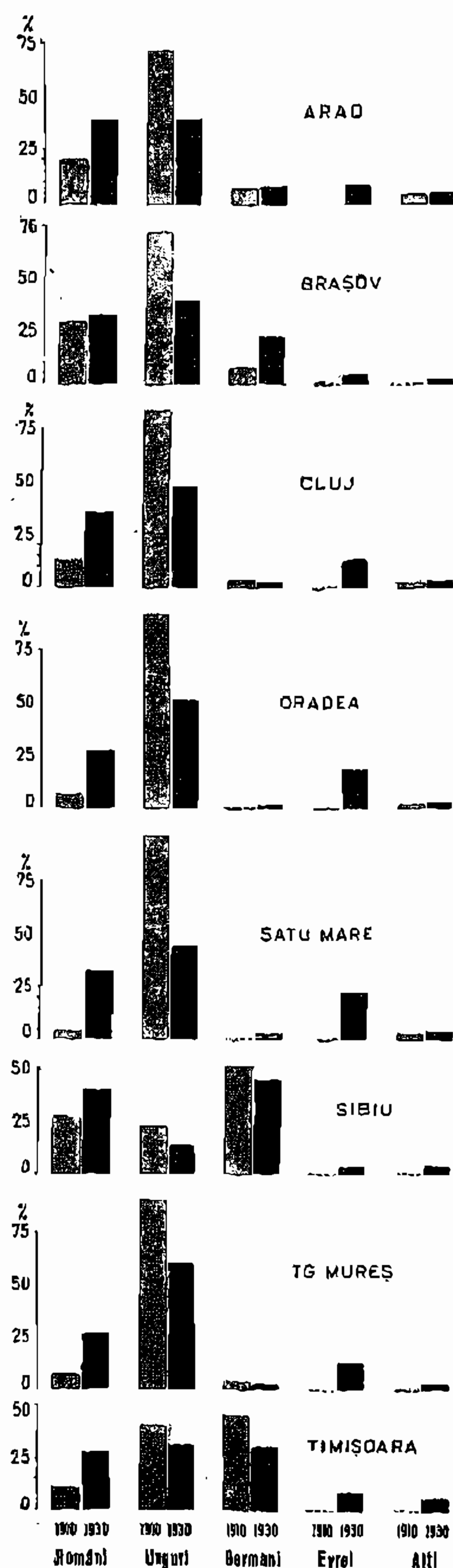
Cea mai românească este populaţia rurală din Oltenia: 98,4%. In mediul rural, din 9 provincii, românii au majoritatea absolută în 7, iar în restul de 2 provincii au majoritate relativă. In mediul urban românii sunt în majoritate absolută în 4 provincii şi în majoritate relativă în 3 şi anume în Basarabia, Bucovina şi în Banat. Numai în 2 provincii, majoritatea relativă a populaţiei din oraşe o au ungurii, şi anume în Transilvania şi în Crişana.

In provincia în care proporţia românilor este cea mai scăzută, procentul lor se ridică la 44,2%.

Ungurii constitue, din punct de vedere etnic, minoritatea cea mai numeroasă. Cifra lor se ridică la 7,9% din totalul populaţiei ţării (în oraşe 11,2%, în sate 7,1%). In cifra dată de aceştia sunt cuprinşi toţi locuitorii dela sate şi oraşe cari s'au declarat unguri, indiferent dacă ei au fost de fapt, secui, ciangăi sau unguri. Primele două neamuri reprezintă după cum se ştie o proporţie considerabilă din totalul ungurilor.

Procentul cel mai mare de unguri îl găsim în oraşele din Crişana-Maramureş, Transilvania şi Banat. Numai în Crişana şi în Transilvania Ungurii apar în număr apreciabil (18,1% în Crişana şi 27,0% în Transilvania).

Diagrama XXXVI. — Populaţia pe neamuri în municipiile din Transilvania 1910—1930 (în procente)

Proporţia mare dată de unguri în satele din Transilvania se explică prin gruparea compactă a secuilor, cari nu apar în statistica noastră separat, ci împreună cu ungurii propriu zişi. Cauza acestei proceduri o găsim în principiul adoptat pentru stabilirea naţionalităţii la recensământul nostru şi anume declaraţia liberă şi individuală a fiecărui cetăţean.

A doua minoritate etnică numeroasă este cea a germanilor cari reprezintă 4,1% din întreaga populaţie a ţării. Sub această denumire se cuprind atât saşii din Transilvania cât şi şvabii din Banat şi Crişana, precum şi grupările destul de numeroase de germani din Bucovina şi Basarabia.

Valoarea proporţională cea mai ridicată o găsim la germanii din Banat, unde ei constituesc 22,8% din populaţia provinciei. In general găsim o proporţie mai mare de germani la oraşe decât la sate. Astfel din întreaga populaţie a oraşelor României, 5,3% sunt Germani iar din cea a satelor numai 3,8%.

Germanii din Dobrogea, din Basarabia şi din Crişana-Maramureş, se abat însă dela această regulă dând o proporţie mai mare la sate decât la oraşe.

In ordinea importanţei numerice urmează evreii şi anume toţi locuitorii, cari la recensământul general din 1930, s'au declarat, în ceea ce priveşte neamul, ca fiind evrei. Ei fac 4,0% din întreaga populaţie a ţării şi anume 13,6% la oraşe şi 1,6% la sate.

Aceste cifre ne demonstrează că evreii reprezintă, după români, cea mai concentrată populaţie urbană din ţara noastră. Cea mai mare proporţie de evrei o găsim în Bucovina (10,8%), după care urmează Basarabia cu 7,2%, Moldova 6,5%, Crişana-Maramureş 6,4%, Banat 1,2%, Dobrogea 0,5%, iar cea mai mică proporţie o găsim în Oltenia: 0,2%.

Se poate constata cu uşurinţă că regiunile de Nord ale ţării au o populaţie evreească mult mai numeroasă decât regiunile din Sud.

In ceea ce priveşte populaţia urbană, am văzut că acesta dă o proporţie de 13,6% populaţie evreească, spre deosebire de mediul rural unde proporţia evreilor este foarte mică. In satele din Oltenia, Muntenia, Dobrogea şi Banat, abia se găseşte o populaţie evreească. Numai în satele din Bucovina, din Crişana-Maramureş şi în special în cele din Basarabia, proporţia evreilor este în jurul cifrei de 4,0% din totalul populaţiei rurale.

Din punct de vedere numeric evreii reprezintă o proporţie considerabilă în populaţia urbană din Crişana-Maramureş, Moldova, Basarabia şi mai ales în Bucovina, unde 30,0% din populaţia urbană este compusă din evrei. In Muntenia, deşi avem un număr aproape disparent de evrei la sate, proporţia lor este de 7,8% la oraşe.

Rutenii-ucrainienii cari dau o proporţie de 3,2% din întreaga populaţie a ţării, constitue al 4-lea neam în ceea ce priveşte ordinea lor de importanţă. Urmează imediat ruşii cu o proporţie de 2,3%.

Aceste două neamuri sunt repartizate pe sate şi oraşe în proporţie inversă, adică pe când rutenii-ucrainienii sunt numeroşi la sate, ruşii sunt numeroşi la oraşe. Rutenii se găsesc aproape exclusiv în Bucovina, în Maramureş şi în Basarabia, pe când ruşii

sunt aşezaţi mai ales în Basarabia şi Dobrogea. In Basarabia ruşii sunt ceva mai numeroşi decât rutenii, pe când în Bucovina proporţia ruşilor este minimă.

In rândul al 5-lea se aşează bulgarii cu o porporţie de 2% din întreaga populaţie a ţării. Bulgarii oferă de predilecţie o concentrare rurală, pretutindeni proporţia lor fiind mai mare la sate decât la oraşe. Ei constitue un grup mai de însemnat în Dobrogea, unde 25,6% din populaţia rurală şi 13,8% din populaţia urbană este de neam bulgar. In Basarabia găsim un număr destul de însemnat de bulgari cari se ridică la 6,1% din populaţia rurală şi 3,4% din populaţia urbană In Banat cele câteva sate bulgăreşti dau totuşi o proporţie de 1,1% din întreaga populaţie a provinciei. In restul ţării proporţia este cu totul neînsemnată.

In fine, ultima minoritate etnică, care depăşeşte 1,0% din totalul populaţiei ţării, este aceea a ţiganilor. Cea mai mare proporţie de ţigani o găsim în Transilvania, unde 2,3% din întreaga populaţie s'a declarat de neam ţigan. In special în satele din Transilvania găsim o proporţie mai mare care se ridică până la 2,5% de ţigani. In oraşe proporţia cea mai ridicată de ţigani o găsim în Oltenia cu 2,2% şi în Dobrogea cu 2,1%. Cifrele acestea nu le putem însă primi fără a arăta că la înregistrarea ţiganilor recensorii au întâmpinat dificultăţi destul de serioase, întru cât definiţia de «ţigan» fiind considerată în întreaga ţară ca o declasare, un însemnat număr de ţigani sau de locuitori de origină ţigănească — în special acei cari se simt mai mult sau mai puţin asimilaţi cu alte neamuri — nu şi-au declarat originea etnică ţigănească, ci s'au declarat aşa cum era firesc de neamul cu care se simţeau asimilaţi. Ţiganii din Transilvania s'au înregistrat mult mai complet decât ţiganii din celelalte provincii. Aceasta datorită faptului că în Transilvania distincţiunile de ordin naţional s'au făcut întotdeauna mult mai clar decât în restul ţării.

Dintre minorităţile care au proporţie sub 1,0% din populaţia ţării, remarcăm:

Turcii, cari constitue 0,9% din întreaga populaţie a ţării şi cari sunt aproape egal distribuiţi ca frecvenţă la sate şi la oraşe. Populaţia turcească o găsim aproape exclusiv în Dobrogea unde constitue 20,1% din populaţia rurală şi 13,5% din populaţia urbană. Singura provincie unde turcii oferă o proporţie care poate fi luată în consideraţie este Muntenia şi, anume în populaţia urbană a acesteia, unde reprezintă 0,2%.

Găgăuzii, cu 0,6% din populaţia ţării, îi găsim mai ales în Basarabia (3,4% din totalul populaţiei) şi într'un număr relativ mic în Dobrogea (0,9% din populaţia provinciei). In niciuna din celelalte provincii nu mai apare această minoritate.

Sârbii (inclusiv croaţii şi slovenii), apar numai în Banat, dând o proporţie de 4,9% din populaţia satelor şi 1,5% din populaţia oraşelor. In toate celelalte provincii numărul ei este extrem de redus.

Cehii şi slovacii îi găsim de asemeni în câteva sate din Crişana-Maramureş, Banat şi Transilvania.

Polonezii constituesc abia 0,3% din populaţia ţării. Spre deosebire de sârbi şi cehi, polonezii sunt aşezaţi într'o proporţie mult mai mare la oraşe decât la sate. Ei sunt ceva mai numeroşi în Bucovina, unde dau 2,6% la sate şi 6,3% la oraşe. Vom mai întâlni polonezi, puţin numeroşi, în orăşelele din Basarabia şi Moldova.

Grecii şi tătarii sunt minorităţi cari dau pe ţară o proporţie foarte redusă (de 0,1%) care ar putea fi luată totuşi în considerare. Grecii (0,1%) sunt o populaţie aproape exlusiv urbană şi dau o proporţie ceva mai însemnată în Dobrogea şi în Muntenia. De asemenea, îi găsim în oraşele din Moldova, Basarabia şi Oltenia. In celelalte provincii nu s'au înregistrat decât în mod sporadic. Tătarii (0,1%) se găsesc exclusiv în Dobrogea şi sunt mai mult rurali; în oraşe proporţia lor fiind foarte mică.

In sfârşit, toate celelalte neamuri la un loc, care n'au fost specificate mai sus, constituesc numai 0,3% din populaţia ţării. Tabela XXXIV ne mai arată şi proporţia populaţiei de huţani, albanezi şi armeni al căror număr este foarte mic. In Bucovina 1,5% din întreaga populaţie a provinciei este huţană, locuind aproape exclusiv la sate.

Albanezii apar în oraşele din Muntenia şi în număr ceva mai mare în oraşele din Dobrogea. La sate numărul lor este foarte mic.

Armenii constituesc de predilecţie o populaţie urbană şi dau o proporţie mai mare în oraşele din Muntenia, Basarabia, Moldova şi chiar şi în cele din Transilvania.

Limba maternă. Al doilea criteriu după care s'a clasat populaţia ţării cu ocazia recensământului general al populaţiei, cu scopul de a se stabili cât mai aproape de adevăr cifrele populaţiei româneşti şi minoritare, a fost înregistrarea limbii materne vorbită de populaţie.

Teoreticeşte, cifrele tabelei XXXVII ar trebui să se suprapună aproape exact cifrelor din tabela precedentă. Totuşi găsim deosebiri destul de însemnate: astfel numărul populaţiei care vorbeşte româneşte este de 73,0% deşi populaţia declarată de neam român este de 71,9%. In special la oraşe se găseşte populaţie mai numeroasă, care deşi nu este de neam românesc, îşi declară ca limbă maternă, limba românească. Ceea ce se poate constata cu uşurinţă este faptul că acolo unde o populaţie apare în majoritate absolută, ea îşi impune limba. Astfel în Oltenia, deşi găsim 5 neamuri (tabela XXXIII), s'a înregistrat numai 4 grupe în tabela privitoare la limbă.

Grupul de populaţie care dă un număr mult mai mare de locuitori în tabela privitoare la neamuri decât în cea privitoare la limbă, este grupul evreilor, din cari mulţi apar ca vorbind limba românească (în Vechiul Regat), maghiară (peste Carpaţi), germană (în Bucovina) şi ruso-ucraineană (în Basarabia).

O altă deplasare se constată la Ţigani, cari la neam figurează cu 1,5% din populaţia ţării, iar la limba maternă ţigănească numai cu 0,6%.

Ungurii, la neam, sunt mai puţini decât este numărul celor cari s'au declarat de limba maghiară. Cea

Tab. XXXVII. — Populația României după limbă maternă și mediu în procente la 29 Decemvrie 1930

Nr. de ordine (1)	Provincia	Totalul locuitorilor (2)	Română (3)	Ungară (4)	Germană (5)	Rusă (6)	Ruteană, Ucraineană (7)	Sârbă, Croată, Slovenă (8)	Bulgară (9)	Cehă, Slovacă (10)	Polonă (11)	Idiș (12)	Greacă (13)	Albaneză (14)	Armeană (15)	Turcă, Tătară (16)	Țigănească (17)	Alte limbi (18)	Nedeclarată (19)
1	ROMÂNIA Total	18.053.000	73,0	8,6	4,2	2,5	3,6	0,3	2,0	0,2	0,2	2,0	0,1	*	*	1,6	0,6	0,1	*
	Urban	3.632.000	62,2	11,0	5,8	4,0	1,5	0,2	1,2	0,3	0,5	8,5	0,5	*	0,3	1,2	0,5	0,4	*
	Rural	14.421.000	75,7	7,5	3,8	2,1	4,2	0,3	2,2	0,3	0,1	1,4	*	*	*	1,7	0,6	*	*
2	OLTENIA Total	[illegible]	[illegible]	0,1	0,2	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	0,6	*	*
	Urban	[illegible]	[illegible]	0,6	1,4	0,3	*	0,3	0,1	*	*	0,3	0,2	*	*	*	1,0	0,4	*
	Rural	[illegible]	[illegible]	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	—	*	*	0,5	*	*
3	MUNTENIA Total	[illegible]	[illegible]	0,5	0,5	0,1	*	*	*	*	*	0,5	0,3	*	0,1	*	0,6	0,2	*
	Urban	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	0,6	*	0,1	0,2	*	0,1	1,8	0,7	0,1	0,4	0,2	0,6	0,7	*
	Rural	[illegible]	[illegible]	0,1	*	0,1	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	0,6	*	*
4	DOBROGEA Total	[illegible]	[illegible]	0,5	1,5	5,0	*	*	22,6	*	*	0,2	0,9	*	0,6	22,5	0,7	0,3	*
	Urban	[illegible]	34,0	0,4	1,2	4,1	*	0,2	13,6	*	*	0,8	3,1	0,2	2,3	16,6	1,1	0,6	*
	Rural	[illegible]	[illegible]	*	1,6	5,3	*	*	25,4	*	*	*	0,3	*	*	24,3	0,5	0,2	*
5	MOLDOVA Total	2.427.000	92,5	1,0	0,3	0,5	0,2	*	*	*	*	4,5	0,1	*	*	*	0,6	*	*
	Urban	591.000	79,4	1,0	1,0	1,2	*	*	0,2	*	0,2	15,4	0,4	*	0,1	*	0,3	0,3	*
	Rural	[illegible]	96,7	1,0	0,1	0,3	0,2	*	*	*	*	1,0	*	*	*	*	0,6	*	*
6	BASARABIA Total	2.864.000	55,8	*	2,5	12,9	11,6	*	5,8	*	0,1	7,0	*	*	*	3,5	0,2	*	*
	Urban	370.000	35,1	0,1	0,5	31,6	4,6	*	3,0	*	0,6	26,0	0,2	*	*	2,4	0,1	0,1	0,1
	Rural	2.494.000	59,6	*	3,1	10,2	12,6	*	6,2	*	*	4,2	*	*	*	3,7	0,2	*	*
7	BUCOVINA Total	854.000	41,1	1,4	11,0	1,3	32,0	*	*	*	3,3	8,7	*	*	*	*	*	*	*
	Urban	227.000	31,9	0,3	21,0	1,3	15,4	*	*	*	5,8	23,7	*	*	*	*	*	*	0,1
	Rural	627.000	44,5	1,5	7,3	1,3	39,3	*	*	*	2,4	3,2	*	—	*	*	*	*	*
8	TRANSILVANIA Total	3.218.000	58,2	32,0	7,7	0,1	*	*	*	0,3	*	1,6	*	*	*	*	0,9	*	*
	Urban	516.000	36,0	44,5	13,6	0,4	0,1	*	0,1	0,2	0,1	4,9	*	*	*	*	0,6	*	*
	Rural	2.702.000	62,5	28,4	6,7	*	*	*	*	0,3	*	1,0	*	*	*	*	1,0	*	*
9	BANAT Total	942.000	55,5	11,2	24,6	0,2	0,5	4,3	1,1	1,1	*	*	*	*	*	*	0,9	0,7	*
	Urban	169.000	33,5	26,4	33,9	0,6	*	1,1	0,2	0,6	*	0,3	*	*	*	*	0,6	0,2	0,1
	Rural	773.000	59,6	8,0	22,6	*	0,6	4,9	1,2	1,2	*	*	*	—	*	*	1,0	0,8	*
10	CRIȘANA MARAMUREȘ Total	1.390.000	60,4	27,2	4,5	0,1	1,4	0,1	*	1,6	*	4,2	*	*	*	*	0,4	*	*
	Urban	275.000	30,7	56,0	2,5	0,5	0,4	0,4	0,1	0,3	*	8,1	*	*	*	*	0,2	*	*
	Rural	1.115.000	67,7	19,9	5,0	*	1,6	*	*	1,9	*	3,2	*	—	*	*	0,5	*	*

mai importantă diferență se produce din cauza evreilor din Transilvania, cari s'au declarat de limba maternă ungurească.

In aceeași ordine de idei subliniem două fapte și anume: turcii, tătarii și găgăuzii dau la un loc 1,6% din populația întreagă a țării, iar populația cu limba maternă turcească reprezintă tot 1,6%. Aceasta dovedește că acest grup de populație trăiește foarte izolat astfel încât noțiunile de neam și limbă se suprapun.

De altfel acest lucru se poate verifica și în ceea ce privește religia. Proporția mahomedanilor este de 1,0%. Deci cu 0,6% mai puțin decât proporția celor cari vorbesc limba turco-tătară. La neam însă constatăm, că proporția găgăuzilor este de 0,6%. Ori, găgăuzii sunt trecuți la grupul celor cu limbă maternă turcească fără a fi însă de religie mahomedană.

In fine, populația răzlețită și care este mai frecventă la orașe, este sortită de sigur asimilării. Acesta este cazul polonezilor și ceho-slovacilor.

Examinând detaliat situația, pe provincii, se verifică cu ușurință acest fapt. Astfel, în Oltenia, la orașe proporția românilor este de 91,7% iar a celor cu limba maternă românească de 95,0%. Același lucru se petrece și în alte provincii, după cum arată cifrele următoare:

Tab. XXXVIII. — Proporția românilor în orașe după neam și limbă maternă în 1930 (procente)

Orașele din (1)	După neam (2)	După limbă (3)	Diferențe (asimilări) (4)
ROMÂNIA	58,6	62,2	3,6
Oltenia	91,7	95,0	3,3
Muntenia	82,3	89,8	7,5
Dobrogea	52,3	54,9	4,6
Moldova	70,8	79,4	8,6
Basarabia	31,0	30,1	−0,9
Bucovina	33,0	31,9	−1,1
Transilvania	35,9	36,0	0,1
Banat	35,0	35,5	0,5
Crișana-Maramureș	33,1	30,7	−2,4

Din cifrele de mai sus, rezultă clar că în orașele din Vechiul Regat, un însemnat număr de locuitori de alt neam și-au însușit limba românească, în așa măsură încât și-o declară drept limba lor maternă. In noile provincii și cu deosebire în orașele din Crișana-Maramureș se petrece fenomenul în sens invers. Ceea ce de altfel se știe de mult și s'a verificat și cu ocazia recensământului general din 1930, este faptul că în deosebi în Satu-Mare și Careii-Mari sunt numeroși Români cari și-au pierdut limba, fără să-și fi pierdut însă conștiința națională românească.

Nu încape nici o îndoială, că situația constatată de noi în Vechiul Regat a existat înainte de războiu în Transilvania în favoarea elementului și a limbii ma-

terne maghiare. In ultimele două decenii însă s'a produs un reviriment puternic în favoarea românilor, astfel încât astăzi se poate spune, că s'a ajuns la un punct de echilibru, care în acelaşi timp însemnează şi un moment dela care va porni un fenomen de asimilare în favoarea elementului românesc. Se poate prevedea deci de pe acum, că la viitorul recensământ din 1940 cifrele vor fi cu mult mai favorabile elementului românesc.

Examinând aceleaşi cifre pentru mediul rural, constatăm următoarele:

Tab. XXXIX — Proporţia românilor după neam şi limbă maternă, în populaţia rurală în procente: 1930

Provincii Mediul rural (1)	După neam (2)	După limbă (3)	Diferenţe (asimilări) (4)
ROMÂNIA	75,3	75,7	0,4
Oltenia	98,4	99,3	0,9
Muntenia	97,8	98,9	1,1
Dobrogea	41,6	42,2	0,6
Moldova	95,9	96,7	0,8
Basarabia	59,9	50,6	− 0,7
Bucovina	48,7	44,5	− 4,2
Transilvania	61,7	62,5	0,8
Banat	58,5	59,6	1,1
Crişana Maramureş	67,5	67,7	0,2

După cum vedem, la sate proporţia Românilor, de neam şi de limbă, este mult mai ridicată decât la oraşe. Aceasta explică de altfel atenţiunea dată problemei, întăririi elementului românesc la oraşe. Faptul însă că la sate elementul românesc este foarte puternic, garantează cu certitudine, că în viitor, o deplasare însemnată se va produce în favoarea elementului românesc.

Atât în provinciile din Vechiul Regat cât şi în cele de peste Carpaţi, elementul românesc rural manifestează o puternică tendinţă de asimilare.

In Basarabia, situaţia deşi negativă, totuşi se apropie de o stare de echilibru. Singura provincie în care elementul românesc se află cotropit, este Bucovina. Aci, aproximativ 10% din cei de neam românesc sunt declaraţi ca având limba maternă, alta decât cea românească.

O altă concluziune care se poate trage din repartizarea populaţiei pe limbă maternă şi pe neam, este aceea că limba maternă românească cucereşte teren direct proporţional cu aşezarea minorităţilor în massele româneşti. Astfel ungurii recent aşezaţi în Moldova dau aceeaşi proporţie, şi la neam şi la limbă maternă, pe când evreii şi ţiganii din aceleaşi provincii se înscriu, în ceea ce priveşte limba maternă, la grupul românilor.

Bulgarii din Dobrogea dau aceeaşi proporţie, atât la limbă cât şi la neam. In schimb ruşii sunt pe cale de a se asimila.

Vom remarca apoi deosebirea care există în favoarea limbii maghiare la populaţia ungurească, care locueşte în satele din Moldova. La 0,8% populaţie de neam maghiar avem 1,0% din populaţie, cu limba maternă maghiară.

O diferenţă apreciabilă găsim între limba şi neamul ruşilor în oraşele din Basarabia. Populaţia cu limba maternă rusă este acolo de 31,6%, deşi ruşii de neam nu sunt decât 27,1% din totalul populaţiei urbane. Câştigul limbii ruse este în dauna românilor, a evreilor, a polonezilor şi a ţiganilor. Pe bulgari şi pe germani i-a influenţat foarte puţin curentul de rusificare.

In Bucovina se remarcă la prima vedere situaţia consolidată a enclavelor ungureşti, şi terenul cucerit de germani şi ucraineni în dauna celorlalte neamuri şi anume a românilor, evreilor şi a polonezilor.

In Transilvania elementul românesc se găseşte în stare de echilibru. Există însă o notă netă de asimilare în favoarea elementului maghiar. Cum însă noi dispunem numai de datele din 1930, — întru cât până atunci nu se făcuse niciun recensământ de populaţie care să înregistreze atât limba maternă cât şi neamul — nu putem, în momentul de faţă, să înregistrăm altceva decât situaţii şi nu tendinţe. Abia după recensământul viitor vom putea avea o idee clară de intensitatea fenomenului de asimilare, care există astăzi în ţara noastră.

Cucerirea linguistică a elementului unguresc din Transilvania, este cu deosebire în dauna popoarelor slave: ruşii, rutenii şi slovacii, apoi a evreilor, ţiganilor şi în parte şi a germanilor.

Este logic să presupunem, că înainte de izbucnirea războiului mondial, puterea de asimilaţie a limbii maghiare a fost mai mare şi că ea va scade treptat până la data, când se va produce o stare de echilibru limitându-se exclusiv la populaţia de neam maghiar.

Religia locuitorilor. Tabela ce urmează arată distribuţia pe religii a populaţiei provinciilor româneşti. Ea confirmă faptul cunoscut, că marea majoritate a populaţiei este de religie ortodoxă.

Populaţia se repartizează pe religii şi confesiuni după cum arată tabela XL.

In Transilvania propriu zisă majoritatea relativă a populaţiei este de religie greco-catolică, ortodocşii venind în rândul al doilea. In Crişana-Maramureş ortodocşii dau procentul cel mai ridicat fără a avea însă majoritatea absolută. In toate celelalte provincii ortodocşii deţin o majoritate absolută covârşitoare.

Greco-catolicii apar în număr mic în Bucovina şi Banat şi sunt numeroşi în Transilvania (majoritate relativă) şi în Crişana-Maramureş.

Romano-catolicii au proporţia mare în Banat (populaţia germană) precum şi în celelalte provincii de peste Carpaţi şi în Bucovina. In Moldova de asemenea găsim un număr destul de mare de romano-catolici.

Calvinii, ceva mai numeroşi decât evanghelici-luteranii sunt mai bine reprezentaţi în Transilvania, primii fiind mai ales de neam maghiar, iar ultimii germani (saşi).

Unitarienii se găsesc numai în Transilvania, iar lipovenii în Dobrogea şi Basarabia.

Dintre sectele recunoscute, remarcăm numărul destul de mare al baptiştilor dincolo de Carpaţi.

Declaraţi fără religie găsim un număr foarte mic de locuitori. Numai în Bucovina cifra lor devine sensibilă reprezentând o proporţie de 0,1%.

In fine, trebue să subliniem prezenţa locuitorilor de religie mozaică; aceştia reprezentând o proporţie de

Tab. XL. — Populația României după religii în procente la recensământul din 29. XII. 1930

Nr. de ordine	PROVINCII (1)	Totalul locuitorilor (2)	Ortodocși (3)	Greco-catolici (4)	Romano-catolici (5)	Reformați (calvini) (6)	Evanghelici (luterani) (7)	Unitarieni (8)	Armeano-gregorieni (9)	Armeano-catolici (10)	Lipoveni (11)	Adventiști (12)	Baptiști (13)	Mozaici (14)	Mahomedani (15)	Alte religii și secte (16)	Fără religie, liberi-cugetători (17)	Religie nedeclarată (18)
1	ROMÂNIA Total	18.053.000	72,6	7,9	6,8	3,9	2,2	0,4	*	*	0,3	*	0,3	4,2	1,0	*	*	*
	Urban	3.632.000	60,9	4,6	10,4	4,9	3,6	0,3	0,3	*	0,3	*	0,1	14,7	1,0	*	*	*
	Rural	14.421.000	73,6	8,7	3,9	3,7	2,1	0,4	*	*	0,3	*	0,4	1,6	1,0	*	*	*
2	OLTENIA Total	1.519.000	99,0	*	0,4	*	*	*	*	*	*	*	*	0,2	*	*	*	*
	Urban	195.000	94,3	0,3	2,6	0,4	0,6	*	*	*	*	*	*	1,7	0,1	*	*	*
	Rural	1.321.000	99,7	*	0,1	*	*	*	*	—		*	*	*	*	*	*	*
3	MUNTENIA Total	4.028.000	94,8	0,4	1,3	0,3	0,4	*	*	*	*	0,1	*	2,3	*	*	*	*
	Urban	1.093.000	82,9	1,4	4,3	0,8	1,4	*	0,3	*	*	*	*	6,4	0,2	*	*	*
	Rural	2.935.000	99,3	*	0,2	*	*	*	*	*	*	0,3	*	*	*	*	*	
4	DOBROGEA Total	811.000	72,3	0,1	0,9	0,1	0,9	*	0,5	*	2,2	*	0,2	0,5	22,2	*	*	*
	Urban	193.000	75,1	0,4	1,6	0,4	0,8	*	2,0	*	0,3	0,1	*	1,9	17,0	*	*	*
	Rural	618.000	71,3	*	0,7	*	1,0	*	*	*	2,8	*	0,3	*	23,8	*	*	*
5	MOLDOVA Total	2.427.000	88,1	*	4,5	*	0,1	*	*	*	0,1	*	*	6,7	*	*	*	*
	Urban	591.000	71,1	0,3	3,8	0,2	0,4	*	0,2	*	*	*	*	23,6	*	*	*	*
	Rural	1.836.000	93,6	*	4,7	*	*	*	*	*	0,1	*	*	1,2	*	*	*	*
6	BASARABIA Total	2.864.000	87,6	*	0,5	*	2,6	*	*	*	1,1	*	0,7	7,2	*	0,1	*	*
	Urban	370.000	67,1	0,2	1,3	0,2	0,5	*	0,3	*	2,9	*	0,2	27,0	*	0,2	*	0,1
	Rural	2.494.000	90,6	*	0,3	*	2,9	*	*	*	0,8	*	0,7	4,3	*	*	*	*
7	BUCOVINA Total	854.000	71,9	2,3	11,5	*	2,4	*	*	*	0,4	0,1	0,1	10,9	*	*	0,1	*
	Urban	227.000	42,8	4,8	18,2	*	3,4	*	*	*	*	*	0,1	30,1	*	*	*	*
	Rural	627.000	83,6	1,3	9,1	*	2,1	*	*	*	0,5	0,1	0,1	3,9	*	*	0,1	*
8	TRANSILVANIA Total	3.218.000	27,7	31,1	12,8	15,5	7,6	2,1	*	*	—	*	0,3	2,5	*	*	*	*
	Urban	516.000	19,8	16,6	20,7	19,9	11,3	2,1	*	0,2	—	0,1	0,8	6,9	*	*	*	*
	Rural	2.702.000	29,3	33,9	11,3	14,6	6,9	2,1	*	*	—	*	0,3	1,3	*	*	*	*
9	BANAT Total	942.000	56,1	3,6	33,2	2,2	1,5	*	*	—	*	*	0,7	1,5	*	*	*	*
	Urban	169.000	34,3	2,0	48,1	4,4	2,2	*	*	—	*	*	0,4	7,2	*	*	*	0,1
	Rural	773.000	60,8	3,7	31,2	1,7	1,3	*	*	—	—	*	0,8	0,3	*	*	*	*
10	CRIȘANA MARAMUREȘ Total	1.390.000	36,9	25,2	15,3	12,8	1,1	*	*	*	*	0,1	1,3	7,0	*	*	*	*
	Urban	275.000	17,0	16,7	24,1	20,8	1,3	*	*	*	*	*	0,5	19,3	*	*	*	*
	Rural	1.115.000	41,7	27,3	13,1	10,8	1,1	*	*	*	—	0,1	1,8	3,9	*	*	*	*

4,2% din populația întregii țări. Proporția celor de religie mozaică este mai mare decât cea a evreilor declarați ca atare la neam. Deci o parte din populația mozaică s'a declarat de alt neam decât cel evreesc.

Mozaici neevrei, nu găsim decât excepțional, în câteva sate săcuești din Transilvania.

STRUCTURA PROFESIONALĂ A POPULAȚIEI

In cadrul unei analize a structurii populației României, cel mai interesant capitol din punct de vedere social, este cel privitor la ocupațiunea locuitorilor. Vom întreprinde deci, o analiză a structurii profesionale a populației țării.

Cea dintâiu împărțire globală a populației, este aceea care desparte masa locuitorilor în două mari categorii și anume: în populație activă și în populație pasivă sau întreținută.

Din acest punct de vedere situația este următoarea:

Tab. XLI. — Populația totală activă și pasivă în 1930

Categorii de populație (1)	Țara întreagă — In mii (2)	Țara întreagă — % (3)	Pop. urbană — In mii (4)	Pop. urbană — % (5)	Pop. rurală — In mii (6)	Pop. rurală — % (7)
Populația totală	18.053	100,0	3.632	100,0	14.421	100,0
Populația activă	10.545	58,4	1.824	50,2	8.719	60,5
Populația pasivă	7.510	41,6	1.808	49,8	5.702	39,5

Cifrele de mai sus ne arată că din cei 18.052.000 locuitori câți s'au înregistrat la recensământul din 1930, un număr de 10.542.000 locuitori sau 58,4%, bărbați și femei, sunt activi propriu ziși, sau pot fi considerați că participă efectiv la efortul colectiv al populației. Numai 7.510.000 locuitori sau 41,6% nu au nicio activitate productivă și cad deci, în sarcina celor dintâiu. Cea mai mare proporție de populație activă o dă mediul rural.

Pentru celelalte țări proporția populației active este următoarea:

Tab. XLII. — Populația activă în diverse țări

ȚARA (1)	Anul recensământului (2)	Populația totală (în mii) (3)	Populația activă (în procente) (4)
ROMÂNIA	1930	18.053	58,4
U.R.S.S.	1926	147.028	57,5
Bulgaria	1926	5.749	56,2
Franța	1934	41.229	51,4
Germania	1933	65.336	49,4
Elveția	1930	4.077	47,6
Anglia	1931	39.948	47,2
Austria	1934	6.760	46,9
Ungaria	1930	8.688	46,0
Japonia	1930	64.450	45,3
Grecia	1928	6.204	44,3
Italia	1931	41.177	41,9
Norvegia	1930	2.814	41,3
Cehoslovacia	1930	14.729	40,2
Olanda	1930	7.936	40,1
Statele-Unite	1930	122.775	39,8

Reiese din acest tablou că România deţine locul întâi în ceea ce priveşte proporţia populaţiei active faţă de totalul populaţiei. Cauza acestei proporţii ridicate de populaţie activă stă în faptul că marea majoritate a locuitorilor ţării, activează şi trăeşte din exploatarea solului, din agricultură. Vom găsi de altminterea, o proporţie apropiată şi în celelalte ţări care au o producţie agricolă importantă, sau în directă legătură cu exploatarea solului. In mod particular, fenomenul se datoreşte regimului specific de exploatare agricolă caracteristic ţării noastre, şi care este un regim de exploatare familială.

In determinarea populaţiei active a României, la recensământul din 1930, s'a luat în considerare numai populaţia dela 13 ani împliniţi, în sus. Ori ştim cu toţii că exploatarea ţărănească foloseşte copiii, chiar sub 13 ani, şi nu totdeauna pentru muncile de un ordin minor.

Cifrele din tabela XLIII dovedesc că, dacă România se aşează în fruntea ţărilor cu cea mai ridicată populaţie activă, acest lucru se datorează în special structurii sale agrare caracteristice. Intr'adevăr, proporţia de populaţie activă cea mai ridicată, 63,1% este dată de populaţia care trăeşte din exploatarea solului.

Tab. XLV. — Structura profesională a populaţiei în diverse ţări

ŢARA (1)	Anul recensământului (2)	Expl. solului (3)	Industrie (4)	Comerţ-Credit (5)	Transport (6)	Alte categorii (7)
U.R.S.S.	1926	84,9	5,9	1,4	1,5	6,3
Bulgaria	1926	80,0	9,0	2,7	1,3	7,0
ROMÂNIA	1930	78,2	7,2	3,2	1,7	9,7
Grecia	1928	53,7	15,9	7,6	3,9	18,9
Ungaria	1930	50,8	23,0	5,7	2,8	17,7
Japonia	1930	50,3	19,5	17,0	3,2	10,0
Italia	1931	47,3	29,5	8,3	4,6	10,3
Franţa	1931	35,7	33,7	12,5	5,0	13,1
Norvegia	1930	35,3	26,5	12,5	9,3	16,4
Austria	1931	31,7	33,4	12,4	4,6	18,3
Germania	1933	28,9	40,4	13,6	4,8	12,3
Cehoslovacia	1930	28,3	42,2	8,7	4,9	15,9
Statele-Unite	1930	22,0	31,8	18,2	9,1	19,0
Elveţia	1930	21,3	45,0	14,6	4,4	14,7
Olanda	1930	20,6	38,1	15,8	7,6	17,9
Anglia	1931	5,6	46,2	19,0	7,9	21,3

In acest tablou, clasificarea ţărilor s'a făcut în ordinea importanţei pe care o prezintă populaţia activă, angajată în exploatarea solului. Observăm că România nu este întrecută, în această privinţă, decât de U.R.S.S. şi Bulgaria.

In raport cu celelalte ţări, gradul de ocupaţie, pentru fiecare sex, este următorul:

Pe când gradul de ocupaţie, în genere, al sexului masculin se schimbă în limite foarte mici, şi poate fi considerat ca staţionar pentru toate aceste ţări, procentul populaţiei active feminine, cunoaşte variaţiuni impresionante. Dela 52,2% populaţie activă feminină cât am înregistrat în România şi până la numai 17,7% cât dă Statele-Unite ale Americii, distanţa este considerabilă.

Tab. XLIII. — Populaţia totală activă şi pasivă, repartizate pe clase de profesiuni la 29 Decemvrie 1930

Clase de profesiuni	Populaţia totală				Populaţie activă				Populaţie pasivă			
	Total		Urbană	Rurală	Total		Urbană	Rurală	Total		Urbană	Rurală
	Cifre absolute	%			Cifre absolute	%			Cifre absolute	%		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
TOTAL	18.052.900	100,0	3.632.200	14.420.700	10.542.900	58,4	1.823.900	8.719.000	7.510.000	41,6	1.808.300	5.701.700
Exploatarea solului	13.070.300	100,0	580.600	12.489.700	8.244.500	63,1	363.700	7.880.800	4.825.800	36,9	216.900	4.608.900
Industrie	1.715.000	100,0	919.100	795.900	759.100	44,3	426.900	332.200	955.900	55,7	492.200	463.700
Comerţ Credit	722.100	100,0	482.200	239.900	337.400	46,7	223.600	113.800	384.700	53,3	258.600	126.100
Transport	505.500	100,0	317.200	188.300	179.200	35,5	118.200	61.000	326.300	64,5	199.000	127.300
Instituţii publice	866.500	100,0	537.600	328.900	485.000	56,0	327.800	157.200	381.500	44,0	209.800	171.700
Sănătate publică, sport, divertisment	198.600	100,0	139.700	58.900	105.400	53,1	78.500	26.900	93.200	46,9	61.200	32.000
Alte categorii şi nedeclaraţi	974.900	100,0	655.800	319.100	432.300	44,3	285.200	147.100	542.600	55,7	370.600	172.900

Tab. XLIV. — Proporţia populaţiei urbane şi rurale pe profesiuni la 29 Decemvrie 1930

Clase de profesiuni	Populaţia totală			Populaţie activă			Populaţie pasivă		
	Total	%		Total	%		Total	%	
	Cifre absolute	Urban	Rural	Cifre absolute	Urban	Rural	Cifre absolute	Urban	Rural
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(12)
TOTAL	18.052.900	20,1	79,9	10.542.900	17,3	82,7	7.510.000	24,1	75,9
Exploatarea solului	13.070.300	4,4	95,6	8.244.500	4,4	95,6	4.825.800	4,5	95,5
Industrie	1.715.000	53,6	46,4	759.100	56,2	43,8	955.900	51,5	48,5
Comerţ-Credit	722.100	66,8	33,2	337.400	66,3	33,7	384.700	67,2	32,8
Transport	505.500	62,7	37,3	179.200	65,9	34,1	326.300	61,0	39,0
Instituţii publice	866.500	62,0	38,0	485.000	67,6	32,4	381.500	55,0	45,0
Sănătate publică, sport, divertisment	198.600	70,4	29,6	105.400	74,5	25,5	93.200	65,7	34,3
Alte categorii şi nedeclaraţi	974.900	67,3	32,7	432.300	66,0	34,0	542.600	68,3	31,7

Cifrele de mai sus evidenţiază faptul că populaţia activă a României este angajată în exploatările agricole într'o proporţie foarte ridicată, de 78,2% pentru întreaga populaţie activă. Pentru populaţia activă rurală proporţia dată de exploatarea solului atinge impresionanta valoare de 90,4%.

Evoluția acestei populații, precum și datele demografice esențiale, exprimate atât în valori absolute, cât și în cifre relative, sunt detaliate în tabloul care urmează, pentru perioada de timp 1920—1935 inclusiv.

prielnice unei desvoltări normale a populației, iar acțiunea de organizare rațională, pentru țara noastră, a cadrelor generale de vieață economică și socială, se află încă la început. De unde, probabil și această

Tab. XLIX. — Mișcarea populației României în perioada 1920—1935

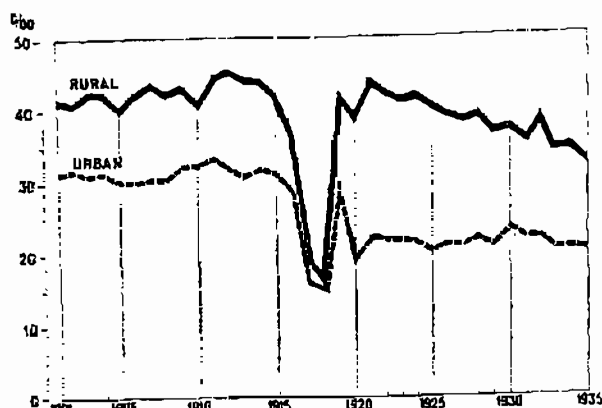
Anii	Mediul	Populația — Cifra probabilă la 1 Iulie	Cifre absolute							Proporția la 1000 locuitori				Divorțuri la 100 căsătorii	Născuți-morți la 100 născuți-vii	Decese sub 1 an la 100 născuți-vii
			Născuți-vii	Decese	Excedent	Căsătorii	Divorțuri	Născuți-morți	Decese sub 1 an	Născuți-vii	Decese	Excedent	Căsătorii			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
1920	ROMÂNIA .	15.541.424	539.359	414.339	124.730	206.496	7.716	10.695	119.700	34,7	26,7	8,0	26,6	3,7	2,0	22,2
	Urban . . .	3.454.812	68.076	63.265	4.811	32.628	2.702	3.453	14.982	19,7	18,3	1,4	18,9	8,3	5,1	22,0
	Rural . . .	12.087.612	471.283	351.364	119.364	173.848	5.014	7.242	104.718	39,0	29,1	9,9	28,8	2,9	1,5	22,2
1921	ROMÂNIA .	15.727.940	620.460	372.157	248.303	197.998	9.741	11.873	124.246	39,4	23,7	15,7	25,2	4,9	1,9	20,0
	Urban . . .	3.467.396	78.771	56.413	22.358	32.650	2.948	4.062	14.619	22,7	16,3	6,4	18,8	9,0	5,2	18,6
	Rural . . .	12.260.544	541.689	315.744	225.945	165.348	6.793	7811	109.627	44,2	25,7	18,5	27,0	4,1	1,4	20,2
1922	ROMÂNIA .	15.970.836	613.726	376.236	237.490	169.797	8.549	12.159	127.183	38,4	23,5	14,9	21,3	5,0	2,0	20,7
	Urban . . .	3.487.403	78.632	60.976	17.656	29.912	2.560	3.976	15.600	22,5	17,5	5,0	17,1	8,6	5,1	19,8
	Rural . . .	12.483.433	535.094	315.260	219.834	139.885	5.989	8.183	111.583	42,9	25,3	17,6	22,4	4,3	1,5	20,2
1923	ROMÂNIA .	16.207.723	608.763	372.480	236.283	165.216	8.141	11.915	125.830	37,6	23,0	14,6	20,4	4,9	2,0	20,7
	Urban . . .	3.505.128	78.032	60.139	17.793	28.546	2.555	3.829	14.883	22,3	17,2	5,1	16,3	9,0	4,9	19,1
	Rural . . .	12.702.595	530.731	[illegible]	218.400	136.670	5.586	8.086	110.948	41,8	24,6	17,2	21,5	4,1	1,5	21,0
1924	ROMÂNIA .	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7.307	11.856	121.862	37,9	23,3	14,6	[illegible]	4,7	1,9	20,5
	Urban . . .	[illegible]	[illegible]	50.214	18.010	25.212	[illegible]	3.530	[illegible]	[illegible]	16,8	5,4	14,7	0,7	4,5	18,6
	Rural . . .	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4.844	[illegible]	110.731	42,1	25,0	17,1	19,9	3,8	1,5	20,3
1925	ROMÂNIA .	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	151.674	8.035	11.723	[illegible]	36,3	21,7	14,6	18,4	5,2	1,9	19,3
	Urban . . .	[illegible]	73.480	55.747	[illegible]	[illegible]	2.647	3.243	13.025	20,7	15,7	5,0	13,9	10,8	4,4	17,8
	Rural . . .	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5.388	8.480	103.138	40,5	23,3	17,2	19,6	4,2	1,6	19,4
1926	ROMÂNIA .	16.926.647	607.864	372.948	234.916	159.642	7.403	10.917	118.220	35,9	22,0	13,9	18,9	4,6	1,8	19,4
	Urban . . .	3.557.846	76.831	62.330	14.501	26.609	2.715	3.132	14.241	21,6	17,5	4,1	14,9	10,4	4,1	18,5
	Rural . . .	13.368.811	531.033	310.618	220.415	133.033	4.688	7.785	103.979	39,7	23,2	16,5	19,0	3,5	1,5	19,6
1927	ROMÂNIA .	17.149.321	603.284	392.850	210.434	171.934	7.798	11.115	126.074	35,2	22,9	12,3	20,1	4,5	1,8	20,9
	Urban . . .	3.572.248	76.345	62.022	14.323	28.725	2.642	3.136	14.290	21,4	17,4	4,0	16,1	9,2	4,1	18,7
	Rural . . .	13.577.073	526.939	330.828	196.111	143.209	5.156	7.979	111.784	38,8	24,4	14,4	21,1	3,6	1,5	21,2
1928	ROMÂNIA .	17.390.605	623.860	351.720	272.134	158.891	7.681	11.950	115.036	35,9	20,2	15,7	18,3	4,8	1,9	18,4
	Urban . . .	3.588.906	79.956	60.962	18.994	29.593	2.777	3.629	14.238	22,3	17,0	5,3	16,5	9,4	4,5	17,8
	Rural . . .	13.801.699	543.904	290.764	253.140	129.298	4.904	8.321	100.798	39,4	21,1	18,3	18,7	3,8	1,5	18,5
1929	ROMÂNIA .	17.638.127	600.556	377.646	222.910	159.485	7.618	11.561	118.160	34,0	21,4	12,6	18,1	4,8	1,9	19,7
	Urban . . .	3.603.754	77.189	66.487	10.702	28.098	2.739	3.696	14.754	21,4	18,4	3,0	15,6	9,7	4,8	19,1
	Rural . . .	14.034.373	523.367	311.159	212.208	131.387	4.879	7.865	103.413	37,3	22,2	15,1	18,7	3,7	1,3	19,8
1930	ROMÂNIA .	17.888.992	625.341	346.714	278.627	166.824	6.727	9.440	109.955	35,0	19,4	15,6	18,7	4,0	1,3	17,6
	Urban . . .	3.480.577	82.013	61.606	20.407	28.278	2.723	3.556	14.173	23,6	17,7	5,9	16,2	9,6	4,3	17,3
	Rural . . .	14.408.415	543.328	285.108	258.220	138.546	4.004	5.884	95.782	37,7	19,8	17,9	19,2	2,9	1,1	17,6
1931	ROMÂNIA .	18.166.336	607.130	380.251	226.879	166.966	7.077	9.746	109.043	33,4	20,9	12,5	18,4	4,2	1,6	18,0
	Urban . . .	3.504.709	77.989	65.881	12.108	27.243	2.821	3.432	13.322	22,3	18,8	3,5	15,5	10,4	4,4	17,1
	Rural . . .	14.661.627	529.141	314.370	214.771	139.723	4.256	6.314	95.719	36,1	21,4	14,7	19,1	3,0	1,2	18,1
1932	ROMÂNIA .	18.426.139	662.049	399.346	262.703	175.137	7.370	11.901	122.184	35,9	21,7	14,2	19,0	4,2	1,8	18,5
	Urban . . .	3.514.987	78.539	66.547	11.992	29.314	2.819	3.803	14.604	22,3	18,9	3,4	16,7	9,6	4,8	18,6
	Rural . . .	14.911.172	583.510	332.799	250.711	145.823	4.551	8.098	107.580	39,1	22,3	16,8	19,6	3,1	1,4	18,4
1933	ROMÂNIA .	18.652.053	597.621	348.085	249.536	155.049	7.753	12.674	103.765	32,0	18,7	13,3	16,6	5,0	2,1	17,4
	Urban . . .	3.526.970	73.233	60.589	12.644	30.108	2.903	3.814	12.025	20,8	17,2	3,6	17,1	9,6	5,2	16,4
	Rural . . .	15.125.083	524.388	287.496	236.892	124.941	4.850	8.860	91.740	34,7	19,1	15,7	16,5	3,9	1,7	17,5
1934	ROMÂNIA .	18.913.713	612.335	390.609	221.726	174.390	8.610	13.780	111.520	32,4	20,7	11,7	18,4	4,9	2,3	18,2
	Urban . . .	3.539.290	74.017	63.453	10.564	33.410	3.281	3.997	13.148	20,9	17,9	3,0	18,9	9,8	5,4	17,8
	Rural . . .	15.374.423	538.318	327.156	211.162	140.980	5.329	9.783	98.372	35,0	21,3	13,7	18,3	3,8	1,8	18,3
1935	ROMÂNIA .	19.087.770	585.386	402.678	182.708	165.778	9.536	13.694	112.415	30,7	21,1	9,6	17,4	5,8	2,1	19,2
	Urban . . .	3.556.104	73.580	68.463	5.117	34.464	3.666	3.949	12.970	20,7	19,3	1,4	19,4	10,6	5,4	17,6
	Rural . . .	15.531.666	511.806	334.215	177.591	131.314	5.870	9.745	99.445	33,0	21,5	11,5	16,9	4,5	1,9	19,4

Notă. — Începând din 1930, populația urbană s'a socotit fără comunele suburbane.

Din analiza cifrelor relative expuse mai sus, se constată, în primul rând, intensitatea natalității și a mortalității, în populația țării noastre. Jocul alternant al proporțiilor, cu maxime și minime simțitor depărtate, arată sensibilitatea unei populațiuni tinere, față de condițiunile exterioare ale mediului fizic, economic și social. Aceste condițiuni nu sunt totdeauna lipsă de stabilitate caracteristică fenomenelor demografice dela noi.

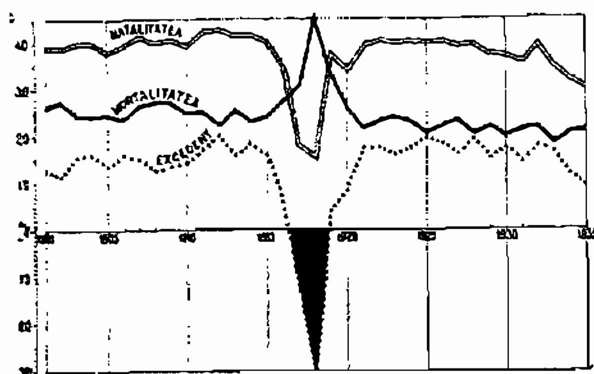
Urmărind dealungul anilor natalitatea, observăm că aceasta este mai mare, fără excepție, în mediul rural, față de cel urban, după cum ilustrează diagrama L.

Diagrama L. — Natalitatea rurală și urbană în România 1901—1935

In ceea ce privește tendința însăși a natalității se poate constata, urmărind diagrama LI, o continuă scădere a ei, scădere din nenorocire mai accentuată

Diagrama LI. — Natalitatea și mortalitatea în România 1901—1935

(sau mai rapidă) decât cea a mortalității generale. De unde, o reducere progresivă a excedentului natural al populației.

Fără îndoială că mortalitatea generală este încă prea ridicată la noi, dacă ținem socoteală de cea pe care o observăm în alte țări. Și este știut că — spre deosebire de fenomenul natalității, care scapă pretutindeni putințelor actuale ale oricărei politici de populație — mortalitatea poate fi influențată și redusă, prin mijloace sanitare și de igienă publică sau socială.

Reducerea mortalității este singura soluție de a realiza excedentul natural la care România are dreptul, în baza excepționalei ei natalități, și totodată indică domeniul în care trebue să se aplice o viguroasă și rațională politică demografică. Mai ales o atenție deosebită trebue să fie dată mortalității infantile, care pentru noi constitue una din cele mai grave probleme. Sub acest aspect, ne așezăm în fruntea tuturor țărilor civilizate ale lumii.

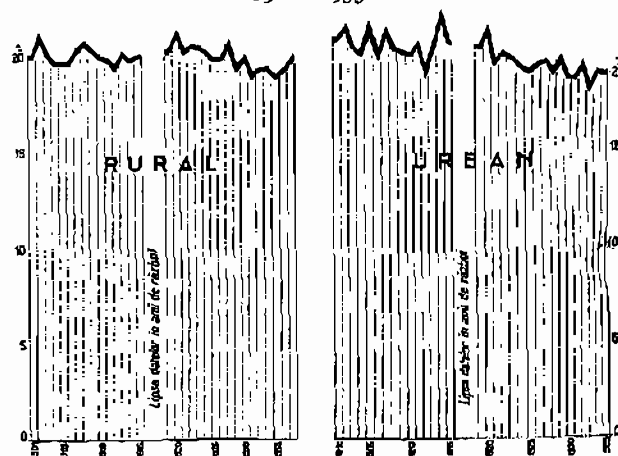
Și cu toate acestea, grație acestei excepționale natalități, rar întâlnite aiurea, România a cunoscut excedente naturale de 14,6% în 1923—1925, de 14,9% în 1922, de 15,7% și 15,8% în 1928 și 1921 și chiar de 15,9% în 1930; valori care pentru unele țări înseamnează astăzi proporția însăși a natalității și nicidecum valorile unui excedent natural, așa cum se observă la noi. Dacă însă nu se vor lua măsuri urgente, România nu va mai cunoaște asemenea excedente naturale. Comparând excedentul satelor cu al orașelor, constatăm că acesta este mult mai ridicat în mediul rural. Deci, creșterea populației țării noastre, se datorește satelor.

Vom remarca apoi tendința orășenilor spre celibat, caracterul cel mai puțin stabil al familiei în populația urbană, precum și proporția ridicată a născuților-morți, pe care o dau orașele, spre deosebire de populația rurală.

Mortalitatea infantilă, este prea puțin deosebită în cele două medii, deși în mediul rural ea întrece ușor pe cea din orașe. Excepție face perioada premergătoare războiului și anul 1932 în care mortalitatea infantilă din orașe depășește chiar pe cea din sate.

Situația mortalității infantile în cele două medii poate fi urmărită cu ajutorul diagramei LII de mai jos.

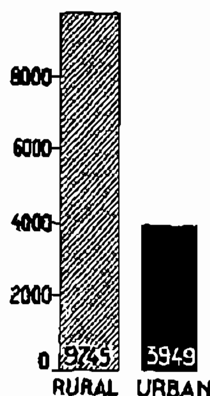
Diagrama LII. — Mortalitatea infantilă, în România 1901—1935

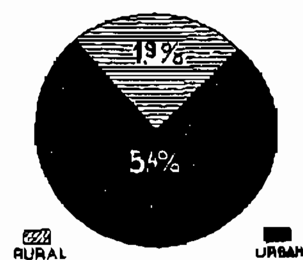

In sfârșit, problema morti-natalității în România este ilustrată prin diagrama LIII privind anul 1931.

Diagrama LIII. — Morti-natalitatea în România în 1931

CIFRE ABSOLUTE

Pentru a ne putea da seama de felul în care se aşează România, în ansamblul celorlalte ţări, în ceea ce priveşte fenomenele demografice fundamentale, vom examina tabela comparativă de mai jos.

viaţă socială şi economică. Populaţia ţării noastre are un spor considerabil, însă efortul său vital se risipeşte în mare parte prin mortalitatea foarte ridicată, mai cu seamă aceea a primei copilării. Mor în România, în

Tab. LIV. — Mişcarea populaţiei în diverse ţări.

ŢARA	Natalitatea				Mortalitate				Excedent				Nupţialitate			
		Perioada				Perioada				Perioada				Perioada		
	Clasificare 1931—1934	1931—1934	1926—1930	1921—1925	Clasificare 1931—1934	1931—1934	1926—1930	1921—1925	Clasificare 1931—1934	1931—1934	1926—1930	1921—1925	Clasificare 1931—1934	1931—1934	1926—1930	1921—1925
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)
ROMÂNIA	1	33,4	35,3	37,9	1	20,5	21,3	23,0	6	12,9	14,0	14,9	3	9,1	9,4	9,8
Jugoslavia	2	32,4	34,2	35,0	2	18,5	20,6	20,2	3	13,9	13,6	14,8	10	8,1	9,5	10,6
Japonia *)	3	32,1	33,5	34,6	3	18,1	19,3	21,8	2	14,0	14,2	12,8	16	7,5	8,0	8,8
Portugalia	4	29,8	31,2	33,2	5	17,2	18,4	20,4	7	12,6	12,8	12,8	24	6,7	6,9	7,9
Grecia *)	5	29,3	30,2	23,0	4	17,5	16,6	16,5	10	11,8	13,6	6,5	27	6,5	7,1	7,5
Bulgaria *)	6	28,8	33,1	39,0	9	15,6	17,9	20,8	4	13,2	15,2	18,2	2	9,1	9,7	11,0
Polonia	7	27,4	32,2	35,1	12	14,5	16,8	17,3	5	12,9	15,4	17,8	8	8,2	9,2	9,1
Spania *)	8	27,1	28,5	29,8	6	16,3	17,9	20,2	13	10,8	10,6	9,6	26	6,7	7,3	7,3
Lituania	9	25,8	28,1	28,3	11	14,6	16,2	16,4	12	11,2	11,9	11,9	15	7,7	8,1	7,7
Argentina	10	25,4	30,4	32,8	29	11,3	13,5	14,6	1	14,1	16,9	18,2	29	6,1	7,2	7,5
Italia	11	23,7	26,8	29,7	19	14,0	16,0	17,3	14	9,8	10,8	12,4	23	6,8	7,3	9,0
Ungaria	12	22,5	26,0	29,4	7	15,8	17,0	19,9	18	6,7	9,0	9,5	6	8,4	9,2	10,0
Uruguai *)	13	22,3	24,7	25,8	27	10,5	10,8	11,5	11	11,8	13,9	14,3	31	5,9	6,1	5,3
Canada *)	14	21,1	24,1	27,4	29	9,8	11,1	11,2	9	11,3	13,0	16,2	30	6,1	7,3	7,3
Olanda	15	21,4	23,2	25,7	31	8,9	9,9	10,4	8	12,5	13,3	15,3	18	7,2	7,7	8,2
Cehoslovacia	16	20,1	23,2	27,1	16	13,8	15,3	16,1	19	6,3	7,9	11,0	5	8,4	9,3	10,0
Finlanda *)	17	20,0	22,5	24,7	14	13,9	14,8	15,1	21	6,1	7,7	9,6	19	6,9	7,2	7,1
Irlanda liberă	18	19,2	20,1	20,3	15	13,9	14,4	14,6	22	5,3	5,7	5,7	32	4,6	4,6	4,9
Letonia *)	19	18,8	20,7	22,1	17	13,7	14,8	14,8	23	5,1	5,9	7,3	7	8,3	8,4	8,4
Danemarca	20	17,7	19,4	22,3	25	10,8	11,1	11,1	17	6,9	8,3	11,2	4	8,6	7,8	7,9
Belgia *)	21	17,5	18,6	20,4	10	13,2	13,7	13,4	27	4,3	4,9	7,0	11	7,9	9,1	10,6
Australia	22	17,0	21,0	23,9	30	8,9	9,3	9,5	16	8,1	11,7	14,4	21	6,8	7,5	8,0
Franţa	23	16,8	18,2	19,4	8	15,7	16,8	17,2	32	1,1	1,4	2,1	17	7,5	8,9	9,5
Letonia	24	16,7	17,6	19,6	10	15,0	16,5	15,5	30	1,7	1,1	4,1	13	7,8	7,8	8,1
Statele-Unite *)	25	16,6	19,7	22,5	20	10,5	11,8	11,8	20	6,3	7,9	10,7	9	8,2	9,9	10,6
Elveţia	26	16,5	17,6	19,5	22	11,7	12,1	12,5	26	4,8	5,5	7,0	13	7,8	7,5	7,7
Noua Zelandă	27	16,1	19,7	22,2	32	7,8	8,6	8,6	15	8,5	11,1	13,6	25	6,7	7,7	8,0
Germania	28	15,9	18,4	22,1	24	11,0	11,8	13,3	25	4,9	6,6	8,8	1	9,2	8,7	9,4
Anglia	29	15,5	17,2	20,1	20	12,2	12,3	12,4	28	3,3	4,9	8,0	14	7,6	7,5	7,7
Norvegia	30	15,5	18,0	22,2	28	10,4	11,0	11,5	24	5,1	7,0	10,7	28	6,3	6,1	6,3
Austria	31	14,7	17,8	22,2	18	13,4	14,4	15,8	31	1,7	3,2	6,4	22	6,8	7,5	9,6
Suedia	32	14,4	15,9	19,1	21	11,8	12,1	12,1	29	2,6	3,8	7,0	20	6,9	6,7	6,3

*) Proporţii medii în perioada 1931—1933.

In toate ţările observăm o descreştere a intensităţii fenomenelor demografice, dacă comparăm perioada 1921—1926 (mai activă, ca o reacţiune pentru repararea pierderilor provocate de războiul mondial), cu ultima perioadă luată în considerare, adică 1931—1934. O încercare de ameliorare a excedentului natural, prin reducerea mortalităţii, se schiţează în Spania, în Japonia şi Jugoslavia. In genere însă, excedentul natural scade în toate ţările, din pricină că şi natalitatea se reduce într'un ritm mai accelerat decât mortalitatea generală. Remarcăm de asemeni o creştere, în ultimul timp, a nupţialităţii, în câteva ţări germanice sau anglo-saxone: Germania, Suedia, Danemarca şi Anglia.

In ceea ce priveşte România, constatăm că se aşează în locul întâi, având cea mai mare natalitate dintre toate cele 32 ţări enumerate în tabela LV. Din nenorocire însă, ocupă tot locul întâi şi în ceea ce priveşte mortalitatea, astfel încât, în privinţa excedentului natural, România cedează locul Argentinei, Japoniei, Jugoslaviei şi Bulgariei, clasificându-se a 6-a, după Polonia cu care însă se găseşte la paritate, având acelaşi excedent natural de 12,9%. Nu mai insistăm asupra acestei situaţii, care se datoreşte exclusiv lipsei de organizare, atât a mijloacelor sanitare de combatere a mortalităţii, cât şi a cadrelor generale de

fiecare an, în mijlociu, 120.000 copii înainte de a împlini un an, iar în al doilea an, un număr impresionant mor din cauza gastro-enteritelor de origină alimentară şi broncho-pneumoniilor, cauze cari, chiar dacă nu s'ar înlătura cu totul, pot fi însă considerabil reduse.

Mortalitatea infantilă în România, faţă de celelalte ţări, în 1933, a fost următoarea:

Tab. LV. — Mortalitatea infantilă în diverse ţări în 1933.

ŢARA (1)	Decese sub 1 an la 100 născuţi-vii (2)
ROMÂNIA	17,4
Jugoslavia (1932)	16,7
Bulgaria	14,4
Ungaria	13,6
Grecia (1932)	12,9
Polonia	12,8
Cehoslovacia	12,7
Japonia	12,1
Letonia	12,1
Spania	11,2
Italia	9,3
Belgia	8,6
Scoţia	8,1
Germania	7,6
Finlanda	7,6
Franţa	7,5
Irlanda	6,9
Danemarca	6,8
Anglia	6,4
Suedia	5,0
Elveţia	4,8
Norvegia (1932)	4,6
Olanda	4,4
Australia	3,9

Aceeaşi obsedantă constatare ne pune în evidenţă şi acest tablou. Dacă mortalitatea infantilă în loc să rămână la proporţia de 17,4%, s'ar reduce la nivelul modest, nu ideal, al Cehoslovaciei sau Letoniei, de pildă, excedentul natural al ţării noastre s'ar îmbunătăţi cu un surplus de 30.000—40.000 copii, în fiecare an.

In sfârşit, pentru a ne da seama de importanţa şi greutatea intervenţiei războiului mondial în complexul fenomenelor biologice şi sociale ale ţării noastre, vom analiza problema sub aspectul ei global.

Se ştie că cifra populaţiei României la data recensământului din 29. XII. 1930 a fost de 18.052.896 locuitori.

Tab. LVI. — Evoluţia numerică a populaţiei pe provincii în 1930—1935

ANII	ROMÂNIA	Populaţia probabilă la fiecare 1 Iulie																	
		Muntenia		Transilvania		Basarabia		Moldova		Oltenia		Crişana-Maramureş		Banat		Bucovina		Dobrogea	
		Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total	Cifre absolute	% la total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)
1930 *)	18.052.896	4.028.303	22,31	3.217.077	17,82	2.863.409	15,86	2.427.498	13,45	1.519.389	8,42	1.390.243	7,70	941.521	5,22	853.524	4,73	811.331	[illegible]
1931	18.165.330	4.057.377	22,33	3.233.104	17,81	2.884.085	15,88	2.448.659	13,48	1.528.181	8,41	1.396.098	7,68	942.117	5,19	858.467	4,73	816.508	4,49
1932	18.426.157	4.125.526	22,39	3.269.598	17,74	2.933.781	15,92	2.496.547	13,55	1.549.467	8,41	1.408.795	7,65	942.892	5,12	868.745	4,71	830.808	4,51
1933	18.652.043	4.182.686	22,45	3.299.242	17,69	2.972.167	15,94	2.533.334	13,58	1.570.090	8,42	1.418.214	7,60	942.050	5,05	877.355	4,70	846.996	4,54
1934	18.852.743	4.242.138	22,51	3.330.069	17,61	3.025.741	16,00	2.580.637	13,64	1.593.378	8,42	1.428.594	7,55	943.103	4,99	887.075	4,69	865.978	4,57
1935	19.057.770	4.315.395	22,62	3.351.592	17,56	3.045.461	15,97	2.613.935	13,69	1.608.805	8,43	1.437.421	7,53	940.865	4,93	892.435	4,67	877.460	4,60
1935 **)	[illegible]	[illegible]	22,64	3.367.109	17,54	3.065.259	15,97	2.634.758	13,73	1.617.615	8,43	1.442.384	7,51	940.586	4,90	896.829	4,67	884.755	4,61

*) Populaţia la data recensământului: 29.XII.930. **) Populaţia probabilă la 31.XII.935.

Se înţelege astfel de ce populaţia României nu realizează ritmul normal de creştere la care ar avea dreptul graţie remarcabilei sale natalităţi.

Iată de ce, cu toată excelenta sa natalitate, România este întrecută, în ceea ce priveşte ritmul de creştere al populaţiei, de ţările vecine: Bulgaria, Polonia şi Jugoslavia, şi chiar de Olanda a cărei natalitate ne este cu mult inferioară (33,4% faţă de 21,4%, în perioada 1931—34).

Nu va fi lipsit de interes să analizăm, în sfârşit, greutatea numerică specifică, a fiecărei provincii faţă de totalul populaţiei ţării, începând din 1930 şi până în 1935.

Pornind dela proporţiile pe care le deţine fiecare provincie din totalul populaţiei ţării, la data recensământului din 1930, constatăm un fapt foarte semnificativ, şi anume: pe când procentele Vechiului Regat şi ale Basarabiei sunt în continuă creştere, cele ale Transilvaniei, Banatului, Crişanei-Maramureş şi Bucovinei, descresc lent, dar sigur. Explicaţia stă în faptul că pe când Vechiul Regat şi Basarabia au o natalitate forte şi un excedent ridicat, cel al provinciilor alipite este simţitor mai redus. Deci, pentru restabilirea echilibrului între populaţiile provinciilor ţării, vom asista, mai curând sau mai târziu, şi în raport direct cu stările economice locale, la o deplasare a locuitorilor din Vechiul Regat şi Basarabia spre celelalte provincii. Pe lângă semnificaţia lui socială şi economică, fenomenul are o importanţă deosebită în ceea ce priveşte structura etnică viitoare, atât a populaţiei ţării în genere, cât şi a oraşelor din provinciile alipite, în special.

Pornind dela această cifră şi pe baza excedentului natural anual, am stabilit cifra probabilă a ţării la sfârşitul anului 1920 adică: 15.628.474 locuitori. Dacă vom încerca să precizăm cifra probabilă a populaţiei României în graniţele ei actuale, însă pentru anul 1910, obţinem următoarele cifre:

ROMÂNIA	15.728.597
Vechiul Regat (fără Durostor şi Caliacra)	6.966.965
Durostor şi Caliacra	274.090
Basarabia	2.410.000
Transilvania	2.978.241
Crişana-Maramureş	1.326.110
Banat	968.947
Bucovina	804.297

Prin urmare, cifra probabilă a populaţiei, adică 15.728.597 locuitori, găsită în anul 1910 în teritoriul aflat astăzi sub suveranitatea Statului român, era mai mare cu 100.000 locuitori decât cea de 15.628.474 locuitori, cu care România întregită a pornit în 1920 la reconstituirea sa ca Stat naţional. Ceea ce înseamnă că dacă anexiunea provinciilor româneşti s'ar fi putut face fără războiu, iar ritmul de creştere ar fi fost acelaşi, în 1930 populaţia României ar fi trebuit să fie de cca. 20.600.000 locuitori şi nu de 18.052.896. Deci teritoriul actual al României a pierdut peste 2.500.000 locuitori, sau excedentul pe un întreg deceniu, de pe urma războiului mondial, pierdere constituită din: morţii în războiu, scăderea natalităţii, creşterea considerabilă a mortalităţii generale în populaţia civilă, şi în sfârşit prin emigrarea populaţiei minoritare odată cu alipirea nouilor provincii.

dr. s. m. şi *d. c. g.*

PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN

Insușirile sufletești ale unei populații sunt condiționate de trei factori principali: de fondul biologic ereditar al populației, de mediul geografic și de caracterele instituționale dobândite de populație în timpul evoluției sale istorice.

In fondul biologic ereditar sunt cuprinse dispozițiile organice cu care indivizii care compun populația vin pe lume, dispoziții care regulează în mod direct funcțiunile vieții vegetative ale populației și prin acestea, indirect, pe acelea ale vieții sufletești. In acest fond biologic ereditar ceeace interesează sunt dispozițiunile deficiente și patogene, care scapă de sub influența oricărei educațiuni. Normalul interesează mai puțin, fiindcă el poate fi îndrumat. Anormalul, adică dispozițiile bolnăvicioase, crează piedici și fatalități pe care nici o putere nu le poate înlătura.

In mediul geografic intră toate formele de energie care înconjoară și provoacă reacțiuni în sufletul populației: clima, natura solului, posibilitățile de producție pe terenul muncii, flora și fauna, natura granițelor, etc.

In sfârșit, în caracterele instituționale sunt cuprinse manifestările tipice de natură spirituală. Ele sunt diferite de acelea provocate de fondul biologic ereditar și de mediul geografic; sunt manifestări aparținând experienței istorice a populației, care prin tradiție se repetă în mod constant în decursul unei lungi durate de timp. In numărul acestora sunt: vorbirea, obiceiurile morale și juridice, concepțiunile preferate în prețuirea lumii și a vieții, trăsăturile naționale.

Actualitatea sufletească a unei populații este condiționată de câteși trei acești factori. Dar nu într'o măsură egală. Populațiile cu trecut istoric, în sufletul cărora caracterele instituționale au ajuns la o consistență puternică, își au actualitatea sufletească, în primul rând, influențată de caracterele instituționale, și numai în al doilea rând de ceilalți factori. Fondul biologic ereditar și mediul geografic stăpânesc sufletul populațiilor tinere, fără trecut istoric și fără puternice caractere instituționale. Intre cei trei factori există așa dar, în ceeace privește influența lor, o contrarietate. La populațiile cu instituții spirituale inconsistente, influențele factorului ereditar și a mediului geografic sunt covârșitoare. La care, dimpotrivă, instituțiile spirituale sunt puternice, influențele celorlalți factori sunt reduse. Spiritualitatea este ca o armătură de izolare. Ea dă posibilitate unor populațiuni să-și croiască un destin propriu, emancipat de jugul biologic și geografic al condițiunilor lor de viață. Populațiile capabile de asemeni instituții spirituale sunt popoarele cu cultură națională, adică, popoarele creatoare de originalitate sufletească în istoria omenirii.

Nu toate populațiile sunt capabile de cultură națională. Spiritualitatea nu este un produs al timpului. Sunt populații care trăiesc mii de ani fără ca în sufletul lor să prindă rădăcini caracterele instituționale. Ele trăiesc într'o veșnică copilărie, având sufletul stăpânit, când de influența eredității biologice, când de influența mediului geografic. Populațiile, care se ridică la o cultură națională, au în ele particularitatea de a-și cristaliza experiența istorică în instituții de natură spirituală, instituții care odată înrădăcinate preiau conducerea vieții lor sufletești. Populațiile acestea reușesc să îndrumeze, după normele dictate de voința lor, atât manifestările care stau sub influența factorului ereditar, cât și manifestările de sub influența factorului geografic.

Prin urmare, psihologia socială care are de obiect studiul vieții sufletești a organismelor sociale, se găsește, după populație, înaintea unei vieți sufletești deosebite. Când studiază sufletul unei populații, lipsite de o armătură spirituală, obiectul ei se reduce la studierea manifestărilor sufletești simple, pe jumătate biologice. In cazul acesta, nelegând de sufletul populației o finalitate spirituală proprie, ea rămâne pe planul reacțiunilor sufletești condiționate de factorul ereditar și de mediul geografic. Populațiile de sălbateci, bunăoară, aproape că nu prezintă psihologiei sociale ceva interesant pentru cercetare, ele sunt de preferință obiect de studiu pentru etnografie și sociologie.

In cazul însă, când psihologia socială are să cerceteze sufletul unor populații cu trecut istoric și cu instituții spirituale bine înrădăcinate, atunci obiectul său este cu totul schimbat. Sufletul acestor din urmă populații are într'însul realități supra-biologice, care trebuesc explicate pe planul unei finalități spirituale. Și ceeace este mai anevoios: nu pe planul aceleiași finalități spirituale pentru toate populațiile, ci pe planul unei finalități speciale pentru fiecare populație în parte. Acesta este cazul populațiilor pe care le

numim popoare culte, sau națiuni creatoare de originalitate sufletească. Dacă la cercetarea sufletului, pe care îl au populațiile sălbatice, obiectul psihologiei sociale aproape că este inexistent, sau se confundă cu obiectul altor științe, la cercetarea sufletului, pe care îl au popoarele culte, obiectul psihologiei sociale nu numai că este existent, dar el se multiplică după numărul acestor popoare. Avem nu o singură psihologie socială pentru toate popoarele culte, ci avem psihologii sociale diferite: psihologia socială a poporului englez, psihologia socială a poporului francez, psihologia socială a poporului german și așa pentru fiecare popor cult în parte. Aceea ce este o realitate sufletească în sufletul unui popor nu este și în sufletul altui popor. Fiecare popor cult își are structura și evoluția sufletească proprii sie-și; își are destinul său.

Aceste considerații fac să întrevedem dificultățile care însoțesc cercetările de psihologie socială. Cu cât un popor are o cultură mai veche și mai originală, cu atât știința despre sufletul său are de cercetat un obiect mai special, mai singular. Datele statistice și experimentale, pe care se fundează psihologia socială a unui popor nu pot fi utilizate la psihologia socială a altui popor, fiindcă spiritualitatea fiecărui popor stă de sine și această spiritualitate trebue mai întâi înțeleasă pentru a putea în urmă interpreta datele pe care le dă statistica și experiența. Cu alte cuvinte, știința psihologiei sociale nu este o știință liberă, în înțelesul că ea își adună cunoștințele clădind numai pe baza postulatelor logicei, ci ea se subordonează dela început finalității spirituale în care se desfășură istoria poporului la care se aplică; ea depinde de idealul pe care îl urmărește poporul care îi constitue obiectul [1].

La popoarele cu cultură veche și originală dificultățile acestea se pot în parte birui prin lumina pe care o răspândește idealul lor, care este bine prins în instituțiile pe care le-a inspirat. La popoarele cu o cultură mai nouă și nu atât de originală, dificultățile rămân mari. Aproape de nebiruit. Acesta este cazul psihologiei sociale a poporului român.

Oricâte date statistice și observații scoase din experiență am avea strânse asupra vieții sufletești a poporului român, întru cât lipsește conștiința clară a finalității spirituale a acestei vieți, interpretarea datelor se va face în mod nesigur. Datele pot cel mult să justifice o finalitate spirituală desvăluită prin instituții precise și desăvârșite, dar când această finalitate nu este desvăluită, sau este desvăluită în mod nebulos și fragmentar, atunci ele pot servi cel mult ca indicii supuse discuției. Conștiința poporului român are până acum despre finalitatea spiritualității sale numai indicii și încă indicii vagi.

Cu aceste rezerve ne propunem să schițăm în rândurile de mai jos câteva date privitoare la însușirile sufletești ale poporului român, sub latura vieții sale sociale și economice.

Aceste date sunt obținute, în cea mai mare parte, prin compararea manifestărilor sufletești obișnuite Românului, cu acelea pe care le găsim la popoarele culte apusene. Această comparare s'ar fi putut face și cu manifestările sufletești ale popoarelor învecinate Românului și aceasta ar fi fost poate de recomandat; am preferat totuși pe cealaltă, fiindcă se poate face pe baza unui material mai precis și mai controlabil. In afară de aceasta, cum în viața socială și economică a poporului român a fost, în timpul din urmă mai ales, tendința de a se imita instituțiile din Apus, compararea aleasă de noi are folosul de a ilustra tocmai, în perspectiva acestei tendințe de imitare, unele din cele mai caracteristice dispoziții ale sufletului românesc.

Datele noastre sunt așa dar, cu precădere, dobândite prin metoda comparativă.

Incepem cu acelea care se impun dela prima vedere.

Intre acestea: individualismul sufletului românesc față de invidualismul popoarelor culte apusene. Despre individualismul românesc s'a vorbit adeseori. Unii au făcut dintr'însul principala trăsătură caracteristică a Românului. Românului nu-i place tovărășia. El vrea să fie de capul lui, stăpân absolut la el în casă. Cu o părticică de proprietate cât de mică, dar care să fie a lui. Din această cauză el înclină puțin spre anarhie. Acest individualism românesc însă nu implică spiritul de inițiativă în viața economică și prea puțin spiritul de independență în viața politică și socială, cele două însușiri cu care se caracterizează individualismul popoarelor culte apusene și care constitue sufletul burghez. Marea majoritate a populației satelor românești n'are într'însa nici o asemănare cu sufletul burghez. Din mijlocul ei nu ies indivizi întreprinzători, cari să riște odihna și avutul pentru a se îmbogăți prin mijloace neîncercate. Populația satelor românești, dimpotrivă, stă sub tradiția muncii colective. Fiecare sătean face ceeace crede că va face toată lumea. N'are îndemnul să înceapă o muncă, decât la termenele fixate prin obicei. A ieși din rândul lumii este, pentru săteanul român, nu un simplu risc, ci o nebunie. De aceea slabele rezultate date de școalele primare rurale la noi. Copilul de sătean învață în școală să fie cu inițiativă, fiindcă școala noastră este croită pe modelul școalelor burgheze apusene, dar cu toate sfaturile primite, copilul de sătean când iese din școală se supune tradiției colective: el muncește, cum a pomenit la el în sat, din moși strămoși.

Această tradiție de muncă colectivă, de altmintreli, i-a fost de ajutor populației noastre sătești, odinioară, în timpul secolelor de urgie. Prin această tradiție de muncă colectivă, satele românești au durat. Când urgia le izbea, ele nu se risipeau, ci se mutau, ca un singur om, dela șes la munte, dintr'un cap la altul al țării. In Apus, în țările locuite mai ales de Anglo-saxoni, colonizările s'au făcut prin împrăștierea indivizilor, în țările locuite de Români prin împrăștierea colectivităților sătești.

[1] Această dependență de ideal o găsim la toate științele, afară de cele matematice, după filosofia național-socialistă, împărtășită de guvernanții de astăzi ai Germaniei (cf. *Das national-sozialistische Deutschland und die Wissenschaft*, Heidelberger Reden von Reichminister Rust und Professor E. Krieck. 1936.)

Individualismul românesc este prin urmare de altă natură decât acela cunoscut în Apusul european. In Apusul european individualismul se manifestă pe planul vieții sociale și economice, este creator de instituții, pe când individualismul românesc este o simplă reacție subiectivă, un egocentrism, sub influența factorului biologic ereditar. Dacă, cu vremea, acest individualism românesc poate fi educat și transformat într'un individualism creator de instituții este o altă chestiune. Educația și transformarea nu se poate opera, decât sub influența factorului spiritual. Trebue mai întâi realizată o voință unitară a sufletului românesc care să-și facă un ideal din sufletul burghez și sub conducerea căreia să se facă educația și transformarea individualismului subiectiv într'un individualism instituțional. Nimeni nu poate prevedea, dacă această voință se va realiza pe curând; ceva mai mult: dacă se va realiza vreodată. Căci nu este numaidecât un postulat al istoriei omenești, ca toate popoarele de pe pământ să ajungă la individualismul comercial burghez. Pot fi și alte idealuri.

O caracteristică a sufletului românesc, care se poate constata iarăși dela o primă privire comparativă, este neperseverența la lucrul început. Românul, este greu până se apucă de ceva, că de lăsat se lasă ușor, zice un scriitor popular. Activitatea Românului o compară mulți cu un foc de paie. In Apus, omul se infige adânc cu munca sa în natură; Românul rămâne la suprafață. Omul din Apus face opere durabile, pe când Românul improvizează. Și cu toate acestea tot despre Român se afirmă, cu aceeași dreptate, că este îndelung răbdător, că este conservator și tradiționalist. Cum se împacă aceste caracteristici care sunt opuse? Cine este fără perseverență, este și fără răbdare. Cine improvizează nu este conservator.

Să examinăm mai de aproape neperseverența la lucru. Ea este în adevăr reală la Român, dar cu condiția să nu o extindem la orice fel de lucru. Sunt lucruri pe care Românul le începe cu greu și le lasă ușor, dar sunt lucruri pe care Românul, dacă le începe, nu le mai lasă niciodată. Un Român proprietar de pământ este cel mai perseverent muncitor agricol. Fie câștigul lui cât de mic, el nu se îndură să-și părăsească ogorul. Această perseverență a muncitorului român de a nu se despărți de lotul său de pământ, chiar când lotul este mic și nu-i asigură subsistența este, pentru propășirea economiei naționale, o piedecă serioasă, după părerea unora.

Alături de perseverența la lucrul din agricultură, s'ar mai putea cita și alte cazuri de perseverență la populația românească. Este drept, însă, că astăzi aceste cazuri sunt mai puțin numeroase ca în trecut. In trecutul românesc, chiar cel mai apropiat, se întâlnesc regiuni întregi dedate la ocupații profesionale, continuate din tată în fiu. Cum erau sate de agricultori, erau sate de pescari, rotari, ciobani, căruțași, viticultori, etc., care în majoritatea lor nu schimbau de ocupație. Așa cum îmbrăcămintea era fixată pe regiuni și nimeni nu îndrăznea să o modifice, așa era și cu felul de muncă. Un bănățean, un ungurean, un muntean, un moldovean, etc. nu erau în trecutul nostru simple denumiri geografice, ci erau caracterizări de port și de ocupație; erau tipuri sociale.

Neperseverența la lucru și-a făcut apariția de abia în secolul XIX deodată cu înnoirea organizației Statului român. Această înnoire de organizare a deschis drum înmulțirii de politicieni și de slujbași la Stat. S'au făcut din «politică» și din «slujbă», profesiuni de muncă ușoară, care în scurtă vreme au concurat cu succes toate celelalte profesiuni. Politicienilor și slujbașilor le trebuia însă o specialitate. Pe aceasta nu le-o putea impune tradiția Statului român, care tocmai se înnoia. Specialitatea trebuia organizată prin imitație după alte State străine. Astfel începe epoca improvizațiilor profesionale. Pentru a-și găsi o întrebuințare și deci o justificare la plata pe care și-o lua din bugetul Statului, doritorul de politică și de slujbă trebuia el însuși să-și definească rostul activității. El nu putea să facă aceasta mai bine decât invocând aceea ce se face aiurea. Așa se face în Franța, deci așa trebue să se facă și în România.

Perseverența la lucru se susține la toate popoarele printr'un singur mijloc. Prin selecțiunea candidaților la profesiune. Selecțiunea s'a operat în trecut prin tradiția de familie. Astăzi ea se operează prin voință, în mod rațional. Unde profesiunile se ocupă fără selecție avem neperseverență la lucru.

La noi, acesta a fost cazul. Cele mai râvnite profesiuni, slujbele de Stat, s'au ocupat fără selecție, pentru motivul că ele, în cea mai mare parte, erau improvizații suggerate de aceea ce se făcea aiurea în Europa. Improvizațiile au trebuit să sufere apoi corectări, adică improvizații au trebuit să schimbe de ocupație. Cum slujbele la Stat erau cele mai dorite dintre profesiuni, este ușor de înțeles pentru ce neperseverența s'a lățit în munca românească.

Găsim așa dar și la această caracteristică, aceea ce am găsit, mai înainte, la individualism. O nepotrivire între factorul ereditar și factorul instituțional. Românul este, prin natura sa ereditară, perseverent la lucru, cum este și răbdător, conservator, tradiționalist, dar această natură ereditară a lui a fost pervertită de o greșită viață instituțională, imitată după străini. El este neperseverent fiindcă instituțiile Statului l-au obligat la improvizații.

Caracteristicile sufletești despre care am vorbit până aci sunt condiționate, în mod direct, de factorul ereditar și, în mod indirect, de cel geografic. Pentru a le defini pe amândouă în mod precis ar trebui să avem date statistice, sprijinite pe numeroase măsurători antropologice și psihologice, care, din nefericire, lipsesc. D'abia de doi-trei ani s'a introdus și în școlile noastre primare și secundare fișa individualității elevului din care avem câteva date privitoare la tipul psihologic românesc, date încă cu totul insuficiente pentru scopul nostru. Pentru precizarea individualismului românesc, ne-ar fi de folos măsurători care să se raporteze la evoluția personalității și în special acelea care ar indica procentul celor egocentrici. De asemenea de mare folos ar fi măsurătorile care stabilesc proporția supranormalilor, normalilor și subnormalilor în colectivul românesc.

Nu avem nici de unele, nici de altele. Singurele date statistice pe care le avem şi le putem folosi pentru scopul nostru sunt datele privitoare la raportul dintre numărul elevilor care se înscriu în şcoli şi numărul elevilor care absolvă şcoala. Acest raport este uimitor. Interpretarea lui ne duce la constatarea că sufletul românesc, într'o afacere aşa de serioasă cum este aceea a educaţiei, se manifestă într'un mod excesiv de subiectiv. Cea mai mică greutate ivită în calea educaţiei, este motiv de întrerupere. Marea majoritate a elevilor noştri nu ajung să practice carierele indicate de titulatura şcoalelor în care ei au pornit să se înscrie, ci practică aceea ce improvizaţia le-a dăruit.

Aceasta se poate vedea din următoarele date statistice pe care le împrumutăm din cartea d-lui Iosif I. Gabrea, *Şcoala Românească, structura şi politica ei, 1921—1932* [1]).

Rămânerea pe drum, adică părăsirea şcoalei înainte de absolvire, începe dela învăţământul primar. In cel rural, mai mult decât în cel urban.

Intre anii 1921—1932 au fost înscrişi în medie anuală în şcolile rurale (şcolile au fost 11.104 în 1921—1922 şi 13.777 în 1931—1932) un număr de elevi între 1.245.914 şi 1.795.037. Am avut astfel în timpul acestor zece ani un număr de aproximativ 16.000.000 înscrişi. Dintre aceştia au absolvit aproximativ numai 730.000. In medie anuală 70.000. Pentru aceşti 70.000 absolvenţi anuali, am întreţinut în medie anuală 25.000 de învăţători.

In şcolile urbane, situaţia este ceva mai bună, dar fără să se depărteze prea mult. Aci, în aceiaşi ani, am avut 2.270.000 elevi înscrişi, dintre care au absolvit 174.000. Aceste şcoli sunt în număr de aproximativ 1.000 şi au peste 3.500 învăţători.

Şcolile primare însă nu prepară pentru cariere practice, ci ele dau o cultură elementară. Asupra lor nu trebue să insistăm. Totuşi disproporţia dintre numărul elevilor înscrişi şi al elevilor absolvenţi este o indicaţie preţioasă, chiar mărginită la şcoala primară. Improvizaţia începe de jos.

Dăm, după acelaşi autor, datele statistice asupra aceluiaşi raport, constatat la şcolile celelalte: secundare, normale, profesionale, superioare, etc.

In cursul anilor 1921—1932 au fost înscrişi în şcoala secundară de Stat (şcoli medii, gimnazii, licee de băieţi şi fete) un număr de 1.243.911. Au absolvit în cursul acestor ani aproximativ numai 95.000.

La învăţământul secundar particular, acelaşi raport: 1.395.918 înscrişi, 107.250 absolvenţi.

Am socotit la învăţământul secundar, ca absolvenţi, pe elevii cari au terminat ultima clasă de liceu, iar nu pe bacalaureaţi, căci dacă ar fi fost să considerăm pe bacalaureaţi disproporţia ar fi fost şi mai mare. Din absolvenţii ultimei clase, care se prezintă la bacalaureat, reuşesc d'abia jumătate.

Să urmărim datele statistice mai departe, şi anume la şcolile care se leagă direct cu carierele practice. Situaţia nu devine mai bună.

La şcolile normale de învăţători şi învăţătoare, care sunt şcoli de specializare profesională, s'au înscris în cursul anilor 1921—1932 un număr de 238.654 de elevi. Au absolvit cu diplomă 29.748.

In seminariile teologice, şcoli de pură pregătire profesională, s'au înscris în cursul aceloraşi ani 49.812 elevi şi au absolvit cu diplomă 4.860.

La liceele militare, în aceiaşi ani: 20.612 înscrişi; 3.238 absolvenţi.

In învăţământul profesional şi menajer pentru fete, s'au înscris în cursul anilor 1921—1932 un număr de 119.373 eleve; au absolvit 7.587.

In învăţământul comercial, s'au înscris în cursul anilor 1921—1932, la şcolile de Stat, un număr de 204.066 de elevi; au absolvit 30.712.

In învăţământul meseriilor, pe aceeaşi perioadă, s'au înscris 142.053; au absolvit 18.431, adică în medie câte 1800—2000 de absolvenţi pe an, la un număr cam tot atâta de profesori. Câţi profesori atâţi absolvenţi au dat şcolile noastre comerciale între 1921—1932.

In sfârşit, în învăţământul superior, universitar şi tehnic, disproporţia este catastrofală, căci aci ar fi de presupus, că situaţia n'are să mai fie aceeaşi. Un tânăr ajuns să se înscrie într'o facultate de drept, de ştiinţă, de medicină, de litere, etc., sau într'o Şcoală Politehnică, sau într'o Academie de Inalte studii comerciale, se presupune că nu mai merge la întâmplare; el candidează la o carieră bine definită, în vederea căreia a fost selecţionat de şcolile prin care a trecut până aci şi vrea o carieră pentru care se simte cu tragere de inimă. Cu toate acestea situaţia este aceeaşi.

La Facultatea de Drept au fost înscrişi, în perioada anilor 1921—1932, un număr de 122.035 de studenţi. Au eşit licenţiaţi 8.673.

In aceeaşi perioadă la Facultatea de Ştiinţe, s'au înscris 40.620 şi au eşit licenţiaţi 2.875.

La Facultatea de Medicină: înscrişi 31.759, iar absolvenţi, doctori 3.852.

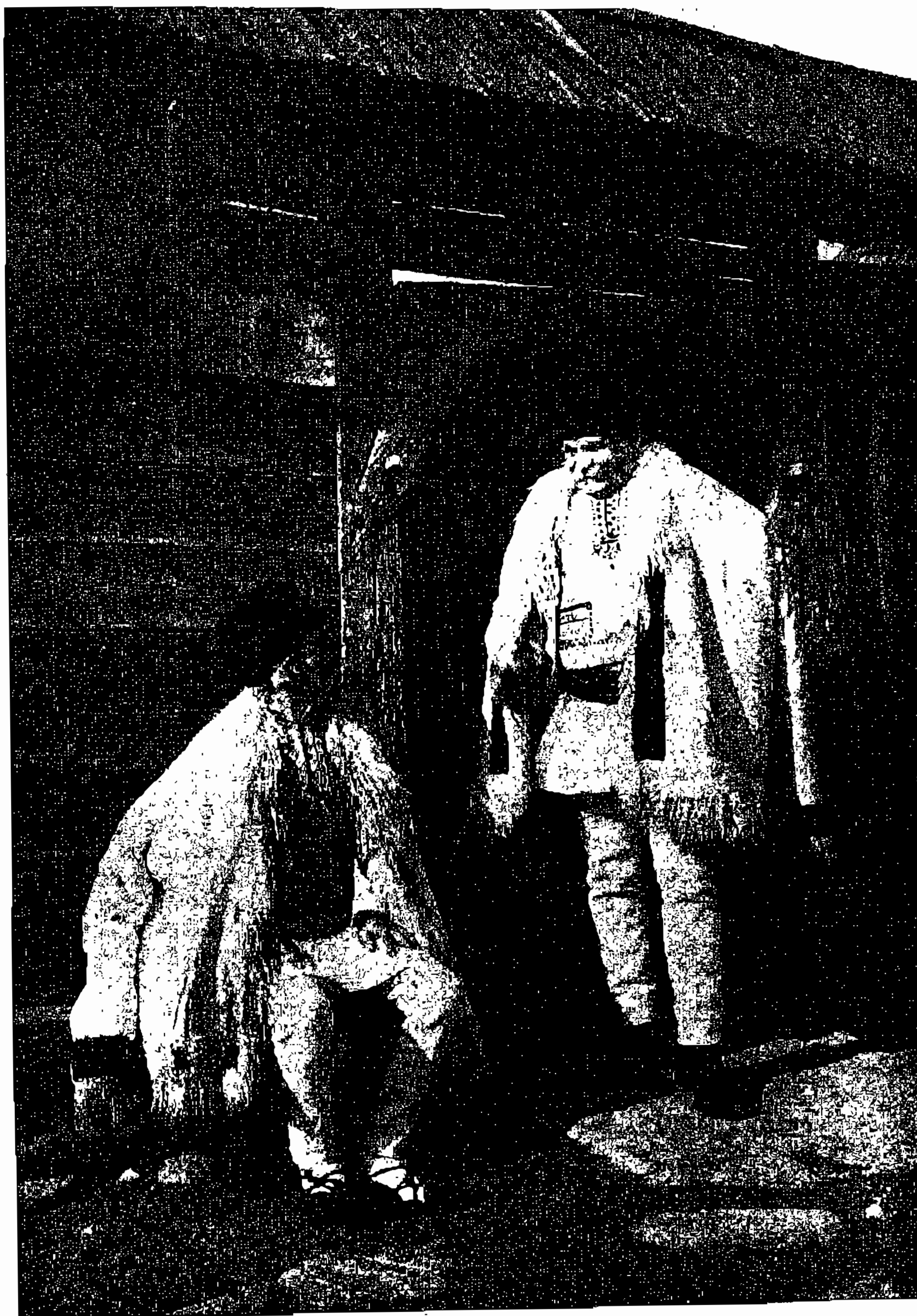
La Facultatea de Litere, 58.353 înscrişi, 5.232 licenţiaţi.

La şcolile superioare politehnice, în aceeaşi perioadă de ani, 11.579 înscrişi; 1.588 absolvenţi.

La Academie de Inalte Ştiinţe Comerciale din Bucureşti, găsim în studiul d-lui C. Kiriţescu, *Problema Educaţiei dirijate* (Institutul Social Român, 1937), următoarele date pentru ultimii ani (1930-1934), media anuală: 3.400 înscrişi şi 250 licenţiaţi. La Cluj, faţă de 931 înscrişi, în 1934, numai 42 licenţiaţi.

Intre cauzele, care produc această disproporţie dintre numărul celor înscrişi şi numărul celor absolvenţi, este logic să enumerăm cazurile de mortalitate precum şi dificultăţile economice pe care elevii au avut să le învingă în susţinerea lor la şcoală, totuşi, oricât de mare ar fi partea ce se cuvine acestor cauze, rămâne destul de importantă partea ce se cuvine a fi atribuită dispoziţiilor înnăscute, sau provocate de înnoirea organizării Statului, în sufletul românesc. In preocupările acestui suflet, constatăm că alegerea unei cariere joacă un rol puţin important. Această constatare se explică prin nepotrivirea dintre sufletul românesc şi sufletul burghez. Sufletul românesc se

[1]) Tipografia Torouţiu, Bucureşti.

Poartă cu săteni (Poiana Sibiului)

adaptează la instituţiile Statului său, instituţii imitate după acelea ale popoarelor din Apus, numai prin atitudini subiective şi improvizate. El nu trăeşte în spiritualitatea sa proprie.

Sufletului românesc i s'au mai atribuit încă alte multe caracteristice. S'a spus că este nedisciplinat in aceea ce priveşte munca pe terenul economic. Pe când celelalte popoare din Apus păstrează muncii un ritm regulat, ca de ceasornic, poporul român cunoaşte munca desordonată, sub forma mai mult de joc. Românul nu munceşte metodic, ci în salturi; are lungi perioade de odihnă, iar la nevoie dă pe brânci şi face muncă de sclav. Apoi, ca de o altă caracteristică a sufletului românesc, s'a vorbit de lipsa spiritului comercial. Marea majoritate a populaţiei de sate, în România, nu ştie valora lucrurile după valoarea lor de schimb, ci numai după valoarea lor subiectivă de uz. Un ţăran român vinde aproape pe nimic produsele pe care le are în cantitate mare şi dă un preţ disproporţionat de mare pentru marfa de care are absolută nevoie. De asemenea este cheltuitor cu timpul, într'o măsură cum nu sunt popoarele din Apus. Timpul este pentru Român orice, numai monetă nu. La târg, stă şi se tocmeşte ceasuri întregi pentru un lucru de nimic. Tot aşa la petrecere, pierde zile şi nopţi întregi.

Pe lângă aceste caracteristice, care sunt defavorabile, i se mai atribue sufletului românesc multe altele favorabile. Se spune despre el că este primitor, tolerant, iubitor de dreptate, religios.

Problema cea mai de seamă a cunoştinţei sufletului românesc nu stă însă în enumerarea de însuşiri şi defecte. Enumerarea nu dă caracterizarea totală şi esenţială pe care o urmărim. O asemenea caracterizare vine numai după ce ne dăm seama de funcţiunea pe care o au aceste însuşiri şi defecte în unitatea sufletească a poporului român. Care este finalitatea spirituală a acestei unităţi sufleteşti? Este această finalitate înrudită cu aceea a popoarelor burgheze, atunci judecarea însuşirilor şi defectelor se va face intr'un fel; este însă această finalitate deosebită, adică: poporul român aparţine la un tip de finalitate spirituală deosebit de acela al popoarelor din Apusul european, atunci judecarea însuşirilor şi defectelor se va face intr'altfel. Aceea ce apare ca însuşire sau defect în primul caz, apare în cazul de al doilea diferit. Fiecare tip de finalitate spirituală se serveşte de mijloacele sale proprii. Nu tot ce pune în valoare spiritul burghez este însuşire în sine, pentru orice popor de pe lume; ci numai pentru popoarele care sunt dela natură croite pe spiritul burghez. Acelea care sunt dela natură de un tip diferit, vor judeca în practica vieţii lor însuşirile burgheze ca tot atâtea defecte. Prin urmare totul depinde de criteriul pe care îl impune finalitatea spirituală a poporului. Că, în mijlocul fiecărui popor, se poate găsi o minoritate de indivizi adaptabilă orişicărei finalităţi spirituale, aceasta nu constitue un argument contra afirmaţiei noastre. O absolută identitate de structură sufletească nu există niciodată între toţi indivizii unui popor. Tipul finalităţii spirituale este hotărît de majoritate. Minoritatea ea însăşi n'are interes să-şi impună finalitatea sa deosebită, fiindcă atunci ea pune în pericol viitorul poporului întreg, prin urmare şi viitorul său propriu. Numai poporul care găseşte în instituţiile sale proprii condiţii prielnice pentru munca şi desvoltarea sufletească a majorităţii membrilor săi, numai acela este sigur de viitor. Poporul cu o finalitate spirituală corcită din diferite tipuri este un popor pierdut pentru istoria omenirei.

Iată dar marea problemă, aşi zice tragedia, dacă nu mi-ar fi teamă că se va abuza de acest cuvânt, pe care o ridică cunoştinţa sufletului românesc. La care tip de finalitate spirituală, sau pe scurt, la care tip de cultură, aparţine sufletul poporului român?

Aceia care s'au ocupat până acum de chestiuni care veneau în legătură cu psihologia poporului român au evitat să răspundă direct la această întrebare, dar au adoptat o părere în mod tacit. Ei au considerat că sufletul poporului român, dacă nu aparţine în mod lămurit, prin manifestările sale, la tipul popoarelor apusene, trebue totuşi să aparţină acestui tip, căci... idealul culturii omeneşti, nu este altul, decât cel reprezentat prin acest tip.

Este însă timpul, credem noi, ca această întrebare să se pună în mod deschis şi să i se dea un răspuns obiectiv, aşa cum se cuvine în marginile ştiinţei, «fără ură şi fără părtinire».

Acest răspuns nu trebue grăbit. Este încă devreme dacă el va veni peste zece ani. Căci pentru un asemenea răspuns n'au valoare dorinţele noastre, ci au valoare documentele şi raţionamentele ştiinţifice.

Problema tipului la care aparţine sufletul românesc nu trebue apoi să fie complicată cu întrebarea: care tip de cultură este superior sau inferior? Nu este vorba să alegem ce este de preferat, ci să stabilim ce este real şi adevărat. De altmintreli, un tip de cultură, sau cum s'ar zice mai precis, un tip de finalitate spirituală, nu este prin structura sa proprie superior sau inferior, ci este prin potrivirea pe care el o are cu natura sufletească a poporului. Acelaşi tip de cultură ridică sau prăbuşeşte un popor, după acordul sau desacordul în care el stă cu sufletul acestuia. Marele imperiu britanic s'a ridicat şi se susţine pe virtuţile spirituale ale burgheziei; aceleaşi virtuţi însă s'au arătat slabe pentru a susţine alte imperii. De aceea, în Europa de astăzi, tipul de cultură care se sprijină pe virtuţile burgheze este supus la o aspră critică şi se vorbeşte chiar de declinul lui.

Problema pe care o pune psihologia poporului român, socotim, că la începutul cercetărilor pornite pentru a-i afla soluţionarea, trebue să nu fie complicată cu discuţiuni filosofice asupra definiţiei culturii în genere şi asupra clasificării tipurilor de cultură. Tipul de cultură pe care sufletul poporului nostru a râvnit să-l realizeze, îl avem înaintea noastră, bine caracterizat. Este tipul culturii europene occidentale. Spiritualitatea care insuflă acest tip este iarăşi destul de bine cunoscută. In special este bine cunoscută finalitatea acestei spiritualităţi, care pe terenul vieţii politice, economice şi sociale poartă denumirea de

spirit burghez. Să mărginim cercetarea noastră, deocamdată, la examinarea manifestărilor sufletești ale poporului nostru în lumina criteriului pe care îl impune spiritul burghez. Să ne întrebăm prin urmare, nu la ce tip de cultură aparținem noi Românii, întrebare la care este greu să răspundem cu mijloacele științifice pe care le avem astăzi la dispoziție, ci să ne punem întrebări mai modeste și anume: există un acord între caracterele sufletești ale poporului român, atât cât cunoaștem din aceste caractere, și spiritul burghez? Din experiența pe care o avem până acum, putem afirma oare că spiritul burghez oferă poporului român (majorității lui, bine înțeles) condiții prielnice, pentru asigurarea viitorului? Să răspundem deocamdată la aceste întrebări, iar pe celelalte, mai pretențioase, să le lăsăm în sarcina viitorimii.

Pentru a înlesni găsirea unui acord, sau a unui desacord, între sufletul poporului român și spiritul burghez, să ne recapitulăm pe scurt tendințele acestuia din urmă. Spiritul burghez aduce pe terenul vieții politice: sentimentul de supunere față de opinia majorității, și, mai presus de toate, respectul față de obligațiile liber contractate. Nu există comerț, și pentru burghez comerțul este pe prima linie, unde nu este ținere de angajamente. Pe terenul vieții economice, spiritul burghez face din libera concurență un judecător suprem la împărțirea beneficiilor. Cine reușește în concurență are drept la beneficii. Cine este învins în concurență n'are drept să invoce originea sa de familie sau originea sa etnică. Lupta se dă între indivizi cu drepturi egale. Pe terenul vieții sociale, spiritul burghez face din inițiativa individuală suprema virtute a progresului. Pentru a păstra cultul acestei virtuți, el face din proprietatea individuală un fundament al societății. In rezumat, așa dar, supunere la opinia majorității și respect pentru obligațiile contractate, concurență liberă între indivizi egali, cultivarea inițiativei individuale prin asigurarea proprietății individuale.

Să vedem acordul acestui spirit burghez cu sufletul poporului nostru.

Pe terenul vieții politice acordul este foarte vag. La noi este un fapt recunoscut că legile, care sunt obligații contractate prin reprezentanții majorităților cetățenești, nu se respectă. Nu se respectă nici de aceia care le fac, nici de aceia pentru care se fac.

In principiu s'ar putea zice, că nerespectarea legilor, acolo unde se constată, este datorită educației cetățenești necomplectă. Acesta nu este cazul la noi. La noi nerespectarea legilor este o manifestare directă a individualismului subiectiv. Românul consideră nerespectarea legii, ca un titlu de mărire și de putere.

Pe terenul vieții economice acordul este și mai vag. Libera concurență nu este câtuși de puțin intrată în moravurile poporului nostru. Românul cere beneficii pe baza dovezii că este Român. In nici o altă țară nu se repetă așa des expresiunile: fiu al poporului, fiu al țării... Sunt fiu al țării, deci trebue să am o parte la beneficii. Vechiul descendent al răzeșilor, ca unul ce are în sânge milenara așezare a satului pe spițele de rudenie, își cere dreptul ce i se cuvine la moștenire.

Nici pentru viitor să nu ne facem iluzii, în ceea ce privește adaptarea sufletului românesc la libera concurență. Subiectivitatea caracteristică acestui suflet se va împotrivi întotdeauna.

Pe terenul vieții sociale, aci unde se produc, în țările din Apus, cele mai semnificative manifestări ale spiritului burghez, acordul este cu desăvârșire inexistent. Gestul inițiativei individuale, în scopul de a susține progresul social prin întreprinderi riscate și prin invenții, este cel mai plăpând vlăstar al sufletului românesc. In decurs de aproape un secol, cu toate stăruințele, școala nu l-a putut fortifica. Școala românească, organizată după programele școalei burgheze din Apus, a voit să formeze cetățeni de inițiativă, care prin munca îndârjită să creeze un comerț și o industrie națională. Ea a ajuns la ceva tocmai contrariu. Sufletul tinerimei școlare românești din zilele noastre (1937) stă într'un complet desacord cu spiritul burghez pe acest teren. In loc de o muncă individuală, pornită din spirit de inițiativă, așa cum cere burghezia apuseană, idealul tinerimii noastre școlare, de toate gradele, merge într'o direcție opusă. Tinerimea noastră nu fuge de muncă, dar vrea o muncă în condiții speciale, vrea o muncă fără liberă concurență, care să se răsplătească, nu după produsul ei, ci după intențiile muncitorului. Tinerimea noastră, în contra spiritului burghez, care consideră pe om ca o forță producătoare anonimă, vrea dimpotrivă să facă din omul muncitor un membru al marei familii naționaliste române ortodoxe, căreia Dumnezeu i-a hărăzit pe vecii vecilor să muncească pe pământul pe care-l locuește. De aceea în programul de reforme al tinerimii noastre nu se găsesc revendicări realizabile pe planul obișnuit al măsurilor legislative, ci se găsesc revendicări care cer transformări radicale, într'un timp incalculabil. Tinerimea noastră vrea o nouă Românie. Pe câtă vreme această nouă Românie este nerealizată, ea se crede furată de un patrimoniu legitim și, prin urmare, se crede nedreptățită.

Atitudini analoge cu aceea a tinerimii școlare române le întâlnim și la alte popoare. La Ruși, în secolul XIX și la Germani în mai multe rânduri. Totuși nu cu aceeași semnificație. Aceea ce este semnificativ la Români este împrejurarea că atitudinea tinerimii este datorată corpului didactic chiar al școlilor în care această tinerime a fost crescută și pe care Statul le-a organizat în spirit burghez. Adică Statul român a impus școlilor sale, prin programe, spiritul burghez, dar acest spirit a fost trădat de însuși corpul didactic. Sub mantaua naționalismului, membrii acestui corp didactic au strecurat în inima tineretului tendințe antiburgheze[1]). Unii prin propa-

[1]) Sunt caracteristice, în această privință, cuvintele, cu care d. profesor Iorga, unul dintre cei mai iluștri membri ai corpului didactic român, sfârșește conferința sa asupra *Sufletului Românesc*, ținută în Seminarul de limbi romanice dela Universitatea din Berlin: Der neue (rumänische) Staat aber..... wartet auf die Stunde einer, hoffen wir nicht allzu fernen Uebersetzung ins Rumänische. In genem, von mir als Politiker seit langem heiss ersehnten Angenblicke, wird in höherer Form der vollständige Organismus des patriarchalischen Zeit zu neuen Leben für wirklich fruchtbare Taten wieder erstehen. *(Vom Leben und Wirken der Romanen. Rumänische Seele)* Jena u. Leipzig, 1933.

gandă directă, alții prin toleranță pasivă. Mentalitatea tinerimei noastre, nu este un accident romantic, ci o fatalitate ereditară.

Aceste considerații le-am expus în diferite scrieri, începând cu «*Cultura Română și Politicianismul*», apărută pentru prima oară în anul 1904. Am avut însă neprevederea să asociez în scrierile de până acum, la spiritul burghez politica liberală, aceea ce a atras după sine o confuzie regretabilă. Mulți cetitori au intepretat cele scrise de mine ca o critică la adresa partidului politic liberal român și ca o pledoarie în favoarea partidelor conservatoare. In fapt, nu făceam o greșală de raționament, fiindcă spiritul liberal și spiritul burghez merg împreună din punctul de vedere al idealului lor politic și economic, totuși făceam o mare greșală de metodă, amestecând considerații privitoare la interese vremelnice de politică cu considerații cari priveau o mare problemă de cultură românească. Greșita interpretare, prin urmare, s'a produs din vina mea. Acum, în studiul de față, las la o parte tot ce ar putea atinge interesele actuale ale partidului politic liberal și pun, ca o problemă de sine stătătoare, problema cea mare a finalității spirituale românești, în forma ei cea mai restrânsă pentru moment: este sufletul poporului român în acord sau în desacord cu sufletul burghez?

De soluțiunea pe care oamenii de știință vor da-o acestei probleme, depinde orientarea noastră politică și culturală în viitor.

Suntem noi, Românii, înrudiți sufletește cu burghezia occidentală, atunci ceeace ne rămâne de făcut este să aplicăm principiile ei politice și economice, în mod sincer, înlăturând, pedepsind chiar cu brutalitate, toate apucăturile care ne depărtează; vom fi burghezi sinceri, nu de paradă.

Suntem noi, Românii, dimpotrivă, străini sufletește de burghezii occidentali, atunci ceea ce ne rămâne de făcut este, ca înainte de a copia legi și instituții burgheze, să începem prin a ne studia pe noi înșine, ca să vedem cine suntem și ce putem.

Rușine nu este pentru poporul care se știe deosebit sufletește de popoare glorioase și puternice, dar este rușine pentru poporul, care n'are îndemnul să-și cunoască firea și destinul.

C. R.-M.

Zodiacul din Evanghelia lui Matei Basarab 1643.

III

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE STATULUI

Cuvântul Stat vine dela latinescul *Status*, repaos, imobilitate. Machiavel în Cartea sa, *Il Principe*, întrebuințează pentru prima oară cuvântul Stat în accepțiunea pe care o dăm astăzi. Romanii întrebuințau pentru această noțiune cuvintele de *res publica* sau *civitas*. In vorbirea obișnuită astăzi, întrebuințăm numiri de țări pentru a desemna și Statul respectiv. Astfel România, Franța, Germania, desemnează și Statul român, francez sau german pe lângă teritoriul sau țara respectivă.

Când omenirea depășește epoca păstoritului, îndeletnicindu-se cu lucrări agricole, vieața nomadă încetează, oamenii ocupă un anumit teritoriu făcându-și așezări permanente, fiind sub conducerea unor oameni care au drept să comande, ceilalți fiind obligați să se supună, sub amenințarea de constrângere.

Individul-om, în orice grupare omenească, este realitatea primară; el oscilează între două tendințe antagoniste: pe de o parte, el este, prin natura lui, egoist, sau mai bine zis individualist, iar pe de altă parte, tot prin natura lui, el este sociabil, gregar, nu poate să trăiască afară din societate.

In sufletul fiecărui om sunt pasiuni sălbatice: ura, invidia, răutatea, pasiunea de distrugere, care nu așteaptă decât ocaziunea să se deslănțuiască. Aceste pasiuni găsesc înfrânare în forță, căci numai forța fizică poate să lucreze direct asupra lor.

Dar omul numai prin cooperare a putut să reziste, numai înăuntrul societății el a putut să se desvolte. Pentru a face posibilă vieața socială, pentru a domina tendințele anarhice, a trebuit să se organizeze puterea de constrângere. Această *putere de constrângere socială* trebue să fie bazată pe o forță materială care să învingă în totdeauna când intervine, căci dacă forța publică este învinsă, manifestările anarhice își fac hidoasa lor apariție.

Constrângerea este deci de esența Statului; ea se exercită cu ajutorul forței materiale, ea devine psihologică când individul execută ordinele date în numele Statului, benevol, de teama de a nu fi constrâns materialicește.

Aparatul de constrângere astfel cum este alcătuit din norme și fapte fiind de esența Statului, *Statul se poate defini societatea omenească care cuprinde puterea de constrângere organizată*. Ca o consecință logică, totalitatea regulelor, relative la puterea de constrângere, formează dreptul.

Grupare omenească, teritoriu determinat, oameni cari comandă și oameni cari se supun, sub amenințarea de constrângere, iată elementele de fapt căroia tehnica juridică a fost chemată să le dea o formă juridică. Juristul trebuia să țină seama că fiecare membru component al grupării sociale are, pe lângă interesele și nevoile lui proprii, și interese comune cu ceilalți indivizi cari trăesc pe acelaș teritoriu.

Reunirea în mod indisolubil a acestor fapte și forțe constitue Statul, care devine astfel titularul tuturor intereselor colective. Prin crearea acestei entități juridice se înlocuește astfel pluralitatea, membrii componenți, prin unitatea Statului.

Intr'un Stat avem două elemente de fapt: populațiunea și teritoriul și un element volițional: puterea de a comanda tuturor acelora cari locuesc pe teritoriu și care, în cele mai multe țări, poartă numele de *suveranitate*.

I. *Populațiunea*. Sunt State cu o populațiune foarte mică, de 7—10.000 oameni, cum bunăoară Principatul Monaco, republicele Andora și San Marino și sunt State care depășesc 170 milioane locuitori, cum de pildă Rusia sau Anglia care cu coloniile și dominioanele ei atinge cifra de 500 milioane locuitori.

O grupare omenească, formată din reuniunea mai multor familii, locuind un teritoriu determinat și fiind supusă aceleiași autorități, constitue *populațiunea*.

Dar, dacă această grupare de oameni, trăind sub aceeași autoritate, are o conștiință comună, prin faptul că membrii ei și înaintașii lor au trăit împreună un timp îndelungat pe acelaș teritoriu, suferind aceleași influențe și fiind animați de acelaș ideal, nu mai avem un simplu popor, ci o *națiune*. Dacă la o națiune constatăm unitate de rasă, de limbă, de religie, avem o *naționalitate*.

Națiunea este o ideie activă, la care participă toți acei cari au conștiința ei. O națiune nu dispare decât atunci când încetează în membrii componenți conștiința că ei formează o națiune. Această conștiință este ideia înrădăcinată de a continua opera comună; ea se nutrește din trecut, dar se reflectează și în viitor; ea se consideră eternă, căci generațiunile se succed neîntrerupt.

Rasa și *naționalitatea* cuprind anumite caracteristice formate în mediul social și geografic, care devin naturale, organice, prin transmisiunea ereditară.

Intre oamenii de origină comună, se formează un sentiment de solidaritate, de simpatie, un syngenism, cum îl numea Gumplowitz, iar pe de altă parte se formează un sentiment de antipatie și uneori chiar de ură în contra streinilor, în special în contra acelora pe cari opinia publică îi consideră ca inadaptabili sau chiar ca dușmani [1]). Grupările omenești organizate și ierarhizate, adică Statele, în general, au la bază acest om temporar sau național. Statul, astfel cum l-am arătat, este o noțiune abstractă al cărei conținut cuprinde fapte, situațiuni, raporturi sociale, cărora li se dă o formă juridică prin Constituțiune.

II. Teritoriul Statului este o porțiune bine determinată din suprafața pământului. In teritoriu se cuprinde nu numai suprafața, dar și atmosfera, deasupra suprafeței, precum și subsolul.

Influența teritoriului asupra desvoltării poporului este considerabilă.

Partea vie în Stat o formează populațiunea, iar teritoriul reprezintă ideia de *continuitate*, de *perpetuitate*, de *permanență*. Statul, deși e socotit perpetuu în sensul că nu are o limită în timp, cu toate acestea nu e mai puțin adevărat că poate să dispară, pe câtă vreme teritoriul, adică solul, afară de cazuri de cataclism, rămâne pentru a forma elementul de bază al unui alt Stat.

Dacă frontiera Statului e formată de un fluviu internațional, cum e la noi Dunărea, Statul se întinde până la linia mediană a *Talwegului*, adică porțiunea navigabilă a fluviului, sau firul de apă sau curentul apei. Dacă cursul de apă nu e navigabil, atunci frontiera e stabilită la linia mediană a râului.

Marea *teritorială*, adică marea care udă țărmurile, este considerată până la oarecare distanță, pentru motive sanitare, economice sau fiscale, ca o prelungire a teritoriului și supusă dreptului de poliție al Statului.

Intinderea acestei porțiuni de mare se stabilește, conform unui uz internațional, până unde bate tunul.

In cele mai multe convențiuni internaționale, din care unele recente, se menține o zonă de 3 mile marine sau noduri engleze, adică 5556 metri.

III. Suveranitatea sau *puterea politică* este voința Suveranului, care, în sistemul constituțional modern, este Națiunea. Suveranitatea ar fi deci voința generală a întregului corp social. Expresiunea acestei voințe constituie ordin pentru toți membrii colectivității. Constituția noastră prin art. 31 proclamă că toate puterile Statului emană dela Națiune.

Națiunea este deci titularul Suveranității. Inainte de revoluțiunea franceză, în Europa continentală, titularul suveranității era regele. Revoluțiunea franceză a substituit dreptul poporului, dreptului divin al regelui, adică Suveranitatea a devenit națională.

In baza acestei voințe suverane, care este *supremă*, adică peste care nu poate să existe o voință mai mare, Statul, prin organele sale dă ordine, adică are drept de conducere și drept de constrângere.

Unii autori nu admit noțiunea abstractă de Stat și ținând seama numai de realitățile forței de a comanda, identifică Statul cu guvernanții.

Astfel Hobbes, marele doctrinar al absolutismului, în cartea sa *Leviathan* (1654), confundă Statul cu principele, Statul fiind sub dependența principelui. Bossuet zice că Statul este în persoana principelui; Ludovic XIV a zis: l'Etat c'est moi.

De asemenea, în timpurile moderne, Proudhon neagă existența Statului, confundând Statul cu guvernământul, care în sistemul clasic nu este decât exercitarea dreptului de a comanda.

Unul din cei mai mari publiciști ai timpurilor noastre, profesorul Léon Duguit († 1930), neagă existența Statului, neagă principiul suveranității naționale, neagă principiul reprezentațiunii, contestă adică principiile care formează temelia dreptului public modern, sub cuvânt că nu sunt realități, ci abstracțiuni.

Dar abstracțiunile și ficțiunile joacă un rol imens în omenire. Nimeni nu poate să considere noțiunea de divinitate ca o realitate și, cu toate acestea, ea joacă un rol imens. Este adevărat că Statul este o abstracțiune, că națiunea și patria sunt de asemenea abstracțiuni, căci realități sunt numai grupările de indivizi și teritoriul; dar aceste abstracțiuni domină omul în cele mai adânci fibre ale sufletului lui.

In caz de pericol, omul își sacrifică vieața pentru a-și apăra *patria*, iar nu gruparea de indivizi care locuește un anumit teritoriu. Este un întreg complex de sentimente și de idei, o spiritualitate în această ideie de patrie.

A admite teoria lui Duguit înseamnează a crede că omenirea se conduce numai de considerațiuni economice, ceeace nu este exact, căci experiența dovedește că sentimentele, pasiunile de tot felul, joacă un rol precumpănitor în desvoltarea omenirii. Noțiunea de Stat ne este necesară pentru ca să înțelegem permanența acestor așezări omenești, să înțelegem raporturile multiple și variate, care există între grupare și indivizi, să ne dăm bine seama de relațiunile dintre populațiune, teritoriu și puterea de a comanda. Noțiunea juridică a Statului vine și îmbracă aceste forțe și fapte și le dă o structură precisă și rezistentă. Altfel, dacă n'am voi să ținem seamă de această noțiune juridică și am socoti numai faptele și forțele, realitățile vieții, nu am putea să avem nici ideia de permanență, nici ideia de stabilitate, nici ideia de justiție, care sunt la baza noțiunii de Stat.

---

[1]) Poporul evreu, prin faptul că a fost socotit refractar oricărei asimilări a fost antipatizat și uneori chiar urît de popoarele în mijlocul cărora a trăit. Chiar autori evrei recunosc acest lucru și arată că evreu trebue să transforme modul lor de a înțelege viața.

Religia mozaică nu se ocupă, ca religia creștină, numai de domeniul sufletului; ea cuprinde o organizare socială și politică îmbrăcată în forma unei religii. Evreii caută să asigure triumful lui Israel asupra creștinismului, considerat ca o schismă a judaismului.

Perioada evului mediu, care a fost foarte grea pentru Evrei, le-a desvoltat foarte mult spiritul de afaceri, spiritul de comerț. Revoluțiunea burgheză din 1789 proclamând drepturile omului: libertate, egalitate, proprietate individuală, a ajutat considerabil expansiunea evreiască

Juristul nu trebue să se preocupe numai de realitățile fizice, căci lumea juridică nu e lumea fizică. Omul își creează continuu abstracțiuni bazându-se pe realitățile concrete. De pildă, în matematică, nimeni nu a văzut punctul și linia, dar cu toate acestea nu le consideră nimeni ca fictiuni, ele sunt abstracțiuni. Abstracțiunea este operațiunea mintală, prin care, după ce am constatat diferitele caracteristice sau calități ale unui obiect concret, considerăm numai una din aceste calități, în mod izolat, ca și cum ar forma ceva distinct. Calitatea aceasta astfel izolată formează o abstracțiune. Omul are o activitate continuă, diversele manifestațiuni ale acestei activități nu sunt decât proprietăți, calități ale ființei omenești. Dacă considerăm o singură manifestare, facem o abstracțiune. Când căutăm manifestarea de voință în comiterea unei crime sau în crearea unui raport juridic, facem o abstracțiune; când din faptele și forțele ce constatăm: populațiune, teritoriu și organe de conducere, luăm anumite calități și construim noțiunea de Stat, facem o abstracțiune și o generalizare, adică constatăm: 1. că un grup de oameni locuiește, în mod permanent, un teritoriu determinat, având organe permanente de conducere, 2. că asemenea grupări, cu aceleași calități mai există. Și atunci, examinând aceste calități abstracte, comune acestor grupări, formăm o noțiune generală abstractă, noțiunea de Stat.

CONSTITUȚIUNEA

Constituțiunea este legea referitoare la organizarea Statului. Ea crează organele esențiale ale colectivității, prin care exprimă voința statului și stabilește raporturile dintre aceste organe.

In afară de normele de organizare ale Statului, Constituțiunea mai cuprinde și *drepturile publice* sau *libertățile civile*, adică drepturile omului și cetățeanului, cuprinse pentru întâia oară în declarațiunea de drepturi din 26 August 1789 din Franța, care de atunci a trecut în toate constituțiunile Europei continentale. Prin această proclamațiune de drepturi, constituantul recunoaște individului anumite posibilități legale, limitând astfel atotputernicia Statului.

Constituțiunea este legea supremă, adică, într'un Stat chiar legiuitorul trebue să respecte dispozițiunile constituționale.

Constituantul, adică legiuitorul, care face Constituțiunea, are drepturi primare, originare, adică el nu are nici o limitare a drepturilor sale de a dispune, dar el limitează atribuțiunile organelor pe care le creează, pe câtă vreme legiuitorul ordinar, care este un organ creat, are drepturi derivate, căci el deține drepturile sale dela Constituțiune și trebue să le exercite în conformitate cu aceasta.

Din punctul de vedere al posibilităților de modificare, constituțiunile sunt de două feluri: *constituțiuni flexibile* și *constituțiuni rigide*.

Constituțiuni flexibile sunt acelea care pot fi modificate de către puterea legiuitoare când aceasta găsește de cuviință. Așa, de pildă, este Constituțiunea engleză, opera timpurilor trecute, dar care s'a conservat până astăzi. Parlamentul englez are din acest punct de vedere drepturile cele mai întinse. De aci, adagiul cunoscut: Parlamentul englez poate face orice lucru; numai dintr'o fată nu poate face un băiat.

Aceeași situațiune o găsim și în Italia, unde Statutul din 1848 este o constituțiune flexibilă.

Constituțiune rigidă este aceea care nu poate fi modificată decât cu anumite forme și condițiuni, sau numai după trecerea unui anumit termen, sau de un parlament special convocat în acest scop.

Noi avem o constituțiune de tip rigid.

In țările cu constituțiuni rigide, legiuitorul ordinar este obligat la respectarea normelor constituționale. Constituțiunea trebue să treacă înainte în conflictele ce s'ar putea ivi între norma constituțională și o lege ordinară.

Ordinea juridică dintr'o țară, adică totalitatea normelor care reglementează purtarea autorităților constituite și a oamenilor locuind în cuprinsul teritoriului său, este formată din normele constituționale, legi, regulamente de administrație publică, regulamente județene, comunale. Intre aceste acte există o ierarhie. Astfel, în Statele cu constituțiuni rigide, normele constituționale vin în primul rând, legiuitorul ordinar în opera sa legislativă trebuind să respecte aceste norme. De asemenea, regulamentul trebue să respecte legea.

In cazul când ar exista un conflict între o lege ordinară și o normă constituțională, judecătorii ar urma să dea întâietate normei constituționale [1]).

Sub imperiul Constituțiunii din 1866, instanțele noastre judecătorești au admis acest *principiu al supremației Constituțiunii* prin mai multe deciziuni, dintre care aceea din 28 Iunie 1912, pronunțată de Inalta Curte de Casație secția I în procesul Soc. Comunale de Tramvaie, a avut o mare repercusiune, mai ales din cauza caracterului politic pe care îl luase afacerea [2]).

Principiul că legea nu poate fi irevocabilă, este un principiu absolut. Chiar când este vorba de țările cu constituțiuni rigide, nu se poate vorbi de o irevocabilitate, ci numai de o îngreunare a modificării, căci irevocabilitatea unei legi ar însemna înstrăinarea dreptului de a legifera pentru generațiunile viitoare.

Considerate din punctul de vedere al organului dela care emană, constituțiunile pot fi de 3 feluri: statute, pacte, convențiuni.

Statutul este constituțiunea pe care o dă capul Statului (în Franța, această constituțiune s'a mai numit și Charte, sau Charte octroyée). Astfel, este Statutul celebru dat de Regele Carol Albert al Sardiniei

---

[1]) S'a zis, este adevărat, că Constituțiunea servește ca un îndreptar pentru legiuitor; el trebuind să interpreteze principiile constituționale prin legile ce face și că judecătorul trebue *secundum legem non de legibus judicare*. Dar și Constituțiunea este o lege, și ea poate să fie interpretată de judecător, mai ales când are texte pozitive și când aceste texte sunt înlăturate de legiuitorul ordinar.

Intr'un Stat de legalitate, judecătorii au căderea să mențină și să apere *ordinea juridică*, adică starea de legalitate proclamată prin Constituțiune, legi, regulamente, respectând și ierarhia acestor norme de conduită.

[2]) *Dreptul*, 1912, p. 524.

la 1848, statut care, până astăzi, cel puţin în principiu, serveşte drept constituţiune Italiei, cu toate modificările făcute de regimul fascist; statutul lui Cuza (1864), etc.

Prin urmare, statutul este o manifestare de voinţă unilaterală din partea capului Statului, prin care el concedează cetăţenilor anume drepturi. Bine înţeles că această concepţiune nu-şi poate găsi aplicaţiune decât în Statele monarhice, unde ideia monarhică fiind destul de puternică recunoaşte puterii executive drepturi aşa de mari, încât poate ea singură să stabilească constituţiunea.

Pactul este constituţiunea prin care se stabileşte un acord de voinţă între monarh, capul puterii executive şi între Parlament, ca reprezentant al Naţiunii. Prin urmare, pactul rezultă din acordul de voinţe al acestor două organe.

In această formă, avem pactul constituţional încheiat la noi, în 1866, când Domnitorul a jurat la 30 Iunie 1866 că va păzi Constituţiunea. In art. 128 al aceleiaşi constituţiuni, se stabileşte formula că nici o modificare constituţională nu se poate aduce decât numai în urma acordului perfect care ar exista între Rege şi Camerele de revizuire. Asemenea, Constituţiunea actuală, în art. 130, prevede că Parlamentul nu poate lucra decât numai de comun acord cu Regele, când modifică Constituţiunea.

Convenţiunea este constituţia pe care o dă Parlamentul.

Convenţiunea este deci un act unilateral de voinţă, spre deosebire de pact, care este un act de voinţă bilaterală, intervenit între rege şi Parlament.

Convenţiune, în Statele Unite ale Americii, înseamnează un Parlament chemat să facă Constituţie, este deci puterea Constituantă. Aşa era şi Adunarea revoluţionară franceză dela 20 Septemvrie 1792—20 Octomvrie 1795, care deasemenea, a purtat numele de Convenţiune.

ISTORICUL AŞEZĂRILOR NOASTRE POLITICE ŞI CONSTITUŢIONALE

Românii formează în S. E. Europei o insulă latină in mijlocul unei mase de Slavi. Se împlinesc 1830 de ani de când civilizaţiunea latină s'a împlântat în regiunea dintre Carpaţi şi Dunăre. Ea a rămas, cu toate vicisitudinile vremurilor, rezistentă şi viguroasă, păstrând caracteristicile rasei.

Două din Ţările Româneşti, Muntenia şi Moldova, au reuşit să-şi conserve, în tot acest timp, autonomia lor, pe câtă vreme Transilvania a suferit din veacul al X-lea o dominaţiune străină.

Pe când mai toate Statele din Europa orientală: Imperiul bizantin, Bulgaria, Serbia, Ungaria, au căzut rând pe rând sub dominaţiunea turcească şi au fost transformate în paşalâcuri, aceste State de ţărani au reuşit să impună cuceritorilor atât prin vitejia soldaţilor, cât şi prin abilitatea politică a Voevozilor, în special a lui Ştefan cel Mare, în Moldova, şi a lui Mircea cel Bătrân, în Muntenia.

Prin capitulaţiunile intervenite în 1393 între Mircea cel Bătrân şi Sultanul Baiazet Ilderim, în 1460 între Mohamet II şi Vlad Ţepeş, şi 1511 între Sultanul Baiazet II şi Bogdan fiul lui Ştefan cel Mare, Turcii recunoşteau autonomia completă a celor două principate, interzicându-şi chiar dreptul de a avea moschee pe teritoriul lor [1]).

Nu ne ocupăm de primele aşezări politice la Români, întrucât ele sunt studiate în altă parte; vom spune numai că voevozii noştri, cari, până la Regulamentele Organice (1831 în Muntenia, 1832 în Moldova), erau autocraţi întrunind în persoana lor toate puterile, şi-au văzut puterile limitate prin aceste regula-

[1]) Dimitrie Cantemir, în Istoria Impărăţiei Otomane, spune că Sobieschi, regele Poloniei, în 1686, întorcându-se dela o bătălie cu Tătarii şi trecând prin Iaşi, a cerut să vadă originalele hatişerifurilor, pe care apoi le-a ars.

Cuprinsul acestor hatişerifuri îl găsim, pentru Moldova, în Arhiva Românească a lui Mihail Kogălniceanu din 1845, vol. II, p. 347, sub numele « Tratatele vechi ce a avut Moldova cu Poarta Otomanicească » şi atribuite de editor lui Nicolae Costin. Teodor Codrescu reproduce această scriere în la Uricariu IV, p. 225, ca opera unui autor anonim din sec. XVIII; Kogălniceanu o reproduce în Letop. Mold. a 2-a ed. III, 450 şi urm.

Hatişerifurile referitoare la Valachia sunt publicate de Dionisie Fotino, în Istoria Valachiei, după nişte copii luate dela Constantinopol de marele ban Ion Văcărescu, precum şi în « Istoria » fraţilor Tunusli (1806).

Regretatul profesor C. Giurescu, în *Capitulaţiunile Moldovei*, Bucureşti, 1908, crede că aceste hatişerifuri nu au existat, că legenda existenţei lor a fost creată de Cantemir, după care probabil au făurit boierii un text pe care l-au dat delegaţilor ruşi şi austriaci, întruniţi cu delegaţii turci la Râmnic în 1774. Autorul citat crede că Turcii ne-au cerut numai supunere necondiţionată, fără să ne fi recunoscut nici un drept, nici o prerogativă.

Dar, dacă nu ne-ar fi acordat privilegii, cum se explică dreptul absolut al principelui, cum se explică dreptul lui, de a avea armată, de a face răsboiu şi a încheia pace? Dar mai ales cum se explică că Turcii în secolii XVI şi XVII nu aveau dreptul de a intra în ţară, că nu aveau geamii, ei mulţumindu-se să ocupe capetele de poduri dela Turnu, Giurgiu şi Brăila?

Susţinerea autorului nu mi se pare întemeiată, căci, dacă ţările noastre s'ar fi supus necondiţionat, ar fi fost transformate în paşalâcuri, ca Bulgaria, Serbia, Ungaria.

Dar, cum se poate contesta veracitatea afirmaţiunii lui Dimitrie Cantemir, când el afirma arderea hatişerifurilor sub domnia tatălui său, Constantin Cantemir, despre care el, tânăr inteligent şi învăţat, se putea informa dela cei mai în măsură să ştie?

Cum ar fi fost posibil ca o mare împărăţie, ca cea turcească, să nu fi avut arhive, aşa că orice impostor să poată prezinta guvernanţilor, falsificate ale actelor imperiale, pe care să le ia drept bune şi aceasta nu prii surprinde.

O dovada evidentă a existenţei hatişerifurilor, este recunoaşterea făcută de Turci prin art. 5, din tratatul de pace dela Bucureşti din 11 Mai 1812, prin art. III din Convenţiunea dela Akerman, din 7 Octomvrie 1826, explicativă tratatului dela Bucureşti, prin art. V din tratatul de pace dela Adrianopol din 14 Septemvrie 1829, unde se spune: « Les principautés de Moldavie et de Valachie s'étant, par suite d'une capitulation, placées sous la suzeraineté de la Sublime Porte, il est entendu qu'elles conserveront tous leurs privilèges et immunités qui leur ont été accordés, soit par leur capitulation, soit par les hatti-chérifs, émanés en divers temps ».

In fine, recunoaşterea făcută prin art. 2 din Convenţiunea dela Paris, din 19 August 1858: « In temeiul capitulaţiunilor emanate dela Sultanii Baiazet I, Mohamet II, Selim I şi Soliman II, care constitue a lor autonomie (a Moldovei şi Valahiei), regulând raporturile lor cu Sublima Poartă şi pe care mai multe hatişerifuri şi mai cu seamă acela din 1834, le-au consfinţit, etc».

mente care, pentru prima dată, au organizat în fiecare principat o adunare obştească ordinară, care, împreună cu Domnitorul, să facă legile. Potrivit acestor regulamente organice, Domnitorul era ales în fiecare Principat, pe vieaţă, de către adunarea obştească extraordinară. In Moldova, această adunare avea 132 membri din care: 3 de drept, mitropolitul şi cei 2 episcopi, 45 boieri de primul rang, după ierarhia gradului, 30 boieri dela agă în sus, 32 boieri deputaţi districtuali, aleşi, notabili ai fiecărui district, 1 deputat al Academiei naţionale, 21 deputaţi aleşi de corporaţiunile de negustori din oraşe, având ştiinţă de carte şi posedând imobile de cel puţin 5000 piaştri. In Muntenia, această adunare avea 190 membri (art. 2 al Regulamentului organic al Munteniei).

Convenţiunea dela Balta Liman (11 Mai 1849) desfiinţează acest început de parlamentarism, stabilind, în ce priveşte numirile de Domnitori, ca ele să se facă de Poartă cu asentimentul Rusiei, pentru o perioadă de 7 ani.

Convenţiunea dela Paris din 7/19 August 1858 este un act internaţional de o mare importanţă pentru ţara noastră. Aşa cum a fost alcătuită, ea apare ca un compromis între cele două teze desvoltate înaintea congresului dela Paris din 1856, una susţinută de Impăratul Napoleon al III-lea care voia unirea completă a Munteniei cu Moldova, şi cealaltă, austro-turcă, care se opunea acestei uniuni. Congresul a hotărît autonomia completă a Principatelor, a menţinut suzeranitatea Sultanului, iar pentru celelalte chestiuni relative la organizarea lor, a decis să consulte populaţiunile din cele două Principate în adunări special alcătuite (divanuri ad hoc).

Aceste adunări, convocate în 1857 atât în Muntenia cât şi în Moldova, au exprimat dorinţele Românilor: unirea celor două Principate într'un Stat unitar, oferirea Coroanei cu ereditatea tronului unui principe străin dintr'o familie domnitoare din Europa occidentală, guvernul constituţional cu Adunare legislativă, garanţia autonomiei, neutralitatea teritoriului.

Dorinţele poporului român au fost adunate de Comisiunea internaţională dela Bucureşti, care le-a consemnat în raportul din 13 Aprilie 1858 asupra stării şi reorganizării Principatelor [1]), înaintat conferinţei ambasadorilor dela Paris, care, pe baza lui, a redactat convenţiunea dela Paris din 19 August 1858.

Această convenţiune internaţională, alcătuită de ambasadorii Statelor care figuraseră în tratatul dela Paris din 1856, a servit drept Constituţiune pentru ţara noastră până la 1 Iulie 1866, când s'a promulgat noua Constituţiune.

Convenţiunea aceasta constituia un avantagiu real pentru ţările româneşti, căci le asigura o autonomie locală, înlăturând imixtiunile în guvernare ale Turciei şi Rusiei, dar ea menţinea suveranitatea Sultanului şi nu admitea unirea aşa de mult dorită. Principatele continuau să fie separate, fiecare cu Parlament unicameral, cu Domnitor separat, ales pe vieaţă de către Parlament, cu guverne separate.

Toate acestea însemnau triumful tezei austro-turce, dar în acelaş timp se dedea satisfacţie şi lui Napoleon, căci convenţiunea admitea, ceeace împăratul numea *uniunea administrativă*. Principatele Munteniei şi Moldovei erau desemnate în articolul întâi sub titlul: *Principatele Unite ale Moldovei şi Munteniei*. Prin convenţiune li se dădeau instituţiuni comune: Comisiunea Centrală dela Focşani compusă din 16 membri, 8 moldoveni şi 8 munteni, numiţi, în fiecare ţară, jumătate de Domnitor şi jumătate de Adunare [1]).

Comisiunea căută să asigure unificarea de interes comun din ambele principate, să stabilească uniunea vamală, telegrafică şi postală, să fixeze valorile monetare.

Prin Convenţiune se instituia deasemenea, o Curte de Casaţie şi Justiţie, comună ambelor principate, care urma să aibă sediul la Focşani şi o organizare identică pentru miliţiile ambelor principate, cu un inspector de armată comun numit, în toţi anii, alternativ de fiecare domnitor. In fine, art. 45 atribuia miliţiilor din ambele ţări o banderolă albastră care trebuia să fie adaosă pe lângă drapelele ostăşeşti, stabilite de regulamentele organice: albastru şi galben pentru Muntenia, şi albastru şi roşu pentru Moldova (art. 429 din Regulamentul Organic al Munteniei).

Prin crearea acestor instituţiuni comune se forma o *uniune reală* între cele două principate, însă sub protectoratul Sultanului şi sub garanţia Puterilor semnatare ale Tratatului. Orice modificare a acestei convenţiuni nu se putea face decât de conferinţa ambasadorilor acestor puteri, cu sediul la Constantinopol.

La 5 Ianuarie 1859, Adunarea Electivă din Iaşi a ales ca Domnitor pe Colonelul Alexandru Ion Cuza, şi 19 zile mai târziu, la 24 Ianuarie, Adunarea din Bucureşti alege ca Domnitor al Munteniei aceeaşi personalitate. Ceeace Austria şi Turcia voiseră să împiedice, temându-se de întărirea elementului românesc, voinţa poporului a reuşit să înfăptuiască, reunind în persoana Domnitorului Cuza cele două coroane ale principatelor româneşti. Europa s'a înclinat în faţa faptului împlinit.

Potrivit convenţiunii, Cuza avea două guvernăminte şi două parlamente. Om abil şi hotărît, noul principe îşi dădu toate silinţele ca să desăvârşească Unirea. In acest scop, printr'o proclamaţie din 11 Decemvrie 1861, el prorogă adunările legislative din Moldova şi Muntenia până la 24 Ianuarie 1862, când ambele

---

[1]) Acest raport semnat de comisarii Talleyrand, H. L. Bulwer, Lichman, Richthofen, Basily, Benzi Savet, este de o importanţă considerabilă pentru noi, căci examinează amănunţit şi documentat toate problemele administrative şi arată remediile, din care unele ar fi bune şi astăzi (Acte şi doc. privitoare la Renaşterea României, VI, partea II, p. 558—672).

[1]) Convenţiunea dela Paris asigura Comisiunii Centrale nu numai un rol technic, dar şi un important rol legislativ. Astfel, ea pregătea legile de interes comun ambelor Principate şi supunea proiectele, prin mijlocirea Domnitorilor, desbaterilor Adunărilor (art. 33).

Articolul 36 arată că, dacă Adunările introduc amendamente la un proiect elaborat de comisiune, proiectul amendat este trimis Comisiunii Centrale care stabileşte un proiect definitiv, pe care Adunările nu-l mai puteau modifica; ele puteau numai să-l aprobe sau să-l respingă.

adunări trebuiau să se întrunească la Bucureşti într'o singură adunare, care trebuia să fie primul Parlament al *României, Stat unitar*. « *Unirea este împlinită, Naţiunea română este fundată* » spunea proclamaţiunea. La 26 Ianuarie se constitue primul minister al României sub preşedinţia lui Barbu Catargi.

Principele Cuza vedea în ţărănime forţa vie a Naţiunii; el voia să o ridice economiceşte prin împroprietărire şi, în acelaş timp, cultural, prin şcoală.

Marii proprietari voiau însă să-şi conserve drepturile lor feudale, şi folosindu-se de majoritatea de care dispuneau într'un Parlament prea cenzitar, s'au opus cu energie acestor măsuri democratice şi au refuzat orice discuţiune asupra proiectului de lege rurală. Cuza răspunse prin disolvarea Parlamentului la 2 Mai 1864. El dădu ţării un *Statut* prin care modifica Convenţiunea dela Paris din 1858, asigurând Principelui posibilitatea de a guverna fără Parlament, cu concursul Consiliului de Stat [1]), organizat prin legea din 11 Februarie 1864, sub inspiraţiunea legii franceze din 15 Ianuarie 1849. Aceste măsuri, supuse plebiscitului, la 21 Mai 1864, fură aprobate printr'o imensă majoritate (683.928 voturi pentru, 1307 voturi contra şi 50.232 abţineri).

[1]) *Consiliul de Stat* era un organ dependent de puterea executivă, având căderea de a prepara proiectele de lege precum şi regulamentele administrative relative; el exercita şi atribuţiuni de contencios administrativ, atribuţiuni disciplinare (art. 45) şi putea fi consultat de guvern asupra tuturor chestiunilor administrative. Preşedintele Consiliului de Stat era Domnitorul (art. 6). Potrivit art. 18 alin. 2 din Statut, decretele ce până la convocarea nouei Adunări, se vor da de Domn, după propunerea Consiliului de Miniştri şi a Consiliului de Stat ascultat, vor avea putere de lege. Aşa s'au făcut legea rurală, codul civil, codul de procedură civilă, etc. Consiliul de Stat a fost desfiinţat prin art. 131 din Constituţiunea dela 1 Iulie 1866 şi prin legea din 11 Iulie 1866, pentru împărţirea atribuţiunilor Consiliului de Stat. De ce a fost desfiinţat Consiliul, care ar fi fost foarte util administraţiunii noastre? Lucrările preparatorii ale Constituţiunii nu spun nimic. Din desbateri se vede numai că el costa prea mult, ceea ce era inexact.

S'a zis că existenţa unui asemenea Consiliu cu atribuţiuni de contencios aducea o atingere principiului separaţiunii puterilor, întru cât un organ administrativ avea atribuţiuni de judecată. Or, această explicare este neîntemeiată întru cât pe de o parte art. 33 din legea Consiliului stabilea că hotăririle lui nu produceau autoritate de lucru judecat decât dacă părţile dedeau mulţumire scrisă de hotărîrea Consiliului. De altfel, Franţa, care admite principiul separaţiunii puterilor, are Consiliu de Stat, cu competenţă de a examina interesele particularilor, lezate prin acte administrative şi acesta ca superior ierarhic al administraţiunii.

Adevărata cauză trebue căutată în ura ce purtau Domnitorului Cuza acei cari participaseră la detronarea lui. Astfel se explică jurnalul Consiliului de Miniştri din 16 Iunie 1866, care abroga încheierea ministerială din 24 Decemvrie 1864 prin care se stabilea ca codul civil să poarte numele de Codul Alexandru Ion I; aceleaşi consideraţiuni i-au îndemnat să oprească Senatul, creaţiune a Statutului din 1864, de a lua parte la confecţionarea Constituţiunii, deşi era o ramură legală a reprezentaţiunii naţionale.

Poate, în fine, constituanţii noştri au fost influenţaţi de Belgieni cari, având de suferit din partea consiliului de Stat, în timpul dominaţiunilor napoleoniene şi olandeze, considerau că existenţa unui tribunal administrativ, socotit ca făcând parte din administraţiune, nu cadrează cu principiul stabilit în Constituţiune, întru cât executivul nu trebue să aibă puteri judecătoreşti.

Prin acest Statut, ca şi prin modificarea ce i s'a adus în acelaş an, Parlamentul a luat forma bicamerală căci prin Statut se crează *Corpul ponderator* sau *Senatul*, având competinţa legislativă, afară numai de legile bugetare, care rămâneau atributul exclusiv al Camerei Deputaţilor. Senatul era compus din cei doi mitropoliţi şi şease episcopi ortodocşi eparhioţi, primul preşedinte al Curţei de Casaţie, cel mai vechi general în activitate şi din 64 de membri din cari jumătate desemnaţi de Domnitor dintre persoanele care au exercitat cele mai înalte funcţiuni în ţară, sau care aveau un venit anual de 800 galbeni, şi cealaltă jumătate numiţi de el dintre membrii consiliilor judeţene, din listele de presentaţiune de 3 candidaţi pentru fie-care judeţ (art. 7 din Statut cu modificarea din 2 Iulie 1864). Mitropolitul Ungro-Vlahiei era, de drept, preşedintele Senatului.

Prin Statut, puterea executivă caută să-şi stabilească preponderanţa asupra puterei leguitoare. De aceia, transformă parlamentul din unicameral în bicameral, dând Domnitorului dreptul de a numi, direct sau după liste de presentaţiune, pe membrii Senatului. Domnitorul avea şi dreptul de a numi pe presidentul Adunărei Elective, dintre membrii ei (art. 4 Statut), iar pentru a micşora stăpânirea claselor oligarhice, legea electorală lărgea dreptul de vot.

Dar Statutul lui Cuza nu reglementează numai starea normală, starea de pace, dar şi *starea de criză*. Art. III din modificările aduse Statutului (2 Iulie 1864), spune: In cazul când guvernul va fi nevoit a lua *măsuri de urgenţă*, fără concursul Adunării Elective şi al Senatului, în timpul când aceste adunări nu sunt deschise, ministerul va fi dator a le supune, la cea dintâi convocaţiune, precum şi motivele şi rezultatele acestor măsuri.

Măsurile luate de Cuza au avut drept efect de a porni împotriva lui o luptă crâncenă. O coaliţiune s'a format între clasa proprietarilor, nemulţumită de reforma agrară şi între novatori, cari voiau urgenta transformare a Statului prin introducerea legilor din occident.

Toate actele Domnitorului erau violent criticate, dar mai ales era atacată vieaţa lui privată, vieaţa sentimentală. Adversarii lui reuşesc să formeze un complot, care în noaptea de 11 Februarie 1866 forţează pe Domnitor să abdice.

In urma abdicării se institui o locotenenţă domnească, compusă din Nicolae Golescu, Lascăr Catargi şi Colonel N. Haralamb şi un Minister sub preşidenţia lui Ion Ghica.

Guvernul începu imediat tratative pentru alegerea unui principe străin.

Faptul detronării unui principe, care făcuse atâtea fapte mari şi care voia însuşi să îndeplinească dorinţa divanurilor ad-hoc, prin alegerea unui principe străin în favoarea căruia să abdice, după cum reiese din mesagiul de deschidere al Corpurilor Leguitoare din Decemvrie 1865, făcuse o rea impresiune în ţările din Occident. De aceea când, la 23 Februarie 1866, se propuse tronul Contelui de Flandra, fratele regelui Belgiei, acesta refuză.

Napoleon al III-lea sugeră candidatura Principelui Carol, al doilea fiu al lui Carol-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen, care fu ales prin plebiscitul dela 16 Aprilie, cu o enormă majoritate. Principele acceptă şi sosi la Bucureşti la 10 Mai 1866.

Guvernul şi Adunarea Deputaţilor voiau să facă o nouă Constituţiune. Consiliul de Stat elaborase la cererea guvernului un proiect de constituţiune, care a fost înaintat Adunării Deputaţilor prin mesagiul cu data de 1 Mai 1866.

Acest proiect, cu modificările ce s'au produs în secţiuni şi cu raportul comitetului de delegaţi ai secţiunilor, a venit în discuţiunea Adunării la 16 Iunie. La 29, Constituţiunea era votată, la 30 Iunie Domnitorul a depus jurământul pe ea şi, la 1 Iulie 1866, Constituţia a fost publicată în « Monitorul Oficial ».

Pentru prima dată reprezentanţii Naţiunii au fost chemaţi să ia parte la facerea unei Constituţiuni, pe baza principiului câştigat de Cuza la comisiunea ambasadorilor dela Constantinopol şi prin care se recunoştea suveranitatea interioară [1]), România rămânând şi mai departe sub suveranitatea Turciei şi sub garanţia puterilor contractante, conform articolului 22 din Tratatul dela Paris din 1856 [2]).

[1]) Cuza, după ce a dat Statutul şi l-a ratificat prin plebiscitul de la 21 Mai 1864, a plecat la Constantinopol la 25 Mai 1864, unde a avut un succes complet, reuşind să înlăture atmosfera grea ce se formase în contra lui, prin faptul că atât prin Statut cât şi prin legea electorală modificase în mod esenţial convenţiunea.

El a obţinut dela comisiunea ambasadorilor recunoaşterea Statutului şi a legii electorale, precum şi recunoaşterea dreptului de suveranitate internă. Manifestul lui Cuza din 2 Iulie 1864 pune în relief câştigarea acestui principiu aşa de important în chipul următor: « România reintră în autonomia ei lăuntrică. Până acum această autonomie era lovită în mai multe privinţe; legea electorală nu se putea schimba decât cu consimţământul din afară. Inaltele puteri au consiinţit acum, în toată întinderea, autonomia noastră dinăuntru ». Cu această ocazie el modifica statutul la 2 Iulie 1864, stabilind în preambul:

« Principatele Unite pot în viitor a schimba legile care privesc administraţiunea lor dinăuntru, cu concursul legal al tuturor puterilor stabilite şi fără nici o intervenţiune din afară », etc.

[2]) Deşi constituanţii noştri din 1866 au urmărit foarte de aproape textele Constituţiunii belgiene din 1831, ei au fost nevoiţi să facă modificările necesare faţă de situaţiunile internaţionale deosebite. Astfel, în art. 87, care conţine textul jurământului pe care urmează să-l presteze capul Statului, ei au întrebuinţat formula: *jur a păzi Constituţia şi legile poporului român, a menţine drepturile lui naţionale şi integritatea teritoriului*, pe câtă vreme textul belgian, art. 80 zice: « je jure d'observer la constitution et les lois du peuple belge, de maintenir l'indépendance nationale et l'intégrité du territoire ».

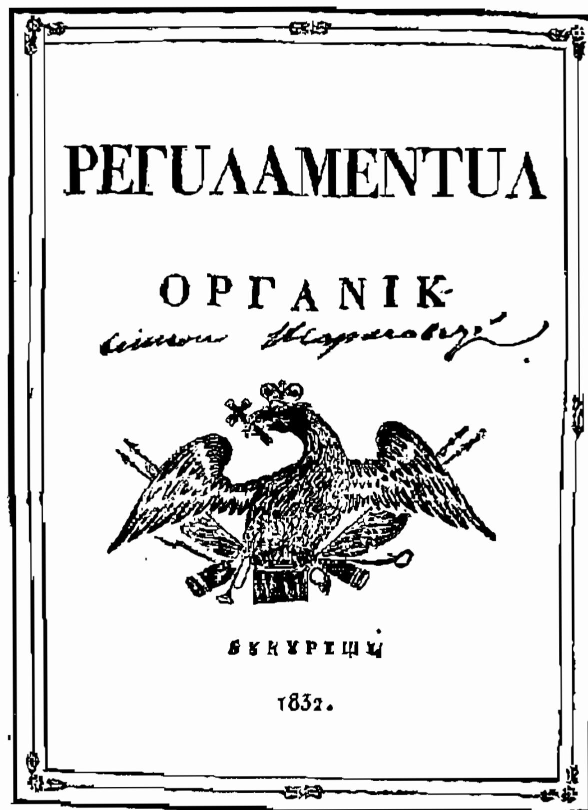
Ţara noastră fiind însă în 1866 sub protectorat, constituantul nu a putut întrebuinţa expresiunea belgiană *de maintenir l'indépendance nationale*, înlocuind-o cu aceea *de a menţine drepturile lui naţionale*, ceia ce înseamnă drepturile recunoscute naţiunii române prin tratatul dela Paris din 1856 şi prin Convenţiunea dela Paris din 1858.

Dar, dacă formularea din 1866 corespundea cu situaţia internaţională de atunci, nu îi era permis constituantului din 1923 să reproducă, în art. 82, formula jurământului din 1866, când situaţiunea internaţională era schimbată.

Tot o regretabilă inadvertenţă găsim şi în art. 88 alin. final din Constituţiunea dela 1923 (art. 93 din Constituţia 1866), unde se vorbeşte de dreptul Regelui de a face convenţiuni internaţionale, *însă numai de comerţ şi navigaţiune*, dar nu şi politice, ceea ce era exact în 1866, când Ţara era sub suveranitatea Turciei, conform art. 22 din Tratatul dela Paris din 1856, dar care nu se mai potrivea în 1923.

ANALIZA CONSTITUŢIUNII ROMÂNIEI

Intrucât Constituţiunea din 1866 este actul fundamental, modificările ce au intervenit până la 1923 schimbându-i foarte puţin înfăţişarea, afară de modificarea din 1917, care schimba bazele corpului electoral, vom examina Constituţiunea din 1866, arătând numai modificările introduse. Modificările introduse în 1923 fiind mai importante, le vom trata deosebit.

COPERTA REGULAMENTULUI ORGANIC AL MUNTENIEI, 1832 (Cu semnătura lui Simeon Marcovici, unul din bursierii Statului, înainte de 1830). Colecţia Acad. Române

Constituţiunea din 1866 conferă Capului Statului titlul de *Domn*. Această titulatură a durat mai puţin de 15 ani, căci în urma răsboiului ruso-româno-turc din 1877—1878, prin tratatul din Berlin (1878) s'a proclamat independenţa ţării, iar prin legea din 15 Martie 1878, ţara a fost ridicată la rangul de regat.

Cu ocaziunea modificării constituţionale din 8 Iunie 1884, s'a înlocuit termenul de Domn cu acela de Rege. Vom întrebuinţa titlul de Rege pentru Capul Statului chiar când ne vom referi la constituţiunea din 1866.

Constituţiunea din 1866 fu primul pact constituţional român făcut printr'un acord de voinţe, între Adunarea Deputaţilor reprezentând Naţiunea şi între

Suveran, după cum Statutul a fost prima constituţiune dată de un Domnitor român. [1])

Constituţiunea din 1866 are 133 articole, împărţite in 8 titluri. Primele trei titluri tratează despre *elementele constitutive ale Statului* şi anume: titlul I (art. 1—4) despre *teritoriu; populaţiunea* face obiectul celui de al II-lea titlu (art. 5—30) *despre drepturile Românilor*, iar titlul III (art. 31—107) vorbeşte despre puterile Statului, adică despre *suveranitate* şi organele prin care ea se exercită. Titlul IV, despre *finanţe*, are 10 articole (108—117); titlul V, despre *puterea armată* (art. 118—123); titlul VI cuprinde *dispoziţiuni generale* (art. 124—128); titlul VII vorbeşte despre *revizuirea Constituţiunii* (art. 129); titlul VIII cuprinde *dispoziţiuni tranzitorii şi suplimentare* (art. 130—133).

I. Teritoriul. Caracterele juridice ale teritoriului sunt:

a) *Inalienabilitatea.* Art. 2 din Constituţia dela 1923 stabileşte principiul inalienabilităţii: nici o modificare a teritoriului nu se poate face decât de o constituantă, legiuitorul ordinar neavând asemenea calitate. Hotarele Statului pot fi însă rectificate printr'o lege, ne spune alin. 2 din art. 2, când e vorba numai de mici modificări, cerute de circumstanţele locale sau de necesitatea de a avea o graniţă mai bine determinată. Aceste rectificări de hotare se fac pe baza unei convenţiuni încheiate între delegaţii Statelor respective. Această convenţiune se supune Parlamentului, care aprobând-o, autoriză guvernul să facă ratificările necesare validităţii actului internaţional. Astfel s'a procedat la noi în 1921 cu delimitarea frontierei ceho-române, pe baza protocoalelor încheiate la 4 Mai 1921, sau faţă de Jugoslavia, prin protocolul încheiatl a Belgrad la 24 Noemvrie 1923, protocoale ratificate de Parlament.

b) *Indivizibilitatea.* Acest principiu e formulat în art. 1 din Constituţia noastră din 1923; el exista şi în art. 1 din Constituţia dela 1866, ca o declaraţiune solemnă a definitivei uniri a celor două principate: Muntenia şi Moldova [1]). Prin revizuirea din 8 Iunie 1884, se face menţiune în acest articol şi de Dobrogea [2]) iar prin modificarea din 1923 o asemenea declaraţiune a fost făcută pentru unirea vechiului Regat cu Transilvania, Banatul, Sătmarul şi Maramureş cu Bucovina şi cu Basarabia (legile din 1 Ianuarie 1920) şi cu Dobrogea Nouă, câştigată prin tratatul dela Bucureşti din 1913, confirmat prin tratatul dela Neuilly sur Seine din 27 Noemvrie 1919.

Textul articolului I astfel cum s'a formulat în 1923 diferă de textele din 1866 şi 1884 prin aceea că în noul text se adaugă noţiunii de Stat indivizibil, noţiunile de Stat naţional şi unitar [3]).

c) *Egalitatea teritoriului.* In principiu, nu trebue să existe privilegii în favoarea unor anumite regiuni, în ceea ce priveşte impozitele, serviciul militar sau alte drepturi politice, publice sau civile.

II. *Populaţia.* In populaţiune distingem două categorii de oameni: naţionalii sau cetăţenii, şi străinii.

Prin *naţional* sau *cetăţean* înţelegem un individ, o unitate din colectivitatea numită naţiune.

Străinii sunt indivizii care au o altă naţionalitate, adică sunt cetăţenii unei alte ţări, sau nu au nici o naţionalitate, sunt *apoliţi* (cuvânt grecesc dela polis-oraş, patrie şi *a* privativ, adică fără patrie) sau *heimatlos* (cuvânt german intrat în terminologia ştiinţifică, având acelaş sens).

Numai cetăţenii au drepturi politice, adică drepturi de a participa la conducerea colectivităţii fie direct, fie indirect. Străinii nu pot avea drepturi politice, ei au însă drepturile civile, adică drepturile de familie şi drepturile patrimoniale, fără însă a putea dobândi imobile rurale.

Calitatea de român se dobândeşte:

a) prin *naştere.* Orice copil trebue să aibă dela naştere o naţionalitate. Ca să o putem determina avem două sisteme: sau să atribuim copilului naţionalitatea părinţilor (jus sanguinis), sau să-i acordăm naţionalitatea ţării unde s'a născut (jus *soli*). Aceste două sisteme pot fi combinate.

Legiuitorul român, prin legea din 24 Februarie 1924, pentru dobândirea şi pierderea naţionalităţii române, consideră ca român pe copiii legitimi ai unui român şi pe copiii naturali ai unei românce; tot român este şi copilul găsit pe teritoriul României şi născut din părinţi necunoscuţi;

b) prin *efectul legii*, devin cetăţeni români:

1. copiii străini legitimaţi de un român. Această dobândire a cetăţeniei are loc cu efect retroactiv;

2. femeia străină căsătorită cu un român; ea îşi păstrează această calitate şi după desfacerea căsătoriei, prin moartea soţului sau prin divorţ;

3. locuitorii unui teritoriu anexat Statului român capătă, potrivit legii de anexare, cetăţenia română;

c) prin *naturalizare*, adică printr'un act de putere publică prin care un organ al Statului, anume determinat, atribue unui străin calitatea de cetăţean român.

Potrivit art. 7 din Constituţiunea dela 29 Martie 1923 şi a legii din 24 Februarie 1924 pentru dobândirea naţionalităţii române, naturalizarea se acordă de Consiliul de Miniştri, în urma unei constatări făcute de comisiunea de naturalizare, compusă din primul preşedinte şi preşedinţii Curţii de Apel din Bucureşti, că solicitantul îndeplineşte condiţiunile cerute de art. 7—10 ale legii pentru dobândirea şi pierderea naţionalităţii române.

Art. 5 al acestei legi declară că «străinii cari au dobândit naturalizarea, devin români».

Prin faptul naturalizării ei dobândesc deci de drept drepturile politice.

Legea din 1924 a prevăzut însă, pentru întâia cară, dispoziţia că naturalizarea poate fi retrasă.

---

[1]) Textul art. 1 din Constituţia dela 1866: Principatele-Unite române constitue un singur Stat sub denumirea de România.

[2]) Textul revizuit în 1884: Regatul României cu judeţele sale din dreapta Dunării constitue un singur Stat indivizibil.

[3]) Textul art. 1 din Constituţia dela 1923: Regatul României este un Stat naţional, unitar şi indivizibil.

Această retragere se poate face, conform art. 41, în următoarele cazuri:

a) Când se va constata că a săvârşit acte contrarii ordinei publice şi siguranţei interioare sau exterioare a statului român;

b) Când se va constata că naturalizatul a părăsit ţara pentru a se sustrage serviciului militar sau oricărui alt serviciu public, obligatoriu pentru români.

c) Când se va constata că în serviciul ţării lui de origină sau al oricărei alte ţări ar fi săvârşit acte de spionaj şi ar fi ajutat acţiuni potrivnice drepturilor şi intereselor naţionale ale Statului şi poporului român.

Retragerea de naturalizare se face prin decret regal, dat pe baza jurnalului consiliului de miniştri.

Cetăţenia se pierde în cazurile arătate în art. 36 din aceeaşi lege.

III. Obligaţiunile şi drepturile naţionalilor. Orice cetăţean datoreşte Statului: a) *supunere perpetuă;* b) *credinţă;* c) *unele servicii personale* ca *serviciul militar, obligaţiunea de a fi jurat,* d) *obligaţiunea de a contribui la întreţinerea serviciilor necesare colectivităţii prin plata impozitelor.*

Legi diverse prevăd sancţiuni pentru acei cari nu ar respecta aceste obligaţiuni. Astfel, art. 184 şi urm. din codul penal pedepsesc pe cei cari ar viola obligaţiunea de credinţă; sancţiuni diferite sunt prevăzute în diverse legi pentru acei cari nu se supun injoncţiunilor făcute de organele Statului; codul de justiţie militară pedepseşte nerespectarea obligaţiunii de serviciu militar; codul de procedură penală prevede pedepse pentru acei cari nu respectă obligaţiunea de a presta servicii ca jurat; legile fiscale au o serie de sancţiuni speciale.

In exercitarea dreptului de a comanda, ce aparţine Statului şi la care corespunde obligaţiunea de a se supune la toate legile, regulamentele şi ordonanţele, stă toată puterea Statului.

Dreptul la supunere, Statul îl are şi faţă de străinii cari locuesc pe teritoriul său.

Cetăţeanul are: *a)* plenitudinea drepturilor politice, adică dreptul de a participa la conducerea Statului. Femeia română nu are exerciţiul drepturilor politice. Articolul 6 alin. 2 din Constituţia dela 1923 declară că drepturile politice se pot extinde femeilor printr'o lege votată cu o majoritate calificată de două treimi.

Numai majorii au exerciţiul drepturilor politice. Majoritatea este stabilită, în mod general, pentru întreaga ţară, la 21 ani, prin legea din 11 Aprilie 1924; însă legea poate să stabilească pentru anumite cazuri vârste deosebite. De exemplu, alegătorii şi eligibilii pentru Senat trebue să aibă 40 ani (art. 68 şi 75 din Constituţia dela 1923).

GENERALUL PAVEL KISSELEFF,
Preşedintele Obşteştilor Adunări ale Moldovei şi Valachiei

Drepturile politice sunt: dreptul de a fi alegător şi eligibil la Cameră şi Senat, la consiliile judeţene şi comunale, dreptul de a fi jurat, de a ocupa funcţiuni publice, adică drepturile pe care Romanii le desemnau cu numele de *jus suffragii* et *jus honorum.* Ele aparţin numai cetăţenilor;

b) plenitudinea *drepturilor publice* adică a drepturilor pe care declaraţiunea de drepturi din 29 August 1789, din timpul revoluţiei franceze, le numea *drepturile omului şi cetăţeanului.*

Aceste drepturi publice se împart în două categorii:

a) drepturile primare: libertatea individuală, libertatea de circulaţiune, inviolabilitatea domiciliului, libertatea muncei, dreptul de proprietate, libertatea de conştiinţă, libertatea cultului, libertatea de opinie, secretul corespondenţei (art. 27).

b) drepturile secundare sau libertăţile complimentare care sunt de două categorii: a) *libertăţile de propagandă a ideilor:* libertatea presei şi libertatea învăţământului; b) *libertăţile colective,* care cuprind libertatea de asociaţiune şi libertatea de întrunire.

Aceste drepturi sau libertăţi putând fi violate fie de legiuitor, fie de executiv, fie de un individ, Constituţiunea dă puterii judiciare posibilitatea de a reprima orice violaţiune posibilă, fie prin atacarea în neconstituţionalitate, dacă este vorba de o violaţiune făcută de legiuitor, fie pe calea contenciosului administrativ dacă e vorba de o violaţiune făcută de administraţiune, fie prin acţiuni înaintea tribunalelor ordinare, dacă violaţiunea normelor constituţionale a fost făcută de un individ.

Constituţiunea condamnă regimul preventiv şi stipulează că, pentru a exercita aceste libertăţi, nu e nevoie de o autorizaţiune prealabilă. Astfel, în materie de

presă, cauțiunea, avertismentul, cenzura, suspendarea și confiscarea unui ziar sunt interzise de constituțiune. Constituțiunea admite numai regimul represiv.

Constituțiunea proclamă *competența juriului în delictele politice și de presă.* Aceasta constitue o importantă apărare a libertății individuale.

Cu ocaziunea revizuirii constituționale din 8 Iunie 1884, alineatul II din art. 24, în cuprinderea următoare: « *Delictele de presă sunt judecate de juriu* », a devenit alineatul penultim, adăugându-se următoarele: « *afară de acele care s'ar comite în contra persoanei Regelui și a familiei regale sau contra suveranilor Statelor străine. Aceste delicte se vor judeca de tribunalele ordinare după dreptul comun* ».

Cu ocaziunea revizuirii constituționale din 1923, s'a menținut excepțiunea introdusă în 1884, adăugându-se însă alte două excepțiuni și anume:

1) îndemnurile directe la omor și rebeliune, în cazurile când nu au fost urmate de execuțiune; 2) calomniile, injuriile, difamațiunile aduse particularilor sau funcționarilor publici cari ar fi atinși în vieața lor particulară sau în cinstea lor personală.

In materie de presă, arestul preventiv este interzis. Din textul și spiritul Constituțiunii rezultă că legiuitorul constituant a garantat numai libertatea cetățeanului de a-și manifesta opiniunile, cugetările și sentimentele sale în orice materie; el nu a acordat asemenea garanție delictelor ordinare, ori de câte ori presa a servit ca instrument pentru comiterea unor asemenea delicte. Sunt delicte de presă numai acele infracțiuni care sunt produsul unei cugetări sau al unui sentiment și ale căror elemente constitutive sunt toate realizate prin presă ca instrument de executare. Delictul de presă nu este o infracțiune sui-generis, ci este o infracțiune de drept comun, însă caracterizată printr'un abuz al dreptului în exprimarea cugetării sau sentimentului, și săvârșită pe calea presei [1]).

c) plenitudinea drepturilor civile, în care se cuprind drepturile de familie, adică dreptul de a se căsători, de a legitima, de a adopta, de a exercita puterea paternă, precum și drepturile patrimoniale.

Proprietatea individuală de orice natură și toate creanțele asupra Statului sunt proclamate, ca și în declarațiunea drepturilor omului și cetățeanului din 1789, de către Constituțiunea din 1866, drept *sacre și inviolabile* (art. 19). Constituțiunea din 1923 (art. 17) schimbă această formulă proclamând că: *proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra Statului sunt garantate*, ceea ce înseamnă o schimbare de concepțiune. Individualismul a suferit o atenuare grație curentelor sociale care proclamă proprietatea funcțiune socială.

Constituantul admite *exproprierea pentru cauză de utilitate publică*, legalmente constatată și după o dreaptă și prealabilă despăgubire.

Prin *cauză de utilitate publică*, sub imperiul Constituțiunii din 1866 (art. 19), se înțelegeau numai căile de comunicațiune, salubritatea publică, precum și lucrările de apărare națională. Constituantul din 1923 (art. 17) a mărit sfera noțiunii de utilitate publică în această materie adăugând: interesele culturale, precum și cele impuse de interesele generale directe ale Statului și administrațiunilor publice și dând posibilitate legiuitorului ordinar ca, prin legi votate cu majoritate de două treimi, să admită noui cazuri de utilitate publică (art. 17).

[1]) Casația II, decizia 3.559 din 1926 în « Jurispr. Gen. » 1927, p. 509; Cas. Secț. Unite, decizia 18 din 7 Iunie 1934 « Pand. Săpt. » 1934, p. 769.

Străinii se bucură de toate drepturile civile, afară de acela de a dobândi imobile rurale, care potrivit art. 18 din Constituțiune, nu pot fi stăpânite decât de cetățeni.

PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE CONSTITUȚIUNII

I. *Principiul suveranității naționale.* Art. 31 din Constituțiunea din 1866, reprodus în art. 33 din Constituțiunea dela 1923, spune: toate puterile Statului emană dela Națiune.

Calitatea esențială a suveranității este de a fi supremă. In general, nu se admite că un Stat are suveranitate, dacă există o altă putere care să-i poată comanda.

Astfel, în Regulamentele Organice (1831—1832) care organizează principatele Munteniei și Moldovei nu se vorbește de suveranitate, pentrucă ambele principate erau supuse Turciei ca putere suzerană și Rusiei ca putere protectoare.

Nu aflăm deasemenea mențiune despre suveranitate nici în convențiunea dela Paris 1858, pentrucă, potrivit art. 2 alin. 2 din Convențiune, Principatele se administrau în limitele stipulate prin înțelegerea dintre puterile garante [1]) și Curtea suzerană [2]).

In urma călătoriei făcută de Domnitorul Cuza la Constantinopol în 1864, Consiliul ambasadorilor puterilor garante a admis autonomia lăuntrică completă a Principatelor. Pe baza acestei autonomii s'a putut face Constituția și vorbi de suveranitate națională.

II. *Principiul guvernământului reprezentativ* e arătat în art. 31 care, după ce proclamă principiul că toate puterile Statului emană dela Națiune, adaogă că ea nu le poate exercita decât prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiune.

III. *Principiul separațiunii puterilor.* Constituțiunea admite trei organe: legislativ, executiv și judecătoresc, ai căror titulari sunt independenți unii de alții.

ORGANELE STATULUI

I. PUTEREA LEGISLATIVĂ

Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și reprezentațiunea națională, compusă din Adunarea Deputaților și Senat.

[1]) Adică Puterile care participaseră la tratatul dela Paris (1856), prin care se terminase războiul Crimeei. Aceste puteri erau Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia, Turcia, Rusia și Sardinia. Articolul 2 din Convențiunea dela Paris declară că Principatele se vor bucura sub garanția colectivă a puterilor contractante de privilegiile și imunitățile ce posedă.

[2] Turcia.

Orice lege cere acordul de voinţe a acestor trei ramuri ale Puterei legislative. Manifestarea de voinţă a Adunării Deputaţilor şi a Senatului se face prin votare; manifestarea de voinţă a Regelui se face prin *sancţionarea legei*, care era ca şi astăzi, actul de adeziune al Capului Statului la opera legislativă. Sancţionarea are deci caracterul de act legislativ. Opera legislativă votată de Cameră şi de Senat fără sancţionare, nu are decât valoarea unui proiect. Legea odată sancţionată, trebue promulgată. *Promulgarea* este tot un act regal, dar de ordin administrativ. Este ordinul către agenţii puterei executive de a aduce la îndeplinire legea. Sancţionarea şi promulgarea se face prin acelaş act. Tot atunci regele ordonă şi *publicarea* legei în Monitorul Oficial. Publicarea legei în Monitor face legea opozabilă pentru toată lumea.

Conform art. 37 din Constituţia de la 1923, promulgarea legei se face prin îngrijirea ministrului de Justiţie. Iniţiativa legilor aparţine fiecăreia din cele trei ramuri ale Puterii legislative.

Membrii reprezentantaţiunii naţionale reprezintă Naţiunea în totalitatea ei, iar nu numai localitatea care i-a ales.

NAPOLEON III
(Colecţia Acad. Române)

Constituţiunea prin art. 57 şi urm. stabilea compunerea corpului electoral atât pentru Adunarea Deputaţilor cât şi pentru Senat prin *sistemul censitar*. *Censul*, este cotitatea de impozit ce un cetăţean trebuia să plătească pentru ca să fie elector sau eligibil.

In afară de sistemul censitar, care admite averea drept criteriu de selecţionare al cetăţenilor pentru vieaţa politică, Constituţiunea din 1866 admite şi un *sistem capacitar*, dispensând de cens pe acei cari au un anumit grad de instrucţiune.

Sistemul censitar a dăinuit la noi până la modificarea constituţională din 29 Iunie 1917 când modificându-se art. 57 şi 67, s'a admis sufragiul universal, adică s'a recunoscut tuturor cetăţenilor dreptul de vot, indiferent dacă au sau nu avere.

Constituţiunea din 1866 prin art. 96, devenit art. 90 prin modificarea din 1923, stabileşte principiul *funcţionării intermitente* a Parlamentului.

Art. 90 stabileşte că Regele poate *disolva* sau *proroga* adunările.

Prorogarea este amânarea Parlamentului, care nu poate însă depăşi o lună nici nu poate fi înnoită în aceeaşi sesiune fără consimţământul Adunărilor.

Regele poate disolva ambele Adunări sau numai una. Insă, pe baza *principiului concomitenţei*, adunarea nedisolvată nu poate funcţiona, până ce nu s'a constituit cealaltă adunare.

Actul de disolvare trebue să conţină convocarea alegătorilor până în 2 luni şi a Adunărilor până în 3 luni.

Rolul Adunării deputaţilor şi Senatului în opera legislativă

Dreptul de a participa la opera legislativă a celor două adunări nu este egal. Astfel, Camera Deputaţilor se bucură de o învestitură constituţională exclusivă de a vota legea bugetară sau legea anuală de finanţe (art. 113 Constituţiunea din 1866, art. 114 Constituţiunea din 1923). Aceasta este o caracteristică a dreptului public român: nu o aflăm în ţările din occidentul Europei, nici în Belgia, nici în Anglia şi nici în Franţa.

Această dispoziţiune a fost înscrisă pentru prima dată în articolul 6 din Statutul lui Cuza dela 1864.

Până la Statut noi am avut numai parlamente unicamerale. Astfel, după Regulamentele Organice, fiecare principat avea o singură adunare obştească

ordinară, și după Convențiunea dela Paris din 1858, prin care atât în Moldova cât și în Muntenia se crea câte o adunare electivă. Negreșit că aceste adunări erau învestite cu atribuțiunea de a vota bugetul. Când însă Cuza a creat, prin Statut, Corpul ponderator sau Senatul, nu a acordat și acestei noui instituțiuni dreptul de a examina și vota bugetul.

Constituantul din 1866 admițând și el sistemul bicameral, a menținut dispozițiunea din Statut, arătând în desbaterile Constituantei că discuțiunile bugetului durează prea mult chiar înaintea unei singure camere.

Pentru celelalte legi, guvernul poate să adreseze proiectele de legi, în mod egal, oricărei Adunări, afară de acelea relative la veniturile și cheltuelile Statului sau la contingentul armatei, care trebuesc votate mai întâi de Adunarea Deputaților (art. 33 alin. 2 din Constituția dela 1866, art. 35 al. 2 din Constituția 1923).

Adunările au dreptul de a controla validitatea alegerilor propriilor lor membri. Constituțiunea (art. 40 in 1866 și 44 în 1923), dă fiecărei adunări legislative dreptul de a verifica titlurile membrilor săi, având și căderea de a judeca contestațiunele ce s'ar ridica în această privință.

Pentru a apăra puterea legislativă de injoncțiunile executivului, constituantul a stabilit o serie de dispozițiuni, din care unele destinate să garanteze adunările însăși, iar altele, individual, pe membrii lor. Despre prima din aceste garanții se ocupă art. 55 și 56 din Constituțiunea din 1866, devenite art. 59 și 60 prin modificarea din 1923, iar despre cealaltă se ocupă art. 51 și 52 din Constituțiunea din 1866, devenite 54 și 55 în 1923.

Prin art. 59 și 60 se proclamă *inviolabilitatea localurilor Adunărilor*, arătându-se că nici o putere armată nu are dreptul de a intra în localul unei Adunări, fără aprobarea președintelui ei. Fiecare adunare are drept *exclusiv* de a exercita propria sa poliție prin președintele ei. Art. 54 și 55 proclamă *inviolabilitatea* [1]) și *iresponsabilitatea membrilor Parlamentului*.

PUTEREA EXECUTIVĂ

I. *Regele*

Puterea executivă este încredințată Regelui, asistat de miniștri. Regele se bucură de cele două privilegii monarhice: *a)* principiul *irevocabilității*; *b)* principiul *inviolabilității*.

Domnitorul, astăzi Regele, este irevocabil în sensul că nu poate fi revocat, puterile lui sunt pe vieață și sunt ereditare ne spune art. 82 din Constituția dela 1866, art. 77 din Constituțiunea dela 1923.

Domnitorul, astăzi Regele, este inviolabil în sensul că nu este răspunzător nici chiar pentru actele sale personale, pe câtă vreme un președinte de republică, care este numai iresponsabil, răspunde pentru actele personale.

Prin faptul că Regele este inviolabil, actele lui nu au nici o putere dacă nu sunt contrasemnate de un ministru care, prin aceasta, devine răspunzător.

Potrivit Constituțiunii din 1866, Domnitorul are atribuțiuni arătate în art. 93 și urm. reproduse întocmai de art. 88 și urm. din Constituția dela 1923. Enumerațiunea făcută de art. 93 este limitativă, ne spune art. 96 din Constituția dela 1866, devenit art. 91 în Constituția dela 1923, căci puterile politice, care detronaseră pe Cuza, voiau să-și rezerve lor plenitudinea puterilor, crezând că vor domnia vieața politică prin Parlament.

Vieața politică a urmat însă cursul ei tradițional. Constituțiunea burgheză, transplantată din Belgia, nu se putea adapta situațiunilor dela noi, unde lipsea o clasă burgheză puternică și românească, care să servească drept pivot nouei așezări. Deaceea nici instituțiunile politice create prin această Constituțiune nu au avut o consistență prea mare. Și tot Domnul a rămas izvorul puterii.

Domnul, și mai apoi Regele, a avut de fapt atribuțiuni mult mai mari decât arată Constituția. Astfel el reprezintă țara în afară și înăuntru; în numele lui se încheie tratate politice și convențiuni diplomatice; el numește și revoacă pe miniștri; are inițiativa în materie legislativă, sancționează și promulgă legile, convoacă, prorogă și disolvă parlamentul, convoacă Corpul electoral, *are puterea de a face regulamente*, poate da în judecată pe miniștri, numește în funcțiunile publice, are dreptul de amnistie în *materie politică*, și de grațiere; în numele lui se execută hotărîrile judecătorești.

La fiecare început de sesiune parlamentară, Regele adresează adunărilor un *mesagiu*, contrasemnat de toți miniștrii și care conține o expunere a situațiunii și un program de activitate legislativă.

Toate aceste puteri aparțin monarhului.

Regele, fiind deasupra partidelor politice, nu are alt interes de cât de a asigura ordinea și pacea în țară; el planează deasupra pasiunilor omenești; el își creează o sferă de pace, de mărire, de imparțialitate, grație căreia el intervine pentru a face să înceteze conflictele politice, fie revocând pe miniștri, sau provocând demisiunea cabinetului, fie refuzând să sancționeze o lege, fie prorogând sau disolvând parlamentul, fie acordând amnestie pentru a face să înceteze prigonirile politice sau pentru a restabili pacea socială, fie acordând grație atunci când i se pare într'un anumit caz, că pedeapsa dată de judecători a fost excesivă.

Regele, în asemenea condițiuni, este *un organ care* reprezintă *principiul colaborațiunei puterilor*; întru cât se împărtășește din atribuțiunile celor trei puteri și execută un control asupra lor, *el joacă rolul unei puteri moderatoare, care temperează excesele celorlalte puteri*.

Constituțiunea proclamă că *transmisiunea puterei supreme, adică a puterilor regale, se face prin ereditate.*

Art. 82 din Constituțiunea din 1866 proclamă principiul *monarhiei ereditare în persoana Principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen și a moștenitorilor săi.*

[1]) Inviolabilitatea membrilor parlamentului se mai numește și *imunitate parlamentară*. Ea a fost proclamată pentru prima dată de Adunarea Națională franceză, la 26 Iunie 1790.

Pentru prima dată s'a introdus atunci la noi principiul eredităţii în desemnarea Monarhului.

La noi, monarhia, era electivă, preferându-se cei cari aveau legături de rudenie cu un Domn, bunăoară fratele sau copilul lui, fie chiar natural. Ceea ce a făcut pe unii istorici să susţină existenţa unui sistem electivo-ereditar.

Evident că Domnii se puteau alege şi dintre rudele foştilor Domni, dar aceasta însemna că erau dintr'o familie importantă, că probabil aveau mijloace, că poate aveau calităţi şi prin urmare puteau figura între pretendenţi, dar nu exista un drept exclusiv pentru dânşii [1]).

Principiul eredităţii aşa cum e formulat în art. 82 din Constituţiunea din 1866, sau 77 din Constituţiunea dela 1923, prevede că numai bărbaţii şi descendenţii acestora pot moşteni tronul, prin ordinul de primogenitură şi cu excluderea perpetuă a femeilor şi coborîtorilor lor.

Succesiunea la Tron este asigurată în linie directă, descendentă şi legitimă.

In lipsa de descendenţi, Constituţiunea chiamă la tron pe fraţii Monarhului şi descendenţii lor de sex bărbătesc, în ordinea de primogenitură.

Dacă Monarhul nu are descendenţi, nici fraţi, el poate să indice, cu asentimentul reprezentaţiunii naţionale, un succesor ales dintr'o familie suverană din Europa.

Dacă Monarhul moare fără succesor, Tronul este vacant. In acest caz, cele două Adunări se întrunesc de urgenţă, într'o singură Adunare, fără convocare, pentru a alege ca Rege pe un principe dintr'o dinastie din Europa.

Constituţiunea nu admite numai vechiul adagiu *le Roi est mort, vive le Roi*, sau *le Roi ne meurt jamais*. Succesorul Tronului are vocaţiunea constituţională, dar aceasta nu e suficient. El trebue să facă o manifestare de voinţă, îşi exprimă o acceptare solemnă depunând înaintea Adunărilor întrunite într'o singură Adunare, jurământul prescris de art. 87 din Constituţia din 1866 (art. 82 din Constituţia din 1923).

Prin faptul că Succesorul depune jurământul şi prin faptul că reprezentanţa naţională îl acceptă, s'a stabilit un acord de voinţe, care ratifică delegaţiunea dată de Constituanta din 1866 Domnitorului Carol şi urmaşilor săi.

Numai în urma acestei manifestări de voinţe, succesorul Tronului este învestit cu puterile supreme.

Suveranul nu poate presta jurământ decât la majorat, care e fixat la 18 ani.

II. *Organele chemate să exercite puterile regale în lipsa Regelui.*

Puterea regală fiind de o importanţă considerabilă, Constituţiunea nu admite nici o soluţiune de continuitate în exerciţiul ei.

In acest scop, ea creează mai multe organe chemate să exercite puterile supreme, pentru cazul că Regele ar muri sau s'ar găsi în imposibilitate să le exercite. Astfel se creează două organe (prin art. 84 penult. alin. 88 şi 89 din Const. din 1866, devenite 79, 83 şi 84 în 1923) fiecare fiind chemate să exercite puterile regale cu caracter permanent pentru anumite situaţiuni: *locotenenţa regală* pentru cazul de vacanţă a Tronului şi până la alegerea unui nou Rege şi *regenţa*, pentru cazurile că succesorul Tronului ar fi minor sau că Regele s'ar afla în imposibilitate de a domni (din cauza unei boli mintale) precum şi un alt organ care să exercite aceste puteri ori de câte ori Regele, succesorul la Tron sau membrii locotenenţei sau ai regenţei ar fi împiedecaţi să exercite aceste puteri. Acest organ este *Consiliul de Miniştri*.

Astfel, dacă Regele moare şi lasă un succesor major, Consiliul de Miniştri exercită puterile regale imediat după moartea Regelui, dar le exercită în *numele poporului român*, titularul suveranităţii, şi aceasta până ce succesorul major va depune jurământul conform art. 82, când va fi învestit cu puterile regale. Deasemenea, în cazul că moştenitorul ar fi minor, Consiliul de Miniştri exercită puterile regale până ce membrii regenţei ar depune jurământul conform art. 82. In caz de vacanţă a Tronului, Consiliul de Miniştri exercită puterile până la intrarea în funcţiune a locotenenţei regale, care are loc după prestarea jurământului.

Deasemenea, dacă Regele face o călătorie afară din ţară, puterile regale sunt exercitate de Consiliul de Miniştri.

Toate aceste organe, care exercită puterile regale în lipsa Regelui, sunt pluripersonale. Locotenenţa regală şi regenţa sunt compuse fiecare din câte trei membri.

III. *Miniştrii*

Miniştrii sunt *colaboratorii necesari* ai Regelui, ai regenţei sau locotenenţei regale, căci am arătat că actul regal e inexistent, dacă nu e contrasemnat de un ministru. Miniştrii formează un colegiu numit *Consiliul de Miniştrii*, sub preşidenţia persoanei care a fost desemnată de Monarh cu formarea cabinetului şi care poartă titlul de preşedinte al Consiliului de Miniştri sau Prim Ministru.

In sistemul admis de constituţiune există deci *o colaboraţiune necesară* între Monarh şi miniştri. Miniştrii, reprezentând o concepţiune politică şi având răspunderea politică, trebue să aibă iniţiativa actelor lor, cu condiţiunea ca să obţină adeziunea Monarhului. Dar şi actul semnat numai de Rege şi necontrasemnat de un ministru *nu are nici o tărie*, e socotit inexistent.

Cabinetul ministerial sau Consiliul de Miniştri trebue să fie omogen, adică între membrii lui trebue să existe o unitate de vedere.

[1]) Astfel, dintr'un hrisov dela Vlad Ţepeş (Arhiva Ist., I, p. 7, doc. 3):
« După moartea Domniei mele ori pe cine ar alege de a fi « Domn Ţării Româneşti fie din rodul de inimă al Domniei « mele, fie din neamul Domniei mele, fie chiar, din păcatele « noastre, din alt neam ».
Intr'un document moldovenesc al lui Ştefan Vodă din 26 Decemvrie 1517, vedem: « Iar după vieaţa noastră cine « va fi Domn din copiii noştri, sau din neamul nostru sau « pe oricare Dumnezeu va alege a fi Domnul pământului « nostru moldovenesc ».

Preşedintele Consiliului de miniştri, stabileşte împreună cu colegii săi programul ministerial, coordonează activitatea Ministerelor, vorbeşte înaintea Parlamentului în numele întregului guvern.

Consiliul de Miniştri are două feluri de atribuţiuni:

a) deliberează asupra celor mai multe chestiuni fără să dea deciziuni, care să producă efecte juridice, ci numai autoriză pe miniştri să execute acele rezoluţiuni, fie făcând un proiect de lege, un regulament, propunând Monarhului un decret, fie autorizând să dea o deciziune, un ministru, etc.;

b) are unele atribuţiuni de deciziune, date prin diverse legi. Astfel, legea asupra străinilor din 1 Aprilie 1881, stabileşte că deciziunea de expulzare se dă de Consiliul de Miniştri; codul civil prin art. 811 şi 817, dă Consiliului de Miniştri atribuţiunea de a autoriza stabilimentele publice şi de utilitate publică să accepte donaţiunile sau legatele ce li s'ar fi făcut; naturalizarea se acordă tot de Consiliul de Miniştri (art. 7 Constituţiunea din 1923), etc.

Membrii familiei regale nu pot fi miniştri (art. 98 Constituţiunea din 1866, art. 95 Constituţiunea din 1923).

Răspunderea ministerială poate fi politică, civilă şi penală. Principiul responsabilităţii ministeriale apare ca un corectiv al abuzurilor posibile. Convenţiunea din Paris, din 1858, prin art. 15, admitea principiul contrasemnării actelor domneşti de către miniştrii *competenţi*, precum şi răspunderea lor. Constituţiunea din 1866 prin art. 101, stabilea că Inalta Curte de Casaţie în Secţiuni Unite este şi Curte de Justiţie chemată să judece pe miniştri.

Răspunderea politică a miniştrilor se manifestă prin retragerea încrederei din partea majorităţei uneia din Adunări. In urma unei interpelări sau a unei discuţiuni, se votează o moţiune de neîncredere sau se respinge o propunere făcută de guvern sau de un ministru.

Răspunderea întregului guvern poate să fie angajată de primul ministru.

Răspunderea civilă poate să fie exercitată de Stat, care fiind obligat să plătească o despăgubire, la cererea particularului prejudiţiat prin actul ministerial, caută să se recupereze dela ministrul vinovat conform art. 99, Constituţia din 1923. Pentru aceasta, Statul are nevoie să fie autorizat de una din Adunări, după cum arată în art. 4 din legea responsabilităţei ministeriale, din 2 Mai 1879.

Responsabilitatea penală este reglementată de legea responsabilităţii ministeriale, care stabileşte infracţiunile şi determină pedepsele. Constituţia din 1923, prin art. 98, modifică dispoziţiunile legei din 1879, înlăturând compunerea politică a organului de instrucţiune şi stabilind o comisiune de instrucţiune compusă din 5 consilieri ai Inaltei Curţi, traşi la sorţi, în secţiuni unite.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Capitolul III din titlul III al Constituţiunii din 1866, tratează despre puterea judecătorească. Acest capitol a devenit al IV-lea în Constituţia din 1923.

In România, ca şi in Belgia, nu se poate contesta, ca în Franţa [1]), existenţa puterii judecătoreşti ca putere distinctă, independentă, de puterea executivă, căci, pe când în Franţa legile constituţionale din 1875 nu vorbesc nimic de puterea judecătorească, la noi, ca şi în Belgia, textele constituţionale îi dau categoric această calitate.

Puterea judecătorească are după Constituţie o importanţă considerabilă. Potrivit Constituţiunii din 1866, nici o jurisdicţiune nu se poate creea decât în virtutea unei legi, deasemenea, nici comisiuni şi tribunale extraordinare.

Legea din 11 Iulie 1866 pentru împărţirea atribuţiunilor Consiliului de Stat, desfiinţat prin Constituţiune, a dat în căderea instanţelor judecătoreşti afacerile de contencios administrativ care erau de competenţa desfiinţatului Consiliu; instanţele judecătoreşti însă nu şi-au arogat dreptul de a anula actele administrative de autoritate, aşa cum avea căderea Consiliul de Stat; ele căutau numai să constrângă prin daune cominatorii autoritatea administrativă, să retragă actul ilegal care vătămase drepturile reclamantului.

Sub imperiul Constituţiunii din 1866, s'a făcut legea din 1 Iulie 1905 pentru organizarea Curţii de Casaţie, prin care s'a dat în atribuţiunea Curţii de Casaţie secţia III-a, să anuleze actele administrative de autoritate, anume enumerate în lege, care ar fi vătămat un drept al reclamantului.

Această lege a fost abrogată prin legea din Martie 1910, care revine la starea de lucruri anterioară legii

Insă, printr'o nouă modificare a legii Curţii de Casaţie, din 1905.

făcută prin legea din 17 Februarie 1912, se atribue deastădată în mod larg, Curţii de Casaţie (secţia III-a), dreptul de a cenzura, la cererea unui recurent, actele administrative de autoritate proclamând, dacă era cazul, ilegalitatea lor şi invitând autoritatea administrativă de a intra în legalitate.

Legea aceasta din 1912, ca şi legea din 1905, socotea tăcerea administraţiunii faţă de o cerere a unui particular bazată pe un drept, ca o culpă a administraţiunii, şi dedea celui vătămat dreptul de a se adresa Inaltei Curţi, cerând o deciziune pozitivă care obliga administraţiunea de a face actul în anumit sens.

Legea din 1912 admitea, ca mijloc de constrângere în contra administraţiunii recalcitrante, condamnarea la daune cominatorii de cel puţin 200 lei pe fiecare zi de întârziere. Aceste daune erau definitive şi nu se mai puteau reduce. Administraţiunea care ar fi plătit asemenea daune avea recurs în contra capului administraţiunii, vinovat de neexecutarea deciziunii Curţii.

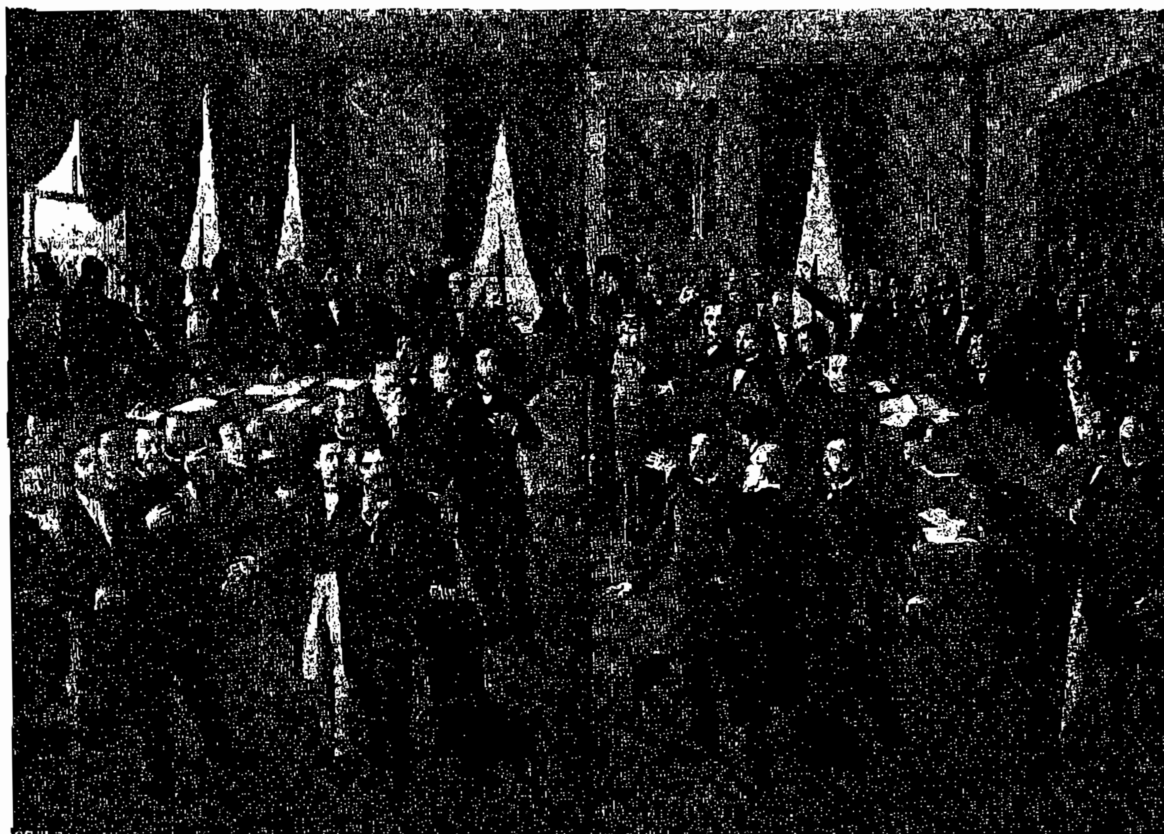
---

[1]) In Franţa sunt autori cari susţin că puterea judecătorească face parte din puterea executivă, însă nu este locul aci ca să arătăm lipsa de fundament a acestor păreri. Vezi în această privinţă H. Barthelemy, « Traité de droit adm. » XIII e éd.; Ducroq, « Droit adm. », Anibal Teodorescu « Tratat de drept adm. » I. Această teorie e viu combătută de constituţionalişti. Vezi Paul Negulescu, « Tratat de drept adm. », ediţia III, 1925, pag. 377 Nr. 49; « Curs de drept constituţional », 1927, p. 115—336.

Instanțele judecătorești au admis fără text, ca o creațiune jurisprudențială că, chiar comandamentele legislativului, adică legile, sunt supuse controlului puterii judecătorești, care are căderea de a le cenzura din punctul de vedere al valoarei lor constituționale și nu numai din punctul de vedere intrinsec, formal,

Legea asupra responsabilității ministeriale, de care vorbesc articolele 101 și 102, s'a făcut de abia la 2 Mai 1879.

Art. 104 alin. 3 spune că «pentru întregul Stat român este o singură Curte de Casație» [1]) aceasta spre a asigura unitatea de jurisprudență.

PROCLAMAREA UNIRII PRINCIPATELOR, 24 IANUARIE 1859
(După tabloul de *Th. Aman*, Colecția Acad. Române)

adică dacă legea nu a fost votată de ambele Adunări, dacă nu a fost sancționată, dar chiar și din punctul de vedere intern, al conformării textului legislativ cu norma constituțională.

Acest drept a fost recunoscut tuturor instanțelor judecătorești.

Ca un omagiu adus imparțialității judecătorilor, legislatorii au fost de acord să le încredințeze președinția operațiunilor electorale.

Constituțiunea din 1866, prin art. 101, proclamă că Inalta Curte de Casație în Secțiuni Unite este și Curte de Justiție chemată să judece pe miniștrii trimiși în judecată de Capul Statului sau de una din Adunări, pentru actele făcute în exercițiul funcțiunii lor. Acest articol adaugă că se va face o lege prin care să se determine cazurile de responsabilitate și pedepsele aplicabile, iar prin art. 102 se arată că, până la facerea acestei legi, Curtea de Casație și Justiție are puterea de a caracteriza delictul și a pronunța pedepse. Cu alte cuvinte se dă Inaltei Curți atribuțiuni legislative.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE ALE STATULUI

Constituțiunea termină cu expunerea principiilor generale de organizare a Statului.

Despre instituțiunile județene și comunale

Capitolul V din titlul III, despre Puterile Statului, tratează despre instituțiunile județene și comunale (art. 108). Dar e știut că nici comuna și nici județul nu sunt puteri ale Statului. Art. 41 de sub titlul III, ne vorbește despre instituțiunile județene și comunale, ca având dreptul de a reglementa interesele județene și comunale. Legiuitorul nu poate să le ia dreptul de reglementare și de impunere pe care îl au dela Constituție (art. 108, 110 și 111), însă le poate limita aceste puteri.

1) Curtea de Casație a fost organizată prin legea din 24 Ianuarie 1861.

Constituantul nostru a urmărit de aproape textul belgian (art. 31) care se află așezat în titlul III, *Des pouvoirs*. Acest articol admitea teoria puterilor municipale și provinciale formulate de Henrion de Pansey, celebrul prim președinte al Curții de Casație franceze în lucrarea sa *Du pouvoir municipal et des biens communaux* (1822), care recunoștea comunelor adevărate puteri, mai ales de poliție.

Instituțiunile județene și comunale exercită deci atribuțiuni de putere publică pentru soluționarea și satisfacerea intereselor locale, prin *investițiune constituțională*, însă în limitele stabilite de legiuitor și fiind subordonate Statului.

Constituantul, în art. 108, arată că instituțiunile județene și comunale sunt organizate prin legi, care vor avea la bază principiul de *descentralizare administrativă*, că interesele locale sunt soluționate de organele locale, Consiliile județene și comunale, alese de Corpul electoral din localitate prin vot universal, egal, direct, secret, obligatoriu și cu reprezentarea minorității după formulele statornicite prin lege. Constituția adaugă că pe lângă membrii aleși, vor figura în aceste Consilii și membri de drept și membri cooptați, iar printre aceștia din urmă pot figura și femei majore.

In momentul elaborării Constituției, femeile nu aveau electoratul nici la județ, nici la comună. Legea administrațiunilor locale din 1929 a admis întâia oară pentru femei dreptul de a fi alegătoare și eligibile, în anumite condițiuni.

Astăzi, organizarea și funcționarea administrațiunilor județene și comunale sunt reglementate prin legea administrativă din 27 Martie 1936 și prin regulamentul de aplicare al acestei legi din 18 Februarie 1937.

Despre finanțe

Titlul IV (art. 109—118) din Constituție se ocupă de organele constituite pentru a da satisfacțiune intereselor de ordin financiar ale Statului. Constituția declară:

1. Că numai puterea legiuitoare are competența să stabilească și să încuviințeze perceperea impozitelor.
2. Că impozitele nu se pot creea decât în folosul Statului, județelor, comunelor sau instituțiunilor publice care îndeplinesc servicii de Stat.
3. Că impozitele comunale și județene nu se pot așeza decât cu învoirea Consiliilor respective, dar numai în limitele stabilite de legiuitor.
4. Că nu se pot constitui privilegii în materie de impozite; că numai legea poate excepta sau micșora impozitele.
5. Că monopolurile nu se pot constitui decât prin lege și exclusiv în favoarea Statului, județului sau comunei.
6. Că încheierea socotelilor și votarea bugetului se face de către Adunărea Deputaților; că toate veniturile și cheltuelile Statului trebuesc trecute într'un buget anual.

Votarea bugetului numai de Adunarea Deputaților este o caracteristică a dreptului nostru public, pe care nu o găsim în altă țară din Europa cu sistem bicameral. Aceasta se explică prin faptul că noi am avut un sistem unicameral (Adunarea Electivă), potrivit convențiunii dela Paris din 1858, până în anul 1864, când Cuza, prin statut, a înființat Senatul, care, potrivit art. 6, nu avea dreptul să ia parte la votarea bugetului.

In proiectul de constituție alcătuit de Consiliul de Stat în 1866, se prevedea o singură adunare. In proiectul comitetului delegaților adunărei constituante, se prevedeau două adunări: adunarea deputaților și adunarea teritorială (art. 58—71). Ambele aveau căderea de a vota bugetul (art. 110) Prin amendamente, adunarea teritorială a devenit Senatul, fără competență de a examina și vota bugetul.

Pregătirea bugetului se face de Ministerul de Finanțe. Votarea lui se face de Adunarea Deputaților, executarea lui se face de puterea executivă, iar controlul lui se face de puterea executivă prin Ministerul de Finanțe, care publică în fiecare lună o situațiune a tezaurului, arătând veniturile evaluate sau prevederile bugetare, veniturile realizate, cheltuelile prevăzute și cele efectuate. Controlul executării bugetului se face de Curtea de Conturi, iar controlul definitiv de Adunarea Deputaților.

Despre puterea armată

Titlul V tratează despre puterea armată (art. 119—123).

Constituția proclamă în art. 39 că Regele este Capul puterii executive, iar în art. 88, alin. 10, se arată că tot Regele este Capul puterii armate.

In sistemul Constituției noastre, armata face parte din puterea executivă și este supusă legilor, ea nu este o putere, în sensul puterilor legislative, executive și judecătorești care fac acte de deciziune în numele Statului, exprimă voința Statului. Armata face parte din forța publică și în mod eronat constituanții noștri au tradus din Constituția belgiană titlul V, *De la force publique* cu *Despre puterea armată*. Ea este menită ca să ajute, atunci când e nevoie, organele poliției administrative în menținerea ordinei publice în interior, și să apere țara de inamicii din afară.

In sistemul Constituției noastre, armata este dominată de puterea civilă, căreia îi este subordonată. Din această cauză militarii în activitate sunt opriți de a lua parte la luptele politice; ei nu exercită electoratul nici activ, nici pasiv, adică nici ca alegători nici ca eligibili, ne spune art. 28 din legea electorală dela 27 Martie 1926.

In timpurile normale, concursul autorităților militare poate să fie cerut însă, în scris, de autoritatea civilă pentru menținerea ordinei.

In timp de criză, când se declară starea de asediu, autoritățile militare devin competente a exercita un drept de jurisdicțiune asupra populațiunii civile, însă numai pentru infracțiunile stabilite, și numai cât durează criza, și totdeauna sub controlul autorității superioare civile.

In art. 119, se spune că toți Românii, fără deosebire de origină etnică, de limbă sau religie, fac parte

din unul din elementele puterii armate, conform legilor speciale.

In Statele moderne, există principiul de solidaritate în baza căruia fiecare cetățean este dator să contribue la apărarea societății politice din care face parte. In atari condițiuni, în caz de pericol, întreaga națiune poate să fie mobilizată și pusă sub ordinele autorităților militare; dar chiar în timp de pace, aceste autorități, având sub conducerea lor armata activă, au o putere considerabilă față de puterea civilă. Cu toate acestea constatăm că, în sistemele constituționale, s'a ajuns să se asigure predominarea puterii civile asupra puterii militare.

Armata are o organizare deosebită de aceea a guvernământului civil, are o ierarhie deosebită, cadre deosebite. Constituția, în art. 88, proclamă că Regele este Capul puterii armate, dar el nu exercită comanda efectivă. Legea pentru organizarea puterii armate arată modalitățile de aplicare ale principiului constituțional din art. 119. Sistemul sau tipul de organizare al armatei, consacrat de Constituția noastră, poartă numele de sistemul conscripțiunii și al națiunii armate. Un asemenea sistem există și în Franța, Polonia, Jugoslavia, etc. Un alt sistem, practicat de țările anglo-saxone, admite, în timp normal, numai angajamentele benevole; el se numește sistemul voluntar. Elveția cunoaște un al treilea sistem, numit al miliției, care e tot un sistem de națiune armată, dar în care nu există aproape de loc serviciu activ (câteva săptămâni în școalele de recruți), toți oamenii fiind rezerviști, făcând numai perioada de instrucție și întreținându-și echipamentul.

Dar, toate aceste sisteme au cadre profesionale de ofițeri, destinați să dea educațiunea militară elementelor recrutate, potrivit sistemelor de mai sus.

Articolul corespunzător, 118 din Constituția dela 1866, întrebuința formula: « Tot Românul face parte sau din armata regulată sau din miliții sau din garda națională », pe câtă vreme Constituția actuală vorbește numai de « elementele puterii armate ».

Deosebirea ce observăm între cele două texte, rezultă din tendința constatată, în mai toate Statele europene, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, de a se accentua distincțiunea dintre vieața militară și vieața civilă, prin crearea unor « gărzi cetățenești ». La noi, *garda cetățenească* sau *națională*, a fost înființată prin legea din 18 Martie 1866. Garda națională se caracteriza prin faptul că gardiștii locuiau acasă, unde își țineau și armele; subofițerii și ofițerii lor până la gradul de căpitan erau aleși; numai ofițerii dela gradul de căpitan până la acel de comandant de legiune (colonel), erau numiți de Domnitor. Alegerea în grade ca și numirea, făcută prin decret, era valabilă 3 ani. Or, un asemenea corp, cu un caracter pur cetățenesc, fără cadre de meserie, servea mai mult ca o armată de revoluție și din această cauză a fost desființat, cu ocaziunea modificării constituționale făcute prin legea din 8 Iunie 1884.

Art. 119 din Constituție, arată că obligațiunea de a face serviciul militar este o obligațiune cetățenească. Acest impozit al sângelui este datorit de toți cetățenii ajunși la vârsta de 21 ani. Legea asupra organizării puterii armate, ca și legea asupra recrutării stabilesc că, dacă supușii Statelor străine nu pot face parte din armată, fiii de străini, născuți în țară, nu pot fi scutiți de serviciul militar, dacă nu vor stabili că au îndeplinit această obligațiune în altă țară. Astăzi, în urma marelui răsboiu, experiența a dovedit că elementele străine trebuesc admise în număr foarte mic, în armată.

Numărul tinerilor ajunși la vârsta de 21 ani, poate să fie mult mai mare decât nevoile armatei, sau decât permit mijloacele bugetare. De aceea, în fiecare an, se fixează printr'o lege contingentul armatei pentru acel an. Această lege se votează de ambele Adunări (art. 121). Art. 35 din Constituție spune că legea pentru fixarea contingentului anual al armatei trebue votată mai întâiu de Adunarea Deputaților.

Dispozițiuni generale

Titlul VI, în art. 124—128, vorbește despre culorile României. Ele sunt albastru, galben și roșu, așezate vertical.

Constituția din 1866, stabilea aceleași culori, fără să determine modul cum urmează să fie așezate. Ele puteau să fie așezate paralel cu hampa (lemnul drapelului) sau perpendiculare pe ea.

Legea din 26 Martie 1867, prin art. 6, dispune culorile naționale în modul următor: albastru perpendicular și alături cu hampa, galbenul la mijloc, roșul la margine, flotând. In mijloc vor fi armele țării.

Art. 127 prescrie că niciun jurământ nu se poate impune cuiva, decât în puterea unei legi, care stabilește și formula lui.

Art. 128 cuprinde, în primul alineat, dispozițiunea că Constituția nu poate fi suspendată nici în total nici în parte, iar în alineatul al doilea, că starea de asediu nu se poate institui decât prin lege.

Dispozițiuni tranzitorii și suplimentare

Titlul VIII, cuprinde 7 articole, dela 131—138. Primul articol declară ca făcând parte integrantă din Constituție o serie de articole din legea dela 17 Iulie 1921, pentru reforma agrară în Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea, din legea dela 13 Martie 1920 privitoare la reforma agrară în Basarabia, din legea din 30 Iulie 1921, pentru reforma agrară în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, din legea dela 31 Iulie 1921, pentru reforma agrară din Bucovina.

Art. 132 prescrie obligațiunea pentru Stat de a satisface trebuințele normale de lemne de foc și de construcție ale populațiunii rurale din Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina.

Acolo unde Statul nu ar avea păduri pentru a putea satisface aceste nevoi, el va putea expropria pădurile aparținând persoanelor juridice sau indivizilor, respectând însă o suprafață intangibilă de 100 hectare de fiecare proprietate.

O asemenea dispozițiune constitue, fără îndoială, o măsură extremă, căci creează în profitul unei categorii de cetățeni un drept de creanță asupra Statului,

iar Statului, pentru a-şi putea satisface obligaţiunea, i se recunoaşte dreptul de a expropria pădurile particulare. O asemenea măsură este, fără contest, un rezultat al unei concepţiuni electorale, care aduce o violentă atingere principiilor stabilite în însăşi Constituţia, prin art. 17.

REVIZUIREA CONSTITUŢIUNII

Constituţiunea din 1866 proclamă, prin art. 129, *principiul rigidităţii Constituţiunii*, în sensul că pactul fundamental nu poate fi modificat de o lege ordinară, ci numai de Camerele de revizuire, convocate special pentru a examina modificările propuse de parlamentul precedent, care după ce le formulase se disolvase de drept.

Art. 129 din Constituţia dela 1866, devenit 128 prin revizuirea din 1884, a suferit câteva mici modificări prin revizuirea dela 1923, schimbându-se în două articole: 129 şi 130 care cuprind condiţiunile şi formele ce trebuesc îndeplinite pentru revizuirea Constituţiunii.

Constituţiunea din 1866 a suferit mai multe modificări, făcute potrivit art. 129 mai sus menţionat.

REVIZUIREA CONSTITUŢIONALĂ DIN 1879

Prima modificare s'a făcut 3/19 Octomvrie 1879, in urma răsboiului ruso-româno-turc (1877—78), când s'a schimbat art. 7 din Constituţiune pentru a-l pune de acord cu art. 44 din Tratatul dela Berlin.

Prin articolul 44 din Tratatul dela Berlin (1878), se subordonează recunoaşterea independenţei Statului român proclamării principiului egalităţii de drepturi, fără preocupare de credinţă religioasă. Pe baza acestei dispoziţiuni a Congresului s'a făcut, la 1879, modificarea articolului 7 din Constituţiune.

Care era situaţia străinilor în ţară, la această dată?

In România, înainte de înfăptuirea modificării dela 1879, a existat întotdeauna o toleranţă foarte mare, din punct de vedere religios. In trecutul Statului nostru, nu au avut loc persecuţii religioase. In Franţa, de exemplu, este cunoscută lupta extraordinară care a avut loc între hughenoţi şi catolici. O ideie politică, unitatea religioasă a populaţiei, făcea ca această luptă să dăinuiască cu atâta violenţă între francezii despărţiţi prin ideia religioasă. Iar în ceea ce priveşte persecuţiunile religioase, îndreptate în contra evreilor în occidentul european, nu avem decât să ne raportăm la situaţia din Spania, ilustrată de Torquimada, marele inchizitor.

In trecutul ţărilor noastre nu întâlnim niciodată o asemenea intoleranţă, cu toate că elemente străine vieţuiau de mult în ţară la noi.

Convenţiunea dela Paris stabilise că Moldovenii şi Valahii de orice rit creştin, au drepturi politice. De atunci Armenii, veniţi prin secolii trecuţi, au dobândit cetăţenia completă.

In ceea ce priveşte proprietatea pământului, aceasta nu aparţinea decât Românilor. Un decret lege din 19 August 1864 stabileşte că străinul de rit creştin, stabilit în România, va avea dreptul de a cumpăra proprietăţi imobiliare în cazul când şi românul are în ţara acelui străin acelaş drept.

In codul civil, prin art. 8, 9, 12, 16, se stabilesc alte principii decât acela care era prevăzut prin Legea din 19 August 1864. Art. 8 prevede că cei cari nu sunt de rit creştin, nu pot dobândi calitatea de român decât numai potrivit dispoziţiunilor art. 16, care spune că « străinul care voieşte a se naturaliza, va face cerere către Domn arătând capitalurile, starea, profesiunea sau meseria ce exercită şi voinţa de a se statornici pe teritoriul României. Dacă străinul, după o asemenea cerere, va locui 10 ani în ţară şi dacă prin purtarea şi faptele sale va dovedi că este folositor ţării, Adunarea legiuitoare, după iniţiativa Domnului, ascultând şi opiniunea Consiliului de Stat, îi va putea acorda decretul de naturalizaţiune, care va fi sancţionat şi promulgat de Domn. Cu toate acestea, va putea fi dispensat de stagiul de 10 ani străinul care ar fi făcut ţării servicii importante sau care ar fi adus în ţară o industrie, invenţii utile sau talente distinse sau care ar fi format în ţară stabilimente mari de comerţ sau de industrie ». (vezi art. 39 din Regulamentul Organic al Munteniei).

In constituţiunea dela 1866 se spune în art. 7: « Insuşirea de român se dobândeşte, se conservă şi se pierde, potrivit regulelor stabilite prin legile civile. Numai străinii de rituri creştine pot dobândi împământenirea ».

Acest text a fost înlocuit prin următoarea redacţiune dată de Camerele de Revizuire din 1879, conform art. 44 din tratatul dela Berlin: « Diferenţa de credinţe religioase şi confesiuni nu constitue în România o piedică pentru a dobândi drepturile civile şi politice şi a le exercita. Străinul fără osebire de religie, supus, sau nesupus unei protecţiuni streine, poate dobândi împământenirea ». (Legea făcută de Camerele de Revizuire şi publicată în « Monitorul Oficial » din 13 Octomvrie 1879). Naturalizarea se făcea prin lege.

REVIZUIREA CONSTITUŢIONALĂ DIN 1884

A doua modificare a Constituţiei a avut loc la 8 Iunie 1884, când s'a refăcut o serie întreagă de articole, (1, 24, 40, 44, 45, 58, 59, 60, 61). Aceasta, fiindcă la 10 Mai 1881 intervenise un eveniment important: ridicarea Ţării Româneşti la rangul de Regat. In urma acestui eveniment, trebuia să se pună în concordanţă textul constituţional cu situaţiunea cea nouă. In acelaş timp însă, s'a găsit de cuviinţă să se modifice şi art. 58, 65, 68 şi 78, privitoare la modalitatea de manifestare a voinţei naţionale prin corpul electoral.

In fine, se mai adaugă art. 133 care spune:

« Dispoziţiunile acestei constituţiuni se vor putea aplica prin legi speciale şi în partea României de peste Dunăre ».

Acest articol era necesar, pentrucă, cu ocaziunea Congresului dela Berlin, noi obţinusem Dobrogea. Noul teritoriu, conform regulamentului făcut la 1878, era împărţit în trei judeţe: Constanţa, Tulcea şi Silistra-Nouă, cu capitala la Ostrov, ce-

respunzând celor 3 judeţe barasabene ce ni se luaseră: Cahul, Bolgrad şi Ismail. Mai târziu însă, prin legea de organizare a Dobrogei dela 9 Martie 1880, din cele trei judeţe s'au făcut numai două, Tulcea şi Constanţa.

Prin legea Dobrogei din 1880 se stabileşte un regim deosebit pentru cetăţenii dobrogeni. Ei nu aveau drepturi politice. «Nu exista în Dobrogea Curte cu Juraţi. Cetăţenii nu puteau să aleagă nici deputaţi şi nici senatori. Curtea de Apel din Galaţi judeca, în calitate de Curte cu Juraţi, crimele de drept comun şi de presă.

Drepturile politice au fost acordate cetăţenilor din Dobrogea, abia prin legea din 19 Aprilie 1909, modificată prin legea din 14 Aprilie 1910 — publicate împreună, în întregime, la 15 Aprilie 1910. Această lege a fost completată prin aceia din 3 Martie 1912, iar legea din Martie 1913, a introdus în Dobrogea instituţiunea Curţilor cu Juraţi.

REVIZUIREA CONSTITUŢIONALĂ DIN 1917

La 29 Iunie 1917 Constituţiunea se modifică în articolele 19, 57 şi 67.

Primul dintre acestea limita cauzele de utilitate publică numai la apărarea naţională, căi de comunicaţiune şi salubritate. In adevăr, textul spune: «Prin cauză de utilitate publică se înţelege comunicaţiunea, salubritatea publică, lucrările de apărare ale ţărei şi cele de interes militar, cultural, istoric sau arheologic, de irigaţiune, căderi de apă, de secare de bălţi, de regulare a cursului apelor, de canalizare, de împădurire, de creare de zone de protecţiune a pădurilor, de comasare a proprietăţilor mici, de înfiinţare de aşezăminte industriale, construcţiunile de edificii publice de către Stat, judeţ sau comune, precum şi orice alte lucrări de interes public».

Modificarea esenţială adusă articolului 19 la 1917, constă în acest adaos:

«Pentru *cauză de utilitate naţională*, se sporeşte întinderea proprietăţii rurale ţărăneşti prin exproprierea terenurilor cultivabile, în măsura şi condiţiunile următoare, în scopul de a se vinde ţăranilor cultivatori de pământ, cu precădere ţăranilor mobilizaţi din această categorie sau familiile lor, dacă ei au murit din cauza şi în timpul războiului:

a) Terenurile cultivabile ale Domeniilor Coroanei, ale Casei Rurale şi ale tuturor persoanelor morale publice sau private, chiar dacă actele de fundaţiune, donaţiunile, testamentele, le-ar fi dat o altă afecţiune specială;

b) Proprietăţile rurale ale supuşilor Statelor străine, în întregime;

c) Proprietăţile rurale ale absenteiştilor, în totalitate.

«Se va expropria din proprietăţile rurale particulare o întindere de 2 milioane hectare teren cultivabil. Exproprierea se va face pe temeiul unei scări progresive ce se va arăta în legea de expropriere, scara care va începe cu proprietăţile având o întindere dela 100 hectare în sus pământ cultivabil, minimum, intangibil».

DESCHIDEREA CAMEREI NAŢIONALE DIN ROMÂNIA, DE CĂTRE ALEXANDRU IOAN CUZA
29 Februarie 1860. (Colecţia Acad. Române)

Potrivit acestui articol 19, aşa cum a fost modificat, au fost alcătuite legile agrare, atât din vechiul regat, cât şi din provinciile alipite, legi după care s'au distribuit pământurile la ţărani. Proprietatea devine prin această măsură o funcţiune socială, cultivatorul de pământ devine un delegat al societăţii, producând toată utilitatea necesară pentru colectivitate.

In afară de modificările făcute, potrivit articolului 128 din Constituţiunea dela 1866, adică, în mod legal, prin Camere de Revizuire, Constituţiunea din 1866 a suferit şi alte modificări, între altele şi aceia făcută prin decretele legi din 30 Decemvrie 1918 şi din 12 Mai 1919, precum şi din 12 August 1919, privitoare la încetăţenirea evreilor din vechiul regat, — decrete care modifică textul art. 7, aşa cum fusese formulat la 1879. Decretele acestea au fost ratificate prin art. 133 din Constituţiunea dela 29 Martie 1923.

Este incontestabil că această modificare făcută la 1918, putea să fie criticată din punct de vedere formal. Era vorba să se reguleze situaţiunea evreilor din vechiul Regat, întru cât evreii din celelalte provincii alipite, potrivit tratatelor internaţionale, urmau să devină cetăţeni români. Prin urmare era o problemă de înaltă dreptate care se punea, aceia ca şi evreilor născuţi şi crescuţi în vechiul Regat să li se recunoască acest drept. Aceasta nu înseamnă însă că, din punct de vedere formal, nu s'a făcut în această privinţă o eroare; incontestabil că această modificare nu trebuia să intervină pe cale de decret-lege, adică printr'o măsură

a guvernului, care venea să înlocuiască procedura legală, adică convocarea constituantei pentru a proceda la această modificare. Făcută pe calea aceasta de decret-lege, ea nu putea să fie considerată ca o dovadă de prea mare maturitate politică.

S'ar fi putut face modificarea în mod legal în două feluri:

1. sau convocându-se parlamentul, conform art. 128 din Constituțiune, cum s'a procedat în 1923,

2. sau încheiându-se o convențiune internațională, cum au făcut Polonii în 1918 și cum am fost nevoiți să facem și noi cu Convențiunea dela Paris din 9 Decemvrie 1919, cu toate că modificasem Constituțiunea prin decrete-legi.

In urma răsboiului mondial, s'au întâmplat, modificând aspectul teritorial al României, următoarele fapte:

1. Unirea României cu Basarabia, care a fost parte integrantă a Moldovei până în 1812, când prin tratatul din București dintre Turcia și Rusia, această porțiune de teritoriu dintre Prut și Nistru a fost atribuită Rusiei. Prin tratatul dela Paris din 1856, art. 20, partea de Sud a Basarabiei, cu limitele fixate în acel articol, se retrocedase Moldovei. Prin tratatul dela Berlin, din 1878, această porțiune din Basarabia ne-a fost luată.

Unirea Basarabiei cu România a fost proclamată de Sfatul Țării la 27 Martie 1918. Prin decretul-lege din 10 Aprilie 1918 se ia act de acest vot și se proclamă unirea Basarabiei cu România. Acest decret a fost ratificat prin legea din 1 Ianuarie 1920, pentru unirea Basarabiei cu România.

2. Unirea vechiului Regat cu Transilvania, Banatul, Sătmarul și Maramureșul, a fost proclamată în Adunarea națională dela Alba-Iulia din 18 Noemvrie/1 Decemvrie 1918, consfințită prin decretul-lege Nr. 3.631 din 13 Decemvrie 1918, ratificat prin legea din 1 Ianuarie 1920.

3. Unirea vechiului Regat cu Bucovina a fost proclamată prin votul *necondiționat* al Adunărei naționale a Bucovinei din 28 Noembrie 1918, confirmat prin decretul-lege din 19 Decemvrie 1918, ratificat prin legea pentru unirea României cu Bucovina din 1 Ianuarie 1920.

Este necontestat că organizarea noastră constituțională din 1866 nu fusese abrogată prin unirile efectuate, care constituiau *o restitutio* a poporului românesc în drepturile sale. In adevăr, forma de guvernământ și toate organele constituționale ale Statului au fost extinse întregului teritoriu. Astfel, puterea legislativă a fost exercitată de Rege și Parlament conform art. 32 Constituție, puterea executivă a fost exercitată de Rege și miniștri, iar puterea judecătorească de curți și tribunale cu o singură Curte de Casație pentru întregul teritoriu al României.

Este adevărat că, în Ardeal și Banat, conducerea serviciilor publice din aceste regiuni a fost încredințată, în mod provizoriu, unui *consiliu diriginte*, prin decretul-lege din 13 Decemvrie 1918, dat pe baza votului Adunărei naționale din Alba-Iulia, din 1 Decemvrie 1918. In afară de aceasta, interesele acestor ținuturi erau reprezentate, în guvernul central, prin miniștri fără portofolii.

Consiliul diriginte avea și o oarecare competență legislativă, putând lucra pe cale de decrete-legi. Rămâneau însă de competența exclusivă a puterei centrale: afacerile străine, armata, căile ferate, poșta, telegraful, circulația fiduciară, împrumuturile publice, vămile, siguranța generală.

In Ardeal și Banat, serviciile publice erau grupate în *resorturi*, după modelul ministerelor.

In *Bucovina*, interesele regionale erau reprezentate prin doi miniștri fără portofoliu, din care unul avea reședința în București, iar altul în Cernăuți, ca delegat al guvernului pentru administrațiunea Bucovinei. Acest ministru avea un secretar general, iar serviciile publice erau grupate în 9 *secretariate*.

In această administrațiune regională nu intrau, ca și în Transilvania, serviciile care atingeau direct unitatea Statului.

Interesele Basarabiei erau deasemenea reprezentate în consiliul de miniștri prin doi miniștri fără portofoliu. In Basarabia, serviciile publice erau organizate în *directorate*, asemănătoare cu secretariatele din Bucovina.

Toate aceste organe administrative regionale au fost suprimate prin decretele legi din 4 Aprilie 1920, sub guvernul Generalului Averescu, rămânând competente organele administrative centrale și exterioare pe întregul cuprins al țării.

Organizarea Statului era deci unitară și în conformitate cu Constituția. Cu toate acestea, când a trebuit să se facă revizuirea constituțiunei în 1922, nu s'a urmat potrivit arătărilor articolului 128 din Constituțiunea atunci în vigoare.

REVIZUIREA CONSTITUȚIONALĂ DIN 1923

Revizuirea constituțională din 1923 este foarte importantă. In adevăr, din 128 articole câte sunt cuprinse în cele 7 titluri ale Constituțiunii din 1866 (afară de titlul VIII, dispozițiuni transitorii și suplimentare) și care erau în vigoare în 1923, au suferit modificări radicale, sau au fost înlocuite 20 articole, s'au adaos 7 articole noui, alte 25 au suferit modificări de redacțiune sau au primit adaosuri, iar 76 au fost menținute.

Constituțiunea din 29 Martie 1923 are 138 articole, prezentând o expunere mult prea mare:

In adevăr, o constituțiune trebue să cuprindă numai formularea principiilor, care stau la baza organizării de Stat, să arate drepturile politice și publice sau libertățile civile, fără a intra în prea multe detalii și preciziuni. Aceasta ar constitui sarcina legiuitorului, care, fie prin legi organice sau fundamentale, votate cu majorități calificate (două treimi sau trei pătrimi), cum admite constituantul din 1923 prin art. 6 alin. 2, art. 17 alin. penultim, etc., fie prin legi ordinare, ar interpreta sau completa intențiunea constituantului. Ar trebui deasemenea precizată puterea autonomă a regulamentului. Din cauza lipsei de stabilitate și de certitudine în materie legislativă, constituantul s'a temut însă ca anumite principii să

REGELE FERDINAND I (1914 - 1927)

nu fie prea des schimbate şi de aceea le-a introdus în Constituţiune, cu intenţiunea de a le pune la adăpostul legiferărilor ordinare.

Modificarea unei Constituţiuni rigide cere respectarea condiţiunilor de fond şi de formă impuse de aşezământul politic anterior.

In 1886, locotenenţa domnească şi guvernul nu au ţinut seamă că noi aveam parlament bicameral de la statutul lui Cuza din 1864 şi, prorogând senatul, au votat Constituţiunea numai cu Adunarea electivă. Ei au făcut aceasta pentru că, în Senat, aveau adversari politici de mare importanţă, între care Mihail Kogălniceanu, omul politic cel mai valoros din acele timpuri, care ar fi condamnat proiectul lor.

Tot astfel în 1922 Guvernul a procedat la modificarea Constituţiunei fără să respecte condiţiunile cerute de art. 128 din Constituţiunea dela 1866, adică nu s'au fixat punctele de revizuit de către Parlament, care apoi urma să se disolve, corpul electoral fiind chemat să aleagă camerele de revizuire, ci s'au convocat direct Adunări care au votat Constituţiunea. Dar, nerespectând condiţiunile constituţionale, Adunările nu erau învestite cu dreptul de a face Constituţiunile; manifestările lor de voinţă nu aveau nici o valoare, dar Constituţiunea din 1923 fiind sancţionată de Rege, a devenit o manifestare de voinţă regală, un Statut.

Răposatul Take Ionescu a criticat procedura, iar partidul naţional, cu şeful său d-l Iuliu Maniu, a considerat actul constituţional ca neavând nici o valoare, retrăgându-se chiar din Parlament, cu această ocaziune.

Cu totul altfel s'a procedat cu ocaziunea modificării constituţionale din 1938, când Regele a manifestat voinţa Sa prin Statutul ce a prezentat poporului, iar acesta, printr'o majoritate impresionantă de 99,88% (4.297.581 voturi pentru şi 5.483 voturi contra) şi-a dat adeziunea sa entusiastă pentru noul aşezământ. De data aceasta avem manifestarea de voinţă a Regelui şi avem manifestarea de voinţă a poporului, mandantele însuşi, iar nu mandatari necalificaţi cum a fost în 1866 şi 1923.

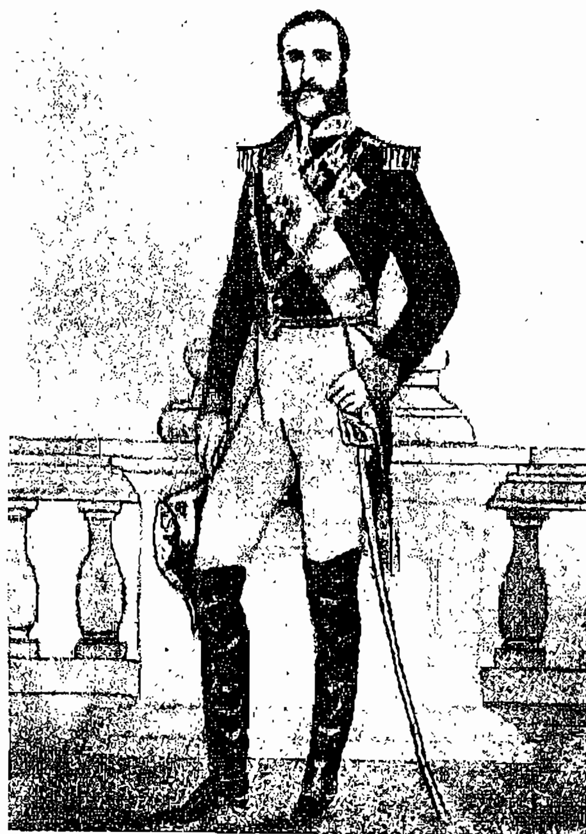
Constituţiunea din 1923 urmează metoda Constituţiunii din 1866. Ea cuprinde 4 părţi:

I. Caracterizarea teritoriului, adică a elementului de fixitate şi perpetuitate a Statului;

II. Declaraţiunea drepturilor cetăţenilor şi garantarea lor de catre Stat, autolimitându-se.

In această privinţă concepţiunea constituantului din 1923 diferă de acea anterioară prin faptul că se părăseşte individualismul exagerat din 1866, admiţându-se o tendinţă mai socială. Proprietatea devine o funcţiune socială şi interesele colectivităţii trebue să primeze interesele individuale, exproprierea pentru cauză de utilitate publică se admite şi în alte cazuri decât cele limitativ arătate în art. 19 din Constituţia dela 1866.

Condus de asemenea principii, constituantul în art. 19 proclamă naţionalizarea zăcămintelor miniere, admiţând însă respectarea drepturilor câştigate pentru o perioadă de 50 ani dela promulgarea Constituţiunii, adică până în 1973.

CONTELE FILIP DEFLANDRA
(Colecţia Acad. Române)

Adaosele făcute de constituantul din 1923 prin art. 20 şi 21, care determina dependinţele domeniului public ca şi încercarea de reglementare a domeniului economic sunt dispoziţiuni care nu au ce căuta într'o constituţiune. Este rolul legiuitorului ordinar de a interveni în această materie.

III. A treia parte o formează exerciţiul suveranităţii, adică organizarea puterilor; determinarea atribuţiunilor organelor legislativ, executiv şi judecătoresc.

Legiuitorul constituant din 1917, prin modificarea art. 57 şi 67 adusese radicale transformări corpului electoral precum şi Adunărilor legislative.

Constituantul din 1923 admite reformele din 1917 şi le completează. Astfel sub imperiul acestei Constituţiuni, corpul electoral nu mai era constituit pe baza sistemelor censitar şi capacitar. Se admitea votul universal, egal, direct, obligator şi secret, cu scrutin de listă, pe baza reprezentării minorităţilor, pe circumscripţiuni electorale, ce nu pot fi mai mari decât un judeţ.

Senatul era constituit din membri aleşi şi membri de drept. Pentru senatorii aleşi erau 4 categorii de corpuri electorale: *a)* categoria votului universal, din care fac parte toţi cetăţenii români bărbaţi, având 40 ani împliniţi, împărţiţi pe circumscripţiuni electorale ce nu pot fi mari ca judeţul. Votul e universal, obligator, egal, direct şi secret. Fiecare circumscripţiune alegea un număr de senatori proporţional cu

populația; *b)* categoria membrilor aleși de consiliul județean și de consiliile comunale din județ care, întruniți într'un colegiu, alegeau prin vot obligator, egal, direct și secret, câte un senator de fiecare județ; *c)* categoria membrilor aleși ai Camerelor de comerț, de industrie, de muncă, de agricultură, care, întruniți în colegii separate, ca reprezentanți ai acestor interese sociale, alegeau câte un senator pentru fiecare categorie și pentru fiecare circumscripțiune care nu pot să fie mai mult de 6 (art. 70); *d)* o altă categorie o formează profesorii și profesorii agregați ai fiecărei universități, cari se întruneau in colegii separate și alegeau câte un senator din sânul lor.

Senatorii de drept erau de 2 categorii: *a)* categoria acelora cari devin senatori din cauza funcțiunii ce ocupă, mandatele lor încetând odată cu demnitatea care li le-a conferit [1]).

b) A doua categorie o formează aceea cari au exercitat anumite funcțiuni superioare, un anumit număr de ani. Ei deveneau senatori pe întreaga viață [2]).

Constituțiunea creează, prin art. 76, un organ de tehnică legislativă, *Consiliul Legislativ* cu menirea de a ajuta, în mod consultativ, la opera legislativă. Consultarea Consiliului fiind obligatorie pentru toate proiectele de legi, afară de cele care privesc creditele bugetare, avizul Consiliului însă nu leagă Parlamentul.

Constituțiunea, menținând principiile din 1866, caută să reducă rolul Regelui, făcându-l un organ pasiv, o pură reprezentare, interzicându-i orice ingerință efectivă în afacerile publice căci, prin art. 92, admite butada lui Thiers din timpul lui Carol X-lea: le roi règne et ne gouverne pas, proclamând că guvernul exercită toată puterea executivă în numele Regelui.

Ori, adagiul că Regele domnește dar nu guvernează, atingea prestigiul și autoritatea Lui, se contrazicea art. 39 și 87 din Constituțiune, care încredințau Regelui puterea executivă și stabileau o colaborare între Rege și Miniștri: actul regal, pentru a fi valabil, trebuind să fie contrasemnat de ministru și semnat de Rege.

Monarh nominal a existat și în timpurile moderne, în Japonia, înainte de 1868, când Șogunul exercita puterile Mikadoului, dar în sistemul constituțional din 1923 Regele este un organ activ, miniștri aveau numai inițiativa actului ce voiau să înfăptuiască, însă ei nu puteau realiza actul fără asentimentul Regelui, care trebuia să semneze decretul atâta vreme cât le acorda încredere.

Acest punct de vedere este de altfel împărtășit de Orban, « *Le droit constitutionnel de la Belgique,* » tom II, p. 272, unul din cei mai străluciți comentatori ai Constituțiunii belgiene, care zice că adagiul « *Le roi règne et ne gouverne pas* » ar constitui o teorie impracticabilă, care ar duce la slăbirea ideii monarhice, că adevărata formulă belgiană este « *le roi règne et gouverne* ».

Constituțiunea din 1923, prin art. 103, proclama principiul supremației constituționale asupra legii ordinare, dând drept particularului vătămat prin executarea unei legi neconstituționale să ceară justiției înlăturarea acestei legi. Acest principiu fusese recunoscut de jurisprudența noastră și sub imperiul Constituțiunii din 1866. Prin textul menționat constituantul din 1923 consfințește această creațiune jurisprudențială, stabilind că Inalta Curte de Casație, în secțiuni unite, este organul competent de a judeca *constituționalitatea legilor,* ea proclama *inaplicabile,* adică neoposabile recurentului, dispozițiunile declarate neconstituționale, legea continuând să producă efecte față de alte persoane. Hotărîrea are cu alte cuvinte efect relativ.

Art. 103 adăuga că recursul în casare este de ordin constituțional, ceea ce înseamnează că nu poate să mai existe nici o deciziune cu caracter jurisdicțional care să nu fie censurabilă din punctul de vedere al aplicării legilor. Legea poate să stabilească o instanță de casare, dacă nu o face, Curtea de Casație este instanța de drept comun în această materie.

Prin art. 107, constituantul din 1923 consfințea creațiunea legilor Curții de Casație din 1905 și 1912 prin care se dădea particularului vătămat, într'unul din drepturile sale printr'un act administrativ de autoritate, posibilitatea de a se adresa justiției pentru a cere restabilirea stării de legalitate, fie prin anularea actului, prin obligarea de a reface actul sau prin acordare de daune, ceea ce constituia instituțiunea procedurală a *Contenciosului administrativ.*

IV. A patra parte este privitoare la modalitatea de revizuire a Constituțiunii.

Prin art. 129 și 130 se proclama că Constituțiunea noastră e de tip rigid, adică ea nu poate fi modificată prin îndeplinirea unor anumite formalități.

Intr'o țară cu o Constituțiune rigidă trebue să facem deosebire între puterea constituantă și puterea constituită. Puterea constituantă organizează Statul stabilind organele lui esențiale, fixându-le atribuțiunile. Pentru ca Adunările legislative să fie investite cu puteri constituante trebue să se îndeplinească formalitățile din art. 129 și 130, aproape identice cu cele din Constituția din 1866, adică Adunările, la un moment dat, cu o anumită procedură, fixează anumite puncte din Constituție ce urmează să fie modificate după aceea ele erau disolvate de plin drept și urma să se facă noi alegeri pe baza punctelor de revizuit

[1]) Conform art. 72 din Constituție, în această categorie intră: Moștenitorul Tronului dela vârsta de 18 ani împliniți, având vot deliberativ numai dela 25 ani, apoi Patriarhul, mitropoliții ortodocși și cel unit, episcopii eparhiali ai ambelor biserici românești, capii confesiunilor recunoscute de Stat dar având cel puțin 200.000 credincioși, câte unul din fiecare confesiune, președintele Academiei Române.

[2]) In această categorie, conform art. 73 din Constituție, intră: foști președinți de Consiliu de miniștri cu o vechime de 4 ani, foștii miniștri cu o vechime de 6 ani, foștii președinți ai corpurilor legiuitoare, care vor fi exercitat această funcțiune în timp de cel puțin 8 sesiuni ordinare, foștii senatori și deputați având cel puțin 10 legislaturi independent de durata lor, foștii prim-președinți ai Curții de Casație care au o vechime de 5 ani în acest grad și în acel de președinți de Casație, generalii care vor fi exercitat comanda unei armate în fața inamicului cel puțin 3 luni, ca și acei care au îndeplinit funcțiunea de șef de Stat-Major sau de inspector general de armată în timp de pace cel puțin 4 ani. Numărul acestora din urmă fiind limitat la 4. Verificarea îndeplinirii condițiunilor senatorilor de drept se face de o comisiune compusă din Primul președinte și președinții secțiunilor Curții de Casație.

JURĂMÂNTUL DOMNITORULUI CAROL I, 10 MAI 1866
(După tabloul lui *Th. Aman*, Colecţia Acad. Române)

Era cu alte cuvinte un referendum popular asupra oportunităţii, întinderii şi sensului modificării. Noile Adunări având puterea de a face modificările pe baza punctelor stabilite.

Legiuitorul din 1922 nu a procedat astfel şi de aceea el nu a putut fi învestit cu puteri constituante.

Constituţia din 1923 a căutat să accentueze şi mai mult întâietatea Parlamentului, reducând prin art. 92 şi mai mult rolul Regelui, după cum am arătat.

Deşi nu se putea vorbi la noi de o viaţă naţională-burgheză, căci nu exista o burghezime românească, care să servească drept suport nouei organizaţiuni politice, deşi nu exista opinie publică, şi deci nici viaţa parlamentară posibilă, totuşi constituanţii din 1866 au căutat să rupă cu desăvârşire cu trecutul, să schimbe caracterul agrar-ţărănesc al Comunităţii româneşti într'unul burghez; ei au voit să creieze noui instituţiuni ai căror beneficiari să fie ei. Dar viaţa socială nu permite salturi: oamenii sunt legaţi de concret, ei nu înţeleg să se pasioneze de abstracţiuni pe care nu le înţeleg, de aceea principiile constituţionale au rămas literă moartă.

Neajunsurile considerabile ce ne-a cauzat Constituţiunea din 1866, şi pe care Constituţiunea din 1923 a continuat să le menţină, pot fi rezumate astfel: [1]).

1. Constituţiunea din 1866 era o constituţiune burgheză cu regim parlamentar, o constituţiune individualistă, care pretindea să concilieze însă interesele tuturor claselor. In realitate, în mai toate ţările, unde s'a stabilit acest regim, el a asigurat predominaţia burghezimii capitaliste, a plutocraţiei, aşa încât în loc să avem un Stat care să urmărească numai satisfacerea intereselor generale, el a devenit un Stat de clasă.

La noi, ceva mai mult, această clasă burgheză capitalistă este în imensa majoritate încă străină. Această burghezime străină a fost din 1866 beneficiara aşezărilor politice din 1866 şi 1923, după cum am arătat mai sus.

Pentru a remedia la aceste stări de lucruri, încă înainte, sub imperiul constituţiunilor din 1866 şi 1923, s'a găsit că intervenţionismul de Stat este mijlocul graţie căruia se poate ajunge la un echilibru al intereselor sociale. Dar nu s'a putut ajunge la rezultate complet mulţumitoare. S'a căutat atunci, însă în mod timid, să se dea viaţă vechilor instituţiuni condamnate de Constituţia din 1866: sindicatele şi corporaţiunile, cerute de realităţile vieţii, le organizează prin diverse legi şi le face să funcţioneze în scopul de a realiza, graţie lor, echilibrul intereselor economice, dar ele au rămas în stare embrionară, fără nici o desvoltare proprie. Totuşi Constituţia din 1923 da acestor creaţiuni legale un drept de reprezentare în Senat.

Noua Constituţiune din 1938 face un pas mai departe, căutând să organizeze societatea politică după interesele muncii şi să dea o reprezentare în adunarea deputaţilor numai intereselor profesionale.

Când e vorba de Senat, Constituţia nouă e mai categorică. Senatorii aleşi sunt desemnaţi de membrii corpurilor constituite (art. 63).

[1]) In *Tratatul de drept administrativ*, vol. II, ce am publicat în 1930, la 4 luni după Restaurare, făcând, în 100 pagini, examinarea organizaţiunii ţării noastre pe bazele constituţiunilor din 1866 şi 1923 şi le-am desvoltat pe larg.

PRINCIPELE MOȘTENITOR FERDINAND, CURÂND DUPĂ VENIREA ÎN ȚARĂ

REGELE CAROL I, ȚINÂND ÎN MÂNĂ BASTONUL DE MAREȘAL

2. Principiile de libertate proclamate de Constituţia din 1866 nu puteau decât să păgubească ţărănimea elementul cu adevărat românesc, abia ieşit dintr'o robie economică. Ţăranul român avea nevoie de emancipare socială şi de protecţiune economică: o libertate prea mare îi era fatală.

Când însă s'a ştiut de marea libertate acordată străinilor, când convenţiunea a fost decretată lege a părţilor, şi aceşti străini au căpătat posibilitate legală de a trata şi a lega prin convenţiuni pe plugarii noştri, ei au venit din toate părţile în această bogată ţară, unde legea favoriza pe străini şi nu apăra pe băştinaşi. Am demonstrat mai sus cât de mari avantaje s'au făcut străinilor creindu-se Banca Naţională numai pentru reescomptarea efectelor de comerţ şi industrie, nu şi de agricultură.

3. Constituţiunea necorespunzând realităţilor nu a putut avea aplicaţiune. Viaţa nu se conduce de concepţiuni abstracte, ea este legată de concret.

A existat la noi o deosebire imensă, un decalaj, între legea scrisă şi starea de fapt. Când asemenea discordanţe există între realitate şi legalitate se naşte imoralitatea. Dar nu numai atât, guvernările burgheze şi democratice, chiar în ţările din occident, cuprind germeni de slăbiciune. Ele nu pot face faţă grelelor împrejurări de astăzi.

In adevăr, aceste guvernări întemeiate pe reprezentarea atomică a indivizilor organizaţi în partide politice, nu sunt adaptate sau incomplet adaptate la structura societăţilor moderne constituite dintr'un mare număr de sindicate profesionale, grupări economice, tehnice, morale. Aceste organisme sociale existau şi în societatea feudală, dar fuseseră înlăturate de spiritul nivelator al Revoluţiunii Franceze, care considera că orice organizare a masei amorfe a indivizilor, care ar exista ca un corp intermediar între individ şi colectivitate, ar periclita expresiunea voinţei generale.

Cele două reforme edictate în 1917: sufragiul universal şi împroprietărirea ţăranilor, fiind realizate sub semnul electoralului, au dat rezultate deplorabile.

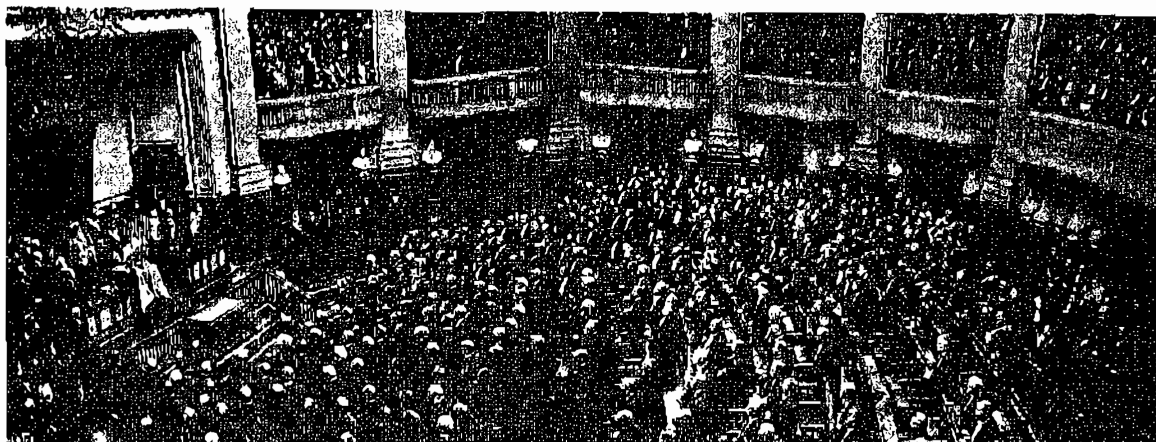
Sufragiul universal a răspândit virusul politic în toate colţurile ţării, roadele demagogiei s'au văzut pretutindeni, iar reforma agrară deşi pusă de constituantul din 1917 pe baze morale, căci stipula prin art. 19 că, pe pământurile expropiate, să fie împroprietăriţi ţăranii mobilizaţi sau familiile lor, dacă ei au murit din cauza răsboiului, pe câtă vreme aplicarea acestui principiu făcută de politiciani a dat satisfacţiune agenţilor electorali, chiar dezertori şi, nestabilind nici o normă în privinţa transmisiunei loturilor, au lăsat ca ele să se pulverizeze prin jocul succesiunilor sau să fie vândute la străini pauperizându-se astfel ţărănimea noastră.

Urmărind întărirea partidului politic, se face legea electorală din 1926, după modelul legii fasciste din 1923, o violare extraordinară a Constituţiunii din 1923. Prin această lege se întăreşte politicianismul de partid, asigurându-i-se un monopol de conducere.

Politica la noi ajunsese pentru mulţi o profesiune distinctă, căreia îi sacrificau întreaga lor activitate şi dela care aşteptau să le asigure în mod larg existenţa. Intreaga viaţă a colectivităţii era viţiată de politică: politică în administraţie, politică în magistratură, politică în armată. Se căuta satisfacerea intereselor de partid, sau ale partizanilor, în detrimentul interesului general.

O asemenea stare de lucruri nu mai putea dura fără ca pasiunile de partid să nu sdruncine din temelie Statul însuşi.

Iată de ce Marele nostru Rege a făcut Constituţiunea din 27 Februarie 1938. El a ascultat glasul conştiinţei sale de Român şi de Suveran, care-i cerea să procedeze de urgenţă la opera de salvare.

JURĂMÂNTUL REGELUI FERDINAND I, IN FAŢA ADUNĂRII CONSTITUANTE
28 Septemvrie 1914. (Colecţia Acad. Române)

CONSTITUŢIUNEA DIN 27 FEBRUARIE 1938

In interpretarea textelor noului aşezământ public, — operă a guvernului Majestăţii Sale Regelui, — în lipsă de lucrări pregătitoare, cea dintâi călăuză trebue să ne fie manifestul Regelui către Popor dat cu această ocaziune şi publicat în Monitorul Ofi-

cial din 21 Februarie 1938 odată cu textul Constituțiunii [1]).

Citâm începutul acestui manifest, care va rămâne pentru posteritate ca un monument, în care se poate admira și patriotismul Regelui ca și claritatea și preciziunea expresiunilor Sale:

« Români,

« Un singur gând, iubirea nesfârșită pentru Poporul Meu, o singură dorință, binele României, Mă călăuzesc fără șovăială pe calea ce am făgăduit-o Țării Mele.

« Salvarea Patriei este pentru Mine *singura poruncă*, care mă îndrumează în aceste vremuri îngrijorătoare de neliniște sufletească.

« Deci,

« Înfățișez astăzi Poporului Meu, Noua Constituție menită să așeze temelii mai solide și mai drepte Statului nostru și să îndrumeze viața obștească pe o cale mai sigură, mai liberă și mai sănătoasă ».

Aceeași *motivare* se află și în manifestul Președintelui Consiliului de Miniștri, I. P. S. S. Patriarhul României Miron: « Intr'un ceas de grea cumpănă pentru neamul românesc, când zarva și neînțelegerile dintre oameni amenință liniștea din lăuntru și siguranța Statului nostru clădit cu mari jertfe de sânge, M. S. Regele, cu părintească grije pentru popor și cu dorul de a așeza și îndruma viața obștească pe o cale salvatoare în viitor, a cerut cu cel mai creștinesc gând potolirea patimilor și înlăturarea certurilor dintre fiii acestei țări, căci este sfânt și adevărat că fără bună înțelegere între frați și armonică conlucrare între fiii unei țări nu se poate înfăptui o propășire mai simțită a țării...

« M. S Regele, văzând în luptele politice din trecut, cauza turburărilor și frământărilor care au stingherit și împiedecat o bună cârmuire, a hotărît, în înalta Lui înțelepciune și dragoste de țară să ne dea o nouă așezare constituțională »...

Aceiași motivare se află și în articolele d-lui profesor N. Iorga, publicate în « Neamul Românesc » care a avut un rol de seamă la redactarea așezământului constituțional în calitatea d-sale de ministru de Stat.

Regele Carol I în scrisoarea sa publicată în Allgemeine Augsburger Zeitung din 27 Ianuarie 1870, prevăzuse *toate* slăbiciunile și scăderile ce vor rezulta pentru societatea românească din cauza așezământului politic din 1866.

ASPECTUL FORMAL AL NOUEI CONSTITUȚIUNI

Constituțiunea din 1938 se deosebește considerabil de Constituțiunea din 1866 și 1923, atât din punct de vedere al formei cât și din punctul de vedere al conținutului.

Ca formă constituțiunile din 1866 și 1923 au numai aparența de pact [2]), căci după cum am arătat, parlamentele care le-au votat nu aveau investitura legală, așa că ele nu au fost validate decât ca manifestări de voință ale Suveranului [1]), ca niște statute.

Constituțiunea din 1938 este un Statut, adică o manifestare de voință a Monarhului, care a fost supus spre învoire, spre adeziune, poporului în ziua de 24 Februarie 1938 și acesta, prin 4.297.581 glasuri pentru și 5.483 contra, și-a manifestat voința în mod categoric, dându-și astfel adeziunea pentru noua așezare politică.

Referendumul popular este socotit ca cel mai bun mijloc de a cunoaște adevărata opiniune a poporului asupra unui act de mare însemnătate.

De aceea el este așa de mult răspândit în toate țările democratice ca Elveția, Statele-Unite, etc.

Constituțiunea din 27 Februarie 1938 apare ca un act perfect din punct de vedere al formei și al legalității. In adevăr, ea întrunește manifestarea de voință a Regelui, cu contrasemnarea întregului Consiliu de Miniștri, aprobarea populară, actul de promulgare și publicarea în Monitorul Oficial.

Constituțiunea din 1938 are 100 articole față de 138 ale constituțiunii precedente.

Ordinea juridică dintr'o țară cu constituție rigidă ar trebui să cuprindă:

a) normele constituționale, simple formulări de principii necesare pentru organizarea Statului, cu indicarea organelor esențiale, a regimului juridic și garanția libertăților civile;

b) legile fundamentale (art. 76) votate cu majoritate calificată ($^2/_3$ sau $^3/_4$ din membrii Adunărilor) prin care se organizează marile organe ale Statului: legea electorală, legea administrativă, legea de organizare judecătorească, etc.

c) legile ordinare;

d) regulamentele.

Constituțiunea din 1938 este împărțită ca și Constituțiunea din 1923 în 8 titluri cu aceleași titulaturi ca în constituția anterioară, în afară de titlul II intitulat: « Despre datoriile și drepturile Românilor », în loc de numai Despre drepturile Românilor.

Noua Constituțiune menține o parte din principiile celei vechi, modifică o altă parte și adaogă un număr de principii noui, care influențează, în mod considerabil, sensul și conținutul chiar al dispozițiunilor menținute.

PRINCIPIILE NOUEI CONSTITUȚIUNI

Dacă examinăm fondul Constituțiunii din 27 Februarie 1938, constatăm că din punct de vedere politic, constitue un mare progres, apropiindu-se de realitate și neurmărind abstracțiuni asemănătoare constituțiunilor precedente. Astfel, noua Constituțiune admite: *a) regimul reprezentativ simplu*, un regim de autoritate, în care executorul capătă preponderanța necesară conducerii, înlocuind regimul parlamentar existent de până atunci. Din eroare de redactare însă s'au menținut texte cari nu corespund noului sistem. Urmărind ideia întăririi puterii executivului, trebuie să organizeze temeinic

[1]) D-l prof. Nicolae Iorga în « *Neamul Românesc* » No. 50 din 5 Martie 1938, arată că au fost însărcinați cu redactarea acestui text d. prof. Istrate Micescu și mai mulți oameni politici cu experiență.

[2]) Vezi pag. 173—174.

[1]) Vezi pag. 191.

MAJESTATEA SA REGELE CAROL II

puterea regulamentară, nu numai cu atribuțiunea complimentară de a executa legea (art. 46, al. 6), dar și cu atribuțiuni autonome în materie de organizare de servicii și de poliție; *b) înlătură monopolul* de guvernare al partidelor politice, bazate pe interese egoiste materiale, punând la baza Statului munca, organizând corpul electoral pe bază de muncă intelectuală și manuală și dând o largă reprezentare corporațiunilor; *c) stabilește primatul etnic românesc; d)* introduce o *concepție solidaristă* în locul individualismului din constituțiunile anterioare. Ea menține o parte din principiile vechei constitututiuni. Astfel:

a) Principiul suveranității naționale;
b) Principiul guvernărei reprezentative;
c) Principiul separațiunei puterilor;
d) Monarhie ereditară;
e) Inviolabilitatea monarhului;
f) Responsabilitatea ministerială;
g) Rigiditatea constituțională;
h) Supremația Constituției, cu controlul constituționalității legilor (art. 7);
i) Inamovibilitatea magistraturei (art. 76);
j) Contenciosul administrativ;
k) Controlul legalității actelor jurisdicționale;
l) Examinarea prealabilă a legilor și regulamentelor generale, din punctul de vedere al tehnicei legislative;
m) Garanția libertăților.

Constituțiunea din 1938 schimbă principiile fundamentale ale Statului, proclamând.

a) că Regele este Capul Statului și în această calitate El este organul prin care Națiunea, titulara Suveranității, își manifestează toate puterile [1]). Astfel el exercita puterea legislativă *prin* Reprezentațiunea națională, iar puterea executivă prin guvern (art. 31).

S'ar părea însă că în art. 31 ar fi vorba de o eroare de redacție, de o inadvertență.

S'ar fi întrebuințat prepoziția *prin* în loc de *și de*, adică art. 31 ar avea redactarea:

Puterea legislativă se exercită de Rege *și de* Reprezentațiunea națională.

Regele, care era o putere activă în vechea constituțiune, colaborând cu miniștrii săi în opera de guvernare, dobândește un rol preponderant întru cât miniștrii, ne mai având baza parlamentară, ca reprezentanți ai majorităților, devin simpli secretari ai Regelui, cum sunt miniștrii Președintelui Statelor Unite, revocabili *ad nutum*, responsabili politicește numai față de Rege.

b) înlocuirea *regimului parlamentar*, existent sub imperiul constituțiunilor anterioare, în care miniștrii sunt reprezentanții majorităților parlamentare de a căror încredere se bucură și fiind răspunzători față de ele, prin *regimul reprezentativ simplu*, în care miniștrii sunt recrutați de Rege, fără să țină seamă de încrederea parlamentului, ei neavând nici o răspundere politică față de parlament.

c) Organizarea *Regenței* ca organ unipersonal, înlocuind astfel instituțiunea regenței pluripersonale creată prin constituțiunile anterioare. Potrivit art. 40 din noua Constituțiune, Regența are un regent și 2 supleanți.

Și adaogă ca principii noui:

1. Primatul etnic românesc;
2. Primatul puterii executive;
3. Recunoașterea dreptului de legiferare pe cale de decrete-legi în intervalul dintre sesiuni, însă cu obligațiunea de ratificare din partea legislativului (art. 46, alin. 7). Până la convocarea Adunărilor legiuitoare, decretele legi nu au nevoe de ratificare (art. 98 pen. aliniat).
4. Compunerea corpului electoral pe baze profesionale și corporative;
5. Menținerea și întărirea atribuțiunilor Consiliului Legislativ, organ de tehnică legislativă, care s'ar părea, după ultimul aliniat al art. 72, (deși textul art. 31 s'ar opune) că devine organ de colaborare și deciziune la opera legislativă.
6. Anumite incompatibilități pentru membrii Adunărilor legislative. Astfel ei nu pot face parte din consiliile de administrație ale societăților care au contracte cu Statul, județele sau comunele. Era un adevărat scandal aspectul consiliilor de administrație dela marile societăți care, cu scop de a avea avantagii, puneau în consilii oameni politici influenți, care își vindeau astfel influența lor — un adevărat trafic de influență.
7. Urmărindu-se prin Constituțiune stârpirea imoralității în funcțiunile publice, se declară delapidarea de bani publici ca o crimă (art. 8;).
8. Se desființează dispozițiunea din art. 16 din vechea constituție, stabilindu-se prin art. 15 că pedeapsa cu moarte se va putea înființa prin jurnal al consiliului de miniștri pentru anumite infracțiuni arătate în textul constituțional.
9. Se vorbește și despre datoriile Românilor, nu numai de drepturile lor.

CONSIDERAȚIUNI ASUPRA NOUEI CONSTITUȚII

Vom examina câte-va din punctele principale enunțate mai sus

1. Prin noua Constituțiune se determină și se fixează Statul în cadrul *comunității naționale românești*. comunității naționale românești. Statul trebue să prezinte în gradul cel mai înalt sentimentul național român, căci «*națiunea română este aceia care prin jertfele și credința sa a creat Statul nostru național*».

Pentru prima dată Constituțiunea proclamă primatul rasei, al originei etnice românești. Găsim această proclamare în art. 27 alin I: «*Numai cetățenii români* sunt admisibili în funcțiunile și demnitățile publice civile și militare, ținându-se seama de caracterul majoritar și creator de Stat al Națiunii române». Textul

[1]) Am arătat în *Tratatul de drept administrativ*, vol. II, [illegible], pag. 149, greșala făcută de constituantul din 1923, [illegible]ci când reproduce textul jurământului Regelui (art. [illegible]) astfel cum fusese stabilit în art. 80 din Constituția [illegible] 1866, căci situațiunea juridică internațională a Ro[illegible] era diferită în 1923 de aceea din 1866. Consti[illegible]ul din 1938 prin inadvertență a reprodus în art. 39 [illegible] vechei constituțiuni. Cred că ar fi trebuit ca textul [illegible]ântului să cuprindă și formula «*prin Grația lui* [illegible]*zeu și voința națională*» care stă la baza regalității [illegible].

I. P. S. S. PATRIARHUL DR. MIRON CRISTEA, PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINIȘTRI, RAPORTÂND SUVERANULUI REZULTATUL PLEBISCITULUI PENTRU SCHIMBAREA CONSTITUȚIUNII (27 FEBRUARIE 1938)

nu distinge între Românii de origină și cei naturalizați, dar deosebirea reese evident din text, care adaogă « ținându-se în seamă de caracterul majoritar și creator de Stat al Națiunii române ». Ea rezultă și din aliniatul ultim al acestui articol care spune: « *Numai Românii și cei* naturalizați Români pot dobândi și deține imobile rurale în România », deosebind pe Români de origine de cei naturalizați.

Primatul etnic îl găsim proclamat și în art. 67: « Nu poate fi ministru decât cel care este român de cel puțin 3 generații ». Dar tocmai prin acest adaos se admite că și cei deveniți români, prin naturalizarea ascendenților lor în a 3-a generație, pot fi miniștri.

Constituțiunile din 1866 și 1923 admiteau noțiunea de națiune astfel cum a fost formulată de Jean Jacques Rousseau și în special de Renan: ca o idee activă la care participă toți acei cari au conștiința că îi aparțin. Renan spune că națiunea este un principiu spiritual. Omul nu este sclavul nici al rasei, nici al limbii, nici al religiei: o mare grupare de oameni cu mintea întreagă și cu inima caldă, care creează o conștiință morală. Iată ce numim națiune!

Noi credem că ideea de *națiune* în sistemul nouei Constituțiuni trebue completată cu aceia de *origine etnică*, căci numai așa se ține seama de caracterul majoritar și creator de Stat al națiunii române.

Tot în aceste ordine de idei trebue să menționăm și art. 3: « Teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de seminție străină », unde constituantul, înlocuind termenul ginte prin acela de seminție, a voit să apară mai plastic noțiunea fiziologică a originei, el a înțeles să oprească îngrămădirea în *mase compacte a unor populațiuni de origine străină*, pe un anumit teritoriu, căci el nu s'a gândit de sigur la colonizări propriu zise, întru cât țara este suficient populată.

Prin asemenea îngrămădiri, adevărate colonizări, însăși structura națională poate să fie periclitată. Astăzi îngrămădirile masive de străini inasimilabili, în multe din regiunile țării, constituesc o problemă de o gravitate excepțională.

Această situațiune, creiată sub imperiul constituțiunilor din 1866 și 1923, va fi schimbată, de sigur, sub imperiul nouei constituțiuni.

Ar fi o mare operă românească, să se aducă Români macedoneni și să se instaleze în toate orașele și târgurile noastre înstrăinate.

Macedonenii ca și Oltenii constituesc elemente de mare valoare pentru neamul nostru. Pricepuți, harnici, patrioți, stăruitori, dotați cu un remarcabil spirit comercial, Macedonenii și Oltenii ar putea, cu un mic sprijin din partea Statului, să alcătuiască elementul burghez, care ne lipsește, înlăturând astfel negustorii străini, cari dau înfățișare așa de puțin românească multor târguri și orașe.

Colonizarea ce s'a făcut cu Macedonenii în Dobrogea nu a fost tocmai reușită pentrucă ei nu sunt prea buni plugari, ei sunt comercianți. Și tocmai de

Ministru Secretar de Stat şi ad-interim la Departamentul Afacerilor Străine,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Industriei şi Comerţului,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Muncii,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii, Domeniului şi Cooperaţiei,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Educaţiei Naţionale şi ad-interim la Culte şi Arte,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Finanţelor şi ad-interim la Departamentul Justiţiei,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Internelor,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Apărării Naţionale şi ad-interim la Aer şi Marină,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Lucrărilor Publice şi al Comunicaţiilor,

Nr. 458 din 27 Februarie 1938.

SIRE,

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 901 din 20 Februarie 1938, Poporul Român a fost chemat să se rostească asupra primirei Constituţiunei menite să aşeze temelii mai solide şi mai drepte Statului nostru şi să îndrumeze viaţa obştească pe o cale mai sigură, mai liberă şi mai sănătoasă.

Urmându-se procedura prevăzută pentru plebiscit, Poporul Român, în ziua de 24 Februarie 1938, a dat învoirea sa noului aşezământ pe care Majestatea Voastră în nesfârşita Sa dragoste de ţară l-a dat României pe veci întregite.

Comisiunea instituită prin Inalt Decret Regal pentru totalizarea plebiscitului, depunându-ne procesul-verbal ce a încheiat, din care reiese că 4.297.581 de glasuri au fost pentru primirea Constituţiunei şi numai 5.483 au fost împotrivă.

In calitate de Preşedinte al Consiliului de Miniştri, în numele întregului Guvern, supun promulgării Majestăţii Voastre noua Constituţiune.

Suntem cu cel mai profund respect

SIRE,

Ai Majestăţii Voastre

Prea plecaţi şi prea supuşi servitori.

Preşedintele Consiliului de Miniştri,

Miniştri Secretari de Stat,

CONSTITUŢIUNEA ROMÂNIEI

TITLUL I

DESPRE TERITORIUL ROMÂNIEI

Art. 1. — Regatul României este un Stat Naţional, unitar şi indivizibil.

Art. 2 — Teritoriul României este inalienabil.

Art. 3. — Teritoriul României nu se poate coloniza cu populaţiuni de seminţie străină.

TITLUL II

DESPRE DATORIILE ŞI DREPTURILE ROMÂNILOR

CAPITOLUL I

Despre datoriile Românilor

Art. 4. — Toţi Românii, fără deosebire de origine etnică şi credinţă religioasă, sunt datori: a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului lor în viaţă, a se jertfi pentru apărarea integrităţii, independenţei şi demnităţii ei; a contribui prin munca lor la înălţarea ei morală şi propăşirea ei economică; a îndeplini cu credinţă sarcinile obşteşti ce li se impun prin legi şi a contribui de bună voie la împlinirea sarcinilor publice, fără de care fiinţa Statului nu poate vieţui.

Art. 5. — Toţi cetăţenii români, fără deosebire de origine etnică şi credinţă religioasă, sunt egali înaintea legii, datorându-i respect şi supunere.

Nimeni nu se poate socoti deslegat de îndatoririle sale civile ori militare, publice şi particulare, pe temeiul credinţei sale religioase sau de orice alt fel.

Art. 6. — Nu se admite în Statul Român nici o deosebire de clasă socială. Privilegiile în aşezarea dărilor sunt oprite. Micşorările şi măririle de impozite nu pot fi decât generale şi statornicite prin legi.

Art. 7. — Nu este îngăduit nici unui Român a propovădui prin viu graiu sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului, împărţirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă.

Art. 8. — Este oprit preoţilor, de orice rit şi credinţă religioasă, a pune autoritatea lor spirituală în slujba propagandei politice, atât în locaşurile destinate cultului şi funcţiunilor oficiale, cât şi în afară de ele.

Propaganda politică, în locaşurile destinate cultului, ori cu prilejul manifestaţiunilor religioase, nu este îngăduită nimănui.

Orice asociaţiune politică pe temeiuri ori pretexte religioase este oprită.

In afară de persoanele, de condiţiunile şi de formele prevăzute în legi, nimeni nu poate lua ori presta jurăminte de credinţă.

Art. 9. — Românul care, fără prealabilă autorizaţie a Guvernului, va intra în orice serviciu al unui Stat străin, sau se va alătura pe lângă o corporaţie militară străină, pierde de plin drept cetăţenia română.

Supunerea, pentru oricât timp şi din orice fapt ar rezulta ea, la vreo protecţie străină, trage după sine pierderea de plin drept a cetăţeniei române.

Naţionalitatea română pierdută în condiţiunile aici arătate nu se poate redobândi decât prin naturalizare.

CAPITOLUL II

Despre drepturile Românilor

Art. 10. — Românii se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea muncii, de libertatea învăţământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociaţie şi de toate libertăţile din care decurg drepturi, în condiţiunile statornicite prin legi.

Art. 11. — Naţionalitatea română se dobândeşte prin căsătorie, prin filiaţiune, prin recunoaştere şi prin naturalizare. Naturalizarea se acordă prin lege în mod individual; ea nu are efect retroactiv. Soţia profită de naturalizarea soţului şi copiii minori de aceea a părinţilor.

Art. 12. — Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit sau percheziţionat, decât în cazurile şi după formele stabilite de lege.

Nimeni nu poate fi deţinut sau arestat decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat şi comunicat în momentul arestării, sau cel mai târziu în 24 ore după arestare.

In caz de vină vădită ori de urgenţă, deţinerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite şi comunica în 24 ore, conform alineatului precedent.

Art. 13. — Nimeni nu poate fi sustras, în contra voinţei sale, dela judecătorii pe care li dă legea.

Art. 14. — Domiciliul este inviolabil.

Nici o vizitare a domiciliului nu se poate face decât de autorităţile competente în cazurile şi potrivit formelor stabilite de lege.

Art. 15. — Pedeapsa cu moartea se aplică în timp de răsboiu potrivit codului de justiţie militară.

Consiliul de Miniştri va putea decide aplicarea dispoziţiunilor din alineatul precedent şi în timp de pace, pentru atentate contra Suveranului, Membrilor Familiei Regale, Şefilor Statelor străine şi demnitarilor Statului din mobile în legătură cu exerciţiul funcţiunilor ce le sunt încredinţate, precum şi în cazurile de tâlhărie cu omor şi asasinat politic.

Art. 16. — Proprietatea de orice natură, precum şi creanţele atât asupra particularilor cât şi asupra Statului, sunt inviolabile şi garantate ca atare.

Oricine poate dispune liber de bunurile ce sunt ale lui, după normele prevăzute în legi.

Bunurile care fac parte din domeniul public sunt administrate şi nu pot fi înstrăinate decât după regulile şi cu formele stabilite prin lege. Nici o lege nu poate înfiinţa pedeapsa confiscării averilor, afară de cazurile de înaltă trădare şi delapidare de bani publici.

Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică şi după o dreaptă şi prealabilă despăgubire stabilită de justiţie conform legilor. Prin cauză de utilitate publică nu se poate înţelege decât aceea care este de natură a folosi în acelaşi timp tuturor şi fiecăruia în mod actual ori eventual.

In afară de cazurile de utilitate publică pentru apărarea naţională, pentru lucrările de interes militar, sanitar, cultural, pentru căi de comunicaţii terestre, nautice ori aeriene, pentru pieţe şi lucrări publice prevăzute în legile

actuale, nici un alt caz nu se poate stabili decât prin legi votate de ambele Adunări cu majoritate de două treimi.

Art. 17. — Zăcămintele miniere precum şi bogăţiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea Statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcţii şi depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de Stat pe baza legilor anterioare. O lege a minelor va determina normele şi condiţiunile de punere în valoare a acestor bunuri, va fixa drepturile proprietarului care vor fi de cel puţin 50% din redevenţa şi din preţul la hectar al concesiunii şi va arăta, totodată, putinţa şi măsura în care aceştia vor participa la exploatarea acestor bogăţii.

Drepturile câştigate în favoarea Statului pe baza actelor de concesiune încheiate până în prezent se respectă.

Art. 18. — Drumurile mari şi mici, uliţele care sunt în sarcina Statului, Judeţelor, Municipiilor şi Comunelor, fluviile şi râurile navigabile sau plutitoare, ţărmurile, adăugirile către mal şi locurile de unde s'a retras apa mării, porturile naturale sau artificiale, malurile unde trag vasele, spaţiul atmosferic, apele producătoare de forţe motrice de folos obştesc şi în deobşte toate bunurile care nu sunt proprietate particulară, sunt considerate ca dependinte ale domeniului public.

Art. 19. — Libertatea conştiinţei este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate şi protecţiune, întrucât exerciţiul lor nu aduce atingere ordinei publice, bunelor moravuri şi Siguranţei Statului.

Biserica ortodoxă creştină şi cea greco-catolică sunt biserici româneşti. Religia creştină ortodoxă fiind religia marei majorităţi a Românilor, biserica ortodoxă este biserica dominantă în Statul Român, iar cea greco-catolică are întâietate faţă de celelalte culte.

Biserica ortodoxă română este şi rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-şi însă unitatea, în privinţa dogmelor, cu biserica ecumenică a Răsăritului.

Chestiunile spirituale şi canonice ale bisericii ortodoxe române ţin de o singură autoritate sinodală centrală.

Raporturile dintre diferitele culte şi Stat sunt de domeniul legilor speciale.

Art. 20. — Actele stării civile sunt de atribuţia legii civile.

Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă totdeauna binecuvântarea religioasă, care este obligatorie pentru toţi membrii cultelor.

Art. 21. — Invăţământul este liber în condiţiunile stabilite prin legi speciale şi întru cât nu va fi contrar bunelor moravuri, ordinei publice şi intereselor de Stat.

Invăţământul primar este obligator. In şcolile Statului acest învăţământ va fi gratuit.

Art. 22. — Constituţia garantează fiecăruia, în limitele şi condiţiunile legii, libertatea de a comunica şi publica ideile şi opiniunile sale, prin graiu, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin orice alte mijloace.

Art. 23. — Secretul scrisorilor, telegramelor şi convorbirilor telefonice este inviolabil. Se exceptează cazurile în care justiţia e datoare să se informeze conform legii.

Art. 24. — Cetăţenii români au dreptul a se aduna paşnici şi fără arme pentru a trata tot felul de chestiuni, conformându-se legilor care reglează exerciţiul acestui drept.

Intrunirile, procesiunile şi manifestaţiile pe căile publice ori în aer liber, sunt supuse legilor şi orânduirilor poliţieneşti.

Art. 25. — Oricine are dreptul a se adresa prin petiţiuni, subscrise de una sau mai multe persoane, la autorităţile publice, însă numai în numele celor subscrişi.

Autorităţile constituite au singure dreptul să adreseze petiţiuni în nume colectiv.

Art. 26. — Cetăţenii români au dreptul a se asocia, conformându-se legilor.

Dreptul de liberă asociaţiune nu implică dreptul de a crea persoane juridice. Condiţiunile în care se acordă personalitatea juridică se stabilesc prin lege.

Art. 27. — Numai cetăţenii români sunt admisibili în funcţiunile şi demnităţile publice, civile şi militare, ţinându-se seamă de caracterul majoritar şi creator de Stat al Naţiunii Române.

Supuşii străini nu pot ocupa atari funcţiuni, decât în cazurile statornicite prin legi.

Străinii aflători pe pământul României se bucură de protecţiunea dată de legi persoanelor şi averilor în genere.

Numai Românii şi cei naturalizaţi români pot dobândi cu orice titlu şi deţine imobile rurale în România. Străinii vor avea drept numai la valoarea acestor imobile.

Art. 28. — Decoraţiunile străine se vor purta de Români numai cu autorizarea Regelui.

Insignele, emblemele, medaliile, precum şi uniformele de orice fel, nu pot fi create, nici atribuite, nici purtate fără legiuită încuviinţare.

TITLUL III

DESPRE PUTERILE STATULUI

Art. 29. — Toate puterile Statului emană dela Naţiunea Română.

Ele însă nu se pot exercita decât prin delegaţiune şi numai după principiile şi regulile aşezate în Constituţia de faţă.

Art. 30. — Regele este Capul Statului.

Art. 31. — Puterea legislativă se exercită de Rege prin Reprezentaţiunea Naţională care se împarte în două Adunări: Senatul şi Adunarea Deputaţilor.

Regele sancţionează şi promulgă legile.

Inainte de a i se da sancţiunea regală, legea nu e valabilă.

Regele poate refuza sancţiunea.

Nici o lege nu poate fi supusă sancţiunii regale, decât după ce va fi fost discutată şi votată de majoritatea ambelor Adunări.

Promulgarea legilor votate de ambele Adunări se va face prin îngrijirea Ministrului de Justiţie care este şi păstrătorul Marelui Sigiliu al Statului.

Iniţiativa legilor este dată Regelui. Fiecare din cele două Adunări pot propune din iniţiativă proprie numai legi în interesul obştesc al Statului.

Interpretaţiunea legilor cu drept de autoritate se face numai de puterea legiuitoare.

Nici o lege, nici un regulament de administraţiune generală sau comunală nu pot fi îndatoritoare decât după ce se publică în chipul hotărît prin ele.

Art. 32. — Puterea executivă este încredinţată Regelui, care o exercită prin Guvernul Său în modul stabilit prin Constituţie.

Art. 33. — Puterea judecătorească se exercită de organele ei.

Hotărîrile judecătoreşti se pronunţă în virtutea legii. Ele se execută în numele Regelui.

CAPITOLUL I

Despre Rege

Art. 34. — Puterile constituţionale ale Regelui sunt ereditare în linie coborîtoare directă şi legitimă a Majestăţii Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură şi cu excluziunea perpetuă a femeilor şi coborîtorilor lor.

Coborîtorii Majestăţii Sale vor fi crescuţi în religiunea ortodoxă a Răsăritului.

Art. 35. — In lipsă de coborîtori în linie bărbătească ai Majestăţii Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre fraţii Săi, sau coborîtorilor acestora, după regulile statornicite în articolul precedent.

Dacă nici unul din fraţii sau coborîtorii lor nu s'ar găsi în viaţă, sau ar declara mai dinainte că nu primesc Tronul, atunci Regele va putea indica succesorul Său dintr'o dinastie suverană din Europa occidentală, cu primirea Reprezentaţiunii Naţionale dată în forma prescrisă de art. 36.

Dacă nici una nici alta nu va avea loc, Tronul este vacant.

Art. 36. — In caz de vacanţă a Tronului, ambele Adunări se întrunesc de îndată într'o singură Adunare chiar fără convocare şi, cel mai târziu până în opt zile dela întrunirea lor, aleg un Rege dintr'o dinastie suverană din Europa occidentală.

Prezenţa a trei pătrimi din membrii cari compun fiecare din ambele Adunări şi majoritatea de două treimi a membrilor prezenţi sunt necesare pentru a se putea purcede la această alegere. In caz când Adunarea nu se va fi făcut în termenul mai sus descris, atunci în a noua zi la amiază Adunările întrunite vor păşi la alegere, oricare ar fi numărul membrilor prezenţi şi cu majoritatea absolută a voturilor.

Dacă Adunările s'ar afla disolvate în momentul vacanţei Tronului, se va urma după modul prescris la articolul următor.

In timpul vacanţei Tronului, Adunările întrunite vor numi o Locotenenţă Regală compusă din trei persoane, care va exercita puterile Regale până la suirea Regelui pe Tron.

In toate cazurile mai sus arătate votul va fi secret.

Art. 37. — La moartea Regelui Adunările se întrunesc chiar fără convocare, cel mai târziu zece zile după declararea morţii.

Dacă din întâmplare ele au fost disolvate mai dinainte şi convocarea lor a fost hotărîtă în actul de disolvare, pentru o epocă în urma celor zece zile, atunci Adunările cele vechi se adună până la întrunirea acelora care au a le înlocui.

Art. 38. — Dela data morţii Regelui şi până la depunerea Jurământului succesorului Său la Tron, puterile constituţionale ale Regelui sunt exercitate în numele Naţiunii Române de Miniştrii întruniţi în consiliu şi sub a lor responsabilitate.

Art. 39. — Regele este major la vârsta de 18 ani împliniţi.

La suirea Sa pe Tron El va depune mai întâi în sânul Adunărilor întrunite următorul Jurământ: « Jur a păzi Constituţia şi legile Naţiunii Române, a menţine drepturile ei naţionale şi integritatea teritoriului ».

Art. 40. — Regele poate numi un Regent şi doi Supleanţi cari, după moartea Lui, să exercite puterile Regale în timpul minorităţii succesorului Său.

Această numire se face cu primirea Reprezentaţiunii Naţionale, dată în forma prescrisă de art. 36 din Constituţia de faţă.

Regentul va exercita totodată şi tutela Regelui minor.

Dacă la moartea Regelui, Regentul nu s'ar găsi numit şi succesorul Tronului ar fi minor, ambele Adunări întrunite vor numi pe Regent şi pe cei doi Supleanţi, procedând după formele prescrise de art. 36 din Constituţia de faţă.

Regentul şi supleanţii Săi nu intră în funcţiune decât după ce vor fi depus înaintea ambelor Adunări întrunite, jurământul prescris de art. 39 din Constituţia de faţă.

In caz de deces al Regentului, Supleantul cel mai în vârstă îi va lua de drept locul, procedându-se conform celor stabilite la alineatul precedent pentru alegerea unui nou Supleant.

Art. 41. — Dacă Regele se află în imposibilitate de a domni, Principele Moştenitor major, singur, ia de drept Regenţa. In cazul în care Principele Moştenitor ar fi minor, Consiliul de Miniştri, după ce s'a constatat legalmente imposibilitatea de a domni, convoacă îndată Adunările Legiuitoare reunite pentru a decide.

Art. 42. — Nici o modificare nu se poate face Constituţiei în timpul Regenţei.

Art. 43. — Regele nu va putea fi totodată şi Şeful unui alt Stat fără consimţământul Adunărilor.

Nici una din Adunări nu poate delibera asupra acestui obiect, dacă nu vor fi prezenţi cel puţin două treimi din membrii cari le compun şi hotărîrea nu se poate lua decât cu două treimi din voturile membrilor de faţă.

Art. 44. — Persoana Regelui este inviolabilă. Miniştrii Lui sunt răspunzători.

Actele de Stat ale Regelui vor fi contrasemnate de un Ministru care, prin aceasta însăşi, devine răspunzător de ele.

Se exceptează numirea Primului Ministru care nu va fi contrasemnată.

Art. 45 — Regele convoacă Adunările Legiuitoare cel puţin odată pe an, deschizând sesiunea prin mesaj, la care Adunările prezintă răspunsul lor.

Regele pronunţă închiderea sesiunii.

El are dreptul de a disolva ambele Adunări de odată sau numai una din ele. Actul de disolvare trebue să conţină convocarea alegătorilor şi a noilor Adunări.

Regele poate amâna Adunările. Ele se întrunesc de plin drept la împlinirea unui an dela data amânării, dacă între timp nu au mai fost convocate.

Art. 46. — Regele numeşte şi revoacă pe Miniştrii Săi.

El are dreptul de a ierta sau micşora pedepsele în materii criminale, afară de ceea ce se statorniceşte în privinţa Miniştrilor.

El nu poate suspenda cursul urmăririi sau judecăţii, nici a interveni prin nici un mod în administrarea justiţiei.

El numeşte sau confirmă în funcţiunile publice potrivit legilor.

El nu poate crea o nouă funcţiune fără o lege specială.

El face regulamentele necesare pentru executarea legilor, fără să poată modifica legile şi scuti pe cineva de executarea lor.

El poate, în timpul când Adunările Legiuitoare sunt disolvate şi în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice privinţă Decrete cu putere de lege, care urmează a fi supuse Adunărilor spre ratificare la cea mai apropiată a lor sesiune.

El este Capul Oştirii.

El are dreptul de a declara războiul şi de a încheia pacea.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El conferă decoraţiunile române.

El acreditează Ambasadorii şi Miniştrii Plenipotenţiari pe lângă Şefii Statelor Străine.

El are dreptul de a bate monetă, conform unei legi speciale.

El încheie, cu Statele Străine, tratatele politice şi militare. Convenţiunile necesare pentru comerţ, navigaţiune şi altele asemenea de El încheiate, pentru a avea putere de lege în interior trebue să fie însă supuse Adunărilor Legiuitoare şi aprobate de ele.

Art. 47. — Lista civilă se hotărăşte prin lege.

CAPITOLUL II

Despre Reprezentarea Naţională

Art. 48. — Membrii Adunărilor Legiuitoare reprezintă Naţiunea şi nu-şi exercită mandatul decât după depunerea legiuitului jurământ.

Art. 49. — Fiecare Adunare determină prin regulamentul său modul după care se constitue şi îşi exercită atribuţiunile.

Art. 50. — Validarea alegerilor pentru ambele Adunări şi verificarea titlurilor membrilor aparţinând fiecăreia din ele, se face de Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie, înainte de data fixată pentru întrunirea Adunărilor.

Art. 51. — Nimeni nu poate fi totodată membru al uneia şi al celeilalte Adunări.

Art. 52. — Deputaţii şi Senatorii, numiţi de puterea executivă într'o funcţiune salariată pe care o primesc, pierd de plin drept mandatul lor de reprezentanţi ai Naţiunii.

Această dispoziţiune nu se aplică Miniştrilor şi Subsecretarilor de Stat.

Art. 53. — Membrii Adunărilor Legiuitoare nu pot apăra interese particulare Statului; ei nu pot face parte din Consiliile de administraţie ale întreprinderilor care au contractat cu Statul, Judeţele sau Comunele.

Art. 54. — Orice hotărîre se ia cu majoritate absolută a voturilor afară de cazurile statornicite în altfel prin Constituţie.

In caz de paritate a voturilor, propunerea în deliberare este respinsă.

Adunările ţin şedinţe cu jumătate plus unul din numărul membrilor înscrişi în apelul nominal.

Art. 55. — Fiecare membru al Adunărilor are dreptul a adresa Miniştrilor întrebări la care aceştia sunt obligaţi a răspunde în termenul prevăzut de regulament.

Art. 56. — Nici unul din membrii uneia sau celeilalte Adunări nu poate fi urmărit pentru opiniunile şi voturile de el emise în cursul exerciţiului mandatului.

Art. 57. — Nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări nu poate, în timpul sesiunii, să fie urmărit sau arestat pentru vine penale, decât cu autorizarea Adunării din care face parte, afară de cazul de flagrant delict.

Detențiunea sau urmărirea vreunuia din membrii Adunărilor este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă Adunarea o cere.

Art. 58. — Fiecare din Adunări deliberează și hotărăște separat, afară de cazurile anume arătate în Constituția de față.

Art. 59. — Poliția Adunărilor se exercită de Președintele fiecăreia din ele care, singur, după încuviințarea Adunării, poate da ordine gărzii respective.

Art. 60. — Diurnele Deputaților și Senatorilor se stabilesc prin lege.

SECȚIUNEA I

Despre Adunarea Deputaților

Art. 61. — Adunarea Deputaților se compune din Deputați aleși de cetățenii români, cari au vârsta de 30 ani împliniți și practică efectiv o îndeletnicire intrând în vreuna din următoarele trei categorii:

1. Agricultura și munca manuală;
2. Comerțul și industria;
3. Ocupațiuni intelectuale.

Alegerea se face cu vot secret, obligator și exprimat prin scrutin uninominal, pe circumscripțiuni care să asigure reprezentarea felului de îndeletnicire a alegătorilor.

Legea electorală va fixa circumscripțiunile și va statornici după normele mai sus impuse, condițiunile cerute pentru a fi alegător, pentru bărbați și femei, incapacitățile, decăderile, incompatibilitățile, procedura votării și garanțiile libertății alegerilor precum și numărul deputaților.

Durata mandatului este de șase ani.

Art. 62. — Spre a fi eligibil în Adunarea Deputaților se cere:

a) A fi cetățean român;

b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice și a practica efectiv îndeletnicirea respectivă a uneia din cele trei categorii arătate în articolul precedent, pe ai cărei alegători urmează a-i reprezenta;

c) A avea vârsta de 30 ani împliniți;

d) A avea domiciliul în România.

Incapacitățile, decăderile temporare ori definitive și incompatibilitățile, se vor stabili prin legea electorală.

SECȚIUNEA II

Despre Senat

Art. 63. — Senatul se compune din Senatori numiți de Rege, din Senatori de drept și din Senatori aleși cu vot obligator, secret și exprimat prin scrutin uninominal de membrii corpurilor constituite în Stat, în numărul și condițiunile, pentru alegătorii și eligibilii, bărbați și femei, ce se vor stabili prin legea electorală.

Proporția Senatorilor numiți în raport cu cei aleși este de jumătate.

Art. 64. — Sunt de drept membri ai Senatului, în virtutea înaltei lor situațiuni în Stat și Biserică:

a) Moștenitorul Tronului dela vârsta de 18 ani împliniți;

b) Toți Principii Familiei Regale, majori;

c) Patriarhul și Mitropoliții Țării;

d) Episcopii eparhioți ai bisericilor ortodoxe române și greco-catolice, întru cât vor fi aleși conform legilor Țării;

e) Capii confesiunilor recunoscute de Stat, câte unul de fiecare confesiune, întru cât sunt aleși sau numiți confom legilor Țării și reprezintă un număr de peste 200.000 credincioși;

f) Actualii Senatori de drept recunoscuți până la data promulgării prezentei Constituții.

Mandatul Senatorilor de drept, enumărați la paragrafele *a—e* inclusiv, încetează odată cu calitatea sau demnitatea în virtutea căreia îl dețin.

Durata mandatelor Senatorilor numiți și aleși va fi de nouă ani. Mandatele Senatorilor aleși se reînoiesc din trei în trei ani dela data depunerii jurământului prevăzut de art. 48 din Constituție, în proporție de o treime.

Ultima treime neieșită la sorți pentru reînoire păstrează mandatele până la expirarea termenului de nouă ani.

Pentru mandatele ieșite la sorți se va proceda la noui alegeri conform legii electorale.

CAPITOLUL III

Despre Guvern și Miniștri

Art. 65. — Guvernul se compune din Miniștri și Subsecretari de Stat.

Miniștrii exercită puterea executivă în numele Regelui, în condițiunile stabilite de Constituție și pe a lor răspundere.

Miniștrii au răspundere politică numai față de Rege.

Art. 66. — Miniștrii întruniți alcătuesc Consiliul de Miniștri, care este prezidat de acel care a fost însărcinat de Rege cu formarea Guvernului și care poartă titlul de Președinte al Consiliului de Miniștri.

Departamentele Ministeriale și Subsecretariatele de Stat nu se pot înființa și desființa decât prin lege.

Art. 67. — Nu poate fi Ministru decât cel care este român de cel puțin trei generații. Se exceptează acei cari au fost Miniștri până acum.

Art. 68. — Membrii Familiei Regale nu pot fi Miniștri.

Art. 69. — Miniștrii și Subsecretarii de Stat care nu sunt Membri ai Adunărilor pot lua parte la desbaterea legilor dar nu pot vota; Adunările pot cere prezența Miniștrilor la deliberările lor. Desbaterile nu pot începe fără prezența unui Ministru.

Art. 70. — Regele și fiecare din Adunări poate cere urmărirea Miniștrilor și trimiterea lor în judecata Inaltei Curți de Casație și Justiție care, singură, în secțiuni unite, este în drept a-i judeca. In ceea ce privește exercițiul acțiunii civile a părții vătămate și în ceea ce privește crimele și delictele comise de ei afară de exercițiul funcțiunii lor, sunt supuși regulelor de drept comun.

Punerea sub urmărire a Miniștrilor de către Corpurile Legiuitoare se va rosti prin majoritate de două treimi a membrilor de față.

Instrucțiunea se va face de o comisie a Inaltei Curți de Casație și Justiție compusă din cinci membri trași la sorți în secțiuni unite. Această comisiune are și puterea de a califica faptele și de a decide sau nu urmărirea.

Acuzarea înaintea Inaltei Curți de Casație și Justiție se va susține de Ministerul Public.

Legea responsabilității Ministeriale determină cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile Miniștrilor.

Miniștrii de Justiție ieșiți din funcțiune nu pot exercita profesiunea de avocat timp de un an dela data ieșirii.

Miniștrii ieșiți din funcțiune nu pot face parte din consiliile de administrație ale întreprinderii cu care au încheiat contracte în cei trei ani următori.

Art. 71. — Orice parte vătămată în drepturile sale printr'un decret sau dispozițiune semnată de un Ministru, cu violarea unui text expres al Constituției ori legilor în vigoare, poate cere Statului despăgubiri bănești pentru paguba suferită, conform dreptului comun.

CAPITOLUL IV

Despre Consiliul Legislativ

Art. 72. — Consiliul Legislativ funcționează pe baza legii sale organice.

Consultarea Consiliului Legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, atât înainte cât și după amendarea lor în comisiuni, afară de cele care privesc creditele bugetare.

Nici un regulament pentru aplicarea legilor nu se poate face fără consultarea prealabilă a Consiliului Legislativ, afară de cazul prevăzut la alineatul următor pentru proiectele de legi.

Adunările Legiuitoare pot proceda la discutarea proiectelor de legi fără a mai aștepta aprobarea Consiliului Legislativ, dacă acesta nu-l dă în termenul fixat de legea sa organică.

CAPITOLUL V

DESPRE PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Art. 73. — Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decât în puterea unei legi.

Comisiuni și Tribunale extraordinare nu se pot crea, sub nici o numire și nici un cuvânt, în vederea unor anume procese, fie civile, fie penale, sau în vederea judecării unor anume persoane.

Juriul se desfiinţează.

Art. 74. — Pentru întreg Statul Român există o singură Curte de Casaţie şi Justiţie.

Art. 75. — Numai Curtea de Casaţie şi Justiţie în secţiuni unite are dreptul de a judeca constituţionalitatea legilor şi a declara *inaplicabile* pe acelea care sunt potrivnice Constituţiei. Judecata inconstituţionalităţii legilor se mărgineşte numai la cazul judecat.

Curtea de Casaţie şi Justiţie se va rosti asupra conflictelor de atribuţiuni.

Dreptul de recurs în casare este de ordin constituţional.

Art. 76. — Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr'o lege specială care va interveni cel mai târziu în termen de şease luni dela promulgarea prezentei Constituţii. In acest răstimp sancţiunile disciplinare se vor aplica prin Decret Regal.

Art. 77. — Justiţia militară se organizează prin lege.

Art. 78. — Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătoreşti, potrivit legii speciale.

Puterea judecătorească nu are cădere să judece actele de guvernământ precum şi actele de comandament cu caracter militar.

CAPITOLUL VI

DESPRE INSTITUŢIUNILE JUDEŢENE ŞI COMUNALE

Art. 79. — Instituţiunile administrative sunt statornicite prin legi.

TITLUL IV

DESPRE FINANŢE

Art. 80. — Nici un impozit de orice natură nu se poate stabili şi percepe decât pe baza unei legi.

Prin lege se pot crea impozite numai în folosul Statului, Judeţelor, Comunelor şi Instituţiunilor Publice îndeplinind un serviciu de Stat.

Art. 81. — Nu se pot înfiinţa monopoluri decât prin lege şi numai în folosul Statului, Judeţelor şi Comunelor.

Art. 82. — Fonduri de pensiuni sau gratificaţiuni în sarcina tezaurului public nu se pot înfiinţa decât în virtutea unei legi.

Art. 83. — In fiecare an Adunările Legiuitoare încheie socotelile şi votează bugetul fără a putea spori cheltuelile propuse.

Toate veniturile şi cheltuelile Statului trebuesc trecute în buget şi socoteli.

Dacă bugetul nu se votează în timp util, puterea executivă va face faţă necesităţilor serviciilor publice aplicând bugetul anului precedent, fără a putea merge cu acel buget mai mult de un an peste anul pentru care a fost votat.

Art. 84. — Controlul preventiv şi cel de gestiune al tuturor veniturilor şi cheltuelilor Statului se va exercita de Inalta Curte de Conturi, care va supune în fiecare an Adunărilor Legiuitoare un raport general asupra conturilor de gestiune ale bugetului trecut, semnalând neregulile ce ar fi săvârşite de Miniştri în aplicarea lui.

Regularea definitivă a socotelilor trebue să fie prezentată Adunărilor Legiuitoare cel mai târziu în termen de doi ani dela încheierea fiecărui exerciţiu.

Un corp superior de control va avea misiunea de a supraveghea şi examina legalitatea şi corectitudinea executării gestiunilor în toate serviciile publice.

Acest corp va funcţiona pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi va lucra după ordinele Şefului Guvernului.

Art. 85. — Toate fondurile provenite dela Case Speciale, de care Guvernul dispune sub diferite titluri, trebuiesc cuprinse în bugetul general al veniturilor Statului.

Art. 86. — Pentru toată România există o singură Curte de Conturi.

Art. 87. — Delapidarea de bani publici se califică crimă şi se pedepseşte ca atare.

TITLUL V

DESPRE OŞTIRE

Art. 88. — Toţi cetăţenii români sunt datori a face parte din unul din elementele oştirei, conform legilor.

Art. 89. — Gradele, decoraţiunile şi pensiunile militare nu pot fi retrase decât în virtutea unei sentinţe judecătoreşti.

Art. 90. — Contingentul oştirii se votează pentru fiecare an de Adunările Legiuitoare.

Art. 91. — Nici o trupă armată nu poate fi admisă în serviciul Statului şi nu poate intra sau trece pe teritoriul României decât în virtutea unei legi.

TITLUL VI

DISPOZIŢIUNI GENERALE

Art. 92. — Culorile drapelului României sunt: Albastru, Galben, Roşu, aşezate vertical.

Art. 93. — Reşedinţa Guvernului e în Capitala Ţării.

Art. 94. — Limba română este limba oficială a Statului.

Art. 95. — Nici un jurământ nu leagă şi nu poate fi impus decât în puterea unei legi, care hotărăşte şi formula lui.

Art. 96. — Constituţia de faţă nu poate fi suspendată nici în total, nici în parte.

In caz de pericol de Stat se poate institui starea de asediu generală sau parţială.

TITLUL VII

REVIZUIREA CONSTITUŢIEI

Art. 97. — Constituţia de faţă nu poate fi revizuită în total sau în parte decât din iniţiativa Regelui şi cu consultarea prealabilă a Corpurilor Legiuitoare care urmează a indica şi textele de revizuit.

Consultarea Adunărilor Legiuitoare se face prin mesaj Regal şi se exprimă cu majoritate de două treimi ale Adunărilor întrunite într'una singură sub preşedinţia Preşedintelui Senatului. Rezultatul consultaţiunii se aduce la cunoştinţa Regelui de preşedinţii celor două Adunări însoţiţi de o Comisiune specială.

Textele noui, urmând a înlocui pe cele revizuite, se votează cu majoritate de două treimi, de fiecare Adunare în parte.

TITLUL VIII

DISPOZIŢIUNI TRANZITORII ŞI FINALE

Art. 98. — Toate pământurile expropriate şi distribuite pe baza legii pentru reforma agrară a Vechiului Regat din 17 Iulie 1921; a legii pentru reforma agrară din Basarabia din 13 Martie 1920; a legii pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş din 13 Iunie 1921 şi a legii pentru reforma agrară din Bucovina din 30 Iulie 1921, sunt respectate ca drepturi câştigate şi vor fi cârmuite, pentru orice litigii relative la ele în prezent şi pe viitor, de acele legi.

Dispoziţiunile acestor legi introduse în art. 131 din Constituţia dela 1923 rămân cu caracter constituţional.

Toate drepturile politice dobândite în virtutea decretelor-legi ratificate prin art. 133 al Constituţiei din 1923, se respectă.

Toate codicele şi legile în vigoare se vor revizui în vederea unificării legislaţiei, punându-se în armonie cu principiile actualei Constituţii. Până atunci ele rămân în vigoare. Din ziua promulgării Constituţiei de faţă sunt desfiinţate acele dispoziţii din legi, decrete, regulamente şi orice alte acte care sunt contrarii celor înscrise în această Constituţie.

Se abrogă de asemenea din ziua promulgării prezentei Constituţii, Constituţia promulgată cu Decretul Regal Nr. 1.360 din 28 Martie 1923.

Juriul în materie criminală va mai funcţiona până la punerea Codului Penal Carol al II-lea şi al Procedurii Penale în acord cu principiul statornicit în art. 73 al Constituţiei de faţă.

Până la convocarea Adunărilor Legiuitoare toate decretele au putere de lege fără a mai fi nevoie de ratificarea lor.

Statutul Familiei Regale are caracter Constituţional şi nu se poate modifica decât cu procedura pentru revizuirea Constituţiei.

Art. 99. — Pentru alegerea Adunărilor Legiuitoare ce urmează a ființa pe baza prezentei Constituții, un Decret Regal cu putere de lege, în condițiunile art. 98, va fixa condițiunile cerute pentru a fi alegător și ales, în Cameră și Senat, circumscripțiunile electorale, numărul Deputaților și Senatorilor, normele după care urmează a se face alegerea.

Acest decret are un caracter Constituțional și nu se poate modifica decât cu majoritate de două treimi.

Art. 100. — Prezenta Constituție, după ce va fi edictată de Rege, va fi supusă Națiunii Române spre « bună știință și învoire ».

Un Decret Regal va fixa procedura după care se va urma în acest scop.

După terminarea acestei operațiuni și a aducerii rezultatului ei la cunoștința Regelui de către Președintele Consiliului de Miniștri, Constituția de față va fi promulgată și intră în vigoare.

Dată în București, la 20 Februarie 1938.

CAROL

Președintele Consiliului de Miniștri, MIRON, Patriarhul României.

G-ral *Arthur Văitoianu*, Dr. *Al. Vaida-Voevod*, *G. G. Mironescu*, *N. Iorga*, *Dr. C. Angelescu*, *Gh. Tătărăscu*, *C. Argetoianu*, Dr. *Voicu Nițescu*, *G. Ionescu-Șișești*, Dr. *I. Costinescu*, *Victor Iamandi*, *Mircea Cancicov*, *Armand Călinescu*, *Constantin Angelescu*, G-ral adj. *Paul Teodorescu*, *N. Petrescu-Comnen*.

Promulgăm această Constituțiune și ordonăm să fie investită cu sigiliul Statului și publicată în « Monitorul Oficial ».

Dat în București, la 27 Februarie 1938.

Carol

această calitate a lor noi nu am știut să profităm. Ar fi momentul acum să întreprindem, cu dânșii, românizarea orașelor noastre înstrăinate.

II. Se statornicesc și se lămuresc mai bine *datoriile și drepturile cetățenilor*. Prin constituțiunile anterioare se formulau numai drepturile cetățenilor pentrucă se considera că dreptului de suveranitate, dreptului de a comanda ce aparține națiunii, corespunde obligațiunea tuturor guvernaților de a se supune la toate măsurile edictate în numele suveranității. Astfel fiecare cetățean datorește Statului: *a)* supunere perpetuă; *b)* credință; *c)* unele servicii personale ca serviciul militar, etc.; *d)* contribuțiuni pentru întreținerea serviciilor necesare colectivității.

Datoria de supunere ca și aceea de a contribui la sarcinile publice o au și străinii, cari locuesc pe teritoriul Statului.

Noua Constituțiune formulează în art. 4—9, în mod clar, îndatoririle cetățenilor. In starea de confuziune, ce se născuse în ultimul timp, grație politicianismului, obligațiuni, stabilite prin legi, erau nesocotite, de aceea s'a crezut necesar să se precizeze obligațiunile cetățeanului. Articolul 4 are o redacțiune interesantă prin sentimentele înalte ce cuprinde, dar mai ales prin faptul că pune *munca la baza organizației sociale*.

In ce privește drepturile cetățenilor, adică autolimitările făcute de Stat atotputerniciei sale, Constituțiunea de față le aduce restricțiuni, mai ales în ce privește libertățile de propagandă, față de care nu se mai prohibesc măsurile preventive. Astfel în ce privește libertatea presei, Constituțiunea se mărginește numai să garanteze această libertate, însă în limitele și condițiunile legii (art. 22, 25 și 26 din vechea constituțiune), iar libertatea învățământului se menține întocmai ca în vechea Constituțiune (art. 21, 24 din vechea constituțiune), ca și libertatea întrunirilor (art. 24, 28 vechea constituțiune).

In schimb însă *dreptul de proprietate*, de orice natură, precum și creanțele asupra Statului sau particularilor sunt declarate *inviolabile și garantate* ca atare.

Se face act de dreptate proprietarilor, redându-li-se o parte din bogățiile miniere ale subsolurilor, naționalizate prin Constituțiunea din 1923.

III. Constituțiunea proclamă, prin art. 29, că toate puterile Statului emană dela națiunea română, adică națiunea e titulara suveranității.

In această privință Constituțiunea din 1938 admite teoria democratică a revoluțiunii franceze ca și constituțiunile din 1866 și 1923.

Teoria germană expusă pentru prima dată de Gerber în a II-a jumătate a veacului al XIX-lea, admisă de întreaga doctrină germană, până la instaurarea regimului național-socialist, considera Statul, persoana juridică, ca titular al suveranității. Această doctrină este admisă în Italia și înainte și după instaurarea regimului fascist.

Această doctrină satisface mult mai bine decât teoria revoluționară franceză exercițiul puterii de comandă într'o monarhie, după cum se poate vedea.

In adevăr Statul, persoana juridică, are organe prin care exprimă voința sa suverană. Națiunea și Regele sunt organele lui. Și unul și altul sunt organe primare, pe câtă vreme în concepțiunea revoluționară națiunea este persoana juridică și titularul suveranității și această persoană juridică lucrează prin delegați, prin reprezentanți: Statul se identifică cu persoana juridică națiunea, devenind el însuși persoana juridică.

Așa încât, în acest sistem, națiunea personalizată și suverană constitue elementul primar, celelalte organe sau puteri nu sunt decât elemente derivate, simpli delegați ai națiunei. Dar acest popor nu își exprimă el însuși voința lui suverană, el nu își manifestă voința în mod direct, el nu este decât un corp de electiune a membrilor Adunării Deputaților și a unei părți din Senat, care împreună cu Regele, tot mandatar al națiunii, lucrează prin delegațiune.

Art. 30 proclamă Regele Cap al Statului. Sub imperiul constituțiunilor anterioare Regele fiind capul puterii executive, adică al guvernului, era considerat că reprezintă Statul, căci guvernul are această putere de reprezentațiune, dar nu exista un text, care să proclame această calitate a Regelui.

Stabilind această situațiune a Regelui de Cap al Statului, redactorii nouei constituțiuni au căutat în articolele următoare să stabilească o teorie originală a separațiunii puterilor.

Potrivit acestei teorii, cele două puteri politice legislativul și executivul sunt încredințate Regelui, care le exercită pe cea dintâiu prin reprezentațiunea națională (art. 31) compusă din Senat și Adunarea Deputaților, iar pe cea de a doua prin guvern (art. 32).

S'ar părea la prima vedere că prin noua constituțiune se introneaza o confuziune de puteri.

In articolele următoare, se caută să se înlăture această impresie.

In adevăr, potrivit art. 34 din vechea constituțiune, puterea legislativă era exercitată în mod colectiv de Rege și de reprezentanța națională adică Adunarea Deputaților și Senat. Inițiativa legilor era dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative. Orice lege cerea învoirea celor trei ramuri ale puterii legislative, care se dădea prin voturile Adunării Deputaților și Senatului și prin sancțiunea regală. Se cerea adică o întreită manifestare de voință. Manifestările de voință ale Adunării Deputaților și ale Senatului se stabileau prin votare conform art. 48 și 49 din vechea constituțiune, iar manifestarea de voință a Regelui, sau adeziunea sa la opera legislativă avea loc prin actul de sancționare.

Nu se putea vorbi de lege până ce actul parlamentului nu era sancționat. Numai de atunci exista legea.

In sistemul nouei Constituțiuni, inițiativa legilor aparține de asemenea Regelui și celor două adunări, însă cu o restricțiune când e vorba de dreptul de inițiativă al Adunărilor, adică acelea nu pot face propuneri de legi decât în interesul obștesc al Statului.

Adunarea Deputaților și Senatul, votând proiectul, fac legea. Sancțiunea regală nu mai este parte integrantă din actul legislativ, ci apare ca un act de aprobare, căci Regele nu mai este un colegislator, dar un superior, un controlator. De aceea noua constituțiune a suprimat aliniatul 4 din art. 34: « Orice lege cere învoirea celor trei ramuri ale puterii legiuitoare »,

M. S. REGELE CAROL II SANCȚIONÂND NOUA CONSTITUȚIE, 27 FEBRUARIE 1938

și a adăugat o nouă dispozițiune: « Inainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă », adică legea există, dar nu produce efecte juridice; legea nu este perfectă până nu capătă sancțiunea.

Sancțiunea, în noul sistem, capătă valoarea unei condițiuni suspensive; ea se aseamănă cu un *veto absolut*.

IV. Constituțiunea din 1938 se deosebește din punct de vedere al conținutului, de constituțiunile din 1866 și 1923, care proclamă regimul parlamentar; ea se apropie mai mult de proiectul Domnitorului Cuza din 1863, căci ambele admit regimul reprezentativ.

In adevăr, constituțiunile din 1866 și 1923 proclamau regimul parlamentar, adică regimul politic, care admite întâietate Parlamentului în opera de guvernare, miniștrii fiind numiți din sânul parlamentului și fiind răspunzători politicește față de Parlament. In acest regim guvernul este subordonat Parlamentului.

In regimul reprezentativ simplu, Capul Statului numește și revoacă pe miniștrii săi pe care poate să-i recruteze și în afară de parlament, ei trebuind să se bucure numai de încrederea sa, și nefiind răspunzători față de parlament. Nu mai este o dependență a guvernului față de legislativ ca în regimul parlamentar. Este un regim de juxtapozițiune, adică puterile politice, — guvernul și parlamentul — sunt pe planuri egale, pe câtă vreme regimul parlamentar este un regim de superpozițiune în care parlamentul are un rol superior, căci miniștrii sunt recrutați din parlament și au răspundere politică față de parlament, ei trebue să se bucure de încrederea parlamentului care dacă le-o retrage, ei trebue să părăsească puterea. Regimul parlamentar este, prin excelență, regim de partid.

In acest regim, guvernul are o autoritate mult mai mare și fiind liberat de influențele cluburilor politice, atât de dăunătoare nevoilor publice, poate să gospo-

[1]) Montesquieu în l'Esprit des Lois, vorbind despre puterile sau organele Statului, întrebuințează expresiunea de putere executivă pentru guvern. Această expresiune a trecut în constituțiunile revoluționare franceze din 1791 și 1793, precum și în constituțiunile europene, influențate de spiritul revoluționar francez, cum au fost și constituțiunea belgiană din 7 Februarie 1831, precum și constituțiunile noastre din 1866 și 1923.

Expresiunea de putere executivă este cu desăvârșire improprie căci ea nu este o putere secundară, care să execute ordinele date de puterile legislativă și judecătorească. Termenul nu exprimă nici caracterul esențial al guvernului, nici adevăratele raporturi ce are cu legislativul și judiciarul.

Ceea ce caracterizează guvernul este puterea de a comanda în fiecare clipă, în fiecare caz, ceea ce este drept și ceea ce este oportun pentru colectivitate. Guvernul și Parlamentul sunt organele politice, care caută să asigure existența, în condițiuni optime, a colectivității, dar pe când Parlamentul are o activitate intermitentă, guvernul stă de veghe tot timpul, fără întrerupere, căutând să apere colectivitatea de atacurile și pericolele ce ar amenința-o, să prevină suferințele colectivității, și să reprezinte națiunea.

Statul se poate defini: societatea omenească care cuprinde puterea de constrângere organizată. Această constrângere este bazată pe o putere — o putere de fapt — forța publică, pusă sub conducerea guvernului.

Noua Constituțiune este izvorâtă dintr'o nevoie sănătoasă a cerințelor naționale și a fost frământată în conștiința mea și a sfetnicilor mei cari, alături de neuitatul meu Părinte, au fost creatorii României de astăzi.

Țara, căreia i-am înfățișat spre învoire această nouă Constituțiune, a primit-o cu un entuziasm care mi-a bucurat inima.

Sunt cel d'întâiu legat de ea și voi fi cel d'întâiu păzitor al ei, pentru binele poporului Român.

Carol R

dărească mult mai bine intereselor generale, fără să ție seamă de cerințele partizanilor.

Regimul reprezentativ simplu există *în* Statele Unite ale Americei de Nord, unde miniștrii numiți de președintele republicei își au răspundere politică numai față de dânsul. El a existat și în constituțiunea imperială germană, după care s'a luat și constituțiunea japoneză din 1899. El era admis, la *noi*, în proiectul de constituție al lui Cuza Vodă din 1863.

La noi, proiectul de constituțiune din 1863 prevedea că:

a) Miniștrii erau numiți și revocați de Domnitor;

b) In Adunarea Deputaților nu se puteau face interpelări dacă nu erau supuse în scris, cu cel puțin 3 zile înainte, Președintelui Adunării, numit de Domnitor în fiecare an. Acesta trebuia să admită oportunitatea interpelării și în acest caz putea să comunice ministrului interpelarea, dacă găsea de cuviință.

c) Nu se admitea solidaritatea ministerială, răspunderea politică a miniștrilor fiind pur personală și numai față de Domn.

d) Miniștrii puteau fi puși în acuzațiune de Senat [1]) pentru violarea legilor *(responsabilitate penală)* însă cu majoritate de două treimi, fiind justițiabili de Inalta Curte de Casație și Justiție;

e) Miniștrii nu puteau fi membri ai Adunării Deputaților (Electiva).

Constituțiunea din 1938 proclamă prin art. 64 al. ultim că miniștrii au răspundere politică numai față de Rege, ceea ce însemnează că se stabilește și la noi regimul reprezentativ simplu.

S'ar putea obiecta că art. 70 dând dreptul fiecăreia din Adunări de a cere urmărirea miniștrilor și trimiterea lor în judecata Curții de Casație și Justiție, pentru faptele săvârșite în calitate de miniștri, înseamnă o reducere a principiului de mai sus. Intr'adevăr răspunderea penală pentru faptele săvârșite de miniștri în exercițiul funcțiunii lor, cum ar fi violarea Constituțiunii, a legilor, vătămarea intereselor Statului, etc. este apropiată de răspunderea politică și totuși problema urmează să fie soluționată prin legea responsabilității ministeriale, care va fixa delictele ministeriale, limitând cât se poate de mult răspunderea politică.

Proiectul din 1863 garanta independența miniștrilor față de parlament, și prin aceasta îndepărta cu totul influența electoralului, căci răspunderea penală pentru faptele săvârșite de miniștri, în calitatea lor, era de competența exclusivă a Senatului, organ ai cărui membri erau în imensă majoritate numiți de Domnitor, pe 6 ani, și înnoibili prin tragere la sorți câte o treime la fiecare 2 ani, membrii eșiți putând fi numiți din nou.

V. Un important rol în materie de legislațiune este atribuit *Consiliului Legislativ*. Potrivit nouei Constituțiuni, acest organ devine parte integrantă din legislativ.

In concepțiunea legiuitorului din 1923, Consiliul Legislativ apărea ca un organ de tehnică legislativă menit să examineze textele de legi și să dea avize pe care legiuitorul era liber să le urmeze sau nu. Legiuitorul era obligat numai să ia aviz, însă nu să-l urmeze.

Constituantul din 1938 schimbă cu totul acest sistem. Potrivit art. 72, consultarea Consiliului Legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, atât înainte cât și după amendarea lor în comisiuni, afară de cele care privesc creditele bugetare. Consiliul nu mai dă avizuri, el *aprobă* proiectele sau propunerile de legi, precum și amendamentele relative.

Consiliul Legislativ s'ar părea că nu mai este organ tehnic de aviz, el devine un organ de deciziune, care controlează întreaga activitate a legislativului.

In această calitate, el devine organ legislativ și încă de un grad superior ca organ de control și de îndrumare.

Constituantul admite însă acest drept excesiv al Consiliului numai dacă acesta își dă deciziunea în termenul hotărît de legea sa organică. In caz de întârziere, Parlamentul nu mai este obligat să aștepte aprobarea Consiliului.

Dar s'ar putea susține, și cu drept cuvânt, că, dacă constituantul ar fi voit să facă din consiliul legislativ un organ legislativ, ar fi spus-o în art. 31. Or, ne făcând aceasta el a înțeles să menție consiliului rolul de organ tehnic. Numai printr'o inadvertență s'a întrebuințat în art. 72, expresiunea *aprobare* în loc de *aviz*. In realitate însă, consiliul a rămas cu atribuțiunile ce avea sub vechea constituțiune, de organ de aviz.

VI. Noua Constituțiune face organizarea corpului electoral pe alte baze decât acele ale Constituțiunii din 1923, care reducea viața politică la număr și la individ, admițând în mod excepțional și numai în compunerea Senatului, unele manifestări corporatiste. Constituțiunea din 27 Februarie 1938 admite ca societatea politică să fie organizată pe interesele

---

Această putere de constrângere, Statul, prin puterea legislativă, o organizează, îi fixează normele după care ea se exercită. Așa încât Statul are monopolul constrângerii. Guvernul având la dispozițiune forța publică are monopolul execuțiunii, care instituie elementul esențial al constrângerii.

Este adevărat că legislativul și judiciarul nu își pot realiza deciziunile lor fără intervenția guvernului, căci și legile ca și hotărîrile judecătorești ar rămâne simple planuri de organizare socială, simple deziderate, dacă nu li s'ar pune la dispozițiune forța publică, ceea ce se face prin două acte făcute de Capul Guvernului sau în numele lui: promulgarea legilor și investirea hotărîrilor definitive cu formula executorie. Dar și în acest caz expresiunea de putere executivă este improprie, căci nu se execută legile: ele se respectă și se aplică, iar când este vorba de aplicat constrângerea, ea deși intră în atribuțiunile guvernului, grija ei e încredințată autorităților în subordine.

Comparat cu celelalte organe sau puteri, guvernul are, prin excelență, un caracter de autoritate, de comandă, de domnie; el are primul rang, de aceea el aparține în primul rând Monarhului, care astfel este Capul Statului. El cuprinde ceea ce se numește putere reprezentativă; el reprezintă guvernarea politică când e vorba de conducerea generală a țării, administrațiunea când e vorba de detaliu și de speță. Proiectul de constituțiune al lui Cuza Vodă din 1863 exprima aceste idei când proclama în art. 1: « Ocârmuirea Principatelor Unite aparține Domnitorului » și în art. 2: « Domnitorul cârmuește cu concursul miniștrilor numiți de dânsul », iar în art. 4: « Domnitorul este șeful Statului ».

[1]) Compus din maximum 49 membri din care 8 mitropoliți și episcopi, primul președinte al Casației, generalul cel mai vechiu în grad, iar restul numiți de Domnitor.

dărească mult mai bine intereselor generale, fără să ție seamă de cerințele partizanilor.

Regimul reprezentativ simplu există în Statele Unite ale Americei de Nord, unde miniștrii numiți de președintele republicei își au răspundere politică numai față de dânsul. El a existat și în constituțiunea imperială germană, după care s'a luat și constituțiunea japoneză din 1899. El era admis, la noi, în proiectul de constituție al lui Cuza Vodă din 1863.

La noi, proiectul de constituțiune din 1863 prevedea că:

a) Miniștrii erau numiți și revocați de Domnitor;

b) In Adunarea Deputaților nu se puteau face interpelări dacă nu erau supuse în scris, cu cel puțin 3 zile înainte, Președintelui Adunării, numit de Domnitor în fiecare an. Acesta trebuia să admită oportunitatea interpelării și în acest caz putea să comunice ministrului interpelarea, dacă găsea de cuviință.

c) Nu se admitea solidaritatea ministerială, răspunderea politică a miniștrilor fiind pur personală și numai față de Domn.

d) Miniștrii puteau fi puși în acuzațiune de Senat [1]) pentru violarea legilor *(responsabilitate penală)* însă cu majoritate de două treimi, fiind justițiabili de Inalta Curte de Casație și Justiție;

e) Miniștrii nu puteau fi membri ai Adunării Deputaților (Electiva).

Constituțiunea din 1938 proclamă prin art. 64 al. ultim că miniștrii au răspundere politică numai față de Rege, ceea ce înseamnează că se stabilește și la noi regimul reprezentativ simplu.

S'ar putea obiecta că art. 70 dând dreptul fiecăreia din Adunări de a cere urmărirea miniștrilor și trimiterea lor în judecata Curții de Casație și Justiție, pentru faptele săvârșite în calitate de miniștri, înseamnă o reducere a principiului de mai sus. Intr'adevăr răspunderea penală pentru faptele săvârșite de miniștri în exercițiul funcțiunii lor, cum ar fi violarea Constituțiunii, a legilor, vătămarea intereselor Statului, etc. este apropiată de răspunderea politică și totuși problema urmează să fie soluționată prin legea responsabilității ministeriale, care va fixa delictele ministeriale, limitând cât se poate de mult răspunderea politică.

Proiectul din 1863 garanta independența miniștrilor față de parlament, și prin aceasta îndepărta cu totul influența electoralului, căci răspunderea penală pentru faptele săvârșite de miniștri, în calitatea lor, era de competența exclusivă a Senatului, organ ai cărui membri erau în imensă majoritate numiți de Domnitor, pe 6 ani, și înnoibili prin tragere la sorți câte o treime la fiecare 2 ani, membrii eșiți putând fi numiți din nou.

V. Un important rol în materie de legislațiune este atribuit *Consiliului Legislativ*. Potrivit nouei Constituțiuni, acest organ devine parte integrantă din legislativ.

In concepțiunea legiuitorului din 1923, Consiliul Legislativ apărea ca un organ de tehnică legislativă menit să examineze textele de legi și să dea avize pe care legiuitorul era liber să le urmeze sau nu. Legiuitorul era obligat numai să ia aviz, însă nu să-l urmeze.

Constituantul din 1938 schimbă cu totul acest sistem. Potrivit art. 72, consultarea Consiliului Legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, atât înainte cât și după amendarea lor în comisiuni, afară de cele care privesc creditele bugetare. Consiliul nu mai dă avizuri, el *aprobă* proiectele sau propunerile de legi, precum și amendamentele relative.

Consiliul Legislativ s'ar părea că nu mai este organ tehnic de aviz, el devine un organ de deciziune, care controlează întreaga activitate a legislativului.

In această calitate, el devine organ legislativ și încă de un grad superior ca organ de control și de îndrumare.

Constituantul admite însă acest drept excesiv al Consiliului numai dacă acesta își dă deciziunea în termenul hotărît de legea sa organică. In caz de întârziere, Parlamentul nu mai este obligat să aștepte aprobarea Consiliului.

Dar s'ar putea susține, și cu drept cuvânt, că, dacă constituantul ar fi voit să facă din consiliul legislativ un organ legislativ, ar fi spus-o în art. 31. Or, ne făcând aceasta el a înțeles să mențîe consiliului rolul de organ tehnic. Numai printr'o inadvertență s'a întrebuințat în art. 72, expresiunea *aprobare* în loc de *aviz*. In realitate însă, consiliul a rămas cu atribuțiunile ce avea sub vechea constituțiune, de organ de aviz.

VI. Noua Constituțiune face organizarea corpului electoral pe alte baze decât acele ale Constituțiunii din 1923, care reducea viața politică la număr și la individ, admițând în mod excepțional și numai în compunerea Senatului, unele manifestări corporatiste. Constituțiunea din 27 Februarie 1938 admite ca societatea politică să fie organizată pe interesele

---

Această putere de constrângere, Statul, prin puterea legislativă, o organizează, îi fixează normele după care ea se exercită. Așa încât Statul are monopolul constrângerii. Guvernul având la dispozițiune forța publică are monopolul execuțiunii, care instituie elementul esențial al constrângerii.

Este adevărat că legislativul și judiciarul nu își pot realiza deciziunile lor fără intervențiunea guvernului, căci și legile ca și hotăririle judecătorești ar rămâne simple planuri de organizare socială, simple deziderate, dacă nu li s'ar pune la dispozițiune forța publică, ceea ce se face prin două acte făcute de Capul Guvernului sau în numele lui: promulgarea legilor și investirea hotăririlor definitive cu formula executorie. Dar și în acest caz expresiunea de putere executivă este improprie, căci nu se execută legile: ele se respectă și se aplică, iar când este vorba de aplicat constrângerea, ea deși intră în atribuțiunile guvernului, grija ei e încredințată autorităților în subordine.

Comparat cu celelalte organe sau puteri, guvernul are, prin excelență, un caracter de autoritate, de comandă, de domnie; el are primul rang, de aceea el aparține în primul rând Monarhului, care astfel este Capul Statului. El cuprinde ceea ce se numește putere reprezentativă; el reprezintă guvernarea politică când e vorba de conducerea generală a țării, administrațiunea când e vorba de detaliu și de speță. Proiectul de constituțiune al lui Cuza Vodă din 1863 exprima aceste idei când proclama în art. 1: « Ocârmuirea Principatelor Unite aparține Domnitorului » și în art. 2: « Domnitorul cârmuește cu concursul miniștrilor numiți de dânsul », iar în art. 4: « Domnitorul este șeful Statului ».

[1]) Compus din maximum 49 membri din care 8 mitropoliți și episcopi, primul președinte al Casației, generalul cel mai vechiu în grad, iar restul numiți de Domnitor.

muncii, asigurându-se astfel o mai dreaptă reprezentare în Adunarea Deputaților, a agricultorilor, a muncitorilor, a industriașilor și comercianților, a intelectualilor. Senatul se compune din senatori aleși cu vot obligator, secret și exprimat prin scrutin uninominal, de membrii corpurilor constituite, din senatori numiți de Rege, care sunt în proporție de jumătate în raport cu cei aleși și în fine din senatori de drept desemnați sub imperiul Constituțiunii din 1923 (art. 64).

Constituțiunea lasă legii electorale sarcina de a preciza toate detaliile de organizare și funcționare ale corpului electoral, bazat în largă măsură pe corporațiuni.

Constituțiunea *stabilește incompatibilități severe pentru membrii Parlamentului* așa încât aleșii Națiunii să poată fi într'adevăr reprezentanții și ocrotitorii intereselor obștești. Astfel art. 53 dispune:

« Membrii Adunărilor Legiuitoare nu pot apăra interese particulare împotriva Statului; ei nu pot face parte din Consiliile de administrație ale întreprinderilor care au contractat cu Statul, județele sau Comunele ».

E aceasta o mare operă de moralizare a vieții noastre politice.

VII. Se admite de asemenea un control serios al gestiunii afacerilor publice, înființându-se un corp superior de control cu misiunea de a supraveghea și examina legalitatea și corectitudinea executării gestiunilor în toate serviciile publice.

Acest corp va funcționa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri și va lucra după ordinele primului ministru.

Bugetul se votează de ambele adunări (art. 83). Se renunță astfel la dispozițiunea din art. 113 din Constituțiunea dela 1866 devenit 114 în Constituțiunea dela 1923, care stabilea că bugetul se votează numai de Adunarea Deputaților. Era o dispozițiune originală introdusă la noi prin Statutul lui Cuza din 1864.

In adevăr, Convențiunea dela Paris din 1858 prin art. 3, 5, 16, 17 înființase la noi un sistem parlamentar unicameral: Adunarea Electivă. Cuza adăoga prin art. 1, 2, 7 din Statutul său din 1864, încă o adunare, Corpul ponderatoriu, numit Senat prin art. III din « Modificațiuni îndeplinitoare Statutului » din 1 Iulie 1864.

Potrivit art. 6 și 13 din Statut, bugetul se vota numai de Adunarea Electivă.

In discuțiunile ce au avut loc în Constituanta din 1866, admițându-se sistemul bicameral, s'a susținut că ar fi dăunător să se dea și Senatului discuțiunea bugetului, căci discuțiunile în Adunări ar dura foarte mult.

VIII. Constituțiunea din 27 Februarie 1938 modifică principiile puse în art.129 și 130 din Constituțiunea precedentă în privința *revizuirii Constituțiunii*. Constituțiunea rămâne tot de tip rigid, dar formalitățile sunt simplificate.

Art. 97 proclamă că modificări constituționale se pot face numai din inițiativa Regelui, dar cu consultarea prealabilă a Corpurilor Legiuitoare, care urmează a indica și textele de revizuit.

Această consultare se face prin mesaj regal și se exprimă cu majoritățile de două treimi ale ambelor Adunări întrunite sub președinția Președintelui Senatului. Rezultatul consultațiunei se aduce la cunoștința Regelui de președinții celor două Adunări însoțiți de o comisiune specială.

După ce s'au fixat astfel punctele de modificat, se redactează textele, care se supun spre votare, în mod separat, fiecărei Adunări. Votarea se face cu majoritate de două treimi, de fiecare Adunare.

Regele poate, în timpul când Adunările sunt disolvate și în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice materie decrete cu putere de lege, ce se vor supune spre ratificare Parlamentului.

In Constituția din 1938, se menține aceeași dispozițiune din Constituția dela 1923 privitoare la regulamente și legi.

Trebuiau delimitate sferele legii și ale regulamentului, lăsându-se în sarcina regulamentului toate chestiunile de organizare și de poliție.

CONCLUZIUNI

Constituțiunea din 1938 caută să așeze Statul românesc pe baze noui. In locul statului burghez individualist — un Stat de clasă — se instaurează un Stat de interes general, în care concepțiunile solidariste domină. Individul, în activitățile sale, nu trebue să urmărească numai satisfacerea intereselor egoiste, el trebue să aibă în vedere interesul general, să aibă preocupări altruiste.

Art. 4 din Constituțiune ne vorbește despre îndatoririle cetățeanului față de *Patrie*.

Dintre toate ideile-forțe, ce găsim în organizările sociale desigur că ideea de patrie joacă un rol considerabil. Și, dacă ideea de patrie se transformă în sentiment, devine irezistibilă, o putere dinamică extraordinară.

Patria nu trebue confundată cu Statul, adică gruparea de oameni trăind sub aceeași autoritate pe un anumit teritoriu. Patria este o stare de spirit, o stare sufletească, o stare spirituală. Patria presupune amintirea trecutului din momente de glorie sau de restriște, ea reprezintă *solidaritatea prezentă a intereselor*. Nu numai atât, ea reprezintă legătura și cu trecutul dar și cu viitorul. Ea presupune un ideal; ea întruchipează acordul voințelor pentru realizarea intereselor generale.

Ideea de patrie prin esența sa e solidaristă, ea înlătură preocupările egoiste, individualiste.

O altă idee-forță în țările monarhice este Regele.

Regele este un organ, dar în același timp un simbol al unității Statului, pe care îl reprezintă în tot momentul.

In vechiul nostru drept, Domnitorul a fost singurul organ care asigura echilibrul social. Oamenii politici din 1866 au crezut că pot să creieze o altă instituțiune, Parlamentul, care contrabalansând și chiar dominând puterea domnească, să le asigure lor puterea politică.

Incercarea lor a dat greș, căci Parlamentul niciodată nu a avut puterea ce și-au închipuit politicianii noștri. Au trecut mai bine de 70 ani de atunci

și tot Regalitatea a rămas organul esențial și suprem al Statului, Controlatorul activității celorlalte organe ale Statului și în același timp un moderator al lor.

Așa în cât constituantul din 1938 întărind Regalitatea, nu a făcut de cât să transpună ceeace se găsea în conștiința tuturor Românilor.

Constituțiunea din 1938 fiind în concordanță cu realitățile sociale este menită să asigure mult mai bine desvoltarea Statului; ea caută să întărească munca națională și să înlăture concepțiunile politicianiste, care-i împiedicau desvoltarea normală.

p. n.

BIBLIOGRAFIE

I. *Texte*

Constituțiunea, promulgată cu Inaltul Decret Regal Nr. 1360/923 și publicată în Monitorul Oficial Nr. 282 din 29 Martie 1923.

Constituțiunea Română din 1923, adnotată de *Lascarov-Moldovanu* și *Sergiu Ionescu*, București, 1925.

Constituțiunea din 1923, adnotată și explicată (în colecția prof. G. Alexianu).

La Constitution roumaine de 1923, Text publicat în revista de Drept Public, 1928, p. 473 și Revue du Droit Public (Paris) 1924, p. 271.

Constituțiunea din 1866. Desbaterile Adunării Constituante publ. în ed. oficială de *Alexandru Pencovici* (București, 1883). Textul Constituțiunii reprodus la p. 290 (cu modif. art. 7 la 1879).

Constituțiunea din 1866. Textul publ. în Codicele Române de *B. Boerescu*, București, ed 2, 1873, p. 29.

Statutul (lui Cuza) *desvoltător al Convenției dela Paris* (din 1864) și *Convenția dela Paris din 1858*, publicate în Codicele Române de B. Boerescu, p. 15—24.

Constituțiunea din 1866 cu modificările dela 1884, în colecția *C. Hamangiu*, codul general al României, vol. I.

Constituția Cărvunarilor. Proiect din 1822, publicat și explicat de *D. V. Barnoschi*: Originile Democrației Române, Iași, 1922, p. 126 și urm. și de *A. D. Xenopol* în Analele Academiei s. VI, tomul XX, 1898.

Regulamentul Organic al Valahiei, București, 1832.

Regulamentul Organic al Moldovei (în limba franceză), New-York, (fără dată).

Proiectul de Constituție al Comisiunii Centrale dela Focșani (la Academia Română, manuscris Nr. 4624).

Manualul administrativ al Principatului Moldovei, Iași, 1855.

Noua Constituție a României. Prelegeri publicate de Institutul Social Român. In anexă: textul câtorva Constituțiuni europene.

La Constitution belge annotée par *J. Thonisse*, Bruxelles, 3-e éd., 1879.

La Constitution Belge. Texte et commentaire par *J. B. Bivort*, Bruxelles, 1858.

Les Constitutions Modernes de *F. R. Dareste* și *P. Dareste*, ediția IV în 6 volume, revăzută de *Joseph Delpech* și *Julien Laferrière*, Paris, Sirey, 1928-1934. Conține textul Constituțiunilor tuturor țărilor din lume cu note istorice și explicațiuni. Constituțiunea română din 1923 se află în vol. II, Europa, p. 1355 și urm.

Les Constitutions de l'Europe Nouvelle, publiées par *B. Mirkine-Guetzévitch*, Paris, 2-e éd., 1930.

Les Constitutions et les principales lois politiques de la France depuis 1789 par *Léon Duguit* et *Henry Monnier*. Ouvrage continué par *Roger Bonnard*, Paris, 5-e éd., Libr. Gén. de Droit et Jurisprudence, 1932.

II. *Tratate generale*

Const. Dissescu, Drept Constituțional, București, ed. III, 1915.

Paul Negulescu, Curs de Drept Constituțional Român, București 1927.

Paul Negulescu, Tratat de Drept Administrativ, București, ed. IV, vol. I, 1934.

Paul Negulescu, Tratat de Drept Administrativ, ed. III, vol. II, 1930.

Paul Negulescu, Histoire du Droit et des Institutions de la Roumanie, Paris 1899.

Mélanges Paul Negulesco, Bucarest, Impr. Națională 1935 (studii de drept public publicate de savanții români și străini).

Anibal Teodorescu, Tratat de Drept Administrativ, vol. I, 1929, vol. II, 1935.

G. Alexianu, Curs de Drept Constituțional, București, 1930—1934.

I. Stambulescu, Principii de Drept Constituțional, București, 1924.

C. Stere, Introducere in studiul Dreptului Constituțional.

Simion Bărnuțiu, Dreptulu Publicu alu Românilor, Iași 1867.

Paul Laband, Le Droit Public de l'Empire allemand (trad. fr.), 5 vol.

Léon Duguit, Manuel de Droit Constitutionnel.

Stubbs, Constitutional History.

Sidney Low, The government of England.

Story, Commentaires of the Constitution of the Unite States, ed. 4.

Munro, The Constitution of the Canada, Cambridge, 1889.

Todd, Parliamentary government of England, London, 1892.

Bagehot, The Britisch Constitution.

Gerber, Grundzüge des deutschen Staatsrechts, ed. 3, 1880.

A. Giron, Le Droit Public de la Belgique, 1884.

Orlando, Principi di Diritto Costituzionale.

G. Jellinek, Lystem der subjectiven öffentlichen Rechte, ed. 2, 1905.

G. Meyer, Staatsrecht, 1899.

Santi Romano, Corso di Diritto Costituzionale, ed. 3, 1931.

Chimienti, Droit Constitutionnel italien, 1932.

Léon Duguit, Traité de Droit Constitutionnel, 2-e éd. 1921 (5 volume).

A. Esmein, Eléments de Droit Constitutionnel français et comparé, 1927, ed. 8, revăzută de *H. Nézard*.

Barthélemy et *Duez*, Traité de Droit Const., Paris, 1926.

Georg Jellinek, Introduction à la doctrine de l'Etat (trad. fr.).

Hans Kelsen, Allgemeine Staatslehre.

Carré de Malberg, Contributions à la théorie gén. de l'État, 2 vol., 1920—1922.

Bornhak, Preussisches Staatsrecht, 1911.

Orban, Le Droit Constitutionnel de la Belgique.

James Bryce, La République américaine, Paris, 1911 (5 vol.).

Anson, Lois constitutionneles de l'Angletèrre.

Dicey, Introduction à l'étude du droit constitutionnel.

Roger Bonnard, Précis de Droit Public, Paris, 4-e éd.,1937.

Lawrence-Lowell, The government of England.

N. Iorga, Istoria Românilor, București, 1937.

N. Blaremberg, Essai sur les institutions et les lois de Roumanie, Bucarest, 1885.

Walther Burckhardt, Le Droit Fédéral Suisse, Neuchâtel, 1932.

La Vie Juridique des Peuples. Sub direcțiunea prof. *Lévy-Ullmann* și *Mirkine-Guetzévitch*. Culegeri de studii cu privire la toate aspectele juridice ale țărilor moderne. Au apărut acum următoarele volume: *Belgique*, *Tchécoslovaquie*, *France*, *Roumanie*, *Espagne*, *Suisse*.

Const. Rarincescu, Contenciosul Administrativ Român, București, ed. II, 1936.

Th. Mommsen, Le Droit Public Romain (tr. franc.), ed. 2, Paris, 1893 (7 volume).

III. *Lucrări speciale, articole de revist*

Pompiliu Eliade, La Roumanie au XIX-e siècle, Paris, 1914.

Ioan Brezoianu, Vechile instituțiuni ale României, București, 1882.

Ioan Filitti, Izvoarele Constituției dela 1866 (originile democrației române), București, 1933.

Georg Jellinek, Gesetz und Verordnung, 1887.

Const. Angelesco, La Consultation directe du peuple d'après la Constitution de *Weimar*, Paris, 1933.

Schmidt, Die verfassungsrechtliche und politische Struktur der rumänischen Staates in ihrer historischen Entwicklung, München, 1937.

Paul Negulesco, La Constitution et le régime politique in vol. *Roumanie* din « La Vie juridique des Peuples », Paris, 1933, p. 1 și urm.

Michel Antonesco, La vie internationale de la Roumanie, în vol. *Roumanie*, p. 388 și urm.

A. D. Xenopol, Istoria partidelor politice.

B. Mirkine-Guetzévitch, Théorie générale de l'Etat Soviétique, Paris, 1928.

Jiri Hoetzel et *V. Ioachim*, La Constitution de la République tchécoslovaque.

Andrei Rădulescu, Organizarea Statului în timpul domniei lui Cuza-Vodă.

M. Kogălniceanu, Proiectul de Constituțiune a Principatelor-Unite.

Rousseau, Le Contrat Social.

Montesquieu, De l'Esprit des Lois.

C. Rarincescu, Decrete-legi și dreptul de necesitate, București, 1924.

Paul Duez, Les actes de gouvernement, Paris, 1935.

Joseph-Barthélemy, Essai sur le travail parlementaire, Paris, 1934.

A. Pichot, Les décrets en matière législative.

C. Stere, Ante-proiect de Constituție.

Durand, Le régime de la presse en Angleterre.

Fabreguette, Traité des infractions de la parole, de l'écriture et de la presse.

N. Iorga, Istoria presei românești.

A. Frunză, Libertatea presei și democrația română, în Viața Românească, anul X, p. 177.

G. Alexianu, La suprématie de la Constitution assurée par les juges en Roumanie, in Mélanges Negulescu, Bucarest, 1935, p. 3 și urm.

Arangio-Ruiz, Sur le contrôle juridictionnel de la constitutionnalité des lois, in Mélanges Negulesco, p. 107.

Remus Benișache, La liberté de la presse, in Mélanges Negulesco, p. 117.

Joseph Barthélemy, Valeur de la liberté, in Mélanges Negulesco, p. 118.

H. Berthélemy, La volonté générale fondement du droit, in Mélanges Negulesco, p. 125.

René Capitant, Les propos d'Alain ou l'idéologie de la troisième République, in Mélanges Negulesco, p. 147.

Alex. Costin, L'interprétation du droit public d'après la jurisprudence roumaine, in Mélanges Negulesco, p. 171.

Georges Cristesco, Les actes de commandement à caractère militaire, in Mélanges Negulesco, p. 183.

Mircea Djuvara, Réflexions sur le problème de la souveraineté et sur la réalité juridique de l'Etat, in Mélanges Negulesco, p. 229.

Ludwik Ehrlich, La séparation des pouvoirs in Mélanges Negulesco, p. 261.

Jean C. Filitti, L'ancien droit public de la Roumanie, in Mélanges Negulesco, p. 273.

I. Laferrière, Proclamation de la règle de la séparation des autorité ad-tive et jurdiciaire, in Mélanges Negulesco, p. 429.

Gerhard Leibholz, Parlamentarische Demokratie und Wahl recht, in Mélanges Negulesco, p. 447.

I. V. Merlesco, Le problème de la représentation politique en Roumanie, in Mélanges Negulesco, p. 483.

Mirkine-Guetzévitch, Le régime parlementaire d'après guerre, in Mélanges Negulesco, p. 525.

E. A. Poulopol, L'idée de libéralisme dans l'oeuvre juridique de *Maurice Hauriou*, in Mélanges Negulesco, p. 589.

A. Ștefanesco-Galatz, Réflexions sur les principes de droit public et cosmopolitique de Kant, in Mélanges Negulesco, p. 695.

A. I. Svolos, Les rapports entre l'Etat et les partis d'après le droit public grec, in Mélanges Negulesco, p. 713.

I. G. Vântu, L'extension du pouvoir réglementaire, in Mélanges Negulesco, p. 795.

Al. E. Silvian, Regulamentul Ad-tiv, București, 1934.

Anibal Teodorescu, La nouvelle Constitution roumaine in Bulletin de la Soc. de Législ. Comp., tomul LV, p. 328.

Kauchanski, Grundzüge des neuen rumänischen Verfassungsrechts, in Archiv des oeffentlichen Rechts, tom. XIV, p. 112.

N. Iorga, La situation politique de la Roumanie d'après sa Constitution, in l'Année politique, 1926.

Woods, Roumania: Yesterday and to day, in Fortnightly Review, 1928.

A. Gane, Le conseil législatif en Roumanie in Bulletin de la Soc. de Législ. Comp., 1929, p. 506.

G. Vrabiesco, Le Conseil législatif en Roumanie, in Revue des sciences Politiques 1929, p. 481.

Francesco Nitti, La Démocratie, Paris, 1933 (2 vol.).

A. Croiset, Les Démocraties antiques, Paris, 1909.

Léon Homo, Les institutions politiques roumaines, Paris, 1933.

Consiliul Legislativ. Zece ani de activitate (1926—1936), București (volum jubiliar, conținând studii despre activitatea Cons. Legislativ).

Robert Cohen, Athènes. Une Démocratie, Paris, 1936.

Paul Negulescu, Acte de suveranitate (Revista de Drept Public 1926, p. 33).

D. V. Barnoschi, Constituțiunea Cărvunarilor (Rev. Drept Public 1926, p. 263).

Hans Kelsen, Împărțirea teritorială a Statului (Rev. Drept Public 1926, p. 375).

Paul Negulescu, La théorie de l'acte de gouvernement (Rev. Drept Public 1926, p. 518).

G. Alexianu, Controlul constituționalității legilor (Rev. Drept Public 1927, p. 549).

Gaston Jèze, Le rôle du Ministre des Finances dans une Démocratie (Rev. Drept Public 1928, p. 5).

Leonard D. White, The Reorganisation of the American Commonwealth (Rev. Drept Public 1928, p. 24).

Maurice Hauriou, Le fondement de l'Unité dans l'Etat (Rev. Drept Public 1928, p. 251).

B. Mirkine-Guetzévitch, Le fédéralisme rationalisé (Rev. Drept Public 1929, p. 265).

Anibal Teodoresco, L'emploi des règles du droit civil comme règles générales juridiques dans le droit administratif (Rev. Drept Public 1929, p. 428).

G. Alexianu, Rolul Consiliului Legislativ (Revista Drept Public 1929, p. 473).

N. *Petrescu*, Parlamentul Englez (Rev. Drept Public 1929, p. 493).

Paul Negulesco, La suprématie de la Constitution assurée par le jugement de la constitutionnalité des lois (Rev. Drept Public 1931, p. 5).

Paul Gronski, La lutte pour la Constitution en Russie (Rev. Drept Public 1931, p. 49).

Milobar, Criza Parlamentarismului (Rev. Drept Public 1931 și 1932).

C. Angelescu, Proiectul de Constituție al lui Cuza-Vodă (Rev. Drept Public 1931 și 1932).

Petre Alexandrescu, Tratatele internaționale și actele de guvernământ (Rev. Drept Public 1931, p. 127).

M. Hacman, Democrația germană antebelică (Rev. Drept Public 1932 și 1933).

Ștefănescu-Galați, Ideea Unirii naționale în politica lui Cuza-Vodă (Rev. Drept Public 1933, p. 172).

Titu Onișor, Adevărate și prețioase decrete-legi (Rev. Drept Public 1934, p. 218).

Julian Peter, L'œuvre constitutionnelle du Roi Alexandre (Rev. Drept Public 1934, p. 105).

Const. Angelescu, Iresponsabilitatea membrilor Adunărilor Legiuitoare (Rev. Drept Public 1935, p. 98).

Georg Kaisenberg, Die Verfassung des neuen Deutschland (Rev. Drept Public 1935, p. 23).

Paul Negulesco, La responsabilité de la puissance publique (Rev. Drept Public 1935 și 1936).

Titu Onișor, Alba-Iulia în lumina tehnicei juridice (Rev. Drept Public 1935, p. 281).

Jean Popovici, Executiva permanentă în Anglia (Rev. Drept Public 1936, p. 19).

CONTRIBUŢIA PROVINCIILOR LA FORMAREA DREPTULUI PUBLIC ROMÂNESC

Până la 1 Ianuarie 1926, legislaţia administrativă a României a evoluat în mod deosebit în fiecare provincie.

Viaţa administrativă era îndrumată, în vechiul Regat, de legea pentru organizarea comunelor urbane din Iulie 1894 şi de legea pentru organizarea comunelor rurale şi administraţiunea plăşilor din Mai 1904, cu modificările lor ulterioare; în Ardeal şi Banat, de legea XXII comunală din 1886, legea XXI pentru administraţia comitatelor şi municipiilor din 1886, legea XV din 1883 privitoare la finanţele comitatelor, puse în concordanţă cu cerinţele dreptului constituţional românesc, prin decretul Nr. 11 al Consiliului Dirigent din Ianuarie 1919; în Bucovina, de legea din August 1908, când căpităniile au fost transformate în judeţe, după modelul românesc. In sfârşit, în Basarabia, administraţia locală era condusă potrivit dispoziţiilor regulamentului pentru comunele urbane din 1892, modificat de guvernul provizoriu din 1917 al prinţului Lvow şi regulamentului Zemstvelor din Iunie 1890, modificat prin legea din Iunie 1917, promulgată de guvernul provizoriu.

La 1 Ianuarie 1926 intră în vigoare prima lege de unificare administrativă, promulgată la 13 Iunie 1925.

Această lege consacră principiile admise în vechiul Regat, fireşte adaptate timpurilor noui. A doua lege de unificare, legea pentru organizarea administraţiunii locale, promulgată la 29 Iulie 1929, este un produs hibrid al feluritelor concepţiuni care au domnit în diversele provincii, concepţiuni care nu s'au contopit într'o doctrină unică. Consecinţa acesteia a fost un regim administrativ eterogen, complicat, inaplicabil în litera lui, cu atât mai mult cu cât, puţin timp după promulgarea legii, s'a deslănţuit criza economică mondială. Această lege a suferit 14 modificări succesive în 5 ani, astfel că regimul administrativ în vigoare nu mai avea decât o foarte vagă înrudire cu legea votată în 1929. In realitate, prin aceste modificări s'a creat un regim nou, având un caracter empiric foarte pronunţat. Această perioadă de adaptare la o realitate în continuă schimbare, este una din cele mai interesante.

Noua lege administrativă din 27 Martie 1936 şi regulamentul ei de aplicare din 18 Februarie 1937, au revenit în general la tradiţiile vechiului Regat; totuşi, unele idei şi tendinţe caracteristice ale administraţiei transilvane au fost menţinute.

Dreptul administrativ al vechiului Regat este fructul raţionalismului doctrinar de origine franceză, care cere o cât mai strictă aplicare a principiului separaţiunii puterilor şi arată o viguroasă tendinţă centralizatoare. Spiritul dreptului public francez este ostil corpurilor intermediare, colectivităţilor regionale, căci ele amintesc particularismul provincial şi local, împotriva căruia Revoluţia a dus o luptă înverşunată şi care este socotit ilogic.

Conform acestei doctrine, viaţa juridică a corpurilor şi administraţiilor intermediare, nu poate avea alt izvor decât puterile delegate de Stat, ea fiind concepută ca o concesiune din partea Statului. In consecinţă, tutela şi controlul, strânse şi vigilente, sunt instrumente de dominaţie. Legile de organizare prezintă o simetrie raţionalistă pronunţată, legea pentru unificarea administrativă din 1925 este caracteristică în această privinţă. Se tinde către o construcţie logică, prin aplicare de noţiuni abstracte şi de dogme rigide. Principiul suveranităţii populare aplicat colectivităţilor locale, cere ca adunările reprezentative să aibă rolul hotăritor. Consiliile judeţene şi comunale, delegaţiile consiliilor, sunt deci organele preponderante. Competinţele tehnice sunt strict subordonate organelor elective. Dreptul electoral a evoluat dela sufragiul censitar la sufragiul universal, corectat prin reprezentarea minorităţii şi prin admiterea membrilor de drept.

Invitarea făcută legiuitorului de art. 6 din Constituţia dela 29 Martie 1923 de a legifera sufragiul femenin, a fost urmată de adoptarea unei soluţii parţiale. Prima etapă a fost realizată prin art. 17 din legea dela 1925, care permite cooptarea a două până la şapte femei în consiliile oraşelor; a doua etapă o constitue dispoziţia art. 375 din legea dela 1929, care acordă dreptul de sufragiu numai unor categorii de femei; această dispoziţie a fost păstrată în legea actuală (art. 5). Categoriile create de legiuitor sunt arbitrare şi una din ele, ultima, tinde a consacra unele situaţii pur personale.

Introducerea competenţelor tehnice în adunările elective prin admiterea unui număr de membri de drept, este una din cele mai fericite inovaţii ale legiui-

torului; inovația a fost imediat acceptată în Ardeal, Banat și Bucovina, unde această instituție funcționa înainte de Unire, și a dat roade bune.

Prioritatea elementului electoral a avut drept consecință, micșorarea autorității administratorului de plasă (pretorul) și a directorului de prefectură (subprefectul). Vicisitudinile prin care a trecut funcțiunea de ajutor de prefect sunt caracteristice.

Dreptul administrativ aplicat în *Ardeal și Banat*, până la 1 Ianuarie 1926, este o adaptare a dreptului public austriac la spiritul și la instituțiile maghiare, și este caracterizat printr'un pragmatism utilitar. In monarhia austro-ungară, alcătuită din țări și provincii ereditare ale coroanei imperiale, suveranitatea nu izvora exclusiv din voința popoarelor. Imperiul a realizat un compromis între aceasta și vechiul principiu al patrimonialității suveranității. Acest compromis colorează întregul drept public al Monarhiei, și a contribuit mult la edificarea sistemului administrativ pragmatic și practic austro-ungar.

Au existat două feluri de administrații: 1) administrația imperială K. u. K. impersonală, independentă de ideia de naționalitate și imparțială, care veghea la interesele imperiale; 2) administrațiile proprii ale țărilor componente, organizate, în ceea ce privește formele, după modelul standard austriac, dar care aveau fiecare spiritul lor propriu. Deseori, aceste administrații erau instrumente puternice în mâinile unei națiuni privilegiate, pentru a-și asigura o dominație cât mai fructuoasă, în dauna celorlalte naționalități; acesta a fost cazul Ungariei.

Faptul că poporul nu este unicul titular al suveranității, a avut în domeniul administrației locale drept consecință prioritatea reprezentanților puterii guvernamentale și a funcționarilor. Chiar funcționarii aleși de adunările locale, socoteau că reprezintă mai mult ideia de stăpânire decât ideia de agenți ai colectivității. Această mentalitate era concretizată în comunele rurale, prin faptul că adevăratul conducător al comunei nu era nici adunarea electivă, nici primarul, ci notarul. In vechiul Regat, primarul, alesul obștei, era cel mai important personagiu în comună, notarul și ceilalți funcționari erau umili biurocrați, pe când în teritoriile administrate de dreptul public austro-ungar, personagiul cel mai important era notarul, iar primarul era pur și simplu simbolul concesiunii ce monarhia o făcea principiului electiv.

In Ungaria, autonomia comitatului era originară, adică deriva de la un fapt istoric și puterea centrală, departe de a fi izvorul drepturilor juridice ale comitatelor și comunelor, a trebuit să lupte contra particularismului local, pentru a realiza o unitate politică supusă unor norme generale. Amintirea acestei epoci de autonomie a lăsat urme în legislația maghiară. Dacă ne mulțumim să cetim textele, observăm că administrațiile județene și comunale se bucurau de o largă autonomie, în special în domeniul economic. In realitate însă, această autonomie era limitată prin puterile discreționare acordate prefectului (föispan) și reprezentanților guvernului. Caracterul originar al puterilor juridice ale administrațiilor locale, se manifesta prin dreptul de auto-impunere nelimitat și prin noțiunea de patrimoniu local, cu totul deosebit de patrimoniul Statului (erariu, fisc). In vechiul Regat, nimeni nu contestă că patrimoniul unei comune sau unui județ, nu sunt întrucâtva patrimonii naționale, deci toată lumea admite ca naturală ingerința Statului, care este cea mai înaltă expresiune a Națiunii. In țările de drept germanic, patrimoniul corpurilor intermediare n'are un caracter național, el este un bun comun care aparține exclusiv colectivității locale. Particularismul provincial și regional nu era numai o realitate socială și psihologică, era o realitate juridică.

Toate aceste idei și tendințe, au avut o influență bine determinată asupra legislației administrative de unificare. Puțin simțită în legea din 1925, această influență și-a atins maxima cu legea din 1929 și s'a micșorat cu legea din 1936. Dar în această influență trebue să distingem între acțiunea sistemului juridic austro-ungar propriu zis și ceeace provine din reacțiunea românilor ardeleni, contra acestui sistem.

O tutelă mai largă, mai puțin înăbușitoare, sporirea influenței competențelor tehnice, micșorarea influenței electoratului, o mai bună organizare a funcțiunilor de notar, de pretor și de subprefect și în special jurisdicționalizarea controlului asupra actelor juridice, sunt principalele contribuții ale Ardealului și Banatului. La aceasta se adaugă înclinația de a disprețui teoriile de drept public și o tendință spre complicarea vieții administrative, prin înmulțirea organelor ei.

Una din caracteristicele administrației austro-ungare și germanice o constitue atribuirea unor puteri jurisdiționale organelor administrative în materie de contravenții, lucru neadmis de dreptul pozitiv românesc.

In *Basarabia*, înainte de Unire, ideia de Stat era vagă, ea se confunda cu ideia de dominație a Rușilor albi și a împăratului; viața politică locală era embrionară și administrația avea mai mult un caracter economic decât politic. Ideile ultra-democratice care s'au răspândit în Basarabia în anii 1917—1919, au avut ca primă consecință un val de egalitarism și apoi instaurarea unei democrații rurale socializante; mișcarea s'a atenuat mult după ce Moldovenii au luat efectiv conducerea treburilor publice.

Două tendințe au rămas vii, în Basarabia; prima, către prioritatea problemelor economice, a doua, către democratizarea instituțiilor publice.

Toate aceste moșteniri provenite din diverse civilizații opuse, s'au ciocnit la început în legislația de unificare. Pendulul politic oscila dela un extrem la celălalt. După multe experimentări urmate de ajustări, după o mai intimă fuziune între feluritele ideologii în prezență, apele s'au liniștit. Ultimii șapte ani au fost o perioadă de intensă activitate legislativă în domeniul administrației. Influența provinciilor alipite a temperat dogmatismul dreptului administrativ al vechiului Regat, la rândul ei vechea Românie a înfrânat particularismul provincial, realizând unitatea juridică indispensabilă consolidării României.

i. p.

PERSOANELE JURIDICE DE DREPT PUBLIC

Prin cuvântul *personalitate* se înțelege în limbajul juridic capacitatea pentru un individ sau pentru o creațiune juridică de a avea cu alți indivizi raportul juridice; ea este o calitate, o facultate în virtutea căreia titularul ei poate să devie subiect de drepturi.

Ființa omenească este realitatea care creeează și vieața socială și noțiunea de drept: ordinea juridică există din cauza oamenilor. In această ordine juridică unitatea o constitue individul-om.

Jurisconsulții romani au dat numele de *persona* [1]) omului care juca un rol în ordinea juridică.

Omul este preocupat nu numai de interesele individuale ci și de interese colective, pe care el, care are o viață limitată, ar voi uneori să le vadă durând în perpetuu. Pentru a satisface aceste interese, s'a găsit necesar că acestor interese să li se dea o reprezentare, creându-se o instituțiune juridică cu drept de a juca un rol în ordinea juridică, ca titulară lor. Această creațiune juridică este *persoana juridică* sau *morală*.

Și persoana fizică, care însemnează ființa capabilă de a avea drepturi și obligațiuni, și persoana morală, sunt creațiuni ale ordinei juridice, dar, pe când persoana fizică este o realitate, constituită de individul-om, cu toate interesele lui, căci în dreptul modern, când nu mai există nici robia, nici moartea civilă, cuvântul persoană a devenit sinonim cu individ-om, persoana morală este o grupare de indivizi, urmărind realizarea unor anumite interese comune și fiind capabilă de drepturi și obligațiuni.

Când este vorba de persoane morale, problema organizării voinței, adică modul cum se exprimă manifestările de voință ale persoanei juridice, joacă rolul esențial, căci voința este creatoarea actelor juridice. Această organizare a voinței persoanei morale se face prin actul constitutiv al persoanei morale.

PERSOANE JURIDICE POLITICO-TERITORIALE

Statul este prima persoană morală sau juridică pe care o găsim. El există din momentul ce avem reunite condițiunile de fapt: o grupare omenească, un teritoriu și un organ de conducere și de comandament, care să voiască în numele grupului.

Când Statul există în fapt, el capătă, cel puțin pentru dreptul intern și existența juridică, căci el crează ordinea juridică. Pentru raporturile internaționale, el are nevoie de recunoașterea celorlalte state [1]).

Statul este o unitate politică, care are dreptul de a comanda și dreptul de constrângere, în afară de drepturile patrimoniale recunoscute tuturor persoanelor juridice. Statul are o personalitate *politico-teritorială*, căci el comandă în limitele teritoriului său.

Noțiunea de personalitate a Statului este deci mai vastă decât a celorlalte persoane juridice.

Pentru ușurința administrațiunii sale, Statul și-a creat subdiviziuni teritoriale cu acelaş caracter juridic, județele și comunele, cărora le-a recunoscut, în proporțiuni mai mici, prin Constituție (art. 40, 108 și 110 și legea administrativă din 1936, art. 68, 81, 140, 61 lit. *g*, 87, etc.), dreptul de a comanda în limitele teritoriale stabilite.

Deci și județele și comunele sunt *persoane juridice politico-teritoriale.*

Societățile politico-teritoriale, în special Statul, au drept scop de a asigura ordinea în interior, iar Statul singur are dreptul și obligațiunea de a apăra teritoriul contra inimicilor din afară. Din această cauză, funcțiunile societăților politice, cel puțin ale Statului, *sunt infinite*. Limitarea lor depinde de mediul social, de educațiunea poporului, de circumstanțe. Pe câtă vreme scopurile și, implicit, funcțiunile celorlalte societăți omenești, sunt limitate.

SERVICII PUBLICE

Dreptul de a ordona și consecința sa, dreptul de constrângere, constituesc drepturile de putere publică. Statul are în mod natural acest drept, pe care el nu-l deține dela nimeni. Pe câtă vreme comuna, și mai ales județele, au aceste drepturi ca concesiuni din partea Statului și, prin urmare, ele nu

[1]) Cuvântul *persona* în limba latină, însemnează masca ce își puneau actorii când ieșeau pe scenă, *personatus* = mascat. Jurisconsulții romani au întrebuințat cuvântul *persona*, pentru a desemna pe acela care juca un rol pe scena juridică, care era capabil de drepturi și de obligațiuni. Sclavul neputând juca un asemenea rol, nu era *persona*.

[1]) Prin ordine juridică de drept public, înțelegem totalitatea manifestărilor de voință, emise în mod legal de autoritățile publice, în virtutea unui raport de subordonare al guvernaților, și în scop de a determina, în mod obligatoriu, purtarea acestora; Constituțiunea, legile, regulamentele, sunt elementele ordinei juridice.

pot să le exercite decât în limitele acordate de lege. Celelalte organisme sociale nu au aceste drepturi de putere publică, decât în cazurile şi în limitele fixate de lege, şi totdeauna sub controlul Statului.

Când Statul voieşte să dea satisfacţiune unui interes general, crează un organism cu destinaţiunea specială de a se ocupa de satisfacerea acestei nevoi a colectivităţii, stabilindu-i organele de conducere, determinându-i competenţa, punându-i la dispoziţiune mijloacele prin care să-şi poată ajunge scopul. Acest organism se numeşte *serviciu public*.

Persoanele juridice de drept public, adică persoanele juridice politico-teritoriale şi serviciile publice caută să satisfacă interesele generale, dar pe când cele dintâiu, şi în special Statul, au *competenţa generală*, serviciile publice au competenţa specială.

De aceea persoanele juridice politico-teritoriale au fiecare un *patrimoniu general*, pe câtă vreme serviciile publice au *patrimonii speciale*, afectate pentru interesele determinate pentru a căror satisfacere au fost create.

ORGANIZAŢIA SERVICIILOR PUBLICE

Administraţiunea lucrează prin servicii publice, care sunt organisme administrative create de Stat, judeţ sau comună, cu competenţe şi puteri determinate, cu mijloace financiare procurate din patrimoniul general al administraţiunii publice creatoare, puse la dispoziţia publicului cu destinaţiunea de a da satisfacţiune, în mod permanent şi continuu, unui interes general.

Serviciul public apare deci ca un procedeu de drept public, graţie căruia Statul (judeţul sau comuna) poate să-şi realizeze scopul, dând satisfacţiune interesului general.

Administraţiunea urmărind satisfacerea intereselor generale, are nevoie de: *a)* persoane fizice care sunt instrumentele de a voi şi a acţiona ale serviciilor publice; *b)* bunuri sau mijloace economice graţie cărora agenţii administraţiunii pot să realizeze prestaţiunile pe care publicul le aşteaptă; *c)* mijloacele juridice prin care administraţiunea lucrează producând efecte juridice asupra administraţilor.

I. PERSONALUL

Serviciul public are organe de conducere. Aceste organe sau funcţiuni de conducere sunt complexuri de atribuţiuni, puteri, competenţe, pe care urmează să le exercite una sau mai multe persoane fizice desemnate în acest scop, potrivit condiţiunilor legii. Această persoană fizică devine instrumentul de a voi şi de a acţiona al serviciului public. Alături de aceşti funcţionari de deciziune, avem funcţionari tehnici sau de preparaţiune şi funcţionari de execuţiune.

Serviciul public fiind specializat, adică urmărind satisfacerea numai a unui interes general, legiuitorul îi determină o sferă de activitate, o competenţă determinată; serviciul public are o capacitate funcţională din care nu poate ieşi. Funcţionarii lui trebue să urmărească în mod regulat şi continuu satisfacerea, în limitele legii, a interesului general determinat. Graţie acestei specializări de competenţă se poate controla şi activitatea înfăptuită şi mijloacele întrebuinţate.

II. MIJLOACELE MATERIALE PUSE LA DISPOZIŢIUNEA SERVICIULUI PUBLIC PENTRU REALIZAREA SCOPULUI SĂU

Pentru a asigura mersul serviciilor publice, Statul le pune la dispoziţie fondurile necesare din bugetul său general, precum şi bunuri mobile sau imobile, din *domeniul său*.

Tot pentru a asigura mersul serviciilor publice, persoanele juridice politico-teritoreale, în special Statul, au posibilitatea de a-şi apropia, în anumite condiţiuni, bunuri mobile sau imobile aparţinând particularilor prin procedeurile legale ale *rechiziţiunilor de bunuri*, sau cooperarea unor persoane, chiar fără voia lor, prin *rechiziţiuni de persoane*.

Domeniul public şi domeniul privat

Bunurile afectate de Stat serviciilor publice din domeniul său sunt supuse, pe de o parte, regulelor generale de drept, dar, pe lângă aceasta, şi tocmai din cauza destinaţiunii lor, sunt supuse şi unor regule speciale.

Ele se împart în *domeniu public* şi *domeniu privat*.

Criteriul de distincţiune consistă în felul de afectaţiune al bunului. Art. 478 cod. civ. ne spune că domeniul public cuprinde bunurile afectate uzului public, pe câtă vreme bunurile din domeniul privat ajută prin veniturile, pe care le produc, la funcţionarea serviciilor publice.

In prima jumătate a veacului al XIX-lea se credea că bunurile din domeniul public constituesc o masă de bunuri, destinate prin natura lor, la folosinţa publicului; că asupra lor Statul are un drept de pază; că ele, neavând un proprietar, se menţineau numai graţie caracterului lor de inalienabilitate, care le lovea de o indisponibilitate reală; că atunci când indisponibilitatea înceta, ele deveneau *res nullius*, susceptibile de ocupaţiune. Aceasta era teoria codului civil francez pe care o susţinea Proudhon în lucrarea sa *Du domaine public*, apărută în 1833.

In marea desbatere, ce a avut loc la mijlocul secolului al XIX-lea, privitoare la declasarea fortificaţiunilor oraşului Bassel,[1]) a triumfat teoria savantului jurisconsult Deruburg cari susţinea că Statul are un drept de proprietate, determinată de dreptul public, asupra bunurilor din domeniul public şi că, prin declasare, aceste bunuri revin în domeniul

[1]) Cantonul Bassel, împărţindu-se în 1833 prin decretul dietei federale a Elveţiei în două semi-cantoane Bassel oraşe şi Bassel-ţară, rămânea să se lichideze activul vechiului canton şi contestaţiune, care a durat foarte mult, exista asupra chestiunii dacă terenul vechilor fortificaţiuni trebuia să intre în masa de împărţit. Cei mai mari jurisconsulţi au dat consultaţiuni. Vezi studiul lui Saleilles în *Nouvelle Revue historique de droit français et étranger*, 1889, p. 459 şi urm. Vezi P. Negulescu, *Tratat drept administrativ*, ed. IV 1934, p. 231.

GRIGORE IV GHIKA, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1822—1828
Pictură din colecția Eforiei Spitalelor Civile, de *N. Grigorescu*

privat [1]). Această teorie a făcut ca în art. 478 din codul nostru civil să se adauge alin. II, care nu exista în corespunzătorul articol francez 540.

Evoluțiunea dreptului, provocată de vieața socială cu necesitățile ei multiple, a făcut ca domeniul public să se apropie de comerțul juridic. Astăzi bunurile din domeniul public sunt socotite ca fiind în proprietatea persoanei de drept public, ele capătă un caracter de inalienabilitate, când sunt destinate unei folosințe de interes general.

Dependințele domeniului public

Sunt dependințe ale domeniului public, adică fac parte din domeniul public:

1. *Domeniul public maritim*, cuprinzând:

a) Marea teritorială adică marea care udă țărmurile până la distanța, consacrată în cele mai multe convențiuni internaționale, de 3 mile sau 5556 metri;

b) Țărmurile mării (art. 476 cod. civ.).

c) Porturile maritime.

2. *Domeniul public aerian*, care cuprinde spațiul atmosferic mărginit între granițele Statului, consfințit prin art. 20 Constituția din 1923.

3. *Domeniul public al râurilor navigabile și flotabile precum și al apelor care produc forța motrice și acelor care pot fi folosite în interes obștesc*, conform art. 20 din Constituția din 1923.

4. *Domeniul public terestru*, cuprinzând:

a) Drumurile, căile ferate, etc.

b) Porțile, zidurile, șanțurile, fortificațiunile orașelor întărite (art. 478 cod. civ.);

c) Imobilele afectate în mod direct și special unui serviciu public pentru a fi folosite în vederea satisfacerii unui interes general;

d) Bunurile mobile, afectate unui interes general, spre exemplu tablourile într'un muzeu.

După cum vedem, bunurile afectate direct folosinței libere a publicului, cum ar fi drumurile, sunt de domeniul public, dar și căile ferate sunt tot dependențe ale domeniului public, deși căile ferate nu sunt afectate direct folosinței publice, ci serviciului public de transport în comun; tot dependențe ale domeniului public sunt și fortificațiunile (art. 478 cod. civ.), deși nu sunt afectate folosinței publice.

Bunurile pot fi încorporate ca dependințe ale domeniului public sau printr'un fapt natural (domeniul maritim, aerian, fluvial), sau printr'o măsură administrativă de afectare sau încorporare a unui bun în domeniul public.

Bunurile din domeniul public sunt în proprietatea unei persoane juridice politico-teritoriale (Stat, județ, comună), care le poate afecta unui serviciu public. Legea ministerelor din 1929, stabilește prin art. 10, alin. II, că imobilele și obiectele date în folosința ministerelor, a oficiilor și institutelor dependinte de ele, sunt proprietatea Statului și asupra folosinței lor dispune Consiliul de Miniștri.

Bunurile din domeniul public sunt inalienabile și imprescriptibile (art. 540, 1310 și 1844 cod. civ.).

[1]) In acest sens s'a pronunța. și Tribunalul Federal elvețian, prin decizia din 29 Octomvrie 1862.

Dreptul de folosință al particularilor asupra domeniului public

Dreptul de folosință a domeniului public cuprinde *dreptul de circulațiune*, supus poliției generale administrative și poliției speciale de circulațiune, *dreptul de acces* la drumul public pe care îl au proprietarii riverani precum și *dreptul de staționare momentană a trăsurilor sau căruțelor la poarta casei* [1]).

Permisiunile de staționare temporară pe domeniul public, ca de pildă autorizarea unui chioșc de ziare, conferă beneficiarului o folosință privativă, dar care nu-l îndrituește să aducă vreo modificațiune domeniului public. Această permisiune nu conferă beneficiarului un drept, care să poată face obiectul unui act de dispozițiune; ea este revocabilă. Aceste permisiuni sunt supuse la taxe municipale.

Ocupațiunea temporară a domeniului public, numită și *concesiune*, este o autorizare făcută de administrațiune în profitul unei persoane de a folosi în mod temporar, dar privativ, o porțiune din domeniul public, putând aduce chiar modificări conținutului acestui domeniu. Astfel de permisiuni de ocupațiune temporară, ar fi: concesiunea de a creea și exploata o instalațiune hydroelectrică prin folosirea unei ape, conform art. 7 și urm. din legea energiei dela 4 Iulie 1924, autorizările sau concesiunile date pentru nevoile industriale sau agricole de a se folosi de un curs de apă, conform art. 16 și urm., din legea regimului apelor din 27 Iunie 1924 (care abrogă legea din 4 August 1921), autorizațiunile acordate stabilimentelor de băi, situate pe țărmul mării sau pe malul râurilor din domeniul public, de a construi cabine și de a le exploata, concesiunile dreptului de pescuire în apele Statului, etc.

In toate aceste ocupațiuni temporare ale domeniului public, beneficiarul are o putere juridică, temporară, bine înțeles, asupra porțiunii din domeniul public ce i s'a concedat; el are drept să facă lucrări fixate în pământ, care în principiu, rămân proprietatea concesionarului; el și succesorii săi se pot folosi de bunul concedat pe tot timpul duratei concesiunii, care se dau pe termene lungi (30 ani, conf. art. 67 din legea regimului apelor; 50—90 ani conf. art. 16 din legea energiei; concesiunile temporare sau perpetue în cimitire). Aceste drepturi, fiind legate de bunuri din domeniul public, depind de interesele publice, care domină aceste bunuri și administrațiunea, chemată să satisfacă aceste interese, poate să facă să înceteze concesiunile prin revocare sau desafectarea bunului. Astfel, chiar dreptul de concesiune perpetuă în cimitire, nu se poate socoti ca o proprietate privată, cum foarte bine observă Hauriou [2]), căci autoritatea are dreptul să desafecteze cimitirul și să-l mute într'altă parte, unde va da titularilor de drepturi perpetue un teren de o suprafață egală.

Pentru bunurile din domeniul public, care sunt în folosința tuturor, fiecare individ are dreptul de a se

[1]) L. Trotabas, *De l'utilisation du domaine public par les particuliers* (teză), Paris, 1924.

[2]) Hauriou, *Précis de droit administratif*, XII-e éd., 1933, p. 867.

servi de ele conform legilor şi obiceiului, ca o consecinţă a libertăţii individuale, a dreptului de liberă circulaţiune.

Art. 147 şi 158 cod. pen. vechiu şi art. 245 cod. pen. nou, sancţionează violarea acestui drept.

Pentru dependinţele naturale ale domeniului public, cum ar fi ţărmurile mării, râurile navigabile şi flotabile, administraţiunea face numai o constatare. Legislaţiunea noastră nu dă o definiţiune tehnică a ţărmurilor Mării pentru a se putea face delimitarea domeniului public faţă de proprietarii riverani.

Pentru râurile navigabile şi flotabile, declaraţiunea de navigabilitate se face prin lege.

Pentru dependinţele artificiale, cum sunt drumurile naţionale, judeţene, comunale, vicinale, afectaţiunea se face printr'o operaţiune numită clasare. Clasarea drumurilor naţionale noui se face prin lege.

RECHIZIŢIUNILE DE BUNURI

Rechiziţiunile de bunuri imobile

Rechiziţiunea de bunuri imobile se numeşte *expropriere*. Ea e reglementată prin art. 17 din Constituţie şi prin legea asupra exproprierii pentru cauză de utilitate publică din 20 Octomvrie 1864, cu modificările din 9 Februarie 1900, 7 Iunie 1913, 9 Iunie 1923, 27 Iunie 1923, 6 Martie 1927, 14 Aprilie 1933 şi 27 Martie 1936.

Exproprierea pentru cauză de utilitate publică este un procedeu administrativ, de putere publică, pe care îl pot folosi numai persoanele juridice politico-teritoriale. Serviciile publice dotate cu personalitate juridică nu se pot folosi de expropriere, de cât prin intermediul persoanei juridice politico-teritoriale de care depind.

Procedura exproprierii pentru cauză de utilitate publică cuprinde trei faze:

1. *Faza administrativă: a)* anchete de comodis et incomodis; *b)* declaraţiunea de utilitate publică, care se face conform art. 2 din legea de expropriere pentru cauză de utilitate publică, printr'o lege, dacă Statul este expropriant, de Consiliul Judeţean dacă judeţul expropriază şi de Consiliul Comunal dacă comuna face exproprierea.

Constituţia din 1923, lărgind prevederile aceleia din 1866, admite prin art. 17, exproprierea pentru cauză de utilitate publică nu numai pentru căi de comunicaţiune, salubritate publică şi apărare a Ţării, dar şi pentru lucrări de interes militar, cultural sau acele impuse de interesele generale, directe, ale Statului şi administraţiunilor publice, precum şi pentru alte cazuri de utilitate publică, stabilite prin legi votate cu majoritate de două treimi.

2. *Faza judiciară* are loc după declararea de utilitate publică. Procurorul tribunalului, la cererea autorităţii expropriante, depune actele şi cere exproprierea. Hotărîrea tribunalului se dă în prima şi ultima instanţă, cu recurs; ea transferă proprietatea dela expropriat la expropriant; expropriatul rămâne numai cu posesiunea imobilului, până la plată (art. 20).

3. *Fixarea indemnizării*, se face conform art. 39 şi urm. din legea exproprierii. Ea trebue să fie prealabilă, adică plătită înainte de luarea în posesiune a imobilului (art. 17 din Constituţie). Autorităţile au facultatea să renunţe la expropriere, conform art. 37 No. 5.

Servituţi de utilitate publică

Administraţiunea poate, potrivit legii drumurilor din 22 Aprilie 1932, art. 57 şi urm., să ocupe temporar o proprietate privată, în scop de a extrage materiale (nisip, pietriş, etc.) sau a depozita pământ sau alte materiale provenite din executarea unor lucrări publice (drumuri, construcţiuni), plătind despăgubiri pentru suprafeţele degradate şi ocupaţiunea proprietăţii.

Legea vămilor din 13 Aprilie 1933, prin art. 91 şi urm., declară că proprietarii de pe graniţă nu vor putea pune nici-o piedecă liberei circulaţiuni între posturile de pază. Orice construcţiuni sau îngrădiri, contrarii acestei dispoziţiuni, se vor distruge pe cheltuiala proprietarului. Deasemenea se pot face pe proprietăţile lor drumuri sau poteci pentru comunicaţie, fără despăgubire.

Uneori proprietatea trebue să sufere anumite instalaţiuni permanente, cum de pildă un felinar public pe zidul unei construcţiuni, suporturi de fire telegrafice sau telefonice, obligaţiunea de a construi cu retragere dela stradă, conform planului de aliniere.

Servituţile publice, sunt create prin lege, care determină întinderea şi conţinutul lor.

Aceste servituţi pot fi exercitate şi de particulari, cari au dobândit dela administraţiunea publică acest drept (art. 27 din legea regimului apelor).

Rechiziţiunile de bunuri mobile

Administraţiunea poate să obţină proprietatea sau folosinţa unor bunuri mobile. Legea rechiziţiilor din 6 Aprilie 1906, cu modificările din 7 Aprilie 1913, 10 Martie 1915, 23 Martie 1916 şi 12 Mai 1918, şi regulamentul din 23 August 1922, arată două categorii de rechiziţiuni:

a) *Rechiziţiunile militare* care sunt operaţiuni efectuate de autorităţile militare, în special în timp de mobilizare sau de răsboiu, în virtutea cărora un particular este constrâns să cedeze anumite bunuri mobile, arătate în lege, necesare armatei, sau numai folosinţa temporară a unor bunuri (imobile pentru încartiruire, cai, trăsuri, etc.), în schimbul unei indemnizări stabilite, în conformitate cu tarifele de rechiziţiuni prevăzute în art. 39 legea rechiziţiilor, de o comisiune mixtă specială.

Rechiziţiunile se fac totdeauna prin acte scrise (art. 3); ele se adresează de ordinar primarului, care împarte sarcinile între locuitori. Pentru fiecare rechiziţie se dă o chitanţă (art. 3 alin. final).

a) *Rechiziţiunile civile* sunt efectuate în cazurile prevăzute de lege. Astfel, în timpul răsboiului, se iau măsuri pentru aprovizionarea populaţiei civile, dându-se drept administraţiunii de a face rechiziţiuni. In timp de pace, în caz de întrerupere a trans-

porturilor, administrațiunea poate să rechiziționeze mijloace de transport, trăsuri, cai, automobile, sănii, bărci, șlepuri, și să asigure alimentarea populațiunii.

Rechizițiunile de persoane

I. Constituția declară în art. 119, că tot românul, fără deosebire de origină etnică, limbă sau religie, face parte din unul din elementele armatei, conform legilor speciale.

Legea recrutării din 7 Iulie 1930 (art. 4), stabilește două moduri de recrutare: *a)* prin chemarea unui contigent anual, votat de Parlament, cu prioritatea Adunării Deputaților (art. 35, 121 din Constituție *b)* prin angajări sau reangajări.

Primul procedeu este o rechizițiune, cel de al doilea are la bază voința celui care se angajează.

Recrutarea cuprinde trei operațiuni:

a) *Recensământul recrutării.* Primarul întocmește în fiecare an tabloul de tinerii, domiciliați în comună, cari până la 31 Decemvrie al anului următor vor împlini 21 ani. Tabloul este efectuat din oficiu, după registrele de stare civilă sau după declarațiunea tinerilor, părinților sau tutorilor lor. Tablourile sunt verificate și centralizate de comisiuni speciale, pe cercuri de recrutare.

Fiecare regiune de corp de armată se înparte prin decret, în mai multe regiuni de cercuri de recrutare.

Regiunile cercurilor de recrutare corespund, pe cât posibil, împărțirii administrative a țării, purtând numele județului corespunzător.

Cercul de recrutare are un birou de recrutare, un birou de mobilizare, rechiziții, statistică și pregătire premilitară;

b) *Operațiunile de recrutare.* Ele se fac de către Consiliul de Recrutare compus din 5 membri, alcătuit conform art. 22 din legea recrutării. Atribuțiunile Consiliului de Recrutare se iau cu majoritate; ele sunt definitive (art. 46). Consiliul clasează pe tineri în 4 categorii: 1) buni pentru serviciul activ, sau auxiliar; 2) amânați pentru un nou examen; 3) dispensați condiționat conform art. 40, și 4) scutiți. După terminarea operațiunilor de recrutare se face repartiția pe arme;

c) *Incorporarea.* Ea se face la 1 Noemvrie al fiecărui an. Chemarea tinerilor se face prin ordine individuale. Data încorporării se aduce la cunoștință prin afișare în fiecare comună, cu cel puțin 15 zile înainte (art. 60).

Legea rechizițiilor din 10 Martie 1915, prin art. 5, alin. *j*, și art. 21, precum și regulamentul legii din 23 August 1922, art. 24, alin. *c*, stabilesc între prestațiunile și obiectele ce pot fi rechiziționate, și călăuzele, conducătorii, precum și oamenii trebuincioși pentru lucrările diferitelor servicii ale armatei.

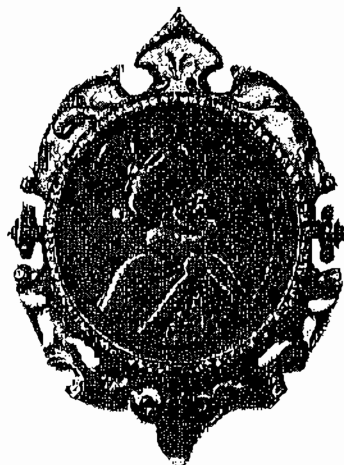
MIJLOACELE JURIDICE

Mijloacele prin care administrațiunea lucrează asupra administrațiilor pot fi: *a) acte juridice administrative*, adică manifestațiuni de voință făcute de un funcționar competent în exercitarea funcțiunii sale, spre a crea o anumită situațiune juridică pe care a avut-o în vedere autorul actului. Unele din aceste acte crează situațiuni juridice generale, de pildă, un regulament; altele, situațiuni juridice individuale, de pildă, decretul de numire a unui individ într'o funcțiune publică, o deciziune ministerială; *b) acte materiale* sau *fapte administrative*.

Elementele constitutive ale unui act administrativ sunt: *a)* motivul sau mobilul actului, adică considerațiunea subiectivă și deci variabilă care determină pe cineva să facă un act juridic; *b)* cauza, adică scopul urmărit prin act și care consistă în rezultatul ce trebue să producă actul după concepțiunea organelor care l-au făcut.

Orice activitate a administrațiunii este finalistă, adică urmărește un scop. Prin acte și fapte administrative, serviciul public urmărește satisfacerea scopului pentru care a fost creat.

P. N.

Broșă cu medalia de aur a lui Brâncoveanu
(Colecția Așezămintelor Brâncovenești)

STATUTUL FUNCŢIONARILOR PUBLICI

Art. 131 al Constituţiei din 1866, exprimase încă de pe atunci dorinţa creerii unei legi speciale « asupra condiţiunilor de admisibilitate şi de înaintare în funcţiunile administraţiei publice ». Acest deziderat putu fi realizat abia în 19 Iunie 1923, prin legea pentru Statutul Funcţionarilor publici.

In acest interval de timp, funcţionarii publici au fost supuşi legilor organice ale diverselor departamente, care, adesea, le confereau dreptul de stabilitate.

După întregirea ţării, legile locale care guvernau provinciile unite, rămaseră în vigoare până la realizarea unificării legislative. Situaţia funcţionarilor din aceste provincii, era guvernată de pragmaticele de serviciu, care le asigurau o poziţie mai bună în stat: In Bucovina, pragmatica de serviciu din 25 Mai 1914 (F. L. I. Nr. 15). In Ardeal, legile I din 1883 şi 2 XV din 1912, precum şi regulamentul de serviciu (pragmatica de serviciu) şi regulamentul de fixare a salariilor stabilite de Consiliul Dirigent.

Diversitatea legislaţiilor, de o parte, necesitatea de a da Statului o serioasă administrare, de altă parte, determinară legiuitorul să elaboreze statutul din 19 Iunie 1923, care intră în vigoare la 1 Ianuarie 1924.

Acest statut cuprinde două părţi: prima, relativă la regulele generale care sunt aplicabile tuturor funcţionarilor publici; a doua, relativă la dispoziţiunile speciale, aplicabile tuturor funcţionarilor publici, cu excepţiunea magistraţilor, membrilor corpului diplomatic şi consular, membrilor corpului didactic, eclesiastic, membrilor tuturor corpurilor technice şi de specialitate, funcţionarilor corpurilor legiuitoare. Pentru aceste diverse categorii, rămân în vigoare dispoziţiunile legilor relative la organizarea fiecărui corp.

FUNCŢIONARII PUBLICI

Prima parte a statutului începe prin a fixa sensul noţiunii de funcţionar public. Art. 1 declară funcţionari publici « cetăţenii români, fără deosebire de sex, cari îndeplinesc un serviciu public permanent (civil sau eclesiastic) la Stat, judeţ, comună, sau la instituţiunile al căror buget este supus aprobării parlamentului, guvernului, sau consiliilor judeţene şi comunale ». Noţiunea de funcţionar public este aci exprimată într'un sens foarte larg.

Dispoziţiunii stipulate în art. 1, legiuitorul a adus un anumit număr de derogări. Există, în adevăr, o întreagă serie de funcţionari cari, din pricina calităţii lor, sau importanţei funcţiunilor lor, fac excepţie la regula generală a statutului şi cari sunt enumeraţi în art. 2 al legii, precum:

a) Funcţionarii politici şi funcţionarii electivi. Legea întrebuinţează aceşti doi termeni, în adevăr destul de elastici, şi cari, în practică, dau loc unei interpretări destul de neprecise. Şi aci, s'a crezut necesar a introduce o dispoziţiune după care funcţionarii de carieră, cari, în virtutea unei delegaţiuni temporare, sunt însărcinaţi a ocupa o funcţiune politică oarecare, reiau de drept, când delegaţia sau misiunea lor ia sfârşit, funcţiunea lor anterioară, cu toate drepturile la vechime. Deşi această dispoziţiune se află în prima parte a statutului, totuşi, ea nu este aplicabilă magistraţilor. Astfel, un consilier la Curtea de Casaţie nu poate fi delegat ca ministru de justiţie, iar dacă el acceptă această sarcină, pierde postul său de magistrat, în care poate fi din nou numit, dacă se produce o vacanţă.

b) Mitropoliţii şi Episcopii.

c) Funcţionarii Corpurilor legiuitoare, guvernaţi de regulamentele interioare ale fiecărei Adunări.

d) Specialiştii străini, cărora li se încredinţează, temporar sau prin contract, o funcţiune publică.

e) Lucrătorii, precum şi personalul ocupat pentru un timp determinat sau pentru anumite lucrări. Pentru personalul de serviciu permanent, statutul prevede stabilirea unui regulament care să fixeze normele de admitere, drepturile şi obligaţiunile acestuia; acest regulament n'a fost însă întocmit până azi.

După ce precizează cine este funcţionar public, (art. 1), şi după ce exceptează funcţionarii cărora statutul nu le este aplicabil, legiuitorul repetă în art. 3 principiul înscris în art. 88 alin. 8 al Constituţiei, care edictează că nici o funcţiune publică nu poate fi creată şi nici suprimată, decât printr'o lege.

CONDIŢIUNI GENERALE DE ADMISIBILITATE ÎN FUNCŢIUNILE PUBLICE

Pentru a fi funcţionari publici, candidaţii trebue, oricare ar fi sexul lor, să fie cetăţeni români, majori, adică în vârstă de peste 21 ani, apţi pentru serviciu din punct de vedere al sănătăţii şi să nu fi suferit nici o condamnare infamantă.

Pe lângă aceste condiţiuni generale, bărbaţii mai trebue să fi satisfăcut legea recrutării şi să se bucure de toate drepturile civile. La intrarea lor în funcţiuni, funcţionarii sunt obligaţi a presta jurământ de credinţă Regelui şi legilor ţării.

Pentru a fi numit într'o funcţiune publică, orice funcţionar trebue să treacă *un examen de capacitate.*

Această dispoziţiune se aplică, bine înţeles, tuturor funcţionarilor, cu excepţiunea celor prevăzuţi în art. 33, cari rămân sub regimul legilor organice speciale ale corpurilor cărora ei le aparţin. In această categorie intră magistraţii, membrii Corpului diplomatic şi consular, membrii corpului didactic, eclesiastic, membrii tuturor corpurilor tehnice şi de specialitate, precum şi funcţionarii corpurilor legiuitoare.

După trecerea acestui examen, funcţionarul este considerat ca stagiar timp de un an, după care comisiunea de propuneri, numiri şi înaintări, examinând fiecare caz în parte, declară definitivi pe stagiarii socotiţi capabili. Definitivarea se face pe baza notelor date de capii ierarhici ai funcţionarului.

Această dispoziţiune a art. 37 din statut merită o atenţiune deosebită, deoarece pentru întâia oară, examenul de capacitate devine criteriul de recrutare al funcţionarilor administraţiunii publice. Ea e negreşit o inovaţie fericită, care nu are totuşi o însemnătate prea mare. Este adevărat că în ultimul alineat al art. 37, legiuitorul a adăugat că funcţionarul care după un an de stagiu nu va fi socotit apt a fi declarat definitiv, va avea dreptul la un nou stagiu de un an, şi că abia după acest al doilea stagiu, el va putea fi îndepărtat din serviciu.

O dispoziţiune interesantă prevăzută de legiutor este aceia care, în afară de examen, cere candidatului titluri. Pentru funcţiunile de şef de birou şi pentru funcţiunile superioare, se cere o diplomă universitară sau a unei şcoale echivalente; pentru funcţiunile de impiegat stagiar până la gradul de şef de birou, se cere cel puţin liceul.

Este sigur că o diplomă, deşi nu e suficientă, reprezintă totuşi un criteriu de recrutare pentru funcţiunile publice. Situaţia e mai tristă dacă apropiem aceste dispoziţiuni de art. 122 al regulamentului, care permite, în lipsă de candidaţi titraţi, a recruta funcţionari publici, având cel puţin patru clase primare, cari să poarte numele de agenţi.

Pentru a remedia această stare de lucruri, pentru a putea crea un corp de funcţionari selecţionat şi bine pregătit, este necesară o reformă completă a statutului, în ceiace priveşte modul de recrutare a funcţionarilor ca şi modul de lor pregătire profesională.

Un început în această direcţie s'a făcut încă din anul 1925, când la iniţiativa prof. universitar Paul Negulescu şi sub preşidenţia activă a M. S. Regelui, pe atunci principe moştenitor, s'a înfiinţat *Institutul de drept public*, cu organul său de publicitate, *Revista de drept public.*

Pe lângă acest institut, s'a creat în 1929, spre a răspunde cerinţelor legii administrative din 1925 şi legii pentru organizarea administraţiei locale din 1929, o *Şcoală de documentare şi de ştiinţe administrative*, care avea ca prim scop pregătirea şi perfecţionarea funcţionarilor publici. In urma legei administrative din Martie 1936, această şcoală împreună cu vechea *Şcoală de ştiinţe de Stat* s'au transformat sub direcţia Institutului, într'un *Centru de pregătire tehnică profesională a funcţionarilor publici*, Centru care funcţionează în condiţiunile cele mai bune.

IERARHIE ŞI INAINTARE

Dispoziţiile din statut, privitoare la ierarhia gradelor, au fost modificate, precisate şi generalizate pentru toate categoriile de funcţionari, prin decretul-lege din 13 Noembrie 1934, pentru ierarhizarea funcţiunilor şi organizarea serviciilor în administraţiile publice, ratificat prin legea din 18 Aprilie 1935.

După acest decret, gradele şi clasele funcţiunilor administrative sunt fixate astfel:

1) Director, 2) Subdirector, 3) Şef de serviciu, 4) Şef de secţie, 5) Şef de birou, 6) Subşef de birou, 7) Impiegat, 8) Impiegat stagiar.

Gradele 1—7 au câte două clase.

Aceste grade sunt valabile numai în administraţiile centrale şi în cele speciale. In administraţiile locale, judeţene şi municipale, gradul cel mai înalt e acela de subdirector cl. II, iar în administraţiile comunale acele de şef de serviciu. Municipiul Bucureşti face excepţie, el fiind asimilat în această privinţă cu administraţiile centrale.

Inaintarea dela o clasă la alta sau dela un grad la altul, nu se poate face decât cu avizul comisiunei pentru propuneri de numiri şi înaintări.

Inaintarea dela o clasă la alta se face după un stagiu minim de un an, iar înaintările de grade după un stagiu de doi ani. Inaintările se fac la vechime şi la alegere, în aşa fel ca proporţia celor înaintaţi la vechime să nu fie mai mică de jumătate până la funcţia de şef de birou inclusiv. Inaintările în funcţiuni mai mari se fac numai la alegere.

Pe baza propunerilor capilor ierarhici şi ţinându-se seamă de foile calificative, se întocmesc anual tablouri de înaintări; care se publică în Monitor şi sunt obligatorii timp de un an pentru autoritate, înaintările urmând să se facă în ordinea tabloului.

DREPTURILE FUNCŢIONARILOR

Spre a garanta funcţionarilor publici situaţia lor, pentru a-i pune la adăpostul influenţelor vieţii politice, pentru ca ei să fie mai independenţi şi prin urmare mai buni păzitori ai legii, statutul le-a creat două situaţiuni legale bine distincte: *stabilitatea şi inamovibilitatea.* Art. 7 al statutului declară că funcţionarii publici definitivi, oricare ar fi categoria lor, în afară de cei declaraţi inamovibili de Constituţie (magistraţii), sau prin legi speciale (membrii Corpului didactic, membrii Curţii de Conturi, membrii Consiliului legislativ), se vor bucura de stabilitate.

Un funcţionar devenit stabil, nu poate fi pedepsit, transferat, sau înlocuit, decât cu respectul anumitor forme legale.

După cum s'a spus mai sus, înaintea regimului statutului, numai câteva categorii de funcţionari bene-

ficiau de protecţiunea legii în materie de pedepsire, transferare sau înlocuire.

Marea majoritate a funcţionarilor erau pe atunci la discreţiunea fluctuaţiilor vieţii politice. In faţa unei atari situaţiuni, jurisprudenţa impunea totuşi ca revocarea să fie făcută în aceiaşi formă şi de acelaş organ care făcuse numirea. Un funcţionar amovibil nu mai putea deci să fie revocat decât în forma după care fusese numit.

Statutul funcţionarilor a modificat această situaţiune, instituind stabilitatea funcţionarilor publici. Funcţionarii supuşi legilor organice speciale nu pot fi transferaţi, pedepsiţi sau înlocuiţi decât în condiţiunile prevăzute de acele legi.

In marea majoritate a cazurilor, aceste legi prezintă mai multe garanţii decât statutul. Totuşi, sunt şi cazuri în care ele prezintă mai puţine. In aceste cazuri se aplică totdeauna legea de organizare, deşi principiul ar fi ca legea nouă, considerată ca mai favorabilă, să profite tuturor.

Acest principiu nu-şi are aplicare în împrejurarea prezentă, pentru motivul că sunt anumite servicii publice care, prin importanţa lor în Stat şi pentru bunul lor mers, cer ca măsuri urgente să fie luate eventual contra funcţionarilor.

Stabilitatea conferă funcţionarului dreptul de a nu fi transferat, pedepsit şi înlocuit, decât în anumite condiţiuni, prevăzute de statut. După cum aceste condiţiuni sunt mai mult sau mai puţin riguroase, stabilitatea se apropie de inamovibilitate.

A. *Transferare.* Statutul prevede două genuri de transferare:

1. Transferarea *la cerere*, care, pentru a putea fi pronunţată, *necesită două condiţiuni:*

Funcţionarul care cere transferarea trebue să aibă: *a)* aprobarea capului autorităţii pe care doreşte s'o părăsească, şi *b)* aprobarea capului autorităţii unde doreşte să intre.

In practică, aceasta nu e o transferare, ci o numire nouă, care nu ar putea avea loc fără aprobarea autorităţii părăsite de funcţionar.

Avantagiul pe care-l prezintă transferarea pentru funcţionar este că el trece în noul său serviciu cu toate drepturile sale, în timp ce o numire nouă, în urma demisiei din fostul său serviciu, l-ar face să piardă drepturile câştigate, dacă nu anii de serviciu, cel puţin stabilitatea şi inamovibilitatea. *Interpretând* textul art. 49, noi socotim că transferarea trebue să fie efectuată de capul autorităţii unde există un post vacant, după ce el va fi cerut aprobarea autorităţii de care depinde funcţionarul care cere transferarea.

Chestiunea însă se complică când mai mulţi funcţionari cer să fie transferaţi în acelaş post. Cum trebue să se procedeze în acest caz? Legiuitorul nu fixează nici o ordine de preferinţă, ca aceia înscrisă, de pildă, în legea învăţământului primar şi secundar. Aprecierea subiectivă rămâne unica regulă în asemenea împrejurări.

Din chipul în care este întocmit acest text, mai rezultă că transferarea este facultativă şi *nu* obligă pe capul autorităţii respective, chiar dacă şi-a dat adeziunea.

2. Transferarea *în interes de serviciu.* Stabilitatea conferă funcţionarului nu numai dreptul la funcţiunea sa, ci şi dreptul la postul său. El nu poate fi mutat dintr'un serviciu în altul, sau dintr'o localitate în alta, fără consimţământul său. Totuşi, când interesul serviciului cere, se derogă dela acest principiu. Pentru a împiedeca abuzurile însă, art. 50 prevede că aceste transferări trebue să fie *pronunţate cu* avizul conform al comisiunii de propuneri pentru numiri şi înaintări în funcţiuni echivalente.

Potrivit unei jurisprudenţe constante a Curţii de Casaţie, acest aviz este obligatoriu şi nu se poate trece peste dânsul. Funcţionarul nemulţumit de avizul comisiunii, nu poate ataca decât actul administrativ căruia acest aviz i-a servit de bază. Instanţa de contencios examinează numai legalitatea motivelor invocate, fără a se ocupa de realitatea interesului de serviciu, care cade în aprecierea suverană a comisiunei.

Funcţionarul nu poate refuza o atare transferare, din moment ce ea se aplică într'o funcţie echivalentă.

In caz de transferare pentru interes de serviciu, funcţionarul are drept la transport gratuit pentru el, familie şi bagajele sale.

In cazul *detaşărilor* de funcţionari stabili, trebuesc îndeplinite aceleaşi formalităţi ca pentru transferare.

Este aci o măsură nouă, adoptată de statut şi destinată a pune capăt unui lung şir de abuzuri, comise în materie de detaşări de funcţionari.

3. Transferarea aplicată *ca sancţiune.* In al treilea loc vine transferarea pronunţată ca măsură disciplinară, prevăzută în art. 51 alin. 4. Acest mod de transferare nu poate avea loc decât cu *avizul* conform al comisiunii disciplinare. Ea judecă pe funcţionar şi dă avizul, care, după aprobarea capului autorităţii respective, este învesmântat cu toate caracterele unei deciziuni definitive şi executorii. Orice pedeapsă de transferare, executată în afara acestor formalităţi, este nulă.

B. *Pedepse.* O a doua garanţie a stabilităţii stă în modul de aplicare al pedepselor. Art. 51 institue *şapte grade* de pedepse, *şi* anume:

1. Mustrarea verbală sau scrisă, 2. Mustrarea cu pierderea salariului pe cel mult 15 zile. 3. Ştergerea de pe tabloul de înaintare. 4. Mutarea pe cale disciplinară. 5. Excluderea *din serviciu* pe timp de maximum 6 luni cu pierderea salariului. 6. Punerea în disponibilitate. 7. Destituirea.

Din aceste pedepse, numai primele două pot fi aplicate direct de capul autorităţii *de care depinde* funcţionarul. Pedeapsa dela punctul 2, aplicată pentru a treia oară în cursul unui an, trebue pronunţată de comisia de disciplină.

Toate celelalte pedepse nu pot fi aplicate decât cu *avizul conform* al comisiunii de disciplină, ceiace constitue, cel puţin în teorie, cea mai serioasă garanţie de stabilitate a funcţionarului.

Chipul în care este compusă comisiunea de disciplină şi mecanismul funcţionării sale, formează baza sistemului stabilităţii. In această privinţă, statutul caută să ia cele mai serioase garanţii.

DATORIILE FUNCŢIONARILOR

Funcţionarii sunt ţinuţi a face şapte ore de serviciu pe zi, a locui în localitatea de reşedinţă a serviciului lor, a nu compromite funcţiunile sau corpul cărora aparţin, prin actele vieţii lor publice sau private. Funcţionarii cari demisionează nu pot părăsi serviciul înainte ca demisia lor să fi fost acceptată.

Statutul organizează responsabilitatea funcţionarilor publici, în cazul când ei au cauzat pagube particularilor, prin faptul că au depăşit limitele mandatului lor, sau au eşit din sfera atribuţiilor lor legale, sau au comis un abuz de putere. Statul, judeţul, comuna, care sunt legal responsabile, cheamă atunci în garanţie pe funcţionarul care a comis actul respectiv, pentru ca el să fie făcut responsabil băneşte. Funcţionarul contra căruia a fost formulată o reclamaţie nefundată sau temerară, are dreptul să ceară justiţiei daune interese. Statutul se opune unei acţiuni directe a celui vătămat contra funcţionarului; Statul are însă dreptul la o acţiune recursorie, prin chemarea în garanţie a funcţionarului, prin greşeala sau negligenţa căruia a fost cauzată paguba. Totuşi, această dispoziţiune a fost modificată prin art. 14 al legii contenciosului administrativ din 23 Decemvrie 1925, care admite ca acţiunea în daune să fie îndreptată nu numai contra administraţiei respective, ci în mod solidar şi personal, contra agenţilor cari au semnat actul. Funcţionarii puşi în cauză pot, la rândul lor, să cheme în garanţie pe superiorii lor ierarhici, dela cari au primit ordin scris să semneze actul.

Limita de vârstă pentru punerea în retragere a funcţionarilor, când legea nu prevede o alta, este fixată de *statut* la *60 de ani, cu posibilitatea de prelungire* de un an, când numărul total al anilor ceruţi pentru pensie nu este atins.

Statutul autoriză crearea asociaţiilor de funcţionari în vederea anumitor scopuri culturale, economice sau profesionale. Art. 25 prevede că asociaţiile de funcţionari pot fi constituite pe servicii, şi că mai multe, sau chiar toate, se pot uni între dânsele, păstrând însă caracterul lor profesional, cultural şi economic. Asociaţiile de funcţionari pot obţine personalitatea juridică în virtutea legii, după avizul consiliului superior administrativ. Această dispoziţiune a fost modificată prin legea persoanelor juridice din 24 Februarie 1924, în urma căreia acordarea personalităţii juridice se face pe cale judiciară.

Asociaţiile de funcţionari nu pot discuta nici lua resoluţii cu caracter politic; ele nu se pot interesa decât de chestiuni în raport cu profesiunea lor. In cazul când asociaţiile de funcţionari înfrâng aceste dispoziţiuni, ele pot fi disolvate prin decizia Consiliului de Miniştri, dacă ele nu posedă personalitatea juridică, şi prin decret regal, dacă o posedă.

Art. 30 şi 32 al statutului se ocupă cu posibilitatea funcţionarilor publici de a declara grevă. Părăsirea serviciului de către funcţionari, parţială sau totală, după o înţelegere prealabilă, demisiunile colective sau individuale în acelaş timp sau în epoci apropiate, sunt interzise şi *pasibile de pedeapsa destituirii*. In afară de pedeapsa disciplinară, greva constituind un delict, este pedepsită şi de justiţia represivă.

Dacă greva a fost declarată din iniţiativa unei asociaţii de funcţionari, pe lângă disolvarea asociaţiei şi pedepsirea culpabililor, fondurile asociaţiei sunt confiscate în beneficiul asociaţiilor de binefacere locale.

MĂSURILE DE DISCIPLINĂ

Comisiunile disciplinare

Comisiunile de disciplină au caracterul de comisiuni mixte administrativo-judiciare. Ele sunt de două feluri: *a*) unele au în competenţa lor administraţiile centrale; *b*) celelalte sunt create pentru funcţionarii judeţeni, comunali şi ai celorlalte autorităţi cu caracter local.

Comisiunile prime se compun dintr'un consilier dela Curtea de Apel, ales în secţiunile unite ale Curţii, din funcţionarul cel mai vechiu şi mai înalt în grad al Administraţiei centrale, şi din unul din directorii conducători de serviciu, desemnat de sorţi, în prezenţa comisiunii de propuneri pentru numiri şi înaintări.

Este locul să remarcăm caracterul acestei prime comisiuni, care cuprinde un reprezentant al funcţionarilor, un reprezentant al administraţiei şi, ca element de ponderaţie între cei doi precum şi ca păzitor al legii, un magistrat.

Comisiunea însărcinată să judece funcţionarii judeţeni, comunali şi pe cei ai celorlalte autorităţi cu caracter local, se compune din primul preşedinte sau preşedintele tribunalului local, dintr'un şef de serviciu, delegat de consiliul judeţean şi dintr'un şef de serviciu, delegat de consiliul comunal al oraşului de reşedinţă. Această delegaţie a şefului de serviciu este inferioară dreptului pe care legea îl acordă primei comisiuni, de a număra printre membrii săi pe funcţionarul cel mai vechiu şi mai înalt în grad.

Membrii comisiunilor sunt numiţi prin decret regal, pe timp de 3 ani. Fiecare membru este dublat de un supleant.

Inaintea acestor comisiuni procedura se desfăşoară astfel:

a) Ministrul sau capul autorităţii decide trimiterea înaintea *instanţei disciplinare*. *b*) Această deciziune este pronunţată pe baza unei anchete făcute de capul ierarhic sau de un delegat al autorităţii. *c*) Funcţionarul inculpat trebue să fie ascultat în cursul acestei anchete. *d*) El are dreptul să ia cunoştinţă de dosar. *e*) El trebue să se apere singur, fie verbal, fie printr'un memoriu, şi poate fi asistat de un coleg ales de dânsul, din aceiaşi administraţie. *f*) Data judecăţii trebue comunicată în scris funcţionarului inculpat, cu cel puţin 15 zile libere înainte. *g*) Judecata se face în şedinţă secretă. *h*) Deciziunile comisiunii trebue să fie motivate; ele sunt definitive şi executorii.

Competenţa comisiunilor nu este legată decât prin decizia de trimitere, luată de ministru sau de capul autorităţii, după ce se va fi procedat la o anchetă, în cursul căreia funcţionarul trebuie ascultat.

Acesta nu se poate plânge în contencios contra deciziunii de trimitere înaintea comisiunii disciplinare, pentru motivul că această deciziune nu este decât un act preparatoriu, care ar putea fi urmat tot atât de bine de achitare, necauzând astfel nici un prejudiciu părții interesate.

Comunicarea dosarului funcționarului inculpat, constitue un progres considerabil și o măsură destinată să asigure o judecată serioasă, prin faptul că funcționarul, odată prevenit, este în măsură a se apăra.

In Franța, acest principiu a fost recunoscut prin legea din 22 Aprilie 1905 (art. 65).

Legiuitorul nu este complet edificat asupra caracterului comisiilor de judecată și jurisdicției lor. Astfel, în art. 52 al statutului, el vorbește de avizul comisiunii de disciplină, pe când în art. 55, el întrebuințează de două ori termenul «*deciziunile comisiunii*». Pe lângă aceasta, el adaugă că deciziunile comisiunii sunt *definitive* și executorii. Ori, noi trebue să examinăm această chestiune în raport cu dispozițiunile art. 58, care prevede posibilitatea coexistenței acțiunii disciplinare și a acțiunii publice, fără o violare a principiului *non bis in idem*.

Sancțiunea disciplinară este independentă de sancțiunea penală. Un funcționar, achitat din punct de vedere penal, poate fi totuși judecat și condamnat pe cale disciplinară. Sunt fapte care nu reunesc toate elementele delictului, așa cum îl definește codul penal, și care scapă cenzurii legii penale, dar care pot constitui totuși greșeli disciplinare, de natură a face funcționarul nedemn de funcțiunea ce ocupă. In acest caz, nu se violează autoritatea lucrului judecat, când un fapt care n'a putut fi cenzurat din punct de vedere penal este din nou supus desbaterilor unei comisiuni disciplinare. Totuși, urmăririle disciplinare sunt suspendate, până ce judecătorul de instrucție dă ordonanța sa (art. 113 din regulament).

Suspendarea funcționarilor

Funcționarul care este sub o inculpare disciplinară poate fi suspendat. Suspendarea este facultativă și nu atrage pierderea salariului, nici a vechimii. Funcționarul suspendat trebue să fie tradus, în 30 de zile, înaintea comisiunii, obligate să-l judece în termen de maximum două luni.

In caz de urmărire penală, suspendarea este obligatorie. Pentru ca ea să aibă loc, trebue ca acțiunea publică să fi fost deschisă contra funcționarului, în virtutea unei ordonanțe a judecătorului de instrucție. Textul regulamentului a precizat dispozițiunile art. 58, în sensul că suspendarea poate avea loc ori-decâte ori ne aflăm în prezența unui rechizitoriu al parchetului, pentru crimele și delictele limitativ prevăzute în art. 51. Aceasta, întrucât legiuitorul a înțeles, prin ordonanța judecătorului de instrucție, ordonanța pe care acesta o dă pentru deschiderea anchetei, și nu ordonanța definitivă sau rechizitoriul definitiv.

Inlocuirea și destituirea sunt pedepsele cele mai severe. Ele sunt aplicate cu aceleași garanții ca pedepsele expuse mai sus. Trebue adăugat că în cazul de punere în disponibilitate, funcționarul nu poate fi reintegrat decât după doui ani și în clasa inferioară a funcțiunii pe care el a avut-o, în timp ce în caz de destituire, el nu mai poate ocupa nici o funcțiune publică.

In privința suspendării, prevăzute de art. 58 din Statut, o lege ulterioară din 1933, cu caracter interpretativ, a dispus ca această suspendare să se dea cu pierderea salariului. Numai dacă funcționarul este achitat în penal, iar comisiunea disciplinară avizează la reprimirea în funcție, i se dă salariul pe trecut.

g. a.

Stema lui Ștefan cel Mare
(Biserica din Suceava)

CONTENCIOSUL ADMINISTRATIV ROMÂN

EVOLUȚIE ISTORICĂ

In organizațiunea noastră de Stat, contenciosul administrativ, menit să apere juridicește pe cetățean de actele ilegale ale puterii executive, a apărut destul de târziu. Acest lucru nu trebue să ne mire, dacă ne gândim că până la începutul veacului XIX nu exista în Principatele Românești, o putere judecătorească propriu zisă, formată din organe diferențiate și independente de puterea administrativă.

Abia prin Convenția dela Paris din 7 August 1858, s'a consacrat în țările noastre principiul separațiunii puterilor, admis totuși sub o formă rudimentară de către Regulamentul Organic.

Evoluțiunea contenciosului administrativ în țara noastră, poate fi împărțită în trei perioade principale:

Prima perioadă, între 1864—1866, este caracterizată prin existența unui tribunal administrativ numit *Consiliul de Stat*, înființat din inițiativa Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, prin legea din 11 Februarie 1864, după modelul Consiliului de Stat francez, creat de Napoleon III. Pe lângă atribuțiunile de organ consultativ în materie de legi și regulamente, Consiliul de Stat avea competența de a judeca acțiunile îndreptate împotriva actelor administrative ilegale. Acest înalt for a avut o existență de numai doi ani, în care timp n'a putut da întreaga măsură a posibilităților sale, care erau foarte mari dacă ne gândim la marile personalități ce-l compuneau: C. Bozianu, Vasile Boerescu, Gh. Vernescu, Alex. Crețescu, Iancu Strat, D. Orbescu, Gh. Apostoleanu, Papadopol-Calimah și Ion Voinescu. Profesorul C. G. Rarincescu, dela Facultatea de Drept din București, cercetând arhiva Consiliului de Stat, menționează că din 417 dosare rămase, numai vreo 20 sunt procese de contencios administrativ. Lumea nu era obicinuită pe atunci să-și apere drepturile sale împotriva arbitrariului administrativ.

Prin art. 131 al Constituțiunii dela 1866, promulgată după căderea lui Vodă Cuza, și prin legea din 9 Iulie 1866, Consiliul de Stat a fost desființat; conducătorii de atunci ai țării vrând în felul acesta să facă să dispară urmele guvernării primului Domnitor al Principatelor-Unite.

Perioada a doua, ține dela 1866 la 1905. In acest timp nu a existat nici o instanță de contencios administrativ. Singurul drept al celui vătămat printr'un act administrativ ilegal, era obținerea unor *daune compensatorii* pentru prejudiciul cauzat.

Perioada a treia, pleacă dela 1905. In această perioadă, care continuă și astăzi, controlul actelor administrative, este atribuit organelor puterii judecătorești, în lipsa unui tribunal administrativ, cum era Consiliul de Stat. Legea Curții de Casație din 1 Iulie 1905, făurită de guvernul conservator cu concursul jurisconsulților C. Dissescu și Paul Negulescu, dă în căderea Inaltei Curți de Casație controlul actelor administrative ilegale. Contenciosul administrativ astfel reintrodus, a fost desființat prin legea din 25 Martie 1910, și reînființat prin legea Curții de Casație din 17 Februarie 1912, redactată tot de profesorul Paul Negulescu. Această lege a dăinuit până la legea contenciosului administrativ din 23 Decembrie 1925, făurită în baza art. 107, din noua Constituțiune dela 29 Martie 1923.

PRINCIPIILE GENERALE ALE CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV

In înțeles general, contenciosul administrativ este format din totalul litigiilor dintre autoritățile publice și cetățenii vătămați prin acte administrative, oricare ar fi obiectul lor: anularea actului administrativ ilegal sau numai pronunțarea unor daune compensatorii. In înțeles restrâns, contenciosul administrativ privește litigiile care tind la *anularea* sau *reformarea* actelor administrative de autoritate și de gestiune. Distincția dintre acestea, stabilită de jurisconsultul francez E. Laferrière, la sfârșitul veacului al XIX-lea, este astăzi părăsită în Franța. La noi, această distincțiune este consfințită chiar prin textul constituțional (art. 107). Actele administrative *de gestiune*, sunt acele acte juridice prin care autoritățile publice se comportă întocmai ca particularii, vânzând, cumpărând, încheiând contracte de orice fel. Actul administrativ de *autoritate* este «o manifestare de voință făcută de un organ administrativ competinte, prin care se crează o situațiune juridică generală sau individuală, guvernată de norme de drept public, în care găsim ideia de dominațiune și comandament» [1]), este

[1]) *Paul Negulescu*: Tratat de drept Administrativ, 1934, vol. I, p. 304.

« actul prin care Statul ordonă ceva....., actul de autoritate, apare ca un act unilateral de voinţă al Statului » [1]. Actul de autoritate este caracteristic puterii publice şi conţine o comandă. Caracterul unilateral trebueşte luat ca o manifestare de voinţă a puterii publice, care are nevoie de a fi numai exprimată pentru ca actul să fie perfectat. Iniţiativa poate aparţine uneori chiar particularului, a cărui voinţă poate provoca un act de autoritate (de pildă autorizaţiune dată de puterea administrativă), fără însă ca această voinţă să aibă o altă valoare juridică decât intenţiunea de a executa ordinul sau permisiunea dată de autoritatea publică. Voinţa particularului poate da conţinut unui act de autoritate, atât şi nimic mai mult.

In jurisprudenţă, distincţiunea aceasta întâmpină mari dificultăţi, cu toate că este de un mare interes practic. *Actele de gestiune pot da naştere unui simplu proces de daune după dreptul comun. Actele de autoritate pot fi anulate sau reformate de instanţele de contencios administrativ*, adică autoritatea publică poate fi constrânsă să reintre în legalitate, pe lângă daunele la care poate fi condamnată. Contenciosul administrativ poate obliga autoritatea publică să continue anumite raporturi juridice cu cineva şi să execute întocmai obligaţiunile ce rezultă din aceasta. Este o derogaţiune la principiul general de drept: *nemo praecise cogi potest ad factum*, aplicabil în dreptul privat. Dar mai mult, contenciosul administrativ poate nu numai să anuleze un act de autoritate ilegal (*contenciosul de anulaţiune*), dar poate chiar ordona anumite măsuri, creatoare de noui situaţiuni juridice, poate adică să reformeze unele acte de autoritate sau să oblige puterea administrativă să facă anumite acte de autoritate *(contenciosul de plină jurisdicţiune)*, de pildă obligând-o să dea o autorizaţiune pentru construcţia unui imobil. Actele de autoritate cu caracter *discreţionar*, adică acele lăsate la deplina apreciere a puterii administrative, nu pot face obiectul unui contencios de plină jurisdicţiune (de pildă permisele de port-armă), dar pot fi anulate în anumite cazuri de ilegalitate.

CONTENCIOSUL ADMINISTRATIV GENERAL

Art. 107 din Constituţiunea actuală (din 1923), dă contenciosul administrativ în căderea puterii judecătoreşti, interzicând crearea unor autorităţi speciale cu atribuţiuni de contencios administrativ.

CONDIŢIUNILE SPECIALE PENTRU INTENTAREA ACŢIUNILOR DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Legea din 23 Decembrie 1925, care în cele 15 articole ale sale reproduce în mare parte dispoziţiunile legii din 1912, prevede, în afară de condiţiunile generale de intentare a acţiunilor în Justiţie, unele condiţiuni speciale pentru intentarea acţiunilor de contencios administrativ, condiţiuni derogând dela dreptul comun. Acestea pot fi de trei categorii:

[1]) *Anibal Teodorescu*: Tratat de drept Administrativ, 1929, vol. I, p. 385.

1. *Condiţiuni privitoare la calitatea reclamantului*

Legea, în art. 1, pune o primă condiţiune, cerând reclamantului să dovedească *vătămarea unui drept*. Se ştie că în dreptul comun vătămarea unui simplu interes este deajuns pentru a justifica o acţiune. Noţiunea de *drept*, despre care tratează art. 1, se referă la drepturile subiective ale particularilor, drepturi personale şi individualizate în persoana reclamantului. De pildă, nu este de ajuns ca reclamantul să aibă un interes, fie chiar un interes personal, pentru anularea unei înaintări ilegale, dar trebuie să dovedească un *drept personal şi actual*, de a fi înaintat în locul funcţionarului înaintat peste ordinea de preferinţă fixată de lege. Jurisprudenţa română, la început, a dat o interpretare largă noţiunii de drept vătămat, aşa cum de altfel preconizase însuşi raportorul legii pentru contenciosul administrativ, profesorul Mircea Djuvara. Dar din 1934, jurisprudenţa a revenit, dând o interpretare restrictivă şi pretinzând vătămarea unui drept personal şi actual, înlăturând drepturile eventuale.

Sunt însă unele legi speciale (de pildă legea cadrului disponibil din 1933, legea electorală, etc.) care permit intentarea unor acţiuni în anulare, de oricine ar dovedi un simplu interes şi acest interes poate fi cât de îndepărtat şi impersonal. In asemenea cazuri ne aflăm în faţa unor *acţiuni populare*, foarte rar admise în dreptul modern, dar destul de bine cunoscute în dreptul român.

2. *Condiţiuni privitoare la natura actului atacat*

Legea contenciosului administrativ vorbeşte numai despre actele de autoritate, lăsând actele de gestiune în seama dreptului comun. Actele administrative au totdeauna forma scrisă şi cuprind o deciziune juridică. Spre deosebire de ele, nu pot fi atacate *faptele materiale administrative*, întrucât la acestea lipseşte voinţa administraţiunii de a produce efecte juridice. Deasemenea, nu pot fi atacate *actele preparatorii*, adică actele ce concură la perfectarea unui act juridic de autoritate, valabilitatea lor putând fi discutată cel mult odată cu actul definitiv. In categoria actelor preparatorii intră: referatele de serviciu, rapoartele motivate, avizul unor comisiuni consultative, al comisiunilor disciplinare, etc. Actele cu caracter intern administrativ, cum ar fi circulările, instrucţiunile de serviciu, etc., nu pot fi nici ele atacate în contenciosul administrativ, deoarece lipseşte condiţiunea esenţială a oricărei acţiuni: interesul. In afară de funcţionarul al cărui statut legal ar putea fi vătămat printr'un act intern, şi deci îndrituit la acţiunea în contencios, simplii particulari nu pot suferi o vătămare directă şi actuală printr'o instrucţiune de serviciu care nu s'a concretizat încă într'un act individual.

3. *Condiţiuni privitoare la termene şi forme*

Acţiunea de contencios administrativ se poate intenta oricând, fiind supusă doar prescripţiunii de 30 de ani din dreptul comun. La această regulă generală,

art. 4 din legea contenciosului prevede două excepţiuni: *a*) Acţiunile îndreptate în contra deciziunilor de înlocuire, mutare sau punere în retragere ale funcţionarilor publici, trebuesc intentate în termen de 30 de zile dela publicarea lor în Monitorul Oficial. In cazul când o deciziune nu a fost publicată, jurisprudenţa a stabilit că acest termen curge dela data când funcţionarul vătămat a luat cunoştinţă de ea în orice alt mod; *b*) Acţiunile în contra refuzului administraţiunii de a resolva cererea adresată de un particular, trebuesc intentate între a 30-a zi şi a 60-a zi dela înregistrarea cererii. Refuzul de a soluţiona o cerere a fost asimilat, printr'o ficţiune a legii, cu un act administrativ de autoritate. In cazul când autoritatea publică a respins cererea, soluţionând-o nefavorabil, deciziunea de respingere poate fi atacată oricând, ca orice act administrativ de autoritate. Jurisprudenţa este constantă în acest sens. Tot jurisprudenţa a stabilit că atunci când a expirat termenul de 60 de zile, particularul neglijent nu poate învia termenul expirat, adresând o nouă cerere cu acelaş obiect. Este o soluţiune neechitabilă şi nejuridică, combătută de doctrină.

FINELE DE NEPRIMIRE

Chiar dacă o acţiune de contencios administrativ întruneşte toate condiţiunile pe care le-am cercetat mai sus, ea poate fi respinsă totuşi înainte de judecarea litigiului în fond, atunci când pârâtul opune reclamantului anumite *fine de neprimire* şi paralizează acţiunea acestuia, prin respingerea ei ca inadmisibilă. Aceste fine de neprimire, în materia contenciosului administrativ, pot fi grupate în două categorii:

A) *Fine de neprimire rezultate din natura actului atacat*

Legiuitorul a înţeles să sustragă controlului judecătoresc anumite categorii de acte administrative, a căror enumeraţiune se află în art. 2 şi 3. Este curios faptul că legea contenciosului administrativ a mărit numărul actelor sustrase acelui control, peste dispoziţiile articolului 107 din Constituţiune, care vorbeşte numai despre actele de guvernământ şi despre cele de comandament cu caracter militar.

1. *Actele de guvernământ*

In Statul modern puterea publică este subordonată normelor de drept întocmai ca şi un particular. Este ceeace se numeşte în ştiinţa politică *Statul de legalitate*. Cu toate acestea, uneori, această funcţionare în cadrul normelor de drept este imposibilă, din cauza unor situaţiuni de fapt. *Raţiunea de Stat* cere, în asemenea cazuri, acte de forţă din partea puterii publice, care călcând legea, asigură ordinea în Stat. Este foarte cunoscut principiul poporului roman: *salus rei publicae suprema lex esto*.

In faţa acestor realităţi de fapt, ştiinţa juridică a formulat teoria actelor de guvernământ, care sunt o subdiviziune a actelor administrative de autoritate, cu diferenţa că ele sunt sustrase controlului instanţelor de contencios administrativ. Teoria actelor de guvernământ este de origine franceză, creată de doctrină şi de jurisprudenţa Consiliului de Stat, suprema instanţă de contencios administrativ în Republica Franceză şi, în oarecare măsură, şi de jurisprudenţa Tribunalului Conflictelor, instanţă mixtă compusă din membrii Consiliului de Stat şi membrii Curţii de Casaţie, având menirea de a regula conflictele de atribuţiuni dintre instanţele de drept comun şi tribunalele administrative care, în frunte cu Consiliul de Stat, constituesc un ordin de jurisdicţiune distinct de puterea judecătorească obicinuită. Nefiind recunoscute prin vreun text de lege, actele de guvernământ, în Franţa, urmează fluctuaţiunile jurisprudenţei, care tinde astăzi la restrângerea lor.

In România, actele de guvernământ au cunoscut o consacrare legislativă pentru întâia oară în 1905.

Inainte de această dată, între 1866 şi 1905, nici nu avea rost teoria actelor de guvernământ, pentru motivul foarte simplu că nu exista un sistem de contencios administrativ. Legea Curţii de Casaţie din 1912, încearcă să dea şi o definiţiune a actelor de guvernământ, făcând şi o enumeraţiune *exempli gratia* (cu caracter enunţiativ), pentru lămurirea jurisprudenţii. Constituţia din 1923 în art. 107, consfinţeşte existenţa actelor de guvernământ, iar legea contenciosului administrativ din 1925 reproduce aproape întocmai prevederile legii din 1912.

In doctrina românească s'a ivit o interesantă controversă între profesorii Anibal Teodorescu şi Paul Negulescu, cu privire la caracterul actelor de guvernământ. Primul, susţine că în dreptul românesc actele de guvernământ sunt acte legale (recunoscute de lege), cu singura deosebire că administraţiunea are un *drept discreţionar*, sustras controlului judecătoresc. Profesorul Negulescu susţine că, actele de guvernământ fiind prin excelenţă acte politice de forţă, vin întotdeauna în contradicţie cu legea.

Art. 2 al. II din lege enunţă astfel actele de guvernământ: «In actele de guvernământ se cuprind toate măsurile luate pentru ocrotirea unui interes general privitor la ordinea publică, la siguranţa Statului, internă sau externă sau la alte cerinţe de ordine superioară, cum ar fi: declararea stării de asediu, faptele de răsboiu care ar rezulta dintr'o forţă majoră sau din necesităţile imediate ale luptei, toate actele de comandament cu caracter militar, executarea şi interpretarea tratatelor şi convenţiunilor diplomatice cu Statele străine, măsurile împotriva epidemiilor, epizotiilor, inundaţiilor, foametei, turburărilor interne, naturalizarea, actele prin care se disolvă persoanele juridice sau li se interzice funcţionarea conform legii speciale, extrădarea străinilor şi *altele de aceeaşi natură*». Jurisprudenţa, pe cale de analogie, consideră drept acte de guvernământ măsurile pentru prevenirea contrabandelor, mobilizarea armatei, interzicerea importului de maşini vechi, etc. Multe din soluţiunile jurisprudenţii sunt însă criticabile.

2. *Actele de comandament cu caracter militar*

Actele de comandament cu caracter militar sunt ferite şi ele de controlul justiţiei printr'o fine de neprimire. Ele apar în dreptul nostru pentru prima dată în 1923, fiind consacrate prin art. 107 din Constituţia dela 1923. Noţiunea actelor de comandament militar este specifică dreptului nostru; ea nu există în dreptul francez. Se pare că legiuitorul constituant s'a referit, vorbind de actele de comandament cu caracter militar, la raporturile dintre militari şi înaltul comandament, precum: mobilizarea de contingente, manevre şi operaţiuni pe teren, disciplina trupei, etc.

3. *Actele de tutelă administrativă şi de control ierarhic*

Actele prin care autoritatea superioară aprobă sau anulează actele autorităţilor inferioare, sunt deasemenea sustrase controlului judecătoresc. Ele intră în categoria actelor preparatorii, care prin natura lor nu pot fi atacate de particulari, fiind acte ce privesc funcţionarea internă a administraţiunii. Actele de tutelă administrativă şi de control ierarhic pot fi însă discutate, odată cu actul administrativ definitiv.

4. *Deciziunile comisiunilor disciplinare*

Deciziunile comisiunilor disciplinare sunt simple avize; ele capătă tărie numai prin decizia capului administraţiunii respective. Comisiunile disciplinare exercită ceeace se numeşte în drept, o *justiţie reţinută*. Aceste deciziuni fiind simple *acte preparatorii*, nu pot fi atacate decât odată cu actul de autoritate definitiv (art. 3 lit. *b*).

5. *Actele autorităţilor militare*

Art. 3 al. IV din lege, sustrage controlului judecătoresc actele autorităţilor militare, care nu pot fi cercetate decât în privinţa decretelor de punere în retragere şi numai pentru cuantumul pensiunii. Aceste acte sunt acte administrative propriu-zise, analoage actelor administraţiunilor civile.

6. *Actele Preşedinţilor Corpurilor Legiuitoare*

Actele administrative ale Preşedinţilor Senatului şi Camerii Deputaţilor, sunt de asemenea sustrase controlului contenciosului administrativ prin art. 3 al. V. Acest text a fost declarat neconstituţional de către Curtea de Casaţie în Secţiuni Unite [1]).

B) *Fine de neprimire resultate din existenţa unui recurs paralel*

De foarte multe ori legiuitorul creează diferite instanţe speciale pentru controlul anumitor categorii restrânse de acte administrative. In asemenea cazuri, jurisprudenţa a stabilit că instanţele de contencios administrativ nu mai sunt competente, deoarece dacă «s'ar încălca şi nesocoti competenţa jurisdicţiunilor speciale instituite prin lege» [1]), ar însemna să se încalce competenţa *ratione materiae* a instanţelor speciale. Această teorie a recursului paralel, a fost formulată pe cale jurisprudenţială, nefiind consfinţită prin vreun text de lege. Se cer însă câteva condiţiuni: *a*) acţiunea în faţa instanţei speciale să ofere o cale jurisdicţională, să nu fie adică un simplu recurs ierarhic cu caracter *graţios*, *b*) calea specială să fie o acţiune directă, care să ducă la *anularea sau reformarea* actului administrativ, adică să ofere aceleaşi rezultate ca şi acţiunea de contencios general.

Un exemplu va lămuri teoria recursului paralel: Impotriva actelor de urmărire a creanţelor publice, legea pentru perceperea şi urmărirea veniturilor publice a pus la dispoziţia debitorilor calea contestaţiunii la urmărire. Unii debitori, nefolosind această cale specială, au atacat actele de urmărire în faţa instanţelor de contencios. După o serie de deciziuni contradictorii, Curtea de Casaţie în Secţiuni Unite, printr'o deciziune din 1929 [2]), a aplicat teoria recursului paralel, socotind inadmisibile asemenea acţiuni.

MOTIVELE ACŢIUNILOR DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

In Franţa, cauzele de ilegalitate ale actelor administrative decurg din noţiunea *excesului de putere administrativ*, formată pe cale jurisprudenţială, noţiune care după *Aliberti* [3]), se deosebeşte de excesul de putere judiciar, prin aceea că este mai cuprinzătoare, *înglobând toate mijloacele de anulare, nu numai* cele formale.

Motivele acţiunilor de contencios administrativ se pot grupa mai întâi în două categorii: motive de formă şi motive de fond.

Motivele de formă sunt *incompetenţa şi viţiile de formă*. Un act administrativ este nul sau anulabil dacă a fost făcut de o autoritate care nu avea acest drept; de pildă un proces-verbal de contravenţie fiscală dresat de organele poliţieneşti, este nul fiind făcut cu *incompetenţă*. *Viţiile de formă* constau din nerespectarea formalităţilor *substanţiale*, cerute de lege pentru elaborarea actului administrativ.

Motivele de fond sunt şi ele de două categorii: *Violarea legii şi deturnarea de putere*. Prima constă din nerespectarea normelor de drept (Constituţiune, lege, regulament, etc.), printr'un act fie chiar valabil din punct de vedere formal, însă în contrazicere cu prevederile lor.

Deturnarea de putere constă tot în violarea unor norme de drept material, cu diferenţa că ea se referă la cazurile când administraţiunea, respectând litera legii, depăşeşte *intenţiunea* ei. Curtea de Casaţie a

---

[1]) Deciziunile în *Pandectele Săptămânale*, 1929, p. 557 şi *Jurisprudenţa Română*, 1934, p. 82.

[1]) Curtea de Casaţie s. III, Dec. 1166/930, publicată în *Jurisprudenţa Română*, 1930, p. 367.
[2]) Publicată în *Pandectele Săptămânale* 1929, p. 601.
[3]) Le contrôle juridictionnel de l'Administration, 1936, p. 27.

MIHAI VODĂ SUȚU

Din volumul: *L. Dupré* — Voyage à Athènes et à Constantinople, 1825

(Din Biblioteca *Ion I. C. Brătianu*)

făcut de puține ori aplicațiunea teoriei deturnării de putere.

INSTANȚELE DE CONTENCIOS ȘI PROCEDURA IN FAȚA LOR

Prin legile din 1905 și 1912, Curtea de Casație S. III, fusese instituită ca primă și ultimă instanță de contencios administrativ. Legea contenciosului administrativ din 1925 a dat în căderea Curților de Apel dela domiciliul reclamantului (prin derogare dela principiul *actor sequitur forum rei*), controlul actelor administrative, cu recurs la S. III-a a Curții de Casație, în termen de 30 zile libere dela comunicarea deciziei Curții de Apel (art. 33 din legea Casației din 31 Martie 1932). Curtea de Casație, după ce casează decizia primei instanțe, poate judeca procesul în fond, putând să ordone chiar administrarea unor noui probatorii.

Tot legea din 1925 cuprinde unele formalități procedurale, printre care cea mai interesantă este obligațiunea administrației de a prezenta dosarul chestiunii la cererea Curții de Apel, sub *sancțiunea daunelor cominatorii* (art. 10).

Deciziunile Curții de Casație pot fi contestate, conform art. 735 cod. pr. civ. Impotriva lor se poate face și cerere de revizuire, atunci când în fața Inaltei Curți s'au îndeplinit probatorii precum și în cazul art. 291 cod. pr. civ., care prevede calea revizuirii în favoarea Statului, pentru lipsă de apărare sau apărare cu viclenie. Menționăm cu această ocaziune, că normele procedurale din dreptul comun se aplică de cele mai multe ori și în materie de contencios administrativ, ori de câte ori legea contenciosului administrativ nu prevede norme derogatorii.

SUSPENDAREA ACTELOR ADMINISTRATIVE DE AUTORITATE

In practică, adeseori particularul-reclamant, după ce a introdus acțiune, cere suspendarea provizorie a actelor administrative. Vechea lege a Curții de Casație din 1912, prin art. 68 al. final, admitea suspendarea provizorie, pe când legea din 1925 nu vorbește nimic de aceasta, afară de art. 11, care stabilește că recursul în casație este, de drept, suspensiv. Jurisprudența și doctrina este împărțită. Contra suspendării pledează profesorul Anibal Teodorescu [1]), pe când pentru suspendare sunt profesorii C. G. Rarincescu [2]), G. Alexianu [3]) și J. Vermeulen [4]). Intr'un articol publicat în Revista de Drept Public [5]), profesorul Paul Negulescu, se raliază la această din urmă părere, după ce încă din 1934 [6]), exprimase acelaș punct de vedere, aducând argumentul, după noi decisiv, că legea din 1925, dând contenciosul administrativ în căderea unor instanțe de fond (Curțile de Apel), nu s'a mai ocupat de chestiunea suspendării, deoarece a socotit că sunt suficiente normele de drept comun, și că din moment ce Curtea de Apel poate anula un act administrativ, poate să facă și mai puțin, adică să-l suspende: *qui potest majus, potest et minus*. Potrivit dreptului comun (art. 66 bis cod. pr. civ.) președintele instanței, în speță al Curții de Apel, poate suspenda provizoriu actul administrativ presupus ilegal, printr'o *ordonanță prezidențială* (ordonanță de *référé*). Când petiționarul este lezat prin *fapte administrative* (de pildă dărâmarea unui imobil fără decizie administrativă), suspendarea se va acorda de președintele Tribunalului, deoarece faptele administrative nu pot fi atacate în fața contenciosului administrativ; ele pot da naștere la daune compensatorii în fața instanțelor de drept comun.

OBIECTUL ACȚIUNILOR DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Prin acțiunea sa, reclamantul poate obține mai întâi recunoașterea unui drept subiectiv și anularea sau reformarea actului administrativ ilegal. Ca un accesoriu, el poate obține și despăgubiri bănești, atât dela autoritatea administrativă, cât și in mod solidar dela funcționarul vinovat. Anularea actului ilegal atrage uneori după sine reintegrarea reclamantului în drepturile recunoscute de lege. Jurisprudența mai stabilește că actele administrative cu caracter retroactiv sunt nule și pentru trecut și pentru viitor.

Administrațiunea mai poate fi obligată să satisfacă o cerere sau să modifice un act, atunci când refuză să resolve o cerere ce i s'a adresat (art. 1 și 4 al. II). Este ceeace se numește în doctrină un *recurs de plină jurisdicțiune*, când instanța de contencios administrativ se substitue oarecum administrațiunii, obligând-o la acte pozitive. Recursul de plină jurisdicțiune se poate exercita numai atunci când legea suprimă dreptul de apreciere a administrațiunii, creând în persoana unor anumiți particulari, drepturi virtuale individualizabile. In cazul când administrațiunea are un drept suveran de apreciere, un *drept discreționar*, acest recurs este inadmisibil, după cum de cele mai multe ori este respins și recursul în anulațiune împotriva *actelor pozitive discreționare*.

EFECTELE HOTĂRÎRILOR DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Deciziunile de contencios administrativ nu au totdeauna un efect imediat. Astfel, în cazul când s'a anulat un act de înlocuire, mutare sau punere în retragere a unui funcționar, acesta nu va fi reintegrat decât dacă postul său mai este vacant și numai după ce în viitor va deveni vacant (art. 8). Până atunci el primește salariul său și își păstrează vechimea în serviciu.

Deciziunile de contencios administrativ se bucură de autoritatea de lucru judecat; asupra lor nu se poate reveni. Intocmai ca și în dreptul comun, ele au o autoritate relativă, adică *inter partes*, privind numai

[1]) Cf. Repertoriul de Jurisprud. Administrativă 1936, p. 2500.
[2]) Contenciosul Adm. Român, 1936, p. 369—376.
[3]) Pandect. Săpt. 1935, p. 387.
[4]) Rep. Jur. Adm. 1935, p. 1679 și 1937 p. 16.
[5]) Anul 1937, p. 143.
[6]) Tratat de Drept Administrativ, vol. I, p. 281.

părţile care au figurat în proces. Totuşi, Curtea de Casaţie S. III, a hotărît în complet de divergenţă [1]), că în materie de contencios administrativ deciziunile pot avea şi efect *erga omnes*, — jurisprudenţă conformă cu realităţile vieţii sociale, pentrucă un funcţionar reintegrat prin justiţie este reintegrat faţă de toată lumea, nu numai faţă de adversarul său. Juriştii francezi *Léon Duguit* [2]) şi *Roger Bonnard* [3]), sunt pentru această soluţiune.

EXECUTAREA HOTĂRÎRILOR CONTRA STATULUI DAUNELE COMINATORII

Dacă autoritatea publică nu execută decizia de contencios administrativ în termen de 15 zile dela comunicarea ei, poate fi condamnată la cel puţin 500 lei daune de fiecare zi de întârziere, conf. art. 7 din lege. Aceste *daune cominatorii* au fost legiferate pentru prima dată prin legea Curţii de Casaţie din 1912 (art. 63), ele fiind cunoscute şi în dreptul comun în materie de ordonanţe prezidenţiale.

Jurisprudenţa interpretează art. 7 în sensul că daunele cominatorii nu se aplică decât în cazul deciziunilor pronunţate în conformitate cu procedura legii contenciosului administrativ, ele nefiind operante în materia executării hotărîrilor pronunţate de diferite instanţe speciale, create prin legi de drept public. Daunele cominatorii, spune mai departe jurisprudenţa, nu se aplică în materia executării pecuniare. După art. 216 din legea administrativă din 1936 şi art. 60 din legea de urmărire din 1934, astăzi în vigoare, creanţele asupra autorităţilor publice nu se pot executa decât prin înscrierea lor în buget, — dispoziţiune lipsită de sancţiune, care obligă pe particular la intervenţiuni politice pentru ordonanţarea creanţei sale. Este o situaţiune, socotită, cu drept cuvânt, favorabilă imoralizării vieţii publice.

RESPONSABILITATEA CIVILĂ A STATULUI

Inainte de înfiinţarea contenciosului administrativ în ţara noastră, singura cale împotriva actelor administrative ilegale era acţiunea în daune, intentată potrivit dreptului comun în faţa tribunalelor ordinare. Şi astăzi împotriva actelor de *gestiune*, particularul vătămat are numai o acţiune în daune, prin care poate obţine o simplă satisfacţiune bănească.

Sub imperiul legilor de contencios administrativ, s'a discutat dacă acţiunea în daune împotriva actelor *de autoritate*, se poate intenta în faţa tribunalelor ordinare, fără un prealabil proces de contencios administrativ. Curtea de Casaţie în Secţiuni Unite [4]), a curmat această controversă hotărînd, cu drept cuvânt, că instanţele de contencios administrativ nu sunt create ca «un mijloc de protecţie în plus, mai eficace, contra actelor abuzive ale autorităţii» şi că cel vătămat poate lua calea dreptului comun, fără o prealabilă acţiune de contencios administrativ.

In privinţa fundamentului juridic al responsabilităţii Statului, jurisprudenţa română fixează sediul materiei în art. 998—1000 cod. civil. Doctrina noastră de drept public nu este de acord cu acest punct de vedere, susţinând că răspunderea Statului este mai largă, nefiind condiţionată numai de idei de culpă, dominantă în dreptul civil, ci Statul răspunde chiar în lipsă de culpă pentru orice greşeală de serviciu, inerentă chiar funcţionării normale a serviciilor publice. Este ceeace se numeşte în doctrina francoromână (şi în jurisprudenţa franceză care o consacră) *culpa de serviciu*, teorie rezultând din ideia de solidaritate naţională între cetăţenii unui Stat. In dreptul nostru public se citează, ca texte speciale pentru răspunderea pecuniară a Statului, art. 100 şi 107 din Constituţie, art. 6 din legea contenciosului administrativ din 1925, iar pentru răspunderea funcţionarilor publici, art. 14 din legea contenciosului administrativ, art. 13 din statutul funcţionarilor publici din 1923 şi art. 28 din regulamentul Statutului.

In dreptul comun, în afară de acţiunea în daune, particularul mai are un mijloc de a înlătura un act administrativ de autoritate prin *excepţiunea de ilegalitate*. In aceste cazuri, tribunalele ordinare înlătură un act de autoritate sau un regulament ilegal, socotindu-le ca şi cum nu ar exista. Excepţiunea de ilegalitate se poate exercita în toate felurile de procese, ea rezultând din *principiul formării dreptului pe grade* (formulat în doctrină de jurisconsulţii germani Kelsen şi Merkl), după care normele de drept superioare primează asupra normelor inferioare: Constituţia asupra legii, legea asupra regulamentului.

JURISDICŢIUNILE SPECIALE DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Diferite legi speciale crează căi de contencios administrativ, derogând dela normele studiate până acum ale contenciosului administrativ *general*.

De pildă, *contenciosul special* creat prin art. 7 din legea cadrului disponibil din 4 Mai 1933, contenciosul electoral organizat prin legea electorală din 27 Martie 1926 şi prin legile de administraţiune locală din 1929 şi 1936, contenciosul legii pensiilor (deciziunile Casei Pensiilor se apelează la Curtea de Conturi), contenciosul fiscal (importantă ramură a contenciosului administrativ), contenciosul legii minelor, instanţele disciplinare, etc.

Toate aceste sisteme speciale, consacrate controlului actelor administrative de autoritate, pot fi împărţite în două principale categorii:

a) Contencioase speciale, date în căderea organelor aparţinând puterii judecătoreşti (contenciosul electoral, cadrul disponibil, etc.).

b) Contencioase speciale, date în căderea unor instanţe speciale administrative (Curtea de Conturi, Curţile Administrative, Consiliul Superior de Mine, Consiliul superior al Avocaturii Statului, etc.).

Cu toate că de cele mai multe ori instanţele speciale administrative au şi judecători aparţinând puterii judecătoreşti (funcţionând prin delegaţie), totuşi

[1]) Dec. 1130/935 publ. *Pand. Săpt.* 1935, p. 697.
[2]) Droit. const. V. II, p. 375.
[3]) Précis de Droit Administratif, éd. II, p. 231.
[4]) Decizia publicată în *Pandectele Săptămânale*, 1933, p. 547.

ele, — prin faptul că în compunerea lor intră funcționari administrativi și prin faptul că judecă întreg procesul în fapt și în drept, deciziunile lor fiind supuse doar controlului formal al puterii judecătorești, prin calea extraordinară a recursului în casație,— sunt adevărate tribunale administrative. Numai când o instanță aparținând puterii judecătorești ar avea competința de a judeca în apel, deci în fond, deciziunile unei instanțe administrative, am avea a face cu un *contencios mixt*, în care însă controlul judecătoresc ar prevala, având aproape întotdeauna prioritate. Putem subsuma, deci, și contencioasele mixte, fără nici o dificultate, categoriei contenciosului administrativ special, dat în căderea organelor judecătorești.

Originea instanțelor speciale administrative trebuește căutată de cele mai multe ori în *recursul ierarhic*. Se știe că oricine poate adresa o plângere organelor superioare administrative, împotriva actelor autorităților inferioare. Această plângere, cunoscută în doctrină sub numele de recurs ierarhic, poate fi uneori *organizată*, adică i se pot fixa anumite formalități procedurale. Când această organizare merge mai departe, recursul ierarhic grațios se transformă într'un recurs contencios prin *jurisdicționalizarea* organului respectiv. Caracterul distinctiv al unei instanțe administrative jurisdicționale stă mai ales în forța de adevăr juridic acordat deciziunilor ei. Când deciziunile unei instanțe speciale au *autoritate de lucru judecat*, acea instanță se poate socoti deplin jurisdicțională.

CURȚILE ADMINISTRATIVE

Legea administrației locale din 3 August 1929, a înființat tribunale administrative denumite *Comitete de Revizuire*. Aceste comitete au fost organizate prin legea din 3 Ianuarie 1930 și prin legea din 20 Aprilie 1933, astăzi în vigoare. Prin art. 244 al legii administrative din 1936, ele au luat denumirea de *Curți Administrative*. In privința constituționalității Curților Administrative, este de amintit că ele sunt socotite de Consiliul Legislativ ca fiind în contrazicere cu art. 107 din Constituție, care arată că « Autorități speciale de orice fel, cu atribuțiuni de contencios administrativ, nu se pot înființa ». Impotriva acestui punct de vedere, profesorii *Paul Negulescu*, *G. Alexianu* și *I. V. Gruia*, consilieri temporari la Consiliul Legislativ, au făcut opinie separată [1]).

Curțile Administrative, formate din magistrați și din funcționari de carieră, sunt tribunale administrative pentru administrațiunile locale. *Curtea Superioară Administrativă* (fostul Comitet Central de Revizuire), își are sediul în București, iar Curțile *Locale Administrative* (fostele Comitete Locale de Revizuire), în număr de șeapte, își au sediul în următoarele orașe: București, Iași, Cluj, Chișinău, Cernăuți, Timișoara și Craiova. Pe lângă aceste Curți funcționează așa numiții referenți, din cadrul cărora se pot recruta de asemenea viitorii consilieri. Curțile au atribuțiuni administrative și atribuțiuni jurisdicționale:

a) Atribuțiuni Administrative. Curtea Superioară Administrativă poate da deciziuni de principiu, întocmește regulamentele interioare ale Curților, dă avize la cererea Ministerului de Interne și avize asupra propunerilor de disolvare a Consiliului Municipiului București, etc. (art. 19 și 38 din legea dela 20 Aprilie 1933), iar Curțile Locale Administrative dau avize asupra disolvării Consiliilor județene și comunale (art. 36). Ele pot da avize și în orice altă materie, Curțile Locale pentru comune și Curtea Superioară pentru județe (art. 41).

b) Atribuțiuni Judecătorești. Curțile Administrative sunt *instanțe de conciliațiune* în litigiile dintre administrațiunile locale între ele, sau între ele și Stat, mai înainte de sesizarea tribunalelor competente (art. 40). *Curtea Superioară Administrativă* judecă în primă și ultimă instanță acțiunile îndreptate contra actelor juridice ale municipiului București și contra actelor de tutelă administrativă ale Ministerului de Interne (art. 38). Ca instanță de apel, ea judecă apelurile contra deciziunilor Curților Locale Administrative. Acestea au competența de a judeca acțiunile îndreptate contra actelor administrațiunilor locale (județe și comune), contra actelor de tutelă administrativă ale prim-pretorilor și prefecților, precum și contestațiile în materia alegerilor județene și comunale. Termenul de apel este de 10 zile dela comunicarea deciziei Curții Locale, iar dacă părțile au fost prezente, dela pronunțare. Apelurile se adresează Președintelui Curții Superioare, și cele ale Curților Locale, (date numai în materie electorală), nu pot fi atacate cu opoziție, dar se pot ataca cu recurs la Inalta Curte de Casație S. III, recursul nefiind de drept, suspensiv de executare. Intocmai ca și la contenciosul administrativ general, Curțile Administrative judecă acțiunile în contra refuzului administrațiunilor locale de a resolva cererile particularilor în termen de 10 zile dela ultima sezinne a consiliului comunal sau județean și în termen de 20 de zile dela înregistrarea cererii, dacă actul juridic este de competența organului executiv al administrațiunii locale (primarul, prefectul, etc.). Actele administrative pot fi anulate în total sau în parte. Atunci când ele sunt făcute cu călcarea sau omisiunea formelor prevăzute de lege, pot fi atacate în termen de 15 zile dela comunicare, atât de către organele de control administrativ cât și de cei cari justifică un interes direct, actual și personal. Dimpotrivă, sunt *nule de drept* actele contrarii legilor în ceeace privește fondul. Această nulitate de drept se poate invoca în termen de 5 ani, fie prin acțiune directă, fie pe calea excepțiunii de ilegalitate. Vedem că legea stabilește o serie de termene fatale, foarte puțin sistematice. Le recapitulăm indicând și articolele respective din legea organică:

a) *Acțiunile* contra actelor administrațiunilor locale și a celor de tutelă administrativă se pot introduce *oricând* (art. 36, 38, 44, 45).

---

[1]) Publ. de I. G. Vântu, împreună cu avizele Consiliului Legislativ, în Revista de *Drept Public*, 1932, p. 116 și urm.

b) *Acțiunile* contra actelor administrațiunilor locale având vicii de formă, se introduc *în termen de 15 zile* dela comunicare (art. 48).

c) *Acțiunile* contra refuzului administrațiunilor locale de a resolva o cerere, se introduc *în termen de 10 zile* dela data ultimei sesiuni a consiliului respectiv, sau *în termen de 20 zile* dela înregistrarea cererii, atunci când actul respectiv este de competența organului executiv local (art. 46).

d) *Apelul* contra deciziunilor Curților Locale se introduce *în termen de 10 zile* dela comunicare, iar dacă părțile au fost prezente, dela pronunțare. El se depune la Curtea Locală respectivă (art. 37).

e) *Recursul* contra deciziunilor Curții Superioare Administrative și contra deciziunilor în materie electorală ale Curților Locale, se introduce *în termen de 30 zile*, potrivit dispozițiunilor generale ale art. 33 din legea Curții de Casație, modificată la 31 Martie 1932 (art. 37 al. III, 39).

f) *Nulitatea de drept* se poate invoca *în termen de 5 ani* (art. 47).

Procedura și sistemul de contencios administrativ în fața Curților Administrative, prezintă câteva interesante caracteristice. O primă caracteristică constă în faptul că reclamantul nu este obligat a dovedi un drept vătămat, ci numai un interes direct, personal și actual. Avem deci a face cu un *contencios obiectiv*, instituit, în primul rând, pentru respectarea ordinei legale, iar nu cu un *contencios subiectiv*, menit să ocrotească mai ales drepturile subiective ale particularilor.

Din acest punct de vedere contenciosul acesta special este mai larg, fiind bazat pe noțiunea de interes. In Franța, în materia administrațiilor locale, noțiunea de interes este atât de larg interpretată încât acțiunea în anulare atinge proporțiile unei adevărate *acțiuni populare* (de pildă, calitatea de contribuabil comunal dă drept particularului de a ataca orice deliberațiuni ale consiliului comunal, chiar dacă nu-l privesc direct). La noi, Curțile Administrative dau de asemenea o interpretare largă noțiunii de *interes vătămat*, fără a atinge însă stadiul dreptului francez.

O a doua caractăristică, este *sancțiunea eficace* a deciziunilor Curților Administrative. Neexecutarea lor de către funcționarii de deciziune, atinge *îndepărtarea* lor din serviciu, care se poate pronunța de către Curtea Superioară (art. 53). Acest sistem se aseamănă oarecum cu acela al dreptului englez, unde neexecutarea injoncțiunilor tribunalelor face pasibil pe funcționarul recalcitrant de delictul de rebeliune. O a treia caracteristică este dreptul Curților Administrative de a se sesiza din oficiu, însă numai în două cazuri: *a*) în cazul nulității de drept care poate fi invocată pe cale incidentală în termen de 5 ani și pronunțată chiar din oficiu (art. 47 al. III), și *b*) în cazul neexecutării deciziunilor pronunțate, când Curtea Superioară se poate sesiza din oficiu și dispune îndepărtarea funcționarului recalcitrant (art. 53). O a patra caracteristică este faptul că și autoritățile administrative au dreptul de a acționa, în fața Curților Administrative, organele de tutelă, contra actelor administrațiunilor locale, și organele administrațiunilor locale, contra actelor de tutelă și control (art. 44, 45, 49).

Din cele arătate mai sus vedem că sistemul Curților Administrative oferă o mai eficace apărare a interesului particularilor, ele fiind adevărate tribunale administrative.

CONSILIUL SUPERIOR AL AVOCATURII STATULUI

Consiliul Superior al Avocaturii Statului, creat prin legea avocaților publici din 9 Mai 1933 judecă, conform art. 33 din această lege, litigiile dintre diferitele *autorități de Stat*, inclusiv regiile comerciale și administrațiunile cu personalitate juridică proprie. (Litigiile dintre administrațiunile locale între ele sau între ele și Stat, se judecă tot în fața tribunalelor ordinare, după ce în prealabil s'a încercat conciliațiunea în fața Curților Administrative). S'a socotit că este nepractic ca litigiile dintre departamentele ministeriale să fie judecate de către tribunale, mai ales că această situațiune era și nejuridică întrucât, potrivit art. 10 din legea pentru organizarea ministerelor din 2 August 1929, ministerele nu au personalitate juridică.

Pentru a se evita eventuale surprize rezultând dintr'o interpretare prea formalistă a legii, prin respingerea acțiunii ca fiind greșit îndreptată contra unui minister, (cum de altfel s'a și întâmplat de câteva ori în practica judiciară), este bine ca în acțiune să se menționeze în mod expres că se chiamă în judecată « Statul Român, prin ministerul respectiv) ». Bine înțeles, serviciile publice cu personalitate juridică vor fi acționate în nume propriu, prin reprezentanții lor legali.

M. S.

BIBLIOGRAFIE:

I. *Tratate și Monografii*

Alexianu G.: Curs de Drept Constituțional. București, 1930.
Andréadès Stratis: Le Contencieux administratif des Etats modernes, Paris, 1934 (este o lucrare de drept comparat conținând un capitol special consacrat României).
Antoniu Amira: Daunele cominatorii. București, 1936.
Balan Teodor Al.: Contenciosul Fiscal. București.
Bonnard Roger: Le contrôle juridictionnel de l'administration. Paris, 1934 (studiu de drept comparat conținând un capitol consacrat României).
Boliș Emil: Le contencieux administratif des travaux publics d'après la législation et la jurisprudence roumaine. Paris, 1934.
Dașcovici N.: Revocabilitatea și nulitatea actelor juridice administrative și politice. București, 1919.
Dașcovici N.: Evoluzione del contenzioso amministrativo rumeno. Milano, 1931.
Degrea Alex.: Scrieri Juridice. Vol. III, p. 535.
Iorgulescu Mihail: Contenciosul actelor administrative de autoritate. București, 1928.
Lampué Pierre: Le régime roumain du contencieux administratif, 1928.
Negulescu Paul: Tratat de Drept Administrativ. București ed. IV, 1934.
Negulescu Paul: Raportul prezentat Camerei la proiectul legii Curții de Casație din 1905. București, 1905.

Onişor Victor: Tratat de Drept Administrativ. Bucureşti, ed. II, 1930.
Rarincescu Const.: Contenciosul Administrativ Român, Bucureşti, Alcalay, ed. II, 1936.
Rarincescu Const.: Decrete-legi şi dreptul de necesitate. Bucureşti, 1924
Silvian Alex.: Regulamentul Administrativ. Bucureşti, 1934.
Tarangul Erast: Contenciosul în anulare din Franţa şi România. Cernăuţi, 1927.
Teodorescu Anibal: Tratat de Drept Administrativ. Bucureşti, ed. III, vol. I, 1929 şi vol. II, 1935.
Vermeulen J.: Reorganizarea contenciosului administrativ român, Bucureşti, 1936.
Mélanges Paul Negulescu. Bucureşti, 1935.
Roumania din colecţia « La Vie juridique des Peuples » publicată de profesorii Lévy-Ullmann şi Mirkine-Guetzévitch. Paris, 1933 (conţine studii de drept administrativ, publicate de jurişti români).
Reforma administrativă (Comunicări făcute de membrii Institutului Regal de Ştiinţe Administrative). Bucureşti, 1929.

II. *Coduri şi legi adnotate*

Codul Administrativ de Paul Negulescu, G. Alexianu, Romulus Bollă. Bucureşti, 1930.
Legea pentru contenciosul administrativ, adnotată de C. Hamangiu, G. Iuliu şi R. Hutschneker. Bucureşti, 1930.
Legea contenciosului administrativ, publicată şi adnotată de G. Alexianu. Bucureşti, (cu expunerea de motive şi desbaterile parlamentare).
Legea pentru Curtea de Casaţiune din 17 Februarie 1912. Ediţia Oficială 1912 (cu expunerea de motive şi desbaterile parlamentare).

III. *Articole de revistă, studii şi note jurisprudenţiale*

Alexianu G.: Suspendarea actelor adm. de autoritate (notă de jurisprudenţă), în Pand. Săpt. 1935, p. 386.
Alexianu G.: Acţiunea în daune după dreptul comun, în Pand. Române, 1934 I, p. 33.
Alexandrescu-Roman: Jurisdicţiile speciale administrative, în Rev. de Drept Public 1935, p. 298.
Alexandrescu-Roman: Tratatele internaţionale şi actele de guvernământ, în Rev. de Drept Public 1931, p. 127.
Angelescu Const.: Iresponsabilitatea membrilor Adunărilor Legiuitoare, în Rev. de Drept Public 1935, p. 98.
Benişache Remus: Actele administrative de autoritate şi actele jurisdicţionale, în Pand. Rom. 1935, I, p. 34.
Bolez C.: Arbitrariul administrativ şi legalitatea, în Rev. de Drept Public, 1926, No. 4, p. 403.
Cristescu Gh.: Les actes de commandement à caractère militaire, în « Mélanges Negulesco » Bucureşti, 1935, p. 181.
Gruia I. V.: Puterea discreţionară în funcţiunile Statului, în Pand. Săpt. 1934, p. 487.
Gruia I. V.: De la non-rétroactivité des actes administratifs, în « Mélanges Negulesco » p. 341.
Gruia I. V.: Observaţiuni asupra criteriilor de diferenţiere a actelor juridice, în Rev. de Drept Public 1934, p. 352.
Ionescu Const.: Anularea unui act de autoritate pentru greşită apreciere a faptelor, în Pand. Rom. 1929, II, p. 8.
Iuliu G.: Autoritatea lucrului judecat în contencios administrativ, în Pand. Rom. 1936, I, p. 40.
Iuliu G.: Responsabilitatea Statului, în Pand. Rom. 1932, I, p. 28.
Iuliu G.: Suspendarea actelor administrative de autoritate, în Repertoriul de Jurispr. Ad-tivă, 1936, p. 2756.
Macovescu D.: Actele de comandament cu caracter militar, în Rev. de Drept Public 1930, p. 114.
Manolache G-l.: Actele de comandament cu caracter militar, în Rev. « România Militară », 1933, Iunie, p. 36.
Merlescu I. V.: Principiile contenciosului fiscal, în Rev. de Drept Public, 1930, p. 41 şi 444.
Merlesco I. V.: L'organisation du contentieux fiscal roumain, în « Roumanie » din colecţia « La Vie juridique des peuples » publ. de Lévy-Ullmann şi Mirkine-Guetzévitch, Paris, 1933.
Negulesco Paul: Les actes de gouvernement, în Rev. de de Drept Public, 1926, p. 518.
Negulesco Paul: La responsabilité de la puissance publique în Rev. de Drept Public 1935, p. 233 şi 1936 p. 7.
Negulescu Paul: Suspendarea actelor administrative atacate în instanţa de contencios, în Rev. de Drept Public 1937, p. 144.
Negulesco Paul: Le contentieux des actes administratifs en Roumanie, în Revue du Droit Public, Paris, 1910, p. 667.
Pater Iulian: Tutela Administrativă, în Pand. Rom. 1934, IV. p. 81.
Petrescu George: Exceptarea Statului dela căile de executiune silită, în Rev. de Drept Public 1933, p. 91.
Popescu P.: Competenţa instanţelor de contencios în privinţa actelor de gestiune, în Pand. Rom. 1934, I, p. 46.
Popovici Jean: Tutela Administrativă în dreptul român, în Rev. de Drept Public, 1937, p. 24.
Poulopol E.: La justice administrative roumaine (extrait du Bulletin de la Société de Législation Comparée, 1931, Paris).
Rarincescu Const.: Reforma contenciosului administrativ român, în « Reforma Administrativă », publicată de Institutul Regal de Ştiinţe Administrative. Bucureşti, 1929.
Rarincescu Const.: Recursul în contra deciziunilor trib. disciplinare, în Rev. de Drept Public 1927, p. 392.
Rarincesco Const.: La révocation des actes administratifs, în « Mélanges Negulesco », p. 610.
Rarincesco Const.: Principes généraux du contentieux administratifs roumain, în vol. « Roumanie » din colecţia « La vie juridique » des peuples, publ. de prof. Lévy-Ullmann şi Mirkine-Guetzévitch, Paris, 1933.
Rarincescu Const.: Executarea hotărîrilor judecătoreşti obţinute în contra Statului, în Rev. de Drept Public, p. 173.
Rolland L.: Le contentieux administratifs français et le contentieux administratif roumain, în Rev. de Drept Public, 1928, p. 265.
Sigmund Andrei: Teoria gen. a procedurii administrative, în Rev. de Drept Public, 1928, p. 601.
Silvian Al.: Problema titlului executoriu în urmărirea creanţelor publice, în Rev. de Drept Public, 1936, p. 267.
Silvian Al.: Controlul judecătoresc al regulamentelor, în Rev. de Drept Public, 1934, p. 160.
Strihan Petar: Autoritatea lucrului judecat în materie de contencios administrativ, în Rev. de Drept Public, 1936, p. 57.
Tarangul Erast: Puterea discreţionară a administraţiei, în Rev. de Drept Public 1936, p. 159.
Teodorescu Anibal: Un plan de reformă a contenciosului administrativ, în Buletinul Secţ. Juridice a Asociaţiei pentru Ştiinţa şi Reforma Socială. Bucureşti 1920, p. 20.
Teodorescu Anibal: Suspendarea provizorie a actelor administrative de autoritate, în Repertoriul de Jurispr. Ad-tivă 1936, p. 2500.
Teodoresco Anibal: Le fondement juridique de la responsabilité dans le droit administratif, în « Mélanges Negulesco », p. 751.
Teodoresco Anibal: L'emploi par analogie des règles du droit administratif, în Rev. de de Drept Public, 1920, p. 428.
Teodorescu Ion: L'autorité de la chose jugée dans le système de la loi de 1925, relative au contentieux administratif, în « Mélanges Negulesco », p. 769.
Vermeulen J.: Suspendarea actelor administrative de autoritate, în Repertoriul de Jurispr. Ad-tivă 1935, p. 1671.
Vermeulen J.: Contractul de concesiune de serviciu public, în Rev. de Drept Public 1930, p. 66.
Vântu I. G.: L'extension du pouvoir réglementaire, în « Mélanges Negulesco », p. 793.
Văraru Marin: Noţiunea interesului în dreptul public, în Rev. de Drept Public 1926, pp. 253, 470 şi 1927 p. 71.

CONTENCIOSUL FISCAL

CARACTERELE JURIDICE ALE CONTENCIOSULUI FISCAL

Instanțele de drept comun în materia contenciosului administrativ, potrivit legii din 23 Decemvrie 1925, sunt Curțile de Apel, care funcționează ca instanțe de fond. Acestea judecă dacă actul administrativ de autoritate este ilegal, îl pot anula, sau pot pronunța daune civile până la restabilirea dreptului vătămat, având căderea de a judeca și cererea de despăgubiri. In contra deciziunii Curții de Apel se poate face recurs la Inalta Curte de Casație care, în actualul sistem, are în primul rând, rolul unei instanțe de recurs și, numai în caz de casare, poate cerceta fondul pricinei.

Dar osebit de aceste instanțe de drept comun, în contenciosul administrativ român există o serie de instanțe speciale, având o compunere, o competență și o procedură determinată la anumite materii, unele cu caracter permanent, altele cu caracter intermitent. Organizarea și funcționarea acestor instanțe nu este complet independentă de puterea judecătorească.

Din acest punct de vedere, legiuitorul special a căutat să nu se departeze prea mult de principiul prevăzut de art. 107 din Constituție, potrivit căruia contenciosul administrativ este încredințat puterii judecătorești. Astfel, litigiile fiscale sunt judecate uneori în primă instanță, înaintea unei instanțe administrative, dar judecarea apelului este deferită instanțelor judiciare. In acest fel este organizat contenciosul represiv fiscal.

Alteori, litigiile sunt judecate atât în prima cât și în a doua instanță, de instanța administrativă și numai recursul în casare este rezervat competenței instanțelor judiciare.

In această categorie intră litigiile născute cu ocaziunea fixării drepturilor datorate fiscului.

Care sunt rațiunile care au determinat alcătuirea acestui sistem specific, în materie fiscală?

Organizarea contenciosului fiscal român păstrează un caracter judiciar, prin faptul că în compunerea acestor instanțe speciale intră, de cele mai multe ori, membri aparținând puterii judecătorești.

In al doilea rând, potrivit art. 103 din Constituție, toate deciziunile acestor instanțe speciale sunt supuse recursului în casare, care constitue controlul superior din punct de vedere al legalității, încredințat exclusiv puterii judiciare. Dar legiuitorul român a acordat totuși în această materie oarecare precădere administrațiunii. Această tendință se exprimă în special în recrutarea celorlalți judecători, chemați să completeze instanțele fiscale și cari sunt aleși, de obiceiu, dintre membrii administrației active. Președinția lor revine însă totdeauna membrilor corpului judecătoresc. Membrii instanțelor sunt desemnați de administrația respectivă; mandatul lor jurisdicțional este esențialmente revocabil.

Caracteristica acestui contencios se învederează mai ales în organizarea contenciosului contribuțiilor directe.

Astfel, conform art. 74 din legea contribuțiunilor directe, instanțele speciale care stabilesc anual veniturile impozabile, sunt formate dintr'un delegat al administrațiunii, desemnat dintre funcționarii serviciului de constatare și control al Ministerului de Finanțe, asistat de un delegat al organizațiilor profesionale și care nu are decât vot consultativ.

Tot așa comisiunile de apel, prevăzute de art. 76 din aceeași lege, deși prezidate de magistrați, sunt organizate mai ales în vederea intereselor fiscului. In compunerea lor figurează în mod obligatoriu un delegat al fiscului, fără prezența căruia ele nu pot funcționa. In principiu, în compunerea lor intră și un al treilea membru, cu vot deliberativ, în calitate de delegat al contribuabililor. Acesta din urmă este tras la sorți dintr'o listă de 20 de contribuabili, prezentată de către administrația interesată. Prezența delegatului contribuabililor nu este indispensabilă la constituirea Comisiunii, fiindcă aceasta poate să lucreze valabil numai cu prezidentul și cu delegatul fiscului. Inaintea acestor comisiuni contribuabilul trebue să recurgă numai la experții agreați și numiți de către Ministerul de Finanțe.

In modul acesta, contenciosul fixării contribuțiunilor directe este astfel organizat încât administrația activă poate să aibă nu numai o garanție serioasă, dar chiar să exercite o influență directă și hotărîtoare în judecarea litigiilor. Numai judecarea recursurilor în casare, este deferită puterii judiciare.

După art. 82 din legea contribuțiunilor directe, recursurile în casare se judecă de tribunalele respective, când venitul impozabil este mai mic de 100.000 lei. Când venitul întrece această cifră, ele se judecă de Curțile de Apel, conform aceluiaș articol și a art. 2 din legea de organizare judecătorească. Din cauza

acestui sistem, jurisprudența în această materie, cu atâtea instanțe de casare, este foarte variată. De aceea, spre a se remedia inconvenientele acestei organizațiuni și pentru a se stabili o oarecare unitate de interpretare, prin art. 2 din legea de organizare judecătorească, s'a atribuit în caz de contrarietate de deciziuni, date în materie fiscală de către aceeași Curte, sau de Curți deosebite, procurorului general al Curții de Casație dreptul de a ridica chestiunea de principiu înaintea Inaltei Curți, în Secțiuni Unite, spre a fixa o interpretare a legii.

Introducând această inovațiune în materie de casare, legiuitorul român a respectat, în interesul legii, prerogativele Curții de Casație, în ceea ce privește recursul. Spre a dovedi mai bine însemnătatea unității de interpretare în materie fiscală, legiuitorul cere ca chestiunea să fie judecată în Secțiuni-Unite, și pentru a înlătura orice nesiguranță, în ceea ce privește natura juridică a acestui recurs, articolul 2 din legea de organizare judecătorească, adaugă că această interpretare devine obligatorie pentru instanțele viitoare, dar că ea nu are nici o influență asupra speței judecate. Astfel, concepția legiuitorului apare în mod clar: încredințând judecarea recursurilor fiscale tribunalelor și Curților de Apel, el a voit să descongestioneze Curtea de Casație, prin crearea de instanțe de casare mai apropiate de contribuabili. Totodată, spre a însemna mai bine rolul îndrumător al Curții de Casație, el i-a rezervat în mod expres dreptul de a unifica interpretarea legii, în caz de contrarietate de decizii.

Una din părțile cele mai caracteristice ale contenciosului nostru, relativ la fixarea drepturilor fiscale, o constitue Comisiunea Centrală Fiscală, prevăzută de art. 81 din legea contribuțiunilor directe. Această Comisiune este instituită pe lângă Ministerul de Finanțe, spre a stabili norme generale în ceea ce privește constatările, evaluările și aprecierile făcute cu ocaziunea determinării veniturilor impozabile. Aceste norme nu privesc numai amănuntele de fapt, ceea ce de altfel ar fi foarte natural în această materie, dar ele se referă și la interpretarea legii, fiindcă art. 81 arată categoric că: «Normele stabilite prin aceste deciziuni după aprobarea dată de Ministerul Finanțelor, sunt obligatorii pentru instanțele de fond în judecarea cazurilor asemănătoare, atât la impunerile ce mai sunt de stabilit, cât și la judecarea apelurilor de către Comisiunile de apel.

« Judecarea apelurilor în contra impunerilor pentru care s'au introdus reclamațiuni la Comisiunea Centrală, va fi suspendată până la comunicarea deciziunii, acelei Comisiuni ».

Trebue să observăm că în aceste *norme generale relative la constatări, evaluări și aprecieri*, residă o mare parte din contenciosul fiscal de interpretare al contribuțiunilor directe, rezervat exclusiv acestei instanțe.

Procedura acestei Comisiuni Centrale, după art. 81 din legea contribuțiunilor directe, nu admite desbateri contradictorii; părțile interesate neputând decât să prezinte memorii pe care Comisiunea este obligată să le țină în seamă cu ocazia judecării. In felul acesta, orice litigiu asupra contribuțiilor directe este, teoretic, de competența a două jurisdicții speciale administrative, care se exercită simultan. In ceea ce privește faptele, competența revine comisiunilor de impunere și comisiunilor de apel, iar în ceea ce privește normele generale privitoare la constatări, evaluări și aprecieri, competența revine Comisiunii Centrale. Când o chestiune relativă la aceste norme generale este ridicată înaintea comisiunilor de fond, judecata se amână până când Comisiunea Centrală, sesizată printr'un memoriu separat, se pronunță asupra ei printr'o deciziune care devine obligatorie pentru comisiunile de fond. De aci rezultă o oarecare timiditate pentru comisiunile fiscale de fond, în sensul că ele își exercită jurisdicția în special asupra faptelor. Trebue să recunoaștem că acest sistem, introdus în România prin reforma contribuțiunilor directe, făcută în 1923 de Vintilă Brătianu, pe atunci ministru de finanțe, funcționează actualmente fără prea mari greutăți, și că jurisprudența fiscală fixată în răstimp de mai bine de un deceniu, a exercitat o influență eficace asupra lucrărilor practice ale comisiunilor.

Dacă legiuitorul român a organizat contenciosul contribuțiunilor directe în cele mai mici amănunte, nu tot astfel se prezintă situația în materie de contribuțiuni indirecte, unde, fără o concepție bine definită, el a lucrat după nevoile întâmplătoare care se prezentau. Astfel, a instituit în materie vamală, Comisiunea de Experți, prevăzută de art. 125 legea vămilor și Comisiunea Centrală Vamală, prevăzută de art. 2 al aceleiași legi, instanțe speciale însărcinate să judece litigiile născute cu ocaziunea fixării drepturilor de vamă. Membrii acestor comisiuni, în cea mai mare parte desemnați de administrație, judecă toate contestațiile ridicate de declaranți, nemulțumiți de taxarea fixată de către taxatorii vamali, precum și contestațiile tarifare introduse înaintea tribunalelor cu ocaziunea judecării apelurilor în materie represivă fiscală.

Legea specială nestabilind nici o procedură de urmat, aceste comisiuni judecă fără prezența contribuabilului și, cele mai adesea, numai după datele oferite de administrație.

In celelalte materii de contribuții indirecte, în lipsa unui contencios special de fixare a drepturilor, contribuabilul nu are posibilitatea să discute impunerea decât cu ocaziunea perceperii. Numai prin contestație la executare, — pe care el trebue să o introducă la judecătorie sau tribunal, după cum suma urmărită este sub sau depășește 50.000, lei, — i se deschide acest drept.

i. m.

EVOLUȚIE ISTORICĂ

In organizarea trecută a Principatelor Române nu există nici o procedură având de scop înlăturarea arbitrarului administrativ în stabilirea și perceperea impozitelor.

In regulă generală, impozitul era un act discreționar și absolut al Domnului, în sensul că el avea totdeauna dreptul de a-l stabili, singur, sau cu consimțimântul Divanului.

Sistemul de impunere întrebuințat era «cisla», impozit colectiv repartizat pe sate, contra căreia nu puteau avea loc reclamații individuale asupra stabilirii. Reclamațiile ce le judecau administratorii regionali «căpitanii» în Muntenia și «pârcălabii» în Moldova, cari aveau atribuțiuni fiscale și în mod accesoriu jurisdicționale, se refereau numai la faptele reprobabile ce le săvârșeau funcționarii inferiori cu ocazia strângerii impozitelor. Cu alte cuvinte, nu se poate vorbi de un contencios, ci cel mult de un recurs ierarhic.

Regulamentul organic care organizează mai temeinic Principatele, nu prezintă nici el un pas înainte în această materie. Se schimbă doar vechiul sistem de impozite, introducându-se impozitele de cotitate. Inovația constă numai în modul de stabilire al impozitelor pe veniturile din comerț, industrie și meserii, care se face prin comisiuni administrative. «Jăluirile» pe care le aveau la îndemână contribuabilii, erau tot recursuri ierarhice.

Abia la 1860 începe în dreptul nostru existența de fapt a unor jurisdicții administrative, când se înființează primul contencios privitor la stabilirea impozitelor pe venitul net al proprietăților funciare. Proprietarul care se socotea asuprit cu evaluarea veniturilor proprietății sale, făcută de funcționarul fiscal, putea reclama prin prefectura districtului îndreptarea evaluării, în termen de trei luni. Fiscul putea și el contesta evaluarea. Judecata se făcea de către o «comisiune de prețuire», compusă din patru arbitri, doui aleși de fisc și doui de către proprietarul interesat.

După 1866 se crează o serie de comisiuni de impunere, dar cari nu aveau nici acestea caracterul de tribunale administrative.

In epoca ce urmează, printr'o serie de legi succesive, se împământenește la noi în materie de impozite directe, sistemul comisiunilor, formate din reprezentanți ai fiscului și ai contribuabililor, iar pentru apel comisiuni mixte în a căror compunere intră și magistrati. Acest sistem dăinuiește și azi. Recursul în schimb a fost multă vreme în competența exclusivă a Curții de Casație. Numai impozitele indirecte au avut o evoluție normală, contenciosul lor fiind deferit prin diverse legi speciale, instanțelor judecătorești obișnuite.

ORGANIZAȚIA ACTUALĂ A CONTENCIOSULUI FISCAL

CONTENCIOSUL DE STABILIRE A IMPOZITELOR

In stabilirea oricărui impozit se disting două operațiuni: una de așezare a impozitului și una de lichidare. Operațiunea de așezare constă în determinarea exactă a materiei impozabile, adică a bazei materiale cantitative de impunere.

Trebue apoi să se aplice acestei baze impozabile cotele de impunere, cari sunt adesea foarte complexe și cari pot fi diferite după situațiunea personală a contribuabilului. Această aplicare a tarifului la materia impozabilă, fie că este efectuată prin procesul-verbal de impunere, cum este la impozitul direct, fie că este inclusă în ansamblul operațiunilor fiscale, cum este la impozitul indirect, constitue lichidarea impozitului și determinarea datoriei contribuabilului față de fisc.

In general, impozitul direct este perceput în baza unui rol, care constitue titlul executoriu al fiscului. Impozitul indirect, din contra, este perceput cu ocazia unor fapte, după un tarif uniform, nefăcându-se o determinare individuală prealabilă a sumei de plată, de către organe distincte de cele de percepere, ca în cazul impozitului direct. Cu alte cuvinte, impozitele indirecte nu cunosc în sistemul nostru fiscal, un contencios de stabilire. Aceeași administrațiune și uneori acelaș agent sunt competenți să fixeze suma de plată și s'o perceapă, îndată ce faptul generator al impozitului a ajuns în fața fiscului.

Deciziunile administrative de taxare, de ex.: viza pusă pe acte în materie de timbru, taxarea la impozitul pe lux și cifra de afaceri, etc., sunt prin natura lor revocabile. Actele de constatare a acestor impozite sunt retractabile de administrațiune, prin faptul că împotriva lor nu este prevăzută nici o cale directă de atac.

Contribuabilul n'are posibilitatea de a discuta impunerea decât cu ocazia perceperii, în urma opoziției sale la actul administrativ de executare. Contenciosul impozitelor indirecte este organizat dar, într'un contencios de percepere și urmărire, legându-se numai în urma refuzului contribuabilului de a plăti impozitul.

Administrațiunea impozitului direct cere interventunea succesivă a două serii de organe sau agenți, cari sunt competenți:

1. în materie de așezare și verificare;
2. în materie de percepere.

Din această cauză, în sistemul nostru legislativ impozitele directe dau naștere la două feluri de recursuri, unul cu ocazia stabilirii și altul cu ocazia perceperii lor.

Adevăratul contencios administrativ special fiscal, îl constitue însă contenciosul de stabilire a contribuțiunilor directe, care este dat în căderea unor instanțe administrative ori mixte, semi-administrative, semi-judiciare.

Comisiunile de primă instanță

Contenciosul special organizat de legea pentru unificarea contribuțiunilor directe nu se referă la toate impozitele directe prevăzute de această lege. Pentru motive de ordin practic, din cele 6 impozite directe elementare, impozitul pe venitul valorilor mobiliare și impozitul pe salarii nu se percep în virtutea unui act administrativ de impunere, ci prin așa numitul procedeu al stopajului la sursă.

Impozitul pe veniturile societăților agricole, impozitul pe venitul proprietăților clădite, impozitul pe veniturile comerciale și industriale și impozitul pe veniturile din profesiuni și ocupațiuni neimpuse la

celelalte impozite, la care se mai adaugă și impozitul supra cotă, urmează calea contenciosului de stabilire prevăzută de lege.

Pentru constatarea veniturilor impozabile și stabilirea impunerilor anuale, legea contribuțiunilor directe organizează procedeuri speciale cărora le dă caracterul de primă instanță. In realitate, comisiunile de impunere sunt organe cu caracter administrativ, procesele verbale de impunere fiind acte administrative. Impotriva acestui fel de acte, legea organizează căi speciale de atac, puse la dispoziția atât a contribuabilului interesat cât și a fiscului.

Actele de impunere sunt acte administrative cu caracter jurisdicțional, neputând fi revocate de administrațiune pe cale unilaterală. Refromarea lor nu este posibilă decât în fața instanțelor de apel sau de recurs, stabilite de lege.

In prima instanță impunerea se face printr'o procedură deosebită, după cum este vorba de impunere prin recensământ sau de impunerea anuală.

a) *Impunerea prin recensământ.* Impozitele pe veniturile proprietăților agricole (art. 3 și urm.) și pe veniturile proprietăților clădite (art. 13 și urm.), sunt stabilite pe baza veniturilor impozabile constatate, din 5 în 5 ani, de comisii de recensământ, alcătuite din: un delegat al consiliului județean sau, în comunele urbane, un delegat al consiliului comunal; un delegat al fiscului, desemnat din corpul de constatare și control al funcționarilor Ministerului de Finanțe, și un delegat al contribuabililor, desemnat, prin tragere la sorți, de către judecătorul ocolului respectiv, iar pentru orașele unde sunt tribunale, de către președintele sau primul președinte al tribunalului, dintr'o *listă de 20 contribuabili, știutori de carte*, cunoscători ai condițiilor locale și cari nu sunt funcționari publici.

b) *Impunerea anuală.* Constatarea veniturilor impozabile și stabilirea impunerilor anuale în prima instanță, pentru impozitele din veniturile comerciale, industriale și profesiuni, se face conform art. 76 din lege, de un delegat al fiscului desemnat din corpul funcționarilor de constatare, control și inspecție al Ministerului de Finanțe, sub supravegherea inspectorilor financiari, sau a unui delegat special al Ministerului de Finanțe. Pentru cazurile de impunere la veniturile comerciale și industriale, delegatul fiscului însărcinat cu constatarea veniturilor impozabile și stabilirea impunerilor va fi asistat de un delegat numit de Camera de Comerț și Industrie respectivă; iar pentru cele profesionale, de un delegat numit de organizațiile lor, recunoscute prin lege. Delegatul Camerei de comerț sau al organizațiilor profesionale are vot deliberativ.

c) *Impunerea prin clasificare.* Pe lângă impunerile anuale și prin recensământ, legea contribuțiunilor directe mai prevede impuneri pe o perioadă de trei ani, a micilor comercianți și industriași, al căror venit impozabil este cuprins între 5.000—300.000 lei, conform unei tabele care cuprinde 13 clase de impozit, cât și a micilor meseriași cari îndeplinesc condițiunile art. 13 din legea asupra impozitelor pe lux și cifra de afaceri din 31 Dec. 1932 (art. 30 și 48 L. C. D.)

Căile de atac ale impunerii

Apelul. Contribuabilul sau fiscul, nemulțumiți de constatările primelor instanțe, pot face apel împotriva procesului-verbal de impunere în termen de 20 zile, socotite pentru contribuabil dela comunicarea procesului-verbal de impunere, iar pentru fisc, dela data lui.

Apelurile se fac și se înregistrează la Administrația de constatare a impozitelor sau la circumscripția de constatare a orașului nereședință, în care funcționează comisiunea de apel.

Comisiunile de Apel pentru judecarea apelurilor fiscale, se alcătuesc din: *a)* primul președinte sau președintele tribunalului, dacă acesta are o singură secție, sau un magistrat delegat de el, ca președinte; *b)* un delegat al fiscului și *c)* un delegat al contribuabililor, desemnat prin tragere la sorți de președintele Tribunalului, dintr'o listă de 20 contribuabili, care nu sunt funcționari publici.

Pentru apelurile referitoare la impunerea veniturilor din comerț, industrie și profesiuni, delegatul va fi desemnat de Camerele de Comerț și de organizațiile profesionale respective.

Motivele de apel și actele pe care se sprijină apelul, vor fi depuse fie prin petiția de apel, fie printr'un memoriu separate, până în ziua fixată pentru judecată.

Comisiunele de Apel sunt obligate să judece după memorii și actele prezentate, chiar în lipsa apelantului.

Comisiunile de apel judecă în ședință publică. Inaintea lor contribuabilii pot fi asistați de avocați, iar fiscul poate fi apărat printr'un delegat special.

Comisiunile de apel nu pot discuta și decide asupra unor chestiuni ce n'au fost apelate.

Principiul desbaterilor contradictorii trebue scrupulos respectat. Procesele verbale de ședință trebuesc semnate de toți membrii cari au făcut parte din completul de ședință. Comisiunile de apel sunt ținute să motiveze deciziunile ce dau și să le pronunțe în public. Conform art. 100, hotăririle instanțelor de apel ca și ale acelora de recurs și de impunere se dau fără drept de opoziție. Deși legea nu prevede, jurisprudența a stabilit că este admisibilă contestația contra deciziilor comisiilor de apel, conform art. 400 și urm. din procedura civilă, pentru cazurile când nu s'au respectat cu ocazia judecății regulele de procedură.

Toată procedura pentru constatarea impozitelor, deci și a apelului, este scutită de timbru, cu excepția recursurilor în casare, conform art. 101 din lege.

Recursul. Contribuabilul sau fiscul pot face recurs în contra deciziunii Comisiunii de Apel pentru motive de exces de putere, omisiune esențială, incompetență sau violare de lege, în termen de 30 zile, socotite dela pronunțare atât pentru fisc cât și pentru contribuabil, dacă a fost prezent, sau dela comunicarea deciziei dacă, la judecarea apelului, contribuabilul a fost lipsă.

Recursul se declară la administrația respectivă, care va trimite dosarele în termen de 30 de zile: tribunalului local, când venitul impozabil care face obiec-

tul litigiului din deciziunea Comisiunii de Apel, nu trece de 1000.000 lei și Curții de Apel, dacă obiectul litigiului trece de 100.000 lei.

Motivele de recurs trebuesc formulate în conformitate cu art. 36 din legea Curții de Casație, în prima parte a petițiunii de recurs sub formă enunțiativă iar în partea doua să urmeze desvoltarea, sub sancțiunea nulității recursului.

Potrivit art. 84 din L. C. D., motivele de recurs trebuesc depuse în scris și la prima zi fixată pentru judecată.

Conform art. 101 al. 3 și 4, contribuabilul recurent sau intimat este citat înaintea instanței de recurs cu cel puțin 8 zile înainte de termenul fixat pentru judecată.

Petiția de recurs ca și citațiunile în fața instanței de recurs se fac pe timbru.

Art. 85 prevede în caz de casare a deciziunei Comisiunei de Apel, trimiterea afacerei înaintea aceleiași comisiuni de apel, care este obligată să refacă impunerea în conformitate cu decizia de casare. Dacă în recursurile judecate de Tribunal se poate reface impunerea după actele dela dosar, însuși Tribunalul evocă fondul și stabilește impunerea. In caz de casare a deciziei, Curtea de Apel care judecă ca instanță de recurs, nu evoacă fondul, ci trimite afacerea înaintea aceleiași comisiuni de apel care a se va conforma. Dacă Comisiunea de Apel nu se conformează deciziei de casare, această a doua decizie poate fi atacată cu recurs în acelaș termen și sub aceleași forme ca cea dintâi. In acest caz, instanța de recurs evocând fondul, va judeca în ultima instanță.

Procedura stopajului la sursă

Nu toate impozitele directe se stabilesc prin procedura specială a instanțelor de impunere, apel și recurs, examinată mai sus.

Astfel, impozitul asupra veniturilor valorilor mobiliare (art. 22 L.C.D.), impozitul pe salarii (art. 43 L.C.D.) și impozitul asupra câștigurilor ocazionale (art. 51 lit. *a* L.C.D.), se percep pe cale de reținere de către debitorii veniturilor arătate. *Debitorii veniturilor mobiliare* (dividend, cupoane, dobânzi, rente viagere dela 25.000 lei în sus, tantieme); *debitorii veniturilor din salarii* (salarii, lefuri publice și private, remunerații, gratificații, indemnizații de orice fel, participări la beneficiu, pensiuni, rente viagere, mai mici de 25.000 lei anual), precum și *debitorii câștigurilor ocazionale* din afaceri izolate, ori din remize întâmplătoare, care nu sunt supuse altor impozite elementare, sunt obligați a reține la plata veniturilor enumerate, impozitul aferent, și a-l vărsa la Stat în maximum o lună de zile dela reținere. Conform acestei proceduri, constatarea venitului impozabil, o face însuși debitorul venitului, în momentul plății; ulterior, în momentul vărsării impozitului la Stat, organele fiscale de constatare verifică dacă debitorul venitului a executat reținerea în conformitate cu dispozițiunile legii.

Stabilirea impozitelor vamale

Spre deosebire de majoritatea impozitelor indirecte cari nu pot fi puse în discuție decât cu ocazia contestației de urmărire în materie vamală, legea vămilor organizează «comisia de experți» și «comisia centrală vamală» cari sunt instanțe speciale pentru judecarea litigiilor născute cu ocazia stabilirii drepturilor de vamă.

Art. 125. prevede că orice contestații ivite între declaranți și biroul vamal se vor supune comisiei de experți, instituită pe lângă direcția vămilor, care se va pronunța asupra naturii, felului, calității, valorii, originei sau întrebuințării mărfurilor.

Comisia de experți se compune din: 1. un delegat permanent al Ministerului de Finanțe, ales dintre funcționarii superiorii ai direcției vămilor; 2. un funcționar superior al Ministerului de Industrie și Comerț, din Direcția Industriei sau Direcția Minelor, delegat după specialitate; 3. un expert ales prin tragere la sorț, dintr'un tablou de experți recomandați de Uniunea Camerelor de Comerț și Industrie sau de Uniunea Camerelor de Agricultură. Hotărârile comisiei se dau cu majoritate și sunt obligatorii.

Comisia se pronunță într'un termen de maximum 30 zile dela data înregistrării contestației, la direcția vămilor.

In caz când contestatorul nu este mulțumit cu decizia direcției, el se poate adresa comisiei centrale vamale, instituită pe lângă direcția vămilor. Comisia centrală vamală este formată din: directorul vămilor, directorul industriei, din Ministerul Industriei și Comerțului, sau delegații lor, și dintr'un specialist în chestiuni vamale și tarifare care nu face parte din corpul funcționarilor, desemnat de ministru.

Comisia centrală vamală examinează dacă articolele din tarif aplicate mărfurilor constatate, corespund hotărârii pronunțate de comisia de experți asupra materiei, felului, calității, ivalorii, originei sau întrebuințării mărfurilor, și decide cu majoritate de voturi, articolele din tarif ce trebuesc aplicate.

Deciziile comisiunii centrale vamale au puterea lucrului judecat și sunt obligatorii atât pentru direcția vămilor cât și pentru contestator și nu vor putea fi atacate înaintea niciunei instanțe administrative sau judecătorești.

Stabilirea impozitului pe succesiuni

Impozitul pe succesiuni stabilit de legea timbrului își are organizată, spre deosebire de taxele de timbru, o procedură specială de stabilire, indentică cu aceea pentru stabilirea impozitelor directe.

Constatarea succesiunilor și impunerea lor se face de către funcționarii fiscului, desemnați în acest scop de Ministerul de Finanțe.

Procesele verbale de constatare și impunere a succesiunii, purtând viza administratorului financiar, se comunică celor în drept conform procedurii prevăzută de art. 98 din legea contribuțiunilor directe.

Contribuabilul cât și fiscul pot face apel contra procesului verbal de impunere, în termen de 20 zile dela comunicarea procesului verbal.

Compunerea comisiunii de apel este cea prevăzută de legea C. D.

Deciziunile comisiunii de apel rămân definitive în ce privește chestiunile relative la constatarea de fapt, la evaluări, la aprecieri.

Conform art. 62, contribuabilul sau administrația financiară pot face recurs, în termen de 30 zile dela comunicarea deciziunii, pentru motive de exces de putere, omisiune esențială, necompetență sau violare de lege.

Reclamațiile se declară la administrația financiară, sau direct la instanțele judecătorești competinte pentru judecarea lor.

Ele se judecă la Tribunal, dacă valoarea impozitelor stabilite este mai mică de 20.000 lei, iar dela această valoare în sus, de către Curtea de Apel a locului unde s'a deschis succesiunea.

Comisiunile speciale și cele de apel se pot convoca în cursul anului, oricând, după trebuință (art. 63).

CONTENCIOSUL DE PERCEPERE ȘI URMĂRIRE

Gradele de urmărire

Principiile și regulile juridice ale acestui contencios sunt prevăzute de legea pentru perceperea și urmărirea veniturilor publice ale Statului din 5 Mai 1934, cu modificările aduse la 1 Aprilie 1935. Această lege are un caracter general de percepere și urmărire nu numai a impozitelor directe și indirecte, dar și a veniturilor nefiscale. Totuși, această procedură de urmărire are un caracter fiscal dominant.

Pentru plata impozitelor indirecte, fiscul poate constrânge contribuabilul să plătească imediat ce faptul generator al impozitului a ajuns în fața sa.

La impozitele directe din potrivă, organele de percepere fiind distincte de cele de constatare, se prevede un termen între operațiunea fiscală a stabiliri, și realizarea plății. Există o disociațiune între diferitele operațiuni fiscale cari se efectează succesiv. După constatarea impozitelor, de obiceiu, fiscul avertizează pe contribuabilul care nu s'a prezentat la cassă, trimițându-i o somațiune de plată și dându-i un anumit termen, înainte de a proceda la urmărirea forțată. Aceiași regulă se aplică și impozitelor indirecte date în debit.

Legea prevede următoarele trepte de urmărire:

a) *Somația de plată* (art. 6 și urm.). Dacă în termen de 15 zile dela data exigibilității veniturilor publice debitate, contribuabilul nu achită debitul său, percepția de circumscripție emite o somație de plată, în care arată suma de plată și natura ei, cu mențiunea că la caz de neurmare se va sechestra și vinde averea mobilă a contribuabilului.

b) *Sechestru* (art. 12 și urm.). Dacă în termen de 15 zile dela înmânarea sau predarea somației, debitorul nu achită sumele datorate, se procedează la sechestrarea averii mobile. Aplicarea sechestrului se constată prin încheere de proces-verbal. Obiectele sechestrate vor putea fi lăsate pe loc, în paza și custodia debitorului, sau a unui custode desemnat de fisc, sau vor putea fi ridicate și depozitate în altă parte, care va putea fi și sediul percepției. Ori de câte ori obiectele sechestrate sunt depozitate în altă parte, se va desemna un custode, altul decât debitorul. Retribuția custodelui va fi stabilită de administratorul de încasări și plăți și nu va putea depăși 5% din debit. Ea va cădea în sarcina debitorului.

c) *Vânzarea mobiliară.* (Art. 19 și urm.). Dacă datoria nu este achitată în termen de 15 zile dela data procesului-verbal de sechestru, se va fixa termen de vânzare, emițându-se publicațiile de vânzare, în care se va arăta locul și data vânzării, averea mobilă ce se va vinde și suma pentru care se face urmărirea. Termenul de vânzare nu va putea fi mai scurt de 25 zile dela data procesului-verbal de sechestru.

Vânzarea se va face la domiciliul debitorului, la la locul unde obiectele au fost depozitate, sau pe o piață publică, între orele 10—18.

Vânzarea se va face prin licitație publică, de către un funcționar al fiscului delegat de perceptor și însoțit de un agent polițienesc în comunele urbane și de notari în comunele rurale. Dacă suma oferită la licitație este vădit derizorie, adjudecarea nu se va putea face decât cu aprobarea administratorului de încasări și plăți, în cazul de urmărire până la 200.000 lei, iar în celelalte cazuri numai cu aprobarea Ministerului de Finanțe.

Legea pentru perceperea și urmărirea veniturilor publice, prin art. 26, scoate de sub urmărire următoarele obiecte:

1. paturile, așternutul, îmbrăcămintea și ustensilele casnice, strict necesare datornicului și familiei sale;
2. doui trăgători de muncă; un râmător; o vacă cu lapte sau patru capre sau șase oi, după alegerea debitorului, împreună cu nutrețul trebuincios pentru două luni, precum și semințele trebuincioase pentru arătură;
3. carul sau căruța, sacaua, plugul sau alte asemenea obiecte de muncă sau transport;
4. cărțile trebuincioase profesioniștilor de orice natură;
5. mașinile, uneltele și instrumentele necesare la învățătura practică sau la executarea unei meserii sau profesiuni până la valoarea de lei 15.000, după alegerea debitorului;
6. echipamentele militare.

d) *Poprirea* (art. 28). Percepțiile fiscale vor putea înființa popriri în mâinile terților cari datorează sume de bani și orice alte valori debitorilor statului sau autorităților și instituțiilor, în favoarea cărora se face urmărirea. Poprirea se va face printr'un proces-verbal, care va arăta sumele de bani urmărite. *Popririle vor fi definitive, fără a fi supuse* la formalitatea validării.

e) *Urmărirea generală a veniturilor imobiliare.* (art. 30. și urm.). Deasemenea, percepțiile fiscale vor putea înființa urmărirea generală a veniturilor averii imobile a debitorilor, producătoare de venit, dresând un proces-verbal în care se va arăta imobilele și veniturile urmărite.

Urmărirea generală a veniturilor se poate face prin obligarea chiriașilor și arendașilor de a vărsa direct la percepția respectivă toate chiriile și aren-

zile datorate, sub sancţiunea răspunderii pentru sumele nevărsate. Dacă se dovedeşte că debitorul face contracte de închiriere sau arendare nesincere, sau cu preţuri necorespunzătoare, precum şi în cazul când imobilele rămân neînchiriate sau nearendate, administratorul de încasări şi plăţi este în drept a desemna un administrator girant al imobilelor. Administratorul girant este obligat a vărsa veniturile încasate la percepţie, pe măsura încasărilor, şi a depune conturile de gestiune odată cu vărsarea. Aprobarea conturilor de gestiune, va fi dată de tribunalul locului, cu citarea părţilor.

f) *Administrator-sechestru*. Dacă fiscul constată că nu poate să încaseze impozitele sau orice alte datorii din cauza unor operaţiuni şi acte făcute pentru a împiedeca realizarea drepturilor sale, precum şi în cazul când urmărirea impozitelor şi a oricăror alte datorii nu se poate face pe căile normale, se va putea înfiinţa un administrator-sechestru, asupra intreprinderilor industriale, comerciale şi civile, cu aprobarea prealabilă a Ministerului de Finanţe şi cu dresarea unui proces-verbal, care va arăta: întreprinderea sau comerţul pus sub sechestru şi persoana însărcinată a executa atribuţiunile de sechestru.

g) *Urmărirea imobiliară*. Administraţia de Incasări şi Plăţi sau autoritatea urmăritoare, va putea cere şi vânzarea imobilelor debitorilor înscrişi în roluri.

Vânzarea imobilelor de orice natură, se va face prin mijlocirea tribunalului locului unde se află situat imobilul, iar în teritorile unde fiinţează instituţia cărţilor funduare, prin mijlocirea instanţelor de cărţi funduare competinte.

Instanţa primind cererea, ordonă de îndată printr'un jurnal scoaterea în vânzare a imobilului urmărit, fixând prin acelaş jurnal termenul de vânzare, care nu poate fi mai lung de 45 zile.

Acest jurnal se transcrie prin îngrijirea grefei în registrul special de transcripţiuni imobiliare.

Pe baza jurnalului de scoatere în vânzare, instanţa, în termen de 3 zile, ordonă să se procedeze la îndeplinirea formalităţilor de afişare şi publicăţiune, transmiţând şi procesul verbal de situaţiunea şi lista de sarcini care apasă asupra imobilului.

Publicaţiunea vânzării se face în Monitorul Oficial cu cel puţin 20 zile înainte de termenul fixat pentru vânzare. Adjudecarea imobilului se poate face şi asupra Statului, dacă o cere expres, însă numai până la concurenţa datoriei cheltuelilor de urmărire şi a majorărilor.

Sunt aplicabile urmăririle imobiliare făcute de fisc, toate dispoziţiunile legilor de procedură civilă şi de execuţiune silită în privinţa licitaţiunei şi adjudecării imobilului, a efectelor urmăririi şi a judecării recursului în casaţie, a împărţirii preţului şi a judecării contestaţiunilor.

Procedura este gratuită şi scutită de taxele portăreilor.

Contestaţia la urmărire

Debitorii şi toţi cei interesaţi au dreptul să facă contestaţie împotriva procesului-verbal de sechestru sau prin care se iau orice alte măsuri de urmărire sau asigurare.

Pentru debitori termenul de contestaţie este de 15 zile dela comunicarea procesului-verbal, iar pentru terţi, până cu o zi înainte de vânzare.

Conform art. 44 din legea de percepere şi urmărire, contestaţiile se îndreaptă la judecătoriile de ocol respective, în urmăririle până la 50.000 lei şi la tribunal, în cuprinsul circumscripţiei cărcia se află percepţia prin care se face urmărirea pentru debitele ce întrec această sumă.

Judecătoria şi tribunalul judecă în primă şi ultimă instanţă.

Condiţiunile de formă ale contestaţiei. Contestaţiunea trebue să cuprindă în redactarea ei, sub pedeapsă de nulitate, următoarele elemente: numele şi pronumele contestatorului; alegerea de domiciliu în localitatea de reşedinţă a tribunalului sau judecătoriei; arătarea actului de urmărire atacat; arătarea motivelor de contestaţie; mijloacele şi probele ce se invoacă; anexarea în copie a actelor de care se serveşte în sprijinul contestaţiei.

O condiţiune care arată natura specială a contenciosului de urmărire, este obligaţiunea debitorului de a consemna suma ce se urmăreşte, sub pedeapsă de nulitate a contestaţiei.

Procedură, Timbrare. Regulele de procedură sunt instituite în scopul de a asigura o cât mai urgentă soluţionare a acestor litigii, pentru ca fiscul să-şi poată realiza la timp sumele datorate.

Fiscul se citează prin Administraţia de încasări şi plăţi a judeţului, iar celelalte autorităţi prin reprezentanţii lor legali. Prezenţa părţii în instanţă acoperă orice viciu de procedură. Contestatorul care s'a prezentat la un termen este presupus că are cunoştinţă de toate termenele ce se vor fixa în decursul desbaterii procesului. Termenele ce pot acorda instanţele pentru depunerea actelor, se limitează la unul singur.

Hotărîrile instanţelor de fond în materie de contestaţii se dau fără drept de opoziţie, ca în întreaga materie fiscală.

In ceeace priveşte judecarea contestaţiunilor, sunt aplicabile toate dispoziţiunile dreptului comun, întru cât legea de urmărire nu stabileşte reguli speciale. Astfel, procedura este orală, ca şi în dreptul comun, instanţa neputând soluţiona pe bază de memorii scrise. Judecătorul acţiunii este şi judecătorul excepţiunii. Probatoriile sunt aceleaşi din dreptul comun.

Motivele contestaţiei. In conteciosul fiscal de urmărire atât pentru impozitele directe cât şi pentru cele indirecte, contestatorul se poate plânge judecăţii de neîndeplinirea a două condiţiuni ce trebuesc respectate de administraţiune, pentru ca o urmărire să fie valabil făcută: 1. neregularitatea actelor de executare, vicii de formă şi executarea averii altei persoane decât a contribuabilului urmărit; 2. inexistenţa unui titlu care să legitimeze executarea fiscală.

1. Formalităţile pe cari trebue să le îndeplinească fiscul cu ocazia dresării actelor de executare, cum sunt somaţia, sechestrul, vânzarea mobiliară, etc., trebue efectuate cu respectarea tuturor formelor prevă-

zute de lege. Actele de executare nu sunt simple fapte administrative sau acte materiale, ci adevărate acte administrative producătoare de efecte juridice. Actul făcut în disprețul formelor prevăzute de textul fiscal este nul.

Contribuabilul invoacă în acest contencios nulitățile instituite în favoarea lui, cari constituesc adevărate sancțiuni date de legiuitor pentru proteguirea drepturilor sale și înlăturarea abuzului administrativ. Viciul de formă este dar o garanție acordată contribuabilului, că actele fiscale vor fi făcute cu toată obiectivitatea și în cadrul legii.

Viciul de formă constă, în general, în omisiunea sau în săvârșirea necompletă sau neregulată a formalităților la care este supus actul administrativ de legi și regulamente.

Contestatorul trebue să facă dovada că actele de executare i-au adus o leziune oarecare, pentru a putea să justifice interesul de a sta în instanță.

Există o gradațiune între elementele formelor de executare; unele elemente sunt substanțiale iar altele accesorii. Primele conduc la anularea actelor de executare, pe când celelalte nusunt de natură a anula actul de executare.

Contenciosul de urmărire prezintă particularitatea că *orice viciu de formă* de care s'ar *plânge* contribuabilul, trebue invocat pe cale scrisă, în termenul indicat de lege; astfel, ele se ratifică prin faptul că nu au fost invocate. Instanța de judecată nu se poate sesiza singură de neregularitatea formelor de urmărire.

2. *Inexistența titlului de executare.* Această a doua condițiune ce trebue îndeplinită de administrație, conduce, pentru cazurile când contestația este îndreptată împotriva unor urmăriri de impozite indirecte, la un adevărat control judecătoresc al operațiunilor de stabilire a titlului. Cu această ocazie se verifică, pe calea unui control jurisdicțional, dacă toate operațiunile administrative de stabilire a impozitului indirect au fost sau nu efectuate legal.

Judecătorul de urmărire are dreptul să cerceteze existența titlului pe baza căruia se face urmărirea.

In materie de impozite indirecte, contenciosul lor de stabilire nu este altceva decât controlul judecătoresc al existenței titlului de urmărire. Acest control nu se poate face decât de instanța de urmărire, odată cu cercetarea contestațiunii ce debitorul face la executarea întreprinsă de fisc.

Titlul Statului în urmărirea impozitelor. Pentru impozitele directe titlul Statului îl constitue rolul care are la baza sa procesul-verbal de impunere rămas definitiv prin neapelarea sau epuizarea tuturor căilor de atac. Rolul nu mai poate fi pus în discuție cu ocazia contestației la executare.

Titlul Statului în urmărirea impozitelor indirecte îl constitue decizia administrațiunii, adică ordinul prin care organele ce au făcut constatarea, dispun debitarea sumelor și urmărirea lor în persoana datornicului.

Suspendarea executării în caz de contestație. In dreptul fiscal, puterea publică beneficiind de prerogativa execuțiunii prealabile și a acțiunii din oficiu, creanța de impozit, chiar contestată, este executabilă.

Legea de urmărire nu are reglementată decât fragmentar chestiunea suspendării executării, prin art. 46 al. 3, care dispune că numai în cazurile când suma pentru care se face urmărirea este consemnată în întregime, se va putea acorda suspendarea.

Recursul

In materia contenciosului de urmărire există un singur grad de jurisdicțiune în fond, ca în întreg contenciosul fiscal.

Cărțile de judecată și sentințele tribunalelor se dau cu drept de recurs, în termen de trei zile dela comunicare.

Recursul se poate face la tribunal sau Curtea de Apel competinte, numai pentru motivele și cu formele indicate de legea organică a Inaltei Curți de Casație.

Contestațiile și recursurile se judecă cu termene de înfățișare urgente. Alegerea de domiciliu în orașul de reședință al instanței de recurs este obligatorie, sub pedeapsă de nulitate a recursului.

Recursul în interesul legii, organizat de legea contribuțiunilor directe prin art. 82, are aplicațiune și în materia contenciosului de urmărire.

CONTENCIOSUL FISCAL REPRESIV

Pentru judecarea contravențiunilor la legile fiscale de impozite nu avem o lege unitară, cum exista pentru perceperea și *urmărirea veniturilor Statului.*

Deși fiecare lege de impozit își are prevăzute normele sale pentru judecarea contravențiunilor, totuși, legiuitorul fiscal român a fost preocupat de o concepție unitară, aceea a realizărilor tuturor veniturilor statului, prin sancționarea cu amenzi a contribuabililor recalcitranți, dar și de a le da, în același timp, garanțiile legale contra arbitrajului posibil al agenților fiscali.

Afară de legea contribuțiunilor directe care își are reglementată materia contravențiunilor toate celelalte legi cari stabilesc impozite indirecte au regulamentată fiecare în parte materia contravențiunilor.

Acestea sunt: Legea vămilor, legea timbrului, legea impozitului pe lux și cifra de afaceri, legea impozitului pe automobile, legea impozitului asupra spectacolelor publice, legea taxelor asupra produselor petrolifere, legea taxelor pe zahăr și glucoză, legea monopolului alcoolului, legea Casei Autonome a Monopolurilor, legea fondului aviației.

O caracteristică generală a mai tuturor legilor de impozite indirecte este că nu prezintă totdeauna pentru contribuabil posibilitatea de a deduce înaintea justiției legalitatea taxelor ce i se pretind. Singura posibilitate pe care o are contribuabilul lezat în drepturile sale, este să se pună în contravenție cu fiscul prin refuzarea plății impozitului datorat. Numai cu *ocazia judecării apelului și recursului contra procesului-verbal* de contravențiune, judecătorul poate statua asupra legalității acelor taxe.

Infracțiunea fiscală și amenda fiscală

Amenda fiscală și întreg contenciosul fiscal represiv nu este un contencios penal, deoarece sancțiunea

fiscală reprezintă o manifestare a puterii executive, cu prerogativele bine cunoscute ale deciziei executorii şi sancţiunii din oficiu.

Puterea executivă aplică în mod direct sancţiunile, fără intermediul justiţiei, în virtutea puterii discreţionare de control şi sancţionare pe care i-o conferă legea. Pentru ca infracţiunea fiscală să existe, se cer două elemente: materialitatea faptului şi elementul legal, adică textul care declară contravenţiune faptul comis şi stabileşte o anumită pedeapsă, indiferent dacă faptul sau omisiunea constatată a fost săvârşită intenţionat sau nu.

Infracţiunile fiscale sunt denumite infracţiuni obiective, tocmai datorită lipsei elementului subiectiv, intenţional.

Procesul-verbal de contravenţie. Toate legile fiscale prevăd în capitolul care reglementează represiunea abaterii dela legea respectivă, dresarea de procese-verbale, în anumite condiţiuni de formă, de către anumite organe administrative, care să constate infracţiunea şi să fixeze amenda.

Procesul-verbal constitue mijlocul exclusiv de constatare şi probaţiune a infracţiunei. Fără acest proces verbal acţiunea fiscală nu se poate exercita: Pas de procès-verbal, pas d'action.

Pentru ca procesul-verbal de contravenţie să fie executoriu, trebue să fie aprobat de către ministru sau delegatul său. Aprobarea este o condiţiune esenţială a existenţei procesului-verbal de contravenţie, care altfel nu are fiinţă legală.

Apelul

Impotriva proceselor-verbale de contravenţie aprobate, legea deschide celor ce se cred nedreptăţiţi, calea apelului la Tribunal. Terminologia de apel este improprie, deoarece nu ne aflăm în faţa unui al doilea grad de jurisdicţiune în fond, ci este o acţiune îndreptată contra unui act administrativ de autoritate.

Termenul de apel nu este acelaş pentru toate legile de impozit, ci este fixat de fiecare lege în parte. Astfel, legea vămilor şi legea Casei Autonome a Monopolurilor, prevede un termen de 10 zile, legea taxelor pentru produsele petrolifere 15 zile, legea monopolului alcoolului şi legea impozitului pe automobile, 20 zile, etc. Singura regulă comună este că totdeauna termenul de apel se socoteşte dela comunicarea procesului-verbal de contravenţie.

Regulele procedurale. Pentru a fi valabil, apelul trebue să respecte anumite reguli procedurale: indicaţiunea numelui şi pronumelui, arătarea procesului-verbal de contravenţie ce se apelează, motivele de apel, alăturarea în copie a actelor, alegerea de domiciliu în localitatea tribunalului.

Contravenientul apelant care a fost prezent la o înfăţişare este presupus că are cunoştinţă de toate termenele ce se vor ivi în desfăşurarea procesului.

Majoritatea legilor prevăd că tribunalul poate judeca pe baza memoriilor depuse, chiar dacă partea nu a fost prezentă în instanţă pentru a susţine apelul.

Consecinţele apelului. Judecătorul represiv fiscal nu poate anula procesele-verbale de contravenţie cari conţin în alcătuirea lor vicii de formă. Este vorba de viciile de formă accesorii, deoarece pentru viciile substanţiale cari sunt vicii de fond, judecătorul poate anula procesul-verbal de contravenţie.

Apelul se judecă la Tribunalul locului unde s'a comis contravenţiunea. Instanţa se constitue cu procuror şi fiscul poate nu numai să combată argumentele contravenientului dar, şi să recurgă la mijloace de probaţiune în dovedirea celor arătate în procesul-verbal.

In infracţiunile fiscale, Tribunalul nu este chemat să constate el infracţiunea şi să aplice amenda, ci să stabilească dacă decizia de condamnare la amendă, conţine elementele necesare a îndreptăţi fiscul să aplice amenda. Tribunalul are rolul de contencios administrativ, verificator al operaţiunilor administrative. Tribunalul poate confirma procesul-verbal şi implicit amenda, sau să anuleze. El poate stabili o nouă amendă, calculând în mod legal amenda stabilită arbitrar.

Recursul

Sentinţele date de tribunale şi apelurile la procesele-verbale de contravenţie sunt supuse căii recursului. Instanţa competinte a judeca recursul este Curtea de Apel din circumscripţia căreia face parte Tribunalul care a dat sentinţa. Regula aceasta este stabilită de art. 2 al. 3 din legea de organizare judecătorească şi prevăzută expres în fiecare lege, cu excepţia legii vămilor şi legii timbrului, care prevede Curtea de Casaţie, ca judecător de drept comun.

Termenul de recurs în materie fiscală represivă este fixat la 30 zile dela comunicarea sentinţei sau deciziei ce se atacă.

Regulele recursului fiscal sunt cele din dreptul comun, în măsura în care nu contravin dispoziţiunilor speciale cuprinse în legile de impozite, privitoare la această materie.

In general, sunt aplicabile toate dispoziţiunile din legea Curţii de Casaţie. Recursurile fiscale se timbrează. Instanţa de casare evocă fondul, conform art. 2 din legea de organizare judecătorească.

Când judecătorul recursului este Curtea de Casaţie, recursul se dă cu trimitere, neputându-se evoca fondul decât în baza unui text derogatoriu dela regula stabilită de art. 31 din legea pentru Curtea de Casaţie.

i. r. şi *gh. b.*

DREPTUL POLIȚIENESC AL ROMÂNIEI

Dreptul polițienesc este *dreptul suveran al Statului, de apărare a existenței sale legale și materiale și de salvgardare a ordinei publice și a ordinei intereselor private*, prin mijlocul *acțiunii polițienești* preventive și represive. Dreptul polițienesc este un corolar indispensabil al suveranității Statului, deoarece rațiunea lui juridică se bazează pe dreptul primordial de existență al acestuia.

Dreptul polițienesc face parte din dreptul administrativ, ca o diviziune a acestuia, cu un aspect propriu. Otto Mayer, în studiul său despre: « Puterea Poliției », susține că: « Poliția este o specie particulară de activitate administrativă; puterea poliției este *manifestațiunea* puterii publice proprie acestei activități ». Dacă *dreptul administrativ* îl putem numi de *organizațiune* și de *direcțiune*, atunci dreptul de poliție îl putem denumi *disciplina regulelor de supraveghere și apărare a Statului și a individului, în cadrul ordinei și a organizațiunii publice*.

ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE DREPTULUI POLIȚIENESC

Dreptul polițienesc al Statului are următoarele elemente constitutive: de siguranță, administrativ, judiciar, contravențional și de procedură polițienească.

1. Dreptul *polițienesc de siguranță* este dreptul Statului de a-și *apăra*, la nevoe cu forța, *existența legală și materială* contra oricăror loviri sau uneltiri interne sau externe. Acest drept are o înfățișare conservativă a *ordinei publice* și a *bunului public*. El izvorăște din ramura executivă propriu zisă (de guvernământ) a suveranității Statului.

2. Dreptul *polițienesc administrativ* este dreptul Statului de a veghia în mod permanent la *buna funcționare a organizației sale și a vieții sociale*, susținând prin mijlocul poliției, ordinea publică și bunele moravuri, drepturile individuale, dar și obligațiunile sociale. El izvorăște din ramura administrativă propriu zisă a suveranității Statului. Acest drept are o înfățișare de colaborator activ al administrațiunii și de susținător al bunei funcționări a aparatului de Stat.

3. Dreptul *polițienesc judiciar* este dreptul Statului de a *asigura represiunea infracțiunilor*, prin mijlocul poliției, îndrituită prin efectul legii și în numele Regelui a descoperi infracțiunile, a prinde, cerceta și instrumenta pe infractori, a-i înainta instanțelor penale împreună cu probele și actele dresate, cum și de a executa dispozițiunile și hotărîrile judecătorești, sancționând prin constrângere pe contravenienți.

4. Dreptul polițienesc *al contravențiunilor și delictelor speciale*, este dreptul Statului și al organelor sale cu drept de poliție de a *aplica sancțiuni polițienești* contravenienților și delicvenților, la anumite legi și regulamente și ordonanțe polițienești, cum și delicvenților la legile speciale caracterizate după natura lor fiscală, vamală, sanitară, etc.

5. Dreptul de *procedură polițienească* este dreptul Statului de a *fixa normele și mijloacele legale pentru funcționarea* organizației polițienești, cum și condițiunile și atribuțiunile legale pentru exercițiul funcțiunii polițienești.

ATRIBUTELE DREPTULUI POLIȚIENESC

Pentru a se putea întruchipa în organizațiune polițienească de Stat, dreptul polițienesc trebue să întrunească următoarele atribute, promovate fie de Stat, fie de organele polițienești și anume: 1. *Capacitatea generală de a dispune* prin mijlocul normelor generale de drept; 2. Facultatea de a *ordona măsuri în cazuri concrete;* 3. *Capacitatea de a materializa prin constrângere* voința Statului, cum și deciziunile organelor sale; 4. Dreptul de a *constata contravențiunile* și de a *aplica sancțiunile polițienești;* 5. Dreptul de a *pune în mișcare forța armată*. Aceste atribute diferite ale dreptului polițienesc sunt la dispoziția Statului de a le folosi după nevoie. De măsura în care Statul va concentra în mâinile sale sau va ceda administrațiunilor autonome aceste acțiuni, depinde însăși organizația poliției, care poate fi un serviciu public de Stat, un serviciu comunal sau un sistem de serviciu mixt.

IZVOARELE DREPTULUI POLIȚIENESC IN GENERAL

1. *Legea*. Izvorul principal organizator al dreptului polițienesc derivă dela puterea legiuitoare sub forma legilor generale și speciale. Legile organizatorii de caracter general ale dreptului polițienesc le putem numi isvoare generale ale acestuia, iar legile speciale, surse laterale ale lui.

Isvorul general al dreptului polițienesc îl formează *legea pentru organizarea poliției generale a Statului*, din 21 Iulie 1929, care stabilește atribuțiunile poliției generale a Statului, de ordin administrativ, ju-

diciar și de siguranță. Tot ca sursă generală putem considera *codul de procedură penală Regele Carol al II-lea*, care stabilește domeniul legal al contravențiunilor polițienești, obiectul dreptului penal polițienesc și atributele poliției judiciare.

Izvoarele laterale constă din dispozițiuni răzlețe, împrăștiate prin diferite legi speciale cu caracter fiscal, sanitar, edilitar, vamal, silvic etc. Unele din aceste dispozițiuni se ocupă direct de activitatea polițienească, pe când altele au numai o repercursiune în acest domeniu.

2. *Puterea executivă.* Dreptul polițienesc mai izvorăște și din actele puterii executive care deservesc funcțiunea de guvernământ, sau funcțiunea administrativă propriu zisă. *a)* Actele care deservesc funcțiunea de guvernământ, constituesc izvorul polițienesc executiv (de siguranță); *b)* Actele care deservesc administrațiunea propriu zisă a Statului, constituesc izvorul dreptului polițienesc administrativ.

Primului grup de acte aparțin: 1. *Regulamentul polițienesc;* 2. *Actul de guvernământ* de caracter polițienesc; 3. *Ordonanța ministerială polițienească;* 4. *Ordonanța de poliție a prefectului de județ;* 5. *Ordonanța prefectului de poliție* al Capitalei.

Celui de al doilea grup de acte aparțin: 1. *Actele administrațiunilor publice teritoriale*, locale, adică ale: *a)* Prefectului de județ, ca organ administrativ; *b)* Primarului; *c)* Consiliilor comunale și județene; *d)* Pretorului și *e)* Notarului. 2. *Actele instituțiunilor publice* speciale cu caracter polițienesc; 3. *Actele caselor și regiilor autonome, cu caracter polițienesc;* 4. *Actele concesionarilor de servicii publice* cu caracter polițienesc.

DREPTUL POLIȚIENESC JUDICIAR

Spre deosebire de dreptul polițienesc de siguranță și administrativ, care prin natura lor sunt *preventive*, având ca menire menținerea ordinei publice și a siguranței Statului, dreptul polițienesc judiciar are un caracter *represiv*, deoarece el intervine numai în momentul când nu s'a putut preveni sau împiedica comiterea unei infracțiuni. Această ramură a dreptului polițienesc joacă un rol covârșitor întru apărarea patrimoniului public și privat și a drepturilor individuale. Scopul său este de a descoperi infracțiunile comise, a urmări, a prinde, cerceta și instrumenta pe infractor, a aduna informațiunile și probele, a dresa actele necesare deschiderii acțiunii publice și a înainta pe făptuitori judecății instanțelor penale. Ea mai are sarcina de a executa și dispozițiunile instanțelor judecătorești.

Dreptul polițienesc judiciar izvorăște din codul de procedură penală și din legea pentru organizarea poliției generale a Statului, care constituesc isvorul general organizatoriu al lui; precum și din: Legea pentru organizarea Jandarmeriei rurale din 24 Martie 1929, cu regulamentul său din 16 Martie 1931; Legea poliției rurale din 25 Martie 1868; Codul de justiție militară din 20 Martie 1937; Legea administrativă din 26 Martie 1936 și alte legi speciale, care cuprind dispozițiuni de poliție judiciară.

DREPTUL POLIȚIENESC CONTRAVENȚIONAL ȘI DELICTUAL

Dreptul polițienesc al contravențiunilor și delictelor speciale este dreptul Statului și al autorităților și organelor sale cu drept de poliție, de a aplica sancțiuni polițienești contravenienților la legi, regulamente și ordonanțe polițienești, cum și delicvenților la legile speciale. Obiectul acestui drept îl constitue: *a)* Contravențiunile polițienești propriu zise; *b)* Contravențiunile penale și *c)* Delictele speciale.

Contravențiunile polițienești propriu zise sunt infracțiunile prevăzute de legile, regulamentele publice, ordonanțele ministeriale și regulamentele administrațiunilor autonome, teritoriale și economice, ordonanțele primarilor și prefecților și ordonanțele comandanților militari, emise sub regimul stării de asediu infracțiuni care indiferent de numirea lor consistă în: neobservarea condițiunilor cu caracter polițienesc, prevăzute pentru exercitarea anumitor drepturi, încălcarea anumitor interdicțiuni sau neexecutarea anumitor obligațiuni polițienești.

Contravențiunile penale sunt infracțiunile declarate ca atare de lege, regulament și ordonanța autorității administrative sau polițienești, bazate pe lege, care constă în neobservarea, încălcarea sau neurmarea acestora. Ele au un răsunet juridic iar nu moral, sancționate fiind chiar dacă n'au produs niciun prejudiciu material cu pedepse penale, care nu pot depăși pe cele prevăzute pentru contravenție.

Delictele speciale sunt infracțiuni la legile speciale pedepsite cu sancțiuni polițienești, după procedura de poliție și cu pedepse corecționale, după procedura penală.

Infracțiunile polițienești n'au nici un punct comun cu dreptul penal. Totul le separă. Crimele și delictele nu pot fi instituite decât prin legi, pe când infracțiunile polițienești pot fi create nu numai prin legi, dar și prin regulamentele și ordonanțele autorității administrative și polițienești.

Infracțiunile penale sunt constatate și sancțiunile lor aplicate de instanțele judecătorești; poliția constată și sancționează ea însăși numai infracțiunile polițienești. *Sancțiunile penale* sunt *pedepse*; *sancțiunile polițienești* sunt *mijloace de constrângere*, foarte numeroase și variate. Printre acestea deosebim sancțiunile polițienești *generale* de sancțiunile polițienești *speciale*. Primele le aplică poliția în baza împuternicirii sale generale, derivată din legea ei de organizare, iar celelalte în baza atribuțiunilor ce deține dela anumite legi speciale. Printre *sancțiunile polițienești generale* cităm: amenda și confiscarea; percheziția domiciliară; popreala sau reținerea pentru cercetări; invitația polițienească, luarea sub pază sau opreliștea, fixarea domiciliului forțat, trimiterea la urmă, izolarea și supravegherea polițienească.

Ca *sancțiuni polițienești caracteristice* cităm aplicarea forței brabiale prin: *a)* apucarea cu mâna, brusculada, lovirea, lupta corp la corp; *b)* uzul armelor oarbe, aplicarea bastonului de cauciuc, aplicarea patului de pușcă, folosirea pompelor de apă, folosirea gazelor lacrimogene, asfixiante, a sabiei și a baionetei; *c)* uzul armelor de foc: folosirea pistolului, a carabinei, mitralierei, etc.; *d)* punerea cătușelor.

dr. a. b.

IV

REGIMUL ELECTORAL IN ROMÂNIA

Principiul democratic, institutit de Revoluția Franceză sub denumirea de suveranitate națională și care proclamă că poporul este titularul suveranității și continuă să rămână oricare ar fi organul ce o exercită, impune, ca sigur instrument de promovare a sa, votul universal. In măsura în care forțele sociale tind să instaureze într'un stat principiul democratic, adică «participarea la exercițiul puterii publice a celui mai mare număr de indivizi »[1]), în aceeași măsură se institue și votul universal, care este mijlocul cel mai propriu, mai ales în statele mari, pentru participarea la conducere a celui mai mare număr de membri ai societății. Principiul democratic este cu atât mai realizat, cu cât regimul votului universal este mai larg, cu cât excluderile dela acest drept sunt mai puțin numeroase.

Pe de altă parte, din cauza marelui rol care este încredințat corpului electoral, aproape toate statele pun o deosebită grije în modul de stabilire al acestui corp, în selecționarea elementelor care îl formează. De *modul cum este organizat corpul electoral*, de numărul și calitatea membrilor săi, de modul cum își exercită dreptul cu care sunt învestiți, depinde structura guvernului reprezentativ.

Din momentul în care ideia reprezentanței naționale și-a făcut apariția, ea a venit însoțită de o dorință firească, anume ca această reprezentanță să fie formată din membrii cei mai buni ai societății, din ceeace în mod obișnuit se numește *elită*. Raportorul Constituției din timpul Convențiunii în Franța, Boissy d'Anglas, spunea în raportul său : « E vorba de a profita de toate experiențele făcute de patru ani pentru a da o Constituție cu adevărat liberă și care să prevină întoarcerea și a anarhiei și a tiraniei, *e vorba într'un cuvânt, de a organiza guvernul celor mai buni* ».

In regimurile electorale, anterioare Revoluției Franceze, numărul mic al membrilor corpului electoral și *condițiile* severe cerute pentru a participa la vot, erau considerate ca mijloacele cele mai proprii pentru a asigura guvernarea celor mai buni. Ele se bazau fie pe criteriul *averii (cens)*, fie pe acel al *instrucțiunii (*criteriul *capacitar)*.

[1]) Barthélemy, *op. cit.*, p. 252.

EVOLUȚIA REGIMULUI ELECTORAL IN ROMÂNIA

Legea electorală din 1864. Opera de refacere a Statului încercată de Cuza, se izbește de împotrivirea neîncetată a parlamentului, recrutat pe baza unei legi electorale care cerea condiții de cens atât de mari pentru a fi alegător, încât se citează cazuri de circumscripții electorale cari aveau un singur alegător întrunind condițiile legii. In momentul în care Cuza proclamă noul Statut, el trebuia să întocmească și o lege electorală, care să modifice compunerea corpului electoral, pentru ca noul parlament să fie în concordanță cu dorințele țării. Astfel, art. 4 din Statut declară că deputații Adunării Elective sunt aleși în conformitate cu dispozițiile legii electorale anexate Statului.

Această lege electorală prevede că Adunarea Electivă a României se compune din deputați aleși de două grade, iar alegătorii sunt sau primari sau direcți.

Alegătorii primari sunt toți românii cari, după legea comunală, sunt alegători în consiliile comunale, cu excepția străinilor cari au obținut mica naturalizare. Alegătorii sunt împărțiți în două grade: *cei cari plătesc Statului un impozit de 48 de piaștri* sunt alegători rurali; cei cari plătesc 80—100 de piaștri, precum și cei cari plătesc patentă până la clasa a cincea inclusiv, întru cât au reședința lor în orașe, sunt alegători urbani.

Alegători direcți sunt, fie în orașe, fie în sate, românii din naștere sau străinii cari au primit marea naturalizare și cari au un venit de 100 de galbeni, oricare ar fi natura acestui venit, cu excepția salariilor private și a salariilor plătite de Stat funcționarilor publici.

In afară de aceste condițiuni, alegătorii celor două grade trebuie să aibă vârsta de 25 de ani împliniți.

Sunt dispensați de condițiunile de cens și pot fi alegători direcți, dacă îndeplinesc celelalte condițiuni cerute, preoții cu parohii, profesorii academiilor și colegiilor, doctorii și licențiații diferitelor facultăți, inginerii, arhitecții cu diplome liberate sau recunoscute de guvern, institutorii școalelor publice și conducătorii caselor de educație privată recunoscute de guvern.

Pot fi alegători direcți, deasemenea, funcționarii civili și militari retrași din serviciu, cari pri-

mesc o pensiune de retragere anuală de cel puţin 3.000 de piaştri.

Legea punea o condiţie esenţială alegătorilor direcţi : să domicilieze în mod real în oraşul sau în judeţul unde voiau să fie aleşi.

Pentru ca cineva să poată fi ales în Adunarea Electivă, legea cere următoarele condiţii:

a) să fie român prin naştere sau să fi dobândit marea naturalizare;

b) să aibă 30 de ani împliniţi;

c) să fie alegător şi să plătească un cens de eligibilitate. Acest cens e stabilit în mod provizoriu la 200 de galbeni. Venitul în stabilirea censului poate fi de orice natură şi se poate constata prin chitanţele de plata impozitelor sau prin orice alt mod.

Sunt dispensaţi de cens pentru a fi aleşi deputaţi, românii cari au ocupat înalte funcţii în serviciul Statului, ofiţerii superiori din armată, cari nu sunt în activitate, profesorii, şi acei cari exercită profesiuni libere corespunzătoare.

Legea electorală din 1866. Legea lui Cuza a avut o scurtă durată şi odată cu noua constituţie, s'a promulgat la 28 Iulie 1866 o nouă lege electorală, care din punct de vedere al principiului votului universal, constitue un regres faţă de legea lui Cuza.

Pentru alegerea deputaţilor, legea împarte corpul electoral în patru colegii. Din colegiul I-iu făceau parte toţi acei cari aveau un venit funciar dela 300 de galbeni, inclusiv, în sus; din colegiul al II-lea cei cari aveau un venit funciar dela 300 de galbeni până la 100 inclusiv. In sfârşit, din colegiul al III-lea, al oraşelor, făceau parte comercianţii şi industriaşii cari plăteau statului o dare de 80 de lei; deasemenea, tot din acest colegiu făceau parte şi acei cari fără să fie comercianţi sau industriaşi, plăteau Statului o dare anuală de 80 de lei.

In toate aceste trei colegii erau scutite de cens, profesiunile liberale, ofiţerii în retragere, profesorii şi pensionarii Statului.

Din colegiul al IV-lea făceau parte toţi aceia cari plăteau o dare cât de mică către Stat şi nu intrau în niciunul din colegiile de mai sus. Preoţii, cari nu fac parte din niciunul din colegiile de mai sus, fac parte din acest colegiu, care alege la al doilea grad, un deputat de district. Pentru acest colegiu, 50 de alegători desemnează un delegat care, venind în capitala judeţului, participă la alegerea deputaţilor.

Pentru exercitarea dreptului de vot, legea cere, de astă, numai 21 de ani împlininiţi.

Pentru Senat, corpul electoral este împărţit în fiecare judeţ, în două colegii. Primul este format din toţi proprietarii de fonduri rurale din judeţ, cari au un venit funciar de cel puţin 300 de galbeni; colegiul al II-lea este format din toţi proprietarii de imobile urbane din judeţ, cari au un venit sub 300 de galbeni; în oraşele unde nu s'ar afla un număr de 100 de alegători, pentru a forma cel de al II-lea colegiu, acest număr se va completa cu proprietarii judeţ din cari posedă un venit funciar între 300 şi 100 de galbeni, preferându-se totdeauna cei mai greu impuşi, şi orăşenii asupra proprietarilor de moşii. Dacă între cei mai greu impuşi ar fi mai mulţi cu acelaş venit, şi dacă prin prin numărul lor ar covârşi pe cel cerut pentru completarea colegiului, se va proceda la eliminarea lor prin tragere la sorţi. In sfârşit, tot această lege dă dreptul, pentru întâia oră, Universităţilor din Iaşi şi Bucureşti, de a desemna câte un senator.

Legea electorală din 1884. Prin modificările aduse Constituţiei, stabilindu-se condiţii noui pentru alegerea deputaţilor, era necesar ca o nouă lege electorală să le pună în aplicare.

Potrivit acesteia, corpul electoral este împarţit în fiecare judeţ în trei colegii: colegiul I cuprinde pe toţi acei cari întrunind celelalte condiţii cerute de lege, au un venit funciar urban sau rural de cel puţin 1200 de lei anual. Colegiul II cuprinde pe cetăţenii urbani cari plătesc către Stat o dare anuală, directă, de orice natură, de cel puţin 20 lei. In acest colegiu erau scutiţi de cens profesioniştii liberi, ofiţerii în retragere, pensionarii statului şi absolvenţii a cel puţin învăţământului primar. Colegiul III cuprinde pe cei cari plătesc o dare cât de mică către Stat şi nu fac parte din celelalte colegiuri. Alegătorii din colegiul III cari au un venit funciar rural dela 300 lei în sus, şi cari ştiu a scrie şi ceti, pot să voteze după dorinţa lor sau direct, pe deputat la oraşe de reşedinţă, sau indirect pe delegat în comunele lor, împreună cu alegătorii fără ştiinţă de carte şi cari nu au venitul cerut. Sunt dispensaţi de cens în acest colegiu şi votează direct, învăţătorii săteşti şi preoţii, precum şi acei cari plătesc o arendă anuală de cel puţin 1000 lei. Cincizeci de alegători din acest colegiu aleg un delegat.

Colegiul I alege câte 2 deputaţi de fiecare judeţ, cu excepţia judeţelor mai numeroase ca populaţiune, cari aleg dela 3 la 5 deputaţi. Colegiul II alege în fiecare judeţ deputaţii, dela 1 la 9, în raport cu numărul populaţiei. Insfârşit colegiul III alege pentru fiecare judeţ un deputat, cu excepţia câtorva judeţe cari aleg 2 deputaţi.

Pentru Senat, corpul electoral se împarte în două colegii, păstrându-se aproape neschimbate dispoziţiunile legii din 1866, adăogându-se câteva noui categorii de dispensaţi de cens.

Această lege a suferit numeroase modificări, în special prin legea dela 18 Februarie 1907, privitor la procedura electorală, dar ea a rămas în vigoare până la legile de introducere a votului universal.

Constituţia din 1917. In urma evenimentelor din 1913 şi a campaniei din Bulgaria, problema modificării regimului nostru electoral se pune din nou în discuţie. In 1914, partidul liberal emite ideia exproprierii marii proprietăţi în vederea împroprietăririi ţăranilor şi, odată cu aceasta, şi ca o consecinţă a ei, revizuirea sistemului electoral, prin crearea unui colegiu unic.

Pe baza acestor propuneri se convoacă Adunarea Constituantă pentru a modifica între altele şi art. 57 şi 67 din Constituţie, care stabileau principiile regimului nostru electoral. Constituanta nu şi-a putut

desăvârşi opera, din cauza răsboiului, decât în 1917, la Iaşi, când prin modificarea art. 57 şi 67 din Constituţie, a stabilit principiul votului universal egal, direct, obligatoriu, cu scrutin de listă, şi pe baza reprezentării proporţionale a minorităţii.

Acest principiu a fost pus în aplicare prin decretul-lege din 16 Noembrie 1918 cu modificările din 22 Decembrie 1918.

Art. 1 al acestui decret reproduce formulele Constituţiei dela 1917: « Toţi cetăţenii români majori vor alege *prin vot obştesc obligatoriu, egal, direct şi secret*, şi pe baza reprezentării proporţionale, un număr de deputaţi proporţional cu populaţia ».

Proporţia stabilită era de un deputat pentru fiecare 30.000 locuitori, iar când era vorba de Senat, de un senator la 70.000 de locuitori.

Senatul se compunea pe aceeaşi cale, din senatori aleşi şi din senatori de drept.

Decretul-lege din 1918 păstrează Universităţilor dreptul de a alege din sânul lor câte un senator. Corpul electoral universitar era format din profesori titulari şi agregaţi. Dispoziţiunea aceasta, deşi n'a fost înscrisă în Constituţie, a fost totuşi păstrată aşa cum se afla în vechile legi.

Acest decret-lege nu prevede nici o procedură privitoare la alcătuirea listelor electorale. Inscrierea în liste şi procedura contestaţiilor rămânea sub regimul acestui decret, tot cea prevăzută în procedura electorală din 1907, modificată la 1914. El menţine în totul şi condiţiile de eligibilitate prevăzute în vechea lege electorală. Senator de drept sunt acum numai moştenitorul tronului şi mitropoliţii şi episcopii eparhioţi, aceste elemente reprezentând la noi o veche tradiţiune.

Constituţia din 1923. Principiul votului universal înscris în Constituţie la 1917, trebuia să fie consacrat de Constituţia nouă. Ea proclamă, într'adevăr, în art. 64: « Adunarea deputaţilor se compune din deputaţi aleşi de cetăţenii români majori, prin vot universal, egal, direct, obligatoriu şi secret, pe baza reprezentării minorităţii ».

Acelaş principiu se reproduce şi în art. 68, relativ la alegerea Senatului, cu singura diferenţă că se impune condiţia pentru alegători de a avea vârsta de 40 de ani împliniţi.

Constituţia din 1923 este mai largă decât cea din 1917 în privinţa acordării dreptului de vot, deoarece în art. 6 al. 2, dispune: « Legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determina condiţiunile sub care *femeile pot avea exerciţiul drepturilor politice.*

« Drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalităţi a celor două sexe ».

Dispoziţiunea aceasta a Constituţiunii, privitoare la extinderea dreptului electoral şi la femei, nu şi-a găsit aplicaţiune decât în alegerile administrative, când prin legea *din 1929 privitoare* la *organizaţia* administraţiei locale, s'a dat anumitelor categorii de femei, drept de electorat şi eligibilitate. Art. 375 al acestei legi, cere femeilor, în afară de condiţiunile prevăzute de legea electorală, să împlinească una din următoarele condiţiuni pentru a avea drept de vot:

1. să aibă cunoştinţele ciclului inferior secundar, normal sau profesional,
2. să fie funcţionare la Stat, judeţ, sau comună,
3. să fie văduvă de răsboi,
4. să fie decorate pentru activitate in timpul răsboiului,
5. să fi făcut parte, la promulgarea legii, din conducerea societăţilor—cu personalitate juridică—cu scop de revendicări sociale, propagandă culturală sau de asistenţă socială.

Desigur, această dispoziţiune constitue un prim pas în lărgirea votului universal.

REGIMUL ELECTORAL IN VIGOARE

CONDIŢIILE DREPTULUI DE VOT

Principiile Constituţiunii din *1923* au fost puse în aplicare prin legea electorală din 1926. Deşi această lege reproduce, în principiile sale generale, dispoziţiuni constituţionale, prin modul de repartiţie al mandatelor, ea aduce importante restrângeri votului universal.

Votul universal a înlăturat toate condiţiile de avere, de ereditate şi de capacitate. Totuşi, el pretinde pentru exercitarea lui o serie de condiţii, pe care tinde continuu să le restângă, dar care, se poate reduce la următoarele cinci:

1. *Calitatea de naţional.* Constituţia noastră în art. 6, cere, ca o condiţie indispensabilă pentru exercitarea electoratului, existanţa *calităţii de român.* Tot Constituţia, în art. 64 şi 68, arată că numai cetăţenii români, majori, au drept de vot. Este presumpţia legală că numai acei cari sunt cetăţeni români sunt interesaţi la conducerea Statului şi deci numai ei trebue să aibă drept de vot.

2. *Sexul masculin.* Legea electorală rezervă dreptul de vot numai bărbaţilor. Originea acestei dispoziţii trebue căutată în faptul pretinsei superiorităţi a sexului masculin. Exerciţiul dreptului de de vot implică anumite aptitudini intelectuale şi morale, care erau contestate femeii şi sunt, în parte, şi azi.

3. *Maturitatea judecăţii.* Legiuitorul cere ca o condiţie esenţială a exercitării dreptului de vot, maturitatea judecăţii. Acest fapt este presupus existent la toţi cei cari ating majoritatea politică, pe care legiuitorul o fixează la 21 de ani împliniţi.

La noi, legea electorală din 1926 nu stabileşte vârsta la care alegătorii sunt presupuşi că au dobândit maturitatea de cugetare, ci le cere ca o condiţie esenţială pentru exercitarea dreptului de vot, majoratul. In sistemul legilor noastre, majoratul este fixat de codul civil. Art. 434 din codul civil declară că majori se socotesc atât bărbatul cât şi femeia cari au împlinit 21 de ani.

4. *Aptitudinea intelectuală.* Ca o consecinţă firească a criteriului maturităţii de judecată, legiuitorul pretinde ca acei cari sunt chemaţi să exercite dreptul de vot, să se bucure de deplinătatea facultăţilor lor mintale, să fie în stare de a *judeca şi de* a alege.

Sunt considerați că au aptitudinea intelectuală de a alege, toți cetățenii majori. Sunt excluşi dela dreptul de vot, fiind considerați incapabili, cei puşi sub interdicțiune sau consiliu judiciar.

Când legea electorală declară că sunt incapabili de a fi alegători acei puşi sub interdicțiune sau consiliu judiciar, ea pretinde ca anterior operațiunei electorale, să existe o hotărîre definitivă a justiției care să constate aceste fapte.

5. *Demnitatea.* Numai membrii societății cari nu sunt atinşi de nici un fel de nedemnitate pot să exercite dreptul de vot. Nedemnitatea atrage excluderea de drept din corpul electoral.

Această excludere operează, ca şi pentru incapacitate, numai în cazul când o hotărîre judecătorească definitivă a constatat faptele şi a pronunțat pedeapsa.

Legea electorală face aplicația acestui principiu când declară că : «Sunt nedemni a fi alegători sau aleşi cei condamnați »... El distinge deoparte pe cei condamnați pentru crime şi anumite delicte şi de altă parte, pe cei pentru care excluderea dela vot este pronunțată ca pedeapsă complimentară, în baza legii, prin hotărîre judecătorească.

In sistemul nostru electoral, falițiii sunt excluşi dela dreptul de vot. Art. 26 din legea electorală înglobează starea de faliment printre cazurile de incapacitate, ceeace este uneori impropriu. Starea de faliment poate constitui nu numai o incapacitate, ci şi o nedemnitate, socotită de legea electorală ca suficient de puternică, pentru a-l face pe cel astfel declarat să-şi piardă dreptul de vot până la reabilitare. Codul de comerț nu prevede această decădere decât pentru bancruta frauduloasă (art. 882); legea electorală a extins o însă la toate cazurile de faliment.

Incompatibilitatea. In afară de condițiunile înşirate mai sus, legea electorală mai pretinde, cetățeanului pentru a fi alegător sau ales, să nu fie în nici unul din cazurile de incompatibilitate prevăzute de legi.

In ce priveşte electoratul activ, legea electorală înscrie în art. 28, pentru militarii în activitate, dispozițiunea că nu pot fi nici alegători, nici aleşi. Rațiunea acestei incompatibilități trebue găsită în faptul că militarii în activitate au menirea să asigure ordinea internă a Statului şi ei nu pot lua parte la manifestațiuni cu caracter politic.

In ce priveşte electoratul pasiv, art. 30 din legea electorală declară incompatibilitatea între mandatul electiv şi funcțiunea de orice natură retribuită de Stat, județ sau comună, sau de aşezăminte de utilitate publică, ale căror bugete se votează de Adunarea Deputaților. Această incompatibilitate se aplică şi acelor cari îndeplinesc servicii retribuite în instituțiuni particulare, dar pentru numirea cărora este necesară existența unui decret regal. Incompatibilitatea prevăzută de legea electorală dispare, dacă cel care candidează demisionează din funcțiunea retribuită, cel *mai târziu* 5 zile libere după convocarea corpului electoral al Adunării pentru care voeşte să candideze.

Dar şi aci, această incompatibilitate este mult micşorată prin excepțiile prevăzute de art. 30. Astfel, pot candida fără a demisiona primarii oraşelor, urmând ca ei să opteze în caz de alegere între locul de primar sau de parlamentar, în conformitate cu legea administrativă.

In sfârşit, pot fi aleşi deputați sau senatori, fără obligațiunea de a demisiona, miniştrii, sub-secretarii de Stat, membrii corpului didactic, membrii clerului, medicii cu titlul definitiv, avocații, inginerii şi arhitecții titrați, dacă nu ocupă funcțiuni administrative.

CARACTERISTICILE DREPTULUI DE VOT

Obligativitatea. Problema obligativității votului este privită după concepția pe care ne o facem despre vot. Dacă socotim că exercițiul votului constitue pentru titularul său un drept, atunci acesta este liber să-şi exercite sau nu dreptul care-i aparține. Nimeni nu-l poate constrânge să facă uz de dreptul ce-i este conferit.

Dar când acest drept constitue în acelaş timp şi o obligație pentru titular, când el părăseşte forma dreptului individual pentru a o îmbrăca pe aceea a dreptului social, devenind o adevărată *funcție socială*, obligativitatea votului se impune dela sine.

Constituția noastră proclamă prin art. 64 şi 68 obligativitatea votului. Această măsură a fost introdusă la noi prin modificarea adusă Constituției la 20 Iulie 1917, odată cu votul universal. Am putea spune chiar că obligativitatea votului este o consecință firească a votului universal, izvorîtă din necesitatea de organizare a democrației.

Egalitatea votului. Constituția noastră ca şi legea electorală, proclamând principiul votului universal, adaugă în acelaş timp, ca o consecință, principiul egalității votului. Din moment ce votul este un drept, din moment ce el aparține fiecărui individ, este firesc ca acest vot să fie egal.

Egalitatea de *drept* constă în excluderea totală a votului *plural* (dreptul de mai multe voturi pe care-l are un cetățean în aceeaşi circumscripție electorală) şi a votului *multiplu* (dreptul pe care-l are un alegător de a vota în mai multe categorii electorale).

Egalitatea de *fapt*, pretinde ca buletinul de vot al fiecărui alegător să aibă aceiaş valoare de desemnare.

Modul de repartiție al țării în circumscripții electorale, modul de repartiție al mandatelor parlamentare între diferitele circumscripții electorale, însfârşit modul de a asigura minorități electorale o reprezentare egală cu valoarea voturilor obținute sau inferioară lor, constituesc probleme în legătură imediată cu egalitatea de fapt a drept de vot.

Necesitatea egalității votului s'a învederat cu prisosință cu prilejul repartiției mandatelor în sânul aceleiaşi circumscripții electorale.

Sistemul cel mai simplu de repartiție a mandatelor este *sistemul majoritar*, care prezintă şi el două fețe: al majorității *absolute* şi al majorității *relative*.

După sistemul majorității absolute, dacă într'o circumscripție electorală candidează mai multe partide şi dacă unul din aceste partide a obținut jumătate plus unul din numărul voturilor, acel partid obține

ALEXANDRU DIMITRIE GHICA, DOMNITORUL MUNTENIEI (1834—1842)
(După un original în uleiu dela Academia Română). Din volumul comemorativ: *Monitorul Oficial, o sută de ani*

toate mandatele, iar celelalte partide nu obţin nici unul.

In sistemul majorităţii absolute, au valoare numai voturile acordate partidului majoritar; voturile acordate celorlalte partide, în cazul de faţă, au valoarea zero.

Dar nedreptatea apare şi mai evidentă în sistemul majorităţii relative, când toate mandatele se atribue acelui partid care a obţinut majoritatea relativă a voturilor.

In acest caz, un singur vot peste acela obţinut de partidele rivale, care la un loc pot reprezenta mult mai multe voturi, decide alegerea.

Lipsa de egalitate între valoarea voturilor exprimate nu mai are nevoie să fie demonstrată.

Pentru înlăturarea acestei nedreptăţi s'a preconizat sistemul proporţionalist, care, în oarecare măsură, corectează această situaţie.

Sistemul proporţionalist urmăreşte să atribuie fiecărui partid un număr de mandate proporţional cu numărul voturilor obţinute. Nu putem pretinde aci o proporţionalitate matematică, ci numai o proporţionalitate *aproximativă*, care se încearcă să fie apropiată prin diferitele sisteme de calcul, cât mai mult de proporţionalitatea matematică. Această situaţie este datorită faptului că nu se pot acorda partidelor care participă la alegeri, fracţiuni de deputat, după desemnările ce-ar face proporţionalitatea matematică.

Constituţia din 1923 apreciind criticele care s'au adus reprezentării proporţionale, instituită la 1918, a crezut necesar să corecteze vechiul text, înlocuind expresiunea de *reprezentare proporţională*, cu aceea de *reprezentare a minorităţii*. Această expresiune are un conţinut mai larg; ea cuprinde posibilitatea de adoptare a diferite sisteme de reprezentare, din care unul poate fi şi acel al reprezentării proporţionale. Constituantul, fără s'o mărturisească direct, s'a declarat contra principiului reprezentărei proporţionale; dar a lăsat posibilitatea ca acest principiu să poată fi introdus. Constituţia cu textul ei actual, nu opreşte introducerea reprezentării proporţionale.

Legea electorală din 27 Martie 1926, ţinând socoteală de această intenţie a legiuitorului constituant, aduce un sistem de repartiţie a mandatelor, care diferă esenţial şi de principiile votului universal şi de regulile formal înscrise în Constituţie.

Scrutinul de listă este elementul esenţial al unui sistem de reprezentare proporţională. Dar el poate funcţiona şi într'un sistem majoritar.

Scrutinul de listă spre deosebire de cel *uninominal* comportă pentru un alegător, dreptul de a vota o serie de candidaţi, după numărul locurilor de deputaţi fixate pentru circumscripţia electorală, înscrişi pe o listă, şi nu unul singur. Scrutinul de listă pretinde împărţirea ţării în circumscripţii electorale mai întinse, având să aleagă fiecare un număr mai mare de candidaţi.

Scrutinul de listă poate fi întrebuinţat cu sau fără *panaşaj*. In sistemul *panaşajului*, alegătorul are dreptul să-şi alcătuiască buletinul de vot aşa cum crede de cuviinţă, destul numai ca să înscrie atâtea nume câţi candidaţi sunt. El poate vota o listă în întregime; poate şterge anumite nume dintr'o listă, fără a le completa cu altele; el poate alcătui o listă nouă, cu nume împrumutate dela diferite liste. In acest caz scrutinul de listă nu se deosebeşte de scrutinul uninominal decât prin întinderea circumscripţiei electorale şi deci prin dreptul pentru alegător de a vota mai mulţi candidaţi.

Scrutinul de listă cu panaşaj a fost practicat în Franţa, sub regimul legii electorale din 1919, şi la noi, sub regimul legii electorale din 1918.

Scrutinul de listă *fără panaşaj* sau pur şi simplu, înseamnă acel scrutin în care alegătorul este obligat să voteze o listă întreagă de candidaţi, neputând aduce nici o modificare acelei liste. Acest sistem a fost adoptat de legea noastră electorală din 27 Martie 1926. In adevăr, art. 75 declară că fiecare alegător trebue să voteze cu stampila o listă. Stampila poartă cuvântul « votat ».

In sistemul nostru electoral Constituţia a fixat principiul scrutinului de listă, dar a lăsat în seama legiuitorului ordinar facultatea de a-l admite cu sau fără *panaşaj*.

Vot direct. Constituţia în art. 64, proclamă principiul votului direct. Acest principiu este adoptat şi pentru alegerile administrative.

Legiuitorul constituant a luat această măsură, încă cu ocazia modificării Constituţiei în 1917, s'a înlăturând sistemul votului direct, practicat pe o scară largă la noi, înainte de războiu. Cum am arătat mai sus, vechile legi electorale prevedeau pentru colegiul al III-lea votul de gradul al doilea sau indirect. In adevăr, 50 de alegători dela colegiul al III-lea, sau colegiul rural, alegeau un delegat şi aceştia, la rândul lor, alegeau deputatul colegiului.

Vot secret. Principiul votului secret este una din cele mai importante cuceriri ale Revoluţiei Franceze şi una din garanţiile cele mai serioase ale sincerităţii votului. El este proclamat de art. 46 din Constituţie.

Dar secretul votului, chiar înainte de a fi înscris în Constituţie, a fost respectat în lege, deoarece el a fost considerat ca un element indispensabil al dreptului de vot. Acest principiu dobândise în practica legislativă valoarea unui principiu constituţional, se învesmântase cu un fel de *legitimitate constituţională*, de care nimeni nu înţelegea să se atingă.

PROCEDURA ELECTORALĂ

Procedura electorală urmăreşte să asigure sinceritatea consultării corpului electoral, uşurinţa exercitării dreptului de vot şi însfârşit, posibilitatea ca alegătorul să-şi exercite dreptul său în cea mai deplină cunoştinţă de cauză. In procedura electorală distingem trei faze: *a)* procedura premergătoare alegerii; *b)* procedura alegerii propiu zise şi *c)* contenciosul electoral, adică totalitatea contestaţiunilor ce s'ar ivi cu privire la alegere.

Formalitățile premergătoare alegerii

Formalitățile premergătoare constau din: determinarea circumscripțiunilor electorale și alcătuirea listelor electorale.

Determinarea circumscripției electorale este statornicită la noi prin Constituție și prin legea electorală.

Art. 65, al. 2 din Constituție, declară că circumscripția electorală nu poate fi mai mare decât un județ. Rațiunea acestei măsuri trebue văzută în faptul că legiuitorul constituant s'a temut să nu se formeze circumscripții electorale mari.

Legea electorală pune în aplicare dispoziția constituțională, fixând întinderea circumscripției electorale la cuprinsul unui județ. Impărțirea electorală a țării se confundă deci cu împărțirea administrativă.

In afară de aceste circumscripții electorale generale, legea mai crează, pentru alegerea Senatului, o serie de circumscripții speciale, care sunt superioare ca întindere circumscripției unui județ. In adevăr, art. 70 din Constituție prevede dispoziția că « membrii camerelor de comerț și industrie, de muncă și de agricultură, întruniți în colegii separate, aleg din sânul lor câte un senator de fiecare categorie și pentru fiecare circumscripție electorală. Aceste circumscripții electorale speciale se fixează de legea electorală, numărul lor neputând fi mai mare de șase ». Potrivit acestui text, legea electorală a fixat prin art. 38, patru circumscripții pentru alegerea de senator la camerele profesionale, având ca reședință orașele Iași, București, Galați și Cluj. Deasemenea, legea electorală formează câte o circumscripție electorală specială pentru alegerea senatorilor universitari (art. 41).

Odată circumscripțiile electorale fixate, legea permite crearea secțiilor de votare, pentru facilitarea operațiilor. Secțiile de votare, potrivit art. 36 din legea electorală, trebue să corespundă cu circumscripțiile judecătoriilor.

Alcătuirea listei electorale. Listele electorale cuprind numele tuturor alegătorilor cari au exercițiul dreptului de vot.

Un cetățean deși întrunește toate condițiile cerute pentru a vota, nu-și poate totuși exercita dreptul dacă nu este înscris în lista electorală. Nu este suficient să ai dreptul de vot, ci este necesar ca acest drept să fie prealabil constatat. Această probă a exercițiului dreptului de vot nu se poate face decât prin înscrierea în lista electorală.

Inscrierea în lista electorală nu *crează* însă dreptul de vot, ea îl *probează* numai. Astfel, sunt o serie de cetățeni cari, deși sunt înscriși în listele electorale, n'au totuși exercițiul dreptului de vot; dreptul lor este suspendat pentru o anumită perioadă de vreme; acesta este cazul militarilor, al alienaților internați, dar nepuși încă sub interdicție. Deasemeni, sunt cetățeni înscriși în listele electorale cari, între timp, au pierdut dreptul de vot, căzând în vreunul din cazurile de incapacitate, nedemnitate sau incompatibilitate, prevăzute de legea electorală. Aceștia, deși înscriși în listele electorale, n'au exercițiul dreptului de vot; dacă ei totuși votează, comit un delict. De altfel, legea electorală prevede în art. 19 obligația pentru judecători de a comunica primăriilor numele acelor cari între timp au pierdut exercițiul dreptului de vot.

Pentru ca cineva să poată fi înscris în listă electorală el trebue, în afară de condițiile cerute pentru exercițiul dreptului de vot, să fie înscris în lista electorală a comunei unde își are domiciliul.

Legea electorală consacră trei principii în chestia întocmirii listelor electorale: *a)* lista electorală este întocmită prealabil alegerii; *b)* ea este permanentă; *c)* ea este revizuită anual.

Listele electorale se întocmesc pentru fiecare comună în parte; în Capitală, se întocmesc pe sectoare. Intocmirea listelor este dată, în comunele urbane, în sarcina delegației permanente comunale sau a comisiei interimare, sub supravegherea primarului sau a președintelui comisiei interimare. In comunele rurale, această operație se face de aceleaș organe în unire cu notarul.

Listele electorale vor cuprinde numele și pronumele alegătorului, în ordinea alfabetică, anul nașterii și profesiunea; ele vor avea două coloane deosebite, pentru Cameră și Senat.

Odată întocmite, listele electorale rămân afișate la primării și judecătoriile respective; în tot decursul lunii Ianuarie, pentru ca alegătorii să poată lua cunoștință de ele și se ceară modificarea lor pe calea contestației.

Din moment ce lista a rămas definitivă, alegătorii înscriși au în principiu dreptul la vot.

Cartea de alegător atestă înscrierea cetățeanului în lista electorală și servește la stabilirea identității sale. Indată ce listele electorale au rămas definitive, biroul electoral județean dispune imprimarea cărților de alegător.

Birourile electorale județene. In vederea pregătirii tuturor formalităților premergătoare alegerilor, legea institue în fiecare circumscripție electorală *un birou electoral*, care funcționează pe lângă tribunalul județului și este presidat de magistratul cel mai înalt în grad al tribunalului. Prezidentul este asistat de un judecător tras la sorți dintre magistrații tribunalului; acesta-l ajută în îndeplinirea atribuțiilor sale și-l înlocuește în caz de lipsă.

Atribuțiile birourilor electorale sunt foarte importante:

a) Supraveghează imprimarea și distribuirea cărților de alegător și resolvă toate plângerile ce s'ar ivi cu privire la distribuirea lor.

b) *primesc declarațiile de candidatură*;

c) stabilesc secțiile de votare și localurile de vot;

d) îngrijesc de imprimarea buletinelor de vot și de distribuirea lor la secții;

e) totalizează voturile exprimate în circumscripție spre a fi comunicate comisiei centrale electorale și proclamă rezultatul în alegerile unde legea le dă acest drept;

f) liberează senatorilor și deputaților ca și supleanților certificatul constatator al mandatului obținut;

g) primesc contestațiile ce s'ar face împotriva alegerilor și le înaintează comisiei centrale electorale sau biroului adunărilor, după caz;

h) au dreptul de a lua toate măsurile de ordine la localurile de vot și în ziua de votare.

Formalitățile din perioada electorală

Prin *perioada electorală*, înțelegem timpul care se scurge dela convocarea corpului electoral până în ziua votării. Această perioadă se poate determina în mod precis, deoarece convocarea corpului electoral se publică în Monitorul Oficial, potrivit art. 90 din Constituție. Ea nu poate fi mai mare de trei luni. Perioada electorală este dată de lege candidaților pentru a se face cunoscuți pe ei și programul lor, alegătorilor.

Declarația de candidatură. Actul cel mai important pe care-l prevede legea în perioada electorală, este declarația de candidatură, adică actul prin care un candidat vine să declare în mod public, în fața autorităților respective — președintele biroului electoral — candidatura sa.

Pentru a se dovedi seriozitatea candidaturii și legătura dintre candidat și corpul electoral, legea pretinde (art. 45) ca declarațiile de candidatură să fie propuse de cel puțin 20 de alegători din circumscripție, pentru Adunarea Deputaților și de cel puțin 10 alegători din circumscripție, pentru Senat. Aceștia trebuesc să se prezinte personal, sau semnăturile lor să fie legalizate de judecătorie, de notarii publici sau de notarii comunali.

Când este vorba de senatorii dela camerele profesionale sau dela colegiile locale, declarația de candidatură trebue propusă de cel puțin 5 alegători din colegiul respectiv. Declarațiile de candidatură pentru senatorul universitar n'au nevoie de propunători, ele se pot face de candidați, la Universitate, până în preziua alegerii.

Semnele electorale. Legea prevede constituirea, pentru fiecare listă electorală, a unui semn distinctiv. Măsura aceasta a fost luată de legiuitor pentru a înlesni mulțimei de alegători, neștiutori de carte, exprimarea votului. Semnele electorale au o mare înrâurire asupra rezultatului alegerilor și chiar asupra vieții și existenței partidelor.

Sub imperiul legii electorale din 1918, partidele își puteau alege orice fel de semn care consista dintr'o figură geometrică simplă, sau dintr'o combinație de asemenea figuri, cu obligația însă ca mărimea lor să nu treacă de 10 milimetri pătrați (art. 34).

Partidele politice și-au ales semnele cari puteau să excite cât mai mult curiozitatea alegătorilor și să facă o directă legătură între predilecțiile lor și semnul ales.

Legea actuală, în art. 46, interzice alegerea de semne care să reprezinte imagini de obiecte. Semnele se fixează de Comisia Centrală Electorală; ele constau numai din figuri geometrice, cari pot fi alese pe întreaga țară sau pentru unele localități unde candidează gruparea. Semnele, odată alese, rămân proprietatea grupului sau a candidaților cari le-au ales.

Comisia Centrală Electorală. Legea electorală instituie, în vederea diverselor operații de care am vorbit până acum, o Comisie Centrală Electorală, formată din 5 membri:

1. un președinte și un consilier dela Inalta Curte de Casație și Justiție, desemnați prin sorți în ședință publică;

2. un președinte dela Consiliul Legislativ, desemnat la sorți de primul președinte al acestui consiliu;

3. doi președinți ai Curții de Apel din București, trași la sorți în ședință publică de primul președinte al Curții.

Ca supleanți se vor desemna: *a)* un consilier dela Inalta Curte; *b)* doi consilieri ai Curții de Apel; *c)* un consilier dela Consiliul Legislativ. Supleanții se desemnează în acelaș mod ca și membrii titulari, și pe acelaș timp.

Președinte al Comisiunii este de drept președintele dela Curtea de Casație. Secretar al ei este directorul general al Institutului Central de Statistică.

Comisia Centrală Electorală are atribuțiuni administrative și judecătorești:

a) *Atribuțiuni administrative:* întocmește tabloul de semne distinctive și dă autorizații biurourilor electorale județene pentru imprimarea lor pe buletinele de vot; centralizează rezultatele voturilor exprimate, face calculele cerute de lege, repartizează mandatele și proclamă pe deputații aleși și pe supleanții lor.

b) *Atribuțiuni judecătorești:* judecă contestațiile îndreptate în contra respingerii ilegale a unei propuneri de candidatură, prezentată în termen legal autorităților competinte, precum și toate contestațiile ce s'ar face asupra neregularității semnelor distinctive sau al numerelor de ordine ale listelor.

Listele de candidați se imprimă pe buletinele de vot în ordinea înregistrării lor; ele sunt închise într'un pătrat de linii negre, pentru ca listele să se poată ușor distinge una de alta și să nu se producă confuzie la votare. Fiecare pătrat poartă în unghiul din stânga numărul de ordine al listei, numerotarea începând cu Nr. 1 dela pag. I și continuând în ordine, dela stânga spre dreapta.

Buletinele de vot. Imprimarea buletinelor de vot este dată în căderea biurourilor electorale județene, iar cheltuiala imprimatului este suportată în chip egal de toți candidații.

Desemnarea delegaților și asistenților. Tot ca o măsură de garantare a secretului votului și a legalității alegerilor, legiuitorul a prevăzut dreptul pentru candidații înscriși pe o listă de a desemna cel mult doui delegați și doui asistenți la fiecare secție de votare. Aceștia au, în tot timpul operațiilor electorale, dreptul de control asupra tuturor actelor pe cari le face biuroul alegerii, întocmai ca și candidații.

Operația votării

Pregătirea operațiilor de votare constă din stampilarea primului stoc de buletine necesare votării, din tragerea la sorți a doui asistenți, care împreună cu președintele și cu grefierul, constitue biuroul secției de votare și cari vor continua stampilarea buletinelor de vot în tot cursul votărei. Apoi, președintele,

împreună cu candidații sau delegații prezenți, inspectează camerele de votare, verifică și sigilează urnele.

Votul începe la ora 8 dimineața și ține o singură zi până la ora 20, toamna și iarna, și dela 7—21 în celelalte anotimpuri; în caz când sunt alegători cari n'au putut vota până la ora legală de închidere, votarea se prelungește, fără întrerupere, și în cursul nopții, până a doua zi la ora 8, când scrutinul se închide în mod irevocabil.

Odată votarea terminată, președintele procede, în prezența candidaților, a delegaților și asistenților prezenți, la despuierea scrutinului. Președintele citește, la deschiderea fiecărui buletin, cu glas tare, lista candidaților care a fost votată; el arată votul candidaților și delegaților prezenți. Rezultatul votului se consemnează în două liste, una ținută de grefier și alta de unul din asistenți. In aceste liste se vor înscrie: *a)* numărul total al votanților; *b)* numărul voturilor nule sau anulate; *c)* listele de candidați în ordinea înscrisă în buletin; *d)* numărul voturilor întrunite de fiecare listă.

După despuierea scrutinului, președintele secțiunii întocmește un proces verbal în dublu exemplar, arătând modul cum au decurs operațiile de constatare și numărul voturilor obținute de fiecare listă. Buletinele despuiate, în afară de cele anulate, se ard. Procesul verbal astfel întocmit se contrasemnează de grefier și de asistenți. In caz când aceștia ar refuza să semneze, se vor arăta motivele, lipsa semnăturii lor nefiind de natură să atragă nulitatea procesului verbal. Buletinele anulate se anexează la dosar. Procesul verbal, împreună cu întreg dosarul alegerii, se înaintează președintelui biuroului electoral județean.

Contenciosul electoral

Condiția esențială pentru ca dreptul de vot să răspundă menirei sale, este ca el să se exercite în cadrul strict pe care legea a înțeles să i-l traseze. Orice abatere dela acest cadru al legii constitue o neregularitate, de natură să falsifice sinceritatea scrutinului. Operația electorală este o operație complexă; în timpul ei se pot comite numeroase neregularități.

Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, se impune să existe un organ cu caracter de imparțialitate și cu suficiente cunoștințe juridice care să examineze toate aceste neregularități și să restabilească ordinea legală. Organele însărcinate cu cercetarea tuturor contestațiilor ce s'ar ivi cu privire la legalitatea alegerilor, constitue contenciosul electoral.

Contenciosul operațiilor prealabile alegerii. Operațiile electorale prealabile alegerii, pot constitui acte autonome, independente de alegerea efectuată, și acte complexe cari se înglobează în actul alegerii și pot fi examinate odată cu validitatea ei.

Legea noastră electorală prevede existența a două serii de acte autonome supuse controlului jurisdicțional: 1) *alcătuirea listelor electorale* și 2) *alegerea semnelor electorale.*

Contenciosul alegerii propriu zise. Cu ocazia unei alegeri se pot petrece însă și alte neregularități decât acele privitoare la listele și semnele electorale. Din moment ce începe perioada electorală, adică dela data când se convoacă corpul electoral și până la proclamarea rezultatului votului, legea prevede o serie de formalități și ia o serie de garanții menite să asigure sinceritatea votului. Nerespectarea acestor măsuri luate de legiuitor este de natură să falsifice voința alegătorilor; când se constată acest fapt, alegerea trebue invalidată și corpul electoral consultat din nou, pentru ca astfel adevărata sa voință să poată fi exprimată.

Dacă este vorba de alegeri parlamentare, toate contestațiile cari s'ar naște, cu privire la întreaga operație electorală și până la proclamarea rezultatului, se adresează corpului din care face parte alesul, și care hotărăște, cu depline puteri și în ultimă instanță. Legea electorală declară că « operațiile fiecărei alegeri sunt supuse controlului superior al Adunării respective ». Dispoziția legii electorale este edictată în baza art. 44 din Constituție, care declară că « fiecare din Adunări verifică titlurile membrilor săi și judecă contestațiile ce se ridică în această privință ».

In judecarea contestațiilor, Adunările se preocupă mai puțin de principiile de drept și mai mult de interesul politic al validării sau invalidării alegerii. Jurisprudența noastră parlamentară cunoaște puține cazuri de invalidare; ele prezintă totuși precedente interesante, cari se pot utiliza cu ocazia validării altor alegeri, fără să aibă vreo putere obligatorie. Tocmai acest fapt al lipsei oricărui criteriu — în afară de cel politic — este de natură să reclame să se adopte în toate statele sistemul verificării mandatelor parlamentare de un organ judecătoresc.

Dreptul pe care-l au adunările politice de a-și verifica singure legalitatea operației electorale, este cunoscut sub denumirea de *verificare de puteri*. In fața acestui sistem, dreptul public modern ridică un altul, acel al *controlului operației electorale făcut de o jurisdicție propriu zisă.*

Constituția noastră, inspirându-se din constituția belgiană și franceză, păstrează sistemul tradițional al verificării puterilor, când este vorba de alegerile parlamentare, dând în căderea justiției administrative controlul legalității operațiilor electorale în alegerile administrative. Motivele care se dau pentru a justifica această măsură sunt: independența Camerelor față de puterea judecătorească și suveranitatea parlamentară.

DISTRIBUȚIA MANDATELOR PARLAMENTARE

Operația de distribuție a mandatelor are loc numai în cazul alegerilor pentru Cameră, când mandatele se atribue pe baza sistemului proporționalist.

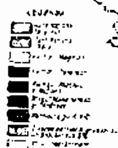
Președintele biuroului electoral județean înaintează rezultatele obținute președintelui Comisiei Centrale Electorale, care funcționează pe lângă Ministerul de Justiție.

Odată cu aceasta rolul biurourilor electorale județene încetează, și începe acela al Comisiei Centrale Electorale. Această comisie îndeplinește următoarele atribuții:

REZULTATELE ALEGERILOR PENTRU ADUNAREA DEPUTAȚILOR DIN ANII 1928, 1931 ȘI 1933

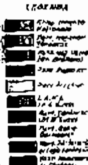
12 Decembrie 1928

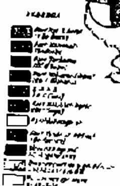
1 Iunie 1931

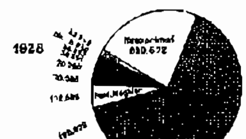
20 Decembrie 1933

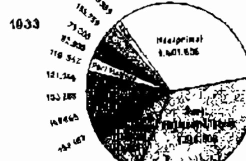

REZULTATUL ALEGERILOR PENTRU ADUNAREA DEPUTAȚILOR DIN ANII 1928, 1931 și 1933

TOTAL GENERAL PE ȚARĂ

a) repartizează mandatele grupărilor politice pe ţară;

b) repartizează mandatele atribuite fiecărei grupări politice pe circumscripţiuni;

c) atribue mandatele candidaţilor de pe fiecare listă.

Când e vorba de repartiţia mandatelor grupărilor politice pe ţară, Comisiunea face următoarele operaţiuni:

a) Procedează la totalizarea pe ţară a numărului votanţilor, al buletinelor anulate şi al voturilor obţinute de grupările politice. Acest calcul îl face pe baza rezultatelor primite dela biurourile electorale judeţene. Cu această ocazie, Comisia Centrală Electorală este în drept să rectifice erorile materiale ce s'ar fi făcut în calculele totale trimise de biurourile electorale. Ea nu poate rectifica buletinele de vot, ci numai calculele aritmetice greşite.

b) Stabileşte procentul de voturi obţinut de fiecare grupare politică faţă de numărul total al votanţilor din întreaga ţară.

Cu ocazia stabilirii procentului de voturi, Comisiunea are obligaţia să declare *gruparea politică majoritară*, adică acea grupare politică care a obţinut cel mai mare număr de voturi pe ţară, dar cel puţin un procent de 40% faţă de celelate grupări. In caz când nici una din grupările politice n'a obţinut acest procent de voturi pe ţară, sau în caz când ambele grupări cari ar trebui să fie declarate majoritare, au obţinut acelaş procent de voturi, nu se declară nici o grupare majoritară.

c) Calculează procentele de voturi obţinute în fiecare grupare politică, faţă de numărul total al votanţilor din circumscripţie, grupându-se circumscripţiile într'un tablou, în ordine descrescândă. Dacă sunt circumscripţii electorale cu procente egale, se preferă la ordinea înscrierii acea circumscripţie care are cel mai mare număr de voturi.

Odată aceste operaţii terminate, Comisiunea procede la repartiţia mandatelor.

Dacă grupările declarate minoritare n'au obţinut, în unele circumscripţii, majoritatea absolută a voturilor, ele vor dobândi în aceste circumscripţii un număr de mandate proporţional cu procentul de voturi ce au faţă de totalul voturilor exprimate în circumscripţia respectivă, chiar dacă pe ţara întreagă n'au întrunit procentul de 2% din voturile exprimate. Pentru a stabili numărul de mandate ce trebue atribuit acestor grupări, se înmulţeşte numărul de mandate atribuit în circumscripţie cu procentul de voturi obţinut; fracţiunile zecimale mai mari ca 0,5 se întregesc la unitate, iar cele egale sau mai mici ca 0,5 se suprimă.

Voturile obţinute în aceste circumsripţiuni, de grupările minoritare, se scad din totalul voturilor obţinute pe ţară de aceste grupări.

După ce s'a stabilit astfel numărul mandatelor ce se atribue grupărilor politice minoritare cari au obţinut majoritatea absolută a voturilor într'o circumscripţie electorală, aceste mandate se scad din numărul total de mandate, stabilit pe întrega ţară. Restul de mandate, neatribuit, se repartizează grupărilor politice pe ţară, precum urmează:

a) grupării majoritare i se dă jumătate din aceste mandate;

b) cealaltă jumătate se împarte între toate grupările, inclusiv cea majoritară, proporţional cu procentele de voturi obţinute de fiecare din ele;

c) dacă nu există grupare majoritară, mandatele se împart între toate grupările, proporţional cu procentul de voturi obţinute de fiecare din ele.

Calculele acestea se fac după acelaş sistem ca şi cele pentru stabilirea mandatelor de atribuit grupărli *minoritare*, care a *obţinut majoritatea absolută* a voturilor într'o circumscripţie.

După aceasta se procedează la repartiţia pe circumscripţii a mandatelor atribuite grupărilor politice.

Intâiu se atribue mandatele cuvenite grupărilor minoritare, după procentul de voturi obţinut de listele respective, începând cu circumscripţia unde lista minoritară are cel mai mare procent.

Se trece apoi la repartizarea pe circumscripţii a mandatelor grupării majoritare, scăzându-se la fiecare circumscripţie, din numărul mandatelor fixate de lege, mandatele atribuite grupărilor politice minoritare.

Grupărilor politice cari n'au întrunit pe întreaga ţară un procent de 2% din numărul total al voturilor, nu li se repartizează nici un mandat [1]).

Atribuirea mandatelor candidaţilor de pe fiecare listă se face în ordinea înscrierii lor pe listă. Candidaţii nealeşi se proclamă supleanţii listelor respective.

PROCLAMAREA REZULTATULUI

Proclamarea rezultatului alegerii se face:

a) De Comisia Centrală Electorală, pentru alegerile generale de deputaţi;

---

[1]) Iată cum s'a făcut acest calcul cu prilejul alegerilor din 1932:

Din totalul de 387 de mandate s'au scăzut cele 6 mandate atribuite partidului maghiar care a obţinut majoritatea absolută a voturilor în trei circumscripţii electorale: Ciuc, Odorhei şi Trei Scaune. Rămân deci de atribuit 381 de mandate. Jumătate din aceste mandate, adică 190 au fost date partidului naţional-ţărănesc care a întrunit pe întreaga ţară peste 40% din voturile exprimate, iar cealaltă jumătate s'a împărţit tuturor partidelor, inclusiv celui majoritar, cari au întrunit pe întreaga ţară un procent mai mare de 2%, proporţional cu procentele de voturi obţinute. Rezultatul a fost următorul:

Partidul Naţional-Ţărănesc	1.203.700	voturi	sau	44,19% = 84	mandate
Partidul Liberal (Duca)	407.023	»	»	14,94% = 28	»
Partidul Liberal (Brătianu)	195.048	»	»	7,16% = 14	»
Partidul Ţărănesc (Dr. Lupu)	170.860	»	»	6,27% = 12	»
Liga Apărării Creştine	159.071	»	»	5,84% = 11	»
Partidul Naţional-Agrar (Goga)	107.634	»	»	3,95% = 8	»
Partidul Maghiar	108.857	»	»	4,00% = 8	»
Partidul Social-Democrat	101.068	»	»	3,71% = 7	»
Gruparea Corneliu Z. Codreanu	70.674	»	»	2,59% = 5	»
Uniunea Naţională	68.116	»	»	2,40% = 5	»
Partidul Evreesc	67.582	»	»	2,38% = 5	»
Partidul Poporului	64.525	»	»	2,37% = 4	»
Total	2.724.158	»	»	100% = 191	»

La aceste mandate, distribuite astfel, se adaugă mandatele distribuite în baza primei majoritare sau a majorităţii absolute. Partidul Ţărănesc mai obţine deci 190 de mandate, iar partidul maghiar încă 6 mandate. Rezultatele generale din lista de mai sus trebuesc deci modificate astfel:

Partidul Naţional-Ţărănesc	190+83=273	mandate
Partidul Maghiar	6+ 8=14	»

b) De președintele biuroului electoral județean, la alegerile parțiale de deputați, și la alegerile de senatori ai votului universal și ai consiliilor locale. Se proclamă aleși candidații cari, în aceste cazuri, au întrunit majoritatea relativă a voturilor.

c) De președinții biurourilor electorale speciale, la alegerea senatorilor camerelor profesionale și ai universităților. Proclamarea rezultatului se face după acelaș criteriu ca la punctul *b*.

d) De colegiul prezidențial al Inaltei Curți de Casație, în cazul senatorilor de drept.

Constituția nu a limitat numărul parlamentarilor, lăsând această sarcină în seama legii electorale.

Pe baza acestei legi, numărul deputaților este de 387, iar al senatorilor de 254, în care sunt cuprinși și senatorii de drept.

CRITICA LEGII ELECTORALE

Din punct de vedere constituțional, legii electorale din 1926 i se pot aduce următoarele critici:

1. Constituția, în art. 65, declară că alegerea deputaților se face pe circumscripții electorale cari nu pot fi mai mari decât un județ. Numărul deputaților de ales în fiecare circumscripție electorală se stabilește de legea electorală, *proporțional cu populația*.

Din examinarea acestui text rezultă că alegerea și desemnarea deputaților trebue să se facă de corpul electoral al județului. Deși principial legea încearcă să dea această alegere corpului electoral județean, totuși, în fapt, prin modul de repartiție al mandatelor, dă alegerea și desemnarea deputaților, corpului electoral al țării întregi. Legea electorală crează o circumscripție electorală nouă, neprevăzută de Constituție, circumscripția țării întregi.

2. Art. 64 din Constituție declară între altele că votul este *egal*. Legea electorală, prin modul cum repartizează mandatele, reușește să stabilească un principiu exact contrariu, să consacre *neegalitatea votului*. In adevăr, prin stabilirea *primei majoritare*, legea electorală desființează aproape cu totul regulele sistemului proporționalist, care era consecința logică și sistemul cel mai în măsură să asigure egalitatea votului. Cu legea electorală de azi, partidul minoritar, care, într'o circumscripție electorală a obținut mult mai multe voturi decât partidul majoritar, dar n'a obținut majoritatea absolută a voturilor din circumscripție, vede atribuindu-i-se un singur mandat, sau poate nici unul, dacă n'a obținut 2% din voturile exprimate pe întreaga țară. Iată, cu chipul acesta votul este neegal, căci voturile date partidului majoritar au o mult mai mare putere de desemnare decât voturile date partidului minoritar.

Legea electorală se ferește să stabilească o proporție constantă între numărul populației pe județe și acela al parlamentarilor respectivi. Ea fixează în mod arbitrar numărul acestora, ținând seama nu de realitățile statistice ci, mai curând, de necesitățile politice.

Așa, județul Bihor care este cel mai mare județ al țării, și ca întindere și ca populație, alege 9 deputați pe când județul Dolj alege 10. Populația Bihorului este aproape egală cu a Bucovinei. Aceasta are 18 mandate, pe când Bihorul 9. Și exemple ca acestea se mai pot cita.

De altfel, Constituția însăși se îndepărtează dela principiul egalității votului pe care-l proclama în art. 64, când decide că fiecare județ trimite în Parlament un senator al consiliilor locale. In modul acesta Bihorul sau Ilfovul trimite un singur senator, pe când Bucovina trimite cinci.

Și prin însăși condițiile electoratului activ în alegerea senatorilor, unii alegători la Senat au *vot cumulativ*, votând de două sau trei ori în calități diferite, ceeace e interzis de Constituție.

3. Legea electorală, prin dispozițiile art. 127, declară că deputații și senatorii sunt aleșii grupărilor politice; că partidul politic pe lista căruia s'au ales, este proprietarul scaunului de deputat sau senator, și din moment ce un deputat sau un senator trece în alt partid politic, el pierde locul, urmând ca acest loc să revină supleantului de pe listă.

Această dispoziție este în totul contrarie art. 42 din Constituție, care declară că « membrii Adunărilor reprezintă Națiunea ». Ori, legea electorală presupune că membrii Adunărilor reprezintă partidul politic din care fac parte și că, din moment ce părăsesc acest partid, ei nu mai reprezintă națiunea. Legea electorală confundă națiunea cu partidele politice.

4. Legea electorală din 1926 a creat în chip legal *partidele politice*, care, deși existau și până atunci, n'aveau însă o consacrare oficială. Dar ea vine în contrazicere cu Constituția când nu mai dă nimănui posibilitate să candideze decât dacă este înregimentat într'un partid politic. Constituția nu cunoaște nici un organ care să se interpună între cetățeni și națiune și care singur să aibă dreptul să vorbească în numele acestora și nimic să nu se poată face fără prezența lui.

Această dispoziție favorizează înmulțirea partidelor politice și crearea fracțiunilor politice. Grație acestei legi electorale, asistăm în ultima vreme la fărâmițarea zadarnică a atâtor energii. Să fie oare o transformare a vieței noastre publice, să rezulte oare vreun bine din acest fapt?

E. A.

MONETĂ DE BRONZ
dela Dionysopolis (Balcic)

Caracteristica noului regim. Noua organizare dată Statului nostru prin Constituţia din 27 Februarie 1938 schimbă cu totul regimul electoral în vigoare până atunci, regim care era de altfel viu criticat, cum am arătat mai sus.

Deşi fizionomia noului regim nu este încă definitiv fixată, legea electorală de care vorbeşte art. 61 din Constituţie nefiind încă întocmită, putem totuşi să-i precizăm după acum caracteristica, pe baza principiilor înscrise în Constituţie.

In primul rând noua Constituţie înlătură *votul universal*, aşa cum era înscris în art. 64 al Constituţiei din 1923, vot universal care, în legea electorală din 1926, se depărtase de ideea de *funcţie socială*, pentru a deveni un adevărat *drept*.

Regimul votului universal s'a dovedit infructuos şi incapabil să stăpânească realităţile politice ale Statelor. El a creat *partidele politice*, care au monopolizat întreaga manifestare politică a naţiei. Nimic nu se putea face decât prin partid; se crează astfel profesiunea politică, cu toate neajunsurile ei.

Noua Constituţie cheamă să participe la viaţa politică numai pe acei cari au reuşit să-şi agonisească un rost în viaţă, numai pe acei cari au o răspundere şi care se pot astfel rosti cu toată seriozitatea.

Compunerea Adunării Deputaţilor. Art. 61 din Constituţie declară că Adunarea Deputaţilor se compune din deputaţi aleşi de cetăţenii români, cari au vârsta de 30 de ani împliniţi şi *practică efectiv o îndeletnicire intrând în vreuna din următoarele trei categorii*:

1. Agricultura şi munca manuală;
2. Comerţul şi industria;
3. Ocupaţiuni intelectuale.

Vârsta de 30 de ani împliniţi, cerută de Constituţie, arată dela început înlăturarea ideii de vot universal.

Se imputa regimurilor cu vot universal faptul că majoratul era fixat la vârsta de 21 de ani. Regimurile democratice care doreau să facă aplicarea integrală a votului universal, propuneau reducerea numărului de ani pentru obţinerea majoratului, pentru a face să participe astfel la viaţa publică un număr cât mai mare de indivizi. Se preconiza chiar *votul plural* pentru a da dreptul capului de familie, ca, prin votul său, să se rostească şi în numele minorilor sau acelora cari, după lege, nu puteau participa la viaţa publică.

Dar acest sistem n'a dat rezultate fericite. Aproape în toate ţările în care a fost experimentat, au apărut roadele nefaste ale politicei de partid; s'a ajuns astfel în mod involuntar la schimbarea regimului politic şi la aşezarea lui pe baze cu totul diferite.

E suficient să amintim schimbările radicale suferite în ultima vreme în regimul politic al Italiei, Germaniei, Portugaliei, Jugoslaviei, Poloniei, etc., pentru a ne da seama că realităţile organice ale naţiunilor impun în chip firesc schimbarea regimului politic, atunci când el nu poate face faţă împrejurărilor sociale.

Ridicarea limitei de vârstă a electoratului la 30 de ani împliniţi este o concepţie de organizare politică care revine din nou actuală. Ea a fost pe larg discutată în ţările europene în perioada anterioară votului universal. Chiar în sistemul vechii noastre Constituţii, electoratul pasiv se exercita la vârsta de 25 ani împliniţi; legea electorală a lui Cuza din 2 Iulie 1864 fixa electoratul activ la vârsta de 25 ani împliniţi, iar electoratul pasiv de la vârsta de 30 ani împliniţi.

Constituţia poloneză din 23 Aprilie 1935, prin art. 33. fixează electoratul activ pentru Dietă la 24 de ani, iar electoratul pasiv la 30 de ani.

Electoratul activ şi pasiv. Constituţia actuală, fixând electoratul activ şi pasiv la vârsta de 30 de ani împliniţi, a înţeles să cheme la viaţa politică pe toţi tinerii cari au reuşit, până la acea vârstă, să-şi creeze o situaţie, o îndeletnicire din care să poată trăi singuri, fără să aibă nevoie de ajutorul nimănui, să-şi asume astfel întreaga responsabilitate a acţiunii lor.

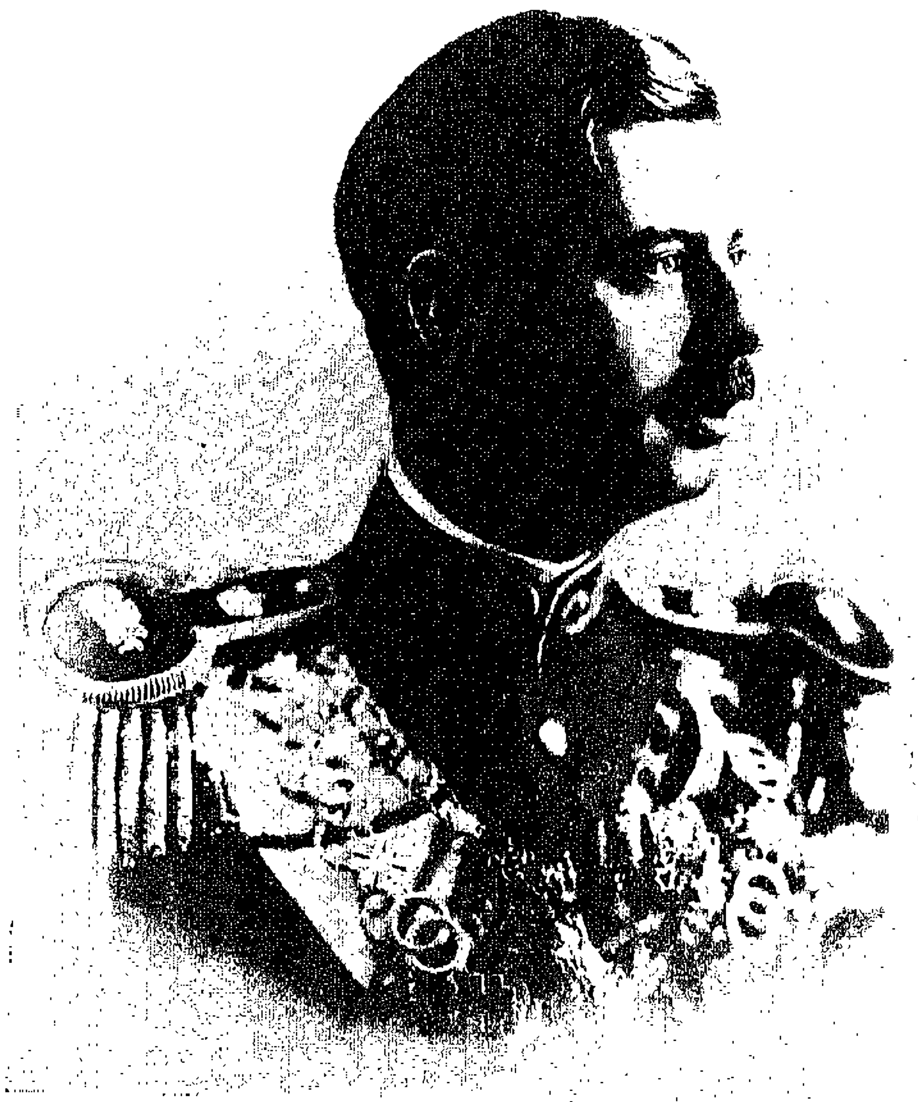
Se poate ca unii tineri să dobândească o situaţie şi înainte de vârsta de 30 de ani împliniţi. Nu însă dobândirea unei situaţii dă singură drept la electorat. Este nevoie şi de vârstă. Constituantul a impus această obligaţie, de sigur, din dorinţa de a da posibilitate tineretului să rămână sustras de orice preocupare politică în timpul pregătirii sale pentru o carieră, să poată să adâncească în linişte problemele specialităţii lor. De sigur, ştiinţa şi intelectualitatea în genere vor fi acele care vor profita în prim rând.

Omul la 30 de ani şi-a constituit o familie, are o răspundere mult mai mare decât tânărul de 21 de ani, pentru care abia atunci începe lumea. Idei generoase, avânt, exuberanţa tinereţii au început să se potolească la această vârstă, pentru a face locul statorniciei, seriozităţii, judecăţii mature şi plină de responsabilitate.

Munca, element de bază al electoratului. Dar Constituţia nu se mulţumeşte să pretindă vârsta de 30 de ani împliniţi pentru exercitarea electoratului. Ea pretinde ca cetăţeanul care doreşte să exercite dreptul de vot, în afară de vârstă, să practice efectiv o îndeletnicire intrând în vreuna din următoarele trei categorii:

1. Agricultura şi munca manuală; 2. Comerţul şi industria; 3 Ocupaţiuni intelectuale.

Pot deci lua parte la vot toţi acei cari pe lângă *maturitatea judecăţii stabilită* prin vârsta de 30 de ani împliniţi, dovedesc că practică efectiv una din cele trei îndeletniciri arătate mai sus, îndeletniciri socotite esenţiale în funcţionarea statului. Nu pot deci lua parte la vot acei cari nu dovedesc că au o ocupaţiune, că exercită o muncă productivă în serviciul naţiei. O concepţie morală nouă este deci pusă de constituţie: nu pot fi preocupaţi şi nu se pot rosti despre interesele Statului decât acei care prin maturitatea judecăţii lor şi prin munca lor efectivă, contribuesc în chip real la sporirea patrimoniului naţiei. Cine doreşte să organizeze viaţa de mâine a Statului,

să se preocupe de destinele sale, trebue în prim rând să contribue în vreun fel prin munca sa, pusă în serviciul acestui Stat.

Votul, funcţie socială. Votul nu mai apare deci, ca în sistemul vechei Constituţii, ca un adevărat *drept al individului*; dimpotrivă, el este o *funcţie socială*, una din cele mai importante şi mai esenţiale, puse în serviciul naţiei. Nu este vorba aici de un sistem corporatist oarecare, ci este vorba de o idee mult mai largă şi mai cuprinzătoare, aceea a muncii creatoare puse în serviciul Statului.

Pentru întâia oară un regim constituţional, care se sileşte să nu rupă cu vechile tradiţii şi vechile preocupări ale individualismului şi care menţine încă principiul că toate puterile Statului emană dela Naţiune (art. 29 Const.), reuşeşte să cheme la viaţa politică numai pe acei indivizi cari dovedesc o preocupare serioasă şi temeinică, cari prin munca lor contribue în mod efectiv la viaţa însăşi a Statului. Nu este vorba aici de organizare în corporaţiuni sau bresle, cu un număr restrâns de membri, cu condiţii severe de intrare, cu monopol odios edictat în folosul câtorva; nu este vorba de bariere şi restricţii, ci dimpotrivă, *o sinceră şi reală chemare a tuturor membrilor acestei naţii, cari prin munca şi prin maturitatea judecăţii lor, contribue în chip efectiv la sporirea şi la întărirea Patriei lor.*

Votul femeilor. Din moment ce maturitatea de judecată şi munca efectivă au fost cele două criterii cerute cetăţenilor români pentru a exercita electoratul activ şi pasiv, constituantul nu a mai văzut nici o nevoie ca să facă distincţie de sex; el a acordat drepturi politice şi femeilor, care îndeplinesc aceleaşi condiţii de maturitate, care prestează aceiaşi muncă ca şi bărbaţii. Constituţia din 1938 atribue deci o largă importanţă individului în conducerea Statului, dar numai acelor indivizi cari, fără deosebire de sex, prin maturitatea judecăţii lor, prin munca lor, sunt vrednici să se ocupe şi să hotărască de conducerea politică a Statului. Acestora le acordă nu numai drepturi, *dar le impune obligaţiunea de a participa efectiv la viaţa politică a Statului, deoarece votul este obligatoriu şi secret.*

Scrutin uninominal. Şi ca o dovadă mai mult că legiuitorul constituant din 1938 a fost un real adept al individualismului, este că el înlătură scrutinul de listă din vechea lege electorală, scrutin de listă care era implicit cuprins în art. 64 şi 65 din Constituţia dela 1923, stabilind în locul său *scrutinul uninominal*, care dă posibilitatea unei largi manifestări a individualismului.

Mandatul membrilor Adunării deputaţilor este fixat de art. 61 din Constituţie la 6 ani.

Desigur, legea electorală la care face trimitere Constituţia nouă, va avea: să fixeze şi să precizeze normele după care se va exercita electoratul activ; e posibil să se facă diferenţa între electoratul activ al bărbaţilor şi electoratul activ al femeilor, chestiunea cea mai grea va fi însă aceea de a şti, cum se va face gruparea alegătorilor după îndeletnicirile pe care le exercită, cum se vor forma circumscripţiile electorale ale fiecărei categorii, dacă se va cere sau nu o condiţie minimală de studii şi, în sfârşit, care va fi numărul deputaţilor. Toate acestea sunt chestiuni de o importanţă deosebită, care vor trebui rezolvate de legea electorală; ele nu sunt însă de natură să schimbe caracteritica generală a noului regim politic, astfel cum a fost fixată de art. 61 al Constituţiei noastre.

Condiţiile electoratului pasiv. Constituţia noastră fixează, în art 62, condiţiile electoratului pasiv pentru Adunarea Deputaţilor. Aceste condiţiuni sunt:

a) A fi cetăţean român;

b) A avea exerciţiul drepturilor civile şi politice şi a practica efectiv îndeletnicirea respectivă a uneia din cele trei categorii arătate în art. precedent, pe ai cărei alegători urmează a-i reprezenta;

c) A avea vârsta de 30 de ani împliniţi;

d) A avea domiciliul în România.

Şi aici incapacităţile, decăderile temporare ori definitive şi incompatibilităţile se vor stabili prin legea electorală.

Compunerea Senatului este stabilită pe baze diferite de aceea a Adunării Deputaţilor. De unde pentru Adunarea Deputaţilor nu este nevoie decât de maturitatea judecăţii şi de muncă, pentru a avea electoratul activ şi pasiv, dimpotrivă, la Senat, constatăm apariţia unui regim *corporatist*, deoarece Senatul se compune din trei categorii de senatori:

a) Din senatori numiţi de Rege;

b) Din senatori de drept;

c) Din senatori aleşi.

Senatul va fi deci compus jumătate din senatori numiţi şi jumătate din senatori aleşi. In afară de aceştia vor fi senatorii de drept.

Numărul senatorilor numiţi şi al acelor aleşi va fi fixat de legea electorală.

Senatul corporatist. Sistemul corporatist apare atunci când este vorba de recrutarea senatorilor aleşi. Art. 63 din Constituţie arată că această alegere se face cu vot obligator, secret şi exprimat prin scrutin uninominal *de membrii corpurilor constituite.* De unde pentru Adunarea deputaţilor nu este nevoie, pentru a avea electoratul activ şi pasiv, de existenţa unor corpuri constituite, dimpotrivă, la Senat, Constituţia cere existenţa corpurilor constituite. Care vor fi însă acele corpuri? câţi senatori vor alege ele şi în ce condiţiuni se va face această alegere, sunt chestiuni care vor fi prevăzute de legea electorală. Noi credem totuşi că începutul de sistem corporatist, cuprins în art. 69, 70 şi 71 din Constituţia dela 1923, va fi adâncit, completat şi precizat, în aşa fel încât să statornicească un sistem total de reprezentare a corpurilor constituite. Ceeace este interesant de reţinut este că pentru Senat nu se fixează prin Constituţie vârsta, nici pentru electoratul activ, nici pentru cel pasiv, aceasta rămânând să fie fixată prin legea electorală; deasemeni, Constituţia nu face nicio distincţie între bărbaţi şi femei în ceea ce priveşte electoratul activ şi pasiv pentru Senat; ea lasă toate aceste chestiuni în seama legii electorale.

Constituţia nu se ocupă întru nimic de condiţiile cerute pentru senatorii numiţi de Rege. Abia când toate aceste condiţii vor fi cunoscute ca unele ce vor

fi stabilite prin legea electorală, vom putea schiţa în întregime înfăţişarea nouei organizări politice a Statului nostru.

Senatori de drept. Interesul particular al Constituţiei noastre îl face existenţa senatorilor de drept. Art. 64 din Constituţie declară că sunt membri de drept ai Senatului, în virtutea înaltei lor situaţiuni în Stat şi Biserică:

a) Moştenitorul Tronului dela vârsta de 18 ani împliniţi;

b) Toţi principii familiei regale, majori;

c) Patriarhul şi mitropoliţii Ţării;

d) Episcopii eparhioţi ai bisericilor ortodoxe române şi greco-catolice, întru cât vor fi aleşi conform legilor ţării;

e) Capii confesiunilor recunoscute de Stat, câte unul de fiecare confesiune, întru cât sunt aleşi sau numiţi conform legilor ţării şi reprezintă un număr de peste 200.000 credincioşi;

f) Actualii senatori de drept recunoscuţi până la data prezentei Constituţii.

Se poate lesne observa o reducere a numărului senatorilor de drept şi o participare activă a membrilor familiei regale la viaţa Statului.

Durata mandatului senatorilor numiţi şi aleşi este de nouă ani. Mandatul senatorilor aleşi se reînoieşte din trei în trei ani, dela data jurământului prevăzut de art. 48 din Constituţie, în proporţie de o treime.

Caracteristica noului Senat. Senatul îşi schimbă complet înfăţişarea. El nu mai este a doua Cameră, de aceeaşi compunere şi valoare ca şi prima, recrutată aproape pe aceleaşi baze. Senatul devine un organism viu, puternic, menit, atât prin compunerea cât şi prin durata sa, să asigure un echilibru în Stat. Compus din senatori numiţi de Rege, în proporţie egală cu senatorii aleşi, adăugându-se la aceştia şi Senatorii de drept, noul Senat are menirea să fie o instituţie care să reprezinte continuitatea, tradiţia, conservatorismul şi spiritualitatea naţiei. Pe când Adunarea Deputaţilor va reprezenta curentele de opiniuni, astfel cum ele se desprind din maturitatea de judecată şi din interesele diferitelor categorii sociale, pe care Constituţia le-a socotit ca determinante în Stat, Senatul va reprezenta spiritul şi tradiţia regalităţii, care, prin natura ei şi prin legăturile indestructibile ce şi le-a creat cu naţia, nu poate să reprezinte decât idealurile cele mai legitime şi mai fireşti ale naţiei.

Tradiţie şi creaţie, spirit al regalităţii, confundându-se cu spiritul însăşi al naţiei şi spirit al marelor interese corporatiste, toate acestea împletite cu colaborarea senatorilor de drept,. expresie a experienţei şi a credinţei, ne dau icoana de viitor a noului Senat care este menit să joace un rol atât de însemnat în Statul nostru aşezat pe baza nouă.

g. a.

STEMA ŢĂRII ROMÂNEŞTI
PE MEDALIA LUI
NICOLAE MAVROCORDAT VOEVOD

REGIMUL PARLAMENTAR ÎN ROMÂNIA

Parlamentul este, în democraţiile moderne, organul care exercită puterea legislativă şi, prin urmare, una din aplicaţiunile principiului separaţiunii puterilor în Stat.

Acest principiu ca şi acelea cari presidă la constituirea Parlamentului — principiile votului universal şi al reprezentaţiunii naţionale, — sau acela care-i legitimează funcţiunea — principiul naţiunii suverane, — au fost puse în lumină de Revoluţia Franceză.

Cel dintâi Parlament, în strictul înţeles al cuvântului este, aşa dar, Adunarea legislativă franceză dela 1 Octomvrie 1791.

Tradiţia parlamentară, aceea care a dus la formularea acestor principii ale Revoluţiei, este de origine anglo-saxonă şi începe odată cu constituirea unui corp legislativ format din deputaţii oraşelor şi ai comitatelor, alături de acela constituit pe baza voinţei regale şi a eredităţii.

Evenimentul are loc la Londra, în 1295, când fu convocat Parlamentul-model. Compunerea acestui parlament era destul de variată. Alături de baroni, de prelaţii şi abaţii, cari aveau atribuţiuni seniorîale, convocaţi în persoană, şi de deputaţii oraşelor şi ai comitatelor, întâlnim clerul reprezentat ca un ordin particular.

Separaţia începu în momentul când clerul renunţă să mai fie reprezentat în Parlament ca un ordin aparte.

Cum motivul principal al convocării Parlamentului era votarea subsidiilor cerute de puterea regală, clerul preferă să nu mai vină în Parlament pentru acest fapt, ci să voteze aceste subsidii într'o adunare separată ajungând apoi ca această votare să se facă printr'o înţelegere directă între lordul Cancelar şi arhiepiscopul primat.

Prelaţii continuară să rămână în *magnum concilium*, pe când decanii capitlurilor, arhidiaconii şi *prerectorii* bisericelor încetară de a mai participa la el.

Magnum concilium funcţionă mai departe drept *Cameră a lorzilor*, alături de noua Adunare, care luă denumirea de *Cameră a Comunelor* [1].

Sistemul bicameral e în vigoare în statele cu tradiţie parlamentară: Statele Unite ale Americei, Franţa, Olanda, Statele Scandinave, Belgia, Italia şi Ungaria.

Câteva state moderne, constituite după răsboiu, au adoptat şi ele sistemul bicameral: Polonia şi Cehoslovacia. In Statele federale: Germania, care, prin Constituţia din 1919 a creat două Camere, *Reichstag*-ul şi *Reichsrat*-ul; Austria şi Elveţia care cunosc două camere, *Consiliul naţional* şi *Consiliul federal*, Camera a doua nu are rolul unei adevărate *Camere înalte*, şi nu este aleasă direct de alegători, ci formată din reprezentanţii statelor federate.

La noi, dualitatea Camerelor s'a introdus în 1864, prin Statutul lui Cuza, şi a fost menţinută de Constituţiunile ulterioare [1].

g. a.

---

[1] Şi azi, în Anglia, Camera Lorzilor are drept bază de constituire voinţa regală şi ereditatea. Regele conferă demnitatea de pair, care se *transmite* prin ereditate şi care, în principiu, comportă dreptul de a face parte din Camera Lorzilor. Numărul pairilor ereditari este nedefinit. In afară de *aceştia*, *Camera Lorzilor cuprinde un număr de membri* cari îşi deţin scaunul graţie înaltelor funcţiuni judiciare sau eclesiastice cu cari sunt investiţi. Astfel, întâlnim la Westminster, alături de lorzii temporari, 26 de lorzi spirituali (arhiepiscopi şi episcopi) şi 5 lorzi judiciari *(law lords) aceştia din urmă participând numai* la şedinţele judiciare ale Camerei Lorzilor. Numărul membrilor acestei Camere este destul de important. In 1930, 758 de membri, din care 729 aveau dreptul de a lua parte la deliberări.

Toate proiectele pentru modificarea Camerei Lorzilor (*lord Bryce, 1917, Baldwin, 1927*) rămaseră fără *urmare*, întru cât nu s'a putut cădea de acord asupra lor.

[1] Cu ocazia desbaterilor asupra Constituţiunii din 1923, profesorul Iorga s'a pronunţat, cu marea sa autoritate, împotriva sistemului bicameral în România:

« *Nu se poate argumenta în ce priveşte* logica *unei teorii* pe exemple *istorice*, — a spus D-sa. Exemplul istoric este unul şi logica este alta. Domeniul logicei este de o consecvenţă perfectă, domeniul istoriei este plin de inconsecvenţe, pe care le impun împrejurările omeneşti...

« Evident, Constituţia Angliei este istorică şi logica se *strecoară* numai de câtva timp în această Constituţie istorică. Dar mai este ceva: în Anglia acest sistem bicameral, aşa cum există, cum s'a modificat cu încetul, serveşte pentru a menţine dominaţia unei clase. Dacă există în Italia, aceasta e fiindcă Constituţia piemonteză pornind dintr'o ţară *în care* erau vechi tradiţiuni feudale şi în care deci a trebuit să se respecte interesele şi tradiţiile unui anumit baronat subalpin, a impus Italiei acest regim, care acolo, în Italia, n'a avut niciodată simpatie în massele ei populare. Iar în Franţa, Constituţia după 1871 este aşa, fiindcă după Comună s'a *avut* tot interesul de a se da unei admirabile clase burgheze mijloacele de a se menţine.

« Intrebarea este: avem noi lorzi pe care să-i ocrotim? Avem noi baroni pentru cari să punem anumite elemente în Constituţie? Avem o burghezie admirabilă, cum este

EVOLUŢIA REGIMULUI PARLAMENTAR

1821 — 1829

Principiile Revoluţiei Franceze au avut un răsunet diferit în cele două principate.

In Moldova, ele deşteptară concepţia că Statul se confundă cu întreaga tagmă a boierilor, ale cărei drepturi au fost răpite de o mână de oligarhi: protipendada.

In Muntenia, Tudor Vladimirescu care opunea, în proclamaţiile sale, « obştia » şi « norodul », unei minorităţi privilegiate, se văzu înconjurat de simpatia populară.

Pentru a o câştiga de partea sa, Ipsilante crezu nimerit să propună, într'un manifest al său din 19 Aprilie 1921, separaţiunea puterilor legislativă şi executivă şi convocarea unei adunări a deputaţilor *de toate treptele*, căreia să-i fie atribuită, între altele, stabilirea dărilor.

Agitaţiile au fost destul de puternice, pentru ca boierimea însăşi să fie nevoită a se gândi la un regim reprezentativ.

In Muntenia, un proiect de reforme, dela sfârşitul anului 1821, cerea « un sfat de obşte » pentru a delibera asupra tuturor problemelor de interes naţional. Un altul, elaborat de un mare boier, Alexandru Villara, în Februarie sau Martie 1822, credea necesară o adunare a episcopilor, a boierilor capitalei şi a deputaţilor de judeţe. Este probabil că în ambele cazuri era vorba numai de o adunare de boieri.

In Moldova, un proiect de constituţie, din Aprilie 1822, opera micei boierimi « a cărvunarilor », voia « un sfat obştesc... lucrul cel mai cu deadinsul cerut de toată obştia pământului », care să fie compus din episcopi, din boieri şi dintr'un boier deputat de obştea boierilor din fiecare ţinut. Puterea legislativă avea să fie « pururea în mâna Domnului împreună cu sfatul obştesc ».

Mai democratic, un mare boier moldovean, Dimitrie Sturza, prevăzuse de altfel, într'un proiect de organizaţie aristocratică, creaţia unei Camere joase « un Divan de jos », care vrea să « închipuie icoana unui norod slobod ». Fiecare sat avea să aleagă un delegat; aceştia, adunaţi la reşedinţa plăşii, alegeau trei delegaţi cari, întrunindu-se la rândul lor cu ceilalţi delegaţi ai plăşilor judeţului, desemnau trei deputaţi. Aceştia puteau să nu fie boieri. Pentru întâia oară se acorda, deci, drept de vot ţăranilor. Camera joasă avea să discute şi să voteze bugetul, « întocmai cum se obicinueşte în Englitera, ţară slobodă, vrednică de a se lua paradigmă dela dânsa ».

In Muntenia, cei potrivnici privilegiilor de naştere, acoliţii lui Gheorghe Lazăr şi ai lui Tudor Vladimirescu, se ridicau în manifestele din 1822, pretinzând ca fie care ins să aibe libertatea de a-şi exprima părerile şi « glasul celui mic să fie ascultat tot aşa ca şi al celui mare ». Patria nu este acel mic număr care trage numai folosul; este mulţimea care prin constrângere s'a supus minorităţii.

Intr'un alt manifest, boierii de starea a 2-a şi a 3-a declară că nu recunosc ca valabile deciziunile luate numai de episcopi şi de boierii cei mari. Aceste deciziuni trebuesc rectificate de « fraţii simpatrioţi » de prin judeţe. Ei cereau « ca din toate judeţele ţării să se strângă câte un deputat ales de obştea judeţului » şi în privinţa eligibităţii formulau următoarea dorinţă: « Să fie drumul deschis tuturor, ca fiecare cu învăţătura, cu silinţa şi cu vrednicia sa, folosind Patria, să dobândească cea cuvenită cinste ».

Scrieri satirice atacă în mod violent pe boierii umflaţi de orgoliu, cari nu fac distincţii decât după ranguri, nu cunosc decât drepturi şi nu datorii.

1829 — 1848

In virtutea tratatului dela Adrianopol (1829), principatele române aveau să fie înzestrate fiecare cu un Regulament Organic, menit să refacă pe baze moderne întreaga lor organizaţie.

Planurile Regulamentelor Organice au fost elaborate de un comitet format din opt mari boieri, patru de fiecare principat. Nu cunoaştem discuţiunile cari au avut loc asupra punctului care ne interesează în acest studiu.

Lucrul executat a fost supus în fiecare din aceste ţări examenului unei adunări de revizuire, zisă extraordinară, compusă, în afară de înaltul cler şi înalta nobilime, cari formară marea majoritate, dintr'un boier deputat de judeţ, *desemnat* de guvernul provizoriu rus.

Nu există urmă de discuţie din adunarea de revizuire, asupra proiectului de introducere a unui guvern reprezentativ.

Regulamentul Organic, votat în 1831, despărţia pentru întâia oară în principatele române, puterea legislativă de puterile executivă şi judecătorească.

Obşteasca Adunare era compusă, sub preşidenţia mitropolitului, din episcopii eparhioţi şi 20 mari boieri în Muntenia şi 16 în Moldova, aleşi de semenii lor, şi din 18 deputaţi de judeţe în Muntenia, de 16 în Moldova, cari aveau să fie boieri şi fii de boieri, pământeni şi proprietari de pământ, în vârstă de 30 ani, aleşi de boierii şi fiii boierilor pământeni din judeţ. In total 43 membri în Muntenia şi 35 în Moldova, partea fiind aproape egală între marea şi mica nobilime. O satisfacţie era deci dată acesteia din urmă.

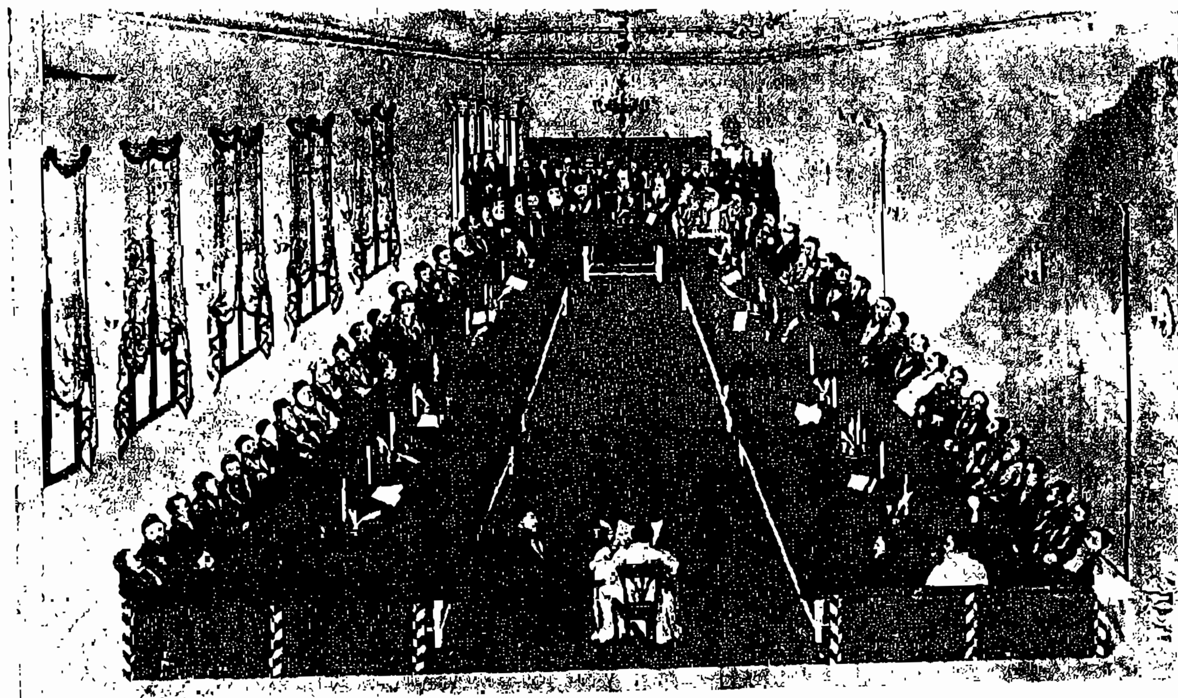
Miniştrii nu puteau fi membri ai Adunării, dar aveau totdeauna un cuvânt în ea. Ei nu depindeau decât de Domn, şi ei erau organele prin care acesta comunica cu Adunarea.

De altă parte, era compatibilitate între mandatul deputatului şi celelalte funcţiuni ale Statului. Numai în Muntenia, prefecţii nu puteau fi aleşi deputaţi în judeţele pe cari le administrau. Absenţa acestei înţelepte măsuri în Moldova a dat loc la grave abuzuri.

---

cea din Franţa, pe care să o apărăm de massele populare? Nu avem nici lorzi, nici baroni, nici masse populare şi nici burghezie. Noi putem fi consecvenţi şi logici. Fiindcă facem o Constituţie din nou, putem evita lipsa de logică, fiindcă este aici o raţiune în care, din fericire, deosebirile de clasă n'au nimic istoric şi prin urmare nu joacă nici un alt rol decât doară să sprijine anumite tendinţe, anumite porniri revoluţionare, cari nu se pot ascunde decât sub această mască ».

Adunarea era aleasă pe timp de cinci ani. Principele trebuia să o convoace în fiecare an la 1 Decemvrie, în vederea anului financiar care începea la 1 Ianuarie. Durata ordinară a sesiunilor era de două luni, dar principele o putea prelungi. Fiecare sesiune era deschisă printr'un mesagiu al principelui. In sfârşit, mitropolitul preşedinte, asistat de doi secretari provizorii, desemna o comisie de cinci membri însărcinaţi cu verificarea mandatelor. Adunarea se pronunţa asupra fiecărei alegeri, apoi ea forma biuroul său definitiv, compus din 2 secretari şi 2 ajutori, fixa numărul şedinţelor din fiecare săptămână şi alegea comisiunile financiară, administrativă, bisericească şi judiciară. Astfel constituită, Adunarea formula răspunsul la mesagiul Domnului.

OBŞTEASCA ADUNARE EXTRAORDINARĂ DIN BUCUREŞTI, 10 MARTIE 1831.
(Aquarelă de Iranov, Col. Academiei Române)

Fiecare şedinţă începea prin apelul nominal, pentru a se constata prezenţa a $^2/_3$ din membri, necesari fiecărei deliberări. Se dădea apoi cetire procesului-verbal al şedinţei precedente.

Iniţiativa legilor aparţinea numai Domnului. Adunarea nu putea exprima decât dorinţe.

Ea vota bugetul şi stabilea impozitele în limitele trase de Regulamentul Organic. Ea controla socotelile Statului şi ale tuturor instituţiunilor publice sau de utilitate publică. Pe lângă aceasta, ea avea atribuţiuni cari, de atunci, au trecut în domeniul executivului. Astfel, înaintea ei se făcea arendarea ocnelor, vămilor şi a domeniilor Statului. Ea era însărcinată să vegheze la buna stare a domeniilor publice, la desvoltarea agriculturii, industriei şi comerţului, exercita un control asupra şcoalelor, administraţiei bunurilor bisericeşti, carantinelor, închisorilor, aşezămintelor de binefacere şi chiar asupra miliţiei. Ea putea arăta Domnului toate abuzurile şi lipsurile din administraţie, privind şi pe miniştri.

Proiectele de lege elaborate de miniştri, erau discutate în consiliu, apoi trimise marelui postelnic, secretar al Statului, însărcinat cu corespondenţa tuturor autorităţilor din ţară. Dacă proiectul era primit, principele îl trimitea Adunării cu un mesagiu contrasemnat de secretarul Statului. După ce era examinat în comisiuni, proiectul era discutat în şedinţă plenară. Deciziunea luată cu majoritatea absolută era comunicată Domnului prin scrisoare oficială semnată de toţi cei cari luaseră parte la vot. Domnul putea propune Adunării amendamente sau o nouă deliberare. El participa într'adevăr la opera legislativă. Adesea se începeau discuţiuni în scris între el şi Adunare, care câteodată nu-l cruţau de loc.

Domnul putea să refuze sancţiunea sa unei legi care nu-i era pe plac, fără să arate motivele refuzului său şi, în fine, el putea recurge la disolvarea Adunării, aceasta numai cu consimţământul curţilor, suzerană şi protectoare.

In cel dintâiu an de aplicare al acestui regim, în 1832, nu s'au aflat în judeţele Munteniei decât circa 500 alegători, la o populaţie de aproape un milion şi jumătate de suflete, şi 400 în Moldova, la o populaţie de circa 800.000 suflete.

Adunările eşite din aceste colegii restrânse făcură adesea o opoziţie destul de serioasă capriciilor domneşti, dictată nu numai de rivalităţi de ordin personal între membrii clasei conducătoare, dar şi de grija interesului ţării. Trebue să spun că proiectele de lege nu erau niciodată votate prin surprindere, ci îndelung şi atent cercetate.

Dificultățile financiare, abuzurile Domnilor, ale miniștrilor și ale favoriților lor, amestecurile indirecte ale Rusiei prin agenții săi consulari, provocau vii discuții și aveau adesea ca urmare schimbarea miniștrilor.

Alegerile din 1836, în Muntenia, de exemplu, avură un caracter de opoziție națională la încălcările Rusiei și a fost nevoie, în anul următor, de un ordin formal al Porții pentru a se înregistra cu de-a-sila în Regulamentul Organic, un articol adițional care dădea o mare lovitură autonomiei interioare a țării. Valul naționalist se afirmă și mai mult cu începere din anul 1838 și opoziția înverșunată făcută principelui ținte a indirect curtea protectoare. In 1841, Adunarea votă, sub formă de răspuns la mesagiu, un adevărat act de acuzare pentru administrația celor 6 ani de domnie ai lui Alexandru Ghica. Succesorul său, Gheorghe Bibescu, a fost și mai puțin cruțat. In 1843, Adunarea respinse un proiect de lege mărind atribuțiunile judecătorești ale Domnului. Același lucru se întâmplă și cu un nou proiect privind regimul dotal și care interesa direct pe Domn în intențiunile sale de divorț. In anul următor, adunarea respinse proiectul de concesiune al unei exploatări de mine către un supus rus. Domnul iritat de această opoziție constantă, căpătă autorizația de a disolva adunarea și guvernă fără ea, prin decrete, timp de doui ani.

In Moldova opoziția avu un caracter mult mai accentuat de rivalități personale. Dar și aci, în timp ce câțiva boiernași luptau în 1839 pentru a forma o adunare din toată boierimea, cu titluri de noblețe ereditară, cu circumscripții administrative conduse de «mareșali ai nobilimii» după modelul rus, un grup de boieri tineri făureau, dimpotrivă, proiecte liberale, tinzând la abolirea privilegiilor. Cel mai luminat dintre ei, Kogălniceanu, voia o reprezentație politică a tuturor straturilor națiunii, chemând la vot cinci categorii de alegători: 1. Marii proprietari; 2. Funcționarii de Stat; 3. Patentații de clasa I, adică marii negustori și principalii meșteșugari patroni; 4. Capacitații (liber profesioniștii); 5. Fruntașii satelor (câte doui de fiecare sat).

Revoluționarii din Muntenia au elaborat și ei succesiv trei proiecte de lege electorală.

După primul, mai moderat decât acela al lui Kogălniceanu, 3 stări, proprietatea, patentații de clasa I și profesiunile libere aveau să formeze fiecare o treime din adunare.

După al doilea, o treime din locurile adunării era atribuită marii proprietăți. O altă treime patentaților de clasa I, și celor capacitați. In sfârșit, o treime deputaților-țărani, aleși în două grade: 4 delegați din fiecare sat formau colegiul județean, care desemna un deputat pentru 3.400 familii. Acest proiect amintește pe acela din 1822 al marelui boier Dimitrie Sturza.

Numai al treilea proiect, întocmit în momentul când revoluția se vedea amenințată, prevedea un colegiu unic, de două grade.

Revoluția fiind potolită de către armatele străine, convenția ruso-turcă dela Balta Liman puse capăt, în 1849, primului regim reprezentativ în principatele române. El nu avea să învie decât după câțiva ani.

1856—1866

Tratatul dela Paris din 1856 prevedea prin art. 24 convocarea imediată în Valahia și Moldova a câte unui «divan ad-hoc, compus astfel încât să fie reprezentarea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății». Aceste divanuri aveau să exprime dorințele poporului privind așezarea de Stat a Principatelor.

Firmanul imperial de convocare a divanurilor fixa un regim electoral cu totul democratic. Patru «stături» ale națiunii aveau să fie reprezentate: clerul, boierii și proprietarii funciari, orașele, și, pentru prima dată, țăranii.

La colegiul proprietarilor, toți boierii și fiii de boieri, de orice rang, proprietari a 150 ha cel puțin, erau alegători direcți. Proprietarii cu întinderi mai mici, dar cu cel puțin 15 ha alegeau în capitalele plășilor lor cinci delegați, cari se adunau în capitala județului cu alegătorii direcți pentru a alege doi deputați, dintre boierii și fiii de boieri, proprietari a 450 ha cel puțin.

La colegiul orașelor, toți alegătorii erau direcți. Ei erau: proprietarii de case în valoare de 20.000 piaștri în capitală, de 8.000 de piaștri în celelalte orașe; profesiunile libere; neguțătorii patentați a trei clase; staroștii și trei delegați ai breslelor. Capitala alegea 4 deputați, două orașe mai mari desemnau 2, celelalte 1 deputat.

La colegiul țăranilor, votul era de trei grade. Doi delegați din fiecare sat, întruniți la reședința plășii, desemnau doi alegători, cari, în reședința județului, împreună cu ceilalți delegați ai plășilor, alegeau un deputat.

Numărul alegătorilor astfel convocat a fost format, în Moldova din 507 mari proprietari, 261 mici proprietari, 1.153 proprietari urbani și capacitați, [illegible] negustori și meseriași, 137 țărani. In total 2.054 alegători. Divanul cuprindea în afară de cler, 77 deputați, dintre cari 28 mari proprietari și 14 mici proprietari, 20 reprezentanți ai orașelor și 15 țărani.

In Muntenia, fără a număra pe țărani, au fost 10.141 alegători, dintre cari 810 mari proprietari și 6.308 mici proprietari funciari, 1.257 proprietari urbani, 116 capacitați, 1.498 negustori și 152 meșteșugari. In divan, din 94 deputați, 34 erau mari proprietari, și 17 mici proprietari, 21 reprezentanți ai orașelor și 17 țărani.

Cu toate acestea, era un mare progres în raport cu regimul precedent. De șapte ori mai mulți alegători în Moldova, de 20 ori mai mult în Muntenia și toate categoriile sociale reprezentate în adunare.

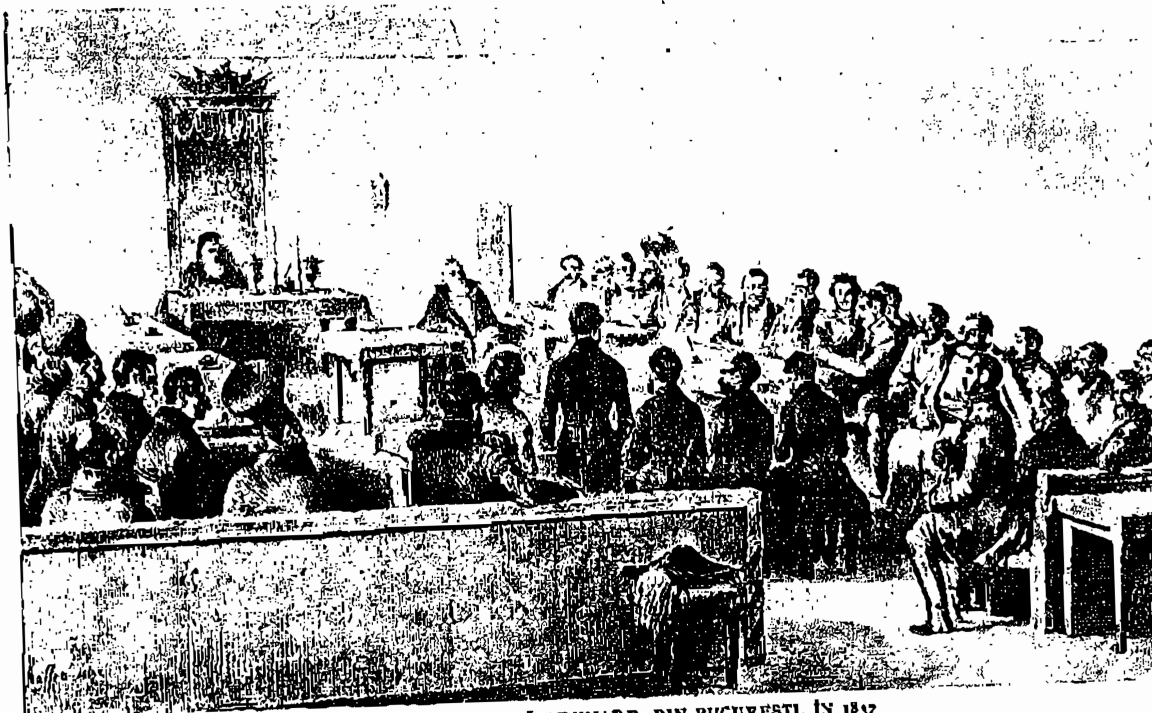
Divanul ad-hoc din Moldova, examinând reformele necesare în organizația interioară a țării, a discutat și viitorul regim reprezentativ. Pronunțându-se cu unanimitate, la 29 Octomvrie 1857, — noaptea noastră de 4 August — pentru abolirea rangurilor și privilegiilor nobiliare, divanul s'a declarat, într'un singur glas, împotriva constituirii unei a doua adunări sau senat, cu care Conferința dela Constanti-

nopol din 1856 « amenințase », se spune, Principatul. Nu mai era nevoie de o a doua adunare. Nici un interes nobiliar nu mai exista, privilegiile erau abolite. In ceea ce privește interesele proprietății rurale, ele vor fi suficient reprezentate într'o singură adunare, prin simplul fapt al forței sale sociale în țară.

Dar, pe de altă parte, proprietarii din divan, în majoritatea lor, erau chinuiți de spectrul unei afluențe țărănești într'o viitoare adunare și de al reformei agrare pe care o putea aduce. Se temeau ca nu cumva art. 24 din tratatul dela Paris, «reprezentarea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății », să fie interpretat de congresul european care avea a decide asupra dorințelor exmonarhice, conlucrarea Capului Statului cu puterea legislativă era permisă. Divanul acordă deci Domnului dreptul de a sancționa legile, de a le trimite adunării pentru o nouă deliberare, de a disolva Adunarea, cu condiția de a decide în același timp noui alegeri și de a sancționa legile votate de două adunări consecutive.

Divanul Moldovei declara incompatibil mandatul deputatului cu toate celelalte funcțiuni de stat, făcea pe miniștri responsabili înaintea Adunării Obștești, care-i putea da în judecată. O lege avea să desemneze instanța competinte a-i judeca.

Marile puteri, examinând dorințele formulate de divanurile ad hoc ale Principatelor, stabiliră noua lor constituție prin Convenția dela Paris din 1858.

OBIȘNUITA OBȘTEASCĂ ADUNARE, DIN BUCUREȘTI, IN 1837
(Desen de *Raffet*, Col. Ing. C. Orghidan)

primate de divanurile ad hoc, ca o proclamare a sufragiului universal. Ei s'au oprit, în sfârșit, la formula următoare: puterea legislativă să fie încredințată unei singure adunări, compusă pe baze largi conform gradelor de cultură, și așa încât să cuprindă reprezentanți ai tuturor marilor interese ale țării.

Atmosfera a fost mai încărcată în divanul Munteniei, unde un deputat țăran dădu cetire unei moțiuni, evocând suferințele clasei sale și declarând că nu înțelegea să fie exclusă din viitoarea Adunare.

In Moldova, discuția continuă asupra raporturilor viitoarei Adunări cu Puterea Executivă. S'au desvăluit încălcările Domnilor asupra atribuțiunilor adunărilor, sub regimul Regulamentului Organic și s'a afirmat necesitatea unei separațiuni cât mai categorice a puterilor legislativă și executivă. Dar, exemplul constituției belgiene «una din cele mai liberale din Europa » a fost dat și cineva arătă că în statele

Puterea era încredințată, *în fiecare din țări*, domnului și unei Adunări Elective, cu concursul, în unele cazuri, a unei *Comisiuni Centrale*, comună celor două Principate și situată la hotarele lor, în orașul Focșani.

Legile de interes comun celor două state aveau să fie elaborate de această comisie, din propria sa inițiativă sau după propunerea Domnului. Ele nu puteau fi amendate de adunare, nici sancționate de Domn, fără acordul Comisiunii.

Legile de interes special *în fiecare țară* erau elaborate de Domn, care singur avea inițiativa lor. Ele puteau fi amendate de Adunare, dar *nu puteau fi* sancționate de Domn fără avisul Comisiunei Centrale însărcinate să controleze dacă *nu* erau contrarii convenției. Adunările votau bugetele, stabileau impozitele și controlau socotelile statului.

Comisiunea Centrală, foarte puternică, instituită păzitoare a dispozițiunilor Convenției, era compusă

din 16 membri, 8 pentru fiecare Principat, dintre cari 4 numiţi de Domn şi 4 desemnaţi de Adunare dintre membrii săi.

Adunarea era aleasă pe timp de 7 ani şi convocată în fiecare an, în Decembrie, pentru o sesiune de trei luni. Domnul putea să o disolve, dar trebuia să convoace o alta în trei luni.

Nu mai exista incompatibilitate între mandatul de deputat şi funcţia de ministru, dar nu era obligatoriu ca miniştrii să facă parte din Adunare.

Toate actele Domnului erau contrasemnate de competent. Toţi miniştrii deveneau astfel secretari de stat. Ei erau responsabili. Adunarea îi putea da în judecată şi trimite înaintea Inaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, care fusese creată de convenţie.

Mitropolitul era preşedintele Adunării; episcopii erau membri de drept. Iar în ce priveşte deputaţii, ei urmau să fie aleşi după normele anexate la Convenţie.

Nu sistemul reprezentării «staturilor», propus de divanurile ad hoc a fost admis, ci sistemul censitar la care se oprise, într'un proiect contemporan de constituţie, şi fostul Domn al Moldovei, Barbu Ştirbei.

Alegători primari erau proprietarii cari se bucurau de un venit de cel puţin 100 ducaţi. Ei desemnau în fiecare plasă trei delegaţi. Toţi aceştia adunaţi în capitala judeţului alegeau un deputat.

Alegători direcţi erau: la ţară aceia care dispuneau de un venit funciar de 1000 ducaţi; la oraşe, posesorii unui capital funciar, industrial sau comercial de 6000 ducaţi. Ei alegeau doi deputaţi de judeţ. Puteau fi aleşi cetăţenii în vârstă de 30 ani, bucurându-se de un venit de 400 ducaţi. Era un mare regres faţă de regimul electoral din 1857. Nu se mai aflau decât 1.724 alegători în Moldova. Intr'unul din judeţe, Ismail, nu era decât unul singur. In Muntenia numărul lor fusese redus la 2072. Proprietatea era salvată.

Adunările se formară din 64 membri în Moldova şi din 72 în Valahia, şi ele aleseră, în Ianuarie 1859, un acelaşi domnitor în persoana lui Alexandru Ioan Cuza.

Se află însă că noul domnitor era prieten cu Kogălniceanu, convins ca şi acesta de necesitatea unei exproprieri parţiale a marei proprietăţi, pentru a crea o puternică proprietate ţărănească. Cei doi bărbaţi de stat îşi dădură în curând seama că nu cu ajutorul Adunării proprietarilor şi a Comisiunii Centrale vor putea atinge acest scop.

De altfel, proiectele de constituţie şi de lege electorală elaborate de Comisiunea Centrală în 1859 nu făceau decât să desvolte dispoziţiunile Convenţiei dela Paris, iar Adunările formulau piedici chiar la punerea în practică a principiului dobândit de egalitate înaintea legilor şi a impozitelor. După ce s'au schimbat de trei ori ministerele în Moldova, de două ori în Muntenia, în timp de câteva luni, Domnul încearcă la finele anului 1859, disolvarea Adunării moldovene. Aceea care se constitui în locul ei era pătrunsă de acelaşi sentimente.

In Muntenia, Domnul procedă la o disolvare a Adunării abia după schimbarea a încă două ministere, în Aprilie 1861 şi, la noulle alegeri, tot elementul reacţionar eşi victorios.

In Iunie 1861, Comisiunea Centrală, în dorinţa de a complăcea, cel puţin în parte, Domnului, elaboră un proiect de lege electorală pe baze mult mai largi. Era vorba de astă dată de trei colegii.

In primul colegiu, alegători direcţi erau: de o parte patentaţii celor două prime clase şi toţi acei cari plăteau un impozit funciar echivalent (150-600 lei şi 80-300 lei), de altă parte, profesiunile libere şi funcţionarii pensionari, civili şi militari, cu un venit sau o retribuţie de cel puţin 100 ducaţi. Acest colegiu alegea un deputat de judeţ.

Puteau fi aleşi alegătorii în vârstă de 30 ani şi plătind impozitul relativ la un venit de 200 ducaţi, (8 ducaţi sau 96 lei), ca şi profesorii, doctorii şi licenţiaţii, inginerii şi arhitecţii diplomaţi.

Totuşi acest proiect nu a fost primit de domnitor. I se părea, probabil, insuficient pentru a asigura o reformă agrară atât de radicală, ca aceea pe care o proiecta.

In Decembrie 1861, contopirea administraţiei celor două principate, odată recunoscută, Domnul scăpa de amestecul Comisiunii Centrale.

Inainte de a se disolva, Comisiunea crezu nimerit de a elabora, la începutul anului 1862, un proiect de lege pentru instituirea unui Consiliu de Stat. Din 24 membri, jumătate aveau să fie numiţi de domnitor şi jumătate desemnaţi de Adunare.

Proiectul acorda Consiliului de Stat o competinţă aproape egală cu aceea pe care însuşi Comisiunea Centrală o avusese: să vegheze la menţinerea constituţiei, să semnaleze abuzurile în administraţie şi chiar să exercite iniţiativa legilor. Amendamentele pe cari Adunarea le aducea proiectelor de lege aveau a fi supuse Consiliului, autorizat să propună altele, cari nu puteau fi respinse decât cu majoritatea a două treimi. Se înţelege că domnitorul Cuza n'a voit să înlocuiască o tutelă prin alta. El nu dădu curs proiectului, dar se văzu silit să primească, sub presiunea primului său ministru, Barbu Catargi, capul conservatorilor, în Mai 1862, crearea unui comitet provizoriu însărcinat să elaboreze legile. Comitetul era compus din miniştri şi dintr'un număr egal de deputaţi şi trebuiau să îndeplinească rolul unui consiliu legislativ.

In 1863, Domnul se plângea că acest comitet nu a putut scoate adunarea din inerţia sa. El dorea să creeze un «corp ponderator» compus din membri numiţi şi un Consiliu de Stat însărcinat să elaboreze proiecte de lege.

Asupra acestui ultim punct, el se afla de acord cu Heliade Rădulescu, aplecat cu timpul, spre conservatism. Acesta propune în 1863, instituirea unei a doua adunări, sau Senat, care nu era în realitate decât un consiliu legislativ. Compus, în fine, din membri aleşi pe viaţă de Adunare dintre foştii preşedinţi ai Adunării, membrii Curţii de Casaţie, preşedinţii Curţilor de Apel şi specialiştii în materii ştiinţifice şi comerciale, acest aşa zis Senat avea să fie însărcinat cu pregătirea legilor.

Se aflau dealtminteri, oameni politici şi intelec-

tuali cari îndemnau pe Domn la o lovitură de stat spre a da țării o lege *electorală mai democratică*, ba chiar sufragiul universal. Cuza apelă la Kogălniceanu. Aceasta însemna că o acțiune energică va începe.

El elaboră în 1863 un proiect de constituție. Era o imitare a constituției franceze din 1852, dar care conținea și *părți originale*. Prin aceasta se *instituia* un Senat, care nu era totuși, ca în Franța, «păzitorul pactului fundamental și al libertăților publice», căci acest pact, pentru noi, era în acel *moment* un *act internațional*, Convenția dela Paris. Senatul, din proiect nu garanta nici «inviolabilitatea proprietății», căci domnitorul tocmai *regimul proprietății voia să-l atace*.

Până la instituirea unui Consiliu de Stat cu atribuțiuni legislative, proiectul prevedea un comitet provizoriu, compus de astă dată din 3 senatori și 3 deputați, desemnați de domnitor, însărcinați a studia proiectele de lege elaborate de guvern și de a le susține, în numele acestuia, în fața celor două adunări. Miniștrii puteau participa la deliberările comitetului.

Sistemul electoral al proiectului, pentru recrutarea camerei joase, nu permitea reprezentarea intereselor, cum o ceruseră revoluționarii dela 1848, ca și divanul ad hoc din 1858, și cum o propunea și proiectul elaborat în 1861 de Comisiunea Centrală dela Focșani. Domnitorul Cuza adoptă un singur colegiu, după sistemul Convenției în vigoare, dar de trei grade în loc de două.

Punerea în aplicare a acestui proiect cerea acordul *marilor puteri*, sau o *lovitură de stat*. Domnitorul Cuza șovăia încă.

El începe prin a crea la 11 Februarie 1864, *Consiliul de Stat*. *Prezidat de domnitor și compus* dintr'un vice-președinte și 9 membri numiți, Consiliul elabora, la cererea guvernului, proiecte de lege, și trebuia consultat asupra tuturor proiectelor de lege elaborate de guvern. Aceste proiecte erau trimise Consiliului, de Domn, sau de capul guvernului. Miniștrii puteau participa la desbateri, cu vot consultativ.

In Aprilie, Domnul supuse adunării un proiect de lege electorală care dădea o crudă lovitură vechei clase conducătoare.

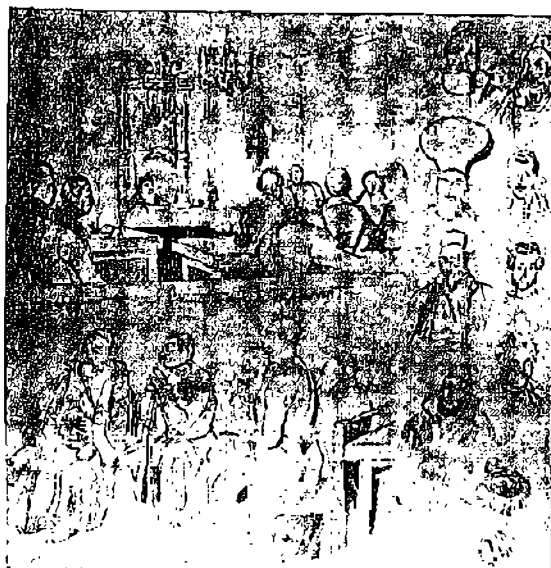
Dar, pe de altă parte, el crea și o restricție la numărul celor noui chemați, cerând alegătorilor *direcți* și eligibili să știe să citească și să scrie. Prin aceasta, reprezentarea țărănească urma să fie evident foarte restrânsă.

Adunarea refuzând proiectul, cum era de așteptat, a fost disolvată la 2 Mai 1864. Era lovitura se stat.

La 2 Iulie 1864, Domnul decretă *noua constituție* calificată «Statutul desvoltător al Convențiunii din Paris». Actul a fost ratificat pe cale de plebiscit.

Un «corp ponderator», sub numele de Senat, a fost instituit alături de o adunare zisă Electivă. Puterea legislativă a fost încredințată Domnului și acestor două adunări, dar numai Domnul avea inițiativa legilor, pe care le pregătea cu concursul Consiliului de Stat. Proiectele de lege erau susținute, în parlament, de miniștri sau de delegați ai Consiliului.

Senatul era compus din 64 de membri, jumătate numiți de Domn și jumătate desemnați de el dintr'o listă de 3 membri ai *consiliilor generale din fiecare* județ. Din cei 64 de senatori, jumătate puteau fi înnoiți la fiecare trei ani. Mai făceau partea din Senat: mitropolitul Ungro-Vlahiei, ca *președinte*, *primul* președinte al Curții de Casație și cel mai bătrân

CÂTEVA CHIPURI DIN ADUNAREA OBȘTEASCĂ
(Schițe de *Raffet*, Col. prof. G. Oprescu)

general în activitate. Unul din vice-președinți era numit de Domn, celălalt ales de Senat.

Pentru recrutarea *Adunării* Elective a *fost* pus în vigoare proiectul de lege electorală pe care Camera disolvată îl respinsese [1]. Numărul membrilor acestei adunări *era fixat* la 160.

Senatul putea face domnitorului propuneri de reforme pe cari le credea necesare, și domnitorul decidea dacă este locul să le trimită Consiliului de Stat, pentru a fi transformate în proiecte de lege. Proiectele amendate de Senat erau retrimise Adunării. Dacă ea le respingea, ele reveneau la Consiliul de Stat care, după un nou examen, le trimetea înapoi Adunării, în aceeași sesiune, sau în cea următoare. Proiectele votate de Adunare și respinse de Senat, urmau aceeași cale.

Legea rurală aducând marea reformă agrară dorită de Domn, a fost decretată la 15 August 1864, înainte de convocarea nouilor adunări.

Noua Adunare Electivă era compusă aproape în întregime din oameni noui. Ea dădu dela început dovadă de demnitate, silind pe Domn să schimbe de două ori ministerul, din cauza eșirilor puțin cam violente pe cari și le permiseră miniștrii. Nici în această adunare nu s'a putut forma o majoritate omogenă și disciplinată.

In urma abdicării forțate a domnitorului Cuza, în *Februarie* 1866, locotenența domnească închise

[1]) Vezi *Enc. Rom. vol. I*, Evoluția Regimului Electoral, pag. 236.

Senatul și procedă, pe baza legii electorale în vigoare, la noui alegeri pentru Adunarea Electivă.

Consiliul de Stat a fost însărcinat să elaboreze un proiect de constituție pe baza aceluia din 1859.

Puterea legislativă trebuia să fie exercitată de Domn cu concursul Consiliului de Stat și de o singură Adunare Electivă. Acest proiect desființa astfel Senatul. Inițiativa legilor era acordată de astă dată Domnului și Adunării. Domnitorul putea refuza sancțiunea legilor dar, în acest caz, proiectul trebuia prezentat din nou Adunării în sesiunea următoare. Dacă acordul nu se stabilea nici acum, domnitorul putea recurge la disolvare.

Domnul numea și revoca pe miniștri. Dacă miniștrii nu erau membri ai Adunării, ei puteau totuși să ia parte la desbateri, dar nu aveau drept de vot.

Consiliul de Stat întocmi în același timp un proiect de lege electorală extrem de democratic. El revenea la sistemul colegiilor [1]).

Aceste proiecte au fost trimise de guvern, în primele zile ale lunei Mai, nouii Adunări Elective devenită constituantă [2]).

i. c. f.

DURATA PARLAMENTULUI

Durata legislaturei. Una din condițiile esențiale ale bunei funcționări a regimului dualist este alegerea Camerei înalte pe un period mai lung decât a Camerei joase, și înnoirea ei parțială la anumite intervale. Cu chipul acesta se crează în sânul parlamentului un element stabil, de care să se frângă veleitățile Adunării Deputaților și care să-l ajute pe Capul Statului la resolvarea crizelor politice. Acesta este sistemul adoptat de Constituția franceză din 1875, și acesta era sistemul înscris în Constituția noastră anterioară celei actuale.

Vechea noastră Constituție diferenția Senatul de Adunarea Deputaților prin: *a)* condiții mai severe de electorat și eligibilitate; *b)* prin durata îndoită a Senatului, cu înnoire parțială; *c)* prin numărul mult mai mic al Senatorilor față de cel al deputaților. El răspundea deci tuturor condițiunilor cerute de dreptul constituțional pentru o Cameră înaltă.

Actuala noastră Constituție, prin art. 62, declară că « membrii ambelor corpuri legiuitoare sunt aleși pentru patru ani ». Nici un fel de lămurire nu reese din lucrările preparatorii sau din desbaterile parlamentare asupra motivelor cari l-au determinat pe Constituant să admită egalitatea de durată a celor două Adunări. De sigur, el n'a fost pătruns de importanța Senatului și de nevoia diferențierii lui de Adunarea Deputaților.

Termenul de patru ani fixat de constituantul nostru este socotit că răspunde la două cerințe esențiale: 1) este suficient de lung pentru ca Adunările astfel alese să-și poată îndeplini în liniște misiunea lor, fără preocupare imediată de nouile alegeri; 2) este suficient, de asemenea, pentru a face ca parlamentarii să nu piardă contactul cu alegătorii, să se înstrăineze de nevoile lor, să nu fie în legătură cu curentele de opiniuni ce-i agită pe aceștia [1]).

In afară de înnoirea totală a Parlamentului, la fiecare patru ani, cu excepția cazurilor de disolvare, când înnoirea poate avea loc mai des, legea electorală prevede și posibilitatea unei înnoiri parțiale, pe calea alegerilor parțiale cu condiția ca vacanța să nu se fi produs în ultima sesiune a legislaturii.

Disolvarea Parlamentului. In cazul când s'ar ivi conflicte între puterea executivă și corpurile legiuitoare, regele poate resolva aceste conflicte, fie retrăgând încrederea sa guvernului, fie disolvând aceste corpuri.

El are dreptul, conform art. 90 din Constituție, de a disolva ambele corpuri legiuitoare, deodată sau numai unul din ele.

Art. 90 din Constituție cere ca actul de disolvare să conțină convocarea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni.

Durata sesiunilor parlamentare. Art. 90 din Constituție declară: « la 15 Octomvrie ale fiecărui an, Adunarea Deputaților și Senatul se întrunesc fără convocare, dacă Regele nu le-a convocat mai dinainte, iar durata unei sesiuni este de cinci luni ».

Acelaș articol adaugă că Regele poate amâna Adunările, dar cel mult pe timp de o lună. El nu poate să înnoiască amânarea decât cu consimțământul Adunărilor.

Mesagiul regal

Mesagiul regal este un act care emană dela Rege și care nu conține o decisiune legală, ci numai o expunere de vederi, o comunicare solemn făcută a directivelor politice pe cari înțelege să le dea. Art. 90 din Constituție, declară că « Regele deschide sesiunea printr'un mesagiu la care Adunările fac răspunsurile lor ». Iar art. 90 adaugă: « Regele pronunță închiderea sesiunei ».

Mesagiile sunt citite de Rege personal, sau de președintele de consiliu.

Este de tradiție ca Regele să citească numai mesagiul de deschidere a Corpurilor legislative, mesagiul de închidere fiind cetit de președintele de consiliu. Mesagiile regale se cetesc în ședință publică; ele nu pot fi supuse la nici o discuție, la nici un vot, afară numai dacă cuprind vreo propunere care trebuie votată. După citirea mesagiilor pentru închiderea sesiunilor, prorogarea sau disolvarea Adunării, președintele ridică ședința imediat.

Regulamentul dă deci o mare solemnitate cetirii mesagiilor regale.

---

[1]) Vezi Ibid. pag. 237 și urm.

[2]) Pentru evoluția regimului parlamentar dela 1866 până azi, vezi *Enc. Rom. I*, Constituția României, pag. 171—200.

[1]) Boissy d'Anglas, în raportul pe care-l făcea asupra Constituției dictatoriale spunea: « Dăm Corpului legislativ o durată de puteri destul de scurtă pentru ca libertatea politică să nu fie amenințată, pentru ca membrii săi să nu se pervertească prin obicinuința puterii, dar destul de lungă pentru a feri corpul social de sguduiri cari să aducă în chip firesc alegeri prea dese, de neexperiența oamenilor aleși și de lipsa de stabilitate a sistemelor cari trebue să se constitue ».

ORGANELE PARLAMENTULUI

Biuroul

Cea dintâi operaţie prin care se manifestă un corp legislativ este constituirea biuroului provizoriu, desemnat de drept de regulament, care are misiunea să presideze la toate operaţiile de verificare a titlurilor, până la constituirea Adunării.

Biuroul provizoriu este format din cel mai în vârstă dintre deputaţi sau senatori, ca preşedinte, asistat de patru dintre cei mai tineri membri, ca secretari. După alegerea provizorie a biurourilor, se procede la împărţirea Adunărilor în secţiuni sau comisiuni de verificare.

Indată ce Adunarea a terminat verificarea titlurilor, se procede la alegerea biuroului definitiv. Cea dintâi regulă în această privinţă este înscrisă în art. 47 din Constituţie, care declară că «la începutul fiecărei legislaturi şi a fiecărei sesiuni ordinare, Adunarea Deputaţilor şi Senatul aleg din sânul lor pe preşedintele, vice-preşedinţii şi membrii biuroului lor, potrivit regulamentelor interioare». Indată ce această operaţie s'a efectuat, Adunarea este *constituită* şi preşedintele este dator să încunoştiinţeze despre aceasta pe celălalt corp legislativ şi pe preşedintele Consiliului de Miniştri.

Biuroul este compus, şi la Cameră şi la Senat, dintr'un preşedinte, şase vice-preşedinţi, opt secretari şi patru, respectiv şase, chestori. Alegerea biuroului se face printr'un scrutin secret şi cu majoritatea absolută a voturilor exprimate.

Personagiul cel mai important al biuroului este *preşedintele*. Atribuţiile sale sunt foarte importante. El presidează şedinţele Adunării, conduce desbaterile, alcătuieşte ordinea de zi, supraveghează lucrările comisiunilor şi ale secţiunilor. El are răspunderea întreagă a modului de a lucra al Adunării; prin atitudinea sa, el poate să înalţe nivelul desbaterilor şi să dea un mare prestigiu operei legislative.

Preşedintele nu poate lua parte la desbateri decât părăsind preşedinţia şi nu mai poate ocupa fotoliul preşedinţial în cursul acelei discuţiuni, afară de discuţiunea la buget, unde, dacă a vorbit la un capitol, poate presida discuţiunea celorlalte capitole.

Preşedintele poate delega parte din atribuţiile sale membrilor biuroului. Când ar lipsi sau ar voi să ia parte la discuţiune, este înlocuit de unul din *vice-preşedinţi*.

Secretarii asistă pe preşedinte la conducerea desbaterilor, primesc înscrierea oratorilor la cuvânt şi au obligaţia de a număra voturile.

Teoretic, secretarii sunt însărcinaţi cu redactarea procesului-verbal al desbaterilor. Acesta se întocmeşte, însă, în mod sumar de funcţionarii Adunării şi se semnează de secretari, pentru a dobândi astfel autenticitate.

Insfârşit, o ultimă atribuţiune a secretarilor este aceia de a ceti, la începutul fiecărei şedinţe, procesul-verbal al desbaterilor şedinţei precedente. Este o formalitate, care se repetă la începutul fiecărei şedinţe, într'o monotonie şi o neatenţie generală. Această lectură are de scop să atragă atenţia asupra

DIVANUL AD HOC DIN BUCUREŞTI, 1857
(Desen de *Fr. Damé*, Col. Academiei Române)

erorilor ce s'ar fi trecut în sumarul ședinței precedente.

Chestorii au îndatorirea de a veghea la ordinea și siguranța incintei. In sarcina lor este de asemeni dată ordonanțarea diurnelor și celorlalte indemnizații cuvenite parlamentarilor.

Pentru munca lor suplimentară membrii birourilor primesc, numai în timpul sesiunei, o indemnitate. Președintelui însă i se acordă cheltueli de reprezentare.

Funcționarii Adunărilor. Biroul are la dispoziția sa un număr important de funcționari (stenografi, dactilografi, funcționari administrativi). Toți acești funcționari sunt organizați într'un secretariat general; ei nu îndeplinesc un rol tehnic, nu colaborează la opera legislativă, ci ajută numai biroul și diferitele comisiuni și secțiuni în activitatea lor. Biuroul Adunărilor constitue organul de conducere al acestora.

Acești funcționari se bucură de un statut special, dat pe cale regulamentară de fiecare Adunare, cu garanții de stabilitate și cu posibilitatea de a se adresa Contenciosului administrativ atunci când sunt vătămați în drepturile lor prin actele de autoritate făcute de președinte.

Secțiunile

La începutul fiecărei sesiuni ordinare, Adunările se împart prin tragere la sorți în ședință publică, în secțiuni. Adunarea Deputaților are nouă secțiuni, iar Senatul șapte secțiuni. Odată desemnate, secțiunile sunt convocate de președintele Adunării pentru a se constitui. Ele își aleg un președinte, un vicepreședinte și doi secretari.

Secțiunile au de scop să discute proiectele de lege ce sunt supuse deliberării, și să propună amendamentele necesare.

Dar aceste atribuțiuni ale secțiunilor au devenit simple formalități. Secțiunile au un rol efectiv numai când este vorba de verificarea mandatelor.

Comisiunile

Rolul determinant în desăvârșirea operei parlamentare aparține comisiunilor. Acestea sunt de două feluri:

I. *Comisiunile speciale* care se înnoiesc la începutul fiecărei sesiuni. La Senat, după împărțirea în secțiuni se constitue, prin tragere la sorți, o comisiune specială, compusă din șapte membri, pentru *verificarea titlurilor senatorilor noui aleși*. Apoi Senatul alege, prin vot secret, o comisiune compusă din șapte membri, pentru cercetarea *petițiunilor adresate Senatului*. In afară de aceste comisiuni, anume determinate de regulament, Senatul poate alege orice altă comisie specială, cum ar fi comisiunile de *anchetă parlamentară, financiare*, sau pentru orice altă lucrare pe care Senatul ar voi s'o facă. O singură restricție pune regulamentul, ca numărul membrilor unor astfel de comisiuni să nu fie mai mic de trei. Numărul maximum se stabilește de Senat. Alegerea oricărei comisiuni a Senatului se face în ședință publică; regulamentul adaugă că nu se poate proceda la alegerea unei comisiuni speciale sau delegațiuni decât în ședința următoare aceleia în care Senatul a admis instituirea ei.

Numai în cazuri urgente alegerea se va putea face chiar în acea zi, însă după ce ședința a fost suspendată timp de cel puțin 15 minute.

Aceleași dispozițiuni, cu mici modificări, există și pentru Adunarea Deputaților. Acolo însă, comisiunile care la Senat sunt speciale, sunt înglobate în marile comisiuni permanente. Totuși Adunarea Deputaților poate oricând decide constituirea de comisiuni speciale sau permanente.

II. *Marile comisiuni permanente* sunt acelea care prezintă deosebită însemnătate pentru lucrările parlamentului. Ele sunt cele mai disputate de parlamentari. In aceste comisiuni se examinează proiectele de lege, aducându-li-se toate modificările necesare. Proiectul, odată plecat dela comisie, nu mai poate fi modificat decât în Adunare, pe cale de amendament.

A. *La Senat*, la începutul fiecărei legislaturi, se constitue, *pentru toată durata legislaturii*, următoarele comisiuni: *a)* comisiunea administrativă; *b)* judiciară și a afacerilor streine; *c)* financiară, comercială și industrială; *d)* agricolă, domenială, silvică și viticolă; *e)* de lucrări publice, comunicații și apărare națională; *f)* de învățământ, culte și arte; *g)* de sănătate publică, muncă și ocrotiri sociale. In total, deci, Senatul are șapte comisiuni permanente, cari au în competința lor examinarea proiectelor de lege respective.

Constituirea acestor comisiuni se face prin intermediul secțiunilor cari, cu majoritate de voturi, alcătuesc o listă de prezentare pe care figurează acei membri ai secțiilor, recunoscuți ca specialiști în chestiunile ce intră în căderea comisiunilor respective.

Dat fiind importanța acestor comisiuni, regulamentul decide că nici un senator nu poate face parte din mai mult de două comisiuni permanente, iar dacă va fi trecut pe lista de prezentare a secțiunii sale ca specialist în mai multe chestiuni, va avea dreptul să arate din care comisiune ar prefera eventual să facă parte.

Alcătuirea definitivă a comisiunilor aparține biuroului; numărul senatorilor într'o comisiune nu poate fi mai mic de șapte și mai mare de 20. La ședințele comisiunilor pot asista și alți senatori, cu vot consultativ însă. Regulamentul nu ia nici o măsură pentru a garanta prezentarea în comisiuni și a grupărilor de opoziție, dar practica parlamentară impune biuroului obligația de a o asigura.

B. *La Cameră*, sunt 15 mari comisiuni permanente, a căror constituire este obligatoare la începutul fiecărei legislaturi și pe toată durata mandatului și anume: *a)* de administrație generală, județeană și comunală, compusă din 37 membri; *b)* de afaceri străine, din 37 membri; *c)* de agricultură, păduri și domenii, din 37 membri; *d)* armatei și marinei militare, din 37 membri; *e)* de instrucție publică, culte și arte, din 37 membri; *f)* financiară și

bugetară, din 72 membri; *g)* de lucrări publice, căi ferate, căi de comunicaţie şi marină comercială, din 37 membri; *h)* de comerţ, industrie, mine şi vămi, din 37 membri; *i)* muncii, asigurărilor, prevederei sociale şi economiei, din 37 membri; *j)* de sănătate şi igienă publică, din 19 membri; *k)* de legislaţiune civilă, comercială şi criminală, din 37 membri; *l)* de legislaţie fiscală, din 19 membri; *m)* de disciplină, incompatibilitate şi imunitate, din 21 membri; *n)* de poştă, telefon şi telegraf, din 37 membri; *o)* de petiţiuni, din 21 membri.

In afară de aceste comisiuni permanente, Camera mai poate constitui şi altele, după nevoile ce s'ar ivi. Regulamentul dispune însă, că nici un deputat nu poate face parte din mai mult de trei comisiuni permanente.

Pentru alegerea deputaţilor în comisiuni, regulamentul stabileşte o regulă de proporţionalitate, astfel ca toate grupările politice să aibă reprezentanţi în comisii, în raport cu importanţa lor numerică.

Comisiunile odată alese, procedează la constituirea lor, alegând un preşedinte, un vice-preşedinte şi doi secretari.

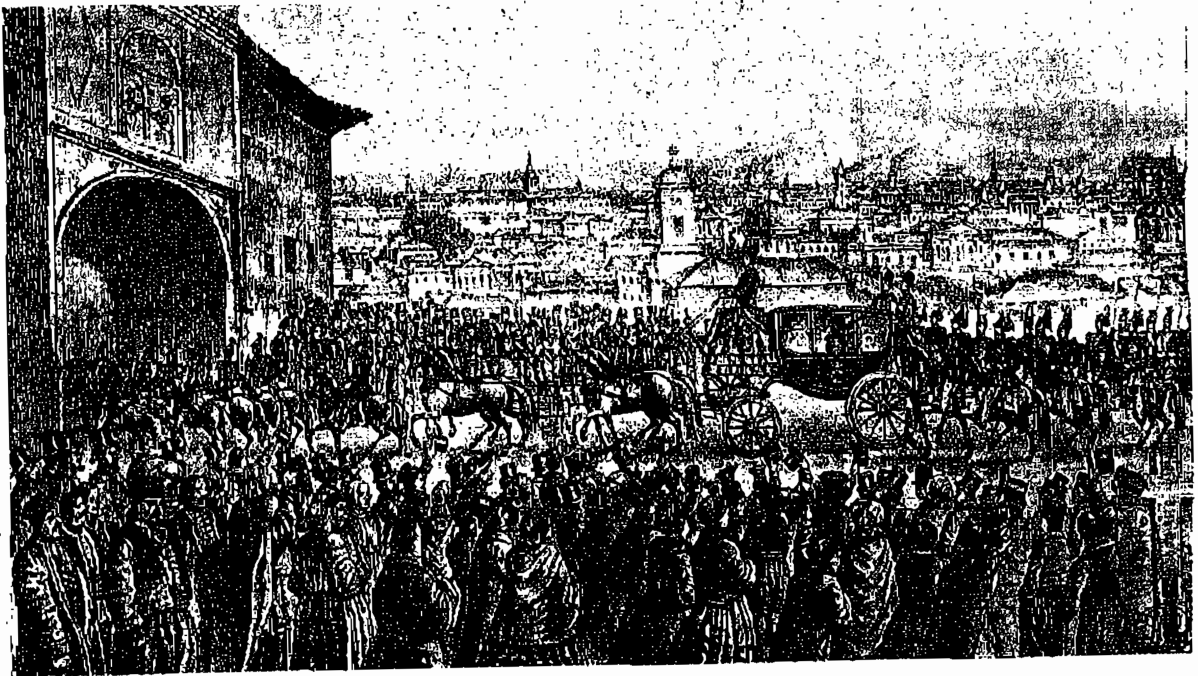
Importanţa comisiunilor permanente este foarte mare, ele constituind adevăratul laboratoriu legislativ.

PROCEDURA PARLAMENTARĂ

Art. 56 din Constituţie spune: «Fiecare Adunare determină, prin regulamentul său, modul după care îşi exercită atribuţiunile». S'a inscris în Constituţie această dispoziţie pentru a se putea păstra independenţa fiecărui corp legislativ şi pentru a se evita astfel imixtiunea unei adunări în drepturile şi prerogativele celeilalte.

Regulamentul organizează cele două feluri de activităţi ale Parlamentului: *votarea legilor* şi *luarea resoluţiunilor*.

Legea este opera acordului de voinţă al celor două corpuri legislative; *resoluţia* este decisiunea pe care o ia un singur corp electoral şi constituie o manifestaţie de voinţă a acestuia. Votarea regulamentului unuia din corpurile legiuitoare constituie o resoluţie. Tot acest caracter îl au decisiunile pe cari le iau corpurile legiuitoare în parte, cu privire la validarea alegerilor sau la votarea ordinei de zi, care închide o interpelare.

ALEXANDRU IOAN I MERGÂND LA DESCHIDEREA CAMEREI NAŢIONALE DIN BUCUREŞTI 29 FEBRUARIE 1860.
(Desen de *Danielis*, Col. Academiei Române)

Depunerea proiectelor de lege

Iniţiativa legilor aparţine în mod egal guvernului şi parlamentului. Acest lucru rezultă din art. 34 din Constituţie.

Deşi Constituţia pune pe picior de egalitate iniţiativa guvernului şi a parlamentului, totuşi, trebuie să recunoaştem că într'un bun sistem parlamentar, iniţiativa parlamentului este mult mai redusă decât aceea a guvernului. Acesta şi-a fixat o politică a sa, pe care ar putea-o vedea înlăturată sau contracarată de o iniţiativă parlamentară necoordonată. In afară de aceasta, opera de documentare a guvernului, care are la dispoziţia sa întreg aparatul de Stat, este mult superioară aceleia pe care o aduce o documentare particulară. Adăugaţi şi faptul

că de cele mai multe ori inițiativa privată urmărește mai puțin interesul general și mai mult interesul particular și veți găsi justificarea pentru care inițiativa parlamentară trebue să fie restrânsă. Statutul lui Cuza ridica Corpurilor legiuitoare dreptul de inițiativă, păstrându-l în mod exclusiv numai pentru Domn. Dar Constituția din 1866 a reintegrat parlamentul în dreptul său de inițiativă și acest drept îi este și azi rezervat principial.

A. *Depunerea proiectelor de lege din inițiativa guvernului.* Regulamentul Adunărilor declară că «proiectele de lege prezentate de Guvern în numele Regelui sunt depuse de unul din miniștri pe biuroul Adunării, după cetirea mesagiului regal de trimitere».

Proiectele, odată depuse pe biuroul Adunărilor, sunt trimise la imprimat, împreună cu expunerea de motive, și distribuite apoi membrilor Adunării, pentru a fi studiate și luate în discuție.

Principiul guvernului parlamentar cere ca și toate proiectele de legi din inițiativa guvernului, cari sunt trimise în desbateri prin mesagiu regal, să aibă adeziunea întregului guvern. De aceea, deși mesagiul de trimitere este contrasemnat numai de ministrul respectiv, el nu poate contrasemna dacă în prealabil n'a fost autorizat de membrii guvernului, printr'un jurnal al Consiliului de Miniștri. Aceasta nu este o regulă înscrisă nici în textul Constituției, nici în legile ordinare, dar se impune ca un principiu de guvernământ.

B) *Depunerea proiectelor de lege din inițiativă parlamentară.* Dreptul de inițiativă aparține în mod egal ambelor Corpuri. La Cameră, 15 deputați și la Senat 7 senatori pot prezenta orice propunere sau proiect de lege. Propunerile din inițiativă parlamentară se fac în scris, însoțite de expunerea de motive. Ele se prezintă președintelui, care le comunică Adunării și dispune apoi imprimarea și distribuirea lor. Ele pot fi prezentate și direct Adunării, în ședință publică.

Examinarea proiectelor de lege

Examinarea proiectelor în comisiunile permanente constitue cea mai serioasă activitate a Parlamentului. Ședințele comisiunilor nu sunt publice. Pentru ca să poată lucra, comisiunile trebue să întrunească majoritatea absolută a membrilor lor, la Senat, și o treime la Cameră. De fapt însă, comisiile nu lucrează niciodată cu această majoritate, ci cu un număr variabil de membri, după interesul pe care aceștia îl depun în lucrările legislative. Membrii prezenți variând dela o ședință la alta, lucrarea comisiunilor este lipsită de multe ori de omogenitate. Decisiunile se iau de câțiva membri ai comisiunii, ceilalți pot adera ulterior.

Comisiunile pot invita pe miniștri și pe subsecretari de Stat pentru a le da lămuriri cu privire la un proiect adus în discuția lor. Art. 77 din regulamentul Camerei prevede posibilitatea pentru comisiuni de a chema și alte persoane din afară de Adunare, când concursul lor ar putea fi folositor [1]).

Comisiunea, discutând proiectul adus în desbateri, îi face modificările pe care le socotește necesare și alege un raportor, care să alcătuiască raportul asupra proiectului, indicând și părerea minorității. După întocmirea raportului comisiunii, procedura diferă, după cum proiectul trece prin Adunarea Deputaților sau prin Senat:

A) *La Cameră*, pe baza unui text din Regulament, examenul în secțiuni este eludat și proiectele de lege vin direct în discuția Adunării. Comisiunea alege și *delegația* sa, formată din președinte, raportor și trei membri, care va examina amendamentele la lege, propuse în ședință.

B) *La Senat*, proiectul este trimis secțiunii, care, după ce-l discută, alege un delegat, însărcinat să susțină punctul de vedere al secțiunii în Comitetul delegaților, alcătuit din delegații tuturor secțiunilor.

Comitetul delegaților alege un președinte și un raportor. El lucrează cu minimum patru membri. La ședințele sale participă și raportorul comisiei permanente. Dar, în fapt, raportorul comisiei permanente, ales dela început, este raportorul legii, iar comitetul delegaților, care funcționează rareori, nu face decât să ratifice alegerea comisiunii.

Așa dar, și la Senat, trimiterea proiectelor în studiul secțiunilor, constitue o simplă formalitate. Ea se îndeplinește de funcționarii Senatului, cari prezintă spre semnare președintelui și secretarului procesul-verbal al secției, pe formularul tipărit mai dinainte. Procedura aceasta este curentă în regimul parlamentar. In Franța, proiectele nu trec decât prin cercetarea comisiunilor permanente; secțiile nu se ocupă cu examinarea lor. Mai mult, procedura parlamentară franceză prevede posibilitatea ca un text să fie votat, numai după studiul făcut în comisiune, fără ca proiectul să mai vină în discuția publică. Sunt propuneri, de o importanță secundară, care sunt înscrise la ordinea zilei cu mențiunea «fără desbateri» sau «sub rezerva de a nu fi desbateri» *(sous réserve que pas débats)*.

Procedura în fața comisiunilor și a secțiunilor se încheie cu depunerea raportului în ședință publică; el se imprimă și se distribue membrilor Adunării. După îndeplinirea acestor formalități, proiectul se înscrie la ordinea zilei.

Inscrierea în ordinea de zi

Inscrierea în ordinea de zi este o condiție esențială pentru a se putea procede la discutarea

---

[1]) Potrivit art. 5 din Statutul lui Cuza, proiectele de lege erau susținute în Adunarea electivă de miniștri sau de membrii Consiliului de Stat, ce se delegau de Domn. El aveau să fie ascultați oricând ar cere cuvântul.

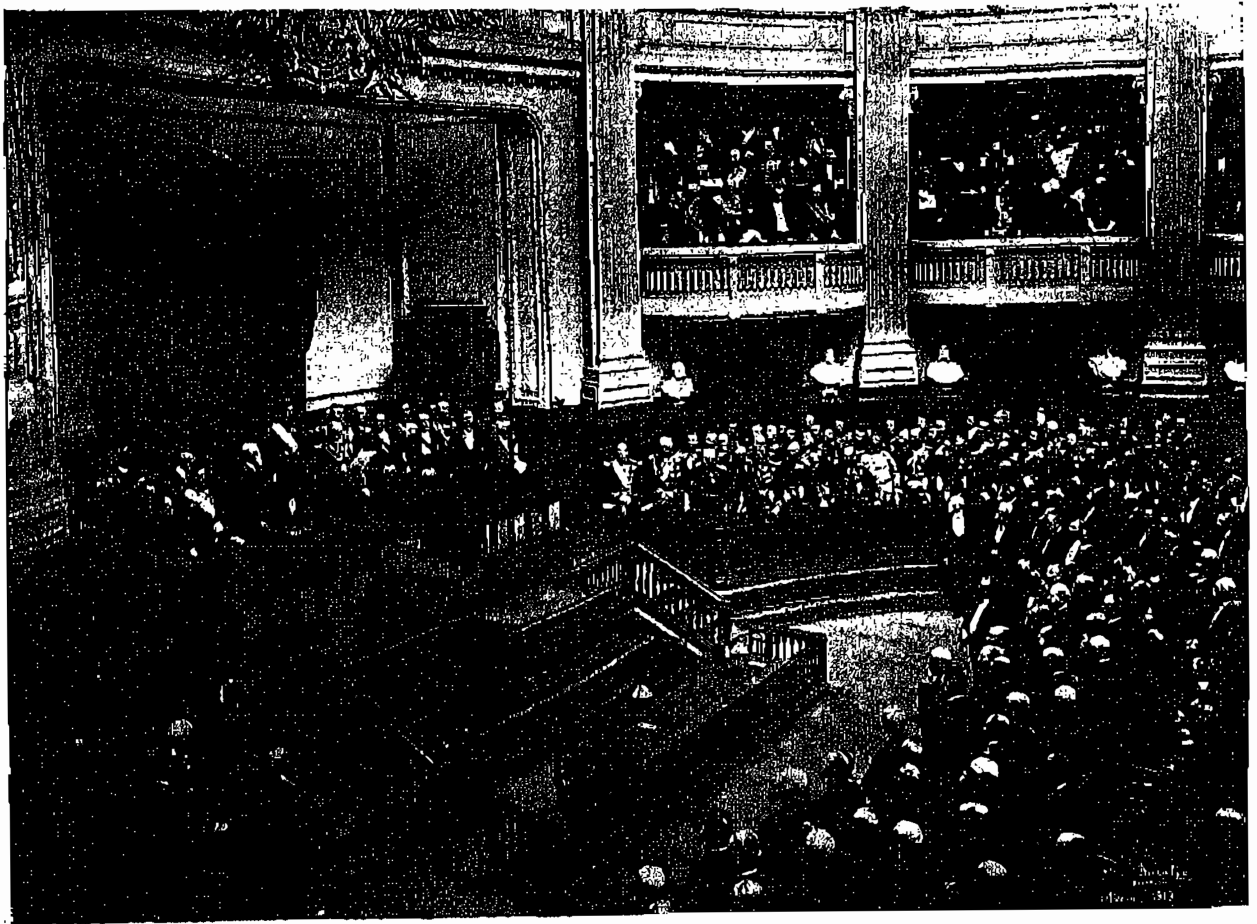
Această măsură era rațională, deoarece proiectele de legi porneau numai din inițiativa Domnului care le alcătuia cu ajutorul Consiliului de Stat.

Regimul parlamentar modern nu îngăduie însă acest lucru. După cum colaborarea tehnică este foarte necesară acestui parlament, regulamentul îi îngădue să cheme, atunci când ar simți nevoie, și persoane din afară, care să lămurească comisiile în lucrările lor. In fapt, aceste comisiuni apelează rareori la persoane din afară; în mod obișnuit însă miniștrii aduc în aceste comisiuni funcționarii administrativi cari i-au ajutat la alcătuirea legilor și cari sunt ascultați de comisiune, atunci când aceasta are nevoie de explicațiile lor.

unui proiect; dar această înscriere nu constitue nici un drept, nici o ordine de preferinţă. Adunarea poate să intervertească aşa cum crede de cuviinţă această ordine de zi. Mai mult decât atât, ea poate să nu ia niciodată în discuţie proiecte care sunt înscrise la ordinea zilei; s'au văzut numeroase cazuri de proiecte care au figurat în şedinţe de-a-rândul la ordinea zilei şi cari apoi au dispărut, fără ca nimeni să cunoască motivul. Sunt cazuri când, chiar după ce discuţia a început, ea este întreruptă în comitet secret, după cererea Preşedintelui sau a zece membri, aprobată de Adunare». Votul asupra legilor nu se poate da însă decât în şedinţă publică.

Publicitatea desbaterilor se realizează prin mai multe mijloace:

a) *Admiterea publicului la şedinţe.* Regulamentele Adunărilor prevăd posibilitatea de acces a publicului în tribunele anume rezervate, însă numai în măsura locurilor existente şi pe baza unei autorizaţiuni liberate de preşedintele Adunării.

REGELE CAROL I CETIND MESAGIUL DE DESCHIDERE A PARLAMENTULUI, 15 OCTOMVRIE 1913
(Col. Academiei Române)

şi proiectul scos dela ordinea zilei. Inscrierea deci n'are alt scop decât acela de a atrage atenţia Adunării asupra chestiunilor ce-i vor veni în desbateri; aceasta păstrează însă dreptul să intervertească aşa cum crede ordinea de zi. Căci în această materie avem formula bine cunoscută: *Camera este totdeauna stăpână pe ordinea sa de zi.*

Discuţia în şedinţă publică

Proiectul înscris în ordinea zilei vine în discuţia Adunării, constituită în şedinţă publică.

Principiul regimului parlamentar impune ca regulă principiul publicităţii şedinţelor. Numai prin excepţie, şedinţele pot fi secrete. Regulamentul Adunării Deputaţilor declară că «Adunarea se formează

Publicul care participă la desbateri este dator să se ţină în rezervă. El nu poate da semne de aprobare sau desaprobare, ceeace i-ar atrage excluderea dela şedinţă, iar în caz de turburare a ordinei, deferirea sa autorităţii poliţieneşti competinte.

In timpul Convenţiunii prezenţa publicului la şedinţe a fost admisă în chipul cel mai larg. Adunarea a deliberat sub inspiraţia şi ameninţarea imediată a publicului, care participa astfel şi dânsul la desbateri. Această participare a fost redusă la extrem în timpul Imperiului al doilea, când nu erau decât 80 de locuri rezervate publicului.

b) *Publicarea desbaterilor.* Desbaterile parlamentare sunt stenografiate de un întreg aparat de stenografi şi apoi se publică în Monitorul Oficial. Ele repre-

zintă mai mult sau mai puţin exact desbaterile cari au avut loc în şedinţă. Spunem aceasta, deoarece, in conformitate cu regulamentele Adunărilor, notele stenografice se trimit parlamentarilor cari au luat parte la desbateri, pentru a le revedea şi corecta, aceştia rămânând stăpâni să modifice aşa cum cred discursurile rostite.

Dar cel mai însemnat mijloc de a realiza publicitatea şedinţelor este presa. Aceasta, prin redarea imediată a desbaterilor cari au avut loc, le face o publicitate mult mai mare decât Monitorul, în care notele stenografice apar totdeauna cu întârziere şi nu mai servesc decât ca lucrări documentare.

Regulamentul rezervă preşedintelui Adunării dreptul de a atrage atenţiunea ziarelor asupra dărilor de seamă vădit falsificate în ce priveşte faptele. După a treia abatere preşedintele poate, cu consimţământul Adunării, să retragă pe un timp determinat reprezentanţilor ziarelor în culpă, biletele de intrare în localul Adunării.

I. *Discuţia generală.* Oricare membru al parlamentului are dreptul de a se adresa preşedintelui şi a cere să fie înscris la cuvânt. Ordinea înscrierii la cuvânt nu este însă obligatorie pentru preşedinte. De obiceiu preşedintele stabileşte ordinea cuvântărilor aşa ca un orator să vorbească pentru proiectul în discuţie, şi un altul contra.

Inscrierea la cuvânt se poate face imediat ce s'a adus în desbateri proiectul şi în tot timpul discuţiei generale. Dar, pentru ca nu cumva acest drept, atât de larg inscris, să devină un mijloc de obstrucţie, regulamentele Adunărilor iau o serie de măsuri. Astfel, ele prevăd că nici un orator nu poate vorbi asupra unui proiect decât de două ori şi, la Cameră, cuvântarea nu poate depăşi două ore în total. Fac excepţie dela această regulă, miniştrii şi subsecretarii de stat, cari pot lua cuvântul de câte ori cred necesar; acelaşi drept îl are şi raportorul legii.

Oratorul este obligat să vorbească numai asupra chestiunii pentru care i s'a dat cuvântul. Dacă se îndepărtează de ea preşedintele este in drept să-i atragă atenţia de două ori in cursul cuvântării; dacă abaterea continuă, preşedintele consultă Adunarea dacă trebue să-i ridice cuvântul.

Adunarea se pronunţă asupra acestei chestiuni fără discuţie, prin ridicare sau şedere.

In timpul discuţiunii oratorul nu poate fi întrerupt decât de preşedinte, pentru chemare la chestiune, pentru apel la păzirea regulamentului sau chemare la ordine. Regulamentele adaugă că dialogurile sunt interzise. Dar aceste dispoziţiuni sunt continuu călcate de parlamentele tumultoase ale democraţiei. Intreruperile, deşi nu sunt admise de regulament, sunt de multe ori foarte interesante; ele pot lumina o discuţie întreagă, pot provoca răspunsuri cari altfel n'ar fi date sau cari şi-ar pierde efectul, dacă s'ar da mai târziu.

Când oratorii vor să facă obstrucţie, ei pot lua cuvântul la chestiuni referitoare la ordinea de zi, la păzirea regulamentului, la amânarea discuţiunii pe altă zi, sau la chestiuni prealabile. Toate aceste chestiuni au întotdeauna precădere asupra chestiunii principale, îi suspendă discuţia şi sunt puse la vot înaintea ei. Totuşi, aceste chestiuni nu pot fi aduse în discuţie mai înainte ca oratorul să-şi fi terminat cuvântarea. Cuvântul în chestie personală nu se acordă decât după darea votului asupra obiectului în cursul discuţiei căruia s'a ivit chestia personală.

Din toate aceste dispoziţii rezultă cu prisosinţă putinţa de a lungi la infinit o discuţie. Pentru a înlătura acest lucru, regulamentele Adunării prevăd *închiderea discuţiei*. Ea poate fi cerută, la Cameră, în scris, de treizeci de deputaţi, iar la Senat de zece senatori. Adunarea, după ce ascultă un orator pentru închidere şi altul contra ei, decide, prin ridicare sau şedere, sau prin ridicarea mâinilor. După votarea închiderii discuţiunii nu se mai poate acorda cuvântul nimănui, decât asupra modului cum urmează a se vota.

Dar, dacă acest mijloc poate curma discuţia generală, obstrucţia ar putea urma la discuţia pe articole. De aceea s'au luat măsuri şi în acest domeniu pentru împiedecarea ei. Regulamentul Adunării Deputaţilor vorbeşte chiar de *măsura de înfrângere a obstrucţiunii*. Această măsură poate fi propusă fie de preşedintele Adunării, fie de un număr de 50 de deputaţi. Dacă măsura a fost propusă, asupra ei nu pot vorbi decât doi oratori, unul pentru, şi altul contra; niciunul din ei nu va putea vorbi mai mult de 15 minute, după care Adunarea se va pronunţa asupra propunerii, prin vot cu bile, şi cu majoritate absolută. Odată ce Adunarea primeşte propunerea, preşedintele declară discuţia întreruptă şi invită pe deputaţii ce ar avea de propus amendamente, să le depună în termen de 24 ore. După expirarea acestui termen nu se mai poate depune nici un amendament decât de comitetul delegaţilor şi de raportorul legii. Amendamentele se cercetează de comitetul delegaţilor şi de raportor, în termen de 24 de ore. După ce comitetul delegaţilor a terminat această operaţie, reîncepe discuţia proiectului în Adunare, dar numai asupra amendamentelor admise. Unul singur din propunători are dreptul să vorbească 10 minute. Amendamentele respinse se supun votului Adunării, odată cu votarea articolului respectiv, fără a se admite discuţie asupra lor. In timpul discuţiei şi votării pe articole a unui proiect, nu se poate acorda nimănui cuvântul, nici în chestie de regulament, nici în chestie prealabilă şi nici în chestie personală.

II. *Discuţia pe articole.* Odată discuţia generală terminată, preşedintele consultă Adunarea asupra luării în considerare a proiectului.

Adunarea poate refuza luarea în considerare a proiectului; în acest caz el este respins. Când Adunarea ia în considerare proiectul, discuţia continuă exclusiv asupra fiecărui articol în parte şi amendamentelor ce li s'ar propune.

Pentru a putea fi puse în discuţia Adunării, amendamentele trebuesc susţinute de 11 deputaţi sau de 5 senatori. Ele trebuesc redactate în scris şi semnate de susţinători. Amendamentele se trimit la comitetul delegaţilor sau la Cameră, la delegaţia comisiei.

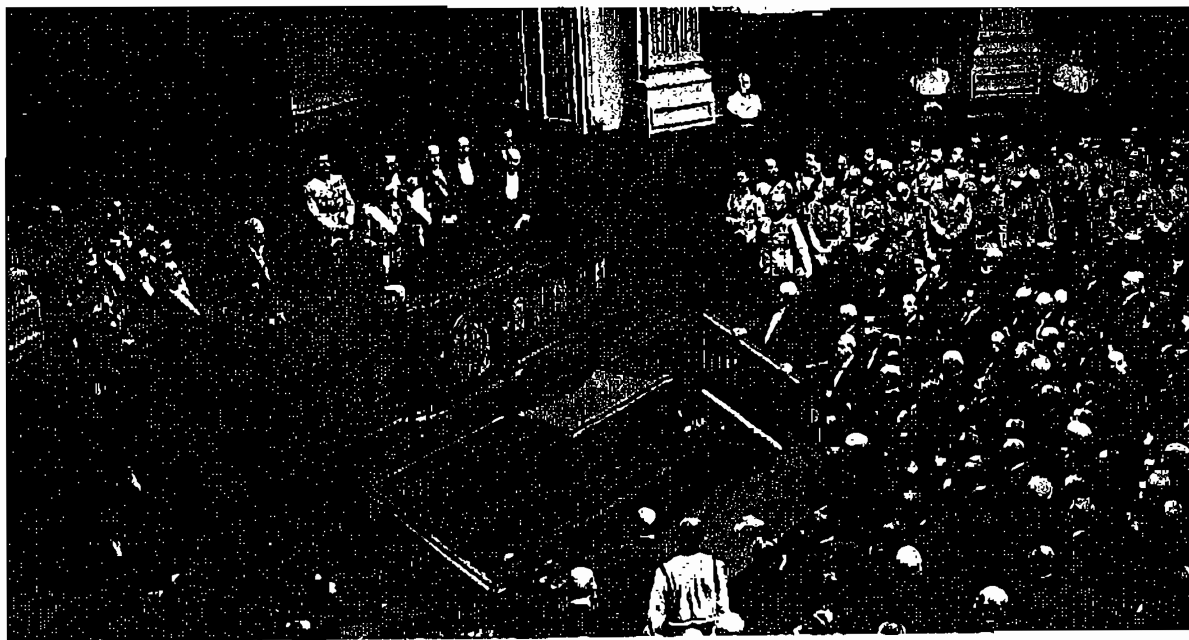
pentru a se pronunţa asupra lor. Dar acest procedeu constitue o *simplă formalitate*, care este trecută de regulă în darea de seamă, fără ca ea să aibă loc. Din moment ce ministrul primeşte amendamentul, el este primit şi de comitetul delegaţilor.

Votul

Indiferent dacă ele au fost sau nu admise de comitetul delegaţilor sau de delegaţia Comisiei, amendamentele se supun votului Adunării, în ordinea în care au fost propuse. Când este vorba de votarea articolelor la care se propun amendamente sau subamendamente, se pun mai întâi la vot, în mod succesiv subamendamentele şi amendamentele, şi numai după aceasta propunerea principală sau articolul respectiv.

Votul este valabil exprimat atunci când întruneşte majoritatea absolută, adică jumătate plus unul din numărul deputaţilor sau al senatorilor necesari pentru ca Adunarea să ţină şedinţă, (jumătate plus unul din numărul total al senatorilor înscrişi la apelul nominal). Art. 48 din Constituţie declară că «orice hotărîre se ia cu majoritatea absolută a voturilor, afară de cazurile când prin Constituţiune, legi sau regulamentele corpurilor legiuitoare se cere un număr superior de voturi. In caz de paritate a voturilor, propunerea în deliberare este respinsă».

Votul prin ridicare. La luarea în considerare a proiectelor, la votarea lor pe articole, la admiterea sau respingerea amendamentelor, preşedintele invită pe membrii parlamentului a se pronunţa prin ridicare sau şedere, sau prin ridicarea mâinii.

REGELE FERDINAND I CITIND MESAGIUL DE DESCHIDERE A PARLAMENTULUI, 1921.
(Col. Academiei Române).

Odată proiectul discutat şi votat pe articole, trece spre a fi votat în întregime. «Un proiect de lege nu poate fi adoptat decât după ce s'a votat articol cu articol», declară art. 49 din Constituţie [1]). In tot timpul discuţiei generale şi mai înainte de a se procede la vot, guvernul poate retrage proiectul supus discuţiunii. Acelaşi drept îl au şi propunătorii unui proiect din iniţiativă parlamentară, cu deosebire că, în acest caz dacă alţi deputaţi, în număr legal, şi-ar însuşi proiectul, discuţia asupra proiectului continuă.

Măsura aceasta a fost luată tocmai spre a nu fi paralizată iniţiativa parlamentară, căci un deputat care ar fi semnat o propunere, ar fi putut paraliza iniţiativa ei prin retragerea semnăturii sale.

Cei ce sunt «pentru» ridică în mod curent mâna. Secretarii constată rezultatul votului, care se proclamă de preşedinte. Dacă secretarii nu sunt de acord asupra rezultatului votului, acesta se poate repeta de două ori şi se poate face şi contraproba lui. Dacă nici după aceasta nu s'a stabilit un acord se procedează la votare prin apel nominal.

Dar cazurile acestea sunt foarte rare şi, în mod curent, preşedintele îşi aruncă ochii la majoritate şi fără să mai aştepte numărătoarea secretarilor, declară repede «admis» şi trece mai departe. Când se votează seriile nesfârşite de articole fără importanţă, votul se dă atât de repede încât cei cari asistă din tribună la această maşină de votare îşi pierd orice iluzie despre regimul parlamentar. Dar procedeul acesta se justifică din cauza mulţimii enorme de legi aduse înaintea parlamentului.

Votul prin bile se dă totdeauna imediat după discuţia şi votarea pe articole a unui proiect, atunci

[1]) In practica regimului nostru parlamentar am întâlnit cazuri când această *dispoziţie nu a fost respectată*. Astfel, în 1927 se abrogă legea de organizare a C.F.R. şi se repune în vigoare vechea lege de organizare C.F.R., fără să i se aducă vreo modificare şi fără să fie discuţie asupra articolelor acestei legi.

când președintele declară închisă discuția asupra proiectului. Din acest moment nu se poate proceda decât la darea votului cu bile. Aceasta se poate face imediat sau amâna pentru o altă ședință.

Acest vot este de drept admis și asupra următoarelor chestiuni: contestațiunile la validare, moțiunile de încredere sau neîncredere adresate guvernului sau unuia din membrii săi, propunerile de ridicare a imunității parlamentare, cererile de dare în judecată a membrilor guvernului.

Pe masa Adunării, sub directa priveghere a președintelui și a secretarilor, se află două urne, una albă și alta neagră, și două serii de bile, unele albe și altele negre. După ce președintele invită pe membrii la vot, fiecare deputat sau senator se ridică dela locul său și vine la masă, spre a primi dela secretari două bile, una albă și alta neagră. Dacă votează *pentru*, depune bila albă în urna albă și bila neagră în urna neagră. Dacă votează *contra*, depune bila neagră în urna albă și bila albă în urna neagră. Votul prin bile este secret căci urnele sunt astfel făcute încât nu se poate ști cum s'a votat. In tot timpul votării aprozii invită la vot pe deputații și senatorii care se află pe culoare, la bufet, în bibliotecă, în comisii. După terminarea operației, secretarii fac numărătoarea voturilor, și o comunică președintelui. Acesta proclamă rezultatul votului.

Modul acesta de votare prezintă și el mari inconveniente, mai ales atunci când este vorba de o adunare numeroasă. El reclamă foarte mult timp, și controlul votului e foarte greu de făcut. Deputații se pot perinda de mai multe ori la tribună sau pot obține mai multe bile pe care să le pună în urne. Aproape întotdeauna voturile din urnă sunt mult mai numeroase decât senatorii sau deputații prezenți. In incintă se află câteva persoane, iar urnele dau în permanență rezultate cari se cifrează la sute de voturi.

Pentru a se înlătura posibilitatea de falsificare a votului prin bile, s'a prevăzut dreptul pentru 40 de deputați de a cere, înainte de a se începe votarea, ca exprimarea votului să se facă prin chemare nominală a deputaților la urnă, după apelul nominal. Dar acest procedeu cere timp prea mult și se recurge foarte rar la el.

Inainte de votare se pot admite doar scurte declarațiuni, prin care membrii parlamentului să-și justifice votul. De obiceiu, acestea se fac în numele grupărilor politice.

Votarea odată începută, nu poate fi întreruptă și nu se mai poate acorda cuvântul până după proclamarea votului.

Votul prin apel nominal. In chestiunile importante care sunt aduse în desbateri, atunci când guvernul se teme că majoritățile nu se vor supune disciplinei de partid, sau când dorește să oblige pe deputați prin votul lor față de alegători, se recurge la votul prin viu graiu, cunoscut sub numele de apel nominal.

Cererea de votare prin apel nominal se face în scris de 40 de deputați sau 15 senatori, a căror prezență în ședință este constatată, și se depune în mâinile președintelui, înainte de începerea votării. Apoi secretarii fac apelul nominal și fiecare deputat sau senator declară, în auzul tuturora, dacă este «pentru» sau «contra» proiectului supus votării. După terminarea apelului nominal se mai strigă odată membrii lipsă. Rezultatul votului, constatat de secretari se proclamă, de președinte.

Votul cu apel nominal nu poate fi cerut când este vorba de aprobarea proceselor verbale ale ședinței precedente, de fixarea datei și duratei ședinței, de fixarea ordinei de zi și schimbarea ei, de fixarea zilei pentru desvoltarea unei interpelări, de chestiuni de regulament, de urgența unui proiect sau propuneri prezentate de guvern, de aplicarea de măsuri disciplinare, de recunoașteri și încetățeniri, de votul pe articole și amendamente.

Numele deputaților cari au cerut votarea cu apel nominal și acel al votanților, ca și modul cum ei au votat, se va insera în urma dării de seamă a ședinței și se publică în Monitorul Oficial.

Votul cu buletine se face atunci când este vorba de o alegere de persoane.

Votul cu buletine este folosit, în special, la alegerea biroului și a membrilor parlamentului, delegați în diferite consilii de administrație.

DREPTUL DISCIPLINAR PARLAMENTAR

In parlamentele vechiului regim, recrutate pe baze censitare, acolo unde educația, tradiția, respectul pentru înaintași, jucau un rol de seamă, nu se putea vorbi de un drept disciplinar. In Anglia, spre exemplu, atunci când nu se extinsese încă votul universal pentru alegerea Camerii Comunelor, era suficient ca presidentul Adunării să cheme un deputat pe numele său de familie și nu pe acela al circumscripției unde s'a ales, pentru ca acest apel să-i amintească obligațiile sale de demnitate personală. Parlamentul era considerat ca o adunare unde aveau să vină să-și expună talentul, finețea de spirit și erudițiunea, elita socială a unei țări.

Odată cu instituirea votului universal, când o schimbare importantă se observă, nu numai în tonul și ținuta desbaterilor, dar chiar în atitudinea intelectuală și morală a membrilor parlamentului, apare și dreptul disciplinar parlamentar.

Constituția franceză din 1791 prevedea și posibilitatea de a se aplica membrilor parlamentului anumite pedepse privative de libertate.

Dreptul disciplinar parlamentar cunoaște două feluri de pedepse:

a) Pedepse pronunțate de președinte. Regulamentul Adunărilor prevede pedepsele ce pot fi pronunțate de președinte. Acestea sunt: *observațiunea*, *avertismentul*, *chemarea la ordine* și *retragerea cuvântului*. Ele se aplică în mod treptat, după gravitatea abaterii dela regulament. Chemarea la ordine se înscrie întotdeauna în sumar și în procesul verbal al ședinței. Aceleași dispoziții sunt cuprinse și în regulamentul Senatului.

b) Pedepse pronunțate cu avizul comisiei disciplinare. Ele sunt prevăzute în regulamentul Adunării Deputaților. Aceste pedepse sunt: *interzicerea de a parti-*

cipa la lucrările Adunării pe timp de maximum de 15 zile și excluderea temporară.

Pentru aplicarea acestor două pedepse, e necesară o propunere a președintelui și decisiunea Adunării, de trimitere înaintea comisiunii disciplinare a deputatului vinovat. Art. 50 din regulament prevede faptele pentru cari un deputat poate fi trimis în fața comisiunii disciplinare și anume: 1. Loviri sau amenințări cu arma; 2. Amenințări, imputări defăimătoare sau insulte la adresa Regelui, Reginei, Principelui moștenitor și Dinastiei; 3. Amenințări, defăimări sau injurii grave la adresa președintelui Adunării sau instituțiilor fundamentale ale țării; 4. Indemnurile la asasinate, crime și delicte; 5. Incitarea la răsboiu civil, rebeliune sau revoluțiune internă.

Comisia de disciplină are îndatorirea să asculte pe deputatul învinuit, înainte de a se pronunța. Dacă acesta își cere scuze sau dă lămuriri satisfăcătoare, nu mai este locul la sancțiuni disciplinare. Raportul comisiunii se supune de îndată Adunării, care se rostește asupra lui fără discuțiune, prin vot cu bile; deputatul învinuit are dreptul să prezinte Adunării apărarea sa, fie personal, fie printr'alt deputat. Atât interzicerea de a participa la ședințele Adunării cât și excluderea temporară se pronunță cu majoritate absolută.

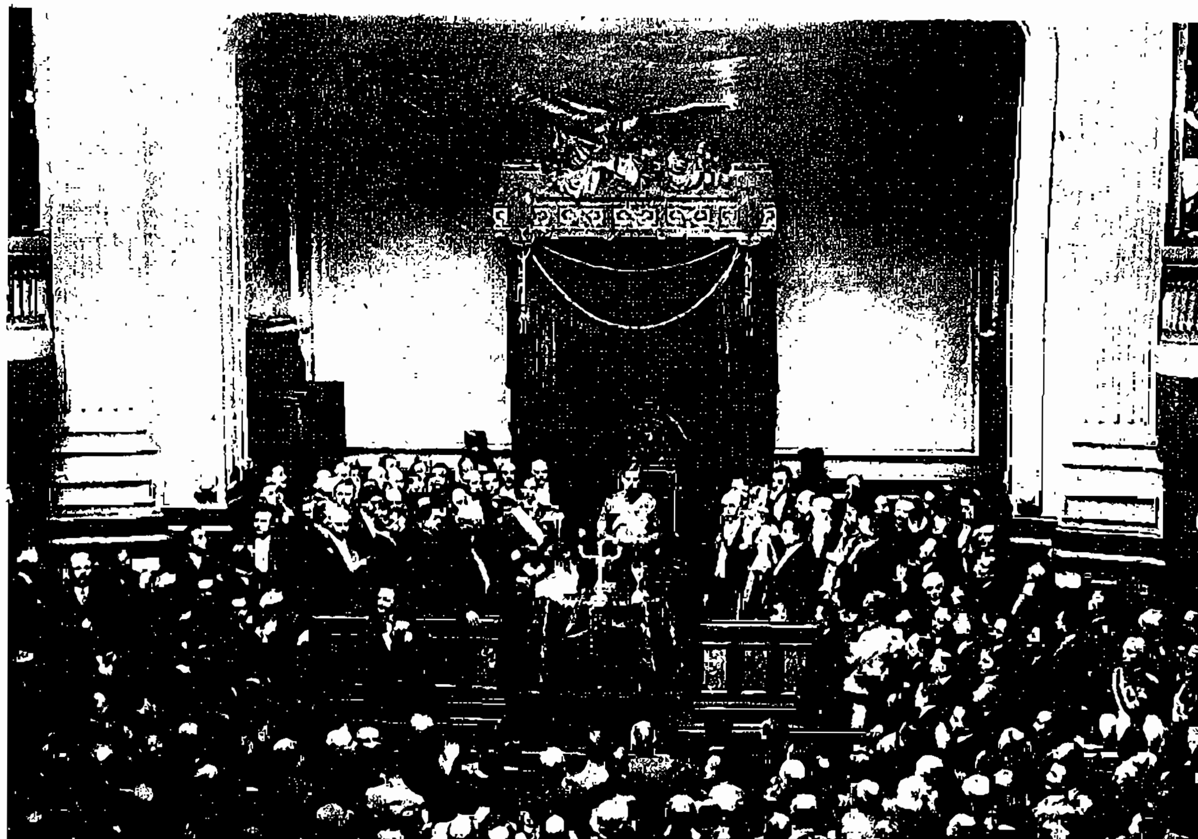
Decisiunea aceasta se execută la nevoie cu concursul forței publice. Dacă deputatul nu i se supune și reapare la ședință, el este exclus de drept pe termenul maxim de 30 de ședințe, sau, dacă a fost condamnat la această excludere, la un termen îndoit.

Aceste dispozițiuni nu sunt înscrise în regulamentul Senatului, unde se prevede numai ridicarea ședinței în cazul când, după aplicarea sancțiunilor ce sunt la dispoziția președintelui, tumultul continuă. S'a socotit că maturitatea membrilor Senatului face inutilă existența unor sancțiuni disciplinare atât de severe.

O problemă care se poate pune este aceea de a ști dacă parlamentarul, pedepsit disciplinar, are vreo cale de atac împotriva pedepsei aplicate.

Presupuneți o majoritate abusivă, dornică să înlăture dela ședință deputații opoziției. Ea va pronunța excluderea acestora, privarea lor de drepturile cu care au fost învestiți.

Parlamentarul exercită și el o funcție publică, una din cele mai importante, funcția de a legifera și este firesc ca pedeapsa disciplinară care i se aplică să fie dată cu aceleași garanții cu care este dată tuturor funcționarilor publici.

JURĂMÂNTUL M. S. REGELUI CAROL II, IN FAȚA ADUNĂRII CONSTITUANTE, 8 IUNIE 1930
(Col. Camerei Deputaților)

STATUTUL MEMBRILOR PARLAMENTULUI

Dobândirea mandatului parlamentar

Mandatul parlamentar se dobândește prin faptul proclamării rezultatului votului. El este însă supus validării, adică verificării legalității dobândirii sale.

Această verificare, potrivit art. 44 din Constituție și 102 din legea electorală, este încredințată fiecărei

Adunări. Atât Camera cât şi Senatul, exercitând această atribuţiune, îndeplinesc un *act jurisdicţional*.

Din acest caracter jurisdicţional al verificării puterilor, decurg pentru Adunări următoarele obligaţiuni:

a) *Adunările sunt ţinute să respecte legea.* Din moment ce situaţia parlamentarilor este o situaţie obiectivă, ce o deţin dela lege şi în baza ei, nu se poate concepe validarea unui mandat în frauda legii [1].

b) *Votul trebue să fie individual.* Parlamentarii, cu această ocazie, îndeplinesc o misiune identică cu a magistraţilor. Ei trebue să se pronunţe în fiecare caz, în mod separat, votul lor fiind un vot de conştiinţă.

Operaţia validării priveşte nu numai alegerile contestate, ci totalitatea alegerilor. Ea cuprinde două feluri de operaţii: 1. verificarea titlurilor, 2. judecarea contestaţiilor ce se ridică cu privire la alegeri.

O validare, odată efectuată, este definitiv dobândită pentru titular şi nu se poate concepe o revenire asupra ei.

Această măsură trebue justificată nu numai din punct de vedere juridic, ci şi din punct de vedere politic. Dacă legalitatea alegerii unui parlamentar ar putea fi pusă oricând în discuţie, se înţelege uşor ce presiune s'ar putea exercita asupra libertăţii de opinie a membrilor parlamentului.

Cu ocazia operaţiilor de validare Adunările pot lua următoarele deciziuni:

a) *Să valideze alegerea.* Este cazul normal şi cel mai frecvent. Decizia de validare se ia cu majoritatea membrilor prezenţi. Votul este public. El se poate da fie prin bile, fie prin ridicare sau şedere.

b) *Să anuleze alegerea.* In acest caz, mandatul este invalidat şi trebue să se procedeze la o nouă alegere, în cel mult trei luni dela data de când s'a pronunţat invalidarea. Dar pentru a ajunge la acest rezultat, trebuesc două treimi din numărul membrilor prezenţi, potrivit art. 44 din Constituţie.

c) *Să ordone o anchetă* pentru a verifica, prin membrii lor, seriozitatea acuzaţiilor ce se aduc. Cu această ocazie se vor putea audia martori şi administra toate probele admisibile în justiţie.

d) *Să proclame ales pe un alt candidat* decât acel desemnat de Comisia Centrală Electorală, atunci când constată erori materiale de calcul, cari sunt de natură să schimbe rezultatul votului.

Validarea mandatului are efect retroactiv, consacrând situaţia de parlamentar din momentul proclamării rezultatului votului.

Imunităţile parlamentare

Iresponsabilitatea. Parlamentarul are misiunea să exercite un serios control asupra actelor guvernului. El este liber să aducă la tribuna publică acuzaţii oricât de grave, să pună în discuţie nume de funcţionari sau de particulari, cari nu sunt în Adunare. Dacă aceştia ar avea putinţa de a-l chema în judecată, controlul parlamentar ar fi stânjenit.

Pe de altă parte, această mare imunitate poate da loc la abuzuri, la afirmaţiuni nedrepte, tendenţioase sau calomnioase, la prejudicii, cari nu pot fi reparate. Interesul general se ridică însă deasupra interesului particular, pe care-l sacrifică. Acesta nu află protecţie decât în conştiinţa fiecărui parlamentar şi în opinia publică, care judecă şi pe acuzatori şi pe acuzaţi.

Art. 54 din Constituţie, care înscrie principiul iresponsabilităţii, are un cuprins *foarte larg şi general*: «Nici unul din membrii uneia sau celeilalte Adunări nu poate fi urmărit sau prigonit pentru opiniunile şi voturile emise de dânsul în cursul exerciţiului mandatului său» [1].

Dar, această imunitate *nu se referă decât la actele funcţiunii parlamentare*. Ea acopere deci toate discursurile, observaţiile, voturile emise, desbaterile în comisii, rapoartele, rezultatele comisiilor de anchetă parlamentară, într'un cuvânt toate actele săvârşite de un parlamentar în calitatea lui de deputat sau senator.

Pentru delictele comise în incinta parlamentului, (loviri, focuri de armă, etc.), urmărirea poate fi însă suspendată, dacă e cazul să se aplice inviolabilitatea parlamentară.

Iresponsabilitatea parlamentară este *generală* şi *perpetuă*. Generală, în sensul că ea se referă atât la urmărirea penală cât şi la cea civilă, şi *perpetuă*, în sensul că ea nu poate fi niciodată anulată. Un deputat nu poate fi chemat la răspundere pentru opiniunile emise de dânsul dela tribuna parlamentului, nici chiar atunci când nu mai este deputat.

Iresponsabilitatea parlamentară acoperă nu numai pe parlamentari, dar şi ziarele care fac dările de seamă ale desbaterilor parlamentare. Totuşi, jurisprudenţa franceză a admis, pe baza art. 41 din legea presei, dreptul de răspuns. La noi, acest drept nu există.

Iresponsabilitatea fiind de ordine publică, nu se poate renunţa la ea. Ea trebue ridicată din oficiu de judecător, precum poate fi invocată de parte în orice fază a procesului.

Inviolabilitatea are de scop să apere pe parlamentar de orice urmărire penală în timpul sesiunei parlamentare.

Ea a fost înscrisă în art. 55 din Constituţie: «Nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări nu poate, în timpul sesiunei, să fie nici urmărit, nici arestat în materie de represiune, decât cu autorizarea Adunării din care face parte, afară de cazul de flagrant delict.

«Dacă a fost arestat preventiv sau urmărit în timpul când sesiunea era închisă, urmărirea sau are-

[1] Totuşi, în Franţa, s'a susţinut teza că Adunarea fiind suverană în validarea alegerii, nu este ţinută să respecte legea. Această teză a fost susţinută de Clemenceau, la 3 Iunie 1879, cu ocazia alegerii lui Blanqui, şi de Cunéo d'Ornano, la 26 Nov. 1889, cu ocazia alegerii lui Dillon. (Vezi Joseph Barthélemy, *op. cit.*, p. 439).

[1] *Bil of rights* al anului 1688, de unde s'au inspirat constituţiile ulterioare, are acelaş conţinut: «libertatea cuvântului, a desbaterilor şi a procedurei în Parlament nu poate să fie împiedicată prin nici o urmărire».

starea trebuesc supuse aprobării Adunării, din care face parte îndată după deschiderea sesiunii corpurilor legiuitoare.

« Detențiunea sau urmărirea unui membru al uneia sau celeilalte Adunări, este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă Adunarea o cere ».

Inviolabilitatea este, ca şi iresponsabilitatea, de ordine publică. Parlamentarii nu pot renunța la ea fără autorizația corpului din care fac parte.

Scutirea de anumite sarcini publice

Parlamentarul este scutit, atât timp cât posedă această calitate, de următoarele sarcini publice, considerate mai puțin importante decât mandatul de parlamentar:

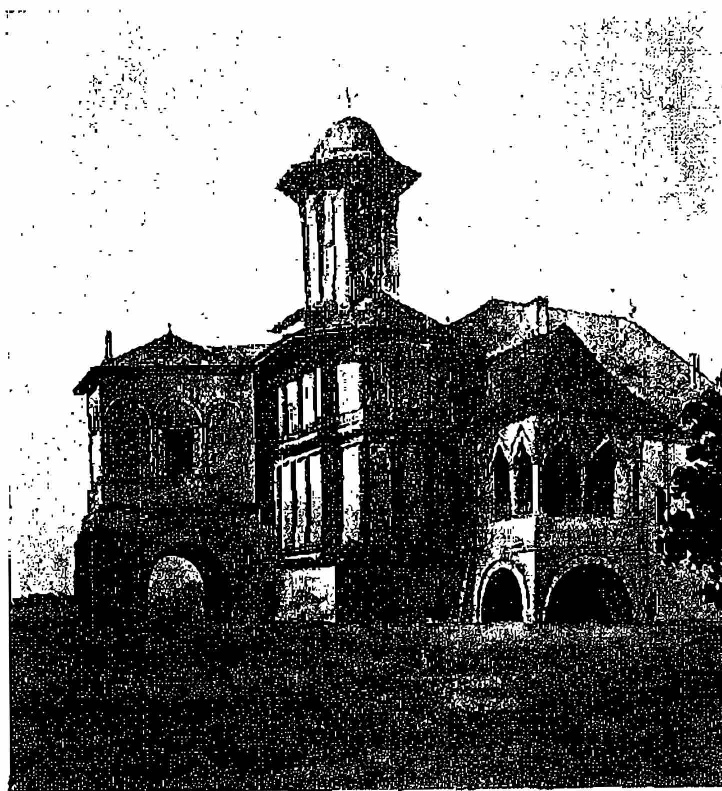
a) *Juriul criminal.*

b) *Tutela.*

In ce priveşte *serviciul militar*, trebue să facem următoarele distincții:

a) *In timp de pace*, parlamentarii sunt scutiți de a face serviciul militar în rezervă; această scutire se acordă numai în timpul sesiunilor.

b) *In timp de răsboiu*, chestiunea este mai dificilă. Nu există niciun text care să scutească pe parlamentari de serviciul militar. Totuşi, în timpul răsboiului 1916—18, parlamentarii n'au fost obligați să presteze acest serviciu; s'au înrolat numai acei cari au de datoria lor să participe la luptă.

VECHIUL PARACLIS AL MITROPOLIEI, SEDIUL ADUNĂRILOR OBŞTEŞTI
(Col. Muzeului de artă religioasă)

Indemnitatea parlamentară

Toate țările cari au adoptat regimul democratic, au înscris în Constituțiile lor sau în legi organice principiul retribuțiunii serviciului prestat de parlamentar. Doar Anglia păstrează încă şi azi, pentru Camera Lorzilor, principiul gratuității mandatului.

La noi indemnitatea parlamentară constă dintr'o sumă fixă de 200 lei pe zi. In timpul sesiunii parlamentare se mai acordă şi o diurnă, care azi e de 700 lei pe zi. Această diurnă e micşorată, pentru parlamentarii din Capitală, cu 20%.

Această indemnitate, egală pentru toți parlamentarii, nu are caracterul unui salariu, deşi întruneşte toate elementele acestuia. Astfel, această indemnitate poate fi urmărită şi cedată, ca nefiind cuprinsă în dispozițiile art. 409 pr. civ., care apără de urmărire salariile funcționarilor publici.

Ea se poate cumula cu salariul pe care-l primeşte un parlamentar care, potrivit legii electorale, are dreptul să dețină o funcție publică în timpul mandatului, sau cu pensia de retragere.

Indemnitatea parlamentară nu este supusă niciunui impozit, ea fiind considerată drept o restituire a cheltuelilor făcute de parlamentar în această calitate. Se fac numai reținerile de 10% pentru Casa Pensiilor.

Oricât de redusă ar fi această indemnitate parlamentară, cheltuelile ce se fac anual cu întreținerea şi funcționarea parlamentului nu sunt foarte mari.

Incompatibilitățile

Art. 46 din Constituție declară că orice parlamentar, numit de guvern într'o funcție publică retribuită, pierde, de drept, din momentul primirii acelei funcțiuni, mandatul de parlamentar. Rațiunea acestei dispoziții este aceia care stă la baza întregului regim al incompatibilității: nevoia de a asigura independența parlamentului față de guvern, deci de a asigura regulata sa funcționare. Guvernul, păstrând dreptul să numească pe parlamentari în funcții publice, ar face inexistent controlul ce aceştia sunt chemați să exercite asupra actelor guvernului.

Parlamentarii pot fi numiți, fără a-şi pierde mandatul, în următoarele funcții publice, cari fac excepție dela regimul de mai sus:

a) de miniştri şi subsecretari de stat. Regimul guvernului reprezentativ se bazează tocmai pe acest principiu al recrutării guvernului dintre parlamentari.

b) de comisari ai guvernului, cu justificarea, de care se abuzează prea mult, că aceştia au numai misiuni temporare, date cu autorizarea parlamentului şi că nu sunt retribuiți.

In regimul nostru representativ, cumulul de mandate elective este aproape pe deantregul prohibit.

Art. 45 din Constituție declară că nimeni nu poate fi în acelaş timp membru în ambele corpuri legiuitoare.

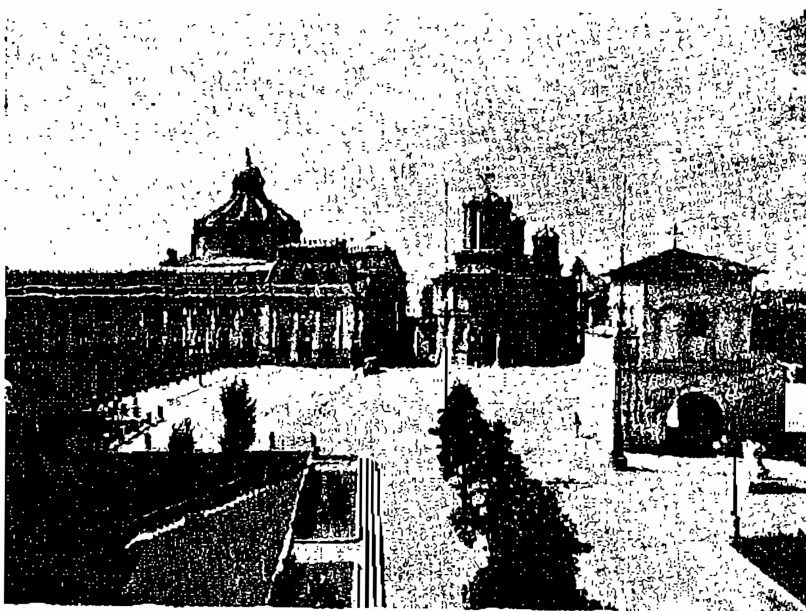
Parlamentarul ales în amândouă corpurile este îndatorat să prezinte optarea sa imediat ce s'a făcut validarea pentru scaunul pe care voește să-l păstreze.

Este interzis de asemeni, în mod absolut, cumulul mandatului parlamentar cu mandatul de consilier ales în consiliul administrației locale. Singur primarul Capitalei, fără să aibă un text precis în această privință, poate fi și membru al Parlamentului.

Această interdicție de cumul nu se aplică consilierilor de drept, ei putând fi și membri ai Parlamentului.

Rațiunea interdicției cumulului de mandate elective trebue găsită: *a)* în dorința de a nu li se imprima funcțiunilor administrative și de gospodărie locală un caracter politic; *b)* în faptul că funcțiile cumulate sunt în general rău îndeplinite și *c)* în dorința de a lăsa câtor mai mulți posibilitatea de a ocupa astfel de funcțiuni.

Raporturile dintre mandatul parlamentar și ocupațiile private. Dacă legiuitorul nostru a stabilit un regim destul de sever pentru incompatibilitățile între mandatul de parlamentar și funcția publică, el nu s'a gândit să stabilească un regim special între mandatul de parlamentar și diferitele ocupații private ale parlamentarilor.

CAMERA DEPUTAȚILOR ȘI PATRIARHIA, BUCUREȘTI

Este cunoscută critica care se aduce faptului că în Parlament sunt aleși marii financiari și marii industriași, cari prin influența lor determină luarea unor măsuri legislative de natură să favorizeze întreprinderile lor, este de asemeni criticată prezența avocaților parlamentari, cari apără adeseori procese împotriva Statului.

Toate aceste critici sunt, în oarecare măsură întemeiate. Greutatea constă în a stabili cazurile concrete când un membru al societății, exercitând una din aceste ocupații particulare, să fie exclus dela mandatul parlamentar.

Aceste incompatibilități se pot crea cu atât mai puțin, cu cât, în organizarea Senatului nostru, s'a încercat să se realizeze o reprezentare a intereselor profesionale.

Pierderea mandatului parlamentar

Pierderea mandatului are loc, în mod *colectiv*, atunci când se disolvă parlamentul său când expiră termenul pentru care a fost ales.

Mandatul parlamentar se pierde în mod *individual*, înainte de expirarea termenului pentru care s'a făcut alegerea, prin:

1. *Moarte*,

2. *Demisie*, care, pentru a-și produce efecte, trebue primită de Adunarea respectivă. Adunarea, primind demisia, proclamă ales pe supleantul listei respective sau, în lipsa unui supleant comunică guvernului vacanța scaunului, pentru a se proceda la o nouă alegere.

In Anglia, s'a contestat multă vreme dreptul pentru un parlamentar de a-și da demisiunea, deoarece mandatul de parlamentar era considerat ca o datorie, nu ca un drept.

3. *Excludere*. Ea constă din pierderea obligatorie a mandatului când, în cursul exercitării sale, parlamentarul s'a făcut nedemn.

Constatarea întrunirii acestei condiții se face, după sistemul german de *un tribunal*, după sistemul francez de *Adunarea însăși*.

La noi, nu există un text în această privință, dar este neîndoelnic că parlamentarul care, în timpul exercitării unui mandat, pierde calitatea de a fi ales, pierde implicit și mandatul. *g. a.*

BIBLIOGRAFIE

Joseph Barthélemy, L'organisation du Suffrage. L'expérience belge. Paris, 1912.

M. Manoilescu, Reprezentarea proporțională după noul decret-lege, București 1919.

Prof. B. Mirkine-Guetzevitch, L'influence de la Révolution Française sur le développement du droit international dans l'Europe Orientale. (Titlul unui capitol din cursul profesorului la Academia de drept internațional dela Haga, în 1928).

N. Iorga, Le caractère commun des institutions du Sud-Est de l'Europe, Paris, Gamber 1929.

N. Iorga, Ceva mai mult despre viața noastră culturală în sec. XVIII (Extras din Analele Academiei Române), 1916.

I. C. Filitti, Clasele sociale în trecutul românesc. (Extras din Convorbiri Literare), 1925.

I. C. Filitti, Des origines du régime représentatif en Roumanie (Extraits des « Doc. franco-roumains ») 1931.

Analele parlamentare ale României, București.

D. A. Sturdza, Acte și documente privitoare la istoria Renașterii României, București.

Const. Stănescu, Situațiunea juridică a funcționarilor Corpurilor Legiuitoare, București, 1932

Concepția noului regim. Constituția din 27 Februarie 1938 schimbă fundamental organizarea politică a Statului nostru. Ea se caracterizează printr'o accentuată preponderanță dată puterii executive, printr'o restrângere a atribuțiilor parlamentului, printr'o descătușare a țării, liberată acum din puterea partidelor politice.

Este interesant de reținut că o reformă atât de importantă ca aceasta, se face menținând vechile principii fundamentale de organizare politică.

Constituția din 27 Februarie 1938, menține în titlul III, care se ocupă despre puterile Statului, principiul că toate puterile Statului emană dela națiune, care nu le poate exercita decât prin delegațiune conform regulelor înscrise în Constituție. Acest principiu, prevăzut în art. 33 din Constituția dela 1923, este reprodus aproape pe de-a-întregul în art. 29 al Constituției din 27 Februarie 1938.

Dar, de aici începe diferența.

Regele, Capul Statului. Art. 30 al Constituției noui, proclamă principiul că Regele este Capul Statului. La prima vedere, s'ar părea că nu-i nici-o schimbare, deoarece art. 39 din vechea Constituție, care declara: « puterea executivă este încredințată Regelui, care o exercită în modul regulat prin Constituție » înțelege să atribue Regelui calitatea de Șef al Statului.

Dar chiar acest articol era așezat după articolele care tratau despre puterea legislativă, ceea ce însemna că preponderanța în Stat o avea puterea legislativă, reprezentantă a națiunii, Regele neavând decât rolul de a armoniza conflictele dintre diversele puteri ale Statului.

Noua Constituție schimbă această ordine. După ce înscrie în art. 29, ca izvor al puterii, Națiunea română, adaugă în art. 30 că Regele este Capul Statului. Din modul cum sunt așezate aceste două texte și din principiile care vin să le lămurească mai jos, resultă că națiunea română este izvorul puterii în Stat, dar că interpretul și diriguitorul acestei puteri este Capul Statului, *Regele.*

Ideia aceasta se desemnează în mod clar din citirea art. 31 din Constituția dela 1938. « Puterea legislativă se exercită de Rege *prin* Reprezentațiunea Națională, care se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea Deputaților ».

Acest *prin*, întrebuințat de art. 31 din Constituție, nu poate fi considerat o simplă exprimare fără un conținut precis. Ea trebue interpretată în sensul că Regele, reprezentantul cel mai desăvârșit al drepturilor națiunii, exercită această sarcină cu ajutorul Reprezentanței Naționale și a Guvernului său. Și parlament și guvern nu mai au deci drepturi primare, ci au drepturi pe care le dețin dela Capul Statului, ca interpretul și incarnațiunea cea mai desăvârșită a națiunii.

Principiul pe care l-am formulat astfel apare întărit în special din examinarea art. 31 din Constituție, al. antepenultim, care declară: « Inițiativa legilor este dată Regelui ». Capul Statului are deci plenitudinea inițiativei în materie legislativă. E o schimbare extrem de importantă față de art. 35 al Constituției din 1923, care declara « inițiativa legilor este dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative ». Această măsură era socotită ca fiind oarecum republicană, incompatibilă cu regalitatea. Dar faptul cel mai grav care resulta din acest text era că parlamentul abuzase — nu numai în țară la noi, — de acest drept de inițiativă, drept pe care-l folosea nu în interesul general, ci mai ales în favoarea anumitor interese particulare.

Desigur, sunt demne de atenție și interesele particulare, dar, acel care are posibilitatea să le aprecieze în chip obiectiv și desprins de orice personalitate este singur Capul Statului. Națiunea poate veni uneori să edicteze anumite avantagii în folosul nu a unei categorii sociale, ci a unor indivizi singurateci. Ea o face pe calea actelor administrative, sub formă de lege. Este acest procedeu o excepție dela regula care stă la baza *ideii de lege*, expresiune a voinței generale, *care nu poate fi decât generală și impersonală.* Dar inițiativa acestor acte nu trebue să aparțină decât Regelui, singurul care, în numele Națiunii, este în drept să răsplătească meritele pe cale individuală, să ajute pe cei cari s'ar afla în suferință. Aceasta e concepția noui Constituții.

Este exact că art. 31 alin. penult. dă dreptul și celor două Adunări să propună proiecte de legi din inițiativă proprie, însă numai legi în interesul obștesc al Statului. Prin interes obștesc constituantul a înțeles desigur legi de interes general și nu legi edictate în folosul unor anumiți particulari. Inițiativa acestor legi de interes particular cunoscute sub denumirea de acte administrative în formă de lege, nu poate aparține decât Capului Statului, singurul în drept, ca interpret și reprezentant al Națiunii, să ia inițiativa unor astfel de acte.

REPREZENTANȚA NAȚIONALĂ

Constituția din 27 Februarie 1938 menține sistemul bicameral al Reprezentanței Naționale, modificând în chip radical compunerea ei. Inainte de a ne ocupa de această compunere, este locul să semnalăm câteva inovații cu privire la condițiile de funcționare ale Reprezentanței Naționale, inovații care înseamnă o concepție cu totul nouă în această materie.

Art. 48 din Constituție, după ce reproduce vechiul principiu înscris în art. 42 al Constit. din 1923, că membrii Adunărilor Legiuitoare reprezintă Națiunea, adaogă că ei nu-și pot exercita mandatul decât după depunerea legiuitului jurământ. Obligația prestării jurământului crează din mandatul de parlamentar o adevărată funcție, dobândită fie pe cale electivă, fie prin numire, când este vorba de Senatori; acest caracter de funcție publică întregește ideia pe care am găsit-o la baza noului sistem de vot, prevăzut de art. 61 al Constituției, sistem pe care l-am desemnat sub denumirea de *funcție socială.*

A doua inovaţie se referă la validarea alegerilor. Potrivit art. 50 din Constituţie, atât validarea alegerilor pentru ambele Adunări cât şi verificarea titlurilor membrilor aparţinând fiecăreia din ele, se face de Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie înainte de data fixată pentru întrunirea Adunărilor. Dispoziţia aceasta accentuiază şi mai mult caracterul lor de funcţie socială.

Ultima inovaţie în acest domeniu este aceea prevăzută de art. 53 din Constituţia dela 27 Februarie 1938, după care membrii Adunărilor Legiuitoare nu pot apăra interese particulare împotriva Statului; nu pot face parte din consiliile de administraţie ale intreprinderilor care au contractat cu Statul, judeţele sau comunele.

Dispoziţiile cu privire la procedura parlamentară, la incapacităţi şi incompatibilităţi, la dreptul de întrebare şi interpelare ca şi imunităţile parlamentare, principial, au rămas aceleaşi din vechea Constituţie; s'au adus numai mici modificări de redacţie şi o simplificare a unor dispoziţiuni care îşi găseau mai bine locul în regulamentul Adunărilor decât în Constituţie, aşa cum procedase Constituţia din 1923.

COMPUNEREA ŞI DURATA ADUNĂRILOR

Am arătat, când ne-am ocupat de regimul electoral, care este compunerea Adunării Deputaţilor şi a Senatului. Tot cu acea ocazie am semnalat că există o diferenţă între durata celor două Adunări: pe când durata Adunării Deputaţilor este de 6 ani, durata Senatului este de 9 ani. Diferenţa de durată între cele două Adunări se justifică prin noua concepţie a constituantului nostru cu privire la rolul Corpurilor Legislative. De unde, Adunarea Deputaţilor, menită să reprezinte curentele de opinie publică în continuă devenire, trebueşte înnoită mai des, Senatul dimpotrivă, menit să reprezinte tradiţia, stabilitatea şi opera de continuitate, este firesc să fie ales sau numit pe un termen mai lung şi care să nu coincidă cu durata Adunării Deputaţilor. Dacă nu s'ar fi procedat aşa, Senatul ar fi fost un al doilea Corp de aceeaşi valoare şi de aceeaşi compoziţie ca şi primul, lucru constatat de altminteri şi sub regimul Constituţiei din 1866 şi al celei din 1923.

Noua concepţie de organizare a Statului impune această diferenţiere; legea electorală va veni de sigur să precizeze şi să statornicească înţelesul acestei concepţii.

g. a.

PECETIA LUI MIHAI VITEAZUL, DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, TRANSILVANIEI ŞI MOLDOVEI

CONSILIUL LEGISLATIV

Constituția din 29 Martie 1923 a prevăzut în art. 76 înființarea unui *Consiliu Legislativ*, cu menirea de a ajuta, în mod consultativ, la facerea și coordonarea proiectelor de legi, precum și la întocmirea regulamentelor generale de aplicare a legilor. Ea a dispus ca o lege ordinară specială să determine organizarea și modul de funcționare al acestui consiliu.

Art. 76 din Constituție a impus în mod obligatoriu consultarea Consiliului Legislativ pentru toate proiectele de legi, afară de cele privitoare la creditele bugetare. Consiliul Legislativ a fost creat și organizat prin legea din 26 Fevruarie 1925.

Atribuțiile și obligațiile Consiliului Legislativ sunt după legea sa organică, următoarele:

a) de a studia, în raport cu doctrina, jurisprudența, istoria, legislația comparată și necesitățile care determină legiferarea, chestiunile ce i se vor defini de puterea legiuitoare sau de cea executivă;

b) de a întocmi studiile preparatorii, anteproiectele sau proiectele de legi și de regulamente generale, precum și expunerile de motive;

c) de a cerceta studiile preliminarii, expunerile de motive, anteproiectele și proiectele de legi și de regulamente generale, întocmite de guvern, sau proiectele de legi întocmite din inițiativă parlamentară, și de a propune modificările de formă și de fond pe cari le-ar reclama: corectitudinea și claritatea redacțiunii juridice, coordonarea cu principiile și concepțiile economice, sociale și politice ale Constituției, cu dispozițiile legilor și regulamentelor în ființă, sau alte considerațiuni, afară de acele relative la oportunitatea lucrării și considerațiile politice, pe care Consiliul este oprit de a le discuta.

Aceeași lege mai recunoaște Consiliului și alte câteva atribuții și obligații de ordin secundar:

a) de a cataloga și examina codurile, legile și regulamentele, spre a propune puterii leginitoare și celei executive, modificările necesare și coordonarea lor cu Constituția și celelalte legi;

b) de a urmări jurisprudența Curții de Casație și a celorlalte instanțe judecătorești sau de alt ordin, spre a semnala vițiile de interpretare și de aplicare a legilor, propunând modificările de cuviință;

c) de a conserva un exemplar dintre originalele legilor și regulamentelor și a supraveghea imprimarea lor în Monitorul Oficial;

d) de a îngriji de publicarea colecțiilor anuale de legi și regulamente, potrivit art. 37 din Constituție și de publicarea altor ediții oficiale;

e) de a se ține în legătură cu instituțiile similare din alte țări și cu organizațiile juridice, economice și sociale din țară și străinătate, procurându-și din timp material necesar misiunii sale;

f) de a supraveghea administrația imprimeriei Consiliului Legislativ și de a publica anual, în limba română și franceză, un buletin de studii și lucrări legislative.

ANTECEDENTELE ISTORICE ALE CONSILIULUI LEGISLATIV

Istoria regimului representativ în România cunoaște câteva instituțiuni cari, în cursul veacului trecut, au avut o misiune similară cu aceea a Consiliului Legislativ:

Obșteștile Divanuri, întrunite la 1849 în Principatele Române aveau, între alte însărcinări, pe aceea de a se ocupa cu cercetarea proiectelor ce li se trimiteau de guvern și de a se pronunța asupra lor cu vot consultativ.

Comisia Centrală dela Focșani, instituită la 1859, în baza Convenției de la Paris din 7/19 August 1858, și compusă din câte 8 membri din partea fiecărui Principat, (din care 4 membri erau numiți de Domn și 4 aleși de Adunarea Electivă), avea între alte meniri și aceea de a pregăti unificarea legislativă, de a studia proectele de legi trimise de Domn și de a-i arăta lipsurile și defectele legilor existente.

Comitetul provizoriu, instituit de Barbu Catargi în Mai 1862, compus din miniștrii cabinetului și dintr'un număr egal de deputați, luase asupra-și câteva din însărcinările Comisiunii Centrale, desființate la acea dată, între care și aceea de elaborare a proiectelor de legi.

Incă de pe la jumătatea sec. al XIX-lea s'au făcut diferite propuneri și s'au alcătuit proiecte pentru instituirea unui *Consiliu de Stat*, având între alte atribuții și pe aceia de a cerceta proiectele de legi și regulamente, trimise de Domn sau de Adunare.

Consiliul de Stat, înființat la 11 Fevruarie 1864, era prezidat de Domn, având un vice președinte, 9 consilieri, 9 auditori, 1 secretar general și 2 secretari,

toți numiți de Domn. El lucra în 3 secții (comitete). In Iulie 1864 au fost numiți în acest consiliu C. Bosianu, ca vice președinte, iar Petrache Poenaru, Colonel I. Voinescu, Al. Crețescu, G. Vernescu, Gr. Bengescu, G. Apostoleanu, Al. Papadopol-Calimach și I. Strat, ca membri.

Pe lângă atribuțiile de contencios administrativ și de administrație propriu zisă, precum și de organ disciplinar al funcționarilor publici, el avea și pe aceea de a studia proiectele de legi și regulamente trimise de guvern și de a răspunde când era consultat asupra unor asemenea proiecte.

Suferind o modificare, cu ocazia înființării Senatului, prin Statutul dat de Vodă Cuza, la 2 Iulie 1864 acest Consiliu a avut o însemnată dar scurtă activitate. Constituția din 30 Iunie 1866, prin art. 131, depărtându-se de concepția franceză și adoptând pe cea belgiană, a desființat Consiliul de Stat, iar legea din 9 Iulie același an, a trecut puterii judecătorești atribuțiile jurisdicționale ale Consiliului și a lăsat pe seama consiliilor speciale de pe lângă ministere pe acelea de pregătire a proiectelor de legi. Prin modificarea de la 1884 a acestui articol 131 din Constituție, se preciza că nu se mai putea înființa un Consiliul de Stat cu atribuție de contencios administrativ, dar se va putea înființa o comisie permanentă, care nu va avea alte atribuții de cât studiul și elaborarea proiectelor de legi și regulamente de administrație publică.

Eugeniu Stătescu la 1885 și Gh. Palladi la 1897, au întocmit câte un proiect pentru înființarea unui Consiliu Legislativ, în sensul dezideratului constituțional. Metoda de a pregăti materialul legislativ cu ajutorul comisiilor temporare, numite pe lângă diferite ministere, s'a dovedit ca fiind cu totul nesatisfăcătoare și chiar dăunătoare. Pe de altă parte, condițiile neprielnice de pregătire technică, lipsa de obiectivitate în studiu și de coordonare, de care da dovadă Parlamentul de multe ori, în lucrările sale, au determinat un curent general, nu numai în lumea juridică, ci și în acea politică, în favoarea creării unui consiliu permanent de pregătire legislativă [1]).

ORGANIZAȚIA CONSILIULUI

Consiliul Legislativ se împarte în trei secții:

Secția I se ocupă cu problemele de drept public și cele privitoare la culte, instrucție, educație, artă, armată și apărare națională;

Secția II are în competența sa legislația de drept privat;

Secția III se ocupă cu legislația socială, economică și financiară.

Fiecare secție e condusă de un *președinte*, iar Consiliul de un *prim-președinte*. Consiliul mai cuprinde un serviciu pentru buletinul legislativ și colecțiile de legi și un «biurou de studii istorice».

Consiliul lucrează în *secțiuni-unite*, când urmează să îndeplinească anumite atribuții prevăzute de lege, sau pentru coordonarea lucrărilor, ori să se pronunțe asupra divergențelor, precum și în cazuri relative la administrația interioară.

Secțiile se compun din consilieri permanenți, consilieri temporari și referenți (titulari și stagiari).

Consilieri permanenți se numesc de ministrul Justiției, pe baza listei de recomandare, întocmite de o comisiune specială, compusă din 3 consilieri ai Curții de Casație și 3 consilieri permanenți ai Consiliului Legislativ, aleși pe 5 ani. Pentru fiecare vacanță comisiunea recomandă câte 3 persoane, cari întrunesc condițiile legale, iar ministrul alege și numește pe titular. Consilierii permanenți sunt inamovibili și au același grad și retribuție ca membrii Curții de Casație, iar președinții au gradul și retribuția președinților dela aceeași Curte.

Consilieri temporari pot fi numiți acei cari prin specialitatea, competența sau experiența lor, sunt în măsură să contribue cu folos la vre-o lucrare încredințată Consiliului. Numirea se face de ministrul Justiției, prin decizie. *Referenții stagiari* se numesc de ministru de pe listele de prezentare întocmite de Consiliu.

După doui ani de stagiu, ei sunt obligați a se înfățișa la concurs, în fața unei Comisii prezidate de un președinte de secție a Consiliului, compusă din doui profesori universitari și doui consilieri permanenți. Referenții stagiari sunt stabili și nu pot fi înlocuiți de cât pe baza unui raport de anchetă, făcut de primul președinte sau președintele secției.

Referenții titulari sunt inamovibili și au retribuția Consilierilor de Curte de Apel.

Cancelaria Consiliului Legislativ este condusă de un *secretar general*.

Consilierii permanenți sunt puși în retragere din oficiu la vârsta de 70 ani, iar referenții la 65 ani.

In ce privește priveghierea și disciplina, consilierii permanenți și referenții titulari sunt supuși dispozițiilor prevăzute în legea de organizare judecătorească pentru consilierii Curții de Casație și ai Curților de apel. Comisiile disciplinare și procedura sunt tot acelea determinate în citata lege. Pentru referenții stagiari, comisia disciplinară se compune din 3 consilieri permanenți, trași la sorți la începutul fiecărui an.

Secțiunile Consiliului pot lucra, după necesitate, în subsecții, comisiuni sau comisiuni de studii.

La lucrările lor pot lua parte miniștrii și subsecretarii de Stat, prezidând de drept secția sau comisiunea în care se discută chestiuni ce interesează departamentul respectiv.

La cererea guvernului sau a corpurilor legiuitoare, consiliul desemnează un consilier, cu însărcinarea de a lămuri înaintea comisiunilor sau secțiilor Parlamentului, părerile exprimate de Consiliu. Pe de altă parte, Consiliul poate chema la ședințele sale, pentru informații, pe orice funcționar public, cu autorizarea prealabilă a capului ierarhic al administrației respective.

O secție nu poate lucra valabil de cât cu cel puțin 3 consilieri permanenți și cu majoritatea absolută a consilierilor temporari cari o completează.

[1]) Vezi Enc. Rom. *Istoricul așezărilor noastre constituționale*, pag. 176 și *Evoluția regimului parlamentar*, pag. 246 sqq.

Referenţii titulari ajută secţia, în studiile şi lucrările de întocmire a proiectelor, expunerilor de motive sau rapoartelor, dar ei n'au vot deliberativ. Pot însă lua parte la discuţii şi a-şi exprima părerile.

Secţiile-unite nu se pot constitui valabil de cât cu cel puţin nouă consilieri permanenţi.

Şedinţele Consiliului nu pot fi publice, decât cu aprobarea secţiei respective sau a secţiilor-unite şi cu consimţământul ministrului pentru care se face lucrarea. Opunerea ministrului la publicitate obligă Consiliul. Când lucrările interesează siguranţa Statului şi apărarea naţională sau sunt indicate de miniştri ca lucrări confidenţiale, nu pot face obiectul desbaterilor publice.

PROCEDURA DE CONSULTARE A CONSILIULUI

Cererile de consultare se trimit Consiliului de către preşedintele Consiliului de Miniştri, pentru proiectele de constituţie şi legi constituţionale, şi de fiecare ministru, pentru proiectele de legi şi regulamente generale, intrând în competenţa departamentului respectiv. Cererea se face în scris, cu menţiunile prevăzute de lege, arătându-se şi specialiştii propuşi spre a fi numiţi consilieri temporari, precum şi delegatul ministerului, care va urmări lucrarea.

Preşedinţii corpurilor legiuitoare nu pot trimite înaintea secţiilor şi comisiilor de specialitate, şi nici acestea nu pot lua în discuţie proiectele de legi — depuse fie de guvern, fie din iniţiativă parlamentară, — cari nu au avizul Consiliului Legislativ. Pe de altă parte, proiectele întocmite de acest Consiliu nu mai au nevoe de alt aviz de cât pentru modificările introduse de ministru. Chiar proiectele întocmite de guvern, pe baza studiilor făcute de Consiliul Legislativ, nu sunt dispensate de consultare.

Senatorii şi deputaţii, în numărul prevăzut de regulamentul corpului respectiv pentru depunere de proiecte de legi şi propuneri, pot cere avizul Consiliului Legislativ, atât în timpul sesiunii, cât şi în timpul vacanţei parlamentare, pentru facerea studiilor legislative, întocmirea proiectelor sau verificarea proiectelor ce au întocmit. Dacă se cere întocmirea unui proiect, semnatarii propunerii sunt obligaţi a desemna un delegat dintre ei, spre a lua parte la lucrările secţiei înaintea căreia s'a trimis cererea.

Preşedintele secţiei, la care a fost repartizată cererea, poate să invite, în şedinţa plenară a secţiei, pe ministrul care a cerut consultarea, pentru a expune opiniile şi intenţiile sale, precum şi a completa informaţiile şi indicaţiile ce s'ar fi găsit insuficiente în cererea scrisă de consultare.

Lucrările terminate de o secţie se înaintează primului preşedinte care, după natura şi importanţa lucrării, le poate încredinţa, spre verificare şi coordonare secţiunilor-unite, uneia sau la două secţii separat, sau în comun, unui comitet de delegaţi, sau unei comisiuni de verificare. Primul preşedinte poate personal da curs lucrărilor curente de proiecte de regulament şi proiectelor de legi succinte şi de mică importanţă, cari nu comportă nici o verificare şi coordonare. Numai secţiile-unite pot decide modificarea sau completarea lucrărilor terminate. Aceste modificări şi completări se pot face în secţii-unite, sau trimiţându-se lucrarea din nou la secţia respectivă, care este obligată a se conforma indicaţiilor consiliului plenar. Se consideră lucrări definitiv terminate acelea pentru cari s'a făcut încheierea secţiilor-unite sau a primului-preşedinte, cu menţiunea de aprobare a lucrării şi de înaintare celor în drept.

Consiliul Legislativ este obligat să întocmească proiectele de legi şi regulamente generale, sau să-şi dea avizul asupra proiectelor întocmite, în termenele indicate de ministere sau de corpurile legiuitoare, în caz de iniţiativă parlamentară. La indicarea acestor termene, legea cere să se ţină seama de însemnătatea lucrărilor şi de timpul ce necesită conştiincioasa lor executare.

In nici un caz aceste termene nu pot fi mai mici de cinci zile pentru proiectele urgente, şi de zece zile pentru celelalte. Dacă Consiliul nu-şi dă avizul în aceste termene, guvernul poate cere şi corpurile legiuitoare pot începe discuţia proiectului.

Când corpurile legiuitoare, în şedinţă publică, comisiuni de specialitate, secţiuni sau comitet al delegaţilor, decid ca un amendament să fie supus avizului Consiliului Legislativ, acesta este obligat să-şi dea avizul în douăzeci şi patru ore dela primirea cererii de consultare a corpului respectiv. Legea nu prevede că şi amendamentele depuse în Parlament trebuiesc în prealabil şi în mod obligatoriu trimise spre consultare Consiliului Legislativ; o dispoziţie contrară s'a crezut că ar atinge libera apreciere a Parlamentului, sau ar îngreuna mecanismul votării. Rezultatul practic s'a dovedit dăunător pentru unitatea, omogeneitatea *şi concordanţa dispoziţiilor legii, atât din punctul* de vedere al cuprinsului şi al concepţiilor, cât şi din acel al redactării.

Studiile sau lucrările făcute de Consiliu, în vederea întocmirii unui proiect cerut sau a verificării unui proiect alcătuit de un guvern sau ministru demisionat, sau de membrii unor corpuri legiuitoare disolvate, rămân dobândite Consiliului şi ministrului respectiv. Lucrările nu pot continua decât numai dacă sunt însuşite de noul guvern sau de către numărul de parlamentari nou aleşi, potrivit cerinţelor regulamentului pentru depunerea de proiecte sau propuneri.

Dar lucrarea regulamentelor generale de aplicaţiune a legilor, promulgate şi publicate în Monitorul Oficial, continuă în orice caz.

Atât ministerele cât şi serviciile publice ale Statului, judeţelor şi comunelor, precum şi acele recunoscute de utilitate publică sunt datoare, la cererea Consiliului Legislativ, să trimită sau să prezinte prin delegaţii lor, datele statistice, legislative, materialul şi orice lucrare ce posedă şi care ar putea servi legiferării unei chestiuni. Pe de altă parte, toate ministerele sunt obligate a semnala, în fiecare an, lipsurile sau viţiile de organizare, constatate în practica administrativă, judecătorească sau de altă natură, transmiţându-i toate rapoartele primite dela organele în subordine, spre a fi ţinute în seamă cu prilejul modificării legislaţiei, în materiile respective.

COMPETENȚA CONSILIULUI

S'a discutat dacă Consiliul face parte din puterea legiuitoare, sau din cea executivă. Nu poate fi considerat cu caracter legislativ un organ care n'are nici drept de inițiativă, nici vot deliberativ și nici vreun mijloc de a se opune la transformarea în lege a proiectelor votate de legiuitor. Pentru concepția modernă, care nu mai înțelege termenul de «putere» a Statului în sensul separației absolute, ci în acel al colaborării, și care admite mai curând noțiunea de «funcțiune» în loc de «putere», această discuție a pierdut din valoare, dacă nu a devenit chiar oțioasă. Consiliul Legislativ are caracterul de organ special technic, instituit de constituant spre a ușura pregătirea legislativă, cooperând atât cu legislativul, cât și cu executivul.

Rolul său astfel înțeles, este considerabil, — deși avizul său este consultativ, nu și deliberativ. Având datoria de a-și susține avizul, Consiliul Legislativ este în măsură și în drept de a releva toate argumentele juridice și de orice altă natură — afară de cele referitoare la oportunitate și la considerații politice — cu care înțelege să-și sprijine opiniunile sale. Grație compunerii și situației sale, el poate avea obiectivitatea și seninătatea, necesare studiului și reflexiunii, — după cum trebue să aibă și autoritatea inerentă funcțiunii sale constituționale. Lipsa avizului Consiliului, în cazurile în care el este necesar, va fi cercetată și apreciată de instanțele judiciare «in concreto», cel puțin cu ocazia unui recurs pentru neconstituționalitate. Inalta Curte de Casație a decis că, din moment ce s'a dat un aviz, chiar dacă el ar fi sumar, nu se mai poate susține că aceasta ar echivala cu o lipsă totală de aviz (Dec. 3/933 Jurispr. Gen. 1933, pag. 81).

Fără îndoială că dreptul puterii executive de a institui comisiuni pentru studiul diferitelor probleme, precum și pentru alcătuirea unor proiecte de lege sau regulamente, nu a fost suprimat prin înființarea Consiliului Legislativ.

Nici chiar în ceeace privește unificarea legislativă, prin redactarea unor noui coduri, conform art. 137 din noua Constituție, nu se poate susține că competința legală a acestui Consiliu ar fi exclusivă. Totuși, experiența a dovedit că numeroasele comisiuni însărcinate de puterea executivă cu întocmirea proiectelor legislative, nu au dat de cele mai multe ori, rezultatele așteptate. Apoi activitatea disparată a unor asemenea comisiuni face imposibilă opera de coordonare a lucrărilor între diferite departamente și de punere în acord cu întregul legislației existente. Coordonarea și redactarea lor nu se poate face ușor de cât de membrii unui corp unitar, cari sunt chemați să activeze într'o permanentă și unitară colaborare, și practica a dovedit că chiar în sânul unei astfel de instituții această coordonare este uneori foarte greu de realizat, cum este de exemplu în chestiunea terminologiei technice, dacă nu chiar și a unor concepții generale cari stau la baza diferitelor coduri. Contribuția indispensabilă a specialiștilor în diferite domenii, este asigurată prin instituția consilierilor temporari, cari funcționează pe lângă acest Consiliu, contribuind la strângerea materialului necesar, mai ales în ceeace privește conținutul normelor legislative ce urmează a fi elaborate.

al. c.

BIBLIOGRAFIE

— *Consiliul Legislativ. Zece ani de activitate. 1926—1936.* «Luceafărul», București 1936.
V. M. GABRIELESCU, *Consiliul Legislativ Permanent*, 1922, Samitca, Craiova.
G. ALEXIANU, *Rolul Consiliului Legislativ.* Revista de Drept Public, 1928, pag. 484.
I. FILITTI, *Originea și menirea Consiliului Legislativ*, 1927, Cultura Națională.
— *Cum a fost înțeles Consiliul Legislativ*, 1929, București, «Curierul Judiciar».
— și G. VRĂBIESCU, *Le Conseil Législatif de Roumanie.* Revue des Sciences Politiques, 1929.
— *Consiliul Legislativ și constituționalitatea legilor*, «Dreptul» din 28 Iunie, 1931.
PAUL NEGULESCU, *Tratat de Drept administrativ.*
I. PASCU, *Consiliul Legislativ și principiul separației puterilor.*
E. A. POULOPOL, *Rolul și limitele technicei legislative și Consiliul Legislativ. Elemente pentru o teorie a legilor nedrepte.* «Luceafărul», București 1931.
AN. TEODORESCU, *Tratat de Drept administrativ*, vol. II, p. 245 și 256—261.
C. VASILIU, *Controlul constituționalității legilor. Controlul preventiv. Controlul sancționar.* «Bucovina», I. E. Torouțiu, București 1928.

VECHEA PECETIE A CÂMPULUNGULUI

V

ADMINISTRAŢIA CENTRALĂ A ROMÂNIEI

Statul este o sinteză de organe şi funcţiuni, — o sinteză pluri-funcţională, — răspunzând misiunii de a satisface interesele generale, adică de a realiza acele interese cari trec dincolo de limitele locale şi particulare, interese de cari se leagă însăşi existenţa unei societăţi organizate.

Intre interesele generale, cari găsesc o totală integrare în organismul de Stat şi interesele particulare şi locale, nu există o separaţie absolută. Vigoarea Statului se sprijină pe puterea de viaţă a particularităţilor circumstanţiale. Din diversitatea posibilităţilor de viaţă locală şi particulară se desprinde unitatea şi armonia vieţii statale. O întrepătrundere continuă şi permanentă, condiţionează şi existenţa şi vigoarea lor.

Aceste penetraţiuni sunt *naturale*, impuse de viaţă, ele nu duc la *confuzie*, ci tocmai la un *raport constant, de organizare şi funcţionare*, între administraţia centrală şi administraţia locală. Acest raport de organizare şi funcţionare nu reprezintă numai o traducere fidelă a raportului forţelor administrative, ci, mai ales, un reflex al conceptului politic care stă la baza organizării Statului.

Intre gruparea administrativă *majoră* şi cea *minoră*, relaţiunile sunt *organice*, adică necesare. Felul acestor relaţiuni, — atât în privinţa funcţiunilor cât şi a recrutării organelor, — determină regimul administrativ însuşi. Din punct de vedere al relaţiunilor administrative care există între administraţiunea centrală şi cea locală, distingem patru regimuri administrative: regimul administrativ *centralizator, descentralizator desconcentrat* şi *autonom*. Centralizarea şi descentralizarea desconcentrarea şi autonomia, sunt realizări administrative, înfăţişând aspectele de seamă, pure, ale eternului antagonism social, care există între *autoritate şi libertate*. Proudhon observa, cu aşa de mare dreptate, că «în orice societate, chiar cea mai autoritară, o parte este în mod necesar rezervată libertăţii, tot astfel cum în orice societate, chiar cea mai liberală, o parte este lăsată autorităţii. Autoritatea împiedică libertatea să cadă în anarhie; libertatea împiedică autoritatea să se transforme în tiranie». In organizarea administrativă a unui Stat, diferitele regimuri administrative reprezintă raporturile stabilite între autoritate şi libertate, între disciplina vieţei şi viaţa însăşi. In limitele extreme, centralizarea reprezintă preferinţa acordată ideii de autoritate, iar autonomia reprezintă preferinţa acordată libertăţii, în organizarea administrativă a unui Stat.

Şi autoritatea şi libertatea au o bază psihologică. Autoritatea reprezintă relaţia de supraordonare şi subordonare, transformând nevoia omului de a se supune unei puteri superioare, într'o *normă de drept*. Libertatea nu înseamnă lipsa de lege, nici lipsa de autoritate; ci înseamnă nevoia omului de a lucra, după impulsurile sale lăuntrice, potrivit legilor vieţii şi legilor societăţii. Temeiurile acestea sufleteşti, ale libertăţii şi autorităţii, se transformă după spiritualitatea epocii.

In Statul modern se desemnează un nou conţinut al libertăţii şi autorităţii, un nou raport între aceste forţe.

Astfel în locul autorităţii formale se realizează o *autoritate reală*, cu un substrat psihologic, împins până la ideia de credinţă: autoritate personificată în voinţa unui om ales, expresie a simţului juridic popular, voinţă ale cărei limite sunt pur subiective. Se poate cerceta dacă autoritatea aceasta reală, personală, autonomă şi originară, nu tinde să devină o dictatură şi încă o dictatură ideologică, în măsura în care cea dintâi jertfă a ei trebue să fie libertatea spiritului.

Tot astfel în locul unei libertăţi formale, înţeleasă ca un drept, nu ca un *dar*, nu ca o *concesie*, nu ca o *datorie*, în Statul modern în transformare, se încearcă realizarea unei *libertăţi reale* şi *pozitive*, supusă ordinei, în limitele Statului, a cărui *superioritate de scopuri* se impune tuturor.

Administraţia noastră locală este sprijinită, în cadrul principiilor constituţionale, pe ideia descentralizării administrative. Principiul acesta are deci o valoare constituţională.

Până la cele dintâi legiuiri fundamentale ale Statului nostru, adică până la Regulamentul Organic al Munteniei din 14 Iulie 1831 şi până la Regulamentul Organic al Moldovei din Ianuarie 1832, nu poate fi vorba de o organizare administrativă descentralizatoare, în Ţările Româneşti, deşi oraşele noastre aveau atribuţiuni de putere publică, aveau personalitate morală.

i. v. g.

ADMINISTRAȚIA CENTRALĂ IN PRINCIPATE

PÂNĂ IN SEC. XVI

Organizația de Stat a Principatelor Române, prezintă dela început un caracter unitar și centralist. Domnul concentrează în mâinile sale, pentru întreg teritoriul principatelor, puterile legiuitoare, executivă și judecătorească.

Deoarece la noi n'a existat feudalitate, puterea absolută inițială a Domnului n'a cunoscut veacuri de eclipse ca puterea regală în Occident. Din aceiași cauză n'au existat la noi, acele instituții create chiar de regi pentru a lupta împotriva feudalității și care, sub forma de state generale, state *provinciale*, privilegii municipale, adunări ale clerului și parlamente judecătorești, au temperat, dar și acolo numai câtva timp, puterea absolută regală.

De altă parte, prin însăși originea ei, puterea domnească este dela început la noi dominată de ideia de Stat ca și suveranitatea în imperiul roman. Nu sunt semne la noi ca Domnul să fi privit Statul, ca regii din Occident dinainte de feudalitate, ca un patrimoniu privat, pe care să-l poată împărți între fiii săi, nici puterea sa, ca un bun particular de care să se desbrace, dacă vrea, în favoarea unor indivizi sau unor așezăminte, prin concesiuni viagere sau ereditare. Domnul apare dela început, așa cum fusese și împăratul roman, ca reprezentant al intereselor Statului.

Domnii noștri s'au intitulat totdeauna « voevozi și domni din mila lui Dumnezeu ». Umilințele la cari au ajuns să fie supuși în seraiul dela Constantinopol, trebuie să treacă pe planul al doilea față de considerația că în ochii propriilor lor supuși și în hotarele Statului lor, ei continuau să fie aleșii lui Dumnezeu, unși în Patriarhia dela Țarigrad și în Catedralele noastre după uzurile imperiale bizantine și păstrându-și alaiul întreg și puterile depline. De altfel și suveranii creștini din Occident n'au încetat niciodată de a face o adâncă deosebire între administratorii, cu titluri oricât de pompoase, ai provinciilor turcești, și Domnii noștri, recunoscuți ca principi.

Domnul putea da ordine permanente și obligatorii ca niște legi.

Era supremul judecător.

Putea face răsboiu și încheia pace.

Și toate aceste puteri erau tot atât de legale ca și ale suveranilor absoluți din Occident. Domnii cu tendințe de despoți asiatici au fost osândiți de contimporanii lor și priviți ca niște excepții. Concepția normală a rămas necontenit că Domnul trebuie să rămâie respectuos de obiceiul pământului. Așa, spre pildă, în pricinile în care se recurgea la jurători, Domnul nu putea decât sau să confirme dreptul enunțat de aceștia, sau să recurgă la un număr îndoit de jurători cari să dovedească strâmbătatea celor dintâi.

A legifera nu se prea obișnuia în trecutul nostru depărtat. Legea era obiceiul pământului, uzul tradițional, născut odată cu formarea poporului român și cu întemeierea Principatelor. Când, rareori, se introducea vreo rânduială nouă, legiuitorul era Domnul, în sfatul său de care vom vorbi.

Aplicarea legilor, sub îndoita formă a distribuirii justiției și a îndestulării serviciilor publice, era tot în mâinile Domnului. Nici aiurea ideia separației funcțiilor în Stat nu s'a născut decât târziu.

Tot ce nu este a legifera și a judeca, este a administra.

Astfel înțeleasă, noțiunea de administrație are azi o sferă foarte largă.

La noi, ca și aiurea, întâlnim dela început două feluri de organe ajutătoare ale Domnului în îndeplinirea atribuțiilor sale: corpuri consultative pentru hotărîrea măsurilor de luat și agenți de execuție ai hotărîrilor luate.

Primii sfetnici domnești trebue să fi fost recrutați dintre capii familiilor stăpânitoare a unei bune părți a solului, cari consimțiseră; unii de voie, alții siliți, la o alcătuire de Stat unitară, și cari formau nobilimea teritorială, prima noastră clasă conducătoare și totodată oastea principală a țării.

Dar, firește, sfetnici s'au putut alege și la noi și din alte categorii sociale, din oameni de rând cari inspirau încredere, sau se distingeau prin serviciile ori devotamentul lor. Dintre aceștia, unii trăiau chiar la curte, ședeau la masa Domnului, erau în favoare deosebită. Prin ei se putea ajunge până la persoana stăpânului și dobândi bunăvoința lui. Dintre ei s'a format cea dintâi aristocrație izvorîtă din favoare domnească și care s'a putut ridica chiar deasupra nobilimii de naștere.

Cele mai vechi sfaturi domnești ce cunoaștem din hrisoavele noastre sunt sfaturi restrânse la câțiva boieri, cu sau fără funcțiuni. Dar, după enumerarea acestora, urmează aproape întotdeauna mențiunea: « și cu credința tuturor boierilor mari și mici ai Domniei mele ». Această formulă s'a menținut până destul de târziu. Ea arată că era vorba numai de sfetnici, cu sau fără funcțiuni, fără ca toți firește să poată participa de fapt.

In împrejurări extraordinare însă, Domnii convocau și adunări mai mari la cari veneau principalii proprietari ostași, cu oamenii lor. In Moldova, se adunau « la locul de pe Siret ce se chiamă până azi Direptate » (în sensul de sfat) cum se exprimă cronicarul Ureche, în jurul locului unde se sfătuiau boierii, așa cum se petreceau lucrurile și în Statele prefeudale din Occident. Când un străin, contimporan cu Ștefan cel Mare, spune că acest Domn, muribund, a strâns « în câmp » pe « toți ai săi » și pe « capii fiecărei partide », termenul « ai săi » însemnează sfetnicii Domnului, capii partidelor sunt boerii cari nu se înțelegeau pe cine să aleagă în locul marelui voevod, iar adunarea s'a făcut « în câmp » pentrucă era de față și armata de proprietari, căreia avea să se comunice rezultatul deliberării într'o pricină atât de importantă. O astfel de adunare ne înfățișează Prilusius când, la 1553, în « Leges seu statuta ac privilegia regni Poloniae » povestește închinarea dela 1485, în Colomea, a lui Ștefan cel Mare către regele Poloniei. Zice că « toți băștinașii cari au moșii de veci în Moldova și toți ceilalți curteni de frunte erau de față călărindu-și calul și aveau stegulețe » și apoi

precizează cu cine venise Ştefan Vodă: cu « ostaşi, zişi în limba lor boieri, având fiecare alături câte un credincios al său ».

Şi la noi, ca şi în Occident înainte de feudalitate, Domnii s'au ajutat, pentru resolvarea afacerilor publice, de funcţionarii lor de curte, de « slugile » lor, termenul dobândind o nuanţă onorabilă din cauza calităţii eminente a stăpânului. Aceştia, devenind sfetnici *şi pentru* afacerile de Stat, s'au transformat cu timpul în slujitori ai Statului.

Dregătoriile apar treptat în secolul XIV şi XV. Cel mai vechi dregător în amândouă principatele este *marele vornic*.

Vornicul muntean era judecătorul personalului curţii şi mai marele judecător al ţării întregi. Numai el putea judeca pricinile de omor şi numai el putea pronunţa pedeapsa cu moartea în pricinile criminale. Era totodată capul poliţiei şi siguranţei Statului. L-am putea compara cu un ministru de interne, care ar forma, în acelaşi timp, el singur, curtea de apel unică a ţării.

La sfârşitul sec. al XV-lea atribuţiile lui au fost mărginite la Muntenia propriu zisă; aceleaşi atribuţii, încât priveşte Oltenia, au fost date atunci altui dregător, *marele ban*, cu sediul la Craiova.

Aceleaşi erau şi atribuţiile marelui vornic moldovean, dar, până în sec. al XVI-lea, el a fost şi comandant al oştirilor.

Pentru Muntenia, izvoarele nu ne arată cine era în vechile timpuri, comandantul oastei; este probabil că Domnul dădea această însărcinare acelui dintre marii dregători în care avea mai multă încredere.

Logofătul, din amândouă Principatele, a fost, la început, funcţionarul însărcinat cu gătirea şi pecetluirea actelor domneşti şi a cărui importanţă, tocmai din cauza acestor atribuţii, a crescut apoi treptat. La el veneau şi dela el porneau toate actele de procedură privitoare la pricinile ce Domnul judeca.

MIRCEA CEL BĂTRÂN
(După fresca din biserica episcopală dela Argeş. Museul de Antichităţi din Bucureşti)

Vistierul avea atribuţia foarte importantă de a veghea ca visteria domnească, la început tot una cu a Statului, să nu fie niciodată goală. La început şi la noi, nevoile domniei ar fi fost îndestulate, ca şi în regalităţile prefeudale din occident, prin danii făcute Domnului, prin dijmele percepute dela colonii şi iobagii de pe moşiile domneşti şi particulare, prin îndatorirea de a ospăta pe domn, pe însoţitorii şi pe dregătorii lui şi de a le hrăni caii.

Marii vistieri cumulau de obicei, în primele timpuri, şi funcţia de mari vameşi, vămile fiind încă de pe atunci unul din principalele izvoare de venituri. Când, din cauza desvoltării Statului şi, mai ales, a fiscalităţii impuse de exigenţele turcilor, numărul *dărilor şi* al *perceptorilor*, deosebiţi pentru fiecare din ele, s'a înmulţit şi mecanismul financiar s'a complicat, tezaurul particular al Domnului, alimentat din anumite venituri a rămas pe seama unui alt dregător al curţii, ce exista şi el din vechi, *marele cămăraş*.

Postelnicul, zis mai întâi *stratornic*, era îngrijitorul patului, odăii de culcare a Domnului. Cu timpul, a devenit dregătorul care introducea la Domn persoanele importante. In Moldova, în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, el a dobândit şi atribuţiile de judecător asupra personalului curţii domneşti, atribuţii ce până atunci aparţinuseră marelui vornic. In amândouă principatele, începând din sec. al XVI-lea, marele postelnic era capul curierilor ce duceau corespondenţa oficială. Era secretarul Domnului pentru relaţiile din afară. De el depindeau, în Moldova, dregătorii ţinutului de reşedinţă domnească, Suceava, apoi Iaşi.

Ceilalţi dregători ce apar treptat în sfatul domnesc spătarul, paharnicul, stolnicul, comisul, slugerul, pitarul şi alţii, nu îndeplineau decât funcţiuni ale curţii. In schimb, trebue citat *marele armaş*, deşi nu era boer de sfat, căci prin îngrijirea lui se executau sentinţele de moarte şi el era supraveghetorul temniţelor. Toţi aveau însă şi atribuţii judecătoreşti în tot cuprinsul ţării, dar cu această distincţie, măcar dela o vreme, că numai judecata marilor vornici în Moldova, a marelui vornic şi a marelui ban în Muntenia, era obligatorie; ceilalţi dregători mari nu puteau judeca decât dacă împricinaţii recurgeau la ei.

In Ardeal, limba oficială fiind latina medievală, numele acestor dregători erau latineşti. Logofătul se numea *cancelarius*; vistiernicul, *thesaurarius*; vornicul, *dapifer*; postelnicul, *camerarius*, etc.

Ceea ce este de reţinut, este că toate serviciile de Stat erau pe seama a vreo 5—6 dregători mari, cari îndeplineau totodată şi servicii de curte şi că toţi cumulau atribuţii administrative şi judecătoreşti, corespunzătoare serviciilor publice esenţiale în acea vreme.

Chiar în Franţa, când s'au înfiinţat secretarii de Stat, atribuţiile lor nu erau diferenţiate: toţi au avut egală competenţă pentru toate chestiunile, până în a doua jumătate a sec. al XVI-lea.

Dregătorii mari de Stat şi de curte erau ajutaţi de funcţionari imediat subalterni, cari purtau aceleaşi titluri ca şi ei, cu adăogirea însă a titlului de « al doilea » sau « al treilea ».

Veneau apoi funcţionarii subalterni, zişi, « slugi » ale marilor dregători, după cum aceştia din urmă erau « slugi » ale Domnului. Purtau iarăşi aceleaşi titluri ca şi marii dregători de cari depindeau, însă în formă diminutivă: cei dintâi menţionaţi în documente sunt vornicei, spătărei, şi păhărnicei din Moldova, în sec. al XV-lea.

ALEXANDRU CEL BUN CU SOŢIA SA ANA
(După fresca din mânăstirea Suceviţa, din N. Iorga: Portretele Domnilor Români)

Atribuţiunile vornriceilor în Muntenia propriu zisă şi în Moldova, şi ale bănişorilor în Oltenia, erau privitoare în primul rând la ordine şi siguranţă. Prin ei se mai mânau ţăranii la prestaţiile datorite domniei: lucru la cetăţi, la iazuri, la mori, la drumuri, la poduri; prin ei se făceau rechiziţiile de căruţe şi de cai pentru oaste, pentru transporturi, şi pentru transmiterea corespondenţei oficiale.

Păhărnriceii scoteau oamenii la lucrul viilor domneşti, stolniceii priveghea pescuitul în gârle pentru îndestularea mesei domneşti, comişeii îngrijeau de cositul fânului necesar grajdurilor domneşti, clucerii strângeau grâul pentru aprovizionarea curţii domneşti, etc.

De marele vistier depindeau cei mai mulţi slujbaşi fiscali însărcinaţi cu strângerea dărilor în natură şi bani. Până în secolul al XVI-lea, numărul lor era relativ redus: ilişarii, perceptori ai unei taxe de pescuit; posadnicii, cari percepeau o dare pentru întreţinerea cetăţilor; birarii, perceptori ai birului; găletarii, ai dijmei din grâne cu măsura zisă găleată; vinăricerii, ai dijmei din vin; oierii, ai dijmei din oi; goştinarii, ai dijmei din porci; albinarii, ai dijmei din stupi; mierarii, ai dijmei din miere; fânarii, ai dijmei din fân, etc.

DIN SEC. XVI PÂNĂ LA 1733

De pe la mijlocul secolului al XVI-lea, în Moldova, funcţia de mare vornic a fost dublată: un mare vornic al ţării de sus şi altul al ţării de jos, cu reşedinţa nominală la Dorohoi şi Bârlad, iar de fapt amândoi cu reşedinţa în capitală, dar tot de atunci comanda oştirilor a fost luată vornicilor şi atribuită altui dregător, nou instituit, marele hatman.

Din secolul al XVII-lea însă, comanda oastei moldoveneşti de Curteni este dată marelui logofăt.

Aceea a trupelor de dorobanţi este atribuită, în a doua jumătate a aceluiaş veac, în amândouă principatele, marelui agă, un dregător care exista de pe la sfârşitul secolului al XVI-lea şi care a îndeplinit funcţia de prefect al poliţiei capitalei. Tot de agă depind de pe atunci, în Muntenia, o parte din vânătorii pedeştri şi cazacii mercenari de Târgovişte, iar în Moldova, o parte din seimenii mercenari.

Paharnicul, în afară de serviciile dela curte, pe care le indică titlul său, mai dobândeşte în Muntenia, în sec. al XVII-lea, comanda oastelor de roşii.

Marele spătar, purtătorul spatei domneşti, ale cărui atribuţii în primele timpuri erau puţin definite, devine în Muntenia, măcar din sec. al XVII-lea, căpitan al oastei de călăraşi, afară de călăraşii curieri oficiali cari, în amândouă principatele, depindeau de marele postelnic. Tot de marele spătar depindeau, în Muntenia, trupele mercenare de seimeni şi lefegii, pe când, în Moldova, mercenarii drăgani, lefegiii şi o parte din seimeni, erau comandaţi de marele hatman.

Sfatul mare de obşte a continuat să funcţioneze, în împrejurările extraordinare, până la sfârşitul epocei fanariote, când mai larg, când mai restrâns, cuprinzând, pe lângă sfetnicii mari în funcţie şi eşiţi din slujbă, pe boierii mai mărunţi în activitate sau mazâli şi pe căpitanii de slujitori.

UN HRISOV AL LUI ŞTEFAN CEL MARE, 1462
(După *Marcu Beza*, Urme româneşti în Răsăritul ortodox)

In Ardeal exista, mai ales după 1526, o *dietă*, la care luau parte reprezentanţii nobilimii, ai clerului şi ai oraşelor. Aceasta avea pe lângă atribuţii legislative şi numeroase atribuţii administrative.

Prin « *ţară* » *nu se înţelegea deci* o adunare populară. Se înţelegea « ţara legală », cum ne-am exprima azi, adică cei cari aveau căderea a vorbi în numele ţării. Cuvântul « ţară » ca şi « regnicola » în Ungaria, dela mijlocul sec. al. XVI-lea încoace, nu desemna decât pe privilegiaţii de diferite categorii.

Că se aduna şi popor de curiozitate la asemenea solemnităţi, este uşor de înţeles, cu atât mai vârtos când coincideau cu ceremoniile morţii unui Domn şi cu aclamarea noului ales.

Chestiunea prezintă şi un interes mai apropiat, prin aceea că a servit de bază discuţiilor ce, mai ales dela 1848 încoace, s'au urmat la noi spre a se şti dacă trebuia adoptat sistemul unicameral sau bicameral, dacă un Senat era în tradiţia ţării şi în sfârşit cum trebuia compusă camera unică, dacă se adopta primul sistem.

Statul nu era în măsură să asigure lefuri funcţionarilor săi.

Dregătorii principali se îndestulau în mod legal din aşa zisele havaeturi, adică părţi ce le erau atribuite din veniturile Statului; slujbaşii mici din diferite îndeletniciri în timpul ce le lăsa liber sistemul serviciului cu schimbul.

Dregătorii mai percepeau în mod legal ruşfeturi sau plocoane dela subalternii pe care-i numeau în slujbe, şi aceştia se despăgubeau la rândul lor dela administraţi.

Unii dregători mai aveau şi dreptul de a percepe, în folosul lor personal, anumite taxe direct dela administraţii lor, ceea ce fireşte nu putea fi decât izvor de nesfârşite vexaţiuni sau de vinovate toleranţe.

Alt izvor de asuprire era obiceiul arendării, către chiar dregătorii mari în funcţie, a veniturilor Statului, nu numai a vămilor şi ocnelor, ce alimentau casa particulară a Domnului, dar şi a « slujbelor », zise mai târziu huzmeturi, adică a impozitelor directe, ca oeritul, vinăritul, etc., şi până şi a taxei pe vitele de pripas, care apărea ca deosebit de odioasă pentrucă, fiind venit al marelui vornic, perceperea ei dădea naştere la mari abuzuri ale vornicelor din sate şi ale dregătorilor de judeţe.

Dregătorii mari subarendau apoi aceste venituri, pe regiuni, bine înţeles cu câştig. Este firesc ca în aceste condiţiuni să nu mai fi putut exista control, *nici în privinţa cuantumului*, *nici a modului de percepere a impozitelor*.

Cu instabilitatea Domnilor şi cu imposibilitatea de a întocmi bugete — căci fiecare zi putea aduce noui cereri din partea turcilor — orice încercări de reforme erau sortite să dea greş.

Dar, aşa cum era, vechea noastră orânduială, deşi avea, ca şi aiurea, un caracter dominal în folosul principelui şi nu al guvernaţilor, corespundea trebuinţelor militare şi fiscale ale vremii, şi tindea spre aceeaş unică şi supremă ţintă: asigurarea însăşi fiinţei Statului. Viţiile ei erau în bună parte aceleaşi ce se întâmpină în toate vechile regimuri, şi din care atâtea persistau încă, *în Franţa spre pildă*, *chiar în ajunul* marei revoluţii. Este destul să ne gândim la venali-

tatea, și acolo, a unora din oficii, la rușfeturile legale date judecătorilor, la arendarea pe timp determinat a dreptului de a percepe impozitele din circumscripțiile zise « prévotés », la abuzurile ce se făceau cu monopolul sărei, arendat de asemenea, la asupririle ce suferea populația de rând dela perceptorii dării personale, la numărul nesfârșit al privilegiaților, sporit în fiecare zi prin înmulțirea slujbașilor scutiți de dări, așa că acestea apăsau tot mai greu asupra dajnicilor rămași, la pensiile acordate de regi curtenilor și cari constituiau indirect tot atâtea sarcini pentru contribuabili, la situația țăranilor descrisă de englezul Young, călător atunci prin Franța.

DELA 1733 LA 1831

Constantin Mavrocordat, în cursul primelor lui domnii în amândouă Principatele, între anii 1733 și 1749, s'a deosebit prin străduințele lui, în mare parte zadarnice, de reforme.

Mavrocordat n'a mai recunoscut ca privilegiați decât pe dregătorii în slujbă, pe cei eșiți din slujbă, și pe urmașii lor, pe care i-a așezat în două categorii: *neamuri*, urmași ai dregătorilor mari și *mazili*, urmași ai dregătorilor mici.

A mai încercat Mavrocordat să introducă sistemul lefurilor pentru a desființa havaeturile. Rezultatul a fost că au rămas și lefurile, pentru slujbașii principali, și havaeturile. A dispărut totuși gloaba pe vitele de pripas ca venit al marelui vornic.

VLAD ȚEPEȘ
(După un portret contemporan din Kunsthistorisches Museum, Viena)

Mavrocordat a mai desființat și toate scutirile de dări ce se acordau țăranilor de pe moșiile proprietarilor cu influență, concepția acestui Domn reformator fiindcă țăranul trebuia să fie liber față de proprietar, dar contribuabil față de Stat. A acordat în schimb, dar numai boerilor dregători, câte un număr fix, în raport cu dregătoria, de așa ziși scutelnici, adică de țărani scutiți de dări către Stat, spre a fi exclusiv în slujba casei dregătorului. Și această reformă s'a transformat curând în abuz: s'au acordat scutelnici și altor persoane decât dregătorilor și s'au mai acordat, peste scutelnici, și poslușnici pentru slujba curților boerești.

Tot Constantin Mavrocordat, în a șasea lui Domnie în Muntenia, la 1761, a introdus alte două modificări care au rămas în organizarea administrativă a acestui principat. A dedublat funcția de mare vornic, după sistemul mai vechi moldovenesc și a reținut permanent la București pe marele ban, ca un fel de ministru al Olteniei în guvernul central. Atribuțiile efective ale marelui ban, le va exercita de acum la Craiova un caimacam, dependent însă deadreptul de Domn.

Boieriile mari se confereau, începând din secolul XVIII prin îmbrăcare de caftan; Boieriile mici se confereau, de regulă, prin sărutare de mână, dar știm că se întâmpla să se facă zapcii ai divanului prin îmbrăcare de caftan.

Inălțarea unui boier cu caftan la o dregătorie mai înaltă implica îmbrăcarea lui cu un nou caftan.

Pe la mijlocul sec. al XVIII-lea se luase obiceiul de a se conferi titlurile dregătoriilor fără ca ele să se și ocupe efectiv. Aceste conferiri de titluri se făceau însă tot prin îmbrăcare cu caftan, încât titularul era considerat că ocupase efectiv funcțiunea un moment, momentul îmbrăcării cu caftan.

Acelaș boier putea avea deci titlu și funcție deosebite. Un mare ban spre pildă putea să fie mare vistier. Domnul mai conferea uneori boierilor și un *rând* deosebit și de titlul și de funcția ce aveau, rând superior acestora. Le conferea adică o ordine de precădere protocolară superioară titlului și funcției lor. Așa, spre pildă, unui mare spătar care îndeplinea funcția de agă, i se acordă *rând* de mare logofăt.

Arhondologia Munteniei dela 1822 nu vorbește decât de caftan. Știm însă, din alte izvoare, că îmbrăcămintele de onoare erau de mai multe feluri.

Condica de obiceiuri a logofătului Gheorgache, scrisă la 1762, vorbește de *conteș de samur* cu care Domnul a îmbrăcat pe un boier, pe când pe altul îl onora cu *feregea de postav*; de *caftan fără taftă* și de *caftan cu taftă legată peste umăr*, ce boierii în funcție purtau la ceremonii; de *blană* de samur sau de cacom, de *capoturi*, de *binișuri* de *postav*, de *cubur* cu cacom sau cu sângeap, cu care se îmbrăcau personagii de distincție « fiecare după cinstea sa » [1]).

Domnii se îmbrăcau cu blană, cu *cabaniță* de samur și « peste cabaniță cu caftan » sau cu feregea de cacom [2]).

[1]) Letopisețe, ed. Kogălniceanu, ed. 2-a, III 304—317, 331.

[2]) Astăzi, după numai 100—150 de ani, nu mai știm nici care era deosebirea de formă între aceste îmbră-

Cu caftan se înbrăcau și mitropoliții și episcopii căci « darul cel arhieresc » era « cinstea neamului » și boierie [1].

Odată cu accentuarea tendințelor de penetrație ideologică, economică și politică a Apusului la noi, Domni luminați au încercat în cursul sec. al XVIII-lea să lărgească sfera de activitate a administrației. Un loc de cinste se cuvine, după Constantin Mavrocordat, lui Alexandru Ipsilanti, care a pus temeliile separației între puterea executivă și cea judecătorească, a organizat poștele, s'a interesat de aproape de învățământ, de asistența publică și de starea sanitară. Statul a tot intervenit în raporturile dintre proprietari și țărani, în activitatea breslelor de negustori și meseriași, în fixarea prețurilor, zise *narturi*, ale mărfurilor, căutând să activeze producția și încercând să înființeze fabrici.

Asemenea preocupări au și determinat în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, înființarea unui serviciu special numit vornicia obștirilor, care ar putea fi comparată ca un minister de azi ce ar cuprinde totodată sănătatea publică, asistența socială, învățământul, industria, comerțul, căile de comunicație și lucrările publice, grija îndestulării și edilității capitalei. La început, noua instituție a fost pusă sub conducerea unui comitet de boieri; câțiva ani în urmă s'a numit în fruntea ei un nou dregător mare, intitulat *vornic al obștirilor*, ajutat de un consiliu de boieri secundari și de negustori.

Imprejurările politice și economice nu permiteau însă realizarea bunelor intenții.

Față cu manifestările tot mai accentuate de nemulțumire, din sânul chiar al boierimii celei mari s'au ridicat glasuri împotriva abuzurilor. Iordache Golescu denunța la 1818 suferințele poporului de rând pe urma slujbașilor. La 1819 marele vistier Barbu Văcărescu, într'un raport către Domn, pe lângă reducerea havaeturilor marilor dregători, pentru ca nici subalternii lor să nu aibă cuvânt de asuprire, pe lângă îngrădirea înmulțirii arbitrare a numărului micilor privilegiați, cerea desființarea scutelnicilor acordați boierilor.

Un program boieresc muntean din 1821, atribuit marelui ban Grigore Brâncoveanu, cerea între altele mărginirea dregătorilor la leafă și desființarea havaeturilor, precum și stabilirea unui buget anual de către o adunare compusă din arhierei, boieri și *de-*

RADU CEL MARE, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1495—1507, CU DOAMNA CĂTĂLINA

(După fresca dela mănăstirea Govora. Din *N. Iorga: Portretele Domnilor Români*)

pulați trimiși de prin județe. Este cea dintâi propunere în acest sens.

Alt boier mare moldovean, Iordache Rosetti Roznovanu, mergea mai departe: cerea desființarea scutelnicilor și egalitatea înaintea dărilor. « Obșteasca legătură în contribuție, zicea el, va face legătura naționalicească. Dela cel mic... până la cel mare... vor fi legați a sprijini cu un deopotrivă interes și durere așezarea aceasta... și cine va putea atunci să biruiască neamul unit? ».

Cât privește așa zisa constituție a cărvunarilor, adică programul de reforme dela 1822 al boierimii mărunte din Moldova, dacă reproducea celebra declarație franceză a drepturilor omului, cunoscută și în Muntenia încă dela sfârșitul secolului al XVIII-lea, era preocupată înainte de toate de egalizarea în drepturi a boierimii secundare cu boierimea cea mare. Prevedea un divan executiv pe lângă cel obștesc, atribuia funcționarilor lefuri fixe și îndestulătoare pentru a fi « îngrădiți de la urmările netrebnicelor câștiguri și cu dreptate supuși pedepsii pentru cutezările dimpotrivă »; dar menținea sistemul înoirei funcționarilor în fiecare an și nu renunța nici la havaeturi, nici la scutelnici.

Acestea erau, în câteva cuvinte, curentele de idei, unele chiar prevestitoare ale revoluției dela 1848, cari frământau diferitele noastre categorii

cămintc, nici care era criteriul după care se distribuiau.

Aflăm numai despre *conteș* că era o « manta lungă cu mânecí lungi, largi și spintecate », iar despre *cabaniță* că era o « manta cusută în fir de aur și de argint, blănită cu samur *și vulpe neagră și cu poală îndărăt lungă* ca de trei palme, cu de aceeaș blană; cu mâinile scoase prin găuri despre umere ca la caftan, iar mânecile aruncate îndărăt până la pământ și cu marginile iarăș blănite » Dinainte la piept avea *ceaprazuri, șireturi în lanțuri și* nasturi mari.

Conteș, cuburi și feregele erau rezervate boerilor mari.

[1]) Hrisovul dela 1755 al lui Constantin Vodă Racoviță boerind pe *fiul* episcopului Grigore Socoteanu (*Convorbiri literare*, anul 22, p. 256—7).

PETRU RAREŞ CU FIUL SĂU ILIE
(După fresca din mănăstirea Pobrata, din N. Iorga: Portretele Domnilor Români)

sociale în ajunul izbucnirii răsboiului ruso-turc dela 1828.

Era clar, cum arăta mai târziu la 1822, Barbu Ştirbei, viitorul Domn, într'un raport către Kiseleff, că « toată lumea înţelesese că totul trebuia refăcut după un plan nou » şi că « de o jumătate de veac oamenii înţelepţi şi adevărat patrioţi doreau din suflet o reformă. »

Mişcarea lui Tudor Vladimirescu în Muntenia a fost izbucnirea violentă a nemulţumirilor ce clocoteau de mult în diferitele straturi ale societăţii şi această sguduire s'a resimţit până la Constantinopol atrăgând, mai mult decât orice jeluire, atenţia şi a Rusiei şi a Turciei asupra stării interne a Principatelor Române.

Anii 1821 şi 1822 sunt plini în amândouă Principatele de proiecte de reforme.

Un proiect inedit cred, al boierimii mărunte din Muntenia la 1822, cerea ca « puterea săvârşitoare », adică executivă, să fie exercitată de un Divan compus din mitropolit şi 9 boieri mari, iar puterea judecătorească să fie atribuită unui Divan deosebit; în judeţe, unul din ispravnici să caute numai de partea administrativă, iar celălalt numai de judecăţi; polcovnicii şi căpitanii din judeţe să nu umble prin circumscripţii decât din ordinul ispravnicilor sau zapciilor, şi însfârşit să se desfiinţeze havaeturile dregătorilor, cărora să nu le rămâie decât leafa.

EPOCA REGULAMENTULUI ORGANIC
ŞI PERSPECTIVELE EI

Reformele au devenit cu putinţă, în Regulamentul Organic, care deşi consfinţea o clasă boierească privilegiată şi nu revizuia în favoarea ţăranilor raporturile acestora cu proprietarii, prevedea un buget anual de venituri şi cheltuieli, votat de o Obştească Adunare; mărginea veniturile Domnului la singura listă civilă; reducea impozitele directe numai la două: capitaţia şi patenta; desfiinţa scutelnicii şi havaeturile; decreta sistemul lefurilor şi sporirea acestora; înfiinţa pensii pentru slujbaşii Statului; interzicea dregătorilor de a lua în arendă veniturile Statului. Insfârşit, afirma categoric răspunderea funcţionarilor. Se prevedea chiar că şi « Obişnuita Obştească Adunare... va avea... a da în ştiinţa Domnului necuviinţele ce va descoperi în slujba fiecărui dregător... şi a cere îndreptarea cuviincioasă ».

Cât priveşte organizarea administraţiei propriu zise, Regulamentul Organic mai mult a îndreptat şi desvoltat instituţii existente, decât a inovat.

Dintre marii dregători de până atunci, a menţinut pe următorii şase:

1. *Marele vornic din lăuntru*, în departamentul căruia erau cuprinse atribuţiile de azi ale ministerelor de interne, de agricultură şi domenii, de lucrări publice, de instrucţie, al sănătăţii şi al asistenţei.

Ministerul de interne era împărţit în trei secţii (corespunzătoare direcţiilor de azi). Secţia I: poliţia generală, tutela municipalităţilor, îndestularea publică, carantinele (cărora Regulamentul Organic le-a dat o deosebită atenţie), starea sanitară, *controlul* măsurilor şi greutăţilor. Secţia II: agricultura, fixarea preţurilor muncilor agricole, îmbunătăţirea rasei vitelor. Secţia III: lucrările publice, drumurile, podurile, statistica, spitalele, şcolile, casele de binefacere, în Muntenia, poştele.

2. *Marele vistier*, care devenea totodată ministru al finanţelor şi al industriei şi comerţului. De el depindeau poştele în Moldova.

3. *Secretarul Statului*, corespunzător fostului postelnic, capul cancelariei Domnului. Prin el corespundea Domnul cu celelalte departamente şi în genere cu autorităţile interne, precum şi cu agenţii ţării la Poartă, cu paşalele dela Dunăre şi cu agenţii străini din Principate.

4. *Marele logofăt al dreptăţii*, adică ministrul justiţiei, care însă în unele cazuri presida şi o înaltă instanţă judecătorească.

5. Numai în Muntenia, *marele logofăt al credinţei*, sau al pricinilor bisericeşti, adică ministrul cultelor, printr'o dedublare a atribuţiilor de până atunci ale marelui logofăt. In Moldova, o « vornicie bisericească » s'a înfiinţat abia la 1844.

6. *Marele spătar*, în Muntenia, şi *marele hatman*, în Moldova, căpitani ai miliţiei.

Numai marele vornic, marele vistier şi secretarul Statului se întruneau, cel puţin de două ori pe săptămână, în *sfat administrativ ordinar*. Acest sfat examina proiectele de legi.

Pentru resolvarea chestiunilor de mai mare importanță, toți miniștrii se adunau în *sfat administrativ extraordinar*, presidat de Domn.

Capii departamentelor corespundeau cu Domnul, după cum am spus, prin mijlocirea secretarului Statului. De asemenea, proiectele de legi întocmite de diferitele departamente, erau trimise Adunării prin ofis domnesc contrasemnat tot de secretarul Statului și numai citit în adunare de capul departamentului respectiv. Votul ei, Adunarea îl aducea la cunoștința Domnului prin adresă semnată de președinte și de toți deputații, iar Domnul răspundea adunării, prin ofis contrasemnat iarăși de secretarul Statului, dacă întărește sau nu legea.

Fiecare departament avea câte un director, corespunzător secretarului general de azi.

Departamentele se împărțeau în secții, fiecare cu câte un cap, corespunzător directorului de azi. Regulamentul Organic introducea răspunderea ministerială, dar printr'o formulă foarte vagă: făcea pe capii secțiilor răspunzători împreună cu ministrul, pentru lucrările secției lor.

Secțiile se împărțeau în mese, cu câte un cap de masă și câțiva *scriitori*. Fiecare secție avea *reghistratorul* său.

Până la unificarea administrativă a Principatelor, organizația lor centrală a rămas aceeași. S'au creat doar câteva instituții comune: *Comisiunea Centrală* din Focșani, care avea rol legislativ, și *Curtea de Casație*, care avea atribuții judecătorești.

Nici punerea în aplicare a unei noui constituții, *Convenția dela Paris* (1858), care a înlocuit Regulamentul Organic, n'a schimbat nimic în administrația centrală a Principatelor Unite.

i. c. f.

Cu anul 1831, începe în Valahia o mișcare de descentralizare. Astfel în cap. IV, anexa II, s. I al Regulamentului Organic al Valahiei, se spunea: « Stăpânirea socotind că îngrijirea pentru toate cele ce privesc la buna fericire a unui oraș nu poate fi mai bine încredințată decât acelora cari mai cu deosebire se folosesc dintr'însa, au socotit să le dăruiască drepturile de a-și chivernisi ale lor interesuri prin sfaturi orășenești, alcătuite de mădularii alese de către înșiși locuitorii acelor orașe ».

Iată formularea clară a principiului descentralizării, cuprinzând într'însa cele două elemente caracteristice ale descentralizării: *puterea de deciziune proprie și electivitatea organelor administrative locale*.

M. Kogălniceanu în « *Dorințele Partidei Naționale* » din 1849 la p. 22, Nr. 29, ed. G. Mârzescu, Iași, 1883, formulează de asemeni necesitatea descentralizării administrative: « Trebue dat fieștecărui ținut, oraș, comună, dritul ca prin respectivele sale sfaturi să-și controleze interesele locale fără amestecarea puterii centrale. Aceste sfaturi ar învia din nou viața municipală și interesul pentru lucrul public; și prin urmare, înaintând bunastare a comunelor, orașelor și ținuturilor, ar face și bună starea țării întregi. Trebue dar primit de princip că tot ce se poate face *pe loc*, să se facă de către *puterile locale* ».

Repetată de *Convențiunea dela Paris* în al. ultim al art. 46, ideia descentralizării se întâlnește în formulele programatice ale partidelor politice din acea vreme. Primele legi de organizare administrativă au căutat înfăptuirea unor organizări administrative descentralizatoare. Constituția dela 1866 proclamă principiul descentralizării administrative și al independenței comunale.

Cap. V din Constituția dela 1866, tratând despre instituțiunile județene și comunale prevede în art. 106: « instituțiunile județene și comunale sunt regulate de legi », iar art. 107 prevede: « aceste legi vor avea de bază descentralizarea administrațiunii *mai completă*, și independența comunală ».

Formula legiuitorului constituant din 1866 este și elastică și cuprinzătoare de pleonasm juridic. Elastică, în redactare, prin expresiunea « *mai completă* », și elastică în ceea ce privește cuprinsul prin aceea că nu se determină conținutul juridic al noțiunii de descentralizare, lăsând în grija legiuitorului ordinar

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU DOMNUL MOLDOVEI
(1552—1568)
(După fresca din Athos, din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

PETRU CERCEL DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI (1583—1585)
(După fresca dela mănăstirea Călului. Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

acest lucru. Formula legiuitorului constituant cuprinde şi un pleonasm juridic, întrebuinţând, cumulativ, expresiunile: «*descentralizare administrativă*» şi «*independenţă comunală*».

Descentralizarea administrativă, în sistemul nostru juridic, are valoarea unui principiu constituţional. Totuşi organizările administrative locale nu au fost supuse unui regim de descentralizare administrativă.

Legiuitorul constituant din 1923 înscrie în art. 108, de asemeni, principiul descentralizării administrative pentru administraţiunile locale în forma următoare: «Instituţiunile judeţene şi comunale sunt regulate de legi. Aceste legi vor avea de bază descentralizarea administrativă. Membrii consiliilor judeţene şi consiliilor comunale, sunt aleşi de către cetăţenii români prin votul universal, egal, direct, secret, obligatoriu şi cu reprezentarea minorităţilor, după formele prevăzute de lege. La aceştia se vor putea adăuga prin lege, şi membri de drept şi membri cooptaţi. Intre membrii cooptaţi pot fi şi femei majore».

Ideia electiunii membrilor colegiilor de administraţiune locală apare ca un element *esenţial* al sistemului de descentralizare administrativă locală, iar cuvintele «*independenţa comunală*», dispar din noua redactare a textului constituţional.

ORGANELE ADMINISTRAŢIEI CENTRALE

I. REGELE

Organ moderator, Regele sintetizează posibilităţile de coordonare şi legăturile care există între cele trei funcţiuni constituţionale. El este cel mai important organ de legătură între puterile Statului exercitând, în cadrul fiecăreia, anumite atribuţiuni.

Atribuţiunile regale

Regele nu are alte atribuţiuni decât acele care îi sunt date prin Constituţie.

Ele sunt precis arătate prin anumite texte.

Art. 39 din Constituţie spune că puterea executivă este *încredinţată Regelui*, care o exercită în modul regulat prin Constituţie.

Deci şefia puterii executive este *unipersonală*. Ea poate fi, în unele cazuri prevăzute în Constituţie, şi *pluripersonală*. Un prim caz: până la depunerea jurământului succesorului la Tron, funcţiunea regală *este exercitată în mod provizoriu de Consiliul de miniştri, în numele Poporului Român*.

Un al doilea caz: când nu există moştenitor, nu s'a desemnat un succesor la Tron, de Rege, în acord cu Parlamentul, *locotenenţa regală* compusă din trei persoane desemnate de Adunările legislative împreună, prin vot secret, exercită puterile regale până la suirea pe tron a Regelui ales.

Un al treilea caz: când Regele este minor sau incapabil, *Regenţa*, compusă din trei persoane alese de Adunările legiuitoare lucrând împreună, exercită atribuţiunile regale.

Atribuţiunile Regelui sunt precis arătate prin textul art. 88 din Constituţie. El desemnează persoana însărcinată cu formarea guvernului (art. 1 al. 2 din legea de organizare a Ministerelor din 2 August 1929).

Numeşte şi revoacă pe miniştri; sancţionează (act legislativ) şi promulgă (act administrativ) legile; amnistiază infracţiunile cu caracter politic. Are dreptul de graţiere, în materie criminală, în afară de aceea ce deosebit se statorniceşte în privinţa miniştrilor.

Numeşte şi confirmă în funcţiunile publice, potrivit legilor. Are puterea regulamentară fără ca să poată suspenda legile. Este capul puterii armate. Conferă gradele militare în conformitate cu legea.

Conferă decoraţiunile conform legii; are dreptul să bată moneta, potrivit legii; încheie cu Statele străine convenţiunile de comerţ, navigaţiune şi alte asemenea convenţiuni care, pentru a deveni obligatorii, trebue să aibă aprobarea Puterii legislative.

Adresează Parlamentului un *mesagiu*, adică expunerea situaţiei politice şi a programului de lucru legislativ, la deschiderea sesiunii parlamentare.

Valoarea acţiunii administrative a Regelui

Care este valoarea acţiunii administrative a Regelui? In timpul din urmă, viaţa politică a ţării noastre a fost preocupată de această problemă în mod deosebit de viu. S'au produs, în această ordine

UN HRISOV AL LUI PETRU SCHIOPUL CĂTRE MÂNĂSTIREA PATMOS, 1584
(Din *Marcu Beza:* Urme românești în Răsăritul ortodox)

MIHAI VITEAZUL
(După tabloul lui Franz Francken II «Herodiada și Irod», Museul Prado, Madrid)

de idei, trei manifestări de gândire. Intr'o primă părere se crede *că puterea pe care o are guvernul după legile țării trebue să-i revină întreagă*, neștirbită și ea nu se poate împărți cu persoane cari nu împărtășesc și răspunderea acțiunii.

Intr'o a doua părere, formula « Regele domnește și nu guvernează », este goală de orice înțeles și nimeni nu a admis-o, iar textele constituționale nu o consacră.

Țara noastră a fost o țară *« domnită permanent și de fapt »*, iar Regele reprezintă continuitatea acțiunii de a domni.

Intr'o a treia părere, Regele este un *organ de colaborare*, cu miniștrii și cu celelalte funcțiuni constituționale. In sistemul Constituțiunii noastre, Regele este un organ formal sau un organ creator? Este o giruetă, o victimă, un prizonier al partidelor politice sau o putere creatoare? Doctrina română, în mod unanim, privește Regalitatea ca o putere creatoare. Cu drept cuvânt. In temeiul unor vădite tradițiuni istorice, în temeiul principiilor dreptului pozitiv și a unei necontestate practice constituționale.

Dacă la 1866 am adoptat o Constituție care nu se potrivea realităților noastre politice, economice și sociale, nu înseamnă că impulsiunile și tradițiunile organice ale Nației au putut fi, prin aceasta, suprimate.

Instituția Domniei în trecutul Statului nostru era sinonimă cu arbitrariul, cu absolutismul fără margini. In mâna Domnului se concentrau toate puterile Statului. Războiul, pacea, moartea și averea locuitorilor, depindeau de voința lui. Față de această stare de lucruri, instituția Domniei și mai târziu a Regalității, statornicită prin Constituția dela 1866, depășește realitățile noastre.

Intre realități și principii, dela început, s'a statornicit un decalaj. Practica urma să-l atenueze.

Regele este un simbol și o putere creatoare. S'a spus că guvernul având întreaga răspundere, într'un regim parlamentar, trebue să aibă și privilegiul acțiunii guvernamentale în întregime fără colaborarea Regelui. Părerea aceasta este greșită.

Regele nu are o răspundere juridică. Dar are răspundere morală în fața Nației și răspundere istorică; și mai ales o răspundere politică.

Iresponsabilitatea juridică constitue o prerogativă exorbitantă. Contrasemnarea actelor regale de către un ministru, stabilește, material, organul care răspunde de urmările acelui act.

Juridic, actul nu are valoare fără aceste două semnături. Deci între Rege și miniștri, trebue să existe o colaborare necesară. Regele poate refuza semnarea unui act, ca inoportun, nepolitic și neconform părerilor lui. Ministrul, organ de colaborare, ori se supune voinței Regelui, ori demisionează.

Ministrul, la rândul său, având răspunderea juridică și politică și urmărind realizarea unei concepțiuni politice, trebue să aibă inițiativa actului. Pentru aceasta trebue să obțină adeziunea Regelui.

Dar regimul parlamentar compatibil cu ideia unei răspunderi guvernamentale integrale, prezintă aspecte curioase în țara noastră care nu *îngădue atari* concluziuni.

Noi avem un regim pseudo-parlamentar, un *regim guvernamental.*

Printr'un act personal Regele însărcinează cu formarea guvernului personalități politice cari pot să nu aibă decât câțiva reprezentanți în Parlament. Guvernul se constitue și corpul electoral confirmă, totdeauna, actul Regelui.

Aceasta este practica noastră constituțională. Regimul parlamentar presupune însă o putere legiuitoare alcătuită prin încrederea Națiunii și o putere executivă rezultată din majoritățile parlamentare. In practica noastră constituțională, în care majoritățile parlamentare nasc din grija Executivului, principiul responsabilității guvernamentale nu poate fi primit în cuprinsul rigid al regimului parlamentar.

Dar Constituția noastră este un pact. Ea reprezintă acordul dintre Rege și Națiune, concretizat în principiile constituționale. Atribuțiuni administrative întinse sunt acordate Regelui, de către legiuitorul constituant. O interpretare care ar nesocoti acest acord nu poate fi primită.

Nici contradicția aparentă dintre textul art. 39 și 92 din Constituție nu justifică părerea contrarie. In art. 39 se arată, după cum am mai spus-o, că puterea executivă este încredințată Regelui, care o exercită în modul regulat prin Constituție. Art. 87 din Constituție proclamă că niciun act al Regelui nu are valoare, dacă nu este contrasemnat de un ministru. Art. 88 enumeră atribuțiunile Regelui, iar art. 92 din Constituție, introdus la 1923, spune că guvernul exercită puterea executivă în numele Regelui.

IEREMIA MOVILĂ, DOMN AL MOLDOVEI (1595—1606)
(După perdeaua dein mănăstirea Sucevița. Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

Or nu este exact că guvernul exercită puterea executivă, ci Regele, potrivit art. 39, 87 şi 88 din Constituţie. In afară de aceste texte categorice, dacă n'ar fi să ne referim decât la dreptul Regelui de a desemna persoana noului prim-ministru, pe care o consideră ca având încrederea majorităţilor parlamentare, pentru a forma noul guvern, un act de pură iniţiativă guvernamentală şi încă ne dăm seama de inadvertenţa legiuitorului constituant cuprinsă în art. 92.

Inviolabilitatea Regelui

Art. 87 din Constituţie prescrie că persoana Regelui este inviolabilă, adică neresponsabilă; miniştrii sunt răspunzători. Niciun act al Regelui nu poate avea tărie, dacă nu este contrasemnat de un ministru care prin aceasta chiar, devine răspunzător de acel act.

Fie că Regele nu poate să facă nimic singur, fie din cauza înaltei Sale situaţiuni în Stat care trebue păstrată neatinsă, Regele nu are niciun fel de răspundere. Iresponsabilitatea Regelui este o prerogativă care înlesneşte exercitarea atribuţiilor Sale. Ea are un corectiv în răspunderea ministerială juridică (civilă şi penală) şi politică, pentru înfrânarea abuzurilor eventuale.

In art. 153 din Regulamentul Organic al Valahiei se stabilea principiul contrasemnării tuturor decretelor domneşti de marele postelnic (ministru de externe).

Responsabilitatea ministerială apare în Convenţia dela Paris din 7 August 1858; decretele domneşti se contrasemnau de ministrul competinte. Art. 92 din Constituţia dela 1866 şi art. 87 din Constituţia dela 1923, menţin deci principiul.

II. PREŞEDINTELE CONSILIULUI DE MINIŞTRI

Preşedintele Consiliului de Miniştri este persoana desemnată de Rege cu formarea guvernului. Legea din 7 Aprilie 1881 statornicea principiul că Preşedintele Consiliului poate fi ministru fără portofoliu. Iar atribuţiunile şi răspunderile ministrului preşedinte, erau regulate de legi şi uzuri constituţionale. El este capul guvernului şi prezidează Consiliul de Miniştri (art. 93 din Constituţie). Contrasemnează propriul său decret de numire în funcţiune, în cazul în care Preşedintele de Consiliu, revocat sau demisionat, sau unul din miniştrii revocaţi sau demisionaţi, refuză. Textul art. 1 din legea ministerelor nu o spune expres, dar aceasta a fost raţiunea legii. Preşedintele de Consiliu contrasemnează decretele de numire ale miniştrilor (art. 2). Primeşte jurământul subsecretarilor de Stat (art. 3). Determină atribuţiile miniştrilor fără portofoliu. Poate fi titularul unui departament. Este capul majorităţii parlamentare. Alcătueşte, împreună cu membrii guvernului, programul ministerial, sintetizează unitatea de comandă în acţiunea guvernamentală, coordonează activitatea ministerelor şi răspunde în numele întregului guvern, Parlamentului, care exercită controlul funcţiunii executive.

III. CONSILIUL DE MINIŞTRI

Este un organ de guvernare, de execuţie şi de deliberare. Art. 93 din Constituţie introdus prin revizuirea dela 1923 stabileşte, întâia oară, în mod formal organizarea miniştrilor în Consiliu. Miniştrii întruniţi alcătuesc Consiliul de Miniştri, prezidat de acela care a fost însărcinat de Rege cu formarea guvernului. Constituţia dela 1866 nu-l menţiona; şi deşi a existat atâta vreme, având o acţiune administrativă şi politică distinctă, statornicită prin legi ordinare, tocmai la 1923, capătă şi o bază constituţională. Consacrarea categorică rezultă din art. 6 din legea responsabilităţii ministeriale din 1879, care stabileşte principiul că membrii unui cabinet sunt solidar responabili înaintea dispoziţiilor penale ale acelei legi, atât pentru faptele săvârşite în comun, cât şi pentru acelea cărora le-au dat o susţinere intenţionată, şi mai ales însăşi raţiunea acestui organ de a colabora la acţiunea politică guvernamentală, asigurând unitatea acestei acţiuni. Să menţionăm încă unele atribuţiuni ale Consiliului de Miniştri: până la depunerea jurământului succesorului la tron, exercită atribuţiunile regale; încheie actele administrative de autoritate în baza diferitelor legi (jurnale ale Consiliului de Miniştri; autoriză, printr'un jurnal, prezentarea proiectelor de lege Parlamentului; exercită atribuţiuni de tutelă, control şi supraveghere în materie de expulzare, extrădare, naturalizare, funcţionarea persoanelor juridice, administrarea avuţiilor publice; desemnează preşedintele şi numeşte specialişti în Consiliul superior al administrării intreprinderilor şi avuţiilor publice, până la modificarea legii, în această materie; are atribuţiuni administrative în baza legii drumurilor, legii contabilităţii publice, legii de unificare administrativă, etc.; dispune de folosinţa imobilelor şi obiectelor date în folosinţa ministerelor. Impărţirea serviciilor ministerelor în secţii şi a secţiilor în birouri, precum şi fixarea atribuţiilor serviciilor, secţiilor şi birourilor, în cadrul atribuţiunilor direcţiunilor, determinate prin lege, se face prin decret regal dat pe baza jurnalului Consiliului de Miniştri; modul de funcţionare al serviciilor ministeriale locale, ca şi al serviciilor judeţene şi comunale ale ministerelor se decide prin decret regal dat pe baza unui jurnal al Consiliului de Miniştri etc. In esenţă deci, Consiliul de Miniştri are două feluri de atribuţiuni, şi anume: de a lua, *a) deciziuni lucrătoare prin ele însile şi b) atribuţiuni deliberative*, prealabile, în temeiul cărora ministerele de resort iau deciziuni lucrătoare.

Pentru problemele deosebit de importante, Consiliul de Miniştri se întruneşte la Palatul Regal la convocarea şi sub preşedinţia Regelui. La acest Consiliu iau parte numai miniştrii, secretari de Stat.

In împrejurări excepţionale, se întruneşte la palat, la convocarea şi sub preşedinţia Regelui, *Consiliul de Coroană*, la care, pe lângă miniştri, sunt invitaţi şi capii partidelor politice.

IV. MINISTERELE

Ministerele administrează interesele generale ale Statului ce le sunt atribuite prin lege. Ele nu au perso-

UN HRISOV AL LUI LEON TOMŞA, 1631

nalitate juridică. Totuşi pot sta în justiţie şi încheia acte juridice în numele Statului şi pentru Stat. Intre diferitele ministere nu trebue să existe conflicte de drept. Dacă totuşi există, ele trebuesc resolvate în cadrul administraţiunii. Ministerele nu se pot înfiinţa şi desfiinţa decât prin lege. O spune art. 93 al. II din Constituţie şi art. II din legea Ministerelor. Raţiunea acestei dispoziţiuni stă în necesitatea de a înconjura creaţiunea unor asemenea servicii publice centrale, cu largă publicitate, cu desbateri contradictorii şi controlul opiniei publice, presupus că însoţeşte alcătuirea legilor. Inainte de Constituţia dela 1923, problema comporta oarecare discuţiune. Art. 92 — 100 din *Constituţie şi legea de organizare a Ministerelor* cuprind normele de drept privitoare la numirea, funcţionarea, revocarea şi răspunderea miniştrilor şi subsecretarilor de Stat.

EVOLUŢIA MINISTERELOR

Organizaţia modernă a ministerelor datează dela unificarea administrativă a Principatelor realizată de Cuza la 1861.

La acea dată existau 8 ministere şi anume: Ministerul de Interne, de Finanţe, de Justiţie, al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, al Afacerilor Străine, al Lucrărilor Publice, de Războiu şi de Control. Tot atunci capul guvernului ia numele de Preşedinte al Consiliului de Miniştri. El este, de obiceiu, ministru fără portofoliu.

Situaţia aceasta s'a menţinut până la 24 Ianuarie 1864, când Ministerul controlului s'a desfiinţat şi s'a instituit în locul lui o administraţie deosebită: *Curtea de Conturi.*

După Statutul dat de Cuza Vodă la 2 Mai 1864, Ministerul Justiţiei s'a contopit cu Ministerul *Cultelor şi al Instrucţiunii Publice.* Această modificare n'a durat însă decât până la 11 Februarie 1866, când Locotenenţa Domnească a despărţit din nou cele două departamente.

In primii ani de domnie ai lui Carol I, ministerele au rămas aceleaşi. Abia în 1883 se înfiinţează un minister nou, al Domeniilor, care dela 1897 ia numele de Ministerul Agriculturii, Industriei, Comer-

MATEI BASARAB, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI
(Dintr'un evangheliar dela Patriarhia din Ierusalim)

țului și Domeniilor, menținut în forma aceasta până la 1908. In acel an direcțiile industriei și comerțului au format un minister aparte.

In cursul răsboiului de Intregire s'au numit pentru întâia oară miniștri fără portofoliu și s'a creat un minister nou, al Materialului de Războiu, minister care a durat până la 5 Februarie 1918.

După războiu, atât prin faptul extinderii teritoriale a Țării cât și din cauza complexității problemelor ridicate de noile stări, aparatul administrativ a fost considerabil desvoltat.

S'au creat încă în anul 1920 trei ministere noui și anume: Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale, Cultelor și Artelor (acesta desprins din vechiul Minister al Cultelor și Instrucțiunii Publice) și al Comunicațiilor, desprins din Ministerul Lucrărilor Publice. Tot acum au apărut pentru întâia oară *subsecretarii de Stat*, cari exercită o parte din atribuțiile miniștrilor, prin delegare administrativă. Din 1919 miniștrii fără portofoliu încep să poarte numele de *miniștri de Stat*.

In anul 1921 se înființează un nou minister: al Agriculturii, prin desprinderea direcțiilor respective din ministerul Agriculturii și Domeniilor; iar în 1922 se desprind din Ministerul Muncii serviciile privind sănătatea publică. Acestea alcătuesc Ministerul Sănătății.

Astfel în acest an avem 13 miniștri titulari (întru cât Ministerul Agriculturii a fost din nou contopit cu cel al Domeniilor), doi miniștri de Stat (fără portofoliu) și un subsecretar de Stat. In 1926 acest număr a fost întrecut, odată cu organizarea Președinției Consiliului ca serviciu distinct iar numărul miniștrilor de Stat s'a ridicat la patru și la aceeași cifră numărul subsecretarilor de Stat.

La aceștia s'a adăugat în 1927 un nou ministru de Stat: Comisarul superior pentru Basarabia și Bucovina.

Prin legea pentru organizarea ministerelor din 2 August 1929 se limita la 10 numărul departamentelor ministeriale (exceptându-se Președinția Consiliului): 1. Interne, 2. Externe, 3. Finanțe. 4. Justiție, 5. Instrucție publică și Culte, 6. Armată, 7. Agricultură și Domenii, 8. Industrie și Comerț, 9. Lucrări Publice și Comunicații, 10. Muncă, Sănătate și Ocrotiri Sociale.

Aceeași lege precizează situația miniștrilor fără portofoliu și decide că numărul subsecretarilor de Stat nu va putea depăși pe al miniștrilor, repartiția lor pe ministere fiind atributul președintelui consiliului.

Această lege nu s'a putut aplica cu toată strictețea, căci deși până la 1934 nu s'au creat departamente noui, totuși numărul miniștrilor a crescut prin faptul că președintele Consiliului a rămas adeseori fără portofoliu, că s'a înființat un vice-președinte al Consiliului (1932), și, că s'au menținut miniștrii de Stat, s'au scindat ministere pe cale administrativă și s'a depășit numărul maxim al subsecretarilor.

Dela 1934 numărul departamentelor a început din nou să crească, prin scindarea unora din cele ce fuseseră unite prin legea din 1929 (Instrucție, Culte și Arte, Muncă, Sănătate, Ocrotiri) sau prin crearea de ministere noui, ca al Armamentului (1934) al Cooperației (1936), al Aerului și Marinei (1936).

In schimb dela 1932 s'a pornit o mișcare de reorganizare a tuturor departamentelor pe calea decretelor, prin delegare din partea puterii legiuitoare, problemă care, principial, ridică vii obiecțiuni. Această reorganizare a fost provocată de necesitatea economiilor dar și din aceea de a grupa metodic diferitele direcții. Până acum s'au reorganizat numai câteva ministere: al Apărării Naționale 1932, Finanțelor 1933, Justiției 1935, Internelor 1936.

STRUCTURA ORGANICĂ A MINISTERELOR

Actualele departamente ministeriale sunt organizate după un sistem unitar. Departamentele se împart în *direcții*, acestea în *servicii*, serviciile în *secții* și secțiile în *birouri* (Legea din 1929).

Pe lângă direcțiile și serviciile sale speciale, determinate de felul de activitate ce desfășoară, în baza legilor organice speciale, fiecare Minister are un număr de direcții și servicii uniforme.

UN HRISOV AL LUI GHEORGHE DUCA CĂTRE MĂNĂSTIREA PATMOS, 1670
(După *Marcu Beza*, Urme românești în Răsăritul ortodox

Acestea sunt: Cabinetul ministrului, Secretariatul general, Direcția personalului, Direcția Contabilității, Serviciul Inspectorilor, Registratura, Statistica, Serviciul contencios, Serviciul tehnic și cel medical, și Biroul Mobilizării, în măsura în care legile dela 1929 n'au modificat această structură uniformă.

Spre a se evita angajarea de cheltueli mai mari decât fondurile disponibile s'a instituit pe lângă fiecare minister câte un *Controlor financiar*, dependinte de Ministerul Finanțelor. Acesta exercită un control preventiv asupra manipulării fondurilor și orice cheltuială bugetară trebue aprobată de el.

Prin art. 7 din decretul pentru ierarhizarea funcțiunilor în administrațiile publice din 13 Nov. 1934, se prevede că pentru fiecare minister, regie publică, casă autonomă, administrație comercială, direcție specială sau instituție publică cu caracter administrativ, numărul și denumirea direcțiunilor, serviciilor și birourilor, compunerea lor, precum și atribuțiunile lor, se vor stabili prin decret regal, dat pe baza unui jurnal al Consiliului de Miniștri.

Pentru administrațiile locale, numărul și denumirea serviciilor și birourilor, compunerea și atribuțiunile lor se vor stabili de Ministerul de Interne, iar pentru administrațiunile rurale de prefect.

Intr'adevăr, decretele legi și legile privitoare la organizarea diferitelor ministere, cari au fost făcute după această dată, au ținut, relativ, seamă de această dispoziție organică a serviciilor publice.

Atribuțiile diferitelor departamente ministeriale sunt, în general, următoarele:

I. PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI are rolul de a coordona și supraveghea activitatea tuturor ministerelor. Aici se întrunește *Consiliul de Miniștri*, se redactează *jurnalele* acestui Consiliu și se centralizează actele care așteaptă semnătura Suveranului.

Pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri urma să funcționeze după legea armonizării retribuțiilor bugetare, din 1926:

a) Serviciul special, cu însărcinarea să pregătească lucrări statistice, studii asupra structurii diferitelor servicii, lucrări ce se vor trimite comisiunilor de reorganizare ale serviciilor din ministerele respective; să supravegheze aplicarea Statutului, salarizarea și organizarea serviciilor; să țină evidența cadrului de disponibilitate al Statului, care cuprinde pe toți funcționarii Statului cari au părăsit serviciul prin demisiune sau prin licențiare din cauza suprimării posturilor; din acest cadru urmează să se completeze vacanțele;

b) Consiliul Central alcătuit din secretarii generali ai ministerelor, din directorii generali ai Poștelor, Căilor Ferate și Regiei Monopolurilor, din trei deputați și trei senatori, doi ingineri specialiști în materia organizării serviciilor, cu însărcinarea să studieze funcționarea serviciilor Statului din punct de vedere al numărului personalului și al proporției personalului de diferite grade, putând face la nevoe propuneri de suprimarea posturilor inutile;

c) *Direcția Informațiilor* având serviciul presei, propagandei și informațiilor, care azi e trecut la ministerul de externe;

d) *Comisiunea disciplinară permanentă a funcționarilor din administrațiile centrale și exterioare;* legea care s'o organizeze n'a luat ființă;

e) *Consiliul superior al apărării țării*, care funcționează conform legii speciale.

ȘERBAN CANTACUZINO, DOMNUL ȚĂRII-ROMÂNEȘTI (1678—1688)
(După fresca dela Hurezi. Din *N. Iorga: Portretele Domnilor Români*)

II. MINISTERUL DE INTERNE organizat prin legea din 2 August 1929, capătă dela 7 Ianuarie 1936 o nouă modificare prin legea din 18 Aprilie 1935. El are în atribuția sa administrația generală a țării. El veghează la ordinea și siguranța ei. Are următoarele direcții speciale:

1. *Direcția administrației de Stat*, care execută legile privind această administrație. In sarcina sa cade aplicarea legii electorale;

2. *Direcția administrației locale*, care îndrumează și supraveghează autoritățile administrative județene și comunale, supraveghează alegerile locale și face lucrările privitoare la modificarea circumscripțiilor administrative;

3. *Direcția generală a poliției* în a cărei sarcină cade menținerea siguranței publice. Aceasta are în subordine prefecturile de poliție din capitală și municipii, inspectoratul general al jandarmeriei și comandamentul pompierilor militari;

4. *Direcția pășunilor publice*, care se ocupă cu repartiția pășunilor comunale;

5. *Direcția Caselor și Fondurilor speciale.*

De acest minister depinde, din punct de vedere administrativ, un for de judecată administrativă, *Curtea superioară administrativă* (fostul Comitet central de revizuire), denumit astfel prin legea din 27 Martie 1936, care judecă conflictele dintre autoritățile administrative locale și particulari și 5 Curți locale administrative, cari judecă, în primă instanță, pe circumscripțiile teritoriale Iași, Cluj, Chișinău, Cernăuți, Timișoara și Craiova cu drept de apel la Curtea Superioară Administrativă.

Tot pe lângă Ministerul de Interne funcționează:

a) *Institutul Central de Statistică*, care strânge și prelucrează în mod științific datele statistice privind întreaga activitate a națiunii; el face la anumite intervale de timp, recensământul populației;

b) *Oficiul național pentru apărarea populației contra atacurilor aeriene;*

c) *Oficiul emisiunilor radiofonice și al cinematografiei;*

d) *Oficiul național de turism*, menit să pună în valoare locurile pitorești și stațiunile balneo-climatice ale țării.

III. MINISTERUL FINANȚELOR reorganizat prin legea din 12 Aprilie 1933 are ca atribuții administrarea generală a finanțelor Statului, îndrumarea și controlul financiar al tuturor serviciilor publice și instituțiilor de utilitate publică ale Statului, județelor și comunelor; supravegherea politicei monetare și de credit a Băncii Naționale a României, îndrumarea întregii economii financiare naționale.

Direcțiile sale speciale sunt:

1. *Direcția bugetului și contabilității generale a Statului;*
2. *Direcția contribuțiilor directe;*
3. *Direcția datoriei publice;*
4. *Direcția mișcării fondurilor;*
5. *Direcția taxelor de consumație;*
6. *Direcția timbrului și succesiunilor;*
7. *Direcția vămilor.*

Pe lângă Ministerul Finanțelor funcționează următoarele instituții ca servicii speciale organizate prin legi distincte:

a) *Inalta Curte de Conturi*, care verifică întreaga gestiune financiară a Statului;

b) *Direcția Monitorului Oficial și a Imprimeriilor Statului;*

c) *Casa de Amortisare* cu menirea de a executa bugetul extraordinar al Statului; de a asigura amortisarea datoriei publice; de a lichida daunele de războiu și de a administra valorile mobiliare ale Statului și participarea lui în întreprinderile particulare;

d) *Casa autonomă a Monopolurilor* (C.A.M.), care exploatează câteva industrii de monopol (sare, tutun, chibrituri);

e) *Casa de Depuneri și Consemnații;*

f) *Direcția Monopolului Alcoolului;*

g) *Casa generală de Pensiuni;*

h) *Monetăria Națională*, care bate moneta metalică în baza legilor privitoare la emiterea acestei monete.

DIMITRIE CANTEMIR
(După un portret anonim dela Muzeul din Rouen, sec. XVIII. Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

(Emiterea monetelor de hârtie este încredințată *Băncii Naționale a României*, care poartă și numele de «institut de emisiune»);

i) *Casa generală de Economii;*

j) *Creditul județean, comunal și viticol;*

k) *Casele de împrumut pe gaj;*

l) *Casa de credit a funcționarilor Ministerului de Finanțe.*

Organele de execuție în exterior ale Ministerului Finanțelor sunt după cum arată legea din Ianuarie 1933: *Administrațiile financiare*, care sunt de două feluri după rostul ce-l îndeplinesc: a) *de constatare* și b) *de încasări și plăți.*

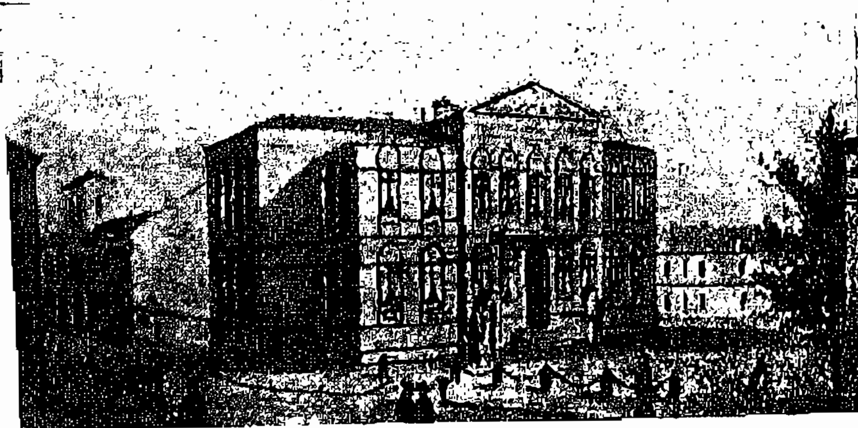
In materie de impozite vamale, organele de execuție ale Ministerului sunt *vămile*, administrate prin legea lor organică.

Pentruca aceste organe exterioare să-și poată îndeplini cu eficacitate misiunea lor, ele sunt dublate de două organizații cu caracter militar:

1. *Corpul grănicerilor* care, în ce privește organizația sa interioară depinde de Ministerul Apărării Naționale fiind înglobat în armata regulată a țării și

2. *Garda financiară* organizată după principii militare dar subordonată întru totul Ministerului de Finanțe.

IV. MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE are în sarcina sa întreținerea legăturilor cu Statele străine, execuția tratatelor și convențiilor internaționale și

PALATUL DOMNESC DIN BUCUREŞTI (FOSTA CASĂ GOLESCU)
(Col. Academiei Române)

protecţia supuşilor români în străinătate; reprezintă politica comercială în afară, de acord cu Ministerul de Industrie. Ii sunt încredinţate de asemenea întocmirea actelor de stare civilă şi de notariat pentru supuşii români din străinătate cum şi *executarea sentinţelor civile şi comerciale* faţă de Românii din străinătate şi străinii stabiliţi în ţară.

Are două direcţii principale:

1. *Direcţia politică*, în sarcina căreia cad relaţiile cu ţările străine şi executarea obligaţiilor internaţionale;

2. *Direcţia consulară*, care resolvă afacerile consulare şi juridice privitoare la supuşii români aflători în străinătate şi acelea privitoare la străinii din România.

Dintre serviciile mai importante menţionăm *serviciul protocolului*, care se ocupă cu ceremonialul ministerului; *cancelaria ordinelor*, care ţine registrele persoanelor decorate cu ordine române şi străine; *serviciul translatorilor*, care liberează traduceri autentice de pe acte scrise în limbi străine.

Un *Consiliu superior diplomatic*, este convocat şi examinează la cererea ministrului şi împreună cu dânsul problemele diplomatice mai grele; un *Consiliu juridic* resolvă problemele juridice internaţionale în legătură cu România, problemele juridice puse la Societatea Naţiunilor ori la Curtea permanentă de arbitraj din Haga.

Pe lângă Ministerul Afacerilor Străine, funcţionează, azi ca organ autonom, *Direcţia Presei şi Informaţiilor* în a cărei sarcină cade serviciul de propagandă în străinătate.

V. MINISTERUL JUSTIŢIEI *«organul suprem al Justiţiei Ţării»* cum aşa de impropriu se exprimă legea, are organizarea pe care i-o determină decretul din 14 Nov. 1935 şi asigură buna distribuire a justiţiei. Este depozitarul tuturor legilor şi păstrătorul sigiliului Statului. Ministrul Justiţiei are rolul de ofiţer de stare civilă pentru membrii familiei regale. El propune Regelui amnestierile şi graţierile, numeşte, conform legilor pe magistraţi şi are disciplina magistraţilor şi a funcţionarilor judecătoreşti, şi în sfârşit raporturile prevăzute în legile respective de organizare, cu organele puterii judiciare şi Consiliul Legislativ.

Ministerul Justiţiei are următoarele direcţii speciale:

1. *Direcţia personalului şi administrării justiţiei*, care se ocupă cu administraţia tuturor instanţelor judecătoreşti şi a instituţiilor anexe: institutele medico-legale, portăreii, etc.;

2. *Direcţia judiciară*, care supraveghează aplicarea legilor şi convenţiilor de resortul acestui minister; administrarea cărţilor funduare şi a averilor persoanelor incapabile. Pe lângă această direcţie s'a înfiinţat o *Comisie consultativă*, care-şi dă avisul asupra oricăror chestiuni de drept privind ministerul;

3. *Direcţia penitenciarelor şi institutelor de prevenţie*, care execută măsurile de prevenire şi represiune prevăzute de legile în vigoare;

4. *Contenciosul general al Statului*, care resolvă litigiile între diferitele ministere şi-şi dă avisul asupra tuturor afacerilor de natură juridică, când îi este cerut de ministere, judeţe, comune şi alte instituţii publice;

5. *Contenciosul Ministerului de Justiţie;*

6. *Casa de economie, credit şi ajutor a magistraţilor*, funcţionează potrivit legii sale organice.

Dintre serviciile cu caracter special menţionăm *Serviciul extinderii cărţilor funduare*, care pregăteşte introducerea cărţilor funduare, existente acum numai în Ardeal şi Bucovina, în toată ţara şi *Serviciul statisticei judiciare*, care centralizează datele privitoare la întreaga activitate judecătorească.

Pe lângă acest minister funcţionează în baza legilor organice respective:

1. *Consiliul superior al Magistraturii*, cari îşi dă avisul la numirea, înaintarea şi pedepsirea magistraţilor, potrivit legii de organizare judecătorească;

2. *Consiliul de recomandare* a consilierilor permanenţi ai Consiliului Legislativ;

3. *Consiliul restrâns*, alcătuit din primul preşedinte, cei 3 preşedinţi şi 4 consilieri desemnaţi de Inalta Curte, pentru recomandarea preşedinţilor de Curţi de Apel şi consilierilor Inaltei Curţi;

4. *Comisia specială a persoanelor juridice*, care supraveghează persoanele juridice, resolvă chestiunile privitoare la persoanele juridice din străinătate, cari au diferende juridice în ţară; se pronunţă în cazuri de ridicare a imunităţii parlamentare şi în cazuri de extrădare;

5. *Comisia centrală electorală;*

6. *Comisia de naturalizări;*

7. *Comisia medico-legală*, care verifică actele medico-legale şi chimico-legale ce-i sunt supuse de autorităţile în drept, şi-şi dă avisul la numirea personalului legist.

Autorităţi şi instituţii exterioare intrând în cadrul administrativ al acestui minister sunt:

a) *Instanţele judecătoreşti:* judecătoriile de ocol, urbane, rurale, mixte, tribunalele, curţile de apel, Curtea de Casaţie. Faţă de acestea Ministerul Justiţiei nu are decât un control administrativ. El nu poate impieta asupra activităţii lor judecătoreşti, căci ele deţin puterea judecătorească a Statului;

b) *Consiliul Legislativ*, a cărui atribuţie principală este să-şi dea avisul la facerea şi coordonarea legilor, conform art. 76 din Constituţie; în sarcina lui a fost lăsată constituirea nouilor coduri;

c) *Serviciile medico-legale* de pe lângă instanţele din Capitală şi provincie;

d) *Serviciul identificării şi al cazierului judiciar*, care înregistrează şi clasează fişele trimise de autorităţile judecătoreşti şi poliţieneşti; face expertizele dactiloscopice, conduce şi administrează cazierul judiciar central şi ţine legături cu cazierele judiciare din restul Ţării;

e) *Regia exploatării muncii în penitenciare şi institutele de prevenţie*, care administrează veniturile ce rezultă din lucrările executate de către deţinuţi.

VI. MINISTERUL EDUCAŢIEI NAŢIONALE, reorganizat prin decretul lege din 12 Noembrie 1936, are ca atribuţii: administrarea şi controlul învăţământului public de toate gradele, controlul învăţământului particular şi confesional şi, în genere, organizarea întregii opere de educaţie a naţiunii.

Direcţiile speciale ale acestui minister sunt:

1. *Direcţia învăţământului primar şi normal;*
2. *Direcţia învăţământului secundar;*
3. *Direcţia învăţământului superior*, care supraveghează administraţia universităţilor, a şcoalelor superioare (academia de arhitectură, şcoalele politehnice, academiile de comerţ şi industrie, academiile de agricultură, etc.) şi a institutelor de cultură (Arhivele Statului, Bibliotecile, Muzeele, Observatoriile astronomice);
4. *Direcţia învăţământului profesional şi comercial;*
5. *Direcţia învăţământului particular şi confesional.*

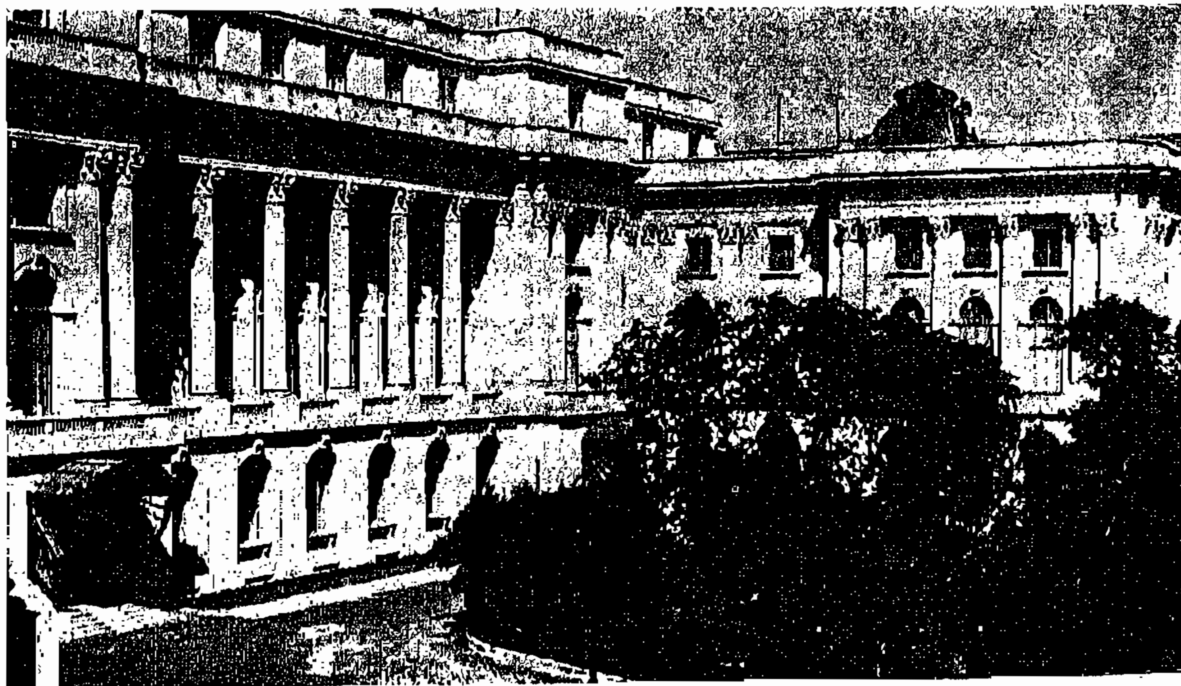
In această direcţie se află şi *secţia culturală a Românilor de peste hotare*, în sarcina căreia cade administraţia şcoalelor româneşti din ţările vecine.

Pe lângă Ministerul Educaţiei Naţionale e instituit *Consiliul permanent*, care-şi dă avisul asupra echivalării diplomelor de studii, asupra regulamentelor şcolare, programelor analitice, cărţilor didactice şi a problemelor de învăţământ în general, şi *Consiliul superior al Educaţiei Naţionale*, care este nu numai organul consultativ al ministrului, ci şi un for de îndrumare şi coordonare a întregii activităţi a ministerului.

Pe lângă acest minister funcţionează ca instituţii autonome:

a) *Oficiul de Educaţie a Tineretului Român* (O.E.T.R.), care are menirea de a organiza, într'un cadru de disciplină militară, activitatea sportivă şi în genere educaţia extraşcolară a tineretului; scopul acestui oficiu, creat din iniţiativă regească, este desvoltarea caracterului şi a virtuţilor eroice ale tineretului;

b) *Casa Şcoalelor şi a Culturii Poporului*, care administrează fondurile lăsate ministerului prin legate particulare; controlează gestiunile comitetelor şcolare, aprovizionează laboratoriile şi atelierele şcolare şi face operă de propagandă culturală;

PALATUL REGAL DIN BUCUREŞTI

c) *Casa de economie, credit și ajutor a corpului didactic.*

VII. MINISTERUL CULTELOR ȘI ARTELOR este reorganizat prin legea din 10 Martie 1936 și are în atribuția sa coordonarea raporturilor dintre Stat și cultele naționale (ortodox și unit) și minoritare, controlul administrativ al cultelor, protecția lor, precum și protecția și controlul activității artistice.

Cuprinde următoarele direcții speciale:

1. *Direcția Cultelor;*
2. *Direcția Artelor;*
3. *Direcția Minorităților;*
4. *Serviciul inventarierii averilor și veniturilor bisericești.*

Pe lângă acest minister funcționează:

a) *Direcția generală a Teatrelor,* în a cărei sarcină cade administrația teatrelor și operelor de Stat precum și controlul activității teatrelor particulare;

b) *Comisia Monumentelor istorice* care se ocupă de conservarea în bune condițiuni și restaurarea după metode științifice a monumentelor istorice;

c) *Casa de pensiuni a Teatrelor Naționale și Operelor Române;*

d) *Consiliul general consultativ* asupra tuturor chestiunilor de culte.

VIII. MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE este organizat prin legea din 8 Iunie 1932 și are în sarcina sa formarea cadrelor și administrația armatei teritoriale, înzestrarea ei cu toate mijloacele de luptă, coordonarea întregii activități militare a națiunii.

Ministerul acesta dispune ca organe de conducere superioară de:

1. *Consiliul superior al armatei,* care-și dă avisul în toate problemele de căpetenie cari privesc înzestrarea armatei și legislația militară;
2. *Marele Stat major,* care organizează instrucția trupei și învățământul militar și elaborează planurile de apărare a țării;
3. *Inspectoratele tehnice militare.*

Direcțiile speciale ale ministerului sunt:

1. *Direcția personalului,* care se ocupă de toate chestiunile privitoare la disciplina și ierarhia personalului militar (numiri, înaintări, disciplină) și la recrutarea ostașilor;
2. *Direcția învățământului militar,* care conduce și supraveghează învățământul militar de toate gradele;
3. *Direcția contenciosului militar;*
4. *Direcția Justiției militare,* care se ocupă de administrația instanțelor militare;
5. *Direcția Sanitară,* în sarcina căreia cade administrația aparatului sanitar al armatei;

In Ministerul Apărării Naționale se încadrează din punct de vedere administrativ:

a) *Tribunalele militare;*

b) *Curtea superioară de justiție militară,* care judecă în ultimă instanță recursurile contra sentințelor tribunalelor militare;

c) *Casa dotației oastei;*

d) *Administrația comercială a moșiilor armatei;*

e) *Muzeul Militar Național.*

IX. MINISTERUL AERULUI ȘI MARINEI derivat din subsecretariatul de Stat al Aerului, prin Decretul Lege din 14 Noembrie 1936, are de scop să coordoneze întreaga activitate aeriană și maritimă a națiunii, conducând și administrând în mod unitar toate mijloacele aeriene și maritime, mijloacele de apărare antiaeriană a teritoriului și apărare a coastelor, mijloacele de protecție a navigației aeriene și maritime, mijloacele de transport comercial aerian și maritim și să supravegheze activitatea asociațiilor particulare de orice fel și manifestațiile particulare de promovare ale aeronauticei și marinei.

Ministerul Aerului și Marinei are în subordine:

1. *Aeronautica regală;*
2. *Marina regală;*
3. *Aviația civilă* cu organele ei de exploatare;
4. *Marina comercială;*
5. *Institutul central Meteorologic;*
6. *Oficiul hidrografic și aerofotogrametric;*
7. *Serviciul Maritim Român;*
8. *Administrația comercială a Porturilor și Căilor de comunicație pe apă* (P.C.A.), care exploatează porturile fluviale și maritime;
9. *Serviciul Navigației Fluviale Române* (N.F.R.).

Organele militare de conducere superioară, comandament și pregătire sunt: *Comandamentul Forțelor aeriene* și *Comandamentul Marinei regale.*

Organele civile de conducere superioară sunt: *Direcția Aviației civile* și *Direcția Marinei comerciale.*

Organele centrale de conducere tehnică și administrativă cu caracter special sunt: *Direcția pentru comenzi și materiale; Direcția construcțiilor aeronautice; Direcția construcțiilor navale; Direcția armamentului, munițiilor și transmisiunilor; Direcția infrastructurii și domeniilor; Direcția școalelor; Direcția intendenței* și *Direcția sanitară.*

Pe lângă Ministerul Aerului și Marinei, funcționează:

a) *Consiliul superior al Aerului și Marinei,* a cărui atribuțiune este de a da avise consultative, în ce privește directivele generale ale politicei aeriene și maritime, apărarea teritoriului contra atacurilor aeriene și maritime și cooperarea cu armata de uscat;

b) *Comitetul superior al Aerului și Marinei* în sarcina căruia revin, în ce privește aeronautica și marina, atribuțiile Consiliului Superior al Armatei;

c) *Comitetul consultativ al Materialelor,* pentru înzestrarea aeronauticei și marinei cu material și armament nou.

In cadrul organizației acestui minister, dar bucurându-se de o conducere autonomă, funcționează *Casa Fondului Național al Aviației* a cărei menire este să culeagă produsul tuturor taxelor instituite în favoarea aviației.

X. MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE ȘI COMUNICAȚIILOR are îndatorirea de a studia și executa construcția tuturor lucrărilor mari ale Statului, județelor și comunelor, amenajarea cursurilor de apă și exploatarea lor, precum și a căilor de comunicație de orice fel. In sarcina acestui minister cade și

controlul lucrărilor edilitare şi de urbanism, potrivit legii organice speciale şi legii administrative din 27 Iunie 1936. El exercită deasemeni drepturile de tutelă, control şi supraveghere, asupra administraţiei Căilor Ferate, Poştelor, Telegrafelor şi Telefoanelor, şi asupra Casei muncii C. F. R.

Are următoarele direcţii speciale:

1. *Direcţia Apelor*, care studiază şi execută lucrările de amenajare a cursurilor de apă de interes general;

2. *Direcţia lucrărilor de edilitate, arhitectură şi urbanism;*

3. *Direcţia tehnică a drumurilor judeţene, vicinale şi comunale;*

4. *Direcţia căilor ferate particulare;*

5. *Secretariatul general* care are sub ordinele lui serviciul învăţământului technic, consiliul superior al apelor şi consiliul superior al comunicaţiilor cu atribuţiunile stabilite prin legile de organizare.

Pe lângă acest minister funcţionează următoarele administraţii separate:

a) *Regia autonomă a Căilor Ferate Române* (C.F.R.), care administrează întreaga reţea de căi ferate a Statului. In legătură cu aceasta, *Regia autonomă a Casei Muncii C.F.R.*, se ocupă de asistenţa sanitară şi asigurarea materială a personalului feroviar;

b) *Direcţia generală a Poştelor, Telegrafelor şi Telefoanelor* (P.T.T.), care exploatează serviciile de poştă şi telegraf, telefonul fiind concesionat unei societăţi particulare (Societatea Anonimă Română de Telefoane) cu capital străin pe baza legii din 4 Iulie 1930 şi a contractului care face parte integrantă din lege;

c) *Direcţia generală a Drumurilor*, care exploatează drumurile naţionale, urmărind în acelaşi timp modernizarea lor

XI. MINISTERUL AGRICULTURII ŞI DOMENIILOR are actualmente, organizarea şi funcţionarea determinată prin Decretul Lege din 2 Noemvrie 1936. El are menirea să promoveze economia agricolă a ţării şi să administreze domeniile Statului. In sarcina lui cad lucrările de expropriere şi împroprietărire.

Direcţiile sale speciale sunt:

1. *Direcţia Agriculturii*, în atribuţiile căreia intră opera de promovare a agriculturii şi a îndeletnicirilor similare ca viticultura, horticultura, sericicultura, apicultură, precum şi învăţământul agricol;

2. *Direcţia zootehnică şi sanitară veterinară*, cu menirea de a desvolta cultura animalelor şi a se ocupa de ameliorarea rasei lor;

3. *Direcţia aplicării reformei agrare*, care execută lucrările de împroprietărire;

4. *Direcţia Cadastrului*, care execută lucrările de măsurare a proprietăţilor din toată ţara, de irigare şi drenare a lor;

5. *Direcţia Regimului silvic*, care supraveghează întreţinerea şi exploatarea pădurilor şi ia măsuri pentru reîmpăduririle necesare;

6. *Serviciul vânătoarei şi pescuitului în apele de munte;*

7. *Serviciul de protecţia plantelor;*

8. *Serviciul personalului, statisticei, bibliotecii şi publicaţiilor.*

Pe lângă acest minister funcţionează ca instituţii autonome:

a) *Institutul de Cercetări Agronomice*, unde se fac cercetări ştiinţifice asupra florei agricole şi se studiază condiţiile ei în România;

b) *Institutul Naţional Zootehnic*, unde se întreprind cercetări asupra animalelor necesare hranei şi culturii pământului;

c) *Institutul de Cercetări şi Experimentări forestiere;*

d) *Institutul de Patologie veterinară;*

e) *Casa Grădinilor Publice*, care a luat asupră-şi administraţia grădinilor şi parcurilor publice;

f) *Casa Pădurilor Statului* (C.A.P.S.) având ca atribuţii, conservarea pădurilor, exploatarea lor în mod raţional şi împădurirea terenurilor unde pădurile au fost distruse;

g) *Administraţia comercială a Pescăriilor* (P.A.R.I.D.) având misiunea să asigure pescuitul şi comercializarea lui. Se ocupă în acelaşi timp de punerea în valoare a terenurilor din regiunea inundabilă a Dunării;

h) *Administraţia comercială a Colonizării* (Oficiul Naţional al Colonizării) care dispune şi supraveghează colonizarea agricultorilor lipsiţi de pământ pe proprietăţile Statului cum şi colonizarea românilor din alte ţări;

i) *Regia exploatărilor agricole şi zootehnice;*

j) *Administraţia exploatărilor agricole ale Statului.*

XII. MINISTERUL COOPERAŢIEI, creat prin legea din 1936, are ca atribuţii îndrumarea şi controlul activităţii cooperatiste.

Acest minister are ca organe superioare de conducere:

1. *Casa Centrală a Cooperaţiei* şi

2. *Consiliul Superior al Cooperaţiei.*

Pe lângă Ministerul Cooperaţiei funcţionează ca organe autonome:

a) *Banca Centrală a Cooperaţiei* care asigură creditul întreprinderilor cooperative, centralizează şi canalizează fondurile lor de rezervă;

b) *Centrala cooperativă de Producţie, Aprovizionare şi Valorificare agricolă* (Cecopava) care tinde a se impune în operaţiile mari de aprovizionare, care a luat asupră-şi, de curând, aprovizionarea armatei cu cereale şi furaje. Acestei Centrale îi revine sarcina, ca lucrând cu stocuri mari de produse, să influenţeze favorabil, preţul produselor agricole;

c) *Centrala cooperativă de Consum;*

d) *Centrala cooperativă de Indrumare, Organizare şi Control.*

XIII. MINISTERUL INDUSTRIEI ŞI COMERŢULUI se ocupă de protecţia şi îndrumarea industriei şi comerţului şi de armonizarea activităţii acestor factori ai economiei naţionale.

Are următoarele direcţii speciale:

1. *Direcţia Industriei*, care controlează întreaga activitate industrială şi procede la raţionalizarea şi normalizarea producţiei industriale;

2. *Direcția Comerțului*, care controlează întreg comerțul interior și exterior al țării;

3. *Direcția Minelor*, care ia măsurile necesare pentru punerea în valoare a zăcămintelor miniere ale Statului, pentru conservarea și exploatarea zăcămintelor miniere de orice fel, pentru protecția industriei extractive, pentru asigurarea consumului intern, etc.;

4. *Direcția măsurilor, greutăților și metalelor prețioase*, care are în sarcina sa aplicarea legilor sistemului metric, întreținerea și verificarea măsurilor și greutăților și analiza și controlul metalelor prețioase și a obiectelor din aceste metale;

5. *Direcția valorificării bunurilor Statului*, cu misiunea de a pune în valoare proprietățile miniere și petrolifere ale Statului;

6. *Direcția Energiei*, care tinde a capta și a folosi izvoarele de energie ce le oferă natura;

7. *Direcția redevențelor și impozitelor miniere*, care se ocupă de redevențele cuvenite Statului din exploatările miniere și de taxele din exploatarea minelor.

Pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului funcționează:

a) *Institutul Geologic al României*, care face cercetări și studii asupra teritoriului României din punct de vedere geologic, determinând pentru fiecare localitate constituția solului și posibilitățile de exploatare. Tot el întocmește harta geologică a țării;

b) *Institutul Național de Export*, care studiază piețele străine și caută a câștiga debușeuri în străinătate pentru mărfurile și produsele noastre;

c) *Regia întreprinderilor miniere și metalurgice din Ardeal* (R.I.M.M.A.), care se ocupă în mod special cu exploatarea subsolului ardelean.

La acest minister se întrunește *Delegația economică a guvernului*, compusă din toți miniștrii departamentelor cari au un rost economic, și care este forul suprem de îndrumare a comerțului și industriei țării. Ea decide natura raporturilor economice cu străinătatea. Ea a înlocuit Consiliul Economic național, înființat în 1932 și care a avut o durată foarte scurtă.

XIV. MINISTERUL MUNCII, SĂNĂTĂȚII ȘI OCROTIRILOR SOCIALE are organizarea fixată prin decretul din 22 August 1936 și se ocupă de aplicarea legislației muncitorești și de întreaga politică a muncii. Are în sarcina sa asigurarea sănătății publice prin combaterea epidemiilor și a plăgilor sociale, organizarea asistenței sociale și ocrotirea celor slabi și infirmi.

Direcțiile sale speciale sunt:

1. *Direcția Muncii*, care se ocupă cu toate problemele referitoare la organizarea muncii și la ocrotirea muncitorilor; are în sarcina sa învățământul muncitoresc;

2. *Direcția Sănătății*, căreia îi revine organizarea aparatului sanitar, supravegherea și controlul spitalelor, farmaciilor, stațiilor balneo-climatice;

3. *Direcția Ocrotirilor Sociale*, care se ocupă de asistența socială, de ocrotirea copiilor părăsiți și a defectivilor, de puericultură și de igiena școlară;

4. *Economatul.*

Instituții în legătură cu acest minister sunt:

a) *Oficiul Național al Invalizilor, Orfanilor și Văduvelor* (I.O.V.) care exercită acțiunea de asistență și de protecțiune a invalizilor, orfanilor și văduvelor de războiu;

b) *Casa Sănătății*, care se ocupă cu înzestrarea spitalelor și sanatoriilor de Stat din toată țara;

c) *Casa Centrală a Asigurărilor Sociale;*

d) *Casa Construcțiilor;*

e) *Regia publică comercială a Loteriei de Stat;*

f) *Liga națională contra tuberculozei.*

V. SERVICIILE PUBLICE CENTRALE

Legea de organizare și administrare pe baze comerciale a intreprinderilor și bunurilor publice din 15 Martie 1929, reglementează organizarea și administrarea tuturor intreprinderilor, instituțiunilor, exploatărilor și instituțiunilor publice sau serviciilor care le compun și care nu au atribuțiuni exclusiv administrative; deasemenea reglementează toate bunurile și drepturile care fac parte din domeniul public sau privat al Statului, județelor, comunelor sau din domeniul altor instituțiuni de utilitate publică, care se găsesc sub controlul administrațiilor publice. Scopul acestei legi a fost să mărească randamentul economic al acestor intreprinderi prin adoptarea unor procedee mai suple și mai practice, atât în ceeace privește organizarea cât și funcționarea lor.

Această lege a înlocuit legea din 1924 privitoare la comercializarea bunurilor și întreprinderilor economice ale Statului. Legea din 1924 a urmărit stabilirea de reguli speciale de organizare și funcționare, în scopul de a asigura o mai bună producțiune. Modificarea acestei legi din 1924, după cei cinci ani de aplicare, s'a impus din următoarele motive:

a) legea nu reglementa situațiunea tuturor bunurilor aparținând Statului și subdiviziunilor administrative;

b) aplicarea sa dovedise defectele care trebuiau îndreptate și lipsurile care trebuiau împlinite;

c) era mai bine să se legifereze toate formele posibile de exploatare, lăsând — cum arată autorul expunerei de motive a legii din 1929 — «*calea evoluției deschisă pentru fiecare din formele existente de organizare și administrare a bogățiilor Statului nostru, și lăsând deopotrivă deschisă calea selecțiunii naturale între aceste forme*». Legea din 1924 se mărginea să reglementeze doar anumite forme de exploatare. Controlul pe de altă parte nu era suficient organizat; lipsurile și defectele de organizare și funcționare au condus pentru unele intreprinderi care au aplicat prescripțiunile acestei legi, la deficite considerabile.

Legea din 1929 reglementează următoarele forme de exploatare: *arendarea sau închirierea, concesiunea, regia publică comercială, regia mixtă, regia cooperativă*, sau *o combinație din două sau mai multe din aceste forme*. Legea nu acordă preferință nici uneia din formele de organizare, ci împrejurările economice, comerciale și industriale generale, natura bunurilor și întreprinderilor însăși, experiența și rezultatele activită-

ţii lor, sunt elementele determinante în privinţa alegerii formelor aplicabile.

Unii au găsit această însuşire a legii fericită. Alţii, în cursul desbaterilor parlamentare, au criticat-o. Experienţa de până acum a dat dreptate celor dintâi.

Un fapt interesant de semnalat este acela că *Regia Cooperativă* nu s'a aplicat încă, adică tocmai forma în care autorul expunerei de motive a legii din 1929 vedea o creaţiune *originală, fericită* şi *necesară* pentru administraţiunea noastră.

Nu este locul să facem aci o critică a acestui sistem de organizare administrativă rezultând din legea dela 1929, dar chiar din studiul ei se desprinde necesitatea unei reorganizări:

1. reducerea serviciilor, de orice natură ar fi ele, prin concentrarea atribuţiunilor după natura lor;

2. regruparea serviciilor şi direcţiunilor, după materii, atât în scopul suprimării conflictelor de atribuţiuni şi a suprapunerii activităţilor administrative, cât şi a simplificării aparatului administrativ;

3. organizarea metodică a serviciilor de coordonare administrativă prin crearea organelor de coordonare: *sintetică*, între ministere şi serviciile publice centrale, *interioară*, în cadrul ministerelor şi serviciilor publice centrale, *exterioară*, între ministere şi diviziunile administrative teritoriale sau serviciile exterioare;

4. mărirea structurei organice şi a competenţei administrative a Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, cu dreptul de a lua deciziuni obligatorii privitoare la controlul acţiunii, la verificarea rezultatelor şi la indicarea transformărilor, cari se impun în organizarea ministerelor;

5. suprimarea unui număr important de regii publice comerciale şi adoptarea acestor forme numai pentru serviciile cu caracter economic;

6. organizarea muncii administrative;

7. organizarea metodică a ierarhiei funcţiunilor administrative.

i. v. g.

BIBLIOGRAFIE

I. C. Filitti: Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române. (Extras din «Rev. de Drept Public»), 1929.

I. C. Filitti: Clasele sociale în trecutul românesc. (Extras din «Convorbiri Literare»), 1925.

G. Fotino: Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain. Paris, 1926.

C. Giurescu: Despre boieri. Bucureşti.

C. C. Giurescu: Contribuţiuni la studiul marilor dregătorii. Bucureşti.

I. Bogdan: Documentele lui Ştefan cel Mare. Bucureşti.

Bujoreanu: Colecţiune de legiurile României. 1873.

A. D. Sturdza: Acte şi documente privitoare la Istoria Renaşterii României. Bucureşti.

Paul Negulescu: Les principes dominants de l'organisation administrative roumaine, in «Rev. de Drept Public», anul I.

Paul Negulescu: La constitution et le régime politique en Roumanie, in «Roumanie» (Col. «La Vie Juridique des Peuples»). Paris, 1933.

Anibal Teodorescu: L'administration centrale en Roumanie, in «Roumanie» (Col. «La Vie Juridique des Peuples»). Paris, 1933.

C. Argetoianu: Descentralizarea administrativă şi organizarea regională a Ţării, in «Rev. de Drept Public», anul I.

Ion V. Gruia: Descentralizarea administrativă şi organizarea regională a Ţării, in «Rev. de Drept Public», anul I.

Ion V. Gruia: Orientări noui în organizarea serviciilor publice, în «Rev. de Drept Public», anul III.

Ion V. Gruia: Procedeele tehnice şi comerciale în organizarea serviciilor publice, în «Rev. de Drept Comercial», 1935.

Dimitrie G. Maxim: Ordinea publică după noua lege administrativă, în «Rev. de Drept Public», anul II, pag. 61.

P. Strihan: Contribuţiuni la studiul juridic al regiei publice comerciale, în «Rev. de Drept Comercial», 1935.

STEMA ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎN ISTORIA PATRIARHILOR ANTOHIEI, 1702

ADMINISTRAŢIA LOCALĂ IN ROMÂNIA

Statul modern conceput ca forma supremă de organizare a vieţii sociale, cuprinde în limitele sale, organisme particulare, adevărate celule sociale înzestrate cu o viaţă specifică.

Acestea constitue de fapt structura statului. Organele acestuia nu tind decât să exprime cât mai bine legile de colaborare ale acestor multiple unităţi.

Tradiţia unui stat cunoaşte, în limitele acestui sistem celular, o imensă diversitate.

Statul românesc, deşi reprezintă un exemplu aproape perfect de stat unitar naţional — întrucât populaţia sa este din punctul de vedere al limbii şi al tradiţiilor sale de o unitate aproape perfectă — s'a constituit totuşi pe baza unor organisme locale străvechi.

Profesorul Iorga arată în paginile acestei Enciclopedii că bazele celor mai multe localităţi din România pot fi considerate milenare. Dregătorii lor români au luat loc în scaunul de judecată al romanilor, care şi acela se aşezase în mijlocul unei formaţiuni sociale pe bază tracică.

Ptolomeu indică vreo 40 de oraşe existând în Dacia, sub dominaţiunea romană.

Dintre oraşele Daciei, cinci se bucurau de aceleaşi drepturi ca şi oraşele Italiei; celelalte erau oraşe peregrine sau supuse.

Diviziunile teritoriale apar în Principatele române din cele mai vechi timpuri: *judeţele* în Muntenia, şi *ţinuturile* în Moldova.

In Moldova, pe lângă ţinut, mai apare din cele dintâi timpuri şi o altă organizare teritorială, ce se întâlneşte şi în Ungaria pe urma unei influenţe slave, şi anume aceea a *ocoluri.or*: mai multe sate sunt grupate într'o circumscripţie administrativă în jurul unui târg. Avem astfel în unele ţinuturi ale Moldovei sate « de sub ascultarea ocolului târgului », sau ce « umblă cu ocolul târgului » şi alte sate ce « umblă cu ţinutul ». Este de observat de altfel că, spre deosebire de ce se petrece în Muntenia, cele mai multe ţinuturi ale Moldovei poartă numele oraşelor de reşedinţă, ceea ce arată că aceste circumscripţii administrative sunt posterioare reşedinţelor lor şi formate în jurul acestor reşedinţe.

ISTORICUL ADMINISTRAŢIEI LOCALE

DELA ORIGINI PÂNĂ IN SEC. XVI.

In genere, în Moldova, au coexistat dregători ai ţinuturilor şi dregători ai ocoalelor, între cari se iveau adeseaori rivalităţi jurisdicţionale. Avem astfel, din vechi, pentru ţinuturile Moldovei, dregători cu titulaturi diverse.

Mai întâi, *pârcălabii*, de obiceiu câte doi, comandanţi ai cetăţilor întărite, cu mare importanţă militară, şi ai ocoalelor respective. In secolul XV, pârcălabii dela Cetatea Albă, Chilia, Neamţ, Cetatea Nouă (adică Roman), Hotin şi Orheiu, luau loc în sfatul domnesc. In sec. XVI, această situaţie eminentă o mai au pârcălabii de Hotin, Neamţ şi Roman.

Avem apoi, în Moldova, simpli pârcălabi de ţinuturi, iarăşi de obiceiu câte doi. Aşa spre pildă, pârcălabii de Cotnari, cari din sec. XVI depindeau, se înţelege de ce, de marele paharnic; pârcălabii de Iaşi, cari tot pe atunci luau loc în divanul domnesc.

Alte ţinuturi ale Moldovei, erau cârmuite de *staroşti*, titlul polon al castelanilor. Staroşti se întâlnesc din vechile timpuri şi în ţinuturile în care se aflau şi pârcălabi comandanţi ai cetăţilor şi ocoalelor respective. Astfel în sec. XV, avem pârcălabi de Neamţ şi staroşti de Neamţ, iar în sec. XVII, portari şi pârcălabi de Neamţ şi pârcălabi de ţinutul Neamţului. Până în sec. XVI, starostele şi pârcălabul de Hotin sunt doi dregători deosebiţi. De asemenea încă din sec. XV, dregătorul ţinutului Sucevei se numeşte staroste, iar al cetăţii poartă titlul de *portar*. Titlul de pârcălab al cetăţii Suceava nu apare decât în sec. XV, ca legat de funcţia de *hatman*, comandant al oştirilor, creată atunci. Staroşti se numeau şi dregătorii ţinuturilor Cernăuţi şi Putna.

La Botoşani, Dorohoi, Câmpulungul Moldovenesc, Vrancea, căpeteniile ţinutului purtau titlul de *vornic*.

Căpeteniile ocoalelor au purtat însă totdeauna titlul de pârcălabi şi ei percepeau vama locală, numită chiar « pârcălăbie ».

Cât priveşte Muntenia, cetăţile au fost prea puţine la număr. Pârcălabii cetăţii Poenari figurează din când în când în sfatul domnesc în prima jumătate a sec. XVI. Intâlnim însă din sec. XV *judecotori* sau *judeţi*, *pârcălabi* şi *vornici*, cari par să fi fost totodată dregători ai oraşelor principale din judeţe şi ai judeţelor înseşi. Din sec. XIV « Ţara Severinului », aproape corespunzătoare judeţului Mehedinţi, cu sau fără cetatea Severinului, a fost administrată de un dregător important, numit *ban*. Dela 1419, odată cu pierderea definitivă a cetăţii Severinului, banii au fost dregători ai teritoriului format din judeţul Me-

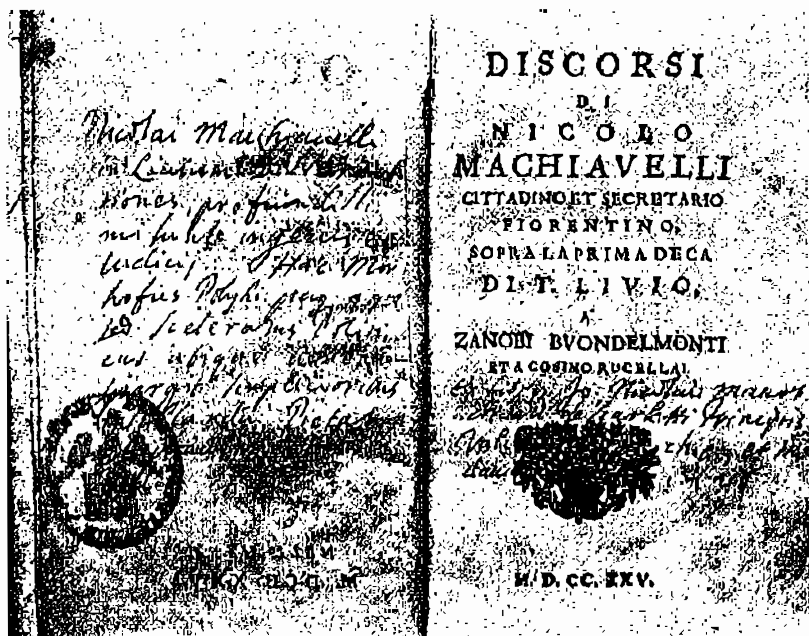
hedinți și o bună parte din Gorj, cu reședința la Tismana. *După înființarea, la sfârșitul aceluiași secol,* a băniei Olteniei întregi, întâlnim, în afară de marele ban, bani de județ, pe cât se pare numai pentru județul Jiului, sau Mehedinți și numai până în sec. XVII, și subalterni *bănișori.*

Titlul de *vornic* a persistat până la mijlocul veacului al XVIII-lea, la Câmpulung și Târgoviște. Acesta a și fost titlul aflat și menținut de austriaci, pentru administratorii județelor, în timpul ocupației Olteniei dela *1718* la *1739.*

Dregătorii diviziunilor administrative depindeau, în Oltenia de marele ban, în Muntenia și Moldova, de marii vornici.

Orașele și târgurile noastre, născute din *aglomerări* sătești, sau de coloniști străini, în jurul reședințelor domnești, sau al popasurilor comerciale, au dus totdeauna o viață strâns legată de moșia pe care s'au desvoltat. Târgoveții și orășenii dela noi rămâneau în cea mai mare parte plugari pe moșia târgului, ca până azi în periferiile unora din orașele noastre. Viața lor nu se deosebea mult de a ruralilor. Aveau, ca și ruralii, îndatoriri către proprietarul moșiei respective, particular sau Domn; erau, ca și ruralii, subordonați autorității centrale a Domnului.

In Occident, comuna a apărut în evul mediu ca *unire de locuitori jurați a se apăra împotriva* arbitrariului seniorului, sau a fost creată prin emanciparea acordată, benevol ori silit, de senior. Odată înființată, comuna trăia într'o perpetuă defensivă față de senior, în stare de ostilitate, care se manifesta și prin zidurile ce foarte des o înconjurau și prin miliția proprie ce întreținea. In sânul comunei occidentale, astfel izolată ca o insulă în mijlocul teritoriului feodal, s'a desvoltat o clasă aparte, cu o viață deosebită de a populației rurale vecine, o clasă de oameni solidari prin profesiunile și interesele lor diferite de ale celor dela țară. Izolarea cetățenilor îi silea la specializări în îndeletniciri deosebite de ale ruralilor, îi împiedeca de a se confunda cu celelalte categorii sociale și-i consacră cu timpul ca o clasă aparte, burghezimea.

DISCORSI DI NICOLO MACHIAVELLI CITTADINO ET SECRETARIO FIORENTINO, SOPRA LA PRIMA DECA DI T. LIVIO, A ZANOBI BVONDELMONTI ET A COSIMO RUCELLAI. M.D.CC.XXV.

DISCORSI DE MACHIAVELLI
EXEMPLAR ADNOTAT DE NICOLAE MAVROCORDAT, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI
(După *N. Georgescu-Tistu,* Bibliografia literară română)

Tocmai din cauza acestei origini a ei, se desvoltă *în burghezime o concepție de drept deosebită de a* societății feodale înconjurătoare. De o parte, ideea egalității măcar civile și a libertății muncii; de altă parte, concepția feodală a unei societăți compuse din stăpâni și șerbi.

La noi, unde n'a existat feudalitate, comuna nu s'a desvoltat în sensul medieval occidental, nici nu a înfiripat o burghezime.

Orașele și târgurile noastre se foloseau de moșia *din jurul lor, fie în virtutea unor acte domnești,* dacă moșia era domnească, fie prin învoieli cu proprietarul particular al moșiei. Odată ce se desvolta un târg mai însemnat sau un oraș, interesul comercial sau poitic impunea ca locul așezării *să fie privit* ca loc domnesc. Dacă deci orașul sau târgul se desvoltase pe o proprietate particulară, Domnul intervenia pentru a răscumpăra locul și a-l hărăzi târgului spre folosință. Invers, Domnii s'au considerat totdeauna stăpâni ai moșiilor târgurilor, de care puteau dispune după plac, chiar în favoarea unor particulari. Târgurile rămase pe moșii particulare s'au emancipat cu vremea prin răscumpărare dela proprietari.

Orașe au existat la poalele Carpaților înainte de întemeierea Principatelor și aveau o organizare municipală împrumutată din Ardeal, unde era de origine occidentală. Această organizare a fost extinsă apoi și asupra orașelor ce s'au desvoltat posterior întemeierii statelor, dar din orașe și târguri n'a lipsit niciodată dregătorul domnesc, dependent de marele vornic.

Autoritatea comunală se compunea din *șoltuz* sau mai rar « voit », în Moldova, din *județ* în Muntenia, asistat de 12 *pârgari* sau *jurați*, aleși de târgoveți.

Autoritatea centrală domnească era reprezentată, în Moldova, prin *vornicii de târg* sau *ispravnicii de târg* cari, pe lângă atribuțiile administrative și fiscale aveau și atribuții judecătorești. Judecau asistați uneori de « oameni buni » cari însă îndeplineau un rol mai mult pasiv, de martori la judecată.

In Muntenia, se constată, din vechi, *judecători, pârcălabi, vornici* și *vameși* de orașe. Atribuția

NICOLAE MAVROCORDAT
(După o gravură contemporană. Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români)

principală a pârcălabilor de oraşe din Muntenia era de a percepe vama internă în târguri şi în satele dimprejurul târgului. Voinţa domnească le putea însă lărgi competenţa. Principalii pârcălabi de târg din Muntenia au fost cei din Târgovişte şi cei din Câmpulung, zişi dela mijlocul sec. XVII ispravnici, iar din mijlocul sec. XVIII epistaţi. Vornicii de târg din Bucureşti, sunt adeveriţi în sec. XVII.

In amândouă Principatele autoritatea slujbaşilor comunali era fireşte slăbită prin prezenţa dregătorilor domneşti, mai ales în localităţile de reşedinţă ale dregătorilor de ţinuturi. Vedem pe aceşti dregători intervenind adesea în atribuţiile şoltuzilor, sau judeţilor şi pârgarilor, nu numai pentru executarea ordinelor domneşti privitoare la târg, dar chiar şi în afaceri de competenţă comunală, ca spre pildă în adeverirea transacţiilor dintre târgoveţi.

Atribuţiile şoltuzilor sau judeţilor şi pârgarilor erau următoarele:

a) păzeau hotarele târgului; când Domnul dăruia din preajma târgului vreun loc sau moşie unui particular, delimitau această parte;

b) cercetau «inpietrind» şi «stânjenind» toate pricinile de proprietate din cuprinsul târgului şi al moşiilor lui;

c) întăriau vânzările de locuri şi prăvălii din hotarul târgului;

d) vindeau la nevoie din averea târgului;

e) repartizau dările şi prestaţiile către Stat şi către târg ale târgoveţilor şi ale ţăranilor de pe moşiile târgului;

f) administrau veniturile târgului; percepeau dările cuvenite târgului dela târgoveţi şi dela sătenii cari erau sub «ascultarea» lui şi cari erau zişi în vechile timpuri «săraci» şi «mişei»; perceperea şi executarea dărilor şi prestaţiilor către Stat se făceau de obiceiu prin slujbaşii domneşti, cari aveau şi dreptul de a pronunţa gloabe, adică amenzi, uneori însă şi prin autorităţile comunale;

g) pronunţau pedepse în lovituri de toiege, sau amenzi (gloabe) în folosul şoltuzului, cu drept însă de apel la judecata Domnului, care delega un dregător înaintea căruia se înfăţişau autorităţile comunale şi împricinatul;

h) în vechile timpuri, târgurile principale, prin şoltuzii şi pârgarii lor, corespundeau direct cu cetăţile săseşti de peste munţi, ba chiar încheiau înţelegeri comerciale cu vecinii;

i) în sfârşit, numai judeţul sau şoltuzul şi pârgarii împreună, puteau întrebuinţa peceţile târgurilor şi oraşelor, din care mai multe ni s'au păstrat.

Cât priveşte satele, nu trebue uitat că ele nu erau decât aşezări fireşti formate, ca şi *vicus* în imperiul roman, ca şi *villa* de pe vremea Merovingenilor, din locuinţele proprietarilor înconjurate de ale colonilor de o parte, şi din domeniul proprietarilor, cultivat de coloni sau cu ajutorul lor, de altă parte.

De aceea nu poate fi vorba în trecutul nostru de comune rurale cu personalitate juridică şi nu există în trecutul nostru un drept unitar al comunităţii săteşti, ci numai o colectivitate a drepturilor membrilor grupurilor proprietare.

Domnii aveau şi ei, pe de o parte, *proprietăţile lor* personale, iar pe de alta erau stăpâni ai pământurilor cari nu apucaseră să intre în proprietate particulară, zise *moşii domneşti*, adică domeniul Statului, şi de care puteau dispune după plac.

Ţăranii aşezaţi pe moşii domneşti, n'aveau îndatoriri decât către Domn; cei aşezaţi pe moşii particulare, fie şi ale mănăstirilor şi târgurilor, aveau îndoite îndatoriri, către proprietar şi către domnie.

Până la întemeierea Principatelor române, cnezii proprietari erau totodată judecători ai oamenilor de pe moşia lor. De atunci încoace însă termenii de *cneaz*, *judec*, sau *jude* în Muntenia, de *judeţ* în Moldova, nu mai desemnează decât pe omul liber, pe proprietar şi pe stăpânul iobagului. Atribuţiile judecătoreşti în sate le-a exercitat dregătorul domnesc, judecătorul sau judeţul în Muntenia, judeţele în Moldova, afară de cazul când Domnul scutea vreun sat de amestecul slujbaşilor Statului şi delega astfel proprietarului dreptul de judecată asupra oamenilor săi.

Din sec. XVI, reprezentanţii Domnului în sate s'au numit în Moldova *vornicei* şi *vătămani*; în Muntenia *pârcălabi*, *vornicei* şi *bănişori*; ai proprietarilor, de preferinţă, *vătămani* în Moldova, *pârcălabi* în Muntenia.

Aveau atribuţii de poliţie, de judecată şi de cisluire, adică de repartizare, precum şi de strângere a dărilor.

Spre sfârşitul sec. XVII şi începutul celui următor, vătămanii şi vornicii în Muntenia, dependenţi, prin dregătorii de ţinuturi, de marii vornici,

aveau o sferă deosebită de competenţă: a vătămanilor şi pârcălabilor era mărginită la raza satului, a vornicеilor se extindea şi asupra domeniului, precum şi asupra «cătunelor» lăturaşe ce se constată măcar dela începutul secolului XVIII. Vornicеii aveau paza ţarinelor şi percepeau în folosul marilor vornici amenzile pe vitele găsite de pripas.

Şi la noi, ca în Occident în vechile timpuri, satele, spre deosebire de oraşe, n'au cunoscut o organizare municipală.

DIN SEC. XVI PÂNĂ LA 1733

In alcătuirea socială iniţială a Principatelor române o schimbare adâncă s'a produs odată cu o fiscalitate excesivă impusă din sec. XVI, de cerinţele tot crescânde ale turcilor şi s'a repercutat asupra vechii organizări administrative.

In sânul nobilimii teritoriale a început de atunci un dureros proces de selecţie naturală nemiloasă. Foarte mulţi proprietari sărăcesc, pentrucă nu mai pot face faţă totodată îndatoririi ostăşeşti şi impozitelor tot mai numeroase.

De altă parte, numărul oamenilor liberi fără pământ a crescut considerabil.

Acestor cetaşi sau breslaşi, li s'au acordat oarecare avantagii fiscale faţă de contribuabilii de rând, în schimbul îndeplinirii gratuite şi cu schimbul a slujbelor subalterne ale Statului în vreme de pace şi a prestării serviciului ostăşesc în timp de războiu.

Aceştia, împreună cu feciorii de boieri cari nu apucau să intre în dregătorii, precum şi alţi mici proprietari şi oameni liberi, au fost grupaţi în cetele slujitoreşti, subordonate marilor dregători dela centru, înmulţindu-se astfel considerabil numărul micilor subalterni ai acestora, bănişori, vornicеi, postelnicеi etc., pe cari i-am întâlnit în studiul vechii administraţii centrale a Principatelor.

Asupra tuturor acestor cete s'a extins vechea organizare ostăşească.

Astfel întâlnim prin sate, din secolul XVI şi mai ales XVII, diferite feluri de mici unităţi de slujitori, civili şi militari, comandate de ceauşi sau stegari; mai multe sate formau plaiuri, popoare, sau plăşi, cu sutaşi, hotnogi, sau iuzbaşi ai feluritelor categorii de slujitori şi în sfârşit, în centrele principale ale ţinuturilor, erau diverşi căpitani de slujitori în Muntenia, căpitani sau vătafi de slujitori în Moldova.

Mai mari peste aceştia, în unele ţinuturi ale Moldovei, întâlnim marii vătafi. Astfel la Iaşi, în secolul XVI, pe lângă pârcălabi de ţinut, întâlnim un mare vătaf, şeful organizaţiilor slujitoreşti. Tot aşa, marii vătafi ce se întâmpină în secolul XVI la Suceava, Lăpuşna, Bacău, nu erau cârmuitori ai ţinutului, ci comandanţi ai slujitorilor. In secolul XVII, pentru ţinuturile Orhei, Soroca şi Lăpuşna, avem un mare serdar, şi în acelaşi timp câte un pârcălab, aceştia cârmuitori ai ţinuturilor, pe când serdarul era şeful organizaţiei slujitoreşti şi păzitorul marginei.

In *Muntenia* propriu zisă, iar în Oltenia, pe cât se pare, numai în Mehedinţi, unul din căpitanii de slujitori din judeţe, a devenit şi dregător al judeţului. Intr'adevăr, izvoare din secolul XVIII ne spun că până la reforma lui Const. Vodă Mavrocordat, aproape de mijlocul acelui veac, cârmuitorii judeţelor erau căpitanii, iar de altă parte nu se adevereşte să fi existat şi în toate judeţele Munteniei, ca în ţinuturile Moldovei, *câte un mare căpitan, şef al căpitanilor* diferitelor steaguri din judeţ. Asemenea «mari căpitani» nu se constată decât în două judeţe de margine: la Cerneţi, reşedinţa judeţului Mehedinţi, şi la Focşani şi se numeau amândoi «mari căpitani de margine».

CONSTANTIN MAVROCORDAT
DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI AL MOLDOVEI
(Litografie de *Liotar*, Col. Academiei Române)

Toţi aceşti slujbaşi aveau atribuţii ostăşeşti, administrative şi judecătoreşti. Erau judecători şi globnici, adică pronunţau pedepse şi le şi executau. Numai dreptul de a osândi la moarte era rezervat marilor vornici, iar în Oltenia marelui ban.

DELA 1733 LA 1831

Constantin Mavrocordat, în cursul primelor lui domnii în amândouă Principatele, între anii 1733 şi 1749, *a vrut să reducă numărul acestor privilegiaţi*, spre a spori pe cel al birnicilor.

A redus deci numărul slujitorilor militari, deveniţi inutili din cauza încălcării tot mai accentuate a Turciei asupra autonomiei Principatelor. Cei rămaşi servind mai ales în capitală, marele spătar în Muntenia şi marele hatman în Moldova, au fost aduşi a îndeplini şi rolul unor prefecţi de poliţie ai periferiilor capitalei pe când centrul depindea de marele agă.

CURTENI CĂLĂRI, 1782
(Ilustrație de *Petrache Zugravul*, la un manuscris din colecția Academiei Române)

A desființat aproape cu totul acea puzderie de mici slujbași privilegiați cari erau slujitorii civili de prin sate, subordonați diferiților mari dregători dela centru. Au rămas în ființă, în amândouă Principatele, postelniceii, dar numai ca o ultimă treaptă boerească în care se putea ajunge prin voința domnească și, tot așa, în Moldova, logofeții de divan și cei de vistierie. Reducerea numărului slujitorilor civili era cu atât mai justificată cu cât nu mai aveau să fie chemați la oaste în caz de răsboiu, iar pentru îndeplinirea serviciilor lor din timp de pace, un număr mult mai restrâns era suficient.

De acum înainte slujitorimea rămasă era redusă la rolul unei jandarmerii rurale, unui corp de grăniceri, de gardieni ai închisorilor, de slujbași poștali și de perceptori. Organizarea rămânea tot cea veche: în sate, grupuri comandate de ceauși sau stegari și deasupra acestora, în ocoale, popoare, sau plăși, căpitani, cari în Moldova depindeau de marele hatman, iar în Muntenia de marele spătar. La reședința dregătorilor de județe se afla de asemenea un post de slujitori, ziși de scaun, sub comanda unui căpitan. Numai în Moldova a persistat în unele ținuturi, precum la Iași, în afară de căpitanii de ocoale sau de margine, și câte un mare căpitan. Serviciul se făcea cu schimbul, deobiceiu câte o săptămână din două. In vremea liberă slujitorii puteau avea orice îndeletnicire.

In legătură cu reforma privitoare la slujitori, Mavrocordat a mai realizat o reformă. După expresia cronicarului Ion Canta, «a dat ținuturile cu slujbele (adică cu strângerea dărilor), pe mâna a câte doi ispravnici ».

Aceasta înseamnează că a concentrat în mâinile acestora toată autoritatea în ținuturi, restrângând atribuțiile căpitanilor de slujitori. Tot odată, ca perceptori ai dărilor, ispravnicii deveneau dependenți și de marele vistier.

De altă parte, ispravnicii aceștia de județe au fost porecliți de contimporanii reformei « boieri judecători », din cauza atribuțiilor judecătorești ce li s'au dat asupra « tot obrazul, orice breaslă ar fi ». Aceasta înseamnează că și atribuțiile judecătorești în județe, dela reforma lui Constantin Mavrocordat încoace, n'au mai fost exercitate decât numai de ispravnici, cu excluderea oricăror alți slujbași, ceea ce era evident o ușurare pentru locuitori. Mavrocordat a socotit că nu se cuvenea ca atâți slujbași să fie și globnici și judecători. Astfel, ispravnicii instituiți de Mavrocordat puteau fi comparați cu acei dregători de circumscripții, cu atribuții cumulate, din Franța, numiți « baillis » și « prévôts ».

In județele dela munte au fost menținute circumscripțiile cunoscute din vechi sub numele de plaiuri, adică grupele de sate de slujitori — plăeși însărcinați cu paza marginei, a trecătorilor și cu asigurarea ordinei —, sub comanda, în Muntenia, a vătafilor de plai, dependenți de marele vornic, iar în Moldova a căpitanilor de plăeși, dependenți de marele hatman.

In județele dela șes însă, plășile slujitorești de mai înainte au fost date pe seama unor subalterni ai ispravnicilor, ziși în Moldova ocolași, iar în Muntenia, cu termenul generic pentru toți agenții de execuție, *zapcii*.

Nici edilitatea capitalelor nu lipsea din preocupările cârmuirii. Se întâlnesc chiar dispoziții privitoare la alinierea și lărgirea ulițelor prevăzându-se până și exproprierea în acest scop.

Dar încercările menite să curme abuzurile administrației erau osândite să rămâie platonice.

Astfel, spre pildă, trecătoare a fost dispoziția luată de Alexandru Ipsilanti la 1775, ca zapciii de plăși să nu mai fie numiți de ispravnici ci, ca și vătafii de plai, de însuși Domnul, după propunerea marelui vornic. Același Domn, tot atunci, a înființat în Muntenia, pe lângă reședințele de județe, în afară de căpitănia slujitorilor de scaun, un polcovnic de județ, cu slujitorii lui, ziși poterași, având menirea de a se duce, fie din ordinul ispravnicului, fie din al Domnului, în urmărirea răufăcătorilor. Titlul de polcovnic era uzitat de altfel tot numai în Muntenia și pentru comandanții rămășițelor de trupe de vânători și de seimeni. Polcovnicii de județ depindeau de marele spătar; totuși cei dela Craiova și Cerneți erau numiți după propunerea marelui ban, iar cel de București, prin marele agă. Ei s'au dovedit în curând a fi numai un organ de asuprire mai mult.

Tot de pe atunci apar și sameșii sau casierii județelor. In Muntenia, la 1795, marele vistier Enăchiță

CEREMONIA SUIRII PE TRON A LUI NICOLAE MAVROGHENI, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 17 MAI 1786
(După o pictură contimporană. Din *Marcu Beza*: Urme românești în Răsăritul ortodox)

Văcărescu luă dispoziția fericită, părăsită însă odată cu ieșirea lui din dregătorie, ca acești slujbași să nu poată fi înlocuiți decât pentru vină dovedită prin judecată dinaintea marelui vistier.

Zadarnice și dispozițiile din codul dela 1780 al lui Alexandru Ipsilanti, precum și instrucțiile dela 1797 ale acestui Domn cu privire la împlinirea îndatoririlor ispravnicilor, zapciilor de plăși și polcovnicilor de județe.

Același Domn, silit de plângerile proprietarilor, a reînființat la 1790 gloaba pe vitele de pripas, dar, în speranța că va împiedica abuzurile în perceperea ei, a făcut-o venit în folosul podirului ulițelor Bucureștilor, în loc de a o atribui marilor vornici după obiceiul dinainte de reforma lui Mavrocordat. Procedura prevăzută în codul lui Ipsilanti pentru perceperea acestei gloabe de către vornicii satelor, prezintă însă mai multe lacune față de cea introdusă de Grigore Ghica în Moldova la 1776 și care, admisă în urmă și de Regulamentul Organic, este în liniile ei generale, aceeași ce se urmează și azi.

In zadar repetatele ordine date de diferiți Domni dregătorilor « să părăsească fiecare din cele rău obișnuite trecute hotărîri », să nu îngăduie subalternilor « orânduiți cu zapcialâcuri... a jefui », ci « fieștecare să se mulțumească pe ceea ce este tahtul său drept, fără a se lăcomi ».

Finanțele Statului nu permiteau urcarea lefurilor ispravnicilor în așa chip încât, cum se rostea un act domnesc dela 1803, « să nu fie nevoiți spre urmărirea răului câștig și a nedreptății ».

Nici pedepsele, uneori chiar drastice, ce se aplicau destul de des funcționarilor abuzivi, nu puteau avea repercuții durabile, odată ce cauzele adânci, generatoare ale tuturor abuzurilor dăinuiau.

Prinsă și ea în vultoarea generală, clasa conducătoare ținea cu atât mai mult la privilegiile sale, cu cât acestea, fără a fi de altfel atât de întinse ca ale clasei similare din Franța spre pildă, nu aveau un temeiu nestrămutat. Conștientă de situația veșnic precară a membrilor ei, clasa conducătoare n'a încetat de a râvni la descătușarea politică și economică a Principatelor și de aceea a gravitat continuu spre marile puteri vecine fără concursul cărora era evident că izvorul suferințelor tuturor categoriilor sociale nu putea fi secat.

In urmărirea țelurilor ei orientale, Rusia a venit, din interes, în ajutorul acestor aspirațiuni. Spre sfârșitul secolului XVIII și începutul celui următor, s'au succedat numeroase « arzuri » adică plângeri ale

DOROBANȚI DE JUDEȚE
(După Michel Bouquet. Col. Academiei Române)

țării către Poartă, urmate de tot atâtea hatișerife împărătești făgăduind ușurări de dări și de rechiziții, plata cinstită a furniturilor și stabilitate măcar de câțiva ani a Domnilor, făgăduințe niciodată respectate.

De altă parte, curentul de idei al marei revoluții franceze s'a abătut și pe la noi. Spre sfârșitul sec. XVIII, boieri secundari din provincie îndrăznesc să se răsvrătească împotriva ordinelor domnești și să dea dovadă de «cuget a nesupunerii franțuzești». Mai grav decât atât, țăranii chiar cutează să se ridice împotriva vechililor și până și a autorităților domnești.

Mișcarea lui Tudor Vladimirescu în Muntenia a fost izbucnirea violentă a nemulțumirilor ce clocoteau de mult în diferitele straturi ale societății și această sguduire s'a resimțit până la Constantinopol atrăgând, mai mult decât orice jeluire, atenția și a Rusiei și a Turciei asupra stării interne a Principatelor române.

DELA 1833 PÂNĂ LA MAREA UNIRE

Regulamentele Organice, elaborate, zece ani mai târziu, de o comisiune de 8 boieri, sub supravegherea Rusiei, aveau să aducă o transformație profundă în administrația locală a Principatelor.

Diviziunile teritoriale au rămas cele vechi. Căimăcămia Craiovei a fost însă desființată printr'un ofis al lui Kisseleff dela 13 August 1831. In Muntenia, o comisie a lucrat până la 1844 la modificarea hotarelor județelor, începând dela Olt și sporindu-le întinderea, astfel încât a dispărut județul Săcuenilor, care cuprindea câte o parte din actualele județe Prahova și Buzău. In Moldova s'au desființat, încă dela 1834 județele Hârlău, Cârligătura și Herța.

Iată cum rezuma Barbu Știrbei, viitorul Domn, într'un raport dela 1832 către generalul Kisseleff, vițiile administrației județene sub vechiul regim: *a)* ispravnicii cumulau atribuții administrative și judecătorești; *b)* în sistemul impozitului de repartiție, unitatea fiscală fiind grupul de indivizi, zis liude, ispravnicii trăgeau foloase personale din gruparea arbitrară în liude a birnicilor din sate; *c)* își făceau izvor de venituri din repartizarea între sate a rechizițiilor în natură, sau din corvezile pentru săvârșirea lucrărilor publice; *d)* zapciii, cari aveau sub administrația lor aproape 10.000 oameni, nu primeau decât 15 lei vechi leafă pe lună și-și mai cumpărau și posturile; *e)* sameșul (casierul) județului era retribuit cu 100 lei vechi lunar, dar plătea marelui vistier două mii, cinci mii, sau chiar 20.000 lei anual. Aceste abuzuri au putut fi curmate, măcar în parte, prin: *a)* sporirea lefurilor; *b)* separația atribuțiilor administrative și judecătorești; *c)* introducerea impozitului de cotitate; *d)* desființarea corvezilor și rechizițiilor în natură; *e)* săvârșirea lucrărilor publice prin contracte ori în regie cu sume din casa de rezervă, sau împărțite proporțional între dajnici; *f)* fixarea prețului zilei de lucru și al chiriei carelor sătenilor.

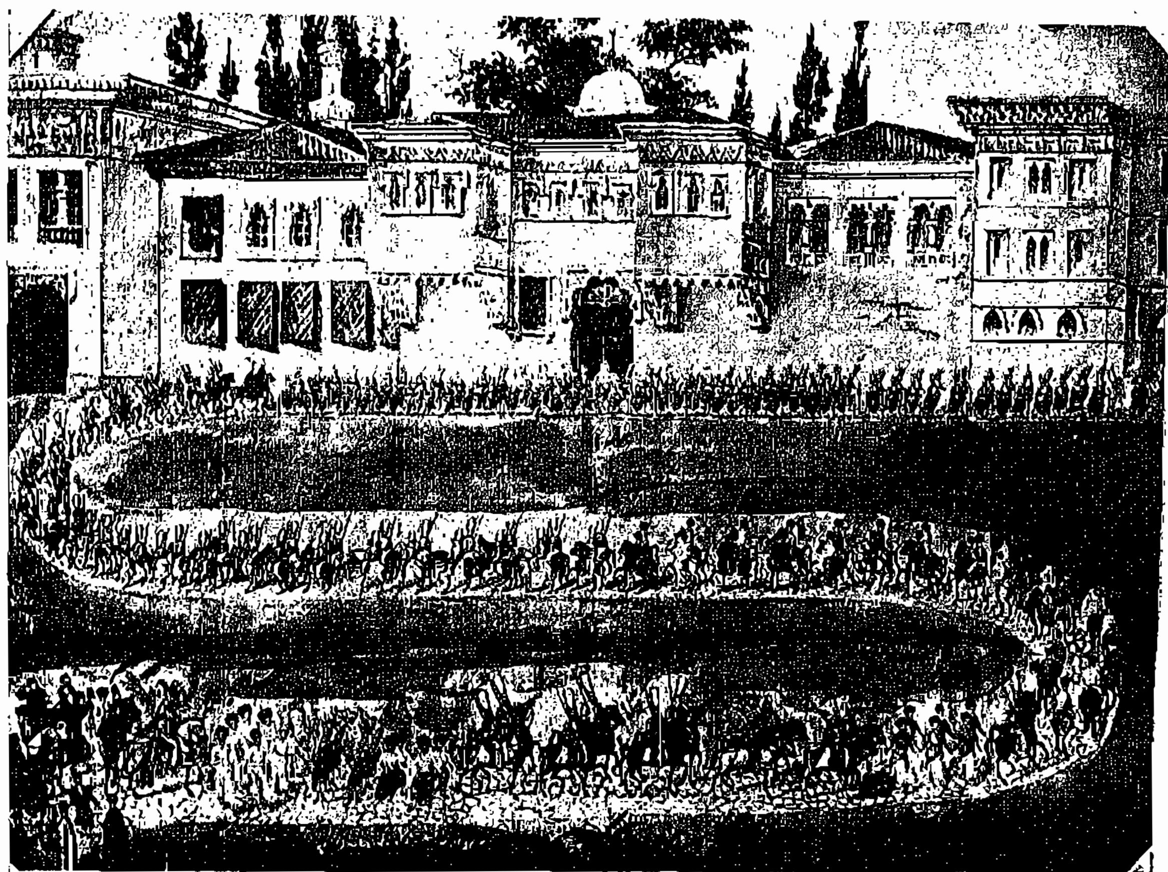
Ispravnicii s'au numit în Muntenia, în urma propunerii lui Barbu Știrbei, *cârmuitori*, iar în Moldova li s'a zis *ispravnici administratori*. Ei aveau să fie numiți de Domn, pentru 3 ani, dintre doi candidați propuși de sfatul administrativ. Li s'au lăsat numai atribuții administrative. Depindeau de ministrul de Interne, dar primeau ordine și dela ceilalți miniștri, dela fiecare întru cât privea treburile departamentului său.

Leafa ispravnicilor a fost urcată dela 500 la 1.000 lei vechi, sau 381 lei aur de atunci, ceea ce echivala cu 1143 lei aur dela 1914, dată la care prefecții nu primeau decât 800 lei și ar face azi 25.600 lei în loc de 22.250 cât este leafa prefecților.

Cancelaria cârmuitorilor de județe se compunea dintr'un sameș sau cap al cancelariei, numit în aceleași condiții ca și ispravnicii, un ajutor al sameșului și doi scriitori. Sameșii au primit 300 lei vechi pe lună, echivalenți cu 342 lei aur dela 1914; scriitorii câte 60 lei vechi, sau 69 lei aur dela 1914.

Județele nu aveau personalitate juridică. Proclamația dela Islaz, la 1848 cerea, în punctul 10, «dreptul pentru fiecare județ de a-și alege dregătorii săi», iar Kogălniceanu, tot atunci, recunoștea dreptul fiecărui ținut, oraș și comună, de a-și controla administrațiile și interesele locale prin sfaturi ținutale, municipale și comunale.

In ședința dela 15 Noemvrie 1857 a Divanului ad-hoc al Moldovei, Kogălniceanu releva că toate interesele generale și locale erau centralizate în mâinile guvernului și susținea creația unor consilii generale cari să hotărască asupra intereselor ținutale, și a unor consilii de ocoale și sătești asupra intereselor locale. In ședința dela 13 Decemvrie s'a făcut apoi propunerea de recunoaștere a ținuturilor ca persoane morale și de înființare în fiecare ținut a unui consiliu

ALAIUL PRINCIPELUI CONSTANTIN IPSILANTI MERGÂND LA SUBLIMA POARTĂ PENTRU A PRIMI INVESTITURA, 1802
1. Ipsilanti; 2 Boierii munteni; 3. Căpetenia Ienicerilor; 4. Ienicerii. (Aquarelă de Marcu Calfa, copie la Academia Română)

ales, însărcinat cu votarea bugetului, cercetarea socotelilor, repartizarea contribuțiilor directe și propunerea măsurilor de interes ținutal. Propunerea a fost admisă în unanimitate. In proiectul de constituție elaborat la 1859 de Comisia Centrală dela Focșani, se prevedea înființarea de consilii ținutale, municipale și comunale, cu competență în chestiunile de interes local, sub supravegherea Domnului și a Adunării spre a nu-și depăși atribuțiile și a nu vătăma interesele generale.

Acest deziderat a fost, în ce privește județele, transformat în proiect de lege la 29 Noemvrie 1861 de Comisia Centrală dela Focșani, dar n'a fost tradus în fapt decât prin legea votată la 10 Martie 1864, și promulgată de Vodă Cuza la 31 Martie următor, care a înființat consiliile județene.

Numărul plășilor fiecărui județ a fost redus. Administratorii de plasă au fost intitulați *sub cârmuitori* în Muntenia, *privighetori de ocoale* în Moldova. Se numeau, tot pe trei ani, în modul următor: cârmuitorul județului, împreună cu boierii proprietari din județ în Muntenia, cu vornicii satelor din județ în Moldova, prezentau Sfatului Administrativ câte doi candidați pentru fiecare plasă sau ocol, dintre boernași, mazili sau neamuri, proprietari în județ. Sfatul prezenta aceste liste Domnului, care alegea.

Leafa zapciilor a fost urcată la 200 lei vechi în Muntenia, ceea ce echivalează cu 228 lei aur dela 1914, sau 7.296 lei de azi când retribuția pretorilor variază între 7.840 și 13.580 lei.

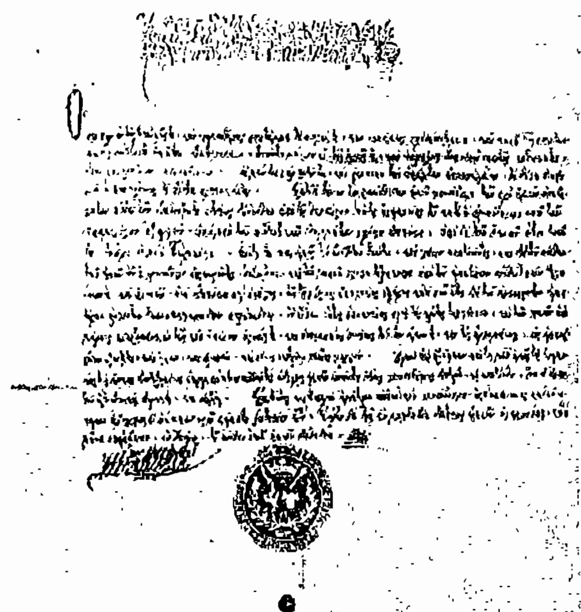
Privitor la ispravnici și zapcii, Regulamentul Organic prevedea că deoarece li se dau lefuri suficiente, « de acum înainte nu vor putea să ceară nimic dela locuitorii satelor, nici să primească ceva, sub orice numire va fi ». Asemenea dispoziții se repetaseră de multe ori dela Constantin Mavrocordat încoace.

In sarcina zapciilor de plăși era lăsată concentrarea impozitelor din ocolul lor și transmiterea la reședința județului. Mai aveau să apere pe săteni de năpăstuiri, raportând cârmuitorului și având dreptul, dacă acesta nu lua măsuri, să se adreseze direct ministrului de Interne.

In Moldova, o circulară din Decemvrie 1840 preciza îndatoririle privighetorilor de ocoale, relativ la starea sanitară, lucrul câmpului, drumuri, poduri, magazii de rezervă și, — dispoziție interesantă, — îi obliga să observe ca orândarii dela sate să nu însărcineze pe locuitori cu datorii pe băutură peste sume ce se fixau anume.

In ce privește comunele, trebue să deosebim capitalele, celelalte orașe și satele.

In București se înființa un Sfat Orășenesc, ales după cum urmează: în fiecare coloare locuitorii întru-

UN HRISOV AL LUI ALEXANDRU MORUZI, 1805
(Din Marcu Beza: Urme româneşti în Răsăritul ortodox)

nînd anume condiţii de vârstă şi de cens, convocaţi de preoţi în urma circulării ministrului de Interne, alegeau, pentru trei ani, pe deputaţii colorilor; aceştia alegeau apoi pentru un an: cinci membri neretribuiţi ai sfatului orăşenesc, dintre proprietarii de case sau de moşii de o anume valoare şi o comisie de 10 membri, însărcinată cu alcătuirea bugetului, ce se supunea aprobării marelui vornic dinăuntru, şi cu controlul socotelilor anuale.

Preşedintele sfatului orăşenesc era numit dintre membrii lui, de Domn, asupra propunerii marelui vornic.

Sfatul se aduna cel puţin de două ori pe săptămână în casa oraşului şi se ocupa numai de chestiuni economice şi edilitare. La toate desbaterile asista un comisar al guvernului, care raporta marelui vornic orice constatare făcea de «necredinţă sau lenevire».

Veniturile oraşului se compuneau mai ales din zecimi adiţionale la capitaţie şi patentă şi din accize sau mansupuri, care se arendau la mezat, membrii sfatului fiind opriţi prin legea munteană dela 1833 de a le lua ei în arendă. Casierul sfatului era ales de sfat şi retribuit. Nu putea face nicio plată fără autorizaţie scrisă, semnată de toţi membrii sfatului. Era răspunzător pentru orice furtişag sau rea folosire a sumelor încredinţate lui.

Regulamentul Organic intra în amănunte cu privire la hotarele capitalei, la pavarea uliţelor, la lărgirea lor, la ridicarea gunoaielor, la înfiinţarea de pieţe pentru desfacerea alimentelor, la îndestularea cu apă, la luminarea oraşului etc., chestiuni care făcuseră şi mai înainte obiectul unor dispoziţii administrative. Se înfiinţau cimitirele, oprindu-se înmormântările pe lângă bisericile din oraş.

La Iaşi, sfatul orăşenesc a fost compus din 5 membri, unul ales de Obişnuita Obştească Adunare din sânul ei, ceilalţi patru de către staroştii corporaţiilor. Hotăririle sfatului nu se puteau pune în lucrare fără aprobarea marelui vornic, iar socotelile comunei aveau să fie cercetate de controlorul finanţelor Statului.

Pentru celelalte oraşe şi târguri, Regulamentul Organic prevedea că-şi vor putea administra «materialnicele interesuri» prin câte un sfat de patru membri în Muntenia, de trei membri în Moldova, zis «maghistrat» şi ales de orăşenii cu un anumit cens. Ispravnicul judeţului avea să vegheze ca membrii maghistratului să nu abată «către al lor în parte folos, ceea ce s'a hărăzit spre binele obştesc».

O lege munteană din 1834 ordonă pe lângă fiecare târg şi mahala de oraş o «cutie» alimentată dintr'un adaos la dajdia orăşenilor, într'o proporţie mai mare decât adaosul pentru cutiile săteşti, deoarece pentru orăşeni stăpânirea face mai multe jertfe. De altă parte «oraşele şi târgurile având nevoie de negustori şi meseriaşi, iar satele de plugari şi muncitori, se cuvine să fie oarecare împiedicare pentru aceştia din urmă ca să nu poată năvăli cu atâta înlesnire în laturile oraşelor şi târgurilor, din care cauză munca pământului se împuţinează şi scumpetea în oraş şi târguri creşte pe fiecare zi». Este interesant că tocmai aceleaşi argumente motivaseră înfiinţarea, la 1794, a dregătoriei de mare vornic al oraşului Bucureşti, cu misiunea de a ţinea la curent catastihul locuitorilor birnici din Capitală, pentru a nu se strecura printre ei săteni fără a contribui la sarcinile orăşeneşti, dar făcând concurenţă târgoveţilor şi scumpind traiul. Marele vornic al poliţiei a funcţionat şi în epoca regulamentară, cu însărcinarea de a percepe dările străinilor din oraş şi de a controla, în fiecare an, împreună cu mitropolitul, marele ban şi deputatul de Ilfov, socotelile sfatului orăşenesc al Capitalei.

Cât priveşte satele, Regulamentul Organic dispunea că vor putea alege, în Muntenia câte un pârcălab, în Moldova câte un vornicel «ce sunt ca o poliţie în sat», însă prin ştirea şi cu învoirea atât a cârmuitorului judeţului, cât şi a stăpânului moşiei «după vechiul obiceiu». Pârcălabul sau vornicelul percepeau capitaţia, pentru care locuitorii satelor erau solidar răspunzători. In caz că întâmpinau dificultăţi în percepere, cereau mai întâi concursul proprietarului şi, dacă acesta era ineficace, se adresau cârmuitorului de plasă.

Se înfiinţa o cutie obştească a satului, alimentată mai ales dintr'un adaus la capitaţie şi a cărei gestiune era încredinţată unui sfat de 6 locuitori aleşi, împreună cu preotul şi cu proprietarul sau vechilul acestuia. Cutia satului servea la plata pârcălabului sau vornicelului şi mai ales la completarea lipsei ce se putea ivi în suma capitaţiei satului, pe urma morţii sau mutării sătenilor, în intervalul de 7 ani dela o catagrafie (recensământ) la alta. In Moldova, instrucţii din anii 1834, 1840 şi 1843 obligau pe vornicei să urmărească pe tâlhari, să supravegheze pe orice nou venit în sat, să îndemne pe săteni să-şi facă grădini de legume, să întreţie armăsari şi berbeci pentru reproducere.

O lege munteană din 1833 obliga pe săteni să clădească, după un plan dat de stăpânire, o casă a satului, în care să se păstreze arhiva, să se adune epitropii cutiei sătești și judecătoria sătească de pace, sau «județul sătesc», înființat de Regulamentul Organic și care a funcționat câțiva ani.

Desființându-se prin Regulamentul Organic vornicia de pripas, o lege munteană din 1832 îndatora fiecare sat să aibă văcari plătiți, puși sub supravegherea proprietarului și a cârmuitorului de plasă. Proprietarul vitelor prinse în semănături plătea o despăgubire interesatului și o amendă în folosul cutiei sătești. Jurații satelor erau delegați, pe rând, pentru cercetarea stricăciunilor pricinuite de vite, și raportau celorlalți jurați și stăpânului moșiei. O întreagă procedură era instituită pentru a da de urma proprietarului vitei. Asemenea dispoziții existau în Moldova încă dela 1776.

In Muntenia, la 1851, Barbu Știrbei a reorganizat sfatul sătesc. L-a compus din pârcălab, un reprezentant al proprietarului și doi sau patru «deputați» aleși, de toți câți plăteau capitația, dintre sătenii fruntași. Acest sfat nu era însă chemat să delibereze asupra intereselor satului. Era numai un organ de execuție al organelor administrative superioare. Mai avea și atribuții judecătorești pentru pricinile mici dintre săteni și pentru neînțelegerile dintre proprietari și clăcași cu privire la lucrarea pământului.

In ședința dela 20 Decemvrie 1857 a Divanului ad-hoc al Moldovei, deputații micilor proprietari au propus statornicirea în deobște a comunelor și înființarea de consilii comunale alese. Mihail Kogălniceanu a observat însă că dacă chestiunea nu prezinta greutăți pentru satele răzășești, era spinoasă pentru celelalte sate, căci implica împroprietărirea satelor și revizuirea raporturilor dintre proprietari și țărani.

Infiintarea comunei rurale a fost în sfârșit prevăzută în legea rurală dela 11 Iunie 1862, votată imediat după asasinarea, la 8 Iunie, a lui Barbu Catargi. Era legea proiectată de Comisia Centrală. Art. 2 dispunea că «toate satele compuse din locuitori... așezați pe moșiile proprietarilor, pe acelea ale Statului, ale mânăstirilor și așezămintelor publice, se constituie în comune». Art. 3: «Fiecare proprietar care are azi pe moșia sa unul sau mai multe sate ori cătune, va ceda, odată pentru totdeauna, cu chirie perpetuă, pentru așezarea și întocmirea teritorială a comunei, câtimea de pământ arătată la art. următor, în care câtime va intra și vatra satului. Acest loc va avea numirea de pământ comunal, va forma raza satului și va trebui să fie laolaltă». Art. 9: «Tot locul cuprins de drumurile și ulițele de comunicație principală, precum și locurile pe care sunt zidite bisericile, cimitirele, casele de consiliu comunal și de școală, cu împrejmuirile lor, nu se vor socoti în măsura pământului cedat comunei». Art. 11: «Teritoriul comunal se va hotărnici și se va împietri, înconjurându-se cu șanț sau gard de către locuitorii fiecărui sat, sub supravegherea consiliului comunal, a proprietarului și a guvernului». In sfârșit, art. 13 prevedea posibilitatea pentru comună de a răscumpăra de veci dela proprietar terenul cedat ei. Astfel se deosebea, pentru întâia oară, satul de proprietatea vecină și se crea o proprietate a satului.

POPASUL DOMNULUI MIHAIL ȘUȚU AL MOLDOVEI, 1819
(Cromolitografie de *Louis Dupré*, Col. Academiei Române)

Legea dela 1862 n'a fost însă sancționată de Vodă Cuza, deoarece nu corespundea intențiilor lui în privința chestiunii rurale. *i. c. f.*

*

La 31 Martie 1864, Cuza promulgă, în urma loviturii de Stat, legile sale administrative (pentru organizarea comunelor urbane și rurale și pentru înființarea consiliilor județene), menite să dea o nouă așezare administrativă Principatelor. Privitor la organizarea comunală, legea lui Cuza împlinește trei mari goluri: ea organizează pentru întâia dată comuna rurală, investind-o cu personalitate juridică; reglementează apoi în mod deosebit administrațiunea urbană de cea rurală; în sfârșit, asigură independența tuturor comunelor, proclamând că pe viitor, atât orașele cât și satele, vor forma comune independente.

In administrațiunea județeană, se institue un organ deliberant, consiliul județean, care se întrunește periodic și reprezintă interesele locale, colective și economice ale județului. Alegerea consiliului județean se face pe ocoale, plăși, fiecare dintre ele având dreptul la doi consilieri. Prefectul, este comisarul guvernului pe lângă Consiliu.

Legislația lui Cuza, rezultat al studiilor preparatorii făcute de Comisiunea Centrală dela Focșani, deschide drumuri noui în administrație. Legile ulterioare (9 Aprilie 1874—13 Iulie 1894), privitoare la organizarea comunelor urbane, legile din 1 Mai 1906

şi modificările din 29 Aprilie 1908, 1 Aprilie 1910 şi 21 Martie 1912, având un caracter de centralizare mai mult sau mai puţin accentuat, n'au avut influenţă asupra administraţiei propriu zise.

Aceasta a fost situaţia administrativă a ţării, expusă în mod sumar, până la răsboiul din 1916.

După răsboiu, organizarea administrativă devine o problemă capitală, pentrucă ea era menită să dea un ritm de desfăşurare armonică tuturor provinciilor care cunoscuseră regimuri de evoluţie cu totul deosebite unele de altele.

In momentul unirii, în Ardeal, era în vigoare legea XXII din 1886, completată cu decretele II şi XXII ale Consiliului Dirigent. Bucovina era administrată pe baza regulamentului comunal şi regulamentului electoral comunal, pentru Ducatul Bucovinei, ambele făcând parte integrantă din legea dela 28 August 1908, referitoare la « emiterea unui nou regulament electoral pentru Ducatul Bucovinei, cu excepţia capitalei ţării, Cernăuţii, şi relativă la încorporarea domeniilor ».

In Basarabia, o serie de legi (începând cu legea din 29 Aprilie 1918, reforma administrativă din 1837 a împăratului Nicolae, legea din 1890 a împăratului Alexandru), organizează o centralizare din ce în ce mai accentuată. Era deci necesar ca în momentul unirii, alături de unificarea legislaţiei şi cu mai multă trebuinţă să se ridice problema unificării administrative pentru a se realiza un regim comun de organizare, menit să asigure Ţării o unitate politică şi sufletească.

Cu toate acestea, reforma a fost întârziată şi de abia în 1925, la 24 Iunie, se promulgă prima lege administrativă a României întregite.

Legea din 24 Iunie 1925 care a fost mai mult o extindere a legislaţiei vechiului Regat în provinciile alipite, realizează astfel unificarea administrativă. Desigur, însă, că ea nu a putut răspunde tuturor trebuinţelor nouei vieţi administrative româneşti, mai ales dacă ţinem seamă de faptul că fiecare provincie avea tendinţa sistemului său administrativ, care nu putea fi înlocuit imediat cu un sistem administrativ complet nou. De aceea, experienţa făcută cu legea din 1925 a justificat pregătirea unei noui reforme administrative, care a fost pusă în aplicare la 3 August 1929.

Economia acestei legi era deosebită de a legii din 1925, căci prin ea se urmărea mai mult realizarea unei descentralizări administrative. S'a înfiinţat o serie de noui instituţiuni, menite să asigure o mai mare autonomie în viaţa locală.

Experienţa dela 1929 nu a durat însă mult şi, prin legi modificatoare succesive, s'a revenit aproape la legea din 1925. Dela 1929 şi până în 1936, am avut 11 legi de modificare şi anume: 1) legea din 31 Dec. 1929, pentru modificarea art. 537, al. I, art. 367, al. II şi art. 368; 2) legea din 4 Ianuarie 1930, pentru modificarea art. 294, 297, 298 şi 299; 3) legea din 6 Iulie 1930, pentru completarea art. 247; 4) legea din 6 Iulie 1930, pentru modificarea art. 462; 5) legea din 29 Ianuarie 1931, pentru modificarea art. 44, 178, 429, 430, 432, 437, 453 şi 454; 6) legea din 15 Iulie 1931, pentru modificarea unor dispoziţiuni din legea pentru organizarea administraţiunii locale; 7) legea din 21 Septemvrie 1932; 8) legea din 20 Aprilie 1933, pentru modificarea legii de organizare a Comitetelor de Revizuire; 9) legea din 14 Aprilie 1933, pentru organizarea finanţelor locale; 10) legea din 3 Mai 1933 pentru abrogarea unor dispoziţiuni din legea de organizare a administraţiunii locale; 11) legea din 18 Martie 1934, pentru modificarea unor articole din legea pentru organizarea administraţiunii locale.

Experienţele făcute cu legile din 1925 şi 1929, precum şi preocuparea de a se da administraţiei un rost activ în viaţa de Stat, au justificat votarea nouei legi administrative din 1936.

STRUCTURA ACTUALĂ A ADMINISTRAŢIEI LOCALE

Vom examina acum organizarea administrativă a ţării, aşa cum este prevăzută în legea din 27 Martie 1936 şi regulamentul acestei legi din 18 Februarie 1937.

Teritoriul ţării este împărţit, din punct de vedere administrativ — aşa cum este prevăzut şi în art. 4 din Constituţie — în *judeţe* şi *comune*.

Atât judeţele cât şi comunele, sunt învestite cu personalitate juridică, având patrimoniu şi organe proprii de conducere.

Plasa este o simplă circumscripţie administrativă a judeţului, fiind necesară în special pentru controlul activităţii autorităţilor locale. Comunele sunt urbane şi rurale. Comunele rurale, cari se găsesc în imediata vecinătate a oraşelor, pot fi declarate suburbane.

Comunele urbane sunt de două feluri: oraşe nereşedinţă şi oraşe reşedinţă de judeţ.

Oraşele reşedinţă de judeţ, având o importanţă economică sau culturală deosebită, pot fi declarate prin lege municipii. Municipiile sunt supuse, din punctul de vedere al competenţei şi tutelei, aceloraşi norme ca şi judeţul.

Legea din 1936 dă un regim administrativ special, comunelor balneare sau climatice.

ORGANELE ADMINISTRAŢIEI LOCALE

A) Comunele sunt administrate de un consiliu comunal, ca organ deliberativ, şi de primar şi ajutorul de primar, ca organ executiv.

Consiliul comunal este compus din membri aleşi şi membri de drept.

Numărul membrilor aleşi, în comunele rurale, este de 10; în oraşele nereşedinţă, numărul consilierilor aleşi este de 18; în oraşele reşedinţă de 28; iar în municipii, numărul lor este de 36.

Membrii de drept, recrutaţi din cadrele diferitelor servicii publice sau întreprinderi, cari au legături cu administraţia comunală, sunt organe tehnice chemate să completeze prin specialitatea lor, competenţa consilierilor aleşi.

In municipii, funcţionează şi o delegaţie a consiliului, care exercită atribuţiunile consiliului în intervalul dintre şedinţe, cu excepţia acelor rezervate lui, în mod exclusiv.

Consiliul comunal are iniţiativă şi decide în toate problemele de interes local; el e dator să se rostească asupra tuturor chestiunilor ce i s'ar *deferi în* baza legilor, şi să execute dispoziţiunile de interes general, luate de autorităţile centrale, în limita competenţei lor legale.

Consiliul comunal se întruneşte ori de câte ori este *nevoie şi în orice caz, cel puţin odată* pe *lună*, în urma convocării făcute de primar sau de ajutorul său împuternicit. Şedinţele consiliului se ţin numai în localul primăriei, fiind necesară pentru deliberare, majoritatea absolută a membrilor. Deciziunile consiliului se iau cu majoritatea absolută a membrilor prezenţi, iar în caz de paritate, propunerea este respinsă.

Primarul este ales de consiliul comunal, dintre consilierii aleşi. El este conducătorul administraţiei comunale şi, în această calitate, numeşte şi îndepărtează din serviciu pe funcţionari, în baza formelor prevăzute de lege; el administrează interesele comunei; reprezintă în justiţie, este ofiţer de stare civilă şi cap al poliţiei comunale.

B) Administraţia judeţului este încredinţată consiliului judeţean, ca organ deliberativ al delegaţiunii judeţene, şi prefectului.

Consiliul judeţean este alcătuit din membri aleşi şi membri de drept.

Numărul membrilor aleşi este stabilit în proporţie cu populaţiunea judeţului, exceptând locuitorii municipiilor şi oraşelor de reşedinţă — fără deosebire de sex sau vârstă — astfel: 24 pentru judeţele cu *populaţiune până la 200.000 locuitori*; 30 la o populaţiune până la 400.000 locuitori; 36 pentru o populaţiune mai mare.

Membrii de drept se împart în două categorii: unii au vot deliberativ, iar alţii au vot consultativ.

Membrii consiliului judeţean se constitue prin alegere, în următoarele cinci comisiuni: comisiunea administrativă, financiară şi de control; comisiunea de lucrări publice, comisiunea economică, comisiunile cultelor şi învăţământului, comisiunea sanitară sau de asistenţă. Fiecare comisiune alege câte un raportor dintre membrii aleşi; aceştia împreună, formează delegaţiunea permanentă. Consiliul judeţean se întruneşte în localul prefecturii, în sesiuni ordinare şi extraordinare. Sesiunile ordinare încep la 1 Februarie şi 1 Iunie ai fiecărui an şi durează până la terminarea lucrărilor. Convocarea în sesiuni extraordinare se face de Ministerul de Interne, din oficiu, sau în urma cererii motivate, fie a prefectului, fie a unei treimi din numărul consilierilor, ori de câte ori interesele judeţului ar cere-o, sau guvernul ar găsi necesar.

Consiliul judeţean are dreptul să resolve toate chestiunile de interes judeţean.

Delegaţiunea permanentă se compune *din cei cinci raportori ai comisiunilor şi* are *atribuţiunea* să înlocuiască consiliul judeţean în intervalul dintre sesiuni şi să decidă în locul lui, în limitele conferite de consilieri. Legea prevede anumite materii, care nu pot fi conferite delegaţiunii *permanente*.

In afară de atribuţiunile delegate, ea mai are şi următoarele atribuţiuni proprii: verifică conturile de gestiune ale oraşelor nereşedinţă şi comunelor rurale; ia măsuri pentru apărarea judeţului în justiţie; inspectează, *controlează şi îndrumează administraţia* serviciilor judeţene; întocmeşte, împreună cu prefectul, proiectul de buget; este organ consultativ al prefectului, în orice chestiune de interes local.

Prefectul. Legea rezervă un rol deosebit de important prefectului, care este reprezentantul guvernului în judeţ şi capul administraţiei judeţene. In calitate de reprezentant al guvernului, prefectul supraveghiază toate serviciile publice şi aşezămintele particulare din judeţ — cu excepţia celor depinzând de Ministerele Apărării Naţionale şi al Justiţiei — şi are obligaţia să le inspecteze cel puţin odată pe an, raportând ministerului respectiv.

Prefectul este capul poliţiei şi jandarmeriei, cu dreptul de a lua toate măsurile pentru a asigura paza şi liniştea publică, dispunând de forţa armată. In calitate de cap al administraţiei judeţene, prefectul numeşte, înaintează, licenţiază şi are acţiune disciplinară asupra tuturor funcţionarilor judeţeni şi asupra primarilor şi ajutorilor de primari din judeţ, cu excepţia primarului din oraşul de reşedinţă. El convoacă funcţionarii locali la conferinţe periodice de perfecţionare şi face, împreună cu organele locale de Stat, diferite anchete la faţa locului, pentru a se constata anumite stări de fapt şi a se avisa asupra măsurilor de îndreptare.

Consiliul de prefectură. Pentru ca prefectul să fie informat asupra situaţiunii din judeţ şi să supravegheze mersul şi activitatea tuturor serviciilor, *legea înfiinţează consiliul de prefectură*, compus din toţi capii serviciilor locale. Prin acest mijloc, se realizează o colaborare a acestor servicii şi un control reciproc al activităţii lor. Legea din 1925 a creat pentru prima dată consiliul de prefectură. Insă, astfel cum a fost organizat, acesta nu a dat roade, pentrucă era un simplu organ consultativ al prefectului, şi prefectul nu era obligat să-l convoace.

Legea actuală transformă consiliul de prefectură într'un adevărat organ administrativ, asigurându-i o activitate continuă şi luând măsuri pentru ca participarea membrilor să fie efectivă.

Consiliul de prefectură are de scop să asigure bunul mers al tuturor serviciilor din judeţ, să coordoneze şi să armonizeze activitatea lor, să înlăture dificultăţile ce s'ar ivi în aplicarea legilor şi regulamentelor, şi să asigure aplicarea reală a tuturor măsurilor luate de puterea centrală.

Membrii consiliului sunt obligaţi să raporteze situaţia serviciilor ce conduc, nevoile ce au şi dificultăţile ce se ivesc, propunând măsurile de luat. Consiliul, este de asemenea organ consultativ al prefectului, în calitatea lui de reprezentant al puterii centrale.

C) Durata consiliilor locale Legile anterioare prevedeau o durată determinată consiliilor locale (4 ani, 5 ani, 8 ani), urmând ca, la expirarea ei, să se facă noui alegeri.

Noua lege prevede că durata consiliilor locale este nelimitată, pentru a se asigura astfel o continuitate a activității lor.

Pentru a se împiedeca însă tendințele de disolvare, legea dispune că din trei în trei ani se vor face alegeri de împrospătare a consiliului, pentru jumătate din numărul consilierilor aleși. In acest mod, durata consiliului este nelimitată, iar mandatul consilierilor aleși este de 6 ani. Se respectă astfel, deopotrivă și nevoile de primenire ale consilierilor, pentru a se da impuls nou administrației și imperioasa nevoie ca aceste consilii să aibă o acțiune continuă și neturburată pentru îndeplinirea programului lor.

In anumite cazuri limitate, enumerate de lege, consiliile locale pot fi *disolvate* prin decret regal la județe, municipii și comune urbane — pe baza raportului motivat al Ministerului de Interne — iar pentru comunele rurale, prin deciziunea Ministerului de Interne, pe baza raportului motivat al prefectului respectiv.

Consiliile județene și comunale pot fi disolvate numai în următoarele cazuri: dacă după trei convocări consecutive, consilierii respectivi nu s'au adunat în număr legal; dacă numărul consilierilor s'a redus din cauze legale la o jumătate, și nu se mai poate completa prin supleanți; când s'a adus comunei rurale o modificare teritorială, când se constată, prin hotărîre judecătorească, că un consiliu a săvârșit fapte grave, cu călcarea legilor, și cari au păgubit interesele administrației; când consiliul, ieșind din atribuțiunile sale, a luat, în calitate de corp constituit, hotărîri cu caracter politic; când prin actele sale, consiliul compromite siguranța Statului sau interesele naționale; când prin trecerea comunei dela o categorie la alta, s'ar mistifica numărul membrilor care compun consiliul; când niciunul dintre membrii aleși nu îndeplinește condițiunea de a fi ales primar.

FUNCȚIUNILE ADMINISTRAȚIEI LOCALE

Legea definește și funcțiunile generale ale administrației locale, organizând pentru întâia oară, după un plan rațional, serviciile menite a le satisface.

Serviciile administrative. In administrațiunea județeană funcționează în mod obligatoriu următoarele servicii și birouri:

1. *Biuroul mobilizării și organizării națiunii și teritoriului* (M.O.N.T.) având ca atribuțiune specială întocmirea, executarea și coordonarea lucrărilor ce privesc apărarea națională, apărarea populațiunii și a teritoriului, mobilizarea, instrucția premilitară și apărarea pasivă.

Pe lângă fiecare județ și fiecare oraș reședință funcționează câte o comisiune de apărare pasivă, în compunerea căreia intră toți conducătorii serviciilor publice locale.

2. *Contenciosul,* care are în atribuțiunea sa studierea tuturor chestiunilor juridice interesând administrația respectivă, intentarea de acțiuni, etc., și darea de avise și consultațiuni serviciilor.

3. *Serviciul administrativ,* cu biurourile: personalului, administrației de Stat, administrației locale, statistic, cultural, de petiționare, registratură și arhivă.

4. *Serviciul financiar și de contabilitate,* cu următoarele birouri: contabilitate județeană, contabilitate comunală și biuroul economic.

5. *Serviciul technic al drumurilor;*

6. *Serviciul sanitar și de ocrotire;*

7. *Serviciul veterinar;*

Pentru municipii sunt obligatorii următoarele servicii: serviciul administrativ, serviciul financiar și de contabilitate, serviciul technic, serviciul sanitar și de ocrotiri sociale, serviciul veterinar și zootechnic, serviciul sau biroul salubrității, și biurourile: secretariat M. O. N. T., contencios, statistic, stare civilă, economic și cultural.

In orașele reședință sunt obligatorii următoarele servicii: serviciul administrativ, serviciul financiar și de contabilitate, serviciul sanitar și de ocrotire, serviciul veterinar și zootechnic, și biurourile: secretariat, M.O.N.T. contencios, statistic, stare civilă, economic și salubritate.

In orașele nereședință sunt obligatorii următoarele biurouri: administrativ, economic, financiar și contabilitate, M.O.N.T., și stare civilă.

In afară de aceste servicii și biurouri, obligatorii pentru fiecare categorie de administrațiune, după distincțiunile arătate mai sus, legea prevede și înființarea altor servicii și biurouri și desvoltarea celor existente, dacă resursele bugetare permit.

Serviciile sau biurourile se pot crea sau desvolta numai pe bază de regulament special, aprobat de autoritatea tutelară, justificându-se printr'un raport separat necesitatea serviciului și arătându-se disponibilitățile bugetare. Acest regulament special va prevedea și personalul absolut necesar.

In regulamentul legii administrative sunt prevăzute atribuțiunile proprii ale fiecărui serviciu și biurou, astfel că în acest mod se sistematizează activitatea administrațiunilor locale. Din acest punct de vedere, sistemul reprezintă un real progres în organizarea administrativă.

Edilitate, urbanism. Pe lângă creația acestor funcțiuni, legea din 1936, ia anumite măsuri pentru a asigura desvoltarea rațională a comunelor.

Legea comunală din 1894 obliga comunele (art. 94) să aibă, în termen de 4 ani, un plan pentru alinierea străzilor și piețelor, care însă nu s'a îndeplinit. Aceeași soartă a avut și dispozițiunea art. 69 al legii din 1925, ca și art. 115 al legii din 1929.

Prima obligație pe care legea actuală o impune comunelor urbane în acest scop, este întocmirea planurilor de situație și sistematizare.

Dacă comunele nu au mijloace materiale să întocmească imediat aceste planuri, ele sunt obligate ca la începutul fiecărui an bugetar să depună la Casa de Depuneri o cotă anuală, care se fixează de organul tutelar, cu ocazia aprobării bugetului. Numai după ce vărsămintele au completat suma necesară, ea se va ridica și se va folosi exclusiv în acest scop. Sub niciun motiv nu se va putea da acestor sume o altă destinație. Planurile se întocmesc de serviciile tehnice respective, sau prin licitație restrânsă, la care pot

participa numai specialiştii; se aprobă apoi de consiliul respectiv, cu avizul conform al Comitetului technic superior. Planurile comunelor rurale se aprobă numai de consiliul judeţean, nici o modificare nu se poate aduce planului aprobat, decât prin decret regal, după propunerea Ministerului de Interne, la cererea consiliului respectiv şi cu avizul Consiliului technic superior. Dispoziţiuni speciale uşurează executarea planului şi asigură respectarea lui. Printre acestea, sunt obligaţiunile particularilor de a achita anticipat costul lucrărilor edilitare şi de a preda în mod gratuit comunelor străzile şi trecerile deschise; de asemenea, obligaţiunea proprietarilor riverani de a contribui, în parte, la cheltuelile făcute de administraţie pentru deschiderea străzilor, pasagiilor şi pieţelor, dacă ele au mărit valoarea imobilelor; în sfârşit, s'a recunoscut comunelor, prin art. 196, dreptul de a percepe cotizaţiuni pentru îmbunătăţiri care nu pot fi suportate din veniturile ordinare şi care folosesc în deosebi unei categorii de locuitori.

Procedura de petiţionare. Legea actuală ia primele măsuri pentru reglementarea şi raţionalizarea vieţii administrative. In acest scop, ea organizează procedura de petiţionare, pentru ca o petiţie să treacă într'un anumit termen pe la toate serviciile competente şi să capete o soluţiune definitivă. Pe lângă fiecare comună urbană, prefectură de judeţ, şi la sediul Ministerului de Interne, funcţionează un biurou special pentru primirea cererilor. Serviciul competent primeşte dela acest biurou petiţia, şi referă capului administraţiei, pentru a o soluţiona. Administraţia este obligată să soluţioneze cererea şi să o comunice în termen de 30 de zile, sub sancţiunea de refuz de serviciu a funcţionarului vinovat.

Contra soluţiei date, particularul interesat are drept să se adreseze autorităţii superioare competente care se va pronunţa în termen de 10 zile. In comunele rurale, serviciul de primire al petiţiilor adresate comunei, judeţului sau Ministerului de Interne, este îndeplinit de notar, care e obligat să şi redacteze petiţiile sătenilor. Notarul este, de asemenea, obligat să primească petiţiile adresate de săteni, chiar altor administraţiuni publice şi să le înainteze acestora, de urgenţă.

Funcţionarii administraţiilor locale sunt de două categorii: funcţionari locali (ai judeţului sau comunei) şi reprezentanţi ai puterii centrale. Pentru ambele categorii de funcţionari, legea stabileşte noui condiţiuni de recrutare şi anume: diplomă universitară şi diplomă de absolvire a cursurilor de pregătire technică profesională.

Funcţionarii din administraţiunea locală, reprezentanţi ai puterii centrale, sunt *pretorul* şi *notarul*.

Pentru a le asigura o activitate continuă şi independentă, legea nouă crează acestor funcţionari o situaţiune juridică mai bună ca în trecut; în special pretorul este stabil din momentul numirii şi poate fi declarat inamovibil după 5 ani dela numire, în urma unei inspecţiuni speciale. Atât pretorii cât şi notarii sunt ofiţeri de poliţie judiciară. In cadrul circumscripţiei lui, pretorul are aceleaşi atribuţiuni ca şi prefectul.

Notarul este organul de îndrumare şi capul cancelariei comunale. El întocmeşte şi contrasemnează actele de stare civilă şi hotărăşte măsurile pentru executarea deciziunilor consiliului comunal. Legea atribue notarului încă un rol important: el este sfătuitorul sătenilor, fiind obligat să le asculte nevoile, să le redacteze petiţiile şi plângerile, cu un cuvânt, să-i ajute pentru satisfacerea intereselor ce au.

Organizaţia răspunderii. Spre a împiedica activităţile arbitrare, legea organizează o represiune disciplinară şi o responsabilitate civilă. Represiunea disciplinară este de două grade: suspendarea şi revocarea.

Responsabilitatea civilă constă în obligaţiunea prefectului, primarului, ajutorilor de primari, membrilor consiliilor şi delegaţiilor, precum şi funcţionarilor administraţiei locale, să despăgubească administraţia respectivă sau pe particulari de orice pagubă le-ar fi cauzat, printr'un act făcut fără competenţă sau cu rea credinţă. Ordinul scris dat funcţionarului, îi conferă acestuia dreptul să cheme în garanţie pe autorul ordinului; aceasta însă, nu-l liberează de răspunderea personală, decât dacă a raportat în scris, arătând viţiile actului.

ASOCIAŢII ADMINISTRATIVE

Dreptul de asociaţiune ale administraţiunilor comunale, în vederea unor scopuri determinate, este de mult recunoscut în legislaţia noastră, începând cu legea din 7 Mai 1887 şi continuând cu legile din 1904, 1908, 1925 şi 1929. Legea actuală recunoaşte dreptul comunelor şi judeţelor de a se asocia, fie între ele, fie cu Statul, în vederea realizării unor anumite lucrări sau întreprinderi de ordin economic, cultural sau sanitar.

Asociaţiunile sunt persoane juridice şi au ca venituri numai contribuţia unităţilor asociate, iar cheltueli, numai plata lucrărilor de efectuare.

ADMINISTRAŢIA MUNICIPIULUI BUCUREŞTI

Municipiul Bucureşti a avut până la legea din 6 Februarie 1926, o organizaţiune similară celorlalte comune urbane. De altfel, chiar această lege se mulţumeşte să dea un aspect propriu numai cadrului administrativ al oraşelor. In privinţa atribuţiunilor însă, sunt aceleaşi norme ca şi la celelalte comune urbane. La 5 August 1929, a intervenit o nouă lege pentru administrarea municipiului Bucureşti, care este în vigoare şi azi, cu modificările aduse prin noua lege administrativă din Martie 1936.

In administraţiunea municipiului Bucureşti sunt două serii de organe: organe de administraţiune generală, reprezentate prin consiliul general şi delegaţiunea permanentă generală, cu primarul (având dreptul limitat de a da directive în acţiunea edilitară, sanitară şi culturală, pentru întregul teritoriu al municipiului, şi în conducerea tuturor serviciilor şi instalaţiunilor de interes general — uzinele, abatoarele, crematoriile, atelierele, halele centrale, oboarele centrale şi orice instalaţiuni având acest caracter).

In acelaşi timp, consiliul general, primarul ca executor al deciziunilor şi delegaţia consiliului general, reprezintă organul de tutelă al sectoarelor şi comunelor suburbane. In al doilea rând, sunt în administraţiunea municipiului Bucureşti, organe de administraţiune locală, reprezentate prin sectoare şi comune suburbane. Atât municipiul cât şi sectoarele şi comunele suburbane, sunt persoane juridice, învestite cu drepturi proprii de dispoziţiune şi administrare.

Municipiul Bucureşti are 4 sectoare: de Galben, de Negru, de Albastru şi de Verde. Următoarele comune rurale, au fost declarate prin lege, comune suburbane ale municipiului Bucureşti: Băneasa, Colentina, Fundeni, Pantelimon, Principele Nicolae, Dudeşti-Cioplea, Popeşti-Leordeni, Şerban-Vodă, Militari, Roşu, Regele Mihai, Griviţa şi Lupeasca.

Interesele generale ale municipiului şi comunelor suburbane, sunt administrate de consiliul general, delegaţia acestuia şi primarul Capitalei.

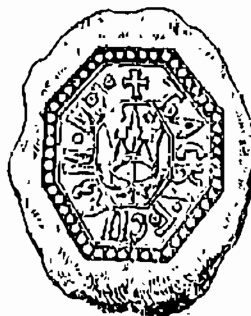
Consiliul general se compune din primarii şi consilierii aleşi ai celor patru sectoare, din primarii comunelor suburbane şi din consilierii de drept, prevăzuţi de legea administrativă, cari au, însă, numai vot consultativ.

Administraţia sectorului este încredinţată consiliului sectorului, delegaţiunii acestui consiliu şi primarului sectorului. Consiliul se compune din 20 consilieri aleşi, iar delegaţia de sector se compune din primar, ajutorul de primar şi 3 consilieri aleşi de consiliu.

Comunele suburbane sunt administrate de consiliul comunei respective, de delegaţia acestui consiliu şi de primar. Primarul comunei suburbane face parte de drept din consiliul sectorului respectiv şi din consiliul general al municipiului, cu vot deliberativ. Consiliul sectorului deleagă un consilier ales, pentru a lua parte la consiliul comunelor suburbane alipite de sector, cu vot deliberativ. *i. g. v.*

BIBLIOGRAFIE

I. C. Filitti: Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române (Extras din Rev. de Drept Public), 1929.
Dionisie Fotino: Istoria generală a Daciei, (traducere G. Sion) Bucureşti, 1859.
P. Negulescu: Studiu de istoria dreptului român, Bucureşti, 1900.
Onişor: Tratat de drept administrativ român, Cluj, 1923.
C. Dimitriu: Raport la legea administrativă din 1925.
N. Iorga: Oraşe şi preoţi din Ardeal, 1920.
I. Bogdan: Documentele lui Ştefan cel Mare, Bucureşti, 1913.
C. Giurescu. Despre boieri, Bucureşti, 1920.
C. C. Giurescu: Noui contribuţiuni la studiul marilor dregători în sec. XIV şi XV, Bucureşti, 1925.
C. Dissescu: L'évolution du droit public roumain de 1869 à 1920, in «Les Transformations du droit depuis 50 ans», Paris, 1923.
Paul Negulescu: Tratat de drept administrativ, 1925; Tratat de drept administrativ, 1927; Tratat de drept administrativ, vol. II, 1930;
Anibal Teodorescu: Asociaţia de comune în dreptul administrativ (Curierul Judiciar, Nr. 66 din 1908).
Onişor: Principii de organizare administrativă a Ardealului, în Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma socială, 1920.
Dr. G. Şerban: Administraţia Ardealului, Dej, 1921.
M. I. Basdevant: Pouvoirs des autorités locales d'établir des impôts ou des taxes, Bruxelles, 1910.
François de Ramel: Les dépenses obligatoires et la liberté des communes, Paris, 1910.
I. V. Mevlescu: Taxe şi impozite comunale, in Rev. de Drept Public, 1927.
I. G. Vântu: Comune (studiu critic şi comparat), Bucureşti, 1928.
— Natura juridică a cotizaţiunilor comunale în Rev. de Drept Public, 1927.
— Raportul la legea administrativă din 1936.
— Organizarea municipiului Bucureşti, în Rev. de Drept Public, 1929.
— Comitetele de revizuire, în Rev. de Drept Public, 1934.
Codul administrativ, de P. Negulescu, C. Stere, G. Alexianu, 1929.

INELUL SIGILAR DE AUR AL DOAMNEI TODOSCA SOŢIA LUI VASILE LUPU

PRINCIPIILE NOUEI LEGI ADMINISTRATIVE

Constituţia din 28 Februarie 1938 stabilind noui principii în organizarea politică şi constituţională a Statului, a făcut necesară o lege administrativă nouă.

Potrivit normelor constituţionale, noua lege administrativă organizează administraţiunea locală pe principii noui.

1. *Primatul competinţei.* Primul principiu al legii, care de altfel nu este decât o desvoltare a normelor constituţionale, este primatul muncii şi al competinţei. După cum în reprezentarea politică s'au înlocuit exponenţii electoralului prin reprezentanţii muncii şi activităţii, tot astfel în administraţiunea locală electoralul este înlocuit prin competinţă.

Normele de recrutare ale organelor de conducere, condiţiile de electorat şi sfera atribuţiunilor conferite organelor numite, faţă de organele alese, manifestă o vădită preferinţă a legiuitorului pentru opera de gospodărie şi activitate, pentru continuitatea şi autoritatea organelor administrative.

Ca un corolar al înlăturării electoralului, legea raţionalizează rostul şi atribuţiunile organelor elective.

2. *Desfiinţarea unităţilor administrative artificiale.* In vederea reorganizării administraţiunii, legea pleacă dela principiul că sunt capabile de a satisface interesele generale şi locale, numai acele unităţi administrative care prin natura şi prin întinderea lor reprezintă o unitate morală, culturală, economică şi financiară.

In cadrul acestei preocupări, legiuitorul menţine comuna ca unitatea administrativă ce reprezintă nucleul natural de societate omenească.

El desfiinţează însă personalitatea juridică a judeţului, întrucât acesta fiind o creaţiune artificială a legiuitorului şi neavând resurse financiare suficiente, devenise o unitate administrativă parazitară, care îşi întreţinea serviciile prin contribuţiunea Statului, deci nu putea desfăşura o activitate rodnică.

Judeţul ca şi plasa, devine o circumscripţie de control. Legea menţine numărul şi întinderea actuală a judeţelor. Orice modificare a circumscripţiei judeţene se face prin lege.

Reprezentantul guvernului în judeţ este prefectul, numit prin Decret Regal, în urma raportului Ministerului de Interne, după propunerea guvernatorului. Prefectul este funcţionar de carieră, echivalent în grad şi salariu cu directorul de minister.

In calitatea sa de reprezentant al guvernului, prefectul veghiază la aplicarea legilor şi regulamentelor şi supraveghează activitatea serviciilor din judeţ.

Prefectul ia măsuri pentru menţinerea ordinei şi siguranţei publice. El dă ordine tuturor organelor poliţieneşti şi jandarmeriei; poate cere de asemeni, punerea în mişcare a forţei armate, în cazuri grave.

In locul judeţului s'a creat o unitate administrativă nouă, de o întindere mult mai mare şi cu posibilităţi financiare proprii. Aceasta este provincia, unitate administrativă, cu atribuţiuni economice, culturale şi sociale.

3. *Ordine în administraţie şi autoritate.* Pentru a pune capăt desorientării rezultate din practica trecută a electoralului şi a instaura un regim nou de muncă şi progres, legea încredinţează conducerea unităţilor administrative unor organe numite, cărora le conferă atribuţiuni importante. Aceste organe, liberate de presiunile electorale, vor putea să se dedice exclusiv intereselor generale.

4. *Organizarea şi sistematizarea activităţii administrative.* In fine, un alt principiu al legii este organizarea şi sistematizarea activităţii administrative în scopul de a asigura o activitate continuă şi rodnică a activităţii administrative

5. *Teritoriul Statului este împărţit, din punct de vedere administrativ, în provincii şi comune.* Provinciile cuprind, în circumscripţiunile lor, mai multe judeţe.

Provinciile

Provinciile sunt unităţi administrative, cu atribuţiuni economice, culturale şi sociale. Ele îngrijesc de nevoile locale şi execută măsurile de interes general ordonate de puterea centrală.

Administraţiunea provinciei este încredinţată guvernatorului şi consiliului provinciei.

Guvernatorul, numit prin Decret Regal, dat în baza jurnalului Consiliului şi având rangul de subsecretar de Stat, este reprezentantul guvernului şi administratorul provinciei.

In calitate de reprezentant al guvernului, guvernatorul este capul ierarhic al tuturor funcţionarilor exteriori ai ministerelor — cu excepţiunea membrilor corpului judecătoresc, organelor militare, administraţiei căilor ferate şi stabilimentelor de învăţământ superior. El supraveghează activitatea funcţionarilor şi serviciilor; resolvă toate reclamaţiile primite dela particulari.

In aceeaşi calitate, legea rezervă o competinţă importantă guvernatorului; el resolvă toate lucrările cu caracter provincial de competenţa ministerelor de resort, cu excepţiunea acelora rezervate prin lege competinţei proprii a miniştrilor şi acelora pentru a căror valabilitate este necesar un jurnal al Consiliului de miniştri sau un Decret Regal.

In calitate de şef al administraţiunii provinciale, guvernatorul administrează interesele provinciei cu cele mai largi puteri, fiind ajutat în exerciţiul acestor atribuţiuni de un organ electiv: consiliul provincial.

Consiliul provincial se compune din membri aleşi de consiliile comunale din provincie şi de Camerele de Agricultură, Comerţ, Industrie şi Muncă. In compunerea Consiliului intră şi membri de drept, care prin funcţiunea publică ce îndeplinesc sau prin situaţiunea ce au, pot da o contribuţiune preţioasă în desbaterile consiliului.

In general, consiliul provincial este organ consultativ al guvernatorului; în special, el are şi atribuţiuni deliberative, în cazurile limitativ enumerate de lege, cazuri care privesc crearea de venituri, votarea bugetului şi actele de dispoziţiune care depăşesc a 20-a parte din veniturile ordinare ale provinciei.

Consiliul provincial are un preşedinte, ales dintre membrii consiliului. Acesta prezidează şedinţele şi semnează procesele verbale ale şedinţelor împreună cu secretarul Consiliului.

e) Academia Română înființată prin decretul domnesc din 26 August 1867 și proclamată persoană juridică prin legea din 30 Martie 1879;

f) Casa Școalelor (legea din 9 Martie 1896);

g) Institutul Superior de Educațiune Fizică (legea din 17 Iulie 1931);

h) Camerele de Agricultură (legea din 14 Aprilie 1925);

i) Camerele de Comerț și Industrie (legea din 10 Mai 1886 și legile ulterioare);

j) Camerele de Muncă (legea din 14 August 1927 și 10 August 1931);

k) Casa de Depuneri și Consemnațiuni (legea din 3 August 1876);

l) Casa autonomă a Monopolurilor (legea din 7 Fevruarie 1929);

m) Regia autonomă C. F. R. (legea din 1 Iulie 1929);

n) Regia publică a Monitorului Oficial și Imprimeriilor Statului (legea din 16 Martie 1929 și regulamentul dela 10 Ianuarie 1930);

o) Teatrele Naționale (legea din 16 Martie 1929 și art. 13 al legii din 27 Iulie 1931);

p) Operele Române din București și Cluj (legea din 10 Iunie 1930 și din 22 Iulie 1931);

q) Direcțiunea Fondurilor speciale Sanitare și de Ocrotire (legea din 17 Iulie 1931);

r) Corpul Avocaților din fiecare barou (legea din 21 Fevruarie 1923 și 28 Decemvrie 1931);

s) Uniunea Avocaților (legea din 21 Fevruarie 1923 și 28 Decemvrie 1931).

In baza următoarelor legi: legea pentru organizarea Ministerelor din 2 August 1929, legea pentru organizarea și administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor publice din 16 Martie 1929 împreună cu regulamentul ei din 30 Noemvrie 1929, au fost create următoarele regii autonome: *a)* Regia autonomă P. T. T., *b)* Regia autonomă a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, *c)* Regia autonomă a Drumurilor, *d)* Regia autonomă a Casei Muncii C. F. R.

Prin legea dela 4 Mai 1934 și regulamentul dela 8 August 1934 aceste regii se încorporează în Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor ca direcții generale. Se desființează consiliile de administrație și în locul lor se înființează un comitet de direcție compus din trei membri, care funcționează pe lângă fiecare din aceste direcții generale.

Aceste administrații au un buget separat, sunt conduse după norme comerciale deci cu derogările dela legea contabilității publice prevăzute în regulamentul dela 8 August 1934; în fața instanțelor judecătorești aceste administrații sunt reprezentate prin directorul general sau delegatul său, ele au rămas deci stabilimente publice.

Regia autonomă a Drumurilor a fost transformată în direcție generală prin legea sa de organizare din 20 Aprilie 1932.

Liga Culturală, Centrul de pregătire profesională pentru funcționarii administrativi sunt, de asemenea, stabilimente publice.

Comunele pot înființa stabilimente publice, bunăoară aziluri, muzee, întreprinderi industriale.

Unele servicii publice au avut acest caracter din adâncul vremurilor, bunăoară: apărarea națională, justiția, poliția, diplomația, fiscul; altele provin din servicii private transformate în servicii publice, bunăoară navigația, căile ferate.

Există o categorie de instituții cari ocupă un loc intermediar între instituțiile publice și cele private cari urmăresc satisfacerea intereselor membrilor lor; această categorie cuprinde *stabilimentele de utilitate publică*.

In adevăr, Statul nu și-a rezervat monopolul satisfacerii tuturor intereselor generale, inițiativa privată are dreptul și posibilitatea să-și închine activitatea unor scopuri de interes public.

Când Statul apreciază că activitatea desfășurată de o instituție este interesantă din punct de vedere obștesc sau național, atunci intervine și, prin lege, declară această instituție, stabiliment de utilitate publică.

Evident, stabilimentele de utilitate publică nu se bucură de prerogativele și drepturile puterii publice, ele nu dispun de mijloacele de constrângere nici de sancțiunile de cari numai autoritatea publică poate dispune; actele lor nu sunt acte administrative, sunt acte private și, ca atare, întocmite potrivit dreptului comun și atacabile în fața instanțelor ordinare. Administrația acestor stabilimente nu este ținută, în general, să observe unele forme sau proceduri de drept public. Fondurile manipulate fiind fonduri particulare, administrarea lor este supusă normelor dreptului civil și dreptului comercial. Funcționarii acestor stabilimente nu au, în general, caracterul de funcționari publici, ei sunt angajați de către organele de conducere pe cale de contract individual sau colectiv, și litigiile privitoare la drepturile și datoriile lor sunt de competența instanțelor judiciare de drept comun. Stabilimentele de utilitate publică, fiind persoane juridice de drept privat, nu pot beneficia de procedura exproprierii pentru utilitate publică.

Un serviciu public sau un stabiliment public este creat prin lege și funcționează în baza unor dispoziții legale sau regulamentare; un stabiliment de utilitate publică este creat printr'un act privat — întărit ulterior printr'un act public al Statului care acordă personalitatea juridică — și funcționează în baza unui statut.

Sunt cazuri când administrația publică găsește mai folositor să acorde sprijinul său unei instituții private bine conduse, decât să creeze un serviciu public care poate fi mai costisitor, sau mai puțin adequat scopului. In acest caz, administrația publică acordă subvenții periodice sau ocazionale sau dă bunuri în folosință. Subvențiile nu au caracterul juridic al unei liberalități, ci caracterul unei participări la cheltueli bine determinate pentru realizarea scopului.

Stabilimentele de utilitate publică devin astfel auxiliare ale serviciilor publice. Se stabilește între autoritatea publică și particulari o legătură de colaborare care poate fi fecundă și necesară; stabilimentele de utilitate publică aduc un element de suplețǎ și de devotament care deseori lipsește serviciilor publice, mai cu seamă în domeniul asistenței medicale sau sociale, în domeniul cultural sau spiritual. Sunt cazuri

când colaborarea este atât de strânsă încât nu este ușor să distingem criteriile de deosebire între stabilimentele publice și cele de utilitate publică.

Sunt stabilimente de utilitate publică, bunăoară Eforia Spitalelor Civile, al cărei buget trebue să fie aprobat de Camera Deputaților, deci fondurile mânuite au caracterul fondurilor publice. Articolul 1 din legea pentru statutul funcționarilor publici acordă calitatea de funcționar public, funcționarilor instituțiilor « al căror buget este supus aprobării Parlamentului, Guvernului sau consiliilor județene și comunale » prin urmare funcționarii acestor stabilimente se bucură de protecțiunea și garanțiile acordate funcționarilor publici; litigiile privitoare la situația lor juridică sunt judecate de instanțele speciale de contencios administrativ. Așa dar, actele de numire, de revocare, de înaintare de funcționari, făcute de administrațiile stabilimentelor de utilitate publică, al căror buget este supus aprobării Parlamentului, Guvernului sau consiliilor județene și comunale, sunt asimilate actelor administrative de autoritate.

Un alt izvor de confuziune în ceea ce privește caracterul juridic al acestor stabilimente îl constitue faptul că autoritatea publică, în deosebi când acordă subvenții, are un drept de control asupra stabilimentelor.

In orice caz singurul criteriu de despărțire decisiv este natura inițiativei care a creat stabilimentul. Dacă inițiativa revine autorității publice, avem a face cu un stabiliment public, dacă inițiativa a pornit dela persoane particulare atunci instituția creată este un stabiliment de utilitate publică.

Printre stabilimentele de utilitate publică putem cita:

Ateneul Român, Fundația universitară Carol I, Fundația Ferdinand I, Fundația Principele Carol, Institutul de Științe Administrative al României, Institutul Social Român, Societatea Regală de Geografie, Societatea Materna, Societatea Principele Mircea, Eforia Spitalelor Civile, Eforia Spitalelor Brâncovenești, Eforia Kretulescu, Fundația universitară Vasiliu-Bolnavu.

i. p.

BIBLIOGRAFIE

Paul Negulescu: Tratat de drept administrativ, ediția IV-a, vol. I, 1934, p. 171—221.
Anibal Teodorescu: Tratat de drept administrativ, ed. III, vol. I, 1929, p. 206—213.
Jean H. Vermeulen: Teoria personalității juridice, 1932.
M. Hauriou: Droit administratif, III-e édit. 1927, p. 236—285.
G. Jèze: Principes généraux de droit administratif, édit. III, 1930, vol. II, p. 24—63.
Roger Bonnard: Droit administratif, 1935, p. 535—544.
I. Walline: Droit administratif, 1936, p. 264—274.
H. Barthelemy: Droit administratif, XIII-e édit. 1933, p. 39 suiv.
Michoud: Théorie de la personalité morale, III-e édit. 1932, vol. II.
Rolland: La personification des services publics, Rev. de droit public, 1912, p. 480 suiv.
Pierre Avril: Histoire de la distinction des établissements publics et des établissements d'utilité publique 1900.
Fritz Fleiner: Droit administratif allemand, trad. Elseumann 1933, p. 69, p. 72, p. 80—86, p. 200—202.

SIGILIUL ȘI SEMNĂTURA LUI GRIGORE GHICA
DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1672

POLIŢIA ROMÂNEASCĂ

Ordinea publică este, după definiţia profesorului Negulescu, « o stare de fapt materială şi exterioară pe care legiuitorul o garantează şi autoritatea administrativă o protege, împiedicând orice tulburare ce i s'ar putea aduce. In conţinutul ei, intră noţiunile de linişte publică, de regim politic, de organizare şi funcţionare a serviciilor publice, de siguranţă a persoanelor şi a bunurilor, de salubritate publică ».

In temeiul ordinei publice, Statul îşi îndeplineşte misiunea de justiţie şi civilizaţie. El mai are însă dreptul, şi chiar datoria, să asigure securitatea colectivă, care nu poate exista fără principiul de ordine publică, sau acela al limitării sferelor de interese individuale la un câmp de mişcare şi de acţiune, care să permită o mişcare a tuturor sferelor în jurul orbitelor de interese proprii şi, în acelaşi timp, în jurul interesului general. Grija acestui domeniu al *ordinei* publice este încredinţată instituţiunii numită *poliţie*.

Cuvântul « poliţie » derivă dela grecescul *πολιτία* care înseamnă *activitate de Stat* (*πόλις*), adică *activitate de interes public*, şi a fost asimilat şi preluat succesiv de diverse naţiuni, în acelaşi înţeles larg care, pe atunci, cuprindea în sine *întreaga* gospodărie, guvernare şi administrare a treburilor obşteşti. In decursul timpului, înţelesul cuvântului a fost restrâns, conform cu reducerea sferei de atribuţii dela o competenţă largă legislativă, judecătorească şi administrativă, pe care iniţial a avut-o. Azi poliţia aparţine puterii executive, având ca atribuţie de căpetenie *menţinerea ordinei şi siguranţei publice*, adică apărarea categoriei celor mai importante *bunuri publice* pe cari se întemeiază prosperitatea organizaţiei Statului.

Cuvântul « poliţie » s'a împământenit în limba românească a principatelor noastre, probabil în epoca Fanarioţilor, sub puternica influenţă grecească. In secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea aflăm adeseori, în documentele vremii, cuvântul « poliţie » în înţelesul de activitate de Stat, şi chiar în acela de Stat propriu zis. Este verosimil că această noţiune a « poliţiei —activitate de Stat » s'a referit în primul rând la activitatea Domnului şi a oblăduitorilor ţării, fiindcă ei aveau « datorie ca unii ce sunt ca nişte părinţi ai patriei, a se sili, a se nevoi, nu numai pentru ceeace aduce folos la o parte, ci mai ales pentru ceeace s'ar cunoaşte că este *deobşte folos norodului şi de podoabă şi fală patriei* ».

EVOLUŢIA POLIŢIEI ROMÂNEŞTI

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

In fruntea Principatelor erau Domnii cari se ocupau cu toate treburile mari şi mici ale *« statornicirii şi bunei chiverniseli a domniei »*, de cele ale siguranţei lor personale şi politice faţă de Inalta Poartă, cum şi de *« siguranţa, liniştea şi ordinea dinăuntru »*. Pentru executarea treburilor poliţieneşti, Domnii au prevăzut prin pitacuri domneşti, hrisoave, ofise domneşti, cărţi către boieri, cărţi legate către ispravnici, etc., anumite *« ponturi poliţieneşti »*, cum şi organele însărcinate cu executarea lor.

In secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, ordinea dinăuntru a Principatului Ţării Româneşti era încredinţată *spătarului*, care avea sub comanda sa oştile ţării: seimeni, călăraşi, lefegii, drăgani, levenţi şi vânători.

Paza şi buna orânduire poliţienească a Bucureştilor o avea în grijă, *aga*. Titlul de agă a fost creat de voevodul Radu Mihnea, în anul 1620, şi dat unor persoane din familii mari. « Aga devine comandantul oraşului Bucureşti *îngrijind* şi *priveghind de paza bunei ordini*. El hotărăşte preţul obiectelor de îndestulare în toate oraşele, priveghiază să fie măsurile drepte, umblă prin oraşe cu vergi şi cu falangă de pedepseşte pe cei ce se abat dela ordine, şi priveghiază pentru a-i prinde . . . El are străji prin mahalale şi pe la bariere . . . El are închisoare deosebită şi tribunal » (D. Fotino). Aga are sub dânsul pe căpitanii de dorobanţi, pe polcovnicul de Târgovişte, pe polcovnicul de oraş, pe polcovnicul de vânători, pe logofătul agăi, pe ius-başa de Divan şi ius-başa de Harem şi pe căpitanul nemţilor. Aga a ajuns, în rolul său de maestru al poliţiilor, mai târziu, prefectul de poliţie al Capitalei.

Ordinea şi siguranţa publică în judeţe erau încredinţate *ispravnicilor* cari, până la Alexandru Ipsilanti, erau şi administratorii judeţului şi tot odată judecătorii locuitorilor judeţeni, fiind ajutaţi în funcţiunea lor de *zapcii*.

Pentru *buna orânduială în plăşi* şi paza de hoţi se înfiinţase pe lângă zapcii aşa zişii *polcovnici*. De fiecare judeţ era un polcovnic. Erau două feluri de polcovnici: unul ostăşesc depinzând de spătar şi, în Bucureşti, şi de aga, şi altul care, în fruntea unui număr de slujitori, avea să constituie potera

GRIGORE BĂLEANU, MARE AGĂ, 1808
(Desen de Leca, pe când Băleanu era mare ban)

COSTACHE CANTACUZINO, MARE AGĂ, 1829
(După o pictură contemporană. Col. Academiei Române)

judeţului pentru urmărirea hoţilor. Polcovnicii militari aveau sub autoritatea lor pe toţi *cazacii dela polcovnicie*, cari aveau să execute dispoziţiunile de pază *a ordinei publice* şi de urmărire a făcătorilor de rele. Ipsilanti a dispus a se mai numi ca polcovnici-administratori de judeţe, fii de boieri şi boernaşi, fapt care a avut o înrâurire salutară asupra moravurilor. Polcovnicul trebuia să stea în capitala judeţului cu slujitorii săi cari se recrutau dintre oamenii « înstrăinaţi », adică din persoane străine de partea locului. Numărul lor varia după judeţe, unele având 30 iar altele 20 de slujitori. Toţi aceştia, « dacă auzeau că undeva în judeţ s'au ivit hoţi şi făcători de rele, cu ştirea ispravnicului sau cu porunca lui Vodă, erau obligaţi să sară cu toţi oamenii ţării după dânşii ca să-i prinză negreşit ». (V. A. Ureche).

Pentru paza judeţelor mai erau instituiţi pe la margine, *căpitanii*.

Ispravnicii de judeţe aveau, începând din anul 1777, numai dreptul de a face primele cercetări, fără a mai putea « globi » (amenda) pe vinovaţi şi deţinuţi, în baza circulării lui Vodă Ipsilanti. Prin aceiaşi circulară, se pune în vedere căpitanilor de margine şi poteraşilor « să nu aibă a umbla prin judeţe şi sate *fără poruncă domnească şi fără trebuincioasă pricină*, şi fără de a nu fi trimişi şi porunciţi de ispravnici; şi atunci când se vor trimite poteraşi toţi să aveţi purtare de grije ca să vedeţi cum se poartă prin judeţe, ca nu cumva cu pricina umblatului după hoţi să facă niscaiva aspreli, jafuri locuitorilor sau vreo cheltuială şi frământătură satelor ».

Sub Grigore Ghica Vodă (1776) « hatmanul » avea paza ordinei generale a Principatului Munteniei, ajutat de seimenii de Curte, seimenii hătmăneşti, dărganii, levenţii, vânătorii, călăraşii, etc. Aga avea paza ordinei publice a Bucureştilor, ajutat şi dânsul de 43 de căpitani de baltag, 280 de seimeni, 47 darabani şi 47 de roşii. Fiecare ministeriu: postelnicia, visteria, avea oarecum ceata sa specială.

Sub Alexandru Mavrocordat a căzut o grea urgie asupra comercianţilor incorecţi, hrăpăreţi, a face bani cu marfă rea. Acest Domn avea obiceiul să se plimbe « *tiptil* » (incognito) prin oraş, ducând falanga după el, ca să bată la tălpi pe măcelarii şi brutarii cari vindeau marfă rea sau cu « cumpene strâmbe ». Pe toată ziua, Domnul arunca care de pâine şi de carne pe uliţe, din pedepsirea negustorilor abătuţi. « Deci, oricând eşia Vodă în tiptil vedeai sărăcimea umblând după dânsul cu cârdul să agonisească ceva ».

Pentru a opri eşirea din ţară a celor nemulţumiţi, cari ar fi putut să se plângă contra lui peste hotare, Caragea Vodă a înfiinţat, cel dintâi, paşaportul: « *Păşuşul* » şi a dat circulări la « vătaşii de fruntarii » prin cărţi legate din 1782 Iulie 31 « să nu lase a trece nimeni fără răvaşi şi *păşuş*, nici încolo nici încoace ».

Tot el dădu, la 1 Septemvrie 1782, un pitac domnesc prin care opreşte conversaţiunile politice în « cahvenele » (cafenele).

Tot el a oprit sub grele pedepse portul ilegal de arme, uniforme și «caiafete», de teama unor mișcări și răsmerițe. Pentru agenții forței publice, cari umblau prin județe cu orice fel de treabă, a dispus «a se purta cu blândețe către locuitori și a nu-i necăji cu fapte și urmări fără de cale și fără de orânduială». Sub Vodă Caragea s'a mai luat și o serie de dispozițiuni de poliție edilitară privind *măturarea coșurilor* (pitacul din 22 August 1782), respectul *higenei publice*, *poliția podurilor* de peste Dâmbovița și a *drumurilor* din București, *poliția cafenelelor* și a *hanurilor*, *controlul străinilor* la intrarea în Capitală, etc.

Toate aceste măsuri cari constitue un fericit început în opera de modernizare a poliției, au fost întinse și întărite de Mihail Șuțu.

Vodă Mihail Șuțu numește noui ispravnici în toate județele Principatului, cărora le poruncește cum au să prevină infracțiunile: «Vă poruncim ca foarte să vă aflați cu tot felul de priveghiare și cu purtare de grije în toată vremea peste cuprinsul județului, ca nu tocmai după ce se va simți în județ niscaiva tâlhari sau borfași, și după ce va face vreo răutate, să umblați a-i prinde, ci mai înainte dv. ispravnicilor să aveți a otcârmui pe polcovnic și pe căpitani, ca polcovnicul să se afle pururea făcând poteră prin județ cu slujitorii și căpitanii, fieștecarele în popoarele căpităniei să străjuiască cu priveghiare și cu purtare de grije, ca să nu se poată îndemna făcătorii de rele, ci încă aflându-i pe unii ca aceia, mai înainte să aibă a-i arăta la dv. ca să-i dați pre bună chezășie ca să le lipsească gândul lor cel rău și neastâmpărat. Căci să știți dv. ispravnicilor, că de vă veți purta cu vreo lenevie la această treabă, și nu veți avea toată purtarea de grije precum vă scriem, veți fi învinovățiți fără de îndreptare înaintea Domniei Mele, iar tu polcovnice, și voi căpitanilor nu veți scăpa de urgia Domniei Mele. Aprilie 8, 1785». Tot el a avut deosebită grijă de a îndruma pe ispravnici prin cărți legate ca să dea de știre tuturor locuitorilor de a păzi sfintele biserici, iar duminicile și în zilele de sărbătoare să nu lucreze.

Ivindu-se un caz de ciumă în Țigănia Herăscului din Capitală, Mihail Șuțu dă un pitac la 15 Noembrie 1784 către Aga din București, «ca să cerceteze și să caute pe acel mort că de o fi murit de boala ciumei, acolo înăuntru în casă, unde se află, făcând groapă adâncă, să-l îngroape, și de se va dovedi în aceiași casă vreun alt bolnav de această boală, să-l puie în căruța cea rânduită și să-l ducă la biserica Sf. Visarion, unde este orânduit spitalul pentru această boală, nelăsând pre nimeni să ia nici boarfe nici alta nimic dintr'aceiași casă și, îndată surpând casa jos la pământ, pe loc să pună să dea foc casei ca să arză de tot. Vodă Mihail Șuțu a dat la 25 Iulie 1784 primul pitac către Părintele Mitropolit, care prevede *censura tiparului*.

Poliția edilitară sub acest Domn a fost foarte variată. El fixează prin pitacul dat agăi din București în anii 1785—1786, *prețul maximal al cărnii*, pe care îl numește «nartul cărnei» și se preocupă de aproape de *poliția târgurilor*, *poliția binalelor*, *poliția drumurilor*, *poliția curățatului trotuarelor*, *a podurilor*, *a piețelor publice*, *a cișmelelor*, *poliția sanitară a transportului peștelui* la București, *circulația* pe poduri, *curățatul pomilor* de omizi, *poliția liniștei publice* în oraș, a circulației noaptea cu felinare, etc.

COMISARUL DE VĂPSEA
(al unuia din sectoarele Bucureștilor), în uniforma de gală, 1844

DELA 1831 PÂNĂ LA 1929

Un început de organizare generală a polițiilor se face prin Regulamentele Organice, dela 1831 și 1832, cari se ocupă cu organizarea diferitelor instituțiuni ale Statului. In baza Regulamentelor se introduce în ambele Principate rangul *Vornicului de poliție*, care trece înaintea Vornicului temnițelor. Vornicului de poliție îi era încredințată *supravegherea și ocârmuirea treburilor polițienești*. El avea sub ordinele sale o serie de magistrați polițienești de ordin inferior, pe «vornicei» cari îndeplineau paza orașelor, târgurilor și a satelor. In orașele cari nu erau reședințe, ocârmuirea treburilor polițienești o avea «Polițmaestrul» acelui oraș, care era și capul închisorii județene. Pare-se că s'au păstrat ca organe și vechile agii și isprăvnicii, deoarece documentele dela începutul secolului vorbesc despre obligația acestora de a trimite în fiecare an Departamentului dinlăuntru «o generalnică listă de toți aceia cărora li s'au luat chezășii [1]) și de locul unde ei și-au ales spre locuință». Din acest document se vede că Aga și Ispravnicii aveau în paza lor liniștea și ordinea publică, supraveghiând și pe toți acei cari au fost liberați din închisori pentru a nu săvârși noui abateri. In acest scop le cereau *chezășii de bună purtare* și le desemnau *domiciliul forțat*. Dacă obștea domiciliului respectiv refuza să-i primească, anaforaua Sfatului administrativ și resoluția domnească din 14 Ianuarie 1837 dispunea ca: «Asemenea răi, neprimiți de obștea lor, trebue să să dea peste hotar».

La începutul secolului al XIX-lea înflorește în Principatele Românești spiritul umanitarist, care a

[1]) De bună purtare (n. a.)

început să preocupe pe legiuitorii din Apus, în urma scrierilor lui Beccaria, Montesquieu, etc. Așa se explică cum în condica criminală «Șuțu-Sturdza» dela 1820—1826, se găsesc idei împrumutate din suszișii autori, cari arată că: «Sfârșitul orânduirii pedepselor nu este numai ca să se muncească trupul vinovatului, dar ca să se înțelepțească și să înfrâneze de a face asemenea urmări și de a da pildă și altora».

Acest spirit umanitarist determină suprimarea prin Regulamentul Organic, a caznei sau «muncilor» folosite înainte vreme pentru a sili pe acuzați la mărturisire. Pedeapsa cu bătaia, în Muntenia, încetase de a se mai aplica; în Moldova însă ea a fost aplicată până la punerea în vigoare a codului penal din 1864.

Condica polițienească apare la 9 Iunie 1850 sub Grigore Alexandru Ghica, ea fiind opera lui C. Sturdza, Iancu Cantacuzino, Mavrogheni și alții. Cuprinde *reguli pentru poliția generală, municipală și judiciară*, dispozițiuni polițienești pentru Iași și altele pentru poliția orașelor. Conducerea poliției din Principat se atribuie «*înaltei poliții*», iar aceia din Iași și a ținuturilor, «*obișnuitei poliții*».

In Muntenia, serviciile polițienești se organizează sub Gheorghe Bibescu la 1847 (ofisul Nr. 100) și sub Barbu Dimitrie Știrbei la 1852 (ofisul Nr. 552).

Poliția comunală se organizează treptat prin: 1) legea comunală din 1864 care acordă primăriilor dreptul de a avea o poliție comunală în frunte cu primarul, iar orașelor cu peste 3000 locuitori dreptul de a avea un *prefect* de poliție; 2) legea comunală din 1874 care prevede lefuri pentru agenții de poliție comunală în sarcina comunelor; 3) legea din 12 Iunie 1878, care institue în București o *poliție judiciară*, acordă tuturor comunelor urbane dreptul de a avea o *poliție municipală* și recunoaște *calitatea de ofițeri de poliție judiciară* primarilor și ajutorilor lor, comisarilor și inspectorilor municipali, și chiar agenților comunali; 4) legea comunală din 1887 care acordă poliției administrative atribuțiunea să execute măsuri de poliție comunală; 5) legea lui Lascăr Catargi din 23 Iulie 1894, care dă poliția comunală în atribuțiunea agenților poliției administrative, lasă facultatea pentru orașe de a avea o poliție comunală specială și recunoaște agenților speciali ai poliției comunale, calitatea de ofițeri de poliție judiciară; 6) legea modificatoare a poliției comunale urbane din 19 Decemvrie 1902 care pune capăt conflictelor dintre poliția administrativă și cea comunală.

Prima organizare generală a poliției se face de Vasile Lascăr prin legea dela 1 Aprilie 1903, care cuprinde următoarele principii de organizare necunoscute până atunci: *stabilitatea* funcționarilor polițienești, *unitatea de direcțiune și de execuțiune*, *centralizarea* într'un singur scop a funcțiunilor polițienești și legarea lor printr'o colaborare *activă*, *intelectualizarea* personalului și *disciplinarea* lui, prin măsuri cari să asigure o cât mai perfectă îndeplinire a serviciului.

ORGANIZAȚIA ACTUALĂ

Organizația generală, azi în vigoare, s'a făcut prin legea din 19 Aprilie 1929. Această lege așează instituțiunea poliției românești pe o nouă serie de principii conducătoare: *diviziunea funcțiunilor* polițienești în: administrative, judiciare și de siguranță, cu atribuțiuni proprii, *descentralizarea* serviciilor, *întărirea stabilității funcționarilor*, *intelectualizarea* poliției, fixarea *sancțiunilor disciplinare*, regulamentarea *condițiunilor de numire și de înaintare* a funcționarilor, stabilirea *ierarhiei corpului* polițienesc, *salarizarea* lui, și *procedura polițienească*.

MARELE AGĂ IANCU MANU, 1844

In organizația publică românească autoritățile polițienești, din punct de vedere al competenței de *execuțiune forțată* se împart în: a) cu o competență generală, b) restrânsă din punct de vedere material și c) restrânsă din punct de vedere personal.

Competență generală, materială și personală, o au: a) Direcția generală a Poliției, b) Prefectura Poliției Capitalei, c) Inspectoratele regionale ale poliției, d) chesturile, e) comisariatele, f) detașamentele de poliție, g) Inspectoratul general al Jandarmeriei, cu toate organele în subordine, h) Corpul de Grăniceri, cu unitățile sale în funcțiune dealungul frontierei.

Competență materială de poliție judiciară cu drept de execuție forțată, are: ministerul public și auxiliarii săi.

Competență materială și personală restrânsă, cu drept de execuție forțată, au: a) ministerul public, b) comandamentele militare, c) comandanții porturilor

PRINCIPELE DIMITRIE GHICA, PREFECTUL POLIŢIEI CAPITALEI, (1850)
(După un portret contemporan, Col. Academiei Române)

şi ai vapoarelor, d) corpul gardienilor de penitenciare, e) Garda Financiară, f) corpul pompierilor şi g) personalul c.f.r. de serviciu în trenuri şi paznicii reţelei căilor ferate.

Organe ale anumitor servicii publice, cu un drept de poliţie limitat la apărare şi constatare, sunt funcţionarii serviciilor comunale de diferite categorii, însărcinaţi cu astfel de atribuţii; apoi organele gărzii forestiere; inginerii, agenţii technici şi picherii drumurilor; doctorii şi veterinarii, ca organe ale poliţiei sanitare; agenţii vamali de toate gradele, ca organe ale poliţiei vamale, şi alte organe cu atribuţii similare limitate la o sferă specială.

Funcţiunea poliţienească — în sensul legii de organizare — este împărţită în cele trei ramuri principale: administrativă, judiciară şi de siguranţă. *Poliţia administrativă* are un rol *preventiv* şi de constrângere, cea *judiciară, represiv* şi cea *de siguranţă*: de a observa şi combate acţiunile îndreptate *contra siguranţei publice* şi a *Statului*. Fiecare dintre aceste trei ramuri ale poliţiei generale are — în cadrul complex al competenţei generale de-a salvgarda interesele ordinei şi siguranţei publice — atribuţiunile sale speciale şi generale, cari, în sensul dreptului poliţienesc român, pot fi specificate astfel:

a) De sfera *poliţiei administrative şi de ordine* ţine: 1) asigurarea vieţii, libertăţii şi proprietăţii persoanelor fizice şi juridice; 2) prevenirea infracţiunilor, 3) sprijinirea operei de asistenţă şi ocrotire socială; 4) menţinerea ordinei şi liniştei publice; 5) executarea tuturor măsurilor şi îndatoririlor poliţieneşti impuse prin legi, regulamente şi ordonanţe. Această enumerare nu e limitativă, ci principial enumerativă, întrucât poliţia administrativă îndeplineşte în general şi toate atribuţiile cari nu sunt special încredinţate poliţiei judiciare sau de siguranţă. Aceste atribuţiuni se exercită prin servicii şi funcţiuni de deosebite nuanţe şi numiri ca: serviciul ordinei şi pazei publice; a diferitelor evidenţe ca: biuroul populaţiei, străinilor, servitorilor, armelor, etc.; poliţia sanitară, de moravuri, de incendii, de construcţii, a gărilor şi căilor ferate, şi a drumurilor, a circulaţiei, vânatului, pescuitului, etc.

b) *Poliţia judiciară* se ocupă cu: 1) constatarea infracţiunilor, urmărirea şi prinderea infractorilor; 2) constatarea contravenţiunilor şi încasarea amenzilor în condiţiunile legii şi 3) executarea, potrivit legii, a măsurilor ordonate de justiţie.

c) Sferei *poliţiei de siguranţă* îi aparţine: veghierea şi culegerea de relaţiuni referitoare la fapte sau stări de lucruri perturbatoare sau dăunătoare siguranţei publice şi de Stat, pentru a putea fi prevenite, zădărnicite sau reprimate.

CARACTERELE ACTIVITĂŢII POLIŢIENEŞTI

O privire asupra complexului vast al atribuţiunilor generale şi speciale ale poliţiei moderne ne evidenţiază destul de clar *caracterul social* al acestei funcţiuni în toate ramurile sale. Acest caracter reese, în primul rând, din îndatorirea sa generală de a menţine ordinea şi siguranţa publică şi a Statului şi de a apăra *interesul particular îndreptăţit*, ea servind indirect acelaşi interes obştesc.

Existenţa şi rostul funcţiunii poliţieneşti ni se înfăţişează ca *impuse de necesitatea socială şi naţională a principiului de ordine*, ce se cere a fi realizat în toată plenitudinea lui şi în domeniul ordinei publice. Precum principiul universal al ordinei realizează armonizarea vieţii Universului întreg, la fel şi funcţiunea poliţienească, prin activarea sa directă, contribue la menţinerea şi consolidarea *echilibrului social şi naţional* şi, indirect, la realizarea echilibrului armoniei naturale.

Din acest principiu al ordinei naturale izvorăşte şi în sufletul Românului, şi mai ales al plugarilor români, înclinarea naturală şi întotdeauna trează pentru respectul ordinei publice şi al orânduelilor Statului. Astfel se explică şi prudenţa Românului faţă de semănătorii de idei inovatoare şi problematice. *Românul preferă ordinea tradiţională* şi nu se revoltă, chiar dacă i se pare apăsătoare, dacă o ştie *călăuzită de un scop salutar obştesc*, faţă de care el ştie să aibe întotdeauna cea mai mare solicitudine.

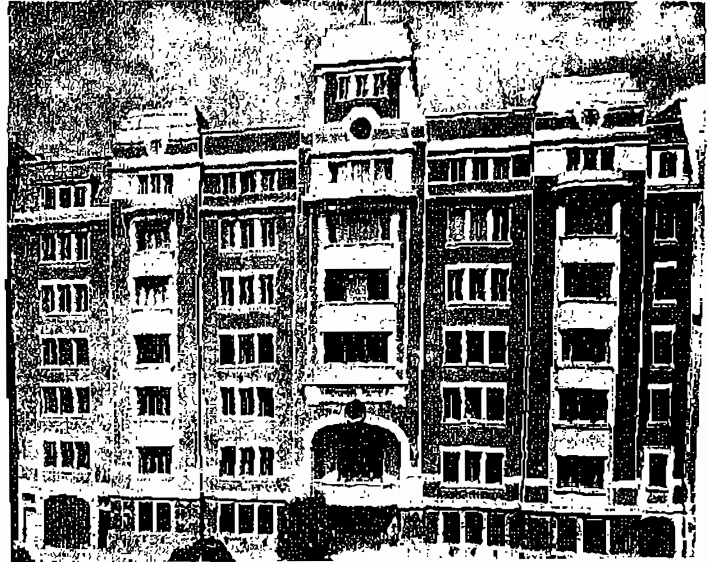
Analizând structura activităţii orânduitoare a poliţiei, ea ni se prezintă, pe de o parte, ca o *funcţiune regulatoare şi coercitivă*, iar pe de alta, ca o *funcţiune*

auxiliară şi proteguitoare. Reglementatoare prin acţiunea sa executivă de constrângere (preventivă şi represivă) faţă de stările şi elementele *contrare ordinei*, numite *poliţial-potrivnice*, şi ajutătoare sau proteguitoare prin acţiunea ei asupra stărilor şi elementelor *ordonate*, numite *poliţial-conforme*. Aceste două nuanţe caracteristice sunt imprimate şi se evidenţiază în toate ramurile funcţiunii poliţieneşti moderne, începând cu îndeplinirea serviciului normal zilnic, în toate variaţiunile lui, până la măsurile mari de ansamblu ale serviciului excepţional. Ele constituiesc azi *spiritul profesiunii poliţieneşti* şi, complectându-se reciproc, converg în aceiaşi străduinţă întru binele obştesc.

Astfel, supravegherea şi intervenţia poliţiei pentru înlăturarea obstacolelor diferite ale circulaţiei depe trotoare sau din stradă, curăţirea zăpezii şi gheţuşului depe trotoare; pentru îndreptarea unui zid, poartă, gard, acoperiş, etc. deteriorate şi gata de a se prăbuşi în stradă, sau contra scandalagiilor, turmentaţilor, cerşetorilor, vagabonzilor sau altor preturbători ai ordinei şi siguranţei publice, constitue o activitate de *orânduire coercitivă*. In această calitate, poliţia în mod direct, apără autoritatea şi dispoziţiile ei; iar indirect, ocroteşte, în acelaş timp, şi interesele particularilor, cari ar putea fi prejudiciate şi cari în mod firesc constituesc un component al aceluaşi *interes social şi obştesc*.

Iar acţiunea de îndrumare a circulaţiei, sau de îndreptare şi sfătuire a celor neştiutori, sau de ajutorare a celor accidentaţi, primejduiţi, infirmi sau suferinzi, neputincioşi, copii, etc., este activitatea *auxiliară* sau *proteguitoare* a poliţiei, care — prin ocrotirea directă a intereselor individuale — serveşte în acelaş timp şi *interesul social*, în care este încadrat în mod firesc şi interesul particular legitim amintit. Astfel, reese clar că aceste două directive predominante ale activităţii poliţieneşti sunt pătrunse de un adânc *spirit social*, şi potrivite *principiilor spirituale* ale profesiunii poliţieneşti de azi se pot rezuma în expresiunea simplistă: *a domina şi a servi!*

Acest caracter social al funcţiunii poliţiei române

PALATUL PREFECTUREI DE POLIŢIE, BUCUREŞTI

este în mod special *şi formal* relevat prin dispoziţia punctului d) din art. 2 al legii sale de organizare, care expressis verbis o însărcinează: « A sprijini *opera de asistenţă*, în conformitate cu principiile *de ocrotire socială*, celor cari ar avea nevoie ».

In ce priveşte tactica şi technica de procedare a autorităţii poliţieneşti, ea are deasemenea acea nuanţă *socială*, pe care i-o imprimă caracterul normelor şi mijloacelor sale — derivată din expresiunea *conştiinţei sociale şi a raţiunii de Stat*.

dr. e. b.

BIBLIOGRAFIE

St. Bărsănescu: Politica Culturei, Craiova 1937.
N. Basilescu: Ordinea Socială, Bucureşti, 1937.
Dr. E. Bianu: Ordinea şi Siguranţa Publică, Indreptar Profesional în Ştiinţa Poliţienească, Bucureşti, 1937.
Dr. H. Bürgel: Das Weltbild des modernen Menschen, 1937.
V. Başchievici: Istoricul reşedinţei poliţiei Capitalei, Bucureşti, 1935.
C. I. Filitti: Vechiul drept penal român, Bucureşti, 1934.
D. Fotino: Istoria generală a Daciei (trad. G. Sion), Bucureşti, 1859.
Dr. W. Lehmann: Der alte und der neue Polizeibegriff, Berlin, 1937.
W. Lienhard: Le rôle et la valeur de l'Ordre Public, Paris, 1937.
Paul Negulescu: Tratat de drept administrativ, ed. IV., 1937.
W. Nollo: Psychologie für Polizeibeamte, Berlin 1928.
I. Pascu: Le droit et la procédure policière, 1936
I. Pascu: Dreptul poliţienesc român, Bucureşti, 1929.
Dr. G. Pein: Polizei und Ordnung, Berlin 1936.
I. Rivero: Les mesures d'ordre intérieur administratives, Paris, 1934.
A. Teodorescu: Noţiuni de drept administrativ, Bucureşti, 1915.
V. A. Urechia: Istoria Românilor, Bucureşti, 1891.

ARHIVELE ROMÂNIEI

La toate popoarele cari au avut organizare administrativă şi au cunoscut scrierea, au existat încă din timpuri îndepărtate, depozite de acte vechi, orânduite într'un scop determinat şi după o anumită metodă — depozite cari constituiau adevărate arhive.

In republica romană şi apoi în imperiul roman, arhivele au luat o desvoltare deosebită. Romanii, fiind un popor practic, cu un respect înnăscut pentru tradiţie, şi-au dat seama de necesitatea de a păstra în cele mai bune condiţii actele şi documentele trecutului. De aceea, arhivele lor au fost cele mai bine organizate din întreaga lume antică.

Deşi la începutul evului mediu, în timpul năvălirilor barbare, arhivele din imperiul roman au fost complet distruse, totuşi, în statele ce s'au format pe ruinele lui, încep să se organizeze, în curând, noui arhive, atât pe la cancelariile suveranilor şi ale marilor dregători, cât şi pe la mânăstiri, primăriile oraşelor, marii feudali, notarii publici, etc. In chipul acesta, se formează în toate ţările Europei un număr considerabil de arhive.

Astfel, pe la sfârşitul evului modern, numărul arhivelor şi depozitelor arhivistice din ţările europene, este extraordinar de mare.

Materialul de scris, folosit în evul mediu, este pergamentul, iar în timpurile mai noui, hârtia. Actele scrise pe pergament, se sigilau de regulă cu peceţi mari de ceară, — iar cele solemne cu « bule de aur » —, care se atârnau de marginea inferioară a actului. Cele scrise pe hârtie aveau peceţile aplicate cu ceară, cu cerneală sau cu fum.

Dacă cercetăm acum motivul pentru care s'au înfiinţat în evul mediu şi în timpurile mai noui, un număr atât de mare de arhive, constatăm că, în general, s'a urmărit un scop practic. Toţi cei ce posedau teritorii mai întinse, toţi cei ce aveau privilegii, toţi cei ce deţineau într'o formă sau alta o parte din puterea publică: suveranii, biserica, nobilii, instituţiile juridice, oraşele, trebuiau să fie cât mai bine înarmaţi cu dovezi necesare spre a şi-o păstra. De aceea, în tot cursul evului mediu şi modern, arhivele au fost considerate ca nişte arsenale, unde erau depuse armele juridice, cu ajutorul cărora se puteau asigura şi la nevoie revendica, drepturile şi privilegiile câştigate.

Dar tocmai din această cauză arhivele medievale şi moderne erau arhive secrete, căci interesul cerea ca dovezile de cari dispunea cineva pentru apărarea şi revendicarea drepturilor sale, să nu fie cunoscute de alţii.

In aceste condiţii, era natural ca materialul din numeroasele şi bogatele arhive din acele timpuri, să nu fi fost folosit decât foarte rar pentru studii şi cercetări ştiinţifice.

A trebuit să vină revoluţia franceză dela sfârşitul veacului XVIII, ca să deschidă aceste arhive cercetărilor ştiinţifice. Imensele depozite de material arhivistic ale bisericei şi ale numeroaselor dregătorii şi instituţii ale vechiului regim, pe cari revoluţia le desfiinţase, trecând în stăpânirea Statului, şi-au pierdut caracterul secret şi au putut fi cercetate de istorici.

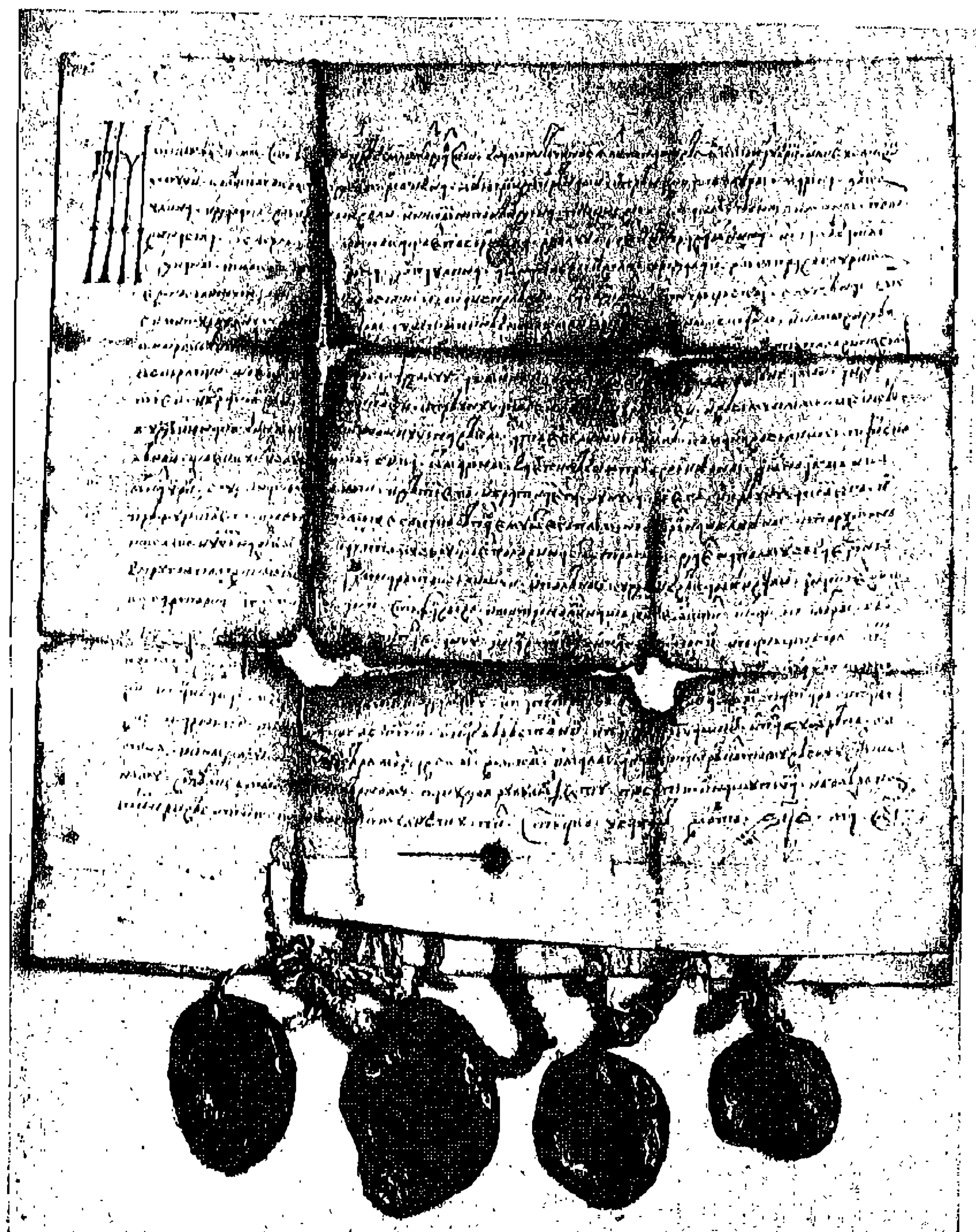
EVOLUŢIA ARHIVELOR ROMÂNEŞTI

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Odată cu întâia organizaţie de Stat a poporului românesc, au început să se formeze şi arhive româneşti. Nu avem dovezi directe, dar din informaţii mai târzii şi din studiul materialului din diferitele arhive dela noi, e sigur că cel puţin pe la sfârşitul veacului XIV, existau şi în Ţara Românească şi în Moldova — în Ardeal, poate ceva mai înainte — depozite de acte şi documente vechi, atât pe lângă cancelariile Domnilor şi marilor dregătorii, cât şi la mânăstirile cele mari, care câştigaseră proprietăţi numeroase, privilegii şi oarecare autonomie administrativă. Iar în veacurile următoare, apar arhivele orăşeneşti, arhivele familiare ale boierilor, şi înşişi ţăranii liberi îşi strâng cu grije cărţile domneşti şi zapisele cari le asigurau drepturile de proprietate asupra moşioarelor lor.

De sigur, cu cât legăturile ţărilor noastre cu vecinii şi cu celelalte State europene au devenit mai strânse, în veacurile XVI, XVII şi XVIII şi cu cât afacerile interne au devenit mai numeroase şi mai complicate, cu atât şi materialul din arhivele domneşti, ale dregătorilor, mânăstirilor şi particularilor a devenit mai bogat.

Imprejurări nenorocite, au făcut ca arhivele noastre să sufere adeseori pierderi mari. Astfel, în primele veacuri, când arhivele domneşti şi ale marilor dregători se transportau peste tot locul unde mergea

UN HRISOV AL LUI ȘTEFAN CEL MARE, 1496

curtea, chiar și la răsboaie, un accident de drum sau o înfrângere în luptă, le putea pierde.

Arhivele mânăstirești au fost prin însăși natura lor mai ferite. Dar de când mânăstirile noastre au putut fi închinate celor dela locurile sfinte (Muntele Athos, Sinai, Ierusalim, etc.), arhivele lor au trecut, în parte, la acestea din urmă.

Dar cu toate acestea, materialul arhivistic ce-l posedam la începutul veacului XIX, era considerabil.

Și mai bogate erau arhivele din Ardeal, a căror soartă a fost întru câtva deosebită de a celor din Țara Românească și Moldova. Cât timp Ardealul a fost voevodat autonom, sub suzeranitatea Ungariei (până la 1526), arhivele sale s'au desvoltat la fel cu cele din Țara Românească și din Moldova, cu deosebirea că actele oficiale erau scrise în limba latină, iar nu în limba slavă ca în aceste două principate.

Dar după ce Ardealul a căzut sub dominația Austriei, s'au introdus în organizația arhivelor *metode apusene*, cu totul altele decât cele din Principate.

De altfel, în Ardeal, împrejurările au fost mult mai prielnice și pentru siguranța materialului arhivistic,

TEACA DE ARGINT CE ÎNCHIDE PECEȚIA UNUI HRISOV AL LUI NICOLAE MAVROCORDAT DIN 1724
(După *Marcu Beza*: Urme româneşti în Răsăritul ortodox)

căci năvălirile turco-tătăreşti au fost mult mai rare, iar tulburările interne nu le-au atins decât foarte puţin.

Se înţelege că şi la noi s'a folosit, ca material de scris, pergamentul şi hârtia. Actele scrise pe pergament se sigilau, ca şi în celelalte ţări europene, cu peceţi mari de ceară, ce atârnau cu şnur de mătase sau găitan, de marginea inferioară a actului. Pentru actele solemne se foloseau şi bule de aur sau peceţi de ceară puse în capsule de argint. Actele acestea erau împodobite cu frontispicii şi chenare colorate şi cu litere iniţiale ornate.

DELA REGULAMENTUL ORGANIC PÂNĂ LA MAREA UNIRE

O importanţă covârşitoare a avut pentru arhivele româneşti introducerea *Regulamentelor Organice*, la 1831 în Ţara Românească şi la 1832 în Moldova. Aceste legi organice, adevărate constituţii, au realizat pentru prima oară la noi separaţia puterilor Statului şi au introdus organizaţia administrativă modernă.

După desfiinţarea vechilor dregătorii, depozitele de acte şi documente ale lor au fost concentrate în fiecare ţară într'un depozit central, numit *Arhiva Statului*. In acelaşi timp s'au înfiinţat pe lângă toate autorităţile Statului registraturi, cari adunau şi clasau materialul arhivistic ce se forma la aceste autorităţi şi apoi îl vărsau, treptat, în arhiva Statului.

Dela aceste date avem prin urmare câte o arhivă a Statului în Ţara Românească şi în Moldova, organizate după sistemul modern şi alimentate neîntrerupt cu material arhivistic din depozitele registraturilor diferitelor autorităţi.

Această reformă a arhivelor noastre, inspirată de ideile cele noui, cari se răspândiseră după revoluţia franceză, în toată Europa, n'a fost totuşi completă, căci se concentraseră în arhivele Statului numai depozitele arhivistice ale dregătoriilor desfiinţate, pe câtă vreme arhivele mânăstirilor rămâneau şi mai departe în grija instituţiilor bisericeşti, cari le păstrau în condiţii foarte rele şi nu le puneau la îndemâna cercetătorilor. Abia în anul 1862 s'au depus în arhivele Statului, arhivele mânăstirilor neînchinate, iar un an mai târziu, după secularizarea averilor mânăstireşti, s'au depus şi arhivele celorlalte mânăstiri.

Prin aceasta, arhivele Statului din cele două principate s'au îmbogăţit cu documente istorice de cea mai mare valoare.

In acest timp, se introduce o reformă însemnată în organizarea arhivelor noastre. Odată cu înfăptuirea unirei definitive a Moldovei cu Ţara Românească, s'au unit la 1862 şi arhivele acestor principate, înfiinţându-se o *direcţiune generală* a Arhivelor Statului în Bucureşti, iar arhiva din Iaşi rămânând cu caracter local.

Cu această împrejurare, s'au pus mai multe probleme de cel mai mare interes pentru arhivele noastre.

Prima, a fost pregătirea personalului de specialişti. Materialul documentar din arhivele noastre, este cu mult mai greu de cercetat şi de studiat, decât cel din arhivele străine, deoarece în cancelariile Ţării Româneşti, Moldovei şi Ardealului, s'au folosit în cursul timpului diferite limbi şi grafii. Documentele noastre cele mai vechi, sunt scrise sau în limba latină, sau în limba slavă, cu grafii cu totul diferite. Avem apoi documente scrise în limba românească, dar şi grafia acestei limbi a trecut printr'o serie de faze, cari îngreunează foarte mult citirea documentelor din diferite epoce. In sfârşit, în arhive mai există şi numeroase acte şi documente în limbile greacă modernă, ungară, germană sau turcă.

De sigur, că spre a se putea descifra şi traduce actele şi documentele acestea, este nevoie de specialişti, cari nu se pot forma decât într'o şcoală organizată anume în acest scop. De aceea, încă primul director general al Arhivelor Statului, Gr. Bengescu (1862—1864) a avut ideia înfiinţării unui «*institut de paleografie*», organizat după celebra «Ecole des Chartes», din Paris. Ideia lui însă nu s'a putut realiza, deşi a fost reluată mai târziu şi de alţi directori generali, ca Grigore Manu şi B. P. Hasdeu.

O altă problemă, a fost aceea a localurilor pentru arhive. Deşi încă dela început, s'au făcut propuneri pentru construirea unor localuri proprii pentru ar-

hive, atât în București, cât și în Iași, ele nu s'au realizat și arhivele au fost instalate pe la diferite mânăstiri din aceste două capitale. Este meritul lui Cezar Boliac, de a fi stabilit în mod definitiv, la 1866, depozitele direcției generale la mânăstirea Mihai Vodă din București care, prin secularizare, devenise proprietatea Statului. Mai târziu, s'a fixat și arhiva Statului din Iași, în mod definitiv, la mânăstirea Golia, proprietatea Statului.

In sfârșit, a treia problemă, a fost deschiderea Arhivelor Statului pentru cercetări științifice. Regulamentul Organic nu prevedea dacă arhivele Statului sunt publice sau secrete și dacă materialul lor poate fi cercetat în scop științific. A rămas deci la aprecierea directorilor acestei instituții, să permită persoanelor interesate astfel de cercetări. La început s'au pus restricții mai mari, dar cu timpul, libertatea de cercetare s'a lărgit tot mai mult; astăzi, ea este deplină.

Răsboiul pentru întregire a avut și el o repercusiune mare asupra arhivelor noastre.

In primul rând, o mulțime de arhive ale autorităților centrale și provinciale, ale orașelor și ale particularilor, au fost distruse, în total sau în parte, de armatele năvălitoare.

Apoi, Arhivele Statului au evacuat în Rusia tot materialul anterior veacului XIX așa cum s'au evacuat și documentele și manuscrisele Academiei Române, cum și numeroase arhive ale ministerelor și ale instituțiilor particulare; toate acestea s'au înapoiat României în cursul anului 1935.

De altă parte, n'am putut impune Ungariei să ne restitue arhivele Ardealului ce ne-au fost acordate prin tratatele de pace. Singuri Austriacii ne-au dat o parte din arhivele Bucovinei.

ORGANIZAȚIA ACTUALĂ A ARHIVELOR

In schimb, după răsboiu, s'a putut da Arhivelor Statului o organizație nouă, potrivită cu noua stare de lucruri. Această organizație s'a desăvârșit prin *legea de organizare din 1925*. Astfel, s'au înființat în toate ținuturile cari au avut în trecut oarecare autonomie administrativă, direcții regionale ale Arhivelor Statului, cari depind de direcția generală din București. Până astăzi, astfel de direcții există la Iași, Cluj, Chișinău, Cernăuți și Craiova. Pentru completarea organizației, mai este necesar să se înființeze și câteva subdirecții regionale: la Timișoara, pentru Banat; la Arad, pentru Bihor; la Târgul Mureș, pentru Secuime; la Sighet, pentru Maramureș; la Constanța, pentru Dobrogea, și la Năsăud, pentru ținutul grăniceresc de acolo.

De altă parte, după răsboiu, s'a putut înființa și institutul atât de necesar pentru pregătirea personalului de specialiști, sub numele de Școala superioară de Arhivistică și Paleografie (1924), cu trei secții: arhivistico-paleografică, pentru viitorii funcționari de arhive; de bibliologie, pentru viitorii bibliotecari, și de expertiză grafică, pentru viitorii experți de pe lângă instanțele judecătorești.

In sfârșit, tot după răsboiu, a început să se desvolte atât pe lângă direcția generală, cât și pe lângă unele

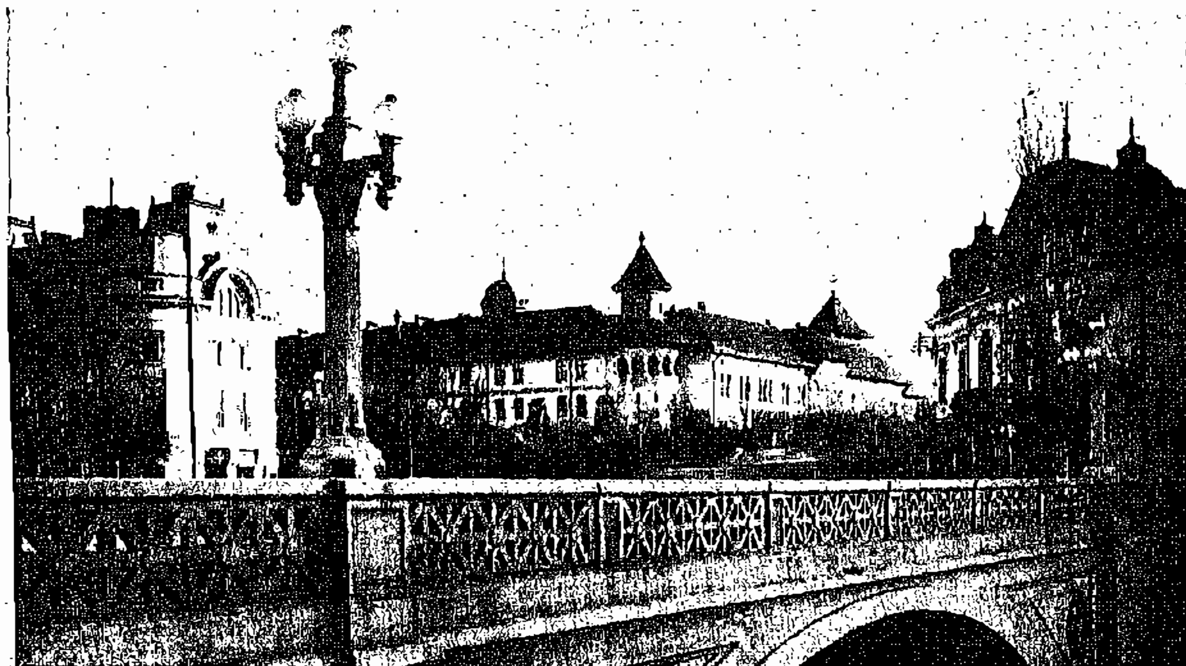

TEACA CE INCHIDE PECETIA UNUI HRISOV AL LUI CONSTANTIN RACOVIȚĂ DIN 1751
(După *Marcu Beza*: Urme românești în Răsăritul ortodox)

direcții regionale, o activitate culturală mai intensă, reprezentată prin expoziții de documente, peceți și stampe, prin conferințe cu subiecte arhivistice și prin publicarea de reviste și lucrări de specialitate.

Trebue însă să menționăm că, în afară de Arhivele Statului, mai există un număr destul de mare de autorități și instituții, cari posedă arhive sau depozite importante de material arhivistic. Astfel — ca să amintim numai pe cele de seamă — sunt: Academia Română, Primăria municipiului Brașov, (Arhiva Istorică), Fundația « Regele Ferdinand I » din Iași, Arhiva Națională Săsească din Sibiu, Muzeul Bruckenthal, tot de acolo, Parlamentul din București, Eforia Spitalelor, Așezămintele Brâncoveanu, Curtea de Conturi, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Străine, Arhiepiscopia greco-catolică din Blaj, Fondurile grănicerești din Năsăud.

De altfel, legea de organizare a Arhivelor Statului, admite existența de arhive proprii, chiar la autoritățile Statului, județelor și comunelor, dacă acestea

ARHIVELE STATULUI
(Vedere actuală de pe podul Dâmboviţei)

dispun de localuri proprii şi de personal specialist.

Materialul arhivistic ce ne-a fost lăsat de înaintaşi, constitue o preţioasă moştenire culturală. Aceste acte şi documente au fost redactate în câte un singur exemplar; sunt deci unicate, care dacă se distrug ori se pierd, nu mai pot fi reconstituite.

Toţi cei ce posedă acte şi documente vechi, trebue să se considere ca depozitari ai unei părţi din avuţia naţională, pe care sunt datori să o păstreze pentru posteritate.

De altă parte, legea de organizare a Arhivelor Statului, obligă toate autorităţile civile, militare şi bisericeşti ale Statului, judeţelor şi comunelor, să depună la Arhivele Statului, următorul material arhivistic:

a) Documentele istorice;

b) Actele de stare civilă ale familiei regale;

c) Actele comemorative şi de fundaţie;

d) Actele şi documentele, dosarele, condicele, registrele şi orice alte scripte, cu o vechime de cel puţin 30 de ani;

e) Sigiliile şi peceţile scoase din uz;

f) Piesele heraldice cari nu se mai folosesc.

Toate acestea, urmează să se depună treptat, pe măsură ce, în registraturile şi arhivele autorităţilor menţionate, ating vechimea de cel puţin 30 de ani.

Operaţiunea depunerii se face prin mijlocirea delegaţilor Arhivelor Statului, cari confruntă inventariile cu materialul ce se depune şi aleg în acelaşi timp şi hârtia maculatură. Aceasta din urmă se vinde «Oficiului de vânzarea hârtiei produsă în ţară», care o transportă la fabricele de hârtie, spre a fi topită.

Spre a se putea controla de către delegaţii *Arhivelor Statului*, dacă autorităţile au păstrat timp de 30 de ani toate dosarele ce s'au format în acest timp, legea obligă pe şefii arhivelor dela toate autorităţile Statului, judeţelor şi comunelor, să trimită în fiecare an, direcţiei Arhivelor Statului din circumscripţia în care se află autoritatea respectivă, un borderou de toate dosarele formate în cursul anului.

Alte măsuri care trebue să se ia pentru a se asigura păstrarea materialului arhivistic dela autorităţile Statului, judeţene şi comunale, ar fi următoarele:

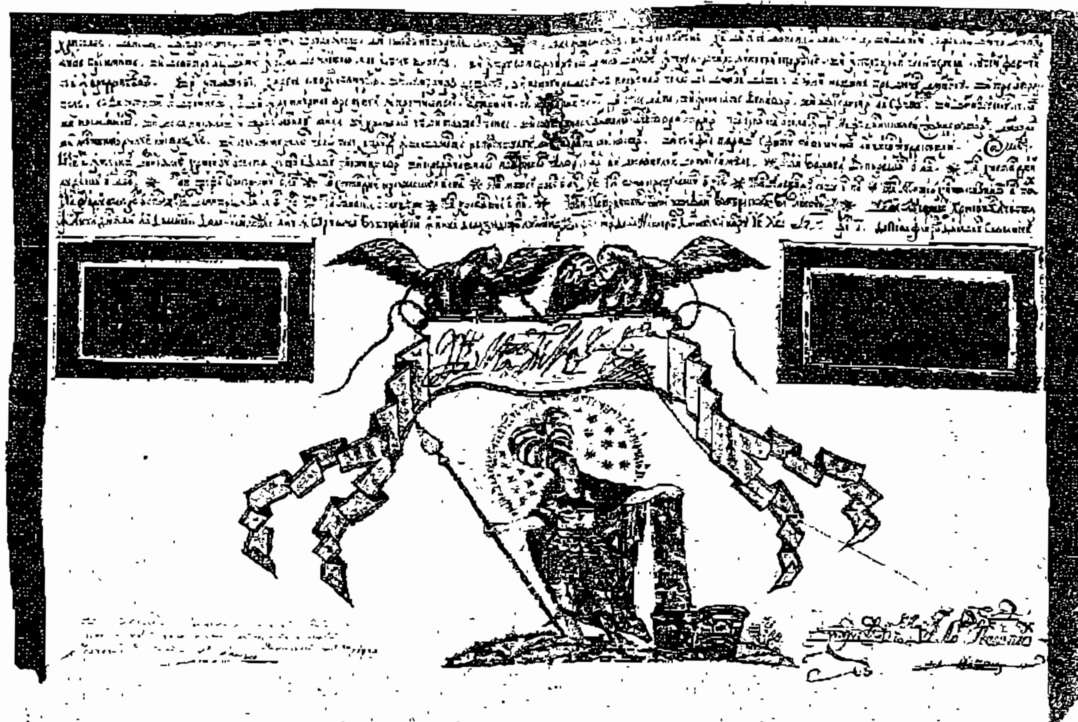
a) Să se stabilească răspunderea colectivă şi efectivă a tuturor funcţionarilor dela arhivele autorităţilor, în ce priveşte păstrarea în bune condiţiuni a întregului material arhivistic;

b) Să se recunoască dreptul Arhivelor Statului de a urmări pe toţi funcţionarii, de orice grad, cari ridică din registraturile sau arhivele autorităţilor şi instituţiilor unde funcţionează, acte, documente, dosare sau orice alt material arhivistic, confiscându-le acest material;

c) Să se acorde Arhivelor Statului dreptul de preferinţă la orice vânzare de material arhivistic.

In sfârşit, pentru buna funcţionare a arhivelor tuturor autorităţilor, este necesar să se verifice organizarea registraturilor şi arhivelor, punându-se în concordanţă cu metodele adoptate de Arhivele Statului. In acest scop, e de dorit să se impună funcţionarilor de arhive un curs special, la Şcoala superioară de arhivistică şi paleografie de pe lângă Arhivele Statului. Inceputul s'a făcut de curând, cu arhiviştii militari, şi a dat cele mai bune rezultate.

C. M.

SFÂRȘITUL HRISOVULUI LUI MATEI GHICA, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, DIN 1753, FEBRUARIE 1
(Din volumul comemorativ al Eforiei Spitalelor Civile, 1832—1932)

VI

ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ IN ROMÂNIA

Organizaţia judecătorească se întemeiază şi ea pe principiul *separaţiei puterilor în Stat*, introdus într'o oarecare măsură în Regulamentul Organic şi proclamat de Constituţia din 1866, precum şi de cea actuală din 1923. Puterea de a judeca aparţine Statului, ea făcând parte din suveranitatea sa, dar exerciţiul acestei puteri este încredinţat autorităţilor judecătoreşti. Judecătorii nu se pot pronunţa decât numai asupra unor cazuri concrete. Chiar interpretarea legilor, ceeace constituie prin excelenţă rolul judecătorilor, nu poate fi făcută de ei pe cale generală şi de autoritate, astfel precum face legiuitorul (art. 36 din Constituţie). Totuşi puterea de interpretare a judecătorului este considerabilă, întrucât de multe ori textul rigid al legii nu poate resolva problemele concrete juridice, şi soluţia depinde în mare măsură de modul de a vedea şi de a raţiona al judecătorului. El caută să adapteze textul după cerinţele procesului şi după exigenţele vieţii sociale.

Cum conţinutul regulei de drept evoluează neîncetat în decursul timpului, transformarea jurisprudenţei îi incumbă rolul de a completa lacunele ei inevitabile şi de a urmări schimbările impuse în mod necesar de evoluţia socială. Opera jurisprudenţială întinereşte astfel codurile, adaptându-le vieţei contemporane. Din această cauză jurisprudenţa şi, uneori, practica judecătorească, ajung să elaboreze un adevărat drept cutumiar (al obiceiului).

Organizaţia judecătorească actuală se întemeiază, în primul rând, pe principiul că justiţia se împarte în Statul român numai de *tribunalele şi curţile anume instituite prin legi*. Art. 101 din Constituţie; — corespunzător art. 104 din Constituţia dela 1866, — prevede că nici o jurisdicţie nu se poate înfiinţa de cât în puterea unei legi «şi că tribunalele, comisiile şi tribunalele extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire şi sub nici un fel de cuvânt». Pentru garantarea libertăţii, onoarei şi averii cetăţenilor, trebue să existe autorităţi judecătoreşti precis determinate şi fixe, iar nu tribunale extraordinare cari să judece pentru câtva timp, anumite fapte şi mai ales anumite persoane, după voinţa arbitrară a puterii executive. Experienţa istorică din diferite ţări oferă numeroase şi tragice exemple de nedreptăţile săvârşite de asemenea tribunale extraordinare. Nu trebue să deducem însă de aici, că legea noastră constituţională ar opri înfiinţarea unor jurisdicţii speciale, în vederea judecării unor anumite categorii de procese, precum sunt jurisdicţiile fiscale, de muncă, militare, etc., după cum nu se opreşte nici arbitragiul institutit conform legii.

Un alt principiu este acel al *îndoitului grad de jurisdicţie*, după care autorităţile judecătoreşti sunt grupate astfel ca în regula generală, să existe două grade de jurisdicţie: o primă instanţă şi o instanţă de apel. In contra cărţii de judecată pronunţate de judecătorie se poate declara apel la tribunal, — afară de cazurile speciale când acest drept este suprimat, — iar în contra sentinţei tribunalului se poate declara apel la Curtea de Apel. Acest principiu se numeşte «de drept comun», în înţelesul că el se aplică în mod obişnuit, ori de câte ori legea nu-l suprimă în mod categoric. Dreptul de recurs fiind însă declarat de ordin constituţional, urmează că el nu poate fi suprimat de legiuitorul ordinar.

Un alt principiu cere ca jurisdicţiile să fie *fixe şi permanente*, ca autorităţile judecătoreşti să funcţioneze, adică, la sediul lor.

Pe de altă parte, autorităţile judecătoreşti funcţionează fără întrerupere, afară de zilele de sărbători şi de vacanţele legale, cari sunt, pentru tribunale şi curţi, dela 15 Iulie la 15 Septembrie, şi de două săptămâni pentru sărbătorile Crăciunului şi cele de Paşti.

Pe de altă parte, există *unitate de jurisdicţie*, în sensul că aceiaşi judecători judecă şi în materie civilă, precum şi în materie penală şi comercială. Numai tribunalele mai mari au secţii speciale civile-corecţionale şi comerciale, judecătorii acestor instanţe nu sunt însă desemnaţi, după specialitate, în judecători pentru afaceri civile, penale, sau comerciale. Numai la Inalta Curte de Casaţie, secţiile ei au competenţa specială fixă.

Chiar şi procesele de contencios administrativ, adică acelea intentate de particulari în contra actelor administrative de autoritate, săvârşite de puterea executivă în mod ilegal, sunt date în competenţa autorităţilor judecătoreşti (Curţile de Apel şi cu drept de recurs la Curtea de Casaţie). In organizaţia judecătorească a Principatelor aceste principii s'au afirmat târziu.

Al. C.

EVOLUȚIE ISTORICĂ

DELA ORIGINI PÂNĂ IN SEC. XVIII

In trecutul nostru, Domnul, ca și împăratul în statul bizantin, era judecătorul suprem, la care oricine se putea îndrepta pentru orice pricină.

Viața de stat a principatelor românești n'a cunoscut justițiile feudale, exercitate de seniorii feudali cu vasalii lor şi, mai târziu, delegate de ei unor funcționari; nici justițiile municipale și eclesiastice de sine stătătoare, împotriva cărora regele să lupte, cu ajutorul juriștilor, pentru extinderea dreptului său de judecată; justiția n'a devenit niciodată, la noi, patrimonială și toate pricinile de judecată au fost totdeauna tot atâtea «cazuri regale». Justiția n'a încetat niciodată de a emana dela Domn.

Dregătorii județelor, în Muntenia, și ai ținuturilor în Moldova, aveau, ca reprezentanți ai Domnului, atribuții administrative, judecătorești, fiscale și militare. Ei se numeau în Muntenia, de regulă, *căpitani* și excepțional *vornicii*, iar în Moldova *pârcălabi*, *starosti*, *vătafi*, *serdari* sau *vornici*.

Constantin Mavrocordat, în domniile lui în Muntenia și Moldova, între anii 1735—1748, desființând aproape cu totul vechea organizare militară a slujitorilor, a luat dregătorilor de districte atribuțiile militare și le-a schimbat totodată titlul în acela de *ispravnici*. Din cauza atribuțiilor judecătorești ale ispravnicilor, acum funcționari pur civili, li se mai zicea uneori și «boieri judecători» pentru «tot obrazul, orice breaslă ar fi». Acest Domn a obligat pe ispravnici să judece ei înșiși; să ție condică pentru pricinile ce vor judeca, trecând cărțile de judecată «la protocol»; să fie asistați, la pricini mari de moșii și de țigani, de doi mazâli din județ; în sfârșit le-a interzis să judece tâlhăriile, ci numai să cerceteze pe tâlhari și să-i înainteze la divanul domnesc «cu vina în scris, cu amănuntul... făcând știre cu carte slobodă de pagubele ce au făcut», căci nu se cuvine ca același agent să fie și globnic și judecător.

In unele târguri și orașe mai însemnate, în locul dregătorului districtului respectiv, judeca un alt dregător reprezentant al centrului. Astfel, în Muntenia, avem pe *pârcălabul de Câmpulung*, zis dela mijlocul sec. al XVII-lea *ispravnic*, și din sec. al XVIII-lea *epistat*, și pe *pârcălabul și vornicul de târg din Târgoviște*. Dar, mai ales în orașele Moldovei era răspândit acest fel de judecătorie, din cauza organizării speciale, foarte vechi, a «ocoalelor» dependente de unele târguri. Erau sate cari «umblau cu ocolul târgului» și altele «cu ținutul» și uneori se iveau în această privință rivalități jurisdicționale între autoritățile ținutale și cele din orașe.

Această judecătorie trebue deci deosebită de judecata autorităților comunale alese, adică a *șoltuzilor* și *pârgarilor*, cari puteau pronunța și ei globire (amendă) și lovituri de toege.

Cât privește justiția eclesiastică, ea se exercita, firește, asupra fețelor bisericești ca și asupra laicilor pentru abaterile lor dela îndatoririle lor bisericești și spirituale. Nu se constată însă, la noi, un *privilegium fori*, ca în Ungaria, spre pildă, în virtutea căruia, plângerile de orice natură împotriva fețelor bisericești să fi fost de competența justiției eclesiastice. Persoanele bisericești, pentru vinovății fără legătură cu misiunea lor, erau la noi justițiabile deopotrivă de instanțele bisericești ca și de cele laice. Infracțiile cu caracter religios, a căror sferă era în vechime foarte largă, fie ale fețelor bisericești, fie ale mirenilor, erau și ele judecate fie de justiția eclesiastică, fie de cea laică, afară de cazul când Domnul le rezerva [1]) exclusiv celei dintâi. Așa, la 1618 Domnul dă voie episcopului de Buzău să trimită protopopi să judece «de oameni necununați, de rude, de a patra împreunare.... să aibă a judeca și a prăda» (adică a globi). La 1668, Domnul dă Episcopului de Buzău dreptul de judecată asupra tuturor locuitorilor din eparhie, atât slujitori (roșii, păhărnicei, spătărei, călărași), cât și țărani. La 1742, Constantin Mavrocordat scrie ispravnicului de Orhei și Lăpușna: «te atingi cu călcare și de oameni atât d-ta cât și nemesnicii d-tale; până și bisericile călcați, cercând pricini de gloabe asupra călugărilor și asupra preoților, care lucru se cuvine a se judeca cu judecată bisericească... Partea bisericească să fie judecați cu judecată bisericească. Când va avea vreun mirean judecată cu vreun călugăr sau preot și va rămânea cu vreo vină călugărul sau preotul, să facă știre la episcopul și se va pedepsi cu judecată bisericească».

In sfârșit, la noi ca și în imperiul bizantin, toți dregătorii, mari și mici, puteau, în îndeplinirea atribuțiilor lor, să «certe», adică să pedepsească pe contravenienți cu bătaia și să-i globească, adică să-i amendeze. Era un prilej de nesfârșite abuzuri, mai ales pentru agenții atât de numeroși ai fiscului. Aceștia intrau în sate, «prădau» (termen oficial), «ciuboteau» (percepeau dobânzi de întârziere), aruncau «dușegubine» și «năpăști» (amenzi asupritoare) pe bărbați, femei și chiar copii, băgau oamenii în fiare și la închisori.

Era firesc, în aceste condiții, să fi fost o favoare foarte căutată de proprietari ca oamenii din satele lor să fie scutiți de amestecul dregătorilor-judecători domnești. Când acorda asemenea scutiri, Domnul își rezerva, de obiceiu, cazurile de omor și de răpire de fete, uneori nici atât. Documente din sec. al XV-lea în favoarea proprietarilor glăsuiesc: «să nu-i bântue», sau «să nu-i zăticnească» «nici județ, nici globnic, nici birari, nici pripășari, nici osluhari, nici alții din boieri sau slugi domnești». Judecător în sat rămânea, astfel, proprietarul sau Domnul, «dar alt județ să nu aibă». Formule identice întâlnim, motivate de asemenea împrejurări, pe vremea Merovingienilor. La 1630, Domnul acordă egumenului dela Plumbuita (Ilfov) dreptul să-și judece singuri rumânii, căci «de răul banilor [2]) s'a fost risipit satul mânăstirii, de au fugit rumânii». Abuzurile era atât de cumplite, încât, la 1695, Brâncoveanu se crede dator să declare într'un hrisov că «vinde slujbele, iar nu zulumurile [3])».

---

[1]) Documentele vorbesc de «grosuri» în care preoții închideau pe vinovați, prilej de abuzuri, pe care zadarnic Constantin Mavrocordat a încercat să-l stârpească.

[2]) Agenților fiscali.

[3]) Vexațiunile.

Domnul putea crea sau suprima după plac competenţa judecătorească a unora sau altora din diverşii agenţii ai puterii executive. Astfel, vedem acordându-se unor slujbaşi vamali din târguri dreptul de a cerceta, chiar pricinile de curvii şi hoţii şi de a grobi şi certa rezervând Domnului numai vinele cele mari. Nu exista nicio altă normă în aceste atribuţii de competenţă judecătorească, decât arbitrariul domnesc.

In linii generale, se poate spune că orice dregător, mare sau mic, avea drept de judecată pentru contravenţiile privitoare la competenţa sa administrativă.

Dregătorii enumeraţi până aici, erau competenţi numai în materie civilă şi în materie de contravenţii şi de delicte mici.

Ei n'aveau nici o competenţă în pricinile în care era parte vreun boier-dregător mare.

Deasupra menţionaţilor dregători-judecători stăteau, în Moldova, la început, un singur *mare vornic*, apoi, dela 1568, doi mari vornici, cel de Ţara de Jos cu reşedinţa la Bârlad şi cel de Ţara de Sus cu reşedinţa la Dorohoi; în Muntenia, un mare vornic [1]) şi, spre sârşitul sec. al XV-lea, *marele ban*, pentru Oltenia.

Competenţa lor era caracterizată prin aceea că numai ei puteau judeca pricinile de omor şi că numai ei puteau pronunţa pedeapsa cu moarte. Puteau judeca, fireşte, orice alte pricini. Judecau la casele lor, fie în locul de reşedinţă, fie ori unde se transportau în circumscripţia lor.

Mai mare peste toţi era Domnul, judecând în sfatul său.

In fruntea cancelariei domneşti stătea, în fiecare principat, *marele logofăt*, ajutat de un al doilea şi de un al treilea logofăt. La el veneau şi dela el porneau toate actele de procedură privitoare la pricinile ce Domnul judeca.

In pricinile penale, agentul de urmărire a vinovaţilor, introducătorul lor în instanţa domnească şi supraveghetorul executării sentinţei, era *marele armaş*, ajutat de al doilea şi de al treilea armaş şi de mai mulţi armăşei.

Sfatul domnesc se compunea din boieri-dregători mari în funcţie. Uneori se adăogau şi foşti boieri mari, precum şi, fie ratione materiae, fie ratione personae, mitropolitul şi episcopii. Sfatul domnesc era tot odată supremul organ legislativ, executiv şi judecătoresc al ţării.

Domnul, în sfatul său, judeca: *a)* orice plângeri împotriva decisiunilor dregătorilor, precum şi orice pricini voia să evoce dinaintea sa; *b)* cu exclusivitate, pricinile în care era parte vreun boier-dregător mare; *c)* cazurile, de obiceiu, de omor şi de răpiri de fete, ce-şi reservase faţă de satele unde acordase proprietarilor imunitatea de jurisdicţie.

Sistemul românesc prezintă asemănare cu cel în vigoare la periferia imperiului roman, în epoca de decadenţă. Funcţionarul avea atunci tendinţa să transforme vechea *judicatio*, care fusese atât de complicată, de diferenţiată şi de plină de garanţii pentru indivizi, într'o *coercitio* aproape exclusiv poliţienească. Guvernatorii acestor provincii se numeau uneori şi *judices*. Subalternii lor aveau şi ei drept de judecată. Cel mai mic era *civilis judex*, care venea şi cel mai des în contact cu poporul de rând.

Acest sistem a existat şi în statele barbare din Occident înainte de feodalitate şi funcţionarul regal era numit şi acolo *judex*, *judex publicus*, *judex fiscalis*. Acolo însă, ca o urmare a vechii organizaţii a popoarelor germanice, încă din epoca merovingiană, funcţionarii mari regali, dux, comes, graf, nu făceau decât să prezide judecata, să ratifice şi să execute sentinţele pe care le pronunţau, ca judecători, *boni homines*, *rachimburgi*, *oameni liberi*, *juraţi aleşi*. Confuzia între atribuţiile administrative şi judecătoreşti nu mai era deci deplină.

CONSTANTIN MAVROCORDAT, DOMN AL MOLDOVEI ŞI AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎNTRE 1730 şi 1769
(După fresca dela Mănăstirea Văcăreşti. Din N. Iorga: Portretele Domnilor Români)

[1]) Abia la 1761 s'au deosebit şi în Muntenia un mare vornic al Ţării de Sus şi altul al Ţării de Jos.

Aşa dar, cam pretutindeni s'a ajuns, destul de timpuriu, la *complete* de judecată, precum şi la oarecare diferenţiere între atribuţiile judecătoreşti şi cele administrative.

La noi, s'a perpetuat sistemul roman imperial şi amintirea lui «judex» a trăit în termenii de *jude, judeţ, judecător*. Sistemul nostru vechi mai seamănă şi cu cel bizantin şi sârbesc medieval, cari n'au cunoscut nici autonomii locale, nici judecători aleşi. Se deosebeşte de cel bizantin doar întrucât acesta, pe lângă dregătorii administrativi, fiscali şi militari, cari aveau şi atribuţii judecătoreşti, cunoştea şi judecători propriu zişi.

Judecătorii din oraşele noastre nu erau decât nişte dregători administrativi cari aveau şi atribuţii judecătoreşti; calificativul de «judecători» nu trebue să înşele: erau zişi judecători tot aşa precum în Polonia castelanii erau numiţi şi «judices». Ei judecau uneori asistaţi de «oameni buni» cari însă îndeplineau un rol mai mult pasiv, de martori la judecată.

In general, Moldova şi Ţara Românească n'au cunoscut decât sistemul judecătorului unic, cu excepţia, pe de o parte, a divanului domnesc, iar pe de altă parte, a justiţiei comunale, împrumutate evident din Ardeal. In Ardeal, «magistratul», senatul, sau sfatul orăşenesc, era compus din judeţul oraşului şi asesori aleşi (jurati cives).

Ca şi la Merovingieni, existau la noi în vechile timpuri două feluri de sfaturi ale suveranului: unul restrâns *placitum palatii*, altul mai larg şi care se aduna ~~mai rar: *placitum*~~ *generale* sau *conventum publicum*. Dar sfatul restrâns al Domnilor noştri n'a evoluat ca cel din Ungaria, spre pildă, unde, începând din sec. al XIII-lea, au intrat, treptat, mai întâi nobili cu oarecari cunoştinţe de legi, zişi *assessores* sau *consiliarii*, cari puteau judeca şi în lipsa seniorilor laici şi bisericeşti şi, mai apoi, prelaţi şi baroni aleşi de adunarea naţională.

Pe când însă aiurea regele, cu timpul, a judecat în persoană tot mai rar, şi treptat, numai unele cazuri au fost rezervate judecăţii lui, la noi Domnul n'a încetat nici odată de a exercita personal deplinătatea atribuţiilor lui judecătoreşti. Nu s'a desprins niciodată la noi din sfatul domnesc o deosebită curte domnească de judecată. Boierii divanului erau calificaţi de simpli «martori» la judecată. Se întâmpla numai ca Domnul să dea o pricină în cercetare boierilor divanului sau a câtorva dintre ei [1]), după cum o putea trimite marilor vornici [2]) sau oricărui alt dregător, iar hotărîrile chiar ale veliţilor boieri ai divanului erau date sub rezerva hotărîrii supreme a Domnului. Judecata marilor bani de Craiova, cu sau fără divan, nu era nici ea decât închipuirea judecăţii domneşti şi putea fi atacată înaintea Domnului.

O sentinţă nu era niciodată definitivă. Domnul avea dreptul să reformeze orice sentinţă, precum şi să evoce orice pricină dinaintea sa. Era destul ca Domnul să se schimbe pentru ca procesul să poată fi reluat. Aşa dar, ceea ce am putea fi ispitiţi să numim «apel», nu era în fond decât o principială absenţă a autorităţii lucrului judecat.

«Apelul» se reducea în trecutul nostru la un fel de drept de jeluire la superior împotriva actului inferiorului şi era firesc să fie aşa, faţă cu completa confuzie între atribuţiile executive şi cele judecătoreşti ale dregătorilor. De aceea şi jeluirile împotriva sentinţelor se puteau prezenta Domnului, ca şi cele împotriva oricărui act administrativ, între altele şi prin forma sumară a jalbei «în proţap», când Domnul mergea la plimbare.

«Cauzele cele mari le decide însuş Domnul», — scrie D. Cantemir, — «iar cele mici le lasă asupra boierilor». «Le lasă» şi deci poate să nu le lase, după cum şi dregătorii-judecători mari pot să lase, dacă vor, şi chiar lasă, de obiceiu, pricinile mici în seama subalternilor.

Nu se poate deci vorbi, în vechiul nostru drept, de «prime instanţe» de judecată şi de «instanţe de apel», ci numai de jeluiri sau plângeri împotriva actelor dregătorilor-judecători. Astfel se explică şi de ce Domnul putea pedepsi pe boerul care măcar şi «din neştiinţa legilor» judecase «strâmb», după cum putea pedepsi pe jeluitor, dacă judecata dregătorului se dovedea dreaptă. Pretinsul apel nu era decât o jeluire care părea jignitoare pentru dregătorul pe care-l viza; şi aceasta nu numai la noi.

In Statul roman, magistraţii au privit multă vreme ca o jignire apelul contra sentinţelor lor şi împăraţii au luptat contra acestui obiceiu, prevăzând amenzi pentru magistratul care refuza de a primi apelurile, sau nu le dădea urmare. In vremea Merovingienilor, dela judecata tribunalului comitelui se putea apela la sfatul regelui, dar cel ce pierdea, era amendat. Regii căutau să scape de aceste apeluri şi adesea refuzau de a le cerceta. Apelurile zise de «défaut de droit» şi de «faux jugement», erau privite încă în sec. al XVIII-lea ca o imputare de fraudă sau de rea credinţă şi, deci, ca injurioase pentru judecător.

[1]) Boierii divanului hotărăsc în chestiuni de proprietate, rămânând ca să se facă «drese domneşti» (ex. 1637 în Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, III, 258). La 1662, trei din boierii mari ai divanului Moldovei dau ordine către slujitorii unui ţinut, în urma jeluirii unui egumen (*Ibid.*, IV, 169). Judecată a veliţilor boieri la 1671: «au eşit la lege înaintea boierilor celor mari» (*ibid.*, IV, 209).

[2]) La 1609, Domnul Moldovei zice într'o carte de judecată că «părţile au avut şi zi înaintea noastră dinaintea milei sale pan Ureche vel vornic» (*ibid.*, IX, 82). La 1661 marele vornic al Ţării de Jos în Moldova dă scrisoare de judecată în pricina unora pe cari «Măria Sa Vodă i-a trimis la noi să-i judecăm» (*ibid.*, IV, 168). Carte de judecată dată în Muntenia de Mihai mare agă la 1605: «a rămas de lege dinaintea mea» (*ibid.*, VI, 186).

DIN SEC. XVIII PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Societatea românească a fost totdeauna supusă oarecăror influenţe străine, cari s'au accentuat, mai ales, dela tratatul din Carlovăţ dela 1699, de când Principatele au revenit în atingere directă cu Apusul. De atunci au reînceput străduinţele occidentale de pătrundere economică, politică şi ideologică la noi.

De altă parte, din a doua jumătate a sec. al XVII-lea și în tot cursul celui de al XVIII-lea, sub influența unor Domni luminați, la Academiile din București și Iași au profesat dascălii cei mai de seamă ai neoclasicismului elin, dintre cari mai mulți își completaseră cunoștințele în Occident și pe cari veneau să-i asculte nu numai Românii, dar și tinerii din toate părțile Sud-Estului european creștin.

Nici la Academiile din București și Iași, nici la marea școală a Fanarului, nici la școala din Ianina, nu existau cursuri speciale de drept, iar despre tinerii cari pe atunci au studiat în Occident nu se știe să fi dobândit diplome juridice, așa încât trebue dedus că luminile, de cari unii au dat dovadă în materie de drept, le vor fi câștigat ca o ramură a studiului, de predilecție pe atunci, al filosofiei și prin citiri dictate de înclinare naturală spre problemele juridice. Este neîndoios că acești oameni luminați au cunoscut «les Lettres persanes» (1721) și «l'Esprit des lois» (1748) ale lui Montesquieu, «le Contrat social» (1762) al lui Rousseau și «Dei delitti e delle pene» (1764) al lui Beccaria, cari au transformat concepțiile juridice apusene.

Cea dintâi operă legislativă de o deosebită importanță și aplicație, izvorîtă din acest curent juridic, este reforma lui Alexandru Ipsilanti, din Muntenia, în prima lui domnie, la 1774—1782, și care privește de aproape vechea noastră justiție penală.

Reforma lui Alexandru Ipsilanti în ramul judecătoresc este cuprinsă în două hrisoave dela 1775, în codul său «Syntagmation nomicon» dela 1780 și în diferite circulări. A fost completată întru câtva de urmașii săi Nicolae Caragea (1782—1783) și Mihail Șuțu (1783—1786) și de el însuși, în a doua și scurta lui domnie în Muntenia la 1796—1797.

Când, la 1775, Alexandru Ipsilanti înființă «departamenturile», adică completele de judecată, numi judecători «boeri ce știu atât pravila, cât și obiceiul pământului». De când cu «departamenturile», au început unii boeri să se specializeze în studiul legilor și în cariera de judecători.

Menirea «departamenturilor», cele dintâi tribunale la noi, și a judecătorilor, era cu atât mai grea, cu cât și codul lui Ipsilanti era departe de a fi complet, așa că trebuia adeseori să se recurgă direct la «pravilele împărătești» sau la manualul lui Harmenopol.

Dela reforma lui Alexandru Ipsilanti, se poate vorbi pentru întâia oară la noi de «instanțe judecătorești».

A) Intâia instanță o formau:

1. In județe, tot ispravnicii, dar pe lângă ei se

ALEXANDRU IPSILANTI, DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI AL MOLDOVEI, INTRE 1774-1797
(După harta lui *Riga Velestinul*. Din Marcu Beza: Urme românești în Răsăritul ortodox)

rânduesc și *judecători*. Prin aceasta, însă, nu se face deosebirea completă între puterea executivă și cea judecătorească, deoarece Ipsilanti decide «de această una dată, până a vrea Domnia Mea a da nizamul cel desăvârșit..., face trebuință de a fi ispravnicul și judecătorul de-a-valma..., să aibă a căta ispravnicul trebile judecătoriei și judecătorul trebile isprăvniciei de-a-valma. Iar după ce... vom pune lucrurile la rânduială... după pofta Domniei Mele, atunci vom deosebi a fi judecătorul numai la ale judecă-

toriei și ispravnicul numai la ale isprăvniciei... ». In scurta lui a doua domnie în Muntenia la 1796—1797, Alexandru Ipsilanti a întărit însă din nou dispoziția că ispravnicul va judeca împreună cu judecătorul, afară de cazul când ispravnicul va lipsi dela reședința județului.

Competența acestei prime instanțe din județe era mărginită la afaceri civile, contravenții și delicte mici. Executori ai sentințelor erau numai ispravnicii.

2. La București, întâia instanță o formau:

a) In pricini civile, două « departamenturi », unul de opt, altul de șapte boieri, de rangul al doilea sau al treilea, complete deci de magistrați ca tribunalele de azi; se prevedea în codul Ipsilanti ca aceste două departamenturi « să fie deopotrivă la putere, adică fără de a se supune unul la apelația celuilalt ».

b) In pricini criminale, un « departament al vinovățiilor », zis de obiceiu departament « criminalion », compus din opt boieri, deci iarăși un complet de magistrați.

c) Pentru contravențiile și delictele mici din « târg », adică din centrul Capitalei, un tribunal mixt, zis *al agiei*, compus din agă (mare dregător administrativ) și un boier judecător.

d) Pentru contravențiile și delictele mici din «mahalale», adică dela periferii, un tribunal mixt, zis al *spătăriei*, compus din spătar (mare dregător administrativ) și un judecător.

3. La Craiova, întâia instanță o formau:

a) In materie civilă, o *judecătorie* de patru boieri înființată de Mihai I Șuțu la 1785;

b) In materie penală, un *departament criminalion*, înființat pare-se de Nicolae Vodă Caragea (1782—1783), compus din trei boieri judecători cu vtori armașul.

B) A doua instanță o formau iarăși complete de judecători-dregători, în locul judecătorului-dregător unic de până atunci:

a) Pentru Oltenia, în locul marelui ban, care de câtăva vreme nu-și mai avea reședința la Craiova, *divanul Craiovei*, format din caimacam (boier de rangul întâiu sau al doilea, administrator al Olteniei) și cinci boieri judecători.

b) Pentru Muntenia propriu zisă, în locul marilor vornici, « departamentul veliților boieri », compus din boierii de întâiul rang în funcție și câțiva foști dregători mari. Devenea astfel o regulă vechiul obiceiu după care Domnul desemna uneori pe câțiva boieri ai divanului să cerceteze pricinile.

Aceste instanțe de apel erau prima instanță de judecată pentru pricinile boierilor mari.

C) A treia și ultima instanță era divanul domnesc, compus din Domn, adeseaori mitropolitul și episcopii și din boierii titulari ai dregătoriilor celor mari și care în anumite zile judeca pricinile civile, iar în altele « vinovățiile ».

Marele armaș și ajutoarele lui continuau să funcționeze cu vechile lor atribuții de agenți de urmărire și de executori ai sentințelor criminale și să îndeplinească în divan, după expresia d-lui C. Sărățeanu, rolul de procuror mut.

In Moldova, în aceeași vreme, singura deosebire ce o constatăm față de trecut, este că și aici a dispărut jurisdicția marilor vornici, rămânând numai aceea a veliților boieri. Ierarhia dregătorilor-judecători se compune din ispravnici pentru județe, agă pentru centrul, și hatman pentru periferiile capitalei, iar deasupra veliții boieri ai divanului domnesc și, în sfârșit, Domnul însuși în divan [1]). In codul lui Șuțu dela 1820, se vorbește însă de un tribunal special pentru pricinile mari penale și anume unul singur pentru toată țara « departamentul criminalion » la Iași, « la care se trimit toți vinovații », iar crimele împotriva stăpânirii se cercetează de-a-dreptul de obșteasca adunare a divanurilor.

Constatăm astfel în Muntenia, în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, o încercare de a deosebi organele administrative de cele judecătorești. Dregătorul începe să devie magistrat. Această reformă, pornită dela Alexandru Ipsilanti, nu se introduce complet decât la București și Craiova; în județe se menține, în parte, vechea confuzie de atribuții. In Moldova, încercarea se face mai târziu, numai la Iași, și numai pentru justiția penală.

In aceeași vreme, tot dela Ipsilanti pornește a doua reformă însemnată: înlocuirea judecătorului unic printr'un complet de mai mulți judecători. Se introduce astfel, ipso facto, mentalitatea pretoriană a tribunalului, în locul celei administrative a dregătorului-judecător unic. Aceste complete sunt: în Muntenia, judecătorul cu ispravnicul în județe, judecătorul cu aga și cu spătarul în București, tribunalele civile și criminale de primă instanță dela București și Craiova, divanul caimacamului la Craiova și divanul veliților boieri la București. In Moldova, completele de judecată sunt numai divanul veliților boieri și tribunalul criminal dela Iași.

In sfârșit, reforma lui Ipsilanti a făcut, pentru prima oară la noi, încercarea de a se deosebi instanțele de judecată a pricinilor civile și a celor penale.

Din punctul de vedere al organizării justiției, în ajunul revoluției dela 1821, o singură schimbare se făcuse în Moldova: se înființase un tribunal criminal la Iași. Evoluția spre modernizare fusese deci în această privință mult mai lentă ca în Muntenia, deși Alexandru Ipsilanti domnise și în Moldova, dela sfârșitul anului 1786, până la mijlocul anului 1788. Explicația stă în faptul că marea boierime din Moldova era mai conservatoare.

De această deosebire de evoluție în cele două Principate s'au resimțit și proiectele de reforme ce au încolțit la 1821—1822, cu prilejul eteriei grecești,

[1]) Incă dela 1742 un ordin al lui Constantin Mavrocordat pare a nu mai cunoaște decât jurisdicția ispravnicilor și apoi a divanului. « Doi oameni când vor veni să se judece, întâiu să se scrie pricina omului ce pârăște, apoi să se scrie răspunsul celuilalt, apoi hotărîrea judecății... ca să fie lucru lămurit și..., să poată înțelege divanul... Și de acum înainte,... de nu vor veni judecățile întipsite după poruncă,... le vom trimite rupte cu oamenii domnești acolo la d-ta și nu-ți va fi cu cinste ». (Iorga, *St. și doc.*, VI, 242).

ca o izbucnire a unor dorinţe acumulate; în Muntenia, aceste proiecte conţin prea puţin în ramura judecătorească.

Un proiect de reformă muntean dela 1822, intitulat « Indreptarea ţării după cele ce a pătimit dela străini la 1821 », vrea numai ca din cei doi ispravnici ai fiecărui judeţ, unul să fie special însărcinat să caute judecăţile împreună cu judecătorul, deci o dorinţă de accentuare a diferenţierii începute de Ipsilanti; mai vrea ca zapciii plăşilor să poată judeca pricinile mărunte dintre locuitori; ca la fiecare « departament » să figureze şi un *nomicos*, adică legist şi, în fine, să se înfiinţeze un departament special pentru hotărniciile de moşii.

In Moldova, cum era şi firesc, reforma judecătorească trebuia să atragă acum mai mult atenţia.

Proiectul de reforme elaborat la 1822 de boierii secundari, porecliţi « cărvunari » şi intitulat « Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obştei Moldaviei ... spre a sluji pământeştii ocârmuiri de temelie...» se ocupă pe larg de ramul judecătoresc.

El prevede următoarele « instanţe » de judecată:

a) Ispravnicii, împreună cu un judecător, ca în sistemul introdus în Muntenia de Alexandru Ipsilanti. Dădea însă acestora şi competenţă penală.

Orice judecată trebuia începută la întâia instanţă, adică la « judecătoria ţinutului unde se va afla lucrul de pricină, sau persoana trasă la judecată ». Prin aceasta se suprima privilegiul, jignitor pentru cărvunari, al boierilor mari de a fi judecaţi de-a-dreptul de instanţele superioare [1]).

Ispravnicii singuri, fără concursul unui judecător, erau competenţi în pricinile « ce atârnă de buna rânduială a târgului, a economiei câmpului, a neguţătoriei, de darea birului... ».

In Iaşi, rămânea tribunalul agiei, adăogându-se pe lângă agă un judecător, după sistemul lui Ipsilanti.

Cărvunarii nu cer *complete* de judecată pentru prima instanţă. Ei nu merg deci atât de departe ca Ipsilanti, care înfiinţase complete de primă instanţă la Bucureşti şi Craiova, atât pentru pricinile civile, cât şi pentru cele penale.

b) Instanţă de apel în materie criminală devenea, în proiectul cărvunarilor, tribunalul penal de întâia instanţă din codul lui Suţu, adică tribunalul criminalicesc din Iaşi, compus din cinci boieri de orice rang. Aplicând însă pe de-a'ntregul principiul separaţiei puterilor, cărvunarii cereau şi în materie civilă o instanţă specială judecătorească de apel, în locul judecăţii veliţilor boieri, anume un divan « al doilea » de cinci boieri de rangul al doilea. Data înfăţişării la apel avea să se fixeze, după vechiul obiceiu din amândouă Principatele, de prima instanţă, în urma declaraţiei de nemulţumire a vreuneia din părţi.

c) A treia instanţă, aplicând mai departe principiul separaţiei puterilor, avea să fie, în locul vechiului divan domnesc, divanul întâiu, compus din 5 boieri de rangul întâiu şi 2 din fruntea celor de rangul al doilea.

Această a treia instanţă era însă numai de casare « după cursul actului (adică sentinţei), dacă se va găsi vreo greşală sau vreo urmare de nedreptăţi ».

Proiectul cărvunarilor mai prevedea, după sistemul lui Alexandru Ipsilanti [1]), cancelarii ale judecătorilor, cu logofeţi însărcinaţi să formeze şi să ţie dosarele pricinilor.

Aşa dar, în proiectul boierimii secundare a Moldovei, atribuţiile judecătoreşti ale Domnului nu erau menţinute decât pentru cazul când între instanţa de apel şi instanţa de casare se ivea un desacord.

Cât priveşte pe boierii cei mari ai Moldovei, majoritatea lor ar fi vrut înlocuirea totală a domniei unuia singur printr'un sfat de boieri mari. Cu atât mai vârtos nu admiteau amestecul Domnului la judecăţi. Dar, tocmai din cauza tendinţei lor de a rezuma boierimea la un mănunchiu de vreo 20 de familii şi de a rezerva numai acestora privilegiile boiereşti şi înalta conducere a treburilor publice, « aristocraţii » erau în multe privinţe mai liberali şi mai democraţi decât « ciocoii », sau « cărvunarii », adică decât boierimea secundară, preocupată de a beneficia de privilegii şi drepturi politice pe picior de egalitate cu « protipendada ». Această concepţie a boierimii mari se vede bine din proiectul de constituţie întocmit de marele logofăt Dimitrie Sturza şi pe care el însuşi îl numeşte « aristodimocraticesc ».

Acest proiect desparte complet puterea executivă de cea judecătorească. Cea executivă este încredinţată unui « divan mare », compus din 15 boieri mari « cârmaci toatei oblăduiri *a republicei* ». Puterea judecătorească aparţine « divanului pravilnicesc », compus din 15 boieri mari, care-şi păstrează situaţia pe vieaţă şi, în caz de vacanţă, *cooptează* un nou membru dintre « neamurile boiereşti », înţelegându-se cele mari. In acest sistem instanţele judecătoreşti sunt reduse la două:

a) In fiecare judeţ, un tribunal de trei judecători *aleşi* de boierii locali.

b) Divanul pravilnicesc dela Iaşi.

Se ştie că domnia lui Ioniţă Sandu Sturza (1822—1828) a fost sabotată de boierimea cea mare, care a rămas departe de ţară silind astfel pe Domn să numească în funcţiile înalte, reprezentanţi ai boierimii secundare. Spre sfârşitul domniei, boierii mari întorcându-se şi împăcându-se, măcar aparent, cu Domnul, i-au impus la 1827 un aşezământ care mulţumea întreaga boierime. Se consfinţeau şi chiar se extindeau

[1]) Astfel, la 1790, un boier mare, Ianache Cantacuzino, protesta împotriva cârmuirii ţinutului Roman: « Starea mea cea boierească cere, şi după pravile şi după nestrămutat obiceiul pământului nostru, să fie judecată iarăşi de persoane de asemenea stare, fie proţes de orice soi va fi. Deci persoanele acele de o stare cu totul mică şi întunecată fac de istov nelegiuită acea hotărîre de judecată. Las de a pomeni că sunt şi fără idei, necum cu vreo ştiinţă de filosofie şi pravili judecătoreşti ». (Iorga, *St. şi doc.*, VII, 243).

[1]) Acesta înfiinţase în Muntenia la 1777 condicari, pe lângă judecătoriile de judeţe, şi logofeţi pe lângă celelalte instanţe.

până la scutirea totală, privilegiile fiscale ale boierimii, fără deosebire de trepte. In acest așezământ se cuprindeau și oarecari dispoziții privitoare la ramul judecătoresc. Mai retrograd și în această privință decât tot trecutul, așezământul hotăra că pricinile boierilor de orice treaptă, între dânșii sau cu oamenii de rând, vor merge « după obiceiu și după Bazilicale » de-a-dreptul la divanul veliților boieri. Pricinile oamenilor de rând aveau să se judece, în primă instanță, de judecătoriile isprăvnicești și, în apel, de divanul veliților. Singurul pas înainte pe care-l făcea așezământul dela 1827, era că introducea autoritatea lucrului judecat: o sentință dată de Domn în divan, adică împreună cu mitropolitul, boierii mari și cu divanul veliților « săvârșea totul în veci ».

Caracteristica, așa dar, a proiectelor de reforme ale boierilor în materie judecătorească, este dorința de a limita puterea domnească.

In materie de justiție, intervenția Domnului fanariot adusese o răsturnare a valorilor de altădată. Inainte vreme, *legea* era ținută în subordine de *judecată*. Rezultatul unui proces atârna mai mult de voința personală a judelui, decât de cea impersonală a legiuitorului. Domnul fanariot, ca și « despotul luminat » din Occident, se dăduse apoi drept reprezentant al « legii » și pretinsese să intervie în această calitate. Bine înțeles, acest « legalitarism » al principelui nu era un sentiment totdeauna desinteresat. Era poate chiar o necesitate de vieață pentru un monarh. « Legea », care este una, este arma de căpetenie a oricui vrea să domine o societate. Toți tiranii au fost nomoteți.

DELA REGULAMANTUL ORGANIC PÂNĂ LA 1859

In desbaterile comitetului de opt însărcinat cu elaborarea Regulamentelor Organice, Costache Conachi a fost purtătorul de cuvânt al protipendadei Moldovei împotriva amestecului domnesc la judecăți. Merită să fie citată a lui « socotință » asupra modului de alcătuire a instanței celei mai înalte « de care adică spânzură soarta vieții, cinstei și averii locuitorilor ».

In privința autorității lucrului judecat, Conachi este, firește, de părere că trebue admisă, și amintește că și în Moldova era obiceiul că pricinile judecate de trei Domni consecutivi, erau definitive. Totuși din cauza « catahrisurilor »[1]) săvârșite mai înainte cu judecățile, Conachi admite, cu Mihail Sturza, revizuirea lor. Dar, spre deosebire de Mihail Sturza, el se declară împotriva inamovibilității magistraților instanței supreme. El preferă ca ei să fie numiți pe zece ani, căci așa nu vor fi « sub veșnica apărare despre pretențiile ce ar avea lumea asupra lor » și pentru că ar lăsa perspective de înaintare « Moldovenilor... vrednici... prin câștigarea cunoștințelor și învățăturilor trebuincioase la acest loc ».

Proiectul, întocmit de comitetul de opt, a fost dat, la 1831, în fiecare Principat, în cercetarea « Obșteștei Extraordinare Adunări de revizie a Regulamentului Organic ».

[1]) Abuzurilor.

Aceleași chestii care se desbătuseră în comitet, au provocat discuții și în Adunarea de revizie din Moldova. Astfel, față de unele amendamente, al căror cuprins nu-l cunoaștem, privitoare la alcătuirea instanței supreme și la reducerea atribuțiilor judecătorești ale Domnului, Kisseleff observă că țintesc « a da în lături puterea Domnului, care n'ar mai avea nici o împărtășire în pricinile judecătorești și s'ar aduce la singura dregătorie a unui vornic de aprozi ». Astfel din cauza opunerii lui Kisseleff, n'a putut triumfa punctul de vedere al boierimii Moldovei în privința atribuțiilor judecătorești ale Domnului.

Tot așa în Muntenia, deschizând la 1832 Adunarea Obștească obișnuită, Kisseleff repeta că « neîmpărtășirea Domnului la pricini de judecăți, neputându-se uni cu duhul locuitorilor », este inadmisibilă.

In privința inamovibilității, Kisseleff a opinat că « nu s'ar putea așeza decât atunci când judecătorii rânduiți pe viață ar alcătui un trup deosebit și recomenduit de către însăși luminarea lor, în vreme când tot atunci și dreapta judecată a obștei norodului luminat prin ispită, ar putea fi o închezășluire temeinică a nemustrării cugetului judecătorilor. Până atunci, înrâurirea Domnului la pricinile judecătorești ar trebui păstrată, însă ea va fi mărginită întru puterea unei Curți de Cassasion... care nu va cerceta decât cea cu amăruntul urmare a formulelor, fără a se atinge de pricină ».

Regulamentul Organic prevedea că hotărîrile ultimei instanțe vor fi « socotite desăvârșite pentru totdeauna... în domnia Domnului ce se află în scaun și întru a moștenitorilor săi »; introdusese adică autoritatea lucrului judecat.

Inamovibilitatea magistraților n'a fost introdusă în Regulamentul Organic. S'a hotărît numai că magistrații vor fi numiți pe trei ani, cu posibilitate de a fi reconfirmați pe un al doilea și pe un al treilea period de câte trei ani. Inamovibilitatea putea fi introdusă după nouă ani de experiență, prin acord între Domn și Obșteasca Adunare. Incă un mijloc deci de influență a Domnilor în trebile judecătorești. De aceea, atât programul muntean dela 1848, cât și programul de atunci al lui M. Kogălniceanu și, în sfârșit, Adunarea ad-hoc a Moldovei la 14 Noemvrie 1857, cereau inamovibilitatea, care însă n'a fost introdusă nici de Convenția dela Paris.

In Muntenia, ministerul public a fost înființat prin chiar Regulamentul Organic care prevedea procurori pe lângă toate instanțele cu îndatorire de a denunța marelui logofăt al dreptății pe « învinovățiții judecători »[1]), de a « îngriji pentru toate câte privesc asupra pazei, bunei orânduieli și a liniștei obștești » și, în sfârșit, de a veghia la aplicarea legilor și de a face apel împotriva sentințelor date cu călcarea pravilelor.

Dispozițiile Regulamentului Organic au fost, în cele din urmă, în materie judecătorească, precum și

[1]) Un judecător, vinovat de delict sau crimă în exercițiul funcției sale, era denunțat marelui logofăt, care-l trimitea în judecata Inaltului Divan. Membrii Inaltului Divan erau justițiabili de cele două secții ale divanului judecătoresc, prezidate de Domn.

ION SANDU STURZA
DOMN AL MOLDOVEI
(1822—1828)

MIHAIL STURZA
DOMN AL MOLDOVEI
(1834—1849)

GHEORGHE BIBESCU
DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI
(1842—1848)

în celelalte, un compromis între diferitele dorinţe ce se exprimaseră în Principate.

Organizarea instanţelor se făcea pe baza principiului « despărţirii puterilor cârmuitoare şi judecătorească », fără a face însă şi aplicarea lui integrală.

Intâia instanţă o formau:

a) La ţară, tribunalele săteşti, compuse din preot şi trei membri aleşi de locuitori pe un an, câte un fruntaş, mijlocaş şi codaş. Se întruneau Dumineca şi sărbătoarea la casa preotului şi căutau să împace neînţelegerile ivite între săteni. Dacă nu reuşeau, trimeteau părţile la tribunalul judeţului. După propunerea vornicului Mihail Ghica, s'a admis, în Muntenia, că în caz de contestaţii asupra stricăciunilor provocate de vite ce călcau în holde, proprietarul sau vechilul (reprezentantul, procuratorul) lui va face parte din tribunalul sătesc.

Plângerile sătenilor (clăcaşilor) împotriva proprietarilor, erau de competinţa tribunalelor de judeţe; ale proprietarilor însă, pentru nesupunerea clăcaşilor, se cercetau, ca în proiectul cărvunarilor, de cârmuitorii judeţelor, sub cuvânt că « dreptăţile proprietarilor de moşii nu au trebuinţă de a se mai cerceta şi de a se hotărî prin judecată, fiind odată hotărîte prin pravile, iar munca câmpului nu iartă nici un fel de întârziere ».

b) Cârmuitorii judeţelor şi sub-cârmuitorii plăşilor, pentru pricinile poliţieneşti mici, ce se pedepseau cel mult cu 3 zile închisoare sau 50 lovituri de toege şi pentru pricinile administrative, adică « cele ce privesc la ocârmuire, precum pricinile de dajdie şi plângerile împotriva slujbaşilor cârmuirii pentru rea întrebuinţare a puterii ce li s'a dat ». Tot în sarcina cârmuitorilor şi sub-cârmuitorilor era de a iscodi, prin pârcălabii satelor, tot ce poate aduce turburarea liniştii, răspunzători fiind, însă, de orice « hrăpiri şi năpăstuiri » ale subalternilor.

c) In cele două capitale, Bucureşti şi Iaşi, « tribunalul poliţiei îndreptătoare », adică un tribunal administrativ special (corespunzător vechilor judecătorii, a spătăriei sau hătmăniei, şi a agiei), compus dintr'un preşedinte, doi membri şi, în Muntenia, un procuror, sub privigherea agăi, avea cădere de a judeca « pricinile poliţieneşti mici », adică contravenţiile « împotriva bunei orânduieli, bunelor moravuri şi obşteştii siguranţe », care se pedepseau cu cel mult trei zile închisoare sau 50 lovituri de toege. Acelaşi tribunal se ocupa şi cu executarea contractelor încheiate de meşteri.

d) In judeţe s'au luat ispravnicilor, zişi de acum ocârmuitori, atribuţiile judecătoreşti şi s'au încredinţat unor tribunale compuse dintr'un preşedinte, doi membri şi, în Muntenia, un procuror, cu atribuţii civile, comerciale, corecţionale şi, în Muntenia, criminale. In Moldova, tribunalele ţinutale nu puteau, în materie criminală [1], decât să urmărească şi să trimită pe pârît şi pe bănuiţii complici în cercetarea instanţei superioare. In Muntenia, pentru pricini comerciale, se adăogau tribunalului şi doi neguştori aleşi. In Moldova, acest adaos se făcu la început numai la Galaţi, Focşani şi Botoşani [2]). In Muntenia, tribunalele de judeţe judecau fără apel până la 1500 lei vechi, capital. In Moldova, judecau fără apel până la 500 lei vechi, iar pentru pricini de valoare mai mare, nici nu puteau judeca, ci numai « aduna ştiinţele » şi actele şi a le trimite, cu raport, instanţei superioare.

La 1823, tribunalul Ilfovului a fost împărţit în trei secţii: *politicească*, adică civilă, *neguştorească*, adică comercială şi *criminalicească*, fiecare secţie cu atâţi membri cât un tribunal de judeţ, iar la secţia

[1]) Contrariu proiectului cărvunarilor, care preconizase, fără a-l şi aplica, sistemul pe care Regulamentul Organic l-a introdus puţină vreme numai în Muntenia.

[2]) Mai târziu s'a hotărît că la Iaşi va lua parte starostea de neguţători şi s'au înfiinţat tribunale speciale de comerţ la Galaţi şi Ismail.

comercială singur președintele era judecător-boier numit, iar cei doi membri, negustori aleși [1]).

Secției zise criminale i s'a luat însă atunci dreptul, pe care, în Moldova, tribunalele ținutale dela început nu l-au avut, de a judeca pricinile criminale, adică de omor, încercare de omor, tâlhărie, hoție cu spargere și orice infracție ce se pedepsește cu închisoare de mai mult de un an, sau cu pedeapsă mai gravă. In aceste pricini, tribunalele de județ nu mai puteau face conform tradiției, decât « cuviincioasele iscodiri și practicale spre a descoperi ființa vinii și pe cel adevărat vinovat » și a-l trimite, cu dosarul, instanței superioare.

In Moldova, la 1833, numărul tribunalelor a fost redus dela 16, câte erau ținuturile, la zece, desființându-se în șase ținuturi.

A doua instanță o formau:

a) In materie civilă: secțiile civile ale divanului judecătoresc din București (1 president, 6 membri, 1 procuror) și divanul judecătoresc din Craiova (1 president, 4 membri, și 1 procuror) și divanul judecătoresc din Iași (7 membri).

Aceste divane judecau fără apel până la 5.000 lei vechi capital și 500 lei venit, dacă sentința lor era conformă cu aceea a instanței inferioare.

La 1838, în Moldova, s'au înființat două divane de apel, unul al Țării de Sus, altul al Țării de Jos, fiecare cu 1 president și 4 asesori, dar la 1845 s'au contopit din nou într'un singur divan cu trei secții.

In Muntenia, o a doua secție civilă a divanului judecătoresc s'a înființat la 1840.

b) In materie comercială: tribunalele apelative de comerț din București (1 president, 1 judecător-boier numit, 3 judecători aleși și un procuror), Craiova (1 president, 2 negustori aleși și un procuror) și Iași (1 president numit și doi negustori aleși). La 1833 tribunalul apelativ de comerț fu mutat dela Iași la Galați și i se adaogă încă un judecător-negustor ales.

c) In materie criminală: secția criminală a divanului judecătoresc din București (1 president, 4 membri și un procuror) a divanului judecătoresc din Craiova (1 president, 2 membri și 1 procuror) și tribunalul pricinilor criminalicești din Iași (1 president și 2, mai târziu 4 membri).

A treia instanță era Inaltul Divan.

In Muntenia, era presidat de marele ban și compus din 6 judecători și un procuror. La 1832 s'au adăogat doi supleanți, pentru cazul de lipsă a vreunuia din membri.

Pricinile criminale pedepsite de divanul judecătoresc cu ocna sau cu moartea, erau judecate din nou de Inaltul Divan, chiar dacă osânditul sau procurorul nu făceau apel.

In Moldova, în urma discuțiilor, de care am vorbit, despre atribuțiile judecătorești ale Domnului, s'a ajuns, pentru Inaltul Divan, la formula că va fi compus dintr'un președinte și 6 membri numiți de Domn și alți 7 membri supleanți aleși de Obișnuita Obștească Adunare pentru durata legislaturii de 5 ani și meniți să înlocuiască pe membrii absenți sau bolnavi. La 1833, Obșteasca Adunare a Moldovei a lăsat în seama lui Kisseleff să desemneze el și pe cei 7 supleanți.

Regulamentele Organice prevedeau în amândouă Principatele că Inaltul Divan, când constata vreo obscuritate a unei legi, putea cere Domnului să numească o comisie care, presidată de marele logofăt al dreptății, să înlocuiască un « izvor de legiuire », adică un proiect de lege interpretativă. In Moldova, Regulamentul Organic mai confirma și instituția « praviliștilor », cari, în număr de doi, aveau însărcinarea să dea consultații juridice instanțelor judecătorești, în caz de obscuritate a vreunui text de lege. De fapt, în loc de a se cere interpretarea legilor dela adunările legiuitoare prin legi interpretative, s'a cerut, prin marele logofăt, dela Domni, cari au interpretat deci legile, în epoca regulamentară, pe cale de ofise.

Exista și o a *patra instanță:*

A) In Moldova, hotărîrile celei de a treia instanțe, adică ale Inaltului Divan, erau definitive: *a)* dacă erau date cu unanimitate; *b)* dacă, chiar date cu majoritate, erau conforme cu sentința uneia măcar din instanțele inferioare.

Altfel, pricina venea în cercetarea unei a patra instanțe, zise *Divanul Domnesc*, pentrucă, spre deosebire de ce se petrecea în Muntenia și cu toată opoziția ce făcuseră boerii mari ai Moldovei față de atribuțiile judecătorești ale domnului, era prezidată de Domn, sau de un delegat al său.

Divanul Domnesc, era compus din 7 membri numiți ai Inaltului Divan, plus cei 7 membri supleanți aleși de Adunare. In acestă formă puterea judecătorească a Domnului era întru câtva temperată. La 1833 însă, această a patra instanță a fost desființată în Moldova. Inaltul Divan și Divanul Domnesc au fost confundate într'o singură instanță, sub acest din urmă nume și acest nou Divan Domnesc a fost compus din 4 membri numiți de Domn și 3 aleși de Adunare. Amestecul Domnului în judecăți devenea și mai direct. Când Domnul presida el însuși, Divanul se compunea numai din 6 membri. Când Domnul nu presida, el putea face totuși întâmpinările sale asupra unei sentințe care nu era dată cu unanimitate, dacă constata vreun vițiu de formă sau vreo abatere dela lege; dacă însă Divanul persista și după aceasta în punctul său de vedere, Domnul trebuia să întărească sentința. La 1839 însă, Obșteasca Adunare a renunțat la dreptul ei de a alege 3 membri în Divanul Domnesc, lăsând tot Domnului dreptul de a-i desemna și pe aceștia.

Astfel, ultima instanță era, în Moldova, cu totul în mâinile Domnului. Un ofis dela 1843 prevăzu că la cercetarea pricinilor de către Divanul Domnesc va fi de față și jurisconsultul Statului: o garanție firește neîndestulătoare.

Contra acestui sistem de amestec al puterii executive în judecăți, prin dreptul Domnului de a întări ori nu o sentință, ba chiar de a presida instanța supremă, și prin dreptul lui de a destitui pe magistrați, se ridică Mihail Kogălniceanu, în programul său dela

[1]) Cu vremea s'a ajuns la 2 secții civile, una comercială și una criminală. De asemenea, tribunalul dela Craiova s'a împărțit în trei secții, iar cel dela Brăila în două, din care una comercială.

1848, și se formulează plângeri în Divanul ad-hoc al Moldovei care cere, la 14 Noemvrie 1857, neatârnarea puterii judecătorești de cea executivă. Sistemul cercetării sentințelor judecătorești de către Domn părea abuziv și agenților străini de atunci dela Iași și a făcut și obiectul unui memoriu adresat la 1858 marilor puteri. Convenția dela Paris dela 1859 a dat satisfacție opiniei publice din Moldova, hotărînd înființarea unei Curți de Casație (la Focșani) și reducând atribuțiile judecătorești ale Domnului la dreptul de grațiere și de amnistie în materie penală.

B) In Muntenia, hotărîrile Inaltului Divan erau supuse Domnului prin marele logofăt al dreptății. Domnul era dator să le confirme: *a)* dacă erau date cu unanimitate; *b)* dacă, deși date numai cu majoritate, erau conforme cu sentințele amânduror instanțelor inferioare. Altfel, partea interesată putea cere Domnului revizuirea pricinii, pe care Domnul o trimetea atunci în cercetarea unei a patra instanțe, numite Inalta Curte de Revizie, compusă din: marele logofăt al dreptății; membrii Inaltului Divan; președinții tribunalelor din București, afară de al tribunalului care judecase pricina. Hotărîrea acestei a patra instanțe. Domnul era obligat s'o confirme. Deci, în sistemul muntean, Domnul nu intervenea în judecăți. Este interesant de constatat că Regulamentul Organic admisese acest sistem tocmai pentru principatul care se manifestase mai puțin împotriva amestecului Domnului la judecăți. «Legalitarismul» făcuse progrese mai mari în Muntenia, dela reforma lui Ipsilanti incoace și de aceea justiția din acest principat inspira mai multă încredere.

La 1833, această organizare a fost întru câtva schimbată. Inalta Curte de Revizie a fost compusă, sub președinția marelui logofăt, din: *a)* prezidenții divanelor judecătorești din București; *b)* doi membri sau doi supleanți ai înaltului divan, cari nu judecaseră pricina; *c)* membrii secției civile a divanului judecătoresc din București, dacă pricina se judecase la Craiova, sau ai secției criminale, dacă pricina se judecase la București; *d)* 6 membri ai obișnuitei Obșteștei Adunări desemnați de Domn dintre 12 candidați aleși de adunare în fiecare an pentru asemenea scop; *e)* un procuror orânduit de Domn. Domnul putea prezida el însuși.

S'a ajuns astfel în Muntenia la un sistem care se apropia de cel moldovenesc și amesteca pe Domn în afacerile judecătorești.

Pricinile veneau înaintea Curții de Revizie, atât din inițiativa părților în cazurile amintite, cât și dacă hotărîrea Inaltului Divan nu păzea pravila sau formele cerute. In urma dorinței lui Kisseleff s'a mai adăogat că și hotărîrile Curții de Revizie puteau fi înapoiate acesteia pentru o nouă judecată, dacă se scăpase din vedere «vreo împrejurare a pricinii». Așa dar, în sistemul dela 1833, existau în Muntenia chiar cinci instanțe.

La 1853 Gheorghe Bibescu, viitorul Domn, într'un raport intitulat «Chestiuni relative la prefacerea Regulamentului Organic», referindu-se la Instituția Curții de Revizie, scria: «Incercările, timp de doi ani, au dovedit din nenorocire că această instituție este departe de a-și atinge scopul». La 1835, Inalta Curte de Revizie a și fost desființată.

In schimb, s'a creat un Sfat Consultativ de trei membri, cu menirea de a lămuri pe Domn dacă, în cazurile citate, o sentință a Inaltului Divan trebuia confirmată sau nu. In caz de neconfirmare, pricina era trimisă în judecata Inaltului Divan, unit cu secția din divanul judecătoresc care nu judecase pricina. Domnul putea prezida această curte, ale cărei sentințe erau definitive.

La 1840, intervine o nouă schimbare. Inaltul Divan fu împărțit în două secții, fiecare de cinci membri (din care unul prezident), doi supleanți și un procuror. Despărțirea întâia era prezidată de marele ban. Impotriva hotărîrilor Inaltului Divan se putea face apel la Domn, în termen de o lună. In cazurile citate, Domnul putea trimite pricina în cercetarea Curții de Revizie, la care deci se revenea. Această curte era formată din două despărțiri ale Inaltului Divan, sau de una numai, împreună cu curtea apelativă care nu judecase pricina. Când era vorba de pricini comerciale, făceau parte din Curtea de Revizie și judecătorii-negustori ai curții apelative de comerț. Sfatul Consultativ al Domnului era desființat și înlocuit printr'o «cantelarie a Domnului pentru pricini judecătorești», pe lângă secretariatul Statului.

La 17 Martie 1834, fu înfățișat Adunării proiectul deslușitor al art. 8 din legea dela 1840. Adunarea făcu proiectului mai multe modificări, inspirate din dorința de împotrivire tendinței de a face din Domn instanța decisivă. Domnul, acum Gheorghe Bibescu, răspunse Adunării: «Duhul nostru n'a fost a preschimba întru nimic temeiurile acelei legiuiri, decât numai potrivit cu dreptul ce avem de a judeca asprimea aplicației pravilelor și a o ușura după trebuință. Noi am voit a înlesni săvârșirea pricinilor criminalicești, ridicând împiedicările și prelungirile ce se aduc, prin îndatorirea de a se trimite la Curtea de Revizie hotărîrile Inaltului Divan în pricini criminalicești, când nu se unesc cu vreo altă hotărîre, la orice împrejurare, măcar și dacă pedeapsa hotărîtă de Inaltul Divan ar fi mai ușoară și mai potrivită cu dreptatea. Singură, dar, iubirea de omenire și spre a nu se ținea la închisoare vinovații peste vremea cea cuviincioasă, încă de multe ori și oameni cunoscuți de nevinovați, ne-a mișcat...». Domnul voise ca hotărîrile Inaltului Divan să poată fi puse în lucrare chiar când n'ar fi unite decât cu una din hotărîrile instanțelor inferioare, dacă se vor fi păzit pravilele și formele. Din cauza opunerii Adunării, proiectul a fost retras.

La 1847 însă, tot sub Bibescu, Curtea de Revizie fu din nou desființată. Inaltul Divan fu redus la o singură secție, sub numele de Inalta Curte, cu 9 membri, putând însă judeca și în complet de șapte. Hotărîrile curților apelative veneau de acum, de-a-dreptul la Domn care, pentru unul din cunoscutele motive, le putea trimite în cercetarea Inaltei Curți. Numai apelurile împotriva hotărîrilor Curții Apelative Criminale din București și contra hotărîrilor criminale ale Curții Apelative din Craiova, mergeau de-a-dreptul la Inalta Curte, adică erau judecate

în mod obligatoriu de această instanță: un maximum de garanții în pricini criminale. In locul cancelariei judecătorești a Domnului de pe lângă secretariatul Statului, se înființară doi « asesori » praviliști pe lângă Ministerul Justiției.

In programul revoluționarilor munteni dela 1848 figura și înlăturarea oricărui amestec al Domnului la judecăți, deși acesta nu era atât de accentuat ca în Moldova și executarea sentințelor fără prealabilă confirmare domnească.

VASILE BOERESCU
Mare jurisconsult, Ministru al al Justiției între 1868—1869

Se știe că, din motive de oportunitate politică, Divanul ad-hoc al Munteniei, spre deosebire de al Moldovei, n'a exprimat doleanțe cu privire la reorganizarea internă. Nemulțumirile erau însă, și aci, aceleași în privința atribuțiilor judecătorești ale Domnului. De aceea, dispozițiile Convenției dela Paris (1859) satisfăceau și dorințele Muntenilor, când prevedeau înființarea Curții de Casație (la Focșani), una pentru amândouă principatele, care să nu mai poată fi și instanță de fond, și luau Domnului dreptul de revizuire a sentințelor. *I. C. F.*

DELA 1859 LA 1919

Epoca aceasta se caracterizează prin dispoziții luminate. Domnitorul Cuza, ca și Regele Carol în marea lui domnie, consolidează prin ele unitatea noului Stat. E demn de relevat că modelele acestora erau legile franceze și adaptarea lor la condițiile din țară s'a făcut destul de repede. Fapt este că am fost înzestrați cu legiuiri moderne privind organizația judecătorească, mai înainte de vecinii noștri. La această operă au colaborat toți marii jurisconsulți ai timpului, cari, ca Boerescu sau Costaforu, își făcuseră studiile în Franța.

Una din legile importante ale acestei perioade este aceea dela 24 Ianuarie 1861, care înființează *Curtea de Casație și Justiție*, « una singură pentru întregul Stat al Principatelor Unite: Moldova și Țara Românească ». Curtea de Casație avea 3 secțiuni: o secție a *reclamațiunilor* (chambre des requêtes), o secție pentru *afacerile civile* și o secție pentru *afacerile penale*. In cursul timpului această lege a suferit modificări însemnate.

Astfel *legea dela 1864* a suprimat secția reclamațiunilor, iar aceea din *5 Martie 1870* a dat secțiunii civile denumirea de « secțiunea I », iar celei penale de « secțiunea II ». In același timp, s'a precizat mai bine competența *ratione materiae* a secțiunilor.

Prin *legea dela 1 Iulie 1905* se înființează a III-a secțiune de *contencios administrativ*, care desființată prin legea din 1910, a fost înființată iarăși prin *legea dela 17 Februarie 1912*.

Celelalte instanțe au fost organizate mai întâi prin *legea de organizare judecătorească din 4 Iulie 1865*.

Această lege de o importanță capitală a statornicit de atunci principiile organizației noastre judecătorești. Putem spune că legile care i-au urmat n'au fost întrucâtva decât variantele acesteia.

Să examinăm pe rând principalele ei dispoziții, odată cu modificările ce li s'au adus.

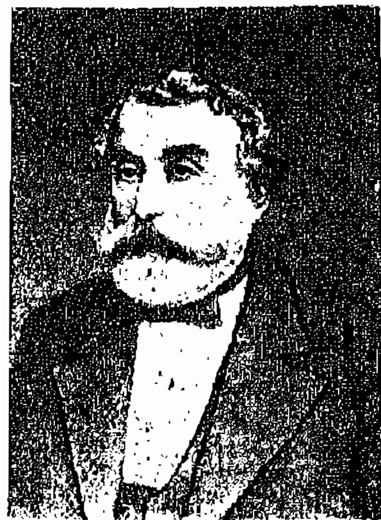
Art. 1 al acestei legi dispune: « Justiția se dă în numele Domnului ». Mai târziu, prin legea din 1890, s'a decis că justiția se împarte în numele legii. Modificarea era motivată de dispozițiile constituționale din 1866.

Art. 3 prescrie instanțele care distribue justiția. Acestea sunt:

a) Judecătoriile de plasă;
b) Tribunalele județene;
c) Curțile de Apel;
d) Curțile cu jurați, în materie criminală;
e) Curtea de Casație.

Acest articol desființează în mod tacit judecătoriile sătești sau de *împăciuire*. Mai târziu, prin legea din 1879, judecătoriile sătești sunt înființate iarăși. Ele se compuneau din primarul comunei, ca președinte, și doi jurați, aleși de locuitorii comunei. Notarul comunei servea de grefier.

Judecătoriile acestea judecau, cu drept de apel la judecătorul de ocol, toate prigonirile întâmplate în cuprinsul satului, de orice fel ar fi ele și din orice cauză ar fi izvorîte. Pretențiunile însă care nu depășeau 50 lei capital și dobânzi, sau aveau de obiect avere mișcătoare sau datorii de orice fel se judecau în primă și ultimă instanță.

CONST. BRĂILOIU
Ministru al Justiției (1862)

După câțiva ani aceste judecătorii, sunt desființate din nou și înființate iarăși prin *legea judecătoriilor de pace din 1 Iunie 1896*, pentru a fi definitiv desființate prin *legea judecătoriilor de pace din 30 Decemvrie 1907* [1]). Acestea au fost, în cursul

[1]) In schimbul lor, legiuitorul crea așa numita « *ambulanță judecătorească* », impunând judecătorului de ocol

anilor, tribulaţiile unui articol din legea dela 1865, prin care se punea capăt totuşi unei forme întârziate de justiţie administrativă.

Celelalte articole ale legii sunt închinate organizării instanţelor. Astfel:

Judecătoriile de plasă se înfiinţau în fiecare plasă sau ocol (o subdiviziune administrativă a judeţului). In oraşele principale, reşedinţă de judeţ, se creau una sau mai multe judecătorii, în raport cu numărul populaţiei. Judecătoriile erau împărţite în 3 clase:

Clasa I cuprindea judecătoriile din oraşele: Bucureşti, Craiova, Galaţi, Brăila, Focşani, Botoşani, Giurgiu, Ismail, Ploeşti, Bârlad şi Turnu-Severin.

Clasa II cuprindea judecătoriile din celelalte oraşe reşedinţă de judeţ.

Clasa III cuprindea judecătoriile rurale. Acestea din urmă au fost suprimate prin legea din 17 Mai 1875, iar atribuţiunile lor au fost trecute, provizoriu, subprefecţilor.

Competenţa judecătoriilor a fost fixată prin codul de procedură civilă (art. 1—53), apoi modificată prin legile de organizare a judecătoriilor de ocoale din 1879, 1894, 1896 şi 1908.

In fiecare capitală de judeţ, se înfiinţa de asemenea câte un tribunal, compus din una sau mai multe secţiuni, a cărei circumscripţiune judecătorească se confunda cu aceea a judeţului (art. 17), cu excepţia tribunalului Ismail care cuprindea şi judeţul Bolgrad.

Tribunalul Ilfov avea 5 secţiuni: una corecţională [1]), 3 civile şi una comercială şi de notariat.

Tribunalul Iaşi avea 4 secţiuni: una corecţională şi 3 civile.

Tribunalul Craiova avea 3 secţiuni: una corecţională, două civile.

G. COSTAFORU
Mare Jurisconsult, Ministru al Justiţiei (1872–73)

Tribunalele Galaţi şi Ploeşti, câte două secţiuni, ambele civilo-corecţionale.

Tribunalele celelalte nu aveau decât o secţiune.

Pentru afacerile comerciale la tribunalele cari nu aveau o secţiune comercială, pe lângă judecătorii secţiei civile, se mai alăturau doi judecători comerciali, aleşi de negustori (desfiinţaţi apoi prin legile de la 1890 şi 1909).

Funcţiunea judecătorilor comerciali era onorifică şi gratuită, şi înainte de a judeca, ei depuneau jurământul în faţa preşedintelui secţiei.

Legea mai prevedea 4 Curţi de Apel la: Bucureşti, Iaşi, Craiova şi Focşani [1]).

Circumscripţia teritorială a acestor Curţi era:

1. *Curtea de Apel Bucureşti* cuprindea judeţele: Argeş, Buzău, Dâmboviţa, Ialomiţa, Ilfov, Olt, Muscel, Prahova, Teleorman şi Vlaşca.

2. *Curtea de Apel Iaşi* cuprindea judeţele: Cahul [2]), Botoşani, Dorohoi, Iaşi, Fălciu, Neamţ, Suceava şi Vaslui.

3. *Curtea de Apel Focşani* cuprindea judeţele: Brăila, Covurlui, Ismail cu Bălgradul [2]), Putna, R.-Sărat, Tecuci, Tutova.

AL. LAHOVARY
Ministru al Justiţiei (1873—1876)

4. *Curtea de Apel Craiova* cuprindea judeţele: Dolj, Mehedinţi, Gorj, Vâlcea şi Romanaţi.

In 1914, în urma anexării Dobrogei noui, s'a mai înfiinţat a cincea Curte de Apel la Constanţa, în circumscripţia căreia erau cuprinse tribunalele: Caliacra, Durostor, Constanţa şi Tulcea.

Curtea din Bucureşti are 3 secţiuni; Curţile de Apel din Iaşi, Focşani şi Craiova, 2 secţiuni; iar Curtea de Apel din Constanţa o secţiune.

Competenţa lor este stabilită de codul de procedură civilă.

Aplicând dispoziţiunile din procedura penală, legea dela 1865 fixează câte o Curte cu Juraţi pe lângă fiecare Curte de Apel. Legea din 12 Iulie 1868 pentru organizarea Curţilor cu Juraţi, modificând însă art. 246 pr. pen., înfiinţează câte o Curte cu Juraţi pe lângă Tribunale.

Curtea cu Juraţi avea în competenţă să judece, pe lângă afacerile criminale, atât delictele de presă cât şi cele politice (art. 24 din Constituţia dela 1866).

Curtea era compusă dintr'un consilier de Curte de Apel, ca preşedinte, 2 judecători de tribunal, ca membri, şi 12 juraţi traşi la sorţi.

Locul şi durata sesiunilor Curţilor cu Juraţi au fost determinate prin Regulamentul din 16 Iulie 1868.

Procedând, mai departe, la organizarea instanţelor, legea se ocupă de *Ministerul Public*. «Ministerul de Justiţie este capul Ministerului Public», iar procurorul general al Curţii de Apel, cap al tuturor procurorilor din circumscripţia sa, are dreptul de control

obligaţiunea ca, cel puţin de 2 ori pe lună, să meargă în comunele rurale din circumscripţia lui, spre a împărţi dreptatea, la sediul primăriei, pentru pricinile ivite între săteni.

După războiu însă, această dispoziţie a căzut în desuetudine din cauza greutăţilor de transport.

[1]) Prin legea dela 17 Aprilie 1868 s'a mai creat o secţie corecţională.

[1]) Strămutată în 1890, la Galaţi.

[2]) Pierdut în 1878.

şi supraveghere. Pe lângă Tribunale, legea institue unul sau mai mulţi procurori.

Atribuţiunile Ministerului Public au fost determinate prin *legea din 29 Octomvrie 1877* şi *Codul de procedură penală*, art. 80—85.

Totodată, pe lângă fiecare instanţă, se înfiinţa câte o grefă, condusă de un grefier, cu atribuţiunile de a « asista la fiecare şedinţă, a lua note, a redacta procese verbale de şedinţă şi a contrasemna actele încheiate de judecători, de a păstra actele, registrele, colecţiunile de legi şi documentele încredinţate de particulari ».

Regulamentul din 13 Mai 1909, cu modificările dela 17 August 1912 şi 6 Iulie 1913, a organizat serviciul interior de funcţionare a grefelor dela Curţile de Apel, Tribunale şi Parchete.

Art. 89 al aceleiaşi legi creia pe lângă fiecare Tribunal şi Curte de Apel un Corp de portărei, cu numărul de agenţi de execuţie necesar. Atribuţiunile acestui Corp de portărei erau de a executa somaţiunile, comandamentele, urmăririle imobiliare, mandatele de arestare şi depunere, protestele de poliţe, executarea sentinţelor şi deciziunilor judecătoreşti, comunicarea actelor de procedură, etc.

Portăreii şi agenţii de execuţiune nu erau retribuiţi de Stat. Pentru serviciile lor se percepea o taxă, fixată, mai târziu, prin Regulamentul din 1868. Acest Regulament a fost modificat la 30 Mai 1910 şi 20 Decemvrie 1912.

Aceeaşi lege cuprindea o foarte importantă dispoziţie: Inamovibilitatea judecătorilor. Art. 103 prevedea inamovibilitatea de drept a preşedinţilor şi consilierilor dela Casaţie şi Curţile de Apel. In schimb ea nu se putea acorda preşedinţilor şi judecătorilor dela tribunale, decât printr'o lege specială.

M. PHEREKYDE
Ministru al Justiţiei (1876—1881)

Legea de organizare judecătorească din 24 Martie 1909, a întins inamovibilitatea şi la membrii Tribunalelor şi Judecătoriilor de ocoale.

Legea acordă Ministerului de Justiţie dreptul de priveghere şi de disciplină asupra tuturor judecătorilor (art. 120). Insă ea recunoaşte un control şi o disciplină ierarhică a preşedinţilor Curţilor de Apel, asupra judecătorilor dela Tribunalele din circumscripţia Curţii, a preşedinţilor de Tribunale asupra judecătorilor de ocol din circumscripţia lor.

In caz de abatere dela îndatoririle lor profesionale, şeful ierarhic deschide acţiune disciplinară contra celui învinuit, acţiune care se judecă în Camera de Consiliu, iar hotărîrea se comunică ministrului de Justiţie, spre confirmare şi executare. Pedepsele erau următoarele:

a) Prevenirea orală sau scrisă;

b) Cenzura, care consta dintr'o declaraţiune de reprobare ce se adresa în scris judecătorului [1];

c) Mustrarea, când pe lângă reprobare se adăuga şi pierderea salariului pe o lună;

d) Suspendarea provizorie (limitată) dela 15—30 zile;

e) Destituirea. Când era vorba de judecători inamovibili, această pedeapsă nu se putea pronunţa decât printr'o hotărîre judecătorească.

EUGENIU STĂTESCU
De mai multe ori Ministru al Justiţiei între 1876—1903

Pentru membrii Curţii de Casaţie, pedepsele erau cele prevăzute de legea organică a Curţii.

Se prevedeau anumite incompatibilităţi pentru judecători: de a face comerţ (cu excepţia judecătorilor comerciali), de a reprezenta pe părţi, de a fi judecaţi în afacerile lor personale de către judecătorii dela instanţele unde funcţionează, etc. Se reglementau vacanţele judiciare: vacanţele mici, de Crăciun (8 zile cu începere din ajun) şi Paşti (2 săptămâni, cu începere din Duminica Floriilor) şi vacanţa mare, care începe la 1 Iulie şi sfârşeşte la 15 August.

Judecătoriile de ocoale, Cabinetele de instrucţie şi Parchetele nu aveau însă vacanţe.

Se reglementa, de asemenea, modul cum trebue să funcţioneze secţiunile de vacanţă.

Concediile judecătorilor, când nu depăşeau 8 zile, se acordau de şeful ierarhic al solicitantului; dacă depăşeau acest termen, se acordau de către ministrul de Justiţie.

La intrarea în funcţiune, fiecare judecător trebuia, în şedinţă solemnă, să depună următorul jurământ: « Jur în numele lui Dumnezeu şi declar pe onoarea şi conştiinţa mea, credinţă Domnitorului şi Constituţiei ţării, de a împlini cu sfinţenie datoriile ce-mi impun funcţiunea, de a aplica legile şi a mă conforma legiuirilor întru toate şi pentru toţi, fără pasiune, fără ură, fără favoare, fără consideraţiuni de persoane, fără niciun interes direct sau indirect ».

E locul să amintim aici că, spre a se da un prestigiu deosebit celor cari împărţeau justiţia, o lege din 29 Decemvrie 1864, obliga pe judecători ca, în

[1] Legea de organizare judecătorească din 1909, i-a dat denumirea de « mustrare ».

timpul judecății, să poarte uniformă. Această uniformă era:

Pentru președinți și judecători: «manta neagră de merinos, cu guler drept, închisă pe dinainte, cu fiza albă, mânecile largi, căptușită cu mătase neagră, cu cardinalul negru pe umărul stâng și pe cap cu o togă neagră de catifea, cu șnur de fir galben și cingătoare de moire negru».

Toga diferea după gradul ierarhic al judecătorilor.

In secțiuni unite, membrii Curții de Casație, purtau o manta roșie.

Acestea sunt principalele dispoziții ale legii din 1865. Pe lângă variantele acestora — pe cari le-am indicat la locul lor — unele legi au adus și dispoziții cu totul noi. Le vom cifra în ordinea apariției.

Legea de organizare judecătorească din 1 Septemvrie 1890 dispunea că numirile de judecători și procurori nu se pot face decât dintre persoanele care posedă licența în drept. Aceasta din cauză că facultățile de drept din Iași și București, däduseră până atunci un număr de licențiați, destul de valoroși.

Pentru a judeca abaterile disciplinare ale magistraților, aceiaș lege instituia *Tribunalul disciplinar*, compus din președinții Curții de Casație, însă numai pentru magistrații inamovibili. Cei amovibili aveau să fie judecați de *Tribunalele disciplinare* de pe lângă Curțile de Apel.

Legea de organizare judecătorească din 24 Martie 1909 aduce și ca următoarele inovații:

1. Infiinţează *examenul de capacitate*, ca mijloc de selecționare a magistraților.

Acest examen se depunea la București, înaintea unei comisiuni compusă din doi membri ai Curții de Casație, delegați de însăși Curtea; doi membri profesori de drept, delegați de Facultăți și un membru delegat de Ministerul de Justiție.

Examenul consta din două probe scrise (una doctrinară, alta practică), care erau eliminatorii și două probe orale din materia dreptului și procedurii civile, dreptului și procedurii penale, codului comercial, etc.

2. Crează *inspectorii judecătorești*, ținuți să observe cum își îndeplinesc îndatoririle profesionale judecătorii și funcționarii judecătorești, să semnaleze Ministerului Justiției greutățile ce se întâmpină, fie în aplicarea legilor, fie în împărțirea justiției și să propună măsurile de îndreptare.

Inspectorii judecătorești se delegau de către Ministerul de Justiție, dintre consilierii Curților de Apel. Ei aveau dreptul de control și supraveghere asupra judecătorilor de tribunale și de ocoale din circumscripția Curții.

Pentru Curțile de Apel, inspectorul judecătoresc era delegat dintre membrii Curții de Casație.

3. Crează *Consiliul superior al magistraturii*. Acest Consiliu funcționa pe lângă Ministerul de Justiție. El avea ca atribuțiuni:

a) Să-și dea avizul asupra numirilor și înaintărilor magistraților de orice grad, ca și *b)* Asupra chestiunilor ce i se vor supune de ministru, și *c)* să judece abaterile disciplinare ale magistraților inamovibili [1]).

Consiliul era compus din trei membri, aleși de Curtea de Casație, doi membri aleși de Curtea de Apel din București, un membru delegat de ministrul Justiției și inspectorii judecătorești.

C. DISSESCU
Mare jurisconsult. Ministru al Justiției (1899—1900)

Alegerea membrilor se făcea pe trei ani.

4. Reglementează ordinea ierarhică în care magistrații aveau să se prezinte la ceremoniile publice, precum și precăderea și vechimea în corp.

*

In răstimpul de care ne ocupăm, provinciile rupte din trupul Moldovei, ca și principatul Transilvaniei, cu provinciile sale anexe, care la 1867 își pierde autonomia și e încorporat regatului ungar, au cunoscut o altă evoluție a organizării judecătorești.

TRANSILVANIA, BANATUL, CRIȘANA ȘI MARAMUREȘUL au fost guvernate așa dar de legile ungare. Până la 1869, justiția ungară era în mâna administrației și se exercita prin tribunalele de Comitat, de district, orășănești, prin pretori (administratori de plasă) și prin primăriile comunale la sate.

La 1 Iulie 1861 s'a creat *Curia maghiară* (Curtea de Casație) la Budapesta.

Prin legea IV din 1869, intitulată «despre exercitarea puterii judecătorești», s'a separat puterea executivă de cea judecătorească, iar legile din 1869, 1870 și 1875, au stabilit normele pentru numirea personalului judecătoresc. Astfel că, în legislația maghiară nu găsim o lege propriu zisă de organizare judecătorească, ci norme disparate în diverse legi. Vom cita pe cele principale:

Legea din 1869 decide că puterea judecătorească se exercită în numele Regelui [2]), stabilește cazurile de

[1]) Magistrații amovibili erau judecați de Comisiunile disciplinare de pe lângă Curțile de Apel, pentru cei din circumscripția Curții.

[2]) Consiliul Dirigent, care a preluat conducerea Transilvaniei imediat după despărțirea acestei provincii de Un-

incompatibilitate a judecătorilor, şi admite inamovibilitatea lor în anumite condiţii. Decide stabilitatea pentru judecătorii amovibili şi personalul auxiliar al justiţiei [1]).

Legea din 1871 organizează acţiunea disciplinară a membrilor corpului judecătoresc.

AL. BĂDĂRĂU
Ministru al Justiţiei (1904—1906)

Legea XXXI din 1871 organizează instanţele judecătoreşti şi stabileşte competenţa lor. Aceste instanţe erau:

1. Judecătoriile regeşti de ocol.
2. Tribunalele regeşti.

Legea IV din 1871 crează executorii judecătoreşti.

Legea VI din 1870 organizează instanţele de apel. Erau două Curţi de Apel: una cu sediul la Budapesta, alta cu sediul la Tg.-Mureş. Aceasta din urmă, avea în circumscripţia ei toate instanţele din Ardeal. Prin legea XXV din 1890, s'au mai creat două Curţi de Apel; una cu sediul la Oradea, alta la Cluj.

Legea XXXIII din 1871 înfiinţează parchetele şi determină atribuţiunile lor. Membrii Parchetului erau:

1. Procurorul Curiei (procurorul general al Casaţiei).
2. Procurorii generali de pe lângă Curţile de Apel.
3. Procurorii regeşti (de Tribunale).
4. Substituţii de procuror.

Legea XXXV din 1874 crează notarii publici, cu atribuţiunile de a autentifica actele de notariat, de a redacta şi păstra testamentele, etc.

Legea XX din 1877 crează sedriile orfanale, organe tutelare, însărcinate cu administrarea şi îngrijirea minorilor orfani.

Legea XXXVII din 1895 crează instanţe speciale pentru judecarea conflictelor privitoare la brevetele de invenţiuni şi mărci de fabrici.

Legea XXVI din 1896 crează Curtea Administrativă (contenciosul administrativ).

Legea IV din 1893 determină gradele şi clasele de salarizare ale membrilor corpului judecătoresc, admiţând înaintarea pe loc, după vechime.

Acestea sunt principalele legi care au organizat puterea judecătorească peste Carpaţi înainte de Unire. In aceeaşi perioadă, BUCOVINA era guvernată de legiuiri austriace. Inainte de legea din 1896, organizarea judecătorească din această provincie avea la bază Rezoluţiile imperiale din 16 Septemvrie 1852 şi legea din 11 Iunie 1868, care organizase judecătoriile de ocol.

La 27 Noemvrie 1896, intervine *prima lege de organizare judecătorească*, care reglementează unitar normele de numire ale magistraţilor şi de organizare şi competenţă a instanţelor judecătoreşti. Prin legea dela 31 Decemvrie 1919, după Unirea Bucovinei (28 Noemvrie 1918), aceste dispoziţiuni au fost menţinute.

Prin decretul-lege Nr. 1867 din 14 Mai 1919, se înfiinţează o Curte de Apel la Cernăuţi, fiindcă instanţele din Bucovina aparţineau de Curtea de Apel din Lwow, având ca circumscripţie terminală cele cinci judeţe din Bucovina.

Prin decretul-lege Nr. 2.047 din 22 Mai 1919, s'au dat în competenţa Curţii de Casaţie române, toate recursurile care, potrivit regulilor de procedură din Bucovina, se judecau de Curtea de Casaţie din Viena.

In ce priveşte organizarea judecătorească în BASARABIA, aceasta a fost guvernată, sub dominaţia rusă, de două regimuri: unul moldovenesc până la 1828 şi unul rusesc după aceea.

In 1812, Rusia anexând această parte a vechii Moldove, a menţinut prin *Actul legislativ dela 29 Aprilie 1818*, vechea organizare judecătorească dela începutul veacului XIX: a) *isprăvniciile de ocoale*, un fel de organe administrative cu atribuţiuni judecătoreşti; b) *judecătoriile ţinutuale*; c) *Tribunalul poliţienesc şi criminalicesc din Chişinău*; d) *Consiliul superior*, întocmit după Divanul Domnesc din Iaşi.

La 1828 însă, prin *Aşezământul ocârmuirii oblastiei Basarabiei*, dela 27 Februarie, se extinde şi în Basarabia organizarea judecătorească din Rusia. Justiţia se împărţea de:

1. *Judecătoriile de volostă* (plasă).
2. *Nacialnicii de Zemstva*, un fel de funcţionari administrativi, care aveau şi atribuţiuni judecătoreşti.
3. *Judecătoriile orăşeneşti*, care funcţionau numai în oraşele reşedinţă de judeţ.
4. *Judecătoriile de pace*, un fel de judecătorii comunale.
5. *Congresul judecătoresc de pace*, care judeca apelurile venite dela judecătoriile de pace.
6. *Tribunalul Regional*, cu sediul la Chişinău, având 6 secţiuni: 3 civile-comerciale, două penale şi una de contencios administrativ.
7. *Curţile cu Juraţi*, constituite din tribunalul penal împreună cu 12 juraţi. Judecau afacerile penale care

TOMA STELIAN
Ministru al Justiţiei (1907—1909)

garia, printr'o ordonanţă, a dispus că «justiţia se dă în numele legii, iar hotărîrile se execută în numele Regelui».

[1]) Aceste dispoziţiuni au fost abrogate printr'o ordonanţă a Consiliului Dirigent, în interesul unei organizări unitare a Justiţiei.

atrăgeau pedeapsa muncii silnice, recluziunea şi chiar închisoarea corecţională.

8. *Instituţiunile tutelare şi tribunalele orfaniceşti*, dintre cari cele dintâi se îngrijeau de administrarea averii minorilor nobili; celelalte de aceea a minorilor fără nobleţă (meseriaşi, ţărani, etc.).

9. *Notariatele publice*, instanţe unde se autentificau actele de notariat.

Prin *decretul-lege Nr. 2.770 din 6 Octomvrie 1918*, odată cu unirea Basarabiei, s'a extins acolo şi organizarea judecătorească din vechiul Regat. Iar prin decretul-lege din 28 Februarie 1919 cu Nr. 1.105, s'au extins în Basarabia: codul şi procedura penală română, codul român, partea referitoare la domiciliu, absenţă, adopţiune, putere părintească, tutelă, etc., legea judecătoriilor de ocoale, etc.

Dintre legiuirile locale basarabene, rămăseseră totuşi în vigoare procedura civilă rusă, codurile Armenopol şi Donici, care se aplicau în partea de Sud, jud. Cahul, Ismail şi Cetatea-Albă.

In 1919 s'a înfiinţat o Curte de Apel la Chişinău, având ca circumscripţie terminală Tribunalele din Basarabia.

Aceasta era, în linii generale, diversitatea regimurilor judecătoreşti care se aflau în prezenţă după Unire. Motive de organizare internă şi de bună rânduială judecătorească şi un motiv de prestigiu naţional impuneau unificarea acestor regimuri.

e. d.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ

In urma răsboiului de Intregire, legislaţia a tins în mod normal la unificarea legilor Regatului. Problema unificării s'a pus cu atât mai vârtos în ce priveşte organizarea puterii judecătoreşti. Aceasta însă, nu s'a putut realiza, totuşi, decât târziu, prin legea de organizare judecătorească din 25 Iunie 1924, elaborată sub ministeriatul lui George Mârzescu. Legea reia, în mare parte, adaptându-le nouilor situaţii, dispoziţiile legilor anterioare româneşti.

In întâiul său articol, legea unificatoare din 1924 determină *organele puterii judecătoreşti*:

a) Judecătoriile;
b) Tribunalele;
c) Curţile de Apel;
d) Curţile cu Juraţi;
e) Inalta Curte de Casaţie.

JUDECĂTORIILE sunt de trei categorii: urbane, rurale şi mixte. Numărul şi reşedinţa lor se fixează prin lege, iar circumscripţiile lor teritoriale se determină de către Ministerul de Justiţie, prin decret regal.

Competenţa lor este reglementată prin legea judecătoriilor de pace.

Judecata se face la reşedinţa judecătoriei, dar, în măsura posibilităţilor, ministrul justiţiei poate autoriza ca judecătoriile rurale şi mixte să judece la primăriile comunelor respective anumite afaceri mărunte. Judecătoria are unul sau mai mulţi judecători şi ajutori, după prevederile bugetului, precum şi un număr de grefieri şi impiegaţi. Când sunt mai mulţi judecători unul dintre ei este delegat de minister ca şef al judecătoriei. La judecătoriile unde există cărţi funduare funcţionează şi un conducător al acestor cărţi. Procurarea localului şi cheltuelile necesare judecătoriilor rurale sunt în sarcina judeţului, iar al celor urbane în sarcina comunelor de reşedinţă.

TRIBUNALELE. In fiecare capitală de judeţ, funcţionează un tribunal cu una sau mai multe secţiuni. Excepţie face judeţul Severin, unde funcţionează două tribunale, unul cu sediul la Lugoj, altul la Caransebeş.

Fiecare secţiune are un preşedinte, cel puţin doi judecători de şedinţă, unul sau doi supleanţi, precum şi grefierii, ajutorii de grefieri şi impiegaţii prevăzuţi în buget.

Fiecare tribunal, pe lângă numărul de judecători de şedinţă, va avea şi următorii judecători, cari îndeplinesc însărcinări speciale, prin delegaţie: judecător de instrucţie, judecător sindic, judecător concordatar, judecător pentru tutele, judecător pentru infracţiunile minorilor.

Pe lângă tribunalul de minori se poate numi ca asesoare a judecătorului, câte o femee de cel puţin 30 ani (conducătoare de cel puţin 3 ani a unei societăţi de patronaj, sau licenţiată în drept şi cu cel puţin un copil legitim). Numirea se face pe termen de 2 ani şi asesoarea este asimilată supleantului, dar are numai vot consultativ. La tribunalele cu mai multe secţii, unul dintre preşedinţi are gradul şi atribuţiile de prim-preşedinte; primul preşedinte al tribunalului Ilfov nu are secţie şi poate prezida oricând, oricare secţie a acestei instanţe.

La începutul anului judecătoresc (15 Septemvrie), din doi în doi ani, primul preşedinte împarte prin tragere la sorţi pe membrii tribunalului în secţii, astfel ca aceiaşi judecători să nu funcţioneze patru ani dearândul la aceiaşi secţiune. Tragerea la sorţi se face în şedinţă publică. Preşedinţii de secţie rămân la secţiile lor. Judecătorul de instrucţie este delegat de ministru dintre judecătorii tribunalului. Tribunalul judecă cu cel puţin doi membri (afară de cazul când legea prevede un singur judecător) şi cel mult cu trei. Sentinţa se dă cu cel puţin două voturi.

Pe lângă tribunalele din Tulcea, Constanţa, Silistra şi Durostor, va funcţiona câte un *Cadiat*, care va judeca după legile şi uzurile musulmane afacerile civile dintre mahomedani, privitoare la organizarea familiei, puterea părintească, căsătorie, divorţ, succesiuni.

CURŢILE DE APEL. Se prevăd 12 Curţi de Apel şi anume: la Bucureşti, Braşov, Cluj, Oradea, Timişoara, Tg.-Mureş, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iaşi, Chişinău şi Cernăuţi.

Dintre Curţile de Apel, cea din *Bucureşti* are 6 secţiuni, una specială de Cameră de punere sub acuzare; cea din Cluj şi Timişoara câte 3 secţiuni; cele din Braşov, Chişinău, Craiova, Galaţi, Iaşi şi Oradea câte două secţiuni, iar cea din Constanţa şi Tg.-Mureş câte o secţie.

Fiecare secţie are un preşedinte şi cinci până la şapte consilieri. La curţile cu mai multe secţii unul dintre preşedinţi are titlul de prim-preşedinte şi

este asimilat în grad și onorariu cu consilierii Curții de Casație. La curțile cu cel puțin trei secții (București, Cluj și Timișoara), prim-președintele nu are secție și poate prezida oricând oricare din secțiile curții. La fiecare 2 ani, la începutul anului judecătoresc, are loc tragerea la sorți a consilierilor, astfel ca un consilier să nu funcționeze 4 ani dearândul la aceeași secție. Președinții rămân la secțiile lor. Ședințele curții se țin cu cel puțin trei consilieri și cel mult cinci, iar deciziile se pronunță cu cel puțin trei voturi. Curțile de Apel mai cuprind un număr de consilieri suplimentari, necesari delegațiilor de procuror general și de inspectori judecătorești (pentru tribunale și judecătorii). In fiecare Curte de Apel se desemnează la începutul anului judecătoresc trei consilieri cari formează *Camera de punere sub acuzare*, iar la Curtea din București această cameră constitue o secție aparte.

CURȚILE CU JURAȚI. Pe lângă fiecare tribunal, funcționează câte o Curte cu Jurați, competentă a judeca afacerile criminale, delictele politice și de presă, cu excepția celor prevăzute de art. 26 din Constituție. Ele sunt prezidate de un consilier al Curții de Apel, tras la sorți de primul președinte, în ședința publică, de față cu Ministerul Public. Durata delegațiunii este prevăzută în regulamentul curților cu jurați.

Curțile cu Jurați, unde sunt multe afaceri în curs de judecată, se pot permanentiza, în virtutea unei legi de mai târziu, 1931.

La curțile permanentizate această durată este de 1 an de zile. Asesorii curții cu jurați sunt trași la sorți de primul președinte al tribunalului dintre judecători. Acuzarea este susținută de un membru al parchetului Curții de Apel sau de unul al parchetului tribunalului respectiv, cu delegația procurorului general.

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE este una singură pentru întreg Statul roman. Ea se compune dintr'un prim-președinte, trei președinți de secție și 51 de consilieri.

Toți membrii Curții sunt permanenți la secțiile din care fac parte.

Curtea de Casație are trei secții. Completele de judecată se constituesc din șase membri, iar deciziile se pronunță cu majoritatea de patru voturi. In cazul când nu se poate forma această majoritate, completul chemat a se pronunța asupra divergenței se compune din 11 membri și majoritatea este în acest caz de 7 voturi. Dacă nu se poate alcătui această majoritate, recursul se trimete secțiilor unite. Când Curtea de Casație judecă în secții unite trebue să fie de față și să ia parte la judecata cel puțin 31 de consilieri și în toate cazurile un număr nepereche. Deciziile în acest caz se dau cu majoritatea absolută a voturilor.

In cauzele politice și în cele excepționale prevăzute de lege, Curtea de Casație judecă ca Inalta Curte de Justiție și anume în secții-unite. In această formație Curtea judecă de-a-dreptul acuzațiile în contra miniștrilor, în condițiile și cu formele prevăzute de art. 98 din constituție și de legea răspunderii ministeriale. Tot ca Inalta Curte de Justiție și în secții unite, ea judecă pe înalții demnitari și cazurile prevăzute de legi speciale. Ea are dreptul de jurisdicție exclusivă asupra membrilor ei în materie penală. In toate aceste cazuri Curtea judecă și hotărăște în fond, iar deciziile ei se execută prin Ministerul Justiției.

In cazul când este chemată să judece acuzațiile în contra patriarhului, mitropoliților, episcopilor eparhioți și arhiereilor, dacă se întâmplă să nu se poată forma numărul cerut de judecători, Curtea se completează cu membrii de la Curtea de Apel din București, trași la sorți în pretoriul Curții de Casație, în ședința publică și în prezența acuzaților, cu cel puțin 15 zile înainte de înfățișare.

Pe lângă Curtea de Casație funcționează un număr de magistrați asistenți cari fac parte din corpul judecătoresc, fiind magistrați cu grad de judecător până la gradul de consilier de Curte de Apel. Ei verifică îndeplinirea procedurii și a înfățișării părților și redactează deciziile sub controlul consilierului raportor.

MINISTERUL PUBLIC SAU PARCHETUL se compune: a) la Inalta Curte de Casație, dintr'un procuror general și șase procurori; b) la Curțile de Apel, dintr'un procuror general și un număr de procurori prevăzuți pentru fiecare curte; c) la tribunale, dintr'un prim-procuror și mai mulți procurori sau un procuror cap de parchet și un substitut.

La Curți, procurorii generali au grad de președinte de Curte, iar procurorii, gradul de consilieri. La tribunale, procurorii au grad de judecător, iar primul-procuror gradul de președinte, afară de cel dela Tribunalul Ilfov, care are grad de procuror de Curte de Apel.

Competența și modul de procedare al procurorilor, sunt stabilite de codul de procedură penală.

Ministerul Justiției este capul Ministerului Public. El poate da ordine parchetelor din întreaga țară, fără însă a se putea substitui, el însuși, în atribuțiile lor.

Procurorul general al Curții de Casație, are dreptul să atace cu recurs toate actele judecătorești contrarii legii (art. 46).

Procurorul general al Curților de Apel, este capul tuturor procurorilor, substituților și ofițerilor de poliție judiciară din resortul Curții, având dreptul de control și priveghere asupra lor.

Pe lângă Curtea de Casație, Curtea de Apel și Tribunale, vor funcționa unul sau mai mulți procurori.

INSPECTORII JUDECĂTOREȘTI. Inspecția Curților de Apel se face prin delegație de cel mult trei dintre consilierii Inaltei Curți de Casație. Doi până la trei consilieri ai Curților de Apel sunt delegați ca inspectori ai tribunalelor și ai judecătoriilor din circumscripția respectivă.

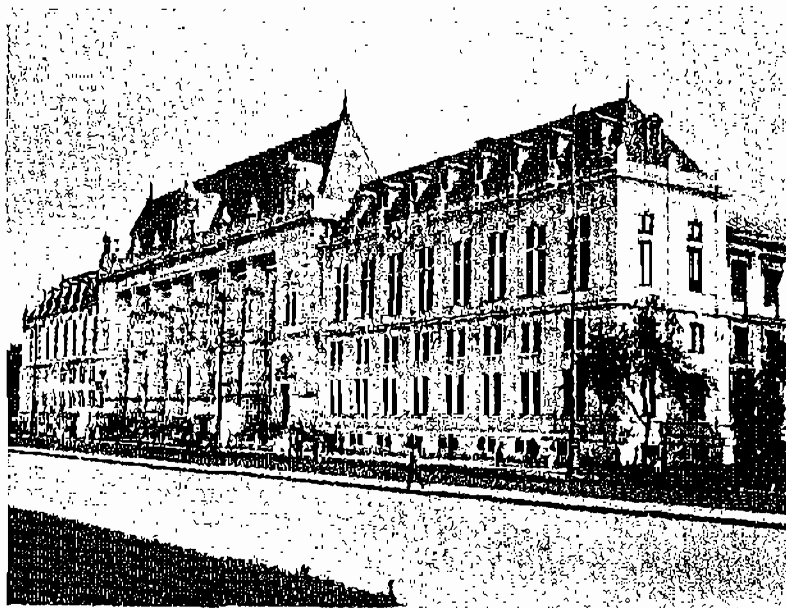
Delegația de inspector judecătoresc se dă de ministrul Justiției dintr'o listă de trei magistrați pentru fiecare loc, alcătuită de colegiul prezidențial al Inaltei Curți de Casație, lucrând în majoritate. Ea este oricând revocabilă. Delegația de inspector al curților de apel nu se poate retrage însă decât la începutul anului judecătoresc.

Determinarea circumscripţiei fiecărui inspector, se face printr'o decizie ministerială.

CONSILIUL SUPERIOR AL MAGISTRATURII se compune din: 1) Colegiul preşedinţial al Inaltei Curţi de Casaţie; 2) primii preşedinţi ai Curţilor de Apel sau preşedintele, unde nu există decât o secţie; 3) inspectorii judecătoreşti; 4) ministrul de justiţie sau un delegat al său, dintre membrii Curţii de Casaţie sau Parchetului aceleeaşi Curţi sau secretarul general al Ministerului de Justiţie.

Funcţiunea de secretar o îndeplineşte directorul personalului din Ministerul de Justiţie.

Atribuţiunile Consiliului sunt: *a)* să-şi dea avizul asupra confirmărilor, numirilor şi înaintărilor magistraţilor inamovibili [1]; *b)* asupra altor chestiuni puse de ministru; *c)* validările examenelor de magistrat; *d)* confirmarea celor propuşi să fie declaraţi inamovibili; *e)* asupra proiectelor legii de organizare judecătorească, etc.

PALATUL DE JUSTIŢIE, BUCUREŞTI

Pentru propunerile de numiri în locurile de consilieri ai Curţilor de apel şi de magistraţi la tribunale şi judecătorii, consiliul are tot formaţiunea de mai sus, cu deosebirea că cei patru consilieri ai Inaltei Curţi de Casaţie se înlocuesc cu primii preşedinţi ai curţilor de apel şi preşedinţii curţilor de apel nedivizate. Funcţiunea de secretar al acestui consiliu o îndeplineşte directorul personalului din Ministerul Justiţiei.

ADMITEREA IN ORDINUL JUDECĂTORESC. Legea prevede pe lângă condiţiunile generale de admitere (cetăţenia, exerciţiul drepturilor civile şi politice, satisfacerea serviciului militar) şi condiţiuni speciale (vârsta, titluri, examenul de capacitate).

Pentru a fi numit ajutor de judecător se cere, pe lângă condiţiile generale de numire mai sus arătate, a avea vârsta de cel puţin 25 ani şi cel mult 32, şi titlul de doctor în drept. In lipsa candidaţilor cu acest titlu legea admite şi licenţiaţi în drept.

Cererile de numire se adresează primului preşedinte al Inaltei Curţi de Casaţie. Ele sunt examinate de o comisiune compusă dintr'un preşedinte al acestei curţi şi doi consilieri ai ei desemnaţi de colegiul preşedinţial, la începutul fiecărui an. Comisiunea lucrează cu majoritate şi hotărîrea ei nu se motivează. Ministrul justiţiei face numirile numai dintre candidaţii înscrişi în acest tablou, care este valabil numai pentru anul care urmează. După împlinirea unui an dela numire, ajutorul de judecător este obligat a se prezenta la examenul de capacitate. Până la trecerea examenului de capacitate, ajutorii de judecător, supleanţii şi substituţii pot fi însărcinaţi cu anumite lucrări, dar nu au dreptul de a judeca. Totuşi după 4 luni de stagiu ei pot fi autorizaţi de Ministerul Justiţiei de a judeca sau de a pune concluzii ca procuror. Examenul de capacitate are două probe teoretice şi două practice (scrise şi orale). Comisiunea de examinare se compune din doi membri ai Inaltei Curţi de Casaţie, delegaţi pe un an de această curte; doi profesori de la Facultăţile de drept, delegaţi de consiliile profesorale respective şi un delegat numit de Ministerul Justiţiei dintre profesori de drept sau magistraţi inamovibili. Ministerul întocmeşte un tablou de clasificare al celor reuşiţi care se publică în Monitorul Oficial şi cei trecuţi în acest tablou au dreptul să-şi aleagă locurile în termen de 15 zile. Orice candidat are dreptul a se prezenta a doua oară la examen.

Pentru numirea de supleant şi de substitut de procuror şi înaintarea ajutorilor de judecător cari au reuşit la examen, este necesar un stagiu de cel puţin 6 luni la o judecătorie rurală. Pe lângă examen pentru a fi înaintat judecător sau procuror trebue un stagiu de cel puţin trei ani ca supleant, ajutor de judecător sau substitut sau un exerciţiu efectiv de 3 ani ca avocat în barou.

Pentru a fi numit preşedinte sau prim-procuror de tribunal trebue un stagiu de cel puţin patru ani ca judecător sau procuror iar pentru a fi numit prim-preşedinte, un stagiu de 2 ani ca preşedinte sau prim-procuror, ori 6 ani stagiu ca judecător sau procuror. Avocaţii cari au exercitat efectiv şi cu distincţie cel puţin 9 ani profesiunea lor şi nu au mai mult de 40 ani ca vârstă, pot fi numiţi în aceste funcţiuni. Pentru gradul de consilier şi procuror la Curtea de

[1] Fac excepţie numirile primului preşedinte şi procurorului general al Curţii de Casaţie, care se fac direct de Ministerul de Justiţie.

Apel se cere un stagiu de 4 ani ca președinte sau prim-procuror de tribunal sau de 8 ani ca judecător sau procuror. Deasemeni dintre avocații cu un stagiu efectiv și cu distincție de 12 ani și care nu depășesc vârsta de 45 ani. Președinții curților de apel trebuesc să aibă un stagiu de cel puțin doi ani în gradul de consilier. Procurorii generali ai Curții se deleagă de Minister dintre consilierii respectivi. Consilierii și procurorii Curții de Casație se numesc dintre președinții, consilierii și procurorii curților de apel, cari au cel puțin 4 ani de grad și dintre primii președinți ai curților de apel. De asemeni dintre avocați cu cel puțin 15 ani stagiu și cari nu depășesc vârsta de 50 ani.

Președinții Curții de Casație se numesc dintre consilierii și procurorii acestei curți și dintre primii președinți ai curților de apel cu o vechime în grad de cel puțin 2 ani. Primul președinte al Curții de Casație se numește dintre președinții Curții de Casație și procurorul general al acestei curți, fără stagiu în grad. Procurorul general al Inaltei Curți se numește dintre consilierii sau procurorii Curții și prim-președinții Curților de apel.

INAINTĂRILE IN MAGISTRATURĂ. Inaintările nu se pot face decât conform avizului Consiliului superior al Magistraturii, afară de numirea prim-președintelui, a președinților și procurorului general dela Curtea de Casație, care se face fără acest aviz. Recomandările Consiliului superior pentru înaintare nu se pot face decât dintre magistrații trecuți în tabloul de înaintare. Aceste tablouri se fac având-se în vedere și notările obținute de magistrați.

Notările se fac în fiecare an de capii ierarhici, prevăzuți de legea de organizare. Ele se comunică magistraților respectivi, cari pot face întâmpinare la inspectoratul Curții de Apel respective care cercetează temeinicia întâmpinării. Tabloul cu notările magistraților dela Curtea de Apel se înaintează primului președinte al Curții de Casație, iar acel cu notarea magistraților dela tribunale și judecătorii se înaintează primului președinte al Curții de Apel. Aceste tablouri se trimit comisiunilor de recomandare. Pe lângă fiecare Curte de Apel este o *comisiune de recomandare*, compusă din primul președinte, procurorul general, inspectorii judecătorești și doi membri ai curții, desemnați la fiecare doi ani de curte, în adunare generală, prin vot secret, împreună cu doi supleanți. *Comisiunea de recomandare* de pe lângă Curtea de Casație se compune din colegiul președințial al acestei curți, procurorul general, inspectorii curților de apel și din câte trei consilieri din fiecare secție a Inaltei Curți, aleși pe doi ani de colegiul președințial. Prima comisiune recomandă pe magistrații cari merită a fi înaintați în orice grad până la cel de consilier de Curte de Apel, iar cea de a doua pe cei cari merită a fi numiți la Inalta Curte sau ca președinți și prim-președinți de Curte de Apel. Tabloul general, întocmit în mod definitiv de comisia dela Curtea de Casație, se trimite Ministerului de Justiție, rămânând valabil numai pentru anul următor, și se publică în Monitorul Oficial.

IERARHIA ȘI GRADELE IN ORDINUL JUDECĂTORESC. Legea stabilește următoarea ierarhie:

I. Prim-președintele Curții de Casație.

II. Procurorul general și președinții Curții de Casație.

III. Consilierii și procurorii de secție ai Curții de Casație [1]).

IV. Procurorul general și președinții Curților de Apel.

V. Consilierii Curților de Apel.

VI. Prim-președinții de tribunale [2]).

VII. Președinții și prim-procurorii de tribunale [3]).

VIII. Judecătorii tribunalelor, judecătorii de ocol și procurorii.

IX. Supleanții, substituții și ajutorii de judecători.

INCOMPATIBILITĂȚI ȘI SCUTIRI. Legea interzice cumulul în funcțiunile judecătorești. Art. 125 al ei prevede o serie de incompatibilități pentru magistrat: de a ocupa o altă funcțiune publică, fie prin alegere, fie prin numire; de a fi ales în Corpurile legiuitoare, în consiliile județene sau comunale; de a fi administrator sau censor în societățile comerciale.

Se exceptează calitatea de profesor la Facultatea de Drept sau la o școală superioară din orașul de reședință a magistratului.

Magistratul care are cel puțin gradul de consilier la Curtea de Apel poate îndeplini prin delegație funcția de secretar general la Ministerul de Justiție, iar cel care are gradul de cel puțin președinte de tribunal pe acela de director în acest minister.

De asemenea, judecătorii sunt scutiți de orice serviciu public străin funcțiunii lor, afară de serviciul militar, sau alte însărcinări prevăzute de legi speciale, ca aceea de a face parte din comisiunile disciplinare ale funcționarilor publici de pe lângă ministere sau autorități publice locale.

INAMOVIBILITATEA. Art. 104 din Constituție dispune: « Judecătorii sunt inamovibili, în condițiunile speciale pe cari legea le va fixa ». Desvoltând acest principiu constituțional, art. 127 din legea de organizare judecătorească, dispune că « membrii ordinului judecătoresc, numiți în condițiunile legii de față, sunt inamovibili, afară de membrii Ministerului Public de pe lângă Curțile de Apel și tribunale, supleanții, substituții și ajutorii de judecători, cari se bucură numai de stabilitate ».

Sunt puși din oficiu în poziția de a-și exercita drepturile la pensiune, magistrații cari au împlinit la Curtea de Casație vârsta de 70 de ani, sau la Curtea de Apel de 65 ani și de 60 de ani la tribunale și judecătorii.

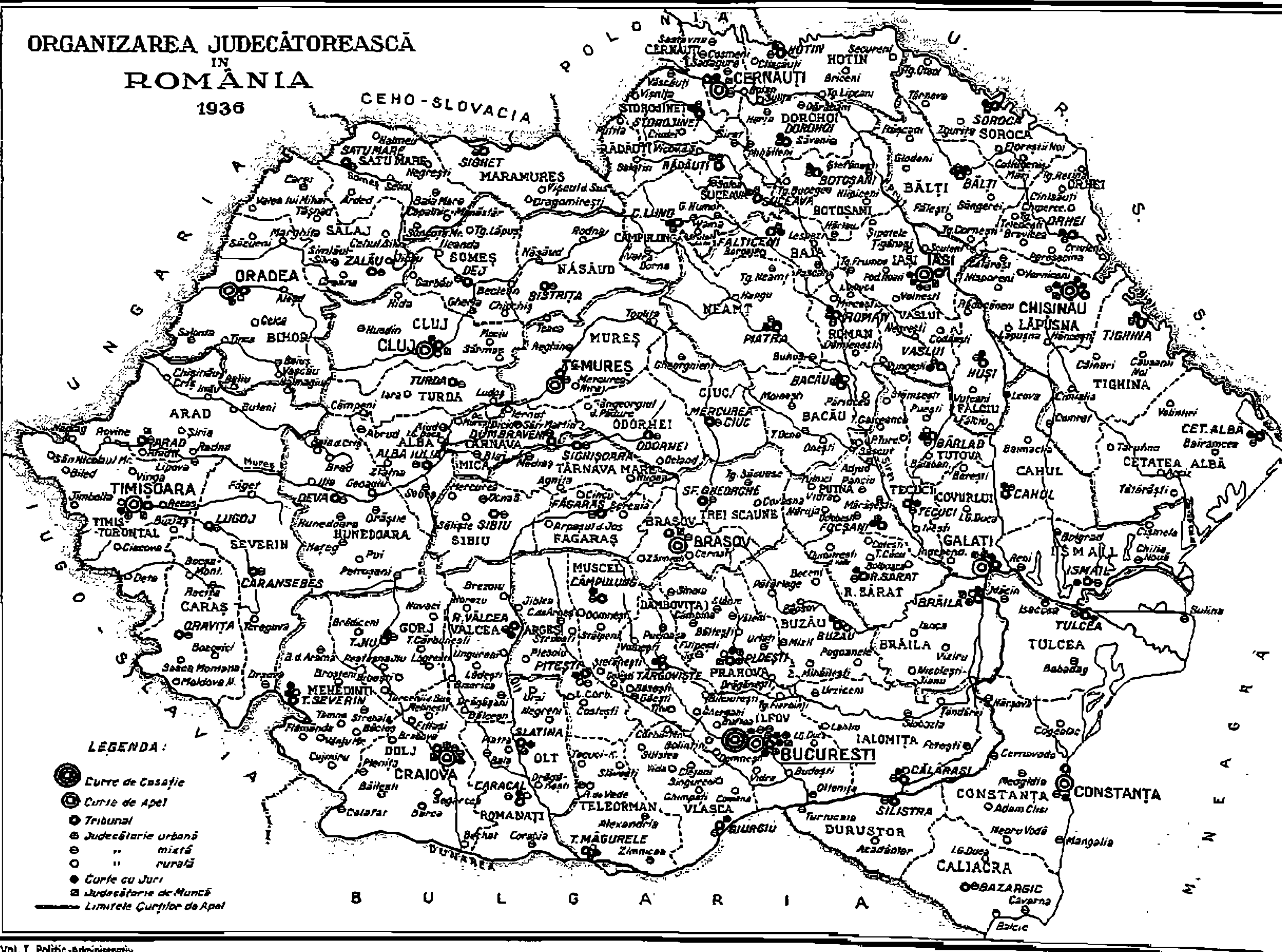
DISCIPLINA JUDECĂTOREASCĂ. Această disciplină se exercită în două direcțiuni: *de priveghere*, care conferă dreptul de control și notare și *de disciplină*, care conferă dreptul de a aplica pedepse disciplinare.

---

[1]) Prin legea dela 1931, prim-președinții Curților de Apel au fost asimilați cu consilierii dela Casație.

[2]) Asimilat cu consilierul dela Curtea de Apel, numai la Trib. Ilfov.

[3]) Asimilat cu consilierul Curții de Apel, numai la Trib. Ilfov.

ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ
IN
ROMÂNIA
1936
LEGENDA:
Curte de Casaţie
Curte de Apel
Tribunal
Judecătorie urbană
„ mixtă
„ rurală
Curte cu Juri
Judecătorie de Muncă
Limitele Curţilor de Apel
POLONIA
CEHO-SLOVACIA
UNGARIA
IUGOSLAVIA
BULGARIA
U. R. S. S.
MAREA NEAGRĂ
DUNĂREA
CERNAUŢI
HOTIN
STOROJINEŢ
DOROHOI
RĂDĂUŢI
SOROCA
SATU MARE
SIGHET
MARAMUREŞ
SUCEAVA
BOTOŞANI
BĂLŢI
ORHEI
C. LUNG
SĂLAJ
ZALĂU
SOMEŞ
DEJ
NĂSĂUD
FĂLTICENI
BAIA
IAŞI
ORADEA
BISTRIŢA
NEAMŢ
CHIŞINĂU
LĂPUŞNA
TIGHINA
CLUJ
BIHOR
MUREŞ
T. MUREŞ
PIATRA
ROMAN
VASLUI
TURDA
HUŞI
ARAD
CIUC
BACĂU
FĂLCIU
CETATEA ALBĂ
ALBA
ALBA IULIA
ODORHEI
TÂRNAVA MARE
SIGHIŞOARA
DUMBRĂVENI
TÂRNAVA
TIMIŞOARA
DEVA
HUNEDOARA
SIBIU
FĂGĂRAŞ
SF. GHEORGHE
TREI SCAUNE
PUTNA
FOCŞANI
TECUCI
COVURLUI
BÂRLAD
TUTOVA
CAHUL
TIMIŞ-TORONTAL
LUGOJ
SEVERIN
BRAŞOV
GALAŢI
ISMAIL
CARANSEBEŞ
CARAŞ
ORAVIŢA
MUSCEL
CÂMPULUNG
DÂMBOVIŢA
R. SĂRAT
BRĂILA
TULCEA
GORJ
T. JIU
R. VÂLCEA
VÂLCEA
ARGEŞ
PITEŞTI
TÂRGOVIŞTE
PRAHOVA
PLOEŞTI
BUZĂU
MEHEDINŢI
T. SEVERIN
SLATINA
OLT
ILFOV
IALOMIŢA
BUCUREŞTI
DOLJ
CRAIOVA
CARACAL
ROMANAŢI
TELEORMAN
VLAŞCA
CĂLĂRAŞI
CONSTANŢA
SILISTRA
DUROSTOR
T. MĂGURELE
GIURGIU
CALIACRA
BAZARGIC

Prima aparține ministrului de Justiție, care o exercită, fie direct, fie prin delegațiune dată inspectorilor judecătorești sau capilor ierarhici; a doua, se exercită numai de ministrul Justiției pentru magistrații amovibili, iar pentru cei inamovibili numai de comisiunile disciplinare, una care funcționează pe lângă Curtea de Casație pentru judecarea abaterilor disciplinare comise de membrii Curții de Casație, Curților de Apel, de președinții și prim-președinții de tribunale; altele, funcționând pe lângă Curtea de Apel, care judecă abaterile celorlalți judecători dela tribunale și judecătorii.

Pedepsele disciplinare sunt: prevenirea, mustrarea, excluderea temporară dela înaintare, suspendare pe timp mărginit, punerea în disponibilitate și destituirea.

Ministrul de Justiție are acțiunea de disciplină asupra magistraților amovibili, dar aceștia nu pot fi transferați, suspendați, puși în disponibilitate sau destituiți decât pe baza unui raport de anchetă, motivat, făcut de inspectorul judecătoresc sau de alt magistrat delegat de ministru, conform legii și pentru abateri grave dela datorie. Reese de aici că deși acești magistrați stabili nu se bucură de dreptul de a fi judecați de comisiile disciplinare, totuși sunt garantați în contra unor măsuri disciplinare arbitrare și pot deci discuta, eventual în instanța de contencios administrativ, legalitatea procedării.

Impotriva magistraților inamovibili, ministrul are acțiune disciplinară însă numai pentru abateri dela datoriile la care sunt ținuți în exercițiul funcțiunii lor, abateri pentru care nu are dreptul de a aplica decât pedeapsa prevenirii sau mustrării, treptat sau de-a-dreptul. Pentru orice altă abatere sau dacă fapta fiind gravă este nevoie de a se aplica o pedeapsă mai mare sau dacă în cursul aceluiași an ar fi nevoie a se aplica o a treia pedeapsă, magistratul este trimis în judecata instanței disciplinare.

Acțiunea de disciplină asupra membrilor Curții de Casație se exercită numai de instanța disciplinară respectivă, ministrul nu poate cere, însă, decât deschiderea acțiunii disciplinare.

Existența faptelor constatate prin hotărîrile definitive disciplinare nu mai poate fi pusă în discuțiune într'o eventuală acțiune în contencios.

CONCEDII. Membrii corpului judecătoresc au dreptul la un concediu de o lună în cursul aceluiași an. Concedii mai mari nu se pot acorda decât în caz de boală bine constatată și dacă acest concediu trece de șase luni salariul se reduce la jumătate, iar dacă se prelungește peste un an magistratul este lăsat în disponibilitate, rămânând ca după însănătoșire să fie reprimit în caz de vacanță. Concediile membrilor Curții de Casație se acordă de această curte.

VACANȚE. Curțile și tribunalele au vacanță mare de două luni cu începere dela 15 Iulie și vacanțe mici, din ajunul Crăciunului până la 7 Ianuarie inclusiv, și dela Dumineca Floriilor până la Duminica Tomii. In timpul vacanțelor mici nu se judecă procese ci se îndeplinesc numai acte de jurisdicție grațioasă urgente și se primesc cereri care sunt supuse unui termen definit. La Curtea de Apel serviciul se face de un consilier, iar la tribunal de un judecător, trași la sorți cu o săptămână înainte de vacanță. Parchetele, cabinetele de instrucție și judecătoriile nu au aceste vacanțe mici. Pentru vacanța mare funcționează la Curtea de Apel și tribunale un număr redus de membri, desemnați fie de adunarea generală a acestor instanțe, fie, în caz de neînțelegere, prin tragere la sorți. Magistrații cari au făcut serviciu în tot timpul vacanței mari au drept la un concediu de odihnă de o lună în cursul lunilor următoare.

CORPUL PORTĂREILOR. Pentru îndeplinirea actelor de procedură, a urmăririlor sau executărilor silite ordonate de justiție, legea institue pe lângă tribunale și judecătorii, corpul portăreilor.

Regulamentul de administrație publică pentru serviciul portăreilor și pentru taxarea actelor de procedură și executare din 20 Decemvrie 1925, modificat în 1926, fixează atribuțiunile portăreilor și taxele ce trebue să le perceapă pentru actele ce execută.

Portăreii se recrutează dintre licențiații în drept.

GREFELE. Legea prevede normele de compunere a grefelor dela Curți, tribunale și judecătorii, precum și atribuțiunile grefierilor.

Orice acte dela Curte sau tribunal, necontrasemnate de grefier sau ajutorul său, sunt nule de drept.

Regulamentul din 16 Martie 1926 organizează serviciul interior al grefelor Curților de Apel și cancelariei parchetelor, iar *Regulamentul din 20 Decemvrie 1926*, serviciul interior al grefelor și cancelariei parchetelor de pe lângă tribunale.

FUNCȚIONARII JUDECĂTOREȘTI. Grefierii, ajutoarele de grefier și impiegații, precum și secretarii și impiegații de parchete sunt supuși atât dispozițiilor prevăzute în legea de organizare judecătorească, în ce-i privesc, cât și acelora din legea statutului funcționarilor publici. De asemeni directorii de cărți funduarii și administratorii contabili (intendenți-economi).

Funcționarii grefelor și serviciilor auxiliare nu au vacanțe, dar au drept la concedii. *al. c.*

BIBLIOGRAFIE

I. C. Filitti și I. Suchianu: Contribuții la istoria justiției penale în Principatele Române. București, 1928.
C. Sărățeanu: Câteva cuvinte asupra vechilor instituții din Țara Românească. București, 1901.
Akos V. Timan: Ungarische Verfassungs und Rechtsgeschichte. Ed. III, trad. de Felix Schiller, Berlin, 1909.
C. Giurescu: Despre boeri. București, 1920.
I. Gr. Lahovari: Despre obiceiul pământului. București, 1892.
Gr. I. Alexandrescu: Studii asupra obiceiurilor juridice ale poporului român. Galați, 1896.
St. Longinescu: Istoria Dreptului Român, București, 1908.
Paul Negulescu: Cercetări asupra originei dreptului consuetudinal român, (în Rev. de Drept și Sociologie) 1900.
G. Fotino: Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain. Paris, 1926.
Pastia: Codul judiciar al Moldovei. Iași, 1862.
Vasile Boerescu: Convenția dela Paris în «Acte și documente privitoare la Istoria Renașterii României», VII.
Condurachi: Recherches sur l'ancienne organisation des Roumains. Paris, 1912.
C. Al. Viforeanu: Discurs la deschiderea anului judecătoresc 1932, (în Dreptul, Nr. 1) 10 Ianuarie 1932.

BAROUL ROMÂNESC

Organizarea funcțiunii judiciare, la noi, precedă organizarea Statului de drept; funcțiunea de avocat apare, necesar, ca o urmare a organizării funcțiunii judiciare.

Cercetarea regimului juridic existent, adică a dreptului corporativ static, ne impune confruntarea dintre instituțiunile juridice existente și realitățile vieții. Această confruntare duce la concluzia că funcția de avocat se întemeiază pe principiile celui mai pur, mai absolut și mai abstract liberalism juridic; ca și cum nici un fel de contribuție n'ar fi putut aduce realitățile, viața însăși, trecutul acestei profesiuni, legiuitorului din această vreme.

De aci se desprinde înțelesul dinamic al Baroului românesc, adică *ceea ce tinde să devină*, cu voia sau fără voia noastră. Baroul românesc, în legătură cu organizarea noastră corporativă, care poate să se desemneze, fie ca o urmare a modificării regimului politic al Statului român, fie în limitele profesiunii însăși.

EVOLUȚIE ISTORICĂ

DELA ORIGINI PÂNĂ LA INSTITUIREA FUNCȚIUNII (1831)

Deși până în secolul al XIX-lea, Domnul deținea fără limită și fără control judiciar sau politic, în înțelesul modern, toate puterile Statului, exercitându-le direct sau prin delegație, aceasta nu înseamnă că până atunci n'a existat o organizare a funcțiunii judiciare care să implice, ca o urmare necesară, apariția și organizarea funcțiunii de avocat.

Nu pare sigur că ideia de apărare, prin rude sau persoane străine, este indisolubil legată, atât în ceea ce privește originea instituției cât și funcțiunea ei, de apariția dreptului de reprezentare în justiție.

Din relatările unui călător francez pe la noi, din 1585, rezultă că primul care vorbea era reclamantul și, în urmă, pârâtul « în genunchi » și « cu glas tare ». După ce Divanul îi ascultă pe amândoi în păsurile lor, Mitropolitul, urmat de ceilalți boeri, își arăta părerea, iar Domnul hotăra. In această vreme nici o urmă de altă apărare decât personală. Deși pârâtul putea să nu se prezinte — afară doar de afacerile penale unde era adus de oamenii Domniei — funcțiunea reprezentării în justiție prin alte persoane, la această dată, nu apare, pentru a vorbi de o funcțiune a apărării, care să fie originea necontestată a funcțiunii, de avocat.

Dreptul de reprezentare — după cum se observă cu multă dreptate — este o instituție a cărei necesitate se justifică, mai târziu, prin desvoltarea și complicarea raporturilor vieții sociale; odată cu sfârșitul secolului al XVII-lea, și începutul celui de al XVIII-lea, cu apariția unei clase sociale care să se ocupe cu negustoria și care deținând funcția schimbului într'un Stat cu tendințe capitaliste, a devenit, curând, o massă compactă de străini. Datorită acestor necesități, reprezentarea în justiție apare ca o *instituție* care confundă în ea dreptul de apărare.

Punctul de plecare, necontestat, în organizarea avocaturii este epoca de legiferare fanariotă și coincide cu realizarea — chiar relativă — a independenței funcțiunii judiciare. Avocatura reprezintă organizarea apărării ca o funcțiune de interes general, întemeiată pe norme obiective; ea dovedește independența funcțiunii judiciare însăși, în rolul ei suveran.

Legiuirile din acest timp cuprind și norme privitoare la avocați. Termenul *avocat* (ad auxilium vocatus) se întâlnește acum, și chiar după această epocă de legiferare, laolaltă cu acela de *vechil*.

Se susține că termenul vechil nu trebue confundat cu termenul *avocat*, pentru că « unul reprezintă apărarea intereselor justițiabililor, deci partea nobilă a profesiunii; pe când celălalt, reprezentarea justițiabilului în fața autorității, deci partea negustorească a ei. Aceste două înfățișări ale profesiunii s'au născut la date deosebite atât la noi, cât și la alte popoare. *Intâi vekiletul și apoi avocatura* [1] ». Chiar dacă admitem o asemenea distincție organică între vekilet și avocatură, cu judecățile respective de valoare a acestor instituțiuni, formulate de autor și încă lucrul se explică. Conținutul instituțiunilor nu poate fi determinat aprioric; instituțiunile sunt produsul realităților vremii. Vekiletul reprezintă o instituție până la Regulamentul Organic, când dispare în instituția avocaturei, în înțelesul ei nou. Și vechilii de judecată și avocații erau numiți și supraveghiați de marele logofăt. Dar chiar înainte de Regulamentul Organic avocatul deținea *funcțiunea apărării împricinatului*: « La ușa Divanului ședeau zapciii cei mici

---

[1]) *Const. Prodan*, Trecutul Baroului Român, în Gazeta Tribunalelor, Nr. 8—9, 1934.

şi paicii ca să nu lase calabalâcul cel de prisos a intra unde se face judecata, ci să lase numai pe cei ce se pricinuesc». Se cetea «hotărîrea apelată sau jalba prezentată, apoi se asculta *pârîşul* sau *jăluitorul* şi pârîtul, care trebue să fie cuviincios», «să stea în picioare.... şi fără de işlic, foarte cu cucernicie şi supunere, grăind cu smerenie», apoi se ascultau, pe rând, *martorii* şi iar *părţile şi avocaţii lor.*

De altfel, acest rol obiectiv şi general la care răspundea avocatura, chiar în epoca de legiferare zisă fanariotă, se desprinde, clar din legiuirele lui Caragea şi a lui Andronache Donici. In legiuirea lui Caragea Vodă din 1817, la cap. XX partea III par. I se prevede că: «*vechil de judecăţi este cel ce se orânduește de altul ca să judece în locul lui*».

Deasemenea în art. 22 al Codului Andronache Donici, se prevede: «Judecătorii datori sunt ca să rânduiască a fi deopotrivă advocaţi pentru amândouă părţile ce se judecă, adică să nu fie la o parte procopsiţi şi ispitiţi în limbuţie, iar la cealaltă parte neprocopsiţi, şi de va cuteza cineva prin vicleşug a face alcătuire între advocaţi, spre îndreptăţiţi să se pedepsească». De aci rezultă că această legiuire în deosebi *nu crează, ci constată existenţa funcţiunii şi rolul ei*; mai mult încă, rezultă preocuparea ei de a îndrepta neajunsurile profesiunii, cari nu s'au putut înveđera decât printr'o practică mai lungă, până la 1814. In această perioadă nu întâlnim condiţii de recrutare; dacă cunoştea pravila sau obiceiul pământului, oricine putea fi avocat sau vechil. Deaceia, la început, vechilii se recrutau din foşti boeri judecători.

EPOCA DE ORGANIZARE A FUNCŢIUNII (1831 — 1864)

O a doua perioadă în organizarea profesiunii începe cu Regulamentele Organice din Iulie 1831 şi Ianuarie 1832, cari înfiinţează avocatura şi «Ştiinţele de obşte». Acestea recomandă avocaţii în cari justiţiabilii ar putea să aibă mai multă încredere.

Regulamentul Organic al Munteniei în cap. VII, intitulat «*pentru judecătorii*», art. 224, prevede că «formalităţile cele rânduite de pravilă pentru alcătuirea jelbilor şi altor înscrisuri, ce cearcă ele de mai multe ori de a se judeca prin oamenii cu mai multă ştiinţă de pravilă, *cer ca stăpânirea să aşeze un număr hotărît de advocaţi*». Articolele următoare din acelaşi Regulament înscriu regule de recrutare şi funcţionare.

Astfel «vor fi primiţi de advocaţi cei ce au oarecare ştiinţă de pravilă, şi care sunt cunoscuţi de oameni cinstiţi.

«Aceşti vor intra în lucrarea slujbei lor în condica cancelariei Marelui Logofăt şi după ce-şi vor primi dela stăpânire carte înscris de slobozenie.

«Insă cu toate că se află advocaţi ştiuţi de stăpânire, prigonitoarele părţi nu sunt oprite de a nu se judeca însele pentru pricinele lor de judecată, de vor voi sau de a-şi rândui alţi vechili în care pot să se încreadă.

«Cu toate acestea stăpânirea va rândui avocaţi cu plată pe lângă Inaltul Divan şi pe lângă despărţirile criminaliceşti şi când vinovatul în pricini criminale sau de învinovăţiri mai mici va zice că n'are advocat, judecătoria să-i rânduiască unul din aceia care să se însărcineze cu judecata până la sfârşitul ei.

«Advocatul nu va fi primit a se judeca în locul ce l-a rânduit, de nu va arăta mai întâiu adeverinţa şi va fi îndatorat a vorbi întotdeauna înaintea judecătoriei cu respectul ce se cuvine.

«Grefierul, condicarul şi advocatul ce nu vor păzi datoriile lor şi după dojenirea ce le va face presidentul nu se vor îndrepta, se vor face cunoscuţi Marelui Logofăt, care va raporta pentru dânşii Domnului».

Prin ofisul domnesc din 4 Iulie 1936 se întăreşte «*legiuirea pentru câteva articole din organicul regulament împlinitor la partea judecătorească*». Această legiuire desvoltă principiile fixate de Regulamentul Organic în art. 224 şi urm. — Astfel în Secţiunea IV intitulată «*Despre advocaţi*» se prevede că o comisiune într'adins orânduită de Domn va cerceta pe acela care vrea să fie avocat, acordându-i «*înscris de slobozenie dela stăpânire*», ca dovadă că are calităţile cerute prin art.225 par. 1 din Regulamentul Organic. Prigonitoarele părţi nu pot fi însă împiedicate să se înfăţişeze ele însile «*pentru pricinile lor de judecăţi*», oricând vor voi, sau să-şi orânduiască «vechil în loc, în care se vor încrede după cuprinderea paragrafului 3 din acelaş articol al Regulamentului Organic».

Plata avocatului se datorează de acela care l-a însărcinat să se judece în locul său, după clasificarea următoare: *a)* pentru pricini până la 10.000 lei câte 10%; *b)* pentru pricini dela 10.000 lei în sus până la 50.000 lei, câte 5%; *c)* pentru pricini dela 50.000 lei până la 250.000 lei câte 3%; şi apoi «pricina ce-ar covârşi preţul de lei 250.000, în sus până la orice sumă, se mărgineşte tot într'această taxă, însă luarea taxei va fi întreagă numai dela pricinile câştigate, iar la pricinile pierdute va fi pe jumătate».

Dacă la aprecierea lucrului pentru care se urmează judecata, există neînţelegere între avocaţi şi reclamant, preşedintele judecătoriei va hotărî preţul după arătările «orânduiţilor preţuitori potrivit cu temeiurile ce s'au legiuit prin legiuirea cu Nr. 14 la anul 1832.

«Pentru alcătuire de hârtii şi în parte povăţuiri ce ar da advocaţii către cei ce ar cere al lor ajutor, fără de a lua asupră-le pricina ca să o înfăţişeze, nu se orânduiesc nici un fel de clasificaţie sau taxă, ci rămâne a se urma după învoire, fiindcă aceasta este socotită ca o în parte trebuinţă.

«Advocatul ce s'ar abate din datoriile lui, numai decât după cererea presidentului către Marea Logofeţie, se va da în judecată criminală şi va trece prin toate treptele judecătoreşti».

In Moldova, onorariul se fixa după învoială, însă totdeauna în bani.

In «Istoria Baroului de Dolj» d. George Demetrescu este de părere că marea majoritate a vechililor de judecată sau a avocaţilor, trebue să fi fost formată din foştii judecători dela judecătorii, divanuri, ca şi din «amploiaţii» acelor judecătorii, ca unii cari

aveau pe atunci, mai multe cunoştinţe în practica judecătorească. D-sa îşi întemeiază părerea pe două circulări ale Departamentului Dreptăţii din 1 Noemvrie 1837 şi din 13 August 1843.

Prin cea dintâi circulară *«se popreşte amploiaţii judecătoriilor de a fi vechili ai părţilor ce se prigonesc»*. Prin cea de a doua circulară, întărită prin resoluţia Domnului care hotăra *«să oprească în viitor pe slujbaşii Logofeţiei şi ai Divanurilor de a se face advocaţi la vreo pricină»*, se urmărea stăvilirea acestei practice, care — după toate dovezile — a continuat şi după 1837.

In cadrul acestei preocupări de restrângere a libertăţii vekiletului, apare la 11 Iunie 1839, *«Aşezământul pentru calităţile cu care se cer înzestraţi acei ce primesc însărcinări de vechili, în pricini civile de judecăţi»*: Pentru pricinile civile de judecată vechilul trebue să fie înzestrat cu ştiinţa pravilelor împărăteşti şi a condicei civile a Principatului, sau cel puţin să cunoască codicele civil tipărit în limba naţională. De asemenea vechilul neapărat trebue să ştie legiuirile cuprinse în cap. VIII din Regulamentul Organic, care se ocupă de pornirea şi înaintarea judecăţilor, competenţa formelor şi alte lucrări procedurale necesare vechilului ca să nu încurce pricinile. O comisiune, funcţionând pe lângă Logofeţia Dreptăţii şi alcătuită din jurisconsulţi, va examina candidaţii la vekilet, în *«ştiinţele praviliceşti»* şi *«le va slobozi formal atestat»*. In termen de 5 ani dela data publicării aşezământului, elevii ce vor avea atestatele Academiei, «că au săvârşit cursul pravilelor» şi un certificat de bună purtare, vor căpăta dreptul la vekilet din partea Logofeţiei, fără altă cercetare. Aşezământul vechililor fixează anumite regule de practică şi moralitate profesională. Un vechil primind o pricină asupra sa, nu o poate părăsi decât numai datorită unui motiv legiuit şi binecuvântat, sau cu voia clientului.

Clientul (încredinţătorul) nu va putea îndepărta pe un vechil decât când l-ar vedea «cu urmări viclene şi împotrivitoare îndatoririlor sale de vechil». Vechilul trebue să depună toată silinţa şi toate mijloacele cele legiuite făcând «lămuritor alcătuire cu încredinţătorul său» pentru onorariu, care trebue să fie în bani. Nu este îngăduit vechilului să se învoiască cu partea potrivnică, fără de osebită împuternicire dela client; tot aşa nu poate ridica banii cuveniţi clientului fără de împuternicire specială.

«Nu este iertat a se face alcătuire între încredinţător şi între vechil, ca privind vechilul cheltuelile, să ia jumătate din lucrul judecat prin judecată», căci aceasta e oprit de legi, iar pe de altă parte pentrucă Regulamentul Organic ridicând tot felul de cheltueli, nici vechilul nu poate face legiuite cheltueli judecătoreşti. Vechilul nu poate împiedica împăcarea părţilor; altfel va pierde dreptul său.

Ca unul care a depus un jurământ, vechilul trebue să practice profesiunea sa cu dreptate, credinţă şi sârguinţă. Altfel, în caz de *«viclenire»* a clientului, el ar cădea sub pedeapsă criminală «ca un călcătoriu de jurământ», luându-i-se pentru totdeauna dreptul de vechil, fiind răspunzător şi de despăgubiri faţă de client care, în împlinirea despăgubirilor, va putea să apuce şi pe partea potrivnică «ce au uneltit vicleşugul cu vechilul». Logofătul cel mare al Dreptăţii ţine lista vechililor cărora «le-ar slobozi atestate».

Acestea se publică dela început în Buletin; tot acolo se publică şi ridicarea dreptului de vechil. Vechilii nu pot fi cei în slujba ramului judecătoresc «afară de pricinile epitropisiţilor lor». Art. 22 şi 25 arată pe acei care nu intră în regulele acestui aşezământ.

Prin ofisul (scrisoarea) Domnului Ţării Româneşti, Georgie Dimitrie Bibescu, către Departamentul Dreptăţii din 3 Februarie 1847, Marele Logofăt al Dreptăţii fiind atunci Alexandru Villara, se reglementează iarăşi profesiunea de avocat. Aceasta, spre a curma abuzurile, încurcăturile şi înmulţirea judecăţilor, din pricina înlesnirii «ce a avut fieştecine de a-şi da sieşi numire de advocat, fără a avea de multe ori nici măcar cele mai elementare ştiinţe despre aceste profesii». Din cuprinsul acestei reglementări, care a constituit legea organică a avocaţilor până la 1864 menţionăm măsura după care «nimeni pe viitorime nu va fi primit a unelti profesie de advocat, fără mai întâi nu va dobândi voe prin act iscălit de Ministrul Dreptăţii. Acel act se va da în urma destoinicelor dovezi ce se vor aduce despre cunoştinţele cerute pentru fiecare din aceste profesii, adică advocatului că a învăţat legile sau la Şcoala Naţională sau în şcoalele străine sau că a slujit cel puţin 5 ani în post de cap de masă în cancelaria Departamentului Dreptăţii ori de grefier la tribunaluri, ori de ajutor pe lângă grefierii Divanurilor.

«Nici un advocat nu se va primi din cei supuşi la protecţie străină.

«Se va face listă de toţi acei cari astăzi uneltesc una din aceste două profesii (avocat şi hotarnic) şi se vor aduna în curgere de patru ani desluşirile cele mai lămurite asupra fiecăruia, adică de a unelti vreuna din aceste meserii într'un curs îndelungat de vreme şi cu toată ceruta moralitate şi destoinicie.

«După săvârşirea acestei lucrări, Ne va înfăţişa acea listă cu cuvenitele băgări de seamă împotriva fiecăruia nume şi după ce se va întări de Noi, pe de o parte se va publica numele acelor ce vor merita această sarcină, prin glasul Buletinului şi al Gazetei spre ştiinţă dregătoriilor şi a pricinaşilor; iar pe de alta, se va da fiecăruia de către Departamentul Dreptăţii, câte un act doveditor al slobozeniei ce are de a unelti meseria de advocat.

«Advocatul ce se va abate din datoriile sale ori va preda pricina încredinţată lui, ori va aduce împiedicări la a ei săvârşire, nu numai se va supune la cuvenita despăgubire, ci încă i se va lua şi dreptul de a mai unelti meseria sa, pentru care aceasta Departamentul Dreptăţii va avea cea mai deosebită îngrijire şi luare aminte».

La 11 Iunie 1838, se înfiinţează pe lângă departamentul Credinţei (Ministerul Cultelor de azi), în Muntenia, Contenciosul Statului.

Legea din 17 Aprilie 1861, pentru instituirea unui corp de avocaţi pe lângă Ministerul Cultelor şi In-

strucțiunii Publice, prevede că avocații în ființă pe la județe « vor urma ca și în vremea trecută cu îndeplinirea datoriilor lor ». Se înființează un consiliu special de trei avocați *eminenți*, sub numele de *efori*. Acest consiliu se va ocupa de cercetarea tuturor proceselor stabilimentelor publice, dând instrucțiunile necesare avocaților publici de districte cari vor fi sub supravegherea consiliului. El va provoca « pe acelea ce trebuința ar reclama în favorul dreptului vreunui așezământ public ». Procesele cele mai importante se vor apăra de unul din efori. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin înțelegere cu consiliul avocaților, va putea numi câte un avocat provizoriu pe lângă avocatul stabil, când procesele vor fi prea numeroase și complicate.

Regulamentul legii din 23 Noemvrie 1861, desvoltând principiile legii, instituie jurnalele de examinare a proceselor, cuprinzând opinia avocaților efori. Acestea au un caracter facultativ, decisiunea definitivă rămânând la aprecierea Ministerului. De asemeni se prevede, printre alte dispoziții, interdicția avocaților efori de a pleda împotriva Statului. Prin decretul din 10 August 1864 corpul de avocați se alătură pe lângă Ministerul Finanțelor unde se afla și administrația domeniilor, la această dată. In Moldova, contenciosul Statului a fost creat în 1850.

I. Al. Filipescu, ministru de justiție la 1860, redactează cel dintâi proiect de lege de organizare a corpului de advocați, depus de V. Boerescu, ministru de Justiție în cabinetul Golescu (28 Mai 1860). Acest proiect nu pare să fi avut vreo aplicație până în 1864.

Cel dintâi barou al avocaților s'a constituit în Ilfov la 30 Septemvrie 1831 cu un număr de 22 de avocați; la 1861 același barou avea 108 avocați.

EPOCA DE ORGANIZARE CORPORATIVĂ (1864—1907)

O a treia perioadă, în organizarea corpului de avocați, începe cu legea pentru constituirea corpului de avocați din 6 Decemvrie 1864; se completează cu legea din 8 Iunie 1884 și cu decretul din 29 Decemvrie 1864, pentru uniforma magistraților și avocaților [1].

Organizarea corpului de avocați punea în discuțiune problema principială dacă o asemenea activitate trebuia lăsată liberă sau dacă trebuia instituită o reglementare restrictivă prin constituirea unui corp de profesioniști. A biruit, în interesul colectivității, concepția cea din urmă, care nu consacră — cum s'a spus — un monopol, ci reglementează exercițiul unei activități profesionale libere. Raportorul legii, în Consiliul de Stat, a fost George D. Vernescu, care ajunge mai târziu cel de al treilea decan al Baroului Ilfov. El propune o serie de modificări proiectului Ministerului, iar în ședința din 29 Noemvrie 1864, proiectul este aprobat cu 4 voturi contra 3.

După legea din 6 Decemvrie 1864, nimeni nu poate exercita profesiunea de avocat, dacă nu este român și nu are diploma de studiul dreptului dela o facultate de drept. Cei ce îndeplinesc aceste condiții, obținând și cartea de avocatură, vor fi trecuți numai într'un singur tablou special al avocaților județului respectiv, alcătuit prin îngrijirea consiliului de disciplină, la începutul fiecărui an judiciar, depunându-se la grefele instanțelor și afișându-se în sălile de audiențe; ei au dreptul să pledeze însă înaintea oricăror alte curți și tribunale din țară. Pe lângă tabloul acesta al avocaților definitivi, se întocmește un tablou special care cuprinde numele stagiarilor, adică ale acelora cari se înscriu pentru întâia oară în Corp și cari în timp de 2 ani de stagiu, au dreptul să pledeze; ei vor fi supuși, la toate obligațiunile avocaților de pe tablou și au dreptul să frecventeze conferințele de stagiu. In fapt, însă, conferințele de stagiu au luat ființă la 1869. După expirarea termenului de doi ani, consiliul de disciplină sau tribunalul hotărăște fie admiterea stagiarului în tabloul definitiv al avocaților, fie continuarea stagiului încă un an.

Consiliile de disciplină se formează în capitalele județelor unde numărul avocaților este de cel puțin 10, din 7 membri în București și Iași, și din 3 membri pentru celelalte orașe. Unde numărul avocaților nu va fi de 10, tribunalul va îndeplini misiunea consiliului de disciplină, prin mijlocirea unui avocat oficiant pentru anumite atribuțiuni. Membrii consiliului și decanii se aleg pe termen de 2 ani, cu drept de realegere, dintre avocații, cari au vârsta de 30 de ani împliniți și 3 ani de avocatură. Consiliile de disciplină și în lipsa lor tribunalele, formează tabloul și hotărăsc înscrierile avocaților, aplică legile și regulamentele Corpului; priveghează la interesele și onoarea Corpului, aplicând pedepsele disciplinare, cu ajutorul adunării generale a Corpului, în cazurile arătate de lege și, în deosebi, hotărăsc în ceea ce privește facerea regulamentelor speciale Corpului și fixarea contribuțiunilor la casa comună. Ministerul de Justiție este organul tutelar cu privire la exercițiul puterii regulamentare a corpului de avocați.

Legea fixează pedepsele disciplinare, cazurile și condițiunile formale ale aplicării lor. Avocatul învinuit trebue chemat și ascultat, la Consiliu sau tribunal; toate pedepsele trebuesc pronunțate în scris și motivat acolo unde tribunalul îndeplinește rolul consiliului de disciplină, interdicțiunea sau ștergerea din tablou a unui avocat nu se poate pronunța mai înainte ca să se fi luat, în scris, opiniunea celui mai de aproape consiliu de disciplină. Impotriva hotărîrilor de condamnare, avocatul învinuit are drept de apel la Curtea Apelativă respectivă, care va judeca de urgență, în ședință secretă, după ce va asculta pe apelant, pe procuror sau, la nevoe, pe reprezentantul consiliului de disciplină; ea se pronunță în ședință publică, fără drept de recurs.

Legea din 6 Decemvrie 1906 se ocupă, în dispozițiile transitorii, de situația avocaților cari exercită profesiunea la data promulgării legii, dispunând, pen-

[1]) Suspendat la 7 Iunie 1868, pus din nou în vigoare la 27 Iunie 1869; cu modificarea art. 2, dându-se uniformei avocaților un caracter facultativ. Prin legea din 15 Februarie 1904, portul acestei uniforme a rămas facultativ pentru un an, până la 1 Februarie 1905, pentru ca, după puțin timp, să devină obligatoriu în baza legei din 15 Februarie 1904; însfârșit uniforma a fost suprimată la 4 Martie 1909.

tru aceştia, dreptul de a continua exercitarea ei, deşi nu vor avea titlu universitar, cu condiţia de a nu fi suferit o decădere prevăzută de lege şi de a fi român sau naturalizat român; legea prevede un termen de o lună, înăuntrul căruia toţi avocaţii să ceară, prin Ministerul de Justiţie, valorificarea drepturilor lor pe baza legilor vechi.

In Iulie 1865 au loc alegerile pentru consiliul Baroului de Ilfov, pe baza dispoziţiilor nouei legi [1]).

Legea din 1864, în aplicarea ei, a dat, la început, naştere la unele neajunsuri, pe deoparte, prin faptul că ea abrogase tarifele de onorarii şi înlesnea avocaţilor mari luarea de onorarii exagerate; pe de altă parte, prin îngăduinţa arătată de consiliile unor barouri faţă de avocaţii cari, deşi nu îndeplineau condiţiile legale, au putut pătrunde în corpurile respective. Nici reacţiunea unor barouri faţă de practica abuzivă a câtorva consilii, nici preocupările unor decani de această problemă, printre cari trebue să cităm pe cel de al treilea decan al Baroului de Ilfov G. D. Vernescu, nici măsurile luate de titularii departamentelor de Justiţie, din acea vreme, — Manolache Costache Epureanu (1876) şi Alexandru Lahovari, — n'au putut pune sfârşit abuzurilor ivite în aplicarea legii în câteva barouri. Până la 8 Iunie 1884 au fost înscrişi în tabloul avocaţilor din Bucureşti 14 practicanţi; 31 de practicanţi au fost înscrişi dela 1884 încoace, cei mai mulţi până la 1890; câţiva dela 1896 încoace, până la 1902, când nu s'a făcut nici o înscriere de netitraţi.

Legea « *pentru completarea legii din 6 Decemvrie 1864, relativă la constituirea corpului de avocaţi* » din 8 Iunie 1884, urmăreşte să restabilească ordinea legală în toate barourile şi să înlăture toate neajunsurile ivite cu prilejul aplicării celei dintâi legi organice. Menţinând în totul dispoziţiile legii din 6 Decemvrie 1864, formulează unele completări şi dispoziţii transitorii pentru a pune de acord stările de fapt, cu normele de drept. Astfel se prevede înscrierea în Corp cu acele diplome străine cari au fost recunoscute de Facultăţile din ţară conform art. 273 din legea instrucţiunii publice din 25 Noemvrie 1864.

Inscrierile în Corp, făcute după 1 Iunie 1884, împotriva dispoziţiilor legii, vor fi nule. Orice avocat înscris va cere anularea Curţii de Apel respective; asemeni ministerul public va denunţa asemenea cazuri Curţii de Apel; acţiunea este imprescriptibilă. Prin art. 4 din această lege se prescriu sancţiuni contra membrilor consiliului sau ai tribunalului, cari au luat parte la o asemenea înscriere. In sfârşit, legea din 8 Iunie 1884 excludea pe toţi aceia cari, neîndeplinind condiţiile legii, solicitau să practice o avocatură măruntă. Se luau măsuri pentru primirea lor ca apărători la judecătoriile de pace şi secretari de avocat.

Aşa cum se prezenta, legea avea însă nenumărate lacune.

Incă dela 1889, după 5 ani de aplicarea legii din 8 Iunie 1884, au început agitaţiile în rândurile avocaţilor, pentru modificarea ei. P. Grădişteanu, în calitate de decan, a şi alcătuit o lege modificatoare, care însă n'a trecut prin Parlament.

Dela 8 Iunie 1884 până la legea din 12 Martie 1907, multe din lacunele legii au fost împlinite chiar mai înainte de o consacrare legală, prin diferite regulamente deşi unele n'au putut fi aplicate în totul, fiindcă n'aveau o bază legală. Problema femeii avocat, asistenţa judiciară, casele de economie şi ajutor, lupta împotriva samsarilor de procese, reglementarea onorariului, moralitatea profesională, publicaţiunile judiciare, reglementarea situaţiei apărătorilor şi a secretarilor de avocat, organizarea conferinţelor de stagiu, problema robei, discutarea legilor importante, formează preocupările organelor Corpului, ale adunărilor sale generale şi obiectul desbaterilor în congresul general al avocaţilor din Iaşi.

EPOCA DE ORGANIZARE SOCIALĂ
(1907—1919)

Consideraţiuni de ordin social, moral şi profesional, impun noua organizare legiferată prin legea din 12 Martie 1907. La redactarea proiectului acestei legi au luat o parte activă miniştri, străluciţi oameni de drept, ca Ion Lahovari, D. Greceanu, Take Ionescu, C. Dissescu.

In timp ce secţiunile respective ale Camerei discutau acest proiect, la Iaşi avea loc congresul general al avocaţilor (28 şi 29 Decemvrie 1906). Desbaterile şi resoluţiunea congresului au fost favorabile proiectului de lege depus la Cameră.

Mărirea numărului avocaţilor titraţi, pe de o parte, şi practica samsarilor, cari atrag clientela şi folosesc pentru aceasta orice fel de mijloace, pe de altă parte, au impus măsurile legii de a împiedica « *concurenţa fără scrupul şi conduita fără control* ».

In « Gazeta Avocaţilor » apărută, sub decanatul lui G. Danielopolu dela 16 Noemvrie 1897 până în 1905, Gh. Danielopolu, în numeroase articole, arăta că plaga samsarilor compromite grav prestigiul profesiunii, independenţa şi conştiinţa avocatului. In întreaga presă, prin conferinţe publice, în regulamentele corpului de avocaţi, apoi în expunerea de motive a proiectului, în raportul lui, semnat de Mihail Antonescu, ca şi în desbaterile parlamentare dela Cameră, se stărue cu toată seriozitatea, asupra acestui mare neajuns.

Noua lege determină, mai întâi, condiţiile de admisibilitate şi de exerciţiu al profesiunii. Acesta este incompatibil cu profesiunea de comerciant, militar activ, monah, preot, profesor la şcoalele primare publice, funcţiunile administrative şi judecătoreşti, precum şi acelea la Eforiile Spitalelor şi aşezămintele publice; legea adaugă unele derogări dela acest principiu. Legea nu prevede, nici explicit, nici implicit, pentru femeie, dreptul de a fi avocat. « Ar fi în detrimentul societăţii — spune raportorul la Cameră — dacă s'ar da

---

[1] Lupta s'a dat între Aristide Pascal şi Constantin Bozianu, cel dintâi obţinând 46 de voturi, cel de al doilea 31. Cel dintâi decan al Baroului Ilfov a fost deci Aristide Pascal, care de altfel, s'a realeș, sigur până la 1871, probabil până în Mai 1875, când decan al Baroului este ales Constantin Bozianu. La Iaşi cel dintâi decan a fost D. Cornea, — la Craiova, Gh. Chiţu.

femeii ocupaţiuni cari s'o depărteze dela rolul important ce este chemată a îndeplini în familie. Caracterul ei atât de delicat s'ar resimţi de spectacolul mizeriilor sociale şi de luptele pasionate, cari se desfăşoară zilnic în desbaterile judiciare »[1]).

După vii discuţii la Cameră asupra chestiunii dacă trebue să se acorde stagiarilor dreptul de a pleda, legea le recunoaşte toate drepturile avocaţilor şi le precizează obligaţiunile de a ţine conferinţe de stagiu şi a lua parte la asistenţa judiciară [2]).

Legea aduce şi o inovaţie în materie de notariat: anumite acte principale enumerate în mod limitativ vor fi obligatoriu redactate şi semnate de un avocat, care se prezintă pentru autentificare la tribunal. Buna întocmire a actelor autentice interesează ordinea socială; în aceste acte residă proba drepturilor şi siguranţa averilor. Cu sistemul legii, respectându-se tradiţia juridică a Ţării, se asigură şi o alcătuire serioasă a actelor autentice, prin răspunderea civilă şi disciplinară care apasă asupra avocatului. Legea reglementează onorariul şi valorificarea lui. Pentru onorariile datorate, avocatul sau apărătorul are dreptul să cheme pe debitor în judecată înaintea instanţelor judecătoreşti, cari judecă cu urgenţă. Când onorariul n'a fost stabilit de părţi, instanţa fixează onorariul, apreciând împrejurările şi importanţa cauzei. Când convenţiunea cuprinde o *quota litis*, instanţele judecătoreşti vor putea reduce suma, în caz de vădită exageraţiune. Proiectul depus la Cameră prevedea, pentru onorariul avocatului, privilegiul asupra averii câştigate în proces sau prin transacţiune, în acelaşi rang cu cheltuelile de judecată. Această dispoziţie a fost suprimată pe cale de amendament, la Cameră, suprimare cerută, printre alţii şi de Alexandru Marghiloman. O discuţie vie a prilejuit şi convenţia de onorariu *quota litis*, combătută cu un inegalabil prestigiu de Alexandru Marghiloman şi susţinută cu o caldă pasiune juridică de Take Ionescu ca o instituţie corespunzătoare moravurilor şi necesităţilor vremii. Textul proiectului a rămas neschimbat, fiind, de altfel, în acord cu jurisprudenţa Inaltei Curţi de Casaţie care în câteva pricini răsunătoare a socotit valabil, juridiceşte, pactul *de quota litis*, însă reductibil, pe cale judecătorească. Legea din 1907 reglementează în mod deosebit datoriile avocaţilor. « Profesiunea de avocat — spune M. Antonescu, raportorul legii la Cameră — este, prin excelenţă, o profesiune de încredere. Avocatul cunoaşte nevoile oamenilor, secretele familiilor. Ca să-şi îndeplinească înalta misiune, el trebue să studieze cu atenţiune cauzele ce i se încredinţează şi să aibă în actele lui probitatea cea mai desăvârşită ». De aci, obligaţia studierii atente a dosarului, pledarea cu cuviinţă, păstrarea secretului profesional, interdicţia folosirii mijloacelor incompatibile cu demnitatea profesiunii pentru dobândirea clientelei, reglementarea anunţurilor, răspunderea avocatului potrivit dreptului comun, obligaţiunea de a avea un biurou cuviincios, fixarea cotizaţiilor şi obligativitatea lor. Legea recunoaşte formal personalitatea juridică corpului avocaţilor, reglementează dreptul de reprezentare în justiţie, de acceptare a liberalităţilor, administrare a averilor Corpului, alcătuire şi votare anuală a bugetului.

Organele corpului sunt: *decanul* şi *consiliul de disciplină* — aleşi pe doi ani dintre avocaţii în exerciţiu, cari au profesat cel puţin 5 ani, afară de stagiu, *Adunarea Generală a Corpului* — şi un membru ales de consiliu dintre membrii săi, ca să înlocuiască pe decan, în caz de împiedicare *(prodecanul)*. Adunarea generală se întruneşte şi deliberează, în cazurile şi condiţiunile fixate de lege. Decanul şi consiliul de disciplină, au, deasemeni, atribuţiunile fixate prin lege; în deosebi, consiliul de disciplină are paza onoarei şi demnităţii Corpului.

Legea reglementează represiunea disciplinară, care este independentă de orice acţiune penală, civilă sau comercială, care se poate întemeia pe orice acte de natură să compromită onoarea sau prestigiul avocatului; prevede, deasemeni, formele instrucţiunii şi ale judecăţii de către consiliul de disciplină, dreptul de

---

[1]) Problema femeii avocat s'a pus întâia oară la 1891, în timpul decanatului lui Dumitru Gianu, prin cererea d-rei Sarmiza Bilcescu, doctor în drept dela Paris, cerere care a fost resolvată favorabil de Consiliu, printr'o motivare redactată de Constantin Dissescu, care a suscitat curiozitatea Barourilor din Bruxelles şi Paris. Curtea de Apel, în urma apelului procurorului general al Curţii a reformat decizia consiliului de disciplină al Baroului de Ilfov, respingând cererea de înscriere. Decizia Curţii a rămas definitivă.

Mai târziu, pe timpul decanatului lui Gh. Danielopolu, o cerere similară a d-rei Elena Popovici a fost resolvată în mod defavorabil de majoritatea Consiliului de disciplină al Baroului din Ilfov. Motivarea deciziei consiliului de disciplină arată că « deşi legea avocaţilor din 1864, cât şi legea modificată din 1884, nu conţine nici o dispoziţie, prin care să se facă vre-o distincţie între bărbat şi femeie, relativ la exerciţiul profesiunei de avocat, totuşi întrucât exerciţiul profesiunei de avocat implică într'însul drepturi de acelea ce nu pot fi exercitate decât de persoane ce au plenitudinea drepturilor civile, de aceea rezultă că rolul şi demnitatea femeii este incompatibilă cu exerciţiul profesiunei de avocat, dânsele nebucurându-se de plenitudinea drepturilor civile, care după legile noastre civile sunt acordate numai bărbaţilor ». Deciziunea a fost confirmată de Curtea de Apel S. III, în urma concluziunilor puse, în instanţă, chiar de Gh. Danielopolu şi în unire cu concluziunile procurorului de atunci, I. N. Stâmbulescu, care a intervenit în proces, în interesul legii, în motivarea următoare: « în starea actuală a legislaţiunei noastre judecătorul care nu face legea, ci numai o aplică, nu o poate interpreta într'un sens ce poate fi al viitorului. El nu poate admite în lipsă de text pozitiv o stare de lucruri care ar izbi în ideile şi în ordinele sociale actuale, chiar compromite oarecum în tumultul forului, rezerva şi modestia cuvenită sexului. Că dacă cei cari cred că, deşi natura distinge legile sociale, totuşi a venit timpul să nu mai distingă, şi că egalitatea desăvârşită trebue să domnească în toate ramurile activităţii omeneşti, aceia să se adreseze legiuitorilor iar nu judecătorilor ». Mai târziu şi după lupte juridice continui, d-na Ella Negruzzi va izbândi, cea dintâi să pătrundă definitiv în cadrele profesiunei, la 8 Martie 1920 (Dec. Nr. 30 a Curţii de Apel din Bucureşti, S. III).

[2]) Iată ce spune raportorul legei din 1907 în această ordine de idei: « Fiindcă stagiarii nu erau obligaţi să facă conferinţe, aveam dificultatea să-i oblig: unii primeau, alţii însă nu primeau. Când am făcut prima conferinţă a stagiarilor, ştiţi cine a asistat? Au asistat d-nii Take Ionescu, Vasile Lascăr şi alţi câţiva avocaţi din barou, dar stagiarii lipseau, fiindcă nu aveau obligativitatea să asiste, să asculte conferinţe. Acum fiind obligaţi, va fi o emulaţie între ei şi desigur că aceasta va produce un resultat fericit ».

apel și recurs pentru avocat în toate cazurile de pedepse spre deosebire de legea în vigoare până la această dată, după care pedeapsa imputării se dă de Consiliu în mod definitiv.

Problema secretarilor de avocat capătă o specială reglementare. Legea prevede anumite condiții de studii și le dă anumite drepturi: studierea dosarelor în arhivele judecătorești.

Legiuitorul din 1907 este, în deosebi, preocupat de organizarea socială a profesiunii de avocat. Acest caracter al legii se desprinde din cele trei instituțiuni, create pentru întâia oară: *casa de economii, asistența judiciară, pensiile* și *ajutoarele* acordate avocaților și familiilor lor [1].

Prin dispozițiile transitorii ale legii se oprește, pe viitor, înscrierea de apărători la judecătoriile de pace.

PERIOADA UNIFICĂRII ORGANICE A BAROURILOR (1919—1931)

In urma întregirii naționale, se aflau în prezență pe teritoriul românesc trei legi organice ale Corpului.

In vechiul Regat și Basarabia, prin extindere, era în vigoare legea din 1907; în Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, legea din 1874; în Bucovina, legea din 1868 [2].

Aceste trei legi de organizare a barourilor din România întregită, în aplicarea lor, produc conflicte grave; astfel transferarea avocaților din vechiul Regat, în barourile din teritoriile alipite, nu se încuviințează de unele barouri, pe considerația că până la unificarea organizării pe cale de lege, o asemenea transferare nu este admisibilă. Legea din 1921 — al cărei proiect a fost elaborat de o comisie aleasă în marele congres al avocaților din acel an, — unificând exercițiul dreptului de avocat, face admisibilă această transferare.

Ea consacră, în mod formal, dreptul femeii de a fi admisă în corpul avocaților. Sub influența regimului juridic din teritoriile alipite, pe lângă titlul academic, legea impune candidaților la avocatură un stagiu profesional de 3 ani și un examen de intrare în Corp. In ceea ce privește titlul, în locul celui de doctor, obligatoriu în proiectul eșit din deliberările congresului avocaților, titlul de licențiat în drept.

[1]) Sub decanatul lui Mihail Antonescu și anume din Octomvrie 1903, s'a luat hotărîrea înființării unei case de economie a Corpului; datorită lui Mihail Antonescu, casa de economie a luat o frumoasă desvoltare.

Tot în aceeași vreme a decanatului Antonescu — mai înainte de o consacrare legală — s'a hotărît instituirea unui comitet de asistență judiciară. In lipsa unei îndatoriri legale, avocații din baroul Ilfov au acordat, din proprie inițiativă, sprijinul lor oamenilor săraci. După trei ani, legea consacră ca obligatorie pentru toate barourile, instituția asistenței judiciare.

Pensiunile și ajutoarele nu constituesc drepturi; ele se acordă în virtutea puterei discreționare a consiliilor de disciplină.

[2]) In legiuirile vechi din Ardeal și teritoriile supuse coroanei ungare și cele din Bucovina, până la epoca constituțională, avocații erau numiți și supraveghiați de Curțile de Apel; iar organizarea corpului de avocați, în aceste părți, s'a făcut mult mai târziu, deoarece regimul absolutist era potrivnic oricărei organizări pe baza principiului autonomiei.

Legea reglementează stagiul, în desacord cu părerea Congresului, dar cu aprobarea barourilor din țară, admițând că stagiarul să pledeze chiar din primul an al stagiului în procesele de primă instanță, sub controlul și pe baza autorizațiunii avocatului, pe lângă care este alăturat sau al asistenței judiciare. Art. 12 prevede, totodată, repartizarea și echitabila remunerare a stagiarilor după o prealabilă înțelegere cu avocații respectivi. In cazul în care numărul stagiarilor ar întrece numărul locurilor disponibile în biurourile avocaților Corpului, se va aviza la atașarea celor supranumerari pe lângă asistența judiciară și la înființarea de seminarii juridice pe lângă fiecare barou.

Legea crează norme de drept noui. Astfel acțiunile în justiție și cererile de atac al hotărîrilor, trebuesc contrasemnate de avocat în momentul introducerei sau în cel mult 5 zile dela depunerea lor, sub sancțiunea nulității; acțiunile de onorariu se vor judeca de instanțele judecătorești ale domiciliului avocaților, de urgență, în Camera de Consiliu, simplificându-se exercitarea căilor de atac; se institue o procedură facultativă de împăcare, înaintea intentării acțiunii, în fața decanului local. Pentru onorariul cuvenit, avocatul are dreptul de privilegiu asupra sumei sau averei mobile conservate sau intrate în patrimoniul clientului prin serviciile prestate de avocat, dacă creanța este constatată prin act scris; privilegiul vine imediat după cel al Statului; convenția de onorariu poate căpăta autenticitate prin depunerea, de către client și avocat, a unei declarații scrise către președintele instanței; creanța astfel constatată sau prin act autentic va avea drept de privilegiu, care se adaugă la art. 1737 c. civ. asupra bunurilor aduse sau conservate în patrimoniul clientului prin serviciile prestate de avocat. In privința bunurilor imobiliare, acest privilegiu se conservă prin inscripția creanței de onorariu în registrul de mutațiuni imobiliare sau în cărțile funduare locale.

Se iau măsuri severe, prin lege, împotriva samsarilor și a avocaților cari s'ar sluji de samsari, și se sancționează, penalicește, practica avocaturii de persoanele cari n'au calitatea de avocat.

Legea asimilează avocatul, în exercițiul funcțiunii sau în localul judecătoresc, cu funcționarul public în privința respectului ce i se datorează; orice jignire ce i se aduce se consideră ca o infracțiune, supusă regulelor art. 183 și urm. din vechiul cod penal. Legea aduce o nouă reglementare a delictelor de audiență. Avocatul care va ultragia judecătorii nu va putea fi judecat și condamnat de îndată și trimis la închisoare. Judecătorul va constata delictul de audiență, fără a lua vreo altă măsură, și va amâna procesul pentru alt termen, când instanța se va compune fără magistratul ultragiat.

Acțiunea disciplinară în contra avocatului rămâne, în întregime, în competința organelor Corpului: a *consiliului de disciplină*, ca primă instanță, și a *consiliilor de apel* ale barourilor dela reședința curților de apel, alcătuite din consilierii corpului respectiv, ca instanță de apel, a avocaților din circumscripția

ГЕОРГІЕ Д. БИБЕСКȢ.

GHEORGHE BIBESCU, DOMNITORUL MUNTENIEI (1842—1848)
(Originalul, cusătură de artă, la Academia Română)

respectivă a Curţii de Apel. Impotriva deciziei Consiliului de Apel se va putea face recurs la Consiliul general al Corpului, care se judecă de o comisie alcătuită cu 4 consilieri dela Inalta Curte de Casaţie, aleşi prin tragere la sorţi de primul preşedinte al Inaltei Curţi, şi cu 3 membri, din Consiliul General al Corpului, traşi la sorţi de preşedintele Uniunii. Legea reglementează, apoi, cazurile şi condiţiile exercitării represiunei disciplinare.

Pe lângă răspunderea disciplinară a avocatului, legea menţine răspunderea potrivit dreptului comun, când face acte păgubitoare faţă de client; el este dator să ceară grefierului cercetarea registrelor de inscripţiuni şi transcripţiuni, când actul ce urmează să fie autentificat are de obiect drepturi reale.

Organele Corpului sunt: *adunarea generală*, *consiliul de disciplină* şi *decanul*, cu atribuţiunile arătate de legea organică, organe cari erau prevăzute şi in legea din 1907. Legea din 1923 crează «*Uniunea Avocaţilor din România*», având în Bucureşti, o comisiune permanentă, şi care reprezintă, cu toată autoritatea, Corpul Avocaţilor din întreaga ţară, coordonează lucrările congreselor, administrează Casa de Ajutor a avocaţilor şi înlesneşte lucrările de îmbunătăţire a diferitelor legiferări. Art. 110 şi urm. din lege, înfiinţează şi reglementează pe lângă Uniune *Casa de ajutor a avocaţilor din România*, ale căreia fonduri se adună din cotele asupra cotizaţiilor şi veniturilor precizate de lege. Ajutoarele unice şi periodice se vor acorda avocaţilor, văduvelor şi copiilor minori de consiliile barourilor locale, în limitele fondurilor disponibile; avocaţilor se vor acorda ajutoare, în caz că vor fi lipsiţi de mijloace, în caz de boală şi accidente, şi familiilor lor în caz de înmormântare. Ajutoarele periodice se acordă *numai avocaţilor cari încetează exerciţiul profesiunei* şi se găsesc în lipsă. Ele nu constituesc, în nici un caz, pentru avocat, un drept care să poată fi valorificat în justiţie.

Fiecare consiliu al corpului de avocaţi are datoria să organizeze *un serviciu de asistenţă judiciară*, în cuprinsul circumscripţiei sale, condus de un consilier al baroului şi având o organizare determinată de lege. In oraşele mai mari şi în judeţ, asistenţa judiciară va fi organizată, pe circumscripţiile judecătoreşti de ocol, sub conducerea unui avocat delegat de consiliu. Acolo unde nu vor putea fi delegaţi avocaţi, asistenţa judiciară va fi condusă de judecătorul de ocol respectiv, ajutat de grefierul său. La cererea părţii, judecătorul va desemna un avocat ca sfătuitor. Serviciile de asistenţă judiciară, constituesc *servicii legalmente datorate*.

Avocaţii înscrişi într'un barou din ţară *înainte* de promulgarea acestei legi, nu vor putea cere transferarea în oricare din barourile ţării cu o legislaţiune diferită, decât dacă vor dovedi, cu o deciziune motivată a baroului din care se transferă, că au exercitat acolo în mod neîntrerupt profesiunea timp de 3 ani, în cari intră şi stagiul dacă sunt doctori în drept, şi timp de 4 ani, cuprinzând şi stagiul pentru licenţiaţii în drept, sau dacă vor fi servit 4 ani în magistratură. Când baroul căruia i s'a făcut o asemenea cerere refuză, fără motiv legal, *să o admită, avocatul care a făcut-o*, se va adresa consiliului general al Corpului, constituit ca instanţă de recurs, care va putea ordona transferarea. Se respectă apoi drepturile câştigate ale secretarilor de avocat şi ale apărătorilor, cu interzicerea înscrierii, pe viitor, a acestora din urmă şi cu o reglementare a situaţiei secretarilor de avocat. Apărătorii din vechiul Regat, regulat înscrişi, vor putea continua exerciţiul profesiunei lor, numai înaintea judecătoriilor de ocoale din judeţul unde se află înscrişi în tablou.

In sfârşit, în vechiul Regat şi în Basarabia, dispoziţiile acestei legi, în privinţa vârstei, a stagiului şi a examenului de intrare în barou, nu se aplică acelora cari la promulgarea acestei legi vor fi licenţiaţi în drept, nici acelora cari vor fi fost regulat înscrişi ca studenţi în anul 1922 la vreo Facultate de Drept.

Regulamentul din 17 Octomvrie 1923, desvoltă, amănunţit, *principiile fixate în această lege*.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ

Organizarea actuală a Baroului românesc se sprijină pe legea pentru organizarea corpului de avocaţi din 28 Decemvrie 1931, modificată prin legea din 6 Aprilie 1932, şi prin legea din 2 Aprilie 1936 [1]).

CONDIŢIUNILE DE ADMITERE IN CORP

O importantă inovaţiune a legii din 1931 este introducerea, în cerinţele capacitare de primire în barou, a titlului de doctor în drept, secţiunea juridică. Reamintim că această condiţie se găseşte, pentru întâia oară, cuprinsă în proiectul alcătuit de Corpul Avocaţilor din 1922; ea însă a fost înlăturată în legea din 1923, în desbaterile cu privire la votarea proiectului; această dispoziţiune se explică pe nevoia stăvilirii înscrierilor faţă cu numărul mereu în creştere al licenţiaţilor cari se înscriu în barou; pe consideraţiunea că această condiţie de titlu va face să se micşoreze numărul prea mare al studenţilor Facultăţilor de Drept din vechiul Regat; pe *necesitatea înlăturării* nedreptăţii, ce se făcea — până la această dată — studenţilor din Ardeal, cari trebuiau să obţină doctoratul în drept ca să se înscrie în barou, deoarece Facultăţile de Drept din Cluj şi Cernăuţi liberează numai diplome de doctor. Legea fixează, de altfel, un termen de aplicare a acestei dispoziţiuni.

Art. 1 din legea pentru modificarea unor dispoziţiuni din legea avocaţilor din 2 Aprilie 1936 prevede că pentru a fi admis în Corp, condiţiunea privitoare la titlurile cerute consistă în a avea diploma de licenţiat sau doctor al secţiunii juridice a vre-unei facultăţi din ţară sau din străinătate, precum şi dovada absolvirii studiilor liceale. Cei ce solicită înscrierea pe bază de diplome străine, vor trebui să le echivaleze potrivit legii de organizare a învăţământului.

Ca să se admită înscrierea în Corp, se cere, după legea din 1931, un stagiu prealabil de

[1]) Redactorul iniţial al proiectului legii din 1931 a fost Constantin L. Nanmescu, atunci vice preşedinte al Uniunii Avocaţilor; proiectul a fost discutat şi aprobat de Congresul general, format din reprezentanţii tuturor barourilor din ţară, la Braşov, în Septemvrie 1929.

trei ani, şi trecerea unui examen de liberă practică avocaţială: stagiul se poate prelungi pe noui perioade de câte un an; de drept, pentru cei nereuşiţi la examen de liberă practică avocaţială, sau în urma deciziunii consiliului baroului, în caz de neîndeplinire efectivă a stagiului în cursul celor trei ani.

Legea din 2 Aprilie 1936 reduce stagiul efectiv, la doi ani, iar pentru cei ce au titlul de doctor în drept, secţiunea juridică, la un an. După terminarea stagiului, stagiarul va trece un examen de liberă practică avocaţială în condiţiunile cuprinse în art. 35 şi urm. din legea din 1931. Legea din 1931 prevede că stagiarii nereuşiţi de trei ori la examen nu mai pot fi admişi în Corpul Avocaţilor. Legea din 2 Aprilie 1936 abrogă această dispoziţiune.

Stagiarii sunt îndatoraţi să exercite efectiv îndatoririle profesionale de stagiari faţă de avocaţii pe lângă care sunt repartizaţi; au îndatoririle avocaţilor şi îndatoririle *speciale*, ca stagiari; şi anume: să ţină conferinţe şi lucrări de pregătire juridică, să asiste la conferinţele celorlalţi stagiari, să îndeplinească oficiul de asistenţi ai serviciului asistenţei judiciare, să pledeze procesele persoanelor cărora li se va fi acordat asistenţa judiciară.

Legea din 2 Aprilie 1936 prevede că stagiarii vor avea dreptul să pledeze la judecătorii şi tribunale în baza *unei delegaţiuni generale* ce li se va da de către avocatul pe lângă care îşi exercită stagiul, de către asistenţa judiciară sau de către decanul baroului în care sunt înscrişi. Stagiarii cu o vechime de un an vor putea pleda şi în faţa curţilor de apel, în virtutea unei delegaţiuni speciale. Aceştia vor putea redacta acte de notariat fără delegaţiune. Indeplinirea stagiului se va constata printr'o deciziune a baroului. Acţiunile, apelurile şi în general orice petiţie prin care se exercită o cale de atac, la instanţele înaintea cărora stagiarii au dreptul de a pleda, după distincţiunile de mai sus, vor trebui, pe toată durata stagiului, să poarte, sub sancţiunea revocărei, viza de control a unui avocat definitiv sau a unui membru în consiliul de disciplină al Baroului, care prin aceasta îşi asumă răspunderea profesională solidar cu stagiarul, redactor al petiţiei.

In această materie, a înscrierii avocaţilor stagiari şi a celor definitivi, în Corpul Avocaţilor, legea din 1931 institue, pentru solicitatorul *care îndeplineşte condiţiile legei, un drept la înscriere* şi *un drept la definitivare*, şi deci *o obligaţiune* din partea baroului respectiv. In cazul în care organele corpului de avocaţi refuză să soluţioneze cererea de înscriere sau cererea de definitivare, solicitatorul are posibilitatea exercitărei căilor de atac arătate în art. 14 şi urm. şi 47 şi urm. Legea face deci, din actul de înscriere şi definitivare, *acte juridice de competenţă legală*.

In afară de contestaţiile celor interesaţi la înscrierea şi la definitivarea unui avocat, art. 22 şi 23 institue *procedura revizuirei din oficiu* în modul următor: dacă în contra celui ce a obţinut înscrierea se va constata, în urmă, lipsa vreuneia dintre condiţiile de admisibilitate sau existenţa vreunuia din cazurile de nedemnitate prevăzute de legea în vigoare, la data înscrierei în barou, consiliul baroului va putea deschide acţiune disciplinară şi va pronunţa excluderea din Corpul Avocaţilor şi stergerea din tablou a celui ce fără drept a fost înscris. Procedura de urmat, termenele şi căile de atac în contra deciziunilor pronunţate în materia revizuirei înscrierilor, sunt cele stabilite pentru acţiunea disciplinară. Trei avocaţi înscrişi în barou vor putea sesiza oricând pe decan cu o cererea de revizuire a înscrierei, oricărui avocat sau stagiar, ce pretind a fi făcută cu viciile arătate în articolul menţionat, figurând ca parte reclamantă în acţiune.

Denunţătorii a căror cerere de revizuire s'ar dovedi neîntemeiată, vor fi pedepsiţi disciplinar, de către consiliul baroului, chiar dacă avocatul sau stagiarul contra căruia s'a făcut denunţul nu ar formula vreo pretenţie. Inovaţia legii în această materie este fericită şi conformă principiilor generale de drept.

DREPTURILE ŞI DATORIILE AVOCATULUI

Legea se ocupă de drepturile şi atribuţiunile avocaţilor; avocaţii regulat înscrişi în tablou au dreptul să reprezinte pe cei interesaţi în justiţie, la autorităţi, precum şi să pledeze la orice instanţă de judecată, civilă, militară, administrativă, financiară, arbitrală, disciplinară şi de orice altă natură. De asemenea avocaţii vor putea asista şi reprezenta pe orice persoană înaintea oricărei autorităţi, însă numai în chestiuni care intră în sfera obişnuită a activităţii profesionale.

In ceeace priveşte transferarea, aşa cum este reglementată prin legea din 1931, *ea este un act de pură apreciere discreţionară* din partea organelor Corpului.

Legea reglementează *dreptul* şi *formele reprezentărei în justiţie, obligaţia* şi *formele redactărei* şi *contrasemnărei actelor autentice* şi *certificarea identităţii părţilor*.

Ea declară *obligatoriu* pentru instanţele judecătoreşti tariful minimal, atât în raporturile dintre avocat şi client, cât şi cu ocazia stabilirei cheltuelilor de judecată la cari trebue să fie condamnată partea care pierde procesul, instanţele judecătoreşti neavând dreptul să reducă aceste onorarii sub cele prevăzute în tariful minimal.

Legea introduce, drept asigurare pentru realizarea onorariilor datorate avocaţilor, *inscripţiunea ipotecară asigurătoare asupra imobilului în litigiu*, reglementând şi procedura înscrierei şi radierea acestui privilegiu.

In limita drepturilor avocaţilor, legea prevede cele mai serioase garanţii în ceea ce priveşte resolvarea conflictelor dintre avocaţi şi magistraţi, sau dintre avocaţi şi particulari, apărând astfel, în mod eficace, demnitatea Corpului şi prestigiului avocatului.

Asistenţa judiciară constitue un serviciu legalmente datorat, şi neîndeplinirea lui, de către acei cari primesc o asemenea însărcinare este sancţionată cu aplicarea pedepselor disciplinare; prin asistenţa judiciară, organizată obligatoriu de barou, condusă de un membru al consiliului baroului cu ajutoarele respective, se înţelege *apărarea gratuită a persoanelor fizice sau juridice, fără scop lucrativ, cari s'ar găsi în neputinţă de a plăti un avocat spre a-şi exercita drep-*

turile în justiție. Inovațiunea legii este că, prin organizarea serviciului de asistență judiciară, barourile pun la îndemâna celor nevoiași, nu numai serviciile de apărare prestate de avocați în mod gratuit, dar chiar și fondurile trebuincioase pentru a suporta cheltuelile de proces, dându-se *posibilitatea reală* a valorificării drepturilor în justiție. Este o importantă dispoziție, *un progres real în lupta pentru dreptate.* Prin dispoziții precise, legiuitorul reglementează în amănunt serviciul asitenței judiciare.

Respectând, în această ordine de idei, principiile din legile anterioare, legea din 1931 reglementează și completează procedura pentru cercetarea și constatarea faptelor ivite cu prilejul conflictelor dintre un avocat și un magistrat, sau dintre un avocat și o altă persoană, menținând principiul anchetei mixte făcute de reprezentantul baroului și al autorității căreia aparține magistratul sau funcționarul care a participat la conflict.

ORGANELE CORPULUI

Legea din 1931 ia o desvoltare impusă de necesitățile vremii, în ceea ce privește determinarea organelor Corpului și competența lor:

Congresele generale

Congresele generale sunt organizate cu o competență specială și obligatorie, pentru întâia oară, prin această lege. Ele se constitue cu delegați oficiali ai tuturor barourilor din țară în condițiunile arătate de lege și se desfășoară într'o ordine amănunțit prevăzută de lege. Competența congreselor Corpului de avocați este să se pronunțe asupra chestiunilor de interes general sau profesional, asupra chestiunilor de ordin material și moral cari interesează profesiunea, asupra măsurilor de interes general cu privire la conducerea și administrația internă a barourilor, asupra chestiunilor cari interesează organizarea și bunul mers al justiției, asupra cărora dau *avise;* apoi asupra tuturor măsurilor necesare pentru satisfacerea nevoilor financiare ale Uniunei sau ale barourilor, creându-le veniturile necesare, în afară de cele prevăzute în cap. X din lege. Deciziunile congreslor sunt *definitive, executorii* și *obligatorii pentru toate barourile;* Congresele pot edicta sancțiuni și penalități contra celor ce nu respectă aceste deciziuni. Executarea deciziunilor și aplicarea sancțiunilor stabilite se va face de către Comisiunea permanentă care va putea delega pe unul din membrii săi cu îndeplinirea resoluțiunei congresului.

Uniunea Avocaților din România

Uniunea Avocaților din România, creată prin legea din 21 Februarie 1923, ca organ general al barourilor din România, este persoană juridică, cu drepturile și obligațiunile prevăzute în lege. Uniunea este condusă de un consiliu general. Legea precizează atribuțiunile consiliului general al Uniunei Avocaților și modul constituirei lui. Membrii consiliului general al Uniunei vor fi aleși de adunarea generală electivă a fiecărui Barou. Cele mai de seamă atribuțiuni ale consiliului general sunt arătate în art. 131 din lege și anume: alege, din sânul său, comisiunea permanentă, președintele și vice-președinții Uniunei Avocaților; deliberează și discută asupra chestiunilor de interes profesional; votează, în fiecare an, bugetul general al Uniunei, și al Casei de Pensiuni; aprobă și eventual completează ordinea de zi a Congresului alcătuită de comisiunea permanentă; examinează și verifică întreaga gestiune administrativă și financiară a comisiunei permanente și a organelor Uniunei; discută și aprobă regulamentele alcătuite de comisiunea permanentă; își dă avizul asupra oricărei chestiuni ce i se supune de comisiunea permanentă, conform legii.

Comisiunea permanentă a Uniunii compusă din 17 membrii aleși de consiliul general al Uniunei, are conducerea efectivă a Uniunii, potrivit normelor legii; legea din 1931 face o mai justă repartiție a mandatelor membrilor care formează comisiunea permanentă, stabilind că fiecare grup de barou din circumscripția unei Curți de Apel să aibă un reprezentant în această comisiune, evitându-se astfel posibilitatea ca un singur barou să aibă doi reprezentanți în comisiune, și barourile unei provincii întregi să nu aibă niciun reprezentant. Atribuțiunile comisiunei permanente sunt prevăzute în art. 145 din lege.

Președintele Uniunii reprezintă Corpul Avocaților din România, presidează ședințele congresului, ale consiliului general și ale comisiunii permanente, exercită atribuțiunile arătate în art. 42 și în celelalte dispozițiuni ale legii din 1921.

Adunarea generală a Corpului se compune din toți avocații unui barou cu exercițiul drepturilor; ea poate să fie *deliberativă și electivă. Deliberativă,* are atribuțiunea să voteze bugetul anual al baroului, să verifice gestiunea consiliului baroului, să se pronunțe asupra demisiunii decanului și a membrilor din consiliu, să se pronunțe asupra chestiunilor de ordin profesional sau de interes general al justiției, și să-și dea părerea asupra proiectelor de lege privitoare la justiție. *Electivă,* are atribuțiunea să aleagă pe membrii consiliului general al Uniunii Avocaților și pe decan și consiliul baroului. Legea prevede întreaga procedură a alegerilor, procedură care lipsea în legea anterioară.

Consiliul Baroului

Consiliul baroului și *decanul* sunt aleși pe timp de trei ani, de către adunarea generală electivă a baroului, compunându-se — în afară de decan — din 16 membri pentru baroul Ilfov, din 12 membrii la barourile dela reședințele Curților de Apel, și din 6 membri la celelalte barouri.

Consiliul se pronunță asupra înscrierilor, definitivărilor, transferărilor avocaților; se constitue și judecă, ca primă și a doua instanță disciplinară; se ocupă de chestiunile ce interesează exercițiul profesiunii de avocat; întocmește, anual, un raport asupra organizării, funcționării și lipsurilor constatate în mersul justiției; administrează averea baroului;

organizează stagiul şi lucrările stagiarilor; alcătueşte bugetul anual al Corpului, supunându-l aprobării generale; hotărăşte, în toate chestiunile, care-i sunt deferite prin legi şi regulamente.

Consiliul se constitue alegând un *prodecan*, un *casier*, un *consilier* care va conduce *cancelaria*, altul *biblioteca*; se vor deferi consilierilor însărcinările ce le va crede consiliul necesare; la barourile dela reşedinţele Curţilor de Apel se vor putea alege doi prodecani; consiliul va numi pe secretarul baroului şi pe cel al asistenţei judiciare; aceştia vor putea fi remuneraţi. Se observă din economia legii că puterile consiliului baroului sunt lărgite; pe de altă parte legiuitorul a fost preocupat să asigure prestigiul Corpului, cu mai multă autoritate. Legiuitorul introduce principiul ca avocatul să exercite în mod efectiv profesiunea, punând la dispoziţiunea baroului sancţiuni contra celor ce se menţin pe tablou, numai în scopul ca, cu titlul de avocat, să desfăşoare fie o activitate fără legătură cu profesiunea de avocat, fie o activitate dăunătoare Corpului.

Controlul şi supravegherea barourilor prin Uniunea Avocaţilor, în limitele fixate în lege, nu aduce atingere autonomiei barourilor ci, dimpotrivă, asigură prestigiul corpului de avocaţi şi întăreşte ideia de autonomie care nu se poate sprijini decât pe respectul legilor şi a drepturilor pe care legea le consacră.

CASELE DE PENSIUNE ŞI AJUTOR

Legiuitorul din 1931 organizează, pe lângă Uniunea Avocaţilor din România, *Casa centrală de pensiuni a avocaţilor din România*, şi crează pe lângă consiliile barourilor locale câte o *Casă de ajutor* a fiecărui barou.

Casa centrală de pensiuni, formând *un capital*, urmează să acorde pensiuni de retragere avocaţilor, văduvelor şi copiilor lor minori, din venitul fondului şi din contribuţiunile barourilor. Deşi creată în 1923, Casa centrală de pensiuni nu a putut funcţiona din cauza lipsei de fonduri; într'adevăr în timp de 7 ani, din contribuţiunea prevăzută de art. 114 din legea iniţială nu s'a putut strânge, la această Casă centrală, decât suma de 700.000 lei.

Legea din 1931 se preocupă în special de fondurile Casei Centrale. Ea prevede că aceste fonduri se vor forma din: *a)* o cotă de 30% din cotizaţiunile anuale prevăzute în art. 250 al. i ce se va vărsa de barouri, *b)* o cotă de 50% din amenzile prevăzute de art. 190 şi 212 din prezenta lege; *c)* donaţiunile ce s'ar face Uniunii; *d)* orice alte venituri s'ar crea; *e)* o cotă de 70% din valoarea timbrelor de pledoarii vândute la barouri, restul de 25% atribuindu-se Casei de ajutor a baroului respectiv şi 5% Uniunii Avocaţilor. *Timbrele de pledoarie* se emit de Uniunea Avocaţilor din România; ele sunt de 2, 5, 10, 20, 30, 40 şi 50 lei. Ele se distribue prin barouri avocaţilor şi se anulează în mod obligatoriu, de instanţele judecătoreşti, cu ocazia introducerii sau, la primul termen de înfăţişare, cu ocazia pledării acţiunilor, apelurilor şi recursurilor, precum şi cu prilejul introducerii actelor autentice.

Pensiunea constitue un drept, pentru avocaţi, văduvele şi copiii lor minori; pensiunea se acordă avocaţilor la vârsta de 65 ani sau în caz de boală cu incapacitate de lucru la 60 de ani; pensiunea întreagă se acordă avocaţilor cu o vechime de 35 ani în corp; celor cu o vechime de 30 de ani 70%; celor cu o vechime de 25 de ani 50%, celor cu o vechime de 20 de ani 40%. Văduva şi minorii vor primi 50% din pensiunea cuvenită avocatului.

Casa centrală de pensiuni a avocaţilor din România se administrează de comisiunea permanentă a Uniunii, care poate să delege puterile sale unui consiliu de direcţie, compus din 3—5 membri ai Comisiunii permanente.

Casa de ajutor a fiecărui barou va fi administrată de consiliul baroului şi condusă de un decan sau de un consilier delegat. Ea acordă ajutoare periodice şi ajutoare unice, potrivit unui regulament special şi potrivit normelor cuprinse în art. 261 şi urm. din lege.

RĂSPUNDEREA AVOCATULUI

In capitolul 8 intitulat «*Despre acţiunea disciplinară*», art. 196 până la 235 din legea din 1931, se cuprind regulele privitoare la represiunea disciplinară. Responsabilitatea disciplinară a unui avocat derivă din călcarea dispoziţiunilor legii *şi regulamentului* legii Corpului, din călcarea regulamentelor alcătuite de Uniunea Avocaţilor pe baza legii; din nesocotirea deciziunilor organelor Corpului, cari sunt obligatorii pentru avocaţi; din orice acte în legătură cu exerciţiul profesiunii de avocat sau în afară de exerciţiul profesiunii şi care sunt de natură să compromită onoarea sau prestigiul avocatului sau al corpului de avocaţi. *Paza onoarei şi demnităţii Corpului Avocaţilor este încredinţată Consiliului baroului.*

Consiliul de disciplină al baroului, *ca primă instanţă disciplinară*, se constitue, conform prevederii legii, din membrii consiliului baroului. Legea reglementează, în amănunt, judecata în faţa consiliului de primă instanţă. Acţiunea disciplinară este independentă de orice altă acţiune. Dacă o acţiune penală e introdusă contra avocatului chemat înaintea consiliului de disciplină, acţiunea disciplinară va putea fi amânată până la judecarea acţiunii penale. Deciziunile consiliului de disciplină sunt supuse apelului cu anumite excepţiuni arătate în art. 215. Apelul se judecă de consiliul baroului din oraşul de reşedinţă al Curţii de Apel în circumscripţia căreia este sediul baroului al cărui consiliu a dat deciziunea apelată. Legea reglementează formele apelului, modul constituirii instanţei de apel, procedura în faţa instanţei de apel. In contra deciziunilor consiliului de apel se poate face recurs la Consiliul superior de disciplină al avocaţilor, de către cei cari au figurat ca părţi în instanţa de apel, de către decanul baroului al cărui consiliu de disciplină a judecat în primă instanţă şi de către preşedintele Uniunii Avocaţilor. Consiliul superior de disciplină al avocaţilor se compune din 7 membri din care: 4 consilieri ai Inaltei Curţii de Casaţie, traşi la sorţi de primul ei preşe-

diute şi 3 membri din comisiunea permanentă a Uniunii Avocaţilor, traşi la sorţi de preşedintele Uniunii. Legea reglementează formele recursului, judecata recursului şi motivele pe care se poate întemeia un recurs.

Art. 94 din legea Corpului precizează că avocatul este răspunzător de actele sale *conform dreptului comun*. *Răspunderea civilă* a avocatului este guvernată de regulile dreptului civil; ea are — în deosebi — un caracter contractual, dar şi obiectiv. Răspunderea civilă a avocatului nu poate să fie angajată decât dacă se constată reaua sa credinţă şi existenţa unui prejudiciu născut din această culpă — în limitele art. 998 şi urm. cod. civ.

Răspunderea penală a avocaţilor poate rezulta din orice fapte cari cad în limitele statutului penal.

Noul cod penal crează în art. 545, « *abuzul de încredere profesională* », care se defineşte în faptul avocatului de a primi daruri sau promisiuni dela partea adversă şi de a vătăma, ca urmare a faptului primirii darurilor sau promisiunilor, prin acte pozitive sau omisiuni, cauza clientului său. De asemenea art. 546 din acelaşi cod pedepseşte pe avocatul care vatămă prin fapte pozitive sau prin omisiuni, interesele unui inculpat. Prin art. 78 din noul cod penal se reglementează, în categoria măsurilor de siguranţă pe cari le poate aplica o instanţă judecătorească, *însoţind o pedeapsă*, *interdicţia de a exercita o anume profesie sau meserie*. Această interdicţie se poate pronunţa când rezultă că delictul se datoreşte incapacităţii, nepregătirii, neglijenţei sau nerespectării regulamentelor impuse pentru exerciţiul profesiunei. Interdicţia se poate pronunţa pe timp determinat sau pentru totdeauna, luându-se avizul consultativ al unei comisiuni de specialişti. Pe timpul interdicţiei cel interzis poate lucra numai sub direcţia şi răspunderea altui profesionist. Redarea exerciţiului profesiunii interzise pentru totdeauna, pe motiv de incapacitate sau nepregătire, se poate admite, după o trecere de timp de trei ani, socotiţi dela data pronunţării interdicţiei, numai pe baza verificării cunoştinţelor profesionale, înaintea unei comisiuni de specialişti, instituită de instanţă.

Dispoziţiunea aceasta a provocat vii discuţii în desbaterile legii de către Corpurile legiuitoare. Ea este criticabilă, în raport cu economia legii organice a Corpului.

AVOCAŢII PUBLICI

In calitatea lor de funcţionari publici, avocaţii publici au un statut legal, obiectiv, care se sprijină pe *legea din 9 Mai 1933*, modificată prin *Decretul-lege din 10 Noemvrie 1934*, prin *Jurnalul Consiliului de Miniştri* pentru contopirea şi repartizarea locurilor avocaţilor publici *din 6 Martie 1936* şi prin *legea din 1 Aprilie 1936*.

După legea dela 1861 care a organizat pentru întâia oară Contenciosul Statului, lege pe care am examinat-o în capitolul istoric, diferite legi de organizare a ministerelor şi instituţiunilor publice cari au urmat până la 1929, au stabilit şi ele regule de organizare a contencioaselor respective; o diversitate de norme, de situaţiuni, de tratamente, atribuţiuni şi obligaţiuni, caracterizează această perioadă în evoluţia Contenciosului Statului. Legea pentru organizarea Ministerelor din 2 August 1929 prevede în organizarea Ministerului de Justiţie, *Direcţia Contenciosului Statului*, care potrivit art. 76, din aceeaşi lege, urmează să funcţioneze în baza unei legi speciale. Legea pentru organizarea corpului de avocaţi publici din 9 Mai 1933 fixează norme unitare în această materie.

Reprezentarea şi apărarea în justiţie a drepturilor şi intereselor Statului şi instituţiunilor publice din întreaga ţară, precizate în art. 1, şi avisarea asupra chestiunilor cu caracter juridic, ale acestor servicii, se încredinţează Corpului Avocaţilor Publici, care se organizează prin această lege, pe lângă Ministerul Justiţiei, formând Direcţiunea Contenciosului Statului, condusă de un avocat director. Corpul Avocaţilor Publici se compune din membrii Consiliului superior al Avocaturii Statului, în număr de 11, redus la 10 prin decretul-lege din 10 Noemvrie 1934, şi din avocaţii care fac parte din contencioasele de pe lângă ministere, direcţiuni generale, regii şi case autonome [1]).

Avocaţii publici sunt de 6 grade: *avocaţi consilieri de două clase, avocaţi principali, avocaţi pledanţi de trei clase*. Sunt şi *avocaţi referenţi*.

Avocaţii publici vor fi definitivaţi după doi ani de funcţionare. Ei au stabilitatea reglementată de lege; nu pot fi transferaţi, fără voia lor, decât în aceeaşi localitate şi în interes de serviciu, bine dovedit, cu avisul motivat al Consiliului Avocaturii Statului.

Comisiunea disciplinară pentru avocaţii publici se compune din: un consilier dela Curtea de Apel din Bucureşti desemnat de adunarea generală a Curţii, directorul cel mai înalt şi mai vechi în grad de pe lângă autoritatea unde funcţionează avocatul învinuit şi un avocat din Consiliul superior al Avocaturii Statului, desemnat de Ministerul Justiţiei.

Directorul Contenciosului Statului şi membrii Consiliului superior al Avocaţilor Publici vor fi judecaţi, pentru abaterile dela îndatoririle lor, de către o comisiune disciplinară compusă dintr'un preşedinte dela Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie, un membru din comisiunea permanentă a Uniunii Avocaţilor, un consilier dela Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi doi membrii ai Consiliului superior al Avocaturii Statului.

Prin jurnalul Consiliului de Miniştri pentru contopirea şi repartizarea locurilor avocaţilor publici din 6 Martie 1936, s'a prevăzut, în scopul concentrării avocaţilor publici la departamentul Justiţiei şi a realizării unei conduceri unitare, ca bugetele de salarizare ale avocaţilor publici dela anumite instituţiuni prevăzute în Jurnal, să se defalce dela aceste instituţiuni şi să se înscrie în bugetul Ministerului de Justiţie; locurile vacante vor fi puse la

[1]) Pentru atribuţiunile de contencios administrativ ale acestui Consiliu, vezi *Enc. Rom.* I pag. 220.

dispoziția Ministerului de Justiție care cu avisul Consiliului superior, le va anula sau le va repartiza unde se va simți nevoia.

Salariile avocaților publici au fost echivalate, prin art. 64, cu acelea ale magistraților.

ORIENTĂRI NOUI IN BAROUL ROMÂNESC

Baroul Românesc se orientează către o adâncă prefacere. Se vorbește și se luptă pentru *românizarea lui* — mi se pare mai exact, pentru *naționalizarea* lui, ca să înlăturăm dela început, orice echivoc constituțional.

Am arătat, examinând trecutul Baroului românesc, miragiul desfășurat de profesiunea de avocat — prin posibilitatea ei pur lucrativă — pentru străini. Lipsa măsurilor de protecție a profesiunii acesteia — de altfel ca a tuturor profesiunilor — a dus la o situație tragică pe care cifrele o definesc[1].

Problema caracterului etnic al barourilor a fost ridicată, la 8 Septemvrie 1935, de către d-l Pogonat, decanul baroului de Iași, în a doua ședință a consiliului general care a decis s'o enunțe în ședința Congresului dela Tg. Mureș, la 9 Septemvrie 1935.

Resoluția, votată prin aclamații de Congresul din 1935, avea următorul cuprins: «Congresul, având în vedere interesanta și documentata expunere a d-lui Petre Pogonat, decanul baroului de Iași, asupra importantei probleme referitoare la situația elementului etnic național în barouri, reține această chestiune și dispune trimiterea ei în studiul amănunțit al barourilor pentru a se preciza și formula desideratele Corpului de avocați în această privință, și a se supune aceste desiderate forurilor competente».

In urma propunerii d-lui consilier Teodorescu Valahu, decanul baroului de Constanța, Consiliul Uniunii a decis, la 12 Decemvrie 1936, ca problema să fie examinată *chiar de adunările generale ale barourilor*, astfel ca *hotărârile să se ia de totalitatea membrilor ce alcătuesc barourile respective*; în acest scop se fixează convocarea lor la 31 Ianuarie 1937, iar în caz de lipsa quorumului necesar la 7 Februarie 1937.

La 21 Februarie 1937, Consiliul după ce a luat cunoștință de răspunsurile date până atunci de 59 de barouri, a adoptat părerile exprimate de adunările generale ale majorității barourilor, în număr de 44, în sensul românizării lor, și a dispus convocarea unui congres general extraordinar pentru 9 Mai 1937.

In urma deliberărilor Congresului se votează, prin aclamații, naționalizarea barourilor, în cadrul următoarelor principii:

1. Barourile vor avea o componență totalitară românească autohtonă.

2. In vederea realizării și asigurării alcătuirii românești a barourilor se va începe de îndată verificarea tuturor înscrierilor în barouri, procedându-se la ștergerea, din tablouri a tuturor celor a căror înscriere urmează să fie considerată inexistentă, din lipsa condițiunilor esențiale la înscriere.

Nu se poate tăgădui, din punct de vedere juridic, în limitele art. 121 din legea Corpului, *dreptul barourilor*, constituite în congresul anual sau extraordinar, *de a discuta și hotărî*, în limitele legilor, *asupra chestiunilor de interes general sau profesional;* asemeni, *de a lupta* — și pe calea schimbărei ordinei juridice — *pentru armonizarea instituțiilor de drept ale corpului, cu realitățile profesionale* și *cu realitățile organice* ale nației.

In raportul său, d. I. Gr. Periețeanu a susținut cu drept cuvânt că «oricare ar fi drepturile și libertățile pe cari Constituția le garantează, un lucru este cert: dispozițiile ei nu pot fi interpretate *astfel*, încât să se întoarcă împotriva românimei. *După noi*, în textele Constituției este subînțeleasă ideia dominantă, că toate drepturile și libertățile pe cari le consacră au o singură menire: asigurarea existenței și propășirii românismului.

«Or, din momentul în care aceste drepturi se desfășoară și se desvoltă de fapt astfel, încât periclitează existența și propășirea românismului, se naște pentru noi un drept de legitimă apărare chiar de ordin constituțional.

«Iată temeiul juridic și psihologic al mișcării naționaliste din România».

Iar într'o altă părere se vorbește despre *dreptul la viață* care se poate realiza pe principiul ierarhiei drepturilor. Raționamentul este desigur *moral* și *politic*. Dar soluția *juridică?* La realități noui, norme noui de drept.

Puterea Statului stă în funcțiunea creatoare a profesiunilor; ceea ce constitue realitatea organică a Statului este «națiunea». Națiunea, din punct de vedere organic, înseamnă o sinteză pluriprofesională: din punct de vedere etic înseamnă o spiritualitate întemeiată pe legea sângelui. Nu se poate realiza Statul național decât prin naționalizarea profesiunilor. Viața lăuntrică a profesiunilor — originară și autonomă — cuprinde limitele însăși ale Statului național.

i. v. g.

[1] In general, procentul streinilor este de 64% în Transilvania; de peste 60% în Basarabia și de peste 80% în Bucovina.

In București, situația se prezintă astfel: 70 la sută români și 30 la sută evrei, avocați definitivi.

In ce privește stagiarii, raportul este răsturnat: 75 la sută evrei și 25 la sută români.

BIBLIOGRAFIE

I. Nădejde: Istoria comparată a dreptului românesc vechiu (Pandectele Române), 1928.

N. Iorga: Istoria Românilor în chipuri și icoane. București, 1905.

Radu Dimiu: «Judecători și judecăți de altă dată. București.

Gr. Columbeanu: «Despre advocați și advocatură», discurs de deschiderea anului judiciar 1883—1884. București.

George M. Demetrescu: «Baroul de Dolj». Craiova, 1928.

I. M. Mărgineanu: «Advocatul de eri și de azi», București, 1934.

Brijoreanu: Colecțiune de legiuirile României, București, 1862.

REGIMUL PENITENCIAR

Ştiinţa penitenciară modernă a arătat că pentru ca pedeapsa să ajungă la rezultate pozitive este necesar ca regimul la care e supus condamnatul să fie nu numai în raport cu gravitatea infracţiunii săvârşite, ci, în acelaşi timp, adaptat personalităţii infractorului. Se cere prin urmare individualizarea tratamentului ce i se aplică.

Cum oricine înţelege că, în mod practic, această individualizare nu poate fi decât rareori împinsă până la capăt, s'a admis că rezultatele tratamentului vor fi în deajuns de mulţumitoare separând pe deţinuţi în grupuri cât mai omogene, avându-se în vedere particularităţile personalităţii lor.

Această repartizare a condamnaţilor în grupuri omogene, în vederea tratamentului în comun constitue *seriaţiunea penitenciară*, aşa cum a denumit-o prof. Heger Gilbert, seriaţiune care este aplicată astăzi în toate ţările civilizate.

Repartizarea deţinuţilor în grupuri în vederea predării instrucţiei (grupuri de instrucţie, clase), a pregătirii educative (grupuri educative, familii), a pregătirii profesionale (grupuri pentru munca industrială sau agricolă) etc., constitue de sigur un progres faţă de haosul şi promiscuitatea corupătoare în cari se aflau deţinuţii din penitenciarele primitive.

Concepţiunea aceasta care animă întregul sistem penitenciar modern este de dată recentă. Ea s'a ivit abia în secolul al XIX-lea ca o urmare a concepţiunilor sociale propagate de Revoluţia Franceză şi s'a putut realiza pe baza a trei sisteme: *auburnian*, regim mixt: ziua în comun sub regimul tăcerii, iar noaptea în izolare individuală; *filadelfian* — sistem celular — şi în fine, *irlandez* — sistem progresiv. Acestea îşi dispută, de un secol, întâietatea în construirea închisorilor şi aplicarea tratamentului penitenciar, pentru refacerea morală şi socială a condamnaţilor.

Până în evul modern, starea imensei majorităţi a închisorilor era cu totul barbară.

Motivul residă în concepţiunea generală a oamenilor despre pedeapsă. Cei vechi preferau să se răsbune imediat pe răufăcători, găsind lucrul acesta mai expeditiv şi mai eficace. Chiar atunci când au construit închisori, scopul lor era exterminarea condamnaţilor prin sete sau foame, sau prin lipsa condiţiilor elementare de igienă, şi tortura sub toate formele.

ISTORICUL INCHISORILOR ROMÂNEŞTI

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

La începutul sec. al XIV-lea, se menţionează în hrisoave *Ocna dela Trotuş*, care ar fi fost construită pe la 1330; se vorbeşte chiar de o răscoală a ocnaşilor de acolo provocând năruirea ocnei şi îngroparea răsvrătiţilor de vii.

Se poate deduce de aici că asemenea instituţiuni au avut, în Principate, şi o evoluţiune prealabilă.

Vlad Ţepeş surghiunea pe boierii de cari voia să se scape, la Mânăstirea Snagov, înălţată de el în 1457, şi-i închidea într'o cămară anume, ca să se roage înaintea unei icoane pentru iertarea păcatelor. Pe când cel închis se ruga, podeaua îi fugea de sub picioare şi el cădea într'o groapă adâncă printre ţepi care-i străpungea corpul.

Scrisoarea boierului Cocrişel din 1600, adresată părintelui său din închisoarea Bistriţa arată în mod emoţionant tratamentul ce se aplică în închisori chiar şi feţelor celor mai simandicoase: « Vă dau de ştire că sunt viu (Era şi aceasta o favoare!)... mănânc lutul şi păduchii... am făcut o barbă până la brâu ».

Nici femeile nu erau cruţate. Duca Vodă a poruncit ca soţiile a trei boieri să fie legate ziua la puşti, iar noaptea să fie închise în odăile Seimenilor.

Prin 1640 misionarul Bacsici menţionează închisoarea dela curtea domnească din Bucureşti: « De multe ori beciurile curţilor domneşti serveau drept închisoare celor condamnaţi cari erau tot timpul bătuţi crunt, lăsaţi nemâncaţi, aşteptându-şi sfârşitul ».

Când modul de administrare al justiţiei era lăsat la discreţia judecătorilor nu este nici o mirare că regimul ce predomina în închisori, era şi el supus arbitrariului, că uneori, fără vreo vină dovedită, cineva putea fi închis şi, în fine, că putea fi ţinut astfel pe un timp nedeterminat.

Cronicarul Nicolae Mustea, vorbind despre temniţa de sub turnul bisericii curţii domneşti, ridicat de de Ştefan Tomşa (1612—1623) face reflecţia: « Dar şi turnul acela al bisericii, nu era pentru treaba bisericii, el era şi semnul morţii, căci carele din boieri se afla în nescai fapte rele, cu rocoşituri asupra Domniei, şi-l prindea, într'acel turn îl închidea. Putem zice că se asemănă cu Edicula ce este la Ţarigrad, şi cum acei ce încap la Turci, de-i închid la Edicula,

nu mai au nădejde de viează, aşa şi aici în ţară la noi era acel turn al bisericii curţii domneşti ».

Cineva se putea răscumpăra dela pedeapsa căpătată, sau putea obţine liberarea din temniţă, plătind o despăgubire. Uneori nu se putea obţine liberarea fără o chezăşie a cuiva, sau fără ca un sat să primească pe cel ce urma să fie liberat.

Paul de Alep relatează faptul că în săptămâna mare, Domnii obişnuiau să pună în libertate pe cei închişi.

Cu toată excepţionala imparţialitate de judeţ a lui Vasile Lupu care a impresionat atât de mult pe misionarul Bandini, când dădea pedepse până şi rudelor sale, despotismul era în floare.

Secolul al XVIII-lea, aproape în întregime prezintă aceeaşi notă dominantă de despotism.

Pedeapsa la ocnă — spune Zaloni — părea calculată aşa încât condamnatul să nu poată trăi mai mult de 5 ani.

Spre sfârşitul acestui secol şi începutul celui de al XIX-lea, poate sub influenţa ideilor mai umanitare din apus, se constată unele ameliorări în regimul închisorilor: se crează pentru femei închisori aparte, şi deţinuţii cu pedepse mici sunt puşi să lucreze în fabrici.

Mihail Şuţu cere departamentului « Criminalion » să i se trimită săptămânal lista cu numele şi delictele celor închişi, cere situaţii asupra condamnaţilor dela Slănic şi Telega, se ocupă de cei vrednici să fie liberaţi pe chezăşie, foloseşte pe arestaţi la lucrări publice, ridică noui localuri pentru închisori, dotându-le cu infirmerii.

La această dată erau în Bucureşti: o *puşcărie*, o *închisoare zapciască* în beciurile vechei curţi domneşti, *grosurile spătăriei* şi *agiei*, iar la Mitropolie o *închisoare pentru preoţi*.

Din lucrarea lui C. Moroiu « Disertaţie pentru îndreptarea puşcăriei din Bucureşti şi cu o instrucţie pentru departamentul de Criminal », datând din 1829, se vede că puşcăria din Bucureşti era constituită din 3 despărţituri cu zidurile ruinate. Deţinuţii erau închişi numai într'una din aceste despărţituri şi dormiau câte 60 într'o cameră, neavând nici pat, nici înveliş. Ca să nu poată fugi noaptea, li se introduceau fluerele picioarelor în scobiturile a două lemne lungi cât lungimea odăilor, cari împreunându-se le închideau perfect. De cealaltă parte a lemnului le mai atârnau prinse de glezne, *butucile*, de cari deţinuţii nu scăpau niciodată. In acest chip ei erau siliţi a dormi toată noaptea, cu feţele în sus, fără a se putea întoarce.

DELA REGULAMENTUL ORGANIC PÂNĂ LA 1930

Regulamentul Organic prevede că stăpânirea va îngriji ca temniţele să fie sigure şi curate ca să nu vatăme sănătatea vinovaţilor.

Se suprimă pedepsele barbare. Totuşi cu un an mai târziu, în 1833, se propune bătaia cu toiegele, cu 25—50 lovituri la spate, pentru deţinuţii recalcitranţi.

Marele armaş care avea conducerea închisorilor atât în Muntenia cât şi în Moldova, încă de pe vremea pravilelor lui Matei Basarab şi Vasile Lupu, este înlocuit în Muntenia cu *vornicul temniţelor*, care urmează în rang vornicului de poliţie.

Se prevăd măsuri de ordin administrativ, privind încarcerarea şi liberarea, escortarea şi disciplina în închisori. Opera de moralizare a deţinuţilor este încredinţată preoţilor. Fiecare închisoare e înzestrată cu o infirmerie şi un paraclis. Bătrânii şi bolnavii cu bune purtări pot fi propuşi spre liberare.

Din beneficiul muncii deţinuţilor, 1/3 se capitalizează, iar 2/3 sunt destinate întreţinerii lor. Condamnaţii politici sunt separaţi de ceilalţi; pedepsele poliţieneşti se fac în aresturile judeţene.

In acest timp în Muntenia erau 6 închisori: Bucureşti şi Craiova (corecţionale), Giurgiu şi Brăila (recluzie), Telega şi Ocnele Mari, cum şi 14 închisori judeţene. Fiecare închisoare trebuia să aibă câte 4 încăperi pentru separarea preveniţilor, condamnaţilor şi femeilor.

Cei trimişi în surghiunuri şi femeile condamnate erau închişi în mânăstiri, bunăoară la Arnota (Vâlcea).

Gheorghe Bibescu a dat o mare atenţiune închisorilor, dar din lipsa mijloacelor nu a putut îndrepta starea de lucruri aşa cum ar fi dorit, dat fiind că « închisorile rămăseseră întru acea stare, spune el, întru care le lăsaseră veacurile trecute, înfăţişând o privelişte foarte întristătoare pentru orice *inimă iubitoare* de omenie ».

E destul să amintim că, în ce priveşte tratamentul din acest timp, condamnaţii la ocnă îşi petreceau toată vieaţa în galeriile părăsite ale ocnei, de unde numai moartea mai putea să-i scape.

Regulamentul din 1851 prevede dispoziţiuni asupra tratamentului deţinuţilor, a igienei, a îngrijirii lor medicale. Se interzice insultarea şi lovirea lor, dar se prescrie, ca măsuri de siguranţă şi disciplină, punerea în fiare, obezi şi butuci.

Vornicul Anastase Panu, care poate fi considerat ca primul nostru penitenciarist de seamă şi care, în interesul documentării sale, a mers până acolo că a coborît în fundul Ocnei — ceiace era un lucru într'adevăr extraordinar pentru timpul acela — a arătat în raportul său către Domnitorul Grigore Ghica că rolul penitenciarului este reformarea deţinuţilor prin educaţia religioasă şi învăţarea unei meserii. Pentru munca lor, a propus ca deţinuţii să primească un *peculi*, care să li se acorde în momentul liberării.

In raportul său, el propune ca cel puţin 8 din cele 13 închisori, câte existau în Moldova, să fie renovate. In închisoarea dela gura Ocnii (Tg. Ocna), el a făcut să se construiască celule pentru izolări individuale. Este primul început în această direcţie în ţara noastră.

In sfârşit, Ferdinand Dodun de Perrières, funcţionar al Ministerului Justiţiei din Franţa, c emat în ţară ca specialist în problema penitenciară, şi-a dat măsura priceperii sale în alcătuirea legei din 1874, care a guvernat penitenciarele noastre până în 1930. Timp de 55 de ani legea lui Dodun a rezistat prin marile sale calităţi.

Ea instituia în închisori sistemul *auburnian* — de izolare, noaptea şi de comun, ziua.

Legea din 1929 reia, în mare parte, dispozițiile legii din 1874, ameliorându-le și instituind *regimul progresiv* prin punerea în practică a fazelor *coloniei* și *libertății condiționale*, cari nu existau în legea precedentă.

REGIMUL ACTUAL

Legea penitenciarelor și institutelor de prevențiune din 1929 (aplicată dela 1 Ianuarie 1930) și în deosebi noile coduri penale «Carol II» au completat funcțiunea penitenciarului propriu zis, prin crearea unei serii întregi de *instituțiuni de siguranță*, menite să asigure apărarea socială.

Penitenciarul își are astfel bine fixat rolul său de importanță fundamentală în represiunea penală; el nu mai rămâne o instituțiune aparte ca în trecut, ci a devenit o verigă din lanțul pe care îl constitue diferitele faze ale procesului penal, având înaintea lui instrucția și judecarea, și după el, reintegrarea liberatului în vieața socială, prin reabilitare.

PENITENCIARELE

Penitenciarele sunt instituții de Stat destinate executării pedepselor privative de libertate. Fiecare din ele funcționează sub conducerea unei *comisiuni de supraveghere* având ca președinte, un magistrat. Executarea sentinței se face, prin urmare, sub privirea directă a celui care a pronunțat-o, el putând urmări efectele ei, și putând interveni pentru a-i imprima modificări în timpul executării, în raport cu evoluțiunea celui în cauză.

Categoriile de penitenciare. Penitenciarele sunt împărțite după gravitatea și durata pedepselor în *penitenciare de drept comun: a)* de muncă silnică; *b)* de temniță grea; *c)* de închisoare corecțională și polițienească, și *penitenciare politice*, având trei secțiuni, după gradul de detențiune: *a)* grea, *b)* riguroasă, *c)* simplă.

Femeile execută pedepsele de mai sus, în penitenciare speciale pentru femei, având cartiere separate pentru pedepsele de drept comun și cele politice; fiecare dintre acestea împărțite, la rândul lor, în secțiuni pentru diferitele pedepse mai sus menționate, iar în lipsa acestora, în penitenciare pentru bărbați, în secțiuni complet separate.

Minorii își execută pedepsele în institutele de corecție cari sunt deosebite pentru fiecare sex și care au cartiere separate pentru închisoarea corecțională și pentru detențiunea simplă.

In fiecare dintre aceste stabilimente, regimul de executare este deosebit, el fiind mai aspru sau mai ușor după cum îl arată însuși numele [1]).

Progresivitatea regimului. Executarea pedepsei nu este dela început și până la sfârșit aceeași, oricare ar fi felul condamnării, ci ea este supusă la modificări în sensul ameliorării condițiunilor de executare și a pregătirii treptate pentru reluarea vieții libere.

Această progresiune în aplicarea regimului este impusă, în prima parte a executării pedepsei, de lege și are un caracter general, adică primele etape ale acestui regim, fixate de lege, urmează să fie aplicate în mod obligatoriu după anumite perioade de timp pentru toți condamnații, fără excepțiune, de către administrațiunea penitenciară. Pentru celelalte etape ale regimului progresiv, legea autoriză aplicarea lor, dar numai în mod individual, la acei deținuți cari dau temeinice probe de îndreptare, prin îndemn la muncă și bună purtare. Aceasta nu înseamnează însă că aplicarea acestor etape finale ale regimului progresiv nu este mai puțin obligatorie, în cazurile în care se constată realizarea condițiilor cerute de lege pentru aplicarea lor.

Regimul progresiv permițând trecerea dela regimul cel mai aspru, spre exemplu dela muncă silnică pe timp nemărginit, până la liberarea înainte de sfârșitul pedepsei, trecând rând pe rând prin toate celelalte regimuri intermediare către această libertate, constitue un foarte puternic imbold pentru îndreptarea deținuților.

---

[1]) Pedepsele de drept comun se execută:

a) In penitenciarul *Ocnele Mari*, pentru condamnații la muncă silnică.

b) In penitenciarul *Aiud*, pentru condamnații la muncă silnică și, în secțiune separată, pentru condamnații la temniță grea dela 3—20 ani.

c) In penitenciarul *Doftana*, în secție separată, pentru condamnații la temniță grea dela 3—20 ani inclusiv.

d) In penitenciarele *Mărgineni* (Prahova) și *Brașov*, secție separată, pentru condamnații la temniță grea până la 10 ani inclusiv.

e) In penitenciarele de închisoare corecțională: *Bacău Bălți, Bârlad, Bazargic, Bistrița, Botoșani, Cahul, Caracal C.-Lung* (Bucovina) *C.-Lung* (Muscel), *Constanța, Dorohoi, Dumbrăveni, Făgăraș, Fălticeni, Hotin, Iași, Miercurea Ciuc, Odorhei, Oravița, Piatra-Neamț, Pitești, Rădăuți, Roman, Sft. Gheorghe, Sighișoara, Silistra, Slatina, Storojineț, Tg.-Jiu, Turda, Turnu-Severin* și *Vaslui*, pentru condamnații la închisoare corecțională până la 6 luni inclusiv.

f) In penitenciarele de închisoare corecțională: *Alba Iulia, Brăila, Buzău, Călărași, Giurgiu, Ploești, Târgoviște* și *Tecuci*, pentru condamnații la închisoare corecțională până la un an inclusiv.

g) In penitenciarele de închisoare corecțională: *Arad, Cetatea-Albă, Cluj, Dej, Deva, Huși, Ismail, Lugoj, Orhei, R.-Sărat, R.-Vâlcea, Sibiu, Sighet, Soroca, Tg.-Mureș, Tighina, Timișoara, Tulcea, Tr.-Măgurele* și *Zalău*, pentru condamnații la închisoare corecțională până la 2 ani inclusiv.

h) In penitenciarele de închisoare corecțională: *Focșani* și *Văcărești*, pentru condamnații la închisoare corecțională până la 5 ani inclusiv.

i) In penitenciarele de închisoare corecțională: *Brașov, Caransebeș, Cernăuți, Chișinău, Craiova, Doftana* (în secție separată), *Galați, Oradea, Satu-Mare* și *Suceava*, pentru condamnații la închisoare corecțională până la 12 ani inclusiv.

In aceste penitenciare de închisoare corecțională se execută, în secțiuni complet separate, și închisoarea polițienească, precum și detențiunea preventivă.

Femeile execută toate categoriile de pedepse în secțiuni complet separate la penitenciarul *Mislea (Prahova)* și la penitenciarul de închisoare corecțională *Dumbrăveni*.

Condamnatele majore, minore și minorii execută închisoarea polițienească, detențiunea preventivă și condamnațiunea până la 3 luni inclusiv, în secțiuni complet separate la penitenciarele de închisoare corecțională prevăzute mai sus.

Pedepsele politice se execută în secțiuni complet separate la institutul special *Doftana*.

Femeile condamnate la pedepse politice, le execută în secțiuni complet separate, la penitenciarul de închisoare corecțională *Dumbrăveni*.

Iată ce înseamnează acest regim progresiv în fiecare din etapele ce el comportă şi pentru fiecare dintre pedepsele mai sus enunţate:

1. *Faza de izolare individuală.* In executarea muncii silnice, condamnatul este ţinut la început izolat individual, dela 1—2 ani, după cum este vorba de o condamnare de 5, 10, 25 ani sau pe vieaţă.

La începutul executării pedepsei de temniţă grea, condamnatul este supus izolării individuale dela 8 luni până la 1 an; în pedeapsa corecţională, faza de izolare nu se aplică decât celor cu pedepse mai mari de 6 luni, şi cuprinde o pătrime din pedeapsă, neputând depăşi 4 luni pentru cei cu pedepse corecţionale până la doi ani, şi nici mai mult de un an pentru cei cu pedepse mai mari de 2 ani.

Pentru recidivişti, faza de izolare individuală poate să dureze până la 3 ani.

In toate cazurile, această izolare poate fi întreruptă când starea sănătăţii condamnatului este serios ameninţată [1].

2. *Faza de tratament în comun.* După faza de izolare individuală, condamnaţii sunt ţinuţi în comun în timpul zilei, iar noaptea pe cât posibil sunt izolaţi individual.

Toţi deţinuţii, afară de cei cu pedepse corecţionale până la 6 luni şi de cei cu pedepse poliţieneşti, trec în mod obligatoriu, prin aceste două faze ale regimului progresiv.

Cei cari dau dovezi continue de îndreptare, sunt trecuţi prin încă alte două etape:

3. *Colonia penitenciară sau penitenciarul transitoriu.* Această instituţiune este concepută sub două aspecte:

a) colonie industrială şi *b)* colonie agricolă. Şi într'un caz şi în altul, condamnatul care a meritat să fie trecut în colonie, trebue să muncească. Sunt scutiţi dela această obligaţiune numai cei pentru cari instanţa a prevăzut lucrul acesta în însăşi sentinţa de condamnare.

Condamnaţii politici pot fi trecuţi în aceleaşi condiţiuni în colonie, ca şi condamnaţii de drept comun, dar ei sunt ţinuţi într'o secţiune cu totul separată [2].

Numai pentru minori, întrucât tratamentul lor în general este mai blând, am putea spune că dela început chiar, exceptând pe cei cu închisoare corecţională, cari trebue să fie ţinuţi mai întâi în izolare celulară individuală, toţi ceilalţi sunt trataţi după un regim asemănător celui de colonie.

Deţinerea în colonie poate dura până la împlinirea termenului de liberare. Legea prevede însă că, după perioada de colonie, cei cari continuă să dea şi mai departe dovezi de îndreptare pot să fie puşi în libertate condiţională.

[1]) Internaţii şi condamnaţii de orice categorie penală, majori şi minori, bolnavi de tuberculoză în stare de contagiune, îşi execută pedepsele în secţiuni complet separate în *Penitenciarul Casa de Sănătate Tg.-Ocna*.

[2]) Colonii agricole, se află pe lângă penitenciarele *Aiud (Vinţ şi Teiuş), Arad, Lugoj, Oradea, Satu Mare* şi *Cluj*.

Colonii industriale se află pe lângă penitenciarele *Aiud, Braşov, Cernăuţi, Craiova, Galaţi, Mărgineni, Oradea, Sibiu* şi *Văcăreşti*.

Pentru femei se află o colonie agricolă şi industrială pe lângă penitenciarul *Mislea*.

Libertatea condiţională. Timpul de liberare condiţională este fixat de legea penală în raport cu felul şi durata pedepsei. Pentru condamnatul la muncă silnică pe vieaţă, această liberare nu poate fi acordată decât după executarea a 15 ani în primele două faze şi 5 ani în colonie; pentru cel condamnat la muncă silnică pe timp mărginit, după executarea a 3/4 din totalul pedepsei. După acelaşi termen, se poate acorda liberarea condiţională celor cu temniţă grea şi celor cu pedeapsă corecţională.

In tot timpul de libertate condiţională, condamnatul este supravegheat şi, bine înţeles, dacă contravine condiţiunilor stabilite, beneficiul acestei liberări îi este retras, urmând să-şi completeze în închisoare partea de pedeapsă ce-i rămâne de executat; ţinându-se seamă că timpul petrecut în libertate condiţională i se socoteşte ca executare de pedeapsă.

Izolarea celulară individuală care constitue, cum am spus, prima fază de executare a pedepselor, izolare care nu depăşeşte maximum de 2 ani în general şi de 3 ani pentru recidivişti, nu este absolută. Izolatul primeşte zilnic vizita factorilor administrativi, mai ales a celor cu rol educativ moralizator, ba ceva mai mult, el părăseşte celula sa pentru a lua parte la lecţiunile ce se predau în comun în şcoală, pentru a lua parte la serviciul religios, pentru a *primi* vizitele la care are dreptul. Această izolare *nu poate* avea în nici un caz inconvenientele de care a fost, pe drept cuvânt, învinovăţită, când din cauza formei absolute în care a fost aplicată, a putut provoca grave turburări mintale, tulburări cunoscute sub numele de *psihoza de închisoare.*

Aşa cum se aplică azi, acest regim are mai mult un caracter de izolare morală sub tăcere, el neîntrerupând contactul cu vieaţa, dar evitând în schimb influenţele cari ar putea împiedeca reculegerea morală şi liniştea necesară acestei reculegeri.

INSTITUTELE DE SIGURANŢĂ

Sunt stabilimente destinate internării celor cari, din cauza stării lor mintale, a anormalităţii lor, a înclinării lor spre delicvenţă sau a inadaptabilităţii lor în genere, din orice cauză ar proveni aceasta, constituesc un pericol pentru siguranţa persoanelor sau ordinei publice.

Măsurile de siguranţă au rolul să completeze pedepsele sau chiar să le înlocuiască, atunci când ele nu au raţiunea de a fi aplicate, cum e în cazul alienaţilor cari făptuesc crime sau delicte, şi cari — e lucru lesne de înţeles — nu pot să fie supuşi la pedeapsă, ei nefiind responsabili.

Institutele de siguranţă sunt următoarele:

I. *Ospiciul pentru infractorii alienaţi.* Este destinat internării învinuiţilor sau condamnaţilor cari fiind periculoşi siguranţei persoanelor sau ordinei publice, sau chiar lor înşişi, trebuesc ţinuţi în de aproape supraveghere şi tratament. Tot în acest ospiciu sunt internaţi şi cei scoşi de sub urmărire pentru cauză de alienaţiune [1]).

[1]) Secţii de ospiciu pentru infractorii alienaţi, majori şi minori, bărbaţi şi femei, în stare cronică, se află la peni-

Internarea se face prin sentință dată de instanța penală. Durata internării este nelimitată, ea fiind condiționată de două lucruri: vindecarea și lipsa de pericol pe care o prezintă internatul. Liberarea din acest institut este acordată în urma intervențiunii parchetului, a medicului conducător al ospiciului sau tutorelui celui internat, către instanța penală, pentru ca aceasta să dea o sentință de liberare.

II. *Anexele psihiatrice.* E locul să notăm aci că penitenciarele dispun de mici infirmerii sau uneori simple încăperi anume destinate îngrijirii celor cu tulburări mintale trecătoare.

Rolul acestor anexe psihiatrice a fost cu deosebire apreciat în izolarea și tratamentul celor cari prezintă șocuri de turburări mintale, cari nu sunt așa de rare, mai ales la începutul încarcerării, tentative de sinucidere, stări confuzive, etc. Nu mai puțin, rolul lor a fost dovedit în liniștirea mediilor penitenciare, prin izolarea și tratarea celor turbulenți în disciplina penitenciară, a psihopaților în special, a temperamentelor excitate, impulsivilor, debililor mintali cari sunt de multe ori obiectul de batjocură a celorlalți deținuți.

Tot în anexa psihiatrică sunt ținuți în observație cei suspecți pentru simularea de turburări mintale.

In fine, tot în anexă, în mod izolat și sub strictă observațiune, sunt ținuți învinuiții, când Justiția bănuește că faptul pentru care ei sunt încriminați, ar fi datorit unei stări de alienațiune mintală.

In asemenea cazuri, Justiția are însă întreaga latitudine să dispună *internarea provizorie* într'o secție specială de observație, funcționând pe lângă ospiciul pentru infractorii alienați. Astfel că oricare ar fi modalitatea de observație a acestor învinuiți, judecarea lor se face în mod satisfăcător, magistrații având, pentru a se pronunța în cazul lor, pe lângă celelalte date rezultate din cercetările lor, actul medicolegal elaborat de Comisia Psihiatrică.

III. *Azilul pentru infractorii cu anormalități.* In acest institut sunt internați toți așa zișii semiresponsabili, micii mintali, desechilibrații, pasionalii, toți cei considerați, într'un cuvânt, la frontiera nebuniei, cari constituesc un mare contingent din totalul infractorilor.

Acest institut pune capăt dilemei în care se afla apărarea socială față de infractorii cu anormalități constatate, când Justiția, trebuind să țină pe de o parte seama de starea lor, le acorda circumstanțe ușurătoare și deci o pedeapsă mai scurtă, iar pe de altă parte, apărarea socială se găsea amenințată din cauză că acești infractori, tocmai din cauza anormalității lor, erau predispuși să recidiveze.

Cu îngrădirea și controlul ce Justiția îl face liberării din acest institut, alcoolicul cu caracter alterat, cu iritabilitate patologică, care trage cu pistolul în semenul său, nu mai poate fi liberat după două săptămâni, spre exemplu, din ospiciu, așa cum se practica în trecut, când medicul spitalului, singur suveran, găsea că deoarece fostul pacient-criminal s'a liniștit, putea fi lăsat în libertate; ci, cu măsurile actuale, el va trebui să fie internat ani de zile, pentru ca facultățile sale intelectuale și morale, roase un timp îndelungat de toxice, să-și recapete o funcționare cât mai satisfăcătoare, dacă lucrul acesta mai este posibil.

Tratamentul în azilul pentru infractorii cu anormalități este mai mult medical, aplicându-se acestor infractori un regim de blândețe în toate privințele și fiind deprinși, în limitele posibilității, cu o muncă corespunzătoare stării lor.

Din faptul că, întocmai ca și infractorii alienați, acești infractori nu primesc pentru munca efectuată o răsplată materială anumită, ci numai premii, rezultă că ei nu sunt socotiți capabili să muncească într'o astfel de măsură ca produsul lor să poată constitui ceva sigur din punct de vedere al rentabilității [1]).

IV. *Institutul special pentru infractorii din obicei* completează pedeapsa pentru infractorii cari, prin numărul și genul infracțiunilor de drept comun săvârșite, fac dovada unei persistente înclinațiuni criminale, adică izvorând din însăși structura lor constituțională.

Internarea în acest institut se face dela 2—10 ani [2]).

Infractorii din obiceiu sunt tocmai aceia cari, contrariu celor cu anormalități, merită agravarea pedepsei, iar nu circumstanțe ușurătoare.

V. *Colonia pentru vagabonzi* este destinată internării, pe timp dela 2—10 ani, a celor condamnați a doua oară pentru delictul de vagabondaj sau cerșetorie. Internații în acest fel de colonii sunt obligați să învețe o meserie, grație căreia să-și poată asigura existența după liberare.

Ca și în celelalte cazuri, este de observat că atât durata pedepsei pentru delictul de vagabondaj sau cerșetorie, cât și durata internării vor fi sporite pentru cei vinovați de recidivă.

VI. *Institutul de corecție* este destinat executării pedepselor de către minori.

Internații din institutul de corecție sunt obligați să muncească, pe cât posibil, după un program asemănător celor din școalele de meserii ale Statului; iar internatele, după un program asemănător celor din școalele profesionale și de menaj.

Institutul de corecție cuprinde două secțiuni deosebite: una pentru închisoarea corecțională și alta pentru simpla detențiune [3]).

Regimul închisorii corecționale din institutul de corecție are aceleași faze obligatorii de progresivitate ca și pentru majori: adică o primă fază de izolare celulară individuală, care poate dura dela o lună până la un an, avându-se în vedere gravitatea infracțiunii și vârsta minorului; apoi faza de tratament în comun, în timpul căreia minorii sunt ținuți ziua în-

tenciarul *Sighet.* Secții de ospiciu pentru alienații majori și minori, bărbați și femei, în stare acută, precum și pentru cei în detențiunea preventivă, se află în *Pavilionul de pe lângă Spitalul de Boale Mintale din București.*

[1]) Secțiuni complet separate de azil, pentru infractorii majori și minori cu anormalități psihice sau fizice, se află pe lângă penitenciarul *Alba Iulia* și penitenciarul *Mislea,* (pentru femei majore și minore).

[2]) *Institutul special Doftana* are o secțiune pentru infractorii din obicei, bărbați și majori. Pentru femei, secțiune complet separată se află la penitenciarul *Mislea.*

[3]) Institute de corecție se află la *Cluj,* cu două secțiuni: pentru minori și pentru minore.

preună, iar noaptea sunt separaţi pe cât posibil în mod individual.

Regimul detenţiunii simple în institutul corector, este mai îndulcit decât cel pentru minorii condamnaţi la închisoarea corecţională. Astfel, dela început ei sunt ţinuţi în comun şi numai noaptea sunt separaţi individual.

Minorii din institutele de corecţie pot obţine liberarea condiţională în aceleaşi condiţiuni ca şi majorii, ei fiind încredinţaţi în acest caz persoanelor de încredere, tutori, patroni, societăţi de patronaj, etc., cari au îndatorirea să informeze tot timpul comisia de supraveghere a Institutului, de modul comportării minorului liberat condiţional.

Ceva mai mult însă, minorul poate beneficia de o sentinţă în care să se prevadă liberarea sa condiţională după executarea a 2/3 din pedeapsă. Dar se poate ca în schimb sentinţa de condamnare să prevadă că, după executarea pedepsei, minorul să fie internat într'un institut de educaţie corectivă.

VII. *Institutul de educaţie corectivă.* In acest institut sunt internate următoarele categorii de minori:

A. Minorii *neinfractori* aflaţi în pericol moral;

B. Minorii *infractori*: *a)* copiii şi adolescenţii lipsiţi de discernământ, *b)* adolescenţii cu discernământ cari, săvârşind o infracţiune, se găsesc în stare de decădere morală şi *c)* adolescenţii proveniţi dintr'un institut de corecţie cari, prin sentinţa de condamnare, pe lângă pedeapsa la care au fost supuşi, sunt internaţi în institutul de educaţie corectivă, ca măsură de siguranţă [1])

Ei sunt repartizaţi în grupuri omogene de tratament, grupuri cari sunt conduse de câte un supraveghetor, în mod permanent.

Tratamentul în institutul de educaţie corectivă este astfel orânduit încât latura educaţiei morale şi profesionale să ocupe un loc precumpănitor.

Minorii notaţi bine primesc ca semn distinctiv o bandă colorată galben pe care o poartă în jurul braţului, iar cei notaţi foarte bine, o bandă de coloare albastră.

Minorii cari timp de un an dela internarea lor în institutul de educaţie corectivă au dat probe constante de îndreptare, menţinându-se clasificaţi foarte bine, pot fi puşi direct de către comisia de supraveghere în libertate de încercare.

ANTROPOLOGIA PENITENCIARĂ

Pentru ca pedeapsa să ajungă la rezultatul urmărit trebue ca, în fiecare caz, să fie precizată cât mai deaproape sursa criminalităţii, factorii ei favorizanţi.

Numai cercetarea personalităţii va permite deosebirea unui recidivist ocazional de un recidivist pervers, cu tendinţă constituţională spre criminalitate, va permite deosebirea între un pervers care obţine tot timpul la învăţământ note maxime, de un ocazional care nu reuşeşte să obţină decât notări mediocre, va permite deosebirea între perversul care ştie să ocolească toate dificultăţile şi poate să înşele buna credinţă a unui conducător neavertisat, printr'o purtare excepţională în tot timpul executării pedepsei, de un ocazional cu fond sufletesc onest, care din cauza felului cum înţelege demnitatea, sau din cauza temperamentului său mai retras, nu reuşeşte să se facă apreciat de administraţiune.

Laboratoarele de antropologie penitenciară. Definirea personalităţii deţinuţilor se face graţie laboratoarelor de antropologie penitenciară, unde ei sunt cercetaţi din punct de vedere psihologic, fiziologic, fizic şi psiho-biologic. Observaţiunile medicului antropolog se extind chiar şi asupra manifestărilor şi reacţiunilor bioseriale ale deţinutului a cărui comportare e urmărită şi dincolo de pereţii laboratorului, în mediile penitenciare.

In laboratorul de antropologie se cercetează desvoltarea, tipul de structură corporală a deţinutului; se cercetează umorile, funcţiunile viscerale, nervoase şi glandulare; se determină valoarea facultăţilor intelectuale ale deţinutului, profilul său mintal; se determină calitatea reacţiunilor sale de sensibilitate generală şi specială, ale sentimentelor, afectivităţii sale, se precizează aptitudinea şi capacitatea profesională; se face verificarea aptitudinii profesionale a celor cari au practicat o meserie sau au avut o ocupaţie, ori cari au schimbat mai multe meserii sau ocupaţii, dându-li-se o orientare conformă cu dispoziţiunile naturale constatate; în fine, graţie cercetărilor antropologice, se dau indicaţiuni în vederea aplicării tratamentului penitenciar, corespunzător fiecărui caz, societăţilor de patronaj sau celor interesaţi de modul cum se poate face reclasarea socială, şi până la ce grad anume, în cazul când această reclasare e posibilă, iar în cazul când Justiţia are nevoie să cunoască personalitatea fostului infractor, pentru acordarea reabilitării sau pentru aplicarea unei sentinţe mai potrivite, informaţiunile date de laboratorul antropologic sunt de un real folos pentru edificarea ei.

Toate observaţiile privind personalitatea infractorului sunt consemnate de medic în carnetul sau dosarul antropologic.

Dosarul sau carnetul antropologic este destinat să înregistreze în mod metodic toate datele asupra trecutului criminal şi social al infractorului, asupra modului cum a săvârşit infracţiunea sau infracţiunile, toate observaţiile şi rezultatul cercetărilor practice în cursul examinărilor, menţiunile obţinute de deţinut din modul cum el se comportă în timpul executării pedepsei, cum şi indicaţiunile rezultând la capătul acestor cercetări aşa cum acestea au fost precizate mai sus.

Inspectoratul antropologic cu misiunea de a veghea la îndeplinirea în toată ţara a prescripţiunilor de antropologie penitenciară a fost creat prin legea de organizare a Ministerului Justiţiei din 14 Noemvrie 1935.

dr. n. i.

[1]) Institute de educaţie corectivă se află la *Gherla* şi la *Cluj*.

VII

LEGISLAȚIA CIVILĂ

IZVOARELE DREPTULUI CIVIL

PÂNĂ LA CODUL CIVIL

Dreptul civil al poporului român s'a manifestat, ca și la alte popoare, mai întâi sub forma dreptului nescris, a dreptului cutumiar, norme repetate continuu și îndelungat și care au căpătat putere obligatorie. Termenul întrebuințat pentru această formă de drept a fost în special *obiceiul pământului*. S'a mai întrebuințat și termenul de lege, pravilă, uneori și de datină, deși acesta este mai larg pentru noțiunea de drept nescris.

Obiceiul pământului cuprindea toate formele de drept, public și privat, cu toate subîmpărțirile lor.

El s'a transmis din generație în generație, prin *tradiție, chiar până în zilele noastre. Și astăzi*, la țară, se descoperă urmele lui în sufletul poporului. Deseori auzi oameni bătrâni spunând: « așa s'a făcut după obiceiu, așa e legea veche, așa s'a pomenit, așa e datina ».

Cu vremea, obiceiul a fost cuprins și în acte scrise. Il găsim în hrisoavele domnești, în care erau întărite *mai ales drepturile proprietarilor de pământ*, în actele altor dregători, în hotărîrile date în felurite pricini, în actele particularilor. Multe din acestea se află în arhivele publice, dar poate și mai multe sunt încă la particulari.

Mai târziu obiceiul a fost cuprins și în legile scrise.

Obiceiul pământului prezintă o însemnătate deosebită pentru dreptul civil, nu numai pentrucă, până târziu, a fost singura formă de drept ci și pentrucă rânduelile lui cuprindeau tot ceea ce intră azi în dreptul civil, cu privire la persoane, bunuri, raporturile dintre ele, etc.

Această formă de drept nu numai că a existat, dar a și avut — chiar până azi — putere obligatorie, deși într'un câmp de aplicare mult mai redus decât altădată.

El a continuat să aibă o întinsă aplicare și după ce au fost întocmite legi scrise. Acestea n'au fost cunoscute și înțelese, mult timp, decât de puține persoane, *mai luminate, și întrebuințate probabil* numai de înalții dregători. Mulțimea de jos, mai vârtos dela sate, a trăit și s'a condus, veacuri și veacuri, numai după vechiul obiceiu. Dar, afară de aceasta, — chiar legile scrise —, care de altminteri cuprindeau și ele norme din obiceiu — au păstrat acestuia puterea sa, fie ca izvor principal, fie ca izvor subsidiar de drept. In manualul de legi al lui Donici, dela începutul sec. XIX se prevede expres: « *ca o pravilă se păzește* și obiceiul vechi al unei țări, însă aprobăluit »[1]. Legiuirea Calimach cuprinde regula: « Drept aceea, dacă în codicele acesta nu s'ar afla o lege potrivită la pricina înfățișată, atuncea se cuvine a se urma pământescului obiceiu, carele, în curgere de mulți ani de obște păzindu-se și întru judecătorii cercetându-se, s'a întărit și cu chipul acesta a dobândit putere legiuită »[2].

Aceste dispoziții nu reprezentau ceva izolat ci concepția generală despre puterea obiceiului ca izvor de drept. In perioada care a urmat după întocmirea acestor monumente legislative întâlnim destule urme de aplicarea normelor din obiceiul pământului, fie în *actele publice fie în cele particulare*.

Obiceiul pământului a cârmuit, într'o vreme, tot neamul românesc. El este acel *jus valonicum*, menționat în documentele străine. In urma cuceririi ținuturilor noastre de peste Carpați, regulile de drept public care erau cuprinse în acest obiceiu au suferit schimbări impuse de cuceritor. Cele de drept privat au rămas și au cârmuit multă vreme populația românească, răspândită prin adâncul văilor, pe sub poalele pădurilor și pe întinsul câmpiilor, pe care — în ciuda tuturor teoriilor — nu le-a părăsit. Mai mult încă; normele juridice românești au influențat de sigur dreptul obișnuelnic maghiar, *în care cercetările serioase* pe care le așteptăm ar dovedi necontestat contribuția noastră la formarea acelui drept și măsura ei.

In *Bucovina*, care a trăit din punct de vedere al legislației civile până la codul austriac din 1812 sub dreptul românesc, obiceiul și-a avut valoarea și aplicarea sa ca și în Moldova, până la acea dată.

In *Basarabia*, deși nemenționat expres între legile locale lăsate în vigoare de către Ruși, totuși obiceiul a fost admis, în mod necontestat, între izvoarele de drept și a fost aplicat într'o largă măsură, până la unificarea legislativă dela 1 Iunie 1928.

Cu toată marea lui însemnătate acest drept nescris nu este cunoscut destul de bine. Noi cunoaștem unele din rânduelile lui și facem uneori greșeala de a crede că aceasta este tot și de aci concluzii greșite. In

---

[1]) Cap. I, paragr. 11.

[2]) Paragr. 13.

realitate n'avem nici măcar o reconstituire cu caracter general. Această adunare și reconstituire ar fi trebuit neapărat făcută după introducerea noilor legi la 1864—1865. Lucrarea, neglijată atâta timp, s'ar mai putea face și azi, cu mai multă greutate și cu rezultate mai puțin exacte, dar ea reclamă oameni foarte bine pregătiți, și cari să știe în deosebi să aleagă din bogatul material aflat în popor ceea ce este cu adevărat urmă din dreptul vechiului obiceiu și ceea ce se datorește altor înrâuriri și mai cu seamă dreptului în vigoare.

Cu privire la *originea obiceiului pământului* s'au emis diverse păreri, în care — afară de originea romană, tracă — s'a vorbit de origine sau în tot cazul de o puternică influență slavă, germană, în timpul din urmă chiar maghiară. S'a adus ca argument — de pildă — pentru originea slavă și cuvântul obiceiu, care este slav, argument asupra slăbiciunei căruia nu mai este nevoie să stăruim.

Un răspuns științific nu se poate da, cu toată preciziunea, asupra originei și a diverselor influențe decât numai după ce se va cunoaște deplin vechiul nostru drept nescris, după ce va fi adunat, reconstituit; numai atunci se va putea face comparație cu dreptul altor popoare spre a putea trage concluzii exacte.

Din ceea ce cunoaștem până acum reiese însă că, oricâte influențe străine s'ar fi exercitat asupra lui, dreptul nostru cutumiar are nu numai temelie romană — în care au fost cuprinse poate și urme trace — dar s'a și desvoltat în spirit roman și grecoroman, încât în totalitatea lui predomină romanitatea.

MATEI BASARAB
DOMN AL ȚĂRII-ROMÂNEȘTI 1632—54
După fresca din mănăstirea Polovraci
Din «Portretele Domnilor Români» de *N. Iorga*

Cu timpul s'au simțit și la noi neajunsurile dreptului cutumiar: imprecizie, variație din regiune la regiune, necunoaștere de cei mulți, etc. De aci nevoia de legi scrise, care — însă — au apărut târziu.

S'a afirmat că ar fi existat o pravilă, scrisă la începutul sec. XV-lea, numită *Pravila lui Alexandru cel Bun*. Acesta, când a primit stema dela împăratul din Constantinopol, ar fi luat și legile împărătești, Basilicalele și spicuind din acele tomuri mari ar fi întocmit o lege, în care s'a scris ceea ce trebuia pentru nevoile vremii lui. Cred că această părere nu poate fi primită. Independent de alte considerațiuni, mai amănunțite, care nu pot fi expuse aci, n'avem nici o probă sigură despre existența acestei pravile. Și ar fi fost imposibil să nu se fi pomenit despre ea în documentele urmașilor lui Alexandru cel Bun, în special în cele rămase dela Ștefan cel Mare sau să nu se fi menționat în actele judecătorești de mai târziu. Autoritatea lui D. Cantemir — izvorul principal al acestei afirmații — nu este indiscutabilă fiindcă el face și alte greșeli. De altfel este greu de crezut că, — în împrejurările de atunci —, când Domnul Moldovei care avea alte griji mai mari, impuse de apărarea și întărirea Statului și când obiceiul era îndestulător pentru viața juridică a poporului, să fi întocmit o pravilă, de care apoi n'a mai amintit nimeni până peste 3 veacuri.

De aceea este bine să nu mai stăruim în această părere, câtă vreme nu vom avea dovezi neîndoelnice despre acea pravilă.

A trebuit să mai treacă mult timp până să avem legi scrise.

Dreptul civil scris este constatat de abia la jumătatea secolului XVII.

La 1646 apare în Moldova pravila lui Vasile Lupu intitulată: «*Cartea românească de învățătură*» iar la 1652 apare în Țara Românească, pravila lui Matei Basarab întitulată: «*Indreptarea legii*». Aceste pravile cuprind în mare parte rânduieli de drept civil, lângă care se află și altele de drept penal sau de altfel. In special cuprind dispozițiuni referitoare la căsătorie, zestre, divorț, mai puține despre obligațiuni, garanții, etc.

Multe din dispoziții sunt destul de bune; unele par azi foarte aspre dar ele erau potrivite cu ideile timpului. Cele două pravile au nu numai mare asemănare între ele dar uneori chiar identitate. Aceasta se datorește faptului că pravila muntenească este luată într'o bună parte din cea moldovenească.

In privința originei lor astăzi este dovedit că au avut ca izvor principal opera romanistului italian, Prosper Farrinaceus, cunoscută în deosebi în Moldova prin învățătura și raporturile culturale cu Polonia.

Aceste pravile au avut, de sigur, aplicare dar în cercul restrâns al celor mai învăţaţi şi probabil prea puţin în lumea *celor mulţi şi mai vârtos a satelor*. Acolo, în deosebi, şi chiar sus, alături de legea scrisă, a continuat să se aplice dreptul nescris, obiceiul pământului.

In a 2-a jumătate a sec. XVII-lea, după apariţia celor 2 pravile începe a se simţi influenţa Apusului, influenţă care se constată, în chip neîndoios, şi pe terenul juridic în secolul următor. Acest secol ne înfăţişează mai multe hrisoave domneşti, prin care sunt reglementate, felurite materii de drept public şi privat. Unele ar putea fi asemănate — în mic — cu Ordonanţele regilor Franţei date cu acelaşi scop şi care au servit mai târziu pentru întocmirea codurilor. Dintre ele menţionăm hrisoave referitoare la testamente, la preemţiune, etc.

O menţiune specială merită *Sobornicescul hrisov* al lui Alexandru Mavrocordat, întocmit în Moldova la 1785; el cuprinde dispoziţiuni referitoare la danii, schimburi, vânzări şi la ţigani.

In epoca Fanarioţilor s'au făcut şi diverse proiecte de legi, care n'au ajuns să capete forma definitivă.

In acest timp la 1780 s'a alcătuit, în greceşte, în Ţara Românească o mică pravilă, un mic cod, cunoscut sub numele de: « *Pravilnicească condică* », a lui Alexandru Ipsilante. Ea conţine un număr redus de texte, mai toate de natură civilă, şi câteva privitoare la organizarea judecătorească şi din materia penală. Traducerea în româneşte s'a făcut de abia la 1841 de către C. Buriloiu.

Alături de aceste izvoare au fost întrebuinţate monumentele de drept roman şi bizantin dar în special Basilicalele şi mai cu seamă *Manualul lui Armenopol*. Poate că au fost întrebuinţate de câţiva şi mai înainte, dar folosirea lor pe o scară mai întinsă a început în sec. al XVIII-lea.

Dorinţa de a se înzestra ţările cu legi scrise şi mai potrivite stărilor lor devenea tot mai puternică. Din porunca lui Alexandru C. Moruzi, Domnul Moldovei, s'a tradus la 1804 Manualul lui Armenopol de către Toma Carra.

Acest Domn a însărcinat tot pe Carra să facă un cod civil şi penal. Lucrarea avea să cuprindă o parte *despre persoane*, a doua *despre lucruri* şi a treia *despre vinovăţii*. Carra a întocmit în greceşte numai partea despre persoane şi a murit în 1806.

*

In secolul XIX progresul devine tot mai mare pe terenul juridic şi în deosebi în domeniul Dreptului civil.

Un învăţat în ale Dreptului, un adevărat jurisconsult, *Andronache Donici*, ajutat, poate îndemnat de Mitropolitul Veniam Costache, a făcut în româneşte o carte de legi, apărută la 1814, cu titlul: « *Adunare cuprinzătoare în scurt de pravilele cărţilor împărăteşti spre înlesnire celor ce se îndeletnicesc întru învăţătura lor, cu trimitere către carte, titlu şi capul împărăteştilor pravili* ». Cunoscută sub numele de *Manualul lui Donici*, ea cuprinde aproape numai reguli de Drept civil şi este un adevărat cod civil. Ea nu este un simplu rezumat al Basilicalelor — cum se repetă deseori — ci o lucrare originală, care este luată din dreptul roman şi grecoroman — trimiterile autorului înlătură orice discuţie — şi este de o mare valoare atât pentru ştiinţă, cât şi pentru practică. Planul original, metoda, alegerea şi redactarea dispoziţiilor, îndreptăţesc o foarte bună apreciere a acestei opere româneşti. Ea merită cu atât mai mult interes cu cât şi-a avut întinsă aplicare în Basarabia, unde a fost o adevărată lege civilă, recunoscută şi de către stăpânirea rusească, unde era « busola judecătorilor » şi unde mai este întrebuinţată şi astăzi pentru litigiile anterioare unificării dela 1 Iunie 1928.

VASILE LUPU DOMNUL MOLDOVEI, 1634—1653

In curând dreptul civil a dobândit 2 monumente foarte importante.

In *Moldova*, învăţatul domn Scarlat Calimach, ajutat de sasul Christian Flechtenmacher, Anania Cuzanos, Andronache Donici şi alţii, a izbutit să întocmească *legiuirea Calimach (Codică ţivilă sau politicească a Prinţipatului Moldovii)*, promulgată la 1 Iunie 1817 şi pusă în aplicare la 1 Septemvrie 1817.

Scrisă în greceşte, tradusă târziu, pe la sfârşitul anului 1831 şi tipărită în româneşte de abia în 1833, această legiuire este fără îndoială cea mai de seamă lege civilă din trecutul nostru.

ALEXANDRU IPSILANTI, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1774—1782 ȘI 1796—1797) ȘI AL MOLDOVEI (1786—1788)

Valoarea ei este necontestată. Trimisă și Universității din Oxford, ea a fost recomandată Grecilor, de către Zachariae von Licsenhol s'o adopte ca lege a Statului lor, a fost și este foarte bine apreciată și de străini.

Părerea susținută în ultimele decenii că este o simplă copie a codului austriac este fără temeiu. Cercetările, bazate pe izvoare — demne de crezare — și pe compararea textelor duc la concluzia, conformă cu hrisovul de promulgare, că a avut ca izvoare dreptul roman, greco-roman în special Basilicalele, părți din dreptul anterior al țării și oarecari dispoziții din legile europene mai noui.

Asemănarea cu codul austriac, în privința planului și în multe părți a redacției — ceea ce a contribuit la ivirea acelei păreri — se explică prin faptul că ambele coduri au aceleași izvoare principale: dreptul roman și greco-roman. Intre ele însă sunt și diferențe pronunțate. Multe dispoziții sunt mai bune în codul moldovenesc decât în cel austriac. In tot cazul romanitatea este mai pronunțată așa că pe bună dreptate putem revendica pentru codul nostru, calificarea atribuită celui austriac de: *«cel mai roman dintre toate codurile»*.

In același timp, în Țara Românească, a fost întocmită *legiuirea Caragea*, promulgată la 1 Iunie 1818 și pusă în aplicare la 1 Septemvrie 1828. Pentru alcătuirea proiectelor Vodă-Caragea a însărcinat pe Logofătul Ștefan Nestor Craiovescul și pe Atanasie Hristopol.

Scrisă dela început, în grecește și românește, apărută în ediție oficială în ambele limbi la 1818, această legiuire este un cod civil destul de potrivit pentru stările de atunci. Ea a avut ca izvoare tot dreptul roman și greco-roman — se pare mai mult legislația lui Iustinian — oarecare rânduieli din dreptul țării și slabe urme de influență dreptului apusean. Nu este de valoarea codului Calimach; totuși are însușiri originale, de formă și fond, care îndreptățesc o judecată destul de bună asupra ei.

In urma apariției acestor coduri, *influența Apusului*, resimțită și la alcătuirea lor, *a crescut tot mai mult*. Unii dintre cei ce le-au alcătuit cunoșteau legile și știința apuseană.

Dorința de a se împodobi cu știința pravilelor s'a desvoltat puternic. S'au înființat catedre pentru drept, au fost trimiși în streinătate, pentru această învățătură, bursieri sau fii de boieri, s'au înmulțit prin casele boierilor legile și cărțile juridice.

Sub această influență s'a năzuit să se facă legi cât mai bune în toate domeniile și chiar în domeniul dreptului civil cu toate că aveam cele două coduri.

Progresul se constată, în special, după Regulamentele Organice. In această perioadă au fost numite comisii, care aveau menirea să modifice aceste coduri ori să le completeze.

Se pare că până pe la 1840, cel puțin în Țara Românească, influența Apusului s'a manifestat atât sub formă italiană cât și franceză, dar după acel an a căpătat întâietate cea franceză.

S'au și făcut, în acest sens, diferite legi de natură civilă. Menționăm legi privitoare la iertarea de vârstă, la risipitori, la organizarea tutelii, la reducerea majoratului la 21 ani, la desrobirea țiganilor, la închirieri și arendări, la embatic, la desființarea protimisisului, la adeverirea actelor și trecerea lor în condici, etc. Se făcură și alte proiecte între care unul pentru căsătorie [2]) precum și un proiect de cod civil.

La 1840 C. Brăiloiu în Moldova, arată că «se întrec unii cu alții în propuneri de legiuiri noui» iar la 1851 Vodă Știrbey spunea: «A trecut vremea când țara n'avea condici sau avea o condică a lui Ipsilante, care nu cuprindea mai mult de 3 coale de text sau cu a lui Caragea cu 5—6 coale. Acum țara are legiuiri de mai multe tomuri». [2])

Totodată învățământul dreptului este în vădit progres. După 1850 se țin cursuri în care se folosește știința Apusului și mai ales cea franceză. La cursurile de Drept civil, destul de înalte ca nivel, se vorbește de Duranton și alți mari autori francezi.

De observat că generația din epoca Regulamentelor Organice a căutat să îmbunătățească în genere organizația Statului și legislația lui, introducând ceea ce era în țările civilizate dar nu prin simple traduceri ci potrivindu-le cât mai mult posibil cu ceea ce era la noi, adaptându-le stărilor și concepțiilor noastre.

Timpul dintre 1830—1860 poate fi numit perioada de adaptare a civilizației occidentale în țările noastre.

[1]) Academia Română, Ms. No. 1040.
[2]) Vestitorul Românesc, 1851, Nr. 52.

Opera începuse mai de mult dar în această perioadă şi-a dat roade vizibile, mai ales sub influenţa franceză care, în preajma anului 1860 era, cel puţin în domeniul dreptului, dominantă.

INTOCMIREA CODULUI CIVIL

După îndoita alegere a lui Cuza Vodă, la 24 Ianuarie 1859, cea mai vie dorinţă era să se facă adevărata Unire, realizată la 24 Ianuarie 1862. Pentru desăvârşirea ei era însă nevoie, în prim rând, de unificarea legislativă. Aceasta era — de altminteri — cerută, impusă şi prin Convenţia dela Paris, temelia organizării celor două Principate. Chiar dacă n'ar fi fost ales Cuza în amândouă ţările şi nu s'ar fi făcut Unirea, trebuia — potrivit art. 35 din acea Convenţie — ca legile în fiinţă, Regulamentele Organice precum şi condicele civilă, criminală, de comerţ şi de procedură să fie revizuite de Comisia Centrală aşa încât — afară de legile de interes local — să nu mai fie în viitor decât unul şi acelaşi trup de legislaţie, care să se execute în ambele Principate ».

Indeplinirea acestei dispoziţii corespundea unei dorinţe generale a poporului, care nu înţelegea ca în aceeaşi ţară să mai fie legi deosebite. Pentru înfăptuirea acestei dorinţe constatăm, în curând, diverse manifestări. Astfel la 13 Octomvrie 1859, Ministrul de Justiţie ad-interim din Ţara Românească, Gh. Creţeanu a propus Domnului, printr'un raport, să se alcătuiască un corp de legi, « care să asigure libertatea şi proprietatea persoanelor precum şi deosebitele transacţiuni între ele ». In acest scop el este de părere să fie introduse « codicele franceze » pe care le enumeră şi în fruntea cărora este codul civil. Propunerea era sprijinită nu numai pe citata dispoziţie din Convenţie ci şi pe împrejurarea că dacă s'ar face un nou corp de legi, discutându-se articol cu articol « nici în zece ani nu s'ar putea termina o asemenea lucrare ». Pe lângă acestea adăoga că şi « cele mai multe Staturi civilizate au adoptat codicele franceze ca cele mai perfecte ».

Pentru înfăptuirea mai repede a operei Creţeanu propunea să se întocmească o comisiune formată dintr'un membru al Comisiunii Centrale, câte un membru al Adunării legiuitoare din fiecare Principat şi Miniştri de justiţie ai celor două ţări. Comisiunea avea să traducă legile franceze cu îndatorirea de a scoate şi de a lăsa de o parte ceea ce ar fi în « flagrantă incompatibilitate cu religia şi cu obiceiurile ţării ». Aceste legi urmau să fie supuse fără să mai fie votate de cele două Adunări.

Vodă Cuza a trimis la 22 Octomvrie 1859 această propunere, destul de îndrăzneaţă, Comisiunei Centrale, potrivit Convenţiunei.

In Ianuarie 1860 s'a hotărît că lucrările ce s'ar face să fie supuse Adunărilor căci, prin procedeul propus, se ating drepturile acestora şi chiar ale Comisiunii Centrale.

Nu ştim care a fost rezultatul acestei propuneri căci n'avem urme de vreo lucrare efectuată.

Cerinţa unificării legislative devenea însă tot mai imperioasă. Şi dintre toate materiile, aceea unde se cerea mai grabnic o singură lege era materia dreptului civil. Se pare că, în acest sens, s'au mai ivit propuneri

ION GHEORGHE CARAGEA DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI 1812-18
Desen de *Vlaso Hehl*, Viena
Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români

şi s'a lucrat ceva dar fără rezultat. Intre altele s'a propus în Comisiunea Centrală să se introducă şi în Muntenia codul Calimach, ca fiind superior codului Caragea. Propunerea n'a fost admisă. Se făcuse cum am văzut un nou proiect în Moldova dar nimeni nu s'a gândit la el. La un cod nou nu se puteau gândi pentru motivul arătat de Creţeanu că ar fi cerut foarte mult timp pentru întocmire şi votare.

In acest timp s'a înfăptuit Unirea la 24 Ianuarie 1859, în urma căreia opera de unificare a mers într'un ritm mai grăbit. In primul rând preocupările erau tot pentru materia civilă. La 7 Iunie 1862 s'a votat de către Comitetul Legislativ un proiect de lege prin care s'a creat un Comitet de specialişti care avea rolul de a « prelucra » un cod civil şi un cod de procedură civilă pentru cele două Principate. Acest proiect a fost depus la Cameră la 20 Iunie 1862 dar se pare că n'a fost transformat în lege. Ideea a fost însă înfăptuită în alt chip.

După propunerea lui N. Creţulescu, prim-ministru şi ministru de interne, Consiliul de Miniştri îl autoriză la 27 Iulie 1862 să ceară Domnului să numească o Comisiune din oameni cu cunoştinţe, care să se ocupe cât mai în grabă cu unificarea legilor şi să pregătească proiectele până la întrunirea Adunării legiuitoare.

Domnul încuviinţează propunerea şi prin decretul Nr. 551 din 27 Iulie 1862 numeşte ca membri în acea Comisiune pe: Dimitrie Roset, Ludovic Stege, Costache Donescu, membri ai Curţii de Casaţie, Tudor

SCARLAT CALIMACH DOMN AL MOLDOVEI 1812—19
Desen de *Kriechly* în Codul grecesc al Domnului
Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români

Veisa, procuror la aceeași instanță, Gh. Crețeanu, Grig. Filitis, președinte al Curții de apel, secțiunea II, D. P. Marțian, șeful oficiului statistic, Petrache Teulescu, administrator general al temnițelor.

Comisiunea avea să se ocupe de unificarea legilor, în genere. Intru cât codul civil, și procedura erau cele mai cerute a început să se ocupe de cel dintâi. La finele lui August 1862 cerea să i se trimeată proiectul pentru materia căsătoriei, care fusese făcut în timpul lui Vodă Știrbey, iar în Octomvrie cerea autorităților judecătorești să arate grabnic « vițiile și neîndeplinirile » constatate în legile în vigoare. Unele materii din cod au fost trimise să fie lucrate de Consiliul inspectorilor judecătorești. Comisiunea a continuat să lucreze în 1862, 1863 și 1864. Se aștepta ca lucrarea să fie terminată la sfârșitul anului 1863 căci Domnul anunța în mesajul dela 3 Noemvrie 1863 că « se va depune legea pentru unificarea codicilor, civil, penal și comercial în toată România ». Ministrul de Justiție a depus însă, la 15 Ianuarie 1864, numai cartea I, II și 4 titluri din cartea III, adică 1.293 articole. Acestea au fost trimise spre examinare Comisiunii judecătorești a Adunării și acolo au rămas. Din arătările lui Alex. Crețescu, care a luat parte la întocmire, ar reieși că a alcătuit un proiect, care cuprindea numai 717 articole. In referatul Ministerului de Justiție Nr. 55.990 din 23 Noemvrie 1864 se vorbește însă de o « condică civilă ce fusese elaborată încă din anul 1862 și 1863 de o comisiune ad-hoc ». Fața de arătările menționatelor acte oficiale și de modul cum s'a desăvârșit întocmirea lui trebue să admitem că acea Comisiune a făcut proiectul întregului cod civil. Afirmația lui Crețescu, care nu corespunde nici măcar cu cele 1.293 articole depuse în Adunare, e greșită.

Din cauza turburatei vieți politice proiectul n'a putut fi votat de Adunarea legiuitoare. Unificarea era amânată pentru cine știe când.

Se știe că la 2 Mai 1864 Vodă Cuza a făcut lovitura de Stat, silit de greutățile ce întâmpina pentru realizarea marilor reforme sociale dar și pentru a grăbi opera de consolidare a Statului, în care intra și unificarea, așa de mult întârziată.

In virtutea Statutului a înființat Consiliul de Stat, care avea rolul să întocmească noua legislație. Din aceasta trebuia să se ocupe în prim rând tot de legea civilă și procedura ei. La 11 Iulie 1864, în urma raportului ministrului de Justiție P. Orbescu, Domnitorul a invitat Consiliul de Stat să se ocupe cu elaborarea proiectului de lege civilă. Spre acest sfârșit trebuia să aibă în vedere condica italiană, să steargă din ea articolele care n'ar fi potrivite cu trebuințele țării noastre și să formuleze altele pentru materii care sunt cu totul locale și pentru care, nu vor fi dispoziții în arătata condică.

Ministerul Justiției a trimes, împreună cu proiectul codului italian, al lui Pisanelli și « *un proiect de codice civil elaborat deja în anii 1862—1863 ca să-l completeze în toate părțile sale* ».

După o părere răspândită, C. Bosianu, vice-președintele Consiliului de Stat a împărțit între membrii acestui Consiliu, la 10 Octomvrie 1864, materiile codului civil. Din reunirea lucrărilor s'a format codul, care era gata pe la 20 Noemvrie, adică în mai puțin de 6 săptămâni.

Materiile codului ar fi fost împărțite astfel: lui I. Strat și Al. Papadopol-Calimach li s'au dat cartea I cu titlu preliminar, cartea II, privilegiile și ipotecile și exproprierea silită; lui Al. Crețescu și G. Apostoleanu li s'a dat partea privitoare la căsătorie, vânzare, schimb, contract de închiriere, societate, împrumut, depozit, sechestru, contracte aleatorii, mandat, cauțiune, transacțiune, constrângere corporală în materie civilă, zălog, prescripție; lui Gh. Vernescu i s'au dat: succesiunile, donațiunile între vii, testamentele, obligațiunile convenționale și angajamentele fără convențiuni.

Unul dintre aceștia, Alex. Crețescu, a spus în comentariul său asupra codului că pentru a termina — redacție și discuție — proiectul codului civil, Consiliul de Stat n'a avut mai mult de 6 săptămâni. De aci reiese că au avut un text pe care l-au discutat și i-au dat redacția definitivă. Cum n'au avut în vedere proiectul italian, de sigur că proiectul pe care l-au discutat a fost cel întocmit de Comisia din 1862—1863. Impărțirea materiilor a fost făcută deci numai pentru acea discuție și redactare definitivă, în care, de sigur, s'au introdus și anumite părți din proiectul italian; poate tot atunci

s'au introdus și părțile din legea ipotecară belgiană. In tot cazul pentru o traducere, cercetare serioasă a modificărilor introduse, discuții și redacție, timpul de 6 săptămâni ar fi fost prea scurt, mai ales când știm că pentru proiectul din 1862—1863 Comisia lucrase mai bine de 1½ an.

De altfel aceasta rezultă și din faptul că lucrarea n'a fost înaintată deodată, ci în părți, către Președinția Consiliului. La 12 Noemvrie 1864 erau gata și aprobate de Consiliul de Stat 460 articole, pe care a doua zi *Mihail Kogălniceanu*, președintele Consiliului de Miniștri, le-a înaintat ministrului de Justiție. La 18 Noemvrie au fost trimise articolele până la 1015 inclusiv. A doua zi, 19 Noemvrie, au fost înaintate până la 1234, iar la 25 Noemvrie până la sfârșit, cu numerotația greșită 1936, uneori 1935, în loc de 1914.

Este greu de admis ca dela 18 la 19 Noemvrie să se dea o formulă definitivă articolelor 1015—1234 în care e una din materiile cele mai delicate, a obligațiunilor, și în care s'au mai făcut și modificări, dacă n'ar fi avut un text pregătit, asupra căruia au urmat discuții între 10 Octomvrie și 12 Noemvrie, iar după această dată i s'a făcut ultima verificare.

De altminteri este de relevat că în adresa dela 12 Noemvrie pentru înaintarea textelor către Președinția Consiliului se întrebuințează, pentru lucrarea trimisă, expresia: «aprobată» iar în cea dela 18 Noemvrie: «după cercetarea lor de către Consiliul de Stat» iar nu «întocmirea», «alcătuirea» sau alta similară. Consiliul de Stat deci aproba, cerceta ceea ce era făcut, iar nu întocmea el.

Acest mod de lucru reiese și din referatul citat dela 23 Noemvrie al Ministerului de Justiție către Consiliul de Miniștri. Aci se arată că Ministerul Justiției a însărcinat Consiliul de Stat «a lua în a sa cercetare condica civilă ce fusese elaborată încă din anul 1862 și 1863 de o comisiune ad-hoc, a o completa în părțile sale». Prin urmare Consiliul de Stat n'a făcut decât să cerceteze și să completeze opera Comisiunii din 1862—1863. Recomandația domnească de a avea în vedere proiectul italian n'a fost urmată în sensul indicat ci numai pentru un număr redus de articole. Probabil că chiar Domnul a părăsit recomandația sa, în urma explicațiunilor ce i s'a dat, fiindcă altminteri ar fi curios ca el să fi recomandat codul italian, iar ministrul Justiției — așa cum spune în referat — să nu mai pomenească de acel cod și să fi însărcinat Consiliul de Stat să ia în a lui cercetare condica civilă elaborată în 1862 și 1863.

Dacă astfel s'au desfășurat împrejurările, nu trebue să mai surpindă timpul de 6 săptămâni. Consiliul de Stat, în acest timp, a cercetat numai și a completat un proiect.

Codul civil este deci în cea mai mare parte opera Comisiunii, care lucrase în 1862, 1863, poate și începutul anului 1864, operă cercetată și completată de Consiliul de Stat.

La 25 Noemvrie Consiliul de Miniștri a aprobat *sancționarea*, iar la 26 Noemvrie 1864 noul cod a fost sancționat de către Domn.

MIHAIL SUTZU DOMN AL MOLDOVEI 1819—21
Desen de *L. Dupré*
Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Românilor

Publicarea nu s'a făcut într'un număr al Monitorului Oficial. Ea a început la 4 Decemvrie 1864, a continuat în mai multe suplimente și s'a terminat de abia la 19 Ianuarie 1865. Deoarece s'au strecurat greșeli și în manuscris și în Monitor, textul exact a fost publicat în Aprilie 1865 într'o ediție oficială, împărțită instanțelor judecătorești.

Printr'o hotărîre dela 29 Decemvrie 1864 Vodă Cuza aprobă propunerea ministrului Justiției ca noul codice «*fiind rezultatul ideilor regeneratorii*» ale Domnului să poarte numele de *Alexandru Ioan*.

Codul urma să fie pus în vigoare la 1 Iulie 1865. Printr'un decret domnesc *dela 30 Iunie a fost amânată* punerea în vigoare pentru 1 Decemvrie 1865, deoarece nu erau terminate nici legea de organizare judecătorească, promulgată la 7 Iulie, nici legea de procedură civilă promulgată la 11 Septemvrie, legi necesare pentru aplicarea noului cod.

S'a contestat valabilitatea acestei amânări, dar s'a hotărît că a fost legală pentrucă, potrivit art. 3 din Statutul dela 2 Mai 1864, Domnul avea dreptul să ia anumite măsuri, când Adunările legiuitoare erau închise, cu condiția ca la prima lor întrunire să se arate motivele și rezultatele acelor măsuri, ceea ce, în chestia amânării, s'a făcut în mesajul din toamna anului 1865.

Codul civil român a intrat, astfel, în vigoare la 1 Decemvrie 1865. Dela acea dată guvernează raporturile de drept civil din vechiul Regat, iar dela 1 Iunie 1928 și din Basarabia.

*

Pentru întocmirea noului cod — după cum s'a arătat — a fost folosit, în cea mai mare parte, *codul civil francez dela 1804.* El însă nu este o simplă traducere, cum se crede de mulți. Alcătuitorii au căutat să îmbunătățească textul francez, să rezolve controversele, să înlăture unele dispoziții, ținând seamă de doctrină, în special de părerile lui Marcadé, de jurisprudență, de concepțiile timpului și de stările de lucruri dela noi. Cercetarea nepărtinitoare dovedește că în multe părți au reușit, încât nu este îndrăzneală să se afirme că la 1865 codul nostru civil era mai înaintat decât codul francez în multe privințe.

Cu această dorință de a face ceva mai bun autorii au folosit, pentru materia ipotecilor, *legea belgiană din 16 Decemvrie 1851.* Ei, însă, n'au adoptat în întregime acea lege ci au mai păstrat și unele texte din codul francez. De aci s'au ivit dificultăți de interpretare.

Pe lângă acestea a fost întrebuințat — așa cum recomandase Domnul — *proiectul codului civil italian al lui Pisanelli,* care în diverse părți reprezenta un progres față de cel francez. Nu s'a putut stabili cu toată preciziunea influența acestui proiect; totuși aproape 70 articole sunt luate din legea italiană sau influențate.

Intre izvoarele codului civil trebue să menționăm și *dreptul civil anterior* al celor două Principate, care a fost întrebuințat, însă, într'o foarte slabă măsură. Este necontestat că de aci au fost luate art. 145 privitor la rudenia din sf. botez, art. 215 referitor la divorț pentru vrăjmășie și art. 684 privitor la dreptul de moștenire al văduvei sărace.

ALEXANDRU DIMITRIE GHICA DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1834—1842
Desen de Doussault

In condițiile arătate mai sus și cu folosirea acestor izvoare a fost întocmit codul civil, izvorul cel mai important al dreptului civil român de azi.

Nu trebue să credem, însă, că după 1 Decemvrie 1865 n'a mai rămas în vigoare nimic din *dreptul civil anterior.*

Prin art. 1912 c. civ. au fost abrogate Codicii Domnilor Calimach și Caragea și orice alte legi civile anterioare; ordonanțele domnești și instrucțiunile ministeriale din Principatele Unite au fost abrogate în tot ce nu este conform regulilor prescrise în noul cod civil. De aci rezultă că dispozițiile care nu sunt contrarii codului au rămas în vigoare. Și acestea se întâlnesc în tot cazul în materii pe care codul nu le-a reglementat; de pildă în materia subsolului, a apelor, a numelui, etc., mai ales în privința drepturilor moșnenilor și răzeșilor.

Afară de aceasta prin art. 1415 c. civ. s'a interzis pe viitor înființarea de locațiuni ereditare, embatic, besman, emfiteuză, dar cele în ființă au fost păstrate și ele vor fi cârmuite după legile sub care s'au născut; deci iată altă parte din dreptul anterior care a rămas în vigoare.

El își are apoi aplicare pentru actele și faptele juridice anterioare lui 1 Decemvrie 1865.

E adevărat că aplicarea normelor de drept anterior codului civil se întâlnește tot mai rar, față de legiferările din ultimul timp; totuși el trebue menționat între izvoarele dreptului civil de azi.

Enumerarea acestor izvoare trebue să cuprindă și *obiceiul.* Afară de cazurile când ar intra în ceea ce n'a rămas abrogat prin art. 1914 c. civ., chiar acest cod menționează obiceiul ca izvor de drept, ca în materie de servituți de locațiune.

Cele expuse ne dau tabloul izvoarelor dreptului civil care trebuia să fie aplicat după 1 Decemvrie 1865.

Peste puțin timp Vodă Cuza este detronat, și au avut loc mari prefaceri în viața Statului nostru. Codul civil a rămas în vigoare dar *numele i-a fost schimbat.* La 16 Iunie 1866 Consiliul de Miniștri motivând că noul cod civil nu este, cu oarecare modificări, decât cel francez care nu poate fi desemnat cu alt nume decât al «gloriosului și nemuritorului său autor» Napoleon I, a hotărît să nu mai poarte numele lui Alexandru Ioan ci să fie desemnat cu titlul de «codice civil» cu care a fost votat, decretat și promulgat. Hotărîrea, care privea și celelalte coduri, a fost aprobată de Domnitorul Carol și publicată în Monitorul Oficial din 23 Iunie 1866.

Introducându-se Constituția dela 1866, codul civil a fost lăsat neatins. S'a prevăzut numai (art. 131) că vor fi revizuite toate codicele și legile existente spre a se pune în armonie cu noua Constituție.

Până la răsboiul mondial *codul civil a fost prea puțin modificat.* Cea mai importantă modificare a avut loc de abia la 1906 cu privire la căsătorie, divorț, filiație și adopțiune. I s'au adus însă unele schimbări prin textele altor legi și mai ales i-au fost completate unele materii. In cadrul restrâns al acestei expuneri vom menționa câteva.

Astfel prin Constituție și diversele ei modificări în materie de naturalizări, prin regulamentul hotărniciilor din 1867 cu putere de lege, prin legea numelui din 1895, prin legea minelor din același an, prin procedura civilă dela 1900.

Modificări și completări mai importante au fost făcute în timpul răsboiului și după răsboiu. Citām: legile privitoare la închirieri, succesiunile celor morți în răsboiu și apoi pentru toate succesiunile, regimul proprietății subsolului, ape, energie, înstrăinarea proprietăților rurale, persoane juridice, nume, etc. Menționăm apoi legea actelor de stare civilă, care a înlocuit o serie de texte din cod. O mențiune specială merită însă legea din Aprilie 1932 prin care s'a desființat incapacitatea femeii măritate și s'a înfăp-

tuit egalitatea civilă a femeii, înlăturând astfel și una din criticile aspre aduse codului.

Tot aci trebue să menționăm și *introducerea lui în Basarabia*. Părți fuseseră introduse încă dela 1918, dar la *1 Iunie 1928* a fost extinsă cu toată legislația românească, în această provincie, lăsându-se acolo în vigoare numai câteva dispoziții din dreptul anterior. Extinderea a dat cele mai bune rezultate din toate punctele de vedere.

Codul civil a fost deseori criticat, atât cu privire la introducerea lui, cât și în privința stării lui actuale. S'a spus, între altele, că a fost lucrat în grabă, că are multe greșeli de redacție, că a fost o simplă traducere a unei legi străine de firea poporului nostru, de instituțiile noastre, că prin introducerea lui s'a rupt legătura cu trecutul, etc.

ALEXANDRU IOAN CUZA, 1859—1866

Criticile sunt în cea mai mare parte nefondate sau, în tot cazul, exagerate și le-am combătut pe larg deseori.

Din cele expuse aci se vede că n'a fost alcătuit în grabă, afară numai, dacă nu s'ar pretinde zeci de ani pentru un cod. S'au strecurat unele greșeli de redacție dar care nu sunt numeroase și pot fi observate ușor. Și, în care lege, nu se văd greșeli?

El n'a fost o simplă traducere ci reprezintă o îmbunătățire vădită a codului francez. N'a fost cu totul străin de dreptul nostru anterior și n'a fost nepotrivit cu ceea ce era atunci la noi. Cercetarea normelor noastre juridice anterioare duce la concluzia că ele erau aproape aceleași cu cele introduse, având ca bază principală romanitatea. De altfel — cum am observat și altă dată — dacă acest cod ar fi fost nepotrivit pentru poporul nostru, n'ar fi fost suportat de acest popor aproape 73 ani dintre care 40 ani aproape fără nici o modificare. Oricât de răbdător ar fi poporul român l-ar fi înlăturat sau măcar l-ar fi modificat fundamental.

In loc de această soartă codul a fost primit, adoptat prin legi, doctrină, jurisprudență, a pătruns adânc în sufletul poporului, încât s'a naționalizat pe deplin și-l putem numi pe bună dreptate « al nostru ».

Nu e întemeiată deci nici învinuirea că prin introducerea lui, datorită unei hotărîri grăbite, s'ar fi rupt legătura cu trecutul. O simplă privire a evoluției juridice din deceniile anterioare arată că introducerea întregei legislații dela 1864—1865 și mai ales a codului civil era ultima etapă a mișcării de adaptare la noi a civilizației occidentale, în deosebi franceză. Atunci sau peste câțiva ani rezultatul era să fie același. Introducerea codului, ca de altminteri și a celorlalte legi, la 1864, fără amânare și discuții lungi s'a impus din necesitatea foarte urgentă a unificării legislative. Și pentru aceasta au luat tot ce era mai bun atunci: codul civil francez, din care mai introduseseră părți, pe care-l cunoșteau mulți și pe care l-au făcut și mai bun prin modificările introduse.

Pentru vremea de azi i se aduce învinuirea că este învechit, înapoiat. Este adevărat că are unele imperfecțiuni dar nu așa de mari, cum le cred cei ce-l judecă aspru. Și apoi acestea dispar încetul cu încetul. Greaua învinuire derivând din incapacitatea femeii măritate a fost înlăturată chiar înaintea Franței. S'au început și lucrările pentru cărțile funduare. S'a modificat și partea referitoare la actele stării civile, deși, se pare, nu cu rezultate mulțumitoare.

Din învinuirile mari au rămas: Căutarea paternității, și situația copiilor naturali, dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor.

Cât privește învinuirea că n'ar corespunde noilor concepții, și noilor formule din alte coduri s'a dovedit că grație însușirilor sale și în special principiilor sale generale s'a putut adapta diferitelor prefaceri sociale și a putut satisface, prin minunate construcții jurisprudențiale, cerințele vremurilor.

« Bătrân — ziceam altă dată — prin anii ce i-a trăit la noi, el poate deveni și devine mereu tânăr, sorbind din apa vie a vieții și respirând din atmosfera veșnic în transformare ».

Cu fond roman, devenit românesc prin atâția ani de viață, codul nostru civil, susceptibil de îmbunătățiri, trebue să devină legea întregului neam românesc, fie ca bază a ceea ce s'ar clădi în vederea unificării, fie — cum cred mai bine și cum cer interesele consolidării grabnice — prin extinderea lui peste toate ținuturile unde flutură drapelul României.

DREPTUL CIVIL ACTUAL

PERSOANE

Raporturile juridice decurg din actele săvârşite de *persoane*: raporturi de caracter familiar, sau raporturi cu caracter patrimonial; aşa dar, elementele componente ale actului juridic sunt *persoanele*, ca elementul dinamic (adică din a căror voinţă ia naştere actul), şi *bunurile* ca elementul static.

Cuvântul de «*persoană*» se aplică oricărei fiinţe, care poate fi titulară a unui drept, sau în alte cuvinte, care poate figura într'un raport juridic.

Sunt două feluri de persoane: *persoanele fizice*, adică persoanele propriu zise (fiinţe omeneşti) şi *persoanele juridice*, sau *morale*.

A. *Persoanele fizice*. Personalitatea începe în momentul naşterii. In mod excepţional, legea admite că copilul conceput este capabil să dobândească drepturi chiar înainte de a fi născut; astfel, dacă o succesiune se deschide în favoarea unui copil care nu este încă născut, legea îl consideră ca o persoană având vocaţiunea de a succede, cu condiţiunea să fi fost conceput la epoca deschiderii succesiunii (v. art. 654 şi 808 c. civ.).

Personalitatea se sfârşeşte în momentul morţii; persoana decedată încetează de a mai putea dobândi drepturi sau a contracta obligaţiuni, iar patrimoniul său, privit ca o universalitate de drepturi şi de obligaţiuni, trece moştenitorilor săi.

B. *Persoanele juridice*. Sunt astfel denumite asociaţiunile sau grupările de oameni, urmărind un scop comun şi determinat.

Există două categorii de persoane juridice: *persoanele juridice de drept public* [1]) şi *persoanele juridice de drept privat*. Acestea sunt asociaţiunile formate de particulari, urmărind interese comune; ele pot avea un patrimoniu, propriu, distinct de al componenţilor. Tot persoană juridică de drept privat trebue considerată şi *fondaţiunea*, adică instituţiunea creată de un particular prin afectaţiunea unor bunuri la atingerea unui scop determinat şi de interes obştesc, cum ar fi întemeierea şi întreţinerea unui spital, crearea unor premii literare, a unor şcoli, etc.

Asociaţiunile şi fundaţiunile, care alcătuesc laolaltă categoria persoanelor juridice de drept privat, nu sunt învestite cu calitate de persoană juridică prin însuşi faptul creării lor. Dobândirea personalităţii juridice este subordonată, în dreptul român, îndeplinirei unor anumite condiţiuni legale: societăţile comerciale dobândesc personalitatea juridică de îndată ce au căpătat fiinţă legală (art. 78 c. com.); asociaţiunile necomerciale şi fondaţiunile sunt supuse formelor cerute de legea din 5 Februarie 1924.

Numele

Prin nume, se înţelege cuvântul care serveşte la desemnarea şi individualizarea unei persoane. Numele unei persoane se compune din două părţi:

A. *Pronumele*, care este un element de identificare individuală în interiorul aceleiaşi familii.

B. Numele propriu zis, sau *numele patronimic*, care este comun tuturor membrilor unei familii şi care se transmite din tată în fiu, drept semn exterior al filiaţiunei legitime.

Femeea îşi pierde numele familiei prin efectul căsătoriei, dobândindu-l atunci pe al bărbatului; decesul acestuia n'are de efect ca văduva să-şi redobândească numele familiei de origine, spre deosebire de divorţ.

Portul numelui patronimic este o prerogativă a persoanei. Oricine trebue să aibă un nume de familie. Această necesitate este exprimată de lege şi corespunde cu grija individualizării persoanelor în mediul social, pentru motive de ordine publică. De aceea, legea impune în materie de nume păstrarea anumitor norme; în principiu, numele nu poate fi schimbat sau modificat, afară de anumite împrejurări, enumărate de lege în mod limitativ şi sub condiţiunea respectării anumitor forme cu caracter publicitar şi administrativ.

Reglementarea regimului numelui este conţinută în legea din 8 Aprilie 1936.

Domiciliul

Un alt element de indentificare şi diferenţiere a persoanelor îl constitue domiciliul. Prin domiciliu, se înţelege locul unde persoana are principalul ei aşezământ, unde locueşte în mod obicinuit, cu familia sa, unde îşi exercită meseria sau unde are principalele interese.

O persoană nu poate avea decât un singur domiciliu. Pe temeiul regulei unităţii domiciliului, s'a întemeiat regula determinării competinţei în materie personală şi mobiliară. Când creditorul intentează debitorului un proces, legea îl obligă să introducă acţiunea la instanţa în circumscripţia căreia este domiciliat debitorul. Părţile dintr'un contract pot însă deroga dela această regulă de competinţă şi să hotărască, în ipoteza unui eventual litigiu, ca procesul să fie judecat de o instanţă deosebită, pe care o aleg de comun acord. Această înţelegere se numeşte *alegere de domiciliu* (art. 97 c. civ.).

Statul civil

Expresiunea de stat civil aplicată unei persoane grupează diferitele atribute constitutive ale personalităţii. Aceste atribute sunt referitoare la naţionalitate, la capacitate, căsătorie sau filiaţiune. Intrunirea acestor diverse însuşiri constituesc statul persoanei, după care sunt determinate drepturile şi îndatoririle sale faţă de colectivitatea socială şi faţă de familia din care face parte.

Statul, sau într'un înţeles mai restrâns starea civilă, întruneşte elementele de determinare a persoanei: numele, filiaţiunea care îl leagă de părinţi, vârsta, de care depinde aptitudinea de a lua parte la acte juridice, precum şi diverse întâmplări modificatoare ale statului persoanei, cum ar fi căsătoria, despărţenia, adoptaţiunea, legitimaţiunea, emancipaţiunea, punerea sub consiliu judiciar sau sub

---
[1]) Vezi *Enc. Rom.* I, pag. 203.

interdicție, etc. El dă persoanei respective o fizionomie juridică determinată, care — cel puțin în privința unor anumite elemente de bază — prezintă o oarecare fixitate, ca de pildă, naționalitatea, numele, filiațiunea. Aceste elemente, cari sunt încorporate persoanei, nu sunt în principiu susceptibile de modificări decât în împrejurări cu totul excepționale. Legile obicinuesc să enumereze în mod limitativ aceste împrejurări, cerând să fie aduse la cunoștința terților. Naționalitatea se poate pierde prin dobândirea supușeniei altei țări (naturalizare); numele se poate schimba pentru anumite motive stabilite de lege; iar filiațiunea poate fi modificată în urma unor constatări verificate de justiție. Dar aceste cazuri sunt excepționale. Intr'o legislațiune bine concepută, starea civilă corespunde cu identificarea persoanei; ea cuprinde toate atributele personalității. Apărarea lor este asigurată printr'o serie de acțiuni, numite *acțiuni de stat*, destinate să mențină stabilitatea statutului civil. Acțiunile de stat urmăresc fie apărarea stării civile, fie modificarea ei (în cazul când o persoană ar fi uzurpat o stare civilă de drept la care n'are dreptul).

Din faptul că o persoană trăește în societate sub un nume bine cunoscut și bucurându-se de o stare civilă determinată, se naște prezumțiunea că elementele stării sale civile sunt conforme cu realitatea. Această prezumțiune se numește *posesiune de stat*. In marea majoritate a cazurilor, posesiunea de stat se potrivește cu adevărul; când, un copil este crescut și îngrijit de părinți, este normal ca acest copil să fie considerat ca fiul lor, căci nu este verosimil să crească un copil, care să nu fie al lor. De aceea, posesiunea de stat este admisă de lege ca dovadă a filiațiunei, în lipsa actului de naștere (art. 293); iar când actul de naștere este conform cu posesiunea de stat, starea civilă este inatacabilă (art. 294).

Actele de stare civilă

Legea impune ca toate evenimentele susceptibile să modifice starea civilă a persoanelor să fie constatate într'o formă determinată, care să nu fie de natură a da loc la contestațiuni.

Organizând un sistem temeinic de dovezi pentru diferitele elemente ale stării civile, legea a avut în vedere nu numai interesele directe ale persoanelor —, ca a socotit că și terții au interes să fie informați asupra modificării stării civile.

Sistemul legii (v. art. 21—86 c. civ. și legea din 25 Februarie 1928) constă din următoarele măsuri:

a) La primăria fiecărei comune, sunt ținute registre speciale, în care se trec nașterile, căsătoriile și decesele. Fiecare înregistrare constitue un act *de stare civilă*, care este întocmit de primar, acesta având calitatea de *ofițer al stării civile*. Legea dă în competința ofițerului stării civile atribuțiunea de a celebra căsătoria. Actele de stare civilă sunt *acte autentice*;

b) Orice schimbare în starea civilă a unei persoane, întemeiată pe un act de stare civilă, pe un act admis de lege sau o hotărîre judecătorească, se trece în mențiune (adică prescurtat) pe actul de naștere al persoanei la care se referă schimbarea. Actul de naștere capătă deci caracterul unui adevărat cazier civil.

c) Registrele stării civile sunt *publice* și pot fi cercetate de orice persoană, prin mijlocirea funcționarilor oficiului de stare civilă. Legea autoriză oficiile de stare civilă să elibereze la cererea celor interesați și fără justificarea vreunui motiv, copii după actele trecute în registre; aceste copii se numesc *extracte*. Particularitatea extractelor este că, deși fiind numai copii de acte, totuși au o forță probantă egală cu actele originale.

Căsătoria

Căsătoria este un act cu caracter pur civil. Art. 23 din Constituție arată numai că soții trebue să celebreze căsătoria civilă înainte de cea religioasă.

Celebrarea căsătoriei are loc înaintea ofițerului de stare civilă din comuna unde domiciliază soții. Ea este precedată de publicațiuni (art. 49 și urm.).

Condițiuni cerute prin căsătorie. Bărbatul trebue să fie de 18 ani împliniți, iar femeea de 15 (art. 127). Insă Regele poate acorda în anumite împrejurări dispensă de vârstă.

Legea cere ca bărbatul și femeea să se înfățișeze în persoană înaintea ofițerului stării civile pentru a manifesta în mod categoric voința de a se căsători (art. 61 și 129). Când viitorii soți (sau unul din ei) sunt minori, adică n'au ajuns la vârsta de 21 de ani, legea cere și consimțimântul părinților (art. 131); în lipsa părinților, minorul trebue să obțină consimțimântul ascendenților (art. 133); dacă părinții și ascendenții au murit sau nu-și pot manifesta consimțimântul (în ipoteza când ei ar fi absenți sau interziși), consimțimântul este dat de tutor.

Impiedicări la căsătorie. Legea prevede anumite împrejurări, cari constituesc piedici la contractarea căsătoriei. Acestea sunt:

1°. *Starea civilă de persoană căsătorită.* Legea (art. 130) impune soților obligațiunea de a nu contracta altă căsătorie înainte de desfacerea celei dintâi; încât, o persoană ca să se poată căsători, trebue să nu fie deja căsătorită. Călcarea acestei reguli constitue delictul de bigamie, care este pedepsit de art. 443 c. pen.

2°. *Termenul de văduvie.* Femeea nu poate contracta căsătorie nouă decât după trecerea unui termen de zece luni dela desfacerea căsătoriei precedente (art. 210). In caz de desfacerea căsătoriei prin divorț, termenul de 10 luni curge fie dela ziua transcrierii sentinței care a pronunțat divorțul, fie dela data hotărîrii care i-a admis cererea de părăsire a domiciliului conjugal (art. 278).

Această piedică vremelnică de a se recăsători este motivată de grija a nu se da loc la vreo nesiguranță în privința paternității copilului ce l'ar naște femeea în primele luni ale nouei căsătorii; de aceea art. 278 declară că termenul de 10 luni poate fi micșorat în cazul când femeea ar fi născut în acest interval.

3°. *Rudenia sau alianța* în linie directă constitue o împiedicare la căsătorie; așa dar, nici un descendent sau ascendent al unuia din soți nu se poate căsători cu celălalt (art. 143).

In linie colaterală, art. 144 oprește căsătoria între rude sau afini până la *gradul al patrulea inclusiv*. Pentru căsătoriile dintre cumnați și veri primari,

Regele poate în anumite împrejurări, să acorde autorizaţia de căsătorie (art. 150).

4°. *Divorţ anterior*. Soţii, odată divorţaţi, nu se mai pot recăsători (art. 227).

5°. *Tutelă*. Tutorul sau curatorul nu se poate căsători cu minora aflată sub tutela sa (art. 149). Aceeaşi piedică în privinţa tatălui, fiului şi fratelui tutorului, până ce tutorul n'a fost descărcat de tribunal de gestiunea tutelei.

Impiedicările la căsătorie sunt *absolute* sau *relative*. Cele dintâi implică o interdicţiune generală de a se căsători cu ori şi cine: astfel, starea civilă de persoană căsătorită. Celelalte sunt întemeiate pe existenţa unui raport special între două persoane şi nu se aplică decât acestora.

Călcarea împiedicărilor la căsătorie poate duce la sancţiunea nulităţii căsătoriei, atunci când este vorba de transgresarea unei împiedicări în legătură cu ordinea publică şi cu anumite consideraţiuni de morală socială. Art. 166 tratează despre această chestiune, însă enumărarea sa este necompletă. Intr'adevăr, pe lângă cazurile enumărate în suszisul text, căsătoria mai poate fi anulată pentru motiv de clandestinitate (când căsătoria a fost clebrată în mod ascuns) şi pentru incompetinţa ofiţerului stării civile.

Divorţul

Prin *divorţ* sau *despărţenie*, se înţelege desfacerea căsătoriei, pronunţată printr'o hotărîre judecătorească.

Căsătoria se poate desface prin divorţ: a) *Pentru cauze determinate*, cari sunt limitativ enumărate de lege. b) *Prin consimţământul mutual* al soţilor, care presupune o cauză reală motivând renunţarea la traiul în comun (art. 211 şi urm., 254 şi urm.).

Cauzele determinate, cari pot întemeia o cerere de divorţ sunt: *a)* Adulterul. *b)* Excese, cruzimi sau insulte grave. *c)* Osândirea la muncă silnică sau recluziune. *d)* Faptul unui soţ de a fi atentat la viaţa celuilalt.

Oricare ar fi motivul cererii de divorţ, aceasta este întotdeauna de competinţa tribunalului din judeţul în care soţii sunt domiciliaţi (art. 216).

Hotărîrea de divorţ rămasă definitivă, trebue înfăţişată sub sancţiunea nulităţii *în termen de două luni* ofiţerului de stare civilă, care a celebrat căsătoria, spre a fi înscrisă în registrul unde a fost trecut actul căsătoriei desfăcute (art. 246 şi 247).

Filiaţiunea

Legătura dintre părinţi şi copii se numeşte *filiaţiune*, care poate fi calificată de legitimă sau naturală, după cum copiii sunt născuţi din căsătorie sau în afară de căsătorie. In sistemul codului nostru civil, filiaţiunea produce aceleaşi efecte între mamă şi copil, indiferent dacă copilul este legitim sau natural. Faţă de tată însă, filiaţiunea naturală nu crează nici un fel de raport familiar sau succesoral; copilul natural rămâne străin de tatăl său, întru cât n'a fost recunoscut de acesta într'una din formele prevăzute de lege.

In materie de filiaţiune legitimă, legea (art. 286) stabileşte pentru determinarea paternităţii legitime, o prezumţiune după care bărbatul este tatăl copilului conceput în timpul căsătoriei. Această regulă nu există în materie de filaţiune naturală, cercetarea paternităţii fiind interzisă, în afară de cazul de răpire (art. 307).

Părinţii naturali pot însă *recunoaşte* pe copiii lor, în anumite forme determinate de lege: *a)* prin actul de naştere al copilului; *b)* prin act autentic posterior; *c)* prin actul de căsătorie al părinţilor (art. 48 şi 304). Copiii recunoscuţi conform legii de către părinţii lor, cari contractează o căsătorie valabilă, sunt consideraţi de lege ca *legitimaţi*.

Inrudirea se numeşte *directă* între persoane coborând unele din altele; legătura de rudenie directă poate fi privită în linie ascendentă sau în linie descendentă. Inrudirea este zisă *colaterală* când leagă două persoane coborând dintr'un autor comun.

Prin *grad*, se înţelege proximitatea rudeniei, el se stabileşte prin numărul generaţiilor.

Prin *alianţă* (sau afinitate), se înţelege legătura de familie, care se naşte între unul din soţi şi rudele celuilalt soţ.

Rudenia mai poate fi produsă şi prin *adopţiune* (art. 309 şi urm.). Adopţiunea este o creaţiune artificială a legii, destinată să producă efectele filiaţiunei legitime. Prin efectul adopţiunei, care trebue să fie încuviinţată de justiţie cu paza anumitor forme, adoptatul devine fiul adoptatorului. Legea cere ca adoptatorul să n'aibă copii sau descendenţi legitimi şi să fie cu cel puţin 18 ani mai în vârstă decât adoptatul.

Efectele adopţiunei se limitează la crearea de raporturi de familie între adoptator şi adoptat, fără a se întinde la membrii familiei adoptatorului.

Capacitatea

Unul din elementele de căpetenie ale statului civil este acel după care se determină aptitudinea unei persoane de a participa la viaţa juridică, de a fi în stare a crea raporturi juridice. Această aptitudine se numeşte *capacitate*.

Faţă de această definiţiune a persoanei capabile, este logic să considerăm ca fiind *incapabili* pe *minori* (adică persoanele cari n'au ajuns la vârsta de 21 de ani (art. 342), pe *nebuni* şi pe *cei cu mintea slăbită*, cari sunt de asemenea lipsiţi de discernământul necesar pentru a putea formula un consimţământ conştient. Incapacitatea, în aceste cazuri, este naturală. Legea o statorniceşte în mod formal pentru minor, iar pentru nebuni şi smintiţi, în grad diferit şi sub anumite condiţiuni.

Alături de această incapacitate naturală, legea a mai creat şi alte incapacităţi artificiale, cari împiedică pe anumite persoane să se bucure de anumite drepturi. De acest ordin sunt, de exemplu, dispoziţiunile art. 45. c. pen., cari ridică celui condamnat la o pedeapsă criminală (atât de drept comun, cât şi politică) dreptul de a-şi administra averea şi a dispune de ea prin acte între vii. Această incapacitate este completă, deoarece condamnatul este pus sub curatelă, iar curatorul îl reprezintă în actele cu terţii. O altă incapacitate specială este cea de care vorbeşte

art. 703; acest text declară că moștenitorul, dacă a ascuns bunurile succesorale, nu mai are dreptul să ceară a i se atribui lucrurile ascunse sau parte din ele. Mai există în diferite legi și alte dispozițiuni speciale, din cari rezultă incapacități limitate la anumite drepturi.

Incapacitatea este în ce privește persoana, o situațiune juridică excepțională. O persoană este în principiu capabilă, afară numai dacă o dispozițiune legală n'o declară incapabilă.

Minorii

Incapacitatea juridică a minorului este totală. Insă, actele încheiate de un minor nu sunt nule de drept, ci anulabile. Ele sunt considerate ca valabile, cu condiția de a nu fi atacate de minor sau de reprezentantul său. Acțiunea minorului pentru anularea actelor săvârșite de el în cursul minorității se prescrie prin trecerea unui termen de 10 ani, care curge din ziua împlinirii de către minor a vârstei de 21 de ani (art. 1900).

Pentru ca minorul să obțină anularea actului făcut în timpul cât era incapabil, trebue să dovedească existența unei pagube, care să fie consecința actului.

La regula incapacității generale a minorului, există o excepțiune foarte importantă, care este întemeiată pe echitate și care a fost consacrată prin dispozițiunea art. 1162 c. civ.: consecințele actelor ilicite săvârșite de minor îl obligă, dacă este conștient de actele pe cari le face.

Incapacitatea minorului nu poate prevala contra principiului general formulat de articolul 998, conform căruia *orice faptă a omului*, care a cauzat altuia un prejudiciu, obligă la reparațiunea daunei. Minorul nu este exceptat dela această regulă.

Reprezentarea minorului

Minorul este, după cum am spus, incapabil de a participa la comerțul juridic; el nu poate face acte valabile; în special, el nu poate figura într'un raport contractual.

Dar minorul poate fi titularul unei averi proprii, în cazul când primește o donațiune sau când moștenește. Cine oare este chemat să-l înlocuiască cu privire la actele trebuincioase gestiunei patrimoniului său?

Atât timp cât părinții minorului trăesc, ei sunt investiți cu anumite prerogative foarte însemnate în ce privește persoana și averea copilului.

Puterea părintească. In afară de latura morală a autorității părintești, (care se traduce prin dreptul de supraveghere a purtării copiilor și prin dreptul de a sancționa abaterile lor), legea conferă părinților, în schimbul îndatoririi generale de întreținere a copiilor (de a-i alimenta, a-i întreține și educa, cum spune art. 185), anumite drepturi, cari constituesc un echivalent al datoriei de întreținere.

A) Părinții au *uzufructul legal* al averii copiilor (art. 338 și urm.). Cu alte cuvinte, părinții dobândesc de drept veniturile bunurilor proprii ale copiilor. Legea presupune că aceste venituri sunt întrebuințate pentru compensarea sarcinei de întreținere a copiilor (art. 339).

B) Părinții (adică tatăl, și în lipsa lui, mama) săvârșesc în mod valabil actele de administrațiune și de gestiune asupra bunurilor minorului, care este legal reprezentat de ei în actele interesând patrimoniul său. Acest drept se numește *administrațiune legală* (v. art. 343); el este o urmare firească a autorității părintești și a necesității de a încredința interesele copilului persoanelor chemate să se ocupe de el și a căror afecțiune constitue o garanție a unei deosebite griji în administrația bunurilor sale.

Tutela. In caz de deces al unuia din părinți (sau al amândorora), minorul capătă un *tutor*. Dacă încetează din viață unul din părinți, atunci părintele rămas în viață devine tutorul copilului său, *tutor legal*, (art. 344). Atribuirea tutelei părintelui rămas în viață este o consecință a puterii părintești, pe care părintele continuă s'o exercite, păstrând uzufructul legal al bunurilor minorului. In lipsa părinților, tutela este atribuită de drept, prin lege, unuia dintre ascendenții de sex bărbătesc al copilului (art. 352) afară numai dacă părintele defunct n'ar fi desemnat prin testament pe o persoană, care să fie însărcinată cu tutela (art. 349). In lipsă de părinți, de ascendenți sau de tutor testamentar, tutela este atribuită persoanei aleasă de *consiliul de familie* (art. 355).

Consiliul de familie este o adunare de rude, aliați sau prieteni ai familiei, investită de lege cu atribuțiuni importante pentru controlul educației minorului și pentru supravegherea generală a activității desfășurate de tutor în gestiunea averii minorului.

Tutorul, deși reprezintă în mod general pe minor, nu poate face singur și fără control orice act în numele minorului. Legea determină actele cu caracter patrimonial, pe cari tutorul le poate face singur, ca reprezentant al minorului și cele pentru săvârșirea cărora are nevoe de autorizarea prealabilă a consiliului de familie (în unele cazuri, și de a tribunalului). V. art. 390 și urm., 401 și urm.

Legea a conferit tribunalului un rol de înaltă supraveghere a tutorilor, rol bazat pe motivul de ordine publică a protecțiunei incapabililor. Tribunalul are în această privință, o competință; el confirmă pe tutor, pe membrii consiliului de familie și supraveghiază gestiunea tutorului (în afară de atribuțiunea specială de a autoriza anumite acte ale tutorului, cum ar fi, înstrăinarea sau ipotecarea imobilelor minorului, contractarea de împrumuturi, etc.).

Interdicțiunea

Alienatul, deși este lipsit de facultatea rațiunei, nu este incapabil juridicește decât dacă a fost pus sub interdicțiune.

Interdicțiunea este o procedură judiciară, care se desfășoară înaintea tribunalului (art. 438 și urm.).

Cel pus sub interdicție prin efectul sentinței pronunțate devine incapabil, dar numai din acel moment.

Din expunerea sistemului legii în materie de interdicțiune, se desprind două consecințe:

A) Incapacitatea, rezultând din pronunțarea interdicțiunei, are un scop de protecțiune a persoanei și intereselor alienatului, care, din cauza turburării mintale, nu este în stare să-și vază de treburi și are

nevoie de a fi apărat contra urmărilor ce le pot avea propriile sale acte nechibzuite.

B) Alienatul *neinterzis* este liber să facă orice act juridic. Starea de alienaţiune, *chiar notorie*, nu dă naştere la o prezumţie de incapacitate. Actul săvârşit de un alienat neinterzis nu este considerat ca fiind atins de un viţiu al consimţământului.

Deoarece incapacitatea alienatului interzis are la bază noţiunea de protecţiune a incapabilului, urmează că nulitatea, care sancţionează actele săvârşite de un interzis, este o *nulitate relativă*. Această nulitate nu poate fi invocată decât de interzis (după ridicarea stării de interdicţiune), de reprezentantul său legal, sau de moştenitorii săi. Până la anularea actului de către justiţie, el produce efecte valabile.

Actele ilicite, săvârşite de interzis îl obligă, întru cât a fost conştient în momentul săvârşirii actului. Însă, chiar dacă cel păgubit nu poate dovedi că interzisul a fost conştient, îi rămâne acţiunea de despăgubire contra persoanei având sarcina şi obligaţiunea de a păzi pe interzis (v. art. 1000).

Legea pune pe interzis sub tutelă, întocmai ca şi minorii (v. art. 450 şi 454). Tutela interzisului urmează aceleaşi reguli ca tutela minorului. Prin urmare, starea de interdicţie provoacă numirea unui consiliu de familie şi a unui tutor, care reprezintă pe interzis în actele cu caracter patrimonial.

Emancipaţiunea

Intre incapacitatea generală a minorului sau interzisului şi deplina capacitate a majorului, legea prevede două situaţiuni intermediare de capacitate limitată. Una din ele este emancipaţiunea (art. 421 şi urm.).

Minorul poate fi emancipat fie în mod expres, prin declaraţia părintelui (tatăl, sau mama în lipsa lui), fie prin căsătorie, dacă el se căsătoreşte în timpul minorităţii.

Măsura emancipării corespunde cu o apreciere a unei suficiente aptitudini, în persoana minorului, de a săvârşi singur anumite acte.

Emanciparea liberează pe minor de puterea părintească sau de tutelă; iar în privinţa patrimoniului, el devine capabil să facă actele necesare pentru administrarea lui.

Consiliul judiciar

Deplina capacitate a majorului poate fi simţitor restrânsă prin punerea acestuia sub consiliu judiciar (art. 458 şi urm.).

Legea prevede două cazuri de punere sub consiliu judiciar: slăbirea facultăţilor mintale şi pornirea de a-şi risipi bunurile. Ambele situaţiuni sunt de natură a păgubi în mod grav interesele persoanelor slabe de minte sau risipitoare. De aceea, legea îngădue rudelor să se adreseze justiţiei pentru ca să orânduiască un consiliu judiciar. Sentinţa desemnează persoana aleasă de tribunal pentru îndeplinirea funcţiunei de consiliu judiciar (art. 445).

Cel care a fost pus sub consiliu judiciar rămâne capabil să facă acte de administraţiune curentă. El pierde numai capacitatea de a săvârşi anumite acte prevăzute de lege, cari pot avea urmări mai serioase asupra patrimoniului său; aceste acte nu le poate face decât *împreună* cu consiliul său judiciar, *asistat de el*.

BUNURI

Patrimoniul este o ficţiune juridică, care serveşte de cadru activităţii economice a omului faţă de bunurile ce-l înconjoară; de aceea, patrimoniul este o anexă obligatorie a personalităţii. El are caracterul unei universalităţi de bunuri, independentă de bunurile ce-l compun. Modificările produse în valoarea acestor bunuri, cari sporesc activul sau pasivul patrimonial, nu influenţează asupra caracterului de universalitate.

Caracterul de universalitate al patrimoniului produce două consecinţe însemnate:

a) Toate bunurile compunând patrimoniul sunt afectate în mod egal dreptului de gaj general al creditorilor (art. 1718).

b) Prin efectul decesului, patrimoniul este transmis în bloc moştenitorilor având vocaţiunea legală la succesiune.

Bunurile alcătuesc elementul activ al patrimoniului şi obiectul drepturilor patrimoniale; ele au o valoare materială, apreciabilă în bani.

Bunurile pot fi clasificate după natura şi caracterele lor, bunuri corporale şi incorporale, publice şi private, *fungibile* şi *nefungibile*, *consumptibile* şi *neconsumptibile*, mobile şi imobile.

Diviziunea bunurilor în mobile şi imobile este singura care figurează în Codul civil (art. 461 şi urm.). «Toate bunurile, zice codul, sunt mobile sau imobile». De aci rezultă că şi bunurile incorporale trebuesc înglobate în această clasificaţiune bipartită. Aceste bunuri abstracte, cari nu sunt altceva decât înseşi drepturile patrimoniale, intră în categoria mobilelor sau imobilelor, după natura obiectului asupra căruia se exercită dreptul. Astfel, un drept real asupra unui imobil va avea caracterul imobiliar; un drept de creanţă, care se traduce printr'o obligaţiune bănească, va fi considerat ca un bun mobil.

Un lucru mobil prin natura sa poate dobândi caracterul imobiliar dacă devine accesoriul unui imobil. Caracterul imobiliar este dobândit prin destinaţiunea la care este afectat lucrul mobil, numit în acest caz *imobil prin destinaţiune* (art. 468). Aceste bunuri mobile, considerate drept imobile, nu pot fi despărţite de imobilul pe care sunt aşezate şi la exploatarea căruia sunt afectate. Legea a *stabilit* reguli deosebite, după cum este vorba de un bun mobil sau de unul imobil, cu privire la înstrăinarea lor, la capacitatea de a înstrăina, la revendicare şi la prescripţie, la urmărire şi la execuţie silită, la competinţa instanţelor.

Fructe

Se numeşte *fruct* orice produs periodic, pe care un bun este în stare să-l dea, fără să se strice, să se altereze sau să se micşoreze. Un bun este deci producător de fructe, fără ca prin aceasta să sufere o desmembrare. Producerea fructelor este o funcţiune normală şi periodică a anumitor bunuri.

Astfel sunt fructe orice recolte, precum și produsele animalelor domestice. Toate acestea sunt produse periodice și se numesc *fructe naturale*.

Tot ca fructe sunt considerate veniturile în bani, produse în mod periodic de anumite bunuri corporale sau incorporale. Aceste fructe în bani se numesc *civile*.

Din contră, nu sunt considerate ca fructe lucrurile ce nu sunt produse periodic de un bun și a căror percepere are drept consecință o scădere a integrității bunului producător.

Posesiunea

Posesiunea este deținerea unui lucru. Legea apără posesiunea, atunci când ea derivă dintr'un drept. Posesiunea traduce în fapt existența unui drept al posesorului față de bunul posedat; în majoritatea cazurilor, posesorul este totodată și titularul legal al dreptului în virtutea căruia deține lucrul. In cazul dreptului de proprietate, posesiunea nu este decât manifestațiunea exterioară a acestui drept. Sunt însă drepturi cari conferă posesiunea fără ca aceasta să împiedice proprietatea. O asemenea posesiune se numește *detențiune*, iar posesorul în aceste condițiuni se numește *detentor precar*. Precaritatea este deci însușirea unei posesiuni exercitate pentru altă persoană, care este proprietarul.

Când posesorul se comportă ca proprietar *(animo domini)*, posesiunea poate produce efecte însemnate.

a) Dacă posesiunea nu este viciată prin violență, discontinuitate și clandestinitate (art. 1847 și urm.), ea are de efect dobândirea proprietății bunului posedat; aceasta, bine înțeles, când posesorul se socotește cu bună credință (art. 486 și 1898) proprietarul bunului, ceea ce exclude ipoteza detențiunei precare.

b) Posesorul de bună credință dobândește fructele produse de bunul ce-l stăpânește.

c) In materie de bunuri mobiliare corporale, posesiunea echivalează cu o prezumțiune legală de proprietate, prezumțiune atât de puternică, în cât exclude exercițiul de către terți a acțiunei de revendicare, afară numai în privința bunurilor pierdute sau furate (art. 1909).

d) Posesiunea prin aparența deținerii unui lucru, fiind o prezumțiune de proprietar, legea acordă o protecțiune specială posesorului unui imobil, fie că este simplu deținător, fie că posedă în numele său propriu. Situațiunea de posesor este apărată printr'o acțiune specială, numită *posesorie*, destinată a asigura respectul posesiunei sau reintegrarea posesorului în perogativele sale, în caz de turburare a liniștei posesiunei ce o exercită. Acțiunea posesorie este de competința judecătoriei de ocol și trebue intentată în interval de un an dela data actului de turburare.

Proprietatea

Dreptul de proprietate este cel mai complet raport juridic între o persoană și un bun, raport în puterea căruia persoana exercită în mod exclusiv o deplină stăpânire a bunului.

Dreptul de proprietate este în principiu absolut, sub rezerva exercitării normale a acestui drept, limite ce decurg pe planul social și juridic din viețuirea în comun a oamenilor și din interesul general al societății.

Proprietatea este un drept real complet, care poate fi subîmpărțit în diferite atribute, acestea fiind exercitate separat de persoane deosebite.

Uzufructul

Uzufructul este o desmembrare a dreptului de proprietate, care constă pentru titularul său în a se bucura de folosința unui bun aparținând altei persoane, sub condițiunea de a-l conserva și întreține, deci cu îndatorirea de a nu-l consuma sau distruge (art. 517). Dreptul de uzufruct se stinge la moartea uzufructuarului; acesta nu-l poate transmite moștenitorilor săi. Dacă uzufructuarul este o persoană juridică, legea limitează durata uzufructuarului la 30 de ani (art. 559).

Servituțile

Servitutea este o sarcină a unui imobil, în favoarea altui imobil. Ea poate fi considerată ca o compensație a situației mai bune de care se bucură, prin așezarea sa, imobilul aservit. Servitutea este o sarcină a imobilului, reală, imobiliară și perpetuă. Ea dăinue atâta timp cât rămâne în ființă situațiunea excepțională dintre cele două imobile, care i-a dat naștere (art. 576 și 577).

Servituțile sunt nelimitate ca număr. Legea se ocupă de cele mai obișnuite: Scurgerea apelor de pe un teren pe altul, interzicerea de a împiedica folosirea apei de isvor de către un proprietar situat la un nivel inferior, distanțele de respectat pentru plantațiuni și ferestre așezate la hotarul proprietății vecine, dreptul de trecere al proprietarului unui loc înfundat pe terenul vecin, pentru a putea ajunge la drumul public, amenajarea streșinilor pentru ca apa de ploae să nu cadă pe proprietatea vecină. (art. 578- 619).

Servituțile pot fi stabilite și prin convențiune, adică prin acordul proprietarilor respectivi.

Servituțile sunt clasificate după diferite criterii. Cel mai întrebuințat este acela care desparte servituțile în: *a)* aparente și neaparente; *b)* continue și discontinue. O servitute este numită *aparentă*, când existența ei este învederată printr'o lucrare exterioară și vizibilă. Din contră, servitutea este *neaparentă*, când existența ei nu este scoasă la iveală prin vreun indiciu material.

Neexercitarea unei servituți timp de 30 de ani face ca servitutea să se stingă prin efectul prescripției extinctive (art. 639).

Dobândirea proprietății

Dreptul de proprietate poate fi dobândit prin diferite moduri (art. 644 și 645).

a) Convențiunea este un mod de transferarea proprietății și a tuturor drepturilor patrimoniale în general (art. 971 și 1295 alin. 1).

b) Accesiunea este unirea materială a unui lucru mai puțin important cu altul mai de seamă (art. 488 și urm.). Efectul translativ de proprietate al acce-

siunei se produce când reunirea ambelor lucruri creează o situaţiune nouă, care nu mai permite despărţirea lucrurilor, fără a le deteriora sau distruge. Proprietarul obiectului incorporat are în general, dreptul să fie despăgubit de cel ce a dobândit pe calea accesiunei, proprietatea lucrului său.

c) Ocupaţiunea este luarea în posesiune a unui lucru care nu aparţine nimănui, cu gândul de a-l însuşi.

d) Succesiunea este transmisiunea după anumite reguli legale a patrimoniului unei persoane decedate, către alte persoane, numite după împrejurări moştenitori sau legatari.

e) Prescripţiunea achizitivă sau *uzucapiunea* este un mod de dobândire a proprietăţii unui bun imobil, prin posesiunea acelui bun în tot timpul fixat de lege.

In privinţa mobilelor, nu este nevoe de posesiune prelungită pentru a dobândi proprietatea lor, căci posesiunea însăşi a unui bun mobil este considerată ca o prezumţiune legală de proprietate (art. 1909).

Prescripţia achizitivă este bazată pe două elemente: mai întâiu, posesiunea utilă a bunului; apoi, trecerea unui oarecare interval de timp, în cursul căruia să se fi exercitat posesiunea utilă. Prin posesiune utilă (art. 1847), legea înţelege o posesiune *continuă, neîntreruptă, netulburată, publică* şi *sub nume de proprietar* (adică să nu fie exercitată posesiunea în baza unui titlu precar, ci din contra, cu intenţiunea de a se purta ca proprietar, *animo domini*). Prin urmare, deţinătorii precari, ca locatarii, uzufructuarii, depozitarii, nu pot prescrie, de oarece ei deţin pe baza unui titlu netranslativ, care le impune obligaţiunea de restituire a bunului posedat, după un anumit timp (art. 1853 şi urm.).

Termenul general al uzucapiunei, cerut pentru a putea prescrie proprietatea unui bun, este de *30 de ani*. Acest termen poate însă fi scurtat în anumite împrejurări: dela 10 la 20 de ani, (art. 1895), dacă posesorul este de bună credinţă (art. 1898 şi 1899 alin. 2) şi posedă în baza unui just titlu — sau justă cauză (art. 1897).

Uzucapiunea se poate împlini sub mai mulţi posesori succesivi, prin *juncţiunea posesiunilor* (art. 1860).

TRANSMISIUNEA EREDITARĂ A PATRIMONIULUI

Când o persoană încetează din viaţă, patrimoniul ei este atribuit anumitor persoane, având, conform legii, aptitudinea (vocaţiunea) de a primi succesiunea.

Dacă defunctul nu lasă vreo dispoziţiune de ultimă voinţă, prin care să orânduiască modul după cum urmează să fie transmisă sau împărţită averea sa, legea chiamă la moştenire pe rudele de sânge. Acest mod de transmisiune succesorală *ab intestat* constitue dreptul comun. Din contra, dacă defunctul, printr'un act scris de ultimă voinţă, arată căror persoane li se vor transmite bunurile sale, succesiunea se numeşte *testamentară*, iar actul de ultimă voinţă care conţine dispoziţiunile defunctului, se numeşte *testament* (art. 650).

Momentul deschiderii succesiunei este concomitent cu încetarea din viaţă (art. 651).

Succesiunea se deschide la ultimul domiciliu al defunctului (art. 95). Acest text determină competinţa teritorială a instanţelor judecătoreşti, înaintea cărora urmează să se desfăşoare diferite etape de lichidare a succesiunei.

Succesiunea în virtutea efectului translativ al patrimoniului defunctului, constitue un mod de dobândire al proprietăţii (art. 644), căci moştenitorul devine proprietar al bunurilor succesorale, iar patrimoniul defunctului se contopeşte cu al moştenitorului (sub rezerva efectului separativ produs de acceptarea sub beneficiu de inventar).

Diverse categorii de moştenitori

Orice moştenitor, pentru a putea succede, trebue: 1, Să existe, adică să fie în viaţă sau măcar conceput în momentul deschiderii succesiunei (art. 654). 2, Să nu fi comis una din faptele enumerate de art. 655, cari îl îndepărtează dela succesiune ca nedemn de a succede.

Succesiunea ab intestat

Trasmisiunea averii succesorale către rudele defunctului corespunde cu voinţa presupusă a acestuia de a lăsa bunurile sale persoanelor la care a ţinut.

Legea împarte pe moştenitorii chemaţi la o succesiune ab intestat în legitimi şi neregulaţi.

1. *Moştenitorii legitimi* sunt rudele de sânge. Prima clasă de moştenitori legitimi chemată de lege la succesiune este compusă din *descendenţii defunctului* (art. 669). Copiii defunctului primesc părţi egale din moştenire. Descendenţii copiilor predecedaţi sunt chemaţi la succesiunea ascendentului defunct în virtutea *reprezentaţiunei* (art. 664—669). Ei sunt consideraţi în virtutea unei ficţiuni a legii că reprezintă pe autorul lor defunct. In acest caz, împărţirea succesiunei se face pe tulpini; tulpinele sunt în număr egal cu al descendenţilor intermediari predecedaţi, reprezentaţi prin coborîtorii lor direcţi.

Prezenţa unui descendent, oricât ar fi de îndepărtat în grad, elimină dela succesiune pe oricare alt moştenitor.

Cu moştenitorii legitimi, trebuesc asemuiţi copiii naturali, în privinţa succesiunei mamei lor şi a rudelor acesteia (art. 652, alin. 2, 677 şi 678), căci în privinţa tatălui, copiii naturali recunoscuţi n'au nici un drept succesoral.

In lipsa descendenţilor, vocaţiunea ereditară trece la cea de a doua clasă de moştenitori legitimi, compusă din *tatăl şi mama* defunctului, în concurs cu *fraţii şi surorile* lui (art. 671 şi 673); iar în caz de predeces al acestora, descendenţii lor sunt chemaţi a-i reprezenta (art. 666 şi 671). Tatăl şi mama exclud pe ascendenţii în grad mai îndepărtat.

A treia clasă de moştenitori legitimi cuprinde pe *ascendenţii* defunctului, afară de părinţi, cari fac parte din clasa precedentă (art. 670).

A patra clasă cuprinde *rudele colaterale* afară de fraţi şi surori (art. 675). Colateralii vin în concurs la egalitate de grad şi sunt preferaţi în ordinea apropierii în grad. Vocaţiunea ereditară în linie colate-

rală se stinge de la al patrulea grad înainte (art. 4 din legea dela 28 Iunie 1921).

2. *Moştenitorii neregulaţi*. In lipsă de moştenitori legitimi, patrimoniul defunctului este atribuit *soţului supravieţuitor*, dacă defunctul era căsătorit în momentul decesului.

Legea conţine şi anumite dispoziţiuni de favoare pentru *văduvă*, dacă ea este lipsită de mijloace. Art. 684 conferă văduvei sărace o vocaţiune ereditară specială, al cărui efect este de a o aduce în concurs cu moştenitorii legitimi. Partea de moştenire, atribuită văduvei sărace, variază după numărul şi calitatea moştenitorilor, cu care vine în concurs. Când sunt copii, drepturile văduvei sunt limitate la un uzufruct asupra unei părţi din succesiune; când bărbatul defunct n'are alţi moştenitori decât ascendenţi sau colaterali, văduva primeşte o pătrime din succesiune în plină proprietate.

Absenţa totală de moştenitori legitimi în grad succesibil şi absenţa soţului supravieţuitor face ca succesiunea să fie atribuită *Statului*, care, în acest caz devine moştenitor.

Descendenţii şi ascendenţii sunt învestiţi de drept cu toate drepturile şi prerogativele ce decurg din proprietatea bunurilor succesorale, chiar din momentul morţii defunctului. Ceilalţi moştenitori, precum şi legatarii de orice categorie intră în posesie numai cu prealabila autorizare a justiţiei, (art. 653). Trimiterea în posesiune este o formalitate, care dă justiţiei prilejul de a verifica vocaţiunea ereditară a moştenitorului.

Opţiunea moştenitorului

Moştenitorul chemat la succesiune este întotdeauna liber s'o primească sau s'o respingă. El are această opţiune atât în cazul de transmisiune ereditară *ab intestat*, cât şi în cel când atribuirea succesiunii se întemeiază pe dispoziţiunile unui testament.

Acceptarea. Din faptul că acceptarea unei succesiuni are, pentru moştenitor, drept consecinţă a-l obliga să plătească datoriile defunctului, rezultă că acceptarea nu poate avea efecte decât dacă emană dela persoana care are capacitatea de a se obliga. Minorii şi interzişii nu pot accepta o succesiune decât prin reprezentanţii lor legali şi numai sub beneficiu de inventar (art. 405 şi 454).

Acceptarea poate să fie pură şi simplă; în acest caz, ea nu este supusă nici unei condiţiuni de formă. Ea poate fi exprimată în mod expres, printr'o declaraţiune de voinţă specială, conţinută într'un înscris (art. 689), dar poate fi şi tacită. In această ipoteză, ea rezultă dintr'un act al moştenitorului, din care reese fără îndoială intenţiunea de a accepta moştenitorului şi voinţa sa de a se înfăţişa ca proprietarul succesiunii.

Acceptarea succesiunii produce un efect retroactiv (art. 688). Deşi, acceptarea poate interveni după un timp mai mult sau mai puţin îndelungat dela data deschiderii succesiunii, moştenitorul acceptant este totuşi considerat ca fiind proprietarul succesiunii chiar din momentul decesului.

Vocaţiunea ereditară constitue, pentru moştenitorul chemat, un drept de proprietate asupra bunurilor succesorale, independent de manifestarea sa de voinţă de a accepta succesiunea. Incât, dacă acest moştenitor chemat ar muri înainte de a fi acceptat sau renunţat, el transmite moştenitorilor săi proprii dreptul de opţiune ce-l are (art. 692 şi 699).

Un alt efect al acceptării este de a produce contopirea patrimoniului succesoral cu patrimoniul moştenitorului acceptant. Ca urmare, moştenitorul este substituit defunctului în privinţa obligaţiunei de a plăti datoriile acestuia, chiar dacă valoarea acestor datorii ar fi superioară activului succesoral.

Acceptarea sub beneficiu de inventar. Drept mijloc de apărare contra pericolului ce decurge din obligaţiunea generală şi nelimitată a achitării pasivului succesoral *ultra vires hereditatis*, legea dă moştenitorului facultatea acceptării sub beneficiu de inventar. Acest mod de acceptare zădărniceşte efectul confuziunei patrimoniului succesoral cu patrimoniul moştenitorului acceptant (art. 713).

Moştenitorul, care acceptă sub beneficiu de inventar, este ţinut să facă o declaraţiune în acest sens, care se trece într'un registru ţinut la tribunalul unde a fost deschisă succesiunea (art. 704). Apoi, el trebue să facă, prin mijlocirea justiţiei, inventarul bunurilor succesorale, care constă într'o descriere enumerativă (art. 705). Moştenitorul, în această situaţiune, nu mai este ţinut să plătească în mod nelimitat datoriile defunctului, ci numai în limita valorii bunurilor moştenite, *intra vires hereditatis*.

Renunţarea la succesiune trebue să rezulte dintr'o manifestare expresă a voinţei moştenitorului chemat, exprimată în forma prevăzută de lege (art. 695). Renunţarea nu poate fi tacită, adică dedusă din modul de a se purta a moştenitorului.

Odată ce a renunţat, moştenitorul este considerat ca şi cum n'ar fi avut vre un drept asupra moştenirii (art. 696).

Lichidarea activului succesoral

Transmisiunea moştenirei ab intestat are un caracter universal, întregul patrimoniu al defunctului, considerat ca o universalitate de bunuri, devine, prin efectul decesului, proprietatea moştenitorului legitim sau neregulat. Acelaşi efect universal îl are transmisiunea testamentară, când dă legatarului un drept asupra întregei moşteniri.

Când moştenirea este transmisă mai multor persoane, cari vin în concurs, această transmisiune cumulativă dă naştere la o stare de *indiviziune* între moştenitori, cari devin coproprietarii bunurilor ereditare.

Comoştenitorii pot cere oricând încetarea indiviziunii, dar au şi facultatea de a se înţelege pentru a rămâne şi mai departe în aceiaşi situaţiune; convenţiunile de continuare a indiviziunii sunt limitate de lege la un interval de 5 ani (art. 728).

Starea de indiviziune ia sfârşit prin împărţeala sau partajul bunurilor succesorale, până atunci stăpânite în comun. Impărţeala individualizează drepturile comoştenitorilor, luând fiecare în plină proprietate bunuri determinate.

Impărţeala, odată înfăptuită, are *un efect declarativ*, în sensul că fiecare copărtaş este considerat a fi fost proprietarul bunurilor ce compun partea sa chiar din momentul deschiderii succesiunii (art. 786).

Când toţi comoştenitorii sunt majori şi prezenţi şi când ei sunt de acord asupra modului de împărţire al bunurilor indivize, ei pot face împărţeala prin bună învoială (art. 730). Convenţiunea dintre ei, fixând modul de împărţire al bunurilor este obligatorie pentru toţi; modalităţile împărţelei se consemnează într'un act scris, redactat într'un număr de exemplare egal cu al copărtaşilor. Actul serveşte fiecăruia drept titlu de proprietate. Dacă printre bunurile împărţite sunt şi imobile, actul de partaj trebue transcris în registrul tribunalului respectiv, pentru ca noua rânduire a proprietăţii să fie opozabilă terţilor.

Când moştenitorii majori nu se înţeleg de bună voie, sau dacă între dânşii sunt unii interzişi sau minori, împărţeala trebue efectuată prin mijlocirea justiţiei (art. 747). Numeroase formalităţi prescrise de codul civil şi de codul de procedură civilă au de scop a forma *loturile*, adică grupurile de bunuri destinate fiecărui comoştenitor. Loturile sunt atribuite comoştenitorilor prin tragere la sorţi (art. 743).

Inegalitatea eventuală a loturilor formate prin împărţirea în natură se compensează între copărtaşi prin răspunderea diferenţei în bani. Aceste sume destinate a compensa inegalitatea loturilor se numesc *sulte*.

In cazul când dintr'o împrejurare oarecare, bunurile indivize nu sunt susceptibile de împărţeală materială, în natură, ele trebuesc vândute; împărţeala se face atunci asupra preţului rezultat din vânzare. Dacă împărţeala se face prin justiţie, vânzarea trebue efectuată prin licitaţie publică (art. 694—698 cod. proc. civ.).

Copărtaşii sunt garanţi, unul faţă de altul, pentru turburările şi evicţiunile, cari ar risca să micşoreze lotul unui comoştenitor (art. 787—789), cu condiţiunea ca turburarea sau evicţiunea să purceadă dintr'o cauză anterioară împărţelii.

Raportul. Când succesiunea este atribuită mai multor moştenitori, cari vin în concurs, legea impune descedenţilor defunctului (şi numai lor) să restitue succesiunei bunurile primite dela defunct sub formă de daruri între vii, pentru ca aceste bunuri să fie cuprinse în totalul ce urmează a fi împărţit între toţi moştenitorii (art. 751).

Raportul se face: în natură, pentru donaţiunile de bunuri imobiliare (art. 764 şi 765); prin imputaţiune (luare în mai puţin), pentru donaţiunile de bunuri mobile (art. 777) şi pentru cazul când donatarul a înstrăinat imobilul primit în dar înainte de deschiderea succesiunei (art. 765, alin. 2). Deşi raportul în natură a imobilelor are efect retroactiv, ipotecile constituite de donatar sunt menţinute (art. 765).

Lichidarea pasivului succesoral

Comoştenitorii sunt ţinuţi să achite pasivul succesoral, în proporţie cu părţile lor ereditare, adică cu drepturile fiecăruia în succesiune (art. 774 şi 1060). Creditorul succesiunii nu poate urmări pe fiecare moştenitor pentru totalul creanţei, ci numai pentru cota parte respectivă. Dacă unul din moştenitori este insolvabil, paguba este suportată de creditor. Când unul din moştenitori este pus în situaţiunea de a plăti mai mult decât partea sa contributivă, el are o acţiune recursorie contra comoştenitorilor săi (art. 778 şi 1061).

Separaţiunea patrimoniilor. Legea acordă creditorilor defunctului un beneficiu special, spre a-i apăra de pericolul confuziunii operate prin transmisiunea ereditară între bunurile succesorale şi patrimoniul unui moştenitor insolvabil: separaţiunea patrimoniilor.

Separaţiunea de patrimonii se traduce, pentru creditorii cari au obţinut-o printr'un adevărat privilegiu, acela de a fi plătiţi din activul succesoral înaintea oricărui creditor al moştenitorului. De aceea, când activul succesoral cuprinde şi imobile, separaţiunea de patrimonii trebue înscrisă în termen de 6 luni dela deschiderea succesiunii (art. 1743). Această măsură de publicitate are de scop nu numai conservarea privilegiului, dar şi punerea în cunoştinţă a terţilor, cari ar fi dispuşi să cumpere imobilele succesiunii, sau să le primească în garanţie ipotecară dela un moştenitor, despre existenţa privilegiului ce le grevează.

Separaţiunea patrimoniilor nu-şi mai produce efectele, în privinţa imobilelor succesorale, dacă este cerută după ce moştenitorul a înstrăinat imobilele.

In privinţa mobilelor, dreptul de a cere separaţiunea se prescrie prin trecerea unui interval de trei ani dela deschiderea succesiunii (art. 783).

DESPRE LIBERALITĂŢI

Liberalităţile se pot realiza pe două căi: prin acte între vii (donaţiuni) sau prin testament (legate).

Dreptul de a dispune prin donaţiuni între vii sau prin testament nu se poate exercita decât în limita unei părţi din averea dispunătorului, numită *parte disponibilă*, cealaltă parte cuvenindu-se moştenitorilor rezervatari şi numită *rezervă*. Moştenitorii rezervatari sunt *descendenţii în orice grad şi ascendenţii în gradul întâi* (art. 841 şi 842). Nimic nu se opune însă ca partea disponibilă să fie dăruită sau testată unui moştenitor rezervatar.

Calculul rezervei. Rezerva variază după calitatea şi numărul moştenitorilor rezervatari. Ea este de o jumătate din succesiune, dacă defunctul lasă un singur copil; de o treime, dacă sunt doi copii şi de o pătrime dela trei copii în sus (art. 841).

Dacă defunctul lasă moştenitori pe părinţi, rezerva este de o jumătate (art. 842).

In sfârşit, art. 939 limitează facultatea de a dispune cu titlu gratuit în favoarea soţului dintr'o altă căsătorie, când există copii dintr'o căsătorie anterioară; în acest caz, limita maximă a părţii disponibile este de un sfert din averea succesorală.

Reducţiunea liberalităţilor. Dacă liberalităţile efectuate de defunct trec peste partea disponibilă, ele pot fi *reduse*, adică micşorate, pentru respectarea limitei legale (art. 847). Dreptul de a cere reducţiunea îl au numai moştenitorii rezervatari, moştenitorii acestora şi creditorii lor (art. 848).

Reducțiunea nu operează asupra tuturor liberalităților proporțional cu valoarea lor și fără distincțiune. Din contră, ele sunt reduse într'o anumită ordine.

Când defunctul a făcut și donațiuni și legate, primele liberalități supuse reducțiunei sunt legatele (art. 850). Acestea, când trec peste partea disponibilă, sunt toate reduse proporțional cu valoarea lor, afară numai dacă testatorul ar fi indicat ordinea în care legatele să fie reduse (art. 853). In privința donațiunilor, reducțiunea începe cu cea mai nouă și este anulată în întregime; dacă rezerva nu este pe deplin întregită prin reducerea efectuată, se urmează cu reducerea succesivă a celorlalte donațiuni, în ordinea ascendentă a datelor, până la împliuirea rezervei.

Rezultatul reducțiunii unei donațiuni este de a recupera bunul în natură; în consecință, dreptul de proprietate al donatarului este anulat, nu însă reretroactiv.

Incapacități. Interzisul legal nu poate face donațiuni. Minorul între 16 și 20 de ani poate dispune prin testament numai de jumătate din averea sa (art. 807); el nu poate face donațiuni decât prin contractul de căsătorie (art. 1231).

Străinii nu pot primii cu titlu gratuit imobile rurale (art. 18 din constituție). Persoanele juridice, pentru a fi gratificate, au nevoe de prealabila autorizare a consiliului de miniștri. Donațiunile și legatele adresate minorilor și interzișilor trebuesc acceptate de reprezentanții lor legali.

Donațiunile între vii

Donațiunea este un contract prin care donatorul dăruește în mod irevocabil un bun, pe care donatarul îl acceptă (art. 801).

Donațiunea este un act solemn care necesită întocmirea unui înscris autentic (art, 813). Darurile *manuale* (donațiuni de lucruri mobile corporale) sunt valabile fără forma autenticității.

Orice categorie de donațiune prezintă următoarele caractere comune:

a) O îmbogățire gratuită a donatarului, care primește în patrimoniul său un bun, fără a fi obligat la o contră-prestațiune. Donațiunea este un contract unilateral. Sunt însă cazuri când donațiunea impune donatarului anumite condițiuni sau sarcini, cari micșorează caracterul ei de gratuitate.

b) Donațiunea este *irevocabilă*. In alte cuvinte, donatorul, când dăruește lucrul său, trebue să-l înstrăineze în mod definitiv, fără să-și rezerve posibilitatea de a-l relua mai târziu. Orice clauză, conținând o rezervă de această natură este nulă (art. 822, 823 și 824). Tot ce este îngăduit donatorului, este de a stipula recuperarea bunului dăruit în caz de predeces al donatarului (art. 825).

Există cazuri de revocare a donațiunilor, limitativ enumerate de lege (art. 829 și urm.); pentru neîndeplinirea sarcinilor de către donator, pentru ingratitudinea donatarului, sau prin efectul nașterii unui copil al donatorului, în ipoteza când el nu avea copii în momentul efectuării donațiunei.

Regula irevocabilității nu se aplică donațiunilor făcute prin contractul de căsătorie și nici donațiunilor între soți (art. 937), cari sunt întotdeauna revocabile.

Testamentul

Testamentul este un act scris făcut de o persoană, prin care orânduește cui urmează a fi atribuită averea sa (sau parte din ea), după ce va muri (art. 802).

Testamentul este un act unilateral, căci emană numai dela testator. De aceea testamentul, poate fi oricând revocat de testator, printr'un alt testament sau printr'un act autentic obicinuit (art. 920). In principiu, ultimul testament revocă pe toate cele anterioare. Revocarea poate fi exprimată în termeni categorici, dar poate rezulta și în mod implicit din dispozițiunile testamentului posterior, cari ar fi incompatibile sau contradictorii față de cele conținute în testamentul precedent; în acest caz, noul testament revocă pe cel anterior numai în ce privește dispozițiunile incompatibile cu cele din urmă. Dacă sunt toate incompatibile, testamentul se socotește a fi revocat în întregime (art. 921).

Testamentul este considerat *caduc* când legatarul moare înaintea testatorului (art. 924 și 925), precum și când legatarul este incapabil de a primi, sau capabil fiind, refuză succesiunea sau legatul (art. 928).

Aceste situațiuni speciale conduc la caducitatea întregului testament numai dacă instituirea legatarului are un caracter universal. Dacă legatul nu este universal și dacă testamentul conține și alte dispozițiuni, caducitatea îl va dărâma numai în ce privește dispozițiunea privitoare la legatarul decedat, incapabil sau renunțător.

Testamentul trebue întocmit sub forma unui *act scris*. Legea nu acordă nici o validitate dispozițiunilor verbale de ultimă voință. Actul conținând manifestarea de voință a testatorului poate fi scris de el singur; în acest caz legea cere ca testamentul să fie în întregime scris, iscălit și datat de testator. Acest testament se chiamă *olograf* (art. 859). Dacă testamentul este înfățișat autorității judecătorești competinte, el se numește *autentic* (art. 860), având toate caracterele și forța probatorie a actelor autentice. Testatorul mai poate înfățișa tribunalului testamentul iscălit de el, într'un plic sigilat, pe care judecătorul scrie anumite mențiuni; acest testament se numește *mistic* (art. 864—867).

Testamentul ce nu este conținut într'un act scris și care nu este întocmit într'una din formele de mai sus, este isbit de o nulitate absolută.

Legatele

Din punct de vedere al transmisiunii ereditare totale sau parțiale, produsă de dispozițiunea testamentară, legatul poate fi *universal*, dacă se referă la toată averea testatorului; *cu titlu universal*, când se referă la o fracțiune din avere, sau *particular* (singular), când poartă numai asupra unui sau mai multor bunuri determinate (art. 887). Legatul universal echivalează cu atribuirea în persoana legatarului, a unei vocațiuni la totalitatea moștenirii.

REGIMURI MATRIMONIALE

Regimul matrimonial este alcătuit din regulele legale sau convenţiunile ce cârmuesc raporturile băneşti dintre soţi.

Situaţiunea cea mai simplă este cea care decurge din lipsa vreunei stipulaţiuni speciale între soţi la contractarea căsătoriei cu privire la bunurile lor respective; în acest caz, bunurile fiecărui soţ sunt separate; fiecare din ei păstrează asupra patrimoniului său drepturile de administraţie şi de dispoziţie, pe cari le avea şi înainte de căsătorie. O astfel de situaţiune corespunde cu regimul numit al separaţiunii de bunuri.

Insă se poate ca soţii să convină a adopta un alt mod de a vedea pentru bunurile lor şi atunci, ei stipulează în această privinţă anumite convenţiuni, cari fac obiectul contractului de căsătorie, numit şi convenţiune matrimonială.

Contractul de căsătorie

Ca orice convenţiune, contractul de căsătorie este liber, în sensul că soţii pot stipula orice clauză cu privire la bunurile lor, corespunzând la orice regim matrimonial. Voinţa părţilor este liberă; ele pot să alegă în mod liber regimul lor matrimonial (art. 1224).

Contractul de căsătorie trebue întocmit în formă autentică (art. 1228), şi apoi transcris într'un registru special ţinut la tribunal (art. 708 şi urm. cod. proc. civ.). Dacă dota conţine şi imobile, actul se transcrie şi în registrul de mutaţiuni al tribunalului situaţiunei imobilelor (art. 712 cod. proc. civ.). Data contractului de căsătorie şi reşedinţa autorităţii care l-a autentificat trebuesc trecute de ofiţerul stării civile în actul de căsătorie (art. 61 şi 62 alin. 10).

Convenţiunile matrimoniale nu se pot modifica în cursul căsătoriei (art. 1228).

Regimul dotal

In acest regim, spre deosebire de al separaţiunii, o parte din bunurile femeii alcătuesc *dota* (zestrea), a cărei administraţie şi folosinţă sunt conferite de lege bărbatului, în vederea susţinerii sarcinilor căsătoriei. Celelalte bunuri ale femeii, osebit de dotă, sunt numite *parafernale* şi rămân în administrarea şi la dispoziţia ei, ca în regimul separaţiunii de bunuri.

Regimul dotal, fiind un regim de excepţie, dat fiind caracterul special ce-l conferă bunurilor dotale, legea cere ca pentru adoptarea acestui regim, viitorii soţi trebue să facă o declaraţiune expresă în contractul de căsătorie (art. 227).

Bunurile dobândite în cursul căsătoriei cu bani provenind din bunuri dotale şi reprezentând valoarea lor sunt subrogate bunurilor dotale anterioare şi devin şi ele dotale numai dacă există o asemenea stipulaţiune de întrebuinţare a banilor dotali în contractul de căsătorie (art. 1247), precum şi în cazurile prevăzute de art. 1253 şi 1254. In orice altă ipoteză, aceste bunuri dobândite în cursul căsătoriei cu bani dotali rămân parafernale.

Dota nu poate fi constituită sau mărită în timpul căsătoriei (art. 1236). Aceasta spre a proteguі interesele terţilor, cari n'ar mai fi în măsură de a cunoaşte caracterul şi întinderea bunurilor soţilor din citirea contractului de căsătorie. Această măsură nu se aplică însă constituirii de dotă a bunurilor viitoare, cari devin dotale în virtutea contractului de căsătorie.

Bunurile dotale sunt proprietatea femeii. Prin excepţie, bărbatul devine proprietarul lor: 1. Când dota este alcătuită din bunuri fungibile sau consumptibile. 2. Când mobilele dotale au fost preţuite în contractul de căsătorie (art. 1245). In aceste cazuri, bărbatul rămâne debitorul preţului acelor bunuri. In general, drepturile bărbatului asupra bunurilor dotale se limitează la: *a)* Administrarea bunurilor dotale (art. 1242), cu drepturile şi îndatoririle unui administrator. *b)* Folosinţa bunurilor dotale, cu drepturile şi îndatoririle unui uzufructuar, având obligaţiunea specială de a destina veniturile dotei la susţinerea sarcinilor căsătoriei.

Imobilele dotale nu pot fi înstrăinate de soţi în timpul căsătoriei, afară de cazurile prevăzute în art. 1249, 1250, 1252, 1253 şi 1254 (art. 1248).

Soţii pot stipula în contractul de căsătorie şi inalienabilitatea dotei mobiliare.

Oprirea înstrăinării imobilelor dotale interzice implicit şi ipotecarea lor.

Sancţiunea inalienabilităţii este nulitatea actului de înstrăinare, nulitate care poate îmbrăca un caracter absolut sau relativ, după anumite distincţiuni (art. 1255).

Inalienabilitatea imobilelor dotale nu este de ordine publică. Insăşi legea îngădue soţilor să stipuleze în contractul lor de căsătorie că imobilele dotale se vor putea înstrăina (art. 1252), în condiţiunile ce vor găsi de cuviinţă, putând hotărî ca preţul să fie reîntrebuinţat în cumpărarea unui alt imobil sau a anumitor bunuri.

Drept consecinţă a inalienabilităţii, legea dispune că imobilele dotale nu sunt supuse efectelor prescripţiei achizitive în cursul căsătoriei, decât dacă începuse să curgă înainte de căsătorie, sau dacă s'a stipulat în contractul de căsătorie că imobilele dotale sunt alienabile (art. 1878). Prescripţia mai curge chiar în timpul căsătoriei, după separaţiunea de patrimonii.

Separaţiunea de patrimonii. Când purtarea şi actele nesocotite ale bărbatului ameninţă dota, femeea, pentru a preîntâmpina pierderea zestrei sale, poate cere justiţiei separaţiunea de patrimonii (art. 1256, 1257 şi 1258). Hotărîrea pronunţând separaţiunea are efect retroactiv (art. 1263) şi anulează actele de dispoziţie ale bărbatului, efectuate între ziua introducerii cererii de separaţie şi ziua pronunţării. Prin efectul ei, femeea dobândeşte libera administraţie şi folosinţa bunurilor sale dotale, având puterea să înstrăineze dota mobiliară (art. 1265). Separaţiunea nu stinge însă caracterul regimului dotal; bunurile rămân dotale, imobilele fiind tot inalienabile şi neurmăribile.

OBLIGAŢIUNI

Obligaţiunea este o legătură între două sau mai multe persoane, în temeiul căreia una din ele, numită

debitor se obligă, în folosul celeilalte, numită creditor, a face sau a nu face ceva.

Obligaţiunile se nasc din contracte şi prin efectul legii.

Contractul este înţelegerea dintre părţi în vederea producerii unui efect juridic; acest efect constitue tocmai obligaţiunea.

Legea prevede anumite situaţiuni, anumite fapte, a căror urmare este de a da naştere unei obligaţiuni. Aceste fapte, de cari vorbeşte Codul civil sunt quasi-contractele, delictele şi quasi-delictele.

CONTRACTELE

Contractul (sau convenţiunea) constă în acordul între două sau mai multe persoane, cari urmăresc crearea unui efect juridic, adică crearea, transmiterea, modificarea sau stingerea unui drept (art. 942).

Codul civil clasifică contractele în diferite categorii.

A) *Contractele bilaterale şi unilaterale.* Contractul este bilateral (sau sinalagmatic) când creează obligaţiuni în sarcina ambelor părţi (art. 943), pe când contractul unilateral creează obligaţiuni numai pentru o singură parte (art. 944).

Importanţa clasificării este învederată în următoarele împrejurări.

1. Chestiunea riscurilor se pune numai în contractele sinalagmatice.

2. De asemenea, numai cu prilejul executării unui contract sinalagmatic se pune chestiunea exercitării acţiunei în rezoluţiune şi ridicarea excepţiunei *non adimpleti contractus.*

3. In materie de probaţiune a unui contract sinalagmatic, art. 1179 cere ca înscrisul doveditor să fie redactat într'un număr de exemplare egal cu al părţilor. In schimb, regula după care un act sub semnătură privată, scris de altă mână decât a celui ce-l subscrie, trebue să poarte menţiunea «bun şi aprobat» (art. 1180), se aplică numai contractelor unilaterale.

B) *Contractele oneroase şi gratuite.* Contractul oneros este acela în care fiecare parte primeşte ceva dela cealaltă (art. 945). Contractul oneros creează deci avantagii reciproce. Contractul gratuit are de efect să producă un folos numai unora din părţi (art. 946).

C) *Contractele comutative şi aleatorii.* Această categorie se referă numai la contractele oneroase.

Contractul este comutativ, când întinderea şi valoarea prestaţiunilor sunt cunoscute în momentul formării contractului. Din contră, contractul este aleatoriu când valoarea prestaţiunilor este incertă, fiind subordonată în viitor unui eveniment incert (art. 947).

Pentru a fi valabil şi executoriu, un contract trebue să îndeplinească anumite condiţiuni (art. 948).

1. Este necesar ca părţile contractante să aibă *capacitatea* de a contracta. In principiu, oricine poate contracta, afară de persoanele declarate de lege incapabile (art. 949 şi 950).

2. Este necesar ca părţile să schimbe în mod valabil consimţământul lor. Prin consimţământ, se înţelege manifestarea de voinţă a părţii care contractează. Când voinţa ambelor părţi se transformă în acord prin întâlnirea celor două consimţăminte, se formează contractul.

Dacă consimţământul este *viţiat,* validitatea contractului este micşorată sau anulată; contractul devine anulabil (art. 961):

Consimţământul poate fi viţiat prin *eroare, violenţă* sau *dol* (art. 953—961).

3. Contractul, pentru a fi valabil, trebue să aibă un *obiect.* Obiectul este faptul pozitiv sau negativ, la care s'a obligat debitorul, adică prestaţiunea sau abstenţiunea, pe care creditorul este în drept s'o pretindă debitorului.

Obiectul trebue să fie *licit,* adică să nu contravină unei dispoziţiuni de ordine publică, şi nici imoral, adică contrariu bunelor moravuri. Legea consideră ca obiect ilicit lucrul care nu este în comerţ (art. 963), precum şi învoelile privind succesiunile încă nedeschise (art. 965 alin. 2 şi art. 702).

4. Contractul trebue să aibă o *cauză,* adică un scop, căci părţile, când contractează, au în vedere un rezultat final.

Cauza, ca şi obiectul, trebue să fie *licită.* Dacă contractul ar fi inspirat de realizarea unui rezultat nelicit, validitatea sa ar fi compromisă (art. 966).

Contractul are putere obligatorie între părţi (art. 969); prin urmare, în caz de neexecutare a obligaţiunei isvorîte din contract, partea interesată are dreptul să se adreseze autorităţii publice pentru a sili pe cealaltă să se execute.

Justiţia, la care se face apel în caz de neexecutare a contractului, nu poate modifica cu dela sine putere clauzele contractului. Insă, când termenii contractului nu sunt în deajuns de lămuriţi, judecătorul este îndrituit să *interpreteze* clauzele îndoelnice, spre a determina înţelesul lor şi efectele ce urmează să decurgă din ele, cercetând atât conţinutul actului cât şi împrejurările în care a fost încheiat (art. 977—985).

Terţii, fiind în afară de cercul contractual, contractul nu poate avea efecte faţă de ei (art. 973). Contractele au deci un efect *relativ,* fiind faţă de terţi *res inter alios acta.*

Totuşi, nimic nu se opune ca o persoană să stipuleze dela alta o obligaţiune în folosul unui terţ; stipulaţiunea pentru altul este valabilă în dreptul român.

Desfiinţarea contractelor. Contractul poate fi desfiinţat prin consimţământul mutual al părţilor (art. 969, alin. 2). Această revocare nu produce efecte retroactive; efectele realizate în trecut rămân în vigoare.

In cazul unui contract având de obiect transferarea proprietăţii sau unui drept real, dacă dobânditorul a înstrăinat lucrul sau l-a grevat cu drepturi reale înainte de revocare, înstrăinarea sau constituirile de drepturi reale rămân valabile: terţii subdobânditori nu pot fi atinşi prin revocare.

Contractul suferă însă o desfiinţare retroactivă dacă fusese dela început afectat de un viţiu producător al unei nulităţi relative sau absolute. In această privinţă, contractul este supus sancţiunei generale a nulităţii, urmând ca părţile să-şi restitue prestaţiunile deja efectuate.

Contractul atins de un viţiu al consimţământului poate fi *confirmat* (art. 1167). Confirmarea nu poate emana decât dela persoana, care în momentul încheerii contractului, era incapabilă; aceasta după încetarea împrejurării producătoare a viţiului de consimţământ. Acţiunea în anulare a contractelor se prescrie prin *10 ani*, cari încep a curge din ziua încetării cauzelor producătoare ale viţiului de consimţământ: eroare, violenţă, dol, incapacitate (art. 1900).

Contractul mai poate fi desfiinţat prin împlinirea unei condiţiuni rezolutorii, sau prin efectul unei hotărîri judecătoreşti, date asupra reclamaţiunei uneia din părţi pentru motiv de neîndeplinire a obligaţiunei celeilalte părţi. Această desfiinţare se numeşte *rezoluţiune* sau *reziliere* (art. 1020 şi 1021).

Judecătorul sesizat de o cerere de rezoluţiune a unui contract pentru motiv de neexecutare, are puterea de a acorda, după aprecierea împrejurărilor, un termen de graţie debitorului, pentru ca să-şi poată executa obligaţiunea.

Dacă debitorul execută obligaţiunea în cursul instanţei, el împiedecă rezilierea contractului. Executarea poate fi făcută până în momentul când sentinţa judecătorească prin care contractul a fost reziliat, a căpătat autoritate de lucru judecat.

In afară de rezoluţiunea contractului, creditorul poate cere şi *daune*, reprezintând prejudiciul încercat prin faptul neexecutării obligaţiunei. Debitorul mai este răspunzător de daune chiar dacă a executat obligaţiunea, însă după termenul stipulat.

Hotărîrea de rezoluţiune a contractului, având efect declarativ, îl desfiinţează şi pe trecut, întocmai ca şi cum părţile ar fi stipulat o condiţiune rezolutorie.

In practică, părţile au obiceiul să stipuleze, pentru ipoteza neexecutării obligaţiunei născute din contract, o clauză de rezoluţiune, numită *pact comisoriu*, în puterea căreia contractul se desfiinţează de drept, prin simplu fapt al neexecutării. Creditorul nu pierde însă opţiunea ce i-o acordă art. 1021. Dar dacă el optează pentru reziliere, rolul justiţiei devine automat, mărginindu-se a constata neexecutarea şi a pronunţa rezoluţiunea contractului, fără a mai putea acorda vreun termen de garanţie.

Delictele şi quasi-delictele

Actele ilicite se numesc *delicte*, dacă sunt săvârşite cu intenţiunea de a vătăma; dacă această intenţiune lipseşte, actul ilicit se numeşte *quasi-delict*. Săvârşirea unui act ilicit dă naştere în persoana făptuitorului, la *responsabilitatea civilă*, care se traduce prin obligaţiunea de a repara paguba cauzată (art. 998). El comite o greşeală, o *culpă*, care este elementul principal în responsabilitatea civilă.

Legea nu defineşte nicăiri noţiunea de culpă care este foarte largă; există culpă de câte ori faptul săvârşit nu s'a conformat regulei de drept. Aplicarea în practică a noţiunei de culpă isvorînd din săvârşirea unui delict a fost larg desvoltată în dreptul modern prin interpretările doctrinei şi jurisprudenţei.

Legea face ca responsabilitatea să ia naştere nu numai dintr'un act ilicit personal, ci şi din prejudiciul ce ar fi fost cauzat de altă persoană sau de lucruri (art. 1000, 1001 şi 1002):

1. Tatăl (sau mama după moartea tatălui) sunt răspunzători pentru prejudiciul cauzat de copiii lor minori, cari locuesc cu dânşii.

2. Stăpânii şi comitenţii, de prejudiciul cauzat de servitorii şi prepuşii în funcţiunile ce li s'au încredinţat.

3. Institutorii şi artizanii (meşterii), de prejudiciul cauzat de elevii şi ucenicii lor.

Proprietarul unui animal, sau cel ce-l foloseşte, este de asemenea răspunzător de prejudiciul ce-l cauzează animalul. Tot astfel, proprietarul unui edificiu, prin această expresiune, înţelegându-se orice clădire.

Responsabilitatea pentru prejudiciul cauzat, de care tratează art. 1000, 1001 şi 1002, se sprijină pe o prezumţiune legală de culpă. Cu alte cuvinte, victima n'are nevoie să dovedească existenţa unei culpe.

Legislaţiunea actuală face o largă aplicaţiune a responsabilităţii pentru prejudiciul cauzat de lucruri în materia accidentelor de muncă.

Quasi-contractele

Quasi-contractul este un fapt unilateral, care se produce în afară de orice acord de voinţe; el este însă licit şi voluntar (art. 986). Acest fapt este generator de obligaţiuni.

Legea se ocupă cu câteva din principalele fapte juridice, pe care le consideră ca intrând în categoria quasi-contractelor şi cari sunt caracterizate prin producerea unei îmbogăţiri în patrimoniul unui terţ, *îmbogăţire fără cauză*. Legea, pune în sarcina terţului îmbogăţit, prin faptul denumit quasi-contract, obligaţiunea de restituire a folosului rezultat. In aceste cazuri intră *plata lucrului nedatorit* (art. 987—997), şi *gestiunea de afaceri* (art. 993). Există gestiune de afaceri de câte ori o persoană îndeplineşte, fără însărcinare prealabilă, un act în interesul alteia.

Caz fortuit şi forţa majoră

Debitorul nu este responsabil de neexecutarea sau executarea tardivă a obligaţiunilor, când piedeca executării nu-i este imputabilă. Se spune atunci că imposibilitatea de executare este datorită forţei majore sau unui caz fortuit (art. 1082 şi 1083), expresiuni cari sunt sinonime.

Intârzierea

Dacă debitorul lasă să treacă termenul fixat pentru executarea obligaţiunei fără s'o execute, el nu este responsabil de întârziere (şi deci nu este ţinut la daune) decât dacă ar fi fost *pus în întârziere* (art. 1081). Punerea formală în întârziere rezultă dintr'o interpelare, o somaţiune, pe care debitorul o primeşte dela creditor (art. 1079), sau din chiar chemarea în judecată. Legea, în art. 1079, arată cazurile în cari debitorul este de drept în întârziere, fără nici o notificare prealabilă.

Daune interese

Creditorul care nu poate obţine executarea în natură a obligaţiunei, are dreptul să ceară echivalentul

în bani a pagubei ce încearcă prin faptul neexecutării obligațiunei (art. 1073). Indemnizația obținută de creditor poartă numele de daune interese. Daunele datorite pentru neexecutarea definitivă se numesc *compensatorii*; cele datorite pentru simplă întârziere se numesc *moratorii*.

Părțile pot determina, printr'o clauză a contractului, suma pe care o va plăti debitorul care ar întârzia să-și execute obligațiunea, ori n'ar executa-o de loc; această determinare anticipată și convențională a daunelor se numește *clauză penală* (art. 1066 și urm.). Justiția nu poate reduce valoarea cauzei penale, decât numai dacă obligațiunea a fost parțial executată (art. 1070).

Dobânda

In contractele în cari obligațiunea are de obiect restituirea unei sume de bani, daunele datorite pentru restituirea tardivă a sumei se numesc *dobânzi*.

Proporția dobândei față de capital este limitată de lege la o valoare, peste care părțile nu pot trece, această regulă fiind în strânsă legătură cu ordinea publică.

Conservarea patrimoniului debitorului

In principiu, obligațiunea are de efect să confere creditorului dreptul de a cere dibitorului executarea prestațiunei stipulate, care constitue obiectul obligațiunei. In caz de neexecutare, creditorul se poate adresa forței publice, pentru a obține fie executarea în natură, fie echivalentul în bani a dreptului său, pe calea execuțiunei silite asupra bunurilor debitorului.

Această cale este întotdeauna deschisă creditorului, ca o consecință normală a efectelor obligațiunilor, însă cu condițiunea ca debitorul să aibă un patrimoniu solvabil; contra debitorului insolvabil, mijloacele legale de execuțiune silită sunt neputincioase pentru ca creditorul să realizeze creanța sa. De aceea legea a organizat în favoarea creditorului anumite mijloace de conservare a patrimoniului debitorului, cu scopul de a da creditorilor posibilitatea de a lua măsuri de conservare a bunurilor debitorului, de a exercita în numele debitorului acțiunile pe cari neglijează să le exercite — ceeace constitue *acțiunea oblică*, despre care tratează art. 974 — și în sfârșit, să atace și să ceară anularea actelor făcute de debitor în frauda lor — ceea ce constitue *acțiunea pauliană* a creditorilor, de care se ocupă art. 975.

STINGEREA OBLIGAȚIUNILOR

In mod general, se poate spune că obligațiunea se stinge prin executarea ei, sau, în cazul anumitelor contracte, prin trecerea termenului lor.

A) *Plata*. Se înțelege prin *plată*, orice executare efectivă a unei obligațiuni de a da sau de a face. Plata constitue modul obicinuit de stingere a obligațiunilor. Plata poate fi efectuată de debitor sau de orice altă presoană, lucrând în numele debitorului; în ultimul caz, plata stinge obligațiunea față de creditor. Datoria nu se stinge însă în raporturile dintre terțul platnic și debitorul contractual, care rămâne obligat față de primul; acesta este *subrogat* în drepturile creditorului, devenind titularul creanței. Plata efectuată de un terț pentru debitor se numește *plată prin subrogațiune* (art. 1106 și urm).

Când, între același debitor și același creditor, sunt în curs de executare mai multe convențiuni, plata efectuată de debitor fără nici o indicațiune stinge datoria cea mai apăsătoare pentru debitor; în caz de plată parțială a unei datorii, plata se impută mai întâiu asupra dobânzilor și numai prisosul asupra capitalului (art. 1110—1113).

Când, cu prilejul efectuării plății, se ivesc neînțelegeri asupra validității și suficienței sale, precum și, în general, asupra modului de liberațiune a debitorului, se întâmplă ca creditorul să refuze plata. In acest caz, debitorul, dacă vrea să se libereze în mod valabil, trebue să recurgă la o procedură specială, numită *ofertă reală* (art. 1114—1121 și 604—609 c. proc. civ.). Aceasta are de scop constatarea oficială a propunerii pe care debitorul o face de a-și plăti datoria. Oferta de plată este transmisă creditorului de către portărei și trebue să fie urmată de consemnarea sumei datorite.

B) *Novațiunea* (art. 1128—1137) este un act juridic având de scop stingerea unei obligațiuni și înlocuirea ei printr'alta nouă. Novațiunea se poate realiza în trei moduri: 1. Când părțile substituesc între ele o nouă datorie în locul celei vechi. 2. Când un nou debitor este substituit celui vechiu, care prin efectul novațiunei este descărcat față de creditor. 3) Când un nou creditor este substituit celui vechiu față de care debitorul este descărcat.

C) *Compensațiunea* (art. 1143—1153). Când două persoane își sunt datoare reciproc, datoriile se sting până la concurența sumei celei mai mici. Acest mod special de stingere a obligațiunilor se numește compensațiune. Ea n'are nimic comun cu plata; efectul ei se produce în virtutea legii, prin faptul coexistenței datoriilor între aceleași persoane și fără a fi nevoe de vreo manifestare de voința a lor.

Pentru ca o compensațiune să opereze, legea cere anumite condițiuni: ca datoriile să aibă de obiect o sumă de bani, sau lucruri fungibile; apoi, ca datoriile să fie lichide și exigibile. Curgerea termenului, care este stipulat de obicei în interesul debitorului, suspendă compensațiunea.

D) *Prescripțiunea extinctivă* sau liberatorie este un mod special de stingere a obligațiunilor și acțiunilor (art. 1837), întemeiat pe împrejurarea că un drept lăsat în părăsire timp de un anumit număr de ani este expus să dispară. Numai dreptul de proprietate și acțiunea în revendicare nu se pot stinge prin neîntrebuințare; toate celelalte drepturi și acțiuni sunt supuse principiului general al stingerii prin prescripție.

In principiu, prescripția extinctivă se consideră ca împlinită după scurgerea unui termen de 30 de ani (art. 1890). Se prescriu însă prin 10 ani acțiunile tinzând la desființarea unui contract încheiat de un incapabil, ori a unui contract încheiat sub influența eroarei, violenței sau dolului (art. 1900); și prin 5 ani chiriile, arenzile, dobânzile aferente capitalului îm-

prumutat și în general prestațiunile periodice (art. 1907). Există și alte prescripțiuni mai scurte (art. 1903 și 1904).

Prescripția nu începe să curgă decât din momentul când creanța a devenit exigibilă (art. 1886), iar pentru acțiunea în anularea unui contract, din momentul încetării violenței sau a cunoașterii vițiului de consimțământ (eroare sau dol), și în privința incapabililor cari au contractat, din momentul încetării incapacității lor (art. 1900, alin. 2).

Odată ce începe a curge, prescripția își continuă mersul până la împlinirea termenului legal, afară numai dacă nu este *întreruptă* printr'unul din evenimente, cărora legea le conferă acest efect (art. 1863 și urm.). Dintre acestea cele mai însemnate sunt chemarea în judecată a debitorului și recunoașterea de către debitor a datoriei sale (art. 1865).

In anumite cazuri, curgerea prescripției este *suspendată*. Prescripția nu curge în contra minorului sau interzisului (art 1876), nici contra femeii în privința imobilelor dotale (art. 1878). Suspendarea întrerupe curgerea prescripției, împiedicând-o să continue atâta timp cât dăinuește cauza ce o produce; însă, ea nu anulează retroactiv timpul deja scurs, spre deosebire de efectul întreruptiv al reclamațiunei în justiție și al recunoașterei datoriei.

PROBELE

Codul civil consacră un capitol întreg reglementării probelor, pe cari părțile litigante sunt admise a le produce înaintea justiției pentru dovedirea și apărarea drepturilor ce le pretind (art. 1169—1222). Ea enumără mijloacele de probă ce pot întemeia dovedirea unui drept și determină în acelaș timp autoritatea lor.

Dacă este vorba de a dovedi un *fapt material*, orice mijloc de probă este admisibil, rămânând judecătorului să aprecieze valoarea lor de convingere.

Dacă este vorba de dovedirea unui *act juridic*, legea cere ca mijloc de dovadă acte scrise (art. 1191).

Sarcina probei. Partea care formulează o pretențiune înaintea justiției trebue s'o dovedească (art. 1169). Proba este deci în sarcina părții care afirmă sau reclamă un drept.

Prezumțiuni legale. In anumite împrejurări, legea scutește partea de sarcina probei, deoarece prezumă că cel ce se află în acele împrejurări, are dreptatea de partea sa. Efectul prezumțiunei legale este deci de a răsturna sarcina probei.

De obiceiu, legea o crează în cazurile când proba directă a faptelor este prea grea de făcut și când situațiunea este conformă, în marea majoritate a cazurilor, cu realitatea.

Principalele prezumțiuni legale sunt, prezumția de paternitate (art. 286, alin. 1), prezumțiunea de legitimitate a copilului (art. 286, alin. 2, 288 și 289), prezumțiunea de liberare a debitorului dedusă din remiterea către creditor a titlului de creanță (art. 1138), prezumțiune de adevăr absolut atribuit hotărîrilor judecătorești definitive (art. 1201), numită *autoritatea lucrului judecat*.

Diverse mijloace de probă. Proba poate rezulta: *a)* din *constatări materiale* făcute de judecător, fie direct, fie prin experți numiți de el (art. 211—226 c. proc. civ.).

b) Din declarațiuni făcute de *martorii*, cari pot da lămuriri cu privire la faptul material ce urmează a fi dovedit. Dovada prin martori nu este admisă pentru actele juridice decât în cazuri excepționale. Nu se poate dovedi prin martori în contra unui act scris (art. 1191, alin. 2).

c) Din *declarațiunile părților*. Aceste declarațiuni sunt exprimate în deosebite moduri: *interogator* sau *jurământ*. Una din părți poate fi întrebată, prin mijlocirea judecătorului, asupra temeiniciei acțiunii sau asupra unor fapte în legătură cu procesul; această procedură constitue *interogatorul* (art. 227—236 c. proc. civ.). Când întrebările sunt puse părții sub forma solemnă a *jurământului* (art. 1028—1222 și art. 237—246 c. proc. civ.) declarațiunea părții care jură are un caracter decisiv pentru deslegarea procesului, în afară numai dacă jurământul a fost dat părții din oficiu de către judecător, pentru completarea convingerii sale (jurământ supliuitoriu).

d) Din *acte scrise*. Acestea sunt mijloacele de probă obicinuite pentru dovedirea actelor juridice, în special convențiunile; ele constituesc adevărate declarațiuni ale părților, cu privire la drepturile reciproce ce au avut în vedere la încheerea actului.

Actul scris se numește *autentic*, dacă este făcut în asistența unui ofițer public competent (art. 1171). Actul întocmit de părți, singure și fără formele autenticității se numește act *sub semnătură privată*. Ca mijloace de probă, există o deosebire între ambele categorii de acte. Partea, căreia i se opune un act autentic, nu este primită a contesta faptele constatate de ofițerul public că s'au petrecut în prezența sa; aceste fapte nu pot fi tăgăduite de cât declarând actul fals (art. 168—171 c. pen.). Din contră, în cazul unui act sub semnătură privată, nu există nici o siguranță în privința chestiunei de a ști dacă el a fost într'adevăr întocmit cu concursul și cu voința părții căreia îi este opus. Actul sub semnătură privată nu poate fi considerat ca doveditor decât până la dovada contrarie.

e) Un ultim mijloc de probă este cel indirect, prin *indicii* sau *prezumțiuni* (art. 1199 și 1203).

CONTRACTELE SPECIALE

I. *Vânzarea*

Vânzarea este contractul prin care vânzătorul strămută asupra cumpărătorului proprietatea unui bun, în schimbul unui preț în bani (art. 1294).

Vânzarea este tipul contractului consensual, care ia naștere dintr'un simplu schimb de voințe și independent de predarea lucrului sau de redactarea unui înscris; însă, față de terți, strămutarea proprietății imobiliare nu este opozabilă decât dacă vânzarea este transcrisă în registrul ținut la tribunalul situațiunei imobilului (art. 1295, alin, 2 și art. 722, alin 1 c. proc. civ.), ceea ce implică în mod necesar întocmirea unui act instrumentar scris, fie sub semnătură privată, fie autentic.

Vânzarea este şi tipul contractului sinalagmatic, în care echilibrul de folosinţă al pretenţiunilor este reprezentat prin obiectul vânzării şi preţul.

Ca ori care contract, părţile, într'un contract de vânzare trebue să fie capabile de a se obliga şi să manifeste un consimţământ neviţiat.

In principiu, ori cine poate cumpăra şi vinde (art. 1306), afară de cei opriţi de lege; capacitatea, în această privinţă, este cea prevăzută de dreptul comun. Incapacităţile speciale sunt prevăzute de lege. Vânzarea între soţi este în principiu interzisă (art. 1307). Tutorul nu poate cumpăra un bun al pupilului; mandatarul însărcinat să vândă un lucru nu-l poate cumpăra (art. 1308); administratorii comunelor sau a stabilimentelor publice nu pot cumpăra bunurile ce le sunt încredinţate; străinii nu pot cumpăra imobile rurale (art. 18 din Constituţie); magistraţii şi avocaţii nu pot dobândi drepturi litigioase în anumite condiţiuni (art. 1309).

Deasemenea, vânzarea poate fi afectată de modalităţi anumite, stipulate în mod liber de părţi (art. 1296), termen sau condiţiune, vânzare alternativă sau vânzare în bloc (art. 1299), vânzarea pe încercate (art. 1302). Părţile pot stipula, când contractează vânzarea, şi o convenţiune de arvună (art. 1297 şi 1298), care este o varietate de clauză penală; dacă vânzarea nu se poate executa din culpa uneia din părţi, aceasta pierde arvuna dată sau o restitue îndoită, afară numai dacă partea care nu este în culpă stărue în executarea contractului. In acest din urmă caz, rămâne ca arvuna să fie scăzută din preţ.

Cesiunea de creanţă (art. 1391—1398), când este făcută prin act între vii cu titlu oneros, echivalează cu o vânzare a unui drept personal. Cesiunea nu modifică caracterul creanţei, încât excepţiunile ce erau opozabile cedentului, rămân valabile şi operante faţă de cesionar. Faţă de terţi cesiunea nu este opozabilă decât dacă a fost notificată debitorului, sau acceptată de el printr'un act autentic.

II. *Schimbul*

Schimbul este un contract sinalagmatic, prin care două persoane îşi transmit reciproc proprietatea unui lucru pentru altul (art. 1405). Lucrurile schimbate constituesc în acelaş timp obiectul şi preţul schimbului.

Contractul de schimb este supus regulelor vânzării (art. 1409).

III. *Locaţiunea*

Locaţiunea este un contract sinalagmatic prin care locatorul se obligă a asigura locatarului folosinţa unui lucru sau a unui serviciu pe timp determinat, în schimbul unui preţ care este stabilit în raport cu durata locaţiunei (art. 1410).

Locaţiunea unui lucru poate avea de obiect orice bun mobil sau imobil. In cazul unui imobil, locaţiune se mai numeşte închiriere sau arendare.

Locaţiunea este socotită a avea caracterul unui act de administraţie; însă, dacă durata contractului trece de 5 ani, locaţiunea capătă caracterul unui act de dispoziţie, fiind considerată ca o vânzare a folosinţei.

Locatorul este ţinut de a preda locatarului lucrul închiriat sau arendat (art. 1420), în bună stare şi cu toate accesoriile sale (art. 1421, alin. 1), să-l întreţină în bună stare şi să garanteze pe locatar contra evicţiunei şi viţiilor lucrului (art. 1420). Locatarul este obligat să se folosească de bunul închiriat conform stipulaţiunilor contractuale (art. 1429), să execute reparaţiunile necesitate de uzul normal, rezultând din exercitarea folosinţei (art. 1447—1449), să plătească regulat preţul locaţiunei şi să restitue bunul la sfârşitul locaţiunei (art. 1431). Dacă locatarul după sfârşitul contractului, rămâne peste termen în folosinţa lucrului, fără ca locatorul să protesteze, locaţiunea se consideră ca reînnoită, deşi nu a intervenit o nouă înţelegere a părţilor; această reînnoire a locaţiunei se numeşte *tacită reconducţiune* (art. 1437 şi 1464).

Locaţiunea de servicii sau *contractul de muncă* are ca obiect munca prestată în schimbul unei sume, care poartă numele de *salariu* sau *leafă*. Contractul idividual de muncă, din cauza nevoii de a organiza şi ocroti interesele salariaţilor de toate categoriile, a făcut obiectul unei reglementări speciale, conţinută în importanta lege dela 5 Aprilie 1929.

IV. *Societatea*

Societatea este un contract consensual şi sinalagmatic, având ca scop punerea în comun a *aporturilor* asociaţilor, pentru a realiza un beneficiu (art. 1491); caracterul lucrativ deosebeşte societatea de asociaţiunea fără scop lucrativ.

Societatea poate fi civilă sau comercială. Materia societăţilor comerciale îşi are sediul în codul de comerţ. In codul civil nu se găsesc decât scurte reguli, privind societăţile civile, cari nu fac acte de comerţ şi ale căror litigii sunt de competinţa tribunalului civil.

Aporturile formează o massă de bunuri, care este proprietatea societăţii. Aportul poate consta şi din munca unuia din asociaţi. Gestiunea societăţii se face după normele stabilite de părţi, cari dau, de obiceiu un mandat în acel scop unuia dintre componenţii societăţii (art. 1514—1516).; în lipsă de stipulaţiuni speciale în privinţa modului de administraţie, se aplică regulele articolului 1517.

Scopul principal urmărit în constituirea unei societăţi este realizarea de beneficii; acestea se împart între asociaţi în proporţie cu valoarea aporturilor sociale (art. 1511).

Disolvarea societăţii se întâmplă în cazurile enumerate de art. 1523. Disolvarea atrage după sine împărţirea bunurilor sociale deoarece încetează indiviziunea între asociaţi asupra acestor bunuri (art. 1530).

V. *Mandatul*

Mandatul este un contract consensual prin care o persoană se obligă a face ceva pe seama altei persoane (art. 1532). Mandatul poate fi gratuit sau salariat.

Mandatul trebue să fie capabil de a contracta el însuşi actul de a cărui îndeplinire însărcinează pe mandatar. Din contră capacitatea mandatarului nu importă; el nu contractează personal, ci în numele mandatului (art. 1538).

Mandatul poate fi special sau general. Cel special este dat pentru realizarea unui anumit act sau pentru o categorie de acte. Mandatul general, dat pentru ori ce acte, este valabil numai pentru contractarea actelor intrând în categoria actelor de administraţie; de aceea, realizarea prin mandatar a unui act de dispoziţie implică o împuternicire specială (art. 1535 şi 1536).

Mandatarul este obligat să execute mandatul ce l-a primit, fiind responsabil de daune din faptul neîndeplinirei mandatului (art. 1539). El este dator a da socoteală mandantului (art. 1541), or de va fi încasat sume de bani în numele acestuia şi le va fi întrebuinţat în folosul său, va datori dobânzi (art. 1544).

Mandatul poate fi revocat de mandant ori când crede de cuviinţă (art. 1553). Mandatul se stinge şi prin moartea uneia din părţi sau prin renunţarea mandatarului (art. 1552 şi 1556).

VI. *Imprumutul*

Imprumutul este un contract, prin care împrumutătorul dă împrumutatului un lucru pentru ca să se folosească de el, urmând apoi să-l restitue. Imprumutul este de două feluri: *a) Comodatul*, sau împrumutul unui lucru, care trebue restituit şi care este determinat în specie (art. 1560); comodatul este gratuit (art. 1561), împrumutatul fiind un deţinător precar şi riscurile, în timpul contractului, fiind pentru împrumutător. *b) Imprumutul propriu zis*, prin care cel care se împrumută devine proprietarul bunurilor împrumutate. El se obligă a restitui împrumutătorului aceeaşi cantitate şi valoare de bunuri. Riscurile sunt, în acest caz, pentru împrumutat, fiind vorba de lucruri determinate nu în specie, ci în genere (art. 1576 şi 1577). Imprumutul de bani comportă, de obiceiu, stipulaţiunea unei dobânzi, cuvenită împrumutătorului, osebit de restituirea la termenul stipulat a capitalului (art. 1587—1590).

VII. *Depozitul*

Depozitul este un contract, prin care depunătorul încredinţează un lucru depozitarului care se obligă, cu sau fără plată, a păstra lucrul şi a-l restitui în natură (art. 1591). Depozitul propriu zis, sau voluntar, se formează prin consimţământul părţilor urmat de predarea materială a lucrului (art. 1593), legea cerând pentru validitatea contractului de depozit şi întocmirea unui act scris (art. 1597).

Depozitul necesar este acela în care depunătorul n'a putut alege pe un depozitar anumit, fiind nevoit să efectueze depozitul sub ameninţarea unei situaţiuni anormale (art. 1620); depozitul necesar poate fi dovedit cu martori, ori care ar fi valoarea sa (art. 1621).

GARANTAREA CREANŢELOR

In vederea apărării creditorului contra pericolului insolvabilităţii debitorului, legea îi pune la dispoziţiune anumite mijloace pentru a dobândi o mai mare siguranţă de a fi plătit. Aceste mijloace sunt *garanţiile speciale*, alăturate creanţelor. Fără ele, creditorul n'are decât o creanţă chirografară, care este supusă legii concursului dintre creditori, afară numai de cazul când există între creditori cauze legitime de preferinţă (art. 1719). Aceste cauze cari fac ca unii creditori să fie preferaţi celorlalţi şi plătiţi cu preferinţă în mod integral, constituesc garanţiile speciale. Ele se împart în *garanţii personale* şi *garanţii reale*, după cum garanţia este luată de o persoană, care se angajează a plăti alături de debitor, sau grevează un lucru, afectat în mod special la despăgubirea creditorului.

Fidejusiunea

Fidejusiunea este un contract, prin care o persoană se obligă faţă de creditor să îndeplinească obligaţiunea debitorului, dacă acesta nu ar executa-o (art. 1652 şi urm.). Obligaţiunea fidejusorului este accesorie, fiind subordonată executării obligaţiunei principale. Dacă fidejusorul plăteşte datoria debitorului, el dobândeşte faţă de acesta toate drepturile creditorului, fiindu-i subrogat în temeiul plăţii efectuate.

Fidejusorul urmărit poate opune creditorului beneficiul de discuţiune (art. 1662) sub anumite condiţiuni, adică a cere ca urmărirea creditorului să fie exercitată mai întâiu contra debitorului şi numai dacă nu se poate despăgubi, atunci să fie urmărit el, în virtutea obligaţiunei sale accesorii.

Amanetul

Amanetul sau gajul este un contract accesoriu, prin care debitorul predă creditorului un bun mobil, pentru ca în caz de neexecutare a obligaţiunei, să-l vândă şi să se despăgubească din preţul obţinut (art. 1685 şi urm.). Legea cere pentru formarea şi validitatea contractului de gaj remiterea efectivă a lucrului în primirea creditorului gajist şi transcrierea actului de gaj în registrul tribunalului (art. 728 bis c. proc. civ.).

Numai *mobilele* pot fi date în gaj. Dacă gajul constă într'o creanţă, actul de gaj trebue să fie notificat debitorului creanţei (art. 1687).

Constituirea unui gaj se traduce prin naşterea unui drept real asupra lucrului amanetat. Titularul acestui drept este creditorul gajist, care devine deţinătorul lucrului şi se bucură de un drept de retenţiune până la plata integrală.

Vânzarea bunurilor amanetate nu se poate efectua decât prin mijlocirea justiţiei, la licitaţie publică (art. 1689); creditorul gajist are un drept de preferinţă asupra sumei realizate prin vânzare, fiind plătit înaintea celorlalţi creditori ai debitorului.

PRIVILEGII

Se înţelege prin *privilegiu* un sprijin pe care legea îl acordă unor anumite creanţe, socotind că trebue să beneficieze de o favoare întemeiată pe natura lor (art. 1722).

Sunt mai multe categorii de privilegii: *a)* Privilegiile generale asupra întregului patrimoniu al debi-

torului, cari garantează anumite creanțe chirografare. *b)* Privilegii generale asupra tuturor mobilelor debitorului și privilegii speciale asupra anumitor mobile. *c)* Privilegii speciale asupra anumitor mobile cari sunt adevărate ipoteci privilegiate.

Privilegiile generale asupra întregului patrimoniu al debitorului sunt:

1. Cheltueli de judecată. 2. Privilegiul fiscului. 3. Privilegiul avocaților pentru creanțele lor de onorarii (art. 42 al legii din 21 Februarie 1923); 4. Privilegiul salariatului (art. 7 al legii din 5 Aprilie 1929).

Privilegiile generale asupra mobilelor sunt:

1. Sumele cheltuite pentru înmormântarea debitorului; 2. Cheltuelile ultimei boli, făcute în curs de un an; 3. Salariile oamenilor de serviciu, calfe și lucrători; 4. Sumele avansate pe un interval de 6 luni pentru subsistența debitorului și familiei sale.

Privilegiile speciale asupra anumitor mobile garantează diverse creanțe chirografare. Cauzele de preferință, pe care se întemeiază aceste privilegii, se împart în mai multe categorii:

A) Privilegiul este bazat pe constituirea expresă sau tacită a unui amanet. Astfel este privilegiul locatorului asupra mobilierului adus în casă de chiriaș sau asupra recoltei și inventarului agricol al arendașului. In caz de neplată a chiriei sau arendei, locatorul are dreptul să se despăgubească cu preferință din prețul vânzării mobilelor afectate privilegiului; el poate chiar revendica într'un anumit termen mobilele în mâna unui terț deținător.

B) Privilegiul este motivat printr'o considerațiune de îmbogățire a patrimoniului debitorului rezultând dintr'un fapt al creditorului. Astfel este privilegiul vânzătorului unui bun mobil, care n'a fost plătit (art. 1730); creanța sa este garantată de însuși lucrul vândut, care reprezintă o îmbogățire a patrimoniului debitorului. Acest privilegiu se stinge prin înstrăinarea obiectului de către debitor, sub rezerva exercitării de către creditorul privilegiat a acțiunei de revendicare într'un anumit termen. De aceeași categorie sunt privilegiul garantând sumele datorite pentru semințe și cheltuiala recoltei și privilegiul pentru cheltueli făcute în vederea conservării unui mobil.

C) Privilegiul este întemeiat pe prezumpția constituirii de gaj. Astfel este privilegiul cărăușului, care poartă asupra obiectului transportat și care garantează creanțe născute din contracte de transport. De asemenea privilegiul hangiului pe efectele călătorilor și privilegiul Statului pe garanțiile depuse de anumiți funcționari publici mânuitori de bani, în vederea eventualei despăgubiri pentru actele abusive ce le-ar săvârși în exercițiul funcțiunei lor.

Privilegiile speciale asupra imobilelor sunt adevărate ipoteci, supuse publicității și înarmate cu dreptul de urmărire cu privire la imobilul afectat privilegiului. Creditorul privilegiat este plătit înaintea creditorilor ipotecari. Privilegiile imobiliare speciale sunt: al vânzătorului de imobil, al comoștenitorilor (asupra imobilelor succesiunei, pentru garantarea împărțelei efectuate și a sumelor cu cari a rămas dator drept sultă unul din copărtași) și privilegiul arhitecților, antreprenorilor și lucrătorilor asupra imobilului clădit sau reparat pentru garantarea sumelor datorite de proprietar (art. 1737). La această enumerațiune se cuvine a adăuga privilegiul implicit (adică dreptul de a fi plătiți cu preferință) al creditorilor succesiunei, cari au obținut separațiunea, patrimoniul succesoral de al moștenitorului (art. 781 și 1743).

Privilegiul vânzătorului de imobil se întemeiază pe motivul îmbogățirei cumpărătorului prin transmiterea proprietății imobilului al cărui preț trebue să-l plătească; creanța prețului este garantată prin însuși imobilul.

Privilegiul vânzătorului ia naștere prin transcrierea actului de vânzare în registrul tribunalului. De altfel oricare privilegiu imobiliar trebue transcris atât cele imobiliare speciale cât și cele generale purtând asupra imobilelor, cum este privilegiul cheltuelilor de judecată (art. 1738 și 1739).

IPOTECI

Ipoteca este o garanție reală și accesorie, care constă în afectarea specială a unui imobil la plata unei creanțe determinate. Numai imobilele pot fi ipotecate (art. 1751), iar dintre acestea, numai cele ce sunt în comerț.

Ipoteca se întinde implicit asupra tuturor accesoriilor imobilului, precum și asupra ameliorărilor aduse imobilului după constituirea ipotecei (art. 1777).

Ipotecile sunt de două feluri: legale sau convenționale.

Ipoteca legală ia naștere în temeiul unei dispozițiuni legale, pentru garantarea intereselor unor persoane anumite, ale căror bunuri sunt administrate de reprezentanții lor. Ipoteca garantează drepturile eventuale ce ar putea avea aceste persoane, drepturi reprezentând echivalentul pagubelor provocate de actele abusive ale acestor administratori. Sunt trei ipoteci legale:

A) *Ipoteca minorului și interzisului* asupra imobilelor tutorului; inscripțiunea ipotecară este luată în registrul tribunalului în urma deliberării consiliului de familie, care fixează suma de înscris și determină imobilele asupra cărora se va lua inscripția.

B) *Ipoteca femeii măritate* sub regimul dotal, asupra imobilelor bărbatului. Ipoteca garantează creanțele ce le va putea avea femeea la desfacerea căsătoriei contra bărbatului, pentru restituirea dotei alienabile. Femeea măritată sub un alt regim decât cel dotal nu se bucură de această garanție.

C) *Ipoteca Statului* asupra imobilelor anumitor funcționari mânuitori de bani publici, pentru garantarea unor eventuale delapidări.

Ipoteca convențională naște din voința părților, sub forma unui contract accesoriu de garanție a executării unei creanțe (art. 1749). Ipoteca convențională este un contract solemn, deoarece trebue să fie constatată printr'un act autentic (art. 1772). Validitatea de fond a ipotecei este legată cu capacitatea constituitorului de a putea înstrăina (art. 1769).

Specialitatea și publicitatea ipotecilor

Regimul ipotecar român este caracterizat prin două condițiuni esențiale: specialitatea și publicitatea.

Orice garanție ipotecară trebue să fie determinată atât în privința individualizării imobilului afectat ipotecei, cât şi în privința valorii creanțelor garantate. Această regulă constitue *specialitatea* ipotecei şi este comună ipotecilor convenționale şi legale. Nu există, în dreptul român, ipoteci nedeterminate, fără indicațiunea sumei garantate, şi nici ipoteci generale, care să greveze toate imobilele debitorului. Ipoteca în privința sumei garantate şi a imobilului grevat este nulă.

Legea supune orice ipotecă convențională sau legală la o *publicitate* specială, în interesul terților, publicitate care constă în *înscrierea* ipotecei într'un registru special al tribunalului situațiunei imobilului (art. 725 c. proc. civ.).

Rangul ipotecilor

Nu există egalitate între creditorii ipotecari; ei nu vin niciodată în concurs. Drepturile lor sunt succesive, în înțelesul că ei sunt plătiți din prețul vânzării imobilului ipotecat, unul după altul, după o garanție numită *rang*, care se determină după ordinea inscripțiunei în registru — indiferent dacă este vorba de ipoteci convenționale sau legale.

Drepturile creditorilor

Creditorii ipotecari se bucură de două foloase însemnate, cari sunt specifice naturei creanțelor ipotecare: ei au dreptul de preferință şi cel de urmărire.

Dreptul de preferință este o favoare a legii de a fi plătit înainte de ceilalți creditori şi integral.

Dreptul de urmărire este o prerogativă specială a garanției ipotecare. In baza lui, creditorul păstrează neatinsă facultatea de a proceda la vânzarea silită a imobilului ipotecar, în mâna oricui, chiar dacă ar fi fost înstrăinat de debitorul constituitor al ipotecei (art. 1790); dreptul real creat de ipotecă urmează imobilul în mâinile oricărui terț dobânditor. Dacă debitorul nu-şi îndeplineşte obligațiunea, creditorul porneşte urmărirea imobilului pe calea executiunei silite (art. 493 şi urm. c. proc. civ).

Pentru a preîntâmpina pericolul de evicțiune ce amenință pe dobânditorul unui imobil ipotecat, legea pune la dispoziția acestuia o procedură numită *purgă*, care îi permite de a libera imobilul de toate privilegiile şi ipotecile ce-l grevează, oferind creditorilor prețul imobilului (dacă l-a cumpărat) sau valoarea lui (dacă l-a dobândit cu titlu gratuit) şi aceasta chiar dacă creanțele privilegiate sau ipotecare n'au ajuns la scadență (art. 1801 şi urm.).

I. r.-b.

BIBLIOGRAFIE

D. Alexandresco, Explicațiunea teoretică şi practică a dreptului civil român (15 volume), Bucureşti.
Matei Cantacuzino, Elemente de drept civil.
Fenet, Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil (15 volume, 1827), Paris.
G. Fotino. Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain, 1926.
C. Hamangiu, *I. Rosetti Bălănescu şi Al. Băicoianu*, Tratat de drept civil român (3 volume, 1928), Bucureşti.
Locré, Législation civile, criminelle et commerciale de la France (31 volume, 1827), Paris.
S. G. Longinescu. Legi vechi româneşti şi izvoarele lor.
— Istoria dreptului românesc, 1908.
C. Nacu, Dreptul civil român (8 volume, 1901), Bucureşti.
I. Peretz. Istoria Dreptului Român, 1915.
G. Plastara, Curs de drept civil român (8 volume, 1927), Bucureşti.
Andrei Rădulescu. Cultura juridică românească în ultimul secol, 1922.
— Jurisconsultul Andronache Donici, 1930.
— Izvoarele codului Calimach, 1926.
— Şasezeci de ani de cod civil, 1926.

AER CU STEMA MOLDOVEI DIN 1777

LEGISLAŢIA PENALĂ

IZVOARELE LEGISLAŢIEI PENALE

VECHILE PRAVILE

Cele dintâi pravile cunoscute la noi, au fost cele romane imperiale şi comentariile de jurişti bizantini, ca Mihail Attaliat din sec. XI, Valsamon din sec. XII-lea, Harmenopol, Vlastari, cuprinse în Malaxòs, sau în alte manuscrise [1]), iar din pragul sec. XVII-lea, poate prin Leunclavius.

Pe aceste căi « pravilele împărăteşti » au fost uneori folosite la noi, înainte de a se tipări pravilele lui Matei Basarab şi Vasile Lupu.

Faptul că astfel, încă din secolul al XV-lea, prelucrări, sau spicuiri din pravilele împărăteşti, circulau în principatele române, a fost interpretat de Dimitrie Vodă Cantemir, în «*Descrierea Moldovei*», menită să-i preamărească trecutul, în sensul că « Alexandru cel Bun *a primit dela împăratul din Constantinopol colecţia de legi, zisă Vasilicale şi, din vastitatea lor spicuind, a stabilit dreptul (ius) ce şi acum se foloseşte în Moldova* ». De aci s'a dedus existenţa unei pravile a lui Alexandru cel Bun, iar profesorul S. G. Longinescu s'a străduit să dea de urmele ei. Pentru dânsul termenul de « *zacon* » din vechile documente, trebuia să se refere la această legiuire, uitând că se întâmpină şi în Muntenia. Inainte de a fi sfârşit merituoasa sa lucrare de comparaţie între pravila lui Vasile Lupu şi compilaţia lui Prosper Farinaccius, constatând potriviri între unele sentinţe dinainte de pravilă, şi această pravilă, Longinescu conchidea că dispoziţiile din pravilă, câte nu le găsise încă în Farinaccius, erau luate din legiuirea lui Alexandru cel Bun. Aşa spre pildă, atribuia acestui Domn paragraful 175 din pravila lui Vasile Vodă, care iartă de pedeapsă pe « cel ce de mare sărăcie va fura... atât cât va mânca şi cât se va îmbrăca »... şi-l comenta astfel: « Această rânduială, revoluţionară pentru mulţi oameni, chiar din cei mai înaintaţi de azi, nu se afla pe acea vreme în nici o legiuire mireană. Insă, în Decretalia Gregorii IX s'a alcătuit, ex poenitentiali Theodori, cap. 3 al titlului 18, de furtis, cartea 5-a din Corpus iuris canonici, care sună: « Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, poeniteat hebdomadas tres ». « E foarte cu putinţă, continua Longinescu, ca preoţii catolici să fi atras luarea aminte a lui Alexandru cel Bun asupra acestei rânduieli din Decretalia. In orice caz, acestui paragraf credem noi că trebue să se datorească şi porecla Domnitorului nostru...; a trebuit să i se zică « cel Bun » aceluia care în legiuirea sa făcuse loc unui asemenea paragraf în folosul sărăcimii din întreaga ţară ». Puţin în urmă însă, sfârşind studiul comparativ între pravila lui Vasile Lupu şi compilaţia lui Farinaccius, Longinescu putea constata că numai cele 94 paragrafe dela început nu erau luate din acesta, iar acele paragrafe fiind « *leges colonariae* » imperiale, era silit să reducă la atât pretinsa legiuire a lui Alexandru cel Bun. Dispoziţia despre hoţul sărac era luată şi ea din Farinaccius, care, el şi nu Alexandru cel Bun, o împrumutase din « *Corpus iuris canonici* ».

Pravila dela Govora, sau pravila cea mică a lui Matei Basarab, publicată la 1640, este şi ea un nomocanon tradus din slavoneşte de Mihail Moxalie şi conţine şi oarecare dispoziţii de drept mirean, mai ales penale.

Pravila lui Vasile Lupu dela 1646, cuprinde, în 94 paragrafe, *leges colonariae* din vremea împăratului Leon Isaurul (sec. VIII), luate însă dintr'un manuscris grecesc în care lipseau unele paragrafe; apoi, restul, până la totalul de 1254 paragrafe, este luat parte, deadreptul din pravilele împărăteşti, parte din « Praxis et theoricae criminalis » a lui Farinaccius. Acestea din urmă nu sunt însă traduceri directe din textul latin al glosatorului italian. Sunt spicuiri, când rezumate, când amplificate, făcute în greceşte de unul din învăţaţii dela curtea lui Vasile Lupu, probabil de Meletie Sirigos, de care ştim că era jurist şi că tradusese din Institute şi din Ecloga, şi tălmăcite apoi din greceşte în româneşte de logofătul Eustratie. Nu-i de mirare ca lucrarea lui Farinaccius să fi fost cunoscută de eruditul grec, deoarece apariţia ei a avut un mare răsunet, iar prima parte s'a tipărit între 1597-1607 la Veneţia, unde trăia atunci o însemnată colonie grecească. Izvorul principal al lui Farinaccius fi constitue însă tot « pravilele împărăteşti ».

Pravila cea mare a lui Matei Basarab dela 1652, cuprinde: 1). « Indreptarea legii », compusă şi ea: *a)* din pravila lui Vasile Lupu; *b)* o traducere de un

---

[1]) Pentru asemenea manuscripte la noi, C. Erbiceanu, în Revista teologică, III, 213—214, 224, 229, 247. — Şt. Berechet, Schiţă de istorie, p. 31.

Daniil Panonschi după manualul lui Malaxòs, dar după alt exemplar decât cel tradus de Eustratie în Moldova la 1632; 2). «Nomocanonicul Dumnezeu», al lui Ioan Comnenul (canoanele sf. Apostoli, soboarele), după un manuscris găsit la Gheorghe Caridi, vistier, originar din Trikke, ținutul Ianinei, bunicul cronicarului Radu Popescu. Textele luate din aceste diferite izvoare sunt amestecate, spre a fi grupate pe materii. Este de observat că în această pravilă se citează de multe ori împărații Leon și Constantin, adică Ecloga, utilizată de Malaxòs (glavele 24, 204, 213—214, etc.), precum și Harmenopol (glavele 2, 57, 216 și urm., 255, 261 și urm. etc).

Din pravilele împărătești, traduse în legiuirile lui Vasile Lupu și Matei Basarab, spicuesc principalele pedepse:

Scoaterea ochilor pentru cel care gonește un păzitor de vite, așa că acestea, rămase în voie, cad pradă fiarelor; pentru cel care fură a treia oară.

Tăierea mâinilor, pentru cel care, fără a aștepta judecata, taie tufe de vie, sau pomi, ai vecinului; care pune foc la un grajd, sau la o magazie cu fân, sau paie, care dărâmă casa, sau gardul altuia, spre a folosi materialul; pentru paricid (care apoi este și ucis).

Tăierea în bucăți a cadavrului paricidului.

Insemnarea la nas a celui care fură a doua oară lucruri de puțină valoare; a slugii care fură întâia oară dela stăpân; a hoțului din biserici; a hotrilor (mijlocitor de femei) în recidivă; a mamei care-și prostituiază fiica.

Arderea de viu a celui care pune foc la o casă, sau arie; a hoțului de lucruri sfințite din locuri sfințite; a slugii care răpește pe femeea sau fiica stăpânului.

Arderea cadavrului falsificatorilor de monedă și sodomiștilor.

Plimbarea goi și bătaia în public a bigamilor; a hoților; la prima greșală; a săracilor care seduc fecioare; a bărbatului care-și prostituiază soția; uneori a suduitorilor.

Turnarea de plumb topit în gură dăscăliței care-și corupe eleva.

Legarea de cozile cailor, a slugii care vinde pe feciorul, sau robul altuia, precum și a paricidului.

Spânzurătoarea; pentru: cel care dă drumul noaptea din grajd oilor și acestea sunt mâncate de fiare; omul de rând care a comis mai multe tâlhării, sau a furat de mai multe ori la drumul mare; cel care fură a treia oară lucruri de mică valoare; sluga care fură a doua oară dela stăpân; hoțul de lucruri sfințite din locuri sfințite; omul de rând care vinde pe fiul, sau sluga cuiva; pentru ucigași; răpitori de fecioare și de femei cinstite; bigami în vârstă matură; seducători, la a treia înfăptuire; incestuoși în gradele cele mai apropiate de rudenie.

Tăierea capului, pentru: tovarășul care a cheltuit banii ce trebuia să predea tovărășiei; perceptori de taxe ilegale; falsificatori de monede, în unele cazuri; sodomiști; bărbați care-și prostituiază soția, sau fiica, ori țin casă de toleranță; îndemnători la lepădare de călugărie; suduitori față de domnie; atentatori la viața înalților dregători.

Munca în mine, pentru: boerul recidivist în tâlhării la drumul mare; cel care a furat numai odată la drum; boerul care vinde pe fiul, sau robul cuiva; cel care fură întâia oară un animal domestic; bigami; suduitori uneori.

Surghiunul, pentru: boerul care a fracturat spre a fura; tovarășul care iroseşte banii tovărășiei, încredințați lui; vameșul care dela sine impune taxe; în unele cazuri pentru suduitor. In *Vasilicale* se prevede această pedeapsă pentru falsificator, dacă este om liber.

Bătaia, pentru: cel care fură animale, unelte agricole, sau recolte; care intră cu vite în ogorul altuia; umblă cu măsuri false; otrăvește câine ciobănesc; arde gardul unei vii; seduce fecioară.

Cazna se prevede pentru a descoperi furturi, omoruri, otrăviri; complicitate, dacă bănuiții sunt oameni de rând și excepțional pentru «oamenii buni», cu «nume bun». Dispozițiile sunt luate din Farinaccius și oglindesc dreptul apusean.

Rușinarea, pe urma căruia vinovatul rămâne «fără cinste înaintea tuturor» și «fără credință în tot locul», nu poate dispune de averea sa, nici moșteni, lovește pe: hotru; suduitor; sodomiști; difamatori, în unele cazuri; pe cei cari s'au lepădat de călugărie; pe *copiii* otrăvitorului.

Amende pentru: cel care reține pe țăranul altuia; fură plug; mută hotar pe ascuns; boerul ucigaș (în unele cazuri); bogatul care seduce fecioară.

Confiscarea averii însoțește uneori alte pedepse, precum pentru suduitori (în unele cazuri), pentru viclenii față de domnie.

Despăgubirea valorii, sau mai mult decât valorii, lucrului prădat.

Pierderea zestrei, pentru soția adulteră.

Circumstanțe atenuante sunt: mânia, vârsta, beția, nebunia, obiceiul țării, ascultarea de ordine, slăbiciunea fizică, sau intelectuală, somnul, dragostea «care seamănă cu beția», binele făcut mai înainte de cel vinovat, sau de înaintașii lui.

Nu se pedepsesc ca hoți: cel care fură ceva de egală valoare cu ceea ce i se datorește, sau spre a glumi, sau prea puțin, spre a mânca și a se îmbrăca; sluga care fură cât salar are să ia; fiul care fură pe tatăl său, femeea pe soțul ei.

Nu se pedepsesc ca ucigași: cel care-și omoară soția sau fiica, surprinse în flagrant delict; care se află în legitimă apărare; femeea, sau fecioara care răpune imediat pe siluitor.

Recidiva se pedepsește mai aspru. Așa spre pildă, cel care fură a doua oară lucruri de mică valoare, este însemnat la nas; cel care fură a treia oară, poate fi osândit la scoaterea ochilor, sau la moarte. Hotrii, la prima înfăptuire, sunt plimbați goi prin târg și bătuți, a doua oară sunt însemnați la nas, a treia oară osândiți la moarte. Boerii recidiviști sunt pedepsiți ca oamenii de rând.

Pedepse diferite sunt prevăzute pentru aceeași vină. Astfel, pentru hoții din biserici, arderea de viu și spânzurătoarea; pentru bigami, plimbarea goi pe uliță, ocna, spânzurătoarea; pentru mutarea de hotar, amenda, sau pedeapsa «ca un fur»; pentru paricid,

tăierea mâinilor, sau legarea de cozile cailor; pentru suduitori, pedepsele sunt cele mai felurite, cum am văzut.

Cumulul de pedepse este frecvent. Așa, paricidului i se taie mâinile, sau se leagă de cozile cailor, apoi este omorât, iar cadavrul său este tăiat în bucăți. Bigamul și acel care-și prostituiază soția, sunt plimbați goi pe un măgar și apoi, cel dintâi bătut, iar cel de al doilea ucis. Sodomistul este ucis și cadavrul său ars.

Azilul în biserică nu folosește răpitorului de femei, ucigașului, adulterului.

Foarte des pedeapsa este lăsată la *voia judecătorului*. Un exemplu tipic este acel al sudălmii. Intr'o glavă a pravilei lui Matei Basarab, se poate citi: «Cum va fi cel ce a suduit și ocărît, îl vor socoti (judecătorii); deci sau îl vor goni și-l vor scoate din moșia lui și-i vor lua bucatele domnești, sau îl vor trimite la ocnă, sau va rămâne fără cinste, sau să-l poarte pe ulițe prin tot târgul, sau să pață altă pedeapsă, după cum va fi voia judecătorului, că are judecătorul puterea la lucruri de acestea să certe și cu moartea». Chiar în cazuri de ucidere, din vreo 80 de spețe, peste 50 sunt lăsate la voia judecătorului.

Categoria socială căreia aparține infractorul joacă un rol important. Așa spre pildă, cum am văzut, pentru aplicarea caznelor. Pedeapsa corporală este privită ca mai grea pentru boer, decât pentru un om de rând, iar amenda, chiar mică, mai grea pentru acesta. Sunt însă fapte pentru care boerul merită să fie pedepsit mai aspru decât omul din popor: spre pildă pentru hainire față de Domn și de țară, proxenitism, recidivă în fapte care ar atrage bătaia în târg, sau ocna; în asemenea cazuri, va fi deci pedepsit ca și omul de jos.

Și după ce am avut aceste pravile tipărite în românește, s'a recurs și mai departe la pravile grecești. Astfel în Muntenia la 1657, deci puțin după publicarea pravilei lui Matei Vodă, divanul cercetează și pravila românească și pe cea grecească.

In acea vreme, la 1647, Anibal Fabrotus publică în șapte mari volume, în grecește și latinește, cele 60 cărți ale «Vasilicalelor» propriu zise. La 1672, Beveregius tipărește «Synodicon, sive pandectae», în două volume, reproducând și pe Vlastari.

Harmenopol a fost utilizat direct, mai ales după ce a fost tipărit în limba greacă modernă, la 1744, de Alexie Spanòs din Veneția, după ediția dela 1540 a lui Snalemberg, pe care o găsise la Adrianopole. Au urmat ediții, tot în Veneția, la 1766, 1793, 1805.

La 1744, divanul muntean își întemeiază o sentință pe «tomul al patrulea al cărților împărătești», list (adică pagina) 412, 449, 514, 538—539. Aceste trimiteri se referă la volumul IV din publicația lui Fabrotus.

La 1753, în Moldova, mitropolitul judeca după «sf. pravilă» și anume: «cârja arhiereilor»; pravila lui Vlastari [1]); Harmenopol și o novelă (neară) a lui Leon împărat, cu trimiteri la pagini care corespund cu ediția lui Harmenopol dela 1744.

La 1754, din porunca mitropolitului Iacov al Moldovei, se traduce în românește, de călugărul Cosma și se tipărește la Iași, «Vactiria», adică cârja arhiereilor, după ediția grecească, dela 1645, a arhimandritului Iacov dela Ianina. Tot în Moldova, la 1765, mitropolitul și boerii citează, într'o pricină, mai multe pasagii din Harmenopol, cu trimiteri la «carte» «titlu» și «frunză» (pagină) ce se potrivesc ediției dela 1744. Dispozițiile penale din manualul de legi al lui Mihai Fotino din Muntenia, la 1765—1766, sunt luate din cartea 60 a «Vasilicalelor». Harmenopol este invocat într'o jalbă dela 1772. Nu știu dacă la el, sau la publicația lui Fabrotus, se referea Alexandru Vodă Ipsilanti când, în pravila sa dela 1780, în capitolul despre departamentul vinovățiilor, zicea că se va judeca «după pravilele cele împărătești», care «tălmăcindu-se pe limba românească, le-am așezat Domnia mea în deosebită carte». Această tălmăcire nu ni s'a păstrat.

In Muntenia, la 1785, o hotărîre privitoare la hoți de cai, citează «pravilele», fără altă precizare. La 1792, pentru pedepsirea unei femei, care avea casă de întâlnire, se menționează «cartea 7, list (pagină) 37 din pravilă», trimitere ce n'am putut identifica. La 1794, pentru un țăran care răpise o fată de moșnean, se invocă pravilele împărătești, cartea 60, titlul 58, care se găsește în volumul 7 din Fabrotus. La 1795, pentru un țigan beat, care voise să siluiască o femee, se citează cartea 60, titlul 39. La 1801, pentru un tânăr care înjunghiase pe altul, judecătorii se referă la Harmenopol, list (pagina) 244, ceea ce pare a fi o greșală de tipar în loc de pagina 444 din ediția dela 1744. La 1803, pentru îngăduirea compoziției între un ucigaș și familia victimei, se trimite la pravile, cartea 60, titlul 26, indicație greșită. La 1812, pentru niște ucigași, se citează corect cartea 60, titlul 51. La 1820, pentru calpuzani, se invoacă «pravila». In Moldova se citează uneori Harmenopol. Acolo, între 1814—1816, se și începe o traducere a «Vasilicalelor», după Fabrotus.

Astfel, vechile noastre pravile au fost tot legiuirile romane imperiale. In această categorie intră și pravilele lui Matei Basarab și Vasile Lupu, ca niște simple traduceri.

Pravila lui Andronache Donici, dela 1814, care n'a avut putere oficială în Moldova [1]), dar a fost atât de folosită în Basarabia, reproduce și ea, în cap. 41 «Despre pricini de vinovății», pravilele împărătești, printre care și Ecloga (după Leunclavius, Harmenopol) și Vasilicalele, editate de Fabrotus.

Tot din pravilele împărătești, dar mai îmblânzindu-le, mai ales în textul ce s'a tipărit, față de un proiect sunt luate pedepsele din *codul Caragea*, partea V, «Pentru vini».

Pravila lui Andronache Donici, dela 1814, prevede pedepsele aspre din Ecloga și Harmenopol: *pierderea capului*, pentru ucigașii de orice vârstă, incestuoși, sodomiști, otrăvitori, incendiatori; *tăierea organului genital*, pentru împreunare cu dobitoace; *tăierea mâi-*

[1]) Un ms. a lui Vlastari se afla, la 1727, în biblioteca mânăstirii Barnovschi, lângă Iași (Hurmuzaki, XIV, 909).

[1]) Nu este menționată nici în hrisovul de promulgare a codului Callimachi, nici în anaforaua dela 1819 a boerilor către Mihail Sutzo (Uricar, IV, 207).

nilor, pentru falsificare de monedă, profanare de cadavre și lovire cu sabie; *scoaterea ochilor*, pentru furt din altar; *tundere*, pentru cel care strică o fată cu voia ei; *tăierea nasului*, pentru raporturi cu călugărițe, adulter, seducere de fecioare; *arderea de viu*, pentru paricid; *talionul*, pentru cel care scoate ochiul altuia; *temnița*, pentru cel care găsește hârtie de ocară și batjocură la adresa cuiva și n'o distruge. In plus, Donici prevede *țeapa* pentru marii tâlhari și *surghiunul* pentru plastografi.

In Codul Caragea, dela 1818, partea V «Pentru vini», găsim ca pedepse: *moartea* pentru omoruri precugetate, sau făcute la mânie, cu arme; pentru tâlhărie la drumul mare, tăietori de monedă; *tăierea mâinilor*, pentru falsificare de semnătură, sau pecete domnească; *bătaia în târg*, pentru hoți și martori mincinoși; *ocna*, pentru gazdele de tâlhari, hoți recidiviști, falsificatori de acte particulare; *surghiunul la mănăstire*, pentru ucigași din beție sau din mânie, dar fără arme și pentru soți adulteri; *temnița*, pentru mofluzi; *tavlopatia*, pentru calomniatori; *despăgubirea* dela ucigașii bogați, tâlhari, hoți și mofluzi. Ca și vechile pravile, Codul Caragea dă o deosebită atenție *necinstirii* cuiva (capitolul IX) și tot ca pravilele lasă la aprecierea judecătorului să aplice vinovatului, amendă, bătaie, închisoare sau surghiun.

Toate pravilele vechi, sau inspirate din cele vechi, pe care le-am enumerat, au caracterul comun că pedepsele aflictive precumpănesc asupra celor privative de libertate și că se lasă multă libertate judecătorului în aplicarea lor.

Din chiar expunerea ce precede, reiese că nu poate fi vorba de o strictă aplicare a pravilelor în trecutul nostru.

Mai întâi, înseși pravilele se refereau foarte des la voia judecătorului.

Apoi, pedepsele pentru aceleași fapte variau de multe ori dela un paragraf la altul, tocmai din cauza caracterului de compilație al pravilelor.

Pe când, în occident, legiștii s'au străduit să aleagă între textele contradictorii și între interpretările variate, la noi studii juridice încep abia spre sfârșitul sec. XVIII-lea.

In sfârșit, la noi, Domnul a rămas constant singurul suprem judecător. El cumula toate puterile statului și dreptul său de a pedepsi se cumula cu acela de a ierta de pedeapsă. In consecință, el ținea, sau nu, seamă de pravile, le aplica, sau nu, după libera lui voință.

In aceste condiții, dacă chiar despre vechiul drept penal francez s'a putut spune că se caracterizează prin arbitrarul judecătorului, mai vârtos se potrivește această apreciere dreptului nostru.

CONDICA PENALĂ SUTZU-STURDZA DIN MOLDOVA

Indeletnicirea cu studiile juridice începe în Principatele române din a doua jumătate a sec. XVIII-lea. Se succed, de atunci, câteva opere legislative. La 1765—1766, Mihail Fotino întocmește în Muntenia, un manual de legi, care se și promulgă. In Moldova, la 1773, un al doilea logofăt Toma, originar, pare-se din Castoria, poate Carà, traduce «Instrucțiile M. S. I. Ecaterina II, pentru comisia însărcinată să alcătuiască un nou cod de legi». La 1780, în Muntenia, Alexandru Vodă Ipsilanti promulgă al său «Syntagmation nomicon» și ordonă traducerea, ce nu ni s'a păstrat, a «pravilelor împărătești». La 1804, în Moldova, din ordinul lui Alexandru Vodă Moruzi, paharnicul Toma Carà, ajutat de Toma Luca și Const. Negri, traduc «Hexavivlos» al lui Harmenopol. Tot în Moldova apare, la 1814, codul, neoficial, al lui Donici, iar la 1817, frumoasa legiuire civilă a lui Scarlat Vodă-Calimachi. In Muntenia, dela 1 Septemvrie 1818, avem codul lui Ioan Caragea.

La 1819, în Moldova, Mihail II Sutzo, urmașul lui Calimachi, consultă pe boerii divanului asupra «obiceiurilor ce sunt afară de pravilele împărătești și dacă acestea ar avea mai puternică lucrare decât pravilele». Boerii răspund în Noemvrie. Pomenesc de legiuirea lui Alexandru cel Bun, cu singura referire la Dimitrie Cantemir, de pravila lui Vasile Lupu și de codul Calimachi, a căruia traducere în românește o cer. Apoi, pentru a arăta puterea obiceiului, se referă la «pravilele împărătești», tomul I (ceea ce însemnează volumul I al Vasilicalelor editate de Fabrotus), partea 2 (înțelegând cartea 2 din «Vasilicale»), cap. 44, list (adică pagina) 32, cap. 41, list 31, cap. 52, list 32, care dau obiceiului putere ca și pravilelor, și chiar mai mare, dacă sunt în desacord. In sfârșit boerii arată că sunt de alcătuit condicile pentru orânduiala judecătorească, cea neguțătorească, cea criminalicească, a poliției și agronomicească. Din toate acestea s'a înfăptuit, la 1820, condica criminală, dar nu s'a promulgat decât la 1826.

Când știm că printre legiștii Moldovei, pe vremea lui Mihail II Sutzo, era și sasul Christian Flechtenmacher [1]), nu-i de mirare ca pentru legiuirea penală de atunci să se fi luat de model codul austriac.

Codul penal al Moldovei conține unele declarații principiale care lipsesc din modelul austriac, pentrucă nu-și au locul în texte pozitive de legi.

Astfel, în fruntea codicei criminale, § 1 găsește că «Stăpânirea este datoare a purta grijă pentru siguranța supușilor ei, încât atârnă către persoanele, către cinstea, dreptățile și averea lor», iar § 3 complectează că această îndatorire «este temelia jurisdicției cei obștești și cea mai înaltă care se cuvine stăpânitorului».

Se știe că protecția socială, ca fundament al dreptului de a pedepsi și asigurarea acestei protecții, ca scop al pedepsei, sunt principii ale lui Beccaria.

Aceste paragrafe par inspirate din «Instrucțiile M. S. I. Caterina II pentru comisia însărcinată să întocmească proiectul unui nou cod de legi». Aceste instrucții, întemeiate mai ales pe Montesquieu și Beccaria, cuprindeau următoarele articole: «Trebue ca legile să asigure siguranța fiecărui cetățean în parte» (art. 15); conservarea statului cere: «menținerea ordinei în interior, a liniștei și siguranței fiecăruia în parte și a tuturor de obște» (art. 577);

---

[1]) Despre acest pravilist, de care d. Andrei Rădulescu s'a ocupat în mai multe rânduri se mai găsesc informații și în Korespondenzblatt, din Sibiu, 1926, p. 113—121, și 1929, p. 16-17.

într'un stat monarhic, administrarea justiţiei care nu hotărăşte numai de viaţa şi de averea, dar şi de cinstea cetăţenilor, cere cercetări scrupuloase» (art. 102).

Paragraful 173 din codul Sutzu-Sturdza zice apoi că «Pedepsele faptelor criminaliceşti s'au orânduit de către pravilă pentru ca să păzească liniştita petrecere şi politiceasca siguranţă a obştei», iar paragraful 180 adaugă: «Pedepsele cele mai neapărat trebuincioase pot fi acelea care vor face cea mai puternică lucrare în sufletele oamenilor, încât fiecare, înspăimântându-se, să se ferească de urmările cele rele, *cum şi acelea care ar putea fi mai puţin aspre la trupurile vinovaţilor..., căci sfârşitul orânduirii pedepselor nu este numai ca să se muncească trupul vinovatului, dar ca să se înţelepţească şi să se înfrâneze de a face asemenea urmări* şi a se da pildă şi altora». Partea aceasta finală este inspirată din Beccaria.

Ca o consecinţă, citim în § 181: «Ingrozirea pedepsii, pentru ca să aibă desăvârşit lucrarea ei, se cuvine ca aceea ce este prin pravilă hotărît, să fie nestrămutat. Căci deşi vor fi pedepsele mai mărunte, însă cu hotărîrea de a nu se ierta, atuncea vor face mai tare lucrare în sufletele tuturor decât frica unei pedepse mai aspre cu nădejde de scăpare». *Sunt chiar cuvintele lui Beccaria*, şi formulează principiul de care era călăuzit şi codul austriac dela 1803.

Multe din paragrafele codului penal al Moldovei sunt numai inspirate, sau extrase din articolele corespunzătoare ale codului austriac, nu sunt adică simple traduceri. Altele nici nu se aseamănă; astfel din 97 paragrafe sau articole ale codului moldovenesc, numai 43 îşi găsesc corespondenţi în codul austriac şi încă nu totdeauna exacţi.

Sunt apoi deosebiri între pedepsele prevăzute în cele 2 coduri:

Pedeapsa cu moartea figurează în amândouă. De asemenea izgonirea din ţară pentru străini.

Tot astfel bătaia sau certarea trupească. In codul Moldovei are însă 3 nuanţe: în târg, la faţa locului şi la poarta Curţii domneşti.

Infierarea, care lipsea din codul bavarez, se făcea după codul austriac prin aplicarea pe partea stângă a trupului a literei R şi a iniţialei numelui provinciei unde s'a pronunţat sentinţa (art. 22). In codul Moldovei nu era menţionată; ştim însă că «imbourarea făcătorilor de rele» s'a practicat şi s'a desfiinţat formal abia la 1840.

Expoziţia la carcan din codul austriac (art. 19), ca agravare de pedeapsă, pe o estradă înaltă, în vederea publicului, trei zile dearândul, câte un ceas, cu lanţuri la mâini şi picioare şi cu o tăbliţă pe pieptul vinovatului, arătându-se fapta lui, în codul Sutzu-Sturdza era «defăimarea în public» tot ca agravare de pedeapsă «cu cetirea faptei întru auzul obştii în trei rânduri» (§ 205, 215, 219, 228).

In amândouă codurile exista pedeapsa pierderii funcţiilor (la noi a cinurilor) şi a nobleţei (la noi a evgheniei) şi în plus, la noi, pierderea scutelnicilor, un privilegiu necunoscut în Austria.

Pe când în codul austriac nu se prevedea ca pedeapsă privativă de libertate decât închisoarea, cu trei regimuri diferite şi uneori cu munca silnică, sau cu postire, codul penal al Moldovei cunoştea: ocna, temniţa, închisoarea la cămara domnească (spre pildă § 198) şi închiderea la mănăstire.

In codul Sutzu-Sturdza se mai prevedeau următoarele pedepse care lipseau din codul austriac:

Globirea la cutia milelor;

Inscrierea plastografilor în «condica şireţilor» (§ 253, punct 3, aliniat 3), măsură de siguranţă, destinată a preveni noui infracţii.

Spânzurarea chipului falitilor frauduloşi în 4 locuri ale oraşului, cu arătare în scris a faptei lor, un fel de carcan în efigie (§ 246);

Imbrăcarea în straie ţărăneşti pentru oamenii de cinste ce se făceau vinovaţi de înaltă trădare, sau de plastografie (§ 189, 253, 1);

Tavtopatia, adică talionul pentru clevetitor care pârăşte pe altul în judecată pentru o vinovăţie criminală ce se dovedeşte a fi neadevărată (§ 259).

Foarte des aceleaşi fapte erau pedepsite altfel în cele două coduri.

REGULAMENTUL ORGANIC

In Moldova, art. 355 al Regulamentului prevedea că «schingiuirile şi toate silnicele mijloace pentru a sili pe învinovăţit la vreo mărturisire sunt oprite. Osândirea de sluţire se oboară. Confiscarea de avere, fiind împotriva obiceiului şi legii pământeşti, nici odinioară nu va putea a se înfiinţa. Domnul va putea uşura pedeapsa osândei». In Muntenia, art. 298 al aceleaşi legiuiri, dispunea: «Domnul va putea să micşoreze pedeapsa vinovaţilor şi încă a-i ierta la unele întâmplări. Pedepsele cu tăierea mâinilor, sau cu *moarte*, precum şi cazna şi muncile, se strică şi se desputernicează... Osânda confiscării avuturilor, ca una ce este împotriva pravilei şi a obiceiurilor ţării, nu se va putea urma niciodată».

Aşa dar, Regulamentul organic, spre deosebire de acel al Moldovei, desfiinţa şi pedeapsa cu moarte, şi anume asupra propunerii lui Kiseleff. Un an în urmă însă, la 1832, tot la cererea lui, cuvintele «sau cu moarte» au fost şterse din Regulamentul Munteniei, aşa că şi în acest principat, pedeapsa cu moarte a rămas, formal, în vigoare [1]). De fapt însă, ea nu s'a aplicat în principate, în timpul ocupaţiei ruseşti, încheiate la 1834 [2]).

Art. 294 din Regulamentul organic al Munteniei prevede că «orice hotărîre de judecată, dată asupra unui boer, ce s'a osândit la vre-o pedeapsă trupească, ori de necinste, precum închisoare la puşcărie, trimitere la ocnă şi celelalte, nu se va putea pune în lucrare până când Domnul nu-l va scădea mai întâi de cinstea lui, luându-i şi celelalte titluri». In acelaşi sens se rostea art. 358 din Regulamentul Moldovei.

Art. 241 din Regulamentul Munteniei dispunea că «obişnuita obştească adunare va rândui o comisie care să alcătuiască o condică deplină politicească (civilă) şi criminalicească». Art. 375 din Regulamentul Moldovei, lăsa în vigoare codul Calimachi dela

1) Detalii la C. C. Angelescu, Pedeapsa cu moarte la Români, p. 18-21.

2) Ibid., 23-4.

1817 şi « condica criminalicească din anul 1820, publicarisită la 1826 », până ce vor fi revizuite de o comisie ce se va rândui de obşteasca adunare.

De fapt, în Moldova, deşi comisia s'a întrunit la 1833, codul Sutzo-Sturdza a rămas în vigoare şi s'a retipărit la 1838.

Nu intră în cadrul prezentului studiu aplicarea pedepselor în vremea domniilor regulamentare. Voiu spune numai că pedeapsa cu moarte, chiar când s'a pronunţat, n'a fost niciodată executată în Muntenia şi de prea puţine ori sub Mihail Sturdza în Moldova. In acest principat, ofise domneşti din anii 1834 şi 1847 amintesc judecătorilor că n'au cădere să micşoreze pedepsele prevăzute în pravile, de oarece numai Domnul are drept de îndurare. Tot în Moldova, surghiunul se desfiinţează la 1835, înbourarea la 1840, bătaia în târg la 1848, sub Mihail Sturdza. In schimb, găsim încă tavtopatia la 1837. De asemenea obiceiul compoziţiei între părţi, era atât de înrădăcinat, încât încă la 1836, marea logofeţie era nevoită să amintească instanţelor judecătoreşti că « în pricini criminale, particulara învoială nu poate împiedica lucrarea pravilei ».

CODUL PENAL GHICA-ŞTIRBEI DIN MUNTENIA

In Muntenia comisia prevăzută de Regulamentul organic pentru elaborarea codurilor a început să lucreze la 1832. Era compusă din cunoscutul legist Nestor Predescu, în vârstă de 63 ani, Ştefan Bălăcianu, Mihail Cornescu, Emanoil Băleanu, oameni între 40—45 ani, şi Gheorghe Bibescu, viitorul Domn, cel mai tânăr, de 32 ani, care învăţase dreptul la Paris. La 28 Ianuarie 1834, proiectul de cod penal era gata şi a fost cercetat de o altă comisie, aleasă de adunare. La 1841, în timpul domniei lui Alex. Ghica, s'a tipărit prima parte a condicei criminale şi s'a dat iarăşi în cercetarea comisiei judecătoreşti a adunării, dar discuţia a fost amânată. Codul penal, cu amândouă părţile lui, a fost promulgat în domnia lui Barbu Ştirbei, la 1850, s'a tipărit la 1851 şi a fost revizuit la 1853.

Acest cod a fost împrumutat din cel francez, în alcătuirea acestuia dela 1832, cu oarecari deosebiri.

Aşa, la noi nu se făcea deosebire între pedepse aflictive şi infamante şi pedepse numai infamante.

Moartea figura în amândouă, dar la noi nu s'a aplicat [1]).

Moartea în codul nostru nu era prevăzută decât de 7—8 ori şi numai pentru crime contra Domnului şi siguranţei statului, contra regulamentelor carantineşti şi pentru omor cu precugetare.

Recluziunea şi detenţiunea (aceasta introdusă în Franţa la 1832) din codul francez, la noi deveneau închisoare cu muncă silnică în temniţele dela Brăila şi Giurgiu, sau închisoare la Snagov.

Expunerea în public, cu tăbliţă pe piept, a vinovaţilor în vârstă de 18—70 ani, care exista în codul francez dela 1832 şi în codul penal moldovenesc, nu exista în codul muntean (cf. art. 228 fr. şi art. 174 românesc).

Nu existau în codul muntean nici surghiunul (prevăzut în codul penal al Moldovei), nici confiscarea (care nu exista nici în codul Sutzu-Sturdza), prevăzute în codul francez.

Codul Ghica-Ştirbei cuprindea pedeapsa cu bătaie, care lipsea din codul francez; ea nu se aplica tinerilor sub 20 ani, nici bătrânilor peste 70 ani, iar femeilor însărcinate, numai după ce năşteau.

Codul francez nu cunoştea pedeapsa cu ocna. Pentru femei, în codul muntean, era rezervată ocna dela Slănic.

Nu existau în codul francez deosebirile pe care codul muntean le făcea între oameni de rând şi « nobilul de familie, de rang, sau de profesie, precum boeri, neguţători, doctori, advocaţi » (art. 33).

La noi (art. 28) spre deosebire de Franţa (art. 31) se putea da osânditului o parte din veniturile sale pentru a i se uşura traiul.

Casa de corecţie din codul francez, la noi era mănăstirea.

In condica Ghica-Ştirbei pedeapsa privativă de libertate apare ca o categorie penală atât de covârşitoare, încât se prevede chiar o adevărată specializare a închisorilor. Astfel, întrucât priveşte crimele, pentru închisoarea pe viaţă era numai Telega; pentru cea pe 5—15 ani, numai Ocnele-Mari; pentru cea pe 1 an jumătate — 5 ani, Giurgiu şi Brăila; pentru 5—10 ani Snagovul. Pentru « vini », adică pentru delicte, pedepsite cu închisoare dela 6 zile la 2 ani, serveau temniţele din Bucureşti, Craiova şi din reşedinţele judeţelor. Pentru femeile nobile, erau anume desemnate schiturile Ostrovul şi Răteşti.

In sfârşit, în această condică, evoluţia spre sancţiunile strict legalitare este aproape definitiv încheiată. Pedepsele sunt aproape toate minuţios precizate şi tarifate, lăsându-se judecătorului numai facultatea de a alege între un maximum şi un minimum.

Programele revoluţionare dela 1848, în amândouă principatele cer desfiinţarea confiscării averilor, care nu se mai aplicase de foarte multă vreme, a bătăii şi a pedepsei cu moartea [1]) ca şi îmbunătăţirea regimului temniţelor [2]). La 1850, Grigore Vodă Ghica al Moldovei pune la cale elaborarea unui cod penal şi o comisie lucra încă pentru aceasta la 1855. Cu prilejul discuţiei, în Comisia centrală, la 1859, a unui proiect de constituţie, s'a admis desfiinţarea confiscării averilor, precum şi a pedepsei cu moarte în viitorul cod penal civil. O minoritate ar fi vrut chiar ca această pedeapsă să dispară şi din codul justiţiei militare. La 1860, Comisia centrală se pronunţă şi pentru înlocuirea pedepsei cu bătaia, prin închisoare, sau amendă.

i. c. f.

[1]) C. C. Angelescu, *Pedeapsa cu moarte la Români în sec. XIX.*

[1]) C. C. Angelescu, *o. c.*, 41—2.

[2]) Cf. Preot Bobulescu, *Viaţa de paraclise*, p. 114—115.

CODUL PENAL DELA 1864

După unirea Principatelor, Domnitorul Cuza a păşit la opera de unificare legislativă. Un prim proiect de cod penal a fost prezentat de V. Boerescu, ministrul justiţiei la 1860. In 1864 o comisiune compusă din 7 membri şi anume: V. Boerescu, C. Brăiloiu, G. Costaforu, D. Cornea, A. Panu, A. Arion şi I. Cantacuzino, a fost însărcinată să elaboreze proiectele de cod penal şi procedură penală.

Această comisiune, a găsit de cuviinţă să traducă cu mici modificări inspirate de legislaţiunea prusiană şi belgiană, codurile represive franceze din 1808 şi 1810, transplantând astfel o legislaţiune dintr'o ţară latină în altă ţară de origină latină. S'a introdus pe această cale o legislaţiune cu un trecut de aplicaţiune în timpul în care România, poate, nu era în măsură, fără oarecare riscuri, să-şi întocmească singură o legislaţie represivă originală. Menţionăm că lucrările comisiunii mai sus arătate n'au durat decât 3 luni, după care proiectele au fost votate în bloc de Corpurile Legiuitoare în ziua de 11 Martie 1864 fără a fi fost discutate pe articole. Codul penal astfel votat a fost ulterior modificat de Consiliul de Stat unde a fost trimis de către Domnitorul Cuza în scopul de a i se micşora pedepsele, întru cât Domnitorul legăsea prea aspre în raport cu firea blândă a poporului român. De asemenea au fost modificate de Consiliul de Stat şi unele dispoziţiuni din Condica de procedură penală.

Codul penal a fost promulgat la 21 Aprilie 1864, publicat la 30 Octomvrie 1864 şi a fost pus în aplicare la 1 Mai 1865, iar cel de procedură penală a fost promulgat la 2 Decemvrie 1864 şi a intrat în vigoare odată cu cel penal.

Ulterior Codul penal a suferit oarecari schimbări dintre care cea mai importantă a fost aceea din 17 Februarie 1874, când au fost modificate 109 articole şi când s'au corecţionalizat multe crime pentru a le sustrage din competenţa de judecată a juraţilor.

Principiile cari au stat la baza legislaţiilor represive din 1864 nu au fost altele decât acelea ale codurilor penale napoleoniene, concepute în spiritul şcoalei penale clasice a lui Beccaria.

Este ştiut că în conceptul acestei şcoale infractorul este considerat ca un individ care acţionează din îndemnul liberului său arbitru, adică având puterea de a discerne între faptele bune şi rele. In conceptul acestei şcoale sancţiunea este dozată în raport cu faptul material al executării infracţiunii, personalitatea infractorului nefiind câtuşi de puţin considerată. Totuşi s'a acordat judecătorilor şi posibilitatea de individualizare a pedepsei prin specificarea în cod a unui maximum şi unui minimum al acesteia, înăuntrul cărora ea poate varia, ca şi prin acordarea circumstanţelor uşurătoare.

In timp ce în vechiul Regat se aplica acest cod, în *Transilvania* era în vigoare Codul penal ungar din 1 Septemvrie 1880, în *Bucovina*, Codul penal austriac din 27 Mai 1852 şi legea procedurală din 1 Ianuarie 1874, iar în *Basarabia*, Codul penal rus din 22 Martie 1903 şi Codul de procedură penală rus din 20 Aprilie 1864.

LEGISLAŢIA PENALĂ ACTUALĂ

Odată cu întregirea ţării în hotarele sale de astăzi, situaţia creată de prezenţa atâtor legislaţiuni era cu atât mai anevoioasă cu cât ele erau de concepţiuni deosebite, unele fiind de origine latină, altele de origine germană.

In faţa acestei situaţiuni, guvernele ţării au luat hotărîrea încă din 1921 să proceadă la întocmirea de noui coduri represive unificate.

In vederea acestor lucrări s'au constituit atunci pe lângă Ministerul de Justiţie comisiuni compuse din cei mai apreciaţi jurişti români, în majoritatea lor înalţi magistraţi. După o activitate de mai bine de 4 ani, aceste comisiuni au întocmit primele anteproiecte.

In 1926, odată cu înfiinţarea Consiliului Legislativ, comisiunile mai sus menţionate au fost desfiinţate, iar lucrările de unificare încredinţate acestei noui instituţiuni ca un imperativ al legii sale organice (art. 110).

Secţia I-a a Consiliului Legislativ [1]), după o muncă de 10 ani a elaborat proiectele de cod penal şi procedură penală. Aceste proiecte au fost trimise spre cercetare şi spre a-şi formula observaţiunile lor, înaltei magistraturi, Universităţilor precum şi barourilor din ţară. Observaţiunile judicioase au fost luate în seamă de Consiliul Legislativ.

Proiectele astfel întocmite, cu prea puţine modificări, au fost adoptate de Corpurile Legiuitoare, devenind codurile represive actualmente în vigoare. Ele au fost promulgate de Maiestatea Sa Regele Carol al II-lea în ziua de 17 Martie 1936 în cadrul unei festivităţi deosebite.

Codul penal a fost publicat în Monitorul Oficial din 18 Martie 1936, iar codul de procedură penală în Monitorul Oficial din 19 Martie 1936, ambele fiind puse în aplicare pe ziua de 1 Ianuarie 1937.

Principiile codului penal Carol al II-lea

Dreptul de a pedepsi aparţine în concepţiunea modernă societăţii, adică Statului.

Fundamentul dreptului de a pedepsi este bazat pe noţiunile de utilitate socială şi justiţie.

Sancţiunea se aplică în vederea apărării societăţii şi este proporţionată gradului de periculozitate şi culpabilitate, cu alte cuvinte « nimic mai mult decât e necesar şi nimic mai mult de ce este drept ». In acelaşi timp sancţiunea conduce la amendarea şi reclasarea celui condamnat. In mod indirect sancţiunea produce şi efectul intimidării fără ca ea să mai fie concepută în noţiunea arhaică de expiaţiune.

---

[1]) Compusă: Preşedinte: I. Ionescu Dolj; Consilieri permanenţi: G. Nedelcu, G. Vârgolici, C. D. Anghel, I. C. Filitti, Prof. I. Rădulescu şi Referent titular al lucrărilor G. Vrăbiescu. Dintre numeroşii consilieri temporari, cei care au dat un aport efectiv şi preţios sunt: d-nii prof. V. V. Pella, Vintilă Dongoroz şi Traian Pop.

Represiunea în organizarea Statului modern face parte din domeniul dreptului public intern. Ea își are izvorul în lege, deci este bazată pe legalitate. Dreptul penal arbitrar a dispărut odată cu revoluția franceză din 1879, când s'a pus principiul «nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege». Ca o consecință a legalității și pentru a înlătura orice arbitrar, legea penală este de strictă interpretare: textul ei nu poate fi lămurit pe cale de interpretare, deducțiune sau analogie, așa cum se procedează în domeniul dreptului civil.

Noul cod penal relevă dela principiile moderne în materie de represiune, principii rezultate din fuziunea doctrinei școalei clasice — care inspirase vechiul cod — cu aceea a *școalei pozitive italiene*. Această școală, spre deosebire de cea clasică, înlătură existența liberului arbitru, considerând pe infractor un bolnav, adică un individ ce acționează înafară de voința sa, sub imperiul unor impulsiuni interne, datorită anumitor boale, sau impulsiuni externe, datorite mediului în care trăește, ca o consecință a factorilor sociali.

In conceptul școalei pozitive nu există deci pedeapsă, sancțiunea fiind o măsură de siguranță ca mijloc de apărare socială, dozată în raport, nu cu faptul material comis (infracțiunea), dar cu starea de periculozitate și nocuitate a infractorului. Ca o consecință, misiunea judecătorului se rezumă în a constata această periculozitate fără însă a pronunța sancțiunea. Sancțiunea este nedeterminată și aparține direcțiunii penitenciarelor să stabilească durata deținerii ce se calculează în raport cu posibilitatea de vindecare, amendare și reclasare a infractorului, și nicidecum în raport cu gravitatea faptului comis.

Intre aceste două școli, Clasică și Pozitivă, cu concepțiuni complet opuse, a apărut *școala neo-clasică*, ce este o școală intermediară eclectică, care a adoptat atât din doctrina școalei clasice cât și din aceea a școalei pozitive. Astfel ea admite existența liberului arbitru considerând pe infractor ca un om sănătos, responsabil, dar ia în considerare în același timp, atât cauzele interne cât și pe cele externe ce ar putea influența liberul său arbitru.

In consecință, la stabilirea sancțiunii, ea are în vedere atât faptul material comis cât și starea de nocuitate și periculozitate a individului. Drept sancțiune, această școală admite atât pedeapsa cât și măsura de siguranță, iar judecătorul are drept misiune să le pronunțe, înlăturându-se astfel sistemul sentinței nedeterminate.

In aceste principii ale școalei neo-clasice a fost constituit noul cod penal Carol al II-lea.

Sub raportul dispozițiunilor de ordin general, Codul penal Carol al II-lea menține principiul *legalității*, adică vechiul principiu consacrat în adagiul «nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege», principiu prin care se înlătură arbitrarul judecătoresc. In această concepțiune nu există nici incriminare nici sancțiune fără text de lege.

Dacă în materie de contravenție, incriminarea și sancțiunea poate fi dispusă și pe cale de regulament sau ordonanțe ale autorităților administrative sau polițienești, prin acest lucru nu se înlătură principiul legalității întru cât sursa dreptului penal prin regulament sau ordonanțe rămâne tot legea care a delegat Puterii executive posibilitatea de a incrimina și sancționa.

Sub raportul diviziunii infracțiunilor noul cod penal nu a admis sistemul bipartit astfel după cum face codul italian Rocco, dar a menținut vechiul sistem tripartit, împărțind infracțiunile în crime, delicte și contravenții.

In ceea ce privește pedeapsa, noua legislație marchează pe de o parte o severitate mai mare, maximul pedepselor fiind mult ridicat, iar pe de altă parte, pentru a da posibilitate, în cadrul legalității, judecătorului să individualizeze pedeapsa, noua legislație prevede o mare distanțiere între minimul și maximul, acordarea de circumstanțe ușurătoare cât și posibilitatea de suspendarea executării pedepsii în anumite cazuri.

Spre deosebire de vechiul cod, noul cod stabilește un paralelism perfect între pedepsele de drept comun și cele politice. Datorită acestui lucru dificultățile resimțite sub vechea legiuire când era vorba de agravare în materie de recidivă sau în alte situațiuni similare, au fost înlăturate.

Pedepsele prevăzute de noul cod sunt: pedepse principale, complimentare și accesorii.

Pedepsele principale sunt:

A. *Pentru crime.*

a) In materie de drept comun: 1) munca silnică pe viață; 2) munca silnică pe timp mărginit dela 5—25 ani; 3) temnița grea dela 3—20 ani;

b) In materie politică: 1) detențiunea grea pe viață; 2) detențiunea dela 5—25 ani; 3) detențiunea riguroasă dela 3—20 ani.

B. *Pentru delicte.*

a) In materie de drept comun: 1) închisoarea corecțională dela 1 lună la 12 ani; 2) amenda dela 2.000—20.000 lei; afară de cazul când legea prevede un alt maximum;

b) In materie politică: 1) detențiunea simplă dela 1 lună la 12 ani; 2) amenda dela 2.000—20.000 lei, afară de cazul când legea prevede un alt maximum.

C. *Pentru contravențiuni.*

1. Inchisoarea polițienească dela 1 zi la o lună.
2. Amenda dela 50 la 1.500 lei.

Pedepsele accesorii ce decurg de plin drept din condamnarea la o pedeapsă principală, durând cât durează acestea, sunt: degradarea civică (în materie de crimă), interdicția corecțională (în materie de delict) și decăderea din puterea părintească.

Pedepsele complimentare pe care le pronunță judecătorul alături de pedeapsa principală, sunt: degradarea civică dela 3—10 ani (în materie de crimă), interdicția corecțională dela 1—6 ani (în materie de delict), decăderea din puterea părintească (în cazurile prevăzute de lege), publicarea și afișarea hotărîrilor de condamnare, amenda. Aceste pedepse complimentare se execută după executarea pedepselor principale.

In ceea ce privește regimul de executare al pedepselor el este stabilit prin însuși textele codului penal

și desvoltat în regulamentul pentru executarea pedepselor [1]).

Noul cod inovează prin urmare și în aceea că sancționează și persoanele morale (juridice) aplicându-le măsura de siguranță a suspendării sau disolvării.

Sub raportul infracțiunii, Codul penal Carol al II-lea reglementează în mod precis această materie. Astfel este orânduită tentativa, cumulul de infracțiuni, recidiva, participațiunea. Printre cauzele care înlătură sau micșorează răspunderea penală, spre deosebire de codul abrogat, a fost introdusă și reglementată starea de bețic, starea de necesitate, constrângerea morală, constrângerea fizică, cazul fortuit, eroarea de drept și de fapt.

In ceea ce privește minoritatea s'a dat o nouă structură acestei materii. Astfel majoratul penal s'a fixat la 19 ani, iar minoritatea se divide în două: *copilăria* până la 14 ani când infractorului nu i se pot aplica decât măsuri educative și *adolescența* dela 14—19 ani când se pune chestiunea discernământului. Cei constatați a fi acționat fără discernământ sunt asimilați cu infractorii din epoca copilăriei. Dacă sunt considerați cu discernământ li se pot aplica următoarele pedepse: 1) mustrarea; 2) închisoarea corecțională dela 3—15 ani în materie de crimă și jumătate din pedeapsa respectivă dacă infracțiunea este delict, fără ca pedeapsa să poată depăși 3 ani. Contra acestor minori se pot pronunța și următoarele măsuri de siguranță: 1) libertatea supraveghiată; 2) educația corectivă.

Minorii infractori sunt judecați de instanțe speciale și după forme procedurale specifice care toate tind să nu atingă moralitatea minorului infractor și să poarte pe cât posibil secretul condamnării spre a nu-i prejudicia la reclasare și amendare.

Conflictul legilor penale

De data aceasta materia referitoare la conflictul legilor penale în timp și în spațiu a fost amănunțit reglementată resolvându-se sub acest raport relațiunile interstatice.

Au fost astfel reglementate sistemul de reprimare al infracțiunilor săvârșite în străinătate de Români sau de străini domiciliați în România. Acești infractori nu pot fi urmăriți în România decât numai dacă s'au întors în mod voluntar sau li s'a obținut extrădarea și numai dacă infracțiunea este pedepsită atât în țara unde s'a comis cât și în România. De asemenea s'a reglementat reprimarea infracțiunilor comise contra intereselor Statului român săvârșite de Români sau străini în străinătate.

Spre deosebire de vechiul cod, poate fi urmărit chiar în lipsă, în România, orice străin care a comis o crimă sau un delict contra unui cetățean român în străinătate.

S'au reprimat de asemenea faptele considerate ca infracțiuni cu caracter de universalitate [2]). Infracțiunile cu caracter universal sunt: falsificarea de monetă, traficul de femei și copii, actele de terorism, traficul de substanțe stupefiante, traficul de publicațiuni obscene, abandonul de familie, punerea în stare de sclavie, pirateria și altele.

Tot în cadrul textelor referitoare la dispozițiunile cu caracter internațional s'a prevăzut că hotărîrile definitive străine sunt luate în seamă în materie de recidivă.

Tot aci s'a reglementat instituțiunea *extrădării*, pentru cazurile când n'ar exista convențiune internațională care să li se aplice.

Sub raportul procedural s'a părăsit sistemul administrativ adoptându-se sistemul judiciar. Camera de acuzare, ca și în legea franceză din 1927, este chemată să se pronunțe dacă este sau nu cazul ca individul cerut să fie extrădat.

Crimele și delictele contra Statului

In ceea ce privește crimele și delictele contra siguranței exterioare a Statului, de data aceasta s'au reglementat, precizându-se în adevăratele lor noțiuni, *trădarea* și *spionajul*.

Trădarea este comisă de un cetățean român pe când spionajul de un străin. Crima de trădare se pedepsește cu munca silnică pe viață sau pe timp mărginit în conformitate cu condițiunile prevăzute de text. Crima de spionaj se pedepsește cu o pedeapsă mai ușoară, cu munca silnică pe timp mărginit. Legiuitorul a înțeles să lovească mai aspru pe un cetățean român trădător decât pe un străin care spionează în interesul statului căruia aparține.

In ambele cazuri tentativa se pedepsește ca și infracțiunea consumată. Pe lângă crime codul prevede și anumite delicte de trădare și spionaj.

Printre crimele și delictele contra siguranței interioare a Statului sunt reglementate: *atentatele și complotunile contra persoanei regelui, a familiei regale și a formei constituționale a Statului*. Pedepsele variază după natura infracțiunii dela munca silnică pe viață la închisoare corecțională. Astfel atentatul la viața, integritatea corporală sau libertatea regelui se pedepsește cu munca silnică pe viață, pe când ofensele se pedepsesc cu închisoare corecțională ce are și ea variantele ei după gravitatea faptei indicată de text.

In același cadru de infracțiuni se pedepsesc crimele și delictele contra șefilor statelor străine, a reprezentanților și a simbolului acestor state, delictele contra siguranței statelor străine, dreptului păcii și bunelor relațiuni internaționale.

Delictele contra exercițiului drepturilor politice și cetățenești

Printre crimele și delictele contra administrației publice sunt pedepsite: *delapidarea* cu închisoare corecțională dela 4 la 6 ani și amendă; *nedreptele luări* cu închisoarea dela 3 luni la 1 an și amendă; *refuzul de serviciu datorit legalmente* cu închisoare dela 6 luni la un an și amendă; *abuzul de putere* cu închisoare corecțională dela 1—3 ani. Toate aceste infracțiuni

[1]) Vezi Enc. Rom. I pag. 363, *Regimul Penitenciar*.

[2]) In virtutea acestei dispozițiuni, adoptată de Liga Națiunilor, orice infractor aparținând oricărei naționalități, ori unde o fi comis o atare infracțiune, va fi urmărit și judecat în orice țară ar fi prins.

primesc sancțiuni agravate dacă sunt comise în anumite condițiuni indicate de texte.

Printre delictele săvârșite de funcționari sau particulari sunt prevăzute: *darea și luarea de mită* sancționată cu închisoarea corecțională dela 6 luni la 3 ani și amendă; *traficul de influență* cu închisoarea dela 6 luni la 2 ani; amendă și interdicția corecțională dela 1—3 ani; *ultrajul* cu închisoare dela 1—6 luni și amendă, și alte infracțiuni de asemenea natură.

Crimele și delictele comise de particulari sunt: *rebeliunea* penată în anumite condițiuni (contra Adunării legiuitoare) cu detențiunea riguroasă dela 3—5 ani și degradarea civică dela 1—3 ani, iar în altele cu închisoare corecțională ce variază după gravitatea faptei; *ruperea de sigilii și sustragerea de sub sechestru* ce primește închisoare corecțională care variază după condițiunile de executare a infracțiunii.

Infracțiunile contra justiției

Sub denumirea de infracțiuni contra justiției sunt grupate: *denunțarea calomnioasă* pedepsită cu închisoare corecțională dela 1—3 ani; *deținerea și arestarea ilegală* penată cu închisoare dela 1—3 ani și interdicție corecțională pe aceeași durată; *mărturia mincinoasă și jurământul fals* se pedepsesc cu închisoare dela 1—3 ani și interdicție corecțională dela 1—4 ani; *tăinuirea de bunuri* cu închisoare dela 3 luni la 3 ani, amendă și interdicție corecțională dela 1—2 ani; *favorizarea infractorilor* cu închisoare dela 3 luni la 2 ani și amendă în anumite condițiuni cerute de lege.

Printre delictele contra autorității hotărîrilor judecătorești noul cod a înscris: *evadarea arestaților* pedepsită cu închisoare corecțională ce variază după diferitele cazuri, și *nerespectarea hotărîrilor judecătorești* dela 6 luni la 2 ani și cu amendă.

Tot prin delictele contra justiției este reprimat și *duelul*. Simpla provocare la duel se pedepsește cu închisoare corecțională dela 1—3 luni și amendă dela 2 mii la 10 mii lei. Eșirea pe teren, iar în caz de rănire sau moarte, se aplică textele referitoare la aceste infracțiuni. De asemenea se pedepsește martorul care a asistat cu închisoare corecțională dela 1—3 luni, iar în caz de răniri sau moarte, ca complice. Acela care îndeamnă pe altul la duel, sau îi face imputări, ori îl expune la batjocură pentrucă nu a provocat sau nu a acceptat o provocare se pedepsește cu închisoare dela 1—4 luni și amendă.

Noul cod reglementează *delictele contra cultului și contra respectului datorit morților* cu închisoare corecțională ce variază după caz.

Infracțiunile contra liniștei publice

Ca infracțiuni contra liniștei publice au fost admise: *Asocierea pentru comiterea de crime și delicte* penate cu închisoare corecțională dela 2—6 ani și amendă; *crimele și delictele de incursiune pe teritoriul țării* pedepsite cu închisoare dela 5—10 ani; *delictele de ațâțări, instigări și alte delicte contra liniștei publice* pedepsite cu pedepse ce variază după modul de executare al infracțiunii.

Din același grup de infracțiuni face parte și *vagabondajul* reprimat cu închisoare corecțională dela 1—6 luni și *cerșetoria* care primește aceeași pedeapsă.

Crimele și delictele care produc pericol public sunt: *infracțiunile comise prin întrebuințare de explozibile și prin distrugere*. După gravitate, unele sunt pedepsite cu munca silnică altele cu închisoare corecțională; *incendiul* se pedepsește cu închisoare corecțională dela 2—6 ani, amendă și interdicție corecțională. Această pedeapsă este agravată după consecințele ce se pot produce; *infracțiunile contra siguranței transporturilor și a mijloacelor de convorbire* a căror pedepse variază după intențiunea și consecințele ce s'au produs. Ele sunt criminale sau corecționale.

Infracțiunile contra sănătății publice

Printre delictele contra sănătății publice noul cod a pedepsit: *propagarea de epidemii și oricare alte boale contagioase* cu închisoare corecțională și amendă ce variază după felul cum această infracțiune a fost comisă, cu sau fără intențiune. Dacă infracțiunea este comisă cu intențiune în scopul de a provoca boale la oameni sau animale, pedeapsa merge dela 5—10 ani închisoare; amendă dela 7.000—15.000 și interdicție corecțională dela 2—6 ani; iar dacă în acest timp s'a produs moarte de persoane, pedeapsa este munca silnică pe viață. *Delictul de contagiune veneriană* se pedepsește cu închisoare corecțională dela 3 luni la 1 an și amendă.

Din aceeași categorie de infracțiuni fac parte: *alterarea și falsificarea de substanțe alimentare și medicamentoase* cât și *traficul de substanțe stupefiante*. Această din urmă infracțiune se pedepsește atât în persoana celui care procură substanța toxică cât și în persoana celui ce o întrebuințează. Pedeapsa închisoarei corecționale variază după caz.

Infracțiunile contra intereselor publice

Infracțiunile contra intereselor publice sunt: *Falsificarea de monetă, titluri de credit public, mărci, timbre, hârtii timbrate, sigilii sau semne de autentificare, certificare ori recunoaștere; falsul de acte publice și private; întrebuințarea falsului; falsul prin substituire de persoane și prin uzurpare de titluri sau onoruri*. Toate aceste infracțiuni primesc pedeapsa închisoarei corecționale, amendă și chiar interdicție corecțională al căror cuantum variază după gravitatea fiecărui fapt.

Ca infracțiuni noui au fost înscrise în texte, *delictele contra creditului Statului sau creditului particular*. Primul se pedepsește cu închisoare corecțională dela 6 luni la 2 ani și amendă iar în anumite condițiuni pedeapsa se agravează. Cel de al doilea se pedepsește cu închisoare dela 2 luni la 6 luni și amendă.

Infracțiunile contra pudoarei

Noul cod a admis ca infracțiuni contra pudoarei: *violul* pe care l-a pedepsit cu închisoare corecțională dela 2—5 ani și interdicție corecțională dela 3—5 ani. Pedeapsa se agravează în anumite condițiuni de săvârșire a infracțiunii; *inversiunea sexuală cu violență* se pedepsește cu închisoare corecțională dela 2—5 ani și interdicție corecțională dela 1—3 ani; *raportul sexual*

cu o fată mai mică de 14 ani, cu consimțământul ei, este reprimat cu închisoare dela 1—3 ani; de asemenea este considerat delict de *atentat fraudulos la pudoare* faptul aceluia care se substitue unei alte persoane și profită de eroarea în care se găsește o femeie pentru a avea raport sexual cu ea. Această infracțiune se pedepsește cu închisoare dela 3 luni la 1 an.

Din aceeași categorie de infracțiuni face parte și *delictul de seducțiune*, adică faptul de a determina o persoană de sex feminin mai mică de 18 ani, prin promisiuni formale de căsătorie, să accepte un raport sexual. Acest delict se pedepsește cu închisoare corecțională dela 1—3 ani.

Infracțiunile contra bunelor moravuri

Printre infracțiunile conra bunelor moravuri a fost înscris și *delictul de inversiune sexuală* comis între bărbați sau femei, dacă acest fapt provoacă un scandal public. Pedeapsa este închisoarea dela 6 luni la 2 ani. Ca o infracțiune nouă de acest gen, a fost admis *delictul de bestialitate* ce consistă în acte sexuale comise între oameni și animale, dacă ele provoacă scandal public. Pedeapsa este închisoarea dela 3 luni la 1 an.

De asemenea a fost pedepsit sub denumirea de *delict de corupție sexuală* cu închisoare dela 2—5 ani și interdicție corecțională dela 1—3 ani, ațâțarea la prostituție. Proxenetismul este și el reprimat.

Infracțiunile contra familiei

In concepțiunea noului cod sunt considerate delicte contra familiei: bigamia, incestul și adulterul. *Delictul de bigamie* este sancționat cu închisoarea corecțională dela 1—3 ani; *delictul de incest*, nou introdus, cu închisoare tot dela 1—3 ani iar *delictul de adulter* cu închisoare dela 6 luni la 2 ani. In cadrul acestor infracțiuni s'a introdus, ca delict nou, *delict de degenerare a rasei* ce consistă în convicțuirea în concubinaj a minorilor sub 16 ani pentru fete și 18 ani pentru băieți. Acest delict se pedepsește cu închisoare dela 1 lună la 1 an și amendă.

Tot ca delicte de aceeași natură au fost înscrise, pe lângă răpire, ca delicte noui, *delictul contra stării civile, abuzul de drept de corecție și abandonul de familie*. Acesta din urmă este pedepsit cu închisoare corecțională dela 3 luni la 1 an.

Infracțiunile contra persoanelor

In ceea ce privește crimele și delictele contra persoanelor sunt penate următoarele infracțiuni: *omorul* cu munca silnică dela 10—25 ani și degradare civică dela 3—8 ani. Pedeapsa se agravează sau se micșorează când omorul este comis în anumite condițiuni; *lovirea și vătămarea integrității* este pedepsită cu închisoare corecțională ce variază după caz.

Avortul a primit o nouă reglementare, admițându-se avortul medical în anumite condițiuni.

Duelul a fost sever reprimat atât în ceea ce privește combatanții cât și martorii și medicii asistenți. Sinuciderea nu a fost pedepsită decât în persoanele ce îndeamnă sau procură mijloacele necesare.

Sunt considerate delicte în contra libertății individuale: *sclavia* pedepsită cu închisoare dela 1—5 ani și amendă; *sechestrarea de persoane* cu închisoare dela 3—6 luni; *amenințarea* cu închisoare dela 1—6 luni; *șantajul* cu închisoare dela 6 luni la 2 ani; *violarea de domiciliu* cu închisoare dela 2 luni la 1 an și amendă; *violarea de secrete*, când e vorba de corespondență, cu închisoare dela 1—6 luni și amendă, iar în celelalte cazuri cu diferite pedepse corecționale.

Ca delicte în contra onoarei au fost prevăzute: *calomnia* penată cu închisoare corecțională dela 3 luni la 1 an și amendă când ea se referă la viața publică a unei persoane și cu închisoarea dela 6 luni la 2 ani când ea atinge viața privată; *defăimarea* cu închisoare dela 2 la 6 luni și amendă și *injuria* cu închisoare dela 1—2 luni.

O infracțiune nouă introdusă de Codul penal Carol al II-lea este *delictul contra liniștei personale* care se pedepsește cu închisoare corecțională dela 1—3 luni.

Infracțiunile contra patrimoniului

Dintre infracțiunile contra patrimoniului au fost penate: *furtul* cu închisoare dela 3 luni la 2 ani, amendă dela 5.000 la 10.000 lei și interdicție corecțională dela 1—2 ani, când este simplu, iar când este calificat pedeapsa este dela 2—7 ani, amenda dela 5.000—20.000 lei și interdicția corecțională dela 2—5 ani; *tâlhăria* cu închisoare dela 3—8 ani, amendă și interdicție corecțională dela 2—5 ani; *pirateria*, cu temniță grea dela 7—12 ani și degradarea civică dela 5—8 ani; *abuzul de încredere* cu închisoare corecțională dela 6 luni la 3 ani, amendă și interdicție dela 6 luni la 1 an; *gestiunea frauduloasă*, cu închisoare dela 6 luni la 3 ani și interdicție dela 1—2 ani; *exploatarea slăbiciunilor persoanelor incapabile* cu închisoare dela 1—4 ani, amendă și interdicție; *însușirea lucrurilor pierdute* cu închisoare dela 1—6 luni și amendă; *deținerea lucrurilor găsite pe nedrept*, cu închisoare dela 2—6 luni și amendă; *abuzul de încredere profesională*, cu închisoare dela 1—5 ani, amendă și interdicție dela 1—2 ani; *frustarea creditorilor* este un delict nou introdus ca o consecință a moravurilor postbelice, și se pedepsește cu închisoarea corecțională dela 6 luni la 2 ani, amendă și interdicție corecțională dela 1—2 ani; *înșelăciunea* cu închisoare dela 3 luni la 2 ani, amendă și interdicție corecțională dela 1—2 ani; *strămutarea de hotare, desființarea semnelor de hotar, stricăciuni și alte turburări aduse proprietății*, cu închisoare corecțională de diferite durate și amendă; *jocul de noroc, loterie* și *specula contra-economiei publice* cu aceleași sancțiuni; *delictele contra dreptului de răspuns prin presă* și *alte delicte comise în administrarea presei* sunt sancționate cu diferite pedepse corecționale (închisoare și amendă).

Contravențiunile

Cartea III a codului penal reglementează materia *contravențiunilor*. De data aceasta contravențiunile sunt grupate după natura faptelor și primesc ca sancțiuni, după gravitate, închisoarea polițienească ce poate merge dela o zi la o lună și amenda dela 50 până la 1.500 lei.

Astfel codul a înscris în textele sale următoarele categorii de contravenții: contra autorității publice;

cari produc un pericol public; contra liniştei publice; contra sănătăţii publice; contra moralei publice şi bunelor moravuri; contra persoanelor; contra protecţiei animalelor; contra bunurilor şi contra intereselor agricole.

Menţionăm că printre noile contravenţiuni s'a înscris şi aceea cunoscută în doctrină sub denumirea de: «délit d'éclabussage», adică faptul de a stropi pe pietoni, cu noroiu prin vitesa vehiculelor. Această contravenţie se pedepseşte cu închisoarea poliţienească dela o zi la o lună şi amendă dela 500—1000 lei.

In materie de contravenţiuni s'au incriminat multe abateri care aduc atingere ordinei publice, igienei publice, protecţie datorită animalelor, etc.

Datorită noilor principii puse la baza codului penal Carol al II-lea cât şi a noilor instituţiuni şi încriminări introduse, acest cod apare mult superior celui abrogat şi va da cu certitudine, prin aplicarea sa, rezultate pozitive în apărarea socială împotriva criminalităţii.

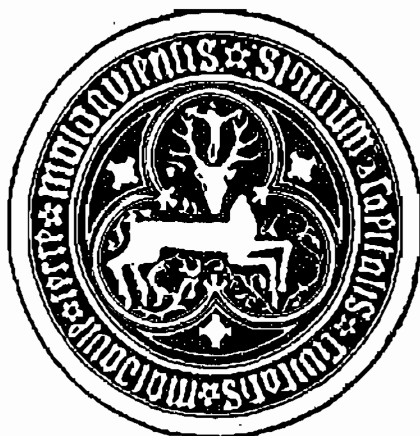
Este regretabil că s'a menţinut printre infracţiunile înscrise în codul penal, delictul de *adulter*. Această infracţiune anacronică nu mai cadrează cu stadiul de civilizaţie al societăţii moderne. Pentru oamenii de educaţie şi cultură nu se mai poate concepe iertarea prin reluarea căsniciei astfel după cum impune legea, după ce soţul adulter a fost defăimat în faţa justiţiei, defăimare ce are repercusiune şi asupra situaţiei viitoare a copiilor rezultaţi din căsnicie. Pentru indivizii fără educaţie şi cultură, delictul de adulter constitue o armă de şantaj. Este locul să menţionăm că Consiliul Legislativ suprimase această infracţiune. Ea a fost reintrodusă la Senat cu prilejul desbaterilor parlamentare.

De asemenea, este regretabil că s'a prohibit cu atâta severitate duelul. In interesul spiritului de onoare, el nu trebuia prohibit. Sunt cazuri când onoarea îţi impune să nu te adresezi justiţiei, întru cât desbaterile publice, orice s'ar spune, expun la defăimare. In atare caz, duelul rămânea incontestabil un compliment al justiţiei.

g. v.

BIBLIOGRAFIE

C. A. Spulber, Cea mai veche pravilă românească, Cernăuţi, 1930.
Iosif Pergament, Despre aplicarea legilor Harmenopol şi Donici. 1905. Trad. de A. Varzar şi P. Davidescu, Chişinău, 1925.
Leonida Casso, Dreptul bizantin în Basarabia. Trad. de A. Varzar şi P. Davidescu, Chişinău, 1923.
Longinescu, Pravila lui Vasile Lupu şi Prosper Farinaccius. Bucureşti, 1909.
— Legi vechi româneşti şi izvoarele lor, Bucureşti, 1909.
— Pravila lui Alexandru cel Bun, Bucureşti, 1923.
C. C. Giurescu, Legiuirea lui Caragea, Bucureşti, 1923.
Traian Pop, Drept penal, Cluj, 1923.
G. Ungureanu, Pedepsele în Moldova, 1931.
C. C. Angelescu, Pedeapsa cu moarte la Români, Bucureşti, 1927.
Ştefan Berechet, Procedura de judecată la Slavi şi Romani, Chişinău, 1926.
Laurençon. Nouvelles observations sur la Valachie, 1822.
Teodor Burada, Condica şireţilor, Iaşi, 1895.
I. Nădejde, Dreptul de ctitorie, Bucureşti, 1910.
N. Iorga, Anciens documents de droit roumain.
I. C. Filitti şi *D. Suchianu*, Contribuţii la istoria justiţiei penale.
D. Stoenescu, Instituţia jurătorilor, Craiova, 1921.
Şt. Berechet, Schiţă de istorie a legilor vechi româneşti. Chişinău, 1928.
— Cronica criminalicească şi procedura ei, Chişinău, 1928.
I. C. Filitti, Despre vechiul drept penal român, 1928.
Radu Dimiu, Dispoziţiuni penale în legiuirile lui Mihail Sturdza (în Revista de Drept Penal 1928).
Pastia, Codul judiciar al Moldovei, 1862.
T. Bălan, Documente bucovinene, 1913.
I. C. Filitti, Vechiul drept penal român. Intregiri privitoare la vechea organizare judecătorească. Extras din Revista de Drept penal şi Ştiinţă penitenciară, 1934.

PECETIA ORAŞULUI BAIA,
CAPITALĂ A MOLDOVEI

PROCEDURA JUDICIARĂ

Ocupându-se de rolul social şi economic al procedurei, într'o veche lucrare consacrată metodelor juridice, Albert Tissier spunea printre altele: o bună procedură într'o ţară, e un element de forţă şi de vitalitate, un factor de securitate, de progres şi de bogăţie. Pretutindeni unde justiţia civilă funcţionează bine, represiunea penală e mai redusă.

In constatarea aceasta, marele jurist francez avea în vedere procedura civilă. Ideea raportului pe care-l proclamă, rămâne însă valabilă în privinţa tuturor formelor judiciare fără deosebire: în civil şi comercial în primul loc, ca şi în penal de sigur, ca şi în administrativ, ca şi în disciplinar chiar.

De altminterea întotdeauna şi pretutindeni, regimul formal al judecăţilor a reflectat în el, — mai clar şi mai sigur decât multe alte instituţiuni juridice, — atât spiritul de ordine politică şi socială al mediului în care funcţionează cât şi sentimentul social şi civic al populaţiei, interesul, sensibilitatea, pasiunea chiar, pe care aceasta le manifestă în lupta pentru drept.

Adăugând, la atâtea altele, o nouă variantă a unui prea cunoscut adagiu, am putea astfel spune, că: ori ce ţară are justiţia pe care o merită, adică cea pe care a putut-o naşte şi întreţine sufletul său propriu.

PROCEDURA VECHE

Unul din caracterele distinctive ale vechei noastre proceduri judiciare, e simplicitatea. Ţinând mai mult de tradiţie de cât de dreptul scris (cel puţin până prin secolul al XVII-a), normele sale se reduceau, am putea spune, la strictul necesar. (Şi «strictul necesar» de atunci, nu se poate compara cu cel de azi...). Cu toate acestea, departe de a fi fost insuficientă sau nesigură, procedura aceasta a răspuns întotdeauna satisfăcător trebuinţelor practice, în slujba cărora, fireşte, era pusă, — destul de tare pentru a împiedica şicana sau abuzul, destul de sigură pentru a nu împinge pe nimeni la artificiu şi la cazuistică.

O altă importantă trăsătură a vechiului regim judecătoresc al celor două principate, o formează faptul că principiile lui fundamentale nu diferă întru nimic de cele care domină procedura actuală. Dacă ţinem seama de timpurile grele şi nesigure la care ne raportăm, constatarea acestui lucru nu ne poate decât măguli, căci ne descoperă o conştiinţă juridică şi un simţ politic şi moral, cu mult mai avansate decât ne-am fi putut aştepta.

Iată pe scurt elementele acestei proceduri.

Sub raportul competenţei, jurisdicţiunile nu se deosebeau pe materii. Nu existau, cu alte cuvinte, organe de judecată cu competenţă exclusiv penală şi organe chemate să judece numai conflictele de drept privat. Aceiaşi judecători, aplicau, după cazuri, legea sau obiceiul pământului, atât în penal, cât şi în civil. Ca pretutindeni de altfel. Ca şi azi, mai mult sau mai puţin. Ceea ce înseamnă că cei vechi îşi dădeau seama de unitatea funcţiunei jurisdicţionale, chiar dacă nu vedeau în ea, cum vedem noi azi, acel principiu bogat în consecinţe pe care se bazează toată organizarea judiciară. Nici formele judecăţii nu difereau între ele; nici mijloacele de probă; ceea ce iarăşi n'are nimic surprinzător, întru cât nici în timpul de faţă, cu toate particularităţile sale caracteristice, procedura penală nu încetează de a fi o simplă variantă a procedurei civile (şi vice-versa, de bună seamă).

Acţiunea în justiţie se punea în mişcare prin *jalba* reclamantului. Desbaterile erau orale şi contradictorii; părţile erau convocate prin aprozi, cu *ţidule de chemare;* hotărîrile se pronunţau în scris. Nimeni nu putea fi judecat fără a i se fi dat putinţa de a se apăra. Dreptul vechiu cunoştea de demult apelul, deci principiul a două grade de jurisdicţiune. Din nefericire el ignora însă principiul autorităţii lucrului judecat. Distribuirea justiţiei fiind un atribut al Domnului, care-l exercita atât direct cât şi prin delegaţiune, e explicabil ca nestatornicia vieţii politice să fi adus după dânsa nestatornicia hotărîrilor definitive. A existat în acele timpuri o instituţiune curioasă *(legătura, herâia)* care avea de scop să asigure întrucâtva respectul hotărîrilor. Dar funcţiunea ei nu putea avea decât o eficacitate redusă.

Dreptul nostru vechiu, e însă dominat de principiul egalităţii în faţa justiţiei, principiu pe care Apusul civilizat nu l-a proclamat şi aplicat decât mult mai târziu. Iată, cu titlu de exemplu, o mărturie, dintre atâtea altele, privitoare la modul de judecată a divanului domnesc:

«După ce face Domnul puţină rugăciune către Judecătorul Ceresc; se aşează în scaunul său şi, poruncind fieştecăruia să tacă, aduc aprozii înlăuntru,

după porunca paziturilor dela perde, pe doi sau trei dintru norodul cel jăluitoriu, care se află adunat la perde, pe care, după isprăvirea jăluirei şi după hotărârea ce li se face, se slobozesc iarăşi afară, pe altă uşă a divanului, dacă nu este să-i ducă la temniţă... Această judecată este atât de înfricoşată şi nefăţarnică, încât însuşi logofătul cel mare, pârându-l măcar un ţăran şi auzind că se pomeneşte numele său, îndată trebue să se scoale dela locul său şi să steie de a stânga pârâşului său, până când îşi isprăveşte acesta jalba sa» (Dim. Cantemir, *Scrisoarea Moldovei*. Edit. T. Boldur-Lăţescu, 1868, II, pag. 207).

Spiritul acesta se menţine statornic şi străbate secolii până sub ultimele legiuiri. Iată una din normele scrise aplicabile în secolul trecut: «Cei ce se judecă, de orice treaptă vor fi, să stea în picioare când se judecă, şi fără işlic, foarte cu cucernicie şi supunere, grăind cu smerenie şi răspunzând cu rânduială bună la cele ce se vor întreba, fiindcă judecata este a lui Dumnezeu» (Ipsilanti, *Pentru cei ce se judecă*, Art. 8).

Acelaş respect pentru ideea de drept în sine a făcut ca la noi străinii să fie puşi, în ce priveşte judecata, pe picior de egalitate cu băştinaşii. E curios: *cautio judicatum solvi* n'a intrat în dreptul nostru, decât cu legiuirile nouă, ca o importaţie a Apusului.

De altfel ideea că justiţia e singura cale de drept, deschisă tuturor, fără deosebire, strâns legată de principiul de mai sus, nu e lăsată la simţul şi priceperea fiecăruia, dar proclamată ca principiu fundamental, prin numeroase aplicaţii în cele mai vechi texte. Bunăoară ca în acesta:

«Un om de va vrea să lase altui cuiva vre un lucru pentru să se hrănească, iară cela ce va fi fost mai deinte acel lucru a lui nu i-l va lăsa nice i-l va da să se hrănească, iară acesta fără voea giudeţului numai singur cu voea lui îl va lua, piarde-va toată acea dobândă ce vrea să aibă de vrea fi luat cu giudeţ. (*Pravila lui Vasile Lupu*, Pentru ceia ce fură în nesciri cu bajjocură).

Dar în domeniul formelor procedurale, dreptul vechiu n'are aproape nici o legătură cu cel astăzi în vigoare. După legiuirile secolului al XIX-lea (Condica lui Alexandru Ipsilanti, Codurile lui Calimah şi Caragea, Regulamentele Organice), grăbită să se aşeze în rândul statelor apusene, România modernă a adoptat, şi în organizarea justiţiei ca şi în toate instituţiile politice, formele străine.

Dreptul nou n'a ieşit deci din conştiinţa juridică a poporului român; nu este opera originală a acestuia. Totuşi între această conştiinţă juridică şi dreptul acesta, care ar fi trebuit s'o exprime, n'a existat dezacord. Asimilarea s'a făcut destul de uşor, atât din cauza structurii sufleteşti şi morale a poporului, în care intrau atâtea reminiscenţe romane, cât şi din cauza atingerilor directe pe care le-am avut cu dreptul roman (prin vechile pravile copiate după legiuirile bizantine) şi cu principiile moderne ale dreptului apusean (prin încercările de legiferare din epoca intermediară şi în particular prin Regulamentele Organice).

PROCEDURA ACTUALĂ

Prima lege de procedură a Principatelor Unite, este «Codicele de procedură civilă» decretat la 9 Septemvrie 1865, promulgat la 11 Septemvrie şi pus în aplicare la 1 Decemvrie acelaş an. El a avut de model Legea de procedură civilă a Cantonului de Geneva din 29 Septemvrie 1819, deşi unele din dispoziţiile sale sunt inspirate din codul francez, iar altele, prea puţine şi neînsemnate, din dreptul nostru vechiu. Legea Cantonului de Geneva este şi ea copiată — cu adaptări şi simplificări importante — după codul francez din 1806, care îşi are originea în Ordonanţa din 1667.

Proectul codului român de procedură civilă se datoreşte lui V. Boerescu, vice-preşedinte al Consiliului de Stat, care a avut de colaboratori pe A. Creţescu, prim preşedinte al Curţii de Casaţie şi C. Boerescu, profesor la facultatea de drept din Bucureşti. Ca şi codul civil, codul de procedură civilă a purtat în prima ediţiune oficială numele domnitorului Alexandru-Ioan I (după cum codurile franceze au purtat, şi poartă încă, numele lui Napoleon), ca un omagiu Suveranului sub care s'a realizat unirea politică şi cea legislativă.

La 1879, cartea I a acestei legi, intitulată «Despre judecătoriile de plăşi (ocoale)», a fost suprimată şi înlocuită prin Legea judecătoriilor de ocoale, modificată şi ea la rândul ei, succesiv la 1894, la 1896, şi la 1907.

Codul de procedură civilă dela 1865, care dela suprimarea cărţii I îşi începe numerotaţia textelor cu art. 54, a fost modificat prin legea din 14 Martie 1900, pusă în vigoare la 1 Septemvrie acelaşi an. Reforma aceasta se datoreşte iniţiativei fostului ministru al Justiţiei Const. Dissescu.

Legea dela 1900 a suferit diverse modificări, de mai mică importanţă, prin legile din: 6 Mai 1900, 30 Ianuarie 1901, 11 Februarie 1904 şi 1 Iunie 1905.

După alipirea vechilor ţinuturi române, în aşteptarea unificării legislative, legea veche de procedură civilă a rămas în vigoare numai în vechiul Regat, restul ţării păstrându-şi, în mod tranzitoriu, legiuirile statelor dela care a fost despărţit. Astfel în Basarabia s'a aplicat codul de procedură civilă al fostului imperiu rusesc, până la punerea în aplicare a legii de extindere din 4 Aprilie 1928. In Bucovina se aplică şi astăzi legile austriace şi anume: Legea asupra competenţei (*Jurisdictionsnorm*) din 1 August 1895, Legea pentru procedura civilă (*Zivilprozessordnung*) din Mai 1896. Iar în Ardeal se aplică legea de procedură din 1911, completată cu diverse ordonanţe şi decrete, în vigoare în această regiune dela 1914, şi Legea de execuţiune din 1881, cu diversele modificări ulterioare.

Primul pas către unificare s'a făcut prin Legea pentru accelerarea judecăţilor din 19 Mai 1925, care a modificat parţial toate legile de mai sus, în ce priveşte formele de procedură contencioasă şi care a fost apoi înlocuită prin Legea din 11 Iulie 1929.

In cursul ultimului deceniu, cam după 1925, din inițiativa și îngrijirea Consiliului Legislativ și a mai multor miniștri de justiție, s'au redactat câteva anteproecte de unificare, în dorința de a pune capăt diversității de regimuri în care ne găsim și de a adapta dreptul nostru de procedură noilor condițiuni de viață și noilor tendințe. Până acum însă, lucrarea aceasta n'a primit consacrarea corpurilor legiuitoare.

Dar procedura judiciară nu se reduce la regulile cuprinse în Codul de procedură civilă (chiar când sunt în cauză litigii de drept privat). Ea cuprinde nenumarate alte reguli care figurează în diverse legi generale sau speciale, din care cele mai importante ar fi: Legea pentru accelerarea judecăților, Legea de organizare judecătorească, Legea judecătoriilor de ocoale, Legea Curții de Casație, Legea proprietarilor, Legea pentru autentificarea actelor, Legea și regulamentul portăreilor, Legea pentru contenciosul administrativ, Regulamentul hotărnicilor, etc. Multe proceduri speciale sunt organizate prin legi materiale de naturi diferite; astfel procedura divorțului, a adopțiunei, a absenței și altele sunt înscrise în codul civil; procedura falimentului, a lichidării gajului comercial, a concordatului preventiv, în codul comercial, etc.

In materie comercială, procedura aplicabilă e tot cea cuprinsă în codul de procedură civilă, care formează, pentru întreg domeniul jurisdicțional, *dreptul comun*, dar completată prin diverse alte dispoziții speciale din codul de comerț: art. 32, 56, 68, 70 și urm., 482 și urm., 697 și urm., 889 și urm. La aceste trebue adăogate legile mai nouă, cu caracter special, cum ar fi Legea concordatului preventiv, Legea cambiei și a cecului, etc.

In conflictele de muncă, organizarea jurisdicțiunilor și formele de judecată rămân în mod particular supuse Legii pentru înființarea și organizarea jurisdicțiunii muncii.

In materie penală, până la 1864, tribunalele aplicau: în Moldova «Condica criminalicească» din 1820, tipărită în 1826, opera a două comisiuni de juriști instituite din inițiativa principelui Ion Sandu Sturdza, iar în Muntenia «Procedura condicei criminalicești», elaborată sub îngrijirea Divanului obștesc și pusă în lucrare la 1852. Odată cu reînoirea întregei noastre legislații sub Domnitorul Cuza, aceste două legi au făcut loc noului *Codice de procedură criminală* (cunoscut însă mai mult sub denumirea de «Codul de procedură penală»), promulgat la 2 Decemvrie 1864 și pus în aplicațiune, odată cu Codul penal, la 30 Aprilie 1865. El a avut drept model codul francez («d'instruction criminelle») din 1808. Procedura noastră penală a suferit numeroase modificări, la 9 Aprilie 1867, la 16 Iulie 1868, la 17 Aprilie 1875, la 12 Februarie 1877, la 15 Martie 1902, etc. Unele modificări au fost făcute prin legi speciale, ca Legea micului parchet, altele prin legi generale, ca Legea pentru organizarea judecătorească, Legea judecătoriilor de ocoale, etc.

Dela 1 Ianuarie 1937, toate legile de procedură penală, aplicabile pe teritoriul României Mari, au fost abrogate și înlocuite prin «Codul de procedură penală Regele Carol II» publicat în Monitorul Oficial Nr. 66 din 19 Martie 1936.

Dela 1937 în fine, tribunalele militare, aplică «Noul cod al justiției militare», ale cărui norme sunt, față de organizarea anterioară, cu desăvârșire nouă.

Care sunt principiile de bază ale acestui sistem întins și complicat? După ce norme fundamentale, în ce spirit și cu ce metode, organele jurisdicționale se achită de grena și delicata lor misiune de a «distribui justiția»? Care sunt caracterele distinctive ale procedurei noastre judiciare?

După art. 101 din Constituția nouă (în cea veche, 104), *jurisdicțiunile se fixează prin lege*. Se știe că în Apus, proclamarea acestui principiu a însemnat, la început, o reacțiune contra vechilor abuzuri cunoscute. La noi, adoptarea lui n'a putut avea semnificația aceasta (căci noi n'am avut niciodată tribunale excepționale), ceea ce nu-i schimbă nici valoarea practică, nici importanța politică și socială. In regulă generală, *ele sunt permanente și sedentare;* concesiunile făcute în privința judecătoriilor de pace și periodicitatea funcțiunii Curților cu Jurați, nu trebue socotite ca abateri dela ordinea stabilită, ci ca regimuri speciale.

In toate cauzele de natură contencioasă, *desbaterile sunt contradictorii;* de unde chemarea obligatorie a părților litigante la toate actele în care ele pot avea un interes legitim. Aceste desbateri sunt *orale și publice*. Oralitatea e în tradiția dreptului nostru; iar publicitatea e socotită ca una din cele mai eficace garanții de bună judecată. *Hotărîrile trebue să fie motivate*. Iar ideea că, în condițiuni normale, un proces trebue să parcurgă două jurisdicții, pentru a permite astfel îndreptarea tuturor neajunsurilor și erorilor care s'au putut produce în prima lui fază, e ridicată la rangul de principiu *(principiul celor două grade de jurisdicțiune)*. In fine, recursul, ca mijloc suprem de control și de anulare, e declarat *de ordine constituțională*.

In organizarea legală a procesului civil sunt însă și lucruri care întrețin încă vechi controverse.

Unul dintre lucrurile acestea e, de pildă, *rolul judecătorului în desbateri*, puterea lui de inițiativă în raport cu libertatea și inițiativa părților litigante.

Altul se raportă la *problema contactului dintre particular și organele justiției*, a reprezentațiunii libere și a celei obligatorii, a rolului pe care-l are, în sfera aceastâ, avocatul.

Altul iarăși se raportă la natura și *caracterul apelului*.

Un altul în fine, privește modul de construcție al sistemului formal, caracterul mai mult sau mai puțin liber, mai mult sau mai puțin rigid al acestuia și, implicit, *problema sancțiunilor*.

Să ne oprim câte un moment asupra fiecăruia din ele.

Ideea că judecătorul trebue să rămâie deasupra desbaterilor, ca un arbitru imparțial al lor și că părțile nu trebue împiedicate de a determina, așa cum înțeleg ele, cursul și desfășurarea procesului,

pierde pe zi ce trece partizanii săi. Legea noastră a avut întotdeauna grija de a reduce intervențiunea judecătorului la o simplă activitate de control și de supraveghere. Influența procedurei austriace a atras o sporire a acestor puteri, care se remarcă vizibil în Legea pentru accelerarea judecăților din 1925 ca și în cea din 1929. Proectele Consiliului Legislativ n'au mers mai departe în această direcție, autorii lor înțelegând bine că, în domeniul acestor lucruri delicate, echilibrul se reduce întotdeauna la o chestiune de înțelegere, de prudență, de măsură.

In sistemul legii române, atât inițiativa cererii cât și conducerea acțiunii, aparțin particularului interesat. Dela început, noi am refuzat de a adopta sistemul din procedurile apusene, care impun părților un reprezentant obligatoriu. La 1923, cu ocazia reformei Baroului, s'a încercat a se limita libertatea această a părților, subordonând validitatea cererii, care leagă instanța, de asistența obligatorie a avocatului. Inovația n'a avut durată, pentrucă n'a avut cu ea asentimentul public. La scurt interval, a trebuit să revenim la regimul vechi. Dar rolul avocatului e cu atât mai important și mai util; iar actuala lege a Corpului îl consacră și-l organizează cu atențiune.

La data când s'a început unificarea procedurei, prin Legea de accelerarea judecăților, natura și caracterul apelului făcea obiectul unor concepțiuni cu totul diferite. Pe când în vechiul Regat și în Basarabia — cu ușoare deosebiri — *caracterul devolutiv* al acestei căi legale constituia principiul intangibil, rațiunea ei de existență, procedura bucovineană dimpotrivă se întemeia aproape exclusiv pe judecata primei instanțe, apelul în sistemul ei ne mai îndeplinind decât o funcțiune de simplu control formal. Singur sistemul practicat în Ardeal păstra o linie mijlocie, predominat și el însă de spiritul procedurei austriace.

Legea în vigoare a menținut în această privință, sistemul procedurei vechiului Regat, a cărui valoare, — pentru noi în tot cazul, pentru poporul nostru, pentru moravurile noastre, pentru tradițiile noastre — rămâne în afară de orice controversă.

Un sistem de forme nu poate avea eficacitate dacă respectul său nu e asigurat prin sancțiuni potrivite. Alegerea acestor sancțiuni și mai cu seamă jocul aplicațiunei lor — iată problema capitală a ori cărei bune proceduri.

Regimurile riguroase dau în genere efecte sigure; dar incidența normelor lor pune prea adeseori în pericol drepturile cele mai legitime. Pe de altă parte, regimurile prea largi și prea blânde rămân lipsite de autoritate, iar rezultatul aplicațiunii lor e încă mai slab. Mijlocia, în fine, nu e totdeauna ușor de stabilit. Mai ales că, in deobște, efectul unei legi nu depinde numai de normele și de principiile sale, ci de o sumă de factori externi.

Sancțiunile admise în sistemul legilor noastre sunt:

a) Nulitatea actului făcut cu călcarea legii.

b) Obligațiunea de a completa, repara sau reface actul neregulat.

c) Penalitatea la care pot fi supuși cei ce se abat dela prescripțiunile legii.

d) Obligațiunea de a despăgubi pe cel ce a suferit un prejudiciu din cauză că legea n'a fost observată.

e) Pierderea căilor legale și a drepturilor care n'au fost exercitate la timp sau în condițiunile cerute de lege (decăderea).

f) Desființarea actelor lăsate fără urmare sau abandonate mai mult timp decât îngădue legea (perimarea).

Sunt însă și norme lipsite de orice sancțiune, a căror neobservare nu atrage deci nici o consecință.

Cele mai energice dintre sancțiunile de mai sus sunt: *nulitatea* și *decăderea*, cele mai energice dar și cele mai greu de mânuit, cele mai delicate. In privința lor, putem afirma că sistemul legii române e unul din cele mai bune, din cele mai simple, din cele mai suple.

Norma stabilită de art. 735 pr. civ., bunăoară, după care anularea actelor de procedură nu poate avea loc decât în caz de incompetență a organului care lucrează, în caz de prejudiciu ireparabil și în rarele ipoteze când nulitatea este expres prevăzută de lege, — e singura care permite disciplinei legale, de a nu se îndepărta prea mult de realitatea practică, mobilă și variabilă.

Redusă la proporțiile pe care le îngădue cadrul aceste lucrări, expunerea noastră nu poate îmbrățișa toată marea diversitate a principiilor, normelor și instituțiilor care, împreună, constituesc sistemul procedurei noastre judiciare. Dar a nu atinge de loc teoria probelor, a nu vorbi nimic de funcțiunea Ministerului public, a trece peste organizarea execuțiunei silite, ar însemna să lăsăm în umbră cea mai mare parte a procedurei legale.

Nu e dar posibil să nu acordăm și acestor lucruri cât de puțin din atențiunea ce li se cuvine.

In procedura judiciară *probele* ocupă un loc de cea mai mare importanță. Totuși, în cele mai multe legislațiuni moderne, regulile privitoare la existența și funcțiunea lor nu figurează printre regulile de procedură, ci în legile de fond. La fel în dreptul român, unde mijloacele de probațiune sunt așezate în codul civil și codul comercial; căci codul de procedură nu se ocupă decât de condițiunile în care ele se pot administra. Tendința actuală, pretutindeni, e însă ca probele să fie trecute cu totul în domeniul dreptului de procedură. In acest sens sunt construite și proiectele noilor noastre coduri.

Mijloacele de probațiune în dreptul privat sunt cele adoptate de toate legislațiunile moderne: actul autentic, actul sub semnătură privată, mărturisirea, jurământul, verificarea directă, expertiza, martorii, registrele comerciale, etc. Proba cu acte provoacă, după împrejurări, comunicarea, verificarea scriptelor și înscrierea în fals; mărturisirea se obține prin interogator (pe care însă legile din Bucovina și Ardeal nu-l cunosc); jurământul poate fi deferit de părți sau din oficiu; ancheta face obiectul unei reglementări destul de simple și practice dar ascultarea martorilor poate avea loc nu numai direct în fața magistratului care judecă ci și de către un judecător delegat sau prin comisie rogatorie, ceea ce înseamnă că legea noastră nu consacră principiul pe care italienii îl designează prin cuvântul atât de evocator

immediatezza. In penal, probele obicinuite sunt: inscrisurile, procesele-verbale, prezumţiile, indiciile, martorii, constatările la faţa locului şi expertiza (art. 137 din Noul Cod de procedură penală).

Aşa dar în principiu, probele în justiţie sunt legale. De aici nu trebue să deducem însă că sistemul legilor noastre, s'ar opune tendinţei de a lărgi mijloacele de probă, de a mări puterile judecătorului în investigaţiile pe care le face şi de a elibera în această privinţă dreptul părţilor din cercul strâns al textelor. In penal, noua lege o spune expres. După ce enumeră probele comune, ea adaogă «şi orice alte mijloace *neoprite de lege*».

Oricum în sistemul dreptului român, probele sunt şi rămân mijloace de convingere pentru judecător. Ca atare evoluţia lor, trebue să urmeze fatal evoluţia puterilor şi rolului acestuia. In această privinţă suntem iarăşi pe linia tradiţiilor noastre. Dacă ici-colo în trecut s'a putut remarca unele influenţe ale vechiului drept germanic, care a atribuit întotdeauna justiţiei un rol de pacificare socială, vechiul nostru drept păstrează continuu concepţia romană a unei justiţii menite să satisfacă mai presus de toate acel ideal de dreptate şi de armonie pe care-l reclamă conştiinţa umană de totdeauna. Dovadă, texte ca acestea, care amintesc cunoscuta definiţie romană a dreptului: «Dreptatea este un lucru mai adevărat de toate, care dă fieşcui dreptate». (Pravila M. Basarab, glava 2). Şi puţin mai departe, în acelaş text: «Inţălepţia dreptăţei iaste să vază lucrurile dumnezeeşti şi omeneşti, adecă dreptatea şi nedreptatea». Sau: «Dreptatea este care fiecăruia dă ceea ce i se cuvine a lua». (Andr. Donici, cap. I, art. 2).

Ministerul public, instituţie franceză, a intrat în organizaţia noastră judiciară odată cu legile fundamentale care ne guvernează din a doua jumătate a secolului trecut şi până astăzi. Atribuţiile sale sunt: de a îndeplini rolul de parte principală în procesele penale, de a servi de organ al legii şi al guvernului în cazurile determinate prin texte, a figura chiar în procesele civile, excepţional ca parte principală, când legea îi acordă, în interesul public, punerea în mişcare a unei acţiuni civile şi obicinuit ca parte alăturată, ori de câtre ori e vorba de un litigiu în care sunt angajate interesele unor incapabili. Această din urmă funcţiune avea la început o bază cu mult mai largă. Art. 80 din Procedura civilă, prevedea îndatorirea de a se comunica Ministerului public: 1) toate cauzele care interesau ordinea publică, Statul, domeniile acestuia; comunele, stabilimentele publice, sau în care era vorba de donaţiuni şi legate în favoarea celor săraci; 2) toate afacerile privitoare la starea civilă a persoanelor cum şi cele privitoare la tutela incapabililor; 3) toate propunerile de incompetenţă; 4) toate conflictele de jurisdicţiune, recuzaţiunile şi strămutările dela un tribunal la altul pentru cauză de înrudire; 5) acţiunile recursorii contra judecătorilor; 6) toate cauzele în care figurau incapabili; 7) toate cauzele privitoare la patrimoniile dotale; 8) toate afacerile interesând pe absenţi. Comunicarea acestor cauze obliga organele Ministerului public de a lua parte la judecată şi de a pune concluziuni.

Deosebit de acestea, parchetele diverselor instanţe puteau încă lua comunicaţiuni de orice alte lucrări, concluziunile lor în aceste cazuri rămânând facultative. In felul acesta, nu rămâneau decât prea puţine afaceri la care Ministerul public nu lua parte.

Execuţiunea silită e încă, în prezent, ordonată de trei regimuri legale diferite. In vechiul Regat, de codul de procedură civilă (art. 371—603); în Bucovina de legea austriacă din 27 Mai 1896 cu modificările sale şi în Ardeal de legea LX din 1881 cu diversele ei modificări.

Sistemul în vigoare pe teritoriul vechiului Regat, e cel francez transformat prin legea Cantonului de Geneva care a servit de model legiuitorului nostru. Se pot executa, cu formele de drept comun: hotărîrile judecătoreşti definitive sau cărora li s'a recunoscut puterea executorie în mod provizoriu şi anticipat, hotărîrile arbitrilor, actele autentice şi hotărîrile străine. In privinţa acestora, legea organizează o procedură de verificare a condiţiunilor formale şi nu admite formula de *exequatur* decât sub condiţia reciprocităţei.

Se pot urmări toate bunurile mobile şi imobile, corporale şi incorporale, veniturile şi fructele prinse de rădăcini. Formele principale sunt: urmărirea mobiliară directă, poprirea, sechestrul pe venituri, urmărirea fructelor prinse de rădăcini, urmărirea imobiliară şi predarea silită a imobilelor. Iar ca măsuri de asigurare, legea organizează sechestrul, poprirea, sechestrul judiciar şi altele câteva. Printre acestea nu figurează ipoteca judiciară care de altfel, în dreptul apusean e în declin. In rândul procedurilor de execuţiune trebue aşezate: lichidarea falimentară organizată de codul comercial, procedura purgei reglementată de codul civil şi numeroasele forme coercitive speciale, presărate în legile fundamentele şi în altele cu conţinut special. Urmărirea creanţelor Statului şi instituţiunilor publice, se face după legea specială de urmăriri.

Principiile fundamentale ale execuţiunei silite în vechiul Regat sunt: orice execuţiune e precedată de o somaţiune; indisponibilizarea bunurilor se face prin forme speciale (sechestru, comandament, proces-verbal de situaţie, etc.); expropiaţiunea propriu zisă nu operează decât prin vânzare. Creditorii stau între ei într'o situaţie de egalitate; dar distribuirea sumelor se face după dreptul de preferinţă al fiecărei creanţe în parte. Nici vechimea titlului, nici prioritatea demersului, nici diligenţa celui interesat nu influenţează distribuţia, în care nu contează decât gajul, ipoteca sau privilegiul. Legile din Ardeal şi Bucovina, recunosc dimpotrivă, primului urmăritor un drept de preferinţă (gajul execuţional) faţă de toţi creditorii următori.

Unificarea acestor sisteme diverse e imperios reclamată de necesităţile curente şi practice ale vieţei. E cu neputinţă ca pe teritoriul aceluiaşi Stat, formele pentru realizarea drepturilor să difere dela regiune la regiune, dela localitate la localitate.

Inainte de a încheia aceste consideraţii, să amintim că legea română proclamă şi apără *libertatea individuală*, nu numai în cadrul mişcării soci-

ale, dar și față de autoritatea publică, — dacă nu cu aceeași vigoare și autoritate, cum o face dreptul englez de pildă, — în tot cazul cu mijloacele și formele posibile în mediul nostru. Să amintim iarăși că dela 1905 încoace (sub diverse forme), protecțiunea intereselor private în contra arbitrarului administrativ se face prin organizarea *controlului jurisdicțional al actelor de autoritate* și a acțiunii private în anularea actului abuziv. Să amintim în fine că, dela 1923, problema discuțiunii *constituționalității legilor*, mult timp deschisă și controversată, a primit cea mai justă și înțeleaptă soluție posibilă în mediul nostru, aceea care face din Secțiunile Unite ale Curții de Casație, arbitrul suprem al conflictelor privitoare la acest lucru delicat.

Fără nici o exagerare deci, putem afirma că progresele dreptului nostru de procedură sunt, în raport cu progresele realizate în alte domenii, cât se poate de mulțumitoare. Și că, fără a se fi adaptat încă în totul cerințelor și principiilor moderne (lucru care, cum se știe, e însă pe cale de realizare), procedura noastră e una din cele mai simple, mai omogene și mai adecuate spiritului local. Că dacă totuși rezultatele sale sunt adeseori îndoelnice, aceasta se datorește mai mult circumstanțelor trecătoare și factorilor externi, decât vițiilor ei organice sau insuficienței sale. *c. h.*

BIBLIOGRAFIE

George Tocilescu: Curs de procedură civilă, vol I și II Iași 1887 și 1889 și vol III București, 1893.
Eug. Herovanu: Tratat de procedură civilă, Iași, 1926.
Eug. Herovanu: Principiile procedurei judiciare, 2 vol., București, 1932.
Victor Cădere: Tratat de procedură civilă, București, 1935.
Dem. Negulescu: Instituțiuni procedurale, București, 1911.
Sabin Moldovan: Studii de drept procesual civil, Arad, 1935.
Em. Dan: Codul de procedură civilă adnotat, București.
George Mironescu: Analiza noului cod de procedură civilă, București, 1904.
Eug. Herovanu: Legea pentru accelerarea judecăților explicată și adnotată, București, 1937.
N. Luca: Execuțiunea silită imobiliară, București, 1928.
C. Sion: Execuția imobiliară, Iași, 1936.
Dem. Negulescu și *G. Popescu:* Teoria poprirei, București, 1927.
Dr. Erast Mandicevski: Studiu comparativ asupra procedurei civile, București, 1921.
V. D. Teodorescu: Tratat teoretic și practic de execuție silită mobiliară, București, 1911.
O. Tărnăveanu: Dreptul și procedura execuțiunei silite în Bucovina, București, 1930.
Ing. Bartha și *T. Hancu:* Procedura de execuție în Transilvania, Cluj, 1929.
Dr. C. Spulber: Codul de procedură civilă austriac cu Norma de jurisdicție, București, 1921.
Dr. Tudor Moisil: Procedura civilă ardeleană, Cluj, 1924.
I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, St. Laday și *E. Decusară:* Procedura penală, București, C. Judiciar.

AER CU STEMA MOLDOVEI DIN 1777

VIII

CULTELE IN ROMÂNIA

Forma de manifestare a simţământului religios este cunoscută în deobşte sub numele de cult. După definiţiunea clasică (vezi « Dictionnaire de Théologie Catholique », Tome III, col. 2404) cultul nu este altceva decât « o dovadă de supunere rezultată de pe urma recunoaşterii superiorităţii şi sublimităţii cuiva ». Definiţiunea aceasta este totuşi prea largă. Ea îmbrăţişează atât cultul lui Dumnezeu, cât şi cultul bărbaţilor de seamă şi al ideilor sublime. In chip obişnuit însă, când vorbim de cult, înţelegem exclusiv forma de manifestare în care diferitele concepţiuni religioase îşi traduc simţămintele de dependenţă faţă de Fiinţa Supremă.

LIBERTATEA CULTULUI. Fiind reflexul credinţelor intime ale individului, ca şi conştiinţa de altfel, cultul este declarat liber de către *Constituţiunea Română*, cu condiţiunea ca el să nu aducă atingere ordinei publice, bunelor moravuri şi legilor de organizare ale Statului (art. 22). Aceeaş libertate şi protecţiune garantează Statul tuturor cultelor şi prin *Legea pentru Regimul General al Cultelor*, votată la 31 Mai 1928 şi tot sub aceleaşi condiţiuni (art. 1). In *Codul Penal « Carol II »* din 18 Martie 1936, cartea II, titlul V, împiedecarea exerciţiului liber al oricărui cult este calificată *delict*, iar capitolul I din titlul V, vorbeşte în întregime despre « *delicte contra cultului* » (art. 308—312). Statul garantând libertatea cultului, nimeni nu poate fi împiedecat din cauza cultului pe care-l exercită, să dobândească sau să exercite drepturi civile şi politice. In acelaş timp însă credinţele religioase nu pot scuti pe nimeni dela obligaţiunile impuse de legi.

CONFIGURAŢIA CULTICĂ A ROMÂNIEI. Art. 22 din Constituţiune vorbind despre Biserica creştină ortodoxă şi despre cea greco-catolică şi definindu-le ca Biserici româneşti, lasă să se înţeleagă că în România ar mai fi, în afară de ele, şi alte culte. Existenţa acestora o face vădită *Legea pentru Regimul General al Cultelor*, care în art. 21, desvoltând şi lămurind art. 22 din Constituţiune, zice: « Pe lângă Biserica ortodoxă, a cărei organizare este stabilită prin lege specială, în Statul român mai există şi următoarele culte istorice: *a)* cultul *român greco-catolic (unit)*; *b)* cultul *catolic (de rit latin, greco-rutean şi armean)*; *c)* cultul *reformat (calvin)*; *d)* cultul *evanghelic-luteran*; *e)* cultul *unitarian*; *f)* cultul *armeano-gregorian*; *g)* cultul *mozaic (cu diferitele sale rituri)* şi *h)* cultul *mahomedan* ». Tot *Legea pentru Regimul General al Cultelor* mai vorbeşte în art. 24 despre *asociaţiuni religioase*, denumire dată reuniunilor cunoscute în deobşte sub numele de *secte*, iar deciziunea Ministerului Cultelor Nr. 114.119 din 1933, împarte aceste asociaţiuni religioase în *îngăduite* şi *prohibite*.

CULTE NAŢIONALE ŞI CULTE MINORITARE. Conform art. 22 din Constituţie « Biserica ortodoxă română fiind religia marei majorităţi a Românilor este *Biserică dominantă* în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietate faţă de celelalte culte ». Datorită acestui fapt cultul ortodox şi cel greco-catolic (unit) se mai numesc şi *culte naţionale*, spre deosebire de celelalte culte care se numesc *culte minoritare*. Dacă principiul etnic motivează suficient prima numire, nu tot astfel şi pe a doua, întru cât foarte mulţi dintre credincioşii cultelor minoritare sunt de naţionalitate români. Cultele naţionale sunt cultele marei majorităţi a locuitorilor Ţării, pentru care motiv îşi merită pe bună dreptate această denumire; cultele minoritare sunt în primul rând minoritare din punct de vedere religios, faţă de cele dintâi şi numai în al doilea rând minoritare din punct de vedere etnic. De aceea, dacă extinzând sfera noţiunii de cult putem îngloba în ea şi *asociaţiunile religioase*, atunci acestea nu pot fi puse decât tot în categoria cultelor minoritare.

I. CULTELE NAŢIONALE

A) CULTUL ORTODOX

CARACTERIZARE. Cultul creştin ortodox este adorarea unui singur Dumnezeu în trei ipostase (Sfânta Treime): Tatăl, Fiul, şi Sfântul Duh. Dumnezeu s'a descoperit oamenilor mai întâi incomplet, în Vechiul Testament, prin Moisi şi prin Profeţi şi apoi complet, în Noul Testament, prin însuşi Fiul său, Domnul Iisus Hristos. Unitatea fiinţei lui Dumnezeu face ca acolo unde se găseşte una dintre ipostasele Sfintei Treimi să fie întreaga Dumnezeire. Proprietăţile Dumnezeirii sunt şi ale fiecărei ipostase în parte. Singurele caracteristice proprii ipostaselor Sfintei Treimi în parte sunt următoarele: Tatăl este nenăscut, naşte din veci pe Fiul şi purcede din veci pe Duhul Sfânt; Fiul este născut din veci de Tatăl,

BASARAB I, DOMN AL ȚĂRII-ROMÂNEȘTI (1330 — 1352) ȘI DOAMNA LUI
(După fresca din Biserica Domnească dela Argeș. Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români)

iar Sfântul Duh este purces din veci de Tatăl. Dumnezeu a adus din neființă la ființă toată lumea, pe cea văzută cât și pe cea nevăzută (lumea îngerilor). O parte din lumea cea nevăzută din semeție a căzut. Ea a format împărăția întunerecului. Odată cu lumea începe și timpul. Primul om, făcut de Dumnezeu după chipul și asemănarea sa, nu a ascultat însă de porunca lui Dumnezeu. Prin neascultarea lui, a intrat păcatul în lume și prin păcat, moartea. In bunătatea și iubirea sa față de neamul omenesc, Dumnezeu a dat pe Fiul Său, care s'a născut din Sfântul Duh și din Fecioara Maria, ca Dumnezeu adevărat și om adevărat și a sălășluit printre oameni, învățându-i care este calea cea adevărată, care este adevărul și care este viața. După cum prin neascultarea lui Adam lumea căzuse în păcat, se depărtase de Dumnezeu și ca urmare porțile împărăției cerurilor îi fuseseră închise, prin ascultarea care a mers până la supunerea de bună voie morții de pe cruce, Fiul lui Dumnezeu apropie din nou lumea de Dumnezeu, deschizându-i din nou porțile împărăției cerurilor. Vestea cea bună adusă oamenilor de Iisus Hristos și jertfa de pe cruce cu corolarul învierii din morți și înălțării la ceruri sunt stâncile de granit pe care este clădită temelia Bisericii creștine. Pentru ca oamenii să se poată împărtăși din mântuirea adusă de el lumii, Iisus Hristos a lăsat Bisericii sale mijloacele sfințitoare (Sfintele Taine), asigurând pe urmașii săi, sfinții apostoli, ca și pe urmașii acestora, episcopi și preoți, de asistența și conlucrarea permanentă a Sfântului Duh. Sfintele Taine lăsate Bisericii sale de Mântuitorul Iisus Hristos sunt în număr de șapte. Ele îmbrățișează toate nevoile sufletești ale credincioșilor creștini pe calea cea nouă trasată de el, ca și toate nevoile Bisericii creștine pentru propagarea în lume a operei sale mântuitoare: *a)* Prin *Taina Sfântului Botez*, individul este introdus în sânul comunității creștine spălându-se de păcatul strămoșesc (dacă este mic) și de toate celelalte păcate făcute până într'acea clipă (dacă este mare); *b)* Prin *Taina Ungerii cu Sfântul Mir*, celui ieșit din baia Sfântului Botez i se împărtășește Sfântul Duh spre întărire și progres pe calea virtuților creștine; *c)* Prin *Taina Sfintei Euharistii* credinciosul intră în stare de comuniune cu Iisus Hristos răstignit pe cruce pentru păcatele noastre; *d)* Prin *Taina Pocăinței*, credinciosul care a călcat legea morală creștină cuprinsă în învățătura evanghelică, pocăindu-se, are putința de a se ridica iarăși pe planul spiritual înalt pe care se găsea mai înainte de păcat; *e)* Prin *Taina Sfântului Maslu*, credinciosul capătă iertarea păcatelor și vindecare de suferințele sufletului și trupului; *f)* Prin *Sfânta Taină a Nunții*, se întemeiază familia creștină și se pun bazele traiului după voința lui Dumnezeu prin dobândirea de prunci și perpetuarea neamului omenesc și în fine *g)* Prin *Taina Preoției*, sunt recrutați aceia dintre credincioși, cari voiesc să devină propagatori ai operei Mântuitorului Isus Hristos în lume și împărtășitori ai Sfântului Duh. Sufletul omului este nemuritor. După moartea trupului, sufletul așteaptă bucurându-se dacă a făcut cele bune în vieață și părându-i rău dacă a făcut cele rele, până la a doua venire a lui Iisus Hristos, când vor fi judecați atât cei vii cât și cei morți și când fiecare își va primi răsplata după faptele lui: cei buni fericirea veșnică, iar cei răi chinurile veșnice. După moarte nu mai este cu putință pocăința. Rugăciunile Bisericii pentru cei morți nu sunt însă fără urmare înaintea lui Dumnezeu. Izvoarele din care își scoate Biserica creștină ortodoxă principiile sale morale și adevărurile sale religioase, sunt: a) *Sfânta Scriptură* a Vechiului și Noului Testament (Biblia); b) *Sfânta Tradițiune* (consemnată în scris ulterior de Sfinții Părinți și Scriitori bisericești și c) *Deciziunile celor șapte Sinoade Ecumenice*. Biserica creștină ortodoxă se simte cu tenacitate legată de acestea și își face o adevărată mândrie din lupta pe care o duce pentru neștirbirea și neamplificarea lor. Ele sunt norma *credinței celei drepte*, de aceea Biserica creștină ortodoxă, legată exclusiv de această normă, își merită pe bună dreptate numele ce-l poartă.

ORIGINEA CULTULUI ORTODOX IN ROMÂNIA. Providența a făcut ca poporul român să se nască creștin ortodox. Originea cultului ortodox în România este așa dar tot atât de veche ca și poporul român. Mărturii cu privire la originea creștinismului în ținuturile dintre Nistru și Tisa, Dunăre și Carpații Nordici, în perioada posterioară colonizării Daciei de către Romani, avem puține. Amintim mărturia scriitorului bisericesc Tertullianus (pe la anul 200), piatra funerară descoperită lângă Napoca (Cluj),

(datând dela anul 235) și piatra descoperită la Potaissa (Turda), la anul 1858. Mărturii de mare valoare cu privire la originea creștinismului la poporul român, se pot scoate însă din graiul său. Cercetările întreprinse în domeniul acesta au dovedit că la poporul român creștinismul este mai vechiu chiar și decât limba românească. In limbajul cultului ortodox avem o mulțime de cuvinte de origine latină. Aceasta nu însemnează însă că poporul român este popor creștin de pe urma vreunui apostolat făcut prin locurile noastre de misionari trimiși dela Roma. Adevărul istoric este că înșiși coloniștii și legionarii romani, aduși în Dacia Traiană nu numai din Peninsula Italică, ci și din Peninsula Balcanică, sau chiar din Asia-Mică, erau familiarizați încă de mult cu adevărurile religiunii creștine. De aceea, față de celelalte popoare din Estul Europei, Bulgari, Ruși și Unguri, Românii au meritul de a fi cel mai vechiu popor creștin. (Bulgarii s'au creștinat în sec. al IX-lea, Rușii în sec. al X-lea, iar Ungurii în sec. al XI-lea).

INCEPUTURI DE ORGANIZARE BISERICEASCĂ. Istoria mărturisește cu date suficiente pulsul vieții religioase de pe meleagurile noastre, începând cu sec. al IV-lea. După năvălirea Goților, Dacia Traiană este cunoscută sub numele de Goția. Un episcop din Goția, *Teofil*, ia parte la Sinodul Ecumenic ținut la 325 în Niceea. Către jumătatea sec. al IV-lea *Ulfila*, un alt episcop al Goților, traduce Sfânta Scriptură în limba gotică. Tot în sec. al IV-lea furia păgânismului împotriva creștinismului încununează cu cununa martirică pe *Nichita Gotul* și pe *Sava Gotul*. Către sfârșitul sec. al IV-lea este amintit episcopul *Bretanius* dela *Tomis* (Constanța). Urmașul acestuia *Gerontius* ia parte la Sinodul al II-lea Ecumenic dela Constantinopol (381). Paginele vremurilor care urmează după aceasta au rămas albe în cartea istoriei neamului românesc, timp de aproape o mie de ani. Mileniul acesta corespunde tocmai cu epoca năvălirilor barbare.

ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE. a) *In Țara Românească*. Constituirea principatului *Țării Românești* dă avânt libertății cultului ortodox și prilejuește și organizarea Bisericii. *Alexandru Basarab* înființează o Mitropolie aducând ca mitropolit, la 1359, cu învoirea patriarhului dela Constantinopol, pe episcopul *Iachint* dela *Vicina* (Dobrogea). Episcopul Iachint primește acum printr'un act patriarhal titlul de *mitropolit al Ungro-Vlahiei și exarh al Plaiurilor*, având în grija sa nu numai viața sufletească a credincioșilor din Țara Românească, ci și pe a celor din Ardeal. Titlul de *exarh al Plaiurilor* va fi purtat deacum înainte de toți mitropoliții Țării Românești și, apoi, de patriarhul României.

Reședința Mitropoliei a fost la *Argeș*, până la 1517, când s'a mutat la *Târgoviște*, iar la 1665 s'a mutat și de aici la *București*. Pe vremea fiului lui Alexandru Basarab, *Vlaicu Vodă*, ia ființă în părțile *Banatului de Severin* o Episcopie păstorită timp de mai bine de un secol numai de mitropoliți trimiși dela Constantinopol.

Desăvârșirea organizării bisericești se face însă pe vremea lui Radu cel Mare (1496—1508). Acesta

BISERICA DOMNEASCĂ DIN CURTEA DE ARGEȘ, CTITORIE A LUI BASARAB I

aduce în țară pe fostul patriarh dela Constantinopol, *Nifon*, care întrunește un sobor din preoți și mireni, și dă Bisericii o organizare nouă. La îndemnul lui, Episcopia din părțile Banatului de Severin este mutată la *Râmnicul-Vâlcii*, *(Noul Severin* cum spune titlul ei tradițional), și tot el crează o nouă Episcopie, pentru ținuturile răsăritene, episcopia *Buzăului*. Organizarea dată de Nifon rămâne neschimbată până la 1673, când ia ființă, pentru scurtă durată însă, (până la 1679), Episcopia dela *Strehaia* și apoi până la 1795 când ia ființă Episcopia dela *Argeș*, care există și astăzi. In fine, la 1923 se restaurează vechea Episcopie a *Constanței-Tomisului*.

b) *In Moldova* înființarea Mitropoliei se datorește lui *Petru Mușat* (1376—1391), care aduce ca mitropolit pe o rudă a sa, *Iosif Mușat*, episcop la Cetatea-Albă, împotriva voinței patriarhului din Constantinopol. Reședința Mitropoliei a fost până la 1564 la *Suceava*, iar de atunci, la *Iași*. Sub *Alexandru cel Bun* (1400—1432), ia ființă Episcopia *Romanului* și Episcopia *Rădăuților*, care, după smulgerea Bucovinei de către Austriaci (1777) este mutată la *Cernăuți* și ridicată, la anul 1873, la rangul de Mitropolie. Intre 1597 și 1599 ia ființă episcopia *Hușilor*, iar la 1865 episcopia *Dunării de Jos*, cu reședința la Ismail până la 1878, și după aceea la *Galați*. La anul 1923 se reînființează vechile Episcopii: a *Hotinului*, sub jurisdicția Mitropoliei Bucovinei, și a *Ismailului și Cetății Albe*, sub jurisdicția *Arhiepiscopiei-Mitropolii a Chișinăului*, înființate după răpirea Basarabiei de către Ruși (1812).

ALEXANDRU CEL BUN INVESTIND PE CEL DINTÂI EPISCOP AL RĂDĂUŢILOR
(Frescă din Sala Sinodală a reşedinţei mitropolitane din Cernăuţi, de *Dimitrie Bucevschi*)

c) *In Ardeal.* Istoria aminteşte către jumătatea sec. al XV-lea de episcopul Ion din Cafa, la *Hunedoara* şi, la 1479, de mitropolitul Ioanichie al *Bălgradului (Albei-Iulii)*, Apoi de Episcopia din *Feleac* (lângă Cluj) la 1488, care la 1498 este amintită cu titlul de Mitropolie, de Episcopia *Vadului*(1523-1631) şi de Episcopia Geoagiului, la 1557. Cultul ortodox, a fost însă în Ardeal ţinta asupra căreia s'au îndreptat întotdeauna atacurile catolicismului şi protestantismului.

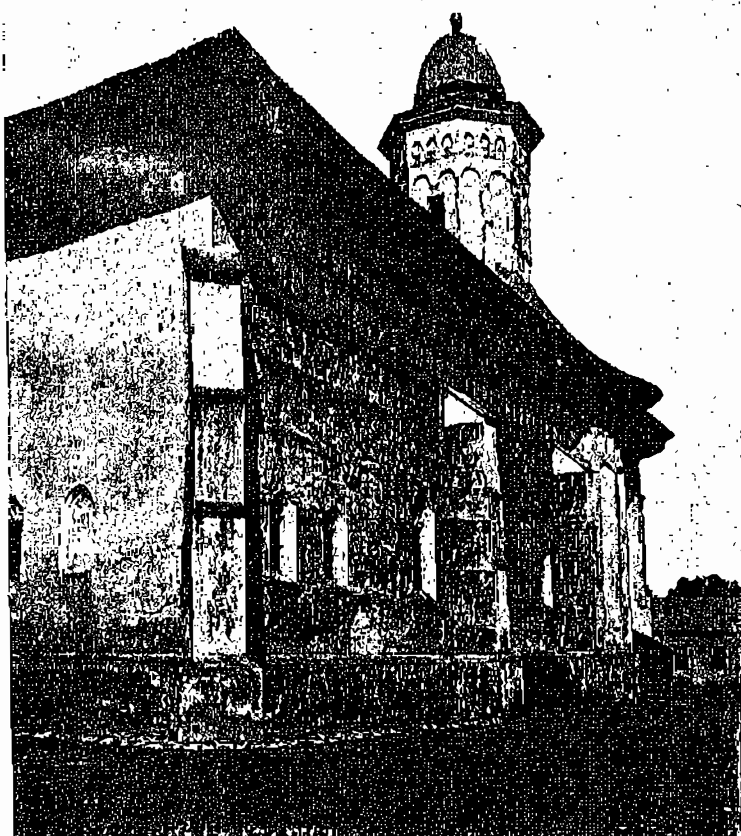
Subjugaţi politiceşte, pe de o parte, şi lăsându-li-se o singură speranţă de libertate în condiţiunea primirii catolicismului, o parte din Românii din Ardeal în frunte cu mitropolitul *Atanase Anghel* recunosc autoritatea pontifului dela Roma şi semnează un act de unire la anul 1698, iar la 1701 mitropolitul Atanase Anghel rupe orice legătură cu mitropolitul Ţării Româneşti substrăgându-se de sub exarhatul lui. Ardealul rămâne, apoi, timp de mai bine de un secol, fără cap spiritual ortodox, apelând pentru nevoile sufleteşti la asistenţa ierarhilor sârbi. De un episcop ortodox se aminteşte numai la anul 1811: *Vasile Moga*, care îşi aşează reşedinţa la Sibiu. La 1868 Mitropolitul *Andrei Şaguna* reînfiinţează vechea mitropolie ortodoxă a Ardealului, cu reşedinţa tot la *Sibiu*, care există până astăzi, şi dă Bisericii ortodoxe din Ardeal o organizare solidă prin *Statutul Organic* dela 1868. Celelalte Episcopii ortodoxe din Ardeal au evoluat în decursul istoriei către cele patru Episcopii actuale: *a Aradului, Ienopolei şi Halmagiului*, cu reşedinţa la *Arad; a Caransebeşului*, cu reşedinţa în *Caransebeş; a Oradiei*, cu reşedinţa în *Oradia* şi *a Vadului, Feleacului şi Clujului*, cu reşedinţa în *Cluj*, înfiinţate după Unirea tuturor Românilor (1918). Bucovina a rămas şi după smulgerea ei de către Austriaci (1777) cu organizarea bisericească pe care a avut-o la data aceasta, numai că a rupt legăturile cu mitropolia Moldovei. Scaunul episcopal dela Rădăuţi a fost mutat şi ridicat la 1873 la rangul de mitropolie. După Unirea tuturor Românilor reînfiinţându-se vechea episcopie a *Hotinului*, cu reşedinţa la *Bălţi*, a fost pusă sub jurisdicţia Mitropoliei Bucovinei.

MÂNĂSTIRILE ŞI VIAŢA MONASTICĂ. După începuturile de organizare bisericească din Principate apar şi mănăstirile. Bazele vieţii monastice le pune vestitul călugăr dela Sfântul Munte, *Nicodim*, adus de Vlaicu Vodă. Nicodim înfiinţează mănăstirile *Vodiţa*, *Tismana* şi *Prislop* (în Sudul Ardealului). Ucenicii lui Nicodim, cu ajutorul diferiţilor Domni, înfiinţează la rândul lor alte mănăstiri. Cu timpul mănăstirile se înmulţesc, atât în Ţara Românească cât şi în Moldova. Dintre acestea cele mai însemnate sunt: *In Muntenia, Mănăstirea Cozia* şi *Mănăstirea Snagov* zidite de *Mircea cel Bătrân, Mănăstirea Dealu* (unde se păstrează capul lui Mihai Viteazul) şi *Mănăstirea Govora*, zidite din piatră de *Radu cel Mare* în sec. al XVI, *Mănăstirea Argeş* zidită de *Neagoe Basarab* în sec. al XVI-lea, *Mănăstirea Căldăruşani*, zidită de *Matei Basarab*, şi *Mănăstirea Horezu* zidită de marele ctitor al culturii româneşti, *Constantin Brâncoveanu*, iar în *Moldova: Mănăstirea Neamţu*, zidită la sfârşitul sec. al XIV-lea; *Mănăstirea Putna*, zidită de *Ştefan cel Mare; Mănăstirea Probota*, zidită de *Petru Rareş* şi *Mănăstirea Sfinţii Trei Ierarhi* din Iaşi zidită de *Vasile Lupu*. Ele devin nu numai centre de viaţă religioasă, ci şi focare de cultură. Aici călugării, în timpul liber, transcriu manuscrise, traduc cărţi de slujbă şi din învăţăturile sfinţilor părinţi, încep să însemneze în letopiseţe întâmplările cele mai de seamă din vremea sau dinaintea lor, iar când arta tiparului este cunoscută şi aici, tot călugării din mănăstiri sunt aceia cari o întrebuinţează, împodobind cărţile tipărite cu tot felul de înflorituri săpate în lemn (xilografie) (sec. XVI—XIX). Un nou impuls dă vieţii monastice *călugărul Paisie* dela Mănăstirea *Neamţu*, în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea. Curentul paisian are repercusiuni chiar şi în Muntenia şi Ardeal. In afară de rolul cultural covârşitor în istoria neamului românesc, mănăstirile au mai avut şi un rol social de mare însemnătate prin asistenţa continuă pe care au dat-o celor suferinzi şi celor lipsiţi. Mănăstirile ne dau pe mitropoliţii *Teofil* şi *Ştefan* ai Ungro-Vlahiei, sprijinitori ai curentului românesc, pe vremea lui Matei Basarab şi pe contemporanii lor de aceeaşi râvnă din Moldova, mitropoliţii *Varlaam* şi *Dosoftei*. Ele ne dau pe *Antim Ivireanu*, mâna dreaptă a lui Constantin Brâncoveanu în ceea ce priveşte tipărirea şi împrăştierea cărţilor româneşti, ele ne dau pe mitropolitul *Grigore al IV-lea Dascălul*, introducătorul curentului paisian în Muntenia şi pe vestitul mitropolit al Moldovei *Veniamin Costachi*.

ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DUPĂ INTREGIREA NEAMULUI. După întregirea neamului şi reunirea lui în hotarele sale fireşti, Biserica ortodoxă română a continuat să trăiască mai mulţi ani, cu organizarea pe care a avut-o mai înainte de unire şi anume: a) *Biserica din vechiul Regat*, cu organizaţia căpătată prin legea dela 1872, completată prin legea dela 1909, care admitea şi clerul de mir la conducere. Administraţia Bisericii era în bună parte în seama organelor Statului. Prin legea dela 1893 Statul stabileşte normele de funcţionare a clerului şi a şcoalelor pentru formarea lui. In fine printr'o altă lege dela 1902 se înfiinţează *Casa Bisericii* pentru administrarea şi controlul averilor bisericeşti. In 1920 Casa Bisericii devine *Minister al Cultelor*; b) *Biserica din Ardeal*, cu organizarea ei pe baza Statutului şagunian dela 1868; c) *Biserica din Bucovina*, cu organizarea ei pe baza Planului Regulativ Bisericesc din 1786 şi d) *Biserica din Basarabia*, cu organizaţia bisericească pe care a avut-o în fosta Impărăţie rusească. Intregirea hotarelor făcea însă din ce în ce mai simţită nevoia unei unificări bisericeşti. Iniţiativa unificării organizaţiei bisericeşti se datoreşte actualului patriarh *Miron Cristea*, la 23 Aprilie 1919, pe când se găsea ca episcop al Caransebeşului. Primul anteproiect de lege pentru organizarea Bisericii autocefale ortodoxe române este elaborat în 1920 de către *Constituanta Bisericească* (reprezentanţi ai Bisericii din toate provinciile). Pe baza acestui anteproiect şi a discuţiunilor ce au urmat, Constituanta Bisericească alcătueşte la sfârşitul anului 1921 un proiect de lege, cu concursul Ministrului Cultelor de atunci, *d-l Octavian Goga*. Aşteptarea votării şi promulgării nouei Constituţiuni din Martie 1923, a făcut ca străduinţele depuse în vederea unificării Bisericii să sufere o oarecare întârziere. Pe baza principiilor nouei Constituţiuni, Ministrul Cultelor, *d-l C. Banu*, alcătueşte în 1923 un nou proiect de lege pt. organizarea bisericească. Tot în 1923 Biserica alcătueşte şi ea un proiect de lege şi de statut oficial, pe care îl revizueşte Ministrul Cultelor, *d-l Al. Lapedatu*, în 1924 şi îl prezintă apoi Corpurilor Legiuitoare. Proiectul acesta este votat şi în fine legea şi statutul pentru organizarea Bisericii române sunt sancţionate prin I. D. R. Nr. 1402 din 4 Mai 1935. In conformitate cu noua lege de organizare bisericească, Biserica ortodoxă română este dominantă faţă de celelalte culte (vezi şi art. 22 din Constituţiune) şi autocefală faţă de celelalte Biserici ortodoxe. Ea cuprinde: 1. *Mitropolia Ungro-Vlahiei*, cu eparhiile: *a)* Arhiepiscopia Bucureştilor; *b)* Episcopia Râmnicului Noului Severin; *c)* Episcopia Buzăului; *d)* Episcopia Argeşului şi *e)* Episcopia Constanţei. 2. *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, cu eparhiile: *a)* Arhiepiscopia Iaşilor; *b)* Episcopia Romanului; *c)* Episcopia Huşilor şi *d)* Episcopia Dunării-de-Jos. 3. *Mitropolia Ardealului, Banatului, Crişanei şi Maramureşului*, cu eparhiile: *a)* Arhiepiscopia Albei Iulii şi Sibiului; *b)* Episcopia Aradului, Ienopolei şi Halmagiului; *c)* Episcopia Caransebeşului; *d)* Episcopia Oradiei şi *e)* Episcopia Vadului, Feleacului şi Clujului. 4. *Mitropolia Bucovinei*, cu eparhiile: *a)* Arhiepiscopia Cernăuţilor şi *b)* Episcopia Hotinului şi în fine 5. *Mitropolia Basarabiei*, cu eparhiile: *a)* Arhiepiscopia Chişinăului şi *b)* Episcopia Cetăţii Albe-Ismailului. Prin legea promulgată la 23 Februarie 1925, scaunul arhiepiscopal şi mitropolitan al Ungro-Vlahiei, ca primat al României se ridică la rangul de *scaun patriarhal*. Titularul acestui scaun *I. P. S. Dr. Miron Cristea*, primeşte de acum înainte titlul de patriarh, având aceeaşi jurisdicţiune şi aceleaşi îndatoriri pe care le-a avut şi până la această dată ca arhiepiscop al Bucureştilor, mitropolit al Ungro-Vlahiei şi primat al României. Dela 1922 fiinţează şi un *episcopat al armatei şi clerului militar*. Unitatea în conducerea Bisericii este asigurată după noua lege de organele conducerii centrale: a) *Sfântul Sinod*, pentru chestiunile spirituale şi canonice. El este alcătuit din toţi mitropoliţii, episcopii şi arhiereii-vicari în funcţiune şi se găseşte sub preşedinţia Patriarhului; b) *Congresul naţional bisericesc* pentru chestiunile religioase, culturale, fundaţionale şi epitropeşti, compus din câte 6 reprezentanţi (2 clerici şi 4 mireni) de fiecare eparhie şi din toţi membrii Sfântului Sinod. Organ executiv al Sfântului Sinod şi al Congresului naţional bisericesc este *Consiliul central bisericesc* compus din câte trei reprezentanţi ai fiecărei Mitropolii (1 cleric şi 2 mireni). Părţile constitutive ale Bisericii sunt: a) *Parohia*; b) *Protopopia* şi c) *Eparhia*, iar *organele lor reprezentative*: *a)* adunarea parohială; *b)* adunarea protopopească şi *c)* adunarea eparhială şi *organele executive*: *a)* Consiliul parohial; *b)* Consiliul potopopesc şi *c)* Consiliul eparhial. Tot parte con-

VECHEA BISERICĂ EPISCOPALĂ DIN RĂDĂUŢI
INĂLŢATĂ DUPĂ TRADIŢIE, DE BOGDAN I, CĂTRE 1350

BISERICA METROPOLITANĂ DIN SUCEAVA, ZISĂ A MIRĂUȚILOR, CTITORIE A LUI PETRU MUȘAT DIN SEC. XIV

stitutivă a Bisericii sunt considerate de lege și *Mănăstirile*, ele însă au organizațiunea lor canonică. Modul de compunere al organelor reprezentative ale Bisericii este următorul; adunarea parohială este compusă din toți credincioșii majori, cari își îndeplinesc obligațiunile lor morale și materiale față de Biserică. Adunarea protopopească, cum și adunarea eparhială sunt compuse din reprezentanți ai clerului și ai poporului în proporția de 1/3 clerici și 2/3 mireni aleși prin votul tuturor membrilor adunărilor parohiale grupați pe circumscripții electorale (mirenii) și colegii preoțești (clericii). La rândul lor adunările protopopești și eparhiale aleg organele lor executive, consiliile protopopești și eparhiale în aceeași proporție, și în acelaș mod. Abaterile disciplinare ale clericilor sunt judecate de instanțele disciplinare și judecătorești, care sunt de trei grade: *prima instanță* o formează judecătoria protopopească, pe lângă fiecare protopopiat; *a doua instanță*, ca instanță de apel, este consistoriul spiritual eparhial, de pe lângă fiecare eparhie; iar *a treia instanță*, ca instanță de recurs, este consistoriul central de pe lângă Sfântul Sinod. Alegerea episcopilor, și a arhiepiscopilor și mitropoliților se face de către adunarea eparhială a eparhiei văduvite dimpreună, cu Congresul național bisericesc întrunit ad-hoc. Clerul Bisericii ortodoxe este subvenționat de Stat, afară de cel din Bucovina care este remunerat din fondurile proprii ale Bisericii de acolo. Suma prevăzută în bugetul anului 1936—1937 pentru clerul ortodox este de 418.896.584 lei. Prin legea de organizare bisericească din 1925 s'a înființat și *un fond general bisericesc*, pentru a se ușura cu timpul sarcina Statului și pentru ca Biserica să-și poată îndeplini cât mai bine misiunea sa religioasă, culturală și filantropică. Pentru administrarea acestui fond s'a instituit o *Eforie*, care este organul executiv al Consiliului central în privința afacerilor economice-financiare.

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, ortodocșii constitue 72,6% din populația Țării. Pentru nevoile sufletești ale acestora sunt 8.279 biserici, cu 8.257 preoți și diaconi și 8.279 cântăreți. Biserica ortodoxă română mai are 75 de mănăstiri și schituri cu un personal monastic de 2.842 persoane. Pentru formarea clerului ortodox funcționează 10 Seminarii teologice, 3 Facultăți de Teologie și 5 Academii Teologice.

ACTIVITATEA RELIGIOASĂ CULTURALĂ ȘI NAȚIONALĂ A BISERICII ORTODOXE. Credincioasă tradiției trecutului și mândră de frumoasa și rodnica activitate din trecut pe teren religios, cultural și național, recunoscută astăzi în chip unanim, Biserica ortodoxă română se străduește să corespundă din ce în ce mai bine nevoilor actuale ale neamului românesc, ridicându-se în calea tuturor curentelor subversive care se abat vijelios asupra lui și dându-i posibilitatea să se desvolte unitar și viguros la adăpostul său.

RAPORTUL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI STAT. Biserica ortodoxă română a fost în trecut sufletul și pârghia Statului. Mitropoliții Țării au fost cei mai de aproape sfetnici ai Domnitorilor. Biserica a însuflețit continuu ideia unității naționale. Unirea celor două Principate: Muntenia și Moldova, s'a și declarat la 1859 în Divanul ad-hoc, sub președinția mitropolitului primat Nifon. Tot Biserica prin legăturile cu frații din Ardeal, Bucovina și Basarabia a pregătit și unirea cea mare. Conform actualei Constituțiuni, ierarhii Țării de pe scaunele mitropolitane și episcopale sunt senatori de drept, iar când în 1937 s'a instituit Inaltul Consiliu de Regență pe lângă Regele Mihai I, actualul Patriarh al Bisericii ortodoxe române I. P. S. Dr. Miron Cristea, a fost desemnat membru. Investirea episcopilor și mitropoliților pe scaunele lor, după alegerea care se face de Congresul Național Bisericesc dimpreună cu adunarea eparhială a eparhiei vacante, se face de către M. S. Regele, care este nu numai Capul Statului, ci și cel dintâi dintre creștinii ortodocși

din Țară. Datorită acestui fapt Statul român este un stat prin excelență creștin ortodox, și are întâietatea printre toate celelalte State creștine ortodoxe.

RAPORTUL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI CELELALTE BISERICI ȘI CULTE. Biserica ortodoxă română întreține raporturi cu toate celelalte biserici ortodoxe. Ea întreține raporturi și cu celelalte confesiuni creștine. Nu are însă niciun raport cu celelalte culte în afară de creștinism și nici cu sectele (asociațiunile religioase). Biserica ortodoxă română a fost mai înainte dependentă de Patriarhia ecumenică din Constantinopol. Independența (autocefalia) ei a fost o consecință a independenței politice a Statului român. Incercări de smulgerea Bisericii ortodoxe române de sub dependența Patriarhiei ecumenice au început să se facă încă dela 1864. Constituțiunea română din 1866, în art. 21, arată precis că Biserica ortodoxă română este independentă. Recunoașterea autocefaliei Bisericii ortodoxe române s'a făcut numai în 1885. In noua Constituțiune, art. 22, se specifică următoarele: «Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor». Unitatea dogmatică este păstrată cu sfințenie. Biserica ortodoxă română recunoaște Patriarhiei ecumenice o întâietate spirituală și răspunde cu promptitudine la orice întrebare și chemare a ei, cerându-i părerea în chestiuni dificile de dogmă, canoane și cult (slujbă bisericească). Cu ocazia întrunirii unei conferințe pregătitoare în vederea unui sinod ecumenic, Biserica ortodoxă română își trimite, în urma cererii Patriarhiei ecumenice, reprezentanți ai săi (Sfântul Munte Atos, 1930). Legături strânse a avut și are Biserica ortodoxă română și cu Biserica Bulgariei, căreia i-a dat Sfânt Mir ori de câte ori a avut nevoie (Biserica bulgară declarându-se autocefală, cu neobservarea formelor necesare, a fost declarată schismatică de Patriarhia ecumenică la 1872). Dintre legăturile Bisericii ortodoxe române cu celelalte Biserici, merită să fie amintite tratativele cu Biserica Angliei, cu privire la recunoașterea validității hirotoniilor anglicane.

BISERICI ORTODOXE ROMÂNE IN AFARĂ DE GRANIȚELE ȚĂRII ȘI BISERICI ORTODOXE STREINE INLĂUNTRUL GRANIȚELOR EI. Jurisdicțiunea Bisericii ortodoxe române se întinde, și în afară de granițele Țării, asupra comunităților ortodoxe române din *Paris*, *Viena*, *Sofia* și *Ierusalim*, unde există câte o biserică întreținută materialicește de Statul român. De asemenea pentru comunitățile ortodoxe române din America s'a înființat un *episcopat ortodox român*, în anul 1935. Intreținerea materială a bisericilor de aici însă, nu incumbă Statului român. In orașele cu o populație grecească sau bulgărească mai mare funcționează și câte o biserică grecească sau bulgărească. Ele sunt întreținute materialicește de comunitățile etnice respective, iar din punct de vedere canonic se găsesc sub jurisdicțiunea chiriarhului Bisericii ortodoxe române din locul acela.

ȘTEFAN CEL MARE, 1457—1504, BOGDAN CEL ORB, 1504—1517, PETRU RAREȘ, 1527—1538 și 1541—1546, DOMNI AI MOLDOVEI (După o frescă dela mânăstirea Dobrovăț. Din *N. Iorga: Portretele Domnilor Români*)

B) CULTUL GRECO-CATOLIC (UNIT)

CARACTERIZARE. Se dă numirea de cult greco-catolic (unit) cultului creștin de origine ortodoxă, care în afară și spre deosebire de cultul ortodox a aderat, la următoarele puncte dogmatice ale Bisericii romano-catolice: a) *Papa dela Roma este capul Bisericii creștine întregi*; b) *Intre rai și iad mai este un loc numit purgatoriu, sau foc curățitor*, în care petrec sufletele după moarte până la a doua venire a Mântuitorului; c) *Sfânta Taină a Euharistiei se face cu pâine nedospită (azimă)*; și d) *Duhul Sfânt purcede și dela Fiul* (Filioque). Incepând prin adoptarea dogmelor catolice, cultul greco-catolic nu putea decât să-și continue drumul până la capăt. Astfel când la 1854 Biserica romano-catolică decretează *dogma imaculatei concepțiuni a Sfintei Fecioare* (immaculata conceptio), Biserica unită o acceptă și tot așa și în 1870, când Biserica romano-catolică decretează *dogma infailibilității papale* ori de câte ori Papa definește vreo învățătură de credință sau vreo învățătură morală în calitatea lui de cap al Bisericii întregi (ex cathedra). In ceea ce privește slujba bisericească, Biserica unită și-a păstrat vechile datini. Astfel slujba bisericească se săvârșește în limba română și după tipicul Bisericii ortodoxe. De asemenea, tot după datinile vechi, clerul de mir se căsătorește.

ORIGINEA CULTULUI GRECO-CATOLIC (UNIT) IN ROMÂNIA. Presiuni pentru catolicizarea Românilor din Ardeal s'au făcut din cele mai vechi timpuri de către regii unguri și de către misionarii Bisericii romano-catolice. Pentru a atrage mai bine pe regii unguri în vârtejul propagandei pentru catolicizarea tuturor supușilor lor, și în deosebi a Românilor din Ardeal, Biserica romano-catolică conferise acestora titlul de «regi apostolici». Ivirea luteranismului (1517) și apoi a calvinismului (1534) și repercusiunile pe cari le-a avut reforma religioasă asupra Ardealului, au făcut ca propaganda catolică în Ardeal să fie multă vreme stânjenită. Ceva mai mult: peri-

CATEDRALA CATOLICĂ SF. MIHAIL DIN CLUJ, SFÂRŞITĂ IN 1444
(In faţa Catedralei, statuia lui Matei Corvinul)

colul cel mare care ameninţa acum pe Românii din Ardeal era tocmai reforma. Propaganda catolică se întăreşte însă din nou odată cu venirea pe scaunul împărătesc dela Viena a Impăratului Leopold I. Ea izbuti să înduplece pe Românii din Ardeal să se unească cu Biserica romano-catolică. Incercările de unire se încep pe vremea Mitropolitului *Teofil* (1692—1697) şi se continuă şi se desăvârşesc în timpul Mitropolitului *Atanase Anghel* (1698—1713). Mitropolitul Atanase Anghel, dimpreună cu 38 protopopi întruniţi în sinod la Alba Iulia, la 7 Octomvrie 1698, semnează un manifest prin care se declară unirea cu Roma, cu condiţia ca să nu se schimbe nimic din credinţa de mai înainte a Românilor din Ardeal: ...«Ci toate ţăremoniile, serbătorile, posturile, cum şi până acum, aşa şi de acum înainte să fim slobozi a le ţinea după călindarul vechiu şi pre cinstitul vlădica nostru Atanase nime, până la moartea sfinţiei sale, să n'aibă putere a-l clăti din scaunul sfinţiei sale». Manifestul acesta provocă însă mare turburare în sânul creştinilor ortodocşi din Ardeal. Pentru a pune capăt acestor desordini Mitropolitul Atanase convocă un nou sinod tot la Alba Iulia la anul 1700, la care participă un număr de 54 protopopi. Sinodul declarând din nou unirea, în actul încheiat cu ocaziunea aceasta adaogă: ...«drept aceea, tocmai cu acelea câdiri şi privilegiuri vrem să ne folosim şi noi de azi înainte ... ca nişte mădulări ale Bisericii romano-catolice, cu care se folosesc preoţii cei de lege lătinească după s. canoane şi după privilegiurile de feluriţii crai ai Ungariei lor date».

ORGANIZAREA BISERICII GRECO-CATOLICE DUPĂ UNIREA CU ROMA. După unirea cu Roma, mitropolitul Atanase Anghel pierde demnitatea şi titlul de mitropolit, intitulându-se numai episcop. Sub *Ioan Giurgiu Pataki*, scaunul episcopal se mută dela Alba Iulia la Făgăraş, având catedrală biserica ridicată aici de Constantin Brâncoveanu. Bula papală pentru înfiinţarea Episcopiei române unite de Alba Iulia-Făgăraş «Ratione congruenti» apare numai la 1721. La 1737 scaunul episcopal se mută dela Făgăraş la Blaj. Aici se deschide la 1754 *o şcoală primară, o şcoală latinească* şi un seminar pentru pregătirea clerului român unit. Episcopul *Petru Pavel Aron*, (1752—1764) înfiinţează la Blaj o tipografie care dă la iveală numeroase lucrări ieşite din pana lui S. Micu, Şincai, Cipariu, I. M. Moldovan, A. Bunea, etc. Până la episcopul Grigore Maior pe lângă episcopul român unit funcţiona ca îndrumător şi un călugăr iesuit. *Grigore Maior* este primul episcop român unit, fără teolog iesuit pe lângă el. La stăruinţele lui, Impărăteasa Maria Thereza înfiinţează la Viena un Institut teologic (Sf. Barbara) pentru tinerii cari voiau să se pregătească a deveni clerici uniţi. Episcopul *Ion Bob* (1782—1830) înfiinţează *capitlul mitropolitan*, un fel de consiliu episcopal alcătuit din 7 preoţi celibatari, însărcinaţi cu supravegherea parohiilor şi predica (1807). La 26 Noemvrie 1855 Eparhia Albei Iulii şi Făgăraşului este înălţată prin bula «Ecclesiam Christi» la rangul de Arhiepiscopie şi Mitropolie. *Alexandru Sterca Şuluţiu* este primul mitropolit român unit (1855—1867). Pentru nevoile religioase ale Românilor uniţi din părţile Bihorului se înfiinţează prin bula «Indefessum» din 6 Iunie 1777 *Episcopia Oradiei*, având ca prim titular pe episcopul *Moise Dragoş* (1776—1787). Episcopul *Ignatie Darabant* (1788—1805) înfiinţează în această eparhie un seminar, iar continuatorul său, episcopul *Samuil Vulcan* (1806—1839) înfiinţează la Beiuş un liceu român unit. In fine, Episcopul *Vasile Erdeli* (1842—1862) înfiinţează şcoala normală unită din Oradia şi numai sub îndemnul lui se înfiinţează Mitropolia de Alba Iulia-Făgăraş. La 26 Noemvrie 1852 prin bula «Apostolicum ministerium» ia fiinţă *Episcopia Lugojului*, iar la 26 Noemvrie 1853 prin bula «Apostolicam sedem» ia fiinţă *Episcopia de Gherla-Cluj*.

ORGANIZAREA BISERICII GRECO-CATOLICE DUPĂ INTREGIREA NEAMULUI. Constituţia din 1923, în art. 22, defineşte poziţiunea acestei Biserici, *acordându-i întâietate faţă de celelalte culte minoritare*. Aceeaşi întâietate i-o recunoaşte şi *Legea pentru Regimul General al Cultelor*, din 1928. In urma încheierii Concordatului cu Vaticanul la 10 Mai 1927 şi a ratificării lui de Corpurile Legiuitoare la 29 Mai 1929, organizaţia Bisericii greco-catolice se prezintă astfel: *O Mitropolie la Blaj* intitulată Mitropolia Albei Iulii şi Făgăraşului având patru episcopii sufragane: a) *Episcopia*

Oradiei-Mari, b) *Episcopia Lugojului*; c) *Episcopia Gherlei* şi d) *Episcopia Maramureşului* cu reşedinţa la *Baia-Mare*, prevăzută numai de Concordat ca o nouă dioceză ce urmează să se înfiinţeze şi creată la 5 Iunie 1930 prin bula « Solemni conventione ». Clerul greco-catolic este remunerat de Stat. In bugetul anului 1936—1937 suma alocată acestui cler este de lei 74.778.820.

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, credincioşii greco-catolici constitue 7,9% din populaţia Ţării. Pentru nevoile sufleteşti ale acestora sunt 1.725 de biserici, cu 1.594 de preoţi. Pe lângă centrul mitropolitan şi centrele episcopale se mai găsesc 34 canonici, 75 protoerei şi 38 funcţionari administrativi. Pentru formarea clerului unit există 3 academii teologice.

ACTIVITATEA RELIGIOASĂ, CULTURALĂ ŞI NAŢIONALĂ A BISERICII GRECO-CATOLICE. După unire, Biserica greco-catolică şi-a continuat cu aceeaş solicitudine faţă de credincioşii săi misiunea de propovăduitoare a adevărurilor creştine şi a învăţăturilor morale ale Evangheliei. Dar, dacă din punct de vedere confesional îndreptarea ei către Roma a însemnat o pagubă grozavă pentru ortodoxie, din punct de vedere cultural şi naţional ea nu [a] fost lipsită de folos. Dimpotrivă; tinerii români uniţi trimişi cu ajutorul Bisericii să studieze la Viena şi mai ales la Roma se întorc de aici însufleţiţi de simţămintele cele mai înalte cu privire la originea latină a neamului nostru şi dau naştere către sfârşitul secolului al XVIII unui curent cunoscut sub numele de *curentul ardelean*. Din acest curent fac parte corifeii ardeleni *Samuil Micu*, *George Şincai* şi *Petru Maior*. Prin studii istorice şi filosofice, ei caută să releve cu orice preţ *latinitatea neamului nostru*.

PETRU RAREŞ DOMN AL MOLDOVEI, 1527—1538 şi 1541—1546 (După fresca dela mănăstirea Râşca. Din N. Iorga: Portretele Domnilor Români)

In lupta demnă pe care o duc, ei susţin puritatea etnică a Românilor, afirmă ideea persistenţii romane în Dacia, scoţând în relief unitatea Românilor de pretutindeni. Curentul ardelean îşi concentrează toată activitatea la Blaj. In tipografia de aici, înfiinţată de *episcopul Petru Pavel Aron* îşi tipăresc iniţiatorii acestui curent operele lor. Blajul, prin activitatea intelectuală ce desfăşură ca şi prin şcolile sale, devine un focar al ideei de redeşteptare naţională. Curentul acesta se răspândeşte apoi de aici şi peste munţi, în Principatele Române, suflând peste conştiinţele româneşti întocmai ca un vânt aducător de sănătate. Tot datorită curentului ardelean, Blajul se găseşte şi în fruntea redeşteptării naţionale dela 1848. El cultivă cu ardoare ideia naţională, până când, în cele din urmă, vede visul de veacuri împlinit.

RAPORTUL DINTRE BISERICA GRECO-CATOLICĂ ŞI STAT. Biserica greco-catolică este considerată de Statul român ca *Biserică naţională* (art. 22 din Constituţie). Ierarhii greco-catolici sunt şi senatori de drept. Investirea lor pe scaunele eparhiale se face la fel cu cea a ierarhilor ortodoxi, a celor catolici, şi a capilor celorlalte culte din Ţară, de M. S. Regele.

RAPORTUL DINTRE BISERICA GRECO-CATOLICĂ ŞI CELELALTE BISERICI. Biserica greco-catolică este socotită de către Biserica romano-catolică şi de Statul român *un simplu rit al Religiei Catolice Apostolice* (art. 1 din concordat). Ca atare ierarhia ei este înglobată în ierarhia catolică (art. 2 din concordat).

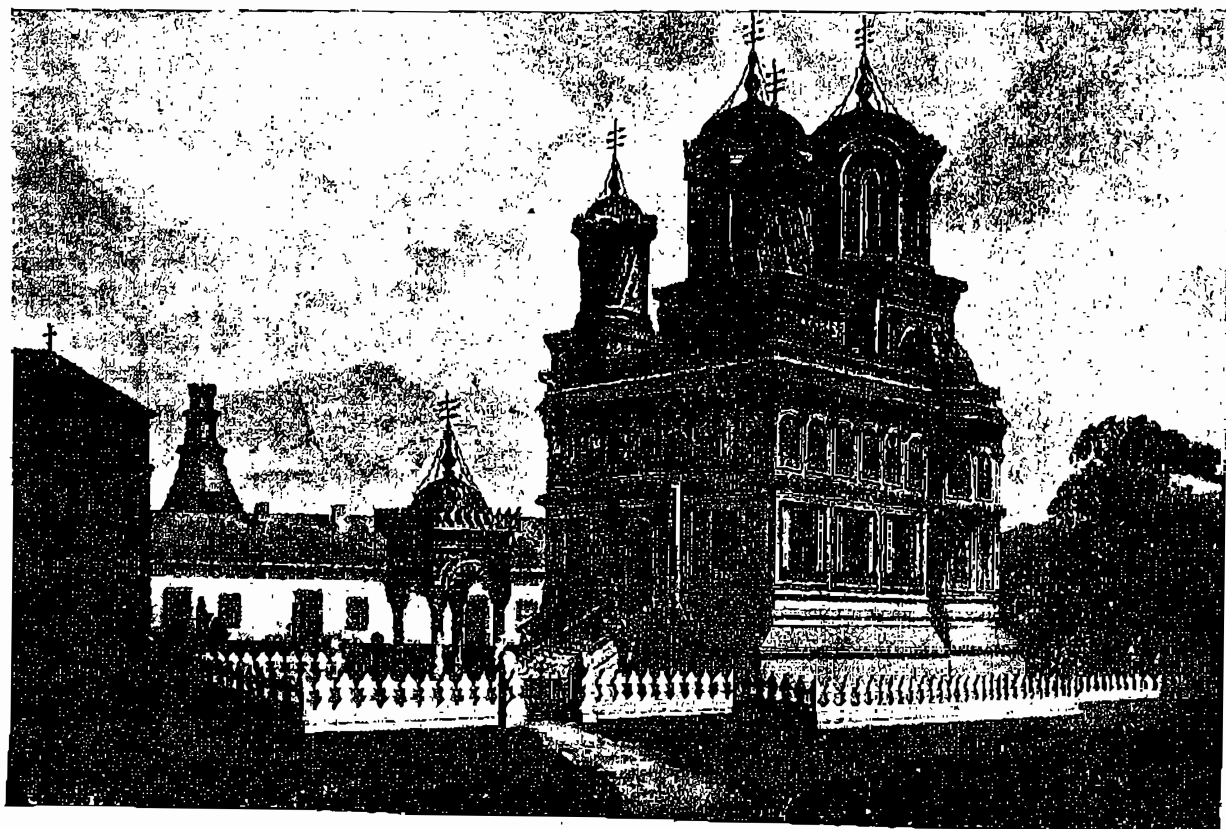
II. CULTE MINORITARE

A) CULTUL CATOLIC

CARACTERIZARE. Prin cult catolic înţelegem cultul creştin în forma în care este profesat de către Biserica romano-catolică în fruntea căreia se găseşte papa dela Roma. Atributul de *catolică* pe care şi-l dă Biserica papală însemnează *universală*. Acest atribut este revendicat deopotrivă şi de Biserica ortodoxă, întru cât este atributul prin excelenţă al Bisericii Mântuitorului Iisus Hristos, menită să cuprindă în sine toate popoarele lumii. De altfel Biserica romano-catolică şi cea ortodoxă au fost una singură până la anul 1054, când s'a produs marea ruptură între Biserici şi când pentru satisfacerea ambiţiunilor omeneşti deşarte s'a sfâşiat cu o condamnabilă uşurinţă trupul mistic al lui Hristos. Dela această dată înainte, Biserica papală şi-a luat titlul exclusiv de catolică, pe când Biserica răsăriteană şi-a adoptat titlul de ortodoxă, ca una care a păstrat şi păstrează neştirbite şi neamplificate învăţăturile date de Mântuitorul Hristos şi dogmele formulate de cele şapte Sinoade Ecumenice. Dacă setea de dominaţie a fost cel dintâi mobil al separării Bisericilor, totuşi nu au întârziat să se ivească şi alte motive: este vorba de o mulţime de deosebiri dogmatice subtile şi de o mulţime de deosebiri bisericeşti mărunte, care în timpul discuţiunilor antemergătoare schismei au devenit adevărate capete de acuzare. Legitimitatea dominaţiei a papei dela Roma este motivată de Teologia catolică în

MITROPOLIA DIN TÂRGOVIŞTE, CTITORIE A LUI NEAGOE BASARAB, ÎNAINTE DE RESTAURARE
(Cromolitografie de *Carol Pop de Szathmary*. Col. Academiei Române)

MĂNĂSTIREA CURTEA DE ARGEŞ, ÎNAINTE DE RESTAURARE
(Cromolitografie de *Carol Pop de Szathmary*. Col. Academiei Române)

Miron
patriarhul
României

chipul următor: Mântuitorul Hristos a arătat apostolului Petru o deosebită atenție între ceilalți apostoli. Pe el a întemeiat Biserica Sa (Matei, XVI, 13—19), lui i-a încredințat cheile împărăției cerurilor și oile sale spre păstorire (Ioan, XXI, 1). Petru înființează și păstorește cel dintâi Biserica dela Roma. Pontificii romani cari au urmat lui Petru sunt în acelaș timp deținătorii puterii date lui de Mântuitorul. Ei sunt capul Bisericii creștine, unicul reprezentant al lui Hristos pe pământ. O consecință inevitabilă a acestei credințe a fost și proclamarea infailibilității papale la anul 1870. In afară de primatul papal și de dogma infailibilității papale, Biserica romano-catolică se mai deosebește de Biserica ortodoxă din punct de vedere dogmatic prin dogma imaculatei concepțiuni a Sfintei Fecioare, prin dogma purgatorului, prin dogma purcederii Sfântului Duh și dela Fiul (Filioque) și prin întrebuințarea azimei la Sfânta Euharistie, iar din punct de vedere bisericesc prin întrebuințarea limbei latine la slujbă, prin săvârșirea deosebită a unora dintre Sfintele Taine și prin celibatul preoților.

ORIGINEA CULTULUI ROMANO-CATOLIC IN ROMÂNIA. Catolicismul pătrunde prin Unguri mai întâiu în Ardeal și mai apoi în Principatele Române. La anul 1227 se înființează cu ajutorul regelui ungur Bela o *Episcopie a Cumanilor*, cu reședința la Milcov, pe care-i aduce la catolicism cu forța și cu amenințarea sabiei. Regele Bela își propune chiar sub prestare de jurământ să aducă la catolicism pe toți supușii săi. Odată cu înființarea Episcopiei Cumanilor catolicii din Ardeal sunt puși sub jurisdicțiunea ei. Propaganda intensă și prigonirile care se deslănțuesc împotriva ortodocșilor, nu izbutesc să sporească numărul catolicilor din Ardeal. Numai pe vremea lui Ludovic I ia ființă o *Episcopie catolică de Severin și părțile de dincoace de munți*. Pe vremea lui Lațcu, fiul lui Bogdan descălecătorul Moldovei, se înființează o *Episcopie catolică la Siret* (1370). Apoi, pe vremea lui Alexandru cel Bun ia ființă *Episcopia catolică dela Baia* și pe vremea lui Petru Șchiopul *Episcopia catolică dela Bacău*. In Muntenia nu se înființează decât o *singură Episcopie catolică la Argeș* (1370), cu ajutorul Doamnei Clara, văduva lui Alexandru Basarab. Episcopiile de mai sus nu au fost decât un fel de centre de propagandă catolică și nicidecum expresiunea unei efective organizări bisericești. De aceea ele nici nu au avut viață prea îndelungată. La 1611 în Principatele Române nu mai exista decât o *singură Episcopie catolică*, cea dela Argeș, care avea jurisdicțiunea și peste Muntenia și peste Moldova. Situația aceasta durează până la anul 1611, când se amintește din nou de episcopia dela Bacău. Acest lucru însă numai până la 1789. De aici înainte găsim în Moldova numai prefecți ai misiunilor catolice, până la 1883 când ultimul prefect *Nicolae Iosif Camilli* devine episcop al *Episcopiei catolice din Iași*, singură pentru toată Moldova. Catolicii din Muntenia se găsesc dela 1611 și până la 1789 sub jurisdicțiunea Episcopiei catolice dela Bacău, iar dela această dată înainte sub jurisdicțiunea episcopului catolic din Nicopole, până la 27 Aprilie 1883, când Ignațiu Paoli este numit arhiepiscop al Bucureștilor, cu această ocazie înființându-se *Arhiepiscopia catolică dela București*, cu jurisdicțiune specială asupra Munteniei și generală asupra întregii Țări românești și deci și asupra Episcopiei catolice dela Iași, care devine sufragana celei dintâi.

NEAGOE BASARAB, DOMN AL ȚĂRII-ROMÂNEȘTI (1512—1521) ȘI FAMILIA DOMNEASCĂ
(După fresca din biserica episcopală din Curtea-de-Argeș. Muzeul de Antichități din București)

ORGANIZAREA BISERICII ROMANO-CATOLICE DIN ROMÂNIA. Până la unirea tuturor Românilor, Biserica romano-catolică nu avea în Țara noastră decât o Arhiepiscopie la București și o Episcopie la Iași. După întregirea hotarelor Țării însă, o parte din populația minoritară înglobată în noile hotare fiind catolică și cu o organizare bisericească primită dela fostul Imperiu Austro-Ungar, numărul Episcopiilor catolice se mărește. De o organizare definitivă a Bisericii romano-catolice în România nu se poate vorbi însă decât numai după Concordatul intervenit la 10 Mai 1927 între Vatican și Statul român. In

conformitate cu cele stipulate în acest Concordat, cultul catolic primeşte următoarea organizare: *a)* Pentru *ritul latin o Arhiepiscopie-Mitropolie cu sediul în Bucureşti*, având sub sine patru episcopii sufragane: 1. *Episcopia dela Alba Iulia*; 2. *Episcopia dela Timişoara*; 3. *Episcopia dela Satu-Mare şi Oradia-Mare* şi 4. *Episcopia dela Iaşi* (cu un vicariat special pentru catolicii din Bucovina); *b)* Pentru *ritul armean o Episcopie cu sediul la Gherla* (pentru Armenii din toată ţara) şi *c)* Pentru *greco-rutenii o administraţie specială afiliată Episcopiei române-unite a Maramureşului*. In Concordat se mai arată că nici o parte din Regatul României nu va depinde de un episcop al cărui scaun s'ar găsi în afară de hotarele Statului român şi că nici o dioceză din România nu se va putea întinde dincolo de hotarele Ţării (art. III). Comunicaţia episcopilor, clerului şi poporului catolic cu Papa este absolut liberă (art. IV). Pentru întreţinerea clerului catolic, Concordatul prevede constituirea unui *patrimoniu sacru* interdiocezan, cu toate titlurile de rentă care aparţin bisericilor sau instituţiunilor religioase catolice. Când patrimoniul sacru nu va fi suficient pentru îndestularea sarcinilor pentru care a fost înfiinţat, Statul român va suplini lipsa (art. XIII). Aşa se face că în bugetul anului 1936—1937 suma prevăzută pentru Biserica romano-catolică este de lei 29.422.680. Patrimoniul sacru al Bisericii catolice este administrat de consiliul episcopilor diocezani. Pe lângă patrimoniul sacru, Biserica romano-catolică mai are următoarele fonduri, care se bucură de personalitate juridică şi care sunt administrate tot de consiliul episcopilor diocezani: 1. Fondul general catolic de religie şi 2. Fondul general catolic de instrucţie.

TEODOSIE, DOMN AL ŢĂRII-ROMÂNEŞTI, 1521, ÎN BRAŢELE MAMEI SALE DESPINA MILIŢA
(După o icoană contemporană.
Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români).

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, romano-catolicii constitue 6,8% din populaţia Ţării. Pentru nevoile sufleteşti ale acestora funcţionează: *In Arhiepiscopia Bucureştilor* 29 biserici, 11 capele, 26 parohii, 7 staţiuni principale, 27 secundare, o şcoală primară, un seminar teologic mic şi unul mare, 6 internate conduse de călugăriţe, 4 orfelinate şi un spital, 32 reuniuni de pietate şi o asociaţie a catolicilor. *In Episcopia Iaşilor:* 38 parohii, 251 staţiuni, 148 biserici, 10 capele, 10 mănăstiri de călugări franciscani, 4 mănăstiri de călugăriţe, 2 seminarii, 2 şcoli superioare, 6 şcoli primare şi 2 tipografii. *In Episcopia Albei Iulii:* un institut, un liceu, un seminar teologic, 7 gimnazii, 2 şcoli normale, un orfelinat, un cămin studenţesc, un institut al ursulinelor, 352 parohii. *In Episcopia Timişoarei:* 160 parohii, 717 staţiuni, un seminar mare şi unul mic, 7 mănăstiri de călugări, 21 mănăstiri de călugăriţe. *In Episcopia Satului-Mare* şi *Oradiei-Mari:* 93 parohii, 1.000 staţiuni, un liceu de fete, 3 gimnazii de fete, o şcoală normală de fete, 4 internate pentru elevi şi eleve de curs secundar, 2 seminarii teologice, 9 mănăstiri de călugări şi 31 mănăstiri de călugăriţe.

RAPORTUL DINTRE BISERICA ROMANO-CATOLICĂ DIN ROMÂNIA ŞI STATUL ROMÂN. Raportul dintre Biserica romano-catolică şi Statul român formează tocmai miezul convenţiunii încheiate la 10 Mai 1927 între Vatican şi Statul român şi cunoscută sub numele de *Concordat*. De aici vedem că episcopii catolici atât cei de rit latin cât şi cei de rit armean, ca şi ajutătorii lor, trebue să fie cetăţeni români, afară de excepţii care vor fi în de comun acord admise de Statul român şi de Vatican (art. V). Inainte de a-şi lua dioceza în primire episcopii catolici vor trebui să depună jurământ de credinţă M. S. Regelui, succesorilor Lui, Constituţiei şi legilor Ţării (art. VI). La slujbele liturgice ei vor trebui să se roage pentru Suveran (art. VII). Episcopii au deplină libertate în îndeplinirea sarcinilor lor, afară de măsurile de interes general şi de numirile clerului care vor trebui aduse mai înainte la cunoştinţa Ministerului Cultelor (art. VIII). Biserica romano-catolică, reprezentată prin autorităţile ei ierarhice legitime, se bucură de personalitate juridică (art. IX). Arhiepiscopul latin din Bucureşti va fi senator de drept (art. X). Nouile parohii se vor înfiinţa numai atunci când va fi vorba de 400 familii pentru oraşe şi de 200 familii pentru sate (art. XII). Proprietăţile şcolilor, ale institutelor de educaţie şi ale tuturor celorlalte instituţiuni

pioase ale fiecărei dioceze se vor administra de autoritățile diocezane (art. XIV). In seminariile de pe lângă dioceze programul de studii va fi fixat de autoritatea bisericească competentă (art. XVI). Superiorul și membrii ordinelor și corporațiunilor religioase existente vor fi români. Ordine și congregațiuni noui nu se vor putea înființa decât cu consimțământul Statului (art. XVII). Biserica romano-catolică are dreptul a înființa și întreține oricâte școli primare și secundare, care se vor găsi însă sub controlul Ministerului Instrucțiunii publice (art. XIX). Ea are de asemeni dreptul să îngrijească de asistența religioasă de orice fel a credincioșilor ei în școală (art. XVIII și XX), în armată, spitalele civile și militare, orfelinate, etc. (art. XVIII), ținând seamă natural, de regulamentele instituțiunilor respective. In fine tot în conformitate cu concordatul, atât în școlile Statului cât și în celelalte, programa învățământului religios pentru catolici, va fi alcătuită de episcop și comunicată Ministerului competent. Biserica are dreptul a cere Ministerului suspendarea profesorului de religie, care nu este apt din cauze de doctrină sau moralitate și aceasta întru cât Statul este acela care plătește pe profesorul catolic de religie în școlile frecventate în majoritate de catolici.

RAPORTUL BISERICII ROMANO-CATOLICE CU BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ. Despre sine, *Biserica romano-catolică crede că este singura Biserică a lui Hristos pe pământ, iar Papa dela Roma singurul vicar al lui Hristos.* Venirea tuturor popoarelor lumii în subordonarea Papei, însemnează venirea tuturor popoarelor lumii în subordonarea lui Hristos. Cine nu recunoaște autoritatea aceasta a Papei, nu este altceva decât un răsvrătit, un separat, un desident. Cum toți răsăritenii, ca și noi Românii, nu sunt altceva decât niște *orientales dissidentes*, ei trebuesc cu orice preț câștigați și readuși în subordine. De aici se poate ușor înțelege și felul în care se comportă Biserica romano-catolică în relațiile ei cu Biserica ortodoxă română, cum și problemele, dorințele și nădejdile pe care și le pune în viitor.

ACTIVITATEA RELIGIOASĂ, CULTURALĂ ȘI NAȚIONALĂ A BISERICII CATOLICE. Prin asistența continuă pe care o dă pretutindeni în Țara românească catolicilor, Biserica romano-catolică promovează neapărat virtuțile cele mari ale creștinismului. Prin școlile de toate gradele pe cari le întreține, ea ajută în chip simțitor la promovarea culturii și, trebue să o recunoaștem, la întinderea din ce în ce mai mult a cultului catolic în Țară.

B) CULTUL REFORMAT (CALVIN)

Vorbim de cultul reformat (calvin) înaintea celui luteran nu pentrucă din punct de vedere istoric calvinismul ar fi anterior luteranismului, ci pentru simplul motiv că numărul credincioșilor cultului calvin este mult mai mare, la noi în Țară, decât acela al credincioșilor luterani.

CARACTERIZARE. Cultul acesta își datorește existența lui *Calvin* unul dintre fruntașii mișcării

TEODOSIE, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1521
(Detaliu din icoana precedentă)

de reformă religioasă din sec. al XVI-lea. După Calvin, păcatul a stricat în chip radical natura omenească: omul ca atare nu mai poate voi nimic în chip liber. Fiind lipsit de liberul arbitru, el nu mai poate săvârși decât răul. Omul își dobândește mântuirea prin credință și prin imputarea meritelor lui Hristos. Cu toate acestea nu se mântuesc decât numai acei oameni cari sunt predestinați din veci de Dumnezeu ca să se mântuiască. Originalitatea sistemului calvin constă tocmai în această predestinație a oamenilor. După cum unii sunt predestinați din veci să se mântuiască, tot astfel alții sunt predestinați din veci să se chinuiască. « Dogma aceasta a predestinațiunii fatale, în acelaș timp crudă și mângâietoare, definește tot calvinismul ». Cultul calvin nu are decât *numai două Taine:* Botezul și Euharistia și acestea negreșit cu o altă accepțiune decât în Biserica ortodoxă. Calvinismul înlătură icoanele, ca și celelalte odoare și obiecte bisericești și nu are decât *Biblia*, pe care și-a sprijinit Calvin toată învățătura lui.

ORIGINEA CULTULUI REFORMAT (CALVIN) IN ROMÂNIA. Ideile reformei religioase au câștigat foarte repede teren nu numai în Apus, dar chiar și în Răsărit. La mai puțin de 30 ani dela apariția reformei le vedem făcându-și loc și în Ardeal, unde un sinod de vlădici și preoți români dela Aiud, se hotărăște să părăsească trecutul și să se desfacă din

NICOLAE VALAHUL

Mare umanist, fondatorul Universităţii din Tirnavia, arhiepiscop catolic al Strigoniului, 1493—1568. (După o xilografie contemporană)

legătura cea strânsă a tradiţiei, păşind la reforma calvină (1569). Apariţia *Mărturisirii de credinţă calvină* tipărită la Geneva sub numele patriarhului ortodox Ciril Lucaris, turbură şi mai mult pe credincioşii Bisericii ortodoxe. Sinodul dela Iaşi (1642) combate învăţătura calvină, iar mitropolitul de neam român al Chievului *Petru Movilă* dă un nou avânt ortodoxiei prin *Mărturisirea ortodoxă*, pe care o alcătueşte şi care devine un fel de carte simbolică a întregii Biserici Ortodoxe. Cei cari au alimentat mişcarea calvină în Ardeal au fost în primul rând principii Ardealului. Ei au primit încă de timpuriu reforma calvină şi au căutat la rândul lor să o incetăţenească în Ardeal. Un prilej minunat pentru asigurarea propagandei reformate îl dedea confirmarea şi întărirea în scaun a conducătorilor spirituali ai Românilor din Ardeal. De aceea principele *George Rakoczy I* fixează cu ocazia inscăunării mitropolitului Simion Ştefan la Alba Iulia, 15 puncte obligatorii a fi observate de acest mare ierarh în activitatea lui şi care nu aveau să ducă decât la calvinizarea Bisericii ortodoxe din Ardeal. Tot George Rakoczy dă la iveală şi un catehism calvin, pe care îl impune pentru a fi predat în şcoalele primare. Exemplul lui George Rakoczy este urmat şi de principii cari au venit după el. Ei deslănţue, la rândul lor, prigoane împotriva mitropoliţilor ortodocşi din Ardeal şi stărue cu râvnă la răspândirea calvinismului. Cu toate acestea, cultul reformat n'a dobândit adepţi printre credincioşii Bisericii ortodoxe. A dobândit însă foarte mulţi adepţi printre catolicii unguri din Ardeal, cari după întregirea hotarelor Ţării au fost înglobaţi, prin forţa lucrurilor, în graniţele Statului român.

ORGANIZAREA BISERICII REFORMATE (CALVINE) DIN ROMÂNIA. Până la 1918 cultul reformat nu avea în România decât *un singur protopopiat* la Bucureşti, unde exista o comunitate calvină încă dela 1815. Protopopiatul acesta care avea în grije toate comunităţile calvine din Vechiul Regat se găsea în subordinea *Episcopiei reformate din Cluj*. In Ardeal însă, Biserica reformată îşi căpătase dreptul încă din 1653 prin *Approbata Constitutio* § 1, titlul I, art. 3. Drepturile acestea recunoscute şi de *Diploma Leopoldinum* dela 1691 servesc de bază la elaborarea legilor bisericeşti din 1791, 1868 şi 1871. Votându-se *Constituţia Bisericească Reformată* la Budapesta în 1904, aceasta recunoaşte iarăşi prin art. 8 o quasi independenţă Bisericii reformate din Ardeal în ceea ce priveşte dreptul de legiferare şi de conducere. In conformitate cu art. 8 din această Constituţie, în anul 1906 *Consiliul Dirigent Permanent sau Directorial* al Bisericii reformate din Ardeal stabileşte în 9 capitole organizarea Bisericii reformate din Ardeal. Capitolele acestea sunt dar legea de organizare a Bisericii reformate (calvine) din Ardeal. Ele figurează ca o anexă (anexa K) la legea de organizare a Bisericii reformate votată la Budapesta în 1904 de Sinodul regnicolar reformat. După unirea tuturor Românilor Biserica reformată din Ardeal a rămas să se conducă tot de normele anterioare, care prevedeau oragnizarea comunităţilor calvine în: *parohii, protopopiate, episcopat, convent general şi sinod.* Organele reprezentative şi executive ale

IOHANNES HONTERUS, PREDICATORUL REFORMEI IN ARDEAL, 1498 — 1549
(După o xilografie contemporană)

BISERICA NEAGRĂ DIN BRAŞOV
Construită în sec. XV, în stil gotic transilvan. Aci Honterus a predicat Reforma

INTERIORUL BISERICII NEGRE,
(Reconstruit în secolul XVII)

comunităţii parohiale sunt: a) *adunarea generală* formată din toţi credincioşii (bărbaţi şi femei), cari au împlinit vârsta de 24 ani şi sunt la curent cu plata dărilor bisericeşti. Ea se ocupă cu chestiunile economice ale comunităţii şi b) *presbiteriul*, alcătuit din parohii ordinari şi provizorii, prim epitropul şi epitropii, învăţătorul şi dirigentul cântărilor, aleşi pe 12 ani. Presbiteriul se ocupă cu toate celelalte chestiuni culturale, şcolare şi de asistenţă ale comunităţii. Comunităţile parohiale sunt grupate în protopopiate. Organele reprezentative şi executive ale protopopiatului sunt: a) *adunarea generală a protopopiatului*, b) *judecătoriile protopopeşti* şi c) *protopopul şi epitropul protopresbiterial*. In sarcina acestor organe cad toate chestiunile administrative bisericeşti şi şcolare care aparţin forului judecătoresc al protopopiatului. Protopopul este ales de presbiteriile comunităţilor parohiale; el este membru din oficiu al adunării şi judecătorii eparhiale. Tot în cadrele protopopiatului funcţionează şi *un consiliu*, care execută hotărîrile adunării eparhiale şi ordonanţele autorităţii bisericeşti superioare. Protopopiatele sunt la rândul lor grupate în eparhii. In România nu există decât o singură episcopie reformată recunoscută de Statul român: *cea dela Cluj*, de care ţin protopopiatele reformate din Ardeal afară de o parte dintre ele care în conformitate cu legile vechi ale Bisericii reformate au ţinut înainte de 1918 de episcopia reformată dela Debreczin. După înglobarea acestor protopopiate în Statul român câteva dintre ele s'au afiliat de bună voie în 1920 Episcopiei reformate din Cluj, celelalte însă s'au constituit încetul cu încetul într'o nouă episcopie, cu sediul la Oradia-Mare. Episcopia aceasta s'a constituit însă cu putere dela sine şi fără observarea formelor legale, iar pe deasupra *protopopul Sulyok*, promotorul acestei acţiuni, care de altfel s'a şi ales episcop, a susţinut că nu este nevoie să depună jurământul de fidelitate M. S. Regelui (jurământ despre care se vorbeşte art. 27 din Legea pentru Regimul General al Cultelor). Pentru recunoaşterea acestei Episcopii s'a depus totuşi un proect de lege în Parlament. Episcopia dela Cluj, recunoscută până acum ca singura Episcopie reformată din România, are următoarele organe reprezentative şi executive: a) *adunarea eparhială*, b) *judecătoriile eparhiale* şi c) *episcopul şi prim epitropul eparhial*. In afară de acestea, ea mai are şi un *Consiliu Dirigent Permanent* sau *Directoriu*, înfiinţat încă dela 1871 şi compus din episcop, prim epitropul eparhial, funcţionarii superiori eparhiali din cler, consilieri aleşi şi alţi funcţionari. El conduce şi reprezintă eparhia şi pregăteşte proectele de legi şi regulamente, îndrumând adunării eparhiale toate chestiunile care cad în atribuţia acesteia. Ca organ legislativ Biserica reformată din România mai are şi *Sinodul*, alcătuit

JURĂMÂNTUL PÂRGARILOR DIN BRAŞOV PE CATEHISMUL REFORMAT AL LUI HONTERUS
(Pictură de F. Schullerus, Biserica Neagră din Braşov)

din episcopul fiecărei eparhii, primul epitrop cel mai vechi în funcţiune şi câte 18 deputaţi de fiecare eparhie aleşi pe termen de 10 ani. Şedinţele Sinodului se ţin din 10 în 10 ani. Biserica reformată din România nu mai are *Convent general*.

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930 reformaţii (calvini) constitue 3,9% din populaţia Ţării. Credincioşii reformaţi sunt grupaţi în 828 parohii, care la rândul lor sunt constituite în 25 protopopiate. Pentru nevoile sufleteşti ale acestora funcţionează 836 preoţi şi capelani. Pregătirea clerului reformat se face într'un institut teologic la Cluj. Pentru întreţinerea cultului reformat, s'a înscris în bugetul anului 1936—1937 suma de lei 18.371.652.

CONTRIBUŢIA BISERICII REFORMATE (CALVINE) LA DESVOLTAREA CULTURALĂ A STATULUI ROMÂN. De o contribuţie directă a Bisericii reformate la desvoltarea culturală a Statului român nu se poate vorbi nici cu privire la trecut şi nici cu privire la prezent. Totuşi nu se poate trece cu vederea contribuţia indirectă pe care a adus-o calvinismul în ceea ce priveşte desvoltarea culturală a neamului românesc în trecut. In primul rând prin afirmarea principiilor mari ale reformei în genere, calvinismul dă prilej ierarhilor Bisericii ortodoxe române să lupte din răsputeri pentru românizarea limbii cultului ortodox. In al doilea rând, instrumentele de propagandă calvină dau prilej ierarhilor ortodocşi să făurească la rândul lor alte instrumente de contra-propagandă, inaugurând cu aceasta o adevărată literatură polemică. In această ordine de idei trebuesc privite: *Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Moghilă* (1640), *Noul Testament apărut cu binecuvântarea mitropolitului Ardealului, Simeon Ştefan*, (1648), *Răspunsul la catehismul calvinesc al mitropolitului Varlaam* (1644), ca şi toată cealaltă literatură bisericească din sec. XVII, care duce în cele din urmă la alungarea limbii slavone din Biserică şi la triumful limbii române.

C) CULTUL EVANGHELIC-LUTERAN

CARACTERIZARE. Cultul evanghelic-luteran, rezultat de pe urma strădaniilor lui *Luter* (1483—1546) de a demasca şi lupta împotriva abuzurilor pontifului roman se caracterizează printr'o înfrângere totală a autorităţii şi tradiţiunii bisericeşti care au condus vieaţa sufletească a credincioşilor creştini timp de secole la limanul mântuirii. După Luter procedura mântuirii omului este nespus de simplă: este de ajuns să crezi, că te şi mântuieşti. Mântuirea se dobândeşte aşa dar numai prin credinţă (sola fide). Dintre sfintele Taine, Biserica evanghelică luterană nu are decât două: *Botezul* şi *Euharistia*, dar şi acestea sunt concepute cu totul altfel decât în Biserica ortodoxă. Singura normă de conducere pentru Luter şi adepţii săi este sf. Scriptură; ea trebue să fie cetită de toţi credincioşii şi de aceea trebue să fie tradusă în limba şi pe înţelesul tuturor. Celelalte învăţături ale Bisericii au valoare numai întrucât sunt conforme cu sf. Scriptura. Luter a îndepărtat celibatul preoţilor, monahismul, posturile, ierurgiile bisericeşti şi odată cu ele şi cultul sfinţilor. Făcând aceasta, el a crezut că se întoarce la simplicitatea credinţei evangelice, dată lumii de Mântuitorul Iisus Hristos.

ORIGINEA CULTULUI EVANGHELIC-LUTERAN IN ROMÂNIA. Invăţăturile lui Luter s'au răspândit foarte de timpuriu în Ardeal, datorită legăturilor comerciale ale Saşilor cu fraţii lor din Germania. Braşovul, îndeosebi, ajunge focarul nouilor idei prin activitatea preotului *Honterus*, care începe să reformeze Biserica catolică din părţile acestea (1542). Ideile lui Luter se răspândesc totodată şi în părţile Sibiului şi trec chiar Carpaţii, datorită unor pastori luterani cari vizitează la 1570 Râmnicul-Vâlcii şi Târgoviştea. Numai peste aproape două secole, cultul evanghelic-luteran capătă în Muntenia mai mulţi adepţi. La 1730 *Domnitorul Grigore Ghica* dă libertate cultului luteran. La 1753 se constitue prima comunitate luterană din Bucureşti (biserica actuală a comunităţii datează din 1853). In Moldova, luteranismul pătrunde pe vremea lui *Eraclide Despot* (1561—1563). De a comunitate luterană în Moldova însă nu se poate vorbi decât cu începere dela 1813, la Iaşi, unde îşi şi construeşte o biserică. După această dată se mai înfiinţează comunităţi evanghelico-luterane şi în alte oraşe din Muntenia, Moldova şi chiar Dobrogea, dar numai pentru străinii luterani. Numai în Ardeal, Biserica evanghelică-luterană ia o desvoltare mai mare prin propagandă şi prozelitism. Aici ea ajunge, înainte de războiul mondial, una dintre cele patru Biserici bine organizate, lucrând prin predică şi şcoală la promovarea culturală a saşilor din Ardeal.

ORGANIZAREA BISERICII EVANGHELICO-LUTERANE DIN ROMÂNIA. Saşii luterani din Ardeal au acceptat hotărîrile adunării naţionale dela Alba Iulia (1 Dec. 1918) şi s'au declarat uniţi cu Regatul român. In 1920 cele 25 parohii luterane din Vechiul Regat printr'o deciziune unanimă s'au alăturat la Episcopia luterană din Sibiu. O parte dintre paro-

hiile luterane din Ardeal și anume cele care în fostul imperiu Austro-Ungar ținuseră de episcopiile luterane din Budapesta și Nyiregyhaza au voit, sub presiunile preotului luteran *Gustav Kirchknopf* din Cluj, să constitue o episcopie luterană maghiară. Actualmente numai 24 parohii se găsesc în situația aceasta. Ele sunt constituite într'o superintendență la Arad. Superintendentul îndeplinește și funcțiunea de protopop și nu are nicio legătură cu episcopia luterană dela Sibiu de care țin toate celelalte parohii luterane din Țară. Biserica luterană cu sediul la Sibiu s'a condus multă vreme după înglobarea ei în granițele Statului român de vechile ei legi și regulamente de organizare până la 30 Aprilie 1927 când a primit *un nou statut organic*. In conformitate cu acest nou statut Biserica evanghelică-luterană din România este organizată după următoarele trei gradațiuni: *a)* Biserica locală, *b)* biserica districtuală și *c)* Biserica generală (art. 11). *Bisericile locale* se împart în: parohii independente, parohii unite, filii și comunități de diaspora. Parohiile își aleg pe parohul lor pe vieață. Filiile n'au dreptul a alege. Parohul este conducătorul parohiei în toate afacerile ei; el este superiorul nemijlocit al capelanilor, învățătorilor și celorlalți funcționari bisericești. Pe lângă fiecare paroh se mai alege și un *curator*, care secundează pe paroh în toată acțiunea sa și reprezintă parohia în lipsa parohului. Parohiile sunt reprezentate prin *presbiteriu* și prin *reprezentanța comunității bisericești*. Presbiterul se compune din: paroh curator, directorii școalelor secundare și din membri aleși. Ei trebuc să aibă vârsta de cel puțin 30 ani. Membrii presbiteriului se aleg pe șase ani și au ca președinte pe paroh. In ajutorul îndeplinirii misiunii sale parohul mai are pe *bătrânii poporului* și pe *epitropi*: primii pentru latura culturală și socială, iar ceilalți pentru latura materială. Reprezentanța comunității bisericești are în grija sa, în afară de alegerea parohului, stabilirea retribuției personalului bisericesc, contractarea împrumuturilor, încheierea contractelor, înființarea școalelor, etc. Actele încheiate de reprezentanța comunității bisericești se înaintează spre aprobare consistoriului districtual. Parohiile se grupează în *districte bisericești*. In prezent sunt 14 districte bisericești. In fruntea districtului se găsește un *decan* ales pe 6 ani dintre parohii districtului. In grija lui cade supravegherea bunului mers al întregului district. Ca organe reprezentative districtul are: *congresul bisericesc districtual* ales pe termen de trei ani și *consistoriul districtual* ales tot pe trei ani. In sarcina celui dintâi, pe lângă alegerea decanului mai cad toate chestiunile administrative ale districtului; în sarcina celui din urmă cad chestiunile de ordin disciplinar. In fine toate parohiile de pe teritoriul Bisericii regnicolare formează laolaltă *Biserica generală* (art. 84). Conducătorul și reprezentantul Bisericii generale este *episcopul;* el are reședința la Sibiu. Pe lângă sine episcopul mai are un *curator* și un *vicar episcopesc*. Ca organe reprezentative supreme Biserica generală are: *consistoriul regnicolar* și *congresul bisericesc general*. Aceste două organe funcționează sub președinția episcopului. Episcopul este ales de congresul bisericesc general și apoi confirmat de M. S. Regele. Pentru formarea clerului evanghelic-luteran funcționează un seminar superior la Brașov.

RADU PAISIE, DOMN AL ȚĂRII-ROMÂNEȘTI, 1535-45.
(După fresca dela mănăstirea Valea. Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, evanghelicii (luteranii) constitue 2,2% din populația Țării. In afară de luteranii de limbă maghiară, cari sunt constituiți în superintendența dela Arad, cu 24 parohii și 24 preoți și capelani, Episcopia evanghelică-luterană dela Sibiu înglobează în sine un număr de peste 500 comunități, răspândite în toată Țara și constituite în 308 parohii, grupate în 14 decanate, având în total un număr de 258 preoți și capelani. Pentru întreținerea cultului evanghelic-luteran s'a prevăzut în bugetul anului 1936—1937 suma de lei 8.840.800.

CONTRIBUȚIA BISERICII EVANGHELICE-LUTERANE LA DESVOLTAREA CULTURALĂ A STATULUI ROMÂN. Luteranismul a contribuit tot indirect, ca și calvinismul, la promovarea culturală a poporului român. *Cea dintâi carte tipărită în limba română este traducerea micului catehism luteran*, la Sibiu la anul 1544. Sub influența ideilor înnoitoare luterane, diaconul Coresi dă la iveală la Brașov, tipăriturile lui românești, și tot sub influența acestor idei, și chiar cu ajutorul material al Sașilor dela Brașov, se fac în a doua jumătate a sec. al XVI, mai multe tipărituri românești în Ardeal, tipărituri extrem de interesante pentru istoria literară a neamului nostru. Datorită influenții luterane iau naștere

MIHAI VITEAZUL, 1593—1601
(După fresca dela Căluiu. Din N. Iorga: Portretele Domnilor Români, 20).

în Ardeal și *primele școale românești* la Brașov, Geoagiu, Lugoj, Caransebeș, Hațeg și Săliște cum și în Moldova, Academia dela Cotnari, pe vremea lui Eraclide Despot. La aceasta funcționează, o bucată de vreme și profesorul *Gaspar Peucer*, ginerele lui Melanchton, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Luter.

b) CULTUL UNITARIAN

CARACTERIZARE. Spre deosebire de cultele expuse mai sus, cultul unitarian se caracterizează prin negarea dogmei Sf. Treimi și a tuturor consecințelor care decurg din această dogmă. Unitarismul este *rationalist*, de aceea este și antitrinitarist. Ieșit din reforma religioasă care a frământat Biserica creștină a Apusului în sec. al XVI-lea, unitarismul nu este altceva decât un ecou îndepărtat al discuțiunilor trinitare, care au turburat timp îndelungat în Orient liniștea Bisericii în primele secole ale creștinismului. Cel care a formulat doctrina unitarismului a fost *Faust Socinius*, italian de origine (1539—1604). De aceea unitarismul mai este cunoscut și sub numele de *socinianism*. Unitarismul descătușindu-se din lanțul solid al disciplinei și tradiției bisericești proclamă o unică normă de conduită pentru credincios: *Biblia*. Dar și aceasta trebue să cedeze în fața *rațiunii*. In afară de cetirea Bibliei, un rol foarte mare are în cultul unitarian, ca de altfel în tot protestantismul, predica. Concepția unitarismului despre sf. Taine este că ele nu sunt indispensabile. Dealtfel unitarii nu acceptă decât numai două Taine și anume: Botezul, ca o dedicație spirituală a credinciosului lui Hristos, și Euharistia ca o amintire a lui Hristos. După concepția unitariană preoți pot fi deopotrivă și femeile. Multe dintre bisericile unitariene au câte o liturghie a lor proprie. Fiind un cult în care iraționalul este cu totul înlăturat, unitarismul nu-și poate recruta adepți decât în lumea cultă.

ORIGINEA CULTULUI UNITARIAN IN ROMANIA. Faust Socinius, doctrinarul unitarismului fiind persecutat pentru ideile sale în Apus, găsește adăpost în Polonia, unde înființează o biserică unitariană și mai multe școli. Din Polonia ideile lui se răspândesc și în Ardeal. Aici *Francisc David* înființează o biserică unitariană la anul 1568. Principele *Ioan Sigismund* recunoaște Biserica unitariană din Ardeal printr'un act în care o enumără alături de celelalte Biserici existente în Ardeal. De atunci Biserica unitariană începe să se desvolte, cu greu însă, din cauza concepției ei religioase raționaliste. Ideile unitarismului nu izbutesc nicidecum să treacă granița în Vechiul Regat.

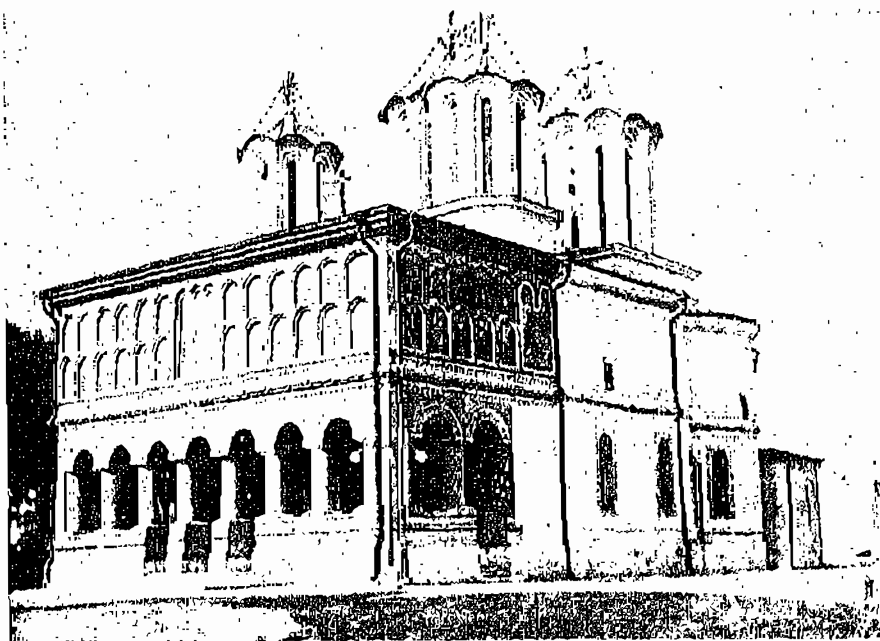
ORGANIZAREA BISERICII UNITARIANE DIN ROMÂNIA. Biserica unitariană este autonomă, în sensul că se administrează și guvernează prin legi și norme bisericești alcătuite în sfera proprie constituțională, în cadrul legilor Statului și sub inspecțiunea lui. Ea este organizată după următoarea gradațiune: a) *Comuna bisericească* (parohia), cu organele ei reprezentative și executive: adunarea parohială, consiliul gremial (numit și presbiteriu sau consistoriu domestic), scaunul școlar și judecătoria disciplinară. b) *Protopopiatul*, cu următoarele organe: adunarea protopresbiterială, judecătoria disciplinară, comisia școlară, scaunul de instrucție, fiecare dintre acestea cu funcționarii respectivi, și c) *eparhia*, cu organele ei: consiliul superior eparhial, consiliul superior sinodal și consiliul reprezentativ eparhial. Biserica unitariană are în fruntea sa *un episcop*, cu sediul la Cluj, cum și *doi prim-epitropi*, fiecare dintre aceștia putând reprezenta deopotrivă Biserica unitariană înaintea Guvernului și autorităților. Pentru pregătirea clerului unitarian funcționează la Cluj

un Institut teologic (Academic), cu un curs de 4 ani.

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, unitarienii constitue 0,4 % din populaţia Ţării. Pentru întreţinerea cultului unitarian s'a înscris în bugetul anului 1936—1937 suma de lei 3.347.350.

E) CULTUL ARMEANO-GREGORIAN

CARACTERIZARE. Discuţiunile christologice care au aprins tot Orientul creştin în cursul secolului al V-lea, au antrenat deopotrivă şi Biserica armeană întemeiată în cursul secolului al III-lea de către *Sf. Grigore Luminătorul*. Lipsită de experienţa subtilei metafizice greceşti, care de altfel alcătuia tot fondul discuţiunilor christologice, Biserica armeană, din aversiune faţă de învăţăturile rătăcite ale lui Nestoriu, care deosebea în chip desăvârşit cele două naturi în Domnul Hristos, alunecă într'o rătăcire tot atât de mare, aceea a lui Eutihiu, care confunda cele două naturi în persoana Domnului Hristos (monofizitism). Ca o consecinţă Biserica armeană-gregoriană a intercalat în imnul Trisaghion cuvintele, « care Te-ai răstignit pentru noi ». De altfel ea nu are în simbolul credinţei adaosul « Filioque », respinge învăţătura despre purgatoriu, ca şi suprematia papei dela Roma. Săvârşeşte botezul şi ungerea cu Sf. Mir ca şi Biserica Ortodoxă. Săvârşeşte Sf. Euharistie cu azimă şi vin neamestecat cu apă; Taina pocăinţii ca Biserica romano-catolică dela care a împrumutat încă de timpuriu gradele preoţiei. Concepţia despre Taina sfântului Maslu este aceiaşi ca şi în Biserica ortodoxă; numai concepţiunea asupra Tainei Nunţii se deosebeşte. In ceea ce priveşte liturghia Bisericii armeano-gregoriene este o compilaţie făcută foarte de timpuriu după liturghia sfântului Iacob şi a sfântului Ioan Hrisostom.

PATRIARHIA DIN BUCUREŞTI
CTITORIE A LUI CONSTANTIN ŞERBAN DELA 1655

ORIGINEA CULTULUI ARMEANO-GREGORIAN IN ROMÂNIA. Nenumăratele calamităţi pe care le-a adus vremea asupra Bisericii armeano-gregoriene şi spiritul întreprinzător şi negustoresc al armenilor i-a făcut să emigreze încă de timpuriu din Armenia către Europa, stabilindu-se o bună parte dintre ei în Moldova, mai înainte de cea de a doua descălecare a Ţării. Comunităţile armene din Moldova începând să se îngrijească de viaţa lor religioasă îşi zidesc locaşuri de cult: la *Botoşani*, la anul 1350, la *Iaşi* la anul 1395 şi cu timpul şi în alte oraşe din Nordul Moldovei. In secolul al XV-lea, comunităţile armene se găsesc constituite chiar într'un *episcopat* cu sediul la *Suceava*. Acest episcopat armean din Moldova nu este cunoscut decât în sec. al XV-lea şi la începutul celui al XVI-lea. Tot cam din timpul acesta datează şi comunităţile armene din restul Ţării.

ORGANIZAREA BISERICII ARMEANO-GREGORIENE DIN ROMÂNIA. Comunităţile armene din România se găsesc astăzi constituite, din punct de vedere religios, într'un episcopat, care are sediul la Bucureşti. (Legea pentru înfiinţarea episcopatului armeano-gregorian este promulgată la 31 Iulie 1931). Episcopatul armeano-gregorian este organizat în conformitate cu Statutul organic şi administrativ al său, promulgat la 25 Noemvrie 1931. Din acest Statut vedem că Biserica armeano-gregoriană reglementează, conduce şi administrează în chip autonom toate afacerile sale religioase, culturale, fundaţionale şi epitropeşti, păstrându-şi numai o legătură dogmatică şi canonică cu Catolicosul din Ecimiadzin (art. 4). Organele centrale ale eparhiei sunt: a) *Adunarea delegaţilor eparhiali* (congresul eparhial, alcătuit din capul eparhiei, vicarul şi cei doi protopopi ai Bisericii armeano-gregoriene, cari sunt membri de drept, şi din 3 delegaţi ai clerului eparhial şi 30 delegaţi mireni. b) *Consiliul eparhial şi comitetele eparhiale*. Consiliul eparhial este organul executiv şi reprezentativ al Congresului eparhial şi este compus din 9 consilieri aleşi de congresul eparhial pe timp de 4 ani. Consiliul eparhial desemnează trei comitete eparhiale: 1. comitetul spiritual bisericesc, 2. comitetul cultural şi 3. comitetul economic (eforia). c) *Censorii eparhiali*, aleşi odată cu consiliul eparhial pe un termen de 4 ani. d) *Capul eparhiei* (aracinot), ales conform canoanelor Bisericii apostolice armene de către delegaţii tuturor parohiilor cari compun

congresul eparhial (art. 51). In ajutorul său, capul eparhiei mai are un vicar, cu gradul de arhimandrit sau episcop, doi protopopi și un revizor eparhial. Ei se aleg tot de consiliul eparhial și sunt recomandați apoi Ministerului Cultelor spre a lua act de numirea lor. Comunitățile religioase armeano-gregoriene poartă numele de parohii. Ele constitue, cu toate la un loc, eparhia. Parohienii se împart în două categorii: cu drept la vot și fără drept la vot. Cei dintâi trebue să fie la curent cu plata tuturor dărilor către parohie, impuse de organele în drept. Personalul parohiei se compune dintr'un preot și unul sau doi cântăreți. Organele parohiei în afară de preot și cântăreți, cari fac parte ca membri de drept din adunarea parohială sunt: a) *adunarea parohială*, b) *consiliul parohial (epitropia)*, c) *comitetele parohiale* și d) *comisiunea cenzorilor*.

DATE STATISTICE. Cultul armeano-gregorian numără cca 50.000 credincioși, cu toate că numărul armenilor din Țară este cu mult mai mare. Aceasta se întâmplă însă din cauză, că în decursul timpului, mulți dintre armeni au îmbrățișat credința ortodoxă, iar alții au îmbrățișat credința catolică devenind, conform cu Concordatul, catolici de rit armean și fiind înglobați în episcopatul armean dela Gherla.

F) CULTUL MOZAIC

CARACTERIZARE. Cultul mozaic este profesiunea de credință care are la bază cele 10 porunci date de Dumnezeu evreilor prin Moisi (decalogul), la ieșirea lor din Egipt, pe vremea lui Minephtah succesorul lui Ramses II. Cel dintâiu organizator al cultului mozaic, a fost însuși iluminatul de Dumnezeu Moisi, care în cele cinci cărți scrise de el (Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numerii și Deuteronomul), a stabilit în cele mai mici amănunțimi toate cele referitoare la cultul ebreilor, care după numele său s'a numit și cult mozaic. Până la dărâmarea templului dela Ierusalim (70 p. Chr.), cultul mozaic ajunsese la o mare înflorire. Templul din Ierusalim, cu jertfele care se aduceau aici și numai aici, a cultivat în cel mai înalt grad ideea de unitate a poporului ebreu, iar origina dumnezeească a Legei sale, i-a inspirat o deosebită mândrie în mijlocul celorlalte popoare înconjurătoare. După dărâmarea Ierusalimului, concepția religioasă a ebreilor sufere o oarecare modificare. Ne mai existând templul unde se puteau aduce jertfele, cărturarul *Iohanan ben Zakkai*, reamintește ebreilor că ceea ce voiește Dumnezeu este *milă*, iar nu *jertfă* și fundează în micul orășel de lângă Ioppe, *Iabne*, centrul unui *nou iudaism* care avea ca element esențial nu jertfa, ci *studiul cărților și învățăturii lui Moisi*. In jurul învățăturii lui Moisi formase încă de mult un imens material de cugetare, pe care pentru prima oară niște învățători *(tanaimi)*. încep să-l prelucreze. Pe la anul 200 tot acest material de cugetare este adunat într'o operă care poartă numele de *Mișna*. In afară de aceasta, despre cele cinci cărți ale lui Moisi (Tora), s'a ivit cu timpul o întreagă exegeză, adică un complex de comentarii. Adunate, ele au dat naștere *Midrașului*. Legile propriu zise, rezultate din Tora, au fost strânse la un loc într'o colecțiune *Halacha*, iar poveștile și fabulele răsărite în jurul textelor biblice au alcătuit *Haggada*. După alcătuirea Mișnei apar *amoraimii*, adică un fel de comentatori ai Mișnei, după cum tanaimii fuseseră comentatorii Torei. Din comentariile și adnotările amoraimilor ia naștere *Talmudul*, numit uneori și *Ghemara*. Talmudul apare în două redactări: una palestineană sau ierusalimiteană, dela începutul sec. al V-lea, și alta babiloneană dela jumătatea aceluiaș secol. Către jumătatea sec. al X-lea, se ivi o nouă mișcare însemnată în sânul iudaismului: mișcarea cabalistă, caracterizată printr'un profund accent de misticism. Punctul central al preocupațiunilor și speculațiunilor cabaliste l-a format dorința de a străbate prăpastia dintre lumea de jos și cea de sus, cerească. Cartea cea cu mai mult răsunet în rândurile evreilor de pretutindeni, inspirată de asemenea de preocupațiuni cabaliste este *Zohar* (Strălucirea). Misticismul care caracterizează întreaga mișcare cabalistă a luat însă și forme concrete în nenumărate turburări mesianice. Dintre acestea cea mai însemnată a fost *chasidismul* (sec. al XVIII-lea). Dela revoluția franceză (1789) și până în preajma marelui războiu (1914), iudaismul de pretutindeni se caracterizează prin două tendințe: una de emancipare politică, combătută de reacționarismul diferitelor State interesate, și cealaltă de asimilare a iudeilor în massa cetățenilor Statelor în care viețuiau,

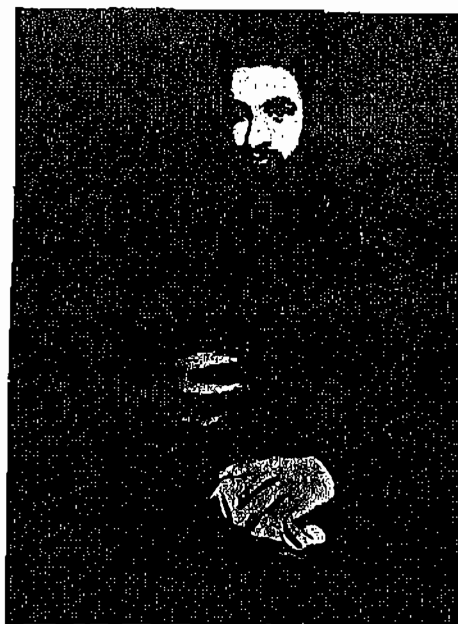
CONSTANTIN BRÂNCOVEANU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1688 — 1714
(După fresca din Mănăstirea Polovraci. Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

combătută de năzuințele naționalismului iudaic tradiționalist.

ORIGINEA CULTULUI MOZAIC IN ROMÂNIA. Despre cele dintâi așezări evreești din România mărturisesc documentele începând cu sec. al XVI-lea. Mai înainte de această dată documentele nu vorbesc decât despre negustori evrei cari cutreerau Țara. La 1579 *Petru Schiopul* îi alungă din Moldova, dar la câtva vreme (1588) îi găsim din nou în relațiuni bune cu moldovenii. La 1616 trăia la Iași un rabin vestit *Solomon ben Arowi*. In sec. al XVII-lea începe imigrarea evreilor în număr mare din Polonia. Ei populează târgulețele din Nordul Moldovei, se fixează chiar și pe la sate. Pravilele lui *Matei Basarab* (1640 și 1652) și *Vasile Lupu* (1646) vorbesc în repetate rânduri despre evrei. La sfârșitul sec. al XVII-lea organizațiile evreilor sunt recunoscute ca *bresle*. In fruntea breslelor se găsea chiar în sec. al XVIII-lea câte un *staroste*, iar comunitățile evreești dintr'o regiune aveau în fruntea lor pe *marele staroste*. In Moldova găsim în sec. al XVIII-lea instituția *hahambașiei*. Hahambașa, cu reședința la Iași avea în jurisdicția sa pe evreii din amândouă Principatele. El avea asupra lor nu numai autoritate religioasă, ci și judecătorească. Instituția hahambașiei durează până la jumătatea sec. al XIX-lea. De acum înainte, comunitățile evreilor sunt conduse de reprezentanții lor cari poartă numele de epitropi. Ele își construesc sinagoge, școli și institue societăți cu scopuri filantropice și umanitare. Până la Regulamentul Organic (1832) evreii se bucuraseră de anumite drepturi: cei veniți în Țară din vremuri mult mai vechi, erau considerați ca pământeni și numai cei veniți de curând nu aveau drepturi. Regulamentul Organic îi consideră pe toți fără drepturi. De mișcarea dela 1848 profită și evreii pentru a-și cere drepturi politice. *Domnitorul Cuza* îi considera *Români de rit israelit*. Articolul 7 din vechea Constituțiune dădea putință evreilor să dobândească individual cetățenia română declarând că «deosebirea de credințe religioase și confesiuni nu va constitui în România o piedică la dobândirea drepturilor civile și politice și la exercițiul lor». Evreii cari au luat parte la războiul dela 1877—1878 au fost împământeniți în bloc. In fine noua Constituțiune prin art. 133 ratifică trei decrete legi succesive, declarând încetățeniți pe toți evreii cari nu erau de supușenie străină din Vechiul Regat.

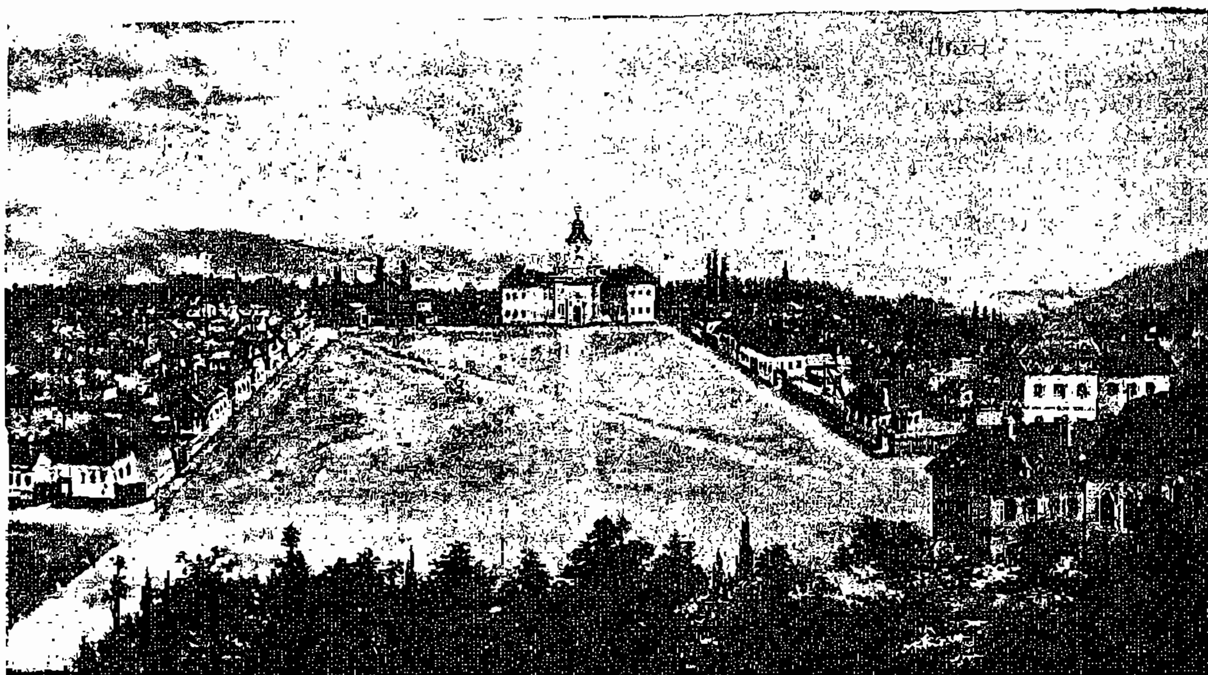

BISERICA DIN FĂGĂRAȘ, CTITORIE A LUI BRÂNCOVEANU
Catedrala a episcopiei române unite între 1720 — 1737

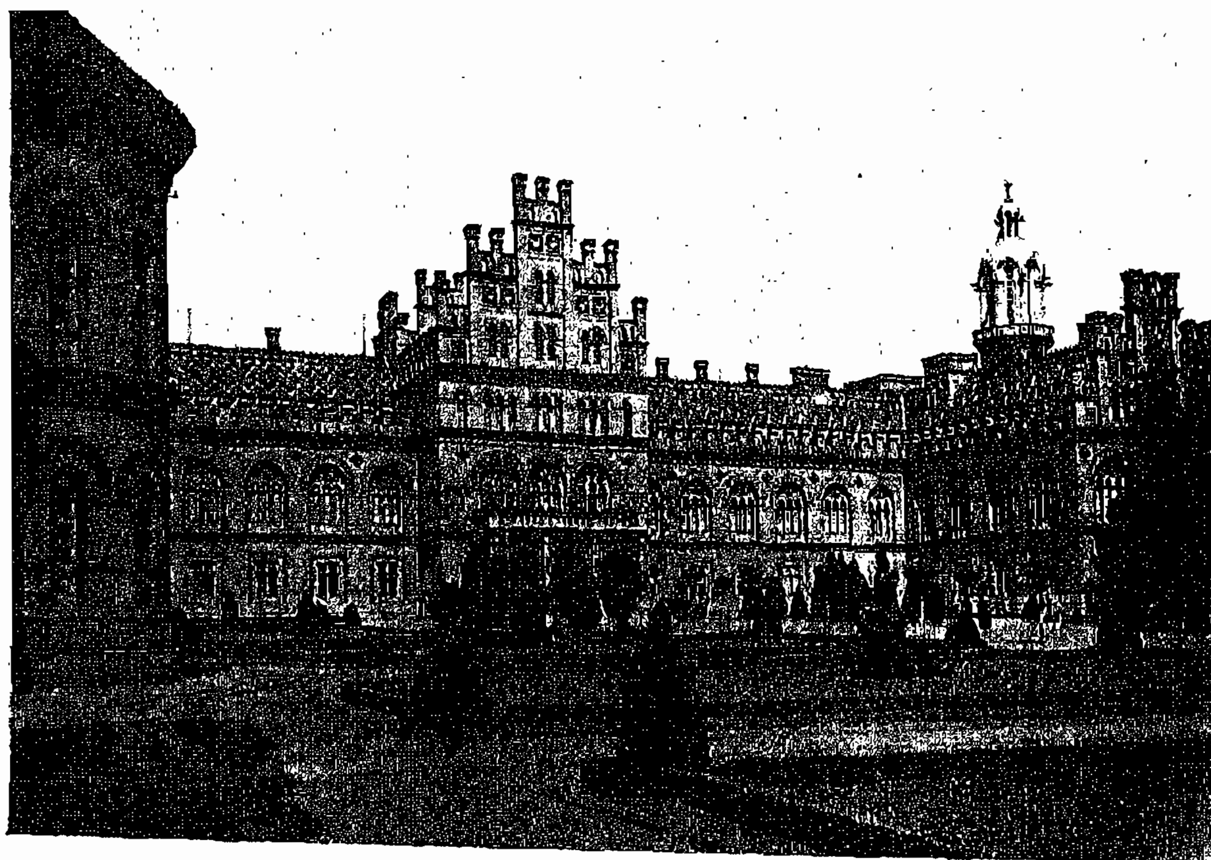

EPISCOPUL UNIT IOAN INOCHENTIE MICU, 1728—1751
Luptător pentru drepturile Bisericii și ale poporului român, ctitorul Blajului

ORGANIZAREA CULTULUI MOZAIC IN ROMÂNIA. Spre deosebire de celelalte culte, cultul mozaic nu are o autoritate cultică centrală care să înglobeze în sine pe toți evreii din România. *Legea pentru Regimul General al Cultelor*, vorbind despre cultul mozaic, adaogă în paranteză, «*cu diferitele sale rituri*». De aici ar rezulta că, dacă luat în întregime cultul mozaic nu are o organizațiune unitară, el are cel puțin o organizațiune unitară după rituri. Și totuși nu este așa. Cultul mozaic își are o organizare numai pe comunități, autonome una față de cealaltă, făcându-și adesea concurență, având fiecare statutul și regulamentul său propriu fără nici o relațiune cu celalte comunități decât numai în ceea ce privește doctrina și aspirațiunile ritului din care face parte. Locașul de cult al comunităților evreești este de două feluri: a) *sinagogă* (templu mare) și *casă de rugăciuni* (templu mic). Pe lângă fiecare sinagogă și casă de rugăciuni se găsește câte unul sau mai mulți *rabini*. Rabinul trebue să fie absolvent al unui seminar teologic ieșivot angajat cu contract de către comunitate. Indatoririle lui sunt de a da toate explicațiile ce i se cer despre orice lucru relativ la cultul mozaic, de a judeca și hotărî în divorțurile religioase, de a supraveghea pe hahamii în ceea ce privește prepararea cărnii curate (cușer), de a observa prepararea azimelor pentru sărbătoarea Peșah, de a ține cuvântări de învățătură religioasă, etc. Pe lângă rabin, fiecare templu evreesc mai are: un *predicator*, care nu este indispensabil și care în

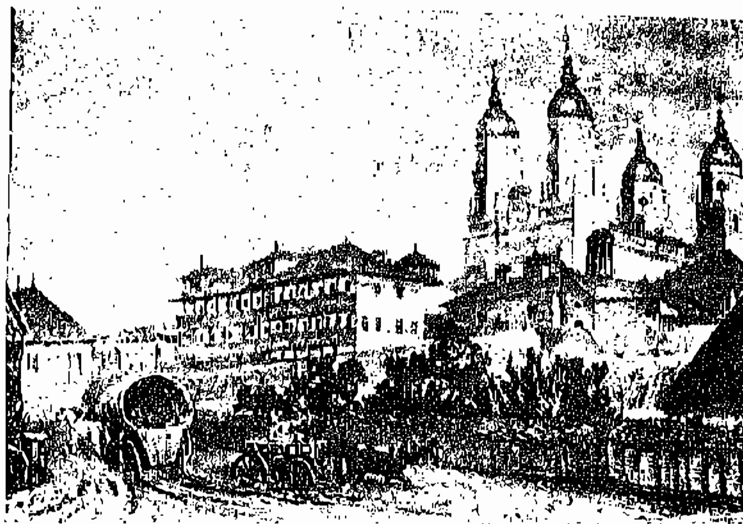

O VEDERE A BLAJULUI VECHIU, DIN TIMPUL EPISCOPULUI PETRU PAVEL ARON, 1752—1764
Inspirată de o stampă, operă a xilografului *Vlaicu*, în « Votiva Apprecatio » a lui *Petru Tekeld*

PALATUL METROPOLITAN DIN CERNĂUŢI

afară de faptul că predică nu mai are nici o altă legătură cu sinagoga; unul sau mai mulți *hahami*, însărcinați cu tăierea rituală a păsărilor și a animalelor și un *cantor*. Comunitățile evreești din România sunt unele de *rit spaniol*, altele de *rit ortodox* și altele în fine de *rit reformat*. Evreii de rit spaniol *sephardim* își leagă originea de strămoșii lor alungați din Spania la 2 August 1492. Ei sunt veniți în România prin Sud și Sud-Vest și se disting printr'un port foarte îngrijit și printr'o limbă aleasă. In afară de aceasta ei au pe lângă talmud un codice ritual și religios după care se conduc, intitulat *Sulhan Aruh*, operă a celebrului *Iosif Karo*, care caută să dea directive și unitate vieții religioase evreești. Spre deosebire de ei, evreii de rit ortodox, *askenazim*, sunt bigoți și strict observanți ai preceptelor talmudice. Ei au ca limbă proprie și limbă de cult *idișul*, au trăit și mai trăiesc pe alocurea în *ghetto-uri* și sunt veniți în România prin Nord, din Polonia și Germania. In ceea ce privește ritul neo-ortodox și cel reformat, ele nu se găsesc decât în Ardeal, ca o consecință a certurilor religioase din Ungaria din secolul trecut. Evreii de rit neo-ortodox sunt mult mai habotnici decât cei de rit ortodox din Vechiul Regat, pe când reformații sau *neologii*, sunt asimilabili și ca atare culți. In București e constituită *Comunitatea israeliților de rit spaniol*, încă dela 1730, ca o instituțiune de cult, instrucțiune și caritate. Ea este recunoscută ca persoană morală și juridică și *Uniunea comunităților evreești din Vechiul Regat*, constituită în anul 1928. Evreii au un *șef rabin* la București, care este și reprezentantul comunităților evreești în Senatul Țării.

MITROPOLIA DIN IAȘI IN 1845
Desen de *J. Rey* din « Album de douze vues de la ville de Iassy »

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, credincioșii mozaici constitue 4,2 % din populația Țării. Ei sunt organizați în comunități, iar comunitățile au sub supravegherea lor sinagogele, casele de rugăciune și personalul de cult. Sunt în total 922 de sinagoge și case de rugăciune, și 731 rabini. Pentru formarea personalului cultic există un seminar teologic ieșivot, înființat la București în 1927.

Ca încheiere este bine să spunem că evreii din România, afară de cei spanioli și de cei reformați, cari înțeleg să fie și să rămână desbrăcați de orice pretențiuni naționaliste evreești, se simt a fi o națiune deosebită. De aceea constituirea uniunei comunităților evreești din Vechiul Regat, la anul 1928, are, în primul rând, un scop naționalist și numai mai pe urmă un scop religios.

VENIAMIN COSTACHE, MITROPOLITUL MOLDOVEI
(1803—1846)

G) CULTUL MOHAMEDAN

CARACTERIZARE. Cultul mohamedan, ca și cultul mozaic și cultul creștin este un cult monoteist. Intemeetorul lui este *Mohamed*, iar cultul datează din anul 622 d. H. Crezul musulman este următorul: « Allah este Dumnezeu și Mohamed profetul său ». Invățăturile lui Mohamed, discursurile și deciziunile lui se găsesc înscrise în *Coran* (El-Qur'an, lectura) cartea sfântă a mohamedanilor. Ea este alcătuită din 114 capitole numite *surale*. Mohamedanii n'au icoane; cred în nemurirea sufletului, în răsplata sau damnația veecinică, se circumcid, au un post de o lună (ramadan), când ziua se postește cu cea mai mare strictețe, dar noaptea este îngăduit să se mănânce și să se petreacă, au apoi nenumărate ablutiuni, cinci rugăciuni pe zi când se întorc cu fața către Mecca. Ei nu au cler ca celelalte

culte; nu totuşi persoane însărcinate cu explicarea Coranului şi cu îndrumarea religioasă.

ORIGINEA CULTULUI MOHAMEDAN DIN ROMÂNIA. Intinderea mohamedanismului cu sabia pe toată suprafaţa pământului este un precept al Coranului. In sec. al XV-lea, musulmanii pătrund în Peninsula Balcanică, întinzându-se din ce în ce mai mult către Nord. Istoria neamului românesc este stropită timp de secole cu sânge românesc vărsat în luptele cu turcii pentru păstrarea credinţei creştine şi a gliei strămoşeşti. La 1877—1878, un ultim războiu ruso-turco-român, încheie această vrăjmăşie. Până la această dată însă avuseseră loc multe aşezări turceşti în Ţara Românească. Indeosebi turcii s'au aşezat mai solid în Dobrogea, unde şi-au construit moschei, constituindu-se în comunităţi religioase.

ORGANIZAREA CULTULUI MOHAMEDAN DIN ROMÂNIA. Comunităţile musulmane din România sunt constituite în *patru muftiate*: *a)* la Caliacra, *b)* la Durostor, *c)* la Tulcea şi *d)* la Constanţa. Muftiatele au în subordinea lor comunităţile musulmane dintr'un judeţ. O comunitate musulmană în afară de cele din muftiatele de mai sus există la Bucureşti şi alta la Ada-Kalé. Persoanele însărcinate cu explicarea Coranului şi îngrijirea moscheilor de pe lângă fiecare comunitate musulmană, sunt: *hatipul*, însărcinat cu citirea rugăciunilor şi explicarea coranului, *imamul*, însărcinat cu cetirea Coranului şi cu rugăciunile în caz de boale şi de înmormântări, *muezinul*, care este un fel de îndrumător al rugăciunilor care se fac zilnic la templu, *turbedarul*, un fel de călugăr musulman pe lângă unele moschei şi *sulmegiul*, curăţitorul moscheii. Personalul acesta, ca şi personalul şcoalelor musulmane inferioare este pregătit de un *seminar musulman* care funcţionează în Medgidia, jud. Constanţa. Tânărul care a terminat seminarul acesta poartă numele de *hoge* şi poate îndeplini ca membru al cultului atribuţiunile de hatip, imam şi muezin.

DATE STATISTICE. După datele recensământului din 1930, mahomedanii constitue 1 % din populaţia Ţării. Pentru nevoile lor religioase funcţionează pe lângă moscheile respective 221 hatipi, 64 imami şi 12 muezini. Personalul cultului mohamedan este subvenţionat de Stat. Pentru întreţinerea lui s'a înscris în bugetul anului 1936—37 suma de lei 5.327.225.

MITROPOLIA DIN IAŞI
Ctitoria Anastasiei, doamna Ducăi-Vodă, reconstruită în sec. XIX

III. ASOCIAŢIUNILE RELIGIOASE (SECTELE)

O consecinţă gravă a reformei religioase din sec. al XVI-lea şi a principiilor formulate de ea: Biblia singura autoritate în materie de credinţă şi libertatea individuală în interpretarea ei, singurul dreptar, a fost ivirea încetul cu încetul a o mulţime de asociaţiuni religioase cu scopul înţelegerii şi promovării învăţăturii date de Dumnezeu oamenilor în Biblie. Asociaţiunile acestea religioase, cunoscute îndeobşte sub numele de secte au început să se întindă numai datorită faptului că au ştiut cum să exploateze, pe de o parte, nemulţumirile diferiţilor membri ai Bisericii cerştine, iar pe de altă parte ignoranţa altora. Sectele au luat naştere, fie în urma unei tendinţe mistice, fie a uneia raţionaliste. Şi într'un caz şi în altul ele au ajuns la cele mai mari absurdităţi. *Legea pentru Regimul General al Cultelor* în art. 24, motivată de acest fapt, declară: « Sunt cu desăvârşire interzise, sub sancţiunea pedepselor prevăzute de codul penal, acele asociaţiuni religioase care propagă doctrine de natură a aduce atingere legilor de organizare ale Statului şi instituţiunilor sale şi care prin practicele lor rituale contravin bunelor moravuri şi ordinei publice ». Iar Deciziunea Ministerului Cultelor Nr. 114.119 din 1933 împarte asociaţiunile religioase în asociaţiuni religioase *îngăduite* şi *prohibite*.

Asociaţiunile religioase (sectele) îngăduite în România sunt:

a) *Asociaţiunea religioasă baptistă*, care îşi trage numele de acolo că pune mare preţ pe botez. Nu se pot boteza însă decât oamenii maturi, pentru că numai ei pot fi conştienţi de mărturisirea pe care o fac. Ei nu admit ierarhia bisericească, căci admit numai o biserică spirituală. Resping Sf. Tradiţiune ca şi orice autoritate în materie de credinţă. Sub influenţa calvinismului dau păcatului originar o importanţă exagerată şi cred în predestinaţiune. Botezul şi Euharistia, singurele Taine pe care le admit, le concep cu totul altfel decât Biserica creştină. De altfel, ei serbează Duminecа şi au trei sărbători mari în cursul anului: Crăciunul, Paştele şi Rusaliile; nu sunt milenişti ca adventiştii, admit o singură înviere, admit iadul şi muncile veciniсe şi cred într'o singură judecată a lui Hristos. Primele idei baptiste au fost aduse în Ardeal de croitorul ungur *Antonie Novak*, pe

la anul 1870. In Bucovina şi în Vechiul Regat ideile baptiste au pătruns după anul 1918. Asociaţia religioasă baptistă din România, ale cărei drepturi au fost recunoscute şi de jurnalul Consiliului de Miniştri Nr. 2680 din 1926, este organizată după naţionalităţi. Astfel sunt 35 *comunităţi baptiste române*, cu 1672 case de rugăciune şi cu un număr de peste 25.000 credincioşi; 55 *comunităţi baptiste germane*, cu 1141 case de rugăciune şi cu peste 20.000 credincioşi şi 15 *comunităţi baptiste maghiare*, cu 300 case de rugăciune şi cu cca 6000 credincioşi.

b) *Asociaţia religioasă adventistă de ziua şaptea.* Se numeşte adventistă, fiindcă adventiştii învaţă că Hristos va veni a doua oară în timpul cel mai scurt şi se numeşte de ziua şaptea pentru că ei dau o atenţie foarte mare sâmbetei, legând toată mântuirea de Vechiul Testament. Ei admit mileuismul, adică învăţătura că Hristos va întemeia la a doua venire o împărăţie de o mie de ani; nu admit iadul şi nici muncile veşnice. Cred că vor fi două judecăţi ale lui Hristos, şi ca atare două veniri ale lui. In ceea ce priveşte celelalte puncte de credinţă şi practice religioase, ei se aseamănă cu baptiştii ca şi cu toate celelalte secte. Asociaţia religioasă adventistă de ziua a şaptea are 520 case de rugăciune, cu un număr de cca 15.000 credincioşi. Ideile adventiste au pătruns în România tot pe la anul 1870, fiind aduse de un fost preot romano-catolic care trecuse la adventism, Mihail Czehowki. După război, în anul 1920, se organizează «*unirea comunităţilor evanghelice ale adventiştilor de ziua a şaptea din România*». Comunităţile adventiste se grupează în conferinţe: *a)* conferinţa Munteniei de Est, cu sediul la Ploeşti; *b)* a Munteniei de Vest cu sediul la Bucureşti; *c)* a Moldovei de Sud cu sediul la Focşani; *d)* a Moldovei de Nord cu sediul la Iaşi; *e)* a Transilvaniei cu sediul la Cluj; *f)* şi a Banatului şi Crişanei cu sediul la Timişoara.

c) *Asociaţia religioasă a lipovenilor.* Lipovenii, din punct de vedere religios sunt o ramură a rascolnicilor din Rusia. Doctrina lor se găseşte expusă în lucrarea intitulată «*Frascia*» care a fost tradusă şi în româneşte la Mânăstirea Neamţu. Spre deosebire de sectele ieşite de pe urma reformei religioase, secta lipovenilor a rezultat de pe urma unui respect prea strâns şi prea îngust faţă de datinile şi tradiţiile bisericeşti. Doctrina lor religioasă este superficială; mai însemnat este faptul că ei cultivă celibatul, că socotesc arderea pe rug ca un suprem sacrificiu şi că au la liturghie o mulţime de practici bizare. Lipovenii au pătruns mai întâiu în Bucovina (1724) şi apoi în Basarabia şi Dobrogea. Ei numără cca 50.000 credincioşi şi sunt conduşi de *un episcop*, cu reşedinţa la *Fântâna Albă* în Bucovina.

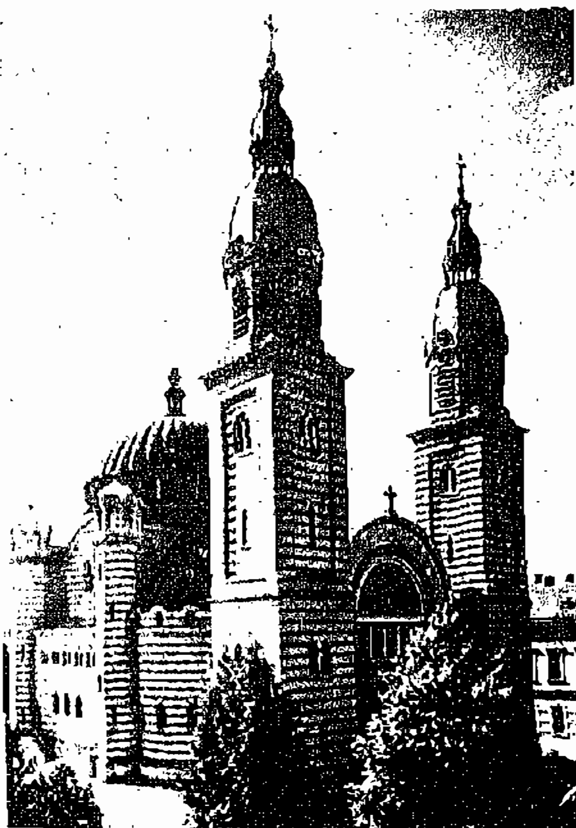
c) O altă asociaţie religioasă, care este îngăduită numai provizoriu în Bucureşti, este *asociaţia religioasă a creştinilor după Scriptură.*

Asociaţiunile religioase (sectele) neîngăduite în România sunt: secta nazarinenilor, a adventiştilor reformaţi, a secerătorilor, a penticostaliştilor, a inochentiştilor, a bisericii lui Dumnezeu apostolice, a martorilor lui Dumnezeu (Iehova), a stundiştilor, a duhoborţilor, a molocanilor şi a studenţilor în Biblie (mileniştilor).

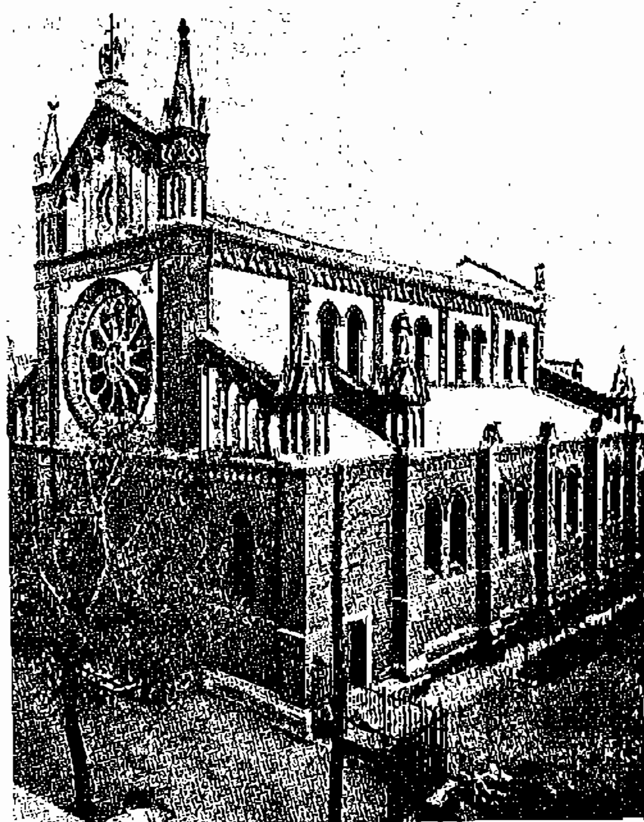

ANDREI ŞAGUNA, MITROPOLITUL ARDEALULUI, 1848 — 1873
Consolidatorul Bisericii Ortodoxe din Ardeal,
autorul Statutului ei organic din 1868

După ce am trecut în revistă toate cultele din România şi am arătat istoricul, evoluţia şi organizarea lor actuală şi după ce am vorbit şi despre sectele îngăduite şi cele prohibite, se mai pune o singură întrebare: *care este procedura legală a trecerii dela un cult la altul?* Legea pentru Regimul General al Cultelor tratează chestiunea aceasta în art. 44—48 inclusiv. De aici vedem că numai cine a împlinit vârsta de 18 ani poate trece dela un cult la altul, afară de femeile măritate, care pot face aceasta şi mai înainte de vârsta de 18 ani. Cine voieşte să treacă la un alt cult trebue să anunţe acest lucru în prezenţa a doi martori, ofiţerului stării civile din comuna unde domiciliază. Aici se încheie un proces-verbal care se înaintează în termen de 8 zile comunităţii religioase căreia îi aparţine declarantul. Dacă declarantul nu revine asupra hotărîrii sale timp de 30 zile, ofiţerul stării civile face modificările cuvenite în registrele respective, liberând declarantului o dovadă oficială şi anunţând în acelaşi timp atât comunitatea religioasă căreia a aparţinut declarantul cât şi pe aceea la care a trecut. Cine trece dela un cult la altul este dator să suporte toate sarcinile materiale impuse de statutele cultului părăsit până la sfârşitul anului în care s'a făcut trecerea. Copiii urmează religiunea

CATEDRALA METROPOLITANĂ DIN SIBIU

CATEDRALA CATOLICĂ METROPOLITANĂ (SF. IOSIF) DIN BUCUREŞTI

părinţilor lor. Dacă unul din părinţi trece la un alt cult, copii lui de acelaşi sex, sub etatea de 18 ani urmează cultul cel nou la care a trecut părintele. Dacă părinţii nu au aceeaşi religiune, tatăl are drept de a determina fiecărui copil religiunea căreia trebue să aparţină. Copiii nelegitimi urmează religiunea mamei lor. Deasemenea legea pentru Regimul General al Cultelor mai vorbeşte de religiunea copiilor găsiţi şi de a celor adoptaţi. Copii găsiţi, dacă n'au nici o indicaţiune cu privire la religiunea căreia aparţin, urmează religiunea celor ce i-a găsit, tot asemenea şi copii adoptaţi, mai mici de 18 ani, urmează religiunea celui ce-i adoptă, dacă acesta voieşte. Dacă însă copii găsiţi nu sunt imediat adoptaţi ci sunt conduşi în azile, dacă azilul este întreţinut de vreo instituţie confesională, copilul urmează confesiunea respectivă; dacă azilul este întreţinut de comună, copilul urmează religiunea majorităţii locuitorilor din acea comună; dacă, în fine, azilul este întreţinut de Stat, copilul va urma religiunea creştină ortodoxă.

pr. o. c.

BIBLIOGRAFIE

N. Iorga, Istoria Bisericei Române, 2 vol. Bucureşti 1932, ed. II.
I. Lupaş, Istoria Bisericei Române. Bucureşti, 1935.
I. Nistor, Istoria Bisericei din Bucovina. Bucureşti, 1916.
I. *Nistor*, Istoria Basarabiei. Cernăuţi, 1923.
P. Gârboviceanu, Biserica Ortodoxă şi cultele străine din Regatul Român. Bucureşti, 1904.
— Legea pentru regimul general al cultelor. Bucureşti, 1928.
— Legea şi Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române. Cernica, 1925.
Ioan Georgescu, Istoria Bisericii creştine universale. Blaj, 1931.
— Concordatul cu Vaticanul (publicat în «Monitorul Oficial» Nr. 126, partea I). Bucureşti, 12 Iunie 1929.
Onisifor Ghibu, Catolicismul unguresc în Transilvania şi politica religioasă a Statului Român. Cluj, 1932.
— Legea pentru înfiinţarea eparhiei armeano-gregoriene din România. Bucureşti, 1931.
J. Pineles, Istoria Evreilor din cele mai vechi timpuri până la declaraţia Balfour. Iaşi, 1928.
— Buletinul uniunei comunităţii evreeşti din vechiul Regat. An. I. Nr. 1. Bucureşti, 1928.
— Statutul şi regulamentul general al comunităţii Israeliţilor de rit spaniol din Bucureşti, 1930.

ORGANIZAŢIA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ÎN ROMÂNIA

Stuctura actuală a învăţământului românesc ca şi perspectivele sale în viitor, sunt condiţionate, fireşte, de lunga sa evoluţie, ca şi de marile prefaceri ale societăţii moderne.

Un sistem propriu zis de învăţământ nu a existat în nici una din ţările româneşti; el nu a fost posibil nicăeri de altfel. Singura formă complexă de învăţământ era Academia sau Universitatea, care cuprindea în germene cele trei grade ale învăţământului actual.

Până către mijlocul secolului XIX istoria învăţământului se confundă, aşa dar, cu istoria acestor Academii. Ele s'au desvoltat, aproape paralele, în cele trei principate româneşti.

EVOLUŢIA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ROMÂNESC

A) IN MOLDOVA

Avem puţine dovezi de existenţa unui sistem organizat de învăţământ în trecutul îndepărtat al Moldovei. Cartea se învăţa, în general, în tinda bisericii cu diecii sau călugării din mânăstiri. Cine voia să-şi aprofundeze ştiinţa, mergea la studii în străinătate.

Aşa, de pildă, cunoaştem pe fiul lui Petru Şchiopul, Ştefan, care avea ca dascăl pe călugărul Teodosie Barbovschi. Călugărul îi preda, « pe lângă cetirea Psaltirei şi a altor cărţi sfinte, socoteli de cronologie a anilor trecuţi dela Facerea Lumii şi alte date capitale » [1]).

Mai găsim însă şi tineri Moldoveni, contemporani lui Ştefan, elevul lui Barbovschi, cari urmau la marea Universitate din Cracovia centru al străinilor, la Padova, sau în Germania.

In afară de călugărul Teodosie, ni s'au păstrat şi alte nume de învăţători vechi, dascăli de copii, ca Moise din Rebricea, căruia i se da cu mândrie titlul de « filosoful », iar pe o icoană din 1566, dăruită de arhimandritul Spiridon mânăstirii Putna, cetim, în româneşte: « Inţelepciunea au zidit ţie casă », aşa că ne putem întreba cu drept cuvânt dacă nu e vorba de o şcoală.

Iacob Eraclide Despotul, ajuns pe tronul Moldovei, principe învăţat care preţuia luminile, poate chiar el fost profesor la Universitatea protestantă din Rostock, a luat hotărîrea de a înălţa şi în ţara sa cugetul poporului şi a răspândi binefacerile instrucţiunii.

El cheamă în Moldova savanţi care-l admirau şi înfiinţă cu ei, în Septemvrie 1562, o Academie, în orăşelul Cotnari de lângă Iaşi. El puse această şcoală sub direcţia umanistului Ioan Sommer şi încercă să-i aducă profesori străini de renume universal între cari pe Peucer şi pe matematicianul Iohannes Rhoeticus din Cracovia.

Iohanes Sommer din Pirna [1]), născut în 1541, descrie el însuşi creaţia acelei şcoale: « De asemenea a început Despot Vodă să întemeieze o şcoală în oraşul Cotnari, fiind strânşi copii din toate părţile provinciei, de cari îngrijea să fie hrăniţi, învăţaţi, îmbrăcaţi din tezaurul său, fiind stabilită o plată destul de bună a profesorului, dată fiind sărăcia învăţăceilor. In vremea aceea am fost trimis şi eu să predau acolo, după ce am urmat între scribi timp de şase luni [2]) ».

Sommer povesteşte că profesorul său, Hermodorus Lestarchus, chemat de Despot ca profesor la această instituţie, ar fi primit şi a răspuns chemării fostului său elev, « dar fiindcă sosirea lui s'a întâmplat tocmai în vremea arestării domnului, se zice că s'a întors repede în Grecia, dela Dunăre unde ajunsese » [3]).

Dintre prietenii săi din pribegie chemă şi pe Ionas Justus care, până să sosească, a aflat că Despot încetase din viaţă.

La Cotnari va fi făcut prelegeri şi preotul polon Iohannes Lusinski, care a fost declarat episcop al protestanţilor şi care a fost otrăvit, « iar văduva episcopului Lusianus, o femee dintr'o nobilă familie de Poloni, şi încă într'o vârstă înaintată, fiindcă avea dela Voevod o vilă în apropierea Cotnarilor unde am zis că fusese întemeiată o şcoală, a fost prădată de tot avutul de nişte călăraşi, pusă în lanţuri şi, după câteva săptămâni, spânzurată cu mare cruzime » [4]).

Despot Vodă a jucat un rol cultural european, iar şcoala dela Cotnari era cunoscută în străinătate, aceasta o arată Zacharias Orthus, autorul Istoriei

---

[1]) N. Iorga, *Istoria învăţământului românesc*, Bucureşti, 1928, p. 13.

[1]) « Natus ad Albiacae ripas Sommerus arenae Quo spectat rupes celsa Pirna suas. Nondum quinque meas numerabam lustra juventae, Cum levis haec facili Musa labore dedit », scrie Sommer în 1567 după ce termină o istorie a regilor Ungariei. V. Hans Petri, *op. cit.*, p. 43.

[2]) Ioannes Sommerus, *Vita Jacobi Despotae*, în Emile Legrand, *Deux vies de Jacques Basilicos*, Paris, 1889, p. 35.

[3]) *Ibid.*, *op. cit.*, p. 18.

[4]) *Ibid.*, *op. cit.*, p. 46—47.

Impăraţilor Otomani, care i-o dedică la 12 Septemvrie 1563, dintr'un sentiment de admiraţie şi de recunoştinţă.

Răsturnarea tuturor tradiţiilor moldoveneşti, distrugerea odoarelor bisericeşti, schimbarea legilor şi, mai ales, prezenţa episcopului « cu muiere » au adus Domnului ura poporului şi chiar moartea.

Iohann Sommer, directorul şcoalei, aflând vestea morţii protectorului său, fugi la Braşov, unde rămase ca director de şcoală până la 1567, apoi la Bistriţa şi, în sfârşit, la Cluj.

Cu universitatea dela Cotnari, în cugetul său, Despot a urmărit şi altceva decât ideia de a protestantiza orăşelul Cotnari sau Moldova.

Umaniştii italieni fac descoperirea latinităţii Românilor ca origine şi chiar ca limbă încă din sec. XIV. Această descoperire se răspândeşte în întreaga Europă, odată cu răspândirea umanismului însuşi.

Era firesc ca Despot, elev al umaniştilor occidentali, el, care ştia că latinitatea Românilor era un loc comun al istoriografiei timpului, în ambiţia lui de principe dornic de fast, să întemeeze o şcoală superioară de tip occidental în care diferitele discipline să fie predate în limba străluciţilor înaintaşi Romani.

DESPOT VODĂ, DOMNUL MOLDOVEI, 1561—1563
Ctitorul celei dintâi Universităţi de pe întinsul românesc
(După o monetă bătută de el)

Sămânţa aruncată de Despot avea să prindă rădăcini mai târziu.

In 1644, când cultura grecească dedea o mare ofensivă în Ţările Române, Vasile Lupu fundă în capitala Moldovei, Iaşi, o Academie pe care o dărui cu mari averi mişcătoare şi o aşeză sub epitropia mânăstirii Trei Ierarhi. La această Academie, Domnul « văzând mare lipsă de dascăli, buni învăţători în ţara noastră..., au aşezat prin a sa chemare dascăli buni şi râvnitori la învăţătură dela Kiev... şi dela Preasfinţitul Mitropolit Moghilă, Arhiepiscopul Kievului, ca să fie spre învăţătura şi luminarea minţii copiilor pământului nostru; iar pentru aceasta, le-au lăsat lor trei sate, anume: Răchitenii, Juganii şi Tămăşenii ce-i zic şi Agiudenii, toate în districtul Romanului, ca să fie pentru îndestularea şi hrana acelor dascăli, buni învăţători» [1]).

Academia lui Vasile Lupu s'a bucurat în primele timpuri de mare strălucire. Grigorie Ghica (1727—1733) i-a dat o nouă organizare. « Au adus dascăli elineşti şi slavoneşti şi au aşezat şcoala de învăţătură » [2]).

Constantin Mavrocordat a mai adăogat Academiei o « şcoală de învăţătură lătinească şi arăbească ». Cu această ocazie Domnul a dat şi un manifest « către toţi mazilii din toată ţara » spunându-le şi sfătuindu-i « ca să-şi aducă copiii la învăţătură, la şcoală, ca să înveţe orice limbă le-ar fi voia, pentru ca să se afle oameni învăţaţi şi în pământul nostru al Moldovei, precum sunt şi printr'alte ţări şi părţi de loc ».

Domnitorul nu făcea altceva decât să repete îndemnul din Muntenia, dela 9 Mai 1746, când s'a adresat boierilor care se îndepărtaseră dela lumina învăţăturii zicându-le: « In pământul nostru vedem că, de o seamă de vreme, toţi feciorii de boieri s'au răcit de către învăţătură, la care mai înainte toată boierimea avea aplecare spre a-şi da pe fiii lor să înveţe să se pricopsească la cartea elinească, iar acum nu ne putem pricepe din ce pricină s'au lenevit atât părinţii cât şi feciorii lor a urma aceste bunătăţi de folos şi de podoabă neamului boeresc, încât au rămas mai proşti la învăţătură decât alte trepte mai de jos ».

Predecesorul său Nicolae Mavrocordat, om de înaltă cultură, cărturar el însuşi într'o familie de cărturari, întemeiase o nouă şcoală la Iaşi. Nu ştim care era organizarea nouei Academii ieşene, pentru care la 3 Aprilie 1714 domnitorul primeşte felicitări dela Iacov Manu din Argos. Ştim atât că erau doi dascăli de elineşte, unul de greaca clasică, altul de vulgară. Mai era un altul de slavoneşte şi un al patrulea « ca să înveţe pe înţeles moldoveneşte ». Era deci o şcoală unde se preda şi în limba ţării.

In câţiva ani, în Iaşi, mulţămită grijii domnitorului, avem aşa dar, două şcoale, cu profesori noui din Constantinopol trimişi de un bun prieten al său arhidiaconul Hrisant, ajuns în 1707 Patriarh. Hrisant era un învăţat al vremii lui, şi din iubirea pentru cultură trimetea Academiilor din Iaşi cărţi latine şi italiene, dintre cari parte din ele s'au găsit ca dăruite noii şcoale domneşti de greceşte, la 1728 [1]).

De rezultatele ştiinţifice ale acestor prime şcoli iarăşi nu avem prea multe ştiri. Ni se spune « că tinerii boieri meniţi pentru slujbele publice fie la curtea domnească, fie în judeţe, îşi dau oarecare osteneală pentru a învăţa turceşte, latineşte, franceza şi italiana; dar foarte puţini din ei îşi însuşesc întrucâtva limbile străine [2]) ».

Un călător, Christoph Wilhelm Lüdeke trece prin Moldova pe la 1764 şi, stând la o mânăstire mai multe zile, stă de vorbă cu călugării, foşti elevi ai Academiei ieşene, cari « vorbeau greceşte, latineşte şi italieneşte, erau cunoscători ai literaturii şi ai poesiei, dar nu posedau de loc o cultură ştiinţifică ».

---

[1]) Uricul lui Vasile Lupu citat de C. Erbiceanu: *Serbarea şcolară dela Iaşi*. 1885, p. 54.
[2]) Letopiseţ, tom. III, p. 82.

[1]) N. Iorga, în *An. Acad. Rom.*, XXXVI, p. 801 şi în *Ist. înv. rom.*, p. 60.
[2]) Carra, *Histoire*, p. 187, Recordon, *Lettres sur la Valachie*, p. 108.

VASILE LUPU, DOMNUL MOLDOVEI, 1634—1653
ADEVĂRATUL FUNDATOR AL UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI

Situația învățământului la sfârșitul secolului XVIII, în Moldova, era aceasta: câte o școală în fiecare capitală de județ: Focșani, Bârlad, Galați, Chișinău, etc., și pe lângă fiecare episcopie: Huși, și Roman. La Iași, lângă Mitropolie, prin dania Domnului Grigore Alexandru Ghica se zidise din temelie, încăpătoare și înzestrată cu toate cele necesare și de trebuință, « Academia », care avea și internat cu 40 școlari interni. Aceasta e numită în izvoarele timpului: « renumita școală *μουσεῖον* înființată în Iași lângă Mitropolie ».

Inainte de mișcarea națională din 1821, în Moldova, în 1812, după cererea Mitropolitului Veniamin Costache și a unui tânăr boier, de o superioară inteligență, Mihail Sturdza, se organizară învățământul superior cu caracter românesc. Grecii erau nemulțumiți de această schimbare și au cerut în 1818, « să se curățe școala de așa zisele științe moldovenești, iar Moldoveanul să fie strămutat la școala lui moldovenească din Socola ».

Dacă la 1820 se putea vorbi la București de o « inaltă școală națională », nici Iașul nu stătea mai pre jos. El avea două centre mari de cultură românească: seminarul Veniamin dela Socola, și școala de inginerie a lui Gheorghe Asaki.

Seminarul dela Socola, era la început (1804) o școală de preoție, însă mai inaltă decât cele similare din țară. A avut ca primi dascăli pe Constantin Enache și călugărul Ioil.

Școala a avut de suferit în 1806 din pricina ocupațiunii rusești, când a fost și închisă. Ea s'a redeschis, organizată pe baze cu totul noui, în 1812. Pe lângă programul bisericesc se adăoga: gramatica, aritmetica, istoria lumii, filosofia și limba latină.

In anul 1813 se întorcea dela studii, din străinătate, tânărul Gheorghe Asaki, care era sortit să îndrumeze poporul ca și Gheorghe Lazăr în Muntenia, pe calea culturii românești.

Chiar in anul ce precedă mișcarea revoluționară, Mitropolitul Veniamin și cu Asaki, împreună cu vornicul Mihail Sturdza se hotărăsc pentru desvoltarea învățământului ca să aducă profesori români din Transilvania.

Au fost aduși patru profesori: Ion Costea pentru retorică și poetică, Ioan Manfi pentru limba latină, Vasile Fabian sau Bob pentru teologie, și doctorul în filosofie și medicină Vasile Popp, unul din Românii cei mai învățați de peste Carpați. Primirea în Iași li s'a făcut în Noemvrie 1820. Revoluția grecească alungă pe dascălii ardeleni, afară de Vasile Fabian care a rămas în Moldova.

Deși încercarea de a învia cultura românească prin ajutorul dascălilor ardeleni se sdrobi în ambele țări de furia revoluției deslănțuite în 1821, ideia rămase. Conștiința națională a poporului român părea a fi copleșită, nu însă ucisă.

Intre timp, Academia Vasiliană se desvolta tot mai mult. Se predau acum și științele înalte ale dreptului, filosofiei și literelor. Așa de pildă, în 1830 pe lângă cursurile arătate s'a introdus, « mulțămită solicitudinei patriotice » a Epitropiei Școalelor, compusă din aceiași bărbați: Veniamin Costache, vornicul Mihail Sturdza și referendarul Gh. Asaki, cursul de legi, compus din dreptul roman și dreptul privat român.

MIHAIL STURDZA, DOMNUL MOLDOVEI, 1834—1849
Unul din reformatorii Universității din Iași
(După un portret dela Pinacoteca din Iași)

Domnitorul Ioniță Sandu Sturdza la 1828 așeza la Trei Ierarhi « unde deapururea a fost o școală pentru învățătura tinerilor» cursuri la care se învăța « cu deplinătate limba lătinească (maica limbei noastre), religia, filosofia, biografia, logica, retorica, poesia, istoria, matematica, morala, economia pământească și politicească, istoria naturală și arheologia ».

Regulamentul Organic, intrat în vigoare în Moldova la 1832, se ocupa de chestia învățământului și fixa învățământul literelor la « cursurile slobode », cari cuprindeau istoria naturală, limba greacă modernă, limba slovenească și rusească.

Regulamentul Organic dispunea ca pe lângă Academie să se deschidă și un internat (colegiu). Acest internat s'a deschis tot la Trei Ierarhi. Aici se făcea o deosebire între fiii de boieri numiți elevi sau *alumni* și fiii de oameni săraci cari se numiau *stipendiști*. Aluminii locuiau în etajul de sus, iar stipendiștii în etajul de jos. Fiii de boieri mâncau la masă cu tacâmuri de faianță, cu șervete, cu pahare de băut pe când stipendiștii mâncau în blidurí de lut. In timpul lecțiilor ei ocupau băncile din fund; cu timpul însă, cum elevii mai silitori erau puși în primele bănci, stipendiștii au ocupat locurile din față.

Mihail Sturdza s'a urcat pe tronul Moldovei în luna Iunie 1834. Suirea lui pe tron dă lui Asaki prilejul de a îmbunătăți programul școalelor. O parte din

principiile Regulamentului Organic. în materie de învățământ, fuseseră puse în lucrare de viguroasa administrațiune a generalului Kiseleff, ajutat de Epitropia Școalelor.

In acest timp, cel care se preocupa mult de localul școalei și de corpul didactic era Gheorghe Asaki. Ale lui erau publicațiunile și el obține dela Epitropie fonduri pentru trimiterea tinerilor la studii în străinătate.

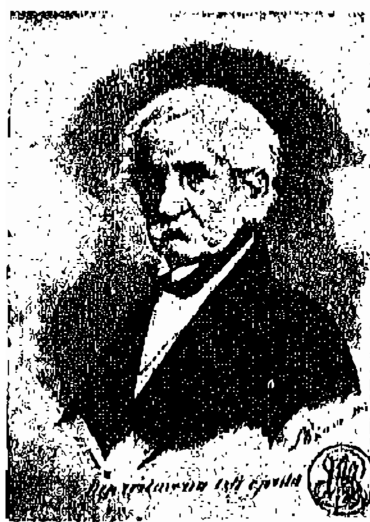
In anul 1834 un număr de elevi « încheiând cursurile umanioare în Academia Vasiliană » au fost aleși — șapte la număr — de către Epitropie, dintr'acei ce știau limba germană și latină, și au fost trimiși la Viena « spre a se aplica la diferite ramuri științifice ». Au fost trimiși: Alecu Constantinescu, Anastasie Fetu, C. Zefirescu, Leon Filipescu. Pentru filosofie și litere a fost trimis A. Velini, ca să studieze logica și metafizica și D. Popovici, ca să studieze literatura franceză. Velini fusese trimis la Viena, Popovici în Franța, la Lunéville.

Frumoasele rezultate date la terminarea cursurilor dela sfârșitul de an a Școalei Vasiliene (1834), trimiterea absolvenților în străinătate, articolul expres prevăzut în Regulamentul Organic, ca și întreaga lume intelectuală a vremii, toate acestea contribuiau și grăbeau reorganizarea Academiei pe baze moderne. Epitropia Invățăturilor Publice n'a întârziat să pregătească proiectul de reorganizare ca, după un an dela suirea pe tron a Domnitorului Sturdza, să fie sancționat.

In acest regulament, pe lângă o mulțime de instrucțiuni privitoare la învățământ, manuale didactice, internate, local, corp didactic, se dau dispozițiuni cu privire la însăși stema Academiei. « Stema Academiei va fi astfel alcătuită: In cer albastru un luceafăr de argint, având în mijloc pe Sfântul Duh ca porumbel, iar la margine cuvintele « Academia Mihăileană ».

Inaugurarea ei s'a făcut Duminecă 16 Iunie 1835. La filosofie erau 10 studenți.

Două zile după inaugurare, Comitetul Academiei Mihăilene a luat hotărîrea ca Facultatea filosofică « care până acum s'a paradosit provizoriu la Școala Vasiliană, să rămână acolo până după examene ». Celelalte Facultăți erau prevăzute în regulament pentru a se deschide la Golia. Totuși activitatea au început-o în casele Spătarului Petrache Cazimir.

GH. ASAKI, 1788—1870
Profesor al Academiei, efor al Școalelor
(După o pictură de Stahl)

Comitetul, de comun acord cu referendarul Școalelor, a fixat programa. « In cuprinsul Academiei se vor așeza două clase sub nume de pregătitoare, în care se vor împărți, după a lor putere, elevii institutului și cei noui externi școlari, spre a învăța: gramatica română, limba latină, geografia, aritmetica, catechisis și caligrafia. In aceste două clase vor paradosi D. Drăghici, D. Stavrat, Sf. Sa Pr. Ion Micul. Preotul Atanasie dela biserica Academiei (Talpalari) a fost ales de comitet ca să îndeplinească provizoriu datoria de Efimerium la Institut ».

M. KOGĂLNICEANU, 1817—1891
Profesor de istorie la Academia « Mihăileană », unul din autorii reformei învățământului

Cursul de filosofie, la « clasa filosofică » din 1833 îl făcea Eftimie Murgul, până la 1837, când a trecut la București și a fost înlocuit cu doctorul în « frumoasele arte », Petru Câmpeanu.

In cursul anului viitor, « filosofica » a fost luată dela Școala Vasiliană și anexată celorlalte secțiuni. Eforia împreună cu comitetul, a avut grijă să completeze corpul didactic, aducând mai mulți profesori, pentru « învățăturile înalte » din străinătate, ca Maisonnabe pentru a preda dreptul în franțuzește. Acesta luă chiar direcția școalei întregi ca un fel de rector.

La 1836, personalul didactic aproape se completase. Se făceau cursuri de logică, metafizică, istorie pragmatică, istorie naturală, literatură elină și literatură franceză, limba rusească și limba germană.

In 1837 corpul didactic era compus din: doctorul « Mezonab », președintele comitetului, rectorul Academiei, profesor de legislație; doctorul Petru M. Câmpeanu, profesor de filosofie, cuprinzând în filosofie: logica, fizica (filosofia naturii), estetica, psihologia; maiorul Singurov, întâiul profesor de inginerie; George Seulescu, profesor de filologie și istorie care mai preda dreptul și statistica; T. Stamati, doctor în filosofie dela Viena, care preda fizica și înalta matematică. Dela 1837, doctorul Cihac ocupă catedra de istorie naturală, Ludovic Jordan catedra de franceză.

Spiritul liberal și național ce-l cultivau și deșteptau școalele, și mai ales cele superioare, nu întârzie a displace Rusiei și, din această cauză, și Domnitorului Sturdza. O atitudine fățișă, contra Academiei, îi era însă greu să ia. La 9 Mai 1836, cu ocazia examenelor, ordonă să se cheme la aceste examene Obșteasca Adunare și boierimea, « cu gânduri neprietene școalei ». Rezultatele fiind bune nu avu ce să zică și atunci « izbucni furtuna contra limbei românești ca organ de predare », voind să înlocuiască profesorii români cu străini spre a opri curentul național.

Toate materiile se predau la Academia Mihăileană, numai un curs din care să se vadă trecutul național,

întârzia să se acorde [1]. Cursul era absolut necesar, mai ales că pentru el Gheorghe Asaki şi pusese ochii pe tânărul Mihail Kogălniceanu, care se întorsese dela studii tocmai în momentele grele ale Moldovei, când murise apărătorul culturii româneşti, Mitropolitul Veniamin Costache. Asaki cu admirabila sa abilitate a introdus în Academia Mihăileană doi profesori naţionalişti, pe Ion Ghica şi Mihail Kogălniceanu.

La 24 Noemvrie 1843, tânărul care se suie pe catedră, din a căreia înălţime, pentru întâiaşi dată, aveau să răsune cuvinte de falnică aducere aminte şi de îmbărbătare, uimeşte pe ascultătorii numeroşi, înflăcărează pe unii, dar în aceeaşi vreme înspăimântă pe alţii.

El consideră ca patrie a lui tot acel cuprins de loc în care se vorbeşte româneşte, şi ca istorie naţională, istoria Moldovei întregi, înainte de sfâşierea ei, a Valahiei şi a părţilor transilvane.

«Istoria este testamentul lăsat de către strămoşi strănepoţilor, ca să le slujească de tălmăcire vremii de faţă şi de povăţuire vremii viitoare», spune el.

Efectul ce făcea în public, autoritatea şi talentul genialului profesor nu lăsa indiferentă Rusia şi pe Domnitor, încât chiar a doua zi după această cuvântare, Kogălniceanu este desărcinat de profesoratul dela Academie.

Odată cu oprirea cursului de Istorie Naţională, domnitorul s'a hotărît să desfiinţeze învăţământul superior, organizând un adevărat complot contra limbii naţionale, sau însărcinând pe consulul prusian Neugebauer să-i facă un proiect de reorganizare a şcoalelor. Sturdza era spăimântat de progresul şcoalelor, de ideile naţionale şi liberale, cari-şi aşezaseră focarul în şcoale şi cari prevesteau evenimentele trezirii naţionale din 1848. De aceea sub cuvânt că şcoalele nu corespundeau aşteptărilor sale ca şi trebuinţelor ţării, fără a se uita la greutăţile începutului, sub pretext de a îmbunătăţi, a desfiinţat partea cea mai activă din aceste şcoale, învăţământul superior, după ce mai înainte încercase de a opri dela învăţătură pe fiii părinţilor nevoiaşi, cari nu mai erau «volnici a urma decât numai cele două clase a gimnaziei, unde ei vor învăţa a ceti şi a scrie, în a lor maică limbă».

ALEXANDRU IOAN I CUZA
Reformatorul învăţământului românesc
(După o pictură, de un autor necunoscut. Col. Acad. Române)

Ceea ce înăspri cugetele protivnice învăţământului naţional, fu revoluţia din 1846 din Galiţia, în care o mulţime de nobili căzură sub cuţitele ţăranilor răsculaţi. Aceasta băgă groaza în boieri şi în Ruşi, mai ales că «minţile claselor de jos» luau adeseori înainte la clasificare fiilor de boieri. In 1846 la Academia Mihăileană nu se găsia picior de boier, toţi fuseră retraşi şi trimişi în străinătate.

La 9 Februarie 1847, cu decret domnesc, Mihai Sturdza dădu Obşteştei Adunări a Moldovei «proiectul reorganizării învăţăturilor publice din Prinicipatul Moldovei», semnat de C. Mavrocordat, Iordache Balş, G. Şuţu, V. Beldiman, Aslan şi C. Negruzi. Prin el se chemau la învăţătură numai clasele de sus, căci «este deobşte cunoscut că, spre a ajunge cineva la slujbe mai înalte, nu trebue să fie lipsit de oarecare înstărire, pentru a putea închezăşui societăţii asigurări materiale. Numărul acestui fel de persoane este pretutindeni mărginit».

Proiectul mai spunea că «limba noastră nefiind încă înzestrată cu trebuincioasele cărţi pentru învăţături mai î. alte», s'au văzut părinţi, mai mulţi ani despărţindu-se de copiii lor cari erau trimişi departe spre a primi creştere cuviincioasă, de aceea limba românească era scoasă din învăţământul superior, care urma «a se organiza prin învăţarea limbilor străine şi prin aducerea de profesori străini». Cursurile aveau să se facă neapărat în limbile, elenă, latină, franceză, germană şi rusă — nici o linie în româneşte.

[1]) Se înfiinţase şi un curs de limba şi literatura italiană pentru care fusese angajat cu 6000 piaştri, Krassu.

Spiritele în Iași erau foarte agitate. Adunarea « supuindu-se cu plecăciune și cu încredere în părintească iubire a Domnitorului » a aprobat. Direcțiunea Colegiului a fost încredințată profesorului Malgouverné.

In Februarie 1848, pentru liniștirea spiritelor, se inaugură un curs obligatoriu de gramatică română.

O corespondență din « Allgemeine Zeitung », la 1848, numește colegiul francez din Iași o organizare școlară pe picior rusesc.

Venirea lui Grigore Alexandru Ghica la tronul Moldovei, însemnează cerul posomorit al culturii naționale. Fără a se uita la înrâuriri străine și fără a ține seama de intervențiile din afară, avu curajul și inima de a voi reorganizarea școalelor pe o scară mai largă și mai progresistă. El formă o comisiune compusă din cei mai aleși bărbați ai Moldovei: Aug. Treb. Laurian, A. Panu, D. Rallet, Mihail Kogălniceanu, spre a se ocupa cu reorganizarea școlilor. Această comisiune era creată în locul Epitropiei învățăturilor publice pe care Domnitorul o desființase tocmai pentru faptul că ea conspirase contra școalelor și a limbii române. Invățământul acum era trecut sub răspunderea departamentului bisericesc, condus de Panaite Casimir.

S'a pus în perspectivă încă dela 1849 redeschiderea Academiei, care nu se va mai chema Mihăileană, după numele Domnului plecat în șuerăturile tineretului, ci *basiliană*, după adevăratul ei ctitor, Vasile Lupu.

Comisiunea însărcinată de domnitor cu alcătuirea regulamentului școalelor, își depune rezultatul lucrărilor la Divanul Obștesc. Acesta alcătui apoi o lege a instrucțiunii publice: *Așezământul moldovenesc* care, intrat în vigoare dela Ianuarie 1851, cuprindea următoarele principii:

a) Instrucțiunea este gratuită pentru toți locuitorii țării.

b) Limba română este limba în care se va învăța fără deosebire, ca limbă a țării și a bisericii.

c) Nimeni nu mai poate dobândi funcțiuni fără certificate că și-a terminat studiile.

SIMEON BĂRNUȚIU, 1808 — 1864
Marele luptător pentru latinitate, profesor de drept public și de filosofie la Universitatea din Iași

Se fixau trei ramuri de învățământ: primar, secundar și « înaltele științe ».

Inaltele științe aveau să se facă în patru Facultăți: Facultatea de filosofie, împărțită în: literatură și științe exacte; Facultățile de teologie, de jurisprudență și de medicină. Toate erau cuprinse într'o singură instituție: Academia.

Academia avea rolul de a promova știința și de a da publicului o direcție eminamente națională și liberală.

Un pas mai departe făcu Academia prin înființarea de cursuri libere, prin care se încerca participarea publicului la mersul înaltei instituțiuni.

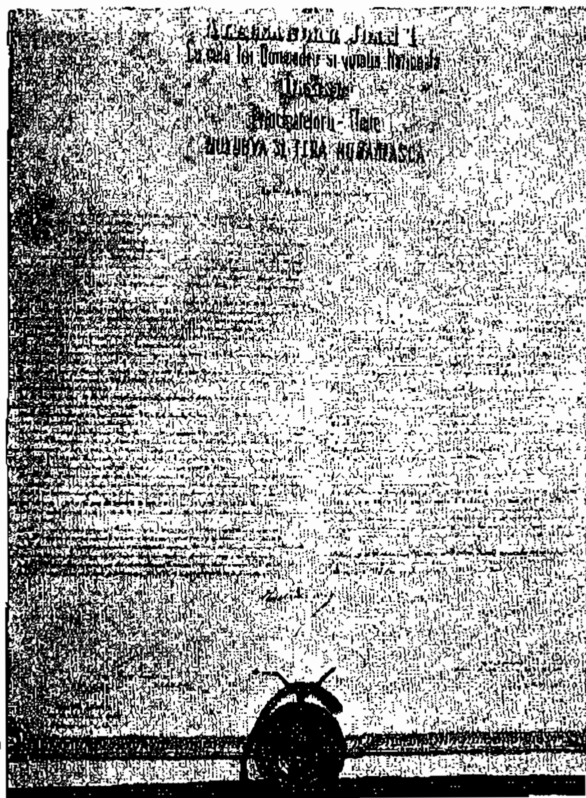
Cu mari greutăți, mai ales din cauza neînțelegerilor dintre profesori, Academia și-a ținut cursurile în localul Academiei Mihăilene până în 1859, cu 20—25 auditori.

Venirea pe tronul Principatelor Unite a Domnitorului Alexandru Ioan Cuza însemnează începutul unui nou capitol în istoria școalei românești.

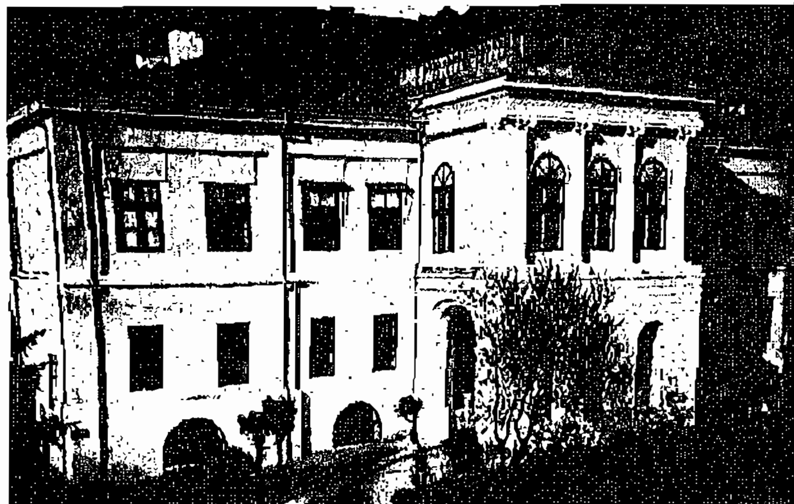
Facultățile care existau până aci în mod separat, deveneau mădularele unei noui instituțiuni, Universitatea.

La 26 Octomvrie 1860, Alexandru Ioan I, în prezența marilor autorități, în fața profesorilor și a școlarilor, în fața bătrânilor și a tinerilor, în fața deputațiunilor și a felicitațiunilor sosite dela marile instituțiuni de învățământ din țările vecine, în sunetul clopotelor, al muzicilor și al strigătului de bucurie al poporului, inaugura Universitatea din Iași, dând în mâna profesorilor steagurile Facultăților și drept bună urare adresându-le aceste cuvinte expresive: « patriotism, progres și prudență ».

In ziua de 24 Noemvrie 1860, Consiliul Colegiului, compus din P. S. S. Filaret Scriban, dr. Simeon Bărnuțiu, I. Pop, V. Alexandrescu, Dr. I. Strat, dr. O. Teodori, J. Lupescu, G. Mârzescu, A. Călinescu și Șt. Emilian, în ședința memorabilă pentru Universitatea din Iași, aduce laude profesorilor ardeleni, în

Actul prin care Alexandru Ioan I dădea Academiei un nou statut organic și titlul de Universitate. Actul e contrasemnat de Mihail Kogălniceanu, 26 Octomvrie 1860

VECHIUL PALAT AL UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI, ASTĂZI FACULTATEA DE MEDICINĂ

special lui Bărnuțiu, căruia i se propune să fie ales rector. In urma renunțării insistente a lui Bărnuțiu, Consiliul alege ca rector al Universității pe dr. I. Strat, iar ca decan al Facultății de Filosofie pe I. Pop, profesor la secția II științifică.

La 18 Septemvrie 1863, Colegiul Universitar alege rector pe Titu Maiorescu.

In această calitate, el a căutat să fixeze rolul Universității în desvoltarea viitoare a națiunii.

*

In Moldova dintre Prut și Nistru, răpită la 1812, mitropolitul Gavriil Bănulescu are meritul de a fi apărat și desvoltat biserica și școala românească. La 31 Ianuarie 1813, cu aprobarea Sinodului, el înființează Seminarul duhovnicesc, iar la 31 Mai 1814 deschide la Chișinău tipografia eparhială.

Seminarul dela Chișinău a format falanga de preoți care a ținut aprinsă flacăra românismului și din care a ieșit generația dela 1905.

*

E locul să amintim aici și de trecutul învățământului în acea parte a Moldovei de Nord, care sub stăpânirea Domnilor Moldovei se numea Arboroasa și căreia Galițienii vecini neputând să-i rostească numele i-au zis *Bucovina — Țara fagilor*.

Incă din Iunie 1848, Românii bucovineni au cerut cu insistență ca, pentru conservarea naționalității lor, să se înființeze școli populare și o catedră pentru limba și literatura românească. Impăratul Francisc Iosef a recunoscut îndreptățită această pretențiune, și la optsprezece zile după suirea sa pe tron a aprobat înființarea doritei catedre de limba și literatura română pe lângă Institutul de Studii Filosofice din Cernăuți. Cursul s'a inaugurat la 28 Februarie 1849 de către marele profesor Aron Pumnul.

Pe lângă această cerere și înainte de împlinirea a o sută de ani de stăpânire austriacă asupra Bucovinei, mai mulți tineri români, cari își făceau, cu mari greutăți, studiile la Viena, vorbeau despre necesitatea imperioasă a unei universități la Cernăuți.

Lucrul acesta mai era cerut cu insistență și de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina.

Acest deziderat, își găsi expresiunea sa oficială, mai întâi, în Dieta Țării la 25 Septemvrie 1868, când deputații dr. I. Pompe, O. Reni, S. Andrievici și A. Kochanowski făcură propunerea pentru înființarea în Cernăuți a unei *Academii juridice*, dar aceasta căzu.

In 1870 Asociația «Astra» din Ardeal se adresă către sora sa din Cernăuți ca împreună să stăruiască pentru înființarea în Austria a unei Academii românești de Drepturi, la care asociația similară din Cernăuți răspunde că «năzuește și ea și așteaptă crearea unei Universități la Cluj și *alteia la Cernăuți*».

In 1871 conducătorii societății culturale și literare din Bucovina discutară pe larg modalitățile pentru înființarea acestei universități pe spesele statului, la care să fie neapărat și o catedră pentru limba și literatura românească.

Despre graiul în care să se propună științele, nu se putea cere cel românesc, dar nici nu se cerea o universitate germană, caracterul ei se lăsa, cu intențiune, nedeterminat.

Orașul ales pentru reședința universității era Cernăuții. Aci funcționa consistoriul episcopesc drept-

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI

credincios răsăritean care putea sprijini această instituţie cu sume mari de bani şi putea oferi localuri frumoase pentru instalarea facultăţilor. In favoarea înfiinţării Universităţii venea faptul comemorării răpirii Bucovinei şi împărăţia habsburgică dorea să-l consfinţească. «Majestatea Sa Impăratul Francisc Iosif I, informându-se despre năzuinţele popoarelor sale pentru crearea unor universităţi noui, şi dorind să arate Bucovinenilor afecţiunea sa împărătească pentru alipirea şi credincioşia lor probată, se decise într'a şaptea zi din Decemvrie 1874 să facă acestora un dar potrivit, de jubileul de o sută de ani al impreunării lor cu imperiul său, şi delegă pe ministrul de instrucţie, Dr. Carol de Stremayr, cu aducerea la împlinire a doriţei sale, a încoronării învăţământului public de o sută de ani din Bucovina prin înfiinţarea în Cernăuţi a unei universităţi».

In proiectul de creaţie a Universităţii se prevedeau tot felul de catedre, cât priveşte catedra pentru limba şi literatura românească, nici pomeneală.

Toate demersurile făcute de deputaţii români nu au fost luate în seamă. Camera Imperiului a votat legea la 20 Martie 1875 aşa cum a fost propusă, iar împăratul o sancţionă după 11 zile, ordonând ca noua universitate să-i poarte numele şi să se deschidă în ziua de 4 Octomvrie 1875, ziua numelui său.

La 22 Septemvrie 1875 se făcură numirile de profesori la cele trei facultăţi: teologică, juridică şi filosofică.

ARON PUMNUL, APOSTOLUL ROMÂNISMULUI DIN BUCOVINA, 1818—1866
Profesor de limba română la «Institutul» din Cernăuţi

Uricul împăratului a fost citit în şedinţa solemnă de inaugurare şi a fost completat, în ce priveşte şovinismul austriac, prin cuvintele rostite de însuşi ministrul Şcoalelor, care a spus: «Precum Neamţul, aşa şi Românul şi Slavul, cu plăcere îşi stinge setea şi se întăreşte la fântâna ştiinţei nemţeşti; aceasta în măsură mai mare, îi va oferi mijlocul de a-şi întreţine şi de a îngriji de individualitatea sa; ea-i va fi însă şi un îndemn de a lucra şi năzui împreună spre fericirea şi spre gloria iubitei noastre patrii, Austria».

Guvernul austriac a adus şi profesori de valoare, a înzestrat Universitatea, a votat trecerea bibliotecei Bucovinei în posesia ei.

Primul rector al Universităţii a fost un Român, profesorul Tomasciuc de istoria filosofiei, de procedura civilă austriacă şi de dreptul cambial.

La 8 August 1875, pe temeiul activităţii literare de până atunci, dr. I. G. Sbiera este însărcinat cu suplinirea docenturii la catedra de limba şi literatura românească, pentrucă guvernul înţelesese dela început că fără o catedră dela care să se vorbească limba localnicilor, Universitatea n'ar fi putut dăinui. Dar şi profesorii români au înţeles să nu facă ştiinţă searbădă ci să aprindă în sufletele studenţilor focul sacru al naţionalismului.

In mijlocul studenţilor germani, studenţii români fundează o societate căreia îi pun numele «Arboroasa», adică Bucovina, care avea ca scop să întreţină şi să întărească legăturile de frăţie dintre studenţii români şi profesori, alcătuind astfel o singură familie. Adunările lor constau în a ceti ziare, a ţine conferinţe, câte odată concerte şi serate declamatorii. In capul acestei societăţi erau profesorii: Mihail Călinescu, Nicolae Hacman, Constantin Ştefanovici, Alexiu Comoroşanu, Vasile Mitrofanovici, Isidor Onciu, Eusebie Popovici, C. Popovici, Basilie Repta şi Ion G. Sbiera.

După multe stăruinţe se acceptă ţinerea cursului de limba şi literatura română în limba română. In anul 1877 el trata despre: istoria literaturii române până în zilele noastre, gramatica limbii române, colindele române, despre Miron Costin, despre formarea cuvintelor române în limba română şi gramatica comparativă a limbilor romanice.

De remarcat a fost curajul docentului Sbiera, care dela început a deschis lupta făţiş. Cursul lui a fost inaugurat cu o înălţătoare prelegere, în care cerea ca «pe târâmul vieţii spirituale şi culturale să nu ne cugetăm, nici să nu ne simţim altfel decât ca Români».

In 1891 profesorul Sbiera «în dorinţa de a procura tinerilor năzuitori o ocaziune binevenită de a-şi extinde, aprofunda şi temeinici cunoştinţele câştigate din prelegerile de pe catedră» a propus înfiinţarea seminarului pentru *filologie românească*.

Dacă în Universitate, Românii nu aveau decât o singură catedră, situaţia nu era mai bună nici în celelalte ramuri ale învăţământului. Românii dădeau din ce în ce înapoi, deoarece pe lângă aducerea elementelor străine, Austriacii lăsau poporul dela ţară în întunerec.

In anul 1902, în toată Bucovina, Românii nu aveau nici un liceu, nici o şcoală reală şi nici o şcoală normală (pedagogică) proprie, în care să se predea în limba românească, ci numai clase paralele româneşti inferioare la un liceu în Suceava şi clase paralele germano-române, cu propunerea numai de trei obiecte în limba română (religia, latina şi limba română) la un alt liceu în Cernăuţi.

La toate facultăţile, afară de catedra de limba şi literatura română, pretutindeni domnea numai limba germană; chiar şi la Teologie, când în toată Bucovina nu se afla nici un singur german greco-ortodox.

La cursul de istoria literaturii române, încă din 1906, în urma cererii facultății și intervenției profesorului Meyer Lübke, în locul profesorului Sbiera, este numit profesor extraordinar d. Sextil Pușcariu, doctor în filosofie dela Viena din anul 1904 și docent la filologia romanică, și după lupte îndelungate, abia în 1912 se mai înființează o catedră de *Istoria română bucovineană* la care a fost numit ca profesor Ion I. Nistor.

EUSEBIE POPOVICI, 1838—1922
Profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți
Fundatorul Bibliotecii Țării

Cu înființarea acestei catedre adevărurile istorice, mistificate până atunci de savanții germani, publicate, prin pamflete drept lucrări de știință, urmau să iasă fără voia lor la iveală. Dela catedră studenții au făcut cunoștință cu toate cercetările din domeniul istoriei, publicate de Kogălniceanu, Hasdeu, Onciul, Bogdan, Urechiă, și Iorga. Românii înfruntau cu bărbăție politica de desființare și reducere a elementului românesc pe care guvernul și-o manifestase încă dela înființarea Universității, iar Universitatea în loc să germanizeze poporul român, a dat bărbați cu știință și cu suflet românesc. Acei bărbați au făcut legătura între intelectuali și țărani și au pregătit sufletele pentru actul cel mare al Unirii.

Țara, « cu gropnița descălicătorului Bogdan dela Rădăuți, cetatea domnească dela Suceava, cu străvechile iarmaroace dela Cernăuți, cu freamătul codrilor dela ambele Câmpulunguri, cu munții și văile, codrii și izvoarele, crucile și altarele acestui binecuvântat ținut care au fost martorii vieții lui Ștefan cel Mare și Sfânt și ai tinereții lui Mihail Eminescu », putea relua, după 28 Noemvrie 1918, firul întrerupt al tradiției sale românești.

In Ianuarie 1919, profesorul de istoria Românilor, marele luptător al unirii Bucovinei, Ion Nistor, convoacă toți profesorii români dela universitatea din Cernăuți. Aceștia hotărăsc menținerea Universității și românizarea catedrelor ei.

B. IN TRANSILVANIA

La anul 1567, voevodul Ardealului, Ioan Sigismund, trecut de curând la noua religie calvină, se adresă marelui filosof francez al vremii, Petrus Ramus dela Sorbona, invitându-l să organizeze în Transilvania o Universitate, în care să se poată cultiva cât mai intensiv studiile literare. Dar marele logician dela Paris nu putu primi, și voevodul fu nevoit să se adreseze altui profesor și anume elvețianului Celi dela Basel căruia îi scrie: « Cum auspice Deo optimo maximo Academiam in hoc Regno nostro instituere velimus, ut solidiora fundamenta literarium studiis iacere possimus, opera et consilio vestra uti statuimus ».

Ceea ce voise să facă Sigismund a reușit să realizeze, ceva mai târziu, Ștefan Bathory, urmașul său, care înființează la Cluj o universitate cu caracter catolic, în felul celor din occident. In actul întemeierii, dat la Vilna în 12 Mai 1581, se prevedea ca: « toți acei cari au terminat în mod glorios științele frumoase, limba ebraică, greacă și latină în facultatea de teologie și filosofie, și au ajuns stăpâni pe știința deplină, să poată *ajunge bacalaureați, magistri sau doctori*, și aceste grade să le aducă tocmai atâtea drepturi, demnitate, distincție și onoare, ca și când și le-ar fi câștigat în academiile italiene, franceze, spaniole sau germane ».

La Cluj se preda teologia, dreptul și filosofia. Baza studiilor, ca pretutindeni, era teologia. Bathory chemă pe călugărul iezuit Antonio Possevino, un fin diplomat italian, care însoțit de 32 călugări, organiză învățământul, Iezuiții începură să primească danii din partea catolicilor și a ortodocșilor. Așa, Mihai Viteazul, în urma cuceririi Ardealului întări ordinul iezuit din Cluj asigurându-i imobilele donate de principii ardeleni.

Impotriva catolicilor dela Cluj începu o luptă a reformaților. In anul 1605 ei reușesc să închidă Universitatea transilvană, o redeschid însă în 1622 pentru ei, și de astă dată la Alba Iulia, cu menirea să întărească pentru totdeauna noua religie.

Universitatea din Alba Iulia avea trei secțiuni: teologia, filosofia și linguistica (secția literară). In fruntea ei principele Gavriil Bethlen aduse pe învățatul german Ion Henric Alstedt (Alstedtius), profesor la Universitatea din Herborn, pe Ludovic Piscator (Fischer), profesor la Universitatea din Heidelberg și H. Bisterfeld.

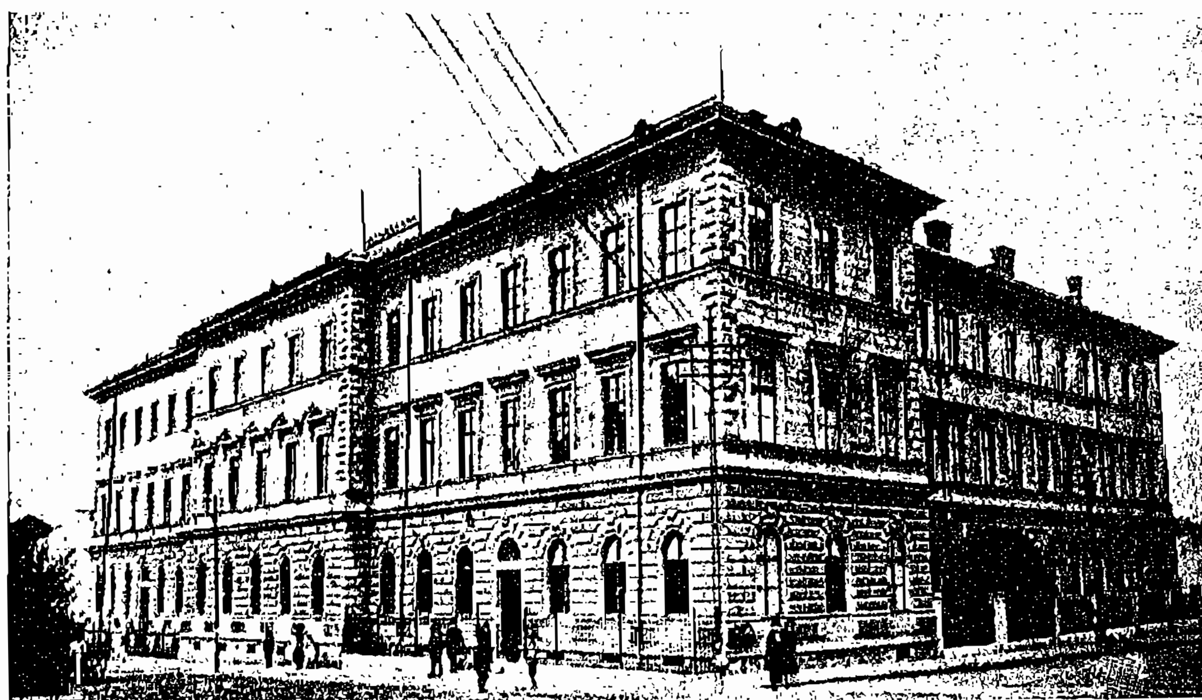

I. G. SBIERA, 1836—1916
Profesor de limba română la Universitatea din Cernăuți, membru al Academiei Române

Sub Gavriil Bethlen (1619—1626) și mai ales sub George Rakoczy I (1644—1645) calvinismul, prin propaganda universitară, ajunge atât de puternic, încât covârșește atât catolicismul cât și biserica ortodoxă a Românilor. Episcopia catolică romană este desființată, iar biserica ortodoxă subordonată celei

UNIVERSITATEA DIN IAȘI

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI

EPISCOPUL PETRU PAVEL AARON, 1803-1859
Ctitorul Școalelor din Blaj

calvine și parte din ea chiar încorporată direct la aceasta.

Scopul pentru care fusese creată această instituție culturală era ajuns. A venit însă și reacțiunea.

La 1698, sub împăratul catolic Leopold I (1657-1705) iezuiții deschiseră la Cluj o universitate având ca scop principal recâștigarea Ardealului, aproape cu desăvârșire pierdut pentru catolicism în timpul principilor calvini.

Lupta dintre catolici și calvini a fost un prilej bine venit pentru ca elementul românesc să înceapă a se afirma. Universitatea din Cluj începu să fie cercetată și de Români; mai mult, la această universitate ajung în curând și profesori români cari au lăsat lucrări cu caracter științific și teologic local.

Așa, profesorul Andrei Illia a scris: «Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum» (1730); profesorul Antonie Musca: «Heroes Daciae heroico carmine celebrati» și poemul «Felices duorum Daciae Voivodarum adversus barbaros expeditiones».

George Buitul a tradus în românește Catechismul lui Petrus Canisius (1703), Vasile Dobra era predicatorul Universității în biserica românească, tot astfel era Ștefan More, Mihail Lestian și alții.

Este important de reținut faptul, că dacă această universitate nu a promovat științele și artele, a pus însă stavilă învățământului calvinesc și a deșteptat la Ardeleni conștiința originii lor romane.

In acest timp, se ridica sub privegherea episcopilor Ioan Inochentie Micu și Petru Pavel Aaron, un mare centru de cultură românească — Blajul.

La 11 Octomvrie 1754, sub Petru Pavel Aaron, au început să funcționeze acolo trei feluri de școale:

1. Școala primară cu limbă de predare românească, având 40 de elevi.

2. Școala secundară cu două clase, cu limbă de predare latina, având 74 elevi în clasa întâia. Școala avea ca profesori pe Silvestru Caliani și Grigorie Maior, ambii călugări basiliți, absolvenți ai colegiului «De propaganda fide» din Roma. Grigorie Maior mai târziu devine episcop al Blajului. In 1757 școala primește încă o clasă de sintaxă pusă sub conducerea călugărului Manase Neagoe.

3. Școala de teologie cu două clase. In anul întâi erau 25 elevi. Din aceasta s'a desvoltat Academia teologică de azi [1]).

---

[1]) Actul prin cari se deschid școalele din Blaj are următorul cuprins:

Noi Petru Pavel Aron de Bistra din mila lui Dumnezeu și a Scaunului Apostolicesc celor din legea grecească prin toată țara Ardealului și a părților ei adaose Vlădicul Făgărașului iprocl. Tuturor celor din numita Eparhia noastră cinst. *protopopi, preoților, ieromonașilor, clericilor,* așișderea și tuturor mirenilor pace ș. c. Fiindcă Preaînălțata Stăpânitoarea noastră Chesaro-Crăiasa Maria Terezia, ca o preamilostivă a noastră și nespusă ctitoră, urmând prealăudata rânduială a Prealubitului oarecând marelui ctitorului nostru și Chesarului Carol al VI, nu numai acelaș așezământ despre partea Vlădiciei, a Mânăstirei și a școalelor *a le duce în sfârșit au voit, ci încă și prin nouă* orânduială s'au milostivit a ne porunci cum, cuprinzând din milostiva dăruire averile Vlădicești și Mânăstirești, și așezându-ne într'însele, îndată cât va fi cu putință mai curând să ne apucăm de deschiderea învățăturilor și de chivernisirea într'însele a celor lipsiți: căreia împărătești porunci cu umilință supunându-le, și după putința ajutorându-ne *Domnul, a-i face destul cugetând: și fiindcă* începutul înțelepciunii este frica lui Dumnezeu, ca între toate întâiu să poată învăța cu fapta și cu cuvântul mai ales în sfânta Biserică, numitul eclesiarh va avea grije cum toată rânduiala bisericească cu evlavie să se isprăvească.

Lângă acestea se va începe în Mânăstire acum întâiu până la alta a noastră rânduială, a se ceti, a se proceti *și a se tâlcui după vreme și vârsta celor lipsiți:* întâi, dumnezeeștile zece porunci, începând dimineața îndată după sfânta Liturghie. A doua, se va ceti, proceti și tâlcui cele șapte dumnezeești taine și bisericeștile porunci, care se vor începe la un ceas după prânz. A treia, se vor dovedi și se vor tâlcui cele mai de lipsă a credinței, cu tâlcuirea și iarăș dovedirea din Sfintele Cărți adevărului *Sfintei Unirii; a căror învățătură iarăș se va face dimi*neața îndată după Sfânta Liturghie, la un ceas după prânz. A patra, va fi luare de samă și îndereptare la cetirea, procetirea, scrierea și tâlcuirea limbilor și ceva cunoștință a științelor care așișderea vor fi în vremile și ceasurile de mai sus însemnate. Lângă toate acestea neîncurmata școală de obște va fi a tuturor de toată vârsta, de cetanie, de cântare și de scrisoare, *nici o plată dela ucenici așteptându-se,* numai într'însele care va vrea, după rânduiala celui mai mare spre acea treabă pus, să se chivernisească.

Carele toate așa fiind rânduite și așezate, pentru aceea am vrut a le face în știre și a le arătare tuturor, cum nu numai cei care vor fi datori a le cerceta și după putință a le învăța, adecă care vor trage nădejde de sufletească păstorie, să le poată ști spre *cuprinderea acelorași să se* poată îndrepta, ci încă și alți toți, ori care iubitori de spăsenie fiind, vor cugeta a avea dintr'însele ceva cunoștință de lipsă, să se poată îndrepta și în ce vreme a le cerceta, precum și dorim tuturor cum într'însele chiverni-

In 1785 cursul secundar se întregește cu o școală normală unită la Oradea. Aci aveau să fie pregătiți viitorii învățători ai satelor. Profesor a fost numit Simion Maghiar. Tot pentru secundar, la 1828, episcopul Samuil Vulcan întemeiază la Beiuș un liceu românesc, cu patru clase la început, în 1837 cu șase clase și apoi cu opt clase. Vasile Baron de Ardeal, episcopul, în 1852, reorganizează acest liceu după tipul școalelor secundare din Monarhia Habsburgică, iar în 1893, episcopul Mihail Pavel, îi dăruește un internat pentru 120 elevi.

Despre școalele românești din Banat sunt documente dela sfârșitul sec. XVIII. Intr'unul din ele, tipărit la Buda se oglindește, în mod fidel, concepția învățământului. Aflăm aci modele de metodă scolastică, cu regule « orânduite și așezate pentru ținerea și procopseala scolasticilor celor românești, ca pruncii cu cât mai lesne și mai curând le vor învăța, cu atâta mai statornicește să le poată țânea minte ».

Spre sfârșitul sec. XVIII preocupările religioase sunt lăsate la o parte: în occident sunt acum pe primul plan ideile republicane și antibisericești, în orient lupta pe viață și pe moarte între Ruși și Turci.

In acest timp Maria Teresia, spre a câștiga simpatia tuturor confesiunilor ardelene, văzând năruită Universitatea din Cluj se adresează poporului pentru a o reorganiza « pentru toți supușii săi Ardeleni », iar în 1774 decretează înființarea celor trei facultăți: drept, filosofie-teologie și medicină. Printre profesorii de seamă ai acestei universități se găsește și clericul Iosif Voicul, care predă Istoria bisericească. Iosif II ordonă, la 1786, ca teologii să meargă la Pesta, iar în Cluj să rămână numai facultățile de drept, filosofie și medicină (secția chirurgicală). Nici în forma aceasta Universitatea nu trăiește mult și ajunge un simplu liceu catolic. Incă dela 1780 Maria Teresia fundase la Oradea prima « instituție superioară pentru învățământul filosofic », înzestrată cu sigiliu propriu, care poartă inițialele fundatoarei și se află și azi în posesia Academiei de Drept din Oradea. In 1788 i s'a adăugat și Facultatea de Drept.

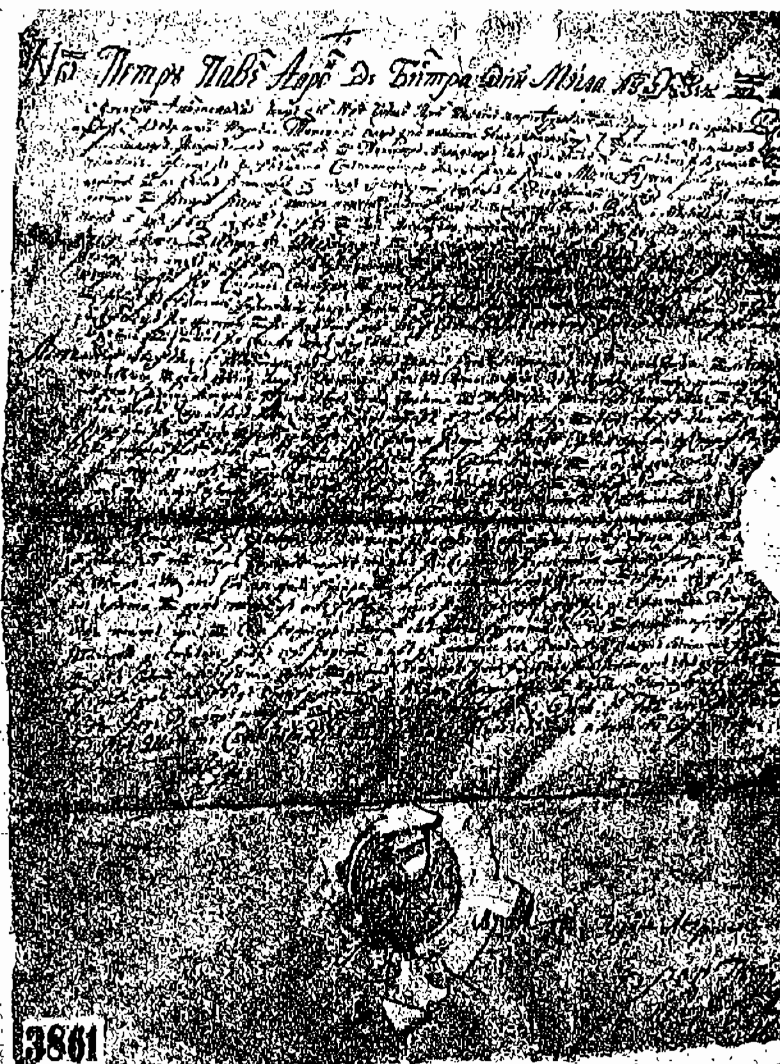
Mult mai târziu, la 1848, Românii cer împăratului o școală înaltă în care toate obiectele de învățământ să se predea de profesori români în limba română, « fiindcă numai aceștia cunosc geniul națiunii și susceptibilitatea ei, geniul limbii și proprietățile ei ».

Dorința Românilor rămâne un simplu deziderat și atunci mulți dintre ei trec în Principate unde joacă roluri însemnate: Bărnuțiu, Papiu Ilarian și Aron Densușianu la Iași; Laurian, Aron, Maiorescu la București.

Acum, însă, marele mitropolit Andrei Șaguna pune temeliile învățământului românesc de confesiune ortodoxă prin crearea școalelor naționale din Brașov și a seminarului andreian din Sibiu, din care s'a desvoltat mai târziu Academia teologică.

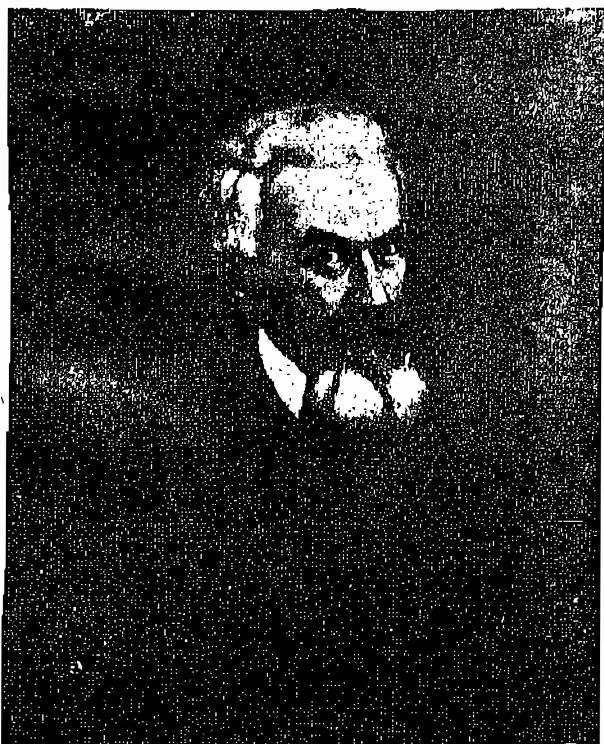
In 1863 Impăratul înființează la Cluj o Facultate de Drept ungurească, iar în 1872 guvernul din Pesta o universitate cu patru facultăți, cu scopul de a maghiariza populația românească.

De ochii lumii se înființă și o catedră de limba și literatura română, titular al căreia a fost vrednicul

ACTUL PRIN CARE EPISCOPUL PETRU PAVEL AARON DESCHIDE ȘCOALELE DIN BLAJ

sindu-se să se deprindă, și cuprinzându-le să le învețe spre îndreptare a vieții creștinește, și a dobândi prin plinirea lor la viața de veci, care tuturor o poftim prin darul Domnului nostru Isus Christos. Dat în Blaj, anul Domnului o mie șapte sute cincizeci și patru unsprezece zile ale lunei lui Octomvrie (ss) P. Pavel. Din porunca Măriei Sale (ss) Raț Petru, logofăt.

TIMOTEI CIPARIU, 1805-1887
Părintele filologiei române. Profesor la școalele din Blaj.
(Pictură în uleiu în sala de lectură a Bibliotecii din Blaj)

român Dr. A. Silași. Era răspunsul la ultimul apel publicat în «Transilvania», în care Românii arătau că «Universitatea de Stat ce este proiectată a se înfiinţa la Cluj, atrage asupra sa atenţiunea fiecărui cetăţean al patriei. Aceea are să fie un institut de cultură mai înaltă, din ale cărei binefaceri se vor împărtăşi toţi fiii patriei, fără deosebire de naţionalitate, prin urmare şi fiii poporului român. Ca, însă, atare institut să poată corespunde în tot respectul nobilei şi salutarei sale misiuni; după modesta-ne opiniune, la înfiinţarea şi organizarea aceluia ar trebui să se ia în dreaptă şi cuvenită consideraţiune şi interesele de cultură ale poporului român care face majoritatea locuitorilor din Transilvania».

Odată cu înfiinţarea catedrei de limba şi literatura română, studenţii, grupaţi în jurul ei s'au constituit într'o societate literară numită «Iulia».

In 1872 Sinodul bisericii ortodoxe din Arad a cerut să se înfiinţeze pe lângă Şcoala Normală locală, o facultate de filosofie, iar conferinţa naţională la Sibiu, în acelaşi an, a cerut că, «dacă nu se poate înfiinţa o Universitate pentru Români, pur naţională, cel puţin la Universitatea din Cluj, limba acestora să fie *paritetică*» *(catedre paralele româneşti şi ungureşti)*. Cererile nu avură nici un rezultat. Invăţământul filosofiei şi literelor, rămas la Cluj şi Oradea, se făcea în ungureşte, cu excepţia catedrei de limba română.

La Oradea, prin regulamentul din 1872, erau două lectorate: unul pentru filosofie şi al doilea pentru Istoria Civilizaţiei. Aceste posturi rămân până în 1911, când sunt transformate în două catedre: filosofie şi istorie universală.

Intre 1850—1857 funcţionează la Academia din Oradea şi o catedră de limba română pe care a ocupat-o Alexandru Roman, fost membru al Academiei Române.

Universitatea din Cluj şi-a deschis cursurile, la filosofie, cu şapte profesori unguri, fără doctorat, un Român, dr. G. Silaşi şi doi Germani, amândoi doctori.

Numărul studenţilor era redus — în primul an 19. Mai târziu s'au mai înmulţit fiind atraşi de uşurinţa cu care se puteau obţine diplomele [1].

Românii preferau să meargă la alte universităţi decât la Cluj unde se făcea numai politică de desnaţionalizare.

Puţinii cari erau în jurul profesorului Silaşi activau în societatea «Iulia» făcând adeseori mişcări naţionale, cum au fost acelea din 1884, car' aduseră înlocuirea profesorului. Atât el cât şi Societatea fură daţi judecăţii, înscenându-li-se un proces de trădare; la 17 Iulie 1884 Silaşi «a fost absolvit dela obligaţiile sale oficiale» şi scos la pensie, iar societatea disolvată. El a fost înlocuit, în 1886, cu un renegat, Moldovan Gergely.

Românii însă nu renunţaseră la ideia de a avea o universitate românească. Ideia aceasta era manifestată mai ales de profesorii din Principatele Române şi de profesorul dr. Iosif Popovici, docent de limba română dela Universitatea din Budapesta.

In acele timpuri, şcoala primară românească din Ardeal trecea printr'o mare restrişte. Faimoasa lege

[1] In 1902—1903 Universitatea din Cluj a dat 718 diplome de doctor.

GHEORGHE BARIŢIU, 1812-1893
Unul din corifeii mişcării dela 1848. Colaboratorul cel mai apropiat al lui Şaguna, organizatorul şcoalelor din Braşov

RUDOLF ORGHIDAN, 1797—1862
Sprijinitorul «Şcoalelor Naţionale», editorul primei reviste româneşti din Braşov

IACOB MUREŞANU, 1812—1887
Unul din întemeietorii gimnaziului românesc din Braşov, membru al «Eforiei scolastice»

GRIGORE SILAŞI, 1836—1897
Profesor de limba română la Universitatea din Cluj

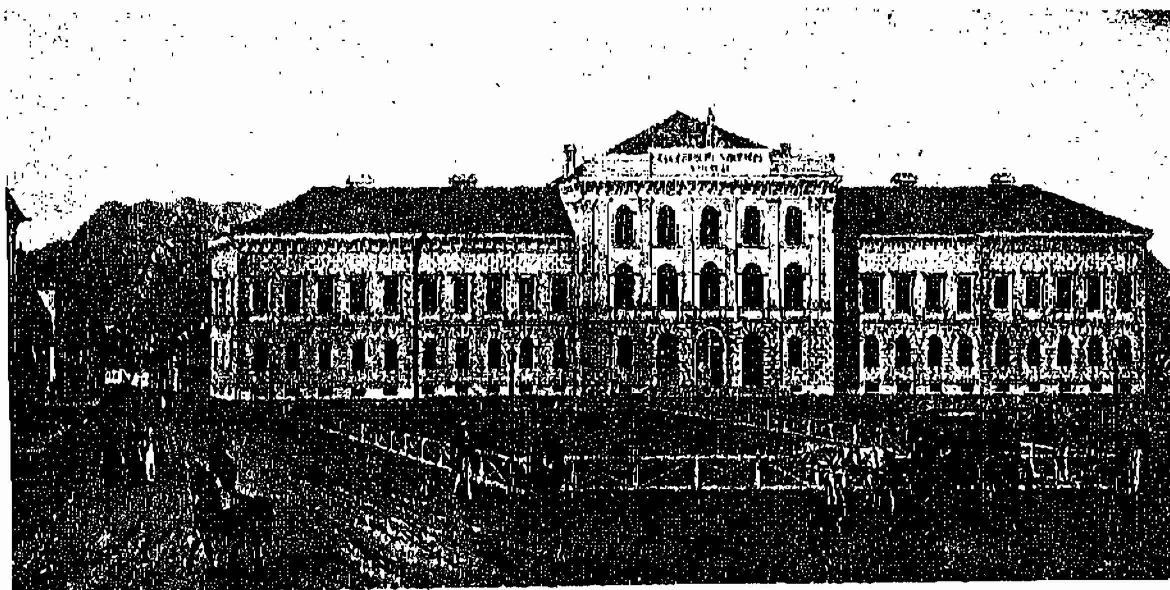
din 1868, făurită cu intenţia de a nu fi aplicată niciodată garanta «confesiunilor», dreptul de a primi instrucţiunea în limba lor maternă, cu obligaţia de a-şi susţine învăţătorii. Legea fixa, în acelaşi timp, pentru învăţătorii maghiari salariul minimal de 600 coroane anual, ceeace făcea ca învăţătorii confesionali, prost salariaţi în genere, să nu poată fi recrutaţi adeseori decât din elemente de al doilea ordin şi să cate nemulţumiţi la situaţia colegului lor de sub oblăduirea Statului.

Situaţia aceasta a durat până în 1893, când guvernul maghiar, ca să repare nedreptatea ce se făcea învăţătorilor confesionali, a adus legea care prevedea şi pentru ei acelaş minimum de salariu. Aceasta implica, pentru Români, cari nu puteau susţine şcoala în aceste condiţiuni, închiderea ei sau lăsarea ei în seama Statului.

Dispoziţiile acestei legi au fost înăsprite prin tiranica lege a lui Apponyi din 1907. Ea stabilea şi un drept discreţionar pentru Stat de a închide şcoalele confesionale pe simple consideraţie a unor «mari interese de Stat». Legea Apponyi a provocat închiderea a 350 şcoale româneşti.

In faţa acestor procedee s'a ridicat dârză conştiinţa naţională. Cu spiritul lor de jertfă, Românii ardeleni au dat Bisericei o şi mai mare dare culturală din care s'au ridicat şcoale noui. Ei au fost ajutaţi în opera lor de providenţialul boier basarabean, o adevărată figură de legendă — Vasile Stroescu.

După ce, la 1 Decemvrie 1918, prin Adunarea Naţională dela Alba Iulia, Ardealul se unea pe vecie cu România, ordinea firească a lucrurilor se restabilea în toate ramurile învăţământului Ministrul Instruc-

EDIFICIUL «ŞCOALELOR NAŢIONALE CENTRALE» DIN BRAŞOV, AZI LICEUL «ANDREI ŞAGUNA»
(Stampă executată în 1853 la Viena, după planul architectului Ştefan Emilian)

CATEDRALA METROPOLITANĂ ȘI ȘCOALELE DIN BLAJ

țiunii se adresa Universităților din București și Iași arătându-le că ochii lor trebue să se îndrepte spre Cluj și Cernăuți. « Mărirea țării noastre și unirea tuturor Românilor impun României viitoare îndatoriri noui și pe terenul cultural. Poziținnea câștigată prin succesele armelor nu poate fi menținută decât dacă poporul este pregătit ca să susțină cu succes lupta și pe acest teren. Mai ales acum, această pregătire trebue să fie temeinică, acum când condițiile de viață au fost atât de mult modificate din cauza răsboiului. Avem deci datoria imperioasă a chema la lumină straturi cât mai întinse ale populațiunii, a le da cunoștințele cari înarmează cât mai bine pe om pentru nevoile vieții moderne; a întinde binefacerile culturii mai înalte și la frații noștri liberați de sub jugul străin, și a construi în orientul Europei un focar de cultură, care să ne asigure aci, în pragul peninsulei balcanice, rolul de frunte, pe care suntem datori să ni-l păstrăm » [1].

La 1 Ianuarie 1919, Consiliul Dirigent Român al Transilvaniei, hotăra naționalizarea Universității din Cluj și « Comisia universitară » de sub conducerea d-lui Sextil Pușcariu, atunci profesor și decan al facultății de filosofie și litere din Cernăuți, prelua conducerea ei. La 1 Octomvrie 1920 învățământul superior al Transilvaniei începea cu profesori români, în Universitatea care avea să poarte numele liberatorului, Ferdinand I.

C) IN ȚARA ROMÂNEASCĂ

La mănăstirea Sf. Sava, care se ridica pe locul Universității de azi, Constantin Stolnicul Cantacuzino a întemeiat în 1678 prima școală de învățământ superior din Muntenia.

Era o școală pentru toată lumea din Răsărit, era o *Universitate unde se învăța filosofie și pe lângă aceasta* gramatica, retorica și poetica, fizica, psihologia, metafizica, cosmografia.

Fundația culturală a lui Cantacuzino și-a început activitatea cu programul fixat de ctitorul ei care își făcuse studiile la Padova, Viena și Varșovia, cu diferiți profesori.

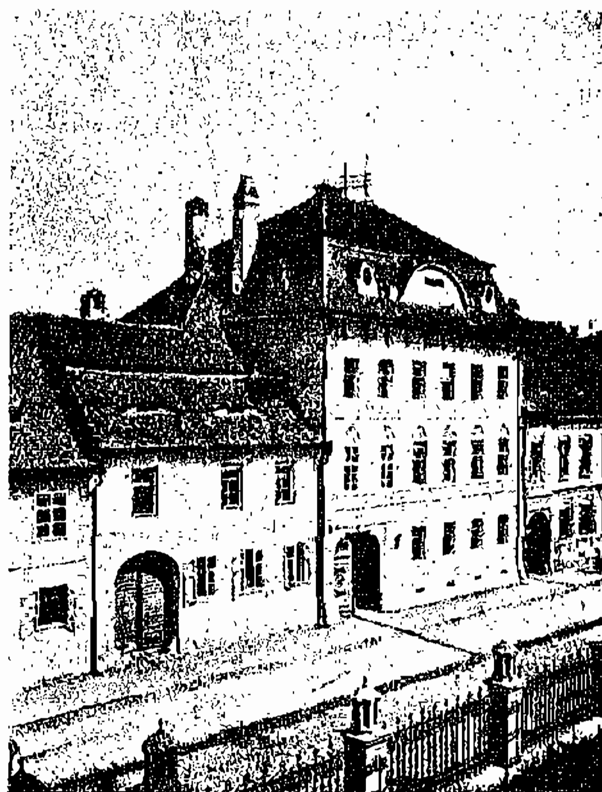
Primul ei director a fost un Grec din Trapezunt, Sebastos Kymenites. Vestitul Cacavela, dascălul lui Dimitrie Cantemir, a condus-o un timp, iar Constantin Brâncoveanu, patronul întregii mișcări literare a vremii sale, i-a dat o deosebită atenție.

Programa de studii, analizată de d. profesor N. Iorga, era mult mai completă decât a multor universități *apusene din vremea aceia.*

Cursurile acestei academii se predau în limba greacă veche. Nu trebue s'o socotim, din cauza limbii de predare, ca o academie grecească, fiindcă toate universitățile vremii foloseau limbile clasice în predare: cele din apus limba latină, cele din răsărit limba elenă.

La Sorbona până târziu se făceau cursurile și se publicau lucrările în limba latină, și era Sorbona cu toate acestea universitate franceză.

«Fapt este că o țară pe care ne-am obișnuit a o considera culturalicește ca o generație spontană, fără trecut, a avut totuși, sunt acum aproape trei sute de ani, o școală superioară, cu lecții universitare»,

SEMINARUL ANDREIAN DIN SIBIU

[1] Dr. Angelescu, ministru al Instrucțiunii, adr. Nr. 41.841, 1918.

după un program, pe care d. profesor N. Iorga, îi găsește «la fel cu acela al Universității din Padova».

La 1714, Grecul Alexandru Elladius, număra la București, unde Academia, spune el, «își merită numele», doi profesori de filosofie și teologie, un episcop, doi «ipodidascali», pe lângă trei medici ai lui Brâncoveanu, dintre cari un Italian.

Studenții întreceau numărul de o sută cincizeci, sau, câte odată, și două sute.

Iată trecutul cel mai depărtat al instrucțiunii noastre superioare de unde au eșit savanți recunoscuți de marile Academii străine, trecut care nu este izolat de cultura lumii de atunci.

«Aceste apariții au fost pregătite latent prin o intelectualitate de mai de mult, căci curentele și personalitățile nu apar spontan fără o oarecare ambianță, fără o tradiție modestă, dar reală [1]».

Inceputul Domniei Fanarioților găsește Școala intr'o stare înfloritoare. Sub primii Fanarioți, începe decadența. Are însă câteodată profesori dintre cei mai de frunte.

In 1746, Constantin Mavrocordat, după ce constată «că dela o seamă de vreme toți feciorii de boieri s'au răcit de către învățătură» îi amenințați că dacă nu-și vor da copiii la carte «vor fi lipsiți din orânduiala curții». Voevodul a așezat, în acest scop, atâtea școale elinești, «ca să nu mai fie pricină că nu are unde învăța boierul».

REGELE FERDINAND I, CTITORUL UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

La 1776, domnitorul Alexandru Ipsilanti dă un hrisov privitor la organizarea școalelor. Din el se vede că academia înființată de Stolnicul Cantacuzino era aproape neexistentă din cauza restriștii timpurilor. Pe această academie o ridică el la înălțimea științei acelor timpuri, decretând «spre pază nestrămutată, ca întotdeauna să existe un număr de nouă profesori: doi de gramatică; doi de matematici, sau aritmetică și geometrie, pe lângă acestea și de istorie; unul de științele fizice, unul de științele teologice și trei pentru limbile: latină, franceză și italiană.

«Cel de științele fizice să predea în limba greacă, urmând lui Aristotel și comentatorilor lui, iar cei de matematici, dacă s'ar întâmpla să nu se știe de ajuns, cum se cuvine, limba greacă, vor preda sau în limba latină, sau franceză, sau italiană, în care adică vor ști mai bine».

In 1779, s'a terminat clădirea specială pentru Academia Sf. Sava «cu trapezărie, bucătărie și pităríe» care s'a inaugurat la începutul anului 178 . Această școală era instituția chemată să dea tot ce se putea da, în materie de cultură; «Cei ce se vor învrednici de apele ei să nu mai fie siliți a căuta setoși alte izvoare».

In fruntea școalelor se crease o Epitropie școlară permanentă, compusă din episcopi și boierii din divan, pusă sub președinția Mitropolitului țării, care avea dreptul la control.

La această școală se organizase și un internat pentru șapte zeci și cinci de școlari. Erau admiși fiii de boieri ce se aflau în lipsă, ori din mazili, dar nu și dintre mojici și țărani și nici chiar dintre fiii de negustori și meseriași.

Acest invățământ a deprins pe membrii societății culte cu ideile mai înalte, cu noțiunile abstracte și științifice, a pregătit mințile pentru primirea culturei, de ordin mai mult tehnic, a apusului. Rezultatul a fost că tinerii au început a se îndrepta spre centrele de cultură apusene.

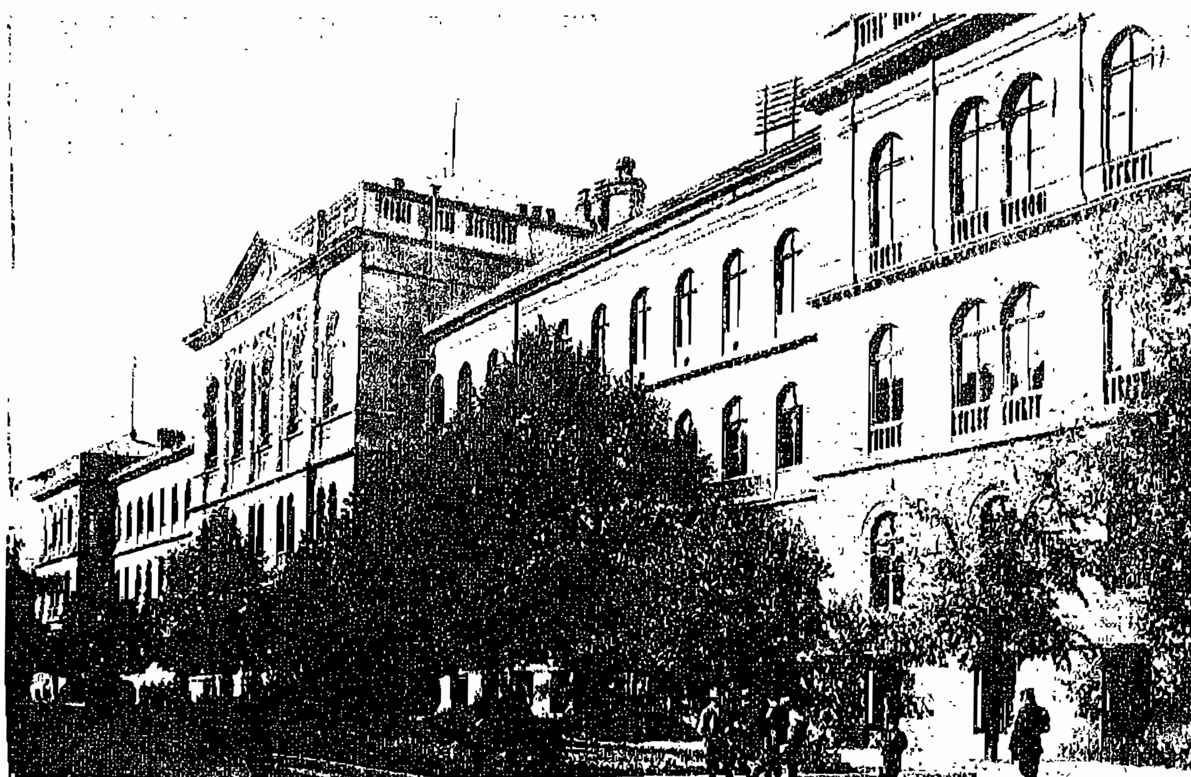
Academia Sf. Sava era frequentată de Români, de Grecii din Principate și de Grecii din Grecia propriu zisă, cari erau trimiși special să se lumineze la învățătura acestei școale.

Pe vremea lui Alexandru Ipsilanti, Academia avea profesori renumiți — mai toate celebritățile Grecilor, somitățile științifice. Aici își desvoltau talentele lor, aici, pe pământul românesc, cultivau spiritele tinere, desvoltându-le dorul de Patrie

Academia număra poate 300 studenți, iar la 1815 avea până la 400. Toți profesorii Academiei erau învățați în toată știința clasică greacă și studiați pe la una-au două niversități din Occident. Mulți dintre ei erau de două ori doctori.

Metodele din Academia Sf. Sava erau metodele occidentale, iar învățătura limbilor clasice era de sigur superioară aceleia a multor universități apusene.

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 18.

UNIVERSITATEA DIN CLUJ

PRIMUL NUCLEU AL UNIVERSITĂŢII ROMÂNEŞTI A DACIEI SUPERIOARE: COMISIUNEA UNIVERSITARĂ DIN 1919
Rândul de sus: O. Ghibu, I. Lupaş, I. Haţieganu, L. Mrazec, E. Haţieganu, D. Gusti; G. Bogdan-Duică, N. Drăganu, Al. Borza
Rândul de jos: Dr. Gh. Marinescu, Dr. V. Babeş, I. Teodorescu, S. Puşcariu (preşedinte), G. Longinescu, G. Ţiţeica, Dr. Manicatide, V. Pârvan
(Lipsesc: P. Poni, N. Iorga, T. Stelian şi Dr. Juvara)

Sistemul școalelor grecești era așa întocmit că deschidea porțile lor în deobște tuturor locuitorilor dela orașe, fără deosebire de clasa socială. Numai țăranii erau cu totul depărtați dela ele și, de sigur intenționat, din cauza situației clasei țărănești.

La 1 Septemvrie 1803, cu ocazia intemeierii școalei « de învățătură feciorilor de preoți și diaconi » se dă un hrisov prin care se spune că toate studiile trebuiau să se facă în românește « pe limba noastră cea părintească » și un Domn fanariot, binecuvântă această mare inovație.

Este timpul când începe o nouă fază a învățământului din Muntenia. Tocmai atunci, în Ardeal, înflorea o mișcare de puternică deșteptare națională, care se resfrânse și dincoace de munții despărțitori, în Țara Românească, unde începuse lupta între românism și grecism.

Gheorghe Lazăr a avut buna inspirație să vină în București tocmai în clipa decisivă a acestor lupte. El a înțeles acest moment psihologic și s'a pus, inteligent și cu devotament, în fruntea mișcării, adunând în jurul său tinerimea bucureșteană din prima zi, în care apăru în capitala Țării Românești.

Școlarii dela Udricani, Sf. Gheorghe, Colțea și dela toate bisericile, au părăsit aceste școli și s'au dus la Sf. Sava, unde cartea grecească fusese înlocuită cu cea românească.

Gheorghe Lazăr, găsind sprijin în eforii de atunci, întemeiază o școală de ingineri, care devenia îndată « *școala academicească de științe filosoficești și matematicești* » cu limba română, ca limbă de predare.

Școala lui Gheorghe Lazăr avea următoarele grade:

I. Cei mai slăbănogi sau de tot nedeprinși (ceea ce azi am numi școala primară);

II. După aceasta urmează la altă tagmă, unde au a asculta gramatica, poetica, retorica etc., (gimnaziul de azi);

III. Cei mai de vârstă și deprinși la acestea toate vor avea a auzi: aritmetica, geografia, gheodezia, iconomia, etc., (liceul);

IV. Mai având apoi volnicie dela mai marii eforiboieri, vom trece și la celelalte mai multe tagme filosoficești, fieștecare după rândul său, așijderea și la tagmele juridicești, care cum vor urma.

Pentru cei ce vor să treacă la cinul preoțesc se va orândui osebită vreme și ceasuri pentru ascultarea sfintei teologii, dogmele credinței și cunoștința legii creștinești și alte mai multe folositoare [1]).

Gheorghe Lazăr vine cu un plan de organizare a învățământului dela cel primar până la cel universitar. Școala și-a dat *roadele*, căci « *cu toate intrigile Grecilor* », scrie Macarie « *adunându-se mulțime de ucenici și de pre afară și din școlile grecești, care nici un spor nu făceau cu minunata îndemânare a limbii părintești, în puțină vreme atât spor au făcut în științele filosoficești încât mulțime de ucenici români au ieșit desăvârșiți ingineri și filosofi, care din școlile grecești, care cu multă cheltuială a țării se țin, niciodată nu s'au văzut să iasă* » [2]).

[1]) Citat de Bogdan-Duică și Popa Lisseanu, *Gheorghe Lazăr, Viața și opera*, 1924, p. 21—22.

[2]) N. Iorga, *op. cit.*, p. 175 (citat după diac. Dr. N. M. Popescu, *Știri Nouă*).

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO, 1650—1716
Fundatorul Universității din București (Academia Domnească dela Sf. Sava)

Gheorghe Lazăr a făcut cursuri despre Imm. Kant, iar Eufrosin Poteca despre Jean-Jacques Rousseau. Și unul și altul urmăreau ridicarea moralității în școală.

Eufrosin Poteca este primul mare profesor de filosofie, de limbă română. Pentru el, filosofia este o disciplină de sine stătătoare, în care viența practică își găsește cel mai sigur îndreptar.

La Sf. Sava s'a deschis școala redeșteptării naționale. Ideile naționale ale școalei dela Blaj aci își găsiră răsunet.

La Sf. Sava s'a pregătit toată tinerimea cultă care a făcut Unirea Principatelor Române, sufletească și teritorială.

Școala dela Sf. Sava se închide cu ocazia revoluției lui Tudor Vladimirescu — 1821 — și se redeschide la 1828 sub conducerea lui Ioan Eliade-Rădulescu.

La 1830, Regulamentul Organic dă o nouă ordine școalei pe care o împarte în: Școala începătoare, Clasele umanioare, Învățăturile complimentare, și Cursul special care, la rândul său se împarte în: a) *Cursul legilor*, (Facultatea de Drept); b) *Curs de matematici*, (Facultatea de Științe); c) *Curs de agricultură*, pe trei ani, cu fermă model la București.

Legiuirea a fost socotită « *ca foarte bine gândită* » și aprobată de generalul Kiseleff.

Către anul 1843, școala ia o direcție nouă, prin numirea ca profesor a lui August Treboniu Laurian. El devine profesor de filosofie la Sf. Sava (1843), apoi de latină (1845), iar la 1846 este numit, împreună cu Florian Aaron și Ion Maiorescu, inspector al școalelor. Prin ei, direcția latinistă, strălucitoare încă în

CARTE CU SEMNĂTURA AUTOGRAFĂ A STOLNICULUI CONSTANTIN CANTACUZINO
(Biblioteca Academiei Române)

cetatea de lumină a Blajului, se accentuează tot mai mult în învățământul nostru, iar revoluția dela 1848 dă un nou impuls vieții culturale românești prin influența puternică a culturii franceze, care se infiltrase, încă din secolul precedent.

In 1846 un nou așezământ al instituțiunii publice iese la lumină. El cuprinde: școale sătești, școale de orașe sau elementare, școale de Universitate sau academice și școale pentru fete.

Sub Domnitorul Gheorghe Bibescu se înființează Colegiul francez, iar Colegiul Sf. Sava, care urma să se desființeze treptat-treptat, se mută la Radu-Vodă.

Cu venirea în scaunul domnesc a lui Barbu Știrbei, care își făcuse studiile în Franța și care fusese mai înainte în Eforia Școalelor, învățământul se organizează pe baze cu totul noui, începând să se naționalizeze și să se adapte condițiunilor locale.

Iată ce concepții avea despre învățământ, domnitorul Barbu Știrbei — concepții pe cari le exprimă în 1850:

«Invățământul trebue să fie privit nu ca un scop, ci ca un mijloc. Instrucția publică trebue să fie potrivită cu nevoile poporului și să nu aibă în vedere exclusiv conveniențele câtorva familii privilegiate; ea trebue să fie deci națională, să mulțumească nevoile deosebitelor clase și să păstreze culoarea locală» [1]).

In 1851, cu prilejul organizării învățământului gimnazial, Eforia a socotit necesar să ia oarecare dispoziții impuse de experiență. Astfel, pe lângă cele șase clase gimnaziale, s'au mai înființat două clase complimentare, în cari se făceau studiile cele mai grele și pregătitoare pentru specialități.

Materiile cari se predau în cele două clase complimentare erau acestea: elemente de logică și morală, algebra, fizica, istoria naturală, limba elenă, geometria, istoria naturală, chimia, limba franceză. Domnitorul adaugă în privința acestor clase că *«nu se vor înființa cursurile decât treptat și pe cât vor fi școlari pregătiți și destoinici a le urma și a se folosi, și într'un număr cuviincios, căci pentru doi sau trei școlari numai nu se poate înființa o catedră»* [2]).

Literele și științele rămăseseră la Academia dela Sf. Sava, închisă și deschisă cu intermitențe. La 5 Septemvrie 1851, Eforia arată Domnului că este nevoie de a se clădi «în apropiere cu Colegiul Sf. Sava o încăpere spațioasă și temeinică, care să cuprindă până la trei sute școlari interni cu plată de lei 500 pe an, afară de cărți și îmbrăcăminte».

Cursurile speciale și înalte merg prosperând, mai ales că la Minister vine Ioan Maiorescu, om cu vederi originale, care reușește să inspire Domnitorului Alexandru Ioan Cuza idea de a înființa școale cu caracter liberal și de a crea universități cu facultăți complete.

In anul 1861—62 învățământul public era împărțit în patru clase: instrucțiunea comunală [3]), instrucțiunea primară, instrucțiunea secundară sau gimnazială și instrucțiunea superioară sau specialitățile.

Școalele comunale erau destinate sătenilor. Școalele primare se aflau în capitalele de județe și orașele nereședințe. Aici pe lângă religie și morală se predau copiilor «cunoștințele proprii pentru luminarea comercianților și industriașilor» și se face trecerea către instrucțiunea secundară.

In anul școlar 1861—1862, situația acestor școale se prezenta astfel [4]):

La școalele publice		Școalele particulare		Total		Nr. institutorilor
Băeți	Fete	Băeți	Fete	Băeți	Fete	
63.220	10.373	3.265	627	76.485	11,000	2.497

Instrucțiunea secundară cuprindea cunoștințe enciclopedice. Ea avea de obiect atât formarea «junilor» pentru vieața practică cât și pentru pregătirea lor în vederea unei specialități.

---

[1]) Citat de N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei*, Vălenii-de-Munte, 1910.

[2]) Copie după ofisul Măriei Sale Vodă, nr. 1421, anul 1851, Sept. 16, către Departamentul Credinții. Vezi V. A. Urechie, *op. cit.*, III, p. 45.

[3]) In Muntenia erau 2186 școale.

[4]) După I. Zalomit, *Starea instrucțiunii publice în România de sus (Muntenia), la finitul anului școlar 1861—1862* București, 1862.

Acest învățământ se făcea în patru gimnazii și patru seminarii de pe lângă cele patru eparhii[1]). Școale profesionale erau reprezentate prin școala de agricultură, școala de arte și meserii, școala militară, școala de medicină, și institutul coral [2]).

Specialitățile, cari aveau de obiect instrucțiunea superioară erau facultatea de drept, ingineria civilă și oarecari cursuri academice cari, prin completarea lor, vor forma facultățile de litere și de științe.

Venirea lui Alexandru Ioan Cuza schimbă cu totul înfățișarea învățământului public. Universitatea din Iași se constitue în anul 1860, cea din București în 1864. Pe de altă parte instrucțiunea publică capătă o unitate în ambele țări prin legea din Iulie 1864.

In legea dela 1864 se fixează și situația morală și stabilitatea corpului didactic. Profesorii nu puteau fi pedepsiți și nici măcar cenzurați decât în urma unei sentințe date de un tribunal alcătuit din semenii lor, trași la sorți. Ei aveau latitudinea de a-și forma singuri programa cursului. Li se lăsa libertatea a-și exercita drepturile politice. Legiuitorul din 1864 a avut atâta încredere în acest corp că n'a instituit nici măcar un control asupra lui. Nu se prevedeau inspectori prin acea lege pentrucă nu erau socotiți necesari. Profesorii erau să fie numiți dintre licențiați și doctorii Facultăților, principiu întărit și de legea din Martie 1879.

Situația aceasta a rămas neschimbată până la 1883 când prin legea nouă se instituie un control în școală, iar corpului didactic i se determină și o pozițiune materială. Profesorul era să fie plătit cu 360 lei pe lună și cu drept succesiv de gradație din cinci în cinci ani.

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1688—1714
Oblăduitorul Academiei Domnești dela Sf. Sava

S'au înființat școale la sate, de fete și de băieți, iar ceea ce este de cea mai mare importanță, învățământul primar a fost declarat obligatoriu. Se întemeiază școale pentru învățători, pentru preoți, gimnazii și licee.

Consiliul școlar, compus din Florian Aron, Aug. Treb. Laurian, I. Zalomit etc., fixează ierarhia și normele de înaintare ale membrilor corpului didactic, motivându-le astfel: «*De oarece cariera profesorilor este mărginită și pentru stimularea zelului și a activitățiilor urmează a fi încurajați,... orice licențiat sau doctor în litere, în matematică, în științele naturale sau fisice, cari au învățat în țară sau străinătate, să intre mai întâiu profesori la clasele gimnaziale inferioare apoi când vor fi locuri vacante, se vor înainta la cele superioare și în fine la facultăți caeteris paribus, observându-se dreptul de întâietate*» [1]).

In bugetul Statului se prevăzuseră două catedre de litere încă din 1860: una de istoria Românilor și alta de literatura limbilor clasice. Ele constituiau Școala superioară de Litere.

In «Monitorul Oficial» din August 1863, se publicase un proiect de completare a facultăților de litere și de științe. La 31 ale aceleiași luni, Consiliul Superior înaintează ministrului Odobescu programul care este respins pe motiv că «s'a elaborat de către Consiliul Superior o programă mai detaliată pentru Școala superioară de Științe; aceea se va pune la dosar, rămânând ca la timpul oportun să se facă o asemenea lucrare pentru Școala superioară de Litere». Această resoluție a fost modificată de noul ministru, poetul D. Bolintineanu, care hotărăște: «Pentru punerea în lucrare a Facultății literare

1) Numărul elevilor din aceste școale se urca la 1.259.
2) Au frecventat cursurile 1.551 elevi.

1) V. A. Urechie, *op. cit.*, III, p. 251.

DINICU GOLESCU, 1777—1830
Fundatorul școalei secundare dela Golești, unde a profesat Florian Aron, și a «pansionului» Belvedere

nefiind mari nevoi de cheltueli se poate pune de acum în lucrare. Va rămâne a se face formele»

«Facultatea Literelor» avea să fie tot odată «Școala normală superioară» pentru formarea profesorilor gimnaziali. Domnitorul Ioan Alexandru I înlocui aceasta prin Școala superioară de Litere.

Ea își deschise porțile la 2 Decemvrie 1863. Se înscriseră nouă studenți.

Dar nici Școala superioară de Litere n'avea să dureze mult. Domnitorul Unirii uni și cele trei ramuri disparate ale învățământului superior din București. El le dădu o organizație occidentală.

Decretul domnesc a fost urmat de Legea instrucțiunii din Iulie 1864, despre care am vorbit. Aceasta în capitolul IV despre «Instrucțiunea superioară» declară că, într'o localitate, «mai multe facultăți constituesc o Universitate».

Această lege fixează și numărul catedrelor pe Facultăți. Facultatea de Drept avea 9 catedre și anume Dreptul roman, Dreptul privat român, Dreptul penal, Procedura dreptului privat și dreptului penal, Dreptul comercial, Dreptul public și Dreptul administrativ, Dreptul ginților, Filosofia dreptului și Dreptul natural, Economia politică.

Facultatea de Filosofie și Litere avea 8 catedre: Psichologia, logica și metafizica, Filosofia morală și estetica, Istoria filosofiei, Istoria universală Critică, Filosofia istoriei, Literatura latină și elină, Istoria literaturii antice și moderne, Pedagogia și didactica.

Durata cursurilor Facultăților avea să varieze între trei și cinci ani.

Domnitorul Barbu Știrbei organizase în 1855 învățământul medical. Știrbei își făcuse studiile în Franța și cunoștea organizarea de acolo. In țară, consulul Franței pe atunci era Béclard, fiul decanului Facultății de Medicină din Paris. Știrbei a cerut acestuia să-i trimită un doctor în medicină. La anunțul lui Béclard a răspuns doctorul Carol Davilla care a și venit în țară și a început să organizeze această necesară și importantă disciplină. El a făcut apel la toți doctorii ce făcuseră studii în străinătate. La 4 Decemvrie 1855, se inaugurează *Școala de mică chirurgie*, alipită pe lângă Spitalul militar dela mănăstirea Mihai Vodă din București. Școala a început cu 50 de elevi. La 1856 a transformat școala de felceri în Școala de Chirurgie, iar în 1857 le-a unit constituind *Școala de medicină și farmacie*.

Cu ocazia înființării acestei instituțiuni de înaltă știință, guvernul francez, sub Napoleon III, și guvernul italian, sub Victor Emanuel II, au recunoscut această școală ca egală cu cele din Franța și Torino, și au decretat că elevii români pot fi primiți în Facultățile Franței și Italiei în anii de studiu echivalenți.

In anul 1859 s'a înființat externatul și internatul, pe lângă spitalele civile ale Eforiei din București.

Legea din 1864 cuprinde această școală sub numele de Facultate de Medicină și-i prevede 12 catedre: anatomia descriptivă și istologia, fiziologia umană și comparată, fizica și chimia medicală, chimia chirurgicală, proteza și aparatele de fracturi, patologia și terapeutica generală, clinica medicală și terapeutica aplicată, obstetrica teoretică, clinica bolilor de lehuze și de prunci, igiena și medicina legală, și clinicile: infantilă, oftalmologică, sifilitică și dermatologică, apoi Botanica, Zoologia, materia medicală și arta de a formula.

Alături de Facultate funcționa o școală de farmacie pentru formarea de farmaciști români și o școală superioară veterinară, spre a forma medici civili și militari.

Facultatea de medicină avea să libereze diplome de doctor, pe când celelalte două anexe aveau să dea numai certificate de absolvență.

Facultatea de științe fizice, matematice și naturale cuprindea 12 catedre: introducțiunea la calcul, algebra superioară și calcul diferențial și integral, mecanica elementară și rațională, geometria descriptivă, geodesia teoretică, astronomia, desenul linear și topografia, fisica, chimia generală, mineralogia și geologia, zoologia, fiziologia, botanica. Pe lângă această Facultate aveau să se creeze școalele de aplicațiune pentru silvicultori și ingineri.

In aceste școale anexe își are originea Școala Politechnică.

Academia de Inalte Studii agronomice își are originea în școala creată în 1852 de Știrbei Vodă pe moșia Pantelimon sub numele de «Institutul de Agricultură dela Pantelimon».

Institutul îmbrățișa mai mult ramura agriculturii. Se predau: elemente de fizică, de chimie, mineralogie,

geologie, meteorologie aplicată la agricultură, geniu rural, arpentaj şi construcţii rurale, botanica şi silvicultura, grădinăria, creşterea viermilor de mătase şi a albinelor, contabilitatea agricolă, zootehnia şi economia rurală.

Programa de studii s'a modificat în 1867 când s'a introdus un curs desvoltat de silvicultură. De atunci s'a şi numit « Şcoala Centrală de Agricultură şi Silvicultură şi s'a mutat la Herăstrău în localul său propriu » a cărei piatră fundamentală s'a pus în 1868 de Domnitorul Carol I.

Până la 1870 veneau la această şcoală tineri absolvenţi ai gimnaziului, după aceea au început să vie şi absolvenţi ai liceului, acum nu sunt primiţi decât bacalaureaţi ai liceului sau ai liceului agricol.

Pentru acest învăţământ s'au mai înfiinţat institute similare la Cluj şi la Chişinău. Aceasta mai ales în urma nouei reforme agrare care cere cât mai multe elemente bine pregătite.

Legea din 1864 prevedea o autonomie morală Universităţii. Ea avea să fie condusă de un rector ales de toţi profesorii. Rectorul trebuia să fie român, să aibe etatea de 40 ani şi să fi servit 8 ani ca profesor.

De asemenea Facultăţile aveau să fie conduse de un decan, ales de profesori, cari aveau să reprezinte instituţia şi să o administreze moral şi material.

Rectorul era ajutat de Senatul Universitar, Decanul de Consiliul de Facultate. Deliberările asupra aplicării legilor şi regulamentelor universitare se făceau în Consiliul Universităţii.

Astfel organizată, Universitatea din Bucureşti a funcţionat până la Martie 1898, când o nouă lege avea să întregească pe cea din 1864.

Primul Rector a fost George Costaforu, un bun gospodar. El a luat iniţiativa construirii unui local propriu al Universităţii, care s'a terminat în 1869.

In 1884 Universitatea îşi întregeşte studiile cu Facultatea de Teologie, care însă nu capătă o formă legală decât în 1890, când este recunoscută ca făcând parte din Universitate ca şi celelalte Facultăţi şi este supusă la aceleaşi îndatoriri.

Pentrucă la Facultatea de Medicină se puteau înscrie ca studenţi şi persoane cari nu aveau liceul terminat, la 1886, o lege interzice acestei instituţiuni de a mai înscrie candidaţi fără cursul complet de liceu, iar la terminarea studiilor, a libera alte diplome decât acelea de doctor. Cu alte cuvinte desfiinţa licenţa eventuală pentru unii absolvenţi şi decreta doctoratul obligatoriu celor ce aveau să se ocupe de practica medicinii. După un an, în 1887 la aceeaşi Facultate se mai înfiinţează încă trei catedre: clinica chirurgicală, patologia experimentală şi bacteriologia, clinica medicală. La cea de a doua era numit prin lege cel cari avea să devină părintele bacteriologiei române, Victor Babeş. In 1890 se înfiinţa Institutul de Chirurgie.

In anul 1898 o reformă avea să se resfrângă asupra învăţământului secundar. Principiile reformei constau în fixarea duratei învăţământului la opt ani. Cursul se împarte în două: *a) cel inferior* (gimnaziul) de patru ani, unitar, formând treapta inferioară a liceului; *b) cel superior* (liceul) cu *o secţiune clasică* (cu latina şi greaca, fără matematici şi cu foarte puţine fizicochimice), *secţiune reală* (fără latină şi greacă) şi o *secţiune modernă*, intermediară între cele două dintâi. Ciclul inferior se încheia cu un examen de absolvire iar cel superior cu un examen de diplomă.

EUFROSIN POTECA, 1786–1859
Profesor de filosofie la Sf. Sava
(După o gravură din colecţia Academiei Române)

Legea mai întocmea programe analitice, instrucţiuni metodice în vederea predării diferitelor obiecte de studii şi înfiinţa seminariile pedagogice pentru pregătirea pedagogică a viitorilor profesori ce urmau să fie recrutaţi printr'un examen de capacitate. Reforma aceasta aparţine lui Spiru Haret şi are la bază următoarele principii: *şcoala democratică*, învăţământul pus la îndemâna tuturor, *curentul umanist* alături de cel *realist*, *şcoala activă*, care să respecte cunoaşterea şi individualitatea copilului.

Până la Haret învăţământul primar nu era destul de răspândit la sate. Invăţământul secundar dădea rezultate slabe. Cel primar mai fusese organizat prin legea democratică a lui P. Poni din 1886 şi modificat de Take Ionescu în 1893. Şcoala în concepţia lui Haret avea să formeze buni cetăţeni, să procure tuturor fondul de cunoştinţe care este indispensabil oricărui om în vieaţă, fără deosebire de treapta socială, să formeze contingente pentru toate carierele cari sunt necesare, pentru vieaţa completă şi armonică a Statului. Şcoala avea să dea cultură şi pregătirea pentru vieaţa socială.

După răsboiul cel mare în 1918 ministrul Şcoalelor prof. S. Mehedinţi, a alcătuit câteva legi menite a ridica

școala poporului. Legea «Eforiilor școlare» avea să înlocuiască greutățile economice pe care le lăsase războiul. Ea se întemeia pe jertfa și munca frățească

GHEORGHE LAZĂR, AL DOILEA CTITOR AL ACADEMIEI DELA SF. SAVA, 1779—1823
(Portret în uleiu de un autor necunoscut, Colegiul Sf. Sava)

a tuturor. Prin contribuția și prin controlul comun, școala avea să capete o formă mai vie «căci nimic nu îndrăgește omul mai mult, decât lucrul pentru care cheltuește muncă și osteneală».

Și pentru ca elementele conducătoare ale școalei să fie recrutate după adevărată vocațiune o lege a

PROFESORUL PETRACHE POENARU, 1832—1848
(Tablou în uleiu de Sava Henția, Col. Academiei Române)

«Școalelor pregătitoare și Seminariile Normale» avea să facă selecțiunea viitorilor învățători, preoți, profesori. Școalele aveau să fie întemeiate în satele de seamă cu scopul de a nu mai smulge pe țărani din mediul lor firesc. Școalele secundare aveau rolul să stimuleze și să avânte vieața săteanului spre un nivel superior.

Profesorii aveau să fie recrutați «nu din orice licențiat în litere sau științe, bogat în examene, dar sărac în experiența vieții rurale» ci din aceea care vor urma «Seminariile Normale», în cari tinerii aleși se vor pregăti teoretic și practic. Era o instituție care se putea numi «Universitate țărănească». Ochii legiuitorului se îndreptau spre poporul cari este nădejdea zilei de mâine și care având carte va putea să facă față vremurilor.

In 1919 și apoi în 1922—1926 cum și în 1936—1937 învățământul secundar a fost modificat: s'a renunțat întâi la liceul trifurcat, apoi s'au redus anii de studii la șapte. Ciclul secundar inferior, cu numele de gimnaziu pregătea accesul la clasele superioare. El avea numai trei ani, o programă mai redusă și mai conformă cu nevoile și îndeletnicirile vieții moderne. Ciclul se-

PROFESORUL COSTACHE ARISTIA, 1800—1880
(Portet în uleiu de Sava Henția, Colegiul Sf. Sava)

cundar superior, adică liceul dura patru ani și era destinat unei culturi generale unitare integrale. Specializarea avea să se facă în anul întâi la facultate, anul de pregătire care reprezenta transiția dela liceu la universitate. Reforma a fost completată cu introducerea examenului de bacalaureat, iar mai în urmă cu scindarea cursului superior în două începând dela clasa VII: științific și clasic. Legislația aparține actualului ministru Dr. Angelescu.

Legea din 1898, completată în 1900, numită și legea lui Haret, dă o amploare organizării studiilor în Universitățile românești.

La Facultăți se introduc pe lângă cursuri, și conferințe și lucrări practice de seminar și laborator. In corpul didactic se introduc docenții și personalul ajutător compus din laboranți, preparatori, asistenți. De asemenea se dă libertate Universităților de a avea cursuri libere și gratuite, asupra oricărei ramuri

de ştiinţă, făcute de persoane ce nu aparţin corpului didactic universitar.

O inovaţie constă în aceea că, pe lângă diploma de licenţă ce aveau dreptul să libereze, unele Facultăţi pot elibera acum şi diplome de doctorat. Doctoratul înseamnă activitate ştiinţifică personală, pentru aceasta el nu se va acorda decât în mod benevol şi numai acelora cari prezintă o lucrare ştiinţifică originală.

Pentru aprofundarea disciplinelor se crează mai multe institute şi laboratoare şi seminarii. Pentru Medicină se înfiinţează pe lângă spitalele Eforiei Civile din Bucureşti, clinice necesare învăţământului practic.

De asemenea pentru candidaţii la profesoratul secundar se înfiinţează un seminar pedagogic universitar, în localul Şcoalei Normale Superioare, care se desfiinţează.

In cadrul învăţământului superior trebue să menţionăm Academiile de Inalte Studii comerciale dela

PROFESORUL FLORIAN ARON, 1805—1887
(Portret în ulei de Sava Henţia, Colegiul Sf. Sava)

Bucureşti (1913) şi Cluj (1920). Cea dela Bucureşti a fost înfiinţată pe lângă Ministerul Industriei şi Comerţului şi a fost trecută la Ministerul Instrucţiunii în 1937.

Universitatea este completată prin legea din 1921 cu Facultatea de Medicină Veterinară, iar prin legea din 1923 cu Facultatea de Farmacie.

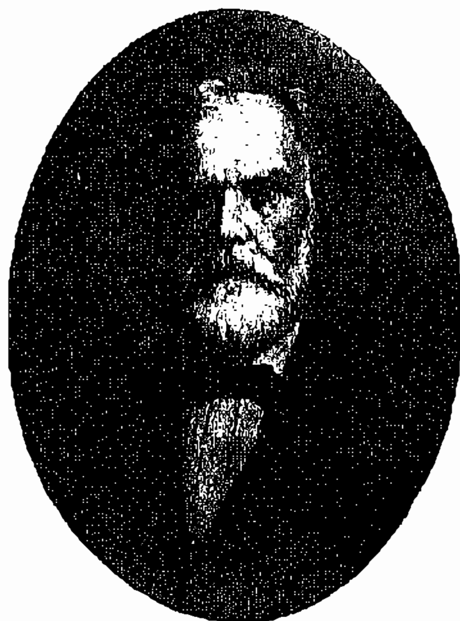
In anul 1932, o nouă lege pentru organizarea învăţământului universitar vine să imprime acestui învăţământ o puternică direcţiune unitară.

i. p. s.

STRUCTURA INVĂŢĂMÂNTULUI ROMÂNESC

Organizarea actuală a învăţământului din România este determinată de necesitatea de a pune cât mai mult de acord sistemul şcolar cu interesele vieţii sociale şi naţionale.

Organizarea învăţământului s'a făcut în etape: în 1924, a celui primar; în 1928, a învăţământului secundar teoretic; în 1932, a învăţământului superior;

PROFESORUL AUGUST TREBONIU LAURIAN, 1810—1881
(Portret în ulei de Sava Henţia. Colegiul Sf. Sava)

în 1936, a învăţământului comercial şi industrial. Pe grade de învăţământ: primar, secundar şi superior, această organizare se înfăţişează în modul următor:

I. INVĂŢĂMÂNTUL PRIMAR. Invăţământul primar este organizat prin legea din 24 Iulie 1924, modificată parţial în 1934 şi în 1937. El este primul grad al

PROFESORUL ION MAIORESCU, 1811—1864
(Portret în ulei de Sava Henţia. Colegiul Sf. Sava)

învăţământului şi cuprinde:

1. şcoale pentru copii mici (grădini de copii),
2. şcoale primare (propriu zise),

3. şcoale şi cursuri de adulţi,

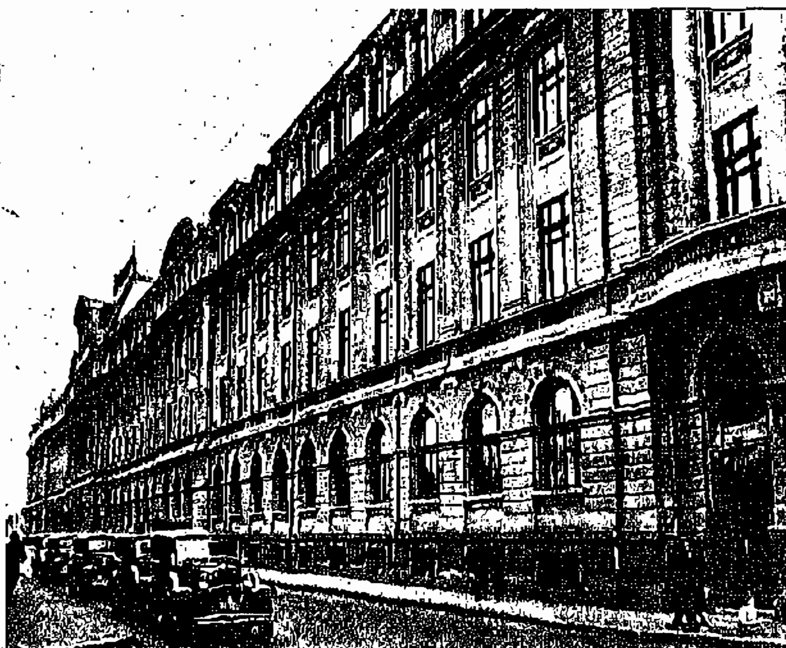
4. şcoale şi clase speciale pentru copiii debili şi anormali (educabili).

Invăţământul primar se predă în: *a)* şcoalele Statului (publice), *b)* şcoalele sau institutele particulare, autorizate de Stat (Legea învăţământul particular din 19 Dec. 1925) şi *c)* în familie.

Şcoalele primare de Stat sau publice sunt cele înfiinţate de Stat, precum şi cele înfiinţate de comune sau judeţe, cu autorizaţia Ministerului Educaţiei Naţionale prin care se face numirea şi plata personalului didactic.

Indrumarea şi supravegherea învăţământului primar public şi particular o face Statul, prin Ministerul Educaţiei Naţionale. Nici o şcoală publică sau particulară nu se poate înfiinţa fără autorizaţia Ministerului Educaţiei Naţionale şi fără a se conforma legii învăţământului, în funcţionarea ei. Ministerul alcătueşte regulamentele şcolare şi programele pentru şcoalele publice. Cercetează şi aprobă regulamentele şi programele şcoalelor particulare.

Invăţământul primar este *unitar* în tot cuprinsul României, adică funcţionează după aceleaşi dispoziţii şi are aceeaşi organizare.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

Invăţământul primar în şcoalele Statului se predă în limba română. In comunele cu populaţie de altă limbă decât cea română, Ministerul Educaţiei Naţionale înfiinţează şcoale primare cu limba de predare a populaţiei respective, în aceeaşi proporţie ca în comunele româneşti. In asemenea şcoale, studiul limbii române este obligatoriu.

Cetăţenii de origine română, cari au fost deprinşi să vorbească altă limbă, sunt datori să-şi instruiască copiii numai în şcoalele publice sau particulare a căror limbă de predare este limba română. Asemenea cetăţeni, chiar dacă fac parte din comune cu populaţie de altă limbă decât limba română, nu-şi pot da copiii la şcoala primară în care învăţământul s'ar preda în altă limbă decât cea română.

In şcoalele primare publice şi particulare, nu se pot întrebuinţa pentru învăţătură decât cărţi (manuale) aprobate de Ministerul Educaţiei Naţionale. Invăţătorii sunt liberi să-şi aleagă, dintre cărţile aprobate, pe cele socotite mai bune.

Invăţământul primar este obligatoriu pentru toţi copiii cetăţenilor români şi gratuit în şcoalele Statului. Actele relative la învăţământul primar sunt scutite de timbre.

Obligativitatea învăţământului primar se înţelege astfel:

a) pentru copiii în vârstă de 5—7 ani, în şcoale pentru copii mici,

b) pentru copiii în vârstă de 7—16 ani împliniţi, în şcoale primare,

c) pentru tinerii în vârstă de 16—18 ani, în şcoale sau cursuri de adulţi.

Copiii cetăţenilor străini pot frecventa şcoalele primare publice, în limita locurilor disponibile în şcoală, plătind o taxă.

Sunt scutiţi de obligativitate: 1) copiii, cari primesc instrucţia primară în familie sau în şcoale particulare; 2) copiii ai căror părinţi n'au locuinţă statornică nici 60 zile într'o localitate; 3) copiii infirmi (fizic sau intelectual); 4) copiii atinşi de boli primejdioase pentru alţi copii; 5) copiii cari au terminat învăţământul primar de 7 clase sau 4 clase primare şi 3 secundare, pentru timpul dela terminarea acestora, până la împlinirea vârstei de 16 ani. Scutirile de mai sus se dau de inspectorul şcolar.

In fiecare an, se alcătuesc liste de copii în etate de 5—16 ani (obligaţi a urma la şcoală) prin colaborare între directorii şcoalelor, primarii comunelor şi organele poliţieneşti.

Inscrierea copiilor în şcoala primară se face anual, între 1—10 Septemvrie. Cursurile încep la 15 Septemvrie. Nefrecventarea şcoalei primare este sancţionată prin amenzi şcolare, aplicate părinţilor sau reprezentanţilor legali ai copiilor, de către delegaţia comitetului şcolar.

In caz de neplată, amenzile şcolare pot fi preschimbate în închisoare de către judecătorul de ocol.

Organele de control ale învăţământului sunt datoare să supravegheze în primul rând aplicarea dispoziţiilor privitoare la obligativitatea învăţământului.

1. *Şcoalele pentru copii mici*

Ele constitue primele aşezăminte publice de educaţie. Au scopul de a completa educaţia în familie, de

DOCTORUL CAROL DAVILLA, 1825—1884
Creatorul învăţământului medical în Ţara Românească

a favoriza desvoltarea normală a corpului şi sufletului copiilor şi de a-i pregăti pentru a urma cu mai mult folos şcoala primară.

Şcoalele pentru copii mici sunt mixte. Primesc copii în vârstă dela 4—7 ani. Dela 4—5, în mod facultativ; dela 5—7, obligatoriu, în localităţile, în cari există asemenea şcoale.

In cartierele de lucrători şi la sate, unde nu există şcoale pentru copii mici, se pot înfiinţa *căminuri* pentru a supraveghia copiii în vârstă de 2—7 ani, pe timpul absenţei părinţilor de acasă.

2. *Şcoalele primare*

Ele formează al doilea aşezământ de educaţie şi instrucţie, în care se dă copiilor cultura elementară necesară oricărui cetăţean şi cunoştinţe cu caracter practic, utilitar, în legătură cu înclinaţiile elevilor şi cu ocupaţia locuitorilor în diferite localităţi ale ţării.

Şcoala primară cuprinde 7 clase, de câte un an. Primele 4 clase (ciclul I al şcoalei primare) dau elementele de cunoştinţe generale. Programul analitic al acestor 4 clase este acelaşi pentru toate şcoalele primare din ţară. Ultimele 3 clase (ciclul II al şcoalei primare), continuă, întăresc şi completează cultura generală din ciclul I; dau în acelaşi timp o deosebită desvoltare învăţământului aplicat (agricol, industrial) în legătură cu înclinările elevilor şi cu ocupaţiile locuitorilor, din localităţile în cari funcţionează şcoalele. Programa ciclului II capătă astfel un început de caracter regional. In legătură cu trebuinţele regionale ale ţării, se pot acorda vacanţe regionale. Numai la sfârşitul celor 7 clase de curs primar se eliberează certificatul de absolvire a şcoalei primare.

In şcoalele primare, învăţământul religios şi moral este obligatoriu.

Legea prevede înfiinţarea atâtor şcoale primare, câte sunt necesare spre a da instrucţie *tuturor* copiilor în vârstă de 7—16 ani, socotindu-se câte 60 de şcolari de sală, clasă şi învăţător, pentru cl. I—IV şi 40 şcolari de sală, clasă şi învăţător pentru cl. V—VII.

Pentru localităţile izolate de şcoală la mai mult de 3 km şi cu mai puţin de 30 copii în vârstă de şcoală, legea prevede să se dea învăţământul necesar de către un învăţător ambulant.

Când există o singură şcoală într'o localitate, ea va fi mixtă (pentru băieţi şi fete). Când există cel puţin două şcoale primare în aceeaşi localitate, ele vor fi deosebite: pentru băieţi şi fete. La şcoalele de băieţi vor funcţiona de regulă învăţători; la cl. I—III pot funcţiona şi învăţătoare. La şcoalele de fete funcţionează numai învăţătoare. Conducerea administrativă şi didactică a unei şcoale o are directorul.

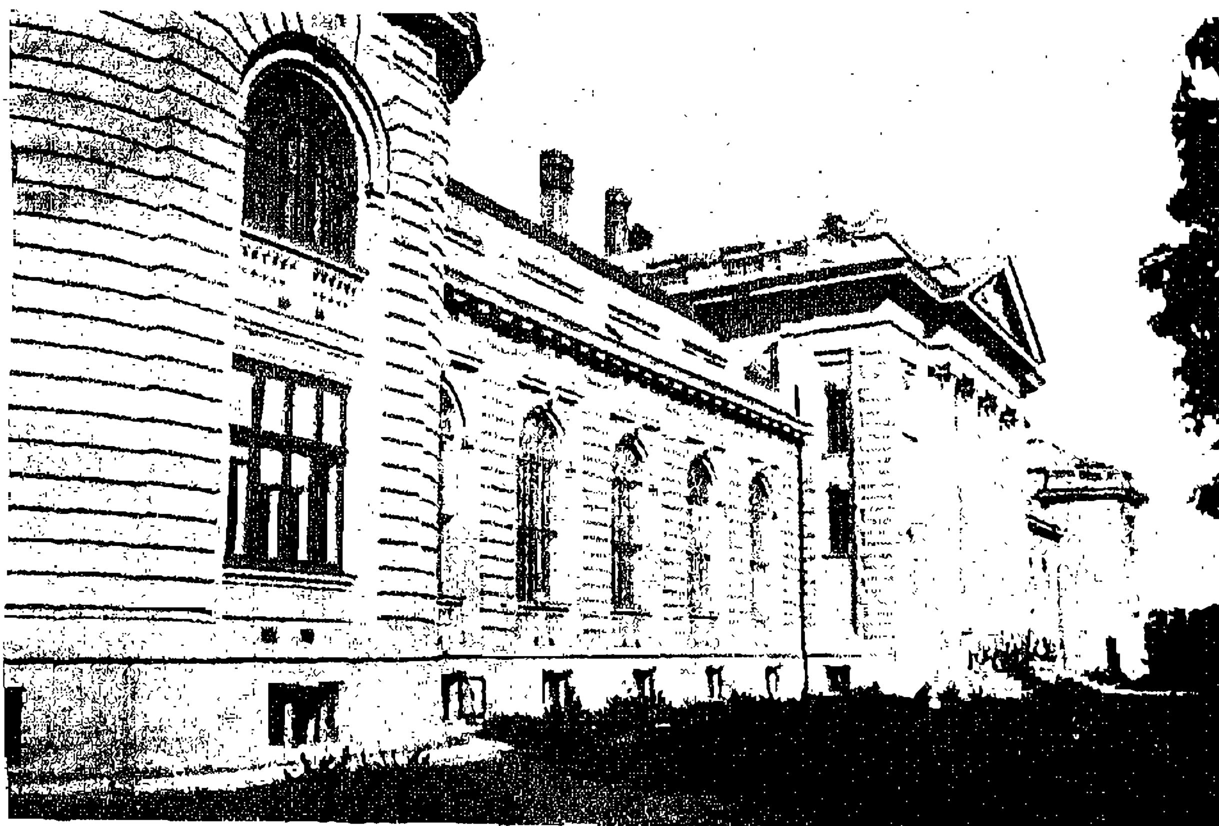
Pentru predarea lucrărilor şi îndeletnicirilor practice dela cl. V—VII se pot numi, absolvenţi ai şcoalelor speciale ca maeştri.

Legea prevede că fiecare şcoală primară va fi înzestrată cu o grădină şcolară, pentru experienţele şi lucrările agricole, prevăzute în program, precum şi cu teren de cultură în ţarină.

Pentru învăţarea lucrului manual — cu scop educativ în primul rând — pe lângă şcoalele primare, se înfiinţează ateliere.

FACULTATEA DE MEDICINĂ DIN BUCUREŞTI
Intrarea principală
In faţă, statuia doctorului Davilla

FACULTATEA DE MEDICINĂ DIN BUCUREȘTI

ACADEMIA DE ÎNALTE STUDII AGRONOMICE DIN BUCUREȘTI

3. *Școalele și cursurile pentru adulți*

Cursurile și școalele de adulți au scopul de a da tinerilor și adulților neștiutori de carte, ca și celor cari n'au terminat școala primară, cunoștințele elementare necesare în vieață.

In comunele rurale, aceste cursuri se predau minimum 4 luni anual, de preferință iarna, cu cel puțin 12 ore pe săptămână.

In comunele urbane, ele țin minimum 6 luni anual, cu cel puțin 12 ore pe săptămână. Programa acestor cursuri cuprinde chestiunile mai importante din ciclul I de școală primară.

Ministerul Armatei e îndatorat să organizeze în cazărmi cursuri de adulți, pentru soldații neștiutori de carte.

Tot astfel, atelierele, fabricile și întreprinderile industriale sunt îndatorate să organizeze cursuri pentru adulți.

Frecventarea cursurilor de adulți este obligatorie și gratuită pentru tinerii neștiutori de carte, ca și pentru cei cari n'au absolvit învățământul primar.

4. *Școale și clase speciale*

Pentru copiii întârziați la minte, slabi, bolnăvicioși sau predispuși la tuberculoză, pentru copiii cu apucături rele, nesociabili sau vițioși, pentru copiii orbi și surdo-muți, se înființează clase și școale speciale.

Intreținerea învățământului primar este în sarcina comunelor. Statul *contribue* numai cu plata personalului didactic.

Comunele sunt datoare să procure și să întrețină localuri încăpătoare pentru toți copiii și adulții obligați să-și facă instrucția primară; să procure mobilier și material școlar.

Localurile de școală servesc numai pentru învățământ și scopuri culturale. In ele nu se pot face petreceri, jocuri, întruniri publice, etc.

Pentru ca acțiunea școalei primare să se resimtă cât mai mult în mediul în care funcționează, legea învățământului primar din 1924 prevede numeroase instituții care au să-i dea sprijin: biblioteci școlare, publice și pedagogice, cantine și cămine școlare, case de economie școlară, excursii școlare, serviciul medical școlar, etc.

II. ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR. In general, prin învățământ secundar se înțelege gradul al doilea de învățământ, suprapus celui primar. In acest înțeles, el cuprinde:

1. *Invățământul secundar teoretic;* 2) *Invățământul normal;* 3) *Seminariile teologice;* 4) *Invățământul industrial;* 5) *Invățământul comercial;* 6) *Invățământul agricol;* 7) *Invățământul militar.*

In oricare din aceste categorii de învățământ, pot fi admiși numai elevii, cari au terminat cl. IV primară (ciclul I al învățământului primar).

1. *Invățământul secundar teoretic* are de scop să dea absolvenților ciclului I de învățământ primar, elementele esențiale ale unei culturi generale, pregătindu-i în același timp pentru a putea urma în învățământul superior (autorizat de Stat) și în familie. Se împarte în două trepte organizate independent una de alta și anume:

a) o treaptă inferioară, numită *gimnaziu* cu 4 ani de studiu și cu menirea de a da elementele unei culturi generale

b) o treaptă superioară, numită *liceu* cu 4 ani de studii și cu menirea de a întregi și aprofunda elementele de cultură generală și a da o îndrumare spre specializare în primii 3 ani și o furcare de 1 an *literară* sau *științifică* în vederea intrării în universitate.

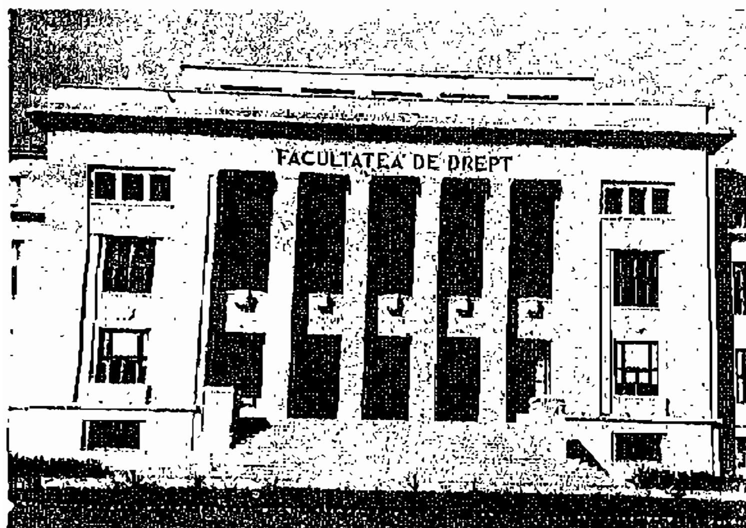
SPIRU HARET, MINISTRU AL ȘCOALELOR ÎNTRE 1897 și 1907
Reformatorul învățământului românesc

In gimnaziu, învățământul se dă pe baza unui program unitar, cu adaptare specială învățământului fetelor, potrivit cu menirea acestora în vieață. Școalele secundare sunt separate: pentru băieți și fete.

2. *Invățământul normal*, organizat prin legea din 1924, are scopul de a pregăti personalul didactic pentru școalele de copii mici și școalele primare. Școalele normale au aceeași organizare în toată țara. Există școale normale pentru învățători, învățătoare și conducătoare de copii mici (grădini de copii).

Cursurile durează 8 ani: primii 4 ani dau o cultură corespunzătoare celei, pe care o dă gimnaziul; ultimii 4 ani, pe lângă cultura generală, dau și una profesională.

Pe lângă fiecare școală normală (de regulă internat), funcționează o școală primară, ca școală de aplicație a teoriei pedagogice.

FACULTATEA DE DREPT DIN BUCUREŞTI
Intrarea principală

In şcoalele normale, se admit prin concurs absolvenţii ciclului I de şcoală primară.

3. *Seminariile teologice* au scopul de a pregăti tinerii pentru preoţie.

Admit, prin concurs, elevi absolvenţi ai ciclului I de şcoală primară. Dau o cultură generală şi o pregătire teologică, profesională.

4. *Invăţământul industrial*, organizat prin legea din 1936 pentru băieţi, se predă în: a) *gimnazii industriale*, cu durata cursurilor de 4 ani; b) *licee industriale*, cu durata cursurilor de 4 ani (continuarea gimnaziilor teoretice şi industriale) şi c) *şcoale speciale industriale* cu durata cursurilor de 2 ani. In clasa I de gimnazii industriale şi de şcoale speciale industriale, se primesc elevi cu 4 clase primare. In liceul industrial, elevi cu gimnaziu teoretic sau industrial.

5. *Invăţământul comercial*, organizat prin legea din 1936, pentru băieţi şi pentru fete, se predă în: a) *gimnazii comerciale* cu durata studiilor de 4 ani (se primesc eleve şi elevi cu 4 clase primare) şi b) *licee comerciale*, cu durata studiilor de 4 ani (se primesc absolvenţi ai gimnaziului comercial).

6. *Invăţământul agricol* cuprinde:

I. Invăţământul şcolar propriu zis şi popularizarea cunoştinţelor agricole.

Invăţământul şcolar propriu zis se predă în:

a) şcoale agricole de gr. I şi II separate pentru băieţi şi fete; *b)* Şcoale de economie casnică pentru fete, gr. I şi II.

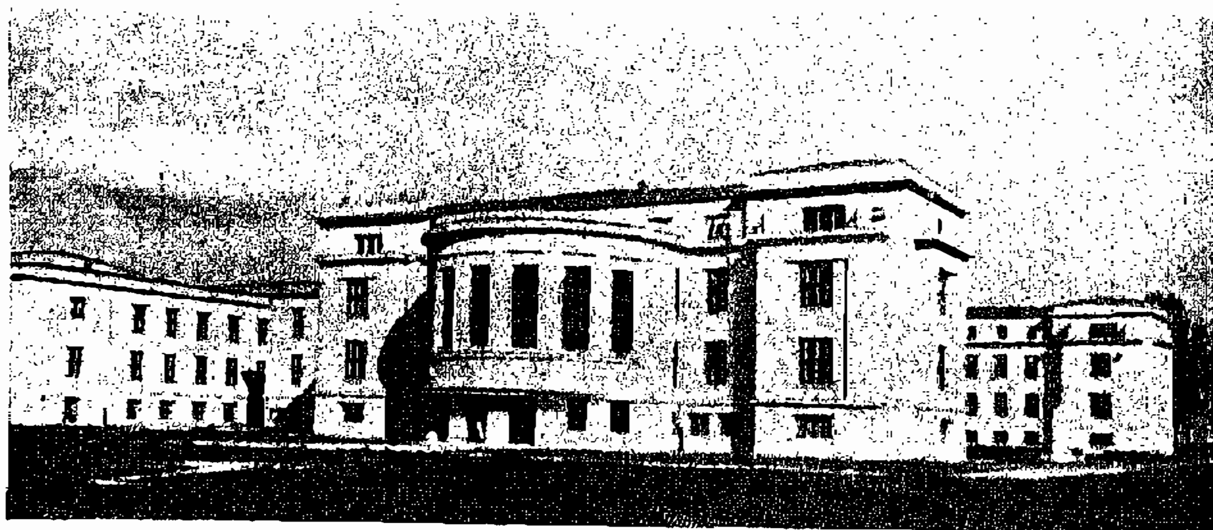
Popularizarea cunoştinţelor agricole se face prin:

a) şcoale agricole de iarnă pentru băieţi şi de economie casnică pentru fete; *b)* şcoale de ucenici agricoli; *c)* cursuri periodice fixe sau ambulante; *d)* conferinţe şi convorbiri. Aceste şcoale depind de Ministerul Agriculturii şi Domeniilor.

7. *Liceele militare* cu 8 ani de studiu, ca şi liceele obişnuite, dar cu administraţie şi educaţie militară, depind de Ministerul Armatei.

Administraţia interioară a şcoalelor secundare se face prin *directori* (sau *directoare* la şcoalele de fete), numiţi de Minister, dintre profesorii definitivi cu o vechime de cel puţin 5 ani în această calitate. Pentru chestiunile de învăţământ, şi mai ales pentru cele de educaţie morală şi disciplină, directorul este ajutat de *profesorii diriginţi* şi de *conferinţa profesorilor clasei*.

Pentru ca şcoalele secundare să poată realiza în afară de învăţământ şi o influenţă culturală în mediul în care funcţionează, legea din 1928 prevede numeroase instituţii anexe şcoalelor secundare şi anume: biblioteci, săli pentru desen şi muzică, sală pentru edu-

FACULTATEA DE DREPT DIN BUCUREŞTI

caţia fizică, muzeu şcolar, laboratoare, ateliere (bucătărie, spălătorie şi călcătorie, la şcoalele de fete), internate şi cantine, precum şi un serviciu medical şcolar.

III. INVĂŢĂMÂNTUL SUPERIOR. Se predă în următoarele instituţii dependente de Ministerul Educaţiei Naţionale:

1) Universităţi (Bucureşti, Iaşi cu Facultatea de teologie din Chişinău, Cluj, Cernăuţi); 2) Şcoalele Politehnice (Bucureşti şi Timişoara); 3) Academia de Arhitectură (Bucureşti); 4) Academii de Arte Frumoase (Bucureşti şi Iaşi); 5) Academii de Muzică şi Artă Dramatică (Bucureşti, Iaşi, Cluj, Cernăuţi); 6) Institutul de Educaţie Fizică (Bucureşti); Academii de Inalte Studii Comerciale şi Industriale (Bucureşti şi Cluj); 8) Academii Agronomice (din Bucureşti şi Cluj) precum şi în Şcoale Militare şi] Şcoala Superioară de Războiu, dependente de Ministerul Apărării Naţionale.

Universităţile, Facultăţile şi Şcoalele superioare de mai sus sunt instituţii de Stat autonome, cu personalitate juridică [1]), conform legii autonomiei universitare din Iulie 1931.

Universităţile cuprind următoarele Facultăţi: drept, litere şi filosofie, teologie, ştiinţe, medicină (umană şi veterinară), farmacie.

In şcoalele superioare, se admit numai tinerii cari posedă bacalaureatul.

Studiile durează cel puţin trei ani. Pentru constatarea studiilor făcute, facultăţile liberează diplome de *licenţă* şi de *doctorat*. Celelalte şcoale superioare liberează diplome, echivalente cu ale facultăţilor.

In învăţământul superior, studenţii plătesc taxe de frecvenţă şi de examene.

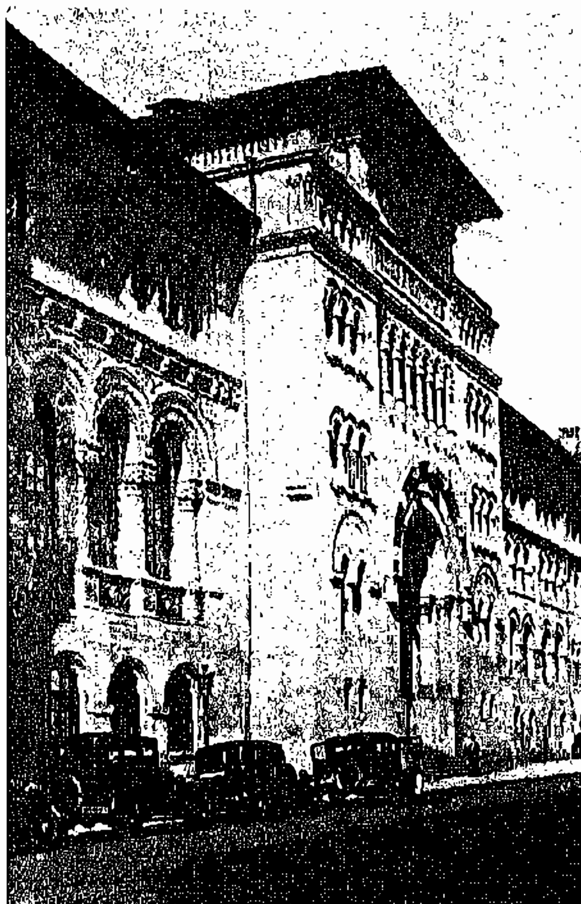
IV. PREGĂTIREA CORPULUI DIDACTIC. Membrii corpului didactic primar se pregătesc în şcoale normale, după cum s'a arătat mai sus.

După terminarea celor 8 ani de studii, normaliştii depun un examen de capacitate, în urma căruia obţin diploma de învăţător, care dă dreptul la numirea în învăţământul primar, cu titlu provizoriu. După trei ani de funcţionare, cu titlu provizoriu, învăţătorii se prezintă la un examen (scris, oral şi practic); dacă-l trec cu succes, sunt confirmaţi în învăţământ cu titlu definitiv. După un număr de ani de funcţionare cu titlu definitiv şi pe baza realizărilor culturale în comunele, în care au funcţionat, învăţătorii se pot prezenta la examenele de înaintare: la gradul II şi I.

Legea învăţământului primar din 1924 prevede următoarele măsuri de perfecţionarea, completarea sau redobândirea cunoştinţelor necesare membrilor corpului didactic primar, cu orice titlu şi de orice grad:

a) Conferinţe didactice pe lângă şcoalele normale sau şcoalele speciale (agricultură, şcoale de meserii) în vederea predării învăţământului din ciclul II al şcoalei primare.

c) Cursuri de repetiţie.

ACADEMIA DE ARHITECTURĂ DIN BUCUREŞTI

Membrii corpului didactic din învăţământul secundar poartă denumirea de *profesori* (dacă predau obiectele de învăţământ teoretic) şi *maeştri* (dacă predau învăţământul artelor şi dexterităţilor). Ei se recrutează conform legii din 19 Aprilie 1932, prin concurs.

Pentru ca cineva să poată fi numit profesor sau maestru, trebue să îndeplinească, pe lângă alte condiţii necesare la orice numire, şi pe cele următoare:

a) să fie absolvent al învăţământului secundar (în înţeles de liceu) cu diplomă legală (bacalaureat sau titlul echivalent cu bacalaureatul, certificat de maturitate sau vechiul certificat de absolvire);

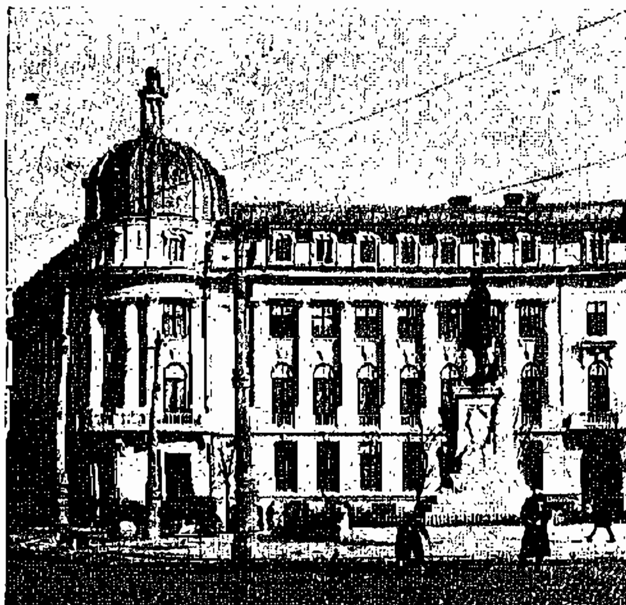
b) să aibă studiile de specialitatea pentru care se prezintă la concurs (licenţiat sau doctor al unei facultăţi sau diplomat al unei şcoale superioare — academia de arte, academia comercială şi industrială, academia agricolă, institutul de educaţie fizică, şcoala politehnică);

c) să fie abolvent al unui seminar pedagogic universitar, şi *d)* să fi reuşit la concurs.

Numirea celor reuşiţi la concurs se face cu titlu provizoriu (profesor sau maestru); iar după trei ani de funcţionare, în urma unei inspecţii, se confirmă cu titlu definitiv.

In şcoalele secundare de fete, corpul didactic este format numai din profesoare şi maestre, cu excepţia profesorilor de religie.

[1]) Afară de şcoalele militare.

ACADEMIA DE INALTE STUDII COMERCIALE ŞI INDUSTRIALE DIN BUCUREŞTI

In şcoalele secundare de băieţi, corpul dactic este format numai din profesori.

Legea învăţământului secundar din Mai 1928 prevede următoarele mijloace de perfecţionare a membrilor corpului didactic secundar:

a) *Conferinţe pe specialităţi* pentru punerea la curent cu progresele ştiinţifice ale specialităţii respective, cu literatura tehnică şi cu metodologia ei.

b) *Conferinţe, cursuri şi lucrări practice* pentru îndrumarea directorilor, diriginţilor şi profesorilor însărcinaţi cu educaţia morală şi disciplina elevilor, şi pentru profesorii de psihologie, însărcinaţi cu examinarea capacităţii şi aptitudinilor psihice ale elevilor.

e) *Cursuri şi lucrări practice de seminar şi laborator sau atelier* pentru împrospătarea cunoştinţelor membrilor corpului didactic, obligaţi în fiecare an la aceasta de către Consiliul Inspectorilor Generali, pe baza rapoartelor de inspecţii sau după cerere proprie.

V. EXAMENE ŞI ECHIVALĂRI INTRE ŞCOALE. Promovarea elevilor de şcoală primară dintr'o clasă în alta se face pe temeiul notelor trimestriale. Incheierea anului şcolar se face la fiecare clasă printr'un examen sumar şi simultan, din obiectele principale de studiu. La sfârşitul celor 7 clase de şcoală primară, se depune examenul de absolvire a învăţământului primar, în urma căruia se eliberează certificatul de absolvire.

Absolvenţii a 4 clase primare sunt primiţi, prin examen de admitere sau concurs, în orice şcoală secundară (suprapusă imediat şcoalei primare).

Promovarea dintr'o clasă în alta a gimnaziului (ca şi a tuturor şcoalelor secundare) se face pe baza notărilor anuale şi a unui examen de sfârşit de an. In urma examenului pentru clasa ultimă a gimnaziului, se eliberează un « certificat de absolvire a gimnaziului ».

Trecerea în liceu se face numai pe baza unui examen de admitere. Promovările din clasă în clasă se fac pe baza notărilor din cursul anului şi a rezultatului unui examen de sfârşit de an.

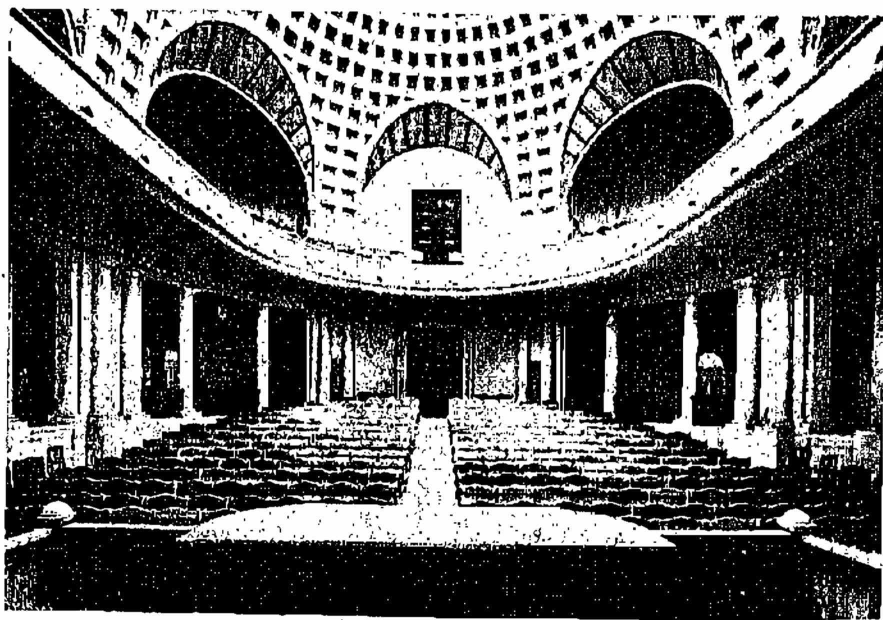
Pentru promovarea ultimei clase a liceului se eliberează un « certificat de studii liceale », care dă drepturile prevăzute de legea recrutării, legile de numiri în funcţii publice, nu însă dreptul de admitere în universităţi sau alte şcoale superioare.

Absolvenţii liceelor, doritori să continue studiile în învăţământul superior trebue să depună examenul de bacalaureat al cărui scop este de a verifica cunoştinţele dobândite de elevi la obiectele de studii mai importante şi mai ales influenţa studiilor asupra formării cugetării. In chipul acesta, bacalaureatul face o selecţie între absolvenţii liceului în vederea continuării cu folos a studiilor superioare de specializare.

Examenul se ţine asupra obiectelor de cultură generală în domeniul literelor şi ştiinţelor, cu specială privire la România, precum şi asupra unei limbi moderne de răspândire mondială (franceza, italiana, engleza sau germana).

Examenul constă în probe scrise şi orale, în faţa unei comisiuni numite de ministru.

Candidaţii reuşiţi la acest examen obţin « *diploma de bacalaureat* », singura care dă dreptul la continuarea studiilor în şcoalele superioare.

AULA FESTIVĂ A ACADEMIEI DE INALTE STUDII COMERCIALE ŞI INDUSTRIALE DIN BUCUREŞTI

(Excepţie fac şcoalele superioare: Academia de Agricultură, Academia Comercială şi Industrială, Facultatea de Teologie, în care se poate intra şi cu diploma de absolvire a cursului secundar a şcoalelor respective de specialitate).

Toate celelalte şcoale secundare (normale, seminarii, şcoli industriale, comerciale, de agricultură) eliberează certificate; iar şcoalele superioare, în afară de universităţi, conferă diplome, în urma examenelor trecute cu succes. *i. g.*

M. S. REGELE CAROL II ÎN MIJLOCUL SENATULUI UNIVERSITAR DIN CLUJ CU PRILEJUL PROCLAMĂRII SALE CA DOCTOR HONORIS CAUSA

CORPUL DIDACTIC

Personalul didactic de diferite grade se compune din 3 corpuri: Corpul didactic primar, Corpul didactic secundar şi corpul didactic superior, organizate prin legile organice ale diverselor categorii de învăţământ şi anume: 1. Legea pentru organizarea învăţământului primar şi normal primar din 26 Iulie; 1924; 2. Legea pentru organizarea învăţământului secundar din 8 Mai 1928; 3. Legea pentru organizarea învăţământului universitar din 22 Aprilie 1932; 4. Legea pentru organizarea învăţământului industrial din 16 Aprilie 1937.

Aceste legi conţin dispoziţii comune aplicabile cu mici deosebiri membrilor întregului corp didactic.

Ele stabilesc, pe lângă condiţiile generale de admisibilitate, privitoare la vârstă, la cetăţenie, la împlinirea obligaţiunilor militare, la moralitate, la sănătate, condiţiile speciale relative la titlul şi la pregătiri profesionale [1]).

Profesorii universitari, pe lângă titlurile universitare de doctor şi lucrările de specialitate, trebue să fi reuşit la concursul prevăzut pentru ocuparea catedrei (art. 22 şi următ. din legea învăţământului universitar).

Membrii corpului didactic de toate categoriile sunt salarizaţi după acelaş sistem. Retribuţia lor se compune dintr'un salariu de bază la care se adaogă un spor numit gradaţie, proporţional cu vechimea care se calculează astfel: 25% din salariul de bază după 5 ani de funcţionare, 50% după 10 ani, 75% după 15 ani, 100% după 20 ani, şi 125% după 25 ani.

La aceste gradaţii normale se pot adăoga o gradaţie de merit şi o gradaţie militară pentru foştii combatanţi.

Vârsta la care membrii corpului didactic sunt scoşi la pensie din oficiu este de 65 ani pentru învăţătorii şi profesorii secundari, şi 70 ani pentru profesorii universitari.

Gradele sunt:

a) Pentru învăţământul primar: învăţător suplinitor, învăţător definitiv, învăţător de gradul II, învăţător de gradul I şi învăţător superior.

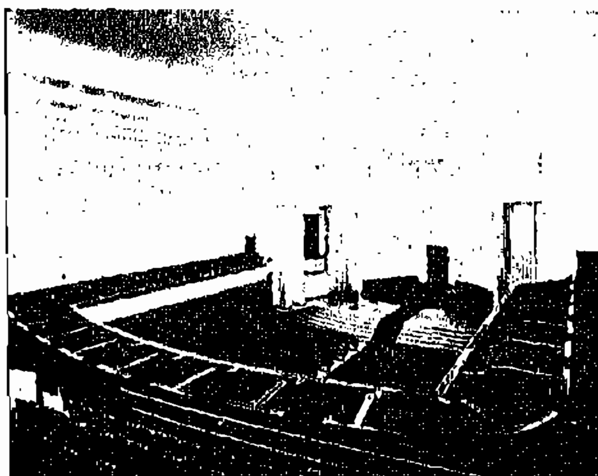
b) Pentru învăţământul secundar: maestru suplinitor, maestru titular, maestru definitiv, profesor suplinitor, profesor titular, profesor definitiv.

c) Pentru învăţământul superior: asistent, şef de lucrări, şef de secţie conferenţiar provizoriu, conferenţiar definitiv, profesor agregat, profesor definitiv.

Membrii corpului didactic se bucură de inamovibilitate, afară de cazul de mutare disciplinară, sau la cerere, sau de desfiinţare a catedrei pe cale legală, când titularului trebue să i se ofere o catedră similară existentă.

Pentru membrii învăţământului primar, normal, secundar şi profesional, funcţionează pe lângă fiecare inspectorat regional o comisie disciplinară de primă instanţă, numită pe un termen de 3 ani compusă din: un consilier de Curte de Apel ca preşedinte, 2 membri ai corpului didactic secundar pentru judecarea profesorilor secundari şi 2 membri ai corpului didactic primar pentru judecarea învăţătorilor (art.

[1]) Pentru titlurile necesare membrilor Corpului didactic primar şi celui secundar, vezi mai sus pag. 473 *Pregătirea Corpului Didactic.*

AULA COLEGIULUI UNIVERSITAR DIN CLUJ

149—159 din legea pentru organizarea Ministerului Educației Naționale din 12 Noemvrie 1936).

Pe lângă Ministerul Educației Naționale funcționează o comisie centrală de judecată (art. 103—123 din legea pentru organizarea Ministerului Educației Naționale din 12 Noemvrie 1936) compusă din: un consilier al Inaltei Curți de Casație ca președinte și 4 profesori universitari titulari. Această comisie numită pe termen de 5 ani funcționează ca instanță de apel. Atât învinuitul cât și Ministerul Educației Naționale au dreptul să atace deciziunea cu recurs la Curtea de Casație (art. 111).

In virtutea autonomiei de care se bucură Universitățile, profesorii universitari au privilegiul de a fi judecați de un juriu compus din 5 profesori titulari, aleși de Senatul Universității respective.

Profesorii școalelor normale, comerciale și profesorii cu curs teoretic dela liceele industriale, sunt asimilați profesorilor secundari. Profesorii diverselor Academii și Institute (de studii comerciale și industriale, de științe agronomice, de educație fizică, de arte frumoase etc.) sunt asimilați cu profesorii universitari.

i. p.

CONSIDERAȚII GENERALE

Educația, instrucția și cultura unui popor sunt probleme atât de importante, încât în nici un Stat din lume nu mai sunt lăsate în întregime în seama inițiativei particulare. Statele, mai ales cele organizate pe baza principiului național, iau din ce în ce mai mult asupra lor susținerea materială a instituțiilor de educație, învățământ și cultură. Astfel se explică faptul că partea atribuită de fiecare Stat din bugetul său, cheltuelilor cu educația și învățământul, a devenit un adevărat criteriu de ierarhizare culturală între State.

Iată câteva exemple de variația *cheltuelilor pentru învățământ*, în raport cu bugetele totale ale Statelor pe anul 1931—1932:

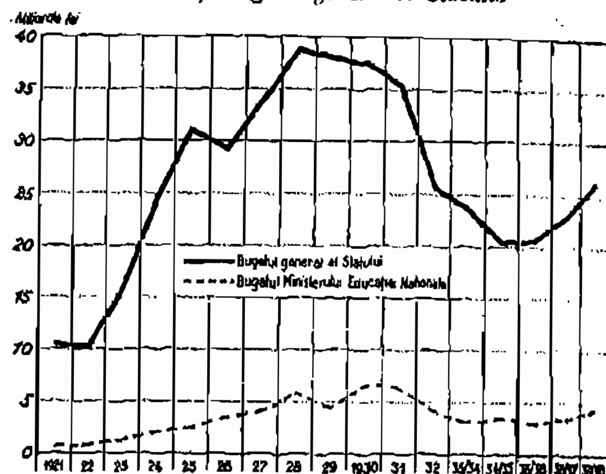
Statele-Unite (America) .	25,47%
Olanda	25 %
Bavaria	24,50%
Danemarca	21 %
Prusia	18 %
Bulgaria	15 %
Polonia	14,3 %
Ungaria	14,2 %

In medie, dela 1921 până în 1932, Statul Român a susținut educația și învățământul cu 12,5% din bugetul său.

In aprecierea corectă a cotei din buget, cu care Statul Român sprijină educația și învățământul, să nu se treacă cu vederea faptul că în ultimii ani ea se raportă *la bugetul Statului, fără bugetele regiilor autonome*. Dacă s'ar raporta la bugetul general al Statului, cota ar fi cu mult mai coborîtă. Ar reprezenta însă cota reală cu care Statul sprijină educația și învățământul.

In mod grafic, raportul între bugetul Educației Naționale de o parte, și bugetul general al Statului, de alta, este redat în diagrama I.

Diagrama I. Raportul dintre bugetul Educației Naționale și bugetul general al Statului

REZULTATELE ȘCOALEI ROMÂNEȘTI

De foarte mare importanță pentru stabilirea rezultatelor școalei românești sunt aprecierile *calitative*, adică cele făcute asupra gradului de pregătire a elevilor, cari au frecventat-o. Acestea nu rees însă din datele statistice și de aceea nu ne putem ocupa de ele în această lucrare.

In mod cantitativ, ne putem da seama de rezultatele școalei după numărul promovaților și repetenților, stabilit an cu an, de cei cari predau învățământul. In acest sens, rezultatele școalei primare (de Stat și particulare) din 11 ani de activitate (1921—1933) sunt următoarele:

18.875.530 înscrieri
11.738.574 promovări, adică 62,2% din înscrieri
5.555.830 repetenți, adică 29,4% din înscrieri
1.581.126 eliminări, retrageri, etc., adică 8,4% din înscrieri.

In privința participării copiilor la învățământul primar obligatoriu minim, pe care ar trebui să-l dea Statul fiecărui cetățean, situația României între vecinii săi era, până de curând, următoarea:

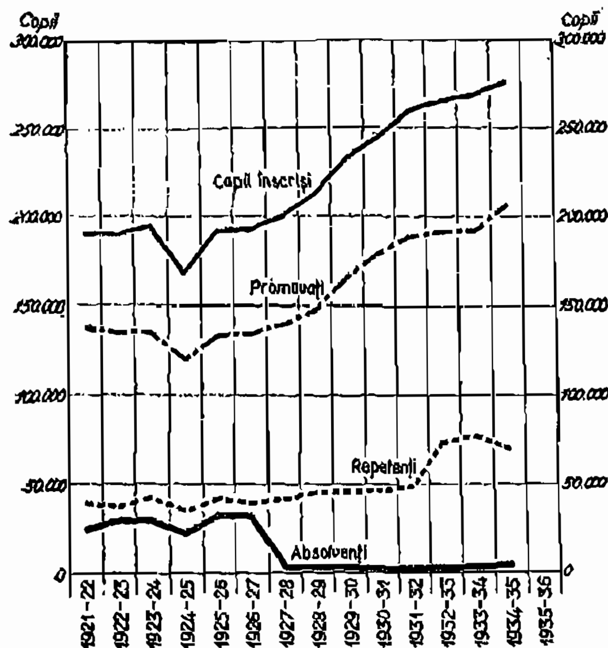
Cehoslovacia	frecvența	școlară	100%
Polonia	»	»	96%
Ungaria	»	»	95%
Bulgaria	»	»	94%
Jugoslavia	»	»	79%
Rusia Sovietică	»	»	70%
ROMÂNIA	»	»	59,8 %

Reese în deajuns din această situație că învățământul primar, pentru extinderea căruia Spiru Haret găsia atâtea împotriviri acum 25 de ani, trebue sprijinit de Stat în mod necondiționat, în măsură mult mai mare ca până acum.

La un loc, repetenții, eliminații, retrașii, etc. se ridică la *6 989.358*, adică la 37,8% din înscrieri. Acest procent reprezintă masa de copii (capital uman prețios) înscriși în școală, dar cu care învățământul nu și-a ajuns scopul urmărit,

Pentru cele două ramuri ale învățământului primar, rural și urban, în parte situația elevilor, transpusă grafic se prezintă astfel:

Diagrama II. Situația copiilor în școala primară rurală

In toate școale secundare, în 11 ani de activitate, repetenții, eliminații, retrașii, etc., s'au ridicat la 483.540 adică 22,4% din înscrieri. Acest procent reprezintă masa de copii, cu care învățământul secundar nu și-a ajuns scopul urmărit.

Pentru gimnazii și licee, cari cuprind majoritatea absolută a elevilor de curs secundar din România, situația este redată în diagrama IV.

O chestiune trecută cu vederea până acum, dar care se cere a fi discutată serios și pe temeiuri psihologice, sociale și etice este *repetenția*, în școala primară, ca și în cea secundară, cu rezultate defavorabile din punct de vedere psihologic și etic, atât pentru elevi, cât și pentru părinții lor. In deosebi prin umilința, legată în mod inevitabil de repetenție, se pregătește cale largă sentimentului de inferioritate cu rol hotărîtor în formarea unui suflet prin educație

Asupra părinților, repetenția are un efect cu totul vătămător: dacă școala primară, obligatorie, lasă peste 30% din copii repetenți, este dela sine înțeleasă dispariția dorinței de a-și trimite copiii la școală și înlocuirea ei cu ură față de școală.

Cifrele asupra repetenților în învățământul primar îndreptățesc deci concluzia că *repetenția este una din cauzele principale pentru care frecvența școalelor primare este așa de slabă.*

Pentru o remediere a rezultatelor școalei primare și secundare se impun două serii de măsuri: unele privitoare la *pregătirea* și *perfecționarea* corpului didactic, altele la *controlul* învățământului.

In ce privește pregătirea viitorilor profesori secundari, ea trebue neapărat accentuată în direcția *psihologică* și *pedagogică*, pentrucă numai dela o asemenea accentuare se poate spera ameliorarea metodelor de educație și învățământ, și utilizarea rațională a capitalului uman, tineret, prin realizarea școalei în adevăr « selective ».

Cauza principală a rezultatelor slabe ale învățământului este însă *lipsa de control suficient*. La școalele primare mai lăturalnice acesta este aproape inexistent.

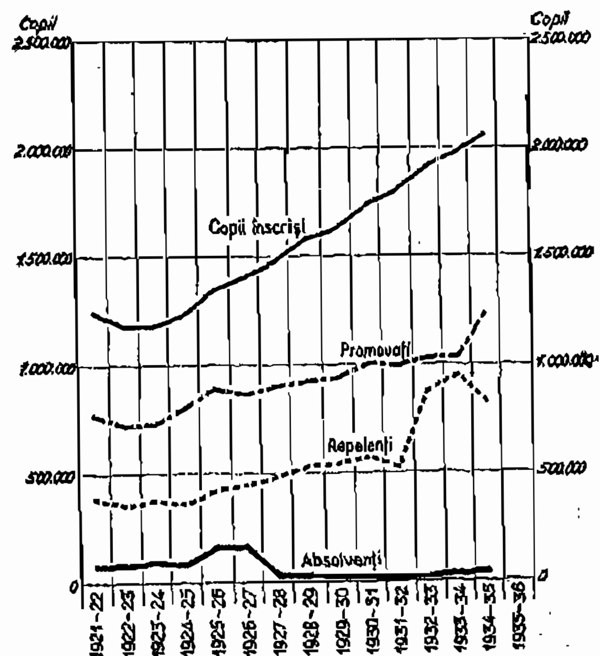
INVĂȚĂMÂNTUL TEORETIC ȘI PRACTIC

Școala primară nu trebue socotită numai ca o instituție pregătitoare a trecerii spre școalele secundare. Ea să urmărească un scop în sine bine precizat: acela de *a iniția pe tineri în a trăi o viață superioară, chiar dacă n'ar mai frecventa o altă școală.*

Aceasta înseamnă că școala primară trebue să dea copiilor, — *cari nu vor trece în școalele secundare*, — o pregătire în cât mai strânsă legătură cu mediul, în care funcționează ea. Va trebui să avem deci o școală primară cu individualitate deosebită după formațiile sociale ireductibile una la alta: *satele* și *orașele*

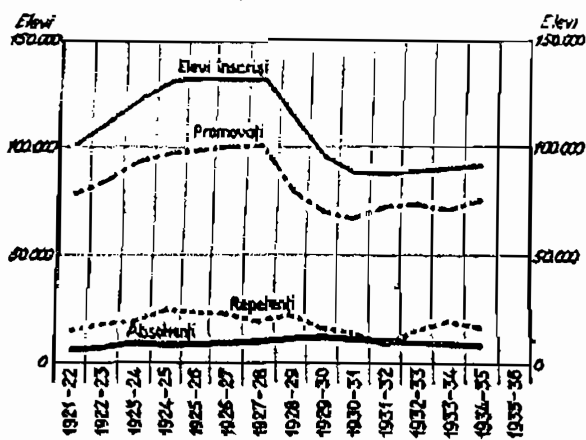
Dacă spiritul legiuitorului va fi înțeles bine, școala primară va avea să funcționeze în cea mai strânsă legătură cu mediul; mai precis, în legătură cu munca dominantă în orașe: meseria, industria, comerțul; și în sate, agricultura, cu anexele ei. Școala primară, în ciclul II se va apropia tot mai mult de activitatea de *atelier* (la orașe) și de *fermă* (la sate). Funcționând astfel în cea mai strânsă legătură cu mediul, va deprinde pe copii cu ideia că *adevăratul progres nu stă în schimbarea de mediu, ci în superiorizarea omului în mediul, în care s'a născut și trăește.* Și dacă această ideie despre progres ar pătrunde tot mai adânc în masele rurale, în deosebi, ar însemna totdeodată cea mai puternică pavăză împotriva « orășenizării » satelor. Satele sunt capabile de o cultură aparte, ceea ce se trece cu vederea adeseori în acțiunile de așa zisă propagandă culturală.

Diagrama III. Situația copiilor în școala primară urbană

La ideia că școala primară să-și urmărească un scop în sine, fără preocupare de trecerea în școalele secundare, s'ar putea aduce obiecția că totuși trecerea aceasta se face, deci nu trebue nesocotită. Obiecția se spulberă ușor: să lăsăm școalelor secundare grija de a stabili ele legătura cu școala primară cum cred și când cred că e mai bine: după 4, 5, 6 sau 7 ani de școală primară.

Diagrama IV. Situația elevilor din gimnazii și licee

Cu scopul în sine bine precizat și în strânsă legătură cu mediul, școala primară trebue extinsă de îndată până la 7 ani, pentru toți copiii și în același timp intensificată în spiritul și conținutul ei.

Este interesant de constatat structura învățământului secundar după ramificația: *teoretic — practic* (sau tehnic), fiindcă din raportul acestor ramuri se pot trage multe concluzii privitoare la rolul social al învățământului secundar. Iată cum se prezintă acest raport în câteva țări:

Tab. I. Raportul numeric între populația școalelor teoretice și practice în diverse țări

Țările	Elevi în școale secundare:			
	Practice	% din total	Teoretice	% din total
Ungaria	320.747	81,9	72.117	18,1
Bulgaria	175.993	81,3	40.370	18,7
Belgia	195.347	77,7	57.040	23,3
Olanda	162.951	74,1	57.094	25,9
Cehoslovacia	268.841	74,1	94.316	25,9
Prusia	1,269.809	72,8	480.188	27,7

Rezultă că în țările numite mai sus, populația cea mai numeroasă de elevi este în școalele secundare *practice* (tehnice), și anume, între 81,9% și 72,8% din populația întregului învățământ secundar; iar în cele teoretice, între 18,1% și 27,7%.

In școala românească, socotind ca *teoretice*: liceele, școalele normale, seminariile, liceele militare, și *practice*, sau tehnice: școalele profesionale, comerciale, de meserii, de agricultură, raportul între ramura *teoretică* și *practică*, este inversat în favoarea celei dintâi, după cum se constată din diagrama V.

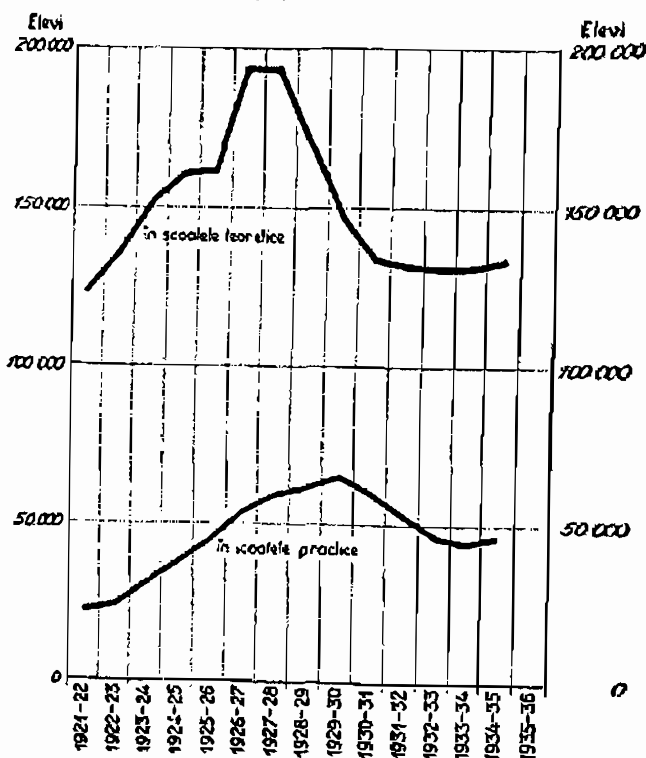
Ce însemnătate are învățământul practic în epoca noastră de atotputernicie a tehnicei, nu mai e nevoie de învederat.

Sunt țări, care leagă mari speranțe de succese economice de faptul că au imprimat întregului sistem școlar caracterul tehnic-profesional. In rândul acestora, fără îndoială că locul de frunte îl ocupă Rusia Sovietică și Italia Fascistă. Și se pare că nu s'au înșelat. In Franța se acordă de asemenea mare interes învățământului tehnic. Labbé, directorul general al acestui învățământ, spunea în Noemvrie 1932: « Invățământul tehnic francez are certitudinea că pregătește viitorul, mai ales prin legătura strânsă a culturii și a meșteșugului, prin pregătirea oamenilor în vederea sarcinilor profesionale. El are certitudinea în aceasta, pentrucă meșteșugul ocupă de acum înainte vieața întreagă, pentrucă tehnica este regină; pentrucă trebue servită fără a-i sacrifica spiritul, ci salvându-l prin aceea că în tehnica însăși găsim un punct de sprijin pentru libertatea sa ».

Extrem de slaba participare a copiilor noștri din mediul rural la școalele secundare practice este de-a-dreptul îngrijorătoare: 0,2% la școalele profesionale, 0,5% la școalele comerciale, 0,6% la școalele de meserii, și 0,2% la școalele de agricultură!

Lipsa școalelor tehnice, de care societatea românească avea și are nevoie, a fost totdeodată cauza, care a înlesnit pătrunderea a numeroase elemente străine în activitatea industrială a țării noastre.

Diagrama V. Raportul numeric între populația școalelor teoretice și practice în România

Foarte bune locuri de supraveghere directă a lucrărilor în diferite ramuri de activitate sunt ocupate de străini, iar Românii, neavând pregătirea necesară, rămân fără ocupații.

Dacă se ia în seamă valoarea educativă a activităților practice, față de cele pur teoretice; dacă se în-

ţelege cum se cuvine momentul economic istoric prin care trece întreaga omenire: slăbirea capitalismului, deci a industriilor mari, şi implicit întoarcerea — cel puţin vremelnic — la industria mică şi meşteşuguri; şi în sfârşit, dacă în trecut predominarea şcoalelor teoretice va fi fost justificată prin nevoia Statului de a-şi pregăti aparatul funcţionăresc necesar, de acum înainte se impune, fără întârziere, o desvoltare a şcoalelor practice, tehnice, aşa încât să fie simţitor predominante faţă de cele teoretice; ceea ce va fi spre însănătoşirea sistemului şcolar şi a echilibrului vieţii sociale româneşti.

POPULAŢIA ŞCOALELOR SECUNDARE DUPĂ MEDIU

O altă chestiune importantă şi bogată în concluzii este participarea copiilor din mediul *urban* şi *rural* la învăţământul secundar de toate categoriile.

Din datele statistice pe 11 ani, rezultă că din 15.787.023 înscrişi în şcoala primară, 863.070 trec în şcoale secundare, adică 5,4%; şi 14.921.853 adică 94,6% rămân numai cu şcoala primară rurală.

Dacă comparăm masa de copii din mediul urban, cu masa de copii din mediul rural trecuţi în şcoalele secundare, constatăm că *cei din mediul rural participă de 8,3 ori mai puţin la această trecere decât cei din mediul urban*, în raport cu populaţia din mediul respectiv (urban şi rural).

In total, de abia 5,4% din tineretul înscris în şcoala primară rurală a trecut în învăţământul secundar, în timp de *11 ani de prosperitate* a acestuia!

Chestiunea are foarte mare importanţă: tineretul, provenit din mediul rural, este în mai mare majoritate *român*, decât cel din mediul urban.

Apoi tineretul rural a format totdeauna un fel de rezervoriu de împrospătare a energiilor din pătura conducătoare. Se înţelege însă că dacă participarea tineretului rural la învăţământul secundar este aşa de redusă, redusă va fi participarea lui şi la învăţământul superior; şi prin aceasta posibilităţile de împrospătare a energiilor din pătura conducătoare, micşorate. Cum *chiar în prezent elemente conducătoare de altă origină decât cea română sunt destul de numeroase, gravitatea consecinţelor nu poate fi tăinuită*.

Cauza reduseí participări a tineretului rural la învăţământul secundar nu stă câtuşi de puţin în potenţele intelectuale ale acestui tineret, ci exclusiv în faptul că şcoalele secundare fiind situate numai la oraş, pentru părinţii copiilor din mediul rural se ivesc imense dificultăţi de natură materială în trimiterea copiilor la aceste şcoale.

Aceasta fiind singura cauză a slabei participări a tineretului rural la şcoalele secundare, şi implicit la cele superioare, se impun urgente măsuri de uşurare a condiţiilor, în care acest tineret să frecventeze şcoalele secundare.

INVĂŢĂMÂNTUL UNIVERSITAR, IN RAPORT NUMERIC CU CEL PRIMAR

Critica cea mai frecventă adusă învăţământului superior în anii din urmă este aceea că a luat o desvoltare mai mare decât nevoile şi posibilităţile societăţii româneşti de a valorifica tinerii, cari primesc acest învăţământ. Pentru a înlesni o discuţie a acestei chestiuni, dăm câteva informaţii asupra raportului numeric dintre populaţie şi studenţi, aşa cum se prezintă el în alte ţări.

Tab. 2. Raportul numeric dintre populaţia totală şi studenţi în diverse ţări

Ţările	Populaţia ţării	Nr. studenţilor	% din populaţie
Bavaria	7.379.594	18,000	0,24
Cehoslovacia	14.726.158	32,831	0,22
Prusia	38,275,984	78,788	0,22
Franţa	41.834.964	84,922	0,20
Ungaria	8,683,740	16,730	0,19
Bulgaria	6,000,000	10,000	0,16
Olanda	8,052.572	12,725	0,15
Polonia	32,100,000	48,165	0,15
Belgia	8,120,822	11,978	0,14
ROMÂNIA	18.052.896	25.766	0,14

Chestiunea trebue discutată însă mai mult pe baza realităţilor dela noi. In acest scop, ca şi la înfăţişarea structurii învăţământului secundar, am crezut că temeiul cel mai sigur pentru discuţie îl formează raportarea populaţiei din învăţământul universitar la populaţia înscrisă în şcoala primară.

Rezultă că, în 11 ani, în universităţile româneşti, au fost: 283.538 studenţi înscrişi. (Să se observe că *un student figurează ca înscris de 3—7 ori, după numărul anilor de studii în fiecare facultate*) şi 23.066 licenţiaţi (dela facultăţile de medicină, doctori).

In raport cu populaţia înscrisă în şcoala primară, în timp de 11 ani, revin: 1,5% studenţi înscrişi şi 1,2‰ (la mie) licenţiaţi.

In examinarea chestiunii dacă învăţământul superior are sau nu prea mulţi studenţi, atragem atenţia asupra faptului următor: în învăţământul superior românesc se permite înscrierea *aceluiaşi* student în mai multe facultăţi şi şcoale superioare deodată.

O statistică asupra participării *aceloraşi* studenţi la mai multe facultăţi şi şcoale superioare în acelaşi timp, nu avem. Am făcut însă o anchetă, care, deşi parţială, poate fi luată în seamă întru înţelegerea chestiunii: din 125 studenţi prezentaţi la examen (anul I de filosofie, 1933) 54 sunt înscrişi şi la alte facultăţi: drept, ştiinţe, teologie, academia comercială, educaţia fizică, conservator; ceea ce înseamnă că 43,2% din studenţi urmează mai multe facultăţi deodată. Faptul are foarte mare importanţă în discuţia problemei de mai sus.

POPULAŢIA UNIVERSITĂŢILOR DUPĂ NAŢIONALITATE

O altă chestiune importantă, pusă în discuţie tot în legătură cu desvoltarea învăţământului universitar, este participarea studenţilor pe neamuri la acest învăţământ. Pentru discuţia principială a problemei, am luat datele statistice referitoare la studenţii *români* şi *evrei* (cei din urmă fiind cei mai numeroşi, dintre neromâni, în raport cu populaţia respectivă); am raportat, ca şi mai sus, numărul de studenţi la populaţia de neam respectiv din şcoala primară.

In cei 11 ani de activitate, situaţia se prezintă astfel:

a) 218.281 studenţi români, adică 1,5% în raport cu copii români înscrişi în şcoala primară;

b) 46.181 studenţi evrei, adică 7,6% în raport cu copiii evrei, înscrişi în şcoala primară.

Prin urmare, proporţional cu populaţia respectivă, Evreii participă la învăţământul superior în număr de cinci ori mai mare decât Românii.

Dacă raportul de participare a Românilor la învăţământul superior s'ar fi păstrat şi pentru celelalte neamuri, numărul studenţilor evrei inscrişi n'ar fi fost decât de 9117.

In raport cu populaţia de şcoală primară de neam respectiv, situaţia studenţilor din 11 ani, a fost următoarea:

Românii: 218.281 studenţi, adică 1,5% din 14.559.48 înscrieri în şcoala primară.

Evreii: 46.381 studenţi, adică 7,6% din 608.005 înscrieri în şcoala primară.

POPULAŢIA UNIVERSITĂŢILOR PE FACULTĂŢI

Dacă raportăm numărul licenţiaţilor fiecărei facultăţi la numărul inscrierilor în facultatea respectivă (ţinând seamă de faptul că un student figurează la înscrieri de 3—7 ori, dar ca licenţiat numai odată) aflăm un procent ce indică regularitatea cu care studenţii înscrişi îşi duc până la capăt studiile începute. Iată rezultatul acestor raportări:

Medicina Veterinară	14 %
Medicina	12,4%
Farmacia	10,2%
Litere	9 %
Ştiinţe	7,2%
Drept	7,1%
Teologie	5,9%

Rezultă că la facultăţile de teologie sunt cei mai mulţi studenţi, cari, după ce s'au înscris, se lasă de studii.

Repartiţia studenţilor pe facultăţi şi pe naţionalităţi, în cei 11 ani consideraţi, reese din diagrama VI.

Critica cea mai îndreptăţită, ce se poate aduce învăţământului universitar, este însă aceea că orientarea studenţilor spre diferitele facultăţi se face în desacord cu interesele sociale şi naţionale ale Statului.

Reformatorul ar înţelege că are de aface cu un stat cu structură agrară, nu industrială; că, prin urmare, sistemul şcolar de organizat nu poate fi o copie după al unui alt stat industrial, să zicem, din Apusul Europei, cu colonii de administrat în alte continente, etc. ci *unul propriu societăţii româneşti, în stare a-i actualiza potenţele şi a-i realiza idealurile.* Un atare sistem şcolar ar avea neapărat o bază foarte largă formată din învăţământul primar, în afara căruia n'ar rămâne nimeni (cum rămân în prezent anual sute de mii de copii), cu învăţământ practic: agricol, meserii, profesional, comercial, mult mai desvoltat decât cel teoretic; cu un învăţământ superior (pregătitor pentru funcţii de conducere în viaţa Statului) în care tineretul să primească o pregătire în ramurile principale de activitate socială: ca de ex. cea dată de academii sau institute agronomice, academii industriale, comerciale, facultăţi de medicină, etc.

In nici un caz învăţământul superior n'ar cuprinde în facultăţile de drept 43,1% din tot tineretul universitar, cum cuprinde în prezent, fiindcă este evident că Statul Român, agrar în structura lui, nu poate da acestor tineri o întrebuinţare, de pe urma căreia să-şi simtă puterile sporite.

In acest sens, dacă am continua o confruntare atentă a structurii societăţii româneşti, cu structura sistemului său şcolar, am ajunge la constatarea că *acesta este în desacord cu structura societăţii şi deci cu posibilităţile ei de desvoltare. A continua acest sistem ar însemna să pregătim metodic desechilibrul vieţii sociale româneşti.* Se înţelege astfel de ce un asemenea sistem şcolar nu mai împlineşte funcţia de superiorizare, a vieţii sociale.

Cine ar susţine contrariul ar trebui să se gândească întâiu la greutatea resolvării numeroaselor probleme serioase puse în legătură cu valorificarea tineretului acestei ţări: mii de tineri, cu cea mai aleasă pregătire, la care puteau aspira, nu-şi găsesc întrebuinţare în viaţa socială. Totuşi, şcoalele cari i-au pregătit funcţionează mai departe *fără nicio nouă orientare.* Astfel ia proporţii tot mai îngrijorătoare faptul că *societatea românească nu ştie ce să facă cu tinerimea pe care o are.* Ce inseamnă aceasta pentru viitorul societăţii, nu e greu de întrevăzut.

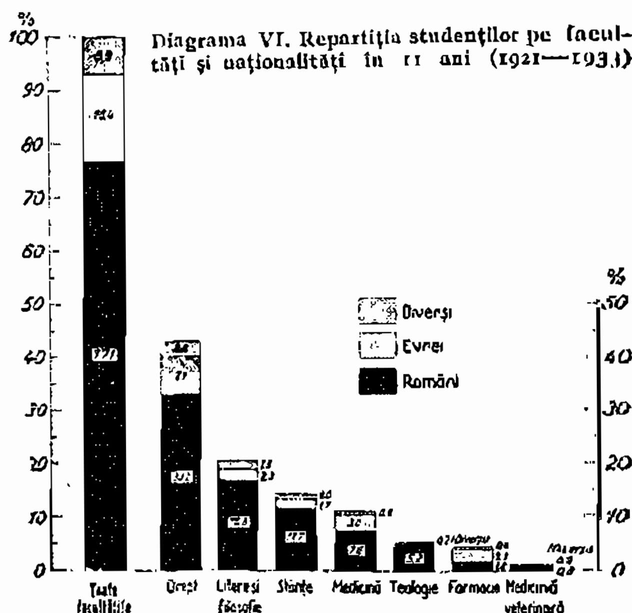

Diagrama VI. Repartiţia studenţilor pe facultăţi şi naţionalităţi în 11 ani (1921—1933)

INTERVENŢIA STATULUI IN ORIENTAREA TINERETULUI ŞCOLAR

Se ştie cum s'a ajuns la această repartizare a tineretului înlăuntrul sistemului şcolar, în desacord cu interesele sociale. In anii următori răsboiului, prestigiul nediminuat al învăţăturii a exercitat o adevărată fascinare asupra tineretului. S'a produs astfel un irezistibil avânt pentru carte, fără a fi fost îndrumat şi coordonat în acord cu interesele sociale, pe care o

politică de prevedere ușor le-ar fi descoperit. Entuziasmul pentru învățătură a fost susținut și satisfăcut de inițiativele locale, prin înființări de școale, teoretice mai ales, fiindcă acestea aveau prestigiul mai mare. S'a lucrat fără coordonare și prevedere în câmpul unei solidarități, care avea să producă de îndată efecte neplăcute. Dorința de învățătură a devenit o cursă de întrecere a tineretului spre vârful piramidei sociale. Abia după ce a ajuns în număr mare acolo, s'a înțeles că ar fi fost mai prudent să se fi întărit prin învățătură mai întâiu baza piramidei.

Din tot procesul acesta se desprinde însă pentru Stat o *datorie* față de trecut și un *drept* față de viitor: datoria de a înlesni tinerilor găsirea locurilor căutate, în acord cu interesele sociale și cu pregătirea primită de ei; și dreptul de a interveni mai de aproape în rolul de coordonator și dirigiuitor în orientarea viitoare a tinerilor spre diferite școale.

Prin acest rol regulator, care trebue să revie fără întârziere Ministerului Educației Naționale, s'ar tinde la punerea întregului sistem școlar din țară în acord cu structura și nevoile vieții sociale. i. g.

BIBLIOGRAFIE

N. Iorga, Istoria învățământului românesc. București, 1928.
N. Iorga, Nouveaux matériaux pour servir a l'histoire de Jacques Basilikos l'Héraclide dit le Despote. București, 1900.
Hans Petri, Relațiunile lui Jakobus Basilicus Heraclides. București, 1927.
Ioannes Sommerus, Vita Jacobi Despotae, la *Emile Legrand*, Deux vies de Jacques Basilicos. Paris, 1889.
Zoler, Des Zacharias Orthus Lobgedich auf Straslund. Straslund, 1831.
B. P. Hasdeu, Luca Stroici. București, 1864.
Alex. Marcu, Riflessi di storia rumena in opere italiane dei secoli XIV e XV, in « Ephemeris Dacoromana ». Roma, 1923.
C. Erbiceanu, Serbarea școlară dela Iași. Iași, 1885.
C. Erbiceanu, Istoricul seminarului Veniamin din mănăstirea Socola. Iași, 1885.
V. A. Urechia, Istoria Românilor. București, 1895.
Regulamentul școalelor publice din Principatul Moldovei sub auspiciile Prea Inaltului domn Mihai Grigoriu Sturdza Voevod, întocmit de Epitropia învățăturilor publice. Iași, 1835.
V. C. Erbiceanu, Viața și activitatea P. S. Neofit Scriban, episcop de Odesa. București, 1888.
A. D. Xenopol, Istoria partidelor politice. București, 1913.
G. Asaki, Relațiunea istorică asupra școalelor din Moldova. Iași, 1838.
Așezământul pentru organizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei, lucrat în anul 1850 de comisia anume rânduită de Prea Inălțatul Domn Grigorie Alexandru Ghica, în anul 1 al Domniei Măriei Sale, Iași, 1851.
Dr. Ion G. Sbiera, Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Cernăuți, 1899.
Onisifor Ghibu, Universitatea Daciei Superioare. București, 1929.
Onisifor Ghibu, Pagini din istoria școalelor românești, în Revista generală a Invățământului, An. XVIII, Nr. 9. București, 1930.
A. D. Xenopol, Epoca Fanarioților. București, 1892.
Bogdan Duică și Popa-Lisseanu, Gheorghe Lazăr, Viața și Opera sa. București, 1924.
N. Iorga, Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei. Vălenii-de-Munte, 1910.
I. Zalomit, Starea instrucțiunii publice în România de Sus (Muntenia) la finitul anului școlar 1861—1862. București, 1862.
Petru Rășcanu, Școalele secundare în anul 1895/96. București, 1896.
Dr. C. D. Severeanu, Din amintirile mele. București, 1929.
M. Nicolaescu, Concepția lui Spiru Haret despre școală și rolul ei în societatea românească, în Revista generală a Invățământului, An. XVIII, Nr. 6. București, 1930.
S. Mehedinți, Școala Poporului. București, 1918.
I. Valaori, Proiectele de legi ale învățământului secundar, în Revista generală a Invățământului, XVI, Nr. 3, 1927.
Iosif I. Gabrea, Psihologia a două tipuri de copii și individualizarea învățământului. București, 1933.
Iosif I. Gabrea, Cultivarea satelor nu înseamnă « orășenizarea » lor, în Revista Generală a învățământului. Noemvrie, 1927.
G. G. Antonescu și Iosif I. Gabrea Organizarea Invățământului. București, 1933.
Iosif I. Gabrea. Școala Românească: structura și politica ei. București, 1933.

RELIEF DE MARMORĂ DIN EPOCA ROMANĂ (CETATEA HISTRIA

STRAJA ŢĂRII

« Noi nu suntem o şcoală, noi suntem o credinţă şi un avânt ».
M. S. REGELE CAROL II

Şcoala a strecurat în sufletele copiilor frânturi din educaţia generală, religioasă, morală sau naţională. Familia şi societatea urmau să desăvârşească opera începută de şcoală, să crească vlăstarele în deprinderea unei vieţi morale creatoare şi româneşti.

Dar familia împovărată tot mai mult de nevoile materiale zilnice şi, la rândul ei, societatea nu au ştiut să organizeze dorul de mişcare şi expansiune al copiilor, canalizând năzuinţele lor spre un liman producător de bucurie şi de folos.

Absenţa aceasta dela datorie — justificată şi nejustificată — ducea tineretul pe căi neştiute către idealuri neconforme interesului naţional, punându-l adeseori în conflict şi cu aşezământul moral al Statului.

Epoca postbelică a fost în adevăr o epocă dură şi înclinată către extreme. Poporul românesc n'a fost lipsit de ispitele ei.

Ca o necesitate firească, impusă de aceste timpuri postbelice de desechilibru moral-religios, s'a produs acea fericită intervenţie a Capului Statului, care statornicea prin Străjerie un nou îndreptar în viaţa tineretului.

Pentru vârsta critică a adolescenţii, vârsta singurătăţilor pline de primejdii, sfăşiată de numeroase crize sufleteşti, Străjeria vine ca un balsam al tumultului nestăvilit, învingând şovăirile, dând sens vieţii, verificând aptitudinile.

Ziua de 8 Iunie, ziua cea mare a Tineretului, ne-a arătat icoana vieţii sale curate. Marile unităţi de străjeri din toate unghiurile ţării, şi-au executat programul tineresc pe stadioane şi câmpuri de exerciţii in disciplina mişcărilor simetrice, alături de acea măreaţă pornire de cinstire a ogoarelor, care pentru noi, popor de plugari, trebue să fie un exemplu.

l. s. şi *g-ral i. m.*

EVOLUŢIA ORGANIZAŢIEI STRĂJEREŞTI

A) CERCETAŞII ROMÂNIEI

Străjeria a cunoscut, la noi, tradiţiile de viaţă tinerească ale cercetăşiei.

Cercetăşia a luat fiinţă în 1907 în Anglia, ca o încercare fericită de a împlini, din afară de şcoală, lacunele tot mai vădite ale învăţământului oficial.

Practica şi teoria acestei doctrine de înnoire, care s'a dovedit repede rodnică prin eficacitatea metodelor sale puse, generos, la dispoziţia tuturor, şi rând pe rând adoptate de toate ţările, a fost demonstrată întâiu pe teren, în primul « campament cercetăşesc », organizat în vara anului 1907 de iniţiatorul reformei, generalul *Robert Baden-Powell*, pe insula Brownsea (districtul Dorset în Anglia meridională), apoi codificată în cartea sa fundamentală « *Scouting for Boys* », tipărită în 1908 la Londra.

Cu 5 ani în urmă, la 1913, au apărut întâiele cete de cercetaşi români, şi anume, aproape simultan, la Bucureşti, Sinaia, Braşov, şi Blaj.

La Sinaia, primii cercetaşi ai României, între cari erau şi principii regali Carol şi Nicolae, au avut binecuvântarea marelui rege Carol I, a cărui înţelepciune profetică a salutat în noua instituţie acea *şcoală a caracterului*, pe care de mult o preconiza părintească sa purtare de grijă pentru viitorul raţiunii româneşti.

In 1914, se constitue legal *Asociaţia Cercetaşilor României*. Prin aceasta s'a consacrat denumirea de *cercetaş* pentru *boy-scout-éclaireur*, recomandată încă din 1912 de Principele Carol, şi care figurează şi în fruntea primei cărţi româneşti închinate nouei metode: « Cercetaşii (The Boy-Scouts) », de G. G. (Gabriel Giurgea), tipărită la Bucureşti în 1913.

Sub conducerea exemplară a Principelui Carol, comandant al Marei Legiuni a Cercetaşilor României, mişcarea ia repede avânt, se întinde peste întreagă ţara, şi unind în colaborare fericit armonizată silinţele generoase ale adulţilor — profesori, ofiţeri, medici, ingineri, industriaşi — cu însufleţirea tineretului, ajunge la o înflorire nebănuită.

Cercetăşia română a avut norocul ca, dela început, să întâmpine ocrotirea generoasă a Familiei Regale, sprijinul activ al autorităţilor şi interesul viu al publicului intelectual şi al tinerimii.

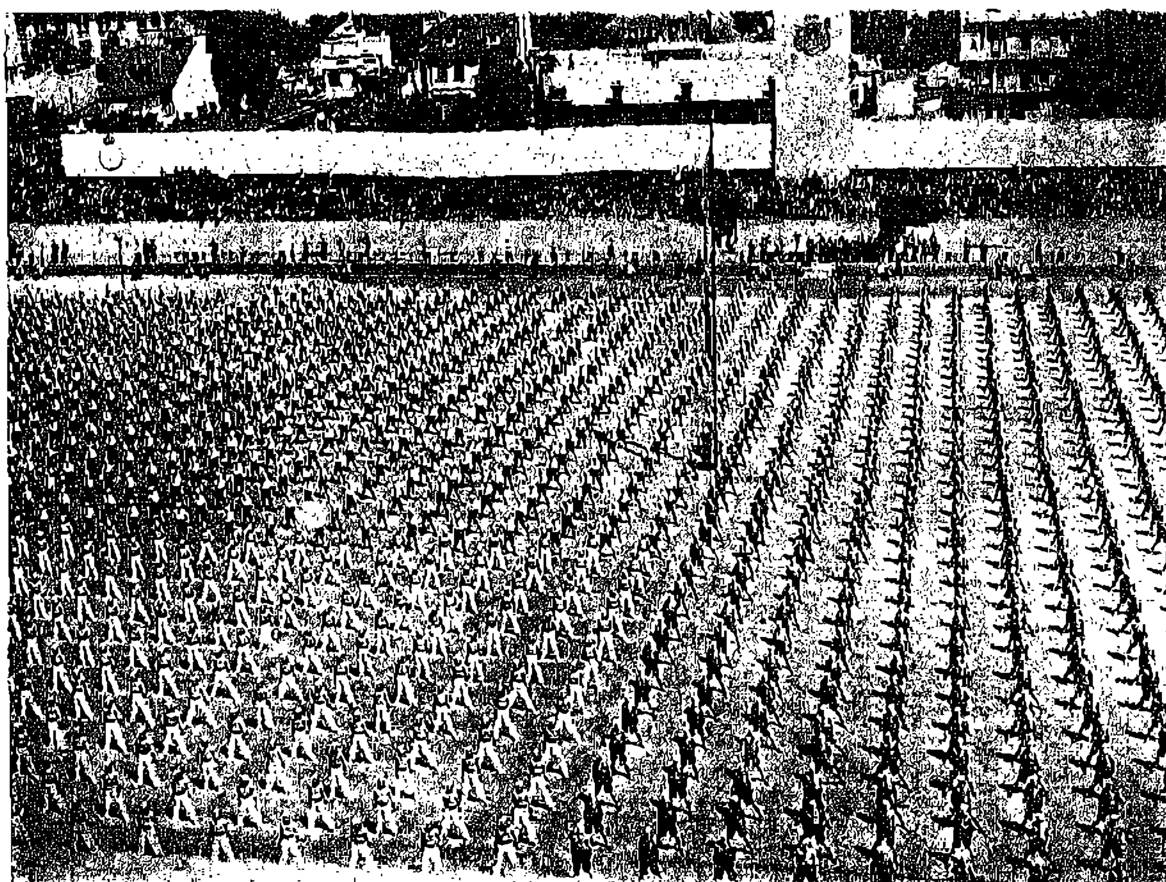
Dela urcarea sa pe tron, Regele Ferdinand primeşte protectoratul Asociaţiei Cercetaşilor României.

Comandant al Marei Leguni, din Septemvrie 1914, Principele Carol n'a înţeles să-i dea numai un patronat şi să poarte un titlu onorific. Dela început, Principele a condus mişcarea cercetăşească din ţară, jertfindu-i o parte din timpul Său cel mai bun, cu aceeaşi atitudine animatoare şi ocrotitoare, pe care o are astăzi M. S. Regele Carol II faţă de Straja Ţării.

Vor constitui o pagină istorică deosebit de luminoasă drumurile făcute de Principele Moştenitor în

ÎNAUGURAREA ZILEI TINERETULUI, 8 IUNIE 1936

ZIUA TINERETULUI: EXERCIȚIILE STRĂJERILOR, 8 IUNIE 1937

cursul anului școlar 1914—1915, de-a lungul și de-a latul României, pentru organizarea *cohortelor* cercetășești în toate regiunile țării, mulțumind sprijinitorilor, dând instrucțiuni și sfaturi comandanților, instructorilor, cercetașilor, având pentru fiecare un cuvânt bun, un îndemn nobil, un gest delicat.

Drept răsplată celor mai devotați, și ca prilej de înfrățire a cercetașilor din toate unghiurile țării, Comandantul Marei Legiuni organizează și conduce, în vara anului 1915 (4—14 Aug.) acea minunată excursie pe Dunăre, în Deltă, până la Vâlcov-Periprava și Sulina, unde unește pentru prima dată prin comandanți și cercetași delegați, pe reprezentanții tuturor cohortelor. Iar în Mai 1916, adună la București, în tabăra dela Șosea, întreagă Marea Legiune și, în cadrul strălucitei solemnități din ziua Sfinților Împărați Constantin și Elena, — patronii cercetășiei române, — prezintă Regelui, Curții, Guvernului, asistenței întregi, nobila oștire a tineretului, gata să ajute, cu avântul său luminat, la acțiunea eroică pentru desrobirea moșiei străbune și reintegrarea ei în pământul românesc.

MARELE STRĂJER LA CELEBRAREA SERVICIULUI RELIGIOS, 8 IUNIE 1937

La 15/28 August 1916, odată cu mobilizarea, în mod spontan intră în funcție detașamentele cercetășești pregătite și organizate dinainte, pentru toate serviciile auxiliare ce li-au fost rezervate, potrivit cu puterile lor, și unde copiii-cercetași și-au făcut datoria cu pricepere, cu docilitate zeloasă și cu devotament împins până la sacrificiu.

In iarna lui 1916, cei mai mulți din ei, dintr'un îndemn pe care nu l-au putut înfrâna ordinele autorităților, constituiți în coloană, sub egida Comandamentului Marei Legiuni în cadrul Cohortei « Păstorul Bucur », mulți însă, singuri, au urmat steagurile Țării în Moldova, unde parte și-au continuat serviciile pe lângă instituții și spitale, parte au fost adunați și organizați în *colonii*, pentru a fi adăpostiți și pregătiți în vederea școalelor militare cari îi așteptau.

Despre atmosfera de încredere dârză, de răbdare eroică, de încordare potențată, de concentrare în credință și în spiritualitate, care domnea în colonia dela Solești (jud. Vaslui), trecută apoi, sub presiunea epidemiilor la Sculeni în lunca Prutului, și care servea ca exemplu tuturor celorlalte, se vor putea scrie pagini ca de epopee, cu capitole pline de duioșie, vrednice de episoadele legendare din misterioasa « Cruciadă a Copiilor » [1]).

Orașul Tecuci a avut gândul pios de a ridica un monument întru slăvirea memoriei cercetașilor pieriți ca eroi, în anii exodului, în Moldova.

Regele Ferdinand, apreciind generos contribuția de sacrificiu pentru Patrie a copiilor - cercetași din timpul războiului, li-a dat locul de onoare în fruntea cortegiului triumfal la intrarea sa în București la 1 Decemvrie 1918, și a dispus să li se ofere ca răsplată « Crucea Comemorativă 1916—1918 » și « Medalia Victoria ».

După Unire, Marea Legiune s'a întins peste țara întregită, constituind cohorte în toate centrele ei. Acestea s'au manifestat deosebit de spornic.

Intre 1924 și 1929, cercetășia a fost integrată în Fundația culturală « Principele Carol », ca direcție

[1]) Unul dintre cercetașii noștri de atunci, *Dan Alecu*, și-a publicat aducerile aminte din pribegie, într'o carte de valoare istorică și literară: *O școală în aer liber: Solești și Sculeni, 1916—1918*, Constanța, 1928.

Recent au apărut însemnările altui cercetaș, tot dela Sculeni: *G. Beuran-Delaschela*, Regele Carol II Ocrotitorul Copiilor. Timișoara, 1935.

autonomă. Dela 1929, ea e trecută la Oficiul Național de Educație Fizică.

In 1930, devine din nou independentă, sub conducerea supremă a M. S. Regelui Carol II. Intre manifestările activității intensificate, sunt de remarcat cursurile pentru comandanți dela *Breaza*, unde se organizează un centru permanent foarte infloritor, și *jamboreele naționale*, cu participări tot mai numeroase nu numai din țară, ci și de peste granițe: la Piatra-Neamț (1930), la Sibiu (1932), la Constanța-Mamaia (1934), la Brașov-Poiana (1936).

C. N.

B) ÎNCEPUTURILE STRĂJERIEI

Intre timp, M. S. Regele concepuse planul marei organizații a Străjeriei.

Ideologia și doctrina Străjeriei, fixate în contururi generale de către Inaltul Comandant, au fost traduse în fapt printr'o școală de experiență, înființată în Septemvrie 1934 la Breaza-Prahova. Acolo s'a trăit viața în comun, s'au cercetat posibilitățile de a da Corpului Didactic o pregătire necesară muncii străjerești la sate. Astfel, ca într'un laboratoriu, s'au pus la încercare programele întocmite.

Pe baza acestei experiențe s'a procedat imediat la înființarea primului centru de inițiere străjerească la Breaza, care a lucrat continuu, din Noemvrie 1934 și până azi, la inițierea viitorilor comandanți de unități străjerești.

RIDICAREA DRAPELULUI ÎNTR'O TABĂRĂ DE STRĂJERI

M. S. REGELE PRIMEȘTE DEFILAREA STRĂJERILOR (8 IUNIE 1937)

Cererile învățătorilor și profesorilor de a fi admiși la cursurile de inițiere fiind în număr foarte mare, iar capacitatea de casare a Centrului Breaza fiind prea mică, s'a simțit în curând nevoia de a se înființa alte asemenea centre.

In primul rând s'au creat două centre temporare de vară, în Iunie și August 1935: unul la școala normală Șendriceni-Dorohoi, altul la școala normală din Cluj. Centrele de vară având posibilitatea de a instrui un număr de trei ori mai mare de persoane de cât Centrul permanent Breaza, s'a putut ajunge mai repede la formarea instructorilor și comandanților străjeri, necesari primelor zece județe străjerite. In iarna anului 1935—36 s'a înființat și un centru provizoriu la București pentru pregătirea comandanților de străjeri din Capitală.

In vara anului 1936, s'au creat alte două centre temporare de vară în lunile Iunie, Iulie și August 1936: unul la Timișoara, în localul Școalei Politehnice, altul la Sf. Gheorghe-Trei-Scaune, în localul Școalei Normale.

Cu începere din Decemvrie 1936, s'au mai înființat, pe lângă centrul existent dela Breaza, alte două centre permanente de inițiere în străjerie: unul pentru bărbați la Sf. Gheorghe, altul numai pentru elementul feminin al Corpului Didactic în localul fostei școale normale dela Predeal.

Toate trei centrele fac inițierea viitorilor comandanți-străjeri în ale străjeriei, într'o perioadă de curs de 22-25 zile, în care li se fac numai ședințe practice și foarte puține conferințe de îndrumare teoretică.

Pe dată ce numărul comandanților va fi suficient, centrul dela Breaza se va transforma în centru de prefecționare, la care, comandanții vor fi chemați după câțiva ani de practică.

Astfel din toamna anului 1934, de când a început inițierea comandanților de străjeri la Breaza, și până în vara anului 1937, au fost creați peste patru mii de comandanți și peste o jumătate milion de străjeri în 30 de județe. Pe baza acestor rezultate se poate spune că, în cel mult patru ani de aci înainte, vor fi străjerite toate județele țării și vor fi organizați peste trei milioane de străjeri.

MĂRIA SA MARELE VOEVOD MIHAI INTR'O EXCURSIE STRĂJEREASCĂ

Spre a nu irosi forţele cari încearcă înviorarea etnicului românesc, spre a avea o direcţie unitară în toată strădania educativă a tineretului român, s'a contopit la 24 Ianuarie 1937 cercetăşia cu străjeria în Falanga Străjerilor şi Străjerelor, păstrându-se un caracter cercetăşesc organizaţiilor din cursul superior al liceelor. Din această contopire, a eşit o *instituţie naţională, una şi singura pe toată Ţara, care să vegheze la destinele tineretului românesc în spirit şi cu metodă românească.*

ORGANIZAŢIA DE AZI A STRAJEI ŢĂRII

Legea pentru înfiinţarea Oficiului de Educaţie a Tineretului Român, promulgată cu Inaltul Decret Regal Nr. 841 din 4 Aprilie 1936, înfiinţează Oficiul de Educaţie a Tineretului Român sau prescurtat O.E.T.R. pentru «studiul, îndrumarea şi aplicarea educaţiei tineretului precum şi pentru coordonarea şi controlul activităţii tuturor instituţiilor de Stat şi a asociaţiilor de iniţiativă particulară, cari au de scop educaţia tineretului».

Această lege a fost reformată prin *decretul lege din 7 Octomvrie 1937* pentru înfiinţarea Strajei Ţării, care întinde cadrele vechiului O.E.T.R. şi îl înglobează sub numele de Straja Ţării, ca o grandioasă instituţie, în organizaţia generală a Statului.

Această înjghebare românească de promovare a tineretului are drept lozincă metodologică: *în doctrină — centralizare; în acţiune — descentralizare,* ceea ce înseamnă că pe tot cuprinsul ţării, unde fiinţează o unitate străjerească, aceeaşi doctrină, aceleaşi principii, constitue firul conducător. Practica ei, însă, în afară de programul minimal obligatoriu, poate diferi pe regiuni, obiceiuri, posibilităţi.

ORGANELE DE CONDUCERE

Unitatea de doctrină, de principii şi de execuţie, nu se poate obţine dacă sus, în vârful piramidei instituţiei, nu veghează un for competent, care să fixeze pentru o perioadă de timp principiile generale de acţiune precum şi un organ de execuţie, pentru aducerea la îndeplinire a hotărîrilor luate.

De aceea Comandamentul Suprem al Străjeriei, sau Marele Străjer, Majestatea Sa Regele, s'a înconjurat de un mănunchi de oameni, constituind *Consiliul Superior de Indrumare.*

Din acest consiliu fac parte: *a)* Patriarhul României, *b)* primul ministru al Ţării, *c)* ministrul Educaţiei Naţionale, *d)* ministrul Apărării Naţionale, *e)* ministrul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, *f)* ministrul de Finanţe, *g)* comandantul Strajei Ţării, *h)* administratorul Casei Şcoalelor şi a Culturii Poporului şi o serie de personalităţi marcante din vieaţa culturală a ţării desemnate de M. S. Regele.

Compunerea acestui consiliu, care dă directivele generale, prescrie metodele şi programele de lucru, este o garanţie puternică pentru îndrumarea şi educaţia tineretului.

Atribuţiunile Consiliului Superior de Indrumare, când lucrează sub preşedinţia M. S. Regelui, sunt numai îndrumătoare, în legătură cu realizarea scopurilor fundamentale ale Strajei Ţării.

In executarea atribuţiunilor sale de ordin administrativ şi financiar, Consiliul Superior de Indrumare lucrează sub preşedinţia primului ministru.

Hotărîrile Consiliului Superior de Indrumare al Strajei Ţării, în chestiunile a căror execuţie depăşeşte posibilităţile comandamentului, sunt executorii pentru ministerul sau autoritatea respectivă, din momentul comunicării procesului-verbal al acestui consiliu.

Organul de conducere şi administrare al Strajei Ţării este comandamentul său, care se compune din:

a) Comandantul Suprem, M. S. Regele;

b) Comandantul Strajei Ţării, numit prin înalt decret regal, la propunerea Consiliului Superior de Indrumare, care devine inamovibil din momentul numirii, având în ceea ce priveşte conducerea şi administrarea Strajei Ţării, acelaşi drept de deciziune pe care îl au miniştrii în conducerea ministerelor.

Comandantul are salariul şi indemnizaţiile unui ministru secretar de Stat.

c) Comitetul permanent, desemnat de către Consiliul Superior de Indrumare, compus din trei persoane, din sânul său, care formează pe lângă comandantul Strajii Ţărei, comitetul consultativ al acestuia, pentru toate chestiunile asupra cărora găseşte necesar, în interesul instituţiei, a-i cere avizul.

Avizele sale sunt normative, fără a fi obligatorii pentru comandant.

In cazul în care comandantul convoacă comitetul permanent, pentru soluționarea chestiunilor de ordin urgent, în împrejurări în care Consiliul Superior de Indrumare nu poate fi întrunit, acest comitet poate da deciziuni executorii.

Comandantul poate delega o parte din atribuțiunile sale, temporar, oricăruia din cei trei membri ai comitetului permanent.

d) Statul Major al comandantului, care se compune din direcțiunile, inspectoratele și serviciile necesare conducerii și administrației centrale a tuturor instituțiunilor și asociațiunilor componente ale Strajei Țării.

e) Comandamentele teritoriale, necesare încadrării întregului tineret, precum și a instituțiunilor componente ale Strajei Țării: centrele de inițiere și perfecționare a comandanților, taberele, coloniile și școalele străjerești.

Pentru controlul, coordonarea și îndrumarea tuturor unităților de pe întregul teritoriu străjeresc, Straja Țării are la dispoziție astăzi un număr de 7 inspectori generali străjerești și anume: 3 inspectori generali teritoriali, 3 inspectori generali de specialitate (sanitar, administrativ și sportiv) și o inspectoare generală feminină pe întreaga țară. Țara s'a împărțit în primul rând în 15 *ținuturi*. Fiecare ținut cuprinde organizațiile străjerești de pe raza a 2—3 județe. Ținutul a primit o denumire luată din istoria și geografia țării; așa avem de pildă ținutul Codrilor, Bârsei, Crișurilor, Plăeșilor, Voevodatelor.

Uniunea Federațiilor Sportive Române (U.F.S.R.), precum și toate federațiile și societățile sportive din țară, sunt conduse de către Straja Țării. Președinții, precum și jumătate din membrii comitetelor de conducere ale U.F.S.R. și federațiilor sportive din țară, sunt numiți de către Straja Țării.

Prin derogare dela dispozițiile legii persoanelor juridice, calitatea de «persoană juridică» pentru aceste asociații se acordă, se reconfirmă și se revoacă prin înalt decret regal, în urma avisului conform al Strajei Țării.

Acest avis se dă de către o comisiune specială compusă din 5 persoane, numite de către comandantul Strajei Țării, care face parte de drept din ea, în

CENTRUL DE INIȚIERE BREAZA

VIAȚA STRĂJEREASCĂ A MĂRIEI SALE MARELUI VOEVOD MIHAI

calitate de președinte, capul contenciosului Strajei Țării și un delegat al ministerului de interne.

Tot această comisiune este chemată a decide în primă și ultimă instanță în eventualele litigii de ordin tehnic sau administrativ ale organizațiunilor supuse controlului Strajei Țării.

Acordarea, reconfirmarea și revocarea personalității juridice, constituesc acte discreționare.

FONDURILE

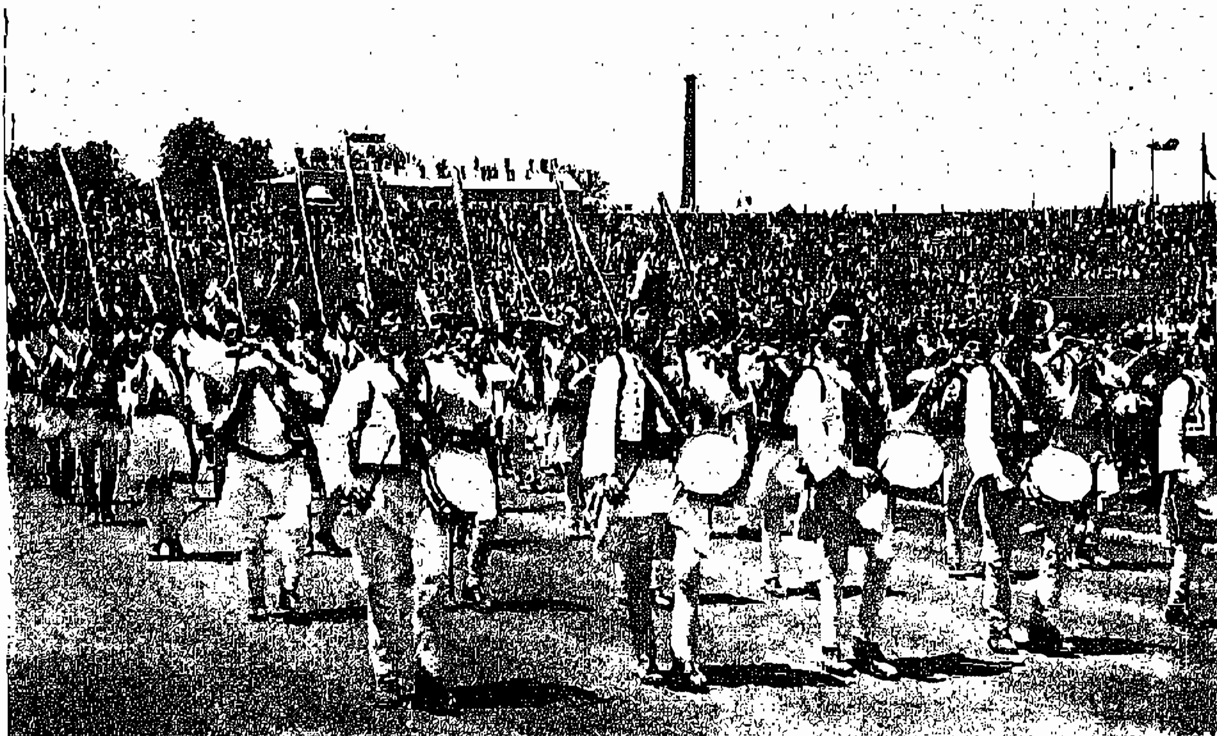
Straja Țării are autonomia financiară, putând dispune liber de veniturile sale în limitele unui buget aprobat de Consiliul Superior de Indrumare.

Ministerele, regiile, administrațiile autonome, județele și comunele sunt obligate a pune la dispoziția Strajei Țării, terenurile, materialele, localurile, etc., necesare realizării programului său.

Județele, municipiile și comunele sunt obligate a înscrie în bugetul lor anual subvenții pentru Straja Țării, egale cu cel puțin 0,50% din bugetul lor general de cheltueli. Aceste subvenții vor fi încasate din oficiu, prin Ministerul de Finanțe, și vărsate Strajei Țării.

Conturile de gestiune privind executarea bugetului, precum și inventarul Strajei, sunt supuse verificării Inaltei Curți de Conturi.

Straja Țării și unitățile sale componente sunt scutite de orice dări sau taxe către Stat, județ și

ARCAȘI — 8 IUNIE 1937

comună. Corespondența, actele, registrele, chitanțele și borderourile sale sunt scutite de asemenea taxe de orice fel, fixe sau proporționale.

FORMAȚIUNILE STRĂJEREȘTI

Legea cuprinde sub protecția ei tineretul de ambe sexe. El este constituit în Marea falangă a Străjerilor, sub comanda M. S. Regelui. Aceasta cuprinde toate organizațiunile cu preocupări de educație a tineretului român. Ea se împarte în două falange:

1. *Falanga Străjerilor*, cuprinde băieții dela 7-18 ani.
2. *Falanga Străjerelor*, cuprinde fetele dela 7-21 ani.

Afară de aceste două unități distincte ale tineretului școlar, mai sunt subordonate Marei Falange:

a) *Asociația Creștină a Femeilor (A.C.F.)* care cuprinde străjerele ucenice și funcționare, eșite de sub obligația școlară,

b) *Asociația Creștină a Tinerilor (A.C.T.)* cuprinzând pe toți tinerii ucenici și funcționari comerciali aflați în afara obligațiilor școlare,

c) Străjerii și străjerele asociațiilor de cultură și gimnastică din Transilvania —*șoimii și șoimanele*,

d) Străjerii și străjerele asociațiilor de cultură și gimnastică din Bucovina —*arcașii și arcășițele*,

e) Diferitele federații sportive grupate în Uniune.

Firea lucrurilor a impus a se da elementului feminin o organizație proprie sub denumirea de *Falanga Străjerelor*, și un program întru câtva diferit de al băieților.

Mai ascultătoare și mai cuminte decât băiatul, care, în regulă generală, este un expansiv, fata dotată cu mult simț casnic, se încadrează de minune în această organizație a Străjeriei, adâncind în special latura gospodărească, căutând a difuza gândurile unei bune gospodării în populația rurală, susținerii familiei, a întăririi credinței și a tradițiilor.

Tot secretul organizației străjerești constă în sistemul celular.

Dacă prima unitate, celula, este bine organizată, îndrumată, supravegheată omogenă și dacă dă rezultate bune, atunci tot organismul funcționează normal. Această celulă, primul atelier de muncă, îl formează 6 străjeri constituind *cuibul*. Cu el începe organizarea.

Copiii se grupează în cuib, de obicei, după legături de prietenie, afinități sufletești, norme de conduită. Ei își aleg pe șeful sau șefa de cuib, care este un exponent al tuturora, conștient de mica misiune ce i s'a încredințat și datoriile ce-i incumbă.

Cuibul este cea mai mică celulă de lucru, în care colectivul apare în evidență, sau cum se spune în doctrina străjeriei: *celula mică de sincronizare a individului cu interesul colectiv.*

Trei până la șase cuiburi formează o *grupă*, iar 6 până la 15 cuiburi formează o *centurie*, corespunzătoare unei clase.

Două sau mai multe centurii formează un *stol*, pe lângă o școală, fabrică, instituție, întreprindere, etc.

Stolul este prima unitate administrativă, care are un pavilion ce se ridică cu ceremonialul prescris la începutul fiecărei săptămâni de muncă, și se coboară când activitatea ia sfârșit.

Stolurile dintr'o localitate formează o cohortă, iar cohortele dintr'un județ formează *Legiunea.*

Toate legiunile constitue *Falanga de Străjeri* şi *Falanga de Străjere*.

PRINCIPIILE DE VIAŢĂ STRĂJEREASCĂ

Prima grije a Inaltului Ctitor al Străjeriei a fost să pună la baza programului său de educaţie a tineretului învăţătura noastră bisericească. Aşa, a introdus în toate ceremonialele străjereşti, la loc de cinste, rugăciunea şi cântarea în cor a lui «Tatăl nostru», a pus în programul săptămânal străjeresc, tâlmăcirea unui verset din Sfânta Scriptură.

Astfel întreaga activitate educativă a Străjeriei se află în strânsă legătură cu Biserica. Ea caută să formeze din copiii neamului buni creştini, iubitori de Biserica vie a lui Christos.

Străjeria capteazǎ toată energia tineretului, canalizând-o spre acţiuni de interes naţional şi social.

Cultul pentru tradiţii, pentru faptele eroilor, pentru patrie, drapel şi Rege sunt adevărate puncte de foc în programul vieţii de străjer.

Străjeria caută deasemenea să desvolte şi deprinderi de înaltă concepţie socială ca, munca de propăşire a satului, camaraderia, devotamentul civic, respect şi veneraţie pentru bunurile publice, pentru purtătorii de demnităţi în Stat, preoţii, cărturarii şi bătrânii satului.

Orice năzuinţă spre bine în Stat se resfrânge şi asupra viitorului: străjeria ajută întru câtva şi pregătirea tineretului, pentru ca la timpul oportun să ştie să facă faţă atacurilor inamice.

Totuşi, adăogăm că străjeria nu urmăreşte pregătirea militară, căci aceasta cade în sarcina pregătirii premilitare şi a organelor armatei.

Dar îndeplinirea întocmai a programului străjeresc va duce neapărat la o schimbare a felului de a fi al copiilor: îi va deprinde cu viaţa ordonată, le va desvolta disciplina minţii, le va oţeli trupurile.

Din practica doctrinei străjereşti, un om nou se va naşte — omul eroic al României de mâine.

DISTINCŢIUNILE STRĂJEREŞTI

Decretul lege din 7 Octomvrie 1937 înfiinţează următoarele decoraţiuni străjereşti cari vor fi conferite:

1. De către M. S. Regele prin înalt decret regal:

a) «Pro virtute», o singură clasă, pentru răsplătirea faptelor de deosebit curaj sau jertfă de sine;

b) Ordinul «Straja Ţării», patru clase, pentru deosebite fapte şi mari realizări străjereşti, care se conferă numai comandanţilor străjeri confirmaţi;

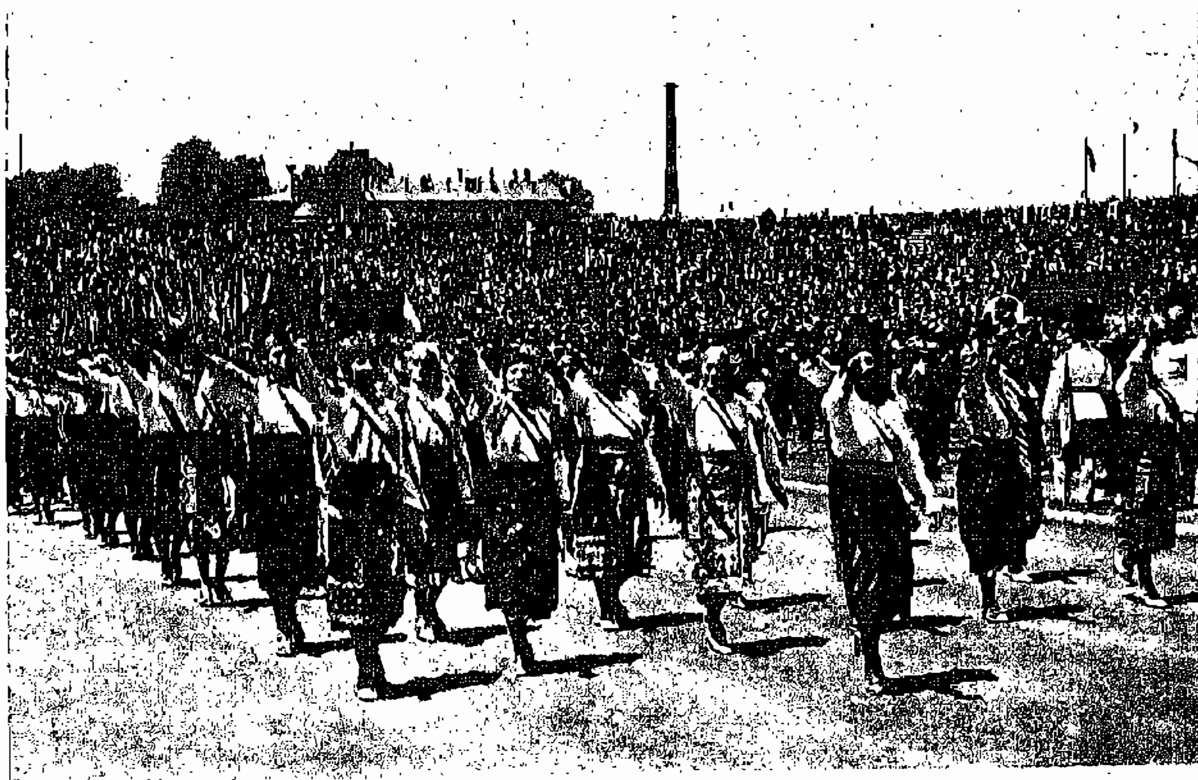
c) Ordinul şi medalia «Meritul Cultural», pentru străjerie.

2. De către comandamentul Strajei Ţării:

a) «Meritul Străjeresc», trei clase, se conferă tuturor persoanelor cari au sprijinit sau au adus servicii reale Strajei Ţării;

b) Medalia «Straja Ţării», trei clase, se conferă, pentru deosebite fapte străjereşti, tineretului care face parte în mod efectiv din unităţile Strajei.

i. s. şi *g-ral i. m.*

ARCĂŞIŢE — 8 IUNIE 1937

SĂNĂTATEA PUBLICĂ IN ROMÂNIA

I. LEGISLAŢIA SANITARĂ

Odată constituită, societatea îşi legitimează actul de a decreta normele privitoare la sănătatea publică, intervenind astfel direct, fie în raporturile dintre oameni, fie în viaţa lor intimă, printr'un drept natural de auto-apărare.

Aceste norme apar, la origine, bazate pe observaţii cu totul empirice, şi de cele mai multe ori ca parte integrantă din domeniul preceptelor religioase. Târziu de tot, când vieaţa Statului ca entitate politică e mai bine definită, normele privitoare la vieaţa indivizilor şi la raporturile dintre ei, în sânul colectivităţii, sunt concretizate în dispoziţii autoritare, denumite porunci, decizii, legi, regulamente, etc.

Primele măsuri cu caracter de legi sanitare au fost determinate de contagiunile în masă ale populaţiei. Ciuma, paludismul, lepra, sifilisul au fost primele cauze cunoscute cari au determinat societatea să ia măsuri de apărare cu caracter de profilaxie.

Prevenirea bolilor şi-a cucerit un loc din ce în ce mai de seamă în legislaţia sanitară, iar marea importanţă pe care a căpătat-o şi care i se acordă în zilele noastre, este strâns legată mai ales de descoperirea microbilor şi a legilor după cari vieţuesc.

In ceeace priveşte legislaţia sanitară a ţării noastre, ea a avut o evoluţie condiţionată de organizarea administrativă a ţării. Putem spune că ţara noastră nu a suferit de o lipsă legislativă, în nici una din epocile în care a existat o administraţie de Stat bine definită; din contră, legislaţia sanitară a României s'a prezentat uneori ca prea înaintată faţă de starea socială şi economică a populaţiei.

EVOLUŢIA LEGISLAŢIEI SANITARE

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Ca şi în celelalte ţări europene, înainte de aşezarea lor definitivă sub formă de state organizate cu instituţiuni de ordin colectiv, medicina s'a practicat la poporul nostru, de către empirici, recrutaţi printre preoţi, fruntaşi şi bătrâni ai satelor.

Incetul cu încetul, experienţa colectivă şi — probabil — şi unele ecouri, venite din ţări în care începuseră să se înfiripeze doctrinele medicale ştiinţifice, încep să se concretizeze în idei generale transcrise în legislaţia principatelor româneşti.

Prima măsură sanitară de interes obştesc pe care o cunoaştem a fost luată de Alexandru Lăpuşneanu; acesta în 1577 a cerut să se aducă dela Braşov un medic care să se ocupe numai de sănătatea publică [1]).

Mai târziu (1640), Pravila Bisericească cea mică dela Mânăstirea Govora, pe lângă alte preocupări de ordin social, cuprinde o serie de precepte sanitare sub forma de sfaturi adresate bunilor creştini. Cei ce nu le ţineau comiteau un păcat, care nu se ierta decât după îndeplinirea anumitor canoane, prescrise pentru fiecare călcare a poruncilor respective. Este interesantă mai ales următoarea dispoziţie privitoare la igiena apei de băut:

« Iară în puţul sau fântâna ceaia ce nu cură apă într'însa, şi într'însul va cădea o gadină oarecaria, să se vearse dintr'acea apă trei vedre şi aşa să bea, iară de va petrece în zile multe şi va putrezi într'însul, să vearse dintr'însul 40 vedre de apă şi să-l sfinţească şi atunce să bea dintr'ânsul; iară apa lui de va cura afară, nemica nu ne vatemă unile ca acealia ».

Pravilele lui Vasile Lupu (1646) şi Matei Basarab (1652) cuprind o adevărată legislaţie sanitară. Pe lângă dispoziţiile pur sanitare, aceste pravile mai prescriu şi sancţiuni, uneori extrem de severe, pentru cei ce nu ar ţine seamă de ele. Ilustrativă pentru concepţia legislatorului de atunci este următoarea dispoziţie din Pravila lui Matei Basarab:

« Când cel rănit va să se tămăduiască cu descântece şi cu farmece atuncia el singur este vinovat morţii şi fără numai de va fi rana de cele de moarte şi vracii se vor fi părăsit, zicând că nu se va tămădui, atunci de nevoie se va chema şi fermecătoare şi descântătoare ».

Mai departe, aceeaşi pravilă are dispoziţii de adevărată medicină legală. Astfel, sub titlul de « Semnele nebunului », cetim:

« Pentru ca să-l cunoască judecătorul că adevărat este nebun să întrebe pe vraci, cari foarte lesne îl vor cunoaşte de va fi nebun adevărat ». Sau:

« Când va zice vraciul că e o rană de moarte sau nu de moarte, îl vom crede; mai vârtos când se va afla că vraciul e dascăl, cum le zice acestora *doftori*, atunci se crede şi mai bine decât ar fi altul mai prost bărbierariu sau descântătoriu. Când va zice vraciul cum cutare armă n'a făcut rană de moarte

[1]) Vezi Analele Academiei Române T. XVIII pag. 20.

şi mărturiile vor zice că rana nu e de moarte, mai crede-se-va vraciul decât mărturiile. Orice va zice vraciul vom crede pentru rană ».

Iar Pravila lui Vasile Lupu prevede:

« Oricine va avea otravă, de o va fi făcând sau o va fi vânzând, şi de se va prileji să otrăviască pre cineva, acesta să se certe după cum va fi voia giudeţului ».

Şi, mai departe:

« Orice va zice vraciul vom crede pentru rană, măcar de nu s'ar giura sau de-ar fi vraciul şi jidov sau şi de altă lege, atunce vom crede mai mult.

« Cel ce ascunde boriturile omului celui bolnav şi nu le arată la vraciu să le vază, face prepus cum să-l fi otrăvit pre bolnav ».

Atât Pravila dela Govora, cât şi Pravilele lui Vasile Lupu şi Matei Basarab, mai conţin o serie de dispoziţii interesante pentru acea vreme, cu privire la protecţia copiilor, pruncucidere, avort, perversiuni, maladii venerice, etc. Din aceste dispoziţii rezultă, cu deosebire, importanţa ce se dă medicului, vraciul nefiind altceva decât un cunoscător al bolilor şi al modului de tămăduire a lor. In Pravila lui Matei Basarab vedem chiar că se încearcă a se face deosebire între *vraciul simplu şi vraciul dascăl*, denumindu-l pe acesta din urmă « *doftor* ». Tot pentru respectul şi consacrarea primatului ştiinţei, Pravila lui Matei Basarab caută să interzică practica vrăjilor şi farmecelor în domeniul sănătăţii, admiţându-le numai în cazuri cu totul excepţionale, când « vracii se vor fi părăsit, zicând că nu se va tămădui, atunci de nevoie se va chema şi fermecătoare şi descântătoare ».

IAŞI. SPITALUL SFÂNTU SPIRIDON
Desen de *I. Rey*. Din «Album de douze vues de la ville de Iassy», 1845

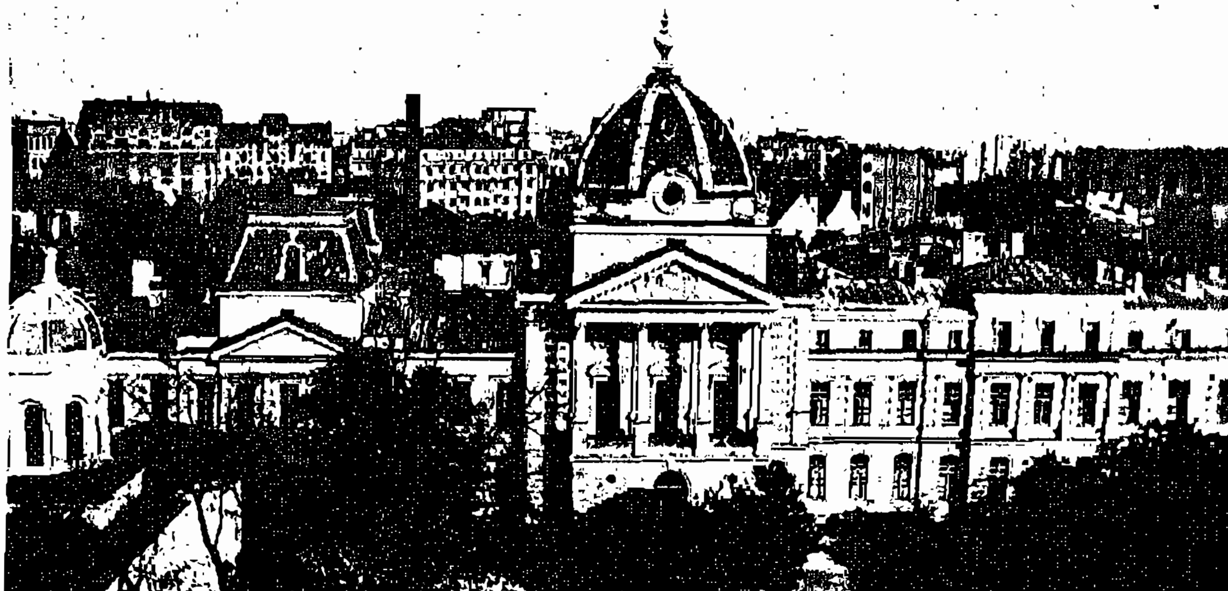
Incepând din secolul al XVIII-lea, pe lângă dispoziţiunile din pravile, sănătatea publică este apărată şi de nouile instituţii spitaliceşti, a căror funcţionare avea la bază anumite regulamente, aprobate şi întărite de Domni. Domnii se interesează în permanenţă de buna funcţionare a spitalelor, intervenind cu porunci, oridecâte ori activitatea lor lăsa de dorit.

Deosebit de aceasta, Domnii mai luau o serie de dispoziţii de ordin sanitar, dintre cari unele au chiar caracterul de măsuri preventive. Astfel, în legătură cu fabricarea şi comercializarea ţuicii şi a altor « otrăvuri » alcoolice, domnii munteni şi moldoveni, au dat o mulţime de porunci în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, toate oglindind în primul rând grija de sănătatea poporului. Constantin Moruzi ilustrează admirabil această grijă afirmând într'o poruncă a sa din 1777 că « la domnia mea nu este alt lucru mai mare şi mai dintâi al Ţării decât viaţa şi sănătatea locuitorilor ce ne-a încredinţat Dumnezeu ».

In aceeaşi ordine de lucruri, prin diverse « pitacuri » domneşti, datorite principilor Alexandru Ipsilanti, Constantin Hangerli, Ioan şi Nicolae Caragea, Scarlat Calimachi, Mihail Şuţu, s'au stabilit îndatoririle medicilor, controlul activităţii lor, modul de înfiinţare şi funcţionare a farmaciilor, controlul farmaciilor, regularea cursului apelor, « altoirea » copiilor, cum şi o serie de dispoziţii privind prostituţia. S'au creat lazarete pentru izolarea leproşilor şi a ciumaţilor şi s'a instituit *Epitropia Obştirilor*, operă a lui Mihail Şuţu, Domnul Ţării Româneşti, din 1780. Epitropia Obştirilor, pe lângă atribuţiile cu caracter social, avea o serie de atribuţii privitoare la supravegherea şi asigurarea sănătăţii obşteşti. Tot Mihail Şuţu a creat în 1784 postul de « arhiatros » al Bucureştilor, medicul primar al Capitalei, însărcinat cu supravegherea sănătăţii populaţiei şi cu căutarea bolnavilor săraci. Primul medic numit în această funcţie a fost doctorul Dimitrie Caracaş, căruia i-a urmat fiul său, Constantin.

Alexandru Moruzi crează, mai târziu, în 1793, un post de « doftor al obrazelor scăpătate » plătit din cutia milelor, iar Scarlat Calimach inteneiază « Casa Doftorilor », stabilindu-i anumite venituri, din cari urmau să fie retribuiţi un număr de medici, cari « să alerge cu sârguinţă la trebuinţele nu numai ale boierilor ci şi la săraci şi ticăloşi ».

La sfârşitul secolului al XVIII-lea, Alexandru Ipsilanti în Muntenia şi Constantin Ipsilanti în Moldova, aduc o nouă reglementare a veniturilor cutiei milelor, din care era susţinută aproape întreaga activitate sanitară publică, afară de aceea datorită particularilor. Tot în acest timp Alexandru Moruzi (1793—96) institue trei doctori ai poliţiei, plătiţi de Stat, ale căror atribuţii erau: consultarea gratuită a săracilor, supravegherea generală a stării sanitare a Capitalei, inspectarea pieţelor de alimentare, a farmaciilor, a activităţii chirurgilor. In cazuri excepţionale aceştia trebuiau să plece în provincie, pentru cercetarea cauzelor epidemiilor şi combaterea lor. Pentru soluţionarea chestiunilor de interes general, cei trei medici ai poliţiei se întruneau şi lucrau împreună, alcătuind o adevărată comisie medicală. Atât modul de constituire a acestei comisii, cât şi atribuţiile ei,

SPITALUL COLŢEA DIN BUCUREŞTI

ne îndreptăţesc să o considerăm ca fiind întâia comisie sanitară a principatului muntean.

Totuşi, în tot acest răstimp, în afară de pravilele lui Matei Basarab şi Vasile Lupu nu există altă măsură cu caracter de legislaţie sanitară. Atât Codicele lui Caragea (1818) cât şi cel al lui Calimach din acelaş an, nu cuprind nici o dispoziţie de ordin sanitar, această categorie de măsuri continuând să se ia şi să se aplice prin porunci domneşti, până la Regulamentele Organice.

Inaintea Regulamentelor Organice, Divanul Munteniei a întocmit, în 1830, un regulament — întâiul regulament sanitar în Ţara Românească — prin care se căuta să se stabilească modul de funcţionare a spitalelor. Nu a ajuns însă să se aplice fiind abrogat de Regulamentele Organice.

Tot în această vreme, Muntenia şi Moldova fiind bântuite de ciumă, Generalul Kisseleff a luat primele măsuri sanitare pentru izolarea bolnavilor şi pentru oprirea con agiunii.

DELA REGULAMENTUL ORGANIC PÂNĂ LA LEGEA SANITARĂ DIN 1874

Regulamentele Organice, aplicate începând din 1832, constitue întâia legislaţie completă pe baza căreia Principatele Române s'au desvoltat sub toate raporturile. Din punct de vedere sanitar, ele sunt primele legiuiri în cari cuceririle ştiinţifice capătă o largă înţelegere şi o deplină aplicare, atât în ce priveşte medicina pur curativă, cât şi igiena publică şi prevenirea bolilor. Mai mult chiar: prin deosebita importanţă pe care o acordă profilaxiei, Regulamentele Organice se aşează cu toată autoritatea între legiuirile cele mai înaintate din acea vreme.

«Ca să se păzească Valahia de biciul nepraznicii boale a ciumii, se va aşeza pe marginea d'ustânga a Dunării un cordon de sănătate nestrămutat», după cum începe capitolul VI din Regulamentul Munteniei. Linia cordonului de sănătate era alcătuită din trei carantine mari, din patru «de al duoilea rang» şi din patru mici contoare pentru schimburile zilnice de lucruri dintre populaţia de pe cele două maluri ale Dunării. Atât carantinele mari, cât şi cele mici, pe lângă personalul administrativ, mai aveau şi câte un medic.

Tot prin Regulament s'au stabilit locurile unde urmau să funcţioneze carantinele şi contoarele cum şi atribuţiile şi modul lor de funcţionare. Nici o marfă, nici un călător venit de peste graniţă nu putea să păşească pe pământul ţării, înainte de a se fi supus tuturor măsurilor de desinfectare.

Intreg cordonul sănătăţii pe uscat era pus sub paza miliţiei *«dela hotarul austriecesc până unde se varsă Siretul în Dunăre»* iar pe apă era păzit de *«18 caice într'armate»*.

Pentru a îngriji, în interiorul Principatelor, de sănătatea populaţiei, Regulamentele institue, sub preşedenţia Ministrului Trebilor din Lăuntru, câte un *Comitet al Sănătăţii*, atât în Muntenia cât şi în Moldova, fiecare fiind compus din *«un mai mare inspector, de un al duoilea inspector şi de un mai mare doftor»*, cu sediul în capitalele celor două principate. Mai marele inspector, numit de Domnul Ţării Româneşti, era capul ambelor comitete. Aceste comitete aveau să supravegheze atât modul de funcţionare a carantinelor cât şi aplicarea «fără cusur» a măsurilor ce s'au luat pentru sănătatea obştei. Totodată, acestea aveau să stabilească orice noui măsuri pentru asigurarea sănătăţii populaţiei.

Pentruca sănătatea din lăuntrul principatelor să poată fi de aproape supraveghiată, regulamentele organice instituiau în Muntenia 6 circumscripţii sanitare (cu sediile la Craiova, R. Vâlcea, Bucureşti, Piteşti, Buzău, Ploeşti) iar în Moldova 5 (cu sediile la Botoşani, Iaşi, Roman, Bârlad, Galaţi). Acestea, prin atribuţiile şi modul lor de organizare, pot fi considerate ca începutul organizaţiei sanitare judeţene de astăzi.

Dintre atribuţiile cele mai însemnate ale medicilor acestor circumscripţii menţionăm, mai ales, vaccinările antivariolice, combaterea epidemiilor, luarea măsurilor pentru asigurarea salubrităţii locuinţelor, asanarea localităţilor, etc. Erau dispoziţii legislative formulate cu atâta bun simţ, încât se află şi astăzi, fireşte într'o formă mai desvoltată, în legislaţia sanitară.

Ispravnicii fiecărui judeţ aveau să supravegheze sănătatea populaţiei şi să raporteze doftorilor din fruntea circumscripţiilor lor. Ca şi carantinele, circumscripţiile sanitare erau puse sub controlul şi îndrumarea comitetelor sănătăţii din cele două principate.

Regulamentele Organice însă nu cuprind numai dispoziţiuni de ordin pur medical ci şi o serie de dispoziţii relative la asistenţa socială. Astfel, ele se ocupă de casa milelor, de orfanotropii, etc.

Pe baza Regulametelor Organice s'au întocmit şi pus în aplicare o serie de regulamente, dintre care cele mai de seamă au fost următoarele: *regulamentul pentru îmbunătăţirea şi paza rânduelii în poliţia Bucureştilor* (1831), care din punct de vedere sanitar, împarte Bucureştii în cinci plăşi sanitare, puse sub conducerea a câte unui medic. Aceştia aveau nu numai atribuţii de ordin terapeutic, ci şi *atribuţii de poliţie sanitară*, fiind obligaţi să inspecteze pieţele de alimente cel puţin odată pe săptămână, să inspecteze spitalele cel puţin odată pe lună, farmaciile cel puţin de 2 ori pe an, cum şi să cerceteze diplomele noilor doctori, ale farmaciştilor şi chirurgilor, şi să le dea autorizaţie de liberă practică.

Deosebit de acest regulament, s'au mai întocmit şi pus în aplicare: un *regulament pentru funcţionarea spiţeriilor* (farmaciilor) în 1832; un *regulament pentru funcţionarea spitalurilor* în 1835; un regulament pentru *instituirea vaccinării obligatorie în Muntenia;* un regulament pentru *instituirea vaccinării obligatorie în Moldova*, în 1847.

In urma Regulamentelor Organice numărul medicilor oficiali s'a înmulţit, stabilindu-se câte unul pe fiecare judeţ. Pe de altă parte unele elemente, cu o deosebită pregătire în domeniul medical, au contribuit la crearea şi desvoltarea corpului medical în România. Astfel au fost: doctorul Davilla, adus în 1853 dela Paris de *Barbu Ştirbey* cu scopul precis de a organiza serviciul sanitar în România; doctorul Kretzulescu, creatorul Şcoalei de Felceri (chirurgi) în 1841, care sub impulsul lui Davilla a devenit în 1857 Şcoala naţională de Medicină, iar in 1869 a fost ridicată la rangul de Facultate; doctorul Felix, cel mai preţuit colaborator al lui Davilla, un profund cunoscător al mediului nostru social şi al problemelor de igienă publică, etc. Pe de altă parte, o serie de societăţi şi cercuri ştiinţifice nou create, au contribuit în cea mai largă măsură la desvoltarea legislaţiei sanitare, în perioada care începe cu regulamentele organice până în preajma răsboiului mondial.

Sub influenţa elementelor de mai sus, organizaţia sanitară a ţării şi-a schimbat cu încetul aspectul iniţial, căpătând o înfăţişare din ce în ce mai potrivită cu realităţile. In 1862 comitetul sanitar din Muntenia se contopeşte cu cel din Moldova şi formează împreună o Direcţie Sanitară la Bucureşti, pe lângă care funcţiona un Consiliu Medical Superior, compus din 9 membri. Tot în 1862 se crează serviciile medicale de plasă şi câte un consiliu de igienă în câteva din oraşele cele mai însemnate. Prin regulamente s'au stabilit, în acest timp, normele pentru acordarea dreptului de liberă practică a medicinei, normele de selecţionare prin

SPITALUL BRÂNCOVENESC DIN BUCUREŞTI

concurs a personalului sanitar; normele de acordare a consultațiilor gratuite în spitale, etc.

DELA 1874 PÂNĂ LA 1910

Legea Sanitară din 1874 se caracterizează prin consacrarea tuturor principiilor stabilite de Regulamentul Organic, pe cari nu face decât să le desvolte adaptând noilor realități sociale cuceririle din domeniul medical. Serviciile sanitare locale rămâneau, mai departe, sub dependența directă a Ministerul de Interne. Fiindcă o descentralizare completă nu putea să fie consacrată, pentru a se putea lua totuși unele măsuri cu caracter local legea acorda consiliilor comunale anumite drepturi în ceeace privește asigurarea mijloacelor financiare necesare bunei organizări sanitare locale, cum și cu privire la numirea și selecționarea personalului medical. Legea mai instituia, pe lângă Ministerul de Interne, un *Consiliu Medical Superior*, cu atribuții consultative, iar pe lângă fiecare prefectură de județ și în 8 orașe mari ale țării, câte un *consiliu de igienă și de salubritate publică*.

In exercitarea atribuțiilor lor, potrivit legii din 1874, medicul primar al județului avea să lucreze în înțelegere cu prefectul; medicul primar al orașului era subordonat primarului, iar medicii de plasă erau sub ordinele medicilor primari de județe. In consecință, *Ministerul de Interne era autoritatea superioară a întregei organizații sanitare a țării*, iar împlinirea atribuțiilor sanitare de interes local revenea nu numai corpului medical oficial, ci și organelor administrative: prefecții și primarii.

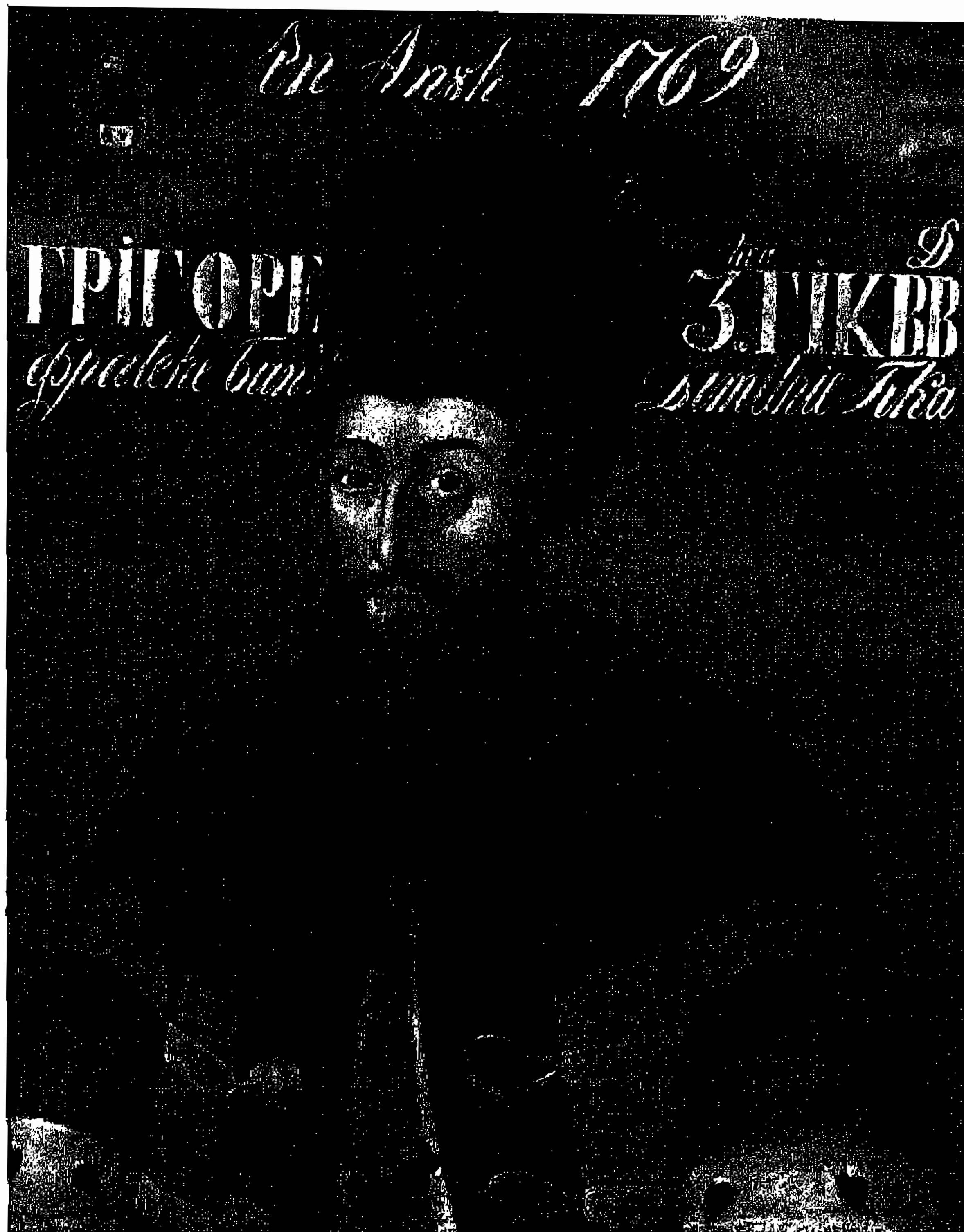
Iată deci că legea din 1874, pentru a remedia câteva din excesele centralizării, consacră în organizarea sanitară a țării principiile unei destul de largi descentralizări. Foloasele acestei descentralizări sunt constituite de faptul că libertatea de acțiune și de inițiativă a organelor locale îngăduie o mai temeinică și mai atentă cercetare a problemelor sanitare locale; afară de aceasta, descentralizarea face posibilă fixarea și aplicarea unui program de activitate pentru o durată mai lungă. Insă descentralizarea, așa cum a fost concepută de legea din 1874, prezintă și un mare neajuns: *dependența întregei activități sanitare locale de bugetele autorităților administrative locale*, alcătuite și votate de cele mai multe ori de persoane lipsite de orice competență în materie sanitară.

Legea mai cuprinde dispozițiuni cu privire la supravegherea practicării medicinei și funcționării farmaciilor; cu privire la igiena publică, poliția sanitară a alimentelor, băuturilor, locuințelor, atelierelor industriale insalubre, școalelor, etc. Totodată, prin ea se institue vaccinarea antivariolică obligatorie și gratuită a copiilor.

Sub influența principiilor cuprinse în Regulamentul Organic și în legea din 1874, au fost întocmite și puse în aplicare o serie de legi și regulamente cari fără să modifice în fond principiile acesteia din urmă, însemnează totuși unele progrese, ce pot fi legate de evoluția vieții sociale românești și de noile cuceriri

SPITALUL FILANTROPIA DIN BUCUREȘTI

GRIGORE III GHICA, DOMN AL MOLDOVEI ŞI AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI

(CRT. UCIS DE TURCI IN 1777)

Pictură din colecţia Eforiei Spitalelor Civile

științifice. Astfel, *legea din 1881* stabilește normele de organizare și funcționare a primelor *spitale rurale*; *legea din 1885* institue în locul Consiliului Medical Superior un *Consiliu Sanitar Superior*; *legea din 1893* creează *Inspectoratul Sanitar* și dispune ca orașele și județele să aibă sau să subvenționeze cel puțin câte un spital fiecare, pentru îngrijirea populației lor și mai ales pentru îngrijirea populației rurale. Tot legea din 1893 procedează la o nouă și mai completă *clasificare a industriilor insalubre* și institue o serie de măsuri menite să apere sănătatea copiilor folosiți în industrie și a acelora crescuți în afară de sânul familiei. Pe baza acestei legi, doctorul Felix a întocmit un regulament al *industriilor insalubre*, a cărui principală caracteristică este preocuparea de a asigura sănătatea în atelierele și fabricele devenite tot mai numeroase, în urma expirării convenției vamale cu Austria. Asemenea dispozițiuni nu puteau fi cuprinse într'o lege sanitară al cărei principal obiectiv trebuia să fie organizarea sanitară generală și apărarea sănătății obștești. Insă, în ceeace privește sănătatea femeilor și copiilor folosiți în industrie, regulamentul întocmit de doctorul Felix cuprindea dispoziții atât de înaintate, încât aplicarea lui a durat până în 1928, fiind extinsă în 1921 asupra întregei țări.

Tot sub influența vederilor legii din 1874, *legea din 1898* procedează la o nouă organizare sanitară. Pentru a se realiza noui avantagii de pe urma descentralizării, legea păstrează în sarcina Ministerului de Interne numai măsurile sanitare de interes general, iar cele de interes local sunt lăsate în sarcina organelor administrative locale: prefecții și primarii. Ca organe sanitare funcționează câte un *consiliu județean de igienă* și câte un medic primar pentru fiecare județ; câte un medic de plasă pentru fiecare pretură și medicii urbani pentru orașele mai însemnate. Totodată, județele și comunele sunt însărcinate cu înființarea de spitale și de *sanatorii* pentru bolile sociale. Pentru săraci se consacră principiul consultării gratuite în spitalele publice, iar organele spitalicești sunt obligate, prin lege, să nu refuze niciodată internarea gratuită în spital a oricărui suferind de o boală venerică.

Legea din 1898 se mai ocupă de toate problemele de igienă și anume: igiena industrială, igiena stabilimentelor publice, igiena alimentelor, instituind laboratorii și chimiști experți pentru analiza alimentelor, etc. In ce privește prostituția, legea stabilește o serie de norme pentru supravegherea prostituatelor cum și pentru îngrijirea lor gratuită în spitale.

In 1901 se creează, printr'o lege, *fondul epidemiilor*, a cărui alimentare urma să se facă dintr'o prelevare de 1/3 din fondul epizotiilor, existent în acel an; în 1906 spitalele rurale sunt trecute de sub administrația județelor sub aceea a Ministerului de Interne; tot în 1906, printr'o lege, se creează un *fond pentru asistența sanitară a sătenilor*, a cărui alimentare urma să se facă din veniturile unei loterii de stat; în 1908 intră în vigoare o lege care dispune *concentrarea tuturor fondurilor sanitare* prevăzute în bugetele județelor și comunelor; începând din acest an, unitățile administrative locale urmează să înscrie

SPITALUL FILANTROPIA DIN BUCUREȘTI
Unul din pavilioane

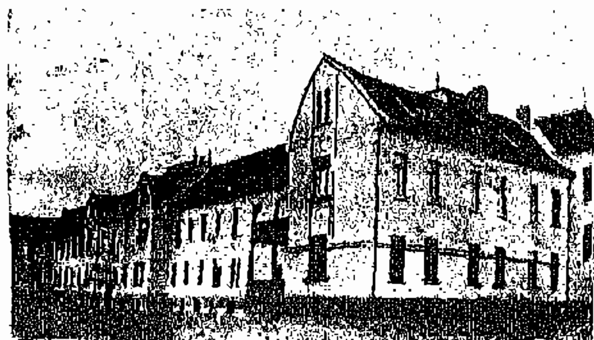
anual în bugetele lor, sumele prevăzute prin lege pentru fiecare unitate și să le verse Ministerului de Interne, pentru alcătuirea unui fond unic.

Atât măsurile luate de legea din 1908 cât și cele luate prin legea din 1906, caută să înlăture unele neajunsuri ale descentralizării prea largi, consacrate de legile din 1874 și 1898, neajunsuri produse de incapacitatea organelor administrative în ceeace privește îndeplinirea atribuțiilor de ordin sanitar cu cari au fost investite. Cu aceasta se încheie seria legilor sanitare puse în aplicare din 1874, până la *legea din 1910*, care înseamnă începutul unei noui epoci în istoria legislației noastre sanitare.

DELA 1910 PÂNĂ LA 1930

Deși legile de până acum înseamnă, fiecare, un real progres în domeniul organizării sanitare publice, din punct de vedere practic nici una din ele nu a dat rezultatele așteptate, mai ales în ceeace privește profilaxia bolilor infecțioase și a bolilor sociale. Pe de altă parte, vederile legiuirilor noastre erau prea înaintate pentru slabele posibilități materiale de cari dispunea țara. Din această cauză, chiar textele legii erau obligate să consacre anumite dispoziții cari contrastau cu principiile ei. Astfel, prefecții, subprefecții și primarii, pe lângă calitatea lor de capi ai organizării locale, în organizația sanitară dețineau și unele atribuții pentru cari nu puteau fi indicate decât persoane cu o pregătire medicală corespunzătoare.

Legea din 1910, opera doctorului Ion Cantacuzino, pleacă dela constatarea tuturor nepotrivirilor dintre realitate și legiuirile de până acum și, căutând să înlăture toate lipsurile vechilor legiuiri, dă autoritate deplină numai medicilor, în toate chestiunile de ordin sanitar public. Ca autoritate superioară de supraveghere, coordonare și îndrumare a întregei activități sanitare a țării, legea creează *Direcțiunea Generală a Serviciului Sanitar*, din Ministerul de Interne. Sub autoritatea acestei direcții și pentru administrarea și îndrumarea serviciilor sanitare regionale, se crează *inspectoratele regionale sanitare*, conduse de câte un medic inspector regional, care este organul de inițiativă și de autoritate al tuturor medicilor și organelor sanitare din regiunea sa.

SPITALUL DIN LUGOJ (SECȚIA MEDICALĂ)

Principiul fundamental al legii este o împărțire cât mai deplină a întregei activități sanitare, în cele două ramuri de mare însemnătate ale ei: medicina curativă și medicina preventivă sau igiena publică.

Pentru obținerea rezultatelor scontate, în ceeace privește profilaxia și igiena publică, legea este pătrunsă de grija unei amănunțite organizări a mijloacelor materiale necesare. In acest scop, prevede crearea de spitale și pavilioane de izolare, infirmerii rurale, laboratorii de bacteriologie regionale, cum și o serie de sancțiuni severe pentru contravenienții la obligativitatea declarării maladiilor epidemice.

Salubritatea rurală reține în chip deosebit atenția și grija legiuitorului din 1910, care crează *Casa Sănătății Publice Rurale*, cu menirea de a îngriji și supraveghea alimentarea cu apă potabilă a satelor, tăierea animalelor necesare consumului în condiții igienice, lupta contra paludismului și pelagrei, etc. Aceleași obligații le mai aveau autoritățile administrative comunale. Pentru asigurarea unor bune rezultate în ordinea medicinei curative, legea procedează la o radicală organizare a asistenței spitalicești.

Având în vedere că pentru obținerea unor bune rezultate de ordin curativ și profilactic este nevoie de o continuitate în activitatea organelor medicale, legea cuprinde o serie de dispoziții pentru garantarea independenței și stabilității medicilor.

Intreaga politică sanitară publică a rămas sub imperiul legii din 1910, până în 1930. Micile modificări ce au intervenit ulterior, în anii 1911 și 1913, nu au împiedicat aplicarea integrală a principiilor ei, atât în timpul răsboiului cât și în prima decadă de după răsboiul mondial.

Menționăm că în 1921 întreaga legislație sanitară din vechiul Regat a fost extinsă, printr'o lege asupra tuturor teritoriilor alipite. Aceiaș lege a dispus trecerea sub controlul Ministerului Muncii și al Sănătății, a tuturor serviciilor sanitare și de asistență socială de pe lângă celelalte ministere.

Legea pentru unificarea administrativă din 1925, având la bază principiile de descentralizare administrativă, ia de sub grija autorităților centrale o serie de atribuții sanitare de interes local, și le trece în sarcina serviciilor sanitare ale județului și comunei. Totodată prefecții și primarii sunt autorizați să ia unele măsuri pentru combaterea epidemiilor, controlul alimentelor și băuturilor și să constate contravențiile la legi, regulamente și dispoziții sanitare. Prin această imixtiune a unor organe necompetente s'a făcut acelaș pas regresiv în domeniul legislației sanitare publice, pe care l-am relevat și mai sus.

Caracterizând perioada dominată de legea sanitară din 1910 putem afirma că și de data aceasta medicina preventivă a deținut un loc secundar în preocuparea organelor de răspundere, cu toată consacrarea legală ce s'a dat principiilor ei; medicul rural, mai ales, era lipsit de cele mai elementare mijloace pentru combaterea și profilaxia bolilor infecțioase. Lipsurilor de ordin pur material li s'au adăugat și acelea provocate de insuficiența personalului tehnic specializat, care să poată corespunde acțiunii de ocrotire și de igienă publică.

LEGISLAȚIA ACTUALĂ

Legea Sanitară și de Ocrotire din 14 Iulie 1930, sub al cărei imperiu se află actuala așezare sanitară a țării, în afară de unificarea dispozițiunilor cuprinse în marele număr de legi cari au completat și au modificat legea sanitară din 1910, instituie ca principiu fundamental gerarea tuturor chestiunilor în legătură cu sănătatea publică de către o autoritate centrală unică. In acest scop legea crează o strânsă cooperare între toate serviciile sanitare și de ocrotire depinzând de diferite departamente și autorități autonome; această cooperare privește însă numai activitatea medicală a acestor servicii, conducerea și controlul lor administrativ fiind lăsate instituțiilor de cari depind din punct de vedere bugetar.

Organele sanitare

Pentru obținerea unor rezultate optime, legiuitorul vrea să facă din Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale nu numai un organ de administrație, ci mai ales un organ de tehnică și de știință aplicată. In acest scop legea realizează colaborarea tuturor specialiștilor, prin consiliile și comisiile consultative pe cari le crează. Astfel ea institue *Con-*

SPITALUL DIN LUGOJ

siliul General al Sănătăţii şi Ocrotirei, pe care o lege ulterioară din 1933 l-a înlocuit cu un *Consiliu Superior al Sănătăţii şi Asistenţei*. Acest consiliu, odată constituit, deleagă membri celor 5 comisii, cari urmează să funcţioneze în locul celor 10 comisii prevăzute de legea din 1930. Aceste comisii sunt: 1. *Comisia de salubritate şi igienă industrială*; 2. *Comisia farmaceutică*; 3. *Comisia superioară de coordonare sanitară*; 4. *Comisia administrativă*; 5. *Comisia centrală de disciplină*.

Pentru a studia necesităţile sanitare şi de ocrotire specifice ţării noastre, şi pentru a da îndrumări de ordin tehnic, legea face să funcţioneze pe lângă Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale următoarele institute de ştiinţă aplicată: 1. *Institutul de seruri şi vaccinuri «Dr. I. Cantacuzino»*, care se conduce după legea lui organică din 1921; 2. *Institutele de igienă şi sănătate publică din Bucureşti, Iaşi şi Cluj*, cari sunt ataşate Facultăţilor de Medicină; 3. *Institutul Chimico-Farmaceutic*; 4. *Depozitul central de medicamente, pansamente şi materiale sanitare*.

In ce priveşte activitatea sanitară şi de ocrotire exterioară, legea menţine în sarcina autorităţii centrale numai îndrumarea, coordonarea şi controlul serviciilor sanitare locale, prin inspectorii generali sanitari şi de ocrotire. Aceştia sunt capii ierarhici ai tuturor medicilor aparţinând serviciilor sanitare şi de ocrotire din circumscripţia lor.

Crearea şi conducerea aşezămintelor sanitare şi de ocrotire de interes local este lăsată în grija celor cari beneficiază de aceste aşezăminte. In felul acesta se consacră principiile unei raţionale descentralizări, judeţul şi comuna devenind organe cu mare răspundere în organizarea sanitară a ţării.

Pe lângă serviciile sanitare şi de ocrotire judeţene, legea institue *plăşile sanitare* şi *casele de ocrotire* în comunele rurale, organizaţii cari tind la o cât mai strânsă legare a activităţii sanitare de interesele şi nevoile locale.

Atât serviciile sanitare judeţene cât şi plăşile sanitare sunt conduse de câte un medic igienist specializat, care, pentru a asigura extinderea aplicării medicinei preventive, nu are nici o atribuţie de medicină curativă. Medicii igienişti de judeţ şi plasă pot

SPITALUL DE COPII DIN CERNĂUŢI

lua orice măsuri şi pot da îndrumări cu ajutorul medicilor comunali şi al oficianţilor sanitari.

Pe lângă medicii igienişti judeţeni şi de plasă, legea mai crează posturi de medici igienişti în fiecare municipiu.

Ca organe consultative locale, legea institue *consiliile de igienă şi de ocrotire judeţene* şi *municipale* cari au de resolvat orice chestiuni de ordin sanitar de interes local.

Pentru asigurarea aplicării principiilor fundamentale ale legii se dă o deosebită importanţă dotării organizaţiilor locale cu aşezăminte sanitare corespunzătoare. Astfel, fiecare judeţ urmează să aibă un spital cu cel puţin 60 paturi, având în mod obligatoriu o secţie pentru bolile contagioase, un laboratoriu de igienă; un laboratoriu policlinic şi un oficiu de ocrotire. Infiinţarea, întreţinerea şi dotarea materială a acestor aşezăminte cade în sarcina judeţului şi a comunei de reşedinţă. Plăşile sanitare, la rândul lor, trebue să dispună de câte un spital de plasă şi de câte un dispensar mixt, create şi întreţinute din contribuţia judeţelor şi comunelor.

Chemarea primordială a dispensariilor este combaterea mortalităţii infantile, tuberculozei şi bolilor venerice. Pentru comunele rurale legea institue *infirmerii rurale şi case de ocrotire*. In acelaş timp legea se ocupă în chip deosebit de organizarea activităţii tuturor aşezămintelor sanitare publice arătate mai sus, dispunând internarea şi îngrijirea gratuită a celor săraci, cum şi a celor suferinzi de boli infecţioase.

SPITALUL DE BOLI MINTALE ŞI NERVOASE DIN CERNĂUŢI

Ca centre de activitate în acţiunea pentru combaterea bolilor infecţioase şi pentru asigurarea salubrităţii publice, legea prevede laboratoriile de igienă regionale, judeţene, municipale, de posturi şi de puncte de frontieră, a căror creare şi întreţinere cade în sarcina Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale.

Pentru controlul igienic al alimentelor, abatoarelor, apei, etc. judeţele şi comunele au obligaţia de a crea şi întreţine laboratoare proprii.

INSTITUTUL DE OBSTETRICĂ DIN TIMIŞOARA

Pentru o mai largă răspândire a principiilor medicinei preventive, legea dă o mare importanţă propagandei şi educaţiei sanitare a populaţiei. In această privinţă rolul de căpetenie îl au *oficiile şi casele de ocrotire*.

Profilaxia şi combaterea bolilor infecţioase.

Pentru apărarea ţării contra pătrunderii boalelor din afară, staţiunile sanitare de frontieră sunt înzestrate cu personal medical specializat şi cu materialul necesar, pentru vizita, deparazitarea şi desinfectarea imigranţilor şi a mărfurilor. Celor contaminaţi de boli infecţioase sau de plăgi sociale, li se poate interzice intrarea în ţară.

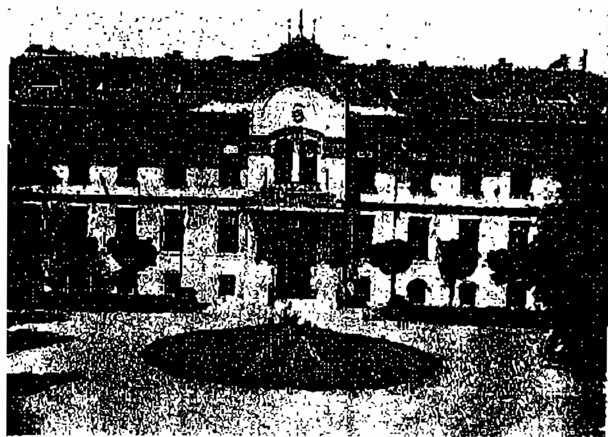
Pentru profilaxia şi combaterea bolilor infecţioase în interiorul ţării, legea stabileşte următoarele măsuri:

Declararea obligatorie a bolilor infecţioase, de oricine are cunoştinţă de existenţa vreunui bolnav atins de o atare boală; sunt decretate sancţiuni pentru cei ce se vor sustarge acestei obligaţii. Şi pentru ca să nu se poată naşte confuzii, legea înşiră, ca fiind infecţioase: antraxul (dalacul), botulismul, difteria, disenteria (bacilară şi ameobiană), encefalita epidemică, febra galbenă, febra tifoidă (tifosul abdominal), febrele paratifoide, holera, lepra, meningita cerebrospinală epidemică, morva (răpciuga), pesta (ciuma), polimyelita (paralizia infantilă acută), rabia (turbarea), scarlatina, tifosul exantematic, tifosul recurent şi variola. Pe lângă măsurile imediate de combatere pe cari trebue să le ia medicii igienişti şi cei curanţi, cei dintâi sunt obligaţi să raporteze asupra fiecărui caz organelor sanitarea superioare, pentru a se lua măsuri generale de combatere. Legea înşiră şi o altă categorie de boli: conjunctivita granuloasă, denga, gripa, malaria, melitococia (febra de Malta), parotidita epidemică, pelagra, rugeola, tetanosul, erizipelul, tuberculoza, tusea convulsivă, varicela, blenoragia, şancrul moale şi sifilisul, cari nu reclamă măsuri imediate decât în cazul când ar deveni frecvente, sau ar lua un caracter grav.

Odată cazurile de boală declarate, autoritatea sanitară are a lua măsuri neîntârziate pentru stabilirea originii primelor cazuri şi a filiaţiunii celor următoare. In acest scop toate laboratoriile sunt obligate să execute, în timpul minim posibil, orice analiză cerută, în mod cu totul gratuit.

Iar pentru a împiedica răspândirea infecţiunii, autoritatea sanitară este obligată a proceda imediat la izolarea bolnavilor şi a cazurilor suspecte. Izolarea se poate face la domiciliul bolnavului, dacă la domiciliu pot fi realizate toate condiţiile de prevenire; în caz contrariu bolnavul va fi transportat la spital sau la infirmerie. Pe timp de epidemii, Ministerul Sănătăţii poate crea infirmerii de izolare temporare, folosind în acest scop orice clădire sanitară sau şcolară, publică sau particulară.

Afară de aceasta, tot pentru împiedicarea infecţiunii, autorităţile administrative şi poliţieneşti sunt obligate să execute cu precădere orice măsură sau dispoziţie ordonată de medicii oficiali, ca: interzicerea intrării străinilor în locuinţele contaminate şi chiar suspendarea parţială sau totală a ocupaţiilor lor; limitarea temporară a comunicaţiilor locale şi interzicerea anumitor comerţuri ambulante; închiderea temporară a unor stabilimente comerciale şi industriale, a căror exploatare ar constitui un pericol de răspândire a boli; limitarea sau interzicerea răspândirii articolelor alimentare, provenite dintr'un loc considerat focar de boală infecţioasă; limitarea sau interzicerea frecventării băilor publice, a sălilor de spectacole, a reuniunilor de orice natură; interzicerea temporară a bâlciurilor, târgurilor, pelerinagiilor; în înţelegere cu autorităţile şcolare, autoritatea sanitară va putea ordona închiderea şcoalelor dintr'o localitate, etc.

AZILUL PENTRU COPII DIN TG.-MUREŞ

Atât în timpul bolii cât şi în perioada ce urmează ei, se vor lua toate măsurile necesare pentru desinfecţia obiectelor şi localurilor considerate contaminate.

Totodată, ca măsură profilactică generală, se vor face vaccinările necesare mediului epidemic respectiv.

Toate cheltuielile privind izolarea şi îngrijirea celor atinşi de boli infecţioase şi a celor suspecţi, cad în sarcina autorităţilor locale.

Combaterea bolilor venerice

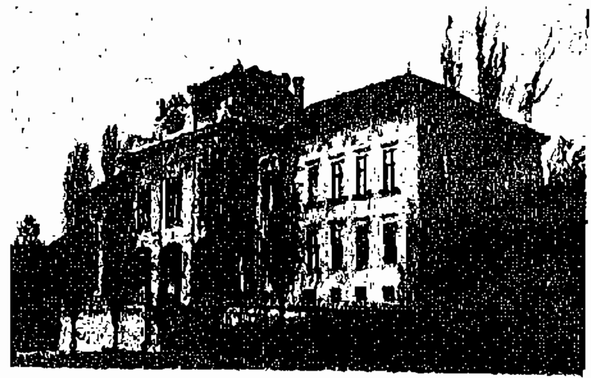
Legea cuprinde o categorie de dispoziţii speciale, dispunând tratamentul gratuit al celor bolnavi, în oricare din organizaţiile sanitare ale Statului, judeţelor şi comunelor. In cazurile considerate contaminoase, datorită condiţiilor şi felului de vieaţă a celor bolnavi (de ex. prostituatele), aceştia vor putea fi internaţi în mod forţat şi obligatoriu în spitale, până la vindecarea leziunilor contagioase.

Având în vederea că prostituţia constitue cel mai de seamă element în propagarea bolilor venerice, legiuitorul interzice cu desăvârşire existenţa sau funcţionarea caselor de prostituţie, precum şi a oricăror stabilimente sau localuri unde se practică acest viţiu. Totodată, ţinând seamă de faptul că o atare măsură nu ar duce, în nici un caz, la desfiinţarea totală a prostituţiei, legiuitorul se îngrijeşte în chip deosebit de sănătatea persoanelor cari ar putea-o practica în mod liber, fără intermediul unor case sau persoane speciale. In acest scop se prevăd, în mod amănunţit, condiţiile unei supravegheri medicale speciale a acestor persoane, cum şi tratamentul gratuit al lor în ambulatoriile oficiale antivenerice. Fişa de sănătate prevăzută de lege are rolul de a face evidentă măsura în care aceste persoane îndeplinesc obligaţiile legale privitoare la prezentarea lor la vizitele medicale periodice şi la urmarea tratamentului medical prescris de medicii oficiali.

Pentru cunoaşterea persoanelor cari intră în categoria acestor prevederi, autorităţile administrative sunt obligate să semnaleze autorităţilor sanitare toate cazurile cari ar necesita o atare supraveghere medicală.

SPITALUL „REGINA MARIA" DIN CHIŞINĂU

SPITALUL DIN ORADEA
(Secţia de boli mintale şi nervoase)

Deosebit de aceasta, legea prevede o serie de măsuri pentru împiedicarea infecţiilor venerice la sate, dispunând supravegherea şi tratarea gratuită a celor bolnavi, întorşi dela oaste.

Salubritatea publică

Pentru garantarea celor mai bune condiţii de salubritate, legea prevede toate măsurile ce sunt a se lua pentru asigurarea salubrităţii locuinţelor şi stabilimentelor publice; pentru controlul sanitar al curăţeniei publice, al localurilor de consumaţie, al alimentelor şi băuturilor, al industriilor, etc. Totodată sunt amănunţit prescrise condiţiile în cari pot fi deschise — şi cu observarea cărora pot să funcţioneze — localurile cari adăpostesc aglomeraţii umane.

Medicul igienist este agentul principal pus să vegheze la aplicarea tuturor condiţiilor, pentru asigurarea salubrităţii publice.

Medicul igienist are dreptul şi obligaţia de a inspecta personal, sau prin organele sale tehnice auxiliare, toate localurile publice, pentru a se convinge de aplicarea dispoziţiilor referitoare la salubritate. Tot el este obligat a controla măsura în care uzinele de alimentare a populaţiei cu apă, respectă condiţiile ce li se impun şi mai ales dacă împlinesc analizele chimice şi bacteriologice periodice, prescrise de legi.

Tot în vederea garantării salubrităţii apei, legea prevede condiţiile în care apa din râuri poate fi folosită ca apă potabilă.

In ceea ce priveşte *salubritatea alimentelor*, legea ia o serie de măsuri pentru ca alimentele şi băuturile puse în consumaţia publică să nu fie alterate, falsificate, sau să nu cuprindă substanţe vătămătoare. Tot în acest scop se prevăd condiţiile în cari poate fi exercitat comerţul ambulant cu alimente, băuturi şi orice obiecte uzuale, precum şi modul în care urmează să fie efectuat controlul sanitar al grajdurilor, animalelor vii destinate alimentaţiei, al animalelor producătoare de lapte, al cărnii şi al peştelui.

Igiena industrială

Legea prescrise o categorie specială de măsuri, de a căror respectare este condiţionată înfiinţarea, deschiderea şi funcţionarea industriilor şi a atelierelor

de tot felul. De asemenea sunt prescrise măsurile menite să prevină intoxicaţiile industriale şi bolile profesionale.

Pentru o cât mai mare extindere a măsurilor de salubritate publică, legea prevede obligaţia pentru fiecare municipiu de a întocmi şi pune în aplicare, cu aprobarea Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, câte un regulament sanitar special, pentru raza lor administrativă. Această obligaţie o mai au şi judeţele, pentru toate comunele din circumscripţia lor. Legea prevede, de asemenea, domeniul ce urmează să fie cuprins de regulamentele sanitare municipale şi comunale.

Aplicarea tuturor prevederilor legii este garantată printr'o serie de sancţiuni, de cari se fac pasibili toţi aceia ce vor contraveni dispoziţiilor sale.

Regimul farmaciilor

Preparaţia, manipularea şi debitarea medicamentelor de orice natură şi sub orice formă, se poate face numai de farmacişti şi numai în oficiile autorizate cu titlul de farmacie.

Specialităţile farmaceutice simple sau compuse nu se pot pune în vânzare decât în baza unei autorizaţiuni acordate de către Minister cu avizul comisiunii chimico-farmaceutice.

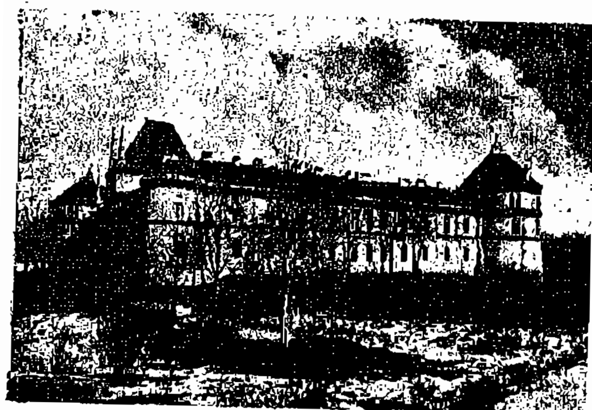
Farmaciile publice sunt obligate a ţine toate drogurile, produsele chimice, preparatele galenice, reactivi şi toate preparatele prevăzute în farmacopeea română. Pentru buna lor calitate, identitate şi puritate, răspunderea o are în întregime farmacistul diriginte.

Medicamentele şi specialităţile medicamentoase nu se pot libera decât pe baza de ordonanţe medicale, în afară de cele prevăzute în indexul special al farmaciilor.

Preţurile medicamentelor se stabilesc de Minister, cu avizul comisiunii chimico-farmaceutice.

Ministerul acordă concesiuni pentru înfiinţarea farmaciilor publice, cu avizul comisiei chimico-farmaceutice, la propunerea organelor sanitare locale sau la cererea comunelor şi farmaciştilor.

Concesiunea de înfiinţare a unei farmacii publice este personală şi valabilă numai în localitatea pentru care a fost dată.

INSTITUTUL PENTRU ARIERAŢI DIN BOROŞ-INEU

SPITALUL RURAL MODEL «REGELE CAROL I»

Concesiunea se dă farmaciştilor dirigenţi pe [illegible] comscripţii precis determinate şi pentru o populaţiune de 5.000 locuitori în comunele urbane şi 8.000 locuitori în circumscripţiile rurale.

Supravegherea şi controlul farmaciilor se exercită de către Minister prin:

a) institutele chimico-farmaceutice;

b) serviciul farmaceutic din Minister;

c) oganele sanitare ale serviciilor ministeriale locale;

d) comisiunile judeţene de control.

Serviciul farmaceutic din Minister ţine, în acest scop, evidenţa tuturor farmaciilor de orice categorie şi a întregului personal farmaceutic.

Controlul farmaciilor se face în mod obligatoriu cel puţin odată pe an de comisiunea judeţeană sau municipală de control, numită de Minister pe termen de cinci ani şi compusă din:

a) medicul-şef al serviciului sanitar urban sau judeţean;

b) un farmacist delegat de Consiliul de igienă judeţean sau municipal, având o vechime de cel puţin cinci ani ca diriginte proprietar;

c) un chimist şef de laborator, acolo unde este.

Personalul

Personalul sanitar şi de ocrotire este de următoarele categorii: medici, farmacişti, chimişti, ingineri sanitari, profesori medico-pedagogi, asistente sociale, oficianţi sanitari, surori de ocrotire, surori de caritate, agenţi sanitari, moaşe şi infirmiere.

Cele dintâi cinci categorii se recrutează din membrii corpurilor tehnice respective, specializaţi în ramurile cari se cer.

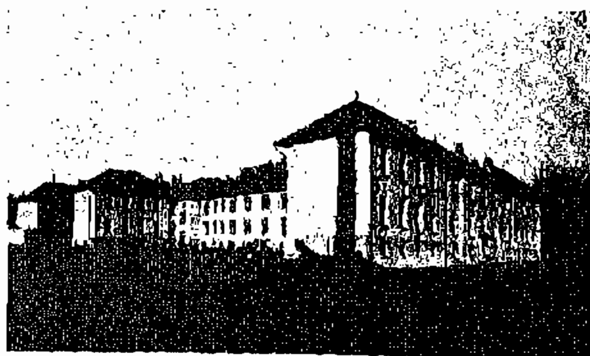
Asistentele sociale se recrutează dintre absolventele şcoalei superioare de asistenţă «Principesa Ileana» din Bucureşti.

Personalul auxiliar sanitar şi de ocrotire este recrutat dintre absolvenţii şcoalelor respective, cari au la bază — afară de şcoalele de infirmieri cari cer doar cursul primar — cursul secundar inferior.

O categorie aparte în personalul sanitar e aceea formată de internii şi externii de spitale.

Funcţiunea de interni şi externi de spitale, există şi în spitalele Statului, ale Casei Centrale a Asigurărilor Sociale, Casei Muncii C.F.R., etc., dar mai

*) Pentru condiţiile de intrare şi ierarhia în aceste corpuri, vezi *Enc. Rom. I* cap. IX Corpurile Profesionale.

SPITALUL DIN SIBIU (SERVICIUL CHIRURGICAL)

ales faima Internatului și Externatului la noi a fost făcută de către Corpul Internilor și Externilor din clinicele și serviciile spitalicești ale Eforiilor din București și Iași. Crescuți în disciplina strict științifică și unitar organizată a acestor servicii, internii și externii Eforiilor, au format totdeauna la noi elita viitorilor practicieni și viitorilor membri ai învățământului medical.

Externatul în Medicină se obține prin concurs. Pentru externatul de pe lângă Eforia Spitalelor Civile, e în vigoare regulamentul din 12 Noemvrie 1931, potrivit căruia externii fac un stagiu de 2 ani cu rotație la fiecare 6 luni. Pentru externii Spitalelor Casei Centrale a Asigurărilor Sociale e în vigoare regulamentul din 29 Iulie 1929, care prevede un stagiu de 3 ani, cu rotație la fiecare 6 luni.

Pentru externii Casei Autonome C.F.R., e în vigoare regulamentul publicat în M. O., din 6 Mai 1932, cu dispozițiuni similare regulamentului precedent.

Internatul în medicină și chirurgie, se obține astăzi pe baza regulamentului pentru concursurile de internat din 22 Februarie 1935, în virtutea căruia toate posturile de interni în spitalele Ministerului Sănătății sau ale marilor instituțiuni spitalicești din România, se obțin prin concurs.

Rezultatele concursului se înscriu într'un tablou de clasificare, după care candidații au drept la alegerea locurilor vacante în anul respectiv.

Durata stagiului de internat e de 4 ani, serviciul schimbându-se prin rotație în fiecare an.

Fondurile

Pentru a-și asigura fondurile necesare legea institue un *fond general sanitar și de ocrotire*, dat spre administrare *Regiei autonome a Fondului sanitar și de ocrotire* denumită potrivit legii din 1931, *Direcția Fondurilor speciale sanitare și de ocrotire* și mai multe fonduri sanitare județene și comunale. Resursele lor, amănunțit stabilite de lege, sunt:

1. Pentru fondul general sanitar: Veniturile loteriei de stat, ale jocurilor de noroc, cota de 70% din taxele ce se percep pentru autorizarea vânzării medicamentelor străine și indigene, cota de 90% din venitul net al monopolului stupefiantelor, veniturile spitalelor de Stat, taxele pentru vizita medicală a străinilor care intră în țară, taxele ce se percep cu ocazia transmiterii farmaciilor, contribuția Statului înscrisă în buget, subvenția poștei în schimbul timbrului de asistență socială, veniturile generale ale fondului, etc.

2. Pentru fondul sanitar județean și comunal: subvențiile bugetare ale județelor și comunelor; cotele afectare din veniturile nete ale cinematografelor, exploatărilor, uzinelor electrice, etc., ale județelor sau comunelor; amenzile pentru diferite contravenții la igiena sanitară, taxele ce se percep la deschiderea farmaciilor, drogueriilor și industriilor, etc.

i. p.

II. INSTITUȚIUNILE SANITARE

Nevoia de spitalizare a populației sărace, ca și sentimentul de caritate ce caracterizează ortodoxismul Domnilor și boierilor noștri din Principate, au dus la înființarea unor așezăminte spitalicești care au avut o enormă însemnătate pentru sănătatea poporului nostru.

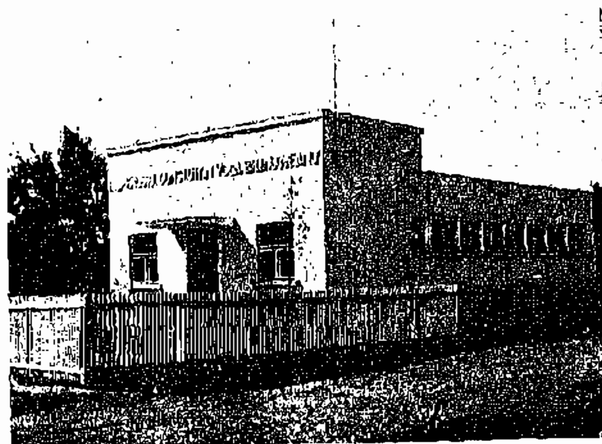
EVOLUȚIA INSTITUȚIUNILOR SANITARE

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Cele două instituțiuni cari au constituit temelia organizației sanitare românești, au fost ctitorite de familiile Cantacuzino și Ghica și au luat ființă odată cu mănăstirile Colțea și Pantelimon.

Intre 1695-1714, Spătarul Mihail Cantacuzino, fratele Domnitorului Șerban Cantacuzino, ridică mănăstirea Colțea, și pe lângă ea primul spital din Țara Românească, cu un număr de 24 paturi.

Curând după aceasta, între 1735-1751, Grigorie II Ghica ridică mănăstirea Pantelimon iar pe lângă aceasta un spital cu 12 paturi pentru suferinzii de boli obișnuite și un spital pentru bolnavii de ciumă și lingoare.

UN DISPENSAR MODEL (MOGOȘOAIA-ILFOV)

CĂMINUL PENTRU SĂRACI DIN LUGOJ

In jurul acestor două prime ctitorii, s'au închegat fundaţiile Colţei şi Pantelimonului, prin daniile urmaşilor fundatorilor şi ale altor donatori.

In anul 1813, un alt mănunchi de boieri inimoşi, în frunte cu marele Ban Grigorie Băleanu, după îndemnul doctorului Constantin Caracaş, medic al oraşului Bucureşti, înfiinţează cel de-al treilea spital din ţară cu un număr de 20 paturi, către care au mers mai ales daniile negustorilor şi căruia i s'a dat numele la început, «Iubirea de Oameni», iar mai târziu «Filantropia».

La această fundaţiune a contribuit şi Domnul Ţării din acea vreme, Gheorghe Caragea, închinându-i veniturile mânăstirilor Arnota şi Govora.

Biserica din interiorul spitalului a fost ridicată de Ecaterina, soţia paharnicului Răducanu-Fărcăşeanu. Spitalul s'a deschis la 1815 cu 20 paturi.

In decursul vremii, veniturile fundaţiunii au crescut iar numărul paturilor s'a urcat la 145 în 1859, spitalul funcţionând cu două secţii: una medicală şi cealaltă chirurgicală.

Până la 1832, aceste trei fundaţiuni au fost gospodărite separat, potrivit cu actele lor de fundaţiune.

Prin ofisul generalului Kisseleff din 2 Aprilie 1832, aceste trei fundaţiuni au fost reunite într'o Eforie a Spitalelor, numindu-se efori: vornicul Mihail Ghica, logofătul Mihail Racoviţă, căminarul Alecu Ghica, iar «ca om al meşteşugului», doctorul Picolo.

Intre timp, la 1775, Alexandru Ipsilanti, Domnul Ţării Româneşti, ridicase azilul şi spitalul de copii numit «Orfanotrofion».

Această instituţie a funcţionat câtva timp sub administraţia Eforiei, trecând mai apoi sub îngrijirea «Eforiei Caselor făcătoare de bine şi folos obştesc», înfiinţate de Kisseleff odată cu Eforia Spitalelor.

DELA 1832 PÂNĂ LA 1921

Inceputul organizării moderne din punctul de vedere sanitar al teritoriilor celor două Principate, datează din epoca Regulamentelor Organice.

Este prima dată, când se evidenţiază într'o legiferare cu caracter general, grija şi preocuparea quasi-ştiinţifică, faţă de problemele privitoare la sănătatea poporului şi când se institue organe special destinate unor scopuri profilactice şi terapeutice, vizând întreaga massă a populaţiei.

Dacă se analizează, în lumina evoluţiei de mai târziu, menirea şi atribuţiile pe care le-au dat Regulamentele Organice, celor 5 circumscripţii sanitare create în Moldova (la Iaşi, Botoşani, Bârlad, Galaţi şi Roman) şi celor 6 din Muntenia (la Buzău, Ploeşti, Bucureşti, Piteşti, R. Vâlcea şi Craiova), se poate spune că aceste împărţiri, au format nucleele viitoarelor servicii sanitare judeţene, care au păstrat — desvoltându-le numai, — aproape toate atribuţiile date de către legiferarea din anul 1830.

Puse sub dependenţa administrativă a unui *Comitet al Sănătăţii*, ce funcţiona pe lângă Ministerul de Interne respectiv, acele prime servicii sanitare din Principatele dunărene, aveau rostul să se ocupe cu executarea vaccinărilor antivariolice, cu combaterea epidemiilor, cu instituirea carantinelor, cu salubritatea locuinţelor şi asanarea localităţilor. Găsim în embrion, în aceste regulamentări sanitare, unele din principiile care au stat la baza legilor cu caracter tehnic, instaurate mult mai târziu.

Regulamentele organice din 1830, au fost deci adevăratul punct de plecare al unei lente evoluţii spre perfecţionare, atât în suprafaţă cât şi în adâncime, al Serviciului nostru Sanitar.

In anul 1847, domnitorul Gheorghe Bibescu lărgeşte şi mai mult cadrul Eforiei înfiinţate la 1832, trecând sub controlul ei administraţia tuturor spitalelor din ţară.

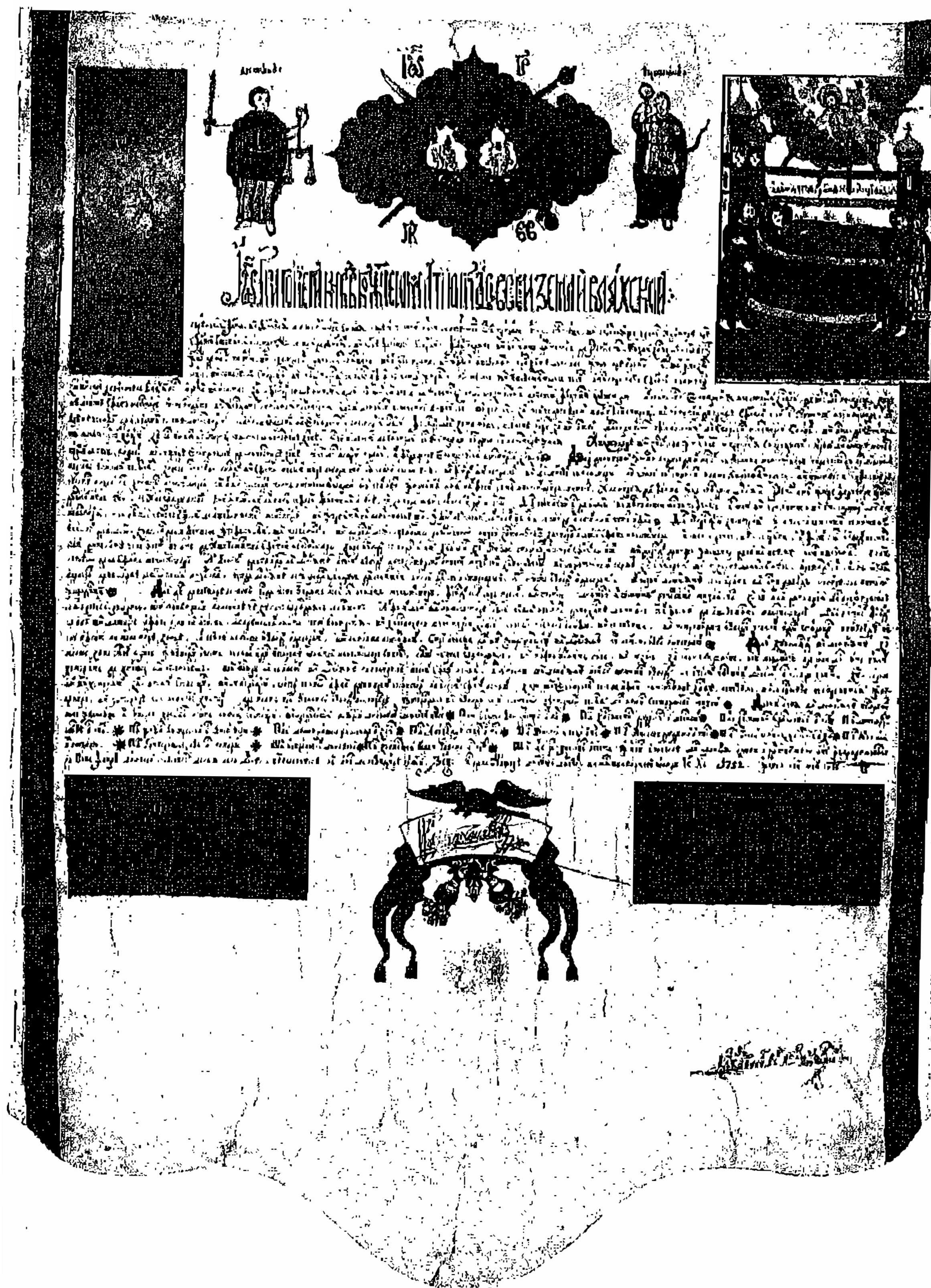
Prin această nouă formaţiune, se desfiinţează de fapt administraţiile separate de până atunci ale Colţei, Pantelimonului şi Iubirii de Oameni, dându-se Eforiei o organizaţie cu caracter de instituţiune de Stat: astfel, Domnitorul aproba bugetul iar cheltuelile instituţiei erau supuse aceluiaşi control ca şi cheltuielile Statului.

Sub caimacamul Alexandru Dimitrie Ghica, în urma plângerii reprezentanţilor ctitoriei Pantelimonului, această fundaţie este scoasă de sub administraţia Eforiei Spitalelor, şi încredinţată unei administraţiuni aparte, aşa cum fusese înainte de 1832. Ea funcţionează astfel până la 1860, când reintră la Eforia Spitalelor.

Caracterul de administraţiune publică pe care Domnitorul Bibescu l-a imprimat Eforiei Spitalelor, a condus la statizarea completă a instituţiunei, care dela 1860—1864, deşi administrată de efori ca şi în

ORFELINATUL MUNICIPAL DIN TIMIŞOARA

HRISOVUL LUI GRIGORE GHICA, DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, DIN 1752,
PRIN CARE INTĂREŞTE CELE LĂSATE DE SPĂTARUL MIHAIL CANTACUZINO
MĂNĂSTIOAREI DELA SINAIA

(Din volumul comemorativ al Eforiei Spitalelor Civile, 1832—1932)

trecut, funcţionează ca o direcţiune anexă a Ministerului de Interne.

In afară de primele trei ctitorii cari au constituit baza organizării sanitare în Ţara Românească, prin înfiinţarea Eforiei Spitalelor şi prin regulamentul acestor spitale se prevedea şi înfiinţarea unui spital de naşteri, care începu să funcţioneze în 1837, în mahalaua Radu-Vodă.

Odată cu înfiinţarea Spitalului de Naşteri s'a deschis, prin acelaşi hrisov al lui Alexandru Ghica din 10 Iulie 1837 şi « Şcoala pentru învăţatul moşitului ».

Scopul acestei şcoale a fost precizat astfel de domnitorul întemeietor: « să slujească drept şcoală pentru învăţătura acelora care vor voi pe vremea viitoare să urmeze meşteşugul moşitului în Principat, ca să se înceteze deacum înainte a fi lăsată în cea mai vătămătoare neîngrijire o îndeletnicire dintr'a căreia bună sau rea întrebuinţare spânzură două vieţi deodată ».

Tot Eforia a tipărit în 1839 « Manualul de meşteşugul moşitului » al d-rului Iosif Sporer, primul medic al spitalului de naşteri.

Incă din vremea când Eforia Spitalelor funcţiona ca instituţie de Stat, ea a creat şi organizat un mare număr de instituţiuni, dintre cari unele au fost trecute apoi asupra Statului.

In categoria de mai sus se cuprinde ospiciul de alienaţi. Primul ospiciu de acest fel a fost înfiinţat de Eforie în 1838 în schitul *Malamuci* care a trecut în 1845 sub îngrijirea departamentului Cultelor (Credinţei) iar în 1860 la departamentul de Interne.

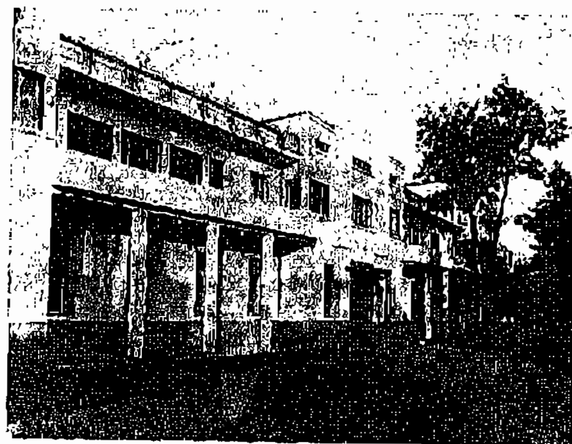
In 1866, ospiciul de alienaţi trece din nou la Eforia Spitalelor, care primea din partea Statului o subvenţie anuală. Intre timp însă, locul denumit « Mărcuţa » devenind impropriu şi neîncăpător, Statul a construit împreună cu Eforia actualul Spital Central de boli nervoase şi mintale dela Văcăreşti, pe terenul Eforiei. Construcţia a fost terminată de către Stat, iar spitalul trecut sub administraţia Statului.

Eforia Spitalelor a administrat un timp oarecare şi a contribuit într'o bună măsură la întreţinerea Azilului « Elena Doamna », creat de D-rul Davilla în 1862. Acest azil a fost administrat de Eforie până la 1881, când a trecut la departamentul Instrucţiunei Publice.

Pe lângă aceasta, Eforia rămânea să administreze

ORFELINATUL DIN SF. GHEORGHE

SANATORIUL DE TUBERCULOŞI DELA GEOAGIU

şi spitalul ridicat în 1831 de clucerul Gheorghe Boldescu la Ploeşti în apropiere de biserica ridicată de acelaş ctitor, pe drumul Vălenilor.

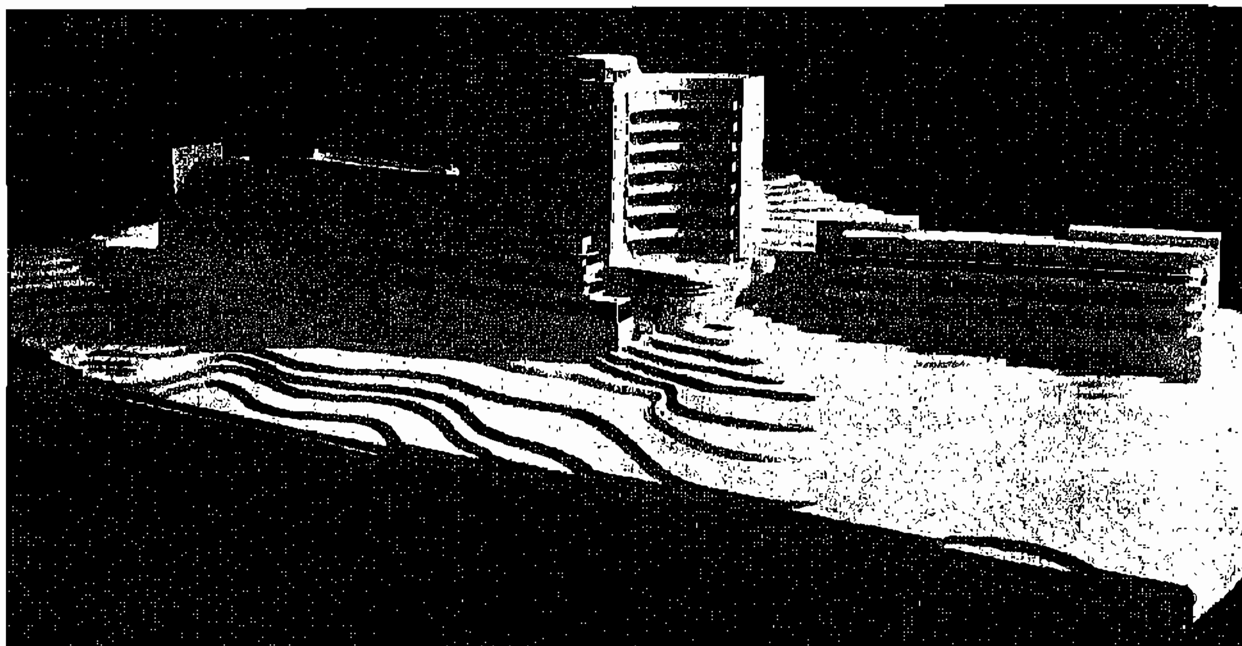
Intre 1840—1841, clucerul Boldescu înalţă o nouă clădire pentru acest spital, pe care-l înzestrează cu diverse donaţiuni.

In anul 1864 se adause spitalului 15 paturi întreţinute de oraş pentru « căutarea pătimaşelor femei de boale lumeşti din oraşul Ploeşti ».

Deceniile cari au urmat fericitei legiferări dela 1830, au adus o treptată înmulţire a serviciilor sanitare regionale, cari au devenit judeţene, o mai mare preciziune în ţeluri şi metode şi au format un spirit mai receptiv al populaţiei ţărăneşti, faţă de principiile sanitare. Această înmulţire a serviciilor sanitare, a culminat în anul 1862, cu înfiinţarea serviciilor sanitare de plasă. Tot în acest an s'a închegat într'un organism unitar conducerea superioară a serviciilor sanitare, iar prin seria de regulamentări a tuturor problemelor sanitare vitale (Consilii de Igienă, creaţiuni de spitale, tipărirea Farmacopeei, regulamente speciale), s'a făcut modernizarea aşezământului nostru sanitar.

Odată cu formarea cadrelor şi cu desăvârşirea organismelor sanitare judeţene şi rurale, condiţiunile unei normale desvoltări a serviciului sanitar în România, nu rămâneau decât să fie mereu completate şi adaptate.

Cu anul 1910, apare o primă încercare de aşezare legislativă, definitivă şi armonică, a organizaţiei sanitare a ţării şi primul Statut care reglementează drepturile şi datoriile personalului medical. Este legea zisă « Cantacuzino ». Ea a dat o bază ştiinţifică luptei contra maladiilor epidemice şi celor aşa zise medico-sociale, a creat Laboratoarele de Igienă regionale şi spitalele de izolare, a pus bazele Casei Sănătăţii rurale şi a dat independenţă Serviciului Sanitar şi corpului medical. Sub imperiul acestei legi, cu apreciabil caracter tehnic, progresele sanitare ale ţării au fost vădite; lupta contra epidemiilor din afară şi din lăuntru, a fost plină de succes; un mare număr de aşezăminte cu caracter curativ s'au desvoltat şi au acoperit teritoriul ţării, iar corpul medical a prosperat din punct de vedere moral şi ştiinţific.

MACHETA SANATORIULUI PENTRU TUBERCULOŞI DELA MOROENI

In anul 1921, odată cu crearea Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, ca organism conducător al intereselor sanitare ale ţării, începe opera de organizare a unor mari instituţii spitaliceşti, corespunzătoare cerinţelor medicinei moderne.

Intreaga organizaţie sanitară a ţării este pusă sub controlul Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, care are dreptul şi îndatorirea de a îndruma şi coordona activitatea tuturor serviciilor sanitare şi de ocrotire proprii, precum şi de a controla din punct de vedere tehnic, pe acelea care aparţin altor autorităţi publice sau private, afară de acelea ale armatei. *dr. v. l. şi dr. c. gh.*

INSTITUŢIUNI SANITARE DE STAT

a) SERVICIILE SANITARE EXTERIOARE

Acţiunea de control şi de îndrumare a Ministerului Sănătăţii, se exercită pe teren, prin intermediul celor 9 Inspectorate Generale Sanitare, care au reşedinţa în următoarele localităţi: Bucureşti, Craiova, Constanţa, Iaşi, Chişinău, Cernăuţi, Cluj, Sibiu şi Timişoara. Fiecare din aceste inspectorate, are în raza sa un număr variabil de judeţe şi municipii.

Serviciile sanitare de judeţe şi municipii, sunt conduse de câte un medic primar de judeţ sau medic şef de municipiu; ei sunt şefii autorităţii sanitare şi de ocrotire din unitatea lor administrativă, fiind de drept şi vice-preşedinţi ai Consiliului de Igienă local şi conducători tehnici ai Eforiei Sanitare respective, creaţiune nouă, destinată să câştige iniţiativa locală, pentru scopuri constructive, de interes sanitar local.

Judeţele şi municipiile, sunt împărţite la rândul lor, în circumscripţii sanitare rurale sau urbane, conduse de câte un medic sanitar, ajutat de personalul auxiliar (agenţi sanitari, moaşe şi surori de ocrotire). Numărul total al circumscripţiilor sanitare rurale, este în toată ţara de 1194, repartizat pe inspectorate, în felul următor: Bucureşti, 191; Cernăuţi, 96; Chişinău, 117; Cluj, 195; Constanţa, 105; Craiova, 109; Iaşi, 102; Sibiu, 122; Timişoara, 156.

Faţă de populaţia rurală pe care o deserveşte fiecare medic de circumscripţie rurală, în plasa sa, proporţia e variabilă, după caracterul geografic al fiecărei circumscripţii, mergând dela 4000 locuitori pentru un medic, cum e cazul în unele judeţe din Banat şi Ardeal şi până la proporţia de 15.000 locuitori, cum este în unele judeţe din Basarabia şi vechiul Regat.

Având în vedere că în ţara noastră nu există decât rari medici practicieni, stabiliţi la ţară şi că deci medicul oficial trebue să îndeplinească şi rostul de medic curant al populaţiei întregi, apare ca insuficient numărul de medici rurali, aproape în toate judeţele ţării. O nouă prevedere legală, caută să favorizeze angajarea cu contract a medicilor practicieni, în comunele rurale care le oferă şi posibilităţi de trai material.

Cât priveşte numărul de medici de circumscripţie urbană, el este de asemenea, variabil dela un oraş la altul.

In genere, oraşele mici au câte un medic de oraş, cele mai importante, câte 2—3—4 circumscripţii urbane, sau mai multe. Municipiul Bucureşti, a cărui organizaţie sanitară ia forma unei Direcţiuni administrative, are pe teren o împărţire în 31 circumscripţii urbane. Pentru toată ţara, vom nota un număr de aproximativ 234 medici de circumscripţii urbane, cari revin în proporţie de 1 medic la 12,500 locuitori. Tot aci, vom menţiona organizaţia specială, dată

recent unei părţi din Sectorul de Verde al Capitalei, care a căpătat o organizaţie sanitară modernă, bazată pe principiile sanitaţiei anglo-saxone, sub forma unui Centru de Sănătate model.

De asemenea, vom mai menţiona că, sub impulsul nouilor concepţiuni de medicină preventivă, s'au organizat şi câteva plăşi sanitare rurale model, care, ca acelea dela Gilău-Cluj, Tomeşti-Iaşi şi Gurbăneşti-Ilfov, funcţionând pe lângă Institutele de Igienă respective şi cu concursul bănesc al Fundaţiei americane Rockefeller, caută să studieze şi să acţioneze cât mai metodic şi mai ştiinţific, asupra tuturor problemelor locale de sănătate publică rurală.

Atribuţiile medicilor sanitari, rurali şi urbani, sunt acelea de supraveghere şi combatere a bolilor epidemice şi medico-sociale, de asistenţă medicală a bolnavilor şi dependenţilor sociali, de asistenţă materno-infantilă, de control al salubrităţii localităţilor industriale, precum şi de factori activi în propaganda sanitară.

In exercitatrea acestor atribuţiuni, medicii sanitari sunt ajutaţi de personalul sanitar auxiliar, format din agenţi sanitari, moaşe şi surori de ocrotire.

Acest personal sanitar, este format în şcoale speciale fiecărei categorii; astfel, agenţii sanitari au şcoale care funcţionează intermitent la Galaţi, Craiova şi Iaşi; moaşele, îşi fac educaţia profesională în Institute de Obstetrică şi în şcoalele speciale din Sibiu, Oradea, Cluj, Timişoara, Chişinău şi Cernăuţi; iar surorile de ocrotire, în şcoalele care funcţionează pe lângă Institutele de Igienă şi în şcoala specială dela Cluj.

Numărul agenţilor sanitari, în funcţiune la un moment dat, variază după necesităţi şi situaţie bugetară. Il putem fixa, cu aproximaţie, la cifra actuală de 3062; un număr de 1801 moaşe, ar reprezenta de asemenea, cifra aproximativă actuală. Cât priveşte surorile de ocrotire, a căror misiune în profilaxie, medicină şi igienă socială, este din ce în ce mai mult recunoscută, ele abia au început să fie introduse în unele servicii şi instituţiuni dela noi.

Intreaga reţea pe care o constituesc serviciile sanitare urbane şi rurale şi care împart ţara în celule cu organizaţie omogenă, are rolul, în primul rând, să facă operă de prezervare împotriva maladiilor contagioase, să asigure şi să satisfacă imperativul igienei generale şi individuale. Această organizaţie interioară, este completată cu unităţi sanitare distincte, cu sediul la punctele de frontieră şi în porturi. Şi aceste servicii au rolul profilactic, mai ales în ce priveşte maladiile cu caracter exotic, ce ar putea pătrunde în ţară, prin intermediul vapoarelor şi călătorilor: ciuma, holera, variola, tifosul exantematic şi frigurile galbene. Astfel de servicii, avem în porturile dela mare, Sulina şi Constanţa; în porturile dela Dunăre: Brăila, Galaţi, Giurgiu, Severin, Orşova; în punctele de frontieră: Halmeiu, Gr. Ghica-Vodă, Jimbolia şi Curtici.

Dintre aceste servicii, primele două sunt înzestrate cu mijloacele moderne de deparatizare şi desinfecţie a vapoarelor cu trafic îndepărtat, operaţii pe care le execută, în cadrul convenţiei sanitare internaţionale din 1926, convenţie pe care o aplică guvernele semnatare, ţinând seama de avizele Oficiului sanitar Internaţional dela Paris.

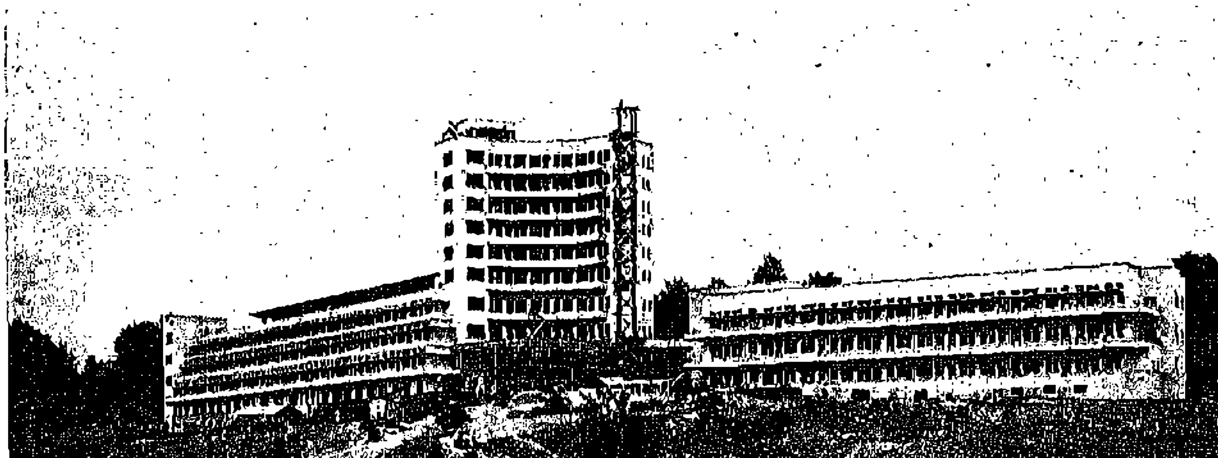
Cât priveşte serviciile sanitare dela punctele de frontieră, ele se mărginesc să supravegheze şi să desinfecteze mărfurile şi călătorii — lucrătorii în cete, — cari ar putea vehicula şi aduce în ţară diverse maladii contagioase.

b) INSTITUŢIUNI DE SPITALIZARE ŞI DE ASISTENŢĂ

Suprapusă acestei organizaţiuni sanitare cu ţeluri profilactice, igienice şi sanitare, există pe întreg teritoriul ţării o altă reţea de instituţiuni, cu caracter curativ şi de asistenţă, menite să completeze armătura cerută de nevoile sănătăţii poporului român.

Instituţiile spitaliceşti şi de asistenţă, sunt puse şi ele, prin lege, sub controlul tehnic al Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, oricare ar fi autoritatea de care depind. Cele care aparţin chiar Ministerului, se conduc după norme şi regulamente unitare, conform Legii Sanitare în vigoare.

Astfel, Ministerul întreţine în ţară un număr de 247 spitale mixte, cuprinzând un total de 6804 paturi, ce deservesc centrele rurale şi unele oraşe sau

SANATORIUL PENTRU TUBERCULOŞI DELA MOROENI IN TIMPUL CONSTRUCŢIEI

târguri mai mici. Fiecare din aceste spitale, are câte 20—30 paturi şi câte 1—2 oficianţi sanitari şi o moaşă.

Printre spitalele ce se adresează unei singure specialităţi medicale, vom cita următoarele:

1. Un număr de 16 spitale de boli mintale şi nervoase, cu un total de 5695 paturi, în următoarele localităţi: Bucureşti, Cernăuţi, Costingeni (Lăpuşna), Oradea Mare, Sighet, Manta Roşie (Iaşi), Socola (Iaşi), Răducăneni, Bohotin (Fălciu), Jimbolia (Timiş), Râul Vadului (Sibiu), Baloteşti. Aceste spitale, au ca personal: 84 medici, 5 farmacişti, 8 oficianţi sanitari şi 1 soră de ocrotire, în afară de personalul de salon sau de serviciu.

2. Un număr de 20 spitale şi sanatorii de tuberculoză, cu 1373 paturi, în afara secţiilor sau paturilor destinate acestei boli, în spitalele generale ale Ministerului. Aceste spitale şi sanatorii, conduse de 28 medici specialişti, se află în următoarele localităţi: Scheiu-Argeş; Nifon-Buzău; Cărbuneşti-Gorj; Stânca-Iaşi; Savadisla-Cluj; Câmpeni-Turda; Maritim-Mangalia: Leamna-Dolj; Balta-Mehedinţi; Graci-Olt; Boşoteni-Romanaţi; Bârnova-Iaşi; Bucium-Iaşi Bisericani-Neamţ; Erbiceni-Iaşi; Aiud-Alba; Geoagiu-Hunedoara; Vorniceni-Lăpuşna; Vijniţa-Storojineţ; Aleşd-Bihor.

3. Un număr de 4 Institute Antirabice (Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Cernăuţi), care dispun de 270 paturi; 1 Institut de cancer la Cluj, cu 50 paturi; 3 spitale de pelagroşi (Balş-Romanaţi; Păuceşti-Roman; Coşula-Botoşani), cu 150 paturi; 1 spital de leproşi (Tichileşti-Tulcea), cu 110 paturi; apoi: 9 Maternităţi speciale cu 500 paturi; 4 spitale de ochi, cu 340 paturi; 19 spitale speciale de contagioşi, cu 1099 paturi; 7 spitale de copii cu 620 paturi; 4 spitale de chirurgie infantilă, cu 245 paturi şi 1 spital de oto-rhino-laringologie, cu 30 paturi.

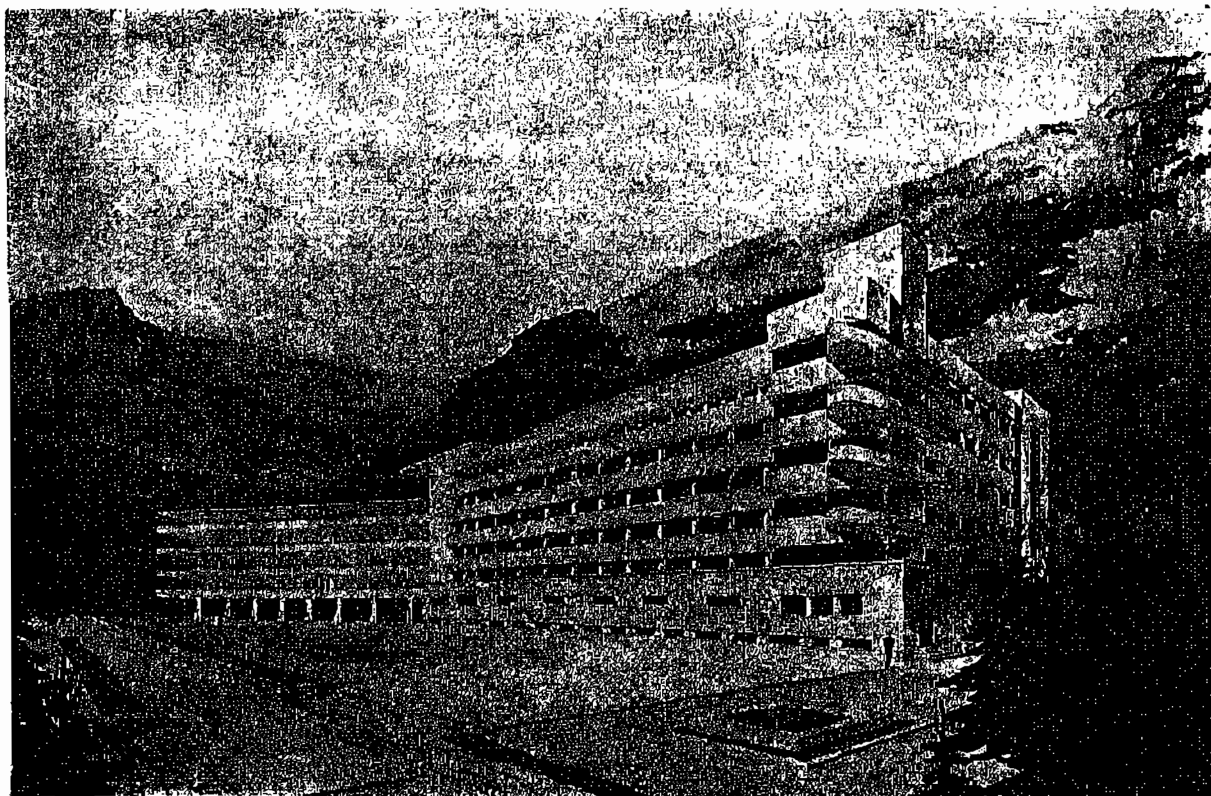
4. Un număr de 43 spitale de specialitate cu un număr total de 7420 paturi.

Totalizarea Aşezămintelor spitaliceşti pe care le întreţine Ministerul Sănătăţii, ne dă cifra de 379 spitale, cu un total de 24.696 paturi, *revenind deci, câte un pat la 772 locuitori.*

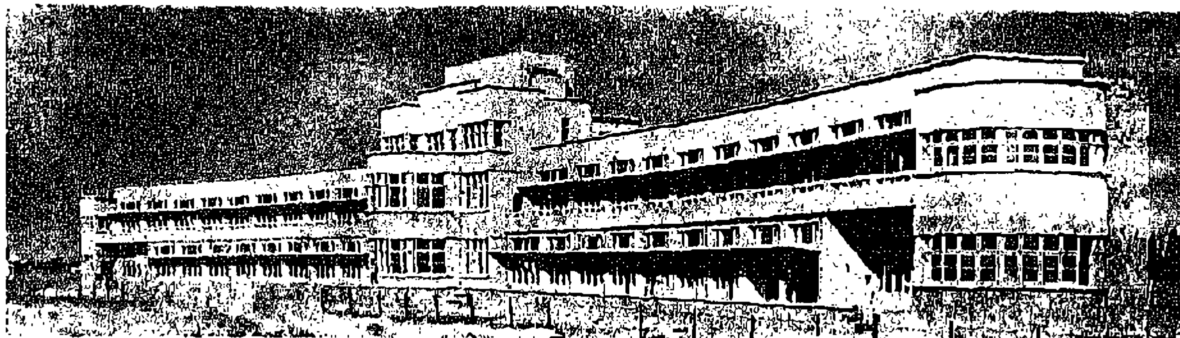
Vom mai menţiona, printre realizările recente sau care sunt pe cale de înfăptuire, coloniile pentru cronicii mintali dela Dicio-Sân-Martin, Baloteşti-Ilfov şi Râul-Vadului-Sibiu, nouile Sanatorii ce se clădesc la: Moreeni-Dâmboviţa, Dobrija-Gorj, Marilla-Caraş, Bugaz-Cetatea Albă, precum şi staţiunile de malario-terapie dela Socola-Iaşi, Spitalul Central-Bucureşti, Costiugeni-Lăpuşna. De asemenea, menţionăm staţiunile de malarie dela Techirghiol, Tomeşti-Iaşi şi Gurbăneşti-Ilfov, dipsensarele de tuberculoză dela Galaţi, Iaşi, Giurgiu, Sinaia, Petroşiţa-Dâmboviţa şi Predeal şi preventoriile dela Sâncrain şi Râşnov-Braşov.

Toate aceste instituţiuni şi aşezăminte de ospitalizare, constituesc, după cum vedem, o bogată armătură medico-socială, pusă în serviciul tuturor claselor sociale.

In legătură cu acest capitol, al asistenţei medicale, notăm, în treacăt, că există în ţară un număr de aproximativ 795 farmacii urbane şi 715 farmacii rurale, in

SANATORIUL PENTRU TUBERCULOŞI DELA REŞIŢA

SANATORIUL PENTRU TUBERCULOŞI DELA DUGAZ

afară de acelea care funcţionează ca anexe pe lângă spitalele de Stat. Aprovizionarea acestor spitale de Stat, se face direct de către minister, prin intermediul Depozitului Central de Medicamente şi a Depozitelor Regionale, de pe lângă Inspectoratele sanitare. Controlul ştiinţific al materialului medicinal, se face de către Institutul Chimico-Farmaceutic.

In afara instituţiunilor mai sus citate şi care au un rol de spitalizare şi o misiune pur curativă, Ministerul Sănătăţii mai ţine la dispoziţia populaţiei un mare număr de aşezăminte, cu caracter mixt, adică cu scopuri ce ţin atât de medicina preventivă cât şi de terapeutica curativă. Aceste aşezăminte, sunt dispensarele sau ambulatoriile cu caracter general, polivalent sau special unei anumite însărcinări.

In genere, la locuinţa fiecărui medic de circumscripţie rurală, sau pe lângă fiecare medic de circumscripţie urbană, există câte o închegare, mai mult sau mai puţin desvoltată, a unui dispensar, în care se dau consultaţii bolnavilor, se tratează bolile cu caracter medico-social (sifilis, tuberculoză, malarie, pelagră, cancer, trahom), şi de unde pornesc acţiunile de propagandă sanitară şi măsurile de profilaxie şi sanitaţie. Aceste dispensarii, organizate după un grad ce variază infinit ca perfecţiune, nu pot fi înglobate într'un tablou sintetic. Există tendinţa ca fiecare din ele, să-şi capete câte un local apropriat şi câte o instalaţie conformă cu scopurile pe care ele le urmăresc. Vom da însă, mai jos, un tablou al dispensarelor sau ambulatoriilor de specialitate, pe care Ministerul le întreţine în diverse părţi ale ţării, instituţiuni ce sunt conduse de către 69 medici specialişti şi sunt înzestrate cu tot utilajul de specialitate.

1. Ambulatoriile policlinice din: Ploeşti, Oradea, Cluj, Năsăud, Satu-Mare, Tg. Mureş, Bistriţa, Baia-Mare, Brăila, Craiova, P.-Neamţ, Alba-Iulia, Braşov, Buzacle Ardelene, Mediaş, Sft.-Gheorghe, Sibiu, Zlatna, Arad, Timişoara.
2. Dispensarele mixte din: Dej, Tg.-Lăpuş, Jara de-jos, Albac-Cluj, Lugoj.
3. Ambulatorul ginecologic din Cernăuţi.
4. Ambulatoare venerice în: Cernăuţi, Chişinău, Galaţi, Constanţa, Iaşi.
5. Ambulator pentru ochi, la Iaşi.
6. Ambulator dentistic, la Timişoara.

Tot printre Instituţiunile cu rol în profilaxia şi tratamentul bolilor şi cu însărcinări de organe tehnice auxiliare ale serviciilor sanitare de Stat, Ministerul mai întreţine un număr de 25 Laboratoare de Igienă, cu secţii de bacteriologie sau chimie, în următoarele localităţi: Arad, Bacău, Braşov, Brăila, Bucureşti. (Institutul de seruri şi vaccinuri «Prof. Cantacuzino»; Laboratorul central de chimie) Buzău, Cernăuţi, Chişinău, Constanţa, Craiova, Cluj, Galaţi, Giurgiu, Iaşi (Laboratorul de Bacteorologie, Laboratorul de Chimie), Oradea, Piteşti, Ploeşti, Sulina, Satu-Mare, Tighina, Timişoara, Tg.-Mureş, Tulcea.

Afară de aceste laboratorii, mai există laboratorii speciale cu destinaţia de a face examene de sânge bolnavilor de malarie, în următoarele localităţi: Iaşi, Chişinău, Călăraşi, Caracal, Sulina, Slatina, Craiova, Giurgiu, Cernăuţi, R. Vâlcea şi Gurbăneşti-Ilfov, unele din ele funcţionând chiar în localul Laboratorului de Igienă respectiv.

c) AŞEZĂMINTELE DE OCROTIRE SOCIALĂ

In societăţile umane, există categorii de indivizi, cari au neapărat nevoie de ocrotire din partea unei autorităţi tutelare, fără de care ei nu ar putea să trăiască şi să se desvolte. Aceştia sunt: copiii de toate vârstele, copiii părăsiţi, defectivii sociali, vagabonzii, penalizaţii, etc.

Funcţiunea de ocrotire socială, revine tot Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, prin Direcţiunea specială a Ocrotirilor şi prin Oficiile de ocrotire judeţene.

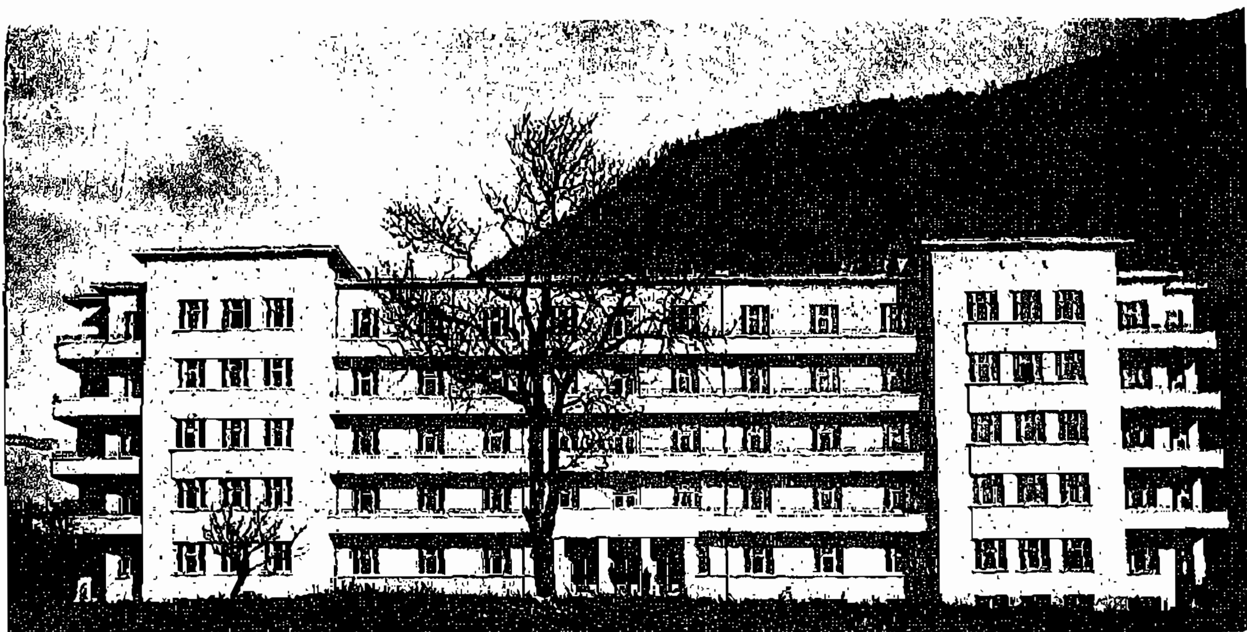
Direcţia Ocrotirilor din minister, cuprinde servicii şi secţiuni speciale, pentru: puericultură, igienă şcolară, copii părăsiţi, defectivi, asistenţă socială, ocrotire maternă şi învăţământ special.

Invalizii, orfanii şi văduvele de războiu, fac obiectul de preocupare a unui alt serviciu special al Ministerului: Oficiul Naţional I. O. V.

Oficiile de Ocrotire judeţene şi municipale, sunt organizate pe baza tot a Legii Sanitare din 1930 şi ţin de cancelaria medicilor primari şi şefi de municipii. Ele au îndatorirea să ţină evidenţa tuturor ocrotirilor, să coordoneze acţiunile locale de asistenţă şi ocrotire, sau să intervină direct în rezolvarea acestor probleme.

Intreagă această organizaţie a Ocrotirilor, întreţine în ţară următoarele instituţiuni cu scop de ocrotire:

1. Centre pentru ocrotirea copiilor la: Arad, Bucureşti, Cluj, Oradea, Tg.-Mureş, Iaşi, Timişoara, Chişinău, Craiova.

SPITALUL DR. I. E. COSTINESCU DIN PIATRA NEAMȚ

2. Institutul de Ocrotire dela Cluj (Dispensar, cămin și bucătărie de lapte).

3. Așezăminte de ocrotirea orbilor la: Cluj, Timișoara, Arad, Buzău și Ungheni.

4. Așezăminte de ocrotirea debililor mintali la: Cluj, Tg.-Mureș și Ineu.

5. Așezăminte de ocrotirea surdo-muților la: Cluj și Timișoara.

6. Institute pentru surori de ocrotire la: Cluj, Iași și București.

7. Școala superioară de Infirmiere din București.

8. Dispensare de copii, la Iași și București.

9. Așezăminte de ocrotirea copiilor la: Turnu-Roșu, Orlat (Sibiu) și București.

10. Căminul pentru protecția minorelor din București.

11. Colonii de copii la Agigea, Mangalia, Sanțuri și Brașov.

12. Colonii de muncă la: Brâncoveni (Romanați), Plevna (Ialomița), Bobești (Ilfov), Galata (Iași), Răchitoasa (Tecuci), Taraclia (Tighina), Șipote (Iași).

13. Colonii de vagabonzi, cerșetori și bătrâni la: Răducăneni (Fălciu), Buhotin, Râul Vadului, Ploești, Craiova și Chișinău.

14. Birouri de triaj, în București, Cluj, etc.

Pe lângă aceste instituțiuni proprii, Ministerul Sănătății mai colaborează pe cale de convenții, subvenționându-le, cu principalele societăți filantropice particulare, al căror scop este asistența socială. Este incontestabil că, unele din aceste societăți, prin activitatea persistentă a lor timp de mai mulți ani, în domeniul mai ales al asistenței materno-infantile, au adus un aport însemnat în organizația de protecție a sănătății din România.

*

Studiul de față, n'ar putea oglindi în întregime structura organizației sanitare a țării noastre, dacă n'ar pomeni, măcar în treacăt, despre acele organizațiuni, aparținând altor departamente și instituții cu caracter oficial sau oficios și care contribuie și ele, la ridicarea standardului de sănătate a poporului nostru.

In primul rând, va trebui să facem mențiune specială pentru organizația serviciului sanitar al armatei, organizațiune ierarhică, tot atât de extinsă și de perfecționată ca și cealaltă, aparținând Ministerului Sănătății [1]).

Tot printre primele instituțiuni oficiale cari posedă o organizație sanitară și medicală, trecem Direcțiunea generală C. F. R. și Casa Muncii C. F. R. ca și instituția Casei Centrale a Asigurărilor Sociale organizație autonomă, pusă însă sub controlul Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Casa Centrală a Asigurărilor, întreține și ea un număr important de instituții de ospitalizare și posedă numeroase servicii, atât în București, cât și în restul țării, pentru asigurații săi [2]).

De asemenea, Direcțiunea P. T. T., posedă o policlinică în București, câteva oficii medicale în țară și sanatorii de cură la Techirghiol, Eforie, Predeal, Budachi și Băile Herculane. *dr. c. gh.*

INSTITUȚII SANITARE DE UTILITATE PUBLICĂ

EFORIA SPITALELOR CIVILE

La 1864, Eforia se constitue din nou cu un patrimoniu distinct de cel al Statului, cu caracterul unei instituțiuni de utilitate publică, sub denumirea: Eforia Spitalelor Civile.

Prin legea din 16 Octomvrie 1864, care restabilește caracterul acesta al Eforiei, se hotărăște ca bugetul

[1]) Vezi Serviciul Sanitar al Armatei în *Enc. Rom.* I, Cap. XII.

[2]) Vezi Remul Muncii în *Enc. Rom.* I, Cap. IX.

ei să fie supus votului Adunării Deputaților, ca și bugetul Statului, administrarea bunurilor sale urmând să se facă după normele administrației bunurilor Statului, cu aplicarea legii contabilității publice și controlul Curții de Conturi pentru verificarea gestiunii financiare.

Dela această dată, toate legislațiile sanitare au întărit această organizare, sub care Eforia Spitalelor Civile funcționează și astăzi.

Intre timp, din fondurile fundațiunii Pantelimon ia ființă și spitalul Colentina, la construcția căruia Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a contribuit cu 2.000 galbeni. Spitalul, care începe să funcționeze în 1864, a purtat multă vreme numele de Spitalul Noului Pantelimon, fiind înzestrat în decursul vremii cu toate serviciile nescesare, ajungând astăzi cel mai important spital al Eforiei.

Tot din fondurile fundațiunii Pantelimon s'a înființat în 1858 spitalul de copii, care a funcționat la început sub forma unui dispensar, rând pe rând în diverse locuri, până la 1884, când Eforia clădește pe terenul din Șos. Basarabilor, spitalul unde funcționează și astăzi.

In 1881, localul Maternității devenind impropriu, Eforia a construit un nou local în curtea spitalului Filantropia.

Conform testamentului din 1890 lăsat de D-na Maria Protopopescu, s'a construit pe lângă Maternitate, în 1898, un pavilion cu 20 paturi, purtând numele donatoarei. Acest pavilion devenind neîncăpător, Eforia construește în 1925 un nou pavilion înzestrat cu toate instalațiunile moderne și care funcționează și astăzi cu 47 paturi.

Pentru o bună pregătire a infirmierelor, Eforia a înființat în 1891 o școală de infirmiere, ale cărei cursuri erau de 2 ani, practica făcându-se în spitalele Colțea și Filantropia.

Director al școalei a fost numit prof. Gh. Asachi, iar cursurile se predau de către profesorii facultății de medicină.

Tot Eforia Spitalelor a înființat la Sinaia în 1897 un spital cu o deosebită desvoltare astăzi, deoarece în afară de secțiunile obișnuite de chirurgie și medicină internă, i s'a adăugat și o secție pentru bolnavii de tuberculoză.

Deși aproape toate instituțiunile de asistență infantilă create de Eforie au eșit din patrimoniul ei, totuși, Eforia contribue la susținerea instituțiilor de acest fel.

Astfel, ea plătește o parte din personalul medical al « Leagănului Sfânta Ecaterina » din București; a pus la dispoziția « Așezămintelor M. S. Elena » terenul și material de construcție pentru preventoriul dela *Poiana;* deasemenea a pus la dispoziția « Societății pentru profilaxia tuberculozei » clădirile din jurul schitului *Brebu* pentru un preventoriu, iar în ultimii ani a organizat pe seama sa colonii de vară pentru copii la Techirghiol.

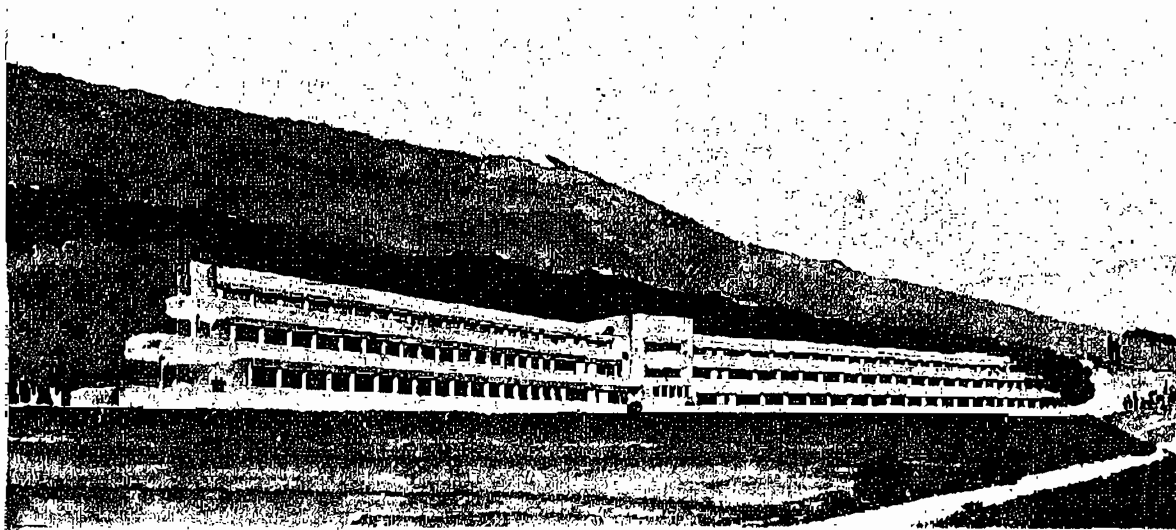
Averea Eforiei Spitalelor Civile a suferit în decursul vremii și datorită cunoscutei exproprieri de după răsboiu, serioase reduceri în toate domeniilei ceea ce a determinat o situație precară materială pentru bugetul instituțiunilor ce le întreține.

Astăzi, averea Eforiei constă din: 27.000 ha; domeniu agricol; 51.622 ha păduri de toate esențele; 2.620 ha terenuri petrolifere repartizate în diverse puncte; un palat în București pe B-dul Elisabeta, unde funcționează și administrația instituției, precum și alte numeroase imobile și terenuri; efecte și acțiuni, în valoare de peste 700 milioane lei.

Bugetul actual al Instituției se ridică la 240 milioane lei.

Eforia Spitalelor Civile este administrată de trei efori din cari unul medic, numiți conform actelor de fundațiune, pe termen de 5 ani prin decret regal. Eforii administrează spitalele și toate bunurile imobile după regulele stabilite pentru administrația serviciilor și bunurilor Statului.

Cu toate greutățile de tot felul pe care timpul și oamenii le-au ridicat de atâtea ori în calea ei, Eforia Spitalelor Civile a reprezintat și reprezintă și astăzi

SANATORIUL PENTRU TUBERCULOȘI DELA DOBRIȚA (GORJ)

SPITALUL PANTELIMON DIN BUCUREȘTI, PAVILIONUL T. B. C.

nu numai o generoasă tradiție națională, ci și cea mai importantă instituție de profilaxie socială și asistență publică românească.

Marile sale spitale cuprind un număr impresionant de paturi. Astfel spitalul Pantelimon are 310 paturi, Filantropia 260, Colțea 437. Ele constituiesc în cea mai mare parte, clinicele Facultății de Medicină din București.

In cei 100 și mai bine de ani ai existenței lor cele trei fundațiuni pe cari generalul Kisseleff le-a întrunit sub numele de Eforia Spitalelor Civile, împreună cu celelalte instituțiuni anexe, pe lângă că au asigurat — de multe ori fără vreun ajutor din partea Statului sau administrațiunilor publice — asistența sanitară a țării, dar au închegat, mai ales în spitalele lor, învățământul medical românesc, determinând apariția creațiunilor științifice naționale.

AȘEZĂMINTELE BRÂNCOVENEȘTI

Așezămintele Brâncovenești sunt alcătuite din Biserica Domnița Bălașa și Spitalul Brâncovenesc.

Biserica a fost ridicată și înzestrată de către Domnița Bălașa și soțul său, Manolache Lambrino, la 1745. In chiliile din jurul bisericii au funcționat un azil de bătrâni și o școală românească.

La 1835 Safta Brâncoveanu, soția banului Grigore Brâncoveanu, a fundat Spitalul Brâncovenesc, care a început să funcționeze în 1838, cu 60 paturi.

Safta Brâncoveanu a unit sub o singură administrație biserica Domnița Bălașa și Spitalul Brâncovenesc, întemeiând astfel « Așezămintele Brâncovenești ».

Dotațiunea consacrată acestor așezăminte de către băneasa Safta Brâncoveanu și Domnița Bălașa, « coprindea proprietăți fonciare, păduri, bălți de mare preț, vii, mori, eleștee, embaticuri, acareturi sau nămestii, odoare, vite, mobilier și alte asemenea bunuri, al căruia adevărat proprietar este deacuma publicul ».

Școala românească s'a desființat deabia în 1898, după ce fusese pe la 1800 școală domnească. Azilul de bătrâne înființat dela început, a funcționat fără întrerupere și există și astăzi.

Activitatea spitalului care în decursul timpului a progresat considerabil, a adus o importantă contribuțiune la starea sanitară a orașului București.

Astăzi, spitalul funcționează cu 480 paturi și întreține două clinici ale Facultății de Medicină din București, aducând un însemnat aport la desvoltarea învățământului medical românesc.

Așezămintele Brâncovenești se întrețin din propriile lor venituri, iar spitalul cuprinde aproape toate secțiunile de specialitate, înzestrate cu instalațiuni moderne și complete.

EPITROPIA SF. SPIRIDON DIN IAȘI

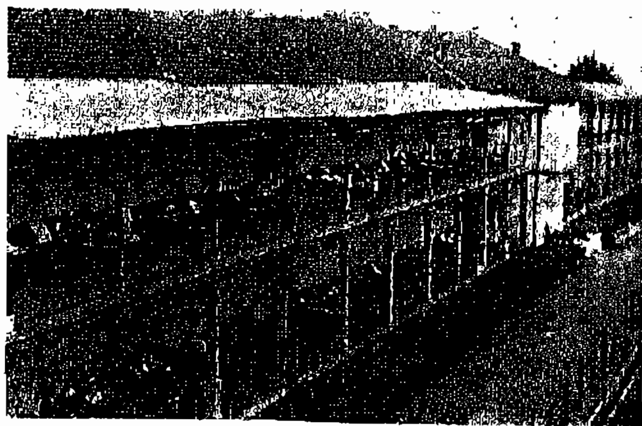
Această instituție cu caracter medical și filantropic este creația daniilor și spiritului idealist al Domnilor și boierilor moldoveni din secolul XIX. Ei au înzestrat treptat instituția cu proprietăți imobiliare și legate, cari au ajuns să totalizeze în anul [illegible] o valoare imobiliară de peste 25.000.000 lei la cursul acelei epoci și de aproape 2.000.000 lei în avere mobiliară. In acel an, darea de seamă a administrației Epitropiei, arată existența unui număr de 10 spitale, cu un număr total de 620 paturi, și un plus de așezăminte afiliate, printre cari se cita: ospiciul dela Galata (infirmi), ospiciul de alienați dela Mănăstirea Neamț, ospiciul de alienați dela Mănăstirea Golia, institutul materno-infantil « Grigore Ghica Vodă » și azilul « Eufrosina Balș », pentru bătrâni.

In urma exproprierilor agricole, Spiridonia din Iași s'a văzut și ea deposedată de multe din bunurile imobiliare, și ca atare de o mare parte din veniturile sale. Cu ajutorul subvențiilor dela Stat și mai ales prin administrarea bunurilor rămase, Epitropia întreține azi următoarele spitale:

3 spitale în orașul Iași (spitalul central, spitalul « Cantacuzino-Pașcanu » și institutul obstetrico ginecologic), cari adăpostesc și cele 5 clinici de chirurgie și patru de medicină internă, totalizând un număr de 591 paturi;

7 spitale în provincie și anume în orașele: *Roman*, *Hârlău*, *Tg.-Frumos*, *Botoșani*, *Focșani*, *Galați* și *Tg.-Băcești*, totalizând un număr de 241 paturi.

Totalul personalului medical lucrând în spitalele Epitropiei Sft. Spiridon este de 48 medici, 22 infirmieri și 20 externi; personalul administrativ numără 83 persoane, iar personalul inferior este de 236 persoane.

SANATORIUL DELA GEOAGIU, TERASELE DE CURĂ

ORGANIZAREA SANITARĂ
A ROMÂNIEI
Numărul medicilor de circ. rurală
Populația care revine unui medic de circ. rurală
INSPECTORATUL CERNAUTI
INSPECTORATUL CHISINAU
INSPECTORATUL CLUJ
INSPECTORATUL SIBIU
INSPECTORATUL TIMISOARA
INSPECTORATUL CRAIOVA
INSPECTORATUL BUCUREȘTI
INSPECTORATUL CONSTANTA
MAREA NEAGRA
Legendă
Limită de inspectorat
„ „ județ
REPRODUCEREA INTERZIS

Epitropia întreține și două instituții de ocrotire, în *Iași* și *Pepricani* (jud. Iași).

Epitropia se administrează de 3 epitropi numiți și investiți cu aceleași atribuții ca și eforii Spitalelor din București.

LIGA NAȚIONALĂ CONTRA TUBERCULOZEI

In anul 1934 s'a votat legea pentru înființarea «Ligei contra Tuberculozei», destinată a fi un organism oficial de coordonare a tuturor eforturilor din întreaga țară, împotriva flagelului tuberculozei. In competența Ligei intră: aplicarea tuturor măsurilor de combatere, printre cari și vaccinarea antituberculoasă, coordonarea acțiunei tuturor instituțiilor particulare și oficiale, opera de propagandă în mase, formarea personalului medical de specialitate, înființarea spitalelor, sanatoriilor și dispensariilor după un plan unitar, etc.

In compunerea Ligei intră: toate ministerele special interesate, societățile particulare ce au același obiectiv, Casa Centrală a Asigurărilor Sociale și Casa Muncii C. F. R., epitropiile spitalicești, Societatea Crucea Roșie, institutele de igienă și institutul de seruri și vaccinuri.

Liga a contribuit la crearea pavilioanelor pentru tuberculoză pe lângă Spitalele Eforiei, iar pentru Ministerul Sănătății a construit pavilioane la sanatoriul *Câmpeni-Turda*, *Aleșd-Bihor* și *Vorniceni-Lăpușna*, cu un număr total de 240 de paturi.

A construit sanatoriile model dela *Toria* cu 200 paturi, *Bârnova* cu 200 paturi și *Bisericani* cu 250 paturi, *Bugaz* și *Moroeni* cu câte 450 paturi, *Dolrița* și *Reșița* în curs de construcție.

A înființat pe lângă marile spitale din țară pendinte de Ministerul Sănătății, servicii de specialitate pentru profilaxia tuberculozei, pe cari le întreține din bugetul său.

La opera de profilaxie a tuberculozei în toată țara, Liga a contribuit dela înființare, în curs de 4 ani, cu suma de 360 milioane lei.

Liga Națională contra Tuberculozei, având asigurat sprijinul material al Statului și înalta protecție a M. S. Regelui, a dat un nou avânt și o mai deplină eficacitate luptei contra tuberculozei în România.

SOCIETATEA PENTRU COMBATEREA TUBERCULOZEI LA COPII (C. T. C.).

S'a înființat în anul 1908, sub patronajul Principesei Maria și prin stăruința și munca Doamnei Balș, izbutind să inaugureze în anul 1910 marea sa operă, *Sanatoriul Marilim dela Carmen-Sylva*. Acest sanatoriu îngrijește un număr de 240 copii în timpul verii, iarna restrângându-și activitatea la 140 copii. Posedă secțiuni de izolare, utilaj chirurgical perfecționat și instalație pavilionară modernă.

Societatea mai posedă și un *Dispensar Central* la București, în localul «Policlinicei Regina Elisabeta», care servește la depistarea copiilor bolnavi de tuberculoză.

Din anul 1912, activitatea societății s'a întins și în domeniul preventiv al tuberculozei, creând un *adăpost de triaj* pentru copiii destinați curei sanatoriale sau coloniilor. Pentru trimiterea copiilor în colonii de vară, Societatea are un *preventoriu la Brebu-Prahova* și instalații speciale la *Mangalia*. Totalul copiilor îngrijiți până azi în colonii de munte și mare este de aproape 9.000.

Opera Societății în ramura asistenței școlare, se manifestă prin crearea de cantine pe lângă școale și prin examene medicale periodice ale școlarilor.

Activitatea acestei societăți e cu deosebire meritorie, iar din punctul de vedere al rezultatelor ce obține în domeniul asistenței infantile, merită să fie dată ca exemplu. *dr. v. l.*

III. CONSIDERAȚII ASUPRA SĂNĂTĂȚII PUBLICE

O așezare temeinică a Statului românesc nu este posibilă fără de o organizare sanitară, care să pună masele largi ale populațiunii la adăpostul bolilor care secătuesc energia națională și micșorează în chip îngrijorător posibilitățile de muncă productivă ale țării.

O atare organizație trebue să valorifice foloasele ce decurg din vitalitatea noastră demografică și să creeze condițiuni de viață normală generațiilor viitoare.

In primul rând, nu trebue să pierdem din vedere că deși cifra noastră de natalitate este încă printre cele mai mari din Europa, suntem totuși serios atinși de procesul general de diminuare a ei.

Suntem, pentru țara întreagă, într'o scădere generală de peste 10 ‰ pentru ultimii 10—12 ani, cu o descreștere extrem de îngrijorătoare în sud-vestul țării, cu tendință de generalizare în județele din centrul și din vestul Transilvaniei.

Ceea ce face ca faptele de mai sus să fie extrem de grave, este că — în opoziție cu ceea ce se petrece în toate regiunile în care natalitatea scade — mortalitatea noastră generală n'a scăzut în tot acest răstimp decât într'o foarte mică proporție. Suntem, în județele de mai sus, în plin proces de depopulare.

Fenomenul acesta are o deosebită importanță nu numai prin faptul că el atinge în momentul de față o regiune cu aproape două milioane de locuitori, dar că el prezintă dela început un caracter de o deosebită gravitate.

Ceea ce domină în marea noastră mortalitate generală este proporția enormă a mortalității infantile. In această privință ne găsim în fața unui fenomen cu totul particular: suntem și astăzi la cifra record de acum 50 ani, pe care n'o mai aflăm nicăieri în lume și pe care n'am reușit s'o modificăm cu aproape nimic.

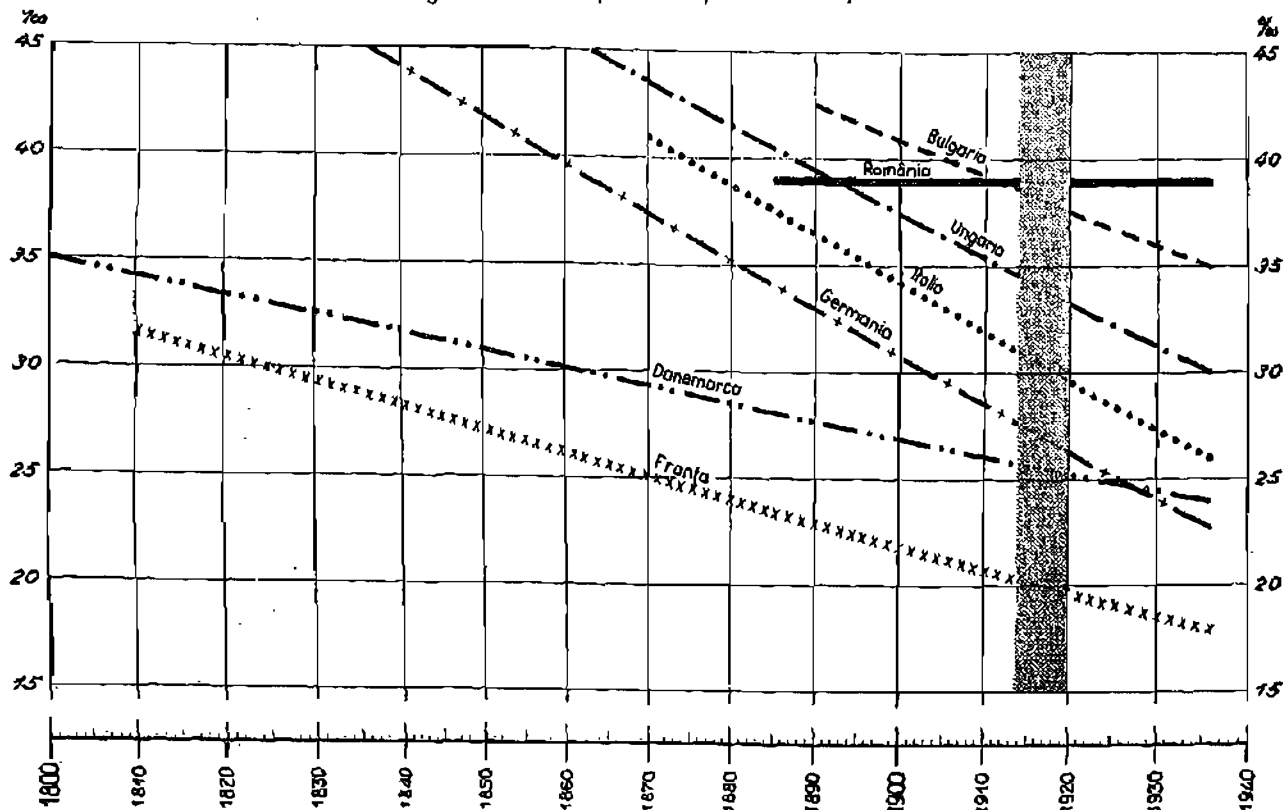
Graficul de mai jos ne îngădue să urmărim cifrele de mortalitate infantilă dela 1864 și până astăzi. Cu mici variațiuni anuale, avem și astăzi o mortalitate infantilă de aproape 20 %.

Aceasta înseamnă că o cincime din copiii ce se nasc în fiecare an, mor înainte de a intra în al doilea an al vieții. In cifre absolute aceasta reprezintă pentru

totalul de aproximativ 600.000 copii ce se nasc pe an, 120.000 morţi.

O mai cuprinzătoare înţelegere a fenomenelor demografice de mai sus o dau curbele de tendinţe

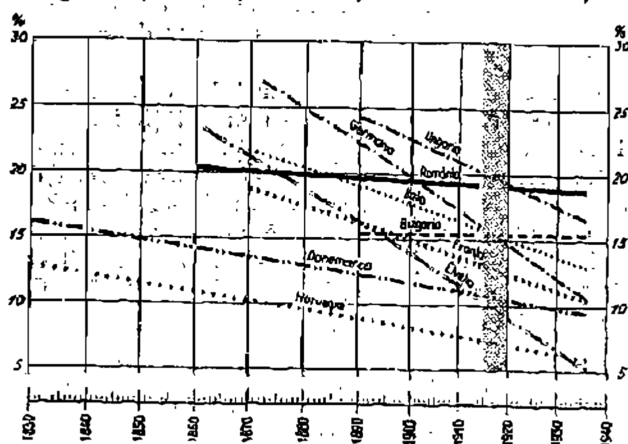
Diagrama 1. Tendinţa natalităţii în diverse ţări

(*trend*-uri) stabilite pe un număr mare de ani, de Institutul Central de Statistică în comparaţie cu ţările din Occident şi cele din vecinătatea noastră. Curbele acestea, făcând abstracţie de oscilaţiunile anuale ale cifrelor, ne îngădue să examinăm tendinţa fenomenelor şi ne permit o judecată obiectivă a evoluţiei noastre demografice.

Ele arată în primul rând o tendinţă încă favorabilă în ceea ce priveşte natalitatea noastră. In schimb, în ceea ce priveşte mortalitatea generală şi mai cu seamă mortalitatea infantilă, nu numai că suntem în fruntea tuturor statelor din Europa, dar avem o curbă de tendinţă cu desăvârşire defavorabilă

Diagrama 2. Tendinţa natalităţii infantile în diverse ţări

şi în totală discordanţă cu scăderea însemnată ce s'a efectuat în această materie în toate ţările din lume.

Concluziunea inevitabilă care rezultă şi din examenul curbelor de tendinţă a fenomenelor demografice este însă aceeaşi: ne aflăm într'o situaţiune sanitară dintre cele mai defavorabile.

Deşi starea sanitară a unei ţări este în funcţiune de factori multipli, unii neinfluenţabili în scurtă vreme şi în relaţie cu situaţiunea ei politico-economică şi cu nivelul ei cultural, totuşi nu este mai puţin adevărat că bogăţia generală a ţării şi instrucţia cetăţenilor a crescut în ultimii 50 ani şi că am fi fost în drept să ne aşteptăm ca ele să se traducă printr'o ameliorare reală a sănătăţii publice. In acest interval s'au făcut importante investiţii pentru organizarea sanitară a ţării; s'au creat spitale, dispensare şi circumscripţii sanitare, şi un personal medical cuprinzând aproape zece mii de medici stă astăzi la dispoziţia acestei organizaţiuni.

In atari condiţiuni se pune în chip ineluctabil întrebarea: cari sunt cauzele situaţiunii profund nesatisfăcătoare de astăzi?

In cercetarea acestora trebue să ţinem seamă de două categorii de fapte: *una* priveşte *asistenţa medicală propriu zisă*, îngrijirea medicală de toate zilele a celor bolnavi, care cu cât va fi mai efectivă, cu atât

va influența mai adânc letalitatea diverselor boli și implicit mortalitatea generală; *cealaltă*, ansamblul de măsuri menite să creeze condițiuni de viață cât mai favorabile din punct de vedere sanitar și să pună la adăpostul îmbolnăvirilor evitabile — *opera de medicină preventivă*, care a ajuns în multe țări la o cruțare considerabilă a vieții omenești.

Dacă organizația de medicină preventivă este în funcțiune de organizația generală a țării și deci explicabilă, în parte cel puțin, prin împrejurările în care a evoluat aceasta, asistența medicală propriu zisă este în funcțiune directă de existența unui număr suficient de medici.

Dacă ar fi să judecăm lucrurile după limitarea locurilor la facultățile de medicină și după numărul mare de medici care practică astăzi la orașe, ar fi normal să socotim că avem cel puțin o asistență medicală elementară satisfăcătoare.

De fapt, printr'un complex de împrejurări asupra cărora vom reveni mai jos, marea masă a populațiunii noastre este practic lipsită de orice asistență medicală.

Câteva date strânse de Institutul Central de Statistică sunt de natură să ne demonstreze aceasta cu cifre concrete.

In primul rând *dintr'un total de 511.901 copii, născuți în 1935*, în comunele rurale, *numai 36,6 % nașteri au fost asistate de moașe cu diplomă și 0,7% de medic, restul adică 62,7 % au fost îngrijite de moașe empirice lipsite de cele mai elementare noțiuni medicale* [1].

Intru cât privește îngrijirea medicală a bolnavilor din mențiunile făcute pe buletinele de deces, la cererea Institutului Central de Statistică, se constată că *din copiii până la vârsta de 1 an, morți în cursul anului 1936, în țara întreagă, numai 22,2% au fost văzuți de medic.* Ceilalți, *adică 78,8% au murit fără cea mai elementară asistență medicală.*

In mediul rural, numărul copiilor până la 1 an morți fără îngrijire medicală se ridică în 1936 la 84,8% din totalul copiilor morți.

Diagrama 3. Tendința mortalității generale

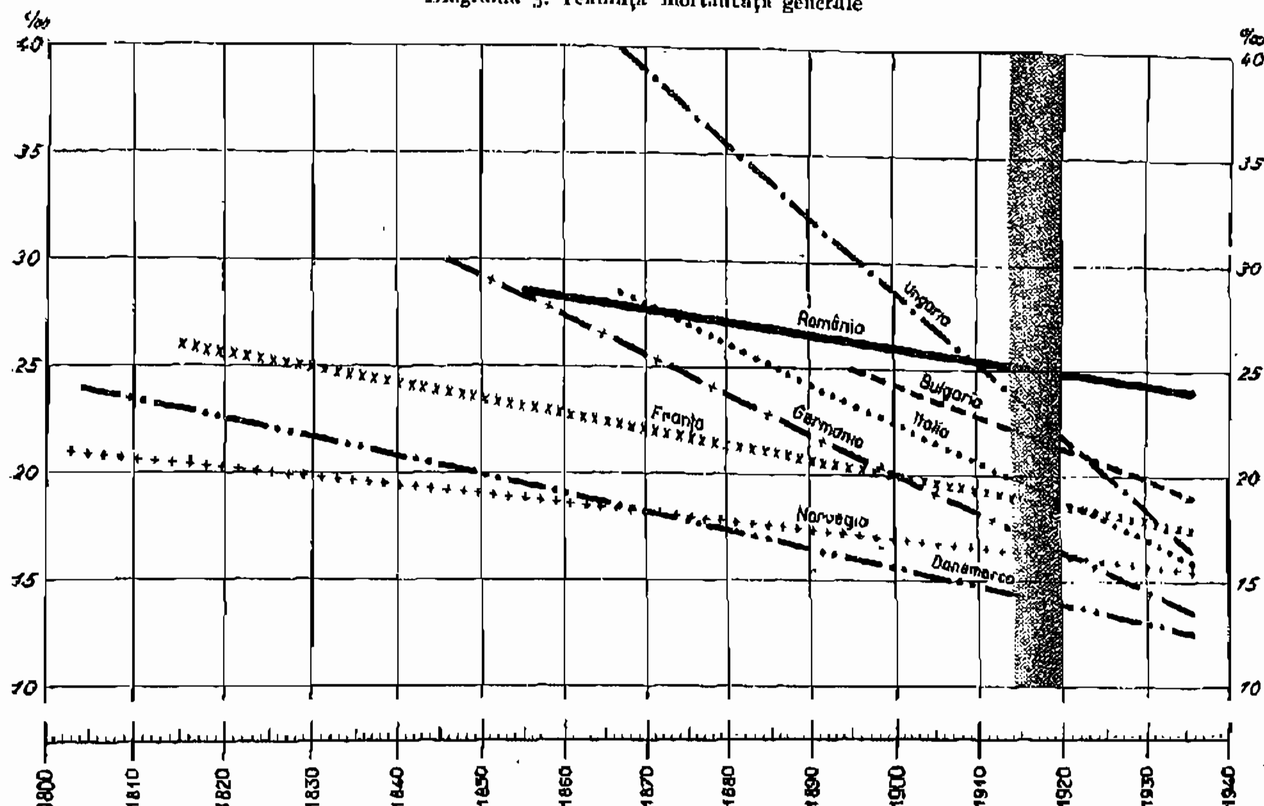
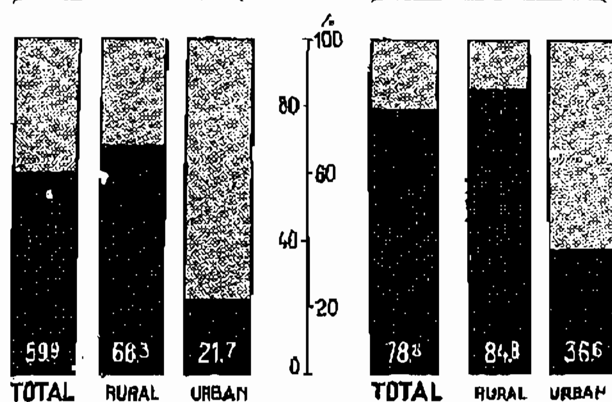

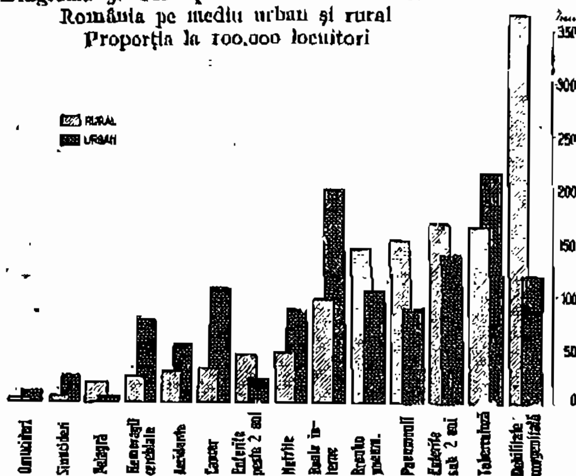
Diagrama 4. Morți fără tratament medical pe medii

[1]) Cifrele acestea extrase din adnotările buletinelor de nașteri sunt de fapt încă inexacte, dat fiind că un mare număr de nașteri asistate de moașe empirice, sunt trecute ca asistate de moașele funcționare, cu diplomă, numai pentru a se justifica activitatea acestora.

Dar faptul acesta se petrece nu numai pentru copiii până la un an. *Pentru totalul morților* — copii și adulți în 1936 în mediul rural — *de abia 31,7% beneficiază de îngrijire medicală; restul de 68,3% mor fără să fi*

Diagrama 5. Principalele cauze de deces în România pe mediu urban și rural Proporția la 100.000 locuitori

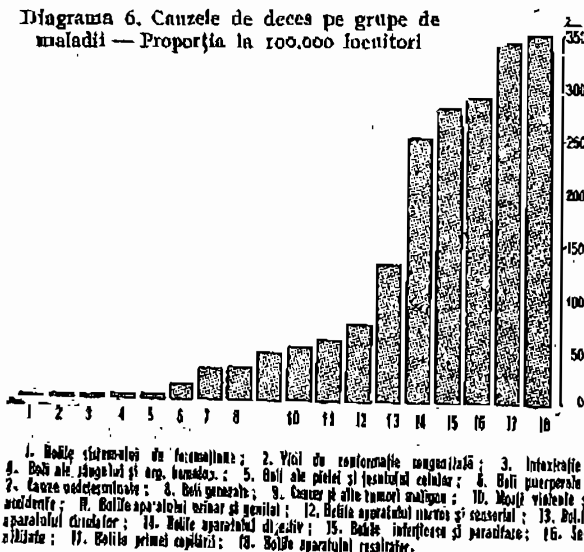
fost văzuți vreodată de medic sau de personalul medical auxiliar.

Nu e de mirare deci că, în atari împrejurări, n'am reușit în decurs de 50 ani, să influențăm câtuși de puțin mortalitatea infantilă și că manifestăm în ceea ce privește mortalitatea generală, o tendință cu totul nesatisfăcătoare în comparație cu celelalte popoare civilizate.

Fenomenul de mai sus apare însă foarte firesc, dacă ținem seamă de repartiția medicilor noștri în mediul rural și în cel urban.

Deși nu avem o cifră exactă a medicilor din țară, totuși se evaluează cam la 10.000 numărul total al medicilor practicanți. Din aceștia locuesc și practică, sub o formă sau alta, *în mediul rural, aproximativ 1000*; restul de *9000 practică în orașe.*

Diagrama 6. Cauzele de deces pe grupe de maladii — Proporția la 100.000 locuitori

1. Bolile sistemului de locomoțiune; 2. Vicii de conformație congenitală; 3. Intoxicație; 4. Boli ale sângelui și org. hematop.; 5. Boli ale pielei și țesutului celular; 6. Boli puerperale; 7. Cauze nedeterminate; 8. Boli generale; 9. Cancer și alte tumori maligne; 10. Morți violente și accidente; 11. Bolile aparatului urinar și genital; 12. Bolile aparatului nervos și senzorial; 13. Bolile aparatului circulator; 14. Bolile aparatului digestiv; 15. Bolile infecțioase și parazitare; 16. Senilitate; 17. Bolile primei copilării; 18. Bolile aparatului respirator.

Avem deci: *în mediul urban* (9000 la 3.500.000 locuitori) *un medic la 390 oameni*, iar *în mediul rural* (1000 la 15.500.000 locuitori) *adică un medic la 15.500 oameni.*

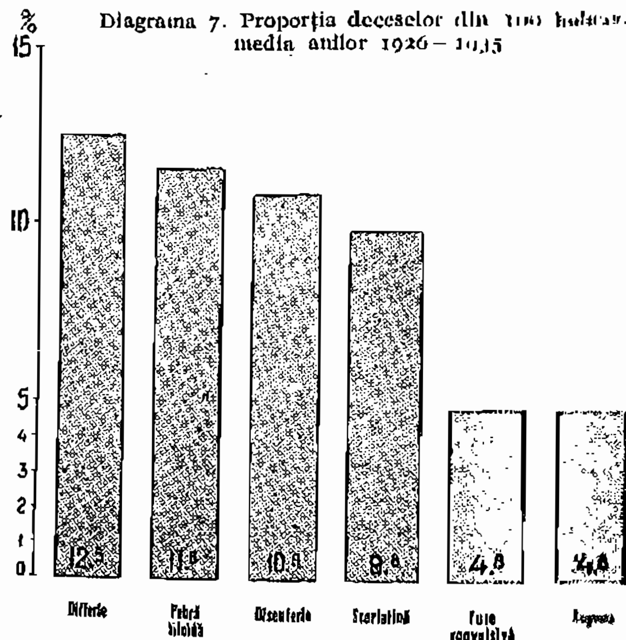
Raportul între numărul populației rurale și la medicilor pe județe este prezentat în harta în culori aci alăturată.

Ca termen de comparație menționez că în Germania la orașe există un medic la 780 indivizi, iar la sate un medic la 2300 locuitori.

In Italia dintr'un total de 20.000 medici, mai mult de jumătate sunt stabiliți în comunele rurale; deși proporția dintre populațiunea rurală și cea urbană este alta decât cea dela noi, iar în mediul rural este un medic la aproximativ 3000 locuitori.

Numai o cercetare — desbrăcată de prejudecăți și de tradiționalismul nostru sanitar — a felului la care am ajuns la organizația sanitară de azi, ne va îngădui să punem în lumină cauzele reale ale situațiunii de mai sus.

Diagrama 7. Proporția deceselor din 100 bolnavi media anilor 1926–1935

In primul rând, organizația sanitară a României nu s'a născut ca o satisfacere a nevoilor de îngrijire medicală individuale sau colective, așa cum s'a născut în alte țări. Ea a avut dela început caracterul de organizație de Stat și a rămas până în anii din urmă întreținută și controlată de administrația centrală, fără nici un fel de legături organice cu colectivitățile locale.

Organizația aceasta trebuia să asigure în primul rând asistența medicală elementară, și a fost firesc să fie așa, într'o vreme în care starea de cultură a populației nu crease nevoia de îngrijiri medicale și organizația colectivităților locale era cu desăvârșire primitivă și rudimentară.

Dar chiar atunci când colectivitățile locale de oare care importanță (județe și orașe) începuseră să înființeze organizații medicale, administrația centrală a intervenit făcând în 1908 și 1910 cunoscutele operațiuni de centralizare ale fondurilor sanitare, luând județelor și comunelor sumele ce aveau în bugetele lor pentru

acest scop și dispensându-le de orice preocupări sanitare. Numai cu mult în urmă, la data când s'a văzut clar că era imposibil a satisface nevoile sanitare locale prin administrația centrală și din bugetul Statului, s'a încercat întoarcerea unora dintre aceste servicii la administrațiile locale în condițiuni care au compromis, în cea mai mare parte, soarta lor.

Asistența medicală de Stat nu inspiră încredere bolnavului; nu stabilește nici o legătură de interes și nici o solidaritate între medic și pacient, evoluează indiferent de nevoile populațiunii și nu contribue la crearea și întreținerea lor.

Este datoria noastră să ne dăm seama că un atare sistem compromite evoluția normală a asistenței medicale. El este responsabil, în mare parte, de a fi îngrămădit la orașe un număr de medici de două ori mai mare, la numărul de locuitori decât se găsesc în centrele urbane din Apus și de a fi creat o existență compromițătoare profesiunii medicale. *El a blocat producția facultăților de medicină într'un moment în care noi avem încă, și pentru multă vreme, o reală trebuință de medici* și, mai presus de toate, ne-a condus la iluzia că am realizat o organizare de asistență medicală reală, atunci când de fapt 15.500.000 locuitori rurali sunt așa cum arată datele statistice, lipsiți de asistență medicală.

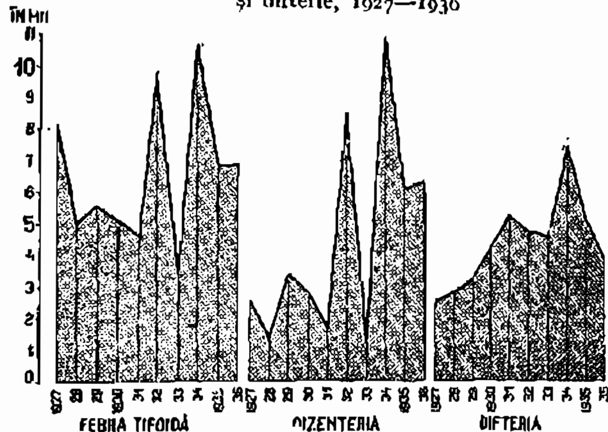

Diagrama 8. Numărul cazurilor de febră tifoidă, dizenterie și difterie, 1927—1936

Dar sistemul acesta n'a condus nici măcar la o repartiție judicioasă a medicilor funcționari de Stat, fiindcă interesele lor nu erau acolo unde era nevoe de ei. Din cei aproape 2400 medici ai Ministerului Sănătății abia 984 au (în teorie cel puțin) reședința în regiuni rurale, pe când restul de 1400 se află toți la orașe; adică: pentru 15.500.000 locuitori 974 medici, iar pentru 3.500.000 locuitori 1400 medici. Intru cât privește medicii salariați de alte autorități decât Ministerul Sănătății, ei sunt evident toți la orașe și mai ales în orașele mari.

Medicul acesta funcționar, îndeplinind atribuțiuni de asistență medicală, acolo unde operațiunea aceasta poate să fie larg asigurată de medicii practiciani, — iar pentru bolnavii săraci prin serviciile de consultații ale spitalelor și dispensariilor publice, — pe lângă că absoarbe din bugetul sănătății publice sume considerabile, îngreuiază existența celorlalți medici și vițiază exercitarea profesiunii medicale.

Intr'adevăr, medicii cari și-ar căuta singuri posibilități de existență în centrele rurale se lovesc și aici de concurența medicului de circumscripție, practician el însuși, ori de câte ori o crede util pentru sine, și care are interesul și toate mijloacele la îndemână pentru a face viața imposibilă oricui ar încerca să practice alăturea de el.

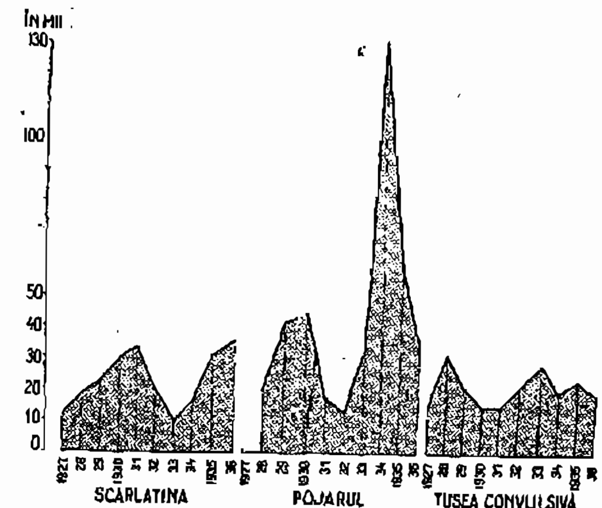

Diagrama 9. Numărul cazurilor de scarlatină, pojar și tuse convulsivă, 1927—1936

Aceasta explică de ce nu aflăm aproape de loc profesioniști în mediul rural, într'un moment când centrele noastre urbane au o pletoră reală de medici și când în multe centre rurale s'ar afla posibilități pentru existența lor.

Concluziunea logică a tuturor considerentelor de mai sus, este:

1. *Suprimarea tuturor posturilor medicale dela orașe, făcând funcțiune de asistență medicală*, din bugetele Statului, comunelor, județelor și tuturor instituțiunilor cu caracter de Stat; asistența medicală a bolnavilor săraci urmând să se facă prin ambulatorii și prin serviciile de consultații ale spitalelor, iar asistența

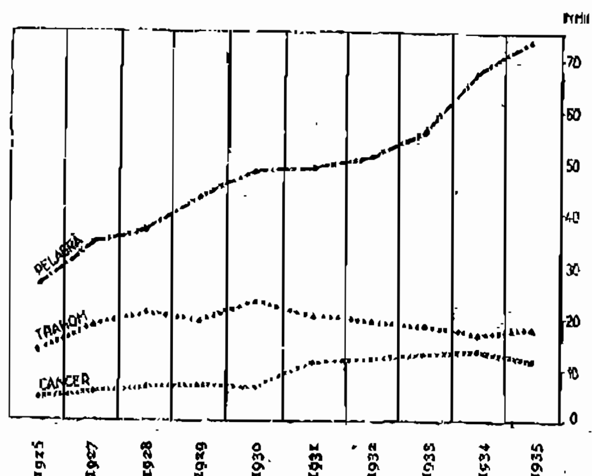
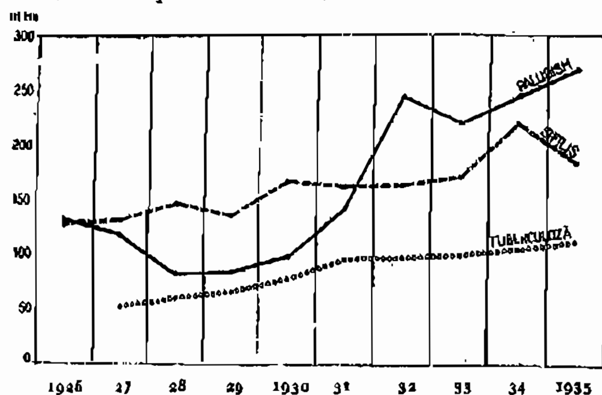

Diagrama 10. Numărul cazurilor de pelagră, trahom și cancer, 1926—1935

funcționarilor diverselor instituțiunii publice și a asiguraților dela casele de asigurări sociale prin medicii practicieni, la libera alegere, remunerați pe bază de serviciu prestat după normele stabilizate de corporațiile medicale.

Diagrama 11. Evoluția paludismului, sifilisului și tuberculozei în perioada 1926-1935. (în mii de bolnavi)

Interzicerea absolută de practică medicală pentru toți medicii funcționari făcând servicii de medicină preventivă sau utilizați în administrațiile sanitare.

2. *Crearea de condițiuni care să permită stabilirea a cât mai mulți practicieni în comunele rurale.*

Aceasta nu se poate face însă decât dacă plecăm dela concepțiunea că asistența medicală elementară nu trebue să fie o funcțiune de Stat; că Statul și chiar colectivitățile locale nu trebue să și-o asume sau să o ajute decât pentru acea parte a populațiunii, — care nu poate să stabilească relații directe cu medicul practician.

Pentru a obvia greutăților de trecere dela un sistem la altul și pentru a realiza stabilirea practicienilor la sate într'un timp cât mai scurt posibil, propunem întrebuințarea sistemului căruia i-am da numele de *contractul de reședință*.

Concepem acest sistem ca un complex de dispozițiuni menite a încuraja instalarea medicilor în mediul rural. El ar trebui să asigure medicului, în schimbul obligațiunii de a locui și practica într'o comună rurală, o primă suficientă pentru a-și acoperi nevoile imediate în măsura în care este de presupus că acestea n'ar putea să-i fie îndestulate de clientela ce ar putea să aibă în momentul instalării sale. Prima aceasta ar fi dată pentru o durată limitată și micșorată în chip progresiv. Un asemenea contract ar permite medicului să-și creeze resurse regulate, făcându-se necesar populațiunii în mijlocul căreia se stabilește și ar avea de rezultat fixarea lui definitivă în anumite localități.

Contractele de reședință ar putea să comporte unele obligațiuni de asistență gratuită, limitate și bine determinate de interesul general, și care ar reprezenta contravaloarea primelor. Astfel credem că medicii «residenți» ar putea fi obligați să dea consultații gratuite unui număr de localnici [illegible] de concetățenii lor drept lipsiți de mijloace; să execute vaccinațiunile antivariolice și să colaboreze cu medicii igieniști ai plășilor la executarea uneia din măsurile de medicină preventivă, în special la măsurile de combatere a bolilor infecțioase.

Dar deplasarea unui număr însemnat de medici practicieni în comunele rurale va însemna și o îmbunătățire reală a vieții sociale a satelor. Medicul devenit localnic și solidar cu soarta consătenilor lui, grație educației, culturii și științei sale, va influența viața colectivităților rurale și va contribui în același timp la ridicarea lor economică și culturală.

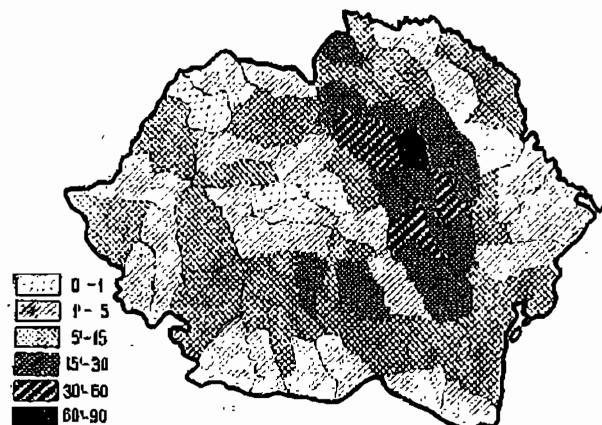
In afară de medicul propriu zis, asistența medicală trebue completată prin *instituțiile de ospitalizare* pentru bolnavii ce nu pot fi îngrijiți la domiciliul lor.

In afară de așezămintele mari spitalicești (Eforia Spitalelor Civile, Epitropia Sf. Spiridon, Așezămintele Brâncovenești), s'au închegat la noi, prin grija administrațiunilor locale, și într'o măsură oarecare cu ajutorul Statului și inițiativei private, câte un mic spital aproape în toate capitalele de județ.

La data când grija de sănătatea populațiunii rurale a început să prindă ființă, s'au înființat, în diverse răstimpuri, un număr oarecare de spitale rurale cu intențiunea de a face câte un atare spital pentru fiecare plasă administrativă.

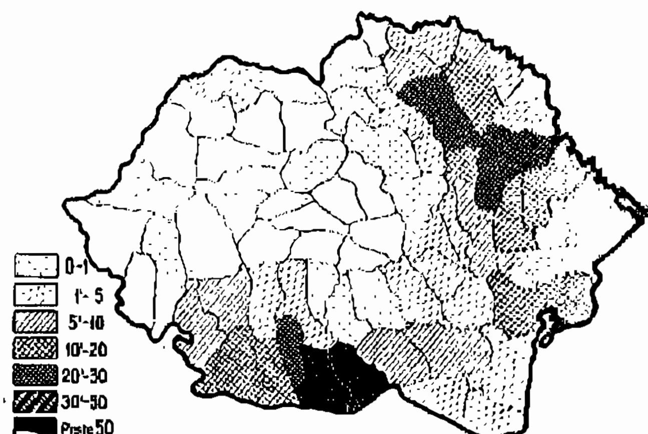
Dacă la data înființării lor, existența acestor spitale de plasă era justificată prin greutățile de comunicații

Harta 1. Pelagra: Proporții la 1000 locuitori

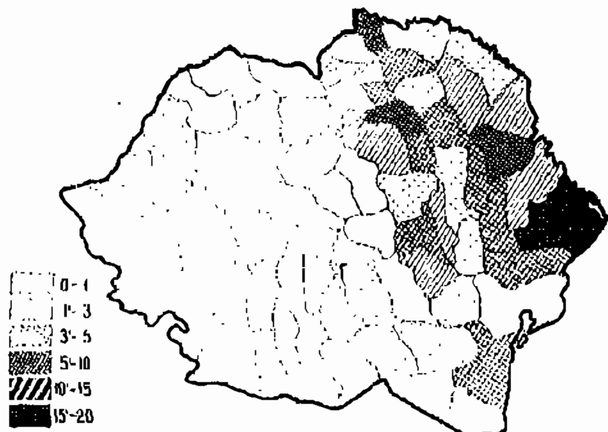
Se remarcă lipsa pelagrei în județele cari au consumă mălai, precum și în acelea cu stare economică mai bună

Harta 2. Paludism: Proporții la 1000 locuitori

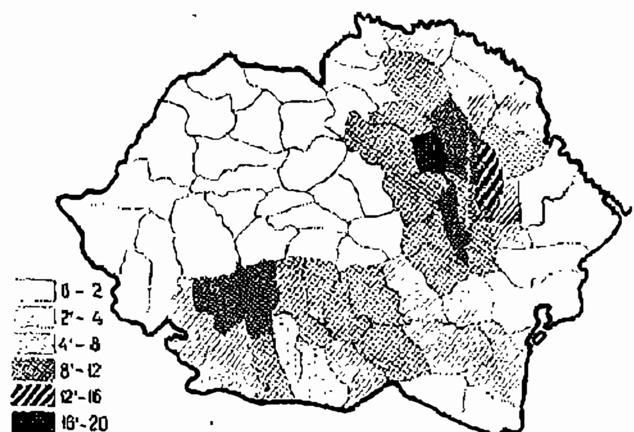
NOTĂ — In teritoriile albe din această cartogramă și din cele două următoare statistica oficială nu a înregistrat nici un caz.

Harta 3. Trahomul: Proporţii la 1000 locuitori

Regiunile cu aglomeraţii de evrei şi cele din vecinătatea stepei ruseşti sunt cele mai contaminate

Harta 4. Sifilisul: Proporţii la 1000 locuitori

In Moldova, intensitatea bolii datează din timpul răsboiului

cu capitala judeţului şi prin repulsiunea populaţiunii de a se îngriji în spitale, mai ales atunci când ele erau aşezate departe, astăzi este absolut necesar să revizuim concepţiunea noastră în materie de asistenţă spitalicească în lumina posibilităţilor de organizare de atari instituţiuni şi a condiţiunilor noui de viaţă şi de transport, care s'au modificat aşa de adânc în ultimii 20 de ani.

In primul rând, în stadiul actual al ştiinţei medicale nu mai este posibilă existenţa spitalelor mici. Medicină serioasă de spital nu se poate face decât grupând într'o singură instituţie cel puţin specialităţile de bază şi realizând un utilaj tehnic extrem de costisitor (săli de operaţii, laboratorii, instalaţii de radiologie şi radio-terapie, etc.). Dar şi cheltuelile de administraţie şi întreţinere ale unei atari instituţiuni sunt incompatibile cu un număr prea mic de paturi. Spitalul de 20—30 de paturi, — spitalul nostru rural — este un anacronism şi nu mai poate să dăinuiască sub forma aceasta.

Programul nostru în această direcţiune trebue să fie reorganizarea, utilarea şi punerea în cele mai bune condiţiuni de funcţionare a spitalelor din capitalele de judeţ şi din centrele de comunicaţii. Spitalele acestea trebue să aibă un număr de cel puţin 200 paturi, într'un corp, grupând îngrijirea şi a bolnavilor din asigurările sociale şi a celor dela Casa Muncii C. F. R. şi reprezentând o instituţie bine închegată, bine utilată, deservită de specialişti de prim ordin şi viabilă din punct de vedere administrativ.

Intre îngrijirea spitalicească şi asistenţa medicală a bolnavului la domiciliu, se aşează *instituţiunile menite să asigure tratamentul bolnavilor, ambulatorii.* O parte din aceste instituţiuni sunt menite să funcţioneze în legătură imediată cu spitalele şi este normal să dăm ambulatoriilor din această categorie cea mai largă desvoltare.

Viaţa din regiunile populate impune evident, de multe ori, necesitatea de a crea centre de consultaţii şi tratament ambulatoriu în afară de instituţiile spitaliceşti. Centrele acestea pentru a răspunde menirii lor trebue să fie şi ele centre mari, grupând toate specialităţile şi înzestrate cu un utilaj cât mai complet.

Ca şi pentru spitale, este absolut necesar să punem capăt acestei păgubitoare fărâmiţări a posibilităţilor materiale ale diverselor instituţiuni cari fac operă de asistenţă medicală. Instituţiunile comune vor însemna neîndoielnic un progres considerabil pentru îngrijirea bolnavilor şi vor pune capăt unei situaţiuni care absoarbe prin cheltuelile de administraţie şi cancelarie toate disponibilităţile instituţiunilor şi limitează activitatea lor pozitivă.

*

Indrumarea asistenţei medicale propriu zise pe căile ei fireşti, va lăsa Statului posibilitatea de a se ocupa serios de *organizaţia medicinei preventive.*

Aceasta implică formarea unui corp special de medici — medici igienişti de plasă pentru regiunile rurale, medici de oraşe şi municipii pentru centrele urbane, cari vor trebui să-şi consacre întreaga activitate preocupărilor de igienă şi medicină preventivă, fiindu-le interzisă practica medicinei propriu zise—precum şi a unui *corp de infirmiere vizitatoare* (surori de ocrotire), bine instruite şi cu adâncă înţelegere a rolului lor, cari vor putea intra în viaţa intimă a familiei şi vor putea face incalculabile şi repezi îndreptări nu numai în mortalitatea infantilă, dar şi în educaţiunea de igienă şi de viaţă normală a populaţiunii rurale.

Inlocuirea agentului sanitar prin infirmiera vizitatoare va trebui să însemne sfârşitul unei mentalităţi de violenţă în izolarea şi combaterea maladiilor infecţioase şi să aşeze pe alte baze relaţiunile între populaţiune şi personalul medical.

Organizaţia medicinei preventive s'ar încadra în ordinea administrativă în felul următor: plasa sanitară — unitate de medicină preventivă — cu centre şi subcentre de sănătate; medici cu contracte de reşedinţă, asigurând asistenţa medicală elementară şi îndeplinind în raza comunelor lor un minim de însărcinări de medicină preventivă sub conducerea tehnică a medicului igienist de plasă; în capitalele de judeţ servicii de medicină preventivă conduse de medici igienişti; spitale principale la reşedinţa judeţului sau la noduri de comunicaţii organizate în aşa fel încât să asigure legăturile cu comunele prin centrele de sănătate.

Combaterea tuberculozei, malariei, maladiilor venerice etc. va trebui să fie încadrată în activitatea centrelor și subcentrelor de sănătate sub direcțiunea medicului igienist de plasă sau de oraș. Centrele și subcentrele vor face cât mai puțin tratament și cât mai multă operă socială, depistând în sânul familiilor cazurile de boală, făcând educație pentru prevenirea contagiunilor în interiorul locuințelor și mai cu seamă operă de ocrotire a copiilor și a mamelor.

Organizația de medicină preventivă va face de prisos dispensarele speciale, în afară de cazuri cu totul particulare, întru cât ele vor avea consultațiuni de specialitate încadrate în activitatea centrului de sănătate care selecționează bolnavii și care stabilește prin infirmierele vizitatoare legături cu toate straturile populației.

Organizația de medicină preventivă rurală și urbană va trebui făcută cu colaborarea județelor și comunelor, Statul rezervându-și drepturile de coordonare și control, și îndeplinind prin mijloacele sale financiare un rol de stimulare a administrațiunilor locale.

Vor rămâne ca organe ale Statului instituțiunile sanitare care nu se pot realiza de administrațiile locale și care depășesc interesele lor, — sanatorii de tuberculoză, spitalele de alienați, leprozerii.

Aceasta este în linii generale, singura așezare sanitară pe care o vedem posibilă. Ea va însemna, în primul rând, o reintrare în evoluția firească a lucrurilor în ceea ce privește asistența medicală propriu zisă și va îngădui crearea unei organizațiuni de medicină preventivă reală.

dr. d. m.

BIBLIOGRAFIE

Dr. V. Gomoiu: Din istoria medicinii și învățământului medical în România. București, 1923.
Dr. V. Gomoiu: Istoria presei medicale în România. București, 1936.
Dr. V. Voian: Cel dintâi istoriograf medical român. București, 1932.
Eforia Spitalelor Civile: 1832—1932. București, 1932.
I. Ionescu Gion: Istoria Bucureștilor. București, 1899.
Al. Gălășescu: Eforia Spitalelor Civile din București.
Regulament de administrațiune generală al Epitropiei Bisericii Maica Domnului-Dudu. Craiova, 1901.
Dr. S. Irimescu: Organizații și legiferări pentru combaterea tuberculozei. București, 1924.
Societatea Crucea Roșie din România: Dare de seamă. București, 1879.
O repede privire asupra Așezămintelor Brâncovenești din Capitală. București, 1892.
Dr. Gh. Banu: Sănătatea poporului român. București, 1935.

DANIELE DA VOLTERRA, LEȘINUL MARIEI
Fragment din Coborîrea de pe Cruce. Colecțiunea Regală de Pictură. (Castelul Peleș)

ASISTENȚA SOCIALĂ IN ROMÂNIA

Termenul de asistență socială are un înțeles cu totul modern. Acela de *metodă*, de *sistem* cât mai rațional pentru lupta împotriva mizeriei care ar putea să paralizeze funcționarea normală a corpului social.

Astăzi din cauza vicisitudinilor de ordin financiar, economic, *moral, social*, — urmări ale războiului mondial, — pe de altă parte din cauza numărului în creștere al populației, al aglomerațiilor din marile centre urbane, mizeria crescând peste tot în proporții uriașe, problema asistenței sociale se pune în mod imperativ.

Caritatea creștină care a fost izvor nesecat al facerei de bine atâtea secole dela apariția creștinismului, nu poate resolva în mod general și permanent problema mizeriei sub diferitele sale aspecte. Acest sentiment variază dela individ la individ și chiar acolo unde apare în modul cel mai intens, nu se poate manifesta decât în măsura mijloacelor de care dispune individul.

Față de această insuficiență un alt sentiment a fost scos la suprafață de evoluția ideilor sociale, sentiment care într'adevăr apare mai puțin nobil, dar este mai eficace căci nu urmărește numai alinarea suferinței unora, ci satisfacerea interesului general — sentimentul solidarității sociale. Bazată pe acest nou sentiment, asistența socială nu mai este practica unei virtuți colective al cărei mobil este mila, ci este o obligație socială având ca scop satisfacerea interesului general.

Asistența socială bazată pe sentimentul solidarității sociale nu exclude totuși facerea de bine bazată pe sentimentul de pietate, de caritate, ci ajunge a colabora cu aceasta in condițiuni fericite.

Grație mișcării de adaptare care s'a produs din partea inițiativei private, organizațiile de binefacere au ajuns, mai ales în țările din occidentul Europei, să folosească aceleași norme științifice de lucru ca și organizația oficială.

Părerea celor cari considerau ca o condiție a desvoltării organizației oficiale de asistență, distrugerea asistenței din inițiativă particulară, s'a arătat a fi greșită.

In concepția asistenței sociale moderne apare dreptul la asistență. Prin aceasta nu se înțelege însă un drept legal subiectiv al aceluia care este în mizerie de a pretinde dela colectivitate un sprijin, ci un drept obiectiv, care rezultă din nevoia colectivității de a se apăra contra urmărilor mizeriei pe care cu nepăsare ar lăsa-o să sporească în sânul său. Acest drept rezultă deci dintr'o stare de fapt și zadarnic am încerca în mod teoretic să-l negăm, mai ales, în situația de astăzi când spiritul social se desvoltă tot mai mult.

Acest drept nu se poate acorda în mod întâmplător și arbitrar oricui, fiindcă s'ar ajunge în scurt timp la crearea unei categorii de exploatatori ai ajutorului public.

De aceea s'a introdus în activitatea asistenței sociale, ancheta socială (investigație socială), dela caz la caz, prin care se constată ce anume problemă se pune în fiecare caz de dependență socială. Pe baza anchetei se stabilește *diagnosticul social* și apoi se începe lucrul pentru refacerea familiei sau individului dependent, când este cazul, sau internarea individului în cazul când o refacere a lui nu e posibilă *(terapia socială)*.

Pentru aplicarea serioasă a acestui sistem de lucru a fost nevoie de formarea specială a personalului necesar.

Metoda de lucru în asistența socială trebue să fie *centralistă*, adică aceleași norme de lucru cari pornesc dela un organ central, să se aplice pe întreaga suprafață a țărei.

Același organ central care dă îndrumarea tehnică are și supravegherea și controlul activității. Organelor administrative locale li se lasă toată libertatea de acțiune în aplicarea normelor date.

La această metodă s'a ajuns în mod treptat, ca o reacțiune contra rezultatelor slabe și chiar negative ce se obțineau atunci când se lăsa la alegerea organelor locale metoda de lucru.

EVOLUȚIA OPEREI DE ASISTENȚĂ

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Inainte vreme, termenul de asistență nu se cunoștea. E un termen nou intrat în limbagiu odată cu noțiunea cea nouă. Termenul cel vechiu era cel de *milă* sau, mai technic, de *filantropie*.

Prin acest termen se înțelegea, ajutorarea celor nevoiași, bolnavi, infirmi, în sfârșit neputincioși de tot felul, după bunul plac și bunăvoința omului *milos*, pe care nu-l constrângea *nici* o *obligație* și nici un principiu.

Un document muntean din 1565 atribue lui Radu-Negru, întemeietorul legendar al Principatului, creația la Mățăul-de-Jos, lângă Câmpulung a unui ospiciu pentru adăpostirea șchiopilor, orbilor, gârbovilor, ologilor și altor infirmi. El era de fapt o colonie — un sat — investit cu anumite privilegii.

Opera de asistență se confundă, așa dar, în Țara Românească cu însăși existența vieții de Stat. Mânăstirile, create de pietatea Domnilor, au fost și ele, în tot trecutul țărilor românești, mari așezăminte de asistență din cari s'au revărsat nenumărate binefaceri asupra oropsiților soartei.

Cele mai vechi organizații constituite, sub egida Statului, și cu scopul de a distribui celor sărmani, în mod rațional, fondurile provenite din caritatea publică sunt însă *caliciile*, una la Câmpulung și alta la București, sub mlaștina Dâmboviței. Caliciile erau organizații profesionale de calici — bresle — având în fruntea lor un *staroste de calici*, ales de dânșii. Legenda pretinde că întrucât, sub Vlad Țepeș, numărul calicilor crescuse enorm, Domnul i-a adunat, i-a închis într'o casă și, pe când îi ospăta, i-a dat foc.

In Moldova, Ștefan cel Mare a început, în 1480, aceeași operă de asistență a mizeriei, colonizând pe « calici » și atribuindu-le ca breaslă, anumite privilegii.

In secolul al XVI-lea, Neagoe Basarab înzestra ospiciul dela Mățău cu moșia Licurea din Vâlcea.

Se atribue lui Matei Basarab ctitoria altor așezăminte de ocrotire pentru văduve și orfani.

Documentele ne arată că acești nenorociți, astfel cum e specificat în actul semnat de Vlad Voievod în 1524 privitor la săracii ocrotiți la « Curtea de Argeș » și la bolnavii dela « Sân Mitreni », primeau în afară de locuință, hrană, îmbrăcăminte și bani.

NEAGOE BASARAB
DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1512—1521.
După fresca dela Hurezi, din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români

Un alt document din 1686, arată că « Protopopul » din București trebuia să arate Vistieriei lista săracilor orașului cari primeau o para pe zi.

Se constată de asemenea că peste aces'e distribuțiuni, se dădea acestor săraci îmbrăcăminte și încălțăminte.

Așezămintele spitalicești fondate după 1695, Colțea și Pantelimonul din inițiativă particulară, îndeplineau pe atunci, și operă de asistență socială [1]).

Prima operă cu un caracter pronunțat de asistență este însă Azilul de femei Domnița Bălașa, fundat la 1751, de nobila domniță care adăpostea [illegible] scăpătați și cuprindea și o [illegible] de ajutor pentru fetele [illegible]

Spitalele în funcțiune în aceeași epocă, aveau dependințe unde săracii erau adăpostiți și primeau hrană. « Ptohotrofion » (casă pentru săraci), care funcționa la spitalul « Colțea » din București este menționat în documentul Patriarhului din Alexandria Samoil (1715). Mitropolitul Ignatie, în calitatea sa de prim efor al spitalelor, dădu dispozițiuni episcopilor și arhiereilor Ungro-Vlahiei, pentru întreținerea acestui azil.

Copiii părăsiți și orfanii au format, începând din sec. XVIII, principalul obiect al asistenței de Stat.

In 1775 Alexandru Ipsilanti a înființat dijma pentru copiii săraci și a fondat un azil și spital pentru copii numit « Orfanotrofion ».

Pentru asistența copiilor mai exista în București în 17[illegible] și azilul « Manea Brutaru » care putea adăposti și îngriji [illegible] copii.

Intre 1782 și 1785, Alexandru Mavrocordat înființează în Moldova « Casă Milei ». In aceeași perioadă ia ființă, în principatul vecin, sub domnia lui Mihail Șuțu, « Cutia Milelor » care depindea de « Obșteasca Epitropie ». Această instituție era alimentată prin diferite taxe ca: cele datorate de mitropoliți și episcopi cu ocazia înscăunării lor; de boieri, cu ocazia instalării lor ca dregători, cele impuse arendașilor poștei, cumpărătorilor de pășuni; și mai târziu din amenzi pentru animalele de pripas, din taxe asupra crâșmăritului ca și din amenzile judecătorești, la cari era condamnat soțul contra căruia s'a pronunțat divorțul.

Ipistatul, (secretarul Agăi) era însărcinat de a forma lista « adevăraților săraci » în folosul cărora se decidea împărțirea ajutoarelor, odată pe lună, cerșitul fiind, în principiu, oprit.

---

[1]) Vezi *Enc. Rom. I* Evoluția instituțiunilor sanitare, pag. [illegible]

S'au produs abuzuri în distribuirea ajutoarelor «Casei Milelor» căci favoriții boierilor Divanului și ai Domnului, boieri scăpătați, văduve de boieri, se înfruptau cu cea mai mare parte, din fonduri. Chiar dintre ceilalți, un mare număr aveau posibilitatea de a se întreține singuri.

O reacțiune împotriva acestora s'a produs sub Alexandru Ipsilanti. Acesta decide în 1797 ca cerșetorii valizi și acei ce au oarecare avere să renunțe la cerșit. El institui pedeapsa bătăii pentru cei cari nu s'ar fi supus.

In Moldova «Vornicia de Obște» creată la începutul veacului trecut, era însărcinată de a supraveghia «Casa Milei», de a susține și ajuta săracii, copiii și orfanii; a face actele necesare obținerii de pensiuni și ajutoare (cari trebuiau aprobate de Domnitor), — bonurile de pâine și de carne, supravegherea apei de izvor și a apei transportate pentru alimentarea orașelor. Sub Alexandru Calimah, «Vornicia de Obște» a devenit «Vornicia Poliției».

In Țara Românească «Obșteasca Epitropie» care administra fondurile «Cutiei Milelor» se ocupa în acest timp și cu combaterea luxului, supravegherea școalelor și a spitalelor, încurajarea meșteșugurilor, supravegherea pavatului străzilor din București.

Cu toată mulțimea veniturilor la această epocă, din cauza abuzurilor și a risipei în administrația Casei Milelor, fondurile asistenței erau insuficiente [1].

FILARET II
MITROPOLITUL UNGROVLAHIEI, 1792 — 1793

DELA REGULAMENTUL ORGANIC PÂNĂ LA 1920

Regulamentele Organice dela 1831 și 1832 aveau să pună o nouă ordine în instituția facerei de bine.

In Aprilie 1832 se reunesc Fundațiile Colțea-Pantelimon-Filantropia formându-se Eforia Spitalelor Civile.

Eforia constitue, pe lângă începutul organizării sanitare românești, și prima operă metodică de asistență din țară, care joacă un rol foarte important până în zilele noastre.

Regulamentele Organice menționează «Obșteasca Epitropie» și «Cutia Milelor» întreținute cu fonduri dela Stat și însărcinate a veni în ajutorul familiilor sărace, infirmilor, cerșetorilor (cari nu sunt tolerați în stradă și cari primesc ajutoare lunare).

Regulamentul Organic al Moldovei institue «Comitetul Central» compus din toți membrii celor 4 Epitropii și anume: «Epitropia Cutiei Milelor», a mânăstirii Sf. Spiridon, a învățământului public și a apelor.

Regulamentul Organic al Munteniei înființează și *Eforia Caselor Făcătoare de Bine* cuprinzând: *a)* Casa copiilor sărmani și *b)* Casa cerșetorilor, precum și ospiciul de nașteri dela Radu Vodă, (pe lângă care funcționează prima școală de moașe din țara românească), care funcționează din 1883 într'un local nou construit de Eforie sub numele de «Maternitate».

Fondurile sale provin din veniturile mânăstirilor neînchinate.

In Muntenia Obșteasca Epitropie era constituită din: 1 președinte, 2 scriitori, 1 secretar și 1 casier. Eforia Caselor Făcătoare de Bine — din un efor, un director, doi secretari, un casier și patru scriitori.

Bugetul acestor două instituțiuni prevedea fonduri pentru întreținerea copiilor săraci, a cerșetorilor, pentru împărțirea pomenilor de sărbători, pentru ajutorarea și înzestrarea fetelor fără zestre, pentru înmormântări [1], etc.

In ce privește asistența copiilor, Regulamentul Organic a venit cu dispoziții precise pentru copii părăsiți, copii bolnavi, doici, ucenici, etc.

In 1852 Alexandru Ghica, Domnul Moldovei a fundat la Iași «Institutul Gregorian» cu cinci secțiuni și anume: secțiunea copiilor găsiți, a consultațiilor gratuite pentru copii sugari, a vaccinării antivariolice, biroul de plasare pentru doici și școala de moașe.

Nici sub influența Regulamentelor Organice nu s'a realizat mare lucru în domeniul asistenței sociale. Mizeria a continuat să troneze fără a fi mult supărată. Mizeria dela sate a determinat prevederile articolului 46 din Convenția dela Paris, pentru ameliorarea stării țăranului.

In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după Unirea Principatelor, se naște un nou spirit în România, un spirit de solidaritate socială și națională

[1] Vezi raportul lui Barbu Știrbei pe când era mare vornic, către Generalul Kisseleff, publicat în «Convorbiri literare» XXII 1899.

[1] Hurmuzachi «Documente» supliment Vol. VI, București 1895 și «Analele Parlamentare» Vol. X, XII, București 1899—1900.

care se desvoltă din an în an tot mai mult și începe să-și caute stăruitor aplicarea practică. Timpuri de înălțător idealism. Totuși nouile concepții prind foarte greu în masele largi ale poporului.

Prin legea de organizare a comunelor rurale și urbane și legea consiliilor județene din 1863, cum și prin legea de reorganizare a comunelor urbane din 1894, s'au fixat atribuțiile comunelor și județelor și în ce privește asistența socială. Au rămas aproape în totul literă moartă.

Măsuri foarte frumoase, foarte civilizate în ce privește protecția copiilor și femeilor în industrie a prevăzut regulamentul industriilor insalubre din 1894 cunoscut sub numele de «Regulamentul Dr. Felix». Și acest regulament nu a găsit decât slabă aplicare. Lipseau organele de control.

Spiritul timpului și-a aflat însă o fericită aplicare pe calea inițiativei private. Persoane ilustre, luând inițiativa mișcării au reușit ca prin exemplul devotamentului lor să găsească mulți imitatori.

Pentru protecția copiilor găsiți, întreținuți după Regulamentul Organic, cu câte un galben lunar din veniturile Cutiei Milelor, — de unde și numele de *copii de cutie* — doctorul Carol Davilla crează, în urma pierderii soției sale, un azil.

Acest azil, care capătă nu numai înalta protecție a Doamnei Elena dar și continua ei solicitudine, ia în 1862 în momentul când se pune piatra fundamentală a noului său local, numele de *Azilul Elena Doamna* [1]).

ELENA DOAMNA

In urma specializării vechiului Orfanotrofion, transformat în 1858 în Spitalul de Copii, asistența propriu zisă a copilului era insuficientă. In vederea ei se crează la 1867 Orfelinatul Sf. Pantelimon, cu o secție pentru sudo-muți. Fondurile pentru acest gen de asistență — Cutia Milelor — sporite considerabil în 1782 prin donația bunului mitropolit Filaret II ajută la înfiriparea acestor instituții.

Cu ele se susțin copiii găsiți în cuprinsul Bucureștilor, până în 1881 când serviciul de asistență a lor trece sub conducerea Municipiului. Mai târziu, în 1894 se legiferează sarcina comunei de a se ocupa de copiii găsiți, de infirmi, de alienați, se înființează un azil de noapte și ospătării comunale pentru cei fără de lucru.

Printre societățile cari au jucat un rol efectiv în opera românească de asistență vom cita, asistența mamei și a copilului. Societatea *Materna*, înființată în 1897, de sub președinția d-nei Dr. Turnescu, Societatea *Tibișoiul*, înființată în 1883 de către d-na Maria Brăiloiu, și *Leagănul Sf. Ecaterina*, creat în anul 1897 din inițiativa d-nei Ecaterina G. Cantacuzino și a unui comitet de doamne.

Regina Elisabeta a fost aceea care cu sufletul ei duios a dat un impuls deosebit asistenței sociale în țara noastră; înființând, patronând și conducând singură opere de binefacere, exemplul dat de Ea a găsit un mare răsunet, mai ales la doamnele din societatea românească. «Vatra Luminoasă», Societatea de binefacere «Regina Elisabeta», Școala surorilor de caritate, Crucea Roșie și altele sunt operele

[1]) Trecut în administrația Eforiei Spitalelor Civile, azilul a fost condus de doctorul Davilla, ca delegat al acesteia, până în 1881.
In acest răstimp caracterul său cultural a sporit într'atât încât — transformat în școală model — azilul a trecut în 1881 în administrația Ministerului Instrucțiunii. Doctorul Davilla i-a fost director până în anul morții sale (1884).

Sale care au adus și aduc alinarea suferințelor multor nevinovați.

Orbii s'au bucurat, din îndemnul Reginei Elisabeta, de o atenție specială în perioada dinaintea marelui războiu.

In acelaș răstimp au fost create societăți pentru asistența surdo-muților, precum și Societatea *Patronajul*, destinată reclasării delicvenților, în genere, și în special asistenței copiilor de curs primar, delicvenți cu și fără sentință de tribunal, și copiilor vagabonzi. Această societate a împlinit un mare rol social. Evoluția asistenței antebelice a urmat un proces foarte lent păstrând caracterul de filantropie al începuturilor îndepărtate.

In Transilvania protecția orfanilor și a copiilor părăsiți, a fost complet organizată de către Statul ungar.

Intrucât Statul nu poseda stabilimente proprii, Societatea «Crucea Albă», fundată în 1888, a primit mandatul de a îngriji pe copiii orfani sau părăsiți în institutele sale.

Mai târziu s'au creat centrele așa numite «Sedrii Orfanale».

Aceste instituții sunt județene sau municipale, după cum sfera lor de activitate cuprinde un județ sau un municipiu. Sedria veghează asupra tuturor copiilor minori și orfani, a căror familie nu este în stare să-i crească; ea le administrează bunurile, supraveghiază instrucția și educația lor, le indică un tutore căruia-i controlează activitatea, chiar dacă este vorba de un tutore natural, mama de exemplu.

Sedria poate să ia sub protecția sa chiar pe copii ai căror părinți au resurse materiale, dar cari temporar sunt incapabili să-i crească din cauza bolii, deținerii, absenții sau oricărui alt motiv. Nu numai reprezentanții legali ai copilului, dar chiar autoritățile sau societățile de asistență, pot face apel la ajutorul Sedriei pentru acești copii.

AZILUL ELENA DOAMNA
(Stampă din epoca înteineierii. Col. Academiei Române)

Aceste sedrii au făcut tot timpul operă de desnaționalizare în favoarea ungurilor.

In timpul răsboiului, opera de asistență a fost realizată în special sub patronajul Reginei Maria de Societatea Națională de Cruce Roșie, creată încă din 1876 [1]), cu scopul de a veni în ajutorul răniților și bolnavilor din răsboiu, care și-a întins astfel domeniul de activitate.

După răsboiu, se impunea o mare operă de asistență a victimelor războiului. Ea a fost realizată de diverse societăți de binefacere între cari menționăm în primul rând Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor din Răsboiu, de sub președinția d-nei Olga Sturdza, care a asigurat în toată țara asistența acestei înduioșătoare categorii de oropsiți.

DELA INFIINȚAREA MINISTERULUI MUNCII PÂNĂ LA LEGEA DIN 1930

Intervenția Statului în opera de asistență și organizarea ei pe baze științifice, în toate domeniile, începe în 1920 odată cu crearea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale.

Acesta avea un organ special — Direcția Asistenții — al cărei scop era de a organiza, controla și conduce acțiunea de asistență socială privitoare la:

a) Lehuzele sărace;

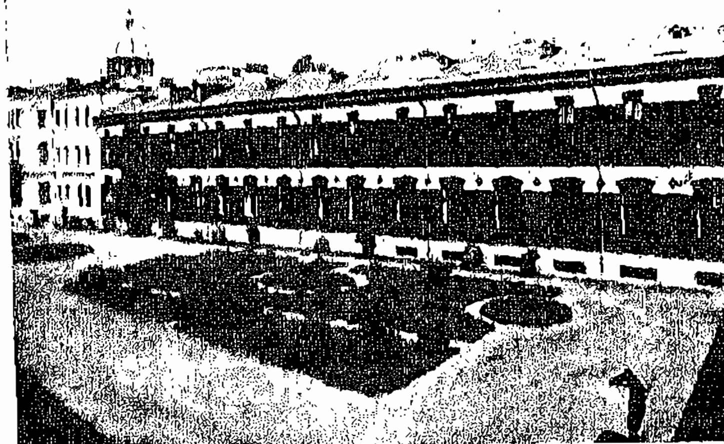
b) Copiii săraci, orfanii, copiii găsiți, infirmii, vagabonzii, moralmente abandonații;

c) Infirmii și invalizii săraci;

d) Răniții, bolnavii și convalescenții săraci;

e) Văduvele și bătrânii;

f) Orbii și surdo-muții, anormalii și nevolnici precum și asistența celor cari deși

AZILUL ELENA DOAMNA. CURTEA INTERIOARĂ

[1]) Vezi *Enc. Rom. I* Crucea Roșie a României, pag 534.

sunt în stare de muncă totuşi trebuesc ajutaţi spre a-şi găsi mijloace de trai;

g) Combaterea cerşetoriei şi vagabondajului şi

h) Prevenirea şi combaterea bolilor sociale.

In acelaş timp ministerul lua asupra sa asistenţa tuturor victimelor războiului — invalizi, orfani şi văduve — încredinţând-o unui oficiu special pus sub dependenţa sa (I.O.V.).

Pe lângă administraţia generală a asistenţei sociale, care privea ţara întreagă, fiecare judeţ şi comună, era obligat să îngrijească şi să ocrotească pe cei nevoiaşi de pe teritoriul ei.

Organele locale de execuţie erau birourile judeţene şi comunale, iar ca organ consultativ, de aviz şi coordonare era Comitetul judeţean care avea ca preşedinte pe prefect.

Aceasta a fost prima formă de organizare a asistenţei sociale de Stat în România.

Pentru internarea vagabonzilor şi cerşetorilor minori şi majori, legea pentru înfrânarea vagabondajului şi cerşetoriei şi pentru protecţiunea copiilor din 9 Iulie 1921 a prevăzut înfiinţarea de:

1. Şcoli de îndreptare pentru minori.

2. Colonii de muncă pentru majorii apţi de muncă.

3. Ospicii pentru infirmi, neputincioşi şi bătrâni.

Pentru cazurile de recidivă, pentru infracţiunile săvârşite de vagabonzi şi cerşetori în această calitate, pentru acei cari vor uza de ameninţări şi violenţe, legea a ţinut seamă de circumstanţele în care se comit şi a stabilit pedepse proporţionale cu gravitatea faptelor şi pericolul social.

REGINA ELISABETA

Pentru vagabonzii de supuşenie străină, legea a prevăzut isgonirea lor obligatorie din ţară. A prevăzut pedepse speciale pentru cei cari cerşesc în cete şi asociaţiuni.

Atât în principiile ei cât şi in organizarea prevăzută şi scopul urmărit, această lege a fost una dintre cele mai bune şi cele mai utile [1]).

Trebue, dela început, să arătăm că Asistenţa Socială de Stat a avut de luptat cu piedici foarte serioase, care i-au stânjenit activitatea şi uneori i-au dat-o chiar cu mult înapoi.

La început Asistenţa Socială îşi trăgea mijloacele materiale cu care lucra din taxele timbrului de asistenţă, care mergeau crescând din an în an. Prin aplicarea legii impozitului pe lux şi cifra de afaceri, perceperea tuturor taxelor trece în seama Ministerului de Finanţe, deci şi aceea a taxelor timbrului de asistenţă, iar Ministerul de Finanţe stabileşte o cotă din încasări ce trebue să o dea Asistenţei. In felul acesta s'a ajuns ca această cotă să reprezinte mult mai puţin decât încasările ce le făceau organele Asistenţei.

In cele din urmă timbrul asistenţei sociale a fost desfiinţat, iar Asistenţa Socială a trecut în bugetul Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, care ştim prin câte greutăţi a trecut şi câte economii dureroase a trebuit să facă. La aceste economii Asistenţa Socială a venit întotdeauna în primul rând.

Iniţiativa privată din cauza crizei financiare, nu a avut o situaţia materială mai bună. Tocmai în timpul când era avizată la un sprijin mai mare din partea Asistenţei Sociale de Stat, tocmai atunci aceasta din urmă o ducea mai greu.

In 1920 iniţiativa privată a pus bazele a două organizaţii de asistenţă de o importanţă covârşitoare puse sub înalta protecţiune a M. S. Reginei Maria. Cea dintâi, care avea să-şi întindă activitatea-i rodnică asupra întregii ţări, Societatea «Principele Mircea», a fost creată de doamna Lia V. Brătianu; a doua, «Cercurile de gospodine», de doamna Lahovary.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ A ASISTENŢEI

PRINCIPIILE LEGALE

La 14 Iulie 1930 se promulgă legea sanitară şi de ocrotire, care pune problema asistenţei în chip mult mai raţional, şi care, pentru prima oară, face distincţia elementară dintre ocrotire şi asistenţă socială.

Prin această lege toate serviciile de ocrotire depinzând de alte ministere decât acel al Sănătăţii, de regii autonome ale Statului sau de alte autorităţi publice, precum şi instituţiile şi organizaţiile private de ocrotire, funcţionează conform îndrumărilor de ordin tehnic ale Ministerului Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale şi sunt supuse controlului de acelaş ordin al acestui minister.

Asistenţa mamei şi a copilului

Prin aceeaşi lege Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale îşi ia sarcina de a lua toate măsurile pentru ocrotirea familiei şi în special a mamei, copilului şi tineretului, în scopul desvoltării

---

[1]) Prin noul cod penal din 18 Martie 1936 intrat în vigoare la 1 Ianuarie 1937, legea pentru înfrânarea vagabondajului şi cerşetoriei se abrogă. Din ea n'a mai rămas în vigoare decât art. 21 în partea ce se ocupă de vagabonzii şi cerşetorii inapţi de muncă, cari au rămas a fi puşi şi mai departe la dispoziţia Asistenţei Sociale.

normale a naţiunii. El formulează în această privinţă următoarele dispoziţii:

a) Femeile gravide ca şi lehuzele lipsite de mijloace au dreptul la consultaţiuni gratuite în toate instituţiunile de stat, judeţ sau comună;

b) Nici o mamă nu poate fi angajată ca doică înainte de a fi făcut, persoanei care o angajează, dovadă că copilul său stă sub controlul unei instituţii de ocrotire sau este încredinţat unei persoane care va asigura îngrijiri ca lui;

c) Alăptarea prin doică nu este permisă decât în urma unei examinări medicale a doicei, a copilului şi a părinţilor acestuia;

d) Copiii de sân, separaţi de mamele lor şi plasaţi în afară de domiciliul părinţilor, până la împlinirea vârstei de un an intră sub controlul obligator al centrului pentru ocrotirea copiilor (serviciul social) sau al autorităţilor sanitare locale;

e) Ocrotirea copilului din prima vârstă (până la 3 ani) se va face la dispensarele de puericultură de medicii specialişti şi prin supravegherea la domiciliu a surorilor de ocrotire;

f) Copiii dela 3 la 7 ani, în mediul urban, vor fi supravegheaţi în cadrele grădinilor de copii, de către medicii şcolari; în mediul rural supravegherea lor cade în sarcina medicilor igienişti de plasă şi a medicilor comunali respectivi. Medicii vor fi ajutaţi în activitatea lor de surorile de ocrotire;

M. S. REGINA MARIA

g) Supravegherea copiilor de şcoală se va face în tot timpul învăţământului primar şi secundar de către medici, corpul didactic şi surorile de ocrotire. Asistenţa copilului de şcoală se asigură prin dispensare şcolare, cantine şcolare, şcoli în aer liber, preventorii, colonii de vacanţă şi şcoli speciale pentru copiii defectivi;

h) Medicul şcolar va participa la întocmirea orariilor şcolare;

i) Copiii a căror desvoltare fizică, intelectuală şi morală nu se poate asigura în cadrul familiei vor putea fi trecuţi în sarcina Statului, judeţului sau comunei, respectându-se prevederile codului civil. Calificarea şi repartiţia copiilor din această categorie, în instituţii de asistenţă, se face de către autorităţile judiciare, secţiile tutelare ale tribunalelor, în colaborare cu oficiile de ocrotire sau cu medicii igienişti şi de ocrotire;

j) Asistenţa copiilor dependenţi se face în centrele pentru ocrotirea copiilor, în coloniile acestor centre şi în instituţii speciale de educaţie şi în lipsa lor prin repartizarea în familii, sub controlul altor organe sau instituţii de ocrotire corespunzătoare.

Asistenţa defectivilor

Legea lasă pe seama Statului protecţiunea copiilor orbi, surdo-muţi şi anormali mintali, până la etatea când vor fi în măsură să-şi poată asigura existenţa. Pentru reeducarea acestor copii, Ministerul Sănătăţii este obligat să înfiinţeze aşezăminte speciale înzestrate cu tot ceea ce trebue pentru instrucţia lor teoretică şi practică, conduse de personal specializat. Copiii dovediţi needucabili sunt transferaţi în azile speciale pentru needucabili.

Pentru bolnavi mintali deveniţi cronici, dela care deci ştiinţa medicală nu mai poate aştepta o vindecare, legea a prevăzut internarea în azile speciale sau în colonii de muncă.

Asistenţa minorilor delicvenţi

Codul penal Carol al II-lea din 18 Martie 1936 în art. 138—154 se ocupă de minorul delicvent, căruia în faţa societăţii şi a justiţiei îi crează o situaţie specială, ţinând în largă măsură seama de latura fizico-patologică şi medico-socială a problemei. Codul împarte minoritatea în copil (până la etatea de 14 ani) şi adolescent (dela 14 la 19 ani) şi se îngrijeşte nu de penalitatea minorului, ci de îndreptarea lui.

Copilul nu este responsabil de faptul penal comis. De asemenea, adolescentul nu este responsabil de infracţiunea comisă, afară de cazul când se dovedeşte că în momentul săvârşirii a lucrat cu discernământ. Cu toate acestea, instanţa este datoare să constate faptul şi modul cum el a fost săvârşit, luând informaţiuni:

1. Asupra stării fizice şi morale şi a antecedentelor copilului sau adolescentului;
2. Asupra condiţiunilor în care a fost crescut şi în care a trăit;
3. Asupra situaţiei morale şi materiale a familiei sale.

Când există o îndoială asupra stării fizice sau mintale a copilului sau adolescentului, se procedează la expertiză medicală.

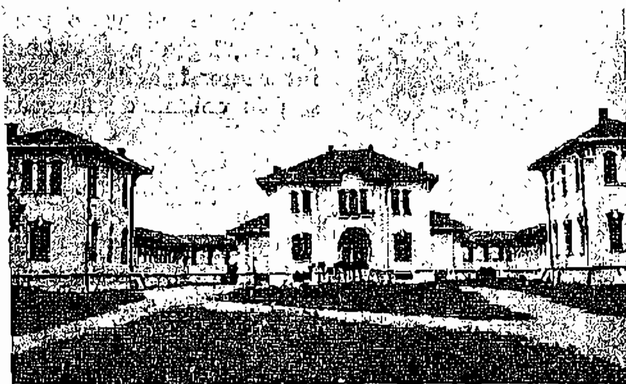
Pe baza informaţiilor luate instanţa poate lua faţă de copil sau de adolescentul lipsit de discernământ, una din următoarele măsuri corective şi educative:

1. îl poate încredinţa familiei, căreia îi atrage atenţiunea ca pe viitor să-l aibă în deosebită supraveghere; iar dacă este la şcoală, încunoştiinţează şi autoritatea şcolară ca să-l dojenească, sau să ia măsurile disciplinare prevăzute de regulamentul şcolar;

2. în lipsa familiei sau când aceasta nu prezintă garanţii suficiente de moralitate, îl poate încredinţa unei rude mai apropiate, care ar primi sarcina supravegherii copilului;

3. în lipsa acesteia îl poate încredinţa unei persoane onorabile, unei societăţi de patronaj sau unei instituţii publice sau private, autorizată de Stat pentru acest scop şi numai dacă atari persoane sau instituţii ar accepta asemenea însărcinări;

4. când nici una din aceste măsuri nu s'ar putea aplica, instanţa poate decide ca educaţia copilului sau adolescentului să fie încredinţată institutului de educaţie corectivă.

LEAGĂNUL SFÂNTA ECATERINA. INSTITUTUL DIN BUCUREŞTI

Până la darea hotărîrei, instanţa poate încredinţa pe minor unei societăţi de binefacere sau de patronaj.

Dacă aceşti copii şi adolescenţi sunt anormali, întârziaţi sau bolnavi, pot fi trimişi, după avizul unui medic specialist, într'un ospiciu, azil, sau sanatoriu, unde vor primi îngrijirile necesare până la însănătoşire.

Dacă instanţa constată că *adolescentul*, în momentul săvârşirii infracţiunii a lucrat cu discernământ, poate aplica următoarele măsuri de siguranţă sau pedepse:

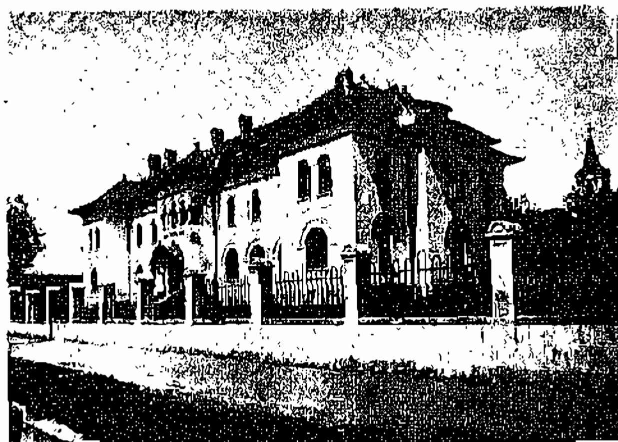
1. *Măsuri de siguranţă*: *a)* libertate supraveghiată; *b)* educaţie corectivă.

2. *Pedepse*: *a)* mustrare; *b)* închisoare corecţională sau detenţiune simplă.

Prin noul cod de procedură penală se crează tribunale speciale de minori, se supun aceluiaşi tratament ca şi delicvenţii minori minorii în pericol moral, şi se crează societăţile de patronaj.

REGIMUL SOCIETĂŢILOR DE BINEFACERE

Pentru a da o mai mare eficacitate operei de asistenţă pornite din iniţiativă privată, legea sanitară a prevăzut — fără a-l impune însă, — principiul fe-

DISPENSARUL DIN PETROŞANI « PRINCIPELE MIRCEA »

deralizării societăţilor de binefacere, pe grupe de specialitate.

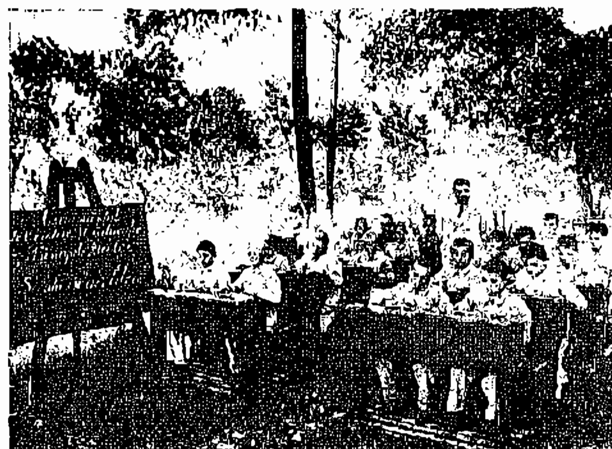
Acest principiu nu a putut fi realizat până azi.

In vederea lui însă, Statul a întreprins în 1936, prin Institutul Central de Statistică, un recensământ al instituţiilor de binefacere, care este în curs de prelucrare.

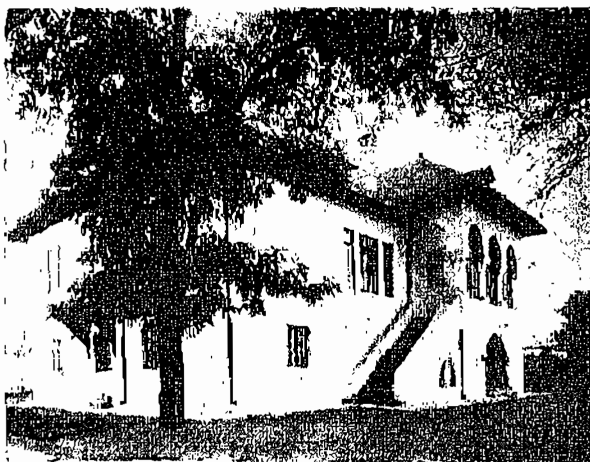
După datele provizorii ale acestui recensământ, numărul instituţiilor de binefacere se ridică în toată ţara la 1.101, din cari:

Pentru asistenţa copiilor	248
Pentru tineret	57
Pentru asistenţa familiei	341
Pentru orbi şi surdo-muţi	11
Pentru vagabonzi şi cerşetori	19
Pentru bătrâni	193
Instituţii de serviciu social de spitale	10
Instituţii ale I.O.V.	22

Cele mai multe din instituţiile de binefacere funcţionează în Ardeal cu un caracter strict local. Cele din restul ţării sunt mai puţin numeroase, dar au o rază de activitate mult mai întinsă, cea mai mare parte din acestea au centrala în Bucureşti cu filiale răspândite în restul ţării. Ele desfăşoară o activitate intensă graţie mijloacelor financiare importante

AŞEZĂMÂNTUL DE OCROTIRE AL COPILULUI « PRINCIPELE NICOLAE » BUCUREŞTI. ŞCOALĂ IN AER LIBER

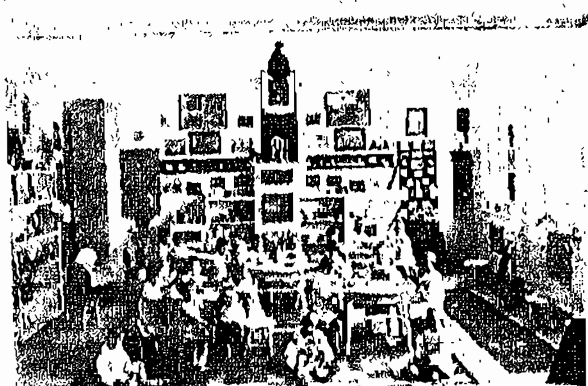
ŞCOALA « MATERNA » DIN BUCUREŞTI

pe care iniţiativa particulară le pune la dispoziţia lor.

Pentru o bună parte din opera de asistenţă, societăţile de binefacere sunt direct subvenţionate de Stat. Printre societăţile subvenţionate se numără: Societatea « Principele Mircea », Cercurile de Gospodine, Crucea Roşie, Cuibul Copilului, Misiunile Sociale din Ardeal, Aşezămintele « Principesa Elena » şi Micile Maternităţi.

Legea limitează subvenţiile primite de societăţi stat, judeţ şi comună, la o cotă de maximum 20% din veniturile realizate de aceste societăţi prin mijloace proprii; fixează la maximum 15% din totalul bugetului, cheltuelile ce societăţile de binefacere subvenţionate le pot face pentru cheltueli de administraţie (personal, chirie, iluminat, încălzit, cheltueli de birou); reglementează apelul la caritatea publică sub formă de chete pe care nu-l mai admite decât o săptămână pe an, pe întreg cuprinsul ţării, venitul realizat urmând a se împărţi între toate societăţile în proporţia activităţii fiecăreia.

Conform aceleiaşi legi, Statul intervine prin controlul lui permanent în materie de contabilitate, şi prin anumite norme de funcţionare, fără de care asistenţa particulară ar putea deveni uneori abuzivă dacă nu parazitară.

SOCIETATEA « PRINCIPELE MIRCEA », CASA COPILULUI, SALA DE STUDII

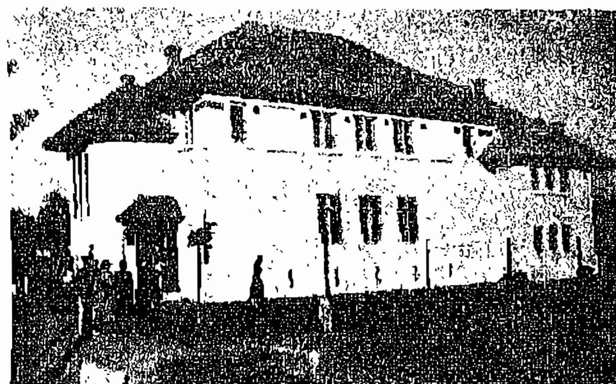
INSTITUŢIILE DE ASISTENŢĂ

Oficiile de Ocrotire

Legea prevede organizarea de *oficii de ocrotire* în municipii şi în communele urbane capitale de judeţ, cu menirea de a se ocupa de îndatoririle cari cad în sarcina communei privitor la ocrotirea naţională şi asistenţa socială.

Pentru *mediul rural* legea prevede înfiinţarea *Caselor de ocrotire*, cari vor dispune de: *a)* un dispensar mixt pentru consultaţiuni generale, examinarea copiilor de şcoală şi combaterea mortalităţii infantile, sala dispensarului putând servi şi ca sală de conferinţe; *b)* un cămin de zi pentru copii; *c)* o sală pentru intervenţii chirurgicale urgente (faceri, accidente, operaţii de urgenţă); *d)* un salon pentru bolnavi de urgenţă; *e)* o bae-duş; *f)* locuinţă pentru sora de caritate.

Oficiul de Ocrotire serveşte ca un centru de acţiune în materie de ocrotire şi asistenţă socială, între instituţiile particulare şi instituţiile comunale şi judeţene din raza lui de acţiune.

LEAGĂNUL SFÂNTA ECATERINA, AŞEZĂMÂNTUL PRAHOVA

Prin aceste centre, legea sanitară a reuşit să prevadă un nucleu de coeziune în activitatea caselor de ocrotire, uşurând prin aceasta sarcina de coordonare a Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale.

Dispensariile prenatale

Instituţiile principale în domeniul asistenţii materne sunt *dispensar ile prenatale*. Ele au menirea să supravegheze evoluţia gestaţiunii până la termen, să depisteze la timp stările patologice care pot să provoace stări grave în sănătatea mamei şi să aibă repercusiuni şi asupra vieţii copilului. Aici se fac reacţiunile serologice pentru depistarea cazurilor de sifilis şi tratarea acestei boli cu rezultate mai mult decât fericite pentru copiii ce se nasc.

Tot la dispensarele prenatale se face mai cu succes educarea mamelor în vederea pregătirii lor pentru naştere şi mai ales în vederea îngrijirii ce trebue să dea copilului în primele zile şi săptămâni după naştere.

CENTRUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR PĂRĂSIŢI, TIMIŞOARA

CENTRUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR PĂRĂSIŢI, ARAD

Consultaţiuni prenatale avem pe lângă: maternităţile, clinicele obstetricale, spitalele cu secţii de maternitate şi dispensarele policlinice. Acestea la oraşe.

In mediul rural supravegherea se face de medicii de circumscripţie, surorile de ocrotire (unde sunt) şi de moaşe.

Maternităţile

Pentru femeile care din diverse cauze nu pot naşte acasă, s'au creat maternităţi.

Sunt 8 maternităţi în Bucureşti cu un total de 440 paturi (una a Statului, una a Eforiei Spitalelor Civile, 6 ale Soc. Micilor Maternităţi) şi 8 maternităţi la Iaşi, Cernăuţi, Cluj, Chişinău, Oradea, Arad, Timişoara şi Sibiu, cu un total de 540 paturi. Spitale cu secţii de maternitate se află la: Brăila, Galaţi, Braşov, Craiova, Chişinău, Constanţa, Tg.-Mureş şi Satu-Mare.

Dispensarele de puericultură

Pe lângă acestea, mai există un număr de 15 dispensare de puericultură create de alte societăţi de binefacere şi câteva dispensare infantile create de administraţiile comunale în oraşele mari.

Asistenţa socială de stat în afară de subvenţionarea societăţilor de binefacere particulare care se ocupau de puericultură, nu avea până acum doi ani decât două dispensarii de puericultură: Dispensarul «Româno-Britanic» din Bucureşti şi Dispensarul «Ana Conta Kernbach» din Iaşi.

De curând Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale a elaborat un plan după care urmează ca pe lângă dispensarele mixte, să se înfiinţeze câte o mică maternitate cu 2—3 paturi.

Dispensarele mixte

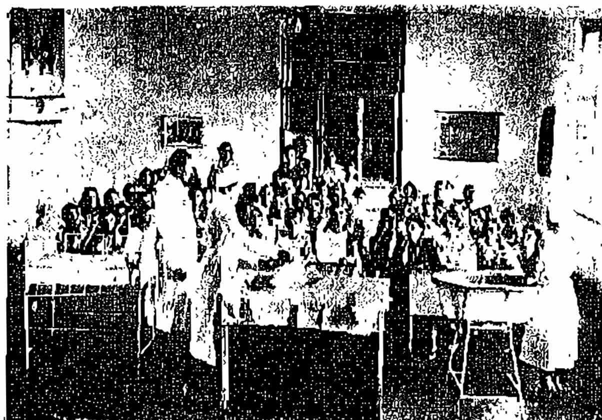
Ministerul Sănătăţii a hotărît înzestrarea dispensarelor mixte existente cu instrumentele şi medicamentele speciale pentru copii şi rezervarea a una sau două zile pe săptămână când medicul dispensarului să dea consultaţii numai pentru copii. Pe lângă fiecare dispensar a luat fiinţă câte un comitet de asistenţă care ajută mamele sărace care vin cu copiii la consultaţie, cu lapte, zahăr, griş, săpun, scutece, etc. Ministerul contribue şi el în acelaşi scop cu o sumă de 1.000—1.500 lei lunar de fiecare comitet.

AŞEZĂMÂNTUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR ORFANI

Până în prezent s'au organizat astfel de consultaţii de copii pe lângă 720 de dispensare mixte şi în curs de un an se crede că numărul lor va trece de 1.200. Aproape toate sunt în mediul rural. Scopul urmărit este să se introducă consultaţii de copii pe lângă toate dispensarele mixte şi policlinice.

Medicii dela dispensarele pe lângă care s'au organizat consultaţii de copii mici au fost chemaţi în serii la cursuri de iniţiere în puericultură, la Bucureşti, Iaşi, Timişoara şi Cluj.

CENTRUL DE OCROTIRE, TIMIȘOARA. CURS DE PUERICULTURĂ CU FEMEI ȘI FETE TINERE

CENTRUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR PĂRĂSIȚI, ARAD COPILAȘII LA SOARE

Medicul este asistat la consultații de sora de ocrotire sau, în lipsa sorei, de moașă. Acestea completează fișele copiilor, iau notă de recomandările medicului pentru fiecare copil, merg la domiciliul copiilor consultați ca să vadă dacă mamele respectă recomandațiile primite și, când e cazul, ajută la executarea lor. Rolul lor cel mai important (în special al surorilor de ocrotire) este *școala mamei* în ce privește creșterea copiilor, gospodăria și higiena în general.

Căminurile materne

Pentru adăpostirea femeilor gravide și lehuze sărace, fără domiciliu, înainte de naștere, când nu mai pot munci, și mai ales după naștere, până când își găsesc un plasament, s'au amenajat, pe lângă marile maternități, căminuri materne. Un cămin matern bine organizat este « Institutul Principesa Elena » dela Cluj. Pe lângă « Leagănul Sf. Ecaterina » din București, funcționează de asemenea un cămin de mame. Cele șapte centre de ocrotire ale Ministerului, despre care vom vorbi mai jos, primesc și mame sărace, după ce au născut, cu copiii lor.

Astfel de căminuri sunt absolut necesare în orașele mari, unde mișcarea populației este mai intensă. Cele existente sunt prea puține.

CENTRUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR, ARAD JOCURI IN AER LIBER

In domeniul puericulturii realizările, până în ultimii doi ani, au fost foarte reduse. Asistența socială de Stat s'a mărginit să subvenționeze activitatea societăților de binefacere. In acest domeniu semnalăm activitatea foarte importantă a avut Soc. « Principele Mircea », care a luat ființă în anul 1920 cu 2 dispensare de puericultură și treptat a ajuns la un număr de 100 de astfel de dispensare și « Societatea Cercurilor de Gospodine », care a luat ființă tot în anul 1920 și a ajuns până la numărul de 40 de dispensarii infantile.

Clinicile infantile

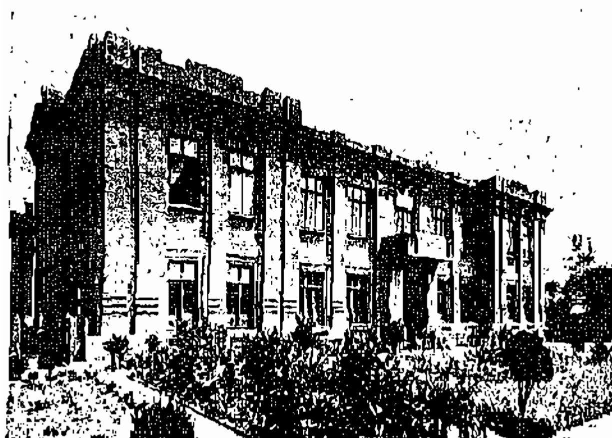
Pentru *asistența medicală* a copiilor sunt trei clinici universitare (București, Iași și Cluj) și mai multe spitale de copii sau secții de spitale la: Craiova, Cernăuți, Chișinău, Arad, Timișoara, Iași, Botoșani, Oradea, Ploești, Galați.

Cum numărul lor este insuficient, Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale a decis, în 1936, ca pe lângă fiecare spital (în localitățile unde nu sunt spitale speciale de copil) să se organizeze câte o secție sau o sală specială pentru copii bolnavi. Până în prezent, în curs de un an, s'au organizat asemenea secții sau săli la un număr de 50 spitale.

Centrele pentru ocrotirea copiilor

O categorie de copii cari merită toată atenția societății sunt copiii părăsiți, copiii orfani fără susținători legali, copiii moralmente abandonați, în fine, copiii numiți *ai nimănui* sau mai bine *ai Statului*.

Pentru asistența acestora s'au creat *centrele pentru ocrotirea copiilor* compuse dintr'un azil central unde sunt ținuți sub îngrijire specială copiii până la etatea de doi ani și coloniile centrului (sate sau orașe) unde copiii mai mari de doi ani sunt plasați la părinți

CASA COPILULUI, CHIȘINĂU

crescători în schimbul unei taxe. Azilul Central și coloniile de părinți crescători formează o unitate administrativă condusă de directorul centrului de ocrotire ajutat de personalul necesar, atât din punct de vedere medical cât și social. In cadrele centrelor de ocrotire se primesc copiii până la vârsta de 16 ani. Până în prezent numărul lor e de șase (la Cluj, Timișoara, Arad, Oradea, Târgul-Mureș și Chișinău) cu un efectiv de 9.000 copii asistați. In curs de organizare sunt încă patru (Galați, Iași, Cernăuți și Craiova) care vor fi puse în curând în funcțiune.

La București, în urma unei convenții cu Ministerul și Eforia Spitalelor Civile, «Leagănul Sf. Ecaterina» îndeplinește funcția de centru de ocrotire. După calculele făcute ar trebui să avem, la circa un milion și jumătate populație, un centru de ocrotire ca să se poată capta toți copiii din categoriile arătate mai sus. Ar urma deci ca în afară de centrale existente, să se mai înființeze cel puțin două asemenea centre. Ele au fost de altfel prevăzute prin legea pentru organizarea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale din 1936.

AȘEZĂMÂNTUL DE ASISTENȚA ORBILOR, TIMIȘOARA ATELIERUL

Inițiativa particulară nu lipsește nici din acest gen de activitate. Vrednice de amintit sunt: «Casa Copilului» din București și «Institutul Gregorian» din Iași. Ambele lucrează după aceeași metodă ca și centrele de ocrotire.

Din cei peste 12.000 de copii ocrotiți în așezămintele Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale se aleg, la fiecare sfârșit de an școlar, copiii cu aptitudini excepționale pentru învățătură. Aceștia sunt întreținuți în licee, școli normale, școli de agricultură, de meserii, inferioare și superioare, de menaj etc. Ministerul are cca 400 de copii anual plasați la școli în felul acesta.

Așezămintele de ocrotire închise

Sunt categorii de copii cari din cauza unor defecte fizice sau psihice nu pot fi plasați la părinți crescători în cadrele Centrelor de Ocrotire, după cum sunt alții orfani numai de un părinte sau sunt izolați din familii contaminate de boli cronice contagioase, etc. Pe aceștia Asistența Socială îi plasează temporar, sau până când au învățat o profesie, în *așezăminte de ocrotire închise.* Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale are asemena așezăminte la București (Așezământul «Principele Nicolae» cu 500 locuri, la Turnu-Roșu cu 160 locuri, la Orlat (Jud. Sibiu) cu 160 locuri.

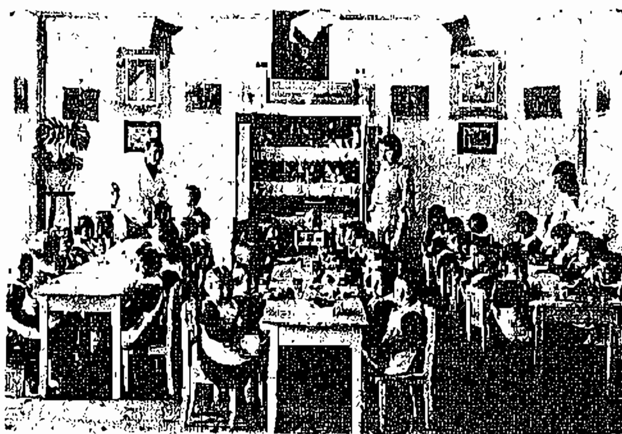
In asistența copiilor orfani inițiativa particulară are o activitate foarte importantă (circa 90 orfelinate).

Așezămintele de reeducare a minorelor

Pentru *fetele minore* cari au apucat pe cale greșită Ministerul are un așezământ de reeducare la București (Căminul pentru Ocrotirea și Reeducarea Minorelor, cu 100 locuri). Un al doilea așezământ de acest fel e întreținut tot la București de Societatea «Amicele Tinerelor Fete». Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale în colaborare cu această Societate construește acum un al treilea așezământ, tot la București, pentru ocrotirea și reeducarea aceleiași categorii de minore.

Coloniile de vară

Coloniile de vară la munte și la mare au luat, mai ales în ultimii ani, o desvoltare foarte mare. Statul, comunele, județele și inițiativa parti-

AȘEZĂMÂNTUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR ORLAT (SIBIU). GRĂDINIȚĂ DE COPII

culară, au făcut eforturi lăudabile. Rezultatele obţinute asupra copiilor debilitaţi, limfatici şi ganglionari prin cura de aer la munte şi cea Malio-marină au îndemnat tot mai mult la sporirea numărului coloniilor de vară. In ultimii trei ani au funcţionat în mediu 75 de asemenea colonii. In comparaţie cu cel din trecut acest număr de colonii e impresionant. Putem spune că ne aflăm la un bun început al acţiunii.

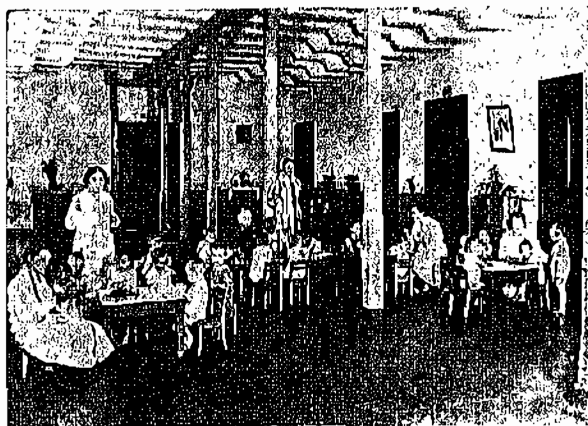
Mai importante sunt coloniile Ministerului Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale dela Agigea, jud. Constanţa (sistem pavilionar, 1000 paturi) şi aceea dela Şanţuri, jud. Braşov (cu 225 paturi), a Municipiului Bucureşti dela Agigea (250 paturi), a Primăriei Sectorului II Bucureşti dela Carmen-Sylva (cu 500 paturi), a Primăriei Sectorului IV Bucureşti, la Eforie (250 paturi), a aceleiaşi primării de pe Valea-Timişului (300 paturi), a Primăriei sectorului al II-lea Bucureşti din Valea-Timişului (cu construcţie cu 400 paturi), a Soc. «Coloniile Şcolare» din Bacău, a Soc. «Asistenţa publică» din Galaţi, a Soc. «Colonia Şcolară Spiru Haret» din Iaşi, a Soc. Institutorilor şi Institutoarelor din Bucureşti, a Asociaţiei Creştine a femeilor române din Bucureşti şi Iaşi, a aşezămintelor «Principesa Elena» din Bucureşti (la Suzana, jud. Prahova), a Soc. «Colonia Şcolară» din Focşani, etc., etc.

Cam jumătate din cele 75 colonii amintite sunt înfiinţate numai pentru 1, 2 sau 3 ani. Altele însă, tot mai numeroase, cu acelaşi caracter, le vor lua locul. In general se trimit în colonii 2—3 serii de copii în cursul unei veri.

AŞEZĂMÂNTUL DE ORBI ADULŢI, TIMIŞOARA

Preventoriile

In cursul anului 1937 Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale a organizat şi pus în funcţiune 3 *preventorii* pentru întremarea copiilor debilitaţi, predispuşi la tuberculoză, care funcţionează în tot cursul anului la: Cheia (jud. Prahova), Sâncrai (jud. Alba) şi Şanţuri (jud. Braşov). In aceste preventorii copiii sunt ţinuţi în aer curat şi supraalimentaţi câte 3—4 luni, după nevoie. Copiii din clasele primare îşi pot urma aci cursurile cu învăţători detaşaţi de Ministerul Educaţiei Naţionale.

CENTRUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR, CHIŞINĂU
SALA DE RECREAŢII

CENTRUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR DIN TG.-MUREŞ

Căminele de zi

Căminele unde femeile cari merg la muncă îşi pot aduce dimineaţa copiii şi îi iau seara când se întorc, s'au introdus la noi numai în foarte slabă măsură. Sunt cunoscute 29 de asemenea cămine în toată ţara, organizate şi întreţinute de societăţi de binefacere şi unele industrii mari. Organizaţii frumoase de acest gen au Manufacturile de tutun, la Bucureşti, Timişoara, Iaşi, etc.

In ţările din Occident, în special în Germania şi Italia, căminele de zi sunt foarte numeroase. In această din urmă ţară ele s'au înmulţit considerabil şi în mediul rural pe timpul lunilor de vară, când munca agricolă este în toi.

Institutele medico-pedagogice

Pentru ocrotirea şi instrucţia teoretică şi practică (profesională) a copiilor orbi, surdo-muţi şi debili mintali s'au creat institutele medico-pedagogice:

a) Pentru *orbi*, la Bucureşti (la Vatra Luminoasă), la Cluj (pentru băieţi), la Buzău (pentru fete) şi la Timişoara (pentru băieţi);

b) Pentru *surdo-muţi* la Bucureşti, Cluj, Cernăuţi, Iaşi şi Focşani.

c) Pentru *debili mintali*, la Cluj, Ineu (jud. Arad) şi Bucureşti.

După terminarea cursurilor în institute copiii, cărora li se eliberează cărți de lucrător pentru meseria ce au învățat, sunt plasați în diverse întreprinderi.

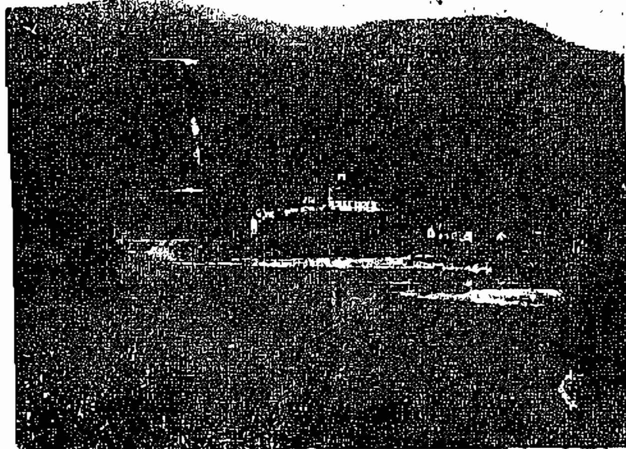
La toate aceste institute, învățământul se face cu profesori medico-pedagogi, pregătiți în mod special.

Azilurile pentru orbi

Pentru *orbii adulți* ministerul are un azil la Buzău, iar pentru oarbele adulte un azil la Arad. La București funcționează azilul Vetrei Luminoase. In aceste azile orbii și oarbele se specializează în lucru manual.

Așezământul pentru needucabili

Pentru *needucabili* (imbecili și idioți) Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale are un așezământ la Târgu-Mureș. Cei 80 de internați din acest așezământ nu sunt capabili de niciun fel de muncă. Este singura instituție din țară de acest gen.

AȘEZĂMÂNTUL PENTRU OCROTIREA COPIILOR ORFANI DELA TURNU-ROȘU. VEDERE GENERALĂ

Coloniile de muncă

Cu punerea în aplicare a legii pentru înfrânarea cerșetoriei și vagabondajului (1921), Ministerul a înființat mai multe colonii de muncă unde erau trimiși vagabonzii și cerșetorii condamnați sau puși la dispoziția Asistenței Sociale de organele judiciare prevăzute de acea lege. Unele erau pentru copii dela 10 ani în sus și pentru adolescenți cari învățau agricultura practică și meserii, iar altele erau pentru reeducarea prin muncă a adulților. Dela punerea în vigoare a noului cod penal, aceste colonii au fost transformate în așezăminte de ocrotire pentru defectivi. Noul cod penal nu mai dă în seama Asistenței Sociale decât pe vagabonzii și cerșetorii inapți de muncă, cari sunt destul de numeroși. In afară de aceștia, sunt foarte mulți bătrâni și infirmi cari neavând nici un sprijin, cer singuri internarea, sau le-o cer autoritățile administrative. Astfel de așezăminte se află la Bobești-Bălăceanca (Ilfov), Plevna (Ialomița), Brâncoveni (Romanați), Galata și Șipote (Iași), Răchitoasa (Tecuci), Taraclea (Lăpușna). Unele din ele,

ORFELINATUL I. O. V., JUD. FĂLCIU

cari au teren mai mult (Plevna și Șipote), sunt pe cale de a fi transformate în colonii agricole. Ocrotiții adolescenți, cari nu au o meserie, sunt trimiși acolo să învețe agricultura, horticultura, viticultura, agricultura etc., iar în timpul iernei o meserie.

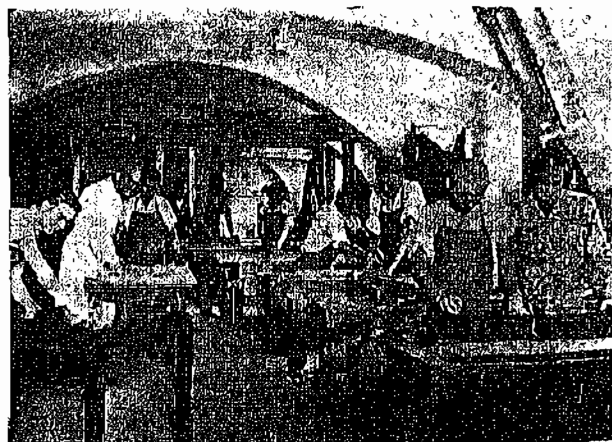
ȘCOALELE DE ASISTENȚĂ

Școalele de surori de ocrotire

Pentru răspândirea cunoștințelor de igienă în masele largi ale populației, Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale, a înființat școalele de surori de ocrotire și anume: două la București, una la Cluj și una la Iași. La acestea se mai adaugă Școala de surori de ocrotire a Societății « Principele Mircea » și Școala de educatoare și puericultură « Pia Brătianu », ambele în București. In curând va intra în activitate o nouă școală de surori de ocrotire la București, construită de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale în colaborare cu Fundația americană Rokefeler, care a contribuit la această operă cu suma de 8 milioane lei.

După trei ani de studiu, surorile de ocrotire cu o frumoasă pregătire teoretică și practică, lucrează ca auxiliare ale medicilor de circumscripție.

Azi, numărul surorilor de ocrotire se ridică la la abia 500, ceeace e cu totul neîndestulător.

AȘEZĂMÂNTUL DE COPII SURDO-MUȚI, CLUJ. ATELIERUL DE TÂMPLĂRIE

SURORILE „VISITATOARE" DIN IAȘI INTOCMESC FIȘELE ȘI PREGĂTESC RAPOARTELE

Cursurile de igienă pentru învățătoare

Invățătoarele dela sate sunt chemate, pe rând, la cursuri de vară de igienă, ca la rândul lor să transmită cunoștințele căpătate, în special mamelor și viitoarelor mame. Cursurile se țin la București, Iași și Cluj.

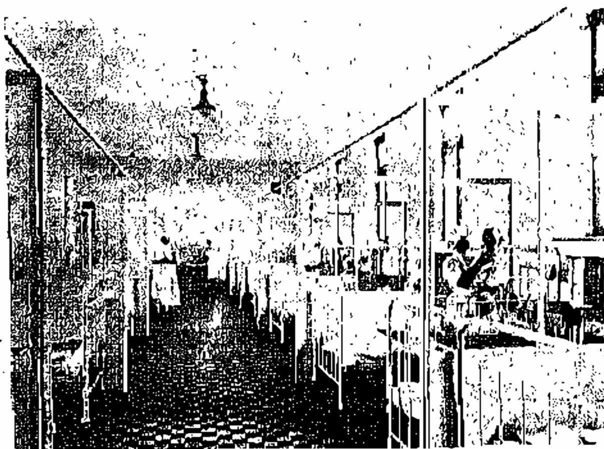
Școalele de moașe

In 1937 Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale a înființat un mare număr de școale de moașe în capitalele de județe, unde femei și fete alese din comunele rurale, urmează un an cursurile lor.

Cu aceasta, una din cauzele marei mortalități infantile și a mortalității chiar a mamelor, din cauza infecției puerperale, e pe cale să dispară. Numai cu școalele de moașe existente pe lângă clinicele universitare și marile maternități din țară nu se putea pregăti numărul de 8.000 moașe, necesar.

Școala pentru pregătirea profesorilor medico-pedagogi

O școală specială pentru *pregătirea profesorilor medico-pedagogi*, necesari învățământului infirmilor din institutele medico-pedagogice, s'a întemeiat la Cluj. S'au admis învățători și institutori. Când numărul de elemente necesare a fost împlinit, școala a

INSTITUTUL SURORILOR DE OCROTIRE, IAȘI UN SALON PENTRU COPII

fost închisă. Acum, simțindu-se din nou nevoia unui număr de profesori medico-pedagogi, se pregătește deschiderea unei astfel de școale la București.

Școala superioară de Asistență

Pentru organizarea științifică a asistenței sociale s'a simțit nevoie de personal specializat în tehnica asistenței. Pentru crearea acestui personal Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale în colaborare cu Asociația creștină a tinerelor fete și cu Eforia Spitalelor Civile a înființat *Școala superioară de asistență socială* din București, unde se primesc fete bacalaureate cari după trei ani de studii teoretice și practice obțin diploma de asistent social.

Școala are în programul ei, introducerea și popularizarea la noi în țară a noilor principii și noilor metode tehnice de asistență socială, pe lângă cursurile teoretice și instrucția practică al cărei scop este aplicarea pe teren a problemelor expuse.

INSTITUTUL PENTRU REEDUCAREA MINORELOR DIN BUCUREȘTI. ATELIERUL DE LUCRU MANUAL

Școala a fost nevoită să organizeze la început un centru de demonstrație pentru asistența familiei, care să servească de teren de instrucție studentelor la facerea unei anchete sociale și stabilirea unui program organizat de reconstruire a familiei.

Pe măsură ce școala a progresat, nevoile de experimentare s'au simțit din ce în ce mai necesare și în alte ramuri decât acelea ale asistenței familiei. Astfel pentru ramura de serviciu social de spitale, Eforia Spitalelor Civile a organizat, cu concursul tehnic al școalei, câte un serviciu social de fiecare spital din București.

Pentru ramura de asistență a delicvenților, școala, înțelegând să pregătească terenul pentru introducerea noului cod penal, a organizat pe lângă Parchetul Tribunalului Ilfov, un serviciu de asistență a delicvenților minori. Acest serviciu a lucrat pentru reeducarea în familie a minorilor ajunși în fața Tribunalului. Odată cu înființarea Tribunalului de Minori, acest serviciu a fost trecut de către Ministerul de Justiție, Tribunalului de Minori.

C. S.

CRUCEA ROȘIE A ROMÂNIEI

Până în veacul al XIX-lea, îngrijirea ostașilor bolnavi sau răniți, în timp de războiu, era și sumară și insuficientă.

Cauza de căpetenie era că rănitul, bolnavul și personalul care-l îngrijea, erau considerați ca beligeranți și deci, când cădeau în mâinile celeilalte armate, erau tratați mai mult sau mai puțin ca dușmani.

Unui elvețian, Henri Dunant, care a fost de față la bătălia dela Solferino (1859) și a văzut grozăveniile câmpului de luptă, după ce bătălia s'a terminat, îi revine meritul de a fi schimbat această concepție. Intors la Geneva, a convins pe câțiva concetățeni ai săi să formeze un comitet care să îndrepte această stare de lucruri.

Ideile propovăduite de acest comitet au fost așa de elocvente, și propaganda a fost așa de bine făcută, încât o conferință de experți, de toate neamurile, s'a întrunit dela 26 la 29 Octomvrie 1863 la Geneva, pentru a căuta cele mai potrivite mijloace de a veni în ajutorul răniților, acolo unde serviciile sanitare militare erau neîndestulătoare.

Conferința s'a încheiat cu o serie de rezoluții cari au servit de bază la întemeierea unor instituții menite a veni în ajutorul militarilor răniți.

Acestea au alcătuit statutele fundamentale ale tuturor instituțiilor care s'au întemeiat. Comitetul de inițiativă care prilegiuise conferința experților, a servit la început de legătură între aceste instituții și a devenit în urmă Comitetul Internațional al Crucii Roșii, cu sediul la Geneva.

Primul act internațional, care a consfințit opera începută și prin care se recunoștea că rănitul și bolnavul nu mai erau beligeranți și că personalul spitalicesc era neutru, a fost convenția dela Geneva, dela 22 August 1864, la care au aderat 54 de state. România a dat adeziunea ei la 18/30 Noemvrie 1874.

OPERA CRUCII ROȘII

1876 — 1878

La 11 Iunie 1876, Ministrul de Războiu de atunci, a adresat Principelui Dimitrie Gr. Ghika o scrisoare îndemnând la formarea unei societăți române de Cruce Roșie.

S'a format un comitet provizoriu, care, prin procesul-verbal din 4 Iulie 1876, a hotărît organizarea unei societăți de ajutor pentru militarii răniți în războiu, sub denumirea de « Societatea Crucea Roșie din România ».

La 15 Iulie 1876, membrii fondatori ai Societății, întrunindu-se, au ales primul consiliu general compus din următoarele persoane: Dimitrie Gr. Ghika, Nicolae Kretzulescu, Dimitrie A. Sturdza, C. A. Rosetti, Ion Ghika, Dr. P. Iatropol, Dr. C. Davilla, George Gr. Cantacuzino, Gr. C. Cantacuzino, Dr. Ar. Fotino, Hillel Manoach, Dr. I. Theodori, Colonel St. Fălcoianu, Colonel I. Algiu, Dr. Athanasovici.

Președinte a fost ales Principele Dimitrie Gr. Ghika.

Statutele Societății au fost promulgate prin Inaltul Decret Domnesc Nr. 1744 din 8 Septemvrie 1876.

Prin legea din 30 Decemvrie 1906 s'a conferit Societății personalitatea juridică.

Statutele din 1876, ne mai corespunzând desvoltării ce a luat Societatea, au fost modificate, cu aprobarea guvernului, în anul 1914.

Cu câteva zile înainte de a se întemeia Crucea Roșie Română a început, la 20 Iunie 1876, războiul Sârbo-Turc.

Comitetul central a decis formarea a două ambulanțe spre a le trimite: una în ajutorul armatei turce, iar cealaltă în ajutorul armatei sârbe.

Guvernul otoman comunicând « că nu poate primi în armata sa ambulanțele noastre pentrucă deși a aderat la convenția dela Geneva, dar nu a luat nici o măsură spre a iniția armata la respectul ce se datorește acestei instituții » și « că ambulanțele noastre pot merge în Serbia, însă cu riscul și periculul lor, deoarece guvernul nu ia asupră-și responsabilitatea de ceea ce s'ar putea întâmpla din cauza ignoranței trupelor sale », nu s'a mai trimis ambulanță în Turcia.

Ambulanța destinată Serbiei a plecat din București la 13 Iulie 1876 și a ajuns la Cladova la 20 Iulie; de aci prin Negotin a pornit la Zaicear, sosind acolo la 24 Iulie. Ambulanța română a urmat mișcările armatei sârbești de Timoc. După retragerea acestei armate la Brestovațca-Bania, ambulanța a primit ordin să trimită parte din personal la Alexinatz, iar parte la Ciupria, unde a funcționat dela 1 August până la 10 Septemvrie îngrijind de răniți și bolnavii aflați acolo.

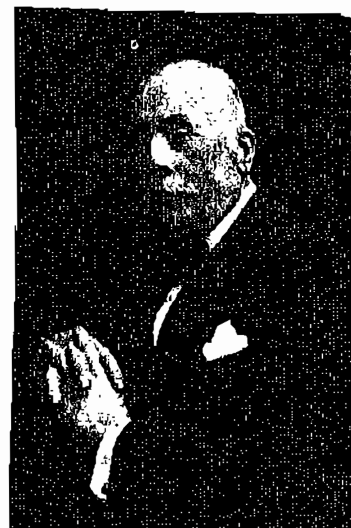
Personalul ambulanței a fost împărțit în două secții: o secție a îngrijit spitalele din Ciupria, iar cealaltă secție a lucrat la punctele Nerikev-Han și Bobovişte.

PRINCIPELE GRIGORE GR. GHICA
Inițiat președinte al Societății, 1876-1897

GEORGE GR. CANTACUZINO
Președintele Societății, 1897-1913

ALEXANDRU MARGHILOMAN
Președintele Societății, 1915-1925

Ambulanța a funcționat neîntrerupt dela 1 August până la 7 Decemvrie, îngrijind 6832 răniți și bolnavi.

In timpul răsboiului din 1877—1878 Comitetul central a organizat 2 ambulanțe destinate să urmeze armata română și a înființat spitale temporare atât în apropiere de câmpul de operație cât și în București.

In ajutorul Societății au sosit din străinătate mai mulți medici și chirurgi.

Eforia Spitalelor Civile a pus la dispoziția Crucii Roșii următoarele paturi: 84 paturi la Spitalul Filantropia, 50 paturi la Colentina, 41 paturi la Colțea, 19 paturi la Spitalul de copii și 30 paturi la Spitalul Boldescu din Ploești.

La Spitalul Colței s'a deschis un curs de bandaje și pansamente pentru doamnele care au dorit să vină în ajutorul răniților.

Prima ambulanță a pornit din București la 11 Iunie 1877 și a sosit a doua zi în gara Craiova, de unde a pornit la Poiana. Acolo a îngrijit bolnavii cari se trimeteau din lagărul dela Calafat precum și pe locuitorii civili bolnavi.

Această ambulanță a fost împărțită în trei secții și anume:

Secția I, care a urmat Divizia I activă, a pornit în ziua de 14 Iulie la Calafat. De acolo a urmat divizia până la Radișevo în Bulgaria, iar la 29 August s'a înapoiat la Verbița. La 9 Octomvrie secția s'a înapoiat la Grivița, unde a stat până la 3 Decemvrie, când a părăsit Grivița și a retrecut Dunărea la Turnu-Măgurele.

Secția II-a destinată a urma Divizia II, a pornit în ziua de 19 Iulie la Cetate.

Din Cetate a plecat la Calafat însoțind Corpul de rezervă până la 22 August, când a plecat împreună cu ambulanța militară spre Plevna. După atacurile făcute de armatele noastre contra pozițiilor dela Grivița, o parte din ambulanță s'a reîntors la Mecica, formând acolo etapa de evacuare.

Secția III-a a pornit din Poiana, în ziua de 21 Iulie, mergând la Nicopole. Apoi a plecat la 25 August și s'a așezat la Cerno-Selo, pe malul drept al râului Osma.

De aci, un detașament a plecat în ziua de 28 August, spre Grivița. Acolo a primit ordin, dela D-rul Davilla, să înainteze spre locul ce se alesese pentru primele pansamente, în vederea luptei dela 30 August.

Restul secției II, stabilită la Cerno-Selo, s'a strămutat la 6 Septemvrie la Mecica, unde se afla etapa principală.

A doua ambulanță a pornit din București la 20 August la Corabia, de acolo a plecat la Turnu-Măgurele, unde a construit 4 barăci cu 130 paturi.

După cererea D-rului Davilla, comitetul a trimis ulterior și o secție la Rahova, secție căreia i s'au încredințat 2 spitale-barăci locale cu 42 paturi, iar în urmă alte 4 spitale.

Numărul bolnavilor și răniților îngrijiți de formațiile Crucii Roșii a fost:

Formația	Nr. paturilor	Numărul bolnavilor căutați			
		Români	Ruși	Turci	Total
Ambulanța I	42	496	6	255	757
» II	42	881	—	212	1.093
» III	70	770	10	86	866
Spitale-barăci T.-Măgurele	130	644	20	223	887
Barăcile din București și Sfor.	224	556	44	301	901
Total	508	3.347	80	1.077	4.504
Bolnavi căutați în spitalele armatei dela Rahova	—	—	—	—	142
Total general	—	—	—	—	4.646

1878—1914

La izbucnirea răsboiului Sârbo-Bulgar din 1885—1886, Crucea Roșie Română a trimis câte o secție medicală în ambele țări beligerante.

Pornite la 11 și 12 Noemvrie 1885, secțiile au sosit la Belgrad la 15 Noemvrie și la Sofia la 19 Noemvrie, unde au îngrijit de răniți până în primele zile ale lunei Ianuarie 1886.

IRINA CÂMPINEANU
Preşedintă de onoare, 1915-1920

ECATERINA GR. CANTACUZINO
Preşedintă de onoare, 1921-1923

GH. BALŞ
Preşedintele Societăţii, 1927-1934

Secţia din Belgrad, în timp dela 16 Noemvrie 1885 până la 4 Ianuarie 1886, a avut în îngrijirea sa 3 spitale. Numărul răniţilor îngrijiţi în aceste spitale s'a urcat la 500.

Secţiei din Sofia i s'a dat în îngrijire un singur spital cu 50 paturi, în care dela 22 Noemvrie până la 30 Decemvrie 1885, a avut în căutare 125 răniţi.

In perioada de pace care a urmat după 1886, Crucea Roşie şi-a manifestat activitatea prin ajutoare date altor societăţi de Cruce Roşie şi prin mărirea fondurilor sale.

In 1906 d-na Irina Câmpineanu înfiinţează « Crucea Roşie a Doamnelor din România » cu scopul de a pregăti şi a dispune de personal pregătit şi de materialul trebuitor spre a face faţă împrejurărilor.

In anul 1913 în vederea campaniei din Bulgaria, Societatea Crucea Roşie din România şi Societatea Crucea Roşie a Doamnelor din România au format un comitet comun de acţiune, pentru tot timpul cât armata română era să fie sub arme.

La 16 Iulie 1913 Ministerul de Războiu a hotărît ca spitalul mobil al Societăţii Crucea Roşie să plece imediat pentru Turnu-Măgurele.

Plecarea din Bucureşti a avut loc la 18 Iulie. La Turnu-Măgurele în ziua de 23 Iulie spitalul a primit ordin să plece la Teliş în Bulgaria, unde bântuia holera asiatică.

In ziua de 30 Iulie s'a primit ordin ca « întreg spitalul mobil cu tot materialul şi personalul » să se transporte de îndată la T.-Măgurele, unde a sosit la 9 August. Aci s'a instalat, în curs de 2 zile, 14 barăci şi 12 corturi precum şi 4 gherete. Spitalul mobil a funcţionat acolo dela 11 August până la 24 August.

In tot acest timp au fost căutaţi în spital 265 bolnavi, din care 255 bolnavi de holeră, iar restul de 10 de diferite boale. Dintre bolnavi au murit 38, restul au fost parte evacuaţi, parte s'au însănătoşit.

La 25 August personalul şi o parte din material a plecat la Bucureşti, iar restul materialului a rămas a fi adus în urmă cu calea ferată.

Cu întoarcerea armatelor din Bulgaria holera asiatică s'a întins şi în ţara noastră.

Societatea a fost solicitată să vină în ajutorul locuitorilor din judeţele molipsite (Teleorman, Romanaţi, Dolj). Comitetul de administraţie a trimis 16 corturi mari cu materialul şi personalul necesar. S'au îngrijit mai întâiu bolnavii din comunele Cilieni, Jieni, Scărişoara şi alte localităţi din judeţul Romanaţi. De acolo a trecut în judeţul Dolj îngrijind de holericii din comunele: Giurgiţa, Afumaţi, Urzicuţa, Urzica-Mare, Ionelele, Amzuleşti, Portăreşti, etc.

Pentru judeţul Gorj, care aproape în întregime era bântuit, s'au mai organizat alte 2 echipe cu personalul şi materialul necesar.

In primăvara anului 1914 s'a trimis în Albania tot materialul pentru instalarea şi funcţionarea unei secţii de 10 bolnavi.

1914 — 1918

Imediat ce în anul 1914 a izbucnit marele războiu, s'au contopit: Societatea « Crucea Roşie din România » cu « Societatea Crucea Roşie a Doamnelor din România », formându-se « Societatea Naţională de Cruce Roşie a României ».

Apoi, Crucea Roşie s'a ocupat cu organizarea în întreaga ţară de spitale care până la 1 Aprilie 1916 dispuneau de 7.285 paturi.

Toate localurile, în care urmau să se instaleze spitalele de Cruce Roşie, au fost complet amenajate cu tot ce le trebuia ca: apă, canal, lumină, băi, spălătorie, bucătărie, etuvă, etc. precum au fost înzestrate şi cu tot materialul spitalicesc.

S'au organizat apoi şi cinci spitale destinate a funcţiona pe câmpul de operaţie, spitale care dispuneau de 1000 paturi.

In fine s'au organizat cursuri pentru pregătirea infirmierelor necesare.

S'a organizat Serviciul pentru prizonieri care a dat rezultate mulţumitoare.

Totalul corespondenţelor trimise prin acest serviciu dela începutul răsboiului mondial şi până în primăvara 1916 a fost de 11.050. Deosebit au fost şi numeroase scrisori de tranzit.

Afară de corespondenţă, s'au expediat în intervalul dela 12 Mai 1915 până la 8 Mai 1916 următoarele sume către prizonierii de răsboiu din diverse ţării beligerante:

50.699 ruble; 2.419 coroane; 268 mărci; 12 franci francezi; 5.504 dinari; 5.904 lire italiene; 150 lei; 5 lire turceşti.

Numărul coletelor transitate în acelaşi timp s'a ridicat la 6205.

In urma ocupării Serbiei de către armatele austro-ungare şi bulgare, 12.535 refugiaţi sârbi din teritoriile limitrofe cu ţara noastră au trecut la noi prin Turnu-Severin, Gruia şi alte localităţi.

Crucea Roşie le-a venit în ajutor. La 31 Martie 1916 numărul lor se redusese la 396 persoane.

In timpul răsboiului, Crucea Roşie a adus armatelor şi populaţiei civile, următoarele servicii:

1. A adăpostit în spitalele sale peste 150.000 răniţi şi bolnavi, reprezentând aproximativ 4.900.000 zile de spitalizare.

2. A distribuit, în cantinele sale din gări, militarilor în trecere, un număr de câteva milioane de porţii ceaiuri, etc.

3. In cantinele din Bucureşti, a distribuit la refugiaţii cari au fost evacuaţi din Oltenia, Muntenia şi Dobrogea şi au rămas în Bucureşti, cum şi populaţiei sărace din Bucureşti, un număr de 800.000 prânzuri, osebit de pâine.

4. A ajutat în teritoriul ocupat 64.400 prizonieri cu hrană, îmbrăcăminte sau bani.

SEDIUL CENTRAL AL CRUCII ROŞII, BUCUREŞTI

ŞCOALA DE INFIRMIERE A CRUCII ROŞII

5. A adăpostit în Bucureşti 3000 refugiaţi.

6. A transmis, prin birourile sale din Bucureşti şi Iaşi, mai mult de 350.000 scrisori sau informaţii pentru prizonierii de răsboiu şi pentru civili, fără a socoti cele date prin Buletinul Crucii Roşii, alcătuind în total aproximativ 488.000 de fişe.

7. A transmis direct sau prin comenzi 58.000 colete pentru prizonierii români internaţi în lagărele din ţările inamice; cum a făcut şi transmiteri de bani pentru aceiaşi prizonieri.

1918 — 1936

Dela răsboiu încoace, activitatea Crucii Roşii se poate împărţi în următoarele categorii de preocupări:

a) Strângerea de fonduri, necesare pentru clădirea unui local propriu şi pentru realizarea menirii sale.

Cel mai mare rezultat bănesc, este acela al anului 1926 când Societatea Crucea Roşie, împlinind o jumătate de veac de existenţă, i s'au donat sume al căror total este de circa 10.000.000 lei. Cu această sumă s'a plătit în mare parte costul clădirii inaugurată în toamna anului 1927;

b) Revederea, punerea la punct şi completarea materialului spitalelor mobile, care azi e terminată;

c) Organizarea de alte formaţii de mobilizare;

d) Formarea unui corp de infirmiere voluntare, trebuincioase şi pentru formaţiile Crucii Roşii şi pentru cele ale armatei;

e) Intrucât desvoltarea Crucii Roşii în viitor depinde mult de pregătirea viitoarelor generaţii, Crucea Roşie, urmând pilda altor societăţi de Cruce Roşie, a organizat o secţie de Cruce Roşie a Tinerimii, a cărei menire este de a familiariza noile generaţii

AJUTORAREA POPULAȚIEI BASARABENE, 1935-1936 CANTINA CALFA

cu noțiunea de ajutor mutual și de cunoașterea reciprocă.

Secția Tinerimii, în înțelegere cu secții de Cruce Roșie a Tinerimii din alte țări, a organizat un schimb de corespondență școlară, care are concursul autorităților școlare.

De asemenea, Secția Tinerimii organizează, în fiecare an, colonii școlare, grație cărora mulți copii beneficiază de aerul dela munte și dela mare și grație cărora se desvoltă între copii și simțul de solidaritate;

f) A contribuit la îndreptarea stării sanitare de după răsboiu, trimițând în mai mulți ani de-a-rândul coloane volante în optsprezece județe, cari au îngrijit 14.124 sifilitici și au dat 33.691 consultații și medicamente gratuite, pentru alte boli;

g) A ajutat diferiți refugiați și a contribuit a ajuta pe victimele nenorocirilor dela noi și din alte țări.

In această privință acțiuni de seamă au fost acele întreprinse în iernele 1928—29 și 1935—36.

Seceta din verile 1928 și 1935, venind după câțiva ani agricoli răi, a fost pentru Basarabia de Sud o încercare care era peste puterile sale, toate rezervele locuitorilor în bani și în natură fiind sleite.

In acele împrejurări guvernul a crezut că era de absolută nevoie a ajutora populația în ceea ce privea alimentarea copiilor și a bătrânilor neputincioși și a socotit că această operă intra în cadrul acțiunii Crucii Roșii Române.

Crucea Roșie nu a pregetat să-și asume răspunderea de ambele dăți.

In 1928—29 s'au strâns bani și alimente în valoare de 32.082.895 lei din cari:

1.048.000 lei dați de Centrala Crucii Roșii;

2.298.704 lei de filialele Crucii Roșii;

9.795.000 lei de diferite ministere;

1.115.689 lei s'a strâns prin școli, iar restul prin bănci și marele public.

Pe lângă hrană s'a distribuit circa 11.000 perechi opinci și peste 2000 zăbune vătuite, la copii.

Prin mijlocirea Crucii Roșii s'au putut hrăni, în iarna 1928-1929, în 650 cantine sau ceainării, 61.860 de copii și bătrâni, numărul porțiilor servite fiind de 5.301.914. Costul unei porții a fost deci de 5,37 lei.

In iarna 1935—1936, guvernul a cerut din nou Crucii Roșii să vină în ajutorul celor amenințați de foame în județele: Vaslui, Fălciu, Tutova, Cahul, Ismail, Cetatea-Albă, Tighina și Lăpușna.

Făcând iarăși apel la public, Crucea Roșie a primit dela acesta și dela instituțiile de Stat și particulare bani, alimente, lemne și efecte de îmbrăcăminte în valoare totală de 82.013.631 lei.

Din acest total s'au cheltuit 55.158.709 lei pentru hrană, îmbrăcăminte, etc., iar 26.854.922 lei au prisosit.

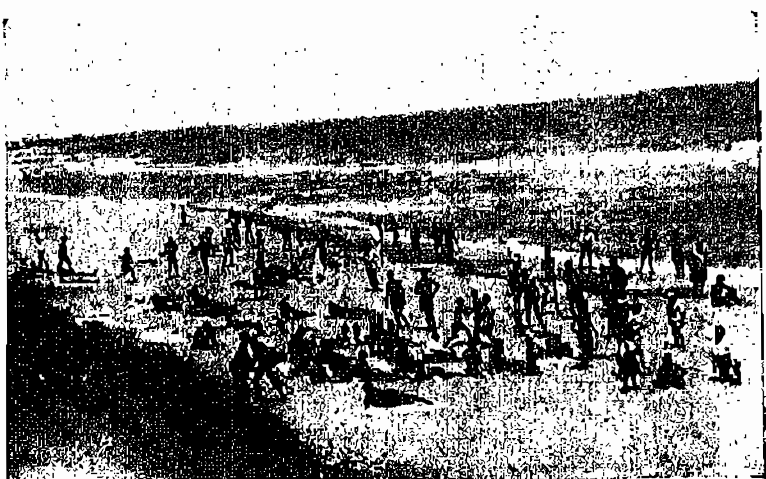
S'au distribuit în total 12.499.234 porții de hrană, 10.651.295 porții de ceai la 125.000 persoane, și s'a dat îmbrăcăminte la 61.761 copii.

Costul hrănirii a revenit în medie la 3,75 lei de persoană pe zi, iar al îmbrăcămintei de 93,68 lei de persoană.

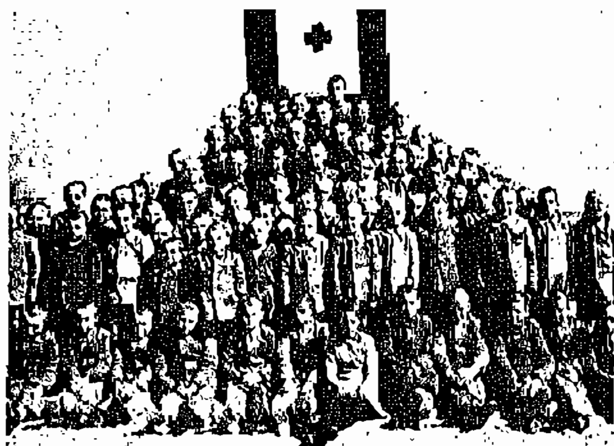
In afară de aceasta s'au adus 2.245 copii din Basarabia în restul țării și s'au dat ajutoare pentru combaterea tifosului exantematic (32.011 kg săpun și 10.000 cămăși).

Ajutorul material ce s'a dat în ambele ocazii a avut un mare efect moral. Prin sentimentul de întărire ce l-au avut cei loviți de nenorocire când au văzut că sunt ajutați într'un mod frățesc și desinteresat, s'a contribuit la înlăturarea prilejurilor de revoltă sufletească sau de neorânduieli, care, mai cu seamă în regiuni ca acelea ce au fost ajutorate, puteau să aibă așa de rele răsfrângeri. S'au întărit și legăturile între diferitele părți ale țării, nu numai între copii, dar și între adulți, prin conștiința că din toate părțile țării, toți s'au grăbit să le vină în ajutor fără deosebire de neam sau de credință. S'a contribuit astfel la înfrățirea și între Români, dar și între naționalitățile străine din aceste regiuni și Români.

Din prisosul de 26.854.922 lei, rămas din sumele adunate în iarna 1935/6, Crucea Roșie a cheltuit

O COLONIE DE COPII A CRUCII ROȘII, 1929

COPII BASARABENI INGRIJIȚI DE FILIALA GALAȚI. 1935-1936

COPII BASARABENI INGRIJIȚI DE FILIALA BRAȘOV, 1935-1936

16.000.000 lei pentru construirea și înzestrarea a nouă centre sanitare în orașele: Vaslui, Bârlad, Fălciu, Cahul, Bolgrad, Ismail, Cetatea-Albă, Tighina și Orhei, iar 10.854.922 lei i-a pus la o parte ca fond de prim ajutor pentru un caz de viitoare nenorocire.

Din celelalte fonduri ale sale, Societatea a construit un local în valoare de 5.000.000 lei pentru coloniile de vară, la Mangalia, și a luat asupra sa construirea și întreținerea a trei centre sanitare și două băi populare în Maramureș, în valoare de 5.500.000 lei.

Spre a ajuta bolnavii din spitale, Crucea Roșie a înființat prin filialele sale, în înțelegere cu medicii șefi ai spitalelor, asociații de prieteni ai Spitalului menite, în limitele permise de medici, a distra pe bolnavi, a-i încuraja și a-i ajuta, prin cărți, scrieri de scrisori, mici daruri, etc. De asemenea a înființat în mai multe spitale biblioteci pentru bolnavi.

g-ral r. r.

M. S. REGINA MARIA LA CĂPĂTÂIUL RĂNIȚILOR, IN TIMPUL MARELUI RĂSBOIU

CASA MUNCII C. F. R.

Casa Muncii C.F.R. — astăzi Direcţiunea Generală pentru Ocrotirea şi Ajutorarea Personalului C.F.R. — este o organizaţie specială, chemată să asigure asistenţa unei anume categorii de funcţionari ai statului, funcţionarii căilor ferate.

Infiinţată încă din anul 1883, instituţia a trecut printr'o lungă gamă de prefaceri, marcând o desvoltare progresivă, al cărei punct maxim a fost atins în anul 1930, când a obţinut o totală independenţă administrativă sub forma de casă autonomă.

EVOLUŢIA CASEI MUNCII

In 1883, Administraţia C.F.R. a înfiinţat o « Casă de Ajutor » pentru a asigura impiegaţilor inferiori, lucrătorilor şi servitorilor, precum şi văduvelor şi orfanilor acestora, ajutoare şi pensiuni în cazurile şi condiţiunile anume prevăzute.

Fondurile Casei de Ajutor erau formate din: 1) cotizaţiile pentru pensii de 5% din salariile participanţilor; 2) subvenţia guvernului; 3) amenzile încasate dela personalul aparţinător acestei Case; 4) donaţiuni şi legate; 5) veniturile produse prin fructificarea capitalului Casei.

Administrarea Casei de Ajutor se făcea de către Direcţiunea Generală C.F.R. ajutată de un Comitet.

Paralel cu această Casă de Ajutor s'a înfiinţat, în 1907, « Societatea pentru ajutorul copiilor orfani ai funcţionarilor şi lucrătorilor C.F.R.».

Fondurile Societăţii se compuneau din cotizaţii, subvenţii, donaţii, legate, venituri diverse şi neprevăzute.

Societatea avea rostul să acorde orfanilor de funcţionari şi lucrători C.F.R. ajutoare băneşti pentru alimente, îmbrăcăminte, cărţi de şcoală, chirii, lemne, ajutoare medicale sub formă de consultaţii şi medicamente şi să înfiinţeze orfelinate, stabilimente de sănătate, aziluri şi instituţiuni de educaţie şi instrucţie.

Administraţia societăţii se făcea de către Direcţiunea Generală C.F.R. ajutată de un comitet.

Răsboiul mondial, care a sguduit din temelii aproape lumea întreagă, a lăsat în ţara noastră urme dureroase.

Poate mai mult decât tot mecanismul de stat, au fost sdruncinate şi desorganizate căile noastre ferate, nu numai în ce priveşte materialul inert, cât mai ales în ce priveşte materialul omenesc.

Personalul Căilor Ferate, istovit de munca supraomenească ce i se cerea în *timpul* răsboiului, decimat de boli, hărţuit de lipsuri şi de greutăţile din ce în ce mai mari ale vieţii, era demoralizat, ceeace constituia o primejdie cu atât mai gravă cu cât mişcările cu caracter social şi mai ales curentele anarhice cari începuseră să-şi facă drum la noi nu aşteptau decât o asemenea stare de spirit pentru însămânţarea desordinelor de tot felul.

Trebue să recunoaştem, spre cinstea personalului Căilor Ferate, că el a avut tăria morală să reziste tuturor ispitelor, mărginindu-se să-şi susţină cu hotărîre, dar şi cu disciplinată cuminţenie, revendicările a căror dreptate şi temeinicie au fost de altfel ulterior recunoscute.

In aceeaşi vreme de după răsboiu se mai punea pentru Stat şi marea problemă a reorganizării şi intensificării transporturilor atât pe vechea reţea de căi ferate, cât şi pe aceea din ţinuturile alipite.

Toate aceste consideraţiuni au făcut să se caute mijlocul de a se îmbunătăţi starea slujbaşilor de cale ferată, fără să li se mărească salariile, pe deoparte fiindcă situaţia financiară a ţării nu îngăduia o asemenea operaţiune, iar pe de altă parte fiindcă planul în care se situa această problemă era mult mai înalt şi reclama cu totul altceva decât o desle-gare a ei pe latura strict materială.

Soluţia nu putea consta decât în organizarea, în folosul funcţionarilor C.F.R., a unei vaste opere de asistenţă care, asigurându-le condiţiunile mai bune de viaţă, să-i pună fiziceşte şi sufleteşte în măsura de a corespunde cu succes muncii trudnice pe care trebuiau să o presteze şi jertfelor de energie pe care această muncă le cerea.

In asemenea împrejurări şi cu acest scop a luat naştere Casa Muncii C.F.R. prin decretul-lege din 23 Aprilie 1920.

Casa Muncii C.F.R. era condusă şi administrată de un Consiliu de Administraţie şi de un director.

Ea era o direcţie specială funcţionând pe lângă Direcţiunea Generală C.F.R., având buget propriu, personalitate juridică distinctă şi administraţie separată.

Legiuitorul a ţinut din capul locului să-i asigure o cât mai precisă independenţă administrativă cu atât mai logică şi mai necesară cu cât menirea Casei Muncii C.F.R. fiind — cum e şi azi — să realizeze cu

fonduri proprii, o întinsă și efectivă operă de asistență în folosul funcționarilor, ea trebuia încredințată unui organism special și de sine stătător.

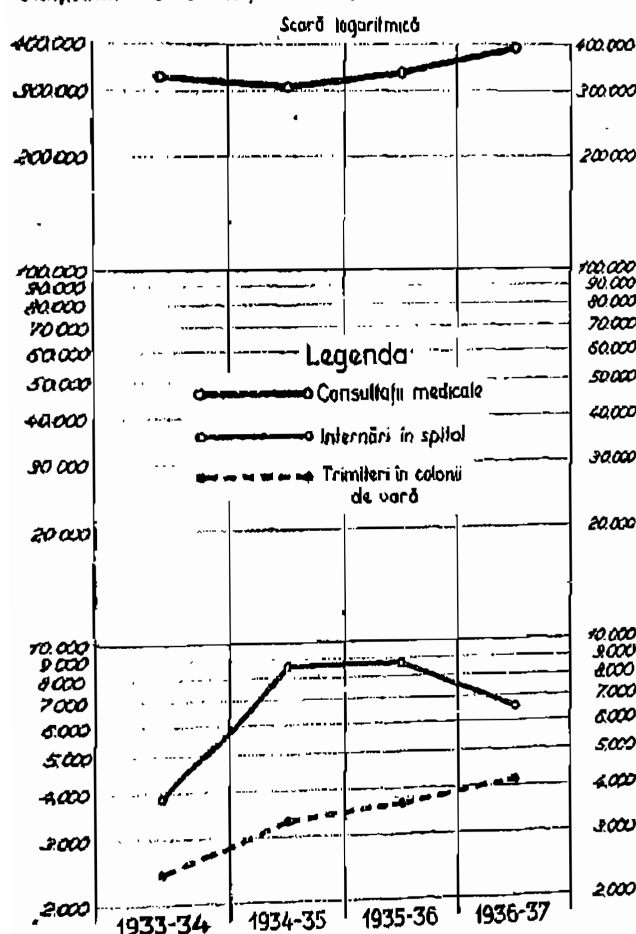
Nu trebue să se uite că din punctul de vedere al asistenței, raporturile dintre Calea Ferată și personalului său sunt acelea dela patron la salariat; ori, niciodată efectuarea acestei asistențe n'a fost făcută direct de patron, ci totdeauna de un organism neutru, pus să armonizeze interesele acestor două categorii distincte și să vegheze la completa îndeplinire a obligațiunilor fiecăreia dintre ele, ca și la stricta respectare a drepturilor tuturor.

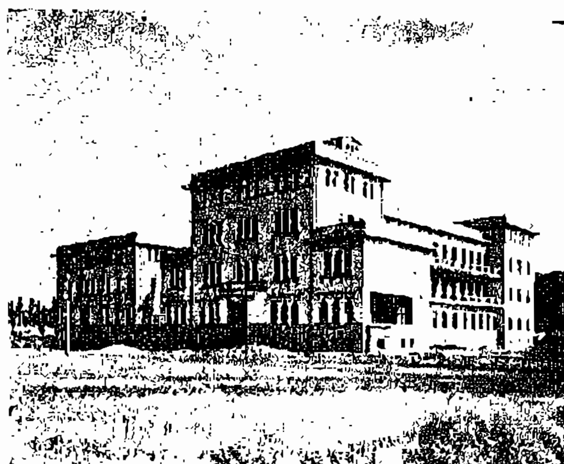
Așa ca, din acest punct de vedere, Administrația Cailor Ferate și Casa Muncii având activități și interese cari nu se puteau pronova sub o singură conducere comună, legiuitorul a înțeles că trebue să asigure noului așezământ de asistență o vieață și o funcționare independentă, ideie care — după o experiență de 10 ani — a dus în 1930 la completa emancipare a Casei Muncii și la transformarea ei în instituție autonomă.

ORGANIZAȚIA ACTUALĂ

In art. 3 și următorii din legea pe baza căreia funcționează — lege publicată în Monitorul Oficial Nr. 96 din 3 Mai 1930 — se arată în amănunt menirea acestui așezământ de asistență și felul cum are să activeze.

Diagrama 1. Evoluția asistenței medicale a Casei Muncii.

SPITALUL DE COPII AL CASEI MUNCII « PRINCIPELE MIRCEA »

Corespunzând celor 3 mari categorii de ajutoare, instituția este împărțită în 3 direcții de specialitate: 1) *medicală*, 2) *de asistență* și 3) *tehnică*, și o direcție administrativă, cuprinzând serviciile de pură administrație.

Veniturile Casei Muncii provin in primul rând dintr'o suprataxă de 5% pe care Căile Ferate, exercitând un oficiu de mandatar, sunt autorizate prin lege s'o perceapă la întregul trafic feroviar, apoi din diverse rețineri din salariul fiecărui funcționar C.F.R. arătate detailat în art. 7 din lege, rețineri dintre cari menționăm pe cele mai însemnate, și anume: o contribuție de 5% cu titlu de fond de pensie percepută din salariul tuturor funcționarilor cotizanți la Casa de Ajutor (adică toți acei cari nu depind de Casa Centrală de Pensiuni a Statului), și o altă contribuție de 2% asupra tuturor salariilor pentru susținerea Casei de Credit funcționând în cuprinsul Casei Muncii. La aceasta se mai adaugă contribuția Regiei Autonome C.F.R., apoi veniturile imobilelor proprietatea instituției, etc.

ASISTENȚA MEDICALĂ

Instituția are spitale proprii în București și anume spitalul Nr. 1, Witting, cuprinzând trei servicii (chirurgie generală, genito-urinare și boli interne) cu 200 paturi; spitalul Nr. 2 instalat în fostul sanatoriu Dr. Antoniu ce a fost închiriat pe un termen de 10 ani și a început să funcționeze în Decemvrie 1934, cu 150 paturi, și Institutul de Maternitate « Regina Elisabeta » cu 85 paturi, toate aceste așezăminte fiind utilate cu tot ceeace progresul a pus la îndemâna științei moderne pentru îngrijirea bolnavilor; apoi spitalul din Pașcani cu 35 paturi, spitalul din Simeria cu 50 paturi și Spitalul de Tuberculoși din Rugi-noasa, înființat în toamna anului 1934, cu 140 paturi.

La București, Iași, Timișoara, Galați și Cluj funcționează câte o policlinică pentru consultații medicale, cele din București, Iași și Timișoara având câte o farmacie și un depozit de medicamente, și două dispensare la Turnu-Severin și Chișinău.

ORFELINATUL C. F. R. DIN PREDEAL

Cum toate aceste așezăminte sunt totuși insuficiente, Casa Muncii are convenții cu Eforia Spitalelor Civile, cu spitalele județene precum și cu sanatorii particulare, spre a îngriji, cu cheltuiala ei, personalul care nu s'a putut interna în spitalele Casei.

Farmaciile și depozitele livrează în mod gratuit medicamente prescrise fie de medicii instituției, fie de medicii C.F.R., iar în localitățile unde instituția nu are farmacii, s'au încheiat convenții cu farmacii particulare cari execută ordonanțele medicilor, iar plata lor se face de Casa Muncii C.F.R.

In fiecare an, Casa Muncii organizează numeroase colonii de vară, trimițându-se la munte sau la mare funcționarii Căilor Ferate bolnavi precum și membrii familiilor lor, după ce în prealabil sunt examinați și triați de comisiuni medicale instituite ad-hoc.

Evoluția asistenței medicale oferite de Casa Muncii personalului C.F.R., în ultimii ani, reiese din diagrama I.

ASISTENȚA CULTURALĂ

Pentru promovarea culturii, instituția întreține cu toată cheltuiala 10 grădini de copii, 20 școale primare, 2 gimnazii de băieți și de fete, un liceu dublu de băieți și fete, 3 cămine pentru copiii ai căror părinți funcționează în localitățile unde nu sunt școale de specialitate, o școală profesională, numeroase ateliere în cari copiii deprind o meserie, precum și 2 orfelinate, unul de băieți și unul de fete.

Școalele funcționează pe baza unei convenții încheiate cu Ministerul Educației Naționale, ca școale de stat, urmând legile, regulamentele și programele Ministerului, având dreptul să elibereze certificate de absolvire.

In ultimii ani s'a dat o deosebită atențiune laturei practice a instrucțiunii prin crearea, pe lângă școalele Instituției, a unui număr important de ateliere.

Atelierele școalei funcționează azi la școala de băieți Nr. 40 București, unde elevii deprind lucrări de tâmplărie, și la școalele de fete din Piatra-Olt, Lipnic, Bălți și Basarabeasca, unde elevele învață să-și lucreze singure rufăria și diverse articole mai simple de îmbrăcăminte.

Atelierele de pe lângă orfelinate sunt în plină activitate. Cu elevii ultimelor 3 clase supraprimare de pe lângă orfelinatul Predeal se execută cea mai mare parte din lucrările internatului: reparări de mobilier, instalații, etc., apoi se confecționează rufăria, încălțămintea precum și îmbrăcămintea necesară orfanilor.

Atelierele Școalei Profesionale Burdujeni sunt date ca model în ceeace privește executarea nu numai desăvârșită dar și artistică a diferitelor lucrări de țesătorie, rufărie și croitorie.

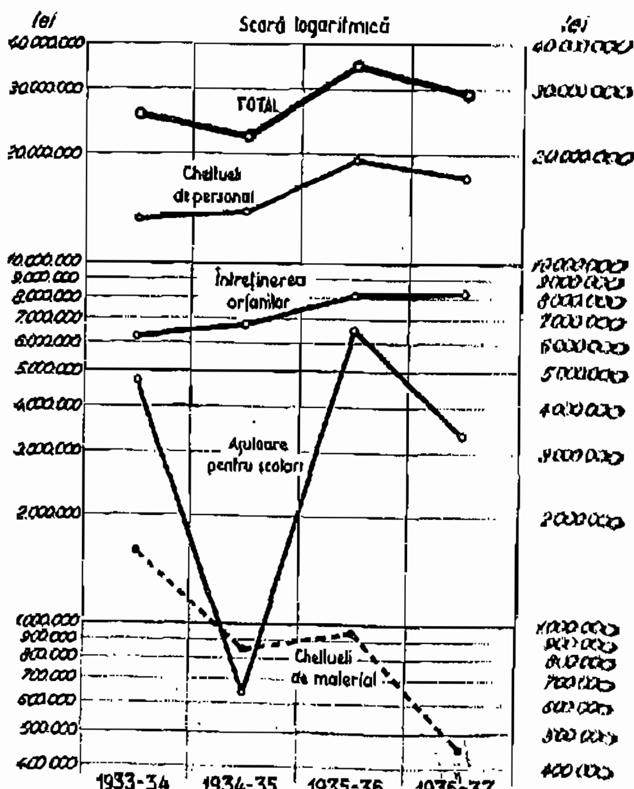
Diferite ateliere s'au creat în ultimii ani și pe lângă cămine. Astfel, la Iași s'a organizat un atelier în care fac ucenicie orfanii cari doresc să urmeze o meserie. După trei ani de lucru, în urma unui examen, primesc dela Ministerul Muncii carnetul de lucrător și obțin astfel dreptul să practice meseria pe cont propriu. Mulți din ei sunt folosiți ca lucrători fie în Casa Muncii, fie în atelierele C.F.R.

Pe lângă Căminul din Chișinău activează trei ateliere de rufărie, croitorie și țesătorie, unde orfanele absolvente ale școalei profesionale din Burdujeni se perfecționează în meseria ce au îmbrățișat, obținând după 3 ani de funcționare, tot în urma unui examen, brevetul de meserie din partea Ministerului Muncii.

După terminarea cursurilor, aceste orfane au fost ajutate să-și deschidă pe cont propriu ateliere, procurându-li-se uneltele necesare.

Odată cu latura practică, s'a dat un avânt însemnat educației sportive a tineretului din școale, prin cercetășia organizată la Predeal, la Liceul C.F.R. « Aurel Vlaicu » din București și la Gimnaziul Pașcani, pre-

Diagrama 2. Evoluția asistenței culturale a Casei Muncii

cum şi prin străjeria introdusă în toate şcoalele Instituţiei.

In centrele feroviare importante s'au înfiinţat biblioteci ce sunt foarte cercetate, ceeace înseamnă că ele au corespuns cu prisosinţă scopului în care au fost create.

Evoluţia sumelor puse la dispoziţia asistenţei culturale în ultimii ani, de către Casa Muncii, e redată grafic în diagrama II.

ASISTENŢA MATERIALĂ

Casa de credit

Infiinţată prin legea din Mai 1930, Casa de Credit nu şi-a putut începe activitatea decât la 1 Octomvrie acelaşi an.

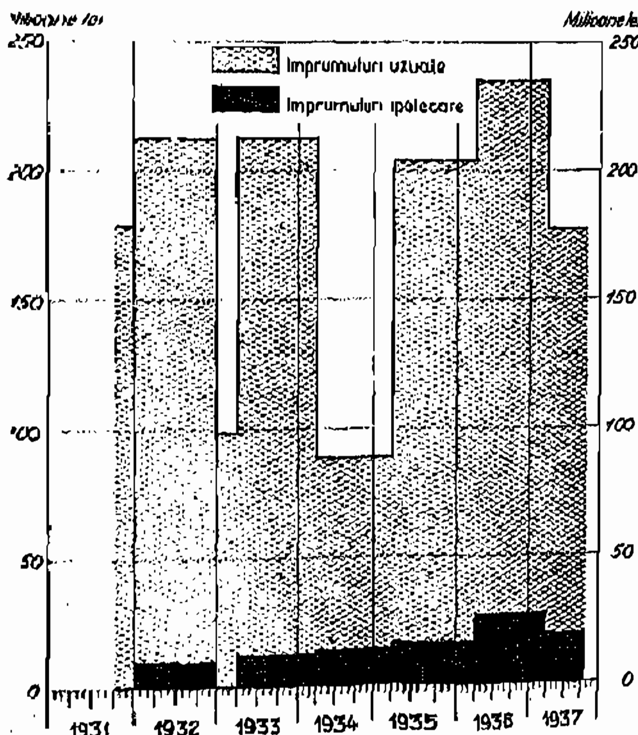
Această întârziere s'a datorit lipsei de fonduri, căci cele cca 2.000.000 lei ce rezultau în fiecare lună din cotizaţiile de 0,5% calculate la salariile personalului Căilor Ferate, erau cu totul insuficiente, chiar pentru cel mai modest început.

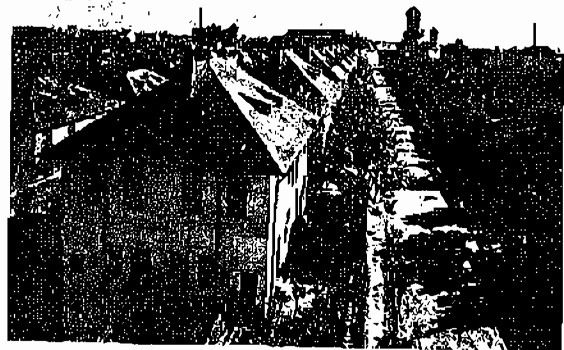
In faţa unei asemenea situaţii, Consiliul de Administraţie al Casei Muncii a decis să se doteze Casa de Credit cu un prim fond de lei 39.100.000 din care s'au putut satisface 5000 de cereri din cele 25.000 intrate dela 1 Octomvrie până la 31 Decemvrie 1930.

Acest sprijin a continuat să fie o preocupare permanentă a organelor de conducere ale Instituţiei şi în anii următori (1931 şi 1932) s'au mai acordat încă 75.300.000 lei.

Casa de Credit acordă două feluri de împrumuturi membrilor ei şi anume împrumuturi zise uzuale (de 3 ori pensia sau salariul brut) şi împrumuturi hipotecare de maximum 300.000 lei rambursabile în 10, 15 sau 20 ani.

Diagrama 3. Imprumuturi acordate de Casa Muncii

CARTIERUL DE CONSTRUCŢII PENTRU FUNCŢIONARI «STEAUA» DIN BUCUREŞTI

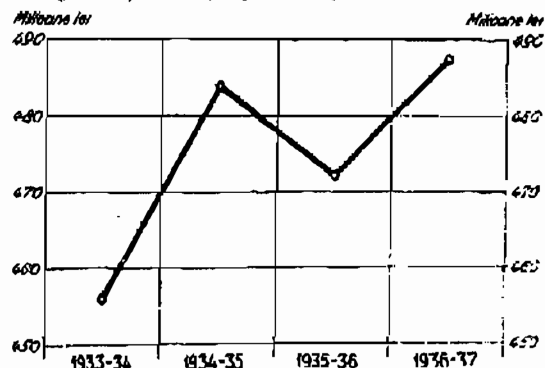
La ambele feluri de împrumuturi se percepe o dobândă de 5% calculată numai la capitalul rămas de plată, ceeace înseamnă că în măsura în care se înmulţesc ratele, scade quantumul procentului.

Casa de Credit primeşte şi depuneri voluntare, pentru care serveşte un procent de 4%.

In decursul exerciţiilor expirate, numărul împrumuturilor acordate de Casa de Credit până la data de 31 Martie 1937 a fost de 137.282, în valoare totală de 1.235.700.715 lei. Evoluţia lor e redată în diagrama III.

Din acest număr de cereri 82% aparţin personalului cu salariul mai mic de 5.000 lei; 15% aparţin personalului cu salariul mai mare de 5.000 lei şi 3% aparţin personalului cu salariul mai mare de 15.000 lei.

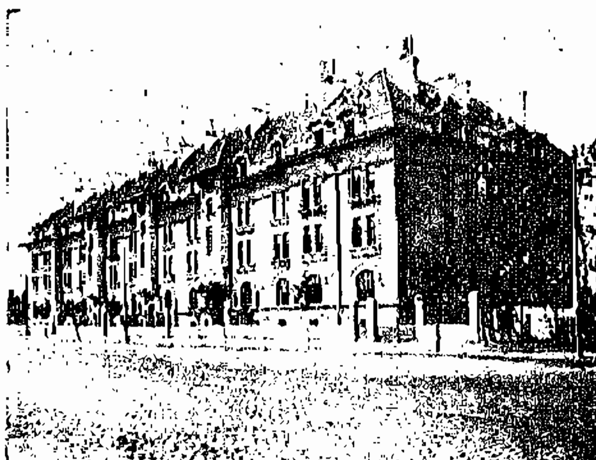
Diagrama 4. Evoluţia pensiilor plătite de Casa Muncii

Capitalul de care dispune Casa de Credit, precum şi numărul extrem de mare al solicitanţilor de împrumuturi, n'au îngăduit, cel puţin deocamdată, lărgirea cadrului de activitate în sensul de a se putea acorda împrumuturi hipotecare pentru cumpărări de terenuri sau de imobile pentru locuinţă. Cu timpul însă, şi odată cu desvoltarea firească a Instituţiei, se va ajunge desigur şi la satisfacerea acestor categorii de solicitanţi.

Casa de ajutor

Marea majoritate a personalului Căilor Ferate, şi anume toţi cei cu un grad ierarhic modest, nu coti-

PAVILIOANELE FUNCȚIONARILOR, DIN CALEA GRIVIȚEI BUCUREȘTI

zează la Casa Generală de Pensiuni a Statului, ci contribuie numai cu o reținere de 5% din salariu la casa lor specială de pensiuni denumită Casa de Ajutor.

Casa de Ajutor a ajuns să numere un total de 22.900 de pensionari, cărora le plătește, cu titlu de pensie, o sumă anuală de aproape 500 milioane lei (Vezi diagrama IV).

Osebit de toate acestea, Instituția mai acordă ajutoare bănești pentru cazuri de boală, naștere, deces, pentru taxe școlare, alimente și îmbrăcăminte, a căror importanță reiese din diagrama V.

Construcțiile

In 236 stații și pe lângă 146 depozite de locomotive ce s'au indicat de Regia Autonomă C.F.R., Casa Muncii a înființat și întreține pentru uzul personalului Căilor Ferate dormitoare colective, camere de rezervă și băi, asigurând astfel un traiu omenesc personalului în serviciu și dându-i posibilitatea unei cazări civilizate.

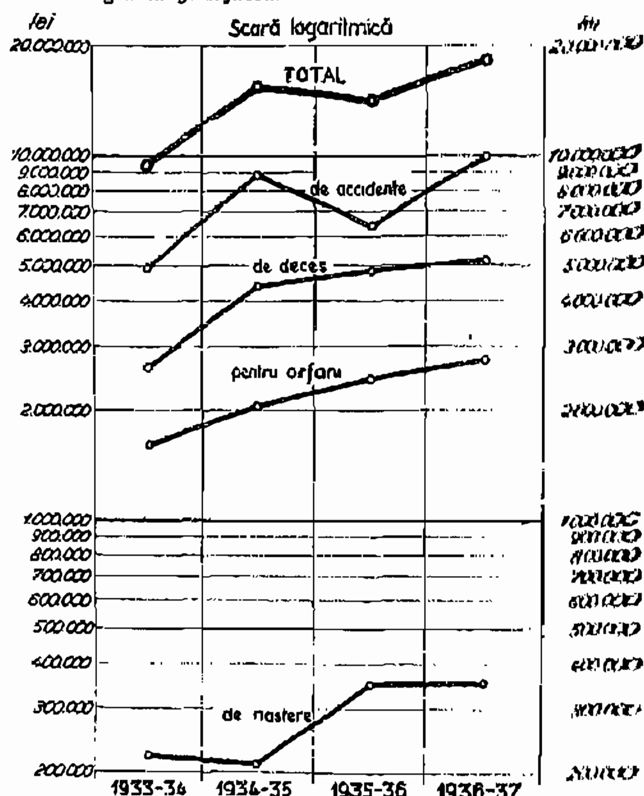
In fine, prin Direcția Tehnică s'au construit și se construesc imobile, locuințe care se dau în folosință personalului.

Astăzi Instituția posedă parcuri și pavilioane în aproape toate centrele importante de cale ferată, unora dintre aceste pavilioane li s'a dat întrebuințare administrativă, iar altora destinația de locuințe puse la dispoziția funcționarilor Căilor Ferate.

Acestea însumă în București un total de [illegible] apartamente locuite de personalul C.F.R. și 250 construcții în tot restul țării, toate la un loc având o valoare de peste 1 miliard și jumătate.

Ca realizări importante în timpul din urmă cităm solarium-ul modern construit la Sanatoriul [illegible], o lucrare excepțională care a costat 2.410.100 lei, dormitorul din stația Fetești în valoare de 4.850.000 lei, cel din Adjud de 1.761.551 lei, căminul din Turnu-Severin (1.465.180 lei), școala Turnu-Roșu ([illegible]

Diagrama 5. Ajutoare acordate de Casa Muncii

lei), amenajarea spitalului Simeria (1.000.000 lei), pentru a nu mai vorbi de celelalte numeroase lucrări.

*

Credem că avem dreptul să afirmăm că, dat fiind realizările sale, Casa Muncii și-a îndeplinit cu prisosință menirea. Personalul Căilor Ferate poate fi convins că va afla totdeauna, în opera ei, aceeași solicitudine și aceeași înțelegere a multiplelor lui nevoi.

I. d.

PIATRA DE MORMÂNT A LUI ȘTEFAN CEL MARE. MÂNĂSTIREA PUTNA

ASIGURĂRILE SOCIALE IN ROMÂNIA

Asigurările sociale au fost introduse în Vechiul Regat prin « Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești », din 1912.

După terminarea răsboiului, legea mai sus menționată a continuat să fie aplicată numai în vechiul Regat și Basarabia, unde a fost extinsă începând dela 17 Aprilie 1921.

In Transilvania s'a aplicat, în continuare, « Legea XIX maghiară din 1907 pentru asigurarea salariaților industriali și comerciali, în caz de boală și accident », iar în Bucovina au rămas în vigoare legile austriace din 1887, 1888 și 1909, referitoare la riscurile de boală și accidente de muncă.

Contopirea regimurilor de mai sus, într'un sistem de asigurare unitar pe toată țara, s'a făcut prin legea de unificare din 8 Aprilie 1933.

EVOLUȚIA REGIMULUI ASIGURĂRILOR

Până în 1912 puține țări reușiseră să pună în aplicare asigurările sociale, cu toată vădita lor necesitate. Astfel, până la introducerea ei în România, *asigurarea de invaliditate și bătrânețe* a marcat următoarele etape: Germania (1908), Anglia (1911), Luxemburg (1911), România (1912). Astăzi, această ramură de de asigurare este răspândită aproape în toate țările civilizate. După cum se vede țara noastră ocupă, în ordine cronologică, locul al patrulea.

Asigurarea de boală și maternitate a fost legiferată în ordinea următoare: Germania (1883), Austria (1888), Ungaria (1891), Luxemburg (1901), Norvegia (1909), Serbia (1910), Anglia (1911), și apoi România (1912). Țara noastră ocupă, de data aceasta, locul al optulea.

In sfârșit, în ceea ce privește *asigurarea contra accidentelor de muncă*, legiferată în România în 1912, a fost precedată de legea germană din 1884 și de aceea din Austria (1887), Norvegia (1894), Finlanda (1895), Italia (1898), Olanda (1901), Grecia (1902), Luxemburg (1902), Danemarca (1905), Ungaria (1907), Serbia (1910) și Elveția (1911). De remarcat e că acest fel de asigurare a precedat pe toate celelalte. Explicația se datorește faptului că accidentul de muncă, fiind cu totul neprevăzut și nelăsând putința salariatului să se adapteze unui nou fel de viață, constitue cel mai primejdios risc din câmpul muncii.

Se înțelege dela sine că necesitatea asigurării împotriva acestui risc este mai puternic resimțită în țările industriale, explicându-se astfel de ce țara noastră, a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu munca agricolă, ocupă în ceea ce privește introducerea asigurării împotriva accidentelor, locul al treisprezecelea în ordine cronologică.

Cu privire la evoluția acestei ramuri de asigurare mai trebue să menționăm că riscul asigurat — accidentul — a căpătat cu trecerea timpului un cuprins din ce în ce mai larg. La început, despăgubirile se acordau numai pentru accidentele de *muncă*, provenite în timpul când salariatul își exercita profesiunea. In prezent, prin legea noastră de asigurări sociale (1933) nu se mai face nici o deosebire între accidentul survenit în timpul muncii sau într'alte împrejurări. Despăgubirea acordată este aceeași.

Riscurile asigurate. Legea din 1912 instituia un regim de asigurări, cuprinzând următoarele riscuri:

a) Boală, maternitate, deces;

b) Invaliditate din boală și bătrânețe;

c) Accidente de muncă.

Acestea erau riscurile asigurate în vechiul Regat și Basarabia, până la punerea în aplicare a legii de unificare din 8 Aprilie 1933.

In Transilvania, până la data de mai sus, erau asigurate următoarele riscuri:

a) Boală, maternitate și deces;

b) Accidente de muncă.

Legea maghiară XIX din 1907 nu cuprindea pensiile de invaliditate și bătrânețe. Acest neajuns era însă în parte înlăturat prin existența unor case speciale de asigurare pentru minieri, numite « Bruderlade ».

Casele miniere se refereau însă numai la o fracțiune din populația salariată din Transilvania

De aceea, a fost nevoie să se vină cu o nouă lege, din 28 Mai 1932, care să extindă asigurarea de invaliditate și bătrânețe din vechiul Regat și în Transilvania, în aceleași condițiuni.

Prin legea de unificare, din 8 Aprilie 1933, cele trei grupuri de riscuri au rămas neschimbate. S'a introdus, în plus, o pensie pentru urmașii pensionarilor și s'a lărgit noțiunea de accident de muncă.

Câmpul asigurărilor. Până la punerea în aplicare a legii de unificare, câmpul asigurării varia după natura riscului asigurat.

PALATUL CASEI CENTRALE A ASIGURĂRILOR SOCIALE BUCUREȘTI

Astfel, în vechiul Regat, erau asigurați la riscul de boală și invaliditate meseriașii cu pregătire de meșteșug, lucrând pe cont propriu sau nu, precum și muncitorii sau lucrătorii fără pregătire specială, muncind în fabrici, mine, cariere, exploatări de păduri, precum și în orice întreprindere industrială.

La riscul de accidente erau asigurați numai salariații angajați în industrii și meserii, cari întrebuințau motoare. Toți acești salariați trebuiau să lucreze în calitate de muncitori necalificați, lucrători, șefi de echipă, supraveghetori și meșteri, sau să aibă o ocupație asemănătoare cu cele de mai sus.

Câmpul asigurărilor din vechiul Regat, anterior legii de unificare, s'a mai lărgit și prin legea din 18 Mai 1932, prin care au fost introduși în asigurarea de boală și invaliditate funcționarii din industrie și comerț cu un salariu mai mic de 6000 lei.

In Ardeal, câmpul asigurărilor era la fel de întins. Muncitorii agricoli făceau parte, conform legii din 17 Octomvrie 1932, din asigurarea facultativă.

REGIMUL ACTUAL AL ASIGURĂRILOR

ASIGURAREA OBLIGATORIE

In prezent, în baza legii de unificare din 8 Aprilie 1933, intră în asigurarea obligatorie:

a) salariații din întreprinderile industriale și comerciale, publice sau particulare, ale căror salarii lunare nu depășesc limita de 6000 lei, stabilită de Adunarea generală a Casei Centrale de Asigurări Sociale;

b) ucenicii și practicanții întreprinderilor industriale, comerciale, publice și particulare, indiferent dacă primesc sau nu salarii;

c) membrii familiei patronului, cari îndeplinesc în mod obișnuit în întreprindere un serviciu, chiar dacă nu primesc vreun salariu, cu excepția soției patronului;

d) meseriașii patroni; funcționarii organizațiilor profesionale de salariați recunoscute persoane juridice, înscriși ca alegători în colegiul respectiv al Camerelor de muncă; cei cari lucrează la domiciliul lor, singuri sau ajutați, pentru unul sau mai mulți patroni (lucrători la domiciliu); cei cari lucrează pe contul lor, la domiciliul clientului (adică lucrători independenți). Toți aceștia, indiferent de câștigul lor;

e) servitorii;

f) salariații străini cari lucrează în țară, dacă nu depășesc în salariu limita de 6000 lei lunar;

g) salariații unei întreprinderi din România, întrebuințați temporar în străinătate, dacă nu au fost asigurați în baza legilor Statului în care au fost trimiși.

Se exceptează dela obligația de a fi asigurați:

Salariații supuși legii generale de pensiuni;

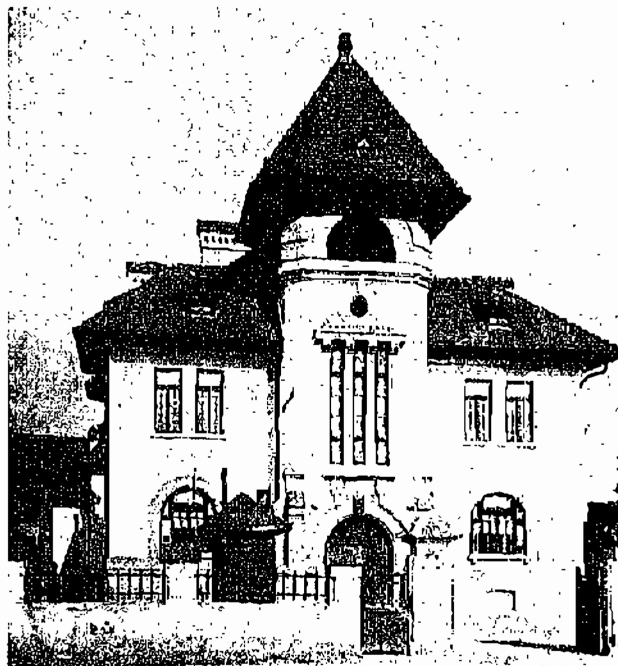
Salariații întreprinderilor publice, cari se găsesc asigurați la Case speciale, funcționând pe temeiul unei legi;

Bătrânii care au depășit vârsta de 65 de ani;

Adunarea generală a Casei Centrale de Asigurări Sociale, la propunerea Consiliului de Administrație și cu aprobarea Consiliului de Miniștri, va putea introduce în asigurarea obligatorie noui categorii de asigurați.

In prezent, nu intră în asigurare salariații agricoli.

Persoanele care intră în categoriile mai sus enu-

CASA CENTRALĂ A ASIGURĂRILOR: DISPENSARUL Nr. 5, BUCUREȘTI

merate fac parte din toate ramurile de asigurări sociale şi anume: boală, maternitate, deces, invaliditate de orice natură, bătrâneţe.

ASIGURAREA FACULTATIVĂ

In această asigurare pot intra persoanele cari au contribuit cel puţin 52 săptămâni, în ultimii doi ani, iar lucrătorii sezonieri cel puţin 26 săptămâni, în acelaşi interval de timp, înscriindu-se cel mai târziu în decurs de patru săptămâni dela întreruperea asigurării obligatorii.

Soţiile asiguraţilor obligatorii, de asemenea, pot intra în asigurarea facultativă, dacă nu au împlinit 50 de ani şi sunt găsite sănătoase de către medicul asigurărilor sociale.

Drepturile asiguraţilor facultativi sunt aceleaşi cu ale asiguraţilor obligatorii, cu următoarele condiţii:

Dacă au cotizat 6 săptămâni, au drept la îngrijiri medicale, medicamente şi ajutor bănesc de boală;

După o cotizaţie de 52 săptămâni, au drept la ajutor de lehuzie sau înmormântare;

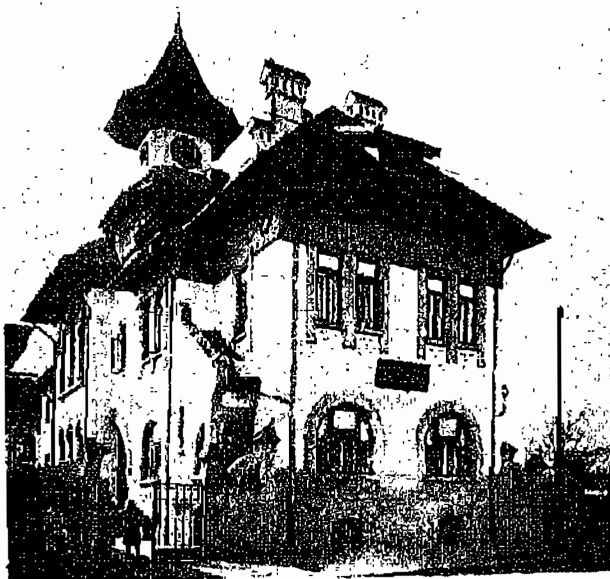
După o cotizaţie de 400 săptămâni, au drept la pensie de invaliditate.

Dreptul la pensia de accident ia naştere după prima săptămână de cotizare.

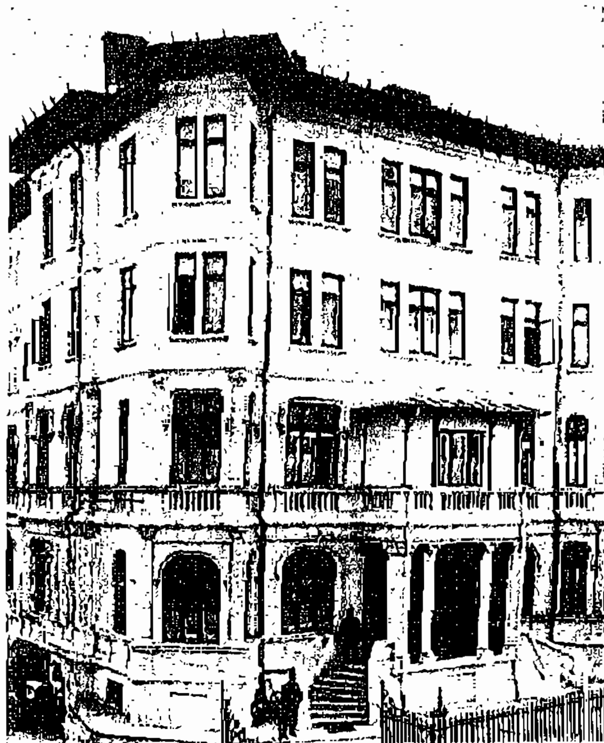
Asiguraţii facultativi cari au fost în asigurarea obligatorie, trecând în asigurarea facultativă, contribue la ultima clasă la care au cotizat în timpul din urmă.

Soţiile asiguraţilor contribue la aceeaşi clasă cu soţii lor asiguraţi obligatoriu.

Cotizaţia este în întregime în sarcina asiguratului facultativ şi se plăteşte prin lipire de timbre a căror anulare se execută, cel puţin odată pe lună, de către Oficiile sau Casele de Asigurări Sociale.

CASA CENTRALĂ A ASIGURĂRILOR: DISPENSARUL Nr. 3, BUCUREŞTI

CASA CENTRALĂ A ASIGURĂRILOR DEPOZITUL CENTRAL DE MEDICAMENTE

FONDUL ASIGURĂRILOR

Veniturile asigurărilor sociale provin din: cotizaţii; contribuţii suplimentare; contribuţia Statului; diverse venituri.

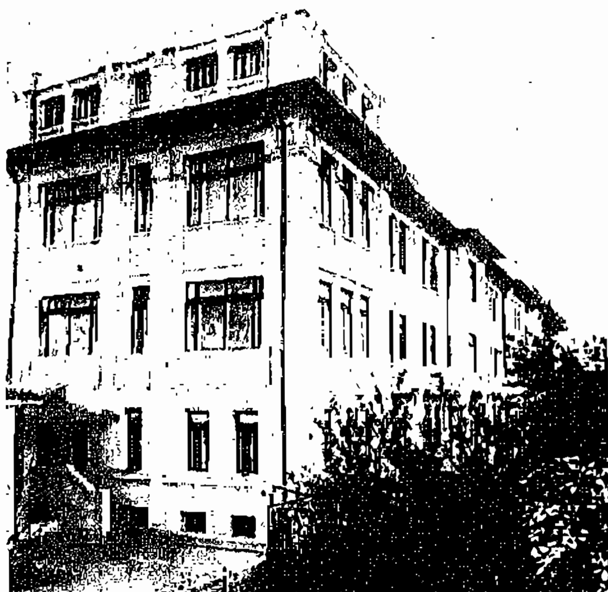
Cotizaţii. Asiguraţii sunt împărţiţi, după salariile lor, în 5 clase de cotizare, pentru fiecare clasă fiind stabilit un salariu mijlociu, ca salariu asigurat, după cum urmează:

Clasa	Salariu mijlociu zilnic asigurat în lei	Cotizaţii săptămânale în lei
I	17	6
II	35	12
III	62	22
IV	90	30
V	120	36

Perceperea cotizaţiilor se face: pentru întreprinderile mici prin lipirea de timbre de asigurare în carnetele de asigurare, iar pentru celelalte întreprinderi prin reţineri asupra listelor de plata salariilor. Primii, la începutul fiecărei săptămâni de lucru, prin patronii respectivi, lipesc şi anulează timbrele. Ceilalţi, prin înaintarea de copii a listelor de plată Casei de Asigurare, în care liste sunt calculate cotizaţiile datorate de asiguraţi şi patronii lor.

Cotizaţiile se achită pe săptămâni întregi, chiar dacă asiguratul nu a lucrat toată săptămâna. Ele sunt suportate, în părţi egale, de patron şi salariat.

Contribuţii suplimentare. Patronii, cari pe listele de plată au mai mult de 10 angajaţi (ucenici, calfe,

INSTITUTUL DE CHIRURGIE « REGELE CAROL II », BUCUREŞTI

lucrători sau funcţionari), varsă 1,20% din totalul salariilor efectiv plătite, Caselor de Asigurare; această contribuţie cade numai în sarcina patronilor.

Statul contribue cu o sumă fixă, în valoare de 80 milioane lei anual. In afară de acestea, Statul mai contribue cu plata salariilor pentru o parte din funcţionarii administrativi. Valoarea acestei contribuţii este de aproximativ 45 milioane lei anual.

Toate aceste venituri constitue un fond comun al asigurărilor sociale.

Din acest fond se repartizează:

40% pentru asigurarea de boală, maternitate, deces.
40% pentru asigurarea de invaliditate, bătrâneţe, accidente.
7% pentru fondul de reasigurare şi reajutorare.
6% pentru fondul general de rezervă.
7% pentru cheltuielile de administraţie ale Casei Centrale.

ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ A CASEI ASIGURĂRILOR

Casa Centrală a Asigurărilor Sociale

Ca organ central de îndrumare şi control al operei asigurărilor sociale, s'a instituit Casa Centrală a Asigurărilor Sociale, care funcţionează în cadrul dispoziţiunilor legii din 8 Aprilie 1933, pe lângă Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, ca instituţie autonomă.

Organele de administraţie şi conducere ale Casei Centrale a Asigurărilor Sociale sunt: Adunarea Generală; Consiliul de Administraţie; Direcţia Generală; iar ca organe de control, comisarul Guvernului şi Comisia superioară de Control.

Casele de Asigurări Sociale

Asigurările sociale sunt organizate prin instituţii regionale, denumite « Casa Asigurărilor Sociale ». In prezent sunt 32 de Case.

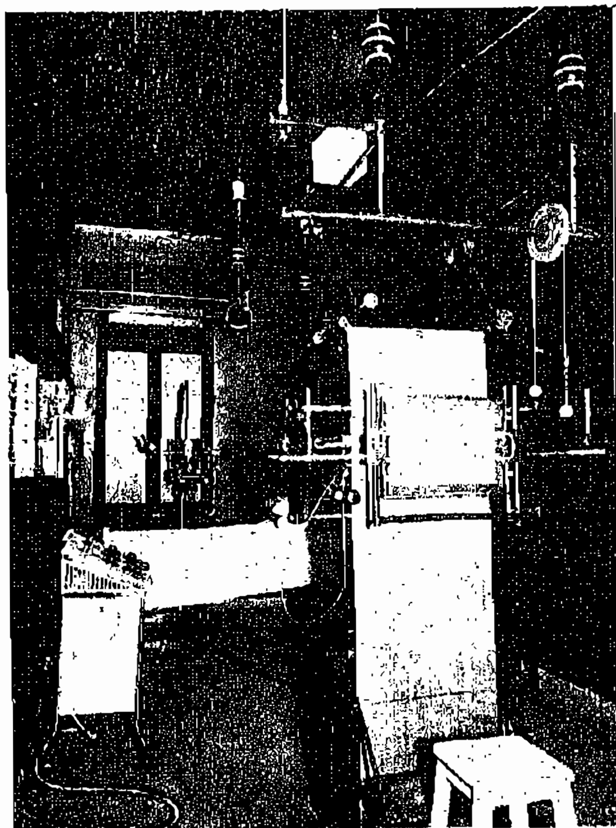
Ele sunt mutualităţi autonome, cu cel puţin 10.000 membrii asiguraţi, funcţionând ca instituţii publice şi având următoarele organe de control şi conducere: Consiliul de Administraţie; Comisia de Cenzori; Directorul Casei.

Casele de Asigurări Sociale au următoarele atribuţii:

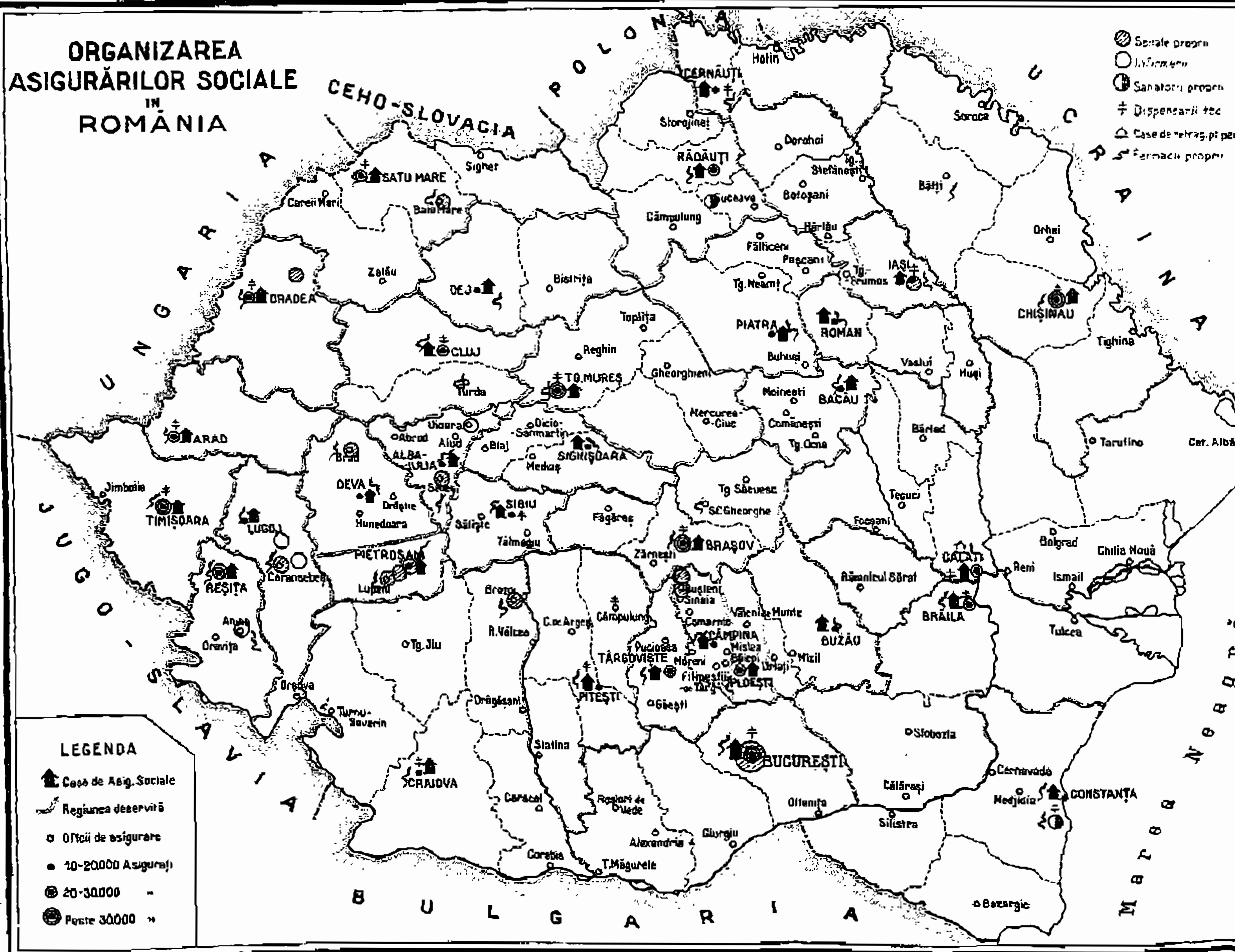
Administrează fondul destinat asigurărilor de boală, maternitate, deces şi plata ajutoarelor băneşti de tot felul; eliberează cărţi-chitanţe, cărţi de asigurare, încasează cotizaţiile, controlează şi urmăresc, ţin evidenţa membrilor asiguraţi, ţin contabilitatea în partidă dublă a averii Casei, execută toate măsurile privitoare la asigurări, ţin evidenţa şi întocmesc statistica asigurărilor.

Oficiile de Asigurări Sociale

In localităţile în care se găsesc cel puţin 500 de asiguraţi se pot înfiinţa oficii de asigurări sociale, care vor funcţiona sub conducerea şi controlul Caselor de Asigurări Sociale, pentru operaţiuni de încasări şi plăţi, eliberarea cărţilor-chitanţe şi orice operaţiuni fixate de Casele de Asigurări sau Casa Centrală.

INSTITUTUL DE CHIRURGIE « REGELE CAROL II » BUCUREŞTI
SALA DE RADIOGRAFIE ŞI TRATAMENTE DE RADIOTHERAPIE

ORGANIZAREA ASIGURĂRILOR SOCIALE IN ROMÂNIA
LEGENDA
Casă de Asig. Sociale
Regiunea deservită
Oficii de asigurare
10-20.000 Asiguraţi
20-30.000
Peste 30.000
Spitale proprii
Sanatorii proprii
Dispensarii tec
Farmacii proprii
POLONIA
CEHO-SLOVACIA
UNGARIA
JUGO-SLAVIA
BULGARIA
UCRAINA
Marea Neagră
CERNĂUŢI
Storojineţ
RĂDĂUŢI
Suceava
Câmpulung
Dorohoi
Botoşani
Hârlău
Fălticeni
Paşcani
Tg. Neamţ
Tg. Frumos
IAŞI
Soroca
Bălţi
Orhei
CHIŞINĂU
Tighina
SATU MARE
Carei Mari
Sighet
Baia Mare
Zalău
DEJ
Bistriţa
ORADEA
CLUJ
Turda
Reghin
Topliţa
TG. MUREŞ
Gheorghieni
PIATRA
ROMAN
Buhuşi
Vaslui
Huşi
BACĂU
Moineşti
Comăneşti
Tg. Ocna
Mercurea Ciuc
Bârlad
Tarutino
ARAD
Jimbolia
TIMIŞOARA
LUGOJ
Caransebeş
REŞIŢA
Anina
Oraviţa
Orşova
Turnu-Severin
DEVA
Brad
Abrud
Aiud
Blaj
Hunedoara
Orăştie
ALBA-IULIA
SIGHIŞOARA
Mediaş
SIBIU
Sălişte
Tălmaciu
Făgăraş
PIETROŞANI
Lupeni
Tg. Săcuesc
Sf. Gheorghe
BRAŞOV
Zărneşti
Tecuci
Focşani
GALAŢI
BRĂILA
Bolgrad
Chilia Nouă
Reni
Ismail
Tulcea
Râmnicul Sărat
BUZĂU
Mizil
Vălenii de Munte
Sinaia
Comarnic
CÂMPINA
PLOEŞTI
Urlaţi
Pucioasa
TÂRGOVIŞTE
Găeşti
PITEŞTI
Câmpulung
C. de Argeş
R. Vâlcea
Brezoi
Tg. Jiu
Drăgăşani
Slatina
CRAIOVA
Caracal
Corabia
Roşiori de Vede
Alexandria
T. Măgurele
Giurgiu
BUCUREŞTI
Olteniţa
Călăraşi
Slobozia
Silistra
Cernavoda
Medjidia
CONSTANŢA
Bazargic

DREPTURILE ASIGURAȚILOR

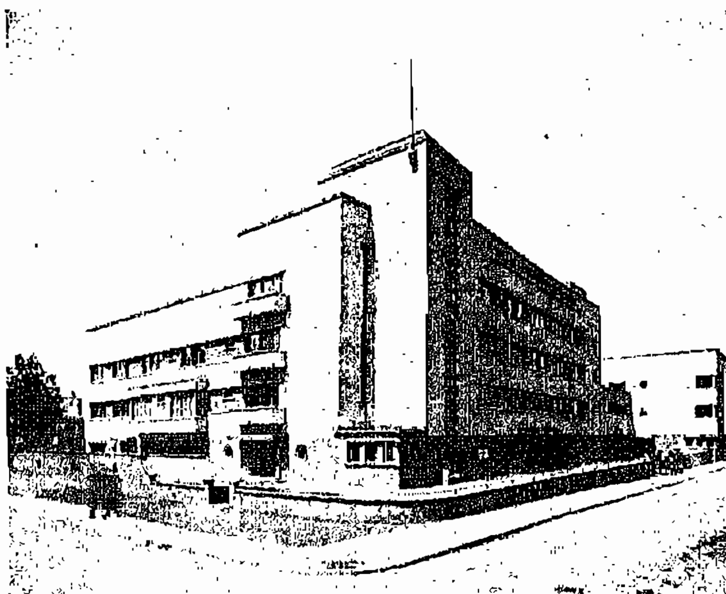
La îngrijirea medicală au dreptul:

Asiguratul cu toată familia lui, dacă convieţuesc în aceeaşi casă, şi anume: soţia, copiii minori până la 18 ani şi chiar peste 18 ani dacă sunt infirmi; deasemenea părinţii asiguratului, în neputinţă de muncă.

Asiguratul bolnav are drept la 26 de săptămâni de internare în spital, durată care poate fi prelungită până la 52 săptămâni, dacă situaţia financiară a Casei de Asigurare permite această prelungire.

Dacă în localitatea unde se află asiguratul nu există medic şi farmacie a asigurărilor sociale, asiguratul va primi, pentru suma cheltuită cu îngrijire medicală şi medicamente, un quantum în bani, după un tarif stabilit.

Membrii familiei asiguratului au dreptul la întreţinerea în spital cel mult patru săptămâni, iar dacă asiguratul contribue cu 25% din costul de internare, membri familiei asiguratului au dreptul să fie internaţi până la 20 săptămâni în spitalele Casei Centrale.

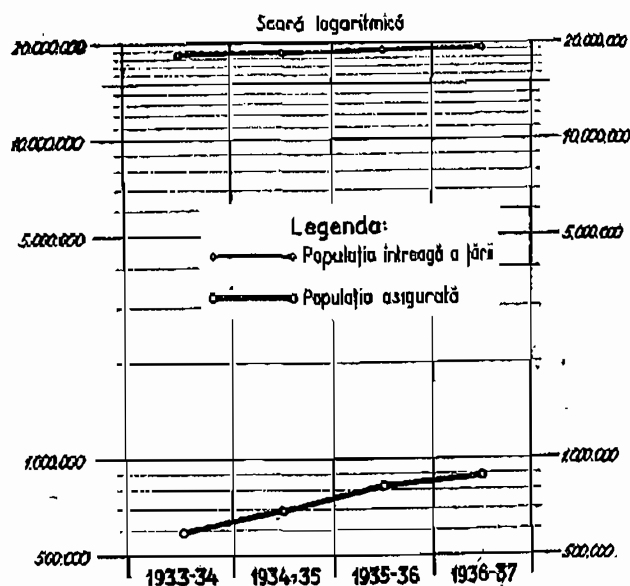
CASA DE ASIGURARE DIN CLUJ

Ajutoare băneşti

Ajutoarele băneşti se acordă cu aprobarea Consiliului Casei de Asigurare şi cu avizul favorabil al medicului-şef.

Asiguratul are dreptul şi la ajutoare băneşti pe timpul cât este bolnav, şi anume 50% din salariul mijlociu asigurat. Pentru primele 7 zile i se dă salariul întreg plătit de către patron, apoi în baza certificatelor medicale, cel mult 26 săptămâni pentru aceeaşi boală şi 36 săptămâni pentru boli diferite, în cursul a 12 luni.

Diagrama 1. Populaţia asigurată în raport cu populaţia generală a ţării

In caz de accident, se dau ajutoare până la vindecarea sau consolidarea leziunii.

Asiguraţii au dreptul la ajutor bănesc dublu, în cazul când Casa de Asigurare nu poate să le acorde tratament medical şi medicamentele trebuitoare.

Dacă situaţia financiară a Casei de Asigurare permite, se poate prelungi termenul de 26 săptămâni, la 52 pentru aceeaşi boală, când asiguratul nu are drept la pensia de invaliditate.

Ajutoarele băneşti se acordă cu anticipaţie, pe 6 săptămâni, când asiguratul merge într'o localitate climatică sau balneară, unde nu se găseşte medical asigurărilor.

Nu se acordă ajutor bănesc pe timpul cât asiguratul este trimis la băi, internat în sanatoriu sau spital.

Dacă asiguratul şi-a provocat rănirea sau îmbolnăvirea intenţionat sau printr'o culpă gravă, delicte, bătăi, etc., nu are drept la ajutoare băneşti, familia însă poate primi 50% din ajutoarele legale dar numai în cazul când era întreţinută de asigurat.

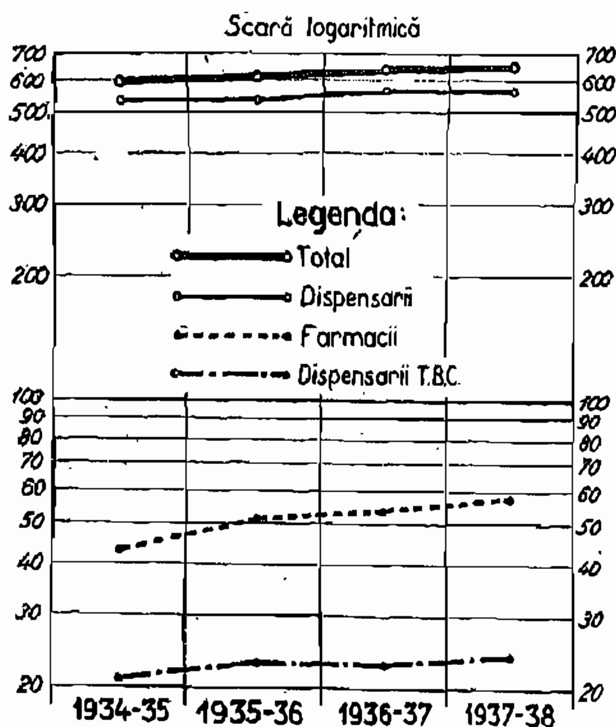
Ajutoarele băneşti ce se acordă sunt:

Clasele	Salariu mijlociu zilnic asigurat în lei	Ajutor bănesc în lei	
		zilnic	săptămânal
I	17	8	56
II	35	17	119
III	62	31	217
IV	90	45	315
V	120	60	420

Ajutoare în caz de maternitate

Asigurata, care a contribuit cel puţin 26 săptămâni în ultimele 12 luni înainte de facere, are drept la îngrijire cu medic, moaşe, medicamente; la ajutor bănesc de sarcină şi lehuzie pe timp de 12 săptămâni, dintre care cel puţin 6 săptămâni înainte de naştere; la ajutor de alăptare pe timp de 6 săptămâni (dacă îşi alăptează singură copilul); la in-

Diagrama 2. Organizaţiile medicale ale Asigurărilor

ternare în maternitate. Pe timpul cât este internată, asigurata are dreptul numai la 50% din ajutorul bănesc, dacă are familie pe care o întreţine.

Soţia unui asigurat are drept la îngrijire cu medic, moaşe, medicamente, pansamente, dacă soţul a contribuit cel puţin 52 de săptămâni, în ultimii doi ani.

Eventual, i se poate acorda, pe cel mult 6 săptămâni, cu aprobarea Consiliului de administraţie, 50% din ajutorul bănesc de boală cuvenit asiguratului.

Ajutoare în caz de deces

Se acordă după o cotizare de cel puţin 26 de săptămâni, în ultimii doi ani.

In cazul când asiguratul a contribuit la mai multe clase, ajutorul se va stabili după clasa care va corespunde mijlociei cotizaţiilor.

Quantumul pe clase este:

I	. . . .	2000 lei
II	. . . .	3000 lei
III	. . . .	3500 lei
IV	. . . .	4000 lei
V	. . . .	5000 lei

Pensia pentru invaliditate

Dacă după îngrijirea medicală s'a stabilit o incapacitate de muncă mai mare de 2/3, asiguratul are dreptul la pensie de invaliditate, în cazul când a contribuit, în mod regulat, în asigurare, minimum 200 de săptămâni, câte cel puţin 16 săptămâni în fiecare an.

In caz de întrerupere, dreptul renaşte după o nouă cotizaţie de 200 săptămâni.

Dacă asiguratul a contribuit 200 săptămâni înainte de întrerupere, dreptul renaşte după cel puţin 100 săptămâni de cotizare.

Nu se socoteşte întrerupere timpul în care asiguratul nu a cotizat fiind sub drapel sau bolnav cu drept la ajutoare băneşti.

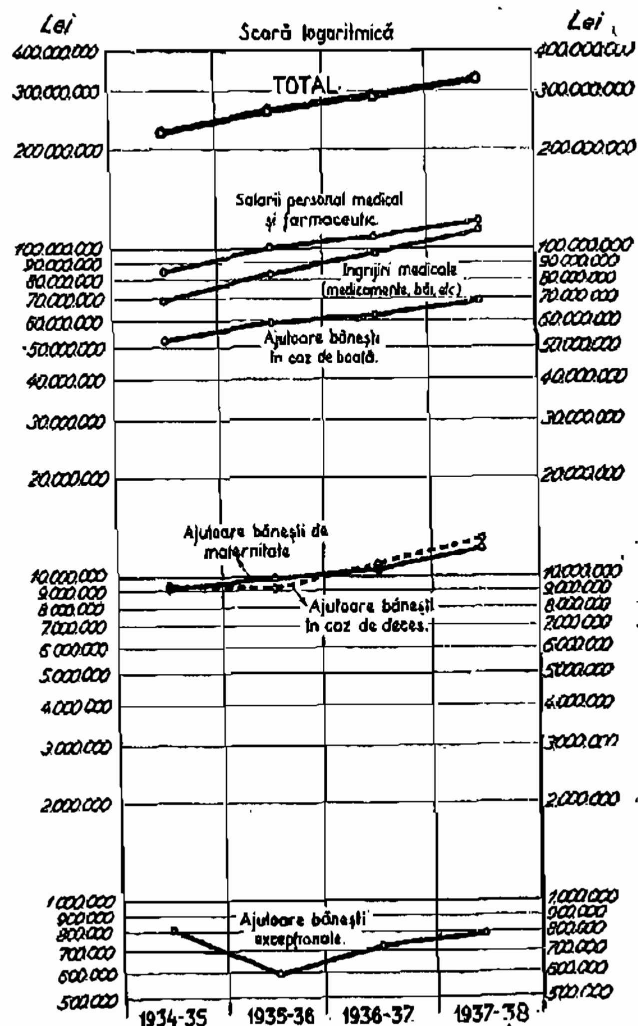
Quantumul pensiilor lunare, după clasele de cotizare este pentru fiecare clasă:

I	. . . .	400 lei
II	. . . .	450 lei
III	. . . .	500 lei
IV	. . . .	550 lei
V	. . . .	600 lei

La aceste cote fixe se adaugă o parte variabilă, egală cu 2 lei anual pentru fiecare săptămână cotizată peste minimul de 200 săptămâni.

In cazul morţii asiguratului, au dreptul la pensie: soţia, 50% din pensia soţului, dacă este în neputinţă de a munci; copiii legitimi, adoptivi, recunoscuţi, până la 18 ani, la $^1/_3$ din pensia asiguratului, numai dacă sunt săraci şi dovedesc aceasta cu acte de paupertate.

Diagrama 3. Ajutoare băneşti şi cheltuieli de asistenţă socială

Pensia de accident

In caz de accident, orice asigurat are drept la pensie de accident, dacă a rămas cu o incapacitate de muncă mai mare de 20%, la data vindecării leziunii.

Pensia de accident va fi egală cu $^2/_3$ din salariul asigurat, pentru o incapacitate totală, iar pentru incapacitate parţială se va reduce proporţional.

Se consideră salariu asigurat mijlocia salariilor asigurate din ultimele 12 luni.

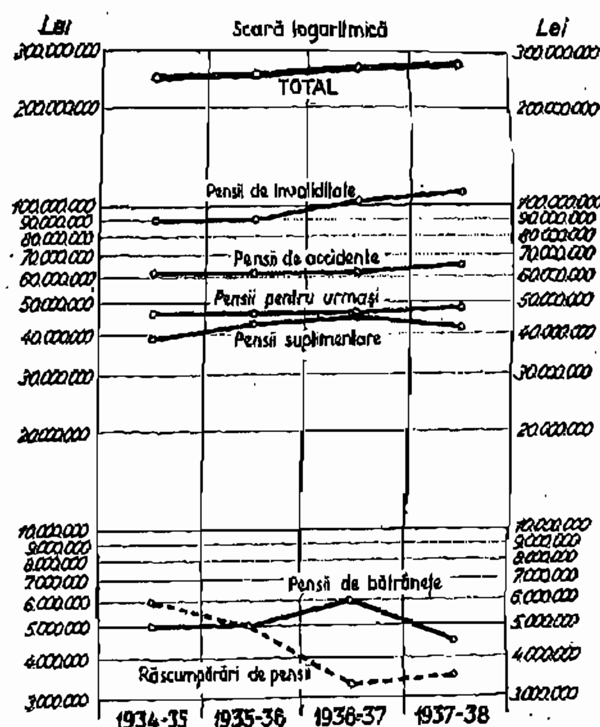
Pensii pentru urmaşii accidentatului

Dacă accidentatul moare în urma accidentului, urmaşii săi au dreptul la pensie în modul următor: soţia, până la moarte sau recăsătorire, are dreptul la 20% din salariul asigurat ce primea soţul decedat; soţul supravieţuitor, în cazul când este incapabil de muncă, primeşte de asemenea 20% din salariul asigurat al soţiei sale; copiii legitimi sau adoptivi, până la 18 ani, au dreptul fiecare la câte 20% din salariul asigurat, ajungând împreună la un maxim de 40%. Tot în aceste condiţii intră şi nepoţii şi fraţii asiguratului decedat; copilul dovedit orfan de ambii părinţi primeşte 30% din salariul asiguratului; părinţii asiguratului, cari au fost întreţinuţi de acesta, au dreptul fiecare la 20% din salariul asiguratului.

Pensiile nu se pot urmări şi nu se pot ceda nici parţial, nici total.

Ele încetează: când pensionarul a fost expulzat din ţară; când pensionarul a produs acte false.

Diagrama 4. Pensii

In caz de cumul de pensii se acordă o singură pensie şi anume cea mai mare.

gh. mih.

BUNA VESTIRE DELA MÂNĂSTIREA ZIŢA (EPIR)
După *Marcu Beza*: Urme româneşti în Răsăritul Ortodox

REGIMUL GENERAL AL PENSIILOR

Pensia este o sumă de bani pe care Statul o servește lunar foștilor săi funcționari sau urmașilor lor, în anumite condiții.

In sistemul nostru, obligațiunea de plată a pensiei izvorăște din lege. Bazele și cotitatea acestor alocațiuni sunt fixate de legiuitor. Câtă vreme dreptul de pensie este eventual, condițiunile lui pot fi modificate prin lege. Funcționarul nu poate invoca la regularea drepturilor la pensie dispozițiunile mai favorabile, care au fost în vigoare în momentul intrării sau în cursul funcțiunii.

Doctrina română recunoaște pensiunea ca un drept al funcționarului, nu ca o liberalitate, chiar când e superioară capitalizării vărsămintelor. Iar în măsura în care fondurile sunt furnizate prin sacrificiul tezaurului, pensiunea este remunerarea serviciilor trecute.

Pensiile publice se acordă pe baze contribuitive sau nu, după cum se aplică sau nu rețineri pentru fondul de pensii din salariile funcționarilor aflați în activitate.

Principiul general consacrat în țara noastră este acela al acordării pensiilor pe bază de rețineri din salariile funcționarilor.

Reținerile sunt obligatorii pe toată durata serviciului. Un funcționar nu se poate opune la facerea lor, motivând aceasta prin renunțare la pensie, și nu poate cere restituirea lor ci numai dreptul la pensie în condițiunile legii.

Reținerile își pierd cu totul individualitatea, ele constitue în totalitatea lor doar o parte a bugetului pensiilor, acesta acoperindu-se mai ales din larga contribuție a Statului. Fondul pensiilor se votează anual de Cameră și se alimentează din resursele ordinare ale bugetului general al Statului.

Constituția noastră înscrie în art. 113 principiul că « nici un fond pentru pensiuni sau gratificațiuni în sarcina tezaurului public nu se poate acorda decât în virtutea unei legi ».

Legile de organizare ale serviciilor publice stabilesc, în general, numai drepturile funcționarilor la pensie, iar legea generală de pensiuni, condițiunile de acordare și regimul pensiilor în vigoare.

Stabilirea individuală a pensiei de bază, precum și acordarea indemnității de scumpete care la un loc alcătuesc pensia de plată, se fac: prima pe cale jurisdicțională, iar a doua pe cale administrativă, în conformitate cu dispozițiile legii generale de pensii.

In afară de pensia de serviciu care se bazează pe rețineri, sistemul nostru mai cunoaște pensiile de răsboiu, pensiile viagere și recompensele naționale, cari se acordă pe alte baze, complet diferite de pensiile contributive.

Acestea se recunosc prin legi speciale sub forma unui drept de despăgubire din partea națiunii recunoscătoare sau ca recompensă pentru servicii excepționale aduse Patriei. Legile acestea au un caracter personal și excepțional.

EVOLUȚIA REGIMULUI PENSIILOR

Vechea administrație a Principatelor nu cunoștea un sistem de pensii, după cum nu cunoaștea nici noțiunea salarizării. Slujbașii civili și militari erau răsplătiți cu onoruri și demnități, prin înființarea de dregătorii pe lângă Curtea Domnească.

Pentru serviciile trecute sau excepționale, Domnul acorda unora dintre slujbașii săi, aflați în grația sa ocazională o răsplată în natură.

Mai târziu, când apare Visteria care se confunda cu caseta sa particulară, Domnul acorda tot după bunul său plac și odată pentru totdeauna, diverse sume de bani, pentru recompensarea anumitor servicii.

Noțiunea pensiei, ca o cheltuială publică, apare pentru prima dată în istoria finanțelor noastre publice în anul 1766, în bugetul de cheltueli al Munteniei, în art. 18: « Pensiunile boierilor și ajutoare pentru săraci ». Interesant de remarcat este că în tabela de cheltuieli a Moldovei pe anul 1770, pensiile nu figurează sub această denumire, ci sub denumirea de « mile », ceea ce dovedește concepțiunea epocei asupra acestei noțiuni.

« Casa Milelor » introdusă în secolul XVIII din care Domnul acorda ajutoare, era o instituție distinctă de fondul pensiilor. Dovadă, că erau pensionari cari după ce primeau regulat sumele acordate din fondul pensiilor, mai cereau pensii viagere sau chiar împărțiri dela cutia milelor »[1]).

Neexistând nicio legiuire în această privință, pensiile se acordau printr'o procedură foarte simplă. Solicitatorii se adresau cu jalbe direct Domnitorului, care încuviința printr'un « pitac » sau « carte » o sumă oarecare drept pensie sau ajutor. Dar de cele mai

[1]) A. D. Xenopol: « Istoria Românilor », vol. II pag. 166.

multe ori, pitacul pornea direct din inițiativa Domnului.

Regulamentele Organice reglementează pentru prima dată, regimul pensiilor în țara noastră. Sub imperiul lor se întocmesc legiuirile privitoare la pensii, punându-se capăt liberului arbitrariu al Domnului.

Odată cu vechile privilegii se desființase și instituția scutelnicilor și poslușnicilor [1]), acordându-se în schimb persoanelor în serviciul cărora fuseseră, o despăgubire în bani, drept pensie viageră. Pentru văduvele jupânese suma se reducea la jumătate.

Regulamentul pensiilor în Muntenia reglementa pensiile scutelnicești, pensiile boierilor și cucoanelor văduve și pensiile funcționarilor publici (slujbașilor obștești).

Pensia căpătă un caracter viager și era calificată ca o răsplată cuvenită funcționarului Statului, datorată de națiune și se acorda pentru vechime de serviciu și pentru invaliditate.

Pentru « vreo deosebită slujbă » Domnul putea hotărî, împreună cu Obșteasca Adunare, acordarea « vreunui dar sau semn de cinste ».

Pensia era reversibilă asupra urmașilor funcționarului, ceea ce regulamentul Moldovei nu prevedea.

In Moldova legiuirea era asemănătoare, dar cuprindea condițiuni de pensionare mai grele. Erau pensii scutelnicești și pensii răsplătitoare. Acestea din urmă se acordau ca o mulțumire din partea Statului, pentru vechime de serviciu, invaliditate din cauza serviciului și pentru servicii excepționale aduse țării.

Primele regulamente de pensii au marele merit de a fi pus capăt abuzurilor și de a fi rezolvat problema după normele cele mai moderne ale timpului. Cu o serie de modificări acest regim durează până în 1868, când se unifică regimul pensiilor pentru întreg teritoriul Principatelor Unite, introducându-se prima lege generală de pensiuni.

Caracteristicile noului regim erau următoarele: pensia se calcula pe baza mediei retribuțiunilor din ultimii 5 ani, spre deosebire de regimul anterior, când se calcula pe baza salariului din ultima lună, înscrierea se făcea pe data de 1 Ianuarie a anului următor și se plătea lunar, spre deosebire de Regulamentul Organic care prevedea plata trimestrială.

Intre anii 1890—1902, printr'o serie de legi speciale, regimul unitar din 1868 este sfărâmat, mai fiecare instituție constituindu-și un regim propriu de pensiuni. Am avut astfel mai multe sisteme de pensiuni, cu organizarea lor specială: civile, militare, eclesiastice și ale personalului C.F.R.

In 1902, din cauza agravării situației financiare a pensiilor, datorită dispozițiilor diferite din cele 29 de legiuiri speciale, se introduce o nouă lege generală a pensiilor, care pune pe toți funcționarii Statului sub un regim comun. Cu câteva modificări ulterioare, legea aceasta a constituit regimul nostru de pensiuni până în anul 1925.

[1]) Oameni dați de Domn în slujbele boerilor pentru munci agricole scutiți de bir. Dela Regulamentul Organic au intrat în rândul contribuabililor.

REGIMUL ACTUAL AL PENSIILOR

După războiul de Intregire, se impunea o nouă reformă care să cuprindă și regimul din noile provincii, reformă ce s'a făcut prin legea din 15 Aprilie 1925, modificată în 1929, în privința organizării administrative și a stabilirii salariilor de bază bugetare, în 1930 prin reducerea numărului anilor de pensionare, și în 1931 prin înființarea Comisiei de Pensiuni.

In afară de legea generală de pensii, dispozițiuni cu caracter special privitor la pensionări, se întâlnesc într'o sumă de legi organice ale diferitelor corpuri de funcționari, cum sunt, corpul didactic, clerul magistratura, armata, funcționarii c.f.r., funcționarii administrațiilor locale.

DREPTURILE DE PENSIE

Dispozițiunile speciale din diferitele legi, amintite mai sus, nu sunt de natură a afecta regimul general al drepturilor de pensie, întru cât acestea se referă la normele de punere în retragere din oficiu cari privesc buna funcționare a serviciilor și se deosebesc dela o instituție la alta. Punerea în retragere și exercitarea drepturilor de pensie sunt două operațiuni cu totul distincte. Prima operațiune se face din oficiu de instituția căreia aparține funcționarul respectiv.

Stabilirea dreptului de pensie se face de către Comisia de Pensiuni. Pentru aceasta funcționarul pus în retragere, trebue să-și valorifice drepturile.

In esență, două sunt condițiunile pe cari trebue să le îndeplinească funcționarii, ca să aibă dreptul la pensie.

In primul rând, trebue să primească pentru funcțiunea lor o retribuțiune bugetară lunară. Ca atare, nu numai funcționarii Statului au dreptul la pensie ci și funcționarii județelor și comunelor, drept recunoscut de legea administrativă, precum și funcționarii instituțiilor de utilitate publică ale căror bugete se votează de Adunarea Deputaților, dacă au adoptat și aplicat Statutul funcționarilor publici.

A doua condițiune este facerea reținerilor de 10% din salariile brute lunare, pe tot timpul funcționării și vărsarea lor Casei Pensiilor.

1. *Pensiunile pentru vechime de serviciu*

Vârsta de pensiune și limita de vârstă. Pensia pentru vechime de serviciu se acordă, când funcționarul a împlinit vârsta de pensiune sau chiar mai înainte dacă a servit un timp de 35 ani împliniți. Vârsta de pensiune este de 57 ani pentru funcționarii civili și de 65 ani pentru funcționarii eclesiastici. La împlinirea vârstei minime de pensiune pentru vechime funcționarul are facultatea să mai rămână în funcțiune până la împlinirea limitei maxime de vârstă.

La împlinirea limitei de vârstă, care este stabilită pentru funcționarii publici administrativi la 60 ani, conform Statutului, punerea în retragere din oficiu pentru regularea drepturilor la pensie este obligatorie.

Diferitele legi de organizare a corpurilor speciale, stabilesc limite de vârstă deosebite pentru punerea în retragere din oficiu și pentru cazurile de incapacitate profesională și caz de boală.

Afară de aceste reguli deosebite, se aplică în total dispozițiunile legii generale de pensiuni, privitor la rețineri, quantumul pensiei (afară de unele excepții) vârsta de pensie, procedura stabilirii pensiei, transmitere și plată.

a) *Corpul didactic.* Punerea în retragere pentru limită de vârstă pentru membrii corpului didactic primar și secundar (școli primare, licee, școli normale, seminarii, școli comerciale, industriale, menaj), se face la vârsta de 65 ani în mod obligatoriu.

Legea pentru organizarea învățământului universitar din 22 Aprilie 1932 stabilește limita de vârstă pentru profesorii titulari la 70 ani, pentru celelalte categorii (agregați, conferențiari, șefi de lucrări, asistenți, lectori, preparatori) la 65 ani.

Trebue să remarcăm că legile respective, în vederea garantării inamovibilității Corpului didactic, prevăd o procedură specială, privitoare la pensionarea pentru incapacitate profesională și boală.

b) *Magistratura.* Legea de organizare judecătorească, prin ultima modificare din 8 Martie 1934, stabilește următoarele limite de vârstă: pentru Curtea de Casație 70 ani; Curțile de Apel 65 ani; Tribunale și Judecătorii 60 ani.

Printr'un decret-lege din 11 Noemvrie 1936, ratificat prin legea din 26 Ianuarie 1937, s'au dispus o serie de excepțiuni dela această lege pentru membrii Inaltei Curți de Casație.

c) *Armata.* Privitor la limita de vârstă a ofițerilor și asimilaților, legea generală de pensii trimite la legea poziției ofițerilor.

Prin decretul-lege pentru deblocarea cadrelor în armată din 23 Octomvrie 1937, limita de vârstă a ofițerilor și asimilaților lor, a fost fixată după cum urmează: ofițerii inferiori la vârsta de 47 ani, maiorii la 49 ani, lt.-coloneii la 51 ani, coloneii la 53 ani, generalii de brigadă la 57 ani, de divizie la 59 ani și de corp la 61 ani.

Pentru personalul navigant, limita de vârstă a fost fixată începând dela 42 ani până la 59 ani.

Timpul util de serviciu. Timpul servit de funcționar cu retribuțiune bugetară, din care s'au făcut rețineri sau se pot vărsa ulterior reținerile, formează ceea ce se numește timpul util pentru pensie. Se scade însă timpul de concedii ce trece peste a 20-a parte din timpul total servit cu retribuțiune, afară de concediile pentru însărcinări sau studii de perfecționare sau pentru îndeplinirea unui mandat legislativ.

Calculul pensiunii de bază. Pentru a beneficia de dreptul de pensiune pentru vechime de serviciu trebuesc cel puțin 10 ani efectiv cu rețineri la pensie.

Pentru un serviciu de 10 ani împliniți se acordă 25% din media salariilor de bază primite în cei din urmă trei ani, la care se mai adaugă, pentru fiecare an servit în plus, până la 35 ani, un spor de 3% din aceeași medie.

Pentru determinarea quantumului pensiunii se țin în seamă numai salariile de bază, nu și diurnele, chiriile și orice alte indemnități ce se plătesc ca accesorii pe lângă retribuțiune.

Dela 1 Ianuarie 1930, salariile de bază, gradațiile, indemnitățile de activitate și de scumpete aferente, au fost contopite într'o singură sumă, care constitue salariul sau retribuțiunea bugetară a funcționarului. Deși reținerile de 10% se fac, dela acea dată, asupra întregului salariu brut, calculul pensiunei continuă să se facă tot la salariul de bază, prevăzut în bugetul anului 1929. Surplusul încasat de Casa Pensiilor, împreună cu subvențiile Statului și celorlalte instituții, se întrebuințează pentru plata indemnizației de scumpete.

2. *Pensiuni pentru infirmități*

Funcționarul dobândește drept la pensiune, oricare ar fi etatea sa, când a căpătat o infirmitate sau rănire care îl face impropriu serviciului.

Quantumul pensiei. Când infirmitatea s'a produs în timpul, dar nu din cauza serviciului, quantumul pensiei de bază se stabilește ca și pentru vechime de serviciu, iar când s'a produs din cauza serviciului și funcționarul devine impropriu pentru orice serviciu public, pensiunea este de 40% din ultima retribuțiune pentru primii 10 ani, sporită cu 3% pentru fiecare an. Când infirmitatea îl face pentru totdeauna neapt de orice fel de muncă, timpul servit se sporește cu 5 ani, pensia neputând fi mai mică de 75% din ultima retribuțiune.

Constatarea infirmităților este operațiunea cea mai delicată, pentru care legiuitorul a stabilit o serie de garanții pentru funcționari și în același timp o pavăză pentru Stat.

Constatarea infirmităților și a cauzelor lor se face de către comisiuni medicale județene, comisiuni mixte medico-militare și comisiunea de pe lângă Casa Pensiilor.

In compunerea acestor comisiuni intră medici ai Casei Pensiilor, funcționari delegați ai Casei Pensilor și medicii curanți ai funcționarului. Comisiunile medicale au o competență științifică pentru constatatea infirmităților printr'un examen medical propriu și nemijlocit.

Instituirea Comisiunii medicale are loc numai în urma cererii funcționarului sau autorității respective.

Legea și regulamentul precizează ce anume act trebue să prezinte funcționarul în dovedirea infirmității și cauzelor ei.

3. *Pensiunile urmașilor*

Văduva și copiii minori, legitimi sau legitimați, ai funcționarului sau pensionarului au dreptul la pensie, în următoarele condițiuni:

Văduva care a trăit cu soțul ca funcționar până la 2 ani de căsătorie, primește 26% din pensiunea ce s'ar cuveni soțului, și un spor de 8% pentru fiecare an în plus până la maximum total de 5 ani, când dreptul său de pensiune este de 50% din pensiunea soțului.

Pentru 15 ani de căsătorie, din care cel puţin 5 ani trăiţi cu soţul ca funcţionar, dreptul său se majorează la 60%; pentru 30 de ani are dreptul la 70%.

Un copil primeşte 20% din pensiunea ce s'ar fi cuvenit părintelui; 2 copii 35%, iar 3 sau mai mulţi 50%.

Orfanii de ambii părinţi au dreptul: unul la 50%; doi la 75%, iar 3 sau mai mulţi, la întreaga pensie a tatălui.

Văduva păstrează dreptul la pensie până la moarte sau remăritare, iar copiii până la 18 ani împliniţi, afară de cazul când pentru continuare de studii şi lipsă de mijloace, pot primi până la 21 ani.

4. *Ajutoare*

Legea pensiilor prevede ajutoare odată pentru totdeauna, al căror quantum este în funcţie de timpul servit şi natura infirmităţilor, în cazurile când aceşti funcţionari sau urmaşii lor nu au dreptul la pensie. Ajutorul constă în totalul salariului bugetar ultim, fără accesorii, începând dela 1 an la 3 ani, după cazuri.

PROCEDURA DE STABILIRE A PENSIILOR

Pentru constatarea şi transmiterea drepturilor de pensiune, legea generală de pensii organizează o întreagă procedură care se pune în mişcare numai după ce s'a introdus cererea de înscriere.

Cererile de înscriere la pensii. Conform sistemului intrat în vigoare la 1 Ianuarie 1938, cererile de înscriere la pensie se adresează autorităţii unde funcţionarul şi-a exercitat ultima funcţiune, în condiţiunile şi termenele următoare:

a) Când funcţionarul se retrage de bună voie având vârsta de pensie şi vechimea în serviciu legală, cererea se face cu două luni înainte de data retragerii.

b) Urmaşii trebue să depună cererea în termen de 3 luni dela data decesului funcţionarului.

c) Pentru infirmităţi şi limită de vârstă, cererea de înscriere se face cu două luni înainte de punerea în retragere.

Autoritatea este obligată ca, în termen de maximum 10 zile dela primirea cererii de înscriere s'o înainteze Casei Pensiilor împreună cu actele depuse şi fişa de pensiune a funcţionarului completată la zi.

Cererile pentru transmitere, revizuirea şi rectificarea pensiei se adresează direct Casei Generale de Pensii.

Consecinţa neintroducerii cererii de înscriere în termenele de mai sus este pierderea dreptului la pensie pe timpul întârziat, iar pentru necompletarea tuturor actelor în termen de un an dela naşterea dreptului, sancţiunea este respingerea cererii şi perimarea dreptului.

Pentru înlăturarea termenului de prescripţie, trebue să se introducă o nouă cerere, dela data căreia începe şi plata dreptului de pensie.

Data înscrierii la pensie. Dacă cererea a fost făcută în termenele arătate, înscrierea dreptului la pensie se face pe prima zi a lunii următoare aceleia în care a încetat plata salariului, în caz contrariu cu începere dela data cererii.

Pentru urmaşi, transmiterea pensiei se face pe prima zi întâiu a lunei următoare decesului.

Actele necesare. La cererea de înscriere, petiţionarul trebue să alăture declaraţia domiciliului său real, iar urmaşii trebue să mai adauge, după caz, certificatul de nedesfacerea căsătoriei, extrasul de deces al soţului sau părinţilor şi actul de tutelă.

Pentru pensiile de infirmitate trebue să se adauge neapărat actele care au servit la constatarea infirmităţilor.

Fişa de pensiune. Datele privitoare la durata timpului servit, reţinerii, stare civilă, identitate, sunt prevăzute în fişa de pensiune care se întocmeşte şi se ţine la curent de către autoritatea la care funcţionează funcţionarul, chiar în timpul activităţii acestuia.

Prin simplificarea procedurii privitoare la cererile de înscriere şi mai ales prin introducerea fişei de pensiune, înscrierea la pensie se face automat şi rapid în momentul când funcţionarul îşi încheie cariera administrativă.

Pierderea drepturilor de pensie. Dreptul la pensie se prescrie, dacă n'a fost reclamat în termen de cinci ani dela data dreptului de înscriere.

De asemenea pierd dreptul la pensiune, fie că sunt sau nu înscrişi: cei care pierd calitatea de român, cei condamnaţi pentru crimă, cei condamnaţi pentru uneltiri contra Statului, cei condamnaţi pentru delictele de fals, furt, excrocherie, înşelăciune, delapidare de bani publici, abuz de încredere.

COMISIA DE PENSII

Constatatea şi transmiterea individuală a pensiilor se face de către comisiunea de pensii, organizată de legea din 3 August 1931.

Comisiunea de pensii funcţionează pe lângă Casa generală de Pensii având caracterul unei instanţe administrative jurisdicţionale. Ea se compune dintr'un consilier dela Curtea de Apel din Bucureşti, ca preşedinte, şi doi directori conducători de direcţii din administraţia centrală a ministerelor sau a caselor autonome şi regiilor comerciale.

Comisia de pensii nu se sesizează din oficiu, ci dă deciziile sale numai pe baza actelor prezentate cu referat de referentul Casei Pensiilor, delegat de directorul general. Casa Pensiilor are organizat un serviciu al lichidării pensiilor de bază, care verifică în prealabil actele privitoare la înscrieri şi face calcularea aritmetică a pensiunei cuvenite.

Decizia comisiunii de pensiuni are caracterul juridic al recunoaşterii unui drept individual legal şi produce efecte numai inter partes.

Procedura. Comisia de pensii lucrează numai în completul de trei membri, fără citarea părţilor, petiţionarul putând prezenta memorii.

Deciziile se dau cu majoritate, sunt semnate de membri şi referenţi şi se comunică de Casa Pensiilor pe cale administrativă sau prin mijlocirea organelor fiscale.

Căile de atac. Deciziile Comisiei de pensiuni pot fi atacate cu apel la Inalta Curte de Conturi, de funcţionar în termen de 60 zile libere dela comunicarea

ei, sau de Casa Pensiilor dela data deciziei. Apelul trebue să fie motivat, sub sancţiune de nulitate. In apel se pot aduce acte noui.

Inalta Curte de Conturi judecă apelurile după legea sa organică, citând şi părţile.

Deciziile Inaltei Curţi de Conturi pot fi atacate cu recurs, conform legei sale organice.

Calcularea indemnităţii de scumpete, se face pe cale administrativă, de un serviciu special al Casei Pensiilor şi este în raport cu pensia de bază şi categoria de salarizare a localităţii unde domiciliază pensionarul.

Pensia de bază, plus indemnitatea de scumpete formează pensia lunară brută.

Mutarea pensiei dintr'o localitate într'alta, care ar atrage majorarea indemnităţii de scumpete se face numai cu aprobarea Casei pensiilor.

Plata pensiilor se face prin administraţiile financiare de încasări şi plăţi, pe lângă care funcţionează câte un serviciu al pensiilor.

CASA GENERALĂ DE PENSII

In conformitate cu ultima organizare din 26 Iunie 1937, Casa Generală de Pensii funcţionează ca o instituţiune autonomă pe lângă Departamentul Finanţelor.

Această instituţie are în sarcina sa plata pensiilor de serviciu şi a pensiilor militare.

Conducerea şi administraţia acestei Case sunt încredinţate Consiliului de Administraţie şi Comitetului de Direcţie.

Consiliul de Administraţie se compune din 13 membri numiţi prin Decret-Regal, pe termen de 4 ani, în urma propunerii Ministrului de Finanţe. Sunt reprezentaţi 2 delegaţi ai Parlamentului, 6 delegaţi de Ministere, 1 delegat al Băncii Naţionale, Directorul Contabilităţii Generale a Statului, 1 specialist în asigurări şi 2 pensionari.

Preşedintele Consiliului de Administraţie este numit de Ministrul Finanţelor, iar vice-preşedintele este ales de Consiliu, din sânul său.

Atribuţiunile cele mai importante ale Consiliului de Administraţie se referă la supravegherea, controlul şi bunul mers al Casei, aprobarea bugetului şi întrebuinţarea fondurilor. Deciziunile privitoare la aceste două din urmă atribuţiuni, trebuesc supuse aprobării Ministrului de Finanţe, care are drept să refuze motivat executarea lor. Consiliul de Administraţie se convoacă ori de câte ori e nevoe şi cel puţin de 2 ori pe lună.

Directorul general, este numit de Ministrul Finanţelor după propunerea Consiliului de Administraţie.

Serviciile Casei Pensiilor cuprind: serviciile cu atribuţiuni administrative privitoare la personalul casei şi administrarea fondului de rezervă; serviciile pentru lichidarea drepturilor de pensie, de bază şi de scumpete; serviciile de verificare şi serviciile cu caracter financiar şi contabil.

Veniturile şi cheltuelile Casei sunt determinate de legea din 1925. Veniturile se alimentează din reţinerile de 10% din salariile de bază lunare, salariile pe o jumătate de lună a funcţionarilor noi numiţi, sporul salariilor pe o lună a funcţionarilor înaintaţi, economiile din funcţiile vacante, amenzile disciplinare, contribuţiunea judeţelor şi comunelor cu 1% din venitul lor brut, şi subvenţiile Statului, judeţelor şi comunelor.

Cheltuielile cuprind: plata celor 93.000 pensionari de serviciu, foşti funcţionari, reprezentând 3.377 milioane lei şi a celor 320.000 pensionari de răsboi, I.O.V. reprezentând 934,5 milioane lei.

Printre cheltueli mai trebuesc adăugate ajutoarele, recompensele naţionale, cheltuielile de administraţie, de asistenţă şi asigurări, cari se cuprind în sumele de mai sus.

CASA DE PENSII A OFIŢERILOR

Aşezarea la pensie a ofiţerilor şi urmaşilor lor, fixarea quantumului pensiilor şi înmânarea titlurilor se face tot de Casa Generală de Pensiuni, conform legii generale de pensiuni, legii poziţiei ofiţerilor şi legii de deblocare a cadrelor.

Printr'o lege din 2 Mai 1936, a fost organizată Casa de Pensii a Ofiţerilor, prin reînfiinţarea vechei Case a Pensiilor militare, care funcţionase între anii 1889—1902.

Casa de Pensii a Ofiţerilor funcţionează astăzi sub administraţiunea Casei Dotaţiei Oastei (Direcţiunea pensiilor militare) şi sub directa supraveghere a Ministerului Apărării Naţionale.

Spre deosebire de vechea instituţie, care stabilea chiar quantumul pensiilor, noua instituţie are o acţiune mai limitată de concentrare a fondurilor, plată a pensiilor şi acordare a unor sporuri speciale.

Fondurile înscrise în bugetul general al Casei Pensiilor, pentru ofiţeri şi urmaşiilor se varsă lunar Casei Pensiilor militare, care face plata prin administraţiile militare, Casa Militară de Credit sau Banca Naţională.

Acordarea sporurilor de către Casa Dotaţiei Oastei se face după ce pensionarul militar sau urmaşii lui, şi-au stabilit drepturile lor de pensiune înaintea instanţelor prevăzute de legea generală de pensiuni. Sporurile variază după grad şi numărul de ani serviţi.

Pentru judecarea apelurilor contra hotărîrilor privitoare la sporuri, sunt organizate Comisiuni de apel pe lângă Ministerul Apărării Naţionale.

i. r.

IX

ORGANIZAREA SOCIALĂ A ȚĂRĂNIMII

Istoria socială a țărilor românești nu a fost încă scrisă. Ceea ce știm despre trecutul nostru, din acest punct de vedere, este cu totul nesatisfăcător. Pricina acestei întârzieri a studiilor de istorie socială la noi trebuește găsită în următoarele împrejurări:

a) *greutățile obiective ale oricărei istorii sociale, și mai cu seamă a celor țărănești.*

Istoria socială a unei țări înseamnează descrierea și analiza cauzală a formelor ei de viață în toate aspectele lor, dela origini și până în prezent. Istoria socială este deci o lucrare de sociologie aplicată unor societăți trecute.

Lucrările de sociologie sunt însă prin ele însile foarte grele, chiar atunci când au în vedere societăți contemporane, adică putând fi studiate direct, în toate amănuntele lor, deoarece, în stabilirea raționamentelor sale, sociologia trebuie să ție seamă de un complex foarte mare și extrem de variat de elemente: geografice, biologice, demografice, psihologice, istorice, culturale, economice, juridice, politice, precum și de un tot atât de variat număr de forme de viață socială și de structuri sociale (clase, sate, orașe, etc.).

Munca sociologului devine extrem de grea când este vorba de societățile trecute, pentrucă dela ele nu ne rămân decât amintiri întâmplătoare, nici decum triate științific, în vederea analizei sociologice ulterioare. Actele și documentele sunt stabilite potrivit nevoilor practice ale celor cari le-au făcut, și pe de altă parte, nici măcar nu ajung toate, până în vremea de astăzi. Sociologul este deci obligat mai mult să ghicească și să intuiască, decât să clădească temeinic.

Cu atât mai dificilă este această operație pentru istoria populațiilor rurale. Viața sătească are tocmai caracteristica de a fi izolată, istovindu-se parcă în sine, fără să lase urme scrise. Singurul document adevărat țărănesc, este însăși țărănia, atunci când cu îndărătnicia ei tradiționalistă reușește a supraviețui, în lupta cu alte forme de viață socială. Incolo, niciun document obiectivat, cu adevărat țărănesc, nu ne poate veni în ajutor direct.

Țara noastră fiind o țară de autentică țărănie, ne vor lipsi deci tot ceea ce în Occident vine din partea unei organizări de stat ce se amestecă în toate aspectele vieții sociale. Astfel: nu avem cutumiare scrise, charte ale cetăților, regulamente de bresle etc., metodic păstrate în vaste arhive de Stat, datând de secole.

Actele câte sunt, nu dau decât informațiuni indirecte, și, în cea mai mare parte a cazurilor, ele se referă nu la massa cea mare, anonimă și mută a satelor pure, ci la acelea care, intrând în legătură directă cu Statul, fie ca sate mânăstirești, boerești sau domnești, fie pentru pricini de judecată, vânzări, certuri sau pedepsiri, se văd supuse dreptului Domniei. Dreptul impus de Stat, nu este însă dreptul satului. Legea scrisă, nu este obiceiul pământului. Dealtfel tot ce este drept scris la noi, nu este dătător de seamă pentru viața sătească, căci încă dela origini am practicat larga folosire, dacă nu chiar servila copiere a modelelor străine. (Alexandru cel Bun, introduce Basilicalele; fapt controversat; Vasile Lupu copiază pe Prosper Farinaceus etc.)

b) *greutățile subiective în reconstituirea istoriei sociale românești.*

Exegeza critică a acestor prea puține și prea șovăelnice informații scrise, rămase din trecutul nostru, a fost la rândul ei îngreuiată prin faptul că, cel puțin până la răsboiul din urmă, România era o mare țară latifundiară, aflată în plină criză agrară: boerii latifundiari alcătuiau clasa cultă și stăpânitoare a Statului, care el însuși era latifundiar. Cu greu puteau deci gânditorii de atunci să atingă obiectivitatea deplină; deseori studiile lor sunt pledoarii, uneori făcute cu toată buna credință, pentru sau contra uneia din tezele sociale aflate în luptă.

In vremea de azi, continuăm în bună parte să punem problema pe aceeași linie de controverse cu a înaintașilor noștri apropiați, ezitând încă în fața imensei munci pe care ar presupune-o reluarea, în cu totul alt spirit, a întregei probleme.

c) *greutăți ivite din greșita metodă până acum folosită.*

Ca o concluzie a celor spuse, afirmăm că o greșeală a cercetărilor de până acum a fost prea exclusiva folosire a metodei istorice, în dauna celei sociologice. Astfel s'a lăsat de o parte neprețuitul tezaur de informații asupra trecutului pe care îl constitue prezentul.

Formele de viață socială au un caracter de permanență care le face să dureze, mutându-se dealungul veacurilor, desigur nu fără schimbări, însă în tot cazul

PĂCURAR (PĂSTOR) VALAH
Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen, 1729 ».
Col. Academiei Române

cu schimbări a căror linie de evoluţie nu cunoaşte soluţiile brusce de continuitate.

Astfel doar supravieţuirile satelor numite răzăşeşti în Moldova şi moşneneşti în Muntenia, dăinuind compact, ca fenomen de masă, ne pot îngădui înţelegerea satului celui vechi, unul din punctele vii ale întregei noastre probleme. Prezentul, punct de ajungere a desvoltării istorice, ar trebui deci să servească drept temei oricărei exegeze a trecutului. Iar cunoaşterea felului de a fi al vieţii de azi, ne-ar putea da cele mai serioase explicaţii sociologice, menite să înlocuiască vechile şi greşitele teorii sociologice pe care le practică istoricii, inclusiv — şi poate mai primejdios chiar — acei cari se declară exclusivi exegeţi de documente.

ORIGINILE VIEŢII SOCIALE

Intre istorici, cari mai ales asupra acestor « origini » şi-au fixat atenţia, există o netedă opoziţie de păreri şi de teze.

a) *teza boierească*, afirmă că dela început au existat la noi clasele sociale constitutive ale problemei agrare de mai târziu: de o parte boierii, singurii proprietari, nu numai ai pământului dar şi stăpânitori ai oamenilor cari locuiau pe moşia lor; de alta, ţăranii, lucrători de pământ străin, supuşi deci faţă de boierii proprietari la o desdăunare, în dijmă şi muncă.

Proprietatea se împarte în două: cea mare, a boierilor propriu zişi, şi cea mică a răzăşilor [1]).

Evoluţia ulterioară a acestor clase a fost scindarea din ce în ce mai netedă între boeri şi răzăşi; înrăutăţirea continuă a stării ţăranilor, până la formele târzii ale iobăgiei; decăderea răzăşiei până la topirea ei parţială în iobăgie.

Parţial, creşterea rândurilor boerilor şi răzăşilor, fie prin donaţii noui acordate de Domni, celor din categoria militară sau funcţionărească, fie prin cumpărături.

b) *teza boerească atenuată*, neagă caracterul de « proprietar » al boierului. Ar fi vorba mai mult de un « stăpân » cu drepturi de conducere şi de judecată, de unde o întreagă teorie asupra « judec »-ului şi « knejilor ».

Iobăgia este un abuz târziu, constând în transformarea drepturilor de stăpânire (a boerului aflat în folosinţă devălmaşe cu sătenii lui pe acelaş trup de moşie) în drepturi de proprietate boerească propriu zisă, în relaţii de clacă şi dijmă faţă de sătenii legaţi de brazdă.

Răzăşii sunt ca şi boerii, descendenţii acestor « judeci ». Ei însă, au alungat din satul lor pe ţărani, rămânând singurii locuitori şi cultivatori, alcătuind singuri satul şi ţărănindu-se cu încetul [1]).

---

[1]) Teza *C. Giurescu*: Despre boeri; Despre rumâni; Vechimea rumâniei în Ţara Românească şi legătura lui Mihai Viteazul. Susţinută şi de *C. C. Giurescu* în Istoria Românilor şi *I. C. Filitti*: Proprietatea solului în Principatele române până la 1864.

Polemistul acestei şcoli este George Panu.

[1]) Teza *Radu Rosetti*: Pământul, sătenii şi stăpânii; Pentru ce s'au răsculat ţăranii.

ROMÂNCĂ DIN ŢINUTUL FĂGĂRAŞULUI
Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen, 1729 »
Col. Academiei Române

c) *Teza țărănească.*

Larga câmpie românească era, la origini, acoperită cu sate libere, trăind în forme asemănătoare cu cele ale răzășilor de astăzi, adică în devălmășia de forme familiale.

Satele acestea trăind de sine, Statul nu s'a amestecat decât târziu, abia vre-o 200 de ani după descălecări, excepție făcând doar în cazurile de judecată.

In veacul al XVI-lea, când țările românești pierd vechiul lor caracter, culegerea impozitelor, din ce în ce mai grele, pentru folosul Turcilor și al Domniei, supune satele unei prefaceri rapide în care boerul perceptor, dublat de cămătar, începe a-și crea latifundii și a înăspri relațiile cu țăranii, cari i se vând acum « vecini » sau « rumâni ».

Răzășii reprezintă o insulă scăpată ca prin minune, în ciuda boerilor « răzășofagi » și reprezintă deci ceea ce, pe vremuri, va fi fost țărănimea întreagă [1]).

Socotim că este cu neputință, pe temeiul documentelor istorice propriu zise, să opteze cineva în favoarea uneia sau alteia din teze.

Putința de înțelegere va izvorî din cu totul alte socoteli decât cele ale exegezei.

Anume, prin considerarea temeinică a formelor de viață sătească (iobage și răzășești) și prin înlăturarea din calea raționamentului nostru a ideilor sociologice false, până acum admise.

[1]) Teza *N. Iorga*: Constatări istorice cu privire la viața agrară a Românilor; Développement de la question rurale en Roumanie etc.

ȚĂRAN VALAH
Din albumul « *Trachten-Cabinet von Siebenbürgen*, 1729 »
Col. Academiei Române

MĂRIȚĂ
Din albumul « *Trachten-Cabinet von Siebenbürgen*, 1729 »
Col. Academiei Române

VIAȚA SOCIALĂ RĂZĂȘEASCĂ

FORMELE

In primul rând, forma de viață răzășească nu este excepțională, ci constitue un fenomen de masă. Singura statistică pe care o avem la îndemână, aceea a lui Petru Poni, socotește că răzășii alcătuesc cam 25% din totalul populației vechiului regat și Basarabiei.

Repartizarea cartografică a răzășiei, arată păstrarea ei mai ales în regiunile muntoase, cu centrul în Vrancea unde răzășii formează 100% din populație.

Ca atare nu ne e de nici un folos orișice schemă istorică unilineară, care nu ne poate arăta de ce fenomenul răzășiei s'a păstrat ori s'a ivit mai ales în unele regiuni ale țării și nu în altele. Niciuna din teoriile de până acum nu a căutat un răspuns la această chestiune.

De altă parte, istoricii par a socoti răzășia drept o formă de viață omogenă, de un singur fel. Anume, teza sociologică a tuturor istoricilor, fie ea explicită sau implicită, admite că satul răzășesc se explică sociologic prin fenomenul descendenței biologice dintr'un singur om. Acest « autor » juridic al dreptului de proprietate poate fi, după cum am arătat mai sus: *a)* un boier proprietar din totdeauna; *b)* un proprietar abuziv care își alungă codevălmașii țărani (nu se știe de ce, și nici cum); *c)* un oștean miluit de Domnie pentru diverse servicii, sau *d)* un țăran care singur descalecă într'un loc pustiu. Asupra acestui punct

ȚĂRAN VALAH
Din albumul « *Trachten-Cabinet von Siebenbürgen*, 1729 »
Col. Academiei Române

istoricii au păreri diferite. Insă sunt cu toții de acord să admită, de aci înainte, o aceeași schemă sociologică de naștere a satului: acest autor juridic, acest « bătrân » are urmași cari, înmulțindu-se, ajung să formeze sat. Stăpânirea lor e devălmașe, pentru că aparțin aceleași familii, iar arborele genealogic le folosește, pentru acelaș motiv, ca sistem de măsurare a drepturilor diverse pe cari le au în sânul devălmășiei.

Ceea ce întărește credința în această origine biologică a satului răzășesc alcătuit dintr'un singur neam, sunt nu numai influențele certe ale teoriilor sociologice dela sfârșitul veacului trecut, cari vedeau în satele indivize, simple familii crescute, ci mai ales o aparentă potrivire cu realitatea. Satele noastre răzășești, sau mai bine zis o parte din satele noastre răzășești, sunt « umblătoare pe bătrâni », adică sunt organizate pe temeiul unei spițe de neam. Sătenii ei înșiși afirmă deseori descendența lor comună dintr'un singur bătrân descălecător de sat. Iar documentele istorice, și ele, consemnează asemenea forme de organizare socială pe bază de neamuri și asemenea legende de descălecare cari existau și aveau curs acum câteva veacuri.

Insă, reducând întreaga explicație a nașterii satului răzășesc, adică a satului pe care l-am putea defini drept *un sat liber de rude devălmașe*, la ipoteza descendenții dintr'un singur bătrân, ajungem la o vădită eroare. Fenomenul biologic, singur, nu poate explica absolut nimic, el fiind general tuturor societăților omenești. Toți oamenii aparțin unei descendențe, însă numai anume împrejurări fac ca toți descendenții să trăiască în forme sătești, și mai ales să folosească descendența lor drept sistem de organizare socială. Pricina nașterii satelor libere de rude devălmașe trebue deci căutată în altă parte decât în descendența biologică.

In primul rând, lămuririle se află nu în tolba cu teorii, ci în realitatea însăși, atunci când din fericire ni s'a păstrat întreagă și stă la dispoziția noastră.

Această realitate contemporană ne arată mai întâi că răzășia nu este un fenomen ce se repetă identic în toată țara, într'aceiaș formă incremenită. Ci ea se împarte, morfologic, în două mari clase:

A) clasa răzășiei neumblătoare, cunoscând devălmășia absolută,

B) clasa răzășiei folosind descendența ca principiu de organizare socială și principiu juridic de folosire a devălmășiei proporționale, deci răzășiile umblătoare pe bătrâni.

In Vrancea de pildă (repetăm: singura parte din țară unde răzășii alcătuesc 100% din populație) avem o serie de sate cari nu descind din acelaș bătrân, deși populația lor alcătuește o grupare biologică omogenă și închisă; cari nu folosesc genealogia ca sistem de viață socială și cari nu cunosc devălmășia pe cote părți proporționale.

Aceste sate, confederate într'o singură Țară a Vrancei, care stăpânea laolaltă toți munții Vrancei, abia

PREOT ROMÂN DE SAT DIN TRANSILVANIA
Din albumul « *Trachten-Cabinet von Siebenbürgen*, 1729 »
Col. Academiei Române

de curând la jumătatea veacului al XIX-lea s'au constituit drept sate de sine stătătoare, și și-au delimitat hotarele.

Vrancea este cea mai arhaică regiune din țară. Zadarnic ar căuta cineva să numească starea vrânceană drept o stare « excepțională », dinpotrivă ea ne este și trebue să ne fie un punct de plecare în orișice judecată am vrea să facem despre originile vieții noastre sociale. Orice ipoteză care nu ar putea cuprinde cu ușurință fenomenul vrâncean, este prin aceasta însăși dovedită ca falsă. Adăogăm că singura teorie istorică satisfăcând această condiție, este aceea a d-lui N. Iorga.

In celelalte regiuni ale țării, răzășia este umblătoare pe bătrâni. De pildă, orașul Câmpulung este organizat pe temeiul a 42 de moși, ai căror curgători stăpânesc și astăzi averea devălmașe a orașului.

Formele derivate a acestui sat umblător pe bătrâni sunt infinite. O inventariere a lor nu a fost încă făcută. S'ar putea ca geneza lor să poată fi explicată, așa cum am încercat să o facem, printr'o derivare din forma vrânceană, printr'o evoluție de aspecte diverse, determinată în primul rând de o schimbare de caracter economic, demografic și de organizare de Stat.

ȚĂRANCE DIN SĂLIȘTE
Gravură colorată de *Kininger*, editată la Viena în 1821, de *Tranquillo Mollo*

Până nu se va fi făcut însă inventarierea și cartografierea tuturor tipurilor morfologice răzășești, și mai ales până nu se va fi făcut analiza sociologică a acestui material informativ, orișice concluziuni teoretice trase asupra răzășiei, deci și asupra originii formelor sociale sătești dela noi, sunt supuse discuțiunii.

ISTORIA RĂZĂȘIEI

Indeobște cunoscut de către toți istoricii este procesul de lentă dispariție a satelor răzășești. Rând pe rând aceste sate decad în rândul satelor clăcășești, pe urma acțiunii boierilor « răzășofagi ».

Dar această înghițire a satelor răzășești în masa iobăgiei, înseamnă ceva mai mult, sociologic, decât dovada faptului că boierii erau hrăpăreți: anume semnul unei evoluții interne sociale care merită să fie analizată.

Satele răzășești, alcătuite pe mari grupe, aveau o conducere de sine, care se întemeiază nu numai pe adunările de obștii ale fiecărui sat în parte și care își putea delega puterea unor mandatari « oamenii buni și bătrâni », ci prindea trup în organizațiuni suprasătești formate din reprezentanții tuturor adunărilor obștești ale satelor intrând în acelaș ocol. Starea de lucruri din Vrancea, care cunoaște până astăzi rămășițele unei asemenea organizații, ne arată limpede cam ce puteau să fie aceste sate răzășești organizate liber.

Dimitrie Cantemir recunoștea ca un fenomen contemporan, o stare atât de mare de libertate a acestor organizații răzășești încât numea Vrancea, Tigheciul și Câmpulungul Moldovei, « republici ».

Dar aceste « republici », organizații țărănești suprasătești de caracter nestatal, au pierit rând pe rând, pe măsură ce Domnia își închega puterile. Și dacă Vrancea este astăzi « excepțională », este numai datorită faptului că împrejurări excepționale i-au îngăduit să păstreze acest caracter primitiv al ei, de deplină libertate, care o face până în ziua de azi, de pildă, să nu cunoască sila monopolului de Stat, privitor la sare.

Amănuntele acestei pieiri a tuturor « câmpulungurilor » răzășești, nu le cunoaștem. Dar existența lor și procesul de pieire a lor suntem siliți a le admite.

Dispariția organizațiilor suprasătești răzășești, slăbea evident puterea de organizare internă și putințele de apărare ale satelor. Sila boerească, urmează deci să fie completată prin recunoașterea slăbirii satelor răzășești; fără de această slăbire, sila boierească ar fi rămas ineficace, așa cum de pildă a rămas în Vrancea atunci când boierul Iordache

JUPÂNIȚĂ DIN MUNTENIA
Gravată pentru Geographical Dictionary, printed for *I. Conte*
Col. Academiei Române

Roset a încercat să repete, în plin secol al XIX-lea, operația de mâncare a unei răzășii constituite.

Dar ivirea însăși a silei boierești, presupune în prealabil petrecerea unor anumite procese sociale care să îngăduie unui boier tragerea unor foloase din siluire.

Atât timp cât satele răzășești au trăit în forma socială a răzășiei «neumblătoare pe bătrâni», atâta timp deci cât tehnica mai mult pastorală decât agrară, era extrem de primitivă, atâta timp cât densitatea populației era foarte mică și sistemul economic cel al gospodăriei casnice închise, «boierul siluitor» nu avea nici pe cine și nici pentru ce silui pe cineva, pentru cucerirea de pământuri răzășești.

Ori și ce sătean, aparținător cetei răzășești, avea în Vrancea, putința să se așeze în ori și ce loc ar fi vrut și să folosească pământul acela, abia rodnic, repede din nou părăsit, pentru acoperirea unor nevoi strict personale. Cucerirea de pământ răzășesc, în asemenea condiții este absurdă. Proprietatea ea însăși ca atare nu s'a născut încă. Folosirea pământului se face numai în virtutea unui drept al muncii prestate, care transformă temporar pământul vălmaș în ținere privată. Declararea unei porțiuni a satului drept pământ boieresc nu aduce nici un folos. Singura cucerire pe care o puteau râvni era asupra oamenilor, pentru ca aceștia să dea o parte din produsul muncii lor, sub formă de dijmă.

Este, de pildă, singurul lucru pe care l-a încercat și Iordache Roset în Vrancea. Inpotriva acestei dorințe boierești, rezistau satele atâta vreme cât își păstrau viața lor obștească, puternic închegată.

Putința pieirii răzășiei începe însă din altă parte: din disoluția internă a răzășiei însăși. Să analizăm acest proces.

Odată cu *înaintarea tehnicei agrare*, pământurile devin roditoare an după an, fără să mai fie nevoie a le lăsa, spre odihnă, în țelină. Putința unei proprietăți private se naște astfel.

Odată cu înmulțirea populației, de la un anume grad de *saturație demografică* a pământurilor, se naște și dorința unei proprietăți depline. Ținerile private nu se mai constitue vremelnic și după libera inițiativă a fie cărui cetaș în parte, ci pe temeiul unei hotărîri a obștei care împarte pământuri, statornic, către cetașii săi. Se împart pământurile supuse cultivării, nu întreg trupul moșiei. Simplul joc al nașterilor și morților în sânul neamurilor, constituite și ele pe temeiul unei devălmășii familiale (care până în ziua de astăzi dăinuieşte foarte puternică pe tot întinsul țării), produce un desechilibru biologic între grupările omenești alcătuitoare ale satului: unele neamuri sunt mai bogate în membrii, altele mai sărace. Acestea aduc după sine o *neegalitate economică*, o sărăcire relativă a celor cu descendenți numeroși, față de bogăția relativă a celor cu descendenți puțini. Două categorii sociale se nasc deci în sânul răzășiei: *chiaburii*, satisfăcuți cu starea de lucruri și *sărmanii*, nemulțumiți. O luptă socială începe a se duce între aceste două categorii, satisfăcuții cerând menținerea statului quo, cei nesatisfăcuți revenirea la «cum a fost din vechi» deci la deplina egalitate, eventual printr'o nouă împărțire. Acest proces social se petrece și astăzi sub ochii noștri în satele răzășești.

Două pot fi rezultatele acestei lupte: dacă înving cei sărmani, începutul de diferențiere socială se anulează printr'o revenire conștient urmărită, la starea dela început; dacă înving ceilalți, neegalitatea născută devine definitivă, și încep să apară, din ce în ce mai netede, neamurile bogate și neamurile sărace.

Procesul atunci continuă, proprietatea fiind constituită pe anume părți din hotarul satului, cei bogați cuceresc în sânul satului lor pământurile celorlalți. Cei dintâi răzășofagi sunt deci înșiși răzășii; și cine a văzut vre-o dată la lucru pe chiaburii răzăși din zilele de azi își poate da lesne seama de jafurile pe cari le pot ei face împotriva codevălmașilor lor.

Inegalitatea economică și socială aduce după sine schimbarea însăși a instituțiilor de drept. Principiul devălmășiei absolute se păstrează chiar după ce proprietatea deplină s'a constituit. Devălmășia regulamen-

tează stăpânirea și folosirea pădurii, islazurilor și a locurilor încă neocupate.

Inegalitatea ivită în categoria proprietăților depline, atrage după sine dorința de inegalitate și în porțiunea rămasă vălmașe. Chiaburii vor să aibă drepturi mai mari, în devălmășie, decât cocetașii lor. O nouă luptă socială începe. Dacă din nou înving chiaburii, devălmășia absolută se transformă într'o devălmășie proporțională, unii având mai mult, alții mai puțin, potrivit întinderilor mai mari sau mai mici pe cari le dețin în plină proprietate. Această încercare de transformare a devălmășiei absolute într'una proporțională s'a încercat și de către chiaburii vrânceni. Tăria obștiilor de acolo a dus la un eșec al acestei dorințe a lor.

Dar acolo unde chiaburii reușesc, devălmășia absolută dispare.

Pentru organizarea însă a devălmășiei pe cote-părți proporționale trebuește *o anume normă juridică*. Această normă se împrumută, gata făcută, din dreptul familial obișnuelnic.

Și anume, o familie își imparte pământurile către noile generații în părți egale, prin «crăparea» pământurilor în lungi fâșii. Incrângăturile spiței de neam se înfăptuesc deci în loturi de pământ de inegale suprafețe, după cum inegale sunt și încrângăturile diverse ale spiței de neam. Intre stăpânirea pământului și spița de *neam este o perfectă corelație*.

Această lege se aplică, conștient de data aceasta, devălmășiei absolute în disoluție. Satul întreg se împarte în cete pe neamuri. Mai bine zis, se află împărțit în cete, pe neamuri, stăpânirea lor deplină fiind corelată arborelui genealogic. Impărțirea aceasta va fi extinsă asupra întregului hotar. Arborele genealogic va cuprinde deci întreg hotarul satului. Dar cum averea, *până atunci în devălmășie absolută, nu este* o avere, ce se poate lesne măsura (munții de pildă) sau nu este necesar să fie efectiv delimitată pe teren, împărțirile acestea se vor face doar prin calcul mintal, arborele genealogic folosind drept sistem numeral și tehnică de calcul. Satul întreg își precizează deci rudeniile din sânul cetei întregi, pe neamuri. La nevoie, ajustează spița de neam, după lungi lupte, adăogând sau tăind câte o ramură întreagă. Fenomenul biologic al spiței face loc unui fenomen pur juridic. Fiecare neam e reprezentat printr'un moș sau un bătrân. După lungi tatonări, se fixează definitiv numărul acestor bătrâni. Astfel, în orașul Câmpulung, abia la jumătatea veacului al XIX-lea, cei de al 42-lea bătrân e introdus în spița de neam, după îndelungă judecată.

« GENTILOM VALAH »
Stampă spaniolă din sec. XVIII. Col. Academiei Române

Legenda etiologică se naște apoi și netezește toate asperitățile acestei operațiuni. Cercetătorii pot apoi cădea victima acestei legende. Iar consemnarea ei în « documente », îngăduie istoricienilor exegeți să nu se mai îndoiască de « adevărul ei. »

Adăogăm că spița de neam este uneori înlocuită printr'un alt sistem de măsurătoare, derivat, care se naște cu prilejul unei împărțiri efective, nu numai ideale, a unei devălmășii în cote-părți. Astfel, dacă un munte se arendează mocanilor *păstori*, arenda plătită în natură se socotește în dramuri de produse lactare. Numărul « dramurilor » totale atunci împărțite, și subdiviziunile de dramuri ale fiecărei cete în parte, rămân ca simbol al întregii socoteli și ca metodă mnemotehnică a spiței. Astfel, Câmpulungul are de fiecare moș 12.000 de dramuri. Alte ori, împărțindu-se bani, rămân banii; alteori, oile duse la

ȚĂRAN DIN BANAT
Din albumul lui George *Hering*, Sketches on the Danube, in Hungary and Transilvania, London 1838. Col. Academiei Române

islaz, ori boii, ori suprafețele unei devălmășii împărțite. De unde o nesfârșită varietate, fiecare răzășie din acestea umblătoare pe bătrâni, avându-și propriul ei sistem numeric.

Satul astfel organizat este un sat de tipul «umblător pe bătrâni», adică un sat unde până la cel din urmă drept la folosul moșiei, este socotit pe baza unei spițe de neam latente.

Acest fenomen însă nu este, după cum se vede, un fenomen originar, așa cum au crezut istoricii noștri, ci dimpotrivă un fenomen de târzie maturitate socială, de disoluție a unor forme arhaice.

Știind aceste lucruri, putem aprecia desvoltarea socială a țării în trecut, pornind dela analiza morfologică a răzășiilor noastre. Ori unde vom întâlni un sat umblător pe bătrâni, vom ști precis că o diferențiere socială se născuse, că o clasă de chiaburi ajunsese stăpânitoare, că vechile forme arhaice fuseseră de mult întrecute. Și cum aceste sate umblătoare pe bătrâni apar încă dela începuturile descălecărilor, suntem siliți, pe temeiul unor considerațiuni sociologice, să împingem cu multe secole înainte de descălecare viața așezată a satelor românești.

Dar disolvarea internă a răzășiilor dă în adevăr putință și boierilor să-și exercite sila. De data aceasta avem de a face cu un gen anume de chiaburi, cu mult mai primejdioși: boierii aveau întreaga putere de Stat la îndemână, și pe deasupra erau și colectori de impozite, dublați de cămătari. Analiza istorică a acestui fapt, pe care o face d-l prof. N. Iorga, capătă o adâncime deosebită, atunci când știm nu numai sila boierului ci și întreaga viață internă, frământată și slăbită, a răzășiilor. Și nu ne mai poate mira jalnica poveste, uluitoarea suferință a țării acesteia răzășești, ștearsă de pe suprafața pământului, în pofida dreptății dar în folosul boierului.

Totuși, o bună parte din răzășii (reamintim cifra de 25% dată de P. Poni pentru 1864) au scăpat până în preajma timpurilor moderne, când o nouă lovitură, de data aceasta dătătoare de moarte, le vine din partea noului lor dușman — societățile anonime forestiere, devastatoare ale pădurilor și distrugătoare ale obiceiului pământului răzășesc.

VIAȚA SOCIALĂ CLĂCĂȘEASCĂ

FORMELE

Problema satelor clăcășești trebue judecată în nedespărțită legătură de satele răzășești, și conform aceleiași metode care pune mai mult temei pe formele de viață socială decât pe amănuntele consemnate în documente.

Ceea ce s'a căutat a se lămuri până acum, au fost mai mult problemele relațiilor dintre boieri și clăcași. In primul rând relația de «vecinie» sau de «rumânie», foarte tulburătoare și chiar neplăcută, mai ales prin faptul că leagă condiția socială de iobag de aceea etnică a «rumânului». In jurul mai ales al

PORT DIN BANAT
Litografie de *Pobuda*, dela începutul sec. XIX. Col. Academiei Române

«legăturii lui Mihai», au avut loc cele mai mari controverse.

Socotim din nou că resolvarea întregii probleme trebue căutată în altă parte. Și anume, satul clăcășesc constitue și el o formă de viață socială, care fără îndoială se aseamănă formei răzășești. Reconstituirea ne este însă îngreuiată prin faptul că supraviețuirile sistemului sunt prea puține, tăvălugul reformelor agrare ștergându-le în bună parte din viața contemporană.

Ceea ce știm cert — și aceasta este de o sdrobitoare importanță — este faptul că satul iobăgesc își avea o închegare tradițională asupra căreia nu avea putere nici boierul și nici țăranii. Anume, satul ca atare se întemeia pe un trup de moșie, realitate juridică superioară oamenilor cari îl foloseau. Acest trup de moșie are un neted caracter de străvechime.

Țara întreagă se află astăzi încă împărțită în asemenea trupuri de moșie tradiționale, cari rămân pentru totdeauna legate de peisagiul câmpurilor, prin delimitările făcute pe teren și prin toponimie. Schimbările de soarte juridică suferite de o moșie, împărțirea ei, comasarea ei într'o latifundie, chiar integrarea ei într'un domeniu de Stat, nu se ating de această închegare în trup de moșie. Trupul își păstrează individualitatea, în ciuda acestor prefaceri.

Considerarea însă a acestor trupuri de moșie ne duce la recunoașterea faptului că trasarea lor pe teren nu este opera hazardului, ci dinpotrivă este extrem de regulată, efect al unor norme constante de agrimensură. O socoteală a prezidat împărțirea pământului țării pe trupuri de moșie. Și această sistematică parcelare, pe sate, cuprinde fără deosebire satele răzășești ca și pe cele clăcășești, amestecate, ca și când ar aparține în aceeași calitate unui sistem unic.

ȚĂRANCĂ DIN ORȘOVA
Din albumul lui *George Hering*, Sketches on the Danube, in Hungary and Transilvania. London, 1838. Col. Academiei Române

PORT DIN BANAT
Litografie de *Pobuda*, dela începutul sec. XIX. Col. Academiei Române

Această vastă operație de parcelare a țării este, fără îndoială, opera unor generații cari trăiau înainte de descălecări. Cele dintâi acte constată existența acestor trupuri și le și numesc a fi «vechi și bătrâne». Și mai mult încă, a fost făcută, fie într'o vreme când deosebirea între sate răzășești și sate clăcășești nu exista, fie într'un sistem de viață socială care nu ținea socoteală de aceste deosebiri.

Teoriile istorice clasice sunt mute în această privință, tocmai pentru faptul că opera acestor străvechi agrimensori fiind arhaică, actele istorice nu o consemnează [1]). Însă pământul țării a înregistrat material această parcelare și anchetatorul sociolog, la teren, este dator să ție seamă și de acest gen inedit de «document». Astfel ne vedem din nou siliți, din simpla cercetare a prezentului, să ghicim și să începem a lumina problema vieții noastre sociale dinainte de descălecare. Desigur studiile la teren ne lipsesc încă. Noi nu avem cercetările cari să corespundă, de pildă,

[1]) Singur D-l N. Iorga a intuit admirabil problema în teoria sa a «Romaniilor».

acelora făcute în Franța asupra peisagiului rural de acolo [1].

Totuși de pe acuma putem afirma că înțelegerea clăcășiei depindè de putința noastră de a explica cum anume, dintr'un întreg de trupuri de moșie, unele au căzut sub mână boierească. Postularea unei existențe din veci a legăturii de iobăgie, cade. Dacă operația întreagă a creării peisagiului rural românesc este anterioră statului românesc și anterioară epocei istorice propiu zise, faptul că încă din cele dintâi documente clăcășia apare, nu are decât înțelesul restrâns că la acea dată procesul de care vorbim era început.

In ce a consistat acel proces? In parte am răspuns la această întrebare atunci când am analizat formele de disoluție ale unei răzășii. Intervenția clasei boierești în acest proces a fost desigur ajutată și de o întreagă concepție juridică de stat, cu certe influențe occidentale, de anume teorii asupra dreptului Statului la un dominium eminent, precum și de copierea unor modele feudale.

Insă problema continuă a fi întunecată pentrucă noi știm destul de precis, grație actelor istorice și exegezei lor, natura legăturii dintre boier și țărani, dar nu știm absolut nimic cu privire la felul în care țăranii își duceau viața lor în sat. Odată dijma dată și claca prestată, care era forma socială de convicțuire a sătenilor în satul lor? De gonit nu-i putea nimeni goni. Anume pământuri, puteau stăpâni. Asupra altora aveau drept de folosință. Dar cum anume se petreceau lucrurile?

Se pare că temeiul vieții clăcășești, *interne*, adică a clăcașilor între ei după ce daseră boierului ce era al boierului, era aceeași devălmășie care stătea drept temei vieții răzășești. Foarte târziu, după exproprierea dela 1864, după împroprietărirea individuală a clăcașilor, — precum afirmă N. Filipescu [1] — acești clăcași au continuat a trăi în devălmășie. Astăzi încă, vestigii ale unei organizări colective, petarlale, ale unor drepturi de folosire devălmașe a miriștelor etc., ne arată că așa ceva s'ar fi putut întâmpla să fie. Problema rămâne complet deschisă.

Mai limpede ne apare procesul de disolvare a acestei clăcășii, proces care a mers paralel cu acel al răzășiei.

ISTORIA CLĂCĂȘIEI

Și satele clăcășești cunosc, până foarte târziu, aceeași economie mai mult pastorală decât agrară, generală tuturor satelor noastre. Pământul, față de întrebuințarea ce i se da, față de tehnica rudimentară, față de relativ puțina populație existentă, nu era un bun pentru care să fi urmat lupte sociale. Acapararea de pământuri goale, adică «neîmbrăcate» cu oameni, era un non sens. Ce ar fi putut face

ȚARAN DIN MUNTENIA
De *Michel Bouquet*, Galerie Royale de Costumes, Costumes Valaques.

FEMEI DIN MUNTENIA
Acuarelă de Szathmary, 1866, Col. Academiei Române

[1] Vezi *Marc Bloch:* Les caractères originaux de l'histoire rurale française; *Roger Dion:* Essai sur la formation du paysage rural français; și *Gaston Roupnel:* Histoire de la campagne française.

[1] «Chestiuni țărănești» pag. 28—29.

FEMEIE DIN MUSCEL.
De *Michel Bouquet*. Galerie Royale de Costumes. Costumes Valaques

boierul cu ele? Proletariat agricol nu exista. Și dacă din întâmplare cineva avea un asemenea loc pustiu, nu-i rămânea decât să creeze artificial un sat, prin colonizare, chemând săteni în nouile «slobozii», prin nenumărate avantagii și scutiri, acordate de Domnie.

Cu totul altceva era posedarea pământului cu omul de pe el. Căci acesta putea da dijma și munci claca. Aceste pământuri, cu oameni pe ele, puteau fi de două feluri: pământuri în stăpânire deplină și pământuri în devălmășie.

Astfel, într'o răzășie intrată în disoluție, partea unui răzăș oarecare se «alegea», adică se determina precis, în două feluri: prin măsurare pe teren în zona din trupul de moșie supusă ținerilor private individuale, și prin calcul în zona devălmășiei proporționale. A cumpăra un asemenea drept, însemna a te integra în drepturile răzășului. Boierul cumpărător devenea răzăș. Operația, fiind abuzivă, a fost la un moment dat interzisă.

Dar răzășul se putea vinde și *rumân*, adică să vândă nu numai pământul ci să se lege și el a munci și da dijma. Boierul cumpărător, în cazul acesta, este și răzăș, adică stăpânitor de pământ, dar și boier propriu zis, adică stăpânitor de oameni.

Dar boierul mai putea stăpâni și satul întreg, anume se putea pune în locul și în dreptul obștiei sătești ca atare, și să se socotească stăpân al zonei rămase devălmașe. *Asupra acestei părți de pământ*, sătenii continuau a avea drepturi de folosință, însă boierul își cerea partea lui de dijmă și de clacă.

La această stăpânire a averii devălmașe sătești, care nu presupunea și calitatea de «răzăș», putea el ajunge fie prin voia Domniei, fie prin cumpărătură de țineri private și ulterior abuz.

Un asemenea sistem putea, ipotetic, dăinui foarte bine și față de o răzășie. Intreaga viață rămânea aceeași. Din satul liber de rude devălmașe dispărea numai caracterul de libertate. Insă sătenii rămâneau în organizația lor pe neamuri, rămâneau stăpâni pe bucățile de pământ stăpânite în ținere privată și datorau boierului ceva, numai pentru bucățile de pământ pe cari le luau spre folosință din averea devălmașe a satului. Dar la această folosință, fie ea câmp, fie pădure, *aveau dreptul, și boierul nu-i putea împiedica*.

Intocmai ca în răzășii, când tehnica se desvoltă și oamenii nu mai trebuesc să lase pământurile în țelină ca «învechite și netrebnice», când populația se înmulțește, când viața economică se schimbă, o luptă socială internă între clăcași și boier începe. Boierul vrea să tragă cât mai multe folose din situația lui socială preeminentă. Boierului îi trebuesc cât mai multe produse, ca să le vândă ca marfă pentru banii cari îi erau, în noul sistem economic, din ce în ce mai necesari. Tendința lui va fi să puie pe cont propriu în valoare suprafețe cât mai mari de pământ, muncite cu o clacă din ce în ce mai împovărătoare pentru sătean. Să ceară o dijmă din

FEMEI DIN MUNTENIA
Aquarelă de *Szathmary*, Col. Academiei Române

ȚĂRANI VALAHI DELA PORȚILE DE FER, DINTRE BANAT ȘI TRANSILVANIA
Cromolitografie de *G. Heiling*, 1838

N. GRIGORESCU: CAR CU BOI

ce în ce mai mare și în al treilea rând, să oprească pe săteni dela folosul pământului devălmaș pe care acuma îl putea folosi singur. Sătenii rămâneau să se opuie cu îndârjire la urcarea clăcii și dijmei și să ceară pământ destul spre folosință proprie. Când sila exercitată de boier ajungea de nesuferit, scăparea era în părăsirea satului și în emigrare. Legarea de brazdă, (a cărei tristă amintire a rămas în zicala «sărac lipit pământului»), edictată de Mihai Viteazul, a avut drept scop să puie capăt acestei tendințe de apărare a țărănimii prin fugă. Motive fiscale, așa cum a arătat C. Giurescu deplin, au avut aci un deosebit amestec.

Reformele lui Mavrocordat (Muntenia 1746, Moldova 1749) aparent, desființează iobăgia, sătenii fiind declarați de aci înainte liberi. Insă această libertate însemna și desprinderea lor din vechea obștie sătească în care ei aveau drepturi. Boierul rămânea cu «proprietatea», sătenii, cu «libertatea» de a muri de foame.

Totuși vechile drepturi ale obștii clăcașilor asupra moșiei nu se pot șterge așa de ușor. Dovada o vom avea în studiul «tiersajului» la noi în țară.

Orișice devălmășie sătească, are ca primă etapă de disoluție a sa, încercarea de a «alege» drepturile fiecăruia în parte. Evident, această lămurire a drepturilor individuale, nu o puteau cere decât aceia cari nădăjduiau să se «aleagă» cu un beneficiu din această operație. In satele aflate sub mână boierească, unde forțele sociale își stau în cumpănă, soluția ieșirii din indiviziune, este o soluție clasică, pe care o putem numi, ca să folosim un termen tehnic, luat din dreptul cutumiar francez, «tiersajul».

In ce consistă operația tiersajului? Intr'o măsurare în întinderi de pământ, a dreptului fiecăreia din părți, și într'o eventuală soldare a diferențelor, prin bani. Intreaga moșie se împarte în trei părți egale ideale, din care una se dă boierului în plină proprietate, purgată de orice drept de servitute ce ar fi grevat-o până atunci din partea țăranilor; iar țăranii, iau celelalte două deasemeni purgate de orișice contra-obligație față de boier. Tiersajul apare deci, ca o soluție de compromis, aplicată ori de câte ori sătenii nu pot da afară pe boierul lor de moșie și nici boierul nu-și poate izgoni țăranii (dealtfel rare ori are interes s'o facă), ci e silit, de revolte, sau înduplecat prin bani, să cadă la învoială.

PORT DIN RUCĂR
Cromolitografie de *Szathmary*

Se poate vedea lesne că această soluție juridică a tiersajului este aceea care, în forme depline, a stat la baza reformei agrare din anul 1864. Insă aceeași formulă a tiersajului, semn al unei certe disoluții a satului vechi devălmaș, apare la noi în țară încă din veacul al XVIII-lea ca o formulă de organizare a clăcășiei. Boierul mărginește dreptul sătenilor săi la $^2/_3$ din totalul pământurilor. Reformele lui Mavrocordat din 1746, ne vorbesc astfel de o asemenea proporționalizare. Regulamentul Organic moldovean o va prevedea și el ca normă de măsurare a dreptului de folos la pământ al obștei țăranilor, cari rămân însă datori și mai departe, cu dijma și claca, pentru aceste două treimi. Mai târziu Știrbei, o va folosi din nou, la 1851, când prin așezământul lui, va transforma pe țăran în embaticari a două treimi din pământ, cu plata perpetuă a unei clăci de 22 de zile anual.

Dar dacă disoluția satului românesc, începe după cum vedem, încă din veacul al XVIII-lea, nu e mai puțin adevărat, că legăturile directe cu Apusul capitalist, dau o nouă înfățișare și un ritm precipitat disoluției vechilor stări dela noi.

Situația de neclarificare a satului clăcășesc devălmaș putea să dăinuiască atâta vreme cât fondul permanent al vieții economice continua să fie gospodăria casnică închisă, în ciuda tendinței spre o viață economică monetară, pe care o aducea cu sine organizarea fiscală apăsătoare a Statului, relativa nevoie de bani, pe care birurile datorate de țară o atrăgeau după sine, precum și capitalul de simplă formă comercială.

Din momentul însă, în care această viață economică patriarhală pornea, sub presiunea capitalismului industrial occidental, spre capitalizare, vechea alcătuire a satelor noastre era menită unei prefaceri rapide. Relațiile dintre săteni și boieri trebuiau să ia aspectul unei crize permanente. Această agravare a conflictului izvora din pornirea boierilor de a avea, în vederea exploatării pentru export, cât mai mult pământ, ceea ce însemna ruperea unor părți din ce

în ce mai mari din hotarul satelor, fie el de agricultură, islaz sau pădure, dela dreptul de folos al țăranilor. Tot odată se căuta și păstrarea drepturilor de robie a muncii țărănești, pentru ca pământurile să aibă și lucrătorii necesari. Țăranii clăcași, pe cari nu-i îndemnau câștigurile comerțului cu Occidentul și pe cari veacuri de silă îi reduseseră la umilință, nu voiau decât dreptul la folosire, din trupul moșiei, a acelei cantități de pământ ce le trebuia pentru hrană, îmbunătățirea dijmei, măcar la din zece una, precum și reducerea zilelor de clacă, mult prea împovărate în chipul în care le socotise « cu nart », Regulamentul Organic.

Nevoia de lămurire practică a problemei agrare, astfel născută, devine și mai acută, cu cât tendințele de prefacere totală a raporturilor de clase din țară, era întărită, prin faptul că în aceeaș vreme ni se punea și problema organizării unui nou Stat politic de sine stătător.

Principatele dunărene, avuseseră parte de o independență de Stat, pe care țările din Sudul Dunării, nu o cunoșteau. Aceasta face ca la retragerea Turcilor, organizația de Stat, fiind pământeană, nu părăsește țara, cum s'a întâmplat în Serbia și în Bulgaria. Clasa boierească autohtonă, are putință să continue organizația de stat; mai mult încă, să o folosească pentru resolvarea propriilor sale nevoi.

ROMÂNI DIN SĂLIȘTE MERGÂND LA BÂLCIU
Cromolitografie de *Barabas*

Dar clasa aceasta boierească nu era unitară. Boierii mari și boierinașii se luptau unii cu alții pentru a pune mâna pe putere. Boierii mari, dacă reușesc un timp să impună regulamentul lor organic țăranilor, și să înlăture concurența politică a boierinașilor, aveau însă în aceștia, un rival deosebit de abil, pe care, de altă parte, îl ajutau și împrejurările. Intr'adevăr, până la sfârșit, tot boierinașii aceștia, sunt aceia cari crează noul stat românesc.

Acuzația care s'a adus bonjuriștilor, de a fi fost, ca structură psihologică, niște raționaliști, cari nu țineau seamă de împrejurările de fapt ale țării, ci urmăreau strict logic, aplicarea unor principii panacee sociale, învățate în Occident, cuprinde numai o parte de adevăr. Că au avut această mentalitate, nimeni nu o poate contesta. Că au crezut într'adevăr că cu două-trei principii occidentale se poate ajunge la crearea din piatră seacă a unei țări întregi, iarăși nu se poate tăgădui. Dar acțiunea lor, cu toate acestea, în logica faptelor sociale, nu este politicește, atât de utopică pe cât s'ar crede. Oricât am vrea să punem pe seama școlii occidentale, vina întreagă a apariției lor, ea nu ne dă o explicație suficientă. E drept că influența occidentală, fatal străină de realitățile autohtone, a dat naștere unui puternic curent de opinii la noi, și a contribuit la organizarea într'un anumit chip a statului. Dar orișice influență își are regulile sale de apariție și trebuiește ca acel curent să fie, într'un fel sau altul, potrivit unor împrejurări de fapt, din țara influențată.

Nu insistăm asupra faptului în deobște cunoscut, că mentalitatea jacobină franceză era o minunată armă de luptă împotriva clasei marilor boieri și a sprijinitorilor ei străini. « Duhul franțuzesc » jacobin, avea drum deschis în sânul miilor de boierinași, luptători pentru propriile lor libertăți politice, împotriva extrem de restrânsei clase, acaparatoare de stat, a marilor boieri.

Dar mentalitatea jacobină mai avea și un alt folos, într'o altă luptă pe care boierinașii aveau să o ducă împotriva clasei țărănești.

Este drept, că în vremea când boiernașii constituiesc încă o clasă revoluționară în ascensiune, ei caută sprijinul claselor de jos. In așa măsură chiar, încât am fi fost în drept să ne așteptăm ca ei să arate o deosebită aplecare spirituală spre cercetarea și înțelegerea formelor de viață ale acestor clase, adică spre cercetarea satului românesc. Apariția unor Nicolae Bălcescu, Ion Radovici din Golești, Mălinescu, — atât de plină de omenie, față de țărani, deși mai mult tânguitoare decât cercetătoare, — ne-ar fi putut face să credem că în momentul venirii ei la putere, această clasă naționalistă, cu simpatii țărăniste, și iubitoare de trecut, va reuși să dea țării o organizare care să ție seamă de realitățile ei.

Insă nu trebue să uităm că boierinașii, întocmai ca și boierii cei mari, aveau de priveghiat, interesele lor latifundiare. Revoluționarismul lor se exercita numai față de marea boierime acaparatoare a vieții politice. Insă și unii și alții, erau stăpânitori de sate, și își privegheau, cu mijloace și puteri deosebite, aceleași interese ale lor, în lupta deschisă prin disolvarea vechiului sat devălmaș.

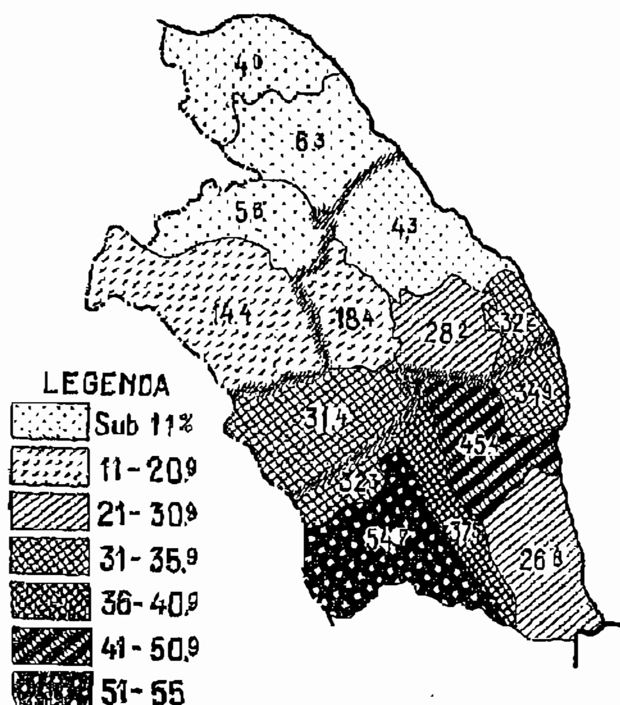

I. ANDREESCU: BÂLCIU CU ŞATRĂ
(Col. de tablouri a Clubului Tinerimii)

M. GRIGORESCU: LA ORĂŢII
(Col. de tablouri a Clubului Tinerimii)

Clasa marilor proprietari, complet reacționară, voia la început menținerea, cu orice chip, a unei situații sătești nelămurite, în mijlocul căreia găsea

Harta I. Procentul satelor răzășești pe județe în 1852
(După *Nicolae Șuțu:* Notiții statistice asupra Moldaviei)

putința, prin abuz și silă, să-și ajungă scopurile de bună stare materială. Lucrul acesta nu era însă îngăduit boierinașilor, cari aveau tot interesul deci, să procedeze la o lichidare prin bună înțelegere. Pe lângă argumentul neputinții folosirii abuzului de către ei, se adaugă și unele interese de tehnică economică. Aceste necesități obiective, au fost recunoscute mai târziu, chiar și de către unii din cei ultra reacționari precum, de pildă, Barbu Catargiu, care își dă seama într'o broșură a sa, că randamentul economic al muncii cu țărani liberi putea să fie mai mare decât acela obținut într'un sat robit.

In cursul discuțiilor politice, cari se duceau și prin broșuri scrise în limbi străine, înadins pentru acea Europă al cărui sprijin politic era hotăritor pentru soarta luptelor interne, cele două partide, reacționarii și bonjuriștii, roșii și albii, tălmăceau în formule occidentale o luptă care era totuși foarte de aci, fără nimic occidental în ea. Bonjuriștii folosesc terminologia liberală, cerând desființarea iobăgiei, pe care o numesc « feodalism », iar reacționarii îi învinuesc de « socialism » și « comunism ». In dosul acestor formule și acestei lupte ideologice foarte savante, realitatea care se ascundea era, de fapt, aceea a satului devălmaș românesc, supărătoare pentru amândouă taberele.

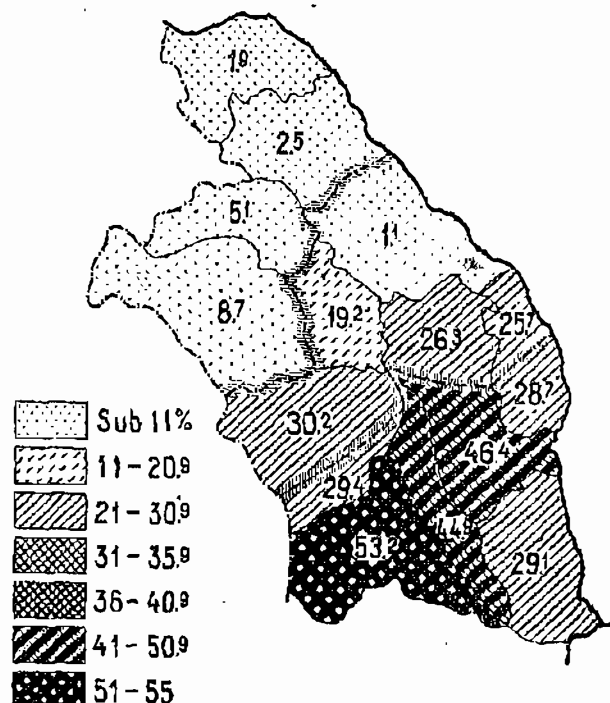
Am spus că mentalitatea liberală occidentală este de folos clasei boierinașilor, pentru apărarea intereselor lor de boieri de moșie. Iată anume cum.

Formula manchesteriană și liberală a societății cunoaște, ca principiu, o libertate desăvârșită de contractare între doi proprietari deplini. Pentru un gânditor de școală liberală în sens apusean, așa cum erau bonjuriștii, este o neputință logică de a înțelege, necum de a admite, devălmășia ca sistem social. Legislațiile occidentale moderne privesc rău, chiar și indiviziunea, adică folosirea în comun a unui obiect, de către niște coproprietari, cari își au precis delimitate drepturile lor. Această indiviziune, este socotită ca o formă precară de folosire a bunurilor, ea neputând fi stipulată pe un interval mai mare de 5 ani, și fiind oricând supusă lichidării, la cererea oricărui proprietar indiviz. Devălmășia românească, cu drepturile ei nedeterminate și complexe, de folos la pământ, dijmă și clacă, trebuia să le apară ca un non sens juridic.

Că în acest chip întreaga țară românească, adânc devălmașă, era un non sens juridic, este o altă chestiune. Pentru bonjuriști, revoluționari și organizatori de « state moderne », nu era timpul să se pună problema unui studiu amănunțit asupra felului de a fi, al acestei absurde devălmășii.

Cu atât mai mult cu cât ei se aflau, după cum am spus, în luptă directă cu țăranii, în marea operație a lichidării satului vechiu devălmaș, în vasta operație de tiersaj care se pregătea din ce în ce mai vădit pentru toată lumea.

Credința într'o proprietate individuală de drept natural, acorda « revoluționarilor » un drept de a se socoti parte în proces. Căci dacă un proprietar individual, conform dreptului natural, trebue să existe, dela sine înțeles că acest proprietar nu putea să fie

Harta II. Procentul populației răzășești pe județe, în 1852
(După *Nicolae Șuțu:* Notiții statistice asupra Moldaviei)

altul decât boierul, deoarece el este într'adevăr un « individ ». Nu poate fi obștia sătenilor, devălmașe prin esența ei. Dacă totuși, nu pe pură logică, ci pe necesități

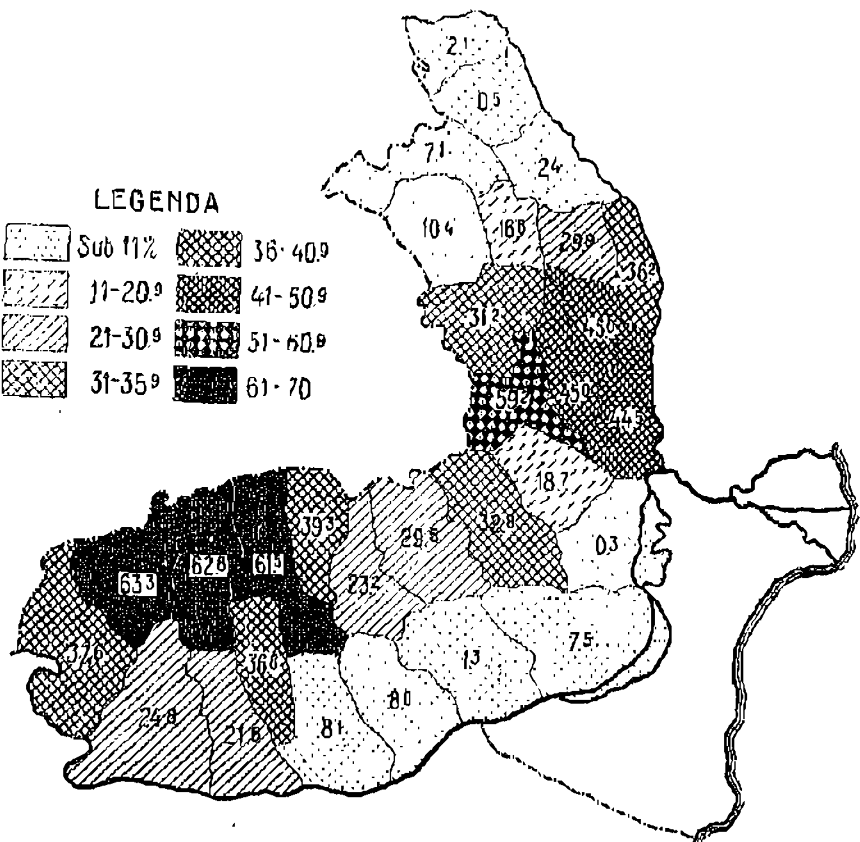
de fapt, acestor ţărani va trebui să li se respecte dreptul de folos la moşie, ei vor trebui să fie «împroprietăriţi», adică să li se constitue abea un drept de proprietate individuală, prin exproprierea unei părţi a proprietăţii boierului. Bonjuriştii sunt deci deosebiţi de boierii cei mari reacţionari, nu din punctul de vedere al atitudinii juridice, ci numai în planul reformei politice. Şi unii şi alţii se pretind «proprietari», drepturile ţăranilor grevând numai, în formă de servituţi, de embatic, etc. nuda lor proprietate. Unii admit însă împroprietărirea subsecventă, alţii nu.

Dacă în focul luptei, bonjuriştii au scos la iveală toată seria de vexaţiuni şi de aspră *iobăgie a satelor*, au făcut-o numai pentru a-şi sili rivalii politici de clasă, să înţeleagă utilitatea practică a unei reforme, nicidecum pentru a evidenţia natura devălmăşiei săteşti, care implica negarea însăşi a dreptului lor de viitori proprietari deplini. Lucrul se vede cât se poate de clar, atunci când roşii nu mai stau de vorbă cu albii, ci cu ţăranii. Comisia proprietăţii alcătuită în timpul revoluţiei dela 1848 este dovada absolută a acestei stări de lucruri. Este aci o pagină curioasă a istoriei noastre sociale, care începe cu convocarea acestei comisii pe ziua de 9 Iunie 1848 şi sfârşeşte cu urgenta ei trimitere acasă, de îndată ce se vede că sătenii şi bonjuriştii vorbesc două limbi deosebite: boierii cerând *întâi şi întâi să se «sfinţească proprietatea»* abstractă şi ca principiu (cu veşnica presupunere că aceasta înseamnă proprietatea lor) şi ţăranii repetând într'una că «sfântă să fie, după ce ni s'o da şi nouă» şi cerând mereu «să ne vorbească româneşte să înţelegem şi noi». Eşecul acestei încercări de discuţie, între două tabere cari nu se puteau înţelege, a durut mult pe conducătorii de atunci. Ani după aceea, un Heliade Rădulescu nu se putea opri de a nu ocărî, în paginile amare ale jurnalului său de emigrant, pe ciudatul şi singuraticul Ion Ionescu dela Brad, *prezidentul acelei Comisii*, tehnician rătăcit între politicieni.

Aci trebue căutat începutul unei serii de neînţelegeri între voinţa politică a boierilor reprezentând statul — stat el însuşi mare latifundiar — şi voinţa nemăsurită, de cu totul altă natură, a satului. Dorinţa bonjuriştilor era de a scăpa cât mai repede de povara acestei probleme agrare, făcând «partea focului», cedând ce era de cedat, ţăranilor, ca să poată ajunge la constituirea deplinei lor proprietăţi.

Că satul a rămas, până în zilele noastre, la credinţa că nu există un drept de proprietate individuală, care i s'ar putea opune pe dreptate, că el nu a înţeles, din seria de vaste reforme ale statului, decât folosul momentan pe care îl putea avea, iată un lucru pe care nu îl puteau bănui bonjuriştii. Un veac întreg, sătenii n'au făcut altceva decât să răstălmăcească în duh devălmaş, toate reformele statului şi, *paradoxal, seria de împroprietăriri* cari au urmat nu au dus la o întărire a spiritului de proprietate individuală ci dimpotrivă la întărirea credinţei într'o devălmăşie a tuturor pământurilor ţării, din care ei, sătenii, aveau dreptul să se folosească după nevoie, evident plătind impozite şi dijmă.

Harta III. Populaţia răzăşească în 1912
(După P. Poni)

CONCLUSIUNI

Din cele până acum arătate s'a putut vedea că istoria socială a ţărilor româneşti trebue să înceapă *dintr'o vreme cu mult mai îndepărtată decât cea cu* care eram până acum obişnuiţi. Actele istorice apar târziu, şi ele nu fac decât să constate existenţa unor forme de viaţă socială cari, ca atare, trebuesc socotite cu mult anterioare. Aceste forme de viaţă, cari sunt cele ale satului, răzăşesc şi clăcăşesc, cuprinse într'un acelaş sistem teritorial, presupun existenţa unor organizări deasupra satului ca atare, dar neavând încă un caracter de stat. Apariţia statului şi puţina lumină fragmentară pe care o aduc cu sine

actele, ne arată că evoluţia socială a ţării era, la descălecare, destul de înaintată: şi răzăşia şi clăcăşia erau supuse unei disoluţii, al cărei mecanism ne-am încercat a-l arăta, printr'o analiză sociologică întemeiată pe cunoaşterea stărilor sociale de azi.

Pe măsură ce ne apropiem de vremile noi, această disoluţie a vechilor forme de organizare ale vieţii sociale la noi se pronunţă. Dispar desigur, întâi, organizaţiile intersăteşti, apoi cele interne săteşti.

O părere comună multor cercetători este aceea că tratatul dela Adrianopole ar fi ca o piatră de hotar, un început al epocii moderne româneşti şi al disoluţiei vechei Românii. Credem a fi arătat că procesul disoluţiei era mai vechi, şi că el ar fi urmat aproape aceeaşi cale şi fără de influenţa puternică a Occidentului, ivită în urma acelui tratat. Nu e mai puţin adevărat, însă, că această influenţă capitalistă dă un alt ritm şi pune alte accente procesului de disoluţie a vechei Românii.

După cum o arată foarte bine sociologul Dobrogeanu-Gherea, Adrianopolul pune în legătură ţările româneşti cu un fenomen social inedit: capitalismul (mai ales englez, adaogă Zeletin). Acest capitalism, a cărui istorie mondială este îndeobşte studiată, nu pătrunde însă în cuceririle sale de regiuni noui ca un *tăvălug* distrugător al tuturor formelor autohtone, pentru ca în urma lui să răsară forme de viaţă socială pur capitaliste. Ci capitalismul pătrunde cu o metodă mult mai insidioasă, urmărind anume scopuri, distrugând tot ce se opune acelor scopuri, dar lăsând să dăinuiască tot ceea ce pentru el nu ar fi putut să însemne o primejdie. De aceea analiza pe care o face Dobrogeanu-Gherea, atât de magistrală în ceea ce priveşte aspectele capitaliste propriu zise ale problemei, trebuesc întregite. Teza lui, conform căreia formele de viaţă ulterioare ale României aveau să depindă de influenţa uniformizantă a capitalismului mondial, asupra condiţiilor speciale de viaţă dela noi, este fără îndoială plină de adevăr; însă pe vremea când această teorie apărea, Dobrogeanu-Gherea ştia precis ce anume este influenţa capitalistă, dar nu avea de unde să ştie care era viaţa socială românească influenţată, căci satul românesc era pe vremea aceea o enigmă ştiinţifică, în ciuda studiilor lui Radu Rosetti.

Aci credem a vedea putinţa unor noui adânciri a problemei. Capitalismul occidental pătrunzând în ţările româneşti a transformat ceea ce se putea transforma — în primul rând, statul. A accelerat şi a schimbat direcţia disoluţiei satului clăcăşesc, dând naştere formelor «neo-iobage». A creat zone întregi de viaţă complet capitalizate: industria şi comerţul capitalist, născut prin uciderea vechei forme de viaţă economică şi socială a meseriaşilor şi negutătorilor, organizaţi în breslele lor, prin distrugerea unei întregi «clasa de mijloc» şi înlocuirea ei printr'o alta, deseori de origină neromânească.

Dar au scăpat influenţei capitaliste o sumă de alte forme de viaţă, în primul rând cele răzăşeşti cari abia mai târziu au fost izbite de transformarea pădurilor în marfă de export. Au scăpat formele interne de viaţă ale satelor, de orice fel, în măsura în care nu stânjeneau procesul dublu de vânzare a produselor interne în schimbul cumpărării de mărfuri occidentale.

Şi mai ales au scăpat în anume regiuni, căci pătrunderea capitalismului s'a făcut neuniform, lăsând insule mari din ţara cea veche aproape neatinse.

Dacă lucrurile s'ar fi întâmplat altfel, dacă pătrunderea capitalismului ar fi fost omogenă şi distrugătoare până în rădăcini, ar fi pierit odată cu România cea veche şi putinţa unei istorii sociale a acestei Românii. Din fericire — cel puţin pentru sociolog — astăzi încă, în plin veac al XX-lea, fâşii întregi şi petece răzleţe au rămas aproape neatinse. Fiecare parte din ţară, reprezintă o experienţă socială, capătul desvoltării unui fragment din istoria socială a ţării, de o nesfârşită varietate. România de astăzi păstrează încă în ea mărturiile nenumăratelor sale întâmplări. Pe trupul ei material, stau ca pe un răboj, semnele vechilor socoteli. In amintirea şi deprinderile ei, mocnesc încă tradiţiile de veacuri şi obiceiul pământului. Şi legând laolaltă toată învăţătura pe care, bucată cu bucată, ne-ar putea-o da România despre ea însăşi, ar fi cu putinţă să înviem chipul întreg al României, din veacuri bătrâne şi până azi. Istoria ei socială ar putea fi atuncia scrisă.

h. h. s.

BIBLIOGRAFIE:

H. H. Stahl: Contribuţii la problema răzăşiei satului Nerej (Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială, Anul VIII No. 4 şi Anul IX No. 1—3).

H. H. Stahl: Vatra satului Cornova (Arhiva, Anul X No. 1—4).

H. H. Stahl: L'organisation collective du village roumain. (Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială Anul XIII).

Georges Folino: Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain. Paris, 1926.

Marcel Emerit: Les pays roumains depuis le traité d'Andrinople jusqu'à la libération des terres. Paris, 1937.

REGIMUL AGRAR IN ROMÂNIA

Cât timp producţia agricolă era cerută numai pentru trebuinţele interioare, raporturile dintre boieri şi clăcaşi nu dădeau naştere la nemulţumiri. Pământul fiind larg, condiţiile de muncă erau uşoare[1]).

Mai târziu însă, începând cu sfârşitul secolului XVII, atunci când produsele agricole ale ţării şi cu deosebire vitele capătă preţ, stăpânii de moşii doresc să-şi mărească producţia. Pentru aceasta zilele de clacă au fost înmulţite. Dela 6 zile pe an, la începutul secolului XVIII, ele au fost ridicate la 18 şi pe urmă la 24 zile, iar locurile de păşune cari înainte nu aveau nici o limită, au fost ţărmurite. Mai ales după pacea dela Adrianopole, care dădea libertate exportului de cereale al ţării, tendinţa înmulţirii zilelor de clacă şi a îngreunării învoielilor pentru prisoase, adică a pământului închiriat de clăcaşi peste pământul legiuit, este din ce în ce mai pronunţată. Statul însuşi, pentru economia generală a ţării, avea interes ca cultura să se întindă. Regulamentul Organic legalizează această ridicare a zilelor de muncă şi chiar o ridică puţin în judeţele cu populaţie rară. El ţărmureşte, pentru întâia dată, după numărul vitelor de muncă, întinderea de arătură pe care o puteau munci clăcaşii. Un început de agitaţie chiar s'a manifestat în judeţele Ialomiţa, Buzău şi Brăila după decretarea regulamentului, şi ministrul de interne de atunci, Villara, a fost nevoit să meargă în toate aceste părţi pentru a potoli spiritele.

Incercările lui Vodă Ştirbei în Muntenia şi cu deosebire ale lui Grigore Ghica în Moldova, de a uşura povara muncii pentru ţărani, nu aduseră un rezultat practic. Nemulţumirile ţăranilor creşteau, ei cereau mereu reducerea zilelor de lucru şi ieftinirea învoielii. In acest timp chestiunea capitală care îi agita nu era pământul, căci pământ se găsea din belşug, şi ei aveau dreptul să-l ceară, iar boierii erau datori să-l dea; ceea ce îi nemulţumea era munca pe care trebuiau să o presteze pentru plata pământului. «Ţăranii pe atunci nu cereau pământ, ei cereau ceva *mai mult: libertatea muncii, desfiinţarea clăcii*», spune Kogălniceanu, în discursul său dela legea din 1889. Această ridicare a numărului zilelor de clacă sau a învoielii pentru prisoase este relativă. Ea părea mare atunci ţăranilor nedeprinşi cu munca, lor cari abia ieşiseră din regimul pastoral.

In toată această lungă perioadă, până la reforma din 1864, raporturile dintre boieri şi sătenii de pe moşiile lor erau hotărîte de puterea administrativă. Toate nemulţumirile izvorîte dintr'o parte sau alta, se regulau pe această cale. Cu fiecare domnie nouă se revizuiau şi se decretau raporturi noui de muncă.

Plângerile ţăranilor pentru împovărarea muncii erau nenumărate, şi ecoul lor în lumea orăşenească, care începea atunci să se înfiripeze, era mare. Pentru uşurarea acestor nemulţumiri, împroprietărirea clăcaşilor apărea ca singura soluţie. Ideile oamenilor dela 1848, reformele agrare înfăptuite în Prusia şi cele apropiate în Rusia, întăriră şi mai mult curentul pentru desfiinţarea clăcii şi împroprietărirea sătenilor.

Ele au fost realizate prin legea din 1864 a lui Vodă Cuza şi Kogălniceanu.

DELA LEGEA DIN 1864 PÂNĂ LA RĂSCOALA DIN 1907

Legea aceasta nu a putut fi înfăptuită însă pe calea înţelegerii politice. Ea continua tradiţia, fiind şi ea o măsură a puterii administrative.

Ce a *voit* legea rurală şi ce a *realizat*? Legea a voit desfiinţarea muncii silite. La acea vreme populaţia fiind rară, braţe libere de muncă nu se găseau. Claca era singurul mijloc de a cultiva moşiile. Chestia pământului nu era dar răscolită decât accesoriu. Litigiul principal care se desbătea era desfiinţarea sau menţinerea muncii silite. Aceasta explică de ce legea rurală, care desrobea moşiile particulare de servitutea de pământ pentru însurăţei, a avut toată aprobarea prietenilor ţăranilor şi de ce boierii primiră cu răceală acest mare dar pe care legea li-l făcea. Cei dintâi credeau că liberarea muncii hotărîtă prin lege era să devină o realitate, iar ceilalţi nu aveau ce face cu o avere moartă. Lor le trebuia venit, adică producţie şi producţia agricolă nu se obţinea atunci decât prin clacă.

Aceasta este pricina adevărată a împotrivirii făţişe sau ascunse a tuturor partidelor politice la înfăptuirea legii rurale şi, odată înfăptuită, aceasta a fost unul din motivele principale ale detronării lui Vodă Cuza: «Căci legea din 1864 este cauza adevărată a căderii lui» spune Kogălniceanu, în discursul său dela legea din 1889. Şi într'adevăr «primul lucru de care se ocupă regimul ce urmă revoluţiei din 11 Februarie 1866 fu de a decreta legea pentru tocmeli

---

1) Vezi *Enc. Rom. I* «Organizarea socială a ţăranului» pag. 559.

agricole, promulgată la 18 Martie acel an [1]».

Ţăranii crezuseră, că libertatea muncii înseamnă libertatea de a nu munci, şi se mărginiră să lucreze numai pământul pe care deveniseră proprietari. In multe părţi ale ţării ei refuzau să se învoiască la lucru pe moşiile boiereşti. Ingrijorarea din această privinţă era generală. Consiliile judeţene consultate de Guvern încă din Ianuarie 1865, ceruseră unanim o lege, prin care învoielile agricole să se execute pe cale administrativă. Consiliul de Stat opiniază şi el «că ar fi o calamitate publică să se lase în judecata justiţiei comune tocmelile agricole şi executarea lor».

Legea tocmelilor agricole din 1866, opera Locotenenţei domneşti, institue executarea administrativă a muncii, doi ani numai dela proclamarea libertăţii ei. «Primarii au datoria, cu ajutorul consilierilor, vătăşeilor, dorobanţilor, secretarului, să îndemne pe muncitorii agricoli a-şi îndeplini tocmelile şi a-i executa» Primarii erau răspunzători de neexecutare.

Legea tocmelilor agricole din 1866 a fost înăsprită în 1872. Primarul putea cere la nevoie ajutor de dorobanţi dela subprefectură pentru executarea muncilor agricole. Se institue dar o adevărată *muncă silită*, mult mai împovărătoare decât claca, deoarece era izvorîtă în cea mai mare parte din datorii cămătăreşti. «Răfuiala învoelilor agricole se făcea după legea din 1872 prin administraţie, şi se zicea că rămăşiţele muncilor trec dintr'un an la altul. Această dispoziţie a avut de rezultat că prin rămăşiţe ajungem la o clacă continuă, nemăsurată. Ţăranul devine cu încetul un adevărat rob. Claca măsurată înainte prin lege s'a transformat într'o clacă nemăsurată. Legea din 1872 a apăsat foarte mult pe locuitori şi a adus o sărăcie care nu exista nici chiar în timpul clăcii [2]».

In 1882 tocmelile agricole sunt din nou aduse înaintea Parlamentului. Şi de astă dată, toate partidele politice socotesc că muncile agricole «nu pot fi lăsate la regula dreptului comun». «Ţara are încă trebuinţă de o lege specială pentru a-şi desvolta forţele de producţiune», zice raportorul legii din 1882.

Legea din 1882 aduce o uşurare ţăranilor. Clauzele penale şi de solidaritate sunt desfiinţate, termenul învoielii se fixează la doi ani în loc de cinci, se lasă ţăranilor două zile libere pe săptămână pentru muncile lor, se introduce dreptul justiţiei de a cerceta plângerile izvorîte din aplicarea contractelor, iar ajutorul de dorobanţi a fost suprimat. Executarea era lăsată însă tot în seama administraţiei.

La 1893 Parlamentul ia din nou în cercetare arzătoarea chestie a învoielilor agricole. Legea din 1882 este îmbunătăţită, în special în ceea ce priveşte reglementarea dijmuitului. Execuţia muncilor se face însă tot pe calea administrativă, dar pentru prima oară în legislaţia agrară la noi apare dreptul părţilor de a contracta învoieli agricole sub imperiul dreptului comun (art. 45 al legii).

Legile de tocmeli agricole sunt oglinda fidelă a necesităţii de Stat ca producţia agricolă să nu fie periclitată. Ele însă fac dovada că promisiunea legii din 1864, liberarea muncii, nu a putut fi îndeplinită. Iluziile pe care şi le făceau prietenii ţăranilor despre legea rurală, au fost repede spulberate. Realitatea se însărcinase să le anunţe că nu sosise încă vremea desrobirii muncii. Abia la 1893, după trecere de 30 ani, se vorbeşte pentru prima oară de putinţa încheierii de învoieli agricole după dreptul comun şi, ceea ce e mai izbitor, e că această liberare a muncii e propusă de un guvern conservator. Explicaţia e simplă: populaţia înmulţindu-se, oferta muncii era numeroasă. Se puteau găsi pentru cultura moşiilor muncitori ademeniţi numai de câştigul bănesc. Timpul sosise ca munca să fie declarată liberă.

Dar tocmai această creştere a populaţiei pune de astă dată problema pământului cu toată tăria. La 1864 preocuparea principală a ţăranilor era desfiinţarea clăcii; pământul îl aveau. După trecere de 30 ani însă, numărul celor fără de pământ crescuse considerabil. Pe lângă cei pe cari legea rurală nu-i putuse satisface — clăcaşii de pe moşii înguste — se adaugă numărul mare al însurăţeilor. Ei nu puteau cere acum pământ de hrană în moşia boierului, căci legea rurală ştersese dreptul de servitute pe care sătenii îl aveau asupra moşiei lor, iar împroprietărirea pe moşiile Statului, astfel cum prevedea art. 6 al legii rurale, nu fusese împlinită. «Dispoziţiile articolelor 5, 6 şi 54 din legea rurală relative la însurăţei şi clăcaşi au rămas literă moartă şi nu au avut nici o aplicare. Legile asupra vânzării bunurilor Statului au pornit dela un punct de vedere fiscal, moşiile se vindeau în corpuri întregi pentru trebuinţele bugetului» spune raportorul legii de tocmeli agricole dela 1889. «Toate aceste legi prevedeau şi vânzare de loturi mici, însă vânzarea lor era înconjurată cu atâtea dificultăţi încât se pare că legiuitorul dorea să o facă imposibilă [1]».

In 1876 s'a încercat aplicarea pe cale administrativă a cuprinsului art. 5 din legea rurală. Această încercare a dat naştere la atâtea nereguli şi abuzuri, încât a fost nevoie de o lege specială pentru revizuirea acestei împroprietăriri.

Oferta de muncă era mărită şi prin lipsa de pământ a însurăţeilor.

Din această pricină condiţiile învoielilor pentru obţinerea pământului deveniseră de astă dată cu adevărat împovărătoare pentru ţărani. A contribuit la această îngreunare în tot acest timp neamestecul complet al administraţiei în raporturile dintre proprietar şi ţăran. Se decretase doar la 1864 munca şi proprietatea liberă. Am arătat cum, în ceea ce priveşte munca, dispoziţia liberală a legii rurale fusese ocolită. Ea rămăsese însă întreagă pentru moşii.

Invoielile agricole şi lipsa de pământ determinară o stare de nelinişte şi agitaţie care culmină prin răscoala dela 1889. Chestia agrară era din nou la ordinea zilei, şi guvernul de atunci aducea în discuţia Parlamentului legea pentru vânzarea în loturi a moşiilor Statului. Prin această lege se urmărea satis-

---

[1]) Raportul legii pentru tocmeli agricole din 1882.
[2]) D. A. Sturza. Discurs la legea din 1893.

[1]) Desbateri parlamentare la legea din 1889.

facerea nevoii de pământ a sătenilor lipsiți. S'a distribuit prin această lege și cele următoare peste *500.000 hectare din moșiile Statului țăranilor cari nu* aveau pământ. Neliniștea agrară nu a fost însă potolită prin această împroprietărire, căci în anul 1907 se produce răscoala sângeroasă care se întinde dela un capăt la celălalt al țării.

Cum se explică această revoltă masivă a țăranilor după ce prin legea rurală și legile de vânzare a moșiilor Statului, aproape jumătate din suprafața agricolă a țării le aparținea? Și în deosebi cum s'a putut ca în toată țara, întreg satul să fie solidar?

După părerea pe care am arătat-o pe larg în scrierile noastre, pricina trebue căutată în felul în care legile agrare au organizat mica proprietate și în piedecile pe care tot acestea le-au ridicat împotriva selecției naturale.

Dela început loturile de împroprietărire au fost neîndestulătoare ca suprafață, chiar cele ale legii rurale. In condițiile noastre de climă și debușeu, de agricultură rudimentară, producția lotului tip de 5 hectare nu putea asigura existența țăranului. El era nevoit, pentru a-și completa întreținerea, să se învoiască la marele proprietar. Legile agrare nu au creat țărani liberi. Această situație, dela început rea, a fost înrăutățită încă prin dispozițiile legii. Loturile de împroprietărire erau inalienabile, dar divizibile. Rezultatul a fost că proprietatea țărănească care avea la înființarea ei o mijlocie de 4,6 hectare, avea la recensământul din 1896 o mijlocie de 3,4 hectare, iar la *1905 numai de 3,2 hectare. De fapt această mijlocie* era și mai redusă, căci statistica a fost întocmită după rolurile fiscale, care în cele mai multe cazuri înscriau proprietăți familiare *nedivizate în drept*, dar împărțite în fapt.

Ce agricultură se putea face pe asemenea parcele care mai aveau și neajunsul de a fi împrăștiate? Această proprietate parcelară, inalienabilă, a legat țăranul de pământ ca și vechile legiuiri, l-a silit să rămâie agricultor și să posede inventar. Pentru întreținerea lui și a vitelor era nevoit să caute pământ. Improprietăritul pe loturi neîndestulătoare, și mai târziu pulverizate, deveni dar un învoitor obligat al marei proprietăți. Cu ajutorul acestui «instrument tehnic de producție» s'a putut înfăptui la noi cultura latifundiară pe mii și zeci de mii de hectare într'o singură exploatație, cultură care nu avea seamăn nicăieri, nici în țara mașinilor, în America.

Legile agrare nu au făcut nici o selecție. Loturile erau *aproape uniforme*; legea rurală stabilise oarecare deosebiri între fruntași, mijlocași și codași; legile ulterioare au fixat un singur tip de împroprietărire, *lotul de 5 hectare*, căci *loturile mari* pe care legea din 1889 le înființase au fost foarte puține, abia 20.000 hectare. De altminteri această dispoziție excepțională a fost *desființată prin legea din 1892*.

Ordinea de preferință la împroprietărire este iarăși caracteristică: țăranii cari posedau chiar o jumătate de hectar erau excluși dela împroprietărire. «*In* imensa majoritate a cazurilor, spune secretarul general al Ministerului de Agricultură din acea vreme, împroprietărirea după legea din 1889 și următoarele s'a făcut numai pentru cei ce nu aveau de loc pământ».

Mai mult încă, regimul juridic al proprietății mici, înființate prin diferitele legi agrare, *oprea și selecția* în viitor. Pământul țărănesc era inalienabil. Pentru mai multă tărie dispoziția aceasta fusese înscrisă în *Constituție*. «*Pământul «rural» nu putea fi cumpărat* decât de țăranii cari nu aveau pământ sau aveau mai puțin de 5 hectare.

Impiedecările, pe care legea le-a impus circulației pământului țărănesc, au oprit diferențierea țărănimii. Aceasta este pricina pentru care nu se găseau la țară *proprietari mijlocii*, țărani înstăriți.

Nu numai că legile agrare nu au ajutat formarea unei burghezii rurale, dar au desființat și pe aceea pe care împrejurările firești o creaseră. Toți țăranii, cari, prin muncă și economie, deveniseră arendași mijlocii, cultivând în dijmă 20-50 hectare — și erau mulți de aceștia în regiunile de câmpie ale țării — au văzut situația lor micșorată prin aplicarea legilor rurale. Cel mult la împroprietărire au putut obține un lot de 5 hectare. Acestea explică de ce la 1907 în fruntea răscoalei se găseau fruntașii satelor.

DELA LEGISLAȚIA DIN 1908 LA REFORMA DIN 1918

După potolirea răscoalei, la 1908, Guvernul aduce un întreg program pentru ușurarea situației muncitorilor de pământ. Se întocmește o nouă lege de învoieli agricole, care inaugurează sau, mai bine zis, reia firul intervenționismului de Stat dinaintea legii rurale. Prețul de arendare al pământului, cotitatea *dijmei*, prețul *muncii sunt controlate*. In deosebi legea urmărește ca prețul muncilor învoite să nu fie mai mic decât acel din timpul muncii, aceasta pentru a curma exploatarea *nevoii și de multe ori neprevederii* țăranilor, cari își legau iarna munca de peste vară cu prețuri de nimic.

Darurile în natură care nu sunt *direct* produsul pământului sunt interzise. Invoelile pentru erbărit trebuiau făcute pe suprafață cu arătarea cât revine de cap de vită. Contractele erau publice. Administrația comunală trebuia să țină registre pentru învoitori.

Pentru aplicarea legii se înființează un aparat de Stat: consiliul superior al agriculturii, inspectori agricoli, unul pe județ, și comisii regionale județene, compuse din reprezentanții proprietarilor și sătenilor. Aceste comisii, împreună cu inspectorul agricol, aveau să stabilească pe comune maximum de arendă pentru pământul de cultură sau de pășune, maximum de dijmă îngăduit și minimum de salariu.

Aceasta era cea mai de seamă inovație a legii. «Singurul merit al legei, a declarat în Senat Teodor Rosetti, președintele consiliului superior al agriculturii, este de a fi creiat un organ care să se ocupe permanent de raporturile agrare».

In general legea are dispozițiuni ușurătoare pentru săteni. Dijmuitul și socotelile bănești, care dăduseră totdeauna loc la abuzuri în trecut, sunt riguros precizate. Procedura executării muncii agricole rămâne însă tot aceea din legea dela 1893.

Pentru a libera cât mai mult sătenii de apăsarea proprietății mari, care în trecut abuzase de nevoia de pășune pentru a le impune prețuri de muncă *mici*,

legea înființează izlazuri comunale. Proprietarii erau *obligați* să vândă, cu prețuri stabilite de consiliul superior, până la o optime din moșiile de peste 300 hectare și în cazuri speciale chiar din acelea de peste 100 hectare. Cumpărarea era *benevolă*. Din această cauză înființarea izlazurilor comunale a mers foarte încet.

Pentru a curma întinderea exploatării arendășești, care luase proporții gigantice și amenința să pună ținuturi întregi sub puterea economică a unei singure persoane, Guvernul întocmește legea împotriva trusturilor arendășești, care limitează la 4.000 hectare, întinderea pe care o poate arenda o persoană și, în fine, pentru a satisface cererea de pământ a țăranilor, înființează Casa Rurală. Această instituție financiară cu capital mixt, de Stat și particular, avea însărcinarea să cumpere prin bună învoială moșiile de vânzare și să le distribue în loturi la țărani. Intinderea lotului era tot de 5 hectare, și obligațiile împroprietăriților aceleași ca și după vechile legi agrare. Lotul însă era indivizibil.

Această legiferare, care a produs multă vâlvă atunci, a avut un rezultat îmbucurător, însă vremelnic. Cererea de pământ era așa de mare, încât, puțin timp după aplicarea reformei, dispozițiile legii erau eludate de proprietari și arendași, de cele mai multe ori cu aprobarea tacită a țăranilor.

Am publicat atunci o serie de cercetări asupra problemei agrare, și examinând proiectele guvernului, am ajuns la concluzia că singura soluție este înființarea unei proprietăți mici de sine stătătoare, prin cumpărarea de bună voie a proprietății parcelare, și exproprierea unui milion de hectare din marea proprietate.

Legislația dela 1908 nu schimbase prea mult situația agrară. Nemulțumirile țăranilor erau aceleași și ecoul lor, adeseori mărit, agita lumea orășenească. Sguduirea dela 1907 fusese prea mare pentru a fi uitată. Chestia țărănească era acum preocuparea tuturor.

In anul 1912 se votează legea care trecea în proprietatea statului moșiile de mână moartă.

Aceste moșii urmau să fie împărțite la țărani în loturi mici de 5 ha și loturi mari de 15—20 ha. Loturile mici erau indivizibile, iar cele mari se puteau divide în părți de 5 ha. Cumpărătorii trebuiau să plătească înainte 15% din preț. Legiuitorul a ținut dar socoteala de criticele care s'au adus legilor agrare anterioare.

In anul 1913, în timpul campaniei din Bulgaria, Ion I. C. Brătianu publică faimoasa scrisoare prin care cerea lărgirea dreptului de vot și exproprierea parțială a proprietății mari. Susținătorul cel mai de talent, dar și cel mai pasionat al programului liberal era C. Stere. Incă înainte de publicarea manifestului liberal el susținuse în revista « Viața Românească », pe care o conducea, necesitatea votului obștesc și exproprierea unui milion de hectare din marea proprietate.

Răsboiul mondial a amânat hotărîrile adunării constituante, și abia la 1917, în pribegia dela Iași, Parlamentul ia în discuție proiectul Guvernului. Tragedia răsboiului și influența revoluției rusești au grăbit o soluție radicală a problemei. Constituanta hotărăște exproprierea a două milioane de hectare teren cultivabil din proprietatea particulară care depășește 100 hectare, exproprierea în întregime a terenurilor cultivabile ale Domeniului Coroanei, Casei Rurale și a tuturor persoanelor morale, publice sau private, exproprierea totală a supușilor străini și absenteiștilor. Prețul urma să fie fixat în ultima instanță de Curțile de Apel, iar plata se făcea în scrisuri 5%, valoarea nominală drept valoare reală.

A lua 2.000.000 ha teren cultivabil din marea proprietate însemna a reduce considerabil, prea mult poate, această proprietate care avea încă un rol de îndeplinit. Am propus atunci ca cifra de 2.000.000 hectare să fie înlocuită cu fixarea unui minimum de expropriere pe regiuni. In lipsa unei statistici exacte era mai rațional de a stabili cât era îngăduit să rămâie din fiecare moșie în diferitele regiuni ale țării, după cum populația era deasă, mijlocie sau rară, decât a fixa o cifră globală de expropriat pe întreaga țară.

După modificarea art. 19 din Constituție, împrejurările externe silesc Guvernul liberal să plece. Problema agrară rămase însă întreagă. Țăranii pe front auziseră cuvântul Maiestății Sale Regelui Ferdinand care le promitea împroprietărirea. Cu toate grijile și greutățile răsboiului, Guvernul Marghiloman, care a urmat, a dat soluția sa în această mult discutată problemă.

Trebuia o reformă grabnică. Nu era timp nici pentru expropriere, nici pentru împroprietărire. Țara era în răsboiu, situația ei financiară era gravă. Pentru aceste motive și pentru a da răgaz cercetării amănunțite a problemei agrare, Guvernul vine cu *legea arendării obligatorii și vânzării voluntare a unei părți din pământul marei proprietăți*. « Este neapărat nevoie de o reformă trecătoare care, punând imediat la dispoziția sătenilor plugari pământul de cultură necesar, să ne dea timp pentru a putea studia și cunoaște în întregime toate elementele problemei agrare. Arendarea obligatorie este de fapt *repetiția generală a împroprietăririi*, căci indicațiile, pe care aplicarea ei ne va da, vor permite atât alegerea viitorilor proprietari, cât și cunoașterea amănunțită a regiunilor » [1].

Prin această lege se impunea arendarea moșiilor dela 100 hectare în sus după o scară progresivă pe regiuni, care ținea socoteală de menținerea unei proprietăți mari viabile și care era astfel calculată încât să supună arendării și mai târziu vânzării, numai 1.500.000 hectare din marea proprietate. Arendarea către țărani se făcea în obște pe termen de 5 ani, termen care se putea prelungi automat pe o nouă perioadă de 5 ani. « Arendarea pământului este operația indispensabilă înaintea exproprierii, căci este școala împroprietăririi. Atât de importantă socotesc eu această fază de tranziție, încât aș fi de părere ca termenul arendării să fie încă prelungit, acolo unde

[1] C. Garoflid, Ministrul Agriculturii și Domeniilor. Expunerea de motive a legii.

va fi necesar, până când se va face alegerea, dar cu deosebire educația tehnică a viitorilor proprietari »[1]).

Pământul arendat se împărțea în loturi mici, mijlocii și mari. Suprafața loturilor mici se calculează astfel încât produsul pământului să îndestuleze nevoia *minimă de trai a sătenilor. Mărimea lor este cuprinsă* între 3 și 10 hectare. La distribuția loturilor se preferă plugarii cari posedă inventar și brațe de muncă îndestulătoare. La condiții egale erau preferați mobilizații. Cultivarea loturilor era îndrumată și controlată de serviciul agricol județean. (Art. 43, 50, 57, 77). Arenda pământului se fixa de comisii regionale, în care părțile erau reprezentate, și se aproba de consiliul superior al agriculturii. In tot timpul perioadei de arendare sătenii puteau cumpăra prin bună învoială pământul pe care-l dețineau ca arendași. Prețul trebuia aprobat de consiliul superior. Legea arendării obligatorii a fost aspru criticată de partidele politice pe motivul că arendarea la obște însemna eludarea împroprietăririi. Legea nu a fost aplicată.

Tot *în acel timp guvernul legiferează munca obligatorie.* Istoricul acestei legiuiri, care a stârnit multă vâlvă, e simplu. In 1916 Guvernul de atunci, având în vedere necesitățile lucrării pământului în timpul răsboiului, publică un decret prin care instituie obligația muncii în anumite condiții pentru țărani. Mai târziu, în 1917, apar alte decrete în același sens, din care unul aducea, ca sancțiune pentru cei cari nu se supuneau, pedepsirea prin Curtea Marțială cu unul până la trei ani închisoare. Legea din 1918 îmbunătățește aceste decrete, obligând la ajutor reciproc și mijloacele marelui cultivator: unelte și mașini. Curtea Marțială nu mai judecă, sancțiunea legii este amenda. Legea organizează, asociindu-le, puterile de muncă rărite din cauza răsboiului (brațe de muncă, vite, unelte, mașini) și le obligă să lucreze *în ordine firească, adică întâi la cei cărora aparțin.* Pentru prima oară se vorbește într'o lege de tocmeli agricole de dreptul țăranilor de a munci întâi la ei. Cu ajutorul acestei asocieri obligatorii a muncii s'a putut face în Moldova, în timpul răsboiului, toată munca câmpului și, în același timp, corvezile necesare armatelor și aprovizionarea orașelor, în special cu lemne de foc. Munca obligatorie a scăpat atunci de foamete armata și populația Moldovei.

DELA REFORMA DIN 1918 PÂNĂ LA CONVERSIUNEA DATORIILOR AGRICOLE

In toamna anului 1918, Guvernul care urmează, reia firul constituțional. El publică la 15 Decemvrie 1918 decretul pentru exproprierea marei proprietăți conform prevederilor art. 19 din Constituție modificat. *Această expropriere se face după o scară matematică* care se aplică uniform tuturor moșiilor, fără a ține socoteală dacă în localitate erau cereri de pământ care să acopere suprafața expropriată, sau dacă moșiile care se expropriau erau cultivate de proprietari sau erau arendate, aveau sau nu inventar agricol, investiri, crescătorii de vite. Rezultatul aplicării decretului a fost că, în regiunile cu populație rară, pământul expropriat și neîmpărțit, deci necultivat, era de aproape 600.000 hectare, pământ care numai prin colonizare, după trecere de câțiva ani, a putut *fi distribuit sătenilor.*

Aplicarea decretului nu a împlinit prevederile constituționale. Nu se putuse expropria, prin aplicarea scării progresive care însoțea decretul, decât 1.500.000 hectare din marea proprietate particulară.

Decretul din Decemvrie 1918 nu prevedea nici o dispoziție pentru împroprietărire, care urma să fie *făcută după o lege specială mai târziu. Pământul* expropriat trebuia cultivat în obște. Țăranii erau foarte nemulțumiți de această dispoziție a decretului. Ei cari fuseseră alarmați de partidele politice cu prilejul legii arendării obligatorii, că arendare în obște înseamnă eludarea împroprietăririi, cereau acum imperios împroprietărirea individuală și imediată.

In această așteptare s'au făcut alegerile care au adus la 1920 guvernul generalului Averescu. Cea *dintâi manifestare a lui a fost publicarea la 2 Aprilie* 1920 a decretului de împroprietărire și organizarea comisiilor pentru trecerea imediată la împărțirea pământului expropriat. In toamna acelui an se inaugurează prima aplicare a reformei agrare prin împroprietărirea țăranilor din comuna Gurbănești, jud. Ilfov.

Pentru împlinirea restului de 450.000 hectare care trebuia *expropriat conform prevederilor constituționale* « erau două căi: sau se continua cu sistemul scării progresive de reducere aplicată acum asupra tuturor proprietăților rămase, astfel cum s'a procedat la prima expropriere, sau se încerca un criteriu economic și social, care, sacrificând anume categorii de proprietăți, resolva chestiunea socială, fără a desorganiza complet agricultura proprietății mari destinată a rămâne.

« *Scara progresivă de expropriere pe care a aplicat-o* decretul din 15 Decemvrie 1919 fiind un mijloc mecanic, care nu ținea seama nici de organizațiile economice ale moșiilor pe care le reducea, nici de nevoia socială care trebuia să o împlinească, a avut de efect, de o parte, că a desorganizat și puținele întreprinderi de agricultură intensivă pe care le avem, reducând fără alegere toate moșiile cu aceeași măsură; iar, pe de alta, că a expropriat neîndestulător în acele regiuni unde cererea de pământ era mare, pe când în alte părți suprafețe întinse din pământul expropriat au rămas neîmbrăcate de săteni.

« In urma primei exproprieri, prin aplicarea decretului Nr. 3.697 au rămas proprietății mari, dela 100 de ha în sus, 940.640 ha pământ cultivabil. Cum din acest total trebue să mai expropriem încă 450.000 ha *pentru a împlini obligațiile constituționale,* ar urma ca, aplicând o scară uniformă de expropriere, să reducem toate moșiile la munte, deal, câmp și bărăgan la o suprafață mijlocie de aproximativ 120 ha.

« Acest rezultat ar fi un dezastru economic, căci cu asemenea întinderi reduse moșiile nu pot fi folosite decât prin agricultura intensivă. Or, în condițiile noastre sociale și economice, regiunile de agricultură intensivă (cu populație deasă, căi de comunicație,

[1]) C. Garoflid, Ministrul Agriculturii și Domeniilor. Desbateri parlamentare 1918.

debuşeu apropiat) sunt foarte restrânse. Toate aceste moşioare ar fi gravitat către mica proprietate şi în mai puţin de o generaţie ar fi dispărut orice urmă de mare proprietate.

« Aceasta ar fi fost o pagubă imensă pentru economia naţională, căci marea proprietate în limitele reduse de azi este o necesitate pentru buna desvoltare agricolă a ţării în viitor.

« In loc de a întrebuinţa o reducere matematică pentru obţinerea suprafeţei care să completeze exproprierea, am ales în proiectul de lege pe care îl supun D-voastre un criteriu economic, stabilind pentru toate moşiile o limită maximă pe regiuni, şi anume: « 200 de ha în regiune cu populaţie deasă, 300 ha în cele cu populaţie mijlocie şi 500 ha in regiunile de colonizare; iar la munte şi deal, unde cultura pământului este accesorie, pe lângă vie, pometuri şi păduri, am fixat această limită la 100 ha.

« Aceste tipuri de proprietate sunt necesităţi economice minimale pentru fiecare regiune. Ele se pot cultiva cu folos pentru economia naţională şi pot, până la un punct, îndestula activitatea proprietarului.

« Totuşi a trebuit să mă abat dela această regulă şi să admit pentru moşiile arendate un regim mai aspru.

« Necesitatea împlinirii celor 2.000.000 ha m'a obligat la acest sacrificiu.

« Pentru aceste moşii limita maximă regională este de 100 ha la munte, deal şi şes cu populaţie deasă, 150 ha şi 250 ha pentru celelalte regiuni [1]) ».

Pentru completarea cifrei de 2.000.000 ha legea prevedea exproprierea proprietarilor cu mai multe moşii, fixând un maximum de 500 ha neexpropriabil; iar pentru îndestularea locuitorilor din regiunile cu populaţiune deasă, legea admitea colonizarea proprietarilor, adică schimbul proprietăţilor mari rămase în aceste regiuni cu altele în regiunea de câmpie.

Legea izlazurilor comunale promulgată tot atunci, completa legea din 1907, care din lipsă de sancţiune nu se putuse aplica. Ea urmărea înfiinţarea de izlazuri comunale proprietatea comunelor şi păşuni de rezervă, izlazuri alpine şi izlazuri de baltă, proprietatea Statului. Acestea două din urmă erau constituite în folosul tuturor comunelor situate într'o rază de 50 km. Pentru îndestularea cu izlaz a comunelor din regiunile de deal şi munte legea prevedea « acolo unde schimbarea destinaţiei nu vatămă un interes general după avizul consiliului tehnic al Casei Pădurilor, şi exproprierea de păduri » (art. 12). Această dispoziţie a legii a dat din nenorocire, ulterior, naştere la multe abuzuri. Prin presiunea electorală s'au defrişat suprafeţe întinse de păduri în dauna interesului general cu toată îngrădirea pe care o punea legea.

Improprietărirea s'a făcut şi de astă dată tot după normele egalitare ale vechilor legiuiri. Loturile sunt de două feluri: loturi întregi de 5 ha şi loturi de completare până la 5 ha în regiunile cu populaţie deasă ele se puteau reduce, cu consimţământul locuitorilor la 4 şi 3 hectare. Numai în regiunile de colonizare s'au putut legifera norme mai raţionale de împărţire a pământului. In aceste regiuni loturile sunt de 7 ha iar în Dobrogea de 8, 10 şi 25 hectare, acestea din urmă pentru colonişti. Pământul de făneaţă în toate regiunile se împărţea în loturi de 3 hectare. Legea mai prevedea şi loturi mari de 10 şi 50 hectare pentru ofiţerii invalizi şi pentru agronomi.

« Felul cum s'a făcut împroprietărirea, mai mult după criterii morale decât economice, a avut de efect că pământul, a trecut în multe părţi în mâini slabe. Ceea ce nu a putut face legiuitorul trebue ca selecţiunea naturală să o îndeplinească. Pentru aceasta libera circulaţie a pământului este necesară [1]) ».

Prin dispoziţiunile art. 122 legea da drumul selecţiei naturale. « Cumpărarea loturilor vândute prin această lege şi legile anterioare de împroprietărire este permisă până la 25 ha în regiunile de munte şi deal şi până la 100 ha în regiunile de şes ».

Guvernele care au urmat au redus însă această întindere. Prin legile din 1925 şi 1929 suprafaţa pe care o poate cumpăra un cultivator de pământ este de cel mult 25 ha în toate regiunile.

Legea agrară a urmărit şi pe alte căi organizarea proprietăţii mici şi în special ajutorarea formării proprietăţii mijlocii. Situaţia acestei proprietăţi este la noi precară, abia 16% din suprafaţa pământului agricol, pe când în ţările cu structură agricolă sănătoasă, proprietatea mijlocie ocupă o treime din suprafaţa totală.

Pentru reîntregirea proprietăţii mici, legea cuprindea un întreg capitol privitor la comasarea obligatorie a parcelelor. Din motive de tactică politică acest capitol, votat de Senat, a fost scos din lege la Cameră. Nu a rămas în lege decât art. 136 care păstrează principiul, comasarea urmând să fie reglementată printr'o lege specială.

Pentru a opri în viitor fărâmiţarea proprietăţii mici, legea prevedea indivizibilitatea loturilor până la 2 ha la şes şi 1 ha la deal şi munte (Art. 126). Tot în acest scop, prin derogare dela dispoziţiile codului civil, adică dela împărţirea în mod egal a bunurilor între toţi moştenitorii, legea dădea dreptul oricărui proprietar de pământ să desemneze prin testament moştenitorul lotului, care urma să despăgubească în bani pe ceilalţi moştenitori conform prevederilor speciale arătate în lege (Art. 127).

Legea merge şi mai departe pe această cale. « Toţi proprietarii de pământ pot declara indivizibilă şi supusă ca atare transmisiunei cu suprafaţă până la 50 ha ». (Art. 133). Iar prin derogare dela codul civil « sătenii proprietari de pământ au libertatea de a dona sau testa partea indivizibilă » (2 ha la şes, 1 ha la munte) « fără obligaţia pentru donator sau legatar de a raporta chiar în numerar excedentul peste cotitatea disponibilă ». (Art. 134). In fine, pentru asigurarea stabilităţii familiei legea înfiinţează bunul de familie. « Casa, grădina, şi terenul alăturat până la cel mult un hectar, cari fac corp cu casa, sunt intangibile, ele nu se pot ipoteca şi nici nu pot fi urmărite sau vândute silit sub nicio formă ». (Art. 121).

[1]) C. Garoflid, Ministrul Agriculturii şi Domeniilor. Expunerea de motive a legii.

[1]) Expunerea de motive a legii agrare pentru Vechiul Regat.

Aceste dispoziţii ale legii care trebuiau să oprească fărămiţarea proprietăţii mici şi să asigure desvoltarea *proprietăţii mijlocii în viitor, nu au fost aplicate.* Ele au rămas literă moartă, de asemenea nu a fost legiferată nici comasarea astfel cum recomanda art. 136 al legii.

Legea mai prevedea măsuri pentru buna cultivare a loturilor. « Deşi latura socială a preocupat, în primul rând, până acum lumea politică, nu trebue să pierdem din vedere latura ei economică, cu deosebire acum când rolul agricol al marei proprietăţi este aşa de redus prin expropriere. Toată economia ţării se reazimă pe unica cultură, ea trebue îndrumată şi povăţuită, *dar în acelaşi timp trebue impus noului proprietari* împlinirea datoriei de a cultiva loturile ».[1])

Şi în adevăr, prin art. 134 « Casa împroprietăririi are dreptul de a stabili şi impune micilor proprietari obligaţiuni privitoare la planul de cultură, la organizarea mijloacelor de cultură şi tovărăşii », şi mai departe, prin art. 139 se arătau şi sancţiunile: « Acei cari nu vor îndeplini obligaţiunile prevăzute în articolele de mai sus vor fi deposedaţi fără somaţie, după cererea Casei Centrale, printr'o hotărîre pronunţată de Judecătorul de Ocol, cu drept de apel la Tribunal ».

Dispoziţiile acestor două articole au avut aceeaşi soartă ca şi cele privitoare la transmisiunea proprietăţii. Ele nu au fost invocate nici măcar pentru a stăvili plantaţiile de viţă sălbatecă, care s'au întins atât de mult încât primejduesc existenţa viilor de viţă nobilă. La buna cultură a pământului nu s'a gândit nimeni cu toate că autorul legii agrare atrăsese încă de atunci *atenţia asupra acestei însemnate laturi a chestiei* agrare: « Urmările economice ale reformei agrare, care a transformat aşa de repede o ţară de latifundii într'o ţară de prea mică proprietate, nu sunt mulţumitoare. *Cultura, în special a grâului a descrescut.* Această situaţie este îngrijorătoare pentru viitor şi toată atenţia oamenilor de stat trebue să se îndrepte de aci înainte către o nouă organizaţie agricolă, pentru a reda ţării producţia de care are atâta nevoie azi. Politica agrară a partidelor politice trebue să fie înlocuită printr'o politică agricolă » şi mai departe: « Ar trebui creat un organ cu mijloacele necesare, care să asigure agriculturii ţării o direcţie competinte, continuă, constantă şi la adăpostul schimbărilor politice. Numai astfel brusca transformare agrară pe care am făcut-o, *nu va determina în viitor o criză agricolă* cronică, cu repercusiuni sociale tot atât de rele ca şi criza agrară din care am ieşit ».

Organul pe care îl cerea autorul legii agrare a fost realizat la 1927. Legea consiliului superior al agriculturii care avea menirea şi mijloacele pentru a ridica cultura ţărănească a fost însă desfiinţată de guvernul care a urmat.

Tot în anul 1921 au fost legiferate şi legile pentru reforma agrară în celelalte provincii. Legea pentru Bucovina este făcută după aceleaşi principii ca şi aceea din Vechiul Regat. In Ardeal se aplicase până atunci reforma agrară votată de adunarea naţională din Alba Iulia din Decemvrie 1918, ale cărei principii au fost desvoltate şi precizate prin decretul din 1919.

« *Lipsa unei măsuri precise pentru stabilirea exproprierii* şi facultatea, lăsată după acest decret, comisiilor de a aprecia nevoia, au dat naştere la multe ocoliri ale legii. Exproprierea astfel cum este legiferată *prin decret nu este obligatorie. Se poate* expropria sau se poate trece cu exproprierea şi această putinţă se apreciază de comisiile de expropriere. Exemplul din Vechiul Regat, unde exproprierea s'a executat aşa de repede şi aşa de precis, m'au făcut să aplic şi exproprierii din Ardeal aceleaşi norme care au servit aşa de bine aici ».[1])

După legea agrară pentru Ardeal se expropriază moşiile până la 200—300 şi 500 jugăre, după cum populaţia este deasă, mijlocie sau rară. In unele regiuni cu populaţie prea deasă se poate trece cu exproprierea, cu aprobarea comitetului agrar, până la 100 jugăre, iar pentru izlaz se poate merge până la 50 jugăre. La aplicarea acestor măsuri de expropriere se fac oarecari excepţiuni. « Sunt în Ardeal — spune expunerea de motive a legii — organizaţii de agricultură intensivă, adevărate uzine agricole. Ar fi o mare pierdere pentru economia ţării dacă le-am desfiinţa. Pentru a le putea păstra am prevăzut putinţa să las acestor proprietari până la 500 ha. ».

Legea mai înfiinţează păşuni comunale şi păduri comunale, ambele aparţinând comunelor.

Improprietărirea se făcea în loturi întregi de 7 jugăre şi loturi de completare până la 7 jugăre, iar în regiunile de colonizare până la 16 jugăre. Fâneţele se distribue în loturi până la 3 jugăre. Legea mai prevede şi înfiinţarea de proprietăţi mijlocii până la 50 jugăre. Dispoziţiile privitoare la circulaţia pământului ţărănesc erau aceleaşi pe care *le stabilea legea agrară a Vechiului Regat.*

Legea pentru reforma agrară din Basarabia fusese votată de adunarea şi ratificată de Parlamentul României Mari în anul 1920. După această lege exproprierea se făcea pentru toate moşiile Statului, străinilor, comunelor şi persoanelor juridice publice şi private. Moşiile particulare se expropriau până la 100 ha, *iar cele ce au fost arendate până la 25 ha.* Improprietărirea se făcea în loturi întregi de 8 ha şi loturi de completare până la 8 ha. In regiunile de colonizare loturile sunt de 10 ha. Vânzarea loturilor este liberă între *muncitorii de pământ* până la 25 ha.

Regulamentul acestei legi a fost modificat în 1924. Astfel cum fusese redactat el lăsa o prea mare autonomie comisiilor de expropriere şi împroprietărire. Din această cauză se produseră nereguli. Nu se cunoştea exact suprafaţa expropriată a moşiilor, nici precis întinderea dată în arendă celor îndreptăţiţi. *Rolurile erau ţinute cu mare aproximaţie, iar datoriile* rămase din arenda loturilor erau mari. Modificându-se regulamentul se institue controlul administrativ, înfiinţându-se şi acolo consilieri agricoli, iar « Casa Noastră », instituţie autonomă, care era însărcinată cu aplicarea legii a fost pusă sub controlul

[1]) Expunerea de motive a legii agrare pentru vechiul Regat.

[1]) Expunerea de motive a legii agrare pentru Transilvania.

Ministerului. Cu aceste măsuri legea a putut fi aplicată mulţumitor şi în Basarabia.

Pentru judecarea în ultimă instanţă a nemulţumirilor izvorîte din aplicarea legii, se înfiinţează, pentru toată ţara, o instituţie supremă: Comitetul agrar. Competinţa acestui comitet era de a revizui hotărîrile comisiunilor judeţene cu privire la aplicarea legii şi de a reforma hotărîrile date în contrazicere cu legea, trimiţându-le din nou spre judecare unei alte comisii judeţene.

Această competinţă a fost mărită prin modificarea legii în 1922. S'a dat atunci Comitetului agrar dreptul de a judeca şi fondul. Această modificare a dat, ulterior, naştere la multe nemulţumiri şi abuzuri.

S'au expropriat pe baza legilor agrare următoarele suprafeţe:

Vechiul Regat	2.776.401,43 ha
Ardealul	1.663.809,03 ha
Bucovina	75.967,35 ha
Basarabia	1.491.920,24 ha
Total	6.008.098,05 ha

Repartiţia proprietăţii agricole, după datele Ministerului de Agricultură, înainte şi după reforma agrară, este următoarea:

I. Inainte de reforma agrară:

a) Proprietăţile sub 100 de ha.

Vechiul Regat	4.593.148 ha	sau 57,5%
Basarabia	2.337.811 ha	sau 55,9%
Transilvania	4.689.855 ha	sau 63,0%
Bucovina	405.000 ha	sau 78,0%
Total prop. mică	12.025.814 ha	sau 59,77%

b) Proprietate peste 100 de ha.

Vechiul Regat	3.397.851 ha	sau 42,5%
Basarabia	1.844.539 ha	sau 44,1%
Transilvania	2.751.457 ha	sau 37 %
Bucovina	115.000 ha	sau 22 %
Total propr. mare	8.108.847 ha	sau 40,23%

II. După reforma agrară:

a) Proprietate sub 100 ha.

Vechiul Regat	7.369.549 ha	sau 92,22%
Basarabia	3.829.731 ha	sau 91,57%
Transilvania	6.353.664 ha	sau 85,38%
Bucovina	480.967 ha	sau 92,49%
Total propr. mică	18.033.911 ha	sau 89,56%

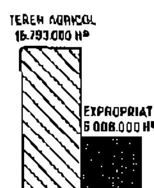
b) Proprietate peste 100 de ha.

Vechiul Regat	621.450 ha	sau 7,78%
Basarabia	352.619 ha	sau 8,43%
Transilvania	1.087.648 ha	sau 14,62%
Bucovina	39.033 ha	sau 7,51%
Total propr. mare	2.100.750 ha	sau 10,44%

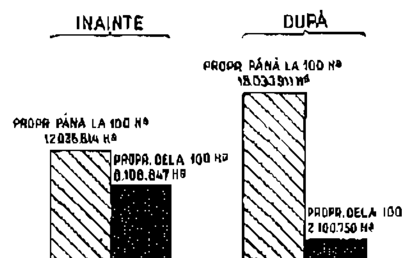
Se vede clar din acest tablou scăderea considerabilă a marei proprietăţi. Proporţia ei atât de redusă arată mărimea sacrificiului pe care această proprietate l-a consimţit. Această proporţie este chiar mai redusă decât a ţărilor cu populaţie deasă şi agricultură intensivă. In Belgia şi Danemarca, ceea ce se chiamă acolo proprietate mare (50—60 ha) ocupă 18% şi 33%; iar proprietatea de peste 120 ha ocupă în Danemarca 18% din întreaga suprafaţă cultivabilă. In Franţa, domeniile de peste 200 ha ocupă 16% din suprafaţa agricolă.

In graficul de mai jos se vede şi mai bine importanţa reformei agrare din 1921. Se vede deasemenea şi marea reducere pe care a suferit-o proprietatea mare de peste 100 ha.

TERENUL EXPROPRIAT DIN TERENUL AGRICOL

REPARTIŢIA PROPRIETĂŢII AGRICOLE INAINTE ŞI DUPĂ REFORMĂ

ASPECTUL ACTUAL AL PROBLEMEI AGRARE

Preţul pe care legea din 1921 l-a fixat pentru pământul expropriat a fost mic, el a devenit, puţin timp după aceia, excesiv de mic din cauza deprecierii repezi a leului. Se socotea atunci că preţul unui hectar expropriat abia reprezenta arenda lui pe un an.

Şi acum, după trecerea de 15 ani dela reforma agrară, care e situaţia? Este oare starea ţăranului mai bună ca în trecut; reforma înfăptuită ne-a asigurat ea liniştea socială?

Un răspuns precis nu se poate da. Inainte de reformă şi în timpul aplicării ei toată lumea era preocupată de problema agrară, în primul rând oamenii politici. Articole de ziar, studii, discursuri, broşuri, toate mai mult tendenţioase decât obiective, apăreau în fiecare zi. Odată cu înfăptuirea împroprietăririi această agitaţie a încetat. Problema agrară nu mai preocupă acum decât pe specialişti. Această constatare ar fi o dovadă că revoluţia paşnică care s'a înfăptuit la 1931 a pus capăt chestiei sociale agrare.

Totuşi nu sunt atât de optimist. Este drept că imediat după reformă s'au constatat semne vădite de prosperitate ale ţărănimii.

Satele s'au mărit. Case mai bune în număr destul de mare s'au ridicat peste tot. Ţăranii începuseră să devie clienţi buni ai oraşelor: mobile, lucruri de îmbrăcăminte, se aduceau la ţară. Un avânt de civilizare se manifesta. Deşi de multe ori nepotrivit, el arăta totuşi o schimbare a situaţiei economice. Ţăranii aveau bani. Erau chiar învinuiţi că acaparează prea mult numerariul pe care îl ţin neproductiv.

Această bună stare a ţărănimii după reforma agrară a fost reală. Ea era datorită, de sigur şi trecerei, cu preţ atât de ieftin, al pământului în mâna lor, dar se datora şi împrejurărilor extrem de favo-

rabile pentru desfacerea cerealelor şi vitelor. Preţul produselor agricole era foarte ridicat, cu deosebire după 1921, când, odată cu reforma agrară, guvernul a dat şi libertatea exportului până atunci oprit.

Aceste împrejurări favorabile ar fi putut corecta într'o mare măsură lipsa de selecţie a legii agrare, înlesnind şi împroprietăriţilor nevoiaşi formarea inventariului necesar unei bune agriculturi.

Prosperitatea nu a ţinut însă. Se părea că ţăranii câştigă prea mult, că ei îşi vând cerealele pe preţ de speculă. Orăşenii consimţiră bucuros la înfiinţarea regimului taxelor de export din anul 1922. Aceste taxe erau prohibitive pentru grâu şi destul de mari pentru celelalte cereale, circa 30%, din valoare. In deosebi exportul vitelor a fost îngreuat.

O sărăcire a plugarilor a fost urmarea acestui regim economic şi, când în 1927 el a fost desfiinţat, era prea târziu, căci, după doi ani se ivesc primele simptome ale crizei agricole. In 1930 scăderea catastrofală a preţurilor era împlinită.

Urmarea firească a fost că sărăcirea agricultorilor, începută la 1922, a devenit acum deplină. In deosebi datoriile băneşti nu mai puteau fi plătite.

O mare agitaţie s'a deslănţuit în lumea rurală pe această chestie. Agitaţia nu a încetat decât cu votarea în 1932 a legii *pentru conversiunea datoriilor agricole*. Datoriile proprietarilor sub 10 ha, care se ridicau la 37 miliarde, au fost reduse prin lege la jumătate.

Revizuirea datoriilor arată că problema agrară nu a fost închisă. Conversiunea fiind de fapt o nouă împroprietărire.

Proprietatea mică merge spre pulverizare, iar pe lângă fărâmiţare se adaugă şi *răzleţirea* parcelelor în mai multe locuri. Din această cauză, nu se poate concepe pentru viitor putinţa unei agriculturi ţărăneşti raţionale. Pentru prezent, o producţie mai ridicată nu se poate realiza din lipsă de mijloace. Ţăranii au înlocuit aproape peste tot boii de jug cu cai, cai mici cu care nu se poate lucra temeinic pământul. Pe de altă parte priceperea agricolă a rămas aproape tot aşa de rudimentară ca şi în trecut. Producţia este dar mică, iar calitatea fiind proastă, preţul de vânzare e scăzut. Ţăranii nu obţin din cultura pământului lor mijloace îndestulătoare pentru un trai mai bun.

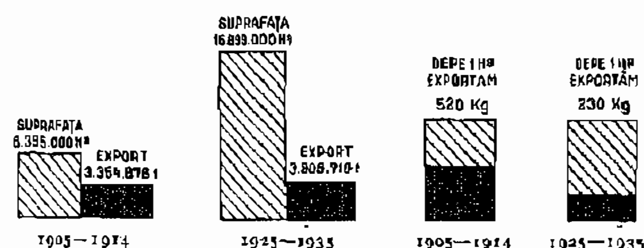
Urmarea acestei aşezări a plugăriei ţărăneşti este dăunătoare nu numai ţăranilor, dar şi ţării. Producţia agricolă scăzând a scăzut şi exportul. Inainte de reformă exportam 3.354.876 tone la o suprafaţă agricolă de 16.899.000 ha adică în loc de 520 kg de ha exportăm azi numai 230 kgr.

Se vede dar din cifrele de mai sus că problema agricolă a înlocuit acum problema agrară. Deşi expunerea de motive a legii agrare prevedea această schimbare în viitor, totuşi problema nu a preocupat lumea politică, dovadă e că legislaţia agricolă din 1927, care însemna începutul unei organizări şi îndrumări a plugăriei, nu a fost aplicată. Abia acum Ministerul de Agricultură începe să fie preocupat de latura agricolă a problemei ţărăneşti.

Un progres agricol temeinic însă nu se poate înfăptui, dacă totdeodată nu se iau şi măsuri pentru comasarea proprietăţii mici şi dacă nu se ajută proprietatea mijlocie. Această proprietate este azi în formaţie, îi trebue numai un regim juridic mai prielnic.

Pentru o agricultură mai bună nu sunt în deajuns dispoziţii legale, trebue ca întreaga atmosferă la ţară să fie prielnică acestei schimbări. In deosebi administraţia trebue să corespundă acestui scop. Administraţia bună pe care o căutăm dela formarea statului

SUPRAFAŢA AGRICOLĂ ŞI EXPORTUL
IN PERIOADELE 1905-1914 ŞI 1925-1935

modern nu o avem încă. Ne mai trebue şi drumuri. Nu poate exista progres agricol, fără drumuri. Astăzi «şoselele» sunt mai rele decât erau drumurile naturale pe vremea Regulamentului Organic. In fine pentru asigurarea desvoltării agricole trebue să ne îngrijim de înlesnirea şi înmulţirea schimburilor comerciale cu străinătatea.

Implinirea programului de mai sus nu ne va da totuşi un echilibru social stabil. Rămân ţăranii fără pământ. Numărul lor creşte repede, căci populaţia ţării se înmulţeşte cu peste 200.000 suflete pe an. Aceasta e problema capitală. *Proletariatul* care se formează acum la ţară, trebue să fie întrebuinţat mai întâiu pe loc, în exploatarea raţională şi pe alocuri intensivă a proprietăţii mijlocii. Pentru aceasta însă e nevoie ca cultivarea acestor proprietăţi să fie sprijinită de stat prin aceleaşi mijloace şi metode prin care încurajează azi industria naţională. Ceea ce va prisosi va trebui îndreptat către meserii, comerţ şi industrie. Desvoltarea industriei este azi o necesitate de stat. Numai ea poate absorbi excedentul populaţiei care nu mai găseşte muncă la ţară şi numai atunci producţia agricolă va găsi târgul ei natural de desfacere. Agricultura trebue să meargă de aci înainte alături de industrie. Deosebirea de interese, care odată avea poate o îndreptăţire, astăzi trebue să dispară. Proprietate mare de împărţit nu mai este. Aceea care a rămas trebue păstrată, căci producţia ei abia va ajunge, în viitor, pentru îndestularea necesităţii de hrană a oraşelor şi procurarea seminţei selecţionate şi reproducătorilor de rasă necesari îmbunătăţirii culturii mici. Excedentul populaţiei rurale trebue să meargă spre oraşe.

c. g.

ORGANIZAŢIA SOCIALĂ A MUNCITORILOR

Mişcarea în favoarea principiului de asociaţiune, care mai ales dela revoluţia din 1848 începe să se întindă din Franţa în mai toate ţările europene, nu putea să nu contamineze cu vremea şi stările de lucruri dela noi. Fie sub forma asociaţiunilor patronale, tolerate şi încurajate în Franţa sub cel de al doilea imperiu, fie sub forma mai mult clandestină a confreriilor, a societăţilor de ajutor mutual pentru muncitori, ideea grupării în vederea apărării intereselor profesionale, va fi germenul viitorului sindicalism în Occident.

Sindicalismul englez, mult mai vechiu, cu profunde tradiţii în vieaţa naţiunii britanice nu va avea însă pe continent influenţa şi puterea de contagiune a sindicalismului francez, care mai ales sub impulsul doctrinei marxiste, ce pătrunde tot mai mult în masele proletariatului industrial din mai toată Europa va deveni modelul mişcării sindicale ce se iveşte şi la noi în preajma anilor 1902—1910.

Prin legea asupra asociaţiunilor profesionale din 1884, Franţa acorda atât muncitorimei cât şi patronatului dreptul de a se asocia, recunoscându-se astfel pentru întâia oară existenţa legală a sindicatelor.

Waldek-Rousseau reuşi să imprime instituţiei sindicale tendinţa liberală ce predomina spiritul epocii sale, tendinţă care sub impulsul unor forţe sociale noui avea să se transforme până la completa dispariţie din vremurile de după răsboiu, când sindicalismul, mai în toate părţile lumii, a devenit o forţă în serviciul revoluţiei sociale şi al dictaturei proletariatului.

Sindicalismul român s'a aflat şi la noi ca şi în celelalte ţări, pe linia acestei evoluţii.

Dar înainte de a-i studia structura sa juridico-economică de astăzi, cu caracterele imprimate de nevoile specifice ale vieţii noastre economice şi sociale, înainte de a-i desluşi posibilităţile viitoarei sale desvoltări, în cadrul unei economii tot mai evoluate, în sens capitalist, se cuvine a reaminti legătura mişcărei sindicale cu regimul breslelor şi al corporaţiilor, cu acel asociaţionism muncitoresc ce a dăinuit veacuri dearândul, până în pragul vremurilor noui, şi care, fără să constitue pentru sindicalismul nostru o instituţie înrudită, a însemnat totuşi, din atâtea puncte de vedere, un precedent şi un exemplu de organizare şi solidarizare a clasei muncitoreşti.

ISTORICUL ASOCIAŢIONISMULUI MUNCITORESC

PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Incă dela sfârşitul veacului al XVI-lea, în vremea economiei domestice închise, când cele două principate dunărene nu aveau nici un fel de industrie propriu zisă, se poate spune că au apărut cele dintâi rudimente de asociaţiuni profesionale.

Mişcarea de asociere pe baze profesionale a meşteşugarilor din principate ca şi din aşezările urbane ale Transilvaniei îşi găseşte realizarea în cadrul aşa ziselor bresle, instituţiuni care se iviseră în Occident încă din veacul al XI-lea, odată cu apariţia economiei urbane şi cu înjghebarea unei vieţi citadine organizate. Prin spiritul nou al locuitorilor burghezi proveniţi în cea mai mare parte din oameni cari părăsiseră satele şi domeniile senioriale pentru ca să se poată deda în mod liber negoţului şi feluritelor meşteşuguri, centrele urbane din ţările apusene vor căpăta o desvoltare foarte repede şi plină de urmări pentru structura generală a economiei occidentale şi, mai ales, pentru raporturile ce se vor statornici în ceea ce priveşte munca şi capitalul.

Spre sfârşitul veacului al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea încep să se înjghebeze în principatele româneşti acele frăţii de meşteri, acele grupări de meseriaşi, cunoscute sub numele de bresle ori ţel — cum li se spuneau în oraşele săseşti din Ardeal.

Spre sfârşitul veacului al XVIII-lea, mulţi din aceşti meşteri de pe domeniile boereşti, mânăstireşti ori domneşti, devin liberi a se aşeza în târguri şi oraşe, pentru a-şi putea exercita munca lor.

Principii domnitori din Moldova şi Ţara Românească ca şi cei din Transilvania, care va fi mult mai evoluată sub raportul industrial decât cele două principate, vor încuraja în tot cursul veacurilor al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea stabilirea a cât mai mulţi meşteşugari în oraşe, acordându-le tot soiul de scutiri de impozite şi alte uşurări, favorizând uneori chiar imigrarea unor meşteri străini, cunoscători ai unor noui metode de lucru, cu ajutorul cărora s'ar fi putut desvolta activitatea economică a Statului.

La adăpostul monopolului de producţie şi de vânzare edictat adesea de principii domnitori în favoarea breslelor, acestea ajung spre sfârşitul veacului al XVIII-lea la o apreciabilă desvoltare şi la o stare

destul de înfloritoare care nu reflectează decât puterea economică crescută a meşteşugarilor şi în acelaş timp importanţa lor socială în viaţa tinerelor state româneşti.

Raţiunea pentru care puterile publice acordă monopolul de fabricaţie şi de vânzare diverselor bresle, este, în afară de nevoia generală de protecţie a consumatorului ca şi a muncitorului, ideie comună întregului ev-mediu din Europa apuseană ca şi cea orientală, mai ales, necesitatea colectărei cât mai sigur şi cât mai uşor a impozitelor. In adevăr, necesităţile de ordin fiscal, poate mai mult chiar decât instituirea unui just preţ şi prin aceasta a unei mai bune protecţii a muncitorului şi consumatorului, au fost decisive în desvoltarea şi menţinerea la noi, până la mijlocul veacului trecut al regimului breslelor şi corporaţiunilor.

Fără îndoială, suprimând intermediarii între cumpărător şi vânzător, reprimând cu străşnicie frauda, apărând pe meşteşugarul breslaş de concurenţa din afară, îngrijindu-se de pregătirea cât mai serioasă a ucenicului şi a calfei, statornicind reguli cari să împiedice exploatarea celui mai slab de către cel mai tare, regimul breslelor punea în aplicare acel sentiment creştin al frăţiei după care cum spune atât de frumos o chartă flamandă din veacul al XII-lea « *Unus subveniet alteri tamquam fratri suo* ».

Breasla este aşa dar o asociaţiune profesională total deosebită în ce priveşte structura sa, de sindicatul ce nu va apare decât în cursul veacului al XIX-lea, ea este o instituţiune de conciliaţiune socială, întemeiată nu pe antagonsimul dintre muncă şi capital ci pe spiritul de moderaţiune al unei societăţi pătrunse încă de ideea creştină a renunţărei şi de nevoile reduse, tradiţionaliste, ale unei economii patriarhale.

In virtutea monopolului, cu care este investită breasla, consumatorii nu pot cumpăra decât dela anumiţi meşteşugari, ale căror produse vor fi controlate de « *starostele* » breslei şi pe preţuri stabilite pe cale administrativă, prin aşa zisele « *nartturi* ».

Discordiile dintre diversele bresle ca şi inevitabilele abuzuri ce decurgeau din situaţiunea lor de deţinătoare a monopolului de producţie şi vânzare, sfârşiră prin a compromite un regim de muncă ce nu era în stare să se acomodeze evoluţiei economice moderne.

DELA REGULAMENTUL ORGANIC PÂNĂ LA LEGEA DIN 1910

Veacul al XIX-lea apare tot mai mult ca o epocă a descătuşării în toate domeniile, un veac de triumf al ideii de libertate atât în ordinea politico-socială cât şi în cea economică.

Regulamentul Organic care începând din anul 1831, timp de 17 ani va face oficiul unei adevărate constituţiuni pentru cele două Principate Române, proclamă, *pentru întâia oară în viaţa noastră economică*, în al V-lea capitol al său, principiul libertăţii comerţului suprimând indirect orice monopol al breslelor.

Deciziunea Consiliului de Miniştri din 22 Iunie 1873 relativ la suprimarea breslelor nu-i decât consacrarea juridică a unei stări de fapt ce dăinuia de cel puţin un sfert de veac.

Timp de 10 ani, Statul Român, în urma încheerei în 1875 a faimosului tratat de comerţ cu imperiul Austro-ungar a fost nevoit să ducă o politică de completă libertate a schimbului său internaţional, favorizând invazia produselor manufacturate străine în dauna producţiei meşteşugarilor indigeni, lucru ce grăbi şi mai mult decadenţa lor.

Evoluţia generală a economiei *româneşti*, *intrată* tot mai adânc pe făgaşul capitalismului ca şi urmările dezastruoase ale tratatului comercial cu imperiul vecin, silită guvernul ţării în preajma anului 1887 la o schimbare de metodă, adoptând un program de protecţiune a muncii naţionale pentru recucerirea independenţei economice. In momentul în care economia noastră naţională intră într'o fază de sever protecţionism industrial şi în care, la adăpostul unui întreg sistem de protecţie vamală, încep să se înjghebeze în rari centre urbane, unele fabrici şi uzine modeste, din acel moment apare la ordinea zilei şi o chestiune muncitorească, care însă multă vreme se va confunda cu chestia mai veche a meşteşugarilor ruinaţi de noua evoluţie a economiei naţionale, meşteşugari breslaşi, cari nu mai pot lupta nici cu maşinele şi utilajul marei industrii născânde şi nici cu metodele sale de lucru şi de vânzare.

Multă vreme va dăinui în România o aşa zisă problemă a muncii ce va fi agitată în numeroase campanii electorale şi în diverse congrese, problemă ridicată nu de lucrători salariaţi, ca în ţările apusene, ci de patroni, ceea ce era un non sens. Era un non sens pentrucă aceşti meşteşugari, cari din punct de vedere al relaţiilor dintre muncă şi capital erau nişte întreprinzători, nişte producători autonomi, patroni într'un cuvânt, formulează revendicări, cari şi-ar fi avut raţiunea într'un regim de mare industrie, dar nici într'un caz într'un regim ca acela în care trăiau ei.

Cerând creearea de burse sindicale, aducerea de legi de protecţie contra accidentelor etc., ei formulau revendicări cari îşi aveau rostul în apusul industrializat, dar cari nu avea nici un raport cu interesele lor corporative şi cu iluziile lor de renaştere a regimului defunct al breslelor de odinioară.

Diversele guverne ce s'au prindat la cârma ţării, vor încerca printr'un număr de legi şi măsuri administrative să reorganizeze între timp această problemă a meseriaşilor care va rămâne mereu la ordinea zilei. Dacă majoritatea meseriaşilor vor cere măsuri reacţionare de protecţie cari să limiteze libertatea muncii, reînviind vechile privilegii corporative, guvernul ţării atât prin unele proiecte ce n'au ajuns a fi transformate în lege ca acela al lui P. P. Carp din 1888 şi acel a lui N. Filipescu din 1900, ambele de inspiraţie conservatoare, precum şi prin legea din 5 Martie 1902 a lui B. Missir, a înţeles însă organizarea meseriilor în cadrul impus de noua evoluţie economică a ţării.

Deşi autorul legii meseriilor din 1902 face permanent confuzia între breaslă, corporaţie şi noţiunea cu totul recentă de sindicat, nu poate fi încă vorba la noi în această perioadă, de o asemenea instituţie.

Dealtminteri, legea Missir era departe de a satisface exigențele cele mai modeste ale clasei muncitorești, căci chiar în anul următor, meseriașii în favoarea cărora legea fusese adusă, cer cu insistență și energie abrogarea ei și crearea de sindicate libere. In congresele muncitorești din anul 1904 și 1911, meseriași și salariați industriali se confundă laolaltă, formulând cereri identice cari se pot rezuma într'o ideie unică și anume: instituirea unei mișcări sindicale prin care interesele lor profesionale să fie expuse și apărate în lupta contra patronatului.

Și în România ca și aiurea, ideia sindicală va pătrunde în masele muncitorești mai mult prin canalul socialist, ca o noțiune anexă, ca o prelungire a ideii socialiste, decât ca un principiu autonom de organizare economică a societății și de apărare a intereselor strict profesionale. Din această pricină, multă vreme în mintea celor mai mulți ideia sindicală se confundă cu ideia socialistă provocând pe drept cuvânt din partea factorilor de conducere ai țării atitudini de fudoială și de bănuială dacă nu chiar de dușmănie pe față.

Militanții socialiști, dealtminteri, până în preajma anului 1892 nici nu se ocupă de loc de propagandă ori de agitație în lumea muncitorilor, atât de redusă, a orașelor. Cele 525 de mari stabilimente pe cari le înregistrează ancheta industrială întreprinsă în anul 1902 cu abea 37.325 de lucrători calificați și 7.092 lucrătoare, cifră în care se cuprinde și un însemnat număr de ucenici, nu constituesc decât o bază cu totul modestă pentru înfiriparea unui nucleu sindical în țara noastră și de aceia militanții ideii socialiste caută aiurea, terenul favorabil pentru propaganda și agitația lor.

Ei vor neglija această subțire pătură muncitorească pentru a se adresa țărănimei care reprezenta din punct de vedere politic o cu totul altă însemnătate.

Cu mult mai târziu, și numai după ce prin acțiunea burgheziei orașelor, activitatea industrială capătă oarecari proporții, mărindu-se astfel și contingentele muncitorilor industriali din marile centre urbane și mai ales din porturile dunărene, Partidul Socialist din România se va deda la o mai intensă propagandă printre muncitori, trezind spiritul lor de organizare și de apărare profesională prin creare de sindicate. Astfel nașterea sindicalismului român va fi urmarea nemijlocită a două fapte concomitente și anume, desvoltarea tot mai intensă a capitalismului în forma sa industrială și pătrunderea ideii socialiste în centrele muncitorești din țară.

Primele asociațiuni muncitorești organizate de către partidul socialist (societatea tipografilor din București din anul 1887 poate fi socotită ca întâia în ordinea cronologică) nu sunt propriu zis niște sindicate ci mai degrabă societăți de ajutor mutual, pentrucă cea mai mare parte dintre ele sunt formate din muncitori de toate profesiunile, lipsindu-le, prin urmare, caracterul profesional.

Incepând însă din anul 1904, în urma activității cercului socialist « *România Muncitoare* », o însemnată parte din meșteșugarii marilor orașe și mai ales muncitorii din porturi fură câștigați ideii socialiste și prin aceasta însăși mișcării sindicaliste.

Primul sindicat constituit în România, fu acel la tâmplarilor, în ziua de 18 Iunie 1905, cu vreo 15—20 membri căruia îi urmă, puțin după aceea, sindicatul cizmarilor și al croitorilor.

Un an mai târziu, la congresul socialist din 26—28 August 1906 se constată existența a 30 de sindicate ce grupează 4466 aderenți, iar la congresul ținut în anul 1907 numărul sindicatelor sporește la 55 înglobând 8470 membri.

Propaganda sindicalistă devine, pentru mișcarea socialistă, unul din scopurile sale cele mai însemnate și mijlocul cel mai potrivit pentru captarea maselor muncitorești. Numărul grevelor în diverse industrii și servicii publice înmulțindu-se, iar succesul unora dintre ele, cum au fost ale factorilor poștali, ale lucrătorilor Regiei Monopolurilor ori ale lucrătorilor dela Căile Ferate din anul 1906, fiind de natură să contamineze întreaga muncitorime, punând în primejdie normala desvoltare a vieții economice, guvernul liberal supuse Parlamentului un proiect de lege care să reglementeze exercițiul dreptului de asociație, proiect devenit lege la 20 Decembrie 1909.

DELA 1910 LA 1921

Legea aceasta concepută sub impresia unei primejdii momentane, nu numai că va întârzia cu mulți ani o desvoltare mai intensă a sindicalismului românesc, dar va da lovitura mortală ideii de asociațiune în general și ideii de asociațiune profesională în special. Legea din 20 Decemvrie 1909, cunoscută sub numele autorului ei George Orleanu, ridică dreptul de asociere și de grevă tuturor funcționarilor și tuturor muncitorilor salariați ai Statului, județelor, comunelor și, în general, ai tuturor stabilimentelor publice, cu caracter industrial, economic sau comercial.

Legea Orleanu, nu îngăduie nici existența contractului colectiv de muncă, considerat ca fiind contrar principiului de libertate individuală și aceasta, cu atât mai mult, cu cât admiterea în legislația noastră a ideii de contract colectiv presupunea recunoașterea prealabilă a asociațiunilor profesionale drept persoane morale, lucru pe care guvernul țării de atunci nu înțelegea să-l admită cu nici un preț. El urmărea de fapt tocmai suprimarea asociațiilor profesionale.

Dat fiind că articolul 27 din Constituție nu avea altă menire decât de a proclama principiul dreptului de asociere și nu și pe acela de a-l organiza, în absența unui text de lege în acest sens, diversele asociațiuni ori sindicate profesionale care s'au putut naște, nu puteau avea un caracter legal, pntru motivul peremptoriu că nu existau organele legale prin care să se manifeste voința socială de a învesti aceste asociațiuni cu personalitatea civilă.

Căci o asociațiune, un sindicat, nu capătă personalitatea morală prin însuși faptul existenței sale ci se obține printr'un act de voință al organelor legale învestite cu asemenea atribuții.

Ne existând lege, situațiunea de fapt nu putea nici suplini și nici suprima, ceea ce era în afară de sfera dreptului pozitiv.

TIPURI DE BOIERI MUNTENI DIN SEC. XVII

TIPURI DE BOIERI MOLDOVENI DIN SEC. XVIII

(Colecția Academiei Române)

Puterile publice vor avea astfel la îndemână mijlocul şi scuza de a socoti întreaga mişcare sindicală în afară de lege, considerând sindicatele drept asociaţiuni ilegale şi anarhice.

Vom aminti, în treacăt, că cu toată atitudinea ostilă a tuturor guvernelor ţării faţă de sindicalism, nu-i mai puţin adevărat că interesele clasei muncitoreşti vor fi cercetate cu o atenţiune tot mai sporită de către pătura conducătoare, aducându-se, în anul 1912, zece ani numai dela votarea legii Missir, o nouă lege de organizare a *meseriilor*, care şi-a dovedit până în anii de după războiu, efectele binefăcătoare pentru întreaga noastră muncitorime. Totuşi, pătura muncitorească, în care ideea sindicalistă şi socialistă şi-a făcut tot mai mult drum, primeşte cu vădită ostilitate şi legea meseriilor din 1912, ca şi pe celelalte legi anterioare, pentrucă ea nu vedea în această lege decât încercarea burgheziei şi a clasei conducătoare de a împiedica ascensiunea lucrătorilor în ordinea socială, suprimând pe căi piezişe dreptul lor de asociere, libertatea sindicală, într'un cuvânt.

Pentru D-rul Racovski, conducătorul mişcării socialiste din preajma anului 1912, o desvoltare a organizaţiunilor muncitoreşti în afară de spiritul şi hotarele socialismului era pur şi simplu o absurditate, căci el nu putea concepe decât o acţiune socialistă în organisme de esenţă proletariană cum sunt sindicatele muncitoreşti. Mai mult, pentru el, Partidul Socialist nu putea fi decât un organ al sindicalismului căci « numai în măsura în care un sindicat e socialist, îşi justifică el misiunea sa istorică. Lipsite de spiritul socialist, sindicatele sunt lipsite de elementul lor vital. Ideea socialistă este pentru sindicate ceeace *oxigenul* este pentru *sânge* ».

Deşi congresul socialist din 1910 hotărî separaţiunea între acţiunea Partidului Socialist ca organism politic şi între aceia a sindicatelor, care trebue să-şi menţină mai mult caracterul lor strict profesional, de asociaţiuni de apărare economică a clasei muncitoreşti, totuşi, confuziunea între cele două mişcări subsistă mai departe, întreţinută de unii agitatori socialişti spre marea pagubă a sindicalismului românesc, care va purta fatal ponosul tuturor agitaţiilor politice ale socialismului şi îşi va atrage prin aceasta, bine înţeles, rigorile legilor de apărare a Statului.

La remorca unui partid politic, care nu visa decât răsturnarea ordinei legale a Statului, şi transformarea revoluţionară a raporturilor dintre muncă şi capital pentru întronarea finală a dictaturii proletariatului, nu-i de mirare că mişcarea sindicală a fost socotită drept o primejdie pentru viaţa economică şi o ameninţare pentru liniştea Statului.

Până în anul 1918, mişcarea sindicală românească va duce o viaţă mai mult mediocră, mărginându-se, din când în când, a organiza şi susţine unele greve profesionale fără a exercita însă asupra muncitorimei o prea mare atracţie şi nici o influenţă hotărîtoare. Pacea din 1918 nu aduce numai mărirea teritorială a ţării, prin încorporarea noilor provincii, dar modifică, într'o măsură însemnată, însăşi structura tradiţională a Statului şi societăţii româneşti de dinainte de răsboiul cel mare.

Numărul oraşelor şi, în genere, al tuturor centrelor cu caracter industrial s'a mărit într'o *proporţie remarcabilă*, şi prin aceasta şi *contingentele de muncitori susceptibili de a se încorpora în mişcarea sindicală*. Pe de altă parte, fenomenul inflaţiei monetare care, prelungit ani de a rândul, a deschis burgheziei naţionale orizonturi nebănuite, împingând-o spre activitatea industrială, prezintă iniţiative şi creaţiuni economice care, cu un deceniu mai înainte, nici n'ar fi putut fi imaginate.

Avântul capitalismului naţional pe de o parte, triumful revoluţiei bolşevice la hotarul nostru răsăritean pe de altă parte, au constituit împreună climatul cel mai potrivit pentru o expansiune muncitorească autohtonă şi pentru o subită desvoltare a însuşi fenomenului sindical în România. Niciodată conştiinţa de clasă n'a fost mai vie în muncitorimea noastră şi combativitatea ei mai mare ca în preajma anilor 1918—1920.

Sub eticheta mişcării sindicale, forţele organizate ale socialismului revoluţionar aveau să încerce, printr'un lanţ de greve şi agitaţiuni muncitoreşti de mare răsunet, să impună Statului nostru, idealurile prezumate ale unei muncitorimi duşmane ordinei burgheze. Greva generală din 21 Octombrie 1920 trebuia să fie începutul unei noui ere în viaţa muncitorimii noastre şi triumful unui sindicalism, total subordonat forţelor revoluţionare. Energia guvernului de atunci, ca şi ostilitatea întregei naţiuni împotriva unei asemenea încercări, sfarmă elanul revoluţionar al muncitorimei şi, prin aceasta, orice putinţă de succes al sindicalismului.

Capii şi agitatorii mişcării fură arestaţi, localurile sindicatelor fură închise şi sindicatele, cari neavând personalitatea morală nu puteau fi considerate decât *asociaţiuni ilegale, fură dizolvate, tocmai în momentul în care ajunseseră să înglobeze peste 200.000 aderenţi.*

Odată cu sfărâmarea grevei din 1920 se poate spune că şi libertatea sindicală din România a încetat de a *mai* exista.

Un an după aceea, datorită legii Trancu-Iaşi din 26 Mai 1921, ea îşi va recăpăta cu adevărat fiinţa, îndrumând, prin aceasta însăşi, mişcarea muncitorimei pe calea largă a unei activităţi licite, cu scopuri mărturisite de natură strict profesională, care să încadreze muncitorimea ca clasă în viaţa Statului, făcând-o solidară cu interesele şi idealurile întregei naţiuni.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ A SINDICATELOR PROFESIONALE

STATUTUL LEGAL

Sindicatele profesionale şi-au căpătat adevăratul lor statut legal prin legea din 26 Mai 1921, modificată ulterior în câteva din părţile sale esenţiale de către legea pentru persoanele juridice din 6 Februarie 1924. Potrivit legei din 26 Mai 1921, sindicatul este o asociaţiune care grupează un minimum de 10

persoane ce aparţin aceleiaşi profesiuni, unei profesiuni similare sau conexe, şi care are scopul de a studia şi organiza apărarea intereselor profesionale fără a urmări distribuirea de beneficii.

Dreptul de sindicalizare

Dreptul de sindicalizare e recunoscut de lege tuturor persoanelor fizice sau morale cari exercită aceeaşi profesiune. Sunt admişi şi străinii, cu rezerva de a nu face parte din comitetul de conducere, după cum sunt îngăduiţi a intra într'un sindicat, minorii dela 18 ani în sus, precum şi femeile măritate, fără nici o autorizaţie specială din partea bărbatului ori a tutorelui legal.

Funcţionarii şi, în general, salariaţii Statului, judeţelor ori comunelor, pe baza art. 1—3 şi 106 din legea pentru persoanele juridice din 6 Februarie 1924, capătă dreptul de asociaţie, totuşi ei nu pot forma sindicate profesionale în sensul legii din 28 Mai 1921, legiuitorul român rămânând credincios ideii că dreptul de sindicalizare, implicând dreptul de grevă ca un corolar firesc, trebue refuzat agenţilor prin cari se manifestă suveranitatea Statului ori diversele atribute ale puterii publice.

Principiul de temelie al sindicatului după legea din 1921 e acel al *libertăţii sindicale*, după care nimeni «nu poate fi constrâns de a face parte, sau de a nu face parte, sau de a înceta de a face parte, dintr'un sindicat profesional, în contra voinţei sale» (art. 2).

Constituirea sindicatelor

Un sindicat profesional se poate alcătui fără nici o autorizare prealabilă; acele sindicate, însă, cari ar vroi să nu rămână doar în categoria sindicatelor de fapt, ci să obţină personalitatea juridică, vor trebui să se supună formalităţilor indicate de legea pentru persoanele juridice din 1924, şi cea modificatoare din 22 Aprilie 1927.

In acest din urmă caz, va fi nevoie ca cel puţin 20 de membri să-şi manifeste voinţa lor de asociere, printr'un act constitutiv în formă autentică.

Acest act constitutiv sau statut va trebui să cuprindă în mod obligatoriu: denumirea asociaţiei, obiectul şi scopul, sediul, organele de conducere, de administraţiune şi control, modul de intrare şi de eşire voluntară sau de excludere a membrilor, precum şi fixarea contribuţiunilor băneşti, cotizaţii, etc. Odată actul constitutiv depus la tribunalul civil se va cere avisul Ministerului Muncii, după care Ministerul Public îşi formulează concluziile de admitere ori de respingere a personalizăţii juridice. Hotărîrile rămase definitive după epuizarea tuturor căilor şi termenelor de atac, îndrituesc înscrierea asociaţiunei respective în registrul persoanelor juridice.

Organele sindicatelor

Orice sindicat are două organe prin care-şi manifestă existenţa sa juridică: comitetul de conducere, compus din cel puţin 3 persoane şi adunarea generală.

Comitetul de conducere reprezintă sindicatul în justiţie, faţă de autorităţi şi faţă de terţi. Condiţiuni speciale sunt cerute de lege acelor persoane ce fac parte din conducerea unui sindicat, în ceea ce priveşte naţionalitatea lor, vârsta, plenitudinea drepturilor civile, moralitatea precum şi exerciţiul efectiv al profesiunii respective.

Adunarea generală este cel de al doilea organ al unui sindicat profesional. Ea este compusă din totalul membrilor asociaţi şi hotărăşte asupra admiterii sau excluderii membrilor sindicatului, asupra prestaţiilor şi cotizaţiilor impuse, asupra numirii comitetului de conducere, precum şi asupra controlului activităţii şi gestiunii lui.

Statul şi-a rezervat, în virtutea legii pentru persoanele juridice un drept de supraveghere şi control al tuturor asociaţiunilor profesionale, observând ca acestea să nu depăşească litera şi spiritul statutelor şi nici să nu lucreze în contra bunelor moravuri a ordinei publice şi siguranţei Statului.

Capacitatea sindicatelor

Orice sindicat profesional îşi poate încheia ciclul existenţei sale printr'o *disolvare* care poate fi: *voluntară*, prin hotărîrea adunării generale luată cu 2/3 din numărul celor îndrituiţi a vota; *judiciară*, prin sentinţa unei instanţe judecătoreşti, pentru călcarea statutului ori a legii, ca şi pentru orice altă acţiune ilicită, *administrativă* prin hotărîrea Consiliului de Miniştri în cazuri urgente şi pentru activitatea ce ar ameninţa siguranţa Statului şi, în fine, *de plin drept*, când scopul sindicatului nu poate fi realizat, când numărul membrilor a scăzut sub cifra minimă fixată de statut ori de lege.

Faptul de a avea personalitate juridică atrage pentru un sindicat mai multe consecinţe şi anume: de a săvârşi un număr de acte de drept privat, de acte penale precum şi de a se deda unei activităţi specifice în domeniul social. Astfel sindicatul profesional are:

1. *Capacitatea de a sta în justiţie*, în vederea conservării patrimoniului său sindical precum şi pentru apărarea intereselor generale ale profesiunii.

2. *Capacitatea de a poseda şi dobândi*, fiind supus în ceea ce priveşte primirea liberalităţilor autorizaţiei prealabile acordată de către Consiliul de Miniştri, printr'un jurnal al său şi pe calea unui Decret Regal.

3. *Capacitatea de a contracta.* Capacitatea aceasta este consacrată prin art. 28 şi 32 din legea din 26 Mai 1921 şi în virtutea ei sindicatul îşi poate manifesta cea mai importantă atribuţiune a sa, aceea de a încheia convenţii colective de muncă.

Dar, în afară de aceste acte de drept privat, un sindicat poate desfăşura o întreagă activitate, licită, încurajată de Stat şi lege, în domeniul social, care se referă la aplicarea legilor muncitoreşti, la încheierea convenţiilor colective de muncă şi, într'o oarecare măsură, la instituirea comisiunilor de conciliaţiune şi arbitraj, în caz de conflicte colective de muncă.

Legea sindicatelor profesionale lămurește condițiunile în care se pot forma uniunile de sindicate și federațiile, fie pe bază de profesiuni, de industrii, fie pe bază de circumscripții teritoriale ori altfel.

In orice caz, toate drepturile legale de personalitate juridică a sindicatelor sunt recunoscute și uniunilor, federațiilor sau grupărilor de sindicate.

ORGANIZAȚIILE SINDICALE

In anul 1925, adică numai la un an dela votarea legii persoanelor juridice și după patru dela aplicarea legii sindicatelor profesionale, statistica înregistrează: *6 uniuni patronale* cu 45 sindicate, *21 uniuni de salariați* cu 154 sindicate, *o uniune mixtă* cu 3 sindicate afiliate și 5 *uniuni de liberi profesioniști.*

Față de aceste organizațiuni afiliate se găseau în același an, următoarele asociațiuni libere neafiliate: 152 sindicate patronale, 86 organizațiuni de salariați, 17 sindicate mixte și 22 asociațiuni de profesiuni libere.

Numărul membrilor sindicalizați în anul 1925 era de 25.417 pentru grupul patronal, de 51.352 pentru grupul muncitoresc, de 17.998 pentru sindicatele mixte și de 8.150 pentru asociațiunile de liber-profesioniști.

Cea mai mare parte (90%) din muncitorii sindicalizați aparțin industriei, elementul patronal însă din sindicate nu dă ramurei industriale decât 55%.

Se remarcă din analiza aceleași statistici din anul 1925 că *contingentele cele mai importante de muncitori sindicalizați se grupează mai ales în câteva mari centre miniere și metalurgice din Ardeal și Banat*, după cum tot în Transilvania se află și cel mai însemnat grup de sindicate patronale.

In raportul Confederației generale a muncii pentru anii 1926—1930, găsim datele privitoare la muncitorimea sindicalizată, afiliată în cele 13 uniuni ce compun organul suprem de asociere pe întreaga țară: numărul salariaților sindicalizați se ridică numai la 36.609, iar venitul încasat la peste 24 milioane lei.

La sfârșitul anului 1936, numărul uniunilor afiliate Confederației generale a muncii se ridică la 14, care însumează, la rândul lor, 310 sindicate locale cu un număr total de salariați sindicalizați de 57.584.

In curs de 10 ani, dela 1926—1936, numărul muncitorilor sindicalizați a crescut dela 30.784 unități, la 57.584 unități, încasările trecând dela peste 17 milioane la aproape 22 milioane. Ajutoarele distribuite de Confederația generală a muncii s'au urcat dela aproape 4 milioane în 1926 la peste 14 milioane în anii de criză 1930 și 1931, pentru a se scobori tot mai mult, în ultimii ani, când întremarea economică și-a făcut tot mai simțite efectele sale asupra întregii activități naționale.

CONSIDERAȚII ASUPRA MIȘCĂRII SINDICALE IN ROMÂNIA

Dela început trebue să recunoaștem că, spre deosebire de ceea ce se petrece în țări ca Franța, unde Confederația Generală a Muncii (C.G.T.) e o puternică realitate economică și socială, ca în Anglia unde Trade-Unionismul constitue una din pârghiile ridicării vieții morale și materiale a milioane de salariați industriali ori de profesioniști, sindicalismul românesc e încă în faza începuturilor, în concordanță deplină cu forțele încă plăpânde ale unui capitalism destul de recent.

Mijloacele sale de acțiune, cum sunt *boicotajul, labelul, sabotajul* ori *greva*, folosite cu metodă și sistem în marile țări apusene și în Statele-Unite ale Americei, sunt aproape necunoscute la noi, afară de grevă, care, mai ales într'o perioadă de criză prelungită ca aceea prin care am trecut dela 1929 încoace, și-a pierdut în bună parte înțelesul și eficacitatea.

De altminteri și în apus, în urma experienței căpătate de muncitorimea franceză și engleză, prin prăbușirea grevelor generale din 1920 și 1926, mitul sorelian al grevei generale, preludiul instaurării dictaturii proletariatului și-a pierdut orice prestigiu și masele sindicalizate se raliază tot mai mult, unor formule mai realiste și deci mai puțin revoluționare.

Convenția colectivă de muncă, instituția arbitrajului obligatoriu și conciliațiunea, își arată tot mai mult efectele binefăcătoare pentru muncitorimea sindicalizată, în raporturile sale cu patronatul, care devine el însuși, prin propriile sale organisme de breaslă, din ce în ce mai înțelegător față de exigențele salariatului și tot mai favorabil unei legislațiuni muncitorești ce ar urmări armonizarea intereselor profesionale, pacea socială și prosperitatea economică, pentru toate păturile și categoriile națiunii.

In urma abdicării Statului liberal dela misiunea sa tradițională, etatismul, sub diverse forme, a monopolizat în cea mai mare parte resorturile activității economice punând stăpânire pe lucruri, pe oameni și pe categorii întregi ale societății. El nu și-ar fi putut însă atinge aceste scopuri în ordinea economică, fără ajutorul pe care-l oferea într'o anume măsură, aceste două instituțiuni sociale care sunt sindicatul și corporațiunea.

In măsura în care economia dirijată, intervenționismul ca și toate formele de amestec al Statului în vieața economică se vor intensifica, în aceeași măsură Statul va fi nevoit să se folosească de procedeele sindicalismului, obligând la sindicalizare forțată, la instaurarea sindicatului unic și obligatoriu care să cuprindă pe toți membrii unei profesiuni ori meșteșug, ceea ce va însemna în ultimă analiză negarea libertății sindicale de astăzi și decretarea unui corporatism de Stat, așa cum a fost realizat în unele țări cu regim totalitar.

Fără îndoială sindicat și corporațiune sunt două noțiuni diferite prin natura lor, totuși, în ultimul timp, atât Statul liberal cât și state antiliberale și anticapitaliste văd în aceste două feluri de instituțiuni, cel mai potrivit instrument de conciliațiune și de echilibru al intereselor individuale.

Pentru statul liberal, sindicalismul e consecința firească a dreptului de asociațiune, cu ajutorul căruia individul slab și izolat își poate valorifica drepturile sale profesionale mai bine în cadrul unei grupări; pentru statul totalitar, sindicalismul trebue să ducă la corporație, instrument de stat cu caracter mixt

care întrunind pe toți reprezentanții profesiunii — patroni și salariați — îi silește să se pună de acord, suprimând astfel lupta dintre clase.

Oricare ar fi evoluția viitoare a societății românești, un lucru nu se poate nega, și anume că economia noastră națională pășind tot mai mult spre o intensă industrializare și urbanizare, contingentele muncitorești vor atinge proporții tot mai însemnate, ce vor alimenta mișcarea sindicală, creind și în țara noastră forțe ce vor trebui din vreme zăgăzuite și canalizate pe drumurile rodnice ale acțiunii constructive în ordinea economică, ale solidarității în ordinea națională, ale concordiei și frăției în ordinea socială.

Sindicalismul românesc după ce a părăsit mitul primejdios al grevei generale, va trebui să înlăture dintre mijloacele sale de luptă și de acțiune, și conceptul tot atât de nefast, antieconomic și antisocial al luptei de clasă, pentru ca rămânând în cadrul strict și necesar al profesiunii să ajungă a impune întregii societăți românești, concepția sănătoasă și fecundă după care munca nu e un blestem, ci expresiunea cea mai înaltă a personalității umane.

Astfel sindicalismul românesc nu ar fi în viitor un mijloc de răsboiu și de diviziune socială ci, dimpotrivă, poate cea mai puternică pârghie de ridicare a nivelului moral și material al muncitorimii noastre, instrumentul cel mai potrivit de pacificare socială, de unire și colaborare a tuturor categoriilor de producători.

g. s.

BIBLIOGRAFIE

Traian Alexandrescu. Evoluția dreptului sindical. « Curierul judiciar ».
I. N. Angelescu. Histoire économique des roumains. Atar. Genève, 1920.
Marco Barasch. Principii de Legislația muncii. București, 1932.
Marco Barasch. Legislația muncii în cadrul politicii sociale. Tiparnița. București, 1936.
Roger Bonnard. Syndicalisme. Corporatisme et état corporatif. Librairie générale de droit et de jurisprudence. Paris, 1937.
Brethe de la Gressaye. Le syndicalisme, l'organisation professionnelle et l'état. Sirey. Paris, 1931.
Brethe de la Gressaye. L'organisation corporative des professions. Charleroi, 1936.
André Philippe. Trade-Unionisme et Syndicalisme. Paris, 1936.
Paul Louis. Histoire du mouvement syndical en France. Alcan. Paris, 1925.
Madgearu Virgil. Bresle noui și Bresle vechi. București, 1912.
Mihail Manoilescu. Secolul corporatismului. Ciornei. București, 1934.
Robert Marjolin. L'Évolution du syndicalisme aux États-Unis. De Washington à Roosevelt. Paris, 1936.
Ilie Moscovici. Problemele actuale ale mișcării socialiste. București, 1922.
Paul Pic. Traité élémentaire de législation industrielle. Rousseau. Paris, 1922.
Rakowsky. Sindicatele muncitorești, ed. III. București, 1920.
Rakowsky. Jos legea meseriilor. București, 1912.
Rakowsky. Jos corporațiile. București, 1912.
George Strat. La liberté syndicale en Roumanie. București, 1927.
George Strat. Evoluția dreptului de asociațiune în România. Tipografiile-Unite. București, 1930.
Gr. L. Trancu-Iași. Expunere de motive la legea asupra sindicatelor profesionale 1921.
Confederația Generală a Muncii. Mișcarea sindicală în România în anii 1926—1930. București, 1931.
Confederația Generală a Muncii. Scopurile și metodele de activitate și luptă ale Mișcării sindicale muncitorești. București, 1935.
Uniunea Muncitorilor din Industria Minieră din România. Raport către al VIII-lea Congres din anul 1936.
Uniunea Muncitorilor în Fier, Metal și Chimică din România. Raport către Congresul general ținut la București în zilele de 24—26 Mai 1936.

PREDELA ALTARULUI DIN ȘUMULEU

LEGISLAȚIA MUNCII ÎN ROMÂNIA

I. REGIMUL MUNCII

Caracterele legislației muncitorești din România au fost profund modificate după întregirea țării. Aceasta nu numai din cauza evoluției concepțiilor dominante în această materie, ci și din cauza schimbării împrejurărilor de fapt. Inainte de răsboiu, România producea mai mult materii prime de natură agricolă, forestieră și petrol. Structura statului, ca și structura socială, erau condiționate de acest fapt. Numărul meseriașilor întrecea pe al lucrătorilor industriali în vechiul Regat, iar majoritatea locuitorilor se îndeletniceau cu munca agrară, ca mici proprietari sau ca salariați agricoli la marii proprietari. Odată cu alipirea provinciilor surori, marea proprietate dispare spre a face loc micei proprietăți. Vechiul salariat agricol devine proprietar, iar situația sa economică nu mai depinde de legile agrare, ci de conjunctura economică internațională. Ardealul și Banatul aduc o impunătoare industrie cu un imens număr de salariați industriali, iar în primul deceniu după răsboiu, însuși vechiul Regat devine o regiune puternic industrializată.

Dacă sub raportul economic și tehnic marea industrie românească, datorită abundenții combustibilului și materiilor prime, avea condițiuni favorabile de desvoltare, trebuia să i se asigure și posibilități de desvoltare sub raportul social. Desvoltarea industriei necesită asigurarea unei colaborări armonioase între capital și muncă. Creșterea numărului salariaților industriali, organizarea lor în asociații profesionale, — faptul că erau în curent cu mișcarea de idei din apus, consacrată prin partea a XIII-a a tratatului dela Versailles, a accelerat evoluția. De altă parte, organizarea patronatului în asociațiuni corporative, capabile de a înfrâna exagerările datorite psihozei postbelice, au imprimat României un aspect diferit de acela pe care-l avea în trecut. Aceste considerații au determinat pe oamenii noștri de stat să profite de experiența dobândită de statele apusene, luând o serie de măsuri destinate să asigure o evoluție socială lentă și pacifică. De aceea a fost creat în 1920 departamentul special *al muncii și asigurărilor sociale* având dreptul să intervină în raporturile dintre patroni și salariați.

Ceeace caracterizează în deosebi noua politică socială, inaugurată în primăvara anului 1920, odată cu întemeierea Ministerului Muncii, e faptul că s'au creat organe de control și sancțiuni efective pentru aplicarea legilor.

EVOLUȚIA LEGISLAȚIEI MUNCII

Igiena și siguranța muncii erau reglementate în vechiul Regat de legea sanitară din 16 Iunie 1874, care a suferit numeroase modificări în cursul anilor. Pe baza ei s'a alcătuit regulamentul industriilor insalubre. O nouă lege sanitară intervine în 1910, care se extinde în 1921 și asupra celorlalte provincii. Legea pentru încurajarea industriei naționale din 1887, cu modificări până în 1921, acordă scutiri de vamă pentru mașinile cu aparate pentru prevenirea accidentelor de muncă și întreprinderilor care întrebuințează cel puțin 75% români. Prin legea din 12 Februarie 1910, relativă la măsurile de siguranță pentru cazane, siguranța vieții muncitorilor e încredințată unui serviciu special de inspectori industriali. In Ardeal, sănătatea muncitorilor era ocrotită de legea din 1893 (No. XXVIII), care se ocupa amănunțit de prevenirea accidentelor de muncă și instituise un corp de inspectori industriali. Prin legea V din 1911 se interzicea importul și fabricarea chibriturilor cu fosfor alb sau galben, dăunător sănătății muncitorilor. In Bucovina, legea din 21 Aprilie 1913 modifică dispozițiile codului industrial, prin luarea unor măsuri mai potrivite în vederea prevenirii accidentelor de muncă.

Ocrotirea femeilor și copiilor, e realizată întâi în regulamentul din 1894 al D-rului Felix, care fixează vârsta de admitere a copiilor în industrie la 12 ani și durata muncii la 6 ore pe zi. Regulamentul interzice întrebuințarea femeilor și copiilor la munca de noapte. Legea minelor din 1895, care s'a aplicat până în 1924, oprește munca femeilor și copiilor mai mici de 14 ani la lucrări subterane. Excelentă ar fi fost legea din 1906 asupra muncii minorilor și femeilor, dacă aplicarea ei ar fi fost încredințată unui serviciu special de inspecție. In Ardeal, legea din 24 Decemvrie 1908, interzicea munca de noapte a femeilor în industrie. In Bucovina, situația ucenicilor și femeilor era reglementată de codul industrial din 1859. In Basarabia, femeile și copiii se bucurau de un regim de ocrotire, în virtutea statutului muncii industriale din 1883, modificat în 1912. Inspectorii de fabrici se ocupau de aplicarea legii.

CĂMINUL DE UCENICE « PRINCIPESA MARIA », BUCUREȘTI

Repaosul duminical era reglementat de legea din 1897. La 14 Aprilie 1910, intră în vigoare o nouă lege, care se aplică până la 18 Iunie 1925, când e înlocuită cu o altă lege în vigoare și azi. Legea din 1910 asigura repaosul duminical oricărui salariat industrial și comercial și fixa numărul sărbătorilor legale din cursul anului la 9. In Ardeal, repaosul duminical era reglementat de legea XIII din 1891 și în 1919, de un Decret al Consiliului Dirigent.

Meseriile și asigurările muncitorești, erau reglementate de « Legea Nenițescu » din 1912 pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești. Legea prevedea cărți de calfe și lucrători, durata muncii la maximum 10 ore pentru bărbați și 8 ore pentru femei și salariați până la 18 ani. Legea reglementa ucenicia, acorda înlesniri speciale femeilor gravide și preavizul de 8 zile în caz de concediere, pentru toți salariații. Valoarea legii sta, în deosebi, în asigurările sociale (contra boalei, accidentelor de muncă, invalidității și bătrâneței). In Ardeal ființa legea Nr. XVII din 1884, numită codul industrial, care se ocupa și de ucenicii din meserii. Cursurile școalelor de ucenici erau obligatorii. Preavizul era de 15 zile. Legea se aplica de autoritățile industriale de trei grade. In Basarabia, Guvernatorul, în virtutea a două decrete din 1906, avea drept să emită ordonanțe obligatorii, după consultarea unei comisii paritare, pentru reglementarea muncii în atelierele de meserii și în micile întreprinderi comerciale și industriale. Primăria și poliția vegheau la aplicarea acestor ordonanțe, iar contravențiile se judecau de judecătoriile de ocol.

Jurisdicția profesională e cunoscută în Bucovina prin legea din 27 Noemvrie 1896 și se ocupă de toate litigiile caracteristice vieții muncitorești. La Cernăuți, întâia judecătorie industrială a fost înteмeiată la 19 Mai 1906.

Contractul de muncă al funcționarilor din comerț, a fost reglementat în Bucovina prin legea din 16 Ianuarie 1910 și prevedea, între altele, concediul obligatoriu de odihnă în raport cu vechimea, începând cu 10 zile pe an.

Incepând din 1920, dela întemeierea Ministerului Muncii, vechea legislație a suferit numeroase schimbări tinzând a se extinde asupra întregului teritoriu al României.

LEGISLAȚIA IN VIGOARE

CONFLICTELE COLECTIVE DE MUNCĂ

Este remarcabil faptul că, legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă a fost votată în August 1920 și a intrat în vigoare în Septemvrie 1920, adică numai câteva luni după întemeierea Ministerului Muncii. Este de asemenea prima lege nouă aplicată pe întreg teritoriul României-Mari și deschide seria de legi care va alcătui, în 15 ani de activitate legislativă, codul muncii. Reglementarea conflictelor de muncă era în 1920 o necesitate de prim ordin și în locul unei legiferări sistematice a codului muncii, oamenii de stat s'au văzut siliți să procedeze, prin adaptarea la nevoile urgente. In acel timp, țara noastră și majoritatea țărilor europene, erau cutremurate de neliniști sociale, provenind din descompunerea și anarhizarea forțelor de producție.

Din această necesitate decurg caracterele fundamentale ale legii din 1920, care au rămas neschimbate în esența lor, până azi.

Revendicările muncitorești, întreținute și alimentate de elemente neavând decât o responsabilitate socială iluzorie, creșteau fără încetare, dând naștere la conflicte puternice. Dela 1 Aprilie până la 1 Iulie 1920 au fost 195 conflicte colective de muncă, iar până la sfârșitul anului s'au înregistrat 753 conflicte, ceea ce reprezintă nu mai puțin de 1.702.402 zile lucrătoare pierdute. Aceste fapte s'au întâmplat în perioada care a urmat încheierii păcii și tocmai în momentul când munca trebuia să fie cât mai intensă, spre a se reface pierderile suferite de economia românească în timpul războiului. Ministerul Muncii a întocmit atunci legea reglementării conflictelor de muncă. Această legiuire era inspirată din dispozițiile legii franceze și prevedea concilierea oficială înainte de a se recurge la greve sau lock-out. Pentru întreprinderile de stat, comunale, sau de utilitate publică se prevedea arbitrajul obligator.

In expunerea de motive a acestui proiect, autorul rândurilor de față afirma că, principial, dreptul de a face grevă nu poate depăși limitele impuse de siguranța statului, întrucât greva nu e un act de rebeliune contra capitalului ci contra consumatorului, publicului și a societății. Intre libertatea individuală și

CĂMINUL DE UCENICE « PRINCIPESA MARIA »
UN DORMITOR

securitatea colectivităţii noi nu ezităm în a sacrifica prima pentru cea de a doua.

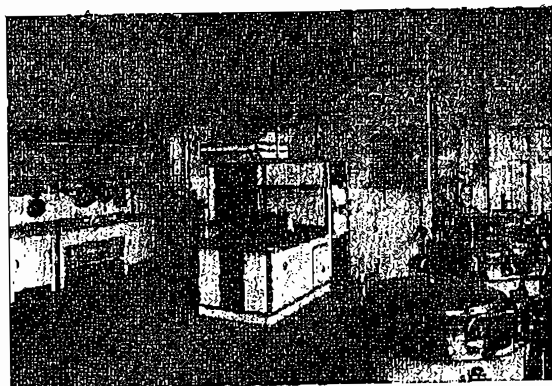
In primul rând, legea garantează libertatea muncii şi pedepseşte cu amenzi şi închisoare pe cei cari ar încălca această libertate. Legea interzice, de asemenea, încetarea fără motiv a lucrului. Dreptul la grevă sau lock-out se acordă numai după îndeplinirea unor anumite forme, care să limiteze într'adevăr cauzele şi să caute înlăturarea lor. S'a instituit, în primul rând, procedura împăciuirii, după care, reprezentanţii salariaţilor şi patronilor se adună în prezenţa unui delegat al Ministerului Muncii şi discută aplanarea conflictului. In caz când nu ajung la o împăcare, litigiul este trimis în faţa unei comisii de arbitraj, al cărei aviz e obligatoriu, atunci când e vorba de instituţiile Statului sau cele de interes public. Legea prevede sancţiuni atât pentru abaterile dela procedura de mai sus, cât şi pentru actele de sabotaj, care sunt dăunătoare atât patronului cât şi salariaţilor. Instituirea arbitrajului obligatoriu a fost întâia lovitură dată vechei concepţii individualiste a Statului. Prin arbitrajul obligatoriu s'a recunoscut unitatea organică a Statului, pentru armonia căreia libertăţile individuale, în unele cazuri, trebue să fie limitate.

Rezultatele binefăcătoare ale legii s'au observat chiar în primul an de aplicare. In 1920 numărul grevelor era de 753 cu un total de 1.702.402 zile pierdute, pe când în 1921 au fost numai 87 greve şi numai 80.592 zile lucrătoare pierdute.

Pentru a împiedeca o masivă concediere de lucrători, din pricina lipsei de lucru sau a materiilor prime, Ministerul şi-a rezervat dreptul de a impune munca prin rotaţie.

ORGANIZAREA PLASĂRII

Această lege a complectat legislaţia din 1921. Ea a fost stabilită în conformitate cu dispoziţiile convenţiei internaţionale dela Washington asupra şomajului şi plasării. Această lege preconizează suprimarea oficiilor de plasare plătite şi le înlocueşte prin oficiile publice sau sindicale. Oficiile publice sunt întreţinute de stat, judeţe şi comune, şi sunt puse sub direcţia unor organe de stat secundate de comitete mixte, compuse din patroni şi salariaţi. Coordonarea şi centralizarea lor sunt încredinţate unui comitet central mixt, instituit după principiul parităţii.

CĂMINUL DE UCENICE «PRINCIPESA MARIA»: BUCĂTĂRIA

CĂMINUL DE UCENICE «PRINCIPESA MARIA»: SALA DE SERBĂRI

REGLEMENTAREA MIGRAŢIUNILOR

In strânsă legătură cu problema plasării şi a cunoaşterei pieţii muncii, şi spre a se evita desechilibrul dintre cerere şi ofertă, se aşează problema reglementării migraţiunilor. Crizele industriale care s'au produs în Europa au impus o politică mai diligentă în această materie. Deoarece cei mai mulţi dintre emigranţi şi imigranţi se recrutează din păturile nevoiaşe, e necesar a se lua măsuri de protecţie, în ce priveşte atât transportul cât şi adăpostirea lor în ţara de destinaţie.

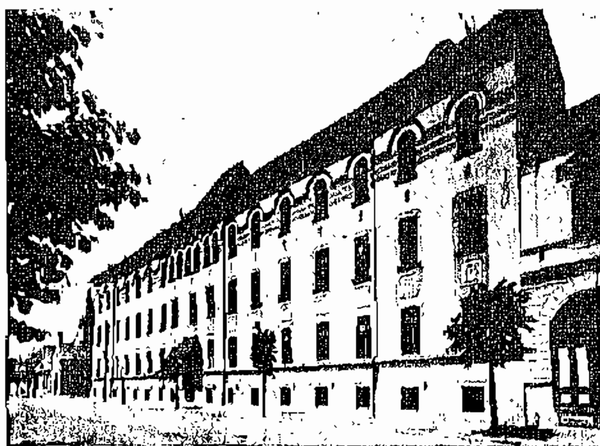
Legea migraţiunilor din 1925 se ocupă de aceste chestiuni şi însărcinează unele organe de stat de a reglementa intrarea imigranţilor. Criza mondială deslănţuită în 1929 a arătat că şi aceste măsuri nu sunt suficiente. S'a impus ca un imperativ al momentului *protecţia muncii naţionale*.

IGIENA ŞI DURATA MUNCII

Muncitorii din mine şi cei din industriile insalubre şi incomode, se bucură de un regim special de ocrotire, care merge dela timpul scăzut de lucru, la măsuri apropiate de îmbunătăţire a regimului de muncă. Art. 90 din legea pentru modificarea legii minelor din 1924, prevede crearea unui fond social şi cultural în favoarea salariaţilor din întreprinderile miniere şi metalurgice înrudite. Regulamentul din 1931, prevede întemeierea unei «case miniere», cu menirea de a organiza instituţii de asistenţă medicală, case de sănătate, aziluri, dispensare, băi, cantine, etc.

Munca în brutării, constitue încă o problemă gravă care îşi aşteaptă soluţionarea. Felul în care se prestează noaptea munca în brutării, starea de neigienă a localului de muncă, lipsa de supraveghere a patronului şi greutăţile care se pun în calea inspecţiei, fac din munca în brutării un calvar pentru muncitori şi un pericol pentru sănătatea publică.

In conformitate cu convenţiile internaţionale legea prevede 8 ore de lucru pe zi, sau 48 de ore pe săptămână. In urma crizei economice durata muncii a suferit anumite reduceri, în special în ţările cari cunoscuseră anterior un deosebit avânt industrial.

CĂMINUL DE UCENICI DIN CLUJ

Durata muncii fixată de lege la 8 ore, nu este încă o realitate generală. In industriile particulare, mai cu seamă, lupta pentru realizarea celor 8 ore pe zi sau 48 ore pe săptămână, este încă în curs şi se câştigă efectiv numai acolo unde a putut interveni un contract colectiv de muncă.

O ameliorare a situaţiei, în ce priveşte cele 8 ore de muncă, se va obţine numai după ce Camerele de Muncă îşi vor înmulţi inspecţiile şi vor da un ajutor mai temeinic serviciului oficial de inspecţie a muncii.

In legătură cu protecţia muncii, trebue menţionată şi legea din 1925 asupra repaosului duminical, menită să asigure salariaţilor din industrie şi comerţ observarea repaosului duminical şi a unor sărbători legale importante, ţinând seamă de derogările impuse de diversitatea întreprinderilor.

După 10 ani de aplicare, legea repaosului duminical dă totuşi cel mai mare număr de procese-verbale de contravenţie. Pentru aplicarea acestei legi, se străduesc toate autorităţile şi dacă rezultatul nu e satisfăcător, trebue să căutăm pricina în lipsa de ordine şi colaborare organizată între autorităţi.

PROTECŢIA MUNCII NAŢIONALE

Principiile fundamentale ale legii pentru protecţia muncii naţionale, din 3 Aprilie 1930, sunt:

1. Nici un supus străin nu poate exercita în România vreo profesiune, — nici personal, nici în tovărăşia altei persoane: salariat patron sau orice altă calitate, — decât pe baza unei autorizaţiuni prealabile şi a unui livret profesional date de Ministerul Muncii, cu avizul Comisiunei migraţiunilor.

2. Nici un străin nu-şi poate înscrie o firmă comercială fără livretul profesional, care îi acordă libera practică a profesiunei sale.

Desvoltând aceleaşi principii şi ţinând seamă de necesităţile economice naţionale, a fost promulgată, la 16 Iulie 1934, legea pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi.

Legea din 1934 statorniceşte că întreprinderile economice: industriale, comerciale şi civile de tot felul, sunt obligate să aibă personal românesc în proporţie de cel puţin 80%, din fiecare categorie de personal utilizat, şi 50% din membrii consiliului de administraţie. Se pot face oarecari excepţiuni, pentru industriile de o utilitate economică excepţională şi pe o durată de 2 ani dela înfiinţarea lor, dar numai pe baza unui jurnal al Consiliului de miniştri, la propunerea miniştrilor de Industrie şi Comerţ, Apărării Naţionale şi Muncii.

Legea stabileşte pentru fiecare întreprindere, obligaţia ca, cel mai târziu până la 1 Februarie al fiecărui an, să trimeată Ministerului de Industrie şi Comerţ câte un tablou de personalul anului trecut, pentru a se cerceta şi controla aplicarea legii.

Sancţiunile prevăzute de lege, pentru întreprinderile cari vor contraveni legii sau o vor eluda, sunt: *a)* avertismentul ca în 3 luni să se conformeze legii; *b)* amenda, care nu poate întrece 3% din capitalul societăţii; *c)* retragerea tuturor avantajelor acordate de Stat; *d)* excluderea dela furniturile publice; *e)* suspendarea funcţionării întreprinderii, cel mult pe termen de 6 luni; *f)* închiderea întreprinderii.

Aplicarea acestei legi se face de Ministerul Industriei şi Comerţului. Se poate susţine însă că dispoziţia de a se da în sarcina altui minister, decât celui al Muncii, o legiuire atât de importantă ca aceea a muncii naţionale, nu este pe deplin fericită.

PREGĂTIREA PROFESIONALĂ

In legătură cu statutul muncii, în general, trebue menţionată: *Legea pentru pregătirea profesională şi exercitarea meseriilor*, din 28 Aprilie 1936.

Partea I a legii reglementează amănunţit «pregătirea profesională», ocupându-se de: orientarea profesională, contractul de ucenicie, cursurile profesionale şi căminurile de ucenici.

Deşi institute psihotechnice există numai la Bucureşti şi Cluj, urmând a se înfiinţa, după posibilitate, la Iaşi, Cernăuţi şi Timişoara, legea prevede ca îndrumarea ucenicilor şi selecţionarea lor să se facă pe baza unui examen psihotechnic, consemnat într'un certificat şi o fişă. Examenul este

CĂMINUL DE UCENICE DIN CLUJ: UN DORMITOR

deocamdată facultativ, menirea lui fiind să devie obligatoriu. Legea asigură ucenicului un patron capabil și moral, o ucenicie fructuoasă de 3 la 4 ani, pe temeiul unui contract scris și înregistrat la Camera de Muncă, după o perioadă de încercare de cel mult 4 luni, cu scutirea de orice taxe și timbre. La încheierea uceniciei, patronul este obligat să elibereze un certificat pe baza căruia ucenicul poate obține dela Comisia de calificare profesională, cartea de lucrător.

Pentru completarea educației ucenicilor, se înființează cursuri profesionale de 3-4 ani, după specialități, obligatorii pentru ucenicii mai mici de 18 ani. Certificatele de absolvire poartă viza Ministerului Muncii.

Această lege fiind în primul an de aplicare, urmează să dea roade, adică să creeze cât mai multe institute psihotechnice, certificatele lor să devie obligatorii și numărul cursurilor profesionale să crească astfel încât să poată educa efectiv pe toți ucenicii din cuprinsul țării.

Prin legea din 1 Aprilie 1936, pentru organizarea învățământului comercial secundar, acest învățământ capătă structura învățământului liceal[1]).

Elevii cari urmează numai primul ciclu, gimnaziul comercial, după un an de practică, au drept să ocupe o funcție și beneficiază de reducerea stagiului militar. Absolvenții liceului comercial pot urma învățământul superior, dacă obțin bacalaureatul comercial; în caz contrariu, după un an de practică, dobândesc un certificat de absolvire.

Elevii clasei III și IV vor face practică în întreprinderi comerciale, în fiecare după amiază, timp de 4 ore, în magazine cel puțin 6 luni, iar în birouri în tot timpul școlarității. Camerele de Comerț se vor îngriji de plasarea elevilor și absolvenților la practică. Intreprinderile Statului sau cele care se bucură de privilegii și concesii din partea Statului, sunt obligate a subvenționa învățământul comercial secundar cu sume dela 50.000—500.000 lei anual.

Legea mai prevede înființarea unor cursuri sau școale pentru predarea studiilor comerciale persoanelor cari doresc să și-le însușească (ucenici, adulți sau absolvenți ai vreunei școli secundare).

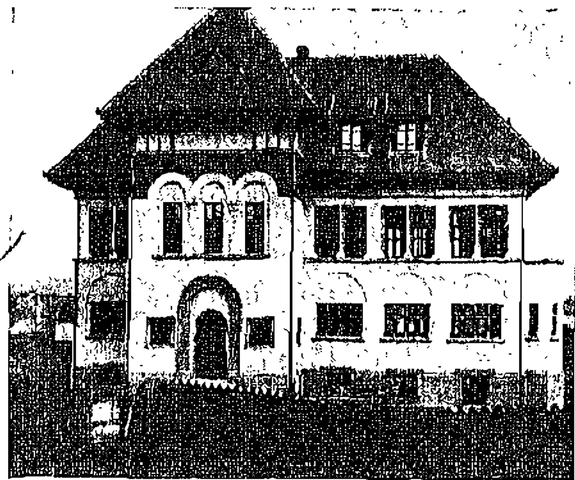
Absolvenții gimnaziilor, liceelor și academiilor comerciale, se bucură de înlesniri speciale, precum scutire de orice impozit pe primul an dela înființarea întreprinderii lor, preferințe la preluarea unor întreprinderi în lichidare, un credit de scont la Banca Națională, etc.

Pe același plan e construit și învățământul secundar industrial[1]). In vacanța de vară, elevii școalelor industriale vor face practică în ateliere și fabrici. Absolvenții gimnaziilor industriale dobândesc un certificat de « practicant », iar absolvenții liceelor industriale, un certificat de « maestru ». Absolvenții școalelor speciale industriale dobândesc diploma de « conducători industriali ». Absolvenții gimnaziilor industriale, după o practică de doi ani în atelierele școalei, își vor putea deschide ateliere pe cont propriu, în comunele rurale. Pentru admiterea în învățământul technic superior, se cere un « examen de selecționare ».

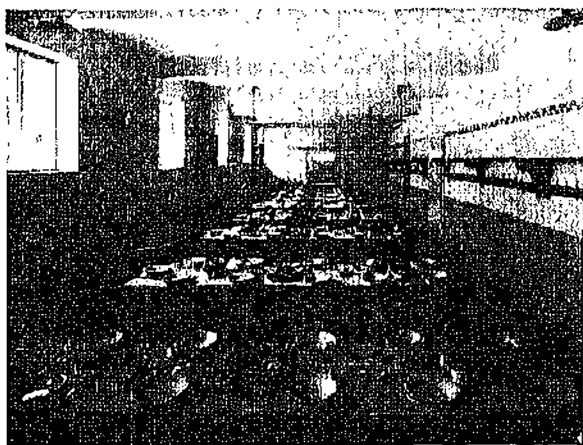
Pentru ucenici și lucrători, se întemeiază cursuri speciale de către Ministerul Muncii; ei se pot însă înscrie la gimnaziile muncitorești organizate de Ministerul Educațiunii Naționale. Durata cursurilor e de 4 ani. Se mai pot înființa cursuri practice libere asupra unei specialități sau grup de specialități, cursiștii primind « certificate de frecventare » sau « certificate de abilitate profesională ».

Din venituri diferite, legea de care ne ocupăm întemeiază o « casă a învățământului industrial », pentru susținerea acestui învățământ și ajutorarea materială a absolvenților cari doresc să-și deschidă ateliere. Legea mai acordă acestor noui patroni, scutire pe 10 ani de toate impozitele, un credit de scont la Banca Națională, etc.

Educația profesională a ucenicilor nu-și va da însă niciodată roadele complete, fără ajutorul unui cât mai mare număr de cămine. Ele se dovedesc necesare, nu numai pentru a se da ucenicilor un mediu prielnic educației profesionale, dar și pentru a românizà meseriile, atrăgând pe fiii de țărani la orașe, spre

CĂMINUL DE UCENICI DIN ALBA-IULIA

CĂMINUL DIN CLUJ: SALA DE MÂNCARE

[1]) Pentru învățământul comercial, vezi *Enc. Rom. I* Organizația învățământului, pag. 472.

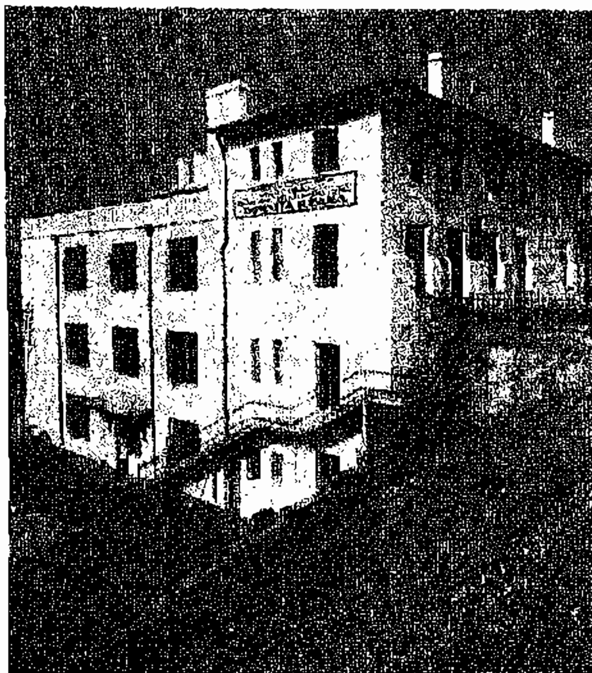
[1]) *Ibid.*

meşteşuguri, oferindu-li-se un adăpost ieftin sau chiar gratuit.

Intâia lege pentru căminele de ucenici a intrat în vigoare în 1926, iar fondul se alimenta din diferite taxe plătite de cei cari obţineau cărţi de calfă, brevete, încheiau contracte de ucenicie, apoi din o taxă de 2 lei săptămânal, plătită de patron asupra fiecărui lucrător asigurat, etc. Un regulament special se ocupa de organizarea şi funcţionarea acestor cămine. Prin legea din 30 Aprilie 1936 pentru pregătirea profesională şi exercitarea meseriilor, căminele capătă o nouă reglementare, trecând toate sub controlul direct al Ministerului Muncii. Admiterea ucenicilor în cămine se face pe cale de concurs, cu preferinţă pentru fiii de săteni. Ministerul îşi rezervă dreptul de a acorda scutiri parţiale sau totale a taxelor de întreţinere, în caz când ucenicul e lipsit de mijloace şi destoinic la meserie. Căminele sunt puse sub privegherea unor efori.

EXERCITAREA MESERIILOR

Partea II a legii se ocupă de *clasificarea* şi *perfecţionarea profesională*. Oricine exercită vreo meserie, din cele prevăzute în lege, trebue să aibă un titlu de capacitate profesională. Legea fixează aceste titluri (lucrător sau calfă, meşter) şi stabileşte compunerea comisiunilor de calificare, atribuţiunile acestor comisiuni şi modul lor de funcţionare, preocupându-se de o serioasă apreciere prin examen a acestor calificări, stabilite prin cărţi de capacitate profesională, eliberate de Camera de muncă respectivă.

CANTINA ŞI BIBLIOTECA MUNCITOREASCĂ DIN CONSTANŢA

Perfecţionarea profesională a lucrătorilor este urmărită de lege prin: cursuri profesionale şi burse în ţară şi străinătate.

Partea III a legii organizează *exercitarea meseriilor*, stabilind cine este meseriaş şi fixând care sunt avantajele de care se bucură acesta pe temeiul legii.

Sunt consideraţi ca meseriaşi acei patroni, cari întrebuinţează cel mult 10 salariaţi sau 20 H.P.

Legea, prin derogare dela legea contabilităţii publice, acordă un număr de avantaje meseriaşilor patroni, asociaţiunilor şi cooperativelor de meseriaşi, înscrişi în Camerele de muncă şi anume:

1. Meseriaşii şi asociaţiile lor ocazionale sau profesionale pot angaja, dela serviciile publice şi cele asimilate lor, prin bună învoială, lucrători sau furnituri până la 500.000 lei; iar cooperativele de meseriaşi, recomandate de Casa Centrală a Cooperaţiei, până la valoarea de 5.000.000 lei.

2. La licitaţiile publice ofertele lor sunt preferate faţă de ofertele celorlalţi concurenţi, chiar dacă sunt mai scumpe cu 25% faţă de acelea ale concurenţilor străini.

Contravenţiunile la dispoziţiunile acestei legi sunt constatate prin proces verbal de Ministerul Muncii, prin organele de inspecţie şi control. Procesele verbale de contravenţiune încheiate de inspectorii generali centrali, de inspectori şi sub-inspectori fac dovadă în justiţie până la înscrierea în fals, iar ale controlorilor până la proba contrarie.

Aceste contravenţiuni sunt pedepsite cu amenzi ce merg dela 1.000 până la 10.000 lei, în afară de faptul contravenţiunii patronului care angajează ucenici, lucrători şi maeştri supuşi străini, cari nu întrunesc condiţiunile prevăzute de această lege. Contravenţia patronului, arătată mai sus, se pedepseşte cu o amendă dela 10.000 până la 100.000 lei, iar în caz de recidivă cu închisoare poliţienească de 5—30 zile şi cu retragerea autorizaţiei de funcţionare a atelierului sau întreprinderii, pe timp de 6—12 luni.

CONTRACTELE DE MUNCĂ

Autorul acestor rânduri a depus pe biurourile Camerei, în 1921 şi 1926, o serie de proiecte asupra contractului de muncă, dar acestea n'au devenit lege decât în 1929.

Legea din 1929 se ocupă în prima parte de contractul de ucenicie, în a doua de contractul individual de muncă, apoi de contractul de lucru în echipă şi în partea a patra de contractul colectiv de muncă.

Contractul individual e îngăduit de legea noastră şi minorului trecut de 18 ani, fără asistenţa protectorilor legali, putând fi numai verbal. Inscrierea contractelor de ucenicie la Camera de muncă e obligatorie.

In 1933 s'au adus acestei legi unele modificări de detaliu, mai ales în ce priveşte valoarea deciziilor de arbitraj facultativ în conflictele colective de muncă. Ele sunt considerate ca şi contractele colective de muncă. In 1936 legea meseriilor a abrogat contractul de ucenicie dându-i o nouă redactare.

Potrivit legei, patronul trebue să acorde salariatului un concediu anual de odihnă, dela 7 la 14 zile, după vechime, sau o despăgubire egală cu dublul salariului. Acest drept al salariatului, înscris în lege, întâmpină însă o îndârjită rezistenţă din partea patronilor şi de foarte multe ori salariatul e silit să recurgă la intervenţia judecătoriei de muncă, spre a i se recunoaşte

concediul legal. De cele mai multe ori, de teamă să nu fie concediat, el renunţă la acest drept. Contractul individual de muncă, după perioada de încercare, poate fi denunţat de oricare din părţi, cu un preaviz de 14 zile. Şi această prevedere a legii e de multe ori eludată, în paguba muncitorului şi numai intervenţia Camerei de muncă prin comisiile de conciliere, dă muncitorului ocrotirea legală efectivă. Pentru funcţionarii din industrie şi comerţ, preavizul începe dela o lună la 6 luni, pentru vechimea dela 6 luni la 15 ani, preavizele sporindu-se cu o lună pentru fiecare an în plus.

Legea prevede şi un contract de echipă, când un patron încheie un contract cu mai mulţi salariaţi. In acest caz, şeful de echipă poate trata cu patronul, în numele echipei şi poate primi salariul pentru toată echipa.

Contractul colectiv de muncă se încheie între unul sau mai mulţi patroni şi grupuri de salariaţi. Procesele-verbale de conciliaţiune, precum şi hotărîrile de arbitraj, în urma unor conflicte colective de muncă, au de asemenea caracterul contractului colectiv. Inregistrarea la Camera de muncă e obligatorie. Cu toată opunerea, mai mult sau mai puţin vizibilă, a unora dintre patroni, contractul colectiv e bine înrădăcinat în viaţa muncitorească, ca unul din mijloacele cele mai sigure de apărare a dreptului salariaţilor.

MUNCA IN PORTURI

In timpul crizei economice, şi chiar înainte de aceasta, munca în porturi suferea din cauza tiraniei unor elemente parazitare (vătafi). Legea Cantacuzino din 1931, asupra muncii în porturi, a înlocuit acest regim arhaic printr'un sistem raţional.

Legea are la bază două principii:

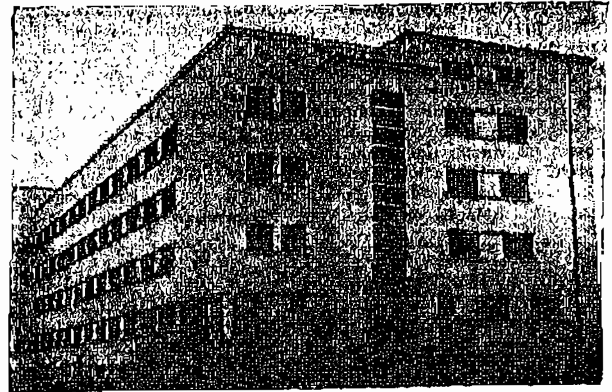
a) Interzicerea angajării muncii prin vătafi;

b) Executarea muncii în porturi printr'un triaj, care se va face de o comisiune special alcătuită.

Articolul 7 pune principiul prohibiţiunei absolute de a se angaja munca în porturi direct sau indirect prin vătafi, sub sancţiunea unei amenzi de la 5.000 până la 50.000 lei în favoarea Ministerului Muncii.

SALA DE SERBĂRI ŞI BIBLIOTECĂ A CANTINEI DIN CONSTANŢA

CĂMINUL DE UCENICI DIN TIMIŞOARA

PROTECŢIA FEMEILOR ŞI A MINORILOR

Legea asupra protecţiei minorilor şi femeilor, din 1928, prevede numeroase măsuri prescrise de convenţiile internaţionale. Copiii mai mici de 14 ani nu pot fi utilizaţi în întreprinderile industriale, iar cei sub 18 ani nu pot fi întrebuinţaţi la lucrul de noapte. Femeia lucrătoare (pe care o întâlnim mai ales în industria textilă, unde proporţia elementului feminin este de 40—50%), este asigurată printr'un tratament special.

Femeile şi copiii sub 18 ani sunt opriţi de a lucra în mine sau la orice alte lucrări subterane, iar femeile gravide au dreptul la un concediu, înainte şi după naştere, de câte 6 săptămâni cel puţin, în care timp patronul nu le poate rezilia contractul, nici concedia. Patronul mai e obligat a acorda salariatelor-mame două repaosuri suplimentare pe zi, de câte o jumătate de oră, pentru alăptarea copiilor, iar patronul cu cel puţin 50 lucrătoare, va amenaja o sală specială de alăptat.

Toate aceste dispoziţii se aplică aproape pretutindeni în ţară, dat fiind caracterul lor omenos. Nu toate întreprinderile au întemeiat însă creşe de alăptat, pentru salariatele lor mame, şi amână acest lucru pentru timpuri mai prospere.

ŞOMAJUL

In anii de criză şomajul a fost combătut prin diverse metode, după ramurile de activitate.

Pentru ajutorare, s'au alcătuit comitete speciale pe lângă unele primării. Trierea celor fără lucru s'a făcut de către delegaţi ai camerelor de muncă, iar fondurile s'au adunat din subvenţii oficiale şi donaţii. Pe alocuri, li s'au dat şomeurilor întrebuinţare la unele lucrări publice, începute în acest scop. Dela 1 Ianuarie 1934, se aplică un «regulament privitor la prevenirea şomajului, combaterea lui şi ajutorarea şomeurilor», care a instituit un comitet central şi comitetele locale de care s'a amintit mai sus. Venitul sigur şi regulat, care alcătueşte fondul, e stabilit dintr'o cotizaţie de 1% asupra salariilor din întreprinderi, plătită jumătate de patron, jumătate de salariaţi.

In 1933, în urma unui acord intervenit între Asociaţia băncilor şi Asociaţia funcţionarilor de bancă din Bucureşti pentru combaterea şomajului printre

funcţionarii de bancă, s'a alcătuit un regulament. Comitetul prevăzut de acest regulament se ocupă de *funcţionarea unui biurou de triaj şi plasare*, de verificarea şomeurilor îndreptăţiţi la asistenţă şi de normele de ajutorare. Veniturile sigure şi regulate, care alimentează *fondul de şomaj*, sunt alcătuite din cotizaţia de 1% asupra salariilor brute plătite de întreprinderile bancare (jumătate din cotizaţie fiind *suportată de bănci şi jumătate de salariaţi*).

Legea din 1936 asigură celor fără lucru invalizi de războiu o parte din locurile vacante în întreprinderi.

gr. i-i.

II. INSTITUŢIILE MUNCITOREŞTI

In *centrul vieţii sociale din România, ca o instituţie dela care se ramifică toate celelalte organe de control şi realizări în câmpul muncii stă, fireşte,* Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale. Desvoltat din organismul mai mic al Casei Centrale a *meseriilor, creditului şi asigurărilor muncitoreşti*, Ministerul Muncii ia fiinţă, în 1920, spre a corespunde *nevoilor ţării mărite, în plină reconstrucţie. De atunci şi până azi, vreme de 17 ani*, unele atribuţii i-au fost luate şi trecute altor ministere, altele noui i-au fost decernate, dar temeiurile şi funcţiile *sale de căpetenie au rămas aceleaşi*: asigurarea şi aplicarea unei legislaţii muncitoreşti în concordanţă cu năzuinţele timpului şi cu interesele superioare ale ţării.

Direcţia Muncii constitue nucleul activităţii practice a Ministerului din punct de vedere al aplicării legislaţiei muncitoreşti şi art. 35 fixează astfel atribuţiile ei fundamentale: orientarea profesională şi organizarea ştiinţifică a muncii, ucenicia, pregătirea şi perfecţionarea profesională a muncitorilor din industrie şi ateliere şi a funcţionarilor particulari prin înfiinţarea de cămine, adăposturi şi instituţii de recreare şi întrebuinţarea timpului liber, plasarea salariaţilor, reglementarea migraţiilor, reglementarea raporturilor dintre patron şi salariaţi şi intervenţia pentru aplanarea conflictelor de muncă, îndrumarea şi controlul camerelor de muncă, a asociaţiilor profesionale, inspecţia muncii, etc.

Pentru împlinirea *acestei sarcini, esenţială în promovarea* unei serioase politici sociale, Direcţia Muncii cuprinde şase servicii, din care cele mai de seamă sunt: *serviciul pregătirii şi calificării profesionale*, serviciul învăţământului muncitoresc şi al căminelor de ucenici, serviciul plasării, şomajului şi migraţiilor şi serviciul conflictelor şi contractelor de muncă.

CANTINA MUNCITOREASCĂ DIN BUCUREŞTI: SALA DE MÂNCARE

Alături de Direcţia Muncii şi în strânsă legătură cu ea, funcţionează în virtutea legilor în vigoare Comitetul muncii, Comitetul de direcţie a fondului, pregătirii profesionale, Comitetul central al plasării, Comisia migraţiilor, Comisia superioară a muncii în porturi şi Comisia pentru plasarea invalizilor, orfanilor şi văduvelor de războiu. Insemnătatea deosebită a tuturor acestor organe consultative pentru realizarea unei fructuoase politici sociale în România, se poate vedea şi înţelege uşor din citarea numelui lor în care se află cuprinsă şi sfera activităţii pentru care au fost create.

Fără o intensă reţea de organe exterioare însă, *Direcţia Muncii nu şi-ar putea îndeplini menirea ei* atât de importantă. Pe întregul teritoriu al ţării se află însă organele sale de execuţie.

INSTITUŢII DE SUPRAVEGHERE

Inspecţia muncii

Inspectoratele şi subinspectoratele de muncă sunt în număr de 13, cuprinzând următoarele centre şi regiuni de activitate: Craiova (cu judeţele Dolj, Mehedinţi, Gorj, Vâlcea, Romanaţi şi Olt), Bucureşti (cu judeţele Ilfov, Vlaşca, Ialomiţa şi Durostor), Ploeşti, cu un subinspectorat la Târgovişte (pentru judeţele Prahova, Buzău, R.-Sărat, Dâmboviţa, Argeş, Muscel şi Teleorman), Brăila cu un subinspectorat la Galaţi şi altul la Constanţa (cu judeţele Brăila, Covurlui, Ismail, Tulcea, Constanţa şi Caliacra), Bacău (cu judeţele Bacău, Putna, Neamţ, Baia, Roman şi Tecuci), Iaşi (cu judeţele Iaşi, Botoşani, Dorohoi, Vaslui, Fălciu şi Tutova), Chişinău (cu judeţele Lăpuşna, Soroca, Bălţi, Orhei, Tighina, Cahul şi Cetatea-Albă), Cernăuţi (cu judeţele Cernăuţi, Storojineţ, Rădăuţi, Câmpulung, Suceava şi Hotin), Timişoara (cu judeţele Timiş-Torontal, Caraş şi Severin), Arad, cu un subinspectorat la Petroşani şi altul la Oradea (cu judeţele Arad, Bihor şi Hunedoara), Cluj, cu un subinspectorat la Satu-Mare (cu judeţele Cluj, Sălaj, Satu-Mare, Maramureş, Năsăud, Someş şi Turda), Sibiu (cu judeţele Sibiu, Alba, Târnava-Mare şi Târnava-Mică), Braşov, cu un subinspectorat la Tg.-Mureş (cu judeţele Braşov, Mureş, Ciuc, Odorheiu, Făgăraş şi Trei Scaune).

In fiecare an inspectorii înaintează un raport asupra activităţii lor şi asupra aplicării legislaţiei muncitoreşti, care se publică de către Minister, în conformitate cu legea inspecţiei muncii şi cu o înţelegere internaţională. Inspectorii au un rol hotărîtor în aplanarea conflictelor de muncă individuale şi colective, în încheierea contractelor colective, în comisiile de

triare a străinilor și în comitetele de ajutorare a șomeurilor.

Legea pentru organizarea serviciului de inspecție a muncii datează din Aprilie 1927.

Comisiile de calificare a meseriilor

Aceste comisii, cari funcționează în capitalele de județ, au menirea de a examina și acorda calificarea profesională lucrătorilor și meșterilor, așa cum prevede legea din 1936 pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor. Ele sunt alcătuite dintr'un delegat al Ministerului Muncii, un delegat patron și un delegat salariat, toți cu supleanți. Legea prevede comisii speciale pentru conducătorii de automobile, tehnicienii dentiști și ortopediști. Examenul constă dintr'o lucrare practică și o examinare orală privitoare la lucrarea executată.

Rolul comisiilor este de o importanță deosebită pentru țara noastră, unde meseriile n'au progresat în acelaș ritm cu celelalte ramuri de producție și unde calitatea produselor meșteșugărești trebue să fie un îndemn sigur pentru eventualul client. Dacă mai ținem seamă de faptul că un număr de specialiști străini, pentru specialități minime, dețin locurile cari s'ar cuveni Românilor, și că deci o bună calificare profesională echivalează cu un succes etnic, vedem că viața meșteșugărească depinde de aci înainte și de seriozitatea comisiilor de calificare. Ministerul a prevăzut, de altfel, prin lege, ca la sfârșitul fiecărui an comisiile de calificare să înainteze câte o dare de seamă asupra activității lor.

Comisiile pentru munca în porturi

Intemeiate în baza legii din 1931 au menirea să supravegheze munca în port, astfel ca să se execute prin rotație, să verifice autorizațiile și carnetele de specialitate, eliberate de căpitănie, să supravegheze aplicarea tarifului de muncă și plata efectivă a muncii. Comisiile sunt alcătuite din inspectorul muncii (sau un delegat), din căpitanul portului (sau delegatul lui, cu vot consultativ), din 2 reprezentanți ai patronilor din port și 2 reprezentanți ai muncitorilor din port. Ele sunt prezidate de președintele tribunalului sau de un judecător de ocol, acolo unde nu e tribunal. Pe lângă Direcția Muncii din Minister, s'a creat prin legea modificatoare din 1932 o comisie superioară a muncii în porturi, ca instanță de apel împotriva deciziilor comisiunilor locale ale muncii din porturi. Această comisie superioară e alcătuită dintr'un delegat al Ministerului, inspectorul general al porturilor, 2 reprezentanți ai patronilor din porturi și 2 reprezentanți ai muncitorilor din porturi, și este prezidată de un membru al Curții de Apel din București.

După necesitățile locului, comisiile din porturi înființează câte un birou de împărțirea muncii, din reprezentanți ai muncitorilor pe specialități. Patronii adresează acestui birou cererile de muncitori.

In urma acestei organizații, numărul conflictelor de muncă din porturi s'a redus foarte mult în ultimii ani.

INSTITUȚII DE PROTECȚIE

Oficiile de plasare

Oficiile pentru plasarea muncitorilor, a invalizilor, orfanilor și văduvelor de războiu, în număr de 33 în anul 1936, au funcționat în Bacău, Bazargic, Botoșani, Brăila, București, (cu câte o secție pentru meseriași, servitoare și servitori), Constanța, Craiova, Focșani, Galați, Iași, Pitești, Ploești, T.-Severin, Arad, Brașov, Cluj, Deva, Lugoj, Oradea, Satu-Mare, Sibiu, Sighet, Tg.-Mureș, Timișoara, Turda, Bălți, Cetatea-Albă, Chișinău, Hotin, Tighina, C.-Lung, Cernăuți, și Rădăuți.

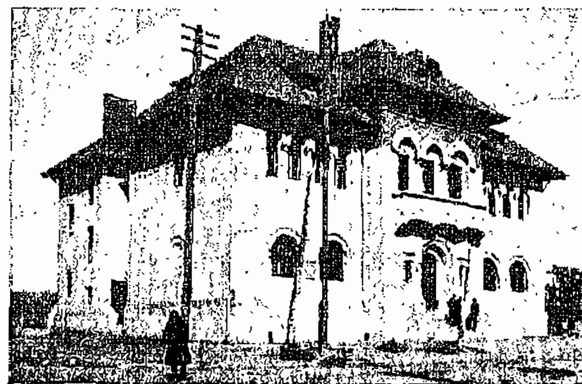
Oficiile publice de plasare amintite sunt oficii județene. Un oficiu central de plasare din Minister are menirea de a centraliza toate datele în vederea unei plasări raționale. Conform legii, plasarea e gratuită, iar agenții clandestini cari fac plasări cu plată sunt urmăriți de organele polițienești. Oficiile de plasare sunt puse sub privegherea unui comitet mixt de patroni și muncitori.

Pentru supravegherea mai de aproape a personalului din serviciul domestic, și pentru educația lui, s'au creat la București, precum am arătat mai sus, două secții speciale, pentru bărbați și femei, urmând ca această organizație să fie extinsă și în alte orașe mai mari. La Constanța și Brăila, s'a înființat câte un oficiu public de plasare a marinarilor.

Legea pentru organizarea plasării datează din 30 Septemvrie 1921.

Căminele de ucenici

Reglementate întâia oară prin legea din 21 Martie 1926, ele au menirea de a oferi tinerelor vlăstare un mediu mai prielnic pentru educația profesională, cetățenească și națională. Intemeierea lor se datorește mai cu seamă necesității de a îndruma spre meserii pe fiii de țărani cari, din lipsă de mijloace, nu puteau veni la oraș, unde n'ar fi găsit nici un adăpost și nici un sprijin. Prin legea pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor din 30 Aprilie 1936, căminele capătă o nouă reglementare. Ele pot fi întemeiate și întreținute de Ministerul Muncii, de Camerele de Muncă și Camerele de Comerț și Industrie, de întreprinderi,

CĂMINUL DE UCENICI DIN CHIȘINĂU

de asociații profesionale, culturale și confesionale, toate numai cu autorizația și sub privegherea Ministerului. Căminele de Stat sunt conduse de un director, ajutat de o eforie alcătuită din primarul comunei, câte un delegat al camerelor profesionale, un preot, un membru al corpului didactic dela cursurile profesionale, precum și de alte persoane cu tragere de inimă. Căminele depinzând de alte instituții au, în locul eforiilor, un comitet de 3 persoane.

Sumele realizate din perceperea taxelor la eliberarea titlurilor de capacitate profesională și din taxa de 2 lei pe săptămână plătită de patroni pentru fiecare salariat asigurat, alcătuesc un fond pentru întreținerea căminelor de ucenici, a învățământului muncitoresc și așezămintelor de educare și perfecționare profesională a muncitorilor. Acest fond e administrat de un comitet de direcție alcătuit din 2 patroni, 2 salariați, un specialist și 2 funcționari superiori din Ministerul Muncii.

In acest moment funcționează în toată țara un număr de 30 cămine de ucenici și încă 5 sunt pe cale de realizare. In afară de cantinele întreprinderilor, Ministerul Muncii întreține 4 cantine din cari 2 în București, oferind o masă substanțială pe un preț minimal.

Cursurile profesionale

Cursurile sunt de 3 categorii: pentru ucenici industriali, pentru ucenici comerciali și pentru ucenice.

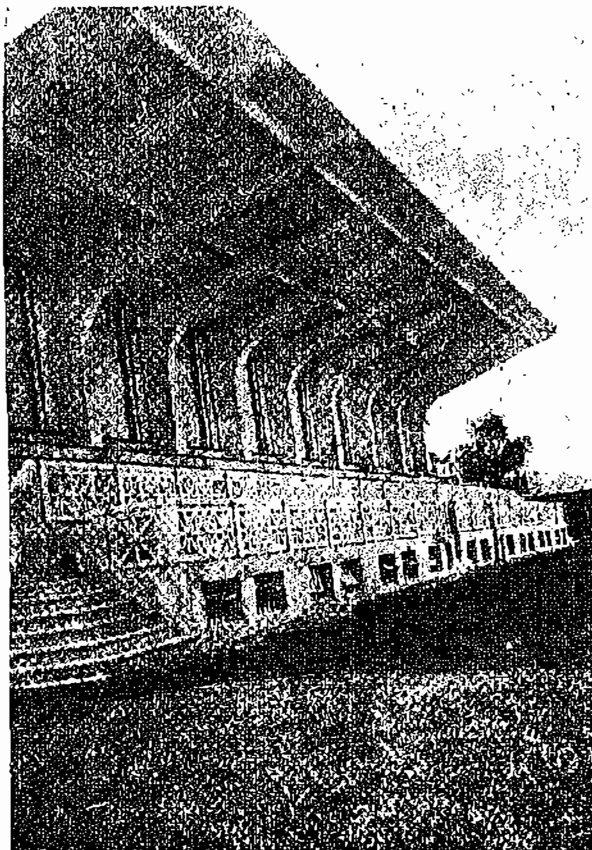
Pe lângă cursurile profesionale de Stat, județ și comună pot funcționa eforii, în același scop și în aceleași condițiuni ca pentru căminele de ucenici. Numărul cursurilor profesionale se ridică în acest an la 230, din care 125 ale Ministerului, iar 105 confesionale și comunale, toate sub privegherea Ministerului.

Cu ajutorul căminelor de ucenici și al cursurilor profesionale — alături de gimnaziile și liceele comerciale și industriale—tineretul va fi îndreptat către profesiunile productive, iar meșteșugarii români vor dobândi o pregătire care să-i pună în stare să-și asigure o existență frumoasă.

Institutele și laboratoriile de psihotehnie și oficiile de orientare profesională

Prevăzute de legea din 30 Aprilie 1936 pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor, sunt în faza inițială. De altfel și examinarea psihotehnică a ucenicilor — care să indice precis meseria pentru care sunt apți — e deocamdată facultativă. Oficiile de orientare profesională pot fi înființate de aceleași instituții care au încuviințarea de a întemeia cămine de ucenici și anume în centrele industriale mai importante, pe lângă oficiile de plasare, căminele de ucenici, etc.

In momentul de față există două institute psihotehnice, unul la București și altul la Cluj, pe lângă Universitățile respective, urmând ca succesiv să se înființeze câte unul la Iași, Cernăuți și Timișoara.

STADIONUL MUNCITORESC DIN BUCUREȘTI

Adăposturi pentru muncitori

Se găsesc câteva în porturi. In aceste adăposturi se face împărțirea muncii în conformitate cu prevederile legii pentru munca în porturi și tot aci se face plata. Pe lângă oficiile de plasare se află pe alocuri adăposturi temporare pentru muncitorii în trecere sau pentru cei care urmează a fi plasați.

Căminele pentru pregătirea personalului casnic

Un astfel de cămin s'a înființat de curând în București. Pe lângă oficiul de plasare din București există precum am arătat mai sus, două secții speciale pentru servitorii bărbați și femei, care se bucură și de o priveghere medicală.

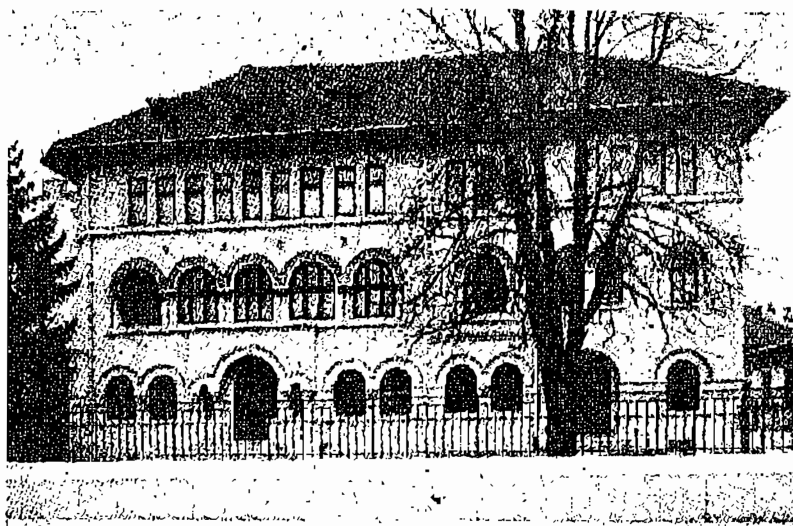
Centrele pentru organizarea timpului liber

Ele devin de o importanță tot mai mare, de când muncitorii se bucură efectiv de reducerea legală la 8 ore pe zi sau 48 pe săptămână a duratei muncii și de când criza a mai scurtat și din acest timp de lucru. In grija acestor centre intră în primul rând educarea, reeducarea și completarea cunoștințelor profesionale și de cultură generală, prin mijloacele cele mai agreabile (biblioteci, teatru, cinematograf) și reeducare fizică (sporturi de tot felul).

In alte țări, organizarea timpului liber s'a extins asupra grădinăritului, încurajarea artelor casnice și a tuturor artelor populare. La congresul mondial pentru întrebuințarea timpului liber, ținut la Hamburg în August 1936, s'au examinat realizările din toată lumea pe acest teren și s'au trasat liniile generale de activitate de aci înainte.

Ministerul Muncii a organizat conferințe în diferite centre industriale, a subvenționat excursii colective, a întemeiat biblioteci (2 la București, 1 la Brașov, 1 la Constanța și 1 la Ploești). Alături de aceste biblioteci funcționează cantine economice.

In acest moment există în toată țara, 6 centre pentru organizarea timpului liber al muncitorilor, centre conduse de un director și un secretar. Menirea lor e de a studia posibilitățile de colaborare cu celelalte instituții publice și particulare în vederea aceluiași scop și de a informa Ministerul asupra măsurilor eventuale.

JUDECĂTORIA DE MUNCĂ DIN BUCUREȘTI

Coloniile de vară pentru ucenici și ucenice

Ele dau putință copiilor săraci, de meseriași sau de țărani, să-și împrospăteze forțele la munte și la mare, unde primesc o hrană substanțială și își petrec timpul după un program recreativ și igienic. Ministerul a construit o vilă la Mangalia în acest scop, care funcționează de mai bine de 10 ani. Aproximativ 10.000 de ucenici și ucenice se bucură anual, mulțumită Ministerului Muncii, de aer curat și odihnă în timpul verii. In cursul anului 1936, Ministerul a subvenționat și organizat 13 colonii de ucenici, la munte și la mare.

Stadioanele și terenurile sportive muncitorești

Se găsesc azi aproape în toate regiunile cu întinsă populație industrială. Ele au fost puternic susținute de Ministerul Muncii, moral și material. Intreprinderile mai mari au înțeles și ele folosul ce-l pot avea dela un personal bine antrenat, sănătos și voios, preocupat mai curând de sporturi în orele libere, decât de plăcerile dăunătoare ale alcoolismului și jocurilor de noroc, astfel că și ele au mers pe drumul inițiat de Ministerul Muncii.

Merită să fie citat în deosebi stadionul muncitoresc din București, cu tribune în beton armat, acoperite, și cu unelte necesare pentru toate sporturile. Ministerul a mai achiziționat terenuri de sport pentru muncitori la București, Brăila și Cernăuți.

Casa Construcțiilor

Cu o administrație și un buget deosebite, lucrează sub priveghierea Casei Centrale a Asigurărilor. Are un comitet de direcție și o comisie de control. Menirea Casei Construcțiilor este de a veni în ajutorul muncitorilor și funcționarilor, spre a-și construi locuințe ieftine pe cari să le poată plăti cu încetul. Mulți muncitori, funcționari și meseriași, s'au bucurat de aceste înlesniri, alcătuind în Capitală un cartier aparte, în apropierea Vetrei Luminoase. Legea de organizare a Casei prevede că Statul, județele și comunele o vor subvenționa. In 1936 însă, sarcina aceasta a revenit numai Ministerului Muncii și Casei Asigurărilor Sociale.

Casa Construcțiilor are azi un număr de 308 debitori ipotecari (lei 69.864.539), 82 beneficiari de construcții și terenuri (lei 72.749.606), 83 beneficiari de construcții din parcul Vatra Luminoasa, asigurați ai Casei Centrale (în valoare de lei 16.542.163), în total 473 beneficiari cu un total general de lei 159.156.308.

Acestea sunt instituțiile publice de politică muncitorească mai importante, din țara noastră, cea mai mare parte fiind create după războiu, într'un timp relativ scurt și în condițiile economice cunoscute. Ele corespund unor profunde necesități și lor se datorează în mare parte pacea socială, care domnește de mai bine de 17 ani.

III. JURISDICȚIA MUNCII

Legea din 1933, creând și organizând jurisdicția muncii, dă politicei sociale românești instrumentul care sancționează abuzurile și garantează eficacitatea ei. Numărul mereu crescând al litigiilor care se judecă de aceste instanțe, și sumele importante obținute de către salariați dovedesc necesitatea jurisdicțiilor profesionale. Competința acestei instanțe cuprinde: 1) conflictele rezultând din contractele de muncă: individuale, de echipă sau de ucenicie; 2) conflictele izvorîte între părțile cari figurează într'un contract colectiv de muncă, sau între ele și terțe persoane; 3) conflictele dintre salariați, derivând dintr'o muncă comună sau din delictele ori quasi-delictele civile, în legătură cu un contract individual de muncă, de echipă, de ucenicie, colectiv, sau cu o hotărâre de arbitraj; 4) conflictele dintre lucrători și persoanele cari le dau în mod regulat instrumente de muncă, localuri sau forțe motrice; 5)

conflictele dintre marinari și proprietarii sau armatorii de vase comerciale; 6) judecarea conflictelor colective de muncă, — care în baza art. 2 al. *a*, din legea din 18 Octomvrie 1932 fuseseră date în competința tribunalelor, afară de conflictele colective din categoria de mai sus, — pentru soluționarea cărora, după procedura de împăciuire, părțile au ales de comun acord o comisie de arbitraj sau un arbitru, și care rămâne sub regimul legii din 1920; 7) abaterile dela dispozițiunile legilor de organizare și ocrotirea muncii, meseriilor și sănătății muncitorilor.

Competința, din punct de vedere al locului, se stabilește: 1) după localitățile în care își are domiciliul pârâta sau una din părți; 2) după locul unde s'a executat convenția, unde urma să fie executată, sau unde urma să se facă plata; 3) după locul unde s'a săvârșit delictul sau quasi-delictul; 4) după locul unde s'a săvârșit infracțiunea sau după locul domiciliului infractorului; 5) după locul unde își au sediul cele mai multe întreprinderi interesate, atunci când este vorba de un conflict colectiv de muncă care interesează mai multe întreprinderi.

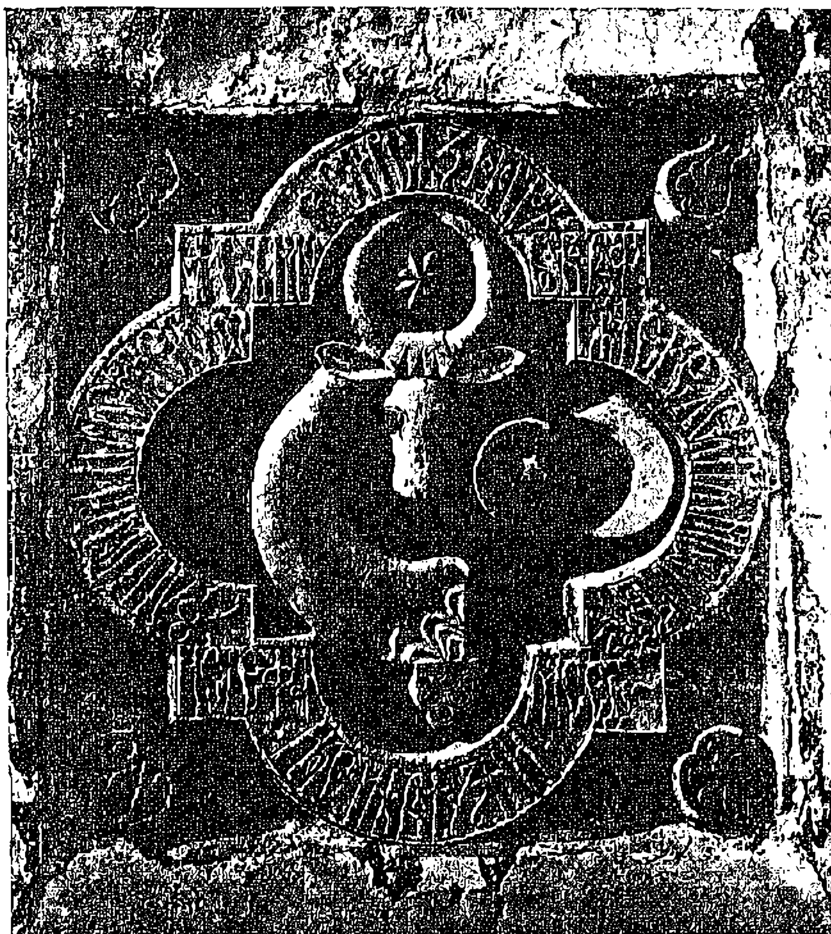
Legea prevede o procedură rapidă, aproape gratuită și adecuată problemelor muncitorești, întrucât judecătorul e asistat de asesori patronali și salariați. O bună parte din dificultățile inerente oricărui început au fost înlăturate, iar salariații găsesc în judecătoriile de muncă recunoașterea ușoară a drepturilor lor.

In cuprinsul țării funcționează azi judecătorii de muncă în următoarele localități: București, Brașov, Brăila, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Craiova, Iași, Ploești, Timișoara și Arad.

Prin legea pentru asigurarea plății lucrului efectuat, din Aprilie, s'a creat pe lângă fiecare judecătorie de ocol urbană și pe lângă fiecare tribunal, câte o comisie arbitrală pentru judecarea litigiilor dintre meseriași și clienții lor sau dintre meseriași între ei. Comisia se alcătuește din judecătorul respectiv, ca președinte, un membru delegat de reclamant și un membru delegat de pârît. *d. c.*

BIBLIOGRAFIE

Barasch M. I. Legislația muncii în cadrul politicei sociale. 1936.
— *Principii de legislația muncii* 1932.
Constantinescu D. Codul muncii.
Ioanițescu D. R. Renașterea meseriilor.
Trancu-Iași Gr. L. La législation sociale en Roumanie 1936.
Vlespescu V. D. Legislația muncii.
Colecția Buletinului Muncii, 1920—1934.
Legea pentru unificarea asigurărilor sociale.

STEMA MOLDOVEI IN SEC. XVI
(Din *N. Iorga:* Istoria Românilor vol. VI)

ORGANIZAŢIA SOCIALĂ A PROFESIUNILOR

Nevoia de asociaţie este un fapt social primordial. Grupul poate fi asimilat unei persoane fizice, care posedă o voinţă proprie, un patrimoniu, o activitate, o finalitate, distincte de ale indivizilor.

Criteriul de grupare profesional — derivat din criteriul de castă, întrucât oameni de o anumită condiţie socială exercitau în mod exclusiv o anumită profesie — apare încă în aurora civilizaţiei.

Imperiul roman cunoştea grupuri de oameni care urmăreau acelaşi scop de binefacere, exercitau aceiaşi meserie, serveau aceluiaş cult; aceste grupuri erau numite *Collegia*.

Când, după invaziile barbare, vieaţa urbană s'a stins aproape pretutindeni, colegiile au dispărut; organizaţia domanială, esenţialmente rurală, a vieţei, care caracterizează prima jumătate a evului mediu, nu era favorabilă civilizaţiei urbane, nici grupurilor cari nu aveau o legătură directă cu pământul.

Odată cu renaşterea oraşelor în Italia, în Flandra, în sudul Franţei, în basinul Senei şi al Loirei, au renăscut asociaţiile profesionale.

Existenţa corporaţiilor este legată de apariţia organizaţiei municipale.

Corporaţiile nu au fost, la început, decât asociaţii de apărarea intereselor breslaşilor (*Guilde*, *frăţietăţi*) apoi, ele s'au organizat, s'au întărit şi au sfârşit *prin a absorbi întreaga viaţă economică, în toată* complexitatea ei. Corporaţiile au ajuns să conducă destinele oraşelor şi să formeze lige economice şi politice de oraşe; unele au devenit chiar puteri politice temute, ca *Hansa* germanică.

Europa occidentală până la sfârşitul secolului XVIII apare formată din ţări organizate corporativ.

Universităţile, abaţiile, episcopiile, mănăstirile, parohiile, comunele, meseriile, profesiunile liberale, magistratura, erau persoane colective recunoscute de Stat, titulare ale unor drepturi, supuse unor obligaţii amănunţit reglementate. Individul nu se bucura de drepturi politice şi sociale decât prin intermediul corporaţiei; corpul singur avea drepturi politice prin reprezentanţii lui; numai el juca un rol social şi politic.

Organizarea corporativă a societăţii, creată în cursul secolelor, pe cale de datină, fără idei preconcepute, constituia şi o limitare a puterii regale, şi o garanţie de libertate, fireşte ţărmurită de regulamentele corporaţiei.

Corpurile autonome posedau un patrimoniu propriu, se bucurau de privilegii şi monopoluri, aveau dreptul de legiferare internă şi exercitau dreptul de jurisdicţie asupra membrilor lor. Fiecare corp era o asociaţie de interese private, dar urmărea şi un scop general, satisfăcea un interes obştesc; fiecare corp împlinea o funcţiune socială, avea o finalitate publică.

Dreptul public ca şi dreptul privat era interesat în acest fenomen economico-social, deci funcţionarea corpurilor era supusă unei autorizaţii regale *(patentă)* prealabilă, şi activitatea lor era supraveghiată de administraţia regală.

Vechiul regim era întemeiat pe ideia de disciplină comună, de subordonare a individului faţă de grup şi de Stat, pe noţiunea de morală corporativă şi pe ideia de unire a claselor într'o colaborare organică.

Către mijlocul secolului XVIII, cercurile filosofice porniră o reacţiune contra sistemului corporativ considerat ca arhaic, sclerozat, mai conservator de cât însuşi Regele (atunci favorabil filosofilor raţionalişti).

Doctrinarii Revoluţiei franceze în pornirea lor egalitară, nu admiteau nici un fel de organizaţie între individ şi Stat; considerând corpurile profesionale ca asociaţiuni privilegiate şi corpuri intermediare le desfiinţează, lăsând individul izolat în faţa atotputerniciei *Statului*.

La concepţia organică şi corporativă a societăţii, s'a substituit concepţia atomică. Naţiunea este compusă din juxtapunerea unor indivizi înzestraţi cu drepturi sacre şi inalienabile; suveranitatea naţională se exprimă prin numărătoarea voinţelor particulare şi se manifestă deci printr'o cifră care exprimă o majoritate de păreri. Statul este întemeiat pe teoria electivă, anticorporativă şi principala grije a *Statului* este respectarea drepturilor individuale.

In cele din urmă, legile sociale au învins pretenţiile teoretice, şi organizaţiile intermediare între Stat şi individ s'au reconstituit sub o altă formă.

In secolul al XIX-lea au apărut sindicatele, formă nouă în care se exprimă spiritul de asociere. Este o mare deosebire între noţiunea de sindicat în concepţia socialistă a cuvântului, şi noţiunea de corporaţie. Sindicatul este înainte de toate o organizaţie de luptă, profesională şi socială, care exclude pe patroni, şi este îndreptată contra formei capitaliste liberale a societăţii. Sindicatul nu are numai un rol

economic, el şi-a arogat şi un rol politic; sindicatele federalizându-se tind a înlocui organele Statului şi a instaura dictatura proletariatului [1]).

Corporaţia cuprinde pe toţi acei cari practică aceiaşi îndeletnicire, de orice grad şi de orice condiţie ar fi; lucrători şi patroni. Corporaţia este o organizaţie de apărare colectivă a unei activităţi profesionale, nu este un instrument de luptă politică.

Era fatal ca sindicatele şi asociaţiunile de profesiuni libere, considerate cu duşmănie de Statul liberal clasic, să se organizeze împotriva Statului.

Succesele individualismului, complicarea crescândă a civilizaţiei moderne, înmulţirea atribuţiunilor Statului, organizarea din ce în ce mai technică a serviciilor publice, au impus principiul specializării, deci au adus în mod natural constituirea corpurilor specializate.

La aceste fapte inevitabile s'a mai adăugat o reacţiune generală împotriva concepţiei politice izvorîte din Revoluţia franceză; a înviat ideia că naţiunea este un corp organic care cuprinde elemente colective cu felurite funcţiuni, ideea că aceste elemente au o organizare specifică a lor, adaptată scopului, şi nu sunt o pulbere de indivizi urmărind fiecare interesul lui.

Concepţiile totalitare despre puterea publică, respingând formula individualismului democratic, socot că întreaga activitate umană trebuie să fie încadrată în viaţa de Stat: «Nimic contra Statului, nimic deasupra Statului, totul pentru Stat», aceasta este deviza fascismului. «Nimic contra poporului germanic, nimic deasupra lui, totul pentru germanism», este deviza naţional-socialismului.

Formula corporativă, fireşte modernizată şi sistematizată, a fost reluată în Italia, în Portugalia şi în Austria.

Individul este din nou încadrat în organizaţii profesionale; corpurile organizate formează ţesătura societăţii şi sunt instrumente de colaborare pentru Stat.

CORPURILE PROFESIONALE IN TRECUTUL ROMÂNESC

In România ca pretutindeni desvoltarea meseriilor şi a profesiunilor liberale este legată de vieaţa urbană.

Inainte de secolul al XVI-lea, economia domanială având un caracter exclusiv rural, fiecare moşie fiind o unitate economică autonomă, nu permitea existenţa decât a meşteşugarilor dela sate, neorganizaţi: căciulari, cojocari, dârstari, olari, sticlari, etc.

Cele dintâiu oraşe provin sau dela o aşezare străină, ori au la origină o cetate ridicată de Domnie, în jurul căreia s'au strâns meseriaşi şi negustori. Ei sunt aceia cari au introdus sistemul occidental al breslelor autonome, concepute ca organizaţii de apărare contra apăsării şi arbitrariului fiscului domnesc.

Breasla este condusă de un *staroste* ales şi întărit de Domn. La breslele inferioare conducătorul se chema *vătaf*. Starostele este ajutat de un sfat de epitropi. Cu timpul conducătorii breslelor ajung să înlocuiască pe pârgari la conducerea oraşelor. Fiecare breaslă avea un statut care reglementa admiterea, înaintarea dela un grad la altul (ucenic, calfă, măestru), disciplina membrilor, condiţiile de muncă. Breslele fixau preţurile şi eliberau certificate de liberă practică.

Fiecare breaslă avea un sfânt ca patron, onorat în sărbătorile sale, avea o organizaţie de asistenţă şi ajutor pentru membrii bătrâni sau bolnavi, praznice şi ceremonii. Breasla prezinta caracterul unei frăţietăţi.

Secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea sunt o epocă de înflorire a breslelor caracterizată prin libertatea organizării; apoi a venit epoca reglementării oficiale, arbitrare, prin Regulamentul Organic care crează bresle mixte, şi, în sfârşit, perioada de raţionalism politic al secolului al XIX-lea, importat deadreptul din Franţa.

Prin chibzuite măsuri legislative, legiuitorul român de mai târziu a ştiut să integreze activitatea tehnicienilor în organizarea Statului, făcând din corpurile profesionale auxiliare preţioase ale administraţiei publice.

Departe de a fi constituite împotriva Statului, corpurile profesionale sunt supuse unui regim legal sau reglementar, conform noţiunii de serviciu public, şi ca atare devin organe publice cari slujesc interesul general. S'au creat astfel diverse ierarhii de tehnicieni cari formează fiecare un corp închis, dotat cu un statut special care reglementează admiterea în corp şi poziţia specialistului în cursul carierei.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ A CORPURILOR

Astăzi, ca de altfel în trecutul îndepărtat, crearea şi organizarea corpurilor profesionale nu rezultă din aplicarea unui plan general; corpurile au luat fiinţă succesiv, după împrejurări şi necesităţi, după stăruinţele celor ce le compun şi potrivit conjuncturilor politice. Organizarea lor pe bază de lege a început în România în anul 1894, odată cu legea de organizare a corpului tehnic al inginerilor şi nu s'a desăvârşit nici astăzi. Astfel fiind, corpurile nu au o organizaţie unitară, totuşi din marea diversitate a statutelor speciale se pot desprinde următoarele caractere generale cari nu lipsesc dela nici un statut şi cari constitue trăsătura lor esenţială.

1. Fixarea utilităţii şi scopului specialităţii, în cadrul serviciilor publice.

2. Reglementarea recrutării şi înaintării, fixând norme generale precise şi invariabile pentru admiterea tehnicienilor, determinând stagiul minimal pentru înaintare dela un grad la altul, prevăzând modalităţile de înaintare şi de eşire din corp.

3. Crearea unei ierarhii rigide care nu permite admiterea decât la treapta inferioară şi înaintarea fără salturi.

4. Apărarea intereselor profesioniştilor, determinând precis drepturile şi datoriile membrilor prin dispoziţii cari obligă şi membrii şi administraţia

[1]) Pentru mişcarea sindicală şi evoluţia ei, în genere, vezi «Organizaţia socială a muncitorilor», pag. 586—592.

publică. Aceste dispoziţii îndepărtează dela exerciţiul public al profesiunii pe particulari cari nu sunt membri, deci ele creiază un monopol în favoarea membrilor.

5. Crearea unor *jurisdicţiuni disciplinare proprii*; profesionistul este judecat de parii lui, de funcţionari cari au aceeaşi pregătire, exercită aceeaşi profesiune ca dânsul şi sunt membri ai corpului.

6. Apărarea intereselor generale ale societăţii şi *intereselor administraţiilor publice* precum şi a intereselor particularilor cari recurg la serviciile tehnicienilor.

S'a creat astfel un sistem de garanţii pentru administraţia publică, pentru public şi pentru profesionişti.

Când o administraţie publică are nevoe de un tehnician, ea este obligată să-l recruteze din cadrele corpului respectiv, fiind astfel asigurată că viitorul funcţionar va îndeplini condiţiunile juridice şi tehnice necesare.

Deasemenea când un particular are nevoe de serviciile unui specialist, bunăoară un arhitect, un avocat, el găseşte *printre membrii corpului respectiv*, profesionistul garantat de întreaga corporaţie.

S'a constituit astfel o adevărată simbioză de colaborare între puterea publică şi corpurile profesionale. Multe corpuri sunt astăzi constituite, mai sunt specialităţi cari au rămas încă neorganizate. Organizaţiile actuale izvorîte din stăruinţele interesaţilor, fiecare corp urmărind să obţină printr'o lege specială avantagii cât mai substanţiale, trebuesc integrate într'un sistem general, simplu, logic şi echitabil, într'un cuvânt, trebuesc armonizate interesele deosebitelor corpuri. Acest sistem general va avea să urmeze linia dreaptă a intereselor întregii colectivităţi naţionale, iar nu linia sinuoasă a intereselor breslelor.

Principalele corpuri profesionale publice sunt:

CORPUL TEHNIC AL INGINERILOR

Corpul inginerilor a fost cel dintâi organizat, în 1894. Una din primele preocupări a fost, fireşte, modernizarea Ţării Româneşti, operă care cerea vaste lucrări de construcţii. Guvernul a acordat atunci toată solicitudinea lui tehnicienilor. Legea de organizare a corpului tehnic publicată în Monitorul Oficial No. 58 din 15 Iunie 1894 a suferit modificări la 1 Aprilie 1900, la 8 Februarie 1912, la 11 Ianuarie 1919, la 31 Iulie 1924, la 12 August 1924, la 22 Decembrie 1925 şi la 4 Mai 1934. Regulamentul legii, promulgat în Monitorul Oficial din 11 Februarie 1900, a suferit modificări la 18 Aprilie 1906, la 11 Martie 1912, la 12 Iunie 1913, la 11 Ianuarie 1919, la 18 Octombrie 1921 şi la 10 Decembrie 1926.

Această lege a servit întrucâtva drept model pentru organizarea celorlalte corpuri tehnice.

Corpul inginerilor cuprinde inginerii diplomaţi şi conductorii tehnici (art. 1). Cade în atribuţiunea corpului: studierea şi întocmirea proiectelor de lucrări, direcţiunea şi supravegherea lucrărilor publice, supravegherea întreţinerii lucrărilor existente, exploatarea căilor de comunicaţii, docurilor, întrepozitelor şi întreprinderilor industriale (art. 2). Ierarhia inginerească cuprinde următoarele grade (art. 4): inginer stagiar, inginer ordinar (3 clase) inginer şef (2 clase), inginer inspector general (2 clase). Nimeni nu poate intra în corp decât dacă îndeplineşte anumite condiţiuni şi numai la gradul de inginer stagiar dacă solicitantul are certificatul de capacitate al şcoalei politehnice, şi la gradul de inginer ordinar clasa 3-a dacă are diploma acestei şcoale sau o diplomă echivalată de consiliul profesoral.

Inginerul stagiar după un stagiu de 3 ani poate fi înaintat inginer ordinar cl. III. Stagiul minimal pentru cele 3 clase de ingineri ordinari este de 2 ani, pentru a trece la gradul de inginer şef, 3 ani, pentru a trece la gradul de inginer general cl. II şi apoi clasa I, stagiul este de 4 ani.

Legea determină proporţii între grade, bunăoară numărul inginerilor cu gradul dela inginer şef cl. II în sus, nu poate fi mai mare de 2/5 din numărul total al inginerilor, numărul inspectorilor generali cl. I nu poate trece de 2/3 din numărul inspectorilor generali cl. II, numărul inspectorilor generali cl. II nu poate exceda 1/3 din numărul inginerilor şefi (cl. I şi cl. II); numai numărul inginerilor ordinari cl. III şi al inginerilor stagiari este nelimitat.

Gradele nu se pot conferi decât în caz de vacanţe în cadre (art. 13).

Gradele pentru conductorii tehnici sunt: conductor ordinar (3 clase), conductor şef (3 clase), conductor principal (2 clase).

Legea determină proporţii între grade. Conductorii trebue să posede diploma de absolvire a şcoalei de conductori; ei pot pătrunde în corpul inginerilor după o practică de 10 ani şi în urma unui examen.

Corpul inginerilor şi corpul conductorilor cuprinde două cadre: cadrul *ordinar* şi cadrul *delaşat*. Fac parte din cadrul ordinar inginerii Ministerului Lucrărilor Publice şi al Comunicaţiilor şi inginerii C. F. R. Fac parte din cadrul detaşat inginerii cari funcţionează la o autoritate publică care nu depinde de Ministerul Lucrărilor Publice şi al Comunicaţiilor.

Inginerul sau conductorul se poate afla în 3 poziţii:

1. Poziţia de activitate, în cadrul ordinar sau în cadrul detaşat, şi primeşte leafa gradului şi indemnizaţiile legale.

2. Poziţia de neactivitate, pentru cauză de boală, de infirmitate care durează mai mult de 3 luni, din cauza suprimării funcţiunii şi până la întrebuinţare într'o altă funcţiune, şi primeşte jumătate din leafă fără adaos

3. Concediu nelimitat, la cerere, când părăseşte serviciul Statului, funcţionează în întreprinderile particulare sau se află în serviciul unui stat străin. Inginerul care este în poziţia de concediu nu primeşte leafa gradului, ci leafa contractuală cu care s'a angajat.

Inaintarea în ierarhie este hotărîtă de Consiliul înaintărilor compus din 13 persoane şi anume: din preşedintele Consiliului superior tehnic, din secretarul general al Ministerului Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor, din directorii generali tehnici ai Ministerului şi din doi ingineri inspectori generali.

Acest consiliu se întruneşte sub preşedinţia Ministrului odată pe an în primele 15 zile ale lunei Decemvrie şi întocmeşte tabloul înaintărilor.

Acţiunea disciplinară este exercitată, la cererea autorităţii de o comisie disciplinară formată din 5 inspectori generali numiţi de minister.

Pedepsele sunt: prevenirea, mustrarea, suspendarea limitată, punerea în disponibilitate, destituirea şi ştergerea definitivă din corp.

Regulamentul legii promulgat la 11 Februarie 1900, şi care a suferit numeroase modificări până în 1926, prevede următoarele categorii de ingineri: inginer de căi de comunicaţii (drumuri, căi ferate, navigaţie), inginer de mine, inginer mecanic, inginer electrician, inginer metalurgic.

II. CORPUL ARHITECŢILOR

Corpul arhitecţilor este organizat prin două legi: legea din 8 Iulie 1921 pentru organizarea corpului arhitecţilor din serviciile publice cu regulamentul ei din 2 Noembrie 1934 şi legea din 12 Mai 1932 pentru înfiinţarea şi organizarea corpului arhitecţilor, cu regulamentul ei din 30 Noembrie 1932.

Prima lege asimilează întru toate — ierarhie, grade, clase, înaintare, diversele poziţiuni, concedii, măsuri disciplinare — corpul arhitecţilor publici cu corpul inginerilor, şi corpul conductorilor desenatori de arhitectură cu corpul conductorilor tehnici, cu o singură deosebire şi anume: nu se face distincţiune între cadrul ordinar şi cadrul detaşat. Regulamentul repetă dispoziţiile legii pentru organizarea corpului tehnic cu mici variante de adaptare la situaţia arhitecţilor.

A doua lege organizează Corpul arhitecţilor publici şi particulari. Ea crează două categorii de arhitecţi: arhitecţi diplomaţi cari posedă diploma de arhitect liberată de Academia de Arhitectură din Bucureşti sau o diplomă echivalată de dânsa (art. 1) şi arhitecţii recunoscuţi cari la promulgarea legii, în lipsa unei diplome, pot dovedi că au o practică neîntreruptă de 5 ani, fie în calitate de funcţionar cu titlul bugetar de arhitect, fie ca liber profesionist (art. 3). Legea recunoaşte prin urmare drepturile câştigate. Se alcătueşte astfel un tablou al arhitecţilor.

Art. 6 obligă toate administraţiile publice să recruteze arhitecţii de cari au nevoe exclusiv dintre membrii corpului. Nimeni nu poate exercita profesiunea de arhitect dacă nu intră într'una din cele două categorii sus arătate şi nu este înscris în tablou; de asemenea nu pot fi numiţi de către instanţele judecătoreşti experţi sau arbitri, decât arhitecţi cari figurează în tabloul alcătuit de consiliul corpului şi depus la Ministerul Educaţiei Naţionale (art. 7).

Corpul arhitecţilor are trei organe: 1. Adunarea generală alcătuită din toţi membrii cari achită cotizaţia anuală şi care se întruneşte în sesiune ordinară în fiecare an la 15 Decembrie la Bucureşti; 2. Consiliul corpului alcătuit din 7 arhitecţi diplomaţi cu o vechime de cel puţin 10 ani, aleşi pe 3 ani de către adunarea generală; 3. Decanul ales tot de adunarea generală dintre membrii consiliului pentru acelaş timp. Consiliul alege din sânul său un prodecan, un casier şi doi cenzori.

Atribuţiile arhitecţilor profesionişti sunt următoarele: întocmirea planurilor şi a devizelor pentru construcţii, supravegherea construcţiilor. Arhitectul nu poate fi în acelaş timp autorul planului şi antreprenorul construcţiei (art. 20 regulament). Arhitectul este dator să apere interesele clientului sau ale administraţiei (art. 21).

Resursele corpului sunt alimentate din cotizaţiile membrilor, donaţiuni şi subvenţii. Bugetul este votat de adunarea generală şi executat de Consiliu. Corpul are un organ jurisdicţional, o comisie disciplinară alcătuită de 3 membri şi 3 supleanţi cu o vechime de cel puţin 10 ani, pe termen de 3 ani, şi aleasă de adunarea generală.

Pedepsele sunt: mustrarea, interdicţiunea de a profesa timp de 6 luni până la 1 an, interdicţiunea pe 5 ani, radierea definitivă din corp. Arhitectul condamnat are deschisă calea acţiunii în contenciosul administrativ, în termen de 15 zile dela pronunţare, prin derogare dela legea contenciosului administrativ.

III. CORPUL TECHNIC MILITAR

Legea din 12 Martie 1932 înfiinţează şi organizează corpul tehnic militar, compus din ofiţeri ingineri, ofiţeri mecanici, ofiţeri guarzi, în scopul de a asigura încadrarea armatei cu personalul tehnic militar necesar, de a urmări progresele ştiinţelor şi aplicarea lor în războiu, de a studia şi experimenta perfecţionările cari trebuiesc aduse materialului de războiu, de a încadra şi conduce stabilimentele industriale ale armatei şi de a supraveghea stabilimentele particulare cari fabrică materiale de războiu, etc. Ofiţerii ingineri se recrutează dintre ofiţeri din toate armele cari posedă o diplomă de inginer, de doctor sau licenţiat într'o specialitate tehnică şi au absolvit şi şcoala superioară tehnică militară. Ofiţerii ingineri se împart în 6 categorii: armament şi muniţiuni, geniu, chimie, aeronautică, marină, geodezie.

Legea înfiinţează şcoala superioară tehnică militară care cuprinde cele 6 specialităţi, durata studiilor este de cel mult 2 ani.

Organul superior de conducere al corpului este Inspectorul tehnic al armatei.

IV. CORPUL CHIMIŞTILOR

Chimiştii nu sunt încă organizaţi într'un corp propriu zis. Legea pentru unificarea salariilor chimiştilor cari sunt în serviciul administraţiilor publice, din 3 Iunie 1921, modificată la 28 Iulie 1921, prevede gruparea lor în 3 clase. Cei cu o vechime de până la 10 ani formează clasa chimiştilor experţi, cei cu o vechime dela 10 până la 20 ani formează clasa chimiştilor experţi şefi, iar cei cu o vechime mai mare de 20 ani formează clasa chimiştilor inspectori. Fiecare din aceste clase, sau mai bine zis grade, beneficiază la fiecare 5 ani de o gradaţie la salariu care înlocueşte clasele celorlalte ierarhii.

Art. 212—217 din legea sanitară din 27 Aprilie 1933 reglementează recrutarea, înaintarea şi salarizarea chimiştilor din serviciile ce depind de Minis-

terul Sănătăţii, Muncii şi Ocrotirilor sociale, păstrând gradele fixate prin legea din 1921.

V. CORPUL GEOLOGILOR

Prin legea din 22 Februarie 1906 şi prin regulamentul din 23 Iunie 1906 care înfiinţează Institutul Geologic al României, se crează şi se organizează şi corpul geologilor (art. 6—8 din lege şi art. 6—27 din regulament). Personalul ştiinţific se compune din geologi, chimişti şi ingineri. Gradele ierarhiei sunt următoarele: geolog sau chimist asistent (3 clase), geolog sau chimist titular (3 clase) adică, în total 6 clase. Directorul Institutului are gradul de geolog cl. I. *Pentru a fi admis geolog sau chimist asistent* clasa III-a se cere doctoratul sau licenţa în ştiinţe. Inaintările se fac exclusiv pe baza lucrărilor respectându-se totuşi următoarele stagii minimale: 1 an pentru asistenţi clasa III şi II, 2 ani pentru asistenţi clasa I, 3 ani pentru geologi cl. III şi II.

VI. CORPUL GEOMETRILOR-ARPANTORI

Corpul geometrilor-arpantori însărcinat să facă măsurătorile şi ridicările de plan la cererea interesaţilor, a Statului sau a justiţiei, a fost creat prin legea dela 27 Aprilie 1908 şi Regulamentul dela 8 Octombrie 1908. Pentru a fi recunoscut ca geometru-arpantor trebue un examen de specialitate. Se pot prezenta la examen candidaţii majori cari au absolvit cel puţin 4 clase gimnaziale, precum şi învăţătorii.

Inginerii cadastrali nu sunt încă organizaţi în corp pe cale de lege. Ei nu se bucură astăzi de cât de o încadrare bugetară care realizează o aproximativă echivalare în agronomie.

VII. CORPUL TEHNIC AL STATISTICIENILOR

Regulamentul din 30 Mai 1932 înfiinţează şi organizează Corpul tehnic al statisticienilor. Pentru a fi admis în corp se cere diploma unei şcoale de statistică din ţară sau străinătate, diploma de doctor *în ştiinţele economice, de doctor sau licenţiat* în drept sau în ştiinţe, de doctor igienist, de inginer, şi lucrări de statistică făcute în serviciul unei autorităţi publice sau instituţii particulare.

Corpul curpinde următoarele grade şi clase: stagiar statistic, statistician ordinar (2 clase), statistician special, expert statistic, consilier statistic. Pentru a trece la gradul de statistician ordinar stagiarul trebue să aibă un stagiu de cel puţin 2 ani într'un serviciu public; pentru a obţine gradul de statistician special, staticianul ordinar trebue să treacă un examen înaintea unei comisii de specialitate, iar înaintarea la gradul de expert se face în baza lucrărilor efectuate.

Membrii corpului se adună odată pe an în adunare generală ordinară. Corpul este compus dintr'un comitet de direcţie format din 5 membri numiţi de Ministerul Muncei şi din preşedintele Consiliului superior de Statistică. Comitetul se pronunţă asupra admisibilităţii în corp, întocmeşte tablourile de înaintare, conduce corpul, şi propune ministrului măsurile disciplinare necesare. Instanţa de apel este Consiliul superior de statistică.

VIII. CORPUL AGRONOMILOR

Corpul agronomilor este organizat prin legea din 22 *Iunie 1927 şi cuprinde: 1. Inginerii agronomi cari* posedă diploma unei academii de agricultură din ţară sau una echivalentă; 2. Conductorii agricoli, absolvenţi ai unei şcoale medii de agricultură; 3. Administratorii agricoli, absolvenţi ai unei şcoale inferioare de agricultură.

Atribuţiile inginerilor agronomi sunt: conducerea serviciilor şi instituţiilor cu caracter agricol, învăţământul agricol, expertize, conducerea şi organizarea exploatărilor agricole şi crescătoriile de animale.

Corpul inginerilor agricoli cuprinde următoarele grade şi clase: inginer agronom stagiar (1 clasă), inginer agronom (1 clasă), inginer agronom şef (2 clase), inginer agronom inspector (2 clase), inginer agronom inspector general (1 clasă) şi inginer consilier agronom (1 clasă).

Corpul conductorilor agricoli cuprinde următoarele grade: conductor agricol ajutor (1 clasă), conductor agricol (2 clase), conductor agricol şef (2 clase), conductor agricol principal (2 clase). Corpul administratorilor agricoli cuprinde aceleaşi grade.

Admiterea în corpul agronomic se face prin decret regal; înaintarea, prin deciziune ministerială până la gradul de inginer şef clasa I; la gradele superioare, prin decret regal. Stagiul minimal este de 2 ani până la inginer şef clasa III-a, apoi de 3 ani până la *inspector* şi de 5 *ani pentru inspector general*. Inaintările se fac în proporţie de 2/3 la vechime şi de 1/3 la alegere, până la gradul de inginer şef; mai departe, numai la alegere.

Se face distincţie între poziţia de activitate în care se află inginerii, conductorii şi administratorii cari sunt în serviciile publice dependente de Stat, cadrul detaşat pentru agronomii cari se află în serviciul judeţelor, comunelor şi stabilimentelor publice, şi poziţia de concediu nelimitat pentru agronomii de diferite grade cari activează în exploatările particulare.

Consiliul superior agronomic compus din 7 membri şi 7 supleanţi cu gradul de inginer inspector general sau inginer consilier, îşi dă avizul în materie de admitere, de înaintare, de dare în judecată şi, în general, în orice chestiune agricolă, formând astfel un organ consultativ al Ministerului de Agricultură.

Comisia disciplinară este compusă din 4 membri aleşi din sânul Consiliului superior şi 4 supleanţi, prezidaţi de un consilier al Curţii de Apel din Bucureşti. Pedepsele sunt: prevenirea, mustrarea simplă, mustrarea cu ridicarea lefii până la 15 zile, transferarea, suspendarea dela 15 zile la 3 luni, ştergerea dela înaintare dela 1 an la 3 ani, retrogradarea, punerea în disponibilitate şi destituirea.

IX. CORPUL SILVIC

Corpul silvic este organizat prin legea dela 26 Septembrie 1923 şi cuprinde corpul inginerilor silvici, corpul conductorilor silvici, corpul brigadierilor silvici şi pădurarilor.

Se deosebeşte poziţia de activitate pentru ingineri şi conductori cari funcţionează în serviciile publice

sau în exploatările particulare supuse controlului Statului, și poziția de neactivitate în care se află silvicii cari nu mai exercită în mod efectiv profesiunea.

Legea determină condițiunile de admisibilitate și de înaintare; se ține la Casa Pădurilor un registru matricol al membrilor corpului.

Gradele sunt: inginer silvic stagiar, care după 1 an este înaintat în mod automat la gradul de inginer silvic, inginer silvic șef, inginer silvic subinspector, inginer silvic inspector, inginer silvic inspector general și inginer silvic consilier. Stagiul minimal este de 4 ani la alegere și dela 6 la 7 ani la vechime; la gradele superioare nu se face înaintare decât la alegere.

Corpul conductorilor cuprinde gradele de conductor silvic, ajutor conductor silvic și conductor silvic principal. Sunt 3 clase de brigadieri silvici și 3 clase de pădurari.

Pe lângă Casa Pădurilor funcționează o comisie de disciplină compusă din 4 membri cu grad de consilier sau inspector general și 2 supleanți, prezidată de un consilier al Inaltei Curți de Casație care judecă pe ingineri și pe conductorii silvici. Pedepsele sunt: prevenirea, avertismentul scris, mustrarea cu ridicarea lefii pe 15 zile, transferarea, suspendarea, ștergerea dela înaintare pe timp de 1 până la 3 ani, punerea în disponibilitate, destituirea și ștergerea din corp.

X. CORPUL MEDICAL

Exercițiul profesiunii de medic, drepturile și datoriile medicilor sunt prescrise prin legea sanitară din 27 Aprilie 1933. In virtutea acestei legi, nimeni nu *poate exercita medicina decât având titlul de doctor* în medicină dela o Facultate de medicină și autorizația de liberă practică acordată de Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale în condițiunile arătate în art. 153—164; de asemenea nimeni nu poate deschide și conduce un laborator de analize medicale, de radiologie, electroterapie, stabilimente spitalicești, prepara și comercializa seruri și vaccinuri decât în baza unei autorizații date în condițiunile legii.

Legea înființează și organizează Colegiul Medicilor cu scopul de a controla practica medicală și de a veghea la păstrarea prestigiului corpului medical. (Art. 165—177). Nimeni nu poate practica medicina dacă nu este înscris în colegiul medicilor. Colegiul este împărțit în secțiuni județene conduse de un consiliu de 5 membri aleși de adunarea generală a membrilor secțiunii pe termen de 3 ani. Consiliul general al Colegiului este format din președinții consiliilor județene. Colegiul este condus de un comitet executiv compus dintr'un președinte și 4 membri pe termen de 3 ani. Secțiunile întocmesc tabloul membrilor lor și consiliul central ține registrul matricol al membrilor colegiului. Consiliul județean funcționează ca instanță de disciplină de primul grad pentru judecarea abaterilor profesionale comise de medici. Deciziunile comisiei sunt atacabile în fața unei comisiuni centrale compusă din 4 medici desemnați de Consiliul central și prezidată de un consilier al Curții de apel din București. Pedepsele sunt: avertismentul simplu, avertismentul cu ridicarea dreptului de a fi ales în consiliu pe timp de 1—3 ani, interdicțiunea temporară a practicei medicale și radierea de pe tabloul colegiului.

Titlul II din partea II a legii (art. 188—268) organizează corpul tehnic al medicilor cari funcționează în serviciile publice, în stabilimentele și instituțiile publice.

Sunt 5 categorii de medici: medici igieniști, medici curativi, medici de laborator, medici sanitari și medici legiști. Legea definește fiecare categorie și stabilește condițiunile de recrutare și de practică a fiecărei specialități; se prevede un examen de capacitate pentru specialiști.

Corpul tehnic al medicilor publici cuprinde următoarele grade: medic stagiar, medic titular, medic șef, medic principal, medic inspector general și medic consilier. Stagiul minimal pentru medicul stagiar este de 2 ani, pentru fiecare din gradele următoare de 5 ani. Medicii publici primesc la fiecare 5 ani împliniți o gradație care reprezintă 25% din salariul inițial, până la 5 gradații în total.

La reședința fiecărui inspector general sanitar funcționează o comisie de disciplină pentru medicii funcționari publici, compusă din primul președinte al tribunalului local, un medic numit de minister, 1 membru delegat de asociația profesională respectivă. Deciziunea este dată cu drept de apel la Comisia Centrală de disciplină care funcționează pe lângă minister. Pedepsele sunt: admonestarea, pierderea salariului până la 30 zile, suspendarea cu pierderea salariului până la 1 an și destituirea.

Regulamentul din 13 Octombrie 1933 determină Statutul *personalului tehnic auxiliar sanitar* din care fac parte: dento-tehnicienii, surorile de ocrotire, surorile de caritate, oficianții sanitari de circumscripție, de plasă, de port, de spitale, desinfectorii, infirmierele, laboranții, moașele, secretarii, etc.

XI. CORPUL FARMACIȘTILOR

Titlul II din partea III-a a legii sanitare din 27 Aprilie 1933 reglementează instituția farmaciei, iar art. 388—395 fixează statutul personalului farmaceutic care se compune din: farmaciști dirigenți, farmaciști stagiari, ajutori de farmaciști, asistenți de farmacie și elevi de farmacie. Intrebuințarea altui personal în oficină este interzisă. Pentru dobândirea titlului de farmacist dirigent se cere doctoratul sau licența în farmacie, dreptul de liberă practică din partea Ministerului Sănătății și un stagiu de cel puțin 3 ani într'o farmacie după obținerea liberei practice.

Pentru a controla practica farmaciei, Regulamentul din 18 Aprilie 1931 a creat și organizat colegiul farmaceutic care cuprinde obligatoriu pe toți farmaciștii cu dreptul de liberă practică. Colegiul se compune din secțiuni județene conduse fiecare de un consiliu de 5 membri ales de adunarea membrilor secției pe timp de 3 ani. Colegiul este condus de consiliul general și de un comitet executiv de 8 membri și un președinte.

Recrutarea și înaintarea farmaciștilor din serviciile și instituțiile publice cari depind de Ministerul

Sănătății este reglementată de art. 211 din legea sanitară care asimilează întru toate pe acești farmaciști cu chimiștii serviciilor publice.

XII. CORPUL VETERINARILOR

Corpul medicilor veterinari este organizat prin legea din 6 Ianuarie 1926, rectificată la 25 Ianuarie 1926 și Regulamentul dela 25 Martie 1926, modificat la 20 Mai 1930, și cuprinde pe medicii veterinari funcționari publici și pe medicii veterinari liber profesioniști.

Atribuțiile și îndatoririle medicilor veterinari sunt: lupta contra epizootiilor, îndrumarea tehnică pentru creșterea și înmulțirea animalelor domestice, industrializarea produselor animale, controlul salubrității și higienei alimentelor de origină animală și aplicarea legilor și regulamentelor sanitare-veterinare.

Pentru a fi admis în corp se cere doctoratul în medicină veterinară și libera practică a profesiunii.

Admiterea în corp se face prin deciziune ministerială și numirea în funcțiune și grad, prin decret regal. La direcția zootehnică și sanitară veterinară a Ministerului de Agricultură și Domenii, se ține un registru matricol al medicilor veterinari membri ai corpului.

Gradele în corp sunt: medic veterinar stagiar, medic veterinar de circumscripție, medic veterinar primar, medic veterinar inspector, medic veterinar inspector general și medic veterinar director. După un stagiu de 2 ani, și în urma trecerei unui examen de capacitate, medicul stagiar devine definitiv. Stagiul minimal între grade este de 3 ani la alegere, și 4 ani la vechime.

Inaintarea se face în proporție de 2/3 la vechime și 1/3 la alegere. Numirea în funcțiunile de medic veterinar primar, de director de abator, de director de laborator oficial, de veterinar de punct de frontieră și de conductor de institut zootehnic se face în baza unui concurs.

Pe lângă Direcția zootehnică și sanitară-veterinară funcționează o comisie de înaintare și de disciplină compusă din 5 membri și un supleant, și anume: din 2 profesori ai facultății de medicină veterinară, 2 medici veterinari cu o vechime de cel puțin 10 ani și directorul serviciului sanitar veterinar, prezidată de ministru sau de locțiitorul său. Această comisie își dă avizul în ceeace privește admiterea în corp, înaintările, numirile la posturile vacante, la punerea în retragere, concursuri, transferare și disciplină.

Pedepsele sunt: admonestarea, amenda cu pierderea salariului dela 1 până la 30 zile, suspendarea dela 1 la 3 luni, permutarea, excluderea temporară, punerea în disponibilitate, eliminarea din corp.

Personalul auxiliar al corpului medicilor veterinari se compune din agenți revizori de animale cari au absolvit o școală specială având la bază cursul primar.

XIII. CORPUL CONTABILILOR

Legea dela 15 Iulie 1921, completată prin legea dela 25 Martie 1926 și Regulamentul dela 22 Decemvrie 1922, crează un corp de contabili autorizați și experți contabili.

Profesiunea de contabil autorizat la Stat și în întreprinderile particulare cu un capital mai mare de lei 500.000 și profesiunea de expert contabil în fața instanțelor judiciare, administrative sau financiare, nu pot fi exercitate decât de membrii corpului.

Legea dă definiția contabilului și spune: prin contabil se înțelege persoana care înregistrează operațiunile comerciale după principiile contabilității (art. 2, alin. 2).

Pentru a fi înscris în corp se cere un titlu al unei Academii sau al unei școale superioare de comerț.

Corpul este organizat în secțiuni de cel puțin 10 membri, una în fiecare circumscripție de tribunal; secțiile sunt persoane juridice.

Pe lângă Curtea de Apel din București funcționează Consiliul superior al corpului compus din: președintele Camerei de Comerț din București sau delegatul său, rectorul Academiei de Inalte Studii Comerciale sau delegatul său și profesorul de contabilitate al aceleiași Academii, un director al Băncii Naționale, directorul școalei superioare de comerț din București, președintele corpului absolvenților școalelor superioare de comerț, președintele secției Ilfov și trei membri, câte unul al secțiilor din provincie.

Fiecare secție a corpului se administrează de un consiliu de 7—9 membri, aleși de adunarea generală a membrilor pe timp de 2 ani. Adunarea alege și 2 censori, un secretar, un casier și un contabil.

Fiecare secție întocmește în fiecare an un tablou al membrilor secției și consiliul superior întocmește tabloul general al membrilor corpului.

Plângerile contra vreunui membru al corpului se adresează președintelui secției respective, care decide dacă este cazul de dare în judecată. Consiliul secției funcționează ca instanță disciplinară, deciziunile consiliului sunt supuse apelului în fața Curții de apel respective care va judeca conform dreptului comun.

Pedepsele sunt admonestarea, interdicția temporară de a profesa și excluderea din corp.

La fiecare doi ani are loc un congres al tuturor secțiilor, Consiliul superior administrează interesele întregului corp; pe lângă Consiliul superior funcționează un birou executiv permanent, format din decan (președintele corpului), secretar general, doi membri, aleși de consiliul superior din sânul lui, și un director numit de consiliu.

XIV. CORPUL CONTABILILOR ȘI FUNCȚIONARILOR COOPERATORI

Legea din 11 Octombrie 1932 și Regulamentul din 22 Decembrie 1932 organizează un corp al contabililor și al funcționarilor cooperatori, deosebit de corpul contabililor autorizați. Corpul cuprinde două categorii de membri: contabilii cooperatori și funcționarii cooperatori.

Din prima categorie fac parte: absolvenții școalelor cooperatiste și ai școalei superioare de studii cooperatiste, precum și contabilii din cooperație cari posedă titlul de contabil dela alte școale. Din categoria a doua fac parte funcționarii cooperatori cari îndeplinesc în cooperație orice serviciu afară de acela de contabil.

Contabilii cooperatori sunt împărțiți în trei categorii: contabili stagiari, contabili definitivi și contabili consilieri.

Contabilii, primiți în corp cu gradul de stagiar, după un stagiu de 2 ani și trecerea unui examen, devin contabili definitivi. Sunt 3 clase de contabili definitivi; contabilii definitivi clasa I cari au o vechime în corp de cel puțin 20 ani pot fi înaintați contabili consilieri.

Funcționarii cooperatori sunt și ei împărțiți în trei grade: stagiari, definitivi și consilieri.

Corpul contabililor și funcționarilor cooperatori este în realitate o federație de secții județene cari au fiecare o personalitate juridică distinctă de persoana corpului.

Organele secției sunt: adunarea generală, consiliul de administrație, comitetul de direcție, președintele, comisia cenzorilor. Organele corpului sunt: adunarea generală, consiliul superior, comitetul de direcție, decanul și comisia de control. Sunt comisii regionale de disciplină și o comisie centrală.

X. CORPUL AVOCAȚILOR PUBLICI

Profesiunea de avocat este reglementată prin legea pentru organizarea corpului de avocați din 28 Decemvrie 1931, modificată la Aprilie 1932 și la 2 Aprilie 1936. Această lege reglementează admiterea în corp, disciplina avocaților, exercitarea profesiunii de avocat, organizarea barourilor și Uniunii avocaților [1]).

XVI. CORPUL DIDACTIC

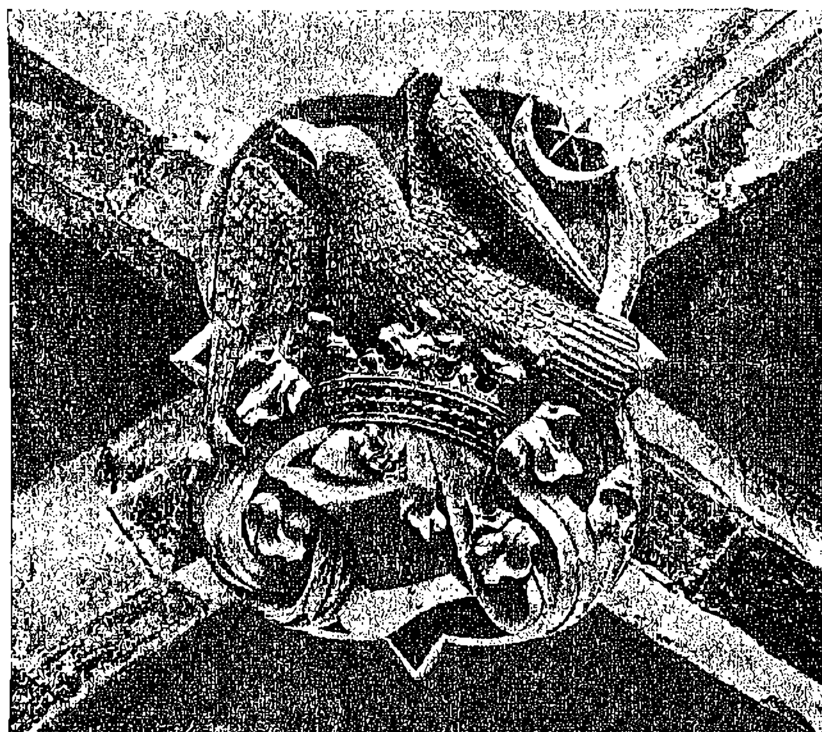
Corpul didactic de diferite grade este organizat prin legile speciale ale diverselor categorii de învățământ [2]).

*

Din examinarea statutelor diverselor corpuri profesionale se desprinde clar lipsa unei concepții generale privitoare la organizarea lor, la rostul lor în aparatul administrativ de Stat și la locul ce-l vor ocupa corpurile în desvoltarea viitoare a organizării Statului.

[1]) Vezi Baroul Românesc, pag. 348—360.

[2]) Vezi Organizarea învățământului, pag. 475—476, Corpul Didactic, pag. 473—476.

STEMA CORVINILOR
(Capela Castelului din Hunedoara)

CAMERELE PROFESIONALE DIN ROMÂNIA

Camerele profesionale sunt organizațiuni, a căror ființă legală e consacrată de lege. Ele au de scop a priveghia la desvoltarea marilor ramuri de activitate națională sub aspectul pur profesional, de a apăra și susține interesele reprezentanților acestor ramuri.

Pentru atingerea acestor scopuri ele au mai multe atribuțiuni de îndeplinit.

1. In fruntea acestor atribuțiuni stau *atribuțiunile consultative* pe cari camerele le îndeplinesc *fie din inițiativă proprie, fie atunci când li se cer păreri și informațiuni* asupra tuturor chestiunilor ce privesc interesele respective.

Aceste atribuțiuni ca să poată fi îndeplinite, impun însă două cerințe esențiale: cunoașterea aprofundată a tuturor nevoilor ramurei de cari se ocupă apoi un bogat material informativ. De aci rezultă existența unei probleme de organizare proprie a acestor instituțiuni, în vederea studiilor, cercetărilor și informațiunilor și în această organizare rezidă în cea mai mare parte, rostul instituțiunii. La camerele de comerț și industrie, în special, serviciile de informațiuni au ajuns la o desvoltare uimitoare și intră în preocuparea de căpetenie a acestor instituțiuni.

2. Cele mai multe din camere și-au lărgit însă sfera de acțiune, îmbrățișând în interesul comerțului și al industriei, diferite *atribuțiuni administrative*. Astfel, ele au înființat și administrează tot felul de așezăminte utile economiei naționale, ca: porturi maritime și fluviale, zone libere în porturi, canale de navigațiune, burse de comerț, târguri, intrepozite, elevatoare, servicii de condiționări și analize de mărfuri, expozițiuni permanente, muzee comerciale și industriale, târguri periodice de mostre, școli comerciale și industriale, și altele.

3. Pe lângă cele două funcțiuni, cea consultativă și administrativă, comune tuturor camerelor profesionale, camerele de comerț și-au asumat încă două însărcinări speciale de mare importanță pentru viața comercială și industrială.

a) *Funcțiunea judecătorească*, constând în practicarea *arbitrajului comercial*, adică a unui mijoc expeditiv pentru soluționarea diferendelor din afaceri dintre comercianți și industriași, fie prin conciliațiune, fie prin judecată. In acest scop s'a creat peste tot, și în România deasemeni, un puternic curent pentru aceste instanțe de arbitraj, cunoscute sub numele de camere arbitrale.

b) Reglementarea uzanțelor comerciale, care în multe țări constitue o adevărată *funcțiune legislativă*. In multe țări într'adevăr, legea comercială prevede că acolo unde această lege nu dispune, se vor lua în considerare uzanțele comerciale; acestea constituesc deci un izvor de justiție care echivalează cu legea.

Dacă rostul camerelor profesionale este același pretutindeni și aceleași și mijloacele de îndeplinire, în schimb însă *organizarea* lor variază foarte mult dela o țară la alta și în unele țări chiar dela o cameră la alta.

Dintr'un punct de vedere cu totul general, sunt două sisteme de organizare: englez și francez.

a) Camerele de sistem englez sunt sindicate libere, cari nu depind întru nimic de Stat, formate prin asociația voluntară a membrilor lor; ele se întrețin din cotizația membrilor. In afară de Anglia, acest sistem se mai practică în Belgia, Spania, Portugalia, Statele-Unite și Japonia; *b)* Camerele de sistem francez, care este și sistemul României, sunt create de Stat prin lege și ridicate la rangul de instituțiuni publice. Statul le dă caracterul de organe consultative ale sale, le concede o parte din puterile sale suverane, le pune la îndemână prin impozite, mijloacele bănești de cari au nevoe spre a-și îndeplini scopul. In afară de Franța și România, sistemul acesta îl mai întâlnim în Italia, Germania, Austria, Ungaria, Olanda, Grecia, Bulgaria, Serbia, Brazilia.

Cele mai vechi camere profesionale sunt, în România ca și în alte părți ale lumii, camerele de comerț.

Camerele de muncă și camerele de agricultură, au apărut mult mai târziu, deabia în legislația de după răsboiu, cu scopuri și funcțiuni similare celor ale camerelor de comerț și industrie și cu o organizare în totul analoagă.

In România, fundamentul juridic al organizării camerelor profesionale residă în Constituția din 1923, care le-a recunoscut definitiv utilitatea ce au în organizarea noastră economică. In anul 1925 au fost reorganizate radical, iar astăzi ele se află sub regimul legii din 29 Aprilie 1936: « Legea consiliului superior economic și a organizării camerelor profesionale », care ar fi putut constitui obiectul a două legislații separate, pe cari legiuitorul le-a întrunit totuși într'una singură intenționând probabil să realizeze o îndrumare

vieții noastre economice, într'un cadru de prevederi comune.

CAMERELE DE COMERȚ ȘI DE INDUSTRIE

A) CAMERELE NAȚIONALE

Camerele de comerț și de industrie *sunt instituțiuni publice, învestite cu personalitate juridică*, create în scopul de a reprezenta, apăra și susține interesele comerțului și industriei.

După natura lor, camerele de comerț din lumea întreagă, au următorul statut: 1. *Camere naționale:* a) *oficiale* — patria lor fiind Franța, unde întâlnim și cea mai veche cameră de comerț, înființată la Marsilia cu autorizația regelui Henric al IV-lea în 1599 — și b) *libere*, create de inițiativa particulară — cele mai multe aflându-se în Anglia și Statele-Unite, unde întâlnim și cea mai veche cameră de comerț liberă, înființată la New-York în 1768, adică cu 15 ani înainte de independența Statelor-Unite; 2. *Camere străine — extrateritoriale*, înființate în diferite țări, de comercianții străini aflați în acele țări, toate urmărind acelaș scop: strângerea legăturilor comerciale dintre țările de origină ale comercianților și țările în cari își fac afacerile. Cea mai veche dintre acestea, este cea înființată la Yokohama în anul 1866 de către mai mulți comercianți de naționalități diferite, stabiliți în acel oraș. Unele dintre acestea au un caracter *oficial* prin aceea că au fost create din îndemnul și cu sprijinul guvernelor străine, cari aveau interese comerciale în acele țări; altele au un caracter cu totul *privat*, fiind fundate numai din inițiativa comercianților.

România face parte dintre țările cu camere de comerț oficiale, organizate pentru prima oară prin legea din 1864, pusă în aplicare în anul 1868.

In toate țările, camerele de comerț, prin atribuțiunile lor legale sau statutare, reprezintă nu numai comerțul ci și industria, deși cele mai multe dintre ele sunt denumite numai camere de comerț.

ATRIBUȚIUNI

Ele au următoarele atribuțiuni:

1. Să formeze deziderate și să facă propuneri privitoare la chestiunile industriale și comerciale, fie din proprie inițiativă, fie atunci când li se cere de Uniunea camerelor sau de orice autoritate.

2. Să adune și să pună la îndemâna comercianților și industriașilor materialul informativ de care aceștia pot avea nevoe în exercitarea profesiunii lor.

3. Să țină în evidență permanentă situația firmelor individuale și sociale, cu toate indicațiunile din legea și regulamentul pentru înființarea unui registru al comerțului.

4. Să primească, să păstreze și să țină la dispoziția publicului metodele mărcilor de fabrică și de comerț din circumscripțiile lor.

5. Să strângă și stabilească pe cale de regulament, aprobate de Ministerul Industriei și Comerțului, uzanțele comerciale din circumscripțiile lor.

6. Să elibereze cărți de legitimație comișilor-călători, certificate de origina mărfurilor, certificate de uzanțele comerciale, de firmele înscrise, de adnotările și modificările firmelor, de mărcile de fabrică și de comerț, de prețurile mărfurilor după mercuriale, de cotele burselor, de hotărîrile și toate celelalte acte ale lor.

7. Să alcătuiască mercuriale de prețurile mărfurilor.

8. Să colaboreze cu camerele de muncă și cu camerele de agricultură pentru toate chestiunile de interes comun.

9. Să colaboreze cu institutul de statistică generală a Statului la alcătuirea statisticelor privitoare la mișcarea comercială și industrială, după normele științifice și tehnice date de organele de conducere ale Institutului.

10. Să întocmească în fiecare an calendaristic și să trimeată atât Ministerului Industriei și Comerțului cât și Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie, câte un raport amănunțit despre mersul comerțului și industriei în circumscripțiile lor și să publice dări de seamă de activitatea lor.

11. Să redacteze și să publice buletinul oficial al Camerei.

12. Să îndeplinească atribuțiunile ce li s'au dat sau li se vor mai da prin legi și regulamente, sau care s'ar ivi din nevoile practicei comerțului și industriei din circumscripția lor.

13. Să institue comisiuni arbitrare, cu putere de jurisdicțiune asupra litigiilor provenite din diferendele iscate în ultimă instanță, în transacțiunile de oboare, târguri, piețe și rampe.

Camerele de comerț și de industrie, cu aprobarea Ministerului de Industrie și Comerț, care va lua și avisul Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie pot:

a) Să ia inițiativa și să participe la înființarea, de societăți sau de consorții, având ca scop executarea și exploatarea diferitelor lucrări sau servicii publice de interes comercial și industrial, ca: posturi maritime și fluviale, zone libere în porturi, canale de navigație interne sau alte căi și servicii de comunicație terestră, maritimă, fluvială și aeriană, etc.

b) Să înființeze și să administreze singure sau în asociațiune, conform legii pentru administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor și avuțiilor publice și modificărilor ei, servicii și stabilimente pentru trebuințele comerțului și industriei, ca: burse de comerț, târguri sau oboare, rampe, piețe și hale pentru desfacerea cerealelor, vitelor și altor mărfuri, intrepozite reale și nominale, servicii de condiționări și de analize de mărfuri, expozițiuni permanente și muzee comerciale și industriale, târguri periodice de mostre, etc.

c) Să înființeze singure sau în colaborare cu ministerele respective, instituții de cultură profesională, ca: școli comerciale, industriale și de meserii, cursuri pentru răspândirea cunoștințelor comerciale și industriale, să creeze burse de studii și practică comercială și industrială și premii de încurajare; să înființeze căminuri pentru ucenicii din comerț și industrie.

d) Să contribue la cheltuelile cu scop de utilitate publică, comercială și industrială.

e) Să cumpere, să construiască clădiri pentru propria lor instalaţie sau necesare comerţului şi industriei, prevăzute la aliniatele *a* şi *b* de mai sus.

f) Să creeze, fiecare în parte sau mai multe împreună, aşezăminte pentru asigurarea şi ajutorarea mutuală a comercianţilor şi industriaşilor.

ORGANIZARE

Organizarea camerelor de comerţ şi industrie, cuprinde: camera de comerţ şi industrie cu oficiile lor judeţene şi Uniunea camerelor de comerţ şi industrie.

Camerile de comerţ şi industrie

Camerele de comerţ şi industrie au în mod obligatoriu ca membri, înscrişi din oficiu în listele electorale ale camerei respective: *a)* comercianţii şi industriaşii supuşi la plata impozitului adiţional, pe lângă impozitul pe venituri comerciale şi industrie, care au firmă înmatriculată în registrul oficiului de comerţ de cel puţin 1 an, precum şi micii morari, proprietari de mori ţărăneşti, cu excepţia însă a celor care fac deja parte din camerele de muncă; *b)* asociaţii cu semnătură şi societăţi în nume colectiv, comanditaţii cu semnătură ai societăţilor în comandită; *c)* directorul cu semnătură al sucursalelor din alte localităţi, în care îşi are sediul principal al întreprinderilor individuale sau societăţilor comerciale şi industriale.

Camerele de comerţ şi industrie sunt conduse de următoarele organe: consiliul de administraţie şi comitetul de direcţie.

Veniturile camerelor provin din: o cotă adiţională de maximum 1% asupra veniturilor comerciale şi industriale; anumite taxe pentru certificatele şi actele eliberate de ele sau pentru anumite servicii prestate de camere; eventuale subvenţii şi donaţii.

Uniunea camerelor de comerţ şi industrie

Uniunea camerelor de comerţ şi industrie, este instituţiune publică învestită cu personalitate juridică, cu sediul în capitala ţării şi compusă din preşedinţii şi vice-preşedinţii camerelor de comerţ şi industrie.

Atribuţiunile Uniunii sunt: 1) îndrumează, stimulează şi coordonează activitatea pe toate tărâmurile, a camerelor de comerţ şi industrie, 2) urmăreşte atingerea rezultatelor, pe care camerele le-ar putea obţine mai greu prin acţiunea lor separată, în chestiunile comerciale şi industriale şi de ordin general sau în alte chestiuni privind interesele proprii ale acestor instituţiuni, 3) formează deziderate şi face propuneri privitoare la chestiunile industriale şi comerciale de inters general, fie din proprie iniţiativă, fie atunci când li s'ar cere de orice autoritate publică, 4) dă directive camerelor, privitoare la activitatea lor, 5) reprezintă faţă de guvern şi autorităţi totalitatea camerelor în chestiuni de interes general, şi 6) îndeplineşte celelalte atribuţiuni date prin legi şi regulamente.

Organele Uniunii sunt: adunarea generală, consiliul de administarţie şi comitetul de direcţie, iar veniturile sunt asigurate de 12% din veniturile provenite din cotele adiţionale; controlul gestiunii camerelor de comerţ se face de către Ministerul Industriei şi Comerţului şi Ministerul Finanţelor, iar gestiunea Uniunii de către cele două ministere şi un delegat al adunării generale a Uniunii.

B) CAMERELE EXTRA-TERITORIALE

1. CAMERE DE COMERŢ ROMÂNE IN STRĂINĂTATE

Guvernul român poate recunoaşte şi acorda sprijinul său acelor camere de comerţ şi de industrie sau organizaţiuni similare române sau românostrăine (mixte), cu sediul în străinătate, a căror existenţă o crede utilă pentru economia noastră naţională, cu condiţiunea de a îndeplini următoarele obligaţiuni: *a)* să fie în majoritatea lor compuse din persoane sau firme care exercită un comerţ sau o industrie cu firme înscrise în ţara unde se înfiinţează sau în România; *b)* din numărul total al membrilor, cel puţin jumătate să fie supuşi români; *c)* să posede statute, aprobate de Ministerul Industriei şi Comerţului, în care scopurile urmărite să fie bine precizate.

Atribuţiunile acestor camere sunt, în genere, următoarele:

a) Să facă studii, anchete şi documentări statistice în ţările unde funcţionează.

b) Să adune şi să pună la îndemâna comercianţilor şi industriaşilor, informaţiunile de care aceştia au nevoe în exercitarea profesiunii lor.

c) Să publice buletine comerciale şi dările de seamă.

d) Să organizeze expoziţii şi târguri de mostre.

e) Să dea guvernului român, când s'ar cere, păreri asupra diferitelor chestiuni economice.

Guvernul în cazuri bine determinate, poate retrage recunoaşterea şi sprijinul acestor camere.

2. CAMERE DE COMERŢ STRĂINE IN ROMÂNIA

Camere pentru reprezentarea intereselor comerciale şi industriale străine sau mixte, nu se pot înfiinţa pe teritoriul ţării decât pe baza unei autorizaţiuni a guvernului român, dată în urma avizului favorabil al Uniunii camerelor de comerţ şi industrie şi în baza unei proceduri ce trebue a fi îndeplinită.

In alcătuirea acestor camere, nu pot intra ca membri decât comercianţii şi industriaşii cari locuesc permanent în România, având firma înscrisă conform legii în vigoare. Guvernul poate exercita controlul său asupra fiecărei camere sau retrage autorizaţia de înfiinţare.

CAMERELE DE MUNCĂ

Camerele de muncă sunt *instituţiuni publice, învestite cu personalitate juridică*, create în scopul de a reprezenta, apăra şi susţine interesele lucrătorilor, funcţionarilor particulari şi ale meseriaşilor.

BISERICA SF. GHEORGHE NOU IN 1837: UN PITORESC TABLOU AL VIEȚII SOCIALE IN BUCUREȘTI

Desen de *Raffet*. Colecția *Ing. Const. Orghidan*

ATRIBUȚIUNI

Ele au următoarele atribuțiuni:

1. Să informeze autoritățile publice prin rapoarte, memorii, studii și orice alte mijloace asupra situației locale a lucrătorilor, funcționarilor particulari și meseriașilor și să facă propuneri pentru reglementarea raporturilor și condițiilor de muncă a organizării și protecției salariaților și meseriașilor, a pieții muncii și pregătirii profesionale muncitorești.

2. Să colaboreze cu autoritățile publice la stricta aplicare a legilor ce privesc pe lucrătorii, funcționarii particulari și meseriași.

3. Să contribue la întreținerea unor bune raporturi între lucrători, funcționari particulari, meseriași și patroni și să intervină pentru aplanarea conflictelor individuale de muncă și pentru a înlesni încheierea contractelor colective de muncă.

4. Să înființeze singure sau în colaborare cu Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale instituții de îndrumare, pregătire, perfecționare profesională și ocrotire a muncii.

5. Să colaboreze cu Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale pentru organizarea de expoziții bazare pentru meseriași.

6. Să înregistreze contractele de muncă și să țină o evidență a organizațiunilor profesionale recunoscute persoane juridice, cu care se vor ține în permanent contact.

7. Să colaboreze cu organizațiile și instituțiile publice sau particulare, cari se ocupă de îmbunătățirea situației lucrătorilor, funcționarilor particulari și meseriașilor și să trimită reprezentanți în toate organele în cari, pe cale de lege sau altfel, s'a prevăzut o reprezentare a lucrătorilor, funcționarilor particulari și meseriașilor.

8. Să colaboreze cu autoritățile publice și cu Institutul de Statistică generală a Statului la întocmirea statisticelor și monografiilor muncitorești sau să facă din proprie inițiativă asemenea lucrări.

9. Să apere și să susțină drepturile lucrătorilor, funcționarilor particulari și meseriașilor, pentru neplata salariului sau lucrului efectuat, pentru concedieri nejustificate, și pentru nerespectarea contractelor colective de muncă.

10. Să înainteze Ministerului Muncii un raport anual asupra aplicării legislației muncitorești și asupra activității date lor prin legi, regulamente sau decizii ministeriale.

ORGANIZARE

Organizarea camerelor de muncă cuprinde, în mod similar cu celelalte camere profesionale: Camerele și Uniunea lor.

Camerele de muncă

Camerele de muncă au în mod obligator ca membri, înscriși din oficiu în listele electorale ale camerei, lucrătorii, funcționarii particulari și meseriașii din circumscripția fixată în temeiul legii. Ele sunt conduse de următoarele organe: consiliul de administrație, comitetul de direcție și comitetul de secție. Fiecare Cameră de muncă are 3 secțiuni: industrială, comercială și de meseriași, și este condusă de un președinte și 3 vice-președinți, câte unul pentru fiecare din cele 3 secțiuni. Legea prevede posibilitatea constituirii unor filiale, după o procedură stabilită, în circumscripțiile în care este o singură cameră de muncă pe mai multe județe. Veniturile camerelor de muncă provin din o cotă adițională de maximum 0,50% asupra salariilor și veniturilor profesionale brute ale membrilor; subvenții, legate și donațiuni; contribuții eventuale din partea Statului, județelor și comunelor.

Uniunea camerelor de muncă

Uniunea camerelor de muncă este instituțiune publică învestită cu personalitate juridică, cu sediul în capitala țării și compusă din câte 6 membri aleși ai camerelor de muncă, câte 2 de fiecare secție, adică 2 lucrători, 2 funcționari particulari și 2 meseriași.

Atribuțiunile Uniunii sunt: 1. îndrumează, stimulează și coordonează activitatea pe toate tărâmurile a camerelor de muncă, 2. urmărește atingerea rezultatelor, pe care camerele de muncă le-ar putea obține mai greu prin acțiunea lor separată, în chestiunile privitoare la ridicarea morală și materială a muncitorilor, funcționarilor particulari și ale meseriașilor sau în alte chestiuni privind interesele proprii ale acestor instituțiuni, 3. formulează deziderate și face propuneri privitoare la problemele muncitorești de interes general, fie din proprie inițiativă, fie atunci când i s'ar cere de orice autoritate publică, 4. dă directive camerelor de muncă privitoare la activitatea lor, 5. reprezintă față de guvern și autorități totalitatea camerelor de muncă în chestiuni de ordin general, 6. îndeplinește celelalte atribuțiuni date prin legi și regulamente.

Organele Uniunii sunt ca și la celelalte: adunarea generală, consiliul de administrație și comitetul de direcție. Veniturile Uniunii sunt asigurate din contribuția camerelor de muncă, cu o cotă de 5% din veniturile provenite din cota adițională și din eventualele subvenții și donații. Controlul și supravegherea camerelor de muncă revine Ministerului Muncii. Controlul gestiunii camerelor se face de către Ministerul Muncii și al Finanțelor, iar al Uniunii de către aceste două ministere și un delegat al adunării generale.

Prin «Legea pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor», din 30 Aprilie 1936, atât camerele de muncă cât și Uniunea camerelor de muncă, au primit noi și importante atribuțiuni în organizarea vieții muncitorești a clasei noastre de mijloc, în ceeace privește orientarea profesională, clasificarea și perfecționarea profesională și exercitarea meseriilor.

Deși funcționează numai de 4 ani, camerele de muncă au avut o influență binefăcătoare asupra tuturor categoriilor de salariați.

Prin decretul din 2 Mai 1934, circumscripțiile camerelor de muncă au fost fixate astfel: Constanța (cu județele Constanța, Durostor, Caliacra, Tulcea); Galați (cu județele Covurlui, Tecuci, Tutova, Ismail,

Cahul, Cetatea-Albă); Brăila (cu județele Brăila, R.-Sărat, Putna, Ialomița); Ploești (cu județele Prahova, Dâmbovița, Muscel, Buzău); București (cu județele Ilfov, Vlașca, Teleorman); Craiova (cu județele Dolj, Gorj, Vâlcea, Romanați, Olt, Sibiu, Argeș); Timișoara (cu județele Timiș-Torontal, Caraș, Severin, Mehedinți); Arad (cu județele Arad, Hunedoara, Alba, Târnava-Mică); Cluj (cu județele Cluj, Maramureș, Năsăud, Mureș, Turda, Someș), Brașov (cu județele Brașov, Trei-Scaune, Făgăraș, Odorhei, Târnava-Mare); Cernăuți (cu județele Cernăuți, Storojineț, Rădăuți, Suceava, Dorohoi, Hotin, C.-Lung); Chișinău (cu județele Lăpușna, Orhei, Soroca, Tighina); Iași (cu județele Iași, Vaslui, Fălciu, Botoșani, Bălți), Bacău (cu județele Bacău, Neamț, Baia, Ciuc, Roman) și Oradea (cu județele Bihor, Sălaj, Satu-Mare).

Prin jurnalul Consiliului de Miniștri din 30 Aprilie 1936, numărul membrilor a fost fixat dela 30—60, după importanța camerelor.

CAMERELE DE AGRICULTURĂ

Sunt instituțiuni publice județene autonome, investite cu personalitate juridică și create cu scopul de a reprezenta, apăra și susține interesele agriculturii. Ele lucrează din inițiativă și cu mijloace proprii dar sunt în acelaș timp și organe ajutătoare și de execuție ale Ministerului Agriculturii și Domeniilor, în cadrul planului de lucru anual întocmit de minister.

ATRIBUȚIUNI

Iată care sunt atribuțiunile camerelor de agricultură:

1. Să reprezinte, să apere și să susțină interesele agriculturii din județ, exprimându-și punctul de vedere, în toate chestiunile ce privesc agricultura și producțiunea agricolă cu toate ramurile ei.

2. Să contribue, din proprie inițiativă și prin toate mijloacele, la sporirea, îmbunătățirea și ajutorarea tuturor ramurilor de producțiune agricolă din județul respectiv, fiindu-le însă interzis de a face acte de comerț pe cont propriu, de a acorda împrumuturi și a distribui produse pe credit.

3. Să colaboreze la aplicarea legilor ce interesează agricultura, în cadrul fixat de ministerul în sarcina căruia e dată aplicarea legii respective.

4. Să organizeze munca agricolă, asigurările mutuale, statistica agricolă, poliția agricolă din județ și să țină în curent pe agricultori cu mișcarea prețurilor ce-i interesează.

5. Să organizeze un serviciu meteorologic județean, care să facă înregistrările necesare și să țină în curent pe agricultorii din județ cu starea timpului.

6. Să execute toate măsurile cu caracter agricol, zootehnic și silvic ce cad în sarcina Consiliului județean.

7. Să întocmească lista experților tehnici din județ, autorizați să facă expertize agronomice, zootehnice sau silvice.

8. Să țină registre genealogice pentru rasele de animale din județ și să libereze acte de origină pentru animalele înscrise în registre.

9. Să stimuleze și să sprijine înființarea și funcționarea asociațiilor agricole și de crescători.

10. Să libereze certificate de origină pentru mărfurile și produsele agricole și animale, în conformitate cu legile de poliție sanitară, veterinară și de poliție fito-sanitară, precum și cu convențiile vamale.

11. Să întocmească și să trimeată la sfârșitul fiecărui an Uniunii camerelor de Agricultură și Ministerului Agriculturii, rapoarte de starea agriculturii, din județ, făcând propuneri cuvenite pentru îmbunătățirea și apărarea intereselor ei.

12. Să întocmească și să publice monografia agricolă a județului.

ORGANIZARE

Organizarea camerelor de agricultură cuprinde: comitetele agricole comunale, camerele de agricultură și uniunea camerelor de agricultură.

Comitetele agricole comunale

Comitetele agricole comunale *sunt constituite în* fiecare comună ca organ de reprezentare al intereselor agricole locale și ca organ de execuție al camerei de agricultură, legea prevăzând condițiile de amănunt asupra întocmirii listelor electorale, eligibilitatea membrilor și operațiilor electorale.

Camerele de agricultură

Camerele de agricultură se compun din membri aleși, de drept, delegați și numiți, având ca organe: adunarea generală, consiliul de administrație și comitetul de direcție; ele își au asigurate prin lege o seamă de venituri pentru îndeplinirea atribuțiunilor lor, încasabile odată cu veniturile cuvenite Statului și prin timbre zootehnice.

Uniunea camerelor de agricultură

Uniunea camerelor de agricultură este o instituție publică autonomă, învestită cu personalitate juridică, cu sediul în capitala țării și compusă din: președinții camerelor de agricultură sau delegații lor, desemnați dintre membrii aleși ai camerelor; 18 membri de drept și 8 membri aleși.

Atribuțiunile Uniunii sunt: 1. îndrumează, stimulează și coordonează activitatea pe toate tărâmurile a camerelor de agricultură, 2. urmărește atingerea rezultatelor pe care camerele de agricultură le-ar putea obține mai greu prin acțiunea lor separată, 3. formulează desiderate și face propuneri la chestiunile agricole de interes general, fie din proprie inițiativă, fie atunci când i s'ar cere de orice autoritate, 4. dă directive camerelor de agricultură privitoare la activitatea lor, 5. reprezintă față de guvern și autorități, totalitatea camerelor de agricultură în chestiuni de interes general, 6. în fine, îndeplinește toate celelalte atribuțiuni date prin lege și regulamente.

Organele Uniunii sunt: adunarea generală, consiliul de administrație și comitetul de direcție, iar veniturile Uniunii sunt asigurate printr'o cotă de 10% din veniturile realizate de camerele de agricultură din cotele adiționale și diverse alte venituri sau donații.

n. a.

X

LEGISLAȚIA FISCALĂ

ISTORICUL AȘEZĂRILOR FISCALE

DELA ORIGINI PÂNĂ IN SECOLUL XVII

In trecutul îndepărtat al țărilor noastre înainte de vremurile Fanarioților nu poate fi vorba de o legislație fiscală propriu zisă. Aceasta nu înseamnă totuși că ele n'au cunoscut, încă din acele timpuri, o întreagă serie de norme cari regulau aspectul financiar al vieții sociale.

Cum era și de așteptat, într'o societate în care Statul, adică «țara» (< *terra*, pământ), nu era decât desvoltarea firească a vechii vieți sătești și nu o formă de administrație impusă de sus în jos sau copiată după modele străine, întreaga vieață financiară a Statului s'a desvoltat din caracterele vieții economice ale satului ce-și trăgea toate rosturile din munca pământului și din cărăușie.

Concepția fundamentală în domeniul fiscal e cea *a vieții moșnenești străvechi*, — precum susține prof. N. Iorga.

Incă înainte de închegarea vieții noastre în forme de Stat, locuitorii consimțiseră la anumite îndatoriri fiscale față de conducătorul liber ales al comunității. In ce constau aceste obligații, aceste îndatoriri originale, nu se poate stabili cu preciziune. După toate probabilitățile însă, ele constau în acele îndatoriri ce le aflăm mai târziu în vigoare între locuitorii «rumâni» ai moșiilor boierești, domnești sau mânăstirești și proprietar, adică, în zile de clacă și dijme asupra producțiunii. De altfel, formele de organizare financiară din Ardeal, păstrate de stăpânirea maghiară împreună cu celelalte forme de vieață locală, corespund vechii tradiții românești. «Cum Românii din Ungaria dau regelui o oaie din cincizeci și desigur, unde sunt plugari, o dijmă din produsele câmpului, aiurea câte o blană, o piele ca pescheș pe deasupra, Domnul muntean ia dijmă dela oi, porci, albine, etc.» [1]).

Cu alte cuvinte, Domnul, ca reprezentant al țării, așa cum judele reprezenta satul și voevodul ținutul, a moștenit întreg sistemul financiar al vieții sătești. Sistem financiar care se reduce, în ultimă expresie, la obligații ce decurg din dreptul de proprietate asupra pământului, în același sens în care numai din proprietatea de pământ decurgeau datoriile ostășești.

———

[1]) N. Iorga, Istoria Românilor vol. III, pag. 341.

Deci, la începuturile vieții noastre de Stat, dările nu erau obligatorii decât în raport cu situația de proprietar sau muncitor de pământ. Domnul, proprietar al tuturor pământurilor ce nu aveau un stăpân cert, era cel ce încasa dijma cuvenită lor, după cum tot lui i se cuvenea la începutul întinderii Statului — căci întemeierea țării a fost de fapt întinderea unui organism asupra tuturor pământurilor românești — și dijma de pe aceste noui pământuri.

Domnul, ca și boierul, putea ceda oricui dijmele sau obligațiile de muncă ale celor legați de proprietățile lor. Aceste relații apar din cele mai vechi documente externe. Astfel în actul de înzestrare al Mânăstirii Vodița, cel mai vechi document muntean care se păstrează, se spune lămurit că «satul Jidovstița e slobod de toate dările și muncile domnești» ceea ce nu înseamnă decât că mânăstirea va fi ea beneficiara obligațiunilor financiare ale satului.

Dijmele

Cele mai importante și cele mai vechi izvoare financiare ale Statului au fost, fără îndoială, *dijmele*.

Dijma, — cuvânt ce derivă din forma slavă — ДИКМА — înseamnă «a zecea parte» — a fost la începuturile sale, un impozit fix în natură pe produsele pământului. Mai târziu, în locul dijmei unitare se vor introduce variate dări pe fiecare produs. Cea mai veche dintre dijme este cea pusă pe grâne (orz și grâu). In documentele lui Mircea cel Bătrân dijma aceasta apare sub numele de găletărit sau căblărit, după cuvântul slav — КЪБЛЪ — care nu înseamnă decât «găleata» sau măsura cu care se percepea această dare. In Moldova dijma se numea «deseatină», forma slavo-rusă derivată din «ДЄСЕТ» ce înseamnă «zece». Intr'un document dela Alexandru cel Bun din 1453, dijmei pe grâu i se zice și «coloadă» după măsura cu care se percepea.

Dijma pe vin se numea «vinăriciu» și reprezenta, ca și celelalte dijme, a zecea parte din recolta anului. Tot atât de veche ca și dijma pe vin, ce exista încă din vremurile lui Alexandru cel Bun, este și dijma pe miere și ceară ce se numea «albinărit» în Muntenia iar în Moldova «deseatina pe albine». Cel mai vechi document relativ la această dijmă este dat de Mircea cel Bătrân, care în 1394 cedează Mânăstirii Cozia toată dijma din stupi, din regiunile Vâlcei. Tot atât

de veche este și *dijma pe oi*, căreia, în vremea lui Mircea, i se spunea « vama oilor », termen care este cea mai veche urmă a transhumanței, adică a trecerii oierilor din părțile ardelene spre bălțile Dunării. Aceleași dări i se va zice în Moldova în secolul XVI « goștină ». Proporția acestei dări, pentru primele timpuri cel puțin, este greu de precizat. Știm că în Ardeal se percepea atunci « *quinquagessima ovium* » adică o oaie la cincizeci, iar la sfârșitul celui de al XVII-lea secol, oieritul implica o oaie la douăzeci. Proporția n'a putut fi în niciun caz mai mare, căci știm că, încă din primele timpuri, proprietarii de turme plăteau și alte dijme pe produsele laptelui, dijme pe cari le aflăm încă de pe vremea lui Mircea cel Bătrân. O altă dijmă, tot atât de veche și ale cărei proporții sunt de asemenea greu de stabilit era și cea pusă pe porci. Se lua *dijmă și din peștele* prins în apele mari: Ștefan cel Mare întărește Mitropoliei dela Roman, între altele, satul Dragomirești cu dijma din peștele viu ce se va prinde în apa din hotarele acelui sat.

Alături de aceste dijme, vor apărea cu timpul și alte dijme, de pildă pe varză (vărzărit), pe poame, pe care o aflăm numai în Muntenia și care se numea « pomărit ».

In Moldova, Iancu Sasul introduce în 1580 dijma boilor — una din zece, izvor de venituri importante care va apărea și va dispărea succesiv. Târziu, însăși Brâncoveanu, care ar fi vrut să strângă dijmele într'una singură, globală, proporțională cu averea fiecăruia, va introduce și el această dijmă în Țara Românească.

Prestațiile

Pe lângă dijme, locuitorii țărilor noastre mai datorau Domniei, încă din cele mai vechi timpuri și o întreagă serie de « munci » (slv. работъ) sau « slujbe » (slv. слоужба).

După toate probabilitățile, și aceste obligațiuni fiscale își trag originile din caracterele economice ale străvechii vieți sătești, căci, până și azi, aceste prestațiuni trăiesc în satele noastre, și nu numai față de proprietarul pământului ci și față de conducătorii unității sociale locale — preot, învățător și primar. Această supraviețuire a obiceiului și mai ales aplicarea lui față de preot, învățător și primar, față de cari sătenii n'au nici un fel de obligație legală sau economică în afara celor impuse de spiritul tradiției, credem că arată, în mod cu totul lămurit, rosturile originilor istorice a muncilor și slujbelor ce întâlnim în trecutul nostru. In străvechiul sat ca și mai târziu în unitatea mai largă ce a fost « județul » și apoi « voevodatul », prestația avea, fără îndoială, aceleași caractere însemnând, ca și dijmele, îndatorirea ce și-o împlineau sătenii față de conducătorul liber acceptat. Atunci când din mai multe voevodate, s'a creat « țara », Domnul a moștenit, a încorporat în persoana sa, nu numai toate îndatoririle militare și civile, ci și toate drepturile de cari se bucurau vechii județi și voevozi locali.

Dar așa cum Domnii puteau ceda oricui dijmele unui sat sau unei regiuni, în total sau în parte, tot așa puteau dărui și dreptul la muncile sau prestațiile cuvenite lor. Astfel că dăruirea unui sat cutărui boer sau cutărei mânastiri nu însemna, de fapt, în vremea aceia, în care pământul nu reprezenta o valoare intrinsecă, decât dăruirea unor venituri ce proveneau atât din dijme cât și, mai ales, din prestații. De aci, în cele mai vechi documente, reclamațiile boerilor sau *mânăstirilor* că *într'un sat sau într'altul*, ce le fusese dăruit, sătenii n'au împlinit « muncile ».

Cum este ușor de înțeles, în ținuturi ce și-au tras cele mai vechi și mai importante izvoare publice de bogăție din cărăușie, *căratul* este una din muncile cele mai importante. Mircea cel Bătrân scutește încă din 1389 satul Jiblea de obligațiunile căratului.

In afară de « cărat » numit în documentele slave повоза, documentele menționează *podvoadele* (slv. подвода), care reprezintă în orice caz tot obligațiuni de transport, și *olacul* sau *caii de schimb* pentru curierii Domniei și numai ai Domniei [1]).

Trebue, în sfârșit, să amintim « lucrul domnesc », obligațiune nouă ce-și trage originea din organizarea apărării Principatelor prin cetăți și lucrări de artă militară. Și într'adevăr, în Moldova, unde aceste munci apar mai intens în primele timpuri, ele sunt cuprinse sub numele generic de « робити » ce nu înseamnă decât « a robi » și arată noul caracter siluic al acestor noi prestații. Domnul putea scuti chiar și de aceste dări. Nu exista însă, nici un document în care să se poată vedea dăruirea lor spre folosul particularilor.

Quantumul tuturor acestor obligațiuni nu se poate preciza.

Mai târziu, organizarea curții domnești va adăuga prestațiilor originare o serie nouă, așa cum dărilor originare li s'au adăugat atâtea noui prin nevoile organizării țării.

Intre cele mai importante și mai vechi prestații se numără obligația tăierii lemnelor pentru Curte, obligația de a paște caii Domnești, de a cosi fânul și chiar de a pescui moruni pentru Domnie, obligație înscrisă într'un document dela Mircea cel Bătrân.

Bine înțeles că toate aceste obligațiuni de prestații personale față de Domn s'au transmis întregii vieți sociale, urmând ca în limitele stăpânirii economice a fiecăruia, și boerii cei mari să se bucure de aceleași drepturi.

Ocnele

Un alt izvor important de venituri al domniilor românești din cele mai vechi timpuri a fost acela al ocnelor, în special al ocnelor de sare, cari erau monopolul societății organizate. Singura excepție la acest monopol au format-o Vrâncenii, ce se bucurau de privilegiul de a-și scoate singuri sare din ținutul lor.

Venitul adus de ocne nu se poate nici el preciza. După toate probabilitățile, era însă destul de important căci știm că ocnele noastre aprovizionau, încă de pe atunci, întreaga Peninsulă Balcanică.

---

[1]) Tot între prestații trebue să amintim și obligația ce o avea fiece locuitor de a servi ca ștafetă domnească, « a merge în jold », cum se zicea în Moldova.

Celelalte bogății ale subsolului, în special fierul și arama, ce se exploatau în Gorj, produceau puțin. Totuși Domnul, cum arată un document dela Mircea cel Bătrân, lua și dela acestea dijmă. Și venitul ocnelor putea fi cedat. Mircea cel Bătrân a dăruit veniturile dela Bratilovo mânăstirii Tismana.

Mai existau și dări pe cari le plăteau țiganii zlătari pentru aurul ce-l puteau strânge din nisipul râurilor. Un document al lui Bogdan Orbul din 1515 pare să spună că, în ce privește cumpărarea aurului, exista un monopol domnesc.

Gloabele

Intre puținele venituri în bani trebue să amintim gloabele, adică amenzile pentru procese de daune, încălcări de proprietate, etc., și dușegubinele, adică amenzile pentru omoruri, ce-și trag și ele originele tot din străvechile timpuri, ce au precedat în sate organizația de Stat.

Acestea au adus, fără îndoială, importante venituri, în vremuri în cari represiunea socială nu avea alt mijloc de aplicare, atunci când până și pedeapsa cu moartea putea fi răscumpărată în bani.

Amenzile urmau să fie plătite, fie de făptaș sau familia lui, în cazurile în cari se cunoștea sau se identifica vinovatul, iar în toate celelalte cazuri de către satul sau boierul pe moșia căruia se produsese crima [1]).

Amenzile erau foarte mari, căci știm că pentru o crimă despăgubirea putea ajunge până la peste o sută de vite mari, șease sute de oi, șapte cai, etc...

Gloabele se puteau ceda și ele și una din cele mai însemnate favoruri era scutirea viitoare de gloabe față de Domnie, ceea ce nu însemna decât că boierul, proprietar al satului, le încasa în favorul său.

Birul

Singurul impozit propriu zis în aceste timpuri a fost birul. El decurge din alte împrejurări decât acelea constatate la bazele vechii noastre vieți sătești. Birul este de altfel o dare relativ nouă.

Birul, adică impozitul personal sau «capitația», nu va apare decât atunci când «țara» va căpăta ea însăși obligațiuni financiare.

Până acum, Statul, ca formă de organizare financiară, nu cerea și nu însemna nici o cheltuială, căci *armata se întreținea singură sau pe seama boierilor* obligați să o strângă. Administrația, ea însăși nu reprezenta nici o cheltuială, căci cea locală nu era decât desvoltarea vechii vieți sătești, iar cea centrală se făcea prin boieri, ale cărei slujbe erau răsplătite cel mult prin daruri de pământuri sau de sate. Vieața culturală strânsă în jurul mânăstirii nu impunea nici ea cheltuieli, întru cât înzestrarea mânăstirilor cu proprietăți și sate crea veniturile necesare.

Situația se schimbă însă cu totul în momentul în care raportul de vasalitate față de Turci impune, prin «haraci», cea dintâi sarcină financiară, nu asupra domniei ci asupra «țării». Acesta este momentul — începutul celui de al XV-lea veac — în care se introduce cea dintâi dare personală din trecutul nostru — birul.

Legătura cauzală dintre introducerea birului și impunerea haraciului este de altfel dovedită de confuzia dintre cei doi termeni, Miron Costin vorbind despre haraci scrie «Birul țării», în vreme ce documente mai vechi precizează «birul haraciului». Strângătorul turc al haraciului, cel ce îl ducea la Stambul, se numea «Aga birului».

Nu avem știri de nici un fel asupra cotității birului. Cea dintâi mențiune a birului apare în documentul dela 1 August 1441 al lui Ștefan cel Mare, care scutește satul Balasinăuți, ce aparține mânăstirii Horodnic, de orice îndatorire fiscală: «să nu dea acest sat nici dare, nici podvoadă, nici deseatină».

Imprumuturile

Mai târziu, atunci când între domnie și țară se crează o puternică clasă boierească, scutită aproape de toate dările, în vremuri în care nevoile financiare ale domniei cresc, căci, alături de haraciul țării se adaugă peșcheșurile Domnilor, aceștia din urmă vor ști să-și înmulțească veniturile pe spinarea boierilor. Intr'adevăr, boierii, cari ajunseseră să stăpânească toate izvoarele de bogăție economică ale pământului, se vor vedea, din când în când, supuși unor contribuțiuni, numai în aparență benevole și restituibile. Este vorba despre așa numitele *împrumuturi domnești* ce se aruncau asupra boierilor, cu sau fără garanție. Garanțiile nu serveau de altfel la nimic, căci Domnul, dacă nu le dăruia prin hrisov respectivului boier, le putea lua îndărăt oricând.

DIN SECOLUL XVII PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Incă din cel de al XVII-lea secol, importante evenimente în vieața politică și economică, — instalarea Turcilor la Bisanț și apoi în sudul Rusiei, pierderea liniei Dunării, transformarea Ungariei în pașalâc și închinarea Ardealului, — vor schimba profund și caracterele vieții financiare a țărilor noastre.

Veniturile cele mari aduse de vămi vor înceta; tot așa vor scădea și acele dijme ce proveneau din circulația bunurilor, căci acum nu mai avem decât o singură serie de cumpărători impuși de împrejurări — Turcii — cari impunându-ne în curând și aprovizionarea armatelor imperiale vor secătui și veniturile domnești provenite din dijme. In interior, prin daruri succesive față de boieri și mânăstiri, o altă bună parte din dijmele originare n'au mai curs către curtea domnească ci, transformându-se în venituri particulare, s'au oprit la marile case boierești, punându-se astfel bazele acelor mari averi, ca de pildă cea a Brâncoveanului, ce caracterizează secolul al XVII-lea și al XVIII-lea.

In același timp, nu numai că tributul crește, nu numai că alături de el apăreau *peșcheșurile, mucarelurile*, dările de reconfirmare și multe alte cheltuieli turcești, dar Statul însuși începe să-și aibă cheltuieli proprii. In afara cheltuielilor curții domnești pusă pe

[1]) O altă gloabă foarte răspândită, ce a trecut mai târziu și în domeniul dreptului particular în raporturile dintre proprietar și clăcaș era *pripasul*, ce se plătea Domnului la găsirea oricărei vite pierdute.

risipă, trebue să amintim cheltuelile făcute pentru întreţinerea armatei care nu mai este «de ţară» ca înainte, ci domnească.

In această situaţie, fără îndoială că şi regimul financiar trebuia să se schimbe.

Nu numai că acele contribuţiuni extraordinare, pomenite mai sus sub numele de «împrumuturi» şi cari apăsau asupra marii boierimi, se înmulţesc şi se întind asupra întregii populaţiuni, — şi actele vremii le amintesc sub numele de *porunci, cereri, nevoi, nedreptăţi, năpăşti, supărări, mâncătorii*, etc..., — dar însăşi birurile se înmulţesc. Alături de birul propriu zis apar biruri speciale ca *ploconul steagului*, darul pentru steagul noului domn, sau biruri ce apasă pe câte o clasă ca *birul preoţesc, birul slujitoresc* şi chiar *birul curtenesc* sau *nemeşesc*, în Moldova.

Birul se punea acum după împrejurări de fapt, de pildă pentru plata cutărui han tătăresc din vecinătate, pentru vre un «împrumut» cerut de Poartă, ca şi pentru numeroase nevoi interne ca: *birul oastei, birul lefurilor* şi diferite *same*.

Alături de biruri apar în secolul al XVII-lea şi cele dintâi «dări orăşeneşti»; la 1612 apare darea numită *banii judeţului* şi în acelaşi secol întâlnim şi *darea pentru cheltuiala oraşului Bucureşti*.

Pe deasupra tuturor va apăsa însă mai cumplit înmulţirea dijmelor, cari vor ajunge să se ia de două-trei ori, sub diferite forme, pentru acelaşi venit.

La vinărici se adaugă «vădrăritul», alături de «deseatina pe miere» prisăcăritul, va apărea *darea micrii împărăteşti*, alături de căblărit va apărea darea pe întinderea pământului cultivat, *pogonăritul*, «oluc hacul» pentru vânzarea de vite, alături de «văcărit», etc...

Apar dijme noui, din cari unele cu caracter comercial, *săpunăritul* pe fabricarea şi vânzarea de săpun, «fumăritul bălţilor», în satele de baltă, în schimbul dreptului de a pescui, «ciohodăritul» pe cismari, «tutunăritul» pe negustorii de tutun, «cotăritul» pe vânzările cu cotul, «gardurăritul» pe gropile de rachiu, «căminăritul» dare pe cârciumi, etc... Dintre toate, cel mai cumplit a fost fără îndoială «fumăritul» darea pe casă, care, ea singură, aducea mai mult venit decât toate celelalte.

Amintind doar că acest sistem fiscal va duce la sleirea totală a ţărănimii, la împărţirea clasei proprietarilor de pământ în două mari categorii, — unii marii funcţionari ce vor şti să se îngrădească, iar alţii «boerii de ţară» ce vor coborî şi ei spre sate, — vom menţiona că, în starea aceasta în care neegalitatea de impunere lua regulă generală, în care nu exista manifestare sau lucrare social economică nesupusă unei dări, în care cotitatea însăşi a dărilor nu era cel puţin fixată, anual variind după împrejurări şi după bunul plac, nevoia reformii sistemului financiar a trebuit să se simtă de timpuriu.

Cel dintâi care a încercat o reformă a vechiului sistem fiscal, dar numai în ceea ce priveşte birurile, a fost Constantin Brâncoveanu. Reforma, neaplicată de altfel, a acestuia, însemna de fapt unificarea diferitelor biruri într'o singură dare, ce ar fi urmat să se plătească în patru «câştiuri»: haraciul, velsama, sama a doua şi sama a treia.

Domnia lui Brâncoveanu a însemnat însă, din punct de vedere fiscal, nu o uşurare, ci o continuă apăsare, mai ales prin introducerea unor noui dijme, dintre care şi vechiul văcărit, dare proporţională de care nu era nimeni scutit, nici chiar Domnul, în averea lui particulară.

Mai târziu, reformatorul social, ce a încercat să fie Constantin Mavrocordat, a căutat să îndrepte şi sistemul fiscal atât de complicat de pe atunci. A unificat şi el dările persoanle în patru «sferturi», dar, şi de astă dată, «reforma» n'a fost decât un pretext de înmulţire a dărilor căci, în primul an de aplicare a ei, în loc să se încaseze patru sferturi s'au luat nu mai puţin de douăsprezece. Alături de unele desfiinţări de dări ca, văcăritul şi pogonăritul, s'a făcut de asemenea sporirea altora, ce aduceau desigur venituri mai bune, în special oieritul şi fumăritul.

Mai importante au fost reformele lui Mavrocordat în domeniul organizării financiare.

Reforma lui Constantin Mavrocordat, ca şi cea a lui Brâncoveanu, a rămas literă moartă sub urmaşii lui cari au restabilit chiar şi dijmele desfiinţate de el.

DELA REGULAMENTUL ORGANIC PÂNĂ LA MAREA UNIRE

Reforme mult mai temeinice avea să împlinească însă, Regulamentele Organice.

In primul rând, acestea desfiinţau dijmele, cari ajunseseră, sub influenţa turcească, să se numească «rusmeturi». Tot acum se introduseră în locul vechilor dijme comerciale ce apăsau multiple, pe negustori «patenta», dare unică datorită numai Statului. Acum când, tributul datorat Turcilor se fixează, odată pentru totdeauna, când toate plocoanele, mucarerurile încetează, nu numai că impozitul personal, birul, se uşurează dar mai mult, se stabileşte odată pentru totdeauna şi cotitatea sa. In sfârşit, tot Regulamentele Organice stabilesc, prin cote adiţionale, şi dările orăşenilor cuvenite administraţiei urbane, dări ce am văzut că apăruseră încă din secolul al XVII-lea. *a. b.*

*

Odată cu Unirea Principatelor se realizează un alt pas important: o mai echitabilă repartiţie a sarcinilor fiscale. Prima adunare naţională din 1859, care cuprindea reprezentanţi ai boerilor şi ai ţăranilor deopotrivă, votează desfiinţarea privilegiilor de clasă şi distribuirea impozitelor pe baza puterii de plată a contribuabililor.

Odată cu indepedenţa politică şi cu avântul economic al ţării, se pun bazele sistemului modern de impozite, printr'o mai justă aşezare a taxelor de timbru şi succesiuni, a impozitului pe salarii, a impozitului personal, a impozitului pe proprietatea agricolă şi clădiri, a unor taxe pe consumaţie, a taxelor vamale şi a monopolurilor de Stat. Rezistenţa manifestată de capitalişti însă a adus o întârziere în introducerea impozitului mobiliar, cu toată importanţa cantitativă a veniturilor, devenită notorie către începutul secolului al XX-lea.

Constatarea şi aşezarea impozitelor se efectua pe baza legii *speciale de constatare din 1871, inspirată* şi ea din condica contribuţiunilor directe din 1863. Prima instanţă de impunere era comisiunea comunală, iar a doua comisiunea de plasă.

Incasările impozitelor se făceau înainte de 1867 de pârcălabi şi subcasieri, numiţi de Ministerul de Finanţe, iar după acea dată de perceptori. Direcţiunea Contribuţiunilor Directe ia fiinţă prin legea din 1864.

Legea de bază pentru constatarea şi perceperea impozitelor suferă importante modificări în decursul timpului, din care cea mai importantă e acea din 1882, când se introduc unel principii cari figurează şi în sistemul în vigoare astăzi.

Tot în acest timp, asistăm şi la o încercare neizbutită făcută de fostul ministru de Finanţe, Em. Costinescu, în 1909, de a introduce un sistem modern de impozite pe venit.

Răsboiul mondial ne găseşte cu un sistem fiscal extrem de neelastic, bazat pe câteva impozite directe — patenta la comerţ, impozitul mobiliar, pe salarii şi pe proprietăţile clădite şi neclădite, — şi pe impozitele indirecte, vămi, taxe şi monopoluri. Cheltuielile enorme impuse de susţinerea răsboiului neputând fi suportate de cât într'o măsură mică de veniturile Statului, s'a recurs la politica de împrumuturi în ţară şi străinătate.

Sfârşitul răsboiului mondial şi realizarea unităţii naţionale a deschis larg porţile unor noui orientări în *viaţa economică, şi în consecinţă şi în legislaţia* fiscală.

DELA MAREA UNIRE PÂNĂ LA DEPRESIUNEA ECONOMICĂ

Unificarea teritoriilor, diversitatea de norme legislative existente în provinciile componente ale ţării, sarcinile financiare rezultate de pe urma răsboiului, inflaţia monetară, cum şi nevoia unei refaceri economice pe baze noui, toate acestea au adus pe prim plan problema resurselor Statului.

Actul cel mai important în materie de legislaţie fiscală în perioada de după răsboi, îl constitue reforma Titulescu din 1921. Principiile generale care au inspirat această reformă au fost readaptarea întregei legislaţii anterioare — care se desvoltase mult prea lent şi nu întotdeauna în concordanţă cu evoluţia şi resursele economice ale ţării — pe bazele cerute de situaţia de atunci. Mai întâi era nevoie de o unificare a regimului, şi cum celelalte provincii trăiseră sub un regim mai avansat nu se punea problema introducerii *tale quale* a vechiului sistem. Veneau apoi nevoile financiare, cari impuneau o sporire de sarcini fiscale pentru toate categoriile de contribuabili. De aci şi nevoia de a introduce principiile de echitate fiscală adoptate şi cuprinse în legislaţia ţărilor mai înaintate.

Aceasta a dus la admiterea în principiu a sistemului francez, cu impozite cedulare şi un impozit personal, progresiv. Principiile doctrinei şi ale echităţei: scutiri pentru minimum de existenţă, diferenţiere de cotă după natura venitului şi progresivitatea, şi-au găsit o aplicare complectă în această reformă.

Reforma Titulescu a fost modificată în unele părţi de legea din 1923, cunoscută sub numele de reforma Vintilă Brătianu, şi care formează legea de bază ce se aplică astăzi.

Să cercetăm pe scurt dispoziţiunile principiale ale acestei legi. Principiul de bază e impunerea venitului. In acest scop, legea împarte toate sursele de venituri în şapte mari categorii, adică venituri din: proprietăţi agricole, din proprietăţi clădite, din valori mobiliare, din comerţ şi industrie, din salarii, din profesiuni, din orice alte venituri necuprinse în celelalte categorii.

Pentru fiecare din aceste categorii de venituri, legea prevede dispoziţiuni speciale pentru determinarea lor, pentru fixarea de cote după natura fiecărui venit în parte, pentru scăderi ce urmează a se admite din venitul brut spre a se ajunge la cel net impozabil, pentru scutiri şi orice alte circumstanţe speciale. Prin natura lor, impozitele elementare, care se aplică categoriilor de venituri arătate mai sus, au un caracter real, întrucât ele au în vedere venitul în sine, şi nu beneficiarul lui. De aceea şi cotele la impozitele elementare sunt proporţionale şi numai în unele cazuri speciale (salarii) primesc un caracter uşor progresiv şi deci personal.

In afară de impozitele elementare, reale, arătate până aici, legea din 1923 mai prevedea şi un impozit personal. Acesta se aplica asupra totalităţii veniturilor unui contribuabil, după ce i se scădea un minimum de existenţă şi datoriile pe care le-ar fi avut.

Prin reforma contribuţiunilor directe din 1921, schimbată în unele privinţe de V. Brătianu în 1923, se modifică şi revizuesc impozitele după principiile de etică fiscală admise în Apus de mai multă vreme. Se dă impozitului pe venit o mai mare elasticitate, punându-l, prin jocul cotelor diferenţiare aplicate veniturilor cedulare şi a celor progresive, în situaţia de a reflecta progresul economic al ţării şi în deosebi evoluţia venitului naţional. Veniturile Statului urmau să fie considerabil sporite, prin mărirea cotelor şi prin o mai justă distribuire a lor, potrivit naturei venitului.

Paralel cu reforma impozitului pe venit, se realizează o reformă care avea să reprezinte una din coloanele de bază ale sistemului fiscal de după răsboiu: introducerea impozitului pe lux şi cifra de afaceri. Noul impozit se grefează asupra procesului de consumaţiune, ducând la mărirea preţului. Dovedindu-se însă a fi de o largă rentabilitate, i s'au adus necontenit perfecţionări, căutându-se a se diferenţia în funcţie de natura venitului, pentru a micşora astfel neechitatea lui organică.

Incepând cu 1923, asistăm la o serie de bugete care se soldează cu excedente. Nouile legiuiri dau, sub raportul randamentului, rezultate mai mult decât mulţumitoare.

Această sporire nu reprezintă însă efortul fiscal *real al ţării*. Ea era datorită într'o *mare* măsură şi deprecierii monetare, care a condus în această perioadă la o sporire considerabilă a preţurilor, dându-ne

retrospectiv iluzia unei prosperităţi economice. Situaţiunea a devenit mai târziu destul de critică, întrucât guvernul a fost nevoit să admită sporirea treptată a salariilor funcţionarilor publici, dificultăţi care, — alături de condiţiunile neprielnice de executarea bugetului de material, la preţurile în continuă urcare, — nu lăsă Statului suficiente venituri pentru realizarea unui program economic şi social în raport cu nevoile imediate ale ţării. Semnele acestei situaţiuni s'au ivit încă din 1927, ele conducând în 1928 la un deficit impresionant de $2\frac{1}{2}$ miliarde.

Aplicarea legilor fiscale s'a făcut în această perioadă de unificare administrativă în condiţiuni destul de grele, specifice începutului. Influenţa demagogică a partidelor politice, selecţiunea pe criterii aproximative a unui aparat administrativ chemat să aplice în toată ţara şi să interpreteze reforme cu adânc substrat tehnic, lipsa de norme unitare, de dispoziţiuni interpretative categorice, de control eficace din partea aparatului superior, precum şi lipsa unei conştiinţe de îndatorire către nevoile Statului, din partea contribuabililor, au făcut ca rezultatul reformelor fiscale introduse după războiu să nu corespundă decât în parte scopurilor propuse.

PERIOADA DEPRESIUNII ECONOMICE

Perioada ultimă este perioada depresiunii economice. Incepând cu anul fiscal 1930, finanţele publice ale ţării noastre înregistrează, ca şi ale ţărilor din tot restul lumii, căderea catastrofală a veniturilor publice, consecinţă logică şi imediată a depresiunii economice fără precedent în care s'a sbătut întreaga omenire dela 1930—1935. Multe din sistemele de impozite au fost surprinse de această depresiune, fără ca guvernanţii să-şi fi dat seama că este vorba de un ciclu de depresiune de lungă durată. Datorită acestei miopii economice, măsurile, care ar fi putut atenua unele grave consecinţe, nefiind luate la timp, ţările au avut de suferit o adâncă pierdere sub toate raporturile.

Cari au fost urmările depresiunii economice în *România şi ce politică financiară a dus Statul nostru?*

Scăderea veniturilor statului nu s'a manifestat imediat în toate compartimentele bugetare. Unele impozite — cele pe venit — fiind aşezate în mare parte pe beneficiile anului precedent, nu au reflectat noua stare de lucruri de cât cu un an întârziere. Celelalte — impozitele indirecte şi pe consumaţiune, — au fost mai sensibile dela început. Pe de altă parte, spre deosebire de alte ţări, economia noastră se afla în primul an de criză (1930) încă sub influenţa capitalurilor aduse în ţară prin împrumutul de stabilizare, din Februarie 1929. Aceeaşi economie a fost favorabil influenţată şi de rezultatele emisiunei tranşei II din acelaş împrumut, efectuată în 1931. Totuşi efectele acestor operaţiuni financiare nu au putut stăvili nici căderea catastrofală a venitului naţional, şi nici panica de care a fost cuprinsă întreaga ţară între 1930—1932.

Reducerea cheltuielilor noastre publice efectuată în bugetul pe 1930, în bugetul rectificat din 1931 şi în cel pe 1932, nu a putut totuşi să resolve problema echilibrului bugetar şi nici funcţionarea normală a aparatului de Stat. In 1932 situaţiunea devine tragică. Statul nu mai avea nici mijloacele pentru a-şi plăti proprii săi funcţionari, cu toate reducerile mari ale cheltuelilor publice efectuate deja, şi cu toată utilizarea diferitelor mijloace de trezorerie. Mai mult, neputându-se face faţă angajamentelor, s'a ajuns la sporirea considerabilă a arieratelor Statului.

In 1933 începe o eră de «adaptare» a legislaţiei fiscale la nevoile nouei stări de lucruri. Se începe printr'o comprimare şi mai sângeroasă a cheltuelilor publice, iar paralel cu aceasta se procedează la sporirea unor resurse care au adus un randament destul de însemnat. Astfel s'a reorganizat şi sporit taxele de consumaţie, care au devenit în bugetele următoare o importantă sursă de venit, întrecând cu mult veniturile din: vămi, timbru şi succesiuni, cifră de afaceri. Concomitent se aduc unele modificări impozitului pe cifra de afaceri şi lux care în urma controlului instituit se traduc printr'o urcare sensibilă a veniturilor Statului. Reforme similare s'au adus, în ce priveşte structura altor impozite, în deosebi contribuţiuni directe şi a taxelor pe băuturi spirtoase, unde s'a introdus monopolul de desfacere a produselor.

In 1934, schimbarea regimului politic aduce după sine şi o nouă politică fiscală. Se legiferează unele degrevări de impozite directe în continuarea celor din 1933, creându-se condiţiuni mai prielnice pentru întreprinderile industriale şi comerciale şi pentru veniturile mobiliare.

Ipozitul global este suprimat şi înlocuit cu un impozit supracotă care se percepe la sursă, pentru înlăturarea evaziunei şi simplificarea aparatului de percepere.

Dacă depresiunea a produs consecinţe cari, în cifre, s'au tradus prin pierderi de miliarde pentru economia noastră, — în domeniul fiscal ea a dat conducătorilor prilejul de a acoperi unele lacune de organizare şi control, ce se manifestaseră evident în perioada de experimentare de după războiu. In special, legile de reorganizare financiară a ţării, selecţionarea aparatului fiscal pe bază de titluri şi concurs, cum şi instituirea unui control mai eficace în aplicarea tuturor legilor au avut ca efect sporirea treptată a veniturilor Statului şi restabilirea ideii de organizare şi autoritate a acestora în recâştigarea drepturilor sale.

Dacă sub aspectul reformei legilor de aşezare a impozitelor am asistat, în timp, la o adaptare a legislaţiei la împrejurări noui, — dând sistemului fiscal structura cea mai adequată pentru ca să pună la adăpost realizarea drepturilor Statului, — sub aspectul administrativ, s'a realizat deopotrivă un început de organizare serioasă, de selecţionare a cadrelor şi de înţelegerea a principiului că, în ce priveşte rezultatele bune ale unei reforme fiscale, totul depinde de o bună administraţie.

STRUCTURA ACTUALĂ A SISTEMULUI FISCAL

Ca aproape toate sistemele fiscale din lume, sistemul ţării noastre se reazimă pe întreaga activitate economică, în diferitele sale forme de manifestare.

Astfel avem o grupă de impozite asupra venitului: contribuțiunile directe; alta asupra consumațiunei bunurilor: vămi, cifra de afaceri, automobile, consumație pe diferite articole, spectacole; o grupă de impozite pe circulația unor bunuri: timbru și înregistrare, succesiuni, — și, în fine, Statul încasează venituri din exploatarea directă a unor bunuri sau drepturi rezervate exclusiv, cum sunt monopolurile.

Importanța fiecărei categorii de impozite este determinată de politica finaciară a țării, de complexul legilor economice, cum și de situația economică a țării într'o perioadă dată.

Astfel depresiunea economică dela 1930—1934, producând o scădere catastrofală a unor grupe de impozite, a impus o adaptare față de noua situație, prin majorarea impozitelor la alte grupe mai puțin sensibile fluctuațiunilor economice.

Constatăm astfel că între 1930—1936, s'a produs o deplasare a sarcinei fiscale dela impozitele directe către cele indirecte. De unde, în 1930, Statul încasa peste 8,5 miliarde din venitul direct al contribuabililor și 9,400 miliarde din taxe asupra consumațiunei, în 1936 el încasează numai jumătate din impozitele directe, în timp ce contribuția consumatorilor s'a mărit la aproape 10,5 miliarde. Inlăuntrul aceleiași grupe de impozite, la consumație, întâlnim iarăși schimbări mari, datorite schimbărilor de structură economică.

Vămile produceau în 1930 la 4,3 miliarde, iar în 1936 abia au adus 1,4 miliarde; în schimb unele taxe de consumație pe petrol, zahăr, etc. au crescut în acelaș interval de timp dela 2 miliarde la 3,5 miliarde, iar taxele pe cifra de afaceri aproape s'au dublat, dela 2.200 milioane la 4.200.

Toate acestea sunt rezultatul unui proces continuu de ajustare a nevoilor Statului, în neconteniță variațiune, cu posibilitățile de contribuție a diferitelor categorii economice ale țării.

In ce privește repartiția sarcinei fiscale în ultimul an financiar 1936/1937, observăm că dintr'un total de 23 miliarde încasări, impozitele directe au contribuit cu 4,300, adică cu 18,5%; impozitele pe consumație, inclusiv monopolurile și excedentele regiilor, cu 14,600 miliarde, adică 63,0%; impozitele pe circulația averii cu 2,400, adică cu puțin peste 10,5%; iar veniturile diverse ale ministerelor ating cifra de 1,700 miliarde, deci de 8,0%. Se poate deci afirma că bugetul Statului își trage aproape trei sferturi din totalul mijloacelor de acțiune din impozite preluate asupra procesului de consumație și circulațiune, în timp ce contribuțiunea directă a veniturilor personale nu atinge nici 20%.

CONTRIBUȚIUNI DIRECTE

In sistemul legislației noastre fiscale impozitul pe venit reprezintă una din elementele fundamentale.

Importanța lui se justifică pe de o parte pe randamentul important pe care îl procură bugetului Statului, iar pe de altă parte, din faptul că el reprezintă în legislația română o îmbinare a principiilor de echitate fiscală.

In acelaș timp, prin elasticitatea pe care o reprezintă, urmând procesul de urcare sau scădere a veniturilor, constituie un mijloc de a verifica evoluția vieții economice.

Legea contribuțiunilor cuprinde, în forma ei actuală, o serie de legi mai vechi și independente, care formau substanța sistemului fiscal al organizării noastre fiscale dinainte de războiu.

Intre acestea avem:

a) Impozitul funciar, care a fost introdus la noi pentru prima dată în 1858 în Moldova, și la 1860 în Muntenia, modificat de mai multe ori până în 1901, când cotele sunt diferențiate în favoarea țărănimii, iar în 1907 sunt reduse pentru a încuraja constituirea de obști țărănești;

b) impozitul pe veniturile mobiliare, introdus în Februarie 1906 după o încercare neizbutită făcută de Petre Carp, în 1900, deși la acea dată se putea vorbi de o piață a valorilor mobiliare și de o industrie de petrol importantă. De altfel, legea din 1906 nu atingea decât cupoanele scrisurilor funciare rurale și urbane și creanțele ipotecare;

c) impozitul pe veniturile din comerț, industrie și meserii, introdus prin Regulamentul Organic, prin care s'a instituit patenta fixă pentru negustori și meseriași. In 1877 se adaogă și o taxă proporțională, în raport cu valoarea locativă, și fiind deosebită pentru bănci, industrii și întreprinderi comerciale;

d) impozitul pe salarii apare, în sistemul nostru fiscal, odată cu războiul indepedenței dela 1877 și a fost determinat de cheltuielile de înarmare și de faptul că există o masă impozabilă apreciabilă;

e) veniturile din profesiuni și alte ocupațiuni, impuse până la 1921, prin legea patentelor, la un impozit de 4% asupra valorii locative;

f) cotele adiționale pentru fondul comunal, județean și pentru drumuri, întâlnite prima dată în legea din 1882.

Războiul cel mare a impus o modificare a legilor fiscale de mai sus, după modelul legislațiilor străine și cu grija de a se ține seama de unele împrejurări specifice țării noastre și nevoilor ei financiare.

Sistemul actualmente în vigoare prezintă însă importante modificări față de legea de bază din 1923:

a) Impunerea comercianților și a industriașilor se face astăzi în două moduri. Pentru acei cu venituri până la 300.000 lei pe o perioadă de trei ani, aplicându-se dispozițiunile așa numitei «patentă fixă» (art. 30). Pentru ceilalți, după registrele comerciale.

Noțiunea venitului impozabil anual a mai suferit însă încă o importantă înfrângere în sistemul nostru prin introducerea, în 1932, a venitului și a impozitului minimal. Actualmente, legea prevede anumiți coeficienți, — pentru comercianți și industriași, în funcție de valoarea locativă a localului unde se exercită întreprinderea, pentru societăți în funcție de capitalul lor plus rezervele, — sub care venitul impozabil nu poate scădea. In consecință, chiar dacă o întreprindere arată pierderi, ea este obligată să plătească un impozit minimal.

O a doua modificare importantă a fost adusă în 1934, prin desființarea impozitului personal și înlocuirea lui cu o supracotă. Această supracotă se apropie foarte mult de vechiul impozit progresiv, prin faptul că: se aplică la toate veniturile elementare, cotele sunt progresive, prevede un minimum de existență și ține seamă de datorii. Caracteristica principală însă a supracotei, și care o deosebește de impozitul înlocuit, e că aplicarea ei se face aproape automat, la stabilirea fiecărui impozit elementar, fără a mai fi nevoe de o declarație specială a contribuabilului. In acelaș timp, aplicarea ei a adus o știrbire a justei aplicări a progresivității, întrucât aceasta se aplică la fiecare sursă de venit în parte iar nu la totalitatea venitului unui contribuabil. Supracota a adus însă o reală simplificare a așezării impozitului pe venit.

Modificările de mai sus au fost determinate de depresiunea economică și de evaziunea ce se practică cu declararea impozitului personal.

In adevăr, veniturile scăzând considerabil, s'a introdus pe deoparte impozitul minimal, iar pe de altă parte, pentru a înfrâna evaziunea și a simplifica așezarea impozitului personal, s'a recurs la supracotă, sacrificând într'o oarecare măsură justa aplicare a principiului progresivității.

Impozitul excepțional asupra clădirilor scutite. Necesitatea de a resolva problema construcțiilor în perioada de după războiu a adus la introducerea unui regim de scutire, pe o perioadă de timp, a tuturor clădirilor noui. Cum, începând dela 1935, această politică de încurajare a clădirilor nu mai putea fi justificată pe considerațiuni sociale, întrucât cea mai mare parte, din depunerile țării luase calea investițiilor în clădiri, s'a adus restricțiuni acestui regim. Pe de altă parte nevoia de înarmare a țării a dus la perceperea unui impozit asupra clădirilor scutite, impozit care se stabilește pe baza valorii locative. Cota lui variază între 6 și 12%, la care nu se aplică cote adiționale și supracota.

Impozitul se aplică atât imobilelor ce se găsesc în perioada de scutire completă, cât și a celor care se găsesc în perioada de scutire suplimentară de 75% sau 50%.

TAXELE MILITARE

Toți tinerii amânați pentru studii, cum și acei dispensați condiționat, sunt obligați să plătească Statului o taxă fixă de 6 lei și una suplimentară.

Taxa suplimentară este de 40% din impozitele asupra veniturilor agricole, pe clădiri și comercial, și de 2% din retribuțiunea funcționarilor publici sau privați.

Ea se stabilește pe baza rolurilor sau a veniturilor totale menționate, primite de tânăr și de părinții acestuia.

In afară de aceste taxe, tinerii cari cer amânarea pentru studii plătesc, pentru fiecare an, o taxă specială de 200 lei.

TIMBRUL ȘI IMPOZITUL PE ACTE ȘI FAPTE JURIDICE

Urme de fiscalitate în această materie se găsesc în două instituțiuni cunoscute sub numele de «*Zavesca*» în veacul XV și «*Peraie*» din veacul al XVIII. Prima se aplică celui ce pierde un proces, când începea o nouă judecată, în timp ce cea de a doua constituia o plată făcută fiscului pentru a asigura irevocabilitatea hotărîrilor.

Legile existente în cele două Principate, înainte de Regulamentul Organic, au fost unificate și contopite într'o lege unică, din 9 Aprilie 1852.

In 1872 se votează Legea timbrului, cu dispozițiuni complete, luate atât din legile anterioare ale țării cât și din legislația străină. Această lege suferă și ea importante modificări, până la 1927 când se votează legea care se aplică și astăzi.

Această lege cuprinde în esența ei trei impozite bine distincte: un impozit denumit taxa timbrului, un impozit pe echivalent asupra bunurilor de mână moartă și un impozit asupra succesiunilor și donațiunilor.

Să le cercetăm, în mod sumar, pe rând:

a) Taxa timbrului se aplică la acte și fapte juridice, civile și comerciale, cereri și acte de procedură juridică. In afară de taxa de timbru, unele cereri, acte și fapte juridice sunt supuse și unui impozit proporțional, care merge până la 7%, după natura actului sau faptului juridic. Perceperea taxei și a impozitului se face prin aplicarea de timbre, viză, coli timbrate mobile, după specificarea categoriei de acte în parte.

Intre dispozițiunile importante ale legii trebue arătată acea cuprinsă în art. 53, privind normele de calcul a impozitului proporțional. Intrucât cu acoperirea transmiterii bunurilor mobiliare se practică o evaziune importantă prin micșorarea valorii tranzacțiunilor, s'a prevăzut că valoarea venală a imobilelor nu va putea fi mai mică de opt ori impozitul din roluri pentru proprietățile rurale, și de 10 ori pentru imobilele urbane.

In această ordine de idei, și pentru a se evita o diminuare a veniturilor Statului, s'a prevăzut că impozitele sunt datorate chiar dacă vreuna din părțile contractate se bucură de scutire. In cazul când se contractează cu Statul sau altă autoritate publică, taxele rămân în sarcina particularului.

Legea prevede o serie de scutiri, însă multe din dispozițiunile ei sunt afectate de legi speciale, între care trebue menționată legea conversiunii. Prin aceasta s'a stabilit un regim de scutire și reduceri pentru cererile și actele ce se încheie între debitorii și creditorii conversionați.

b) Impozitul pe echivalent, asupra bunurilor de mână moartă, se aplică persoanelor juridice de interes public și privat.

Intrucât persoanele juridice au o viață care depășește cu mult pe aceea a individului, ele acumulează în activul lor o avere uneori considerabilă. Această avere scapă impozitelor la care sunt supuse persoanele fizice cu ocaziunea diferitelor acte prin care dispun asupra averii lor ca: vânzare, donațiune, succesiune etc.

Era deci logic și just ca și persoanele juridice să contribue într'o formă oarecare la sarcinile Statului, ca un echivalent al impozitelor plătite de persoanele fizice.

Cota impozitului e de 0,40% pentru bunurile imobiliare şi 0,20% pentru cele mobiliare; societăţile cooperative plătesc numai 0,20% şi numai pentru bunurile imobiliare. Sunt scutite de impozit bunurile de mână moartă aparţinând Statului şi instituţiilor de utilitate publică, cum şi imobilele parohiilor.

c) Impozitul pe succesiuni, donaţiuni şi legate. Impozitul se aplică asupra succesiunilor testamentare şi ab intestat, substituţiilor fidei-comisare, legatelor, donaţiunilor de orice natură şi darurile manuale. Proprietatea ţărănească chiar dacă trece de 100.000 lei este scutită. Deasemenea se scuteşte prima tranşă de 100.000 lei cuvenită descendenţilor în linie directă şi soţilor.

In ce priveşte aşezarea succesiunilor a căror beneficiari nu sunt cetăţeni români, legea consacră principiul după care Statul Român are dreptul să perceapă impozitul la orice avere mobiliară şi imobiliară aflată în ţară, chiar dacă succesiunea e deschisă în străinătate. In plus, cetăţenii români urmează a plăti impozitul succesoral şi pentru averea moştenită din străinătate, pentru care nu s'a plătit un impozit acolo, iar dacă în străinătate a plătit un impozit mai mic vor plăti numai diferenţa.

Prin această ultimă dispoziţie legea caută să evite o dublă impunere a aceleiaşi averi.

Impozitul este progresiv şi creşte cu cât gradul de rudenie e mai îndepărtat şi valoarea succesiunei mai mare astfel cota începe dela 3% şi poate ajunge până la 49% pentru succesiunile peste 400 milioane, cuvenite rudelor peste gradul IV şi străinilor. Legatele au cota mai redusă ca succesiunea.

Incasările din taxele de timbru şi înregistrare, reflectează, într'o largă măsură, volumul tranzacţiilor şi circulaţia capitalurilor. Redresarea de pe urma depresiunei, deşi lentă, dovedeşte reluarea ritmului afacerilor, după o epocă de suspendări de executări şi de lichidări datorate depresiunii.

IMPOZITELE PE CIFRA DE AFACERI, PE AUTOMOBILE ŞI PE SPECTACOLE

Impozitul pe cifra de afaceri este la noi de dată recentă.

Introdus prin legea Titulescu în Septemvrie 1921, — ca taxă ad-valorem la preţurile de vânzare, deci asupra consumaţiunei, — este transformat în 1927 în impozit asupra procesului de producţiune.

In acelaş timp, în loc să se aplice asupra fiecărei transacţiuni, sistem denumit «cascada», el se aplică actualmente o singură dată asupra produsului, la fabrică în momentul scoaterii în consumaţiune, sau la vamă când e importat.

Deşi conceput, în mai toate ţările, ca un impozit provizoriu în vederea acoperirii pagubelor imediate cauzate de răsboi, el a devenit una din sursele importante ale bugetelor publice, perfecţionându-se în aplicare şi control.

Produsele sunt împărţite în şase liste, impuse după cum urmează: lista A. impuse cu 18%; lista B. cu 12,50%; lista C. cu 3%; lista D. cu 1%; lista E. cuprinzând toate produsele scutite şi o ultimă listă F, unde intră toate produsele netrecute în celelalte liste şi care se impun cu 6%. Produsele exportate sunt supuse unui impozit de 1%.

Impozitul de mai sus se stabileşte pe baza unui tarif unitar de valori medii, întocmit de o comisiune specială.

Impozitul pe automobile. Până la legea din 1929, automobilele erau supuse taxelor comunale instituite prin legea maximului din 1923. In 1933 s'a introdus legea care unifică toate taxele pe automobile în una singură percepută de Ministerul de Finanţe. Comunelor li se distribue o cotă de 50% din încasări. Impozitul se stabileşte în funcţie de greutatea vehiculului, taxele variind între 5.000 şi 12.000 lei.

Controlul impunerii se asigură prin obligativitatea permisului fiscal.

Impozitul pe spectacolele publice. Primul impozit pe spectacole a fost prevăzut în legea teatrelor din 1910.

Intrucât ulterior, comunele au început să aplice şi ele unele taxe pe spectacole, în 1921 s'a legiferat uniformizarea taxelor, alocându-se o cotă de 32% pentru diferite instituţii publice.

Spectacolele au fost împărţite în: artistice, distractive şi sportive, fiind impuse primele două cu 20%, iar ultimele cu 10%; cinematografele sunt impuse cu 25%.

TAXELE DE CONSUMAŢIE

Sistemul nostru fiscal cuprinde şi o serie de taxe aşezate asupra unor articole de variată consumaţiune şi care sunt administrate de Direcţia taxelor de consumaţie, înfiinţată în 1933.

Pe grupe mari, aceste taxe se aplică asupra următoarelor produse:

1. *Produsele petrolifere,* au fost impuse pentru prima dată prin legea din 15 Decemvrie 1899.

Taxele petrolifere se aplică în funcţie de fiecare produs şi în linii generale sunt de: 6,50 lei la kgr. de gazolină şi benzine cu densitate până la 0,785, şi la kgr. de petrol uşor; 1,50 lei la gazele lichefiate în fabricile de petrol; 13,0 lei la kgr. de ulei mineral; 0,25 lei la păcură; 0,10 lei la kgr. de scursori petrolifere, şi 1,50 la kgr. de motorină.

Legea stabileşte un control sever de fabricaţiune atât la intrarea cât şi la eşirea produselor din fabrică, înainte de a fi date în consumaţiune. Acest control se exercită prin controlorii tehnici. Taxele se achită de fabrici înainte de scoaterea produsului din fabrică, cu excepţia petrolului destinat exportului, pentru care există regim special.

2. *Zahărul şi glucoza,* au fost impuse pentru prima dată în 1898, pentru a acoperi primele ce Statul acorda fabricilor de zahăr.

Inainte de război s'a dus o politică de încurajare a acestora prin scutire de impozite, prin urcarea taxelor vamale respective şi prin primele de fabricaţiune la kgr.

Sub acest regim s'au înfiinţat fabricile: Chitila, Sascut şi mai apoi Mărăşeşti, Ripiceni şi Roman.

Taxele pe kgr. de zahăr pus în consumaţie sunt fixate la 14 lei, prin legea din 1 Aprilie 1934, iar cele pe glucoză la 3,30 lei la kgr.

Controlul se efectuează ca şi la produsele petrolifere, iar ministerul are un drept de supraveghere şi control direct asupra întregei funcţionări a fabricei, în afară de controlul exercitat pentru toate produsele supuse taxelor de consumaţie şi aflate în transport, care se efectuează de Garda Financiară.

3. O altă grupă de taxe de consumaţie o formează vechile « accize » care se percepeau de comune la intrarea produselor, taxe înfiinţate prin legea maximului din 1873. Desfiinţate de Emil Costinescu în 1903 şi transformate în « taxe de fond comunal », dispoziţiunile referitoare la aşezarea lor se găsesc risipite într'o serie de legi.

In linii generale, aceste taxe se aplică asupra: curentului electric, soda caustică, esenţa de oţet, ulei de măsline, untură de peşte, uleiuri vegetale, ceaiu, cafea, cicoare, cacao, lămâi, portocale, măsline, ţări, icre negre, orez, acizi graşi, conserve de sardele, peşte, lumânări, etc.

In legătură cu taxele pe consumaţiuni, trebue menţionat că în 1900, 5 Aprilie, s'a trecut legea pentru interzicerea importului zahărului.

Taxele de consumaţiune au început în legislaţia noastră cu încasări destul de modeste.

In 1923 ele abia aduceau Statului 199 milioane pentru ca să sporească în 1927 la 1,169 mil., şi să reprezinte în decursul depresiunii economice, datorită urcărei taxelor şi a intensificării controlului, o sursă destul de stabilă de venituri.

MONOPOLUL TUTUNULUI, AL SĂRII ŞI CHIBRITURILOR

Legea de administrare şi exploatare a monopolurilor din 2 Iulie 1930, care instituie « *Casa Autonomă a Monopolurilor* » = C.A.M. cuprinde dispoziţiuni referitoare la cultura tutunului, modul de acordare a autorizaţiunilor cultivatorilor, fabricarea, importul şi vânzarea fabricaţiilor din tutun. Zăcămintele de sare aparţin Statului, fără niciun fel de despăgubiri sau redevenţă pentru proprietarul solului, în afară de acoperirea pagubelor pricinuite suprafeţei solului.

C. A. M., are deasemenea în mână, exploatarea dreptului de a importa, fabrica şi pune în vânzare chibriturile, aparatele electrice mecanice, chimice, explosibile de orice fel, hârtia de ţigarete sub orice formă şi cărţile de joc. Exploatarea poate fi efectuată direct de C. A. M, sau prin intermediul unei societăţi comerciale.

Fabrica de chibrituri a fost concesionată grupului suedez « Swenska Aktienbolaget », pe baza convenţiei încheiată, la 7 Februarie 1929, între Stat şi C. A. M.

In 1929, guvernul român a hotărît stabilizarea monetară. Cum această operaţiune necesita lansarea unui mare împrumut pe pieţele străine, a rămas ca veniturile C. A. M, să garanteze executarea clauzelor contractuale.

In acest scop, pentru a i se da un statut juridic distinct de al Statului, s'a recurs la crearea « Casei Autonome a Monopolurilor Statului », ca instituţiune independentă, cu personalitatea juridică distinctă şi autonomie financiară. C. A. M. primeşte întreg patrimoniul vechii Regii şi exerciţiul monopolurilor menţionate, urmând ca în schimbul aceste concesiuni să achite Statului drept preţ o sumă de 300 milioane dolari aur (U. S. A.), precum şi redevenţele anuale prevăzute în « Convenţiunea » încheiată la 7 Februarie 1929 între Stat şi C. A. M. Pe de altă parte, C. A. M. şi-a luat obligaţiunea de a contracta împrumutul de stabilizare, de a emite obligaţiuni şi de a vărsa Statului produsul acestor obligaţiuni. In plus C. A. M. va mai vărsa Statului întreg venitul net drept redevenţă anuală.

Impruimutul de stabilizare din 1929 şi mai apoi cel de desvoltare economică din 1931 sunt garantate cu încasările C. A. M., instituindu-se un privilegiu de prim rang asupra încasărilor brute. Deasemenea Statul garantează cu creditul său executarea clauzelor împrumutului, printr'un contract de garanţie.

Imprumutul de stabilizare din 1929, de 7%, a fost autorizat pentru o sumă de 73 milioane dolari, 361.638.000 fr. fr. şi 2 milioane lire sterline; emisiunea celei de a doua tranşe, denumit *împrumutul de desvoltare* din 1931, a fost autorizată pentru o valoare nominală maximă de 1,325 mil. fr. fr. ori echivalentul lor în lire sterline, dolari şi alte monede europene.

Din nefericire, contractarea acestor importante împrumuturi a fost urmată, la un interval foarte scurt, de depresiunea economică, care a distrus echilibrul economic obţinut până în 1930. Intrucât veniturile C. A. M.-ului şi ale Statului în general au scăzut considerabil— consecinţă a scăderii venitului naţional — s'a pus problema plăţii anuităţilor la împrumuturile contractate în 1929 şi 1931. Prin acordurile succesive încheiate cu creditorii străini, s'a ajuns la obţinerea unor avantagii reale pentru bugetul ţării, precum urmează:

Prin acordul dela Paris 1933, s'a obţinut suspendarea plăţii amortismentului din 1 Ianuarie 1933—31 Martie 1935, cu drept de prelungire până la 31 Martie 1936, în total o economie de peste un miliard şi jumătate. Acordul din Martie 1934 cuprindea, în ce priveşte împrumutul C.A.M., o suspendare, pe timpul acordului, a amortismentelor şi o reducere a cuponului pe primul an, plătibil parte în numerar şi parte în bonuri de tezaur pe o perioadă de trei ani, până la 1937. Prin acest acord economia realizată a fost de peste cinci miliarde pe toată durata acordului. Prin acordul încheiat în 1937, pe termen de un an, s'a menţinut, cu o mică majorare a cotei ce se plăteşte în contul dobânzilor, acordul încheiat în 1934.

MONOPOLUL ALCOOLULUI

Legislaţia dela 1926 până la 1932 se caracterizează printr'o urcare considerabilă a taxelor asupra alcoolului industrial, în timp ce spirtul din vin şi alcoolurile naturale rămâneau supuse la taxe cu mult mai reduse. Reforma Garoflid din 1927 pornită din nevoia de a ajuta pe viticultori, împreună cu regimul anterior, a introdus o perioadă de masive evaziuni fiscale, care s'au evidenţiat atât printr'o cădere catastrofală a veniturilor statului cât şi printr'o falsificare masivă a vinurilor şi ţuicii.

In această perioadă, consumul de spirt din cereale scade dela 5.177 vagoane cât era în 1925, la 32 vagoane în 1931, iar încasările statului se reduc, pe aceeaşi perioadă de timp, dela 1.308 milioane lei la 35 milioane. In acelaşi timp, se aştepta o creştere apreciabilă a consumului spirtului din vin, ţuică şi a celorlalte rachiuri din fructe, fapt care nu s'a produs, întrucât sporul de consumaţie la aceste ultime produse n'a fost decât de 192 vagoane faţă de pierderea de peste 5.000 vagoane la spirtul din cereale.

In urma acestor rezultate financiare dezastruoase s'a păşit în 1932 la introducerea monopolului. Acest monopol însă priveşte numai desfacerea următoarelor băuturi spirtoase: spirtul industrial, spirtul produs în fabricile de spirt din vin şi rachiurile din fructe indigene.

Prin urmare toate celelalte produse alcoolice ca: ţuica, rachiurile fabricate de cultivatori şi drojdia din vin sunt în afara monopolului.

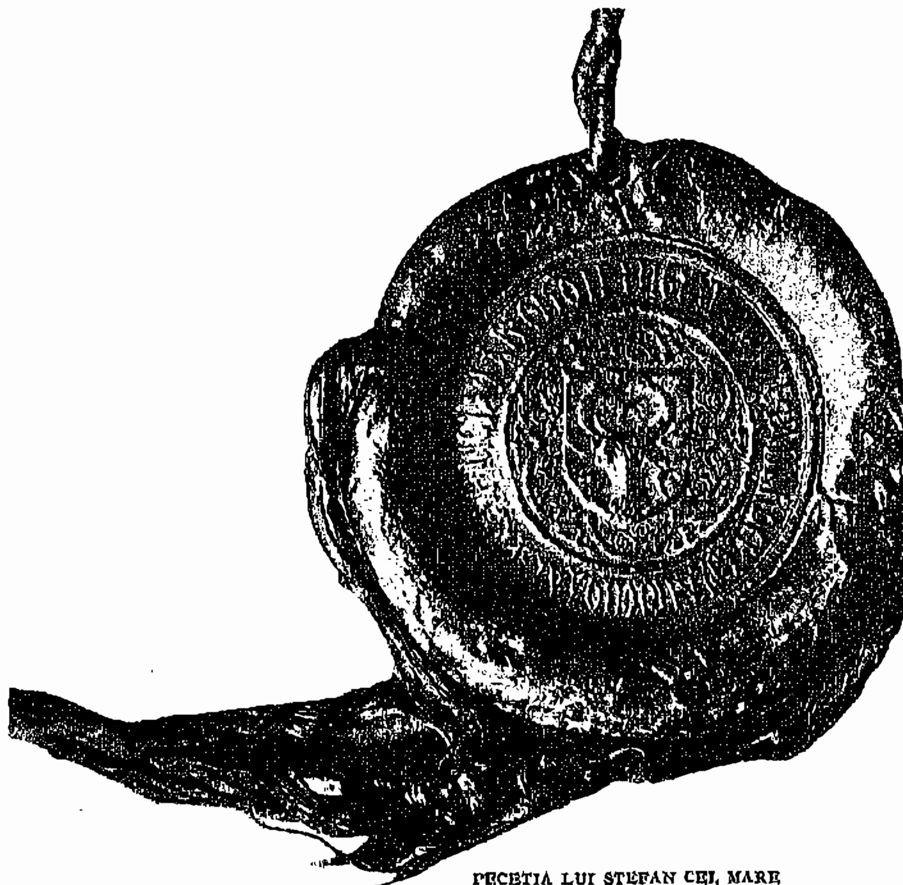
Exploatarea monopolului este încredinţată Direcţiei Generale a Monopolului pe lângă care funcţionează Comisiunea superioară a băuturilor spirtoase. Trebuie precizat că întreg consumul intern de spirt, spirt din vin şi băuturi spirtoase distilate e contingentat. Administraţia monopolului face repartiţia cotelor de producţiune a contingentului, ce se fixează anual, între fabricile existente, care sunt obligate să furnizeze băuturile în condiţiuni de puritate stabilite. Preţurile se fixează, de asemenea, de administraţia monopolului de acord cu fabricanţii, ţinându-se seama de costul materiei prime, amortizări, cheltueli şi un beneficiu maxim de 18%.

Direcţia generală a monopolului alcoolului are în administrarea sa şi taxele de consumaţie pe celelalte băuturi spirtoase nemonopolizate arătate mai sus, cum şi: berea, vinul şi vinurile şampanizate. Deasemenea şi administrarea brevetelor de desfacere a băuturilor spirtoase cu amănuntul şi ridicata.

V. V.

BIBLIOGRAFIE

N. Iorga: Istoria Românilor, vol. III. Bucureşti 1936.
N. Iorga: Istoria Comerţului Românesc, vol. I. Bucureşti, 1925.
N. Iorga: Anciens documents de droit Roumain. Bucureşti, 1930—1931.
N. Iorga: Documente şi cercetări asupra istoriei financiare şi economice a Principatelor Române. Bucureşti, 1902.
Constantin C. Giurescu: Organizarea financiară a Ţării Româneşti în epoca lui Mircea cel Bătrân. Bucureşti, 1927.
Constantin C. Giurescu: Istoria Românilor, vol. II. Bucureşti, 1936.
I. Vlădescu: Despre dări sau impozite. Bucureşti.
Ioan C. Filitti: Consideraţii generale despre vechea organizare fiscală a Principatelor Române, până la Regulamentele Organice. Bucureşti, 1935.
Laurenţiu Grigorescu: Controlul finanţelor publice în trecutul Ţării noastre, în vol. Controlul finanţelor publice. Bucureşti, 1936.

PECETIA LUI ŞTEFAN CEL MARE

REGIMUL VAMAL

In organizarea Statului, vama este o instituţie complexă, care pe lângă rolul ei fiscal primordial, îndeplineşte funcţiunea de instrument de protecţie a economiei naţionale şi, indirect, o funcţiune socială şi de apărare a naţiunii.

Intr'un înţeles limitat, vama este locul de intrare şi de ieşire din ţară a mărfurilor şi călătorilor şi locul de percepere a taxelor speciale legate de această operaţie, taxe care constituesc unul din veniturile cele mai importante ale bugetului său.

Organizarea şi funcţionarea serviciilor vamale este prevăzută de legea Vămilor.

Drepturile ce se percep cu această ocazie se prevăd în tariful vamal şi în legile speciale: Legea taxei pe cifra de afaceri, legea taxelor de consumaţie etc.

EVOLUŢIA REGIMULUI VAMAL

INAINTE DE REGULAMENTUL ORGANIC

Fără îndoială că cele mai vechi venituri ale organismelor politice româneşti primitive, cnezate şi voevodate, s'au născut din drepturile asupra cărăuşiei publice, care graţie aşezării ţinuturilor noastre de-a-lungul drumurilor internaţionale din acele timpuri au constituit cel mai important izvor de bogăţie.

Când s'au născut cele dintâi organisme politice, corespunzătoare unor unităţi economice, ele au aplicat acestei îndeletniciri atât de rentabile o serie de taxe, ca drept de trecere peste teritoriile supuse autorităţii lor. Aşa s'a născut vama.

Vama precede deci şi ea, ca instituţie fiscală, vremurile statului organizat. Numai aşa se pot explica marile venituri, cu cari ea şi numai ea a putut asigura înfiriparea Domniei.

Cel mai vechiu document românesc este, de altfel, un privilegiu vamal pe care-l dă Vlaicu-Vodă în 1368 negustorilor din Braşov, întărindu-le libertăţile ce le aveau «ab antiquis» în Ţara Românească. Documentul confirmă existenţa a două regimuri vamale, unul pentru mărfurile destinate consumului intern, cari urmau să plătească o singură vamă, şi altul pentru mărfurile în transit, cari urmau să plătească de două ori vama: la intrarea şi eşirea din ţară. Reese astfel lămurit legătura dintre cărăuşie şi regimul vamal. Documentul lui Vlaicu e însă şi mai interesant, întru cât decide ca mărfurile ce vor lua drumul Brăilei să fie scutite de vamă, ceea ce nu înseamnă în fond decât că Domnul dorea ca întreg traficul cărăuşiei să se scurgă prin acele ţinuturi de curând anexate stăpânirii sale, creându-le astfel avantagii ce puteau să le lege şi mai temeinic de ea.

Ca şi celelalte venituri ale domniei, şi vămile puteau fi cedate, căci găsim numeroase documente în care este vorba de vameşii sfintei mânăstiri... Ceea ce înseamnă că venitul acelei vămi fusese dăruit mânăstirii.

Ce valoare reprezenta vama, care era quantumul ei, nu se poate stabili întotdeauna. Privilegiul lui Vlaicu Vodă din 1368 stabileşte 3,33% la valoarea mărfii, iar Mircea cel Bătrân fixează mai târziu, pentru mărfurile ce veneau pe mare, numai 3%. In general vama nu era mare, Domnia având tot interesul de a încuraja cât mai mult circulaţia bunurilor prin ţară. Şi venitul ei a trebuit să fie destul de mare căci, spre sfârşitul secolului al XVI-lea în Moldova, numai vama Cernăuţilor producea mai bine de o sută de mii de florini pe an.

Privilegiul lui Vlaicu Vodă, pe care l-am mai amintit, ne arată astfel, destul de lămurit, organizarea noastră vamală din acea vreme. Prin acest act se stabilesc două regimuri vamale, unul pentru mărfurile în transit ce vor plăti de două ori vama, la intrarea şi eşirea din ţară, şi altul pentru mărfurile destinate consumului intern ce urmau să plătească o singură dată vama la Câmpul Lung sau în apropiere.

Punctele de vamă mai importante erau Brăila, Cetatea de Floci, pentru comerţul cu lâna, Giurgiul, Calafatul pentru exportul grânelor, Severinul, Vâlcana, Genune la Câineni.

Nu cunoaştem în schimb unde plăteau vama cei cari mergeau pe drumurile Prahovei, Teleajenului sau Buzăului, la intrarea sau eşirea din ţară, dar ştim că erau vămi la Târgşor, Săcueni şi Buzău pentru negoţul intern. Alte vămi interne, ceea ce arată importanţa comercială a acelor locuri, erau la Slatina, la Jiu, fără să putem preciza unde, Câmpulung şi Târgovişte.

Pentru Moldova avem privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun la 8 Octomvrie 1408 Liovenilor, privilegiu care arată întreg sistemul vamal moldovean. Erau două feluri de vămi: mari şi mici. Puncte de vamă la hotar erau Cernăuţii, Cetatea-Albă şi Tighina, pentru comerţul cu Polonii, Nemţii, Tătarii şi Armenii. La Bacău şi Bârlad vamă pentru

Munteni, la Baia și Moldovița pentru Sașii Bistriței, la Bacău și Trotuș pentru negustorii brașoveni. Și, în sfârșit, la Hotin pentru negutători din Liow. In interiorul țării erau vămi la Suceava, Siret, Adjud, Roman, Iași, Baia și Lăpușna.

a. b.

DUPĂ REGULAMENTUL ORGANIC

Regulamentele Organice cuprind și dispozițiuni privitoare la vămi. Pe lângă înființarea de impozite indirecte, se înființează și *taxe vamale externe*, ca venituri ale Statului, nu ale Domnitorului cum erau în trecut. Sistemul de percepere rămăsese tot cel vechiu, de arendare.

In Februarie 1847 vama dintre cele două Principate a fost suprimată, iar în 1848 s'a pus în aplicare tariful vamal comun, creându-se un teritoriu comercial și vamal unic.

După unirea Principatelor, în 1859 se decretează «Proiectul pentru administrarea vămilor Principatelor Unite și Țara Românească», după care sunt administrate vămile până în 1875.

Cea dintâi lege care organizează în mod unitar vămile române este legea generală a vămilor, pusă în aplicare la 1 Iulie 1875.

Din dorința de a moderniza cât mai mult instituțiunile țării, legiuitorul de atunci s'a inspirat într'o largă măsură din legislațiunea franceză, netinând seama de împrejurările specifice țării.

Cu modificările sale parțiale din 1882, 1886 și 1889 ea a continuat să se aplice până în 1905.

In acest an intră în vigoare o lege nouă, mult mai complexă: legea generală a vămilor, care adeseori remaniată, spre a se adapta împrejurărilor de fapt, a rămas în vigoare până în 1933.

REGIMUL IN VIGOARE

Regimul vamal în vigoare cât și organizarea propriu zisă a serviciilor vamale se află sub imperiul legii din 13 Aprilie 1933 și tarifului din 1929.

DREPTURILE DE VAMĂ

Din cauza dublei funcțiuni pe care o îndeplinesc, *de protecție a producției naționale*, prin asigurarea debușeurilor pe piețele străine sau prin înlăturarea concurenței străine de pe piața internă, și *fiscală*, de realizare de venituri tezaurului, drepturile de vamă urmează, în evoluția lor, politica comercială și financiară a Statului.

Ele pot fi aplicate la import ca și la export.

Din punct de vedere al aplicării tehnice, drepturile de vamă se împart în două categorii:

1. *Drepturi specifice*, a căror cotă de taxațiune este determinată în tarif, după unitatea de greutate, măsură, număr;

2. *Drepturi ad-valorem*, calculate la valoarea produsului importat.

România a adoptat un sistem de taxațiune combinat, cu predominarea sistemului specific.

Drepturile de vamă la cari sunt impuse mărfurile străine în România, fiind prin esența lor impozite asupra consumațiunii, nu se pot stabili decât prin lege, conform art. 109 din Constituție și art. 28 din legea vămilor. Totuși, pentru anumite rațiuni, acest principiu nu are o aplicațiune inflexibilă. In mod excepțional, în timpuri de criză, se poate deroga dela principiul stabilirii tarifului pe cale de lege, procedându-se pe cale de decrete regale.

Astfel, Statul poate lua măsuri contra Statelor cari instituesc prohibițiuni, contingentări sau orice restricțiuni indirecte, cari îi prejudiciază exportul.

De asemenea, în caz de depreciere a monetei naționale, Guvernul poate majora tariful general al drepturilor vamale, cu un coeficient în raport cu acea depreciere. Măsurile acestea au caracterul unor acte de guvernământ, nesusceptibile de a fi atacate în contencios sub aspectul legalității.

Ele produc efecte juridice numai cât subsistă pericolul social. Dacă sunt menite să rămână definitive, atunci ele trebue supuse spre ratificare Parlamentului în cea mai apropiată sesiune, altfel își pierd valabilitatea, putând fi examinate de instanțele judecătorești.

TARIFUL VAMAL

Tariful vamal este legea care instituie drepturile de vamă.

In sistemul nostru avem trei genuri de tarife:

a) *Tariful general*, numit și autonom, care se aplică în mod comun produselor de orice proveniență.

In acest tarif sunt numite, descrise, fixate și identificate, pe articole, toate produsele, de orice categorie.

In sistemul nostru tariful general este un *tarif maximal*.

b) *Tariful convențional* este acela încheiat cu țările străine, prin acorduri sau tratate de comerț, și care derogă dela tariful general.

Legea vămilor autoriză guvernul să încheie asemenea convenții, în care caz drepturile modificate pot fi puse în aplicare prin decret regal, pe baza unui jurnal al Consiliului de Miniștri, chiar înainte de ratificarea convenției de către Parlament.

Tariful convențional nu se poate cobori, în sistemul nostru, sub limita unui *tarif minimal*, care este regimul cel mai favorabil ce se poate acorda unei țări, și aceasta numai prin lege.

c) *Tariful diferențial*, mai urcat decât tariful general, se aplică mărfurilor provenite din Statele cari aplică în mod special, numai mărfurilor românești, taxe sau prohibițiuni.

Pentru ca întregul trafic cu străinătatea să poată fi supus controlului vamal în vederea perceperii taxelor, nimeni nu este dispensat de îndeplinirea formalităților și respectarea regulelor și prohibițiunilor.

Chiar Statul și întreprinderile sale au această obligație, dacă nu au fost scutite în prealabil printr'un jurnal al Consiliului de Miniștri.

ADMINISTRAȚIA GENERALĂ A VĂMILOR

Vămile sunt administrate de Direcțiunea Vămilor, integrată, conform legii organice a Ministerului de Finanțe din 12 Aprilie 1933, în cadrele acestui minister.

Biurourile vamale

Toate operațiunile vamale sunt efectuate prin biurourile vamale și sucursalele lor. Acestea sunt organele de aplicare a legii pe teren.

Legea a determinat nominal cele 79 de biurouri vamale, existente în momentul promulgării legii. Ele se împart în două categorii, după importanța operațiunilor. Astfel, în prima categorie intră biurourile vamale din București, Intrepozite, Galați-Doc, Constanța și Cernăuți, etc.

Celelalte biurouri vamale, de categoria II-a, sunt așezate aproape toate pe frontieră. Biurourile vamale sunt grupate în 12 circumscripții vamale, puse sub controlul a câte unui inspector de circumscripție.

Delimitarea circumscripțiilor, fixarea reședinței lor, precum și înființarea, mutarea, desființarea și clasificarea biurourilor vamale se face prin decizie ministerială. Tot astfel se pot înființa posturi vamale permanente sau provizorii pe diferite puncte ale frontierii. Personalul exterior al vămilor se compune din inspectori generali vamali, inspectori de circumscripție, administratori vamali, șefi de vamă, controlori, taxatori și impiegați.

Inspectorul general vamal, controlează activitatea inspectorilor, și stă la dispoziția Direcției pentru cercetări speciale.

Inspectorul de circumscripție are atribuțiunea de a inspecta și verifica gestiunea administratorilor și a șefilor de vamă și tot serviciul în general. El ia toate măsurile pentru supravegherea vamală a frontierii.

Administratorii vamali și șefii de vamă au conducerea și supravegherea, pe răspunderea lor personală, a biurourilor vamale de întâia și a doua categorie.

Controlorul vamal are atribuțiunea să verifice taxările fiecărei declarațiuni, atât în ce privește aplicarea tarifului cât și în ce privește calculul tuturor drepturilor; el verifică de asemenea justa aplicare a dispozițiunilor legale, regulamentare și administrative.

Taxatorul are atribuțiunea să constate originea, natura, felul, cantitatea și valoarea mărfurilor și să stabilească drepturile ce urmează să se încaseze.

Impiegații execută toate lucrările de biurou și de supraveghere cu care sunt însărcinați de capii lor ierarhici.

Biurourile de vămuire și expediție

In organizarea noastră vamală a trebuit să se reglementeze și funcționarea acestor biurouri, a căror necesitate s'a dovedit imperioasă, mai ales după războiu, ca urmare a intensificării comerțului exterior.

Acestea funcționează ca intermediari între biurourile vamale ale Ministerului de Finanțe și publicul care nu este familiarizat cu tariful vamal, îndeplinind toate formalitățile de vămuire, în schimbul unui comision, stabilit printr'un tarif maximal.

Sunt trei categorii de asemenea biurouri:

1. Biurouri de vămuire și expediție ale instituțiunilor de Stat, cum sunt: C.F.R., P.T.T. și P.C.A., îndeplinind operațiunile de vămuire din oficiu ca servicii publice, obligația lor fiind un corolar al contractului de transport.

2. Societăți și agenții de navigație — firme particulare de transporturi internaționale — cari obțin autorizații de a îndeplini formalități de vămuire dela Ministerul Finanțelor.

3. Biurouri particulare de vămuire și expediție, funcționând tot pe baza unei autorizații speciale.

Biurourile particulare, deși au scop lucrativ, sunt învestite cu un caracter semi-oficial, fiind considerate ca organe auxiliare ale biurourilor vamale.

DRUMURILE VAMALE

Mărfurile venind din străinătate nu pot intra în România decât pe drumurile vamale autorizate de Direcția Vămilor.

Mărfurile trebuesc transportate direct dela punctul de frontieră la biroul vamal cel mai apropiat. Orice transportare a lor în vreo casă, han, cârciumă, este considerată contrabandă.

In traficul pe uscat

Mărfurile sosite pe Căile Ferate sunt prezentate de organele acestora la primul biurou vamal de frontieră. Conform Convenției dela Berna și regulamentului de transport, Căile Ferate trebue să îngrijească de îndeplinirea formalităților vamale, întru cât aceste formalități constitue un corolar al contractului de transport.

Coletele cari se vămuesc la frontieră, se descarcă în magaziile Căilor Ferate, iar mărfurile destinate a fi descărcate la un biurou vamal din interiorul țării se transportă în vagoane plumbuite de vamă și Calea Ferată.

Mărfurile sosite în trafic combinat pe apă și uscat, sunt prevăzute cu plumburi și însoțite de funcționari vamali până la predarea lor în primirea organelor Căilor Ferate.

Mărfurile neînsoțite de scrisorile de trăsură, nici înscrise în foile recapitulative sunt considerate mărfuri de contrabandă.

In traficul pe apă

Căpitanii, patronii sau agenții vaselor sunt datori ca în termen de 24 de ore dela acostarea în port sau schelă, pentru a descărca mărfuri streine sau indigene, să depună la biuroul vamal manifestul respectiv.

Manifestul este statul, adică situația generală a încărcământului. Manifestul trebue să cuprindă numărul, mărcile, greutatea brută a coletelor, mărfurilor ce conțin și numărul polițelor de încărcare.

Manifestele sunt de două feluri: a) *manifestele generale*, referitoare la întregul încărcământ, al căror original se prezintă spre viză atât la biuroul vamal al primului port românesc de sosire, cât și la cele următoare, urmând a fi reținut la ultimul biurou vamal; b) *manifestele parțiale de descărcare* sunt extrase din manifestele generale, conținând numai specificarea mărfurilor cari se descarcă într'un anumit port.

Controlul încărcământului. Organele vamale pot vizita oricând vasele pentru a controla dacă încărcământul corespunde manifestului.

Legea vămilor prevede o serie de sancţiuni ce se aplică în cazul constatării unor deosebiri între manifest şi încărcământ.

Vama poate pune plumburi sau sigilii la magaziile vasului şi poştă, iar funcţionarii au însărcinarea supravegherii vamale, atât vaselor care urmează să descarce, cât şi celor în transit.

Acostarea vaselor străine la malurile româneşti şi intrarea lor din apele internaţionale în apele interioare ale ţării, sunt permise numai ziua şi la locurile desemnate de vamă, în înţelegere cu căpitănia portului.

Articolele de hrană şi îmbrăcăminte ale echipajului, proviziile destinate a fi consumate în timpul cursei ca şi combustibilul necesar vasului, sunt scutite de plata drepturilor de vamă.

Pentru toate acestea, căpitanii sunt obligaţi să depună vămii declaraţii, în decurs de 24 ore dela sosire.

Vasele de răsboiu nu sunt obligate însă la aceste formalităţi.

In traficul aerian

Mărfurile sosite sau plecate pe calea aerului sunt supuse aceluiaşi regim ca şi cele sosite sau plecate pe apă sau pe uscat.

In vederea controlului lor, legea vămilor pretinde oricărei aeronave o serie de acte: carnet de drum, manifest de încărcare, declaraţie de provizii de bord.

Aeronavele nu pot pleca sau aterisa decât pe un aerodrom vamal, unde funcţionează permanent un serviciu vamal.

Regimul Coletelor Poştale

Statul având dreptul de monopol pentru transportul corespondenţii şi al coletelor până la 5 kg. conform legii telegrafice, telefonice şi poştale cât şi convenţiei poştale universale, s'au prevăzut formalităţi lesnicioase de vămuire ce se efectuează din oficiu, fără amestecul particularului interesat, controlul şi taxarea făcându-se automat de funcţionarii vamali, în prezenţa funcţionarilor poştali.

Coletele poştale şi sacii închişi, conţinând pachete sub benzi sau plicuri cu probe de mărfuri, sunt expediate, însoţite de acte de transit dela frontieră, până la oficiile poştale din interior, unde sunt birouri vamale, şi cercetate de funcţionarul vamal, în asistenţa funcţionarilor poştali.

In caz de bănuială că plicurile cu corespondenţă propriu zisă ar conţine mărfuri sau valori, funcţionarul poştal avizează pe destinatar, în prezenţa căruia deschide scrisoarea.

INTREPOZITELE

Intrepozitul vamal este locul unde pot fi depuse, temporar, mărfurile străine, în vederea importului, exportului sau transitului, fără a se achita imediat drepturile Statului. Printr'o ficţiune creată de legiuitor, mărfurile admise în întrepozite sunt considerate ca fiind în afară de cuprinsul ţării.

Dreptul de a crea şi exploata întrepozite vamale aparţine exclusiv Ministerului de Finanţe, fiind vorba, de un drept regalian. Intrepozitele sunt de două feluri:

1. *Intrepozitul real* este acela care este accesibil oricui, pentru mărfurile ce-i sunt destinate, fiind pus sub supravegherea şi administraţia permanentă a biuroului vamal. El poate fi exploatat direct de Ministerul de Finanţe sau arendat, cu anumite condiţiuni.

2. *Intrepozitul nominal* este acela în care nu se pot depune decât mărfuri omogene, cu volum sau greutate mare, aparţinând aceluiaşi proprietar, care garantează drepturile ce s'ar cuveni Statului.

El nu se poate înfiinţa decât pe lângă vămile unde există întrepozite reale şi numai dacă acestea sunt insuficiente.

FORMALITĂŢILE VAMALE

Declaraţiunea vamală. Nici un import sau export de mărfuri nu se poate face, dacă nu se prezintă biuroului vamal, unde urmează a se îndeplini formalităţile de vămuire, o declaraţie amănunţită, în care să se specifice următoarele elemente: felul, greutatea, măsura, numărul şi valoarea fiecărui produs în parte, după cum urmează a fi taxat pe greutate, pe măsură, pe număr sau pe valoare.

Declaraţiunea vamală conţine împreună cu numele produselor şi elementele ce servesc la verificarea şi taxarea lor.

Declaraţiile se fac de destinatarii mărfurilor, la import şi de prezentatorii mărfurilor, la export, sau de biurourile de vămuire autorizate ca mandatare ale acestora. Declaraţiunile se fac în dublu exemplar, completându-se şi un buletin de control statistic şi se anexează scrisorile de trăsură, poliţele de încărcare (conosamentele), facturile originale şi certificatele de origina mărfurilor.

Toate acestea sunt formalităţi pur tehnice. Declaraţiile se înregistrează, în ordinea prezentării, într'un registru special.

Taxele se datorează din momentul înregistrării declaraţiilor.

Verificarea mărfurilor se face în prezenţa declaranţilor sau în lipsă, dacă nu se prezintă în termen de 5 zile dela depunerea declaraţiei.

Stabilirea drepturilor Statului se face de taxatori, pe baza verificărilor personale.

Declarantul nemulţumit de taxare se poate adresa administratorului sau şefului vămii, pentru a dispune asupra articolului din tarif şi a taxelor ce urmează a se aplica.

Dacă este nemulţumit cu soluţia dată, poate face contestaţie la Comisia de Experţi de pe lângă Direcţia Vămilor.

In caz de neplată a drepturilor datorate, mărfurile constitue gajul Statului, creanţa sa având un caracter real. Ele trebuesc ridicate în termen de 5 zile libere dela plata drepturilor. In cazurile de forţă majoră, termenul acesta se poate prelungi.

După expirarea lui, drepturile sunt datorate din nou şi începe să curgă termenul de cădere în rebut.

Taxarea obiectelor pentru uzul personal al călătorilor se face după o procedură simplificată. Aceştia sunt obligaţi să prezinte singuri aceste obiecte. Cele

pe cari nu le prezintă sunt privite ca nedeclarate, aplicându-li-se pe lângă drepturile de vamă amenda corespunzătoare.

Părăsirea mărfurilor în vamă. Mărfurile părăsite de bună voie de către proprietari devin proprietatea Statului şi sunt vândute la licitaţie după o întreagă procedură, pentru ca Statul să se despăgubească cu drepturile de vamă.

Declaraţiunea de părăsire trebue să fie expresă din partea titularului mărfii.

Căderea mărfurilor în rebut se produce dacă după 30 zile dela intrarea şi înscrierea lor în registrul de magazie, nu s'a depus nici un fel de declaraţie. Ea operează numai prin efectul legii, în urma desinteresului titularului, transferând proprietatea dela titularul mărfii la Stat. Este o procedură de executare a gajului pentru realizarea creanţei care grevează marfa. Se procedează la vindere prin licitaţie ca şi pentru mărfurile părăsite, după ce s'au făcut publicaţii şi s'au înştiinţat proprietarii să se prezinte în termen de 15 zile. Licitaţiile se ţin după o procedură specială, derogatorie dela legea contabilităţii publice, din cauza frecvenţii acestor vânzări şi a cantităţilor restrânse de mărfuri.

Sistemul drawback-ului, adică admiterea temporară a materiilor prime pentru a fi industrializate în ţară, este cunoscut de legea noastră vamală. El se realizează în mod practic restituindu-se la export drepturile percepute, la in rare.

Dreptul la drawback nu se acordă în mod global, pe categorii de mărfuri, i individual.

Scutirea mostrelor fără valoare comercială este admisă de legea noastră vamală. Pentru mostrele cu valoare comercială, importate în mod provizoriu, legea impune consemnarea taxelor, cari se restitue la scoaterea din ţară.

Transitarea mărfurilor este permisă prin orice mijloc de transport pe uscat, pe apă sau prin aer, afară de cele prohibite cari nu pot fi admise în transit decât cu autorizaţia Direcţiei Vămilor, şi de arme şi muniţiuni pentru cari este necesară încuviinţarea Consiliului de Miniştri.

Mărfurile în transit fiind scutite de orice taxe, legea a luat o serie de măsuri pentru prevenirea infracţiunilor ce s'ar putea produce cu ocazia transitului, adică importul fraudulos al mărfurilor străine.

Cabotajul, adică transportul pe apă al mărfurilor indigene sau indigenate dela un port al României la alt port al României, este admis fără plata drepturilor de import sau export.

Pentru împiedecarea exportului fraudulos al acestor mărfuri, legea institue o serie de formalităţi şi verificări, cari sunt simplificate numai pentru anumite produse.

SUPRAVEGHEREA VAMALĂ A GRANIŢELOR

Supravegherea vamală a graniţelor se face de către funcţionarii vamali ca şi de corpul grănicerilor care, din acest punct de vedere, se află sub ordinele Ministerului de Finanţe.

Supravegherea se face atât pe linia de frontieră cât şi pe zona de frontieră până la 10 km spre interior, care se poate extinde la nevoie, prin decret regal, până la 25 km.

Funcţionarii vamali exercită dreptul de control şi supraveghere atât pe linie cât şi înăuntrul zonei de frontieră, ei fiind permanent în exerciţiul funcţiunii.

In scopul exercitării serviciului de pază, legea vămilor stabileşte în favoarea Statului o servitute de trecere asupra proprietăţilor particularilor din zona de frontieră, aceştia neputând pune piedecă liberei circulaţii, nici ridica construcţii care să împiedece circulaţia între posturile de pază.

Pentru prevenirea infracţiunilor, legea interzice instalarea de fabrici, depozite, hoteluri, prăvălii, în locuri izolate, fără autorizaţia specială a Ministerului de Finanţe.

REPRIMAREA INFRACŢIUNILOR

In sistemul românesc, legea vămilor reglementează nu numai principiile de funcţionare a acestora, ci şi infracţiunile vamale şi modul lor de judecare. Principiile acestea care se integrează într'un contencios represiv fiscal, au fost expuse la locul respectiv.

In materie vamală, se disting două categorii de infracţiuni: contravenţiuni şi contrabande.

1. *Contravenţiunea,* sancţionată numai din punct de vedere fiscal, are ca element esenţial nepotrivirea dintre arătările unei declaraţiuni şi constatările vămii, atunci când din această nepotrivire rezultă prejudicii pentru Stat, atât din punct de vedere al plăţii drepturilor cât şi al respectului măsurilor care orânduiesc circulaţia internaţională a mărfurilor.

Contravenţiunea se pedepseşte cu o amendă care reprezintă, pe lângă plata drepturilor datorate, de 2 sau de 3 ori valoarea lor.

Când mărfurile care au făcut obiectul contravenţiei sunt prohibite, li se aplică confiscarea şi o amendă egală cu valoarea lor. De notat că amenda se calculează nu numai la drepturile prevăzute în tariful vamal, ci şi la celelalte impozite percepute prin intermediul vămilor, cum sunt: cifra de afaceri, impozitul de consumaţie, taxele de timbru.

Pentru garantarea încasării amenzilor, vama are un drept *de retenţiune* asupra mărfurilor contravenientului.

2. *Contrabanda* este un delict mixt, fiscal şi penal totdeodată. Natura juridică a delictului este controversată.

Principial, se numeşte contrabandă orice import sau export clandestin, încercat sau săvârşit, fie prin punctele vamale, fie în afara lor. Jurisprudenţa consideră ca element esenţial al contrabandei propiu zise, lipsa declaraţiei vamale la importul sau exportul mărfurilor. Prin extensiune, legea vămilor consideră contrabande şi contravenţiile nedescoperite în momentul săvârşirii lor, legiuitorul prezumând, în acest caz, complicitatea organelor vamale. Contrabanda prezintă caracteristica de a fi singurul delict care nu implică intenţia frauduloasă. Ea se constitue prin simpla săvârşire a faptului.

Ca şi contravenţiunea, contrabanda se constată printr'un proces verbal redactat în asistenţa orga-

nelor vamale ale punctului cel mai apropiat de locul unde s'a săvârşit sau descoperit infracţiunea şi se trimite Ministerului de Finanţe, care are latitudinea să-l aprobe, să-l reformeze sau să-l anuleze.

Până la valoarea de 5.000 lei procesele verbale se resolvă de către Direcţia Vămilor, dela 5.000—300.000 lei de către Comisiunea Centrală Vamală, iar peste 300.000 lei de ministrul de Finanţe, cu avisul Comisiunii

Prin derogare de la principiul că «le criminel tient le civil en état», acţiunea penală nu ia naştere decât în urma aprobării procesului verbal şi este independentă de cea civilă.

Cuantumul amenzilor aplicate pentru contrabandă variază după circumstanţe — de 3 sau de 5 ori prejudiciul încercat de Stat, — considerându-se agravant faptul comis prin locuri ascunse, unde controlul vamal este anevoios.

Ca şi la contravenţiuni, amenzile sunt datorate osebit de drepturile cuvenite Statului.

Amenda se transformă în închisoare în caz de insolvabilitate a infractorului, deosebit de închisoarea aplicată pentru delictul în sine, în urma acţiunii ministerului public.

In afară de amendă, legea noastră vamală prevede închisoare cu caracter penal, dela o lună la 2 ani. Dacă delicvenţii au avut arme asupra lor, cuantumul pedepsei variază dela 6 luni la 3 ani.

I. F.

PECETEA LUI PETRU ŞCHIOPUL, DOMN AL MOLDOVEI, 1574—1591

ORGANIZAŢIA FINANCIARĂ A STATULUI

EVOLUŢIA ORGANIZAŢIEI FINANCIARE

DELA ORIGINI PÂNĂ LA REGULAMENTUL ORGANIC

Dintre toate problemele relative la vechea noastră organizare financiară, cea mai importantă prin repercusiunile ei de ordin social economic, este fără îndoială aceia a repartiţiei sociale a diferitelor sarcini fiscale.

Deslegarea acestei probleme atât de strâns legată de aspectele sociale ale vieţii noastre trecute, întâmpină greutăţi deosebit de mari ce izvoăsc nu numai din lipsa de date precise ci şi din confuzia care domneşte în lămurirea stărilor sociale din acele vremi.

Putem totuşi preciza că acele dări ce-şi trăgeau obârşia din fapte şi împrejurări anterioare organizării Statului, se aplicau într'o măsură de egalitate principială tuturor locuitorilor ţării. De pildă, plăteau vamă toţi cei ce făceau negoţ prin ţările noastre, localnici ca şi străini, boieri ca şi ţărani, dar egalitatea era numai principială căci, ca şi azi, tratate şi hrisoave domneşti acordau scăderi sau scutiri de dări. Nu avem decât să amintim, ca dovadă, privilegiul acordat de Vlaicu Vodă la 1368 neguţătorilor braşoveni. Tot aşa plăteau gloabă toţi cei ce încălcau obiceiul pământului, ori şi care ar fi fost situaţia lor socială. Dar şi în aceste cazuri existau numeroase scutiri domneşti. In sfârşit dijmele, cari izvorau din drepturile de proprietate asupra pământului erau obligatorii pentru oricine dar în raport cu venitul avut. Sunt numeroase documente cari dau scutiri parţiales au totale de plata dijmelor, ştim însă că de cele mai multe ori, o scutire de dijmă acordată unui sat nu însemna în fond decât schimbarea destinaţiei sale, în favorul unei mânăstiri sau a unui boier. De altfel, dăruirea unui sat unei mânăstiri sau unui slujitor nu însemna, în fond, decât crearea, pe seama acestora, a unor venituri din dijmele cuvenite domniei, din acel sat. Sunt şi cazuri însă în care beneficiarii scutirii domneşti sunt înşişi locuitorii satului. Acestea sunt cazurile înfiinţărilor de *slobozii.*

Toate acele dări, ce s'au introdus după închegarea Statului, nu au mai însemnat însă o repartizare socială egal distribuită, nici cel puţin principial, asupra tuturor locuitorilor.

In special birul, dare ce a fost introdusă ca urmare fiscală a suzeranităţii turceşti şi haraciului, nu va apăsa în mod egal asupra tuturor claselor sociale. Această dare era plătită numai de «pătura de jos a populaţiei»[1]).

Totuşi documente mai târzii par să arate că şi boierii, cel puţin în calitatea lor de proprietari de pământ, plăteau birul într'o formă specială lor, «birul cnezesc» sau «birul nemeşesc».

De altfel, tot atât de complicată este şi problema dacă boierii plăteau dijmele sau nu. In starea actuală a cercetărilor, concluzia cea mai probabilă pare să fie aceia că nu erau scutiţi de dări, cu excepţia birului, decât marii dregători, boierii funcţionari ai ţării, cari încep să formeze, încă din al XVI-lea secol, o clasă aparte din ce în ce mai puternică.

Dar în afară de aceste inegalităţi de drept, evoluţia socială care va trece toată puterea Statului în mâinile acelei clase de mari dregători amintită, va duce la inegalităţi şi mai mari de fapt. Tocmeli particulare, învoeli determinate de trecerea personală a diferiţilor boieri, au creat sistemul «ruptorilor» adică al impunerilor «pe rupte» în care fiecare şi mai ales, marii boieri cu satele de sub protecţia lor, plăteau cât se învoiau, cât de puţin putea obţine obrazul cinstitului boier.

Existau şi scutiri fiscale ce favorizau clerul sau aşezămintele mânăstireşti, dar acestea nu erau supuse unor reguli fixe ci bunului plac al Domnului sau nevoilor fiscale, mai mult sau mai puţin mari.

Mai târziu, scutirea de dări, privilegiu al marilor dregători, se va întinde, sub forma unor uşurări, şi asupra funcţionarilor mai mici ai domniei cari, dacă nu vor obţine să nu plătească nimic, ajung totuşi, variind dela Domnie la Domnie, să plătească după acorduri personale, cât mai puţin.

Secole de-a-rândul nu se pot lămuri în această situaţie reguli generale. Totuşi se poate vedea cum, domnie de domnie, boierimea cea mare se liberează de dări.

Cea dintâi încercare de reformă, de stabilire precisă a cine trebue să plătească şi cine nu, s'a făcut de către Constantin Mavrocordat în legătură cu reforma sa social-financiară. Acesta, organizând pentru prima dată o clasă boierească fixă, scuteşte de plata oricărui impozit pe boierii dregători în funcţiune, eşiţi din funcţiune şi pe descendenţii lor, în vreme ce

---

[1]) I. Vlădescu, *Despre dări sau imposite,* pag. 54.

impune la dări, la fel cu toată lumea, întreaga boierime de ţară, eşită de mult din rosturile administrative.

Numai Regulamentul Organic va desfiinţa odată cu dijmele, privilegiul financiar al clasei boiereşti de dregători, privilegiu introdus oficial în ţările noastre numai din timpurile fanarioţilor.

Cisla

Trecutul românesc nu cunoaşte bineînţeles nici administraţii financiare, nici roluri, într'un cuvânt, niciuna din formele de organizare financiară din zilele noastre. Deci sistemul încasărilor va fi trebuit să fie altul, cu totul deosebit.

Impozitele, se percepeau în sistemul cislei (slv. число-număr). Acest sistem consta în « aruncarea » unei anumite cote asupra unei grupe întregi de platnici, de obicei un sat, care răspundea de plata integrală a sumei.

Acest sistem financiar, în care comunitatea garanta plata individuală, a fost izvorul generator a numeroase transformări sociale. Intr'adevăr individul se găsea în mod fatal legat de colectivitate, cu garanţia tuturor bunurilor sale, căci comunitatea şi numai ea, plătea dările, socotindu-se însă în administraţia sa, solidară cu toţi membrii săi.

De aci indiviziunea ţăranilor proprietari şi mai ales acea legătură cu pământul a ţăranilor din satele boiereşti unde dările erau plătite solidar pentru toţi, de către proprietarul moşiei care neputând tolera scăderea numărului platnicilor de fapt — căci aceasta nu scădea suma plătită de el — a cerut şi a obţinut legătura cu pământul.

Iată deci care era rostul acelor documente de legătură cu pământul, între cari cel a lui Mihai Viteazul este numai cel mai cunoscut. Documentele acestea, urmând unor mari şi frecvente spargeri de sate, cum au fost de pildă cele din 1595, nu însemnau decât noui orânduri financiare, noui măsuri pentru a se putea fixa din nou cisla, în scurt, orânduiri financiare asemănătoare recensămintelor din zilele noastre. Chiar cultivatorii liberi nu se puteau muta din satul lor decât după ce-şi regulau cisla şi atunci chiar, erau datori să arate unde se duc ca să li să poată fixa cisla acolo.

Dar dacă răspunderea pentru dări era colectivă, impozitul era totuşi individual. In interiorul organismului social primar, în sat, cisla se repartiza după « feţe ».

In ceea ce priveşte procedura, un hrisov dela Petru al II-lea cel Tânăr din 1559, arată lămurit că cisluitorul deosebea pe locuitorii mai bogaţi de cei sătaci « siromahi » lucrători cu palmele, cari plăteau mult mai puţin.

Mai târziu aflăm plata impozitelor « pe nume », care, în fond, nu era decât o formă redusă de cislă, iar târziu de tot, în vremea lui Ion Caragea, găsim celule fiscale de cinci birnici sub numele de « Lude ».

Deşi încercări de substituire a răspunderii personale la impozite s'au ivit încă din vremurile Fanarioţilor şi chiar mai dinainte, din vremea lui Gheorghe Duca, care a introdus « hârtiile » de plata birului, totuşi numai Regulamentul Organic a putut stabili darea cu totul personală.

Perceperea dărilor

Vechile noastre dări se percepeau în trei feluri: în natură, în bani şi în muncă.

In natură se percepeau cele mai vechi şi cele mai multe dări, dijmele. Perceptorii acestor dări erau *clucerul* pentru cereale şi *slugerul* pentru vite. Funcţionarii mai mici erau în Muntenia *căblarii* sau *găletarii*, *vameşii de albine*, *vinarii* şi *fâinarii*, iar în Moldova, mai ales, *desetnicii* şi *ilişarii*.

Impozitele în numerar erau birul, gloabele, ca şi taxele vamale.

Veniturile Domniei se strângeau de către *marele vistier*, iar mai târziu va apărea, în special pentru vămi, *marele vameş*. Funcţionarii inferiori erau pentru impozitele speciale, *globnicii* şi *vameşii*, iar pentru biruri *ispravnicii de judeţ*, *birarii*, iar în vremurile fanariote, atunci când apar « samele », « *sameşii* ».

Şi impozitele în natură şi cele în bani se arendau însă la particulari, care în schimbul arendei plătite, îşi încasau dela localnici cheltuelile ca şi câştigul lor.

In muncă se plăteau bine înţeles prestaţiile cu a căror împlinire se ocupau funcţionarii administrativi locali.

Până târziu, în secolul al XVII-lea nu se află, bineînţeles, situaţii de încasări sau de cheltueli după cum nu existau registre, conturi, în care să se treacă ce a plătit sau ce mai are de plătit fiecare. Cea mai veche însemnare financiară este un « catastih de cisle » care se păstrează din vremea lui Petru Şchiopul. Dar aceste catastihe, chiar atunci când se ţineau, aveau un caracter cu totul personal, aparţineau domniei respective, şi nu întâlnim niciodată urme de continuitate.

In ceea ce priveşte responsabilitatea funcţionarilor domneşti, nu pentru întrebuinţarea veniturilor ţării, căci de aceasta nici nu putea fi vorba, ci pentru abuzurile ce le-ar fi putut face în încasarea şi transmiterea lor vistieriei, ştim că nu existau regule precis determinate.

Perceptorii, de cele mai multe ori arendaşi, trebuind foarte adesea să dea cât mai repede şi cât mai mari venituri, nu se sfiau astfel « să apuce » un sat pentru altul, să jupoaie pe unul ce plătise pentru altul ce nu dase nimic. Intr'un cuvânt, încasarea dărilor era o năpastă, iar birnicii adesea jefuitori curaţi.

Sunt numeroase documente în care Domnul desaprobă aceste « mâncătorii » particulare, dar nu exista o responsabilitate civilă şi pecuniară de despăgubire, nici a particularilor nedreptăţiţi şi nici a Statului în caz de fraude. Când se ajungea până la pedeapsă, aceasta putea fi cel mult corporală sau însemna în sfârşit confiscarea averii.

Cu toate că uneori vedem deosebindu-se în documente veniturile ţării de veniturile domniei, nu se poate preciza nimic asupra deosebirilor ce ar fi existat între cele două cămări. Ştim doar atât că reforma lui Constantin Mavrocordat a unificat într'o singură cămară « cea domnească » toate veniturile,

după cum mai târziu Regulamentul Organic le-a separat definitiv, fixând Domnului o listă civilă.

Reformele pur teoretice ale lui Constantin Mavrocordat n'au reprezentat aproape nici o realitate în sistemul financiar, al acelor vremi; astfel că cea dintâi reformă financiară reală a Principatelor s'a făcut de abia sub Regulamentele Organice cari înseamnă cel dintâi pas de europenizare a administrației noastre financiare, dar și de părăsire a liniilor noastre tradiționale.

a. b.

EPOCA REGULAMENTELOR ORGANICE

Regulamentele Organice aplicabile în Muntenia dela Iulie 1831 iar în Moldova dela 10 Ianuarie 1832, introduc în Principatele Românești o organizare administrativă și financiară necunoscută până atunci.

Ele separă veniturile țării de lista civilă a domnitorului și acordă Obșteștei Adunări dreptul de a încuviința perceperea dărilor și facerea cheltuelilor.

Ambele regulamente stabilesc cari vor fi cheltuelile statornice ale Principatelor precum și veniturile rânduite a le preîntâmpina și cari nu puteau fi întrebuințate pentru alte scopuri. Ele stabilesc « chipul contabilității casei vistieriei, adică a ținerii și dării socotelilor cu bună orânduială ».

Vistierul era făcut responsabil pentru toți casierii orânduiți în slujba vistieriei și pentru toți sameșii județelor.

S'a pus ordine în scripte. Toți casierii primeau la începutul anului financiar câte trei condice șnuruite semnate de controlorul vistieriei și cu pecetia Domnului; într'una se înscriau toate sumele primite în ordinea primirilor, în alta toate sumele ce se plăteau și în a treia chitanțele primitorilor cu însemnarea sumei primite și pricina plății.

La sfârșitul fiecărui trimestru, toți slujbașii însărcinați cu perceperea venitului și plata cheltuelilor trebuiau să trimeată la vistierie socoteala lor. La rândul lui vistierul înainta Domnului tot la sfârșitul trimestrului un raport asupra vistieriei. Raportul era trimis de Domn în cercetarea a șase boieri, aleși în fiecare an de către Obșteasca Adunare, care după ce uneori cercetau situația vistieriei, îl înapoia Domnului cu observările făcute. Domnul păstra aceste raporturi în « Cançelaria » sa, pentru ca la sfârșitul anului să le trimită către Obșteasca Adunare, dimpreună cu toate socotelile anului. Mai exista un așa zis control obștesc, care consta în cercetarea amănunțită a tuturor veniturilor și cheltuelilor, exercitat de funcționari speciali, anume de un șef controlor, de doi șefi de mese, două ajutoare a acestora, șase scriitori și doi cinovnici.

Tot prin Regulamentele Organice se introduce, pentru prima oară în țările noastre, controlul parlamentar al veniturilor și cheltuelilor, dat în căderea Adunării Obștești. Adunarea dădea socotelile primite în cercetarea unor comisii alcătuite « dintre mădularele sale », sau putea să le cerceteze de față cu toții. Rezultatul controlului era supus Domnului.

Spre deosebire, în Moldova, exista un Sfat Administrativ care cerceta socotelile anului expirat, înainte de a fi supuse de Domnitor Obșteștei Adunări. Sfatul Administrativ era compus din: Marele Logofăt, Ministrul din lăuntru, ca prezident, Vistiernicul, Ministrul Finanțelor și Marele Postelnic, șeful cancelariei Domnului.

In ceea ce privește responsabilitatea funcționarilor și marilor Dregători pentru actele de administrare și mânuire a fondurilor și bunurilor publice nu exista nici o autoritate judecătorească deosebită pentru judecarea lor. A continuat să se aplice aceleași pedepse penale privative de libertate și despăgubiri civile, ca și în trecut.

In rezumat, prin inovațiile și înfăptuirile lor, Regulamentele Organice inaugurează un sistem simplu de înregistrare a operațiunilor financiare, de încasări și plăți, punând ordine în finanțele publice. Totuși, nu se introduseseră încă principiile dreptului bugetar și nici nu se organizase un organ de control jurisdicțional, independent de administrația care executa prevederile financiare.

Un nou progres în organizarea finanțelor românești s'a făcut prin Convențiunea de la Paris din 7 August 1858, care prevede pregătirea bugetului de venituri și cheltueli pentru fiecare an, prin îngrijirea Domnitorului respectiv și punerea lui în aplicare numai în urma votului Adunării.

EPOCA ORGANIZĂRII STATULUI ROMÂN MODERN

După unirea Principatelor, sub domnia lui Cuza-Vodă, se întocmește pentru prima dată în Principate, un regulament de contabilitate publică, promulgat în 29 Noemvrie 1860. El fusese alcătuit de ministrul de Finanțe Manolache Costache, după modelul decretului asupra contabilității dela 1838 din Franța. Principiile bugetare introduse de acest regulament sunt: universalitatea bugetară, specialitatea creditelor, limitarea cheltuelilor la creditele autorizate prin buget, separațiunea și incompatibilitatea între funcțiunile de administrator, ordonator și aceia de contabil, împărțirea mensuală a fondurilor.

Tot acest regulament organizează controlul administrativ asupra operațiunilor bugetare, prevăzând înregistrarea la contabilitatea centrală a fiecărui Minister a tuturor operațiunilor relative la lichidare, ordonanțarea și plata cheltuelilor. Toți mânuitorii de bani publici erau puși sub ordinele Ministerului de Finanțe, și datori a da socoteală Ministerului Controlului.

Se întărește controlul legislativ, miniștrii fiind obligați să înfățișeze Adunării Elective, în fiecare sesiune, socotelile anului precedent, împreună cu actele justificative.

Executarea definitivă a bugetului unui exercițiu făcea obiectul unei legi speciale.

Continuând seria de reforme în vederea organizării politice și administrative a țării, în 1862 tot Cuza-Vodă contopește cele două Visterii din Principate, dând prima organizare administrației centrale a Ministerului de Finanțe.

Organizațiunea inițială a Ministerului de Finanțe a suferit în intervalul de 70 de ani, schimbări totale, trebuind să se adapteze situațiunii create prin lărgirea

sferei de acţiune a Statului, noilor sisteme de impunere şi noilor concepţiuni şi metode asupra controlului girării avutului Statului.

Toate legile de organizare ale Ministerului de Finanţe înainte de răsboiu stabileau atât organizarea administraţiei centrale cât şi organizarea serviciilor exterioare.

La 1 Ianuarie 1865 se pune în aplicare prima lege asupra contabilităţii generale a Statului, care a suferit numeroase modificări timp de 30 de ani, cât a fost în vigoare. In 1893 i se face o modificare esenţială extinzându-se dispoziţiunile ei şi la celelalte instituţii publice, nu numai la Stat. Se modifică de asemenea normele privitoare la licitaţiile publice, la contabilitatea administraţiilor, garanţiile casierilor, etc. Legea a fost din nou modificată în anul 1903.

După răsboiul de Intregire, populaţia şi teritoriul dublându-se, prima grije o constituia întronarea unei administraţiuni financiare concentrate. Trebuia un aparat fiscal cu altă mentalitate, alte metode, şi altă pregătire. Se simţea nevoia unei reorganizări serioase a controlului aşezării şi perceperii impozitelor precum şi a serviciilor exterioare şi interioare a Ministerului de Finanţe. Reformele înfăptuite au fost dictate atât de aşezarea unor impozite pe baze noi, din desvoltarea pe care a luat-o contribuţiunile directe după reforma din 1923 şi mai în urmă impozitele indirecte: taxele de consumaţie, alcoolul, cifra de afaceri, etc., dar mai ales după stabilizare, prin lărgirea atribuţiunilor ce s'a dat Ministerului de Finanţe, în executarea bugetului general de venituri şi cheltueli al Statului.

BUGETUL GENERAL AL STATULUI

Normele privind întocmirea şi executarea bugetului sunt prescrise de Constituţie, ca şi de legea monetară din 1929. Legea contabilităţii nu face decât să le desvolte.

In sistemul nostru financiar, legiuitorul a ţinut să precizeze în texte pozitive normele privitoare la pregătirea şi executarea actului de evaluare a cheltuelilor şi veniturilor, care este bugetul Statului. Funcţiunea aceasta esenţială şi plină de dificultăţi a fost dată Ministerului de Finanţe. El este investit cu greaua sarcină de a alcătui bugetul de venituri, adică a găsi resursele necesare şi de a-l face să corespundă cu bugetele de cheltueli ale tuturor departamentelor.

Toate aceste atribuţiuni întinse pe care le are Ministerul de Finanţe asupra tuturor departamentelor, serviciilor publice şi serviciilor de utilitate publică, în scopul de a asigura prin controlul ce exercită, unitatea în aplicarea regulelor de bună gestiune a averii publice, ordinea şi economia în executarea bugetului Statului sunt precizate de dispoziţiunile legii asupra contabilităţii publice care este şi o lege a controlului bugetar. Ministerul de Finanţe are dreptul de control asupra tuturor legilor şi măsurilor pregătite de celelalte departamente care dau loc la sporiri de cheltueli sau reduceri de venituri în bugetul general al Statului.

Bugetul este definit de legea contabilităţii ca fiind actul prin care sunt prevăzute şi prealabil aprobate veniturile şi cheltuelile anuale ale Statului şi tuturor serviciilor publice. Anul financiar începe la 1 Aprilie şi se sfârşeşte la 31 Martie al anului următor.

Fiecare buget dă naştere la un exerciţiu, având aceeaşi durată ca şi anul financiar, adică 12 luni.

CONSTITUIREA BUGETULUI

Legea Contabilităţii Publice, în titlul II, cristalizează principiile după care se constitue şi se aprobă bugetul.

Fiecare minister sau administraţie depinzând de Stat, înainte de a-şi întocmi proiectele definitive de buget, sunt obligate să comunice, cel mai târziu până la 1 Decemvrie, Ministerului de Finanţe, orice propuneri noui ar avea de făcut pentru bugetul viitor. Ministerul Finanţelor supune aceste propuneri comisiunii tehnice bugetare, spre a-şi da avizul, după care comunică ministerelor şi administraţiilor respective aprobarea sau respingerea propunerilor făcute.

Proiectele de buget trebue depuse la Ministerul de Finanţe cel mai târziu până la 1 Ianuarie. Ministerul de Finanţe, după ce examinează proiectele de buget, poate cere noui modificări, necesare echilibrului bugetar.

Proiectele definitive trebuesc înaintate Ministerului de Finanţe până la 15 Ianuarie, însoţite de expuneri de motive amănunţite, atât pentru venituri cât şi pentru cheltueli.

Pe baza proiectelor, ca şi a bugetului său propriu, Ministerul Finanţelor întocmeşte bugetul general al Statului, care după ce este aprobat de Consiliul de miniştri, este trimis în deliberarea Adunării Deputaţilor cel mai târziu până la 1 Martie.

In legea contabilităţii s'a desvoltat principiul din legea monetară că Adunarea Deputaţilor nu poate să propue înfiinţarea de noui cheltueli. Deşi ar părea că această măsură constitue o ştirbire a prerogativelor Parlamentului, în realitate este o măsură care înlătură imixtiunea Parlamentului în atribuţiunile puterii executive.

Legea contabilităţii prevede posibilitatea pentru guvern, că dacă bugetul nu se votează în timp util, să îndeplinească toate operaţiunile relative la venituri şi cheltueli, prin decret regal, conform bugetului anului precedent, dar fără să-l poată aplica mai mult de un an.

EXECUTAREA BUGETULUI

Incasarea veniturilor

Impozitele constitue principalul izvor de venituri în bugetul Statului. Legea contabilităţii, prin art. 55, repetă principiul pus de art. 109 din Constituţie — după care nici un impozit de orice natură nu poate fi aşezat şi împlinit, decât după ce va fi stabilit prin lege. Prin aceasta nu trebue să se înţeleagă că legile organice de impozite trebuesc votate în fiecare an, ci numai că punerea lor în aplicare trebue autorizată expres în fiecare an prin legea anuală de finanţe, care aprobă perceperea impozitelor şi veniturilor Statului.

Ca o sancţiune a acestei reguli, legea contabilităţii, în art. 57, prevede o dispoziţie, reprodusă la sfârşitul fiecărei legi de finanţe, prin care se opreşte cu desăvârşire împlinirea altor contribuţiuni decât celor autorizate prin legea anuală de finanţe. Pentru funcţionarii abuzivi sunt prevăzute pedepse penale. Incasarea şi urmărirea impozitelor se face conform legii pentru perceperea şi urmărirea veniturilor publice, numai pe baza de titluri legale şi prin agenţii competenţi ai Statului. Pentru orice încasare, agentul însărcinat cu perceperea, liberează o recipisă. Incasarea impozitelor directe se notează de perceptor în carnetul de impozite al contribuabilului. Ea este descărcătoare pentru contribuabil[1].

Repartizarea creditelor

Creditele necesare pentru cheltuelile fiecărui exerciţiu se deschid prin legea anuală de finanţare.

In privinţa modalităţii în care se poate spori cuantumul lor, legea contabilităţii stabileşte că alocaţiunile pentru personal nu vor putea fi sporite nici direct, nici indirect, prin credite suplimentare iar fondurile pentru pensiunile sau gratificaţiile funcţionarilor nu se pot acorda decât prin lege.

Pentru alocaţiile de materiale, deşi socotite ca maxime, art. 72 prevede posibilitatea, în situaţiile excepţionale, când creditele deschise au fost insuficiente, să se deschidă printr'o lege de finanţe, credite suplimentare. Aceasta numai după patru luni dela data aplicării bugetului.

Miniştrii nu pot spori prin nici un mijloc suma creditelor afectate cheltuelilor respective. Sub nici un motiv nu se pot face plăţi de personal dela materiale.

Creditele deschise pentru un exerciţiu nu pot fi întrebuinţate la cheltuelile unui alt exerciţiu, nici alocaţiile dela un minister la altul sau dela un articol la altul.

Pentru o mai bună ordonare a bugetului, s'a introdus, bugetul interior de execuţie, întocmit de fiecare minister în parte şi care cuprinde repartizarea creditelor alocate, între diferitele servicii centrale şi exterioare.

Angajarea cheltuelilor

Angajarea unei cheltueli înseamnă autorizarea ei de către organele prevăzute de legea Contabilităţii Publice. Angajările de cheltueli trebue să se menţină strict în marginea creditelor deschise. Miniştrii nu pot face nici un fel de angajament fără credit prealabil deschis. Mai mult încă, nici o cheltuială nu poate fi angajată, dacă nu există siguranţa că furnitura sau lucrarea respectivă nu va putea fi terminată înlăuntrul exerciţiului curent. Art. 80 aduce anumite excepţiuni, când pentru concesiuni, arendări, construcţiuni, aprovizionări de muniţiuni şi furaje, se pot angaja, de acord cu Ministerul de Finanţe, cheltueli pe un termen mai lung.

Se prevede însă o restricţiune: angajamentele nu pot să cuprindă pentru bugetele viitoare, credite mai mari ca suma atribuită din bugetul în curs, în momentul încheierii contractului.

Lichidarea şi ordonanţarea cheltuelilor

După ce a fost angajată şi înainte de a fi plătită, o cheltuială trebue să fie lichidată şi ordonanţată. Prin lichidare se înţelege totalitatea operaţiunilor din care rezultă în mod cert şi legal drepturile dobândite de creditori faţă de Stat. Lichidarea se face de ministru sau de capul administraţiei respective, care are dreptul de ordonanţare, sau de către delegatul său. Legea contabilităţii precizează că drepturile cuvenite funcţionarilor publici încep a curge după depunerea jurământului, din ziua instalării în serviciu şi că retribuţiunile se lichidează lunar şi sunt plătibile la 20 ale fiecărei luni.

Art. 119 defineşte ordonanţele de plată şi ordonanţele de delegaţie cari sunt actele prin care miniştrii sau capii administraţiilor dispun de creditele cari le sunt deschise, ca ordonatori primari.

In baza ordonanţelor de delegaţie, emise pe numele lor, ordonatorii secundari, emit mandatele de plată, în limitele creditelor prevăzute de ordonanţele de delegaţie.

Ordonanţele şi mandatele de plată nu pot depăşi marginile distribuţiei lunare a fondurilor şi nu pot fi emise decât asupra unei singure casierii publice.

Ordonanţele de plată trebue să poarte viza consilierului controlor, iar mandatele de plată viza şefului contabilităţii de pe lângă administraţia financiară de încasări şi plăţi. Altfel nu vor fi achitate de casieriile publice.

Legea prevede înregistrarea ordonanţelor şi mandatelor de plată la serviciile de contabilitate, emiterea avizelor şi trimiterea lor, unul la mişcarea Fondurilor şi celălalt la Curtea de Conturi. Primul aviz, după ce este înregistrat la Mişcarea Fondurilor şi Direcţia Contabilităţii Generale a Statului, este trimis administraţiei care urmează să facă plata.

Plata cheltuelilor

Ministerul de Finanţe, prin Direcţia Mişcării Fondurilor îngrijeşte ca toate ordonanţele şi mandatele de plată emise, să fie plătite de către Oficiile de casierii ale Statului în limita creditelor deschise şi a distribuţiei mensuale a fondurilor disponibile. In acest scop, Ministerul de Finanţe, întocmeşte decrete regale lunare de distribuţie a fondurilor, fixând sumele în limita cărora fiecare Minister poate să dispună prin ordonanţări.

In regulă generală nici o cheltuială a Statului nu poate fi plătită de oficiile de casierii ale tezaurului public fără ordonanţă sau mandat de plată prealabil, emise de miniştrii sau de ordonatarii secundari. Excepţia o constitue plata datoriei publice în ţară şi străinătate, şi plata pensiilor.

Casieriile publice sunt obligate de a verifica ordonanţele şi mandatele de plată înainte de achitarea lor, îngrijindu-se ca ele să poarte viza consilierilor controlori sau a serviciului contabilităţii administraţiei financiare, precum şi primirea avizelor

[1]) Pentru stabilirea, perceperea şi urmărirea impozitelor, Vezi Enc. Rom. I, Contenciosul Fiscal, pag. 222—230.

şi concordanţa lor cu ordonanţele sau mandatele emise, şi identitatea celui în drept a primi banii.

Art. 137 legiferează dreptul de refuz al plăţii de către casier când ordonanţa sau mandatul nu îndeplineşte condiţiunile legale.

Art. 138, 139 şi 140 reglementează poprirea în favoarea terţilor a sumelor ce se plătesc de Stat. Aceste sume se depun la Casa de Depuneri.

CONTABILITATEA PUBLICĂ

Oricărei administrări şi mânuiri a banului public, trebue să-i urmeze un control permanent şi darea unei socoteli. In consecinţă, controlul finanţelor publice este de o necontestată necesitate, constituind o importantă parte a sistemului financiar.

Controlul finanţelor publice îmbrăţişează aproape întreaga activitate a administraţiei, fiindcă nu există serviciu care să nu cheltuiască.

Toate dispoziţiunile privitoare la mânuirea banilor publici, aplicabile atât finanţelor Statului, cât şi judeţelor şi comunelor şi tuturor instituţiunilor cu caracter public, sunt prevăzute în legea asupra contabilităţii publice.

Pentru ţinerea socotelilor şi pentru învederarea situaţiunii generale a finanţelor publice, legea contabilităţii publice prevede o serie de dispoziţiuni, dintre cari mai importante sunt următoarele:

1. *Inventarul averii publice.* Legea, prin art. 2, impune întocmirea unui inventar general al Patrimoniului Statului, în care trebue să se enumere şi evalueze toate bunurile mobile şi imobile precum şi toate drepturile şi obligaţiunile pe care Statul le are faţă de terţi.

Acest inventar se întocmeşte în conformitate cu Regulamentul special privitor la inventarierea patrimoniului Statului, din 15 Martie 1930.

Această stabilire a activului averii Statului este de cea mai mare importanţă şi obligativitatea ei nu putea lipsi dintr'o lege care se referă la cârmuirea finanţelor publice generale.

2. *Contabilitatea în partidă dublă.* Contabilitatea înseamnă consemnarea în scripte, după anumite reguli, a operaţiunilor relative la mânuirea fondurilor şi materialelor.

Administraţia noastră publică a adoptat în această privinţă sistemul contabilităţii în partidă dublă. Inregistrarea tuturor sumelor intrate sau eşite se face, deci, în conturi duble de credit şi debit, ceea ce face ca orice eroare să iasă în evidenţă şi micşorează ocaziunile de fraudă.

3. *Incompatibilitatea între diferitele categorii de gestionari.* Ca o urmare a principiului de contabilitate dublă, era firesc ca legea să stabilească o incompatibilitate între diferitele funcţiuni ce concură la administrarea bunurilor Statului.

Astfel, gestionarii sunt împărţiţi în trei categorii, după atribuţiuni:

a) *Administratorii* cari au menirea de a stabili debitele, a angaja, lichida şi ordona cheltuelile. Aceşti administratori ai fondurilor publice sunt: miniştrii, subsecretarii de stat pentru ministere; directorii generali, consiliile de administraţie, comitetele, pentru administraţiile autonome; prefecţii, primarii, etc.

b) *Contabilii* cari au rolul să verifice şi să înregistreze debitele, să centralizeze în conturi averea, drepturile şi obligaţiunile Statului; directorii de contabilitate, şefii serviciilor şi ajutoarele lor.

c) *Mânuitorii de bani sau de materiale* cari au atribuţiunea să primească, păstreze şi să predea valorile sau materialele. Aceştia sunt: casierii, administratorii financiari, şefii de depozite şi ateliere, etc.

Această repartiţie de atribuţiuni are o mare importanţă, fiindcă înlătură dela început orice imixtiune între cele trei funcţiuni, atât de importante pentru administrarea banului. Această diviziune înlătură fraudele prin uşurarea controlului.

4. *Incheerea conturilor.* Bugetul dă naştere în mod necesar la conturi. Contul, spre deosebire de buget care este un plan evaluativ al unor operaţiuni financiare viitoare, este un tablou al rezultatelor reale şi faptelor împlinite privind exerciţiul bugetului expirat.

Conturile cuprind toate actele de gestiune a banilor şi materialelor publice, atât pentru venituri cât şi pentru cheltueli.

In principiu, toţi gestionarii sunt ţinuţi să dea socoteală de gestiunea lor. Contabilii nu încheie conturi pentru gestiunea lor fiindcă nu iau parte efectiv la realizarea actelor de gestiune ci fac numai operaţiuni de verificare şi înregistrare a operaţiunilor.

Sunt două feluri de conturi corespunzătoare celor două categorii de gestionari: *a)* conturile de administraţie şi *b)* conturile de mânuire a banilor şi materialelor publice. Conturile de gestiune ale administratorilor sunt denumite de legea contabilităţii *conturi de execuţie ale bugetului* şi se închee lunar şi anual, de către serviciile centrale de contabilitate ale administraţiilor publice (art. 159 l.c.p.).

Conturile de gestiune ale mânuitorilor se întocmesc pe un an, sau numai cât a durat gestiunea, dacă mânuitorul a funcţionat mai puţin, totuşi, gestionarul în funcţiune la data încheerii anului financiar va încheia contul întregului an, cu menţionarea operaţiunilor fiecărui gestionar.

Ministerul de Finanţe, prin Direcţiunea Contabilităţii Generale a Statului, închee două mari şi importante conturi generale:

1. *Contul general de execuţie a bugetului Statului* cuprinde situaţiunea generală a aplicării bugetului. Şefii serviciilor centrale de contabilitate au obligaţiunea de a comunica lunar Ministerului de Finanţe situaţiunea executării bugetului ministerului respectiv.

Direcţiunea contabilităţii generale a Statului întocmeşte lunar şi anual în termen de trei luni dela închiderea anului financiar, contul general de executare a bugetului Statului, conform art. 151 şi 191 din legea contabilităţii publice.

2. *Contul gestiunei finanţelor Statului* se întocmeşte tot de Direcţia contabilităţii generale a Statului şi cuprinde contul general al operaţiunilor de casă efectuate de oficiile de casierie publică ale Statului, apar-

ţinând Ministerului de Finanţe, cu privire la operaţiunile efectuate în cursul anului financiar.

Acest cont se sprijină pe următoarele conturi desvoltătoare: *a)* contul veniturilor, *b)* contul cheltuelilor, *c)* contul de trezorerie şi *d)* contul resurselor speciale.

Art. 155, 158 şi 159 din legea contabilităţii publice obligă oficiile de casierie ale Statului să comunice zilnic Ministerului de Finanţe situaţiunea casei cu specificarea sumei vărsate la Banca Naţională, iar serviciul de contabilitate de pe lângă administraţii să închee lunar situaţia casei şi s'o comunice deasemenea Ministerului de Finanţe.

Contul special al datoriei publice. Tot Direcţiunea Contabilităţii Generale a Statului închee un cont special al Datoriei Publice care cuprinde: *a)* totalul datoriei la începutul anului, *b)* împrumuturile consolidate contractate în cursul anului, *c)* amortizările, răscumpărările şi concesiunile efectuate în cursul anului şi *d)* totalul datoriei publice la finele anului.

APARATUL FISCAL

Principiile moderne de organizare a Statului prevăd specializarea şi, în consecinţă, separarea celor două funcţiuni esenţiale ale aparatului fiscal: aceea de constatare a impunerilor şi aceea de mânuire a lor.

Conform acestor principii, administraţiile financiare, cari altădată îndeplineau amândouă categoriile de operaţii, au fost separate prin reforma din 1929 în administraţii de constatare şi administraţii de încasări şi plăţi.

Acestea activează tot timpul paralel, separaţiunea înţelegându-se în sensul că una nu poate trece sfera de activitate a celeilalte. Serviciul de constatare stabilind debitele, iar serviciul de percepere fiind acela care le execută, între ele există anumite punţi de trecere, pentru ca serviciul de constatare să aibă posibilitatea de a încărca pe al doilea cu debitele ce a stabilit.

Astfel, controlorii de circumscripţie operează în rolurile perceptiilor debitele stabilite; administratorul de constatare încarcă cu debitele pe administratorul de încasări şi plăţi, care la rândul lui le comunică perceptiilor, prin ordine de debitare, pentru a fi încasate. Sistemul acesta asigură un dublu control.

Excepţie fac veniturile publice, cari se percep pe cale de reţinere. In cazul lor situaţia se inversează: administraţia de încasări şi plăţi fiind aceea care trebuie să le comunice administraţiei de constatare.

Debitele se comunică direcţiilor de constatare din administraţia centrală a Ministerului, iar încasările se comunică de către administraţiile de încasări direcţiei contabilităţii generale a Statului. In acelaşi timp, Administraţiile de încasări şi plăţi comunică tot contabilităţii generale a Statului toate plăţile ce au efectuat, cât şi debitele cu cari au fost încărcate. In felul acesta direcţiunea contabilităţii generale a Statului are întreaga situaţie a debitelor, a încasărilor şi plăţilor, putând verifica debitele cu acelea dela direcţiile de constatare din Minister.

Administraţiile de constatare a impozitelor funcţionează, în principiu, câte una de fiecare judeţ, având o competenţă teritorială după împărţirea politică administrativă a judeţelor.

Impărţirea teritorială fiscală a ţării recunoaşte deci ca subdiviziuni administrative fiscale, administraţiile de judeţ.

Administraţiile de constatare funcţionează, atât pentru impozitele directe, cât şi pentru cele indirecte, sub conducerea administratorilor de constatare. Ele se împart în două secţii: *a)* pentru constatarea impozitelor directe şi *b)* pentru constatarea impozitelor indirecte.

Capitala ţării, fiind împărţită, conform legii de organizare a Municipiului Bucureşti, în patru sectoare, fiecare sector are o administraţie de constatare a impozitelor directe şi una pentru constatarea impozitelor indirecte.

ADMINISTRAŢIILE DE CONSTATARE

Fiecare administraţie de constatare este condusă de către un *administrator*, care este capul întregului serviciu de constatare, având următoarele atribuţiuni: *a)* conducerea şi supravegherea tuturor lucrărilor de constatarea impozitelor, adunarea elementelor privitoare la materia impozabilă şi îndrumarea şi controlarea activităţii controlorilor de judeţ;

b) primirea şi transmiterea directivelor date de administraţia centrală cu privire la aplicarea legilor şi instrucţiunile lor;

c) primirea şi centralizarea debitelor stabilite de circumscripţia de constatare pentru impozitele directe şi indirecte, comunicarea debitelor Ministerului pentru centralizare şi administraţiei de încasări pentru executare;

d) primirea oricăror reclamaţiuni cu privire la constatarea impozitelor şi îngrijirea ca Statul să fie bine apărat în faţa instanţelor judiciare, reprezentând fiscul în faţa tribunalului;

e) inspectarea circumscripţiilor de constatare.

Organul de legătură dintre administratorul de constatare şi circumscripţiile de constatare este *controlorul-şef*. El depinde direct de administrator, ale cărui directive le urmează, păstrându-şi însă iniţiativa proprie. Reşedinţa sa este obligatorie în oraşul unde se află administraţia.

Controlorul-şef are următoarele atribuţiuni: *a)* îndrumarea activităţii controlorilor şi verificarea lucrărilor lor, *b)* cercetarea şi verificarea materiei impozabile, *c)* facerea de anchete şi dresarea actelor de contravenţie, *d)* verificarea contabilităţii marilor întreprinderi pentru impozitul comercial şi industrial, *e)* inspectarea întreprinderilor impozabile la taxele de consumaţie, cifra de afaceri şi timbru, *f)* inspectarea activităţilor circumscripţiilor de constatare, verificarea matricolelor şi confruntarea lor cu rolurile, verificarea debitelor succesorale.

Circumscripţiile de constatare a impozitelor. La baza serviciului de constatare, dar numai pentru impozitele directe, există circumscripţia de constatare, care este celula serviciului de constatare. Fiecare judeţ este împărţit în circumscripţii de constatare pentru

impozitele directe. Acestea corespund cu delimitarea administrativă a plășilor, având reședințele fixate în genere la reședința plășilor și uneori în comunele de centru, unde se găsește judecătorie, oficiu poștal și autorități locale. Comunele urbane capitale de județ constitue una sau mai multe circumscripții de constatare după importanța materiei impozabile.

Fiecare circumscripție de constatare este condusă de un *controlor*, ajutat de unul sau mai mulți *ajutori de controlori*.

Controlorii de circumscripție se ocupă numai de constatarea contribuțiunilor directe; în mod excepțional, ci pot fi delegați a face la reședința lor și taxarea actelor supuse la taxe și impozite de timbru. Atribuțiunile controlorilor sunt: culegerea de informațiuni și facerea de cercetări cu privire la impuneri, centralizarea și verificarea declarațiilor, formarea, complectarea și păstrarea dosarului fiscal al fiecărui contribuabil; verificarea contabilității întreprinderilor și a situației fiscale a contribuabililor din circumscripție, stabilirea veniturilor și impozitelor de plată, întocmirea matricolelor pe comune, întocmirea pe comune a rolurilor pe care le încredințează percepției spre executarea încasărilor și încheerea actelor de contravenție în competința sa.

Controlorii ajutori sunt auxiliarii controlorului.

Controlul impozitelor indirecte. Impozitele indirecte nu au circumscripții de constatare ca impozitele directe. Pentru constatarea impozitelor indirecte, funcționează, pe lângă fiecare administrație de constatare, controlori pentru timbru, succesiuni, cifra de afaceri, spectacole, automobile și controlori pentru taxele de consumație. Numărul și repartizarea lor se face de Minister, după importanța materiei impozabile. Atribuțiunile lor sunt în legătură cu constatarea impozitelor respective.

Controlul fabricilor. Pentru fabricile supuse controlului Ministerului de Finanțe, funcționează *controlori-tehnici*, cari se ocupă de controlul tehnic al fabricațiunilor. Aceștia se ocupă de randamentul fabricilor de petroleu, fabricilor de spirt, etc. verificând zilnic declarațiile de materii prime.

Agenții de fabrică sunt atașați pe lângă fabrici ca să asigure un control permanent al intrării în fabrici a materiilor prime, a fabricațiunii și a expedierii produselor. Ei stabilesc drepturile de taxe pentru produsele ieșite și eliberează biletele de liberă circulație.

ADMINISTRAȚIILE DE INCASĂRI ȘI PLĂȚI

In fiecare județ funcționează una sau mai multe administrații de încasări și plăți. Acestea au două mari atribuțiuni: pe de o parte urmărirea și încasarea tuturor veniturilor publice ce le sunt date în debit sau se percep pe cale de reținere, iar pe de alta, efectuarea tuturor plăților Statului.

Administrațiile de încasări și plăți stau sub autoritatea directă a Direcției Contabilității generale a Statului.

In Capitală sunt 4 administrații de încasări și plăți, câte una de fiecare sector.

Administrația de încasări și plăți este condusă de un *administrator*, care are următoarele atribuțiuni: conducerea și supravegherea urmăririi tuturor veniturilor publice ce-i sunt date în debit, efectuarea plăților în județul respectiv, încasarea veniturilor publice care se percep pe cale de reținere, darea în debit a sumelor de încasat către percepții și primirea sumelor încasate de acestea, contabilizarea încasărilor și plăților efectuate, potrivit normelor prevăzute de legea contabilității publice, verificarea conturilor de gestiune a perceptorilor și încheerea contului de gestiune al administrației.

Pentru inspectarea și verificarea percepțiilor, administratorul de încasări și plăți este ajutat de unul sau doi *controlori de urmărire*, cari lucrează sub ordinele sale directe, putând fi însărcinați și cu diferite anchete în legătură cu urmărirea și perceperea veniturilor publice.

Percepțiile de circumscripție. La baza serviciului de percepere a tuturor impozitelor ce se dau în debit stă percepția de circumscripție care are aceiași competență teritorială ca și circumscripția de constatare. Numărul acestor două categorii de circumscripții este egal.

Perceptorul de circumscripție centralizează gestiunea agenților de încasare și este răspunzător de întreaga gestiune a circumscripției sale, conform legii contabilității publice și legii pentru perceperea și urmărirea veniturilor publice; el primește vărsările efectuate de agențiile de încasare pe care le verifică, le contabilizează și apoi le varsă administrației de încasări și plăți; încasează impozitele ce se percep pe cale de reținere.

Perceptorul de circumscripție poate face și plăți, dacă este autorizat de administrație.

La fiecare percepție de circumscripție, funcționează pe lângă perceptor, un contabil și un număr de funcționari de birou necesari.

Agențiile de încasare. In materie de urmărire și percepere a impozitelor, celula este agenția de percepere. Agențiile de încasare funcționează în fiecare comună, conduse de perceptorii de agenție, ajutați de agenții necesari.

Agențiile de încasare fac numai urmărirea și încasarea veniturilor publice, după extrasele din roluri primite dela perceția de circumscripție și după borderourile nominale pentru celelalte venituri. Pentru orice sumă încasată se emite imediat o chitanță în conformitate cu legile în vigoare.

Perceptorul de agenție este răspunzător de gestiunea sa, solidar cu perceptorul de circumscripție.

FINANȚELE ADMINISTRAȚIILOR LOCALE

Ca și pentru Stat, impozitele sau monopolurile în folosul județelor și comunelor se stabilesc prin lege.

Pentru întărirea principiului de descentralizare administrativă, care stă la baza organizării noastre administrative, Constituția mai prevede în art. 111 că orice sarcină sau impozit județean sau comunal, nu se poate așeza decât cu învoirea Consiliilor județene sau comunale, în limitele stabilite de lege. Acest principiu se realizează prin dreptul Consiliilor comunale și județene, de a vota bugetele respective.

Regimul financiar al administrațiilor locale este prevăzut de legea administrativă din 27 Martie 1936 care a modificat și armonizat legea administrativă cu dispozițiile din legea finanțelor locale din Aprilie 1933.

Legea administrativă, ocupându-se de «Finanțele locale» stabilește dela început principiul că finanțele administrațiilor locale se administrează după dispozițiunile legii contabilității publice, ale legii pentru unificarea contribuțiunilor directe și ale legii de percepere și urmărire a veniturilor publice. Aceste legi se aplică numai întrucât dispozițiunile lor nu derogă dela dispozițiunile legii administrative.

Legea contabilității publice pune toate principiile de bază ale organizării finanțelor locale, desvoltând principiile referitoare din Constituție și edictând dispozițiunile deosebite de organizare din cauza naturii acestor administrații. De asemenea, legea contribuțiunilor directe se ocupă de impunerile adiționale, stabilind cotele respective, iar legea de percepere și urmărire se aplică deopotrivă și pentru realizarea veniturilor locale.

BUGETELE ADMINISTRAȚIILOR LOCALE

Veniturile și cheltuelile administrațiilor locale sunt stabilite pentru fiecare an financiar prin buget.

Proiectul de buget se întocmește cu 45 de zile înainte de începerea anului financiar, de prefect sau primar, și se aduce la cunoștința publică prin afișare, cu cel puțin zece zile înainte de ziua ședinței Consiliului. Bugetul se votează de Consiliul Comunal, cel mai târziu o lună înaintea noului exercițiu financiar.

Comunele rurale și orașele nereședințe trimit bugetele spre aprobare prefectului, iar comunele balneoclimatice, orașele reședințe, municipiile și județele, Ministerului de Interne.

Cheltuelile

Cheltuelile administrațiilor locale sunt de 3 feluri: cheltueli ordinare, extraordinare și cu destinație specială. Ele pot fi obligatorii și facultative.

Cheltuelile obligatorii ale comunelor sunt: cheltuelile administrative comunale propriu zise, cheltuelile de cancelarie, exploatarea întreprinderilor comunale, contribuția de 15% din salarii la Casa Pensiilor, cheltueli pentru învățământ și culte, pentru ocrotiri sociale, pentru agricultură și zootehnie, pentru drumuri și poduri.

Cheltuelile obligatorii ale administrațiilor județene sunt salariile și indemnizațiile, exploatarea întreprinderilor, administrarea bunurilor, întreținerea drumurilor, podurilor, construcțiilor, etc.

In privința cheltuelilor relative la lucrări, furnituri, aprovizionări, precum și privitor la arendări, exploatațiuni și concesiuni, se aplică normele privitoare la licitațiuni, prevăzute în legea contabilității publice. Rezultatele licitațiunilor se supun aprobării organelor tutelare, prin derogare dela organizarea Oficiului Central de Licitații.

Veniturile

Veniturile administrațiilor locale se sprijină pe izvoare de venituri mult mai variate decât ale Statului.

Dela reforma financiară a lui Emil Costinescu, din 1903, prin care s'au suprimat accizele și barierele vamale comunale și s'a înființat fondul comunal, bugetele administrațiilor noastre locale se bazează pe două mari categorii de venituri: venituri dependente de sistemul fiscal al Statului și venituri independente.

Veniturile dependente de sistemul fiscal și bugetul Statului sunt: *a)* cotele adiționale pe lângă unele impozite directe ale Statului (agricol, clădiri, comerț, industrie, profesiuni); *b)* cota-parte din sumele încasate din unele impozite indirecte ale Statului, înlăuntrul comunei respective; *c)* cota-parte din impozitele pe unele articole de consumație (fondul comunal și județean); *d)* subvenții eventuale acordate de Stat.

Veniturile independente sunt de două feluri: *a)* venituri izvorîte din averea și activitatea economică; *b)* venituri din impozitele și taxele comunale, rezultând din posibilitatea de impunere acordată prin legea administrativă (tabloul anexă la lege). Acestea sunt de următoarele feluri: impozite asupra circulației mărfurilor; impozite somptuare asupra obiectelor de lux; taxe pentru servicii prestate; taxe pentru folosința domeniului public al comunei.

La aceste venituri ordinare trebue să se mai adauge veniturile extraordinare rezultate din vânzările de bunuri, din daruri și legate și veniturile cu destinație specială, adică împrumuturile.

Stabilirea veniturilor. Legea administrativă prevede că constatarea veniturilor izvorîte din impozitele Statului, fie directe fie indirecte, se face de organele de constatare ale Ministerului de Finanțe. In acest scop, autoritățile comunale și județene sunt obligate să fixeze cotele, în limitele prevăzute de legea contribuțiunilor directe și să le comunice administrațiilor de constatare.

Noua lege administrativă a lărgit posibilitatea administrațiilor locale de a-și mări veniturile, dependente de sistemul fiscal al Statului, în cazul când cheltuelile ordinare nu pot fi acoperite din veniturile curente, prin înființarea în mod temporar de cote adiționale suplimentare, pe lângă impozitele directe elementare. Printr'un decret lege din Noemvrie 1937, s'au fixat cotele cu cari se poate depăși quantumul prevăzut în legea contribuțiunilor directe: 75% pentru județe și 50% pentru comune. Numai municipiul București poate mări cotele adiționale până la valoarea lor, în vederea marilor lucrări edilitare și a acoperirii anuităților de împrumuturi.

Deasemeni, municipiul București poate constata impozitele adiționale prin organele sale, printr'un recensământ general sau parțial.

Constatarea veniturilor izvorîte din taxe și contribuțiuni locale se face de organele comunale.

Comisiile pentru constatarea lor se compun: din delegatul serviciului financiar la orașe, desemnat de

primar, sau notarul în comunele rurale; un consilier comunal delegat de Consiliu şi un delegat al contribuabililor.

Contra constatărilor comisiunii, se poate face apel în termen de 15 zile dela comunicare. Comisia de apel este compusă din: delegatul Consiliului Comunal, delegatul contribuabililor şi judecătorul ocolului.

Contra deciziilor comisiilor de apel se poate face recurs la Tribunal sau Curtea de Apel, dacă impozitul este peste 100.000 lei, în termen de 15 zile, pentru motivele de recurs prevăzute de legea Curţii de Casaţie.

In baza constatărilor definitive se întocmesc rolurile de încasări.

Incasarea veniturilor se face conform legii de percepere şi urmărire. Adiţionalele se percep de agenţii fiscului, odată cu contribuţiunile directe. Celelalte venituri se încasează de către oficiile de casierii ale administraţiilor financiare, după debitele comunicate de administraţiile locale.

Veniturile provenite din impozitele comunale şi taxe sunt percepute de organele comunale: casieri şi perceptori comunali.

CONTABILITATEA ADMINISTRAŢIILOR LOCALE

Toate operaţiunile de executare a bugetului de venituri şi cheltueli sunt înregistrate la serviciile de contabilitate ale acestor administraţiuni.

Legea contabilităţii publice obligă administraţiile financiare să contabilizeze aparte fondurile judeţene şi comunale.

Art. 222 din legea administrativă asimilează pe casierii şi perceptorii comunali cu agenţii Ministerului de Finanţe, din punct de vedere al mânuirii banilor publici. Ei sunt supuşi controlului organelor Ministerului de Finanţe.

CONTROLUL BUGETAR

Comisiunea financiară a Consiliului local cercetează conturile şi inventarul şi le supune deliberării Consiliului. Deciziunile privitoare la conturi se trimit spre verificare şi aprobare, pentru comunele rurale şi nereşedinţe, delegaţiunii permanente judeţene, care are, în privinţa gestiunii, caracterul unui organ jurisdicţional. Pentru gestiunile oraşelor reşedinţe, municipii şi judeţe, deciziunile se trimit spre verificare Inaltei Curţi de Conturi.

Deciziunile Delegaţiunei Permanente pot fi atacate la Inalta Curte de Conturi, conform procedurii legii organice a acestei Curţi.

CASA DE DEPUNERI ŞI CONSEMNAŢIUNI

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE

Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni este încadrată ca serviciu special în organizarea Ministrerului de Finanţe, sub a cărui autoritate funcţionează.

Rolul său este de a primi şi administra depunerile voluntare, consemnaţiunile judiciare şi administrative, impuse de diferite legi, fondurile succesiunilor vacante, fondurile provenite din bunurile sechestrate, fondurile de rezervă, excedentele bugetare ale judeţelor şi comunelor şi diferitele cauţiuni ale agenţilor contabili, întreprinzătorilor de lucrări publice, etc.

Casa a fost creată în Decemvrie 1864 de domnitorul Cuza, în urma raportului ministrului de finanţe de atunci, Ludovic Steege. Nevoia înfiinţării acestei instituţii se făcuse de mult simţită.

După vechile noastre legiuiri, garanţiile în justiţie se dădeau prin chezaş, zălog, bani sau lucruri de preţ ce se depuneau la judecătorii, până la terminarea litigiilor între părţi. Sistemul acesta era dăunător, întrucât sumele depuse la judecătorii erau sustrase circulaţiei, uneori pentru un timp foarte lung, şi apoi nu oferea nici un mijloc de siguranţă. Mai târziu, când sumele se vărsau Tezaurului public, şi acesta le întrebuinţa în mod abuziv pentru acoperirea nevoilor sale, fără să aibă posibilitatea să le restitue depunătorului sau beneficiarului la cerere, înfiinţarea unui organism independent devenise absolut necesară.

Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni avea rolul să pompeze toate depozitele moarte dela judecătorii, ca şi pe cele tezaurizate şi cauţiunile, în scopul de a le fructifica şi a fi în măsură să facă faţă totdeauna cerererilor de restituire. In acelaşi timp, Statul avea la dispoziţie un organism de credit la care putea apela în caz de criză financiară şi un izvor periodic de venituri, din excedentul operaţiunilor sale.

Obiectivul acestei instituţii a rămas acelaşi, deşi fiinţează de trei sferturi de veac. Legea sa organică în vigoare precum şi regulamentul ei datează din anul 1876. I s'au adus o serie de modificări în anii 1881, 1895, 1901, 1922 şi 1928.

Fondurile primite nu sunt tezaurizate de Casă, ci plasate cu împrumut, în anumite condiţiuni, Statului, judeţelor, comunelor, stabilimentelor de binefacere şi chiar particularilor cari depun în gaj efecte publice.

Veniturile realizate prin aceste plasamente acoperă cheltuelile Casei, iar excedentul lor se varsă în bugetul general al Statului.

ADMINISTRAŢIA CASEI

Administraţiunea şi privigherea operaţiunilor Casei de Depuneri şi Consemnaţiuni se exercită de un consiliu de administraţie, printr'un director general, numit prin Inalt Decret Regal şi revocabil numai după cererea Consiliului.

Serviciul exterior al operaţiunilor Casei se îndeplineşte de către administratorii de încasări şi plăţi ai judeţelor, cari în această privinţă sunt agenţi direcţi ai Casei.

i. r.

CURTEA DE CONTURI

Intr'un regim constituţional, în care se respectă riguros principiul separaţiunii şi echilibrului puterilor publice, Parlamentul îşi concretizează în cifre concepţia de administrare a intereselor Naţiunii, precum şi concepţia de guvernământ într'un buget, act în care sunt prealabil stabilite veniturile şi cheltuelile unui an viitor.

Bugetul este dar punctul de plecare al executării controlului parlamentar.

Acest control are drept scop să urmărească pas cu pas execuţia în raport cu toate dispoziţiunile legilor şi regulamentelor şi să se asigure că veniturile votate în buget au fost încasate în total, sau în parte, iar cheltuelile prevăzute în buget au fost întrebuinţate după stricta intenţie a puterii legiuitoare. Această acţiune de control continuu presupune mai întâi o stabilitate şi o pregătire tehnică specială. Parlamentul, având uneori o viaţă intermitentă determinată de situaţiunile politice, n'ar putea să exercite funcţiunile de control direct, neavând în acelaşi timp nici pregătirea tehnică necesară în acest scop, a delegat aceste drepturi de control unei instituţiuni anume create, — Curtea de Conturi.

Curtea de Conturi are, aşa dar, misiunea să observe ca puterea executivă să respecte opera şi voinţa puterii legiuitoare şi este obligată, ca urmare a mandatului primit, să aducă la cunoştinţa acesteia rezultatele controlului efectuat asupra conturilor miniştrilor, iar prin memoriu să arate observaţiunile sale asupra defectelor de orice natură pe care le-ar constata în conturile miniştrilor, şi să propună orice reforme şi îmbunătăţiri pe care le-ar crede necesare la administrarea şi mânuirea banilor publici.

Curtea de Conturi este în măsură, prin acţiunea sa, să pună în mişcare răspunderea ministerială şi, deşi ea n'are direct jurisdicţiune asupra miniştrilor, — responsabilitatea lor fiind prevăzută şi îngrădită de dispoziţiunile legii asupra responsabilităţii ministeriale, — totuşi, prin acţiunea sa, poate conduce la sancţiuni, fie de ordin politic, fie de ordin pecuniar, pe cari le va pronunţa însă Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie, după cererea Parlamentului.

Curtea de Conturi este, aşa dar, o instituţiune al cărei fundament juridic stă în delegaţia dată de Parlament de a exercita controlul asupra executării bugetului în locul său.

Acţiunea de executare a bugetului are două părţi: una de decizie (administratorii şi ordonatorii), alta de îndeplinire a deciziilor date de administratori şi cari cad în sarcina Tezaurului Public, al cărui cap este ministrul de Finanţe cu toţi agenţii săi (mânuitori de bani, valori şi materiale publice).

Acţiunea de îndeplinire a dispoziţiunilor date de administratori se face prin agenţii Tezaurului Public cari sunt mandatarii ministrului de Finanţe. Ministrul de Finanţe este în drept, deci, a-i controla pas cu pas în toată acţiunea lor de mânuire a banilor publici.

Acest control se exercită, în primul rând, prin organe ierarhice superioare sau prin organe speciale de inspecţie. Tot în această categorie de control intră şi controlul exercitat de organele de contabilitate cari, prin înregistrarea faptelor executate de agenţii mânuitori, stabilesc în conturi toate operaţiunile de încasări şi plăţi executate de dânşii (controlul administrativ).

Cum agenţii mânuitori de bani sau valori pot comite fraude sau neregularităţi în exercitarea funcţiunei lor de mânuire, s'a simţit necesitatea unui organ jurisdicţional, Curtea de Conturi, care să judece conturile, dând deciziuni de condamnare sau achitare, după cum există sau nu vreo lipsă în valorile mânuite. Această judecată a conturilor agenţilor mânuitori constitue o a doua funcţiune de fundament a Curţii.

ISTORICUL ACŢIUNII DE CONTROL A FINANŢELOR PUBLICE

DELA ORIGINI PÂNĂ LA CONSTITUIREA CURŢII DE CONTURI

Cel mai vechiu document privind controlul finanţelor domneşti îl găsim sub Matei Basarab, în 1652. Atunci Stroe, mare vistier, Radu din Fărcaş, vistier al doilea şi Tudor Cămăraşu au fost cercetaţi de o comisie de boieri mari şi mici şi 6 neguştori, instituită de Domn. Comisia a dovedit lipsa a 85 de pungi de bani a câte 500 taleri fiecare. Deşi s'au dovedit *furi faciaţi* şi urma a li se tăia capul, totuşi milostivul Domn i-a iertat punându-i să plătească sumele furate, iertându-i chiar şi de 6 bani la un ban gloabă

după obiceiu. Insă, cu tot soborul ţării i-a pus sub greu blestem arhieresc [1]).

Primul Domn, care a găsit cu cale că trebue să dea seamă Divanului de veniturile şi cheltuelile unui an financiar, a fost Nicolae Mavrocordat.

Această bună rânduială a făcut ca în cursul secolului al XVIII-lea, Domnii să prezinte boierilor socotelile anuale de venituri şi cheltueli: *sămile visteriei*, ceeace am numi noi astăzi conturi de gestiune. In ceeace priveşte însă ideia de control ea nu se poate pune. Divanurile nefiind decât organe consultative, Domnul aplica pedepse după voie funcţionarilor domneşti care ar fi comis vreun abuz, delapidare sau lipsă.

Prin Regulamentul Organic se organizează, în Muntenia, după propunerea vornicului Iordache Filipescu, un dublu control: unul care se exercita de funcţionarii speciali şi un altul al Adunării Obşteşti, Domnul fiind îndatorat ca la fiecare strângere de peste an a Obşteştei Adunări să-i dea în a ei cercetare socotelile veniturilor şi cheltuelilor visteriei şi a tuturor celorlalte case ale ţării.

Pe lângă acesta, se institue un alt control administrativ prin regulamentul de contabilitate publică din 29 Noemvrie 1860, întocmit de Manolache Costachi, ministrul de Finanţe, după decretul francez asupra contabilităţii publice din 31 Mai 1838.

Controlul în această perioadă era ineficace şi complet lipsit de garanţii de independenţă.

Curtea de Conturi, ca organ superior de control al administrării şi mânuirii banilor publici, se înfiinţează sub Domnitorul Alexandru Ion Cuza, prin legea dela 24 Ianuarie 1864.

DELA CONSTITUIREA CURŢII DE CONTURI PÂNĂ LA REFORMA EI DIN 1929

Organizaţia Curţii de Conturi dela 1864 era bazată, ca şi Curtea de Conturi franceză, pe sistemul controlului ulterior (postum) al gestiunilor.

Curtea era însărcinată cu cercetarea şi hotărîrea socotelilor privind veniturile Tezaurului, casieriilor generale de judeţe, regiilor administraţiilor contribuţiunilor indirecte, precum şi cu încheierea socotelilor privind cheltuelile făcute de toţi agenţii comptabili. Veniturile şi cheltuelile fondurilor şi încasărilor speciale, ce isvorau din bugetele judeţelor confirmate de capul Statului, precum şi cercetarea şi lichidarea socotelilor casselor comunale, municipale şi districtuale erau asemenea de competenţa Curţii.

In fiecare an, cu o lună înainte de deschiderea sesiunii ordinare a Adunării, Curtea avea să întocmească şi să publice în Monitorul Oficial o expunere generală despre lucrările ei de peste an, însoţită şi de un tablou relativ la starea socotelilor examinate.

O modificare importantă în competinţa Curţii se aduce prin legea din 8 Martie 1874 când se extinde competenţa Curţii asupra contabililor în materii (valori şi materiale brute, confecţionate şi de consumaţie), se introduce gestiunea de fapt şi se dau în competinţa Curţii apelurile făcute de organele comunelor, de contabilii şi perceptorii direcţi cari nu erau supuşi jurisdicţiunii de primă instanţă a Curţii în contra încheierilor consiliilor comunale sau administraţiunii de care ţineau.

Prin legea din Ianuarie 1895 se aduce o nouă organizare Curţii de Conturi, însă structura de bază rămâne aceeaşi. Modificările mai importante se referă la:

a) Stabilirea ordinei ierarhice a Curţii de Conturi faţă de celelalte organe judecătoreşti ale ţării. « Curtea urmează ierarhic imediat după Curtea de Casaţie şi înaintea Curţilor de Apel »;

b) Se schimbă felul de numire al membrilor Curţii. Până la legea din 1895 membrii Curţii se numeau de către Domnitor după o listă cu un număr îndoit de candidaţi, alcătuită de Adunarea Deputaţilor. Prin legea din 1895 numirea membrilor Curţii se face prin Decret Regal după recomandarea Ministerului de Finanţe;

c) Se dă în competinţa Curţii judecata oricărui funcţionar public care nu a justificat avansurile ce i s'au dat pentru îndeplinirea unor servicii cu care a fost însărcinat;

Dela 1895 până la 1929, timp de 34 ani de aplicaţiune a legii de organizare a Curţii de Conturi din 1895, s'au constatat oarecari lipsuri, pe cari expunerea de motive a proiectului de lege din 1929 le rezumă astfel:

1. Exercitarea unui control ulterior şi tardiv;
2. Lipsa unui drept de jurisdicţie asupra administratorilor şi ordonatorilor delegaţi;
3. Lipsă de sancţiuni;
4. Aglomeraţii de lucrări mărunte cari distrag Curtea dela atribuţiunile ei esenţiale.

In cursul acestei lungi perioade de timp, o nouă stare de spirit îşi face drum, Statul modern îşi lărgeşte din ce în ce mai mult sfera sa de acţiune, intervenind mereu în domenii care altă dată erau rezervate iniţiativei private.

In vechiul sistem de contabilitate se urmărea o acţiune pur bugetară, adică stabilirea unei simple situaţiuni de cassă, cu arătarea, pe două coloane, a veniturilor publice încasate şi a cheltuelilor publice plătite. Nu exista distincţia între o cheltuială de ordin consumativ şi o cheltuială de ordin patrimonial. Astăzi, când intervenţia Statului se întinde în cele mai variate domenii şi când se reclamă contribuţiunea particulară în proporţii neîntâlnite în trecut, este o cerinţă firească a justificării cheltuelii banului public, să se urmărească dacă o cheltuială a acţionat în mod productiv direct sau indirect.

Introducerea nouei concepţii de contabilitate patrimonială, adică separaţiunea între cheltuiala de acest ordin care apare în inventar ca un bun existent (construcţii de imobile, de poduri, de căi ferate, canale, etc.), de cheltuiala pur bugetară (salarii, imprimate, întreţinere, etc.), răspunde nevoii de a se urmări productivitatea cheltuelilor şi a se putea controla dacă contribuţia publică a fost întrebuinţată în cheltueli de consumaţie, sau dacă ea este plasată în bunuri existente, care apar în patrimoniul public

[1]) Citat de *George Lahovary* în darea de seamă a inaugurării noului palat al Curţii de Conturi, după Magazinul Istoric.

Apar deci noui metode de control, se naşte ideia de întărire a controlului asupra faptelor miniştrilor şi, în această stare de spirit, Constituţia din 29 Martie 1923 a căutat să rezolve chestiunea sistemului de control inscriind alături de principiul ce exista mai înaintea controlului postum, exercitat pentru toată România de o singură Curte de Conturi (art. 116), şi noul principiu, după care controlul preventiv şi cel de gestiune al tuturor veniturilor şi cheltuelilor Statului se va exercita de Curtea de Conturi (art. 115).

Pe baza acestor principii de ordin constituţional s'a stabilit organizarea actuală a Curţii de Conturi prin legea din 31 Iulie 1929 cu modificările din 26 Aprilie 1930, 24 Decemvrie 1932 şi 14 Aprilie 1933.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ

Curtea de Conturi este una pentru toată România. Existenţa ei derivă din însăşi Constituţia ţării. Ea este independentă de orice organism de Stat şi are acelaş rang şi aceleaşi drepturi ca şi Inalta Curte de Casaţie.

ORGANELE CURŢII

Membrii Curţii sunt: un prim preşedinte, patru preşedinţi de secţie şi doisprezece consilieri împărţiţi în patru secţiuni. Ei formează colegiul de judecată.

Secţiunile au aceleaşi atribuţiuni, totuşi când necesitatea serviciului o cere, Secţiunile-Unite pot da atribuţiuni speciale uneia sau mai multor secţiuni.

Pentru a delibera şi decide valabil în secţiune este necesară prezenţa a cel puţin 3 membri.

Secţiunile-Unite lucrează sau facultativ, când sunt convocate de primul preşedinte din proprie iniţiativă sau după cererea procurorului general, sau obligatoriu când convocarea este prevăzută de legea de organizare a Curţii.

Secţiunile-Unite pot delibera şi decide valabil cu cel puţin 9 membri, în caz de paritate votul celui ce prezidează, decide.

Ministerul Public este reprezentat printr'un procuror general şi 4 procurori de secţie.

Atribuţiile Ministerului Public sunt multiple şi se referă mai întâi la urmărirea depunerii conturilor de gestiune şi administraţie în termenele fixate de lege. Ministerul Public propune Curţii sancţiunile prevăzute contra acelora cari sunt în întârziere, ajutând astfel Curtea în atribuţiunile sale de control şi judecată.

Procurorul general sau procurorii de secţie asistă la şedinţe şi pun concluziuni în toate chestiunile ce se desbat înaintea Curţii.

Procurorul general corespunde direct cu miniştrii şi cu toate celelalte autorităţi. Toate cererile administraţiunilor, pentru darea în judecată a funcţionarilor cari s'au făcut vinovaţi de abateri la îndatoririle prescrise de legea contabilităţii publice, se adresează Curţii prin rechizitoriul Ministerului Public.

Lucrările Curţii sunt repartizate secţiunilor de către primul preşedinte. Preşedinţii de secţii repartizează aceste lucrări referendarilor secţiunii respective, iar aceştia controlează şi verifică prin ei însăşi aceste lucrări.

Referendarii adresează secţiunii respective un raport motivat privitor la aceste lucrări. Observaţiunile lor sunt: asupra legalităţii operaţiunilor, validităţii actelor prezentate, defectelor de contabilitate şi orice alte observaţiuni ar crede necesar să aducă la cunoştinţa Curţii.

La ziua fixată de judecată, referendarul raportor prezintă lucrarea, se ascultă concluziunile Parchetului, se ia avizul referendarului raportor, care nu-i decât consultativ, şi se pronunţă deciziunea respectivă.

Deciziunile Curţii se comunică ministerelor şi administraţiilor respective prin intermediul procurorului general.

Toate deciziunile de condamnare se pun în executare direct de către procurorul general care ordonă inscrierea în debitele agenţilor încasatori a sumelor datorate, înştiinţând în acelaş timp şi administraţiunile respective. El ţine un registru de toate deciziunile condamnatoare ale Curţii şi urmăreşte aducerea lor la îndeplinire, comunicând Curţii rezultatele la finele fiecărui an.

ATRIBUŢIUNILE CURŢII

Până la actuala organizare a Curţii de Conturi (legea din 31 Iulie 1929 cu modificările ei), Curtea de Conturi nu exercita, fie asupra administratorilor-ordonatori, fie asupra agenţilor mânuitori de bani, valori sau materiale publice decât un *control postum* sau *post factum*.

După noua organizare, Curtea de Conturi exercită pe lângă acest control postum un *control preventiv* asupra angajărilor de cheltueli şi asupra ordonanţărilor, executat prin consilierii controlori şi un *control concomitent* tot asupra acestor materii, şi în special asupra ordonanţelor, executat de către referendarii şi consilierii Curţii prin mijlocul *dublului aviz* cu acte justificative.

Acest din urmă control (concomitent) este o inovaţie proprie Curţii noastre de Conturi, el neexistând sub această formă la nici o altă Curte de Conturi. Prin el neregulile, ilegalităţile pot fi constatate, examinate şi judecate, într'un timp apropiat de comiterea lor, aplicându-se sancţiunile prevăzute de lege.

Controlul preventiv, ca şi controlul concomitent al Curţii de Conturi, se exercită numai asupra administratorilor-ordonatori (miniştrii cu delegaţii săi) şi nu asupra mânuitorilor. Pentru aceştia Curtea are controlul postum, prin coordonarea şi centralizarea datelor controlate preventiv şi concomitent cu cele cuprinse în conturile mânuitorilor.

Controlul preventiv

Toate actele prin cari se autoriză cheltueli şi în general toate actele din care derivă direct sau indirect angajamentul de a se plăti sume de bani în sarcina vreunei administraţiuni publice, precum şi toate angajamentele relative la vânzări, arendări, închirieri de bunuri publice, trebuesc comunicate de către birourile administrative consilierului controlor dela ministerul respectiv pentru aplicarea vizei de control preventiv.

Angajamentul contractat fără viza prealabilă a consilierului controlor nu obligă Statul la executarea lui.

Exercitarea controlului preventiv se face numai asupra legalității, și nici decum asupra oportunității de timp sau de materie, a cheltuelii — așa cum se practică în Anglia.

Legalitatea angajărilor are în vedere competința administratorului de a angaja, precum și îndeplinirea tuturor formelor legale pentru a face acest angajament.

Existența prealabilă a creditului este condițiunea esențială oricărui angajament. In fine, justa imputare constă în a vedea dacă angajamentul este în raport cu litera și spiritul articolului de cheltuială prevăzut în buget sau a creditului extrabugetar deschis.

Deși ideia de control preventiv este nouă, totuși ea și-a făcut drum în spiritul și concepția de control al banului public în toate țările cu o organizație constituțională.

Astăzi necesitatea acestui control nu mai are nevoie de a fi demonstrată, ea fiind admisă și aplicată în toate țările.

Totuși se pare că în psihologia noastră politică ideia unui control preventiv nu s'a cristalizat îndeajuns, pentrucă prin diferite legi ulterioare (ca legea pentru modificarea asigurărilor sociale din 1933, legea regiilor autonome din 1934, legea Casei de Asigurare a Ministerului de Interne, legea pentru organizarea turismului din 1936), s'au adus, treptat, știrbiri profunde exercițiului controlului preventiv.

Curtea de Conturi a reacționat împotriva acestei tendințe de înlăturare a controlului preventiv, dat prin Constituție Curții de Conturi, și prin încheeri motivate în Secțiuni-Unite a protestat în contra acestor încălcări ale atribuțiunilor sale.

Controlul concomitent

Curtea controlează actele justificative ale ordonanțelor primite dela contabilitățile ordonatorilor primari și secundari, pe măsura primirii lor.

Acest control concomitent are două scopuri:

a) Pe de o parte, ca să se poată controla de către Curte toate fazele unei cheltueli. Aceste faze sunt în număr de patru: angajarea, lichidarea, ordonanțarea și plata. Prin controlul preventiv, Curtea își exercită controlul său asupra angajării și ordonanțării. Prin controlul concomitent, Curtea își exercită controlul asupra lichidărilor de cheltueli. Vom vedea mai departe controlul postum pe care-l exercită Curtea asupra celei de a patra fază: plata.

b) Al doilea scop al controlului concomitent este de a exercita o supraveghere imediată asupra agenților de control preventiv — consilieri controlori — și a nu lăsa ca erorile acestora să se descopere tardiv, ci dacă se poate, înainte de plată, pentru a o reține, sau imediat după ea, pentru a împiedeca perpetuarea pe viitor a neregulilor constatate.

Procedura acestui control concomitent este prevăzută în dispozițiunile articolelor 126 și 127 din legea contabilității publice și se efectuează prin dublul aviz al ordonanțelor și mandatelor de plată.

Controlul concomitent constitue inovația proprie a legiuitorului român. Acest dublu aviz al ordonanțelor și mandatelor de plată nu se găsește în nici o legiuire a altor țări. El a dat rezultate foarte favorabile.

Controlul postum

Controlul postum se execută prin cercetarea, constatarea și certificarea exactității conturilor administratorilor însărcinați cu stabilirea și centralizarea veniturilor publice. De asemeni, Curtea cercetează constată și certifică exactitatea conturilor ministerelor și a contului general anual de execuție bugetară. Ea pronunță declarațiuni de conformitate parțială asupra celor dintâi și o declarație generală de conformitate asupra contului general anual de execuție bugetară. Această declarație este trimisă Ministerului de Finanțe pentru a fi alăturată la legea pentru regularea definitivă a bugetului.

Ca o consecință a noueí concepții de contabilitate patrimonială (art. 2 și 32 din legea contabilității publice), Curtea de Conturi exercită controlul său asupra inventarului general al patrimoniului Statului prin cercetări la fața locului, încredințându-se dacă registrele de inventar au fost ținute în regulă sau nu (art. 20).

Patrimoniul Statului constă în universalitatea bunurilor mobile și imobile precum și a tuturor drepturilor și obligațiunilor pe cari le are față de terți. Controlul Curții asupra patrimoniului nu este nici continuu, nici total: în fiecare an Curtea determină ce anume parte din inventar urmează a fi verificată de delegații săi.

Intocmirea completă a inventarului patrimoniului Statului se află încă în perioada începuturilor.

JURISDICȚIA CURȚII

Pe lângă rolul de mandatară a Parlamentului, Curtea de Conturi are un al doilea rol principal: de *instanță jurisdicțională* cu competință de judecată și de decizie asupra responsabilității mânuitorilor, contabililor și administratorilor (alții decât Miniștrii) de bani și materiale publice, având o competință limitată numai la faptele acelora cari sunt prevăzuți prin legea sa organică sau prin legi speciale.

Această competință poate fi de toate gradele.

Pentru competința de primă și ultimă instanță, Curtea judecă:

1. Conturile mânuitorilor de bani publici cari au în atribuțiunile lor atât încasarea de venituri cât și plata de cheltueli.

2. Conturile de materiale și bani ale corpurilor diviziilor arsenalelor, manutanțelor și tuturor stabilimentelor centrale în care se produc și se transformă materiale publice.

3. Conturile depozitelor centrale în cari se aprovizionează și se conservă materiale publice destinate pentru vânzare, consumație sau transformări.

4. In genere toate conturile mânuitorilor de bani, valori și materiale publice cari nu sunt date prin

legi speciale în competența altor instanțe sau pentru care Curtea de Conturi nu este competintă ca instanță de apel (art. 21).

5. Conturile acestor mânuitori de bani, valori sau materiale publice se încheie și se judecă pe an sau pe gestiune.

Responsabilitatea gestionarilor mânuitori este personală și Curtea pronunță deciziuni de achitare sau condamnare pentru fiecare cont al unui gestionar, fie el dat pentru un an sau mai puțin de un an.

Direcția Contabilității Generale a Statului întocmește în fiecare lună un cont de gestiune și la finele fiecărui an financiar un cont general de gestiune a administrației finanțelor Statului. Acest cont centralizează toate faptele de primiri și răspunderi ale tuturor mânuitorilor de bani publici, iar Curtea de Conturi, prin coroborarea și centralizarea datelor din deciziunile pronunțate de către dânsa pentru fiecare mânuitor de bani în parte, cu datele din controlul general de gestiune anuală a administrației finanțelor publice, dă cea de a doua declarație a sa de conformitate, numită *declarația de conformitate asupra contului general de gestiune anuală a administrației finanțelor publice*.

Curtea mai judecă în primă și ultimă instanță pe orice funcționar public, precum și pe orice mandatar al administrațiunii întrucât nu a justificat sumele ce-i sunt încredințate pentru îndeplinirea unui serviciu, furnituri sau efectuarea unei lucrări.

De asemeni Curtea judecă în primă și ultimă instanță pe toți directorii și capii de contabilitate ai tuturor administrațiunilor publice pentru întârziere în depunerea conturilor, în prezentarea scriptelor și actelor justificative, pentru defecte și omisiuni în conturi, pentru necomunicare la termenul fixat a documentelor și lămuririlor cerute de Curte, precum și pentru orice alte călcări de legi sau regulamente constatate în gestiunile lor. Sancțiunea fiind amenda legală cu retribuția lor dela 15 zile până la 4 luni.

Această responsabilitate a contabililor este o inovație a legii din 31 Iulie 1929 și ea corespunde împărțirii tripartite a categoriilor de persoane cari iau parte la acțiunea bugetară (administratorii, mânuitorii și contabilii (art. 8 din legea contabilității publice).

Ca instanță de apel, Curtea de Conturi are competența de a judeca apelurile prevăzute de art. 25 din legea sa organică.

Intre acestea, se cuprind și apelurile prevăzute de art. 37 din legea pensiilor în contra hotărîrilor comisiunilor de pensii.

Această atribuire de competență în materie de pensiuni a fost introdusă, fie ca o reminiscență incompletă din organizarea Curții de Conturi italiene, fie pentru a da chestiunilor de pensiuni, o unitate de interpretare a diferitelor dispozițiuni din diferitele legiuiri de pensii.

Deși Curtea de Conturi a corespuns pe deplin acestui din urmă scop, totuși enormul număr de apeluri de pensii a copleșit întreaga activitate a Curții și a pus-o în imposibilitate materială de a-și îndeplini adevărata ei menire, transformând-o într'o simplă Curte apelativă de pensiuni.

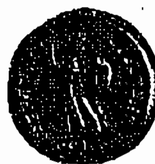
Este, așa dar, de absolută necesitate pentru ca funcțiunea Curții să se îndeplinească în sfera ei de acțiune (controlul complet, rapid și cu sancțiuni imediate), ca apelurile de pensii să fie scoase din competința Curții și retrimise instanțelor judecătorești ordinare de unde au fost luate, sau, să se schimbe sistemul de lichidare a drepturilor de pensiune, transformându-se caracterul său contencios, într'unul administrativ.

In acest caz, s'ar putea organiza la Curtea de Conturi, după sistemul italian, un serviciu aparte, pentru lichidarea drepturilor de pensie, cu drept de recurs la Secțiunile Unite ale Curții.

In afară de competența de apeluri, Curtea mai are în atribuțiunile sale de primă și ultimă instanță, cererile de degajare de garanții totale sau parțiale ale mânuitorilor de bani publici, justițiabili în primă instanță, precum și cererile de prescripții ale debitorilor Statului.

Ca organ consultativ, Curtea are în cadrul atribuțiunilor sale, darea de avize asupra tuturor proiectelor de legi și regulamente privitoare la contabilitatea publică, chiar atunci când numai o parte ar fi referitoare la contabilitatea unei administrațiuni publice.

g. u.

MONETĂ A LUI PROCOPIU, IMPĂRAT AL RĂSĂRITULUI, 365
Col. ing. *Const. Orghidan*

XI

ARMATA ROMÂNĂ

Armata este o organizare națională, în care se acumulează întreaga energie a Statului.

Armata, mai ales armata vremurilor de astăzi, *națiunea înarmată*, necesită o organizare temeinică și o pregătire metodică de războiu, făcută în toate ramurile de activitate, pe principiul descentralizării și al diviziunii muncii, în raport cu toate elementele care intră în constituirea armatei: omul (cadrele și trupa), animalele (mijloacele de tracțiune și transportul), armamentul și munițiunile (puterea de distrugere), mijloacele tehnice (de conducere și de luptă).

Organizarea armatei cuprinde o întreagă serie de operațiuni, care se referă la studiul principiilor fundamentale ale organizării, la adunarea, gruparea, funcționarea și combinarea elementelor care intră în compunerea armatei, la împărțirea teritorială și dislocarea trupelor, serviciilor, stabilimentelor, uzinelor, depozitelor militare.

Organizarea militară actuală a României întregite este rezultatul unei munci uriașe pe care *națiunea* a îndeplinit-o de-a-lungul vremurilor.

EPOCA ARMATELOR NAȚIONALE

Inceputul organizării militare stă în legătură cu întocmirea politică și socială a unei țăr . Cum însă viața poporului român, chiar înainte de întemeierea țărilor, a fost o viață de luptă, așezămintele militare ale poporului român se presupun mai vechi decât toate celelalte așezăminte ale sale.

D. General Ioan Anastasiu, în marea sa lucrare « Oastea Română de-a-lungul veacurilor » scrie, că în secolul XIV se găsesc trecute în istoria altor țări unele lupte date de oștiri moldovenești, în alianță cu alte oștiri, și aceasta petrecându-se înainte de așa numita descălecătoare, ceea ce înseamnă că existau organizațiuni politice, în care elementul *oștire* se manifesta cu destulă putere înlăuntru și în afara teritoriului. *Elementul românesc din armatele străine era baza și tăria acestor armate.*

Diploma Ioaniților din 1247 menționează și organizarea militară a Românilor dintre Carpați și Dunăre. Ea prevede că în caz de războiu vor fi obligați să ajute pe cavalerii Ioaniți cu oastea lor, « cu aparatul lor de războiu ». Această oaste reprezenta, după câte se pare, o forță însemnată; cu ajutorul ei, vor avea loc peste câteva decenii încercările de constituire a unei vieți de Stat independente, încercări încununate de izbândă prin întemeierea Țării Românești sub marele voevod Basarab.

Din timpurile cele mai vechi până în veacul de mijloc, Românii au două feluri de căpetenii: voevozi și cneji.

Voevozii sunt vechii duci ai Statelor aflate de Unguri la cucerirea Transilvaniei, care după cucerire își păstrează, mai mult sau mai puțin, autoritatea lor teritorială. « Voevod » înseamnă călăuz de oaste, *dux*, *herzog*.

Cnejii erau subalternii voevozilor, alcătuind o clasă între nobili și țărani și pot fi considerați căpetenii ale țăranilor. Dreptul cnejilor asupra cnezatelor era ereditar, pe câtă vreme succesiunea la voevodat nu era totdeauna ereditară.

Țăranii ca militari aveau datoria de a apăra castrelele, pentru care erau numiți *castrenses* (populi castrenses, milites castris). Ei mai erau însărcinați cu apărarea granițelor și luau parte la expedițiuni militare.

Toți erau egali și frați de arme pe câmpul de luptă. Domnitorul putea să ridice pe luptătorul de rând, viteaz, la treapta nobililor, dându-i și pământ. Se constată că pe vremuri cuvântul de nobil, boier, avea același înțeles ca viteaz. Armata nu era întreținută nici de domn, nici de Stat, ci trăia pe socoteala ei.

Istoricul Ioan Bogdan, într'o comunicare făcută la Academia Română, în Aprilie 1908, despre « Documentul Răzenilor din 1484 și Organizarea Armatei moldovene », caută să arate cum era organizată oastea Moldovei în acel secol, care ar putea să fie numit secolul armatelor naționale.

După Ioan Bogdan, secolul al XV-lea nu exclude secolul al XIV-lea, căci afară de mici deosebiri ce poartă pecetea personală a lui Ștefan cel Mare, aceste două secole se prezintă cu aceeași față.

Ostașii de atunci se numeau în popor, *feciori* și *voinici*.

Primul cuvânt îl găsim în Invățăturile lui Neagoe Basarab, *cel mai vechiu tratat de artă militară la Români*.

Voinic, cuvânt slav, a fost împrumutat și de Unguri, în ale căror texte se întâlnește câte odată

cu însemnarea de ostaș pedestru, milițian, sub formele latine *vojnicus, vojniko, vojnikio.*

Bogdan, în contrazicere cu alte păreri, spune că armata permanentă din timpul lui Mircea este o legendă a vechii școli istorice, însuflețită de un cald patriotism, dar care n'are spirit critic nici cunoștințele istoriei medievale europene.

După Bogdan, *cetele* erau unități de răsboiu fără o compoziție uniformă și fără număr fix de voinici sau feciori. Cetele erau cel puțin de cinci feluri:

a) *Cetele boierilor cari ocupau funcțiuni la Curtea domnească,* atât a celor mari, cât și a celor mici. Boierii cei mici erau curtenii, ostași de curte ai voevodului, a căror situație până prin secolul al XVI-lea, când îi pomenește Reichsdorfer (1541) și Niculae Brzeski (1586), se aseamănă cu situația zișilor «*milites aulae*» sau «*servientes regales*» din Ungaria.

In secolele al XIV-lea și al XV-lea în Moldova, curtenii sunt citați împreună cu boierii cei mari, ca martori și chezași ai faptelor și angajamentelor voevodului, civile sau politice.

In timpul lui Ștefan cel Mare, vaza lor la Curte scăzuse, dar însemnătatea lor militară era încă destul de mare.

SFÂNTUL GHEORGHE, PATRONUL ARMATELOR
Dăruit Mânăstirii Zografi de Ștefan cel Mare; după *V. C. Hrisicu*

Analele țării îi pomenesc mereu, de câte ori este vorba de fapte războinice, pe aceeași treaptă cu boierii.

b) *Cetele boierilor dela țară, ale mânăstirilor și episcopiilor.* Erau mai mici decât ale boierilor în funcțiune și inegale ca număr, după mulțimea și mărimea satelor, pe care le stăpânea fiecare boier, mânăstire sau episcopie.

Boierii nu erau scutiți sub nici un cuvânt de slujba militară. Proprietatea pământului era strâns legată de slujba militară; una era condiția celeilalte. Boierul dacă nu mergea la oaste când îl chema domnul, săvârșea o trădare, o *hiclenie*, cum se zicea pe atunci.

Mânăstirile și episcopiile erau câte odată scutite de a da oameni la oaste. In cazuri de mari primejdii, când se ridica marea oștire, trimeteau și ele oameni.

c) *Cetele pârcălabilor și staroștilor,* compuse din săteni așezați pe teritoriile cetăților și din păzitori, străjile lor. In clasa aceasta intrau și oamenii târgurilor de sub cetate și ai suburbiilor sau *posadelor,* puși în timpurile cele mai vechi, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și în întâia jumătate a secolului al XV-lea sub comanda unui *posadnic,* care sub Ștefan cel Mare este înlocuit peste tot cu *pârcălabul* cetății.

La cetele pârcălabului și staroștilor se alipeau, după toate probabilitățile, *cnejii* sau *judecii* satelor domnești, cari mergeau la războiu, sau în persoană, sau trimeteau unul sau doi, cel mult trei ostași călări, înarmați cu sulițe și cu arcuri.

Pe vremea lui Ștefan cel Mare ei se împuținaseră, fiindcă parte din ei fuseseră boieriți, parte au cedat locul boierilor.

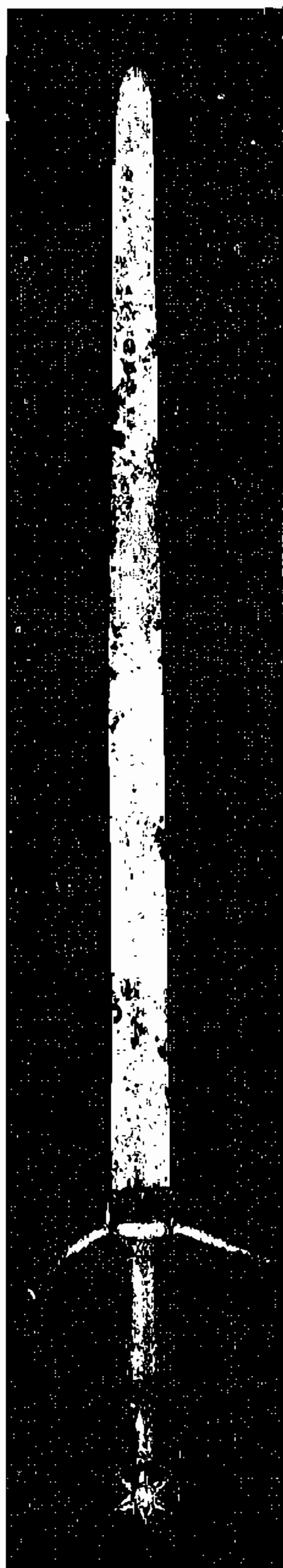
d) *Cetele târgurilor sau orașelor fără cetăți,* formate din târgoveți din toate breslele, cât și din ai ocoalelor ce se țineau de ele.

e) In al cincilea rând trebuesc puse cetele de *mercenari străini.*

In secolele al XIV-lea și al XV-lea aceste cete sunt rare. Domnii dispuneau de prea puțini bani în numerar, ca să le poată întreține.

Chiar în secolul al XVI-lea rareori întâlnim mercenari la domnii pământeni. Ei se numeau *lefecii* sau *lefegii*, dela cuvântul *leafă*, soldă, «*merces*» cuvânt de origină turcească, trecut la noi, la Unguri, la Ucraineni, la Poloni. «A strânge oaste cu leafă», «a chema cu leafă», înseamnă, după Ureche, a angaja mercenari.

«*Joimirii*» nu înseamnă, cum s'a înțeles în Moldova, orice fel de mercenari străini, ci soldați

SABIA UNUI BOIER MOLDOVEAN DIN SEC. XV
(după *Marcu Beza*: Urme românești în Răsăritul ortodox)

poloni *(Zołnierz, Söldner)*. Pentru lefegii, la începutul secolului al XVI-lea, se întrebuința cuvântul *joldemari*.

La războiu, stare pe atunci aproape permanentă, cetele boierilor dela țară, ale cnejilor și judecilor, ale mânăstirilor, episcopiilor și târgurilor, se alipeau pe lângă cetele pârcălabilor din ținuturile respective. Obiceiul se constată și în Țara Românească, unde județele în secolul al XVI-lea își aveau corpurile lor separate.

Cetele erau puse sub conducerea boierilor, pârcălabilor, staroștilor, supuse însă conducerii supreme a domnului sau a unui boier, care avea încrederea lui și care în secolul al XV-lea putea să fie oricine dintre boierii cei mari. De obiceiu, era vornicul sau un fost vornic, încercat în războaie. Funcțiunea de hatman, împrumutată dela Poloni (Hatman din germanul Hauptmann), cu atribuția de comandant general al trupelor, se ivește abia la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Unitatea imediat superioară cetei era *pâlcul*. Moldovenii îl întrebuințau în două sensuri: a) *linie de bătaie*, b) *corp de armată*.

El avea același înțeles ca vechiul nordic *fylki*, *fylking*, « acies instructa », identic cu vechiul german *folc*, care nu înseamnă, ca astăzi, poporul întreg, ci o parte armată din el.

Ca linie de bătaie cuvântul « pâlc », e întrebuințat, în sfaturile lui Neagoe Basarab.

Cu înțelesul de corp de armată îl găsim în analiștii și cronicarii secolului al XVI-lea și al XVII-lea.

Ureche, povestind expediția din 1528 a lui Petru Rareș împotriva Săcuilor, scrie: «Petru-Vodă au ridicat oaste mare asupra Săcuilor în țara Ungurească și au împărțit oastea *în două pâlcuri* ».

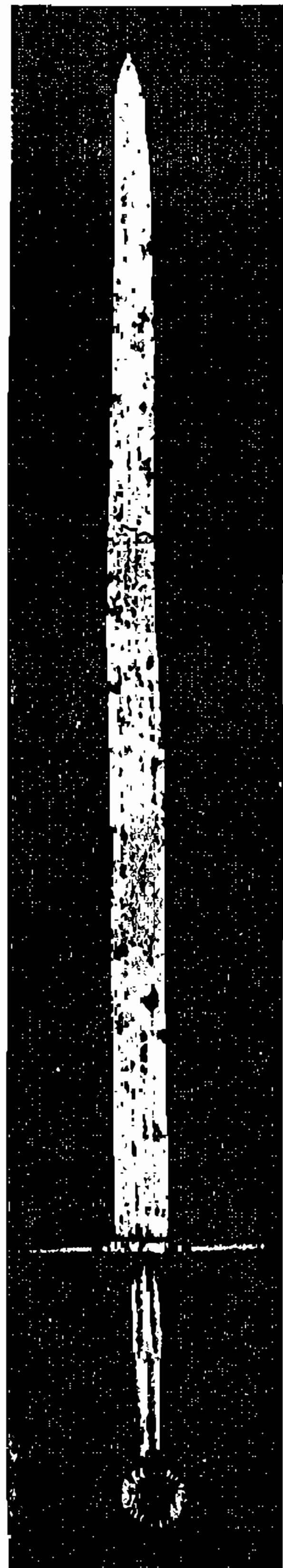
La domnia lui Despot, vorbind de oștirea lui Tomșa înaintea lui Visniovețchi, la Vereicani, zice: « tocmindu-și oastea sa *în două pâlcuri* ».

Pâlcurile, fie în marș fie în linie de bătaie, constituiau oastea, singurul termen întrebuințat în vechime de Români pentru noțiunea generală de armată.

Invățăturile lui Neagoe Basarab, au într'un singur loc pentru armată cuvântul « *gloată* », pe care Matei Basarab l-a tradus prin « *oaste* ». Cu drept cuvânt, căci numai sub oaste înțelege Românul armata întreagă: *călării și pedeștrii*, *arcașii*, *sulițașii*, *sinețașii sau sinețarii*, *și pușcașii sau pușcarii*, *loiul și străjile*, — adică cavaleria, infanteria și artileria, corpul principal și avant-gardele.

Ioan Bogdan, găsind o seamă de numiri de origine slavă în diferite elemente ale oastei, arată că organizația noastră militară în evul mediu s'a făcut ca și a Ungurilor, însă în mai mare măsură, sub înrâurirea elementelor slave.

Această organizație primitivă datează din timpul când împărțirile teritoriale în ținuturi sau județe încă nu erau fixate, și când rangurile militare nu erau introduse. Este îndelunga vreme a formațiunii naționalității române, când peste elementele primordiale daco-romane s'au suprapus acele elemente slave care au deosebit-o de celelalte naționalități romanice și i-au dat putința să desvolte, în urmă, forme cu

SABIA LUI ȘTEFAN CEL MARE
(după *Marcu Beza*: Urme românești în Răsăritul ortodox)

SFÂNTUL GHEORGHE PREZINTĂ PE ȘTEFAN CEL MARE MÂNTUITORULUI
Ștefan e însoțit de Doamna Maria și de fiul său Bogdan (Frescă dela Mănăstirea Voroneț)

totul originale de viață socială, juridică și politică.

Procesul de diferențiare a trupelor după arme, ținuturi și clase sociale și de concentrare a comandamentului în mâna unui singur om, începe a se face abia după întemeierea voevodatului neatârnat, pe la mijlocul secolului al XIV-lea.

In cursul acestui secol și al celui următor, organizația militară se desăvârșește cu un minunat sistem de apărare a granițelor prin cetăți.

Secolul al XV-lea se poate numi cel mai însemnat secol în istoria Românilor, prin faptele politice și ostășești.

In acest secol Muntenia capătă un prestigiu militar recunoscut dincolo de hotarele sale, și Moldova se arată vrednică de fapte mari, păstrând hotarele neștirbite, datorită acelei puteri însemnate a oștirii sale.

Secolul al XV-lea se termină pentru Țările Românești prin apogeul gloriei militare.

In acest secol domnește în Moldova Alexandru-Vodă cel Bun, om învățat, care dă Moldovei o organizare politică-administrativă, în vederea nevoilor militare. El acordă drepturi dregătorilor, reorganizează comandamentul, întemeiază gradul de *spătar*, luat dela împăratul roman de răsărit.

Marele spătar este capul oștirii. El are sub ordinele sale pe al doilea și al treilea spătar, chiar și mai mulți spătari.

Semnul dregătoriei spătarului este un baston de argint aurit.

Spătarul are ca salariu un dar de fiecare ostaș care era ridicat la rang de ofițer (sutaș). El mai este și purtătorul spadei Domnului.

In vederea nevoilor mari ale oștirii, în afară de impozitele din secolul trecut se mai prevăd: dăjdiile zecimii dela oi.

După spătar, venea ca dregător militar, după cum s'a arătat mai sus, *pârcălabul*, comandant al cetăților și al ținutului de care ținea cetatea.

Cetățile de margine erau dregătorii militare mai însemnate.

Hatmanul cel mare îndeplinea funcția de pârcălab și portar al Sucevei și ispravnic peste toate oștile țării.

Șătrarul mare era purtător de grijă peste corturile domnești și ale oastei, atunci abia introduse în Moldova, mai târziu purtător de grijă a tunurilor.

Pe lângă acești dregători, cu ocupații în special militare, ceilalți boieri cumulau însărcinările militare cu cele civile.

In acest timp, Domnul organizează și puterea de pe apă, marina, construind vase militare cu personal marinăresc.

Cetățile Chilia și Cetatea-Albă sunt întărite și devin cele mai însemnate șantiere de construcții navale.

Moldovenii aveau vase atât pe Marea Neagră cât și pe Dunăre, și făceau exerciții prin insulele și trecătorile Dunării.

Ca arme, pe lângă cele enumerate, mai aveau și *tunuri de lemn (bombarde)*, legate cu cercuri de fier. La tunuri li se ziceau *pușli*, ghiulelele erau de piatră.

Incepând cu anul 1400, documentele arată că artileria începe să întrebuințeze, la gurile de foc mari, bombe de fier; la cele mici, de plumb.

In vremea aceea meşteşugul ostăşesc era în mare căutare: pedestrimea şi călărimea aveau o tactică specială de luptă, reguli bine cunoscute de căpitani şi de soldaţi. Scriitorii de pe acele vremuri spuneau că domnii scoteau la răsboiu 50.000 de oameni.

Cantemir, în «Hronografiile Patriei noastre», povesteşte că: «*Moldova slobodă avea oaste la 70.000 şi de multe ori până la 100.000 oameni*».

Generalul Hârjău, în lucrarea sa: «Pregătirea armatei pentru răsboiu», vol. I, pune întrebarea dacă pe acele vremuri exista o armată permanentă în ţările noastre? Intrebarea aceasta a fost pusă şi de neuitatul istoric Bălcescu, care a afirmat categoric existenţa unei asemenea armate în Muntenia.

Generalul Hârjău crede că o armată permanentă nu a existat până la corpul puşcaşilor — al tunarilor — care s'a creat după introducerea tunurilor, adică în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Tot ca trupe permanente vom socoti şi trupele gardei domneşti, compuse din pământeni şi mai cu seamă din mercenari străini, înfiinţate mai târziu.

In timpul lui Mircea nici o armată europeană nu era permanentă. Abia la suirea pe scaun a lui Ştefan cel Mare, se crease în Franţa un mic sâmbure de trupe permanente.

Alexandru Xenopol scrie că «de o armată permanentă nu poate fi vorba la Români până mai târziu, când lefegiii ţinuţi în ţară pentru paza Domnului şi în timp de pace, luară caracterul unei armate, care nu avea altă îndeletnicire decât meşteşugul armelor».

D. General Anastasiu, în contrazicere cu părerile de mai sus, admite părerea lui Bălcescu. D-sa se întemeiază pe afirmaţia lui Dimitrie Cantemir, care spune precis: «Oştirea Moldovei, din timpul şi înaintea lui Ştefan cel Mare, era constituită din oşti pe cari le susţinea Ţara cu cheltuiala sa, pentru Domni». Prin urmare — susţine d-l general Anastasiu — când o oştire nu-i plătită şi stă acasă, ce poate fi cea plătită care stă în serviciu, dacă nu oştire permanentă?

Acest adevăr apare mai luminos când Cantemir scrie: «Când voeşte vreun domn să ţie mai mulţi ostaşi pe cheltuiala sa, nu are împiedecare de la nimeni, însă ei niciodată nu îndrăznesc să-şi înmulţească oştile lor, fără numai atuncia când voesc să facă vreo răscoală. Căci ei socotesc a fi mai de folos ca să-şi strângă bani în vistieriile lor, decât să-i împrăştie pe la ostaşi, neavând trebuinţă de dânşii».

CHIPUL LUI ŞTEFAN CEL MARE DELA MÂNĂSTIREA ZOGRAFI
(După *V. C. Ursicu*)

Cantemir dă pentru oştirea permanentă a Moldovei, dinaintea lui Ştefan cel Mare, următorul efectiv:

10 căpitănii de câte 100—1000; 4 căpitănii de munţi câte 1000 — 4000; 4 căpitănii străine de câte 1000—4000; 20 căpitănii călăreţi a 100—2000; 4 căpitănii de Lipcani a 1000—4000. Total 15.000.

In afară de această trupă permanentă erau şi miliţiile, care în Muntenia aveau un efectiv de 18.000. In Oltenia, erau 5 căpitănii a 1000—5000; în Moldova, 19 căpitănii — 19.000; 8 căpitănii de dorobanţi pedeştri — 8000. Prin urmare miliţiile din ambele ţări se ridicau la un total de 50.000 oameni, bine organizaţi.

Din opera lui Cantemir se poate vedea şi ierarhia oştirii: Marele Căpitan peste 4000 oameni, Căpitanul peste miliţiile unui judeţ, Vătaful peste 500 oameni, Sutaşul peste 100, Căprarul sau Cansanul (acesta în Moldova) peste 10.

Chemarea la mobilizare se făcea prin focuri aprinse de pe înălţimi, numite cingi, sau prin trimiterea de călăreţi în centrele populate.

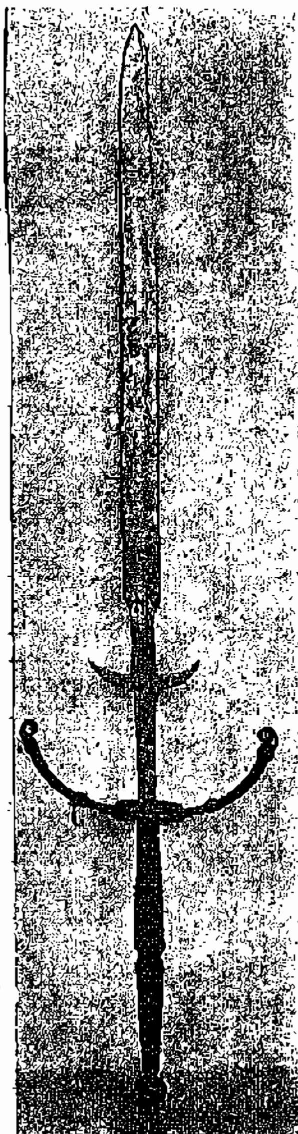
Invazia duşmanilor în ţară şi direcţia de unde veneau se vestea prin semne sau semnale în munţi, prin călăreţi la şes, în sate prin alarmare, buciume, trâmbiţe, etc.

Organizarea armatei române în secolul al XV-lea este uşor de reconstituit întru cât se găsesc date sigure.

Cronicarul Ureche spune: « ridicatu-s'a dela țara muntenească Ștefan-Vodă cu multă mulțime de oaste muntenească și din țară adunate...».

Răsboaiele lui Ștefan cel Mare urmează la intervale scurte ceea ce arată că armata, atât din țara muntenească, cât și din cea moldovenească, nu era organizată de dânsul, Ștefan neavând timpul s'o organizeze deoarece se gândea la răsboaie, împărțind oștirii steaguri și punând peste ea hotnogi și căpitani.

Misionarul Muriano, contimporan epocei, într'un raport ce face Papei, arată că armata era de 60.000 oameni, din care 40.000 pedeștri, 20.000 călări, această oștire era tot timpul în serviciu. Scriitorii mai arată că Ștefan a înzestrat oștirea cu tunuri și cu sinețe.

SABIE PENTRU DOUĂ MÂNI DIN SEC. XIV—XVI (Col. Muzeului Militar)

Din punct de vedere strategic, cronica lui Wavrin, comentată de d. General Rosetti, ne dă amănunte prețioase asupra răsboaielor din acea epocă. Ea ne arată că pricipiile după care domnitorii munteni conduceau răsboaiele erau: retragerea întregii populațiuni la adăpostul munților, distrugerea holdelor, atacul coloanelor turcești în defileuri, urmărirea de aproape a coloanelor ce se retrăgeau, atacarea lor la trecerea Dunării și amânarea operațiunilor, când aceasta era cu putință, până după seceriș, pentru siguranța hranei.

In rezumat Wavrin, spune d. General Rosetti, confirmă că strategia Românilor din mijlocul veacului al XV-lea, ca și aceea din veacul anterior, era o strategie defensivă.

SABIE PENTRU DOUĂ MÂNI DIN SEC. XIV—XVI (Col. Muzeului Militar)

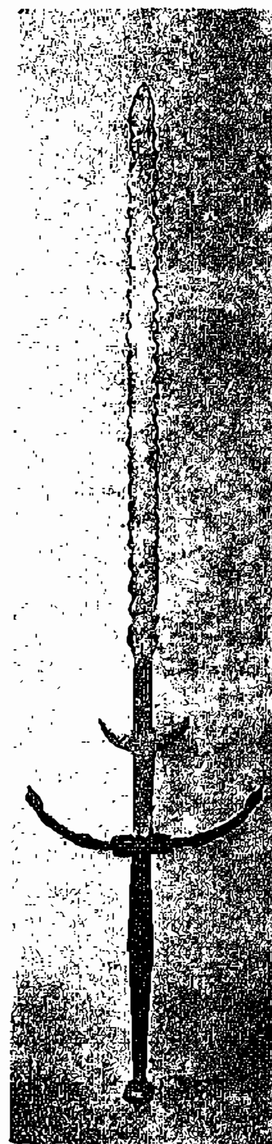
Românii foloseau, pentru circularea pe Dunăre și trecerea ei, luntri lungi și strâmte, alcătuite dintr'un singur trunchiu de lemn. Aceste luntri foloseau vâslele ca mijloc de propulsiune și puteau duce până la 12 oameni. Ușoare și de mic pescaj pătrundeau ușor în canalurile laterale, ceea ce îngăduia Românilor să facă recunoașteri și să ia prizonieri.

In ce privește armamentul, Wavrin nu are decât o singură informație: Românii dispuneau de două bombarde, cu o țeavă atât de scurtă încât o parte din proiectil rămânea afară. După d. Iorga, bombardele nu erau de lemn.

Proiectilele, din pietre trase cu aceste bombarde, treceau peste zidurile ocupate de dușman sau le știrbeau numai părțile de sus, ceea ce dovedește că gurile de foc erau niște mortiere.

Atacul cetăților se făcea astfel: sub protecția unui foc viu, pe care îl îndreptau atacatorii asupra părților de unde apărătorii ar fi putut bate pe cei ce se apropiau de locul ales pentru atac, o parte din atacatori aduceau lemne și le îngrămădeau contra zidului, dându-le foc. Uneori acest foc aprindea galeriile de lemn de deasupra zidurilor, ceea ce silea pe apărători să încerce a-și croi drum printre atacatori și ducea la luarea cetății.

D. Ioan C. Filitti, în broșura: « Câteva cuvinte despre alcătuirea oștirii de țară în Principatele Române până la Regulamentul Organic », socotește greșită teoria, că toți locuitorii satelor se foloseau deopotrivă de pământul așezării, și greșită prin urmare și concluzia că toți datorau deopotrivă serviciul militar, și că efectivul oastei era proporțional mare fiindcă ar fi fost format de

SABIE PENTRU DOUĂ MÂNI CU DOUĂ TĂIȘURI ZIMȚATE DIN SEC. XIV—XVI (Col. Muzeului Militar)

masele ţărăneşti, mulţumite de starea lor, care se ridicau sub conducerea şefilor săteşti (juzi, cneji, vătămani) şi a funcţionarilor teritoriali.

Adevărul este că îndatorirea ostăşească o aveau şi la noi numai proprietarii solului ca şi în Occident, ca şi la vecinii noştri.

D. Filitti arată că după cele mai vechi documente de care dispunem, pământul în Principatele Române, era stăpânit în indivizie, de urmaşi, fireşte tot mai numeroşi, ai unui sau unor autori comuni, cari descălecaseră un hotar, sau cărora, după întemeierea Statelor unitare, Domnii le dăruiseră unul sau mai multe hotare.

Aceşti stăpâni în indivizie ai solului erau, evident, acei «maiores terrae» din Oltenia şi din părţile Argeşului, de care vorbeşte diploma dela 1247, dată de regele Ungariei cavalerilor Ioaniţi, şi cari veneau la răsboiu fiecare «cum aparato suo bellico». Aceşti proprietari în indivizie au format miezul oastei, ei erau destul de numeroşi pentru a forma oastea cea mică a Domnilor.

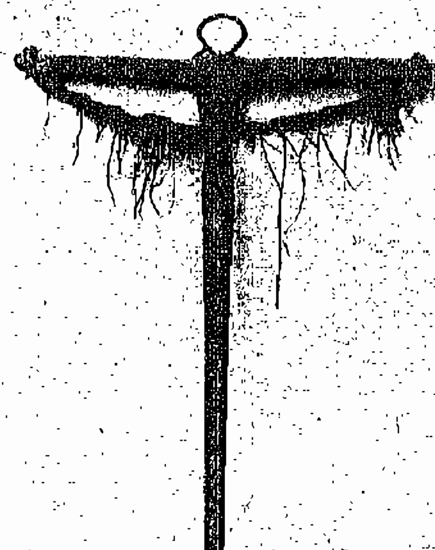
Letopiseţul dela Bistriţa Moldovei, care se opreşte la anul 1506, vorbeşte de trei categorii de ostaşi: boierii, în înţeles de dregători; vitejii, adică proprietari, şi voinicii, oameni de rând.

Prilusius, la 1553, în «Leges seu statuta ac privilegia regni Poloniae», povestind închinarea dela 1485, în Colomea, a lui Ştefan cel Mare către regele polon, zice că erau de faţă toţi băştinaşii cari au moşii de veci în Moldova şi toţi ceilalţi curteni de frunte, fiecare călare şi cu steguleţ, şi adaugă: «ostaşi zişi în limba lor boieri, având fiecare câte un credincios».

In afară deci de împrejurările de mare primejdie, cultivatorii rămâneau în sate să asigure şi mai departe, prin munca lor, îndestularea lor şi a proprietarilor.

GHIOAGĂ CU PIROANE, BICIU ŞI LANCE
Folosite de trupele româneşti în sec. XIV—XVI.
(Colecţiile Muzeului Militar)

ARBALETĂ ROMÂNEASCĂ
Folosită în sec. XIV—XVII. Bătaia maximă la 300 m lungime perforând o armură de oţel. Colecţiile Muzeului Militar Naţional

In ajunul luptei dela Valea-Albă, Ştefan cel Mare a încuviinţat pedestrimii ţărăneşti să se ducă la vetrele ei; ei a rămas «cou la mia parte», cu 10.000 proprietari călări.

EPOCA DECĂDERII MILITARE

Cu începere din secolul al XVI-lea schimbarea în concepţie şi în realitatea proprietăţii şi folosinţei solului, aduce şi o adâncă schimbare în alcătuirea social-politică a ţărilor româneşti.

Dacă Domnul rămâne cu drepturile, privilegiile şi starea sa socială anterioară; dacă clasa conducătoare îşi măreşte şi puterea, şi averea şi vaza, prin faptul că e considerată, din ce în ce mai mult, ca având drept de proprietate integrală asupra moşiilor pe cari le stăpâneşte, prin cumpărări şi prin abuzuri, în schimb proprietarul ţăran mijlociu şi mic, dispare, şi clasa celor lipsiţi de dreptul de proprietate (dar încă nu de cel de folosinţă şi de acel al libertăţii personale), creşte nemăsurat.

Rezultatul este o rupere a judiciosului echilibru social şi economic din trecut: atotputernicie economică, politică, socială la minoritatea de sus, mizerie fizică şi morală şi neputinţă la baza însăşi a scării sociale.

Acelaşi desechilibru, cu urmări importante, se produce în organizarea militară. Clasa conducătoare (în toate treptele sale) puternică, are interese opuse marei mase a populaţiei, a cărei înălţare nu poate să o dorească, cum nici nu poate vedea, cu ochi buni, a ei înarmare. Clasa de jos rămâne în sărăcie, neputându-şi fabrica sau cumpăra armamentul modern de atunci — puşti — şi neavând acelaşi interes ca în trecut, de a apăra organizarea socială politică — Statul — din care făcea parte.

Ridicarea în masă, care îngăduise apărarea fiinţei statelor româneşti în trecut, nu

era cu neputinţă, căci avem pilda maselor de ţărani strânşi în jurul lui Ioan-Vodă cel Cumplit, dar nu mai putea da un instrument de răsboiu aşa de admirabil ca altădată.

Nevoia unei armate a continuat însă a se simţi, dacă nu pentru apărarea neatârnării ţărilor, dar pentru a *satisface cererile de cooperare ale puterii suzerane*, pentru a face faţă incursiilor vecinilor şi pentru a susţine pe diferiţi pretendenţi la tron.

Pentru satisfacerea acestei nevoi s'a recurs nu la noui mijloace, ci la folosirea, pe o scară mai mare, a unor mijloace folosite mai puţin în trecut.

Aceste mijloace erau, mai întâi, *lefegiii*. Dispunându-se de mai mulţi bani ca în trecut, se puteau *năimi* mulţi lefegii, din cari exista atunci, şi în ţările noastre şi în toată Europa, un mare număr gata a se pune în serviciul oricărei cauze şi neavând nici o revendicare socială.

Apoi erau acele categorii sociale care datorau serviciul militar în shimbul unor privilegii. Menţinerea privilegiilor din trecut şi acordarea de noui privilegii, a întărit şi desvoltat aceste clase de luptători.

In rezumat, sub influenţa schimbărilor aduse în posesiunea solului cultivabil şi în alcătuirea social-politică, armatele române au evoluat dela armatele naţionale, la armate alcătuite mai ales din mercenari şi din anume categorii privilegiate, cărora se adaogă, câte odată, un număr de ţărani rău înarmaţi.

RADU DELA AFUMAŢI
După fresca dela Mănăstirea Dealului
Copie în Casa Şcoalelor

Xenopol, în «Organizarea militară a Ţărilor Române», ne arată cum stingerea înceată şi nesimţită a proprietăţii ţăranilor a dus căderea lor în stăpânirea tot mai deplină a acelora pe moşia cărora stăteau, şi lanţurile ce-i încătuşau devenira tot mai grele. Şi cum ţăranii fugeau dela un proprietar la altul, iar proprietarii răi, — majoritatea — îşi vedeau desgolindu-se moşiile de locuitori, s'a început împiedecarea strămutărilor şi readucerea cu sila a celor fugiţi. Şerbirea înlocui simpla stare de supuşenie a ţăranilor neliberi.

Această schimbare a condiţiei ţăranilor supuşi aduse scutirea lor din ce în ce mai rostită, de slujba militară. Sunt indicii care confirmă interesul proprietarilor de a nu lăsa pe şerbii lor să facă slujba ostăşească.

In Transilvania se petrecea acelaşi lucru, ţăranii fură reduşi în curând în stare de iobăgie.

In 1443 se întâlnesc iobagi în Transilvania, ce trebue să fie scutiţi de rege de iobăgie, ca să meargă contra Turcilor, dovadă că ţăranul iobag nu era învoit să meargă la oaste.

In 1514, ţăranii şerbi din Ungaria şi Transilvania alergară sub steaguri şi se adunară la Pesta. Nobilii temându-se că, prin înrolarea şerbilor lor în armată, să nu-i piardă din mână, se opuu cu putere la înrolarea voluntară. Atunci avu loc revolta ţăranilor de sub conducerea secuiului Dosza.

Cu cât caracterul şerbiei în ţările române se îndepărta de vechea supuşenie, cu atât boierii restrângeau tot mai mult eşirea la oaste a oamenilor lor. Dacă se găseau oameni cari căutau să fie luaţi la oştire, o făceau ca mijloc pentru redobândirea libertăţii. De altfel slujba militară deveni grea, şi mulţi răzeşi căutau să scape de ea. Curtenii părăseau ocinele lor şi se aşezau pe moşiile boiereşti pentru a fi apăraţi, de stăpânii lor, de îndatoririle militare.

Trebue observat însă că dacă la începutul său secolul XVI se află sub strălucirea geniului militar al lui Ştefan cel Mare, el se sfârşeşte cu strălucirea altui geniu militar, Mihai Viteazul.

Din datele scriitorilor acestui secol rămâne neîndoios, că oştirea are o organizare cu caracter naţional, deosebindu-se elementul permanent activ de cel teritorial.

D. General Anastasiu arată că se găsesc domnitori ca Alexandru-Vodă Lăpuşneanu, cari, revăzând administraţia organică a ţării, o modifică pentru a satisface în prima linie trebuinţele militare.

Dorobanţii şi călăraşii îşi păstrează vechea lor organizare. Elementul permanent şi corpurile străine sunt în sarcina Statului, cel teritorial pe seama boierilor, a breslelor, a mănăstirilor. Se menţine organizaţia gloatelor «în dobândă» care câteodată iau parte şi la lupte. Se menţine tradiţia că boieriile sunt organizate pe unităţi ostăşeşti, echipate, armate şi conduse la răsboiu, cu cheltuiala boierilor.

Arma de căpetenie este cavaleria, arma cea mai reputată pe atunci.

Infanteria de asemenea era mult superioară infanteriilor străine din acele vremuri. După bravură, organizare şi calităţile ei răsboinice, se poate compara cu infanteria elveţiană sau cu cea germană.

Oastea se recruta: 1) Din *lefegii*. D. General Rosetti scrie că toate izvoarele arată prezenţa din

ce în ce mai numeroasă a lefegiilor în armatele româneşti din secolele XVI şi XVII. Lefegiii, mai ales cei străini, erau nu numai meşteri în mânuirea armelor de foc, dar prezentau şi avantajul de a constitui pentru domn o pază sigură. Recrutarea lefegiilor, se făcea de către domni. O bună parte erau trimişi de către aliaţii domnilor. Cei din ţară «se strigau cu leafă», erau chemaţi, adică prin strigări publice. Pentru străini se trimiteau agenţi în locurile unde se ştia că se găseau asemenea ostaşi, după ce se cerea suveranului respectiv dreptul de a «năimi» ostaşi în ţara sa. Mulţi veneau singuri. Uneori recrutarea se făcea prin încorporarea silnică a prizonierilor.

EFIGIA MONETARĂ A LUI IOAN VODĂ CEL CUMPLIT, DOMN AL MOLDOVEI 1572—1574. (Din N. Iorga: Portretele Domnilor Români)

Mercenarii erau de naţionalitate moldoveni, munteni (se numeau dărăbani), cazaci, poloni, unguri, secui, saşi, germani (socotiţi ca cei mai credincioşi), italieni, francezi, burgunzi, turci, sârbi, ruşi, bulgari, albanezi, waloni.

Numărul lefegiilor domnitorilor noştri a variat mult, fiind în funcţiune de nevoi şi de mijloace.

Un mic număr forma, mai cu seamă dela mijlocul secolului XVI-lea înainte, permanent, garda personală a domnitorilor. Efectivul ei se ridica la câteva sute. In răsboiu, numărul mercenarilor creştea mult, dar nu întrecea câteva mii şi nu pare a fi trecut de 12.000, cifra atinsă, după unele izvoare, sub Mihai Viteazul.

Lefile ce se plăteau variau; călăreţii se plăteau mai scump, infanteriştii mai ieftin. Străinii erau mai scumpi ca cei din ţară.

Pe lângă leafă se dădea acestor ostaşi şi îmbrăcăminte, hrană şi locuinţă; uneori, scutiri de dări.

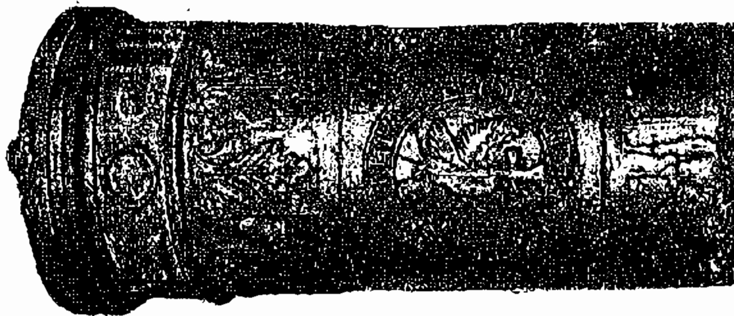
2. Din *breslele privilegiate*. Din cauza scumpetei mercenarilor, domnii nevoiţi a avea ostaşi, au dat o deosebită desvoltare acestei categorii de luptători.

Asupra modului cum se făcea serviciul de către breslele privilegiate şi a drepturilor şi îndatoririlor lor, s'au ivit controverse.

D. General Rosetti scrie că se poate stabili în chip cert că:

a) aceşti ostaşi erau oameni liberi, şi rumânii, vecinii şi robii nu puteau face parte din rândurile lor;

b) erau socotiţi ca nobili;

TUNUL LUI PETRU CERCEL
Jumătatea dinapoi a ţevii. (Muzeul Militar Naţional)

c) nobilimea lor provenea din proprietatea sau folosinţa solului;

d) erau scutiţi de dări sau plăteau, cel puţin o parte din ei, o dajdie redusă, dajdie căluşărească;

f) în timp de pace serviciul lor nu era continuu, ci se făcea cu schimbul;

g) erau îndatoraţi a se prezenta la reviste de efectiv, se ţinea un registru unde erau înscrişi;

h) numărul lor nu era mare, numai câteva mii.

Numele lor a fost acel de curtean (ulterior călăraş) în Moldova şi de roş în Ţara Românească.

Vorbind de *curtenie*, d. N. Iorga spune că era asemănătoare cu legătura între pământuri şi datoria de oaste ce aveau spahiii călări ai Turcilor, dacă nu era chiar înrâurită de aceasta.

3. In afară de lefegii şi breslele privilegiate, mai era *oastea de ţară*.

După spusa lui Cantemir, precum şi din faptele care arată, că în repetate rânduri, ţăranii chemaţi au alergat sub steagurile Domnilor, datoria legală a serviciului militar, în caz de nevoie obştească, era încă în vigoare.

Cadre şi comandamente. Gruparea oştirii se făcea separat pe arme (infanterie, cavalerie) şi servicii (artileria şi serviciile propriu zise).

Infanteria, graţie armei de foc, domina câmpul de luptă. Nu existau unităţi de arme combinate.

Gruparea armelor în unităţi anumite se făcea şi la noi, spune d. general Rosetti, cum s'a făcut în toate armatele, până la începutul secolului al XIX-lea, în fiecare zi, după cum era vorba de marş, staţionare sau luptă, câteodată de mai multe ori pe zi. Oastea de ţară a fost totdeauna grupată în unităţi locale.

In secolul al XVI-lea, oastea de ţară încetând a fi chemată aşa des sub arme, documentele nu se mai ocupă de ea, şi astfel nu se arată felul grupării, deşi totul face să se creadă că a continuat a fi grupată în unităţi locale.

In ce priveşte ostaşii cu leafă sau cu privilegii, izvoarele contemporane ne arată, că se grupau la un loc cei de aceeaşi naţionalitate sau de aceeaşi specialitate.

Asupra numirilor ce se dădeau diferitelor unităţi, datele ce avem nu sunt îndestulătoare.

Nu se cunoaşte precis nici ierarhia lor.

Numirile cele mai vechi, după cum s'a arătat erau: ceata, pâlcul, roata şi steagul.

Numirea de steag este echivalentă cu aceia de unitate.

Cadrele cari conduceau unităţile, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, par a continua să fie

ARCAŞ MUNTEAN, 1600
(Col. Academiei Române)

compuse din boierii în funcţie şi din alţi boieri. Cu timpul începe a se face o diferenţiere între cadrele alcătuite din boieri, având anume comandamente în baza funcţiunii lor.

Banul comanda oştirea în Ţara Românească, când nu o comanda Domnul; marii vornici comandau în Moldova contingentele locale respective; marele logofăt comanda în Moldova curtenii; hatmanul era ministru de răsboiu, comandant de armate şi comandant al ostaşilor breslaşi şi al lefegiilor; marele spătar comanda în Muntenia aceiaşi ostaşi; marele serdar comanda călăraşii din Orhei, Lăpuşna şi Soroca; pârcălabii comandau cetăţile şi cetele respective. Exista o deosebire între aceşti dregători şi cadrele de meserie, ofiţerii de astăzi, cari nu erau decât capii militari şi cari erau plătiţi. Numirile lor erau: căpitani sau bulucbaşi, hotnogi sau iuzbaşi (sutaşi), vătavi, chihai, stegari, căuşei.

Aceşti capi cari în trecut erau aproape exclusiv români sau străini boieriţi în ţară, la finele secolului al XVI-lea, sunt din ce în ce mai mult străini, fie angajaţi cu unităţile lor de mercenari, fie angajaţi individual.

Serviciile par a fi căpătat în secolele de care ne ocupăm cel puţin un rudiment de organizare. Dovezile se găsesc în Cronica lui Ureche şi în scrierile lui Cantemir. Ambii vorbesc de diferitele dregătorii şi înşiră o sumă de boierii, ale căror meniri erau de a îngriji permanent de anumite servicii ale armatei: hatmanul era ispravnic, administrator pe toate oştile ţării; marele sluger şi marele jitnicer îngrijeau respectiv de procurarea cărnii şi a pâinii; marele şetrariu îngrijea de tunuri şi de campament; marele comis era mai mare peste grajduri şi personalul lor.

Cantemir mai adaogă că serdarul era: *campiduх*, însărcinat cu poliţia taberelor.

Personalul de execuţie şi mijloacele de transport ale acestor servicii erau oamenii de specialitate, cărăuşi, trăsuri şi animale de tracţiune, luaţi cu sila, mai rar cu plată, ceea ce era, de altminteri, regula generală pentru toate armatele europene, până la finele secolului al XVIII-lea.

Totuşi dacă, în quasi unanimitatea cazurilor, serviciile au fost improvizate, se pare că au avut un sâmbure permanent.

Serviciul sanitar. Deşi se aflau la noi medici şi vraci, a fost nevoie şi s'a recurs mult la medici şi chirurgi străini. Medicamentele se procurau din străinătate.

In veacul al XVI-lea se ivesc la noi primele spitale, care însă nu erau destinate special militarilor.

Serviciul de informaţiuni. Domnitorii au avut observatori stabiliţi în ţările şi oraşele vecine trimiteau soli cari trebuiau să afle şi ştiri, aveau şi spioni. Ştirile căpătate se trimiteau prin olăcari, care mai târziu au fost grupaţi în anumite bresle. Se pare de asemenea că au existat anume linii de legătură poştale, fie permanente, fie organizate ad-hoc, numite meziluri (sau menziluri), atât în Moldova cât şi în Muntenia.

Un mijloc de transmitere a ştirilor şi în special cele relative la intrarea unei oaste duşmane în ţară, pare a fi fost aşezarea de observatori pe înălţimi prielnice.

CĂLĂREŢ VALAH
(După *Bruyn*: Diversarum gentium armatura equestris, 1606)

Pentru a împiedica pe adversari să capete ştiri se luau măsuri de pază, adesea se recurgea la închiderea graniţelor.

Justiţia militară. Pe acele vremuri era obiceiul, cu ocazia unui războiu, să se edicteze, de către căpeteniii sau de către acei cari angajau soldaţi, anumite reguli de războiu care nu erau aplicabile decât în cuprinsul comandamentului respectiv.

Se mai stabileşte că judecători erau: Domnitorul, mai ales în ce priveşte crimele de trădare (viclenie, hiclenie, vicleşug), dezertare la inamic, părăsire a câmpului de luptă, când vinele erau făptuite de boieri. La rândul lor boierii judecau, fie întruniţi în divan, fie singuri, în baza funcţiunii lor sau în baza unei delegaţiuni speciale.

Pedepsele ce se aplicau erau: moartea (prin decapitare, spânzurare sau tragere în ţeapă) şi confiscarea averilor, pentru trădare sau dezertare la inamic; moartea pentru fugă de pe câmpul de luptă; moartea pentru cei ce se dedau la jafuri şi omoruri. Pedeapsa se reducea la confiscarea bunurilor, dacă vinovatul era soldat bun.

Neprezentare la chemare se pedepsea cu sechestrarea bunurilor şi pierderea drepturilor de libertate.

Cei ce vătămau pe duşmanul învins, pe care-l urmăreau şi care cădea jos, cei ce ar lua copii la oaste, se pedepseau cu certarea de către judecător.

Pentru soldaţii care recurgeau la arme când se certau, pentru dezertorii, în timp de pace, pentru predarea unei cetăţi, existau pedepse variabile.

MIHAI VITEAZUL, DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, 1593—1601
Desen de *Ioan Orlandi*, Roma. Gravură contemporană.
(Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români)

Cei cu purtări bune se răsplăteau cu daruri sau întăriri de moşii. Învăţămintele lui Neagoe Basarab recomandă a se răsplăti şi înainta acei cari s'au distins prin slujba lor, cu ocazia căutării (revistei) anuale de efective.

Efective. Datele culese de d. general Rosetti, privitoare la efectivul total al oştirilor, arată că efectivele totale disponibile au mers scăzând, prin sărăcirea ţării şi reducerea ţăranilor la starea de rumâni sau vecini.

Efectivele au fost mai mari în Moldova, unde au variat între 50.000 şi 20.000, decât în Muntenia, unde dela circa 35.000 au coborît la 12.000.

Armele cu care luptau Românii în secolul al XVI-lea erau: arcul şi săgeata, securile, barda şi coasa. Apoi, sabia (sub denumirea de paloş, baltac, hanger), ghioaga ţintuită, fusta, topuzul, bâzdoaca, buzduganul, masdracul. Puştile se numeau sineţe. Tunurile se numeau puşti. Ca unelte de apărare, ostaşii foloseau platoşa, scutul, casca şi mănuşile de sârmă.

Oştirea avea tunuri mari şi tunuri mici (cumbarale) care aruncau pietre.

Praful de puşcă se fabrica în ţară. Armamentul de fier, echipament, uniforme se aduceau din afară.

Schimbările în serviciu se făceau Sâmbăta; serviciul dura o săptămână, şi consta în gărzi, paze, chemări pentru instrucţie şi alte servicii.

La oastea de ţară fiecare sat era obligat să dea un anumit număr de recruţi.

Instrucţia se făcea cu grije. Oamenii neapţi erau scutiţi de serviciu.

Se făceau concentrări anuale pentru controlul oamenilor şi cunoaşterea căpeteniilor.

Hotarele ţării erau păzite cu oştire de margine.

Asupra uniformelor se găsesc următoarele date: tălpaşii erau îmbrăcaţi cu tălare roşii şi în cap cu chivăre. Copiii de casă erau îmbrăcaţi leşeşte. Dorobanţii purtau costume aproape la fel, ca tăetură, cu seimenii, culoarea era vânătă. Roşii şi călăraşii aveau uniformă albă şi roşie. Seimenii purtau ceapcâne roşii cu mânecile despicate, în cap berete cu fundul roşu scos la o parte. Pustaşii aveau uniforma verde ca pucioasa şi purtau brâu roşu. In Moldova, călăraşii purtau haină albă.

Valoarea ostaşilor. Izvoarele contemporane arată că întru nimic nu scăzuse valoarea combativă a cadrelor naţionale.

Boierimea, mai cultă, învăţată prin practica continuă a luptelor să se bată şi să conducă, a dat luptători de seamă, viteji şi pricepuţi. Practicând războiul, mai cu seamă în ţara lor, cu mijloacele de care dispuneau aci, boierimea poseda o ştiinţă militară locală, care nu se potrivea întocmai cu acea a armatelor de meserie din centrul şi din Vestul Europei.

MATEI BASARAB, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1632—1654
Gravură de *Marcus Boschinius*
(Din N. *Iorga:* Portretele Domnilor Români)

GHEORGHE ȘTEFAN, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1653—1658
După o stampă contemporană de *Iohan Hoffman*
(Din N. *Iorga:* Portretele Domnilor Români)

Totuși se găseau și boieri și oameni de rând pe cari nevoia sau dorul aventurilor i-au dus să lupte în țări străine.

Cadrele străine și trupa de lefegii cunoșteau desăvârșit meseria și aveau o mai bună practică a folosirii armelor de foc, dar ei luptau desigur, ca lefegii în general, adică fără un interes deosebit pentru cauza pe care o serveau.

In ce privește oastea de țară, lipsa de arme de foc îi scăzuse mult puterea de acțiune pe câmpul de luptă dar rămăsese fără pereche în serviciul de cercetare (iscoade) și de acoperire, grație calității cailor, deșteptăciunii, îndrăznelii și vitejiei ostașilor.

Afară de câteva mici modificări, la începutul secolului al XVIII-lea, organizarea militară în Țările românești se menține aceeași, ca în secolul trecut.

Spiritul răsboinic, deși Românii își păstrează calitățile lor de luptători, este în scădere. Oștirile românești deveniseră mai puțin omogene, erau mai slab înarmate ca acele ale vecinilor și trăgeau pentru răsboiu mai puțin în cumpănă.

Nestabilitatea la domnie, certurile pentru dobândirea tronului, amestecul vecinilor și, în deosebi, a Porții și implicarea oștirii în aceste certuri scade tăria disciplinei. Din această pricină, domnitorii nu mai au încredere în oștirea națională și organizează trupe din străini.

La toate aceste scăderi — scrie d. general Anastasiu — se adaogă dese expedițiuni, în afara hotarelor țării, de către trupele românești din porunca Porții. Ele însoțeau adesea oștile turcești.

Folosul pe care-l trag Românii din aceste expedițiuni militare, este că simt nevoia completării și perfecționării armamentului și a mijloacelor de luptă.

In acele vremuri începe, în organizarea armatelor din Europa, o unificare, primul pas către progresul armatelor.

Această tendință de unificare, întărește afirmarea că la începutul secolului al XVIII-lea, organizarea celor două oștiri — muntenească și moldoveană — să fie identică, păstrând numai puține numiri deosebite.

In acest secol, oștirea permanentă ocupa anume localuri, cazărmi. Așezarea ei pe teritoriu era tot pe căpitănii. Căpitanii de ținut, ca și cei de margine, erau obligați a locui în case anume, cunoscute tuturor, care se numeau *« case căpitănești »*.

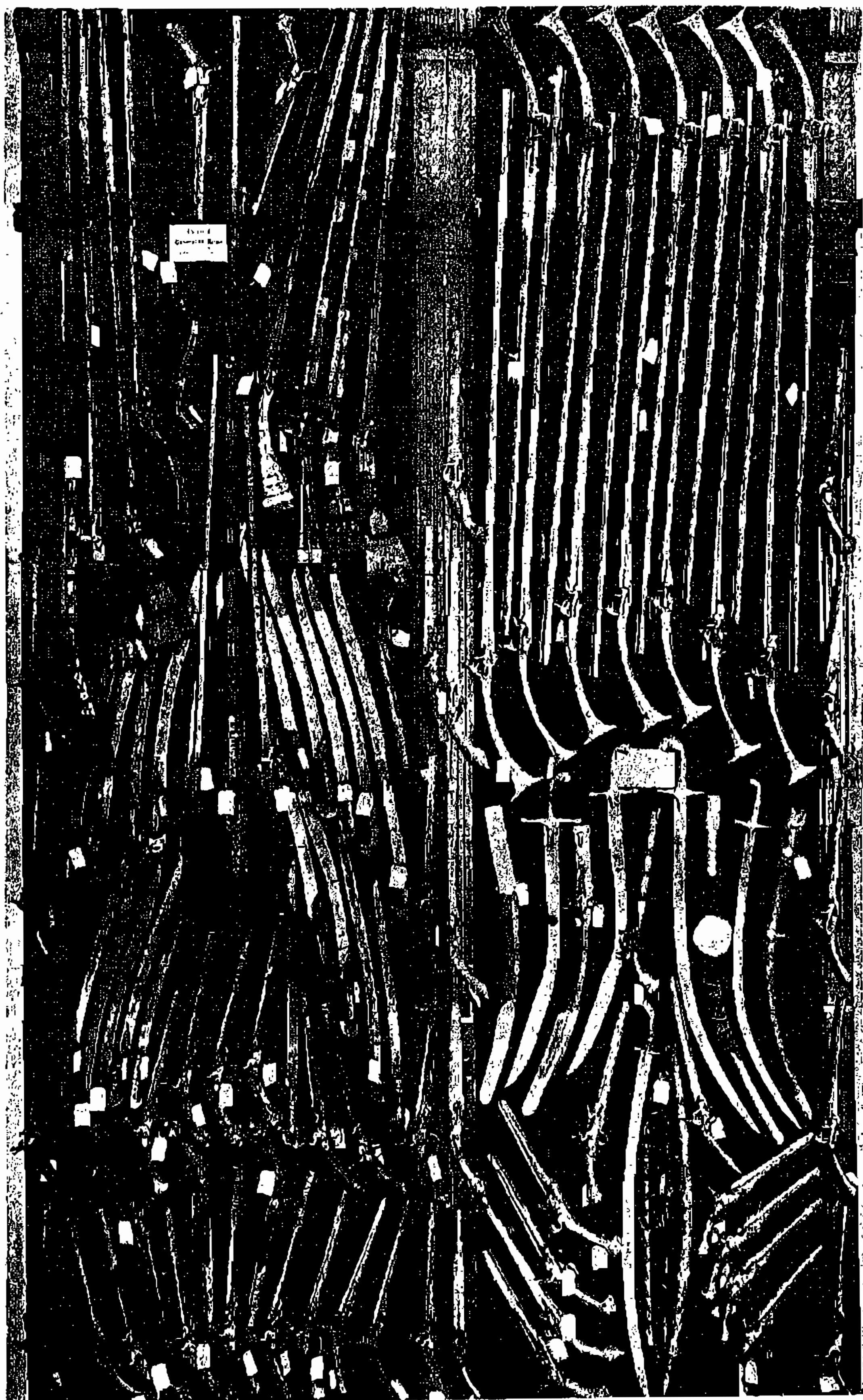
Privilegiile și pedepsele erau aceleași ca în trecut. Ele se dădeau de domni. In privința numirilor se ținea socoteală de ierarhie.

Dregătoriile mari ostășești, de obiceiu, se încredințau boierilor de viță domnească. Oștirea se instruia în lagăre, unde se aduna sub corturi.

Modificările, care se introduc în oștire, privesc elementul activ, oștirea permanentă. Elementul teritorial, cel mai numeros, rămâne neschimbat, se face însă apel la dânsul tot mai rar, față de trecut.

La ostași ca și la căpeteniile lor, obiceiurile vechi ajung până în apropierea timpurilor noui, ceea ce face dovada continuității lor. Obiceiurile acestea intrau în legiuirile țărilor.

Rangul boieriei era transmis din trecut cu atribut categoric militar, păstrând boierilor vechile lor drepturi de a avea lângă curtea lor ostași țărani, boieria

PANOPLIE CU ARME DIN SEC. XVI-XIX
Muzeul Militar Național

fiind socotită ca o subîmpărţire militară teritorială.

Prin sistemul strămutării domnilor din o ţară în alta, organizarea oştirii devine aproape identică.

Se fac reguli pentru parăzi militare. Se începe organizarea flotei de comerţ şi a celei militare. Către anul 1700 se înfiinţează la trecători un corp de gardă, *plăeşii*. Tot în acest an, găsim în Moldova muzica seimenilor. La 1710, se îngăduie oficial înrolarea Românilor în armatele străine.

Sub Dimitrie Cantemir în Moldova se introduce dela Ruşi, în locul căpitanilor şi hotnogilor, numirile de *polcovnici* şi *rohmistri*.

Istoricii arată—ne spune d. general Anastasiu — că sub Cantemir se aflau:

1. Corpul seimenilor, împărţit în *seimeni hatmăneşti*, cei luptători şi *seimeni agieşti*, sub ordinul agăi, în serviciul administrativ şi poliţienesc.

2. Un corp de Nemţi, 100 oameni, 4 companii.

3. Un corp de Cazaci, 160—200 oameni, 4 companii.

4. Corpul Tătarilor lipcani, 200 oameni.

5. Un corp de darabani.

6. Călăraşi şi umblători de Hotin, Galaţi, Soroca, 50 oameni de fiecare.

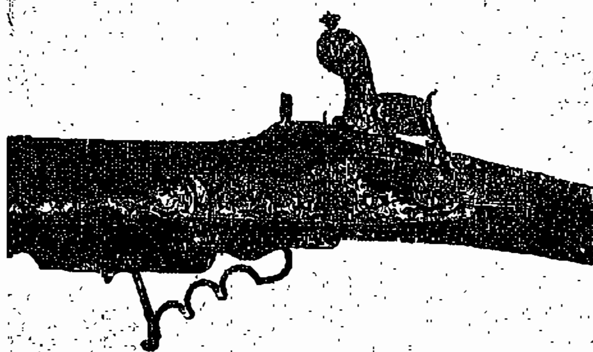
Până la Cantemir, istoricii constată existenţa a două regimente de darabani, unul la Iaşi şi altul la Galaţi. La 1720, oştirea făcea şi paza câmpului, pentru răi făcători.

La 1726, sub Grigore Ghica, se înfiinţează un corp permanent de vânători, cu port unguresc şi cu barate roşii de postav, un steag de catane, unul de darabani agieşti şi unul de panţiri. Efectiv permanent 3.000 oameni.

Sub acelaşi domn, cavaleria se compunea dintr'un steag de călăraşi, unul de aprozi, unul de armăşei, unul al copiilor de casă şi al boiernaşilor curţii cari urmau pe domn călări.

BAŞBULUCBAŞA AL CURŢII DOMNEŞTI (SEC. XVIII)
(După un manuscris anonim din biblioteca *I. I. C. Brătianu*)

PUŞCĂ CU CREMENE ŞI ROTIŢĂ
folosită de armata românească în sec. XVII — XVIII.
(Colecţia Muzeului Militar Naţional)

Artileria avea 12 puşti sau săcăluşe. Efectivul armatei era de 7.000 oameni.

Acea oştire avea şi muzică, trâmbiţe şi naiuri, spre deosebire de muzica ostăşească veche care avea bucine, trâmbiţe, tobe, timpane, pauce, nagarale, vioare, surle, flaute, fluere, naiuri, cimpoaie.

La 1733, sub domnia lui Constantin Mavrocordat, oastea ţării este desfiinţată şi înlocuită cu o gardă de 800 de arnăuţi.

Sub Alexandru Ipsilante, se prevăd două feluri de trupe.

1. *Oastea dinăuntru*, compusă din 100 lefegii sub un căpitan, 100 lefegii străini, sub un vel ceauş, 400 seimeni sub başbulucbaşa, 50 catane sub un căpitan, 100 pompieri, în 2 companii, 400 scutelnici, 8 companii de margine, 50 de poteraşi, toţi având căpetenie pe spătar şi 120 tălpaşi sub căpitanul de dorobanţi, 120 cazaci sub un polcovnic al Bucureştilor, 120 cazaci sub un polcovnic al Târgoviştei, 120 slujitori sub aga, 500 slujitori sub 30 de căpitani, aceştia din urmă având căpetenie pe aga.

2. *Oastea din afară* avea un efectiv de 3.144 oameni sub 78 căpitani, pentru paza hotarelor, sub comanda spătarului.

Mai erau câteva sute de Turci şi Arnăuţi ca gardă princiară şi ca miliţii teritoriale, 1.620 de oameni pentru poliţia internă.

Arnăuţii erau armaţi cu puşti cu baionete, acestea pentru întâia oară aduse dela Viena.

Ipsilanti înzestrează Muntenia cu un galion, vas de războiu de 41½ coţi, înarmat cu tunuri. La 1776 Grigore Ghica al Moldovei construeşte şi el un galion, la Galaţi.

Unităţile ostăşeşti sub Ghica erau:

Başbulucbaşa al curţii domneşti care avea sub ordinele sale un al doilea bulucbaşă; căpitanul de drăgani, stolnicul, 12 zapcii dela 4 steaguri ai seimenilor

curţii, câte 3 zapcii la un steag (un stegar, un odobaş, un ceauş); 188 seimeni de curte domnească împărţiţi în 4 steaguri, câte 47 oameni la un steag.

Vel căpitanul hătmăniei, care avea sub ordinele sale un poruşnic, un başbulucbaşa al hatmaniei, 3 bulucbaşi ai hătmăniei, 12 zapcii la cele 4 steaguri ale hătmăniei, câte 3 la un steag (un stegar, un odobaş, un ceauş), 188 se imeni hătmăneşti, împărţiţi şi ei în 4 steaguri.

Căpitanul de vânători cu 3 zapcii dela steagul vânătorilor (un stegar, un odobaş, un ceauş), 47 vânători, 6 zapcii dela 2 steaguri de călăraşi hătmăneşti, câte 3 la un steag (stegar, odobaş şi chihaia); 100 de călăraşi hătmăneşti a 2 steaguri, câte 50 la steag, 2 trâmbaci, 2 doboşari, un surmaciu, un flueraş.

Vel căpitanul de Neamţ, vel căpitanul de Trotuş, vel căpitanul de Comăneşti, vel căpitanul de Tecuci, vel căpitanul de Covurlui, vel căpitanul de Dorohoi, comandanţi de mici efective locale.

Doi vătafi de călăraşi de Ţarigrad, chihaia de călăraşi de Ţarigrad, 40 călăraşi de Ţarigrad înaintaşi, un vătaf de Lipcani, un odobaş de Lipcani, 30 călăraşi de Ţarigrad în Galaţi, 2 stegari (unul de călăraşi de Ţarigrad în Iaşi şi unul de lipcani), 40 de lipcani, 11 beşlii creştini, 12 fustaşi de divan.

Doi ispravnici de copii de casă (unul al vătafului de copii, unul al vătafului de visterie) cu 100 copii de casă (50 ai vătafului de copii, 50 ai vătafului de visterie) şi un stegar de copii.

Căpitanul de lefegii, având sub ordinele sale 3 zapcii dela steagul lefegiilor (stegar, odobaş şi ceauş) şi 47 lefegii.

Vel căpitanul de dărăbani, cu 3 zapcii dela steagul dărăbanilor (stegar, odobaş şi ceauş) şi 47 dărăbani.

Polcovnicia agici, 3 zapcii dela steagul de roşii (stegar, odobaş, ceauş), 3 zapcii la un steag al panţirilor (chihaia, stegar, ceauş), 40 de panţiri. (Erau panţiri de judeţe şi călăraşi de judeţe).

DOROBANŢ DE TÂRGOVIŞTE DELA INCEPUTUL SEC. XIX
Cromolitografie de *Michel Bouquet*. Col. Muzeului Militar Naţional.

La 1786, sub domnia lui Nicolae Mavrocordat, erau în Bucureşti 6.000 ostaşi, străini şi oaste de ţară, ca artilerie erau 20 de tunuri sub comanda unui topcibaşa. Această oştire făcea exerciţii şi trageri în jurul Bucureştilor.

Aceasta ar fi schiţa, pe cât se poate de credincioasă, a istoriei organizărilor oştirilor româneşti până în secolul al XIX-lea. Vom rezuma fazele prin care a trecut:

1-a fază. Miliţiile feudale ale ţărişoarelor din Muntenia şi Moldova, înainte de descălicare, fără nici o legătură între ele. Ele sunt compuse din nobili şi ţărani, ţăranii fiind mai toţi liberi.

A 2-a fază. Armatele feudale după descălicare. Voevozii ţării sunt capii acestor armate, autoritatea lor este absolută, faţă de nobilimea feudală. Armatele sunt miliţii naţionale, tradiţiile dinainte de descălicare se menţin. Miliţiile se compun din nobili şi răzeşi cu drepturi şi îndatoriri egale. Serviciul obligatoriu şi gratuit pentru toţi. Alături de elementul pământean se aşează un element străin,—lefegiii. Serviciul nu este permanent. Miliţiile se ridică când nevoile cer. Armatele pot fi considerate ca naţionale.

A 3-a fază. In cursul veacului al XVI-lea elementul băştinaş se micşorează neîncetat. Elementul străin creşte în armată; armatele iau din ce în ce caracterul unor armate mercenare.

A 4-a fază. Un început de permanentizare are loc în veacul al XVII-lea. Armata începe să fie constituită din două elemente: trupe pământene şi străine, permanente; miliţii, care se ridică la trebuinţă.

A 5-a fază. La începutul veacului al XVIII-lea, armatele se desfiinţează şi nu rămâne în fiecare ţară, decât un sâmbure de trupe permanente, mai toate străine. Acestea constitue garda curţii domneşti şi garantează liniştea capitalei.

Elementele militare din secolul al XVIII-lea se găsesc şi la începutul secolului al XIX-lea, menţinându-se până aproape de mijlocul acestui secol, când oştirea se stabileşte pe o nouă bază, uniformă pentru ambele ţări.

La începutul secolului sunt tendinţe de a se da oştirii o organizare pe seama şi în sarcina Statului, cu un serviciu permanent.

Sentimentul datoriei ostăşeşti fiind în scădere, se stabilesc reguli care prevăd serviciul militar obligatoriu pentru toţi locuitorii ţării. In acest scop, se creează servicii de recensământ al populaţiei şi de verificare a tabelelor întocmite de ispravnici. Recensământul serveşte şi la impuneri. Căpitanilor de judeţ li se dă sarcina recrutării oamenilor şi organizarea companiilor. Se fixează termen pentru serviciul militar, cu mult mai redus ca înainte. Se hotărăşte vârsta recrutării. Se organizează gărzile orăşeneşti compuse din oamenii dela oraşe, cari pot purta arme. Se stabilesc reguli pentru instrucţia acestor oameni şi cunoştinţele gărzilor pentru îndeplinirea serviciului. Se stabilesc atribuţiile dregătorilor ţării, şi se dau norme pentru îndeplinirea lor. Se organizează servicii pentru plata oştirii. Poarta pune obligaţiune personală domnitorilor pentru asigurarea plăţii oştirii. Se stabilesc dări pentru nevoile oştirii, una în timp de pace, alta mai mare, în timp de răsboiu. La ambele dări sunt îndatoraţi şi scutelnici.

DOROBANŢ DE JUDEŢ (ROMANAŢI)
Cromolitografie de *Michel Bouquet* (Col. Academiei Române)

Divanul este investit, ca organ superior administrativ al oştirii, cu puteri asupra întregului teritoriu. Din sânul divanului se alcătueşte un comitet însărcinat cu stabilirea regulelor armatei. Judeţele sunt obligate să procure mijloace băneşti pentru întreţinerea oştirii. Pentru asigurarea unei bune funcţionări a serviciului, se dă o încadrare specială serviciului administrativ, şi se creează reguli de contabilitate şi organe de control. Se precizează mai bine stările de boieri şi atribuţiile lor în acord cu interesele oştirii. Se cumpără arme din Rusia, se creează spitale militare şi serviciul de construcţii militare. Se organizează corpul de panduri. Militarii sunt opriţi a face politică.

DOROBANŢ DE JUDEŢ (ROMANAŢI)
Cromolitografie de *Michel Bouquet*. (Col. Academiei Române)

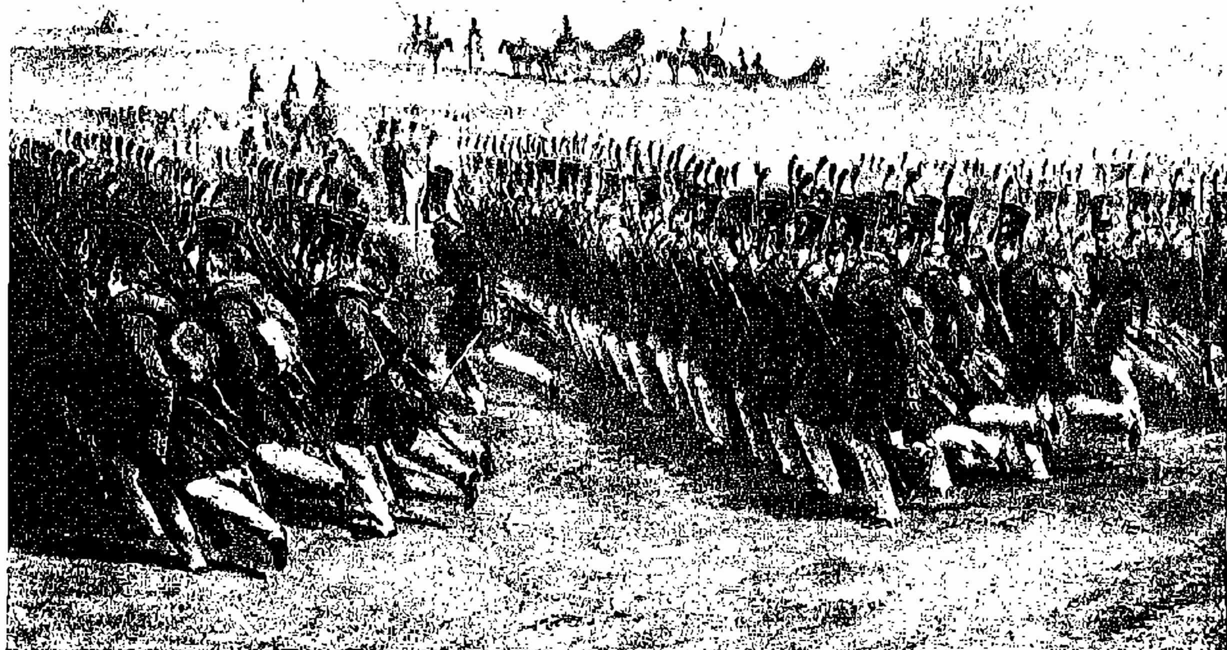
Toate acestea se referă la primii treizeci de ani ai secolului al XIX-lea.

Incă din 1803 se întocmiseră « cataştişele » de lefi şi se clasificaseră boieriile:

Starea 1-a, banul mare de Craiova, marele judecător al ţării şi apărător al hotarelor, spătarul cel mare al oştirilor, clucerul cel mare, purtătorul de grijă peste cele trebuitoare la rezbel.

Starea II-a; vel serdar, povăţuitor mazililor şi mai marele purtător de grijă peste carele taberei. *Agu* mai înainte chemat căpitan de vânători, în urmă dregător de poliţie, având 1980 ostaşi de poliţie. *Vel armaş*, mai mare peste ţigani, peste închisori şi peste artilerie. *Vel şatrariu*, mai mare peste corturi.

Intre 1802—1806 Tudor Vladimirescu a fost însărcinat de către Constantin Ipsilante să organizeze un

INFANTERIE MUNTEANĂ DEFILÂND IN PAS ALERGĂTOR, 1837
(*Desen de Raffet. Colecția Ing. Const. Orghidan*)

corp de voluntari, pentru apărarea Olteniei; în 1807 Ipsilante formează și în Moldova o armată de voluntari, cumpărându-le arme din Rusia, în contul soldei lor. Tot Ipsilante face haine, căciuli, cisme, arme, șei, săbii, masdrace pentru oștiri. El mai înființează *un polc de cazaci de 800 oameni cu ștab de ofițeri*. In 1808 plocul se desființează.

In 1812 se înființează oștirea pământească în ambele țări. Bazele organizării prevedeau: milițiile și gărzile orășenești.

Locuitorii dela țară formau milițiile, cei dela orașe gărzile orășenești.

Miliția se împarte în panduri și catane. *Județele* sunt obligate a procura fondurile necesare armatei.

Dela 1815—1830 corpul pădurilor dovedindu-se ca un bun element ostășesc i se dă o organizație mai *temeinică. In anul 1821 Grigore Ghica pune temelia* armatei românești, organizând *trupul de panduri*.

RENAȘTEREA ARMATELOR NAȚIONALE

Faza aceasta reprezintă armata sub regimul Regulamentului Organic, până la unirea *țărilor surori* și se caracterizează prin trupe permanente naționale și miliții teritoriale, ambele sub forma mai mult de straje pământească, și prin obligativitatea serviciului militar pentru *toți românii*, dar *nu* și *egalitatea* serviciului.

Răsboiul ruso-turc din 1769—1774, terminat cu pacea dela *Cuciuc-Cainargi*, da prilejul Rusiei de a deveni stăpână pe Țările Române, ceeace o face să se gândească la organizarea lor.

Deputațiunile moldovene și muntene prezintă Curții rusești, câte un memoriu, în care se cuprinde și organizarea viitoarei armate.

Propunerile deputaților moldoveni erau:

« Un general de oaste; cât va fi îndestul pentru paza *marginilor țării, care să stea* la *Iași, de unde* să orânduiască oastea la margini.

« Slujba din țară a generalului să fie ocârmuirea oștirilor ce vor fi de pază a țării, atât de străini cât și din locuitori. A doua, prin mijlocirea lui să se trimeată la visteria împărătească dăjdiile țării.

« Pe boierii, ce vor fi aleși la ocârmuire, fiecare cu hotărît nume de boierie, generalul să-i îmbrace cu caftanul.

« Minele ce se vor afla în pământul acesta să fie în seama generalului și tot el să rânduiască la slujba lor pe care va socoti vrednic, sau din străini sau din pământeni.

« Toate pricinile țării, ce vor să se arate cu anaforale la prea puternica împărăteasă Caterina, să se trimeată prin mijlocirea generalului.

« Din feciorii de boieri sau din alți pământeni, câți vor voi să intre în oșteasca rânduială, să nu fie opriți, aflându-se vrednici ».

Propunerile deputaților munteni erau:

« Să se rânduiască în Muntenia ca să se facă oaste de țară, de 20.000 oșteni, 15.000 pedestrime și 5.000 călărime, și să se țină din veniturile țării.

« Artileria ce ar trebui cu cele necesare ale ei, rugăm a ni se da dela împărăteasca milă, cum și la

vreme de răsboiu să trimeată împărăţia ajutor ce ar trebui, spre apărarea ţării. Hrana oastei să se dea din ţară şi să poată intra în boeriile oastei şi Munteni mari şi mici, ca să se deprindă cu răsboiul.

«După ce vor veni în ţara noastră ofiţeri împărăteşti, să se facă cetate la porţile ce ar trebui, din veniturile ţării.

«In Ţara Muntenească, patru boieri să fie în fruntea treburilor, iar generalul să poată porunci acelor boieri, la ce ar vrea, având voinicie ca să-şi oprească».

După cum vedem, organizarea propusă are mai mult importanţă politică decât militară.

Suirea pe tronul Ţărilor Române, a domnitorilor pământeni, Grigore Ghica şi Ion Sandu Sturdza înseamnă începutul operei de reorganizare a armatelor române. Baza legală a reorganizării a fost Regulamentul Organic.

D. general Rosetti afirmă că, *prin prescripţiunile* desvoltate în Regulamentele organice ale ambelor principate, s'a afirmat că scopul creaţiunii şi menţinerii forţelor armate este unul pur de poliţie.

S'a creeat o forţă mică, în fiecare principat, compusă din infanterie şi cavalerie. Unităţile erau formate din oameni, fie luaţi prin tragere la sorţi, fie daţi de sate.

Ei erau îndatoraţi a servi sub drapel 6 ani, pe urmă erau scutiţi de orice serviciu.

S'au luat dispoziţiuni ca oştirea să nu se desvolte ulterior, prevăzându-se că numărul unităţilor nu poate fi mărit, cel mult al şirurilor din unităţi, dar într'o proporţie restrânsă.

Bugetul oştirii a fost fixat pe o perioadă de cinci ani, s'a stabilit însă cifra cheltuelilor, pe alţi şease ani.

COLONELUL GH. LĂŢESCU
Comandantul cavaleriei Moldovei
(Gravură de *Leca*. Colecţia Muzeului Militar Naţional)

ŞTEFAN GOLESCU
Ofiţer al miliţiei Valahiei
(Gravură de *Leca*. Colecţia Muzeului Militar Naţional)

Instrucţia acestei oştiri a fost stabilită la strictul necesar unei jandarmerii. S'au luat măsuri ca trupele să fie împrăştiate.

Pe lângă aceste forţe cu caracter permanent, s'au mai creeat alte forţe, alcătuite dintr'o anumită parte a populaţiei, cu schimbul, însărcinate cu serviciul de pază al graniţei, cu paza ordinei, cu serviciul fiscului, având un caracter administrativ.

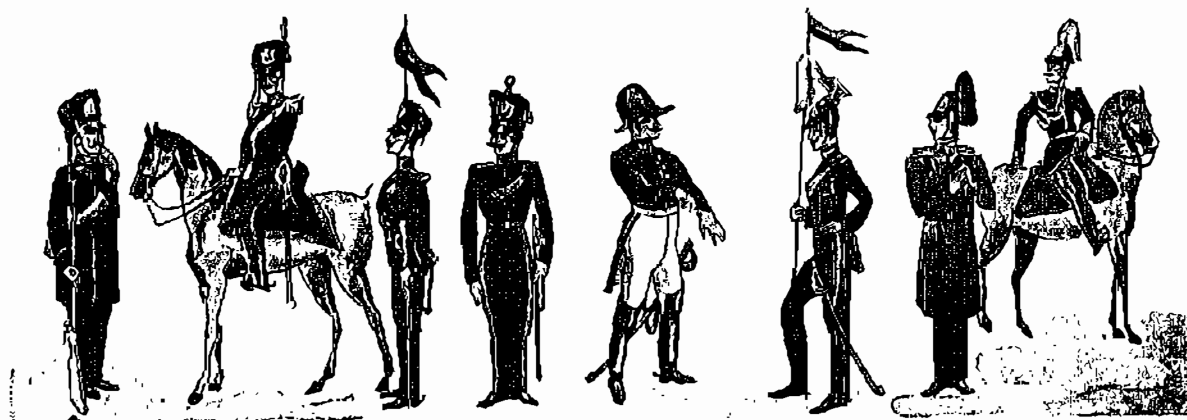
Regulamentul Organic înfiinţând nucleul oştirii româneşti, *găseşte trăind* în sufletul poporului, în conştiinţa românească sentimentul şi dorinţa de neatârnare, de deplină libertate a acestui neam, care avea în trecutul său înscrise pagini de mare vitejie şi se simţea vrednic de stăpânirea destinelor sale.

Pe măsură ce am recâştigat câte unul din vechile noastre drepturi, când am început să devenim mai stăpâni pe aceste drepturi, era firesc să căutăm a ne da silinţa de a reclădi puterea noastră militară.

Miliţia instituită de Regulamentul Organic urmează vechile pilde, fiind întocmită pe părţi, astfel cum cerea şi destinaţia şi rolul lor deosebit.

Forţa publică creeată în Principate, îmbrăţişează următoarele elemente de organizare: *trupe, recrutare*, poziţia ofiţerilor, înaintare, pensiuni, îmbrăcăminte, armătură, instrucţie, îndatoriri, buget. In această organizare găsim o alcătuire care atinge, în cea mai mare parte, principiile de organizare ale armatelor de astăzi.

La 12 Mai 1830, s'a văzut pentru prima dată, — scrie locot.-colonel Nădejde în «Centenarul Ar-

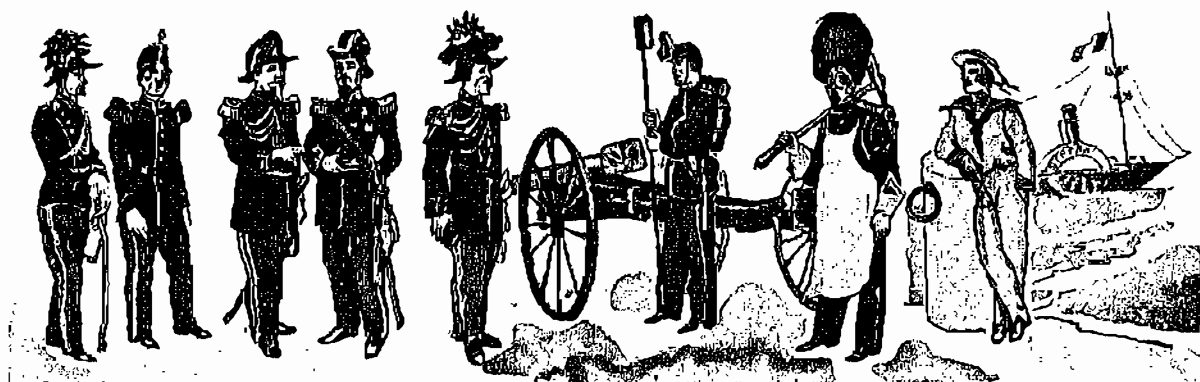
MOLDOVA: Infanterie Soldat — Ofițer și soldat de cavalerie 1835 — Jandarm 1845 ținută de paradă — Instructorul de echitație — Soldat de cavalerie 1854 — Tunar 1847 — Adjutant domnesc 1854

MUNTENIA: Soldați de infanterie și cavalerie 1832 — Soldați de infanterie 1837 1852 — Grănicer 1852 — Dorobanț de poliție 1852 — Flotila 1852

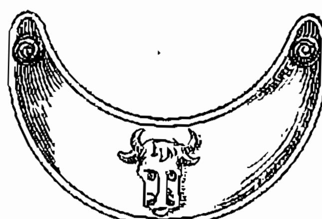
Lăncier 1860 — Ofițer sanitar — Căpitan în uniformă Ministerul de Răsboiu — Vânător 1861 — Geniu 1861 — Lăncier 1861 — Soldat de infanterie, 1861 — Vivandieră 1861

Veterinar cl. I — Școala de medicină — Ofițeri generali 1860 — Adjutant domnesc mare ținută — Tunar mare ținută — Sapeur din infanteria de linie 1863 — Flotila 1860

Desen de R. Stoenh

Cifra Domnitorului Moldova 1834

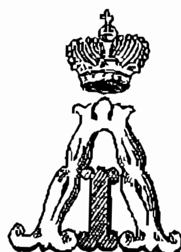

Znac Ofiteresc 1845

Pălărie de General mare ținută 1859

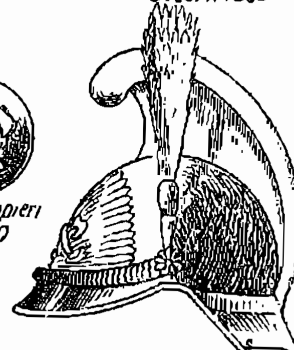

Bicorn 1860

Placa centuronului de General

Nasturi de Uniformă Serv. Sanitar

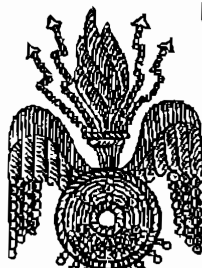

Cifra Prințului pt. Adjutanții Domnești 1860

Nasturi Pompieri 1860

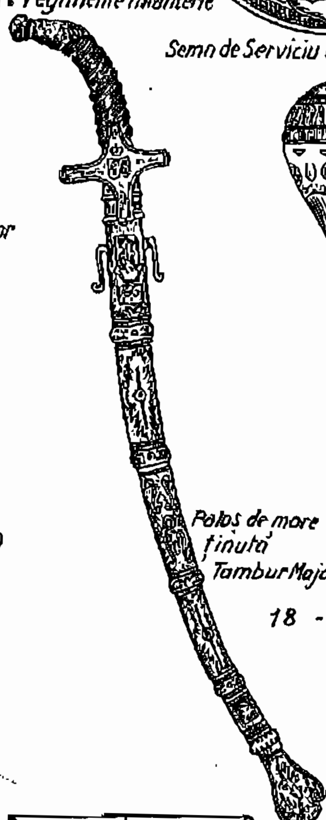

Coif pompieri, toate gradele

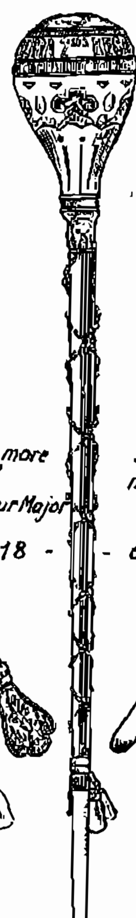

No regimente infanterie

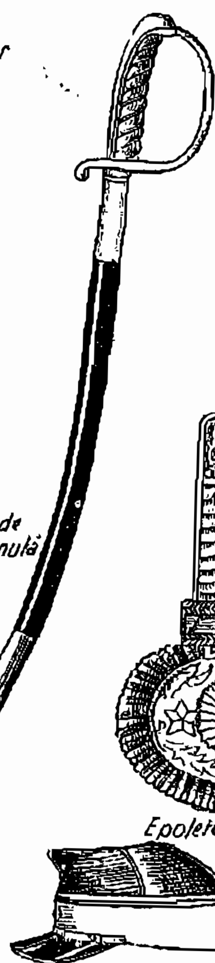
Semn de Serviciu Ofiter Superior

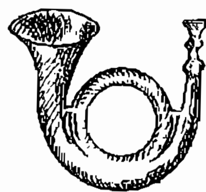

Semn distinctiv Stat-Major 1860

Sanitari 1860

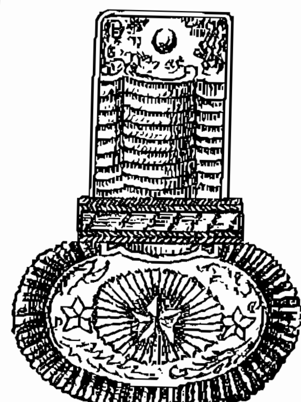

Palos de mare ținută Tambur Major

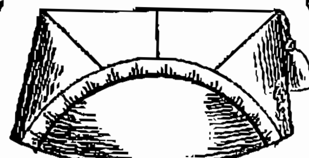

18 - - 63

Sabia de mică ținută

Vânători 1860

Adjutanți Domnești 1860

Epolete General de Divizie 1861

Capel de „Cazarm" Ofiter Inferior

Buzdugan Tamb. Major.

Chipiu de Ofiter, Pompieri

Desene de V. Grigoriu

matei », — uniforma românească pe ulițele Bucureștiului.

Armata în Muntenia a fost alcătuită de trei regimente de infanterie, la care s'au atașat câte două escadroane de cavalerie.

Armata regulată era compusă din 4.772 oameni, infanterie și cavalerie.

La început, bugetul acestei armate s'a fixat la 2.500.000 piaștri, mai târziu s'a mărit cu încă 250.000 piaștri.

Fiecare regiment de infanterie are două batalioane și două escadroane.

Regimentele au numerele dela 1 la 3, batalioanele dela 1 la 6.

Regimentul se comandă de un colonel, batalionul de maior, escadronul de căpitan. Batalionul se compune din 4 companii (roate), compania din 2 plotoane, plotonul din 4 despărțiri.

Escadronul are 4 plotoane, plotonul 4 despărțiri.

Efectivul: batalionul — 586 ofițeri și trupă; escadronul — 190 ofițeri și trupă. Efectivul armatei trebuia să fie totdeauna complet; răspunderea o purta spătarul.

Ulysse de Marsillac mai arată, că armata muntenească avea și unități de artilerie, cu un efectiv de 187 oameni; pompieri — 378 oameni; flotila, o șalupă canonieră.

Recrutarea se statornicește prin conscripție (înscriere) și înrolări de bună voie.

CONSTANTIN PALLADY
Șeful oștirii Principatului Moldovei
(Gravură de *Lera*. Colecția Muzeului Militar Național)

Etatea pentru serviciul militar: dela 20 la 30 ani. Nu se cheamă decât locuitorii pământeni, cu familie și avut pământesc. Termenul de serviciu — 6 ani.

Capul armatei — *Spătarul*.

Spătarul supraveghează disciplina și instrucția trupelor, dă instrucțiuni, controlează organele subalterne, ia măsuri pentru prinderea făcătorilor de rele.

Echipamentul infanteriei și cavaleriei era la fel; tunică albastră cu paspoal galben, pantaloni lungi, ceac negru, manta sură, după croiala trupelor de linie rusească.

Infanteria era înarmată cu pușcă cu cremene și baionetă; muniție — 20 de cartușe de om. Toboșarii și subofițerii, cu tesace.

Incadrarea. Cinurile boierești erau scutite de serviciul militar.

La înființarea oștirii s'au primit în armată tineri din familii nobile, cărora li se dau grade echivalente cu cinurile boierești cărora aparțineau. Ei puteau să demisioneze când voiau, primind în viața civilă gradul de boierie echivalent cu gradul militar obținut. După o vechime în grad de trei ani, Domnitorul le putea acorda gradul civil următor.

Regulamentul Organic prevedea pentru viitor, că boierii de orice rang pot fi primiți în armată cu gradul de *junker* (aspirant de ofițer) fără soldă. După un an, puteau fi înaintați ofițeri, dacă aveau cunoștințele necesare. Inaintarea în grad se făcea, în principiu, la vechime.

Greșelile disciplinare și insubordonarea se pedepsesc de către șefii ierarhici. Delictele, crimele, vinele politice, se judecă de către instanțele civile, oricare ar fi gradul.

Cel dintâi regiment al miliției pământene a luat ființă la Craiova. Era format din pandurii lui Ghica și, poate, și din rămășițele cetelor lui Tudor Vladimirescu.

Regimentul 1 este originea de astăzi a regimentului *1 Mehedinți Nr. 17*.

Al doilea regiment este regimentul de astăzi *2 Romanați Nr. 19*.

Regimentul 3 a fost primul corp de trupă al Munteniei care a călcat pe pământul Moldovei la 1859, punând temelia Unirii.

Regimentele de infanterie din Muntenia, după înființarea lor, și în tot timpul Regulamentului Organic, au avut reședințele în următoarele garnizoane:

Regimentul 1 la București, batalionul 1 și escadronul 1 la București, batalionul și escadronul 2 la Giurgiu.

Regimentul 2 la Ploești; batalionul și escadronul 3 la Focșani, batalionul și escadronul 4 la Ploești.

Regimentul 3 la Craiova, batalionul și escadronul 5 la Calafat, batalionul și escadronul 6 la Craiova.

In anul 1835 cavaleria se organizează într'un regiment de călărași.

Pentru Moldova, Regulamentul Organic, hotărăște înființarea unei « *straje armate* » sau « *jandarmării locale* », având aceleași atribuțiuni ca și miliția din Muntenia.

Capul suprem al acestei jandarmării în Moldova este însuși Domnitorul; comandantul se numește hatman.

Armata moldovenească se compune din infanterie și cavalerie, formând numai un regiment mixt, cu aceeași organizare ca regimentele din Muntenia.

Efectivul total al regimentului este de 1.129 oameni. Din acest efectiv 907 oameni, ofiţeri şi trupă, aparţineau batalionului, 212 ofiţeri şi trupă aparţineau escadronului.

Este de observat că miliţia în Moldova are un singur regiment, compus dintr'un singur batalion şi un escadron, cu un efectiv mai mic faţă de regimentele din Muntenia.

Această deosebire, deşi Regulamentul nu o arată, se datoreşte unei situaţiuni speciale. Moldova era aproape de Rusia, şi Rusia nu dorea ca în apropierea ei să se găsească forţe armate mai numeroase.

Pentru întreţinerea acestei armate bugetul avea fixat, pentru o perioadă de cinci ani, suma de 650.000 lei vechi.

Regulamentul nu arăta lămurit numirea oştirii moldoveneşti, fiindcă în acelaşi text se vorbeşte când de *miliţie*, când de *strajă*, când de *jandarmerie*.

Prima proclamaţie a generalului Kisseleff, pentru înfiinţarea miliţiei moldovene, a fost dată la 14 Aprilie 1830, către obşteasca Adunare a Principatului *Moldovei*.

In această proclamaţie se *prevede organizarea* a două batalioane pedestrime şi a *două* escadroane cavalerie, numite: «jandarmeria pământului pentru carantinuri pe Dunăre şi pentru trebuinţele politiceşti din lăuntru, însemnându-se domnul Hatman, şeful acestei oştiri».

Executarea organizării, cu pretextul lipsei de fonduri, s'a făcut numai cu 1 batalion de pedestrime şi 1 escadron de călărime.

GRIGORE ALEXANDRU GHICA, DOMNUL MOLDOVEI, 1849—53
Litografie de *M. Alophe*, Paris
(Din *N. Iorga*: Portretele Domnilor Români)

Regimentul creeat este Regimentul 4 Infanterie, strămoşul direct al Regimentului de astăzi 4 Ilfov Nr. 21.

Reşedinţa regimentului era la Iaşi, unde avea 2 companii pedestrime şi trei plutoane cavalerie; alte 2 companii şi 1 pluton cavalerie erau la Galaţi.

La 14 Septemvrie 1830, zi de Duminică, oastea moldovenească se arăta pentru prima oară pe uliţele Iaşului.

La 26 Octomvrie 1834, prin Inalta poruncă de zi Nr. 27 a Domnitorului Mihail Sturdza, se face cunoscut că Măria Sa Sultanul a dat miliţiei dreptul de a avea steag.

La 15 Ianuarie 1843, cavaleria se desparte de infanterie.

La 1844 se înfiinţează al doilea batalion de infanterie.

La 1847, Regimentul de infanterie ia numirea de Regiment de Muschetari. Escadronul de cavalerie, despărţit la 1843, intră din nou în compunerea regimentului.

La 17 Mai 1851, comandantul regimentului de infanterie nu mai are sub comanda sa cavaleria.

La 25 Aprilie 1858 se înfiinţează al treilea batalion.

La 28 Octomvrie 1858, în urma tratatului dela Paris şi conform convenţiei pentru organizarea definitivă a Principatelor Dunărene, miliţiile existente primesc o organizare identică, pentru ca la trebuinţă să se unească şi să formeze o singură armată.

La 14 Aprilie 1859 se ordonă concentrarea armatelor la Floreşti şi Buzău pentru manevre. Cu această ocazie, regimentul de muschetari a fost cel dintâi corp din armata Moldovei care a călcat pe pământul Valahiei.

La 1 Septemvrie 1859 regimentul vine în Bucureşti.

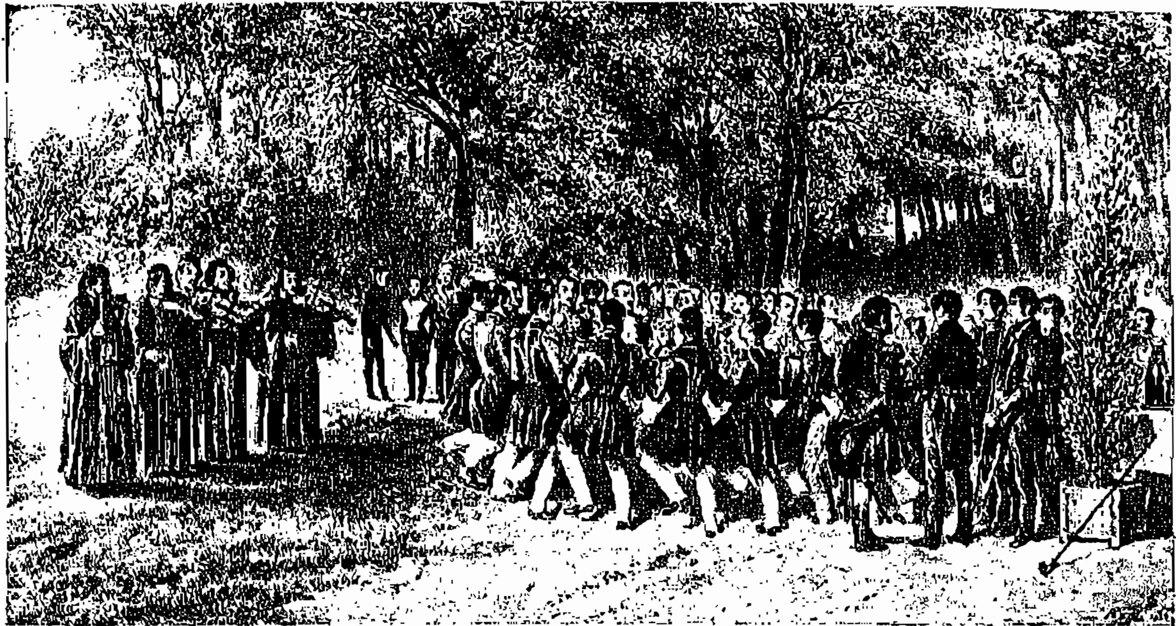
La 1 Septemvrie 1863 are loc în lagărul de Cotroceni, în asistenţa Măriei Sale Principelui Alexandru Ioan I, împărţirea drapelelor armatei.

Pe lângă armata permanentă, Regulamentul Organic a mai prevăzut şi organizarea unor formaţiuni teritoriale, întreţinute de sate, care să ajute straja pământească în executarea serviciilor poliţieneşti.

Cu timpul aceste formaţiuni capătă o organizare militară, trecând dela Departamentul trebilor din lăuntru de sub Marele Logofăt, sub comanda capului oştirei.

In Muntenia formaţiile teritoriale se numesc *potecaşi* şi *cordonaşi* (pichetaşi), formând o zonă de supraveghere, între 18 pichete, dată de straja pământească.

Potecaşii formau secţiunea munţilor şi păzeau graniţa dinspre Ardeal şi Moldova; cordonaşii plaiurilor formau secţiunea Dunării şi păzeau malul Dunării dela Vârciorova până la Barboşi.

PETRECERE MILITARĂ CU LĂUTARI IN GRĂDINA DOMNITORULUI ALEXANDRU GHICA, 1837
(Desen de *Raffet*. Colecţia *Ing. Const. Orghidan*).

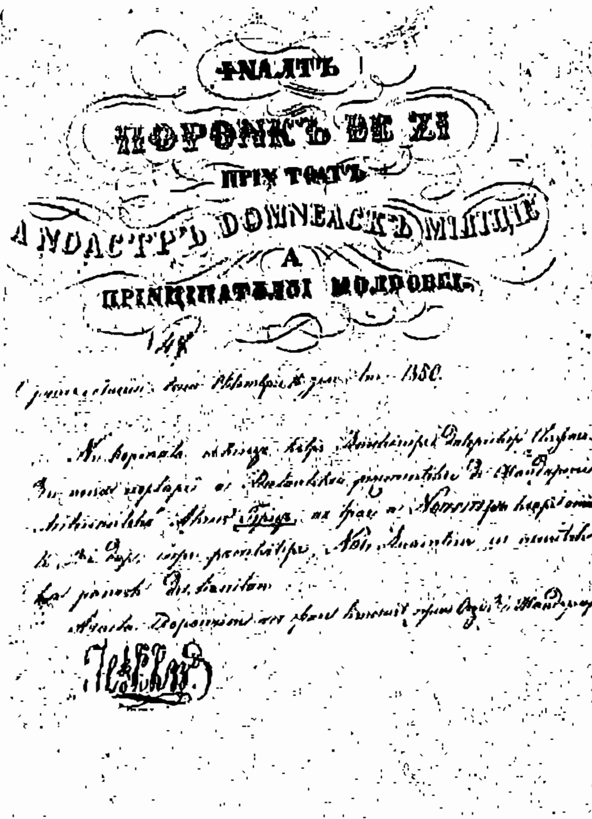
Regulamentul Organic creează pentru paza ordinei interioare o formaţie numită *dorobanţi*. Dorobanţii vechilor oştiri naţionale erau pedeştri. Această numire s'a dat şi ostaşilor călări, numire purtată până la legea din 1872.

Formaţiunea dorobanţilor este organizată în 1832. Ea are 1—3 pedestraşi şi 2—3 călăreţi şi este împărţită în 18 cete, una de judeţ, comandată de un *tist*, sub ascultarea ispravnicului şi a Marelui vornic.

Durata serviciului este de 3 ani. Dorobanţii erau obligaţi a veni la concentrare cu echipamentul şi caii lor, a căror întreţinere o suportau. Dorobanţii primeau leafă din cutiile satelor.

Ei erau concentraţi 10 zile pe lună, însă erau obligaţi a veni la orice chemare.

In Moldova în 1830 se crea o formaţie teritorială, numită Corpul slujitorilor, care concura cu straja pământească, la paza graniţei, la poliţia ţinutului şi a capitalei, la paza vămilor. Efectivul acestui corp era de 1.563 oameni pedeştri şi călări.

ЇНАЛТЪ
ПОРОНКЪ ДЕ ZI
ПРІН ТОАТЪ
А НОАСТРЪ ДОМНЕАСКЪ МІЛІЦІЕ
А
ПРІНЦІПАТУЛУІ МОЛДОВЕІ
148

«INALTĂ PORONCĂ DE ZI PRIN TOATĂ A NOASTRĂ DOMNEASCĂ MILIŢIE»
Dată de Grigorie Grigorie Alexandru Ghica, Domnul Moldovei, la 15 Octomvrie 1850

Ei făceau serviciu permanent; în schimb, pentru fiecare slujitor, erau scutite trei familii de dări şi prestaţie. Satul avea obligaţia a contribui la echiparea, armarea şi întreţinerea lor. Durata serviciului: 3 ani.

Căpitanii de slujitori, câte unul de ţinut, erau aleşi de ispravnic din clasa mazililor, a postelnicilor, a boiernaşilor, cu ştiinţă de carte. Aveau leafa de 100 lei vechi lunar.

Infiinţarea miliţiei naţionale sau straja pământească este o operă satisfăcătoare dacă se ţine seamă de împrejurările grele în care se aflau Principatele la acea epocă.

Prin această organizare se forma o putere înarmată compusă din Români, pe care ei singuri erau stăpâni şi pe care o întrebuinţau în scopuri folositoare numai lor.

Dar această miliţie, astfel cum o forma regulamentul, nu putea să aibă o înrâurire binefăcătoare asupra educaţiei naţionale.

Ea nu era o forţă militară în sensul adevărat al cuvântului, căci la nevoie nu putea îndeplini menirea

adevărată a unei oştiri: apărarea existenţei şi drepturilor Statului.

«Este de observat — scria d. Mareşal Averescu în 1907, pe când era ministru de războiu, cu ocazia legii de organizare a armatei — în aplicarea dispoziţiunilor din Regulamentul Organic, privitoare la organizarea militară a ţării, găsim Originea celor două elemente esenţiale care intră şi astăzi în compunerea armatei noastre: trupa permanentă şi trupa cu schimbul.

«Aceste elemente bine deosebite la început şi create de trebuinţe cu totul diferite, au fost încetul cu încetul unificate într'un tot aproape omogen, din îndoitul punct de vedere: al organizării şi al instrucţiei.

«Această tendinţă spre unificare a născut şi s'a accentuat cu timpul tot mai mult din dorinţa, pe de o parte, de a spori puterea militară în adevăratul înţeles al cuvântului, iar pe de alta din lipsa de mijloace, de a obţine acest rezultat prin o organizare militară normală».

Timp mai bine de 10 ani, după punerea în aplicare a Regulamentului Organic, nu se produce nimic însemnat în oştire.

La 1834 ocupaţia rusească ia sfârşit.

La 1838 se înfiinţează o şcoală ostăşească pe lângă regimente, pentru gradele inferioare.

La 1839 se înfiinţează «*Ştabul Domnesc*» şi «*Dejurstva*» (administraţia oştirii).

La 1842 vine la tron George Bibescu, mare iubitor de neam, cel care s'a prezentat adunării obşteşti în costumul lui Mihai Viteazul. S'a ocupat cu dragoste de oştire: a trimis grade inferioare pentru instrucţie în Rusia, a înfiinţat prima baterie de artilerie cu cele 4 tunuri trimise de Sultan, a înfiinţat o companie de pompieri, o şcoală ostăşească pentru pregătirea ofiţerilor.

BARBU ŞTIRBEI DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, 1849—1856
Portret de *Lecca* (Muzeul Militar Naţional)

Domnia lui Mihai Sturza în Moldova a fost şi ea încununată de succese. In 1834 Domnul obţine dela Poartă voia navigării vaselor moldoveneşti pe Dunăre, sub pavilion naţional. Plănueşte înfiinţarea unei baterii de câmp. La 1845 măreşte efectivul infanteriei, creând al doilea batalion la Regimentul 4. Inzestrează cele două batalioane cu 1832 puşti cu cremene, calibru 18 mm şi 105 tesace. Prin pravila dela 1845 reorganizează Corpul slujitorilor de ţinuturi, dându-i organizare militară şi punându-l sub controlul şi disciplina spătarului. Mai înfiinţează o companie de pojarnici.

Cu ocazia revoluţiei dela 1848 rolul armatei a fost neînsemnat, ea fiind risipită de-a-lungul graniţelor şi în adâncul ţării.

Revoluţia a făcut ca instituţia oştirii, încă în faşă, să sufere mult în desvoltarea ei. In timpul revoluţiei guvernul schimbă titlul de *spătar* cu acela de *general*.

După Convenţia dela *Balta Liman*, Turcia şi Rusia numesc domnitori pe Barbu Ştirbei în Muntenia şi pe Grigore Ghica în Moldova. Aceştia şi-au îndreptat cu totul grijă spre oştire.

Ştirbei, la 1849, înfiinţează un *Stat Ostăşesc*, actuala Şcoală de Infanterie, a cărei primă promoţie iese la 7 Aprilie 1856. Reorganizează artileria, recăpătând materialul pe care Turcii l-au luat la 1848, şi mai adace 8 tunuri şi 2 obuziere. Infiinţează o secţie de artilerie călăreaţă. Organizează cavaleria, creând un regiment de lăncieri şi dând carabine, lănci şi săbii. In 1850, militarizează formaţiile teritoriale, pentru a înlocui treptat armata permanentă în serviciul de paza graniţei şi de poliţie interioară, substrăgând încetul cu încetul armata permanentă dela serviciile administrative. Organizează prin legi dorobanţii şi grănicerii.

Sub Grigore Ghica, Domnitor al Moldovei, oştirea ia un nou avânt. Cea dintâi grijă a sa este ca

în instrucţia oştirii să se schimbe comenzile şi termenii militari, dela instrucţie şi din adminis-traţie, din ruseşte în româneşte. Opera se îndeplineşte cu mult greu. El mai înlocueşte alfabetul cirilic cu cel latin. Sub domnia sa se începe organizarea infanteriei, dându-se regulamente care schimbau cu totul forma tradiţională, prea învechită a instrucţiei. La 1852, el transformă corpul slujitorilor într'un regiment de jandarmi, după modelul altor state. Infiinţează o baterie de artilerie din 6 tunuri, căpătate dela Turci. Infiinţează la Copou în Iaşi un depozit de arme şi praf de puşcă, şi organizează Serviciul sanitar al armatei. Dă o mare desvoltare instrucţiei trupei, care se face cu ofiţeri ce au făcut stagiul în armatele vechi europene. In toamna anului 1851 are loc prima manevră cu focuri reale a oştirii moldoveneşti.

DOMNITORUL BARBU ŞTIRBEI
Desen de *Bils* şi *Danielis*. Din Albumul Oştirii, 1852

Anii 1853—1854 sunt ani grei pentru oştirea Moldovei, desvoltarea ei fiind împiedicată de o nouă ocupaţie rusească. Oştirea se pune la dispoziţia Ruşilor, pentru a colabora cu dânşii în războiul contra Turcilor. Infanteria a fost întrebuinţată în serviciul etapelor ruseşti. Mai târziu, după ce Ruşii au fost atacaţi în Crimeea, refuzul oştirii de a însoţi pe Ruşi i-a hotărît la desarmarea trupelor.

Grigore Ghica după întoarcerea lui în Iaşi, în Octomvrie 1854, începe reorganizarea oştirii. Regimentul de infanterie se reconstitue în trei batalioane. Dar din cauza finanţelor ţării care au suferit mult, prin întreţinerea trupelor de ocupaţie rusească, organizarea oştirii rămâne pe loc, completându-se numai cadrele trupelor existente.

Mai târziu, în Moldova, colonelul Scheletti, însărcinat cu organizarea armatei de către caimacamul Teodor Balş, completează regimentul de muscateri, cu a 4-a companie de fiecare batalion. Mai târziu, luându-se în stăpânire cele trei judeţe ale Basarabiei, se înfiinţează încă un batalion de infanterie, iar la 1 Aprilie 1858 se creează al doilea batalion de infanterie, formându-se astfel regimentul de vânători. Se mai formează un divizion de lăncieri.

Marele merit al colonelului Scheletti este procurarea materialului necesar bateriei de artilerie. Se autoriză deschiderea unei şcoli regimentare «provizornică», pentru pregătirea cadeţilor, care la 2 Octomvrie ia numele de şcoală militară. Şcoala avea trei clase pentru infanterie şi cavalerie, a patra clasă pentru artilerie, geniu şi stat major.

In vara anului 1858 reintră în armată Alexandru Cuza şi e numit adjutantul caimacanului Vogoride, iar mai târziu locţiitor de hatman.

Progresul organizării militare dela 1831 până la 1859, în ambele principate este destul de însemnat. Cu toate acestea oştirile româneşti, în anul 1859, — spune generalul Rosetti, — nu erau în stare a face campanie, căci nu aveau nici organizarea,

ARTILERIA MUNTEANĂ
Desen de *Bils* şi *Danielis*. Din Albumul Oştirii, 1852

DOROBANŢII DE JUDEŢE
Desen de *Bilz* şi *Danielis*. Din Albumul Oştirii, 1852

nici înzestrarea, nici instruirea necesară pentru aceasta.

Armata ţărilor, după Unire, este *permanentă* şi *teritorială*. Armata teritorială, la început, are caracterul vechilor miliţii teritoriale, însărcinate cu paza graniţelor şi serviciul administrativ şi poliţienesc. Ea este prefăcută apoi în armată jumătate permanentă şi jumătate miliţie, din care numai infanteria şi cavaleria iau caracterul unei armate mixte.

Organizarea puterii noastre armate realizează dorinţa manifestată de Divanul ad-hoc al Moldovei. Serviciul militar este obligator, personal şi, în principiu, egal pentru toţi.

Leguirile din 1859 conţin elementele tendinţei de a militariza trupele cu schimbul, pentru a deveni trupe de răsboiu. Ele încep a fi legate de serviciul lor, având datoria de a învăţa slujba militară.

CONSOLIDAREA PUTERII ARMATE

Alegerea Domnitorului Cuza a avut ca urmare unirea ambelor oştiri într'una singură. Această unire era premergătoare unirii efective a celor două Principate. Sub Domnitorul Cuza, faţă de complicaţiunile politice din Europa din anul 1859, printr'un decret din 14 Aprilie, se hotărăşte concentrarea trupelor la Floreşti în Prahova.

De fapt, bazele organizării armatei se pun încă în 1858, după cum ni se arată în lucrarea Serviciului Istoric al Marelui Stat Major: «România în răsboiul mondial 1916—1919».

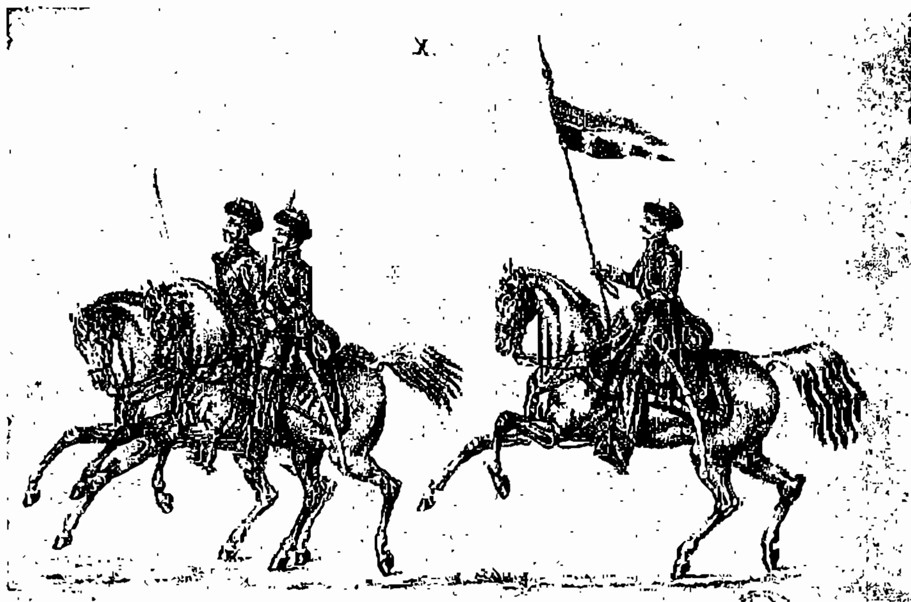
Prin convenţia încheiată la Paris, la 7 August se acordă celor două principate dreptul de a-şi organiza armate naţionale «cu o organizaţie identică, spre a putea la nevoie să se unească şi să se formeze o singură armată», care să servească nu numai pentru paza interioară, dar mai ales pentru apărarea hotarelor.

Din Noemvrie 1859, Domnitorul Cuza ia comanda armatelor celor două principate unite, ajutat de Statul-major general (creat în acelaşi an) şi de 2 ministere de răsboiu, câte unul de fiecare principat, ministere care s'a contopit în 1860.

Intre 1860 şi 1864 dorobanţii şi grănicerii sunt încorporaţi în elementele armatei propriu zise, fiind trecuţi sub autoritatea Ministerului de Răsboiu. Dorobanţii sunt organizaţi în escadroane călări sau pedestre, grupate în 8 divizioane a câte 4—6 escadroane. Grănicerii la rândul lor sunt organizaţi în 38 companii, reunite în 10 batalioane a câte 3—4 companii.

In 1864 se întocmesc primele legi militare şi anume: legile de organizarea armatei, de recrutare, a poziţiei ofiţerilor şi a stării de asediu.

Legea de organizare prevedea ca armata să cuprindă 2 elemente: armata permanentă, cu rezerva ei şi miliţiile compuse din grăniceri, dorobanţi şi rezervele lor.

DOROBANŢII DE POLIŢIE
1. Ofiţer, 2. Subofiţer, 3. Soldat.
Desen de *Bilz* şi *Danielis*. Din Albumul Oştirii, 1853

Serviciul militar era obligatoriu între vârstele de 20 și 50 de ani. Atât la armata permanentă cât și la miliții, durata serviciului militar era de 4 ani în activitate și 2 ani în rezervă; oamenii între 27 și 50 ani erau împărțiți în 3 clase, care puteau fi chemate oricând, la nevoie. Recrutarea se făcea prin tragere la sorți, după ce se încheiau tabelele de recensământ.

Prin legea dela 1866 s'au creat 4 comandamente de divizii teritoriale, având fiecare sub ordine toate trupele de pe teritoriul respectiv (inclusiv divizioanele de dorobanți și batalioanele de grăniceri).

In 1866 armata Principatelor Unite avea următoarea organizare:

4 *divizii teritoriale, având în total:* 3 batalioane vânători, 7 regimente infanterie de linie (a 3 batalioane), 2 regimente cavalerie (lăncieri), un regiment artilerie (8 baterii), 3 companii săpători și 1 companie pontonieri (trupe permanente cu un efectiv de 20.000 oameni), 8 divizioane (33 escadroane) dorobanți, 10 batalioane (38 companii) grăniceri, 1 regiment vânători călări, 5 escadroane jandarmi călări, 2 companii jandarmi pedeștri, garda orășenească (armata teritorială cu un efectiv de 25.000 oameni).

In 1861 se organizează direcția stabilimentelor militare, având inițial un singur stabiliment cu 3 secții: pirotehnie, arsenal și fabrică de pulbere care, începând din 1873, se vor despărți și desvolta, dând naștere la cele 3 stabilimente militare: pirotehnia, arsenalul și pulberăria.

In 1868, printr'o nouă lege de organizare a armatei, se lărgesc bazele puterii armate, care în loc de 2 cuprinde 5 elemente și anume: 1) armata permanentă cu rezerva ei; 2) corpul dorobanților și grănicerilor; 3) milițiile; 4) garda orășenească și 5) gloatele.

Durata serviciului militar în aceste elemente era dela 20 la 50 ani și anume: până la 27 ani în armata permanentă și rezervă, sau în dorobanți, sau în grăniceri; *până la 36 ani în miliții, până* la 50 ani în garda orășenească sau în gloate.

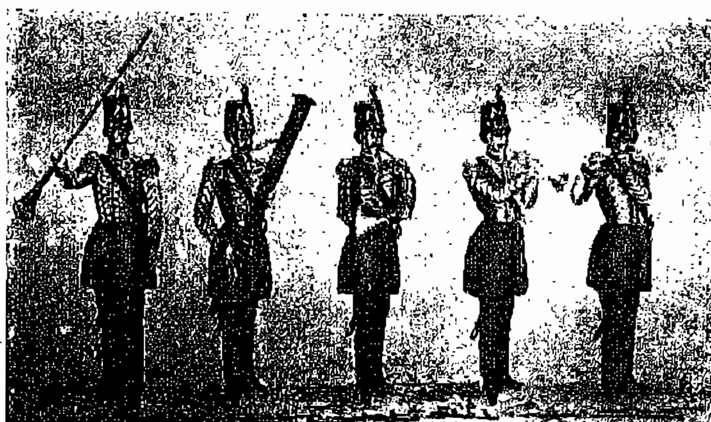
Armata permanentă făcea 3 ani neîntrerupți serviciul sub arme și 4 ani în rezervă.

Dorobanții și grănicerii, în cei 7 ani de serviciu, erau chemați pe rând sub arme, câte 10 zile pe lună; ei erau deci 1/3 din timp sub arme și 2/3 din timp la vetre.

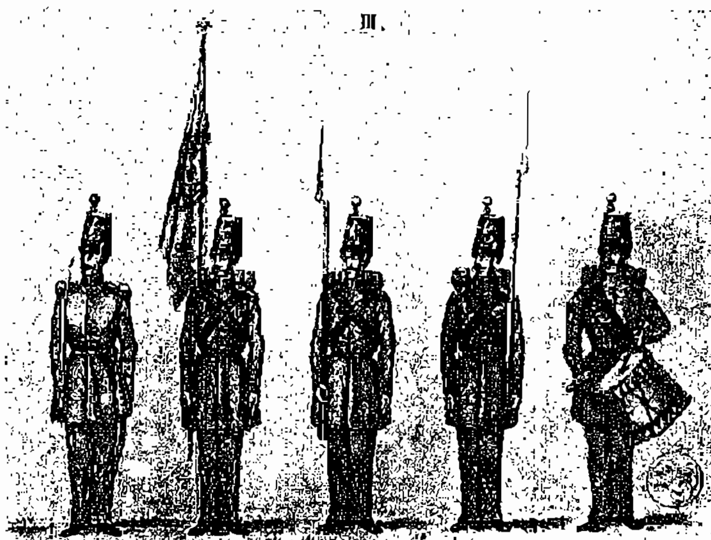
O nouă lege proclamă în 1872 două principii importante: 1) serviciul militar obligatoriu și personal, și 2) organizarea armatei în timp de pace să difere cât mai puțin de aceea din timp de războiu.

STATUL OȘTIRII
Desen de *Bils* și *Danielis*. Din Albumul Oștirii, 1852

MUZICA STATULUI
Desen de *Bils* și *Danielis*. Din Albumul Oștirii, 1852

INFANTERIA
1. Ofițer, 2. Stegar, 3. Unterofițer, 4. Soldat, 5. Toboșar
Desen de *Bils* și *Danielis*. Din Albumul Oștirii, 1852

După aceeași lege, dorobanții și grănicerii constitue «armata teritorială», iar garda orășenească și gloatele se contopesc. Elementele armatei se reduc astfel

OFIȚER MUNTEAN DE CAVALERIE
Desen de *Bile* și *Danielis*. Din Albumul Oștirii, 1851

la patru: 1) armata permanentă; 2) armata teritorială; 3) milițiile și 4) gloatele.

Durata serviciului militar în diferitele elemente ale armatei era: 8 ani (dela vârsta de 21 la 29 ani) în activitate și rezervă; cei din trupele permanente 4 ani sub arme și 4 ani în rezervă; dorobanții 6 ani sub arme și 2 ani în rezervă; călărașii 5 ani sub arme și 3 ani în rezervă; până la vârsta de 37 ani în miliții; până la vârsta de 46 ani în gloate.

Pe baza acestor legi, batalioanele de grăniceri sunt transformate în 8 regimente de infanterie teritorială, denumite *de dorobanți*, iar divizioanele de dorobanți sunt transformate în 8 regimente de *călărași*. In Ianuarie 1877 se crează alte 8 regimente de dorobanți. Atât regimentele de dorobanți cât și cele de călărași, formate din trupa cu schimbul, aveau un sâmbure de cadre permanente.

Astfel, aceste 2 legi, din 1868 și 1872, pun bazele organizării trupelor cu schimbul (armatei teritoriale) care sunt grupate în unități tactice cu cadre permanente, similare unităților permanente.

La izbucnirea răsboiului din 1877—78, organizarea armatei române de pace era următoarea:

Statul-Major general [1]) format din 4 generali de divizie și 8 generali de brigadă, destinați înaltelor comandamente ale armatei.

Statul-Major domnesc compus din: 1 colonel, 1 lt.-colonel și 2 maiori.

Corpul de Stat-Major, format din ofițerii, care constituiau statele-majore ale diviziilor teritoriale, și din cei destinați a forma statele-majore ale marilor unități create la mobilizare.

4 comandamente de divizii teritoriale, având sub ordine unitățile de infanterie și cavalerie de pe teritoriul respectiv. (Unitățile de artilerie și geniu erau neîndivizionate).

4 batalioane vânători, 8 regimente infanterie de linie a 2 batalioane (infanterie permanentă) și 16 regimente de dorobanți (infanterie teritorială).

2 regimente roșiori (cavalerie permanentă) și 8 regimente călărași (cavalerie teritorială) a câte 4 escadroane.

4 regimente artilerie a 6 baterii [1]) (artilerie permanentă) și 4 baterii pompieri (artilerie teritorială).

1 batalion de geniu (4 companii) și 1 companie pontonieri.

2 escadroane jandarmi călări și 2 companii jandarmi pedeștri.

1 companie sanitară și 1 escadron de tren.

1 flotilă compusă din 3 bastimente, 1 companie de uscat și 1 atelier.

Efectivul total al armatei de pace în 1877 era de: 1.363 ofițeri, 16.437 trupă și 3.623 cai.

In răsboiul din 1877—78 România a mobilizat: 90 batalioane, 50 escadroane și 38 baterii (208 tunuri), cu un efectiv de 1.000.000 oameni, din cari 52 batalioane, 46 escadroane și 24 baterii, constituite în 4 divizii, formau armata de operațiuni.

Experiența răsboiului din 1877—78 a desvăluit câteva lipsuri în organizarea armatei pentru răsboiu, între care era și aceea că marile unități nu erau constituite din timp de pace, ci se organizau la mobilizare.

[1]) Capul suprem al armatei era Domnitorul.

[1]) 78 mm Md. 1868.

LĂNCIER MOLDOVEAN
Cromolitografie de *G. Asachi*, 1855
(Colecția Academiei Române)

Prin legea dela 1882 se stabilește:

a) Armata de pace era compusă din 2 elemente: *armata activă* cu rezervele ei, formată din trupe permanente (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu) și trupe teritoriale (dorobanți, călărași și pompieri), și *armata de miliții*;

b) Teritoriul țării era împărțit în 4 regiuni de corp de armată, fiecare având 2 divizii. Teritoriul Dobrogei forma a cincea regiune cu o divizie activă;

c) Recrutarea deveni regională. Infanteria permanentă se recruta din regiunile diviziilor; cavaleria permanentă, artileria și geniul din regiunea corpurilor de armată, iar dorobanții și călărașii din anumite regiuni.

Legea asupra Serviciului de Stat-Major, elaborată în 1883, înlocuește vechiul «Corp de Stat-Major» prin Serviciul de Stat-Major, care cuprindea: Marele Stat-Major al Armatei și Serviciul de Stat-Major al marilor unități.

Epoca dintre 1878 și 1913 este o epocă de continuă desvoltare și consolidare a armatei române, cu toate că multiplele nevoi ale tânărului stat român, aflat la începutul desvoltării lui, cât și resursele financiare modeste ale țării, nu au putut asigura Ministerului de Răsboiu decât un buget modest. In acest interval de timp, valoarea bugetului Ministerului de Răsboiu nu întrecea 13—19% din bugetul general. In aceeași epocă, în țările vecine raportul mediu între bugetul Ministerului de Răsboiu și bugetul general era de 25% în Rusia, 23% în Bulgaria și Serbia, 15% în Austro-Ungaria.

In campania contra Bulgariei din 1913, România a mobilizat, la 23 Iunie 1913, o armată de: 5 corpuri de armată cu 15 divizii (din care 5 de rezervă), 3 brigade de rezervă, 2 divizii cavalerie și 1 brigadă călărași. Forța armatei mobilizate era de: 247 batalioane, 93 escadroane, 180 baterii, cu un efectiv total de 10.600 ofițeri și 460.000 oameni de trupă [1], ceea ce reprezenta 6% din populația totală a țării.

Scurta campanie din 1913 a desvăluit o serie de lipsuri în organizarea armatei și în dotarea ei cu material de răsboiu și anume:

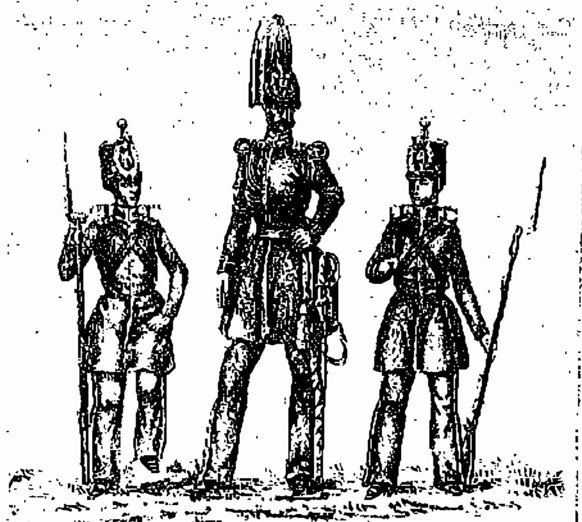
a) Unele comandamente de mari unități — cele 5 divizii de rezervă, 3 brigade de rezervă și 2 divizii de cavalerie — precum și regimentele de rezervă au fost create la mobilizare, ceea ce a făcut ca aceste unități să aibă o slabă coeziune organică;

b) Insuficienta organizare din timp de pace a regimentelor de rezervă. Conform legilor de organizare amintite, până la 1913 existau în timp de pace 40 batalioane de rezervă, depinzând de regimentele active și având cadre foarte reduse (2 ofițeri și 9—10 oameni de batalion), din cari la mobilizare s'au creat 27 regimente de rezervă, slab încadrate și fără coeziune organică;

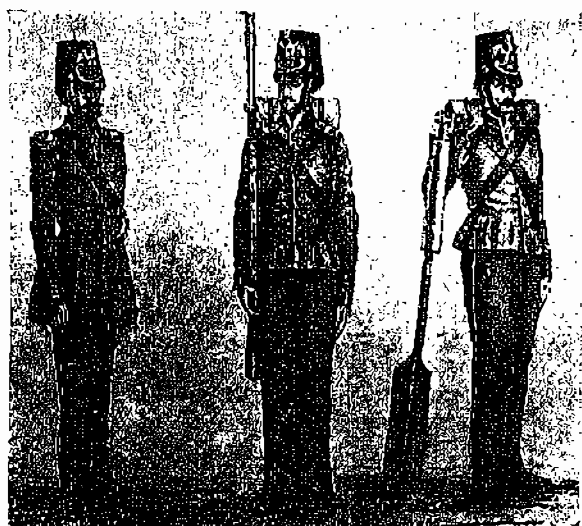
c) Lipsa mare de cadre.

Pentru încadrarea armatei mobilizate în 1913 s'a

[1] «Raport general asupra operațiunilor armatei dela decretarea mobilizării până la retrecerea Dunărei» în campania din 1913, întocmit de general Averescu. (Arhiva Serv. Istoric al Armatei).

ȘCOALA OSTĂȘEASCĂ
1. Subofițer, 2. Ofițer, 3. Elev.

ȘALUPELE CANONIERE
1. Ofițer, 2. Subofițer, 3. Soldat.

GRĂNICERII
1. Ofițer de munte, 2. Ofițer de Dunăre, 3. Subofițer de munte, 4. Subofițer de Dunăre
Desene de *Bils* și *Danielis*. Din Albumul Oștirii, 1832

STATUL MAJOR PRINCIAR, 1860
Col. Academiei Române

dispus numai de 10.600 ofiţeri, din cari numai 3.920 erau activi.

Comandamentele marilor unităţi au fost slab şi insuficient încadrate. Brigadele nu aveau stat-major.

Infanteria era slab încadrată, mai ales în ofiţeri subalterni. Companiile regimentelor active aveau 2 ofiţeri subalterni, din cari unul de rezervă. Companiile regimentelor de rezervă nu aveau ca subalterni decât aproape numai ofiţeri de rezervă, insuficienţi şi aceştia, întrucât mai rămânea un deficit de 112 ofiţeri subalterni.

Artileria era de asemenea slab încadrată, în ceea ce priveşte numărul ofiţerilor din statele-majore de regiment şi divizion, precum şi ofiţerii subalterni dela baterii, din cari numai unul era activ.

In plus, mai exista o lipsă de circa 500 ofiţeri pentru încadrarea formaţiunilor de servicii, locuri întărite, etc.

In fine, efectivul insuficient, de care s'a dispus pentru încadrarea armatei în campania 1913, era compus din 50% ofiţeri de rezervă, cu o slabă pregătire militară. Abia din 1910 se înfiinţaseră şcoalele pregătitoare de ofiţeri de rezervă; până la acea dată tinerii cu termen redus deveneau ofiţeri după un simplu stagiu de 6 luni la trupă, urmat de un examen;

d) Insuficienţa organizării şi funcţionării serviciilor. Mobilizarea serviciilor s'a făcut cu greu din cauza excesivei centralizări şi a disproporţiei între efectivele serviciilor de pace şi cele de răsboiu [1]).

Din cauza repeziciunii cu care armata a înaintat în Bulgaria, a dificultăţilor de trecere peste Dunăre şi a slabei capacităţi de transport a căruţelor, serviciile, mai ales cel al subsistenţelor, au funcţionat greu, rezultând o insuficientă aprovizionare cu subsistenţe, simţită cu atât mai mult cu cât hrana de rezervă lipsea;

e) Lipsea o parte din materialul de răsboiu necesar armatei mobilizate. Astfel:

Infanteria armată cu arma modernă de 6,5, md. 1893, avea numai o secţie a 3 mitraliere de regiment de infanterie activ şi 1 secţie a 2 mitraliere de batalion vânători.

Regimentele de rezervă nu aveau mitraliere.

Regimentele de roşiori aveau câte o secţie de mitraliere; cele de călăraşi nu aveau mitraliere.

Artileria dispunea de tunul de câmp modern 75 mm cu tragere repede. Diviziile active aveau câte 2 regimente (a 6 baterii), de asemenea tunuri, iar diviziile de rezervă câte 3 baterii de tunuri 75 mm cu tragere repede şi 2 baterii de obuziere 120 mm cu tragere accelerată. La cele 5 corpuri de armată mai erau repartizate: 15 baterii de obuziere 105 mm, 4 baterii de munte 75 mm, 3 baterii de munte 63 mm şi 2 baterii de obuziere 150 mm.

Muniţia nu era suficientă decât pentru câteva zile de luptă [1]). Se dispunea numai de 720 cartuşe de armă, 275 cartuşe de carabină, 48.000 cartuşe de mitralieră, 1.100 proiectile de tun 75 mm, 360 proiectile de tun de munte 63 mm, 560 proiectile de tun de munte 75 mm, 800 proiectile de obuzier 105 mm, 500 proiectile de obuzier 120 mm şi 260 proiectile

[1]) «Raport general asupra operaţiunilor armatei dela decretarea mobilizării până la retrecerea Dunărei» în campania 1913, întocmit de general Averescu.

[1]) Situaţia armamentului şi muniţiunilor la 1 Ianuarie 1914 întocmită de Direcţia Armamentului.

CORPUL SANITAR ROMÂN, 1860
Col. Academiei Române

de obuzier 150 mm. Posibilitățile de fabricație ale munițiilor de către stabilimentele militare erau minime și nu puteau întreține consumul probabil de muniţiuni într'un răsboiu de durată. Arsenalul putea produce abia 1.400 proiectile pe zi, adică câte 2 proiectile de gură de foc; iar Pirotehnia 200.000 cartușe pe zi, adică mai puțin de 1 cartuș de armă pe zi. *Și această producție era condiționată de aprovizionarea* materialelor prime, care în majoritate nu se găseau în țară.

Pentru toate unitățile de rezervă echipamentul lipsea aproape în întregime; micul echipament lipsea complet, iar îmbrăcămintea și marele echipament aveau lipsuri de 75—90% [1]).

Materialul sanitar lipsea, în cea mai mare parte, atât la micile unități, cât și la formațiile sanitare ale marilor unități.

EPOCA RĂSBOIULUI DE INTREGIRE

Constatarea acestor lipsuri de organizare și material de răsboiu, făcută în campania din 1913, a hotărît guvernul să acorde credite largi armatei și să ia măsuri de îndreptarea lipsurilor, înainte încă de izbucnirea răsboiului mondial. Ostilitatea pe care a arătat-o Austro-Ungaria față de noi în cursul răsboiului balcanic și chiar după încheierea păcii dela București, a cărei revizuire a încercat-o pe toate căile, precum și dorința probabilă de răzbunare a vecinului dela Sud, au grăbit luarea acestor măsuri.

Astfel, imediat după campania din 1913 și înainte de izbucnirea răsboiului mondial, s'au luat măsuri pentru desăvârșirea pregătirii de răsboiu.

GENERALUL DR. CAROL DAVILLA
Inspector General al Serviciului Sanitar al Armatei

Bugetul Ministerului de Răsboiu pe anul 1914/15 a fost sporit cu 20% (dela 81.600.000 lei în anul 1913/14 la 97.800.000 lei), acordându-se pentru nevoile armatei și 2 credite extraordinare: unul de 107 milioane și altul de 196 milioane lei, pe o perioadă de 5 ani.

Efectivele bugetare de pace au fost sporite dela 6.148 ofițeri și elevi și 94.170 oameni de trupă în 1913/14, la 7.059 ofițeri și elevi și 105.512 trupă [2]).

Au fost create *noui comandamente, unități și servicii* și anume [3]):

5 comandamente teritoriale ale unităților de rezervă corespunzătoare diviziilor 11, 12, 13, 14, 15; așa încât și diviziile de rezervă erau constituite organic din timp de pace.

2 comandamente de divizii de cavalerie.

1 comandament de brigadă de călărași.

Cele 40 batalioane de rezervă, cadre care aveau în timp de pace numai 2 ofițeri și 9—10 oameni de trupă, au fost transformate în 40 regimente a 3 batalioane *și 1 secție de mitraliere, fiecare regiment cu* un efectiv de pace de 9 ofițeri și 111 oameni trupă.

S'a creat câte un serviciu de Stat-Major pe lângă Direcțiile de Intendență și Sanitară, cu însărcinarea de a pregăti mobilizarea formațiunilor sanitare și de subsistență și a studia funcționarea acestor servicii în diferite ipoteze.

S'au mai creat: 1 regiment de călărași, 5 regimente de artilerie de câmp (câte unul de fiecare divizie 11—15), 15 baterii obuziere ușoare de 105 mm, 5 secții de mitraliere la regimentele de roșiori, și câte o secție de mitraliere la cele 40 regimente cadre. In acelaș timp 5 escadroane tren au fost transformate în 5 divizioane tren a 2 escadroane.

Dela Ianuarie la Martie 1914, Ministerul de Răsboiu a întocmit un plan de completare a materialului de răsboiu care lipsea armatei, completare care trebuia să se facă din cele două credite extraordinare de 107 și 196 milioane. Acest plan prevedea [1]): cai, binocluri, telemetre, material de geniu, material de transmisiuni, trăsuri, chesoane, material sanitar, îmbrăcăminte, mare echipament, harnașament, hrană de rezervă (pe 3 zile), hărți, etc.

Completarea armamentului portativ, prin comanda a: 200.000 arme, 134 mitraliere, 582 puști mitraliere, 22.000 carabine, 85.000 pumnale, 45.000 pistoale.

Completarea materialului de artilerie prin comanda a: 60 baterii de câmp de 75 mm, 26 baterii de munte, 10 baterii obuziere grele de 150 mm, 15 baterii tunuri grele de 105 mm, toate cu muniția necesară.

Comanda a: 100 milioane cartușe de infanterie, 124.000 proiectile de artilerie 75 mm, 4.000 proiectile de artilerie (obuzier 150 mm).

Completarea samarelor artileriei de munte, chesoanelor de infanterie, chesoanelor necesare coloanelor de muniţiuni ale tunurilor de 75 mm, obuzierelor de 105 mm și 150 mm și tunurilor de munte;

[1]) Tabel de situația echipamentului la 20.XI.1912, întocmit de Marele Stat Major.

[2]) Tabele de efective ale corpurilor și serviciilor pe anii 1913/14 și 1914/15.

[3]) Inaltul decret Nr. 1444 și 1445 din 1 Aprilie 1914. Documentul 4 și 5.

[1]) Discurs ținut de general D. Iliescu în ședința Senatului din 13 Iunie 1924.

ŞEFII DE CORPURI AI ARMATEI ROMÂNE ÎN ANUL 1862
Dela stânga la dreapta: Solomon, Cologlu, Samescscu, Cucu, Savel Manu, Lupaşcu, Creţulescu, Florescu, Macedonski, Golescu, Ro[illegible], Cornescu, Pâncescu, Gherghel, Lupu, Crăsnaru, Doniel, Călinescu
Col. Academiei Române

Dublarea producţiunii pirotehniei şi pulberăriei şi sporirea producţiunii arsenalului.

S'a hotărît studiul fortificării teritoriului anexat din Dobrogea, cu lucrări pasagere, constând din 2 capete de pod la Turtucaia şi Silistra şi puncte de sprijin pentru trupele de acoperire la Curtbunar, Accadânlar şi Bazargic.

Războiul mondial a izbucnit tocmai când planul de completare a materialului de războiu, elaborat în Ianuarie — Martie 1914, începuse a fi executat. In acest interval nu se putuse realiza decât:

Comandamentele a 5 divizii de rezervă, a 4 regimente de infanterie de rezervă şi a 2 divizii de cavalerie, care luaseră fiinţă în Aprilie 1914.

Cele 40 batalioane de rezervă fuseseră transformate în 40 regimente de rezervă a 3 batalioane, iar cadrele de pace mărite dela 2 ofiţeri şi 9—10 trupă de batalion, la 9 ofiţeri şi 111 oameni de trupă de regiment; era un început de organizare mai solidă a regimentelor de rezervă.

GARDA CETĂŢENEASCĂ ROMÂNEASCĂ 1866
1. Guardişti; 2. Locotenent; 3. Căpitan; 4. Sergent; 5. Caporal; 6. Santinelă
Desen de *Sander.* Col. Academiei Române

Până în Mai—August 1914 se putuse aduce din Germania şi Austria numai 24 mitraliere, 102.806 arme şi 29.535 de carabine Manlicher.

Capacitatea de producţie a stabilimentelor militare nu putea acoperi consumul de muniţiuni al unui eventual războiu. Se putea fabrica pe zi abia 1—2 proiectile de fiecare tun şi mai puţin de un cartuş de fiecare puşcă. Până în 1914, întreg armamentul şi cea mai mare parte din muniţiuni au fost furnizate de Germania sau Austria.

Orientarea politică alături de Puterile Centrale, până în 1914, făcuse ca pregătirea de războiu să fie dependentă de aceste puteri, atât în ceea ce priveşte materialul de războiu, cât şi în întocmirea planurilor de campanie. Abia din Octomvrie 1913, în urma ostilităţii arătate de Austria în campania din 1913, Marele Stat Major începe a studia primele ipoteze de războiu contra Puterilor Centrale [1].

In vederea intrării în acţiune a României, s'a adoptat principiul ca, utilizând toate resursele ţării, să se ridice la maximum forţa armatei. Creditele pentru înarmare sunt continuu sporite, angajându-se până la intrarea în războiu 838.841.000 lei.

Pentru a dispune de un maximum de efectiv în oameni, s'au recrutat anticipat tinerii claselor 1916 şi 1917. Prima clasă a dat 75.000 oameni, iar cea de a 2-a 78.566; s'au revizuit toţi dispensaţii, scutiţii şi reformaţii claselor mobilizate 1897—1915 şi s'au găsit buni pentru serviciu 102.117 dispensaţi şi 25.900 scutiţi şi reformaţi, din cari 1.040 titraţi apţi a deveni ofiţeri de rezervă; începând dela 1 Aprilie 1915 nu s'a mai făcut nici o trecere dintr'un element al armatei în altul.

[1]) Memoriul asupra activităţii depuse de Secţia III-a din M. St. M. dela 1.X.1914 la 1.X.1915, în vederea pregătirii unui eventual războiu.

Efectivul şcoalelor pregătitoare de ofiţeri activi şi de rezervă a fost mărit dela 580 în anul 1913/14, la 740 în anul 1914/15.

Stagiul în şcoalele pregătitoare de ofiţeri activi şi de rezervă a fost redus la un an, după care elevii continuau pregătirea timp de un an la corpuri. In locul lor s'a înfiinţat, cu începere din Martie 1916, câte o şcoală de fiecare corp de armată pentru elevii de infanterie şi artilerie, câte o şcoală de fiecare divizie de cavalerie şi o şcoală de geniu pe lângă Batalionul 2 pioneri. Pregătirea în aceste şcoli era de 3 luni.

In acest mod, fără a se mări efectivul bugetar al şcoalelor, s'a putut primi un număr dublu de elevi.

Efectivele şcoalelor pregătitoare mărindu-se, ele nu au mai putut fi completate, ca în trecut, numai cu absolvenţii a 7 şi 8 clase, de aceea — odată cu micşorarea duratei de pregătire — s'au primit în şcoli şi absolvenţii a 6, 5 sau 4 clase secundare.

In urma acestor măsuri, în anii 1914/15 şi 1915/16 până la intrarea în răsboiu, şcoalele pregătitoare de ofiţeri activi şi de rezervă au dat un număr de 1.167 sublocotenenţi activi (din cari 689 cu 7 şi 8 clase, iar restul cu 4, 5 sau 6 clase secundare) şi 2.643 sublocotenenţi de rezervă (din cari 380 proveniţi din şcolile normale).

ALEXANDRU IOAN CUZA
Portret de C. Stahl.
Colecţia Societăţii Medicilor Naturalişti din Iaşi

Efectivul medicilor mobilizaţi, în urma măririi limitei de vârstă la 65 de ani şi adăogirii absolvenţilor Facultăţii de Medicină ieşiţi în anii 1914/15 şi 1915/16, a fost sporit dela 1.497 medici, veterinari şi farmacişti (din cari 333 activi, 1.034 de rezervă şi 130 studenţi) în 1913, la 2.862 (din cari 428 activi, 2.273 de rezervă şi 161 studenţi) la 15 August 1916.

După intrarea în răsboiu, din cauza pierderilor mari în ofiţeri suferite în primele luni, s'au înfiinţat pe lângă şcoalele existente încă 3 şcoale pregătitoare de ofiţeri de rezervă de infanterie (la Bucureşti, Iaşi şi Buzău) şi 1 şcoală pregătitoare de ofiţeri de rezervă de artilerie (la Bucureşti).

Programul studiilor din şcoalele pregătitoare a fost redus în scopul de a se da viitorilor ofiţeri numai pregătirea strict necesară răsboiului.

Limita studiilor de bază a fost coborîtă şi pentru şcoalele pregătitoare de ofiţeri de rezervă, la 4 clase secundare. Au urmat aceste şcoli tinerii din contingentele 1910—19. Durata a fost redusă la 6 luni pentru infanterie şi 10 luni pentru artilerie.

In Noemvrie 1916, toate şcoalele pregătitoare au fost evacuate în Moldova. La 1 Aprilie 1917, parte din ele au fost desfiinţate, rămânând numai: 1 şcoală de infanterie, 1 şcoală de cavalerie, 1 şcoală de artilerie şi 1 secţie de geniu.

In perioada 15 August 1916—Noemvrie 1917, şcoalele pregătitoare au dat 1.059 ofiţeri activi (din cari 736 cu 7 şi 8 clase, iar restul cu 6,5 sau 4 clase secundare) şi 4.463 ofiţeri rezervă (din cari 2.281 cu 8 clase, iar restul cu 6, 5 sau 4 clase secundare).

In anul şcolar 1917/18 (dela Noemvrie 1917 până la 1 Iulie 1918), şcoalele pregătitoare de ofiţeri activi nu au funcţionat, iar cele de ofiţeri de rezervă au dat 3.709 absolvenţi, din cari 1.539 cu 7 şi 8 clase, iar restul cu 6, 5 sau 4 clase secundare.

După izbucnirea răsboiului mondial, problema completării materialului de răsboiu, insuficient chiar pentru efectivul de 460.000 oameni mobilizaţi în campania din 1913, devenise şi mai grea, căci în August 1914 ţările care ne puteau procura acest material îşi închiseseră graniţele.

In Decemvrie 1914, a fost trimis în Italia directorul superior al armamentului (colonelul Rudeanu), care a contractat furnizarea a 4 tunuri Deport de 75 mm, 50 milioane elemente de cartuşe de infanterie, 100.000 şrapnele pentru tunul de câmp şi 135.000 kg dinamită.

Din aceste materiale nu a fost adusă în ţară decât o mică parte (4 tunuri, 10.000 şrapnele, 250.000 elemente de cartuşe, 50.000 kg dinamită), căci în Mai 1915, Italia intrând în răsboiu, contractele au fost reziliate [1]).

Incepând din Februarie 1915 au fost trimise mai multe misiuni în Franţa, Rusia, Elveţia, Spania, America şi Japonia.

Misiunea din Franţa reuşeşte să încheie cu guvernul francez, la 8 Martie 1915, o convenţie pentru furnizarea a 40 avioane, 50.000 kg pulbere de artilerie, 200.000 lovituri de tun de 75 mm, 50 milioane car-

[1]) Memoriu întocmit de Serviciul lichidărilor materialului de răsboiu din Ministerul de Răsboiu la 5.II.1924. Documentul 9.

DOMNITORUL CAROL I AL ROMÂNIEI IN TABĂRA DELA COTROCENI, 1869
Pictură de Emil Volkers. Col. Academiei Române

tuşe pentru arma de infanterie de 6,5 mm şi alte materii prime necesare fabricării în ţară a muniţiilor [1]). Convenţia încheiată în Martie 1915 avea acest preambul semnificativ: « Doritor de a da guvernului român tot concursul pe care-l permit circumstanţele actuale şi care ar putea să justifice evenimentele viitoare, guvernul francez se obligă »... etc.

Un alt contract, încheiat la 7 Ianuarie 1916 cu guvernul francez, prevedea furnizarea a 400.000 lovituri pentru tunul de 75 mm.

In fine, în decursul anului 1916, s'au mai obţinut din Franţa: 47 avioane, 24 tunuri de 120 mm cu 26.000 proiectile, 100 mortiere de tranşee 50 mm cu 10.000 bombe, 30.000 arme de 8 mm cu 8.500.000 cartuşe, 598 mitraliere cu 12 milioane cartuşe, 5.250.000 cartuşe de revolver, 90.000 proiectile de 105 mm, 10.000 proiectile de 150 mm, 9.850 săbii, 400.000 grenade, 400.000 măşti, 500 scuturi, 150.000 kg melinită. In acelaşi timp, din Spania se obţinuse 95.000 revolvere, din Elveţia 300.000 elemente de focoase, din America 600 tone pulbere, 200 tone fulmicoton, 3 milioane cartuşe de revolver [2]).

Pentru aducerea în ţară a acestor materiale, am folosit linia Salonic—Niş—Turnu Severin, până în Octomvrie 1915 când Serbia a fost invadată şi ocupată de armatele Puterilor Centrale.

Singura linie de aprovizionare posibilă rămânea aceea din Oceanul Ingheţat de Nord, până la porturile ruse Arhangelsk şi Wladiwostok, iar de aici pe căile ferate ruse. Pentru obţinerea acestei linii de aprovizionare, s'au început tratative cu Aliaţii încă din primăvara anului 1915. Puterile Inţelegerii — şi în special Rusia — nu au acceptat decât ca materialele să fie aduse şi depozitate în cele 2 porturi ruse.

Expedierea din Franţa a materialelor comandate, a început abia la 8 Aprilie 1916, şi primele transporturi au sosit în ţară în luna Mai 1916. Până la intrarea în răsboiu au sosit în ţară: 9.982 arme Lebel de 8 mm, 266 mitraliere, 82.000 revolvere şi « scurte » franceze de 120 mm, 100 mortiere de 58 mm, toate cu muniţiile lor, 168.000 proiectile de 75 mm, 42.000 proiectile pentru obuzierul de 105 mm, 10.000 proiectile pentru obuzierul de 150 mm md. 1912, şi diferite materiale prime.

Tot înainte de intrarea în răsboiu mai primisem:

80 avioane de 11 tipuri diferite, furnizate de Franţa, care au început a sosi în ţară din Ianuarie 1915.

[1]) Memoriul colonelului T. Pascal înaintat M. St. M. de către Serviciul stabilimentelor centrale cu Nr. 980 din 13.VIII.1925. Documentul 11.

[2]) Memoriul întocmit de Serviciul materialului de răsboiu din Ministerul de Răsboiu la 5.II.1924. Documentul 9.

Material sanitar (medicamente, instrumente, obiecte chirurgicale, etc.), adus din Italia și Elveția, care a început a sosi în țară în primăvara anului 1915.

Pânză pentru rufe, bluze, corturi, aprovizionate din Italia și 500.000 bocanci din America.

După intrarea României în răsboiu, în ciuda tuturor convențiilor încheiate, transportul materialelor furnizate de Aliați s'a făcut cu mari întârzieri.

Linia de aprovizionare prin Oceanul Inghețat de Nord și apoi prin Rusia, pe lângă lungimea ei excepțională, utiliza un port înghețat aproape 6 luni pe an și o rețea de căi ferate cu ecartament diferit de al nostru și cu un debit de transport foarte redus. La acestea s'a adăogat desorganizarea căilor ferate ruse și dificultățile făcute de guvernul rus.

ALARMA
Pictură de Grigorescu
Col. Academiei Române

Transporturile pe mare s'au făcut cu 4 vapoare românești [1]) și cu vapoare străine. Din Aprilie 1916 până în Decemvrie 1917 au fost transportate din Franța până în porturile ruse 119.341 tone de material, adică în mediu câte 6.000 tone pe lună, din care 1/3 cu vapoarele românești [2]).

Pentru transportul din Rusia s'au utilizat liniile de cale ferată Arhanghelsk—Vologda și Murmansc—Zwanka.

Deși aceste două căi ferate, cu o capacitate totală de transport zilnic de 7.000 tone, puteau asigura, fără a împiedica aprovizionările Rusiei, transportul celor 300 tone pe zi, promise României, cu toate acestea nu s'a realizat decât jumătate din acest debit [3]).

Prin acordul încheiat la 13 Septemvrie 1916 și 6 Octomvrie 1916 între colonelul Rudeanu și Ministerul de Aprovizionare, guvernul francez și-a luat obligațiunea de a asigura transportul tuturor cantităților de munițiuni destinate României [4]).

In conferința interaliată dela Londra din Octomvrie 1916, Puterile Aliate și-au luat din nou obligația să ne asigure media de 10.000 tone material lunar.

[1]) «Bucureștii», «Jiu», «Bistrița» (scufundat la 11 Octomvrie 1917 pe coastele Norvegiei de submarinul german N. 43) și «Dunărea» (rechiziționat la 16 Decemvrie 1916).

[2]) Memoriul colonelului T. Pascal, înaintat M. St. M. Serviciul intendenței stabilimentelor centrale, cu Nr. 980 din 13.VIII.925. Documentul 11.

[3]) Ibidem.

[4]) Ibidem.

Până la 31 Iulie 1916, înainte de semnarea convenției militare, sosiseră în țară 455 vagoane de armament, muniţiuni și alte materiale, adică în mediu 224 tone zilnic.

După semnarea convenției militare, până în Octomvrie 1916, transporturile au continuat cu regularitate, ajungând în ultimele zile ale lunii Octomvrie la 570 tone zilnic [1]).

In conferința interaliată dela Chantilly dela finele lunii Noemvrie 1916, s'a păstrat României același număr de tone de material, deși nevoile armatei crescuseră, în urma pierderilor suferite în cursul operațiunilor din 1916. Cu toate intervențiile pe lângă Aliați, Rusia s'a opus a se admite României mai mult de 10.000 tone material lunar. De fapt, nici această cotă nu a fost primită de România [2]).

In iarna 1916/17, transporturile au devenit și mai anevoioase. Porturile ruse erau blocate din cauza ghețurilor, iar căile ferate satisfăceau din ce în ce mai greu transporturile destinate României [3]). In Martie 1917 Franța a oprit pentru un timp expedierea materialelor pentru România, deoarece porturile și căile ferate ruse, bântuite de revoluție, nu mai asigurau depozitarea și transportul acestor materiale.

In urma stăruințelor personale depuse la Petrograd în Ianuarie 1917 de către primul ministru Brătianu și în Mai 1917 de către primul ministru și șeful M.C.G. român și de către generalul Berthelot [4]), transporturile în Rusia au fost activate în Iunie, Iulie și August 1917, perioadă când operațiunile pe frontul român erau în plină desfășurare. In Decemvrie 1917, transporturile materialelor de răsboiu pentru România au fost definitiv oprite.

Din Aprilie 1916 până în Decemvrie 1917, Aliații ne expediaseră 119.341 tone de material de răsboiu, din care majoritatea ne era furnizată de către Franța.

La isbucnirea răsboiului mondial, în Iulie 1914, puterea de producțiune a stabilimentelor noastre militare era următoarea:

Arsenalul putea produce, în 24 ore: 1.400 corpuri de proiectile de diferite calibre, 1.000 focoase și 8 chesoane sau trăsuri diferite, putea repara radical

[1]) Ibidem.

[2]) Ibidem.

[3]) Ibidem.

[4]) M. Paléologue: La Russie des Tsars pendant la grande guerre.

TRECEREA DUNĂRII LA CORABIA
Desen de *Grigorescu*. Muzeul Militar Naţional

25 chesoane sau trăsuri şi 200 arme precum şi executa mici reparaţiuni de ţevi, afete, aparate optice.

Pirotehnia armatei avea o capacitate de producţie zilnică de 200.000 elemente de muniţiuni pentru arma md. 1893, o putere de încărcare de 1 milion de cartuşe de infanterie, precum şi o producţie de 500 tuburi de artilerie pentru tunul de 75, md. 1904 şi 500 focoase.

Pulberăria armatei putea produce pe oră 70 kg pulbere, producţie care era în curs de a fi mărită până la 150 kg. In studiu era înfiinţarea unei fabrici de explosive.

In perioada Iulie 1914—August 1916, puterea de producţie a stabilimentelor a fost mărită.

Stabilimentele militare aveau în August 1916 o capacitate de producţie zilnică de 2 proiectile de fiecare tun şi 1 cartuş de fiecare armă.

In Aprilie 1915, s'a înfiinţat pe lângă Ministerul de Răsboiu comisiunea tehnică industrială, cu însărcinare de a studia şi pregăti contribuţiunea industriei naţionale în caz de răsboiu.

Până la intrarea în răsboiu, au lucrat pentru armată 11 stabilimente industriale publice şi 59 fabrici private.

Până în Noemvrie 1916, numărul acestor fabrici a fost mărit la 113, din care: 37 fabrici de muniţiuni de infanterie şi artilerie, 2 fabrici de focoase, 10 fabrici de afete şi de reparaţie a materialului de artilerie, 10 fabrici de paturi de armă, 6 fabrici de grenade, 20 fabrici de trăsuri diferite, etc.

In Noemvrie 1916, cea mai mare parte din industriile care lucrau pentru armată au fost evacuate în Moldova, unde, până la sfârşitul răsboiului, au funcţionat 36 de fabrici, din care: 4 pentru fabricarea muniţiunilor de infanterie şi artilerie şi 2 pentru fabricaţiuni de afete şi reparaţiuni de material de artilerie.

In general, din 1915 şi până la sfârşitul anului 1917, industria publică şi privată a organizat complet 230 tunuri (53 mm, 57 mm, 150 mm) şi obuziere (120 mm şi 210 mm), scoase din cetatea Bucureşti şi regiunea F. M. G. şi montate pe afete mobile, construite în ţară, a făcut transformări şi completări tunurilor de 75 şi 87 mm, md. 1880, a fabricat circa 420.000 proiectile de artilerie de diferite calibre, circa 1 milion elemente muniţiuni de infanterie şi alte diferite materiale.

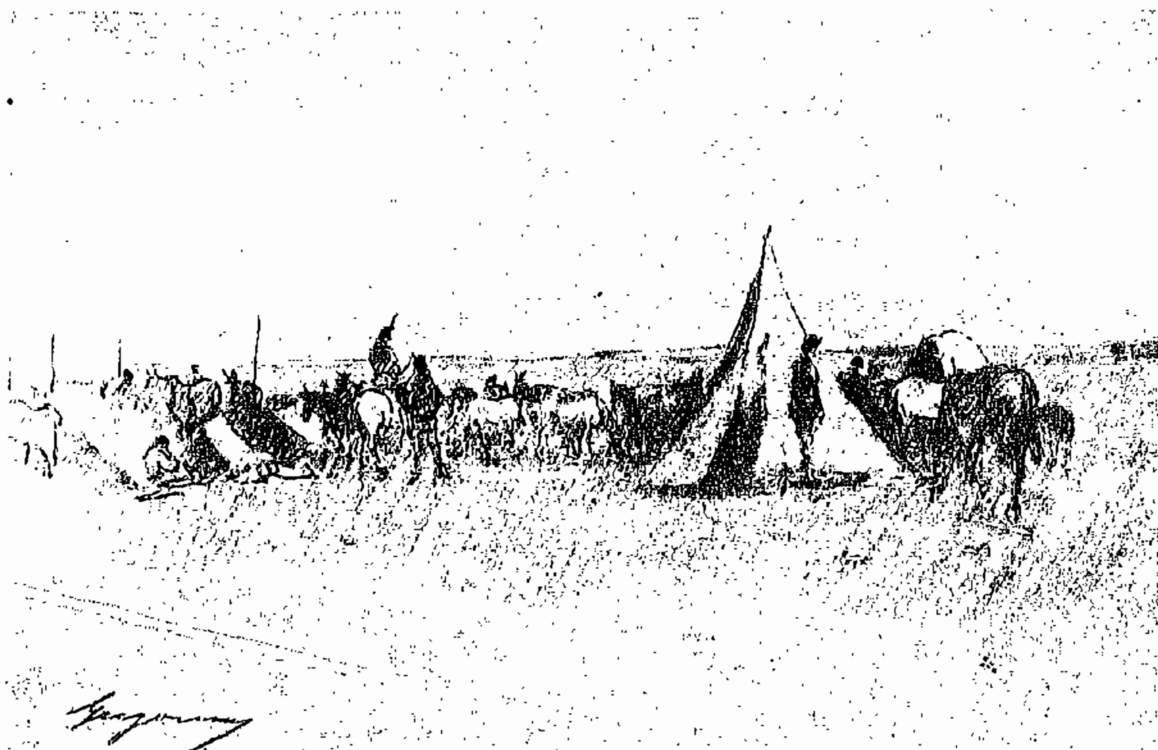
La 16 August 1916, forţa totală a armatei de pace era de: 256 batalioane (cu 413 mitraliere), 88 escadroane (cu 40 mitraliere) şi 236 baterii cu un efectiv total de 8.575 ofiţeri şi elevi, 127.085 reangajaţi şi trupă şi 33.112 animale.

Totalul forţelor mobilizate de România la 15 August 1916 era:

366 batalioane cu 413 mitraliere de câmp şi 161 mitraliere franceze de poziţie de 8 mm (146 batalioane active ale regimentelor 1—40; 120 batalioane de cadre ale regimentelor 41—80; 80 batalioane teritoriale ale regimentelor 1—80 şi 20 batalioane de miliţii);

104 escadroane cu 40 mitraliere;

379 baterii (55 baterii de tunuri de 53 mm şi de 57 mm de infanterie, 233 baterii de câmp, 13 baterii de munte, 32 baterii grele, 20 baterii de poziţie, 26 baterii fixe ale capetelor de pod de la Turtucaia, Silistra şi Cernavoda şi 113 tunuri antiaeriene).

ARMATA ROMÂNĂ LA VERBIȚA, 1877
Schiță de *N. Grigorescu*. Muzeul Militar Național.

Efectivul total mobilizat a fost de: 19.843 ofițeri și elevi, 813.758 reangajați și trupă și 281.210 cai, din cari:

15.949 ofițeri și 642.139 trupă constituiau armata de operațiuni,

3.894 ofițeri și 191.619 trupă în zona interioară (stabilimente și părți sedentare).

Armata de operațiuni cuprindea:

13.561 ofițeri și 562.000 trupă constituind armata operativă,

681 ofițeri și 20.241 trupă, garnizoana cetăților.

1.707 ofițeri și 59.051 trupă, servicii de etapă.

Armata operativă cuprindea:

11.890 ofițeri și 511.000 trupă, combatanți.

1.671 ofițeri și 51.000 trupă, servicii.

In afară de efectivul mobilizat, se mai dispunea încă de 420.870 oameni disponibili a fi mobilizați și anume: 82.993 instruiți disponibili, 102.117 dispensați recuperați, 29.900 scutiți revizuiți și găsiți apți, 59.860 contingentul 1917 și circa 150.000 tineri între 18—20 ani.

Disponibilul total pentru mobilizare — 1.234.000 oameni — reprezenta 15% din populația totală a țării și 30% din populația bărbătească.

Efectivul mobilizat reprezenta 2/3 din disponibilul de mobilizare, rămânând 1/3 ca rezervă de alimentare.

Armata de operațiuni forma 3/4 din efectivul mobilizat, iar restul de 1/4 era efectivul stabilimentelor și părților sedentare din zona interioară.

Din totalul armatei de operațiuni, 5/6 erau unitățile operative, iar 1/6 trupele cetăților și etapelor.

Din armata operativă 9/10 erau trupe combatante, iar 1/10 servicii divizionare, de corp de armată și de armată.

Efectivele pe arme ale trupelor combatante erau:

Cartierele generale: 600 ofițeri și 2.820 trupă (0,4%).

Infanteria: 8.116 ofițeri și 413.839 trupă (81%).

Cavaleria: 772 ofițeri și 21.037 trupă (4%).

Artileria: 1.763 ofițeri și 47.046 trupă (9%).

Trupe de geniu: 375 ofițeri și 18.844 trupă (4%).

Aviația: 40 ofițeri și 1.000 trupă (0,2%).

Marina: 206 ofițeri și 2.070 trupă (1%).

Jandarmi: 18 ofițeri și 2.070 trupă (0,4%).

Față de efectivul de pace (127.000), efectivul mobilizat (813.000) era de 6 ori mai mare.

Acesta se constituia în următoarele mari unități;

a) *Statul Major general al armatei;*

b) *Armatele* compuse dintr'un număr variabil de corpuri de armată.

Fiecare armată avea la dispoziție: 1 escadrilă de avioane, 1 detașament de jandarmi pedeștri, 1 detașament de jandarmi rurali, 1 secție de telegrafie, 1 secție de telegrafie fără fir și serviciile armatei.

c) *6 corpuri de armată* constituite fiecare din câte 2 divizii și din următoarele elemente:

1 brigadă de călărași (a 2 regimente), 1 companie de cicliști, 1 regiment obuziere de 105 mm a 6 baterii, repartizate operativ diviziilor, 1 detașament de jandarmi rurali, 1 detașament de jandarmi pedeștri, 1 secție de telegrafie, 1 companie de pionieri, 1 companie de proiectoare, 1 companie de poduri ușoare.

UN CĂLĂRAŞ LA ATAC, 28 AUGUST 1877
Pictură de *N. Grigorescu*

Serviciile corpului de armată (1 spital mobil, 1 parc de pionieri, 1 parc de artilerie, 1 coloană de muniţie obuziere, 1 divizion coloane de subsistenţă).

De fapt, organizarea diviziilor mobilizate a diferit mult de cele stabilite prin planul de mobilizare şi aceasta din următoarele cauze:

In compunerea grupelor de acoperire, care au fost dislocate treptat pe frontieră cu începere din anul 1915, au intrat unităţi din diviziile destinate a opera în alte sectoare, precum şi batalioane teritoriale şi de miliţii, care nu intrau în compunerea diviziilor. La mobilizare grupele de acoperire, astfel cum erau constituite, au intrat şi rămas în compunerea diviziilor respective.

In preajma mobilizării s'au creat diviziile 17, 18, 19 şi 20; iar în primele săptămâni după războiu diviziile 21, 22 şi 23. Aceste divizii, conform planului de mobilizare, au fost organizate din unităţi destinate a intra în compunerea diviziilor 1—16, sau brigadelor 1—6 mixte.

După intrarea în războiu, în cursul lunii August şi Septemvrie, din oamenii rămaşi disponibili la Regimentul 1 artilerie cetate Bucureşti şi la batalioanele cetate ale regiunii F.N.G., s'au organizat 2 regimente de infanterie, armate cu arme de 8 mm, constituind Brigada 7 mixtă.

Din aceste cauze, la mobilizare a rezultat pentru divizii o compunere foarte neomogenă şi în cele mai multe cazuri diferită de cea organică.

Organizarea şi forţa combativă a diviziilor varia dela o divizie la alta.

Numărul regimentelor de infanterie în divizie, varia între 3 şi 7, acel al batalioanelor între 11 şi 25, acel al mitralierelor între 4 şi 34. 15 divizii aveau în compunere între 1 şi 17 batalioane teritoriale şi de miliţii.

Numărul de baterii al unei divizii varia între 6 şi 31, în care intrau şi bateriile de 53 mm. Diviziile 16, 18, 19 şi 20 aveau aproape numai baterii de 87 mm, md. 1880.

In mediu, la un batalion de infanterie se dispunea de 1—2 mitraliere şi de 3—4 guri de foc, în care intrau şi tunurile de 53 mm. Erau însă şi divizii aproape lipsite de mitraliere (Divizia 18 şi 20).

In rezumat, diviziile nu erau omogene; amestecul de unităţi le slăbise mult coeziunea organică, iar prezenţa batalioanelor teritoriale şi de miliţii le micşorase forţa combativă; în fine, aveau o slabă dotaţiune în armament.

Infanteria era armată cu arma Manlicher de 6,5 mm, iar batalioanele de miliţii cu arma de 11 mm, md. 79.

In afară de 370.000 arme Manlicher de 6,5 mm care se găseau la unităţi, nu se mai dispunea, ca rezervă, decât de 4.500 arme de acest sistem. (Armele pierdute în primele luni de luptă au fost înlocuite cu arme de 11 mm).

La intrarea în războiu, se dispunea pentru fiecare armă de 6,5 mm, md. 93, de câte 870 cartuşe; iar pentru fiecare armă md. 79, de 170 cartuşe. Aprovizionările sosite din străinătate şi producţia stabilimentelor militare din ţară au reuşit să asigure muniţia necesară infanteriei în decursul războiului.

Incepând din August 1916 şi până la sfârşitul războiului, am primit din Franţa 262.000 arme franceze de 8 mm Lebel, precum şi alte arme sistem mai vechiu.

La intrarea în războiu, dotaţiunea în mitraliere a unităţilor de infanterie era foarte slabă. Regimentele 1—40 aveau numai câte 1 companie cu 4—6 mitraliere de 6,5 mm Maxim, iar regimentele 40—80 şi

cele de vânători câte 1 companie a 4 mitraliere. Batalioanele teritoriale, ca și cele de miliții, nu aveau mitraliere.

Câteva zile înainte de mobilizare au sosit în țară 170 mitraliere franceze de 8 mm, care au fost distribuite capetelor de pod Turtucaia, Silistra și Cernavoda și Diviziei 16-a.

Mitralierele franceze și austriace, sosite după intrarea în acțiune, au fost trimise părților sedentare pentru organizarea și instruirea unităților de mitraliere, ce urmau să fie trimise regimentelor de pe front. Până la începutul lunii Octomvrie 1916, s'au repartizat fiecărui regiment de infanterie câte 2—6 mitraliere franceze; iar la 36 din batalioanele teritoriale câte 2—3 mitraliere franceze sau austriace. Astfel, începând din luna Octomvrie, se dispunea de 2—4 mitraliere de batalion.

O RECUNOAȘTERE LA VERBIȚA, 28 AUGUST 1877
Pictură de *N. Grigorescu*. Col. Academiei Române

Infanteria era complet lipsită de puști-mitraliere, deși toate armatele beligerante le aveau la această epocă.

In Martie 1916, a început să se distribue regimentelor de infanterie grenadele fabricate în țară (sistem Savopol). La intrarea în răsboiu dispuneam de 100.000 grenade de acest sistem, care n'au putut fi folosite însă din cauza defectelor de funcționare.

La începutul răsboiului, un batalion român dispunea de 1—2 mitraliere, pe când unul german avea: 6—8 mitraliere, circa 12 puști mitraliere (mitraliere ușoare), circa 4 aruncătoare de mine, grenade, etc.

COLOANĂ DE TREN IN REPAOS, 1877
Schiță de *N. Grigorescu*

Cavaleria era armată cu carabine de 6,5 mm, md. 1893, săbii și lăncii. Fiecare regiment avea 2 mitraliere; puștile mitraliere lipseau. Deci, și cavaleria avea o slabă capacitate de foc.

Fiecare brigadă de infanterie dispunea organic de 1 baterie a 6 tunuri de 53 mm (sau tunuri de 57 mm), scoase din turelele regiunii F.N.G. și dela cetatea București, montate pe afete de Arsenalul armatei. Organizarea acestor baterii s'a executat în lunile Iunie și Iulie 1916, iar repartiția și instruirea trupei în lunile Iulie și August. Incadrarea bateriilor de 53 și 57 mm s'a executat la Regimentul 1 artilerie cetate și la batalioanele cetate dela F. N.G.

Acest material nu avea calitățile unui bun tun de infanterie (îi lipsea mobilitatea, precizia, simplicitatea în tragere, debitul mare de foc, aprovizionarea ușoară cu munițiuni și greutatea redusă). Constituia însă un bun material de însoțire imediată.

Pentru tunul de 53 mm aveam la intrarea în răsboiu, câte 1.400 proiectile de fiecare piesă, iar pentru tunul de 57 mm numai 300.

Artileria de câmp avea tunul de 75 mm, md. 1904, și obuzierul de 105 mm, md. 1912. Ambele guri de foc erau moderne cu tragere repede și s'au comportat în bune condițiuni în timpul răsboiului. Muniția acestui material, în special obuzul, a avut un randament insuficient. Incepând din Septemvrie 1916, acest material a tras și obuzul-mină francez cu un randament superior.

Cantitativ aceste guri de foc — 150 baterii tunuri de 75 mm și 30 baterii obuziere de 105 mm —nefiind suficiente pentru a încadra toate marile unități mobilizate, a fost nevoie să se organizeze: 39 baterii tunuri de 87 mm, md. 1880, material vechiu, cu tragerea înceată, greoiu, cu un proiectil puțin eficace și 8 baterii obuziere de 120 mm, md. 1901, care, deși de sistem vechiu, întrebuințând obuzul-mină francez, au devenit un material util.

ATACUL OPANEZULUI, 28 NOEMVRIE 1877
Pictură de *N. Grigorescu*

La intrarea în războiu, se dispunea de: 1.430 lovituri de piesă pentru tunul de 75 mm, md. 904, 570 lovituri pentru tunul de 87 mm, 900 lovituri pentru obuzierul de 105 mm și 830 lovituri pentru obuzierul de 120 mm. Pentru toate aceste materiale, afară de tunul de 87 mm, muniția necesară în decursul răsboiului a fost asigurată prin aprovizionările făcute în străinătate și prin producția internă.

Artileria de munte era compusă din:

4 baterii tunuri de munte de 75 mm, md. 1912, material modern, dispunând la intrarea în răsboiu de 560 lovituri de piesă;

6 baterii tunuri de munte de 63 mm cu tragere înceată, material de calitate mediocră, dispunând de 980 lovituri de piesă;

6 baterii tunuri de 57 mm [1]), organizate în preajma răsboiului din tunurile scoase din cetatea București, material de o putere mediocră, dispunând inițial de 300 lovituri de piesă;

Cantitativ, acest material a fost insuficient față de natura teatrului de operațiuni și față de materialul de munte numeros și modern al armatei austro-ungare, care dispunea, pentru fiecare mare unitate operând în munte, de câteva baterii de munte.

Răsboiul mondial ne-a surprins numai cu artileria grea de cetăți și de asediu și cu 2 baterii obuziere grele de 150 mm cu tragere repede.

In timpul neutralității, neputându-se aproviziona cu asemenea material din străinătate, s'a recurs la materialul din cetăți, organizat pe afete construite în țară, și la materialul de asediu.

[1]) Din care 3 baterii organizate în Octombrie.

In Noemvrie 1915, s'au organizat 3 regimente de artilerie grea, cu un total de 26 baterii.

In Iulie 1916 s'a înființat al 4-lea regiment de artilerie grea, compus din 3 baterii tunuri lungi franceze de 120 mm și 3 baterii tunuri scurte franceze de 120 mm, cu o dotațiune inițială de 800 proiectile de piesă. Acest material sosind în țară în luna August, organizarea lui s'a terminat la începutul lunii Septemvrie.

Tot până la începutul lunii Septemvrie s'au organizat și 5 baterii obuziere de 120 mm, md. 8/8916.

In cursul lunii Septemvrie 1916 s'au mai organizat 8 baterii tunuri lungi franceze de 120 mm.

In fine, la începutul lunii Octomvrie 1916 s'au organizat regimentele 5 și 6 artilerie grea, primul cu 6 obuziere de 210 mm și al doilea cu 6 baterii tunuri de 150 mm.

Afară de obuzierul de 150 mm md. 1912, care era un material modern cu tragere repede, și de tunurile lungi și scurte franceze de 120 mm, care, deși de sistem vechiu, erau materiale utile, cu bune calități balistice, — restul gurilor de foc, care au constituit artileria grea, erau materiale greoaie, de sistem vechiu, cu un foarte slab randament, mai ales în ceea ce privește muniția.

Tot în cei doui ani de neutralitate, capetele de pod Turtucaia, Silistra și Cernavoda au fost armate cu următorul material de poziție: 21 baterii, 52 turele, 8 tunuri, 10 obuziere și 6 mortiere.

Toată această artilerie de poziție avea o valoare balistică submediocră, proiectile puțin eficace și o

DEFILAREA PRIZONIERILOR TURCI IN FAȚA DOMNITORULUI CAROL I DUPĂ LUAREA PLEVNEI
Pictură de *N. Grigorescu*

LA SMÂRDAN, 12 IANUARIE 1878
Pictură de *N. Grigorescu*. Colecția Primăriei Municipiului București

aprovizionare cu muniţiuni — la unele materiale — foarte redusă.

Artileria antiaeriană a fost improvizată în timpul neutralităţii, organizându-se din: 4 tunuri franceze antiaeriene de 75 mm, sosite din Franţa; 4 tunuri Deport de 75 mm, 40 [1]) tunuri de 57 mm antiaeriene mobile, sistem colonel Negrei, provenite din tunurile de 57 mm ale cetăţii Bucureşti, organizate pe afete cu fălcele demontabile; 20 tunuri de 57 mm antiaeriene fixe, sistem colonel Burilianu, provenite din acelaşi material organizat pe un pivot de bord cu frână de tragere; 45 tunuri de 75 mm, md. 1880, instalate pe platformă şi destinate apărării antiaeriane a Cernavodei (12 piese), cetăţii Bucureşti (20 piese) şi stabilimentelor militare (13 piese).

Tunurile de 75 mm franceze şi Deport erau cele mai bine organizate pentru tragerile antiaeriene.

Tunurile de 57 mm, bine amenajate pentru aceste trageri, aveau o bătaie redusă şi un proiectil puţin eficace.

Tunul de 75 mm md. 80, era absolut impropriu pentru misiunea ce i s'a dat.

La 15 August, mai erau în curs de transformare şi organizare, pentru artileria grea, următoarele guri de foc [2]): 29 obuziere de 120 mm, md. 88; 12 mortiere de 120 mm, md. 87; 31 tunuri de 150 mm sub cupole; 32 obuziere 120 mm, md. 88. In cetatea Bucureşti mai rămăseseră: 111 tunuri de 57 mm, md. 88; 24 tunuri de 87 mm, md. 80; 57 tunuri de 150 mm sub cupole, iar în regiunea întărită F.N.G. mai rămăseseră: 211 tunuri de 37 mm, md. 87; 7 tunuri de 120 mm, md. 85; 7 obuziere de 120 mm, md. 88 şi 24 mortiere de 120 mm, md. 87.

Ca material de aviaţie, dispuneam la intrarea în răsboiu de 28 avioane organizate în 4 escadrile. Avioanele erau de 5 tipuri diferite şi de sistem vechiu şi nu întreceau viteza de 80 km pe oră.

Până în luna Decemvrie 1916, au sosit în ţară din Franţa 100 avioane Nieuport, Bréguet şi Farman 130 H.P.

Aceste avioane sosind pe rând şi trebuind să înlocuiască pierderile (avioanele scoase din serviciu), în cursul operaţiunilor din 1916, s'a dispus numai de maximum 30—40 avioane.

SCENĂ MILITARĂ
Pictură de *St. Luchian*. Col. Clubului Tinerimii

La 1 Octombrie dispuneam în total de 38 avioane, din care 7 în curs de montare sau reparaţie, organizate în 4 grupe de aviaţie (8 escadrile) şi 3 grupe la dispoziţia M.C.G. şi Armatei a III-a [1]).

Din cauza condiţiunilor largi de recepţie, echipamentul *fabricat* în ţară în anii 1914—1916 a fost de calitate mediocră.

La intrarea în răsboiu aveam comandată în ţară şi străinătate o importantă cantitate de echipament.

După intrarea în răsboiu, pentru înlocuirea pierderilor şi degradările în echipament, s'au luat măsuri de activare a lucrului în fabricile de postav şi pielărie şi atelierele de confecţii militare şi particulare, precum şi de aprovizionarea din străinătate. Demersurile făcute în acest scop în Japonia au rămas fără rezultat. Din Anglia s'au cumpărat 75 vagoane de fire de bumbac. Rusia, după mari stăruinţe, ne-a promis, în Septembrie 1916, 200.000 rânduri de echipamente complete, predabile până în Ianuarie 1917. Până în Martie 1917 nu au sosit însă în ţară decât 50.000 rânduri de efecte de mic echipament, circa 20.000 rânduri de efecte de îmbrăcăminte, 10.000 foi de cort şi centiroane, curele, bidoane, etc. Harnaşamentul cerut ne-a fost refuzat.

In Noemvrie 1916 au fost evacuate în Moldova:

Tăbăcăria armatei, atelierele de confecţii, depozitul central de echipament, iar din stabilimentele particulare numai lâna din fabricile de postav. Au rămas neevacuate: fabricile de postav, tăbăcăriile, fabricile particulare de confecţiuni, de încălţăminte şi harnaşament, precum şi toate materialele prime aflate în industriile particulare. Din această cauză, începând din iarna 1916—17 precum şi în perioada reorganizării, armata a avut însemnate lipsuri în echipament, aprovizionările din Rusia continuând a se face cu mari dificultăţi şi în cantităţi reduse.

Subsistenţele au putut fi în abundenţă aprovizionate din resursele bogate ale ţării.

La mobilizare, corpurile de trupă, coloanele şi depozitele mobile dispuneau de 12 zile hrană proaspătă şi de rezervă, iar depozitele regionale, manutanţele şi centrele de aprovizionare dispuneau de 6 zile hrană şi de o însemnată rezervă de hrană proaspătă şi furaje.

După mobilizare s'au creat şi alte depozite, care au putut hrăni întreaga armată până în primăvara

---

[1]) La 15 August erau în curs de amenajare încă 32 piese.

[2]) Tabel de repartiţia artileriei la diferitele unităţi şi formaţiuni ale armatei.

[1]) Situaţia aviaţiei la I.X.1916, întocmită de corpul de aviaţie.-Documentul 25.

anului 1917, când a început a se simţi lipsa de subsistenţe, din cauză că nu toate depozitele din Oltenia şi Muntenia au putut fi evacuate; iar din Octomvrie 1916, pe lângă armata română, a trebuit să hrănim şi armatele ruse cu efective destul de ridicate.

In urma aprovizionărilor din străinătate şi a completărilor făcute în ţară, la mobilizare toate formaţiunile sanitare aveau materialul complet şi o rezervă importantă.

Cu toate pierderile din timpul retragerii şi al evacuării din Noemvrie 1916, materialul sanitar a ajuns până la sfârşitul răsboiului.

Serviciul sanitar a mobilizat 120 formaţiuni sanitare, din care 42 trenuri sanitare. Se dispunea de 900 automobile sanitare pentru transportul răniţilor.

In zona interioară s'au organizat 500 de spitale, care dispuneau de 75.000 paturi.

Materialul de transport a fost completat prin rechiziţii. La mobilizare se dispunea de un total de 54.000 trăsuri, 150 autocamioane şi 1.500 automobile turism.

Reţeaua de şosele din ţară avea o întindere de 27.000 km. In timpul neutralităţii s'au construit noui şosele şi drumuri şi s'au reparat parte din cele existente, în special în zona frontierii de Vest.

Reţeaua de căi ferate avea o întindere de 3.850 km, cu o capacitate zilnică de 14—16 trenuri pe *liniile principale*. Toate liniile erau simple, afară de liniile: Bucureşti—Ploieşti—Buzău, Ploieşti—Câmpina, Cernavoda—Constanţa şi Iaşi—Ungheni, care erau duble. Ca material rulant se dispunea de 1.000 locomotive şi 24.000 vagoane.

ROŞIOR
Desen de *N. Grigorescu*. Muzeul Militar Naţional

Pentru transportul pe Dunăre, s'au organizat 4 grupe de transport: Olteniţa—Turtucaia, Călăraşi—Silistra, Brăila—Cernavoda şi Tulcea—Galaţi.

Ca material telegrafic de campanie, M.C.G. avea 2 secţii de telegrafie a 60 km fir, armatele şi corpurile de armată câte 1 secţie a 60 km fir, iar diviziile câte 1 secţie a 30 km fir.

Reţeaua telefonică a ţării era de 13.580 km, iar cea telegrafică de 23.440 km.

Telegrafia fără fir avea: 13 posturi fixe, 3 posturi mobile pe vagoane, 12 posturi mobile ale marinei (pe vasele flotei de Dunăre şi la Sulina) şi 7 secţii T.F.F. mobile ale Armatei de operaţiuni (1 la M.C.G., 4 la cele 4 armate şi 2 la cele 2 divizii de cavalerie).

Odată cu creşterea efectivului la mobilizare, încă dela izbucnirea răsboiului mondial, s'au luat măsurile arătate în capitolul precedent, pentru sporirea cadrelor ofiţerilor.

In 1916 am mobilizat 18.700 ofiţeri, din cari 6.600 (35%) activi şi 12.100 (65%) de rezervă.

Pe când efectivul total al oamenilor mobilizaţi în 1916 era de 2 ori mai mare decât cel mobilizat în 1913, efectivul în ofiţeri crescuse în acest interval de timp numai cu 70%, şi această creştere era mai mare pentru ofiţerii de rezervă, al căror efectiv se dublase, pe când efectivul ofiţerilor activi crescuse numai cu 35%. Creşterea era mai mare pentru infanterie (80%), serviciul sanitar (110%), serviciul intendenţei *şi administraţiei* (90%), mai mică pentru geniu (50%) şi artilerie (40%) şi neînsemnată pentru cavalerie şi marină (15%).

Sporirea efectivului în ofiţeri s'a obţinut — după cum s'a arătat în capitolul precedent — prin mărirea efectivelor şcoalelor militare de ofiţeri activi şi de rezervă şi prin reducerea duratei de studii, — măsuri care au avut ca rezultat formarea, în intervalul dela 1914 la 1916, a unui însemnat număr de sublocotenenţi, mai ales de infanterie. Pentru celelalte grade efectivul nu a putut fi cu mult modificat. Astfel, pe când efectivul total al ofiţerilor superiori a crescut numai cu 15%, iar cel al căpitanilor a rămas neschimbat, efectivul ofiţerilor subalterni a crescut dela 1913 la 1916 cu 100%, (70% cei activi şi 120% cei de rezervă).

La infanterie, care în 1916 mobilizase 366 batalioane faţă de 247 batalioane mobilizate în 1913, efectivul ofiţerilor superiori şi al căpitanilor rămăsese neschimbat, şi numai efectivul ofiţerilor subalterni sporise cu 115% (70% pentru ofiţerii activi şi 135% pentru cei de rezervă).

La artilerie, care în 1916 mobilizase 379 baterii, faţă de 180 baterii mobilizate în 1913, efectivul ofiţerilor superiori crescuse cu 30%, acel al căpitanilor scăzuse cu 10%, iar al ofiţerilor subalterni crescuse cu 60%.

In rezumat: numărul ofițerilor disponibili nu a fost suficient pentru o solidă încadrare a unităților mobilizate în August 1916, mai ales pentru infanterie.

Pentru 366 batalioane erau disponibili circa 220 maiori de infanterie, din cari 30% de rezervă.

Pentru 1.701 companii și batalioane fără maiori, erau disponibili numai circa 820 căpitani, din cari 30% de rezervă.

Pentru 7.800 plotoane, companii fără căpitani și ofițeri în statele-majore de brigadă, regiment și batalion, erau disponibili circa 6.700 ofițeri subalterni, din cari 75% de rezervă.

Unitățile de cavalerie au fost bine încadrate.

Artileria avea un număr suficient de comandanți de divizioane. Pentru 379 baterii erau însă numai 200 căpitani, din cari 35% de rezervă, iar pentru 1.700 baterii de tragere, secții și ofițeri în statele-majore, artileria dispunea de circa 1.340 ofițeri subalterni, din cari 60% de rezervă.

JANDARMI CĂLĂRI
De *Tadeusz Ajdukiewicz*. Din albumul « Armata Română », București 1903

Dacă ținem seama că pregătirea ofițerilor de rezervă — mai ales a celor formați înainte de 1910 — era slabă, ajungem la concluzia că armata mobilizată în 1916, mai ales infanteria, era slab încadrată.

Incepând din Iulie 1914, când s'a declarat răsboiul mondial, și până în August 1916, s'au concentrat succesiv pentru instrucție, toți ofițerii de rezervă și oamenii de trupă din completare, rezervă și miliții, aparținând unităților și serviciilor armatei mobilizate. Aceste concentrări au coincis și cu nevoia mobilizării și dislocării anticipate a trupelor de acoperire și a o parte din unitățile dela gros.

ARTILERIA DE CÂMP
De *Tadeusz Ajdukiewicz*. Din albumul « Armata Română », București 1903

Ele aveau de scop reîmprospătarea instrucției, cunoașterea noului armament și a noilor mijloace de luptă precum și instruirea oamenilor incomplet sau de loc instruiți.

Contingentele 1912 și 1913, care trebuiau trecute în completare odată cu încorporarea contingentelor 1915 (Octomvrie 1914) și 1916 (Octomvrie 1915), au fost menținute neîntrerupt sub arme.

Incepând din Iulie 1914, au fost concentrați pentru instrucție toți ofițerii de rezervă și trupa, cari constituiau efectivul unităților combatante. Durata concentrării ofițerilor de rezervă a variat între 1 și 7 luni. Jumătate din ofițeri au fost concentrați 30 zile, iar restul între 2 și 7 luni.

Timpul de concentrare pentru instrucție al oamenilor din completare și rezervă a variat. Pentru unii acest timp a fost numai de 1 lună, pentru alții de mai multe luni (maximum 20 luni).

De asemenea au fost concentrați pentru instrucție: ofițerii și trupa batalioanelor și bateriilor teritoriale, instructorii dela partea sedentară (ofițeri și trupă). Batalioanele de miliții, ofițerii dela formațiunile de servicii și dela etape.

Durata acestor concentrări nu a fost însă suficientă pentru a se instrui oamenii din prisosul de contingent, precum și dispensații, scutiții și reformații revizuiți și încorporați în Martie 1915, oameni cari au fost astfel mobilizați cu o instrucție absolut incompletă.

Primele concentrări s'au făcut în lunile August și Septemvrie 1914 și au durat până la jumătatea lunii Octomvrie 1914, în care timp a fost chemat în 2 serii aproape întreg efectivul mobilizabil al corpurilor de trupă și serviciilor.

Pe la mijlocul lunii Ianuarie 1915, ivindu-se posibilitatea unui atac din partea Puterilor Centrale, 3 regimente de vânători și 9 regimente de infanterie, destinate în ipotezele de răsboiu serviciului de acoperire, au fost aduse la efectivele de mobi-

lizare. Treptat, în decursul anului 1916, toate unitățile, care compuneau trupele de acoperire pe frontierele de Nord și Sud, au fost aduse la efective de mobilizare și dislocate pe frontieră. Unitățile dela gros, din interior, au avut și ele efectivele întărite, prin concentrări succesive, de câte 30 zile, ale oamenilor din completare și rezervă și anume: regimentele 1—40 infanterie și batalioanele de vânători efective de pace, pe lângă primul an de concentrare; regimentele 40—80 infanterie, batalioanele teritoriale, regimentele 1—20 artilerie, regimentele de obuziere și de munte (1/3 din efectivul de răsboiu), regimentele de călărași, roșiori și 21—25 artilerie (1/2 din efectivul de răsboiu). Această situație a durat aproape în tot decursul anului 1916, exceptând perioada Martie—Aprilie, când s'a acordat la 1/3 din concentrați, concediu în serii pentru munca câmpului. In Iulie 1916 efectivul total sub arme era de 256.000 oameni, efectivul bugetar fiind de 127.000.

In Ianuarie 1915 s'a înființat o școală de aviație pentru formarea și pregătirea piloților și observatorilor necesari artileriei.

Cu câteva săptămâni înainte de intrarea în răsboiu, sosind primele transporturi de mitraliere franceze și austriace, unitățile Diviziei 16-a și ale capetelor de pod: Turtucaia, Silistra și Cernavoda, dotate cu acest material, au trimis personalul de instrucție la Școala de tragere a infanteriei). Mitralierele franceze, care au sosit ulterior, au fost trimise părții sedentare, unde s'au organizat și instruit secții de mitraliere, care apoi au fost trimise regimentelor pe front.

VÂNĂTORI
de *Tadeusz Ajdukiewicz*
Din albumul «Armata Română», București 1903

La sfârșitul lunii Septemvrie, s'a organizat în regiunea F.N.G. o școală pentru instrucția la mitralierele franceze, iar începând dela mijlocul lunii Octomvrie câte un centru de instrucție pe armată.

Măștile contra gazelor, fabricate în țară, precum și cele franceze sosite după intrarea în acțiune, au fost distribuite trupelor în primele zile ale răsboiului, astfel că întrebuințarea lor a fost învățată chiar în decursul operațiunilor. Până la sfârșitul lunii August, s'au distribuit 152.000 de măști, iar până la jumătatea lunii Septemvrie încă 50.000, adică la mai puțin de 1/2 din efectivul combatant.

Mare parte din artilerie — în special toată artileria de infanterie (tunurile de 53 mm și 57 mm), grea și antiaeriană — a fost organizată în 1915—1916, parte chiar în preajma intrării în acțiune.

Pentru încadrarea unităților de artilerie grea, s'a recurs la ofițeri de infanterie și cavalerie, cari în Iulie și August au urmat timp de 2 luni o școală practică pe lângă Regimentul 1 artilerie grea (Jilava).

La începutul lunii Iulie 1916, s'a organizat la regiunea F.N.G. și cetatea București câte o școală pentru instrucția comandanților de baterii, șefilor de secții și tunuri dela bateriile de 53 mm și 57 mm, organizate în luna Mai 1916 [1]).

In general, o parte însemnată din efectivul mobilizat nu avea decât o instrucție sumară. In aceste categorii intrau:

a) Mare parte din infanteriștii contingentelor 1898—1908 și anume acela care-și făcuseră serviciul militar în unitățile cu schimbul, unde nu avuseseră decât 60—100 zile de instrucție;

b) Surplusurile de contingent, precum și dispensații și scutiții revizuiți și încorporați în Martie 1915 cari nu aveau decât câteva luni de instrucție.

La părțile sedentare, de unde se înlocuiau pierderile, marea majoritate a efectivelor era formată din oameni neinstruiți. Cadrele părților sedentare, ofițeri și grade inferioare, fiind reduse, nu puteau asigura instrucția acestor oameni și nici a recruților ce trebuiau să fie încorporați.

Lipsa unei rezerve de oameni instruiți, cu care să se completeze golurile produse în primele săptămâni ale răsboiului, a determinat comandamentul, la începutul lunii Septemvrie 1916, să hotărască organizarea a 2 divizii de marș, câte una de fiecare din Corpurile III (Divizia 3-a de marș) și IV Armată (Divizia 4-a de marș). In Octomvrie 1916 s'a renunțat, însă, la această hotărîre și s'a organizat la fiecare armată câte un centru de instrucție.

EPOCA POSTBELICĂ

Tenacitatea și calitățile morale ale soldatului român au fost însă mai presus de aceste neajunsuri.

Armata română a eșit din răsboiu cu un mare prestigiu. Acte de eroism, mari privațiuni și suferințe, morți glorioși, i-au format această aureolă.

După marea experiență a răsboiului, ideia unei armate, al cărei element principal era o armată activă, a fost înlocuită cu concepția unei oștiri consti-

[1]) Unitățile de artilerie numai la 2/3 din efectivul de mobilizare.

tuite din *toate forțele națiunii*, încadrată cu ofițeri și specialiști, astfel ca aceste cadre să constitue adevărata *realitate activă*.

Astăzi se trăește concepția integrală a *Națiunei Armate*, confirmată prin faptul că răsboaiele moderne reclamă punerea în acțiune a tuturor forțelor și a tuturor mijloacelor de care dispune o țară.

Astfel, în viitor, armata de răsboiu nu se va deosebi prin nimic de Națiune, fiindcă nu va fi decât Națiunea mobilizată în totalitatea ei.

Ea va cuprinde două părți: *Organizarea militară a Națiunii* și *Organizarea armatei propriu zise*.

A pregăti o țară în vederea răsboiului înseamnă, deci a coordona din vreme toate forțele națiunii, a organiza cu prevedere industria de răsboiu și a pune țara în stare să lupte cu mijloacele ei proprii.

* *g-ral gr. c.*

Organizația armatei este înglobată în ansamblul operațiunilor de pregătire a răsboiului [1]). Ea are la bază următoarele principii: *participarea la răsboiu a întregei națiuni, cu toate resursele ei materiale și morale* și *organizarea apărării întregului teritoriu al țării*. În caz de răsboiu, se recurge, așa dar, la o mobilizare a tuturor factorilor cari contribue direct la mersul operațiunilor: armata operativă, serviciile, transporturile și comunicațiile, industria, finanțele, agricultura.

DRAPELELE ARMATEI ROMÂNE LA SOLEMNITATEA RIDICĂRII LA GRADUL DE SUBLOCOTENENT A MARELUI VOEVOD MIHAI DE ALBA IULIA, 25 OCT. 1937

Operațiunile principale în organizarea armatei sunt: adunarea mijloacelor, gruparea lor, funcționarea și combinarea lor.

ADUNAREA MIJLOACELOR

Adunarea mijloacelor privește personalul (trupă, subofițeri, ofițeri), remonta (animale: cai, boi), materialele de tot felul (vehicule, material de geniu, de transmisiune, de aeronautică, armament, etc.), resurse diferite.

Recrutarea

Adunarea personalului constitue operațiunea denumită recrutare. Se face deci o recrutare a trupei, o recrutare a subofițerilor și o recrutare a ofițerilor.

Recrutarea trupei se bazează pe principiul constituțional care prevede *obligativitatea serviciului militar generală și personală, pentru toți cetățenii, indiferent de starea socială, originea etnică sau credința religioasă* [1]).

Recrutarea subofițerilor se face dintre oamenii de trupă cei mai buni, pe bază de selecționare în școalele de subofițeri. Subofițerii de rezervă se recrutează dintre tinerii cu termen redus, absolvenți ai școalelor de meserii, agricultură, comerț, etc.

Recrutarea ofițerilor se face, pentru cei activi, dintre tinerii cari doresc a deveni militari de carieră și cari au la bază o anumită pregătire culturală, de regulă bacalaureatul. După ce primesc pregătirea necesară în școalele militare respective, ei sunt înaintați la gradul de sublocotenent. Ofițerii de rezervă se recrutează dintre tinerii cu termen redus, absolvenți ai liceelor (sau școalelor echivalente), *instruiți* în școalele ofițerilor de rezervă ale armelor respective. Elevii Școalelor Politehnice și Academiei de Arhitectură urmează un curs de pregătire pentru ofițeri de rezervă chiar în școala respectivă. Ofițerii activi, prin demisie și prin atingerea limitei legale de vârstă, devin deasemenea ofițeri de rezervă.

Durata serviciului militar

Durata serviciului militar este de 29 de ani — dela vârsta de 21 ani, la vârsta de 50 de ani — ostașul trecând în acest timp prin următoarele *elemente ale armatei: activitatea* (2 ani pentru toate armele, afară de grăniceri, marină și jandarmi cari stau în activitate 3 ani), *completarea* (3 ani pentru toate armele și 2 ani pentru grăniceri, marină și jandarmi), *rezerva* (15 ani) și *milițiile* (9 ani).

Cu ostașii din aceste elemente se crează *armata activă*, *armata de rezervă* și *armata de miliții*.

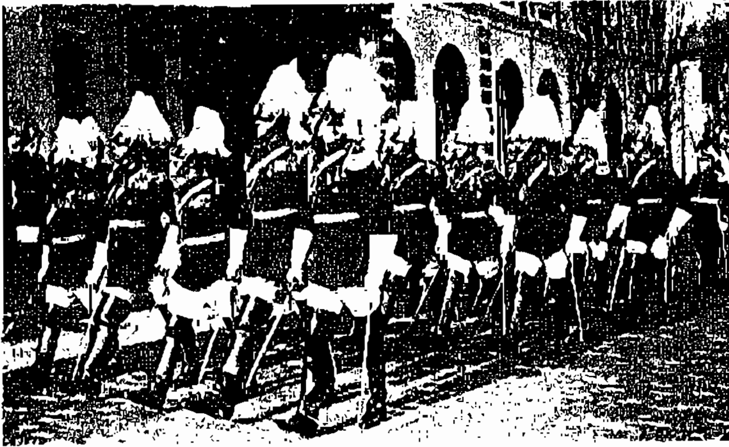
Armata activă formează miezul puterii armate; pe ea se bazează toate combinațiunile strategice și loviturile tactice decisive; ea este tare atât prin încadrare cât și prin instrucție.

Efective

La o populație de circa 19.000.000 de locuitori (populația României), cifra contingentului anual, apt pentru serviciul militar, poate fi socotită la cel

[1]) Pregătirea generală de răsboi cuprinde *organizarea generală a Statului în vederea răsboiului* și *pregătirea mobilizării generale a Statului*.

[1]) Acest sistem de serviciu militar a fost reglementat, pentru prima dată, de Prusia, după înfrângerea suferită la Jena (1806). Astăzi, acesta este sistemul modern de organizare militară, adoptat de mai toate statele europene.

DEFILAREA OFIŢERILOR DIN ESCORTA REGALĂ

puţin 150.000 ostaşi. De aci rezultă că: *armata activă*, cu cele 5 contingente anuale (permanente şi completare) poate dispune de circa 700.000 oameni selecţionaţi; *armata de rezervă*, de a doua linie, cu cele 15 contingente, poate dispune de circa 2.000.000 oameni; *armata de miliţii*, de a treia linie, cu cele 9 contingente, poate dispune de circa 1.000.000 oameni, mai vârstnici, destinaţi serviciilor dinapoi ale armatei operative.

Aceste elemente sunt grupate în trei mari categorii: elementele de execuţie — trupele; elementele de întreţinere — serviciile; elementele de conducere — comandamentele.

Trupele se grupează pe arme, după rolul ce au pe câmpul de luptă.

ARMELE

Proporţia dintre diferitele arme şi servicii este în strânsă legătură cu misiunea şi rolul ce au de îndeplinit în luptă.

Infanteria

Infanteria a rămas încă arma principală, căci îi revine sarcina de a cuceri, ocupa, organiza şi păstra terenul, cu sprijinul eficace al celorlalte arme.

Armamentul infanteriei îl formează: arma cu tragere întinsă (puşca, carabina, puşca mitralieră şi mitraliera), arme cu tragere curbă (grenada de mână ofensivă şi defensivă, grenada de puşcă Z. B. şi mortierul), carele de luptă, baioneta, uneltele şi masca contra gazelor.

Grupa de luptă este prima organizaţie în care se face instrucţia de bază. Este formată din: echipa de puşcaşi mitraliori şi echipa de puşcaşi grenadieri. *Plotonul de puşcaşi* este prima unitate cu care se pot organiza şi executa micile manevre de infiltraţiuni. Se compune din 3 grupe de luptă. *Compania de puşcaşi* este unitatea de instrucţie, educaţie şi administraţie. Este cea mai mică unitate în care se află cele trei elemente: de conducere, execuţie şi întreţinere (aprovizionare). Are 4 plotoane identice de puşcaşi, a 3 grupe fiecare. *Batalionul* este cea mai mică unitate tactică. Are posibilităţi apreciabile de acţiune, deoarece este dotat cu tot armamentul infanteriei. Se compune din: 3 companii de puşcaşi, 1 companie de mitralieră, 1 tren de luptă şi 1 tren regimentar. *Regimentul* este unitatea de luptă a infanteriei şi cea mai mare unitate administrativă; resolvă toate problemele tactice ce se ivesc în câmpul lui de acţiune. In regiment se formează spiritul de solidaritate şi adevăratul spirit de corp, simbolizate prin drapel. Se compune din: 3 batalioane, 1 companie de armament de însoţire (guri de foc de calibre diferite), un tren de luptă şi un tren regimentar. *Brigada*

MANEVRELE REGALE: CAVALERIA IN RECUNOAŞTERE

M. S. REGELE CAROL II ȘI MARELE VOEVOD MIHAI TRECÂND IN REVISTĂ REGIMENTUL DE GARDĂ MIHAI VITEAZUL
M. S. Regele poartă pelerina albă a Cavalerilor Ordinului «Mihai Viteazul»

COMPANIA I A BATALIONULUI I VÂNĂTORI DE MUNTE, DEFILÂND IN CAP CU A. S. R. MIHAI, MARE VOEVOD DE ALBA IULIA, 25 OCT. 1937

este cea mai mare unitate dintre micile unităţi de infanterie. Rolul său important este să coordoneze acţiunea regimentelor sale. Este formată din 2 regimente.

Unităţile de mitraliere sunt mijloacele de luptă care formează adevărata putere de foc, întrucât focul mitralierelor este distrugător, iar barajul lor este de netrecut. In luptă, mitralierele constitue scheletul *planului de foc*; ele pot *trage în sprijinul infanteriei* cu o densitate cerută de nevoile de luptă modernă, distrug sau neutralizează resistenţele inamice şi fac posibilă înaintarea trupelor sau împiedică înaintarea inamicului. Datorită stabilităţii afetului, tragerea lor este foarte precisă; sunt mobile şi ca atare pot însoţi trupele pretutindeni şi în toate fazele luptei. Ele pot trage după liniile cele mai înaintate ale dispozitivului de atac, prin intervalele unităţilor şi chiar pe deasupra acestora, făcând şi siguranţa unităţilor pe flanc şi spate; ele execută baraje intermitente, precum şi legătura de foc între unităţi. Sunt de asemenea capabile de a manevra focul. Execută trageri asupra obiectivelor terestre (mascate şi nemascate) şi contra aeronavelor. Unitatea de tragere este grupa de mitraliere, iar unitatea de luptă este plotonul.

MANEVRELE REGALE: INFANTERIŞTI EXECUTÂND UN MARŞ DE APROPIERE

Vânătorii de munte. Orice infanterie trebue să fie capabilă să lupte în munţi. Totuşi fără un antrenament şi o instrucţie specială, ea va întâmpina greutăţi cari vor reduce valoarea ei combativă. Din aceste motive, pentru operaţiunile în munţi, s'au organizat unităţi de infanterie speciale de munte (vânătorii de munte). Organizarea acestor unităţi este asemănătoare cu a infanteriei, cu deosebire că: efectivele sunt mai mici decât ale infanteriei, deoarece conducerea operaţiunilor în munţi este mai anevoioasă şi comandamentul mai descentralizat; trăsurile sunt înlocuite prin samare; soldaţii sunt dotaţi cu echipament şi material special, corespunzător mediului în care acţionează (ski, materiale de semnalizare şi observare, unelte de pionieri speciale, etc.). Armamentul de însoţire se află în principiu la batalion, ca urmare logică a descentralizării şi are în genere traiectorie curbă pentru a putea bate obiectivele adăpostite.

Unitatea corespunzătoare regimentului este *grupul de vânători de munte*, care constitue mai mult un organ de comandament.

Grănicerii sunt infanterişti organizaţi ca şi celelalte unităţi de infanterie. Misiunea lor în timp de pace este de a păzi frontierele, mai ales din punct de vedere vamal. In acest scop ei primesc o instrucţie *specială* şi se află sub autoritatea Minsterului de Finanţe. De aceea, pe lângă pregătirea militară de infanterişti, grănicerii trebue să primească şi o instrucţie specială. Serviciul militar activ sub arme ţine, la ei, 3 ani.

Carele de luptă sunt creaţia războiului trecut, izvorîtă din dorinţa de a rupe, prin mijloace noi, puternice şi mobile, fronturile stabilizate, fortificate puternic, precum şi din necesitatea de a obţine surprinderea prin micşorarea duratei sau prin absenţa preparaţiei de artilerie. Acestea sunt automobile cu şenilă, cuirasate şi armate, sortite să uşureze înaintarea atacatorilor sdrobind obstacolele pasive şi resistenţele active. Datorită şenilei, ele pot să circule în orice fel de teren, iar prin greutatea lor să înlăture obstacolele. Blindajul le pune la adăpost de proiectilele de infanterie şi de schijele proiectilelor de artilerie. Sunt ferite mai puţin, însă, de loviturile în plin ale artileriei şi de gloanţele perforante moderne. Armamentul lor — tunuri sau mitraliere — acţionează la mică distanţă. Prin acest armament, purtat la înălţime şi protejat, ele distrug sau neutralizează cu uşurinţă resistenţele active, în special cuiburile de mitralieră. Acţionând prin mişcare şi foc, carele sunt unelte esenţial ofensive. Ele cuceresc terenul, dar sunt în neputinţă să-l ocupe, să-l stăpânească. Ca urmare, acţiunea lor nu se poate concepe decât strâns combinată cu cea a infanteriei sau a celorlalte arme.

Carele se clasează: după greutate — *uşoare* (2—7 tone), *mijlocii* (10—25 tone) şi *grele* (26—60 tone); după armament — cu *tunuri*, cu *mitraliere şi mixte*; după misiuni — de recunoaştere îndepărtată (uşoare şi rapide), de protecţie imediată, de însoţire a infanteriei, de ruptură (care grele), de radio, fumigene, etc.

Unităţile de care de luptă de orice fel fac parte din rezerva generală, la dispoziţia comandamentului superior. Un regiment de care uşoare cuprinde în general, pe lângă unităţi de care, constituite în batalion, şi unităţi de aprovizionare, de transport şi de depanaj.

Cavaleria

Cavaleria face parte din armele principale. Ea prelungeşte acţiunea celorlalte arme pe care le apără

şi le informează. Ea este folosită înaintea frontului, pe flancuri şi ca rezervă mobilă de foc a marilor unităţi.

Mijloacele de acţiune ale cavaleriei sunt: mişcarea şi focul. Ea luptă normal pe jos, utilizând focul ca şi infanteria, manevrează călare; lupta călare (şarja) se practică numai în cazuri speciale. Organizarea şi armamentul cavaleriei sunt asemănătoare cu ale infanteriei.

Unităţile motorizate ale cavaleriei sunt formate din automobile blindate şi motomitraliere. Ele constituesc mijloace de foc suplimentare puse la dispoziţia comandamentului. Fiind foarte mobile, pot să însoţească elementele călări şi să le sprijine în deaproape.

Infanteria uşoară (transportată), *artileria călăreaţă* şi *pionierii călări* formează armele ajutătoare ale cavaleriei.

Artileria

Artileria este arma al cărei mijloc unic de acţiune este *focul*. Ea constitue, prin acţiunea focului său, sprijinul indispensabil al infanteriei şi cavaleriei. In apărare, focul artileriei, combinat cu acel al infanteriei sau cavaleriei, opreşte sau cel puţin sdruncină dispozitivul de atac al inamicului. In atac, focul artileriei prepară, însoţeşte şi protejează acţiunea atacatorului.

M. S. REGELE CAROL II URMĂRIND DESFĂŞURAREA MANEVRELOR

După felul ei de acţiune, artileria se clasifică în două categorii distincte: *terestră* (guri de foc de uscat) şi *maritimă* (guri de foc de vase şi de coastă). Dintre toate acestea, artileria terestră formează grupa principală, nu numai prin numărul, dar şi prin felul decisiv al acţiunii ei tactice. Ea cuprinde guri de foc de calibru şi mobilitate diferită, grupate în următoarele feluri speciale de artilerie: armament de însoţire al infanteriei, artileria de şanţuri, de munte, antiaeriană, călăreaţă, uşoară, artilerie grea de câmp, artilerie grea de mare putere.

Tunul este cea mai mică organizaţie de artilerie. *Secţia* se compune din 2 tunuri. *Bateria* este unitatea de tragere, administraţie şi educaţie. Are 2 secţii (4 tunuri). *Divizionul* cuprinde 2—3 baterii. El este unitatea tactică de artilerie, în cadrul căreia are loc manevra focului. *Regimentul* se compune din 2—4 divizioane. *Brigada* este cea mai mare unitate de artilerie şi cuprinde 2 regimente.

Geniul

Trupele de geniu fac parte din trupele combatante. Sunt folosite de marile unităţi, pentru executarea lucrărilor tehnice de toate categoriile. Fiind trupe speciale şi extrem de greu de înlocuit, rostul lor se mărgineşte în mod obişnuit la lucrări tehnice de specialitate. Ele se compun din unităţi de pionieri, unităţi de comunicaţii şi unităţi de transmisiuni.

Trupele de pionieri sunt folosite pentru organizarea terenului, construirea de posturi de comandă, observatoare, şosele, organizarea poziţiilor, baracamente, construcţii de poduri, distrugeri, etc.

Trupele de comunicaţii sunt însărcinate cu construcţia, întreţinerea şi exploatarea liniilor de comunicaţii, executând transporturile de personal şi material necesar armatei de operaţiuni. Ele cuprind trupe de cale ferată, trupe de transport cu automobilele şi trupe de pontonieri.

Trupele de transmisiuni materializează legătura între marile şi micile unităţi, prin reţele telegrafice, cu fir şi fără fir, şi reţele telefonice prin mijloace optice (semnalizatoare, proiectoare, panouri, etc.), transmisiuni prin agenţi de legătură, porumbei, etc.

Serviciile

Serviciile sunt organe prin care se asigură trupelor cele necesare pentru întreţinere şi luptă, conservarea materialelor, precum şi evacuarea acelora ce constitue un impediment (materiale deteriorate, capturate, etc.). Rolul lor se manifestă dela fabricarea produselor până la transportarea lor la unităţile cele mai înaintate pe linia de luptă; rezultă deci că acţiunea serviciilor se întinde din zona interioară şi până la linia de contact a trupelor cu inamicul. Eşalonarea serviciilor se face de regulă pe trei zone: zona interioară, zona etapelor şi zona operaţiilor.

Aceste servicii se divid şi ele în: serviciul transmisiunilor, serviciile de aprovizionare, întreţinere şi evacuare, serviciul transporturilor şi serviciile de ordine (Serviciul Justiţiei Militare şi Serviciul Pretorial).

MARILE UNITĂŢI

Marile unităţi au fost create cu scopul de a satisface necesităţile tactice ale câmpului de luptă. Aceste necesităţi cer convergenţa acţiunilor speciale ale fiecărei arme, către una şi aceeaşi ţintă. Fiecare din aceste arme luptătoare are proprietăţi tactice diferite. Pentru ca efectul acestor proprietăţi să fie cât mai mare, ele se ajută în mod reciproc, fiecare în raport cu capacitatea operativă pe care i-o dă armamentul şi organizarea specifică. Coordonarea acţiunii în acest ansamblu de arme se face de un comandant unic.

Marile unităţi sunt: Divizia de infanterie, de grăniceri, de cavalerie şi aeriană, Corpul de armată şi Corpul de cavalerie, Detaşamentul de armată, Armata şi Grupul de armate.

Diviziile

Divizia de infanterie este o mare unitate de luptă care poate fi uşor manevrată. In compunerea ei intră unităţi din toate armele. Graţie puterii sale, poate duce o acţiune importantă cu propriile sale mijloace. Are următoarea compunere: un comandament cu stat major, trupe (1—2 brigăzi de infanterie), o cavalerie divizionară, o brigadă de artilerie, unităţi de mitraliere şi transmisiuni, unităţi de marş şi servicii.

Divizia de cavalerie este o mare unitate în care unităţile de cavalerie predomină; are şi trupe de celelalte arme. Este alcătuită din: un comandament cu stat major; 2—3 brigăzi de cavalerie a 2 regimente; un batalion de infanterie uşoară, un regiment de artilerie călăreaţă; o companie de ciclişti, un escadron de automobile blindate şi moto-mitraliere, o escadrilă de aviaţie de recunoaştere, o companie de transmisiuni şi servicii.

Divizia aeriană cuprinde: unităţi de bombardament, de vânătoare, servicii şi mijloace. Diviziile aeriene sunt puse la dispoziţia Armatelor.

Corpurile

Corpul de armată este o mare unitate de bătălie. In interiorul corpului de armată, se coordonează eforturile diviziilor, spre a duce bătălia până la decizune. El este compus dintr'un comandant cu statul său major, un număr de divizii şi elemente neindivizionate (care de luptă, cavalerie, artilerie, aeronautică, etc.) şi servicii.

Corpul de cavalerie este o mare unitate constituită temporar, când nevoia operativă cere coordonarea acţiunii mai multor divizii de cavalerie. El poate primi în acest scop un număr de unităţi de toate armele şi servicii suplimentare.

Detaşamentul de armată se constitue temporar în vederea îndeplinirii unor misiuni speciale.

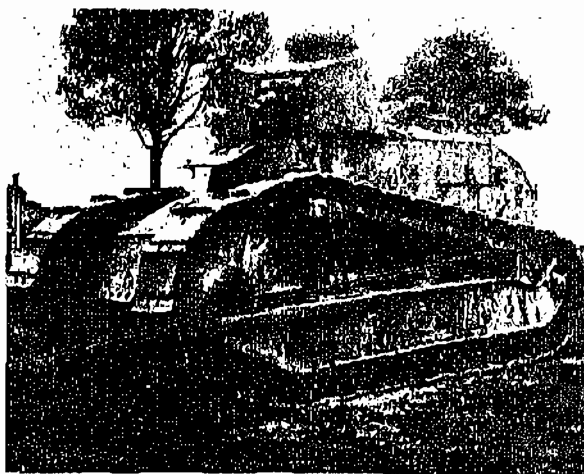
Armatele

Armata este o mare unitate strategică; întreprinde operaţiuni de durată, pe fronturi mari, cu rezultate determinante. Ea este constituită dintr'un număr variabil de corpuri de armată, divizii de cavalerie, unităţi de diferite arme şi servicii.

Grupul de armate îşi exercită acţiunea de comandament prin combinarea eforturilor armatelor în subordine.

COMANDAMENTUL SUPREM

Comandamentul suprem se compune *în timp de pace* din: M. S. Regele (Capul Statului), Consiliul Superior al Apărării Ţării, Ministerul Apărării Naţionale şi Marele Stat Major. *In timp de răsboiu* din: M. S. Regele (Capul Statului), Guvernul şi Marele Cartier General.

UN CAR DE LUPTĂ RENAULT M. 17 F. T.

Consiliul Superior al Apărării Ţării

Consiliul Superior al Apărării Ţării are menirea de a examina, coordona şi soluţiona toate chestiunile relative la apărarea naţională. Incheierile Consiliului sunt obligatorii şi angajează răspunderea ministrului respectiv. Compunerea Consiliului este următoarea: *a)* Preşedintele Consiliului de Miniştri, ca preşedinte; *b)* A. S. R. Principele Moştenitor, la majorat; *c)* Miniştrii: Apărării Naţionale, Aerului şi Marinei, Afacerilor Străine, Industriei şi Comerţului, Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor, Finanţelor, Agriculturii, Sănătăţii Publice, Internelor; *d)* Consiliul Superior al Oştirii, cu vot consultativ.

Consiliul se întruneşte obligatoriu, cel puţin de două ori pe an, fiind convocat de către preşedintele său, obişnuit în cursul lunilor Martie şi Septemvrie. M. S. Regele poate să convoace întrunirea Consiliului, ori de câte ori găseşte necesar, şi în acest caz ia Inalta Preşedinţie.

Ministerul Apărării Naţionale

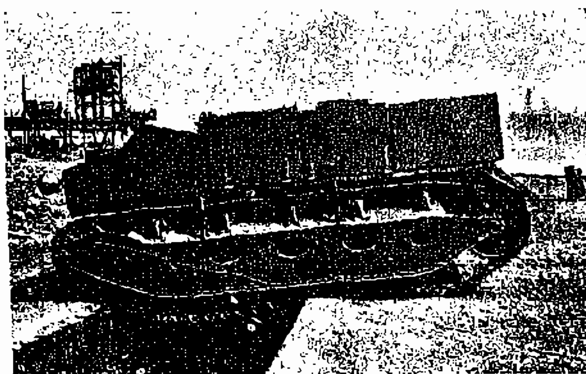
Armata este reprezentată în guvernul ţării, prin Ministrul Apărării Naţionale. Acesta este cel mai înalt organ al armatei în timp de pace, el fiind acela care are răspunderea întreagă, în tot ce priveşte organizarea, pregătirea şi dotarea ei [1]).

Marele Stat Major

Marele Stat Major are ca rol, în timp de pace: să coordoneze pregătirea de răsboiu a forţelor armatei de uscat, să organizeze şi să mobilizeze armata, pregătind mobilizarea teritoriului şi naţiunii, să pregătească legile în legătură cu organizarea armatei, să se informeze asupra forţelor militare ale diferitelor armate străine, să pregătească planurile de răsboiu, să studieze transporturile militare, să îndrumeze instrucţia în armată, să elaboreze regulamentele militare, să îndrumeze instrucţia preregimentară, să conducă şi să coordoneze învăţământul militar, etc.

---

[1]) Pentru organizarea Ministerului Apărării Naţionale, vezi *Enc. Rom.* I: Administraţia Centrală, pag. 292.

TRACTORUL GREU VICKERS-ARMSTRONGS TRECÂND UN ŞANŢ LARG DE 2,44 m.

Marele Stat Major are, pe lângă Secţia Adjutanturii şi Serviciul Istoric, 3 diviziuni cu 6 secţiuni: Diviziunea I-a cu Secţia 1-a Organizare şi Mobilizare şi Secţia 2-a Informaţii şi Contra Informaţii; Diviziunea II-a cu Secţia 3-a Operaţii şi Secţia 4-a Materiale şi Servicii; Diviziunea III-a cu Secţia 5-a Instrucţie şi Regulamente şi Secţia 6-a Transporturi şi Comunicaţii.

Marele Cartier General

Odată cu decretarea mobilizării, principalele diviziuni, secţii şi biurouri din Marele Stat Major, completate cu cadrele organice necesare, alcătuesc Marele Cartier General al Armatei. M. S. Regele deleagă pe un general, hotărît de Consiliul Superior al Apărării Ţării, ca Şeful Marelui Cartier. Guvernul, Ministerul Apărării Naţionale şi Consiliul Superior al Apărării Ţării rămân numai simple organe de satisfacere a nevoilor armatei, exprimate prin Marele Cartier, neavând nici o înrâurire în conducerea operaţiunilor.

*

Poporul român are intenţiuni pacifice, el nu urmăreşte nici un scop agresiv, însă înţelege să-şi păstreze teritoriul întregit cu jertfa a 800.000 de oameni, menţiuând neatinse prestigiul şi demnitatea ţării.

Poporul român este pătruns de o credinţă: că răsboiul care a trecut nu a adus o «pace eternă» ci o «pace armată». El cere dela conducătorii lui o atitudine mândră şi o vigilenţă neostenită, convins fiind că orice îndoială, indiferenţă sau întârziere, poate fi, în timpurile de azi, un pericol pentru propria sa existenţă.

CORPURILE SPECIALE

JANDARMERIA

Jandarmeria este un corp de poliţie organizat milităreşte, instituit pentru a veghia la păstrarea ordinei, în mod permanent în comunele rurale şi ocazional în oraşe, întreprinderi, etc.

Deşi jandarmeria este la dispoziţia Ministerului de Interne, totuşi ea constitue o specialitate în cadrul armatei generale. Poziţia, disciplina şi condiţiunile *de căsătorie ale ofiţerilor, subofiţerilor şi trupei sunt* supuse dispoziţiunilor din legile şi regulamentele militare, cari se exercită prin autoritatea Ministerului Apărării Naţionale.

Ca organe de poliţie judiciară, jandarmii colaborează şi cu Ministerul de Justiţie.

ISTORIC

In 1840 se vorbeşte pentru prima oară de «jandarmi», an când intră în vigoare, în Moldova, sub Grigore Alexandru Ghica, «reforma Corpului Slujitoresc în Corp de jandarmi după pilda altor staturi» [1]).

Acest corp de jandarmi avea atribuţiuni de poliţie generală.

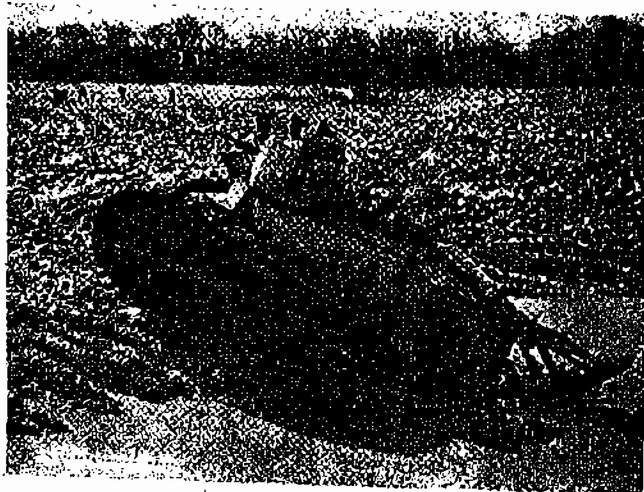
După această reformă, Corpul de jandarmi avea 1.430 oameni, jumătate pedeştri şi jumătate călări.

In 1864 Domnitorul Cuza înlocueşte «dorobanţii» Capitalei, cu un escadron de jandarmi călări şi o companie de jandarmi pedeştri, puşi la dispoziţia poliţiei Capitalei.

In 1868, în afară de înfiinţarea, pe teritoriul rural, a *unei poliţii comunale* sub denumirea de guarzi câmpeni, se constitue, prin Legea de organizare a armatei române, ca unul din elementele armatei permanente, şi «Gendarmeria», organizată pe companii pedestre şi escadroane călări, unităţi puse la dispoziţia Ministerului de Interne pentru asigurarea ordinei în ţară. De asemenea, dorobanţi călări (câte un escadron pe judeţ), concură, ca elemente mobile, la ordinea şi poliţia în judeţ.

In anul 1893, ministru de Interne fiind Vasile Lascăr, apare Legea jandarmeriei rurale în care, pentru prima oară, se fixează principiile de organizare ale jandarmeriei, dându-i-se atribuţiuni de poliţie generală în Stat, poliţie administrativă şi poliţie judiciară.

In urma răscoalei din 1907, se dă Corpului de jandarmi, prin modificarea legii din 1893, un caracter

CAR DE LUPTĂ UŞOR DE 6 TONE

[1]) Pentru evoluţia Corpului Slujitoresc, vezi *Enc. Rom* vol. I. Istoricul Administraţiei Locale, pag. 296—302.

pur militar; se înființează câte un post de jandarmi în fiecare comună, li se lărgesc atribuțiunile, li se schimbă sistemul de recrutare, și efectivele unităților se măresc simțitor.

ORGANIZAȚIA ACTUALĂ

In 1929, printr'o lege care guvernează și astăzi, se trece jandarmeriei sarcina de a garanta siguranța de Stat pe teritoriul rural al țării; se desființează « postul comunal » înlocuindu-se cu « postul central » și se crează o jandarmerie teritorială și o jandarmerie a armatei.

In 1932, se înființează școala ofițerilor de jandarmi, în care nu sunt admiși decât tineri licențiați sau doctori în drept.

Organizația actuală a Corpului de jandarmi cuprinde:

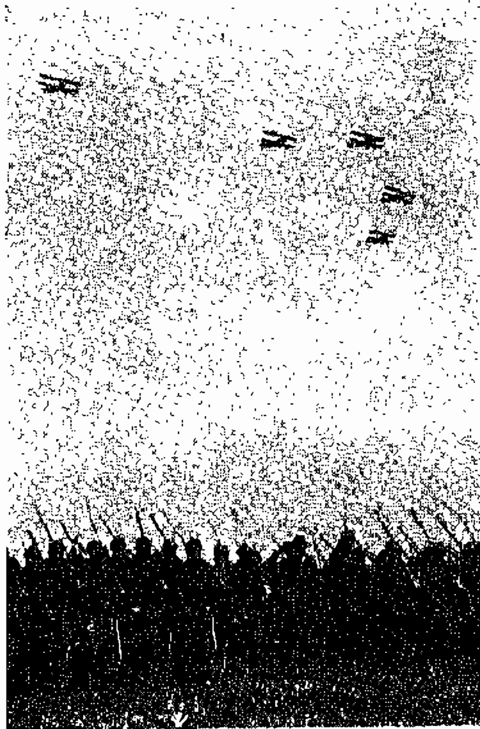
I. *Formațiuni teritoriale. Inspectoratul general al jandarmeriei*, de care depind direct *11 inspectorate regionale* și *71 legiuni teritoriale* corespunzătoare județelor administrative. Acestea din urmă au ca subîmpărțiri: sectoarele, secțiile și posturile de jandarmi.

II. *Formațiuni mobile: a)* legiuni mobile; *b)* grupe călări; *c)* grupe de rezervă.

III. *Formațiuni de oraș: a)* legiuni de oraș; *b)* regimentul de jandarmi pedeștri.

IV. *Centre de instrucție:* 12 centre, în cari se instruește trupa jandarmerească.

V. *Școli:* Școala de aspiranți, școala de ofițeri de poliție și împrospătare, școala de ofițeri jandarmi și școala de dresat câini.

MANEVRELE REGALE: INFANTERIE APĂRATĂ DE AVIOANE

MARINA REGALĂ

ISTORIC

Simțul marinăresc și darul navigației sunt vechi în sângele românului. Pe Coloana lui Traian se află săpate în piatră mărturiile navigației cu caracter militar pe apele Istrului. In acelaș timp, o puternică navigație maritimă, folosită, firește, și în scopuri militare, înflorea pe toată întinderea Pontului dacic.

Inainte chiar de întemeierea Principatelor, aceste porturi au continuat a forma baze de apărare ale imperiului roman, sub forma lui bizantină.

La 1370, Nicolae, voevodul Transilvaniei, atacă Cetatea Severinului cu bărci și plute.

Câțiva ani mai târziu, Mircea cel Mare lua titlul de « Marele Voevod... până la Marea cea Mare » iar Alexandru cel Bun își întindea hegemonia peste Marea Neagră, într'atât încât aceasta fu cunoscută pe atunci ca un « lac moldovenesc ».

In acele timpuri, flota moldovenească luase o așa de mare desvoltare, încât porturile Chilia și Cetatea-Albă fură înzestrate cu șantiere navale.

Sub Ștefan cel Mare, puterea pe mare crescu atât de mult, încât Mahomed declară: « Până când Românii stăpânesc Chilia și Cetatea-Albă, nu vom putea birui pe creștini ». Prin căderea Cetății-Albe sub Turci, « se îngroapă — precum spune Bălcescu — viitorul maritim al Moldovei ». Totuși, în sec. XVI, marinarii moldoveni sunt cunoscuți ca renumiți corsari, ceea ce implica din partea lor și curaj și iscusință.

Cu ajutorul luntrilor, Mihai Viteazul cucerește Vidinul, Rusciucul și Nicopoli.

Intre 1620—1794 țara întreagă este supusă unui bir special « birul șeicilor » (caicilor), în urma căruia se construiră șeicile domnești, un fel de navigație de stat.

Renașterea marinei moldovenești începu în 1834. Atunci, sub domnia lui Mihail Sturza și din imboldul boierului Nicolae Roșca Codrean, apar pe Dunăre, Siret, Prut și Marea Neagră, numeroase vase moldovenești.

Renașterea marinei muntene e legată de numele Principelui Bibescu. Sub domnia lui se lansează cu mare fast, la Brăila, corabia « Marița », botezată astfel în cinstea domniței. Atunci a rostit Cezar Bolliac câteva cuvinte memorabile:

« Mergi, corabie, mergi de arată Europei culorile României; mergi a-i duce bogățiile noastre și a-i cere luminile sale; mergi de vizitează Italia, Francia, Spania și spune popoarelor lor că sunt încă Romani dela Dunăre la Nistru, dela Tibiscu la muntele Ernul ».

Primul vas românesc cu aburi a apărut ceva mai târziu: « Prințul Vogoridi », căruia mai târziu i s'a schimbat numele în « România ».

Odată cu Unirea Principatelor, se contopesc și flotele lor, și reședința comandamentului marinei ia ființă la Ismail. Apar acum primele șalupe armate cu 4 tunuri de 120 mm.

Mihail Kogălniceanu și generalul Adrian au fost aceia cari au declarat că « flota și armata trebuesc să meargă pe acelaș picior de desvoltare. De acum înainte marina militară este aceea care formează marinari și-i îndrumează spre marina comercială, pentru a românıza comerțul pe Dunăre și Mare ».

La 1867 marina primește vaporul « Ștefan cel Mare », astăzi ajuns un simplu șlep.

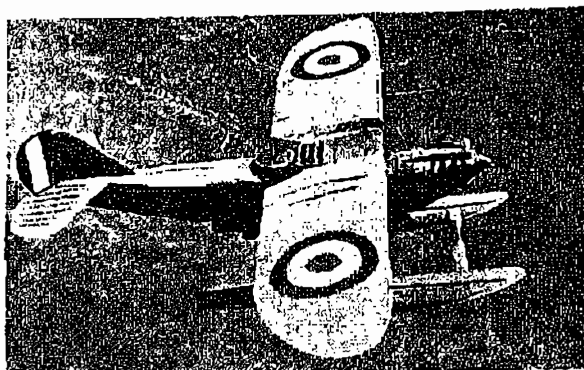
La 1874 se comandă în Anglia șalupa torpiloare « Rândunica », iar la Toulon canoniera « Fulgerul ».

In 1880 se întemeiază Arsenalul Marinei din Galați.

E timpul când Austriacii căutau să pună mâna pe poliţia Dunării, susţinând că Românii nu o pot impune din lipsă de vase.

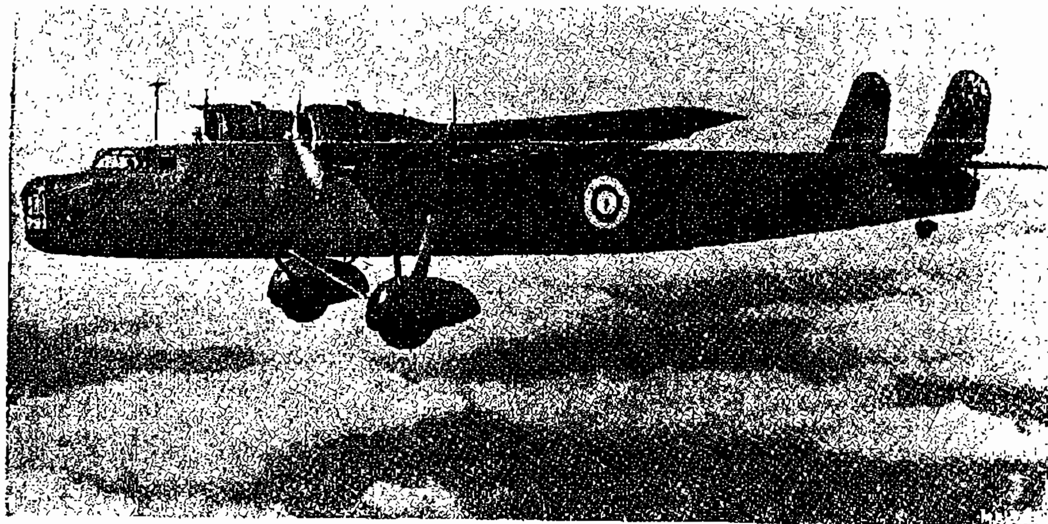
Când comisia de anchetă trece Porţile de Fier, se întâlneşte în cale cu şalupele « Sentinela », « Potera-şul » şi « Grănicerul », aduse din Germania de Ion C. Brătianu. Astfel poliţia Dunării a rămas României.

In aceeaşi epocă, se elaborează sub conducerea generalului Maican trei legi fundamentale în această materie: a cooperării marinei în operaţiile armatei, a exercitării poliţiei fluviale şi maritime şi a organizării serviciilor dependente.

UN HIDROAVION DE BOMBARDAMENT

Intre 1880 şi 1906 opera de înzestrare a marinei continuă cu febrilitate. Se aduc vasele torpiloare: « Şoimul » şi « Vulturul », apoi vasul şcoală « Mircea », bric de lemn cu două catarge, pe care şi-au făcut ucenicia toţi marinarii noştri, şalupele armate: « Rahova », « Opanez » şi « Smârdan », vasul purtător de mine « Alexandru cel Bun », monitoarele: « I. C. Brătianu », « Lascar Catargiu », « Lahovary » şi « M. Kogălniceanu », precum şi opt vedete.

In perioada de după războiu s'au cumpărat canonierele: « Comandor Stihi », « Căpitan Dumitrescu », « Locotenent Lepri » şi « Sublocotenent Ghiculescu » purtătoare de nume eroice, distrugătoarele: « Mărăşti » şi « Mărăşeşti », crucişătoarele: « Regele Ferdinand » şi « Regina Maria », iar în ultimii ani, nava bază « Constanţa » şi submarinul « Delfinul ».

AVION MONOPLAN DE BOMBARDAMENT CU DOUĂ MOTOARE

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ

Astăzi suntem pe drumul realizărilor mari. Inzestrarea marinei noastre militare şi comerciale cu bastimentele, impuse de nevoile şi mândria noastra naţională, a depăşit cadrul unor simple proiecte. Şi nici nu se putea altfel pentru un popor pe care soartă l-a aşezat pe axa marilor drumuri ale Europei Centrale.

Pentru ţara şi poporul nostru ideea călăuzitoare trebue să rămână aceasta: că nu este destul să stăpânim legal marea ca element geografic, nu este de ajuns să o posedăm ca putere economică, ci este nevoie să o asimilăm ca factor component în structura noastră spirituală.

Astăzi, organizaţia marinei regale se află sub imperiul legii organice a Ministerului Aerului şi Marinei din 14 Noemvrie 1936.

Organul său de conducere este *Inspectoratul General al Marinei Regale* (organ de comandament şi administraţie) cu statul său major şi serviciile de intendenţă, armament şi muniţii şi cel sanitar.

Inspectoratul general are sub ordine următoarele formaţiuni:

I. *Comandamente:* comandamentul general al marinei, comandamentul diviziei de Mare, comandamentul diviziei de Dunăre, comandamentul forţelor navale la Mare şi comandamentul şcoalelor.

II. *Trupe:* baza navală maritimă, baza navală fluvială, apărarea fixă maritimă, apărarea fixă fluvială, nave la Mare, nave la Dunăre.

III. *Şcoli:* şcoala pregătitoare navală, şcoala de aplicaţie, şcolile de specialităţi pentru maeştrii militari, centrul de instrucţie al marinei.

IV. *Stabilimente:* Arsenalul Marinei.

V. *Depozite:* de armament, de muniţiuni, de mine şi torpile, de materiale diverse.

Ofiţer de Stat Major 1868 — Infanterie Soldat — Vânător 1868 — Cavalerie 1868 — Grănicer 1868 — Pompier 1868 — Jandarm călare mare ţinută — Călăraş 1869 — Ofiţer de puşcaşi 1869

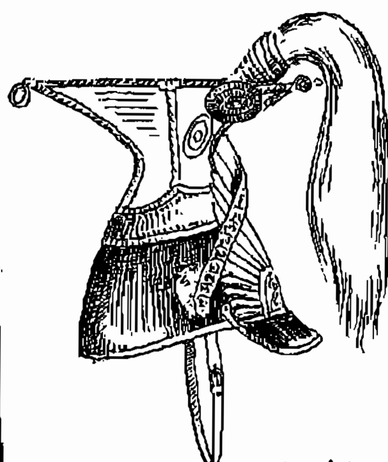
Infanterie 1873 — Vânător 1873 — Ofiţer de geniu — Ofiţer de roşiori — Artilerie 1873 — Soldat din flotilă mare ţinută — Soldat sanitar ţinută de iarnă — Călăraş ţinută de vară — Dorobanţ ţinută de iarnă

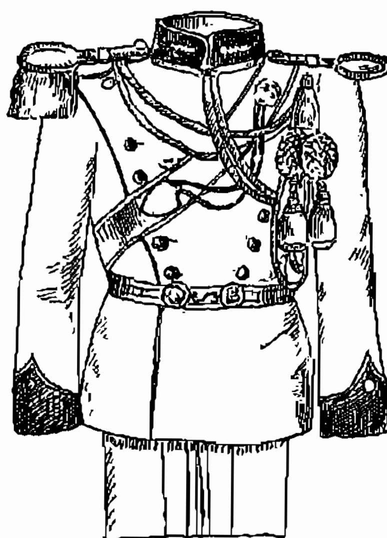
Miliţie 1873 — Ofiţer de infanterie 1891 — Reg. 4 Roşiori 1893 — Soldat grănicer 1912 — Soldat de infant. ţinuta de camp. 1916 — Ofiţer 1916 — Escortă Regală 1924 — Ofiţer de marină 1921 — Aviaţie 1926 — Şcoala Militară 1925

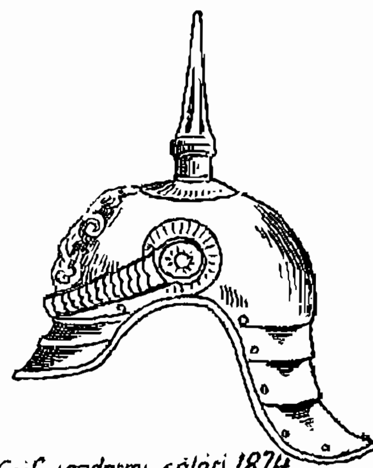
Ofiţer de cavalerie — Cavaler «Mihai Viteazul» — Ofiţer de artilerie — Ofiţer de vânători — Ofiţer de grăniceri — Escortă Regală — Regimentul de Gardă «Mihai Viteazul» — Ofiţer de administraţie

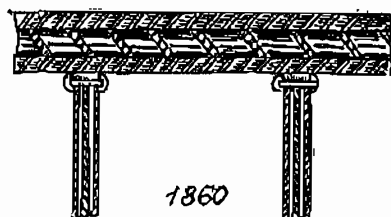
Șapca de Ofițer Lăncieri
1860

1860
Tunică de Ofițer Artilerie

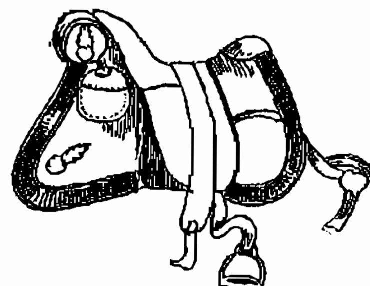
Coif jandarmi călări 1874

1860
Centron de Ofițer Lăncieri

1860 Ceacoul de soldat Artilerie

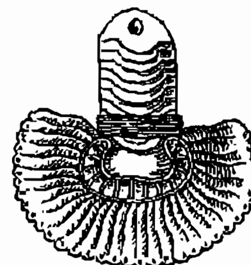
Harnașament de soldat.
1860

Ledunca de Ofițer Artilerie
1860

Cartușieră de soldat

Epolet de soldat 1860

Gulerul tunicei Ofițer superior 1860

Dragon 1860

Gulerul tunicei soldat Artilerie

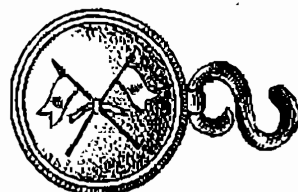
Nasture de uniformă 1860

Guler soldat trompet Artilerie
1860

Nasture Lăncieri 1860

Placa de centuron Ofițer
1860

Desene de V. Grigoriu

Ierarhia în cadrele marinei este aproape aceeaşi ca şi la trupele terestre. Denumirile gradelor diferă însă adeseori. Le redăm mai jos împreună cu echivalentele lor din armata teritorială:

Ofiţeri inferiori: aspirant (sublocotenent), locotenent, căpitan.

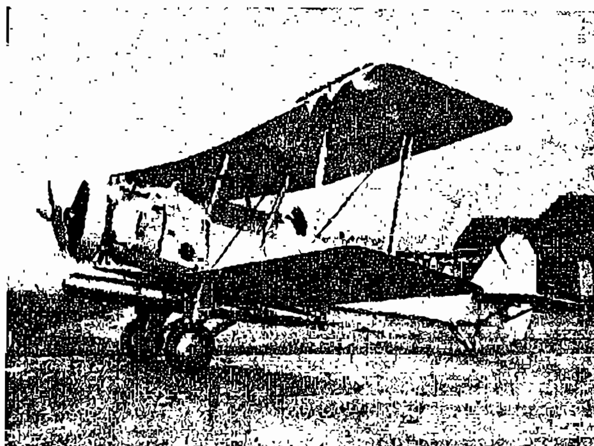
Ofiţeri superiori: locotenent comandor (maior), căpitan comandor (lt.-colonel), comandor (colonel).

Ofiţeri generali: contra amiral (general de brigadă), vice amiral (general de divizie), amiral (general de corp de armată).

Subofiţerii formând clasa maeştrilor poartă denumirea de submaestru clasa I, II, III, sau maestru clasa I, II, III.

AERONAUTICA

Aeronautica, în special aviaţia, este o armă nouă, la a cărei desvoltare a contribuit foarte mult răsboiul trecut.

AVION-TORPILOR CU MOTOR DE 500 H. P.
Greutatea torpilei este 1000 kgr.

Inceputurile aeronauticei româneşti au fost deosebit de favorabile, şi evoluţia tehnică a acestei arme este legată de numele câtorva mari Români.

Prima ei lege de organizare datează din 1913. Era mai mult un statut al personalului navigant. Ea s'a aplicat până în 1932 când a intrat în vigoare o nouă lege organică.

Aeronautica cuprinde: aviaţia, aerostaţia şi apărarea contra aeronavelor.

Aviaţia

Instrumentul de acţiune al aviaţiei este *avionul*. Rolul ei este: de informaţie (observaţie şi recunoaştere), de vânătoare (de zi şi de noapte), de bombardament (de zi şi de noapte). Metodele de acţiune ale aviaţiei sunt: mobilitatea şi focul. Ea este organizată pe *escadrile*. Escadrila este unitatea cea mai mică a aviaţiei, cuprinzând 6-10-15 avioane (după felul aviaţiei); 2—3 escadrile formează un *grup*; 2—3 grupuri formează o *flotilă*; 2—3 flotile formează o *escadră*.

TRANSPORTUL RĂNIŢILOR SUB GAZELE DE LUPTĂ

Aerostaţia

Aerostaţia întrebuinţează baloane captive, care pot avea următoarele misiuni: supravegherea generală, în profitul comandamentului, misiuni de artilerie, misiuni de legătură. *Compania* este unitatea elementară în aerostaţie.

Apărarea antiaeriană

Apărarea antiaeriană (apărare contra aeronavelor) are ca rol interzicerea incursiunilor aeronavelor inamice. Se realizează prin *mijloace aeriene* (avionul de luptă) şi prin *mijloace terestre* (active şi pasive). Mijloacele terestre active sunt tunurile antiaeriene, mitralierele antiaeriene, posturile de ascultare, proiectoarele; mijloacele pasive sunt: baloanele de baraj, camuflajul şi posturile de pândă.

PREGĂTIREA PREMILITARĂ

Pregătirea premilitară urmăreşte întărirea simţimintelor morale şi naţionale, cultivând spiritul de ordine şi disciplină cetăţenească; desvoltarea aptitudinilor fizice şi dobândirea cunoştinţelor militare elementare pentru o asimilare cât mai uşoară a instrucţiei militare la chemarea sub drapel.

Pregătirea premilitară este obligatorie pentru toţi tinerii de 18, 19 şi 20 de ani, fii de cetăţeni români.

Sunt *scutiţi* de această pregătire tinerii cu infirmităţi vădite, constatate de medicii de circumscripţie şi medicii primari de judeţe.

Sunt *excluşi* dela pregătirea premilitară cei condamnaţi pentru crimă sau la o pedeapsă corecţională mai mare de doi ani.

Durata efectivă a pregătirii premilitare este de câte 40—50 de şedinţe în fiecare an — în principiu în zilele de sărbătoare, după serviciul religios — la care se adaugă câte o concentrare anuală de 4—7 zile.

Pregătirea premilitară este coordonată şi îndrumată de Ministerul Apărării Naţionale, prin Marele Stat Major.

Colaborează la această pregătire: Ministerul Educaţiei Naţionale, Ministerul Cultelor şi Artelor, Ministerul de Interne, Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor

UN AVION PRODUCÂND NOURI ARTIFICIALI SPRE A ÎNVĂLUI CELELALTE AVIOANE DIN URMA LUI

Municipiile: Bucureşti, Cernăuţi, Chişinău, Cluj, Iaşi, Oradea, Timişoara, Craiova şi Braşov au câte un inspectorat municipal, care depinde de comandamentul teritorial respectiv.

Acest inspectorat conduce un subinspectorat municipal cu centre şi subcentre de pregătire municipală, pe sectoare, şi un subinspectorat universitar şi şcolar cu centre şi subcentre de pregătire şcolară, pe facultăţi şi şcoli.

Personalul centrelor şi subcentrelor este format din ofiţeri activi şi ofiţeri invalizi proveniţi din activitate, ofiţeri de rezervă, tineri cu termen redus în primul an după terminarea stagiului militar şi gradaţi din completare, precum şi gradaţi din rezervă (începând cu cele mai noui contingente).

Învăţământul constă din şedinţe de educaţie morală, fizică, naţională, igienă şi instrucţie elementară militară.

Activitatea premilitară a tinerilor este consemnată în livrete individuale, fiecare tânăr primind la terminarea pregătirii premilitare una din următoarele calificări: « *Pregătirea premilitară completă* », « *Pregătirea premilitară necompletă* », « *Fără pregătire premilitară* ».

Tinerii cari urmează pregătirea premilitară se pot bucura de citări prin ordine de zi şi de semne distinctive; pot beneficia de reducerea la jumătate a vechimii, cerute pentru înaintarea la gradul de fruntaş, caporal şi sergent, în timpul serviciului militar şi li se poate acorda lăsarea la vatră anticipat cu 3–6 luni.

Sociale, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, Ministerul Finanţelor şi Ministerul Lucrărilor Publice şi al Comunicaţiilor.

Colaborarea ministerelor de mai sus cu M.A.N., în legătură cu pregătirea premilitară, se face prin:

a) Un comitet central cu reprezentanţii respectivi pe lângă M.A.N. (Insp. general al comandamentelor teritoriale);

b) Un comitet regional pe lângă fiecare comandament teritorial, precum şi câte un comitet municipal la sediul inspectoratelor municipale;

c) Un comitet judeţean, pe lângă fiecare cerc de recrutare;

d) Un comitet de pretură pe lângă fiecare centru de pregătire premilitară;

e) Un comitet de comună pe lângă fiecare subcentru de pregătire premilitară.

Membrii acestor comitete sunt reprezentanţii locali ai ministerelor respective.

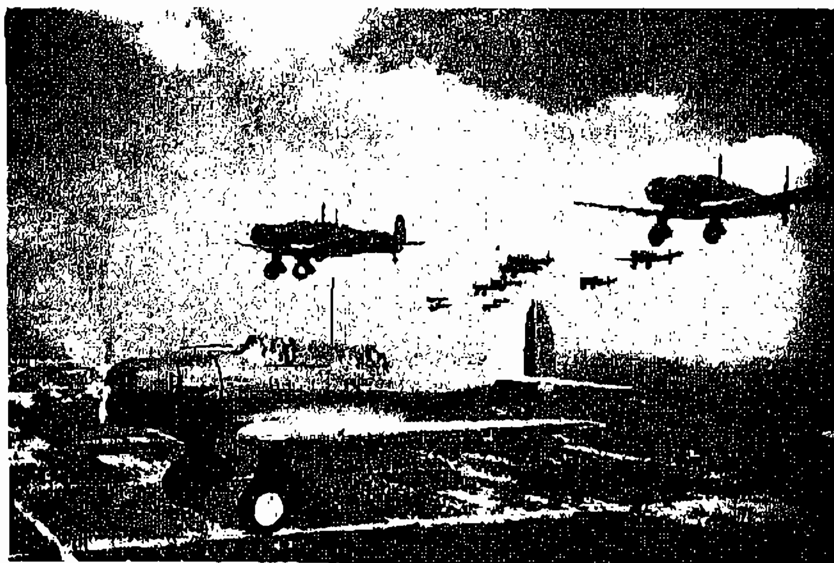
Organele de conducere şi pregătire sunt:

a) Inspectoratul pregătirii premilitare;

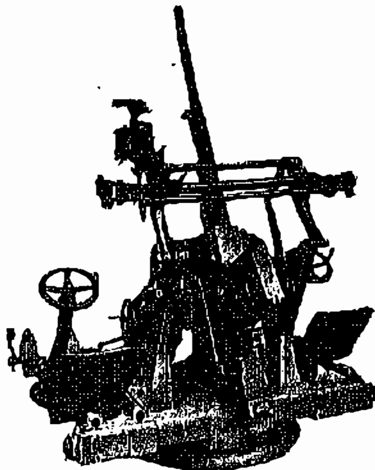
b) Inspectoratele regionale şi municipale de pregătire premilitară;

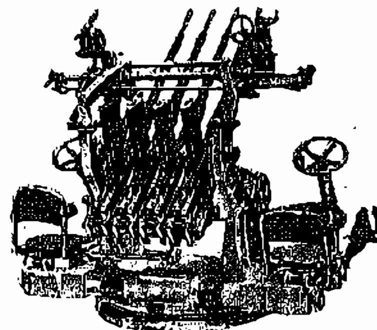
c) Subinspectoratele de pregătire premilitară în judeţe şi subinspectoratele municipale, universitare şi şcolare pe sectoare şi şcoli la municipii.

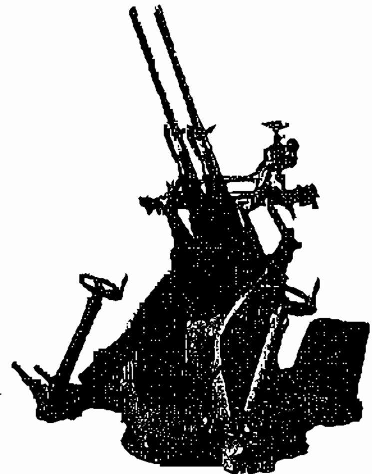
Organele de execuţie sunt centrele de pregătire premilitară dela fiecare pretură şi subcentrele de pregătire premilitară la fiecare comună.

TREI GRUPE DE AVIOANE MILITARE ÎN SBOR

md. 25 mm

md. 13 mm 2

md. 25 mm

DIVERSE TIPURI DE MITRALIERE ANTIAERIENE «HOTCHKISS»

SERVICIUL SANITAR AL ARMATEI

Proporţiile considerabile pe cari răsboaiele le-au luat, precum şi creşterea continuă a puterii distrugătoare a armelor noui de luptă dau serviciului sanitar militar o mare preponderanţă în timpul răsboiului. El are în sarcina sa apărarea sănătăţii întregii naţiuni combatante, realizând alături de comandamentele însărcinate cu conducerea şi execuţia operaţiunilor, aplicarea tuturor principiilor umanitare, pentru populaţiunea fie amică, fie inamică.

O bună pregătire sanitară este o condiţiune esenţială, pentru a realiza maximum de potenţial răsboinic al trupelor combatante, şi deci unul din elementele esenţiale ale victoriei.

ISTORIC

Pentru unităţile armate, cu misiuni de simplă poliţie, cari existau pe atunci, Constantin Ipsilanti, Domnul Ţării Româneşti, organizează în 1803 «Infirmeria Pandurilor». Era aşezată în apropiere de Mânăstirea Mihai Vodă.

Mai târziu Regulamentul Organic al ambelor Principate, prevedea înfiinţarea de spitale militare.

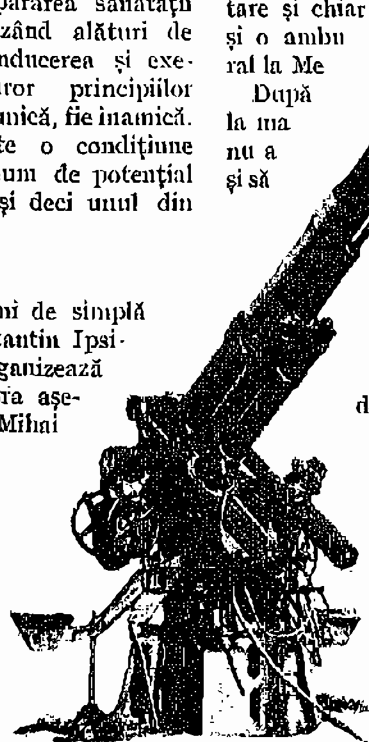
La 1832 ia fiinţă spitalul militar din Iaşi iar la 1840 spitalul militar din Bucureşti, instalat chiar în Mânăstirea Mihai-Vodă.

La 1842 se deschide şi spitalul militar din Craiova.

Organizarea serviciului sanitar, pe baze moderne şi sub auspicii mai fericite, începe însă în 1855, când Domnitorul Ştirbei chiamă din Franţa pe doctorul Carol Davilla. Acesta primeşte titlul de ober-stabdoctor şi ia conducerea serviciului sanitar militar şi civil.

La 1857, se înfiinţează prima şcoală de medicină la Mânăstirea Mihai-Vodă, care în 1869 se transformă în Facultatea de Medicină.

In 1859, în lagărul dela Floreşti, doctorul Davilla începe organizarea primei ambulanţe militare.

UN TIP NOU DE TUN ANTIAERIAN

In 1874, se fac exerciţii de ridicarea şi de transportarea răniţilor, în fiecare Duminică în grădina Cişmigiu.

In 1877, în timpul răsboiului Ruso-Româno-Turc, formaţiunile sanitare militare iau o desvoltare mai mare. Se organizează serviciile sanitare regimentare şi chiar o ambulanţă divizionară şi o ambulanţă a cartierului general la Me cica.

După această campanie şi până la marele răsboiu, acest serviciu nu a făcut decât să se desvolte şi să ajungă la nivelul serviciilor sanitare militare ale armatelor occidentale.

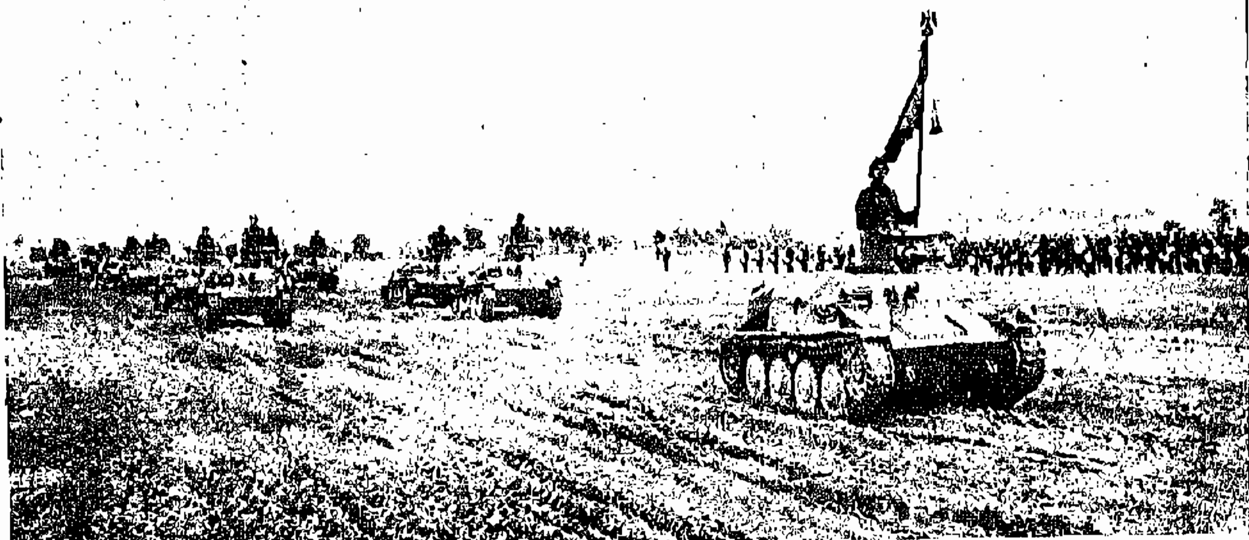
In răsboiul pentru întregirea neamului, serviciul sanitar militar a înscris una din paginile cele mai frumoase. Sacrificiul medicilor se cifrează la 325 de morţi dintr'un total de 2701, ceea ce dă un procent de 12%.

Azi, acest serviciu, organizat în conformitate cu cerinţele răsboiului modern şi încadrat cu personal medical de elită, asigură oştirii — în cazul unui conflict armat — tot sprijinul său, astfel ca să-şi poată îndeplini cu succes menirea.

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ

A) *In timp de pace*, serviciul sanitar al armatei are următoarele atribuţiuni: selecţionarea oamenilor, propunerea, executarea şi realizarea tuturor măsurilor pentru asigurarea unei bune stări sanitare în armată; îngrijirea bolnavilor şi răniţilor; pregătirea personalului sanitar superior şi inferior; procurarea materialului sanitar necesar nevoilor armatei pentru timp de pace şi în vederea răsboiului; pregătirea mobilizării formaţiunilor sanitare şi dotarea lor.

Pentru realizarea acestor atribuţiuni, serviciul sanitar al armatei are următoarea organizare: un *in-*

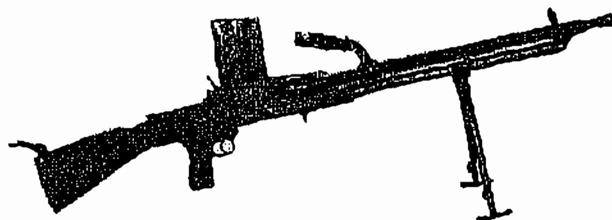
TANCURI UŞOARE ŞI CARE DE ASALT

spectorat general al serviciului sanitar, care depinde direct de M. A. N., înglobând: *serviciul sanitar uman* şi *serviciul farmaceutic*.

Acest inspectorat se compune din: un *serviciu de stat major* cu biroul mobilizării, biroul de legi şi regulamente şi biroul de organizare; *direcţia sanitară umană* condusă de un medic general denumit inspector tehnic; *direcţia farmaceutică şi comitetul consultativ sanitar*.

Inspectoratul general are sub ordinele sale: institutul sanitar militar; centrul de instrucţie sanitar, şcoalele de aplicaţie şi de subofiţeri sanitari; stabilimentele şi depozitele sanitare.

B) *In timp de răsboiu*, atribuţiunile serviciului sanitar al armatei sunt: *a)* propunerea, executarea şi realizarea tuturor măsurilor de igienă şi profilaxie, pentru a asigura cea mai bună stare sanitară a armatei şi a populaţiei teritoriului, indiferent de fazele răsboiului; *b)* ridicarea, transportarea şi evacuarea în timpul cel mai scurt şi în cele mai bune condiţiuni a răniţilor, bolnavilor şi gazaţilor de pe câmpul de luptă, cu mijloacele de care dispune, pentru ca armata de operaţiuni să poată fi scutită la timp de toate elementele ce pierd capacitatea de luptă şi cari devin un impediment pentru operaţiunile militare; *c)* îngrijirea răniţilor, bolnavilor şi gazaţilor armatei, în diferitele formaţiuni sanitare, atât din zona armatelor cât şi din zona interioară, *d)* reaprovizionarea la timp cu materiale sanitare şi în raport cu nevoile create de împrejurările răsboiului.

PUŞCĂ MITRALIERĂ

In principiu, la marile unităţi, compunerea unui serviciu sanitar cuprinde: organe de direcţie şi organe de execuţie.

Organele de direcţie: medicul şef al serviciului sanitar ajutat de un chirurg şi un medic igienist consultanţi, de un medic ofiţer inferior şi de un farmacist, însărcinat cu supravegherea şi conducerea serviciului farmaceutic şi cu reaprovizionarea şi distribuţia de materiale sanitare.

Organele de execuţie: spitalele de campanie, coloana volantă de brancardieri, coloana de reîmprospătare cu material sanitar consumabil, secţiile de camionete sanitare, serviciul de igienă şi profilaxie şi infirmeriile de gară.

Serviciul sanitar la corpurile de trupă (regimente, batalioane şi divizioane) are de scop aplicarea tuturor măsurilor de igienă şi profilaxie, menite să asigure sănătatea oamenilor; tratarea pe loc a afecţiunilor uşoare şi în măsura mijloacelor; tratarea cazurilor de extremă urgenţă; evacuarea tuturor celor ce nu pot fi trataţi în corp; supravegherea oamenilor din punctul de vedere al igienei, al hranei, îmbrăcămintei, etc.; ridicarea bolnavilor, răniţilor şi gazaţilor de pe câmpul de luptă şi darea primelor ajutoare.

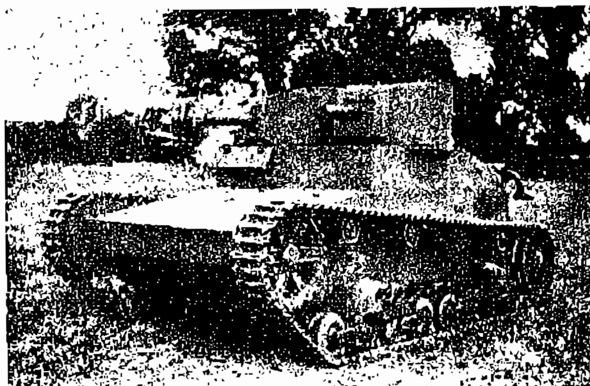
Lt.-col. n. o.

JUSTIŢIA MILITARĂ

ISTORIC

Cea dintâi organizare a justiţiei militare a fost făcută prin «Aşezământul ostăşesc pentru straja pământească a Valachiei», din 1832. Conform acestuia, trimiterea în «judecata cea mică» se făcea prin ordinul comandantului de polc sau de batalion sau de «roată». Trimiterea în «judecata cea mare» a capului strajei pământeşti şi polcovnicilor se

făcea prin porunca Domnului; a ofiţerilor superiori prin aceea a capului strajei pământeşti, iar a «cinurilor mici» prin porunca comandantului de polc. Pentru judecarea capului strajei şi polcovnicilor era o comisie de judecată compusă din-tr'un preşedinte (unul dintre cei mai vechi polcovnici), doi ofiţeri superiori şi patru căpitani. Pentru judecarea ofiţerilor superiori comisia se compunea dintr'unul din cei mai vechi ştabofiţeri, doi căpitani şi doi parucici, iar pentru «cinurile mici» dintr'un căpitan ca preşedinte şi patru parucici sau praporcici.

UN CAR DE ASALT VICKERS-ARMSTRONGS DE 6 TONE

Mai târziu Barbu Dimitrie Ştirbei a introdus la 6 Mai 1852 «Condica penală ostăşească şi osebit regulament pentru starea de împresurare». Cartea întâia a acestei condici are trei părţi şi se ocupă cu infracţiunile şi pedepsele, atât «în vreme de linişte», cât şi «în vreme de turburări». Cartea a doua se ocupă cu procedura penală ostăşească. Un supliment de 15 articole constituia regulamentul pentru «starea de împresurare şi în vreme de turburări». In materie de delicte (vini) judecarea se făcea de o «comisie permanentă», care funcţiona pe lângă fiecare regiment, compusă dintr'un căpitan ca preşedinte, un parucic, un praporcic şi adjutantul regimentului ca «auditor». Hotărîrile ei erau desăvârşite şi întărite de capul oştirei. Pentru pricini criminaliceşti, comisiunea permanentă de judecată era alcătuită dintr'un polcovnic sau maior ca preşedinte, doi membri ofiţeri, un auditor dintre adjutanţii ştabului şi un secretar. Membrii acestor comisii se alegeau de capul oştirei şi erau recomandaţi Domnului pentru întărire. Mai era o instanţă superioară numită «Sfatul de revizie pentru pricinile crimiualiceşti ostăşeşti şi pentru alcătuirea nouilor legiuiri ostăşeşti.» Era compusă dintr'un polcovnic ca preşedinte, patru membri, un auditor şi un secretar dintre ofiţeri. Ea cerceta «despre formă sau şi despre fond». Putea întoarce pricina la Comisia criminală, putea întări hotărîrea Comisiei sau da o hotărîre proprie.

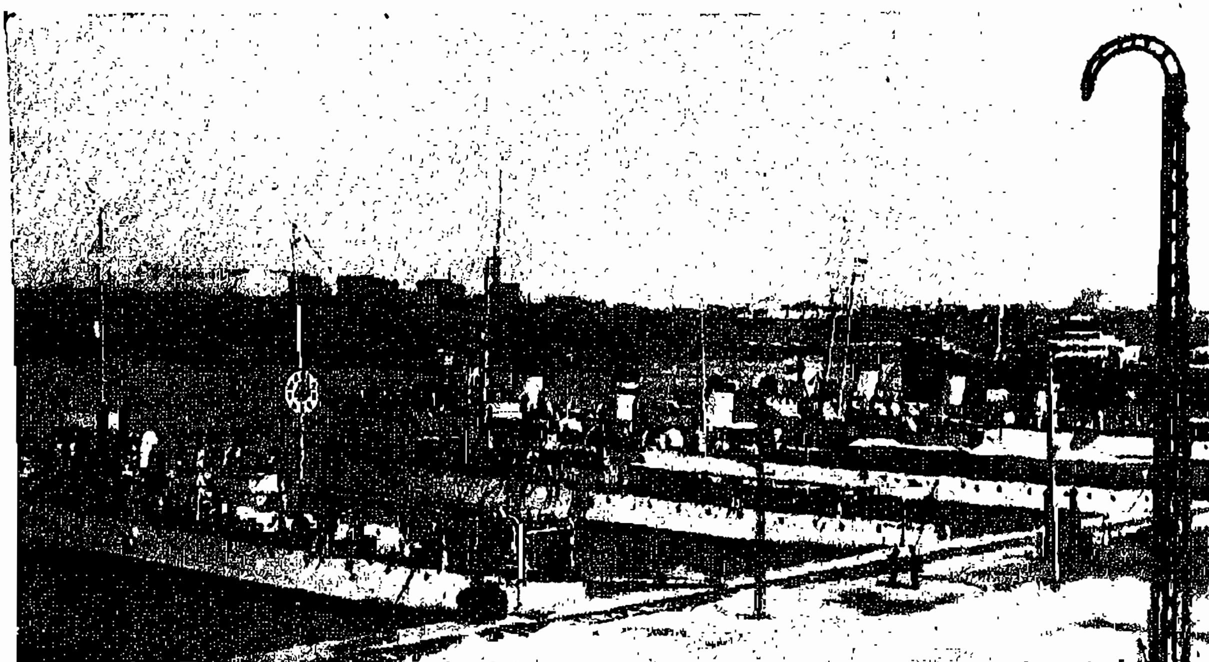
Aşezământul ostăşesc din 1832 a fost aplicat şi în Moldova, iar condica penală din 1852 a fost introdusă de Alexandru Ion Cuza şi în Moldova, în Iulie 1859.

La 1875 s'a alcătuit «codul de justiţie militară», imitat după legea franceză din 1857. Acest cod a fost modificat la 1881 şi 1894, iar pentru timp de mobilizare şi de răsboiu a suferit o modificare în Decemvrie 1916, numită «Titlul 2 adiţional». După acest cod, în timp de pace, instanţele militare erau *Consiliile de disciplină* şi *Consiliile permanente de răsboiu*. Con-

M. S. REGELE CAROL II INSPECTÂND UNITĂŢILE DE TANCURI

siliul de disciplină avea caracter temporar adică funcţiona numai când era convocat. El era compus *din trei membri, ofiţeri ai corpului de trupă respectiv*, anume ajutorul comandantului de regiment şi doi căpitani. Mai avea un comisar special cu gradul de locotenent şi ca grefier, un sergent. Acest consiliu avea o competenţă limitată: nesupuneri la chemări, primă dezertare în timp de pace şi alte infracţiuni relative la mobilizare. Consiliul permanent de răsboiu funcţiona la reşedinţa fiecărui corp de armată şi, eventual, pe lângă comandamentul diviziei. Se compunea din cinci judecători ofiţeri, ale căror grade variau după gradul inculpatului. Astfel pentru gradele inferioare şi ofiţerii inferiori, se compunea dintr'un colonel sau locot.-colonel ca preşedinte, doi maiori şi doi căpitani. Pentru ofiţeri superiori, preşedintele era un general. Pe lângă Consiliu funcţiona şi un parchet militar, alcătuit dintr'un comisar regal, unul sau mai mulţi raportori şi un grefier. Sentinţele acestui consiliu erau supuse numai recursului la Consiliul de Revizie. Pentru marină funcţiona pe vasele de răsboiu un consiliu de răsboiu, care judeca persoanele îmbarcate, afară de ofiţeri. Sentinţele acestor consilii nu erau supuse recursului, când vasul se afla în mers sau într'un port străin. Consiliile de răsboiu judecau toate crimele, delictele şi contravenţiile săvârşite de militari, afară de cazul când infracţiunea fusese comisă în complicitate cu persoane civile, când erau competente tribunalele ordinare. Curtea Superioară de Justiţie Militară funcţiona pentru întreaga armată, în capitala ţării. Se compunea din cinci ofiţeri activi: un general sau colonel ca preşedinte, doi colonei sau locot.-colonei şi doi maiori. Pe lângă curte, funcţiona şi un parchet compus dintr'un comisar regal şi mai mulţi substituţi. Hotăririle acestei curţi erau definitive, cu rezerva atacării la Curtea de Casaţie, în anumite cazuri. In timp de răsboiu erau Curţile Marţiale, corespunzătoare Consiliilor de răsboiu, cu care se asemănau ca compunere. Ele funcţionau atât la partea activă a armatei cât şi la cea sedentară. La aceasta din urmă ele puteau avea ca membri şi civili (magistraţi sau avocaţi). Competenţa lor se întindea nu numai asupra militarilor dar şi asupra civililor, în caz de infracţiuni în contra armatei sau contra siguranţei publice, etc. Ca instanţă superioară în timp de răsboiu, era Curtea Superioară de Justiţie Militară, care avea o secţie pentru armata de operaţiuni şi alta pentru cea sedentară. Erau compuse dintr'un general ca preşedinte, doi generali activi sau de rezervă, şi doi civili, dintre membrii Curţii de Casaţie sau ai Curţilor de Apel.

VASE DE RĂSBOI IN PORTUL CONSTANŢA

ORGANIZAŢIA ACTUALĂ

După răsboiul mondial s'a discutat şi în ţara noastră, ca şi în alte ţări, despre *reforma justiţiei militare*, unele păreri mai radicale tinzând la limitarea competenţei sale numai la infracţiunile la disciplina militară înlocuind-o pentru rest cu justiţia civilă. Constituţia din 1923 a prevăzut, însă în art. 106 că « justiţia militară se organizează prin osebită lege ». Această osebită lege a fost codul de justiţie militară votat în Martie 1937 şi pus în aplicare la 20 Mai 1937.

Acest cod a menţinut pe departe principiul că instanţa penală militară de fond este de un singur grad, prevăzând şi o instanţă de casare, iar pe de alta a constituit instanţele din ofiţeri cu titluri juridice, numindu-i magistraţi militari.

Legea a creat un corp aparte de *magistraţi militari activi* şi *de rezervă*, cu ierarhie proprie. Corpul magistraţilor militari activi poartă gradele dela

UNITĂȚI ALE MARINEI REGALE ÎN LARG

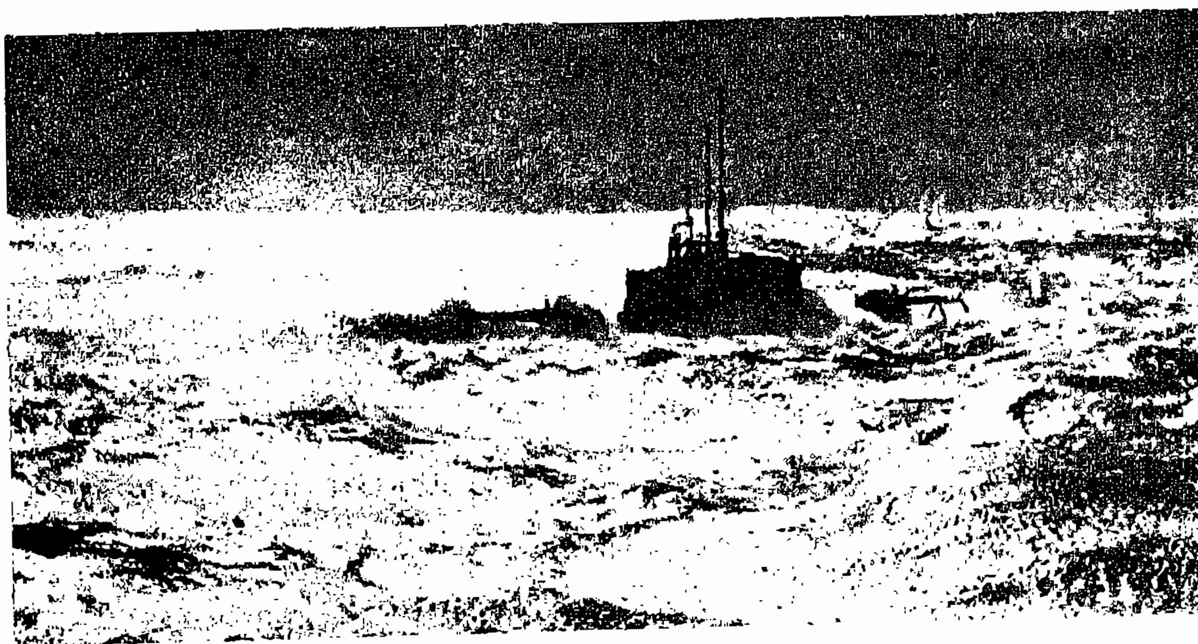
căpitan magistrat până la general de divizie magistrat. Magistrații militari depind numai de capii lor ierarhici din magistratura militară și de Ministerul Apărării Naționale, în ce privește atribuțiile lor de magistrați, dar sunt supuși regulelor de disciplină militară generală.

Pentru ca un ofițer să poată intra în magistratura militară activă se cer următoarele condiții: *a*) Să aibă gradul de căpitan activ combatant și să fi comandat efectiv 3 ani unitatea respectivă gradului; *b*) Să aibă titlul de licențiat sau doctor în drept; *c*) Să fi îndeplinit un stagiu de un an efectiv la un tribunal militar; *d*) Să fi reușit la examenul de capacitate prevăzut de lege, examen care înlocuește proba de capacitate, prevăzută la celelalte arme p ntru gradul de maior. In timpul stagiului, ofițerii sunt folosiți de preferință ca grefieri la cabinetele de instrucție sau ca asistenți ai grefierului de ședință. Ofițerii reușiți la examen sunt propuși Ministerului Apărării Naționale, care îi confirmă ca magistrați militari, în ordinea vechimei, în locurile vacante.

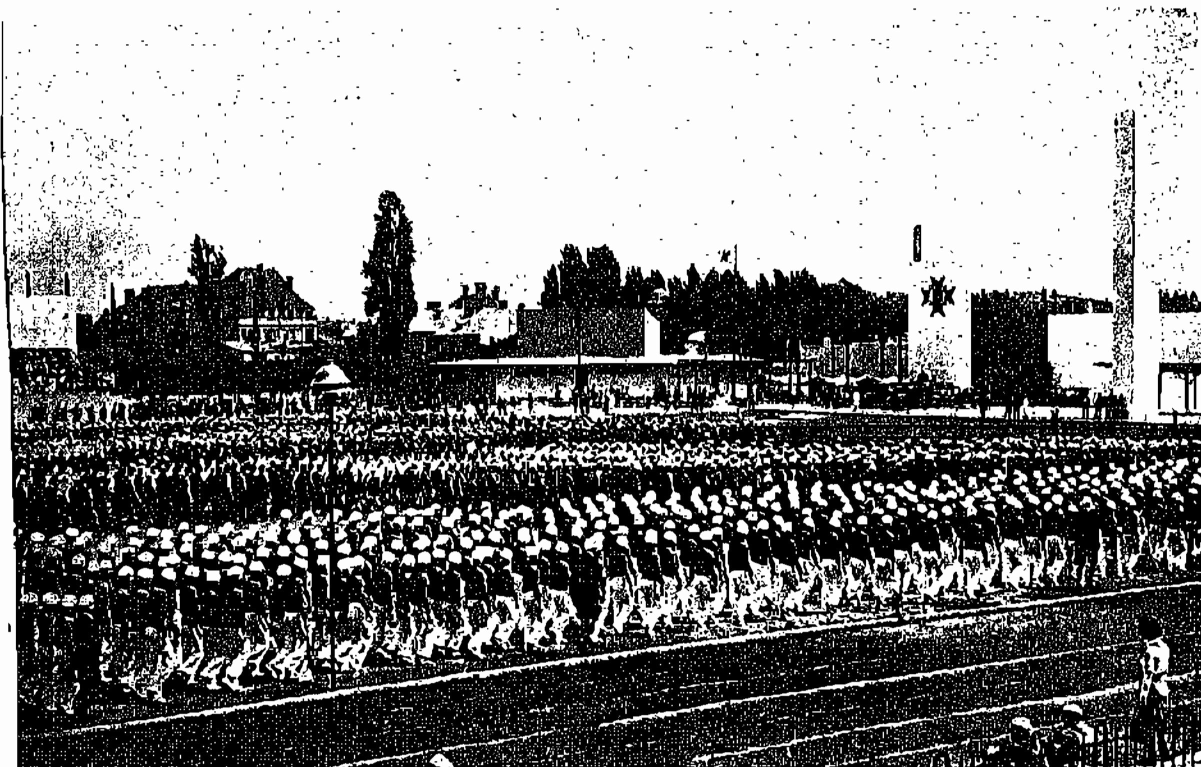
Magistrații militari sunt notați de către capii lor ierarhici și cei din magistratura militară. Propunerile lor la înaintare se fac de aceștia și se supun spre confirmare Comitetului consultativ al Justiției Militare, care le înaintează Ministerului. Mutările, chiar după cerere, se fac cu avizul prealabil al acestui Comitet. Comandanții marilor unități pot face propuneri de mutare în interesul disciplinei și ministerul decide cu avizul Comitetului consultativ și al Inspectorului general al Justiției Militare.

Magistrații militari se bucură, în ce privește condițiile cerute de legea avocaților, de aceleași drepturi ca și magistrații civili.

Codul a organizat și un Corp al magistraților de rezervă. Magistrații de carieră, avocații definitivi

UN SUBMARIN IN TIMPUL MANEVRELOR DE SCUFUNDARE

ELEVII LICEELOR MILITARE, 8 IUNIE 1937

cu 10 ani stagiu practic și profesorii universitari, cari au cel puțin gradul de locotenent și etatea de 42 de ani, pot cere trecerea în acest corp. Comitetul consultativ hotărăște asupra cererilor recomandând Ministerului pe acei care urmează a fi numiți. Numirea este provizorie până când cel propus face un stagiu în Justiția Militară.

Instanțele penale militare create prin Codul justiției militare sunt de două feluri: unele pentru timp de pace și altele pentru timp de răsboiu.

A) *In timp de pace*

Pentru timp de pace, în armata de uscat și de aviație, instanțele militare sunt:

a) *Consiliile de disciplină;*
b) *Tribunalele militare;*
c) *Curtea militară de Casare și Justiție.*

CONSILIUL DE DISCIPLINĂ funcționează pe lângă fiecare regiment sau batalion, divizion ori altă unitate echivalentă. El nu se compune din magistrați militari ci din ofițeri ai corpului de trupă, numiți de comandant pe termen de un an, începând dela 1 Ianuarie.

Consiliul are ca președinte pe ajutorul comandantului, doi membri căpitani, un comisar special locotenent și un grefier reangajat. Toți sunt activi combatanți din corpul de trupă respectiv.

Pentru marina militară consiliul de disciplină este prezidat de un ofițer superior de marină și are doi membri căpitani din aceeași armă. Pe navele de răsboiu funcționează, în timp de pace, Consiliul de justiție de bord, compus dintr'un ofițer superior sau căpitan ca președinte, doi membrii căpitani sau locotenenți, un locotenent sau sublocotenent în calitate de comisar special raportor și un subofițer reangajat sau maestru militar, ca grefier. Numirea lor se face prin ordin de zi, de comandantul navei sau grupului de nave.

TRIBUNALUL MILITAR este adevărata instanță penală militară de fond. El funcționează în mod permanent pe lângă fiecare corp de armată, iar la caz de nevoe și pe lângă fiecare divizie. El are una sau mai multe secții.

Pentru judecarea crimelor, tribunalul militar este prezidat de un colonel magistrat și are patru membri judecători (un locotenent-colonel sau maior, un maior și doi căpitani). Când judecă delictele și contravențiile, doi din membrii tribunalului sunt combatanți (locot. colonelul și unul dintre căpitani). Acest tribunal judecă pe infractorii militari, până la gradul de căpitan inclusiv, precum și pe asimilații lor și pe nemilitarii justițiabili de tribunalele militare. Ofițerii magistrați sunt numiți în tribunal în mod permanent, prin decret regal; cei combatanți nu sunt permanenți și se numesc prin decizie, de comandantul circumscripției pe lângă care funcționează tribunalul. Când *inculpatul are grad mai mare de căpitan*, compunerea tribunalului diferă după acest grad.

Pentru marina militară tribunalul este compus ca și acel pentru armata de uscat, dar, când judecă pe un marinar, cel puțin unul dintre judecători trebue să fie ofițer combatant de marină.

CURTEA MILITARĂ DE CASARE ȘI JUSTIȚIE este instanța de recurs pentru armata de uscat și

marină, în timp de pace. Ea residă în capitala ţării şi se compune dintr'un preşedinte general magistrat şi patru consilieri magistraţi militari. E competentă a judeca toate recursurile, indiferent de arma sau specialitatea recurentului. Când judecă pe un general, membrii Curţii au un grad cel puţin egal cu al inculpatului. Grefa acestei curţi are un prim grefier, unul sau mai mulţi grefieri, şi personalul inferior necesar serviciului.

PARCHETUL MILITAR. Pe lângă fiecare tribunal militar funcţionează un procuror militar cu unul sau mai mulţi substituţi, iar când tribunalul are mai multe secţii, cel mai vechiu procuror are titlul de prim-procuror. De asemeni tribunalul mai are unul sau mai mulţi judecători de instrucţie militari.

La fiecare comandament de circumscripţie judiciară militară, funcţionează o Cameră de acuzare, compusă din generalul comandant al circumscripţiei ca preşedinte, cu facultatea de a delega pe un general în subordine, şi din doi magistraţi militari, cari pot fi judecători de instrucţie militari dela tribunalul respectiv, dar cari nu au instrumentat în afacerea supusă Camerei.

Parchetul Curţii militare de Casare şi Justiţie se compune dintr'un procuror general militar cu grad de colonel magistrat şi unul sau mai mulţi procurori militari cu grad de ofiţer superior magistrat.

Membrii Curţii şi ai Parchetului dela această Curte trebue să aibă cel puţin 40 ani împliniţi.

Ministrul Apărării Naţionale este capul Ministerului public al armatei. Acţiunea publică însă nu aparţine procurorului ci generalului comandant al unităţii, pe lângă care funcţionează tribunalul respectiv, sau înlocuitorului acestui comandant. Pentru generali, coloneli şi asimilaţii lor, acţiunea publică se exercită de ministrul Apărării Naţionale. Ministrul poate deschide acţiune penală în contra oricărui justiţiabil de tribunalele militare, încunoştiinţând pe generalul comandant respectiv.

B) *In timp de răsboiu*

Pentru armata de uscat şi aviaţie, în timp de mobilizare şi răsboiu, justiţia militară se împarte de către:

a) *Pretorii militari,*
b) *Curţile marţiale* şi
c) *Curtea militară de Casare şi Justiţie.*

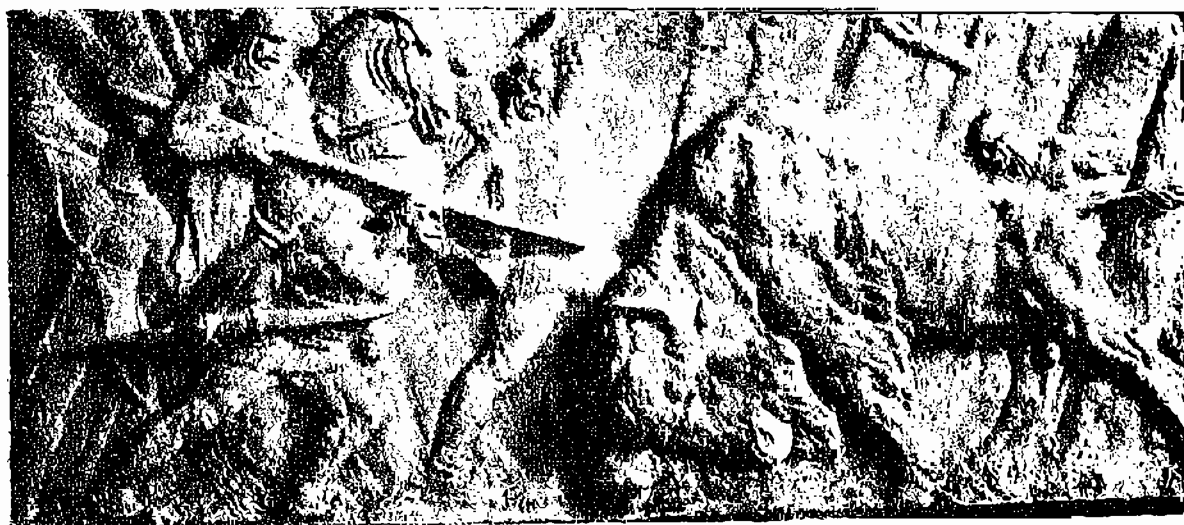
PRETORII MILITARI. In zona armatei, funcţionează un *mare pretor militar* şi un *pretor militar* pe lângă marele cartier general, precum şi unul sau mai mulţi pretori militari pe lângă cartierele armatelor, corpurilor de armată, diviziilor şi unităţilor unde este nevoe. Inspectorul jandarmeriei este marele pretor militar, iar pretori sunt ofiţerii activi sau de rezervă de jandarmerie şi ofiţerii de rezervă, căpitani, cari au funcţionat ca magistraţi civili sau militari sau avocaţi cel puţin 5 ani.

In zona interioară, se pot numi pretori pe lângă marile unităţi operative, lagăre de internare sau de prizonieri, şi ori unde este nevoe. Pretorii militari au atribuţii de poliţie administrativă şi judiciară, precum şi atribuţii de instanţă judiciară în anumite cazuri.

CURŢILE MARŢIALE funcţionează la Marele Cartier General al armatei, la cartierele armatelor, diviziilor şi brigadelor mixte, precum şi la fiecare cetate pusă în stare de răsboiu sau în teritoriul din zona de operaţii. Pentru judecarea ofiţerilor superiori, Curtea marţială se compune dintr'un ofiţer general preşedinte şi patru coloneli membri. Pentru ofiţeri inferiori şi grade inferioare, Curtea se compune dintr'un colonel ca preşedinte, doi ofiţeri superiori şi doi ofiţeri inferiori ca membri.

Pe lângă fiecare Curte marţială lucrează un procuror militar care îndeplineşte şi funcţia de judecător de instrucţie.

CURTEA MILITARĂ DE CASARE ŞI JUSTIŢIE din timp de pace continuă să funcţioneze şi în timpul mobilizării şi răsboiului. In caz de nevoe, ea poate avea două secţii, una pentru zona armatei şi alta pentru zona interioară. *al. c.*

C. MEDREA: DRAGOŞ ŞI ZIMBRUL

MARILE BĂTĂLII ALE ROMÂNILOR

Poate n'am găsi în Europa un al doilea popor care să aibă drept a se mândri cu isprăvile sale militare, ca poporul nostru, ale cărui biruințe multe și înfrângeri puține să se fi înscris nu în răsboaie de ofensivă și de subjugare a vecinilor săi ci pentru apărarea moșiei și a « legii ».

Deși lipsiți de organizația savantă a oștirii, pe care în evul mediu n'au avut-o de fapt decât Bizantinii în Europa și Mongolii în Asia, moșteniți și unii și alții de Turcii Osmanlâi, lipsiți apoi și de admirabilele cadre răsboinice, ale feudalității apusene.

Românii au îndeplinit, în curs de mai multe secole, unul din cele mai de seamă roluri militare, la hotarul așa de primejduit al Europei creștine.

Ceea ce ne spune *bizantinul Pachymeres din sec.* XIII despre Aromânii pe cari îi cunoștea bine, s'ar putea întinde la toți Românii în genere. « Toți Românii, din tinerețe, — zice el, — erau învățați a suferi toate greutățile, ca unii ce s'au născut și crescut în locuri aspre și cu asprime; *în meșteșugul de oaste încă erau foarte destoinici*, fiindcă nu numai în toate zilele vânau, ci adeseori cu soldați bine înarmați așa se luptau că mai totdeauna erau biruitori ».

Tot așa crede și grecul Chalkokondylas din sec. XV: « Dacii, — zice el, — înțelegând pe Daco-Românii, sunt *prea buni ostași* cu toate că legile lor nu sunt prea bune ». Cine vrea să spicuiască părerile istoricilor străini, poate găsi numeroase aprecieri măgulitoare privind virtuțile noastre ostășești. Astfel, trei istorici poloni: Bielski, Orzehowski și Gorecki, cari cunoșteau în deosebi eroismul moldovenesc din epoca lui Ștefan cel Mare, se exprimă astfel: « Ostașii moldoveni, spune unul, sunt viteji și meșteri la mânuit sulița și să se apere cu scutul, cu toate că *ostașii sunt niște țărani simpli*, luați dela plug ». Sunt « oameni groaznici și *foarte viteji*, adaogă altul, și nici că este pe fața pământului un alt popor *care pentru gloria războinică și vitejie* să apere o țărișoară mai mică împotriva mai multor dușmani, atacându-i sau respingându-i fără încetare ». Facem rezerve numai în ce privește idealul ce scriitorul atribue moldoveanului, știut fiind că acesta lupt mai mult din iubirea de moșie decât pentru glorie. Cum apare Românul când se înfierbântă la luptă, aceea o întrezărim din spusele celui de al treilea polon: « sunt oameni plini de vlagă în trup și suflet, întărîtați întocmai ca *fiarele* îndelung ținute la cușcă ». El se referă la toiul luptei, când se manifestă ceea ce putem numi, prin analogie: *furor valachicus*.

Marile calități militare le-au moștenit Românii dela Geto-Dacii cari au lăsat un frumos ecou în Istoria Vechimei cu eroismul lor, și dela toată Romanitatea orientală altoită pe tulpina traco-ilirică, ce dădu Imperiului strălucita epocă a Împăraților dunăreni, dela Aurelian și până la Iustinian.

Existența termenilor militari de origine latină: *oaste, căpitan, ceată, luptă, pace, arc, săgeată, scut*, etc., cum și rostul *ducelui* pe timp de răsboiu, numit mai târziu « voevod », suprapus *juzilor* conducători în timp de pace, stau ca dovezi neîndoielnice despre aceasta.

Confederațiile de juzi și de voevozi români și-au croit cu spada în mână dreptul la vieață, combătând pe barbari în unire cu alți barbari, și învățând dela dânșii, cum să-i învingă cu propriile lor metode de luptă. Dar vălul întunecos ce ascunde științei noastre evoluția celor dintâi formațiuni politice ne împiedică de a cunoaște *isprăvile eroice*, datorită cărora, din secol în secol, s'au menținut ele și s'au desvoltat, ca « Romanii populare » ipotetice, mai întâiu, ca *Valahii* istorice mai târziu, risipite pe tot întinsul pământului românesc, dela Maramureșul voevodal și confederația juzilor Bolohoveni pe Nistrul de sus, până în văile Tesaliei și Pindului.

LUPTA DELA ADRIANOPOLE DIN 1205

Românii balcanici, cari pe timpul Comnenilor formau un element de seamă al oștilor bizantine, cunoșteau arta militară bizantină măcar în elementele ei. Astfel se explică cum au învins pe bizantini în atâtea întâlniri, amintite fugar de izvoarele istorice, sub conducerea vitejilor Asănești. Răsboiul vlaho-bizantin se purtă cu multă încordare și nenumărate lupte în curs de vreo 14 ani, având ca rezultat consolidarea noului Stat, român după structura lui militară și bulgar după cultura lui. « Semețindu-se *Vlahii*, zice Nicetas Choniates la anul 1194, și înbogățindu-se cu prăzile luate dela Bizantini, căpătând și *tot felul de arme*, de aci înainte nu s'au mai putut înfrâna, nici s'au mărginit a bate numai satele și țarinile, ci și *cetățile* cele întărite ». Aceasta înseamnă că Statul Asăneștilor intrase în faza capacității militare de a cuceri cetăți prin asediu și de a ști să le apere în urmă.

Nu putem trece cu vederea din epoca acestor lupte, când se încercau pentru întâia oară Românii cu o putere militară de mâna întâiu, să nu amintim o biruinţă din văile Balcanilor care se aseamănă aşa de mult cu aceea câştigată mai târziu în văile Carpaţilor (la 1330). După o expediţie care l-a reţinut vreo două luni în părţile Balcanilor, împăratul Isaac Anghel a apucat la întoarcere pe o cale mai scurtă ce duce la Beroe prin văi frumoase, intrând « în strâmtori şi râpele munţilor, pe unde cură un râu uşor şi s'a închis acolo pe sine şi oastea. Iar despre *barbarii* cari se arăta de amândouă laturile strimtorii, prea lesne putea spune că n'au venit cu gând bun asupră-i. Legiunile care erau în frunte au trecut însă fără bântuială, căci Vlahii socotiră că este mai bine, lăsând pe cei din frunte, pe cei dela mijloc să-i atace, între cari era împăratul, sfetnicii şi curtenii lui; şi nu s'au înşelat Vlahii, făcând mari pagube împăratului »... « Cea mai mare parte a oştilor o pierdu atunci împăratul şi el însuşi ar fi pierit, dacă nu-l scăpa pronia divină » ca pe Carol Robert la 1330. Ajutaţi cu oaste de Cumanii din Bărăganul muntean, se ştie că Aromânii se foloseau adeseori de stratagemele « tătăreşti », rotindu-se înapoi călări şi vărsând o ploaie de săgeţi asupra duşmanului, când acesta credea că i-a pus pe fugă.

In chipul acesta au câştigat ei şi vestita biruinţă dela *Adrianopole* din 1205, pe care ne-o povesteşte în culori aşa de vii istoricul Cruciatei a IV-a, Villehardouin. Cu oastea lui, formată din Români, Cumani şi Bulgari, Ioniţă se apropiase până la 5 leghe de tabăra întărită a Cavalerilor lui Balduin de Flandra, noul împărat latin de Constantinopole, şi trimese pe Cumani să alerge *prin faţa taberei*. Cavalerii provocaţi astfel, ieşiră din tabăra lor in mare desordine, luându-se după Cumani, cu strigăte, până la o leghe, după care Cumanii se întorc asupra lor, trăgând harnic din arcuri şi chiuind. Trupele de adunătură ce însoţeau pe Cavaleri s'au speriat şi au dat dosul. Atunci începu dezastrul: « căci Cumanii şi *Vlahii* » — acum vine rândul elementului românesc, încep a-i strânge în cleşte. Dar să lăsăm pe cronicarul francez să povestească însuşi înfrângerea. « Impăratul (Balduin), copleşit de duşmani, îşi chema oamenii să nu fugă, căci nici el nu-i va părăsi şi cei cari l-au văzut, au mărturisit că niciodată un cavaler nu s'a apărat mai bine ca el. Lupta dură aşa mult timp, unii arătându-şi virtutea, iar alţii fugind. In cele din urmă ei (cavalerii) fură înfrânţi. Pe câmpul luptei rămase împăratul Balduin, care nu voia să fugă şi contele Ludovic ce fu ucis. Vai, ce dureroase pierderi au fost atunci... (şi urmează lista baronilor căzuţi). Mareşalul de Champagne ţinea arier-garda retragerii, cu mari greutăţi. Căci *Ioniţă, regele Blahiei şi Bulgariei* venise din zorii zilei înaintea Adrianopolei cu toată oştirea sa şi el află că ai noştri plecaseră şi el călări după dânşii. Norocul lor că nu i-a aflat, căci dacă i-ar fi găsit erau pierduţi fără greşeală ».

BASARAB I
DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI 1330—1342
Frescă dela Biserica Domnească din Curtea de Argeş

Războiul acesta, în care îşi pierdu vieaţa întemeietorul imperiului latin se deschisese între cele două puteri pentru moştenirea imperiului bizantin, la care râvneau amândoi împăraţii, Ioniţă socotindu-se pe picior de egalitate cu Balduin, mai ales de când intrase în ordinea romană prin coroana regală primită dela Papă. El făcu dovada că Aromânii erau capabili, cu virtuţile lor militare şi tactica combinată din metode bizantine şi barbare — să înfrângă şi oştile greu înarmate ale cavalerilor din Apusul feudal. Spiritul militar valah dăduse un examen strălucit la cele mai grele probe ce soarta putea să-i scoată în cale.

BĂTĂLIA DIN 1330 ZISĂ DELA POSADA

Românii din Nordul Dunării, având ca bază geografică Dacia întreagă, pe care sub raportul etnic o dominau exclusiv din cele mai vechi timpuri, vor da solidele creaţiuni politice pe care se sprijină România de azi, în secolul când se înstrăina creaţiunea Sud Dunăreană. Mai puţin favorizaţi de soartă în ce priveşte contactul cu civilizaţia bizantină, pe care o primi distilată prin filiera Slavilor interpuşi, Românii din Oltenia şi cei din Muntenia evoluară cu mult mai încet, sub raportul politic şi militar, până în sec. XIII. Dar contactul lor direct cu regatul de imperialism apostolic al Ungariei, care, prin implântarea Cavalerilor Teutoni, sau Ioaniţi, ori direct prin expediţii regale ţintea la anexarea vechei « Cumanii », deşertate de aceşti barbari la 1240, avu de efect deşteptarea spiritului militar la Români, şi a aspiraţiilor spre formele pilitice superioare. Incercarea Voevodului oltean Litovoiu de a scăpa de *tributul*

BĂTĂLIA DELA POSADA,
ÎNTRE BASARAB I ŞI CAROL ROBERT, 1330
După Chronicon Pictum Vindabonense

unguresc, neajutat se pare, de colegul său din Argeş, Sănislav, duse la o *înfrângere*. Nu se ştie locul acestei bătălii care s'ar fi dat prin munţii Vâlcanului, undeva, pe la 1270, dar ea se poate considera ca o pregătire pentru biruinţa dela 1330.

Litovoiu cade în luptă, cel dintâi Domn român martir pentru libertatea patriei — şi fratele său Bărbat îi ia locul în scaunul Jiului — ca voevod tributar, înconjurat de juzii vecini mai mult sau mai puţin autonomi faţă de el. Dar nu pentru mult timp, deoarece Domnul din Argeş, al cărui nume nu se cunoaşte, întreprinde între 1270 şi 1280 opera de *unificare* a *Ţării Româneşti* şi de instaurare a *monarhiei centraliste*, de model bizantin, după ce supune şi desfiinţează pe micii juzi şi voevozi de până atunci. Este cu neputinţă a crede că acel personagiu a fost Basarab, care închizând ochii la 1352, nu putem crede să fi avut o domnie mai lungă de 40 sau 45 de ani. Noul Stat român avu liniştea necesară să se consolideze, mai ales pe timpul anarhiei din Ungaria, provocată de luptele pentru ocuparea tronului de noua dinastie Angevină.

Tocmai în timpul acesta *Ioan Basarab* ocupă scaunul din *Argeş* (pe la 1310) ca « Mare Voevod şi Domn de sine stătător a toată Ţara Românească »; el duse mai departe opera de consolidare începută de necunoscutul întemeietor, prin întocmiri militare şi administrative, şi nu uită, în acelaşi timp să-şi asigure pentru clipe de grea cumpănă o alianţă preţioasă, încheind legături cu ţarul Mihail din Târnova. Pentru a-l îndatori şi mai mult, Basarab întări alianţa făcând ginere pe Alexandru, fiul ţarului, şi-l ajută cu oaste, odată, se spune, într'un răsboiu cu împăratul Andronic (1324) când Românii munteni avură pentru întâia oară în faţa lor oastea bizantină, şi a doua oară la 1330 Iunie, în contra Sârbilor. De data asta însă ţarul Mihail, care năvălise în Serbia cu 12.000 ostaşi dintre cari 3.000 erau ai lui Basarab, fu învins la *Velbujd* şi muri curând de rănile căpătate.

Folosul acestei alianţe se vede că n'a fost altul decât amânarea expediţiei pe care de mult timp o proiectase regele Carol Robert asupra lui Basarab. Acum sosise ceasul, şi Toma, voevodul Ardealului şi Dionisie, nepotul lui Ioancea, amândoi ţintind la o fâşie din prada ce urma să se ia dela Basarab, se grăbiră să-l convingă pe rege. Cronica ungară spune apriat că regele « chemă sub arme o oştire numeroasă » — ceea ce regele însuşi confirmă în documentele sale, zicând: « adunând oştirea noastră cea puternică » — sau « cu toată puterea oştilor alcătuite din mai marii regatului: baroni, prelaţi, nemeşi, burghezi ». Gândul regelui este arătat limpede atât în actele lui cât şi în cronicile timpului: el merge să supună ţara muntenească şi pe Domnul ei *revoltat*, care o ţine fără să dea ascultare regelui. « A fost una din cele mai largi concentrări de forţe din noua Ungarie şi cea *dintâi mare campanie* — zice d-l N. Iorga [1]) — cea dintâi încercare într'o luptă disperată a regalităţii angevine ». Cronica spune că oştile au intrat în Septemvrie pe la Severin în ţară şi aşezând pe Dionisie ca Ban de Severin, ar fi înaintat de-a-lungul ţării, printr'o regiune complet arsă, pustiită şi părăsită de locuitori. Ţinta atacului era cetatea de scaun, dar curţile domneşti din Argeş erau pustii; regele înaintă pe vale în sus la Castrul *Argeş* (Cetatea Poenari) ca să pună mâna pe dânsa, dar arcaşii aşezaţi în acel sălbatic cuib de vulturi şi-au făcut pe deplin datoria. Cronica ungară şi diplomele regale afirmă că regele, văzându-şi oastea chinuită de foame, ar fi cerut pace lui Basarab, fără să mai aştepte norocul armelor — şi că Domnul român i-ar fi acordat-o, dându-i şi călăuzi cari însă l-au amăgit, ducându-l în capcana mai dinainte pregătită. Ca şi Bizantinii din 1193 striviţi cu ploaia de bolovani şi copaci în văile înguste ale Ilenului, de Vlahii Asăneştilor, tot aşa se pomeniră Ungurii înfundaţi într'una din cele mai înguste văi ale Carpaţilor, cu râpi înalte de ambele părţi iar în faţă, unde calea se lărgea puţin, în mai multe locuri, era straşnic întărită de Români cu şanţuri de apărare. Trei zile fu sdrobită aici oastea regală.

Atacul produs deodată şi din toate părţile asupra oastei regale, după spusa regelui, s'ar fi făcut cu « bolovani de praştie, cu cnuturi sălbatice » şi cu tot felul de arme: « cu săbiile ciopârţesc escadroanele noastre, spune regele, săgeţile şi lăncile lor se scaldă în sângele celor ucişi, miile de lovituri ne copleşeau din toate părţile ca un zid muşcător; şi nu era chip nici să fugim înapoi, nici să purcedem mai departe, ci ca peştii prinşi în plasă ori în vârşie, ne sbăteam ».

---

[1]) Istoria Românilor, vol. III pag. 179.

Potopul de lovituri ţinti mai furios asupra cetei unde se afla regele, care încercând o ieşire, « *paloşele* a cinci viteji români sburau » pe deasupra « capului regal », apărat cu desperare de un curtean care-şi lepădase armura grea de fier spre a lupta mai uşor. Numai printr'o minune, cu hainele schimbate şi spărgând cu mari jertfe « laturea dreaptă a zidului de duşmani, Carol Robert scapă cu vieaţă « luând-o la picior » spre ţara sa; dar nu în voie ci cum recunoaşte însuşi: « siliţi la fugă de duşmani şi urmăriţi, aflarăm ceasul mântuirii ».

Biruinţa lui Basarab era deplină şi nu uşor câştigată: i-a trebuit disciplina ţării întregi, care cu grele jertfe să taie mijloacele de aprovizionare a duşmanului in curs de aproape două luni, tocmai în epoca strângerii recoltei şi o mare isteţime pentru a pregăti cursa şi a împinge pe duşman într'însa. Această victorie *decisivă* avu de rezultat, ca şi în lupta dela Marathon, să salveze *independenţa* greu ameninţată de mândrul rege, venit cu toate puterile sale spre a supune ţara lui Basarab şi a nimici astfel cel dintâi cuib solid al libertăţii româneşti.

Pace nu s'a încheiat dar ţara avu linişte timp de 38 de ani, despre Ungaria; legăturile s'au reluat de Alexandru Basarab, fără obligaţii de vasalitate, ceea ce însemna recunoaşterea Statului muntean de către puternicul rege Ludovic cel Mare, fiul lui Carol Robert.

LUPTA DELA IALOMIŢA DIN 1369

Legăturile s'au reluat, sub Vlaicu-Vodă, şi în altă formă, care se obişnuia în Apus, de unde venea dinastia franceză a Ungariei, anume a nexului feudal, noul rege Ludovic acordând în schimb două feude ardelene: Făgăraşul cu Amlaşul; odată cu aceasta se lichida şi problema Severinului, lăsat acum lui Vlaicu tot ca feudă regală, cu titlul de Ban. Pacea avu de urmare o cooperare peste Dunăre a celor doi suverani, dar când Vlaicu înţelese că Ungurii vor să rămâie în Vidin, păgubind interesele româneşti şi ale ortodoxiei, se folosi de o răscoală şi ocupă Vidinul pentru sine. Aceasta fu cauza celui de al treilea răsboiu dintre Munteni şi Unguri.

Provocat de purtarea lui Vlaicu, Ludovic încercă o dublă lovitură: pe la Vidin şi Severin, în feuda ce trebuia retrasă vasalului necredincios şi direct peste munţi, spre inima Ţării Româneşti. Răsboiul dintre puternicul suveran, cu pretenţii mari de hegemonie asupra întregului Sud-Est al Europei, — şi modestul Domn al Ţării Româneşti, se încheie cu câştigul celui din urmă. Cu mijloace mai bune ca ale înaintaşilor din 1330 şi cu o experienţă militară de aproape o jumătate de secol, Românii s'au purtat admirabil în răsboiul ce repeta asupra Ţării ameninţarea din 1330.

Atacul dela Vidin era condus de însuşi regele şi acolo fiind primejdia mai mare, Vlaicu îşi adună pe malul Dunării mehedinţene o parte din oştile sale, spre a împiedeca pe rege să treacă fluviul. Ludovic se pare că n'avu nicio izbândă în acele părţi, poate să nu fi luat nici Vidinul, dar Dunărea în nici un caz nu a trecut-o.

BĂTĂLIA DELA POSADA
ÎNTRE BASARAB I ŞI CAROL ROBERT, 1330
După Chronicon Pictum Vindobonense

Bătălia decisivă s'a dat de corpul expediţionar ardelean, condus de « Nicolae voevodul Transilvaniei şi cu alţi cavaleri de seamă », cari pornesc din ţara Secuilor, peste munte, deci prin *Cheia* Teleajenului, cum crede d-l Iorga. Având cu sine « oaste puternică şi Secuii şi Nemeşii ardeleni », spune cronica dela Dubnic: « a pornit să invadeze Ţara Românească, împotriva lui *Vlaicu*, voevodul rebel al acelei ţări. Aceasta tăbărîse atunci cu o *mare oaste* lângă Dunăre, împotriva ţărmului bulgar, întinzând curse ca să împiedece trecerea regelui. Însă voevodul Nicolae, cu oastea, trecând peste fluviul *Ialomiţa*, găsi *palănci* şi întărituri făcute de Români; cucerindu-le cu puterea pe acestea s'a întâlnit cu o *oaste numeroasă* a lui Vlaicu-Vodă, al cărei căpitan era vornicul român *Dragomir*, pârcălab (castelan) de Dâmboviţa, pe care lovindu-l într'o *luptă straşnică*, l-a pus pe fugă, ucigând mulţi din ai săi. După aceea însă, pentrucă în ciocnirea acestei lupte, rezultatul nu era mulţumitor şi norocul se schimbă, voevodul Nicolae mergând înainte fără băgare de seamă, între şanţuri şi hăţişuri dese, pe o *trecătoare foarte îngustă* (în « locuri strâmte lutoase şi neumblate » zice altă cronică), a fost atacat din munţi şi din păduri de o mulţime de Români şi a fost ucis acolo împreună cu viteazul Petru vice-voevodul său şi cu Desideriu Vas, şi Petru Ruffus, castelan de Cetatea de Baltă, cu vitejii Secui: Petru şi Ladislau şi cu alţi foarte mulţi cavaleri şi nobili aleşi. Şi când oastea ungurească dădu dosul în luptă

şi *se aşternu pe fugă* în acele locuri înguste, lutoase, bătoase şi cu întărituri, mulţi dintr'înşii au fost ucişi de Români şi câţiva au scăpat rău vătămaţi şi păgubiţi. Iar trupul voevodului Nicolae, cu luptă mare smuls din mâinile Românilor, l-au dus în Ungaria de l-au înmormântat la mânăstirea Sfintei Fecioare Maria din Strigoniu (Gran)».

In acelaşi timp, acţiunea regelui se continuă la Severin. Cronica spune că «după această nenorocită întâmplare, întorcându-se din nou cumpăna norocului, Nicolae de Gara, banul de Maciva, un viteaz meşter în războaie, cu îndrăzneală a trecut oastea regelui peste Dunăre, pe *corăbii, întărite cu ziduri şi turnuri*, împotriva atacului *războinicilor şi arcaşilor* lui Vlaicu-Vodă, cari aruncau asupra lor *potop de săgeţi*, respingând şi alungând pe Români de pe ţărm. Şi astfel, *rămăşiţele* întregei armate au înaintat spre Severin şi l-au ocupat. Atunci a construit acolo regele, întâia oară cetatea Severinului şi, după un răstimp de câţiva ani, altă cetate foarte tare, numită Terciu (Branul), în Bârsa, lângă hotarele româneşti, întărind cetatea cu oastea armată de briganzi şi balestrieri englezi» [1]).

MIRCEA CEL BĂTRÂN DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, CU FIUL MIHAILĂ 1386—1418
Frescă dela Mânăstirea Cozia. Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor români

Care era ţinta precisă a expediţiei ardelene şi unde s'a dat bătălia, iată două întrebări ce rămân fără răspuns din cauza sgârceniei izvoarelor; ele ne dau totuşi amănunte preţioase asupra desfăşurării luptelor: pe frontul dunărean Vlaicu ţine în loc pe rege prin iscusite manevre, exasperându-l la toate încercările cu ploaia de săgeţi, până ce un mare meşter în arta războiului aplică la corăbiile sale turnuleţe de zid după metoda antică; pe linia de invazie, ţara în loc să fie surprinsă, puse în calea năvălitorilor o serie de pălănci şi întărituri pe cari aceştia nu le pot cuceri sau luându-le fac greşeala de a nu le da o garnizoană, astfel că retragerea li se taie tocmai prin acestea. Pârcălabul Dragomir era un *strateg încercat*, dacă într'adins va fi angajat lupta într'un câmp deschis pentru ca să atragă apoi pe duşman la un vad de râu unde capcana — cu şanţuri, hăţişuri şi dealuri lutoase — «munţi» nu credem să fi fost acolo — era mai dinainte pregătită.

Dacă totuşi regele nu s'a lăsat cu preţul celor mai grele jertfe, de planul său fără un cât de mic succes, cronica spune că a intrat în Severin cu *rămăşiţele* oastei sale, aceasta nu schimbă nimic din rezultatele acestui răsboiu care au dus la înfrângerea lui totală.

Fiind în acelaş timp un isteţ diplomat, pe cât era de bun organizator, Vlaicu încheie în toamna aceluiaşi an pacea, cu preţul reinstalării cumnatului său în Vidin şi integrităţii hotarelor sale.

Cu toate că mai târziu Vlaicu rupse pacea cu regele, ostilităţile n'au dus la o mare bătălie nici pe timpul său, şi nici sub Radu I fratele, ale cărui însuşiri militare nu le cunoaştem, — dar care a ştiut să apere hotarele ameninţate de Ludovic cel Mare.

Dan I şi-a inaugurat domnia printr'un atac în Banat, năvălind cu «puternică oaste» în ţinutul *Mehadiei*, poate în legătură cu feudele ardelene pe care Ludovic le retrăsese din cauza ostilităţilor cu Muntenii. Nu se cunoaşte nici sfârşitul acţiunii militare, nici urmările ei politice. El piere într'un răsboiu cu Şişman, ţarul din Târnova, după ce va fi cucerit poate *Dârostorul*, care împreună cu o parte din ţara lui Dobrotici se află în mâna lui *Mircea* cel dintâi (= Bătrân), chiar dela suirea sa în scaun. In latura aceasta se poate afirma că Dan I, sau însuşi tatăl lui Radu, pe care-l cântă poezia populară bulgărească, a fost continuatorul politicii de hegemonie balcanică a lui Vlaicu şi întregitorul stăpânirii româneşti pe Dunăre.

INTEMEIEREA MOLDOVEI

Inainte de a trece la acţiunile militare ale lui Mircea se cade însă a menţiona acele mari acte de vitejie cari au avut ca rezultat una din cele mai însemnate fundaţiuni politice în Răsăritul Europei şi anume: *întemeierea Moldovei.*

---

[1]) N. A. Constantinescu. *Posada*, pag. 45—48. Bibliografia la Iorga. III. pag. 237 nr. 4.

BĂTĂLIA DELA NICOPOLE, 1396
Din *Schiltberger*: Reisebuch, Nürnberg, um 1540. Reprodus de Const. I. Karadja in Die ältesten gedrückten Quellen zur Geschichte der Rumänen

Curând după 1340, regele Ludovic cu forțe ardelene, de acord cu Domnul român din Argeș, care va pune mâna pe așa zisele « părți tătărești »[1], trecu munții și așeză în valea Moldovei pe Dragoș în calitate de căpitan al Regatului. Cam în acelaș timp voevodul Bogdan din Maramureșul liber, ocupa ținuturile dela Nord, de unde, coborînd cu « vitejii » săi maramureșeni, ce reprezentau și un val de colonizare, nu numai oastea de cucerire, isbuti să desființeze căpitănia regală și să întemeieze în locul ei o *domnie* românească după chipul celei din Argeș. Declarat de rege ca « *infidel notoriu* », Bogdan isbuti să învingă toate expedițiile îndreptate mai târziu asupra lui, expediții, conduse tot de niște Maramureșeni, aceștia însă ca supuși loiali ai regelui: Balica și Dragu, Dragomir și Ștefan, nepoți ai lui Dragoș; ei mergeau cu trupele lor, ajutați de Secui și de alte trupe ardelene. Nu cunoaștem desfășurarea nici uneia din acele expediții, nici care a fost lupta decisivă pentru a pune capăt acelor atacuri asupra noului Stat moldovean. Petru Mușat însă, prin înțelepte legături cu Mircea și cu Vladislav al Poloniei, isbuti să-l facă acceptat și să-l asigure față de viitoarele pretenții ale regilor Ungariei. Ele nu întârziară. Și Sigismund făcu în 1395 nesocotita expediție de iarnă în contra lui Ștefan I al Moldovei.

In zadar se laudă regele în mai multe diplome că a silit pe Ștefan să i se închine: pornind cu mare *putere*, cu arhiepiscopul de Strigoniu și cu contele Secuilor, el își deschide intrarea în Moldova printr'o *luptă grea*, trece pela Cetatea Neamțului și pătrunde în Curtea Domnească, dar bătălia dela Ghindov, o Posadă moldovenească, este de sigur pierdută de el. Așa spun isvoarele moldovene, care nu mint: « Ștefan Vodă a bătut pe Jicmont, craiul unguresc, la Ghindov ».

LUPTELE LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN

Continuând dușmănia inaintașilor săi pe amândouă fronturile, la Carpați și la Dunăre, Mircea căutase alianța îndepărtată a regelui polon Vladislav, formând cu Petru Mușat « blocul românesc » cum îl numește d-l N. Iorga. Politica lui Roman I însă rupse această prețioasă legătură tocmai când la Miazăzi se petreceau evenimente ce aveau să dea o altă față Europei Orientale: înaintarea biruitoare a Turcilor.

Serbia devine *vasală* Turcilor în 1389. Bulgaria li se închinase încă din anul precedent și Dunărea era amenințată de puterea Sultanului.

Turcii, cari păstrau garnizoane în multe cetăți din Bulgaria, se poartă neonest: Sultanul le dăduse ordin ca « sub pretextul păcii, să intre zilnic în Nicopole și Dristor, pentru a cumpăra cele de nevoie », de fapt pentru a pregăti ocuparea lor prin surprindere, ceea ce se și întâmplă. Nicopole căzu în 1391, iar Dristorul românesc în 1392. *Garnizoana cetății, de sigur română*, din Dristorul asediat, care se predase sub condiții, fusese măcelărită.

Mircea se răsbună, prădând șesul « Cadiului » până la « Carinova » ucizând un mare număr de Turci iar pe alții luându-i robi » în 1392 sau 1393, când Sultanul se afla în Asia. Răspunsul Sultanului, nu putea să întârzie. Acestea sunt cauzele expediției din 1394, pregătită de Baiazid cu un mare tact politic ce se vădește din înțelegerea lui secretă cu boierul Vlad, nelegiuitul rival al lui Mircea în curs de trei ani.

Bătălia dela Rovine, 1394

Este greu istoricului de a judeca o acțiune politică sau militară când toată truda lui e de a o reconstitui, din fragmente de știri disparate, desvoltarea faptului însuși. Sultanul trebuia să aibă cu sine ienicerii toți și trupe de spahii la cari se adăogară, luați cu sila, trei principi sârbi, din Macedonia vasală: viteazul Marcu Crăișorul dela Prilep, despotul Constantin Dragases, cumnatul împăratului Manuil Paleolog și Ștefan, cu contingentele lor. Era o oaste impunătoare de invazie cum nu mai văzuse țara din 1330. Trecerea s'a făcut pe la Nicopole, în fața căruia se cuceri Turnul, numit pe atunci Nicopole Mic, pentru a se asigura vadul Dunării la întoarcere. Pierzând vadul, Mircea se retrase undeva, la o strâmtoare mlăștinoasă, unde va fi avut cursele lui întinse, pentru ca să înfrunte oastea turcească — un loc numit *Rovine*, — care prin tradiție se crede a fi în jurul Craiovei. Acolo se dete celebra bătălie dela 10 Octomvrie 1394, de care vorbesc analele sârbești ca despre o biruință a lui Mircea. « O mare oștire a Turcilor — spun ele — s'a năpustit în Valahia lui Mircea Voevod, și s'a dat o bătălie așa de mare că mulți bărbați vestiți ai Turcilor, în rândul cărora erau Constantin Dragasevici și Marcu Crăișorul, de vitejii domni creștini fură uciși; și atât de mare era violența armelor ciocnite, că cerul nu se mai vedea de mulțimea săgeților,

[1] D-l Iorga crede că numai la 1390 le-ar fi luat Mircea. Ist. Rom. III Nr. 282.

și pârae de sânge curgeau din mulțimea trupurilor căzute. Și însuși Baiazid, speriindu-se, fugi după ce dete domnia țării unuia din neam domnesc. Cronica lui Moxa o descrie cam în aceleași cuvinte: « Deci se bătură Turcii cu Mircea Voevod și fu *războiu mare* cât se întuneca cerul de nu se vedea văzduhul de mulțimea săgeților. Și mai pierdu Baiazid oastea lui cu totul, iară pașii și voevozii pieriră toți. Atunce pieri Constantin Dragovici și Marcu Crăișorul; așa de se vărsă sânge mult cât erau *văile crunte*. Deci se spărie Baiazid și fugi de trecu Dunărea ».

Cronicile turcești nu suflă nu cuvânt despre biruința netăgăduită a lui Mircea, deși îl recunosc a fi un « principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager ». Era cea dintâi înfrângere a nebiruitei Ienicerimi, de care se va fi resimțit mult timp în urmă. Baiazid nu era omul care se dă învins ușor: el adună forțe noui și le aduse în aceeași lună poate din nou pe câmpiile Munteniei. Dar, neputând isbândi cu vitejia dreaptă, el se folosi de intrigă și trădare atrăgând de partea lui pe boierul Vlad, de neam domnesc pe care-l așeză în domnie ca tributar; povățuiți apoi de trădător, Turcii pătrund la *Argeș* unde cronicele turcești însemnează o biruință păgână. Prins fără veste, Mircea va fi dat o bătălie sângeroasă, dar fiind dovedit, se retrage în ținuturile sale de peste munți, la Făgăraș, în toiul iernei. La 7 Martie 1395 el se întâlni la Brașov cu regele Sigismund, cari se întorcea atunci din nefericita lui expediție în Moldova. Amândoi erau mâhniți de jocul norocului în războaie, dar câtă deosebire! Mircea isbutise să arate Turcilor pentru întâia oară că pot fi învinși, pe când Sigismund care visase isprăvi cavalerești n'avea de ce să fie încântat. Mircea îi deschise ochii, punându-i în față mohorîta perspectivă a căderei Serbiei și Țării-Românești și se legară amândoi prin vestitul tratat, încheiat pe picior de egalitate, să lupte cu toate puterile în contra Turcilor « fiii nedreptății ».

IOAN CORVINUL
Efigie pe o piatră de mormânt

Respectat sau călcat uneori, tratatul din Brașov puse bazele acelei colaborări intra Țara Românească și Ungaria, care împiedecă timp de câteva secole înaintarea Turcilor dela Dunăre. Conform lui, Sigismund trecu munții la începutul verii și într'o campanie de două luni de zile isbuti să scoată pe Vlad din inima Țării și pe Turci din Nicolpole-Mic.

Acesta fu epilogul primei campanii turcești în Muntenia. Bătălia dela *Rovine* ar fi rămas o acțiune decisivă dacă nu se isca trădarea în rândurile frontului român însuși; ea este totuși o biruință strălucită a spiritului militar românesc asupra Turcilor cari posedau cea mai bună oștire a timpului.

A doua luptă pe Ialomița 1397

Răsboiul dela Dunăre nu se încheiase. Sigismund adresă o chemare către lumea creștină, interesând-o la primejdia comună. Invingând atâtea greutăți se formă în anul următor 1396, una din cele mai mândre oștiri ce putea să dea Europa creștină, o adevărată expediție cruciată la care luau parte 6000 francezi sub ducele Ioan de Nevers, cete de englezi cu ducele de Lancaster, germani cu Frederic de Zollern și Ruprecht de Palatinat, și oastea Ungariei condusă de Sigismund; erau laolaltă 60.000 ostași greu înarmați și înzăuați. Inaintând pe Dunăre în jos, ei cuprind Vidinul și se opresc în fața Nicopolei unde se adăogă și Mircea cu nu puțini ostași, adunați din partea țării ce-i rămăsese credincioasă, deoarece dușmanul său Vlad era încă stăpân al părții de Răsărit; Voevodul ardelean Știbor, nu isbuti să-l mături, dar veni și el tăindu-și calea prin pasul Cheei, la Nicopole.

Dacă vanitoșii cavaleri ar fi ascultat de sfatul înțelept al Domnului român, care se oferea să înceapă el atacul, ca unul ce cunoștea tactica Sultanului, — putem presupune că ei ar fi scăpat de cursa ce li s'a întins și de cumplitul măcel ce i-a urmat. Dar cu oarba lor încredere și lipsa oricărui plan de luptă, cu desordinea oștilor ungare, acuzate de lașitate și cu « grindina de săgeți » pe care Baiazid știuse, după metoda lui Mircea, să le-o pregătească, era firesc să ajungă la dezastru. Domnul român se retrase la timp, iar regele se ținu de cuvânt și vizită Constantinopolul, — dar în jalnica postură de învins, luând o corabie de la Chilia.

Cruciata în sine nu ne interesează aici.

Tractatul era în vigoare și Sigismund, prețuind rolul lui Mircea la Nicopole, trimese încă odată pe voevodul ardelean Știbor în contra lui Vlad; de data aceasta dușmanul și trădătorul Domnului său și al frontului creștin e prins în *Cetatea Dâmboviței* și dus în robie cu familia sa (în 1396 sau 1397).

Răsbunarea lui Baiazid nu întârzie: ea se împlini în anul următor, 1397. Stăpân acum pe țara sa întreagă, Mircea știu să se pregătească într'un timp

De bello karoli regis cū Bazarad wayuoda transalpino infeliciter gesto.

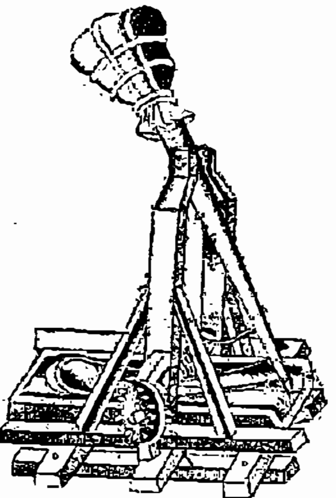

BĂTĂLIA LUI CAROL ROBERT CU BASARAB I

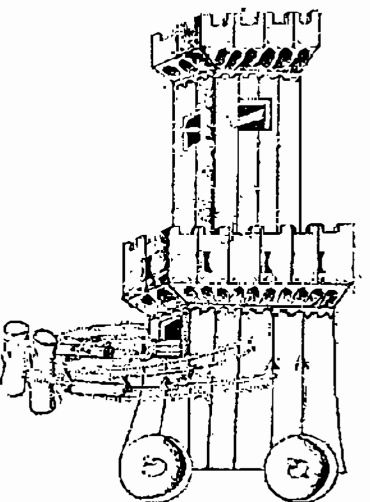

O INVAZIE A TĂTARILOR IN TRANSILVANIA

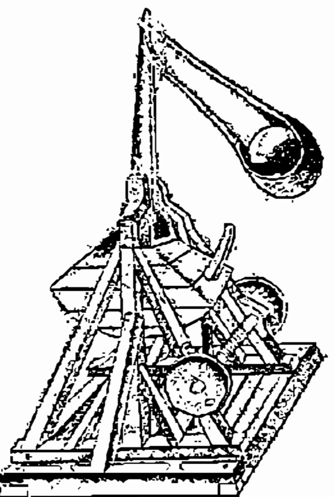
Reproduse de *O. I. Karadja*, după ediţia Ratdolt din 1488 a cronicei lui Johannes de Thurocz

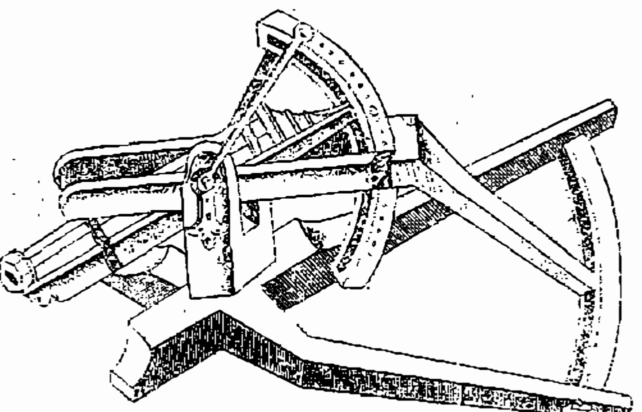
Balistă

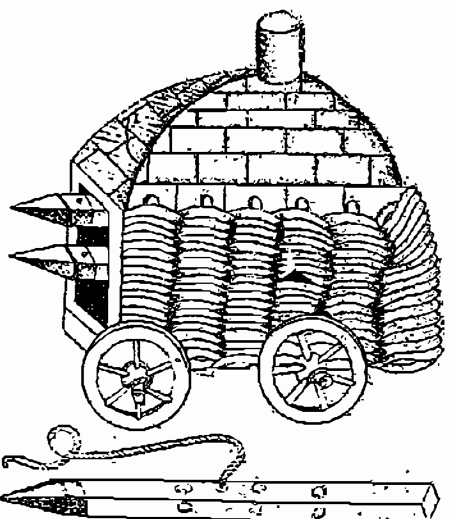
Turn mobil

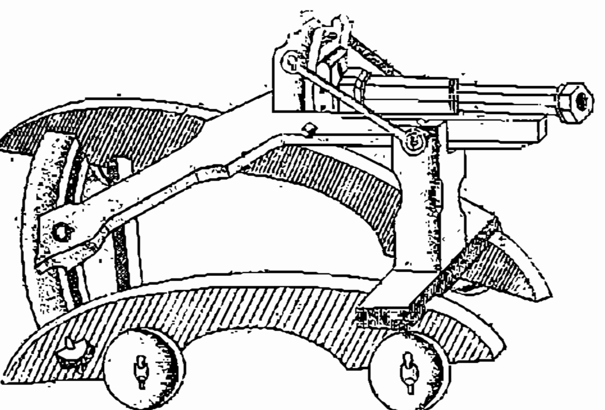
Balistă

Tun de colale pe afet fix

Berbec mobil

Tun de colale pe afet mobil

MAȘINI DE RĂSBOIU DIN SEC. XV

Reproduse de generul *R. Rosetti*, după Ms. 3 al Arhivei Naționale Săsești

așa de scurt. Tactica lui Mircea de data aceasta a fost a hărțuielii și înfometării dușmanului.

Expediția pomenită de multe izvoare, dar fără arătarea locului și anotimpului, se presupune că s'a dat pe lunca Ialomiței, venind din spre Silistra. La ea cred istoricii că se referă povestirea lui Chalkokondylas: «Baiazid veni împotriva lui Mircea pentrucă acesta mai înainte și-a unit oștile cu Sigismund împăratul, și trecând Dunărea, multă robime a prins din țara aceasta. Mircea strângând nu puțină oaste se sfătuia cum să întâmpine pe dușmani și cum să se bată cu ei. Trimețând femeile și copiii în muntele Brașovului, se ținea de oastea lui Baiazid prin pădurile de stejari, care sunt așa de multe în țara aceea și o fac nestrăbătută. Hărțuind astfel Mircea oastea lui Baiazid, multe vitejii făcea, atacând pe cei ce se răsneau, ori căutau să prade bucate și vite. Așa urmărind el oastea dușmană cu mare îndrăzneală a început *a se lupta cu dânsa.* Unii spun că, pe când trecea oastea lui Baiazid printr'o strâmtoare, tăia fără încetare pe păgâni, până când, după sfatul lui Evrenos-beg, Baiazid a făcut tabără închisă cu șanțuri, de și-a odihnit oastea timp de o zi; iar a doua zi, trecându-și oastea cât mai fără primejdie peste Dunăre s'a întors în țara sa». Tot la această expediție adăogăm și ceea ce spune un alt istoric bizantin Phrantzes că «după ce Baiazid a pustiit mult loc, a ieșit Mircea la luptă fățișă, într'un loc greu; iar Sultanul evitând dificultatea locului, a plecat, părăsind lupta».

Sultanul evită să mai atace câtva timp pe Mircea; peste trei ani însă un Turc din Salonic povestea unui Italian că «66.000 Turci, mergând în părțile Ungariei după jaf, au prădat multe și nenumărate locuri, și se întorceau cu prada sus numită în părțile Vlahiei supuse Turcului (Dobrogea) și acolo vru capul oștirei să-și ia cincimea lui, adică din cinci robi unul, — și pe când erau astfel în zisele părți ale Vlahiei, veni acolo o mare oștire din spre Ungaria în frunte cu un *Mircea* Vlahul și *bătu* pe numiții Turci în așa fel că din Turci unii au fost prinși, alții uciși, și alții înecați și n'au scăpat decât vreo 3000 de Turci care s'au putut întoarce în țara Turciei».

INCEPUTUL UNEI DIPLOME DATE DE IOAN CORVINUL

BĂTĂLIILE CRUCIATULUI ROMÂN IOAN CORVINUL

Epopeea lui Mircea fu continuată de *Dan II*, care inaugură la noi epoca «cavalerilor» luptători pentru ideea creștină, așa de bine caracterizați de istoricul nostru N. Iorga (noua Istorie a Românilor). In spiritul acesta, care se comunică din depărtatul Apus, prin tot ceea ce el putea să ne trimeată ca influență indirectă, dar și prin activitatea sbuciumată, ambițioasă, lipsită însă de maiestate și de talent a lui Sigismund rege ungar, apoi împărat roman, se vor manifesta nu numai adevărații răsboinici ai noștri, dar toți acei Domni și boieri, cari au condus destinele noastre, dela Mircea cel dintâi până la jumătatea secolului XVI. In răsboiu cu Sultanul, sau în pacea plătită cu tribut, ba chiar atunci când sunt luați cu sila ca auxiliari ai expedițiilor de pradă în Ungaria de către marele împărat păgân, purtarea lor e pătrunsă de același generos spirit cavaleresc.

Am definit aiurea, cu un termen care în parte s'a primit, epoca dela răsboaiele lui Mircea ca: *Răsboiul de o sută de ani al Românilor cu Turcii* până la încheierea păcii de către Ștefan cel Mare.

Spiritul cavaleresc va da un caracter nou vechii vitejii românești, de care s'a vorbit până acum. Dar luptele, din nefericire pentru soarta celor două țări și pentru a Creștinătății din Răsărit, nu vor avea totdeauna scopul de apărare a frontului creștin. O slăbire a instituțiilor politice din Țara Românească și din Moldova, va îngădui isbucnirea violentă a ambițiilor de domnie și patimilor de partid cari vor sfâșia solidaritatea internă atât de necesară în fața primejdiei păgâne, iar politica externă a celor două regate mari creștine, Ungaria și Polonia, le-a împins prea de multe ori pentru nebuna himeră a suzeranității, să îndrepteze expediții criminale împotriva celor mai mari căpitani pe care Românii îi dădeau Creștinătății.

Interese de partid și de politică imperialistă, complicate cu probleme de expansiune teritorială (dominația Dunării de Unguri, prin Severin și Chilia, dominația Pocuției, fixarea limitei moldo-muntene) vor turbura adeseori preocuparea dominantă a epocii care trebuia să fie aceea a rezistenței creștine împotriva invaziei musulmane.

Dictate de un scop sau de altul, multe au fost manifestările spiritului militar la Români în secolul ce se deschide, însă nivelul cultural întârziat, din cauza nestabilității vieții politice și răsboinice ne-a lipsit de povestirea edificatoare a marei sforțări militare românești din acest timp, ba adeseaori de simpla ei menționare într'o frază naivă de cronică. Ceea ce se cunoaște din ele tot izvoarelor străine o datorăm; cu atât mai mult se prețuește însă fapta elogiată de pana străină.

«Cavaler al crucei» va fi deci Dan II «cel Viteaz», care, în sbuciumata lui domnie, necontenit contestată și împărțită chiar cu rivali din alt partid, se alătură, printr'un «tractat de apărare» politicii lui Sigismund,

FAMILIA DE VITEJI A CÂNDEŞTILOR
Cândea Laţco şi ai săi, ca ctitori ai bisericii din Streiu-Sf. Gheorghe

introduce moda oştirei de mercenari şi izbuteşte a se menţine prin eroism contra Turcilor, cucerind chiar pentru scurt timp *Giurgiul* şi *Silistra* dela dânşii.

In aceeaşi calitate ni se înfăţişează şi înţeleptul organizator al Moldovei, Alexandru cel Bun, care stă gata la 1426 de a începe răsboiul cu Turcii, la Brăila, şi către sfârşitul vieţii sale respinge atacuri turceşti şi se amestecă în răsboiul litvano-polon. O frumoasă biruinţă, al cărei loc nu se ştie, câştigară fiii lui Alexandru cel Bun, sdrobind în Iunie 1433 oştirea turcească, intrată în ţară după jaf.

Pe când Moldova dădea jalnica privelişte a sfâşierilor interne, cu intervenţii polone, iar Ţara Românească schimba, din aceleaşi uri de partid, şi cam tot aşa de repede, Domnii, apăru, din mijlocul Românimii ardelene, şi din leagănul de străveche vitejie dacică, un mare ostaş, care, făcându-şi botezul de sânge în luptele pentru apărarea Banatului, devine cap de cruciată şi erou al Creştinătăţii. Se numea la început *Ioan Valahul*, adică Românul dar, primind rangul de nobil, îşi zise *Ioan de Hunyade;* el ajunge voevod al Transilvaniei şi, pe un timp, guvernatorul Ungariei. Spiritul Renaşterii latinizǎ numele familiei, cu epitetul *Corvinus*, luat dela corbul purtat ca herb pe armele sale. Titluri şi demnităţi obţinu graţie calităţilor lui militare şi nenumăratelor izbânzi împotriva duşmanilor crucii, însă nu ca un condotier de mercenari, ci numai în *fruntea celor de un neam* cu dânsul din Banat şi Ardeal. Aceasta rezultă din cele mai autorizate studii istorice. Sub toate raporturile, deci şi chiar dacă soarta îl făcea să lupte sub un steag strein — care nu era însă naţional, ci de cruciată catolică, — isprăvile lui Ioan Corvinul sunt *fapte româneşti* şi se pot înscrie în palmaresul naţional.

Bătălia dela Poarta de Fier, 1442

Având Transilvania, cu Solnocul şi Secuii, cu titlul de « voevod », şi Banatul, cu titlul de comite al Timişoarei, Ioan Voevod sau « Iancu Vodă » cum i se va zice, se prezintă din 1441 ca guvernator al ţinuturilor româneşti supuse coroanei ungare şi « marchiz » sau apărător al hotarelor grav ameninţate de Turci.

Pentru a răzbuna izbânzile lui dela Orşova şi Belgrad (contra lui Isac-beg), ofensiva turcă se deslănţui asupra Ardealului prin pasurile Munteniei, în două campanii executate în cursul unui an — 1442.

Incă din iarna anului 1441—1442, *Mezet-beg* pătrunse prin pasul dela Turnu-Roşu şi, după ce jefui şesul Mureşului, se întâlni cu oştile întrunite ale episcopului Gheorghie Lepeş de Alba, ale nobilimei şi ale lui Ioan-Vodă. Ostaşii episcopului fură bătuţi, la *Sânt-Imbru* el căzu, iar Ioan Vodă se retrase rănit. Adunându-şi în pripă oştile din districtele româneşti, el câştigă, după 8 zile, la 25 Martie 1442, o biruinţă deplină. « Victoria desăvârşită fu exclusiv a Românilor », zice d-l N. Iorga, culcând pe câmpul de luptă peste 20.000 de Turci, în frunte cu Mezet-beg şi fiul său. Locul biruinţei, după unii, ar fi *Poarta de Fier* unde luptă cu mare eroism Kendriş, un tovarăş de arme al lui Ioan Vodă. Alte ştiri arată că bătălia s'a dat în jurul Sibiului.

Biruinţa determină pe Domnii români, Vlad Dracul şi Iliaş, să treacă de partea Creştinilor, încheind legături cu Ioan Vodă. « Voevodul Valahiei, zice cronica turcă, a sărit şi el cu o oaste de rătăciţi, din munţi înalţi şi nestrăbătuţi, ce-i slujeau de cetate », — spre a nimici de sigur restul armatei fugare.

Urmă expediţia de răsbunare, condusă de paşa Şehabeddin, în toiul verii, cu 80.000 de ostaşi şi ordin să cucerească Ardealul. Trecând pe la Turnu jefui marginea ţării în drum spre Orşova, de unde se îndreptă spre *Poarta de Fier* ca să pătrundă în Ardeal. Paşa ducea cu sine « oştile din Rumelia cu achingii şi ieniceri, care după Valahia, se pregăteau să prade Ungaria » (cronica turcă). In acea strâmtoare, la Zăicani, « fără de veste i-a lovit Iancul, i-a tăiat, i-a nimicit, ucigând şi pe beglerbegul », după ce-i smomise în strâmtoare, prefăcându-se că fuge. « Nici jumătate din acea oştire n'a trecut Dunărea înapoi căci s'a potopit de armele Ardelenilor şi de *furia Românilor* » (Heltai, cronica maghiară).

Lupta dela Ialomiţa, 1442

Alte mărturii vorbesc de o teribilă înfrângere a Turcilor, veniţi în Septemvrie, acelaşi an, pe valea *Ialomiţei* în sus, ţintind de bună seamă să treacă pe la Bran. Acolo însă îi aştepta Vlad Dracul, Domnul ţării, unit cu Ioan Corvin chemat în grabă. Lupta e povestită cu accent sincer de un raport venețian. « Şi mergând prin toată acea ţară, prădând şi furând, cum făcuseră în curs de mulţi ani... Voevodul Ungurilor, care aflase aceasta, se pregăti cu aproape 25.000 călăreţi şi înarmându-se cu semnul sfintei

cruci, merse să afle pe Turcii aceia. Şi a fost la 2 Septemvrie şi a început bătălia la ceasul al treilea (ora 9) din zi şi a ţinut până noaptea. Şi a fost o *bătălie foarte grea*, aşa încât, cu ajutorul Atotputernicului Dumnezeu, creştinii au rămas biruitori şi s'a recăpătat toată prada, şi pe lângă aceasta au fost ucişi şi bătuţi mai mult de 70.000 Turci. Şi a fost aşa de mare numărul morţilor de ducea sânge toată Dunărea (= Ialomiţa). Şi s'au aflat morţi toţi căpitanii turci... aproape nu se mai putea ieşi de trupuri. Şi aceasta e a şaptea înfrângere ce au avut-o Turcii ».

Violenţa luptei răsare şi dintr'o diplomă regală primită de Ioan Corvin: « Se dete, zice acolo, o luptă dintre cele mai aspre prin ciocnirea de ambe părţile, se porneşte măcelul, se rup liniile de bătaie şi lupta îndârjită şi ucigătoare ţine până seara târziu, când în sfârşit, prin lucrarea dreptei Celui prea Inalt se pune capăt răsboiului prin biruinţa alor noştri şi îndată duşmanii învinşi se pun pe fugă şi lăsând în mâna alor noştri prăzile lor ». Şi nici e vorba de un râu: « la această catastrofă şi râurile greu de trecut, nu puţin au, contribuit căci din cei ce luau fuga zorită nu mai puţini au pierit în unde decât de sabie ».

O BĂTĂLIE INTRE TURCI ŞI OŞTIREA LUI MATEI CORVINUL
Gravură de *Leonhard Beck* din sec. XVI

Cruciata din Balcani

Rezultatul acestor trei-patru biruinţe mari, câştigate în cursul unui singur an cu puteri româneşti, prin eroismul lui Ioan Corvin, mântui Transilvania de calamitatea expediţiilor de pradă, şi de alte perspective mai sumbre. Incurajat prin aceste izbânzi, Ioan Vodă, care-şi făcuse educaţia militară în Italia Renaşterei, şi mai mult ca ceilalţi principi creştini era pătruns de spiritul cavaleresc al secolului, concepu planul unei *cruciate cu mijloace româneşti*. Cu toate că la marea ofensivă din 1443 el chemă şi pe despotul sârb Gheorghe Brancovici, şi pe Scanderbeg, grosul expediţiei lui era format din peste 20.000 de Români. Având alături pe Muntenii lui Vlad Dracul, el înaintă biruitor până la Niş, deschide drum prin cheile Balcanilor, după o biruinţă decisivă asupra forţelor turceşti adunate din Macedonia şi Rumelia, şi se opri lângă Sofia din cauza iernii.

Era a doua ofensivă românească asupra Balcanilor, după aceea a lui Vlaicu Vodă, cuceritorul Vidinului şi Nicopolei. Şi cruciata, regală terminată prin durerosul dezastru dela Varna (1444), fusese înjghebată din forţe româno-ungaro-polone.

Chiar dacă iniţiativa ei plecă dela un Român, ea nu intră în cadrul luptelor româneşti. Trupele lui Ioan Corvin, cum şi mica oaste adusă de Vlad Dracul, n'au putut — cu tot eroismul lor — să repare dezastrul cauzat, ca şi la Nicopole de îngâmfarea cavalerilor. Vlad Dracul, prevăzând sfârşitul, vru să abată pe rege din cale. Iată ce ne spune italianul Bonfini: La Nicopole « ieşi înaintea regelui Vladislav, *Dracula*, principele Valahiei muntene, bărbatul drept şi statornic, *care în orice bătaie a fost cel mai tare şi cel mai vitcaz povăţuitor*, pentrucă cu puţine oşti, dar cu mare inimă şi înţelepciune şi cu *prea mare virtute a ostaşilor săi*, peste aşteptarea tuturor, fără vreun ajutor strein, *îndelung a ţinut războiu cu Turcii*, care războiu toţi creştinii laolaltă luaţi, de abia l-ar fi ţinut. Cu războiul acesta aşa de tare şi-a împuţinat locuitorii ţării sale, cât nu mai rămăsese cine să lucreze pământul. Dracula acesta ca să nu cadă sub jugul Turcilor, fiindcă acum slăbise tare, la pornirea aceasta alergă ca la un liman, dar văzând oastea regelui şi speriindu-se de micimea ei, ca cel ce ştia puterea împăratului turcesc, care la vânat şi încă ieşea cu mai mulţi inşi, de câţi erau în oastea regală, a dojenit şi rugat pe rege şi pe generalii săi să nu meargă înainte ci să se întoarcă şi oastea să o ţină până se vor aduna şi alte oşti străine ». Văzând că nu-l poate convinge pe Vladislav, Domnul român îi lasă în ajutor pe fiul său cu 4000 ostaşi aleşi şi doi vornici pricepuţi, iar el se întoarce în ţară.

Acţiunea cruciată pe Dunăre din 1445, a corăbiilor sub steagul Papei şi ducelui de Burgundia, fu însoţită de Vlad Dracul şi fiul său Mircea cu 5000 de ostaşi, dela Brăila până la Nicopole, unde veni Ioan Corvin cu trupele ardelene; ea se mărgini la asedii de cetăţi, lipsite de izbândă, afară de *Giurgiu* care fu dat lui Vlad.

După moartea lui Vlad, la care nu are nici o vină, teatrul războiului se mută acum la Dunărea bănăţeană, la Belgrad, pivotul rezistenţei creştine.

Mântuind *Belgradul* de împresurarea lui Mohammed II, în 1456 îşi încheie zilele marele căpitan al Creştinătăţii, Ioan Vodă Corvin, după ce câştigase trei biruinţe strălucite, cu braţ românesc, asupra Turcilor: la Poarta de Fier, la Ialomiţa şi în Balcani, şi adunase în jurul său Creştinătatea răsăriteană într'o ultimă silinţă de alungare a Turcilor din Europa, sub steagul celor trei expediţii cruciate.

LUPTA PENTRU RESTAURAREA LUI VLAD ȚEPEȘ LA TÂRGOVIȘTE, IN 1476
Reprodusă de Const. I. Karadja după *Ioh. de Thurocz:* Chronica Hungarorum Augsburg, 1488

RĂSBOIUL LUI VLAD ȚEPEȘ CU TURCII

Oricât de mari controverse ar naște între istorici, figura degenerată a lui Vlad Țepeș, cu faptele lui de o cruzime fioroasă, puse de legendă în serviciul ideilor morale de ordine, respect, hărnicie un lucru rămâne cert: că locul său în șirul luptătorilor români pe frontul creștin dela Dunăre nu se poate contesta.

Lăsând la o parte acțiunile mărunte ce îndreptă asupra foștilor prieteni din Ardeal, cari dintr'o veche deprindere făceau presiuni asupra Domnului din scaun, dând azil diferiților pretendenți, ne vom opri la răsboiul său cu Mohammed II, care se cere desbrăcat de aureola legendei. Și pentrucă rezistența lui Vlad nu s'a concentrat într'o zi și la un punct anumit ca să dea o bătălie decisivă, ci a flancat tot timpul, prin meșteșugite hărțuieli, expediția Sultanului, ea se va înfățișa ca o necontenită luptă a voevodului român.

Atitudinea lui Vlad Țepeș față de Turci era aceea de cavaler al crucei, moștenită dela tatăl său, cu care adesea îl confundau comtemporanii, zicându-i «Dracul» sau «Drăculea». Nu luase tronul cu ajutor turcesc, cum greșit socotesc unii, ci ca moștenitor legiuit, susținut de o partidă boierească împotriva altei partide din jurul Dăneștilor, asupra căreia se năpusti el cu exces de cruzimi pentru a-și întări poziția, dar poate și ca răsbunător al măcelului în care pierise tatăl și fratele său mai mare. In luptele pentru domnie de atunci nu lipsește și furia *vendettei* din clanurile primitive.

El scrise regelui Ungariei încă din August 1456 că «vrea să urmeze politica lui Mircea Vodă», ceea ce însemna alianța cu regele pentru deplina *neatârnare* a țării și, după mărturia lui Chalkokondylas, prin întocmirea unei *gărzi personale*, a unei curți credincioase și prin decimarea partidei adverse într'un timp scurt, Vlad Țepeș «foarte mare înoire a făcut în Valahia». El «și-a ales voinici înarmați cu sulițe și i-a rânduit păzitori pe lângă sine», ca opricina lui Ivan cel Groaznic, și «i-a îmbogățit cu averile celor uciși». Intre ei, spune același că erau și mulți Unguri.

Incă din 1458, după unele știri, Țepeș, numai cu 5.000 Români și Unguri, surprinde o trupă dușmană, care ocupase o cetate din țara lui; «din 18.000 n'au scăpat decât 8.000, restul fiind tăiați sau înnecați», iar izbânda produse o panică enormă în Constantinopole. In anul acesta Vlad strânsese legăturile de prietenie cu regele Matei Corvin, pețind pe sora acestuia.

Peste trei ani, Mohammed II vrând să pună ordine la Dunărea de jos, ceru lui Vlad să rupă legătura cu regele și să vină să se închine în fața lui; totodată tributul era sporit la 10.000 galbeni și se adaogă, — ceva neobișnuit, care însemna ispășirea țării pentru revolta deghizată, — 500 de copii pentru oastea de ieniceri. «I-a răspuns Valahul (zice Dukas) că banii îi are gata, dar pruncii nu-i poate da și peste putință îi este să vină el în persoană». Văzând că Vlad nu se supune Sultanul încearcă să-l înlăture prin viclenie și însărcină pe Hamza Pașa și grecul Catabolinos să-i întindă cunoscuta cursă dela Giurgiu. Mai șiret decât grecul, Vlad prinde el în cursă pe cei doi și pune chiar mâna pe cetatea *Giurgiu*. Știind apoi ce înseamnă mânia lui Mohammed II, Vlad se grăbi să-și ia o răsbunare cu anticipație asupra Turcilor, cât mai scump plătită, care să-l consoleze până în ceasul din urmă. Fiind încă toiul iernei, spre anul 1462, trece Dunărea pe ghiață, și supune malul drept, până la Chilia, în jos și iar în sus până la Rahova, unui pârjol și măcel cum nu se mai pomenise; arse multe târguri, orașe, cetăți și sate și odată cu ele toate «vadurile», adică schelele de atunci ale Dunării. El scrie regelui Matei Corvin dându-i raport amănunțit ca un han tătărăsc, de capetele tăiate în fiecare loc, făcând laolaltă vreo 24.000; apoi ceru ajutor armat, ca să nu piară *țărișoara* (regniculum), căci ar fi «spre paguba tuturor Creștinilor».

Expediția sultanului din 1462

Furtuna răzbunării se pregătea de zor, totuși Vlad rămase singur, fară cel mai mic ajutor dela rege sau

dela Ștefan Vodă, care-și luase scaunul cu ajutorul său. Avea numai șapte sau zece mii ostași călări, la cari adăogând cete de țărani — căci De Thomasiis spune că «oastea lui Vlad era alcătuită din țărani» — se ridica la 22.000 după unii sau chiar la 30.000 (după Balbi, ambasadorul Veneției la Poartă).

Cu aceștia trebui să facă față oștirii de invazie a Sultanului, prețuită între 150.000 (Dukas) și 250.000 (Chalkokondylas). Thomasiis, care cred că uitase de marinarii ce scoborau cu bărci pe Dunăre în jos, și cei cari veneau pe mare, la Chilia, cu 25 corăbii mari și 150 luntri mari, dă cifra de 60.000. Oricum, «oastea era foarte mare și a doua ca mărime după cea care cuprinsese Constantinopolea» spune unul din povestitorii expediției. Nu mai încape îndoială asupra scopului acestei impunătoare expediții de a transforma, în caz de biruință, Muntenia în pașalâc.

Vlad încercă mai întâi să împiedece trecerea Dunării, povestită pe larg de ienicerul sârb Constantin de Ostrovița, martor ocular al campaniei, care fugi în cele din urmă dela Turci și se adăposti în Polonia. «Cum înoptă, intrarăm în luntri și ne lăsarăm în josul Dunării, debarcând pe malul opus, ceva mai sus de tabăra lui Vodă. Așezând acolo tunurile în jur, ne-am ocolit cu un șanț ca să nu ne supere călărimea și iarăși, întorcându-se din ai noștri peste Dunăre, trecurăm pe ceilalți ieniceri. Când toată pedestrimea fu trecută astfel, înșirându-ne înaintăm încet asupra oștirii lui Dracul, cu tunuri și alte arme. Oprindu-ne așezăm tunurile, dar până să ajungem la aceasta, dușmanul ne ucise vreo 300 ieniceri. Mult se întristă Sultanul văzând de pe țărmul opus *bătălia cea mare* și neputându-ne veni în ajutor; se temea foarte mult să nu-și piardă toți ienicerii, căci el nu trecuse Dunărea. Văzând că suntem măcelăriți mereu, ne grăbim a respinge pe dușman, având pentru aceasta 120 tunuri mici, din care împușcând neîncetat îndepărtarăm oștirea lui Vodă. Apoi stăturăm pe loc să ne asigurăm. După aceea Sultanul făcu să treacă dincoace altă oaste pedestră numită *azapi;* iar Dracul, văzând că nu mai poate opri trecerea, se retrase dinaintea noastră. Atunci însuși Sultanul trecu Dunărea cu toată oastea și ne dădu 30.000 de zloți».

PĂDUREA DE ȚEPI DELA TÂRGOVIȘTE
Reprodusă de Const. I. Karadja după *Matth. Hupfuff*, Strassburg, 1500

De bună seamă, și în timpul lui Mircea tot așa se făcea trecerea Dunării de către Turci, înainte de a stăpâni un «cap de pod» ca Giurgiu sau Turnu, care să le asigure trecerea.

Indată oastea lui Vlad pieri ca o nălucă în codrii bătrâni, hotărîtă la un răsboiu de uzură și hărțuială, metoda Fabiană, ce aplicase și Mircea la 1397 și mai târziu atâția din Domnii Românilor.

Populația fu pusă la adăpost: «Românii s'au retras în *cetăți* și *munți*, unde el poruncise încă de mai înainte să se adăpostească femeile și copii, împreună cu multe provizii» (Thomasiis). «Porunci supușilor săi de s'au tras la locuri strimte și în păduri și, arzând țarinile, vitele le-au mânat la munți, spre Unguri și Alani (!) iar el s'a așezat cu oastea în desimea codrilor și venind Sultanul cale de 7 zile, nici oameni, nici vite, nici de mâncat, nici de băut n'a aflat» (Dukas).

La început, având provizii, Sultanul n'ar fi stricat nimic «ci mergea fără grijă și fără pază către cetatea în care Românii așezară femeile și copii, pentrucă nimeni nu-i sta împotrivă. Numai cei ce se depărtau de tabără erau uciși de Români». Auzind apoi că Ungurii strâng oaste ca să-și apere marginea, «împăratul a purces mai înlăuntru și acuma toate le ardea și prăda câte îi veneau înainte. Spahiii duceau în tabără câte puțini robi, dar mai mulți piereau dintre dânșii, când se depărtau de tabără» (Chalkokodylas).

Atacul de noapte

După acelaș povestitor, o parte din oști era trimeasă de Vlad ca să susțină apărarea cetății Chilia, asediată pe apă de flota lui Mohammed iar pe uscat de Moldovenii lui Ștefan. Brăila, oraș de lemn, fu ars de Turci, dar Chilia rezistă biruitoare până la urmă. Dela un timp însă Vlad pierzând răbdarea, sau nu știu din ce motive, plănui două atacuri de noapte asupra taberii împărătești. «Turcii, înaintau cu mare teamă și băgare de seamă, ferindu-se de Vlad, spune Balbi; dar nu se putură păzi așa ca Valahii să nu le facă mari pagube. Când Turcii se apropiau de munți, Dracul, cu aproape 30.000 atacă tabăra *în două rânduri*, făcându-i mari pagube, iar, a doua oară, dacă Turcii nu erau preveniți, se ține drept

sigur că le-ar fi produs o grozavă panică. Dintre Valahi au pierit 5.000, din Turci 15.000 ».

Pe scurt, vorbeşte de un singur atac, ienicerul sârb: « Deşi Domnul român avea oaste mică, şi noi ne ţineam totdeauna cu multă pază, înaintând cu mare frică şi mâind nopţile prin şanţuri, nici aşa n'am putut să ne asigurăm căci, într'o noapte, lovindu-ne Românii, au măcelărit oameni, cai, cămile, au ucis Turci câteva mii, iar când Turcii, goniţi de duşman alergau îndărăt, noi ienicerii îi respingeam şi-i ucideam, pentru a nu ne pierde din cauza lor. Astfel mari pagube avu Sultanul ».

Un atac de noapte executat în deplina cunoştinţă a topografiei taberei turceşti, cu scop de a ucide pe Sultan, « una din cele mai interesante episoade ale istoriei militare a Otomanilor » (Iorga), nu se putea executa fără spionagiu de mult risc şi iscusinţă. « Zic unii că Vlad însuşi a intrat în tabăra turcească de a cercat şi a văzut cum stau toate » dar lui Chalkokondylas, care a auzit-o, nu-i vine să creadă şi i se pare că Vlad singur « ar fi scornit aceasta ca să se arate îndrăzneţ ». « Totuşi, Vlad, zice el, se apropia ziua de tabără şi însemna cu ochii corturile ostaşilor şi ale împăratului şi piaţa taberei. Vlad avea până la 10.000 călăreţi, alţii spun că 7.000. Cu aceştia a năvălit într'o noapte în oastea turcească şi mare frică a băgat în Turci cari credeau că nu ştiu ce oaste mare străină a venit asupra lor. Când a intrat Vlad în tabără, întâia dată l-a întâmpinat oastea din Asia dar lupta n'a ţinut mult, căci fugăriţi Asianii s'au tras înapoi. Vlad având cu sine lampade şi făclii aprinse, în rând mergea spre cortul Sultanului, dar ostaşii săi au greşit şi au mers la corturile vizirilor Mahomed şi Isaac unde vitejeşte s'a purtat... Mai pe urmă toţi Turcii au sărit pe cai şi lupta a ţinut acolo mult timp. Deci întorcându-se Muntenii se grăbiră spre cortul împăratului dar găsind gata pe păzitori nu mult s'au războit. După aceea s'au întors spre piaţa taberei, prădând şi tăind pe cei aflaţi acolo şi în revărsatul zorilor au ieşit din tabără, numai puţini pierzând în noaptea aceea... După ce s'a făcut ziuă Sultanul trimese ostaşii cei mai buni cu Ali-beg Mihaloghi şi o poruncă să gonească pe Munteni. Ali-beg s'a lovit cu Vlad şi mulţi a tăiat din oastea lui iar ca la 2.000 a prins vii, pe care ducându-i la împărat, pe toţi i-a tăiat » (Chalkokondylas). Ienicerul sârb spune că numai câteva sute s'ar fi prins atunci şi Sultanul « a poruncit să-i despice ».

LUPTA ÎN NOAPTE ÎNTRE MOHAMMED ŞI VLAD ŢEPEŞ LA LUMINA FACLELOR, 1462
Pictură de Theodor Aman

Pădurea de ţepde la Târgovişte

Acelaşi povesteşte că Sultanul înaintă spre Târgovişte, de data asta cu mai multă supraveghere, dar n'a intrat în cetate, deşi i s'au deschis porţile, crezând-o deşartă ci, mergând mai departe, pătrunse într'o vale lungă de 17 stadii şi lată de 7, unde i se deschise cea mai fioroasă privelişte, pădurea de « furci şi de ţepe încărcate de bărbaţi, femei şi copii », ca vreo 20.000. Acest povestitor nu recunoaşte turci între victime dar un altul mai demn de încredere spune că în acei « pari nenumăraţi şi împlântaţi în carl, în loc de poame se atârnau trupuri », Sultanul văzu, « la mijloc pe Hamza, îmbrăcat în vison mohorît şi înţepat. Spăimântat de aşa vedenie, Sultanul în noaptea ce veni şi-a ocolit tabăra cu şanţ bun şi a rămas în ocol» (Dukas). Acesta povesteşte că urmă un atac de noapte, descris în liniile celui dintâi, după care Sultanul « cu ruşine s'a întors la Adrianopole». Este o confuzie însă cu luptele din urmă. Vlad se ţinea şi aici de oastea duşmană «prinzând şi tăind pe călăreţi şi azapi când se depărtau de tabără », dar nu credem, să fi plecat tocmai acum, la Chilia, cum spune Chalkokondylas, spre a lupta contra lui Ştefan, lăsând şase mii ostaşi să hărţuiască pe Turci.

Ultimul act al expediţiei se lămureşte mai greu decât desfăşurarea ei de până aci. Este foarte probabil că hotărîrea de plecare o luă Sultanul în urma unor noui lupte, pe care ienicerul sârb nu le ştie (el nu ştie nici de pădurea cu ţepe), dar ele rezultă din raportul lui Balbi, care ştie de două atacuri, din Chalkokondylas cel mai amănunţit povestitor al expediţiei şi din relaţia unui Albanez; în fine din toate celelalte mărturii care lasă impresia că Sultanul a plecat îndată după o luptă.

După Chakokondylas, Românii atacă întâi: oastea lăsată de Vlad « bucurându-se şi vrând să-şi facă nume, îndată au năvălit peste oastea turcească ». Sultanul răspunde cu un contra-atac care dete naştere la două lupte: Românii câştigă lupta asupra corpului trimes de Sultan: « Pe Iusuf-paşa l-a trimis să atragă pe Munteni la războiu; de abia ajunse Iusuf la Munteni şi fu pus pe fugă de ei ». Un nou corp trimete

Sultanul, dar după cum ne asigură d-l N. Iorga, rolul acestuia fu să salveze pe învins și să asigure retragerea întregei oștiri: « Când fugia Iusuf, zice cronicarul, l-a întâmpinat Omar fiul lui Turakhan care *și el era trimis de împărat asupra Muntenilor* și, înfruntându-l și speriindu-l cu mânia Sultanului, l-a întors din fugă și amândoi au biruit pe Munteni... tăind dintr'înșii ca la 2.000... Așa s'a sfârșit cutezanța Muntenilor când au năvălit a doua oară peste tabăra turcească ». Chalkokondylas, părtinitor al Turcilor, e singurul izvor ce caută să dea o încheiere favorabilă expediției lui Mohammed II, dar silința lui reușește să ne convingă și mai mult de falimentul ei succesul obținut de cea mai puternică oștire a lumii, față de 6.000 Români în lipsa chiar a Domnului lor, și care consta în « mulți robi » și 200.000 de vite, putea mulțămi pe un cap de bandă nu pe împăratul Răsăritului! Dealtfel toate știrile inclusiv cea din urmă, sunt unanime în a recunoaște patru fapte:

1. Eroismul lui Vlad Țepeș și eficacitatea tacticei sale.

2. Că el nu și-a pierdut oastea, n'a fost învins de Sultan și n'a plecat din luptă.

3. Că Sultanul a plecat fără să câștige o mare bătălie; majoritate,i vonare l. r îl arată *fugind ca un învins*:

« Ceea ce văzând Sultanul (după al doilea atac), ridică tabăra *cu grabă* și trecu fluviul înapoi și ajunse la 11 ale prezentei luni (Iulie) la Adrianopole » (Balbi). Sultanul ridicând atunci tabăra, zice Dukas, și fugind *cu rușine*, trecu Dunărea și se întoarse la Adrianopole ». « Cu puțini, însă aleși militari, Vlad atacă pe Mohammed... în timp de noapte și-l sili *să apuce fuga* către Dunăre, cu mare rușine și pierdere de oameni și să se retragă din Transalpina » (Petancius, ungur). După ce pierduse « în număr total 50.000 de turci, văzând Sultanul *că nu poate răpune pe Domnul valah*, care era apărat printr'un *șanț* încunjurat de mlaștine și temându-se de armata ungurească care venea spre a da ajutor Românilor (dar n'a venit), *se întoarse* pe uscat cu o mare lipsă de hrană pentru armată și cai, la Adrianopole, în *neorânduială*, cu toate că Turcii au făcut oarecari arătări de veselie, voind *a face să creadă* pe supuși că Sultanul se întorcea biruitor ». Această știre așa de prețioasă o dă un rob albanez fugit din acel oraș la două zile după eveniment. Dar știrile că Sultanul a suferit « *o mare înfrângere* » în Valahia, că fu « bătut cumplit », abundă în cronicile italiene cercetate de Xenopol.

VLAD ȚEPEȘ
Reprodus de Const. I. Karadja după *Barth. Gothan*, Lübeck, pe la 1485

4. Că Mohammed II, venit în persoană, cu cel mai puternic aparat de răsboiu, n'a atins nici unul din *scopurile de răsboiu*, nici măcar instalarea lui Radu cel Frumos, care se întâmplă *după plecarea Sultanului*, datorită altui factor decât cel militar, și anume spiritului de partid politic:

« Românii părăsiră pe Dracul și *se alipiră* de fratele său. Dracul fugi în Ungaria la Matei Corvin, care pentru relele lui fapte îl aruncă la închisoare. Încredințând țara fratelui lui Dracul, Mohammed *se retrase* ». Așa încheie povestirea sa ienicerul turc, care nu știe multe episoade și le confundă pe cele din urmă.

Adevărul este cum spune Balbi, că desbinarea se produse după ce Sultanul trecu Dunărea: « El lăsă *la hotarul* Valahiei pe fratele lui Dracul, cu oaste turcească, *pentru a încurca spiritele Valahilor*, dacă ar voi să părăsească pe Dracul și să se dea în partea celuilalt. *Acuma* se zice că 4.000 de Turci au fost prinși și puși în țeapă », deci o victorie asupra trupelor lăsate de Sultan, în țară, ceea ce înseamnă că Țepeș nu fu părăsit îndată de ai lui. Tot așa spune Chalkokondylas, dar mai pe larg: Sultanul « trecând Dunărea, a lăsat în țară pe fratele voevodului Vlad, *poruncindu-i să vorbească cu Muntenii* și *să cuprindă țara* și să ajute pe Turcii din vecinătate. Iară împăratul Mohammed s'a întors drept la Adrianopole. Vlad, văzând că *Muntenii au trecut la frate-său* și știind că nu va isprăvi ceva bine, pentrucă prea mulți ucisese mai înainte, a fugit la Unguri ».

Mohammed II avu în 1462 aceeași situație de *învins* ca și Baiazid I la 1394. Amândoi veneau cu gând să anexeze Țara Românească, dar și unul și altul recurg, in extremis, la calea piezișă, a politicii de răsboiu, la desbinarea prin intrigă a adversarului biruitor, unul ajutând la răscoală pe boierul Vlad, altul aducând pe Radu cel Frumos.

Vlad Țepeș recâștigase deplina independență, în scurta lui domnie; amenințată cu totala desființare, Țara Românească e salvată prin rezistența lui eroică, dar *pacea* cu Turcii, condiție necesară a viabilității Statului român, îi impune reluarea relațiilor tributare, care amintesc în tradiția istorică despre « a doua închinare », în jurul anului 1462.

BĂTĂLIA DELA BAIA, 1467
Reprodus de Const. I. Karadja, după *Ioh. de Thurocz: Chronica Hungarorum*

BĂTĂLIILE LUI ŞTEFAN CEL MARE

Un român, fiul marelui erou al Creştinătăţii, primi coroana regatului Ungariei, pentru meritele tatălui său. Nobilii nu se înşelară în alegerea lor, căci regalitatea lui Mateiaş Corvin înseamnă apogeul puterii politice şi expansiunii teritoriale a regatului apostolic, şi, prin căsătoria lui cu o italiancă, intrarea regatului în ritmul Renaşterii italiene.

El a continuat răsboiul cu Turcii mai ales în Bosnia, regatul şi mai ales Transilvania fiindu-i apărate de primejdia turcă prin eroismul celor doi Domni români, Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare, faţă de cari n'a ştiut să fie recunoscător. Pe Vlad Ţepeş, l-a lăsat până la urmă fără ajutor, iar pe Ştefan cel Mare l-a provocat dând adăpost în Secuime lui Petru Aron, duşmanul său de moarte

Starea de răsboiu cu Ungaria se declară prin năvălirea lui Ştefan în Secuime (1461), spre a pune mâna pe rivalul aciuiat acolo; ea duse la un conflict şi cu Vlad Ţepeş, aliatul Ungariei, pentru Chilia, atacată în 1462 şi cucerită în 1465, întărind astfel hotarul Moldovei dinspre Turci cu o cetate aşa de puternică.

O răscoală a stărilor din Ardeal, ca să detroneze pe Matei, dar potolită cu uşurinţă, îl făcu să bănuiască acolo mâna lui Ştefan. Mândria regelui mai era jicnită de legătura lui Ştefan cu Polonia şi de refuzul acestuia de a i se închina. « Volnicia » lui, cum zice Ureche, adică independenţa, îl supăra mai mult pe rege, cum spune şi Bonfiniu.

Bătălia dela Baia

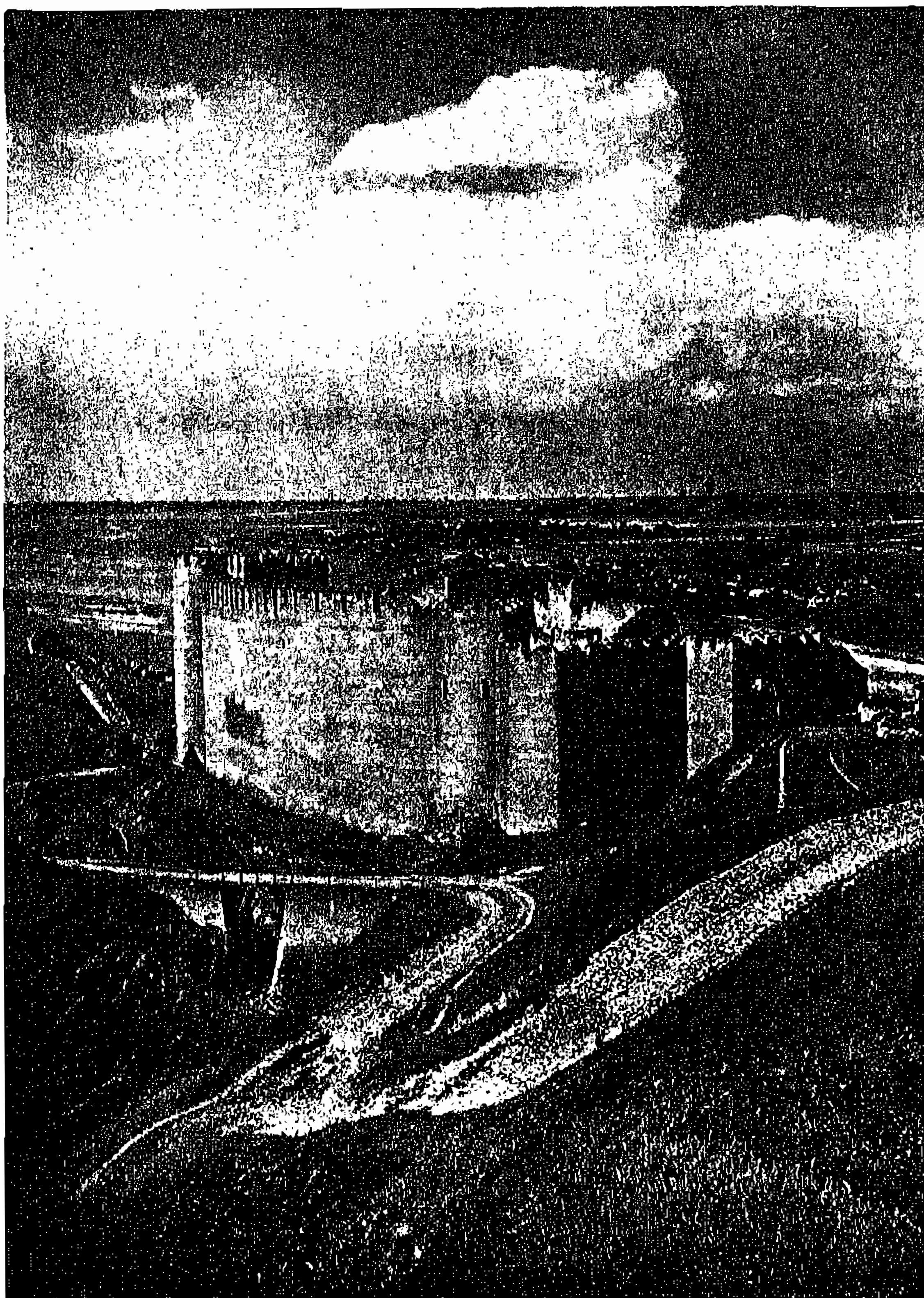
Pornită la 1467, în toiul iernii, de Matei Corvin, era a treia încercare a regatului vecin de a suprima neatârnarea Moldovei, spre a o reduce la rolul de Stat clientelar. Tactica era: o surprindere de aceea lese el, ca şi Sigismund la 1395, anotimpul cel mai greu. El porni cu 40.000, oştire aleasă din Ungaria proprie, cu nobili ardeleni dar fără ostăşimea română a tatălui său, pe care o lăsase în părăsire, şi cu boemul Ioan Giskra, meşter, în răsboaie de asediu. Invazia se făcu în Noemvrie prin pasul Oituzului, având ca *ţintă* capitala, « prăpădind şi arzând silea la scaunul Sucevei » (Ureche).

In curs de zece ani, Ştefan îşi organizase oştirea: « nu numai pe boieri şi ostaşi, ci şi pe cei proşti încă îi deprinsese la arme — spune Dlugoş — învăţând pe fieştecare cum să-şi apere patria; dacă afla că vreun ţăran nu are săgeţi, arc şi sabie, sau mergea la tabără fără scule, aceluia fără milă îi tăia capul ».

Neavând însă oaste prea mare adunată (vreo 15.000), el aplică pe de-a'ntregul învăţătura răsboiului care izbândise aşa de bine lui Ţepeş, anume: primirea duşmanului la hotar cu atac şi *retragerea sistematică* cu hărţuieli neîncetate pe drumul de invazie, apoi *atacul de noapte* prin surprindere.

Sugestivă e descrierea expediţiei la cronicarul polon Dlugoş: « Trecând munţii şi plaiurile, regele sosi la Trotuş, pe care-l arse şi merse pe lângă munţi până în Bacău, în târgul Roman şi în Neamţ. Pe toate, dimpreună cu satele de prin prejur arzându-le, tot pământul locuit şi lucrat l-a umplut de *ucideri*.

...Deşi l-a întâmpinat la Trotuş Ştefan Vodă, cu oastea, totuşi... n'a îndrăsnit a se lovi cu toată oastea ci, prin curse pe regele Mateiaş rău l-a supărat în 40 de zile, oprindu-l şi de la *jefuirea mai departe* ». Mai frumos însă o povesteşte însuşi domnul, într'o scrisoare către regele Poloniei: « Am adunat oştile noastre şi am trecut întru întâmpinarea lor. Şi le-am ieşit înainte prin munţi şi *m'am luptat* cu ei în câmp deschis şi la ape şi unde a fost nevoie, fiindcă, iubite craiu, *a foast oaste lare*. Şi ei, îndată ce au năvălit la Trotuş, cum au intrat sub munte au pustiit şi prăpădit şi au ars foarte crud, dând foc la cetăţi, la oraşe şi *ucizând copii şi pângărind sfintele biserici* şi săvârşind multe fărădelegi, care nu numai nu se pot spune dar nici măcar închipui şi *pe care nici păgânii nu le-ar face azi*, nici Turcii, nici Tătarii. Şi au ars Trotuşul şi Bacăul şi Romanul şi au trecut mai departe şi noi după dânşii; şi am avut cu ei *luptă zi*

CETATEA HOTINULUI

După *K. Hielscher*, România

CETATEA ALBĂ

După *K. Hielscher*, România

şi noapte, pe orice vreme, timp de 40 de zile întregi... şi au ars Neamţul ».

După un popas de 8 zile la Roman, oastea regelui sosi în câteva zile la Baia, unde vru să-şi facă o tabără întărită, de unde să asedieze Suceava care nu era departe. Ştefan, care-şi pusese tabăra « la o leghe mai jos, între Moldova şi Şomuz », hotărît să dea lupta decisivă, « gândind — cum zice Dlugoş — că a venit timpul când cu puţini să bată pe cei mulţi, lăsând caii şi sarcinile în tabără, numai pedestru şi uşor a venit la Baia şi aprinzând oraşul de câteva laturi, în 15 Decemvrie, noaptea, a năvălit peste Unguri şi a ţinut bătaia amestecată până în revărsatul zorilor ».

Duşmanii fură loviţi prin surprindere, la o zi după aşezarea lor în Baia, pe înserate, când se aflau la masă, benchetuind fără grijă cu vinul din boloboacele desfundate ale târgului. Regele, după mărturia lui Bonfiniu, sări dela masă, pe nemâncate, lăsând pe curteni să petreacă mai departe, spre a lua măsurile necesare de apărare, căci, spune cronicarul Ureche, « cum nu avea nici o grijă de nici o parte, lăsându-şi oastea fără nici o pază, la băuturi şi la prăzi, unde având Ştefan Vodă ştire şi prinzând limbă (spioni) Marţi noaptea, Decemvrie 15, au aprins târgul asupra lor, când ei erau fără nici o grijă ». Bonfiniu, istoric de curte al regelui, ascunde înfrângerea lui, dar recunoaşte că: « în acea noapte s'a luptat mai mult pentru scăparea cu viaţă decât pentru onoare ». Intocmindu-şi oastea în pripă în piaţa târgului şi pe uliţi s'au luptat, cum spune Ştefan, « de cu seară până în zori », luptă de săbii, lănci şi topoare, « cu braţele ». Biruinţa a fost nimitoare; Moldovenii având în faţă oastea regală de patru ori mai mare, cu 500 de bombarde, dar înflăcăraţi de exemplul Domnului lor şi de mântuirea patriei prădate şi batjocorite de duşman, luptară arătând un adevărat *furor valachicus*. « Căzând mulţi dintre Unguri, şi mai mulţi mistuindu-se de flăcări, craiul Matiaş rănit în trei locuri, ci nu de moarte, ca să nu cadă în mâinile Românilor, cu o lectică fu scos din mijlocul luptei... Spun că zece mii de Unguri au pierit în bătaia aceea » (Dlugoş). Ştirea se confirmă de Ştefan care arată că a pus « să adune movilă » trupurile, « în număr de 7.000 şi sunt mulţi încă a căror oase nu s'au adus încă ». Prada de răsboiu fu enormă; « le-am prins, spune Ştefan, toate carele şi corturile şi fel de fel de tunuri, de unelte, de puşti mari şi mici, pe toate ». « Partea cea mai mare a armatei s'a salvat prin fugă » (Dlugoş).

ŞTEFAN CEL MARE ŞI DOAMNA MARIA
Frescă dela mânăstirea Sf. Ilie Domnesc din Suceava

Rămăşiţele oastei fugare, scăpate în zori din măcel, se îndreptară peste culmi, de-a-dreptul, în Ardeal. Ştirea că Ungurii « aflând drumurile încurcate cu arbori, tăiaţi de Moldoveni, au ars carele şi bagajele şi îngropând în lut 500 de bombarde, ca să nu se poată folosi Moldovenii de ele » este născocită spre a ascunde pierderea lor în bătălia dela Baia, ceea ce ar fi însemnat recunoaşterea totalei înfrângeri. Este imposibil de admis ca dânşii să fi putut transporta în fuga oarbă, după înfrângere, atâtea care şi tunuri, peste trei culmi ce stau în curmeziş până la pasurile învecinate, lipsite de drumuri practicabile.

Bătălia dela Baia însemna botezul de sânge al tinerei oştiri a lui Ştefan cel Mare. Neatârnarea Moldovei faţă de Ungaria fu asigurată pe deplin şi calea altor expediţii ungare asupra ei tăiată pentru totdeauna. Dar Moldova arsă cu târgurile şi satele ei pe spaţiul a trei-patru judeţe, cu paguba atâtor vieţi nevinovate, nu era îndeajuns de răsbunată. Pentru aceasta, după un an şi jumătate (Iunie 1469), pe când Matiaş purta răsboiu în Silesia, Ştefan făcu o expediţie de pradă « ca o furtună » în Secuime, prinzând şi pe vechiul său adversar, Petru Aron, printr'o viclenie, şi tăindu-i capul. Peste două luni însă horda Tătarilor dela Volga, condusă de Eminec, fiul hanului Mamai, se năpusti în Moldova (August 1469). Ştefan, adunând oastea în pripă, îi surprinde în dumbrăvile dela *Lipnic* şi după o fulgerătoare ciocnire, îi aruncă peste Nistru.

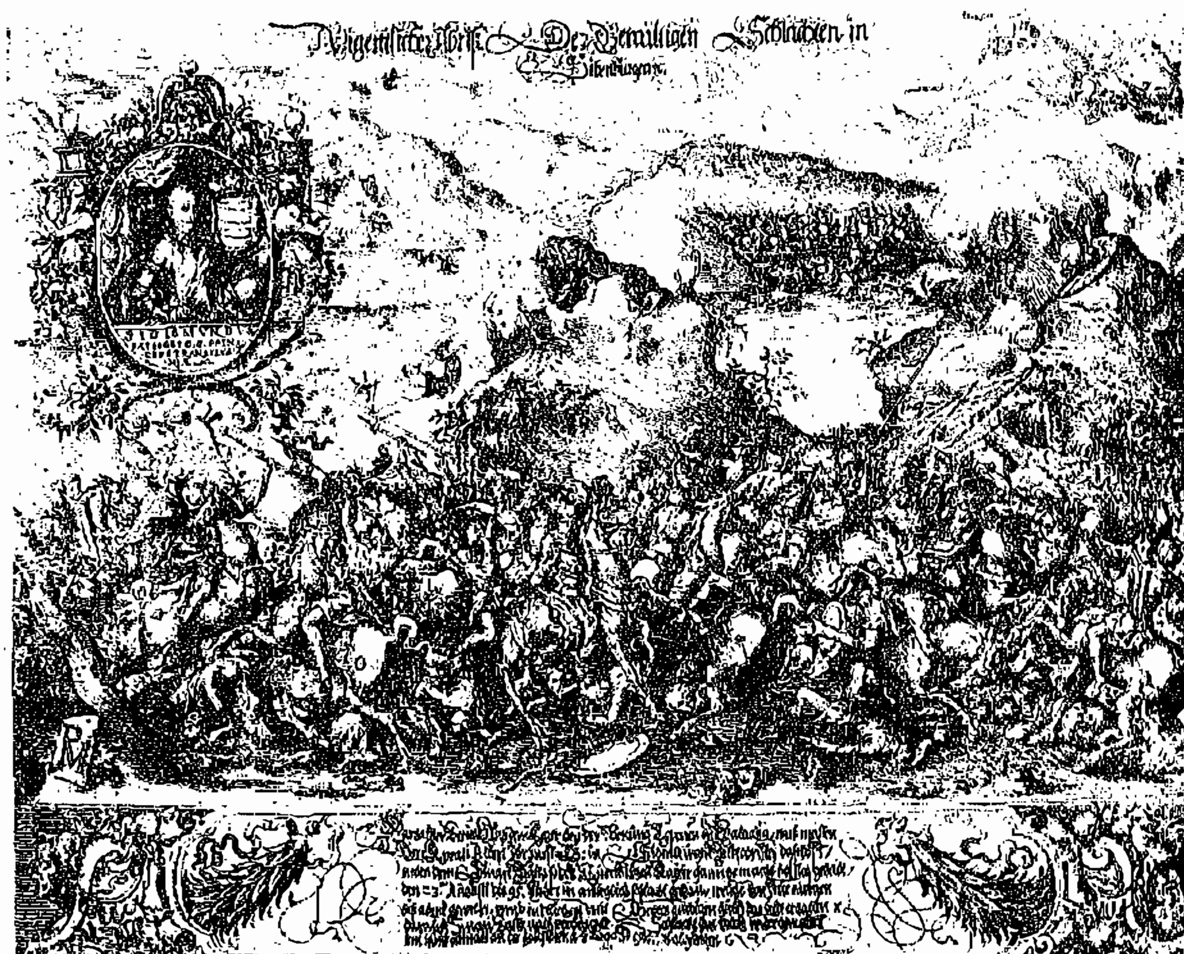
Pacea cu regele Mateiaş veni ceva mai târziu, când rănile căpătate la Baia se vindecară definitiv.

Formal, ca semn de alianţă împotriva Turcilor, regele îi dărui lui Ştefan două cetăţi din Ardeal: *Ciceiul* şi *Cetatea de Baltă*.

Bătălia dela Podul Inalt

Ca *atlet al lui Christos*, Ştefan întrupează mai mult ca toţi principii spiritul timpului său. După dispariţia lui Ioan Corvin, el singur merită « cinstea de comandant împotriva Turcilor », spune Dlugoş, sau de « căpitan de cruciată » cum îi zice d-l N. Iorga.

Adresându-se Papei ca unui cap spiritual al lumii creştine, îi cere să organizeze ofensiva creştină, în care el însuşi se înrolează acum: « De aceea vă rugăm, zice el, ca, împreună cu alţi regi puternici şi principi

LUPTA LUI MIHAI VITEAZUL CU TURCII LA CĂLUGĂRENI LA 23 AUGUST 1595
după o gravură contemporană. In medalion cel care a cules laurii victoriei: Sigismund Bathory. Colecția Academiei Române

să vă siliți să nu se primejduiască Creștinătatea de către mult vrășmașul necredincios, pentru ca și *noi să nu luptăm singur*, ci cu ajutorul lor».

Putem zice deci că războiul cu Turcii s'a început de Ștefan pentru *neatârnarea Țării Românești*. Inaugurat de expediția lui Soliman-Pașa în 1475, el continuă războiul muntean, început la 1462, printr'un șir de acțiuni militare și politice ce se înlănțuesc ca un tot.

Ștefan înlocuise pe Radu cel Frumos cu Laiotă, credinciosul său, dar cum acesta, pentru a se menține, se înțelese cu Turcii, Ștefan îi trimese împotrivă pe Țepeluș. Mâniat din cauza acestor intervenții în țara vasală, Mohammed II luă trupele dela asediul Scodrei și le trimise, în toiul iernii, contra datinei turcești, sub comanda lui Soliman-Pașa Eunucul. *Scopul* campaniei era: să împiedece pe Ștefan de a răsturna pe Laiotă și închinarea Moldovei, precum arată cronica turcă: «să meargă fără zăbavă asupra Domnului Moldovei ca să nu-i dea pas să continue întreprinderea (asupra lui Laiotă) și să readucă țara lui în ascultarea Porții» (Seadeddin); după alte știri, beglerbegul Rumeliei ar fi avut ordin să aducă pe Domn la Constantinopole, să ierneze la Camenița și de acolo să se arunce asupra Polonilor și Ungurilor, cari se băteau între ei pe timpul acesta.

Soliman trecu Dunărea pe ghiață în Decemvrie, pe la Nicopole, cu 100.000 spahii, ieniceri și azapi, și ca 20.000 gloate de țărani din Bulgaria, la cari se adogă Muntenii lui Laiotă și Tătari. Corăbiile turcești veniră din nou să atace Chilia și Cetatea Albă. In fața unei oștiri așa de numeroase cum nu intrase în Moldova nici una până atunci, Ștefan, adună întreaga lui oaste de boieri, curteni și țărani ce se ridicau la 40.000 Moldoveni, și 8.000 de Secui chemați anume în ajutor, și 18.000 Ardeleni.

Gerul Bobotezii îmbrăca dealurile Moldovei în veșmânt alb și pod de ghiață peste ape. Pe un timp așa de aspru, Ștefan renunță la metoda urmăririi și hărțuielii dușmanului.

Mai întâi s'a devastat și ars tot ce putea folosi dușmanului pe calea ce apucase, prin lunca Bârladului. «Astfel printr'un așa pârjol și prin pustiu fură cuprinși Turcii și caii lor de mare foame»; la aceasta se adaugă chinul gerului. După aceea Ștefan alese un loc potrivit pentru o luptă de surprindere, lângă Vaslui, între două dealuri, unde a pus să se taie copacii și i-a întărit cu ostași și tunuri, de fiecare parte câte zece tunuri, cu ordin ca fiecare tun să tragă șapte împușcături»[1]). Acolo așeză el oștile,

[1]) Scrisoare din Buda.

CRESUS ARĂTÂND BOGĂȚIILE SALE LUI SOLON

Personagiile sunt împăratul Rudolf II și curtenii săi. Printre ei, în primul plan, Mihai Viteazul.

Pictură de *Franz Franken II* în Museul de Artă și Istorie din Viena

în puncte bine alese și mascate de copaci, văile mici fiind și ele astupate pentru a împiedeca retragerea.

In dimineața zilei de 10 Ianuarie, dușmanii se apropie. O negură deasă învăluia pe Turci « cât nu se vedeau unul cu altul și Ștefan Vodă tocmise puțini oameni despre lunca Bârladului, ca să-i amăgească cu bucium și trâmbițe dând semn de răsboiu ». Amăgirea a prins căci Turcii întorc frontul în acea direcție, silind prin negură și prin apă să sfarme pădurea din cale, spre glasul buciumelor. « Iar din spate i-a lovit Ștefan Vodă cu oaste tocmită, unde nici era loc de a-și tocmi oastea nici de a se îndrepta ci așa ei în de sine tăindu-se, mulți au pierit ». Lupta însă n'a fost așa de simplă, nici ușoară, cum o spune Urechi, care a scris târziu, căci după martori oculari (scrisoarea din Buda), Ștefan a stat întâi de o parte cu o ceată aleasă, pentru a conduce lupta care se porni din două sau din trei părți deodată, din flancuri și din urmă, poate. « Astfel, ai săi au mers la luptă și sub ochii Domnului, îndată au fost bătuți. Atunci s'au descărcat tunurile în Turci, cari erau într'o strimtoare și nu puteau să fugă și Secuii au atacat din spate o aripă a Turcilor.. și Ștefan n'a fost cu ei; căci el atacă cu ostașii săi și cu tunurile așa fel că prin aceste împușcături și măceluri i-a silit pe Turci să se întoarcă, să fugă » (Scrisoarea din Buda). Cumpăna biruinței se apleca de partea Turcilor, deci, când Ștefan intră însuși în luptă. « Stropșindu-se de mulțimea Turcilor cei ce erau în frunte, unde erau și Secuii, în mare primejdie de a pieri venise oastea și *ar fi și pierit de nu sărea însuși Ștefan Vodă* în mijlocul Turcilor, cari acuma se sumețise cu biruința și *n'ar fi dărâmat aripile lor* » (Dlugoș). « A fost atunci un *teribil măcel* și puțin a lipsit să nu fie cu toții tăiați în bucăți și numai cu mare greutate Soliman Pașa și-a scăpat vieața prin fugă » (Seadeddin).

« Și au biruit atunci Ștefan Voevod... și au căzut atunci nenumărată mulțime de oameni și mulți fără de număr au fost prinși de vii, cari mai apoi au fost tăiați; numai pe unul îl lăsară viu, pe fiul lui Sacbașa; și steagurile lor împreună cu schiptrele cele mari au fost luate — mai mult de 40 de schiptre » (Analele Bistriței).

MIHAI VITEAZUL 1593—1601 DOMNUL ȚĂRII-ROMÂNEȘTI
Portret contemporan de Umbach, gravat de I. A. Böner. (Din *N. Iorga*, Portretele Domnilor Români)

Bătălia s'a sfârșit cu urmărirea fugarilor timp de patru zile: « Acei Turci cari n'au putut să fugă au trebuit să moară; cei cari au fugit n'au putut trece munții și s'au văzut siliți a se întoarce la șes, unde au fost uciși... Și aceia cari au fugit și au ajuns pân' la Dunăre, au fost sau uciși acolo de Moldoveni, ori s'au înnecat în valuri... Pe robii turci, afară de cei mai de frunte, pe cari i-a ținut, mai pe toți i-a tras în țeapă. Trupurile celor uciși le-a ars, totuși rămân câteva movile de oase, de mărturisesc mărimea biruinței la cei viitori... Prada fu îmbelșugată: afară de tunuri, steaguri și arme, luate de Domn, toată oastea lui din prada Turcilor foarte s'a îmbogățit cu aur, cu argint cu porfiră, cu cai și alte scule de mare preț (Dlugoș).

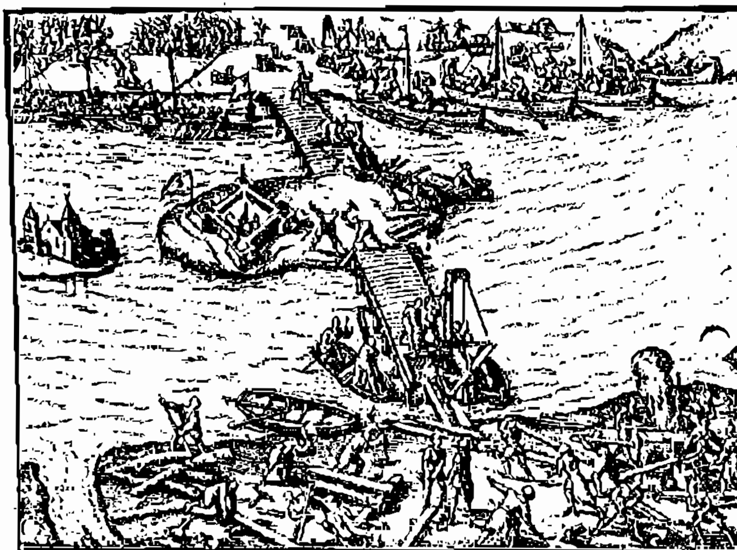
Biruința dela Podul Inalt avu cel mai larg răsunet, în Europa. « Știri italiene, germane, răspândiră pretutindeni vestea celei *dintâi mare biruinți* în câmp deschis pe care până atunci o câștigase vreo oaste creștină » (Iorga). Ștefan însuși, trimese prizonieri și steaguri regilor vecini și Papei (4 pași cu 36 steaguri lui Casimir), ca mărturie a biruinței, rugându-i să-l ajute în răsboiul de-abia început cu Turcii; apoi îndreptă o misivă către Papă, Veneția și toți principii « domni în toată Creștinătatea », vestindu-i cum țara lui fusese invadată de « oștirea păgână a Turcilor în număr de 120.000 », condusă de cei mai viteji viziri: « și am învins strașnic pe acei dușmani ai noștri și ai Creștinătății întregi »; arătând că *Moldova* lui e *poarta Creștinătății*. « Pentru care biruință, Ștefan nu s'a mândrit — zice Dlugoș — ci a postit patru zile cu apă și pâine și a poruncit în toată țara sa ca nimenea să nu îndrăznească a-i da lui, fără numai lui Dumnezeu biruința aceea, măcar că știut lucru este că biruința din ziua aceea lui singur s'a datorit ».

Dar în afară de laude și glorificări, biruința nu-l aduse nimic mai mult lui Ștefan. Domnul Moldovei rămase tot singur în calea răsbunării Sultanului, care nu avea să întârzie.

EXPEDIȚIA LUI MOHAMMED II

a) Bătălia dela Valea Albă

Dându-și seama de acestea, Ștefan urzi o intensă acțiune diplomatică, din Persia până la Roma, unde Papa făcea mari colecte de bani din toată Europa

TURCII CONSTRUIND PODURI PESTE DUNĂRE SUB PRIVEGHEREA LUI SINAN PAŞA 1595.
Din Pannoniae Historia Chronologica per Theodorum de Bry, Francfort, 1596

pentru răsboiul împotriva Turcilor. Inştiinţat că Mohammed II pregăteşte atacul Chiliei şi Cetăţii Albe, Ştefan ceru lui Casimir IV, să vie la Camenița, când Sultanul va intra în Moldova şi să-l ajute, în calitate de suzeran, cu 2.000 pedeştri. Stăruinţele puse de sfetnicii mari n'au izbutit a scoate din toropeală pe laşul Iagellon, care nu clinti nici un deget în favoarea Domnului Moldovei. Inconjurat de duşmani de trei părţi, iar de a patra cu acest « prieten » făţarnic, Ştefan se vedea izolat de Creştinătate. Silit era deci să rupă cercul de fier şi să se împace cu regele Ungariei fie cum ar fi, chiar cu preţul unei închinări: la 12 Iulie 1475, el semnă în Iaşi, unde aştepta atacul Sultanului, un act de recunoaştere a lui Matei ca suzeran, cu obligaţia de ajutor reciproc împotriva Turcilor. Matei, la rândul său, îi promite un loc de refugiu *Ciceiul*, fără a i-l preda decât al caz de nevoie.

Cu o lună mai înainte flota otomană cucerise Caffa, după care veni să bombardeze cele două porturi moldovene, fără izbândă. Flota se retrase, iar Sultanul, bolnav de gută, amână expediţia.

In cursul iernii răsboiul cu Turcii se purtă şi pe Marea Neagră — Sultanul cucerind *Mangupul* cumnatului lui Ştefan, apărat şi cu Moldoveni — şi în părţile Savei de către regele Matiaş care vestise tuturor că va porni o *cruciată cu forțe româneşti*: 2.000 valahi-bănăţeni, « cari mai mult decât orice alţi oşteni se disting în luptele cu Turcii », Basarab-Ţepeş cu vreo 38.000 oameni şi « capitaneus » din Moldova cu 32.000.

Era numai un bluff, pretext de a cheltui sumele din colecta răsboiului sfânt, trimese de Papă, căci regele se mărgini la cucerirea cetăţii Şabaţ.

Când Ştefan, la 3 Aprilie 1476, ceru Papei suma promisă, acesta-i răspunde, împodobindu-şi scrisoarea cu laude ditirambice, că « tot ajutorul în bani s'a convenit a se trimete ... regelui Ungariei, care a pornit un răsboiu aşa de mare cu păgânii ». Papa interveni totuşi la Matei să ajute cu bani pe Ştefan: « Nu ne îndoim că, pentru legătura ce el are cu tine, tu îi vei da tot ajutorul de care va avea nevoie, căci salvarea lui ajută foarte mult salvarea ta ». In zadar solii moldoveni explicară Papei şi Dogelui că « *Domnul lor întru nimic nu e supus al regelui Ungariei*, ci e stăpân deplin pe ţara sa şi pe oştile lui şi va continua răsboiul dacă va fi ajutat »; ei s'au întors din Apus cu mâinile goale.

In vara anului 1476 Sultanul pregăti din nou marea expediţie contra Moldovei cu gândul de a « o subjuga şi a o da pe tribut unui Român, Alexandru, ce se pretindea frate cu Ştefan » (Dlugoş); dar el dorea să ia şi cele două cetăţi-porturi moldovene, care singure mai opreau Marea-Neagră să devină un lac turcesc. O solie chiar veni la Ştefan pela 23 Martie, cerându-i, ca preţ al păcii: cele două cetăţi, prizonierii turci din 1475, corabia cu refugiaţi din Caffa şi tributul pe trei ani. Drept răspuns, Domnul, indignat că Sultanul tăiase pe cumnatul său din Mangup, măcelări pe prizonierii săi în faţa solilor. Pe când expediţia sosi la Varna, un sol dela Cazimir veni să ceară pace: intervenţia era ridiculă, dacă nu va fi ascuns o înţelegere secretă pe spinarea Moldovei.

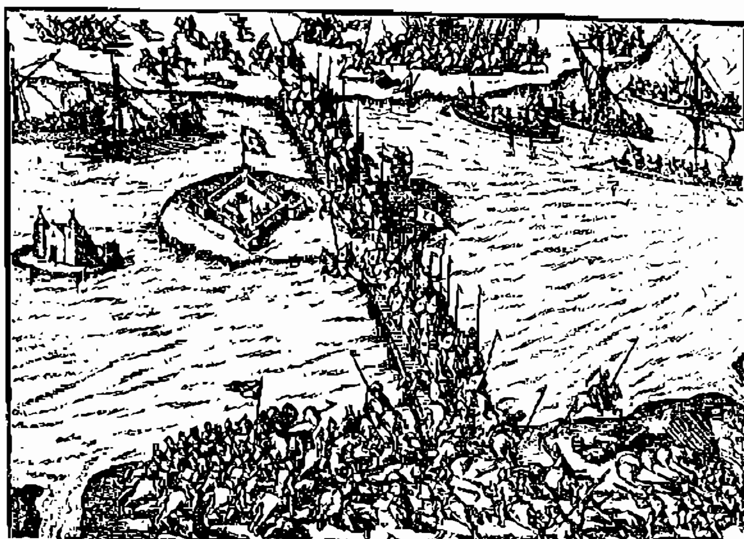
Campania lui Mohammed II în Moldova era o repetiţie a celei făcute la 1462 în Muntenia. Mohammed, venea şi de astă dată cu 150.000—200.000 de urci, afară de 12.000 munteni ai lui Laiotă şi 30.000 Tătari ai Hanului Crimeei, vasal proaspăt al Turcilor. O flotă puternică venea pe apele mării ca şi în 1462 să atace cetăţile şi să aducă provizii. Planul de răsboiu al Sultanului era ca prin teroarea năvălirii tătare şi a invaziei oştilor sale, să decidă boierimea a părăsi pe Ştefan spre a primi pe noul Domn vasal şi să cuprindă cele două cetăţi.

Mohammed se apropia de Vadul Oblucitei, la începutul lui Iunie şi se pare că întârzie acolo aproape o lună cu pregătirile pentru trecerea Dunării, înlesnită numai de năvălirea Tătarilor.

Aceştia făcură două invazii, ca să atragă pe Ştefan dela Dunăre: una în câmpia Cetăţii-Albe, respinsă biruitor de pârcălabii de acolo, iar alta cu vreo 30.000 condusă de doi Hani, aceştia jefuiră Ţara de Sus, trecând pela Ştefăneşti spre Suceava, dar fură respinşi de Ştefan care aleargă înaintea lor cu grosul oştilor, lăsând la Dunăre numai 1000 de ostaşi. D-l Iorga crede că nu li s'a putut scoate doar prada din mâini, Dlugoş însă vorbeşte de un mare avânt al Moldovenilor şi de distrugerea oastei tătăreşti cu mari pierderi (între 16—20 Iunie).

Liberat de grija hotarului de Răsărit, Domnul ţinu sfat cu boierii. Dlugoş spune că atunci « toată ţara », obosită de răsboaie s'ar fi ridicat atunci împotriva Domnului său « mustrându-l de tiranie şi cruzime » şi l-ar fi părăsit, ceea ce e cu neputinţă.

Ştefan n'ar mai fi putut continua războiul, căci o astfel de nemulţumire ar fi dus pe boieri să se închine Sultanului. Ştirea e o falsificare răuvoitoare a faptului că la Sfatul ţinut cu boierii s'a acordat cetelor ţărăneşti, la cel mult 10.000, un concediu de 15 zile spre a-şi pune familiile la adăpost după prăpădul tătăresc, cu datoria de a se întoarce la Dunăre sau acolo unde s'ar afla Domnul, cu merinde. Din acest fapt nu rezultă că Ştefan a rămas cu toată oastea, redusă la zece mii curteni şi slujitori, pe tot timpul campaniei şi că ţăranii nu s'au mai întors la datorie. Afară de acea trupă de elită, Ştefan dispunea de puternicile străji [1]) aşezate prin toate cetăţile sale, cari au rezistat victorios atacurilor la Chilia, Cetatea-Albă, Neamţu, Suceava, Hotin, etc. El mai dispunea apoi de cetele din ţinuturile neinvadate, pe cari le organiză ca trupe auxiliare spre a pârjoli regiunea năvălită şi de a supraveghea pe duşman, tăindu-i contactul cu populaţia. In cel mai rău caz, Ştefan dispunea în acel moment de 25.000 ostaşi — Angiolello spune că avea cu sine 20.000, deci fără cei din cetăţi.

BĂTĂLIA DELA PODUL GIURGIULUI, 1595
Din Panoniae Historia Chronologica per Theodorum de Bry. Francfort, 1596

Cu aceştia avu să facă faţă Ştefan cel Mare unei oştiri de invazie de cinci ori mai mare. El se opri cu tabăra în Vaslui aşteptând pe ţărani şi atacul Sultanului.

Sultanul trecu Dunărea la începutul lui Iulie pe cinci poduri de vase şi apucă pe lunca Siretului, spre a fi condus de Laiotă, care venea cu Muntenii şi cu provizii, către Suceava, ţinta expediţiei. Văzând Ştefan că nu-l poate atrage pe valea Bârladului, ieşi înaintea lui la Bacău. Atunci organiză el acea *pustiire* a localităţilor din calea duşmanului, în lunca Siretului, *arzând* pe mare lăţime, tot ceea ce putea folosi duşmanului, ascunzând în depărtări de munţi şi codri, familiile cu avutul lor şi *hărţuind*, după metoda lui Ţepeş, aplicată de el şi în campania lui Matei Corvin, coloanele turceşti în mers ca să nu le dea voie să se răsfire prea departe după jaf. Avem un izvor din tabăra duşmană care o adevereazä, Angiolello, secretarul Sultanului, care însoţi expediţia, şi apoi pe istoricul Dlugoş, care avu ştiri dela martori oculari. « Ştefan, zice primul, s'a gândit *să biruie în alt chip*... trimiţând poporul la munţi,... tăind toate grânele, dând foc la ierburi, astfel Sultanul care crezuse că va găsi ţara bogată în grâne şi păşuni, rămase înşelat căci o găsi *goală de oameni* ». Iar, dovadă indiscutabilă că operaţia se făcea, numai unde era nevoe, sub nasul năvălitorilor, şi încă de cete bine instruite, cu o desăvârşită artă, o avem în descrierea aceluiaşi: « Peste tot locul se ridica un praf din tăciunii, care afuma aerul şi ori de câte ori ajungeam în cuartire, *eram toţi negri* pe faţă şi haine, încât şi caii sufereau, căci praful le intra pe nări ». S'ar crede că e o luptă cu gaze asfixiante. Cronica lui Seadeddin, vorbind de arderea ţării, completează tabloul: « multe zile rătăciseră (Turcii), prin câmpii aceia grozavi, culcându-se în praf, având spini în loc de saltea şi perne şi multora, *de praf li se umflaseră ochii în cap* ». Va fi ajutat şi aici seceta, precum la Vaslui, ceaţa.

A treia operaţie de usură a duşmanului, *hărţuiala* prin contact zilnic cu oastea lui, confirmată de aceiaşi martori: « Inturnându-se Ştefan dela goana Tătarilor — zice Dlugoş — mai cu inimă s'a apucat de Turci, dintre cari pe mai mulţi a tăiat când treceau Dunărea cu luntrile. După aceea, *din păduri, unde se trăsese cu ai săi, lovindu-se cu Turcii, mai ales cu cei ce se risipeau pentru aprovizionare, în lupte izolate îi bătea* şi scăpa din lupte biruitor şi superior; pe Turcii cei robiţi nefăcând vreo alegere între dânşii sau de vii îi jupuia sau îi trăgea în ţeapă, până când a împărţit Turcul mulţimea oştilor sale... » adică până în ziua bătăliei din 24 Iulie.

De frica Moldovenilor, spune Angiolello, « *Sultanul nu descăleca, iar trupele nu ieşeau din rânduri, până când tabăra nu era formată şi asigurată din toate părţile* ».

Cumpănind lucrurile cum se cuvine, oricât de răsunătoare şi dureroasă fu înfrângerea lui Ştefan dela Valea Albă, lupta ce s'a dat acolo se dovedeşte că nu este singura acţiune militară din această campanie, şi în orice caz lupta care a decis de soarta războiului. Iar dacă respingem legenda ce s'a format, în cărţile de istorie, a *jertfei inutile*, care numai spre lauda voevodului nu este, când el avea nevoie de luptători pentru a continua războiul, pe care nu putea să-l creadă pierdut, atunci, prin o singură neizbândă, desigur că biruinţa Sultanului dela 26 Iulie 1476 pierde tot caracterul ei catastrofal. Cu toate acestea nu vom cădea nici în exagerarea contrară, de a admite paguba de 200 morţi şi a o con-

[1]) Gen. R. Rosetti le evaluiază numai pe acestea la 10.000.

sidera, cum face Ursu, «un episod fără importanță», luând ca bune numai știrile dela doui informatori.

S'ar pune întrebarea: ce l-a făcut pe Ștefan să se oprească la Valea Albă, spre a înfrunta un dușman de cinci ori superior, când putea să continue metodele de până atunci E greu să știm adevărul; spre a ridica poate moralul de luptă al întregei țări, spre a opri intrarea Sultanului în Suceava? Nu știm. In aceleași împrejurări, Vlad Țepeș dăduse atacul de noapte asupra taberei turcești. Ștefan n'a crezut că ar putea să repete ceea ce el însuși întreprinsese la Baia; de data aceasta el n'a pregătit o adevărată cursă, ci numai un atac prin surprindere, din care a scontat o derută a dușmanului. După Ursu, pădurea fortificată de Ștefan, pe un platou cu șanț foarte adânc împrejur și val de trunchiuri de copaci și mărăcini, era o adevărată fortăreață cu loc de retragere spre munți, prevăzută și cu foarte «multe tunuri mai mari sau mai mici așezate pe cară.

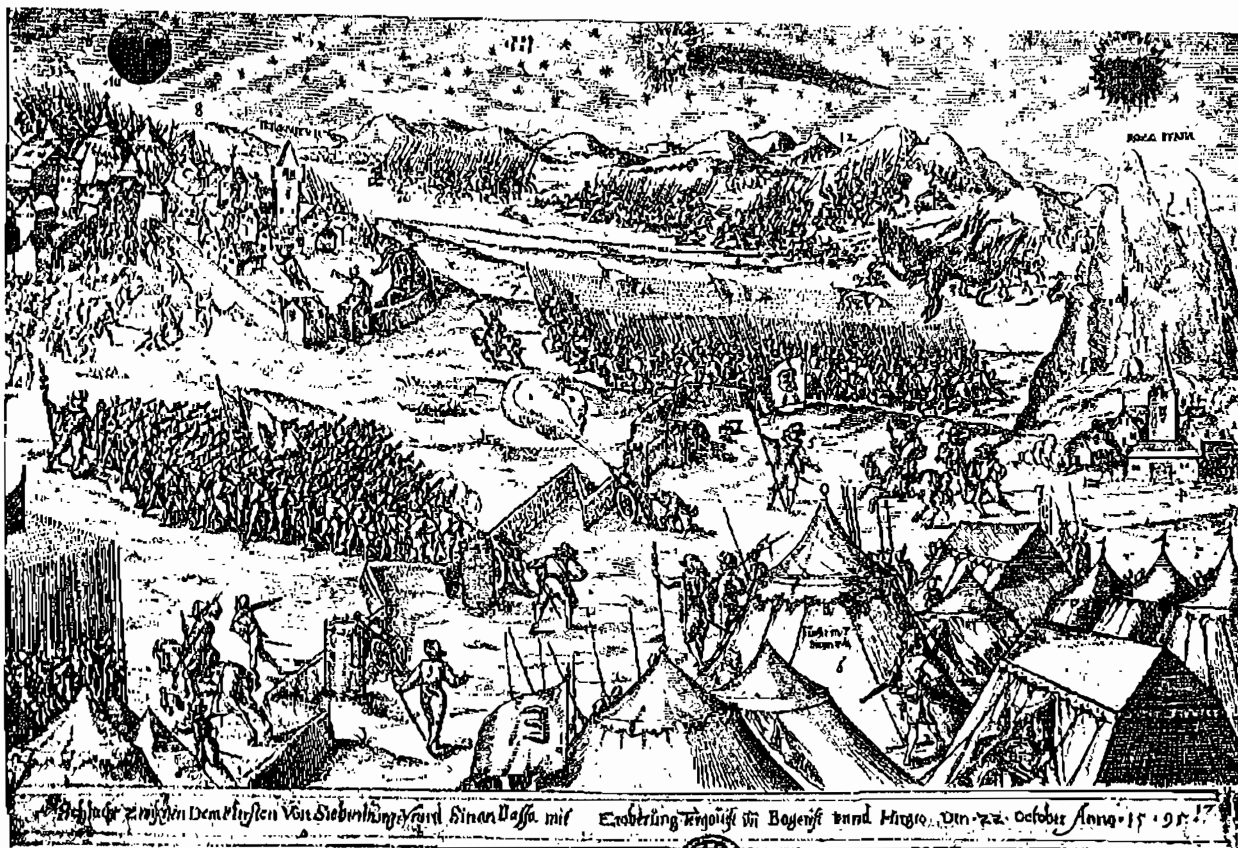
Avantgarda condusă de Soliman-Pașa tăbărîse la 5—6 km departe de tabăra mascată a Moldovenilor în ziua de 25 Iulie, când fu atacată viguros de Ștefan: «Pe la ora 9-a din zi (3 d.a.) a ieșit Domnul Ștefan din ascunzișul său și puse pe fugă oastea lui Soliman, ucise câțiva, și urmărindu-i pân'la corturi a băgat groaza în avantgardă. Pașa încălecă repede și merse asupra lui și s'au încăierat și au căzut morți și din o parte și din alta. Insă fiindcă Pașa Soliman avea oaste mai numeroasă și necontenit îi veneau ajutoare, Domnul Ștefan se văzu silit a se retrage în pădurea sa întărită, unde sta nevătămat și se apăra cu artilerie și făcea mari pagube Turcilor, cari se retraseră» (Angiolello). Astfel se închee cu izbândă prima ciocnire; învinsul dela Podul-Inalt primea o a doua înfrângere.

LUPTA DELA TÂRGOVIȘTE INTRE SINAN PAȘA ȘI MIHAI, 16 OCTOMVRIE 1595
Gravură italiană contemporană. Colecția Academiei Române

Bătălia hotărîtoare, cu grosul oștirei, se dete a doua zi, la *26 Iunie*. «Inșirându-și armata în linie de bătaie, a doua zi, la răsăritul soarelui, Sultanul înconjură poalele acelui codru (întărit) cu leii săi inimoși și răsboinici, începu bătălia cu focurile de tun și săgeți». Dar când ei ajunseră pe malul pârâului din fața taberei lui Ștefan, Moldovenii, cari ar fi fost acolo vreo 20.000, după Angiolello, «văzând asaltul oștirei musulmane, detereă și ei foc cu tunurile lor de se cutremură pământul... Intrarea în codru fiind închisă, nimenea nu cuteza să înainteze, nici chiar ienicerii al căror obiceiu era de a face scut din piepturilor lor împotriva artileriei și a mușchetarilor dușmani, nici chiar ei nu puteau rezista fulgerării tunurilor, ci cădeau cu fața la pământ» (Seadeddin).

Cât timp a durat bătălia, sau mai curând asediul — căci după Dlugoș «Turcul a înconjurat de toate părțile pe Ștefan Vodă» — nu se știe. Mustrând pe aga ienicerilor, Mohammed II cu buzduganul în mână pătrunse între luptători, urmat de gardă, în momentul când artileria moldoveană amuțise ne mai având încărcături. «Cuceritorul — (Sultan), zice altă știre turcească, atacă înainte de căderea nopții» și dând asalt asupra întăriturilor, pătrunse înlăuntru; urmează măcelul, în care de sigur s'au dat jertfei cetele puse ca să acopere retragerea oastei. «Am pus pe fugă pe Domnul Ștefan, i-am luat tunurile și *l-am urmărit în pădure. Și au fost morți 200 de inși*» — zice martorul ocular Angiolello — «și prinși cam 800... S'au luat multe care, și dacă n'ar fi fost pădurea deasă și întunecoasă, din cauza înălțimii copacilor, puțini ne-ar fi scăpat»... Dlugoș dă aceeași cifră de morți și continuă: «Ceilalți aproape toți, acoperiți cu felurite răni, s'au retras împreună cu Ștefan, *care s'a rezervat pentru viitor și pentru împrejurări mai bune*, pe care i le-ar aduce soarta. Nici Sultanul n'a avut victoria fără pierderi de vieți, căci Ștefan și ai săi *s'au luptat cu atâta vitejie*, cât se spune că au căzut aproape 30.000 Turci». Fără precizări, ai noștri arată un dezastru: «și căzură ocolo, mare mulțime din ostașii moldoveni (inscripția din Războeni), «și căzură acolo vitejii cei buni și boierii cei mari, nu puțini și feciorii cei buni și tineri și oastea cea bună și vitează și chiar și feciorii husari se înnecară atunci» (Analele Bistriței); nu mai adăugăm ce spune Ureche căci e o evidentă exagerare. Cu atât mai puțin vom lua seama la ditirambele cronicilor turce, care vorbesc de «văi prefăcute în munți de trupuri», de «minarete și turnuri făcute din capete», căci sunt puse la punct de secretarul Sultanului, care văzu numai 200 trupuri! Adevărul stă la mijloc.

LUPTA DELA TÂRGOVIŞTE INTRE MIHAI ŞI TURCI, 16 OCTOMVRIE 1595
Stampă germană contemporană. Colecţia Academiei Române

Generalul R. Rosetti recunoaşte că «Moldovenii au fost biruiţi, ...*nu înfrânţi*» şi că Ştefan «dispunea de majoritatea forţelor sale (ţăranii) iar cetăţile sale erau neocupate» de duşman.

b) *Rezistenţa cetăţilor şi alungarea Turcilor*

Cine grăbi plecarea Sultanului? Căci, după calculele făcute, pela 7—9 August, el luă calea întoarsă. Inlesnirea ce-i aduse Laiotă, care «cu oameni, cu hrană şi cu toate ce era de lipsă, ajuta pe Turci în nevoile lor», nu precumpănea suferinţele aduse oştirei lor de *ciumă şi foamete*. Liberat pentru moment de supravegherea lui Ştefan, Sultanul execută două acţiuni, asediul cetăţilor şi jaful regiunei. Despărţind două corpuri de restul armatei, el trimete unul la asediul *Neamţului*, altul la *Hotin* iar pe Laiotă cu Muntenii săi să pătrundă prin Oituz ca să tae calea Ardelenilor, ce abia acuma se mişcau spre hotarul Moldovei. Sultanul însuşi merse cu corpul principal la Suceava, unde, nefiind întâmpinat de boieri, dădu foc oraşului şi asediă *cetatea*, care rezistă eroic. In acelaşi timp el trimete cete după jaf: «toate le pustia cu foc şi cu sabie în Moldova, de unde foamea din zi în zi creştea,... dar *fiind învins în mod cumplit* — zice Dlugoş — sub amândouă cetăţile fu silit să se retragă în mod ruşinos». Infrângerea Sultanului la Suceava e confirmată de Angiolello: «Fiindcă alimentele erau sfârşite n'a stat să mai piardă vremea ci, întorcându-şi tabăra pe altă cale, ne-am dus la o cetate în munţi» *(Neamţu)*. Sultanul o asedie în curs de opt zile (între 1—8 August). Aci însă cele două bombarde mari i s'au spart, «iar cei cari se aflau în cetate nici n'au vrut să stea de vorbă cu noi, toţi se apărau cu tunurile şi nu le păsa de noi». Cred că Ursu are dreptate socotind ca *decisivă* rezistenţa eroică a celor două mari cetăţi, pentru sfârşitul campaniei, iar nu ciuma şi foamea. Dacă regele Casimir ar fi intervenit atunci «ca o fiară prinsă în reţele putea să fie doborît Sultanul printr'un mare dezastru», zice Dlugoş. Să mai adăugăm şi refacerea uimitor de repede, în curs de 10—12 zile, a oştirii lui Ştefan completată cu cetele întârziate de ţărani; el reîncepe atacul şi urmărirea Turcilor pas cu pas, până la vadul Dunării.

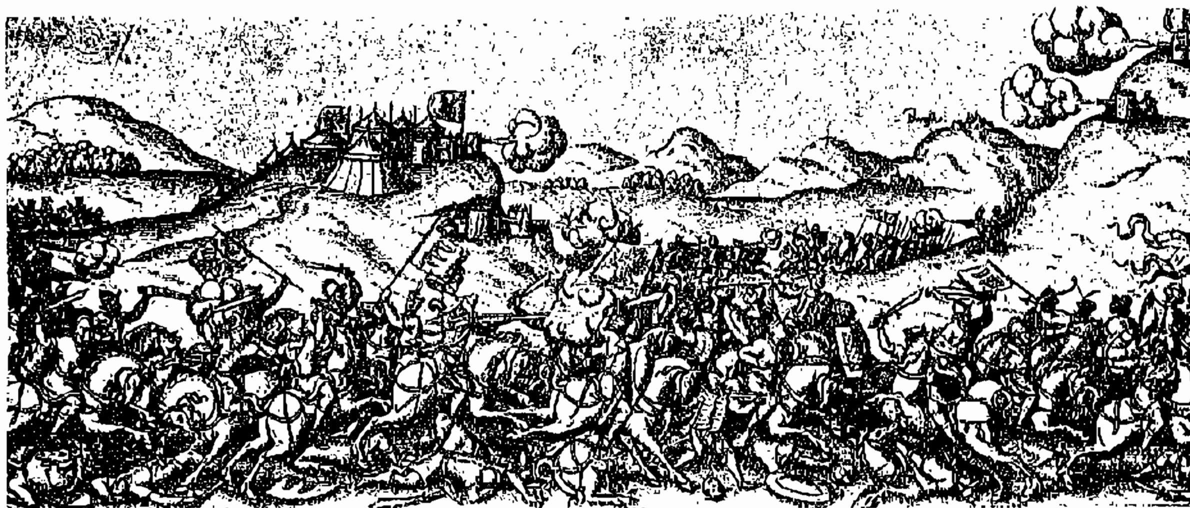
Plecarea Sultanului e notată de Angiolello astfel: «Văzând Sultanul că *pierde vremea* şi că foametea era mare, fiindcă cei mai mulţi se hrăneau numai cu carne şi miere şi ceva brânză, căci pâine nu se afla, nici nutreţ pentru cai, câmpurile fiind peste tot arse... ridică tabăra».

Că Ştefan a hărţuit pe Turci la întoarcere, câştigând chiar o *biruinţă* la *vadul Dunării*, se probează prin ştiri diferite [1]).

Vestea se răspândi până departe, despre retragerea ruşinoasă a lui Mohammed din Moldova şi despre armata lui «tăiată în bucăţi», pe când Ştefan «călăreşte viteaz prin toată Domnia lui».

---

[1]) *General R. Rosetti*. Cum se făptuia răsboiul, VI, p. 49, nota 3.

LUPTA DELA GORĂSLĂU INTRE MIHAI VITEAZUL ŞI SIGISMUND BATHORY, 3 AUGUST 1601
Gravură germană contemporană. Colecţia Academiei Române

Istoricii noştri au o atitudine curioasă în explicarea neizbânzii lui Mohammed. Ei cred, de obiceiu, că Ştefan îşi reduce *toată* oastea la 10.000 tocmai în clipa marei primejdii, apoi că el duce această oştire de elită la un măcel sigur, obligând-o a se lăsa ucisă pe loc: « Aici, la Valea Albă... Thermopylele române, cei zece mii de călări... s'au închinat morţii » (Onciul). Xenopol admite şi « arderea tuturor oraşelor, prin care trecea Ştefan », de către acesta, pentru a califica apoi aceasta de « măsură pripită », iar împotrivirea lui de atunci drept « adevărată nebunie». Se mai admite apoi că după ce oştirea moldoveană piere astfel la 26 Iulie, Ştefan dispare şi el din faţa duşmanului, iar Pronia însărcinează atunci două flagele: ciuma şi foametea spre a izgoni pe Turci; asediile cetăţilor se privesc ca incidente fără valoare. « Decimaţi prin boală şi foame, ei (Turcii) se întoarseră, dând foc oraşului (Suceava), arzând şi prădând ţara » — astfel rezumă D. Onciul sfârşitul campaniei Sultanului. După unii, Ştefan reapare, ca urmăritor, după alţii nici atât. Este timpul să înlăturăm păreri greşite ce falsifică sau bagatelizează cea mai cumplită din încleştările unei oştiri şi unui popor întreg, mic dar *perfect de solidar*, lovit de o formidabilă invazie [1]).

Astfel, cuceritorul Constantinopolei, învins odată de Ioan Corvin sub zidurile Belgradului (1456), şi de Vlad Ţepeş în campania din 1462, trebui să cunoască a treia neizbândă a lui şi retragere dezastruoasă în faţa lui Ştefan Vodă. Trei ţări române *luptând izolat*, trei eroi, răsăriţi din sânul acestui neam, ţintuiră pe marele cuceritor la ţărmul Dunării, peste care nu-i va fi dat să facă un pas: la hotarul Dunărean totul rămase *neclintit, în starea dinaintea suirii lui pe tron.*

Trei fapte sunt dovadă că biruinţa finală stă de partea lui Ştefan: că Moldova păstrează *neatârnarea* deplină, iar Ştefan tronul său; că liniştea despre Turci durează opt ani, fără o pace formală; că politica lui Ştefan de hegemonie în Muntenia îşi urmează cursul ei, prin intervenţii şi succese.

RASBOIUL CU POLONII

a) *Bătălia dela Suceava*

Douăzeci şi unu de ani de domnie organizatoare şi creatoare izbutiră a vindeca rănile aduse Moldovei de campania lui Mohammed şi năvălirile din 1484—1486, când o nouă invazie de oşti străine, în număr tot aşa de mare, se abătu asupra Moldovei. De data asta, marele regat al Poloniei venea să-şi încerce norocul nu de a supune cumva pe Ştefan unei suzeranităţi formale ci de a preface Moldova în *provincie polonă* sau regat clientelar. Existenţa Statului moldovean era din nou în pericol.

Pierderea Chiliei şi Cetăţii Albe, cucerite de Baiazid II prin surprindere în 1484 îndepărtase pe Ştefan de regele Mateiaş care-şi călcase obligaţiile, lăsându-l fără ajutor în acea împrejurare. Constrâns de războiul cu Turcii, Ştefan fu nevoit a se apropia de regele Poloniei, primind condiţia umilitoare omagiului de la Colomea. Regele Cazimir IV se obliga în schimb *să apere* pe Ştefan Vodă şi ţara Moldovei *în vechile ei hotare şi să nu închee pace fără ştirea lui Ştefan* « în acele chestiuni cari privesc hotarele Moldovei şi ţara Moldovei ». Prin hotarele vechi se înţelegea că cele două cetăţi urmau să fie luate înapoi cu armele dela Turci. Iagellonul însă amăgea cu bună ştiinţă pe vecinul său: incapabil de a face războiu Sultanului, el intră după trei ani în tratări directe şi închee pace cu turcul pe doi ani, fără să mai întrebe pe Ştefan. Ruperea legăturii urma în chip automat, condiţia ei fiind călcată de rege. Papa deslegă pe Ştefan de jurământul său. Spre a-l atrage din nou de partea sa, Matiaş dărui atunci de fapt, Domnului moldovean, două cetăţi în Ardeal: *Ciceiul* şi *Cetatea de Baltă* cu numeroase sate din ocolul lor (1489). Era tot ce-i puteau da regii creştini. Ştefan, văzându-şi înşelate speranţele în ei, fu nevoit a încheia şi dânsul pacea sa cu Turcii, plătind tributul.

---

[1]) Mai înţelept e înfăţişată această campanie în *N. Iorga*, Istoria Armatei, vol. I şi *I. Ursu*, Ştefan cel Mare.

MIHAI ADUCE LA PRAGA STEAGURILE CUCERITE IN LUPTA DELA GORĂSLĂU, 1601
Gravură germană contemporană. Colecția Academiei Române.

Cum tributul, la care fusese constrâns de însăși nepăsarea regelui polon, apăsa greu finanțele țării, Ștefan socoti că are dreptul a se despăgubi cu o veche moștenire, pierdută de înaintașii săi, și ocupă Pocuția (1490). Chestiunea Pocuției și mai ales faptul că Ștefan tăia drumul de negoț al Poloniei cu Marea Neagră, făcu pe frații Iagelloni (doi regi și un mare duce) adunați la Leutschau 1499, să decidă înlocuirea lui Ștefan cu Sigismund. Proiectul era ținut secret și față de Ștefan ca să-l poată surprinde și față de Poloni, cari nu erau bucuroși să lupte contra atletului Creștinătății. Iată dece «în anul 1497 Albert, craiul leșesc, porni cu toate puterile sale asupra lui Ștefan, prefăcându-se cu șiretenie că merge asupra cetăților Chilia și Cetatea Albă» (Analele Putnei). Prin pana lui Wapowski, cronicarul, conștiința polonă condamnă ea însăși expediția regelui, pornită cu gânduri necinstite: *bellum Moldaviae improbo consilio motum.*

Potrivit înțelegerii cu frații din Lituania și din Ungaria, Ioan Albert organiză expediția, vestind că pornește o cruciată la Dunăre, ceea ce însemna o îndrăzneață mistificare a întregei Europe creștine. Oastea adunată era una din cele mai impunătoare ale Poloniei, adăugându-i-se și 500 cavaleri teutoni cu marele Magistru Ioan de Tieffen. Se vorbia de 100.000, ba chiar de 120.000 ostași, cu 30.000 care.

Bănuind intențiile regelui, Ștefan trimete soli în două rânduri ca să fixeze calea ce trebue să apuce oastea; regele minți pe soli, întâia oară, dar a doua oară, intrând în Pocuția, îi puse la închisoare [1]). Și astfel își dete gândul pe față. Ștefan trimese îndată după ajutor în trei părți: la Ardeleni, la Munteni și la Turci; iar înaintea regelui expediă o strajă «ca să ție vadul Prutului la Cernăuți». In același timp întări Suceava și puse tabăra la Roman, chemând țara sub arme.

Expediția regală se îndreptă pe la Sniatin și Cosmeni (24 August) spre Suceava (26 August) dând foc orașului și ocolind cetatea. In așteptarea ajutoarelor, Ștefan întocmi un plan de răsboiu deosebit, ca pentru astfel de împrejurări. Nu mai pârjoli ținutul în fața dușmanului ci, întărind puternic cetatea Sucevei, ca să țină în loc pe dușman, purcese la învăluirea lui, ocupând pe dată toate punctele de ieșire și începu să-l hărțuiască, scurtându-i tot mai mult raza de aprovizionare. Acțiunea era condusă cu o cutezanță nemărginită de Voevod și efectele ei s'au resimțit destul de repede. «De cum au năvălit în Moldova, i-a cuprins o teamă și o spaimă atât de mare, că adesea mulți Poloni erau puși pe fugă în chip rușinos de puțini Moldoveni, cari, ajutați de noroc ori îi ucideau, ori îi luau prizonieri... Insuși Ștefan pe cei mai mulți prinși îi spintecа... pe alții îi spânzura și-i tăia în bucăți, pe alții îi ucidea cu moarte îngrozitoare... din această cauză Polonii strigau către regele Albert ca să se întoarcă acasă» (Miechovski, la Ursu). Cruzimile atribuite lui Ștefan de cronicarul polon nu se confirmă de alte izvoare; respingând toată exagerarea prin care el caută să explice cauza deprimării oastei polone, nu este mai puțin adevărat că Ștefan va fi luat măsuri aspre contra jefuitorilor.

Operația de încercuire era gata în curs de trei săptămâni, astfel că regele Albert ajunge, ca Iuliu Caesar la Gergovia, asediatorul asediat. «Fără odihnă Ștefan făcea toate greutățile celor cari umblau după proviant și adesea lupta cu ei, iar drumul care ducea în Polonia și prin care aducea proviant în tabăra regelui, l-a închis cu numeroasă cavalerie și a pus mâna pe toate celea, încât tabăra regelui polon părea că este blocată și din cauza aceasta a început să simtă *foametea.* Intre timp au sosit și puternice trupe de Turci, Tătari(!), Munteni, Unguri și Secui... Bazat pe ajutorul acestora, Ștefan devine și mai agresiv față de trupele ce mergeau după provizii» (Vapovski). Descrierea încercuirii este admirabilă la cronicarul polon, dar sosirea ajutoarelor prin care el caută să micșoreze meritele lui Ștefan, care cu singurele lui forțe izbutise a încercui oastea regală, cum el însuși o spune, trebue pusă la punct, astfel: Tătari n'au fost, Turci numai 2.000, Muntenii nu spun izvoarele câți, dar mai mult de 4.000—5.000 nu puteau veni, Ungurii, de fapt sunt trupele ardelene,

[1]) Solii lui Ștefan erau Isac și Tăutul.

UN ASALT AL CETĂȚII SUCEAVA
Din evanghelia dela Sucevița, 1601

15.000 conduse de Voevodul transilvan Bartolomeu Dragffy, numit de ai noștri Birtoc.

In timpul acesta, mica garnizoană din Suceava opune o rezistență care singură echivalează cu o mare biruință, socotind raportul de forțe de 1 la 50. «Cetatea era întărită cu garnizoană puternică», spune acelaș cronicar, dar în incinta ei puteau să intre mult 2.000 de ostași — «și se apăra *cu vitejie*. Zidul care se dărâma ziua era reparat peste noapte de ostașii din garnizoană. Odată s'a făcut în zid o mare spărtură, pe care Moldovenii au reparat-o cu lemne tari de stejar, cu pământ și cu alte obstacole, căci *ei aveau tunuri și alte multe instrumente de răsboiu*».

Situația strategică era așa de bună pentru Moldoveni, că ei doreau să meargă până la urmă la exterminarea sau la capitularea dușmanului. Numai cu mare greutate primi Ștefan mediația Voevodului Birtoc, care fusese anume însărcinat de regele său Vladislav, fratele celui asediat, să mijlocească pacea; neînțelegându-se asupra condițiilor pentru o pace deplină, s'a primit un armistițiu (16 Octomvrie): oastea polonă putea să plece, dar *numai pe drumul pe unde venise*.

b) Biruința din Codrul Cosminului

Decisiva campaniei era câștigată; ceea ce a urmat era un adaos de răsbunare prilejuit acuma tot de rege, prin călcarea condiției armistițiului. Să nu ne mai întrebăm dacă răsbunarea lui Ștefan era legitimă: trufia Iagellonilor înșelase buna lui credință de atâtea ori, îl umilise la Colomea, iar acum îi invadase țara, cuibul luptelor sfinte pentru Creștinătate.

Bolnav și deprimat, regele Ioan Albert ridică tabăra la 19 Octomvrie, înștiințat încă odată de Ștefan să apuce pe acelaș drum pe care venise, spre a nu mai strica ceva «pe unde țara era întreagă». Dar oastea era flămândă și regele ei apucă pe alt drum, luându-și măsuri de apărare cu ostași «bine armați» în ariergardă. Văzând că regele apucă altă cale, Ștefan pregăti cursa în *Codrii Cosminului*, după altă metodă, aceea aplicată de Asănești în Balcani, asupra lui Isac Anghel, de Basarab în 1330 la Posada și de Moldoveni chiar, de două ori, la 1359, în pădurea Sepenicului, vecin cu Cosminul și în 1450 la *Crasna*, sub Bogdan II, în ambele rânduri asupra Polonilor; metoda năruirii copacilor înținați, asupra oastei din vale.

Dezastrul polon e povestit mai bine în Cronica lui Ureche, după anale: «A trimes (Ștefan) înainte ca să apuce calea, la Codrul Cosminului, să *seciuciască* pădurea, să o înțineze, ca să o poată porni asupra oștii, dacă vor intra în pădure, iar el cu toată oastea s'au tras după dânșii și cu 2.000 de Turci, a patra zi, i-au ajuns intrând în pădure, Joi Octomvrie 26, și... lovindu-i de toate părțile, s'au rășchirat prin păduri de au scăpat puțini afară». Atacul s'a dat din urmă și din flanc, în timp ce o trupă de călăreți fusese trimeasă să bareze defileul la ieșire spre Cernăuți. «In sborul nebun al săgeților, țărănimea, curtenii, boierii, în frunte cu Domnul însuși, se aruncară asupra celor din coadă. Ei nu încercară măcar să se lupte ci se închiseră în lagăr, ca într'un staul» (Iorga). Regele sări din letargie, și în fruntea călărimei dete un contra atac spre a scăpa din măcel pe cei din coadă; el nu făcu decât să le înlesnească fuga, împrăștiați prin pădure; cavaleria lui păți la fel.

«Multă oaste leșească, spune cronica, a pierit, unii de oșteni, alții de copacii înținați. Așa pierzând puștile (tunurile) și lăsând steagurile, carele toate le-au adunat Ștefan Vodă, iar Leșii fugiră care încotro au putut. Așa s'au risipit prin pădure, de unde puțini au scăpat afară. Și singur craiul cu puținei ce rămăsese, strângându-se, s'au adunat într'un ocol, la sat la Cozmin», de unde apoi cu tabără strânsă, hărțuit mereu de Moldoveni, apucă spre Cernăuți (Ureche).

«Armata regală, care a mai rămas, a fost urmărită și bătută o săptămână întreagă până ce a intrat în Galiția», spune Miechovski. Cavalerii teutoni s'au întors pe jumătate și aceia «cu caii răniți și armure sfărâmate». Analele rutene conchid că «atât de mare a fost nenorocirea Polonilor, încât abia din zece unul s'a întors cu Craiul, iar acesta s'a îmbolnăvit din această cauză» (Ursu).

In cursul urmăririi, afară din codru, s'au mai dat două lupte: la *Lențești*, unde vornicul Boldur nimici o trupă de Mazuri ce alergau din Polonia în ajutorul regelui, și una la *Cernăuți*, cu resturile armatei regale.

Era o manifestare frumoasă aceea care adunase lângă tabăra din Roman, în ceasul de primejdie pentru Moldova, forțele Românimei din cele trei țări: Radu IV, munteanul și Birtoc, ardeleanul, din neamul lui Dragoș, alături de Ștefan cel Mare. Birtoc nu era principe, totuși dregătoria lui de voevod ardelean îi îngăduia o libertate de mișcări, cu voia sau fără voia molâului său rege Vladislav Dobje. Se putea deci realisa, chiar în penumbra Semilunei, o cooperare a Românimei pentru un scop așa de înalt!

Biruința din 1497 a convins pe Poloni să respecte independența Statului moldovenesc până pe timpul regelui Sobieski, căruia i-o reaminti un grup de

plăieşi din Cetatea-Neamţului şi biruinţa lui Constantin Cantemir dela Boian. Luptele s'au continuat însă după biruinţă, timp de doi ani, până ce regatul se hotărî să ceară pace, şi acum tot prin mijlocirea Ungariei. Cele două regate convinse, în sfârşit, unul la Baia, altul în Codrul Cosminului, că Moldova e demnă de a sta alături de ele, încheiară pactul tripartit, o frumoasă *triplă alianţă*, îndreptată contra Turcilor, dar fără zădarnica pretenţie de suzeranitate.

Era un moment unic în istoria Sud-Estului european! Dacă ambele regate ar fi păzit în chip cinstit învoiala din 1499, nici Ungaria nu ajungea la dezastrul din 1526, nici Moldova la închinarea din 1538. Cele patru mari bătălii formează numai o parte din acţiunea răsboinică a lui Ştefan. Prin ele şi prin toate celelalte, eroul Creştinătăţii, biruitorul Turcilor şi Tătarilor se ridică la înălţimea unui mare comandant. Cronicari şi istorici din toate naţiunile şi-au luat rolul de a celebra, în cele mai măgulitoare cuvinte, strălucita epopee a marelui şi piosului moldovean, aşezându-l printre «marii căpitani ai lumii».

UCIDEREA LUI MIHAI, 1601
(După *Giovanni Sagredo* şi *Ricaut*, Die Neueröffnete ottomanische Pforte, Augsburg, 1694)

EROISMUL ROMÂNESC ÎN SEC. XVI

Deşi tributare Porţii, activitatea răsboinică a celor două ţări române nu se stăvili până târziu după jumătatea sec. XVI când reînoită, prin acţiunea lui Mihai Viteazul, ea va continua şi în cursul secolului XVII. Din nefericire, ele sunt turburate continuu de *spiritul de partid* care va uza forţele militare în lupte interne şi măceluri de partizani. Nu lipsesc chiar luptele dintre ambele ţări. De două ori Moldova, sub Petru Rareş şi Ioan-Vodă, şi odată Ţara Românească, sub Radu dela Afumaţi, vor redeschide răsboiul pentru Creştinătate.

Radu dela Afumaţi

Radu dela Afumaţi, a fost pe drept numit *cel Viteaz*, în unele cronici, pentru cele 20 de lupte, înscrise cu sânge pe pământul ţării spre a o scuti de robia turcească, apoi cu litere săpate în lespedea mormântului, sub chipul său călare, ca «eroul trac», dar cu buzdugan, coroană şi mantie în vânt.

Moartea lui Neagoe deslănţuise o pătimaşă prigoană de partide boiereşti, care aduc 13 schimbări de Domn în curs de trei ani: «Valahii turburau toată ţara prin răscoale şi împerecheri lăuntrice», scrie regele ungur Ludovic II. *Pârvuleştii* sau «Craioveştii», stăpâni pe Oltenia, nu s'au ferit să cheme chiar pe Mehemet, beiul de Nicopole, şi să-l amestece în luptele de partid, dar acesta, ca fiu al unei domniţe, începu a cârmui în locul lui Teodosie, cu *subaşi* prin oraşe, ca într'un paşalâc.

Boierii munteni ridică atunci Domn pe *Radu* dela Afumaţi, care într'o campanie de trei luni dete şase lupte, contra oştilor celor doi bei, de Nicopole şi Vidin (Ianuarie-Martie 1522). Respins în Ardeal, se întoarce cu ajutorul voevodului Ioan Zapolya, reocupă ţara, dar Mehemet se întoarce după o lună cu oşti puternice, peste 20.000: «şi iar a venit Mehemet-beiu cu toate oştile lui şi sângeacele gata iarăşi de oaste (7 sangeaci) şi au intrat în ţară. Şi au ieşit Radu Vodă iarăşi înaintea lui cu *boiarii* şi *cu oastea lui* şi au avut *răsboiu mare la Grumazi*, şi s'au lovit Radu-Vodă de faţă cu Turcii şi au biruit dentâi Radu-Vodă şi mult au stătut de s'au sfădit de dimineaţa până seara şi *mulţi Turci*, şi din ai lui, au pierit». La Grumazi se pare că s'a dat o mare luptă al cărei rezultat a fost un atac românesc la Nicopole şi Şiştov. Ea n'a fost însă o bătălie decisivă căci peste o lună Mehemet-beg revine şi după patru lupte face pe Radu să fugă în Ardeal din nou. Numai după *a treia campanie* a lui, încheiată cu bătălia dela *Didrih* (pe Ialomiţa), Turcul fuge şi *renunţă* la proiectul său, lăsând partidele boiereşti stăpâne pe tronul ţării. Dar Radu trebui să se închine Porţii pentru a rămâne în scaun.

Petru Rareş

Petru Rareş s'a distins printr'o acţiune răsboinică şi politică neobosită. E cel dintâi dintre principii români care cuprinde cu armele o bună parte din Ardeal şi afirmă «că Ardealul este al lui căci l-a cucerit cu sabia». Oastea lui execută 11 expediţii, multe în formă de raiduri de călărime, «bine concepute şi bine executate» [1]. Şi dă zece *lupte*, dar nici una din ele nu se poate considera printre bătăliile cele

---

[1]) *General R. Rosetti*, Essais.

mari. La *Feldioara* (22 Iunie 1529) el câştigă o strălucită victorie asupra trupelor arhiducelui Ferdinand, luându-le 50 tunuri de fontă; ea nu era o biruinţă decisivă pentru stabilirea influenţei lui în Ardeal, pe care trebui să o susţină şi cu alte expediţii ulterioare. Mutându-şi apoi teatrul de operaţii răsboinice în Polonia, el dădu bătălia dela *Obertyn* (22 August 1531). Deşi avea o armată superioară ca număr şi tunuri mai multe decât vrăjmaşii săi, din cauza unor defecte de tragere şi a unor mişcări greşite — dar mai ales a firei mânioase a Domnului — lupta e pierdută şi se întoarse în dezastru pentru oştirea lui. Ea n'a fost totuşi decisivă pentru soarta Pocuţiei, fiindcă răsboiul a continuat din partea celui învins. Firea irascibilă a lui Petru îl împiedica de a fi un mare cuceritor. Prin politica lui îndrăsneaţă, Rareş a provocat şi pe Soliman, care făcu expediţia din 1538: boierii pierzându-şi încrederea în calităţile lui militare, părăsiră pe Domn.

Rezultatul politicii lui Rareş, cu toată minunata lui acţiune răsboinică, a fost dezastruos pentru Moldova: s'au pierdut şi posesiunile din Ardeal, şi o cincime din pământul Moldovei lui Ştefan, cu Tighina.

Ioan Vodă cel Cumplit

Al treilea erou al secolului, Ioan Vodă cel Cumplit, jucă un rol cavaleresc în istoria Moldovei; bun cu poporul, crud cu boierii. Acuzat de impietate de aceştia, nu e mai puţin adevărat că într'o clipă grea pentru Moldova el a ştiut să apere nu numai un tron, ci însăşi onoarea ţării prin jertfa supremă, la capătul unui răsboiu purtat cu multă destoinicie, în cele mai grele condiţii. In 1574 Moldova era umilită prin o sporire a tributului, pe care Ion Vodă n'o acceptă şi domnia sa dete atunci lui Petru Şchiopul, fratele lui Alexandru Vodă din Muntenia; amândoi veneau cu oşti să ia tronul cu armele. Sultanul văzând că Ioan nu cedează tronul de voie, ordonă o expediţie cu atac concentric de oşti din Ardeal şi Muntenia, cu Tătari şi cu grosul oştirii turceşti.

Pe cine se întemeia Ioan Vodă spre a se măsura el cu uriaşul Imperiu, acum de două ori mai mare decât pe timpul lui Ştefan-Vodă, Moldova însuşi fiind înconjurată de vasalii Porţii?

Deşi refuzat de noul rege francez al Poloniei, Henric III, Ioan spera că începând el răsboiul Crucii, acesta nu-l va părăsi cu totul. Greşită socoteală! Un mic ajutor găsi numai la bandele căzăceşti dela Nipru, cari-i trimet 1200 călări; el ştiu totuşi să însufle atâta curaj răzăşimei moldovene, care-l iubia mult, ca să adune 20.000 pedestraşi «în dobândă», rău armaţi, dar viteji, pe lângă curteni şi boierii, cari mergeau mai în silă, 12—13.000 călăreţi. Răsboiul «pe viaţă şi pe moarte» începu din Martie — când nerăbdătorii fraţi domneşti cari veneau să-i ia tronul, bătuţi la *Jilişte*, scapă cu fuga în Brăila — şi dură două luni şi jumătate.

RADU ŞERBAN
DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI 1602—1611
Fresca dela mănăstirea Hurezi.

Ioan Vodă împlini în timpul acesta misiunea de a bate în mod izolat pe duşmani, înainte de a opera joncţiunea, alergând dela Jilişte şi Brăila până la Tighina, Lăpuşna şi Cetatea Albă, făptuind minuni de vitejie contra Turcilor din cele trei raiele.

La începutul lui Iunie duşmanul se apropie: o mare oaste turcească de peste 100.000, condusă de Iusuf Paşa, afară de Muntenii lui Alexandru Vodă şi de 50.000 Tătari, ce stau gata să treacă pe la Tighina. Ieremia, Portarul Sucevei, primi ordin să întârzie trecerea Turcilor la Oblucița, pe când el pândea pe Tătari, la Tighina, ca să-i bată deosebit. Sunt bănuieli că Ieremia s'a purtat cu viclenie, lăsând pe Turci să treacă Dunărea, ba chiar făgăduind să le dea prins pe Ioan Vodă. Chemat în grabă, Ioan Vodă întâlni oastea turcească lângă *Cahul* şi făptui neiertata greşeală de a «sta de faţă», cum zic ai noştri, de a da lupta în câmp deschis, fără ca vitejia oastei lui să fie sprijinită prin ceva în contra duşmanului de patru ori mai numeros de cât oştenii lui şi mai bine armat.

Bătălia dată în aceste rele condiţii la *Cahul* şi la *Roşcani*, este, prin forţele puse faţă în faţă, prin ştiinţa militară a eroului român, dar şi prin idealul ce însufleţea pe ostaşii săi, elita ţărănimii moldovene, una din marile bătălii ale neamului — Nu mai puţin prin jertfa sublimă a celor 20.000, cari au pierit ca martiri ai libertăţii Moldovei, până la unul!

Cronica ţării, confirmată de o ştire ardeleană, spune că hatmanul Slăvilă cu 16.000 ostaşi, după alţii Ieremia cu 13.000 călăreţi, trădă pe Domn, trecând la Petru Vodă cel adus de Turci, înainte de a începe lupta. Această grea lovitură nu slăbi curajul lui Ioan, care întrebat de ai săi, câţi sunt de mulţi Turcii, le răspunse «îi vom socoti în luptă!».

Rămas cu cei 20.000 pedeştri, cu 1200 cazaci şi 80 de tunuri mici, Ioan, întocmi oastea în 30 de pâlcuri. Se spune că Turcii au pus în fruntea lor cavaleria trădătoare, nimicind-o între două focuri. In al doilea atac, Turcii s'au retras spre a atrage pe ai noştri sub focul tunurilor turceşti, «ci văzând Moldovenii meşteşugurile lor nu-i gonea mult... De aci lăsând Turcii partea despre Cazaci, cu toată puterea s'au întors spre Moldoveni şi sta cum s'ar fi gătit au să moară, au să izbândească, şi *multă moarte s'au făcut de ambe părţile*, că nu era a călca pe pământ ci pe trupuri de oameni. Mai apoi aşa se bătea de aproape, cât şi mâinile le obosise şi armele scăpau; acel praf se făcuse, că nu se cunoştea care de care sânge este, şi de trăsnetul puşcilor nu se auzea de ambe părţile, nici puşcaşii nu mai ştiea în cine dau». Un ropot de ploae aduse o pauză în luptă — dar, muindu-se praful de puşcă, «*de-a mâna le-au căutat a se bate* şi nu putea să se sprijinească de mulţimea Turcilor». Deodată sosesc Tătarii, gata să înconjure pe ai noştri din laturi. «Mai apoi oastea tătărească a-i goni şi a-i arunca începu şi numai pedestrimea şi oastea cea de strânsură au rămas (vre o 20.000) şi 300 de Cazaci; ci, fiind şi *Turcii obosiţi nu năvălea*». Rămâind atunci cu totul lipsit de cavalerie, pedestrime şi de Cazaci, printr'un atac bruscat, ai noştri răpesc 60 de «puşci uşoare dela Turci» şi se retrag în satul vecin Roşcani unde se întăresc cu tranşee. Asediaţi de marea oştire, înfometaţi şi însetaţi, bombardaţi de tunuri au rezistat eroic încă trei zile. Văzând că lipseşte şi praful de puşcă şi lupta e la capăt, Ioan se încrezu în condiţiile semnate de duşmani, pentru a scăpa cu viaţă el şi luptătorii săi. Cei din tabăra turcească s'au desonorat însă de-apururi măcelărind pe aceşti eroi desarmaţi de bună voe (14 Iunie 1574).

RUINELE CURŢII DOMNEŞTI DE LA TÂRGOVIŞTE
(După ultimele săpături).

BĂTĂLIILE LUI MIHAI VITEAZUL

Douăzeci de ani mai târziu, situaţia celor două ţări se agravă. La sarcinile tributului crescut se adăogau lăcomia creditorilor turci şi exceselelor neînfrânate. Iată cauzele care au împins ambele ţări la răscoala din 1594, unindu-se în acelaşi gest cu principatul Transilvaniei care şi el împărtăşea soarta, de ţară tributară, încă din 1541.

Tustrele ţări se alăturară atunci războiului pe care împăratul german îl purta cu Sultanul.

Războiul românesc, pornit în 1594 de Mihai, Aron şi Sigismund, continuat însă numai de Mihai Viteazul până la ultima clipă a vieţii lui, se încadrează deci în îndelungatul război turco-german, lipsit de acţiuni eroice şi redus la asedii de cetăţi, ca unul din cele mai interesante episoade ale lui, iar bătălia dela *Călugăreni* se poate socoti ca cea mai de seamă biruinţă creştină a întregului războiu.

Asemănându-se în multe privinţi cu a eroului moldovean, acţiunea lui Mihai are multe potriviri de fapt şi cu aceea a lui Vlad Ţepeş din 1462. Ca şi atunci, un trimes al Sultanului veni, cu şiretenie, să prinză pe Domn şi pătrunse chiar în Bucureşti în mod paşnic, dar fu măcelărit cu cei 2.000 ostaşi ai săi în noaptea de după măcelul creditorilor. Acestei acţiuni îi urmează, ca şi altă dată, atacul Giurgiului şi campania de iarnă asupra cetăţilor de pe malul

IEREMIA MOVILĂ CU MAMA SA ȘI FIUL CONSTANTIN
După o frescă de la Sucevița

drept dela Isaccea până la Vidin și mai departe, în interior. Și acum s'au adunat capete de turci în 15 cară, dar « numai din cei mai însemnați », pe urma luptelor și n'a lipsit nici *atacul de noapte* asupra taberei hanului Gazi-Ghirai, venit din Ungaria, cu 30.000 Tătari, la *Șerpăești* (23 Ianuarie 1595). Atacurile de cetăți însă și luptele date în timpul iernii, cu trupele turco-tătare, la *Hulubești* și *Stănești*, care aduceau un Domn nou, întrec cu mult acțiunea lui Vlad Țepeș din 1461—1462. Mihai trecu din nou Dunărea și bătu lângă *Rusciuc* 14.000 Turci cu pașa Husein.

« A fi înfruntat pe Turci și pe Tătari, și nu la o strimtoare cum se va face mai târziu, ci în câmpiile deschise ale Vlașcei... constitue acțiuni îndrăznețe, grele, care prin izbânda lor vădeau pe *generalul chemat* să smulgă în orice împrejurări, biruința ». (Iorga).

Expediția lui Sinan

Evoluția metodelor de luptă din Europa, la finele sec. XVI impuneau lui Mihai un sistem militar deosebit de cel vechiu românesc, lăsând la o parte țărănimea, luând din sânul ei și al boierilor numai o parte, întocmind curteni, cari în Muntenia se zic *Roșii* și o gardă domnească, greul luptelor sprijină totuși pe *lefegii*, mercenari străini, cari-și fac o meserie din răsboiu, sub numele de haiduci, trabanți, seimeni, Cazaci, etc.

Venirea la tron a lui Mohammed III, în primăvară, aduse un avânt nou în toropeala răsboiului cu creștinii. Răscoala țărilor dunărene, nu numai că îngreuna mersul operațiilor din Ungaria, prin trupele folosite aici, dar și aprovizionarea Constantinopolei care se făcea în bună parte din grânarul, « Keler »-ul român. O mare expediție având de *scop* prefacerea ambelor țări în *pașalâc* cu câte un beglerbeg în frunte, se pregăti în curs de câteva luni. Fără un ajutor efectiv dela aliați Mihai nu putea să înfrunte furtuna; dar aliatul îi impuse condiții ne mai pomenite în relațiile Țării Românești cu vecinii. Exaltat de ideea unei coroane a Daciei, și conspirând cu delegațiile de boieri trimese la el din ambele țări, Sigismund Bathory se impune ca suveran indirect al celor două țări aliate (20 Mai 1595).

Trădat oarecum de boierii săi, Mihai primi condițiile spre a-și putea face datoria în fața primejdii păgâne.

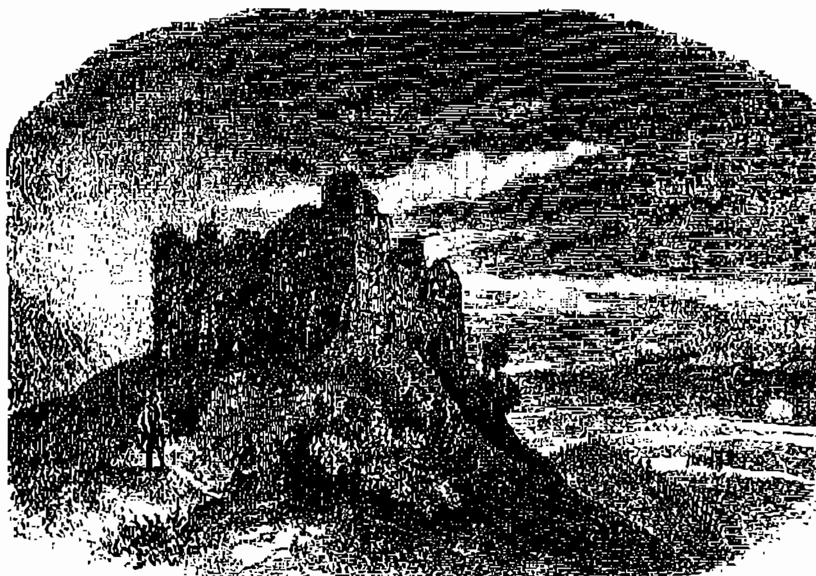
Ajutat de 2.000 Unguri sub căpitanul Kiraly, Mihai întări straja Dunării, care împiedecă trecerea Turcilor, arzând și bărcile la Nicopole și Vidin.

La începutul lui August însă oștile dușmane, în număr de 80.000—100.000 (după spusele lui Mihai ar fi fost 120.000 —160.000), terminând concentrarea trecură Dunărea sub comanda încercatului marevizir Șinan-Pașa, pe un pod de 130 luntri, la 9 August, împrăștiind străjile lui Mihai. Sigismund Bathory își serbă nunta în ziua bătăliei. Văzându-se părăsit, în calea ofensivei dușmane, Mihai porni din tabăra dela Măgurele, înaintea lui Sinan și se opri la *Vadul Călugărenilor*, pe Neajlov. O știre din Maiu spunea că « oastea lui Mihai este *mai mult românească decât* streină » cu peste 30.000 ostași, dar la această luptă el nu avu mai mult de 16.000, cum crede Bălcescu, în care intră și cei 2.000 Unguri ai lui Albert Kiraly, care se ținură de o parte mai tot timpul. Dispro-

porția enormă dintre cele două tabere adverse se dovedi și prin știrea adusă lui Kiraly de robul fugit că «Sinan ar fi plecat imediat după luptă dacă nu s'ar fi rușinat de micul număr al adversarului său».

Biruința dela Călugăreni

Oștile erau față în față la 12 August când se dete prima ciocnire pentru fixarea pozițiilor. Noaptea se trecu în liniște. «Turcii își băteau joc de Români și aveau o singură neplăcere că aceștia *nu erau mai mulți* pentru ca biruința lor să fie mai glorioasă. Dar Românii gândind adânc la ceea ce aveau de lucru a doua zi, își înălțau ochii și cugetul spre Cer pentru a cere ajutorul, fără de care ei simțeau că puterile lor sunt prea slabe ca să înfrunte un așa mare număr de dușmani. Mihai, Domnul lor, îi îndemna bărbătește la luptă» (Baudier).

CETATEA NEAMȚULUI

«In sfârșit, soarele veni să lumineze această mare zi de Miercuri 13/23 August, menită a fi briliantul cel mai strălucit al gloriei române» așa începe unica pană a celui care a dat până acum singura icoană demnă de eroismul ei a bătăliei dela Călugăreni, Nicolae Bălcescu. Marele istoric al timpului nostru N. Iorga spune că: «lupta dela Călugăreni se dă de Mihai — și tocmai aceasta arată că dela dânsul vine concepția — în condiții care reproduc pe cele dela Podul-Inalt: pădure, mlaștină, pod, atac de pedeștri, sprijinit de tunuri, asalt personal al Domnului». Mărturiile sunt de acord că lupta a durat toată ziua și căpitanul Kiraly declară «decât care n'am văzut nici n'am auzit una mai crâncenă», deși el a stat ascuns până după amiaz, în așteptare.

Cele două oști, așezate pe înălțimile din dreapta și din stânga râului, trimeteau coloane de atac pe calea îngustă dintre păduri, cu podul ei de lemn și mlaștina vecină. Românii încep atacul ajungând pân' la corturile taberei turcești. Lupta continuă cu atacuri și contra-atacuri timp de câteva ore. Inaintea prânzului, Sinan ordonă atacul cel mare, împreună cu patru Pași. «Deci el strânse toți pașii și toate căpeteniile oștilor și făcură năvală mare asupra lui Mihai Vodă ca să izbândească într'un chip și luară câteva tunuri» (Cronica țării). Ai noștri se retrag până la corturi și pierd cele 11 tunuri. Lupta se urmă, «cu noroc schimbător» cum zice Bălcescu, până la 2 ore înaintea apusului, când Românii, copleșiți de numărul dușmanilor și trăsniți de artilerie, execută o retragere în formă de unghiu, luptând neîncetat, și apărați de ocolirea Turcilor prin bălți și păduri.

Era clipa supremă când, spre a scăpa dela un dezastru sigur, pe ai săi, Mihai sare însuși în luptă. «Văzând acea vitejie, a Turcilor, — zice cronica — el strânse toți boierii și toți căpitanii și ieșind spre întâmpinarea lor de față și acia *Mihai-Vodă, cu mâna lui tăie pe Caraiman-Pașa* și frânse pe Turci înapoi». Fapta Domnului electriză pe ai săi: Kiraly se avântă, la rândul său, și smulge 2 tunuri «iar boerii și căpitanii, pe capete năvăliră asupra Turcilor de-i tăia și-i înecară în tină» (Cronica). Susținut și de cei 200 Cazaci cari iau cele 11 tunuri înapoi, contraatacul e așa de puternic încât dușmanii dau înapoi, învălmășindu-se unii pe pod, pe când cei mai mulți se prăbușeau în mlaștina vecină, ori erau uciși «cu fier și foc». In zadar stărue Sinan să pue rânduială în frontul său; «el cade pe capul calului și pierde dinții rănit de o suliță în față și căzând în balta de unde-l scoate un spahiu ce-l recunoscuse când se sbătea. Ienicerii din Damasc sunt nimiciți... trei pași... sunt uciși» cum și mulți sangeaci[1]). Hasan se ascunde într'un tufiș, scăpând din goana lui Mihai, care trecu podul în umbrele serii răspândind fiori de groază în tabăra dușmană, pe când svonul se lățea că Vizirul a murit. Dezastrul fu oprit numai cu intervenția celor 20.000 ieniceri cari au restabilit lupta, «când Mihai, trecând mlaștina atacase corturile lui Sinan» (Samosközy). Intors între ai lui Sinan s'a mirat ce fel de oameni sunt Românii de «năvălesc așa de cutezător asupra lor căci nu s'a mai auzit pân' acum dela nimeni ca niște *cete așa de puține* să fi cutezat vreodată a pleca împotriva împăratului Turcilor și să fi pus pe fugă trei Pași». Un rob fugit dela Turci spune acestea și adăugă că Turcii pregătind bagajele «se gândiseră la fugă» dar, numărul mic al biruitorilor i-a făcut să-și schimbe gândul.

Mica oștire era nevoită a se retrage din cauza marei disproporții numerice. Odihnindu-se până la

---

[1]) *N. Iorga*, Istoria Armatei, I, pag. 387.

miezul nopții, biruitorii ridică tabăra și se retrag la munte, până la Stoenești, unde vor aștepta *două luni*, maiestuoasa dar trândava sosire a aliatului ardelean. Odată cu el veni și Ștefan Răzvan din Moldova.

Avu bătălia dela Călugăreni efectele unei bătălii decisive? S'ar părea că întrebarea nu-și are rost, dacă biruitorul se retrage, lăsând țara, timp de două luni, pe mâna Turcilor, prefăcută în *pașalâc*, cu beglerbegul Satârgi Mohammed Pașa instalat în București, și subași prin orașe! Dacă e așa, dece în Octomvrie, pentru Mihai, «războiul nu mai era decât o plimbare» (Iorga) și de ce o armată așa de numeroasă ca a lui Sinan părăsea țară fără să dea o singură luptă serioasă?

Asediul Târgoviștei, apărată numai de 1000 de Turci (16 Octomvrie) era numai o piedică lăsată de Sinan în calea biruitorului dela 13 August, spre a-și asigura retragerea oștilor ce se rostogoleau în debandadă pe șesul Munteniei, cu graba de a trece mai repede Dunărea, încărcate de prăzi! Așa văzând, urmăritorii țintiră direct la Dunăre, fără a se abate la București, evacuat pe fugă de Turci; *atacul* dela *Giurgiu* s'a dat la 27 Octomvrie asupra unei oști care nu se mai gândea la *scopul* expediției sau la *onoarea ei*, ci la graba de a-și mântui viața.

FRAȚII PREDA ȘI STROE BUZESCU
Frescă la Mănăstirea Călului

Numai asediul cetății din insulă, unde s'au distins ostașii ducelui de Toscana, îi reținu o zi mai mult pe creștini. Inițiativa, chiar în cursul campaniei din Octomvrie, o avu Mihai. «De fapt, rolul lui Sigismund fusese de simplă paradă. Nici un plan, nici o intervenție personală a lui nu se însemnă în izvoare» (Iorga) [1]. Așa dar, campania din Octomvrie nu aduce nimic nou: nici un nou căpitan, care să inspire teamă lui Sinan, în afară de Mihai, nicio nouă victorie, care să decidă retragerea lui. Singurul element nou era: numărul. Acesta îi lipsise lui Mihai a doua zi după Călugăreni. Țara era părăsită de dușmanul învins și liberarea ei însemna recâștigarea deplinei *neatârnări* față de Poartă. Biruința lui Mihai și eroismul său din Octomvrie puse în uimire chiar pe trufașul principe ardelean: «Atunci Bator Jigmon dacă văzu pre Mihai-Vodă cu atâta *vitejie* și cu atâta înțelepciune, slobozit-au Țara Românească cu tot venitul ei ca să fie iar pe *seama lui Mihai-Vodă*» (Cronica). Era încă unul din efectele biruinței din 13 August. Marele erou se întoarce în scaunul său din București ca *Domn independent* și de două ori liberator al țării sale.

In anul următor, Mihai porni ofensiva peste Dunăre «cea dintâi campanie balcanică, de cruciat a lui, în genul lui Ioan Corvin, cucerind și *Turnu*, ultima din cele trei raiele pe malul stâng. In semn de pace, fără îndatoriri, Sultanul îi trimete un steag. Pe când Mihai culegea laurii noilor sale victorii peste Dunăre, în același an 1596, Sultanul zdrobia trupele imperiale și ardelene trimese de Bathory în lupta dela *Keresztes*.

Bătălia pentru unire: Șelimberg

Lupta din 1599 se distinge de altele prin aceea că e *singura* ciocnire cu dușmanul din cursul campaniei și că este cea dintâi bătălie românească de stil apu-

[1] Istoria lui Mihai Viteazul, I, pag. 222.

sean, în câmp deschis și care, prin decisiva ei aduce învingătorului nu numai domnia Transilvaniei, ci putința înfăptuirii celei dintâi uniri a Românilor din Dacia.

Planul lui Bathory din 1595 de a reuni cele trei principate sub un singur sceptru era o ideie a Renașterii care va ameți capetele multor principi din sec. al XVII-lea, mai ales după înfăptuirea ei prin Mihai Viteazul.

După înfrângerea din 1596, Sigismund Bathory jucă cunoscuta comedie politică, ce aduse în curs de un an patru schimbări de domnie în principatul vecin. Aceea în favoarea imperialilor plăcea în deosebi lui Mihai. El și încheiă un tractat direct cu împăratul Rudolf II care-i asigura sprijin militar și bănesc, pentru răsboiul său cu Turcii.

Instalarea lui Andrei Bathory din 1598 strica însă planurile Voevodului.

Luându-și titlul vărului, său de Principe al Transilvaniei, cu adaosul, *Moldovei* și *Țării Românești*, Andrei ceru îndată lui Mihai supunere și împăcarea cu Turcii; în taină însă plănuia cu Ieremia Movilă, care ocupase tronul Moldovei cu ajutor polon, să scoată pe Mihai din scaun. « Atuncea Ierimia-Vodă, Domnul Moldovei... trimise cărți la Bathor Andreiaș cum să fie amândoi una și să scoată pre Mihai-Vodă din mijlocul lor și, de nu va ieși de voie, ei să ridice oști asupra lui, să-l prinză și să-l dea Turcilor »; faptul e adeverit și cu acte.

Câtva timp Mihai duse tratative cu Rudolf II ca să cuprindă Ardealul prin cooperare, ajutat de Basta, comandantul oștilor imperiale din Ungaria Superioară. La 25 Septemvrie însă, Rudolf începu negocieri cu Turcii. Prin aceasta, el se desinteresa de Transilvania. Mihai se hotărî atunci s'o cuprindă singur.

Mihai adună oștile în tabăra dela Ploești la 4/14 Octomvrie, împărțindu-le în trei grupe spre a pătrunde fulgerător prin trei pasuri de munte: știrile variază în ce privește numărul și forma grupelor. Radu Buzescu și banul Udrea veneau cu « oștile Craiovei, ale Jiului și ale Mehedinților » ca să treacă direct la Brașov, pe când Mihai, cu grosul oștilor, apucă prin pasul Buzăului, iar Baba-Novac cu 5000 haiduci pe la Turnu-Roșu. Erau cu toții 30.000 ostași cu 80 tunuri mici, după alții chiar 40.000. Mihai trecu pe la Prejmer, — de unde trimise emisari ca să răscoale pe Secui, — pe la Brașov (10/20 Octomvrie) care se supune, Feldioara, Șercaia, Făgăraș, fără nici o piedică și se opri în luncile Sibiului, unde se adună cu haiducii lui Novac și 8000 Secui veniți pe urmă (17/27 Octomvrie). Acolo se întâlni cu dușmanul care tocmai se apropia de Sibiu.

LUPTA DINTRE STROE BUZESCU ȘI CUMNATUL HANULUI TĂTARILOR LA TEIȘANI
Sculptură pe piatra mormântului la mănăstirea Stănești

După Darabi, oastea lui Mihai se alcătuia din: *Roșii* de țară « foarte frumoasă oaste » alcătuită din boierime, *măciuci* numiți după măciuca lor, dar aveau și suliți, boieri și gloată de țară, « de parcă venise toată Românimea »; veneau apoi 8.000 de haiduci, afară de ai lui Baba Novac, 8.000 Secui și 23.000 *lefegii* străini, ostași de carieră, pedeștri și călări, din care 2.100 unguri, iar restul poloni, cazaci, sârbi și moldoveni.

In fața acestei frumoase oștiri, Cardinalul Andrei aducea 25.000 ostași, adunați în pripă, dar bine pregătiți și bine armați.

Mihai gătea un atac prin surprindere, când sosi în tabăra lui un sol de pace, Malaspina, nunciul papal care vru să împace pe cei doi, ori să facă numai greutăți lui Mihai. Mihai amână lupta, dar a doua zi opri pe nunciu la sine și desfășură oștile în fața taberei lui Andrei, ca să-l intimideze.

Oștile lui Andrei, la care veniră în urmă « trupele în mare parte românești ale Banatului, din Lipova, Inău, Lugoj, Caransebeș » și Secuii din părțile Arieșului și Mureșului » (Iorga) se așezară cu spatele în zidurile Sibiului, având în față râul Cibin.

Artileria lui Andrei începe atacul pe la 9 ore dimineața trăgând de trei ori în plin, pe când tunurile lui Mihai trag rău, « peste capetele dușmanilor ». Dela primele ciocniri se produc desertiuni la dușman: românul Daniil Zalasdy urmând chemarea sângelui, trecu la Mihai cu ai săi. Haiducii lui Baba Novac, din aripa stângă, « dau un puternic atac, pe care-l respinge Lazăr Istvan; acesta înaintează la rându-i, dar spre a-l opri intră în luptă centrul lui Mihai, unde se aflau ungurii lui Mako, încadrat de români și poloni. Printr'o șarjă puternică ei împing centrul dușman înapoi, deși aripa dreaptă a lui Mihai, condusă de aga Leca e respinsă mult înapoi de atacul combinat al lui Moise Secuiul și Petru Husar. Se pare că atunci « cavaleria lui Andrei isbutește a pune în neorânduială oastea românească », pe care Malaspina ar fi văzut-o fugind « până la curtea voevodului însuși ». O clipă, și dușmanul putea fi biruitor. Mihai luă atunci 3.200 ostași din linia doua, unde se afla și sări în toiul luptei, ca la Călugăreni « cu cea mai mare vitejie și îndrăzneală, prin pericolul la care s'a expus » (Malaspina), și îndreaptă frontul român. Corniș, generalul lui Andrei, român de sânge se lasă prins cu o mică rezervă; dușmanul mai dă un energic

atac, condus de patru căpitani unguri, între cari Moise Secuiul, și respinge aripa stângă a lui Mihai până la tunuri. Mihai aleargă din nou printre cei cari fugeau în dezordine, îi ceartă, îi întoarce din nou, în timp ce cavaleria polonă izbește și dă înapoi, ba chiar atrage la desertiune ostașii poloni dela Andrei. Un atac general al frontului român câștigă biruința.

Părăsiți de principe, care fugise, la o jumătate de oră după începutul luptei, și de generalul Corniș, trupele dușmane continuă să se apere până la căderea nopții, când sunt puse pe fugă, lăsând tabăra întreagă, 45 tunuri, peste 2.000 morți și 1.000 prinși. Fugind prin munți, spre a trece în Moldova, Bathory e ucis de Secui; oastea lui se împrăștie cu spaimă; «mulți din ei nu s'au oprit nici la Bălgrad, nici la Cluj, ci mergeau care unde-l ducea ochii». Prada fu așa de mare că, pentru a o duce, spune Forgaci, trebuiră 22 cară. De teama răscoalei țăranilor români orașele și nobilimea se grăbiră la supunere. «Deci dobândi Mihai Vodă scaunul de Crăie și tot Ardealul, și toată țara Bârsei și toți Secuii» spune cronica țării, deosebind părțile din care se compunea Principatul transilvan.

Mirislău și Gorăslău

O mare bătălie putea să devină cea dela *Mirislău*, menită să înfrângă răscoala nobilimii maghiare, unite cu invidiosul Basta, dacă iuțeala și mânia nu l-ar fi împins pe Mihai să făptuiască neiertate greșeli. Fără un scop distinct sau o politică a momentului, fără să încerce a temporiza lupta până la clarificarea situației politice, Basta fiind supusul împăratului, care, ignorând conflictul, îi trimetea la 22 Septemvrie diploma de *guvernator* pe vieață al Ardealului,—Mihai primi să dea imediat lupta. Apoi, amăgit de Basta printr'o fugă simulată, își părăsi minunata poziție ocupată și fu atras într'un loc neprielnic, unde i se luă mai întâi, printr'un atac îndrăzneț artileria și, cu tot eroismul său și al cavaleriei, i se măcelări toată pedestrimea (8/18 Septemvrie 1600).

Deși învins, Mihai, care câștigase Moldova fără să dea o mare bătălie, nu pierdea Ardealul; biruința lui Basta dela Mirislău nu era hotărîtoare pentru două cauze: Mihai nu-și adusese aici toate forțele, pe care începu să le grupeze îndată, formând o nouă oștire, iar biruitorii începură să se certe între dânșii pentru guvernul țării și să caute din nou împăcarea cu Mihai. Acesta vru chiar *să apere Ardealul*, contra lui Zamoiski, care încercă să treacă pe la Oituz. Cu oaste nouă, bine întocmită, Mihai era în stare să smulgă o biruință decisivă asupra lui Zamoiski, la Năeni, dacă nenorocul său nu-i aducea tocmai atunci lovitura în spate din partea trădătorului Moise Secuiul. Nici la *Teleajen* sau Bucovel, Zamoiski n'a câștigat o luptă decisivă, deoarece Mihai se putu retrage în ordine cu oastea întreagă; la Ploești, Zamoiski nici nu mai vru să continue înaintarea. «Ceea ce a hotărît a fost *trădarea* boierilor munteni, sătui de Domnul veșnicelor lupte și indiferenți la gloria lui și a lor» (Iorga).

VASILE LUPU, DOMNUL MOLDOVEI, 1634—1653

Astfel, primind lupta dela Mirislău dintr'o ușuratecă nesocotință, Mihai provoacă el însuși seria de evenimente, cari printr'un destin orb trebuiau să-l ducă la catastrofa finală. Profetic și stăpânit de mustrarea acelei greșeli poate, scria dânsul la 7 Octomvrie: «Ușor este să se înceapă orișice lucru, dar greu este a se duce la capăt și (mai) *greu a se întoarce iarăși înapoi*» [1]).

De altă parte, Basta nota în carnetul său, cu privire la calitățile ce se cer unui comandant: «il est de grande importance qu'on sache, s'il est soldat ou non; s'il est superbe et hâtif...» [2]).

Biruința dela *Gorăslău*, din 3 August 1601, răsbuna ce e drept toate neizbânzile lui din anul precedent: era o luptă decisivă care-i dădea în mâini Ardealul, biruința fiind câștigată în primul rând de cei 10.000 ostași ai săi, la cari Basta adăogă 8.000; dar alături de el nu avea nici boierimea, nici ostași de sângele său, afară de 600 Moldoveni. Dimpotrivă, destinul ducea în tabăra adversă 16.000 Moldoveni, dați lui Sigismund Bathory de aliatul său Ieremia Vodă. Ce folos avu dela adunătura de streini, care nici vieața căpitanului n'o puteau garanta, se văzu a doua zi după strălucita victorie, prin tragedia dela 19 August. «Și așa s'au plătit lui Mihai Vodă pentru slujbele ce au făcut Nemților» (Miron Costin).

BĂTĂLIILE LUI RADU ȘERBAN

Cel intitulat «un biruitor» în studiul închinat lui de d-l N. Iorga, ales de boierii lui Mihai în 1601 ca să-i continue politica, ajută cu vechile trupe ale lui

[1]) *N. Iorga*, Istoria Armatei, II, pag. 44.
[2]) *General R. Rosetti*, Essais, pag. 102.

Mihai, pe generalul împăratului contra lui Sigismund și fu ajutat el însuși pentru a-și lua scaunul, contra lui Simeon Movilă. El câștigă trei mari biruințe: una la Teișani-Ogretin și două la Brașov (la 1603 și 1611).

Bătălia dela Teișani

Alungat, Simeon se întoarse ca să-și ia scaunul, în Septemvrie, aducând pe Hanul cu 40.000 Tătari, cari tocmai treceau spre Silistra pentru a merge pe frontul apusean, căci răsboiul turco-german nu se încheiase. Împotriva Hanului care amenința să treacă și în Ardeal, Radu Șerban ceru ajutor. Basta însuși n'a ajuns la timp dar îi trimese 3000 ostași buni și 3000 Secui cari împreună cu ostașii săi dădeau vre o 10—12.000 oameni. Se alese poziția de luptă la Teișani-Ogretin, ocupându-se doi pinteni de platou față 'n față, deasupra văii Teleajenului; Cavriolo ar fi dat planul unei tabere largi la *Teișani*, cu șanț adânc împrejmuitor, flancată de patru *redute* cu tunuri în ele. Trupe libere sprijineau tabăra pe deal și în pădurea vecină. După o ciocnire de avangardă la Măgurele, Hanul Gazi-Ghirai înaintează, având pe Simeon alături cu 2—3.000 Moldoveni și Poloni. Tătarii atacă. Valonii se retrag în tranșee, dar Românii și Ungurii cu mare furie se aruncă asupra lor, iar tunurile bat în plin. Trei atacuri a dat hanul în prima zi (14 Septemvrie). In al treilea atac sunt puși pe fugă Ungurii și Sârbii, și abia Valonii împiedică pe Tătari de a intra în șanțuri, printr'o lovitură de flanc, care-i face să dea îndărăt. Atunci călărimea tătară ocupă «dealul din față, mult disputat» (Iorga). Cel din urmă atac îl dau Românii, conduși de *Stroe Buzescu*, lovind trupa lui Mirza, nepotul hanului. N'a fost un duel singular, ci o luptă decisivă între cele mai tari elemente ale celor doi adversari. Tătarii lasă în urmă 4.000 morți (după alt izvor 8.000) și se retrag, a doua zi, spre Silistra; Simeon fu trimes legat în fiare pe burta unui cal, spre Moldova, de către han, fiindcă îl înșelase.

Biruința asigură pe Radu în scaunul său și-i dă curajul de a se afirma ca Domn neatârnat, făcându-și raidul său dunărean, ca Mircea cel Bătrân, Dan II, Vlad Țepeș, Radu dela Afumați și Mihai Vitezul: atacă și pradă Silistra, apoi sălașul Tătarilor dobrogeni, până la Mare.

Intâia biruință dela Brașov, 1603

In Ardeal, politica de închinare la Turci a lui Andrei fu reluată acum de Moise Secuiul; el se proclamă principe, și alungă pe Basta la Oradea. Radu-Șerban e chemat stăruitor de solul împărătesc Kracker să trimeată oștile lui de mercenari pentru a restabili ordinea în Ardeal; vrând mai bine pacea, de cât răsboiul, și numai pentru a-l intimida, Radu, trimete doi căpitani (Gh. Rațiu și Mârzea cel Mare) cu 4.000 ostași, cari, ținând tabăra închisă cu care, sunt atacați de două ori de ungurii lui Sekely, tot pe atâți, cari fură bătuți și risipiți a doua oară (la Remete și la Râșnov).

Cronica munteană spune că Sekely avea de gând să vină «în Țara Românească asupra lui Șerban

LUPTĂTORI CAZACI
(Gravură contimporană din sec. XVII)

Vodă» ceea ce nu este exclus, dat fiind legăturile lui cu Simeon cel detronat. Radu însă vrând pacea, trimese o solie pe care însă Moise n'o primi. Atunci, el se hotărî să treacă iarăși munții. «La purcesul lui din Târgoviște» se făcură slujbe mari în toate bisericile pentru biruință. Când Moise auzi intențiile lui Radu începu a se lăuda, zicând: «ia să vedeți acum, acel rumân gros ce va să pață, numai să-mi tinz aripa ceasta direaptă și numai decât l-oiu birui» (*Cronica*).

Moise își făcu tabăra din cară legate cu otgoane, în dosul unei mlaștini, spre moara de hârtie, la miază noapte de Brașov, având la dreapta spre Codlea, 4.000 Tătari, la stânga 1.000 Turci și în tabără, 6.000 unguri cu 25 tunuri. Intre Râșnov și Vâlcan se rândui oastea lui Radu Șerban la 17 Iulie, cu cei doi Mârzea în stânga, față cu Tătarii, Rațiu la dreapta, spre Brașov și centrul din pedestrime și haiduci (archebusieri călări), Radu fiind lângă steag — în totul 4.000 călări și 6.000 pedeștri cu 4 tunuri. Deci lupta se dădu în câmp deschis după toată regula. Fără să mai aștepte venirea lui Basta, Radu ordonă atacul. Cavaleria lui Rațiu năvăli în marginea Brașovului *și atacă tabăra din coastă, în timp ce frații* Mârzea lovind pe Tătari prin surprindere, îi împrăștie și vin din partea opusă spre tabără. Strigând de trei ori «Isus» și «Sfinte Nicolae» centrul porni la atac în același timp, pe când artileria lui Moise, rău îndreptată, bătea aiurea. Ajungând la mlaștină, haiducii descalecă, se târăsc pe jos printre tufișuri și gropile locului și răsar deodată, cu un foc năprasnic asupra tunarilor din tabără; călăreții lui Delimarcu (1.000) pedestriți, prin o mișcare la fel, fac o spărtură în lanțul de cară năvălind înlăuntrul taberei, pe care ceilalți o înconjoară acum de toate părțile. Urmează măcelul «cu sulițele lungi cari trec prin două și trei trupuri». Ca «niște turme speriate» Ungurii caută scăparea în fugă, lăsând peste 3.000 morți (alții spun 6.000) între cari și Moise Sekely, prins din fugă, al cărui cap tăiat fu expus în piața Brașovului — o răsbunare a sorții pentru trădarea lui față de Mihai. Tătarii

MATEI BASARAB
DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1632 - 1654

fugari de la începutul luptei, ar fi fost măcelăriți de Secui în strâmtorile munților.

Bătălia dela Brașov era un al doilea Șelimberg și Ardealul se afla la dispoziția biruitorului. Știind însă ce viespar de intrigi și trădări este Ardealul, Radu-Șerban trimese împăratului 32 de steaguri prin o solie de boieri, primită cu multă strălucire la Praga, și el se întoarce, ca om înțelept, la scaunul său din Târgoviște.

A doua biruință dela Brașov, 29 Iunie 1611

Noul principe Gabriel Bathory, puținel la minte, ca toți Bathoreștii, reîncepu jocul unchiului Sigismund, de-a suzeranul țărilor române, sub egida Sultanului. Radu Șerban și Constantin Movilă căutară mai întâi să-i intre în voe; atunci noul Bathory făuri planuri și mai mari.

In plină pace, el năvăli pe timp de iarnă în Țara Românească și — Radu Șerban fugind — supuse țara. Trei luni stând în Târgoviște (Ianuarie-Martie), el «îngădui armatei sale să jefuiască toată țara și toate mânăstirile așa cât nimic n'a rămas în țară; pe lângă aceasta s'au făcut răutăți, tiranii și pradă ce nu se pot spune» (Engel). După cererea boierilor rămași în țară veni Domn, cu voia Porții, Radu Mihnea, în fața căruia, Bathory se retrase la Sibiu. In Iunie însă, răsbunătorul, ascuns în Moldova, pregăti expediția de pedepsire și năvăli la Brașov, în toiul verii. Vasalul turcesc fugi la Nicopole de frica lui și țara îi puse la dispoziție «toți *dărăbanii* și cât mai mulți călărași»; Radu venise cu 3.000 poloni, din care 800 erau *joimiri* (chiurasieri), fără tunuri, Brașovul făgăduind să-i dea câteva. Bathory întări toate pasurile ardelene, dar Radu, tăbărît la Rucăr, trecu neobservat pe la Strunga cu 7.000 călăreți și 1.500 pedeștri și ajunse în grabă la Brașov, făcând front cu spatele către oraș. Bathory aleargă înaintea lui dela Prejmer. Dreapta lui pornește atacul asupra dărăbanilor din stânga lui Radu, care se retrag în debandadă, măcelăriți, târând înapoi tot frontul român spre șanțurile orașului. Dușmanii se cred biruitori când în spate le cad călăreții și chiurasierii lui Radu, ascunși după moara de hârtie, răsturnând totul în calea lor. Ei decid îndată soarta luptei. Lipsiți de praf și gloanțe, călăreții lui Bathory fug îngroziți, făcând un pod cu sulițele aruncate spre a scăpa mai repede. «Românii se întorc atunci și încep măcelul și urmărirea... Cu grămada se aduc prinșii la movila de gunoiu a orașului, pentru a fi tăiați. De toți căzură 12.000 de oameni. A doua zi Radu, cutreerând câmpiile luptei decisive spunea smerit: «Sânt prea mic ca să fi putut face asta. N'am făcut-o eu: Dumnezeu din cer a făcut-o cu mâna lui atotputernică» (Iorga, știri săsești). S'au cules 40 de steaguri. «Iar Bator fugind i-a căzut cușma din cap jos, spune cronica noastră, și ca un câine s'a ascuns și deabia a scăpat cu mare rușine și nu i-a folosit nimica penele cele multe ce purta, până a scăpat de s'a închis în Sibiu, că dela singur Dumnezeu a luat acea plată».

Radu Șerban urmări pe fugar până la Sibiu, apoi se întoarse în țară, unde aflând pe Radu Mihnea înscăunat, cu toată voia țării, luă drumul pribegiei. Niciodată un biruitor ca dânsul n'avu un destin mai trist.

BĂTĂLIA DELA FINTA

După necurmate răsturnări și răsboaie, tronul lui Ștefan cel Mare va fi ocupat, timp de două decenii, de boierul Lupu care-și luă un nume împărătesc pentru domnie. Mândru și ambițios, Vasile Vodă râvni ca atâția principi după Mihai Viteazul, coroana întreită a Daciei și fără să-și întocmească o bună oștire, lovi în două rânduri cu învoirea Porții, ca să-i ia tronul, pe pașnicul său vecin, Matei Basarab. Se întâmplă însă ca acesta să fie și unul din vița vechilor răsboinici. Oastea Țării, refăcută prin două decenii de liniște, era o adevărată oaste națională: atacurile lui Vasile Vodă sunt respinse. In 1653 însă o vastă conspirație, cu legături în afară, ridică asupra lui Vasile pe boierul Gheorghe Ștefan care-i luă tronul.

Intorcându-se cu ajutor dela ginerele său Timuș și 8.000 de Cazaci, după o luptă scurtă, la Popricani, Vasile alungă pe usurpator. Dacă se oprea aci, ar fi putut domni cu pace, până la capătul vieții, dar îl mâna dorința lui de răzbunare.

Cu 8.000 de oameni, oaste de țară, și 16.000 de Cazaci aduși de Timuș, Vasile porni spre Focșani. Aci, avantgarda cazacilor e luată în primire de velspătarul Dicu, moștenitor de tron, cu 9.000 călăreți lefegii și Roșii. Cazacii bat în retragere, dealungul câmpiei, susținuți de o trupă nouă, «o seamă de

oaste cu foc (cu puşti,) haiduci călări, pedeştri, seimeni şi ţăcăluşe ». Respinsă la *Şoplea*, pe Teleajen, oastea de acoperire a lui Matei se retrage în ordine pe malul Prahovei, oprind înaintarea duşmanilor.

Având oştire mai mică, Matei săpă *şanţuri* în jurul taberei aşezate între *Finta* şi râul Ialomiţa; în centru avea pe Roşii, la aripi pedeştri şi seimeni şi 12 tunuri. Sosind la malul Prahovei, Vasile vru să-şi odihnească oştile obosite de goană, o zi, şi să ocolească tabăra lui Matei, dar Timuş se împotrivi şi decise atacul, împingând oştile peste pârâul Chiliianca în faţa taberei lui Matei. Aci vicleanul Timuş se opri. Chemat de Vasile, el îi răspunse: « lasă, vitejii Moldoveni vor bate pe Munteni şi singuri, fără noi ». Şi Moldovenii încep atacul, la care Muntenii răspund cu foc de puşti. Atacul Moldovenilor, susţinut de 100 de Nemţi călări, isbeşte puternic în aripa dreaptă a lui Matei, respingând-o înapoi până la corturi. « Curtea ce se chiamă Roşii au dat dosul, şi unii şi peste Ialomiţa dederă, nesocotind vadul ». Dacă veneau şi Cazacii « cu focul asupra mijlocului şi aripei cei dea stânga lui Matei, s'are hi ales lucrul » zice Miron Costin; victoria era a lui Vasile. Ne fiind ocupat în centru, Matei îndreptă centrul asupra Moldovenilor cari înaintau, întorcând tunurile şi pedestrimea asupra lor, apoi singur, ca Mihai la Şelimberg, alergă în mijlocul celor fugari şi-i readuse în luptă. « Puşcile (tunurile) nepărăsit dau în Moldoveni » cari se retrag, pe când frontul Muntenilor se reface.

Numai atunci Timuş aruncă un corp de Cazaci spre centrul lui Matei. Târându-se pe jos, ca să se apere de focul tunurilor, ei sar deodată într'un chiot cu o salvă de foc asupra centrului muntean; un glonţ nemeri pe Matei în genunchiu — dar Domnul stătu aprig în luptă alungând *peicul* venit să-l ajute. Dar călăreţii poloni din aripa stângă a lui Matei, cari pândeau clipa, năvăliră cu săbiile asupra Cazacilor pedeştri, călcându-i şi tăindu-i în goană până în tabăra lor.

« Nebunul de Timuş ce să facă nu ştia »... Cazacii strigau să li se dea ordin de atac ori de şănţuire, focul Muntenilor din centru şi dreapta lor nu mai contenea. Momentul decisiv al luptei este grăbit de un fenomen meteorologic: « Deodată cu aceste se scornise un vifor cu ploae direpț în faţa oştii lui Vasile Vodă... cât se părea că este anume urgia lui Dumnezeu sosită asupra acei oşti câtă era despre Vasile Vodă; şi Matei Vodă cu tunuri adăogea

PERDEA DE ALTAR, DIN EPOCA LUI BRÂNCOVEANU
În interior, stema imperială a Cantacuzinilor şi stema Ţării Româneşti
(Muzeul de artă religioasă)

groaza oştii şi simeţi oştenii lui. Deci întâi aripa oştii noastre a Moldovei au purces în risipă». (Costin) Vasile fugi la Cazaci, cari zoreau să închee tabăra la loc, dar fără spor, din cauza furtunei şi atacului muntean. Timuş cu toţi călăreţii săi şi Vasile fugiră, lăsând pedestrimea sub focul şi sabia Muntenilor. S'au aflat în şanţuri 7.000 Cazaci morţi şi 3.000 pe câmp.

Biruinţa dela *Finta* asigura încă odată tronul, pentru cele din urmă clipe de bătrâneţe, viteazului ostaş care dăduse Munteniei una din cele mai glorioase domnii ale secolului său.

*

Tradiţia eroică, reînviată de Mihai Viteazul, electriză timp de o jumătate de secol pe urmaşii săi, cari îşi încercară norocul şi puterile pentru cauza creştină sau pentru apărarea ţării. Vechiul prestigiu al ţării din timpul lui Mircea şi al lui Ştefan se resimte în epoca lui Matei şi Vasile Lupu. Puterea militară se sfarmă sub domnii următori, dar amintirea eroului pluti, îndemnătoare, peste secole, dela Şerban Cantacuzino care se pregăti, fără noroc, să repete isbânzile aceluia, înălţând şi singurul monument la Călugăreni, până la Domnul ţărănesc Tudor şi la întreaga generaţie a luptei pentru redeşteptarea României.

Cele două zeci bătălii mai de seamă, purtate cu forţe româneşti, după metode şi cu o conducere care erau numai ale noastre, nu pot rezuma întreaga activitate războinică a poporului român, care este nesfârşit mai întinsă. Ele marchează numai culmile atinse în arta militară de Români şi ţintele politice atinse într'un timp ce trece de o jumătate de mileniu (1186—1711).

N. A. C.

BIBLIOGRAFIE

Gh. Şincai, Cronica Românilor I, II, 1886.
M. Cogălniceanu, Cronicile României, I, 1872.
N. A. Constantinescu, Bătăliile cele mari ale Românilor, Soroca, 1918.
— Posada 1330—1930.
A. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, II-VI.
I. Bogdan, Vlad Ţepeş. Bucureşti, 1896.
Palade, Radu dela Afumaţi. Bucureşti, 1923.
I. Ursu, Istoria lui Ştefan cel Mare. Bucureşti, 1925.
— Petru Rareş, 1923.
N. Bălcescu, Istoria Românilor sub Mihai Viteazul, 1908.
N. Iorga, Istoria Armatei, I-II, 1910-19.
— Istoria lui Mihai Viteazul, I-II, 1935.
— Istoria Românilor, vol. II-IV, 1936-37.
General Radu Rosetti, Essais sur l'art militaire des Roumains, Bucarest, 1935.
Alex. Anastasiu, Bătălia dela Călugăreni, 1907.
I. Malogna, Răsboaele lui Radu Şerban 1926.
I. V. Năsturel, Luptele dela Ogretin, Teişani. Bucureşti, 1910.
A. Rădulescu, Luptele lui Ştefan cel Mare cu Turcii, 1908.
A. Veress, Campania creştinilor din 1595. Bucureşti, 1925.

HERCULE SDROBIND HIDRA DELA LERNA
Medalion de lut ars dela Histria

XII

POLITICA ROMÂNILOR DIN ARDEAL ȘI BUCOVINA

Dacă prin « politică » înțelegem arta de a cârmui Statul și de a îndruma legăturile lui cu alte state vecine, atunci se poate vorbi de o politică românească din cele mai vechi timpuri. In acest înțeles, luptele politice sunt atât de multe și purtătorii acestor lupte sunt atât de numeroși, încât nu poate fi vorba de a trece totul în revistă, ci, ca într'o scurtă expunere sintetică, trebue să ne restrângem la fazele hotărîtoare și la personalitățile dominante ale marilor cotituri istorice.

I. ARDEALUL

ÎNCEPUTURILE. De când se ivesc în zarea istoriei cele dintâi înjghebări de vieață românească, vedem năzuința conducătorilor ei de a îndrepta cât mai temeinic această vieață.

Astfel, întâiul cronicar maghiar, secretarul anonim al regelui Bela — probabil al III-lea (1173—1196) iar după unii chiar al lui Bela II (1131—41) — ne povestește că, după căderea voievodului român Gelu în lupta dela râul Căpușului, « locuitorii țării » — sunt cuvintele acestui secretar — « văzând moartea stăpânului lor, de bună voie dând mâna și-au ales stăpânitor pe Tuhutum, tatăl lui Horca, și în locul ce se numește Așchileu au întărit cuvântul cu jurământ, și din ziua aceea locul se numește Așchileu, fiindcă aici au jurat ».

Despre voievodul părților bihorene, Menumorut, același secretar anonim al regelui Bela ne spune că țara acestuia o cuceresc Ungurii nu prin răsboaie, ci prin căsătoria lui Zoltan fiul lui Arpad, căpetenia noilor cuceritori, cu fiica voievodului băștinaș. Acest secretar nu uită să arate, cu câtă cinste e întâmpinată tânăra soție a lui Zoltan și însoțită până la casa ducală, precum și ospățul cel mare la care vine tineretul fruntaș și din țările apropiate.

Al treilea voievod de pe pământ românesc, precum ne încredințează numitul secretar anonim, este Glad. Acesta, după mai multe lupte împotriva Maghiarilor, în cele din urmă se retrage în cetatea Keve, pe care dușmanii n'o pot cuceri, ci el o închină din propriu îndemn (sua sponte).

Dacă aceste însemnări ne arată legăturile mai vechi ale Românilor cu Ungurii, altele, ceva mai târzii, ne înfățișează câteva crâmpeie din însăși vieața proprie a acestui neam. Din timpul năvălirii Tătarilor la 1241, avem « Cântecul de jale » al lui Rogerius, întâiu canonic, pe urmă arhiepiscop. In acest « cântec », autorul nu împărtășește decât lucruri văzute, auzite, experiate. Astfel, el ne spune limpede că el însuși ajunge în robia Tătarilor și că aceștia, într'o bună zi, pun cneji sau balivi ca să facă dreptate și să le aducă haine, hrană, arme ș. a.; că stăpânul său — un astfel de cneaz — are sub ascultarea sa o mie de case, cneji fiind cu totul o sută; că acești cneji aduc pace, orânduesc târguri, înscăunează dreptatea; că ei se sfătuesc odată în fiecare săptămână; că el, Rogerius, însoțește pe stăpânul său la aceste consfătuiri, ca să vadă vieața lor, să cunoască pe fruntași și să găsească, poate, calea răscumpărării. Tot el spune că Tatarii, după ce strâng recolta, adună pe toți Românii din părțile Bihorului într'o vale și-i omoară. Unii dintre Unguri se înfrățesc cu Tătarii.

In alt loc, Rogerius vorbește despre unele rosturi ostășești ale cnejilor (« canesii »); cele adevărate, însă, sunt administrative și judecătorești (« canesios, id est balivos »). Identificarea cnejilor cu balivii e deosebit de prețioasă, fiindcă o face Rogerius, scriitor italian, după ce își dă seama de identitatea atribuțiunilor lor. Aceasta dovedește că neamul românesc, născut în tradiția dreptului roman, trăiește totdeauna în această tradiție și nu împrumută așezăminte juridice străine. Străine sunt numai numirile ce le găsim în documente, străine și ele. Pe judele, împărțitor de dreptate, cap al satului, aceste documente îl numesc « cneaz »; iar pe ducele, domn al mai multor județe, apărător al unei țări întregi, îl chiamă « voievod ». La popoarele slave, cneaz este un titlu de principe, de duce, de rege. Dacă cnezatul ar fi împrumutat dela Slavi, Românii n'ar avea cuvintele de origine romană: judec, jude, județ, judecată.

Numai în Banat, sub înrâurire sârbească, Românii întrebuințează cuvintele cneaz și chinez pentru jude; încolo, această din urmă denumire e generală. Acest jude românesc, cap al satului, dătător de legi și datini, apare în fața străinilor, în deosebi a Slavilor, ca un suveran; de aceea îl identifică cu « cneazul » lor.

Scriitorii din cancelarii, fiind străini, nu-și dau silința să întrebuințeze termenul propriu, ci primesc pe cel obișnuit la Slavi.

E interesant de urmărit că Ungurii, după cucerirea Ardealului nu-l organizează în « comitate » în

MATEI CORVINUL,
CEL MAI MARE REGE AL UNGARIEI, ROMÂN DE SÂNGE
PROTECTOR AL ROMÂNILOR DIN ARDEAL, 1458–1490

frunte cu «comiţi», ca ţinuturile din ţara lor, ci lasă vechile «cnezate» şi «voievodate» româneşti. Documentele ungureşti vorbesc de «districte» româneşti — *districtus valachales* — ca cele dela Deva, Haţeg, Hunedoara; apoi de un «drept» românesc *(jus valachicum)*. Cnejii, oameni liberi, aleşi de popor, au, precum mărturiseşte Rogerius, mare vază şi trecere. Numai mai târziu, Ungurii introduc cnezatul ereditar, ca reprezentant al regilor lor şi atârnând de ei. Acest cnezat e întâia treaptă de înstrăinare, adică de maghiarizare. Excepţie sunt Românii din ţara Făgăraşului cari, fiind multă vreme stăpâniţi de domnii Ţării Româneşti, au boieri [feminin boreasă] ca şi cei din această ţară, deşi, fireşte, mult mai săraci, şi sunt astfel mai la adăpost de primejdia maghiarizării.

Cnejii sau juzii fac dreptate în scaune (latineşte: sedes; nemţeşte: Stühle; ungureşte: szék-ek). Aceste scaune sunt uneori mai mici (în «Trei-Scaune», ung. Háromszék, erau trei), alte ori mai mari cât un judeţ.

RĂZVRĂTIRI ŞI ÎNFRÂNGERI. Cât timp Ungurii cinstesc aceste datini şi aşezăminte româneşti, e pace în ţară; îndată ce, însă, se ating de ele, încep tulburările. Documentele veacurilor XIII, XIV şi XV vorbesc de multe răscoale ţărăneşti *(tumultus rusticorum)*. Caracteristică şi bine cunoscută e răscoala ţărănească din 1437. Gheorghe Lépes, episcopul catolic de rit latin al Ardealului, ştiind că are să se schimbe valuta, timp de trei ani nu strânge zeciuiala, ca s'o poată aduna toată, odată, în bani buni. Această lăcomie ne mai pomenită ridică împotrivă-i toată ţara. Focul se aprinde în preajma scaunului său de reşedinţă, la Alba Iulia (Bălgrad). De aici se întinde spre miazănoapte până în Sătmar şi Sabolci, apoi pe văile Mureşului şi Someşului. Căpeteniile răsculaţilor Ardeleni sunt ţăranii Antonie Magnus şi Ioan Cardoş, iar în părţile ungurene ţăranul Martin. Pe pământul crăesc, în «Săsime», e adevărat războì civil. Intre răsculaţi găsim nu numai iobagi, ci şi nobili de rând, români şi unguri de-a-valma. Ca în timpurile de grea urgie, se poartă, pretutindenea în ţară, sabia muiată în sânge. Unde oligarhii nu fug din bună vreme, ei sunt prinşi şi ucişi, casele lor aprinse şi jefuite; sate şi oraşe întregi, prefecute în scrum şi cenuşe. Până să le dea de urmă trupele voievodului Ladislau Csáky şi ale prefecţilor («işpani») secui: Mihail Kusali Jakch şi Henric Tamási, răsvrătiţii alcătuesc o tabără mare, la Babdiu. Văzându-se la Olpret, lângă Dej, faţă în faţă cu tabăra boierilor, ţăranii încearcă o înţelegere pacinică, fără vărsare de sânge. Trimit, deci, o delegaţie să ceară uşurarea sorţii iobagilor. Nesocotitul voievod Csáky, însă, porunceşte să fie spânzuraţi delegaţii ţăranilor. Lupta reîncepe cu furie şi mai mare. Nu ştim precis, unde şi cum se face această răfuială. Se arată că o trag oligarhii. Ei îmbie ţăranilor pace. La 6 Iulie, se face învoiala între cele două tabere vrăjmaşe, înaintea capitlului mănăstirii din Cluj-Mănăştur. Partea cea mai însemnată din această învoială e că, de aici încolo, poporul îşi alege reprezentanţi cari, în ziua de Ispas (la Inălţarea Domnului), să se adune în fiecare an la Babdiu, unde să se vestească legile şi unde să se sfătuiască şi asupra treburilor proprii, trăgând la răspundere pe stăpânii cari ar strica învoiala.

Invoiala dela 6 Iulie 1437, zice scriitorul maghiar Acsádi în a sa Istorie a iobăgiei ungare, e, fără îndoială, urmarea unei puternice conştiinţe de drept şi a unui duh de împăciuire, care ar fi putut da vieţii economice din Ardeal un impuls puternic; din nenorocire, însă, această învoială nu s'a luat în seamă niciodată. Rămâne, totuşi, fapt că, la această dată, marii proprietari feudali şi iobagii tratează între olaltă, ca putere la putere.

Acest tratat umilitor pentru trufia boierească nu e respectat. Boierimea înaltă chiamă, pentru 16 Septemvrie acelaşi an, un sfat, la Căpâlna, unde vin trimişii celor şapte scaune secueşti şi cei din tot atâtea scaune săseşti. Aceştia împreună cu nobilimea «comitatelor» (judeţelor) — Unguri, fireşte — precum şi cu reprezentanţii oraşului privilegiat Bistriţa şi ai Ţării Bârsei, de aceeaşi condiţie şi ei, încheie, sub pretext că apără ţara, aşa zisa «unione a celor trei naţiuni» *(unio trium nationum)*: Unguri, Secui şi Saşi. In Ianuarie 1438, aceste trei naţiuni înnoesc legătura împotriva oricăror vrăjmaşi «răzvrătitori de ţară» adică împotriva Românilor. Situaţia se înrăutăţeşte şi mai mult în următoarele două veacuri (XVI şi XVII), sub lunga stăpânire a principilor calvinişti ai Ardealului. Intoleranţa religioasă şi naţională a acestei stăpâniri, aşa cum se oglindeşte ea în legile de atunci «Adprobatae et compillatae», e

de pomină. Această stare de lucruri dăinuieşte nu numai până la 1848, când se desfiinţează «iobăgia», ci până în 1918, când încetează robia naţională.

DOMNIA LUI MIHAI VODĂ VITEAZUL deşi scurtă, lasă o dâră de lumină în besna aceasta de veacuri. El e cel dintâi înfăptuitor al unităţii naţionale române. E adevărat că, parţial, înfăptuiesc această unitate şi alţi voievozi. Mircea cel Bătrân (1386—1419) se întitulează şi este «Domn cu mila lui Dumnezeu şi singur stăpânitor a tot pământul Ungro-Vlahiei şi de dincolo de munţii Carpaţi, până la pământul tătăresc (Basarabia), herţog (duce) Almaşului şi Făgăraşului, domn al Banatului despre apus, stăpânitor îmbelor laturi ale Dunării până la Marea Neagră şi domn cetăţii Drăstiorului (Silistra) şi al tuturor ţărilor şi oraşelor până la hotarele Adrianopolei». Ştefan cel Mare (1457—1504) şi Petru Rareş, (1527—38 şi 1541—46), domni ai Moldovei, stăpânesc Cetatea de Baltă şi Ciceiul, întemeind şi înzestrând vechea episcopie a Vadului de pe valea Someşului. Chiar în zilele aventurierului Eraclid Despotul (1561—63), trei îngeri, se zice în popor, i se arată domnului în vis, în dimineaţa Crăciunului, cu coroane de aur, prorocind că el va stăpâni curând Moldova, Muntenia şi Transilvania. Ideea unităţii româneşti e, deci, simţimânt popular, un drept şi o datorie. Spre a o realiza, ce se cere? Putere! Mihai Viteazul o are. El face parte, precum se ştie, din Liga creştină, patronată de Papi, ajutată de Spania, de unele ducate italiene şi de Austria. Scopul acestei Ligi este împiedicarea răspândirii reformei religioase şi izgonirea Turcilor din Europa. Anglia şi Polonia nu fac parte din Ligă; ele sunt prietenele Turcilor. Văzând Mihai că uşuraticul principe al Ardealului Sigismund Bathory renunţă la domnie, lăsând tronul în seama vărului său, Cardinalul Andrei Bathory, omul Polonilor, el nu se poate lăsa încercuit de vrăjmaşi. In taină, se pregăteşte de luptă şi năvăleşte în Ardeal. Andrei îl întâmpină la Şelimbăr, lângă Sibiu. După un atac vijelios, condus de Mihai însuşi, armata lui Andrei e înfrântă şi risipită; el însuşi fugind, e prins şi ucis de Secui. Când aceştia aduc capul înaintea lui Mihai, el exclamă îndurerat: «Săracul popă!».

PETRU RAREŞ DOMN AL MOLDOVEI, 1527—38 ŞI 1541—46 CU FIUL SĂU ILIE, STĂPÂNITOR A JUMĂTATE DIN ARDEAL.
(După fresca din Moldoviţa. Din *N. Iorga*, Portretele Domnilor Români).

Pentru a stăpâni trainic Ardealul, noul cuceritor se gândeşte să-şi facă o intrare triumfală în capitala lui, pentru a lăsa în mintea şi inima populaţiei de aici o întipărire cât mai puternică. Hotărăşte, deci, să intre, în Alba Iulia, pe poarta cea mare a Sf. Gheorghe. Dela această poartă până la palatul domnesc, precum scrie Nicolae Bălcescu, stau înşiraţi ostaşi de amândouă părţile uliţei. In dosul lor, mii şi mii de oameni din popor. Episcopul catolic de rit latin, Dimitrie Napragyi, clerul, corporaţiile oraşului vin cu mare alaiu să i se închine. Opt trâmbiţe, tot atâtea tobe, multe flaute şi faşinete alcătuesc orchestra. Mihai vine călare pe un frumos cal alb. Opt pagi, îmbrăcaţi cu gust, înconjoară calul Domnului. El poartă pe cap calpac unguresc cu o egretă de pene de cocor, prinsă cu o copcă de aur; o lungă mantie de mătase albă, ţesută cu fir, pe delături cu vulturi; o tunică albă şi ciorapi la fel, garnisiţi cu pietre scumpe; botine de saftian galben la brâu o pală de Taban, bătută cu aur şi rubine. In urma lui Vodă, zece lăutari cântă arii naţionale. Opt seizi duc de frâu tot atâţia cai de soiu, acoperiţi cu şele preţioase, lucrate în aur şi argint. După aceea, boieri, ofiţeri călări; apoi nenumărată gloată de ostaşi.

Lângă Domn sunt steagurile lui Andrei, luate în bătălie; desfăcute şi plecate la pământ, semn că Ardealul e supus. In glas de trâmbiţe, tobe, alăute, în dangăt de clopote, în vuet de tunuri, în urările de fericire ale mulţimii, iată cum intră întâiul cuceritor român în capitala acestei provincii. De această biruinţă şi intrare triumfală cu deosebire se bucură Românii. «La vestea înfrângerii (dela Şelimbăr), care străbătu repede toată ţara» — scrie cronicarul ungur Ştefan Szamosközi, — «Românii cari, aşezaţi în sate, locuiesc tot Ardealul, răsculându-se se uniră cu ceilalţi Români de peste hotare şi-şi întinseră prădăciunile în cete şi unul câte unul pe toată ţara.

SIGISMUND BATHORY, PRINCIPELE TRANSILVANIEI
(După o gravură contemporană. Col. Academiei Române.)

Increzuţi în faptul că aveau domn din neamul lor şi luându-şi obişnuitele lor suliţi şi săgeţi, ei ieşiau în drum şi ucideau pe fugari, le călcau curţile, le jefuiau averile şi făceau mai cumplită nenorocirea. Aşa pieriră mai mulţi fruntaşi ai nobilimii ». De aceea, Românii ardeleni păstrează şi astăzi, în cântecele lor populare, amintirea marelui voievod biruitor. « *C'un pain, c'un main, cu sabia lui Mihain; cu paloşul domnului, taie capul omului* » — zice un asemenea cântec. Dar şi alte neamuri leagă mari nădejdi de el, în deosebi creştinii din peninsula Balcanică (Bulgari, Greci, Sârbi). « Mihai era în mare stimă la popoarele creştine » — scrie Bisseliu — « ele comentau cu plăcere şi cu aplauze faptele şi virtuţile lui. Ce să mai zicem? După ce stinsese pe rebelii din Dacia şi împăcase tulburările şi neliniştea popoarelor ei... Românul, prin numele său, deşteaptă, în inimele muritorilor numele şi memoria arhanghelului Mihail, ducele oştilor cereşti ».

După înscăunare, el se intitulează: « Mihai voievod Ţării Româneşti, al sfinţitei maiestăţi cesaro-crăleşti consiliar şi locţiitor asupra Ardealului şi al oastei maiestăţei dincoace de Ardeal şi de părţile lui supuse căpitan ».

Uneltind Polonii şi în Moldova împotriva lui, el intră şi în această provincie; în opt zile o vede supusă la picioarele lui. Baba Novac, unul din vitejii săi căpitani, calcă şi Pocuţia. O clipă, Mihai se gândeşte să cucerească şi să împartă însăşi Polonia. Dar soarta armelor e schimbăcioasă. In curând, el pierde nu numai Moldova, ci şi Muntenia, ţara lui de baştină, iar în seara zilei de 18 August 1601, pe câmpia Turzii, cade « trupul lui cel frumos, ca un copaciu », vorba cronicarului ţării, sub loviturile de topor ale ucigaşilor plătiţi de Albanezul Gheorghe Basta, generalul împăratului Austriei Rudolf II.

Din scurta lui stăpânire politică, nu rămâne decât o amintire şi un vis; o amintire — prilej de reculegere sufletească; un vis — îndemn pentru urmaşi. Mai trainică e ctitoria lui bisericească: mitropolia Ardealului. Un cuvânt şi despre această chestiune însemnată. Incă în 1596, când Mihai Viteazul cercetează pe Sigismund Bathory şi i se închină, el dobândeşte încuviinţarea de a ridica la Alba Iulia, pe deal, lângă cetate, o biserică românească cu mănăstire, având hramul Sf. Troiţe. In această ctitorie a lui, e îngropat, în anul următor, boierul Dancinl din Brâncoveni, tatăl voievodului Matei Basarab; tot aici e aşezat spre vecinică odihnă şi Aron Vodă, Domnul Moldovei, mort pribeag în Ardeal, la Vinţul-de-Jos. Ajungând în toamna anului 1599 stăpân al acestei provincii, el aduce pe vlădica Ioan dela Prislopul Haţegului în capitală. Atunci semnează mai întâi noul chiriarh « Ioan Vlădică ot Belgrad ». In Aprilie 1600 se dă şi un mare banchet în cinstea noului demnitar. Oraşul Cluj îi trimite dar o cupă aurită. Cu acest prilej, vin la Alba Iulia nu numai chiriarhii Ţării Româneşti, în frunte cu mitropolitul Eftimie dela Târgovişte, ci şi străini ca Dionisie Rally, mitropolitul Târnovei (Bulgaria), cu Stavrinos ş. a. Grija noului Domn se îndreaptă în chip firesc spre Români.

CARDINALUL ANDREI BATHORY PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1559
(Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen », 1729
Col. Academiei Române)

El nu uită, însă, nici de celelalte neamuri și legi. Ca stăpân, el e al tuturor. Sfetnicul său intim e episcopul catolic amintit. In tratativele lui cu împăratul Rudolf II, se vede limpede gândul lui, în privința religiilor din Ardeal. El nu vrea să recunoască decât acestea trei: ortodoxa, catolica și luterana. Exclude deci, pe cea calvinistă și antitrinitara sau unitariana. De aceea confiscă 60 de sate ale calvinilor și le restitue catolicilor. Oprește apoi pe țărani să-și strângă recolta, până nu dau pastorilor luterani zeciuială. La sfatul episcopului Napragyi, el închide bisericile antitrinitarilor sau unitarienilor.

INTRAREA LUI MIHAI VITEAZUL IN ALBA IULIA
Pictură de *Lecca*

In Alba Iulia, 15 zile se duce la biserica ortodoxă și alte 15 la cea catolica. Fiul său, Petrașcu învață carte la călugării Iezuiți în Cluj, înainte de a cuceri el Ardealul. Având astfel de legături cu acești călugări, înțelegem pentru ce poruncește el lui Francisc Banfy să alunge din Macău pe preotul eretic și să-l înlocuiască cu un Iezuit, precum și pentruce poruncește să li se restitue proprietățile confiscate.

Nu se poate pune, deci, temeiu pe vorba cronicarului Szamosközy care spune că Mihai ar fi « strâmbat din nas » la propunerea de a se înțelege cu Papa în privința unității bisericești, ba chiar că el, Mihai, l-ar fi poftit să părăsească « rătăcirile italice și să vină în comuniunea cea adevărată a bisericilor grecești ». Szamosközy e calvinist, deci interesat de a calomnia și suspiciona pe alții; afară de aceea, relațiunea lui nu se întemeiază pe dovezi, ci pe legendă (« fertur »). Acești dușmani calviniști îi pradă mănăstirea după căderea sa. « In biserica mea » — se plânge el în scrisoarea trimisă ducelui de Toscana — « pe care o clădisem mai înainte, au intrat și au desgropat oasele lui Aron Vodă, care de atâta timp era înmormântat și ale altor boieri de-ai mei și le-au svârlit afară; așa neomenie n'au făcut nici păgânii ». Tot ei, majoritatea parlamentului din Letzfalu (25.X.1600), hotărăsc, după înfrângerea dela Mirislău: « Fiindcă stricăciunea și primejdia noastră de acum a venit din cele două țări române » — glăsuește această hotărîre — « ... nici un popă românesc să nu poată intra niciodată din cele două țări române. Iar călugării cu totul să fie scoși din țară. De se va afla vreunul că a intrat sau va intra împotriva hotărîrii țării, pe acela să-l prindă și să-l despoaie orișiunde ».

Fiind vorba de legăturile lui cu Papa, trebue să recunoaștem că ele sunt prietenești. La 2 Februarie 1600, el scrie din Alba Iulia papii Clemente VIII (1592—1605) că e hotărît să-i trimită solie, care să-i arate mai de aproape faptele și gândurile lui. Până atunci sfinția sa să-și împărtășească cugetul prin Carlo Magno, sfetnicul împăratului Rudolf II. Cere bani să izgonească pe Turci din Europa, chiar din Constantinopol. Numai atunci va fi liniște și siguranță și creștinătatea va înainta [1].

Ctitoria lui Mihai rămâne la Alba Iulia și după unirea religioasă a Românilor ardeleni cu Biserica Romei. Intâiul mitropolit unit, Atanasie, trăește și moare în această ctitorie. Până la el, vlădicii Ardealului primesc câte 6000 dinari pe an. In 1721, la stăruința episcopului catolic latin din Alba Iulia, scaunul episcopiei unite se mută la Făgăraș, iar în 1737 la Blaj. Aici se păstrează până în 1848, cârja vlădicăi Ioan dela Prislop, adus de marele voievod la Bălgrad; în timpul răsmiriței ea dispare ca și alte odoare ale mânăstirii Sf. Treimi. Pomelnicul mitropoliei însemnă cu recunoștință numele lui scriind: « Acesta a făcut sfânta mitropolie a Belgradului ». Rugăciunea către Dumnezeu ridicată neîncetat în inima țării se păstrează la Blaj, ca și la Sibiu, și rămâne călăuză credincioasă pentru sufletul întregului neam românesc.

ROLUL POLITIC AL EPISCOPULUI IOAN INOCHENTIE MICU. In întunerecul înspăimântător adus de alianța celor trei națiuni feudale, împotriva elementului românesc băștinaș, nu străbate nicio rază de lumină. Abia unirea religioasă a Românilor ardeleni cu biserica Romei, făcută la sfârșitul veacului al XVII-lea (1697) și începutul celui următor (1700), aduce oarecare schimbare. Această unire e, firește, înainte de

[1]) Vezi *A. Veress*, Documente 6, Nr. 27.

toate religioasă și culturală. In această privință, toți cercetătorii serioși sunt de o părere, că e cel mai de seamă bine din tot trecutul neamului românesc.

Ea are, însă, și o însemnată latură politică. Marele împărat Leopold I al Austriei, desrobitorul Ungariei și al Transilvaniei de sub jugul turcesc, prin decretul său din 23 August 1692 pune în vedere preoților și credincioșilor Bisericei Răsăritului *aceleași drepturi* și scutințe ca și preoților și credincioșilor Bisericei catolice, dacă ei se unesc cu această Biserică. Iar prin a doua a sa diplomă, din 19 Martie 1701, numitul împărat prevede, în punctul 3, că chiar și țăranii, dacă trec la Unire, să fie socotiți ca ceilalți fii ai țării, nu numai tolerați, ca până aci.

In locul unui regim de impilare și despuiere, Habsburgii introduc o *stăpânire mai blândă, mai umană, mai civilizată*. Chiar dacă nu dau tot, ei promit multe, intrând oarecum în raporturi de contract cu Românii. Intâiul episcop unit Atanasie Anghel Popa (1697-1713) păstorește prea puțin timp și într'o epocă agitată de răscoala « curuților » lui Francisc Rakoczi II, așa încât nu poate stărui pentru împlinirea acestor înalte făgăduieli împărătești. Afară de aceea, el e nepregătit pentru o asemenea chemare. Nici urmașul său în scaunul episcopesc al Făgărașului, Ioan Giurgiu-Patachi (1715—27) nu e mai fericit, deși el are o pregătire foarte frumoasă, dobândită în universitățile papale dela Roma și deși mărturisește că e gata « să-și verse și sângele pentru mântuirea scumpei sale națiuni române ».

MIHAI VITEAZUL
DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, ARDEALULUI ȘI MOLDOVEI, 1593—1601. (Portret dintr'o carte olandeză. Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români)

Ceea ce nu *încearcă acești doi episcopi uniți*, încearcă al treilea, Ioan Inochentie Micu-Klein (1728—51) de fel din Sadu-Sibiu, cu temeinice studii făcute la călugării Iezuiți în Tyrnavia (Nagy-Szombat, Ungaria), ajuns încă de pe băncile școlii în scaunul vlădicesc, unul din cei mai străluciți luptători pe cari îi are neamul românesc. Incă înainte de înscăunare, el pleacă la Viena pentru a stărui să se împlinească făgăduelile date. In acest scop, el înaintează opt petiții, iar după înscăunare alte șasesprezece. La stăruința lui, se restitue clerului unit moșia dela Oarda, confiscată de Stat la moartea înaintașului său, apoi în locul celor două moșii mai mici și îndepărtate deolaltă, deci anevoie de administrat, una la Sâmbăta-de-Jos-Făgăraș, iar alta la Gherla-Someș, el primește domeniul și castelul dela Blaj-Târnava-Mică, unde în 1737 își și mută reședința. Aici pune temeliile unei frumoase catedrale ce are să devină de atâtea ori istorică; deschide o mănăstire ce are să adăpostească cete de călugări învățați și cucernici, cum în altă parte a țării nu se află; începe să zidească școli românești de toate gradele care apoi, multă vreme, sunt singurul izvor de cultură și civilizație națională. Prin ctitoriile acestea, Blajul devine o cetate culturală, « mica Romă » a Românilor. Tot lui i se datorește înscrierea articolului VI și VII din lege din 1744 între legile țării. Prin art. VI, nobilii români uniți sunt primiți în sânul națiunilor ardelene, iar prin art. VII se recunoaște înzestrarea *noueі episcopii unite cu moșia* dela Blaj.

La votarea articolului din urmă, reprezentanții celor trei națiuni, de teamă să nu se îmbogățească și întărească Românii, prevăd ca această episcopie pe viitor să nu poată dobândi alte averi. Mai mijlocește vrednicul episcop sare gratuită pentru preoții săi, apoi în multe comune loc de biserică și casă parohială, precum și unele « sesiuni » parohiale, vetre sau « *celejii* »; de asemenea dreptul de a învăța carte nu numai fiii de preoți, ci și cei de iobagi. Atâta e tot ce poate stoarce după o luptă bărbătească de 12 ani și mai bine.

Din 1732, el e membru de drept al parlamentului țării, pentru a-și apăra, în fața legiuitorilor, biserica și neamul. Dela această dată și până la plecarea sa din țară (1744), viața lui e un sbucium neîncetat pentru desrobirea clerului și poporului său. In cuvântările și memoriile prezentate parlamentului, el făurește cel dintâi program politic al neamului său. Românii sunt cei mai vechi *locuitori ai țării, băștinași încă* din vremea împăratului Traian, nu coloniști ori veneticі aduși de vânturi; ei sunt locuitorii cei mai numeroși, mai mulți decât oricare națiune în parte și chiar decât toate cele trei națiuni ardelene laolaltă; în urmare, și contribuțiile lor de avere și de sânge covârșesc pe ale celorlalte națiuni; e apoi un principiu de drept natural că cine are datorii, trebue să aibă și drepturi *(qui sentit onus, sentiat et commodum)*. In discuțiile sale cu catolicii, neînfricatul luptător mai

INTRAREA LUI MIHAI VITEAZUL IN ALBA IULIA
Pictură de *D. Stoica*
Colecția « Cartea Românească »

arată că nu se poate îngădui ca clerul şi poporul său unit să fie inferior calviniştilor, luteranilor şi antitrinitarilor (unitarilor sau socinianilor) eretici.

Aceste întâmpinări ale episcopului român stârnesc furtuni de ură şi de crâncenă împotrivire. Când într'o şedinţă a parlamentului din Septemvrie 1737, el cere drepturi pentru naţiunea română, reprezentanţii celor trei «nobile» naţiuni, într'un glas îi răspund că nu există naţiune română, ci numai «plebe valahă». Şi abia se va găsi o scenă parlamentară mai vijelioasă decât cea din 1744, când acest episcop român, singur împotriva tuturor, se ridică pentru apărarea neamului său «rănit până la oase», gemând «într'o robie mai grozavă decât cea egipteană». Nobilii zic: «Românii sunt pribegi». Micu-Klein răspunde: «Nu pot fi altcum, deoarece sunt apăsaţi până la sânge». Deputaţii adaogă: «Sunt numai ţărani şi iobagi». Episcopul observă: «Nu e adevărat, căci avem nobili în districtul Făgăraşului şi oameni liberi pe pământul crăesc». Ungurii şi Saşii strigă: «Sunt hoţi şi tâlhari». Vlădica Inochentie întâmpină: «Nu trebue să vă miraţi, căci bieţilor oameni, în afară de piele, nu le lăsaţi nimic cu ce să se hrănească». Vrăjmaşii mai spun: «Sunt leneşi». Apărătorul lor întreabă: «Oare nu Românii vă lucrează ocnele, minele de aur şi de fier, iar de pe unii nu despoiaţi şi pielea?» In sfârşit ei mai aduc vina: «Clerul şi poporul român nu sunt uniţi din inimă». El replică: «Cele ce sunt ascunse în inima omului numai Dumnezeu le poate judeca».

Ca să scape de acest straşnic opozant, pe care «nobilii» vor să-l arunce pe fereastră, guvernul se foloseşte de tulburarea produsă în popor de călugărul sârb Visarion Sarai împotriva unirii religioase, zicând că acest călugăr e complicele episcopului. Fiind rău văzut şi de împărăteasa Maria Teresia pentru continuele şi stăruitoarele sale plângeri şi proteste, el e chemat la Viena să se justifice. Inainte de a pleca la Viena, el ţine la 25 Iunie 1744 un sinod în Blaj, la care vin nu numai preoţi, ci şi mireni fruntaşi. După ce ascultă darea de seamă a episcopului, cei de faţă în sinod sunt de părerea că nu trebue desnădăjduit, ci lupta începută trebue continuată şi dusă la bun sfârşit. In acest scop, deşi sunt istoviţi de atâtea biruri şi dări, ei votează şi un ajutor momentan de 3000 florini, care la nevoe poate fi sporit.

DOAMNA STANCA, SOŢIA LUI MIHAI ŞI FIUL LOR NICOLAE PĂTRAŞCU, DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI
(După fresca dela Mânăstirea Călului. Din *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români)

Sosit la Viena, episcopul care certase pe călugărul Visarion ca pe un turburător al ordinei publice în temniţa din Sibiu, se prezintă în faţa comisiei de judecată. Fiind această comisie alcătuită numai din mireni — şi toţi protivnici lui — la sfatul nunţiului apostolic din Viena, el refuză să se justifice în faţa ei, fiind anticanonică, şi, în taină, se duce la Roma să caute acolo o rază de dreptate pentru poporul său prigonit. Din nenorocire, această plecare neaşteptată la Roma e privită de cei mari, în frunte cu împărăteasa, ca o dovadă de vinovăţie. Şapte ani urmează tratativele între Sfântul Scaun Apostolic al Romei şi curtea împărătească din Viena până când, după multe şi mari frământări ce nu e potrivit a le înfăţişa aici, Episcopul Micu-Klein renunţă, în sfârşit, la episcopie. In cetatea eternă, departe de ai săi, se stinge de boală şi de bătrâneţe, la 23 Septemvrie 1768. «Tocmai întru acea zi» — scrie nepotul său, vestitul

ȚĂRILE ROMÂNE INTR'O HARTĂ GERMANĂ DIN 1595

Oștile lui Mihai Viteazul și cele turcești, se înfruntă în regiunea Dunării. În medalion: Sinan Pașa

GAVRIIL BATHORY, PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1608 — 1613
(Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen 1729 ».
Col. Academiei Române)

GAVRIIL BETHLEN, PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1613 — 1629
(Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen 1729 ».
Col. Academiei Române)

călugăr, Samuil Micu-Klein — « când au murit la Roma episcopul Klein, au căzut în polata [palatul] dela Blaj la pământ icoana episcopului Klein, fiind de faţă episcopul de atunci Atanasie Rednic. Icoana aceasta de nimenea mişcată au căzut la pământ cu faţa în sus, cu picioarele înainte, cu capul către uşă, cum este obiceiul a duce mortul; pentru aceea unii ziceau, cum că acest semn s'a făcut, pentru ca să se arate că atunci au murit episcopul cel adevărat ».

Dela acest mare arhiereu rămâne nu numai un program politic cu puncte şi argumente ce se repetă mereu după plecarea lui, ci şi o pildă strălucită de bărbăţie şi curaj în grelele lupte politice de mai târziu. El vede limpede că marea chestiune românească nu se poate soluţiona cu mici hatâruri personale ori de clasă care, chiar dacă nu rămân numai pe hârtie, cum se întâmplă de atâtea ori, nu schimbă de loc situaţia poporului român. Aceasta nu se poate ameliora, decât schimbând constituţia ţării.

Şi e vrednicia lui că el înţelege cel dintâi să dea lupta pentru lărgirea cadrelor constituţionale ale ţării, ca să încapă în ea şi Românii, ca a patra naţiune. Cât de bine e înţeles şi urmat de turma sa credincioasă acest brav arhipăstor, se vede din memoriul pe care clerul unit îl înaintează împărătesei Maria Teresia din sinodul ţinut la Sibiu în 1748, la patru ani după plecarea episcopului din ţară. Pe lângă rechemarea episcopului în scaunul său de reşedinţă, cu scopul de a împiedeca trecerea uniţilor la neunire (ortodoxie), acest cler cere ca naţiunea română să fie declarată egală cu celelalte naţiuni; apoi ca episcopul unit să fie consilier al guvernului, iar câţiva membri ai clerului să fie membri de drept ai parlamentului; nobilii români să fie numiţi şi în funcţii înalte; nenobilii să poată învăţa liberi diferite meşteşuguri.

De acum sămânţa cea bună e sămănată; ea a încolţit în sufletele cele mai de seamă şi aşteaptă numai timpuri prielnice să crească şi să rodească deplin.

REVOLUŢIA LUI HORIA. Dovada cea mai grăitoare de iuţeala răspândirii ideilorde desrobire naţională, din cler în popor, e revoluţia lui Horia. Adevărat că această revoluţie are, înainte de toate, caracter social-economic; nu e, însă, deloc lipsită de cel naţional.

Aşa se face că, la câţiva ani după vizita canonică a episcopului Petru Pavel Aron (1752—64) în părţile Haţegului (Galaţi, Clopotiva, Fărcădine ş. a.), Românii din acest judeţ al Hunedoarei scriu prefectului de atunci: « Nu putem să ne mirăm în de ajuns, care e pricina că voi, Ungurii, ne apăsaţi atâta pe noi şi aţi pus pe noi şi jugul iobăgiei, pe când noi suntem şi am fost totdeauna cu mult mai mulţi ca voi Ungurii şi ceeace-i mai de seamă, suntem mai vechi ca voi în ţara aceasta, pentrucă suntem urmaşii vechilor Daci » [1]. Iar Florea Cosma din Gârbău, de pe moşia contelui Grigore Bethlen, spune nobilului ungur Szent-Pal că trebue să isgonească pe domni şi pe Maghiari din ţară, fiindcă « ţara este a noastră; a voastră e

---

[1]) La Gh. Rettegi în revista « Hazánk » [Patria noastră], Buda-Pesta II, 1884, p. 383.

ACAȚIU BARCSAI, PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1659 — 1661
(Din albumul «Trachten-Cabinet von Siebenbürgen 1729».
Col. Academiei Române)

GEORGE RAKOCZI I, PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1630-1648
(Din albumul «Trachten-Cabinet von Siebenbürgen 1729».
Col. Academiei Române)

țara ungurească și, în scurtă vreme vă și scoatem noi de aici». Această din urmă amenințare e din toiul revoluției lui Horia.

Cât de mult se tem Ungurii de aceste idei, ne arată scriitorul contemporan Rettegi. «De această românime (urmașă a Dacilor și Romanilor), mărturisesc drept» — scrie el — «mă tem, pentrucă, dacă cineva le bagă în cap mai bine, acestea, atunci pe noi foarte repede ne pot stârpi, fiindcă în Ardeal pe ușor sunt de zece ori atâția Români câți Unguri». Și, pe bună dreptate! Ideile sunt icoana lumei nevăzute, precum lumea cea aievea e înfăptuirea unor idei. Aceeași convingere o are și consilierul imperial Hatzfeld, spunând că «ura nativă împotriva acestei națiuni [maghiare], dacă n'a fost cauza principală, a fost cel puțin una din cele eficiente ale acestei tragedii».

Purtătorii acestor idei sunt preoții. Memoriul colectiv al magnaților unguri contra revoluției lui Horia afirmă despre aceștia că ei «stăpânesc inima Românului». Infricați de primejdiile ce pot să mai vină sub un guvernator sas (Samuel Brukenthal) și sub un împărat demofil (Iosif II), ei cer armată din Ungaria, căci — zic ei — «câte sate românești, atâția Horia sunt». Cât de mare e rolul preoților în această mișcare de desrobire se vede la tot pasul. Preotul unit Gavriil Sularu se pune în fruntea trupelor lui Cloșca, purtând în mâini o cruce roșie, lungă de un stânjen și jumătate, în drum spre Cricău. Și e foarte caracteristic cazul preotului ortodox Ion Crișănuț din Abrud. Văzând acesta, cum îi duc legați pe Horia și pe Cloșca în ziua din urmă a anului 1784, el exclamă cu durere: «Acum îl au Ungurii în mâinile lor pe bietul Horia și pot să-l mănânce de viu». «Mai bine mâncați-l voi pe Horia» — întâmpină Ungu-roaica Raveca Szappanosi — «că a fost craiul vostru și voi l-ați numit așa!» «Aveți grijă, Ungurilor» — observă Crișănuț — «că în curând veți vedea, ce veți păți voi pentru asta». Până să pățească Ungurii, inimosul preot e tras în țapă. De mulțimea preoților de amândouă confesiunile românești, bătuți, amendați, întemnițați, nu mai vorbim. Numărul lor e enorm. Protopopul unit Petru din Nirastău-Mureș adresează la 12 Decemvrie 1784 prefectului județului un protest din temnița Târgu-Mureșului, zicând că «potrivit dreptului dat clerului unit, nu e voe să fie deținut un protopop și preot unit în temeiul unei simple învinuiri». Parcă de asemenea drepturi le ardea «nobililor» din Ardeal, zice un cercetător mai nou al acestor probleme.

Stăruim asupra lor, fiindcă mulți din cei ce înfățișează această revoluție, le lasă în umbră. Iar unii vor și mai mult. Ei iau în nume de rău celor trei corifei ai Școlii ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior faptul că aceștia, în clipa izbucnirii revoluției și după aceea, nu se află în mijlocul ei, pentru a o povățui și a o îndruma. Acești critici uită că ceea ce poate să facă, 37 de ani mai târziu, Gheorghe Lazăr pentru pandurii lui Tudor Vladimirescu, în Țara Românească liberă, nu pot încă să facă acești cărturari

GHEORGHE RAKOCZI II, PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1648—1659
(Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen 1729 ».
Col. Academiei Române)

MIHAIL APAFFI, PRINCIPELE TRANSILVANIEI, 1690 — 1696
(Din albumul « Trachten-Cabinet von Siebenbürgen 1729 » pag. 21.
Col. Academiei Române)

ardeleni. Viața neamurilor, ca și a indivizilor, se desvoltă încet, organic, după legi proprii.

Prilej mai apropiat pentru izbucnirea revoluției e recensământul militar ordonat în anul 1784. Țăranii ostași au o soartă ceva mai bună decât iobagii. E firească, deci, pornirea iobagilor de a se înscrie, cu toții, ostași - grăniceri. Când se întorc dela Alba Iulia spre casă, acești iobagi, în iluzia că sunt grăniceri, ridică steag roșu și amenință nu numai cu împărțirea moșiilor marilor proprietari unguri, ci și cu alungarea lor din țară. Un țăran din Sacămaș spune că, până la Sân-Mihai, vor tăia capetele Ungurilor « ca napii ». Gh. Pădureanu din Țelna-Alba zice: « Până nu vom speria pe domni, nu va fi bine de noi ».

Prilej mai depărtat al revoluției este oropsirea de veacuri a acestor țărani. Străbătând Transilvania, în preajma acestor evenimente nenorocite, geologul austriac Hacquet *(Reisen durch die nordischen Alpen*, Nürnberg, 1790) ne dă următorul tablou sinistru despre starea socială și economică a Românilor: « Neamul acesta uitat și asuprit » — scrie el — « are pământurile cele mai rele din întreaga țară. Nu-i destul că Românii, numai cerul știe cu ce drept, sunt surghiuniți de celelalte neamuri din principat pe pământurile cele mai pustii și mai neroditoare, dar chiar și acestea li se răpesc îndată ce sunt lăzuite și desfundate de ei, în sudoarea feței, pentru cultura porumbului. Fiecare Sas sau Ungur poate lua în stăpânire aceste locuri, chiar dacă Românul le-a stăpânit sute de ani, alungându-l pe acesta în munți cu toată familia sa, unde nu se află nimic decât stânci, sau chiar silindu-l să iasă din țară. Dacă un sat românesc e așezat în vecinătatea unui sat săsesc sau unguresc, Românul n'are voe să se apropie de satele acestor două națiuni privilegiate mai aproape decât Țiganii, ci el trebue să se oprească, ca o lepădătură, cam la o jumătate de bătaie de pușcă înaintea gardului de măcieși ce înconjoară satele săsești și ungurești. Cu Românul nu se leagă nicio prietenie și el este menit numai pentru munca cea mai grea și mai umilitoare. El n'aude niciun cuvânt bun din gura cuiva și n'are niciodată zi de sărbătoare. Numai atunci își aduc aminte de el, când Ungurul sau Sasul nu mai poate purta sarcina sau când s'au săturat cu totul de ea. Numai în cazul acesta, Românul e binevenit și silit să isprăvească pentru aceștia partea cea mai grea a muncii. Nici când nu voiu uita cuvintele pe care un bătrân de acest neam din Șinca Veche [jud. Făgăraș] le rostea pe patul de moarte, zicând: Mor bucuros, fiindcă nu las nici femee, nici copii în robie ».

Nu sunt acestea stări de robie egiptiană, cum arată episcopul Ioan Inochentie Micu-Klein în numeroasele sale memorii către Curtea din Viena și către stăpânirea țării?

Inspăimântați de amenințările iobagilor, marii proprietari înștiințează pe guvernatorul Samuil Bruckenthal că, de când cu « conscrierea » militară, ei nu vor să mai facă robotă. Stăpânirea revocă această « conscriere », spunând că s'a făcut fără știrea și învoirea ei și a împăratului. Țăranii nu vor să audă de

această revocare, amenințând că altfel părăsesc țara și se duc dincolo de munți. In Silvașul de Jos, țăranii înverșunați pentru această tragere pe sfoară spun căpitanului Richardt și dregătorului Andrei Zeyk că, dacă nu vrea împăratul să le dea arme, vor putea ei primi destule din altă parte, dela alte împărății.

Teama de amestecul puterilor străine e extraordinară în acest timp. Nimeni nu e urmărit cu atâta furie ca « Rusul » misterios Salis, care el ar fi pricina, nu nemiloasa oropsire, că țăranii ardeleni emigrează cu grămada în Moldova și Muntenia. Domnul Moldovei, în conflict cu Austria, spune consulului acestei țări, Raicevich, că nu se teme de împăratul dela Viena. Dar intervenția marelui vizir turcesc, cerută de acest împărat, împiedică orice ajutor sau adăpost pe seama celor răsvrătiți.

CĂDEREA TRANSILVANIEI SUB AUSTRIACI IN 1699
(Alegorie franceză contemporană. Col. Academiei Române)

Nu se poate preciza care e partea împăratului Iosif II (1780—1790) în deslănțuirea acestei revoluții. Fapt e că, în călătoriile sale prin Ardeal, trei la număr, el e de partea celor mulți obijduiți, nu de partea asupritorilor. El duce cu sine, din aceste călătorii mii și zeci de mii de cereri, pe care e cu neputință să le soluționeze un singur om. Incurajat de bunăvoința împăratului, Horia însuși de trei ori ia drumul Vienei (1780, 1782 și 1784). Isteț din fire, își dă seama că cererile lungi nu se citesc. De aceea, în audiența din urmă, el înaintează împăratului acest răvaș scurt și cuprinzător: «Mărite Impărate! Impărțeala săptămânii: Patru zile de robot (adică de clacă); a cincea la pescărit; a șasea la vânătoare! Și toate acestea la olaltă numai pe seama domnilor. A șaptea zi doară-i a lui Dumnezeu. Apoi judecă, prea drepte Impărate, cu ce să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări! » Amănuntul acesta — adevărat sau nu — dă măsura înțelepciunii lui Horia. Nu se știe dacă în adevăr împăratul, luat la repezeală, rostește sau nu faimoasele cuvinte atribuite lui mai târziu: « Faceți voi aceasta! » (Thut ihr das!) — adică scăpați-vă singuri din robia nemeșească. El se desvinovățește de orice înțelegere cu răsvrătiții în scrisorile ce trimite fratelui și urmașului său, arhiducele Leopold de Toscana. Cu toate acestea, Horia, prins și luat la întrebări, declară că el nu răspunde decât împăratului. Din această împrejurare, Nicolae Densușianu, autorul unei cărți fundamentale despre revoluția lui Horia, ajunge la încheierea că « împăratul discutase cu Horia prea adânc chestiunile reformelor sale cu privire la Transilvania ». Fapt e că răsculații vorbesc mereu de « voia și porunca împăratului ».

Pe timpul șederii sale din urmă, cea mai îndelungată la Viena, Horia stă în legătură și cu membrii unei societăți secrete « Frăția de Cruce ». Un membru al acestei societăți, căpitanul Mihail Popescu, îmbrăcat în roșu, ar fi fost văzut în munții apuseni, la izbucnirea revoluției; pe urmă, prin Zalău-Sălaj, ar fi fugit din țară.

La 28 Octomvrie 1784, e zi de târg la Brad-Hunedoara. Țăranii adunați în mare număr roagă pe Gheorghe Crișan, de fel din Vaca (astăzi « Crișan »), să se pună în fruntea lor și să meargă la Alba Iulia, unde li s'au făgăduit arme. Crișan, fost soldat în regimentul contelui Francisc Gyulai, e cel mai chemat să-i conducă. El le spune ca, *Duminica viitoare, la 31* Octomvrie să vină câte 4—5 din fiecare sat la biserica din Mesteacăn. In această Duminecă, ei jură pe o cruce de aur, ce ar fi adus-o Horia dela împăratul din Viena, apoi vor să plece spre Alba Iulia.

Prinzând veste de mișcare, Hollaki subprefectul Zărandului — un județ desființat de mult — trimite doi primpretori cu ostași să prindă pe « agitatori » și s'o înăbușească în fașe. Primpretorii cu soldații împresoară casa din Curechi, unde trăsese Crișan. Mulțimea o despresoară, ucizând pe cei doi primpretori.

Focul se aprinde înainte de vreme. A doua zi, Marți, răsculații pleacă din Curechi și jăfuesc curțile nemeșești din Criscior, Ribița, Brad ș. a. In cinci zile, tot Zărandul e de partea lor. « Nemeșii » fug în ruptul capului la Deva, la Arad, la Cluj, în Oradea, în Banat. Impotriva celor adăpostiți în cetatea Devei, apărată de grăniceri români sub comandă austriacă, răsvrătiții încearcă un atac. Zadarnic. Mulți din ei cad prizonieri. Pe acești nenorociți, nemeșii îi omoară cu atâta cruzime la 8 Noemvrie, « încât cei osândiți se îmbulziau să ajungă cât mai repede sub ascuțișul paloșului spre a scăpa de priveliștea înfiorătoare a uciderii celorlalți tovarăși ai lor ».

Biciuită de aceste cruzimi asiatice, răsmirița se întinde spre Alba Iulia, spre Șoimuș-Arad, apoi spre miazănoapte la Cincea. In părțile Clujului, vătaful

răsvrătiților e Ungurul Ioan Iarai. Secuii sunt gata să se miște și ei. Groaza cuprinde până și pe nemeșii din Bratislava (Cehoslovacia), precum scrie Iosif II fratelui său Leopold.

La început armata împărătească nu se prea amestecă în revoluție. Țăranii au impresia că împăratul e cu ei. Izbucnind însă tulburări și în țările de jos, Iosif II poruncește armatei să pacifice repede Ardealul. Auzind noua poruncă, răsculații răspund: « Nu plecăm pe la casele noastre, până mai este în Ardeal picior de Ungur ».

Pentru a potoli mișcarea autoritățile chiamă pe episcopi în ajutor. E, firește, o virtute creștinească iubirea de pace. Dar de aici, și până la rolul nefast al episcopilor sârbi, de confesiune ortodoxă, Ghedeon Nichitici din Sibiu și Petre Popovici din Arad, e foarte mult. Ei îl numesc pe Horia « blestemat » și « mincinos » și poruncesc preoților și credincioșilor să depună armele și să plece acasă. In timp ce Nichitici îndeamnă pe Românii din Brad, Criscior și Țebea la pace, — colonelul Kray în Mihăleni trage cu tunurile asupra mulțimii neînarmate. Același rol trist îl are și francmasonul Ioan Molnar-Piuarul, cunoscut pentru gramatica lui românească în nemțește, precum și pentru încercările de a întemeia o presă periodică la Români.

Urmează armistițiul dela Brad și dela Tibru. Avântul revoluționar se frânge. Când, la sfârșitul lui Noemvrie, se reia revoluția, ea nu mai are puterea de altă dată. Se începe încercuirea revoluționarilor. Bihorul și Secuimea nu se mișcă. Oastea împărătească pătrunde în munți. Răsculații de acum se apără; nu mai atacă. Punându-li-se în vedere amnistia, ei pleacă de Crăciun acasă. Nu vor să lupte contra împăratului. Singur Horia și tovarășul său Cloșca se retrag în codrul Scorăcetului, pe teritoriul comunei Murgău din plasa Huedin, jud. Cluj, unde se ascund într'o colibă, cu gândul de a se duce de acolo iarăși la împăratul. Pentru a pune mâna pe aceste două căpetenii cari îndreptară pe răsculați spre Cricău și Alba Iulia, autoritățile pun premiu de 300 de galbeni. Ademeniți de acești bani ai lui Iuda și de scutințele de robotă puse în vedere, șapte gornici pleacă pe urma lor, îi prind și-i leagă. Când îi sar gornicii de gât, Horia scoate din sân un vraf de scrisori și le aruncă în foc. Ceva mai târziu e prins și Crișan. Pentru partea ce au în înăbușirea revoluției, vlădica Nichitici din Sibiu primește o răsplată de 1000 (una mie), iar Popovici din Arad una de 800 (opt sute) de galbeni.

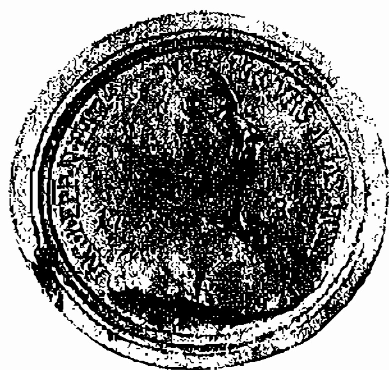

EPISCOPUL IOAN INOCHENTIE MICU
Pictură din colecția Mitropoliei din Blaj

Cei trei capi sunt întemnițați la Alba Iulia. Cei dintâi doi sunt purtați în lanțuri prin sate, să vadă lumea că sunt prinși, fiindcă se răspândesc fel de fel de svonuri. Așa popa unit din Mihalț și cel ortodox din Țermure cică l-ar fi auzit pe Horia zicând: « Nu vă temeți, copiii mei; eu am să fiu încă domnul vostru; craiul nostru încă trăiește » și, după aceste cuvinte, jucând ar fi intrat în cetate. De aceea, legat cot la cot, în cap, cu o coroană de hârtie polеită, în semn de batjocură, cu inscripția « Horia rex Daciae » (Horia regele Daciei), el e purtat din sat în sat.

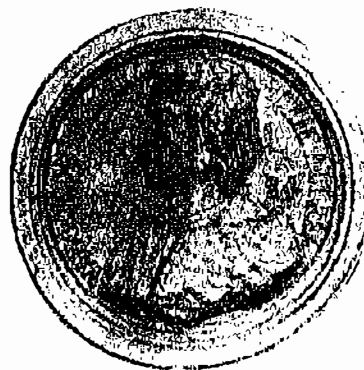
Tot astfel, în cumplitul ceas al răscumpărării lumii, Mântuitorul e batjocorit cu o coroană de spini și cu porecla de « Rege al Iudeilor ». Amarnică, dar neîndoioasă mângâiere, exclamă Alexandru Odobescu.

Ascultarea împricinaților o face comisarul împărătesc, contele Anton Iankovici, după îndrumările personale ale împăratului. Iosif II scrie guvernatorului S. Bruckenthal la 13 Decemvrie 1784 că, dacă treburi mari nu l-ar opri, ar veni el în persoană să asculte pe cei revoltați; atât de mult ține la această cercetare « de cea mai mare însemnătate pentru monarhia întreagă, și mai mult pentru viitor decât pentru prezent ». Ceva mai târziu (la 2 Februarie 1785), după prinderea « sceleraților » el scrie lui Iankovici că e curios să afle ce iese din răspunsurile lor și-și arată convingerea că « niciun străin și niciun băștinaș » nu se va găsi amestecat în revoluție; apoi să nu se grăbească cu pedeapsa, până ce nu va fi lămurit totul, ca să nu rămână nici « o urmă nestudiată ».

In timpul acestor cercetări, făcute în mare taină, excluzând dela ele chiar și pe reprezentantul guvernului, Crișan se sinucide cu nojițele dela opinci. La 24 Februarie 1785 sunt ascultați ultima dată Horia și Cloșca. Ei nu fac nicio destăinuire. După două zile, numitul comisar rostește asupra lor sentința de moarte, « ca o pedeapsă binemeritată pentru dânșii, iar pentru alții, asemenea lor, să le fie de exemplu și oroare ». După ce amintește principalele momente ale revoluției, în partea hotărîtoare spune: « In urmare, Horia zis Vasile Ursu Nicola și Ioan Oarga Cloșca fiind constatați ca niște scelerați crânceni, cari au săvârșit omoruri și prădăciuni, ca tulburători îndrăsneți ai liniștei și siguranței publice, potrivit codului criminal teresian, articolul 62 despre tulburări

HORIA

CLOŞCA

CAPII REVOLUŢIEI DELA 1784
Medalii executate de un artist din Viena, cu iniţialele R. L.
(Colecţia Museului Bruckenthal din Sibiu)

şi tumulturi, şi art. 90 despre tâlhării, au să fie duşi pentru aceste crime la locul obişnuit de supliciu şi acolo să li se frângă cu roata toate membrele corpului, începând de jos în sus, anume mai întâiu lui Ioan Cloşca, apoi lui Horia, zis şi Ursu Nicola, şi în chipul acesta să fie trecuţi din vieaţă la moarte, iar corpurile lor despicate şi tăiate în patru bucăţi să fie puse capul şi părţile corpului pe roate, pe lângă diferite drumuri şi anume în comunele unde au săvârşit cruzimile cele mai scelerate, iar inimile şi intestinele lor să fie îngropate aici, la locul supliciului ».

Sentinţa se execută la 28 Februarie 1785. Intre timp, ei se pot spovedi şi-şi pot face testamentele prin preotul Nicolae Raţiu din Alba Iulia. Cloşca are ceva stare.

El lasă parohului său un petec de pământ să-l pomenească la slujbe. Horia e cu mult mai sărac. El nu vorbeşte decât de 44 florinţi lui Nicula Ion a Neamţului, care a făcut biserica « din Ţizeri (Ţăzeri) [Sălaj] », bani plătiţi primarului din Zam, « numele lui Zamb Danil ». El « iartă din toată inima » pe trădătorii săi. In ziua de osândă, sunt aduşi 2515 ţărani din 419 sate să fie de faţă, la pedeapsa ce are să li se dea, pe Dealul Furcilor din Alba Iulia. Supliciul se dă întâiu lui Cloşca. El e ucis cu vreo 20 de lovituri de roată. In timpul acestui supliciu, duhovnicul său, N. Raţiu, ameţeşte şi cade într'un lung leşin. Horia, mai tare de înger, stă neclintit. Ochii lui văd bine muncile îngrozitoare ce-l aşteaptă, dar, învăţat să renunţe o vieaţă întreagă, el îşi stăpâneşte până şi fiorii de groază. Când îi vine rândul, el calcă voinic, zdravăn, neşovăitor. Nici urmă de slăbiciune. Roata îi zdrobeşte întâiu picioarele, pe urmă coşul pieptului, fără să scoată un geamăt, un suspin. Spun martorii şi gravorul din Augsburg Iohann Martin Will ne arată că Horia ar fi rostit, în clipa din urmă, cuvintele: « Mor pentru naţiune » (Ich sterbe vor die Nation).

Chiar dacă el n'ar fi rostit aceste cuvinte, neamul românesc întreg îşi dă seama pentru ce moare; de aceea, îl uemureşte în cântece şi legende. Un astfel de cântec spune: « *Pân' a fost Horia împărat, domnii nu s'au desculţat, nici în pat nu s'au culcat, nici la masă n'au mâncat* ». Iar cântecul, cu care Odobescu îşi încheie frumoasa sa conferinţă despre Moţi, zice

SILUETELE LUI HORIA, CLOŞCA ŞI CRIŞAN CU CÂINELE LUI
Graţioase gravuri în gustul epocei de *Antonius Aloisius Hoehnle*, artist din Viena. (Col. Academiei Române

între altele: «*Horia bea la crâșmă 'n deal, domnii fug toți din Ardeal. El aprinde-un mare foc, și cântă voios în joc: Haideți, feciori, după mine, să vă'nvăț a trăi bine!.. M'am suit la munte 'n zori, și-am prins fulgerul din nori. Și, de sus, din înălțime, l-am izbit în ungurime. — Trageți hora ca să joc, la lumina celui foc! Și-aideți, feciori, după mine; să dăm cui ce se cuvine!*».

Posteritatea dreaptă și dă «cui ce se cuvine». Alături de biruința lui Ștefan cel Mare asupra Turcilor la Vaslui și alături de marile izbânzi avute de Mihai Vodă Viteazul asupra acelorași vrăjmași, nu este eveniment istoric la Români, care să fi trezit mai mult interes în străinătate decât revoluția lui Horia. Dovadă grăitoare e faptul că Horia și tovarășii lui sunt desenați de 33 de pictori și gravori străini. Revoluția lor formează obiectul unei discuții chiar în parlamentul din Paris. Ziarele franceze aduc știri amănunțite asupra ei. D-l Octavian Beu, cercetătorul picturilor, desenelor și gravurilor străine, remarcă propaganda ce acești străini o fac ideii românești. Ei îl numesc pe Horia «rex Daciae», nu «rex Transylvaniae». Cu aceasta se accentuiază un punct programatic al revoluției. El e punctul de plecare a unei continuități istorice de două mii de ani și arată crezul neclintit al unor țărani luminați asupra dreptului ce neamul lor îl are asupra întregului pământ românesc. Pe lângă pitorescul fizionomiei și al costumelor lor, această idee măreață însuflețește pe artiști. Un poet maghiar zice: «Pe Horia nu l-a îngropat nimeni. Sufletul lui zboară pribeag și astăzi într'unul din vulturii Carpaților». Pioasele comemorări ce li se fac stau și ele mărturie în această privință.

IOSIF II ÎMPĂRATUL AUSTRIEI, PROTECTORUL ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA
(Gravură de *M. Stein*, după portretul lui *Kymli*, Col. Academiei Române).

«SUPPLEX LIBELLUS VALACHORUM». In luptele politice ale lui Ioan Inochentie Micu-Klein iese la iveală mai cu seamă preoțimea, în deosebi cea unită cu Roma; în revoluția lui Horia, partea covârșitoare e a țărănimii iobage, fără de a exclude și alte clase sociale; «Supplex libellus Valachorum» este al neamului românesc întreg, fără deosebire de religie și de clase sociale. Dacă pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, atât de revoluționar și vulcanic, sunt și lupte fratricide între Românii uniți și neuniți, în cele din urmă două decenii ale acestui veac ura se potolește, Românii se înfrățesc. Meritul pentru această înfrățire e, cu deosebire, al unor protopopi luminați ca: Petru Maior, vestitul scriitor, fost protopop al Reghinului; Ioan Para, vicar al Năsăudului; Ioan Halmaghi, vicar al Făgărașului; Chiril Țopa, protopop unit al Sibiului ș. a.

Iosif II, înainte de moarte, își revocă toate ordinele prin care încercase să schimbe monstruoasa constituție a Ardealului, întemeiată pe cel mai feroce exclusivism de clasă, rasă și religie. Această revocare atinge dureros pe Români. I. Para, inimosul vicar al Năsăudului, scrie la 28 Dec. 1790, unui prieten din Viena, că «clerul e fără de orice sprijin, neamul zace oropsit, nobilii români sunt dați afară din slujbe, de nicăiri niciun ajutor». Nobil român scos din slujbă și aruncat în temniță e Ladislau Pop, fost subprefect al județului Hunedoara. Tot atunci se pornește o aprigă campanie pentru înlăturarea dela «cancelaria aulică» din Viena a celor doi funcționari români: Iosif Meheși, secretar și Aron Pop, fratele lui Ladislau, cancelist. Crezând I. Para că schimbarea de regim e prielnică pentru dobândirea de drepturi naționale, roagă pe episcopul Ioan Bob (1782—1830) să se pună el în fruntea mișcării acesteia. Blând și sfios cum e, fiind oprit de guvernatorul Ardealului, Gheorghe Banfi de a păși pe urmele energicului său înaintaș Ioan Inochentie Micu-Klein, având nefericita inspirație de a alunga de lângă sine pe clericii cei mai luminați (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai Deleanul ș. a.), — Bob răspunde negativ. Văzând aceasta, fruntașii clerului unit: Para, Halmaghi, Țopa — înaintează ei o cerere împăratului, prin guvernul ardelean. Ei vor ca, în parlamentul ardelean, afară de episcopul unit cu scaun de drept, să mai intre și alți deputați români. O cerere asemănătoare înaintează Gherasim Adamovici, episcopul ortodox dela Sibiu, să fie chemat și el ca «regalist», în viitorul parlament ardelean. Cancelarul David Székely și secretarul David Vajna resping aceste cereri, fiind contrare legilor.

Această neizbândă nu descurajează pe Para. El cere învoirea episcopului său Bob, precum și a baronului Rall, comandantul regimentului II grănițeresc din Năsăud, de a călători la Viena. I se refuză și una și alta. Atunci el cere voie dela împăratul Leopold II (1790—92), pentru organizarea unui congres național român. Se refuză și aceasta. Para întâmpină că nu

HORIA ÎNDEAMNĂ POPORUL LA RĂSCOALĂ
In mâna dreaptă ei ține « patenta » dela Împăratul
(Gravură în aramă, Col. Academiei Române)

HORIA CU ȚĂRANII SĂI ASALTEAZĂ UN CASTEL
(Gravură în aramă, Col. Academiei Române)

înțelege, cum Ungurii pot ținea câte congrese vor; Sârbii (« natio illyrica »), la fel; numai Românii, nu. Tot în 1790, Para împreună cu P. Maior și cu ofițerii români ai celor două regimente grănițerești din Ardeal înaintează o nouă petiție curții împărătești prin episcopul unit din Oradea, Ignatie Darabant (1788—1805), om cu neasemănat mai multă înțelegere pentru « lucrul neamului » decât colegul său dela Blaj. El e sprijinitorul nevăzut al întregei acțiuni politice românești din timpul acesta. La curtea lui și a vrednicului său urmaș, Samuil Vulcan (1806—39), găsesc adăpost și sprijin marii corifei ai Școlii ardelene nedreptățiți de Bob. Petiția înaintată prin Darabant nu ajunge în discuția parlamentului ardelean. In discuția acestui parlament, ajunge, în anul următor (1791), o altă petiție însemnată, iscălită de cei doi episcopi români din Ardeal (Bob și Adamovici), devenită istorică pentru desvoltarea politicei românești: « Supplex libellus Valachorum ». Cei doi episcopi sunt firește, numai semnatarii, nu autorii acestui important act. Autorul părții juridice a actului este Iosif Meheși, iar al celei istorice, după toată probabilitatea, Samuil Micu. După ce dovedesc originea și continuitatea Românilor în Dacia, autorii arată că Românii, după moartea voievodului lor Gelu, « dând mâna » cu Ungurii aleg duce comun pe Tuhutum. Drepturile vechi, Românii le pierd, nu prin legi publice, ci prin vitregia vremurilor. « Nu venetică, ci antică, mult mai antică decât toate celelalte, e națiunea română din Transilvania » — scriu autorii. « Nu a căutat, nici nu caută ea răsturnarea principatului » — continuă ei — « ci mai mult reîntregirea lui, căutând să fie restituită în drepturile cetățenești și politice, pe cari i le-a răpit nu vreo lege oarecare, ci răutatea vremilor. Prin restituirea aceasta nu se face niciun prejudiciu celorlalte trei națiuni... după ce ea (națiunea română) încă de mai multe secole constitue, imediat după Maghiari, a doua națiune regnicolară ».

In urmare ei cer: 1) Numirile odioase și înjositoare de: « tolerați », « admiși », « neprimiți în parlament » ș. a. să se șteargă; 2) Să se restitue națiunii române locul cuvenit între națiunile țării; 3) Clerul, nobilimea și țărănimea română să aibă aceleași drepturi ca și clerul, nobilimea și țărănimea « națiunilor unite » (Unguri, Săcui și Sași); 4) Proporție numerică la alegerile de deputați și de funcționari publici; 5) Județele, scaunele, districtele și comunele să aibă și nume românești.

Autorii aduc un argument surprinzător în sprijinul cererii lor: recensământul populației ardelene din 1787. Potrivit acestui recensământ, Românii sunt un milion de locuitori, pe când ceilalți, laolaltă, abia trei sute de mii. Afară de aceea, două regimente întregi de grănițeri și aproape două treimi din alte trei regimente « campestre » și mai mult decât o treime din cel de

cavalerie al Săcuilor sunt formate din Români, — deci ei poartă, în proporția numărului, sarcini mai multe și mai grele decât celelalte națiuni împreună. Cer, în urmare, încuviințare pentru ținerea unui congres național. Rostul acestui congres e să aleagă câțiva deputați, cari să apere pretutindeni, până în fața tronului, drepturile neamului.

Petiția e semnată: «clerul, nobilimea și cetățenii întregei națiuni române din Transilvania» și e *trimisă* la curtea împărătească, prin poștă, din Buda, de episcopul Ignatie Darabant dela Oradea.

Petiția aceasta, arhiducele Francisc o dă contelui Teleki, președintele «cancelariei aulice transilvane», pentru referat. E adevărat, recunoaște el, că Românii sunt cei mai vechi locuitori ai Ardealului; dar ei, fiind biruiți de Unguri, se supun voinței învingătorilor. Ei n'au drepturi egale cu celelalte trei națiuni ale țării. Dovadă? Legile «Adprobatae» și uzul secular. Deși cererea n'are niciun temeiu legal, totuși trebue să se asigure și Românilor existența cetățenească și libertatea religioasă. Românii, mai zice contele Teleki, potrivit stării lor, au drepturi egale cu ceilalți locuitori ai țării. Ei pot avea moșii, pot fi numiți în funcții publice și, după merit, ridicați în rândurile nobilimii, cum dovedesc cazurile familiilor nobile: Iosika, Kendeffi, Nalatzi și Huszar, toate de origine română. Drepturile acestea le confirmă și art. VI de lege din 1744. Iobagii români nu sunt mai asupriți decât ceilalți iobagi. Pe pământul crăesc (între Sași) sunt unele abuzuri, dar Românii primesc satisfacția cuvenită.

După aceste observații de ordin general, contele Teleki e de părere că cererile de sub 1—3 din memoriul Românilor de a fi recunoscuți ca națiune deosebită alături de celelalte națiuni sunt primejdioase, ducând la sdruncinarea constituției Ardealului. După numitul art. de lege, ele sunt și de prisos. Ajunge dacă, în spiritul acestui articol, se poruncește parlamentului să cerceteze plângerile lor și să propună mijloacele prin care li s'ar asigura folosirea drepturilor cetățenești, libertatea religioasă fără deosebire de confesiune, susținerea clerului și ridicarea culturală a poporului.

HORIA ÎN FRUNTEA RĂSCULAȚILOR
La stânga lui, în uniformă militară, Crișan. (Gravură în aramă din col. Academiei Române)

Privitor la cererea de sub 4, contele observă că Românii nu sunt excluși din funcțiile publice, nici chiar din cele mai înalte. Dacă ei sunt mai puțini, pricina e lipsa de bărbați cu pregătire. Cererea de sub 5, zice contele, arată numai ce complicații ar aduce recunoașterea Românilor, ca națiune, și câte jigniri la adresa celorlalte națiuni. Nici congres sau conferință națională română nu se poate încuviința. Românii nu sunt egali cu celelalte neamuri, nici nu formează un corp politic independent ca Sârbii («națiunea ilirică»). Românii, fiind mulți, merită o dreaptă considerație. Conducerea lor politică cere prevedere și grijă. Poporul necult ascultă orbește, de o preoțime care și ea are nevoie de o mai bună cultură morală și care, având în parte ierarhie străină, ușor poate fi condusă spre scopuri străine.

Părerile contelui Teleki și le însușesc și consilierii Izdenczy, Eger și contele Hatzfeld. La 7 Mai 1791 ele sunt aprobate și de împăratul Leopold II: «Încuviințez pe deplin propunerea dumneavoastră» (Ich beangenehme vollkommen ihr Einrathen). Astfel soarta acestei petiții, de care Românii leagă atâtea nădejdi, e pecetluită. Cu ordinul Nr. 4004 din 1791 Leopold II o trimite parlamentului ardelean ca acesta, luând ca îndreptar art. VI din 1744, fără a schimba constituția țării, să propună mijloacele pentru a se asigura Românilor drepturile cetățenești *(concivilitas)*, libertatea religioasă fără deosebire de confesiune, existența clerului și răspândirea culturii în popor.

Această măsură împărătească spulberă toate iluziile. «Românii de-acum au slabe speranțe», scrie episcopul Adamovici mitropolitului sârbesc Stratimirovici. Prin numita măsură, ei ajung ca mieii în fața lupilor. Ei cer recunoașterea lor ca națiune. Împăratul îi îndrumă la articolul de lege din 1744 care anume eludează această recunoaștere. Cetindu-se numitul ordin împărătesc și petiția Românilor în ședința a 65-a a parlamentului ardelean din 21 Iunie 1791, ea stârnește mișcări sufletești de uimire *(miros excitavit animorum motus)*, zice I. Para. In timpul cetirii se aud dangăte sinistre de clopot tras într'o dungă, vestind izbucnirea unui incendiu. După

HORIA CLOŞCA CRIŞAN
Portrete după natură, executate în închisoarea dela Alba Iulia, de *Iohan Martin Stock* din Sibiu (Museul Bruckenthal din Sibiu)

terminarea cetirii, deputaţii vor să părăsescă sala de şedinţe şi să se ducă la locul incendiului. Atunci baronul Nicolae Wesselenyi, preşedintele adunării, cu glas puternic strigă să nu se depărteze, fiindcă focul din sală e şi el destul de mare şi trebue stins. Raportul oficial al şedinţei spune că afirmaţia Românilor, că regele, Matiaş Corvinul ar fi din neamul lor, e întâmpinată cu râsete batjocoritoare, iar membrii familiilor nobile de aceeaşi pretinsă origine de faţă, în parlament apostrofează violent pe episcopul unit, Ioan Bob, singurul Român între ei, cerându-i socoteală.

Care e ţinuta acestui episcop în aceste desbateri parlamentare? Simion Bărnuţiu în celebrul său discurs « Românii şi Ungurii », apoi Alexandru Papiu Ilarian în Istoria Românilor din Dacia superioară I, 86, afirmă că Bob s'ar fi lepădat cu totul de această petiţie, pe care el ar fi numit-o « născocitura unor capete neastâmpărate ». Actele oficiale dovedesc altceva. Intrebând preşedintele Wesselényi pe Bob dacă petiţia, înainte de a fi trimisă împăratului, a fost aprobată din partea preoţimii, episcopul unit răspunde: da! Numai stilul i se pare întru câtva schimbat. El mai adaogă că, după câte ştie dânsul, conaţionalii săi nu cer declararea lor ca a patra naţiune, ci se mulţumesc cu drepturile şi libertăţile naţiunilor în mijlocul cărora trăesc. Un neadevăr, fireşte. Dar atât. Atunci, de unde ia Bărnuţiu şi Papiu Ilarian expresiunea de « născocitura unor capete neastâmpărate »? Dintr'un citat greşit al raportului făcut de comisia jalbelor, instituită de parlament.

Această comisie îşi prezintă raportul în şedinţa a 93-a dela 30 Iulie 1791. Raportul e un rechizitoriu al cererilor româneşti. Românii, spune acest raport, sunt foarte puţini urmaşii coloniştilor Romei; cei mai mulţi sunt urmaşii veneticilor şi fugarilor refugiaţi din ţările vecine. Ei au drepturi egale cu celelalte naţiuni. Acest parlament prin art. VI din 1744 le asigură egalitatea de drepturi. Petiţii ca cea de faţă sunt numai « fătul câtorva oameni neastâmpăraţi » (« *foetum inquietorum solum quorundam hominum* »). Românii mai cuminţi, cu episcopul Bob, nu cer recunoaşterea lor ca naţiune deosebită. Drepturile clerului

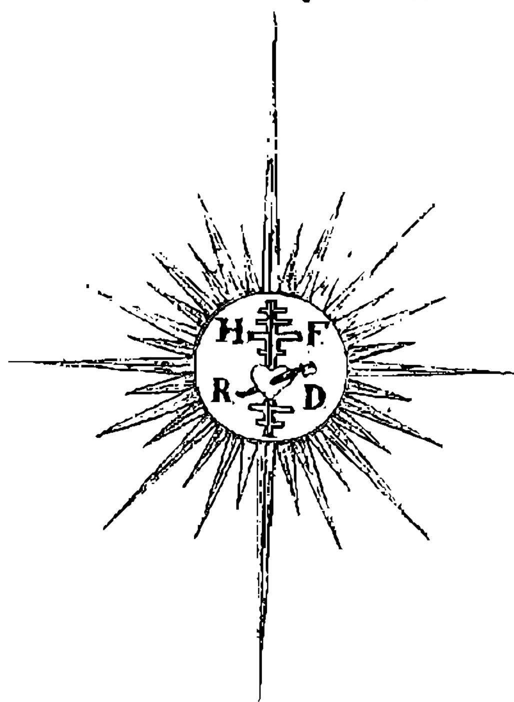
SCENĂ DIN TIMPUL RĂSCOALEI
In mijloc, în atitudini autoritare, cei trei capi ai răscoalei. (Gravură în aramă din 1785. După *I. C. Băcilă*: Portretele lui Horia, Cloşca şi Crişan)

unit nu sunt trase la îndoială în judeţe şi în Săcuime. Nedreptate se face Românilor, ca şi celorlalte naţiuni, numai pe pământul crăesc (între Saşi). Aici, clerul şi poporul poartă sarcini nelegale. De aceea, comisia propune votarea unui articol de lege pentru curmarea acestui rău. Privitor la libertatea religioasă, după reaccentuarea sistemului constituţional ardelean cu trei naţiuni şi patru confesiuni, comisia spune că, la dorinţa Majestăţii Sale, se garantează libertatea cultului religios al neuniţilor (ortodocşilor). Aceşti credincioşi vor fi păstoriţi de episcopi numiţi de M. Sa, având, guvernul, judeţele şi scaunele, dreptul de a supraveghia să nu se înmulţească fără rost numărul preoţilor, nici să nu se zidească biserici cu cheltueli ce întrec puterile lor.

Cu privire la asigurarea mijloacelor de traiu ale clerului român, comisia jalbelor spune că, dela secularizarea averilor bisericeşti întâmplată în zilele reginei Isabela, preoţii toţi sunt susţinuţi de confesiunile respective. Propunerea privitoare la ridicarea culturală a Românilor, comisia o primeşte cu respect, fiindcă acest popor e cel mai prost dintre neamurile Europei. La acest popor, religia e o superstiţie. Pe când la alte popoare, religia tinde la consolidarea moravurilor, la Români ea le corupe. Preoţii înşişi sunt lipsiţi de cultură. Mulţi dintre ei sunt pedepsiţi pentru furturi şi tâlhării şi, sub masca religiei, sunt instigatorii hoţilor, ca în 1784, şi precursorii crimelor. De aceea, înainte de ridicarea culturală a poporului, să se facă aceea a clerului. Comisia vrea să dea, în această privinţă, îndrumări prefectului judeţului Cluj, baron Iosika, cum are să procedeze.

Saşii îşi rezervă dreptul de a-şi face mai târziu observaţiile asupra articolului de lege ce comisia vrea să propună pentru curmarea abuzurilor de pe pământul crăesc. In şedinţa din 5 August 1791, parlamentul formulează definitiv propunerile cerute de împărat. Schimbare nu e decât cu privire la Saşi. Parlamentul nu admite articolul de lege propus de comisiune, ci îndrumează pe Români, în particular pe episcopul Bob, să-şi caute dreptatea pentru abuzurile săseşti la instanţele judecătoreşti. Guvernul îşi însuşeşte propunerile parlamentului ardelean. Impăratul Francisc I (1792—1835), urmaşul lui Leopold II mort pe neaşteptate, sancţionează articolul 57 privitor la libertatea cultului ortodox, rezervându-şi exclusiv sieşi dreptul de suprem control şi eliminând pe acela al districtelor, judeţelor şi chiar al guvernului provincial.

In Iunie 1791, episcopul unit al Orăzii, Ignatie Darabant cere şi el ca, în două posturi de consilieri ai guvernului ardelean la Viena, să fie numiţi doi Români. Cererea e frumos motivată de petiţionar. Aceste numiri atârnă exclusiv de împărat. El ştie că are nevoie de sfetnici cunoscători şi ai mentalităţii, obiceiurilor, sufletului poporului român, precum şi ai prescripţiilor ritului oriental de care acest popor ţine în întregimea lui. La 23 Iulie, consilierul Izdentzi găseşte că cererea e neîntemeiată. Vacanţele prevăzute nu există. Românii au, proporţional, destui funcţionari.

Văzând Românii că cu cereri şi memorii nu dobândesc nimic, se gândesc să trimită o delegaţie mai însemnată în frunte cu cei doi episcopi (Bob şi Adamovici). După multe chibzueli şi măsuri de siguranţă luate de amândoi, dar în deosebi de Adamovici, pentru a nu i se imputa lipsa de lealitate, ei pleacă, la sfârşitul anului 1791, la Viena. Aici ei prezintă o mulţime de cereri nu numai împăratului Leopold II ci şi arhiducelui Francisc, principelui Kaunitz, ministrului Hatzfeld, consilierului Eger, etc. Toate în zadar. Stăpânirea ia în nume de rău prezentarea acestor cereri. Episcopii sunt la Viena ca persoane particulare, nu ca reprezentanţii unei naţiuni. Lipsind acum din reşedinţe timp de şase luni şi mai bine, să se ducă acasă şi să-şi ferească, sub propria răspundere, credincioşii de excese. Guvernatorul Ardealului, Gh. Banfi e cu deosebire furios pe Adamovici, fiindcă acesta, ca Sârb, crede că şi Românii pot avea drepturile «naţiunii ilirice». Episcopii primesc creştineşte mustrarea ce li se face de sus. Adaogă însă, că nu e vorba de persoanele lor, ci de cauza celei mai mari părţi din locuitorii Transilvaniei. Pentru liniştirea acestora, ei cer un decret. Decretul li se dă la 21 Iulie 1792. El cuprinde vaga promisiune că Românii vor primi drepturile ce nu contrazic Constituţiei ardelene.

O atitudine mai demnă au protopopii. Cei ortodocşi în Sinodul din Sibiu la 25 Sept.; cei uniţi în sinodul dela Blaj la 5 Oct. 1791. Chemaţi aceştia din urmă să facă jurământ de credinţă împăratului mai întâiu, apoi guvernului că nu vor face nimic împotriva drepturilor şi privilegiilor celor trei naţiuni, ei fac numai jurământul dintâiu, nu şi al doilea; altfel, lupta lor de desrobire naţională n'ar avea nici un rost.

REVOLUŢIA DIN 1848-1849. Aprins la Paris în luna Februarie 1848, focul revoluţiei se întinde în Austria,

Horia

Cloşca

Crişan

MEDALII DE ARGINT REPREZENTÂND PE CAPII REVOLUŢIEI DELA 1784, BĂTUTE LA ANIVERSAREA A 50 ANI DELA MARTIRIUL LOR

Pe medalia din stânga inscripţia: *Horia Rex Daciae*, MDCCLXXXIV (Colecţia Ing. *Const. Orghidan*)

Ungaria, Croaţia, dar nicăiri nu face atâtea stricăciuni ca în Transilvania. In această provincie, ia proporţii aproape apocaliptice, 40.000 de morţi, 230 de sate şterse de pe faţa pământului, pagube materiale de aproape 30.000.000 florini-aur sunt urmele înspăimântătoare ale acestui foc revoluţionar. Franţa, deşi cu mult mai mare, are relativ pierderi mai mici. Numărul morţilor ei în această revoluţie e de 15.000. Din nenorocire, nici astăzi, după aproape o sută de ani dela trecerea lor, nu sunt publicate toate documentele timpului. Nu poate fi, deci, vorba de o istorie temeinică a revoluţiei româneşti din Ardeal din aceşti ani de cumplită încercare. Cele câteva memorii şi biografii publicate până acum dela sau asupra unor personalităţi conducătoare ale acestei revoluţii ne dau numai câteva aspecte, dar nu toate şi nu definitive. Cu aceste restricţii, încercăm să schiţăm, în cele următoare, evenimentele principale.

Deşi tendinţa Ungurilor de a cutropi celelalte neamuri se vădise şi până acum, în deosebi prin legile din 1842, totuşi nu toţi Românii îşi dau seama de primejdia ce-i ameninţă. Intre cei ce văd limpede această primejdie sunt canonicii şi profesorii din Blaj. Cerând parlamentul provincial ardelean din 1842 ca, în zece ani, toţi Românii să înveţe ungureşte, capitlul blăjan, în frunte cu prepozitul Simion Crainic, răspunde: « E evident: această limbă (românească) nu se poate elimina din şcolile Blajului fără primejdia moralităţii şi religiozităţii şi, ceea ce pentru noi nu e mai puţin dureros, fără de ruina scumpei noastre naţionalităţi ». Acest frumos şi energic protest e înaintat celor în drept de episcopul de atunci al Blajului, Ioan Lemeni (1832—50). Tot el mai are meritul de a înnoi cu colegul său ortodox dela Sibiu Vasile Moga (1810—1845) mişcarea din timpul lui « Supplex libellus » cu o nouă cerere pentru încuviinţarea drepturilor religioase şi politice ale Românilor de pe pământul crăesc. Prin aceasta, Lemeni îşi face mulţi duşmani între Saşi cari, împreună cu unii dintre vrăjmaşii săi români, îi sapă mormântul în curând. Falşul liberalism al legilor ungureşti cari desfiinţează iobăgia şi asigură libertatea individuală, dar nu şi cea naţională, zăpăceşte pe mulţi nu numai dintre Românii din Banat, Crişana şi Maramureş, ci şi dintre cei din Ardeal.

HORIA PURTÂND PE PIEPT ORDINUL SĂU

Gravură în aramă de *Iacob Adam* din Viena (Col. *G. Sion*, Biblioteca Universităţii din Cluj)

E, deci, cu atât mai mare vrednicia lui Simion Bărnuţiu, secretar consistorial şi profesor la cursul filosofic dela Blaj că nu se lasă amăgit. Nimeni mai mult decât el nu se însufleţeşte, în generaţia lui, de ideile pentru care luptă Apusul luminat al Europei de pe la 1830. Sunt ideile dreptului natural potrivnic nedreptăţilor de veacuri, despotismului politic şi exploatării economice. El arată conaţionalilor săi calea mântuirii; el e îngerul luminii. Cât de uimitoare e proclamaţia trimisă de el din Sibiu la 25 Martie 1848! (Aici vine el să urmeze studii de drept după despărţirea sa atât de dureroasă de Blaj, în urma procesului său şi al colegilor săi cu episcopul Lemeni).

Prin această proclamaţie, el lămureşte deplin situaţia politică a timpului. E ca un fulger în besna unei nopţi întunecoase. « Ungurii chiamă Ardealul la uniune » — scrie Bărnuţiu în această proclamaţie, — « cu mare solemnitate Clujul declară că o voieşte.

MEDALIE DE ARGINT CU INSEMNELE LUI HORIA
Pe avers: *Horia Rex Daciae* — Pe revers, peste coroana imperială: *Nos pro Caesare*

MEDALIE SATIRICĂ DE PLUMB CU INSEMNELE LUI HORIA
Pe avers: Horia bea şi hodineşte Ţara plânge şi plăteşte — Pe revers: *Horia Rex Daciae*

(Colecţia ing. *Const. Orghidan*)

« Şi Secuii se vor rosti pentru ea, dar Saşii nu. Românul ce va face?

« Dela fapta aceasta atârnă viaţa sau moartea.

« Deschidă-şi ochii fiecare Român, folosească-se de prilej, pentrucă sau câştigă tot sau pierde tot. Pierde şi ce a avut până acum — naţionalitatea.

« Ascultaţi, strănepoţi ai Românilor, ce trebue să răspundeţi Ungurului sau Sasului.

« Noi, până ce naţiunea română nu va fi înălţată la acel rang politic, de care au desbrăcat-o Ungurul, Secuiul şi Sasul — nu ne unim. Fără de noi au scris ei în Aprobate că ea este naţiune numai tolerată. Din toate funcţiile înalte ale ţării au scos-o; şi, dacă totuşi a voit să le aibă, i s'a cerut să-şi părăsească naţionalitatea şi credinţa.

« Dar să nu înşirăm păcatele cele multe; căci Dumnezeu a rânduit şi poporului asuprit sărbătoare. Fiecare oraş, fiecare sat răsună de bucurie, pentrucă ziua de azi este învierea popoarelor moarte. Şi noi, un milion trei sute de mii, morţi politici am fost, nu naţiune. Acum este ziua învierii. Să mergem, răsturnăm piatra de pe mormânt; să deslegăm lanţurile milenare ale naţiunii române, pentru ca să se ridice din pulbere şi să vieţuiască vieaţă veşnică...

« Spuneţi Ungurilor că, până ce dieta (parlamentul) ţării nu va recunoaşte naţiunea română, ca naţiune, voi despre uniune nu staţi de vorbă ».

Invierea neamului, de care vorbeşte această proclamaţie, are să se întâmple pe câmpia libertăţii dela Blaj. Pe această câmpie în 1848 se ţin trei adunări naţionale: întâia de pregătire (30 Aprilie); a doua de hotărîre (3/15 Mai); a treia de înarmare (25 Septemvrie). Pe această câmpie, conştiinţa naţională are să prăvălească de pe mormântul ei secular piatra ce o ţine îngropată de vie, proclamându-se suverană, liberă, independentă. Proorocul acestor mari idei e autorul proclamaţiei amintite. Ca un alt Moisi, el pare că se suie la munte să stea de vorbă cu Domnul, să aducă norodului tablele legii şi să-l facă să pună jurământ pe noua credinţă a naţionalităţii române nepieritoare. De când e Ardealul, mişcare mai puternică, mai cutezătoare, mai bogată în urmări pentru neamul românesc nu se pomeneşte. Alexandru Odobescu aseamănă câmpia Blajului cu valea Iosafatului, fiindcă aici se săvârşeşte învierea acestui neam şi judecata de apoi. Ceea ce semănaseră, timp de aproape o sută de ani, în sufletele Românilor de pretutindeni, luminaţii dascăli ai Blajului, acum încep să secere. La adunările acestea naţionale, în deosebi la a doua, cea mai mare dintre toate, participând la ea 40.000 de Români, sunt de faţă şi fruntaşii din cele două principate: Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Alexandru Ioan Cuza, Ioan Eliade Rădulescu, fraţii Goleşti, Gheorghe Sion, Viţianu Racoviţă, iar ceva mai târziu Nicolae Bălcescu.

CLOŞCA, IN NOBILA LUI ŢINUTĂ.
Gravură în aramă de *Iacob Adam* din Viena.
(Col. *G. Sion*, Biblioteca Universităţii din Cluj)

Acesta are să evoce în faţa tinerimii române din Paris, această neuitată zi istorică. « Zi de lumină, de libertate şi de mărire română — zice N. Bălcescu — te pomenim şi te serbăm cu drag! Tu minunaşi lumea şi-i arătaşi că naţia română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăţia cea mare a naţiilor. In analele Românilor, altă zi nu străluceşte mai frumos decât tine şi cea asemenea ţie, sora ta

iubită, ziua de 11 Iunie 1848 a poporului din București. Te pomenim și te serbăm cu drag, o zi măreață, căci întâiași dată auzirăm atunci un popor întreg răspunzând celor ce-i vorbiau de unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare: *noi vrem să ne unim cu Țara!* Minunată destăinuire a lui Dumnezeu, care în zile așa de mari de sărbătoare populară, vorbește de-a-dreptul în inimile aleșilor săi și numai poporul și poeții, acești fii ai inspirației divine, avură la 1848 conștiința întâmplărilor viitoare, numai ei citiră și destăinuiră aceea ce era scris în fundul inimii fiecărui Român: *mântuirea de orice domnie străină, prin unitatea națională* ».

Să nu se creadă că strigarea de care vorbește Bălcescu e o închipuire sau o floricică de stil oratoric. « Invetiatoriulu Poporului », ziarul lui Timotei Cipariu tipărit în acest timp cu slove chirilice la Blaj, publică în Nr. II dela 19 Mai 1848 poezia « 15 Maiu 1848 » de « Un Român » (V. Alecsandri). In strofa din urmă a acestei poezii cetim: « Fraților, nădejde bună! Viitorul ce urziți Va fi vrednic de trecutul Al strămoșilor slăviți! Bărbăția și unirea între voi deacum domnească, Și strigați în libertate: *România să trăească!* ». Iar în arhiva primăriei Târgul Mureșului se păstrează actele unei anchete împotriva preotului Ioan Munteanu din Mădărașul de Câmpie care întorcându-se dela adunarea națională din Blaj, a spus sătenilor: « Ardealul nu mai e Ardeal, ci Românie ». Iată urmările binecuvântate ale ideii de desrobire!

PRINDEREA LUI HORIA ȘI CLOȘCA
Elegantă stilizare de *Iohan Caspar Weinrauch* din Viena
(Gravură în oțel. După *Octavian Beu*: Răscoala lui Horia)

Aceste simțiminte populare găsesc o strălucită expresiune în cuvântarea lui Bărnuțiu « Românii și Ungurii », rostită în preziua istoricei adunări naționale, în catedrala dela Blaj. După largi și convingătoare repriviri istorice, el arată că « cultură fără libertate și libertatea fără existență și onoare națională nu e cu putință ». Iar mai departe: « Așa este, fără naționalitate nu este libertate, nici lumină nicăiri... Aceea ce este apa pentru pești, aerul pentru sburătoare și pentru toate viețuitoarele, ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creșterea plantelor, vorba pentru cugetare, — aceea e naționalitatea pentru oricare popor ».

In asemenea condiții, se înțelege unanimitatea hotărîrilor formulate cuvânt de cuvânt sub președinția celor doi episcopi: Ioan Lemeni și Andrei Șaguna (1846—1873) de învățatul Timotei Cipariu, întâiul între cei zece secretari ai adunării naționale: 1) Neatârnare politică și reprezentare proporțională numerică în parlament și în slujbele publice; 2) Autonomie bisericească; restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual cu deputații clerici și mireni, și cu drept de a alege liber pe episcopi, prin majoritate de voturi, fără candidări; 3) Desființarea iobăgiei și a dijmelor fără despăgubiri pentru proprietari; 4) Libertate industrială și comercială, cu înlăturarea breslelor și a tuturor piedecilor ce stau în calea meșteșugurilor și a negoțului; 5) Ștergerea dării pentru vitele ce pasc în străinătate (Muntenia, Moldova, Turcia, Rusia ș. a.); 6) Desființarea zeciuelii metalelor, din pricina căreia nu se pot lucra minele; 7) Deplină libertate a gândului: rostit, scris, tipărit, fără cenzură și cauție; 8) Libertate personală și de întrunire; 9) Tribunale cu jurați publici; 10) Armată românească; 11) Miezuini drepte la moșii și păduri, mai ales în pământul crăesc; 12) Plată dela Stat pe seama preoțimii române, ca și pe seama preoțimii altor neamuri; 13) Inființarea de școli românești în toate satele și orașele, precum și a unei universități; 14) Inlăturarea privilegiilor; 15) Constituție nouă; 16) Suspendarea desbaterilor unirii Ardealului cu Ungaria până după proclamarea poporului român ca națiune.

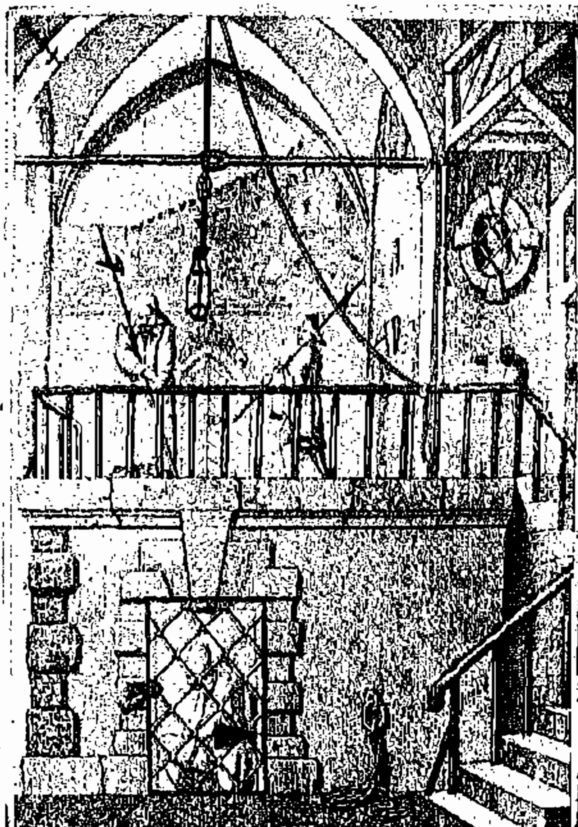
In amintirea celor petrecute aici, câmpia Blajului, numită până atunci « râtul Grecilor », se chiamă « câmpia libertății ». Tot cu acest prilej, se aleg două delegații să prezinte celor în drept hotărîrile adunării: una în frunte cu episcopul Șaguna pentru împăratul; cealaltă în frunte cu episcopul Lemeni pentru parlamentul provincial.

Preocupați de a scăpa de jugul ierarhiei sârbești, Românii din Bănat țin și ei, sub conducerea lui Eftimie Murgu și Aloizie Vlad, o adunare Națională la Lugoj (27 Iunie 1848). Episcopii sârbi, se plâng Românii bănățeni, întrebuințează tot felul de mijloace ca să închidă Românilor drumul culturii. Ei fac, să cadă școlile românești așa de adânc, încât se desființează și puținele școli ridicate de comunități pe cheltuiala lor; ori apoi, dându-le învățători sârbi, așezămintele lor de cultură se prefac în așezăminte de slavonizare. In fruntea acestei acțiuni de desnaționalizare, ei numesc pe mitropolitul sârbesc Stratimirovici, « persecutor notoric al Românilor, care zicea adeseori că nimic nu-i este mai urît decât limba românească ».

Mai târziu, în urma stăruinţelor tuturor fruntaşilor români şi în deosebi a episcopului Şaguna, se face despărţirea ierarhică a bisericii ortodoxe române de cea pravoslavnică sârbească.

Zăbovind mult la Pesta acest episcop, delegaţia al cărei preşedinte este el, nu-l mai aşteaptă, ci prezintă ea hotărîrile adunării. Membrii acestei delegaţii sunt: August Treboniu Laurian, Ioan Popescu, Timotei Cipariu şi Ioan Bran. Impăratul Ferdinand I, fireşte, nu-şi asumă nici o răspundere, ci trimite hotărîrile Românilor parlamentului maghiar.

Nu umblă mai bine nici delegaţia a doua, chemată, în frunte cu episcopul Lemeni, să înainteze parlamentului din Cluj aceleaşi hotărîri. Constatând dreptatea acestor hotărîri, raportorul Szász Károly e de părere ca ele să fie recunoscute în întregime. Nemeşii toţi sar ca muşcaţi de şarpe. Unul dintre ei, Zeik József strigă: « Decât să ne învoim la asta, mai bine să treacă şi cel din urmă copil prin ascuţişul săbiei! ». Acestea se întâmplă în secţiuni. La şedinţa publică a parlamentului, ei vin înarmaţi. La cererea Românilor şi a Saşilor de a nu se vota unirea Ardealului cu Ungaria, Ungurii zăngănesc săbiile şi răcnesc ca fiarele: « Unire sau moarte! ». (Unio vagy halál). Cei 22 de deputaţi saşi îngălbenesc de groază. Deputatul lor din Braşov, Elias Roth abia poate îngăima câteva cuvinte. Ce are să facă atunci bietul episcop Lemeni care singur cu Constantin Papfalvi şi cu Alexandru Bohăţel reprezintă aici neamul românesc? Insuşi generalul Puchner, reprezentantul împăratului în acest parlament, sub presiunea curentului şovinist maghiar, schimbă steagul negru-galben (austriac) al armatei cu cel unguresc. Un asemenea steag e înfipt cu puterea şi în mâna episcopului Lemeni, precum şi a deputatului sas Konrad Schmidt (socotiţi de Unguri ca cei mai mari vrăjmaşi ai lor) şi împinşi cu puterea să vorbească mulţimii de pe stradă.

INCHISOAREA DIN ALBA IULIA
Printre gratii, chipurile lui Horia şi Cloşca
(Desen de *I. H. Loeschenkohl*. Biblioteca Universităţii din Cluj)

HORIA IN INCHISOARE
Gravură din relaţiunea oficială a martiriului: « Todesstrafe »
(Colecţia Tudor Nicolaescu)

Apucaţi pe această pantă, Ungurii, exaltaţi de Kossuth Lajos, prind armele împotriva Croaţilor şi Austriacilor, iar la 19 Aprilie 1849, în parlamentul lor din Debreţin (Debreczen), detronează « casa Habsburgo-lotharingă, pentru vânzarea naţiei, pentru perfidia ei, pentru invazia cu putere armată, precum şi pentru îndrăsneala de a sfărâma ţara... ». In acest parlament sunt şi trei deputaţi români: Sigismund Popp, Alexandru Buda şi Ioan Dragoş, iar în rândurile armatei Kossuthiste sunt o mulţime de luptători români din Crişana şi Maramureş. Ungurii desfiinţează comitetul naţional permanent ales de adunarea naţională dela Blaj. Pe doi dintre membri acestui comitet, pe A. Tr. Laurian şi pe Nicolae Bălăşescu (Belaşcu) îi arestează contele Béldy. Ei nu scapă din arest decât după multe intervenţii. Ungurii mai omoară o mulţime de ţărani români la Abrud, la Sân-Craiu lângă Aiud, la Mihalţ, la Luna de pe Arieş. Şi tot ei mai cer prin comisarul lor, baronul Vay Miklós ca Românii să stea liniştiţi. Episcopul Şaguna nu cade în cursa ce i-o întinde Vay, dar Lemeni cade. Acesta are nefericita inspiraţie de a publica un circular către cler şi popor ca să asculte de « Excelenţa

sa crăescul plenipotențiat comisar baron Nicolae Vay ». Împotriva acestui circular se ridică comitetul națiunii române, în frunte cu S. Bărnuțiu și Gheorghe Barițiu, îndrumând pe Români să țină cu împăratul, precum au hotărît pe Câmpia Libertății, nu cu Ungurii. Iar generalul Puchner la 9 Noemvrie 1848 îl suspendă din funcțiune, numind pe canonicul S. Crainic vicar episcopesc.

Deși Românii cer în adunarea a doua dela Blaj « armata națională », iar în a treia înarmarea a o sută de mii de oameni în 15 prefecturi, totuși li se refuză armele. Comitetul național permanent, în frunte cu Șaguna ca președinte, e desființat și, în locul lui, se înființează « comitetul de pacificare », sub președinția lui S. Bărnuțiu. Cu toate stăruințele acestui comitet, generalii austriaci nu înarmează decât 3745 de Români și 1243 de Sași. Cu această mână de oameni cred ei că pot să țină piept trupelor unguerești, multe și bine conduse de generalul polonez Bem. In câteva săptămâni, acest general curăță Transilvania de trupele austriace. Colonelul Urban trebue să fugă cu regimentul său de grăniceri dela Năsăud în Bucovina, iar neputinciosul general Puchner e nevoit să se retragă în Oltenia, la Călimănești. Intrați în Blaj, Ungurii distrug o mare parte din arhivele și zestrea școlilor, risipesc bogata bibliotecă a învățatului Cipariu, fac orgii în cuprinsul mânăstirii S. Treimi, — iar la Sibiu caută să omoare pe membrii comitetului « de pacificare »: Bărnuțiu, Bălășescu, Barițiu, Cipariu, Laurian ș. a. Nu izbutesc. Singurele părți necucerite de Unguri sunt Alba Iulia, apărată de legiunea de pe Ampoiu a prefectului Axente Severu și Munții Apuseni sub conducerea prefecților: Balint, Gomboș, Groza, Fodoreanu, Vlăduțiu, dar mai ales a lui Avram Iancu.

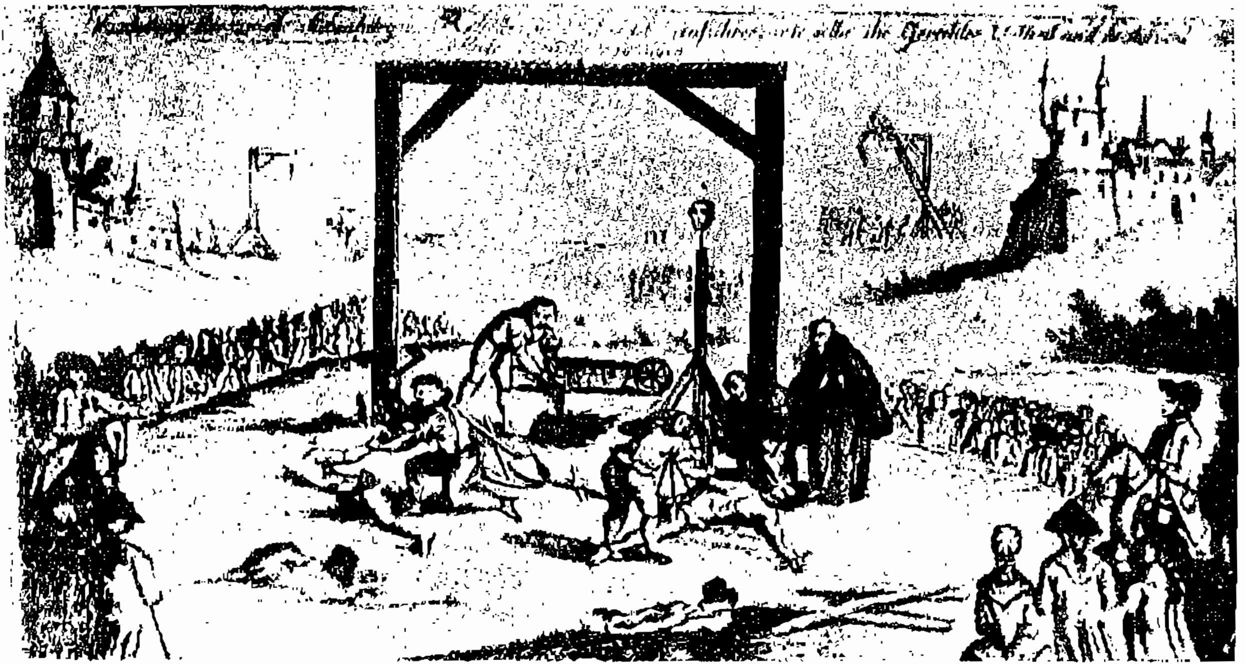

O EMOȚIONANTĂ ICOANĂ A LUI CLOȘCA
Pastel executat după natură, în închisoarea dela Alba Iulia de Sigismund Korek
(Colecția Colegiului Bethlen din Aiud. După *Octavian Beu: Răscoala lui Horia*)

Cu aceasta ajungem, în firul expunerii, la numele celui mai popular erou al revoluției dela 1848—49. Acest nume, ca și al înaintașului său, mare erou al creștinătății, Iancu Huniade-Corvinul, e ursit să răsune viu, dealungul veacurilor. Crescut la Zlatna, Cluj și Târgul Mureșului, el ia parte de tânăr la trebile obștești. Aflându-se în Cluj la 1847, ne povestește prietenul său, Iosif Sterca Șuluțiu, mai târziu președinte al *Astrei*, Avram Iancu ia parte la o desbatere parlamentară. E o ședință memorabilă. Șeful partidului liberal, baronul Kemény Dénes apără pe țărani. « Țăranului, după ce fu desbrăcat de toate drepturile omenești, de toată vrednicia omenească » — sunt cuvintele baronului — « i s'au pus sarcini, care nu numai întrec venitul moșiei ce o muncește, dar întrec chiar puterile dânsului. Și, când ar avea numai un stăpân, tot ar mai merge; dar după ce stăpânul său i-a luat tot ce bietul om a muncit, vine al doilea stăpân: Statul. Acesta-i pune o sarcină și mai grea. In timp ce nobilul își petrece în trândăvie, țăranul poartă toate greutățile țării; plătește singur dările, face drumuri și poduri, și tot el plătește și vama pe ele. Apără țara cu arma, ca nobilimea să poată stăpâni în liniște. Plătește pe popă, pe dascăl, pe jude, pe secretar și tot ce i se cere și, acest om, în zdrențele sale, e cinstit, blând, muncitor, își iubește țara și o apără cu credință deși el știe, că nici chiar acel pământ de trei coți, care, după moarte, îi va acoperi trupul, nu este proprietatea dânsului. Băgați de seamă! Dumnezeu nu poate suferi îndelung o asemenea stare de lucruri ».

Ca să abată luarea aminte a parlamentarilor de la reformele cerute, un « regalist », reprezentant al guvernului, răspunde să voteze repede unirea Ardealului cu Ungaria, altfel în 40—50 de ani nu mai găsești Unguri nici cu lumânarea și această provincie redevine ceea ce fusese înainte de Tuhutum: Dacia.

Ascultând aceste desbateri parlamentare, Avram Iancu tremură ca varga, de indignare, îl scutură frigurile. El mărturisește bunului său prieten Șuluțiu: « Nu cu cuvinte filosofice și umanitare vei putea convinge pe acești tirani, ci cu lancea, ca Horia ». Nu e mirare, deci, dacă el e printre cei dintâi cari urmează chemarea dela Blaj, adusă lor la Târgul Mureșului de tânărul Bârlea, nepotul episcopului Lemeni. Reușita deplină a celor trei adunări naționale dela Blaj e datorită mai cu seamă cetelor bine disciplinate conduse de Avram Iancu, Ioan Buteanu, Alexandru Papiu Ilarian și alți tineri români. In deosebi e nepieritoare apariția lui Iancu în fruntea celor zece mii de Moți. Când ei intră în Blaj, îi întâmpină toată suflarea românească, în cap cu canonici și profesori. Iancu însuși în port de sat, cu căciulă mare rotilată, cu grele pistoale în brâu, cu manta albă, pare un voievod. Mulțimea îl soarbe cu ochii. Moții sunt mândri că au așa conducător. Alături de Iancu, e Nicolae Begnescu, profesor de cântări la Blaj, puiu de Moț și el, intonând marșul vremii: *« Astăzi cu bucurie, Românilor veniți! Pe Iancu în*

MARTIRIUL LUI HORIA ŞI CLOŞCA
In timp ce trupul lui Cloşca e măcelărit cu securea, Horia suferă supliciul roatei
(Desen de *I. H. Loeschenkohl*. Biblioteca Universităţii din Cluj)

câmpie. Cu toţi să-l însoţiţi! Spălaţi armele voastre! Curând să alergaţi! Din plaiurile noastre Pe duşmani alungaţi!» Amintirea lui Iancu pluteşte şi azi misterioasă în colţul dela îmbinarea celor două Târnave. Crucea lui străjuieşte dealul cel mai arătos deasupra Blajului. De el şi de Buteanu nu poate zice nimica rău nici ageriul critic Alecu Russo. «Intr'o sută sau două de inteligenţi» — scrie el — «... numai pe doi i-am auzit grăind româneşte... Unul [Ioan Buteanu] din cei doi zicea: Ungurii vrean Unio; Ştiţi ce vrea să zică unio? Vrea să zică că, până acum, ei ne-au încălecat pe păr, şi acum vrean să ne pună şi şeaua în spinare; al doilea [Avram Iancu] striga: Uitaţi-vă pe câmp, Românilor; suntem mulţi ca cucuruzul brazilor suntem mulţi şi tari că Dumnezeu e cu noi!».

«MOR PENTRU POPORUL MEU»
Gravură artistică de *Andreas Brinhauser*. Sub ea sunt relatate, în limba germană, ultimele cuvinte ale lui Horia: Ich sterbe vor die Nation.
(Gravură în aramă. După *Octavian Beu*: Răscoala lui Horia)

După cum spune căpitanul Gratze în raportul oficial către guvernatorul Ardealului Wohlgemut, Iancu e «spiritul dătător de viaţă în toate operaţiunile militare şi bărbatul care se bucură de nemărginită popularitate». Alecu Golescu îi scrie (Zlatna, 18. ian. 1849) că dela el se aşteaptă chiar desrobirea principatelor. In condiţiile politice şi militare date, însă după vertiginoasa cucerire a Ardealului de către trupele lui Bem, fireşte, nu poate fi vorba de o asemenea acţiune. Iancu şi tovarăşii săi sunt foarte prevăzători, când nu se incadrează în trupele de sub comanda becisnicilor generali austriaci. Ar păţi şi ei ca prefectul Solomon din Hunedoara, ca Constantin Romanul Vivu dela Reghin şi atâţia alţii, ucişi cu trupe cu tot. Şi, sunt rezervaţi şi neîncrezători, chiar faţă de deputatul Beiuşului Ioan Dragoş, când acesta vine întâiu la Mihăileni, pe urmă la Abrud să trateze, în numele lui Kossuth, pacea cu Românii. Misiunea acestui nefericit deputat, Kossuth însuşi o socoteşte «primejdioasă». Şi aşa este. Această misiune e o apucătură machiavelică din partea lui. De o parte,

el îi momeşte pe Români cu tratative de pace prin deputatul Dragoş, iar de altă parte dă ordin maiorului Emeric Hatvani să-i atace. Incă urmând Românii aceste tratative, numitul maior intră în Abrud (6. Mai 1849) cu 1400 soldaţi şi 3 tunuri. Iancu fuge repede la Câmpeni, unde se pregăteşte de luptă. Mai încrezători în cuvintele lui Dragoş, prefecţii Dobra şi Buteanu rămân în Abrud. Aici e împuşcat cel dintâi, împreună cu mai mulţi Români, ca dovadă cum ştiu să răsplătească Ungurii încrederea pusă într'înşii. Dragoş trimite trei ştafete după Iancu să pună capăt acestei stări de lucruri « urîtă şi lui Dumnezeu şi oamenilor ». Acesta-i răspunde: « Intre noi are să hotărască sabia » ! In 9 Mai 1849, el şi zdrobeşte trupele lui Hatvani, care e nevoit să fugă spre Brad. Văzând Românii pe Dobra şi o mulţime de fruntaşi ai lor spânzuraţi de Unguri, caută să-şi răsbune. Intr'o pivniţă, ascuns, îl găsesc pe nenorocitul Dragoş, « trădătorul ». Lăncerii îl sfârtecă în bucăţi. Aşa se isprăveşte misiunea lui, pe care Kossuth de mai înainte o numise « primejdioasă ». Ştia de ce.

După o săptămână, Hatvani revine. Nici această încercare a lui nu izbuteşte. Intr'o crâncenă luptă de 30 de ore, el e sfărâmat cu desăvârşire. Răspunzând deputatului bihorean, Ioan Gozman, care afirmă că năvălirile lui Hatvani în munţi sunt din întâmplare (« casualistice »), Iancu scrie să nu i se dea năvălitorului nici o pedeapsă, « că cu ce i-am fost datori, i-am plătit ». Precum la întâia năvălire el ucide pe Dobra, aşa omoară acum la Iosaş (23 Maiu) pe Buteanu. Uciderea acestui prefect e unul din cele mai dramatice episoade ale acestei revoluţii. Puţin înainte de moarte, el adresează maiorului ungur Coloman Csutak o scrisoare, în care spune că « libertatea voastră e linguşire, amăgire şi vorbă goală ».

Această scrisoare, plină de demnitate şi înţelepciune, N. Bălcescu o numeşte « document istoric » şi o trimete prietenului său, Ion Ghica, spre păstrare. Inainte de a fi executat, el apostrofează pe Hatvani: « Am salvus conductus dela Kossuth. Eu mor, dar nu mă tem de moarte, căci am stat zi de zi în faţa ei. De altfel fraţii mei vor răsbuna moartea mea violentă » Hatvani îi porunceşte să isprăvească. Atunci Buteanu scoate din buzunar punga plină cu galbeni şi o aruncă la picioarele călăului său, zicând: «Luaţi-o, tâlharilor! Pentru asta vă luptaţi voi, nu pentru libertate » — şi-şi atârnă singur laţul de gât.

EPISCOPUL IOAN BOB UNUL DIN AUTORII LUI SUPPLEX LIBELLUS VALACHORUM
(Pictură în uleiu. Col. Mitropoliei din Blaj)

Ca să pedepsească aceste două înfrângeri ale maiorului Hatvani, vine colonelul Kemény Farkas cu 700 soldaţi şi 19 tunuri. Preotul-prefect Simeon Groza surprinde două companii de Secui cu transporturi de muniţii şi alimente. Cucerirea acestora e o grea lovitură pentru trufaşul colonel ungur. In lipsă de alimente, el trebue să-şi hrănească trupa « cu tărâţe şi boabe de cucuruz ». Şi el face lui Iancu propunere de pace. Acesta răspunde la fel: « Intre Români şi Unguri are să decidă numai sabia ». Sub comanda prefecţilor: Balint, Gomboş, Groza, Fodoreanu, Vlăduţiu, glotaşii românii răsping armata ungurească şi o strâmtoresc în Abrud. Lupta cu Groza ţine în 15 Iunie până la miezul nopţii. Descurajat spune Kemény: « Dracul să se mai bată cu popii », iar în dimineaţa următoare, învăluit în « negură foarte groasă », el fuge din Abrud cu resturile armatei sale sfărâmate. Buciumanii îl urmăresc, răpindu-i două care de muniţii şi prăpădesc încă 140 de soldaţi unguri. Aceştia îngroziţi ţipă: « Suntem pierduţi » (Oda vagyunk). Lupta cu Kemény probează, cum scrie Iancu în Raportul său, « credinţa neclintită a Românilor, devotamentul lor, perseverenţa şi bravura lor fără exemplu ».

Ungurii îşi răsbună pentru această nouă înfrângere, trimiţând tăciunari să dea foc Mărişelului, la 2 Iulie 1849. Iată cum înfăţişează Iancu, în numitul său Raport, sălbătăciile lor: « N'a fost de ajuns » — scrie el — « că au omorît fără milă bătrâni, femei şi prunci nevinovaţi, dar mai puneau şi pe pruncii sugători lăsaţi în viaţă la piepturile reci ale mamelor omorîte, pentru ca în modul acesta să-i omoare mai încet. Multe din aceste fiinţe nevinovate au mai fost aflate în vieaţă după trei zile, cei mai mulţi însă au suferit o moarte plină de torturi ». Paul Vasvári, poreclit « Kossuth cel Mic », plăteşte cu viaţa această aventură răsboinică. Răsbunătorul lui e tribunul Nicolae Corcheş.

Aşa îşi fac datoria de ostaşi nişte preoţi şi tineri abia ieşiţi din şcolile de teologie, filosofie şi jurispru-

MOISE DRAGOŞ
Episcop român unit, 1777—1787

IGNATIE DARABANT
Episcop român unit, 1788—1805

EPISCOPUL SAMUIL VULCAN
Episcop unit al Oradiei, 1806—1839

dență. Fără să fi pus vreodată mâna pe arme, ei se văd nevoiți a se face generali și a câștiga bătălii, cum observă N. Bălcescu.

E cu deosebire uimitor, cum știu acești oameni, lipsiți de cunoștințe strategice, să întrebuințeze pozițiile naturale pentru scopurile lor.

Ei mai știu întări sufletul și cu rugăciune:

Sus pe vârful dealului,
In cetatea Iancului,
De trei zile, de trei nopți,
Cântă-o sută de preoți,
Și se roagă și se închină,
Pentru tabăra română!

Intețindu-se propunerile de pace ale Ungurilor, Iancu rămâne neclintit.

El n'are nici o încredere în Kossuth, pe care îl numește « înșelător ».

Tot ce poate face, e să făgăduească Ungurilor că, în luptele dintre ei și Ruși, el nu se amestecă [1]).

Aderenți ai unei împăcări maghiaro-române sunt nu numai Românii din Ungaria ca Dragoș ș. a., ci și fruntași oameni politici din principate. Cesar Boliac în « Espatriatul » (25 Martie 1849), ziar ce scoate la Brașov, salută pe Bem ca pe un « arbanghel al libertății ». Insuși N. Bălcescu încearcă pacea. Se convinge curând de zădărnicia ei. « Ungurii, scrie el către Ghica, sunt proști și ciocoi toți » și « de n'ar fi contra Muscalilor, n'ar merita să-i privească cineva ». Prefăcându-se că primește pacea în principiu, Kossuth îl trimete pentru amănunte să trateze cu Bem. Acesta declară: « Eu pentru Români n'am altceva decât gloanțe și tunuri ».

Soarta răsvrătirii unguresti o pecetluește intrarea în acțiune a armatei rusești sub conducerea generalilor Paskievici și Lüders. Intrând cel dintâiu prin Ungaria, al doilea prin Ardeal, ei silesc pe răsculații unguri în frunte cu generalul Artur Görgei să depună armele la Șiria, în ziua de 13 August 1849. Când Țarul Nicolae I primește înștiințarea generalului Paskievici că Ungaria supusă zace la picioarele lui, el exclamă cu bucurie: « Ura! cu noi este Dumnezeu, înțelegeți, neamuri, și vă plecați. ». Ajutorul lui îl cere tânărul împărat Francisc Iosif I (1848—1917), în temeiul « alianței sfinte ».

In lunga dar nechibzuita lui domnie, acest împărat ajunge să-și vadă la sfârșit tronul aproape năruit, iar vasta lui monarhie în plină descompunere.

Generalul Lüders vorbește cu recunoștință despre ajutorul primit dela Români. « Fără proviziile, pe care le-am găsit în Principate » — mărturisește el — « și fără Iancu, căpetenia Românilor transilvăneni, n'aș fi putut reuși ». De aceea, roagă pe țar să mijlocească, la Viena, îndreptarea sorții acestor « paria ». Țarul refuză această intervenție. Iancu primește dela Radetzky, genera-

[1]) Iată, în adevăr, ce scrie Iancu din Câmpeni la 15 Iulie 1849:

« Crezut-au bravii noștri bărbați Buteanu și Dobra, și căzură jertfă terorismului.

Poate că, aici, s'ar aduce scuza că ei căzură din furia soldaților sau nebăgarea de seamă a lui Hatvani.

Această scuză e deșeartă și fără temeiu.

Nu Hatvani înșeală, ci acela în care voi [Românii din Ungaria] v'ați pus toată nădejdea și căruia voi cu credământ deplin i-ați pus fericirea voastră și a urmașilor voștri în mână.

Acesta e capul vostru, președintele ocârmuitor al țării ungare, Ludovic Kossuth. »

(După foiletonul „Tribunei" din Arad, 24 Mai 1907).

IACOB MUREŞANU, REDACTORUL GAZETEI DE TRANSILVANIA

lisimul austriac, un bilet cu invitaţia de a-şi pune numele şi scrierea pe o hârtie, ca s'o păstreze într'un album cu cei mai renumiţi generali austriaci.

La 8 Martie 1850, Avram Iancu e primit în audienţă de Francisc Iosif I, pe care-l salută în latineşte. Împăratul răspunde: « Vă primesc bucuros şi vă felicit; aţi făcut mult; aţi făcut foarte mult » (Libenter accipio et gratulor ; multa fecerunt, valde multa fecerunt [sic]). Răspunzând apoi şi la cuvântarea germană a lui A. Tr. Laurian, el accentuiază din nou « Aţi făcut mult, Iancu a făcut foarte mult », — dar el nu înţelege să răsplătească aceste fapte multe ale Românilor decât cu decoraţii. Când Iancu le refuză, spunând că nu el, ci neamul trebue răsplătit, i se dă numai decât poruncă să părăsească Viena. (Ca şi altă dată episcopilor: Klein, Bob şi Adamovici!) El se întoarce acasă. Misiunea lui e încheiată. La 20 Decemvrie 1850, îşi face testamentul, dăruind toată averea lui pentru înfiinţarea unei academii de drept, « tare crezând că luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile Naţiunii ». Regimul absolutist austriac întâiu, cel unguresc pe urmă, îi spulberă şi această credinţă în legalitate. El e pălmuit în temniţa din Alba Iulia (1852). Rămâne numai umbra celui ce a fost odată regele munţilor şi al inimilor româneşti, rătăcind, din loc, ca un spectru al nenorocirii neamului său. Soarta lui e mai tristă decât a marilor săi înaintaşi: Horia şi Cloşca. Pe când aceştia se săvârşesc din viaţă după câteva lovituri de roată, iar Mihai Vodă Viteazul după câteva izbituri de topor, el îşi mai poartă suferinţa aproape încă un sfert de veac. Bine zice scriitorul Ion Gorun, fiu al Munţilor Apuseni şi el, că Avram Iancu moare de două ori: întâiu îl ucide falsitatea şi perfidia şi abia în 1872 îl atinge şi coasa vremii. Iar poporul român îl înveciniceşte în o mulţime de legende şi de cântece. Unul foarte mişcător zice: « *Jele-i Doamne, cui şi cui; Jele-i Doamne numelui, De armele Iancului; Că le plouă şi le ninge Şi n'are cine le'ncinge!* »

Procesul « Memorandului ». Ştiind să profite de dezastrele Austriei din răsboiul Lombardiei (1859) şi din cel contra Prusiei (1866), Ungurii, ponegrind mereu pe celelalte neamuri, în deosebi pe Români, ajung ei stăpâni ai ţării prin dualismul austro-ungar (1867). Amăgiţi în aşteptările lor, Românii ardeleni întruniţi în « conferinţa » naţională din Miercurea-Sibiu (7 Martie 1869), proclamă « pasivitatea parlamentară. » Deputaţii români, la început, depun mandatele şi protestează împotriva noului sistem politic dualist; pe urmă nici nu mai candidează la alegerile parlamentare. Circumscripţiile electorale româneşti ajung la discreţia guvernelor ungureşti. In schimb, Românii îşi înfiinţează parlamentul lor propriu, aşa numitele « conferinţe » naţionale ce se întrunesc aproape totdeauna în preajma alegerilor parlamentare.

Pe când Românii ardeleni proclamă aproape cu unanimitate (396 din 400) de voturi « pasivitatea », cei din Banat, Crişana şi Maramureş rămân în activitate parlamentară. Curând se conving, însă, şi ei că truda lor e zadarnică; nu-i ia nimeni în seamă. La 9 şi 10 August 1880, cu prilejul congresului general al « Astrei », la stăruinţa lui Gheorghe Pop de Băseşti, unul din cei mai vajnici luptători politici, se întrunesc, în ospitaliera casă a lui Ioan Raţiu, avocat şi director al despărţământului local al numitei asocia-

(CU PREAÎNALTĂ VOE)

GAZETA
DE
TRANSILVANIA.

Nro. 1. 12. Martie 1839.

[illegible]

[illegible]

CEL DINTÂI NUMĂR DIN GAZETA TRANSILVANIEI
12 Martie 1839

ţii, câţiva fruntaşi, pentru restabilirea solidarităţii naţionale. In afară de iniţiator şi amfitrion, ei sunt următorii: Gheorghe Bariţiu, Iacob Bologa, Partenie Cosma şi Visarion Roman, — cu totul şase inşi.

După câteva consfătuiri ce mai urmează pentru fixarea amănuntelor, la 12 Mai 1881 se întruneşte la Sibiu conferinţa naţională a tuturor alegătorilor români, în număr de 153 (103 din Ardealul propriu zis şi 50 din Banat, Crişana şi Maramureş). Această memorabilă conferinţă fixează noul program politic unitar: Punctul principal al acestui program politic este cel dintâi: autonomia Transilvaniei. Merită atenţiune şi al optulea: colaborare frăţească cu toţi cei ce năzuesc la înaintarea şi bunăstarea poporului în general. Tot această conferinţă hotărăşte tipărirea unui memoriu relativ la situaţia politică a Românilor Transilvăneni, nu numai în româneşte, ci chiar şi în principalele limbi ale patriei: ungureşte şi nemţeşte.

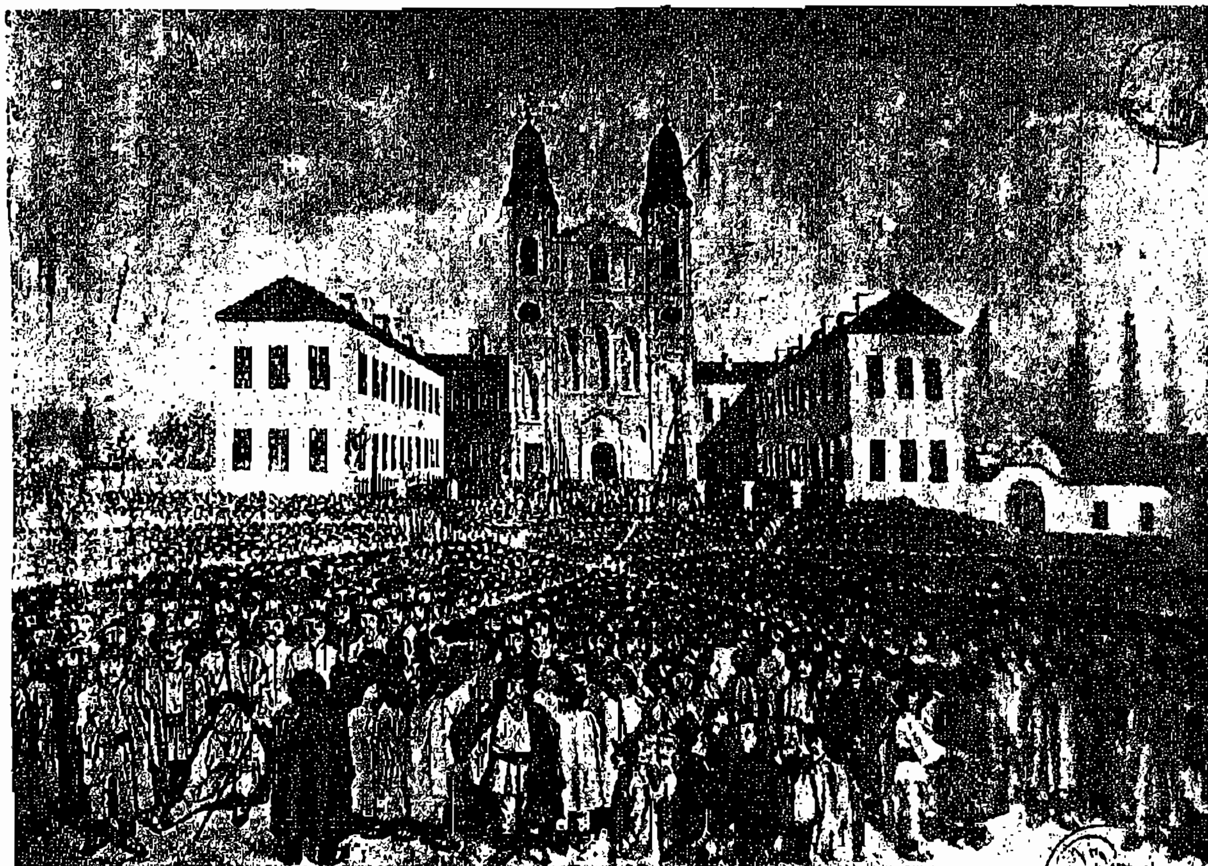
Mai târziu el apare chiar şi în franţuzeşte. Cu redactarea acestui memoriu e însărcinat Vincenţiu Babeş. Având interese deosebite, el nu redactează acest memoriu. Il redactează încercatul gazetar şi istoric G. Bariţiu. După tipărirea lui, se constată că memoriul e mai mult istoric decât actual. Iar, în luptele politice, actualitatea face mai mult decât istoria, prezentul e mai însemnat decât trecutul. De aceea conferinţa naţională din 1887 aduce în discuţie chestia unui nou memoriu.

AVRAM IANCU, 1824—1872
Gravură contemporană. Colecţia Tudor Nicolaescu

Ideia unui asemenea memoriu e, fireşte, cu mult mai veche. Dr. Aurel Mureşianu, directorul « Gazetei Transilvaniei » din Braşov, publică în Ianuarie 1885 al acestei gazete, o serie de articole sub titlul « Românii, tronul şi opiniunea publică », încheind semnificativ: « Să pregătim marea petiţiune la coroană ». Ideea o mai au şi deputaţii români din parlamentul ungar, în frunte cu G. Pop de Băseşti, în toamna anului 1878. Cu redactarea noului memoriu sunt însărcinaţi: Dr. Aurel Mureşianu şi avocatul Iuliu Coroianu din Cluj. Cei însărcinaţi cu redactarea îşi fac datoria. Memoriul lui Mureşianu e de o intransigenţă şi demnitate naţională uimitoare. Comitetul află mai potrivit textul redactat de Coroianu şi, în « conferinţa » naţională din 20 şi 21 Ianuarie 1892, se hotăreşte înaintarea lui « fără amânare » în faţa împăratului. Pe ziua de 29 Mai 1892 sunt chemaţi la Viena, « în număr nelimitat » membrii partidului naţional român. Răspund la apel peste 300 de fruntaşi din toate colţurile Ardealului, Banatului, Crişanei şi Maramureşului. La ei se alătură membrii coloniei române din Viena. Toţi împreună sunt un mănunchiu impresionant de cetăţeni, cum nu mai văzuse oraşul de reşedinţă al Habsburgilor. Totuş Francisc Iosif I, prizonierul Ungurilor, refuză să primească delegaţia însărcinată a-i prezenta « memorandul ». Consilierul baron Braun, şeful de cabinet al împăratului, fără să deschidă plicul, îl trimite prefectului de Sibiu, să-l restitue petiţionarilor cu observaţia, că asemenea cereri se înaintează guvernului din Buda-Pesta, nu cabinetului imperial din Viena. La stăruinţa guvernului unguresc, poliţia austriacă vrea să împiedice manifestaţiile « en masse » ale Românilor. Nu poate. Numeroasa delegaţie românească e sărbătorită la Viena de socialiştii creştini în frunte cu nemuritorul Karl Lueger, mai târziu primar al acestui oraş, apoi de tineretul universitar săsesc, croat, slovac şi sârbesc.

Evenimentele următoare (vandalismele ungureşti dela Turda, Oradea, Şimleul Silvaniei ş. a.), dar mai ales procesul de răsbunare dela Cluj, numit al « memorandului » (7—25 Mai 1894), sporesc simpatiile lumii pentru cauza oropsitului neam românesc. Patrusprezece membri ai comitetului central al Partidului Naţional în frunte cu Raţiu sunt osândiţi la 28 ani şi opt luni temniţă, precum şi la suportarea cheltuelilor acestui proces în sumă de 3011 florini şi 93 cruceri-aur. Cel mai greu lovit pentru atitudinea lui « dârză şi încăpăţânată » (daczos és makacs) este preotul unit dela Siseşti, Vasile Lucaciu, osândit la cinci ani de temniţă, fiindcă şi ceva mai înainte fusese osândit la un an şi o lună de temniţă grea; e, deci, în recidivă. Are dreptate preşedintele Raţiu din acuzat să devină acuzator şi să declare în faţa tribunalului din Cluj şi a lumii întregi: « Nevinovaţi suntem » — zice el — « dar d-voastră sunteţi stăpâni pe individualitatea noastră fizică, nu însă pe conştiinţa noastră care, în această cauză, este conştiinţa naţională a poporului român. Dacă nu sunteţi d-voastră competenţi să ne judecaţi, este însă un alt tribunal mai mare, mai luminat şi, de sigur, mai nepărtinitor care ne va judeca pe toţi: e tribunalul lumii civilizate,

ADUNAREA ROMÂNILOR LA BLAJ
(3/15 Mai 1848, Desen de pictorul *Pefcu*. Col. Academiei Române)

care vă va osândi odată mai mult şi mai aspru decât v'a osândit până acum ».

E de bună seamă un mare merit al preşedintelui Raţiu că-şi dă seama foarte bine că chestiunea română din Ardeal nu e o chestiune locală; ea trebue soluţionată în cadre europene. De aceea, face totul pentru a populariza această chestiune în cercurile europene. La procesul « memorandului » vin peste 30 de ziarişi. Intre ei, sunt şi străini ca: Roberto Fava, pentru presa italiană; Rudolf Eigel din Viena, pentru cea germană; Paul Blacehaho, pentru cea slavă; Safir Rubin, pentru cea franceză. In aceasta din urmă, sunt deosebit de activi şi membrii « Ligei pentru unitatea naţională şi culturală a tuturor Românilor » din centrele mari: Paris, Bruxelles etc. Incă fiind în temniţă membrii cei mai de seamă ai comitetului naţional, se organizează în August 1895 la Buda-Pesta, congresul naţionalităţilor nemaghiare sub preşedinţia lui G. Pop de Băseşti din partea Românilor, a lui Mihail Polit din partea Sârbilor şi a lui Paul Mudron din partea Slovacilor. Acest congres şi numeroasele legături politice, sociale, literare create din iniţiativa lui Raţiu cu aceste două popoare vecine şi prietene, pot fi socotite, cu drept cuvânt, ca temeliile istorice ale Micei Inţelegeri înfiinţate după răsboiul mondial (1918).

AUGUST TREBONIU LAURIAN, 1810—1881
Profesor de filosofie la Sf. Sava
Unul din capii revoluţiei ardelene

Aceste legături însemnate creiază pretutindeni o atmosferă favorabilă cauzei româneşti. In urma interpelării deputatului italian Imbriani, un mare număr de parlamentari din această nobilă ţară trimit fraţilor lor Români o moţiune de simpatie şi încurajare. Iar marele poet Giosue Carducci scrie la 11 Iunie 1894: « Românilor de peste Carpaţi, o salutare din apropierea Columnei lui Traian, pentru credinţa în viaţa nemuritoare a gintei noastre ». Numeroase şi mişcătoare sunt dovezile de simpatie din Franţa. Din cele multe, câteva: Alfred Rambaud, profesor la Sorbonna spune că osândirea memorandiştilor de tribunalul din Cluj rămâne o ciudăţenie a istoriei. De aceea, cu le-

gitimă curiositate, el întreabă: « Oare ce se petrece în inima suveranului, când răsvrătiţii dela 1848 rostesc sentinţe de condamnare asupra cetăţenilor leali din 1892? » O altă somitate, marele istoric Ernest Lavisse trimite naţiunii române, grav jignite, omagiul admiraţiei sale respectuoase şi al profundei sale simpatii, speră că răsbunarea e apropiată şi ştie că ea este sigură; încheie strigând: « Trăiască România! ». Georges Clemenceau, omul care are să prezideze congresul păcii după răsboiul mondial, scrie în ziarul său « La Jusitice » (12 Mai 1894) faimosul articol « Lupta de rase ». El face un istoric al luptelor naţionale româneşti din Ardeal, începând cu revoluţia din 1848 şi sfârşind cu procesul « memorandului ». Reproduce totodată câteva pasagii din bărbăteasca declaraţie făcută de Raţiu în numele său şi al colegilor săi de suferinţe. Apoi adaugă: « Românii au de partea lor dreptatea ». « Independenţa naţionalităţii maghiare — observă « Părintele Victoriei » — «va fi mai bine garantată prin pacea libertăţii la rasele vecine, decât prin o presiune *violentă*, cu consecinţa sa inevitabilă: răsboiul, totdeauna riscat ». — Nu rămâne în urmă nici Anglia. W. E. Gladstone e un bărbat de Stat care se interesează de aproape şi favorizează « prosperitatea Românilor ». Intr'un interview ce acordă ziarului unguresc « Alkotmany » din Buda-Pesta (1896), el avertizează pe Unguri să nu-şi facă iluzii de semnarea tratatului de alianţă de către România oficială. Poporul nu va ratifica acest tratat. Convinşi susţinători ai cauzei române sunt şi lorzii James Bryce şi Northcliffe, Profesorul dela Oxford W. R. Morfill, publiciştii: Fitz Gerald, Sir Donald Mackenzie Wallace, Wickham Steed şi mai ales R. W. Seton Watson (*Scotus Viator*). Servicii nebănuite aduce acestei cauze în Anglia şi profesoara de origine franceză Jeanne Del'homme, prietena doamnei Emilia Raţiu, soţia marelui luptător.

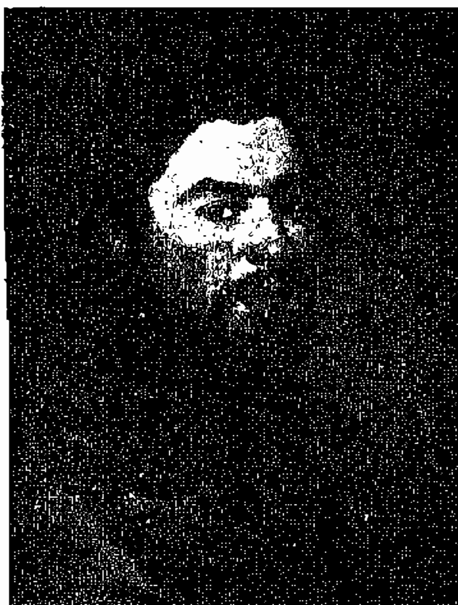
SIMEON BĂRNUŢIU, 1808—1864
Profesor la şcoala din Blaj
Oratorul-profetic de pe Câmpia Libertăţii

Prin străduinţele acestor prieteni, ajunge chestiunea românească să fie nu numai cunoscută, ci şi călduros susţinută în străinătate. De aici, până la deslegarea finală e numai un pas.

DESROBIREA. Pasul hotărîtor pentru soluţionarea chestiunii româneşti din Ardeal e răsboiul mondial (1914—1918). Acest răsboiu izbucneşte în urma declaraţiei de răsboiu ce Austro-Ungaria face Serbiei. Austro-Ungariei îi declară răsboiu Rusia; urmează declaraţiile de răsboiu ale Germaniei care sare să-şi apere aliata Austro-Ungaria, apoi ale Franţei şi Angliei. Germanii sunt atât de încrezuţi în puterile lor, încât declară cu trufie: « Un duşman mai mult ori mai puţin, e tot atât! ». In 1915, le declară răsboiu Italia; în 1916, România; în 1917, Statele-Unite ale Americei de Nord etc. Singurii aliaţi ai Germanilor şi Austro-Ungariei sunt Bulgarii şi Turcii.

Urmarea acestui răsboiu e întâiu bolşevizarea şi destrămarea Rusiei ţariste, apoi a anacronismului austro-ungar. Schimbând în 1905 tactica politică, Românii ardeleni părăsesc pasivitatea şi intră în activitate parlamentară. La început, ei au 15 deputaţi, pe urmă teroarea ungurească abia admite 5. Serveşte spre cinstea acestor deputaţi şi a fruntaşilor dela conducerea Partidului Naţional Român că nu cad în mrejele contelui Ştefan Tisza, preşedintele consiliului de miniştri al Ungariei, când acesta, *în preajma răsboiului*, vrea să se împace cu Românii. Reprezentantul intransigenţei româneşti e d-l Iuliu Maniu, recunoscut ca atare de însuşi contele Tisza. Acest partid mai are şi meritul de a nu face nici o declaraţie de « lealitate » — atât de mult solicitată de stăpânire — în timpul răsboiului.

In şedinţa adunării deputaţilor maghiari din 18 Octomvrie 1918, d-l Alexandru Vaida-Voevod citeşte următoarea declaraţie istorică ce face ocolul presei mondiale: « Comitetul executiv al Partidului Naţional Român din Ungaria şi Transilvania, în faţa situaţiei create prin răsboiul mondial, în calitatea sa de reprezentant al organizaţiei naţiunii române, constată că rezultatele răsboiului confirmă îndreptăţirea postulatelor seculare ale naţiunii române, în privinţa deplinei sale libertăţi naţionale. In temeiul dreptului firesc, ca fiecare naţiune să poată dispune ea însăşi asupra sorţii sale, drept recunoscut acum şi din partea guvernului Ungariei prin oferta de pace a monarhiei, naţiunea română din Ungaria şi Transilvania doreşte să-şi afirme acest drept şi, în consecinţă, îşi revendică, şi din partea sa, dreptul ca, în deplină libertate şi fără nici o înrâurire străină, ea însăşi să-şi poată determina viitoarea formă de Stat, precum şi relaţia de coordonare în mijlocul naţiunilor libere. *(Mişcare şi sgomot în dreapta şi stânga extremă)*. Organizaţia naţională a neamului românesc din Ungaria şi Transilvania nu recunoaşte acestui parlament şi acestui guvern îndreptăţirea să se prezinte ca reprezentanţii ei şi nu recunoaşte nici unui factor străin dreptul ca, la congresul păcii, să reprezinte interesele naţiunii române din Ungaria şi Transilvania *(Mişcare)*, pentrucă apărarea intereselor sale nu o poate încredinţa decât factorilor desemnaţi de propria sa adunare

IOAN BUTEANU
Prefectul lui Iancu martirizat de Unguri
(Portret în ulei de *Barbu Iscovescu*, Copie la Academia Română)

națională. *(Mare sgomot și proteste pe toate băncile)*.

Președintele: Nu voesc să polemizez cu d-l deputat din acest loc. Nu pot admite, însă, ca un membru al camerei maghiare să facă declarații ce izbesc constituția de drept în vigoare. *(Aprobări în dreapta și în stânga)*.

Alex. Vaida-Voevod: Afară de adunarea națională ori de organele, cari vor fi delegate din partea ei, în prezent de comitetul executiv al Partidului Național Român, nu este îndreptățit nimeni să negocieze și să hotărască în chestii ce privesc situația politică a acestei națiuni și toate hotărîrile și acordurile ce se vor înfăptui, fără de aprobarea acestor factori, le declarăm prin aceasta de nule și pentru națiunea română neavenite. *(Mare gălăgie. Strigăte: Ne mai pomenit)*.

Președintele: Liniște, domnilor deputați! Incă odată avertizez pe d-l deputat să binevoiască a avea în vedere constituția de drept în vigoare.

Alex. Vaida-Voevod: După suferințe și lupte de veacuri *(Sgomot și strigăte: Mai tare!)*, națiunea română din monarhia austro-ungară așteaptă și pretinde afirmarea drepturilor sale inalienabile și imprescriptibile, la o viață națională integrală ».

Afară de această bărbătească declarație făcută dela tribuna unui parlament și răspândită de presă în toate colțurile lumii, conducerea partidului național român știe să transforme revoluția militară și socială, urmată după prăbușirea Austro-Ungariei, într'o revoluție națională cu scopuri precise: organizare de consilii, apoi de gărzi și legiuni naționale române, nuclee de mare valoare pentru înjghebarea noului Stat românesc.

Nu poate fi trecut cu vederea nici meritul de a fi organizat, mult înainte de intrarea armatei române, uriașul plebiscit național la Alba Iulia, în ziua de 1 Decemvrie 1918, sub președinția vechiului și încercatului luptător, urmaș al lui Rațiu la conducerea partidului național: G. Pop de Băsești. Inseși ziarele maghiare scriu că numărul celor de față la acest plebiscit trece de o sută de mii de oameni. Nu e timpul nici locul potrivit să facem aici istoricul acestui plebiscit. Amintim numai că, după cuvintele de lămurire ale convocatorului acestei adunări naționale, Ștefan Ciceo Pop, și după discursurile lui G. Pop de Băsești, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu și Iosif Jumanca, președintele proclamă ca primite cu unanimitate propunerile făcute de V. Goldiș și motivate de Iuliu Maniu.

Intă aceste propuneri, cetite apoi și mulțimii din afară de către Prea Sfinția Sa Episcopul unit de Cluj-Gherla, Iuliu Hossu:

I. *Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în 1 Decemvrie 1918, decretează unirea acestor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România.* (Aplauze frenetice, strigăte de « Trăiască România Mare »). Lumea se scoală în picioare. Mâinile se ridică. E fix ora 12). *Adunarea națională proclamă în deosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre* (Aclamațiuni).

II. *Adunarea națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea constituantei, aleasă pe baza votului universal.*

III. *In legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, adunarea națională proclamă următoarele:*

1. *Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său, și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării, în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuesc.*

SIMION BALINT
Preotul martir dela Roșia-Abrudului
(Portret în ulei de *Barbu Iscovescu*, Copie la Academia Română)

2. *Egală îndreptăţire şi deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile de Stat.*

3. *Infăptuirea desăvârşită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieţii publice. Votul obştesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporţional pentru ambele sexe în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, judeţe ori parlament.* (Voci: *Trăiască femeile!*).

4. *Desăvârşită libertate de presă, asociare şi întrunire; liberă propagandă a tuturor gândirilor omeneşti.*

5. *Reformă agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăţilor mari. In baza acestei conscrieri, desfiinţând fidei-comisele în temeiul dreptului de a micşora după trebuinţă latifundiile, i se va face posibil ţăranului să-şi creeze o proprietate (arător, păşune, pădure) cel puţin atât, cât să o poată munci el şi familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potenţarea producţiunii.*

Muncitorimei industriale i se asigură aceleaşi drepturi şi avantagii cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. *Adunarea naţională dă expresiune dorinţei sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea naţiunilor libere în aşa chip, ca dreptatea şi libertatea să fie asigurate pentru toate naţiunile mari şi mici de o potrivă, iar în viitor să se elimineze răsboiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaţionale.*

PETRE DOBRA DIN ZLATNA, 1817—1849
Prefect al Românilor lui Iancu, ucis de Unguri
Desen în creion de *Barbu Iscovescu*. (Col. Academiei Române)

V. *Românii adunaţi în această adunare naţională salută pe fraţii lor din Bucovina, scăpaţi din jugul monarhiei austro-ungare şi uniţi cu ţara-mamă, România.*

VI. *Adunarea naţională salută cu iubire şi entuziasm liberarea naţiunilor subjugate până aci în monarhia austro-ungară, anume naţiunile: Ceho-Slovacă, Austro-Germană, Iugo-Slavă, Poloneză şi Ruteană şi hotărăşte ca acest salut al său să se aducă la cunoştinţa tuturor acestor naţiuni.*

VII. *Adunarea naţională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi Români cari, în acest războiu, şi-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea şi unitatea Naţiunii Române.*

VIII. *Adunarea naţională dă expresiunea mulţumirei şi admiraţiunii sale faţă de puterile aliate cari, prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui duşman pregătit de multe decenii pentru războiu, au scăpat civilizaţiunea din ghiarele barbariei.*

IX. *Pentru conducerea mai departe a afacerilor Naţiunii Române din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunarea naţională hotărăşte instituirea unui mare Sfat Naţional Român, care va avea toată îndreptăţirea să reprezinte Naţiunea Română oricând şi pretutindeni, faţă de toate naţiunile lumii şi să ia toate dispoziţiunile, pe care le va afla necesare în interesul naţiunii»* (Aclamaţiuni nesfârşite).

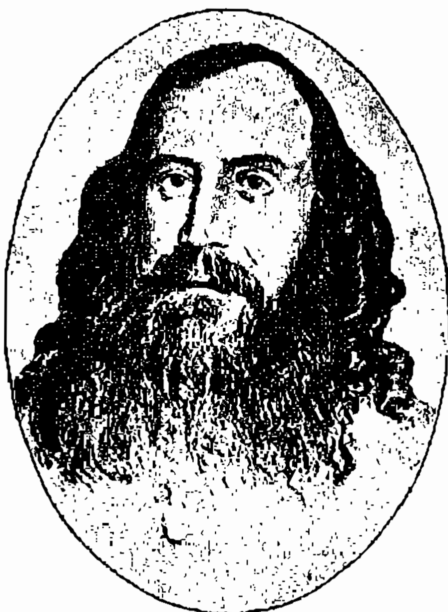
CONSILIUL DIRIGENT. Adunarea naţională dela Alba Iulia din 1 Decemvrie 1918 institue un mare Sfat Naţional Român din 212 membri, sub preşedinţia venerabilului G. Pop de Băseşti. Acest sfat alege un comitet de 15 membri, căruia îi transmite mandatul său de guvernare, legislaţie şi execuţie. Prin decretul-lege Nr. 2171 din 11 Noemvrie 1918, afacerile străine, armata, căile ferate, poştele, telegraful, telefoanele, circulaţia fiduciară, vămile, împrumuturile publice şi siguranţa generală a Statului trec în seama guvernului central din Bucureşti. In acest guvern, Ardealul are trei reprezentanţi.

Comitetul de 15 ia numele de «Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului şi ţinuturile româneşti din Ungaria». Ele se constitue, sub preşedinţia d-lui Iuliu Maniu, din următorii membri: Ştefan Ciceo Pop, Vasile Goldiş, Alexandru Vaida-Voevod, Ioan Suciu, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Victor Bontescu, Vasile Lucaciu, Valeriu Branisce, Octavian Goga, Emil Haţieganu, Romulus Boilă — din Partidul Naţional Român; Ioan Flueraş şi Iosif Jumanca — din Partidul social democrat român.

Imprejurările vieţii publice sunt, ca după războiu, extrem de anevoioase. O linie de demarcaţie arbitrară frânge Ardealul în două: în o parte liberă până la Deva—Abrud—Ciucea—Zălău—Baia Mare şi alta (dincolo de această linie) sub teroarea bolşevicilor lui Bela Kun. Banatul e ocupat de trupe franceze şi sârbeşti. Aparatul de Stat paralizat; serviciile publice întrerupte: unele funcţionând automat, altele cu totul părăsite. Ordinea şi siguranţa publică, la dispoziţia diferitelor consilii naţionale: de multe ori câte 2—3 în o localitate. Mare nesiguranţă în ce priveşte transportul şi aprovizionările. Pe dea-

supra, pacostea gripei spaniole, care bântue înspăimântător.

Membrii Consiliului Dirigent, după constituire,

EFTIMIE MURGU
Apostolul naționalismului în Banat

sunt repartizați la diferite resorturi: Iuliu Maniu la președinția Consiliului și resortul de Interne; Vasile Goldiș, la culte și instrucțiune; Ștefan Ciceo Pop, la armată și siguranța publică; Alexandru Vaida-Voevod, la externe și propagandă ziaristică; Aurel Vlad, la finanțe; Ioan Suciu la organizarea și pregătirea constituantei, precum și a proiectului de lege electorală; Aurel Lazăr, la justiție; Emil Hațieganu, la codificare; Victor Bontescu, la agricultură și comerț; Romulus Boilă, la comunicații și alimentare publică; Ioan Flueraș, la igienă și politică socială; Iosif Jumanca, la industrie. Acești membri se intitulează «șefi de resort», și, cu unele mici modificări, își mențin resorturile până la sfârșit, adică timp de un an și patru luni.

Consiliul Dirigent dă 24 de decrete, din care multe sunt și astăzi în vigoare. Astfel e decretul I «despre funcționarea în mod provizoriu a serviciilor publice, aplicarea legilor despre funcționari și întrebuințarea limbilor». Important apoi prin aportul său modern este decretul XXI pentru reorganizarea serviciului sanitar. Acest Consiliu pregătește proiectele de lege pentru reforma agrară și electorală pe bază de anchete foarte întinse și documentate.

Problema cea mai urgentă și dureroasă e desrobirea celor de dincolo de linia de demarcație. Această desrobire e, firește, în rândul întâiu opera armatei române de sub conducerea guvernului central din București; în înfăptuirea ei, însă, are o însemnată parte și Consiliul Dirigent. D. Iuliu Maniu, președintele acestui Consiliu, lansează succesiv două ordine de mobilizare: unul la 1 Februarie și altul la 21 Martie 1919.

Reținem partea finală a celui din urmă, caracteristică pentru spiritul ce animează lucrările întregului consiliu: «Români!» — cetim în acest ordin — «Evenimentele zilelor ultime petrecute în Țara Ungurească, unde s'a înstăpânit duhul răsvrătirii, ne fac să grijim de orânduiala bună în Țara noastră proprie. Guvernul Maghiar a ordonat mobilizare generală, în scop de a ține și mai departe în jugul secular pe frații noștri neeliberați. Nu numai atât, dar vreau să-și îndrepte cetele sale în contra Ardealului nostru, pentru a-l subjuga din nou și pentru a prăda satele noastre înfloritoare și a jefui casele cetățenilor noștri pacinici. Ne este sfântă datoria să punem piedecă puternică acestor năzuințe, cari ne amenință cu pieire.

Nu avem dorința de a cuceri, nici a prăda țara altora, ci vrem numai să ne apărăm patria și să ne mântuim țara noastră proprie, ceea ce putem ajunge numai prin o puternică armată, care va asculta și va urma cu însuflețire și cu vitejia strămoșească poruncile Maiestății Sale Regelui nostru Ferdinand I.

Nu frica de pedeapsă să vă ducă la îndeplinirea ordinului de chemare, ci mândria conștientă, că îndepliniți o sfântă datorie față de libertate și față de patria noastră.

Este ceasul sfânt, când trebue să punem temelia unui viitor demn și corespunzător jertfelor și suferințelor de veacuri ale părinților noștri.

Aveți să răspundeți chemării pentru a dovedi lumii întregi că ne iubim Țara și că știm să o stăpânim cu vrednicie, — ducând cu noi liniște, libertate și stăpânire dreaptă, în toate colțurile țării».

EPISCOPUL VASILE L. B. ERDELI
(1842—1862)

Generalul francez Franchet d'Esperey din cartierul dela Belgradul Serbiei, dorind să-și asigure libertatea

trecerii prin Ungaria, pentru a veni, eventual, în ajutorul armatei de Vest, admite într'un punct al armistițiului încheiat acolo cu contele *Mihail Károlyi*, președintele Republicei populare maghiare, ca guvernarea și administrația civilă să rămână în mâna organelor locale. Guvernul maghiar e de convingerea că administrația nu trebue să se schimbe, ci să rămână tot cea veche, ungurească. Aceeași convingere o are colonelul Vix, reprezentantul Marilor Aliați la Buda-Pesta. Insuși comandamentul Armatei franceze de Vest împărtășește *aceste vederi* care înseamnă cea mai cumplită tragedie pentru neamul românesc din Banat, Crișana și Maramureș.

Atunci d. Iuliu Maniu ia asupra sa răspunderea frângerii liniei de demarcație și a întinderii stăpânirii românești asupra întregului pământ strămoșesc, de o parte ca să împiedice bolșevizarea Ardealului, iar de alta ca să se elibereze România întregită, înainte de semnarea tratatului dela Trianon. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât bolșevicii lui Bela Kun săvârșesc o mulțime de atrocități. In părțile Aradului ucid pe Leucuța și Hotăran, la Beiuș pe fruntașii avocați Ioan Ciordaș și *N. Bolcaș*, *la Marghita și* Popbicău pe preoții uniți Mihail Dăuilă și Isidor Silaghi-Sălăjanul, ba încearcă să profaneze chiar înmormântarea lui *G. Pop de Băsești*. Inlăturarea acestei greutăți e foarte anevoioasă. Românii găsesc însă un puternic sprijinitor în persoana generalului Berthelot, *șeful misiunii militare* franceze din România, atunci comandantul armatei franceze dela Dunăre. El se duce întâi la Belgrad să lămurească chestiunea cu colegul său de acolo, apoi face o călătorie în adevăr triumfală prin Banat, Crișana și Ardeal (20—31 Decembrie 1918).

Ca să se convingă la fața locului de starea lucrurilor, mai ales că Ungurii se alarmaseră foc din pricina arestării profesorului Ștefan Apathy, președintele «consiliului național» din Cluj, vine în Ardeal și generalul francez Patey, însoțit de căpitanul Ameil; pe urmă, colonelul de Tilly, colonelul Trousson, generalul Pétain însoțit de maiorul Miguel. La 23 Iunie 1929 cercetează la Sibiu pe președintele Consiliului Dirigent, d. Iuliu Maniu, și se convinge însuși de superioritatea nouei stăpâniri românești asupra celei vechi, feudale, ungurești, generalul Franchet d'Esperey, în drum spre Arad—Seghedin.

CRUCEA IANCULUI DELA BLAJ

In afară de înlăturarea acestor greutăți externe, Consiliul Dirigent are grija să contribue la dobândirea biruinței dela Tisa și apoi la intrarea armatei române în Buda-Pesta (4 August 1919). Această contribuție e nu numai de ordin tehnic (transporturi, comunicații, alimentare), ci și militar. In adevăr, alături de cinci divizii din vechiul Regat, pe frontul dela Tisa luptă și două divizii de Români ardeleni. Pe urmă, intră *in foc și batalioanele* de voluntari ardeleni din Italia.

E, deci, cât se poate de legitimă bucuria acestui Consiliu când, după victoria dela Tisa, își vede răsplătite jertfele și ostenelile. Prin președintele său, d. Iuliu Maniu, el prezintă generalului G. D. Mărdărescu «*admirațiunea sa față de vitejia* și avântul trupelor române» cari, «în sborul până la Tisa, au scăpat și adăpostit pe frații de sânge, desnădăjduiți de schingiuirile nemiloase ale unui dușman neîmpăcat și au înfăptuit idealul scump al națiunii române»: de a se vedea într'o singură țară dela Nistru până la Tisa.

Cercetând personal regiunile desrobite, d. Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent raportează regelui Ferdinand I, la începutul lui Mai 1919, cele ce urmează: «Reîntors din ținuturile acum eliberate prin înțelepciunea Maiestății Voastre și prin vitejia fără seamăn a Armatei Române, cu omagial respect vin a prezenta la treptele tronului Maiestății Voastre sentimentele de adâncă *mulțumită* ale Consiliului Dirigent și ale întregului popor românesc de dincoace

ANDREI ŞAGUNA
Episcopul, mai târziu Mitropolitul ortodox al Românilor din Transilvania (Col. Academiei Române).

de Carpaţi. Sunt fericit a putea raporta Maiestăţii Voastre că victorioasa armată a Maiestăţii Voastre, zdrobind cu desăvârşire armata maghiară, întreaga populaţie până la Tisa, fără deosebire de neam şi lege, a întâmpinat cu bucurie oastea română care, prin virtuţile sale ostăşeşti fără seamăn, în momentul de faţă, nu este numai înfăptuitoarea idealului naţional, ci, ca adevărata urmaşă a legiunilor romane, purtătoarea ordinei, bunăstării şi a civilizaţiunii.

Generali, ofiţeri şi soldaţi, fiii gloriosului Regat Vechiu şi ai plaiurilor Ardealului, toţi, cari au jurat credinţă Maiestăţii Voastre şi Naţiunii române unite pe veci, au fost însufleţiţi şi adânc înţelegători ai poruncii Maiestăţii Voastre şi al ceasului istoric pe care-l trăim.

Au prestat cu toţii mai mult decât se putea închipui, au săvârşit ceea ce un ostaş român poate îndeplini. Recunoştinţa naţiunii române faţă de ei va fi eternă.

Să trăiască Maiestatea Voastră! Să trăiască Maiestatea Sa Regina! Să trăiască dinastia română! Să trăiască armata română! (ss) Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului Dirigent».

Aflând sus, în lumea drepţilor, această solie de biruinţă, umbra mâhnită a lui Avram Iancu, mucenicii frânţi pe roată Horia, Cloşca şi Crişan, neînfricata figură de arhipăstor a lui Inochentie Micu-Klein şi cea răpusă mişeleşte pe câmpia Turzii a lui Mihai Vodă Viteazul au putut fi şi ei mângâiaţi o clipă.

Consiliul Dirigent, pe lângă contribuţia ce dă la dobândirea acestor mari biruinţe, mai are şi alte vrednicii. Cu banii strânşi din «împrumutul unirii» din Transilvania în sumă de 100 de milioane de lei, precum şi cu ajutorul de 300 de milioane de lei dat de guvernul central dela Bucureşti, timp de un an şi patru luni, suportă toate cheltuielile aparatului de Stat, iar la resortul alimentării, de sub conducerea d-lui R. Boilă, realizează un excedent considerabil de 72 milioane de coroane.

Cu mare dibăcie resortul de comunicaţii, care are ca secretar general pe Ing. Leo Bohăţiel, reface căile ferate ruinate de Unguri şi lăsate abia cu 50 de locomotive; de asemenea P.T.T. (meritul Ing. Augustin Maior, acum profesor de fizică la universitatea din Cluj).

Resortul internelor organizează jandarmeria, comisariatul Munţilor Apuseni; ia măsuri pentru asigurarea libertăţii individuale şi a locomoţiunii; face alegeri parlamentare într'o atmosferă de sărbătoare şi în cea mai deplină libertate, ivindu-se o singură contestaţie.

Resortul Justiţiei, văzând că judecătorii străini refuză jurământul de credinţă către noul Stat Românesc, pe care vor să-l facă cu neputinţă, face apel la avocaţii români. Urmarea? 300 de avocaţi îşi lasă clientelele lor sigure şi bănoase, oferindu-şi serviciile acestui resort. Nu e fără însemnătate nici reorganizarea corpului avocaţilor şi notarilor publici.

Resortul Agriculturii ia măsuri pentru câştigarea, distribuirea de seminţe, maşini agricole, ustensile economice pentru primăvara 1919, apoi pentru păstrarea stocului de vite şi împiedecarea devastării pădurilor; de asemenea se îngrijeşte de păşuni şi dă în arendă forţată latifundiile.

Resortul Comerţului caută să înfrâneze specula ce se iveşte de obiceiu pe vremuri tulburi şi nesigure; lichidează datorii străine; institue, după opt luni, comerţ liber.

Resortul Industriei preia întreprinderile de Stat, le organizează şi pune în funcţiune; rezolvă chestii muncitoreşti; dă sprijin întreprinderilor particulare; înfiinţează o direcţie a minelor, precum şi diferite inspectorate.

Resortul Igienei se îngrijeşte de ambulanţele policlinice cu tratament gratuit pentru combaterea bolilor venerice, foarte răspândite în timpul răsboiului; organizează şi serviciul surorilor de ocrotire, opera d-lui Prof. Dr. Iuliu Moldovan.

Resortul politicei sociale dă orfanilor, văduvelor şi invalizilor din răsboiu primele ajutoare.

Resortul Artelor, prin strădania d-lui Tiberiu Brediceanu, pune temelia conservatorului din Cluj şi preia teatrele publice de Stat.

Resortul instrucţiunii ordonă ca în 1918—19 să se menţină vechea programă analitică şi ia măsuri pentru naţionalizarea învăţământului, preluând 1306 şcoli primare de Stat, 209 şcoli comunale, 40 şcoli civile, 8 şcoli normale («preparandii»), 20 licee, 4

școli reale de Stat, 7 licee confesionale de fete, 6 școli comerciale, 11 de arte și meserii, înființează căminuri; pune bazele Politehnicei din Timișoara; acordă burse în străinătate; institue cursuri pentru pregătirea profesorilor secundari români la universitatea din Cluj, iar pentru cei minoritari la Sibiu; în sfârșit preia și universitatea din Cluj cu toate instituțiile ei; reorganizează învățământul superior, înființând așezăminte nouă: Muzeul limbei române, institutul de Speologie, Pasteur, etc., iar la 11 Februarie 1920, in prezența MM. LL. Regele și Regina, precum și a reprezentanților diplomatici străini, o inaugurează solemn.

Politica abilă a Consiliului Dirigent face o apropiere și de neamurile conlocuitoare. La 8 Ianuarie 1919, Sașii întruniți în adunarea națională la Mediaș recunosc noua stăpânire românească. Consiliul Dirigent numește ministru plenipotențiar la Praga-Viena pe C. Isopescu-Grecul, iar la Buda-Pesta de Dr. Ioan Erdélyi. Din 23 Mai până la 1 Iunie 1919, acest consiliu organizează primirea MM. LL. Regele Ferdinand I și Regina Maria în următoarele centre: Oradea, Carei, Baia-Mare, Jibou, Dej, Bistrița, Cluj, Turda, Câmpeni, Abrud, Alba Iulia,-Blaj ,Sibiu, Făgăraș, Brașov. Primindu-l la Sibiu, în această călătorie triumfală ce rămâne în veci neuitată, d. Iuliu Maniu salută cu respect și cu recunoștință pe regele desrobitor de neam, pe care-l așează acolo, unde-i e locul: alături de împăratul Traian și de Mihai Vodă Viteazul.

Aceasta e, poate, cea mai dulce răsplată pentru atâtea jertfe și strădanii. Așa aduce la îndeplinire acest Consiliu Dirigent hotărîrile dela Alba-Iulia, preluând, creând, îndreptând noua vieață de stat. După 2000 de ani de dispariție, stăpânirea vechei Rome reapare, în tot cuprinsul Daciei superioare, tânără, sănătoasă, dornică de vieață și de creație, în noua formă românească. Acesta e meritul cel mai mare al acestui Consiliu, care nu i se va putea tăgădui niciodată.

Consiliul Dirigent e desființat prin Decretul-Lege din 2 Aprilie 1920.

II. BUCOVINA

Fiind o provincie mai mică — nici cât Banatul întreg — detrunchiată apoi numai timp de 144 de ani din trupul Moldovei, Bucovina are, în chip firesc, o istorie politică mai redusă decât provinciile românești de peste Carpați. Cu toate acestea, istoria ei nu e lipsită de frumusețe și măreție; de aceea, ea merită un interes deosebit.

DUPĂ RĂPIRE. Se cunosc împrejurările răpirii Bucovinei. Pretextând că are nevoie de o fâșie de pământ, pentru a lega Galiția de Ardeal, Austria sfâșie din trupul Moldovei toată «țara de sus», cu vechea capitală Suceava și cu gropnițele domnești dela Rădăuți, Putna și Sucevița. Nemulțumită cu această pradă, stoarsă dela Ruși și dela Turci cu bani grei, diplomația austriacă uneltește împotriva domnului Moldovei Grigore Alexandru Ghica, pe care în ziua de 1/12 Octomvrie 1777 îl și ucide, prin șeful capugiilor turci Cara Hisarli Ahmed Bei, la Iași.

EPISCOPUL IOAN LEMENYI
Portret in catedrala dela Blaj. (Col. Academiei Române)

Indată după anexare, Moldovenii din țara de sus, în frunte cu Dosoftei Herescu, episcop de Rădăuți, și cu marele boier Vasile Balș, se întrunesc și fac un memoriu către împărăția austriacă, cerând ca ei să nu fie alipiți nici la Galiția, nici la ținutul grănițeresc al Năsăudului, ci să rămână provincie deosebită cu rosturile și așezămintele lor vechi. Acest memoriu îl duce la Viena Vasile Balș însuși. Consiliul de răsboiu nu ține seamă de această dorință a băștinașilor. El anexează noua provincie, la Galiția, ca al 19-lea «cerc administrativ» [plasă] al ei. Această anexare la Galiția e o rupere de zăgazuri, după care urmează puhoiul ucrainian și evreiesc, din pricina cărora Bucovina are să sufere atât de mult.

Răul acesta nu vine singur. In același an (1775), părăsesc țara de sus și vin în cea de jos a Moldovei marii boieri: Iordachi și Lupul Balș, Gheorghe Beldiman, Ion Cantacuzino, Constantin Catargiu, Ioan Murguleț, Lupul Nacu, Alexandru Neculcea, Constantin Paladi, Nicolae Roset, Antioh Stroici, Constantin și Ioniță Sturdza, Lupul Costachi, Andrei Donici ș. a. Abia mai rămân în țara răpită boierii V. Balș și Hurmuzăcheștii. Mai sunt de amintit câțiva mazili pe lângă răzășiile lor ca: Flondor, Vasilico, Grigorcea, Zota, Tabora.

Exodul boierilor are două urmări nemijlocite, deopotrivă de păgubitoare amândouă: una național-politică și cealaltă social-economică. Până la răpire, boierii din țara de sus sunt, împreună cu episcopul

Rândul de sus: *Vicențiu Babeș, Victor Bogdan, Vasile Deleanu de Șomcuta-Mare, Dr. Aurel Maniu, Gabriel Mihaly de Apșa*
Rândul de jos: *Filip Pasca, George Popa de Teiuș, Iosif Pop de Șomcuta-Mare, Ioan Popovici Deleanu, Sig. Popovici, Alois Vlad de Sedeșie*

ROMÂNII DEPUTAȚI IN DIETA UNGARIEI IN ANUL 1861, LUPTĂTORI PENTRU DREPTURILE POPORULUI ROMÂN
(Gravură contemporană, Col. Academiei Române)

de Rădăuți, reprezentanții politici ai acestor părți, membri în divanul, adică în sfatul domnesc dela Iași, păstrătorii și purtătorii vechilor și însemnatelor rosturi moldovenești. Moșiile lor ajung în mâinile arendașilor armeni, polonezi, germani, evrei, greci ș. a. Din rândurile acestor arendași se ridică familiile: Abrahamowicz, Wartarasiewicz, Stefanowicz, Petrowicz, Kapri, Mustatză ș. a. Tot atât de dăunătoare e emigrația boierilor moldoveni din punct de vedere social și economic. Pe vremea răpirii, această parte de țară are locuitori puțini. Războaiele îndelungate și ciuma seceraseră fără milă rândurile bieților băștinași. Din aceste pricini, stăpânirea e nevoită să aducă brațe de muncă din alte părți. Aceste brațe se găsesc în megieșele Galiția și Pocuția, de unde vin cu atât mai bucuros, cu cât în noua provincie ele găsesc înlesniri nebănuite. In loc de 150 de zile, muncitorii agricoli de aici, în temeiul așezămintelor dela 1749 și 1766, nu sunt îndatorați să facă decât 12, iar cei din ținuturile de graniță — și Bucovina («țara fagilor», poreclită așa de noii stăpânitori) e un astfel de ținut — chiar numai 6 zile de clacă pe an. Așa vin numeroase cete de muncitori ucraineni greco-catolici, adică uniți din Galiția, și, în noua lor patrie, devin ortodocși.

IACOB BOLOGA, 1817—1888
Deputat în Dieta ungară, membru, apoi președinte al Asociației Transilvane

Arendașii marilor moșii episcopești, mănăstirești și boierești din această provincie introduc, pe neobservate, normele feudale din vecini, cerând în loc de 12, o sută și chiar și mai multe zile de clacă pe an. Când țăranii protestează, arendașii fac — precum bine arată scriitorul ardelean Ioan Budai Deleanu, în acest timp magistrat la Lemberg (Lwow) — « ca cei ce erau împuterniciți de comună să fie priviți ca turburătorii păcii din sat și, ca atare, să fie însemnați în proces-verbal și pedepsiți cu închisoare și bătăi, ba uneori chiar și cu isgonire ».

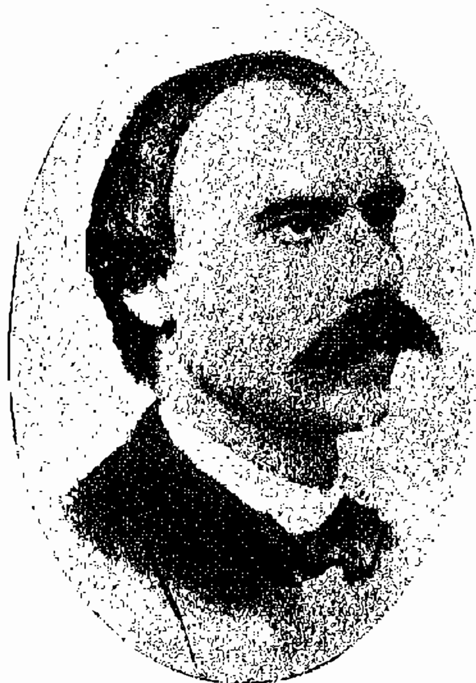
Pilda boierilor de a părăsi țara o urmează și unii țărani. Văzând aceștia că moșiile cele mai bune nu li se lasă lor, ci se dă noilor coloniști ucraineni și cu deosebire celor germani, ei își aprind singuri casele și toate acareturile gospodărești și, cu turmele de vite, trec « cordonul » în vechea Moldovă. Același lucru se întâmplă la orașe. Locul puținilor meșteșugari români, organizați în bresle, îl iau noii industriași nemți, — iar negustorii români cad zdrobiți de concurența Evreilor. Această concurență covârșește chiar pe dibacii comercianți armeni, necum pe blajinii și, pe acest tărâm, începătorii Moldoveni.

2. BISERICA ȘI ȘCOALA. Băștinașilor le mai rămân câtva timp două așezăminte naționale : biserica și

MANIFESTAŢIA TINERIMII UNIVERSITARE PENTRU ROMÂNII DIN TRANSILVANIA IN BUCUREŞTI, LA 14 IUNIE 1893
Chipurile lui Ion Raţiu şi Vasile Lucaciu sunt purtate în triumf

şcoala. Noua stăpânire caută, însă, în curând să pună mâna şi pe acestea. Intâiul episcop bucovinean Dosoftei Herescu încearcă să se împotrivească secularizării *averilor bisericeşti şi curentului* de slavizare şi germanizare încurajat de noua stăpânire. Această stăpânire, însă, ştie să-l facă inofensiv. Ea îl pune sub ascultarea canonică a mitropolitului sârb din Carlovăţ. Precum în Banat şi în Ardeal, aşa şi în Bucovina, ierarhia sârbească e cât se poate de nefastă. Ajutorul (« coadiutor ») pe care numitul mitropolit i-l dă lui Dosoftei, în persoana lui Daniil Vlahovici, însemnează începutul slavizării bisericii româneşti din Bucovina. Acest « coadiutor », venit cu doi dascăli din Slavonia, desfiinţează vechea şcoală mânăstirească dela Putna de sub conducerea lui Vartolomei Măzăreanul, schimonoseşte numele româneşti *prin terminaţia* slavă în -vici (din Grămadă-Gramatovici; din Ciopârcă-Ciupercovici, din Procopie-Procopovici ş. a.), aduce cărţi bisericeşti slavone, apoi chiar diaconi şi preoţi ruteni din Podolia. Ignoranţa ce stăpâneşte în noua şcoală clericală sârbească e înspăimântătoare. I. Budai Deleanu ne spune că clericii nu ştiu nici să citească, cum se cade. Şi nu e mirare. Ei nu se recrutează după vrednicie, ci după bani. Cine dă 20 de galbeni sau un cal bun, poate fi sigur că e primit în « seminarul » lui Vlahovici. Nenorociţii de seminarişti sunt « camerierii fără plată » ai noului episcop. Ei nu-şi văd de carte, ci de « curăţirea vaselor de vin ». E firesc lucru, în asemenea împrejurări, ca tinerii clerici să se dedea la beţii şi vicii, chiar sub ochii superiorilor lor, şi să nu se desbare de ele *nici mai târziu*, ca păstori sufleteşti.

ION RAŢIU, 1828—1902

Mai târziu nu e mai bine. Desfiinţându-se în 1818 această şcoală de pomină a lui Vlahovici, în acelaşi an se înfiinţează Institutul teologic din Cernăuţi cu un seminar clerical pentru 25 de elevi. In acest institut, pe lângă materiile teologice, se predau limbile: latină, elină şi germană; nu însă şi cea română. La 4 Mai 1838 episcopul Eugenie Hacman porunceşte să se introducă limba ruteană ca limbă oficială a eparhiei bucovinene. După zece ani, o recunoaşte, ca atare, şi guvernul provincial al Bucovinei. In loc să fie un reazăm al naţionalităţii române, biserica ortodoxă a acestei provincii e o primejdie. Acelaşi episcop se împotriveşte unirii ierarhice cu mitropolia din Ardeal, numai să rămână neatârnător. Şi el n'are mulţumire mai înaltă decât atunci când, în sfârşit, se vede mitropolit al Bucovinei şi al... Dalmaţiei. Cu tot dreptul observă Alecu Hurmuzachi că, în această ţară a fagilor, e mare primejdie să se înfiinţeze « în lume cea întâi biserică drept credincioasă [ortodoxă] nemţească ». Aşa de mică e puterea de împotrivire a ierarhiei ortodoxe române. In rândurile ei, nu găseşti luptători ca Inochentie Micu-Klein, Grigorie Maior, Ignatie Darabant, Alexandru Sterca Şuluţiu, A. Şaguna, Ioan Vancea ş. a.

CONDAMNAȚII IN PROCESUL «MEMORANDULUI»

In picioare: Dionisie Roman (8 luni închisoare), Patriciu Barbu (2 luni închisoare), Dr. P. Barcianu (2 ani și 6 luni închisoare), Gherasim Domide (2 ani și 6 luni închisoare), Dr. Teodor Mihali (2 ani și 6 luni închisoare), Dr. A. Suciu (1 an și 6 luni închisoare), M. Veliciu (2 ani închisoare), R. Patiția (2 ani și 6 luni închisoare).
Șezând: Nicolae Cristea (8 luni închisoare), Iuliu Coroianu (2 ani și 8 luni închisoare), G. Pop de Băsești (1 an închisoare), Dr. Ioan Rațiu (2 ani închisoare), Dr. V. Lucaciu (5 ani închisoare), D. Comșa (3 ani închisoare), Septimiu Albini.

Când mai târziu, cârma bisericii bucovinene ajunge în mâinile destoinice ale mitropolitului Silvestru Andreievici-Morariu, răul se încuibase atât de puternic, încât, cu toată bunăvoința și stăruința, el nu-l mai poate înlătura.

Pe lângă pacostea ierarhiei străine sau înstrăinate, biserica românească a Bucovinei are să îndure și alte pierderi. Odată cu Vartolomei Măzăreanul trec în Moldova: Gherasim Clipa, Meletie Braudaburul — acesta ajunge chiar mitropolit al Moldovei și Sucevei la Iași — preotul Andrei din Uidești ș. a. Alt exod de clerici bucovineni dela Institutul teologic din Cernăuți la seminarul Veniamin din Iași, are loc în 1838, în frunte cu Vladimir Suhopan, Mandacevschi, Nosievici și Procopovici.

VASILE LUCACIU, 1852—1923

Secularizând averile bisericești, Iosif II reduce numărul mânăstirilor dela 9 și 11 schituri la 3: Putna, Sucevița și Dragomirna. Călugării mânăstirilor și schiturilor desființate trec și ei cordonul, ducând cu sine în Moldova: hrisoave, cărți, odăjdii și alte odoare. Plecarea lor, fiind ignoranți și vicioși, — precum ne asigură un contemporan, bun cunoscător al împrejurărilor, — nu stârnește niciun regret.

Ceva mai bine își îndeplinește chemarea sa națională școala și presa românească din Bucovina, deși, evident, au și ele foarte mult de suferit din partea maștere stăpâniri străine. Impărăteasa Maria Terezia are convingerea că școala e o instituție politică. De aceea, pentru a stăpâni mai deplin noua provincie, deși erau vechi școli moldovenești din timpul voievozilor Grigorie Al. Ghica și Teodor Calimach la Rădăuți, la Putna, la Suceava, la Cernăuți și ambele Câmpulunguri, totuși ea deschide școli normale nemțești la Cernăuți și Suceava, în frunte cu profesorii sași din Ardeal: Anton de Marki și Franz Ioseph Thallinger. Mare ispravă acești profesori nu fac, fiind mediocri și slab pregătiți.

In 1808 se înființează liceul german din Cernăuți. Timp de 40 de ani, acest liceu n'are nici măcar o catedră de limba și literatura română pentru numeroșii elevi ai Moldovenilor băștinași. O clipă e vorba să fie chemat la acest liceu, în 1816, marele dascăl

al neamului: Gheorghe Lazăr. Pronia cerească îl cheamă, însă, la îndatoriri mai grele, în Bucureşti, inima Ţării Româneşti.

In 1815, şcolile Bucovinei trec sub cârma consistorului catolic de rit latin din Lemberg (Lwow). La stăruința acestui consistor, în şcolile bucovinene, alături de limba germană, ca obiect principal, se introduce şi limba poloneză. Profesorii şi învăţătorii băştinaşi sunt înlăturaţi. Urmează acum un exod de dascăli bucovineni spre Moldova libertăţii şi a făgăduinţelor. Intre aceşti dascăli refugiaţi avem pe Ioan Alboteanul, nepotul episcopului Dosoftei Herescu care, în calitate de profesor la seminarul din Socola-Iaşi, crede că poate polemiza cu marele scriitor, Constantin Negruzzi. Mai e de amintit Samuil Botezat, profesor de limba germană la gimnaziul Vasilian din capitala Moldovei. Graţie fondaţiilor vechi, şcolile româneşti dela Cernăuţi şi Suceava îşi păstrează caracterul, deşi mai ales cea din urmă are să lupte cu mari greutăţi. In 1844, Românii dobândesc un drept însemnat: şcolile primare din Bucovina, unde nu sunt parohi şi capelani catolici, sunt trecute sub ascultarea consistorului ortodox din Cernăuţi. Dar, vorba lui I. Budai Deleanul şi « cele mai bune şi mai blânde legi ale guvernului austriac nu servesc în noua provincie pentru promovarea binelui, ci ele contribuesc la obşteasca prăpădenie şi apăsare a locuitorilor indigeni ».

DELEGAŢIUNEA ROMÂNILOR INTRUNIŢI IN GRĂDINA BANFI DIN CLUJ, LA IMPĂRATUL FRANCISC IOSIF — MAI 1894
Dela stânga la dreapta: Ţăran din Ciusbaia, Oaişor din Blaj, Moş Herlea din Vinerea. (Colecţia Academiei Române).

După acest mare scriitor, care nu e numai un funcţionar-model, un traducător de legi şi în Bucovina cel dintâiu autor de cărţi didactice, un adevărat apostolat naţional îndeplineşte un alt profesor al Blajului: *Aron Pumnul*. Urmărit cu sălbăticie de Unguri ca autor al unei proclamaţii către Români, foarte răspândită, şi mai ales ca unul din principalii organizatorii ai măreţei adunări naţionale de pe câmpia libertăţii de lângă acest oraş, abia scăpat din ghiarele vrăjmaşilor şi din acelea, nu mai puţin primejdioase, ale holerei, el soseşte cu mare greutate, pe jos, la ospitaliera casă a Hurmuzăcheştilor din Cernăuca, lângă Cernăuţi. « Nici că ne-ar fi putut sosi mai la timp! » exclamă ei. Şi, în adevăr, umilul profesor dela Blaj le e cel mai devotat şi iscusit colaborator în lupta lor de desrobire culturală şi naţională. Dobândind Românii prin stăruinţa Hurmuzăcheştilor o catedră de limba şi literatura lor naţională la liceul din Cernăuţi în 1848, această catedră o ia, prin concurs, Aron Pumnul. Lecţia lui inaugurală e o mare sărbătoare românească. Asistă la ea nu numai tot ce are societatea moldovenească mai de seamă, ci şi un numeros public străin. Pentru întâia dată văd şi se încredinţează cei mai mulţi că şi limba română cea atât de dispreţuită e în stare să exprime înalte noţiuni de gramatică, de sintaxă, de retorică, de poetică, de istorie lietrară, de critică, de estetică. In cursul numeroaselor sale lecţii, precum mărturisesc elevii săi, inimosul dascăl găseşte nenumărate prilejuri de a vorbi despre toate chestiunile ce frământă sufletele în timpul acela. El arată drepturile naturale şi imprescriptibile ale indivizilor şi ale neamurilor. El înfăţişează adevărata libertate, frăţie, egalitate, care nu pot să fie fără naţionalitate. El dovedeşte că, fără ordine, fără organizare sub un singur cap, pe un teritoriu propriu, fără o cârmuire din sânul ei, nu poate să fiinţeze, timp îndelungat, o naţiune; nu poate înainta, potrivit cu chemarea ei; nu poate deveni un glas armonios în concertul popoarelor. Elevii lui Aron Pumnul ascultă cu patru urechi aceste adevăruri şi-l sorb cu ochii. Intre

VANDALISMUL DELA TURDA
Casa lui Raţiu devastată de Unguri

SERBĂRILE DELA BLAJ PENTRU A CINCIZECEA ANIVERSARE A ASTREI
In frunte, mitropolitul Victor Mihaly (unit). In urma lui (cel cu barbă albă) mitropolitul Ioan Meţianu (ortodox).

aceşti elevi, este şi Mihail Eminescu, cântăreţul inspirat al suferinţelor şi aspiraţiilor româneşti dela Nistru pân'la Tisa. E cunoscută elegia de stihuitor începător, pe care marele poet o închină la moartea dascălului său: « Imbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină... »

O lovitură grea primeşte învăţământul românesc al acestei provincii prin înfiinţarea universităţii nemţeşti din Cernăuţi, în toamna anului 1875. Scopul noului aşezământ e, precum scrie semi-oficioasa « Neue Freie Presse » din Viena, « a desăvârşi germanizarea Bucovinei ». Un orator oficial avertizează pe Români că, dacă ei nu sunt în stare să-şi formeze o cultură proprie, s'o primească dela alţii, dar să înceteze « traiul în tâmpenie » şi să mai plătească « socotelile altora ».

Noroc că şcoala românească primeşte în curând o vrednică tovarăşă de muncă şi de ideal: presa. « Chrestomaticul Românesc », tipărit de Teodor Racoce, prietenul şi urmaşul lui I. Budai Deleanul, în Cernăuţi, 1820, e una din cele dintâi încercări de gazetărie românească. Urmează o serie de calendare cu « alegate de petrecere », adică cu o parte literară-ştiinţifică, unele destul de însemnate. Cea mai însemnată publicaţie periodică e, însă, neapărat « Bucovina » fraţilor Gheorghe şi Alecu Hurmuzachi. Acest ziar, deşi spune cu modestie că e numai « defensorul intereselor naţionale, intelectuale şi materiale ale Bucovinei, reprezentantul dorinţelor şi nevoilor ei, expresia bucuriilor şi suferinţelor ei », — în realitate e oglinda activităţii tuturor Românilor. In coloanele ei găsim, pe lângă bucovineni ca: Eudoxiu, Gh. şi Al. Hurmuzachi; moldoveni ca: V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, C. Negri, V. Pogor; munteni ca: D. Bolintineanu, V. Cârlova; ardeleni ca: Andrei Şaguna, Gh. Bariţiu şi mai ales A. Pumnul.

VALERIU BRANIŞTE
1869—1928
Redactor al Tribunei, închis în 1895—1897 şi 1918 la Vaţ şi în Seghedin pentru atitudinea sa românească

Suprimată de cenzură, această gazetă dobândeşte mai târziu alte urmaşe: « Revista Politică », « Gazeta Bucovinei », « Deşteptarea », « Patria » ş. a.

AJUTOR DE FRAŢI. Ca toate provinciile robite, aşa şi Bucovina primeşte multe ajutoare dela fraţii ei mai înaintaţi, din celelalte provincii româneşti. In răsboiul austro-ruso-turc din 1788, Austriacii ocupă raiaua Hotinului şi înaintează până la Iaşi. Timp de trei ani, bucovineni şi moldoveni sunt sub aceeaşi oblăduire. Aşa se face că cei dintâi, îndemnaţi de cei din urmă, cer împăratului Leopold II restabilirea neatârnării provinciei lor, pentrucă « deosebirea de limbă, de datini şi de

SFINŢIREA ÎNTÂIULUI STEAG ROMÂN ÎN VIENA, LA 14 NOEMVRIE 1918 ÎN PREZENŢA GENERALULUI BARON IONEL BOERIU

obiceiuri » zădărniceşte contopirea Bucovinei cu Galiţia. Deşi nu încuviinţează neatârnarea cerută, totuşi împăratul o recunoaşte. In parte, ea se înfăptueşte 60 de ani mai târziu.

In luptele naţionale următoare se disting cu deosebire Hurmuzăcheştii. Câteva lămuriri despre ei. La răpirea Bucovinei, Matei Hurmuzachi e pârcălab de Cernăuţi. Ale lui sunt moşiile: Cernăuca, Vaslăuţi şi Vasilău de lângă numitul oraş. După moartea lui, aceste moşii trec în proprietatea fratelui său, Constantin. Acesta optează în 1781 pentru cetăţenia austriacă, recunoscându-i-se titlul de « cavaler de Hurmuzachi ». După moartea lui, moşia Cernăuca o moşteneşte fiul său Doxache. Acesta se căsătoreşte în 1804 cu Elena Murguleţ. Din această căsătorie se nasc şapte copii: Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru, Nicolae, Eufrosina şi Eliza, — toţi bine meritaţi pentru cauza naţională şi culturală a Românilor. Spiritul ce animează pe membrii acestei vrednice familii îl caracterizează cuvintele devenite celebre ale Elenei Murguleţ către soţul ei Doxache: « Să grijim, iubite soţule » — zice ea — « ca, în amestecătura aceasta de limbi, copiii să rămână ceeace suntem noi, adică Români, şi să-şi păstreze cu sfinţenie sentimentele lor naţionale în tot cursul vieţii lor ». In casa lor ospitalieră găsesc adăpost, în 1821, boierii Moldovei, refugiaţi dinaintea Eteriei greceşti. Pentru marile lui merite, domnul Moldovei îl face pe Doxache, în 1819, căminar; în 1827, mare agă: în 1856, mare vornic.

IOAN ŞENCHEA
Preşedinte al secţiunii Făgăraş în Partidul Naţional Român, executat de Unguri în 1917

Cel mai mare dintre fiii săi, Constantin, se aşează în Moldova, unde luptă pentru unirea principatelor, pentru înfiinţarea guvernului reprezentativ-constituţional, pentru răspândirea învăţământului şi a culturii. Eudoxiu e neobositul culegător de documente istorice, publicate de Academia Română. Gheorghe e jurisconsult. El ajută foarte mult la dobândirea autonomiei Bucovinei. Alexandru e poet şi ziarist. Nicolae, gospodar. Eufrosina, măritată cu boerul basarabean Petru Petrino, e mama poetului Dimitrie; iar Eliza e soţia marelui logofăt Gheorghe Sturdza din Moldova. Despre ele ne spune Gh. Bariţiu că au « grija cea mai mare de a îmbogăţi colecţiunile cântecelor din toate ţările locuite de Români, a le clasifica şi a le pune pe note cu cheltueli considerabile ». Prin strădania acestor femei superioare, tipăreşte Carol Mikulli: *48 aires nationaux roumains* în 4 fascicole cu: doine, hore, balade şi cântece ciobăneşti. De aceste culegeri de cântece se

ocupă într'o remarcabilă recensie și V. Alecsandri. Fe Hurmuzăchești Andrei Mureșianu, autorul marșului național « Deșteaptă-te, Române », îi numește « Grachii » națiunii, iar Vodă Carol I « Românii inspirați ».

Sub președinția lui Doxache Hurmuzachi, Românii bucovineni, întruniți la Cernăuți în 20 Maiu 1848, fac o memorabilă « Petițiune țării ». Ei cer: separare de Galiția și restabilirea autonomiei, conservarea caracterului istoric al provinciei lor prin creare de școli de toate gradele, introducerea limbii române în viața publică, regularea chestiilor bisericești în conformitate cu spiritul timpului, alegerea episcopului de un congres compus din clerici și mireni, controlul administrării fondului bisericesc ș. a.

Tot în 1848 vin la Cernăuți fruntașii Moldovei: M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, C. Negri, A. Russo, Anast. Panu, P. Casimir, G. Sion ș. a.

GHEORGHE POP DE BĂSEȘTI, 1835—1919
Președintele Adunării Naționale dela Alba Iulia

Aici redactează întâiul dintre acești fruntași: « Dorințele partidei naționale din Moldova », unul din cele mai cuminți programe politice ce s'au întocmit vreodată. Dar, pentruca manifestațiile acestea să fie în adevăr ale tuturor Românilor, trebue să vină la Cernăuți și ardelenii. Aceștia sunt reprezentați aci prin fruntașii lor: T. Cipariu, Gh. Barițiu, A. Pumnul, Grigorie Mihali ș. a. cari iau parte la « împărtășirea spirituală între tinerii tuturor provinciilor ». Bine remarcă d. Ion I. Nistor că sufletește Bucovina e realipită, în acest timp, nu numai la Moldova, ci la întrega românime. Dacă idealul de unitate națională, chiar sub casa de Habsburg, nu se înfăptuește în acești ani epocali, pricina e Rusia. Contele Nesselrode, ministrul de externe al acestei țări, denunță într'o notă diplomatică adresată cabinetelor europene năzuințele daco-romane ale Românilor. Și cuvântul lui, după dezarmarea Ungurilor la Șiria, se aude pretutin-

SCRISOAREA LUI ION I. C. BRĂTIANU CĂTRE ORGANIZAȚIA NAȚIONALĂ DIN VALEA SOMEȘULUI

Joi 1/14 Novembre 1918

Cea mai sfântă aspirațiune a neamului se îndeplinește

Poate suferințele trecatoare, generațiile vor râvni la zilele pe care le trăim -

Fără mirare am văzut ca despărțiți în cele mai grele împrejurări ne-am regăsit cu același simțire și cu acelaș gând

Grabnic acuma este stăpânirea încercărilor vrășmașe, ale Ungurilor, ale anarhiei, ale demagogiei prin organizație prin propagandă, prin forță -

Pentru organizare și propagandă temeiul este firește:

- Unirea desăvârșită a tuturor credințelor și a tuturor ținuturilor; toți în jurul Regelui care ține drapelul simbol al acestei uniri.-
- Libertate și dreptate pentru toți de ori ce neam și ori ce religie.
- Desvoltarea larg democratică: reforme electorale și agrară, condițiuni de viață pentru muncitorime care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință la rodul muncei lor -

Aci se grăbește trimiterea forțelor armate precum ați cerut.-

Reamintind Președintelui Domniei Voastre întâlnirea noastră de la Sinaia după ce fusese primit de Regele Carol vă zic tutulor cu dragoste frățească: Credința noastră ne-a mântuit. Să pășim înainte cu neclintită încredere în menirea Neamului și nețărmurit devotament în serviciul lui.-

Ion I. C. Brătianu

ADUNAREA NAŢIONALĂ DELA ALBA IULIA, 1 DECEMVRIE 1918

deni, mai ales la Viena. Zadarnice sunt, aşa dară, intervenţiile lui Ion Maiorescu la parlamentul german din Frankfurt am Main; precum zadarnice rămân şi străduinţele altor patrioţi ardeleni ca Aurel C. Popovici sau bucovineni ca: Florea Lupu, Aurel Onciul ş. a., — deşi aceştia fac şi Rutenilor (după 1902) concesii inadmisibile. Austria Mare, e condamnată.

De altfel şi autonomia provincială dobândită prin constituţia austriacă dela 4 Martie 1849 e o iluzie. La 31 Decemvrie 1851 e abrogată şi continuă încurajarea slavizării şi a germanizării.

Implinindu-se în 1869 patru sute de ani dela târnosirea mânăstirii Putna, studenţii români din Viena, în frunte cu Eminescu şi Slavici iau iniţiativa comemorării acestei aniversări însemnate. Din pricina răsboiului franco-german, serbarea se amână pe 15 August 1871. Pe lângă studenţi, la această serbare vin fruntaşii români de pretutindeni: M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Gr. Tocilescu, Iacob Mureşianu ş. a. Discursul festiv îl rosteşte tânărul A. D. Xenopol, arătând că Putna este «un centru pentru toţi de acelaşi neam». Cu prilejul acestor serbări, tânărul compositor bucovinean Ciprian Porumbescu, smulgând vioara din mâinile unui lăutar, cântă hora «Daciei întregi». Prăsnuind Austria în 1875 centenarul răpirii Bucovinei, moldovenii răspund cu contra-manifestaţii la Iaşi şi la Paris. Manifestaţiile dela Iaşi sunt prezidate de Nicolae Gane, primarul de atunci al acestui oraş. La ele ia parte şi poetul Dimitrie Petrino, vlăstar din mândra tulpină a Hurmuzăcheştilor. «Daţi-mi voie mie, ca Român din Bucovina» — zice el — «şi ca fost cetăţean al Austriei până la momentul umilitor pentru noi şi ruşinos pentru dânsa, când s'a hotărît serbarea seculară ce s'a celebrat în Cernăuţi, în memoria zilei fatale care a răpit Bucovina din braţele Moldovei, să rostesc şi eu aici puţine cuvinte, fiindcă viu să pun lacrimile sărmanei Bucovine pe mormântul domnului martir Grigore Ghica, care pentru dânsa şi cu dânsa împreună, a căzut, el în mâinile ucigaşilor săi, ea sub jug străin». In continuare, arată înflăcăratul cuvântător că, dacă în 1859 se unesc într'un singur Stat cele două principate,

PREOTUL ISIDOR SILAGHI din Bicău, jud. Satu-Mare, executat de unguri în Februarie 1919

EPISCOPUL IULIU HOSSU AL GHERLEI CITEŞTE RESOLUŢIILE ADUNĂRII, LA ALBA IULIA, 1 DECEMVRIE 1918

Muntenia şi Moldova, se vede că « Dumnezeu mai are în vedere şi visul acelor alte milioane de Români care gem sub jug străin şi pentru care o asemenea zi zace încă în sânul viitorului ».

La serbările dela Iaşi, aderă şi studenţii din Cernăuţi, grupaţi în societatea « Arboroasa ». In telegrama lor de adesiune se găseşte expresiunea « Moldova trunchiată ». Din această pricină, membrii acestei societăţi stau în arest preventiv 11 săptămâni. Intre cei arestaţi, alături de compozitorul C. Porumbescu, este şi preotul C. Morariu, una din ilustraţiile clerului român.

ŞT. CICEO POP, 1865—1933

Manifestaţia cea mai însemnată, însă, e broşura « Rapt de la Bukovine », tipărită de *M. Kogălniceanu*, anonim, fireşte, la Paris, editura Surillanmaine et C-ie. Apariţia acestei broşuri e urmărită de autorităţile austriace, cu toată străşnicia, privind ca o « crimă de stat », cetirea şi răspândirea ei. Autoritatea centrală e foarte mulţumită, când cele locale îi raportează că broşura dela Paris e necunoscută în Bucovina. Chiar dacă ea ar pătrunde în provincia ameninţată, mult rău n'ar putea produce, fiind scrisă într'o limbă cu desăvârşire străină localnicilor. Totuşi în aceste rapoarte e vorba şi de unii « ultranaţionali », « iperzeloşi », « Daco-Romani », « Români tineri », etc.

Aceşti Români tineri înţeleg: « *Nu cu vorbe, ci cu fapte româneşti şi glorioase. Pe acest domn mort prin trădare, toţi Românii să-l cinstim. Ghica Vodă azi ne cere monument făcut din oase ; Deci de piatra pe mormântu-i spada noastră s'ascuţim* » (*D. Petrino*, La mormântul lui Grigore Ghica).

Prilejuri de a ridica « monumente din oase » se ivesc destule. In răsboiul pentru neatârnare voluntarii bucovineni, ca şi cei ardeleni, îşi au partea lor de vrednicie. Bucovineanul Constantin Popescu e între cei dintâi căzuţi la Calafat. Alţi veterani bucovineni sunt: Al. Giurgiuvan, Ilie Gherghel, Partenie Siretian, Gh. Levescu, Emilian Huidei, dar mai ales Al. Chibici Revneanul, unul din devotaţii îngrijitori ai bolnavului poet Eminescu. Ca şi surorile lor din Ardeal, bucovinencele adună şi ele scamă şi bandaje pentru răniţii români.

Acelaşi lucru, în alte forme, fireşte, se întâmplă în răsboiul balcanic din 1913.

UNIREA. Astfel pregătită sufleteşte, Bucovina aşteaptă şi ea cu nădejde ceasul izbăvirii. Acest ceas, pentru ea, sună cu două zile mai curând decât pentru Ardeal. Prăbuşindu-se Austria la sfârşitul răsboiului mondial, în timpul căruia Bucovina e când a Nemţilor, când a Ruşilor, ameninţată apoi mereu de bandele de haidamaci ale Ucrainenilor, ea e în cele din

urmă, redată patriei-mame prin armata română. La 11 Noemvrie 1918, divizia a opta de sub comanda generalului Iacob Zadik intră în Cernăuți, garantând avutul, cinstea, liniștea, pacea și propășirea tuturor.

Marea adunare națională a Românilor din Bucovina, chemată să dea istoriei lor noul curs, se ține în sala de marmoră a palatului mitropolitan din Cernăuți. După ce președintele consiliului național, părintele Dionisie Bejan, deschide ședința, Iancu Flondor, fost președinte al Partidului Național Român din această provincie, având atunci și atribuții de președinte de guvern, salutând și el pe cei de față, propune adunării următoarea moțiune: « *Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, Joi, în 15/28 Noemvrie 1918 în sala sinodală din Cernăuți;*

considerând că, dela fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevii și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s'a închegat ca stat;

Considerând că, în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsesc vechiul scaun de domnie dela Suceava, gropnițele domnești dela Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei;

Considerând că fiii acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori, au apărat dealungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropirii păgâne;

Considerând că, în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu deasila alipită coroanei Habsburgilor;

Considerând că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotia drepturile naționale care, prin strâmbătăți și persecuții, căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu cari el voiește să trăească ca frate;

Considerând că, în scurgerea de 144 de ani, Bucovinenii au luptat, ca niște muceници, pe toate câmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor, și că ei, drept răsplată, aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică;

SILVESTRU MORARIU
Mitropolitul Bucovinei, 1880—1895
desen de Bucevski

Considerând că, în acelaș timp, poporul băștinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile isvoarelor de câștig ale acestei țări și despoiat, în mare parte, de vechea sa moștenire;

Considerând că, cu toate acestea, Bucovinenii n'au pierdut nădejdea că ceasul mântuirei, așteptat cu atâta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe nelegiuite, se va reîntregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan, și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într'un stat național unitar;

Constată că ceasul acesta mare a sunat!

IANCU FLONDOR 1865—1924
Președintele Adunării Naționale a Românilor Bucovineni din 1918

Astăzi, când după sforțări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s'au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, și când, în urma loviturilor zdrobitoare, monarhia austro-ungară s'a zguduit în temeliile ei și s'a prăbușit și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărîre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei desrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea desrobirii noastre.

Drept aceea noi, congresul general al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale hotărîm:

Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României ».

ALEXANDRU PETRINO, 1824—1898
Deputat în dieta provincială a Bucovinei, ministru la cabinetul din Viena, luptător pentru românitate

CONSILIUL DIRIGENT

La acest vot al adunării naționale române aderă și Polonii, prin reprezentantul lor, Stanislau Kwiastowki, apoi Germanii prin delegatul lor, profesorul Alois Lebouton.

Hotărîrea dela Cernăuți e întărită și prin decretul lege din 30 Decemvrie 1918. In temeiul acestei legi: «Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne deapururea unită cu regatul României».

Tot atunci apare și decretul-lege pentru administrația acestei provincii. Și aici, ca și în provinciile de peste Carpați, rămân în ființă legile și ordonanțele ce nu pot fi schimbate decât pe cale legislativă. Bucovina are doi miniștri fără portofoliu: unul la Cernăuți, celălalt la București. Intâiul ministru român peste Molna este Iancu Flondor, iar reprezentant al acestei provincii în guvernul central e d. Ion I. Nistor.

Pentru administrație se constitue diverse servicii în frunte cu secretari generali pentru: interne, justiție, finanțe, instrucție publică, culte, lucrări publice, industrie, comerț, ocrotire socială, agricultură, domenii, alimentare și salubritate publică. Toate celelalte atribuții cad în sarcina guvernului central.

Precum hotărîrile adunării naționale dela Alba Iulia sunt ratificate de tratatul internațional dela Trianon (Versailles), tot astfel acelea ale adunării din Cernăuți sunt recunoscute prin tratatul dela S. Germain, încheiat cu Austria.

Așa încetează politica provincială bucovineană, legându-se de acum înainte, organic, în vieața cea mare a întregului neam românesc.

pr. i. g.

BIBLIOGRAFIE.

BĂLCESCU NIC., *Românii sub Mihai-Vodă Viteazul*. Ediție nouă făcută pe seama tinerimii școlare și adausă cu XVI narațiuni istorice din zilele de cădere ale lui Mihai-Vodă Viteazul (18 Sept. 1600—19 Aug. 1601—17 Iul. 1603) de *Alex. Lăpĕdatu* București 1908.

BARIȚIU GEORGE, *Părți alese din istoria Transilvaniei*. Sibiu, 1889—91, 3 volume;

— *Studii și articole*, cu o prefață de Dr. Ioan Lupaș. Sibiu, 1912.

BEU OCTAVIAN, *Răscoala lui Horia în arta epocei*. Cu o sută cinci ilustrațiuni. București, 1935.

BOGDAN-DUICA G., *Procesul episcopului I. Inocențiu Clain*. Studiu. Caransebeș, 1896;

— *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*. București, 1924.

BOILA ROMUL, *Consiliul Dirigent* [în] «Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul». București, 1929, I, 89—101.

BUNEA AUGUSTIN, *Vechile episcopii românești*... Blaj, 1902;

— *Din istoria Românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Micu Klein*, 1828—51. Blaj, 1900.

DENSUȘIANU N., *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria* (1784—85), scrisă pe baza documentelor oficiale. București, 1884.

DĂIANU ILIE, *Cronica anului* 1848. Partea I, Sibiu, 1898.

DRAGOMIR SILVIU, *Corespondența episcopului Gherasim Adamovici* și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791. Sibiu, 1911;

— *Din corespondența dascălilor ardeleni în anul* 1848 [în] «Omagiu lui I. Bianu din partea colegilor și foștilor elevi». București, 1927, pp. 155—70;

— *Ioan Buteanu*, prefectul Zarandului în anii 1848—49. București, 1928;

— *N. Bălcescu în Ardeal*. Cluj, 1928;

— *Const. Romanul Vidu*, Discurs de recepțiune la Academia Română la 25 Mai 1929.

GEORGESCU IOAN, *Avram Iancu*. Crâmpeie din viața și din vremea lui. Sibiu, 1922 (Bibl. pop. a Asociațiunii, Nr. 105—106);

— Dr. *Ioan Rațiu* (1828—1902), 50 de ani din luptele naționale ale Românilor Ardeleni. Sibiu, 1928 (Bibl. Astra, Nr. 16);

— *George Pop de Băsești*, 60 de ani din luptele naționale ale Românilor Transilvăneni. Oradea, 1935 (Bibl. Astra, Nr. 19);

GEORGESCU IOAN, *Le culte du général Berthelot en Roumanie* în *Le Mémorial*. Saint-Étienne, Loire (France), No. du 14 juillet — 20 juillet, 1934.
HODOŞ ENEA, *Simeon Balint*, Din istoria vieţii sale. Fapte şi lupte din Munţii Apuseni ai Ardealului în 1848—49. Sibiu (f. a.).
IANCU AVRAM, *Raportulu despre faptele óstei poporane* care a statu sub comanda lui... pe timpuul resboiului civile din Transilvania'a în anii 1848—49. Sibiu, 1884.
IORGA N., *Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria*. Bucureşti (Vălenii de Munte), 1915. 2 vol.
LUPAŞ IOAN, *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*. Bucureşti, 1928;
— *Răscoala ţăranilor din Transilvania la* 1748. Cluj, 1934;
— *Avram Iancu* [în] « Anuarul institutului de istorie naţională ». Cluj, 1924—25, pp. 1—62;
— *Istoria unirii Românilor*. Bucureşti, 1937.
MĂRDĂRESCU General G. D., *Campania pentru desrobirea Ardealului şi ocuparea Buda-Pestei* (1918—20). Bucureşti, 1921.
METEŞ ŞTEFAN, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a Românilor din Transilvania şi Ungaria*. Vol. I (până la 1698). Ed. II revăzută şi întregită cu 115 ilustraţii. Sibiu, 1935;
— *Lămuriri nouă privitoare la revoluţia lui Horia*. Sibiu, 1933.
MOLDOVANU VASILE, *Memorii din* 1848—49 Braşov, 1895.
MORGIANU G., *Luptele de emancipare ale Românilor din Ardeal în lumină europeană* [în] « Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul ». Bucureşti, 1929, III, 1397—1482.
MOTOGNA V., *Articole şi documente*. Contribuţiuni la istoria Românilor din veacul XIII—XVI. Cluj, 1923;
— *Trecutul Ardealului românesc în cadrul năzuinţelor spre unitatea naţională* [în] « Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul ». Bucureşti, 1929, I, 21—87.
MUREŞANU A. A., *Luptele pentru libertatea şi independenţa Românilor din Transilvania în sec. XIX şi până la Unire*. Braşov—Bucureşti, 1921 (manuscript);
— *Temeiurile istorice ale politicei noastre naţionale*. Braşov (Ţara Bârsei), 1929;
— *Documente pentru istoria Memorandului* [în] « Transilvania ». Sibiu, Nr. 4—5 din 1929;
— *Documentele procesului Memorandului*. Braşov (Ţara Bârsei), 1933.
NISTOR I. I., *Românii şi Rutenii*. Studiu istoric şi statistic. Bucureşti, 1915;
— *Un capitol din viaţa culturală a Românilor din Bucovina*, 1774—1857. Discurs de recepţiune la Acad. Rom., 1916;
— *Istoria bisericii din Bucovina* şi a rostului ei naţional-cultural în viaţa Românilor Bucovineni. Bucureşti, 1916;
— *Der nationale Kampf in der Bukovina* mit besonderer Berücksichtigung der Rumänen und Ruthenen. Bucureşti, 1919;
— *Bejenari ardeleni în Bucovina*. Cernăuţi, 1926;
NISTOR I. I. — *Consecinţele războiului pentru neatârnare asupra Românilor din Bucovina şi Basarabia* [în] Universitatea liberă. Conferinţe ţinute la Ateneul Român, 1927;
— *Răsunetul războiului din* 1877 *în Bucovina şi Basarabia*. Bucureşti, 1927 (Mem. Secţ. Ist., s. III, t. VII, m. 9);
— *Grigore-Vodă Ghica* [în] « Codrul Cosminului », a. IV (1927);
— *Unirea Bucovinei*, 28 Noemvrie 1918. Studiu şi documente. Bucureşti, 1928;
— *Decorarea lui Avram Iancu şi a camarazilor săi*. Bucureşti, 1931.
PACAŢIAN T. V., *Cartea de aur* sau luptele politice naţionale ale Românilor de sub coroana ungară. Sibiu, 1904 şi urm., 8 vol.
PĂCLIŞANU Z., *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii* 1790—92. Studiu istoric cu anexe documentare. Bucureşti, 1923 (Acad. Rom., Mem. Secţ. Ist., s. III, t. I, m. 2);
— *Corespondenţa din exil a episcopului Inochentie Micu-Klein*, 1746—68. Bucureşti, 1924 (Ac. Rom. Publicaţiunile fondului Principesa Alina Ştirbei, XII);
PĂCLIŞANU Z., *Guvernele ungureşti şi mişcarea memorandistă a Românilor din Ardeal* [în] « Revista Fundaţiilor Regale ». Bucureşti, I, 5 (Mai 1934).
PANAITESCU P. P., *Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936;
— *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936.
POPA TRAIAN, *Documente privitoare la Românii din scaunul Mureşului*. Târgul Mureşului, 1925.
POPA LISEANU G., *Izvoarele istoriei Românilor* (Fontes historiae Daco-Romanorum). Bucureşti, 1934 şi urm., 9 volume.
SBIERA DR. I. G., *Voci asupra vieţii şi însemnătăţii lui Aron Pumnul*.. Cernăuţi, 1889.
SIRBU DR. ION, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*, Domnul Ţării Româneşti. I. Răzmiriţele şi politica lui din afară dimpreună cu întâmplările atingătoare din ţările vecine 1593—1598, Bucureşti, 1904;
II, 1598—1599. *Cuprinderea Ardealului*, Bucureşti, 1907.
SUCIU DR. COR., *Cum a fost pregătit 3/15 Maiu 1848*, Blaj, 1925;
— *Corespondenţa Ioan Maniu—Simion Bărnuţiu*. Blaj, 1929.
THEODORIAN-CARADA M., *Din frământările trecutului*. Bucureşti, 1920;
— *Efimeridele*. Însemnări şi amintiri. Bucureşti, 1930 şi 1937, 2 vol.
TOROUŢIU I. E., *Studii şi documente literare*. Bucureşti, vol. VIII (în curs de apariţie);
— *Floarea Soarelui*. Bucureşti, Mai 1927 (Nr. închinat Pr. Const. Morariu).
VERESS ANDREI, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi a Ţării Româneşti*. Bucureşti, 1929 şi urm., 8 volume.

RADU DELA AFUMAŢI
Piatra de mormânt

VIAȚA POLITICĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A MOLDOVEI

EVOLUȚIA CLASEI CONDUCĂTOARE PÂNĂ LA 1821

Clasa proprietarilor a format cea mai veche nobilime a Românilor, o nobilime teritorială. In diploma dela 1247, prin care regele Ungariei conceda cavalerilor ioaniți oarecare foloase în Oltenia și Muntenia, se vorbește de « maiores terrae » din aceste părți. O scrisoare a papei dela 1345, când Statul muntean abia se închegase, este adresată « tam nobilibus quam popularibus Olahis Romanis ».

Deosebirea între această nobilime și cea feudală este că cea din urmă constituia un atribut al persoanei, putea exista și fără pământ și nu se pierdea odată cu feudul. A noastră, se câștiga prin dobândirea proprietății, cu singurele îngrădiri impuse de regimul colectivității și se pierdea odată cu ea. De altă parte, nobilitarea pentru valoare individuală nu se făcea la noi prin ceremonia introducerii în ordinul cavalerilor, ci prin dăruire de pământ de către Domn.

Indatorirea principală a tuturor proprietarilor era de a veni călări la oaste, pe proprie cheltuială, însoțiți de câte 2—3 călăreți de fiecare sat ce stăpâneau. Astfel a fost compusă strălucita cavalerie care a pierit la Valea Albă. Numai la mari primejdii se recurgea și la oastea pedestră de țărani. Proprietarii erau aceia cari porneau la luptă pentru apărarea moșiilor lor, care toate laolaltă formau moșia cea mare, adică țara. Dar ei aveau interes ca pământurile să nu le rămâe nelucrate și de aceea și solicitau dela Domni scutirea de oaste a oamenilor de pe moșiile lor.

Când Românii au constituit cele dintâi state unitare, au împrumutat organizarea lor dela statele vecine mai vechi, în primul rând dela cele slave dela sudul Dunării, de care de mult se simțiau mai apropiați, prin tradiție, obiceiuri și religie. Au împrumutat dela Slavii de sud dregătoriile, pe care și aceștia le imitaseră dela Bizantini; au luat dela Bulgari, unde apare prin sec. al XIII-lea, epitetul de boier, care s'a dat la noi atât dregătorilor, cât și proprietarilor dintre cari se recrutau de obicei la început; au adoptat dela Sârbi epitetul de jupan sau pan și pe cel de vlastelin pentru sfetnicii domnești.

Alături de nobilimea teritorială se ivește de atunci aristocrația sfetnicilor domnești, cu și fără dregătorii determinate. Aceștia formară, în statul unitar, consiliul zilnic, obișnuit, al Domnului care ia toate hotărîrile cu « boierii lui mari și mici », după formula celor mai vechi hrisoave, fără ca toți, firește, să poată fi și prezenți. Numai în împrejurări extraordinare se constată adunări la care iau parte și căpeteniile militare, adică principalii proprietari. O diferențiare deci, care se constată și în statele barbare din occident înainte de feodalitate și pe urma căreia cei ce se bucură de favoarea și încrederea Domnului, sunt « slugile » lui, cum se mai zice și la noi dregătorilor, vor ajunge, oricare ar fi originea lor, să eclipseze importanța de mai nainte a nobilimii teritoriale, a șefilor de familii cari formau, cu toții, sfatul micilor voevozi de altă dată.

In Muntenia, în sec. al XIV-lea și al XV-lea, nu există decât epitetul de boier atât pentru dregători, cât și pentru proprietari. Numai în actele latinești ale voevozilor munteni se deosebesc « barones et milites terrae ». In Moldova, în aceeași vreme, există pentru proprietarii ostași epitetul de viteji, dela ung. vitez = ostaș și acel de curteni, pentrucă principalele așezări dela țară ale proprietarilor se numeau curți și pentrucă proprietarii se strângeau în vreme de răsboi la « curtea » Domnului. Când izvoarele vechi zic că « mulți viteji făcu Ștefan cel Mare », însemnează că a făcut proprietari pe ostașii de rând, ziși voinici, cari se distinseseră în lupte.

In această organizație inițială, o schimbare adâncă s'a produs în urma încercuirii Principatelor de către Turci care, cu excepția nordului și nord-estului Moldovei, era completă la mijlocul sec. al XVI-lea.

Tributul, plătit încă din sec. al XV-lea, fu sporit succesiv din cauza mezatului ce se deschidea la Poartă de candidații la scaunele domnești. Se adaugă darurile ce Domnii se obișnuiră să facă Porții pentru a dobândi scaunul, a se menținea în el, sau a-l redobândi. Se cereau de Turci bani pentru plata lucrătorilor dela cetățile și lopătarilor de pe corăbiile turcești.

Din sec. al XVI-lea Principatele devin « chelerul » adică grânarul împărăției și Turcii își asumă un drept de preempțiune asupra cerealelor și vitelor dela noi. Uneori, exigențele depășesc posibilitățile țării și atunci marfa cerută trebue cumpărată. Alteori, marfa trimisă se pierde pe drum și trebue procurată a doua

oară. Se mai întâmpla ca Turcii să ceară, pentru o parte din produse, valoarea lor în bani.

Pentru satisfacerea acestor pretenții tot crescânde, se crează o droae de impozite, personale, directe și indirecte, zise «slujbe» și foarte nimerit «mâncături de peste an». Din cauza exigențelor turcești, s'a simțit trebuința de venituri tot mai mari și s'a dat o tot mai mare desvoltare fiscalității. Odată cu fiscalitatea, sistemul răspunderii colective, care exista *din vechime în afaceri penale și chiar civile*, se întinde și în materie de impozite. Proprietarii indivizi răspund unul pentru altul, ca și pentru colonii de pe moșiile lor. Restrângerea libertății acestora este motivată de acum și de interese fiscale.

Capitalul apare și la noi atunci în forma lui primitivă de capital de camătă, ce nu se caută pentru investiri productive, ci pentru consumație, plata impozitelor sau trebuințele traiului. Cei cari au «banul», adică numerarul, tot mai necesar din cauza fiscalității, expropriază pe cei cari trec prin momente de jenă financiară; ei domină și economicește și politicește. Camătă fac nu numai creditorii străini, dar și Domnii, boierii dregători, boierii proprietari, negustorii străini și de țară și chiar fețele bisericești.

In aceste împrejurări are loc în Principate o adâncă prefacere socială.

In sânul *nobilimii teritoriale* începe, din sec. al XVI-lea, un dureros proces de selecție naturală nemiloasă. Inlăuntru aceleeași clase de boieri-proprietari, se ridică unii și decad alții. Foarte mulți proprietari sărăcesc, pentrucă nu mai pot face față totodată îndatoririi ostășești și impozitelor tot mai numeroase; pentrucă apasă asupra lor sistemul lărgit al răspunderii colective; pentrucă se întâmplă de cad în robie și trebue să se răscumpere cu bani grei. In toate aceste cazuri, față cu raritatea numerarului, altă soluție nu este decât zălogirea și apoi vânzarea ocinei. In asemenea vremuri de liberalism feroce, când se aplică fără restricție maxima «homo homini lupus», nimeni nu este cruțător. Cel puternic abuzează fără scrupul de situația lui.

Aceste vicisitudini ale nobilimii teritoriale au avut o adâncă înrâurire asupra forțelor militare ale Statului.

S'a ivit necesitatea de a uni pe micii proprietari nevoiași, acordându-le ușurințe fiscale ca să-și poată îndeplini și mai departe îndatorirea ostășească și de a-i organiza astfel încât să existe siguranța că vor face față îndoitelor lor obligații militare și fiscale.

Aceste grupări, organizate de prin sec. al XVII-lea, sunt cunoscute sub numele de bresle de slujitori și în ele au intrat, când n'au mai putut fi de sine stătători, curtenii din Moldova și similarii lor din Muntenia, ziși de prin sec. al XVI-lea, roșii.

Tot o urmare a fiscalității a fost creșterea însemnătății *aristocrației de dregătorii* față de *nobilimea teritorială*.

Dregătoriile Statului s'au completat treptat până în sec. al XVII-lea. Până puțin după tratatul dela Cainargi din 1774, dregătorii se împărțeau în trei categorii: boieri mari, boieri și slugi. Boierii mari erau titularii funcțiilor de sfat și divan domnesc și al înaltelor demnități ale curții, în total vreo 20 de dregătorii. Boierii erau dregătorii imediat subordonați celor mari și purtau aceleași titluri, dar în loc de vel, mari, li se zicea vtori, al doilea, sau treti, al treilea. De prin sec. al XVII-lea s'a luat obiceiul că boieriile mari și boieriile se confereau prin îmbrăcare cu blană, cu caftan, în prezența Domnului. In fine, epitetul de slugi, care în vechime se dădea tuturor dregătorilor, a ajuns să desemneze numai pe *slujbașii inferiori*; li s'a mai zis și boiernași și nu se îmbrăcau cu caftan.[1]

Dregătorul cel mare în slujbă era evident omul care se bucura de favoarea domnească. Era scutit de unele impozite; obținea scutiri parțiale sau *totale pentru colonii de pe moșiile lui*; percepea o parte din dările breslelor slujitorești de sub ordinele lui; era solicitat și răsplătit de oricine căuta pentru sine sau pentru ai săi un sprijin sau o carieră; își sporea patrimoniul cu moșioarele nevoiașilor pe care-i împrumuta pentru plata dărilor, sau cari se răscumpărau dela el de pedepse; lua în arendă impozitele, căci măcar din sec. al XVII-lea «slujbele se vindeau». In sistemul răspunderii colective și ierarhice, cel ce plătea pentru altul se putea folosi de pământul lui și în cele din urmă să-l vânză sau să și-l însușească pentru a se despăgubi.

Dar exista și pentru dregător reversul medaliei: împrumuturile forțate, pierderea favoarei domnești, schimbarea Domnului, dușmănia celui nou. Intreprinderea impozitelor mai ales era astfel sorginte de câștig pentru unii, de pagubă sau ruină pentru alții.

Aceeași, în alte proporții, era și situația dregătorilor mici.

Cu vicisitudinile prin care a trecut astfel nobilimea teritorială și cu importanța dobândită de aristocrația de dregătorii, se înțelege și noul aspect al sfatului țării, al «țării» legale. Continuă a nu fi o adunare populară, dar acum, la sfatul țării, convocat la ocazii solemne, proprietarii nu mai participă decât prin șefii cetelor slujitorești în care sunt grupați. Cuvântul «țară» corespunde astfel, din punct de vedere politic-social, cu «regnicola» din Ungaria de pe la *mijlocul* sec. al XIV-lea: nu desemnează decât pe privilegiați. In opoziție cu «țara» legală este «țara» fiscală. Intr'adevăr, esența privilegiului țării legale este de a nu plăti impozitele după sistemul aplicat poporului de rând și zis «cisla țărănească», sau «dajdiile țărănești», sau, mai scurt «țara»; privilegiul fiscal consistă tocmai în a nu fi «amestecat cu țara».

Nici un titlu de noblețe ereditar n'a fost la noi semnul exterior, transmisibil de-a-lungul veacurilor, mărturia indestructibilă a situației dobândite odată de o familie, care rămânea apoi aceeași în ierarhia nobiliară, independent de vicisitudinile ei ulterioare și de situațiile incidentale ale membrilor ei.

Dar, dacă sistemul nostru legal făcea din fiecare generație făuritoarea propriei ei situații, exista

[1]) Vezi Encic. Rom. I, *Administrația Centrală în Principate*, pag. 272.

totuşi şi la noi conştiinţa despre o nobleţe ereditară. Despre un om nou, se zicea în sec. al XVII-lea că era ridicat din prostime, iar despre urmaşul unei familii cunoscute, că era «de bun neam», sau «de bun rod». Bine s'a zis că dacă boieria — funcţie nu se moştenea, era însă ereditară şi la noi boieria — nobleţe.

Au fost Domni, încă din sec. al XVII-lea, care au acordat oarecare privilegii fiilor de boieri, dar acela care a încercat să legalizeze o nobleţe ereditară, a fost Constantin Mavrocordat, în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. El confirmă evoluţia epitetului de boier, calificând astfel numai pe dregător. Legalizează scutirile de dări pe care Domnii anteriori le acordaseră de obicei dregătorilor în funcţie şi le extinde şi la cei ieşiţi din slujbe şi la fiii lor. Crează categoria nobiliară a «neamurilor», în care cuprinde pe urmaşii boierilor mari şi categoria «mazililor» în care aşează pe urmaşii boierilor şi le acordă şi lor oarecare scutiri de impozite. Dintre boiernaşi nu mai recunoaşte decât pe postelnicei ca o ultimă treaptă a tagmei boiereşti şi nu acordă nici o favoare urmaşilor boiernaşilor. Această întocmire a rămas, în trăsături generale, aceeaşi până la desfiinţarea privilegiilor. Ea dădea oarecare satisfacţie conştiinţei despre o nobleţe ereditară, ce se manifestase când cu ocuparea Olteniei de Austriaci şi s'a afirmat şi cu prilejul anexării Bucovinei către Austria.

MIRCEA CEL BĂTRÂN DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, 1386—1418
Frescă în Biserica din Brădet

Ca o consecinţă a reformei lui Mavrocordat, care clasa la neamuri şi mazâli numai pe urmaşii boierilor mari şi ai boierilor, adică ai dregătorilor ce se îmbrăcau cu caftan, s'a considerat de atunci încoace că dobândirea dregătoriilor cu caftan constituia o înnobilare ce se transmitea descendenţilor.

Clasa conducătoare în Principatele române, mai ales dela decăderea nobilimii teritoriale, a fost aristocraţia de boieri mari cari formau divanul domnesc.

Puţin după tratatul dela Cuciuc-Cainargi din 1774, dregătoriile cele mari de până atunci au fost despărţite în două clase. Titularii celor de clasa întâi au fost calificaţi de «cinstiţi şi credincioşi boieri», iar ceilalţi numai de «credincioşi». Simpli boieri de până atunci au fost confundaţi în categoria boernaşilor. Avem deci acum, boieri de două clase şi boiernaşi.

După vreo 20 de ani, se face însă o diferenţiare. In sânul dregătoriilor de clasa întâi, se dovedesc cele privitoare la interesele principale ale Statului, echivalentele ministerelor moderne şi care avuseseră totdeauna o mai mare importanţă; fiindcă aceste dregătorii nu erau pe atunci decât cinci, grec. pende, titularii lor au format *protipendada*. La sfârşitul epocii fanariote, aceste dregătorii de starea întâi ajunseseră a fi vreo 10 în Muntenia, vreo 6 în Moldova; titularii lor îşi ziceau «fraţi» şi numai ei puteau purta barbă. Astfel, în preajma anului 1800, deosebim: boieri mari sau protipendadă, boieri de două clase şi boiernaşi.

Dacă exceptăm câţiva indivizi, români sau străini, cari au reuşit incidental să se ridice până la dregătoriile cele mari, acestea erau monopolizate, în pragul sec. al XIX-lea, de vreo 20 familii în fiecare Principat, care formau o adevărată oligarhie, sub numele de protipendadă. Situaţia preponderantă a unora din aceste familii data numai din sec. XVIII-lea, a altora însă din al XVII-lea, a altora chiar din al XVI-lea; unele erau de origină străină, altele băştinaşe. Formau o oligarhie întemeiată pe averea ei teritorială, o plutocraţie, ca rezultat al selecţiunii materiale ce se făcuse în sânul chiar al boierimii de dregătorii.

Când, pe la mijlocul sec. trecut, curentul democratic s'a afirmat în Principate, prima ţintă a loviturilor a fost, fireşte, protipendada, care deţinea puterea politică şi se credea singură îndrituită s'o deţie.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU, DOMNUL MOLDOVEI, 1552—1561 și 1564—1568 ȘI FAMILIA SA
Frescă dela Mănăstirea Slatina

Patima luptelor pe de o parte, neștiința pe de altă parte, au făcut să se formuleze atunci tot felul de păreri greșite și chiar contradictorii despre originea și evoluția boierimii în trecutul românesc.

Astfel, confundându-se protipendada întreagă cu unii oameni mai de jos cari intraseră întâmplător în rândurile ei, i s'a aruncat epitetul disprețuitor de grupare de parveniți.

S'au opus apoi protipendadei în special și boierimii în general, categoriile zise neamuri și mazâli, privite ca reprezentând nobilimea cea veche, dar scăpătată, a țării. Decât, neamurile și mazâlii, ca niște categorii nobiliare aparte, nu datau decât dela Constantin Mavrocordat, din prima jumătate a sec. al XVIII-lea și cuprindeau, de atunci încoace, pe urmașii rămași fără boierii ai boierilor, fie de țară, fie străini.

Mai mult, măcar din a 2-a jumătate a sec. al XVIII-lea, se constată obiceiul Domnilor de a crea mazâli și neamuri, dintre oameni de rând, cari nu erau urmași de boieri, dar cărora voiau să le acorde privilegiile respective.

Organizarea economică și socială a Principatelor a fost săpată dela temelie de influența occidentală, care a pătruns la noi de când Turcii, dela tratatul din Carlovăț încoace, au fost siliți să restitue treptat creștinătății cuceririle lor.

In special, ideologia franceză a sec. al XVIII-lea și a marei revoluții a pătruns la noi, pentru a fi interpretată în sensuri diferite, prin cărțile franceze accesibile câtorva, prin emigrații adăpostiți la noi, prin agenții diplomatici și emisarii republicei, prin negustorii cari porneau dela noi în apus pentru treburile lor, sau cari veneau de acolo la noi, în sfârșit prin intelectualii greci și feciorii de boieri cari au învățat în școlile mai apropiate sau mai depărtate, ale apusului. Centrul de propagandă era la București.

Intr'o privință, influența occidentală s'a repercutat la fel asupra tuturor claselor sociale: a redeșteptat în toate simțul național, care lâncezea de când învățământul îmbrăcase haina elenismului. Noțiunile de patrie și patriotism, pe care acest învățământ le propovăduia mereu, în școală și prin reprezentații dramatice, în folosul elenismului, au fost transportate în domeniul aspirațiilor naționale românești și astfel s'a reluat tradiția boierilor cronicari.

Boierimea se îndeletnicește cu traduceri; un mare număr de școli românești răsar pe moșiile boierilor, ridicate și întreținute cu cheltuiala acestora; chiar arhiereii greci sunt luați de curent și tălmăcesc în limba țării cărțile bisericești.

Când Lazăr a venit în Muntenia, terenul era pregătit pentru înțelegerea laturei naționaliste a învățământului său, care a și fost sprijinită de boierime, ca și școala lui Asachi în Moldova, în pline domnii fanariote.

In alte privințe, ideile occidentale s'au oglindit, firește, în mod diferit în clasele noastre sociale.

Protipendada, care monopolizase conducerea Statului, ținea negreșit, ca orice stare socială la privilegiile ei, și-și apăra interesele. Considera că prin avere, cultură, educație, i se cuvenea să rămâe la cârmă.

Averea ei era rezultatul concentrării proprietăților din cauza fiscalității. Cultura, care se constată la atâția membrii ai ei, o dobândise prin dascălii greci și apuseni din casele boierești; educația, manierele, rafinamentul, prin contactul cu străini de seamă ce se perindau pe la noi și prin călătoriile în apus. Cu Fanarioții din jurul Domnilor, cu care a fost acuzată de a fi pactizat, avea aceste puncte comune și, derivând din ele, vanitatea și oarecare tendință de cosmopolitism, de atracție pentru clasele înalte și saloanele elegante străine, de distanțiere față de celelalte clase naționale.

Dar, conservatismul boierimii mari conducătoare, încă din vechime cât și după ce s'a restrâns la o oligarhie de câteva familii, a fost temelia patrio-

tismului ei incontestabil. Naționalismul sau patriotismul este pretutindeni și totdeauna, expresia legăturii dintre interesele diferitelor categorii sociale și interesul Statului. Acest sentiment este deci mai puternic la acele clase care trag cele mai multe foloase din organizația de stat existentă, pe care au deci interes s'o păstreze. Când o singură clasă socială, ca la noi boierimea, domină într'un stat, interesele Statului se confundă cu ale ei. Aveau boierii, în mod instinctiv «sugestia pământului și a morților lor», după frumoasa expresie a lui Maurice Barrès. Patria însemna pentru ei, — ca altă dată pentru nobilimea teritorială care o apărase cu sângele — datinele și «pronomiile», adică privilegiile, moștenite. Păstrarea autonomiei patriei, astfel înțelese, a fost firul roș care i-a călăuzit constant când era amenințată de competițiile rivale ale vecinilor puternici. De aceea au și plăsmuit, în ajunul tratatului dela Cuciuc-Cainargi, pretinsele texte ale capitulațiilor noastre cu Poarta, care au format, în epoca de renaștere, temelia revendicărilor naționale.

Antipatia boierimii față de Greci, încă din sec. XVI se explică tot astfel. Sfetnicii greci ai Domnilor se atingeau de datini și privilegii, pentru a organiza fiscalitatea impusă de exigențele turcești și mai erau și niște concurenți nedoriți la dregătoriile tot mai râvnite ale țării. Sentimentul anti-grecesc n'a părăsit boierimea conducătoare nici când a devenit o oligarhie. Protipendada întrebuințează chiar, la începutul sec. XIX, termenul de patriotism pentru a desemna unirea boierilor de țară împotriva celor greci. Patriotism însemnează atunci dreptul rezervat boierimii naționale de a deținea și, firește, dea abuza de putere. Este un naționalism mai mult negativ, dar este naționalism. In Muntenia, protipendada este aceea care, îngrozită de caracterul social pe care mișcarea lui Tudor Vladimirescu l-a avut la început, a transformat-o în națională, convingând pe Tudor că numai administrația fanariotă era cauza tuturor suferințelor țării.

Față de curentele liberale venite din apus, proiectele de reforme întocmite de protipendadă în preajma anului 1821, se caracterizează prin aceea că, de o parte, propun stârpirea a diferite abuzuri derivând din sisteme administrative și financiare învechite, iar pe de altă parte, că voiesc menținerea tuturor privilegiilor, dar, dacă s'ar putea, numai pentru boierimea cea mare, pe care o privesc oarecum ca pe singura legitimă. Trebuie recunoscut că era întemeiată observația asupra căreia protipendada insista mereu, că cu cât numărul privilegiaților este mai mare, cu atât sarcinile statului apasă mai greu asupra celor rămași, mai ales asupra țărănimii. Dela unii membrii ai protipendadei au pornit însă, atunci, și propuneri de renunțare la unele privilegii și chiar de «obștească legătură în contribuție».

Ideile democratice, protipendada, în genere, le-a respins cu hotărîre. Participarea altor clase la conducerea Statului, i se părea inadmisibilă. Numai familiile puternice și luminate le socotea în stare să se călăuzească mai de grabă de interese generale. Boierii neatârnați prin situația lor se priveau ca sin-

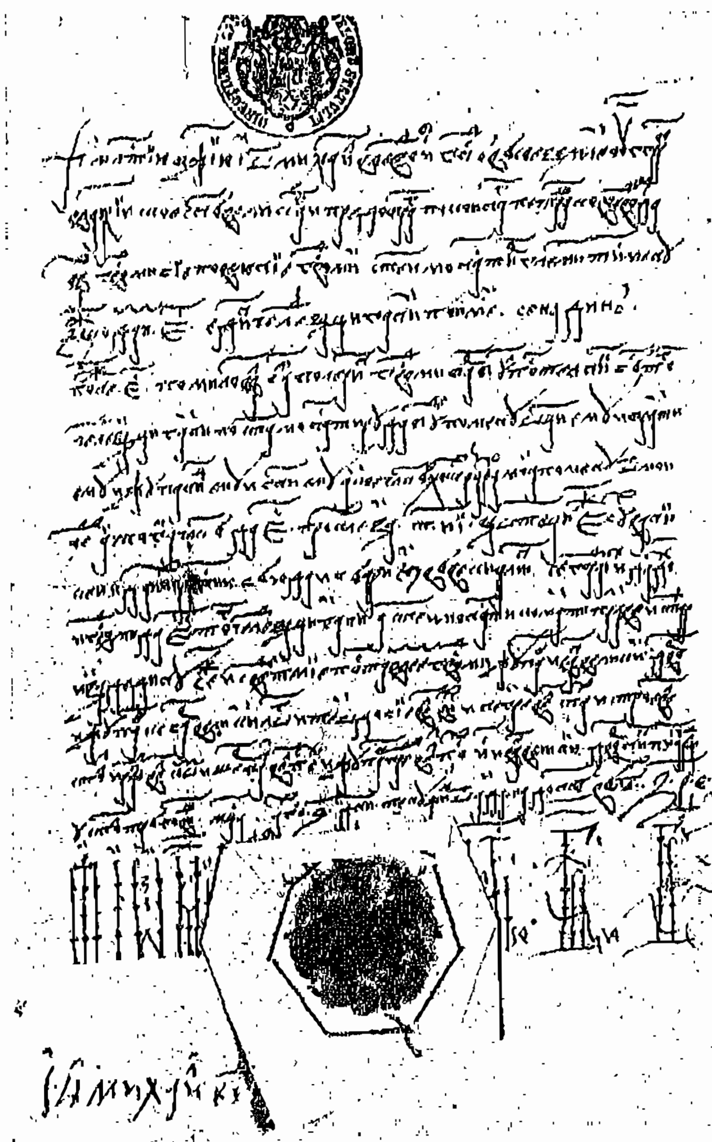
ALEXANDRU III DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1567—1577 CU DOAMNA ȘI FIUL LOR — MAI TÂRZIU MIHNEA TURCITUL. Argint bătut. După *Marcu Beza*: Urme românești în Răsăritul ortodox

gurii depozitari ai fericirii naţiei. Totuşi, iarăşi din sânul boierimii mari s'au făcut la 1821 şi propuneri de o adunare obştească, la care să participe şi deputaţi ai judeţelor, cu *misiune de a stabili impozitele* şi de a întocmi bugetul.

*

In sânul boierimii secundare existau diferenţieri, care însă nu derivau din rangurile oficiale, ci din diversitatea originii, averii, culturii, educaţiei, mediului şi relaţiilor sociale. Unii se simţeau mai apropiaţi de protipendadă, alţii mai depărtaţi de ea.

Boierimea secundară avea aproape aceleaşi privilegii ca şi cea mare. Deosebirea fundamentală era că din a 2-a jumătate a sec. al XVIII-lea, unele dregătorii mai însemnate ale statului fuseseră deosebite de celelalte şi monopolizate, de fapt, de un mănunchiu de familii, care exercitau astfel un patronat asupra boierimii secundare, *fiindcă* de ele depindeau funcţiile şi favorurile. Această situaţie subordonată, care derivase dintr'o inferioritate de avere, era firesc să pară nesuferită mai ales acelei părţi a boierimii secundare care era conştientă de o origine, cultură şi neatârnare materială, ce puteau rivaliza cu ale protipendadei. De aci putea naşte dorinţa de egalizare de drepturi a titularilor tuturor dregătoriilor *care, până la tratatul din Cuciuc-Cainargi, formase* boierimea cea mare. Totuşi acest curent specific nu se întâlneşte decât la boierimea secundară a Moldovei, unde se manifestă încă din primii ani ai sec. XIX. Explicaţia se găseşte în influenţa polonă. In Polonia, într'adevăr, *ideologia marei revoluţii franceze* fusese adoptată de aşa zisa «şleahtă», adică nobilime măruntă, care credea că va avea de câştigat, din aplicarea ei, împotriva nobilimii celei mari. In Moldova, curentul ajunsese destul de puternic pentru ca Rusia să ţie seamă de el în aşezământul dat Basarabiei la 1818. Expresiunea desăvârşită a aspiraţiilor boierilor secundari ai Moldovei, ale «carvunarilor» sau «ciocoilor», cum îi poreclea, în derîdere, protipendada, se găseşte în «constituţia» întocmită de ei la 1822. După cum revoluţia franceză, cu toate declaraţiile ei despre drepturile omului, întocmeşte, cu excepţia aceleia dela 1793, constituţii censitare şi proclamă «*egalitatea înaintea legii*», de care numai burghezimea avea să profite, tot astfel cărvunarii moldoveni traduc, cum s'a observat de curând, în constituţia *lor declaraţia de drepturi franceză*, dar întocmesc o organizaţie de stat în favoarea *boierimii secundare*.

ACT DE LA MIHAI VITEAZUL DIN 6 AUGUST 1597

In Muntenia, în lipsa influenţei polone, acest curent specific nu se întâlneşte. Se aud numai plângeri dela urmaşi de vechi neamuri, că sunt uitaţi prin provincia lor, pe când oamenii noi şi greci *sunt cinstiţi* cu caftane mai însemnate. Nemulţumirea boierimii secundare de aici o va îndruma mai de grabă spre liberalism.

Ceea ce se constată deopotrivă la boierimea secundară în amândouă Principatele, este spiritul de facţiune *de frondă*, caracteristic mişcărilor revoluţionare franceze. Avem în amândouă Principatele, dela sfârşitul sec. XVIII, un «duh franţuzesc», de răzvrătire, care se manifestă în cafenele, cluburi şi chiar asociaţii masonice, îndreptat contra autorităţilor în genere şi contra grecilor în special, pe care-l denunţă Domnii şi care *nelinişteşte protipendada*. Termenul de «*francmason*», pe vremea lui Mavrogheni, se întrebuinţează în înţeles de turburător şi intrigant, iar cel de «filfison» este o stâlcire a primelor cuvinte din cântecul revoluţionar ce se auzea şi pe la noi: «Vive le son du canon!».

PREDA BRÂNCOVEANU ŞI FAMILIA SA
Fresca dela Hurezi

Şi din rândurile boierimii secundare se ridică, în amândouă Principatele, glasuri pentru a deplânge soarta poporului de jos, dar nu se fac propuneri nici de restrângere a privilegiilor, nici de participarea altei clase decât boierimea la conducerea Statului. Un izolat este boierul moldovean Vasile Mălinescu care cel dintâi, la 1804, vorbeşte de împroprietărirea ţăranilor.

Cât priveşte boiernaşii, ei îşi vedeau de treabă prin judeţele lor. Işi cultivau moşia şi uneori pe cea vecină a vre-unui boier mare, erau aprigi în apărarea hotarelor lor, gata a umbla prin judecăţi, nu totdeauna respectuoşi şi de hotarele vecinului. Aveau şi ei cate care privilegii, obţineau dela boierii mari slujbe locale şi concesiuni mărunte de venituri publice, tot atâtea prilejuri de a-şi spori gospodăria. Unii din ei, în sfârşit, se ridicau la boieriile secundare. Gândul lor nu mergea până la egalizare de drepturi cu boierimea cea mare, dar, prin chiar situaţia lor subordonată, ideea de desfiinţare a privilegiilor le putea deveni mai uşor accesibilă.

*

O clasă burgheză, în sens occidental, nu s'a putut însă forma la noi, mai întâi pentrucă n'am avut feudalitate şi nici interesele economice ale boierimii noastre nu stăteau, ca ale feudalităţii apusene, în calea intereselor negustorimii; apoi, pentrucă porţile boierimii au fost în continuu larg deschise negustorimii bogate. Este totuşi firesc ca principiile revoluţiei franceze să fi găsit în rândurile negustorimii mai răsărite dela noi, care venea în contact cu ideile apusene, fie direct, fie prin şcolile greceşti, un ecou potrivnic privilegiilor fiscale şi politice boiereşti de care nu beneficia. Acest curent s'a accentuat apoi în Muntenia, dela deschiderea şcoalei româneşti a lui Lazăr încoace, când un învăţământ cu tendinţe liberale a devenit accesibil şi micii negustorimi şi meseriaşilor din ţară.

Titlul de doctor în medicină şi filosofie dela Universităţile apusului, se bucura, încă dela sfârşitul sec. XVII, de o deosebită consideraţie în lumea grecească. Şi în Principate, în timpul cârmuirii fanariote, se acordau medicilor multe din privilegiile şi onorurile boierimii. Mulţi şi-au părăsit profesiunea pentru a intra în dregătorii. Cu atât mai mare era meritul acelora cari renunţând la avantagiile mai însemnate, materiale şi onorifice, ale carierei dregătoriilor, puneau mai mult preţ pe valoarea socială a ştiinţei lor, pe care o numeau « divină ».

Aceeaşi observaţiune este valabilă şi pentru dascălii fruntaşi dela şcolile cele mari greceşti din Principate, cari rămâneau credincioşi unei profesiuni pe care puţini boieri erau în stare s'o preţuiască, după cum constată, la 100 de ani distanţă, D. Cantemir şi Dionisie Fotino.

Pentru aceşti idealişti, câştigul material era secundar, iar onorurile nu le păreau îndreptăţite decât când veneau să încunune valoarea individuală. Un hrisov dela sfârşitul sec. XVIII, vorbeşte de cei cari din « iubire de cinste » caută « a se pricopsi la învăţătură » pe când alţii « din iubire de slavă » voesc « să câştige dregătorii ». Ei şi-au îmbogăţit învăţământul, în tot cursul sec. XVIII, cu ideile filosofice occidentale, întrucât le deveneau accesibile. La Bucureşti, în preajma anului 1800, şcoala grecească dobândeşte o nouă strălucire, mulţumită unor dascăli însemnaţi cari au îmbrăţişat cu căldură ideile marii revoluţii. In scrierile lor se găseşte deopotrivă, critica privilegiilor care n'au ca substrat meritul personal şi preocuparea de îmbunătăţirea soartei materiale şi morale a ţărănimii. Ei lasă o adâncă impresie în sufletele tinerilor lor auditori. Unii din aceştia sunt din boierimea cea mare conducătoare şi vor deveni în curând stegarii ideilor liberale din apus. Alţii sunt din clasele mai modeste şi uşor accesibili, fireşte, ideilor nouă. Lui Tudor Vladimirescu însuşi, principiile marei revoluţii i-au fost inculcate în bună parte, de nişte elevi ai dascălilor greci de seamă din Bucureşti.

Aceeaşi influenţă a fost continuată, tot în Muntenia, şi asupra unor straturi tot mai adânci ale societăţii, de şcoala românească a lui Lazăr şi a urmaşilor lui, munteni şi ardeleni.

Iată dece în Muntenia, spre deosebire de Moldova, nemulţumirile poporului de jos încă dela 1821, nu se manifestă numai prin răscoale ţărăneşti, dar şi în scrieri ale cărturarilor ieşiţi din rândurile lui, trecuţi mai întâi prin şcoala grecească, apoi prin cea românească a lui Lazăr şi trimişi, unii, la 1820, de boierimea cea mare, să-şi desăvârşească studiile la Universităţile din apus. Ei vorbesc, ca şi foştii lor dascăli, de acei « blagorodnici », adică privilegiaţi, cari se fălesc că se trag « din naştere trupească din cutare şi din cutare » şi cari cred că boier este

«acela care poate să înjure pe cel mai mic când va voi», pe când în realitate boier «este omul care se arată mai de folos compatrioților săi». Concluzia lor este că fiecare trebue să poată ajunge la cele mai înalte situații «prin învățătura, silința și vrednicia sa». Își găsese nedrept că «dajdia trebue s'o plătească numai țăranii proști» și constată că treaba boierilor este «să stoarcă pe Români».

MATEI BASARAB DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI
Frescă dela mănăstirea Hurezi
După *N. Iorga:* Portretele Domnilor Români.

REVOLUȚIA LUI TUDOR VLADIMIRESCU

Revoluția grecească dela 1821 n'a fost decât isbucnirea mai violentă a unor manifestări, mult mai vechi, ale dorului de emancipare al creștinilor din Balcani, ca și din Principatele române, de sub stăpânirea turcească, dar ce se poate urmări încă din vremea lui Mihai Viteazul și care crea între toți asupriții o solidaritate pecetluită prin credința lor comună, ortodoxă. Un ecou al acestor vechi aspirații, a fost complotul dela 1796 al lui Riga. In programul său publicat, în grecește și nemțește, de d-l C. Amantos (Anecdota engrafa peri Riga Velestinli), program totodată naționalist și ultra-democratic (vrea votul universal, p. 58), se poate citi (p. 59): «Bulgarul trebue să se miște când Grecul suferă și la fel acesta pentru acela și amândoi pentru Albanezi și Vlahi». Acelaș plan de coaliție a Grecilor, Sârbilor, Bulgarilor și Românilor, a fost reluat de Const. Ipsilanti la 1803. Era vorba, încă de atunci, de a uni, cu ajutorul rusesc, toate acele neamuri, contra Turcilor. In sfârșit «eteria», adică «asociația», înjghebată la 1820. Scopul ce urmărea, este astfel definit de cunoscutul istoric francez Emile Bourgeois, în cartea sa «Manuel historique de politique étrangère», vol. II (1899), p. 669: «inspirată din doctrinele revoluției franceze, din apostolatul lui Riga și al lui Corai pe meleaguri străine, la Bucureşti, Odesa, chiar la Moscova, eteria a dobândit în Balcani un rol cosmopolit. Programul ei era «*unirea armată a tuturor creștinilor* din imperiul turcesc», izgonirea Turcilor din Europa, prin ridicarea generală a *tuturor* raselor indigene».

Un asemenea program nu sta prin nimic în calea aspirațiilor românești de emancipare de sub stăpânirea turcească, manifestate de mai multe ori, chiar în vremea Fanarioților.

Nu era vorba de a asigura stăpânirea grecească în Principate, cum s'a răstălmăcit lucrul, de frică, după intrarea Turcilor în Principate contra eteriștilor, în scopul de a nega orice înțelegere cu aceștia.

Programul eteriei era însă secret, căci pericolul era mare, și membrii ei erau legați prin jurământ să lupte pentru înfăptuirea lui. Au putut deci să fie adepți ai eteriei cei câțiva Români cari, primiți în sânul ei, i-au cunoscut adevăratul țel. Astfel au fost mitropoliții Veniamin Costachi și chiar Dionisie Lupu, Grigore Brâncoveanu, Iordache Florescu, Dinicu Golescu, Grigore Băleanu, Mihăiță Filipescu, toți buni români, fără a mai vorbi de episcopul Ilarion al Argeșului.

Tudor Vladimirescu luptase cu eroism sub steagurile rusești împotriva Turcilor. Fusese rănit într'o luptă la Calafat la 1811, odată cu Ion Solomon. Se împrietenise cu căpitanii Hagi Prodan, Dimitrie Macedonschi, Gheorghe Olimpiotul. Când avea să dea lupte cu Turcii, se înveselia, ne spune unul din tovarășii săi.

Era luminat relativ, față de clasa din care ieșise. Scrierea lui era curentă: știa grecește; fusese la Viena la 1814, din însărcinarea prietenului său din tinerețe, boierul Nicolae Glogoveanu. Natură mândră, suferea de situația lui socială subalternă și era pornit să se facă exponentul suferințelor unei clase întregi asuprite, într'un sistem de cârmuire adânc viciat. «Vorba lui puțină (era) și totdeauna (sta) pe gânduri..., (iar uneori) scăpa câte o vorbă desperată asupra tiraniei». Ștefan Scarlat Dăscălescu, care a cunoscut pe Tudor, zice și el că era atât de iubitor de procese încât fusese poreclit «târâie brâu», era sever, posac, cri-

BUCUREŞTII DIN SEC. XVII INTR'UN DECOR IMAGINAR
Gravură publicată în Lipsca la 1717. Col. Academiei Române

ticând pe toată lumea şi mai ales pe funcţionari «ca şi cum, dacă ar fi fost în locul lor, ar fi făcut mai bine». De aceea nu era iubit de ei, căci nu-i cruţa.

De curând s'a publicat un document preţios prin aceea că ne lămureşte asupra punctului esenţial al cererilor lui Tudor. Este raportul din 27 Februarie — 10 Martie al ambasadorului celor Două-Sicilii la Constantinopol, către guvernul său: «Tudor Vladimirescu a declarat că n'are alt scop decât de a curma abuzurile introduse în administraţie şi a înfrâna extorsiunile Domnilor, contra cărora se plânge toată provincia, *cerând instalarea unui Domn naţional*». Aşa dar, *prima exprimare*, la *1821*, *a acestei vechi dorinţe dela Tudor a pornit. Ea nu era de altfel în opoziţie cu ţelurile eteriei, ci numai cu ambiţiile câtorva familii fanariote*, o deosebire fundamentală, care nu s'a făcut în deajuns.

Având astfel dovada că Tudor ceruse încă de atunci Domn pământean, putem crede că tot de atunci formulase şi celelalte dorinţe de care vorbeşte Cioranu: o miliţie naţională de 12.000 oameni; fixarea dărilor pe şapte ani de către o «obştească adunare a ţării» şi iertarea pe trei ani a tributului către Poartă.

Din Padeş, de lângă Tismana, Tudor dă şi cea dintâi proclamaţie a sa, ce trebue să fie tot dintre 20—25 Ianuarie, către poporul din Bucureşti şi din celelalte oraşe ale ţării. In această proclamaţie nu menţionează pe Greci: «Veri de ce neam veţi fi, nici o pravilă nu opreşte de a întâmpina răul cu rău... Balaurii cari ne înghit de vii, *căpeteniile noastre* zic, bisericeşti şi politiceşti, până când să-i suferim a ne *suge sângele* din noi .. Vechilul lui Dumnezeu, prea puternicul nostru împărat, voeşte ca noi să trăim bine... Să pierdem pe cei răi... şi să se aleagă căpeteniile noastre care pot să fie buni... *Veniţi*... cu arme..., cu furci de fier şi cu lănci... *unde* veţi auzi că *se află adunarea cea orânduită pentru binele şi folosul a toată ţara*... Numai averile cele rău agonisite ale *tiranilor boieri* să se jefuiască... »

Ideile sale, Tudor le reînoeşte în scrisoarea dela 28 Ianuarie către clucerul Costache Rallet, ispravnicul de Mehedinţi. «Nu vă ajunge că i-aţi prădat şi i-aţi despuiat până când a rămas ticăloasa ţară mai goală decât morţii... Ci iarăş zic: să ştii că eu sunt cel mai bun fiu al patriei mele şi dela Bucureşti până aici am venit tot prin oraşe şi sate şi nimeni nu s'a supărat de nimic... Dacă voeşti folosul de obşte, vino împreună cu toţi boierii pământului ca să ne întâlnim... Norodul cel ars şi fript de către D-voastră este amărît şi înfricoşat asupra-vă şi numai pricină caută».

Asemenea rostiri nu contraziceau cu nimic ţelurile eteriei, dar erau de natură să arunce groaza în clasa conducătoare, şi nu fără temei.

Că Tudor Vladimirescu el însuşi a fost eterist, pentru aceasta sunt mărturiile contemporanilor, intimi chiar ai lui. Constantin Izvoranu spune că Tudor «dela o vreme încoace, când venia la Bucureşti trăgea la Samurcaş... Muscalii căutau mijloace să ridice o revoluţie... Samurcaş era în înţelegere cu consulul rusesc şi-i spunea că nimeni nu poate să ridice revoluţia dincolo de Olt decât numai slugerul Tudor, pe care-l şi duse la consul. Ce i-o fi vorbit, nu ştiu, dar într'o noapte îi dădu 25 arnăuţi de sub comanda lui Hagi Prodan şi a lui Macedonschi şi Tudor plecă». Cioranu arată şi el că «Tudor, în Bucureşti, unde avea procese, cunoştea propaganda Grecilor şi că, deodată, chemându-l Samurcaş, episcopul de Argeş Ilarion (Gheorghiadi) şi al Râmnicului Galaction (tot grec), l-au rugat să se ridice

împreună cu pandurii ce va putea aduna, încredințându-l că vine armia rusească și că *această mișcare a Românilor va fi pentru mântuirea patriei lor*». Chiriac Popescu spune că Tudor, la București «s'a conformat și el într'o glăsuire cu eteria Grecilor». *Zilot* Românul scrie și el că la moartea lui Alecu Vodă Șuțu «s'a iscodit rebelie ..., o adunare de *străini, cei mai* mulți greci, mișcând lucrul acesta pe taină și unind cu dânșii și pe un Tudor sluger ... ce-i zicea și Vladimirescu». Naum Râmniceanu socotește și el că Tudor a plecat din Bucu*rești «să răzvrătească* țara pentru lege (adică credință), învățat fiind de Pini». Ștefan Scarlat Dăscălescu, care a cunoscut pe Tudor, îl califică de «creatură rusească, trimis să insurecționeze *cele cinci* județe de peste Olt..; l-au ales capii revoluției și Pini». Eteristul *moldovean* Nicolache Rosetti-Roznovanu spunea lui Boisle-Comte la 1834, că «Ipsilanti dădu semnalul și Vladimirescu se puse în fruntea mișcării *muntene*». Colonelul Ion Voinescu II, spune și el, în memoriile sale, că după proclamația lui Ipsilanti către Bucureșteni (18 Martie 1821), lumea «se da cu socoteala că Tudor nu era decât un agent al lui Ipsilanti și prin urmare al Rusiei».

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI CEI PATRU FII AI SĂI
Din cartea lui *Del Chiaro*: Moderne rivoluzioni della Valachia, Veneția 1717

Colonelul Grigore Lăcusteanu (1813—1883) scrie, în amintirile sale, de curând publicate, că știa dela tatăl său că mișcarea lui Tudor a fost pusă la cale de «o mână puternică străină». In sfârșit, Ion Ghica știa și el că Tudor a fost eterist. Și nu citez decât izvoarele românești [1]).

Cred că sunt dovezi concludente, dar care, după socotința mea, dat fiind adevăratul scop al eteriei, *nu scoboară, ci înalță pe Tudor.*

Știu că acei cari cred că cinstesc memoria lui Tudor, persistând a afirma că s'a ridicat împotriva *fanarioților* și a boierilor, invoacă în sprijinul tezei lor, proclamațiile date de Tudor din Oltenia.

Ei uită însă că, declarându-se dușman al fanarioților și al boierilor, Tudor Vladimirescu nu era în desacord cu eteria.

Mai întâi din punctul de vedere național românesc, eteria, precum am arătat, avea de scop neatârnarea tuturor creștinilor de sub jugul turcesc, ceea ce *implica* și pentru *Principatele române*, încetarea domniilor străine, fanariote. Dovada? Proclamația din Focșani, în 13 Martie 1821, a lui Al. Ipsilanti către Munteni: «Bărbați Daci!... Veacuri de-a-rândul sărmana voastră patrie a fost plecată sub neomenosul jug`al sălbatecului despotism... *Tirania domnilor voștri* tâmpise facultățile voastre intelectuale și *slăbise acel simț al naționalității... E timpul să vă deșteptați și să vă cereți drepturile*». Iar în proclamația dela 19 Aprilie, din Târgoviște, schițând un proiect de organizare viitoare a *principatelor*

[1]) Cele străine contimporane, le-am dat în cartea mea «Frământările politice și sociale în Principatele Române dela 1821 la 1828» p. 23, n. 6.

emancipate, spunea: «autoritatea supremă să se încredinţeze unui *pământean*...; să se alcătuiască o *armată naţională*».

Ce alt cerea Tudor, în proclamaţiile sale, din punct de vedere naţional?

Intr'adevăr, fanarioţii aveau interes ca principatele române, rămânând în dependenţă de Turcia, să fie şi în viitor câmpul lor de exploatare. De altă parte, având averea şi familia la Constantinopol, nici nu se puteau declara făţiş pentru eterie. «Grecii din fanar, — scrie istoricul francez Emile Bourgeois (l. c., 664) — se mărginiră la speranţe tăinuite, care nu compromiteau nici bunurile, nici viaţa lor».

Dar din punct de vedere social? Nu era oare eteria, ca şi promotorii ei mai vechi, Riga, de al căruia proiect de constituţie am vorbit, şi Corai, adânc democrată? Dovada? Tot în proclamaţia dela 19 Aprilie a lui Al. Ipsilanti, se mai găseşte şi propunerea ca în viitoarea organizare a principatelor să se prevadă «o adunare de deputaţi *din toate clasele cetăţenilor*».

Iată dar că programul eteriei nu era în opoziţie, nici din punctul de vedere naţional, nici din cel social, cu proclamaţiile lui Tudor Vladimirescu.

*

Acţiunea eteriei a fost pornită însă, cu încrederea în sprijinul rusesc, făgăduit de ţar lui Al. Ipsilanti. Cu această încredere a trecut Ipsilanti Prutul şi a pornit Tudor din Bucureşti, să adune trupe în Oltenia lui. Dar, până să se ivească ajutorul rusesc, o tactică elementară cerea să nu se expue ţara, în zadar, unei invazii turceşti. De aceea, proclamaţiile lui Tudor, comunicate şi Porţii, nu exprimau adevăratul lui scop, ci erau menite numai să ascundă Turcilor adevărul, până la momentul oportun. Nu trebue confundate mijloacele de care s'a slujit Tudor, cu scopul ce l-a urmărit. Şi aceasta nu este numai o construcţie logică. Este realitatea, adeverită de mărturii contemporane. Tovarăşul de arme al lui Tudor, Ion Solomon, spune că s'a întâlnit la Bucovăţ, cu Iordache Olimpiotul, în urma unei scrisori a lui Tudor, spre a se înţelege «pentru tot *secretul*», şi că secretul a fost că «răscoala nu este asupra boerilor şi negustorilor, ci numai pentru lege» (credinţă). Iar Ştefan Scarlat Dăscălescu, care a cunoscut pe Tudor spune şi el: «se poate ca să fi urît pe greci şi pe străini..., dar nu aceasta l-a făcut să răscoale poporul, precum îl cântă panegiriştii lui, ci planurile Rusiei şi mâna lui Pini l-au împins». Şi acelaş adaogă: «dacă ar fi spus oltenilor ţelul acestei revoluţii..., n'ar fi reuşit; dar el, bun politic, a ştiut unde să-i atingă..., i-a îndemnat pe toţi la arme împotriva boierilor şi împotriva grecilor, funcţionari şi arendaşi, cari acolo, mai mult decât ori unde, făcuseră jafuri».

NICOLAE MAVROCORDAT DOMN AL MOLDOVEI ŞI AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎNTRE 1709 ŞI 1730
Frescă în paraclisul Mitropoliei din Bucureşti

Dar, — nu importă aci motivul —, ţarul Alexandru *nu şi-a ţinut cuvântul*. Până să ajungă Ipsilanti dela Iaşi, Tudor din Oltenia, la Bucureşti, se aflase că ajutorul rusesc nu va veni. Din puţinele izvoare ce avem despre întrevederea lor, se desprinde totuşi destul de limpede că Tudor a explicat lui Ipsilanti, fără a-l convinge, că odată ce sprijinul rusesc lipsea, el nu se putea ridica făţiş împotriva Turcilor, căci ar însemna să expue ţara la o zadarnică vărsare de sânge şi pustiire. Vinovat de călcare de credinţă nu era Tudor, cum neînţelegător al realităţii, a interpretat Ipsilanti, ci ţarul Rusiei care, influenţat la Laybach de Metternich, îşi uitase cuvântul.

De partea Turcilor, nu s'a dat însă Tudor nici atunci. El a rămas numai în expectativă şi, de acord cu boierii, cerea şi Rusiei, şi Austriei, ca măcar să împiedice intrarea în ţară a trupelor turceşti. Apoi, când Turcii, totuşi, trec Dunărea, Tudor, părăsind Bucureştii, se îndreaptă tocmai *în aceeaşi direcţie în care se retrăsese Ipsilanti* şi, din Cotroceni, dă o proclamaţie care desvălue, încă odată, adevăratul şi statornicul său gând. Fără a mai menţiona anume pe greci, fiindcă-i retrăseseră încrederea, spune: «deci ne tragem spre *întrupare cu ceilalţi fraţi;* de acum, fraţi ai noştri creştini, panduri, bulgari, sârbi, trebue *să deşărtăm puşca noastră în carne de turc*, de vor năvăli pe noi». In sfârşit, Cioranu ni-a păstrat ultimele cuvinte ale lui Tudor către Iordache Olimpiotul care, rău informat şi neînţelegător, îl învinuia de trădare faţă de eteria cu care se legase prin jurământ. «Vreţi să mă omorîţi?... Turcii sunt în ţară, dar nu sunteţi în stare a vă bate cu dânşii, cu ispravă». Mi se pare că era o ultimă propunere leală de colaborare pentru cauza comună a libertăţii de sub Turci. Ea a fost respinsă, şi Ipsilanti s'a lipsit, prosteşte, de un concurs preţios care, *poate*, ar fi schimbat cursul evenimentelor, ar fi hotărît, printr'o mai serioasă şi mai întinsă

rezistență opusă Turcilor, intervenția Rusiei, scăpând, pe de o parte, pe eteriști de cumplite înfrângeri, iar de altă parte, grăbind cu câțiva ani, începutul emancipării principatelor române.

NICOLAE MAVROCORDAT, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, E PRINS DE ARMATA AUSTRIACĂ A GENERALULUI STAINVILLE, LA CURTEA VECHE, 14 NOEMVRIE 1716
Gravură germană contemporană. Col. Academiei Române

Se înțelege că, sub grozăvia răsbunărilor turcești împotriva celor cari « s'au unit cu apostații », Românii să se fi lepădat de orice raporturi cu eteria, iar aderenții lui Tudor să nu fi mărturisit adevăratele planuri ale acestuia. De altă parte, în ochii boierilor cari nu fuseseră inițiați în eterie, Tudor a rămas răsvrătitorul poporului împotriva lor, așa că urmau să se lepede de el foștii adepți, în căutare de situații. Un exemplu tipic a fost Petrache Poenaru, secretar al lui Tudor, și care, solicitând bursă, la 1824, dela divanul țării, declara că, în vremea zaverii « s'a tras și el dela școală, în părțile Craiovei, la părinții săi ».

Se mai înțelege să se fi deșteptat atunci iarăși în principate, mai intensă chiar, pornirea firească împotriva grecilor așezați în scaunele domnești, în multe și însemnate dregătorii, concurenți nedoriți în exploatarea bogățiilor țării.

Este explicabil ca toate aceste elemente psihologice să fi determinat apoi, după interese și împrejurări, deformarea intențiilor lui Tudor, unii înfățișându-l ca dușman al grecilor, alții ca ocrotitor al țăranilor împotriva boerilor.

Ceea ce însă nu pot înțelege este că astăzi încă, asemenea considerații să împiedice obiectivitatea științifică în cercetări istorice, și încă pentru a ajunge la înfățișarea unui Tudor Vladimirescu mai mărunt, socotesc, decât cel adevărat, care, cum am mai spus la începutul acestui articol, în loc de neatârnarea țării sale, n'ar fi urmărit decât înlăturarea, prin mila Turcilor, a domniilor fanariote, sau îndreptarea stării țăranilor prin răsvrătirea împotriva boierilor.

Intrarea Turcilor în Principate încordă însă la culme relațiile dintre Rusia și Poartă, îndreptățind astfel până la un punct nădejdile ce și Tudor și Ipsilanti puseseră într'o mijlocire rusească.

Marele vizir se crede însă dator să justifice atitudinea Turciei și în acest scop semnalează lui Nesselrode, la 16/28 Iunie, contrazicerile dintre arzurile boierilor munteni cu privire la mișcarea lui Tudor.

Ar fi vrut mult Turcii ca boierii emigrați să se întoarcă la vetrele lor, ca o manifestare de mulțumire față de ordinea restabilită. In acest sens scrie caimacamul Ștefan Vogoridi deștăraților moldoveni la 29 Iunie, iar caimacamul C. Negri trimite la Brașov pe Dumitrache Topliceanu să înduplece pe boieri. Aceștia arată însă țarului, la 12 Iulie, că nu pot da urmare poftirii ce li se face, pentru că Turcii, sub cuvânt că urmăresc pe eteriști, pradă Țara Românească. Ei roagă pe țar să ia sub ocrotirea sa această biată țară creștină.

Pe când la București Negri cârmuește cu boierii rămași aici, Vogoridi la Iași concepe un plan menit să-l ridice eventual în scaunul domnesc al Moldovei, mai ales că nu era Grec, ci Bulgar de origine. Profitând de lipsa din țară a multor boieri mari și depășind atribuțiile unui caimacam, se gândește, pentru a-și creia partizani, să ridice în ranguri mari boieri cu situații mai modeste, sau din familii secundare. Astfel devin: Ioniță Sturdza, viitorul Domn, logofăt mare; Ion Tăut, Gheorghe Cuza, vornici; Iordache Rășcanu, pe care Mihai Suțu îl făcuse căminar, vornic al poliției din ordinul unui comandant turc, iar apoi mare vornic al Țării de Sus; Gheorghe Brăescu, agă, apoi hatman; Costache Pomer, care sub Ipsilanti fusese ispravnic al Iașilor, spătar și apoi agă. Vogoridi merge mai departe: fiindcă episcopul de Roman, Gherasim, era plecat, instalează ilegal în locu-i, cu consimțământul lui Chehaia-bey, pe un monah Meletie.

DOMNIILE PĂMÂNTENE

Firmanul de numire a lui Grigore Ghica este din 1 Iulie 1822. Nu conține decât o acuzare a Fanarioților, arătați ca autori ai suferințelor Principatelor, ceeace a determinat Poarta să revie la domniile pământene. Nu se anunță nici o reformă, dar se reînoește vechea formulă: « trimiteți tot felul de provizii în abundență și mulți miei ».

Numirea lui Ioniță Sturdza s'a făcut la 1 Iulie, la « 5 ceasuri din zi », turcești. La 11 Iulie, Iordache Bucșănescu vestește despre aceasta pe mitropolitul Veniamin și adaogă: « Mare turburare este în ideile noastre ».

Numirile au fost comunicate oficial la 4/16 Iulie ambasadorilor de pe lângă Poartă. N'au fost aduse însă la cunoștința Rusiei, cu care relațiile diplomatice erau rupte.

Grigore Ghica pleacă spre țară la 11 August, iar Ioniță Sturdza a doua zi.

Cu acest prilej, Poarta a mai dat, în legătură cu cererile făcute de delegații Principatelor, firmane

pentru cursul monedelor, reîntoarcerea mănăstirilor închinate sub cârmuirea pământenilor, înlăturarea Grecilor din slujbe, izgonirea Arnăuţilor, Grecilor şi Sârbilor amestecaţi în eterie, revizuirea suditenţelor abuzive. Prea puţin în raport cu cauzele adânci ale situaţiei nenorocite din Principate.

Cu restabilirea domniilor pământene se dăduse satisfacţie vechiului sentiment naţional, care se manifestase şi în sec. al XVIII lea şi în toate arzurile şi proiectele dela 1821 şi 1822.

Se mai dobândise şi cârmuirea de către pământeni a mănăstirilor închinate, dorinţă de asemenea unanim formulată, un succes însă efemer din cauza intereselor politicei orientale a Rusiei.

Dar atâta tot.

Nu se putuse organiza miliţia naţională, dorită de toată lumea, din cauza prezenţei trupelor turceşti de ocupaţie.

Negoţul continua să fie stânjenit, pe de o parte prin abuzurile negustorilor turci cari veniau să facă aprovizionarea pentru împărăţie, iar de altă parte, prin restricţiile impuse de Turcia regimului vamal al Principatelor.

Indatoririle, în bani şi natură, faţă de Turci, erau tot cele vechi, prevăzute în ultimul loc în hatişeriful dela 1802, confirmat prin convenţia dela Akerman.

Ca o consecinţă a acestei dependenţe faţă de Turcia, reformele interne preconizate în atâtea proiecte fuseseră tot atât de irealizabile sub Domnii pământeni, ca şi sub unii Domni fanarioţi, cu tragere de inimă pentru ţările încredinţate cârmuirii lor. Cum bine observa Xenopol, nu persoanele erau de vină, ci sistemul în care erau prinse. Sistemul zis fanariot şi care, în realitate, era mai vechi decât vremea fanarioţilor, n'ar fi fost posibil fără stăpânirea turcească şi de aceea a continuat, vrând nevrând, şi sub primele domnii pământene.

Organizarea de stat a rămas tot cea dinainte; pravilele, aceleaşi. Ţara nu era stăpână pe întrebuinţarea resurselor ei. In lipsă de stabilitate, întocmirea unui buget era cu neputinţă. Cu nesiguranţa exigenţelor zilei de mâine, nu se putea reduce multiplicitatea impozitelor, nici înlocui darea colectivă prin impozitul individual. Nu se putea nici deosebi partea de venituri afectată Domnului de cea atribuită nevoilor statului.

De altă parte, în neputinţa de a asigura funcţionarilor lefuri îndestulătoare, aceştia erau siliţi să recurgă şi mai departe la vechile abuzuri şi samavolnicii. De aceea n'au lipsit nici în vremea domniilor pământene, faimoasele venituri, legale şi ilegale, cunoscute sub numele de iraturi şi havaeturi, denunţate în cele mai multe proiecte de reforme şi percepute totuşi pe toată scara erarhică a dregătorilor dela subalternii lor. Dregătorii mari luau în arendă veniturile statului şi le subarendau cu câştig, vindeau slujbele, îşi atribuiau scutelnici şi poslujnici peste numărul legal, ţineau moşii în arendă. La rândul lor, ispravnicii, sameşii, polcovnicii, căpitanii şi zapcii din judeţe, atât de învinuiţi în proiectele de reforme ce am cercetat, se despăgubiau dela oamenii de rând.

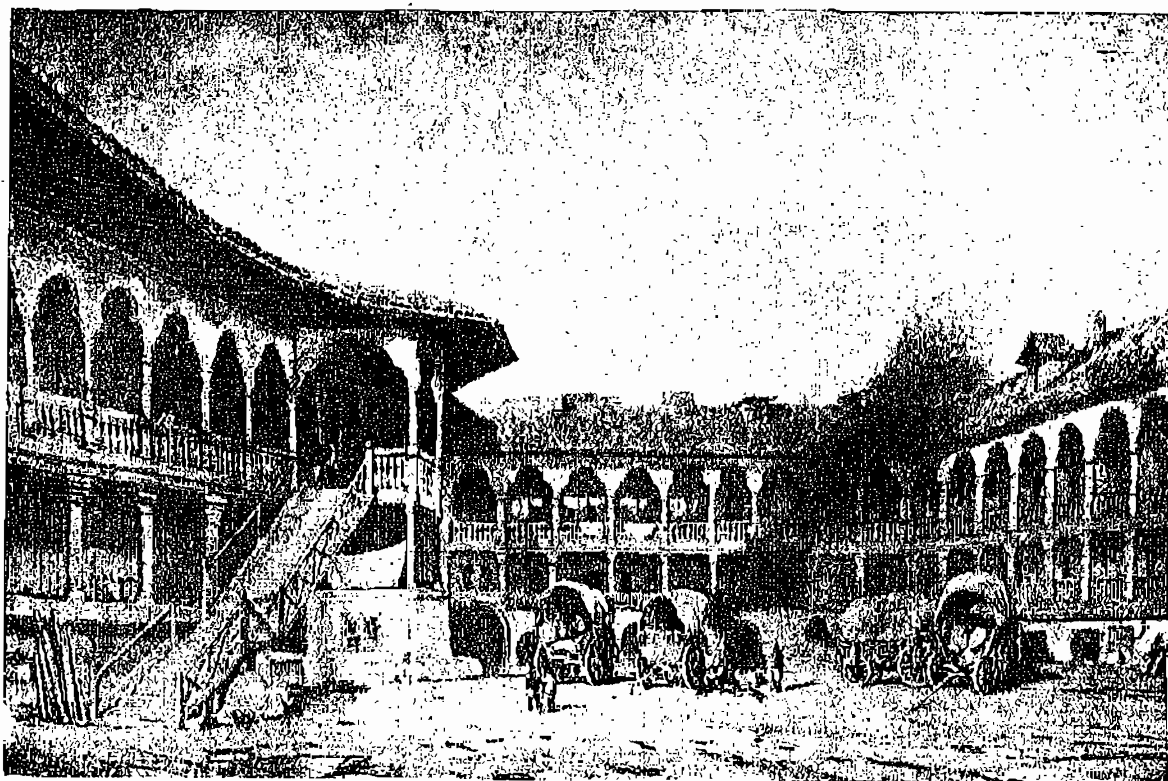
CONSTANTIN MAVROCORDAT DOMN AL MOLDOVEI ŞI AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎNTRE 1730—1769
Frescă în Biserica Buna Vestire din R.-Vâlcii

Toată lumea se îmbulzea la slujbe pentru «procopseală» şi era aproape o necesitate ca slujbaşii să se reînoiască în fiecare an, pentru ca să se poată «pricopsi» cât mai mulţi. Acei cari nu încăpeau în slujbe, căutau să cumpere măcar dreptul la oarecare privilegii, ca boieri onorifici, mazâli, neamuri, postelnicei, sau măcar preoţi ori diaconi.

Se înţelege că în angrenajul în care era prinsă, boierimea să fi ţinut, ca o condiţie chiar de existenţă în vremuri atât de nesigure, la privilegiile ei. Boierimea cea mare ar fi vrut numai, mai ales în Moldova, să se pue stavilă înmulţirii numărului privilegiaţilor, observând cu dreptate că prin aceasta tot sporiau sarcinile dajnicilor de rând, al căror număr tot scădea.

Mai toată boierimea se pronunţase pentru desfiinţarea veniturilor slujbelor, dar numai unii boieri răsleţi, ca un Barbu Văcărescu, sau un Iordache Roznovanu, ceruseră desfiinţarea scutelnicilor şi tot Roznovanu propusese ca toată lumea, fără deosebire de clasă, să fie supusă la impozitul personal. La soluţia mai radicală însă, a desfiinţării totale a privilegiilor, prea puţini boieri se gândiau. Dinicu Golescu a fost una din aceste onorabile excepţii.

Democratismul în Moldova era reprezentat de boierimea secundară, care-l înţelegea însă sub forma participării ei pe picior de egalitate cu boierimea cea mare la privilegii şi la conducerea statului. Ideea unei adunări în care să figureze şi deputaţi ai judeţelor şi a cărei principală menire să fie întocmirea bugetului, fusese adoptată de cea mai mare parte a boierimii Principatelor, dar glasul poporului de jos, potrivnic privilegiilor de naştere, cererea de a se supune toată lumea la un impozit proporţional cu

HANUL LUI MANUC LA 1841
Litografie de Cicéri după desenul lui *Michel Bouquet*

averea, de a se declara accesibile tuturor funcțiunile statului pe singura bază a meritului individual, de a se hotărî trebile publice numai cu asentimentul celor mai mulți, nu se auzise decât în Muntenia.

Muntenia nu redobândise teritoriile dela stânga Dunării încălcate de Turci.

Durata domniei limitată tot la șapte ani și prin convenția dela Akerman, lăsa pe șeful statului în dependența curților suzerană și ocrotitoare, îi slăbia autoritatea față de boieri și întreținea rivalitățile dintre aceștia.

Intr'un cuvânt, situația creată de raporturile noastre seculare cu Turcia, de discordiile dintre partidele boierești de o parte, dintre boierime și poporul de jos de altă parte, ajunsese din nenorocire astfel, încât nodul gordian nu mai putea fi tăiat decât de o sabie străină și aceasta avea să fie cea rusească.

* * *

Convenția dela Akerman lăsase o ușă deschisă spre noui conflicte, prin aceea că nu se ocupase de chestia grecească. Prin tratat special, încheiat la Londra la 6 Iulie 1827, Franța se unise cu acordul anglo-rus dela 4 Aprilie 1826. Incidentul dela Navarin, la 20 Octomvrie 1827, pusese apoi pe neașteptate focul la pulbere. Turcia închisese Marea Neagră vaselor rusești.

După o scrisoare a marelui vizir către Nesselrode la 12 Decemvrie, Poarta, prin firmanul dela 20 Decemvrie, făcu apel la fanatismul musulman. Teroarea se răspândi în Principatele române. Noul consul general al Rusiei la București, Minciaky, ale cărui funcții provizorii la Constantinopol încetaseră dela numirea ca ambasador rusesc la Poartă a lui Ribeaupierre, se silia în zadar să liniștească spiritele. Primise ordine să arate Domnilor că Rusia era garanta instituțiilor din Principate, și că cea mai mică abatere dela drumul hotărît de tratate, putea să le procure « o zi de amarnice păreri de rău ». Consulul Prusiei, Kreuchely, putea dar scrie ambasadorului prusian la Țarigrad, Miltitz, la 27 Februarie 1828, că consulul general al Rusiei este « marele resort și d. Domnando (secretarul) roata motrice a mașinei... Nimic nu se face fără consimțimântul consulului general al Rusiei ». Nesiguranța sporia pe fiece zi, după cum raporta Kreuchely șefului său ierarhic la Țarigrad, și cum, de altfel, urmașul lui Miltitz, Canitz, putu singur să-și dea seama la trecerea lui prin București, la începutul lui Martie.

Domnul muntean, Grigore Ghica, spera că conflictul se va aplana. Cavalerul de Gentz, confidentul lui Metternich, printr'o scrisoare din 1 Ianuarie 1828, îi luă însă orice nădejde: « Ar fi, scria el, o nerozie a crede că Rusia va da înapoi ». La 18 Februarie, Gentz adăoga « Cheia purtării prezente a Porții se găsește în convingerea ei fatală că nici o concesiune, nici un act de supunere, oricare ar fi, n'ar putea dezarma proiectele ostile ale Rusiei. Ea se teme de a fi atacată din nou pentru neexecutarea convenției dela Akerman ». Și, într'adevăr, această executare nu fu începută decât chiar de Ruși, după intrarea lor în Principate. O altă scrisoare a lui Gentz, dela 31 Martie, e și mai explicită: « Rusia

nu se va opri. A mers prea departe pentru a putea retrograda... Aştept pe fiecare zi ştirea că împăratul a plecat la armată». Consulul francez Hugot, scria şi el ministrului La Ferronnays, la 4 Aprilie 1828: «La Bucureşti, teroarea cuprinde spiritele. Domnul care, până acum, se opunea oricărei plecări a boierilor, a revenit asupra acestei hotărîri... Deci... femeile pleacă... spre oraşul Câmpulung şi alte părţi vecine cu Transilvania, pentru a putea păşi uşor, în câteva ceasuri, pe pământul austriac». In cele din urmă, faţă cu numărul tot crescând al cererilor de autorizări de plecare, Ghica Vodă începu a le refuza.

Se înţelege cu atât mai uşor ca Rusia să nu fi dat înapoi, cu cât nici o putere europeană nu-i sta în cale. Anglia desaproba cu vorba. Franţa era în simpatii cu Rusia. Austria era înşelată asupra adevăratului scop al Rusiei, iar Prusia avea interes să păstreze bune relaţiuni cu vecinul. După ce expunea astfel starea Europei, Gentz, într'o scrisoare din 7 Aprilie, conchidea că «altă scăpare pentru Turcia nu mai este decât voinţa providenţei, sau moderaţiunea spontană a împăratului rusesc». Se putea spera *în moderaţia împăratului*. Spusese contelui Zichy: «E departe de mine gândul vre-unei sporiri de teritoriu... Vă repet... că nu pot suferi... pe Greci... Ii consider ca supuşi în revoltă deschisă contra suveranului l o r legitim... Nu voesc desrobirea lor... N'am nici o intenţie de întindere teritorială... Voesc numai pacea, fericirea internă şi prosperitatea negoţului poporului meu. Pierderea imensă pe care această ramură a industriei o încearcă prin măsurile luate de Poartă, provocaţiunile nesfârşite... neexecutarea tratatului dela Akerman, mă silesc să trag spada... Nici o piedică nu mă va face să dau înapoi, chiar dacă urmarea... ar fi căderea imperiului otoman».

ALEXANDRU CALIMAH DOMNUL MOLDOVEI, 1795—1799
După harta lui Rigi Velestinul din 1797

Ştiind, dar, că nici o putere nu se va opune mersului lor asupra Constantinopolei, Ruşii însărcinară pe Paschievici să sfârşească conflictul cu Persia, încheind tratatul dela Turcmanciai şi, având mâinile libere, dădură manifestul dela 23 Aprilie 1828, în care acuzau pe Turci că îndeamnă la răscoală triburile din Caucazia, că închid Bosforul comerţului european, că deţin vase ruseşti contrar art. 1 şi 30 ale tratatului de comerţ dela 1783 şi art. 7 al convenţiei dela Akerman, că secvestrează încărcăturile pentru a le vinde apoi pe preţuri de nimic, etc. şi că proclamaseră răsboiul sfânt.

Cât timp nu era vorba de o nouă anexiune, Austria se desinteresa, în fond, de neînţelegerile dintre Turcia şi Rusia. Ocuparea Principatelor, *în aşa limite*, n'o îngrijea prea mult. Metternich nici nu se ocupă în memoriile lui de această împrejurare altfel decât ca de o simplă operaţie de răsboi. Mai era însă şi o altă cauză hotărîtoare a inacţiunii Austriei: era starea ei încurcată *militară* şi financiară. «Niciodată, s c r i e Metternich, această ţară (Rusia) nu s'ar fi aventurat atât de uşor într'o întreprindere ale cărei urmări era greu de prevăzut, dacă ar fi avut să ţie seamă mai serios de Austria». Intr'un raport către suveranul său, la 9 Octomvrie 1829, Metternich propunea reforme pentru ca «să ne luăm locul în lumea nouă».

Se făcea acum dovada că politica acelora cari voiau menţinerea şi întărirea relaţiilor cu Turcia, nu constituia un «realism de cea mai bună calitate» decât ca o scurtă etapă, dictată de prudenţă şi oportunitate, momentane, dar care nu putea duce la realizarea aspiraţiilor de emancipare economică şi politică. In Moldova, fusese încurajată de Vogoridi, în speranţele sale de domnie, iar pentru cărvunari, *mai era şi o pârghie de rezistenţă* împotriva boierimii mari, conservatoare şi rusofile. O asemenea politică mai era dictată şi multora cari ştiau că nu au nimic de aşteptat dela Poartă, de teama ce li-o inspirau intenţiile Rusiei faţă de Principate, în urmărirea ţelurilor ei orientale, teamă pe care o întreţineau cu grijă, în amândouă ţările române, agenţii Austriei interesate.

Alţii însă îşi îndreptau nădejdile către Rusia şi socotiau, pe de o parte, că perspectiva pericolului ce ameninţa din partea aceasta se putea înlătura mai de grabă prin bune raporturi, iar de altă parte, că în cel mai rău caz, dependenţa de un stat ortodox şi intrat în făgaşul civilizaţiei europene era preferabilă.

Prinşi între Rusia şi Turcia, dacă se deosebiau în privinţa atitudinei pe care s'o ia faţă de aceste

puteri rivale, boierii noştri nutriau însă şi acum, ca şi în veacul al XVIII-lea, aceleaşi ţeluri, *timid mărturisite*.

Voiau neatârnarea, pe care o cerea tânărul Const. N. Filipescu, în scrisorile sale dela 1825—1828 şi rusofilul, fost eterist, Nicolache Rosetti-Roznovanu în negocierile sale cu Rusia la 1826.

Pentru a putea opune o rezistenţă mai mare, voiau unirea Principatelor. Dinicu Golescu, la 1826, visa «Dacia mare». Iordache Catargi, în comitetul de elaborare a Regulamentului Organic, la 1829, propunea unirea. Nicolae Roznovanu exprima la 1834 dorinţa de a vedea constituită o «confederaţie dunăreană», sau un «regat al Daciei».

Voiau Domn ereditar, cum se vede din memoriul cărvunarilor Moldovei dela 1824 şi din scrisorile lui C. N. Filipescu dela 1825—1828.

Voiau Domn străin, dar să nu fie Austriac, Rus, sau Turc, după socotinţa lui Iordache Catargi, tot la 1829, să nu fie Turc, Rus, Grec, sau Evreu, ci de preferinţă German, după părerea vornicului Grigore Filipescu, acela care, la 1833, în vârstă de 54 ani, sub influenţa fiului său Dumitru întors dela Paris, adoptă costumul occidental.

Voiau în sfârşit garanţia colectivă a marilor puteri, cum se rostise, la începutul anului 1822, un boier mare muntean emigrat la Braşov, către Laurencon, cum constata consulul francez din Iaşi la 1827 şi cum spuneau boierii, câţiva ani în urmă, agentului diplomatic Bois-le-Comte.

Iată de ce poate fi autentic actul muntean, oglindind situaţia dela 1828, intitulat «Cererile ce ar fi putut face Valachia şi Moldavia la un congres de prinţi creştini, pentru siguranţa lor cea din afară şi statornicirea cea dinlăuntru». Pe lângă hotarul dunărean, miliţie naţională, libertatea negoţului, trecerea mânăstirilor închinate sub cârmuirea pământenilor, neatârnare deplină prin răscumpărare dela Turci, Domn ereditar, se mai cere unirea Principatelor, Domn dintr'o dinastie germană, ales întâia oară de Austria, Franţa şi Anglia, care să se boteze în ritul ortodox şi să jure a păzi «constituţia»; neatârnarea bisericii naţionale de patriarhia dela Constantinopol.

In aceste împrejurări trecu mareşalul Wittgenstein Prutul la 25 Aprilie — 7 Mai 1828.

Ioniţă Vodă Sturdza fu dus sub escortă în Basarabia. Acolo, după câteva luni, cuprins de desnădejde, bătrânul se îndreptă către regele Prusiei, cerându-i sprijinul pe lângă ţar şi afirmând chiar că, pe când era în scaun, se pusese de bună voe sub scutul drapelelor ruseşti. Grigore Vodă Ghica, sfătuit de Gentz, părăsi Bucureştii la 28 Aprilie (10 Mai) ora două dimineaţa. «Toţi Turcii au fost cuprinşi de mare frică, scria în aceeaş zi bancherul, devenit baron austriac, Meitani, şi, departe de a se mai gândi la invazia Ţării Româneşti, li se pare că şi văd pe Ruşi la porţile cetăţilor lor». Ghica lăsă caimacam pe mitropolitul Grigorie, dar fu ajuns pe drum, la Câmpina, de un emisar rus, care-l convinse să revie în capitală, unde rămase ca simplu particular.

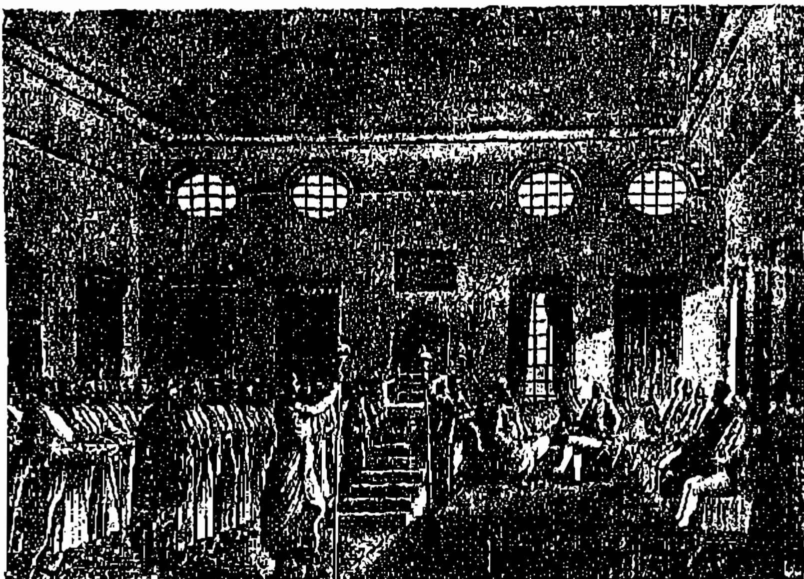
O SULTANĂ ASSEKI (primă sultană) ŞI O PRINCIPESĂ A MOLDOVEI
Litografie de Langlumé. Col. Academiei Române

Victoriile Ruşilor aveau să-i ducă repede la tratatul dela Adrianopol dela 1829.

Dacă situaţiunea Grecilor faţă de Turci fusese mult mai grea decât a noastră, ei trecură în schimb deadreptul dela robie la neatârnare deplină. Contribui la acest rezultat şi împrejurarea că n'avuseseră decât un singur potrivnic, Poarta otomană. Cât priveşte Principatele române, ale căror aspiraţiuni se loviau nu numai de interesele turceşti, dar şi de ambiţiile orientale ale Rusiei şi Austriei, ele nu făcură, deocamdată, decât un pas important în calea neatârnării. Odată cu modificarea raporturilor lor de veacuri cu Turcia, prin tratatul dela Adrianopol, deveniau cu putinţă şi reformele serioase interne pe care le introduse Regulamentul Organic.

DOMNIILE REGULAMENTARE

Curentul spre emancipare se vădise încă din timpul ocupaţiei ruseşti. De aceea consulul rus Minciaky invitase pe Ghica, încă dela începutul domniei, să vegheze «sur tout ce qui pourrait indiquer une certaine tendance dans les jeunes esprits à se livrer à l'entraînement des idées libérales».

PRINCIPELE ALEXANDRU MORUZI, PRIMIND LA CURTEA SA DIN BUCUREŞTI PE SIR ROBERT AINSLIE, AMBASADORUL ANGLIEI LA CONSTANTINOPOL, 19 IULIE 1794
Aquatinta de W. Watts după un desen de Luigi Mayer, Colecţia Academiei Române

Şi nu numai Rusia se temea de progresul ideilor noui. O notă din 20 Iunie — 8 Iulie a agentului austriac Schweiger vorbeşte de o carte «sur les préjugés», «renfermant des principes révolutionnaires», pe care autorul, neputând s'o tipărească făţis în Transilvania, ar voi s'o treacă pe furiş, în manuscris, peste hotar, prin mijlocirea unui «juif rusé». Agentul cere să se dea ordine confidenţiale tipografilor de a pune mâna pe cel ce se va înfăţişa cu manuscrisul.

Dar direct interesată să păstreze starea de lucruri existentă în Principate era Rusia. Pentru aceasta avea nevoie în primul rând, ca Domnii regulamentari să fie unelte oarbe în mâinile ei. Am dovedit cu prisosinţă, din izvoare interne şi externe, că Alexandru Ghica n'a fost Domn după visul rusesc [1]. Mândru de numele ce purta, urmaş a şapte Domni din neamul său, el nu putea consimţi să se convingă că deţinea scaunul din voinţa rusească şi pe atât timp numai cât Rusia va fi mulţumită de el. Tendinţele lui progresiste şi naţionaliste le cunoaştem. Dar din cauza *situaţiei lui chiar*, el *nu putea merge, nici pe un tărâm, nici pe celălalt, până la extremităţile altora*.

Situaţia lui era îngreuiată şi prin o fire nehotărîtă, prin sfaturile unor sfetnici puţin scrupuloşi şi prin'o stare materială încurcată. Bunele lui calităţi le pun însă în evidenţă şi potrivnicii. Un călător francez dela 1836 [2]) îl descrie astfel:

«Cele mai lungi drumuri ale lui s'au mărginit la Viena, şi totuşi are cunoştinţe felurite. Vorbeşte franţuzeşte ca un Francez; vă cunoaşte teatrul, literatura, oratorii parlamentari.... Vă ştie obiceiurile, moravurile, plăcerile.... La teatru, la palat şi la plimbare, poartă fracul şi pălăria franceză; la exerciţii..., la Divan, uniforma de general de divizie.... Trăsura lui înhămată cu 6 cai minunaţi este mânată à la d'Aumont, de vizitii eleganţi.... Îi place petrecerea şi femeile, fără a se depărta însă de cea mai strictă cuviinţă. Mai ales carnavalul îl distrage şi-i face plăcere. Se deghizează când *într'un fel, când într'altul*, se duce pe ascuns la bal...».

Atitudinea Domnului cu prilejul discuţiei articolului adiţional la Regulamentul Organic, prin care Rusia îşi rezerva *influenţa continuă* asupra principatelor, sau faţă de evenimentele ce s'au desfăşurat dela 1839 înainte, St. Marc Girardin a rezumat-o minunat [1]): «Il a ménagé, transigé, plutôt que gouverné. Il a fait ce qu'il pouvait faire». In situaţia în care se afla, între ochiul bănuitor al Rusiei şi aspiraţiile ocârmuiţilor săi, nu putea face mai mult: «Dacă am zice Domnului Ghica: sustrage-te de sub jugul rusesc; opune-te consulului general; fă-te că-i împiedici înrâurirea; ce folos ar trage (Franţa) din aceste poveţi, dacă le-ar urma, şi ce folos ar trage Valahia?». Vedea just Girardin, în 1836: «Ar fi fapta unui nebun şi a unui necinstit de a excita Principatele împotriva Rusiei. Suntem oare la spatele lor spre a le sprijini? Austria sau Turcia vrea oare să le vie în ajutor?» Şi trăsurile ce cunoaştem ale caracterului lui Ghica, le desăvârşeşte Thouvenel [2]), calificându-l de «bărbat cu imaginaţie romantică, plin de bune intenţii, dar lipsit de energia necesară spre a le aduce la îndeplinire; mai scrupulos decât supuşii săi şi totuşi în neputinţă de a înfrâna dezordinele din jurul său; foarte deştept» şi, adaogă Thouvenel, — ecou al naţionaliştilor, se vede, desminţiţi de rapoartele consulului austriac, — «şi totuşi nu îndrăsnesc să întreprinză nimic fără sfatul cabinetului rusesc».

Timoni stă dovadă că-şi dădea seama Domnul de intenţiile curţii ocrotitoare. Politica acesteia până la 1834, era pătrunsă de un «esprit d'empiètement et d'usurpation» împotriva Turciei. Dela 1834, «de când Polonia dovedise că cuvintele de patrie, de neatârnare şi de libertate, pe cari Rusia le făcea să răsune împotriva Turciei în urechile popoarelor creştine, s'ar putea întoarce împotriva Rusiei; de când revoluţia polonă învăţase că nu degeaba se hărăzesc aşezămintele liberale şi că popoarele le iau în serios, împăratul Nicolae începuse a se desgusta de această aparenţă de civilizaţie liberală, pe care îi plăcea Rusiei s'o arate». Aşa procedase Rusia şi faţă de

[1]) I. C. Filitti, *Domniile Române sub Regulamentul Organic*.

[2]) Stanislas Bellanger, *Le (sic) Kéroutza*, Paris 1846, 2 vol. pag. 90—3.

[1]) *Souvenirs de voyages et d'études*, Paris 1852, pag. 307 şi 308.

[2]) *La Hongrie et la Valachie*, Paris 1840—Trad. germană sub titlul *Ungarn und die Walachei*, Leipzig 1840, vom Grafen von P(ons), pag. 172.

Principate. Un general rus mărturisia [1]): « Suntem oameni ciudați .... Iată o țară care nu-i a noastră și pe care voim s'o civilizăm și s'o îmbogățim. Așezăm orașe cari vor ruina pe ale noastre [2]); creăm o agricultură care va micșora pe a noastră; dăm legi liberale și noi avem guvernământ despotic. La noi, n'avem decât șerbi și aici vrem să facem cetățeni fără a ne gândi că între țăranii noștri și aceștia nu-i decât Prutul ». Neputându-și strica opera, Rușii căutau cel puțin să-i modereze efectele. Și Regulamentul Organic părea făcut într'adins în așa scop.

« Dacă intenția a fost, precum cred, — zice St. Marc Girardin — a face o constituție inaplicabilă, s'a reușit pe deplin; s'au pus față în față două puteri tot atât de mari una ca și cealaltă, fără a le defini și mărgini: un dictator suveran și o adunare suverană, un guvern absolut și o republică ».

ALEXANDRU MORUZI DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI
După harta lui *Iordache Golescu* dela 1800

Știm că de această stare de lucruri nu înceta a se plânge Ghica, după cum s'au plâns de ea și ceilalți Domni regulamentari.

Boierimea era și ea conștientă de situația Țării Românești. « Se găsește la București și Iași, printre boierii de seamă — scrie acelaș — multă inteligență; ei cunosc bine Europa și interesele cari o frământă ». Au însă multă încredere în ascendentul irezistibil al Rusiei, « pornire foarte firească încă într'o țară lăsată pradă de atâta vreme înrâuririi ei stăpânitoare ». Și Girardin se grăbește a adăuga: « Ce n'est pas que la Russie soit aimée dans les Principautés ». Recunoșteau boierii că într'o vreme Rusia se interesase de soarta Principatelor, precum se interesau acum de a Bulgarilor « chez lesquels, pendant la dernière guerre les Russes payaient tout, tandis qu'ils prenaient et pillaient librement chez nous... ». Dar acum situația s'a schimbat, odată cu interesele Rusiei. « Ceeace voim, este să fim neatârnați. Aceasta ceream dela Ruși împotriva Turcilor » și aceasta ar cere-o boierii acum dela Turci împotriva Rușilor, « dacă s'ar găsi la Țarigrad o minte luminată și o voință neatârnată ». Acest vis îl vor visa și capii moderați ai mișcării dela 1848. Știind că patria și tribuna liberă existau numai pe hârtie, prinși între Turcia și Rusia, boierii bătrâni erau desnădăjduiți de soarta țării lor dacă Europa nu se va ocupa de dânsa. Nu știau « pentru cine » să-și crească copiii și, întorși în sufletul lor spre occident, le dădeau o educație franțuzească, în speranța că tot de acolo va veni poate mântuirea, cum a și venit, după ce, cum profetiza Girardin la 1836, s'a vorbit și s'a scris mult despre Principate, încât atenția întregii Europe a fost atrasă « sur leur indépendance si fragile et si délicate ».

Indrumarea tineretului spre Franța a servit cauzei naționale. Agentul austriac o deprecia, cum se și cuvenea reprezentantului unei curți ce privea cu ochi răi focarul de liberalism ce era Parisul. El afirmă că tinerii întorși de acolo nu corespundeau așteptărilor părinților lor, și că totuși « prejudecata pentru ce este franțuzesc este atât de înrădăcinată, încât și experiența defavorabilă nu poate nimic împotrivă-i ». Idea de emancipare era comună boierilor bătrâni și tineri. Bois-le-Comte, într'o scrisoare din București, cu data de 17 Mai 1834, afirmă că în Principate se dorește neatârnarea și unirea, care ar pricinui, după spusa unui ministru moldovenesc, o economie însemnată în administrație, o putere și mijloace mai mari, mai multă greutate în Europa și încredere în viitor. Unirea părea a fi la Iași « expresia unei dorințe generale a țerii ». La București, boierii se cam temeau de concurența la slujbe a colegilor din Moldova, dar aceasta nu-i împiedeca de a dori și ei unirea și Domn străin. Unul din beizadelele lui Grigorie Vodă Ghica spunea lui Bois-le-Comte că n'ar fi jertfă ce n'ar face în acest scop. Tot astfel se rostea și vornicul Filipescu. In loc de protecția exclusivă a unei singure curți, boierii doriau garanția colectivă a marilor Puteri. Un Iordache Golescu voia o gramatică de obște pentru toți Românii din toate părțile și cu o singură « închipuire de slove ». Inălțimea de idei a acestui boier mare se vădește în prefață la gramatica lui, tipărită la 1840. El avea conștiință de greșita concepție a multor boieri că au dreptul de a trăi din munca celor de jos. Dovadă este a lui « Cărticică cuprinzătoare de cuvintele ce am auzit dela însuși cugetul meu ». Thouvenel povestește cum un boier i se plângea că Rusia și Austria nu consimt să creeze între ele un stat a cărui neatârnare și neutralitate le-ar servi chiar lor, ferindu-le de cioc-

[1]) St. Marc Girardin, 261.
[2]) Comerțul Odesei.

niri, — ideie pe care am văzut-o exprimată și în articole de ziare ale timpului. Și iar revine mâhnirea de nepăsarea cabinetelor și că străinii ce călătoresc prin țară «plătesc cele mai deseori ospitalitatea noastră prin batjocuri la adresa femeilor, modelor și încercărilor noastre de reforme; condamnă prezentul... uitând cu totul trecutul care ne scuză».

Principatele treceau, într'adevăr, printr'o curioasă criză. De o parte încă urmele *turcești*, de alta avântul spre propășire, fără a se ști încă ce soartă politică vor avea. *Un guvern reprezentativ*, sub priveghierea și amestecul zilnic al Rusiei. O societate ce se sbătea între obiceiurile orientale și cele europenești. Occidentalism în forme și eleganțe, mai mult de cât în spirit și caracter. Tranziție și contrast în toate, în case, în îmbrăcăminte, în legi, în limbă chiar. Pretutindeni «o convalescență universală a satelor, a oamenilor». Ascultând numai sgomotul certurilor politice, zice St. Marc Girardin, — făcând o observație ce se poate aplica și la *alte timpuri* — nu se aude «țara care se îmbunătățește și se îmbogățește, casele ce se zidesc, familiile ce sporesc, fiindcă toate acestea se fac în tăcere». La București se vedeau palate alături de colibe. Seara, pe «podul» Mogoșoaiei calești pompoase stropiau de noroiu sau înecau în praf pe umilul pedestru. Luxul creștea mereu și veniturile boierilor se duceau în străinătate pentru satisfacerea lui. Ca în toate societățile aristocratice slugile sunt numeroase în casele boierești. In sufragerie 300 lumânări «roses de Leopoldstadt» luminează o masă de 52 tacâmuri, încărcată de argintărie. Cucoanele «îmbrăcate franțuzește, așezate franțuzește, vorbind, râzând, făcând izbitoare sachismeti tot franțuzești, se iau la întrecere în strălucire, eleganță, bun gust și ispitire». Schimbarea costumului e datorită ocupației rusești. Modele franceze «domină suverane pe malul Dâmboviței. *Ultimele noutăți dela Paris* pătrund cu o repeziciune uimitoare». Cetesc gazeta de mode «le Follet». Francezul e privit la București ca un prieten, aproape ca un compatriot. In saloane se vorbește în franțuzește despre literatura și teatrul franțuzesc, despre atracțiile Parisului. Se mai întâlneau însă și rochii jumătate europenești, jumătate orientale. Rochia cu flori mari era dela Viena, mânicile «à l'imbécile» după moda franceză dela 1832, iar pe cap se vedea un turban din ștofă de Brusa. Pe ici pe colo case cu două caturi, palate, înconjurate de mari curți și grădini. Aspectul lor e uneori impunător, dar materialurile din care sunt făcute ornamentele nu trebue analizate de aproape. *Incolo casele sunt cu un singur* cat, pierdute printre vastele maidane. Ulițe pavate sunt încă puține la 1836, și caldarâmul, unde există, e făcut cu pietre ascuțite. Noaptea orașul e slab luminat prin 722 felinare și slab păzit prin 700 agenți, cari pun pe goană pe răufăcători tot repetând strigătul «cine-i acolo?». Priviți din dealul Mitropoliei, Bucureștii apar pierduți în mijlocul grădinilor și spectacolul e cu deosebire frumos spre amurg, când ultimele raze ale soarelui auresc vârfurile celor 365 clopotnițe dela 94 biserici». «*Ville de boïars, lieu de joie et de fêtes, d'indolence et de volupté.*

Vaste arene aux moeurs européennes et aux habitudes asiatiques, aux mœurs européennes et aux habitudes asiatiques, aux privilèges aristrocratiques et aux libertés constitutionnelles...; rues capricieuses, mahalas mystérieux». Pentru adăpostirea călătorilor orașul avea patru hoteluri, «du Théâtre», «du Casino», «du Lion dor» și «de Valachie».

ALEXANDRU IPSILANTI
Fiul Domnului muntean. Căpitanul «Eteriei» († 1828)
Portret contemporan. Col. Tudor Nicolaescu

*

Cauzele nemulțumirii obștești constatate în timpul lui Ghica, se înmulțiră în cei 6 ani de domnie a lui Bibescu.

Clerul înalt era nemulțumit din cauza atingerilor ce se aduseseră *privilegiilor lui seculare*. Neofit, mânat în parte de acest simțimânt, îndrăsnise să ridice glasul contra Rusiei încă dela 1846. Firește, Neofit nu pleda cauza tuturor stărilor sociale și nu s'ar fi grăbit a-și pune influența, dacă glasul său ar fi fost ascultat, în serviciul democrației, dar rămâne un semn de o deosebită însemnătate a stării de spirite în principate, în ajunul lui 1848, îndrăsneala arhipăstorului *țării, fost ani* îndelungați unealta Rusiei, ca o creatură a ei.

Că va fi apărat cauza clerului înalt numai, sau că va fi avut în vedere privilegiile oligarhiei, înfrânate și ea acum de Rusia, rămâne că Neofit, om de un caracter slab — urma mai ales a dovedit-o, — a îndrăznit să ridice glasul față de Rusia, s'o învinuiască de a zădărnici propria ei operă, să vorbească de *drepturile* țării, să dea într'un cuvânt pilda răsvrătirii contra voinței atotputernicei protectoare.

După cler, *boierimea*. Am adus în cursul lucrării destule isvoare doveditoare pe deplin de naționalismul ei. Unii însă așteptau realizarea visului lor dela Ruși. Alții, desiluzionați de Rusia, întorceau privirile către Turcia; alții în fine, constatând slăbiciunea Porții, așteptau ca puterile occidentale să se intereseze de soarta Principatelor. Boierii naționaliști se vădiseră înainte de 1821, la 1821, în timpul lucrărilor comitetului de opt la 1829, cu prilejul revizuirii Regulamentului Organic, în sânul societății filarmonice, și în afacerea Trandafirov. Contra lui Bibescu, boierimea cea mare avea și un motiv mai egoist de nemulțumire: atitudinea prea mândră a Domnului față de ea. La mândria, cam de parvenit, a Domnului, se adăoga mândria nouei Doamne,

SLUGERUL TUDOR VLADIMIRESCU (IN DREAPTA) ȘI PANDURII SĂI
Desen de Danielis, Colecția Academiei Române

Pe lângă deosebirile ce făcea între boieroaicele de a 2-a și de 1-a clasă, desemnându-le chiar locuri deosebite la balurile palatului, privia de sus chiar pe rudele ei apropiate. Se instalase la palat o canapea pe care numai Vodă și Doamna se puteau așeza și o femeie de spirit, franceză sosită la București după revoluție, a putut spune: «On attribue à un conflit de canapé une opposition sourde qui a ébranlé un *trône*».

Dar oricari ar fi motivele de nemulțumire ale boerimii mari — în rândurile căreia intraseră și oameni noi, ridicați prin fel de fel de mijloace, sau mulțumită avuției strânse oricum, — această clasă, trăitoare în capitală, în preajma curții, trăgea, în total, numai folosae din regimul existent. De aceea este cu atât mai mare meritul, prea ușor uitat, al boierimii mari în mișcarea dela 1848.

Altfel stau lucrurile cu boierimea mijlocie sau măruntă, mai ales din provincie, — adesea de viță veche, — reprezentată prin proprietari șezând pe moșiile lor. Rolul ei în treburile publice era limitat. Regulamentul Organic îi acorda oarecari drepturi în administrația satelor, a cutiilor sătești, la recrutare, perceperea impozitelor, desemnarea subcârmuitorilor, alegerea deputaților. Membrii acestei boierimi aveau drumul deschis spre cele mai înalte trepte și, de fapt, unii din ei se și ridicau, așa încât, din acest punct de vedere, continuarea vechiului regim le putea folosi, dar, în total, neobișnuiți cu favorurile curții, dând Statului numai impiegați sau ofițeri inferiori, când nu rămâneau cu totul retrași pe moșiile lor, o schimbare a organizației sociale nu le putea înrăutăți vieața lor obișnuită, vieața de țară cu plăcerile ei reduse. Și erau numeroși acești boeri de județ, proprietari-agricultori, cari o vieață întreagă își cătau de moșie, fără a-și părăsi vreodată așezarea. O nouă organizare le putea deschide chiar orizonuri nouă și de aceea, în rândurile lor, se puteau găsi mai ușor *partizani ai ideilor liberale*. Mai târziu numai, după ce reformele s'au dobândit, boierimea mică a suferit oarecare desiluzie văzându-se în concurență cu burghezimea nouă.

Boierimea cea nouă, aristrocrația birocratică a Regulamentului Organic și intelectualii ieșiți din școlile regulamentare, elemente cari se manifestaseră în turburările dela 1840, țineau mai ales la o schimbare care să le îngădue, tot atât cât boierimii mari, să ocupe dregătoriile înalte ale Statului. Erau unii din ei cari nici nu voiau altceva. Crescuți în școli alături cu feciorii de boieri, ei nu puteau înțelege deosebirea care, la ieșirea din școală, se făcea între ei și foștii lor camarazi.

Cei mai mulți feciori de boieri erau oameni «à idées élevées, patriotiques et libérales» [1]. Tinerii, în genere adăpați, direct ori indirect, la isvoarele franceze, «prea aprinși pentru a nu se exalta până la entuziasm de vorba unui Michelet sau unui Quinet, necopți îndeajuns pentru a culege de acolo alceva

[1]) Chainoi, 84—5.

LUPTA DELA MĂNĂSTIREA SLATINA LA 25 ŞI 26 IULIE 1821 INTRE ETERIŞTI ŞI TURCI
Colecţia Academiei Române

decât admiraţia pătimaşă a ideilor revoluţionare... nu ajungeau să intre în relaţii decât cu agitarorii societăţii; erau toţi îmbuibaţi de doctrinele cele mai periculoase »[1]. *Cei din păturile de jos, înlăturaţi* dela cursurile superioare ale Sf. Sava şi opriţi astfel în aspiraţiile lor, mergeau să sporească fireşte numărul nemulţumiţilor.

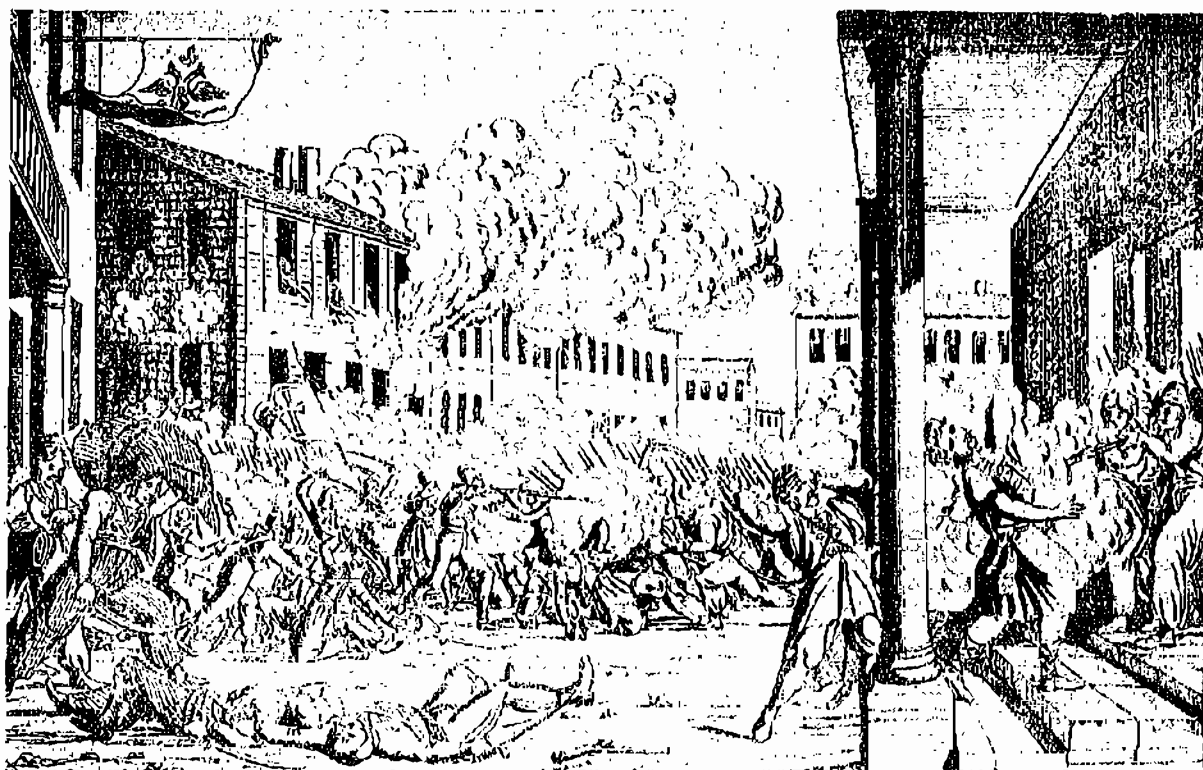
Pe lângă *bonjurişti*, cari visau mai ales de *egalitate cu cei mari*, erau însă şi idealişti şi democraţi convinşi, preocupaţi într'adevăr de interesele obşteşti şi, caatare, de ale clasei celei mai numeroase. Un loc de cinste printre aceştia se cuvine lui N. Bălcescu.

Loviturile Domnului împotriva oligarhiei ar fi trebuit să-l apropie de pătura mijlocie. Dar tendinţa Domnului era de a spori propria sa putere, pe când pătura mijlocie voia să participe la conducerea trebilor publice, rezervată până atunci oligarhiei. De asemenea aplecarea Domnului spre şcolile franceze de unde porneau ideile nouă, era în dezacord cu dorinţa Domnului de a înfrâna lăţirea acestor idei. Era consecvent Kisseleff când învinuia pe Domn de a-şi fi trimis fiii la *studii la Paris şi denunţa* « la pernicieuse tendance de notre jeunesse à aller se former en France ». Domnul iarăşi apare nehotărît între curentele din jurul lui şi dorinţa de a-şi păstra scaunul, sprijinindu-se pe Rusia. « E lesne a învinui — scrie el lui Kiseleff cu privire la tânguirile opozanţilor — când vrei să pui sub ochi, înrăindu-le, rănile unei societăţi, pentru a arunca o vină guvernului fără a ţinea seamă nici de îmbunătăţirile ce el va fi adus... nici de mărginitele mijloace ce are n mână ». Se plânge de greutatea misiunii sale, muncind ziua şi noaptea, şi luptând contra atâtor nemulţumiri şi intrigi.

Acestea erau în linii generale, spre a nu mă repeta, cauzele nemulţumirii obşteşti. Rădăcina lor nu este, cum greşit se afirmă de obiceiu în epoca regulamentară. Originea relelor e mai veche; numai cunoaşterea lor mai de aproape, prin desvoltarea spiritului public, a arărat gravitatea lor şi a activat dorinţa de a le lecui, după o prea lungă răbdare. E chiar neîndoelnic că Regulamentul Organic, din punctul de vedere al organizaţiei interne a principatelor, reprezinta un *progres* faţă de trecut. S'a putut spune, cu drept cuvânt, că Regulamentul Organic a fost un bine acum trei pătrare de veac. Ceeace însă se vădise tot mai mult în epoca regulamentară, era tendinţa rusească de a amesteca tot mai de aproape în afacerile interne ale principatelor, jignind autonomia lor şi simţul naţional deja înrădăcinat. *Jugul rusesc apăsa tot mai greu şi dorinţa* de a-l scutura era aproape unanimă. Dacă totuşi asupra acestui sentiment care, deocamdată, domnia şi trebuia să domine pe toate celelalte, acordul n'a putut exista până la urmă între toate clasele, cauza a fost că revoluţia, ce a urmat în mod firesc după încercarea neisbutită dela 1840 şi sub impresia turburărilor din Europa, s'a revărsat şi asupra altor chestiuni şi s'a *manifestat uneori în forme şi cu tendinţe*

---

[1] *Chainoi*, 79.

INTRAREA TURCILOR IN BUCUREȘTI, 7 AUGUST 1821
Gravură germană contemporană. Colecția Academiei Române

extreme, cari au despărțit pe cei ce, în alte împrejurări, ar fi putut conlucra.

In acest răstimp, în Moldova, sub Mihail Sturdza, nemulțumirile se ințețeau.

Unii boieri mari, ca N. Roznovanu, C. Conachi, Lupu Balș, D. Ghica, erau nemulțumiți fie fiindcă nu încăpuseră în slujbe sau fuseseră scoși din ele; fie că Domnul ridicase la treapta întâi mai mulți boieri de trepte mai mărunte; fie că Domnul, în genere, călcând pe urmele lui Ioniță Vodă pe care-l criticase atât de aspru, sporise și el din cale afară numărul boiernașilor. Acești oameni noi nu căutau decât a plăcea guvernului căruia datorau noua lor situație, așa încât degradația și demoralizația deveniau de obște. Chiar în funcție fiind, boierii mari nu se sfiau a apela la consulul rusesc împotriva Domnului. Nu se înțelegeau cu Domnul și totuși voiau să rămâe sfetnicii lui, mulțumită sprijinului rusesc.

Altă categorie de nemulțumiți o formau boierii de a 2-a treaptă și de treptele mai mărunte, pe cari Sturdza nu-i ridicase încă și cari, ca urmare, erau tot atât de potrivnici boierimii mari cât și colegilor de mai deunăzi ridicați mai sus prin voința domnească. Nu voiau desființarea privilegiilor, ci aplicarea acestora deopotrivă la întreaga boierime fără deosebire de trepte.

Alt grup de nemulțumiți îl forma tineretul, în frunte cu Mihail Kogălniceanu, feciori de boieri și chiar de boieri mari cari, inspirați sincer de ideile liberale ale Apusului, atacau Reg. Org. în chiar dispozițiile lui fundamentale, urmărind astfel schimbarea întregei organizații regulamentare.

EPOCA LUI 1848

Revoluția nu isbucnise încă în Europa, când Bibescu deschise adunarea la 18 Ianuarie 1848. Domnul enumera actele ocârmuirii sale în anul trecut și constata apoi «starea de liniște, de siguranță și de mulțumitoare petrecere întru care se află astăzi țara.». Nion, transmițând lui Guizot mesajul, face din Bibescu omul progresului, stânjenit în pornirile sale de Rusia de o parte, de adunare de alta. In privința reformei învățământului, zice că Vodă «est loin de s'associer bien sérieusement aux efforts qui se font autour de lui pour préserver la jeunesse valaque des prétendus dangers d'une éducation libérale». Puține zile după aceea însă, opinia publică e adânc impresionată de gestul unui arnăut care, exasperat de suciturile justiției, intră în cancelaria departamentului dreptății și rănește pe un cap de masă, — «ceva... încă neauzit până acum în Țara-Românească», scrie Telegescu, răsvrătitul dela 1840, iertat de Bibescu, lui Bariț.

La 23 Februarie, revoluția izbucnia la Paris, și studenții români de acolo desfășură steagul național și merg să felicite guvernul provizoriu. Ajutorul primarului Parisului le zice între altele: «Avem cuvânt a crede că Europa liberă odată *și neformând decât o singură* nație, va arunca ochii în părțile Orientului... și va scăpa atunci pe frații săi». Visul mai vechi al revoluționarilor utopiști francezi, vis care orbise deja și pe discipolii lor Români la 1841—1842 și avea să-i orbească și acuma, visul frăției universale.

Tot atunci izbucnește revoluția în statele Italiei,

PORTUL ALECU VĂCĂRESCU
Portret de *Anton Chladek*. Colecția Zoe Carlholu

apoi în *Martie*, în *Germania* și în *Ungaria*, ajunge adică la porțile Principatelor.

Nion, consulul Franței, înțelege tot pericolul la care se expun tinerii utopiști, «trași de instincte generoase mai mult decât călăuziți de o convingere, palpitând încă de emoțiile ce le-a lăsat o creștere primită în școalele sau prin cărțile noastre», și cari «nu cer mai puțin decât întregimea libertăților noastre politice atât de greu cucerite de Franța». Guvernul se află între boierii nemulțumiți cari vor să-l răstoarne, de o parte, și aspirațiile progresiștilor în fruntea cărora, de teama Rusiei, nu îndrăsnește să se pue, de altă parte. Printre progresiști sunt și moderați cari, «fără a voi să înfrângă prin silă rezistența oligarhiei, fără a provoca, necumpănit, o intervenție străină», ar voi ca Domnul să propună adunării măsurile «imperios cerute de principiile de omenie, de dreptate și de interesul obștesc». Nion a sprijinit această cauză pe lângă Domn, dar opoziția Rusiei împiedică totul prin amenințarea că «orice mișcare populară, orice măsură a autorității menită a modifica statul quo, ar fi semnalul intrării trupelor rusești în Principate».

In nopțile trecute s'au lipit pe zidurile orașului afișe cerând desființarea privilegiilor boierești, formarea unei gărzi civice și libertatea tiparului. Unii șefi ai mișcării s'au înfățișat chiar Domnului, care le-a răspuns că nu-i poate privi ca pe mandatarii legali ai poporului și nici satisface, cu dela sine putere, cererile lor.

Domnul nu credea că o revoluție va isbucni, sau de va isbucni era convins că o va putea năbuși cu mijloacele de cari dispunea. Refuză dar propunerea lui Kiseleff de a i se trimete în ajutor câteva regimente de cazaci. Nu consimți nici la cererea lui Duhamel, consulul Rusiei, de a exila pe Eliade. Se mărgini a chema la masă pe șefii mișcării cărora le cunoștea firi mai moderate, pe Eliade, Poenaru, Marcovici, și a-i îndemna la liniște. Demersul Domnului rămase fără rezultat. Eliade trecu peste Olt, unde se înțelese cu Magheru, cârmuitorul județului Romanați, în care Domnul avea încredere. Eliade mărturisește că Bibescu se sfătui chiar cu Magheru pentru sporirea numărului și înarmarea dorobanților, pentru ca țara să se poată feri, prin propriile ei mijloace, de năpădiri străine. Că această atitudine demnă a Domnului era cunoscută șefilor mișcării rezultă și din faptul că ei se gândiră, vom vedea, să-l pue în fruntea lor. Văzând însă pe Domn nehotărît, se hotărîră să grăbească ei lucrurile, cu gândul că Bibescu, pus în fața faptului împlinit, va simți mai mult curaj.

Intruniți la Islaz în ziua de 9 Iunie, revoluționarii ascultă rugăciunea preotului Radu Șapcă din Celei, care, însuflețit de aceleași simțiminte ce puseseră odinioară în mișcare trupa lui Tudor, cere lui Dumnezeu izbăvirea «de abuzul clăcii, de ticăloasa iobăgie,... de podvada drumurilor și a șoselelor, de aceste munci ale Faraonilor. Se dă cetire apoi «Proclamației» alcătuite «*în numele poporului român*» și purtând în frunte lozinca «respect către proprietate, respect către persoane».

Proclamația dela Islaz e strigătul libertății. Nu al luptei, ci al înfrățirii claselor sociale. «Tot Românul... sătean, meseriaș, neguțător, preot, soldat, student, *boier, domn*, e fiu al patriei». Principiul adevăratei libertăți e afirmat. «Nu se cuvine a pierde pe cei mai mulți pentru cei mai puțini, căci este nedrept; nu se cuvine iarăși a pierde pe cei mai puțini pentru cei mai mulți, căci este silnic».

Poporul român voește autonomia, respectând totodată legăturile cu Poarta. Drepturile Principatelor au fost «recunoscute de toate tratatele încheiate între Inalta Poartă și Rusia».

Regulamentul Organic este împotriva drepturilor poporului român și împotriva tratatelor. Poporul român se leapădă de el. «Această lege este însuși în folosul Inaltei Porți, ce va fi arbitru, împreună cu Franța, Germania și Englitera, cărora Românii le reclamă judecată și ajutor la orice asuprire».

Poporul român vrea: răspunderea tuturor funcționarilor; egalitatea drepturilor civile și politice; contribuția generală după venitul fiecăruia; «alegerea largă, liberă, dreaptă, *unde tot românul are dreptul de a fi chemat și unde numai capacitatea, purtarea, virtuțile și încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales*»[1];

Cere tipar liber, cuvântare liberă, adunări libere», gardă națională, bancă națională «însă cu fonduri

[1]) In Obșteasca Adunare. Caracterul democratic temperat al proclamației.

naţionale » — nu ruseşti; mânăstirile închinate să fie scoase « de sub orice mâncătorie ».

Conţinea apoi proclamaţia o parte menită să aibă ecou în pătura cea mai numeroasă şi s'o câştige cauzei mişcării. Sătenii « îşi cer o părticică de pământ îndestulă pentru hrana familiei (şi vitelor..., părticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei cer, şi patria le-o dă; şi patria iarăşi, ca o mumă bună şi dreaptă, va despăgubi pe fiecare proprietar...». Claca, iobăgia şi lucrul drumurilor se desfiinţează.

« Poporul român, după vechile sale drepturi, voeşte ca Domnul » să fie ales « în toate stările societăţii, în toată naţia, iar nu într'un număr mărginit de oameni ». Proclamaţia greşia în sensul că « după vechile drepturi » Domnul fusese ales din singura casă a Basarabilor. Numai dela stingerea acestei familii era drept a spune că domnia nu mai *fusese* de moştenire a nici unui neam. In orice caz nu era conform tradiţiei vechi a ţării alegerea Domnului pe un timp limitat şi alegerea pe 5 ani, cerută de proclamaţie, nu-şi putea ajunge de loc scopul de a « tăia rivalităţile », ci din potrivă era menită a deştepta ambiţiile mai mult decât « emulaţia » între cetăţeni. Ceeace voia proclamaţia să insiste era o adevărată *republică*, pornind dela faptul că Domniile în Principate fuseseră, din împrejurări nenorocite, de scurtă durată. Domnia în proclamaţie preocuparea de a asigura oricărui cetăţean putinţa de a ajunge la cea mai înaltă treaptă şi de a reintra, după împlinirea mandatului, în rândurile cetăţenilor.

Se vede din această declaraţie, de altfel conformă adevărului, că titlul de Prinţ nu fusese în obiceiul ţării şi din înlăturarea tuturor epitetelor cari se introduseseră în jurul persoanei Domnului, scoţând-o pentru totdeauna, chiar după ieşirea din scaun, din rândul cetăţenilor de rând. Mai desfiinţează proclamaţia titlurile boiereşti, declarând totodată că « nimic n'a fost moştenit în ţara aceasta, nici rang, nici titluri, decât proprietatea şi numele familiei », uitând că, prin aceasta chiar, o nobilitate existase. In dorinţa de a uni toate păturile sociale, prin desfiinţarea oricăror distincţii, proclamaţia conţine şi fraza copilărească, destinată probabil minţilor naive, că « tot Românul e liber, tot Românul e nobil, *tot Românul e un Domn* », de sigur ca o ilustraţie palpabilă a principiului egalităţii civile şi politice.

Şi la urmă, în termeni mişcători, proclamaţia se adresează Domnului ales al ţării:

« Plânge poporul român de durere că te pomeneşte în urma tuturor şi este la Măria Ta să te pui în cap. Patria te-a ales, te-a avut fiul ei cel mai scump; guvernarea ţi-a fost problematică; te-ai arătat în ochii patriei şi ai lumii ca fiul risipitor din Evanghelie. Vino înapoi...Noi nu-ţi cerem cuvânt... Cuvântul îl vei da înaintea conştiinţei Măriei Tale, înaintea lui Dumnezeu. Nu ştim dacă câte ai făcut, le-ai făcut de bună-voe, ori silit. Acum e timpul să araţi lumii că ai fost şi eşti Român, acum e timpul să faci să se spele cele trecute şi să nu laşi fiilor un nume veştejit. Patria te reclamă de fiu... cerând să nu... se verse nici o picătură de sânge de Român.

GRIGORE D. GHICA DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, 1821—1828
Portret de *Lecca*

Patria uită tot: fii dar al ei, după cum ea voeşte să te aibă în cap la această mare faptă. Fă o pagină frumoasă istoriei române... Nu lăsa ţara fără cap în asemenea împrejurări, în prada intrigei ce ar putea aduce anarhie, căci atunci, vai nouă! şi de trei ori vai Măriei Tale ».

Capii mişcării, firi moderate, voiau să evite anarhia şi vărsarea de sânge. Recomandau în proclamaţie să se ţie « numai buna orânduială în lăuntru », şi rezistenţa împotriva duşmanilor din afară va fi uşoară. Rusia nu va putea trece hotarul, fără a trece peste crucea oastei creştine. Proclamaţia protesta, mai dinainte, la Inalta Poartă, la Franţa, Germania şi Englitera « de orice invazie în pământul românesc». Ţinea să afirme că mişcarea e insuflată de « spiritul păcii », că se ţine « pe drumul legilor şi al tratatelor », că păstrează caracter « pravilnic ». La nevoie numai, o naţie de 8 milioane va şti să-şi apere pământul cu preţul vieţii.

In fine se proclamă guvernul provizoriu, compus din preotul Şapcă, Eliade, Chr. Tell (ofiţer şi decorat cu Nişan Iftiharul), Şt. Golescu, N. Pleşoianu, care transmite îndată Domnului textul proclamaţiei, învitându-l să se pue în capul mişcării pe care ei nu vor s'o vază degenerând în anarhie. Să semneze dar constituţia. Indată ce vor primi răspunsul Domnului, vor înceta să cârmuească. Tot odată se dă ordin

căpitanului de cavalerie A. Racottă să vie cu trupele sale în lagărul din Romanaţi.

A doua zi însă, în seara de 10 Iunie, un atentat, ai cărui făptuitori, trei tineri, au rămas necunoscuţi, are loc la şosea împotriva Domnului, pe când se preumbla însoţit de Vilara. Acest act nechibzuit a fost semnalul represiunii, represiune care, la rându-i a pus mişcarea pe drumuri nouă. Iancu Manu e înlocuit prin Scarlat Creţulescu. Nu-i treaba istoriei să spue care ar fi trebuit să fie atitudinea Domnului în împrejurările ce au urmat. E chestie de psihologie a cerceta mobilele ce se vor fi agitat în sufletul lui Bibescu. Istoria constată faptele şi urmările lor. La 11 Iunie, Vodă nu întâmpină la cazarmă entuziasmul la care se aştepta. Ordine sunt date de toţi pentru prinderea capilor mişcării, purtători, cei mai mulţi, de nume istorice: log. N. Golescu, post. St. Golescu, Alex. Golescu, paharnic Ioan Eliade, Grigorie Grădişteanu, Alecu Paleologu, Gr. Pereţ, Mitică Creţulescu.

Membrii mişcării cari scăpaseră nearestaţi, printre cari N. Golescu şi Ion Brătianu, se duc la palat în fruntea poporului strâns de iuncărul Magheru şi obţin dela Domn, uimit de sigur de precipitarea evenimentelor, semnarea, la 11 Iunie, ora 10 seara, a constituţiei. Rămâne necunoscut în ce chip a întărit Domnul această constituţie. Fiul său Gheorghe admite că a întrebuinţat formula «supunându-mă silii». Chiar de nu va fi scris aceste cuvinte, Bibescu va fi avut în suflet, semnând, îndoeala asupra consecinţelor actului său. Tot deodată constitui noul minister compus din N. Golescu la interne; St. Golescu la justiţie; Eliade la culte; N. Bălcescu la secretariatul Statului; Magheru la finanţe; C. Creţulescu, preşedinte al sfatului orăşenesc; C. A. Rosetti, unul din arestaţi, şef al poliţiei şi Ion Odobescu, singurul impus de Domn ca măsură de siguranţă, — şef al oştirii, în locul lui Tell propus de revoluţionari.

E cert că, fără amestecul Rusiei, scopul revoluţiei ar fi fost de pe atunci atins şi că, fără anarhie şi fără vărsare de sânge, cârmuirea nouă, bazată pe o constituţie democratică, şi-ar fi urmat drumul, în frunte cu Bibescu, fără opintire din partea fostei oligarhii. Rezultatele revoluţiei au fost întâmpinate favorabil de toate clasele sociale dela Domn şi boierimea cea mare — reprezentată prin C. Cantacuzino — până la sătean.

Dar Rusiei nu-i putea conveni nici o constituţie care înţelesese să înlăture Regulamentul Organic, nici faptul că noua organizaţie se introdusese fără turburări cari să motiveze intervenţia ei.

BUCUREŞTEANCA ÎN COSTUM DE MODĂ VECHE
Gravură în lemn după D. Lancelot. Colecţia A. C. Carbu

La 12 Iunie, Kotzebue scrie lui Bibescu că « cet état de choses a été amené en contravention flagrante aux dispositions du Réglement organique, basé sur les stipulations du traité d'Adrinople », şi de aceea consulatul general « proteste formellement contre toutes les innovations qui viennent d'être introduites ». Ca urmare, Domnul şi abdică la 13 Iunie, fiindcă simte « că puterile lui nu sunt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări şi spre a nu bate vreodată cugetul că am primejduit soarta ţării, ţiind cârma oblăduirii mai mult decât putinţa mă iartă ». Se retrage « cu acea mulţumire ce aduce o conştiinţă curată ». Toată psihologia Domnului stă în aceste rânduri. Iacă odată, e zadarnic a se întreba ce ar fi trebuit să facă Bibescu. E de regretat, cred, că s'a grăbit să abdice. Prezenţa lui în fruntea cârmuirii ar fi schimbat, poate, cursul evenimentelor ulterioare.

In urma lui, avea să urce tronul Principatului muntean, fratele său mai mare, Barbu Dimitrie Ştirbei.

*

In Moldova nemulţumirile obşteşti aveau să se resolve într'o pseudo-revoluţie.

In Martie 1848 se răspândeşte un apel anonim către Moldoveni împotriva Domnului Mihail Sturdza. Apelul insista asupra lăcomiei de bani a Domnului. Persecutase pe avutul Conachi, ruinase pe St. Roset, pe Panait Pantazoglu, pe Căvacu. Fusese tovarăş la antrepriza pavelelor, traficase cu casele Casimir, cu şoseaua dela Mihăileni. Numise pe C. Sturdza de

SINDROFIE IN PALATUL DOMNESC DIN IAŞI
Gravură în lemn după desenul lui Doussault din 1843 publicată în Album Moldo-Valaque

interne şi împreună cu acesta speculase asupra averilor mânăstireşti. Acum era vorba a surghiuni pe *opozanţii* Gr. Cuza, *Răşcanu şi Miclescu. Incă* dela 16 Martie Guéroult arată guvernului său că la Iaşi *domneşte mare agitaţie şi că e cu neputinţă ca* evenimentele dela Paris, Viena, din Germania să n'aibă repercuţie aci. Domnul, om capabil dar stăpânit de lăcomia de bani, refuză orice reforme şi se bizue pe Rusia.

La 27 Martie numeroşi boieri, şi oameni de toate stările, adunaţi cu ştiinţa cârmuirii, la hotel Petersburg, alcătuiră o listă de deziderate în 35 de puncte. In capul dezideratelor era sfânta păzire a « Regulamentului în tot cuprinsul său şi fără nici o răstălmăcire».

A doua zi, un comitet de 16 ce fusese ales de adunare, se strânse în casele log. Costache Sturdza, de faţă fiind şi miniştrii A. C. Sturdza (Coco), de puţine luni secretar al Statului şi N. Suţu şi prezentară ministrului de interne, acum Ştefan Catargi, petiţia plină de semnături printre cari şi a Mitropolitului. Ministrul făgădui că va aduce a 2-a zi răspunsul lui Vodă. Boierii şi un public numeros aşteptară răspunsul în casele lui Alecu Mavrocordat, fiul bătrânului logofăt Constantin. Răspunsul domnesc fu că toate punctele erau primite afară de disolvarea adunării şi instituirea gărzii cetăţeneşti.

Două izvoare spun că după această comunicaţie, mulţimea se retrase în linişte, afară de vreo 17 boieri cari rămaseră să se mai sfătuiască. O scrisoare a lui G. *Sion către Bariţ spune că în mijlocul celor rămaşi* se ridicară A. Cuza, V. Ghica şi Recleş ţinând discursuri foarte *înflăcărate, îndemnând la răscoală:* « să mergem asupra baionetelor tiranului. Să ne *scăldăm în sângele nostru şi al său ». Consulul francez* Guéroult spune că adunarea nemulţumită cu răspunsul *Domnului ar fi trimis o delegaţie la Palat*, care ar fi somat pe Domn să cedeze imediat. Numai după aceasta s'ar fi refugiat Domnul la cazarmă, hotărît să recurgă la forţa armată. Arestările şi avură loc imediat. Post. *Al.* Sturdza şi N. Suţu desaprobând acţiunea prea energică a Domnului, demisionară din guvern. Secretariatul Statului fu încredinţat lui Vasile Beldiman.

Fură daţi surghiun în Turcia Al. Moruzi, Al. Cuza, viitor Domn, N. Catargi, Basile Canta, Gr. Romalos, D. Filipescu, Manolache Costache, I. Cuza, Sandu Miclescu, Zaharia Moldovanu şi trei fraţi Rosetti-Răducanu. E oprită intrarea în ţară lui Scarlat Vârnav, T. Răşcanu, V. Mălinescu. Ordin se dă colonelului Mişcenco, comandant la Galaţi, să pue mâna mort sau viu pe C. Moruzi, fratele lui Alecu. Sturdza aduse la cunoştinţa generală, încă dela 29 Martie, că în urma câtorva arestări, liniştea era restabilită, iar la 31 Martie obşti comunicaţia primită dela Nesselrode că Rusia nu va tolera manifestaţiile anarhice.

N. Suţu spune în memoriile lui că mişcarea în Moldova n'a reuşit fiindcă poporul era liniştit. Nimic în dezideratele şefilor nu era de natură a le asigura concursul masselor. Burghezimea era compusă de Jidovi şi negustori străini. Iniţiatorii mişcării ştiau bine aceasta; de aci nehotărîrea lor. Ce om sănătos

ȘCOALĂ PRIMARĂ IN AER LIBER
Gravură în lemn de Ch. Doussault. Colecția A. C. Corbu

la minte, zice Suțu, putea, în așa împrejurări, crede în izbutirea mișcării într'o țărișoară înconjurată de puteri mari potrivnice turburărilor revoluționare. De aceea și găsi inutile Suțu măsurile de rigoare ale Domnului.

Și prigonirile continuară. Autoritățile urmăresc pe N. Ghica-Budești și Vasilică Ghica. Cnejii Cantacuzini și Gr. Balș caută să ridice pe sătenii de pe moșiile lor din județul Neamț. Tinerii P. și C. Cazimir sunt trecuți peste graniță în Bucovina. Se dau ordine pentru prinderea lui Iorgu Radu, T. Sion, Gr. Balș. Costache Sturdza și Iorgu Ghica sunt surghiuniți la moșiile lor Ruginoasa și Delenii. Mitropolitul Meletie își exprimă părerea de rău de a fi semnat cererea de reforme. Mai sunt opriți de a intra în țară C. Negri, Negruzzi, Lecca, Alecu Dimitriu, nepotul mitropolitului. Gr. Balș și Iorgu Sion, reușesc să scape la ispravnicul românesc din Focșani.

Când văzură atitudinea răutăcioasă și lipsită de bună credință a Domnului, se hotărîră să dea pe față toate dezideratele lor. Refugiații din Bucovina, din cari unii asistaseră și la manifestația românească dela Blaj, strânși la moșia lui Hurmuzachi, socotind cu Mureșeanul că

La noi e putred mărul,

însărcinară cu redactarea aspirațiilor lor pe Kogălniceanu. Acesta întocmi un «proiect de constituție pentru Moldova» care prevede: ocârmuirea dinlăuntru slobodă și neatârnată; admite în principiu sufragiul universal, dar «deocamdată» îl aplică lărgind numai foarte mult colegiile electorale; inviolabilitatea deputaților; alegerea Domnului pe 5 ani din toate clasele societății — după cum o doriseră și revoluționarii din Valahia, fără ca aceasta să poată însemna, sub pana lui Kogălniceanu, republica —; restrângerea puterilor Domnului față de adunare; neamestecul Domnului în pricinile judecătorești; oaste regulată și gardă națională; desființarea rangurilor boierești; desrobirea Țiganilor; secularizarea averilor mânăstirești; contribuții generale și proporționale; toate libertățile formale și, în fine, împroprietărirea: «toți gospodarii săteni vor primi dela stăpânii moșiilor câte 2½ fălci de fieștecare... iar pentru această expropriație făcută în folosul public... se va da vechilor proprietari o potrivită despăgubire». I a fost dat lui Kogălniceanu să realizeze aceste reforme. In privința împroprietăririi a schimbat însă teza juridică pe care o adoptase la 1848, și a realizat acel act măreț împotriva *tuturor* partidelor.

Acest proiect de constituție Kogălniceanu îl comentează în «Dorințele partidei naționale în Moldova». Discută toată politica orientală a Rusiei dela Petru cel Mare încoace, politică ce câtva timp a folosit Principatelor, dar avea de țel adevărat transformarea lor în unelte rusești. Cunoștințele istorice ale lui Kogălniceanu nu sunt puse pe larg la contribuție și, după ce insistă mult asupra împroprietăririi, afirmă că «cheia bolții, fără de care s'ar prăbuși tot edificiul național», este *unirea*.

Acest nou aspect al mișcării revoluționare puse pe Domn pe gânduri. Al. Kogălniceanu a scris fratelui său: «Vodă-i ca un leu de când a cetit broșura d-tale... Nu mai e voie a vorbi de Petersburg și Ruși. Vlădica de Roman s'a surghiunit la Soveja». De altfel Domnul nu schimbă sistemul: «Vasili Alecsandri (tatăl), prezident la divanul apelativ, se zice; Ilie Zmău, vornic *mare*; beizadea Dumitru vornic *mare*; beizadea Grigore, postelnic *mare*; Mihăiță Mihalaki, vornic *mare*». Firește nu enumără Kogălniceanu pe tatăl său, și el vornic *mare*, când vrea să ilustreze tendința lui Sturdza de a-și face creaturi spre a reduce oligarhia.

In Septemvrie, Domnul îngădui întoarcerea în țară lui Lascăr Bogdan, fraților Rosetti, lui N. Catargi, Al. I. Cuza, A. Cuza dela Bârlad, Grigore Romalos, fiul post. Iordache, și D. Filipescu, punându-le însă condiția că nu vor ieși de pe moșiile lor. Emigrații intransigenți din Bucovina, C. Negri, I. Alecsandri, P. și C. Cazimir, Al. Cuza, V. Canta, G. Sion, M. Kogălniceanu declarară că în asemenea condiții refuzau bunăvoința domnească. Atacurile împotriva Domnului continuară. Kogălniceanu scrise «Noul acatist al marelui Voevod Mihail Grigoriu». Se publică o scrisoare batjocoritoare ca din partea fostului rege Ludovic Filip către Domnul încă în ființă Sturdza. Cantacuzineștii caută să ridice pe țăranii de pe moșiile lor, dar rudă fiind cu Kotzebue, rămân nevătămați. In schimb sunt arestați hatmanul A. Aslan, C. Bălănescu, arhimandritul Paisie. Agitațiile continuă până în primăvara anului 1849 și pentru potolirea lor Sturdza nu stă la îndoială de a apela la trupele rusești comandate de Moller.

Dar situația Domnului, atacat fără încetare încă dela începutul domniei, era firește sdruncinată. Orice autoritate morală era pierdută. Era natural ca în urma convenției dela BaltaLiman să fie și el îndepărtat. Firmanul pentru orânduirea lui Grigore Alexandru Ghica e din luna Mai 1849.

UN «BONJOURIST» ȘI UN BOIER DE MODĂ VECHE
Inceputul secolului al XIX-lea. Desen de *Ad. Midy*. Colecția Academiei Române

*

Dar, o clasă socială ca să se afirme, nu presupune numai aceleași obiceiuri, ocupații și interese la un grup de indivizi la un moment dat; presupune și transmiterea prin generații a unui caracter special, dobândit prin izolarea și în timp a unei grupări de către celelalte. Lucrurile s'au petrecut la noi, și în privința intelectualilor, și în privința negustorilor, mai de grabă ca spre sfârșitul imperiului roman, când clasa mijlocie de mici proprietari, curiali, profesiuni libere, n'a putut constitui o grupare de care statul să ție seamă, de oarece membrii ei dispăreau succesiv sau în clasa superioară a marilor proprietari și dregători, sau în rândurile plebei de meșteșugari, mici negustori și coloni.

De aceea și Rusia, deși încă dela 1817 culegea, în scop interesat de popularitate, doleanțele tuturor claselor sociale din Principate, n'a putut ține seamă, când sub auspiciile ei s'au întocmit Regulamentele Organice, decât aproape numai de dorințele boierimii de diferite trepte.

Dar această boierime era desbinată și de aci a pornit și disolvarea ei. Astfel nu s'a putut aplica proectul rusesc de a deosebi de o parte o nobilime ereditară compusă din toți cei ce până atunci dobândiseră boierii cu caftan, iar de altă parte o clasă de funcționari cari, pentru merite excepționale, să poată fi nobilitați și ei. Regulamentul Organic a desființat deci pur și simplu boieriile cu caftane și a instituit numai cinuri sau ranguri personale, ca cele de azi în oștire, diplomație, sau în corpul tehnic; au fost denumite însă tot ca vechile boierii, împărțite tot în trei clase, dar puteau fi conferite treptat oricui, ca răsplătire pentru slujbele sale. Funcțiile statului erau de asemenea deschise tuturor cu posibilitate de înaintare treptată până la cele mai înalte. Odată cu cinurile, și privilegiile deveneau accesibile pentru oricine.

Pornirea cea veche spre slujbe și caftane, s'a accentuat în consecință în epoca regulamentară, pe când profesiunile libere fără meniri politice, negoțul și de la o vreme chiar meșteșugurile, rămâneau fatal mai ales pe seama streinilor, cu toate sforțările guvernelor regulamentare de a îndruma tineretul claselor inferioare spre științele exacte, sau studiile practice. Cu atât mai nesuferită apărea, de altă parte, singura îngrădire pe care Regulamentul Organic o punea ambițiilor politice pornite din poporul de rând, când cerea, pentru ca cineva să fie ales Domn sau chiar numai deputat de județ, să întrunească două condiții: să fi boier și să fie fiu de boier. Aceasta din urmă,

noul boierit n'o putea împlini decât în sistemul chinezesc al înobilării simultane a strămoșilor răposați.

Se știe că aristocrațiile merg repede spre disolvare când sunt copleșite prin intrare frecventă în sânul lor a unor numeroase elemente nearistocratice, pentru că tradiția unui corp organizat se șterge pe măsură ce cadrele lui se lărgesc. Așa s'a întâmplat și în Principatele române.

Față de aspirațiile politice, boierimea românească s'a arătat, în tot cursul veacului al XIX-lea, foarte naționalistă și progresistă. Incă dela 1821, câțiva boieri români, N. Văcărescu, Gr. Băleanu, C. Câmpineanu, C. Golescu, I. Câmpineanu, Em. Băleanu, R. Voinescu, Giani, Orășanu, episcopul Ilarion, formaseră la Brașov o societate secretă, din a căreia contopire cu societatea literară, fondată la *1827* de *Golescu* și Eliade, a ieșit societatea filarmonică, ale căreia statute, fixate la 1834, le publică *Curierul românesc* la 1835. Printr'un jurnal din 25 Martie acel an, comitetul filarmonicei chibzui înființarea unei școale publice de muzică vocală și instrumentală, în care tinerii de ambele sexe să se primească fără plată. De altă parte, încă din anul precedent, un proiect fusese închipuit de ofițerul rus Nojin, pentru acoperirea mijloacelor necesare ridicării unui teatru național. Scopul societății era: cultivarea limbii românești și propășirea literaturii, muzicii și teatrului; înființarea unei școale de băieți și a uneia de fete, cu pensionat, în care să se ție și bursieri; deschiderea unei școale dramatice; tipărirea și răsplătirea lucrărilor originale și tălmăcirilor dramatice. In curând societatea putu plăti profesori de declamație (Aristia), de franceză, de muzică (Wachmann), de românește pentru fete, de danț și scrimă, și întreține ca bursieri 16 băieți și 4 fete. In fruntea comitetului pentru clădirea teatrului fu pus marele boier Iordache Filipescu. Membrii erau Câmpineanu, I. Roset, C. Mann, P. Poenaru, Eliade și librarul N. Danilopolu.

Elevi ai școalei grecești, sau și ai lui Lazăr, cari se lasă ușor câștigați de niște Francezi din București, partizani înfocați ai ideilor liberale, ei întocmesc un program secret politic în care figurează, pentru întâia oară, egalitatea înaintea legii și obșteasca impunere la dări.

Meritul membrilor din protipendadă, cari au aderat la acest program, era cu atât mai mare, cu cât însemna pentru ei pierderea unei situații preponderente reale. Pentru boierimea secundară însemna înlăturarea acestei situații de fapt a protipendadei și de aceea era destul de dispusă să renunțe la niște privilegii tot mai puțin prețuite, pentru că erau împărțite cu un număr tot crescând de boieriți noi. Pentru intelectuali în sfârșit, programul liberal însemna dobândirea tuturor drepturilor politice, fără nici o rezervă.

MIHAIL STURDZA DOMNUL MOLDOVEI, 1834—1848
După o gravură contemporană

Acelaș grup începe atunci și o campanie în Occident, pentru neatârnarea țării și înființează la Paris, la 1839, cu mai mulți Munteni decât Moldoveni, « Societatea pentru învățătura poporului român », în care nu întârzie, sub influența mediului, să se manifeste ideile cele mai înaintate și chiar porniri revoluționare. In anii 1840—1843, în Muntenia, izbutesc chiar cele dintâi încercări revoluționare, în care sunt amestecați boieri de toate treptele și intelectuali, cu îndoitul scop de a înlătura stăpânirile străine și de a desființa privilegiile. Avem în Muntenia, dela 1821 la 1848, alături de străduințe culturale, un curent politic neîntrerupt cu caracter nu numai național, dar și liberal și democratic.

Mulți sunt Moldovenii cari colaborează la mișcarea culturală și națională, prea puțini, în frunte cu Kogălniceanu, la îndrumarea liberală și democratică. Intr'adevăr, fruntașii cărvunari moldoveni cari, la punerea în vigoare a Regulamentului, protestaseră pentru că nu s'au acordat aceleași drepturi politice întregii boierimi și, amenințând cu răzvrătire, întrebuințaseră chiar frazeologia revoluționară strigând: « Jos Regulamentul; cetățeni, mai bine moartea! », observară în curând că fiind, cei mai mulți, nu numai boieri, dar și fii de boieri, Regulamentul nu sta în calea nici uneia din aspirațiile lor. De altă parte, și în practică, în Moldova, Domnii regulamentari au ridicat pe mulți din boierimea secundară la cele mai înalte trepte, cu singura excepție a rangului de mare logofăt și a funcției de ministru, pe când în Muntenia, afară de vreo 2—3 cazuri, membrii familiilor secundare n'au ajuns decât la rangul de mare agă, cel mai mic din cele de clasa întâi. In Muntenia erau deci mai mulți cari aveau motive de a continua să strige: « Jos Regulamentul », pe când boierimea Moldovei, în majoritatea ei, nu cerea, la 1848, decât aplicarea lui cinstită. Prin această formulă, boierimea secundară a Moldovei exprima acum aceeaș dorință

STRADĂ DIN IAȘI
Din albumul lui *J. Rey*: Album de douze vues de la ville de Iassy

pe care, împotriva ei, o rostise la 1821 protipendada: stăvilirea înmulțirii boieriților și deci a privilegiaților.

Cum această stăvilire era cu neputință, trebuia să se ajungă fatal, în amândouă Principatele, la desființarea privilegiilor.

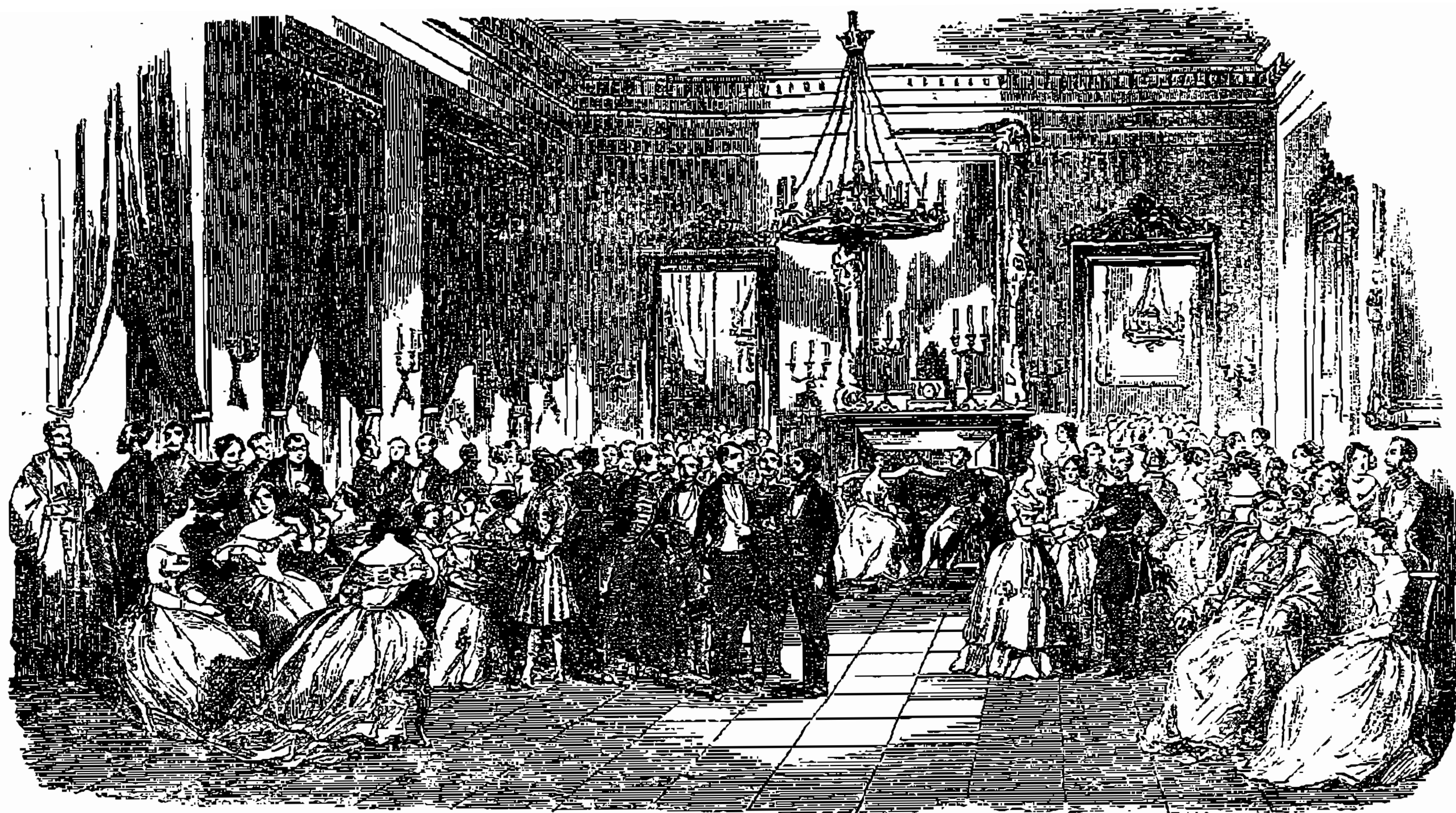
Revoluționarii munteni au preamărit prin imitație și fără rost pe comercianți, cărora le atribuiau toate însușirile de moralitate, energie și patriotism, deși recunoșteau că negoțul principal era în mâinile străinilor și că n'aveam deci o burghezime în felul celei occidentale. Sub aspect că purtau de grijă intereselor negustorimii, cerând drumuri, instituții de credit, înlesniri negoțului, revoluționarii munteni erau preocupați în fond de interesele proprietarilor rurali de toate categoriile, formulate de mult de boieri, în calitatea lor de proprietari.

In schimb, revoluționarii munteni au trecut mai ușor asupra intereselor clasei care merita într'adevăr o atenție deosebită din punctul de vedere al consolidării naționale și sociale. După cum în Franța la 1848, burghezimea, pentru a da o satisfacție partidului reformei sociale cu care se aliase pentru a triumfa a instituit o comisie mixtă de patroni și uvrieri, care s'a închis repede după câteva discuții teoretice, tot așa guvernul nostru revoluționar a adunat o comisie de proprietari și țărani, în care s'a discutat desființarea boierescului și împroprietărirea. La noi, nu era vorba de a desființa, ca în Franța la 1789, drepturile feodale ce apăsau încă asupra micii proprietăți ce se formase în bună parte singură prin răscumpărare; la noi trebuia creată mica proprietate prin exproprierea celei mari. Opintirea, cu puține excepții, a proprietarilor din amândouă Principatele a avut două temeiuri: unul, că se punea în discuție însăși natura dreptului clăcașilor și se interpreta ca un drept de proprietate, oferindu-se despăgubire pentru clacă și nu pentru pământ, ca și cum ar fi vorba de a răscumpăra drepturi feudale; altul, că lipsea încrederea în posibilitățile de plată a despăgubirilor. In urma dezacordului constatat, comisia mixtă a fost închisă. Capii revoluției, cu excepția lui N. Bălcescu, n'au mai vorbit de împroprietărire.

Și la noi, ca în Franța, revoluția dela 1848 a fost numai tactică și metodă ce nu trebuia să înșele asupra țelurilor ei. Unii din șefii revoluției noastre, extremiștii, ziși roșii, au adoptat și ditirambele franceze asupra efectelor magice mântuitoare ale turburărilor revoluționare, precum și frazeologia jacobină. In sfârșit, după cum la Paris s'a ars tronul lui Ludovic-Filip, la București s'a ars Regulamentul Organic.

In Moldova și fără astfel de revoluție ideile au evoluat dela cărvunarism la liberalism. Reprezentantul tipic al acestei evoluții a fost M. Kogălniceanu, care mai are și meritul de a nu fi pierdut nici odată din vedere importanța unei reforme agrare.

Regimul vechi se prăbușea singur, prin desbinarea și desconsiderarea reciprocă dintre treptele boierimii, prin excesele și ridicolul derivând din înmulțirea peste fire a privilegiaților și prin necesitatea de a

RECEPȚIE LA PALATUL DOMNESC DIN BUCUREȘTI ÎN ONOAREA PRINCIPELUI ALBERT AL PRUSIEI IN 1843

Gravură în lemn după desenul lui *Ch. Doussault*, publicată în 1848 în « Album Moldo-Valaque »

adopta forme nouă, impuse de contactul tot mai des cu lumea apuseană și de noile împrejurări economice.

De aceea, când divanele ad-hoc s'au întrunit la 1857, boierimea era aproape unanimă, în amândouă Principatele, pentru a cere desființarea *privilegiilor* și egalitatea înaintea legii.

Locul boierimii în conducerea statului l'au luat cens*itarii, reprezintați mai ales prin proprietarii rurali, și capacitățile, adică echivalentele dela noi* ale burghezimii occidentale. Dar, pe când acea burghezime se ridicase, treptat, prin muncă disciplinată și spirit de prevedere și se oțelise în lupta aprigă a concurenței, noua noastră clasă conducătoare era, în altă formă, tot aceea de mai înainte, cu aceleași deprinderi atavice. Iată de ce noul regim la noi, a continuat în atâtea privințe pe cel vechi.

Cu această deosebire, că cel vechi nu se întemeia pe pretinsa «egalitate înaintea legii».

PRELUDIILE UNIRII PRINCIPATELOR

Ideia unirii Principatelor, care încă de acum 100 de ani frământa clasa noastră conducătoare, era strâns legată de aceia a Domnului străin.

Una fără cealaltă este compromisă, scria la 1856 consului francez din Iași, Victor Place. Ele se confundă, repeta acesta la 1857. Tot atunci comisarul francez în Principate, Talleyrand, raporta ministrului Walewski: «Cred chiar că unirea nu s'ar vota dacă divanul (ad-hoc) n'ar avea dreptul de a completa ideia națională prin aceea a Domnului străin... (Aceasta) a devenit atât de nedespărțită de unire, încât țara nu mai vrea să înțeleagă pe una fără cealaltă». In acelaşi sens se pronunța ambasadorul rusesc din Constantinopol. Intr'adevăr, fără o domnie străină, ar fi renăscut rivalitățile dintre indigeni pentru ocuparea demnității supreme, iar neajunsurile de mai înainte s'ar fi reeditat pe o scară mai mare. De aceea și guvernul turcesc era de părere, la 1857, că era suficient ca puterile să declare că nu vor admite Domn străin, pentru ca ideia unirii să fie părăsită.

Numai cu această reservă a domniei străine puteau fi câștigați pentru unire și aceia cari credeau că au drepturi la scaunele Principatelor: foștii Domni Barbu Știrbei, Gheorghe Bibescu și Alexandru Ghica.

ALEXANDRU DIMITRIE GHICA
DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, 1834—1842

Știrbei se pronunțase pentru unire într'un memoriu dela 1856, menit să câștige acestei idei pe Austria, prezintându-i contopirea Principatelor sub un Domn străin ca o barieră împotriva planurilor de expansiune ale Rusiei. La 1857, Austria dădea instrucții agenților ei în sensul că Știrbei trebuia îndemnat să se pronunțe contra unirii, dacă voia să aibă *sorți de a redeveni* Domn.

Bibescu, sub pseudonimul de Sanejouand, se arătase *și el favorabil unirii în* broșura dela 1857. «Les Principautés roumaines devant l'Europe».

Se considera atunci *la Viena* că el *trecuse* «cu arme și bagaje în câmpul unionist».

Ghica își arătase sentimentele unioniste în timpul căimăcămiei sale (Iulie 1856 — Octomvrie 1858), față de alegerile pentru divanul ad-hoc.

In divanul ad-hoc, la 1857, Bibescu rosti chiar un călduros discurs în favoarea unirii cu Domn străin.

Convenția dela Paris, din 1858, nu admise însă unirea cerută de divanele ad-hoc. In aceste condițiuni, unioniștilor din amândouă Principatele nu le rămânea decât să caute mijloacele de a ajunge ulterior la realizarea idealului lor. Pentru aceasta trebuia, în primul loc, ca Domnii ce urmau să fie aleși în fiecare țară să fie ei înșiși partizani ai unirii, pentru ca sub scutul lor să se continue lupta. Nu mai era deci vorba de a realiza de pe acum unirea, ci de a alege Domni cari să voiască realizarea ei.

In ajunul proclamării lui Cuza ca Domn al Moldovei, adunarea din Iași se și rosti încă odată că acela pe care-l va alege, va avea, înainte de toate, îndatorirea de a lucra mai departe pentru unire sub Domn străin. Consulul Place raporta la 12/24 Ianuarie: «Colonelul (Cuza) a ajuns la cârmă ca reprezentant firesc al ideilor, dorințelor și nevoilor al căror ceas sunase... De altfel, înainte de alegere, s'a mai dat un vot în favoarea unirii, ca expresiune persistentă a dorințelor țării. Fiecare, și Domnul însuși, și-au luat angajamentul să continue a lucra în acest scop»...

Odată ce nădejdea înfăptuirii imediate a unirii se spulberase, candidați la domnie se iviseră destui. Incă dela 1857, delegatul francez Talleyrand semnalase «urile care despart casele Știrbei, Bibescu și Ghica». Reprezentanții acestor trei case redeveniră firește, la 1858, candidați la domnie. Toți erau unio-

PALATUL GHICA LA COLENTINA
Gravură de *Dar* publicată în « Le Monde Illustré », 1859

nişti, cu atât mai mult cu cât, cum observa consulul francez din Bucureşti, Béclard, nimeni aproape nu era împotriva unirii la Bucureşti şi de altfel nici n'ar prea fi avut de ce să fie. Dar, odată ce nu mai era vorba de unire imediată, fiecare din cei trei foşti Domni se credea în drept să-şi reia locul şi să lucreze el pentru unire.

Desbinările personale ale celor trei rivali se altoiau pe acele ale clasei noastre conducătoare de atunci. Ea se împărţea în trei partide: conservatori, progresişti sau naţionali şi radicali, dar numai în privinţa problemelor de organizare internă.

Nuanţa între cei doi dintâi este greu de precizat. Printre cei porecliţi conservatori, erau atunci, între alţii, Barbu Catargi, colonelul Ioan Em. Florescu (viitorul general), Barbu Bellu, dar tocmai aceştia semnaseră la 1857 în fruntea unui manifest în care cereau nu numai unire cu Domn străin, dar şi: guvern reprezentativ, miniştri răspunzători, adunare naţională potrivită cu starea morală şi materială a ţării, egalitate înaintea legilor, supunere fără deosebire la toate sarcinele Statului şi accesibilitatea tuturor la funcţiunile publice după capacitate. Candidaţii la domnie ai conservatorilor erau Bibescu şi Ştirbei, dar printre hârtiile acestuia s'a găsit un proiect de constituţie de la 1857, din care se vede care-i erau părerile: egalitate înaintea legii, admisibilitatea tuturor în funcţiile publice, participarea tuturor la sarcinele Statului, regim electoral bazat exclusiv pe cens. Pentru timpurile de atunci, un asemenea program nu era conservator, ci progresist.

Radicalii, în frunte cu Ion Brătianu şi C. A. Rosetti, cereau: libertatea tiparului, juriul în materie de presă şi de crime, dreptul de adunare şi de asociere, subordonarea puterii executive celei legiuitoare, extinderea învăţământului primar, largă reformă administrativă, justiţie gratuită. Dar toate aceste deziderate fuseseră formulate şi de divanul ad-hoc al Moldovei care, spre deosebire de al Munteniei, intraseră în desbaterea chestiunilor de reforme interne, deşi acel divan nu fusese compus din radicali. Atât n'ar fi fost deci de ajuns pentru a desbina adânc pe radicalii şi conservatorii din Muntenia. Totuşi cei dintâi acuzau pe cei din urmă, că voesc « toate drepturile, toate scutirile, toate foloasele, pentru o singură clasă de câte-va familii, iar pentru restul naţiei toate poverile, angaralele, plăţile şi suferinţele de tot felul. Libertatea numai pentru cel mai tare. Dreptatea rezumată pe aşa vroi... Omul în sfârşit redus a fi nu om, ci stăpân sau slugă ». Programele conservatorilor de la 1857, pe care le-am citat, nu îndrituesc însă aceste învinuiri. Cauza reală a desbinării era alta. Radicalii erau reprezentanţii unei ideologii burgheze, împrumutate din Franţa şi pe care voiau s'o transplanteze la noi. « Clasele de mijloc şi de jos — scriau ei tot atunci — acele impilate, voesc garanţii mai complecte...; ele aspiră să ocupe în societate locul ce li este însemnat prin activitatea,

A BILLECOQ, CONSULUL FRANŢEI LA BUCUREŞTI
După desenul lui *Ch. Doussault* din 1843

GHEORGHE BIBESCU, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI
ÎNSOȚIT DE STATUL SĂU MAJOR, 1843
Pictură de *Leca*. Muzeul Militar Național

PRINCIPELE GRIGORIE GHICA, FIUL DOMNULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI, GRIGORE II. GHICA IN PLIMBARE LA ȘOSEA
Acuarelă atribuită lui *Ch. Doussault*. Colecția Academiei Române

prin luminile, prin interesele, prin numărul lor ». Era deci o lume nouă, a unei burghezii în realitate redusă la număr, care voia să înlocuiască pe cea veche la cârma statului, dar căreia conservatorii îi contestau pregătirea. Virtuțile necesare, spunea programul acestora dela 1857 « nu le vom găsi în oameni necunoscuți, fără trecut, cari cred că prin cuvinte amăgitoare și fraze pompoase pot să-și facă poziție..., cari... lovesc prin calomnie... clase întregi ale societății noastre... ». Nu înțelegeau totuși conservatorii să reserve conducerea statului boerimii, căci adăogau că însușirile necesare « se pot găsi... *în bărbați din toate clasele societății* ». Se poate ca în inima lor unii conservatori să fi rămas la părerea pe care, la 1854, o formulase, într'un memoriu, Nicolae Kretzulescu, că într'o adunare națională o reprezentare specială, pe lângă aceea a proprietății și a *capacității, ar trebui reservată nobilimii mari prin* membri aleși de întreaga boierime, socotind « aristocrația de tradiție » ca singură în stare să înfrâneze arbitrarul domnesc și tot odată să ție piept curentelor subversive, spre deosebire de « ciocoii », adică de parveniți, gata la compromisuri. Dar și Kretzulescu admitea încă de atunci egalitatea înaintea legii și față de sarcinele statului și accesibilitatea tuturor capacităților la funcțiunile publice, iar reserva lui n'o mai formula nimeni, nici el însuși, acum la 1859, după ce convenția dela Paris desființase privilegiile de clasă.

Acestea erau partidele în prezență în momentul când, *după alegerea lui Cuza ca Domn al Moldovei*, trebuia ales și un Domn al Țării Românești.

Dintre cei trei caimacami cari formau cârmuirea provizorie, Ioan Manu și Emanoil Băleanu erau partizanii lui Bibescu, iar Ion Al. Filipescu, al lui Știrbei. Pentru a combate pe amândoi rivalii, Alexandru Ghica înclinase, încă din timpul căimăcămiei sale, spre oamenii de stânga. Casa lui Barbu Știrbei, la 1856, o privea ca « un focar de uneltiri facțioase și turburătoare ». Își câștigase « afecțiunea claselor inferioare » și înlăturarea lui din căimăcămie după convenția dela Paris, îl făcea să apară ca o « victimă a sentimentelor sale patriotice ». Nouii caimacami îl învinuiau la 1858 că numise în slujbe pe oamenii fostei revoluții. Partizanii lui, printre cari, afară de Ghiculești, erau unii Bălăceni și Kretzulești, Ion Cantacuzino, fiul fostului caimacam, Ion Vlădăianu vărul capului oștirii, protestau acum, ca și oamenii de stânga, împotriva ingerințelor electorale ale caimacamilor. Totuși, fiindcă era mai puțin înzestrat decât rivalii lui și dăduse dovezi de slăbiciune față de oamenii abuzivi care-l înconjurau, avea mai reduși sorți de izbândă, iar radicalii, deși declarau că n'au candidat, ar fi preferat pe Nicolae Golescu care avea îndoita însușire de a fi un « om dela 1848 » și un boier mare, opozabil celorlalți.

Se pune deci întrebarea prin ce împrejurări s'a ajuns, în aceste condiții la alegerea ca Domn al Țării Românești a lui Alexandru Cuza, alesul Moldovei și la realizarea unirii pe această cale piezișă.

UNIREA PRINCIPATELOR

Este curios cum contemporanii nu ne-au lăsat lămuriri mai multe asupra acestui eveniment de o importanță deosebită. De altă parte, mi se pare că nici puținul material de care dispunem n'a fost pe deplin folosit.

La 14/26 Ianuarie 1859, beizadea Grigore M. Sturdza arăta în « Steaoa Dunării » că în adunarea

Moldovei propusese ca Domnul ce se va alege să aibă îndatorirea, în înţelegere cu Valahia, să proclame unirea. Apoi adăoga: «După alegerea Domnului, mergând să-l felicitez, am dat dovadă de abnegaţie, făcându-i tot aceste propuneri şi încredinţându-l că m'aş simţi fericit să contribuez cu ori şi ce sacrificiu la această mare faptă naţională, fiind gata a da tot concursul meu Domnitorului spre a fi ales M. Sa şi în Valahia».

Este neîndoios că Grigore Sturdza va fi împărtăşit şi altora cele ce, încă din ziua de 5 Ianuarie, sugera noului Domn al Moldovei. Astfel îmi explic telegrama de a doua zi, 6/18 Ianuarie, nerelevată până acum, a ministrului de externe austriac, Buol, către plenipotenţiarul dela Paris, Hübner: «Cuza a fost ales la Iaşi, va fi ales şi la Bucureşti». Trebue să fi fost informat de consulul austriac dela Iaşi. Este deci cu atât mai curios că svonul nu se găseşte înregistrat şi de consulul francez, după cum nu i s'a găsit până acum vreo altă urmă în corespondenţa diplomatică engleză şi austriacă.

Nici gazetele româneşti ale timpului nu mai pomenesc de un asemenea proiect. Un articol din «Steaoa Dunării» dela 8/20 Ianuarie se mărgineşte a zice că dacă «fraţii de dincolo de Milcov» vor alege «unul asemenea» unirea va fi curând realizată. In aceeaşi zi, în «Românul», C. A. Rosetti scria numai că nu va fi biruinţă până ce «nu vom alege şi noi astfel precum au ales ei». Preocuparea era ca alegerile să nu dea de o majoritate în adunare «oamenilor periciunei şi ai trădării» şi să nu se aleagă Domn «nici unul din cei ce au domnit, ei sau părinţii lor».

GEORGE BIBESCU DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, 1843—1848
Portret de *Anton Chladek*. Col. Alice Albu

Dimitrie Bolintineanu a scris mai târziu că deputaţii trimişi de Cuza Vodă la Constantinopol ca să notifice Porţii alegerea lui «avuse misia de a trece prin Bucureşti şi a cerceta ideea dacă este cu putinţă a veni la unirea ţărilor surori cel puţin prin alegerea Domnului Moldovei ca Domn al Ţării Româneşti». Totuşi ziarul «Românul», relatând la 17/29 Ianuarie primirea la Bucureşti a deputaţilor moldoveni, nu vorbeşte decât de urările ce s'au făcut, începând cu fostul caimacam dela 1849 Const. Cantacuzino, pentru alesul Moldovei şi pentru unirea Principatelor. Să fi fost o discreţie dictată de grija că Poarta ar putea refuza investitura Domnului Moldovei? Dar, în acest caz, cei cari ar fi adoptat încă de atunci ideia alegerii lui Cuza în Muntenia şi-ar fi atribuit măcar ulterior acest merit.

La 15 Ianuarie Vasile Boerescu în «Naţionalul», la 20 Ianuarie Rosetti în «Românul» şi la 22 iarăşi Boerescu în «Naţionalul» declarau că nu au niciun candidat la domnie; candidatul lor va fi acel al naţiunii; totul este să se aleagă un «Domn al poporului, adevărat principe constituţional». Deşi n'o mărturiseau, se va vedea că acest om era Nicolae Golescu.

Această situaţie, dictată de preocupări de viitoare organizare internă, o rezumă într'o scrisoare inedită, în limba franceză, dela 28 Februarie 1859 un oarecare Gradowicz, polonez stabilit în ţară încă dela 1849 şi intim al lui Ion Ghica. «Dacă se găseşte cineva care să spue că a prezis sau prevăzut alegerea colonelului Cuza ca Domn al Valahiei, el este un înşelător, care poate fi crezut de persoane străine de afaceri... După alegerea lui Cuza ca Domn al Moldovei, multă lume vorbea de alegerea lui în Valahia, cum se vorbeşte de mii de alte lucruri, fără a se opri serios la această ideie, care era privită ca imposibilă, sau himerică».

Odată ce marile puteri se rostiseră împotriva unirii, principalii candidaţi, cât timp sperau să aibă majoritatea în adunarea electivă, nu puteau fi dispuşi să renunţe în favoarea «omului nou», sau chiar «fiu al poporului», în opoziţie cu «aristocraţii», ales la Iaşi.

*

Incă dela 4/16 Ianuarie, deci cu o zi înainte de alegerea lui Cuza în Moldova, consulul francez din Bucureşti, Béclard, raporta că partizanii lui Alexandru Ghica sunt «mai uniţi ca niciodată cu fracţiunea radicală, care recunoaşte de şefi pe d-nii Golescu, Brătianu şi Rosetti.» Luptau împreună contra celor doi caimacami, Băleanu şi Manu, partizanii lui Bibescu şi ocrotitorii conservatorilor. Impotriva acestora se plâng deopotrivă atunci consulului francez fruntaşii radicali şi Gheorghe Ghica, nepotul fostului Domn.

La 19/31 Ianuarie, tot Béclard, comentând rezultatul alegerilor, socotea că erau în adunare 30 partizani ai lui Bibescu, 13 ai lui Ştirbei, 18 ai lui Golescu, numai 6 ai lui Ghica şi 5 ai lui Ioan Cantacuzino. Sorţii erau astfel nesiguri, faţă de coaliţii po-

CAPII REVOLUŢIEI DIN MUNTENIA, 1848
Gravură contemporană. Col. Academiei Române

Ion Ellade
Ion C. Brătianu
Gh. Magheru
C. Aristia

C. A. Rosetti
Iosafat Snagoveanu
Ion Voinescu

Nicolae Golescu
Dimitrie Brătianu
Ştefan Golescu
Cesar Bolliac

sibile. Ştirbei era bolnav, iar Bibescu era aşteptat, pe a doua sau a treia zi, dela Viena.

In aceste condiţiuni se deschide adunarea electivă, în dimineaţa zilei de 22 Ianuarie, în dealul mitropoliei. Radicalii chiar uniţi cu Ioan Cantacuzino şi cu Ghiculeştii, erau totuşi în minoritate, dar nici partizanii lui Bibescu nu puteau forma majoritate, dacă nu se uneau cu ei aceia ai lui Ştirbei. Prezenţa trupelor nu împiedică strângerea de gloată în curte şi chiar pătrunderea în sală a multă lume neautorizată. Verificarea mandatelor provoacă apostrofe şi învinuiri reciproce violente, dela care nu se abţine nici Alex. Ghica. Nu numai deputaţii de stânga, dar şi Const. Cantacuzino, cer eliminarea celor neregulat aleşi. Cel mai vehement este beizadea Dimitrie Gr. Ghica. Insuşi beizadea Gheorghe Ştirbei şi bătrânul Apostol Arsaki, recunosc că unele alegeri sunt lovite de nulitate. Se hotărăşte imediata excludere din comisiile de verificare a mandatelor, a 9 deputaţi, printre cari Alex. Ghica şi Radu Golescu de o parte, însuşi caimacamul Ioan Manu de altă parte. Rămâne totuşi posibilitatea unei majorităţi Bibescu—Ştirbei.

In această zi chiar, Cezar Bolliac se prezintă capului oştirii, generalul Barbu Vlădăianu şi-i zise: « Ştiu că poţi să mă trimiţi de aici drept la închisoare, dar iată propunerea ce am să-ţi fac: să alegem pe Domnul Moldovei ». Vlădăianu îi răspunse că « având cineva asemenea idei mari, nu se poate teme de închisoare ». Consultă apoi pe Alex. Ghica şi acesta fu « cu totul de această idee ». Că întrevederea dintre Bolliac şi Vlădăianu, avu loc cel ma târziu la 22 Ia uarie, rezultă din faptul că Vlădăianu povestind întâmplarea într'o scrisoare către Nicolae Blaremberg la 1869, arată că « mai în urmă, *sau chiar a doua zi* » veni la dânsul Brătianu cu aceeaşi propunere, ceea ce, precum vom vedea, nu s'a întâmplat decât în noaptea de 23 spre 24 Ianuarie.

NICOLAE BĂLCESCU, 1819-1852
Portret contemporan. Col. Academiei Române

Rezultă de aci că Alex. Ghica a fost câştigat pentru cauza alegerii lui Cuza, măcar din ziua de 22 Ianuarie. Este atât mai explicabil, cu cât sorţii de izbândă ai lui Ghica se dovediseră reduşi şi că se oferea un nou mijloc de a împiedica succesul adversarilor săi. Vlădăianu era devotatul lui Ghica şi fusese menţinut în fruntea oştirii, ca şi colonelul Caragea în capul poliţiei, contra voinţei caimacamilor, prin mijlocirea lui Ghica pe lângă comisarul turc din Bucureşti, Daut-Efendi, cum o spune însuşi în scrisoarea citată şi o confirmă memoriul de la 30 Ianuarie 1859 găsit printre hârtiile lui Bibescu Vodă.

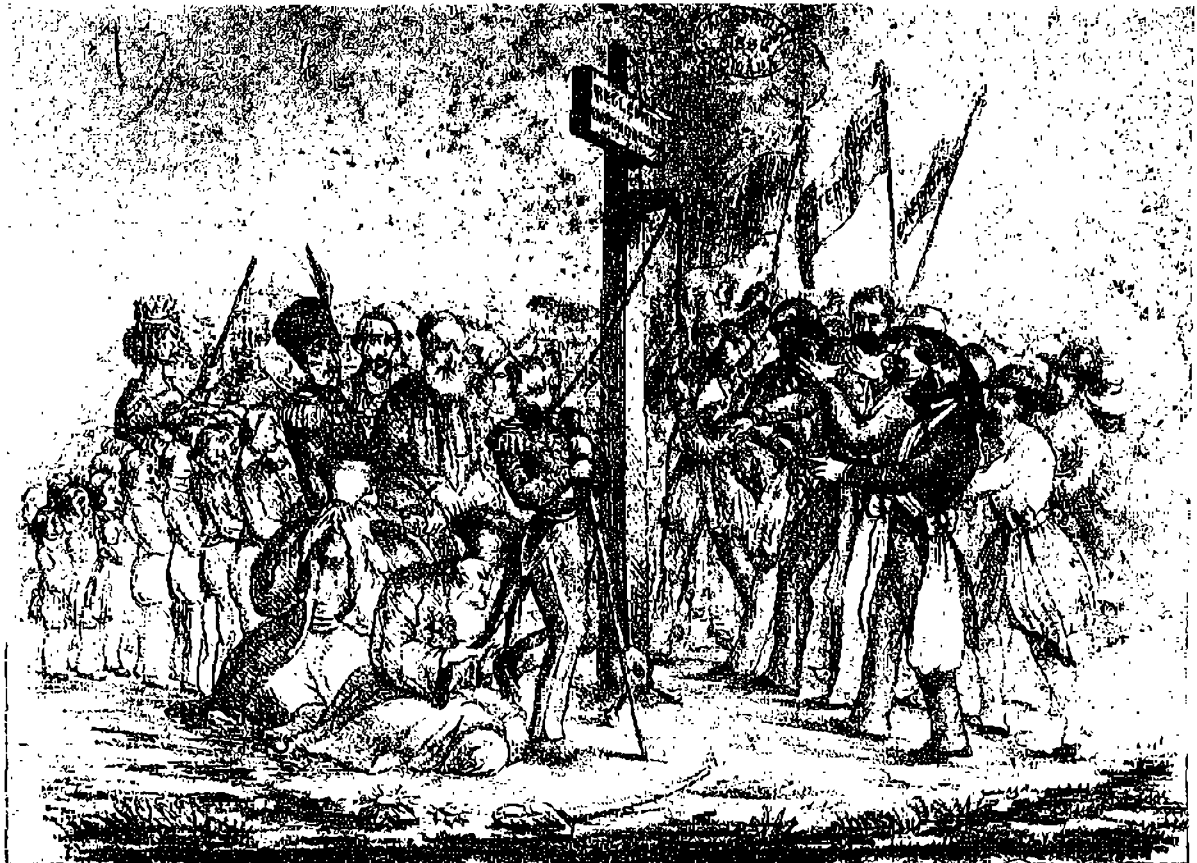
Aceste împrejurări ne dau cheia celor petrecute în zilele următoare.

Incă din seara de 22 Ianuarie, pe bariera Colentinei încep să sosească în capitală ţărani, cari erau, cum lămureşte Béclard şi arată memoriul din hârtiile lui Bibescu, de pe moşiile Ghiculeştilor. Un memoriu anonim, inedit, în limba franceză, confirmă că « în Valahia ura caimacamului Alex. Ghica faţă de foştii Domni Ştirbei şi Bibescu, a servit să facă a se asmuţi populaţia oraşelor şi satelor şi a se excita până la punctul de a o face să violeze sanctuarul adunării în singurul scop de a împiedica alegerea unuia din cei doi hospodari menţionaţi ». La 23 Ianuarie dimineaţa şi mai multă lume în curtea mitropoliei. Se deosebesc grupurile de ţărani. Deputaţii observând că sosesc trupe, Ion Brătianu protestează violent. Impreună cu generalul Vlădăianu şi cu beizadea Dimitrie Ghica ies pentru a linişti mulţimea. Garantând că ordinea nu va fi turburată, trupele sunt retrase. Ordinele semnate numai de doi din cei trei caimacami, pentru înlăturarea mulţimii cu forţa, nu sunt executate de Vlădăianu, sub cuvânt că nu emană dela căimăcămia întreagă. Astfel Vlădăianu, ajutat şi de prefectul poliţiei, colonelul Caragea, îşi câştigă merite incontestabile prin tactul său. Câteva luni în urmă scria însuşi că veghiase a nu da « ocazie de excese şi a se trece alegerile în linişte, a rămânea liberă acţiunea camerei de interveniri silnice... Nici o înrâurire ilegală nu a schimbat hotărîrea mea şi am reuşit... a opri pe cei ce căutau ocazie de turburări... Nu am lăsat între oştire şi popor urme dureroase de sânge ». In scrisoarea citată dela 1869, adăoga că « Vodă Ghica în două rânduri trimisese la mine pe colonelul Ieronim şi mai pe urmă pe Iorgu Ghica spre a-mi arăta grija ce are de a nu se face vărsare de sânge».

Nici în ziua aceasta de 23 Ianuarie, adunarea nu ajunge la nici o hotărîre. După şedinţă, până noaptea, comentarii şi conciliabule. Bibescu nu mai era sigur de majoritate fără concursul, dubios, al lui Ştirbei. De altă parte, poporul era asmuţit, ne spune Gradowicz, de partizanii lui Ghica şi ai revoluţionarilor

O DEMONSTRAȚIE POLITICĂ A PAȘOPTIȘTILOR
Din «Boerii Golești» de d. *George Fotino*

SPÂNZURAREA REGULAMENTULUI ORGANIC
Desen satiric din 1848. In stânga, purtând surguciu la pălărie domnitorul George Bibescu. Col. Academiei Române

(adică radicalilor) împotriva candidaturilor lui Bibescu și Știrbei. Consulul Béclard spune și el că Alex. Ghica era bănuit de a fi autorul turburărilor, în înțelegere cu beizadea Dimitrie Ghica și cu Ion Brătianu și că țăranii veniți la București erau de pe moșiile lui. Gradowicz și memoriul din hârtiile lui Bibescu adaogă că agenții consulari ai Rusiei și Prusiei au încercat o împăcare, propunând candidatura caimacamului mai favorabil progresiștilor, Ioan Al. Filipescu, dar n'au isbutit. Seara, pretinde Béclard, conservatorii s'au arătat dispuși să renunțe la candidaturile lui Bibescu și Știrbei, cu condiția ca și de partea cealaltă să se renunțe la candidații Ghica și Golescu.

Gradowicz adaogă că această hotărîre a fost adusă la cunoștința stângei de către Barbu Catargi și Apostol Arsaki. Membrii stângei s'au adunat atunci în sala Concordia. Acolo, beizadea Dimitrie Ghica, cum o spune un articol din «Naționalul» dela 25 Ianuarie și o confirmă generalul Vlădăianu în scrisoarea citată, a propus unirea prin alegerea lui Cuza. Consulul Béclard informează că frații Brătieni și C. A. Rosetti au început prin a se opune. La fel spune Gradowicz, care însă pretinde că N. Opranu a făcut liberalilor propunerea de a se alege Cuza: «Partidul revoluționar (adică radicalii) nu-l voia. Au trebuit discuții furtunoase și chiar amenințătoare pentru a-i face să-l primească. Hotărîrea n'a fost luată decât la ora 2, în dimineața zilei de 24 Ianuarie». Pentru radicalii munteni, Cuza nu părea destul de înaintat în idei. După aceasta, Ion Brătianu se duse la generalul Vlădăianu unde găsi, cum însuși povesti într'o adunare electorală din sala Slătineanu la 1869, «saloanele luminate și toți ofițerii adunați să hotărască ce să facă a doua zi». Vlădăianu ne spune că văzându-l pe Brătianu, îl întrebă: «Ce vreți dela mine? Care vă este candidatul? Este Golescu? «Nu, răspunse Brătianu, să alegem pe Domnul Moldovei». «Atunci îi dădui mâna, că vom merge împreună». Brătianu confirmă și el că, vorbind lui Vlădăianu de candidatura lui Cuza, nu întâmpină nici o opunere și că-și dădu mâna cu el «pe viață și pe moarte». Adeziunea dreptei la această soluție transacțională, fu obținută «cu entuziasm», pretinde Gradowicz. Sigur este că în dimineața zilei de 24 Ianuarie, la o întrunire a majorităților, se constată imposibilitatea unui acord între partizanii lui Bibescu și acei ai lui Știrbei. Tot Gradowicz adaogă că secretul hotărîrii luate fu atât de bine păstrat, încât consulii străini o ignorară. Ea n'avu vreme să se lățească în oraș înainte de deschiderea ședinței adunării elective, așa că pentru cei mai mulți alegerea lui Cuza a fost o surprindere.

De altă parte, un moldovean scria din Iași la 27 Ianuarie 1859 că a văzut «o depeșă telegrafică dela Iancu Ghica din București, în care zice că numirea lui Cuza i-au scăpat (pe deputați) de măcelari, căci

ARDEREA REGULAMENTULUI ORGANIC LA 25 SEPT. 1849
Gravură germană contemporană. Col. Academiei Române

pe piața adunării se găseau 25.000 oameni gata la orice dacă nu s'ar fi numit Domnul nostru». Este prima înregistrare a svonului, ce avea să se acrediteze, deși era neîntemeiat, că alegerea lui Cuza la București s'a datorit «măcelarilor» adunați în dealul mitropoliei.

*

După cum am văzut, alegerea lui Cuza era asigurată în zorii zilei de 24 Ianuarie și astfel nu mai era nevoe de presiune populară asupra adunării. Ședința acesteia n'a mai fost decât confirmarea legală a hotăririi prealabile a factorilor principali, dar al căreia secret se păstrase. N'am găsit suplimentul ce se zice că a apărut la «Romînul», ziarul radicalilor, îndemnând pe cetățeni să respecte libertatea adunării, dar fapt este că atunci când consulii străini suiră dealul mitropoliei, se mirară de liniștea și ordinea ce domneau. Imediat după apelul nominal, Vasile Boerescu ceru ședință secretă, spre a face o comunicare. Discursul său strălucit se poate rezuma astfel: nimeni nu vrea să renunțe la candidatul său; toată lumea este însă de acord a dori unirea; prin urmare consensul nu se poate stabili decât votând pe acela care personifică acum principiul unirii; acesta este alesul Moldovei. Aceste cuvinte făcură o adâncă impresie și spulberară ultimele rezistențe.

Apostol Arsaki dela conservatori și beizadea Dimitrie Ghica sprijiniră propunerea, care fu admisă, cu unanimitate. După o scurtă rugăciune a mitropolitului, toți deputații jurară să voteze pe Cuza. Beizadea Gheorghe Știrbei, în numele tatălui său bolnav, ceru să se trimită acestuia procesul verbal să-l semneze. Beizadea Grigore Bibescu, prin adopțiune Brâncoveanu, dădu asigurări că tatăl său care nu era deputat, își va da și el adeziunea, urmând să sosească în curând. Béclard credea că *fostul Domn* Bibescu nu *sosise* încă în țară. Adevărul este că se oprise la Bucov, lângă Ploești, la devotatul său Procopie Filitti și aștepta acolo rezultatul votului. Când ședința publică fu reluată, formalitățile se îndepliniră repede. Numai șase alegeri fură invalidate, printre care a lui Alex. Ghica și a lui Iancu Manu. Rămâneau 66 deputați din cari lipseau doi, Vodă Știrbei și Iancu Slătineanu. Vice președinți fură aleși Barbu Catargi și fostul caimacam Const. Cantacuzino. Acesta observă că legalmente putea fi ales Domn și un moldovean. Cuza întruni unanimitatea de 64 voturi. Beizadea Dimitrie Ghica declară că rezultatul se datorește abnegației majorității: «Acei cari erau calificați de retrograzi și de aristocrați, privilegiații de cari se zicea că nu se pot despărți de privilegiile lor, prin devotamentul lor față de lucrul public au făcut să triumfe un principiu nemuritor».

Rostirea numelui lui Cuza avu deci, în împrejurări similare același efect în Muntenia ca mai înainte în Moldova. Conștiința intereselor superioare ale neamului precumpăni asupra preocupărilor și pasiunilor personale. Sufletele se simțiră ușurate în fața triumfului unui mare principiu național. «Trebue să fi asistat la această ședință, pentru a-și face o ideie de entusiasmul ce a *izbucnit*», raporta consulul Béclard.

Barbu Vlădăianu spune și el, în scrisoarea citată dela 1869, că ducându-se după alegerea lui Cuza la Alex. Ghica, acesta, *în saloanele pline de lume*, îl luă în brațe, îl sărută și-i zise: «Să trăești; te-ai purtat întocmai după inima mea».

DOMNIA LUI ALEXANDRU ION CUZA

Cu dreptate a spus istoricul A. D. Xenopol că legea rurală a fost cuiul în jurul căruia s'a învârtit cârmuirea internă a lui Cuza Vodă [1]).

Exproprierea moșiilor pentru a împroprietării pe țărani, fusese înscrisă la 1848 în programul lui Mihai Kogălniceanu și în acel al revoluționarilor munteni, dar dintre aceștia din urmă nu stăruise efectiv și necurmat pentru înfăptuire, decât Nicolae Bălcescu. Totuși, discuțiile ce se urmaseră atunci la București, în comisia mixtă de proprietari și țărani, fuseseră suficiente pentru a semăna în sufletele proprietarilor o adâncă îngrijorare.

Această temere sporise apoi, în ajunul deschiderii divanelor ad-hoc, pentrucă, în conformitate cu dispozițiile electorale din firmanul pentru convocarea lor, aveau să fie reprezentate în ele toate stările sociale, deci și țărănimea. Două manifeste ale comitetului central al unirii din București, în Martie și Aprilie 1857, crezuseră necesar să liniștească pe alegători, asigurându-i că divanul ad-hoc având să fie compus în mare majoritate din proprietari, nu putea exista nici o teamă că ar lua măsuri care să vatăme proprietatea.

In divanul ad-hoc al Moldovei care, spre deosebire de al Munteniei, intrase și în discutarea reformelor interne ce ar fi de dorit, se formulaseră totuși și unele

[1]) Domnia lui Cuza Vodă, Iași, 1903, vol. I, p. 412.

propuneri favorabile ţărănimii [1]). Din desbaterile de atunci se putea vedea că marea majoritate a boerimii nu era călăuzită, în cercetarea problemei agrare, de preocuparea de clasă sau de egoism, ci, pe de o parte, de grija salvgardării însuşi principiului proprietăţii, privit ca principiu de ordine, ameninţat de propovăduiri ce puteau deveni subversive în nişte minţi primitive, iar pe de altă parte, de consideraţii relative la propăşirea economică a ţării, prin desvoltarea agriculturii, consideraţii în care interesul individual se îmbina cu atât mai mult cu cel general cu cât, pe atunci, averea acumulată era încă repezentată aproape exclusiv prin proprietatea rurală.

Din teama de expropiere derivase alta, anume aceea a lărgirii dreptului de vot în aşa chip încât să se ajungă la o adunare care să voteze exproprierea. Această temere s'a manifestat şi ea în desbaterile divanelor ad-hoc ale amânduror Principatelor. Clasa conducătoare, chiar aşa zişii reacţionari, erau de acord, dovadă proectul de Constituţie dela 1857 al lui Barbu Vodă Ştirbei şi manifestul tot de atunci semnat de Barbu Catargi şi de alţi conservatori, să ceară nu numai unirea şi Domn străin, dar şi guvern reprezentativ, egalitatea înaintea legii şi serviciilor publice, dreptul pentru fiecare de a ocupa orice funcţii ale Statului, cu singura restricţie a selecţiunii fireşti. Dar, s'a accentuat cu îngrijire în divanul ad-hoc că egalitatea înaintea legii nu implica votul obştesc. Este de observat dealtfel, chiar la 1848, că din trei proecte electorale, numai cel din urmă, dela 14 Iulie, când revoluţia se simţea ameninţată, admisese colegiul unic şi votul universal, dar şi atunci cu două trepte. Pentru votul universal şi direct nu se pronunţase decât N. Bălcescu. Ceea ce se admise apoi în divanul ad-hoc, fusese numai principiul, înscris şi în art. 24 al tratatului de la Paris pe baza căruia se convocaseră divanele ad-hoc, al unei singure adunări, întocmite pe baze destul de largi ca să reprezinte toate stările şi toate interesele. Se precizase în discuţii că prin această formulă nu se prejudecia întru nimic asupra viitoarei legi electorale şi că se excludea în tot cazul votul universal. Se relevase că şi în vremea marei revoluţii franceze, votul universal nu fusese înscris decât în Constituţia dela 1793, care rămăsese în vigoare numai până la 1795. Proprietarii se arătaseră înfricoşaţi de spectrul comunismului şi denunţaseră pe instigatorii anonimi ai ţărănimii împotriva proprietăţii, calificate de rapt. Mihai Kogălniceanu se crezuse obligat să declare că nimeni în adunare nu era nici comunist, nici socialist, nici partizan al sufragiului universal. Cam în acelaş sens se rostise Ion Brătianu în divanul ad-hoc al Munteniei.

GRIGORE ALEXANDRU GHICA DOMNUL MOLDOVEI, 1849—1856
Portret la Epitropia Sf. Spiridon din Iaşi

Cu sistemul pur censitar admis apoi de Convenţia dela Paris din 1858, care desfiinţa colegiul ţărănesc şi nu cunoştea decât colegiile proprietarilor rurali şi urbani, adunarea a fost compusă, în marea majoritate, din proprietari rurali, boieri sau nu. Cât priveşte capacităţile, este de observat că, din cauza stării economice de atunci la noi, şi acei ale căror venituri derivau din munca intelectuală, îşi consolidau în bună parte prisosul de câştig tot în proprietăţi rurale, aşa încât, în mod firesc, şi această nouă clasă conducătoare era adusă să se opună şi ea unei reforme agrare şi, de teama acesteia, şi unei reforme electorale.

Insuşi şeful partidului de extremă stângă, zis partidul roşu, *Ion Brătianu*, se exprima astfel la 1858 în apelul său către alegători: « Rău voitorii se fac a crede că mijloacele de care se servi revoluţia (dela 1848) erau chiar ţelurile ei şi că prin urmare ori ce mişcare... naţională nu poate asemenea avea alt ţel decât de a lua pământul din mâinile acelora ce-l posedă azi, spre a-l încredinţa în mâinile altora ». El spunea că la 1848 se adoptase numai « principiul împroprietăririi ţăranilor, cu despăgubire », în scopul de a « smulge străinilor (adică Ruşilor), arma cea mai puternică (de care se serveau) pentru a ucide o naţionalitate ». Putem adăuga că acest pericol se dovedise real încă de când cu ocupaţiile străine din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea şi avea să se mai dovedească chiar şi în zilele noastre, cu prilejul ultimei ocupaţiuni, dar se vede că la 1858 se părea până şi partidului roşu că pericolul era înlăturat şi că deci reforma agrară putea fi părăsită.

[1]) Socotinţa minorităţii comitetului proprietarilor mari D. A. Sturdza, Ghenadie Petrescu şi D. C. Sturdza. *Acte şi documente privitoare la Istoria Renaşterii României*, VI, 1863; aceea a lui Rosetti-Teţcanu (ibid. 865); a lui Terlachiu (ibid. 890); şi a lui C. Negri (ibid. 893).

Aşa dar, la începutul domniei lui Cuza Vodă, o asemenea reformă nu găsea sprijin în nici unul din partidele politice, ci numai la câteva *individualităţi* răzleţe. Astfel, când cu discuţiile urmate la 1859 în comisia centrală dela Focşani pentru întocmirea unui proiect de Constituţie, numai V. Mălinescu, Tell şi Golescu propuseseră ca locuitorii săteni să rămâie drepţi proprietari pe câtimea de pământ lăsată la dispoziţia lor de legile în fiinţă, iar claca să fie răscumpărată.

Intr'un memoriu către Cuza Vodă, în Februarie 1859, Ion Brătianu nu propunea o asemenea reformă. El denunţa boierimea cea mare, absenteistă dela moşiile ei şi *afirma chiar* că pe urma ei ţărănimea suferi-e mai mult decât din cauza arendaşilor. Arăta simpatie pentru categoriile mijlocii ale societăţii. Pe boierimea secundară zicea că munceşte, dând Statului funcţionari cari duc greul şi îngrijindu-şi de moşii. Negustorimei îi atribuia însuşiri de energie, moralitate şi dragoste de libertate. Deşi recunoştea că negustorimea cea mare era mai ales de origine străină, o credea cu sentimente patriotice faţă de ţara de adoptiune. In sfârşit meseriaşilor, aceştia în majoritate români, li atribuia iarăşi cele mai frumoase calităţi *sufleteşti*. Cât *despre* clasa ţăranilor, declara că « aştăzi se poate compara cu orice clasă de ţărani din societăţile civilizate » şi că « azi ţăranul nu se mai lasă impilat ». Dar, clasa de *patentari* către care se îndreptau mai ales simpatiile lui Ion Brătianu, nu reprezenta, după cifrele concordante date de N. Kretzulescu la 1856 şi Ubicini la 1857, decât vreo 70.000 de indivizi în Muntenia şi vreo 50.000 în Moldova. A asigura acestora drepturile politice şi a-i face să beneficieze de libertăţile formale, pentru a crea cu ei şi cu profesioniştii liberi, — acea clasă mijlocie pe care şi St. Marc Girardin o constatase mai numeroasă în Muntenia decât în Moldova, — o burghezie, aceasta era atunci preocuparea esenţială a partidului de extremă stângă condus de Ion Brătianu şi C. A. Rosetti. Era transpunerea, *specific* munteană, a ideilor revoluţiei franceze şi găsea ecou în acelaşi public care preţuise latura *democratică* a *învăţământului lui Gheorghe* Lazăr, — latură ce deosebeşte acest învăţământ de al lui Gheorghe Asaki, — şi căruia se adresaseră de preferinţă şi la *1848* revoluţionarii munteni cari transformaseră scrierea lui Sieyes « Qu'est-ce que le tiers état? » în alta intitulată « Ce sunt meseriaşii? ». Reforma agrară nu prezinta pentru partidul roşu nici o urgenţă.

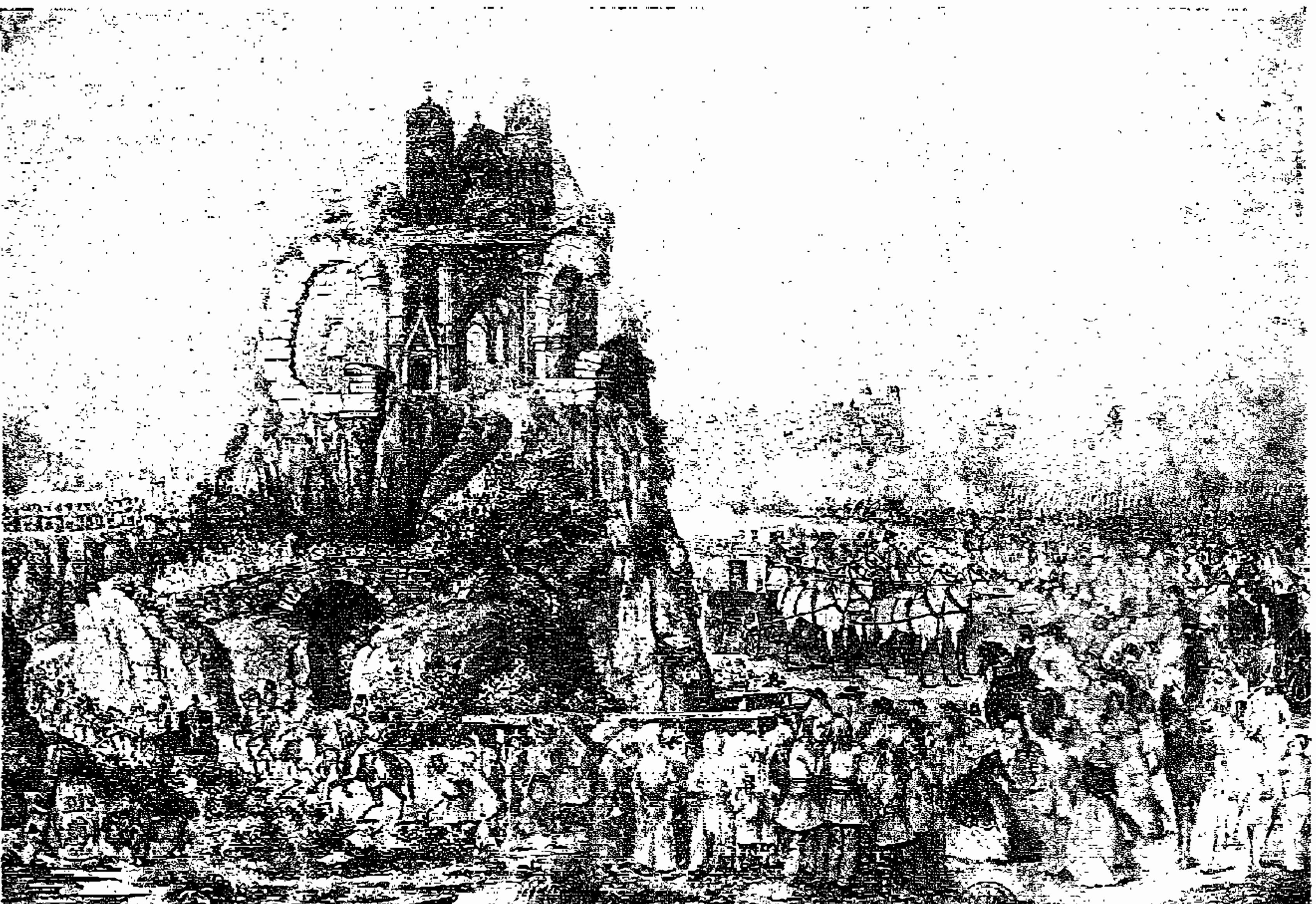
IOAN MANU, 1808—1871
MARE VORNIC ŞI CAIMACAM AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, (1858)
Portret de *Anton Chladek*. Colecţia Academiei Române

Dar, exproprierea în vederea împroprietăririi sătenilor era tocmai ideia cardinală care călăuzea pe Cuza Vodă. Incă în mesagiul de *deschidere* a adunării moldovene la 6 Decemvrie 1859, Domnitorul cerea revizuirea *legii agrare*, adăugând că « această chestiune trebuie să fie hotărîtă şi *va fi* ». De atunci reforma agrară a rămas constant la ordinea zilei, fără a putea fi însă şi rezolvită, deoarece nu se găsea nici o adunare dispusă să dea o soluţie în sensul dorit de Domn.

De aceia şi Cuza Vodă se gândi, încă dela începutul domniei, la o modificare a constituţiei şi a regimului electoral. Acestea erau însă atunci acte internaţionale, convenţia dela Paris şi legea electorală anexată ei, aşa încât orice schimbare implica negocieri diplomatice în afară, o lovitură de stat înlăuntru.

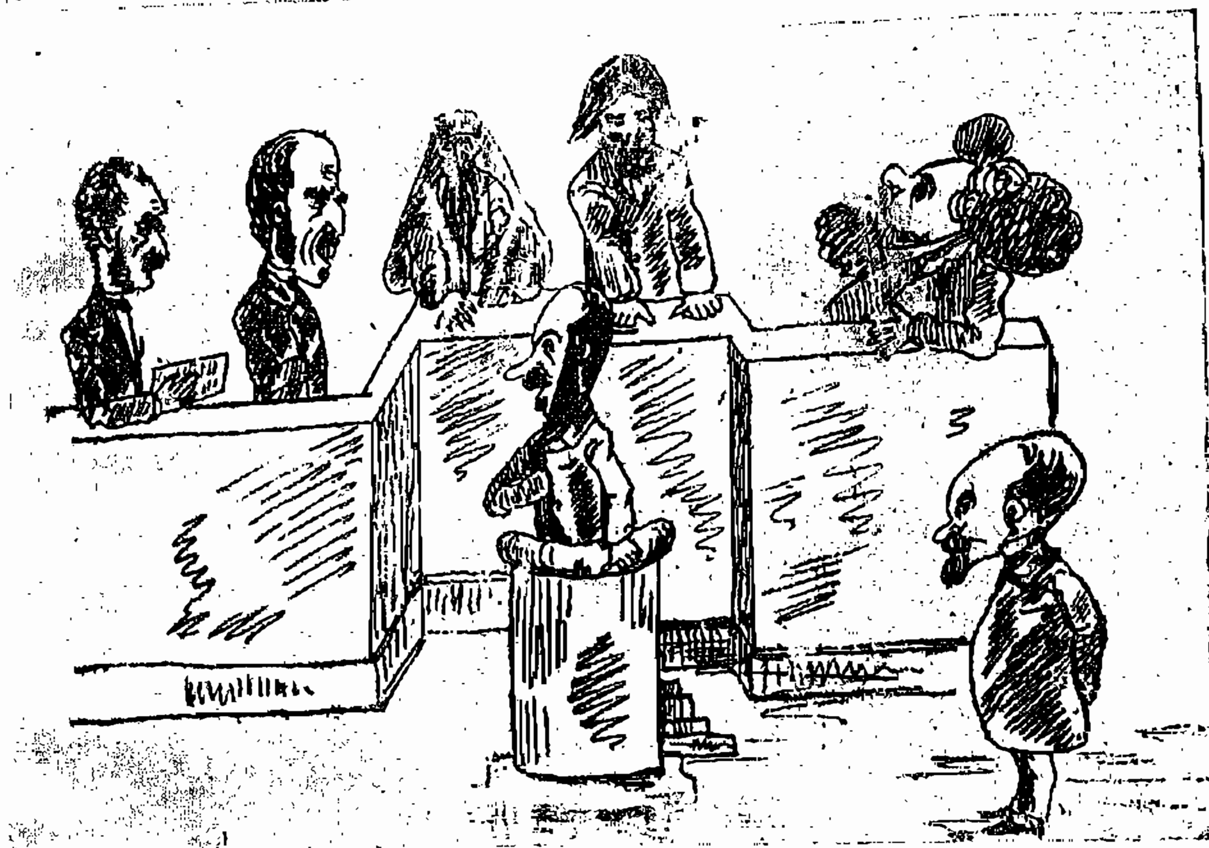
Intr'un memoriu trimis agentului său la Constantinopol C. Negri, încă dela 1860, Cuza Vodă arăta că nu se pot realiza, cu o adunare de privilegiaţi, reformele preconizate de art. 46 din Convenţia dela Paris, care prevedea între altele că « se va proceda fără întârziere la revizuirea legii care regulează raporturile proprietarilor pământului cu cultivatorii, având în vedere îmbunătăţirea stării ţăranilor ». Analizând legea electorală anexată convenţiei, Domnul releva cazul tipic al colegiului dela Ismail, compus dintr'un singur alegător care se alegea pe sine însuşi. Cu adunări eşite din asemenea regim nu se puteau realiza reforme sociale, iar de altă parte adunările actuale nu puteau, fireşte, consimţi să se sinucidă votând o reformă electorală.

La 6/18 Decemvrie 1860 M. Kogălniceanu, prim ministru în Moldova, scria şi el Domnului: « Credeţi-mă, nici cu această cameră, nici cu oricare alta care ar izvorî din sistemul electoral (actual), nu este cu putinţă de a realiza cuvintele ce mi le-aţi adresat: à l'oeuvre, à l'oeuvre, à l'oeuvre! Singura mântuire, singura propăşire, stă în convocarea unei adunări după legea electorală dela 1857 », adică după legea

INTRAREA PRINCIPELUI GRIGORE ALEXANDRU GHICA IN IAŞI, 1854

Desen în peniţă de *P. Müller*. Col. Academiei Române

CARICATURI DIN TIMPUL LUI VOGORIDE. DIVANUL AD-HOC
Colecţia Academiei Române

electorală pe baza căreia se strânseseră divanele ad-hoc, în care figuraseră şi reprezentanţi ai ţărănimii.

In acelaşi an, proiectul de lege agrară întocmit de comisia centrală dela Focşani era, fireşte, favorabil proprietarilor. Numai Rosetti Teţcanu propunea tot atunci un plan de împroprietărire a ţăranilor, care provocă o mare îngrijorare.

La începutul anului 1861, în vederea conferinţei internaţionale ce avea să se adune spre a delibera asupra unirii Principatelor prin contopirea administraţiilor lor Domnul scria lui C. Negri: « Scopul meu este de a obţinea dela conferinţă, în privinţa chestiunei rurale, o soluţie limpede formulată, care să complecteze paragraful 5 al art. 46 din Convenţie ». Domnul aducea următorul argument: « In protocolul XIV al conferinţei (dela Paris din 1858) prima anexă, intitulată « *Proiect de convenţie* », prezentată de d. conte Walewski, după cuvintele « în vederea unei îmbunătăţiri a soartei ţăranilor »... se adăuga: « liberându-i de corvoadă, în schimbul unei indemnităţi şi făcându-i proprietari ai locuinţei şi ai pământului în posesia cărora se află azi ». Apoi Cuza Vodă urmă astfel: « Este inutil a căuta aiurea cauza nemulţumirii (malaise) ce apasă de mult asupra noastră. Stă întreagă în nesiguranţa în care se află spiritele asupra soartei definitive ce aşteaptă proprietatea funciară. Obiect constant al tuturor proiectelor, i vor al frământărilor (tiraillements) ce au agitat ţara şi au redus guvernul la inacţiune, chestiunea rurală cere cu orice preţ o soluţie netedă şi rapidă, dacă nu vrem ca să devie prilejul unor agitaţii periculoase, şi pricina unor mari nenorociri ».

Tot pe atunci altă adresă, iarăşi nedatată, către Negri, pare a emana dela Kogălniceanu, căci reproduce ideile expuse de acesta în divanul ad-hoc al Moldovei: « In momentul când conferinţa se va deschide la Constantinopol pentru a cerceta modificările de adus convenţiei dela 1858, Sublima Poartă . . . propune cu dreptate desfiinţarea comisiei centrale, fără a arăta prin ce putere gândeşte s'o înlocuiască ». Autorul adresei este potrivnic înfiinţării unui senat căci, zice el tocmai ca M. Kogălniceanu la 1857, în tradiţia ţării n'a fost decât o singură adunare şi apoi, odată ce s'au desfiinţat privilegiile, nu se înţelege ce interese şi ce stare socială ar mai putea reprezenta senatul, deoarece n'ar putea cuprinde decât reprezentanţi ai proprietăţii funciare cari, prin firea lucrurilor dela noi, vor figura şi în adunarea cealaltă. In schimb, ar fi de folos un Consiliu de Stat care să ajute pe Domn în atribuţiile sale de iniţiator al legilor.

Firmanul dela 4 Decemvrie (stil nou) 1861, privitor la unirea Principatelor, nu dădea decât în parte satisfacţie dorinţelor lui Cuza Vodă. După ce unirea nu era recunoscută decât pentru timpul domniei acestuia, firmanul suspenda, pentru acelaşi răstimp, activitatea comisiei centrale dela Focşani. Cât priveşte organul care va îndeplini atribuţiile de până

atunci ale acestei comisii, firmanul se rostea astfel: «Dacă guvernul Principatelor, de acord cu adunarea electivă, ar găsi că o înaltă adunare, sub numele de senat sau sub oricare altul, ar putea fi adăugată cu folos pentru a înlocui comisia centrală astfel suspendată, Sublima Poartă va lua în considerare orice propunere de acest fel ce s'ar supune aprecierii ei». Intr'o adresă către Negri, Cuza Vodă observa însă că această dispoziţie a firmanului nu putea duce la nici un rezultat practic, deoarece era greu de crezut că adunarea electivă va consimţi de bună voie să-şi piarză preponderenţa, votând înfiinţarea unui alt corp politic intermediar între ea şi Domn. Aşa dar, de fapt, adunarea electivă va rămânea fără «contrepoids» în relaţiile ei cu Domnul şi nu va mai exista nici un organ care să concilieze punctele lor de vedere eventual opuse. Este anul dealtfel când comisia centrală elaborase, cu câteva luni înainte, un proiect de lege electorală care nu corespundea intenţiilor Domnului.

Aceste consideraţiuni desigur îndemnară, îndată după unirea desăvârşită, guvernul lui Barbu Catargi să prezinte Adunării, la 5 Martie 1862, un proiect pentru înfiinţarea unui comitet provizoriu însărcinat cu elaborarea proiectelor de legi ce guvernul va voi să supue deliberărilor Adunării până ce, înainte de închiderea sesiunii anului 1862, se va elabora un proiect pentru a hotărî modul definitiv după care guvernul şi Adunarea, în urma desfiinţării comisiei centrale, vor exercita dreptul lor de iniţiativă legală. Până atunci, comitetul provizoriu va exercita acest drept prin delegaţiune. Comitetul era format din miniştrii în funcţie şi dintr'un număr egal de deputaţi aleşi de Adunare din sânul ei, sub preşedinţia preşedintelui Consiliului de miniştri. Orice proiect elaborat de comitet trebuia să întrunească cel puţin 9

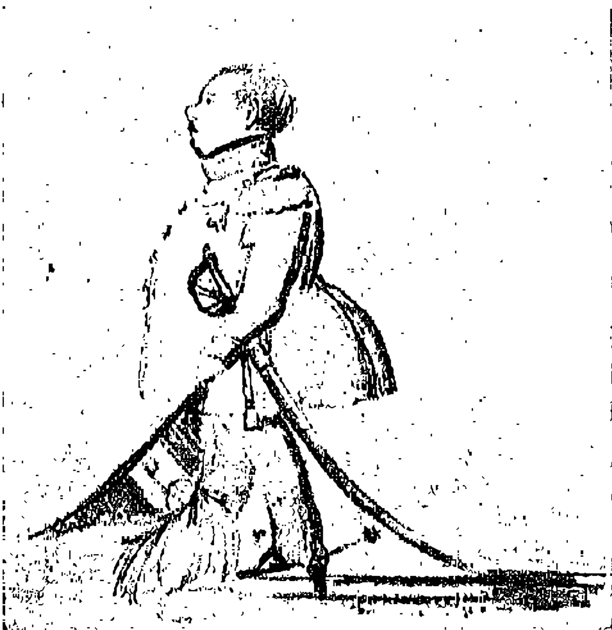

CAIMACAMUL NICOLAE VOGORIDE
Colecţia Academiei Române

voturi spre a putea fi supus aprobării Domnului şi a fi trimis în deliberarea Adunării. Guvernul îşi rezerva dreptul de a întocmi şi singur bugetul şi legile de interes local, precum şi dreptul de a retrage din desbaterile Adunării orice proiect prezentat ei. Acest proiect era evident menit să afirme că prin desfiinţarea comisiei centrale, adunarea electivă nu dobândise dreptul de iniţiativă legală şi din această cauză a şi întâmpinat destule greutăţi pentru a fi votat.

La 19 Martie, tot B. Catargi prezintă Adunării şi cel dintâi proiect de descentralizare administrativă [1]) prin care se înfiinţau patru prefecturi generale, fiecare cu consiliul său general. Camera însă respinse proiectul, sub cuvânt că era rău venit în momentul când, dimpotrivă, trebuia să se ia măsuri de completă unificare [2]).

Nu ştiu dacă a trecut sau nu prin comitetul provizoriu legislativ proiectul de lege rurală pe care comisia centrală apucase să-l întocmească şi pe care B. Catargi îl prezintă Adunării în vara anului 1862. Destul că, cu prilejul desbaterilor asupra acestui proiect, singur Kogălniceanu susţinu punctul de vedere care era şi al Domnului. Proiectul, votat la 11 Iunie, trei zile după asasinarea lui Catargi, nici n'a fost dealtfel sancţionat de Cuza Vodă.

MAIORUL LEON, MEMBRU AL DIVANULUI AD-HOC
Colecţia Academiei Române

[1]) L-am publicat în lucrarea «Despre vechea organizare administrativă a Principatelor române», pag. 48—54.

[2]) Cuza Vodă n'a dat urmare cerinţelor art. 5 din firmanul pentru unire: «Il y aura dans chaque principauté un Conseil provincial régulièrement convoqué qui doit être consulté sur toutes lois et règlements d'un intérêt spécial à cette principauté. Ces Conseils seront en outre chargés du contrôle de l'administration des fonds provinciaux».

Intr'o adresă către Negri la 4—16 Iulie 1862, Domnul se plângea că Adunarea încalcă asupra atribuţiilor puterii executive, până a voi chiar să dispună de armată; că refuză votul legilor financiare, aşa că se continuă cu aplicarea bugetului dela 1860; că nu votează legile organice necesare, ca spre pildă «proiectul de lege asupra prefecturilor generale şi consiliilor generale, atât de necesar după unire pentru a pune guvernul la îndemâna guvernaţilor şi, înfiinţând centre noui,... să uşureze satisfacerea intereselor locale». Cuza Vodă considera ca neapărată sporirea puterii domneşti.

Sigur era că Domnul nu putea aştepta dela Adunare rezolvirea chestiunei rurale în sensul vederilor lui şi deaceea încercă, fără succes dealtfel, prin Negri, în primăvara 1863, să obţie dela puterile garante dictatura pe cinci ani.

La 11 Februarie 1863, Ion Brătianu zicea în Adunare: «A intrat în capul ţăranului ca toată cauza răului de care suferă ţara este proprietarul. Dacă bate piatra, dacă plouă broaşte, cauza este că proprietarii au proprietăţi. Deaceea am zis capului Statului când eram la guvern, să nu atingem chestia proprietăţii. Să căutăm întâi a înfrăţi spiritele... Să începem cu alte reforme: ca moralizarea funcţionarilor, garanţiile comerţului, cu instituţii de credit... Când vom rezolva chestia proprietăţii, s'o rezolvim astfel încât să aducă regenerarea României, iar nu să punem în pericol existenţa noastră naţională, căci un războiu civil este nefericirea cea mai mare... Trebue să aşteptăm până ce vor vedea proprietarii că modul proprietăţii de azi nu este cel mai profitabil pentru dânşii».

Tot la 1863, Ion Heliade Rădulescu, intr'un proiect de constituţie publicat sub titlul de «Instituţiile României», scria: «Văzurăm prin gazete străine şi pământene, un proiect de dictatură permanentă... Auzim (că se împart puşti la sate şi) că aceste puşti le plătesc satele în preţ mai mult decât valoarea lor şi că sătenii murmurând că li se îngreuie impozitele, demagogii li spun la ureche: daţi fraţilor bani, cumpăraţi puşti, căci cu acestea o să vă duceţi la Bucureşti să luaţi moşiile proprietarilor». Apoi continuă Heliade: «Daţi contribuţii... pentru şcoale, drumuri, oştire, curţi de judecată, administraţie...; trimiteţi din sudorile voastre aici în tezaurul meu, ca în butoiul fără fund al Danaidelor, fără să aveţi drept întru nimic de a vă controla propriile voastre fonduri... Astăzi e Unirea şi aşa ştiu lingăii şi curtezanii mei să vă unească pe toţi în tăcerea morţii, de nu veţi primi proiectul de dictatură». Heliade pretindea că agenţi secreţi răspândeau vorbe ca acestea: «Vrem să facem mulţimile să înţeleagă că Napoleon III a mântuit Franţa printr'o lovitură de Stat şi prin votul universal» şi Heliade răspundea: «Faceţi comparaţia cu împrejurările şi cu oamenii Franţei».

ALEXANDRU CUZA
viitorul Domn
Deputat in divanul ad-hoc

Preocupări deci relative la greşelile administraţiei interioare a *Domnului* şi la risipa banului public, nici o înţelegere pentru marea reformă agrară şi socială dorită de *Domn*. *Intr'adevăr*, cât priveşte această reformă, Heliade o privea tot aşa cum o privise şi Barbu Catargi. El aducea contra exproprierii, în scrierea dela 1863, aceleaşi argumente pe care le adusese şi Catargi, precum şi pe toate câte *le-au reeditat* şi în zilele noastre toţi potrivnicii unei astfel de reforme: se vor înbucătăţi domeniile mari ca să se dea la săteni, dela cari însă vor trece la creditorii străini; se va frământa ţara întreagă prin stagnarea agriculturii; se vor *impune* sătenilor sarcini prea grele pe un termen prea lung încurcându-i în datorii care-i vor duce, în cele din urmă, la «libertatea de a muri de foame». In calitate de «tată al Constituţiei dela 1848», Heliade declara, ca şi Ion Brătianu, că prin *împroprietărirea* ţăranilor nu se înţelesese atunci decât desfiinţarea clăcii şi «formarea comunei», astfel încât raza satului să fie proprietatea comunei, întocmai ca în legea rurală dela 1862 pe care Cuza Vodă n'o *sancţiona*. In virtutea principiului «respect la proprietate», înscris în constituţia dela 1848, nimeni, zicea Heliade, nu poate fi silit să vânză dacă nu vrea şi mai puţin încă spre a fi plătit într'o hârtie ce nu prezintă garanţii. In consecinţă, Heliade nu voia decât «reîntregirea săteanului în colon *militar* aşezat pe domeniile Statului şi ale mânăstirilor». Pe moşiile particulare, ţăranul nu va fi împroprietărit decât pe casă şi ogradă; pentru rest, Heliade voia, întocmai ca şi Barbu Catargi, o asociaţie liberă între proprietarul pământului şi proprietarul muncii.

Era clar că pentru a reuşi în *planurile* sale, Domnul trebuia să înlăture Adunarea. Găsea şi sfetnici cari *să-l îndemne* în acest sens. Astfel, în Mai 1863, preşedintele, N. Kretzulescu, sfătuia pe Domn să suspende Adunarea pe un timp oarecare, să înfiinţeze un Consiliu de Stat cu ajutorul căruia să elaboreze legile dorite, iar după aceea, pe baza unei noui legi electorale, să convoace altă Adunare. De altă parte, Haşdeu şi Cobălcescu, în ziarul «Buciumul», cereau şi ei votul universal, acordat de Domn prin dictatură trecătoare.

La 15/27 Iunie 1863, Cuza Vodă îşi reînoia către Negri, cu titlul de instrucţii intime, obişnuitele plângeri împotriva Adunării şi a oamenilor politici. Arăta că după moartea lui Barbu Catargi, s'a făcut o «coaliţie monstruoasă» între fracţiuni de nuanţele cele

DEPUTAŢII ŢĂRANI DIN DIVANUL AD-HOC AL MOLDOVEI, 1857
Fotografie din colecţia Academiei Române

mai deosebite, sub cuvânt de a asigura libertăţile constituţionale, dar în realitate îndreptată împotriva Domnului. Cât priveşte partida de extremă stângă, Cuza Vodă zicea că «se pierde în vagi utopii împrumutate dintr'un ciudat amestec de idei ale primei revoluţii franceze şi ale socialismului modern, sau în visurile unui patriotism exaltat, a cărui înfăptuire nu ţinteşte la mai puţin decât la o considerabilă remaniere a hărţii Europei». Expunea apoi Domnul liniile generale ale unei noui constituţii ce pregătea. Arăta că comitetul legislativ ce înfiinţase, dacă avea una din prerogativele desfiinţatei comisii centrale, nu reuşea însă să scoată Adunarea din inerţia ei. Domnul propunea: scăderea censului necesar pentru a fi alegător şi eligibil şi fuziunea colegiilor electorale; limitarea şi definirea atribuţiilor Adunării; înfiinţarea unei camere înalte, senat, sau «corp ponderator», cu membri numiţi de Domn pe un timp anumit; crearea unui Consiliu de Stat, care să elaboreze legile şi să le susţie în Adunare, să redacteze regulamentele de administraţie şi să rezolve dificultăţile în materie administrativă; înfiinţarea unei curţi de conturi. Se întreba apoi Cuza Vodă dacă putea merge până la votul universal şi răspundea negativ, pentru că ţăranii sunt încă prea «mărginiţi» şi ar putea fi uşor rătăciţi. Despre «capacităţi» se rostea defavorabil. Le califica de elemente turbulente, hrănite cu teorii nemistuite sau cu principii subversive, propovăduite printr'o presă licenţioasă. Partidul ultra-liberal devenea din ce în ce mai îndrăzneţ şi era în fond un partid republican. Cuza Vodă încheia destăinuind lui Negri planul său: dacă Adunarea nu devine mai mlădioasă, o va disolva; o va suspenda pe cinci ani şi în acest timp va face reforme potrivite cu Convenţia dela Paris. Se va ajuta de un consiliu administrativ de 70 membri, jumătate luaţi din chiar Adunarea disolvată, iar jumătate numiţi dintre persoanele cele mai distinse şi reprezentând toate interesele ţării. Vor figura în acest consiliu şi 7—8 ţărani. Consiliul va avea atribuţiile unei adunări elective. Regulamentul interior va fi însă întocmit de guvern, pentru a preîntâmpina nesfârşitele desbateri sterile. Va mai înfiinţa un comitet legislativ numit de Domn şi un comitet de finanţe numit de consiliul administrativ, fiecare de câte 6 membri luaţi din consiliul administrativ. Din aceste comitete se vor desvolta mai târziu Consiliul de Stat şi Curtea de Conturi. În programul de legiferare imediată a Domnului intrau: legile financiare, concesionarea căilor ferate şi a unei bănci de credit funciar şi însfârşit înfiinţarea celor patru prefecturi generale pe care Adunarea dela 1862 n'o încuviinţase.

La 19 Iunie — 1 Iulie 1863, un destoinic dar uitat diplomat român, gerantul agenţiei noastre dela Constantinopol, Bordeanu, raporta Domnului că Aali Paşa nu se pronunţase încă în chestia loviturii de Stat, dar că el, Bordeanu, credea că puterile erau prea încurcate în afacerile poloneze pentru a nu se înclina înaintea faptului îndeplinit. La 1/13 Iulie următor, Bordeanu înştiinţa că se citise lui Aali Paşa memoriul Domnului; că ambasadorul Angliei, sir Henry Bulwer, cu titlu personal, dădea dreptate lui Cuza Vodă, dar că în calitate de reprezentant al unui Stat constituţional, nu-l putea sprijini oficial. Sir Henry credea că ar fi mai bine să se creeze o dictatură provizorie pe 7—8 luni, în care vreme Domnul să pregătească o nouă constituţie. La 5 August stil nou Negri, întors la postul său, comunica şi el Domnului aceleaşi păreri personale ale ambasadorului Angliei şi adăuga că ambasadorul Franţei socotea că ţara s'ar deprinde repede cu o mână mai apăsată.

BUCUREȘTII IN A DOUA JUMĂTATE A SEC. XIX
Aquarelă de Preziosi

In aceste împrejurări elaboră Cuza Vodă un proiect de constituție pe care-l trimise lui Negri la 30 Iulie — 11 August 1863 [1].

Proiectul era imitat după Constituția franceză dela 14 Ianuarie 1852, în vigoare încă în Franța la 1863 și ale cărei articole erau reproduse, de cele mai multe ori, aproape din cuvânt în cuvânt.

Este de observat însă că din proiectul lui Cuza Vodă lipsea art. 1 din Constituția franceză, care confirma și garanta marile principii proclamate la 1789 și considerate ca baze ale dreptului public al Francezilor. Era vorba de faimoasa declarație a drepturilor omului, înscrisă în diferitele constituții din vremea marei revoluții. Explicația acestei omisiuni cred că este aceasta că Vodă Cuza era sătul de patru ani de vorbărie goală și socotea că libertățile formale erau suficient garantate fiind cuprinse în art. 46 al Convenției dela Paris care, conform proiectului, rămânea în vigoare, întrucât nu era expres modificată prin el.

Proiectul introducea pentru întâia oară la noi un *senat*, un *comitet legislativ provizoriu*, în așteptarea Consiliului de Stat, și un *comitet provizoriu de finanțe*, în așteptarea Curții de Conturi.

In privința sistemului electoral, proiectul introducea colegiul unic, cu distincția între alegători primari și direcți.

[1]) Proiectul se găsește în hârtiile lui Ion Alexandri, III, p. 83. Data expedierii lui este arătată pe alt proiect (care, după cum se va vedea din expunerea ce urmează în text, este cel definitiv) ce se găsește în Coresp. lui Cuza Vodă, XVI, p. 25, cu mențiunea, greșită și desigur posterioară, cu creion albastru: «1-er projet accepté par S. A. S., expédié à M. Negry le 30 Juillet/11 Aout 1863». Asupra acestuia din urmă mi-a atras atenția d. Iuliu Tuducescu și a fost punctul de plecare al studiului de față.

E probabil că Vodă Cuza a conceput acest sistem ca o îngrădire a masselor încă nepregătite pe care le chema la viața politică, îngrădire pe care, în statutul dela 1864, a înlocuit-o prin alta, cerând, pentru alegătorii direcți și pentru eligibili, condiția de a ști să scrie și să citească.

Negri răspunse de primirea acestui proiect la 4/16 August 1863.

Cuza Vodă conducea el însuși direct politica externă a Statului. Dela cabinetul său porneau instrucțiile către agenții noștri în străinătate, redactate de cele mai multe ori, într'o franțuzească impecabilă, de Baligot de Beyne, dela 11 Mai 1862 secretarul său pentru limba franceză și invers, la cabinetul domnesc veneau rapoartele agenților din străinătate. Răsfoind corespondența diplomatică a lui Cuza Vodă, impresia ce se culege este aceea a unei înălțătoare mândrii naționale și a preocupării constante ca nici o atingere să nu fie adusă prestigiului Statului și alesului poporului românesc.

La 1863 Domnul era preocupat ca noua Constituție s'o introducă printr'un act intern, fără vreun nou amestec al puterilor garante, sau al Porții. Modificarea constituției printr'un act internațional, apărea lui Cuza Vodă ca o nouă știrbire ce ar fi fost adusă autonomiei Principatelor și care trebuia cu orice preț evitată.

El scria deci, la 30 August, stil nou, 1863, agenției noastre la Paris: «D-l Drouyn de Lhuys pare a fi incomplect informat asupra naturei memoriului (privitor la Constituție). Memoriul, după sfatul d-lui ambasador al Franței la Constantinopol, n'a fost citit decât lui Aali Pașa și lui sir Henry Bulwer și nu este vorba să fie supus unei conferințe. După

observațiile d-lui marchiz de Moustier[1]) pe care l-am consultat totdeauna, concluziile memoriului au fost modificate și înlocuite printr'un proiect definitiv de constituție. La 9 Octomvrie stil nou următor, Domnitorul comunica agenției noastre dela Constantinopol: «Negri a sosit. El aprobă modificările ce am introdus în proiectul de constituție cu privire la senatori. Senatorii nu mai sunt revocabili, dar se vor reînoi cu câte o treime la fiecare doi ani».

Intr'adevăr, în urma observațiilor primite, Cuza Vodă a adăugat proiectului său câteva articole: art. 7, privitor la jurământul funcționarilor; art. 16, 17, 18 și 20 privitoare la atribuțiile senatului. Comparând art. 16 din proiectul revizuit al lui Cuza Vodă cu art. 25 corespunzător din Constituția franceză, este de observat că dacă Domnul mărginea competența senatului la discutarea chestiunilor constituționale, el nu declara senatul, ca în Constituția franceză, de «păzitor al pactului fundamental și al libertăților publice» și nu preciza, ca art. 26 francez, că prin dispoziții constituționale se înțeleg și «legile care ar fi contrare... libertății individuale și egalității cetățenilor înaintea legii». Am dat mai sus explicația acestor omisiuni. De altă parte, se înțelege ușor dece art. 16 din proiectul revizuit al lui Cuza Vodă, spre deosebire de art. 26 din Constituția franceză, nu dădea în sarcina senatului garantarea «inviolabilității proprietății». Modificarea constituției avea tocmai de scop să facă posibilă exproprierea.

COMITETUL UNIONIST DIN IAȘI (18[illegible])

Rândul de sus: D. Rallet, C. Negri, Anast. Panu. Rândul al II-lea: Mihail Kogălniceanu, Arhimandritul Neofit Scriban, Manolache Costache-Epureanu. Rândul al III-lea: Dimitrie [illegible], Petre Mavrogheni. Rândul al IV-lea: Dimitrie Cozadini, Constantin Hurmuzaki, Dimitrie A. Sturdza. Colecția Academiei Române

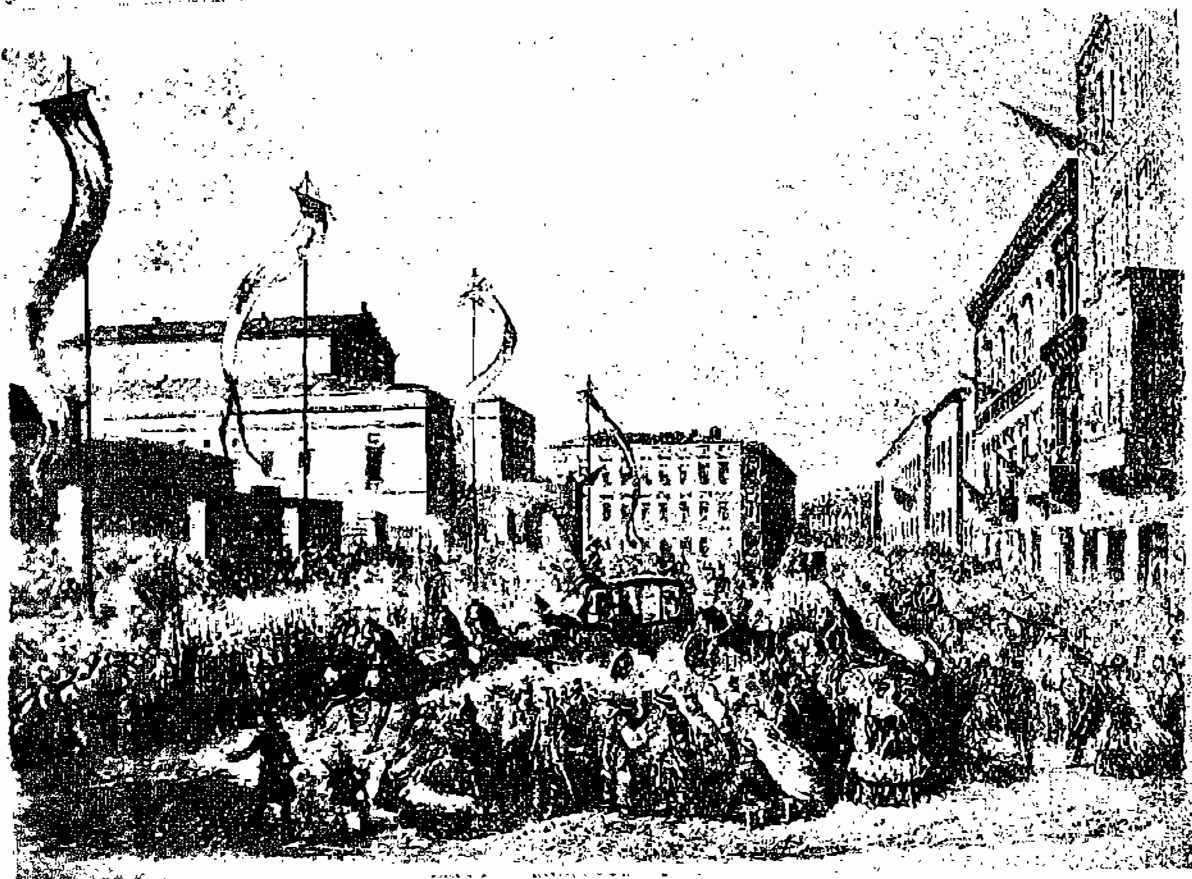
In proiectul revizuit, Cuza Vodă a admis (art. 8) ca senatorii în loc de a fi revocabili, să fie reînoiți cu câte o treime din doi în doi ani; a redus censul pentru alegătorii direcți, precum și pentru eligibilii la consiliile generale, dela 10 la 5 galbeni și a mai admis ca președintele comitetului de finanțe să nu fie numit de Domn, ci ales de Comitet.

* * *

La 12/24 Oct. 1863, Cuza Vodă chema la cârma Statului pe Mihai Kogălniceanu. Era semnificativ: însemna că Domnul era hotărît să treacă la înfăptuire.

La 16/28 ale aceleiași luni, gerantul nostru dela Constantinopol, Bordeanu, informa că Aali Pașa se gândea să supuie chestia modificării constituției unei conferințe a ambasadorilor. O lună după aceia, la 20 Octomvrie (1 Noemvrie), acelaș agent, în urma conversațiilor ce avusese, exprima părerea că ar fi mai bine dacă Domnul ar face apel la o adunare aleasă prin sufragiul universal și ar supune apoi

[1]) Dintre aceste observații, n'am găsit printre hârtiile lui Cuza Vodă (I. 419, raport al lui Negri dela 11/23 Aug. 1863), decât una, anume ca votul să fie «au premier degré pour tout le monde», căci dacă se consideră că țăranii sunt mai puțin pregătiți, tot ei sunt și mai desinteresați.

ALEXANDRU IOAN I MERGÂND LA DESCHIDEREA CAMEREI NAȚIONALE ÎN 1862
Cortegiul se află în fața Teatrului Național. Gravură în lemn publicată în « l'Illustration »

acesteia noua constituție. Trei zile în urmă însă, la 4 Noemvrie stil nou, Domnul îi răspundea «Nu mai vorbiți, păstrați tăcerea; rezerva cea mai absolută». Este probabil că Domnul spera astfel să curme demersurile Porții.

Totuși, la 12 Noemvrie stil nou, Aali Pașa trimetea reprezentanților Turciei pe lângă puterile garante textul proiectului de Constituție românesc, cu arătarea că nu se opune la aplicarea lui, dar că ceruse Domnului să se înțeleagă în prealabil cu semnatarii convenției dela 1858.

La 3/15 Noemvrie, în mesagiul său către Adunare, Domnul arăta în sfârșit pentru ce nu sancționase legea rurală dela 1862: pentru că «nu răspunde dorințelor mele și nu îndestulează interesul nici al clăcașilor nici al proprietarilor și mai puțin încă interesul național». Se simțea că un moment hotăritor se apropia. Câteva zile mai târziu, la 22 Noemvrie stil nou, dela cabinetul princiar pornea următoarea instrucție către agenția dela Paris: «Faceți cunoscut d-lui ambasador al Turciei că în urma convorbirilor agentului Principatelor la Constantinopol cu Aali Pașa și cu ambasadorii acreditați pe lângă Sublima Poartă, Domnitorul, voind să ție seamă de situațiile ce i s'au transmis, a modificat proiectul primitiv. Colonelul Pisoski v'a remis textul definitiv, care va fi în curând expediat la Constantinopol».

Acest proiect pare să fi fost acelaș pe care, în cele din urmă, Cuza Vodă l'a promulgat prin lovitura de Stat dela 2 Mai 1864.

Poarta a găsit încă cu cale să facă în el două intercalări: una, că «la Porte vient de s'entendre avec S. A. le Prince des P-tés Unies et de se mettre d'accord avec... les représentants des puissances signataires du traité de Paris sur le présent acte aditionnel»; alta, că: «le présent acte et les dispositions électorales [1]... auront force de loi du jour de leur sanction par le cour suzeraine». Intr'adevăr, printre hârtiile lui Ion Alexandri, agent al țării la Paris, se găsește un astfel de proiect anterior legii Consiliului de Stat dela 21 Ianuarie 1864, deoarece în el se vorbește că «*se va* înființa un consiliu de Stat».

Cuza Vodă, precum am arătat, era hotărît să nu mai primească o nouă intervenție străină în afacerile interne ale țării. La 23 Noemvrie el punea să se scrie din nou agenției noastre dela Paris: «Faceți cunoscut lui Mehmed Djemil Pașa că Domnul nu-și explică demersul Porții și că n'a sezisat oficial curtea suzerană de nici un proiect privitor la o schimbare de constituție. Totul s'a mărginit la un schimb de idei și Domnul respinge cu totul orice interpre-

[1] După aceste dispoziții, se cerea, pentru a fi alegător, un venit de 100 galbeni, iar pentru a fi eligibil, de 200 galbeni, condiții pe care Cuza Vodă nu le-a admis în legea electorală anexată statutului.

tare ce ar tinde să dea unei comunicări oficioase, un caracter ce nu poate avea. Agentul Principatelor Unite la Constantinopol este însărcinat să facă Porţii această comunicare oficială ».

In aceeaş zi, Baligot de Beyne, secretarul Domnului, scria la Constantinopol că Domnul protestează contra circulării Sublimei Porţi către ambasadorii ei cu privire la Constituţie. Proiectul a fost numai obiectul unui schimb de idei între curtea suzerană şi reprezentanţii puterilor garante de o parte, A. S. S. de altă parte. Tot acest schimb de idei a fost numai oficios; n'a fost o comunicare oficială. Guvernul Domnului n'a înţeles nici odată să supuie unei conferinţe europene planul de organizare. Domnul socoteşte că onoarea ţării cere ca să repare el însuşi greşelile ce s'au făcut şi pe urma cărora Europa a fost atât de des turburată. Nimic n'ar fi mai umilitor pentru România decât să solicite încă odată dela puterile străine organizarea atât de stăruitor cerută de nevoile *cele mai vitale ale* ţării. Noua organizare nu va cuprinde nimic potrivnic convenţiei dela 19 August 1858, nimic ce nu s'ar găsi în germene în acea convenţie.

La 12/24 Noemvrie Ion Alexandri telegrafia din Paris că ziarul «La Nation» a publicat in-extenso proiectul de constituţie şi anume copia textuală a proiectului, fără modificările ce i s'au adus. I se răspunde în ziua următoare că Domnul are intenţia să desmintă ştirea dată de acel ziar, dar că doreşte să ştie în prealabil dacă publicarea s'a făcut prin guvernul francez. Alexandri informează a doua zi că publicarea se datoreşte lui Djemil Paşa. Urmează imediat altă telegramă a lui Alexandri că acesta i-a spus că s'a mărginit să înmâneze copie de pe proiectul de constituţie lui Drouyn de Lhuys, care i-ar fi făgăduit că va da instrucţii ambasadorului francez dela Constantinopol unde, de acum înainte, trebuie să se trateze chestiunea.

In sfârşit, la 2 Decemvrie stil nou 1863, agenţia noastră dela Constantinopol informa că circulara lui Aali Paşa va fi oficial desminţită. Trei zile în urmă, Bordeanu raporta că reprezentanţii marilor puteri i-au exprimat totuşi părerea că noi n'avem dreptul să ne modificăm constituţia din singura noastră iniţiativă. Bordeanu adăuga însă, cum făcuse şi în Iunie precedent, că după credinţa lui puterile vor fi mai tolerante faţă de fapte împlinite. In aceeaşi zi, Domnul telegrafia agenţiei din Paris să desminţă publicaţia din ziarul «La Nation». Guvernul român nu înţelege să provoace o nouă intervenţie a puterilor străine în afacerile sale interne. Desminţirea s'a publicat.

ALEXANDRU IOAN I DOMNUL PRINCIPATELOR UNITE, 1859 - 1866

La 4/16 Decemvrie 1863, Bordeanu scria că, oricum, era regretabil că Aali Paşa dăduse circulara. Se va afla în ţară despre intenţiile Domnului. Va afla Adunarea. Aceasta trebuie pusă «dans son tort» prin violenţele ei şi apoi disolvată. Pentru a treia oară Bordeanu exprima încrederea că odată lovitura dată, Franţa nu va cere să se revie la situaţia anterioară.

Şi într'adevăr în ţară se simţise despre intenţiile Domnului şi se manifesta îngrijorare, iar partidul ultra liberal al lui Ioan Brătianu se şi gândea la o eventuală răsturnare a Domnului. D-nul Gheorghe D. Florescu mi-a comunicat o scrisoare din *8 Decemvrie 1863* adresată de un înaintaş al său, Const. G. Florescu, din Bucureşti, surorii sale Alexandrina, care lipsea din ţară: «Camera a început să lucreze serios, să vedem ce o să scoaţă; lucrează cu activitate şi a lăsat răspunsul mesagiului tronului. *Frica să nu vie Constituţia dela Franţa*, a silit-o de a lăsa urile partidelor ».

Camera săvârşeşte într'adevăr un mare act, votând la 13/25 Decemvrie 1863 secularizarea averilor mânăstireşti. Dimitrie Bolintineanu scria atunci Domnului că dorinţa camerei ar fi să fie disolvată în urma unui astfel de succes, dar că acest avantagiu nu trebuie să i se dea. Trebue disolvată după respingerea proiectului de lege rurală. Sfătueşte deci pe Domn să trimită Adunării un proiect «mai generos decât acela ce a făcut ca şi a doua zi va cădea masca pretinşilor patrioţi..., încât va fi un scandal la care vor râde cinci milioane de ţărani... România nu poate fi liberă în afară, până mai întâi nu va fi liberă înlăuntru, adică până ce Românii nu vor fi afranşisaţi şi cetăţeni, iar nu robi şi şerbi... ».

Domnul se puse pe lucru, sprijinit pe Kogălniceanu.

La 21 Ianuarie 1864 se votă legea Consiliului de Stat. Cu acest prilej Kogălniceanu dădu pe faţă

intențiile Domnului, anunțând că va veni în desbateri și Constituția cea nouă.

In Februarie, cu prilejul discuției legii pentru garda națională, Kogălniceanu se referă la observația făcută de Napoleon III că în România domnește anarhia și declara răspicat, în numele Domnului, că țara va avea o Constituție nouă.

La 9 Martie, se votează legea pentru *organizarea consiliilor comunale*, iar a doua zi aceea, a consiliilor județene. In sfârșit, la 13 Martie, Kogălniceanu dădea în desbaterea Adunării faimoasa lege rurală. De astădată, adunarea nu mai refuza, ca la 1862, principiul însuși al exproprierii, dar discuta cuantumul împroprietăririi, reducându-l la minimum. Insuși Ion Brătianu, șeful partidei ultra liberale, găsea proiectului următoarele cusururi: că nu se mărginea a atribui clăcașilor ceeace posedau de fapt, dar și ce li se cuvenea să posede după legile în ființă; că împroprietărea nu numai pe clăcași dar și pe toți locuitorii din sate; că nu acorda imediat *proprietarilor* despăgubirea, ceeace era contrar principiului dela 1848: «cu paguba nimănui și cu folosul tuturor»; că «schimba din culme până în temelie toată economia producției țării». Cu drept cuvânt observa Ion Ionescu dela Brad că *minoritatea liberală* începea clădirea politică dela vârf în jos, în loc de a îngriji în primul rând de temelia socială a țării.

MIHAIL KOGĂLNICEANU, 1817—1891

Adunarea dădu vot de blam guvernului, la 13/25 Aprilie, pe tema unei circulări a lui Kogălniceanu către prefecți, din care părea că reiese o intenție de ațâțare a masselor. Este evident că Adunarea căuta orice prilej ca să scape de un guvern care susținea un proiect de lege a cărui respingere ar fi creat Adunării în țară o atmosferă extrem de defavorabilă.

La 15/27 Aprilie, Domnul comunica însă Adunării că menținea guvernul, deoarece Adunarea nu intrase în discuția chestiei celei mai importante, a îmbunătățirii soartei muncitorilor plugari, lege ce țara întreagă aștepta cu nerăbdare. Totodată trimetea în desbaterea Adunării și proiectul de lege electorală. Este de observat că sistemul acestui proiect[1]) se deosebea mult de cel din proiectul de constituție dela 1863. Am arătat că după acesta din urmă, colegiul electoral pentru Adunare era format din membrii consiliilor județene și comunale, plus un număr egal de alegători suplimentari; că erau alegători primari la consiliile județene și comunale *și că erau eligibili la Adunare, toți* câți plăteau contribuția generală, adică 48 lei pe an. După sistemul proiectului dela 1864, alegătorii pentru Adunare se împărțeau în primari și direcți; și unora și altora li se cerea să plătească minimul de contribuții de 48 lei pe an, dar celor direcți li se mai cerea și să știe să scrie și să citească. Această din urmă condiție se cerea și pentru eligibilitate. Prin aceste modificări, sugerate Domnului din afară, se îndepărtau firește cei mai mulți săteni din Adunare, dar se dădea totuși o strașnică lovitură vechii clase conducătoare. Așa dar, Cuza Vodă cerea acum Adunării și clasei de proprietari cari o compuneau, să se desființeze ei înșiși. Dar, apropiindu-se sărbătorile Paștilor, el proroga în acelaș timp Adunarea pentru ziua de 2 Mai.

De altă parte, dela cabinetul Domnului pornea în aceiași zi de 15/27 Aprilie, următoarea notă către agenția dela Constantinopol: «Iată, între noi, planul Domnului. Dacă Adunarea, la reîntrunirea ei, persista în rea voință, Domnul o va disolva, va proclama legea electorală și va convoca pe bazele ei, care sânt cele deja votate în legea comunală, o nouă Adunare, căreia îi va supune un proect de Constituție, cam acelaș care este deja cunoscut».

DOMNITORUL ALEXANDRU IOAN
Domnitorul Alexandru Ioan și generalul Davilla luând parte la operațiunile de salvare cu prilejul inundațiilor din București, 1862

Două zile în urmă, la 29 Aprilie stil nou, agenția dela Constantinopol raporta: «Reprezentantul Franței îmi comunică răspunsul d-lui Drouyn de Lhuys: a evita de a ajunge la extremitatea unei lovituri de Stat». In sfârșit, la 12 Mai stil nou

[1]) «Monitorul Oficial» nr. 87 din 15/27 Aprilie 1864. E acelaș cu legea electorală unexată mai apoi statutului, mai puțin art. 17—21.

ȘTEFAN GOLESCU, 1809-1874

BARBU CATARGI, 1807—1862

DIMITRIE BRĂTIANU, 1818-1892

sosește altă telegramă dela Constantinopol: ambasadorul Franței este de părere ca Domnul să disolve Adunarea, să dea o proclamație către națiune spunând că o va consulta, dar apoi să plece la Constantinopol și numai la întoarcere să facă legea electorală și statutul. Să nu vie la Constantinopole cu un nou fapt împlinit.

Domnul n'a ascultat de acest sfat și a isbutit. Știa se vede că situația europeană deoparte, implicația de altă parte chiar a unor miniștri ai Porții în complotul lui Costache Șuțu contra Domnului, vor da dreptate părerii exprimate de trei ori de Bordeanu, că nimeni nu va căuta să mai desfacă fapul împlinit.

Două zile după aceea, la 2/14 Mai, Adunarea este convocată în sesiune extraordinară pentru votarea legii electorale. In aceeaș zi însă, față de atitudinea, explicabilă, dar imprudentă, a Adunării, care intră în discuția unei propuneri de vot de blam guvernului, Kogălniceanu citește mesagiul de disolvare.

IOAN C. BRĂTIANU, 1821-1891

Lovitura de stat era făcută.

Era făcută, cum voise Domnul, fără amestec din afară.

Era încă unul din marile fapte împlinite pe care, cu atâta măestrie și demnitate, Cuza Vodă a știut, în interesul superior al neamului, să le înfățișeze diplomației europene.

Plecând la Constantinopol la 25 Mai 1864, Cuza Vodă obținu acolo dela Poartă și dela puterile garante recunoașterea Statutului, cu prea puține « Modificațiuni îndeplinitoare », precum și a proiectului de lege electorală din Aprilie [1]).

La 15 August, Domnitorul promulgă legea rurală prin simplu decret care, conform statutului, avea puterea de lege. In Decemvrie se întruni în sfârșit Adunarea ieșită din noua lege electorală și care purta pecetea unei mari evoluții democratice [2]).

i. c. f.

[1]) In corespondența lui Sadyk pașa, păstrată la Academie, se găsește, în vol. IV, f. 184, o scrisoare din 5 Iulie 1864 în care citesc: « Dès que les puissances n'ont pas ratifié son (al lui Cuza) coup d'Etat, la loi électorale et le statut, tels qu'il les a octroyé, il n'y a pas de réussite; le changement apporté dans la loi électorale que nous connaissons, est un fiasco complet, car d'après ces changements, la moitié des anciens députés pourront revenir; or, il n'aura plus son soutien dans les paysans, comme il l'a espéré ». — Aceste afirmații par numai în parte întemeiate, căci nu se cunoaște nici o modificare adusă proiectului de lege electorală dela Aprilie 1864. (Vezi textele în Vasile M. Kogălniceanu, Acte relative la 2 Mai 1864, Buc. 1894). Presiunea din afară determinase încă de atunci pe Cuza Vodă să revie asupra sistemului său electoral din proiectul de constituție de la 1863.

[2]) Vezi A. D. Xenopol, o. c., II, 6—7. Intr'o scrisoare din 17 Ian. 1865 (Coresp. lui Sadyk pașa, vol. IV, p. 272) găsesc următoarea apreciere: « Si le vote universel (*sic*) a produit quelque part des effets ridicules, c'est ici. Toute l'assemblée est composée d'imbéciles et de domestiques; les ministres eux-mêmes, contents de pouvoir faire tout ce qu'ils veulent, ont honte de se trouver devant des pareils représentants de la nation roumaine ». De atunci am mai evoluat.

BIBLIOGRAFIE

Un agent diplomatique dans le Levant. La Principauté de Valachie sous le hospodar Bibesko Bruxelles 1847. A 2-a ediţie la 1848; autorul se ascunde sub iniţialele B. A., ceea ce a făcut că lucrarea s'a atribuit, greşit lui Ad. Billecocq. Trad. rom. manuscrisă la Academia Română Ms. 3.112.

Michel Anagnosti. Les idées de la Révolution et les affaires d'Orient, ou la double tendance de la civilisation européenne. Paris, Joubert, 1842.

Michel Anagnosti. La Valachie et la Moldavie. Paris, Fournier, 1837. (Publicat mai întâiu în « Revue des Deux Mondes », 15 Ianuarie 1837, sub iniţialele A. M.).

Analele parlamentare ale României. Bucureşti. Imprimeria Statului.

Anul 1848 în Principatele Române. Introducerea de S. Albini.

C. D. Aricescu. Istoria revoluţiunii române dela 1821 Craiova 1874.

C. D. Aricescu. România sub Principele Bibescu.

C. I. Băicoianu. Geschichte der Rumänischen Zollpolitik. Stuttgart. 1896.

N. Bălcescu. Question économique des Principautés danubiennes. Paris, Charpentier, 1850. Extras din « Journal des économistes ».

N. Bănescu şi V. Mihăilescu. Viaţa şi scrierile lui Iordache Golescu. Vălenii-de-Munte, 1910.

P. Bataillard. Les Principautés danubiennes. Extras din « Revue de Paris », 1850.

P. Bataillard. La Moldo-Valachie. In « Revue de Paris », 1 Iulie şi 15 Octomvrie 1856.

Félix baron de Beaujour. Voyage militaire dans l'empire ottoman ou description de ses frontières et de ses principales défenses, soit naturelles, soit artificielles, avec 5 cartes géographiques. Paris, F. Didot, 1820, 2 vol.

A. Beer. Die orientalische Politik Oesterreichs seit 1774. Prag, Leipzig, 1883.

Stanislas Bellanger. Le Moldo-Valaque, tipărit în « Les étrangers à Paris ». Paris, Ch. Warée, 1844 şi în « Le Panorama de la littérature et de l'illustration » t. I (1848), cu gravuri.

Stanislas Bellanger. Le (sic) Kéroutza. Voyage en Moldo-Valachie. Paris, 1864, 2 vol.

Théodore Bénazet. Question d'Orient. Paris, Ch. Gosselin, 1836.

Gr. Bengescu. Memoriu asupra monastirilor. Bucureşti, Tip. Rosetti, 1858 şi în « Revista Română », 1860.

P-ce G. Bibesco. Règne de Bibesco. 2 vol. (Ediţie română tradus de B. Florescu). Bucureşti. Göbl, 1893.

Gr. Bibescu-Brâncoveanu. Prinţul G. Bibescu înaintea opiniei publice. Bucureşti, 1858; Ediţie franceză sub titlul « Quelques mots sur la Valachie » (de un personagiu « honoré depuis longtemps de la confiance du Prince »). Paris, Dentu, 1857.

Adolphe Billecocq. Le nostre prigioni ou le journal de B., diplomate français, Paris, Cosson, 1849, 2 vol.

Adolphe Billecocq. Album Moldo-Valaque. Paris, Cosson, 1849. (Extras din jurnalul « l'illustration »).

N. de Baremberg. Essai sur les institution et les lois de la Roumanie, Bucureşti, Tip. Poporul Român, 1855. Şi supliment formând un al 2-lea volum.

B. Boeresco. Mémoire sur la juridiction consulaire dans les Principautés-Unies roumaines. Paris, 1865 şi Bucureşti, 1869.

C. Boerescu. De l'amélioration de l'état des paysans roumains. Paris, Durand, 1861.

Constantin Boerescu: Discursuri politice 1860—1891. Bucureşti, Ed. Socec, 1903.

Vasile Boerescu: La Roumanie après le traité de Paris. Paris, 1856.

Cesar Bolliac. Monăstirile închinate. Bucureşti, Rasidescu, 1862.

Raoul Bossy: Politica externă în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. In volumul « Alexandru Ioan Cuza ». Bucureşti, Cartea Românească, 1932.

Ami Boué. La Turquie d'Europe. Paris, Arthus Bertrand, 1840, 4 vol.

N. Cartojan. Soarta unei reviste literare în 1844. In « Conv. lit. », 1907, pag. 416 sq.

G. Chainoi, (Ion Ghica). Dernière occupation des principautés danubiennes par la Russie. Paris, Dumaine, 1853.

G. le Cler: La Moldo-Valachie. Paris. Ed. E. Dentu. 1866.

Vartic C. Colescu. 1848, Zile revoluţionare. Bucureşti, 1898.

Félix Colson. De l'état présent et à venir des Principautés de Moldavie et de Valachie. Paris, Pougin, 1839.

Félix Colson. Précis de droits des Moldaves et des Valaques fondé sur le droit et sur les traités. Paris 1839. Tradus româneşte de D. A. Sturdza, sub titlu « Scurtă descriere a drepturilor Moldovenilor şi a Muntenilor fondate pe dreptul ginţilor şi pe trataturi », Iaşi, 1850.

Correspondence respecting the organisation of the Danubian Principalities. 1821—1830. Printed fort the use of the Foreign Office. Jully 1878.

Croze d'Alain. De la situation de la Valachie sous l'administration d'Al. Ghika. Bruxelles 1842. (Lucrare atribuită de unii, şi cu mai multă probabilitate, lui Ştirbei, iar de alţii lui Bibescu).

Danube ilustré, pour faire suite à « Constantinople ancienne et moderne ». Desemnuri după natură de Bartlett, gravate de artişti englezi. Ediţie franceză revăzută de H. L. Sizerac. Paris, Mandeville, 1849—50.

Debidour. Histoire diplomatique de l'Europe. Paris, Alcan, 1891, 2 volume.

Anatole de Demidoff. Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée, par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie 1840. Ediţie ilustrată de Raffet, Paris, Bourdin, 1840 şi 1854.

Dernières intrigues de la Russie en Valachie et en Moldavie. Paris, Imprimerie de Bourgogne et Martinet, 1838. (Autorul pare a fi Colson).

Radu Dragnea: Mihail Kogălniceanu. Bucureşti, 1926.

Hippolyte Desprez. La Moldo-Valachie et le mouvement roumain. « Revue des Deux Mondes », 1 Ianuarie 1848.

Hippolyte Desprez. Les Roumains, le protectorat russe et la Turquie. Aceiaşi revistă, 15 Decemvrie 1848.

I. Eliade-Rădulescu. Le protectorat du czar. Prefaţă semnată Sébastien Rhéal (Séb. Gayet). Paris, Connon, 1850. Manuscrisul la Academia Română sub Nr. 767.

I. Eliade-Rădulescu, Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine er sur les évènements de 1848. Paris, Librairie de la propagande démocratique, 1851.

I. Eliade-Rădulescu. Issachar sau Echilibru între antiteze. 1859—1869.

I. Eliade-Rădulescu. Souvenirs et impressions d'un proscrit. Paris, Prève, 1850.

Episode de la question d'Orient. Russie, Valachie, Moldvaie, 1842. (Autorul e probabil Colson; poate Vaillant).

G-al C-te de Ficquelmont. La politique de la Russie et les Principautés danubiennes. Paris, Amyot, 1854.

Ioan C. Filitti. Domniile Române sub Regulamentul Organic 1834—1848, Bucureşti 1915.

Ioan C. Filitti. Frământările politice şi sociale în Principatele Române dela 1821—1828.

Ioan C. Filitti. Incercări de reforme în Muntenia sub Grigore Vodă Ghica. In « Convorbiri literare », Octomvrie 1906.

Ioan C. Filitti. Les Principautés sous l'occupation russe (1828—1834). Bucureşti 1904. Teză de doctorat premiată de Facultatea de Drept din Paris.

Ioan C. Filitti. 24 Ianuarie 1859. Extras din revista Tinerimea-Română.

Ioan C. Filitti. Clasele sociale în trecutul românesc. Extras din « Conv. Lit. »

Ioan C. Filiti. Tudor Vladimirescu. Extras din....... Bucureşti, 1938.

Ioan C. Filiti. Un proiect inedit de Constituţie al lui Cuza Vodă, din 1863. Bucureşti.

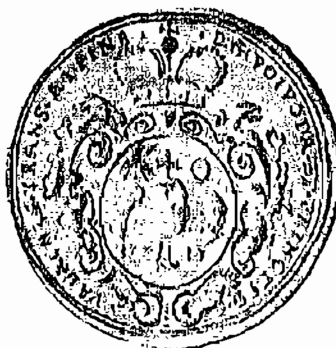
G. Gănescu. La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour, son avenir. Bruxelles 1855. In colaborare cu Théot, fost profesor de franceză în şcoala dela Bucureşti şi inspirat C. Cantacuzino, fostul Caimacam.

Chevalier de Gentz. Dépêches inédites aux Hospodars de Valachie (1813—1828). Publicate de Prokesch-Osten fiul, Paris 1876—7.—3 volume.

P-cesse Aurélie Ghica. La Valachie moderne. Paris 1850.

Saint-Marc Girardin. Souvenirs de voyage et d'études. Paris, Amyot, 1852.
A. Golescu. De l'abolition du servage dans les Principautés danubiennes. Paris, A. Frank, 1856.
A. G. Golesco. L'état politique des Roumains vis à vis des Turcs. Ediţie germană, Viena 1848.
A. G. Golescu. Istoricul protectoratului rusesc în Principate şi al Reg. Org. Retipărit în anul 1848, IV, 35 sq.
A. G. Golescu. Pentru ce este rău Reg. Ţării- Româneşti şi al Moldovei? Retipărit în anul 1848, IV, 235, sq.
I. Grămadă. C. Negruzzi şi M. Kogălniceanu. In « Conv. literare », Martie 1913.
L. A. de Grammont. De l'administration provisoire russe en Valachie et de ses résultats. Bucureşti. Walbaum, 1840.
Un Habitant de la Valachie, adică N. Piccolo, Paul Kisseleff et les Principautés de Valachie et de Moldavie. Paris, Firmin Didot, 1841. Extras din « Revue britannique », Fevruarie 1841 (sub titlul « Du Gouvernement de Paul Kisseleff).
Jules de Hagemeister. Mémoires sur le commerce des ports de la nouvelle-Russie, de la Moldavie, de la Valachie. Odessa 1833.
Fr. von Hagen. Geschichte der Orientalischen Frage. Francfort s/Mein 1877.
B. P. Haşdeu. Histoire de la tolérance religieuse en Roumanie. Bucureşti 1876.
Hommaire de Hel. Voyage en Turquie et Perse... pendant les années 1846, 1847 et 1848. 4 vol. 1854.
I. B. Hertz. La Moldavie et la Valachie dans leurs relations diplomatiques avec l'Autriche. Vienne 1849.
Gr. B. de Platane Hrisoscoleu. Politique russe de ce siècle en Orient. Bucureşti 1877.
G. Ibrăileanu. Spiritul critic în cultura românească. Iaşi 1909.
I. P. Lettres sur la Valachie et réfutation des journaux francais et anglais. Bucureşti 1835. Extras din « Revue du Nord », T. I. (1835), pag. 408—412.
Papiu Ilarian. Questions économiques des Principautés danubiennes. Paris. Charpentier, 1850.
G. I. Ionescu-Gion. Istoria Bucureştilor. Bucureşti, 1899.
N. Iorga. Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc. Bucureşti 1906.
N. Iorga. Geschichte des Rumänischen Volkes. Vol. II.
N. Iorga Corespondenţa lui Ştirbei Vodă. Bucureşti, 1904—5.
N. Iorga Mihail Kogălniceanu, Scriitorul, omul politic şi Românul. Bucureşti, Ed. Fundaţiei, I. V. Socec.
N. Iorga Despre Mihail Kogălniceanu. Bucureşti, Cartea Românească, 1922.
M. Kogălniceanu Desrobirea Ţiganilor, ştergerea privilegiilor boiereşti, emanciparea ţăranilor. Discurs la Academia Română, 1/13 Aprilie 1891.
Vasile M. Kogălniceanu: Chestiunea ţărănească. Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1906.
— Acte şi documente din corespondenţa diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu.
Wilhelm de Kotzebue. Aus der Moldau, Bilder und Skizzen. Leipzig 1861. Trad. rom. 1884.
Wilhelm de Kotzebue. Laskar Vioresku. Ein mold. Genrebild. Tr. rom. de A. M. Buc. 1892.
C. A. Kuch. Moldau-Walachische Zustände in den Jahren 1828 bis 1843. Leipzig, Michelsen. 1844. Trad. rom. de A. C. Cuza, în « Conv. literare », 1893.
Frédéric Lacroix. Question d'Orient. Paris, Truchy, 1839.
Al. Lapedatu: Viaţa politică internă în timpul domniei lui Cuza. In volumul « Alexandru Ioan Cuza ». Bucureşti, Cartea Românească, 1930.
L. (Laurençon) agent diplomatique. Coup d'œil sur l'état actuel de la Valachie et la conduite de la Russie relativement à cette province. Paris, Lejay, 1835. (Pubcalit mai întâi în Portofolio).
I. M. Lejeune. Sur la Moldavie. In « Revue du Nord ». T. III (2-e série), 1837, pag. 402—410.
Victor Magnier. Réponse aux observations sur la dernière campagne de Turquie (de Tolstoy, — vezi acest nume). Paris, Anselin, 1829.
Victor Magnier. Réponse à M. le C-te de Tolstoy, chambellan... Paris, Anselin, 1892.
Xavier Marmier. Du Rhin au Nil, — Tyrol-Hongrie-Provinces danubiennes, etc. Paris, Arthus Bertrand, 1847. 2 vol.
I. B. Marochetti Partage de la Turquie. Paris, Everat, 1827.
Ch. de Mazade. La question d'Orient en 1828. In « Revue des Deux Mondes », 1 Iulie 1887.
G. G. Meitani. Acţiunea diplomatică a Europei faţă de principatele române între anii 1821 şi 1834. Bucureşti, Göbl, 1903.
Mémoire sur les convents roumains placés sous l'invocation des S-ts Lieux d'Orient. Bucarest 1863. (Publicaţie a Ministerului afacerilor străine).
Metternich. Mémoires, ed. Klinkowstroem. Paris, Plon, 1881. T. IV şi V.
P. A. Moruzi: Progrès et liberté. Commerce-Finance-Agriculture, dans les Principautés Unies. Galaţi, Tip. Frederic Thiel, 1861.
— Encore quelques mots sur la question rurale dans les Principautés-Unies-Roumaines. Galaţi, Tip. Frederic Thiel, 1864.
Chevalier F. Muncke, Lettre sur la Moldavie. In « Revue du Midi », t. XI (1839), pag. 20—32.
I. F. Neigebauer. Beschreibung der Moldau und Walachei. Ed. 2, Breslau, 1854. (Dedicat « baronului Hofrath C. von Bals » dela Dumbrăveni).
I. F. Neigebauer. Die Donau-Fürstenthümer. Breslau 1854.
I. F. Neigebauer. Die Moldau-Walachen oder Romanen und der Russische Schutz. Breslau 1854.
I. F. Neigebauer. Die staatlichen Verthältnisse der Moldau und Walachei. Breslau 1856.
I. F. Neigebauer. In Weill's Constitutionnelle Jahrbücher, III, 1847, Aristrocraţia Principatelor.
Nouveaux détails sur les provinces de la Turquie menacées par les Russes. (Extras din « Literary Gazette ». Tip. şi în Revue britannique, I-ére série, T. XVIII (1828), pag. 99—109).
O (agent diplomatique). Poids de la Moldo-Valachie dans la question d'Orient. Paris 1838.
Observations sur la campagne des Russes en 1829 en Moldavie, Valaquie et Bulgarie. Nantes, imprimerie Mellinet Malassin, 1829.
A. Odobescu. Petru Poenaru. Buc. 1889.
A. Odobescu. Les monastères dédiés. Buc. 1863.
Gustave Oelsner. Quelques mots sur l'opportunité de l'accroissement des relations commerciales de la France avec les Principautés. 1840.
Paalzow. Acktenstücke der russischen Diplomatie. Berlin 1854.
Une page d'histoire. Pour répondre au libelle d'un prétendant au trône de Valaquie. (Autorul e probabil Colson, sau, poate, Vaillant).
Papadopol-Calimach. Studiu asupra lucrării lui Zablotsky-Dessiatkovsky despre Kisseleff. In « An. Acad. Rom. », Seria II, t. IX (1886—7).
Papadopol-Calimach. Studiu asupra oraşului Tecuci. In «Conv. lit », XIX, 923.
Perrin Raoul. Coup d'œil sur la Valachie et la Moldavie. Paris, Dupont, 1838.
Graf von P. (ons). Ungarn und die Walachei in neuester Zeit. Leipzig, Reclam, 1840. E traducerea germană a lucrării lui Thouvenel. Vezi acest nume.
Le Portofolio. Collection de documents politiques relatifs à l'histoire contemporaine. Tradus din englezeşte. Paris, 1836—37.
Progrès et position actuelle de la Russie en Orient. Paris, Truchy et Le Doyen, 1837.
Provinces de la Turquie menancées par les Russes. Extras din « London Magazine », tipărit şi în « Revue britannique », I-ère série, T. XVII (1828), pag. 515—530.
Michel-Joan Quin. Voyage sur le Danube, suivi d'aperçus historiques et politiques sur la Hongrie, la Valachie, la Servie et la Turquie. Tradus din englezeşte. (A steam voyage down the Danube) de Eyriés. Paris, A. Bertrand, 1836.
Edgar Quinet. Les Roumains. In « Revue des Deux Mondes », Ianuarie—Martie 1856.

Andrei Rădulescu: Organizarea statului în timpul domniei lui Cuza. In volumul « Alexandru Ioan Cuza ». Bucureşti, Cartea Românească, 1930.
Elias Regnault. Histoire politique et sociale des principautés danubiennes. Paris, Paulin et Lechevallier, 1855.
R. Romanescou. Lettre sur le Moldavie et la Valachie. (Rectificare unor inexactităţi din scrisoarea lui Lejeune. Vezi acest nume). In « Revue du Nord », 3-e série, t. II (1828), pag. 448—452.
Dr. S. Romanschi. Documente austriace cu privire la răscoala bulgărească din Niş la anul 1841. Sofia 1912 (în bulgăreşte).
Radu Rosetti. Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova. Bucureşti 1908.
Radu Rosetti. Pentru ce s'au răsculat ţăranii. Bucureşti 1908.
Radu Rosetti. Conflictul dintre Guvernul Moldovei şi mănăstirea Neamţului. Extras din « An. Ac. Rom. » 1910.
Radu Rosetti. Despre cenzură în Moldova. Extras din « An. Ac. Rom. » 1907.
Radu Rosetti. Un proces de sacrilegiu. Extras din « An. Ac. Rom. ».
A. Rousso. Suite ou supplément à l'histoire politique et sociale... a lui Regnault. Bruxelles, Labrone et Co. (E o refutare).
A. Rousso. Scrieri. Ed. P. V. Hanes, 1908.
A. Sancjouand. Les Principautés roumaines devant l'Europe, 1856. (Autorul e Bibescu Vodă).
Edmund Spencer. Travels in Circassia, Krim Tartary... including a steam voyage down the Danube... London, 1837.
Edmund Spencer. Travels in Western Caucasus, including a tour through... Turkei, Moldavia, Galicia. London, Colburn, 1838.
Barbu Ştirbei. Raport către Kisseleff. In « Conv. lit. », 1889.
D. A. Sturdza, D. C. Sturdza şi *Ghenadie Petrescu*. Acte şi documente privitoare la renaşterea României. Bucureşti, Göbl, 1888. Vol. I, II, III, IX.
(Mihail Sturdza Voevod). Quinze années d'administration en Moldavie. Paris 1856.
Sturdza (Michel) et son administration. Paris, Maulde et Renou, 1846. Retipărit în « Anul 1848 », I, 27.
D. C. Sturdza-Scheianu: Acte şi legiuiri privitoare la chestia ţărănească până la 1866. Bucureşti, Ed. Socec, 1907, (3 volume).
D. C. Sturdza-Scheianu. Chestia Trandafiroff. In Revista nouă, I, 241.
Prince Nicolas Soutzo. Mémoires. Publicate de Rizos.
Prince Nicolas Soutzo. Notions statistiques sur la Moldavie. Iaşi 1849.
Prince Nicolas Soutzo. Aperçu sur les causes de la gêne et de la stagnation du commerce et sur les besoins industriels de la Moldavie. Iaşi 1838. (Dedicat lui Mihain Vodă Sturdza).
Talleyrand (mémoires du Prince de). Paris, Calman Lévy, 1892, t. V.
G. Dem. Teodorescu. Viaţa şi opera lui Eufrosin Poteca. Bucureşti 1883.
Edouard Thouvenel. Hongrie et Valaquie. Paris, A. Bertrand, 1840. (Pentru ediţie germană vezi Pons).
Edouard Thouvenel. La Valachie en 1839. In « Revue des Deux Mondes », 15 Mai 1839.
J. Tolstoy. Un officier d'état major russe. Observations sur la dernière campagne de Turquie. Paris, Goetschy, 1829.
J. Tolstoy. Réplique à la réponse de M. Magnier aux observations etc. Paris, Ledoyen, 1829.
J. Tolstoy. Deuxième république à M. Magnier. Paris, Ledoyen, 1829.
Ubicini et Chopin. L. Provinces Danubiennes et Roumaines. Paris, Didot, 1856.
V. A. Urechiă. Documente relative la anii 1800—1831, în « An. Ac. Rom. ». Seria II, t. X.
I. A. Vaillant. La Romanie. Paris, A. Bertrand, 1845. 3 vol.
De la Valachie et de la Moldavie (Extras din « Blackwood's Magazine ». Tip. în « Revue britannique », 1-ère Série, t. VIII (1826), pag. 78—108.
Verax (Radu Rosetti). La Roumanie et les juifs. Bucureşti, Socec, 1903.
Andrei Vizanti. Veniamin Costachi, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Iaşi 1881.
Voyage dans la Moldavie, la Valachie et à Constantinople. Avignon, Pierre Chaillot jeune, 1829.
Chr. Witt Ueber die Eigentümlichkeiten des Klima's der Walachei und Moldau und die sogennante wallachische Seuche unter der zweiten russischen Armee, während des letzten türkischen Krieges. Leipzig 1844.
A. D. Xenopol. Răsboiele dintre Ruşi şi Turci. Iaşi, Goldner, 1880.
A. D. Xenopol. Istoria Românilor din Dacia Traiană, Iaşi, Goldner, 1892.
A. D. Xenopol. Mihail Kogălniceanu. Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1895.
A. D. Xenopol. M. Kogălniceanu. Cuvântare de primire în Academia Română. Bucureşti 1898.
A. D. Xenopol. Istoria partidelor politice în România. Bucureşti 1911. 2 vol.
A. D. Xenopol. Din amintirile unui boier moldovean. Extras din « An. Ac. Rom. » 1910.
Domenico. Zanelli Relazione sulla Moldavia et Valachia, estratta dal viaggio in Oriente. Roma 1842.

MEDALIE DE ARGINT (REVERS)
A LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU
(Colecţia ing. *Const. Orghidan*)

VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI SUB CAROL I

In noaptea de 10 spre 11 Februarie 1866, pe la ora 4 dimineața, conjurații pătrunseseră în palatul domnesc și siliseră pe Domnitor să semneze următorul act de abdicare:

« Noi Alexandru Ioan I, conform dorinței națiunii întregi și angajamentului ce am luat la suirea pe tron, depui astăzi 11/12 Februarie 1866, cârma guvernului în mâna unei locotenențe domnești și a ministerului ales de popor ».

Locotenența domnească era astfel alcătuită: General N. Golescu, Colonel N. Haralamb și Lascăr Catargi, iar până la venirea boierului dela Golășei din Moldova, interimar D. A. Sturza.

Guvernul provizoriu avea în fruntea sa pe Ion Ghica, ca președinte al Consiliului și ministru de externe și pe Dimitrie Ghica, ca ministru de interne.

Noul regim nu întâmpină nici o împotrivire la înscăunarea lui.

In aceeași zi, 11 Februarie 1866, Camera și Senatul, întrunite în sala de ședințe a Adunării Deputaților sub președinția Mitropolitului Primat, în urma propunerii lui Ion Ghica, aleg prin aclamații ca « Domn stăpânitor al Principatelor-Unite Române » pe « Alteța sa Regală Filip Eugeniu Ferdinand Maria Clement Balduin Leopold George, Comite de Flandra și Duce de Saxonia, sub numele de Filip I ».

In sfârșit peste două seri (13/25 Februarie), Alexandru Ioan Cuza, Domnul primei Uniri, era pornit spre granița ungurească, prin Predeal.

Marele Domnitor, care a avut firește scăderi dar care n'a încetat o clipă de a fi un mare român, nu se va mai întoarce niciodată în țara sa pe care o iubise atât.

Dar dacă lovitura reușise de minune, mai ușor decât se așteptau conjurații înșiși, problemele ce se puneau noului regim erau foarte grele.

Din punct de vedere al politicii interne răsturnarea lui Cuza redeștepta poftele și ambițiile pretendenților la domnie și îngăduia, mai ales în Moldova, o agitație separatistă serioasă care va culmina în sângeroasele incidente dela 3 Aprilie.

Firește că marile puteri vecine, Austria și cu atât mai mult Turcia și Rusia, încurajau și susțineau agitațiile separatiste. Marea primejdie nu venea însă de aci. Incurcăturile externe și atitudinea puterilor garante puneau în joc însăși principiul unirii Principatelor.

Intr'adevăr, se știe că Poarta nu recunoscuse unirea decât în persoana lui Cuza.

Indată ce se află la Constantinopol de răsturnarea lui Cuza și de alegerea Domnului străin, Turcia cere imediata convocare a conferinței celor 7 puteri garante, semnatare ale convenției din 1858 pentru organizarea Principatelor.

Alegerea Contelui de Flandra nemulțumise nu numai Turcia, Rusia și Austria ci și pe Napoleon al III-lea.

Contele de Flandra fiind un nepot al Regelui Ludovic Filip, deci înrudit cu casa de Orleans, pretendentă la Tronul Franței, era privit cu neîncredere de Napoleon al III-lea care ocupase prin lovitură de stat acest tron.

De altfel, Contele însuși nu avea tragere de inimă pentru marea misiune ce-i revenea. Era un om potolit, fără ambiții politice, iubind o viață retrasă. De aceea, la 18/30 Martie guvernul belgian comunică lui Vasile Boerescu, Ludovic Steege și Scarlat Fălcoianu, delegații guvernului provizoriu, că Filip de Flandra nu poate primi coroana ce i se oferise.

In sfârșit, la 23 Martie (4 Aprilie) conferința puterilor în a cincea ședință, hotărăște în unanimitate a înmâna guvernului provizoriu din București următoarea deciziune:

« Adunarea, care are să se întrunească în București, este chemată a proceda la alegerea gospodarului. Alegerea nu va putea cădea decât pe un pământean, în termenii articolului 3 al convenției din 19 August 1858. Dacă majoritatea deputaților Moldoveni din Adunare ar cere, ei vor avea facultatea să voteze separat de Munteni. In cazul când majoritatea moldovenească se va pronunța în contra Unirii, acest vot ar avea de consecință separațiunea ambelor Principate ».

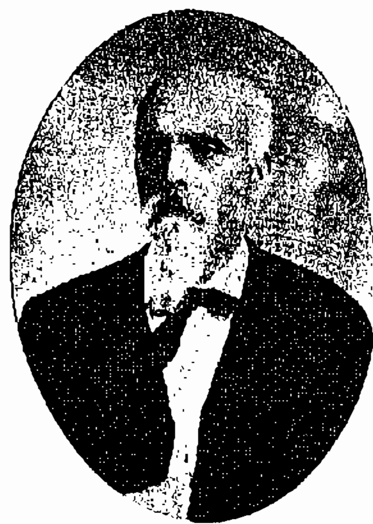
Dar roata norocului românesc se întoarce. Deși hotărîrea conferinței fusese luată cu unanimitate, totuși, pe sub mână, patru din cele șapte mari puteri ne erau sau favorabile sau erau neutre. Anglia, Italia, Prusia și Franța nu se raliau decât de formă Turciei, Rusiei și Austriei.

Ele ar fi agreat pe Carol de Hohenzollern. Bălăceanu și Brătianu se grăbiseră să propună candidatura acestuia guvernului din București.

De altfel, această candidatură prezenta pentru noi multiple avantagii. Prințul Carol era simpatizat

GENERAL NICOLAE GOLESCU, 1810-1877

LASCĂR CATARGI, 1823-1900

COLONEL N. HARALAMBIE, 1828-1908

MEMBRII LOCOTENENȚEI DOMNEȘTI

personal de Napoleon al III-lea și de Regele Prusiei Wilhelm I-ul, iar familia de Hohenzollern-Sigmaringen era strâns legată atât de Curtea imperială franceză cât și de Curtea regală prusiană. Așa dar, datorită candidaturii lui Carol de Hohenzollern cauza românească obținea sprijinul — pe sub mână bine înțeles — Parisului și Berlinului și prin acestea o atitudine binevoitoare din partea Londrei. Partida era pe jumătate câștigată.

Doi oameni o vor câștiga în întregime: Ion Brătianu și Prințul Carol însuși.

Dându-și seama de dispozițiunile cercurilor politice franceze, Brătianu plecă în grabă la Düsseldorf, unde Principele Carol-Anton de Hohenzollern, tatăl Prințului Carol, era guvernator al provinciei renane — spre a căpăta consimțământul Prințului.

Intre timp, la București, în ziua de 30 Martie (11 Aprilie) «Locotenența domnească publică o proclamație către popor, recomandând alegerea prin plebiscit a Prințului Carol de Hohenzollern ca «Domnitor al Românilor» cu drept de moștenire, care va domni sub numele Carol I». La 2 Aprilie consiliul de miniștri publică și el o proclamație în același sens.

ION GHICA, 1817-1897
Președinte al Consiliului și ministru de Interne

Plebiscitul începe la 2 Aprilie și se închide la 8 Aprilie. Carol I-iu împlinea în această zi 27 de ani. Rezultatul plebiscitului este: 685.969 voturi pentru 224 voturi contra.

La 9 Mai 1866, după o călătorie plină de peripeții pe Dunăre, Carol de Hohenzollern puse piciorul pe pământul românesc, la Turnu-Severin.

A doua zi dimineața, pe la ora 8, Domnul României, porni spre București. Era 10 Mai 1866.

Aci Dimitrie Brătianu, primarul Capitalei, îi prezentă pe o pernă de mătase roșie cheile orașului.

Mulțimea aclamă frenetic pe Suveran care răspunde cu o scurtă cuvântare în franțuzește. In acea clipă porni o ploaie torențială, «cea dintâi care stropea și răcorea ogoarele României, uscate de trei luni de secetă».

Cerul ieșise cu plin înaintea Domnului! Apoi într'un landou de gală, deschis, având lângă el pe generalul Golescu și pe Ion Ghica, înconjurat de un stat major strălucit de ofițeri, călărind cai pur sânge, porni spre mitropolie.

După Te-Deum, Domnul, însoțit de Mitropolit, de înaltul cler, de locotenența domnească, de guvern, trecu pe jos la Cameră spre a depune jurământul.

La intrare îl primi președintele Camerei, Manolache Costache Epureanu și-l conduse la tronul princiar ridicat pe tribună.

Intr'o însuflețire care nu voia să se mai potolească, după o furtună de aclamații ce nu se mai sfârșiau, o liniște mormântală coborî asupra Adunării.

Mitropolitul puse crucea și Evanghelia pe masa așezată în fața tronului și invită pe principe să depună jurământul pe legile țării. Apoi colonelul Haralamb — membru al Locotenenței domnești — citi formula de jurământ românesc care se comunicase prințului și în traducere franțuzească: «Jur de a păzi legile României, de a menține drepturile sale și integritatea teritoriului ei».

Prințul Carol puse mâna dreaptă pe Evanghelie și rosti cu voce fermă pe românește « Jur ».

La 10 Mai 1866 se împlinise ultima dorință a divanurilor ad-hoc: aducerea pe tronul României a unei dinastii străine. Carol I de Hohenzollern își începea domnia în împrejurări destul de grele. Faptul împlinit — deși sprijinit pe sub mână de Franța și de Prusia — nu fusese recunoscut. Turcia amenința cu ocuparea Principatelor, iar Viena și Petersburgul o secundau. Guvernul român mobiliză armata puțin numeroasă și slab înarmată. Finanțele erau sleite. Imprumutul lansat de Mavrogheni pe piața internă nu produsese decât sume derizorii. Separatismul moldovenesc, cu toată înnăbușirea mișcării din 3 Aprilie, era puternic.

In schimb împroprietărirea din 1864 liniștise, pentru moment, pe țărani, așa că problema socială nu venea să complice greutățile internaționale, politice, militare și financiare.

Aceasta era situația țării în clipa când Carol I își începea domnia.

Față de gravitatea situației, coaliția care răsturnase pe Cuza perzista. Primul guvern al Principelui Carol prezidat de Lascăr Catargi, cuprinde pe conservatori (Catargi-Mavrogheni), pe moderați (Dimitrie Strudza-Ion C. Cantacuzino) și pe « roșii » radicali (Ion C. Brătianu-C. A. Rosetti).

Noul guvern mobilizează armata spre a rezista eventual Turciei, și încearcă să obțină recunoașterea faptului îndeplinit.

In politica internă, cabinetul Catargi duce la bun sfârșit votarea Constituției (29 Iunie 1866). Constituanta e dizolvată la 6 Iulie 1866.

PRINCIPELE CAROL DE HOHENZOLLERN

Desbinarea între conservatori și roșii duce la demisia cabinetului (13 Iulie 1866).

Ion Ghica formează cabinetul care izbutește să obțină din partea Turciei recunoașterea dinastiei străine (Octomvrie 1866) și prezidează alegerile (Noemvrie 1866). Rezultatul alegerilor este împărțirea corpurilor legiuitoare în trei grupe ostile de aceeași forță: moderați, roșii și partizani de ai lui Cuza. Guvernul nu mai are nici o autoritate în Cameră și e silit să demisioneze.

Intre Martie 1867 și Noemvrie 1868, sub cabinetele C. Krețulescu, Ștefan Golescu și Nicolae Golescu, adevăratul conducător al acțiunii guvernamentale este Ion C. Brătianu. De acord cu Domnul, care are mare încredere în el, pornește la reorganizarea și înarmarea armatei și la votarea concesiunilor căilor ferate. Concesiunea construirii căilor ferate este atribuită consorțiilor Offenheim și Strousberg. Opera politică și gospodărească a lui Brătianu e rodnică. Dar politica lui externă îndrăzneață (încurajare a agitației antiturce în Balcani, apropiere de Serbia și Rusia), și mai ales încercarea de a stăvili năvala evreiască în Moldova, îi atrag dușmănia marilor puteri. « Alianța Izraelită » deslănțue o violentă campanie de presă împotriva României și cere tuturor guvernelor măsuri energice împotriva « barbariilor » lui Brătianu, care-și apăra țara de invazia semită.

Presiunile Franței, Austriei și Prusiei determină pe Domnitor, în Noemvrie 1868, să se despartă de omul în care avea deplină încredere și cu care pornise să dea României o armată modernă și căi ferate.

Noul Guvern Dimitrie Ghica-Kogălniceanu încearcă o apropiere de Turcia și de Austria în politica externă, e silit să tolereze năvala semită și continuă înzestrarea armatei și construirea căilor ferate.

La început ministerul Ghica-Kogălniceanu e susținut de Brătianu. Curând însă roșii, mai ales sub influența lui Rosetti, trec la atac împotriva cabinetului și pentrucă Domnul nu-i aduce la putere nu-l cruță nici pe el.

In cursul primăverii și verii anului 1869, campania antiguvernamentală și antidinastică e în toi.

Domnitorul acordând lui Ghica disolvarea Camerei liberale, roșii întrec orice limită. Se pune la cale chiar detronarea Domnului și înlocuirea lui cu colonelul Bibescu.

Principele Carol nu se lasă intimidat. In toamna lui 1869, se căsătorește cu Principesa Elisabeta de Wied și lipsește aproape trei luni din țară cu toate amenințările roșiilor.

Un conflict în sânul ministerului, între Mihail Kogălniceanu și Vasile Boerescu, duce la demisia amândorura, la dislocarea majorității guvernamentale și apoi — după un vot de blam din partea Camerei — la retragerea lui Dimitrie Ghica.

La 2 Februarie 1870 se formează Guvernul Al. G. Golescu. Condus de un președinte fără autoritate, alcătuit din oameni șterși, noul cabinet își duce viața de azi pe mâine, într'o încordare crescândă. Peste două luni e silit să se retragă.

Domnul cheamă la președinția consiliului pe un om de mare prestigiu, conservator moderat, Manolache Costache Epureanu, care formează un minister de tineri, supranumit « cloșca cu pui ». Intră pentru prima oară într'un guvern, tânăra pleiadă conservatoare, « Juna dreaptă » care va domina apoi timp de câteva decenii viața publică românească, în frunte cu Petre Carp și Alexandru Lahovary. Se disolvă

DOMNITORUL CAROL IN DRUM SPRE CAPITALA SA
Gravură de Emil Volkers

din nou Corpurile Legiuitoare, dar din alegeri iese o foarte slabă majoritate conservatoare-moderată, față de o compactă și violentă opoziție liberală.

Tensiunea internă e complicată de evenimentele externe. Răsboiul franco-prusian răscolește sentimentele francofile ale opiniei publice românești. Bine înțeles, Domnul « prusian » suferă consecințele francofiliei. In Cameră și în presă se cere să mergem alături de Franța.

Repetatele victorii prusiene ațâțau și mai mult spiritele împotriva Domnitorului. Roșii pregătesc pe față răsturnarea lui. In noaptea de 8—9 August 1870 izbucnește la Ploești, sub conducerea deputatului liberal Al. Candiano-Popescu, o răscoală. Se proclamă republica; Carol I e decăzut din domnie. Fără să se fi dovedit precis vreodată participarea conducătorilor liberali în încercarea lui Candiano-Popescu, se poate totuși afirma că n'au fost străini de ea. Trupele maiorului Gorjan restabilesc în câteva ore ordinea. Sunt arestați — în afară de cei prinși la fața locului — Ion Brătianu, N. Golescu, Eugen Carada, șefii partidului roșu. Vor fi însă curând liberați, iar jurații din Târgoviște vor achita pe autorii materiali ai răscoalei. Agitația antidinastică crește pe zi ce trece. Scandalul Strousberg — în executarea lucrărilor și în manipularea fondurilor se comiseseră mari incorectitudini — dă un nou aliment atacurilor împotriva Domnului, acuzat că a favorizat pe Strousberg.

In Decemvrie nici ministerul Manolache Costache Epureanu nu mai poate domina situația și se retrage. Domnul, muncit de gândul abdicării, cere Camerei să-i desemneze un prim-ministru. E desemnat Ion Ghica, liberal moderat, prieten cu roșii. Se începe acum infiltrarea roșiilor în administrație, consilii comunale, poliție. Scandalul Strousberg continuă. Desbaterile Camerei sunt furtunoase și violent ostile Domnului. Se vorbește insistent de abdicare. La 10 Martie roșii încearcă să traducă în fapt intențiile de abdicare.

Colonia germană, în frunte cu consulul general de Madovitz, se strânge în sala Slătineanu (Capșa de astăzi) spre a sărbători ziua Impăratului Wilhelm I și victoria Prusiei. Abia se instalaseră comesenii la banchet, și o ploaie de pietre lovește geamurile sălii Slătineanu. Mii de oameni se strâng pe străzi, huiduesc pe Nemți, aclamă republica și pornesc spre palat. Generalul Solomon scoate trupa și acoperă palatul. Tumultul durează toată noaptea.

A doua zi dimineața, Principele Carol convoacă pe foștii membri ai locotenenței domnești, Lascăr Catargi și Generalul Golescu, spre a le remite abdicarea. Amândoi îl conjură să nu abdice. Domnul se lasă convins, cere însă un guvern tare. La 11 Martie 1871, Catargi formează primul minister de durată, marele minister conservator ce va guverna până la 1876.

Prima perioadă din domnia lui Carol I ia sfârșit. Perioadă de frământări, de instabilitate ministerială, de patimi deslănțuite, de atotputernicie a parlamentului, de paralizie a puterii domnești. Din Mai 1866 până în Martie 1876, se schimbă 10 guverne și se disolvă de 5 ori Corpurile Legiuitoare. Totuși, în acești cinci ani, datorită mai ales stăruinței și energiei Domnitorului, s'a organizat și înarmat oștirea și s'a terminat o bună parte din rețeaua căilor noastre ferate.

Cabinetul Lascăr Catargi (11 Martie 1871—31 Martie 1876) concentrează toate elementele conservatoare. Atât vechii conservatori, cât și tinerii din

Jur de a fi credincios legilor țării, de a păzi religiunea României, precum și integritatea teritoriului ei și de a domni ca Domn constituțional.

Je jure d'être fidèle aux lois du pays, de maintenir la religion de la Roumanie ainsi que l'intégrité de son territoire et de gouverner en Prince constitutionnel.

TEXTUL JURĂMÂNTULUI NOULUI DOMNITOR AL ROMÂNIEI

juna dreaptă se grupează în jurul boierului dela Golășei. « Junimiștii », la îndemnul lui Costa-Foru, părăsesc și ei preocupările strict culturale, avântându-se în viața publică.

Lascăr Catargi izbutește să restabilească prestigiul dinastiei. Domnul, îndepărtând gândurile de abdicare, secundează ministerul în toate operele lui mari. Mavrogheni restabilește finanțele statului și dă României sistemul fiscal modern. Generalul I. Em. Florescu își reia opera de organizator al armatei începută sub Cuza.

Opoziția e ca și paralizată în primii ani. Abia în preajma alegerilor din 1875 se reculege și dă un atac viguros. Catargi izbutește totuși să-și asigure majoritatea și în nouile corpuri legiuitoare. Dar lunga guvernare a uzat pe conservatori. Majoritatea parlamentară se dislocă. Manolache Costache Epureanu trece în opoziție. Toate personalitățile și grupările ostile guvernului — Brătianu-Rosetti cu roșii lor, Ion Ghica, Dimitrie Sturdza, Mihai Kogălniceanu, Gh. Vernescu, Manolache Costache Epureanu, N. Blaremberg — se unesc într'o mare coaliție antiguvernamentală, « coaliția dela Mazar-Pașa ».

DOMNITORUL CAROL IN UNIFORMĂ DE OFIȚER ROMÂN

Totodată problema Orientului amenință să fie redeschisă. Revolta Bosniei și Herțegovinei, clocotul Serbiei, mișcările din Bulgaria, atitudinea Rusiei, arătau iminența crizei.

Cabinetul conservator înțelegea să păstreze o atitudine strict neutrală. Dimpotrivă, Domnul socotea că România trebue să ia parte la războiul de eliberare a popoarelor creștine de sub jugul semilunei spre a-și dobândi — cu armele în mâini — independența. Desagregarea partidului său, nereușita la alegerile senatoriale, atacurile opoziției, desacordul cu Prințul pe tema problemei Orientului, fac pe Lascăr Catargi să se retragă. El înfăptuise o operă mare. Salvase și consolidase dinastia, deschisese era guvernelor de durată și autoritate.

Coaliția dela « Mazar-Pașa » se credea victorioasă. Domnul însă îi va dovedi că acum el e stăpân pe situație. Când Gh. Vernescu, chemat la palat, refuză să țină seama de observațiile Suveranului cu privire la compunerea listei ministeriale, Principele Carol nu pregetă să rupă discuțiunea și să însărcineze pe generalul I. Em. Florescu cu formarea unui nou cabinet conservator. Este un eveniment plin de semnificație în istoria contemporană a României. El dovedește că monarhia dobândise puterea să reziste la nevoie partidelor.

Guvernul I. Em. Florescu nu durează decât două săptămâni jumătate, dar scopul e atins. Coaliția dela « Mazar-Pașa » acceptă condițiile Suveranului și astfel se ajunge la ministerul Manolache Costache Epureanu (23 Aprilie 1876) care cuprinde pe Brătianu, Kogălniceanu, Vernescu, Pherekyde, Chițu, Col. Slăniceanu.

Nouile alegeri dau însă o puternică majoritate roșiilor. Coaliția dela « Mazar-Pașa » nu mai corespunde situațiunei. La 24 Iulie 1876, Ion Brătianu se prezintă Camerelor în fruntea unui cabinet liberal pur. Dar politica internă trece pe al doilea plan față de gravitatea situațiunei internaționale. Răsboiul sârbo-turc începuse. Rusia se mișca. Puterile interveneau la Constantinopol căutând să determine Poarta la concesiuni care să evite războiul. Situația României era foarte grea. Ea se temea ca războiul ruso-turc să nu se desfășoare pe teritoriul ei, pe de altă parte nu putea privi nepăsătoare la lupta pe viață și pe moarte a popoarelor creștine, în sfârșit voia să-și realizeze independența.

Domnul, de acord cu Brătianu — împăcarea între cei doi oameni era acum definitivă — voia ca România să-și capete cu armele în mână independența, ca atare trebuia să se alăture Rusiei. Dar majoritatea fruntașilor politici sunt pentru neutralitatea absolută.

Brătianu manevrează cu multă abilitate. El cere puterilor să garanteze neutralitatea României, ceea ce firește nimeni nu vrea. Astfel capătă libertatea morală de a admite trecerea trupelor rusești prin România. Totuși, teama de Rusia nu părăsește pe conducătorii României. Deaceea ei cer și obțin dela Ruși un tratat politic, — tratatul dela 4 Aprilie 1877 — prin care împărăția pravoslavnică se obligă a respecta integritatea teritoriului României. Cooperarea militară a trupelor românești, care ni se ceruse de Marele Duce Nicolae, comandantul oștirei rusești, e respinsă cu dispreț de Gorceacof. Dar acordul cu Rusia determină pe Turci să ne trateze ca dușmani. Orașele noastre de pe malurile Dunării sunt bombardate și vapoarele noastre atacate. De aceea, la 30 Aprilie 1877 Camerele române constată solemn starea de războiu existentă între România și Turcia, iar la 10 Mai 1877 România se declară independentă.

Intre timp Rușii trec Dunărea și obțin la început succese răsunătoare. Osman Pașa însă le ține piept la Plevna. Atacurile rusești sunt sângeros respinse, trupele Țarului sunt amenințate să fie aruncate în Dunăre.

In fața dezastrului mândria cedează. Marele Duce Nicolae trimite Principelui Carol celebra telegramă: « Les Turcs, ayant amassé les plus grandes masses à Plevna, nous abîment. Prie de faire fusion,

démonstration, et, si possible, passage du Danube que tu désires faire... ». Dar Principele Carol nu acceptă ca armata sa să lupte sub comandamentul rus. După unele negocieri pe această temă, Țarul oferă Domnului României comanda tuturor trupelor din fața Plevnei.

ALEXANDRU GOLESCU, 1819—1881

La 20 August armata română trece Dunărea pe la Zimnicea. Peste 10 zile, la 30 August, primește eroic botezul focului la Grivița. Asalturile împotriva Plevnei nereușind, se începe un lung asediu. Tânăra noastră oștire are prilejul de a-și dovedi în nenumărate rânduri calitățile ei războinice. Abia la 28 Noemvrie 1877, Plevna poate fi cucerită. Rușii pornesc înainte spre Constantinopol, iar Românii au prilejul să *mai repurteze victorii la Smârdan și Vidin.*

Acum însă încep desiluziile păcii.

Rusia tratează singură și armistițiul și pacea dela San Stefano. Românii, cari fuseseră buni pe câmpul de luptă, sunt tratați ca niște vasali ai Porții. Ba, mai mult, Rusia manifestă fățiș intențiunea de a ne relua cele trei județe din Basarabia. Când România protestează, Rusia o amenință cu ocupațiunea militară și cu desarmarea oștirei române.

Congresul dela Berlin (13 Iunie—13 Iulie 1878), admite Independența României dar în acelaș timp primește punctul de vedere rusesc, legalizează răpirea celor trei județe din Basarabia, dându-ne Dobrogea în schimb. Și independența ne este recunoscută, însă numai sub rezerva acordării de drepturi Evreilor. Așa dar forța internațională evreiască ne silea să acordăm drepturi celor pe care ne silise să-i primim.

GENERAL I. EM. FLORESCU, 1819—1893

Rezultatele Congresului dela Berlin, sunt primite cu indignare în țară. Totuși, recunoașterea independenței nu putea fi dobândită fără a satisface dorințele puterilor. In primăvară 1879, se fac alegeri pentru constituanta menită să schimbe art 7 din Constituție. Alegerile dau din nou compacte majorități liberale; conservatorii pătrund, opt, la Senat și, șapte, la Cameră. După desbateri furtunoase, abia în Octombrie, Corpurile legiuitoare votează textul noului art. 7, prin care se dădea Evreilor dreptul de a fi naturalizați Români ca orice alt străin, adică prin votul Camerei și al Senatului. In Februarie 1880, toate puterile au recunoscut independența României.

PRINCIPELE DIMITRIE GHICA 1816—1897

Periculoasă, plină de incidente, a fost și perioada în care s'a tras pe teren, de o comisiune internațională— România fiind reprezentată prin Mihail Pherekyde, Colonelul Slăniceanu, Fălcoianu și Arion — frontiera dobrogeană. Rusia a avut, permanent, o atitudine dușmănoasă și a făcut să ni se tragă *o frontieră nefavorabilă din toate* punctele de vedere.

Altă chestiune internațională care interesa direct România și a dat naștere la mari frământări între 1878—1883, a fost problema Dunării.

Austria încearcă să obțină pe tot parcursul Dunării românești drepturile de supraveghere și poliție similare cu acelea exercitate de Comisiunea Europeană, pe porțiunea Galați-Sulina. România rezistă cu înverșunare pretențiunilor austriace și deși conferința internațională dela Londra — la care iarăși n'am fost admiși a lua parte — prin tratatul dela 10 Martie 1883 le admite, noi am refuzat să ne închinăm. Austria neputând recurge la măsuri coercitive, suveranitatea noastră asupra Dunării dela Vârciorova la Galați, a rămas neștirbită.

Politica internă se desfășoară sub semnul lui Ion Brătianu. Această mare personalitate, lucrând în acord cu Domnul și sprijinindu-se pe partidul cel mai puternic și mai disciplinat din țară, folosește rând pe rând pe Kogălniceanu, pe Sturdza, pe Boerescu, pe Câmpineanu, păstrând însă întotdeauna frânele guvernării în mâinile sale.

PRINCIPELE GEORGE GR. CANTACUZINO 1837—1913

Pe primul plan sunt două probleme care interesează în cel mai înalt grad țara și monarhia: succesiunea la tron și regalitatea.

La 21 Noemvrie 1880, prin actul de familie semnat la Sigmaringen, Prințul Ferdinand de Hohenzollern devenea moștenitor presumptiv al Coroanei românești, iar la 14/26 Martie 1881 parlamentul aclamă transformarea României în Regat. Regele ar fi vrut ca încoronarea lui să se facă sub un guvern național. Brătianu începe negocieri în acest sens cu Petre Carp, ele nu reușesc însă din cauza rezervei lui Lascăr Catargi. Pentru ca încoronarea să se facă totuși într'un moment de destindere politică, Ion Brătianu demisionează. Fratele său, Dumitru Brătianu formează la 11/23 Aprilie 1881 guvernul menit să prezideze — tot la 10 Mai — la încoronarea primului rege al României.

Ion Brătianu reia frânele guvernării la 9/21 Iunie 1881 și le va păstra fără întrerupere până în 1888.

Viața politică devine din ce în ce mai agitată. Impins de Rosetti, Brătianu convoacă o nouă Constituantă (Aprilie 1883), menită să lărgească baza electorală. Dar, cu toată victoria electorală, Constituanta e un prilej de slăbiciune pentru guvern. Rosetti, îndispus și din cauza apropierii de puterile centrale, cere colegiu unic. Brătianu vrea o revizuire limitată, trei colegii electorale în loc de patru. Divergențele se accentuează între conducătorul din ce în ce mai realist, mai oportunist, și fanaticul liberalismului intransigent. O prietenie de o viață întreagă se strică în pragul morții. De altfel, animozitățile împotriva lui Brătianu devin pe zi ce trece mai puternice. Dumitru Brătianu l-a părăsit, Rosetti nu-i iartă « trădarea principiilor », Kogălniceanu e în opoziție, Lascăr Catargi și Gh. Vernescu au fundat partidul « liberal-conservator », Blaremberg, Nicolae Ionescu atacă și ei guvernul. In schimb junimiștii se apropie de Brătianu pe tema politicei externe. Intr'un articol de mare răsunet publicat în Ianuarie 1881 în « Deutsche Revue », Titu Maiorescu preconizase, față de pericolul rusesc, intrarea României în blocul puterilor centrale. In toamna anului 1883, România semnează tratatul de alianță cu Austro-Ungaria. Timp de trei decenii noua direcție, dată de Rege și de Brătianu, cu concursul lui Carp — numit ministru la Viena — politicei externe românești, se va menține.

ION BRĂTIANU, 1821—1891

Ultimii ani de guvernare ai lui Ion Brătianu sunt grei. Partidul național liberal, pornind la formarea unei burghezii naționale cu sprijinul statului, își vede reputația morală compromisă. Lunga guvernare întărește dar și exasperează opoziția. Incidente sângeroase au loc în mai multe rânduri la București, la Galați, la Iași. Alegerile din Ianuarie 1888 mai dau încă odată majoritatea liberarilor, dar sfârșitul e aproape. Scandalul Maican (Februarie 1888) slăbește și mai mult poziția șubredă a ministerului. Opoziția unită ține întruniri peste întruniri. La 14 și 15 Martie noui incidente sângeroase se desfășoară în piața Palatului și la Cameră.

Ion Brătianu e silit să se retragă.

Doisprezece ani de guvernare neîntreruptă dăduseră țării — bine înțeles datorită și împrejurărilor și Regelui — independența, războiul glorios, regatul, o impresionantă creștere a activității economice și culturale, răscumpărarea căilor ferate. Firește erau și umbre: pierderea Basarabiei, umilirea suferită la Congresul dela Berlin, corupțiunea ce se întindea în lumea politică și în administrația civilă și militară.

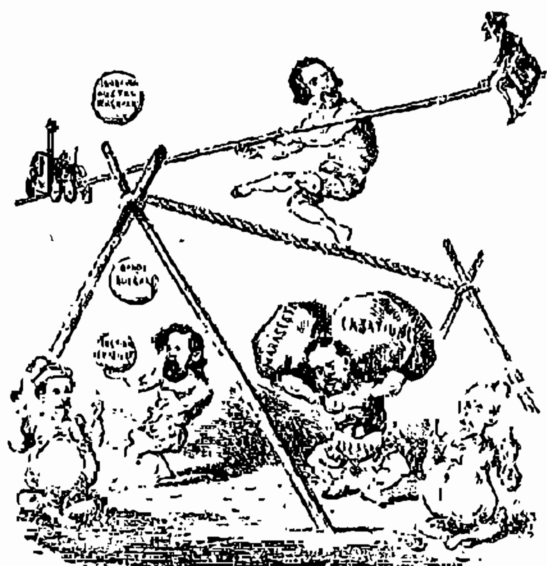
Problema succesiunii e complicată. Partidul liberal-conservator este pivotul opoziției, cadrele și popularitatea lui sunt puternice, dar înverșunarea ce o arată liberalilor lasă să se prevadă că, odată ajuns la guvern, ar porni la represalii.

Pe de altă parte, în politica externă, el nu aprobă orientarea spre puterile centrale, ci perzistă la formula « neutralității ». Regele, dovedind încă odată poziția dominantă la care ajunsese în politica românească, dă puterea junimiștilor, strălucit stat major fără trupe. La 23 Martie 1888, Theodor Rosetti formează cabinetul care cuprinde pe P. Carp, T. Maiorescu, Menelas Ghermani, Al. Marghiloman. Abia format, ministerul Rosetti trebue să reprime sângeroasa mișcare țărănească din județele Munteniei. Problema agrară, trecută dela împroprietărirea din 1864 pe al doilea plan, redevenea acută.

Junimiștii nu pot păși la alegeri fără să se înțeleagă cu partidul Catargi-Vernescu. Sesiunea parlamentară e închisă și abia la 8 Septembrie, după ce se stabilise un acord cu partidul liberal-consevator, Corpurile legiuitoare sunt disolvate. Alegerile (14 Octomvrie 1888) dau majorități partizanilor lui Catargi și Vernescu. Junimiștii sunt în minoritate, liberalii sdrobiți. Insuși Ion Brătianu, marele Ion Brătianu, căzuse în fața unui bancher — Zerlendi.

Theodor Rosetti demisionează (12 Noemvrie 1888), dar își reconstitue cabinetul cu Vernescu, Al. Lahovary și Generalul Manu. Această jumătate de măsură nu satisface majoritatea Camerii. In Februarie, bătălia parlamentară începe pe tema dării în judecată a foștilor miniștri liberali. Junimiștii sunt contra trimiterii în judecată, liberalii-conservatori pentru. Votul arată proporția forțelor: 101 votează darea în

judecată, 41 o resping. Junimiştii se retrag şi Lascăr Catargi alcătueşte un cabinet liberal-conservator (29 Martie 1889) cu Vernescu, Generalul Manu, Al. Lahovary. Neviabilitatea formulei liberal-conservatore e evidentă pentru toată lumea; de aceea, în umbră, se lucrează la un acord definitiv între conservatori şi junimişti. Catargi îşi dă temporar demisia, trecând puterea Generalului Manu care formează un cabinet compus din 3 miniştri conservatori şi 3 junimişti (5 Noemvrie 1889). Însă elementele anti-junimiste din partidul conservator, împreună cu Vernescanii nu se dau bătuţi. Concetrându-şi forţele la Senat, izbutesc să dea un vot de blam ministerului Manu, pe tema legii instrucţiunii publice prezentată de Maiorescu. La 21 Februarie 1891, Generalul I. Em. Florescu prezidează ultimul guvern liberal-conservator, căci în toamnă acordul dintre conservatori şi junimişti fiind

O TRUPĂ DE SALTIMBANCI
Ion Brătianu jonglează cu «bandele bulgare», «chestia evreilor» şi «conspiraţia austro-maghiară», iar C. A. Rosetti, pe coardă, face echilibristică cu evrei şi căile ferate.
Caricatură din 1869, reprodusă de *Polihroniade* şi *Tell*, op. cit.

complet, Regele încredinţează puterea lui Lascăr Catargi (27 Noemvrie 1891). Camerele sunt disolvate, alegerile se fac la începutul anului 1892, mişcarea conservatoare — după trei ani de frământări sterile între cele două ramuri ale sale — porneşte la o lungă guvernare (18 Decemvrie 1891—30 Octomvrie 1895).

Guvernarea Lascăr Catargi-Petre Carp este tipic conservatoare. Potolită, calmă, fără mari iniţiative politice, dar Lascăr Catargi la interne, Petre Carp la domenii, Menelas Ghermani la finanţe, fac operă de buni şi cinstiţi gospodari.

Intre timp se petrecuseră evenimente importante în tabăra liberală. Ion Brătianu murise în primăvara lui 1891, şi Mihail Kogălniceanu îl urmase la 20 Iunie.

Dumitru Brătianu fusese proclamat şef al partidului în locul fratelui său. Peste un an (Iunie 1892) va muri însă şi el. Şi, datorită trecutului său în partid, dar şi datorită indicaţiei regale, Dimitrie Sturdza de-

VISUL MINIŞTRILOR DE RESBEL, FIE CHIAR AD-INTERIM
(C. A. Rosetti, ca diavol, inspiră lui Brătianu un vis de mărire: tronul prin republică)
Caricatură din 1869 reprodusă de *Mihail Polihroniade* şi *Al. Tell* din «Domnia lui Carol I»

vine şef al partidului liberal. Liberalii îşi strâng rândurile în vederea unei guvernări apropiate. Suferinţele Ardealului, procesul «Memorandului», dau lui Dimitrie Sturdza prilejul campaniei de răsturnare a guvernului, acuzat de indiferentism pe tema naţională. Liberalii izbutesc să mobilizeze în jurul lor opinia publică. Regele, simţind pulsul ţării, după şapte ani de guvernare conservatoare, pregăteşte schimbarea regimului. Junimiştii — de acord cu Regele — dându-şi demisia din guvern, Lascăr Catargi trebue să se retragă (3 Octomvrie 1895).

Dimitrie Sturdza preia puterea la 4 Octomvrie 1895 cu un minister în care figurau N. Fleva, Petre Poni, Eugen Stătescu, G. Cantacuzino, C. Stoicescu,

O POTICNIRE POLITICĂ EXTERNĂ
Ion Brătianu care ar vrea să meargă înainte, este ţinut cu sfori de Germani şi de Ruşi, spre desperarea lui Napoleon III
Caricatură din 1869, reprodusă de *Polihroniade* şi *Tell*

EDUCAŢIUNEA PUBLICĂ A UNUI BEIZADE PATRIOT ŞI POPULAR

Ion Brătianu şi C. A. Rosetti învaţă pe principele Dim. Ghica să sară coarda. Caricatură din 1859, reprodusă de *Polihroniade* şi *Tell*

G. Palade şi General Budişteanu. Alegerile (Noemvrie 1895) dau, bine înţeles, o mare majoritate guvernului. Noul preşedinte al Consiliului îşi începe guvernarea retractând, la Iaşi, atacurile la adresa Austro-Ungariei, pronunţate în timpul opoziţiei. Apoi încep în partid o serie de frământări interne. N. Fleva e silit să părăsească ministerul pestre trei luni (15 Ianuarie 1896) şi curând izbucneşte scandalul cu privire la Mitropolitul Primat Ghenadie, acuzat de deturnări de obiecte destinate cultului. Se porneşte o violentă campanie de presă împotriva Mitropolitului, care determină deschiderea unei anchete împotriva lui. Rezultatele anchetei sunt dezastroase pentru Mitropolit. Guvernul îi cere să demisioneze dar Mitropolitul Ghenadie refuză. Atunci e convocat Sinodul care, după desbateri sumare, condamnă pe Ghenadie. In aceeaşi zi, cu o lipsă de tact politic de neînchipuit, Mitropolitul e ridicat de poliţie şi jandarmerie din palatul metropolitan şi dus la mânăstirea Căldăruşani.

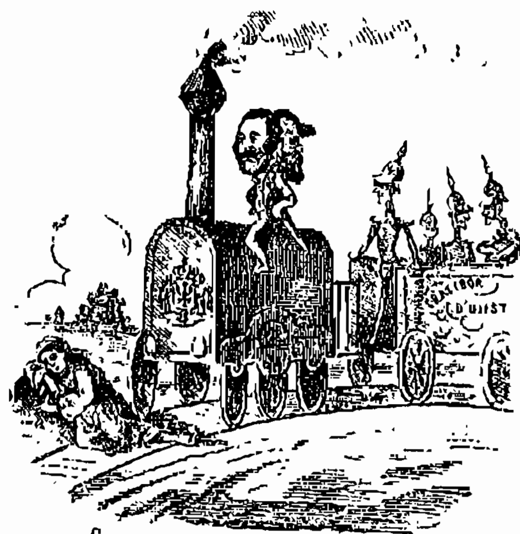

ION C. BRĂTIANU

Intr'o caricatură din 1869. După *Polihroniade* şi *Tell*

Brutalitatea procedeului scandalizează pe toată lumea. N. Fleva — care nu iartă lui Sturdza excluderea din guvern — se pune în fruntea « Ghenadiştilor » şi porneşte o violentă campanie de presă şi de întruniri. Vâlva e atât de mare, curentul împotriva ministerului, atât de puternic, încât Sturdza e silit să-şi dea demisia (21 Noemvrie 1896).

Regele încredinţează preşidenţia consiliului lui P. S. Aurelian, vechi liberal, economist cunoscut, fost de multe ori ministru. Eugen Stătescu pleacă împreună cu Sturdza, iar locul la interne i-l ia Vasile Lascăr. Prima grijă a noului minister este lichidarea chestiunei Ghenadie. Ea se termină — cu sprijinul conservatorilor — printr'un compromis. Sinodul revine asupra caterisirei, Ghenadie îşi reia locul de Mitropolit, dar demisionează.

AFACEREA STROUSBERG

Pe locomotiva care ameninţă să calce România, chipul de Ianus al tovărăşiei: Rosetti-Brătianu

Caricatură din 1869. După *Polihroniade* şi *Tell*

Acum Sturdza, şeful partidului, vrea să-şi reia locul în fruntea guvernului, dar titularii în funcţiune rezistă. Sturdza, având majoritatea în Cameră şi în partid, triumfă, la 27 Martie 1897. Redevine preşedinte de consiliu. In noul său minister Mihail Pherekyde e ministru de interne, Spiru Haret titularul instrucţiunei, iar Ionel Brătianu, devine pentru prima oară ministru al lucrărilor publice. Membrii fostului cabinet Aurelian, sunt acum ei nemulţumiţi şi dau naştere unei desidenţe liberale « drapelismul » (dela « Drapelul » oficiosul desidenţilor), care se uneşte cu Fleva şi face mari dificultăţi lui Sturdza. Totuşi, Dimitrie Sturdza mai rămâne încă doi ani la putere, până la 11 Aprilie 1899, când cade după o violentă campanie a opoziţiei... tot pe tema naţională. Intr'adevăr, opinia publică începe să fie, pe zi ce trece, mai preocupată de soarta Românilor din Ardeal şi cere guvernelor să aibă o atitudine hotărîtă, faţă de

politica de maghiarizare dusă de Unguri. Ori, Dimitrie Sturdza, despre care ne amintim că fusese violent ostil Austro-Ungariei în opoziţie, debutase prin a-şi cere scuze şi sfârşise prin a tăia ajutoarele pe care guvernele româneşti le dădeau bisericei Sf. Nicolae din Braşov şi gimnazului, focare de românism în Transilvania.

Perioada 1895—1899 ne apare astăzi ca o epocă de frământări inutile, de preocupări strict politice, de dibuiri ce se datorează, în bună parte, lui Dimitrie Sturdza. « Conu Miţiţă » deşi albit în slujba statului, era omul detaliilor, al vederilor strâmte, al fanatismului, partizan împins la exces.

Criza de guvern se deslănţuie la 31 Martie şi durează până la 11 Aprilie. Lascăr Catargi murise chiar în ziua demisiei lui Sturdza. Mişcarea conservatoare despărţită în conservatori şi junimişti se vede astfel lipsită de conducătorul al cărui prestigiu se impunea tuturor. Personalitatea, meritele, trecutul, vârsta, îl desemnau pe Carp ca şeful conservatorilor şi preşedintele viitorului guvern. Dar în sânul partidului conservator junimiştii nu erau priviţi cu ochi buni, mai ales moştenitorul presumtiv al lui Carp, Alexandru Marghiloman, întâmpina opunerea categorică a lui Take Ionescu şi Filipescu. De aceea, îndată după moartea lui Catargi, comitetul partidului conservator alege ca preşedinte pe G. Gr. Cantacuzino, un om şters, posesor al unei averi imense, uşor de manevrat. Carp consideră acest fapt ca o provocare, dar Regele încredinţează puterea lui Cantacuzino. Noul minister, cuprinzând pe generalul Manu, C. Disescu, pe Nicolae Fleva e dominat de Take Ionescu.

DOMNITORUL CAROL ŞI ELISABETA DOAMNA

Desbinarea mişcării conservatoare va duce la paralizia ei în viaţa publică a ţării. Şi guvernul Cantacuzino, şi formaţiunea Carp (1900) şi cabinetele Cantacuzino (1905) Carp (1911) Maiorescu (1912), vor fi măcinate de conflictul latent sau acut între vechii conservatori şi junimişti.

Politiceşte, în timpul guvernului Cantacuzino (1899—1900), se produc câteva fapte ce merită a fi semnalate: începutul împăcării între « sturdzişti » şi « drapelişti »; trecerea statului major socialist în frunte cu Morţun şi Radovici — « tineretul generos » — în tabăra liberală; ascensiunea din ce în ce mai evidentă a lui Ionel Brătianu în partidul condus odinioară de tatăl său. Aşa dar partidul liberal se consolida, în timp ce conservatorismul intra într'o epocă de frământări ce-i vor fi fatale.

Dar slabul cabinet Cantacuzino-Take Ionescu se izbeşte în curând de imense dificultăţi economice. Anul 1899 înseamnă o dată catastrofală în analele agriculturii noastre, un adevărat dezastru, şi coincide cu o perioadă de tensiune politico-financiară în întreaga lume provocată de războiul hispano-american şi de războiul anglo-bur. Ca totdeauna, dezastrul agriculturii provoacă greutăţi imense tezaurului. Take Ionescu care luase locul Generalului Manu la finanţe, nu poate face faţă situaţiei. Pe de altă parte, aspiraţiile lui către şefie, nemulţumiseră pe Nicu Filipescu; el lucra acum la o împăcare cu junimiştii şi căuta să determine la aceasta şi pe G. Gr. Cantacuzino.

La sfârşitul lui Iunie operaţia reuşeşte, cu toată lupta lui Take Ionescu şi împotrivirea Generalului Manu şi la 7 Iulie 1900, cu consimţământul lui Cantacuzino şi binecuvântarea Regelui, Petre Carp formează primul său minister. Moment solemn în istoria contemporană românească, aşteptat cu înfrigurare de prieteni şi adversari. De treizeci de ani, Carp e o figură dominantă a politicei româneşti. Minte clară, lucidă, cultură impunătoare, vederi largi, talent imens, autoritate şi experienţă, Carp le avea pe toate, pe lângă caracter, intransigenţă, eleganţă. Dar avea şi defectele calităţilor sale. Era încăpăţânat, tăios, ironic, prea ironic, lipsit de orice supleţe, crezând în infailibilitatea sa. Avea darul să irite duşmani, partizani, prieteni şi să scoată din sărite pe Rege. S'a spus de multe ori că ar fi fost un mare om de stat într'o monarhie absolută. Probabil, mai probabil însă, că ar fi reuşit să intre în conflict cu monarhul a doua zi după ce i s'ar fi încredinţat puterea.

Ministerul Carp constituit cu Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, C. C. Arion din partea junimiştilor şi Generalul Lahovary, Nicolae Filipescu, C. Olănescu, Ion C. Grădişteanu din partea conservatorilor, are de întâmpinat de la început opoziţia surdă a lui Take Ionescu. Opoziţie periculoasă, pentrucă Take Ionescu dispunea de majoritatea Camerei. Incercările guvernului Carp de a obţine un împrumut în străinătate nu reuşesc. Proiectele lui Carp: 1) vinderea monopolului hârtiei de ţigară; 2) impozit asupra ţuicii; 3) impozit asupra patentelor; 4) impozit com-

plimentar; 5) economii bugetare, stârnesc furtună de proteste.

Intre vechii conservatori, Take Ionescu lucrează cu hotărîre pentru « revanșă ». G. Gr. Cantacuzino, sistematic desconsiderat de Carp, e și el convins de Take Ionescu.

Proiectele financiare ale lui Carp întâmpină o crâncenă opoziție în comitetul delegaților, care alesese președinte pe dușmanul său neîmpăcat, Generalul Manu.

DOMNITORUL CAROL I TRECÂND SPRE COTROCENI, 1868
Aquarelă de *Preziosi* (După Al. Busuioceanu)

Insfârșit, la 12 Februarie, într'o ședință dramatică în care Carp și Take Ionescu se înfruntă, Camera dă vot de blam guvernului cu 75 de voturi contra 74.

Prima experiență Carp era terminată.

Liberalii revenind la putere (14 Februarie 1901) alcătuesc un minister care cuprinde pe șefii tuturor grupurilor din partid. Sub președenția lui Sturdza, găsim pe Aurelian la interne, pe Ionel Brătianu la lucrări publice, pe Spiru Haret la instrucțiune. Finanțele sunt încredințate lui G. D. Palade.

Dimitrie Sturdza se bucură de împrejurări favorabile ce i-au lipsit lui Carp: sprijinul necondiționat al Regelui, concursul Băncii Naționale și a celorlalte întreprinderi financiare, coheziunea în sânul partidului dela guvern, paralizia opoziției din cauza dezbinării celor două grupări conservatoare. Finanțele trec prin mâna lui Pallade, Sturdza și trec apoi sub grija experimentatului Emil Costinescu.

Regimul de economii barbare aplicat de cabinetul Sturdza, însănătoșește finanțele statului, dar lasă neînsemnată oștirea. Consecințele vor fi dezastroase peste câțiva ani. In orice caz însă — cu experiența, simțul oportunității, șiretenia care-i caracterizează, liberalii fac față greutăților, resolvă problema momentului, refac finanțele statului și știu să impresioneze prin « realizările » lor.

Firește, spre sfârșitul guvernării încep și la ei frământări intestine. Vasile Lascăr, fostul fruntaș drapelist, revine la ministerul de interne. Trecerea lui pe la acest important departament se face simțită. Inteligent, cu vederi largi, autoritar, energic, Vasile Lascăr apare ca un novator în politica românească.

ȘARJA ESCADRONULUI DE CĂLĂRAȘI DE GORJ (DIN REGIMENTUL 2) COMANDAT DE CĂPITANUL GEORGE LECCA, CONTRA TURCILOR LA VADIN, 1877
Tablou de *Obedeanu*. Fotografie în col. Academiei Române

LUAREA REDUTEI GRIVIȚA DE ROMÂNI, 30 AUGUST 1877
Col. Academiei Române

neralii Manu și Lahovary, pe Alexandru Bădărău, Ion C. Grădișteanu, Mihail Vlădescu și Ion Lahovary. Alegerile dau, ca deobicei, majorități guvernamentale, iar Take Ionescu e și de astă dată stăpân în parlament.

Ciclul conservator reîncepeca în 1899—1901. Junimiștii furioși că nu le-a revenit puterea, lucrează prin Filipescu, spre a atrage pe Cantacuzino de partea lor. Take Ionescu caută să pareze loviturile, arătând lui G. Gr. Cantacuzino că e stăpân pe Cameră, încercând să-și consolideze situația la palat și căutând sprijin la Berlin, căci pe atunci influența hotăritoare în politica noastră o avea Berlinul.

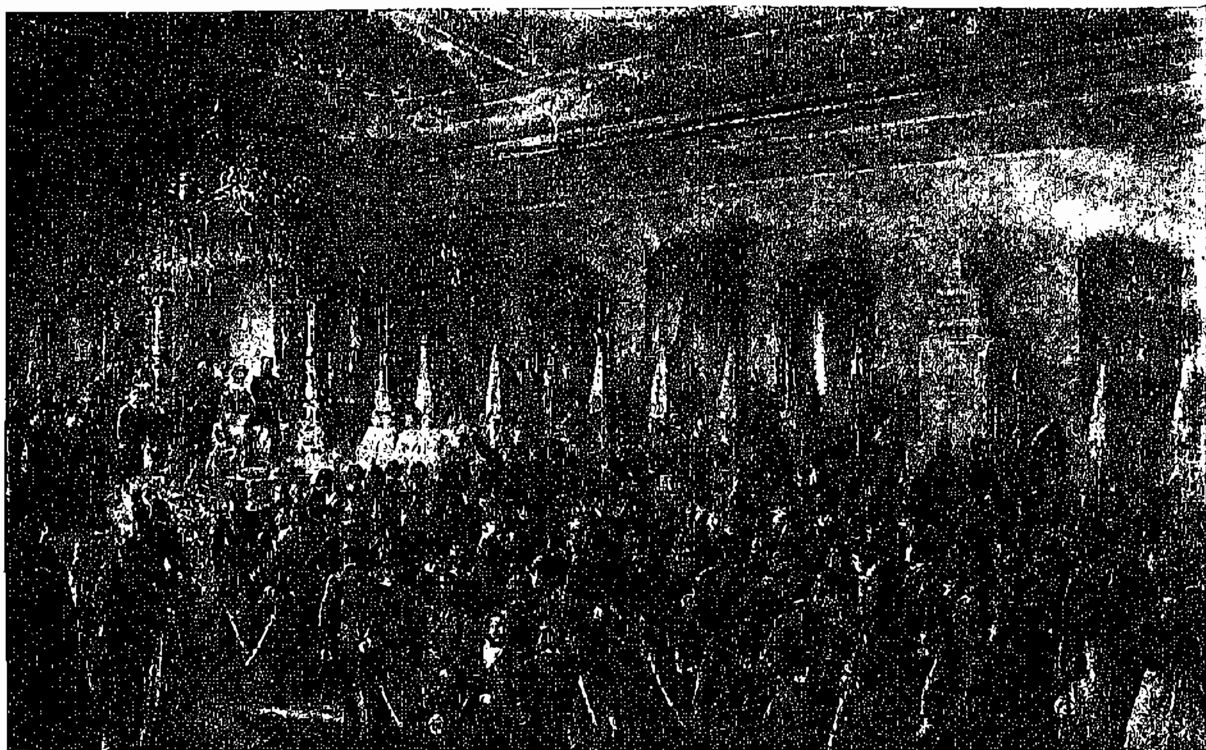
Dar marele talent oratoric, abilitatea, puterea de muncă, magnetismul lui Take Ionescu erau, în parte, anihilate de o ambiție fără margini, de voința de parvenire rapidă, de lipsa de calm și de siguranță politică. Deocamdată însă, Take Ionescu e omul zilei și se pare că tot dela el

Dar afirmarea lui Vasile Lascăr indispune atât pe « sturdziști » cât și pe cei ce pregătesc sistematic viitoarea șefie a lui Ionel Brătianu. De aceea, în partid, în parlament, în presă se dau asalturi împotriva ministerului de interne. « Oculta », porecla ce o purtau vechii liberali strânși în jurul lui Carada și a instituțiilor financiare și care pregăteau ascensiunea lui Ionel Brătianu — izbutește să scoată pe Vasile Lascăr dela interne. Dar demisia lui, coincizând cu sfârșitul legislaturii, duce — cu toate sforțările lui Sturdza — la retragerea cabinetului după patru ani de guvernare. Cu toată lupta de tendințe și interese, partidul se retrage însă unit în opoziție.

In schimb, mișcarea conservatoare e tot desbinată. Regele cunoaște însă situația electorală. El știe că junimiștii au rămas stat major fără trupe, de aceea încredințează din nou puterea lui G. Gr. Cantacuzino. Take Ionescu e iarăși cel mai însemnat personagiu din guvernul care numără pe Ge-

INTOARCEREA TRIUMFALĂ A ARMATELOR ROMÂNE IN BUCUREȘTI, 1878
Col. Academiei Române

INCORONAREA REGELUI CAROL I ȘI REGINEI ELISABETA A ROMÂNIEI, 1881
Col. Academiei Române

pornește ideea expoziției jubiliare, menită să încălzească inima bătrânului Rege.

Expoziția dovedește țării și lumii progresele tehnice și economice realizate de România sub Carol I. După 40 de ani de domnie, fața țării era complet schimbată. In cursul lor se ridicaseră căi ferate, șosele, poduri, lucrări de artă, armată modernă, mari clădiri publice.

Aproape toată zestrea tehnică și gospodărească a vechiului Regat e încă și astăzi aceea lăsată de Carol I.

Standardul de viață, gradul de civilizație, cultura claselor orășenești, crescuseră în acelaș ritm.

Evident, între viața orașelor, atât de ușoară, și viața satelor, nu-i nicio legătură.

Viața țăranului e mai grea ca în 1866. Populația s'a înmulțit, pământurile nu mai ajung, trusturile arendășești — în mare majoritate în mâini evreești — impun condiții de muncă neomenoase și dau naștere la ceea ce Dobrogeanu-Gherea a numit atât de plastic «neoiobăgia». Lumea satelor îndură, suferă, dar clocotește. O scânteie poate deslănțui revolta, de astă dată cu mai mari proporții ca cea din 1880. Dar la orașe nimeni nu se preocupă altfel decât doctrinar de «chestia țărănească». Politicienii intrighează, înalta societate petrece, dă reprezentații franțuzești și prilejuiește d-lui N. Iorga conferința din memorabila zi de 13 Martie 1906, care deslănțue scenele de revoluție din piața Teatrului Național și zădărnicirea spectacolului franțuzesc dat de societatea «Obolul».

D. Iorga, cunoscut până atunci ca savant, ca agitator cultural, ca scriitor, își dovedește astfel ascendentul pe care-l are asupra tineretului și pune temeiul influenței ce o va dobândi în îndrumarea vieții publice românești.

S'au închipuit adesea legături între evenimentele din 13 Martie 1906 și revoluția din 1907. Ele n'au putut fi însă nici dovedite și nici măcar demonstrate. Incidentele de la 13 Martie erau o reacțiune a tineretului împotriva înstrăinării rămășițelor boerimei românești. Revoluția din 1907 își avea rădăcina în intolerabila situație a țărănimii.

Răscoalele, începute în Februarie 1907 în Nordul Moldovei, pe moșiile arendate trustului Mochi Fischer, se întind în două săptămâni în toată țara.

Guvernul conservator, ros de intrigile intestine și pentru care marea problemă era «decapitarea lui Take», nu le poate potoli.

Ca toate răscoalele țărănești, mișcarea — botezată pompos «revoluție» — dela 1907 e violentă, crudă, plină de orori inutile. Pârjolul se întinde în toată țara.

In panica generală ce cuprinde și pe Rege, conservatorii sunt încântați să treacă mâna liberalilor.

La 12 Martie 1907, cu concursul unanim al grupărilor politice, Dimitrie Sturdza formează ultimul său guvern.

Ionel Brătianu e ministru de interne, iar generalul Averescu, titular al războiului. Sarcina noului cabinet este potolirea răscoalelor, și aceasta nu se mai putea face decât cu tunul. Măsurile militare luate de generalul Averescu, sdrobesc în câteva zile răscoala, dar represiunea devine de o ferocitate inutilă. Unsprezece mii de țărani sunt măcelăriți fără milă. Bine înțeles, «ordinea» e restabilită. Din punct de vedere politic și național înăbușirea răscoalelor era însă o necesitate.

DESENELE PRINCIPESEI ELISABETA PE PĂREȚII FOSTEI REȘEDINȚE DOMNEȘTI DELA MĂNĂSTIREA SINAIA

1. Domnitorul Carol I 11. Generalul Haralamb 13. D-na Zoe Bengescu

După *N. M. Condiescu* și *Al. Tzigara Samurcaș*: Castelul Peleș, în *Boabe de Grâu*, an. IV Nr. 9

După potolirea lor, guvernul disolvă corpurile legiuitoare și fixează noulle alegeri în Iunie. Printr'un consemn unanim, partidele nu dau luptă. Guvernul favorizează alegerea tuturor fruntașilor opoziției.

In noulle Camere vor fi aduse mai multe proiecte de legi care vor îmbunătăți în oarecare măsură soarta țăranilor. Legea contra trusturilor arendășești și revizuirea învoelilor agricole, mai ales aceasta, aduce o ușurare satelor.

O clipă buimăcite de răscoală, partidele își reiau viața obișnuită. Fuziunea celor două fracțiuni conservatoare se împlinește în Aprilie. Take Ionescu e trecut pe al doilea plan în noul organism politic. Peste un an, în 1908, despărțindu-se de conservatori, formează un nou partid «conservator-democrat». «Takismul» reprezintă o epocă în politica românească. El se caracterizează printr'o goană după partizani, necunoscută, prin făgădueli demagogice ne mai întâlnite, printr'o propagandă neostenită. Victoriile electorale repurtate de noul partid dovedesc o popularitate reală în mica burghezie orășenească și sperie atât pe conservatori cât și pe liberali.

Succesele lui Take Ionescu grăbesc desnodământul crizei și în partidul liberal. Se cere imperios întinerirea cadrelor. Sturdza, căruia de altfel și facultățile mintale îi slăbiseră cu totul, trebue să părăsească președinția guvernului și șefia partidului.

La 27 Decemvrie 1908, Ionel Brătianu devine președinte de consiliu.

Dimitrie Sturdza, Conu Mitiță, jucase timp de jumătate de veac roluri hotărîtoare în politica românească. Era un mediocru bine intenționat, bun organizator, cu o imensă putere de muncă. Om al detaliilor, al cotidianului, împrejurările nu i-au dat prilejul să dețină efectiv frânele puterii decât în timpuri normale. De aceea și-a putut da toată măsura în bine, fără să producă neajunsurile pe care lipsurile de tot felul ale personalității sale le-ar fi adus în vremuri anormale.

Succesorul său, în puterea vârstei, purtând un mare nume, unind o remarcabilă tehnică politică cu o puternică voință, era un dominator. Om politic de mare amploare, dar lipsit de calitățile organizatorii ale tatălui său, voluptos, leneș, nepăsător, va pre-

DESENELE PRINCIPESEI ELISABETA PE UN PĂRETE AL FOSTEI REŞEDINŢE DOMNEŞTI DELA MĂNĂSTIREA SINAIA

16. General Florescu, 17. Teodor Văcărescu, 18. Titu Maiorescu, 19. Colonel Filiti, 20. Nicu Moscu. 23. Sache Ştefănescu, 24. D-na Poenaru, 25. D-na Bengescu, 26. D-na Bălcoianu, 35. Lahovary, prefect.

Mijlocul e ocupat de următoarea scenă: Dr. Sache Ştefănescu cu o foarfecă vrea să scoată ochii prefectului de Prahova de pe atunci, pentrucă nu vedea starea deplorabilă în care se aflau drumurile judeţului său. Generalul Davilla îl ajută, susţinând capul vinovatului, pe când din dreapta intervine mâna generalului Florescu care împiedică executarea oribilului plan.

După *N. M. Condiescu* şi *Al. Tzigara Samurcaş*: Castelul Peleş, în *Boabe de Grâu*, an. IV, Nr. 9

zida, va conduce, va domina, dar nu va avea forţa creatoare a marelui său părinte.

Guvernarea liberală continuă în acelaş ritm, până la 29 Decemvrie 1910 când Brătianu se retrage.

De astă dată Regele chiamă pe Carp. Toate succesele electorale dobândite de conservatorii-democraţi nu le-au slujit la nimic. Regele nu cunoaşte decât «partidele istorice».

Carp ia guvernul în împrejurări mult mai bune ca în 1900. Are autoritate necontestată în partid, dificultăţi mari politice sau financiare nu-i stau în cale. Regele îi e favorabil.

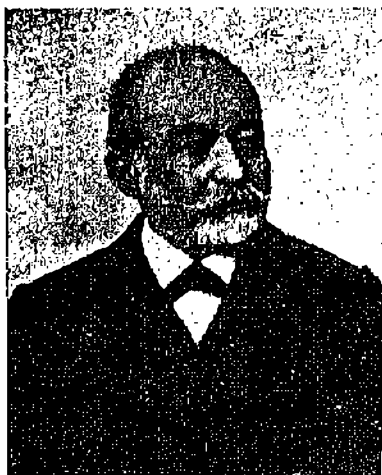
Alegerile, abil regisate de Marghiloman, dau majorităţi conservatorilor cu tot cartelul electoral dintre liberali şi Take Ionescu.

Carp vine cu intenţii mari, el speră într'o guvernare în care-i va fi dat să-şi realizeze planurile de o viaţă întreagă, între altele descentralizarea administrativă.

Ministerul său cuprinde personalităţi de valoare: Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, Nicu Filipescu, C. C. Arion, Barbu Delavrancea. Dar foarte curând se iveşte chestia tramvaielor, care va pune repede capăt guvernării lui Carp.

Societatea Tramvaielor, înfiinţată în 1909 de liberali, deschide era «cointeresărilor». Marghiloman, venind la ministerul de interne, consideră societatea ca înfiinţată în dauna comunei. Un proces ia naştere; Marghiloman, socotind că societatea tramvaelor n'are fiinţă legală, o declară, printr'o lege, desfiinţată. Liberalii, ajutaţi de Take Ionescu, pornesc o luptă înverşunată împotriva Guvernului. Regele, căruia nu-i plac încordările prea puternice între partide, dă sfaturi moderatoare. Carp însă se îndârjeşte. Cuvântările lui violente, replicele lui usturătoare, aţâţă focul.

Opoziţia unită se retrage din Cameră, organizează întruniri de protest, intervine la Rege.

D. A. STURDZA, 1833—1914
Şef al partidului liberal (1892), preşedinte al Consiliului (1895—1899, 1901—1905), membru al Academiei Române

NICOLAE FILIPESCU, 1861—1914
Fruntaş al partidului Conservator, ministru de răsboiu (1912—1913), vajnic luptător pentru unitatea naţională

NICOLAE FLEVA, 1840—1914

Lupta ia un caracter de mare violenţă. In sfârşit, liberalii dau bătălia şi pe teren judiciar, unde au multe posibilităţi, datorită influenţei ce o au asupra magistraturei. Tribunalul declară legea lui Marghiloman neconstituţională, iar în Martie 1912, Curtea de Casaţie ratifică felul de a vedea al adversarilor guvernului.

La 28 Martie 1912 Petre Carp îşi dă demisia.

In ultimii şase ani ai vieţii lui nu va mai avea prilejul să-şi dea măsura în folosul ţării.

Infrângerea lui Carp ia un caracter dramatic. Bătrânul conducător politic ar fi vrut să se retragă în opoziţie cu tot partidul. Titu Maiorescu, prietenul lui de o viaţă întreagă, primeşte însă sarcina de a continua guvernarea conservatoare.

Marghiloman, Filipescu, Delavrancea, urmează pe Carp.

Regele stărue acum ca o înţelegere să intervină între Maiorescu şi Take Ionescu. După şase luni, la 14 Octomvrie 1912, Take Ionescu intră în guvern ca ministru de interne. Impreună cu el reintră în cabinet Nicu Filipescu şi Alexandru Marghiloman. Reîntregirea conservatoare se făcuse, dar... fără Petre Carp. Acum însă preocupările interne trec pe al doilea plan.

Peninsula Balcanică era în plină fierbere încă din 1908—1909, de când Bulgaria se proclamase independentă, iar Austria anexase Bosnia şi Herţegovina. Războiul italo-turc din 1911 sgudue din temelii imperiul otoman. In toamna 1912, Bulgaria, Serbia, Grecia şi Muntenegrul încep războiul pentru eliberarea fraţilor lor de sub jugul semilunei.

Victoriile armatelor creştine sunt fulgerătoare. Bulgarii ajung în faţa Constantinopolului, la Ceatalgea. Acum intervin puterile şi impun întrunirea unei conferinţe a păcii la Londra.

România nu poate privi impasibilă schimbarea completă a echilibrului balcanic. Ea cere compensaţiuni şi anume o rectificare sensibilă a graniţei dobrogene înspre Bulgaria, rectificare cuprinzând Silistra. Dar marile puteri nu ne acordă prin protocolul dela Petersburg, decât o fâşie cu Silistra, fără nicio poziţie strategică. Nemulţumirea e generală în lumea politică şi opinia publică românească. Carp şi Filipescu cer o acţiune energică faţă de Bulgaria. Dar, speriată de crearea unei Serbii mari, diplomaţia austriacă

P. S. AURELIAN, 1833—1909

TITU MAIORESCU 1840—1917
Fruntaş al partidului conservator, personalitate complexă şi strălucită, preşedinte al Consiliului (1912—1913), membru al Academiei Române

TAKE IONESCU, 1858—1922

a izbutit să câștige Bulgaria, pe care o incită la conflict cu foștii săi aliați. In Iunie, trupele bulgare atacă pe Sârbi pe Brogalnița. Acum România trebue să intre în războiu, cu toate presiunile Vienei care urmărește micșorarea Serbiei. După treizeci și șase de ani, trupele române trec pentru a doua oară Dunărea.

Intervenția românească e hotărîtoare.

Bulgaria e silită să capituleze. Țarul Ferdinand se adresează Regelui Carol, cerându-i pacea.

La 17 Iulie, se întrunește la București conferința păcii, iar la 28 Iulie se încheie tratatul dela București.

România câștigă Cadrilaterul.

Dar războiul din 1913 nu-i important numai pentru câștigurile lui materiale. România jucase rolul de arbitră în Balcani, dovedise puterea și influența sa în politica europeană.

In al doilea rând, fapt cu consecințe însemnate în viitorul apropiat, pentru prima oară dela 1883, de când se legase de Puterile Centrale, România lucra împotriva recomandațiunilor și presiunilor austriace. Intervenția românească răsturnase chiar toate planurile monarhiei în Balcani.

Firește, guvernul conservator capătă un mare prestigiu de pe urma războiului balcanic.

Ințelegând situația, Ionel Brătianu adresează un manifest către Țară, făgăduind împroprietărirea și votul universal.

Așa dar, prin această lovitură îndrăzneață, Brătianu concentra întreaga atențiune asupra problemelor de politică internă și da un nou impuls partidului său, devenit iarăși «partid al reformelor».

Pe de altă parte, pacea abia încheiată, reîncep în tabăra conservatoare frământările. Carp și Filipescu atacă guvernul și în special pe Take Ionescu.

Regele intră și el în joc. La sfârșitul lui Decemvrie, Maiorescu demisionează.

In ziua de 4 Ianuarie 1914, Ionel Brătianu e din nou prim ministru.

Se aleg în Februarie noile corpuri legiuitoare. Conservatorii trec de astă dată înaintea «takiștilor». Corpurile legiuitoare discută și acceptă ideea revizuirii Constituției spre a se putea înfăptui împroprietărirea și votul universal. Dar reformele vor mai aștepta încă trei ani, căci războiul european bate la ușă.

Asasinarea arhiducelui Franz-Ferdinand, îngădue Austro-Ungariei, sprijinite de Germani, să deslănțue războiul mondial. Ce atitudine va lua România, aliata puterilor centrale?

Problema era hotărîtoare pentru statul și neamul românesc.

Regele, ca odinioară în împrejurări similare, la 1877, convoacă la Sinaia un consiliu de coroană.

Brătianu, Filipescu, Marghiloman — șefii tuturor partidelor, întru cât Marghiloman fusese ales șef al partidului conservator — sunt pentru neutralitate. Numai Regele, violent susținut de Carp, stărue pentru intrarea în războiu alături de Puterile Centrale.

PETRE P. CARP
1837—1918

Către sfârșitul desbaterilor vine vestea că și Italia, ca și noi aliată Austro-Germanilor, s'a declarat neutră. Față de rezistența tuturor factorilor politici, Regele trebue să cedeze. Dar încercarea a fost prea puternică, pentru marele monarh. Vârsta, încordarea, grijile, îi grăbesc moartea. La 27 Septembrie 1914, Carol I, Rege al României, își dă obștescul sfârșit.

Jumătate de secol de viață românească se scursese dela 1866.

România își câștigase, sub domnia lui Carol I, independența, fusese biruitoare în două războaie, devenise arbitră a situației în Balcani, se impusese Europei. Lunga epocă de pace, de stabilitate, de liniște adâncă, sub agitația de suprafață a partidelor politice, îngăduise țării un progres tehnic și economic neîntrerupt. Cu umbrele și luminile ei, domnia lui Carol I fusese mare, glorioasă, binecuvântată pentru Țară.

Carol I nu era un geniu. Dar era un om cu alese însușiri de inteligență și suflet; un om calm, muncitor, sistematic; un om cu vederi largi, cu voință, cu îndrăzneală la nevoe și mai ales, un monarh, care prin corectitudinea vieței lui, prin simțul demnității și al ierarhiei, prin autoritatea ce emana din ființa sa regească, a dat tinerei dinastii române prestigiu și putere.

A fost un mare monarh, un foarte mare Rege. A fost ctitorul României moderne. *m. p.*

BIBLIOGRAFIE

C. D. Aricescu: Politica d-lui Ion Ghica Ex-bey de Samosu. București, Tip. Ioan Weiss, 1870.

C. Bacalbașa: Bucureștii de altă dată. București, 1927.

B. Boerescu: Discursuri politice 1874—1883. Buc. 1910.

G. Bogdan-Duică: Românii și Ovreii. București, 1913.

— Vasile Alexandri. București, Cultura Națională, 1926.

Raoul Bossy: Politica externă a României între anii 1873—1880. București, Tip. Cultura Națională, 1928.

Ion C. Brătianu: Scrieri și cuvântări, 1821—1891 (6 volume). București.

Ion I. C. Brătianu: România și chestiunea orientului. In volumul «Războiul neatârnării». București, 1932.

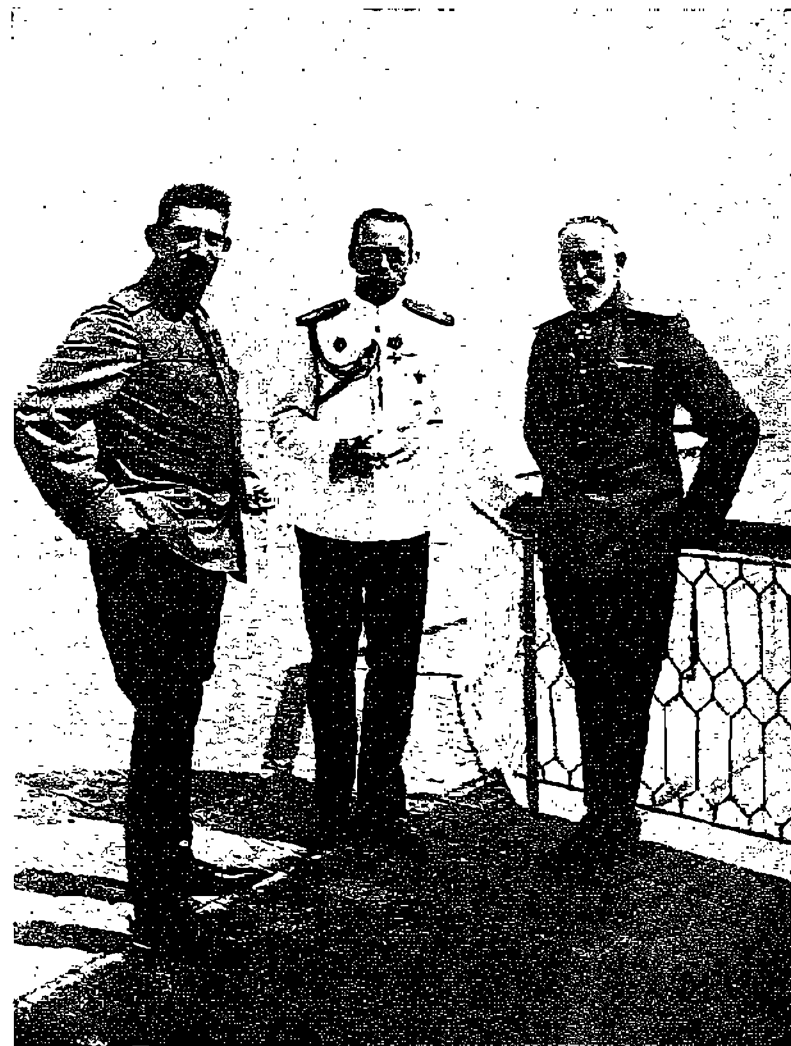
G. I. Brătianu: La problème des frontières Russo-Roumaines.

Vintilă Brătianu: Situația internă în care se desfășoară războiul neatârnării. In volumul «Războiul neatârnării». București, Cartea Românească, 1927.

Radu Budişteanu: P. P. Carp. Bucureşti, Ed. Socec, 1933.
Sabina Cantacuzino: Din vieaţa familiei I. C. Brătianu. Bucureşti, Tip. Universul, 1933.
Carol I: Notes sur la vie du roi Charles de Roumanie par un temoin oculaire. Bucureşti, Impr. L'Indépendance Roumaine, 1894.
— Memoriile Regelui Carol (traducere). Bucureşti.
— Cuvântări şi scrisori (3 volume). Bucureşti, 1909.
P. P. Carp: Discursuri. Bucureşti, Ed. Socec, 1907.
Lilio Cialdea: La politica estera della Romania. Bologna, Ed. I. Cappelli, 1932.
Al. Cretzianu: Din arhiva lui Dumitru Brătianu (2 volume). Bucureşti. Impr. Independenţa, 1933.
A. C. Cuza: Studii economice-politice. Bucureşti, 1930.
Frédéric Damé: Histoire de la Roumanie contemporaine. Paris, Ed. Felix Alcan, 1900.
Ernest Desjardins: Les Juifs de Moldavie. Paris, 1867
C. Dobrogeanu-Gherea: Neoiobăgia. Buc. Ed. Socec, 1910.
Gh. M. Dobrovici: Istoricul datoriei publice a României. Bucureşti, Tip. Albert Baer, 1913.
M. Costaki Epureanu: Despre pretinsa răscumpărare a căilor ferate. Bucureşti, Tip. Thiel şi Weiss, 1879.
Albert Ferme: Brătianu conspirator. Bucureşti.
N. Fleva: Apărarea făcută celor 41 de acuzaţi în procesul lui 8 August 1870. Bucureşti, Tip. Curţii, 1871.
C. Gane: P. P. Carp (2 volume). Bucureşti, 1936.
Paul Henry: L'abdication du Prince Cuza et l'avenement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie. Paris, Alcan, 1930.
N. N. Herjeu: Istoria partidului naţional liberal. Dela origine până în zilele noastre. Bucureşti, Speranţa, 1915.
Emil Ioachimovici: O pagină din istoria politică a României: Manolache Costache Epureanu. Bucureşti, 1913.
Grigore N. Ionescu: Mişcarea separatistă din Iaşi. Brăila, Tip. Pestemalgioglu, 1911.
N. Iorga: Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er, 1866—1880. Paris, Ed. Gamber, 1923.
— Politica externă a Regelui Carol I. Bucureşti, 1916.
— Războiul pentru independenţa României. Bucureşti, Ed. Cultura Naţională, 1927.
— Activitatea politică şi literară a lui Ion C. Brătianu. Bucureşti, Academia Română, 1922.
— Dumitru Brătianu şi opera lui. Bucureşti, 1934.
— Istoria presei româneşti. Bucureşti, 1922.
— Relations latines de la famille royale roumaine. Iassy, 1917.
— La Russie en Orient de 1875 à 1878. Bucarest, 1916.
Emmanuel Krezzulesco: Les Israélites en Roumanie. Paris, Ed. Dentu, 1879.
Mite Kremnitz: Regele Carol al României. Bucureşti, 1904.
Alexandru Lahovary: Discursuri parlamentare 1868—1872. Bucureşti, Tip. Dor P. Cucu.
Georges Em. Lahovary: Histoire d'une fiction. Le gouvernement des partis. Bucarest, 1897.
Al. Lapedatu: Antecedentele istorice ale independenţii române. In volumul « Războiul neatârnării ». Bucureşti, Cartea Românească, 1932.
Gh. N. Leon: Politica economică a partidului naţional liberal. Bucureşti, Cartea Românească, 1932.
Paul Lindenberg: Charles I-er, roi de Roumanie, Paris. Librarie La Soudier, 1913.
E. Lovinescu: Istoria civilizaţiei române moderne. 3 vol. Ancora.
T. Maiorescu: Istoria contimporană a României 1866—1900. Bucureşti. Ed. Socec, 1935.
— Discursuri parlamentare (volumul I 1866—1876). Bucureşti, Ed. Socec, 1897.
Ministerul Afacerilor Străine: Documente Oficiale. Bucureşti, Impr. Statului, 1876.
— Documente oficiale din corespondenţa diplomatică. Bucureşti, Tip. Naţională, 1880.
Ministère de l'Instruction Publiques et des Cultes: L'Enseignement public en Roumanie. Bucarest, 1900.
T. Nelidov: Souvenirs d'avant et d'après la guerre de 1877—1878. In « Revue des Deux Mondes », 1915.
George D. Nicolescu: Parlamentul Român 1866—1901. Bucureşti, Ed. Socec, 1903.
D. Onciul: Alegerea Regelui Carol I al României. Bucureşti, Ed. Socec, 1906.
— Mihail Kogălniceanu. Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1918.
G. Panu: Portrete şi tipuri parlamentare. Bucureşti, 1893.
— Cercetări asupra stării ţăranilor în veacurile trecute (2 volume). Bucureşti, Tip. Eminescu, 1910.
— Amintiri dela « Junimea » din Iaşi. Bucureşti, 1908.
Ion Petrovici: Titu Maiorescu. Bucureşti, Tip. Bucovina.
Prof. I. Popa-Burcă: România 1866—1906. Bucureşti, Tip. Socec, 1907.
Emanoil Quinezu: Adevărul asupra căderii ministerului Brătianu sau liberalismul şi historia lui în România. Bucureşti.
Andrei Rădulescu: Cultura juridică Românească în ultimul secol. Bucureşti, Academia Română, 1923.
Radu Rosetti: Acte şi legiuiri privitoare la legea ţărănească sub domnia Regelui Carol (8 volume).
D. Rosetti Tezcano: La Roumanie et les juifs devant l'Europe. Bacău, Impr. L'Indépendance, 1878.
Frederich von Rein: Enthüllungen uber Dr. Strousberg und sein Rumänisches Eisenbahn Unternehmen. Berlin, Tip. Eugen Groffer, 1871.
Gabriel Schäffer: Istoricul problemei evreeşti din România. Bucureşti, Cultura Românească.
Dr. E. Schwartzfeld: Din istoria evreilor. Impopularea, reimpopularea şi întemeierea târgurilor şi târguşoarelor în Moldova. Bucureşti, Ed. Uniunii Evreilor pământeni, 1914.
Soveja: Titu Maiorescu. Bucureşti, Cartea Românească.
Nicolae Soutzo: Mémoires. Vienne, Gerold, 1899.
Dimitrie A. Sturdza: Insemnătatea Europeană a realizării definitive a dorinţelor rostite de Divanurile Ad-Hoc 7/19 şi 9/21 Octomvrie 1857 şi autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptăţiţi. Bucureşti, Academia Română, Tip. Carol Göbl, 1912.
— Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I. 1866—1896 (2 volume). Bucureşti, Ed. Carol Göbl, 1897.
— Acte şi documente relative la istoria renaşterii României (11 volume). Academia Română, Bucureşti, 1899.
Verax: La Roumanie et les juifs. Bucarest, Tip. Socec, 1903.
General Teodor Văcărescu: Memorii, în revista « Convorbiri Literare », 1914—1916.
Baron Jehan de Witte: Quinze ans d'histoire, 1866—1881. Paris, Plon, 1905.
A. D. Xenopol: Istoria partidelor politice în România. Bucureşti, Albert Baer Tip., 1910.
— Nicolae Kretzulescu, Viaţa şi faptele lui. 1812—1900. Bucureşti, Ed. Socec, 1915.
N. Zaharia: Vasile Alexandri, Viaţa şi opera lui. Bucureşti, Ed. Al. Stănciulescu, 1919.
St. Zeletin: Burghezia Română.
K. Th. Zingeler: Principele Carol Anton de Hohenzolern Sigmaringen, tatăl Regelui Carol al României. Bucureşti, Universul 1912.

REGELE CAROL I, PRINCIPELE MOȘTENITOR FERDINAND
ȘI PRINCIPELE CAROL

REGELE CAROL I, PRINCIPELE MOȘTENITOR FERDINAND ȘI ȚARUL
NICOLAE II, CU PRILEJUL VIZITEI ACESTUIA LA CONSTANȚA, 1914

REGELE FERDINAND I, CURÂND DUPĂ MOARTEA REGELUI CAROL I

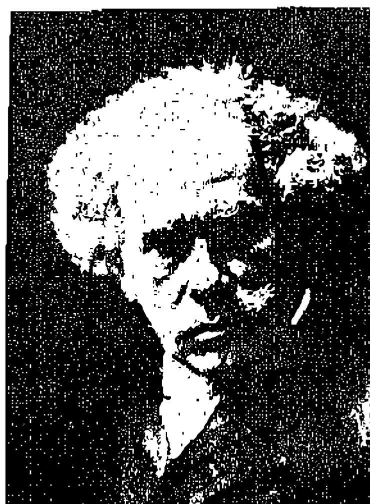
REGELE CAROL I, IN CAMPANIA DIN BULGARIA, 1913

REGELE FERDINAND I ÎNTREGITORUL

NICULAE FILIPESCU

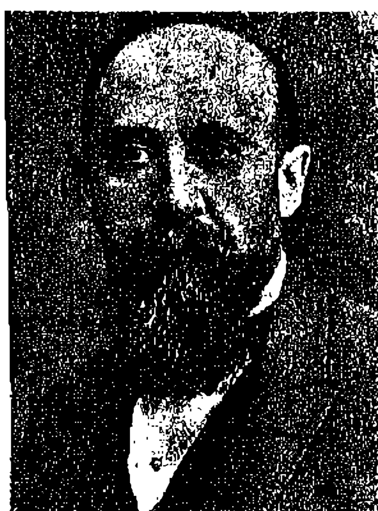
BARBU DELAVRANCEA

TAKE IONESCU

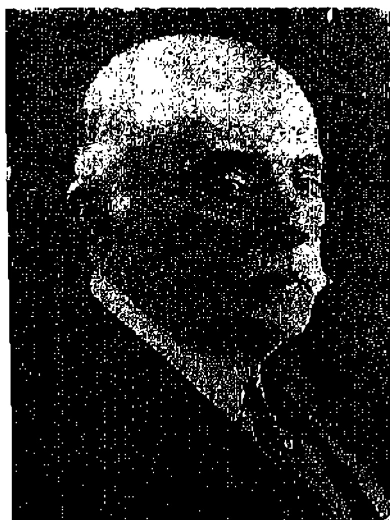
VASILE LUCACIU

NICOLAE IORGA

OCTAVIAN GOGA

ALEXANDRU MARGHIOLOMAN

PETRE CARP

CONSTANTIN STERE

GENERAŢIA POLITICĂ A RĂSBOIULUI DE INTREGIRE

RĂSBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

PREGĂTIREA RĂSBOIULUI

Situaţia la moartea Regelui Carol I

Moartea îndurătoare curmase brusc chinul sufletesc al marelui om de caracter care fusese Regele Carol I. Pus la grea cumpănă între obligaţiile sale de monarh constituţional şi glasul sângelui unit cu credinţa jurată în tinereţe steagului german, Carol I îşi făcuse datoria de rege până la capăt. Cu ştiinţa lui, Brătianu încheiase, la 18 Septemvrie (1 Octomvrie) 1914, convenţia secretă care asigura Rusiei neutralitatea binevoitoare a României, înmormântând astfel tratatul nepublicat, din 1883, cu Puterile centrale, şi confirmând noul curs al politicei externe româneşti, inaugurat cu vizita Ţarului la Constanţa, petrecută cu un an mai de vreme. *Omul* nu a putut însă rezista încercării din care *regele* ieşise biruitor, şi Carol I îşi dase sufletul în mijlocul poporului său îndurerat şi îngrijorat de vremile ce aveau să vie (3/16 Octomvrie 1914).

Sfios, dar însufleţit de o conştiinţă adâncă a răspunderii sale monarhice, stimulat de personalitatea puternică şi fermecătoare a soţiei sale Regina Maria, noul rege, Ferdinand I, trebuia să facă faţă de îndată, unor împrejurări noui. Vremile păreau că vor cu dinadinsul să grăbească cu o generaţie, îndeplinirea unei misiuni pe care visătorii cei mai îndrăsneţi n'o hărăziseră în gând decât celui de al treilea vlăstar al dinastiei. Cu cât trecea timpul, se vădea că « neutralitatea », proclamată în prima clipă a chibzuelii, nu va putea fi definitivă, ci, mai curând sau mai târziu, România va fi atrasă în răfuiala generală care avea să hotărască despre noua rânduire a lumii. Ţara, care timp de peste treizeci de ani se ridicase pe treptele civilizaţiei, prosperităţii şi prestigiului european cu sprijinul Germaniei, simţea că în curând va fi pusă la ispita de a-şi răsturna alianţele, de a-şi jertfi prosperitatea şi de a-şi întrerupe propăşirea, pentru a-şi îndeplini, prin grele încercări şi suferinţe, misiunea ei istorică.

Curentele opiniei publice

In ţară era, cum s'a spus, o « vraişte mare ». Opinia publică era frământată de curente potrivnice.

Deoparte erau « antantofilii », marea majoritate a opiniei publice orăşăneşti şi toată pătura gânditoare a satelor, însufleţită de nouile idealuri ale Ligii Culturale. La ceea ce li se părea o răscruce de veacuri, ei simţeau chemarea adâncă a instinctului naţional şi manifestau profetic, peste orice consideraţiuni de prudenţă, voinţa de unitate politică a poporului românesc, concretizată în strigătul: « Vrem Ardealul! » Simţitoare la orice apropiere a Ruşilor de trecătorile Carpaţilor şi îndârjită de îndărătnicia cu care stăpânirea ungurească a Contelui Tisza refuza să cedeze, cu toate presiunile Berlinului, revendicărilor populaţiei româneşti din Transilvania, această parte a opiniei publice se adunase în jurul conservatorilor: Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Delavrancea şi a naţionaliştilor: Vasile Lucaci, N. Iorga, Octavian Goga, — prinzând prin ei glas înaripat, la « Dacia », pe stradă, în parlament, la întrunirile « Federaţiei unioniste », ale « gărzilor » şi « ligilor » intervenţioniste, care îndemnau guvernul să nu piardă « momentul favorabil » acţiunii.

De cealaltă parte, sta rezistenţa cugetată a « germanofililor ». Puţini, dar aleşi, ei reuneau aproape toate vechile cadre guvernamentale conservatoare părtaşe politicii Regelui Carol I: Carp, Marghiloman, Maiorescu, pe basarabeanul liberal Stere şi câţiva socialişti militanţi, duşmani Rusiei. Conştienţi de puterea militară a Germaniei, neamatori de « aventuri » şi temători, în caz de înfrângere a Puterilor centrale, de o expansiune intolerabilă a slavismului, aceştia doreau ca România să păstreze cel puţin o neutralitate binevoitoare Puterilor centrale, până în momentul — pentru ei neîndoielnic — în care aceste puteri, învingătoare în Răsărit, ar fi asociat-o la marşul lor triumfal asupra Kiewului, pentru desrobirea Basarabiei. Cât despre idealul naţional, unii din ei — aprobaţi la început, pare-se, chiar de unii antantofili ca Filipescu, — nu se sfiau să-l nădăjduiască realizat mai târziu, sub forma « Marei Austrii » preconizată de Aurel Popovici: intrarea României întregite într'o confederaţie dunăreană, sub egida Habsburgilor.

Ecoul fiecăruia din aceste curente potrivnice era fireşte amplificat de sprijinul, nu todeauna desinteresat, al diplomaţiei ţărilor pentru care milita; deoparte Contele Czernin şi Von dem Busche, de alta Blondel — curând înlocuit prin Marchizul de St. Aulaire — şi Poklewski-Koziell.

Politica lui Ionel Brătianu

Strâns între ei ca între ciocan și nicovală, copleșit de răspundere, îngrijorat, iscodind evenimentele spre a le desluși cursul, complinind prin dibăcie ceea ce nu putea împlini prin forță, — la cârmă: Ionel Brătianu. El măsurase toate riscurile unei acțiuni pe care o dorea, dar pentru care nu se simțea gata. Își dase seama de greutățile unei campanii duse împotriva acelora, pe ajutorul cărora se bizuise până atunci toată înzestrarea militară a țării. Dar și de primejdia de a se găsi, la pace, alături de învinși. Mai știa, din tradiția politică a părintelui său, cât se putea bizui, la biruință, pe credința aliatului dela Răsărit.

De aceea, pus în dilema politicei noastre milenare, Brătianu încercă să o rezolve în sens tradițional: amânând soluția, pregătindu-se și negociind.

Brătianu negocie deci cu reprezentanții Înțelegerii — prin mijlocirea nu totdeauna binevoitoare a Rusiei — mai întâiu recunoașterea obiectivelor politice ale răsboiului românesc și garantarea realizării lor, în cazul isbândei comune. Apoi, negocie condițiile intervenției militare a României, opunând planului francez — care preconiza (ca și Generalul Averescu) o acțiune ofensivă către Sud împotriva Bulgariei — un plan al lui, care combina ofensiva română spre Ardeal, cu un ajutor defensiv din partea Rusiei în Dobrogea; închipuindu-și, nu se știe de ce, că Bulgarii nu vor ataca România. O acțiune aliată, simultană, pe frontul Salonicului, era prevăzută de altfel, pentru a zădărnici orice veleitate agresivă a acestora.

IONEL BRĂTIANU

Negocierile înaintând greu și cu intermitențe, Brătianu lăsă să treacă momentul dela Lemberg, intrarea Italiei în răsboiu, a Bulgariei și a Turciei, sdrobirea Serbiei, ba chiar și ofensiva lui Brussilow din primăvara anului 1916, fără a se hotărî să intervină.

Folosind însă mijloacele pe care i le punea la dispoziție un împrumut intern și doi ani de recoltă bogată vândută cu prețuri mari, se trudi să înzestreze oștirea cu material nou, pe care însă Aliații, neîncrezători, refuzară să i-l livreze, înainte de a-și fi hotărît sensul intervenției.

Inchis într'un mutism absolut, « Sfinxul » — cum îi plăcea să i se zică — își închipuia, nu fără oarecare naivitate, că-și poate ascunde jocul de privirile pătrunzătoare ale abilului Czernin, rămas în țară anume ca să-l iscodească, după eșecul primei sale misiuni, aceea de a sili pe Regele Carol I să respecte, împotriva sentimentului public, tratatul de alianță din 1883.

Treptat însă, neutralitatea binevoitoare a puterilor centrale se transformase, și România se opusese trecerii pe ascuns a trupelor și munițiunilor germane spre Turcia. Czernin nu putea să nu bage de seamă acest lucru, cu toată reacțiunea hotărîtă a guvernului român, care desarmase de asemeni și câteva unități rusești rătăcite în retragerea din Bucovina, pe pământul românesc.

Intrarea în răsboiu

In curând însă, perspectiva de a vedea prelungindu-se răsboiul de uzură și presiunea germană tot mai mare asupra Verdunului, siliră pe aliați să vorbească ferm lui Brătianu. O notă a comandamentului suprem francez, trimisă la începutul lui Iulie (6/19), îi ceru să răspundă categoric dacă e dispus să intervină imediat — « acum, ori niciodată » zicea nota — sub sancțiunea de a nu se mai garanta României nici unul din avantagiile făgăduite mai înainte. Strâns cu ușa, Brătianu se hotărî, și la 4/17 August 1916, semnă cu reprezentanții aliaților tratatul politic prin care România se alătura Impătritei înțelegeri, luându-și angajamentul să intre în acțiune cel mai târziu până la 15/28 August. In schimb, aliații garantau României satisfacerea pretențiilor ei politice, în caz de isbândă comună. Hotarul ei era împins virtual până la granițele etnice ale neamului, la apa Tisei, cu excepția unei mici porțiuni de pământ în fața Belgradului și a unei fâșii de-a-lungul acestei ape, dela vărsarea Mureșului, la 4 km mai sus de vărsarea Someșului, trecând pe la 6 km la răsărit de Debrețin.

In aceiași zi, Brătianu semna convenția militară care fixa amănuntele acestei intervenții.

Conform tradiției constituționale, Regele Ferdinand convoca în ziua de 14/27 August, consiliul de coroană. Trecând peste șovăielile minorității germanofile și peste împotrivirea dârză a lui Carp, — care, protestând că Hohenzollernii nu pot fi învinși, își atrase din partea Regelui memorabila replică: « Am învins deja pe unul! » — consiliul se declara

TRATATUL DE ALIANȚĂ

pentru intervenție. Seara, Regele hotăra mobilizarea armatei și România declara, în mijlocul entusiasmului general, răsboiu Austro-Ungariei. A doua zi, Germania declara răsboiu României.

Organizarea armatei române

România mobiliza 1.083.000 oameni între 18 și 45 ani, adică 15% din totalul populației sale. Din aceștia, 833.758 cu circa 18.000 ofițeri alcătuiau unitățile militare, din care 562.000 erau trupe active și circa 270.000 servicii și etape. Restul de 416.000 reprezenta contigentele 1917—1918 instruite în vederea constituirei de noui unități pentru umplerea golurilor. Armata era alcătuită din 378 batalioane de infanterie, 299 baterii de artilerie și 104 escadroane de cavalerie. Ea dispunea de 281.240 cai.

Organic, armata română se compunea din 2 divizii de cavalerie (roșiori) și 5 brigăzi de călărași atașate corpurilor de armată, precum și din 23 divizii de infanterie. Din acestea din urmă, numai zece erau divizii bune, provenite din vechile divizii active, încadrate și echipate complet [1]). Cinci erau divizii mijlocii, provenite din prefacerea vechilor comandamente teritoriale, mai slab încadrate și armate [2]). Iar celelalte 8 erau divizii slabe, în curs de formație, compuse mai ales din milițieni, fără tunuri cu tragere repede și fără arme automate. Artileria grea (129 guri de foc dela 105—210 mm) scoasă din forturi și făcută amovibilă prin mijloace de ocazie, era încă în curs de constituire [3]).

[1]) Fiecare cu 3 brigăzi infanterie a 2 regimente pe 3 batalioane, și 1 regiment de vânători, cu 6 mitraliere și o baterie de însoțire de fiecare regiment; și o brigadă de artilerie a 2 reg. pe 3 divizioane cu 2 baterii de 4 tunuri.

[2]) Numai 2 brigăzi infanterie a 2 regimente cu 2 mitraliere de regiment, și 1 regiment de artilerie pe 2 divizioane.

[3]) Pentru alcătuirea amănunțită a armatei române în timpul răsboiului mondial, vezi studiul consacrat armatei române.

Planul românesc de operații

Din punct de vedere operativ, forțele românești erau împărțite în patru armate operând pe două teatre de răsboiu. Pe frontul de Nord și Nord-Est, operau Armatele I-a, a II-a și a IV-a, desfășurate dela Calafat la Dorna, dealungul arcului carpatic, în vederea acțiunei ofensive în Transilvania. Pe frontul de Sud, opera defensiv Armata a III-a, desfășurată dealungul Dunării și graniței dobrogene, unde trebuia să coopereze cu două divizii de infanterie și una de cavalerie rusești, trimise în ajutor conform convenției militare.

Misiunea primelor trei armate era să înainteze convergent spre valea Mureșului, reducându-și astfel frontul, în vreme ce Armata a III-a trebuia să facă față unui eventual atac bulgar.

Odată atins primul obiectiv, forțele degajate prin scurtarea frontului ardelean urmau să fie întoarse spre miazăzi împotriva Bulgarilor, în caz că aceștia ar fi exercitat o presiune mai puternică, sau să deslănțuiască un atac hotărîtor în direcțiunea Budapestei, provocând prăbușirea frontului inamic răsăritean.

GENERALUL ILIESCU

PLANUL DE RĂZBOIU AL ROMÂNIEI

In concepţia planului românesc, armata română trebuia să deschidă căile Ardealului ca o poartă. Armata I constituia pivotul mişcării; cea de Nord, aripa mişcătoare. La centru, Armata a II-a trebuia să ţină legătura între ele. Apărat de obstacolul natural al Dunării, frontul de Sud era prevăzut numai cu trupe de acoperire, în sprijinul cărora stau însă gata să sară, la nevoie, rezervele de armată menţinute înapoia frontului, şi rezerva generală constituită în jurul Bucureştilor[1]).

[1]) Repartiţia armatelor româneşti, la începutul răsboiului, era aproximativ următoarea:

Frontul de N şi N.V.

Armata	Divizii			Oameni
I	1, 11, 13, 23	(2)	(12)	134.000
II	3, 4, 5, 6,	(21)	(22)	127.000
IV	7, 8, 14, 2 Cv.			108.000
Rezervă		(10)	(15)	51.000
Total	17+1 Cv.			420.000

Frontul de S.

Armata		Divizii	Oameni
III	Gr. de Vest	20	19.000
	Gr. Central	16, 18, 1 Cv	51.000
	Gr. Dobrogea	17, 9, 19	72.000
	Total	6+1 Cv.	142.000

Pe frontul de Nord şi Nord-Est

Armata I-a, desfăşurată dela Calafat la isvoarele Argeşului, cuprindea grupurile de acoperire *Dunărea* şi *Vârciorova* (Div. 1); acesta din urmă devenit mai târziu, grupul Cerna. Apoi grupul *Jiu*, (Div. 11) şi grupul *Olt-Lotru* (Div. 23), având în rezervă: Div. 2 la Strehaia pe Motru, Div. 12 la Cărbuneşti pe Gilort şi Div. 13 la Călimăneşti pe Olt. Cartierul armatei era la Craiova.

Armata II-a, concentrată între Câmpulung şi Vrancea, cuprindea grupurile: *Bran* (Div. 3), *Predeal* şi *Predeluş* (Div. 4), *Bratocea* şi *Tabla-Buţii* (Div. 5), *Buzău* şi *Putna* (Div. 6), având în rezervă diviziile nou constituite cu elemente luate asupra celorlalte: 21 şi 22. Cartierul armatei era la Bălcoi.

Armata IV-a (Armata de Nord), concentrată pe graniţa Moldovei, cuprindea grupurile: *Oituz* (Div. 8), *Ghimeş* şi *Uz* (Div. 7), *Bicaz* (Bg. 4 mixtă), *Bistriţa* şi *Bistricioara* (Div. 14), având în rezervă Div. 2 Cv. la Oneşti, Bg. 4 Cv. la Piatra şi Bg. 38 I la Bacău, unde era şi cartierul armatei.

Contra-măsurile puterilor centrale

Cu o lună înainte de intrarea României în răsboiu, ba chiar cu o săptămână mai înainte ca Brătianu să fi semnat convenţia militară cu aliaţii, comandamentul militar al Puterilor centrale, informat la timp de agenţii săi diplomatici despre cele ce se pregăteau, hotărî în conferinţa militară dela Pless (16/29 Iulie), planul de acţiune împotriva României.

In executarea acestui plan, Austro-Ungaria constituia în grabă, cu elemente de completare, în flancul drept al armatei a VII-a (Koewess) — care apăra contra lui Brussilov trecătorile Carpaţilor galiţieni — o nouă armată (I-a) sub comanda generalului Arz von Straussenberg. Această armată avea misiunea să se retragă luptând, spre poziţiile dinainte pregătite în văile Mureşului şi Târnavelor, în două grupuri: unul la miază-noapte, cu faţa spre răsărit (Morgen)[1]), altul în jurul Sibiului, cu faţa spre miază-zi (Staabs)[2]), legate între ele printr'un corp întărit de cavalerie (Schmettow)[3]). In acest timp, Germanii concentrau în grabă două armate, cu elemente de mâna întâi, aduse de pe alte fronturi: una germano-bulgaro-turcă (a III-a) la sudul Dunării în regiunea Rusciuk-Varna, sub comanda mareşalului Mackensen, vestitul «spărgător de fronturi», alta germano-austro-ungară (a IX-a) în Transilvania, în regiunea Deva-Cluj, sub comanda mareşalului Falkenbayn, luat dela comanda supremă a armatelor germane odată cu intrarea României în răsboiu şi însărcinat să repare o situaţie de a cărei neprevedere era învinuit de conducerea Germaniei.

Pe frontul de Sud

Armata III-a, înşirată dela Calafat la mare, de-a-lungul Dunării şi graniţei dobrogene, cuprindea:

Grupul de Vest, în Oltenia (Div. 20, Bg. 1 şi 41 mixtă).

Grupul Central, în Muntenia, cu detaşamentele: *Alexandria* (Div. 1 Cv.), *Giurgiu* (Div. 16) şi *Prundu-Bellu* (Div. 18).

Grupul de Est, în Dobrogea, cu detaşamentele: *Turtucaia* (Div. 17), *Silistra* (Div. 9) şi *Dobrogea* (Medgidia-Bazargic: Div. 19). Cartierul armatei era la Bucureşti.

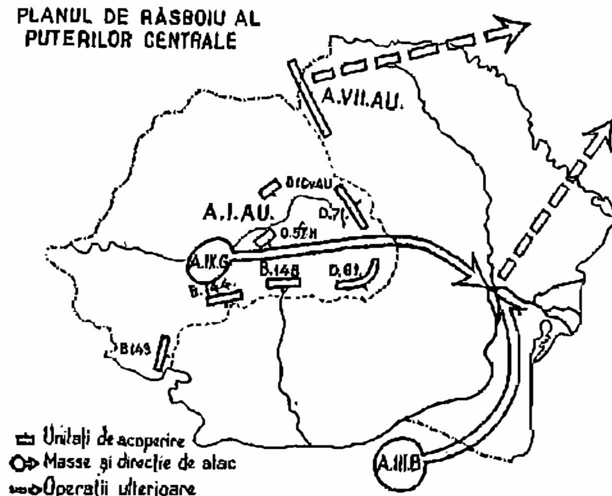
In rezervă generală, Marele cartier (Bucureşti, apoi Periş) avea Corpul V, compus din Div. 10 la Ghergani şi Div. 15 la Crevedia.

[1]) Compus din Div. 61 şi Div. 71 A. U.

[2]) Compus din Bg. 143, 144 şi 145 mixte A. U.

[3]) Div. 51 Honvezi şi Div. 1 Cv. A. U.

REPARTIŢIA FORŢELOR LA ÎNCEPUTUL OPERAŢIILOR

Armata de Sud urma să atace prin surprindere România, prin Dobrogea, imobilizându-i rezervele şi zădărnicindu-i veleităţile ofensive în Transilvania. Ea trebuia să progreseze apoi spre Miază-noapte, până la gurile Dunării. Armata IX-a trebuia să atace în Transilvania, cu faţa spre Răsărit. Profitând de fixarea rezervelor româneşti, ea trebuia să oprească mai întâi înaintarea armatelor române din Ardeal şi să le respingă pe vechea graniţă. Odată ajunsă aci, ea trebuia să treacă munţii Vrancei pe urma Românilor şi să coboare în lunca Siretului, spre a se întâlni cu Armata Mackensen în regiunea Galaţilor. In concepţia comandamentului suprem al Puterilor centrale, armata română din Muntenia trebuia să fie strivită şi nimicită în braţele cleştelui format din cele două armate duşmane, ce se închideau asupra-i. Odată acest prim act încheiat, armatele puterilor centrale trebueau să se regrupeze pe linia cea mai scurtă, a Siretului şi, atacând simultan prin sudul Basarabiei şi prin Bucovina, să strivească în al doilea cleşte, rezistenţa armatei române din Moldova, deschizându-şi calea Odessei şi a Kiewului.

Insemnătatea intervenţiei române în răsboiul mondial

Era, cum se vede, o campanie de nimicire a armatei române, concepută de inamic după toate regulele artei militare, pusă sub conducerea celor mai destoinici comandanţi. Ea îi era impusă de nevoia tactică a scurtării frontului şi de nevoia strategică de a pune mâna pe grânele şi petrolul României, indispensabile aprovizionării unor ţări sleite în lupta dusă de doi ani împotriva lumii întregi. In ochii comandamentului militar al puterilor centrale, *frontul românesc devenea deci teatrul principal de operaţii al răsboiului mondial* şi din această pricină, el suspendă orice iniţiativă pe alte fronturi. Se lămureşte astfel, rolul esenţial jucat de România în istoria răsboiului mondial. La limita eforturilor impuse aliaţilor de răsboiul de uzură, intervenţia României a descongestionat celelalte fronturi, atrăgând asupra ei totalitatea rezervelor inamicului. Ea a dat astfel Aliaţilor răgazul să se refacă şi să răpească Puterilor centrale iniţiativa operaţiunilor pe acele fronturi. Aşa că, cu toate decepţiile primei părţi a campaniei româneşti, şi cu toată schimbarea ulterioară a împrejurărilor, se poate spune că *intervenţia şi jertfa României au fost, într'un fel, hotărîtoare asupra soartei răsboiului mondial.*

INCEPUTUL CAMPANIEI DIN 1916

Ofensiva română din Transilvania

Incă din seara zilei de 14/27 August, trupele de acoperire româneşti, concentrate de mult aproape de graniţă, ocupau defileurile prin surprindere, înlesnind astfel grosului, trecerea munţilor. Informat de slăbiciunea trupelor inamice, Marele Cartier hotărîse în ultimul moment, strămutarea zonei de concentrare, dincolo de Carpaţi.

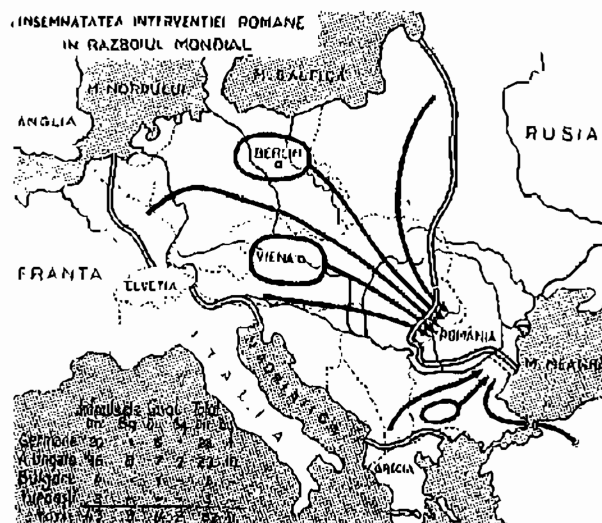
Trei zile mai târziu, 12 divizii româneşti eşiseră din trecători, aruncând înapoi ariergardele inamice şi înaintau în câmpia Transilvaniei, primite cu entusiasm de populaţia românească a provinciei.

Operând pe văile adânci ale Cernei, Jiului şi Oltului, depărtate cu zeci de km. şi despărţite prin masive muntoase inaccesibile, neprielnice legăturilor tactice, Armata I înaintează în trei direcţii divergente, pe văile Cernei, Jiului şi Oltului [1]).

[1]) La Apus, *Grupul Cerna* (Div. I G-l Dragalina) atacă poziţia inamică de pe muntele Alionului, apărată de Col. Fiebich, o cucereşte şi ocupă Orşova (22.8/4.9). Intâmpinat de grosul Brigăzei mixte 145 A. U. (Col. Szivo) sosit în ajutorul inamicului, Grupul Cerna se opreşte întărindu-se la Sud de Mehadia.

La centru, *Grupul de Jiu* (G-l Muică) compus din Div. 11 (Col. Cocorăscu) şi având Div. 12 în rezervă, alungă elementele înaintate ale Brigăzii 144 A. U. (Col. Berger), care încearcă să apere ieşirea de Nord a defileului Surduc, ocupă basinul Petroşanilor (25.8/7.9) şi pătrunde pe valea Streiului în defileul Merişor. Aci, este întâmpinat de detaşamentul Sunkel, compus din primele elemente ale Armatei a IX-a, în curs de debarcare în regiunea Deva-Cluj: Corpul alpin bavarez şi Div. 187 germană, care aleargă să-i oprească înaintarea spre Haţeg, înaintare care ar putea deveni primejdioasă pentru concentrarea inamică.

La Răsărit, *Grupul Olt-Lotru*, devenit mai târziu *Corpul de Olt* (General Popovici), compus din Div. 23 (Col. Castriş)

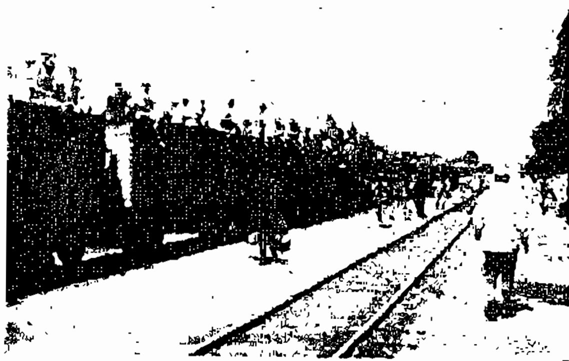

DUPĂ G-RALUL LAURENŢIU DÂRZOTESCU

Preocupat să constitue înaintării româneşti un pivot cât mai solid, şi temător să nu fie întors de un inamic venit pe neaşteptate dinspre Caransebeş, Generalul Culcer ezită să se angajeze cu grupul de Jiu prea departe, către Haţeg, de unde ar fi putut ameninţa valea inferioară a Mureşului, cum avea ordin dela Marele Cartier; ci se întăreşte la ieşirea din defileul Merişor. Pentru motive de acelaş ordin, el nu angajează nici Grupul de Olt în munţii Cibinului, ori spre valea Sebeşului, ci il opreşte defensiv în faţa Sibiului.

In timp ce Armata I opera astfel la stânga dispozitivului ofensiv românesc, la centru, diviziile destinate să constitue armata II-a, pătrunseseră convergent prin trecătorile care leagă Muntenia de Ţara Bârsei şi înaintau spre valea Oltului mijlociu, alungând dinaintea lor trupele de acoperire ale Div. 71 A. U [1]).

[illegible] (G-l. Manolescu) şi o brigadă călăraşi, atacă pe [illegible] Oltului dela Copi în spre Porceşti; în timp ce, pe dreapta [illegible], un detaşament urcă pe la Voineasa, în valea Sadului,

ÎMBARCAREA TRUPELOR

zătorcând apărarea Brigăzei 143 A. U. (Barwick) la Bolţa şi răspândindu-se apoi în câmpia Sibiului. Ocupând Veştemul şi Talmacii, Corpul de Olt se desfăşoară pe stânga până la Răşinari şi Orlat, şi pe dreapta până pe înălţimile care despart valea Oltului de Hârtibaciu, dincolo de Avrig, înspre Săcădate-Glâmboaca, unde întâlneşte Div. 51 de Honvezi (Tanatky), care acoperă debarcarea trupelor Armatei a IX-a inamice, dela Sebeş.

Ca rezerve de sector, Armata I dispune de Div. 12 la Cârbuneşti, în rezerva grupului de Jiu; de Div. 13 la Călimăneşti, rezervă curând folosită la aripa dreaptă a Corpului de Olt şi de Div. 20, care acoperă Dunărea. Iar ca rezervă de armată, are Div. 2 la Strehaia.

[1]) La stânga, Div. 3-a română trecuse prin pasul Branului, străbătuse munţii Perşanilor şi ajunsese la Şercaia. La centru, Div. 4-a respinsese pe inamicul care încercase să-i oprească în valea Timişului, ocupase Braşovul (16/29.8) şi ajunsese la Feldioara. La dreapta, Div. 6-a debuşase din valea Buzăului, ocupase Sf. Gheorghe şi se apropia de cotul Oltului. La 21 August (3 Septembrie) Generalul Averescu luase comanda acestei armate şi începuse pregătirile în vederea trecerii Oltului.

Div. 5-a care pătrunsese în Ardeal prin pasul Bratocei, era retrasă în a doua linie şi depăşită de Div. 22-a care venea să se intercaleze între Div. 4-a şi Div. 6-a între Feldioara şi Sângeorz spre a întări mişcare aripei ocolitoare a armatei. Iar ca rezerve de armată, pe lângă Div. 5-a,

ACOPERIREA GRANIŢEI

La aripa dreaptă a dispozitivului românesc, Armata de Nord (General Presan), care avea înaintea ei Div. 61 A. U., debuşase din Carpaţii Moldovei prin văile Ghimeşului, Uzului, Trotuşului, Bicazului şi Bistricioarei, în văile superioare ale Mureşului şi Oltului, perpendiculare pe linia ei de înaintare, şi ocupase câmpia Secuilor. Se oprise aci pentru a se regrupa, apoi pătrunsese pe urmele inamicului, în munţii Gurghiului, Harghitei şi Barotului, ultimă barieră care o despărţia de văile Târnavelor şi Mureşului mijlociu, căile fireşti de acces spre inima Transilvaniei [1]).

Armata II-a mai dispunea şi de Div. 21-a adusă dela Bâlcoi la Braşov.

[1]) La stânga, Div. 8-a (G-l Pătraşcu), cucerind muntele Şandor deschisese calea Oltuzului Div. a 2-a de cavalerie şi care ocupase Târgul Secuiesc. Ea oblicuse apoi spre Nord-Vest, pentru a coopera la învăluirea Mercurei-Ciucului, atacată dela Nord şi dela Est, de Div. 7-a (G-l Istrati) care debuşase prin văile Uzului şi Ghimeşului.

Mai la Nord, Brigada 4-a mixtă, străbătuse pasul Bicazului şi ocupase Gheorghienii, în timp ce la extrema dreaptă, Div. 14 (G-l Paraschiv Vasilescu) făcând legătura cu Ruşii în regiunea Dornei, înaintase'n munţii Călimani prin valea Bistriţei, ocupând Tulgheşul, Borsecul şi Topliţa. In faţa acestei situaţii, inamicul încercase să reacţioneze, întorcând prin valea Dornei, flancul Div. 14-a, dar mişcarea lui fusese observată şi oprită la timp de trupele româneşti.

TRECEREA MUNŢILOR

RECUNOAŞTERE IN OFENSIVĂ

Contra ofensiva lui Mackensen în Dobrogea

In timp ce armatele româneşti înaintau astfel victorioase în Transilvania, Bulgaria — care şovăise un moment — declara răsboiu României şi Mackensen primea dela Marele Cartier german ordin să atace imediat, prin suprindere, în Dobrogea. Obiectivul său era să înfrângă armata română înainte de sosirea ajutorului rusesc [1].

Pe când aripa lui dreaptă ameninţa Bazargicul, apărat cu şovăială de Div. 19-a, (G-l Arghirescu), grosul forţelor atacă, la stânga, Turtucaia.

[1]) Nu este bine lămurit dacă şovăiala Bulgariei a fost reală (provocată de dificultăţile interne căşunate de oboselile răsboiului, de teamă că Puterile centrale, cu care se legase Bulgaria, vor eşi învinse din răsboiu, ori de îngrijorarea că soldaţii bulgari vor refuza să se bată cu Ruşii, fraţi de rassă şi de lege, şi protectori seculari ai ţării lor; — sau dacă ea n'a fost decât o manevră diplomatică, destinată să înşele vigilenţa României.

Conducătorii de atunci ai Bulgariei au încercat, mai târziu, să acrediteze ultima ipoteză. Fapt este însă, că primul ministru bulgar, Radoslavoff, făcuse ministrului României la Sofia, propuneri să i se mijlocească o împăcare cu Rusia; că puterile înţelegerii făcuseră chiar oarecare oferte Bulgariei şi că generalii inamici mărturisesc în memoriile lor, fără înconjur, satisfacţia că teama privitoare la refuzul de a se bate al soldaţilor bulgari, împotriva Ruşilor, s'a dovedit neîntemeiată. Nu-i exclus ca această teamă să fi intrat printre motivele care au determinat Puterile centrale să atace România, prin Dobrogea, înainte de sosirea trupelor ruseşti.

INAINTAREA IN TRANSILVANIA

Infăţişarea terenului era foarte favorabilă unui atac bulgăresc. Apropierea liniei de rocadă: Rusciuc, Razgrad, Şumla, Varna şi convergenţa drumurilor ce duc din aceste centre spre cele trei puncte de apărare ale dispozitivului românesc: Turtucaia, Silistra şi Bazargic, aşezate în unghiu defensiv, permiteau: 1) concentrarea rapidă a forţelor inamice în jurul oricăruia din cele două puncte înaintate ale acestui dispozitiv (Turtucaia şi Bazargicul) şi 2) împiedicarea oricărei interacţii a grupurilor româneşti prin izolarea Silistrei. Chiar fără a dispune de forţe superioare numericeşte, un comandant abil putea deci realiza în orice moment, pe acest front, numai prin judicioasa lor grupare, o superioritate covârşitoare de mijloace în punctul ales pentru a da lovitura. Şi Mackensen era prea abil spre a nu profita de această situaţie [1]).

[1]) In afara Div. a 12-a bulgară, înşirată pe Dunăre dela Vidin la Rusciuc, — Armata III-a bulgară cuprindea un grup ofensiv concentrat la graniţa Dobrogei.

MITRALIERE LA ATAC

La stânga grupului de atac, pe drumurile ce converg dela Rusciuc şi Razgrad spre Turtucaia apărată de Div. 17-a românească (10 batal. cu 20 baterii), erau concentrate: detaşamentul Hammerstein (1 batal., 3 esc. şi 3 baterii) la Tetovo şi Div. 4-a bulgară Preslav (17 batal., cu 24 baterii) la Balbunar. Total: 18 batal., 3 esc. şi 27 baterii.

La dreapta, cu faţa spre Bazargicul apărat de Div. 19-a românească, (10 batal., 1 esc. şi 7 baterii), erau concentrate: Bg. 1 din Divizia 6-a bulgară Vidin (8 batal., cu 6 baterii) la Iuz-Tepe şi detaşamentul Kantargief (4 batal. cu 4 baterii), care acoperea garnizoana Varnei (8 batal. cu 4 baterii). Total: 20 batal. cu 14 baterii.

La centru, pe drumurile ce duc prin Kamâalar şi Aradânlar spre Silistra apărată de Div. 9-a română (16 batal., 1 esc. şi 17 baterii), Div. 1-a bulgară Sofia sta gata să intervină cu grosul (22 batal., 4 esc. şi 17 baterii), fie cooperând cu Brig. 1 (6 batal. şi 11 baterii) concentrată la Hârşova, la atacul Turtucaei pe la Est; fie împiedicând cu Brig. 3-a concentrată la Kamâalar, intervenţia Div. 19-a română în sprijinul cetăţii atacate; în timp ce dreapta ei (Brigada 2-a concentrată la Sarvi), atacând Silistra pe la Sud căuta să imobilizeze în acest sector Div. a 9-a. română.

Tot la centru, dar mai la dreapta, Div. 1 cavalerie bulgară era gata să opereze deopotrivă defensiv către Silistra prin Kurtbunar, spre a împiedica cooperarea Div. 9-a română cu Div. 19 care apăra Bazargicul, sau pentru a sprijini direct, prin învăluire pe la Nord, atacul desfăşurat contra acestui oraş pe la Est de Brigada 1-a a Div. 6-a şi pe la Sud de detaşamentul Kantargieff.

Bătălia dela Turtucaia

Amenajată în cap de pod şi destinată să slujească drept bază de operaţii în cazul unei ofensive române către Sud, Turtucaia rămăsese un punct înaintat, expus învăluirii, după adoptarea defensivei pe acest front. Lipsită de comunicaţii peste Dunăre cu malul românesc, izolată de restul frontului dobrogean într'o regiune cu populaţie ostilă României, având fortificaţiile neterminate, artileria grea neinstalată complet şi fiind apărată de unităţii de miliţeni neinstruiţi şi slab încadraţi (Div. 17-a G-l Teodorescu), dar mai ales comandată fără discernământ, dacă nu cu uşurinţă, Turtucaia avea să fie o pradă uşoară pentru un inamic nu mult superior numericeşte, dar dârz şi experimentat, reuşind să obţină o superioritate locală de forţe în momentul decisiv şi având o superioritate nediscutată de foc, în special de artilerie de toate calibrele.

MAREŞALUL MACKENSEN

Neînţelegând primejdia tactică a apărării unui cap de pod fără pod, convins că cetatea e inexpugnabilă, comandantul român îşi dispusese forţele în semicerc, în loc să caute a-şi menţine cu orice preţ deschis drumul spre Silistra, spre care avea ordin dela comandantul armatei să se retragă la nevoie. Sigur că va fi atacat dinspre Apus, comandatul cetăţii, îşi concentrase rezervele în acest sector şi adoptase în celelalte tactica rezistenţei «cu orice preţ» cum i se ordonase, peste dispoziţiile armatei, de ofiţerul de legătură al Marelui Cartier. Această nesocotire a împrejurărilor şi obstinaţia de a nu schimba dispozitivul apărării, chiar atunci când fu evident că efortul inamic purta asupra sectorului sud-estic, fură fatale apărării.

La 21 August, detaşamentul Hammerstein deslănţuie ofensiva spre Starcselo, pe care trupele române îl părăsesc fără lupte, spre a-l relua a doua zi.

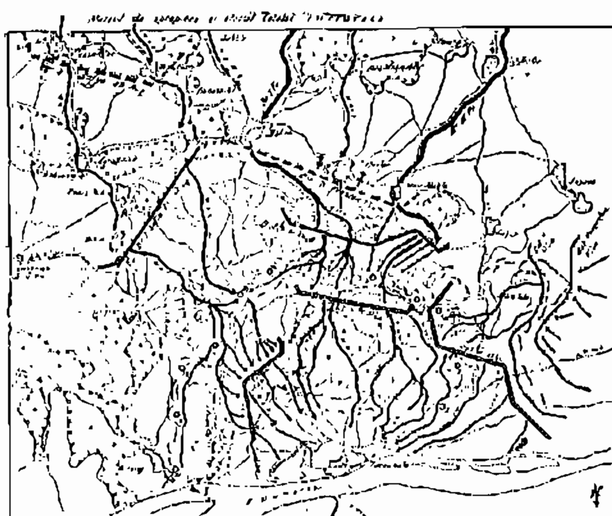
Covârşite de focul masiv al artileriei grele inamice concentrată în sectorul de miază-zi, unde atacă Div. 4-a Preslav, unităţile româneşti lăsară pe duşman să se infiltreze în ziua de 23 August între punctele de sprijin 8-11 ale primei linii de apărare. Zadarnic ordonă comandantul contra-atacuri repetate pentru despresurarea punctelor înconjurate. Violenţa barajului inamic sdruncină moralul contra-atacatorilor. Acum inamicul şi-a desemnat mişcarea de împresurare a cetăţii. In vreme ce unităţi inamice tot mai numeroase pătrund înlăuntrul centurii forturilor, Brigada 1-a şi 3-a a Div. 1 Sofia taie şoseaua care leagă Turtucaia de Silistra.

TRUPE DIN DIV. 15-a GATA SĂ PLECE IN AJUTORUL TURTUCAIEI

La cererea comandantului cetăţii, Marele Cartier român trimite ajutoare. Greşit întrebuinţate, unităţile din Div. 15-a trimise în ajutor, în loc să fie folosite pentru o mişcare de despresurare, sunt irosite în grupuri mici, în contra atacuri sterile, din lăuntrul cetăţii, spre Daidâr şi Antimovo. Rău conceput şi executat fără vlagă, atacul Div. 9-a pronunţat dinspre Silistra la 23 August, cu misiunea de a despresura cetatea, nu reuşeşte să clatine unităţile duşmane care îi taie drumul călare pe şosea.

Sistemul de apărare al cetăţii este astfel dislocat. In unităţi se produce panică. Zadarnic încearcă să reziste până la capăt comandanţii izolaţi. Inconjuraţi în forturi, ori retraşi la Nord de oraş, sunt ucişi sau capturaţi. Câţiva scapă aruncându-se în Dunăre. Un grup de viteji din Reg. 84 Infanterie izbuteşte să-şi croiască drum printre atacatori în spre Silistra, dovadă că Div. 9-a ar fi putut reuşi dacă ar fi insistat. Spre a nu cădea în mâinile duşmanului, comandantul cetăţii părăseşte Turtucaia pe o vedetă, din ordinul Marelui Cartier. Lipsită de comandant şi de orice nădejde de scăpare, garnizoana se predă în după amiaza zilei de 24 August/6 Septemvrie.

OSTAŞ CĂZUT PENTRU PATRIE

SCHIȚA BĂTĂLIEI DELA TURTUCAIA
Desemnată în captivitate de Colonelul Mărășescu (răsturnată)

Bătălia dela Bazargic

In timp ce inamicul deslănțuia atacul împotriva Turtucaei, comandantul Armatei a III-a, Generalul Aslan, rău informat la București că totul merge bine în cetate, ordona Generalului Zaiancicowsky — comandantul Corpului rus [1]), care a sosit pe vechia graniță dobrogeană — să atace spre Bazargic, spre a recuceri orașul pierdut în ajun prin șovăelile Div. 19-a. Consecvent, Zaiancicowsky își îndreaptă toate forțele spre Sud, pentru a executa ordinul.

Informat însă, între timp, de înrăutățirea situației la Turtucaia, Aslan revine a doua zi, ordonând atât Div. 9-a, din Silistra, cât și Corpului rusesc — pe care-l bănuia la centrul dispozitivului ruso-român — să renunțe la ofensiva spre miază-zi și să se'ndrepte cu toate forțele disponibile spre apus, pentru a degaja Turtucaia.

Surprinsă în risipire de ordinul lui Aslan, Divizia 9-a (G-ral Basarabescu) pornește totuși imediat spre Turtucaia (23 August), pentru a cădea în spatele Brigăzii I a Diviziei bulgare (Sofia), care atacă cetatea pe la Est. Oprită însă de front de trupele Brigăzii a III-a a aceleiași divizii, care s'au infiltrat între Turtucaia și Silistra, întărindu-se călare pe șosea, și atacată de flanc dinspre Miază-zi de reg. 9 de cavalerie bulgar, ea se retrage — cum am văzut — în grabă spre Silistra.

[1]) Compus din: Div. Sârbă, Div. 61 și Div. 3 Cv.

EFECTELE ARTILERIEI GRELE

Cât despre Zaiancicowsky, care a înaintat mult spre Sud în ajun, el e acum prea departe ca să mai poată interveni cu folos în ajutorul Turtucaei. El se mulțumește să rupă lupta începută la Bazargic, retrăgându-se spre miază-noapte, legat spre stânga cu Div. 19-a românească.

Rămasă astfel izolată la aripa dreaptă, împotriva forțelor dușmane, care, după ce au cucerit Turtucaia, se regrupează contra ei, Div. 9-a părăsește la 27 August, fără luptă și Silistra, cu toate că — spre deosebire de Turtucaia înaintată și izolată — Silistra era legată de Muntenia cu un pod de vase și forma un pivot solid în dreapta liniei de apărare a vechei granițe românești.

MAREȘALUL AVERESCU

Față de greșelile săvârșite, C-tul Diviziei a 9-a, Generalul Basarabescu e înlocuit prin Generalul Petala iar C-tul Diviziei a 19-a, Generalul Arghirescu e înlocuit prin Generalul Scărișoreanu.

Situația frontului dobrogean era gravă deoarece presiunea inamică se menținea puternică.

REVIZUIREA PLANULUI ROMÂNESC DE OPERAȚII

Consiliul de răsboiu dela Periș: oprirea ofensivei din Transilvania

In fața primejdiei, Marele Cartier românesc șovăie, revizuindu-și concepțiile.

La consiliul de răsboiu, convocat în grabă la Periș la 25 August, Generalul Averescu propune schimbarea planului de operații, prin strămutarea centrului de greutate de pe frontul de Nord pe cel de Sud. Impresionat, Marele Cartier hotărăște oprirea ofensivei din Ardeal. Diviziile din rezerva armatelor care luptă pe frontul de Nord sunt retrase și trimise în Dobrogea. Armata ruso-română din Dobrogea, pusă sub comanda Generalului Zaiancicowsky, primește ordin să se retragă pe linia Cuzgun-Caraomer, situată în vecinătatea vechei granițe. Averescu înlocuește pe Aslan la comanda Armatei a III-a, care se va reorganiza la Sud de București cu intenții ofensive; iar Crăiniceanu ia locul lui Averescu la comanda Armatei a II-a.

Bătălia de pe vechia graniță a Dobrogei

Impotriva trupelor ruso-române care, deși s'au retras în mare grabă, au isbutit să facă front neîntrerupt în unghiu ofensiv, pe linia: Lacul Oltina, Aptaat, Caraomer, Mangalia [1]), Mackensen, care și-a regrupat forțele [2]), deslănțuie o nouă ofensivă în ziua de 1 Septemvrie. Atacul principal se dă împotriva Div. 9-a la răsărit de lacul Oltina, unde Mackensen a concentrat o puternică artilerie. Scopul său e să deslipească de Dunăre trupele românești și să le arunce în spatele Rușilor, spre mare, ocupând podul dela Cernavodă, pe care de l-ar stăpâni ar amenința din spate toată armata română care luptă pe frontul de Nord. Ar fi o lovitură decisivă, în stare să înrîurească tot restul operațiilor.

Noul comandant al frontului dobrogean, Zaiancikowsky, încearcă, fără succes, să o pareze, atacând cu centrul spre Apus, spre a arunca pe inamic în Dunăre. Nereușind și fiind amenințat să fie întors de dreapta lui Mackensen, care atacă la rându-i, Zaiancicowsky ordonă retragerea.

Al doilea consiliu: ofensiva pe două fronturi

Un al doilea consiliu de răsboiu se adună la Periș, la 2 Septemvrie, spre a face față situației. Aci însă, descurajarea din primul ceas a făcut loc unui nou spirit, ofensiv.

Unii — în cap cu Averescu — preconizează degajarea Dobrogei printr'o ripostă fulgerătoare peste Dunăre, în spatele dușmanului. O massă de manevră trecând Dunărea la Sud de București și căzând pe liniile lui de comunicație, l-ar sili imediat să se retragă îndărătul bazei lui de operații.

Alții — în cap cu Presan — socotesc greșită întreruperea ofensivei din Ardeal în plină desfășurare tactică, atunci când armata română are pe acest front o superioritate netăgăduită de forțe. După el, «gâtuirea» frontului românesc nu s'ar putea evita decât prin lărgirea spațiului de manevră, lărgire de înfăptuit prin ducerea frontului românesc pe Mureș, conform planului inițial. Moldova ar putea deveni astfel o bază solidă pentru restul operațiilor.

Tactic, se'nfruntau aci două vechi tradiții militare: *îndrăzneala*, care cere unirea puterilor pentru sdrobirea massei principale a dușmanului, cu *iscusința*, care preferă să-l covârșească în punctul slab.

Neisbutind să'mpace părerile sfetnicilor săi, Marele Cartier român iese din încurcătură, hotărînd ofensiva.. pe amândouă fronturile!

După soluția adoptată, armatele a II-a și a IV-a, care au reușit să facă legătură între ele pe Oltul superior, vor relua înaintarea, spre a pune stăpânire pe căile de pătrundere spre inima Transilvaniei [1]).

MAREȘALUL PRESAN

Pe frontul de Sud, în timp ce rezervele trimise din Ardeal, atacând pe inamic de front, vor ajuta armatei de Dobrogea să-l fixeze pe linia Rașova-Cobadin-Tusla, pregătită încă din timp de pace, la sudul liniei de rocadă Cernavoda-Constanța, Armata de Dunăre va trece fluviul la Flămânda, spre a cădea în spatele inamicului și a răsbuna Turtucaia.

Preconizatorul operației, Generalul Averescu, «semănătorul de ofensive», cum l-au poreclit — poate fără a se gândi la măreția ce străbate, peste hulă, prin epitet — adversarii, e numit comandantul grupului de armate care luptă pe frontul de Sud.

Concentrarea pentru operațiile dela Sud

In executarea acestor dispoziții, cinci divizii românești sunt trimise spre Dobrogea [2]), unde intervenția lor isbutește să fixeze efectiv pe inamic pe linia Rașova-Cobadin-Tusla, spre sfârșitul primei decade a lunei Septemvrie.

In acest timp, alte șase divizii românești [3]) se adunau la Sud de București în vederea trecerii Dunării la Flămânda, fixată de Generalul Averescu pentru a doua jumătate a lunii Septemvrie.

[1]) Corpul rus intercalându-și diviziile la centru, între Div. 9-a și a 19-a românești.

[2]) Așezând: la stânga Brigada germană Bode, cu artilerie, la centru cele 3 divizii bulgărești: 1, 4 și 6 și la dreapta Det. Dobrici în linia I și Div. I Cv. în rezervă.

[1]) Armata II-a va forța trecerea Oltului, a IV-a, bariera munților Gurghiului, Harghitei și al Barotului, care-i închide accesul în văile Mureșului mijlociu și Târnavelor.

[2]) Div. 2 și 12 dela armata I; Div. 5 și 21 dela armata II; Div. 15 din rezerva generală. Dintre acestea, Div. 21 destinată mai întâi Dobrogei, va fi trimisă armatei a III-a. In ajutorul Rușilor mai sosește și Div. 115.

[3]) Div. 10, 16, 18, 21, 22 și 1 cavalerie.

PONTOANE IN DRUM SPRE FLĂMÂNDA

Reluarea ofensivei române în Transilvania

In Ardeal, oprirea ofensivei româneşti a îngăduit inamicului să se întărească nestingherit, în poziţiile pregătite dinainte [1]), aşteptând rezervele care încep să-i sosească în ajutor [2]).

Deşi slăbite, prin retragerea rezervelor, armatele a II-a şi a IV-a [3]) reiau totuşi ofensiva la 2 Septemvrie.

Ofensiva Armatei a II-a: Bătălia de pe Olt

Pe când centrul Armatei I, angajat pe valea Streiului, se loveşte la Pui, în defileul Merişor, de cele dintâi elemente ale Armatei a IX-a germane [4]) (1—10 Septemvrie), a căror presiune o silesc să părăsească un moment basinul Petroşanilor [1]), Armata II a trece Oltul luptând, împotriva inamicului care a distrus toate podurile dela Hoghiz la Beclean şi ţine vadurile sub focul artileriei şi al mitralierelor.

In timp ce Brigada 2-a de cavalerie, care a înaintat mult spre Vest, e oprită la Voila, pe stânga Oltului, de artileria inamică dela Cinc, Div. 3-a trece apa, prin vad, la stânga armatei, pe trei coloane, pe la Crihalma, Hălmagiu şi Galaţi.

La dreapta ei, Div. 6-a ocoleşte cotul Oltului, prin Baraolt, către Cohalm şi Almaş; în timp ce la centru, Div. 22-a taie deadreptul prin Bogata-Olteană, spre Homorod. Oprită de inamicul, care — din poziţiile dela Ugra — ţine sub foc podul dela Hoghiz, Div. 22-a trimete un regiment să treacă Oltul prin vad pe la Racăşul de jos, întorcând poziţia duşmană şi ocupând Homorodul.

Div. 4-a porneşte a doua zi spre Făgăraş, angajându-se la Calbor, în ajutorul Div. 3-a; în timp ce Brigada de cavalerie isbuteşte şi ea să treacă Oltul pe la Beclean.

La 4 Septembrie, toată Armata II-a e pe dreapta râului, peste care pionerii aruncă pod la Veneţia.

Ofensiva Armatei a IV-a: Bătălia dela Odorheiu

Armata de Nord îşi deslănţuie ofensiva succesiv.

Pe când Div. 2-a Cv. aleargă spre Homorod-Almaş spre a face legătură cu Armata II-a la trecerea Oltului [2]), Div. 7-a română atacă pe Szabo la Vlăhiţa, la 6 Septemvrie, îl scoate din poziţie la 7 şi a doua zi ocupă Odorheiul. La centru, Div. 8-a înaintează, apoi în munţii Gurghiului, ocupând regiunea Praidului şi isgonind pe duşman din poziţiile dela Ibăneşti la 11 Septembrie. In sfârşit, Div. 14-a atacă cu dreapta la 16 Septembrie, la Răstojnea, alungând pe inamic până la eşirea de Sud a defileului Mureşului, la Deda.

[1]) Div. 71 inamică s'a oprit pe înălţimile dintre Olt şi Târnave, de unde domină trecerile Oltului; iar Div. 61 s'a întărit cu dreapta în munţii Harghitei la Vlăhiţa, cu centrul în munţii Gurghiului la Ibăneşti şi cu stânga în defileul Mureşului, la Răstoliţa.

[2]) In ajutorul inamicului, aleargă, într'adevăr, spre Olt, Corpul de cavalerie al lui Schmettow, care acoperă spre Răsărit concentrarea Armatei a IX-a în zona Deva-Mediaş; iar pe Mureşul mijlociu sosesc zilnic, în ajutorul lui Arz, trupe proaspete.

Astfel, printre trupele armatei lui Arz, vin să se intercaleze treptat, diviziile: 16, 37 şi 39 A. U., acoperite de Brigada 1 cavalerie, având în rezervă: Div. 72 A.U. în Călimani şi Div. 89 germană la Târgul Mureş.

In curând, Armata de Nord va avea în faţa ei, în loc de două divizii, trei corpuri de armată. La Nord, Corpul XVI austro-ungar (Div. 72 şi ½ Div. 37) va face faţă în Călimani Diviziei a 14-a. La centru, între Mureş şi Târnava, Corpul VI austro-ungar (Det. Hettinger, Div. 39, Det. Czecsi şi Div. 61) va face faţă diviziilor 7 şi 8 româneşti. La dreapta, Corpul I german (Morgen, cuprinzând: Div. 71, Div. 89 germană şi Bg. 16 de Landsturm) va încerca să oprească Div. 2-a cavalerie română să progreseze între Olt şi Târnave, apoi, trecând în compunerea Armatei a IX-a, se va rabate spre Sud asupra Armatei a II-a române, pe Hârtibaciu.

[3]) Amândouă armatele care constituesc grupul ofensiv nu mai numără decât 7 divizii. Armata II-a: Div. 3, 4, 6 şi 22; Armata IV-a: Div. 7, 8, şi 14. De altfel, Div. 22 va fi şi ea retrasă în curând dela Armata II-a şi trimisă Armatei a III-a, la Dunăre.

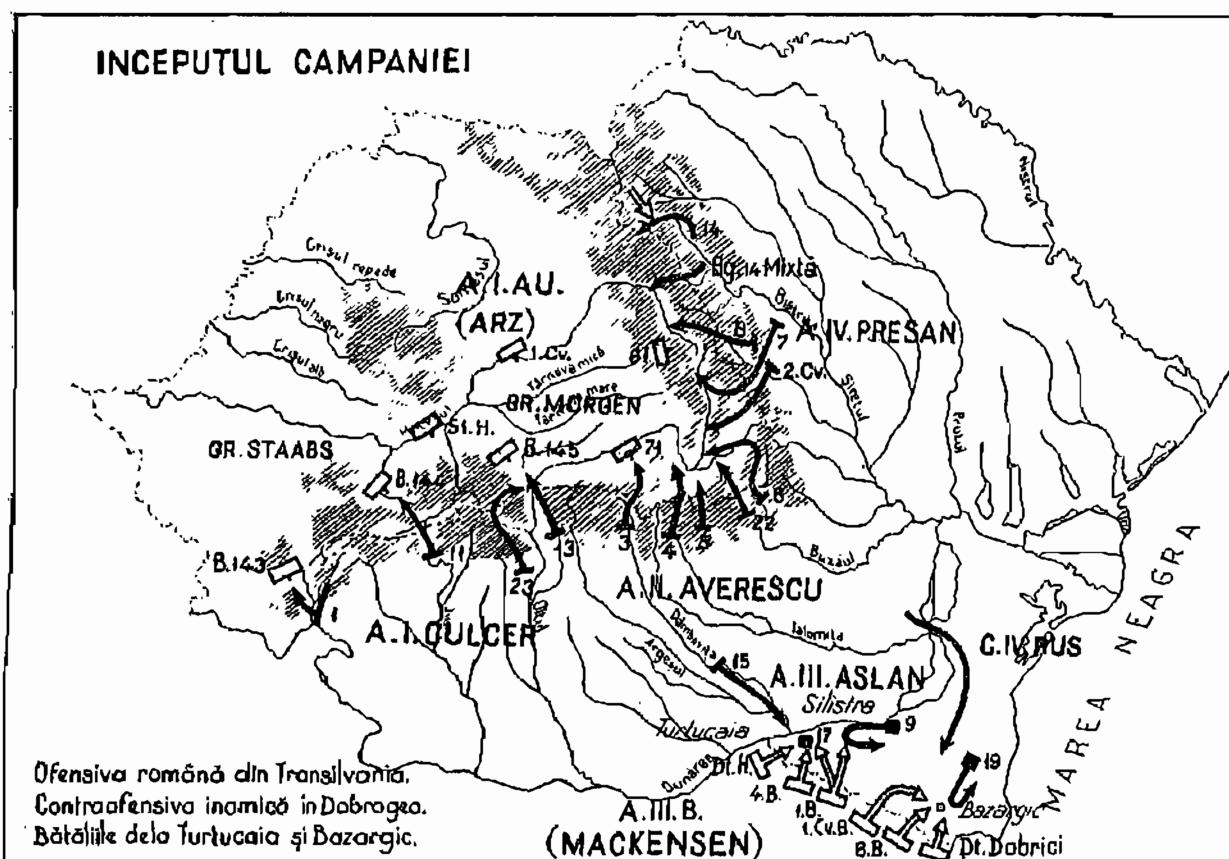
[4]) O brigadă din Corpul alpin şi Div. 187 germană.

[1]) Detaş. Col. Scărlătescu îl va recuceri totuşi temporar, la 11 Septembrie, printr'un îndrăzneţ atac de flanc, pronunţat prin pasul Vâleanului.

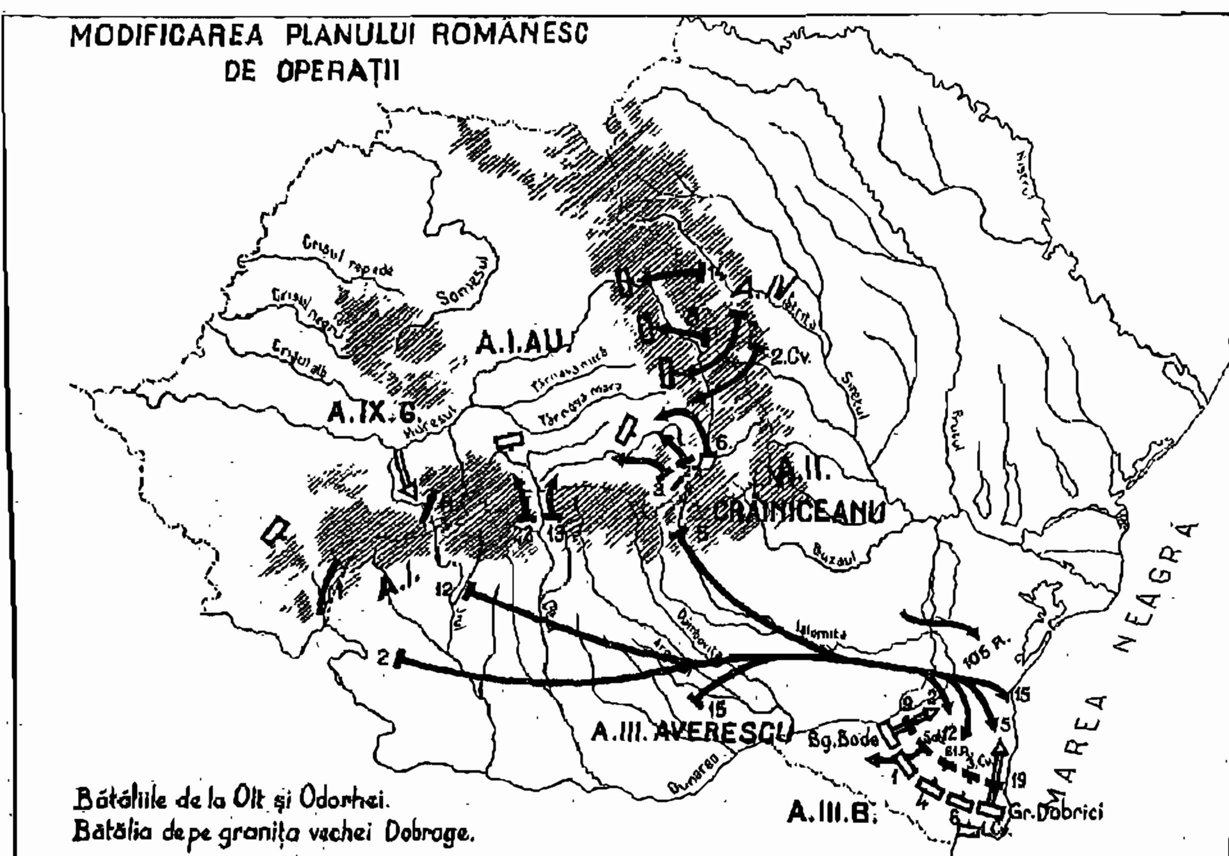
[2]) Impiedicând astfel Div. 71 inamică să-şi sprijine vecina Nord.

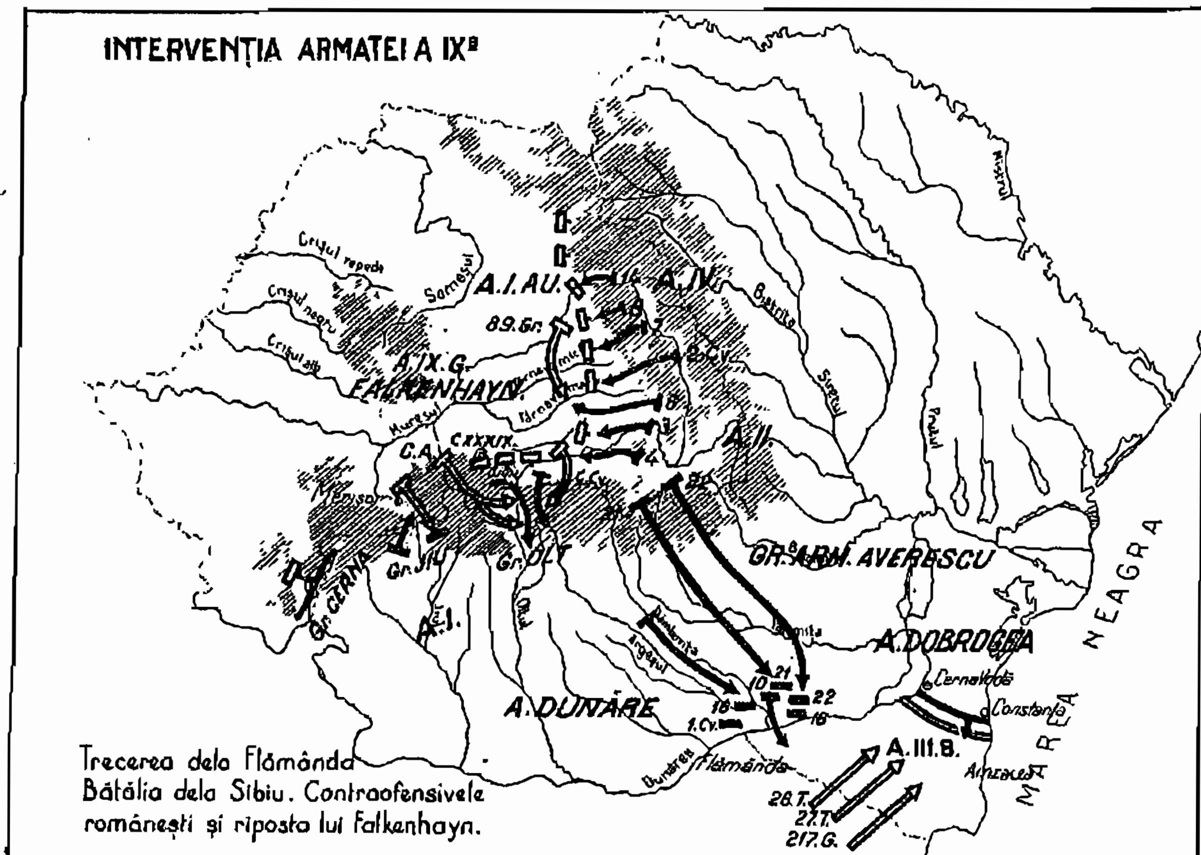
DUŞMANI CĂZUŢI IN LUPTA DELA SĂLAŞEI

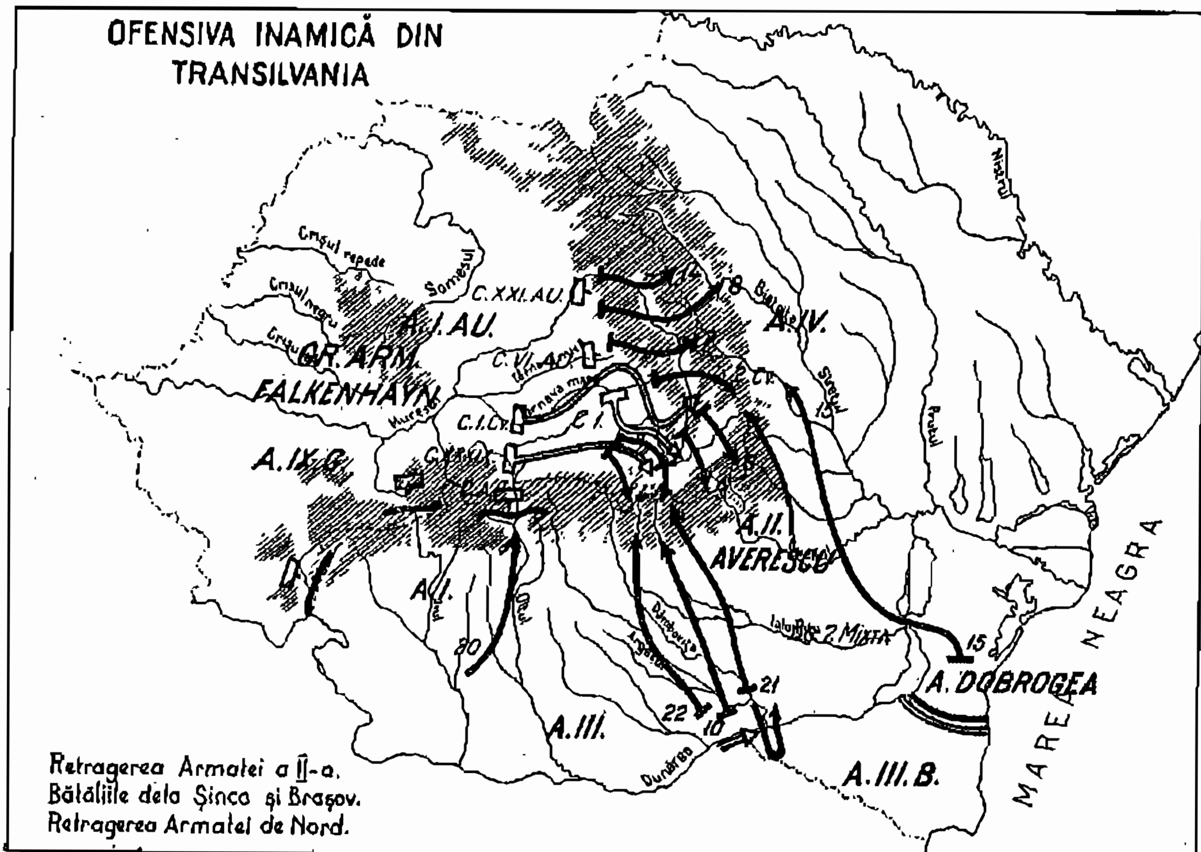

Ofensiva română din Transilvania.
Contraofensiva inamică în Dobrogea.
Bătăliile dela Turtucaia și Bazargic.

Bătăliile de la Olt și Odorhei.
Bătălia de pe granița vechei Dobroge.

INTERVENŢIA ARMATEI A IXa
A.I.AU.
A.IV.
A.IX.G.
FALKENHAYN
A.II.
GR.ARM. AVERESCU
A.DOBROGEA
A.DUNĂRE
A.I.
A.III.B.
Constanţa
MAREA NEAGRA
Flămânda
Dunărea
Trecerea dela Flămânda
Bătălia dela Sibiu. Contraofensivele
româneşti şi riposta lui Falkenhayn.

OFENSIVA INAMICĂ DIN
TRANSILVANIA
C.XXI.AU.
A.I.AU.
A.IV.
GR.ARM.
FALKENHAYN
A.IX.G.
A.II.
AVERESCU
A.I.
A.III.
A.DOBROGEA
A.III.B.
MAREA NEAGRA
Dunărea
Retragerea Armatei a II-a.
Bătăliile dela Şinca şi Braşov.
Retragerea Armatei de Nord.

INTERVENŢIA ARMATEI A IX-a GERMANE IN ARDEAL

Situaţia operaţiilor la sfârşitul primei luni de răsboiu

Cu toată aparenţa potrivnică, rezultatul luptelor de până acum era favorabil mai ales inamicului. Intârziate de efectul moral al înfrângerilor suferite pe frontul de Sud, armatele române din Ardeal nu isbutiseră în prima lună de operaţii să-şi realizeze obiectivele, făcând legătura între ele pe linia Mureşului. Cât despre inamic, dacă Mackensen nu isbutise să obţină o victorie decisivă în Dobrogea, scoţând din luptă armatele noastre dela Sud, — el isbutise totuşi să execute ordinele primite dela Cartierul german, imobilizând pe acest front, cu cele 7 divizii ale sale, 16 divizii ruso-româneşti [1]. Profitând însă de întârzierea şi slăbirea armatelor române din Ardeal, rezultate din acest fapt, Armata a IX-a germană — pusă dela 6 Septemvrie sub comanda lui Falkenhayn — şi-a terminat nestânjenită concentrarea [2], asumându-şi, din a doua decadă a lunii Septemvrie, iniţiativa operaţiilor de pe frontul românesc.

GENERALUL FALKENHAYN

Ofensiva contra Armatei I româneşti

Astfel la 13/26 Septembrie, zece zile după conferinţa Marelui Cartier, care schimbase orientarea efortului românesc, şi patru zile înainte de data hotărîtă pentru trecerea Dunării la Flămânda, Armata IX-a germană — care între timp respinsese, cum văzurăm, prea prudentul Grup de Jiu al Armatei I-a din defileul Merişor, spre vechea graniţă — atacă la Sibiu, Grupul de Olt, încercând să-l nimicească printr'un atac frontal combinat cu o dublă învăluire a aripilor.

[1]) 10 în Dobrogea, 6 în Muntenia la Sud de Bucureşti.

[2]) Armata IX-a germană cuprindea la începutul lui Septembrie: Corpul de cavalerie (Schmettow) compus din Div. 1 Cv. A. U. şi Div. 3 Cv. germană, Corpul alpin bavarez (Krafft von Dellmensingen), ceva mai tare ca o divizie şi Corpul XXXIX (Staabs) (Div. 51 Hv., 76 A. şi 187 G.). După bătălia dela Sibiu, i se va mai adăuga şi Corpul I german (Morgen) luat dela Armata I-a (Div. 89 G., şi Div. 71 A. U.).

Diviziile inamice erau mai mobile ca cele româneşti, fiind constituite numai pe 3 regimente. Deşi cu efective mai mici, ele erau dotate cu o putere de foc mult superioară, datorită numărului considerabil de arme automate (54 mitraliere de regiment) şi de guri de foc, ce intrau în dotaţia lor. Pe deasupra, armata dispunea de o puternică artilerie grea, mergând până la mortierele austriace Skoda de 305 mm.

Bătălia dela Sibiu

In vreme ce Corpul alpin bavarez, comandat de generalul Krafft von Dellmensingen, după un marş de patru zile peste creste [1]), reuşeşte să surprindă siguranţa Corpului de Olt, ameninţând să-i închidă dinapoi, trecătoarea prin care se leagă cu ţara, Corpul de cavalerie al lui Schmettow, întărit cu artilerie grea, coborînd între Avrig şi Porumbacu, se interpune cu îndrăzneală între dreapta acestuia şi Armata II-a română care operează în regiunea Făgăraş. In acelaş timp, Corpul XXXIX (Staabs) deslănţuie împotriva lui atacul frontal în jurul Sibiului.

Atacat cu îndârjire pe stânga dinspre Dealul Guşteriţei (Gregoriberg), Cristian şi Orlat [2]), de un inamic care dispune de o superioritate zdrobitoare de artilerie şi arme automate [3]), Corpul de Olt rezistă toată ziua de 13 Septembrie, cu Div. 23 la stânga, pe linia Gura-Râului-Poplaca-Şelimberg şi cu Div. 13, la dreapta, pe linia Hermann-Săcădate-Avrig. Dar, lipsit de rezervele trimise spre miază-zi să deschidă cu forţa defileul Oltului, în care coloanele diviziei fuseseră atacate cu focuri, în ajun, Corpul de Olt îşi retrage peste noapte stânga, pe linia Cisnădia-Răşinari.

Atacat din nou, a doua zi, pe dreapta dinspre Glimboca-Sărata spre Avrig şi Săcădate, şi pe stânga la Cisnădii, Corpul de Olt îşi menţine poziţiile prin contra-atacuri repetate, până'n momentul în care, inamicul, ocolind cu dreapta pe la Vălare, reuşeşte să ocupe platoul Onceştilor în spatele poziţiilor româneşti dela Gura Râului. Corpul de Olt se retrage atunci pe linia Măgura-Veştem-Racoviţa, făcând cerc în jurul Tălmacilor.

Ziua a treia aduce desnodământul bătăliei.

Ameninţat să fie învăluit de Krafft, care ţine sub foc trecătoarea Oltului, şi de Schmettow, care s'a strecurat în ajun pe sub munte, la Cetate, de unde ţine sub foc pasul Scara; incapabil să mai reziste presiunei exercitată pe stânga asupra Div. 23 care a cedat la Veştem şi pe dreapta, asupra Div. 13, care s'a retras spre Sebeş şi Porceşti

GENERALUL CULCER

[1]) 9/22—12/25 Septembrie, peste vârfurile Strâmba, Cindrelul, Steflești şi Negovanul; de unde se despărţise, un grup apucând spre Căineni peste munţii Robu şi Murgaşul, altul peste Vârful Mare spre Turnul Roşu, al treilea peste Preajba, spre Boiţa.

[2]) Div. 76 A. U, 51 de Honvezi şi 187 germană.

[3]) 63 baterii contra 18 şi 207 mitraliere contra 39.

pierzând contactul cu restul trupelor, Comandantul Corpului de Olt — care şi-a retras încă din cursul zilei trenurile de luptă spre Boiţa — dă, demoralizat, în seara aceleaşi zile, ordin de retragere fiecăruia în răzleţire.

Div. 13-a îşi retrage oamenii prin stânga Oltului, peste munte, pe potecile de pe Surul, părăsindu-şi artileria; iar Div. 23 se retrage prin defileu, decimată de focul necruţător al inamicului, care bate şoseaua cu focuri, din loc în loc, şi care trebuie gonit cu armele dela Gura Lotrioarei.

Reacţiunea română: ofensiva Armatelor II şi IV

Desmeticit, Marele Comandament român intervenise între timp, luând măsuri pentru îndreptarea situaţiei.

Trupe proaspete din Divizia 20-a porniseră din Regat să deschidă pe la Sud defileul Oltului, apărat până atunci cu mijloace improvizate, din iniţiativa hotărîtă a Locotenentului-colonel Toma Popescu. Ele izbutesc să împingă pe Alpini înapoi, spre munţii Robu şi Murgaşul.

In acelaş timp, Armatele a II-a şi a IV-a primesc ordin să reia ofensiva.

Bătălia dela Praidu-Sovata

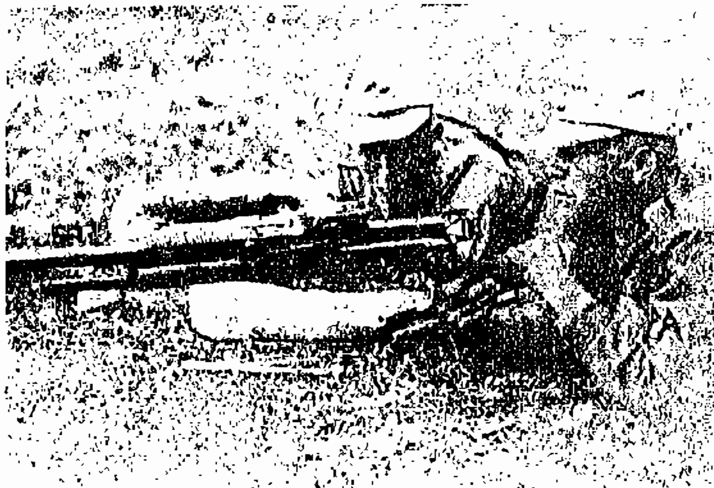
Armata dela Nord deslănţuie la 14 Septemvrie ofensiva dela Praidu-Sovata. In timp ce dreapta ei, învingătoare la Răştoliţa şi la Casva, înaintează către Reghiuul Săsesc, iar stânga i se apropie de Cristurul Secuilor, Presan atacă în spre Şiclod şi Atia, ameninţând să rupă centrul frontului lui Arz.

Bătăliile dela Cârţişoara-Porumbac şi Bărcut-Moha

Armata II-a pornise şi ea vijelos, spre Vest, tot la 14 Septemvrie.

La 16, Divizia 4-a da peste cap, pe stânga Oltului, la Cârţişoara, avangardele lui Schmettow. La 17 îl bătea din nou la Porumbac şi ajungea în câmpia Sibiului. La centru, pe dreapta Oltului, divizia 3-a împingea spre Hârtibaciu, cealaltă divizie a lui Schmettow (Div. 1 Cv.), care încearcă să-i taie drumul, la apus de Cinc. La dreapta, Divizia 6-a bătea pe Morgen la Bărcut şi la Mohu (15 şi 16 Septemvrie) şi, despărţindu-l de Schmettow, pătrundea pe înălţimile dela Nord de Cinc, în golul iscat astfel între dreapta lui Arz şi stânga lui Falkenhayn.

Din nenorocire, acest ajutor vine târziu. Armata II-a ajunge în câmpia Sibiului, numai a doua zi după retragerea Corpului de Olt (17 Septemvrie), aşa că nu mai poate culege roadele strategice ale victoriilor sale din ajun. Bătălia dela Sibiu, a doua mare bătălie din războiul românesc, este pierdută.

PUŞCĂ MITRALIERĂ IN ACŢIUNE

Riposta germană pe Hârtibaciu. Retragerea Armatei II

Ofensiva combinată a armatelor a II-a şi a IV-a româneşti punea totuşi pe inamic într'o situaţie serioasă. Din nefericire, Generalul Crăiniceanu nu are nicio rezervă la îndemână, spre a exploata succesul. Aşa că Falkenhayn poate reacţiona la timp, împingând în golul dintre cele două armate duşmane, Divizia 89-a germană, din rezerva armatei lui Arz, trecută Armatei a IX-a. Deşi învingător, Crăiniceanu trece din această pricină pe dealurile dela Nord de Cinc, prin clipe grele. Copleşit de superioritatea inamicului la Seliştat şi temător ca aripa dreaptă a lui Falkenhayn [1]) să nu-i taie calea Braşovului pe la Sud de Olt, — Crăiniceanu ordonă retragerea Armatei a II-a pe o linie mai scurtă (16/29 Septemvrie).

Urmărirea Armatei a II-a: Bătălia dela Şinca

In ceasul primejdiei, Falkenhayn dovedeşte cu totul altă tărie sufletească decât adversarul său. Faţă de presiunea simultană a celor două armate româneşti ce-l încolţesc, el cere şi dobândeşte comandamentul unic al forţelor duşmane din Transilvania (17/30 Septemvrie), subordonându-şi pe Arz. Credincios misiunei sale generale şi simţind unde este punctul slab al dispozitivului românesc, el renunţă să urmărească rămăşiţele Corpului de Olt în defileul Coziei, mărginindu-se să închidă acest defileu cu ajutorul Corpului alpin. Regrupând armata a IX-a, redusă la Corpurile Staabs şi Schmettow, el atacă Armata a II-a română. Spre a obţine o superioritate absolută în punctul ales pentru lovitură, el nu şovăie de asemeni să slăbească şi mai mult Armata I-a, împingând pe urma diviziei 89 tot Corpul Morgen, copleşind astfel Armata II-a română în retragere, pe care o ajunge la Şinca-Perşani şi o bate (22—23 Septemvrie/5—6 Octomvrie), combinând superioritatea de mijloace a atacului de front, cu manevre abile pe flancuri [2]).

---

[1]) Care, după retragerea Corpului de Olt, nu mai are în faţa celor 4 divizii ale ei, decât divizia 4-a română.

[2]) Div. 76, 51 şi 187 germană contra Diviziei a 4-a române. Datorită abilităţii sale manevriere, în tot timpul contra-ofensivei, Falkenhayn va reuşi să aibă în punctul ales pentru bătălie, o superioritate relativă de 3 la 1; deşi superioritatea lui absolută e numai de 7 divizii la 3.

Bătălia dela Vlădeni

Copleşită, Armata II-a română se desparte. La stânga, parte din divizia a 4-a se retrage pe la Sud de munţii Perşani către Bran, prin Poiana Mărului, urmărită de aproape de divizia 76 A. U. La dreapta, resturile diviziei a 4-a, sprijinite de părţi din divizia a 3-a care se retrag pe la Nord de munţii Codlei, fac faţă la Vlădeni, unde Falkenhayn le bate după aceeaşi metodă [1]), în vreme ce Corpul Morgen urmăreşte divizia 6-a în retragere spre cotul Oltului. Despărţită de Armata I, Armata II-a se retrage spre câmpia Braşovului, urmărită de aproape de duşman.

PODUL DELA FLĂMÂNDA

Retragerea Armatei de Nord

In vreme ce grosul Armatei a IX-a urmărea astfel pe Crăiniceanu, Falkenhayn trecea pe Schmettow lui Arz, deplasându-l la stânga Armatei sale. Strecurându-se între cele două armate româneşti pe la Hoghiz, spre Miercurea Ciucului, el încearcă să întoarcă, ajutat de Morgen, aripa stângă a lui Presan. Nu reuşeşte însă, pentrucă Presan, prevăzător, se degajase la rândul lui, din faţa trupelor lui Arz, părăsind Odorheiul şi defilându-şi stânga încă dela 19 Septemvrie (2 Octombrie).

Oprirea operaţiilor dela Flămânda. Retrimeterea rezervelor spre frontul de Nord

Infrângerile din Ardeal determină Marele Cartier să-şi schimbe din nou atitudinea. Profitând de faptul că victoria locală obţinută la Amzacea de Divizia a 9-a, a fixat pe inamic în Dobrogea pe linia Rasova-Cobadin-Tuzla, el renunţă la operaţiile de trecere peste Dunăre, începute de Averescu la Flămânda [2]) la 19 Septemvrie 2 Octomvrie, zădărnicite de ploi şi de monitoarele duşmane.

INFANTERIE ROMÂNĂ PESTE DUNĂRE

Inchipuindu-şi că mai poate lua iniţiative, el aruncă iarăşi rezervele lui spre Miază-noapte, cu gândul să reia ofensiva în Transilvania spre a nemeri linia Reghin-Tg. Mureş-Sighişoara-Făgăraş.

[1]) Div. 51 şi 187 pe flanc, Div. 89 de front contra unei părţi din Div. 3 şi 4. (circa 2 brigăzi).

[2]) Cu Div. 10-a şi Div. 21-a.

Bătălia dela Braşov. Retragerea pe graniţă

Reacţiunea e însă târzie. Armata a II-a nu se mai poate menţine în Ardeal. Divizia a 21-a, trimeasă în ajutorul ei, n'o mai poate ajuta să apere Braşovul, care cade în mâinile inamicului după trei zile de lupte dârze în cursul cărora aceasta combină iarăş superioritatea mijloacelor tehnice care sprijină atacul frontal, cu manevre abile pe flancuri [1]).

Sosită şi mai târziu, Divizia 22-a abia poate să ocupe înaintea inamicului pasul Bran. Proectul ofensivei trebue deci părăsit. G-lul Averescu ia din nou comanda Armatei a II-a, care retrage, risipindu-se, spre trecătorile Munteniei [2]).

[1]) La stânga, rămăşiţele Diviziei a 4-a, întărite cu Brig. 11-a, din Div. 6-a, s'au oprit şi-au făcut faţă la marginea de miazănoapte a Braşovului, împotriva Div. 51-a de Honvezi care le urmăreşte dela Vlădeni. La dreapta, Div. 3-a s'a regrupat şi-a luat poziţie în câmpia dela răsăritul oraşului, pe linia Sânpietru- Hermau. Trupele române acoperă astfel deopotrivă trecătorile Predealului, Bratocei şi Buzăului. Poziţiile româneşti dela Sânpietru sunt atacate de front de trupele Diviziei 89. Pe când trupele româneşti rezistă cu greu în poziţii focului nimicitor al artileriei inamice şi nu se menţin decât contra-atacând fără întrerupere, Divizia 76-a austro-ungară încearcă să cadă peste munte, în valea Timişului, în spatele apărării româneşti. Nu reuseşte însă, datorită intervenţiei Diviziei 21 româneşti, care tocmai soseşte prin Predeal, în ajutorul armatei a II-a. In ajutorul diviziei 89 inamice sosesc însă Div. 187 şi mai din urmă, Div. 71. Atacul dispune acum iar de o superioritate de forţe zdrobitoare, care-i îngădue să covârşească apărarea românească. El se infiltrează printre poziţiile române, pe care le întoarce, exterminând apărătorii, care refuză să le părăsească. Când, a treia zi, Armata II-a începe retragerea, unităţile ei nu mai au decât efective scheletice. Divizia 4-a a încetat de a mai exista ca unitate.

[2]) In afară de rămăşiţele Diviziei a 4-a, care s'au retras spre Bran urmărite de Divizia 76-a inamică, această armată se compune din: Divizia 21, care se retrage spre Predeal urmărită de Divizia 51-a de Honvezi; Divizia a 3-a care se retrage spre Bratocea şi a 6-a scăpată de încercuire, care se retrage spre Buzău urmărită de Divizia 89 inamică. In ajutorul lor se îndreaptă diviziile fostei Armate de Dunăre, *care au lipsit în ceasul decisiv al campaniei din Ardeal*. Divizia a 22-a, urmată de Divizia a 12-a, prin Câmpulung şi Rucăr spre Dragoslavele şi Bran, divizia a 10-a spre Predeal pe urmele Diviziei 21-a; Divizia a 5-a spre Predeluş şi Divizia a 15-a spre Oituz în Moldova.

Infrângerile suferite de Armata a II-a au repercusiuni, cum am văzut, asupra Armatei de Nord. Această armată care, era aproape să-şi împlinească misiunea, întrucât trecuse la 18 Septemvrie, cu stânga de Cristur spre Sighişoara, ieşise la 19 Septemvrie cu dreapta din defileul Mureşului la Deda şi ajunsese cu dreapta la 21 Septemvrie la 10 km. de Reghin, e nevoită să părăsească fără lupte roadele biruinţelor ei succesive. Spre a nu fi învăluită, ea se retrage în ordine spre graniţa Moldovei.

Consideraţii asupra campaniei din Transilvania

Desfăşurarea campaniei din Transilvania a dat naştere la interesante discuţii, în deosebi asupra felului în care s'a conceput şi s'a executat înaintarea armatelor româneşti.

S'a obiectat anume de către comandanţii armatelor inamice, în memoriile lor, că ideia mişcării armatelor româneşti în Transilvania a fost greşită şi executarea ei şovăelnică. Această critică este îndeajuns de plină de învăţăminte pentru generaţiile viitoare, spre a fi semnalată aici.

Eroarea planului iniţial de operaţii

S'a zis astfel, că Marele Cartier român nu trebuia să adopte o manevră de aripă, pivotând cu dreapta armatei de nord, pe steajerul format de Armata I-a; regiunea fiind cu totul improprie constituirii unui pivot solid, din cauza discontinuităţii şi divergenţei singurelor trei văi accesibile operaţiilor. Ci dimpotrivă, efortul principal românesc ar fi trebuit să urmărească întoarcerea Armatei I-a austro-ungare, printr'o învăluire a aripei sale drepte făcută cu stânga românească. In acest scop, Armata I-a română ar fi trebuit să înainteze fulgerător spre valea Mureşului, prin văile Haţegului şi Şebeşului, unde Mureşul e cel mai aproape de vechea graniţă românească. Arz ar fi fost astfel silit să se retragă, fără lupte, de teama tăeirii căilor sale de comunicaţie şi armata română în loc să-i dispute terenul pas cu pas, ar fi căzut în plină zonă de adunare a Armatei a IX-a, zădărnicindu-i concentrarea şi despărţind-o de Armata I-a.

In realitate, ofensiva românească s'a redus la o înaintare de front contra ariergardelor inamice, pierzând astfel toate avantajele pe care le dă de obiceiu îndrăzneţului, răsboiul de mişcare.

In felul acesta, inamicul şi-a putut sfârşi concentrarea nestingherit, mai înainte ca cele trei armate româneşti să se fi putut reuni şi a putut apoi ataca şi bate pe rând, cu totalitatea forţelor sale, grupurile române răsleţite: mai întâi grupul de Jiu, apoi cel de Olt, ale Armatei I-a, pe urmă Armata a II-a, silind la urma urmelor şi Armata de Nord să se retragă fără luptă.

TRANŞEEA MORŢII DELA BARTOLOMEU

Insuficienţele execuţiei

Acest viciu de concepţie s'ar fi accentuat — zic aceşti critici — prin lipsa de îndrăzneală cu care au lucrat comandanţii Armatelor I-a şi a II-a.

S'a observat într'adevăr, că după avântul primelor zile de înaintare, Armatele I-a şi a II-a şi-au domolit elanul, cea dintâiu oprindu-se ca să se organizeze defensiv, în defileul Merişor şi în faţa Sibiului, a doua zăbovind inutil la trecerea Oltului. Singură Armata de Nord şi-a îndeplinit complet misiunea, înaintând necontenit, vreme de cinci săptămâni, până în momentul în care defecţiunea celorlalte armate a silit-o la rândul ei să se retragă, spre a nu fi învăluită tocmai când debuşă în văile Târnavelor.

Prudenţa tactică cu care generalul Culcer — acest Lanrezac al României — a şovăit să execute ordinul Marelui Cartier de a înainta pe valea Streiului spre Haţeg, de teama unei învăluiri a stângei sale, din partea unui inamic venit din spre Caransebeş, ar fi fost desigur, tot atât de lăudabilă, ca retragerea armatei a V-a franceze de pe Sambre, în August 1914, contra ordinelor lui Joffre, — dacă împrejurările nu ar fi dovedit că în cazul său, ea a fost o gravă imprudenţă strategică. Nu numai pentrucă a neglijat principiul, după care, cea mai bună siguranţă, în ofensivă, e atacul. Dar mai ales pentrucă, încercarea de a-şi menaja o situaţie locală mai avantajoasă, l-a făcut să piardă din vedere, şi prin aceasta să compromită, scopul general al operaţiilor.

Acelaş lucru se poate spune şi cu privire la operaţiile Corpului de Olt. O comparaţie poate face judecata mai evidentă. Iată pe comandantul acestui grup în seara zilei de 15/28 Septemvrie, suferind de trei zile, din partea inamicului o presiune puternică de faţă şi de flanc, destul de asemănătoare cu aceia suferită de Foch în preziua bătăliei dela Marna, când armata pe care o comanda acesta, fusese aruncată de Bülow în bălţile dela St. Gond. Dacă, în acel moment, generalul Popovici, cu toată gravitatea situaţiei în care se găsea, ar fi avut spiritul ofensiv al colegului său francez, care — cu muniţiile pe sfârşite şi cu batalioanele reduse la secţii — raporta Cartierului francez situaţia, în forma pe care legenda a rotunjit-o «Centrul meu cedează, dreapta dă înapoi, situaţia excelentă, mâine atac!», şi în loc să ordone retragerea «fiecăruia pe unde poate», ar fi ordonat a doua zi de dimineaţă, cu totalitatea forţelor lui, atacul spre Răsărit, dincotro venea Armata a II-a, — nu se ştie dacă bătălia dela Sibiu, nu s'ar fi încheiat cu o victorie a Românilor, chiar dacă Corpul de Olt n'ar fi reuşit, ca şi Foch, decât să se menţină! In împrejurările în care se producea;

această victorie ar fi putut fi decisivă asupra soartei campaniei româneşti din Transilvania.

Cei care au cetit în memoriile lui Falkenhayn, de îngrijorarea care-l cuprinsese în dimineaţa zilei de 16-29 Septemvrie, aflând de saltul Armatei a II-a spre Vest, din ajun, şi cunosc situaţia în care se găsea Schmettow, prins — în urma acestui salt, cu toată artileria grea ce-i fusese ataşată, între cele două armate româneşti, — înţeleg prea bine uşurarea simţită de comandantul inamic, când i s'a raportat retragerea Corpului de Olt şi îşi dau seama că armata română a fost la un pas de victorie, care nu surâde însă decât îndrăsneţilor care calculează riscul şi odată hotărîţi îl asumă până la capăt. « Nu există bătălii pierdute » zice un strălucit critic militar, ci doar « bătălii pe care le crezi pierdute », amintindu-şi probabil de felicitările senatului roman către învinsul dela Cannae « pentrucă nu-şi pierduse speranţa ».

Cu cât mai vrednică de imitat apare fermitatea comandantului duşman, care, după înfrângerea Armatei I, atunci când avea deschisă calea Munteniei

TUN ROMÂNESC DE INSOŢIRE A INFANTERIEI

spre Miază-zi, nu se lasă prins de « nedumerirea de după victorie », mai primejdioasă decât toate, ci renunţă să urmărească pe fugari, cu toate riscurile unei întoarceri ofensive a Românilor în flancul său drept. Mulţumindu-se să ia în acea parte, numai măsuri de siguranţă, el îşi continuă cu repeziciune acţiunea spre Răsărit, încotro-l duce executarea principalei misiuni ce i se încredinţase, pe care n'o pierde nicio clipă din vedere.

Şovăielile conducerii

De toate aceste erori de concepţie şi slăbiciuni de execuţie, răspunde până la un punct înzestrarea tehnică insuficientă şi lipsa de experienţă, explicabile ale armatei române, faţă de condiţiile răsboiului modern. Direct dătătoare de seamă de înfrângerea suferită de Români în prima parte a campaniei din 1916, e însă o cauză mai gravă, de alt ordin: lipsa de tărie sufletească a Marelui Cartier românesc. Zdruncinat moralmente de înfrângerea neaşteptată dela Turtucaia, acţiunea lui s'a deslînat,

POST DE OBSERVAŢIE DE INFANTERIE

pierzând din vedere obiectivul principal al acţiunii. In loc să-şi concentreze efortul principal — consecvent gândului iniţial — asupra punctului slab al inamicului, s'a risipit în reacţiuni sterile, care i-au alienat complet libertatea de acţiune.

Astfel, sub impresia panicei din primul ceas, a oprit, în plin avânt, ofensiva din Transilvania, la sfârşitul lunii August, făcând-o să piardă ireparabil timpul cel mai preţios. Şi-a revenit, în urmă şi a ordonat reluarea ofensivei; dar timpul pierdut n'a mai putut fi recâştigat. A săvârşit atunci o a doua greşală, trecând, versatil, dela extrema prudenţă la extrema îndrăsneală, hotărînd ofensiva pe două fronturi, fără să cumpănească dacă are mijloacele necesare. Astfel, în acelaş timp în care ordona reluarea ofensivei în Ardeal, retrăgea de pe acest front ultimele rezerve de armată, concentrându-le în vederea ofensivei de peste Dunăre. Când lipsa rezervelor a început să-şi producă efectele în Ardeal, Marele Cartier, iarăşi nestatornic, a renunţat la ofensiva dela Dunăre, înainte de a-i fi văzut rezultatele, retrimeţându-şi rezervele spre miază-noapte. Era însă prea târziu, pentru ca aceste forţe, să mai poată înfăptui acolo o misiune ofensivă. Trupele din prima linie fuseseră irosite şi rezervele abia ajungeau acum să umple golurile.

POST DE OBSERVAŢIE DE ARTILERIE

INFANTERIA SAPĂ MĂŞTI INDIVIDUALE

Eşecul primei părţi a Campaniei româneşti trebuie deci atribuit în primul rând erorii de judecată a Marelui Cartier românesc, care a lipsit de rezerve ofensiva din Ardeal, în momentul cel mai critic. Nu pentrucă nu a dispus de rezerve căci aceasta n'ar fi adevărat; ci pentrucă, tulburat de teamă, nu a mai putut judeca limpede unde şi când trebuia să le întrebuinţeze.

Polemica iscată, mai târziu, asupra «răspunderilor» a lămurit cu prisosinţă acest lucru. Este suficient să amintim că în timp ce armatele române din Ardeal sufereau, secătuite de rezerve, presiunea unui duşman abil, 6 divizii româneşti şedeau neîntrebuinţate, în vederea unor lovituri îndrăsneţ concepute, dar incomplect executate.

Că înfrângerea dela Turtucaia a avut un efect moral atât de hotărîtor, încât a determinat schimbarea planurilor Marelui Cartier românesc, e desigur explicabil, dacă ne gândim că era vorba de o ameninţare directă a Capitalei — centrul sensibil şi gânditor al ţării întregi. Această schimbare de concepţie, în plină desfăşurare tactică a ofensivei din Ardeal, nu era însă justificată, dacă ne gândim că în cumpănă nu era un oraş, ci biruinţa! Chiar dacă Marele Cartier are scuza de a fi cedat sugestiilor comandamentelor aliate, această greşeală e cu atât mai dureroasă cu cât pe această reacţiune instinctivă de apărare s'a bizuit mai mult inamicul, în planul lui, decât pe însemnătatea reală a victoriei sale din Dobrogea.

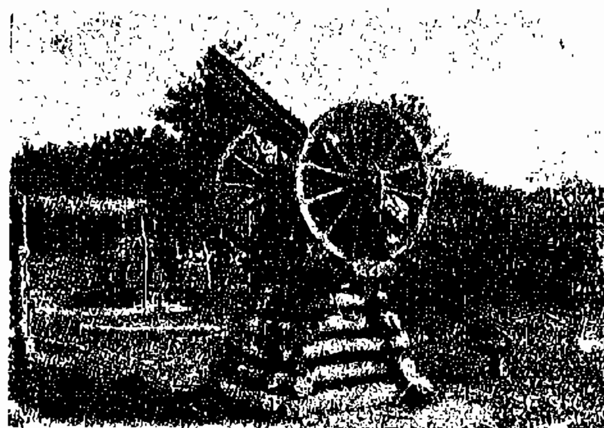
INFANTERIA OCUPĂ O TRANŞEE

Campania din Transilvania s'a pierdut astfel, mai mult din pricina unor lipsuri sufleteşti, decât din pricina superiorităţii reale a inamicului.

Lucrurile acestea sunt desigur uşor de spus astăzi, când cunoaştem rezultatele. Mai greu erau de desluşit atunci, în vâltoarea bătăliei. Vorba proverbului. Faptul acesta atenuează, desigur, în parte, gravitatea acestor judecăţi. Adevărul lor nu poate fi însă tăgăduit.

In măsura în care, «istoria lucrurilor care au fost, e menită să fie pildă şi îndreptar pentru cele venitoare», ele trebuiesc spuse; nu pentru a învinui pe cineva, ci pentru a face ca mâine, ele să nu se mai repete.

Ajunge să ne gândim la ceea ce a putut face iniţiativa hotărîtă şi îndrăzneaţă a unui locotenent-

TUN ANTIAERIAN IMPROVIZAT IN PRIMA PARTE A CAMPANIEI

colonel, Toma Popescu, care trecând întâmplător prin Câineni şi dându-şi seama de prezenţa inamicului în munţii din vecinătate, a organizat apărarea trecătoarei Oltului împotriva Corpului alpin, pe care l-a împiedicat s'o ocupe, până la sosirea Diviziei a 20-a, numai cu 15 bătrâni din sat înarmaţi cu puşti luate dela inamic, aflate la primărie; sau la felul în care, alt act îndrăzneţ: atacul învăluitor al detaşamentului Scărlătescu, căzând prin surprindere peste muntele Vâlcanului, a restabilit la Jiu, situaţia compromisă'n urma bătăliei dela Merişor, recucerind, în preziua bătăliei dela Sibiu, tot basinul Petroşanilor, — pentru a ne da seama de eficacitatea pe care ar fi putut-o avea coordonarea riguroasă a acţiunii unor elemente capabile de asemenea eforturi. Pilda Armatei Presan, care — pe scară redusă şi la alt grad de densitate a trupelor — a anticipat totuşi, cu aproape doi ani, tactica ofensivei continue realizată prin înlănţuirea eforturilor succesive, în sectoare diferite, care a făcut nemuritoare gloria militară a lui Foch, de mai târziu, — este hotărîtoare în această privinţă.

APĂRAREA GRANIŢEI MUNŢILOR

Găsind că Falkenhayn înaintează prea încet, Marele comandament inamic procedează la o regrupare a forţelor lui, care numără acum 32 de divizii pe amândouă fronturile româneşti. El subordonează armatele care au recucerit Transilvania, grupului de armate ale Arhiducelui Carol, şi amândouă primesc însărcinarea de a zori trecerea munţilor, prin surprindere, divergent, pe urmele Românilor.

Incercarea duşmană de a trece munţii prin surprindere

Urmărind executarea planului dela Pless, Armata I-a austro-ungară atacă munţii Moldovei spre răsărit, căutând să străbată spre Siret, prin valea Trotuşului, pe când Falkenhayn — nemulţumit de această risipire a sforţărilor — caută cu *Armata a IX-a* « drumul cel mai scurt spre Bucureşti » peste munţii Munteniei [1].

Dar la porţile Moldovei, Armata I-a duşmană e întâmpinată de rezistenţa îndârjită a Armatei române de Nord. Contraatacând fără preget: la Oituz [2], în Valea Trotuşului [1], unde inamicul a isbutit să se infiltreze, ca şi la *Bicaz* [2]. armata română rămâne stăpână pe trecători.

MAREŞALUL EREMIA GRIGORESCU

[1]) La atacul pentru forţarea porţilor Moldovei, cooperează Corpul de cavalerie german al lui Schmettow întărit cu două divizii de infanterie, cedat temporar de Armata IX-a germană, armatei I austro-ungare şi Corpul VI austro-ungar al lui Fabini. Cel dintâi atacă spre Oneşti şi Târgul Ocna, al doilea spre *Moineşti şi Comăneşti*. Amândouă au acelaş obiectiv: să pătrundă în larga vale a Trotuşului, cât mai la Sud cu putinţă, prin văile laterale, perpendiculare pe graniţă, ale afluenţilor acestuia, spre a despărţi Armata de Nord de cele din Muntenia, tăind pe cea dintâi de bazele ei şi înconjurând pe celelalte. E planul lui Ludendorff, pe care însă Falkenhayn nu-l împărtăşeşte. Ispitit de perspectivele deschise prin « surprinderea dela Rucăr », el socoteşte greşită risipirea eforturilor în direcţii divergente.

[2]) *Bătălia dela Oituz*

Atacul principal se dă de Schmettow, *la Oituz*, pe unde trece drumul mare dela Târgul Secuilor la Oneşti, prin Breţcu, Poiana Sărata, Hârja, Grozeşti şi Bogdăneşti.

La 27 Septembrie, Corpul de cavalerie inamic — care urmărea Armata de Nord în retragere, încă dela cotul Oltului, fără s'o poată ajunge — se desparte. Div. I urcă munţii Vrancei spre Răsărit, unde va fi oprită de Brig. 7-a mixtă sosită din Regat. Div. 3-a se loveşte la 28 Septemvrie, la eşirea exterioară a defileului Oituzului, de Div. 2-a română de cavalerie, care a luat poziţie la Nord de Breţcu, la Meghieluş. Intervenţia Div. 71 austro-ungare care a sosit pe câmpul de bătaie sileşte div. 2-a română să se retragă în defileu, către vechia graniţă. La 30 Septemvrie, inamicul ocupă Poiana-Sărată.

Dar Div. 15-a (G-ral Grigorescu) venită de pe frontul Dobrogei, a ajuns la timp. Ea înaintează din Regat, prin valea Oituzului şi prin văile laterale ale Slănicului (pe dreapta) şi Caşinului (pe stânga), ieşind înaintea duşmanului la Hârja, unde înlocueşte Div. 2-a de cavalerie, care trece în rezervă, la aripa stângă a grupului, în valea Caşinului. Incercările inamice de a întoarce poziţia română dela Hârja sunt contra-manevrate abil din văile Caşinului şi Slănicului şi zdrobite una după alta.

In faţa acestor eşecuri, inamicul aruncă'n luptă Div. 8-a bavareză. Intervenţia ei ajută la ocuparea Hârjei; dar noua încercare de a întoarce poziţiile româneşti dă greş ca şi celelalte. La 5 Octomvrie, inamicul, care are acum toate forţele în linie, hotărît să termine, deslănţue un atac general, în prezenţa Arhiducelui moştenitor şi al Primului ministru Tisza. Dar comandantul român, în ajutorul căruia a sosit dela Bacău o brigadă din Div. 8-a, contra-atacă a doua zi, în prezenţa Principelui moştenitor român, restabilind situaţia pe tot frontul. Atacuri şi contra-atacuri se succed zi şi noapte, dela 6 Octombrie, fără alt rezultat decât trecerea poziţiilor dintr'o mână în alta, până la 9 Octomvrie, când duşmanul începe să dea semne de oboseală. Profitând de situaţie, Grigorescu, care a *primit încă o brigadă*, deslănţue un nou contra-atac general, reia Hârja, coama Stăneica şi înălţimile dela hotar, aruncând pe inamic pe linia vechei graniţe.

[1]) *Atacul văei Trotuşului*

In timp ce luptele se desfăşurau astfel la Oituz, Fabini încerca să răzbească în *valea Trotuşului*, mai la Nord, cu Corpul VI.

Renunţând să atace de front pasul Ghimeş apărat de Div. 7-a, el caută să întoarcă apărarea românească, pătrunzând cu diviziile lui, în spatele ei, prin văile afluenţilor laterali ai Trotuşului.

La dreapta, Div. 39 (Molnar) atacă la 1 Octomvrie spre Dărmăneşti. După 6 zile de luptă nu izbuteşte însă să ocupe decât Poiana Uzului, de unde este de altfel scos de a doua zi, prin contra atacul român deslănţuit simultan de front şi pe flancuri.

La 3 Octombrie, Div. 61 (Grallert) izbuteşte însă să se infiltreze mai la Nord, prin văile Sulţei şi Ciobănaşului în spre Agăş şi Goioasa. Dar Generalul Istrati care comandă Div. 7-a, contra atacă la centru de front (detaş. Col. Ioan) în spre Asău. In acelaşi timp, trimete pe dreapta detaşamentul Col. Boian să ocolească prin văile Agostinului şi Agăşului şi să cadă în spatele inamicului dela Goioasa. Imprudenţa executării atacului de flanc duce la nimicirea detaşamentului; dar presiunea lui contribue la slăbirea rezistenţei inamice faţă de atacul frontal. Aşa că Românii restabilesc situaţia pe linia: Muncelu-Goioasa-Vf. Edera-Vf. Laposul-Poiana Uzului.

[2]) *Luptele din valea Bicazului*

Mai la Nord, în *valea Bicazului*, Div. 72-a austro-ungară atacă la 6 Octombrie, odată cu deslănţuirea atacului general dela Oituz, prin surprindere, muntele Tipcheş pe care-l ocupă, înaintând spre Croeşti, cu gândul de a tăia comunicaţiile Div. 14- române, prin Valea Tarcăului.

Dar în vreme ce detaşamentul Rogobete rezistă de front *la Croeşti*, detaşamentul Col. Gherăscu contra-atacă pe inamic spre Aţa, întorcându-i poziţia. Zadarnic încearcă acesta să riposteze atacului frontal românesc, deslănţuit concomitent. Creasta muntelui rămâne până la urmă în mâinile Românilor şi trecătoarea Bicazului nu poate fi forţată.

Fără a avea un succes decisiv contra Armatei a I-a române, Falkenhayn isbuteşte însă să se insinueze cu Armata a IX-a, în defileurile Munteniei.[1])

Dacă încercarea lui de a tăia calea *Predealului* trupelor româneşti care se retrag dela Braşov nu reuşeşte, aşa încât Staabs e silit să atace pieptiş trecătoarea apărată cu îndârjire de Români [2]), Morgen mai norocos, ocolind cu brigada 8-a mixtă peste crestele dela Apus de Giuvala cade la *Rucăr*, în spatele Div. 22 româneşti care apără pasul Branului [3]).

Convins că ţine în mâini o victorie ieftină, Falkenhayn sporeşte presiunea asupra frontului român refăcut la Dragoslave şi răsbeşte spre Câmpulung [1]). Intervenţia Div. a 12-a restabileşte însă situaţia, închizând inamicului accesul văei Dâmboviţei.

La fel nu reuşeşte nici încercarea lui Krafft de a întoarce apărarea *Oltului* prin valea Topologului, unde o coloană de Alpini infiltrată spre Sălătruc, e contra-atacată din spre isvoarele Argeşului şi aruncată înapoi pe creste [2]).

---

[1]) A doua zi după bătălia dela Braşov, Falkenhayn, în căutarea celui mai scurt drum spre Bucureşti, ordona Armatei a IX-a să atace prin surprindere trecătorile Munteniei, pătrunzând în ele îndată şi dacă se poate înaintea Românilor. Corpul I (Morgen) în direcţia trecătoarei Branului pe urma resturilor Div. 4-a, Corpul XXXIX înspre cele patru trecători dela Sud de Braşov, Div. 51 spre Predeal pe urmele Div. 21, Div. 189 pe urmele Div. 3 spre pasul Bratocei. Corpul Lütwitz în calea Buzăului, pe urmele Div. 6-a. Corpul Schmettow e trimes spre N.E., în munţii Vrancei, să coopereze cu trupele Armatei I la forţarea trecătoarei Oituzului.

Deşi violente, atacurile îndreptate spre pasul *Buzăului* şi *Bratocei* au mai mult un caracter demonstrativ. Atacurile principale se îndreaptă spre trecătorile *Predealului* şi *Branului*, pe unde duc drumurile cele mai scurte spre Bucureşti, prin Ploeşti şi Târgovişte.

[2]) *Atacul Predealului*

Mişcarea ocolitoare a unei Brigăzi din Div. 76-a austro-ungară, care încercase să cadă peste munte, în Valea Timişului în spatele trupelor româneşti care se retrăgeau dela Braşov, e zădărnicită prin intervenţia Div. 21-a; aşa că Div. 51-a de Honvezi trebue să atace de front trecătoarea Predealului.

Inamicul e astfel pus în situaţia de a nu mai înainta, în acest sector, decât cu greu, cucerind munte cu munte şi numai după vii contestaţiuni şi cu mari jertfe.

Astfel, cu toată superioritatea lui de artilerie, el nu isbuteşte să cucerească definitiv Muntele Susaiului şi să ocupe Predealul, decât după 10 zile de lupte îndârjite (10 Octombrie). Diviziile 4 şi 16 româneşti, puse sub comanda Generalului Văitoianu, înlocuesc mult încercata Divizie a 21-a, ocupând o nouă poziţie, la Nord de Azuga, pe linia Clăbucetelor.

[3]) *Surprinderea dela Rucăr*

Mai norocoasă fu operaţia inamicului îndreptată contra trecătoarei Branului.

Aci, Div. 22-a română (G-ral Razu), sosită dela Dunăre, a înlocuit, la 27 Septembrie, rămăşiţele diviziei a 4-a, ocupând la Giuvala, puternica poziţie, pregătită încă din timp de pace, sprijinită cu stânga pe masivul Pietrii Craiului şi cu dreapta pe Muntele Fundăţica, lângă Moeciul de Jos.

Dar în timp ce această divizie respinge atacul Div. 76 austro-ungară, care încearcă să pătrundă, de front, în valea Dâmboviţei, — Brigada 8-a de munte austro-ungară ocoleşte Piatra Craiului şi cade la 30 Septembrie, la Rucăr, în spatele poziţiei româneşti. Div. 22-a se retrage în grabă, salvându-şi materialul, spre Dragoslave, unde ocupă o nouă poziţie.

GARA PREDEAL DUPĂ BĂTĂLIE

[1]) *Atacul Dragoslavelor*

Atacată aci, din nou, de inamic, care a adus în linie şi Div. 12-a bavareză, Div. 22-a nu-şi mai poate menţine poziţiile. Situaţia este gravă pentru Români. Dacă frontul lor cedează, inamicul are deschisă deopotrivă calea Bucureştilor prin Târgovişte şi calea Piteştilor prin Câmpulung. « Surprinderea dela Rucăr » e pe punctul să-şi dea roadele aşteptate de inamic.

In ajutorul Diviziei 22-a, soseşte însă, tot din Dobrogea, Divizia 12-a a Generalului Găiseanu. Contra-atacând de flanc prin valea Pravăţului pe inamicul care, socotindu-se învingător, înainta descoperit în josul văei Dâmboviţei, îl loveşte cumplit restabilind situaţia pe linia: Argeşel-Nămăeşti-Valea Pravăţului-Măgura-Mateiaşul-Prisaca.

[2]) *Luptele din valea Oltului*

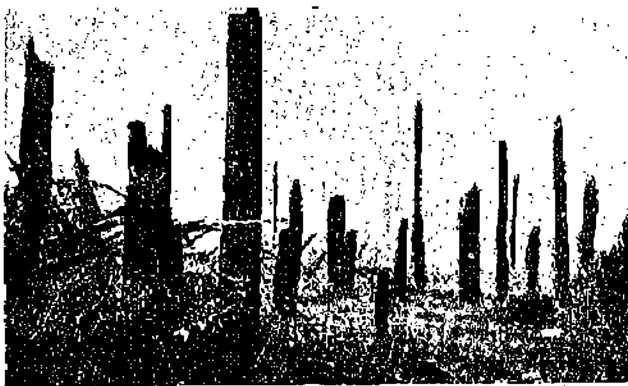
De îndată ce Falkenhayn îşi dădu seama de perspectivele strategice ale surprinderii dela Rucăr, ordonă lui Krafft să înceapă atacul văii Oltului, spre a răzbi, concomitent, în direcţia Piteştilor.

Folosind aceeaşi metodă care-i reuşise la Sibiu, Krafft încearcă să întoarcă aripile externe ale Div. 13 şi 23 româneşti cu Brigada 10-a alpină prin Valea Lotrului şi cu Brigada 2-a pe înălţimile dela răsărit de Topolog, în direcţia Curtea de Argeş.

Atacul deslănţuit la 3 Octomvrie de Brigada a 10-a alpină contra poziţiilor ocupate de Div. 13-a română la Apus de Olt, pe munţii Pietrosul, Veveriţa şi Chiţianetul, nu izbuti. Contra-atacul român aruncă de a doua zi înapoi pe duşman pe munţii Robu şi Murgaşul, fără a putea însă recuceri dealul Vladului.

Brigada 2-a alpină, care coborîse între timp de pe Surul şi căzuse la Octombrie, la Sălătruc, pe liniile de comunicaţie ale Div. 23-a, — care făcea faţă în munţii Făgăraşului Corpului Alpin, — fu contra-atacată la Octombrie pe dreapta, de detaşamentul Cihosky dinspre Aref şi pe stânga de detaşamentul Moşoiu dinspre Ciocotiei, şi aruncată înapoi pe munţii Ghiţu şi Fruntile. Un nou atac românesc pe comunicaţiile coloanei şi timpul rău, determină retragerea ei precipitată, mai spre Nord, către muntele Poiana.

Intervenţia Corpului Alpin, care atacă cu toate forţele la 7 Octombrie Măzgavul, apoi Faţa Sf. Ilie, Călugărul şi Zănoaga, salvă coloana aventuroasă, atrăgând spre sine rezervele româneşti şi determinând pe comandantul român — ale cărui elemente înaintate, conduse de Colonelul Cantacuzino, rezistaseră eroic în Coţi — să retragă, la 8 Octombrie, frontul spre Sud, pe o poziţie mai sigură, constituită din înălţimile ce străjuesc la Nord basinul Titeştilor. In acest sector căzuse, la începutul luptelor, Generalul Praporgescu, comandantul Div. 20.

PĂDURE DISTRUSĂ DE BOMBARDAMENT

Incercarea duşmană de a forţa trecerea munţilor

Incercarea de surprindere neisbutind, inamicul îşi sporeşte efectivele, căutând să forţeze trecerea, începând din a doua decadă a lunii Octombrie.

Pe când Armata I continuă să atace cu îndârjire la Oituz, Armata IX-a reia ofensiva împotriva trecătorilor Munteniei, deplasându-şi efortul tot mai spre Apus, cu gândul să atragă într'acolo rezervele Românilor.

In acest timp Mackensen atacă cu Armata III-a bulgară linia Cernavoda-Constanţa, pe frontul do brogean, slăbit prin retragerea rezervelor româneşti trimise în apărarea munţilor.

Atacul trecătoarei *Oituzului* nu aduce inamicului nici de data aceasta un succes apreciabil [1]). In schimb, ofensiva deslănţuită contra munţilor Munteniei, dacă nu reuşeşte să-i deschidă lui Falkenhayn calea spre câmpie, îl pune totuşi definitiv în stăpânirea crestelor care domină unele trecători.

In valea Prahovei Staabs, folosind rezervele aduse din Sectoarele vecine, a pus stăpânire pe linia Clăbucetelor, silind trupele româneşti să se retragă. Dar Văitoianu, care comandă sectorul, a ocupat o nouă poziţie în faţa lui la Nord de Buşteni [1]).

In sectorul Nămăeşti, Morgen a isbutit să coboare crestele; dar Găiseanu l-a imobilizat la Nord de Câmpulung, pe linia dealul Mateiaşului—Albeşti—Cândeşti [2]).

Mai gravă e situţia în *Valea Oltului*, unde Alpinii lui Krafft, atacând fără întrerupere, au ocupat basinul Titeştilor, silind trupele lui Petala să ia poziţie pe ultimul şir de înălţimi, ai munţilor Coziei [3]).

In sfârşit, un concurs fericit de iniţiative transformă în biruinţă românească o primă încercare de străpungere, efectuată de inamic la *Jiu*, tocmai când acesta se socotea stăpân pe victorie.

Din nefericire, victoria e plătită cu moartea generalului Dragalina, bravul comandant al armatei I-a,

[1]) Gerock, care înlocuieşte pe Schmettow trimes la Jiu, reîncepe operaţiile la 14 Octombrie.

Timp de 8 zile atacurile şi contra-atacurile se succed fără întrerupere. Duşmanul care a ocupat muntele Cernica e contra-atacat de pe Fata Moartă şi alungat peste graniţă.

ADĂPOST DE MITRALIERĂ

[1]) *Luptele din valea Prahovei*

Atacul, deslănţuit la 13 Octombrie în valea Prahovei de inamicul care a adus aci trupe din sectoarele vecine, pune piciorul în a doua poziţie românească. Din prima zi cade Clăbucetul Baiului. A doua zi Clăbucetul Azugei. Clăbucetul Taurului nu fu luat decât la 18 Octombrie. Recucerite la 19 Octombrie, Clăbucetele nu pot fi păstrate. In sfârşit, cu Dihamul, căden la 22 Octombrie, după lupte dârze, şi ultimul element al acestei linii. Istovită de bombardamentul inamic şi de contra-atacurile repetate, Div. 10-a trebuie retrasă din luptă. Elementele din Div. 16-a, care o înlocuesc, ocupă la 23 Octombrie a treia linie de apărare la Nord de Buşteni.

Lipsit de forţe suficiente spre a întreprinde — cum ar voi — o ofensivă puternică dela Predeluş, în spatele inamicului, Averescu reuşeşte totuşi să-l fixeze, ordonând atacuri demonstrative atât în valea Prahovei cât şi în sectoarele Bratocei şi Predeluşului, de unde acesta îşi retrăsese rezervele.

[2]) *A doua bătălie dela Câmpulung*

Nici Morgen nu se dă bătut în regiunea Câmpulungului. In vreme ce Div. 12-a bavareză şi Div. 76-a reiau atacurile contra noului front românesc, Brigada 8-a de munte încearcă să repete, mai spre Apus, lovitura dela Rucăr, căzând la 7 Octombrie, peste munte, la Lereşti, în flancul poziţiei române de pe Argeşel. Atacurile ei sunt însă stăvilite de contra-atacurile române, împotriva Cândeştilor şi Albeştilor, supravegheate personal de Averescu. La dreapta, atacurile duşmane se zdrobesc de asemeni, la 13 Octomvrie, de puternica poziţie de pe Mateiaş.

La stânga Div. 22-a române, soseşte acum Brigada 3-a de cavalerie, stăvilind definitiv încercările de manevrare a flancului românesc în spre munţii Făgăraşului; iar la dreapta Diviziei a 12-a se aşează Brigada 2-a de cavalerie, împiedicând infiltrarea inamicului peste masivul Leaotei, spre Văile Ialomiţei şi Prahovei.

Trupele române constituesc sub comanda Generalului Găiseanu Grupul Nămăeşti, la aripa stângă a armatei a II-a, sprijinit cu dreapta pe Leaota şi cu stânga pe Bratea. Calea Munteniei e acum închisă duşmanului, care nu va mai realiza aci nici un progres stabil, cu toată ofensiva ce va deslănţui aci din nou, la 28 Octomvrie, în direcţia Albeşti, Lereşti şi Cândeşti.

[3]) *Luptele din valea Oltului*

Atacul inamic deslănţuit la 11 Octomvrie în stânga Oltului odată cu ofensiva dela Jiu determină pe Români să părăsească basinul Titeştilor, după 4 zile de lupte şi să se retragă pe linia înălţimilor care-l domină dela miazăzi.

Dar la 18 Octombrie, inamicul pătrunde şi în noua poziţie românească pe muntele Miglele, de unde nu mai poate fi scos. La 25 el ocupă Măgura; iar la 26, Poiana Spinului, cheia întregii poziţii.

Div. 23-a, în ajutorul căreia soseşte Div. 14-a, se retrage iarăşi, pe linia Dăngeşti—Rădăuneşti—Şuici—Sălătruc.

împuşcat în defileul Jiului în cursul unei recunoaşteri efectuate în preziua deslănţuirii ofensivei[1]).

INTRAREA PE FRONTUL CAŞINULUI

Situaţia operaţiilor la sfârşitul lunii Octomvrie. Insemnătatea strategică a rezistenţei dela Oituz. Modificarea planului de războiu al inamicului

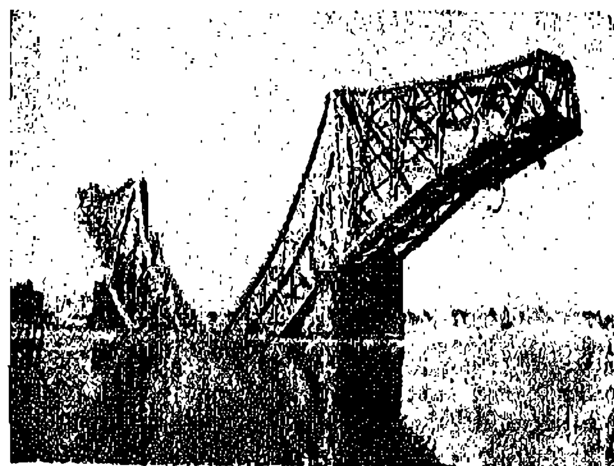
Toate aceste operaţii n'au adus inamicului succesul strategic dorit.

Dacă, în Dobrogea, cu toată apărarea eroică a Diviziei 9-a, dela Topraisar, inamicul a cucerit la 9 Octomvrie Constanţa şi Cernavoda la 12, silind pe Români să arunce în aer podul de peste Borcea (cel de peste Dunăre rezistând) şi să se retragă pe linia Hârşova-Babadag, de unde nu mai pot spera decât să apere Delta; la poarta Moldovei, în valea Oituzului, pe unde duce drumul cel mai scurt către Dunăre, spre care duşmanul şi-a concentrat efortul principal şi unde a atacat neîntrerupt dela 28 Septembrie/11 Octomvrie, el a fost oprit pe loc de trupele generalului Eremia Grigorescu. Pe acolo nu se va trece!

Cele două armate inamice au fost astfel puse în imposibilitate să dea mâna în regiunea Galaţilor.

Rezistenţa română dela Oituz va fi avut deci un neîndoelnic efect strategic. Ea va fi împiedicat unul din braţele cleştelui pregătit de inamic să se închidă asupra armatei române din Muntenia şi să o distrugă, şi prin aceasta va fi făcut nefolositoare înaintarea lui din Dobrogea.

Decepţionat, inamicul e silit să-şi schimbe planul, deplasându-şi efortul — de astă dată cu toată hotă-

PODUL PESTE BORCEA, DUPĂ DISTRUGERE

---

[1]) *Prima ofensivă inamică dela Jiu*

Intenţia lui Kneussel, care comandă atacul, este să deschidă defileul Jiului, cavaleriei lui Schmettow, intorcându-l pe la apus, cu Div. 11-a bavareză. In acest scop, pe când Grupul Stawinsky atacă demonstrativ, la răsăritul apei, Brigada 21-a română, între Surdue şi Prislopu; Divizia 11-a bavareză *atacă pe trei coloane*, Brigada 22-a, care acoperă la apusul ei, linia înălţimilor care străjuesc pasul Vâleanului: Cândrelul, obârşia Merişorului, Straja şi Cornul Zănoagei. Prima coloană atacă spre pasul Vâleanului, a doua, spre Cornul Zănoagei. A treia atacă Sigleul, păzit de detaşamentul Truşculescu. La dreapta, Divizia 6-a de cavalerie, între Oslea şi Rostovanul, urmează să coboare peste dealul Arcanului spre Brădiceni, pentru a acoperi Divizia 11-a bavareză împotriva unui contra-atac român din spre Baia de Aramă.

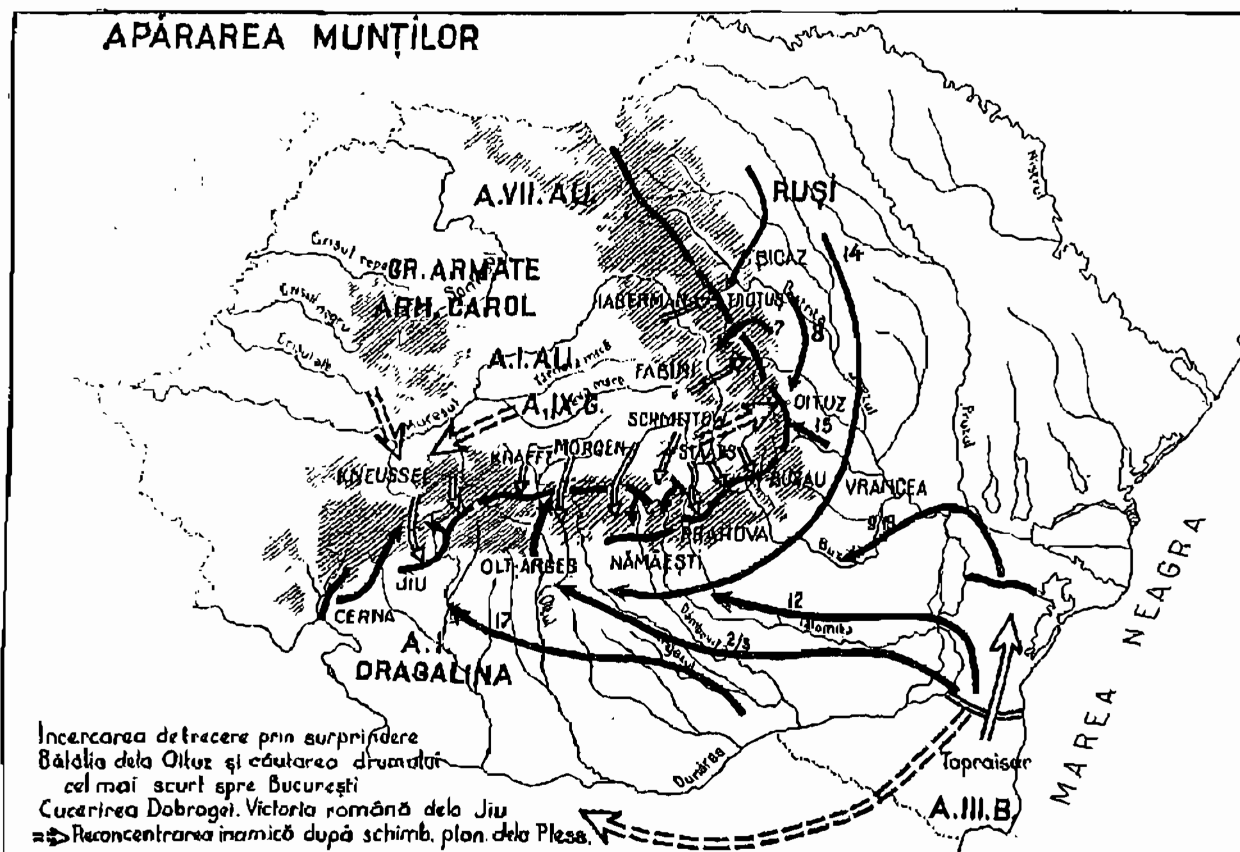
La 10 Octomvrie, Brigada 21-a română e împinsă spre Muncelu şi Urma Boului şi apoi, mai jos, prin Lainici, spre ieşirea defileului, la Bumbeşti. La apus, Brigada 22-a rezistă, retrăgându-se succesiv cu dreapta pe dealul Buliga şi apoi la Poiana Mihai Viteazul. Dar la stânga ei, Div. 11-a bavareză sparge linia română între Cornul Zănoagei şi Sigleu, aruncând detaşamentul Scărlătescu, peste dealurile Scurtu şi Mutu, spre Vai-de-ei şi detaşamentul Truşculescu peste Sendleu şi Tufiu, spre Dobriţa. Colonelul Homoriceanu se lasă surprins la Vai-de-ei şi inamicul se revarsă în satele de sub munte. Rezistenţa dela Poiana lui Mihai Viteazul, devenind inutilă, Brigada 22-a se retrage spre Vădeni şi Curtişoara. La 13, inamicul a ajuns pe linia: Dobriţa - Frăţeşti - Stăneşti - Curtia - Sâmbotin - Bircinei - Porceni. Avangardele lui apar în faţa Târgului Jiu.

Victoria română

Dar Colonelul Anastasiu, comandantul grupului de Jiu, pregăteşte riposta, ordonând unităţilor răsleţite să se oprească şi să facă front ofensiv împotriva duşmanului. Ordinul se execută la 14 Octomvrie. La dreapta, Brigada 21-a atacă dela Bumbeşti spre Porceni—Bircinei—Moşneni, tăind cu detaşamentul Diamandi comunicaţia inamicului peste Buliga, spre pasul Vâleanului. La centru, Brigada 22-a (Col. Obogeanu) atacă spre Turcineşti—Curtia—Rugi şi Horezu, provocând confuzie în unităţile inamice. La stânga, detaşamentul Truşculescu, atacă spre Rasoviţa—Ursatoi—Leleşti, dar e oprit de contra atacurile inamice. In sfârşit, apărarea podului dela Târgu-Jiu, în faţa căruia au apărut două companii inamice, se improvizează de Colonelul Mădârescu, cu ajutorul miliţienilor, cercetaşilor şi populaţiei civile. Cu acest prilej s'a distins viteaza Ecaterina Teodoroiu.

Intoarcerea ofensivă a Românilor surprinde pe inamic în risipire. Pentru a desăvârşi succesul, două detaşamente mai puternice, sunt destinate să pătrundă adânc în dispozitivul duşman, unul pe dreapta, altul pe stânga pungii formată de înaintarea acestuia. Pe dreapta, detaşamentul Lt.-Col. Coandă atacă spre Sâmbotin—Arsuri—Schela—Vai-de-ei şi cade în spatele duşmanilor cari rezistă lui Obogeanu.

Pe stânga, detaşamentul Lt.-Col. Dejoianu, sosit prin Baia de Aramă, dela Cerna, porneşte din Brădiceni în trei direcţii. In timp ce detaşamentul Dumitrescu atacă Divizia a 6-a de cavalerie inamică, de front şi de flanc, la Nord de *Frânceşti, alungând-o înapoi peste dealul Piva, spre dealul* Arcanului, degajând astfel stânga lui Dejoianu, — acesta atacă de flanc, prin Arcani, trupele duşmane care rezistă la Rasoviţa lui Truşculescu. In acelaşi timp, a doua coloană porneşte prin Sănăteşti şi Runcu spre Dobriţa—Vălari—Curpeni—dealul Leşului, dându-şi mâna, în spatele duşmanului, cu detaşamentul Coandă. Surprins de viguroasa contra-ofensivă română, inamicul se retrage în grabă spre creste, părăsind în mâinile Românilor numeroşi prizonieri, tunuri şi provizii. Cu acest prilej, s'a distins Locotenentul de rezervă Pătrăşcoiu, citat în ordinul armatei, care, fiind născut prin partea locului, a pătruns, pe poteci neştiute, noaptea, spre Arsuri, însoţit numai de câţiva ostaşi, în spatele inamicului capturându-i o baterie de opt obuziere.

rîrea — către Vestul Munteniei, unde ofensivele trecute l-au pus în stăpânirea crestelor şi unde, deşi n'a isbutit până acum să iasă din trecători, — a păstrat totuşi convingerea că o ruptură este posibilă dacă repetă încercarea cu noui forţe, evitând erorile trecute.

In acest scop, el procedează în a doua jumătate a lunii Octomvrie, la o nouă concentrare. Slăbind presiunea asupra munţilor Moldovei, el îşi întăreşte Armata a IX-a, în timp ce grosul Armatei de Sud, care a cucerit aproape toată Dobrogea, e retras între Nicopole şi Rusciuc, unde va rămâne în aşteptare, până în momentul în care, odată ruptura obţinută 'n munţi şi puhoiul duşman revărsat în câmpia Munteniei, această armată va putea trece Dunărea spre a da mâna celeilalte.

Consideraţii asupra apărării munţilor

Invăţămintele campaniei de apărare a munţilor româneşti în cursul lunii Octomvrie 1916, sunt de asemenea vrednice de ţinut minte. Stingheriţi în prima decadă a lunii Octomvrie de superioritatea manevrieră a inamicului, care dispunea de unităţi speciale antrenate pentru lupta în munţi, Românii s'au deprins repede cu condiţiile acestui fel de operaţii şi, începând din a doua jumătate a lunii Octomvrie, ei n'au mai putut fi dislocaţi de pe creste prin manevre ci numai copleşiţi de superioritatea mijloacelor technice ale inamicului. Paza atentă a flancurilor, rezistenţa elastică, impetuozitatea contraatacurilor şi eşalonarea rezervelor în adâncime, au fost principalele elemente ale succesului rezistenţei româneşti în această perioadă. Ea a silit pe inamic să opereze, cum văzurăm, o nouă concentrare de forţe împotriva României, de astă dată cu intenţia fermă de a înfrânge definitiv, rezistenţa românească.

Nevoia rezervei strategice

Din nefericire, Marele Comandament român nu dispunea de nicio rezervă strategică pe care să o poată arunca în luptă, la nevoie; toate resursele sale fiind irosite la întărirea liniei de rezistenţă. In faţa acestei situaţii, Generalul Culcer, comandantul Armatei I-a, propusese părăsirea voluntară a Olteniei şi retragerea frontului românesc pe Olt. Considerată ca un act de slăbiciune, această propunere prudentă a celui mai bun general de câmp român, determinase Marele Cartier să-i retragă comanda armatei în preziua victoriei dela Jiu.

Grija constituirii unei rezerve generale va deveni însă principala preocupare a Misiunii militare franceze condusă de Generalul Berthelot, sosită în ajutorul României (3/16 Octomvrie). Ea va determina o regrupare a armatelor româneşti, care vor lăsa pe seama Ruşilor paza graniţei muntoase a Moldovei, până la Trotuş, degajând pentru scopuri strategice, cea mai mare parte a vechei Armate de Nord. Din nefericire, această armată — redusă încă prin diviziile date în ajutorul Armatei a II-a, care-şi întinsese frontul până în Vrancea — nu a putut fi disponibilă decât în prima jumătate a lunii Noemvrie, după înfrângerea Armatei I-a, când va interveni pe Olt şi în bătălia de pe Argeş.

CAMPANIA DIN MUNTENIA

Străpungerea dela Jiu şi evacuarea Olteniei

Punctul vulnerabil al dispozitivului românesc de apărare e găsit, din nenorocire, de inamic, cu puţin înainte de căderea zăpezilor, în Valea Jiului, unde lanţul munţilor e mai îngust şi unde, toate crestele sunt în stăpânirea duşmanului. Cu găsirea acestui punct, începe a treia parte a campaniei româneşti din 1916, cunoscută în istoria militară sub numele de campania din Muntenia. Ea ţine dela începutul lui Noemvrie până după Crăciun.

Cum am văzut, înfrângerea din Octomvrie nu descurajase pe comandantul inamic şi, trei zile înainte de căderea zăpezii repetă cu forţe proaspete încercarea de străpungere (29 Octombrie/11 Noembrie), în sectorul românesc cu totul secătuit de rezerve.

Lovitura de ciocan dată de cele patru divizii ale lui Kühne contra diviziei I-a româneşti, reuşeşte să deschidă de astă dată defileul Jiului cavaleriei lui Schmettow, care, lăsând infanteriei celui dintâi, sarcina de a-l menţine deschis împotriva contraatacurilor române, coboară în grabă Jiul şi Gilortul spre Craiova şi Drăgăşani. Rezervele aduse în grabă de Români prin Cărbuneşti (D. 17), nu pot opune lângă Târgul Jiu decât o slabă rezistenţă (3/16 şi 4/17 Noembrie) [1].

PRIZONIERI BAVAREZI CAPTURAŢI LA JIU

Oltenia este invadată. Inamicul, care a ocupat Craiova la 8/21 Noembrie, zoreşte acum spre trecerile Oltului [1].

Retragerea Grupului Cerna

Tăiat de restul armatei, micul grup care apăra frontul Cernei sub comanda colonelului Demetriad şi care primise ordin să reziste pe poziţii pân' la capăt, după ce încearcă cu detaşamentul Tăut o demonstraţie în flancul drept al năvălitorului, porneşte, înconjurat de duşman, retragerea de-a-lungul Dunării spre miazăzi. Trei săptămâni mai târziu, în ziua căderii Bucureştilor (23 Noembrie/6 Decembrie), copleşit de numărul inamicilor, în neputinţă să treacă Oltul revărsat şi cu podurile ocupate de duşmani, fără nădejde de a mai vedea armata română rupând cercul de fier la Argeş spre a-i veni în ajutor, micul grup care a realizat această retragere eroică se va preda la Tia Mare şi Isbiceni, lângă Izlaz, după ce va fi ars steagurile, distrus armele şi ucis caii. Impresionat de bravura lui, duşmanul a îngăduit comandantului ei, captiv, să-şi poarte spada.

---

[1]) *Bătălia dela Târgu-Jiu*

In timp ce Div. 41, 109, 11 Bavareze şi 301 ale lui Kühne, masate pe dreapta şi pe stânga pasului Surduc, având Div. 115 în rezervă, îşi deschid drum la Bumbeşti, în depresiunea Jiului, spulberând slabele rezistenţe româneşti întâlnite pe linia Vălari—Sâmbotin—Bărcaciu; iar Diviziile 6 şi 7 de cavalerie ale lui Schmettow coboară către Tismana, — noul comandant al Armatei I, Generalul Paraschiv Vasilescu, încearcă să repete la Târgul-Jiu, lovitura isbutită cu două săptămâni în urmă.

La centru, rămăşiţele Div. I fac faţă la 3 Noembrie pe înălţimile dela Sudul depresiunii, pe linia: Sâmăneşti — Cărbeşti—Urecheşti—Văcărla — Dăneşti — Copăcioasa. La dreapta, Div. 17-a debarcă la Cărbuneşti în Valea Gilortului, spre a cădea în flancul stâng al inamicului, în vreme ce un detaşament din Div. 13-a, pornit dela Călimăneşti, încearcă să-i cadă'n spate pe la Novaci. Pe stânga, Detaşamentul Tăut, venit prin Baia de Aramă dela Cerna, încearcă să repete'n flancul lui drept, operaţia detaşamentului Dejoianu.

Disproporţia forţelor, şi întârzierea sosirei rezervelor, zădărnicesc însă efectul acestor velcităţi ofensive.

Ziua de 4 Noemvrie aduce sfârşitul bătăliei.

La centru, Kühne, concentrându-şi efortul între Jiu şi Gilort, sparge frontul românesc la Văcărla. La stânga lui, Div. 301 ocupă Novacii, oblicând spre Drăgăşani, prin valea Olteţului. La dreapta lui, Schmettow pătrunde în valea Motrului, spre Fărcăşeşti. Largul evantail inamic, nu numai că împiedică închiderea cleştelui românesc, dar îl pune în primejdie centrul stâng înconjurat la Cărbeşti. Colonelul Obogeanu reuşeşte totuşi, printr'o strălucită operaţie de noapte să-şi salveze trupele încercuite, rupând contactul cu infanteria inamică, dând peste cap la Vlăduleni, trupele de cavalerie ale acestuia, care-i tăiaseră calea şi strecurându-se ele în direcţia Filiaşilor.

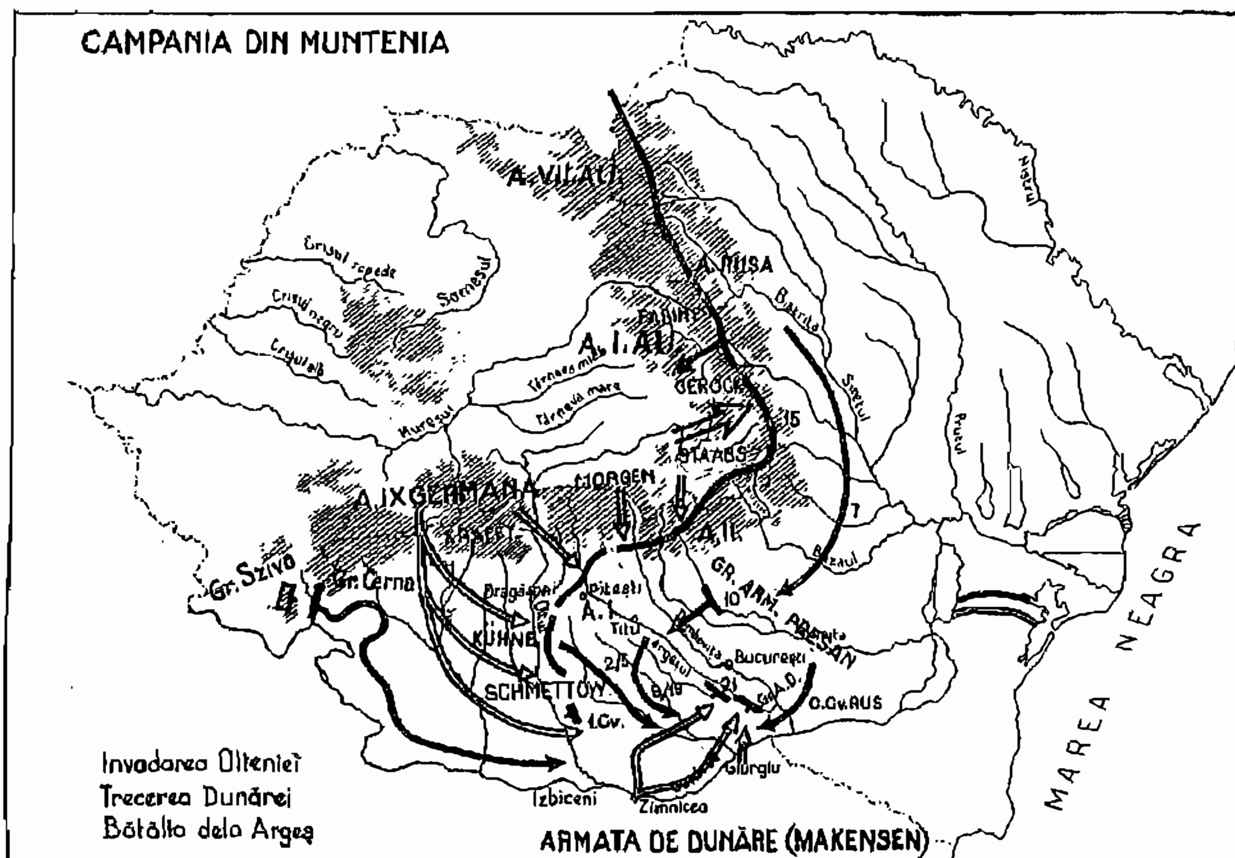
[1]) *Proecte ofensive*

Planul comandantului armatei I, care ordonă Grupului Cerna să se retragă spre Filiaşi, în flancul Grupului de Jiu şi detaşamentului de Dunăre să se retragă spre podul dela Stoeneşti pe care să-l acopere, — e contramandat de Marele Cartier. Indemnat de Generalul Berthelot, acesta plănueşte o regrupare a forţelor în vederea unei noui acţiuni ofensive, pornită de peste Olt, în flancul invadatorului. Generalul Petala preia comanda Amatei I, cu ordinul să reziste cu orice preţ, pe poziţiile ei. Div. 1-a cavalerie, primeşte deasemeni, ordin să treacă Oltul, spre a întârzia înaintarea inamicului şi a acoperi noua concentrare. In cursul acestei operaţii, s'a dat de regimentul 4 Roşiori al Col. Filitti, vestita şarjă dela Robăneşti, în cursul căreia a căzut, în fruntea trupei, boierul veteran Donici.

Luptele din Valea Oltului

In timp ce inamicul deslănţuia atacul său contra trecătoarei Jiului, presiunea lui sporea însă şi în Valea Oltului. Intervenţia Div. 216-a germane, determina la 28 Octomvrie, spargerea frontului românesc din dreapta râului şi retragerea Div. 13-a de pe Riglou în direcţia Călimăneştilor. Sosirea Div. 14-a româneşti la dreapta Div. 12-a restabilea o vreme situaţia pe celălalt mal, recucerind muntele Fruntile. Dar la 4 Noemvrie, Div. 216-a germană trecea şi ea pe stânga Oltului şi ataca linia Călimăneşti—Seimeni—Şuici, pe care se întărise Div. 8-a, sosită din Moldova. Aci a căzut Colonelul N. Piperescu, unul din eroii dela Oituz.

Detaşamentul trimes, între timp, de Div. 3-a în ajutorul trupelor dela Jiu nu-şi putuse îndeplini misiunea şi la 10 Noemvrie, inamicul ocupă Râmnicul-Vâlcii. Rămăşiţele Div. 13-a fură retrase pe malul răsăritean al Oltului.

Mackensen trece Dunărea

In vreme ce Falkenhayn ocupa astfel Oltenia, Mackensen, care până atunci așteptase ruptura frontului muntos, trece Dunărea, pe ceață, la Zimnicea (10/23 Noembrie), aruncând spre Glavacioc perdeaua de trupe a Grupului apărării Dunării, care încerca să-i taie calea la Smârdaioasa și apoi la Vitănești. Zorit să ajungă la București înaintea colegului său, care coboară dela munte, Mackensen înaintează cu grosul forțelor sale (Armata Kosch) de-a-lungul șoselei Alexandria—București, în vreme ce dreapta lui alunecă spre Giurgiu, înlesnind altor forțe bulgărești să treacă Dunărea prin acel loc.

Căderea liniei Oltului

In acest timp, Armata Kühne (D. 301, 41, 11 Bav.) zăbovea în fața Drăgășanilor și Slatinei, oprită de trupele românești întărite tardiv pe malul stâng al Oltului, după îndemnul mai vechi al Generalului Culcer, care plătise, cum am văzut, cu pierderea comandamentului — încă dinainte de prima bătălie dela Jiu — ideia părăsirii ordonate a Olteniei [1]). Mai expeditiv, Schmettow lua drumul Caracalului, găsea podul dela Stoenești neapărat și pătrundea la rândul său cu regimentele de cavalerie în Muntenia (11/24 Noembrie). Amenințat să-și vadă întoarsă aripa stângă a armatei care apără Oltul de sus, Comandamentul român — care nu are în flanc decât Div. I Cv. — ordonă părăsirea liniei Oltului.

[1]) Apărarea Slatinei e organizată în grabă de rămășițele grupului Jiu (Div. 1/11 și 17) retrase din Oltenia. La dreapta ei, făcând front spre Drăgășani și legătură cu apărarea Oltului de sus, s'a intercalat Divizia 2/5 sosită din Dobrogea.

In sfârșit, la 14 Noemvrie, inamicul izbutește să-și ajungă misiunea, ocupând Curtea de Argeș. De aci, trupele lui Krafft se despart. Dreapta lui, continuă să preseze armata I spre Pitești, pe când stânga lui apucă spre răsărit, cu gândul de a întoarce prin Șoldănești flancul Grupului Nămăești, și toată apărarea munților.

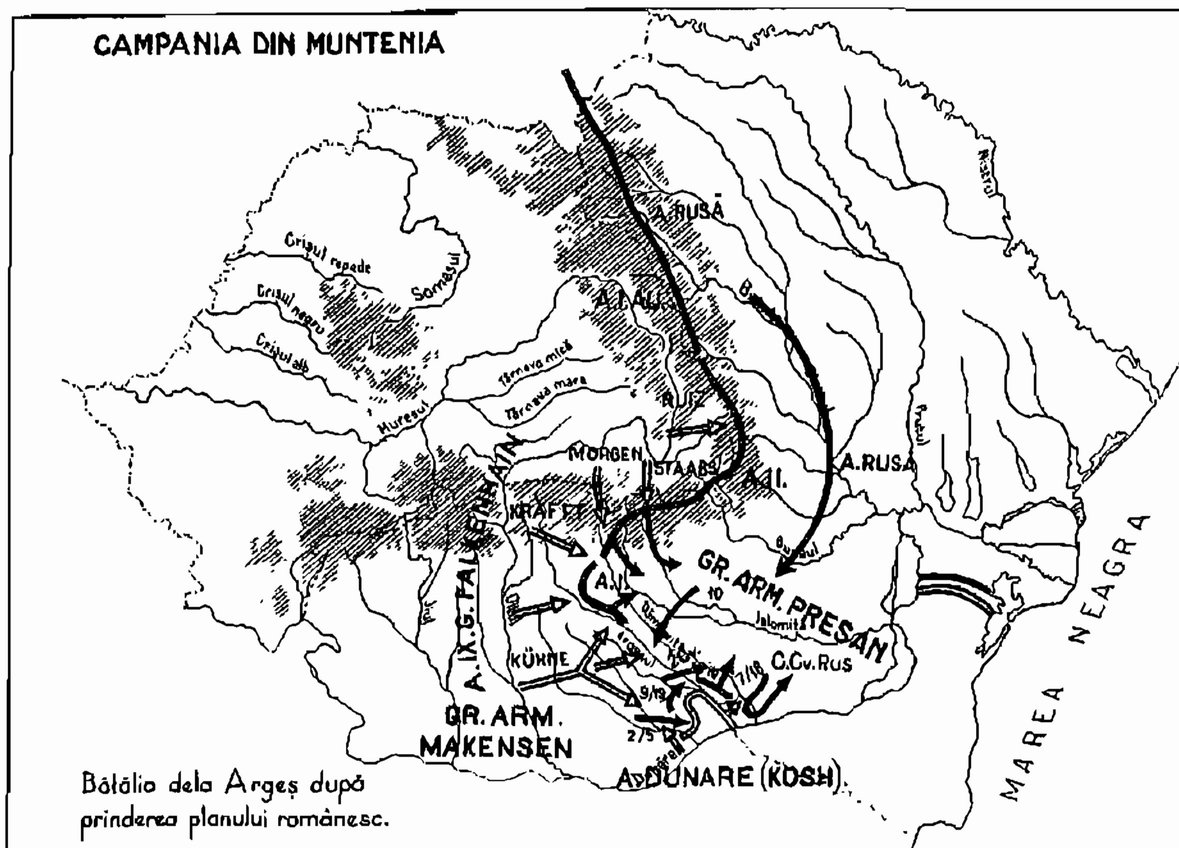
Bătălia de pe Argeș

Comandamentul grupului de armate românești, care operează în câmpia Munteniei e trecut pe seama Generalului Presan [1]). Acesta își dă seama că între trupele lui Falkenhayn, care înaintează din Oltenia apropiindu-se de Argeșul superior și ale lui Mackensen, care se apropie de Argeșul inferior, există un

[1]) Grupul de armate ale Generalului Presan cuprinde, la dreapta, *Grupul Apărării Oltului*, compus din rămășițele Armatei I (resturile diviziilor 1/11, 2/5, 8/17, 13/23 și 14), care fac cerc în jurul Piteștilor; la stânga, rămășițele *Grupului Apărării Dunării* (Div. 18-a), care se retrag spre Argeș pe șoselele București—Giurgiu și București—Alexandria, întâmpinate de Div. 21-a. In golul dintre cele două grupuri, Div. 1-a și 2-a de cavalerie acoperă apropierea Div. 9/19 din Dobrogea, a Div. 7-a din Moldova și a Div. 10-a de pe Valea Prahovei, pe Argeșul mijlociu.

Grupul apărării Oltului are în față tot grupul Krafft și stânga Armatei lui Kühne. Grupul apărării Dunării are în fața armata Kosch (Mackensen). Intre ele, acoperit de perdeaua Cavaleriei lui Schmettow, înaintează, neștiut, grosul lui Kühne.

La munte, Armata II ține sectorul Nămăești cu Div. 12, 22, și 2 Bg. călărași, sectorul Prahova cu Div. 4 și 16, sectorul Bratocea cu Div. 3, sectorul Buzău cu Div. 6, Vrancea cu Brig. 7 mx. și Oituz cu Div. 15. La Nord sunt Ruși.

Bătălia dela Argeș după prinderea planului românesc.

gol de aproape 100 km., ce poate fi exploatat strategicește printr'o lovitură abil executată după modelul clasic al manevrei pe liniile interioare. De acord cu generalul Berthelot, comandantul Misiunii militare franceze, sosită de curând în ajutorul României, Presan hotărăște să dea bătălia pentru apărarea Bucureștilor, aruncând în flancul stâng al armatei lui Mackensen o massă de manevră adusă din regiunea Costești-Titu.

In timp ce Divizia 21 (Lambru) depășind resturile în retragere, ale Grupului apărări Dunării, face față inamicului la Naipu, călare pe șoseaua București Alexandria diviziile 2/5 (Socec) și 9/19 (Scărișoreanu), primesc ordin să coboare către Sud, primul pe Clanița și Dâmbovnic spre Drăgănești, al doilea pe Neajlov în direcția Ghimpați, spre a cădea în flancul și spatele dușmanului care înainta descoperit, ne mai crezând în rezistența serioasă a Românilor. Divizia 2-a de cavalerie, aflată la Talpa-Ionești, are ordin să acopere flancul diviziilor de atac, ținând legătura cu rămășițele Armatei I-a, care luptă în retragere dela Pitești împotriva trupelor lui Krafft, ce coboară prin Curtea de Argeș dela Râmnic.

Presiunea inamicului silește însă pe Lambru să se retragă luptând în zilele de 16, 17 și 18 Noembrie, spre Ghimpați și Bălăria, apoi spre Gorneni pe Neajlov, până la Mihăileni pe Argeș. Div. 217 inamică îl urmărește de aproape. Respingând avangardele lui Von der Golz, Scărișoreanu ajunge în seara de 17 Noembrie prin Rușii lui Assan și Videle-Cartojani la Bălăria. Aci surprinde cartierul diviziei 217 inamică (Gallwitz), care abia mai are timp să comunice telefonic trupelor lui din prima linie « Rumänen hier! » și se retrage în grabă.

Descoperită de divizia lui Von der Goltz, care trebuia să-i apere flancul, Brigada Vogel a Diviziei 217 e acum aproape înconjurată. Ea luptă la 18 Noembrie, la Bănești, Chirculești și Epurești, simultan cu fața spre răsărit, spre apus și spre miazănoapte. Dar, cu toate atacurile succesive ale trupelor românești date spre Stâlpu, Prunaru și Bălăria, inamicul — ajutat de inacțiunea Rușilor cari, deși sosiți pe Argeșul inferior în flancul stâng al dispozitivului românesc, refuză să intre 'n luptă spre a desăvârși astfel și din spre Sud înconjurarea — nu poate fi scos din pozițiile în care s'a retranșat peste noapte.

Intre timp, Socec care, deși întârziat de avangardele lui Schmettow, a ajuns totuși prin Blejești și Purani, până aproape de Flămânda, e oprit la Târnava de o puternică artilerie inamică. In urma avangardelor lui Schmettow, care aleargă spre Argeșul mijlociu spre a cădea în spatele trupelor care se retrag dela Pitești — fără a pricepe sensul mișcării trupelor românești, pe care le întâlnește 'n cale, socotindu-le coloane răzlețite ale armatei I-a în retragere — sosește armata lui Kühne. Și ca o culme de nenoroc, ordinul românesc de operații cade în mâna inamicului în dimineața de 18 Noembrie/1 Decembrie.

Cetindu-l, Falkenhayn pricepe că trupele ce i se semnalaseră mergând spre Sud-Vest nu sunt trupe de fugari în debandadă, ci brațele unui cleşte ce se

închide asupra colegului său Mackensen. Cu toată rivalitatea celor doi generali, Falkenhayn nu e omul care să compromită soarta unei bătălii pentru o ambiţie personală. Dându-şi seama de situaţie, el ordonă diviziilor armatei Kühne să pătrundă în intervalul dintre cele două grupuri româneşti pentru a le întoarce flancurile. Diviziile 11 Bv. şi 115 primesc ordin să facă conversiune spre Sud-Est, căzând în spatele grupului de manevră românesc.

Această mişcare salvează pe Mackensen şi schimbă soarta bătăliei.

Din încercuitori, Românii cari luptă pe Argeşul inferior sunt ameninţaţi să fie înconjuraţi de al doilea cerc duşman ce se strânge în jurul lor. Devenit comandant suprem al armatelor duşmane care s'au unit în câmpia Munteniei, Mackensen rectifică planul lui Falkenhayn în sensul că numai Divizia 11 bavareză va face conversiunea, fapt care va face pe colegul său să-i reproşeze mai târziu că a pierdut ocazia să distrugă armata română. In faţa presiunii lui Kühne, Divizia Socec, nevoită să-şi schimbe direcţia spre Est, se debandează la Flămânda. Scărişoreanu isbuteşte însă, ajutat de Lambru să se retragă în ordine peste Argeş, ca şi Grupul apărării Dunării, a cărui aripă stângă fusese primejduită un moment de Bulgarii care, veniţi din spre Comana, au trecut şi ei apa la Grădişte. In acelaş timp, la centrul dispozitivului românesc, Div. 10, înaintând spre Argeşul mijlociu, opreşte la Potlogi, Căscioarele şi Malu Spart, infiltrarea celeilalte aripi a lui Kühne între cele două grupuri româneşti, restabilind continuitatea frontului dela munte la Dunăre.

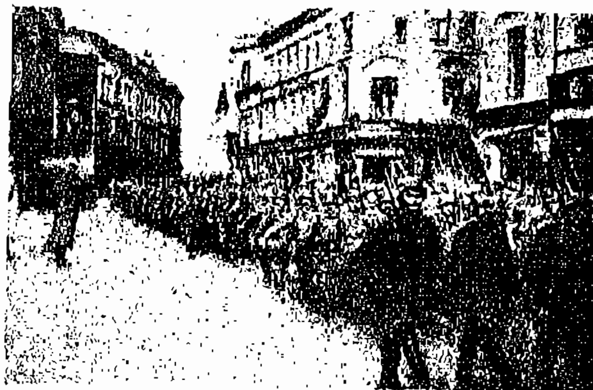
Dusă cu forţe insuficiente, executată şovăelnic şi lipsită de noroc, manevra încercată de Comandamentul român pentru apărarea Bucureştilor n'a reuşit. Bătălia dela Argeş, care ar fi voit să fie o nouă Marnă, e pierdută. Comandamentul român, care a isbutit totuşi să-şi salveze trupele de încercuire, dă ordin de retragere.

Inamicul ocupă Bucureştii

La 23 Noemvrie, duşmanul ocupă Bucureştii fără rezistenţă, Comandamentul român voind să cruţe Capitalei, deja încercată de bombardamentul avioanelor duşmane, prăpădul luptelor de stradă. Incă dela 12 Noemvrie, Regele şi Guvernul ţării se strămutaseră la Iaşi.

POPULAŢIA BUCUREŞTILOR AŞTEPTÂND INVAZIA

INAMICUL OCUPĂ BUCUREŞTII

Retragerea

Cu o zi înainte de capitularea Bucureştilor, căzuseră Ploeştii, după ce Românii distruseseră, sub îndrumarea şi din îndemnul Englezilor, întreaga regiune petroliferă.

Spre a nu fi încercuită de inamic, Armata II-a română, care primise dela Marele Cartier ordin să reziste pe poziţii până'n ultimul moment se retrăgea din munţi, aliniindu-se armatelor care se retrăgeau în câmpie.

Această retragere se execută relativ regulat, trupele româneşti degajându-se aproape peste tot, la timp, de presiunea inamică [1]).

---

[1]) Ameninţat încă dela căderea Curţii de Argeş de flanc-gardele lui Krafft care încercau să-i prindă aripa stângă, înaintând peste muscele, spre Şoldăneşti, Grupul Nămăeşti luase măsuri de retragere. Numai Div. 12-a, ajunsă de Div. 216-a germană, îşi pierde artileria. La fel, Grupul Prahova, care — spre a se pune la adăpostul unei întoarceri duşmane prin valea Ialomiţii, — se pregătise să ocupe o nouă poziţie la Comarnic, e nevoit să se retragă spre Sud, odată cu căderea Ploeştilor. Div. 16-a isbuteşte să să strecoare în valea Teleajenului; dar Div. 4-a, care a întârziat în valea Doftanei, e înconjurată de inamic la Mislea şi silită să capituleze.

A doua zi după căderea Bucureştilor, continuitatea frontului românesc era reconstituită. Dela munte la Dunăre, nu mai era decât o singură masă de trupe ruso-româneşti în retragere spre răsărit, urmărite de aproape de duşman, dar scăpate de încercuire.

La *dreapta*, Armata II-a, degajată din văile Dâmboviţei şi Prahovei, e pe linia Teleajenului, în retragere spre Cricov. Div. 3-a a părăsit Mânecii-Ungureni, Div. 16-a e între Văleni şi Boldeşti. Div. 12-a la Bucov, Div. 22-a la Răchieri şi Div. de cavalerie la Albeşti. La *centru*, resturile fostului Grup Presan (Armata I a Generalului Stratilescu şi fostul Grup al apărării Dunării, comandat de Generalul Iancovescu) se retrag la răsărit de şoseaua Bucureşti—Ploeşti, în direcţia Urziceni. Div. 1/17 e la Ţigăneşti, Div. 11-a la Tâncăbeşti, Div. 2-a cav. la Baloteşti, Div. 7-a la Tunari, Div. 9/19 la Ştefăneşti şi Gr. Iancovescu între Afumaţi şi Pasărea. Dar la 24 Noembrie, inamicul a surprins şi aci Div. 11-a care întârziase la Cocioc, capturându-i Comandantul şi întregul stat major. Oboseala trupelor l-a împiedecat însă să exploateze spărtura. La *stânga*, Corpul IV rus e încă pe Argeşul inferior, u Div. 2-a între Fundelele şi Brăneşti, cu Div. 30-a între Tânganu şi Vasilaţi şi cu Div. 40-a între Budeşti şi Olteniţa.

Inamicul încearcă deasemeni o mişcare de învăluire împotriva Corpului IV rus, aruncându-i în spate Corpul Schmettow, spre a-i tăia retragerea către Ialomiţa. Oboseala atacatorului şi proasta stare a potcovitului cailor săi, zădărniceşte însă operaţia.

Bătăliile de pe Cricov şi Râmnic şi dela Brăila şi Focşani

Rezistenţele succesive ale Românilor, alături de Ruşi — cari au sosit, dar nu luptă decât în retragere: pe Ialomiţa[1], pe Cricov şi pe Râmnic [2]), unde s'au pregătit din timp poziţii —, nu pot împiedica pe inamic să înainteze şi să ocupe Focşanii în ajunul Crăciunului.

O acţiune combinată a trupelor duşmane, care termină ocuparea Dobrogei, cu cele învingătoare de pe Râmnic, aduce în sfârşit inamicului stăpânirea Brăilei şi instalarea lui pe Siret, pe linia cea mai scurtă a frontului, aleasă pare-se, de Comandamentul rusesc, încă dela începutul operaţiilor [1]).

---

[1]) *Resistenţa pe Cricov şi Ialomiţa*

O săptămână, după căderea Bucureştilor armatele ruso-române în retragere sunt întâmpinate de grupul de cavalerie al Generalului Keller, care acopere înaintarea armatelor IV şi VI ruseşti, trimise din Moldova în ajutor.

Armata II-a română face front pe Cricov şi Corpul IV rus la Nord de Ialomiţa între Pogoanele şi Piua-Petrii, acoperit de Div. 8-a cav. Intre ele, resturile Armatei I române se strecoară anevoie printre convoaiele de refugiaţi, pe drumurile desfundate de timpul rău, neizbutind decât cu greu să rupă contactul cu duşmanul. Acesta se infiltrează cu Div. 216, 301 şi 109 între Cherăseni şi Caragelile, spre Cilibia, silind cele două aripi ale frontului ruso-român, oprite un moment, să reia mişcarea de retragere, spre poziţiile pregătite mai înapoi.

Regruparea forţelor

La 7 Decemvrie, frontul e reconstituit în faţa Râmnicului.

Armata II-a ţine aripa dreaptă, în regiunea munţilor, acoperind cu *grupul Oituz—Vrancea* (Div. 15-a, Brig. 7-a mixtă şi Brig. 3-a Călăraşi) graniţa până în valea Uzului, unde se leagă cu armata IX-a rusă. Mai la Sud, *grupul Râmnic* (Div. 3-a, 1-a şi 6-a întărite la dreapta cu Div. rusă de Cazaci Transamur şi la stânga cu Div. 7-a în rezervă) ţine frontul între Vintileanca şi Racoviţeni, comandat de Generalul Văitoianu. Armata IV-a rusă (Ragoza) ocupă la centru, linia Racoviţeni — Bălăceanu — Galbenul — Vişani, sprijinită la ambele aripi pe apa Buzăului. Iar la stânga, armata VI-a rusă, s'a oprit pe CălmăţuI pe linia Filipeşti—Viziru.

REGELE FERDINAND LA CARTIERUL ROMÂNO-RUS

Mackenzen şi-a regrupat şi el forţele. La dreapta, armata Kosch (D. 217 G, 12 şi 1 Bg.) a luat poziţie pe Călmăţui, în faţa armatei a VI-a ruseşti, între Făurei şi Dunăre. La stânga, grupul Gerok al armatei I austro-ungare (Div. 187, 71, 1 cav. şi 218) primeşte ordin să facă faţă spre Est, prin munţii Vrancei, armatei a II-a româneşti. La centru, Falkenhayn a grupat judicios forţele armatei a IX-a împotriva dreptei armatei a IV-a ruseşti (Corpul VIII) şi a stângei armatei a II-a române (Gr. Râmnic). La stânga, el a adunat sub comanda lui Krafft toate unităţile sale de munte (Corpul alpin bavarez şi Div. 73-a compusă din Brigăzile alpine austro-ungare). La mijloc, a concentrat masa de ruptură. Corpul Morgen (Div. 12 Bav., 76, 216 şi Div. 301 împrumutată lui Kühne, având în rezervă Div. 89 G.). La dreapta, în faţa Corpului VII rusesc, e concentrat grupul Kühne (Div. 109, 115, 11 Bav.). In spatele acestuia, în rezervă, a oprit Corpul de cavalerie Schmettow şi Div. 11.

[2]) *Bătălia dela Râmnicul Sărat*

La 9 Decemvrie, comandantul suprem deslănţue atacul împotriva *poziţiei ruso-româneşti*. Intenţia lui e să-i rupă centrul cu Corpul Morgen, în spre Râmnicul-Sărat şi apoi să întoarcă cu Corpurile Krafft şi Kühne aripele interne ale Armatei a II-a române şi ale Armatei a VI-a rusă aruncându-le în spre munţi şi în spre Dunăre. In acelaşi timp, primesc ordin să atace: Corpul Gerock, din spre Vrancea şi armata de Dunăre în direcţia Brăilei, pentru a cădea în spatele aripelor ruso-româneşti şi a le desăvârşi distrugerea. In sfârşit, Corpul de cavalerie întărit cu Div. 41, din rezervă, stă gata să pătrundă prin spărtură în direcţia podului ce trece Siretul la Năneşti.

Concepţie strălucită, care trebuia să aducă inamicului, odată cu ocuparea definitivă a Munteniei, distrugerea armatelor ruso-româneşti, deschizându-i totdeodată şi drumul Moldovei prin valea Bârladului. Ispită de neînlăturat, mai ales pentru Falkenhayn, căruia i se părea că trecerea armatei pe seama lui Mackensen, în faţa Bucureştilor, îi răpise prilejul unei biruinţe similare, pe Argeşul mijlociu.

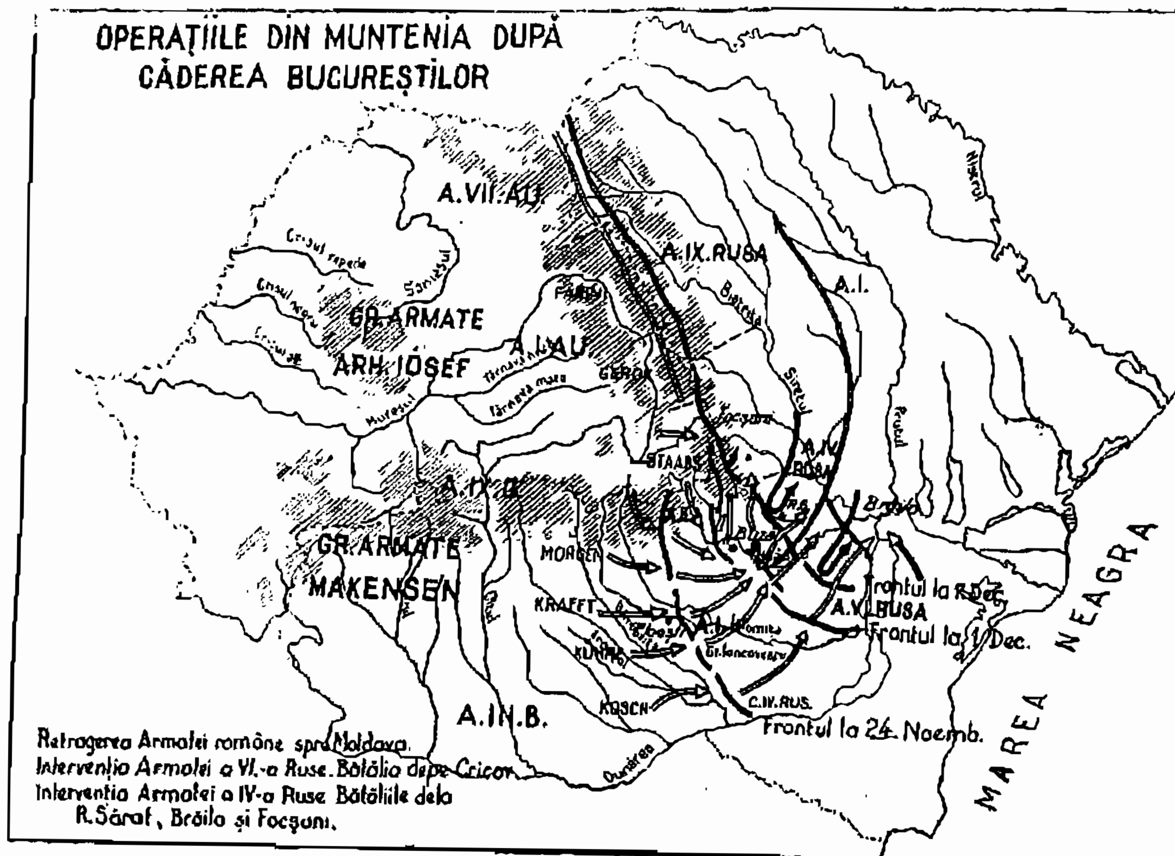
Atacul se deslănţue la ceasul hotărît. Armata II-a rămâne neclintită în faţa încercărilor repetate de străpungere ale Corpului Alpin. Dar la centru, după trei zile de luptă, Div. 12-a bavareză izbuteşte să cucerească asupra Ruşilor cota 457, de lângă Racoviţeni, determinând retragerea Corpului al VIII-lea rusesc. La 14 Decemvrie, Morgen ocupă Râmnicul-Sărat. Acest fapt înrîureşte asupra situaţiei dela aripa dreaptă, unde Div. 1-a rezistă, la centru, pe dealul Marghiloman, sprijinită de Div. 7-a din rezervă, până ce Div. 6-a dela stânga e antrenată de retragerea trupelor Corpului al VIII-lea rusesc şi până ce Div. 3-a de la dreapta, urmează retragerea Diviziei Zaamurskaia. Această divizie, pe care Ruşii o trimesese în ajutorul Românilor fără ca aceştia s'o ceară, părăsise poziţia fără luptă, îndată după înlocuirea Românilor. Corpul Alpin putu astfel înainta către Nord, spre a-şi da mâna în Vrancea cu Div. 218-a a lui Gerock. Atacul acestuia împotriva văii Caşinului fu zădărnicit iarăşi de Grigorescu. Dar, retragerea nemotivată a lui Sturdza din Vrancea şi desordinea mişcărilor ruseşti, puseră pe inamic în stăpânirea Măgurii Caşinului, fără ca Grigorescu s'o poată recuceri. Acoperit de corpul Diviziilor de cavalerie siberiene, intercalate la centrul Armatei a II-a, Grupul Râmnic se sustrase însă mişcării de încercuire inamice, retrăgându-se spre poziţiile dinainte pregătite pe linia înălţimilor ce domină valea Suşiţei.

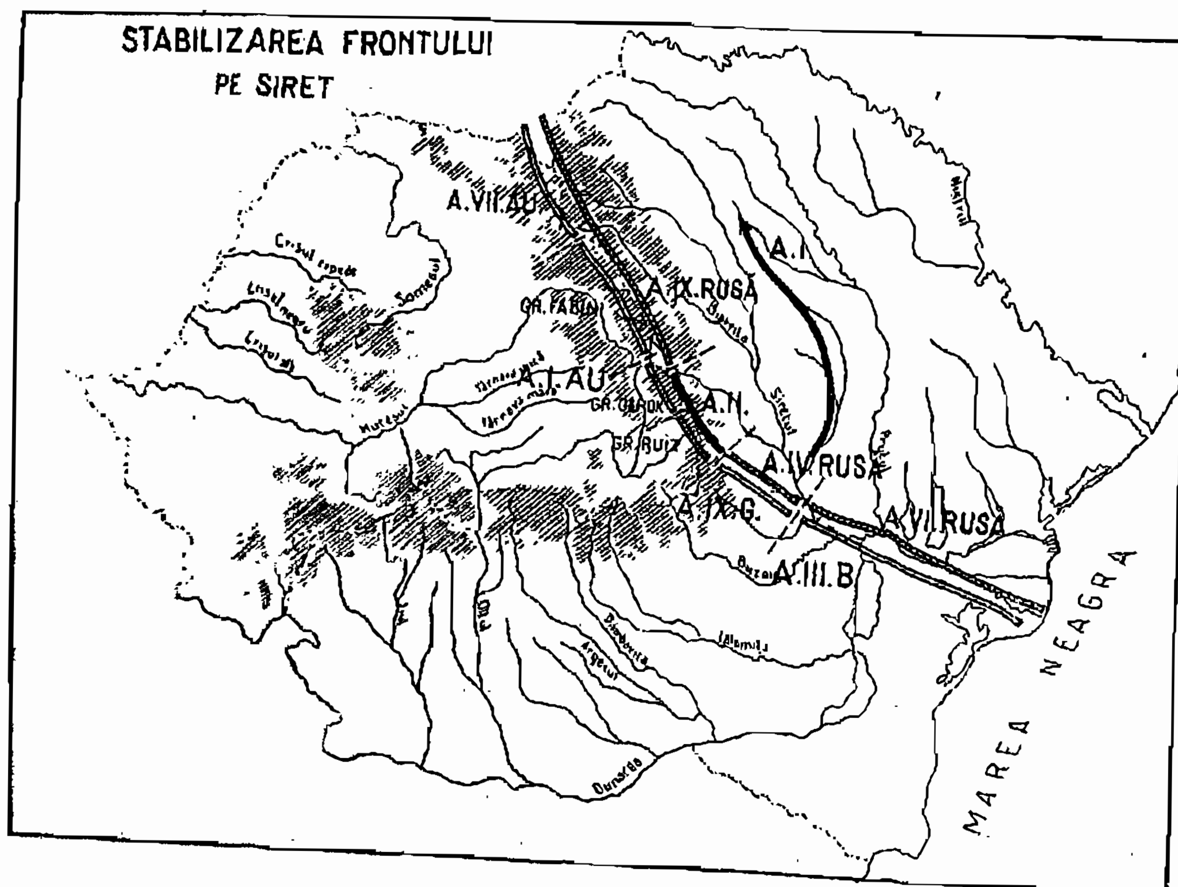
[1]) *Bătăliile dela Brăila şi Focşani*

La dreapta, Kosch se pune şi el în mişcare, la 13 Decemvrie, în direcţia Brăilei, concomitent cu Grupul Kühne. Dar rezervele Armatei a IX-a obosite şi ţinute prea departe de spărtură, nu izbutesc să ajungă la Siret decât după ce Ruşii i-au ocupat solid malurile, în cap de pod, în jurul Nămoloasei. Cele două *armate duşmane îşi desăvârşesc* numai la aripi victoria.

Printr'o mişcare îndrăzneaţă a Corpului Alpin, Armata IX-a ocupă Focşanii şi Măgura Odobeştilor. Iar Armata III-a bulgară, atacând de pe amândouă malurile Dunării, pe care e stăpână de când Ruşii au evacuat Dobrogea, izbuteşte să *ocupe* Brăila.

Tăria noilor poziţii ruso-române, echilibrul forţelor şi asprimea iernii silesc pe inamic să întrerupă operaţiile. Părăsind războiul de mişcare, dela munte la Dunăre, armatele se îngroapă în tranşee.

OPERAȚIILE DIN MUNTENIA DUPĂ CĂDEREA BUCUREȘTILOR
A.VII.AU.
A.IX.RUSA
A.I.
GR.ARMATE ARH.JOSEF
A.I.AU.
GR.ARMATE MAKENSEN
MORGEN
KRAFFT
KOSCH
C.IV.RUS.
A.III.B.
A.VI.RUSA
Frontul la 24. Noemb.
Frontul la 1 Dec.
MAREA NEAGRA
Retragerea Armatei române spre Moldova.
Intervenția Armatei a VI.-a Ruse. Bătălia dela Cricov
Intervenția Armatei a IV-a Ruse Bătăliile dela R.Sărat, Brăila și Focșani.

STABILIZAREA FRONTULUI PE SIRET
A.VII.AU.
A.IX.RUSA
A.I.
GR.FABINI
A.I.AU.
GR.GEROK
GR.RUIZ
A.II.
A.IV.RUSA
A.IX.G.
A.VI.RUSA
A.III.B.
MAREA NEAGRA

Acţiuni locale pentru îmbunătăţirea situaţiei în regiunea munţilor, cum e aceea dela Pralea, vor mai avea loc, fără mari schimbări, până la mijlocul lunii Ianuarie, după care liniştea se va aşterne, cu zăpada, pe front până 'n vara viitoare.

Rezultatele campaniei din 1916

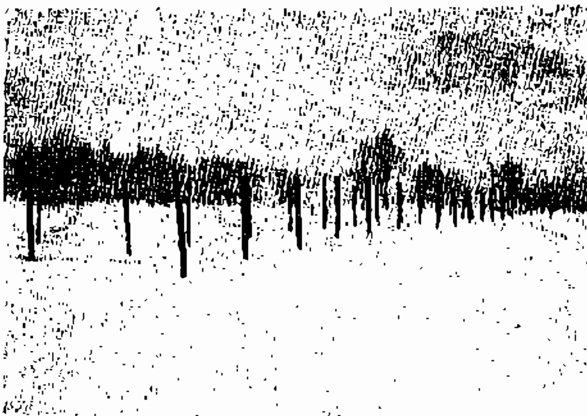
Cu aceasta, se încheie şi a treia fază a campaniei din 1916 şi cu ea, şi prima parte a istoriei răsboiului românesc. In cursul luptelor, care duraseră peste cinci luni fără întrerupere, armata română fusese învinsă, dar nu fusese distrusă. Datorită rezistenţei Armatei de Nord, în munţii Vrancei, ea scăpase din braţele cleştelui de fier ce-i pregătise duşmanul. Acesta nu izbutiseră să se închidă decât asupra micului grup dela Cerna. Deşi inamicul pusese stăpânire pe regiunea petroliferă şi pe grânarul Munteniei, pe care se pregătea să-l exploateze sistematic, cucerirea lor îl costase atâtea jertfe încât, considerând rezultatele strategice ale eforturilor sale dincursul acestei campanii, primul cartier maistru inamic, generalul Ludendorff, scrie în memoriile sale: «Inceputul anului 1917, ne găsea astfel, în urma acestei campanii, mai slabi decât ne găseam la începutul ei». E o mărturie de opus acelora cari ar pune la îndoială însemnătatea contribuţiei româneşti la victoria comună.

TRĂDAREA

Fostul colonel Sturdza predă complicelui său Crăiniceanu manifeste pe dealul Cărlan.

Ca o încheiere a campaniei din Muntenia şi pentru a sancţiona greşelile săvârşite în prima parte a campaniei, Guvernul Brătianu sacrifică pe Generalul Iliescu, şeful Statului Major, socotit de conservatori, răspunzător pentru înfrângerile suferite, înlocuindu-l cu Generalul Presan şi apoi, spre a da mai multă coeziune rezistenţii, face loc Guvernului naţional Brătianu-Take Ionescu, Filipescu murind între timp.

REŢELE DE SÂRMĂ IARNA

Intrigi, trădări, tratative

Teritoriul ocupat, organizat de inamic în vederea unei intense exploatări economice, devine un centru de intrigi politice. Carp şi Stere, în desacord cu Marghiloman şi Maiorescu, uneltesc pentru detronarea Regelui şi aducerea pe tron al unui fiu al Impăratului german, socotind că astfel vor putea repara «greşala» pe care o constituia, după ei, intrarea în războiu a României, salvând astfel, după credinţa lor, integritatea teritorială a României. La 20 Decembrie, Puterile Centrale ofera, prin intermediul prinţului Sixt de Bourbon, pace Aliaţilor. Franţa ar primi Alsacia, Belgia ar fi refacută, Austro-Ungaria menţinută, Serbia satisfacută; pretenţiile Italiei reduse, ale României sacrificate cu totul. Centralii ar primi compensări în răsărit. Dar Aliaţii, care profitaseră între timp de slăbirea frontului german din apus, spre a recuceri, la Verdun, fortul Douaumont, refuză aceste propuneri. Iar la 24 Ianuarie, colonelul Sturza trece la inamic, cu gândul de a provoca o mişcare de solidaritate cu Puterile centrale printre prizonierii români; mişcare ce, din fericire eşuează.

CAMPANIA DIN MOLDOVA

In acest timp, pe mica porţiune de pământ rămasă neocupată, luptând cu nesfârşite greutăţi de aprovizionare a unei numeroase populaţii refugiate, înfruntând mizeria neînduratoare a tifosului exantematic ce seceră mii de vieţi, ardea totuşi para nădejdii, alimentată de voinţa neînfrânată şi dinamică a Reginei Maria. Insoţit de Brătianu, Principele moştenitor pleacă în Rusia cu gândul întăririi legăturilor cu aliaţii şi al obţinerii accelerării aprovizionărilor rătăcite, cu sau fără voie, pe drumul dela Arhangelsk la Prut.

Refacerea

Sub conducerea priceputǎ şi meticuloasă a lui Vintilă Brătianu se înjghebează un minister al materialului de războiu. Spitalele se reorganizează, de asemenea şi producţia agricolă.

Cu ajutorul materialului de război sosit în sfârşit şi cu sfaturile misiunii militare franceze, armata română se reorganizează şi deprinde meşteşugul războiului modern.

Armatele româneşti se reduc la două, din care cea dintâi e trimeasă spre refacere în nordul Moldovei, iar a doua (Averescu) urmează să se reconstitue pe front.

Armata română se reface pe cinci corpuri. Numărul diviziilor se reduce la 15, desființându-se cele opt divizii de rezervă. Nouile divizii sunt însă omogen înarmate și complect instruite și încadrate. Reduse la patru regimente a trei batalioane, fiecare pe patru companii a 180 de oameni, din care una de mitraliere, diviziile devin mai mobile. In același timp, puterea lor de foc e mult sporită prin înmulțirea mitralierelor (o companie cu opt piese de fiecare batalion) și prin introducerea puștilor mitraliere (câte opt de fiecare companie).

Fiecare divizie dispune, pe lângă aceste regimente de infanterie, de un regiment de vânători și de două regimente de artilerie: unul de câmp, cu 9 baterii de 4 tunuri de 75 mm și unul de obuziere cu 2 baterii: una de 105 și alta de 120 mm.

Fiecare din cele două armate mai dispune de o numeroasă artilerie grea de 105 și 120 mm. cu tragere lungă, de pontonieri și de aviație. In total 12 escadrile 6 Fahrman a 6—8 avioane, 3 Nieuport a 7 avioane, una Caudron a 4 avioane una Breguet

REGINA MARIA VEGHIAZĂ UN RĂNIT

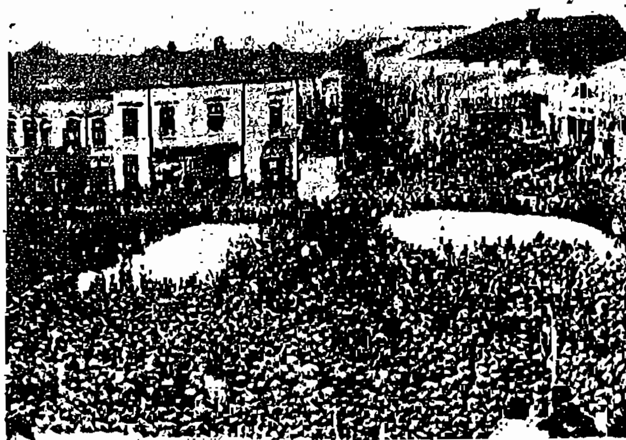
de bombardament și 5 companii de aerostație.

Diviziile de cavalerie sunt instruite să lupte pe jos și destinate să constitue rezerva mobilă a armatelor cărora sunt afectate.

Astfel refăcută, armata română luptătoare număra circa 400.000 oameni.

Comandamentul se reorganizează și el, in sensul integrării frontului românesc în frontul general aliat dela Baltică la Marea Neagră. Regele Ferdinand devine comandantul suprem al forțelor ruso-române din Moldova, ajutat de un general rus Sacharow mai întâi, apoi Lechitzki și în urmă Scerbatcheff, și de unul român, Presan, Șeful Statului major, ajutat și el, până'n Iunie de Generalul Christescu apoi de Generalul Lupescu, Șeful misiunii franceze, Generalul Berthelot rămâne consilier technic al Regelui.

In primăvară, armata română era gata, și la vederea ei, în ziua de 10 Mai, prin populația Moldovei trecea fiorul unor noui

JURĂMÂNTUL VOLUNTARILOR ARDELENI

nădejdi. Depunerea jurământului voluntarilor ardeleni liberați din taberile Rusiei, întărea aceste nădejdi,

Isbucnirea revoluției rusești

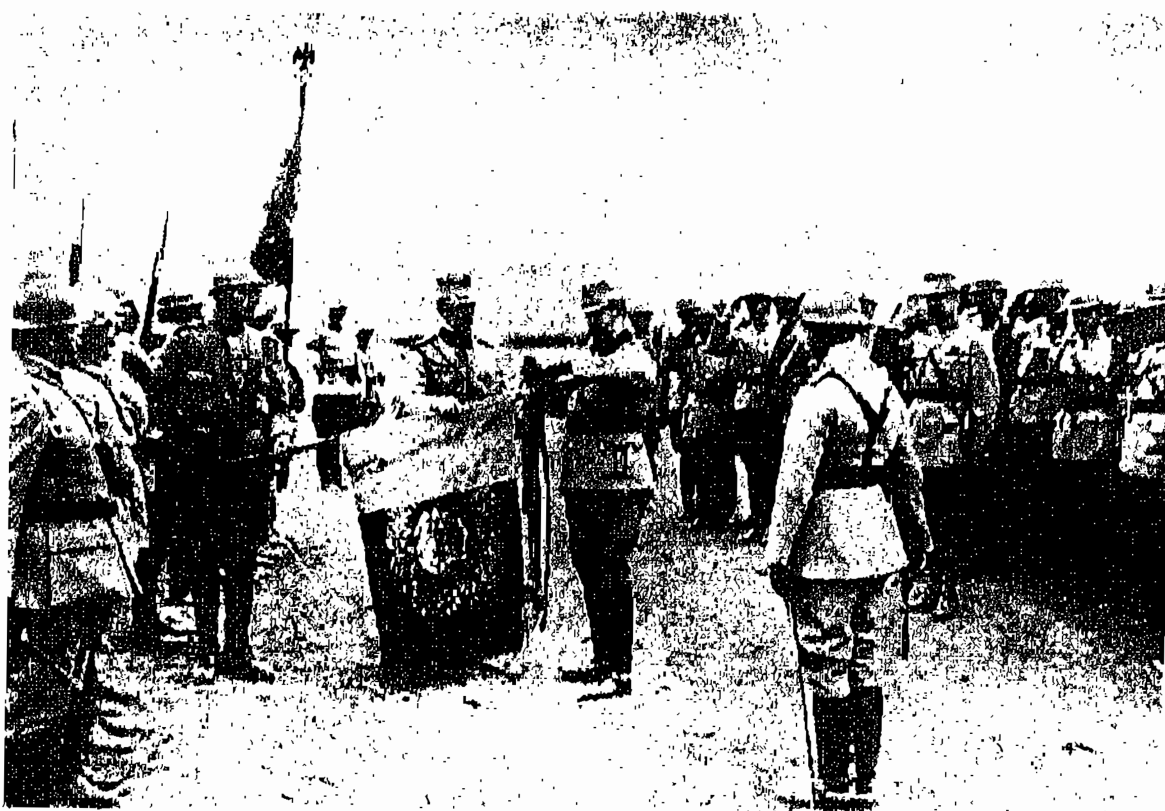
Intre timp, aliații ruși dăduseră Românilor un nou prilej de îngrijorare, de astădată de altă natură. In Martie 1917, isbucnise la ei revoluția. Semne grave de dislocare morală a armatei obosite de războiu se manifestau pe front și înapoia lui. Guvernul provizoriu al Prințului Lwoff, venit cu intenții constituționaliste, făcuse loc guvernului menșevick al lui Kerenski, care, lipsit de autoritate, se trudea în zadar, să însuflețească rezistența unui popor care nu luase parte la războí decât silit de clasele lui conducătoare, socotite vinovate de toate relele lui. Cum s'ar fi putut dinamiza, de altfel, voința de a lupta a unor oameni care n'așteptau decât să meargă acasă spre a se bucura de foloasele « erei noui »

Reformele constituționale

Sub presiunea evenimentelor, Brătianu crezu că a sosit momentul împlinirii reformelor constituționale, făgăduite încă din 1914. Ca odinioară Domnitorii români, Regele țării se lega să dea țăranilor: 1) pământul pe care-l muncesc și pe care l-au apărat

REGIMENT REFĂCUT, SUB RUINELE CETĂȚII NEAMȚULUI

REGELE FERDINAND I DECOREAZĂ UN DRAPEL

REGELE FERDINAND I ŞI PRINCIPELE CAROL, IN INSPECŢIE PE FRONT

PRINCIPELE CAROL SUPRAVEGHIAZĂ INSTRUCŢIA TRUPELOR

PRINCIPELE CAROL LA DIVIZIA 13-a, LA PĂDURENI, IN AUGUST 1917

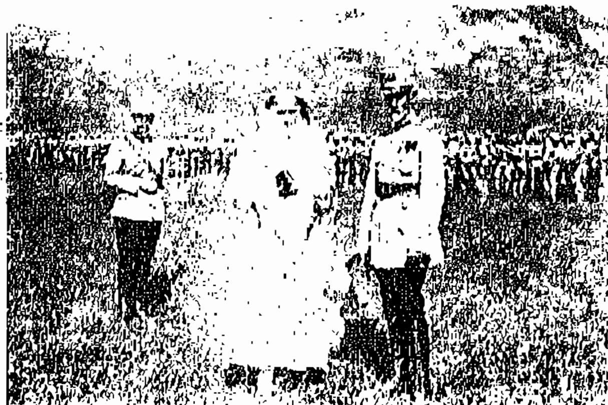
REGELE FERDINAND INSPECTEAZĂ DIV. 12

iarăşi cu sângele lor şi 2) dreptul de a hotărî destinele politice ale României prin introducerea votului obştesc. Dovedind un spirit de largă înţelegere istorică, boierimea ţării consimţi de bună voie la această jertfă necesară asigurării destinelor româneşti şi Parlamentul votă modificarea Constituţiei, acceptând cele două reforme în mod quasi unanim, cu o singură împotrivire, a d-lui Argetoianu.

Neînţelegerile persistente dintre liberali şi conservatori asupra politicei generale de conducere a războiului, pe care Brătianu şi-o rezervă exclusiv, duseră însă, în Iunie, la demisia lui Take Ionescu din Guvern. Intervenţia Regelui potoli însă o vreme, pasiunile şi Take Ionescu reveni asupra demisiei.

Situaţia generală a răsboiului în anul 1917

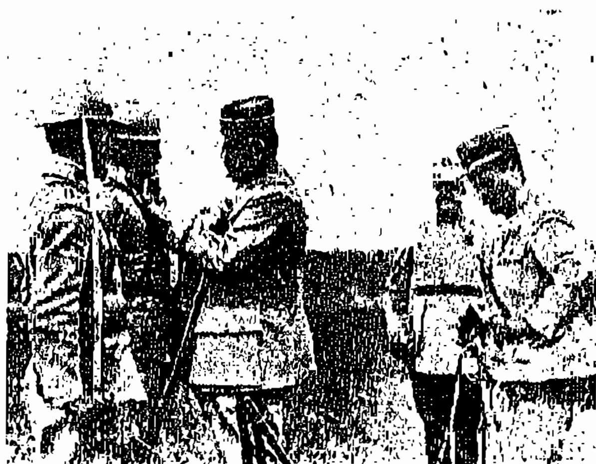
Anul 1917 aduse schimbări şi în soarta generală a războiului. Văzând că nu-şi poate impune lumii pe continent, voinţa pe calea armelor, Germania recurse la arma războiului submarin « à outrance ». In cursul lunii Martie 1917, această armă era pe punctul să-şi atingă rezultatele strategice, ritmul lunar al torpilărilor atingând a şasea parte a tonajului britanic, nălucind astfel Aliaţilor ameninţarea unor serioase dificultăţi de aprovizionare. Din nefericire pentru Puterile centrale, excesul folosirii acestei arme le fu fatal. Căci două luni după ce torpilările atinseseră maximum de intensitate, Statele Unite ale Americii, îngrijate de urmările războiului submarin pentru comerţul lor exterior, se alăturară cauzei Aliaţilor, venind astfel să împlinească în rândul acestor puteri, lipsa provocată de dislocarea morală a Rusiei, prin revoluţie. Tot restul anului 1917, nu va fi, din punct de vedere al strategiei marelui războiu, decât o lungă agonie a Rusiei, compensată printr'o aşteptare înfrigurată a ajutorului american.

REGINA MARIA IN VIZITĂ LA ARMATA II-A

Pentru Puterile centrale, problema ce se punea era să termine cât mai de grabă cu Rusia, spre a-şi putea degaja forţele din Răsărit şi a le îndrepta către frontul occidental, pentru bătălia hotărîtoare, mai înainte ca Statele Unite să-şi poată concentra corpul expediţionar nou înjghebat, pe acest front. Iar pentru România, angrenată la aripa stângă a frontului răsăritean, problema ce se punea era aceea de a nu se lăsa antrenată în destrămarea politică a Rusiei.

Profitând de criza morală a armatei franceze, uzată de « tocătoria de vieţi » dela Verdun şi de de-

GENERALUL BERTHELOT DECOREAZĂ OFIŢERI ROMÂNI

cepţia provocată de eşecul ofensivelor zadarnice ale lui Nivelle, care o făceau incapabilă de orice efort mai însemnat, Germanii se pregătiră iarăşi de acţiune în Răsărit. In acelaş timp în care repatriau prin Germania, *pe revoluţionarii maximalişti emigraţi în Elveţia*, spre a desăvârşi prin ei, dezarmarea morală a frontului intern rusesc, Germanii pregăteau o nouă operaţie militară. Ea trebuia să le dea stăpânirea Ucrainei şi odată cu ea, putinţa unei vaste aprovizionări a populaţiunii lor. Operaţiunea trebuia să treacă peste trupul Moldovei.

Noua încercare împotriva României

Pentru suprimarea oricărei veleităţi de rezistenţă, puterile centrale plănuesc o acţiune nimicitoare în felul celei întreprinse împotriva Munteniei. O armată a lor va ataca prin Galiţia şi Bucovina, coborînd de-a-lungul Nistrului, Prutului sau Siretului, după tăria rezistenţelor întâlnite. A doua va căuta să străpungă frontul ruso-român între Focşani şi Galaţi, croindu-şi drum către Prut. In acest fel, armatele din Moldova, retezate ca printr'o tăietură de foarfece de

Ruşi, trebuiau să sufere soarta pregătită cu un an mai de vreme, armatelor din Muntenia. In vederea acestui plan, trupe numeroase fură aduse iarăşi în România şi concentrate între Focşani-Nămoloasa.

Plan îndrăsneţ, care dădea măsura capacităţii militare a noului comandant suprem german.

Planul ofensivei româneşti

Din nefericire pentru duşman, Ruşii isbutesc să regăsească în Iulie, pentru ultima oară, o licărire a spiritului ofensiv. Pe când Românii pregătesc ofensiva'n Moldova de Sud, ei prepară o acţiune în Galiţia.

Concepţia ofensivei româneşti dă iarăşi curs vechilor rivalităţi din sânul Comandamentului român. De o parte, Averescu preconizează ca efortul principal să se facă de Armata II-a, prin străpungerea munţilor Vrancei şi înaintarea să urmeze în direcţia Braşov. De altă parte, Presan socoteşte că efortul principal al ofensivei trebuie să se producă între Focşani şi Galaţi şi, odată spărtura făcută, armatele

GENERALUL BERTHELOT

ruso-române să încerce să întoarcă ambele flancuri ale inamicului, aruncându-l în Dunăre şi 'n munţi, unde urmează să fie întors de Armata II-a şi distrus. Din nefericire, acţiunea ruso-română e concepută pe axe divergente, adică cu efecte strategice limitate de putinţa desfăşurării trupelor pe un front din ce în ce mai larg [1].

Ofensiva Armatei a II-a

Acţiunea rusească se deslănţue, în Galiţia, în ultimele zile ale lunii Iunie 1917. La 10 Iulie, în timp ce

[1]) Armata II-a română (Averescu) ocupă, la deslănţuirea ofensivei, munţii Vrancei, între Măgura Caşinului şi Răcoasa, intercalată între Armata IX-a rusă (Mannerheim) din valea Trotuşului şi Armata IV-a rusă (Ragoza) care ţine frontul Putnei, dela Momâia la Siret.

Armata I-a română (Christescu) e concentrată în vederea ofensivei, pe stânga Siretului, între Movileni şi Nămoloasa, având la stânga Armata VI-a rusă până la Galaţi.

In faţa Armatei a II-a române, străjueşte Grupul Ruiz, având la stânga Grupul Gerock, în faţa Armatei a IX-a ruseşti şi la stânga Grupul Gallwitz, până la Baloteşti, în faţa Panciului. De aci, la Vadul Roşca, ţine frontul Corpul I, în faţa Armatei a IV-a ruseşti.

Armata I-a română are în faţă Grupul Schaer, dela Vadul Roşca la Măxineni, iar de aci la Dunăre, Corpul LII şi apoi Corpul VI turcesc.

BOMBARDAREA SATULUI MĂRĂŞTI

artileria Armatei I, concentrată pe malul drept al Siretului de unde domină frontul inamic, deschide un foc violent de trei zile, împotriva poziţiilor duşmane dela Nămoloasa, Armata II-a declanşează în munţi, prin surprindere, după o scurtă pregătire de artilerie, ofensiva în direcţia Mărăşti [1]).

Bătălia dela Mărăşti

[1]) Atacul dela Mărăşti s'a dat cu toate patru diviziile de care dispunea Armata II-a (Div. 7 şi 12 fiind trimese pe Siret, în rezerva Armatei I-a). La dreapta, corpul IV (Div. 8 şi 6) sub comanda Generalului Văleanu, ţinea sectorul defensiv între Arşiţa Mocanului şi Poiana Incărcătoarea. La stânga, Corpul I (Generalul Văitoianu), ocupă cu Div. 3-a (Generalul Mărgineanu) în linia I şi cu Div. 1 (Generalul Stratilescu) în linia doua, sectorul ofensiv, în faţa Mărăştilor.

Intenţia comandantului român — al cărui plan folosea judicios înfăţişarea terenului — era, să spargă frontul inamic între Mărăşti şi Poiana-Incărcătoarea, apoi să lărgească spărtura spre Vizantea Mânăstirească, ocupând satul Câmpurile. Concomitent, Corpul VIII rusesc trebuia să atace Momâia, la sudul sectorului românesc. Odată atins primul obiectiv, Divizia 8-a trebuia să pună în mişcare, făcând conversiune spre Vest, pentru a lărgi spărtura la dreapta, înaintând peste dealul Slatinei spre frontieră; iar la centru, Div. 1 trebuia să înainteze prin spărtura făcută de Div. 3-a şi să se alăture acesteia, pe măsură ce înaintarea spre valea Putnei ar fi necesitat o extindere a frontului.

INCERCARE DE ATAC LA VARNIŢA

La ceasul hotărît, poziţiile inamice sunt luate cu asalt de bravii ostaşi ai Generalului Mărgineanu. Rând pe rând, cad dealul şi satul Mărăşti, atacate din piept, în timp ce poziţia dela Poiana Incărcătoarea e cucerită prin întoarcere [1]. A doua zi, ofensiva îşi lărgeşte câmpul spre Vizantea şi Câmpurile [2].

GENERALUL AVERESCU LA POSTUL DE COMANDĂ DE PE DEALUL PALTIN

Spre a nu îngădui duşmanului să colmateze ruptura a treia zi, generalul Averescu, îngrijorat de nemişca-

---

1) *Victoria*

Precedat de o violentă pregătire de artilerie, executată în ziua de 10 Iulie cu 292 guri de foc, atacul se deslănţue, cu precizie matematică, în dimineaţa zilei de 11. La 4 fix, în momentul în care artileria română, care până atunci a orbit pe inamic, îşi lungeşte tragerea, spre a bara calea rezervelor lui, trupele româneşti, care s'au strecurat încă de peste noapte peste apa Limpejoarei, urcând pe întunerec râpele malului drept până în faţa reţelelor de sârmă inamice, pornesc înainte ca împinse de un resort, prin cele şapte breşe, făcute de artilerie, pe care avioanele le-au identificat în ajun. La dreapta, Brigada 12-a şi Div. 6-a atacă Poiana-Incărcătoarea. La centru, Bigada 5-a a Div. a 3-a sprijinită de Brigada I din Div. 1-a şi de toată artileria acestei divizii atacă dealul Mărăşti. La stânga, Brigada 6-a a Div. a 3-a atacă satul Mărăşti şi Dealul Mânăstioarei.

Atacul se desfăşoară, în iureş, unind înfierbântarea trupelor care cred că merg « spre casă », cu priceperea comandanţilor cari combină cu abilitate mişcările, întorcând obstacolele ce rezistă atacului de front. La 4 şi 10 regimentul 2 Vânători (cel dela Griviţa) şi Regimentul 4 Argeş, pătrund în tranşeele duşmane de pe Dealul Mărăştilor, între cotele 536 şi 500. Ele întorc cota 536 atacată de front de Reg. 18 Gorj, resping pe duşman şi urcă, pe urma lui, dealul Teiuşului. La 8 şi acest deal e definitiv cucerit, în timp ce « curăţitorii de tranşee » spulberă cu grenada încercările de rezistenţă izolată ale grupelor inamice depăşite de valul atacator. La dreapta sectorului central, regimentele 17 şi 18 lărgesc spărtura, cucerind Dealul-Mare şi Cotul Roşca, unde capturează trei baterii de obuziere.

In sectorul din stânga, Regimentul 22 Dâmboviţa, atacă la $4^1/_2$ de front, satul Mărăşti, dar e oprit în faţa centrului inamic 116, până ce două batalioane izbutesc să-l întoarcă. La 6 şi 10 centrele 117 şi 118, care flancau atacul frontal sunt şi ele întoarse şi cucerite de Români. Inamicul părăseşte satul Mărăşti, retrăgându-se pe dealul Viei, urmărit de aproape de Românii viteazului căpitan Coraru.

Mai la stânga, Regimentul 30 e oprit în faţa Mânăstioarei. Aci, inamicul rezistă până seara, când — ameninţat pe dreapta lui de Ruşii cari cuceriseră Momâia şi de Români din spate dela Gogoi de Reg. 22, care ocupase Mărăştii — se retrage în fugă spre Suşiţa.

Mai greu au mers lucrurile în sectorul din dreapta, la Poiana-Incărcătoarea, unde atacul demonstrativ al Reg. 24 Tecuciu, care pusese piciorul în prima linie de tranşee duşmane e respins la $4\frac{1}{2}$ de un contraatac german. Atacul următor deslănţuit de Români la $5\frac{1}{2}$ nu a mai putut ajunge în poziţia inamică. Luptând toată ziua, din greu, Reg. 11 Siret izbuteşte însă să pună piciorul în poziţiile duşmane dela cotele 655 şi 670 dela părâul Ciobanul şi în tranşeele dela « Căruţă » de pe dealul Fântâna Puturoasă. Dar cota 660, de unde s'ar putea întoarce centrul de rezistenţă inamic dela « Incărcătoarea » nu poate fi cucerită.

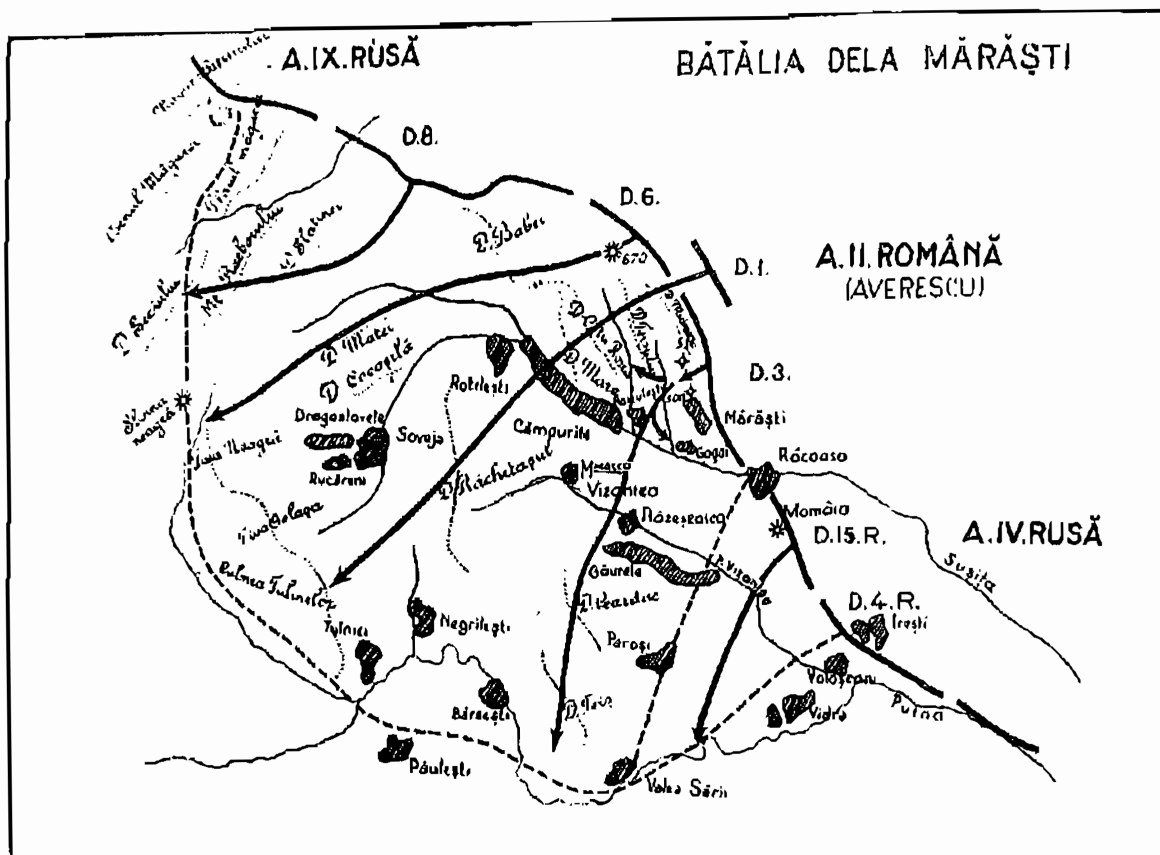
Progresul centrului românesc zădărniceşte însă rezistenţa stângei inamice. Ameninţat din spate de Reg. 17 de pe dealul Teiuşului, duşmanul părăseşte, peste noapte, Poiana-Incărcătoarea şi cota 660. Victoria e acum desăvârşită, pe tot frontul de atac. Ruşii cuceresc şi ei Momâia şi Voloşcani.

2) *Exploatarea succesului*

Averescu ia de îndată măsuri pentru exploatarea succesului. Dreapta Div. 6-a se pune în mişcare, conform planului şi, ocupând dealul Conda-Babei, prin Rotileşti. La centru, intervine Div. 1-a din rezervă, ocupând cu Brigada 1-a Dealul-Mare şi Câmpurile, cu Brigada II-a satul Vizantea Mânăstirească. La stânga, Div. 3-a ocupă Vizantea Răzăşească şi înaintează prin Găurile, spre Păroşi, în legătură cu Ruşii. Averescu retrage în rezervă două regimente din Div. 3-a la centru, în valea Drăcei-Mari şi, în timp ce artileria schimbă poziţiile, cavaleria armatei e împinsă prin Gura-Văei şi Rotileşti, în direcţia Sovejei.

TUN ROMÂNESC DE 150 mm CU TRAGEREA LUNGĂ

tea Ruşilor, cari trebuiau să atace la rândul lor, între Trotuş şi Caşin, dă ordin trupelor să-şi sporească inaintarea, spre a ajunge 'n valea Putnei şi pe vechea linie de graniţă.

Dezastrul în care sfârşeşte ofensiva lui Korniloff din Galiţia, la Tarnopol, in urma refuzului de a se mai bate al infanteriei ruseşti — demoralizată de propaganda pacifistă a comuniştilor proaspăt transitaţi din Elveţia de Germani, pentru a desăvârşi desagregarea frontului intern rusesc — sileşte Marele Comandament român să oprească ofensiva Armatei a II-a şi să contramandeze ofensiva Armatei I-a în preziua atacului. Dar Generalul Averescu continuă mişcarea până la vechea linie de graniţă, căutând să exploateze la maximum avantajele tactice ale operaţiunii începute [1]. Lucrul nu va fi fără folos, căci — deşi carenţa armatei ruseşti va împiedica Armata a II-a să culeagă roadele strategice ale strălucitei sale biruinţe tactice — ofensiva ei nu va rămâne fără consecinţe asupra desfăşurării ulterioare a operaţiilor.

TUN ROMÂNESC CU TRAGEREA LUNGĂ, CAMUFLAT

---

[1] *Oprirea ofensivei*

Dezastrul rus dela Tarnopol, determină Marele Cartier să ordone lui Averescu, la 12 Iulie, încetarea ofensivei. Dar Averescu se opune şi — convingând Marele Cartier — hotărăşte să împingă inaintarea, care nu mai întâmpină la centru, decât slabe rezistenţe, până la graniţă, spre a intercepta comunicaţiile duşmanului prin valea Putnei. Ofensiva română a dislocat dispozitivul inamic, tocmai la articulaţia Grupului de armate Mackensen, cu Grupul Arhiducelui Iosif şi ar fi o greşeală să nu se profite de situaţie.

La dreapta armatei, Div. 8-a execută conversiunea spre Vest, peste dealul Slatinei, punând piciorul pe Plaiul Măgurei şi pe pantele muntelui Războiului. La centru, Divizia 6-a ocupă Soveja, Dragoslavele şi Rucăreni. Div. 1-a cucereşte Răchitaşul inaintând către Negrileşti. La stânga, Div. 3-a e oprită pe dealul Ceardac, până ce Reg. 24 izbuteşte să întoarcă poziţia inamicului, reluând inaintarea spre Valea Sării. Aci cade viteazul căpitan Coravu, cuceritorul satului Mărăşti.

La 14 Iulie, centrul românesc e stăpân pe toată culmea Tulnicelor, de unde domină valea Putnei. In faţa lui, inamicul, crezând că Averescu încearcă să întoarcă prin valea Zăbalei, Măgura Odobeştilor, în spatele frontului armatei ce luptă la Nord de Focşani, aduce în grabă ajutoare.

Incercările Diviziei a 8-a de a cuceri la 15 Iulie Măgura-Caşinului, care a rămas ca un ghimpe înfipt în flancul drept al Armatei a II-a, nu reuşesc, din cauza defecţiunii ruseşti.

La 19 Iulie, bătălia se opreşte, pe linia Măgura Caşinului —Muntele Seciul—Sboina Neagră—Ţiua Neagră—Ţiua Golaşe—Tulnici—Bârseşti—Valea Sării, de unde trece în sectorul rusesc spre Vidra şi Voloşcani până la Ireşti.

BĂTĂLIA DELA PORȚILE MOLDOVEI
(PÂNĂ LA 6 AUGUST)

Contra-ofensiva germană

Intr'adevăr, socotind momentul favorabil, inamicul deslănțuie așa numita « bătălie de străpungere de pe Milcov și Sușița », cunoscută de Români sub numele de « bătălia dela Mărășești ». In realitate, bătălia dela Mărășești nu e decât faza decisivă a unei bătălii mai vaste, dată de inamic pentru forțarea porților Moldovei, împotriva întregului front românesc dela munte la Siret.

Intenția inițială a lui Mackensen era să pună mâna prin surprindere pe podul dela Cosmești și odată stăpân pe acesta, să-și împingă trupele către Nord, prin valea Bârladului.

Dar rezistența întâmpinată, din partea Românilor, din prima zi a bătăliei, în câmpia Siretului, precum și situația creată Grupului Ruiz de ofensiva Armatei a II-a, în munții Vrancei, — îl făcură să-și modifice planurile. Simțind unde este punctul slab al dispozitivului ruso-românesc, el reduce proporțiile inițiale ale operației, strămutând centrul de gravitate al efortului său pe malul drept al Siretului și atacă cele două joncțiuni ale trupelor ruso-române: în câmpia Siretului și la Oituz. Prin aceasta, încercarea de străpungere se transformă într'o bătălie clasică de învăluire a Armatei a II-a [1]).

Concepția aceasta nu este străină de tactica de mai târziu a lui Foch, împotriva « buzunarelor » create de ofensivele lui Ludendorf din Martie și Mai 1918.

Bătălia dela Mărășești

Atacul inamic, sprijinit de o puternică artilerie și gaze, provoacă defecțiunea trupelor rusești în lunca Siretului.

[1]) In urma ofensivei românești din prima jumătate a lunei Iulie, frontul Armatei a II-a, împins până'n valea Putnei, forma un fel de pungă înaintată spre inamic, foarte ispititoare pentru orice tactician crescut în tradițiile « bătăliei de nimicire » moltkeene. Această pungă, inamicul se hotărî să o reteze, atacând concomitent la cele două extremități ale ei: la Sud, în sectorul ținut de Armata a IV-a rusă între Mărășești și Panciu, cu direcția Adjud; la Nord, în sectorul Oituzului, între Doftana și Cașin, cu direcția Onești și Tg.-Ocna. Cele două brațe ale cleștelui inamic trebuiau să se închidă în Valea Trotușului, în spatele Armatei a II-a române.

MORTIERE ROMÂNE LA COSMEȘTI

TRANȘEE LA BĂLTĂREȚU, PE SIRET

Dar, judecând situația cu luciditate, Generalul Christescu substitue contra-atacând, unitate cu unitate, trupele românești ale Div. 5-a aduse din stânga Siretului, în locul celor rusești, agățându-se de linia satului Doaga și a târgurilor Mărășești și Panciu. In fața acestor trupe noui, atacurile inamicului cedează, deplasându-se spre Vest unde, în fața altor unități rusești, operația se repetă cu Divizia 9-a [1]. In acest cadru general, se produce și contra-atacul legendar al regimentului 32 Mircea, care, în cămașă, izgonește pe inamic din satul Moara Roșie.

Contra ofensiva încercată de armata I-a, pentru a recuceri terenul pierdut, nu reușește. Christescu trece și Divizia a 13-a pe dreapta Siretului [1].

Presiunea asupra celor două armate se întețește, căci Mackensen a făgăduit, la plecarea din București, că « în două săptămâni va fi la Iași ». Și timpul trece. La extremitatea sudică a frontului bătăliei, un violent atac inamic cu gaze surprinde Div. 5-a și covârșește apărarea podului dela Cosmești, care, amenințat, e aruncat în aer de Români [2].

In plină criză tactică a bătăliei, între comandanții armatelor rusești și românești destinate să coopereze, isbucnește un conflict violent. Incapabil să-și stăpânească trupele pe poziție, în fața presiunii inamice, generalul Ragoza, care comandă Armata IV-a rusă, propune părăsirea frontului și retragerea trupelor pe o nouă poziție, pe stânga Trotușului și a Siretului. Dar comandantul Armatei I-a române, refuză să accepte ideea și ia măsuri ca această retragere să devie imposibilă, așezând în spatele frontului mitraliere care taie drumul fugarilor. Fapt pentru care, Rușii amenință să îndrepte tunurile asupra Românilor. Consiliul de războiu, prezidat de Regele Ferdinand care comandă acest front, chemat să restabilească unitatea, sacrifică pe Generalul Christescu lui Ragoza, pentru aceleași motive pentru care odinioară Joffre sacrificase lui French, pe Lanrezac, în preziua bătăliei dela Marna. Ideea generalului înlăturat triumfă totuși. Dar misiunea de a o realiza trece asupra Generalului Eremia Grigorescu.

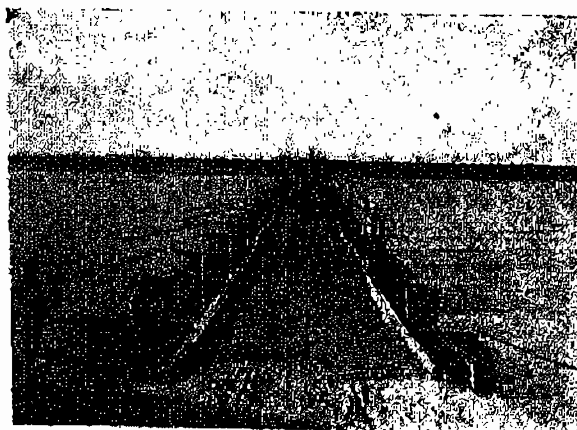
GENERALUL CHRISTESCU

[1]) *Bătălia dela Doaga*

In dimineața de 24 August inamicul deslănțuie ofensiva în câmpia Siretului. La extrema stângă a Armatei a IV-a ruse, un atac cu gaze al Diviziilor 212 germane și 12 bavareze sparge frontul Div. 34 rusești la Bisighești între Movileni și Balta Raței. Prin spărtură pătrunde Div. 216 germană, spre podul dela Cosmești. Dar Div. 5-a trece Siretul pe la Furceni și sosește înaintea dușmanului la 24 Iulie, oprindu-l pe linia satelor Străjescu și Doaga.

Atacul inamic se deplasează a doua zi (25 Iulie) spre Apus, între Străjescu și Făurei, unde Div. 76 și 89 inamice alungă Div. 13 și 71 rusești, venite în ajutorul dreptei Div. 34. Dar Div. 9-a română, trecută la rândul ei pe dreapta Siretului, pe la Cosmești, oprea înaintarea inamicului la Moara-Albă.

Atacul inamic se strămută la 26 și mai la Apus. Div. 115 și 62 și Corpul alpin bavarez sparg frontul rusesc între Tifești-Bătinești și Pătrășcani. Intervenția Div. 13-a română la Apus de Mărășești restabilește situația la Nord de pârâul Jugastru (29 Iulie). Spre Vest însă, Div. 62 și Corpul alpin au făcut un mare progres ocupând Panciu și respingând Div. 13 și 15 rusești către Nord.

PODUL DELA FURCENI

[1]) *Contra-ofensiva română*

Românii, care au adus acum în dreapta Siretului 4 Divizii, încearcă să ia ofensiva spre a recuceri terenul pierdut. Nu reușesc însă, pentrucă inamicul e hotărît să învingă cu orice preț și are masate în regiune, forțe multe.

[2]) *Surprinderea dela Cosmești*

Istovită, Div. 5-a e atacată prin surprindere în noaptea de 29/30 August în lunca Siretului, la Nord de Doaga, de Div. 216. Covârșită de focul artileriei dușmane, ea pierde pădurea Călini, apoi pădurea Prisaca. Dușmanul e aproape să pună mâna pe podul dela Cosmești, unul din principalele obiective ale bătăliei. In fața primejdiei, podul este aruncat în aer. Div. 15-a, care a trecut Siretul la Ionășești, înlocuește însă resturile Div. 5-a și oprește pe inamic la Sud de satul Cosmești.

Atacul duşman se întinde însă tot mai spre Vest către Muncelu, unde Armata II-a trebuie să intervie cu stânga (Div. 10-a) în sprijinul dreptei Armatei a IV-a ruseşti.

Bătălia dela Oituz

In acelaş timp, inamicul atacă prin Valea Caşinului spre Grozeşti şi Târgul Ocna, la joncţiunea Armatei a II-a cu Armata a IX-a rusă. [1]) Aci, datorită sforţărilor Generalului Averescu, care e în termeni buni cu Generalul Mannerheim — eroul de mai târziu al independenţei finlandeze —, coeziunea ruso-română e mai mare şi sprijinul artileriei ruse efectiv.

Contra ofensiva Armatei a II-a în direcţia Caşinului, atacul Coşnei şi Cireşoaiei, — unde se distinge noul Regiment al Vânătorilor de munte, al Principelui moştenitor, — atacul şi contra atacurile date în jurul muntelui Cocoşilă, sfârşesc prin a fixa pe inamicul care înaintase până la Grozeşti. Stăvilit şi la Muncelu de Div. 10-a, el nu mai poate nădăjdui să întoarcă Armata a II-a. E acum rândul Românilor să treacă la ofensivă, restabilind situaţia pe înălţimile dela Apus de Slănic şi Târgul-Ocna.

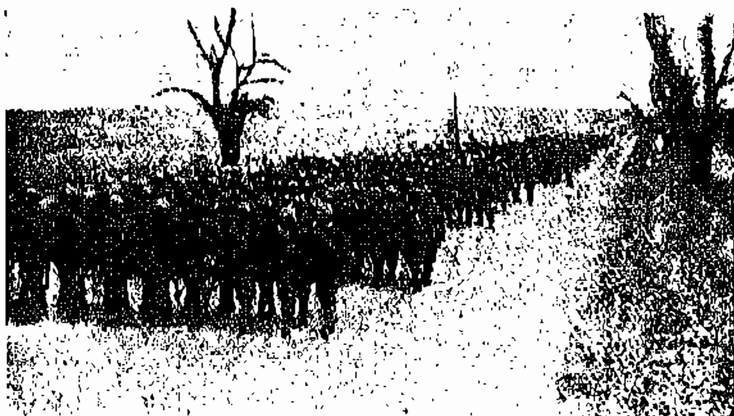

GENERALUL SCERBATCHEFF

1) La 26 August, Corpul VIII austro-ungar deslănţuie atacul dela Oituz: Div. 70 Honvezi şi Div. 7 Cav. germană atacă la Nord, pe dreapta şi pe stânga Slănicului, respingând de pe dealul Pravila şi Ungureanu trupele Div. 7-a şi ocupând Slănicul Moldovei. La Centru, grosul Div. 117-a intră în Herăstrău şi cucereşte dealul Mateluşca, cheia poziţiei româneşti. La Sud, Bg. 15 bavareză pune stăpânire pe cota 619 şi împinge Div. 6-a spre valea Leşunţului.

Situaţia e gravă, mai ales la Nord, unde *inamicul* a atins la 28 Iulie ultimul şir de înălţimi ce-l despart de Târgul-Ocnei: Cireşoaia, Măgura şi Coşna. Intre Oituz şi Caşin, el a luat dealurile: Chioşurilor, Arşiţei şi Leşunţului şi a pus piciorul în marginea de Vest a satului Grozeşti.

Dar la 29 August, Românii contra-atacă. La dreapta, Reg. Vânătorilor de munte, care primeşte cu acest prilej *botezul focului, atacă Cireşoaia, sprijinit pe dreapta* de Div. 2 rusă de cavalerie, care urcă dealul Vrânceanului şi pe stânga de Div. 7-a care înaintează pe amândouă versantele dealului Măgurei. La centru, Div. 1 Cav., sosită în grabă dela Oneşti, descalecă la Nord de Grozeşti, spre a întoarce apărarea Coşnei, cucerind Cota 703. In sfârşit, Brigada de Grăniceri a viteazului General Cantacuzino, *pornind dela Mănăstirea Caşinului atacă la stânga* Fabrica de sticlărie. Contra-atacul român isbuteşte să fixeze pe inamic. Incercările Românilor de a relua ofensiva nu vor reuşi, din cauza infanteriei ruseşti, care va refuza să coopereze cu dreapta Armatei a II-a.

DIVIZIA 7-a DEFILEAZĂ

Frontul românesc, prezentând în urma progresului inamic, o ieşitură primejdioasă în cazul unui nou atac pe flancuri, Armata II-a primeşte ordin să se retragă, fără lupte, pe o linie de apărare mai sigură [1]).

Criza bătăliei dela Mărăşeşti. Atacul dela Răzoare

Atacuri după atacuri vin să se sfărîme de rezistenţa Div. a 9-a şi a 13-a din faţa gării şi a târgului Mărăşeşti.

1) *Retragerea strategică a Armatei a II-a*

Faţă de presiunea exercitată de inamic la ambele aripi şi pentru a evita poziţia aventuroasă trupelor de pe Putna, precum şi pentru a libera Corpul al VIII-lea rus, chemat în ajutorul Armatei a IV-a, comandantul Armatei a II-a se hotărăşte să cedeze injoncţiunilor Marelui Cartier şi retrage la 1 August, Corpul II (Div. 12, 1 şi 3) din valea Putnei, pe linia înălţimilor dela Sud de Suşiţa: Vârful Războiului, *dealul* Matei, dealul Runcului, Răchitaşul — Momâia—dealul Porcului—Ireşti.

Degajat, Corpul VIII rusesc (Div. 14, 103 15 şi Div. Cav. Zaamurscaia) încearcă să refacă frontul la Nord de Panciu, pe linia satelor Şerbeşti—Repedea—Străoani — pădurea Răzoare. Nu reuşeşte însă pe deplin căci inamicul cucereşte Ireştii şi atacă în spre Muncelu. Numai *intervenţia Div. a 10-a română sosită prin* Pădureni, *din* stânga Siretului, şi a detaşamentului Alexiu, format de Armata II-a, reuşesc să stabilizeze situaţia în acest sector.

VÂNĂTORII DE MUNTE LA ATACUL CIREŞOAIEI

GARA MĂRĂŞEŞTI DUPĂ BĂTĂLIE

In sfârşit, la 6 August, atacul inamicului reuşeşte să producă ruptura, în sectorul dintre Div. 10-a şi a 13-a, între Mărăşeşti şi Panciu, în vecinătatea imediată a pădurii «la Răzoare» [1]. Spărtura făcută în zorii zilei e exploatată imediat de inamicul care crede că ţine, în sfârşit, victoria decisivă. Porţile Moldovei par iarăşi gata să se deschidă duşmanului.

Dar ajuns lângă poziţiile artileriei, care trage cu înverşunare, inamicul, e întâmpinat de contra atacul fulgerător al ultimelor rezerve ale Diviziei a 13-a care-l aruncă în pădure.

La marginea ei, atacul se clatină, dar comandantul se aruncă în fruntea trupelor ce pornesc

ATAC LA RĂZOARE

iarăşi năvala, intrând în pădure după inamic. La prânz, frontul românesc este reconstituit şi situaţia restabilită în favoarea Românilor. Ceasul greu poate fi socotit trecut. Inamicul nu va mai ataca decât în sectorul Muncelul [1].

Sfârşitul lunii Septemvrie atrage liniştirea luptelor. Inamicul a înţeles că nu va putea trece cu forţa peste trupul armatei române şi va aştepta de acum din altă parte, hotărîrea soartei războiului. Lucruri mari se pregătesc, într'adevăr, pe alte fronturi.

---

[1]) *Atacul dela 6 August*

La 6 August, inamicul deslănţuie un atac general, pe tot frontul, dela munte la Siret cu gândul să sdrobească definitiv rezistenţa forţelor ruso-române.

La Oituz, Bavarezii atacă spre Grozeşti — Cota 547 — Dealul Sticlăriei—Chioşurile, însă fără rezultat. La centru, după lupte grele, Div. 218 cucereşte cota 896 de pe Răchitaş, asupra Div. 12 româneşti.

In câmpie, Div. 76, 89 şi 12 bavareză atacă la Sud de Mărăşeşti, cucerind Fabrica de parchete şi respingând Div. 9-a română pe lizera târgului, în faţa gării.

Atacul dela Răzoare

Mai spre Apus, Div. 115 sparge frontul românesc la punctul de legătură dintre Div. 10 şi a 13-a, în vecinătatea pădurii «La Răzoare». Prin spărtură, inamicul iese din pădure, înaintând spre cota 100, de unde are deschisă prin Modruzeni calea Siretului, în spatele Div. 9-a care apără Mărăşeştii. La 9 a. m. duşmanul e la 800 m de poziţiile artileriei. Comandantul Div. 13 (Generalul Popescu) organizează în grabă apărarea sectorului primejduit. In vreme ce compania de mitraliere a Bat. I din Reg. 51, a Căpitanului Ignat primeşte ordin să reziste pe poziţie până la moarte, întârziind astfel cu un ceas înaintarea duşmanului, şeful de stat major al Diviziei, Colonelul Dragu, împinge Bat. I din Reg. 50 (Căpitan Miclescu) şi II (Maior Tomescu) din Reg. 48 din rezerva Diviziei, aflate la Rateşul lui Haret, în spărtură. La acest contra-atac se asociază, din proprie iniţiativă, Bat. III din Reg. 47 (Căpitan Drăgănescu). Sprijinit de artileria care trage cu furie, barând calea rezervelor inamice, contra-atacul aruncă pe duşman înapoi în pădure, recucereşte liniile româneşti şi restabileşte situaţia. In faţa acestui eşec, inamicul decepţionat renunţă să mai atace în sectorul Mărăşeştilor.

[1]) *Atacul Muncelului*

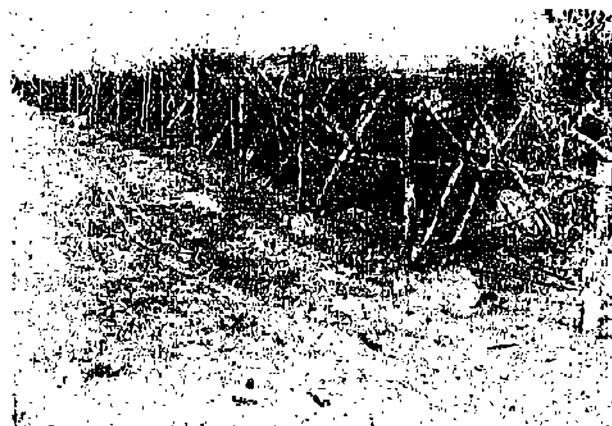
Pentru ultima oară, el îşi îndreaptă forţele împotriva Muncelului, simţind că sectorul dela Nord de Panciu a trecut în seama trupelor ruseşti.

Intr'adevăr, după retragerea Armatei a II-a din Vrancea, Corpul VIII rus (Div. 14, 15 şi 124) a ocupat linia: Voloşcani - dealul Ireştilor - Muncelul - Mănăstioara. Apărarea Mărăşeştilor a trecut pe seama Diviziei a 14-a; iar Div. a 15-a a înlocuit la Răzoare Div. 13-a, legându-se la dreapta în faţa Panciului cu Div. 10-a

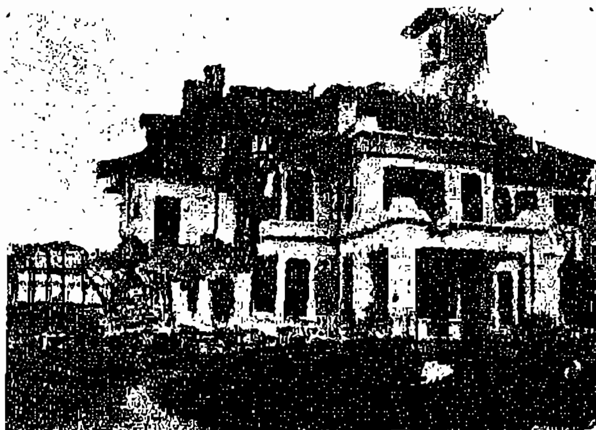
La 13 August, atacul Corpului Alpin şi Div. 76 cucereşte satul şi dealul Muncelului, rupând iarăşi frontul rusesc. Mai la stânga, Div. 217 germană pune mâna la 15 August pe dealul Ireşti şi dealul Mangalacilului, respingând Div. 124 spre Varniţa.

Dar la 17 August, Reg. 2 Vânători prelungeşte frontul Div. a 3-a pe dealul Porcului, oprind pe duşman pe înălţimile dela cota 406 şi 461 şi în acelaşi timp Div. 11, 9, 13 şi 14 româneşti aduse din rezervă, înlocuesc unităţile ruseşti şi contra-atacă pe inamic din flanc, oprindu-i progresiunea. Pe toată linia frontului, dela munte la Siret, străjueşte acum neîntreruptă, armata română.

Convins, că în situaţia generală creiată, orice încercare este inutilă, Mackensen renunţă la ofensivă. Luptele care au urmat n'au mai avut ca obiectiv, decât rectificarea situaţiilor locale.

REŢELE DE SÂRMĂ INTRE MĂRĂŞEŞTI ŞI PANCIU

VILLA NEGROPONTE DUPĂ BĂTĂLIE

Consideraţii asupra bătăliilor dela Mărăşti şi Mărăşeşti

Legenda a consacrat amintirea celor două bătălii dela Mărăşti şi Mărăşeşti, restabilind gloria militară, ofensivă şi defensivă, a armatei române şi a comandanţilor ei.

Istoriografia militară a încercat să discute valoarea unora din aceste operaţii. Unii, numărând kilometrii pătraţi pierduţi în bătălie, sau miile de vieţi jertfite pentru apărarea lor, — n'au şovăit să conteste existenţa «victoriei» dela Mărăşeşti. Alţii, cumpănind zădărnicia «victoriei fără a doua zi, dela Mărăşti», au contestat meritele Armatei a II-a. Istoricul faptelor de arme ale răsboiului românesc trebue să spună categoric că amândouă aceste biruinţe sunt certe şi nu pot fi tăgăduite. Dar fiecare trebue judecată în sfera şi cu caracterele ei. Izbânzile militare nu se măsoară după kilometrii pătraţi cuceriţi în bătălie, ci în raport cu voinţa şi intenţiile adversarilor. Răsboiul e un fapt politic, în care două voinţe obşteşti încearcă să se impună una alteia, cu ultimele mijloace. Câştigarea unei bătălii nu înseamnă ocuparea unui teritoriu, ci impunerea unei voinţe. Care e, din acest punct de vedere, caracterul fiecăreia din cele două bătălii?

Bătălia dela Mărăşti este o strălucită victorie *tactică*, obţinută în condiţiile grele ale războiului de munte, împotriva unui front inamic stabilizat, şi cu o remarcabilă economie de forţe. Faptul se datoreşte deopotrivă strălucitei concepţii tactice şi pregătiri a atacului de către comandantul Armatei a II-a, precum şi execuţiei impecabile a acestei concepţii de către trupe. Preciziunea de tir şi observaţie a artileriei, impetuozitatea atacului infanteriei şi coeziunea dintre ele, au fost revendicate ca modele, în istoria marelui răsboiu. Imprejurările generale ale frontului răsăritean, în care se încadra acţiunea Armatei a II-a, nu au îngăduit însă ca această isbândă tactică, să se transforme în victorie strategică. Intenţia ofensivă a comandamentului român a trebuit părăsită, deşi Armata a II-a îşi realizase perfect misiunea. S'a repetat cu acest prilej, cu această armată, ceea ce s'a întâmplat cu Armata de Nord în prima parte a campaniei din 1916. Situaţia strategică a impus sacrificarea roadelor biruinţei tactice.

Bătălia dela porţile Moldovei este, dimpotrivă, o victorie *strategică*. Ea a însemnat înfrângerea voinţei duşmanului de a trece peste armata română. Porţile Moldovei nu i s'au deschis. Şi faţă de această frângere a voinţei duşmane, erorile tactice, pierderea câtorva kilometri pătraţi, precum şi jertfele făcute, nu contează.

Trecerea peste trupul Moldovei, cu puterea armelor, n'a reuşit. Voinţa de a trece a comandamentului inamic, s'a frânt de voinţa comandamentului român, care, pentru a doua oară, la aceleaşi porţi ale Moldovei, a ripostat: «Pe aicea nu se trece». Şi întâmplarea a voit ca tot Generalul Eremia Grigorescu s'o rostească.

Că, în fapt, legarea acestei biruinţe de târgul Mărăşeşti, are mai mult un caracter simbolic, este de netăgăduit; deoarece pe tot frontul celor două armate române, dela munte la Siret, n'a fost decât o singură încercare de străpungere, prin dublă învăluire a armatei române, conform reţetei de predilecţie a inamicului, bătălie descompusă tactic, în mai multe operaţii neizbutite. Alegerea micului târg ca simbol al bătăliei, nu e însă fără rost. Pentrucă aci, lângă el, la Răzoare, în faţa gării, s'a frânt resortul principal al voinţei duşmanului de a forţa porţile Moldovei. Aci s'a îndoit pentru întâia oară că va trece.

Că, profitând de împrejurarea demoralizării ruseşti, până la urmă duşmanul tot a reuşit să-şi facă drum mai târziu peste Moldova, îndreptându-se spre Kiew? E adevărat. Dar atunci, întreaga soartă a războiului va fi schimbată. Şi apoi această trecere nu se va mai datori înfrângerii armatei române, ci trădării sale de către aliat. Ceea ce, în sfera perspectivelor politice, în slujba cărora stă efortul militar, înseamnă cu totul altceva. De aceea, marşul inamicului spre Kiew, în primăvara anului 1918, nu a mai avut asupra României rezultatul defavorabil, pe care l-ar fi avut această trecere, cu un an mai de vreme. Dimpotrivă, el i-a înlesnit ocuparea Basarabiei.

In lumina acestor consideraţii politice şi militare, bătăliile dela Mărăşti şi Mărăşeşti îşi justifică, fiecare, meritele proprii.

PÂNDAR PREVĂZUT CU MASCĂ DE GAZE

ÎNMORMÂNTARE PE FRONT

VREMURI DE CUMPĂNĂ

Revoluția bolșevică în Rusia. Armistițiul

Ajunși stăpâni ai Rusiei, în Octombrie, comuniștii, — pe care valul desnădejdei populare rusești îi aduce la putere cu strigătul « pâine și pace » — se grăbesc să încheie armistițiul cu dușmanul[1]). Cuprinsă în vâltoarea frontului rusesc, alături de generali pe care trupa nu-i mai ascultă, armata română e amenințată nu numai de inamicul din afară, dar și de aliatul din țara lui.

Dezagregarea armatelor rusești amenință serios ordinea în Moldova. Agitatorul Rakovski, arestat la Iași, e eliberat de bolșevici. Impotriva grupurilor rusești înfierbântate care amenință Iașii sau Galații, armata română e silită să ia poziție la Socola, pe Siret și la Pașcani. (7/20 și 8/21 Ianuarie 1918) Armata rusească e, în sfârșit, dezarmată și repatriată în Rusia, fapt pentru care Sovietele declară războiu României (13/26 Ianuarie 1918), arestând pe Ministrul țării la Petrograd.

Autonomia Basarabiei

Sub influența noilor idei, Basarabia se constituise republică autonomă (2/15 Decembrie 1917) Amenințat de Bolșevicii care asasinaseră pe capii mișcării naționale: Murafa și Mateievici, « Sfatul țării » care conducea tânăra republică basarabeană, chemase armata română în ajutor. (24 Decembrie 1917) Profitând de faptul că armata română, izbutise să obțină prin condițiile armistițiului a nu fi în întregime dezarmată, Brătianu putu face față situației. Armata Română trecù în Basarabia, bătù pe Bolșevici la Spătărești, Mihăileni, (14/27 și 15/28 Ianuarie 1918) Bender și Ismail și ocupă Tiraspol, Hotin și Cetatea-Albă (8/21 Martie 1918)

La 24 Ianuarie, Basarabia se proclamă independentă.

O dilemă istorică

Dar inamicul e grăbit. El vrea să poată dispune de îndată de diviziile sale pe alte fronturi. Lui nu-i trebue armistițiu. El vrea pace. Și pacea aceasta caută să o impună de îndată României, profitând de faptul că pentru a-și realiza siguranța împotriva Bolșevicilor, Românii au fost siliți să-și deplaseze trupele în Basarabia.

Sub cuvânt că deplasarea acestor trupe constituie o derogare unilaterală dela clauzele armistițiului, Mackensen trimite guvernului român un ultimatum, invitându-l să'nceapă negocierile de pace, amenințând în caz contrar, cu denunțarea armistițiului (23 Ianuarie / 5 Februarie 1918).

« România părăsită și trădată », cum a calificat-o Clemenceau, trece în acest moment printr'unul din cele mai dureroase momente ale existenței sale. Departe de aliații care i-ar fi putut veni în ajutor, amenințată din afară de inamicul rămas liber să-și concentreze efortul împotrivă-i, prin prăbușirea frontului rusesc, amenințată înlăuntru de armatele rusești bolșevizate, care răzvrătite în bande atacă și pradă unde pot, — România e pusă într'una din cele mai dureroase alternative ale sorții...

In fața acestei situații stau față în față, ca totdeauna, cele două tabere: de o parte asprele realități de fapt, întruchipate în Generalul Averescu, care, întemeiat pe cifre, pe stocuri și pe realități, socotește rezistența izolată o aventură imposibilă și inutilă. De cealaltă parte, stau exigențele idealului, refuzul de a renunța la înfăptuirea țintei pentru care neamul făcuse atâtea jertfe, întruchipate în Regina Maria, care, în aceste ceasuri de cumpănă, se arată vrednică fiică a « neamului care nu s'a socotit niciodată învins »!

Nevoind să-și asume singur răspunderea unui atare ceas, Ion Brătianu demisionează, trecând Regelui sarcina cumplită a arbitrării (26 Ian. / 8 Feb. 1918).

După un consiliu de coroană dramatic, prelungit mai multe ședințe, în care se examinează pe rând toate soluțiile, adică: 1. rezistența demonstrativă în « triunghiul morții », susținută de antantofili și combătută de generali, 2. retragerea regelui și a guvernului peste graniță și disolvarea armatei în fața inamicului, în felul în care au procedat Sârbii și 3. începerea tratativelor cu dușmanul, Regele hotărăște.

Indentificat cu soarta croită de veacuri poporului său, Regele, care a trebuit să treacă iarăși peste toate sentimentele sale omenești, pentru a nu mai fi decât unealta sacră a destinului țării sale, « Unsul » care în pofida Reginei tulburată își poartă povara

POST DE PAZĂ PE MALUL NISTRULUI

[1]) Armistițiul frontului de Sud rusesc — în care era înglobată armata română — s'a semnat la Focșani, la 26 Noembrie 1917.

SUPRAVEGHERE IN TRANȘEE

liniștit, sub pecetea unor taine altora neîmpărtășite — Regele *singur*, rezolvă conflictul în sensul milenar al istoriei țării sale. Armata nu va părăsi pământul strămoșesc, nici nu se va risipi în neființă, compromițând existența mai departe a statului legal. Țara se va pleca sub vremuri. Dar o va face de nevoie, fără să-și trădeze nădejdea zilei de mâine. Ea va lupta să-și păstreze armata întreagă, rezervându-și prin ea, posibilitățile ceasului de apoi. Citind paginile care zugrăvesc în aceste clipe, chipul Regelui, în memoriile oricăruia din istoriografi, sau din martori, — *îți vine în minte, fără să vrei, așteptarea împietrită* a lui Vlaicu Vodă, din legendă, sau «învățăturile» lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie

Guvernul Averescu începe negocierile la Buftea

Omul realităților, Generalul Averescu, e chemat să facă față. Brătianu realizează astfel o dublă abilitate, trecând asupra omului de popularitatea căruia se teme, greua și mai ales ingrata sarcină a lichidării unei situații devenită imposibilă. Militar, Generalul nu șovăie în aceste momente grele, să-și riște popularitatea, făcând actul antipatic al începerii negocierilor.

La Buftea, unde Averescu se întâlnește cu Mackensen, (5 Februarie 1918) delegația română e pusă în fața sugestiei *inspirată de oamenii politici din* teritoriul ocupat, că abdicarea Regelui și înlocuirea lui cu unul din fiii Impăratului german, ar putea asigura, dacă nu integritatea, în orice caz o reducere la minimum a sacrificiilor teritoriale ale țării.

Leal, Averescu nu acceptă discuția, ci solicită o audiență Impăratului german. Grăbit să sfârșească, Czernin solicită *și obține dela Regele Ferdinand* o întrevedere din partea Impăratului Austriei, în gara Răcăciuni, arătându-I că numai încheierea imediată a păcii, ar putea înlătura opoziția Puterilor centrale împotriva dinastiei (14/27 Februarie 1918).

In realitate, la Buftea, unde Argetoianu începe discuțiile preliminare, Austria și Germania nu se înțeleg. Cea dintâi, prin glasul abilului Czernin, care în acest moment își joacă cartea vieții, caută să reducă România la o simplă expresie geografică, realizând cât mai mult din vechiul său plan de pace separată pe socoteala României, după care Moldova până la Siret ar fi trebuit să fie cedată Rusiei, Muntenia Austriei și Dobrogea Bulgariei; iar România să rămână doar un simbol de suveranitate asupra Deltei Dunării. Germania — ale cărei cercuri militare, inspirate de Mackensen, sunt mai favorabile României decât cercurile ei politice reprezentate prin Kühlmann — caută să zădărnicească jocul Austro-Ungariei. Nu firește de dragul României; dar pentrucă politica germană nu are nevoie la gurile Dunării de un stat fantomă, ci de un pivot solid, ghimpe în flancul Rusiei.

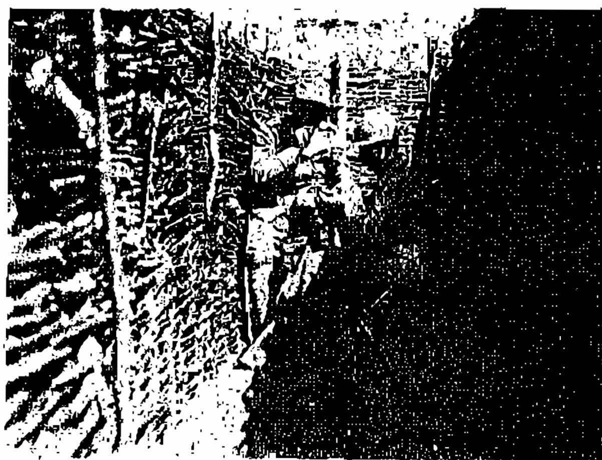
Din *partea ei, România șovăie.* Deși Averescu e convins că cu cât va fi mai expeditiv, cu atât va obține condițiuni mai bune; cealaltă tabără, a lui Brătianu, care-l sprijină în Parlament, ar vrea — ca totdeauna — să tergiverseze.

Condițiile «sine qua non»

Până la urmă, condițiile dușmanului se precizează în modul următor: 1. Rectificarea graniței munților în spre Ardeal așa că trecătorile să intre în stăpânirea Austro-Ungariei, 2. Cedarea Dobrogei în condominium puterilor centrale până la pacea generală, 3. Aservirea economică a țării pe timp de 50 ani față de Germania, 4. Dreptul de trecere a trupelor inamice prin Moldova împotriva Rusiei.

In fața acestor condiții, divergențele reapar în sânul Consiliului de Coroană. Unii, scontând viitorul, repetă că România trebue să-și facă datoria de aliată, rezistând până la capăt. Alții cumpănind *mijloacele și împrejurările prezentului arată neseriozitatea* oricărei încercări de rezistență izolată.

Unii sunt pentru acceptarea condițiilor în bloc și fără discuție, ca o dovadă că nu e vorba de pace, ci de constrângere. Ceilalți cred că s'ar putea câștiga mai mult, negociind. In timpul deliberărilor, inamicul — care semnase între timp tratatul dela Brestlitovsk cu Rusia și ocupase Kievul — nemulțumit de tergiversările României, trimete guvernului român un ultimatum, cerându-i acceptarea imediată a condițiilor *sine qua non*, sub amenințarea denunțării armistițiului (17 Februarie / 2 Martie 1918). Zadarnic încearcă Regina să și facă ascultat cuvântul, prin glasul Principelui moștenitor.

ODIHNA IN TRANȘEE

MARGHILOMAN SEMNEAZĂ TRATATUL DELA COTROCENI

Imposibilitatea rezistenţii, recunoscută de miniştrii aliaţi, determină acceptarea condiţiunilor duşmane. Argetoianu semnează preliminariile dela Buftea. (20 Februarie/5 Martie 1918).

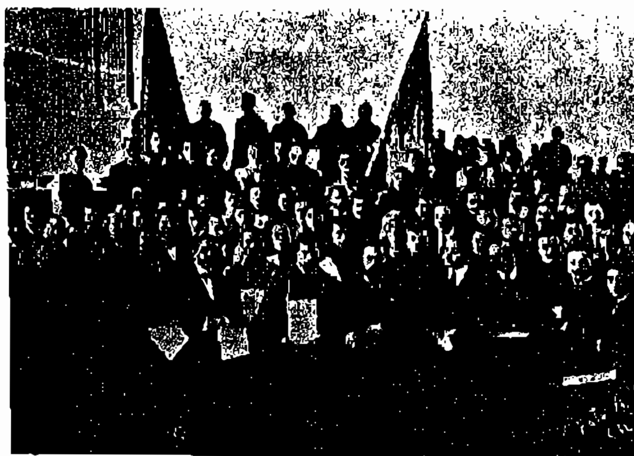
Semnarea preliminariilor. Guvernul Marghiloman

Germanii dobândesc dreptul de a trece prin Basarabia spre Ucraina, unde hatmanii se proclamaseră independenţi şi manifestau—sprijiniţi de Aliaţi—veleităţi de rezistenţă împotriva Puterilor centrale. Nu însă mai înainte ca Misiunea franceză, care părăseşte România, să fi fost pusă la adăpost.

Şi pentrucă nu se simte îndeajuns sprijinit de Rege, Averescu demisionează, lăsând locul unui guvern Marghiloman, care speră că va obţine dela duşmani condiţii mai avantajoase. (5/18 Martie).

Pacea dela Bucureşti

Sprijinit în Muntenia pe baionetele germane şi în Moldova pe nemulţumirea populară care generase şi noul «partid al muncii», guvernul Marghiloman face alegeri, care-i dau majorităţi importante şi semnează la Bucureşti la 24 Aprilie/7 Mai tratatul cu Puterile centrale, pe care însă Regele nu-l ratifică. Şi pentru a face pe plac sprijinitorilor săi, Marghiloman dă în judecată, ca vinovaţi de răspunderea dezastrului, pe membrii guvernului Brătianu.

BLOCUL MOLDOVENESC ÎN SFATUL ŢĂRII

Unirea Basarabiei

In acest timp de jale, strălucea totuşi o rază de soare. La 13/27 Martie, Sfatul Ţării vota unirea Basarabiei cu România, cu care prilej basarabeanul Stere încearcă să-şi răscumpere, faţă de ţară şi Rege, vina grea de a fi uneltit cu duşmanul contra guvernului legal. Recunoaşterea reformei agrare de către Statul român, face această unire, din punct de vedere social, indestructibilă.

VICTORIA

Răsturnarea soartei armelor

Intre timp însă, soarta generală a războiului se schimbase.

Generalul Ludendorff, după ce scăpase de grija frontului răsăritean, îşi îndreptase toate forţele spre Apus, cu intenţia hotărîtă de a provoca decizia înainte de sosirea Corpului expediţionar american. Ofensivele lui din Martie şi Aprilie, cu toate spărturile făcute în frontul aliat, nu isbutesc totuşi să-i aducă victoria decisivă şi provoacă dimpotrivă, antidotul ei. In faţa primejdiei, Aliaţii, se reculeg şi instituie comandamentul unic. Datorită rezervelor abil utilizate de noul comandant suprem, Generalul Foch, începând dela jumătatea lui Iulie, aliaţii care au acum superioritatea de forţe, încep o serie de ofensive succesive, reuşind să disloce moralul trupelor germane. In August, marele atac englez dela Cambrai, executat cu tancuri în masă, face pe Ludendorf să se îndoiască pentru prima oară de victorie, îndemnând pe conducătorii politici ai Germaniei să ceară pace. Deşi pentru el trecătoare, îndoiala aceasta sdruncină definitiv încrederea conducerii politice a Germaniei în victoria finală. Noul cancelar, Max de Baden, pipăe terenul în vederea negocierilor pe temeiul celor 14 puncte enunţate în Ianuarie de Preşedintele Statelor Unite ale Americii, Wilson, ca ţeluri de război ale Americii. Printre principiile, care urmau să stea la temelia păcii viitoare, cel dintâiu era dreptul de autodeterminare al popoarelor, menit să desăvârşească reorganizarea Europei, pe baza principiului naţionalităţilor. Prin sufletul neamurilor asuprite trece un freamăt de nădejde.

In acest răstimp, la Medgido, în Palestina, Generalul Allenby distrugea armata turcească, ocupând Ierusalimul şi Damascul.

Spargerea frontului bulgar

Iar la 2/15 Septembrie, Mareşalul Franchet d'Espérey, care a înlocuit la Salonic pe neputinciosul Sarrail, sparge frontul bulgar la Dobropolje, înaintând fulgerător prin spărtura făcută, spre Sofia şi Constantinopol. Bulgaria şi Turcia capitulează. In vreme ce, Franchet d'Espérey se apropie de Dunărea păzită de armatele germane ale lui Mackensen, primul ministru francez, Clemenceau, trimite, cu avionul, dela Salonic, prin căpitanul Victor Antonescu, un răvaş lui Ionel Brătianu, să fie gata pentru ca, la momentul oportun, armata română să poată cădea în spatele lui Mackensen. (8/21 Octombrie).

REGELE FERDINAND I ŞI REGINA MARIA SE INTORC IN BUCUREŞTI IN FRUNTEA ARMATELOR ALIATE

Desagregarea Austro-Ungariei

Pe când toate aceste lucruri se petrec în peninsula balcanică, în Austro-Ungaria începe o mare frământare. Ca la frângerea unui farmec, capitularea Bulgariei e semnalul desagregării imperiului dualist. Naţionalităţile asuprite se constitue autonome. Incurajat de formularea principiilor wilsoniene, deputatul român Vaida-Voevod, rosteşte în parlamentul maghiar, dreptul de auto-determinare al Românilor din monarhia babsburgică (5/18 Octombrie).

Ultima încercare a Impăratului Carol de a transforma Austro-Ungaria în stat federal, vine târziu. Contele Tisza e asasinat şi împăratul izgonit de revoluţia ce clocoteşte. In locul lor, desnădejdea populară instalează pe Contele Karoly, antantofil, care încearcă în ultimul ceas, să atragă în favoarea cauzei ţării sale, pe Aliaţii care au sosit la Dunăre.

România reintră în răsboiu

In ziua în care Berthelot, care comandă acum aripa dreaptă a lui Franchet d'Espérey, ajunge la Rusciuc, (24 Octombrie / 6 Noembrie), Regele Ferdinand înlocuieşte guvernul Marghiloman printr'un guvern condus de Generalul Coandă şi ordonă mobilizarea celor 7 divizii teritoriale rămase nedesarmate, pornind cu ele spre Bucureşti, pentru a cădea în spatele lui Mackensen. In faţa primejdiei, acesta evacuează în grabă Muntenia. Incolţită din toate părţile, Germania, în care a isbucnit revoluţia şi care a isgonit pe împărat, încheie la 29 Octomvrie/11 Noemvrie armistiţiul pe toate fronturile. La 18 Noembrie / 1 Decembrie, Regele şi Regina, însoţiţi de Generalul Berthelot, se întorc în fruntea trupelor aliate în Bucureşti, aclamaţi de populaţia românească, care-i primeşte cu lacrămi de bucurie. Populaţia capitalei ocupate de doi ani, se deşteaptă ca dintr'un vis urît.

Unirea provinciilor româneşti

In acest timp, în Austro-Ungaria, evenimentele se precipitaseră. Sfatul naţional român din Bucovina, votase alipirea necondiţionată la România şi chemase armata română (14 - 27 Octombrie). Iar în Ardeal, pe când Sfatul naţional român se adună la Arad ca să asculte doleanţele naţiunei subjugate de un mileniu; la Viena, Iuliu Maniu dezarmă regimentele austriace, înarmând gărzile naţionale ardeleneşti, pe care le punea la dispoziţia acestuia.

După tratative nereuşite duse cu Sfatul naţional maghiar, prin Oscar Iasszy, Adunarea naţională dela Alba Iulia, proclama în ziua întoarcerii Regelui în Bucureşti, unirea Transilvaniei cu România şi instituia Consiliul dirigent. Câteva zile mai târziu, Adunarea naţională a Saşilor dela Mediaş, vota şi ea alipirea la România (13—28 Decembrie).

DELEGAŢIA CARE A ADUS REGELUI ACTUL UNIRII TRANSILVANIEI

A doua înaintare a Românilor în Ardeal

Spre a împiedica atrocitățile comise de Unguri asupra populației românești rămasă fără apărare în această perioadă de tulburare, armata română pătrunsese în Ardeal pe urma ariegardelor lui Mackensen 7/20 Noembrie.

Tratativele dela Paris

In acest timp, la Paris, încep negocierile de pace. (5/18 Ianuarie 1919). Deși reintrase în răsboiu în ceasul al XI-lea, alături de Aliați, poziția României la aceste negocieri nu era tocmai ușoară.

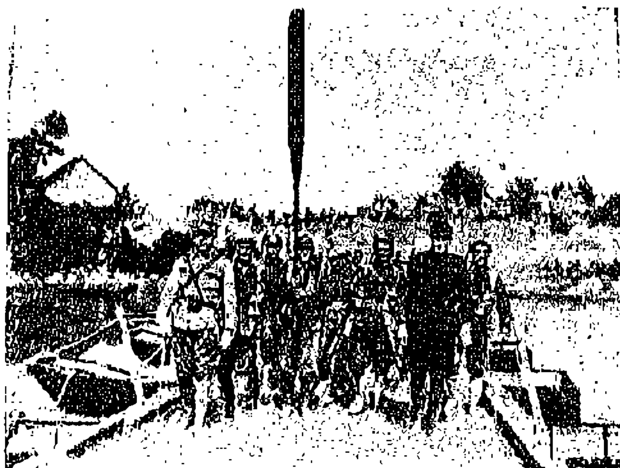
România încheiase, împotriva prevederilor tratatul de alianță, cu consimțimântul nevoit, e drept, al Aliaților pace separată. Și principalul factor al victoriei, Statele Unite, nu erau semnatare ale acestui tratat. Revendicările românești trebuiau deci susținute, de acum, pe alte temeiuri printr'o propagandă dibace. Această sarcină fu îndeplinită

GENERALUL MOȘOIU STUDIAZĂ PLANUL OPERAȚIILOR

de Consiliul național român, constituit la Paris, în timpul vremilor de vitregie, sub președenția lui Take Ionescu, care cuceri în favoarea României, puternice simpatii.

Redevenit prim ministru, Ionel Brătianu, nu ținu seamă de această situație, ci intră în conflict cu Consiliul suprem interaliat, constituit de cele patru mari puteri ale Ințelegerii. El protestă contra deosebirii făcută între aliați, prin gruparea lor în state cu interese limitate și în state cu interese nelimitate; refuză să accepte controlul străin asupra minorităților ce i se impunea ca preț al recunoașterii Unirii, și nu primi pentru țara lui alte hotare decât cele prevăzute în tratatul de alianță din 1916, pe care însă Aliații nu le mai recunoșteau invocând intervenția Americei, nesemnatare, și schimbarea situației României prin semnarea păcii separate. Până la urmă birui principiul naționalităților, în numele căruia se oferi României vechea graniță etnică a lui Kossuth, care, fiind întemeiată pe mărturia unui naționalist maghiar, nu putea fi contestată.

INFANTERIA ROMÂNĂ TRECE TISA

Problema Banatului

Neînțelegerea era în deosebi acută în privința Torontalului din Banat, pe care îl reclamau deopotrivă, Sârbii și Românii, în numele aceluiaș principiu al naționalităților. Pus la judecata lui Solomon, Brătianu refuză să asculte sfaturile lui Take Ionescu, care — mai diplomat — îl îndemna să se înțeleagă asupra lui, direct cu Sârbii, și părăsi conferința.

Bolșevismul în Ungaria
Reluarea operațiilor militare

Peripețiile militare nu se sfârșiseră însă. Decepționată de eșecul făgăduelilor lui Karoly, Budapesta lăsase între timp să se instaleze sovietele lui Bela Kuhn, care introduseseră în Ungaria, teroarea roșie. Speculând asupra sentimentelor naționaliste încă vii, ale populației maghiare, Bela Kun, reorganiză în grabă o armată, pe care o aruncă asupra Românilor, opriți, din ordinul Aliaților, pe prima linie de demarcație a presupusei granițe etnice.

Atacată dincoace de linia de demarcație, armata română ripostă cum se cuvenea. Generalii Mărdărescu și Moșoiu, care refăcuseră între timp, de astă dată victorioși, drumurile campaniei din 1916, ne mai putând asista nepăsători la masacrele sistematice

ARTILERIE ROMÂNĂ MOTORIZATĂ, PESTE TISA

REGELE FERDINAND DECOREAZĂ SOLDAŢI PE FRONTUL TISEI

îndreptate împotriva populaţiei româneşti rămase dincolo de linia de ocupaţie, în teritoriul ce urma să revie României, — forţează între 3/16 şi 5/18 Aprilie, defileurile Munţilor Apuseni, izolând trupele săcuieşti de pe Someş, de cele ungureşti din văile Crişurilor [1]). La 8/21 Aprilie, armata română ocupa prima linie a marilor centre din câmpie: Satu-Mare-Carei-Oradia-Salonta. Şase zile mai târziu, a doua linie de centre: Nyiregyhaza, Debreţin şi Bichiş-Ciaba era în mâinile Românilor. In sfârşit, la 18 Aprilie / 1 Mai Românii ocupau tot malul stâng al Tisei, alungând trupele ungureşti spre Tokay, Szolnok şi Ciongrad [1]).

Bătălia dela Tisa şi ocuparea Buda-Pestei

Instalarea Românilor pe Tisa nu astâmpără însă pe Unguri, care atacă pe Cehoslovaci, (7/20 Mai) respingându-i până la Caşovia, cu nădejdea de a stabili prin Galiţia, legătura cu Rusia Sovietică. Imbătaţi de acest succes uşor ei îşi îndreptară iarăşi forţele refăcute, împotriva Românilor, sub cuvânt că aceştia refuză să execute ordinul de retragere pe linia fixată de Consiliul suprem [2]).

[1]) *Bătălia din Munţii Apuseni. Cucerirea liniei marilor centre*

Bătălia din Munţii Apuseni s'a dat de trupele româneşti împărţite în două grupuri: *Grupul de Nord* comandat de Generalul Moşoiu şi *Grupul de Sud* comandat de Generalul Mărdărescu, care avea şi comanda supremă a armatei române din Ardeal.

La Grupul de Nord, *Detaşamentul Olteanu*, înainta pe Tisa, în flanc-gardă, dela Sighet către Huszt şi Czap, făcând legătura cu Cehii. Mai la Sud, *Div. 2-a Cav.* alerga dealungul Someşului şi Crasnei, dela Baia-Mare spre Satu-Mare şi apoi spre Nyiregyhaza, tăind retragerea Diviziei de Săcui. *Divizia 7-a* pornea în acelaşi timp, dela Zalău, prin Şimleul Sylvaniei, ocupând Marghita şi Careii, apoi se îndrepta spre Debreţin. Cele mai grele lupte le-a avut însă de dus *Div. 6-a*, care n'a putut cuceri defileul dela Ciucea, întărit de duşmani, decât combinând atacul frontal cu dubla învăluire a aripilor inamice. Lecţia înfrângerilor suferite în prima parte a campaniei, începea să-şi dea roadele. Odată cucerit *defileul Crişului repede, calea Oradiei era deschisă* Generalului Holban.

Grupul de Sud, compus din *Div. 1 şi 2 de Vânători* şi din *Div. 18-a Ardeleană*, în rezervă, înaintează cu stânga de-a lungul Mureşului, dela Zam ocupând Maria-Radna şi Musca, *în vreme ce dreapta lui forţează, în valea Crişului, defileul* Ciuci, combinând de asemeni manevre pe aripi, cu un îndârjit atac frontal. *Detaşamentul Rasoviceanu* — eroul dela Topraisar — porneşte dela Vaşcău şi ocupă Beiuşul. Un marş fulgerător îl pune în stăpânirea Salontei.

A DOUA INAINTARE ROMÂNĂ IN TRANSILVANIA

CAVALERIA ROMÂNĂ LA BUDAPESTA

[1]) *Inaintarea spre Tisa*

Odată stăpâni pe linia marilor centre de peste munte, armata română se regrupează. La dreapta, *Detaşamentul Olteanu* şi *Divizia 2-a de Cav.* atacă concentric Nyiregyhaza, *capturând, în cotul* Tisei, *Divizia de Săcui*. La centru, *Diviziile 6 şi 7* ocupă Debreţinul, alungă pe inamicul întărit dealungul canalului Beretăului în direcţiunea Szolnok. La stânga, Div. 6-a se alătură *Div. de Vânători* şi atacă sub comanda Generalului Holban, Bichiş-Ciaba. Atacul frontal, *sprijinit pe dreapta de acţiunea Detaşamentului Răşnoveanu*, pe stânga de a *Detaşamentului Sachelarie*, care cad în flancurile şi spatele inamicului, îl determină să se retragă către Szentes, Mindeszent şi Hodmező-Vasarhely, pe Tisa. *Div. 16 şi 18 din Ardeal* preiau paza pe linia Tisei, având în rezervă Div. 2 Cav., 6 şi 1 Vânători şi Div. 20-a Ardeleană.

[2]) *Ungurii trec Tisa*

Dreapta armatei ungureşti trece Tisa pe la Ciongrad ocupând Szentes, Mindeszent şi Hodzmező-Vasarhely, dar nu se poate menţine. Contra-atacurile Div. 16 Ardelene o aruncă înapoi pe malul drept. Acelaşi lucru păţeşte la Tisa Füred, Brigada internaţională. Atacul principal al duşmanului se

COMANDANŢII ROMÂNI ŞI ALIAŢI LA BUDA-PESTA

Generalii Mărdărescu şi Moşoiu, manevrează însă cu dibăcie trupele inamice care trecuseră Tisa şi le aruncară înapoi peste apă (7/20—13/26 Iulie) [1].

Trecând acest râu, pe urma ei [2], după o urmărire fulgerătoare [3], trupele de cavalerie ale Colonelului Rusescu ocupară Budapesta, cu toate protestele Consiliului suprem aliat, restabilind acolo ordinea tulburată, salvând astfel Europa de primejdia bolşevizării [1]. In Budapesta, trupele româneşti găsiră o mare parte din materialul răpit din România de Puterile centrale, în timpul ocupaţiei, pe care îl rapatriară. Ei demontară, deasemeni, fabricile ungureşti de armament, pentru a împiedica pe duşman să mai reacţioneze. Eră rândul Ungurilor să simtă rigorile răsboiului.

Demisia guvernului Brătianu. Semnarea tratatelor

Enervat, Consiliul suprem dădu României un ultimat, (2/15 Noembrie) invitând-o să evacueze Budapesta, sub ameninţarea de a nu i se mai recunoaşte revendicările politice. Brătianu, care refuzase să semneze tratatul dela Sf. Germain şi părăsise conferinţa păcii

deslănţuie însă la centru, unde trei divizii ungureşti isbutesc să treacă apa, protejate de un violent bombardament de artilerie, pe la Szolnok. Inamicul înaintează divergent, împingând trupele de acoperire ale Div. 18-a ardelene dincolo de Canalul Beretău.

[1]) *Riposta română*

Presan şi Mărdărăscu organizează însă imediat riposta. In vreme ce *Detaşamentul Papp* conteneşte de front înaintarea duşmanului, atrăgându-l după sine, *Detaşamentul de manevră al Generalului Moşoiu* cade în flancul lui stâng spre Kenderes şi Pegyvernek; iar *Detaşamentul Leca*, îl loveşte celălalt flanc, tăindu-i comunicaţiile spre Török St. Miklos. *Operaţia are un efect fulgerător. Inamicul care, cu o zi înainte,* vestise lumii întregi biruinţa asupra Românilor, se retrage în debandadă peste Tisa, părăsindu-şi armele şi muniţiile.

[2]) *Românii trec Tisa*

Românii nu-i dau însă răgaz de reculegere, ei prepară trecerea Tisei. In timp ce, la stânga, Grupul de manevră Moşoiu simulează o încercare de trecere pe la Szolnok, atrăgând în acest sector majoritatea forţelor inamice; iar Generalul Demetrescu încearcă să treacă, mai sus, pela Kisköre, *Holban trece prin surprindere* pela Tisa Bö, urmat îndată de Moşoiu, care s'a deplasat repede, către Nord (17/30 Iulie 1919).

Capitularea Ungurilor în Pustă

Armata română, trecând Tisa, adoptă o nouă formaţie, menită să-i confere siguranţa în toate direcţiile îngăduindu-i în acelaşi timp să manevreze pe liniile interioare împotriva comunicaţiilor inamice. In avangardă porneşte Holban, în direcţia Budapestei, interceptând cu cavaleria risipită în evantail, comunicaţiile trupelor duşmane de pe Tisa, cu Capitala. *La centru înaintează Moşoiu*, acoperit pe dreapta în flanc-gardă de grupul General Demetrescu, pe stânga de Grupul Olteanu. Aceştea se rabat pe urmele cavaleriei lui Davidoglu asupra detaşamentelor inamice care se retrag, pe stânga dela Szolnok şi Ciongrad, pe dreapta dela Tokay, înconjurându-le la Czeglet, Keskemet şi Miskolz, silindu-le să capituleze. Holban are acum deschis drumul Budapestei.

[1]) *Ocuparea Budapestei*

Dar Colonelul Rusescu, care primise ordin să cadă cu toate trupele lui, la Keskemet, în spatele duşmanului, spre a-i desăvârşi înconjurarea, — i-o ia înainte. Executând ordinul primit, numai cu o parte a trupelor lui, pe care o crede suficientă pentru împlinirea misiunii, el porneşte într'un raid fulgerător, cu patru escadroane spre Budapesta, pe care o ocupă, la 22 Iulie / 4 August, punând capăt guvernării lui Bela Kun şi intrigilor urzite împotriva Românilor de Colonelul Romanelli şi de Generalul Banholz din Consiliul local interaliat. Sosirea Vânătorilor lui Holban, consolidează situaţia creată în urma aventurosului raid, armata română continuând înaintarea spre Vestul Ungariei, până spre Györ şi regiunea lacului Balaton, unde se constitue, cu sprijinul Românilor, *noul guvern ungar al lui Horty.*

ARTILERIA ROMÂNĂ LA BUDAPESTA

făcând loc generalului Văitoianu, (14/27 Septembrie) fu silit să se încline. Continuând însă vechea tactică de scoatere a castanelor din foc cu mâna altora, Brătianu trecu asupra guvernului Vaida-Voevod sarcina semnării tratatelor dela St. Germain și Trianon, care consacrau unirea Ardealului și Bucovinei cu țara mumă, dar și condițiile ce nu-i convenise să semneze. (25 Noembrie / 8 Decembrie 1919).

Aproape un an mai târziu, marile puteri ale Ințelegerii ratificau și unirea Basarabiei (14/28 Octombrie 1920), consfințind astfel unirea tutulor provinciilor românești.

REGELE FERDINAND ȘI REGINA MARIA LA PODUL DE PESTE TISA

Considerații generale asupra răsboiului românesc

Aceasta este pe scurt, istoria războiului românesc. Invățămintele ei pentru istoria patriei, sunt de cea mai mare importanță. Răsboiul este, pentru orice popor o grea încercare și cu prilejul lui ies la iveală toate însușirile bune, dar și toate scăderile lui.

Răsboiul românesc a confirmat încă odată însușirile esențiale ale poporului românesc.

El a vădit în tot timpul, admirabilele însușiri de sănătate morală, inteligență și răbdare ale păturei rurale a poporului român. Bine condus, echipat și antrenat, soldatul român a dovedit că poate fi opus cu succes celor mai buni soldați ai lumii. Și din acest punct de vedere, trecerea echilibrului social al României pe seama păturii rurale, prin cele două reforme: împroprietărirea și votul universal, reprezintă o întărire a națiunii, mai ales dacă ne gândim că pătura țărănească, e pătura românească dominantă omogen, în toate provinciile.

Clasa stăpânitoare, deși s'a dovedit mai puțin rezistentă moralicește, mai puțin prevăzătoare și mai influențabilă, nu a fost însă mai prejos de misiunea ei. Vrednică de amintit este în deosebi abnegația cu care pătura conducătoare românească, cu toate deosebirile de păreri, a știut să-și subordoneze aspirațiile individuale, aspirațiunilor colective, făcând front în jurul ideei de țară, renunțând la drepturile și privilegiile al căror sacrificiu era menit să asigure fericirea patriei și trecându-și mâna unii altora, în clipe grele, numai pentru ca neamul să nu rămână nicio clipă descoperit în fața împrejurărilor.

«Norocul românesc»

Mai presus de toate însă, trebuie amintit, ca factor dominant al victoriei, ceea ce s'a numit «norocul românesc».

«Norocul» acesta nu trebue însă înțeles ca un capriciu al întâmplării, ci ca un resort ascuns, care împinge toate așezările lumești, spre matca firei lor adevărate.

Pe planul existenței firești și al faptelor exacte, el este o îmbinare de însușiri sufletești, cu situațiuni locale și cu împrejurări istorice nemai întâlnite nicăieri. Este poate, îndârjirea cu care omul, apărând pământul țării își apără țarina proprie. E poate interesul vecinilor poftitori, de a nu se lăsa unul pe altul să se'ntindă asupra noastră. E deasemeni, însușirea unui neam care nu face din stăpânirea lui un mijloc de apăsare a altora, ci un prilej de înălțare spirituală a omului și de desvoltare liberă, în starea lui lăuntrică. Este poate, meșteșugul de a te pleca împrejurărilor, fără a renunța la înfăptuirea idealurilor tale. Este de sigur, cuminţenia de a te încrede sorții, unită cu îndârjirea de a nu renunța la nimic din ceea ce este esențial ființei tale. Este în sfârșit, răbdarea de a pândi vremea, până în ceasul împlinirii, unită cu neastâmpărul de a cădea cu greutate în cumpăna clipei hotărîtoare.

Toate aceste virtuți ale pământului, ale omului, ale sufletului și ale întocmirilor vieții românești de totdeauna, au contribuit, laolaltă, pentru a ne scoate biruitori din încercare. Unitatea geografică a pământului românesc, unitatea etnică a formelor de viață, a limbii, a obiceiurilor, în care trăește imensa majoritate a acestui popor, au contribuit în aceeași măsură ca vitejia militară, sau ca abilitatea politică ce știe să folosească împrejurările, la înfiriparea unității naționale.

Astăzi, când asupra tuturor acestor lucruri se poate rosti o judecată obiectivă, cuvine-se să le prețuim pe toate, potrivit valorii lor și să căutăm să le adâncim cunoașterea, pentru a le putea mobiliza din nou în ceasul în care împrejurările ar putea să ne ceară noui jertfe pentru apărarea lor. Dar mai ales se cuvine să le adâncim și să le înflorim în creațiuni de bucurie și cultură umană, care să facă din felul și din firea omului românesc un îndreptar atât de te-

meinic, încât nicio vicisitudine a acestei lumi să nu-l mai poată sdruncina. Viața este încercare și luptă și nu isbutesc să stăruie în această luptă decât popoarele care ajung să dobândească o ideie universală despre ele și o nădejde în eternitatea misiunii lor.

Dreptatea Dumnezeiască

Și dacă se cade să deslușim norocului românesc, dincolo de planul îndreptățirilor văzute, un alt chip mai adânc, proectat în lumina veciniciei, vom spune că el apare ca un act de dreptate Dumnezeiască, o îndurare a Proniei cerești față de jertfele săvârșite de acest neam pentru împlinirea unității lui, nu numai în acest răsboiu, ci în veacul veacurilor; jertfe față de care, fiecare, se cuvine să ne învrednicim cu tot cugetul și fapta noastră, ca de una din cele mai mari minuni ce ne-au fost date să trăim!

m. v.

BIBLIOGRAFIE

Cea mai complectă lucrare apărută până azi asupra istoriei răsboiului românesc este aceia a d-lui:

C. KIRIȚESCU, *Istoria răsboiului pentru întregirea României 1916—1919*, 3 vol., în 8, București (Casa Școalelor) Ed. 2-a.

E singura care studiază răsboiul nostru din toate punctele de vedere: politic, militar, economic, spiritual, etc. Această lucrare cuprinde, la începutul primului volum, o foarte bogată b i b l i o g r a f i e, la care trimitem pe cel dornic să se documenteze mai adânc asupra răsboiului românesc.

O prescurtare franceză a acestei lucrări a apărut în colecția consacrată memoriilor, studiilor și documentelor privitoare la istoria răsboiului mondial:

C. KIRITZESCO, *La Roumanie dans la guerre mondiale 1916—1919*, tradusă de L. Barral, 1 vol., în 8, Paris (Payot) 1934.

Indicațiile noastre bibliografice se vor mărgini să semnaleze câteva din lucrările mai însemnate, care nu figurează în bibliografia din primul volum al lucrării d-lui Kirițescu, întrucât au fost publicate după apariția acesteia.

A) In ce privește lucrările cu caracter *militar*, pe lângă numeroasele dări de seamă, studii, polemici și justificări publicate în prima decadă de după răsboiu, e locul să menționăm câteva încercări de sinteză apărute în ultimii ani:

MARELE STAT MAJOR ROMÂN, *România în răsboiul mondial 1916—1919*, 2 vol., în 4, cu 2 vol. anexe, București (Imprimeria Națională) 1936. Vol. I: cap. I—VIII, Vol. II: cap. IX—XIX.

Din publicația monumentală a Secției istorice, în curs de tipărire sub supravegherea d-lui general Gr. Costandache, au văzut lumina tiparului, până acum, numai primele două volume, cu anexele lor.

GENERALUL G. A. DABIJA, *Armata română în răsboiul mondial 1916—1918*, 4 vol., în 8, București (Ig. Hertz).

Până la apariția integrală a lucrării Marelui Stat Major, această lucrare este cea mai complectă istorie militară a răsboiului românesc.

GENERAL IOAN ANASTASIU, *Răsboiul pentru întregirea neamului*, studiu critic, 1 vol., în 8, București, (Bucovina, Torouțiu) 1937.

Cuprinde un examen critic al operațiilor răsboiului românesc, în lumina principiilor tactice moderne.

GENERAL PETIN, *Le drame roumain*, 1 vol., în 8, Paris (Payot) 1932.

Până la publicarea memoriilor generalului Berthelot, șeful Misiunei franceze în România, legate Academiei cu indicația de a fi publicate numai peste cincizeci de ani, șeful său de stat major consacră această lucrare bătăliei de pe Argeș.

Istoriografia militară română este, în general, împărțită între apărătorii concepțiilor Mareșalului Averescu și apărătorii concepțiilor Mareșalului Presan, Șeful de stat major din a doua parte a campaniei.

Pe lângă istoriografia militară românească, sunt de consultat, alături de lucrările comandanților militari străini cari figurează în Bibliografia lucrării d-lui Kirițescu, lucrările militare apărute mai târziu scrise de: Danilov, Foerster, Gallieni, Hardt, Hoffmann, Joffre, Larcher, Robertson, etc., asupra răsboiului mondial.

B) In ce privește lucrările cu caracter *politic*, dintre numeroasele *memorii* și *biografii*, care au venit să îmbogățească istoriografia răsboiului românesc în ultimii ani, aruncând o lumină vie asupra evenimentelor, judecate prin sensibilitatea și în raport cu intențiile personalităților puternice cari au luat parte la ele, stau, în primul rând, următoarele:

REGINA MARIA A ROMÂNIEI, *Povestea vieții mele*, traducerea românească a d-rei Mărgărita Miller-Verghy, 3 vol., în 16, București (Adevărul), în deosebi vol. III.

MAREȘALUL ALEXANDRU AVERESCU, *Notițe zilnice din răsboiu, 1916—1918*, 2 vol., în 8, București, vol. I (Edit. Apollo), vol. II (Cultura Națională) 1937. Vol. I: Neutralitatea (1914—1916), Vol. II: Răsboiul (1916—1918).

N. IORGA, *Supt trei regi, Istoria a unei lupte pentru un ideal moral și național*, 1 vol., în 16, Văleni (Datina Românească) 1932.

SABINA CANTACUZINO, *Din viața familiei I. C. Brătianu, Răsboiul 1914—1919*, 1 vol., în 16, București (Universul) 1937.

ALEXANDRU MARGHILOMAN, *Memorii*, 5 vol., în 8, București, (Alcalay) 1927.

I. G. DUCA, *Consiliul de Coroană*, 1 vol., în 8, București, (Generația Unirii) 1930.

I. G. DUCA, *Portrete și amintiri*, 1 vol., în 8, București, (Universul) 1931.

C. XENI, *Take Ionescu, 1858—1922*, 1 vol., în 8, București (Universul) Ed. III-a 1933.

N. POLIZU MICȘUNEȘTI, *Nicolae Filipescu, însemnări 1914—1916*, 1 vol., în 8, București (Universul) 1937.

C. GANE, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, 2 vol., în 4, București (Universul) 1936, în special vol. II.

C. BACALBAȘA, *Bucureștii de altădată*, 4 vol., în 8, București (Universul) 1936, în special vol. IV: 1910—1914.

RADU ROSETTI, *Vechituri*, 1 vol., în 8, București (Adevărul).

In afara acestor lucrări, sunt de cercetat memoriile și lucrările oamenilor politici străini, în legătură cu răsboiul mondial, apărute în ultimii ani, și care nu figurează în Bibliografia d-lui Kirițescu: Asquith, Churchill, Dillon, Grey, Col. House, Iswolsky, Kerensky, Lansing, Lichnowsky, Lloyd George, Mousset, Northcliffe, Poincaré, Pourtalès, Puaux, Rodzianko, Sazonow, St. Aulaire, Wickham-Steed, Windischgraetz, etc.

C) O vastă colecție *fotografică, cartografică* și *documentară*, în curs de organizare după principiile unei bune arhivistice, a fost adunată de MUZEUL MILITAR AL ARMATEI, din București.

Acestei secții și lucrării d-lui Kirițescu, datorăm cea mai mare parte a materialului documentar ce ilustrează acest studiu. Hărțile au fost desemnate de d-l Titus Popescu.

VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI SUB FERDINAND I

In 1918, se realizează *unitatea politică*: *unitatea spirituală și economică* era un desiderat neîmplinit încă.

Istoria României dela unire încoace, este lupta pentru împlinirea unității spirituale și economice ce sunt comandate de unitatea geografică; tendință ce s'a *manifestat* pe *calea politicii de unificare administrativă* și judiciară, care a făurit un cadru unitar formal vieții sociale; pe calea politicii de educație ce a urmărit *trezirea conștiinței adormite și ridicarea* nivelului instrucției; în sfârșit, pe calea ridicării economice prin pătrunderea în domeniile până acum oprite, *în special în credit și în industrie*.

Dar viața politică își are la noi, specificul ei, pricinuit de situația socială și economică particulară. Numărul celor ce se interesează efectiv de politică, sau mai bine zis, numărul acelora ce pot face politică, adică influența efectiv, schimbarea stării sociale, — este redus. Datorită, nu unor însușiri de rassă, ci unui trecut istoric nesigur, între clasa conducătoare, a celor puternici, a celor bogați, a celor ce pot influența politica (să zicem a guvernanților), și a celorlalți, a guvernaților, există un drum greu de străbătut. Existența unei masse numeroase, dar rămasă fixată în obiceiurile și tradițiile ce devin pentru guvernanți « incultură », are ca urmare un fel imperfect, chiar straniu, de aplicare a legilor. Guvernații nu reacționează împotriva unei legi greșite sau periculoase: i se adaptează, dar o golesc de conținutul ce l-a avut în mintea autorilor ei. Inexistența unei clase de mijloc a agravat prăpastia între guvernanți și guvernați prin faptul că n'a putut crea și pregăti personalul subaltern calificat pentru aplicarea legii în spiritul ei.

Rămasă astfel fără contact cu clasa guvernaților și fără personal ajutător calificat, clasa conducătoare, redusă ca număr, s'a concentrat în capitala țării, unde s'a răsboit pentru a dispune de dreptul de ordonanțare al încasărilor statului. Rezultatul a fost un regim administrativ centralizat în care toate hotărîrile se iau în capitală, iar provincia recurge, în caz de nevoe, la deputat, singurul om cu trecere la centru.

In cele dintâi luni ce au urmat după întregire, România nu a avut guvern unitar, întrucât alături de guvernul din București presidat de Ion I. C. Brătianu, era la Sibiu un « Consiliu dirigent », presidat de Iuliu Maniu. Anul 1919 a fost un an de așteptare: răsboiul nu se sfârșise, căci eram în conflict armat cu Ungurii; la conferința păcii din Paris se ivise un conflict cu puterile aliate ce considerau revendicările noastre drept exagerate. Primul delegat al României, primul-ministru Ion I. C. Brătianu refuză să primească condițiile conferinței de pace și să semneze *tratatul dela Saint-Germain*, la 10 Septemvrie 1919.

După câteva zile, guvernul Brătianu își dă demisia. Situația urma să se limpezească prin efectuarea de alegeri, iar pentru presidarea lor se formă un guvern de militari, presidat de generalul Văitoianu.

Cele dintâi alegeri ale României Mari se efectuau astfel în Noemvrie 1919, dar după sisteme electorale deosebite: în România Mică, Basarabia și Bucovina, scrutin de listă cu reprezentare proporțională, iar în Transilvania vot uninominal pe circumscripții.

Rezultatele erau însă în mare parte nedătătoare de seamă a atmosferei politice, întrucât Liga Poporului presidată de generalul Averescu și partidul democrat presidat de Take Ionescu hotărîseră să se abțină dela alegeri. Abținerea era motivată prin faptul că nu se putea proceda la alegeri sub un guvern militar cu stare de asediu.

Rezultatul alegerilor dădea un Parlament compus din grupări regionale: niciun partid nu se întinsese pe întreaga cuprindere a țării. In Transilvania aproape nici nu se mai procedase la alegeri, întrucât candidații partidului național nu au avut contra-candidați. Alegeri avuseseră loc numai în 61 din totalul de 205 circumscripții. In România mică partidul liberal obținea 103 locuri, majoritatea fiind obținută de o serie de liste locale, dintre cari cele mai numeroase și anume quasi—totalitatea listelor din Muntenia se vor ralia partidului țărănesc.

Intrucât partidul liberal, fiind în minoritate, nu putea să guverneze, iar Liga Poporului nu era prezentă în Parlament, necesitatea unui alt organism de guvernare devenea imediată. S'au constituit atunci într'un bloc parlamentar partidul naționalist al lui N. Iorga, partidul național din Transilvania și cu partidul țărănesc din România mică. Blocul parlamentar și-a dat sprijinul unui guvern format de fostul deputat în Camera maghiară, devenit în 1919 delegatul Transilvaniei și al doilea delegat al României la conferința păcii din Paris, Alexandru Vaida-Voevod.

Guvernul cuprindea, aproape în totalitate, oameni noi pe care-i pretindea necesitatea de înnoire ce apărea ca primă cerinţă a opiniei publice româneşti, obosită de suferinţele şi greşelile răsboiului.

Guvernarea Vaida va începe însă în împrejurări atât de grele încât nu ajungea faptul de a fi om nou, pentru guvernare eficientă. Guvernul anunţă semnarea tratatului dela Saint-Germain la 8 Decemvrie 1919, dar agitaţia lucrătorilor influenţaţi de bolşevism, nesiguranţa agricultorilor — întrucât reforma agrară nu avea decât o formulare provizorie, — nemulţumirea orăşenilor ameninţaţi de continua creştere a costului vieţii, — provocată de lipsa mărfurilor şi de deprecierea monetară — erau împrejurări ce ar fi dărâmat chiar o guvernare mai unitară şi cu experienţă politică îndelungată.

O altă agitaţie de natură politică, era să slăbească şi mai mult puterile guvernului. In cursul răsboiului de întregire s'a relevat un om care a dovedit nu numai geniu strategic şi pricepere tactică, ci şi preocupare faţă de moralul şi buna stare a soldatului. Preocuparea faţă de buna stare a celor umili era un lucru nou în România. Ţărănimea a răspuns dând o popularitate ne mai întâlnită generalului Averescu. Liga Poporului înjghebată de generalul Averescu în lunile de restrişte ale anului 1918 la Iaşi, nu putea să fie înlăturată sistematic dela guvernare.

De aceea în Martie 1920 în faţa nemulţumirii crescânde a oraşelor, guvernul Vaida părăsea puterea pentru a fi înlocuit cu un guvern omogen Averescu, format numai din partizanii generalului Averescu.

Fenomenul de creştere al Ligii Poporului ce devenea în 1920, după ajungerea la guvernare, Partidul Poporului, era un fenomen nemai întâlnit până atunci în România. Liga devenise centrul de raliere al tuturor nemulţumirilor dela sate şi oraşe cât mai ales a dorinţei de înnoire ce era generală în ţară, pentru a înlătura greşelile şi defectele, de mentalitate şi de organizare, ce deveniseră evidente cu prilejul probei de foc a răsboiului.

La alegerile din 1920, Liga Poporului a obţinut 50% din totalul voturilor în România mică; faţă de fărâmiţarea de atunci a voturilor în o sumedenie de liste locale şi regionale, totalul era impresionant.

Dar guvernarea Averescu va însemna pentru mulţi, în special dela oraşe, o desiluzie. Imprejurările erau, evident, extrem de grele. Intregirea nu era realizată decât sufleteşte şi formal; costul vieţii era într'o continuă creştere; agitaţiile sociale făceau să domnească nesiguranţă în raporturile de producţie şi de proprietate. Oamenii dela conducere erau fie începători, fie nepregătiţi. Totuşi guvernul Averescu reuşeşte să realizeze reforma aşteptată de atâta vreme, reforma agrară. In Octomvrie 1920 se făcea prima împroprietărire individuală definitivă la Gurbăneşti în judeţul Ilfov şi în Iulie 1921 se votau legile agrare.

In politica externă, ministrul de externe Take Ionescu încheia convenţii defensive cu Polonia (3 Martie 1921), cu Cehoslovacia (23 Aprilie 1921) şi cu Jugoslavia (7 Iunie 1921). Ultimile două convenţiuni însemnau formularea unui grup nou diplomatic, «Mica Inţelegere». Aceste convenţii erau să fie completate, după câţiva ani, printr'o convenţie cu Franţa (10 Iunie 1926).

Greutăţile de guvernare cât şi slăbirea partidului poporului nu-l vor putea face însă să reziste presiunii partidelor de opoziţie la care se adăuga dorinţa lui Take Ionescu, de a fi prim-ministru, şi în Decemvrie 1921, generalul Averescu îşi dă demisia.

Mitul Ligii Poporului se sfârşise. De acum înainte viaţa politică a României va urma un ciclu semnificativ: o tendinţă de înnoire, o tendinţă de viaţă nouă, de curăţare politică care se întrupează în grupări deosebite. După desiluzia ce o provoacă aceste grupări, urmează o întoarcere la rutină, la metoda ce a mai fost.

O cauză a acestei şovăieli era şi noua bază politică dată ţării: prin întinderea în regiuni cu tradiţii politice deosebite şi prin votul universal, într'o ţară în care burghezia este singura forţă organizată politiceşte.

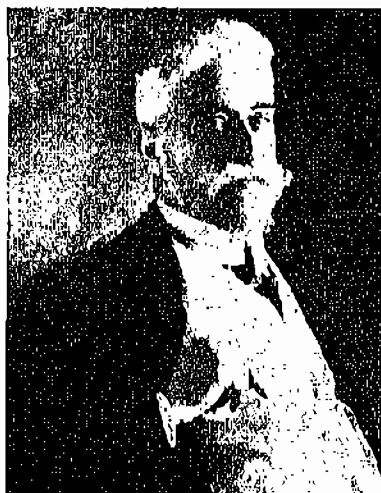
La sfârşitul anului 1921, aceasta era realitatea politică. Soluţie era chemarea la guvern a celor cu experienţă de guvernare, ce erau presupuşi că au în partidul lor toate competenţele necesare. Aceste motive determinau pe regele Ferdinand în Ianuarie

GENERALUL AVERESCU ÎN MIJLOCUL ÎNTÂILOR ÎMPROPRIETĂRIŢI la Gurbăneşti-Ilfov, Octomvrie 1920.

1922, să cheme un guvern liberal prezidat de acel ce mai fusese de câteva ori prim-ministru, Ion I. C. Brătianu, împreună cu o echipă în care cei pentru întâia oară miniştri erau foarte puţini.

Cu acest prilej Brătianu a încercat o colaborare cu partidul naţional din Transilvania. Momentul politic putea să aibă *mare importanţă, prin faptul că se înfiripa o* colaborare între organismele politice ale burgheziilor româneşti, de dincoace şi de dincolo de munţi. Dar încercarea n'a reuşit.

ION I. C. BRĂTIANU (1864—1927)

VINTILĂ I. C. BRĂTIANU (1867—1930)

In scurtul interval de timp dela 1919 până în Ianuarie 1922, România a avut parte de o viaţă politică dintre cele mai agitate. Acum însă interesele locale şi regionale începeau să se plece în faţa interesului naţional şi general. Partidele exclusiv regionale din 1919, făcuseră loc câtorva partide unitare întinse pe tot cuprinsul ţării.

Reforma agrară se realizase, nu numai în cuprinsul României mici şi al Basarabiei, unde fusese cerută de multă vreme, ci chiar şi în Transilvania, unde problema agrară nu era atât de acută. O mare parte din pământul ţării fusese teritoriu de răsboiu şi se pusese problema refacerii. Nemulţumirea spirituală pe care o ridicase la suprafaţă răsboiul începuse să se potolească.

După trei ani o epocă eroică se sfârşea şi începea o epocă mai modestă în mari realizări însă ce trebuia să desăvârşească organizarea şi viaţa economică a ţării.

In guvernul Brătianu rolul esenţial urma să-l aibă ministrul de finanţe Vintilă Brătianu. Problema ce avea precădere era găsirea unei baze financiare solide care să asigure funcţionarea noului stat românesc, ţinut până atunci cu expediente.

Problema era de altfel nu numai economică, ci o problemă de cadru constituţional şi administrativ. Misiunea cea dintâi a guvernului va fi de a alcătui un proiect de constituţie ce va urma textul constituţiei vechi din 1866, cu modificările din 1917. Schimbările erau numai de detaliu. Cu foarte mici modificări şi cu toată opoziţia ardelenilor proiectul de constituţie va fi votat de Parlament în Martie 1923.

Constituţia avea să fie completată printr'o lege de organizare administrativă în 1925 şi printr'o lege electorală votată în Martie 1926, astăzi înlocuită cu noua Constituţiune din 27 Februarie 1938, *isvorâtă din necesităţile reale ale poporului românesc.*

Politica de înzestrare economică a fost urmată pe un dublu plan: pe planul fiscal, al amenajării impozitelor şi pe planul punerii în valoare a bogăţiilor ţării. Cea dintâi lege de unificare a impozitelor va fi legea de unificare a impozitelor directe, votată în Februarie 1923. Celelalte impozite vor fi amenajate ulterior, paralel cu o întărire a controlului asupra cheltuielilor.

Politica economică a partidului liberal, sintetizată în vorba lui Ion I. C. Brătianu: *«prin noi înşine»*, se va manifesta prin legile votate în vara anului 1924, care legi *reprezintă o concepţie politică* de exploatare a bogăţiilor ţării şi în special ale statului printr'o colaborare între stat şi particulari: legea comercializării averilor statului şi legea minelor sunt legile semnificative ale acestei concepţii.

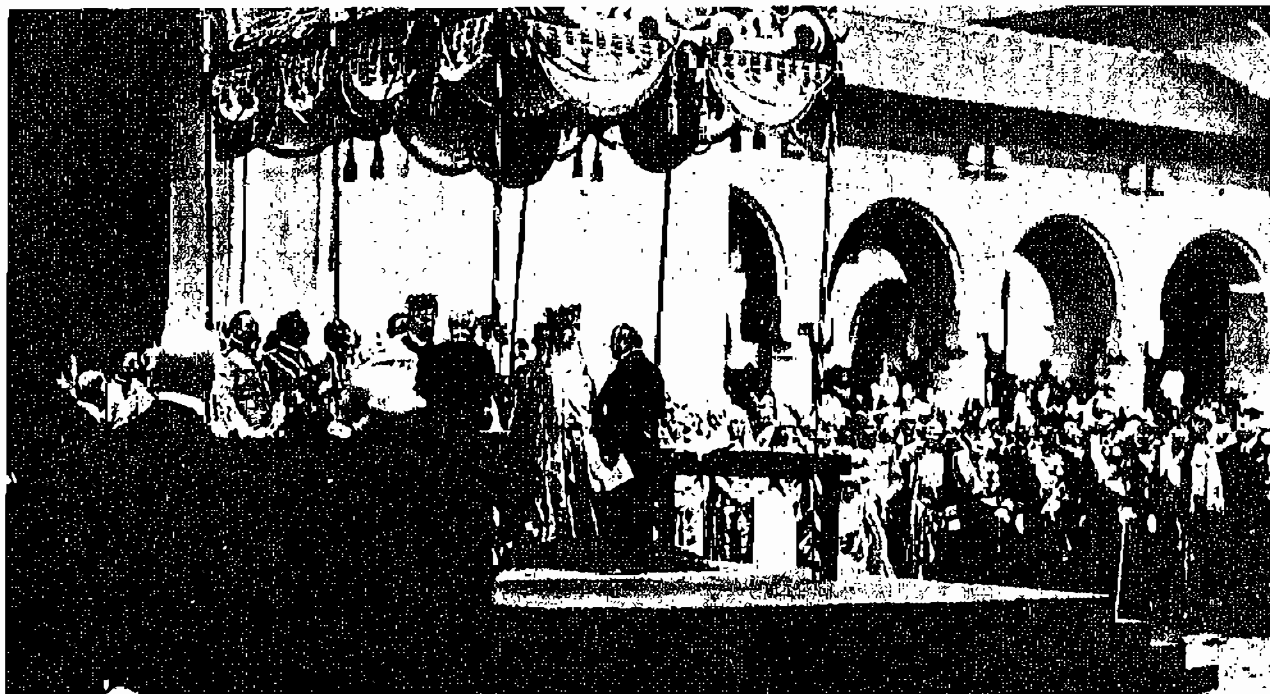
Politica monetară a guvernului liberal va avea urmări defavorabile. Plecată dela dorinţa de revalorizare a leului depreciat, se va împotmoli într'o serie de contradicţii insolubile care vor avea drept unică urmare o sporire continuă a costului vieţii.

Pentru a contrabalansa această sporire a costului vieţii, guvernul ducea o politică de taxe la exportul cerealelor, spre a realiza o presiune asupra preţurilor interne.

Rezistenţele împotriva guvernului aveau să vină din partea agricultorilor isbiţi de politica de taxe de export, din partea orăşenilor, izbiţi de creşterea costului vieţii cât şi din partea ardelenilor ce se considerau excluşi dela guvernare şi victimele unei nedreptăţi politice.

Totuşi, întrucât nu se poate realiza fuziunea între partidul naţional, reprezentantul ardelenilor şi partidul ţărănesc, reprezentantul agricultorilor din România mică, nu se realizează un organism de guvernare care să poată contrabalansa puterea partidului liberal. Din aceste motive, la care se adaugă marea autoritate politică a lui Ion I. C. Brătianu, în Martie 1926, când guvernul liberal ajunge la expirarea legislaturii Parlamentului ales în 1922, se formează un guvern presidat de generalul Averescu, urmând să guverneze sub oblăduirea protectoare a lui Brătianu.

Dar guvernarea Averescu va fi împiedicată în mersul ei de evenimente ce iau aspectul unei crize a dinastiei. In Decemvrie 1925 Principele moştenitor Carol, pus într'o situaţiune imposibilă pentru demnitatea Lui, renunţa la drepturile Sale. Imprejurările nu ar fi fost grele, dacă în cursul anului 1926, Regele Ferdinand nu s'ar fi îmbolnăvit de boală fără

INCORONAREA REGELUI FERDINAND I ŞI A M. S. REGINA MARIA, 15 OCTOMBRIE 1922

leac, fapt ce deschidea problema delicată a unei Regenţe. Intrucât generalul Averescu nu era sigur, Ion Brătianu reuşeşte să înlăture guvernul şi să sugereze formarea unui guvern presidat de un om în afară de partide şi apărut destul de surprinzător, Barbu Ştirbey. Dar după două săptămâni guvernul Ştirbey era înlăturat şi Brătianu personal relua conducerea guvernului.

Ion Brătianu ajunsese la culmea puterii sale: înlăturase partidele politice adverse dela guvernare, înlăturase pe Moştenitorul Tronului care putea să-i fie un control neplăcut. Partidul liberal se considera instalat la guvern pentru multă vreme. Moartea Regelui Ferdinand, la 20 Iulie 1927, aducea instalarea Regenţei dorite de Brătianu. Numai cu un singur neprevăzut nu luase Brătianu toate precauţiunile: cu viaţa lui. Şi după o boală de două zile, Ion Brătianu moare la 24 Noemvrie 1927.

Cu guvernul liberal, reconstituit sub preşedinţia lui Vintilă Brătianu, opoziţia naţional ţărănistă — căci în Octomvrie 1926 naţionalii şi ţărăniştii, după tratative de câţiva ani, fuzionaseră — va începe o luptă fără cruţare, culminată într'o adunare naţională, ţinută la Alba-Iulia în Mai 1928. Guvernul era slăbit prin atitudinea Regenţii, care nu se voia compromisă prin parţialitate, iar ardelenii ajunseseră la capătul răbdării. La greutăţile interne ale guvernării adăugându-se greutăţi provenite din tratativele iniţiate cu bancherii străini, pentru încheierea unui împrumut extern, retragerea guvernului liberal devenea inevitabilă în Noemvrie 1928.

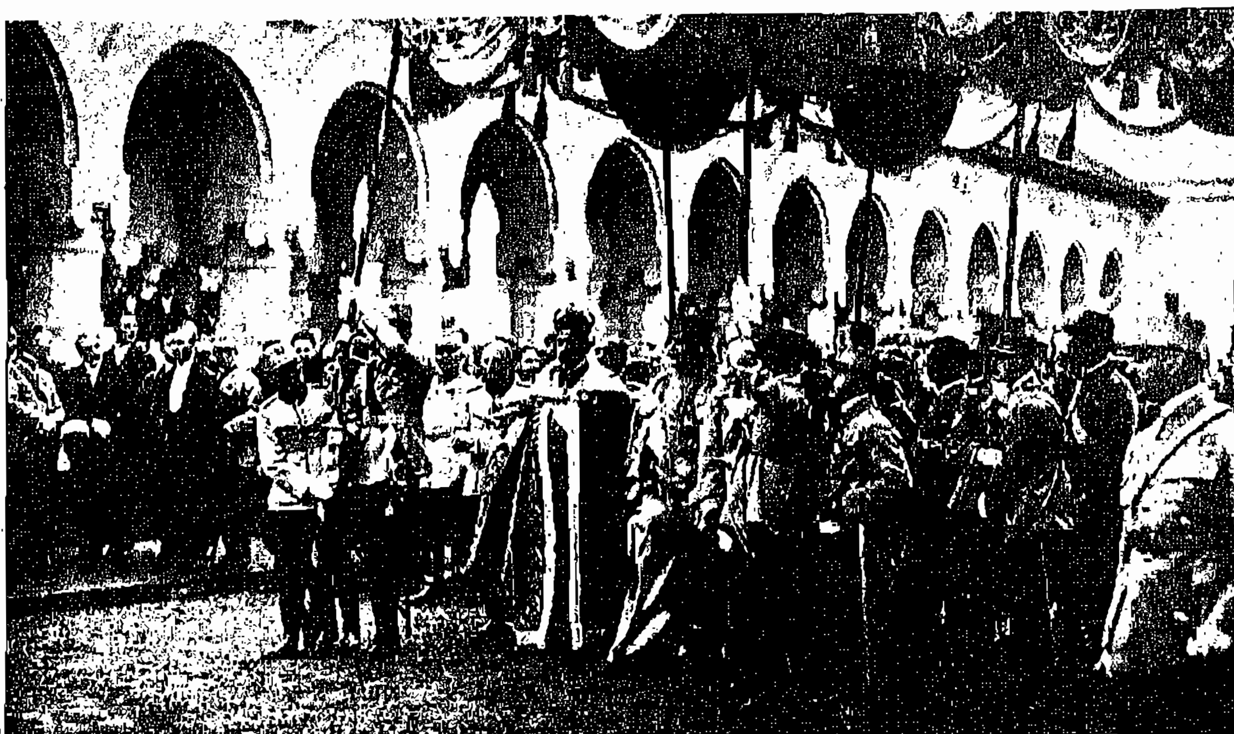
După încercarea unui guvern de uniune naţională, prezidat de ministrul României la Londra, N. Titulescu, Regenţa cheamă la guvern pe preşedintele partidului naţional-ţărănesc Iuliu Maniu.

Mişcarea ţărănimii din România mică avusese drept urmare constituirea unui organism politic, după emanciparea politică. In Decemvrie 1918, un apel al lui I. Mihalache, învăţător din judeţul Muscel, întrunea o serie de adeziuni în special în judeţele din Muntenia, unde obţinea dela primele alegeri, din 1919, 29% din totalul voturilor. Acestui partid îi venea în ajutor aportul însemnat al partidului ţărănesc basarabean, care a obţinut, în 1919, 79% din totalul voturilor basarabene. In 1922, în alegeri nu tocmai libere, partidul ţărănesc obţine încă 20,8% din voturi în Muntenia.

De altfel, forţa acestui partid este Muntenia, şi în special, judeţele de deal din Muntenia. El reprezintă o ridicare socială a păturii ţărăneşti. Nu ţăranii izolaţi dela munte sau cei ce s'au ridicat abia prin expropriere, dela câmpie, au constituit partidul şi i-au format puterea, ci ţăranii dela deal, relativ înstăriţi, cu o viaţă superioară, care au năzuit astfel, după buna starea economică, să se ridice în ierarhia socială şi politică. Situaţia s'a menţinut după fuziunea din 1926 cu partidul naţional din Ardeal, dar a devenit vizibilă mai cu seamă după ce partidul a dat înapoi dela marea popularitate pe care o dovedise în 1928 (78% din totalul voturilor).

Guvernul format era iarăşi un guvern de oameni noi, având pentru întâia oară o proporţie numeroasă de ardeleni. Guvernul va încheia împrumutul cu bancherii străini şi va realiza în Februarie 1929 stabilizarea leului, ce era menită să introducă România în economia capitalistă a apusului pentru o mai sporită punere în valoare a bogăţiilor ţării şi deci, pentru creşterea venitului naţional.

In Septemvrie 1929 însă, recolta de cereale care fusese bună pretutindeni aduce o scădere a preţu-

INCORONAREA REGELUI FERDINAND I ȘI A M. S. REGINEI MARIA. IEȘIREA DIN CATEDRALĂ

rilor. Scăderea se va accentua după crahul dela Bursa din New-York. Stabilizarea atât de mult dorită, venea prea târziu, spre a mai putea da roade.

Incepea criza mondială. Primul ei efect a fost dispariția disponibilităților de capital ale apusului și deci ca urmare nevenirea capitalului așteptat. De altă parte scăderea în valoare a producției agricole avea să ducă de îndată la o scădere bruscă a venitului național. România se va găsi în prada unor mari greutăți economice.

Guvernul național-țărănesc începuse o serie întreagă de reforme, dintre care cea mai importantă era legea administrativă votată după multe discuții în Iulie 1929. Dar aceste reforme necesitau un spor de cheltuieli, ceea ce nu mai era posibil în fața secătuirii ce o arăta economia națională. Politica de reforme trebuia astfel amânată. O altă politică trebuia să-i ia locul. Nu se mai punea problema necesității, pentru România, de a intra în economia capitalistă de schimb, ci apărea nevoia lichidării unui trecut, în care multe se făcuseră greșit. Agricultura nu avusese un organism de credit, industria se supra-investise, creditul era exclusiv îndreptat spre satisfacerea necesităților industriei și comerțului, supra-structura de stat era hipertrofiată, greoaie și nu corespundea nevoilor noastre.

Criza mondială răspundea astfel unei necesități de lichidare ce însemna nu numai o lichidare de întreprinderi, ci o lichidare a unei întregi politici.

Dar cauza nepotrivirii între intenția politică și realizarea ei, este mai adâncă.

Faptul cel mai de seamă ce a provocat-o este *mentalitatea de lege-normă*; conducătorii politici, din dorința de ridicare a stărilor dela noi, — influențați fiind de concepția idealistă a revoluției franceze, — au elaborat legi ce nu se potriveau situației noastre sociale, ci reprezentau un stadiu mai evoluat, — din convingerea că astfel ajută progresului social.

De aci a rezultat deosebirea între formă și fond, relevată de Maiorescu încă din 1868 în «Contra direcției de astăzi în cultura română», dar care observație rămâne valabilă și astăzi.

Devierile regimului politic românesc provin astfel din adaptarea unui regim politic imaginat în țări cu altă structură socială. Din această cauză, partidul politic se transformă din reprezentant al unor interese sociale, în grupuri de oameni, în grupuri de partizani, preocupați exclusiv de obținerea guvernării și a avantajelor ei.

In cadrul local partidul politic se fărâmițează în o serie de satrapii locale, unde rolul hotărîtor îl are un singur om ce devine stăpân efectiv, nu numai politic, al județului. Un singur om hotărăște repartiția avantajelor de stat, un singur om hotărăște ierarhia drepturilor și obligațiilor.

Lipsa de instrucție a unei mari părți din populația noastră are drept urmare politică un rol excesiv de important al deputatului, care devine reprezentantul intereselor locale față de atotputernicii dela București. Toate interesele, chiar cele mai justificate și mai drepte, nu se pot resolva decât prin intervenția deputatului.

In sfârșit, mărirea țării, complicarea administrativă și situația socială, au desvoltat în cel mai înalt grad un drept de petiționare ce rezida în adâncurile sufletului românesc. Cu jalba în proțap a venit totdeauna românul. De când administrația noastră a luat forma occidentală, cei ce au drept și chiar cei

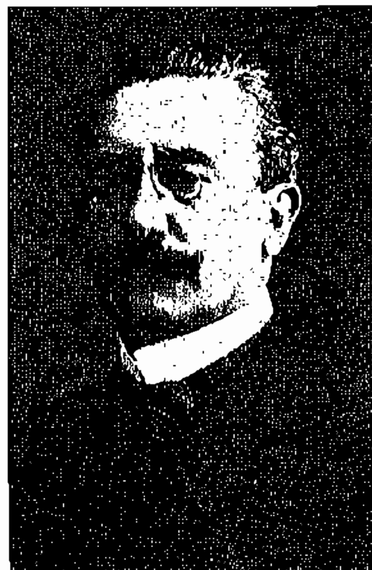

M. S. REGINA MARIA

REGELE FERDINAND I

IULIU MANIU

AL. VAIDA VOEVOD

ce n'au, uzează de dreptul de petiționare, ori de câte ori li se pare că ar avea de revendicat ceva. Administrațiile sunt aglomerate de cantitățile imense de petiții, venite din toate părțile țării și care cer, de cele mai multe ori, nu aplicarea legii, cât scutiri de aplicare a legii.

Cauza acestei exagerări apare tot în mentalitatea de lege-normă. Legea-normă este abstractă și deci totdeauna prea severă. Cei izbiți de aplicarea ei sunt astfel tentați s'o eludeze.

Regimul constituțional, introdus la noi în imitația apusului, a căpătat astfel caracteristici locale. In special, alegerile pentru Parlament nu s'au făcut în deplină libertate; clasa conducătoare n'a înțeles să părăsească conducerea țării în mâna celor ce ar fi fost aleși printr'o consultare liberă. In timpul colegiilor restrânse, ingerințele se făceau prin camuflarea agenților electorali în alegători: 8—10 voturi ale agentului puteau să încline balanța în favoarea unui candidat. Din acele vremuri « Scrisoarea pierdută » a lui Caragiale (1884) ne-a rămas ca o mărturie pentru veșnicie.

Introducerea votului universal a făcut inoperant adausul câtorva voturi în urnă. A trebuit să se recurgă la metode mai drastice. Metodele obișnuite au fost două: fie împiedicarea a sate întregi, opoziționiste, de a ajunge la vot (declarate contaminate, etc.) fie înlocuirea urnei cu voturi.

Dar, mai mult decât aceste ingerințe, « incultura » majorității populației o fac să fie temătoare față de presiunea agenților puterii executive, dela ministru până la ultimul jandarm și preferă să voteze cu guvernul.

Acest surplus de voturi constitue cu un termen ce s'a încetățenit « zestrea guvernului ». Zestrea diferă dela partid la partid și dela provincie la provincie. După calculele făcute de d-l Marcel Ivan (Evoluția partidelor noastre politice, pag. 30) zestrea se ridică la următoarele proporții din numărul total de voturi:

Liberali: Banat, 28,0; Ardeal, 33,0; Bucovina, 35,0; România veche, 54,5; Basarabia, 60,0; Dobrogea, 61,0.

Național-țărăniști: Banat, 26,5; Ardeal, 25,5; Bucovina, 28,0; România veche, 45,0; Basarabia, 44,0, Dobrogea, 49,5.

Se observă îndată că « zestrea » diferă dela partid la partid, după energia mijloacelor întrebuințate; și dela provincie la provincie după supunerea la presiunea guvernamentală.

In toată istoria politică dela întregire încoace, apare cu evidență ca fapt hotărîtor, *o dorință de înnoire politică.* Speranțele s'au pus îndată după răsboiu în mișcarea din jurul generalului Averescu, mai târziu în mișcarea național-țărănistă. Mișcările înnoitoare aduceau desiluzii. Atunci urma o fază în care *opinia publică se întorcea la o politică de empirie și de rutină.*

In 1930, speranțele de înnoire se îndreptau spre Principele Moștenitor Carol, care se afla de patru ani în exil. Cu toate opunerile și cu toate amenințările, Principele Carol a venit în țară, spre a răspunde *împlinirii misiunii de înnoire,* — la 6 Iunie 1930.

C. E.

MEDALIA LUI NICOLAE MAVROCORDAT
Domnul Țării Românești

DOMNIA REGELUI CAROL AL II-LEA

In Iunie 1930, la înscăunarea Majestăţii Sale Regelui Carol al II-lea, un mare cărturar şi animator al neamului românesc, profesorul Nicolae Iorga rostea această profeţie neluată în seamă atunci: «Eu vin ca săracul care n'aduce nimic scris, decât ceea ce este de multă vreme în inima lui. Nu vin ca reprezentantul unui partid. *Părerea mea este că astăzi amurgul se lasă asupra vieţii de partid*».

Asemenea avertismente crepusculare au rămas fără nici un răsunet, deşi porneau dela un istoric.

O ciudată ataxie a partidelor politice, nu numai că le interzicea să descifreze semnele viitorului, dar le împiedica şi să admită oracolul altora. Este adevărat. Pentru a da crezare şi urmare unor astfel de verdicte, ar fi fost nevoie de o educaţie mentală eliberată de tiranica deformare a electoratului. Partidele politice se aflau intrate de pe atunci în descompunere lentă, sensibile numai la tot ce este imediat, provizoriu, succes sau insucces numeric, la tot ce este supus fluctuaţiunilor exterioare şi dibăciilor oportuniste. Un istoric avea altă cădere, să anticipeze evenimentele în mai deplină cunoştinţă a desnodămintelor logice şi inevitabile, fiind intr'altfel familiarizat cu legătura dintre cauze şi efecte.

Tot ce reprezintă esenţialul într'un proces istoric în curs — spune undeva Keyserling — nu se cuvine căutat în fenomenele de primul plan care izbesc ochiul, ci se petrece în obscuritatea subterană a încubaţiilor. E un aspect biologic al problemei. Viitorul se pregăteşte în germeni, nu în fructele care au încheiat un ciclu. Ceea ce şi-a dat întreaga măsură, chiar prin aceasta, în deosebi prin aceasta, intră pe calea declinului.

La 8 Iunie 1930, însufleţirea spontană şi unanimă a poporului care îşi primea Suveranul, a luat încă de pe atunci proporţiile unei manifestări plebiscitare. Iar semnificaţia ei era una singură, deşi încă ascunsă în sâmburele viitorului. Ţara vedea în restauraţie curmarea destinului politic, regenerarea autorităţii şi a gospodăriei, statornicirea unui principiu de continuitate în treburile publice.

Astfel, cei dintâi opt ani din domnia Majestăţii Sale Regelui Carol al II-lea, în perspectiva istorică, alcătuesc preludiul reformei constituţionale dela 24 Februarie 1938, adoptată de aproape unanimitatea poporului, ca un reflex de apărare socială şi naţională opus acţiunilor nimicitoare de partid.

Trecutul cu bunele sale realizări, cu erorile sale, cu şovăelile, cu pripirile sale, nu poate fi însă desconsiderat. Formează un bloc. Achiziţiile care s'au integrat organic nu trebuesc pierdute; trebuesc salvate.

Intr'o monarhie istorică asemenea patrimoniu moral şi material constitue o permanentă rezervă pentru soluţiile de continuitate. Chiar erorile trecutului intră astfel cu un coeficient de determinare în soluţiile viitorului.

Această grijă de a reforma conservând, de a descoperi epocelor evoluate principii vitale de renaştere, ni se pare caracteristica domniei Majestăţii Sale Regelui Carol al II-lea, afirmată prin vorbă şi prin faptă. Vom respecta acelaşi criteriu, înfăţişând într'o schematică recapitulare imaginea politică a ţării până la 8 Iunie 1930.

Când Majestatea Sa Regele Carol al II-lea a depus jurământul la 8 Iunie 1930, ţara se afla încă odată despicată în două. De o parte mulţimea care-şi primea cu năvalnică însufleţire un mântuitor pus în drepturile sale; de alta pătura mult mai subţire a partidelor politice care ca întotdeauna era gata să folosească orice prilej, norocos ori nenorocos, ca un mijloc de a ajunge la putere. Astfel, apelul Suveranului din cuvântul închinat ţării atunci, a rămas fără ecou. « Spre a duce la îndeplinire fără piedică această făgăduinţă — rostea Majestatea Sa Regele Carol al II-lea — am nevoie, mai înainte de toate, de colaborarea fără preget a tuturor forţelor vii ale naţiunii. Fără unirea tuturor nu vom putea apare în faţa celor ce ne pismuesc, ca o forţă nesfărmată, sprijinită pe o armată organizată după ultimele cerinţe şi care se va putea întotdeauna bizui pe deplina Mea grijă, spre a păşi definitiv la o muncă paşnică şi harnică. Greutăţile, care unora li se par de neînlăturat, vor putea fără îndoială să fie călcate în picioare de o Românie unită şi hotărîtă. Nu vreau să pun la îndoială nici o clipă patriotismul acelora care, la locurile unde sunt aşezaţi, au datoria de a lucra la progresul ţării... Ţara noastră e atât de bogată, are atâtea izvoare naturale, încât având concursul tuturor, nu se poate să nu îndreptăm cât mai repede starea economică şi să redăm astfel mulţumirea materială locuitorilor cari de atâta vreme o aşteaptă. Patrimoniul de bogăţii al României este atât de mare, încât şi pe târâm cultural vom trebui să ne luăm locul în lume, dato-

rită cărturarilor noştri, ai căror reprezentanţi cei mai de seamă se găsesc în mijlocul Domniilor-Voastre ».

Deci: armată, administraţie, grijă pentru îndreptarea stărilor economice şi a stărilor culturale. Şi întru realizarea acestui plan de redresare, un apel la « colaborarea fără preget a tuturor forţelor vii ale naţiunii ».

Apelul n'a isbutit să sgudue conştiinţele. Un guvern al tuturor partidelor şi tuturor oamenilor de bine, n'a putut lua fiinţă. Se repeta, cu personal schimbat şi cu partide schimbate, aceeaşi rezistenţă care a adumbrit încoronarea Regelui Ferdinand prin absenţa unor fruntaşi politici, deşi sărbătoarea era a ţării, ci nu a partidelor; se repeta aceeaşi strategie de partid care a înfruntat nu odată voinţa de unire şi de potolire a zavistiilor încercată zadarnic de Regele Carol I, amărându-i astfel cele mai luminoase zile şi biruinţi, după cum se citeşte în « Memoriile » de un uimitor paralelism de situaţii, îngăduind la fiecare pas explicaţia prezentului prin trecut. Oamenii s'au schimbat în primenirea generaţiilor, partidele politice schimbaseră şi ele de nume şi de program; optica a rămas aceeaşi, mijloacele aceleaşi, setea exclusivistă de putere, deasemenea, aceeaşi.

Guvernul naţional cerut de Suveran şi aşteptat de ţară, ca zălogul unei ere de pace şi prosperitate după sumbrul interimat al regenţei, nu s'a înfăptuit aşa dar. L-au împiedicat pasiunile şi dibăciile de partid. Viaţa politică a ţării s'a înpotmolit în vechea matcă. O clipă istorică a fost pierdută.

In pomelnicul cronologic al guvernelor, cu demisii, remanieri, strămutările titularilor dela un departament la altul; în cealaltă arhivă a partidelor, cu desidenţe, plecări dela şefie şi alegeri de alţi şefi, coaliţii de opoziţie şi pacte electorale, fuziuni şi sciziuni, şlefuiri de program, pulverizări pe chestii de ambiţii personale — în această desaxare a vieţii de partid, cu centrul de gravitate intelectual şi moral tot mai jos coborît şi tot mai instabil, se vădeşte procesul de descompunere. Politica de partid se lichida dela sine. Regele, prin prerogativele constituţionale se străduia să amortizeze efectele acestor convulsii de disoluţiune care răspundeau în actele de guvern, modera excesele, modela oarecum asprimile, atât însă cât îngăduiau atribuţiile limitate înadins de Constituţia dela 1866 şi păstrate în Constituţia revizuită dela 1923, pentru a asigura partidelor dominaţia vieţii politice pe calea Parlamentului. Aceasta era însă prea puţin. Nu mai corespundea spiritului, doctrinei şi practicei monarhice. Domnia Majestăţii Sale Regelui Carol al II-lea s'a vestit dela început sub alt semn.

Paralel cu exercitarea atribuţiilor enumerate limitativ în textul mort al vechei Constituţii, a luat contact de îndată şi direct cu realităţile cele vii ale neamului printr'o metodică, multiplă, neostenită acţiune personală. In nestatornicia guvernelor, în neaderenţa programelor de partide politice la viaţa fluidă, în oportunismul care schimba de convingeri, de front, de tactică, nu fiindcă aşa « bătea vântul veacului », cum o spunea atât de frumos pe vremuri bătrânul Logofăt Konaki, ci fiindcă aşa bătea vântul iluzoriu al popularităţii şi al puterii, Majestatea Sa Regele Carol al II-lea a reprezentat opt ani elementul de durată, de permanenţă, pivotul însăşi al principiului monarhic. Monarhia e ereditară şi tradiţionalistă, firesc este ca monarhul să-şi apropie înainte de toate valorile ereditare şi tradiţionale ale neamului, să le cruţe, să le salveze, să le ajute în desvoltare. Considerând că o naţiune nu e numai o poporaţie legată temporar prin anumite idei, sentimente, nevoi, interese, obiceiuri, chiar aspiraţii; nu e un procent de voturi cum figura printr'o deformaţie optică pe retina omului politic de partid — ci considerând că e continuitate în timp a acestor legături indestructibile, pentru a apăra în numele lor un teritoriu naţional, a

M. S. REGELE CAROL II, PREZIDÂND CONGRESUL ASTREI LA BRAŞOV

perpetua o rasă, a desvolta un patrimoniu material şi moral, a afirma o valoare de cultură în universalitate, a urzi din tradiţiile trecutului firul călăuzitor al viitorului; pe asemenea temeiu, încă din primele luni ale domniei, Majestatea Sa Regele Carol al II-lea şi-a impus un program de iniţiative care aveau să suplinească din plin carenţa guvernelor furnizate de partidele politice.

La 8 Iunie 1930, depune jurământul de credinţă ţării; la 12 August rosteşte cuvânt la Universitatea din Vălenii-de-Munte, răspunzând cărturarului Nicolae Iorga; la 4 Septemvrie desveleşte monumentul poetului Mihail Săulescu, mort în răsboiu la hotarul cel vechiu al Carpaţilor; la 18 Octomvrie e prezent şi cuvântează la comemorarea lui Carol Davila; la 20 Octomvrie prezidează serbările pentru comemorarea de 10 ani dela înfiinţarea Universităţii din Cluj; la 21 Octomvrie deschide solemn cursurile acestei Universităţi pentru un nou an şcolar; la 13 Noemvrie ia parte şi cuvânt la congresul «Astrei», aşezământul de cultură care în vremuri de restrişte şi prigoană a păstrat vie în Ardeal, conştiinţa de neam şi de limbă. Dela 12 August, la 13 Noemvrie, în trei luni, şease participări la şease manifestaţiuni culturale, cu îndemnurile şi legămintele care înmănunchaiu un program cu perspective deschise viitorului, în vreme ce factorii ceilalţi, politici, se întredevorau. Ne-am oprit la o latură numai a acestei secţiuni directe, mult mai multiple şi mai complexe, fiindcă înviora chiar din pragul domniei o întregită cenuşărească a politicii de partid. In acelaşi timp însă şi cu aceeaşi grijă de a înveriga evenimentul izolat într'un sistem de continuitate, inaugurează o uzină electrică; prezidează o conferinţă economică sau agrară; potoleşte spiritele ţăranilor bucovineni, aţâţate de nălucirile demagogiei electorale, povăţuind delegaţii să-şi plătească datoriile după datina veche a unui popor de cuvânt; pe câmpul de manevre regale ridică la rangul de mareşal pe doi generali cari ne-au pregătit cele mai glorioase victorii ale răsboiului; presidează în castelul Peleş masa cavalerilor din ordinul «Mihai Viteazul». Toate se articulează pe o diversitate de planuri, cuprinzând ramurile de activitate cele mai deosebite, dând întâietate îndeletnicirilor creatoare şi productive, indicând ca o prefaţă a domniei, încă din lunile cele dintâi, ritmul şi punctele cardinale ale acestei domnii.

Partidele politice şi guvernele efemere născute din sânul majorităţii electorale, cu stigmatul unei astfel de hibride origini, se măcinau în incapacitatea de a domina elementele. Pentru a reconstitui imaginea acestei epoci, prin contrast cu acţiunea atât de realistă şi fecundă a Suveranului, încă odată ne referim la documentul istoric. Iată ce scrie d-l Nicolae Iorga, în volumul *România contimporană dela 1904 la 1930: Supt trei regi*: «Sesiunea Camerelor, deschisă în Noemvrie, fu de o rară stârpiciune, cu toată legea valorificării produselor agricole şi aceea contra cametei,

ambele inoperante. Partidul dela cârmă își simțea sfârșitul aproape... Și, de jur împrejur semne de o și mai îngrijorătoare anarhie se înmulțeau: noui atacuri la drumul mare, lupte cu poliția ale muncitorilor dela Căile Ferate, greve la Uzinele Comunale, ciocnire între armată și antisemiți la Rădăuți în Bucovina, încercări comuniste la regimente, crearea unei organizații comuniste a studențimii sărace, amenințări, la o întrunire de mari proprietari la Craiova cu lăsarea fără lucru a câmpurilor, pe când din Gorj venea știrea, repetată, stăruitoare, că țăranii, în neputință de a-și plăti datoriile, se vor revolta sub ințetirile unei imprudente Ligi contra camatei... Dar ce era mai impresionant era starea detestabilă a finanțelor, în ciuda împrumutului încheiat și votat în mijlocul unuia din obișnuitele scandaluri cu gura și cu pumnul, în atât de umilitoare condiții: încasările, de obiceiu slabe în lunile de iarnă, erau acum mult sub cele mai joase estimări. Pentru a se plăti salariile, totuși amputate, se cheltuise fondul de rulment prevăzut de convenția cu bancherii și se puseseră la contribuție cele 300 milioane ale Casei de ajutor la Căile Ferate; se lua de oriunde, orice, recurgându-se la depozite de bănci interne pentru a face față plăților lefurilor, pe care nimeni, într'o guvernare de partid demagogică, nu se putea gândi să le scadă. Ordinele date pentru a se culege cu orice preț dările în restanță, puteau aduce un spor momentan de încasări, dar ele secau până la fund mijloacele contribuabilului, la a cărui *putere de producere nu se gândise până atunci, nimeni*. Și din tabăra guvernamentalilor, cu toată groaza că s'ar putea recurge la « personalități », se întrevedea putința unei soluții... Se vorbea de tot felul de ajutoare, de combinații care ar fi permis să se păstreze câțiva dintre miniștri. Și, mai ales, Parlamentul... ».

M. S. REGELE CAROL II ȘI PROFESORUL GUSTI, IN MIJLOCUL ECHIPELOR REGALE, COMUNA FERDINAND I, JUD. CONSTANȚA

Documentul memorialist are amara savoare a unui tablou de moravuri, cu adaosul autenticității; fiindcă e consemnat de un om care a trăit în mijlocul evenimentelor și a luat parte directă la ele. In întregime, pledează pentru verdictul neîndurat dela 8 Iunie 1930: « ...amurgul se lasă asupra vieții de partid ». Intr'adevăr, partidul care se afla la cârma țării întrunise sub raportul electoral o majoritate sdrobitoare. La alegerea pentru Adunarea deputaților din 12 Decemvrie 1928, dintr'un total de 3.671.352 alegători înscriși, guvernul figura cu 2.208.922 voturi, neexprimate au fost 830.672 voturi, anulate 53.249 voturi; iar opoziția reprezentată prin șase partide mai însemnate, și-a împărțit restul de 578.509 voturi, în fracțiuni procentuale atât de mizere, încât nimiceau posibilitatea unei resistențe efective de pe băncile Parlamentului. Totuși, în aceste condiții optime, după un an jumătate de guvernare sub o regență completată în așa fel încât fusese înfeodată partidului, parlamentul vota legi « inoperante », țara era frământată de lupte între poliție și muncitori, între armată și greviști, muncitorii agricoli nu-și puteau plăti datoriile și marii proprietari amenințau că nu-și vor cultiva pământul, agenții fiscului vindeau cenușa din vatră cu neîmblânzire, lefurile funcționarilor se plăteau din fondurile de rulment, din împrumuturi și din banii cu altă destinație ai așezămintelor, împrumuturile străine se evaporau și reprezentanții bancherilor, sosiți la fața locului în inspecție, se găseau în drept a se amesteca în rânduelile noastre interne. Prin ce trist miracol, un guvern adus la cârmă de o atât de impresionantă viață a « poporului suveran », nu se învrednicea să facă față situațiilor; guverna atât de impopular cu baioneta, poliția mobilizată și urgie fiscală accepta atât de senin știrbirea suveranității naționale, lăsându-se inspectat de un străin ce ne dicta el lefurile și economiile bugetare? Și pentru ce sfârșit, odată ce pierduse frânele situației, se înverșuna totuși a guverna mai departe, cu orice preț, cu orice capitulări, cu orice renegări de program, în groaza că s'ar recurge la personalități? ».

N'ar fi greu a defini chiar o lege a acestui fenomen, repețit fără abatere. Partidele cele mai populare în opoziție, au alcătuit guvernele cele mai slabe. Iar popularitățile cele mai consolidate în aparență, n'au rezistat niciodată la un an de guvernare. Partidul era pus într'o permanentă dilemă: sau guverna efectiv, riscându-și popularitatea, sau se silea să-și păstreze popularitatea, riscându-și opera guvernării. Șovăia între una și alta, oscilând oportunist pentru a le compromite pe amândouă: și popularitatea, și guvernarea.

Vina acestor stări nu mai apăsa așa dar asupra oamenilor, asupra personalului; ci asupra regimului defectuos, asupra sistemului care paraliza libertatea de acțiune aservită electoralului, prizonieră clientelei, deformând cu același dezastruos sistem o mentalitate hipnotizată de un singur panaceu: partidul. Totul prin partid, pentru partid!

M. S. REGELE CAROL II PRINTRE ECHIPELE REGALE. COM. FERDINAND I, JUD. CONSTANȚA

Partidele își urmau astfel calea lor, abisală. Domnia Majestății Sale Carol al II-lea se îndruma după altă stea călăuzitoare.

PĂMÂNTUL, SATUL, ȚĂRANUL

Structura neamului românesc e țărănească. Pentru mai bine din trei sferturi de populație, pământul a fost și rămâne o problemă de existență, în același timp însă și o noblețe. Inainte de a stăpâni ogorul, țăranul l-a muncit vreme de veacuri pentru alții. Fusese uzurpat dintr'un drept, după cum o dovedesc toți istoricii. L-a recucerit brazdă cu brazdă, iar prin această tenace luptă, noțiunea proprietății a căpătat pentru țăran un alt sens, cu totul deosebit de acel al cetățeanului urban. Un sens oarecum mistic, ideal, istoric, simbolic.

In perturbările de psihologie pricinuite de prea pripita și superficiala noastră occidentalizare, în vătămarea de caractere resultată din artificiala noastră viață politică, demnitatea s'a refugiat în norodul țărănesc. Acolo, simțul de stabilitate și de continuitate. Cercetările istorice aduc mărturia unei vechi civilizații rurale, elaborată pe încetul, cimentată prin datini, prin tradiții, printr'o organică și desăvârșită conformare la mediul natural.

Cele dintâi două linii paralele de cale ferată, care au străpuns țara, legându-ne direct cu lumea altor culturi și altor civilizații, desvoltate în alte condiții, au sfărmat acest echilibru de evoluție armonică. Vertiginos s'au deplasat raporturile factorilor economici, am intrat în alt ritm febril de viață, societatea românească s'a aflat de atunci într'o stare de continuă revoluție. Iar *victima cea mai vitregită a fost satul.* Adică temelia țării.

Politica, administrația, învățământul, legiuirile economice, în loc să cruțe bunurile trecutului inspirându-se *din aceste realități,* modelându-le și adaptându-le la noui condiții fără o bruscă ruptură, au tras cu buretele peste ele. Toată această epocă de reforme, a fost dominată de himerica iluzie că o societate se poate reface prin introducerea unor instituții renovatorii și prin legi providențiale, uitându-se adevărul elementar că o instituție trebue să fie un termen, un rezultat, nu un punct de plecare; că o lege ratifică o stare de fapt, nu creează și condiționează stări noui de fapt, pornind dela o premiză teoretică. Vreme de trei sferturi de veac, când s'a întâmplat ca satul să nu fie cu desăvârșire abandonat, a devenit prada reformatorilor cari nu cunoșteau *ecuația socială a satului.* Factorii depărtați și profunzi, permanenți, ce determină viața satului românesc, erau sacrificați prin ignoranță, factorilor aparenți, tranzitorii, superficiali, care se încorporau însă mai ușor unei doctrine, pe cât de ademenitoare, pe atât de inoperante asupra realităților. Iar votul universal din Constituția dela 1917, cu deslănțuirea automată a electoralismului, peste aceste erezii dogmatice în orice caz bine intenționate și desinteresate, a instaurat un vid total disimulat de frazeologie. Acum, la sate se decidea soarta partidelor și soarta guvernelor. Programul reformelor se reduce în consecință la o supralicitație de făgădueli. In loc de a căuta în desordinea

stărilor rurale (desordine socială, economică, morală), principiul unei ordine noui, sus şi tare era proclamat mesianismul partidului. Toate partidele au fost rând pe rând, dacă nu concomitent, animate de acest mesianism răscolitor al satelor. Satele rămâneau însă cum au mai fost.

In timpul acesta, lăsând pe seama partidelor politice zelul desastruos de a legifera la întâmplare, de a promite ceea ce nu pot realiza, de a distruge ceea ce nu pot reconstrui, Majestatea Sa Regele Carol al II-lea pregătea răbdurio un alt sistem de investigaţie a satului românesc, pentru ca numai pe temeiul cunoaşterii să se ajungă la alegerea remediilor. Campaniile monografice inaugurate de Seminarul de Sociologie al Universităţii din Bucureşti şi de secţia monografică a Institutului Social Român, sub conducerea profesorului Dimitrie Gusti, introduceau întâia dată o metodă directă de cercetare a societăţii săteşti. Contribuţiile puneau în lumină o serie de probleme teoretice şi practice. Iniţiativa Majestăţii Sale Regelui Carol al II-lea a lărgit orizontul acestor anchete, le-a dat un rost mai adânc, prin acţiunea anuală a echipelor regale studenţeşti constituite în cadrul Fundaţiei Regale Principele Carol. Trecând de faza experimentală, verificând metode şi sisteme, stabilind mijloace de comparaţie, campaniile monografice şi culturale ale echipelor studenţeşti regale pregătesc materialul documentar pe care să se reazime orice viitoare *reformă* socială a satului, *politica* satului, culturalizarea satului. Din totalizarea treptată a acestui material, inventariat şi lăsat, se va reconstitui imaginea monografică a satelor noastre, ecuaţia socială a satului, creând acea *ştiinţă a naţiunii* care a lipsit cu desăvârşire legiuitorului de partid politic. Unitatea socială exploatată electoraliceşte, strivită în evoluţia ei naturală, slujind până acum ca teren de experienţe pentru cele mai absurde legiferări şi reforme fără rădăcini în realitate, va fi repusă în dreptul ei. Familia, economia plugărească, îndeletnicirile, tradiţiile, reacţiile psihologice, adaptarea şi *resistenţa la mediu, condiţiile geografice, condiţiile* biologice, condiţiile istorice, stare sanitară, higienă socială, caractere, aspiraţii, deprinderi, complexul acesta mult mai vast şi mai divers, intră în arhiva monografică a fiecărui sat. Fireşte că o asemenea cunoaştere amănunţită, sistematizată, strict ştiinţifică, nu se va mai potrivi întru nimic cu «iluzia cunoaşterii», care satisface omul politic de partid după o grăbită campanie electorală din automobil; îngăduindu-i să proclame ades cu cea mai bună credinţă dela tribuna parlamentară, că legiferează şi reformează în deplină cunoştinţă de cauză.

M. S. REGELE CAROL ŞI EXC. SA D. EDUARD BENEŞ, PREŞEDINTELE REPUBLICEI CEHOSLOVACE, LA MUSEUL SATULUI, IUNIE 1937

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, pătruns de însemnătatea acestei opere, la plecarea echipelor culturale din Iunie 1934, rostea un cuvânt care în acelaşi timp era un îndemn pentru tinerii misionari, dar mai era şi o mustrare uşor de înţeles, pentru cârmuitorii politicei de partid dela centru şi dela periferie, deprinşi să cutreere satul pentru a culege voturi, fără să-i fi ameliorat cu nimic faţa şi sufletul. Tabloul satului zugrăvit atunci cu negre culori şi mâhnite cuvinte, arată că Suveranul nu s'a lăsat niciodată înşelat de potemkinismul administraţiei, când cu prilejul vizitelor şi festivităţilor regale mascheazǎ realitatea sub un pospaiu decorativ. Cunoştea realitatea de dedesubt, pricinele ei, *tămăduirile* ei. «Din punct de vedere edilitar — rostea în acea zi de 30 Iunie 1934 — o constatare tristă: *când ai trecut drumulmare* şi ajungi în sat, în cele mai multe locuri găseşti drumul stricat. Praful de trei *ori* mai mult decât în afară din sat. Şanţurile pline de apă stagnantă. Nici un podeţ. Garduri care cad. Incât aci este locul pentru o *primă* muncă de aspect exterior. Necurăţenia este mare, şi mai nicăeri nu vezi grădini, cu toate că fiecare sătean are un petec de pământ, câţiva metri pătraţi prin care ar putea să înflorească întreg aspectul locuinţei sale... Trebue să învăţăm cele mai elementare reguli de higienă, fizică şi morală. Trebue să înveţe săteanul cum se lucrează şi cât se lucrează, căci la noi el lucrează în timpul muncilor agricole şi pe urmă, în cele mai multe locuri, în tot restul anului el stă şi se odihneşte. In direcţiunea vieţii agricole, a gospodăriei rurale, rare sunt satele unde să găseşti, de pildă, un coteţ. Păsările sunt toate pe şosea, călcate de automobile, de unde ceartă şi ură... Dacă vă indic aceste lucruri, este ca să vă arăt că munca voastră este o muncă de detaliu; aşa cum vi s'a arătat. Va trebui să treceţi din casă în

casă, să vorbiţi cu fiecare, să-i îndrumaţi şi să-i sfătuiţi. Voi nu veniţi cu puterea pumnului, voi trebue să veniţi cu puterea inimii şi a convingerii...».

Fără nici o îndoială, o asemenea *cuvântare regală*, cu asemenea griji şi poveţe, constitue un document unic în istoria tuturor monarhilor de oriunde şi de oricând. Un Suveran care îşi trimite echipele Sale pentru a dăscăli oamenii satului cum să-şi repare gardurile, să dureze podeţe, să cultive grădini, să deschidă fereastra casei; cum să muncească pământul şi cum să-şi înjghebe coteţe pentru păsări; aceasta n'ar fi fost cu putinţă decât într'o ţară unde partidele *politice* se băteau pentru *statul ţărănesc* teoretic. Pe piscurile înalte şi reci ale doctrinelor escaladau *partidele politice*; *Suveranul era silit să coboare* la grijile cele mărunte, la praful drumului, la garduri şi podeţe. Fruntaşii partidelor aplaudau, pe urmă se întorceau la războirile lor doctrinare. In efemeridele politice ale aceluiaşi an 1934, citim la aceeaşi dată de 30 Iunie: « Parlamentul, înainte de a lua vacanţă, a votat legea deplinelor puteri pentru guvern ». Puteri, care în orice caz, n'aveau să fie exercitate pentru a pune vreo rânduială în atât de mărunte treburi gospodăreşti! Contrastul defineşte o situaţie.

M. S. REGELE CAROL II, PRIMIT CU TRADIŢIONALA « PÂINE ŞI SARE » *IN COM. FIBIŞ (BANAT), IN 1934*

Echipele studenţeşti regale şi expoziţia satului cu acea Românie sintetică a ţăranilor împrospătată în fiecare an, au deschis o cale nouă de mântuire pentru categoria cea mai vitregită de politica partidelor. Graficele unei singure expoziţii spicuite la întâmplare (9 Decemvrie 1935), dovedesc această activitate a echipelor şi Fundaţiei de sub directa oblăduire regală: 78.000 consultaţii medicale, 641 hectare arături model, 6.000 pomi stropiţi, 6.000 consultaţii agricole, 11.000 pomi altoiţi, 8.000 consultaţii veterinare, 25.000 vaccinări, 1.200 injecţii, 1.500 operaţii, 117.000 metri şanţ, 12.000 metri gard, 60.500 metri şosea, 300 poduri construite din nou, 400 poduri reparate, 3 grajduri comunale, 38 asociaţii ţărăneşti şi cooperative, 1.300 lecţii practice de gospodărie, 224 lecţii de ţesătorie, 748 lecţii la domiciliu şi 3.000 vizite la domiciliu, 200 şezători ţărăneşti, 5 şcoli nou înfiinţate, 42 cămine culturale, cu 710 conferinţe şi 4.000 cărţi împărţite, 2.000 icoane distribuite credincioşilor, 18 troiţe ridicate după datina veche şi 220 predici rostite cu prilejul sărbătorilor. Fapta a însoţit cuvântul. A avut răsunet oriunde aiurea, în afară de conştiinţa oamenilor politici, cari se resorbise în conştiinţa de partid. Tot ce se realiza, era în afară de partid. Deci, nu numai că nu prezenta nici o semnificaţie; nici nu exista.

Improprietărirea a pus ţăranul în faţa unor probleme, pe care le-a deslegat singur, pe măsura puterilor şi priceperilor sale, fără nici o îndrumare şi mai ales fără nici un ajutor. Şi tot Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, la deschiderea cursurilor Academiei Agricole, formula un program realist de activitate, prea puţin urmat de partidele politice: « ... pe lângă faptul că şi Eu, personal, sunt agricultor, îmi dau seama prea bine că în această ţară de ţărani, agricultura are un loc deosebit în economia naţională şi în organizaţia de Stat... Poate că în trecut, în această Şcoală superioară, s'a pus prea mult temeiu pe teorie şi s'a lăsat adesea la o parte practica. Astăzi, când agricultura nu mai este o ştiinţă elementară a aratului şi a semănatului, *pricep că această parte teoretică* are rolul ei deosebit, dar totuşi nu pot decât să sper că ea se va completa din ce în ce mai mult printr'o adevărată parte de învăţământ practic, care va face din aceşti studenţi adevăraţi agricultori şi nu numai agronomi... In agricultură, poate mai mult decât în celelalte studii, este nevoie de suflet, este nevoie de dragostea de pământ. Agricultura a devenit astăzi o îndeletnicire complexă... Marea reformă a împroprietăririi ţăranilor a dat naştere la probleme noui, nerezolvate încă, pe tărâmul agriculturii... De ani de zile, prin experienţa Mea personală, urmăresc problemele agricole dela noi din ţară şi Mi-am dat seama de complexitatea lor, dar Mi-am dat seama, mai ales, de frumuseţea rezultatelor ce se pot obţine printr'o muncă stăruitoare şi plină de nădejdi. Din cauza stării generale economice a lumii, aceste probleme, în momentul de faţă, sunt mai grele şi mai îngrijorătoare. Dar sunt convins că *luând anumite măsuri*, vom putea ajunge la rezultate nesperat de bune. Prima măsură pe care o reco*mand şi pe care am experimentat-o* personal, este aceea a asociaţiilor de agricultori. Din ziua când s'a schimbat fundamental regimul proprietăţii la noi, Mi-am dat seama că sistemul de agricultură va trebui îndrumat pe bază nouă. De aceea, fără sgomot, dar lucrând persuasiv, am încercat să fac pe ţărani să priceapă că pentru o exploatare mai raţională a pământului lor, ei trebue să se adune la un loc, să formeze o asociaţie, prin intermediul căreia ei vor putea să-şi procure maşini şi vor putea să-şi mijlocească şi mai bine vânzarea produselor lor. Una din măsuri, fără cealaltă, este şi trebue să fie ineficace. Rezultatul pe care l-am obţinut anul acesta la ţară, la Mine, au fost pe deplin satisfăcătoare. Plugarii, adunaţi în

prima ceată dela Mânăstirea, au reușit să-și vândă bucatele lor la prețuri aproape nesperate de ei. Dacă fiecare proprietar mai mare — fiindcă de proprietarul «mare» nu se mai poate vorbi la noi în țară — va pricepe că datoria lui este de a îndruma pe țăranii cari sunt pe fosta lui moșie, atunci, unindu-se bogați cu săraci, se va putea ajunge la rezultatele pe care le dorim cu toții».

Incă odată, așa dar, examinarea realităților concrete și soluții concrete. Colecția desbaterilor parlamentare geme de discursuri erudite, cu exemple invocate din sistemele de agricultură la egipteni și la etrusci, în Argentina și în Canada, cu teorii savante și fumegoase, care n'au izbutit să facă a încolți un singur bob de grâu. Toată legislația agricolă, chiar dacă a fost pregătită în anteproiecte de oameni competenți a suferit cu prilejul votărilor atâtea amendamente, încât n'a mai rezistat punerii în aplicare. Producția a degenerat în calitate și cantitate. Binefacerile împroprietăririi au rămas iluzorii pentru țăran; în schimb, întreaga economie a țării s'a năruit prin barbarizarea agriculturii. Totuși, fiecare partid politic își revendica prioritatea reformei agrare, a reformelor trecute și viitoare, fiindcă așa dicta demagogia electorală.

M. S. REGELE ȘI PROFESORUL IORGA

OPERA CULTURALĂ

Leibniz spunea că prin educație se poate transforma un popor într'o sută de ani. Iar Gustave le Bon — acest nedreptățit al pedanteriei universitare — adăoga că printr'o educație rău adaptată, se poate deforma mentalitatea unui popor în mult mai scurt timp.

Invățământul nostru, urmând regimul importului care a dominat tot procesul de prefacere al societății românești în decursul veacului trecut, poartă acest stigmat funest. Invățământul și într'o bună măsură, cultura, în întregul ei complex. Invățământul mai întâi, cultura mai apoi, s'au îndreptat împotriva condițiilor noastre naturale de viață. Intr'o convorbire a lui Petre Carp, cu André Bellessort, publicată la 1905 în volumul *La Roumanie contemporaine*, venerabilul fruntaș politic dădea un strigăt de alarmă: «...Românii au boala ideilor generale. Țăranul trebue să știe carte; să le facem deci școli cât mai multe, dar pentru Dumnezeu, să nu le îmbâcsim creerii cu subtilitățile perfectului și plusquamperfectului!...». Alarma nu era izolată. Străbate întreaga jumătate a veacului trecut și mai energic încă timpurile mai apropiate. Programele analitice, sistemul învățământului nostru începând cu faimosul curs primar, gratuit și obligatoriu, sfârșind cu învățământul universitar, se reazimă pe o iremediabilă eroare psihologică. Reformele au purces dela abstracții, dela teorii, au construit un sistem care n'a ținut socoteală de realitățile condițiilor noastre, de fondul nostru, de un tezaur latent. Școlile superioare au fabricat absolvenți inapți la viață, candidați la parazitismul biurocratic și bugetivor. Invățământul primar, în deosebi cel rural, cu toate ofensivele culturale, cu toate constrângerile și amenzile, ne-a încremenit pe aceeași treaptă a *analfabetismului*. Specialiștii au propus și propun diferite remedii: o altă pregătire și perfecționare a corpului didactic, un mai sever control. Acestea sunt însă remedii exterioare. Este nevoie de unul care să tămăduiască viciul organic, lăuntric, al învățământului, este nevoie de o reformă a programelor și o revizuire a sistemelor, de o adaptare a școlii la viață și anume la viața noastră. Altfel, nici o constrângere, nici perfecționare a corpului didactic și nici un control oricât de sever, nu va izbuti să aducă fiul și fiica de țăran la școală, ca să se inițieze în subtilitățile perfectului și plusquamperfectului, cum atât de just o spunea Petre Carp, acum treizeci și mai bine de ani.

Sub regimul partidelor politice, o asemenea reformă, adică o readaptare a învățământului la mediul nostru firesc, nu avea nici un sorț de izbândă. Dăinuia prestigiul diplomelor, o clasificare a valorilor după brevetele de absolvență, deoarece pe această bază se făceau recrutările personalului biurocratic și bugetivor, armătura partidului politic. Iar cultura, artificială și inaderentă, era după chipul și asemănarea unei asemenea instrucții, produsul unei asemenea educații. A se vesti la fiecare nouă guvernare, o nouă

ofensivă culturală, intrase în tradiție. Ofensivele garantau sinecură, bilet de tren, dreptul de a încurca lumea, câtorva partizani nevrednici pentru o ispravă mai încărcată de răspundere.

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea a luat și pe acest teren inițiativa, oblăduind așezăminte active de cultură, însuflețindu-le, întocmindu-le programe, orânduindu-le să astupe golurile acolo unde cultura oficială, patronată de partidele politice, nu putea depăși optica de partid. «Voiu fi un Brâncoveanu al culturii românești!», rostea în ziua de 15 August 1930, la Universitatea din Vălenii-de-Munte. In anul 1913, hotărîse danie pentru a se ridica din temelii trei școli primare de sat: una în Dobrogea, una în Moldova, alta în Oltenia. Era un semn. In anul 1922, alt semn. Atunci ctitorea «Fundația Culturală Principele Carol», așezământul menit să ramifice asupra întregii țări o plasă de cârmuiri culturale, vii, întocmite după un plan original, care mai târziu, în ziua de 7 Iunie 1937, aveau să trimită atâția delegați în adunarea lor generală, încât abia încăpeau la Arenele Romane din Parcul Carol. Cuvântul rostit de Majestatea Sa Regele Carol al II-lea cu acest prilej, recapitulează o activitate dar formulează și un program izvorît din experiență, crescut odată cu așezămintele: «...Am priceput și M-am înhămat acestui gând, că nu numai printr'o muncă lungă, dar numai printr'o muncă serioasă, printr'o muncă stăruitoare de ridicare a satului se va putea ajunge la un progres vădit, și nu la un progres de *spoială*, pe care l-am făcut adesea, ci la un progres care să aibă o temelie cât se poate de bine zidită, — și temelia acestui progres s'a arătat singură prin Căminele culturale. Pornite poate dela un alt gând decât acela la care au ajuns astăzi, pornite dela gândul de a fi mai mult o Bibliotecă, un loc de întâlnire a câtorva cărturari și celor dornici de citit, Căminele culturale s'au desvoltat și și-au dibuit singure drumul. Astăzi, Căminele culturale devin pe zi ce trece, adevărata conducere a satului...».

M. S. REGELE CAROL II INTÂMPINAT CU FLORI IN COMUNA FERDINAND I JUD. CONSTANȚA

Nu e semnificativ? Celelalte inițiative, cu pecetea oficialității de partid, oricât de generoase și mai ales oricât de costisitoare, se împotmoleau într'un dulap de bibliotecă rurală, prăfuit, închis, mort, necercetat de nimeni. Planurile mărețe, dar lipsite de organicitate, ignorând fondul biologic și istoric al satului, imitând realizări de aiurea, purcedeau în sgomotoase ofensive culturale, osândite înfrângerii.

Sub oblăduirea regală, fapta a străbătut alt drum, firesc, crescând treptat, întemeindu-se pe experiențe succesive, depășind modestele intenții ale începutului. Prin mobilizarea factorilor locali de cultură, satul a fost frământat în ceea ce are mai original și mai legat de destinul său istoric. Patimile mărunte și vremelnice, întreținute de zavistia partidelor care în această vreme înființau filiale de cluburi politice, își aflară potolire numai sub acoperișul căminelor. Prin ele a născut conștiința unei conlucrări către ceva înalt și permanent, care scăpa opticei electorale. Preoți, învățători, fruntași ai plugarilor, fii ai satelor așezați aiurea dar amintindu-și deodată datoria până atunci părăsită de a contribui la ridicarea morală a mediului natal — toți au răspuns chemării regale. Iar biblioteca, lectura, cultul datinelor, șezătorile, unicile muzee etnografice locale, dragostea înviorată pentru tezaurele de folklor și de artă țărănească, au însemnat numai un capitol din activitatea acestor celule de cultură. In chip natural, au dat lăstar alte inițiative, căutând în aceste moșteniri ale trecutului principiul unui dinamism creator.

Căminele culturale s'au încumetat astfel a oferi *Ministerului Cooperației, exemplul întâielor cooperative* sericicole alcătuite de sătence, pentru regenerarea industriei casnice atât de glorioase pe vremuri și atât de vitregită de actualul nostru sistem economic. Indeplinind dorința expresă a Suveranului, aceleași cămine ofereau alt exemplu Ministerului de Industrie, înviind prin cursurile unei școli speciale arta culorilor vegetale pentru lucrul covoarelor. Și Ministerului de Educație Națională, slujeau în sfârșit al treilea exemplu, întemeind într'un singur an peste cincizeci de școli țărănești, cu preocupări ignorate de programul oficial, sclerozat și livresc; școli active, aplicate la condițiile de viață ale satului, întru zămislirea acelui *suflet unic*, năzuit într'o rostire programatică a Suveranului. «Pornind dela această muncă de ridicare culturală a României — spunea Regele Carol al II-lea, la 7 Iunie 1935 — am crezut că prin cuvântul *cultură* trebue înțeles altceva, decât numai școală și carte. Cultura, mai ales a păturei celei mari a țărănimii, este o operă de închegare a tuturor nevoilor din viața de toate zilele. Prin culturalizarea satelor, Eu văd răspândirea cărții, răspândirea a tot ce e frumos; dar văd și ridicarea păturii țărănești la un trai mai bun, la o mai bună pricepere a nevoilor și datoriilor fiecăruia. Și apăs

M. S. REGELE CAROL II INSPECTÂND SĂPĂTURILE CASTRULUI ROMAN LA SARMISEGETUZA

asupra acestui cuvânt, *a datoriilor fiecăruia*, pentrucă în concepţia Mea, fiecare cetăţean formează o celulă vie a Statului şi această celulă trebue să svâcnească în acelaşi suflet şi aceeaşi inimă, pentru acelaşi ideal şi acelaşi bine ».

Fundaţia Culturală Regală Principele Carol, înmănunchiază în studiul actual un vast aparat pentru aplicarea acelei politici a culturii, pe care o preconiza Institutul Social Român, dar nu s'a bucurat de cuvenita luare-aminte a guvernelor de partid. Cămine culturale, echipe studenţeşti regale, expoziţia anuală a satului şi a acestor echipe, editarea foii săptămânale *Albina*, o publicaţie de o redactare şi de o tehnică grafică unică pentru popor; mica bibliotecă populară de cărţulii religioase şi instructive a *Albinei*; o altă colecţie întocmită după un plan care urmăreşte în acelaşi timp instruirea şi desfătarea lectorilor: *Cartea satului*. Enumeraţia e însă departe de a da o imagine a rolului viu, în permanentă primenire şi creştere, îndeplinit de acest aşezământ menit să devină istoria renaşterii noastre culturale în pătura poporului sătesc.

Fundaţia pentru Literatură şi Artă Regele Carol al II-lea, a luat fiinţă mai târziu, pentru a umple un alt gol. La 20 Mai 1933, în discursul rostit la *Ziua Cărţii*, Regele Carol al II-lea, fixa aceste câteva puncte de program: « Pentru Mine, ziua de astăzi are şi un alt rost, căci ea însemnează începutul activităţii nou organizate a Fundaţiunilor Regale şi în special începutul de viaţă al Fundaţiunii Regele Carol al II-lea. Pe această Fundaţiune se vor bizui şi vor găsi într'însa întotdeauna sprijinul cel mai nepreçupeţit, toţi făuritorii culturii româneşti. *Să ştie toţi că Eu Insumi voiu veghia asupra desvoltării culturii noastre prin intermediul acestei Fundaţii*. In privinţa răspândirii cărţii, avem toţi o datorie: fără a fi moralişti excesivi, suntem datori să încurajăm în primul rând cărţile care pot sluji la ridicarea morală a poporului şi care pot să difuzeze în întreaga naţiune cunoştinţele de care ea are neapărată nevoie. Urmând acest program, să pot anunţa că Fundaţiunea Regele Carol al II-lea va începe publicarea a două biblioteci. Prima este aceea pe care am numit-o Eu *Biblioteca Energia*. Sunt cărţi prin care se va pune la îndemâna tineretului şi omului matur glorificarea actelor de muncă, de energie şi de străduinţă, care vor servi — cred — la încurajarea acestui spirit atât de necesar în desvoltarea naţiunilor. A doua va fi *Biblioteca Enciclopedică*, în care se va pune la îndemâna tuturor un mănunchiu de cunoştinţe absolut necesare ».

Şi ca întotdeauna, după un an, când se deschide *Săptămâna Cărţii* din 12 Mai 1934, Regele Carol al II-lea, e în măsură să constate cu mulţumire că fapta a încununat vorba: « Anul trecut, la deschiderea acelei prime Săptămâni a cărţii — a cărei iniţiativă datorită domnului Gusti, pe atunci Ministrul Instrucţiunii Publice, am îmbrăţişat-o cu tot dragul, sfătuind ca anul acesta să iasă din mâna Ministerului şi să treacă în seama unui organ de cultură pură, şi va fi pentru Mine totdeauna cea mai desă-

vârşită bucurie când voiu vedea desvoltându-se din ce în ce mai puternică şi mai rodnică această activitate — anul trecut, zic, am luat angajamentul că Fundaţiile Culturale Regale vor păşi cu energie la muncă. Veţi putea constata, prin ceea ce vi se va arăta astăzi, că ne-am ţinut de cuvânt. Facem o operă utilă — sunt convins — dar în acelaşi timp vrem să facem şi o operă pilduitoare — şi eu aşi fi foarte fericit dacă toţi ar urma calea pe care am păşit noi... Nu e vorba — aşi putea zice — de nici o paternitate de idei. Ideile pe care le răspândim dela Fundaţiile Culturale Regale sunt ideile bune pe care le semănăm în mintea tuturor, şi vom fi fericiţi dacă alţii vor putea face o operă mai rodnică şi mai puternică decât a noastră... ».

Fundaţia pentru Literatură şi Artă Regele Carol al II-lea şi-a cristalizat un program editorial, depăşind de îndată promisiunile începutului: Biblioteca Energia, Biblioteca *Informativă*, *Biblioteca* Oraşelor, Biblioteca Documentară, Biblioteca Enciclopedică, Colecţia Scriitorilor Români Contemporani, Colecţia Scriitorilor Străini Moderni şi Contemporani, Biblioteca de Filosofie Românească şi în sfârşit Revista Fundaţiilor Regale. Aproape o sută cincizeci de volume, totalizând câteva sute de mii de exemplare, într'o excelentă execuţie grafică şi pe o bază de mare difuziune. Pentru întâia dată, acest instrument de cultură, cartea, îşi putea îndeplini adevărata menire. Cu mari sacrificii şi într'un spirit eliberat de grija calculelor de tiraj, operele scriitorilor tineri, lucrările de filosofie şi ştiinţă, ediţiile critice şi colecţiile documentare, au căpătat drept la lumina tiparului. Criteriile de selecţie urmărind valoarea în sine a operei, nu valoarea comercială, a redat cărţii blazonul de nobleţe.

Uniunea Fundaţiilor Culturale Regale a contopit mai apoi toate aşezămintele de cultură întemeiate de cei trei Regi ai ţării. *Fundaţia Carol I* din Bucureşti, *Fundaţia Regele Ferdinand I* din Iaşi, *Fundaţia Institutului de Cercetări Ştiinţifice Regele Carol al II-lea* din Cluj, împreună cu celelalte două ctitorii domneşti, lucrează astăzi sub directa ocârmuire a Regelui Carol al II-lea, după un program care se completează armonic pe diferite planuri. Astfel, cuvântul *cultură*, luat de atâtea ori în deşert şi-a reabilitat sensul. E o realitate în mers. A fost însă nevoie de un nou Brâncoveanu pentru a săvârşi miracolul. Şi fireşte, această veghe asupra culturii româneşti, nu s'a mărginit la ctitoriile regale.

M. S. REGELE CAROL II ŞI MARELE VOEVOD MIHAI, LA SERBĂRILE PENTRU COMEMORAREA MARTIRILOR HORIA, CLOŞCA ŞI CRIŞAN, LA ALBA IULIA, 28 FEBRUARIE 1935

La deschiderea cursurilor universitare şi academice, la inaugurări, congrese, aniversări, şedinţe ale Academiei, la învestirile înalţilor prelaţi, de ziua Cărţii sau la un centenar de liceu, la aniversarea Gazetei Matematice sau la un congres pentru Istoria medicinei, la Şcoala Politehnică sau la Institutul de Ştiinţe Penale; pretutindeni Regele Carol al II-lea a fost prezent, încurajând fapta, slăvind începuturile şi oamenii celor dintâi îndepliniri culturale din epoca eroică a lui Gheorghe Lazăr, a lui Asachi, a lui Kogălniceanu, căutând în acest trecut îndrumările viitorului. Dela 12 August 1930 până în Martie 1936, e faţă la cincizeci de solemnităţi culturale, rostind cincizeci de discursuri, în locuri deosebite, cu prilejuri deosebite, luând sub ocrotire ramuri şi manifestări deosebite ale culturii; ţinând în totdeauna ca o rostire să preceadă ori să urmeze unei fapte. Citirea acestor discursuri, tipărite într'o cărţulie populară din « Biblioteca pentru toţi », evidenţiază un principiu şi o metodă călăuzitoare. Programele se anunţau minimale; au fost întotdeauna depăşite de realizări, spre deosebire de obşteasca datină a manifestelor de ofensive culturale puse la cale de guvernele politice de partid, făgăduind minuni care nu angajau la nimic

și sfârșeau în nimic. Taina atâtor isbânzi nu e greu de aflat. E în acel *suflet*, care atât de des revine în rosturile regale, desmorțind energiile, încolonându-le într'un vibrant și optimist dinamism, cu singura recompensă în mulțumirea operei constructive încheiate, a datoriei împlinite.

PRINCIPELE MOȘTENITOR CAROL ȘI FIUL SĂU MIHAI

rioară, fiindcă starea de răsvrătire e numai un *efect*, al unor cauze mult mai profunde, psihologice, de desechilibru interior. In afară de nevoile lor biologice, generațiile se călăuzesc și după concepția pe care și-o fac despre viață, despre drepturi și datorii, despre valorile și țelurile permanent umane — concepții ondulatorii dela epocă la epocă și dela generație la generație. Concepții cu proporții și putere de mituri.

ORGANIZAREA SPIRITUALĂ A TINERETULUI

Generațiile de după războiu sunt pretutindeni bântuite de neliniște. E o nouă boală a veacului. Cu urmări mai adânci decât toate celelalte crize, economice, politice și sociale care macină omenirea de două decenii; criza spirituală a tineretului e mai încărcată de amenințări, fiindcă ea va decide asupra viitorului, fără posibilități de tratate, de alianțe, de reforme, fără acele rectificări de ordin exterior ce pot surveni într'un moment de alarmă, ca să abată sau să înfrâneze mersul evenimentelor.

Niciodată nu s'au succedat în timp atât de scurt, condiții de viață atât de contradictorii și neprevăzute. Schimbările materiale implică și schimbări de mentalitate. Dar asemenea adaptări urmează un ritm mult mai încet, căci forțele morale care comandă evoluția sufletească a popoarelor sunt create de lungi acumulații ereditare, rezistente mutațiilor. Copilul celor din urmă două decenii s'a deșteptat într'o lume ieșită din axa firească. Procesul îndepărtatei stabilizări, e deocamdată în faza haotică de distrugere a unor valori și de recompunere a altora. Armătura familiei a slăbit. Copilul poartă stigmatul acestei descompuneri. Instrucția școlară și programele învățământului, alcătuesc o moștenire petrificată a trecutului, fără o mobilă adaptare la semnele și la datoriile vremii. Școala e departe de a corespunde menirii sale. Iar copilul e victima acestui sistem de educație, care furnizează societății posesorii de diplome, inapți de a observa prin mijloace proprii, de a gândi prin mijloace proprii, de a se determina prin ei înșiși, de a acționa. Posesori de diplome pe care societatea nu-i poate absorbi, nu-i poate utiliza și nu-i poate hrăni, osândindu-i la cel mai fără speranță șomaj și la cea mai primejdioasă declasare: declasarea prin carte.

Inadaptații devin inamicii societății. Spiritul nou se manifestă astfel ca o stare de nemulțumire generală a tinerelor generații, svârlite într'o lume ce nu-i primește, bătând la uși închise, găsind toate locurile blocate de generațiile înaintașe. De aci mistica schimbărilor providențiale. De aci efervescența alarmantă pe care n'o poate înfrâna ori cataliza nici o forță exte-

Instituind *Oficiul de Educație a Tineretului Român* și *Straja Țării*, Regele Carol al II-lea a îngrijit a da tineretului dela cea mai de jos treaptă a vârstei, o nouă disciplină interioară, o armătură morală, climatul în care se formează caracterele, căci oamenii se conduc în viață mai mult după caractere, decât după inteligență și suma cunoștințelor acumulate. E o terapeutică sufletească. Un corectiv al educației din școală, neîndestulătoare și ades vătămătoare. O altfel de pregătire a viitorului.

In cuvântarea rostită de Suveran când a inaugurat *Ora străjerilor la Radio*, cristaliza această luminoasă definire a scopului și a mijloacelor: De unde a răsărit nevoia de a creia această mișcare, cred că e ușor de ghicit. Ea este o urmare a războiului. Tineretul nostru creștea fără nici un ideal. Atâtea manifestațiuni morbide se arătau, care pentru aceia cu dragoste de neam și simțul răspunderii viitorului, puneau o problemă vitală: Ce va deveni această țară atât de frumoasă, atât de bogată, dacă generația de mâine trăește în această lipsă de avânt, această lipsă de ideal pentru lucruri frumoase și utile?

Cu străjeria venim să împlinim acest gol. Deviza străjerului este: Credință și muncă pentru Țară și Rege. In aceste cuvinte se rezumă programul nostru de educație. Credința: baza oricărei acțiuni; trebue să arătăm deci tineretului nostru că spre a propăși în viața lui, trebue să aibă înainte de toate credință. Credința în Dumnezeu și în Biserica strămoșească, credința în țara lor, credința către acela care întruchipează patria: Suveranul. Dar dacă în sufletul lor, în toată firea lor, au acest îndemn al eului, ei mai trebue să învețe, că fără corolarul credinței, munca, nu pot îndeplini nimic. Plecând deci dela aceste principii temeinice, am clădit tot idealul nostru de educație și de muncă. Să nu uităm că ne adresăm în primul rând către elementele al căror suflet, mentalitate și trup, sunt în plină formație, deci și mijloacele noastre trebue să fie alese ca să corespundă materialului ce-l luăm în primire. Multă lume nu vede în această mișcare decât partea ei formalistică,

formațiuni, ceremonial, costum, salutul, etc. Acestea nu sunt scopul, ci numai mijlocul. Partea formalistică are menirea de a așeza străjerul într'un cadru de *disciplină*, de *spirit de corp*, de *camaraderie* și solidaritate. Prin aceste sentimente indispensabile pentru bunul mers al unei organizări sociale, voim să formăm un spirit care dela solidaritatea celulei, să devie un sentiment de solidaritate națională. Dela sentimentul de mândrie al micei unități, la sentimentul de mândrie al Neamului. Unii cred însă, că în mișcarea Oficiului de educație a tineretului român este o maimuțăreală a unor lucruri făcute peste granițe. Nu este așa. Străjeria este un lucru specific românesc, izvorît din nevoile intime ale țării noastre și clădită numai și numai pe ceea ce cer nevoile României și neamului românesc. Noi nu suntem o școală, noi suntem o credință, un avânt. Lucrul nostru se face pe cât se poate în aer liber. Trăind în mijlocul naturii, îmbibând trupul cu aer curat, voim să creștem tineretul astfel, ca să devină cetățeni puternici, curați și voioși... Funcționăm de un an de zile. Rezultatele se văd. Școlile, pe lângă care sunt unități de străjeri, au făcut progrese vădite: e mai multă voie bună, mai mult spor la învățătură și, ceea ce e de căpetenie, mai multă disciplină ».

Străjerismul a apărut astfel în ceas prielnic, pentru a suplini o lipsă structurală a școlii românești.

Dela școala care desrădăcina copilul din mediul său firesc, printr'o întoarcere la natură, la utilizarea educativă a realităților din viața socială, prin disciplina muncii, prin « libertatea ordonată », prin desvoltarea personalității și prin folosirea tradițiilor, a dansurilor, a sportului, a jocurilor, a cântecului, a lucrului manual, prin organizarea dirijată a spiritului de solidaritate și prin stimularea spiritului de inițiativă, s'a creat tineretului un ritm nou de viață. O disciplină interioară, care la fragedă vârstă derivă adesea din cea exterioară. Cum rolul educației este să statornicească obiceiuri transformate mai apoi în călăuze ale vieții zilnice, nu mai încape nici o îndoială că prin această acțiune permanentă a străjerismului asupra caracterului, se pregătește viitorului o generație cu altă armătură morală, imunizată tuturor crizelor. Un suflet omogen, stabilizat, învigorat de contactul tonic cu realitatea. Nu era nevoie prin străjerism ori alte așezăminte similare să înveți curajul unui popor care l-a dovedit de atâtea ori, în atâtea împrejurări, dar era nevoie să *i-l disciplinezi*, să-l orientezi, să-l prefaci într'o virtute activă, dintr'o forță adesea negativă și anarhică. Iar fapta aceasta s'a *îndeplinit în timp neașteptat de scurt, prin aceeași* voință care a dat altă față și suflu culturii românești. « Tinerețea lui Carol al II-lea — scrise profesorul Nicolae Iorga, a crescut *acolo unde noi*, prea deprinși cu cele reale, n'am mai putut spera. El și-a dat seama de virtuțile ce se cuprind în două domenii cu totul *neexplorate* sufletește, dar *pline de adevărate comori*: copiii din școli și lumea dela sate. Cei dintâi considerați numai sub raportul lecției învățate, a notei și a examenului: bucheri reușiți și bucheri nereușiți.

MARELE VOEVOD MIHAI ȘI COLEGII SĂI DE CLASĂ

Ceilalți lăsați în grija agenților electorali. Și sprijinit pe un număr de oameni cu voința tare, Regele a dovedit și celui mai îndărătnic tăgăduitor, că din materiale cu totul nouă se poate face altă Românie, care an de an crește și se întărește, sigură de viitor. Acești cercetași pe cari i-a avut în seamă ca Prinț, acești străjeri, mai mari și mai mititei, acești premilitari cari aveau în ochi la defilare acea furie a ostașului pe care o admira Goethe la veteranii cari ieșeau, sumbri, din Maiența, toți aceștia vin dela frumoasa încredere a Suveranului. In același *ritm nou*, erau și cuvintele de o caldă elocvență pe care le-a rostit liber Regele, știind să unească în ele tonul părintelui cu mândria Domnului. Dintr'însele lipsea un lucru: *reclamarea dreptului ce se cuvine creatorului acestei opere*. Se cuvine ca noi să îndeplinim această lipsă, înclinându-ne cu gratitudine cui a avut *deciziunea de a începe și fericirea de a vedea opera realizată* ».

Dacă profețiile pentru viața individuală sunt imposibile, ele se dovedesc mult mai valabile pentru desfășurarea orientărilor colective. Fenomenele sociale, ca și cele fizice, urmează câteva legi invariabile. E o axiomă banală, că societatea se întemeiază pe instincte și pe obiceiuri, nu pe idei. A descifra aceste instincte, a folosi obiceiurile, a le disciplina, din complexul de elemente care alcătuește persona-

M. S. REGELE CAROL II ŞI MARELE VOEVOD MIHAI, SCHIORI

litatea unui popor, a alege pe cele mai prielnice favorizându-le ca să capete o influenţă covârşitoare şi să anihileze acţiunea celorlalte; aceasta se numeşte a pregăti viitorul printr'o metodă realistă. Aceasta se înfăptueşte acum prin străjerism, sădind în sufletul tineretului o credinţă, croindu-i norme de disciplină lăuntrică şi exterioară, respectul unei autorităţi morale şi materiale, nu numai ascultată, ci şi nediscutată. Câteva principii limpezi şi distincte, vor înlocui turburarea himericelor abstracţii în care s'au format generaţiile precedente. Scepticul diletantism cu rădăcini în rafturile bibliotecii, va ceda unui realism energetic. Copiii şi adolescenţii de astăzi, cu asemenea formaţie la vârsta cea mai impresionabilă, vor alcătui ţara de mâine cu respectivii săi conducători de mâine. Nu e greu a lămuri de pe acum cum va fi acea ţară şi cum vor fi acei oameni, cari pe drept cuvânt vor purta numele *generaţiei Carol al II-lea.*

OŞTIREA ŞI ARMAMENTUL

Morţii războiului au dat ţării tot ce puteau da. Viaţa. Au lăsat urmaşilor o sacră dar grea moştenire, primejduită nu odată de duhul desordinei, de rutină sau de inerţie, de tot ce regimul politicii de partid cu zădărnicia discursurilor parlamentare şi cu desbinul campaniilor electorale, constituia un obstacol pentru o temeinică pregătire a oştirii.

Se cuvine subliniat întru absolvirea partidelor politice de alte păcate, că măcar pe acest tărâm a existat întotdeauna un sincer deşi inoperant consens. Principial n'au fost precupeţite jertfele pentru armată. Ne-am aflat cruţaţi de himericul delir al pacifismului şi al desarmărilor. Dar atât nu era destul. Bugetul ţării în veşnic desechilibru, devorat de sinecurism, nu rezerva armatei nici pe sfert decât cereau nevoile cele mai urgente. La 8 Iunie 1930, când Regele Carol al II-lea depunea jurământul, găsise o armată demoralizată de sărăcia echipamentului şi armamentului, cu sentimentul inferiorităţii faţă de oştirile celor mai pacifiste puteri, care parau războiul utilând soldatul. O galvanizare a moralului s'a produs în primele ore, numai prin conştiinţa armatei că şi-a recăpătat comandantul firesc. Reazămul material s'a închegat însă mai încet, mai târziu, după o mult mai anevoioasă luptă cu rezistenţa oamenilor, a sistemului, a condiţiilor create de rutina oamenilor şi a sistemului. In ordinele de zi, în mesajiile Tronului la deschiderea sesiunilor legiuitoare, grija Suveranului pentru armată se vădea ca întâia poruncă a vremii. Guvernele erau de acord, dar se mărturiseau incapabile de o sforţare efectivă. A fost nevoie de afirmarea unei voinţe neînduplecate, pentru a sgudui această inerţie.

De două ori, la două încheieri de manevre, M. Sa Regele Carol al II-lea a făcut pomenire despre aceste strădanii şi îndoielile cu care au fost întâmpinate. Odată, după manevrele din toamna anului 1935: « Acum patru ani, la manevrele care s'au ţinut în împrejurimile Romanului, am luat faţă de oştirea Mea un angajament solemn: de a veghea fără odihnă la reîntărirea şi reînarmarea ei. Am ştiut, când am pronunţat aceste cuvinte, ce sarcină enormă am luat pe umerii Mei. Dar am făcut-o cu deplina conştiinţă, am făcut-o mânat de o dragoste neţărmuită pentru oştire şi pentru Ţara Mea şi sunt hotărît şi astăzi, trecând peste orice piedici şi peste orice greutăţi, să duc această făgăduinţă la bun sfârşit ».

Iar a doua oară, după manevrele regale din regiunea Lugojului, în Banat, M. Sa Regele Carol al II-lea, stărue mai apăsat asupra acestor obstacole, cu mulţumirea că în anul acela, 1936, ele erau în bună

parte biruite: « Au trecut câţiva ani de când mi-am luat faţă de oştirea Mea un angajament şi anume acela că oştirea românească va fi întărită. Ştiu că după pronunţarea acestor cuvinte, pe feţele multora, poate chiar în sufletele multora, au fost surâsuri de îndoială. Nu cred că s'au îndoit de cuvântul Meu, dar cred că s'au îndoit de posibilitatea realizării acestei făgăduinţe. Manevrele din anul acesta au putut să arate tuturor că acolo unde este hotărîre, este şi îndeplinire, şi această făgăduinţă pe care am luat-o cu ocazia manevrelor dela Roman, astăzi sunt fericit că pot începe a-mi descărca inima în faţa oştirii Mele, arătându-i că a început să se îndeplinească. Ştiu că acest început a cerut ţării Mele un efort care atinge aproape limita, dar ştiu că poporul român este un popor care a fost totdeauna conştient că se poate bizui pe o oştire de ostaşi dar şi pe o oştire care să aibă, pentru trebuinţele răsboiului, sculele ce-i trebuesc. Efortul şi îndeplinirea nu sunt decât la început, dar aşa cum au început vă pot asigura astăzi că se vor urma pe aceeaşi cale şi cu un ritm iuţit... Înfăţişarea trupei care este baza însăşi a oştirii noastre, şi care, chiar după câteva zile de eforturi, care au fost îngreunate de o vreme neprielnică, s'a prezintat în chipul cum s'a prezintat la parada de azi dimineaţă, ne poate da cea mai desăvârşită încredere în acest material supra-uman care este ţăranul român ».

M. S. REGELE CAROL II ŞI MARELE VOEVOD MIHAI, INSPECTÂND CENTRUL DE STRĂJERI DELA BREAZA, 1937

Străbate încăodată, ca în toate rostirile regeşti, satisfacţia programului realizat cu tenacitate, cucerind terenul tranşee cu tranşee, transformând făgăduiala într'o datorie. Moralul corpului ofiţeresc, ţinuta trupei, hrana trupei, disciplina, uniformele, armamentul, unităţile modernizate şi motorizate, alcătuesc astăzi un reconfortant contrast cu oropsita oştire din epoca Regenţei care-şi primea comandantul tânăr, în straie ponosite, cu glasul împuţinat de sgârcitele raţii ale cazărmii. A renăscut o armată părăsită până atunci în umbră. Ameninţarea hotarelor nu mai trezeşte neliniştea de acum câţiva ani. Iar grija aceasta statornică, a dat atât de hotărîtoare roade, fiindcă la solicitudinea unui Rege pentru armata Sa, se adăoga o legătură sufletească de altă natură, o identificare cu spiritul de corp, după cum reiese din mişcătorul cuvânt camaraderesc, rostit la sărbătorirea a douăzeci de ani dela înfiinţarea corpului Vânătorilor de Munte: « Trebue să mărturisesc că în aceste clipe când găsesc din nou întruniţi în jurul meu pe vechii vânători de munte, de acum douăzeci de ani, mă simt cuprins de o nesfârşită emoţie — o emoţie care este produsă de atâtea şi atâtea amintiri! Prima emoţie care mă stăpâneşte, o am gândind la acei camarazi ai noştri, cari s'au jertfit pe înălţimile dela Cireşoaia şi împrejurimile Târgului-Ocna, tineri plini de avânt cari au căzut ca adevăraţi ostaşi legendari din timpurile străvechi... A doua emoţie, o simt când mă gândesc la trupele acelea glorioase şi la acel Batalion, care sub comanda actualului general Bădulescu, trecând peste orice ordin şi raţiune, a ştiut să restabilească, printr'o iscusinţă desăvârşită, o situaţiune socotită ca disperată la Marele Cartier General. Astăzi, când văd fluturând pe drapelul acestui batalion ordinul *Mihai Viteazul*, pot cu mândrie să afirm că el a fost un desăvârşit merit câştigat, căci acest *prim-batalion* de Vânători de Munte a ştiut *să facă o nebunie, dar a făcut-o cu conştiinţă şi avânt şi a reuşit — iar în răsboiu, orice nebunie de acest fel care reuşeşte, a fost şi va fi admisă*. A treia emoţie mă cuprinde, când văd lângă Mine pe aceia pe cari am avut plăcerea de a-i comanda. Plecat dela Batalion şi urcând până la comanda de Corp de armată, *graţie acestui spirit mi-am făcut şcoala Mea de ostaş*... Astăzi, când nu am numai grija trupelor de munte, ci grija întregei oştiri şi a ţării, sunt bucuros a vedea că sufletul ce s'a clădit în 1916 a ştiut, din generaţie în generaţie, să se păstreze şi să se înviorează până astăzi în acest corp de elită care a moştenit adevărata tradiţie a Vânătorilor de Munte ». Ostaş prin predestinare, prin temperament, prin educaţie, fostul sublocotenent înălţat în grad la 3 Octomvrie 1909, fostul comandant de batalion al Vânătorilor de Munte din 1916, era în măsură să cunoască spiritul armatei şi nevoile armatei din trăirea lor directă, intimă, parcursă de jos în sus pe toate treptele ierarhice; din acea suprapunere succesivă a experienţelor de fiecare zi, ce nu mai înşală ochiul după aparenţe. A fost o binecuvântată datină a Casei noastre dom-

MARILE MANIFESTAŢII ALE STRĂJERIEI, 8 IUNIE 1937

nitoare, şi n'o găsim nicăiri mai just tălmăcită, decât în cuvintele pe care M. Sa Regele Carol al II-lea le adresa fiului Său, Marele Voevod Mihai, la înălţarea în gradul de sublocotenent.

« Astăzi, prin încorporarea ta în acest viteaz batalion al Vânătorilor de Munte, îndeplineşti un act care este strâns legat de tradiţia Casei noastre domnitoare. Strămoşii noştri au crezut — şi bine au crezut — că legând din adolescenţă pe fiii lor cu oastea lor, închegă prima şi poate cea mai trainică legătură între ei şi Naţiune. Oastea este în Stat organismul care deşi înseamnă o elită, constitue totuşi cea mai desăvârşită şcoală de egalitate. Nu de unde ai pornit înseamnă ceva, ci unde, prin metodele tale şi râvna ta, ai ajuns.

Chiar dela cristelniţă ai fost sortit să fii al armatei, căci pe lângă naşii de sânge regesc, i-ai avut şi pe aceşti falnici soldaţi ai trupelor de munte, care din leagăn te-au iubit şi ţi-au stat de pază.

Imbrăcând în această clipă solemnă haina de ofiţer, după ce cu ştiinţă şi dragoste ai început să-ţi însuşeşti învăţămintele ostăşeşti, îmbraci nu o hlamidă sărbătorească, ci o zea a credinţei şi a datoriei... Intri în oştirea României nu ca o cinste făcută ei, ci ca o cinste făcută ţie, cinste de care, în fiecare clipă a vieţii, trebue să te arăţi demn. Oştirea este una din marile şcoli ale naţiunii şi acestei şcoli a tuturor fiilor Ţării te încredinţez astăzi cu dragoste şi încredere. Pentru unul a cărei menire va fi de a cârmui oamenii, nu există şcoală mai înaltă şi mai pilduitoare... ».

Erau cuvintele unui părinte. Erau şi un îndreptar monarhic. Prin prizma lor se luminează concepţia M. Sale Regelui Carol al II-lea despre armată şi rolul său, grija purtată pentru înzestrarea oştirii şi pentru întreţinerea unui moral cristalin, rece şi pur, neîntinat de pasiunile care învrăjbeau ţara prin virusul politicei de partid. Cu toate nenumăratele crize de guvern, cu toate crizele economice şi financiare, primii opt ani din domnia M. Sale Regelui Carol al II-lea, se soldează cu o desăvârşită primenire morală şi materială a oştirii, cu utilarea şi modernizarea unităţilor, cu o înarmare care va pune zid de fier hotarelor, la cea dintâi chemare. După această operă înfăptuită, era în drept să rostească în cel mai împăcat cuget, la sfinţirea Arcului de Triumf: Pavăză cum nu e alta a unităţii şi integrităţii naţionale, către ea nu trebue să meargă numai vorbele noastre de dragoste, dar şi toată munca noastră, spre a o face un instrument puternic şi credincios, adevărat zid de hotar, de care să se sfarme încercările duşmane. România care şi-a văzut îndeplinit cu atâtea jertfe visul secular, ştie ceea ce vrea să zică un războiu. De aceea vrea o oştire puternică, care să fie păzitoarea păcii, dar şi păzitoarea neadormită a neştirbirii hotarelor. Am luptat cu credinţă şi am biruit cu jertfa intereselor noastre individuale. Această jertfă nu s'a sfârşit cu împlinirea primului ţel al luptei, ci ea trebue să continue, ca să îndeplinească unitatea sufletească a tuturor forţelor pentru cucerirea ţelurilor de mâine: prosperitatea şi întărirea României. Acela ce va trece pe lângă acest Arc de Triumf, să se gândească, că dacă reprezintă comemorarea gloriei româneşti, el are la temelie oasele acelora cari au crezut şi s'au jertfit şi că, dacă aceste pietre ar avea glas, ar striga:

Trecătorule, gândeşte-te la jertfa celor căzuţi! Ce faci tu pentru întărirea şi consolidarea Patriei tale?

Doresc ca puţini să fie aceia cari auzind acel glas, să-şi ascundă faţa zicând: M'am gândit numai la mine!

O! Pietre scumpe, amintitoare de ceasuri de

vitejie, amintire a crezului şi a speranţei neamului, staţi veşnic de veghe şi spuneţi tuturora că numai cu credinţă şi jertfe pentru interesul obştesc, se poate înfăptui ceva pe acest pământ».

M. Sa Regele Carol al II-lea, avea temeinic cuvânt să rostească asemenea îndemn, după ce a primit defilarea trupelor în pas cadenţat de paradă; defilarea oştirii înviată prin voinţa, prin veghea, prin strădania sa. Dar dintre toţi sfetnicii din juru-i, nu pare să-şi fi ascuns nimeni faţa, zicând cu amară căinţă: «Doamne, m'am gândit numai la mine!». Poate fiindcă toţi îşi mai găseau o scuză şi o consolare. Se mai gândiseră şi la partid.

BISERICA ŞI GOSPODĂRIA. ALTE ÎNFĂPTUIRI

Toţi doctrinarii monarhici, mobilizând argumente din cele mai diverse domenii, socotesc indispensabil pactul între Tron şi Biserică, *pentru o mai deplină* conlucrare întru binele temporal al popoarelor. Chiar Charles Maurras, acest consilier tehnic al unui monarh fantomatic, militând pentru un sistem *experimental de politică* monarhică fără teren de experienţă, îşi birueşte rezistenţa structurală la spiritul creştin. Admite utilizarea credinţei şi a bisericii, ca forţe tutelare care *apără poporul de nihilism social. Pentru dânsul, ca şi* pentru Renan, religia este organizaţia devotamentului. Ca atare e un instrument de dominaţie asupra sufletelor, făcând cetăţeanul mai docil, mai răbdător, mai puţin neliniştit. Iar pe acest plan social, religia propovăduind virtuţile utile: caritatea, resemnarea, sacrificiul, smerenia, iubirea, solidaritatea, contribueşte la apropierea claselor şi deci la unitatea forţelor naţionale.

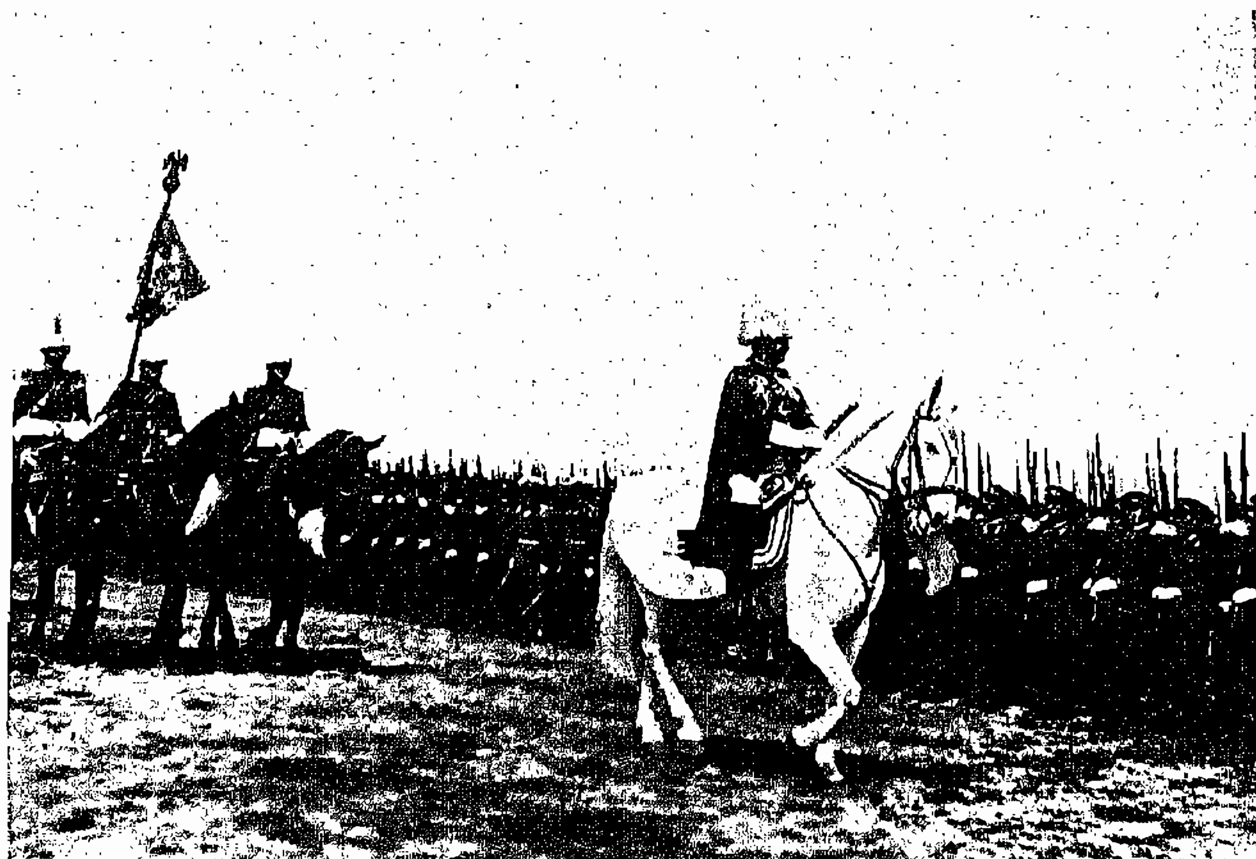
Argumentări reci, străine de noi, de prisos pentru *un popor a cărei fiinţă e din veac confundată cu credinţa.* «In religia ortodoxă — spune undeva istoricul N. Iorga — vedem cea mai veche tradiţie neîntreruptă de ideal uman, cea mai venerabilă tradiţie naţională, cea mai largă convieţuire între ai noştri. Prin ea suntem contemporanii martirilor, prin ea vorbim cu strămoşii în graiul lor, prin ea suntem fraţi în soluţia plină de speranţă a celor mai grozave probleme, ferindu-ne astfel de *semeţia*, ca şi de *umilinţa* gândului. Şi nimeni nu se atinge de colţul de suflet al rugăciunii, în care putem vorbi de-a-dreptul şi drept *Voinţei* prin care sunt toate cele ce ne înconjoară şi în ele, noi».

M. S. REGELE CAROL II, ÎMBRĂŢIŞINDU-ŞI FIUL, MARELE VOEVOD MIHAI, CU PRILEJUL RIDICĂRII SALE LA RANGUL DE SUBLOCOTENENT (1937)

Dacă pentru Apus, istoria modernă i se pare unui Jacques Maritain, numai succesiunea *diferitelor* faze de agonie şi moarte a creştinismului, ceea ce şi acolo e fără îndoială exagerat; noi am fost cruţaţi de o asemenea cufundare în apostasie. Credinţa a rămas *neştirbită*. Poate ameninţată pe alocuri de excrescenţe eretice, dar neştirbită în fond. E legământul cel mai viu al prezentului, cu trecutul vechilor vlădici şi *voevozi*, cu veacurile smeriţilor ctitori, cu acei monahi singuratici care în chiliile lor păstrându-ne «legea», ne aprindeau şi cele dintâi luminiţi de cultură.

M. Sa Regele Carol al II-lea, întâiul nostru rege născut şi crescut în această credinţă a străbunilor voevozi, nu făcea decât să lege un fir întrerupt al tradiţiei din biserica românească, atunci când o îndemna atât de stăruitor să păşească în veac, să lucreze asupra socialului şi naţionalului. Chilia nu e anticamera groapei, un adăpost pentru izolarea monahală de sufletul şi de viaţa populară, ci după o mai veche rânduială a trecutului nostru a fost întotdeauna un izvor de energie revărsat asupra lumii dinafară. Vlădici şi călugări cărturari, tălmăcitori de texte sfinte şi profane, scriitori de cronici, întemeietori de tiparniţe, ctitori şi gospodari de aşezăminte *spitaliceşti, de şcoli, de aziluri; vlădici, preoţi şi călugări* cu rol activ şi fruntaş în redeşteptarea noastră naţională. Aceştia înfăţişează trecutul. Şi pentru a urma drumul deschis de asemenea înaintaşi adormiţi

M. S. REGELE CAROL II TRECÂND IN REVISTĂ TRUPELE, 10 MAI 1937

în veac, au sunat toate îndreptările regale, cu prilejul învestirilor de Mitropoliţi şi Episcopi.

« De când Christos a clădit cu sângele său răscumpărător al păcatelor, biserica sa, faptul de a fi păstorul unei turme de credincioşi a fost o sarcină plină de griji şi de bucurii, rostea M. Sa Regele Carol al II-lea la învestirea Episcopilor de Huşi şi Caransebeş. In zilele de azi, când credinţa e bătută de atâtea valuri ale nebuniei, păstorul trebue să aibă mult mai multă grijă şi mult mai puţine bucurii. Viaţa de acum, mai puţin contemplativă, mai intensă, mai plină de grijile lumeşti ce le întâlnim în fiecare clipă, face ca rolul episcopilor să fie covârşitor... Păstorii bisericii trebue să facă din ea un lucru *viu*. Credinţa nu stă oblojită, numai în cele patru ziduri ale bisericei, ci în sufletul fiecăruia. Aveţi grija acestor suflete, doritoare de pace, doritoare de bine. Trebue să arătaţi cât de vie trebue să sune în inima fiecăruia, puterea mântuitoare a credinţei. *Poporul nostru, care atâtea veacuri a confundat noţiunea de Patrie cu acea a credinţei*, va pricepe uşor cât reazăm poate găsi în credinţa cu adânci pătrunderi în fiinţa fiecăruia... Credinţa strămoşească, ca să devie din nou adevărat mântuitoare, ca să devie sprijinul de toate zilele al poporului nostru, trebue să depăşească zidurile bisericilor clădite de om, să pătrundă în cele mai trufaşe palate ca şi în cele mai umile colibe, şi acolo să se cuibărească puternic, *în acea biserică clădită de Dumnezeu: inima oamenilor* ».

Episcopul din Scaunul Huşilor, îi aminteşte apoi pilda înaintaşilor: marele Dosoftei şi Veniamin Costache. Altădată, la învestirea Episcopului de Cetatea-Albă şi Ismail, aminteşte că Eparhia aceasta stă la temelia bisericei Moldovei, fiindcă din Cetatea-Albă, la anul 1401, a pornit Iosif, din neamul Muşatinilor, ca să devie mitropolit al Sucevei. La învestirea Mitropolitului Moldovei şi Sucevei, Nicodim, din nou evocă rolul egumenilor din vremurile marilor voevozi, al căror nume e legat nu numai de biserică, dar şi de luptele pentru neam. « Menirea bisericei — rosteşte la învestirea Mitropolitului Bucovinei — e o menire creştină şi o menire naţională. Biserica noastră este a lui Dumnezeu, dar şi a neamului ». Adresându-se episcopului nou învestit, de Arad, după îndemnurile duhovniceşti, încă odată revine la grija pentru rostul naţional al bisericei: « Pe urmă tot Prea Sfinţia Ta eşti păzitorul ţintirimului sfânt dela Ţebea. Sufletul acestor strămoşi şi martiri să vie astăzi, în ziua când te întăresc ca episcop al Aradului, Ineului şi Hălmagiului, să te însoţească pe drumul pe care păşeşti şi să-ţi fie la orice clipă îndemn pentru mărirea neamului ». Tot cu acest prilej, condensează într'o formulă rolul bisericii: « Operă creştinească şi operă naţională, opere deci strâns unite şi care se pot rezuma într'un cuvânt: *românism* ».

Regenerată în acest spirit proaspăt, activ, biserica noastră e din nou vie. Iar viaţa o datoreşte în covârşitoare măsură M. Sale Regelui Carol al II-lea, care

dela început a restaurat ritmul domniei în vechea ei matcă voevodală.

*

Grija pentru îndrumările spiritrituale, n'a fost niciodată accentuată însă în detrimentul celorlalte realităţi aparţinând universului material. Prin răsturnarea condiţiilor de viaţă; prin brusca noastră trecere dela popor păstoresc şi agricol, la forme de viaţă quasi-industriale şi artificial burgheze; prin administraţia minată de politicianism dela origine, cu oameni ai hatârului şi cu legi care creau instituţii necorespunzătoare stărilor de fapt, gospodăria ţării a rămas mereu în suferinţă. Lipsea iniţiativa, stabilitatea, continuitatea, responsabilitatea.

Ca la toate popoarele cu un trecut patriarhal, modernizate prin instituţii introduse din alte ţări cu altă evoluţie, s'a instalat un regim biurocratic, cu regule fixe, cu proceduri obligatorii; o rutină paralizantă. Exemplul cel mai tipic a fost şi rămâne Rusia, sub vechiul şi chiar sub actualul regim. *(L'Ancien Régime et la Révolution russes par Boris Nolde)*. Soarta noastră nu a fost prea diferită. Aceleaşi cauze produc aceleaşi efecte. Iar efectele ne-au întârziat cu o jumătate de veac, tocmai fiindcă exista adesea iluzia că am putea sări înainte peste o jumătate de veac.

Domnia M. Sale Regelui Carol al II-lea, a introdus în gospodărie câteva norme realiste, aplicate la fireştile noastre nevoi şi evoluţii, dela *sine* înţeles atât cât îngăduia regimul politic de partid. Starea sanitară a ţării a intrat sub directa sa oblăduire. Refacerea capitalei după un plan urbanistic se datoreşte şi unei de tot iniţiativei regale aproape supravegheri. Luna Bucureştilor, expoziţiile industriale, organizarea Oficiului naţional de turism, refacerea şoselelor, inaugurarea unei politici a vinului pentru a ocroti o ramură de producţie lăsată la anarhica voie a întâmplării, fondul creat pentru ajutorarea aşezămintelor spitaliceşti, planuri de sistematizare; toate au pornit din gândul M. Sale Regelui Carol al II-lea ori au fost însuşite de Suveran, căpătând numai aşa sorţi de înfăptuire, în nestabilitatea guvernelor fără principii de continuitate şi în inerţia aparatului administrativ încremenit în rutină. Dela codul penal, care-i poartă numele, până la un pod ori şcoală primară de sat, un stadion sportiv ori Cetatea Universitară, pretutindeni spiritul său se află prezent, sub o piatră de temelie. Duhul ctitoricesc al lui Brâncoveanu s'a întrupat în al treilea Rege al ţării, pentru a-i zidi cu osârdie numai aşezări de cultură.

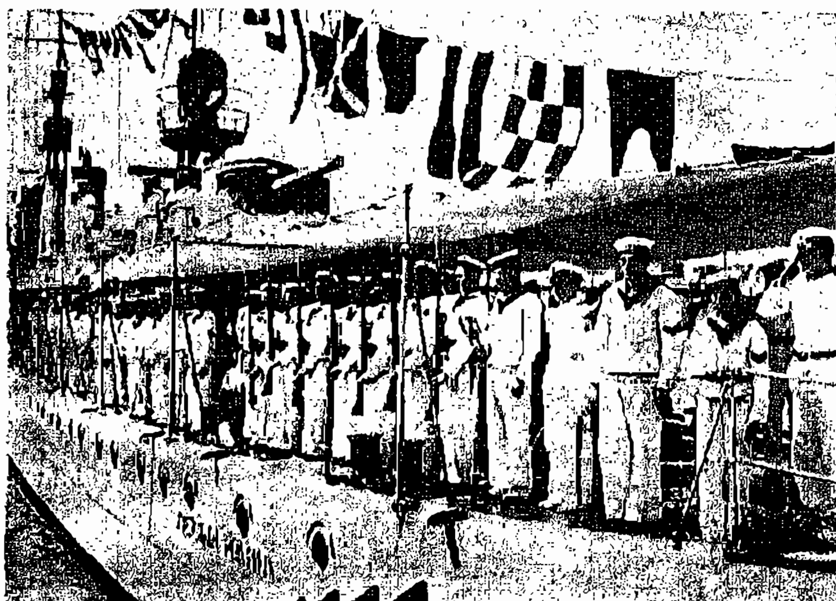

M. S. REGELE CAROL II, DEFILÂND IN FAŢA REGELUI ALEXANDRU AL JUGOSLAVIEI, 1933

AGONIA VIEŢII DE PARTID

In contrast cu faptele şi îndemnurile regeşti, care treptat schimbau astfel faţa şi sufletul ţării sub semnul duratei; partidele, oamenii politici şi guvernele se măcinau într'un tumult de instincte, de pasiuni, de supralicitări electorale, trăind numai în prezentul imediat. Vreme de opt ani evenimentele vieţii noastre politice s'au succedat perseverând în acelaşi sistem de erori, încât o greşeală devenea la rândul său cauza unei de neînlăturat greşeli viitoare, pentru ca aceste cauze acumulate în aceeaşi direcţie, să producă după legile mecanicei, o acceleraţie fatală. O acceleraţie spre lichidarea ultimă.

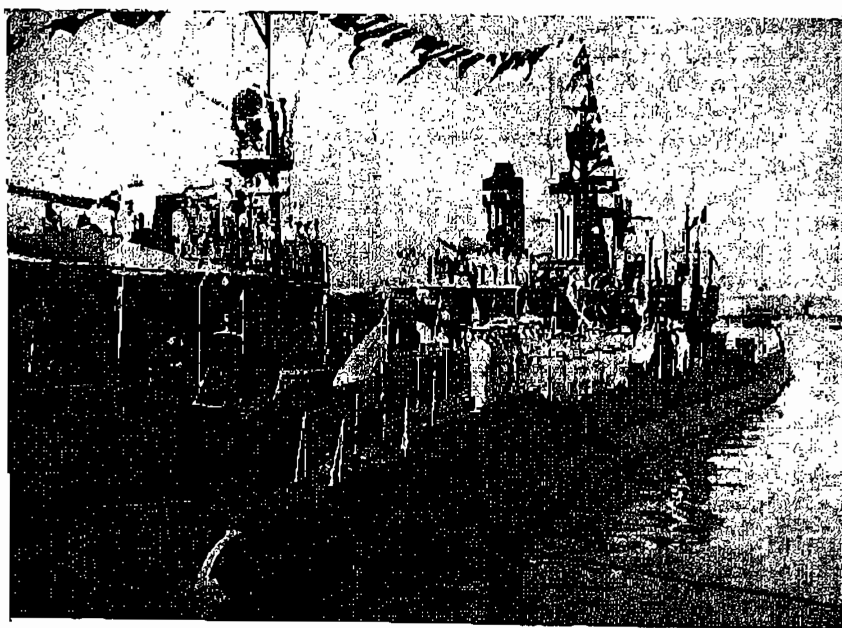
Recapitularea cronologică a evenimentelor e suficientă pentru a lămuri procesul de destrămare. Interpretările nu-şi mai au rost. Constituţia dela 27 Februarie 1938 a fost edictată de Rege; primită de popor, ca o isbăvire în ceasul al unsprezecelea; pregătită însă de partidele politice şi numai de ele.

DISTRUGĂTORUL «REGINA MARIA» LA SERBĂRILE MARINEI, 15 AUGUST 1937

La 8 Iunie 1930, domnia nouă începea în mijlocul unor mari speranţe populare. Rezistenţele partidelor politice au fost tot atât de mari. Incercarea unui guvern de colaborare a tuturor acestor partide n'a reuşit, zădărnicită făţiş de partidul liberal, prin intrigi lăturalnice de toate celelalte, fiindcă nici unul nu voia să împartă puterea. Guvernul Iuliu Maniu a fost reinstalat deci, cu un caracter provizoriu. Intre Rege şi primul ministru se iveau divergenţe de concepţie politică, iar cum nu-şi găseau deslegare, primul ministru s'a retras (Octomvrie 1930). Partidul naţional ţărănesc a continuat totuşi a guverna sub preşidenţia profesorului G. Mironescu, până atunci ministru de externe. Greutăţile cârmuirii sporeau. Criza economică tot mai accentuată aducea goluri în încasările statului. Agricultorii nu mai puteau face faţă datoriilor şi cereau o reducere a creanţelor. Partidul se afla împărţit în grupări divergente. In opinia publică se pronunţau simptomatice curente împotriva partidelor politice. Şi cum situaţia internă şi externă era tot mai nelămurită, guvernul Mironescu s'a retras (Aprilie 1931). A urmat o criză ministerială de aproape două săptămâni. Un record. Din nou Suveranul recomandă potolirea patimilor şi alcătuirea unui guvern naţional; din nou nu isbuteşte încercarea sub preşidenţia lui N. Titulescu. Ia fiinţă un guvern de personalităţi în afară de partide, guvernul de tehnicieni, presidat de profesorul N. Iorga, cu C. Argetoianu, ministru de interne şi de finanţe. La alegeri, guvernul s'a sprijinit pe o coaliţiune de grupări, cu aportul cel mai important din partea organizaţiilor liberale. Cu 47% din voturi, coaliţia guvernamentală obţinu 289 mandate în Camera Deputaţilor, faţă de 98 mandate ale întregei opoziţii.

Se impunea rezolvarea datoriilor agricole în primul rând. In aşteptarea unei soluţii definitive, s'a instituit un moratoriu (Decemvrie 1931). Incasările bugetare erau însă atât de slabe, încât Statul începea să nu mai facă faţă plăţii salariilor. Pentru o ţară în care domină burghezia funcţionărească sau burghezia ce-şi trage veniturile din relaţia economică cu Statul, situaţia devenea de o gravitate excepţională. Grija gospodăriei, încercările de redresare pe un timp mai îndelungat şi cu efecte târzii, treceau pe al doilea plan. Epuizând toate expedientele, guvernul Iorga-Argetoianu s'a retras (31 Mai 1932), deşi n'au lipsit priceperile şi bunevoinţele tehnicienilor. Mecanismul Statului era însă prea viciat de moştenirea partidelor politice. Din nou nu isbuteşte formula N. Titulescu. Se propune un guvern de alegeri presidat de Al. Vaida-Voevod, alcătuit de naţional-ţărănişti şi de fracţiunea liberală ruptă din partid în Iunie 1930. Incercarea dă greş. Se formează un guvern naţional-ţărănist, presidat de Al. Vaida-Voevod. Alegerile dau guvernului 40,3% din voturi, cu 274 locuri în Cameră; opoziţia de toate nuanţele, obţine 113 mandate. In locul guvernului de alegeri, depune jurământul un

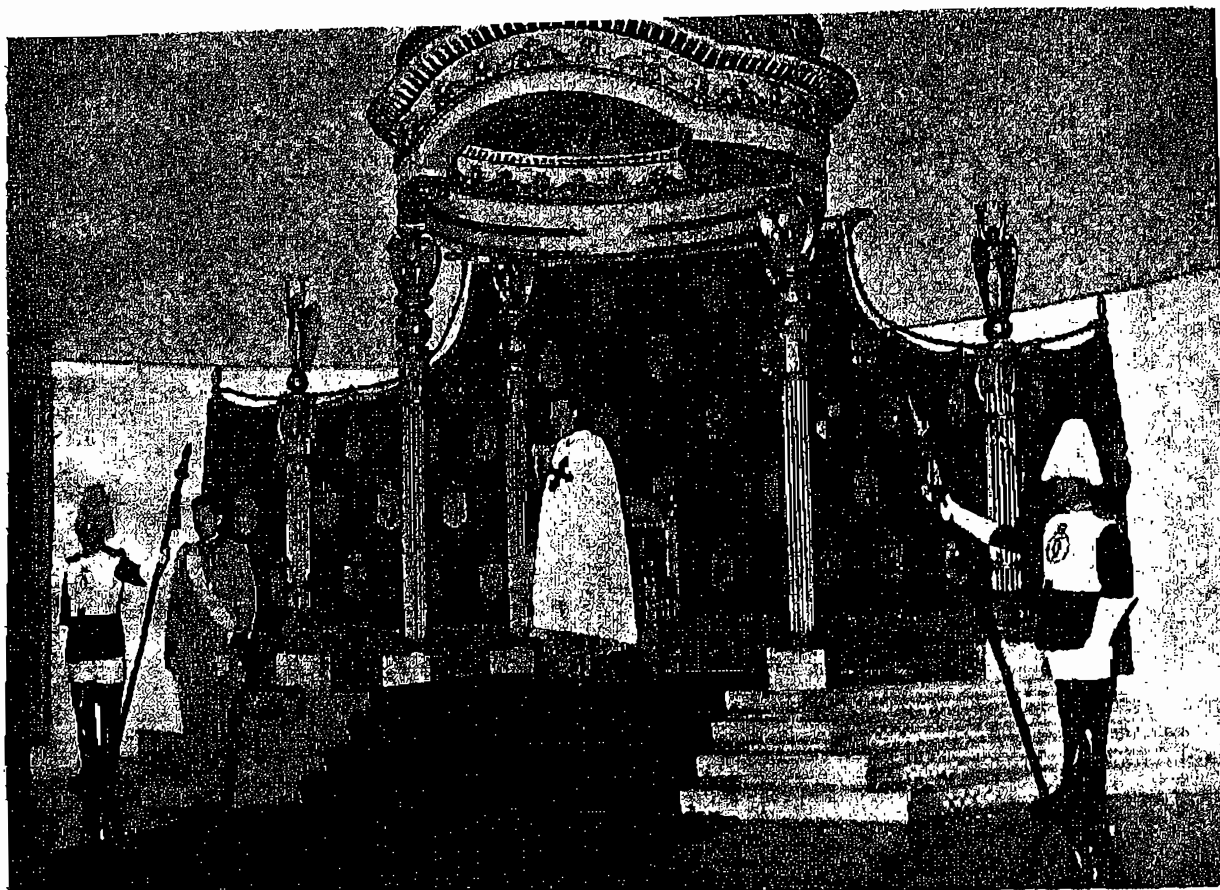
UNITĂŢI ALE MARINEI REGALE LA SERBĂRILE MARINEI, 15 AUGUST 1937
IN PRIMUL PLAN, SUBMARINUL «DELFINUL»

definitiv, sub aceeaşi preşidenţie. Dar partidul
ıl-ţărănesc venise la guvern minat de adânci
nţe interne. După o vară sbuciumată, în care
pu plata salariilor şi oarecare ordine financiară,
şte un conflict de politică externă. Conflictul
ocat de N. Titulescu — pe tema pactului de
iune cu Rusia Sovietică — şi duce la retra-
grăbită a guvernului (17 Octomvrie 1932). Ur-
o încercare de reconstituire a aceluiaşi guvern
ıl-ţărănesc, sub preşidenţia lui Iuliu Maniu,
Titulescu ministru de externe. Imposibilitatea
laborare între
ă şi prim mini-
împiedicat o
ie de durată.
ă demisie şi Al.
Voevod rede-
prim ministru
anuarie 1933).
itica externă se
la Geneva un
de organizare
i Inţelegeri (16
rie 1933); se
ază la Londra
Iulie 1933) o
ţie care pun ca-
ţării de quasi-
cu Rusia So-
; se pune bazele
gerii balcanice ce
să fie semnată
rziu (9 Februarie
Anul agricol cu
ltă îmbelşugată
junctura econo-
mondială, părea
lui oarecare des-
e în finanţele
Se revizueşte
ıl fiscal, se în-
o întărire a
ului şi o pri-
a personalului;
oment e vorba
de lichidarea tre-
ţi. Dar statele
e luaseră măsuri
tricţie care au restrâns debuşeele noastre; agri-
a nu se putea reface neavând unde plasa pro-
; scăderea exportului pune problema datoriei
e. Guvernul e atacat cu violenţă pentru înche-
ontractului de armament cu societatea cehă
la ». Izbucnesc alte scandaluri de aceeaşi na-
In opinia publică se adânceşte curentul impo-
partidelor politice. Retragerea guvernului a de-
inevitabilă. Se constitue un guvern liberal în
cu I. G. Duca (14 Noemvrie 1933). Alegerile
ului guvern 51% din voturi la Cameră, cu 300
ate, reducând opoziţia la 87 locuri. Dar I. G.
e răpus în gara Sinaia (29 Decemvrie 1933) şi
o altă eră de frământări. Partidul liberal îşi
dădea şef pe Dinu Brătianu; guvernul era presidat
de Gh. Tătărăscu (5 Ianuarie 1934). Auspicii neprielnice de guvernare, prin bicefalism. Totuşi, după începutul şovăelnic, guvernul se consolidează şi durează, în pofida fricţiunilor din diferite tabere.

In politica economică, partidul liberal, consecvent tradiţiei sale, inaugurează o politică de degrevări a capitalului mobiliar. Problema datoriilor agricole capătă o soluţie mai potrivită decât în legile anterioare (7 Aprilie 1934). Echilibrul bugetar nu se realiza însă, iar la vechile prevederi, se adăogau cerinţele noui de înarmare. Anul 1935 înseamnă o schimbare de concepţie şi metodă. Politica de degrevare e părăsită; îi ia locul o politică de strictă fiscalitate, nepopulară, dar menită să dea roade. Anii agricoli se succedau cu o recoltă mănoasă, criza economică din întreaga lume dădea îndărăt. Bugetul se echilibra treptat; începea lichidarea creanţelor rămase din vremurile de deficit; pentru înarmări nu s'a cruţat nici un sacrificiu; industria se desvolta lipsită de concurenţă pe piaţa internă. Neliniştea trecea însă de pe planul financiar şi economic, pe cel intern şi extern. Instalarea naţional-socialismului în Germania, expediţia italiană în Abisinia, guvernarea frontului popular în Franţa, răsboiul civil în Spania, bipolarizau acţiunea politică spre extrema dreaptă sau spre extrema stângă. Politica externă a ţării îşi denatura adevărata ei raţiune de a fi: era interpretată în funcţie de apropierea ori depărtarea de regimul politic intern al ţărilor de care ne apropiau ori ne depărtau interesele. Prin reflex, aceste apropieri sau îndepărtări aveau răsunet în politica noastră internă, stabilind confuzii pe amândouă planurile. Reconstituirea guvernului G. Tătărăscu, fără N. Titulescu la Ministerul de Externe (29 August 1936) a mărit aceste confuzii. Şi fireşte, ele au fost de îndată exploatate de partidele opoziţiei, cu o înverşunare care a răcit încrederea multor aliaţi. Beneficiind însă de o lungă durată, guvernul G. Tătărăscu, a introdus oarecare continuitate în gospodăria statului, a comunelor şi judeţelor. Câteva

M. S. REGELE CAROL II PRIMIND DEFILAREA TRUPELOR
24 IANUARIE 1938

M. S. REGELE CAROL II ŞI MARELE VOEVOD MIHAI IN SALA TRONULUI, 27 FEBRUARIE 1938

începuturi au dat roade. Rămân însă disproporţionate cu suma eforturilor şi cu iritarea spiritelor mereu crescândă. In interiorul partidului se dădeau lupte surde pe situaţii şi persoane, nu pe ideologii. In afara partidului, subteran, îşi făcea loc mişcarea ostilă politicei de partid, care capta în special tineretul şi avea răsunet în opinia publică prin proclamarea energică a primatului naţional. Legile pentru ocrotirea elementului şi muncii naţionale, votate sub presiunea acestor curente de opinie, rămâneau inoperante. Prin complicitatea tuturor guvernelor dela războiu încoace, ţara oferise o ospitalitate imprudentă refugiaţilor evrei din Rusia, din Polonia, din Ungaria, în ultimii ani din Germania. Activi, solidari, bucurându-se de credit, se încorporează întreprinderilor vechi şi creează altele noui; în profesiile libere concurează elementul naţional adesea pe baza unor diplome de origină dubioasă. Guvernul nu ia nici o măsură riguroasă. Apar listele personalului din întreprinderile industriale şi comerciale care se bucură de un regim favorizat şi utilizează totuşi în posturile de răspundere, bine retribuite, elemente de provenienţă recentă, într'o mare proporţie paşaportari. Această stare netăgăduită de fapt serveşte opiniei publice alte argumente în curentul ostil partidelor politice. Guvernul G. Tătărăscu isprăveşte printr'un abuz de iluzii. Ignorând legea psihologică elementară, verificată de atâtea ori, că alegătorul nu merge la urna de vot pentru a ratifica trecutul, ci pentru a scompta viitorul, demisionează şi se reconstitue presidând noui alegeri (Decemvrie 1937). Rezultatul e catastrofal pentru guvern. Se afirmă numeric curentul de opinie naţionalist, duşman vieţii politice de partid, întreţinut de o mistică ce impresionează imaginaţia populară. E ultimul act al vieţii de partid. Nu slujeşte însă de avertisment partidelor. In acest ultim ceas, guvernul Octavian Goga venit cu mari intenţii reformatoare, dar prizonier al mentalităţii şi obligaţiilor de partid, accentuiază atmosfera de epocă prerevoluţionară. Măsurile de defensivă în favoarea elementului autohton, lipsite de coordonare, exagerate verbal în vederea apropiatelor alegeri, au îndoit răsunet în viaţa economică internă şi în relaţiile externe ale ţării. Rezultatul alegerilor se vesteşte îndoelnic. Partidele politice se bucurau anticipat de acest eşec, într'o ciudată frenezie a sinucigaşilor prin persuasiune. Noul guvern, în sfârşit, naţional acesta, sub preşidenţia S. Sale Patriarhul Miron (10 Februarie 1938), pune capăt vieţii de partid. Chemarea M. S. Regelui Carol al II-lea către ţară, răsună ca o osândă a trecutului şi o eroică hotărîre de a salva viitorul:

« Timp de 8 ani Mi-am închinat toate gândurile şi toate sforţările Mele să cârmuesc Ţara rezemându-Mă pe organizaţiile politice constituite.

Din cauza cerinţei de a dobândi un cât mai mare număr de voturi, propaganda făcută cu prilejul diferitelor alegeri, a adus o nesfârşită nelinişte şi turburare în viaţa şi sufletul poporului Meu.

Această turburare sufletească s'a dovedit adânc nătoare, săpând chiar ființa Neamului.
România trebue salvată și sunt hotărît să o fac ıat de singurul și veșnicul Meu gând: interesele nauente ale Patriei și neprecupețita ei întărire. Voiu schimba deci această stare primejdioasă și ı păși fără șovăială la o cât mai grabnică îndrep- : a acestor stări.
Pentru aducerea la îndeplinire a acestui imperativ onal, am alcătuit sub președenția Patriarhului nâniei, un guvern de oameni de răspundere, care ıați de cel mai desăvârșit patriotism, descătușați l de activitatea de partid, vor avea tot răgazul i închine toate gândurile și toată munca numai ılui obștesc.
Acest guvern va despoliticianiza viața adminiivă și gospodărească a statului, va alcătui schimile constituționale care să corespundă nevoilor i ale țării și năzuințelor de astăzi a unei Românii trebue să se întărească.
M'am hotărît să pășesc pe această nouă cale cu tă energia și convingerea că este scăparea Patriei) fac mânat de acel sentiment de dragoste fără gini pentru țara Mea, pe care am fost chemat) cârmuesc și să o apăr prin grația lui Dumnezeu /oința Națională.
Sunt convins că această poruncă a timpului de ızi corespunde nu numai unei nevoi vădite, dar ıăzuinței sufletești a tuturor iubitorilor de neam lorese întărirea și propășirea Patriei.
In timpuri grele, singurele mijloace eroice sunt lea ce pot întări România și salvarea ei este suma noastră lege, pe care o voiu urma fără ezitare ».

NOUA CONSTITUȚIE

:recutul era pecetluit. Noua așezare a țării a fost ıusă învoirii poporului, cu proclamația a cărei ırins e o dojană pentru zilele de eri și o înviorare nădejde pentru cele de mâine. O consemnăm de-a'ntregul, ca prologul unui alt ciclu de domnie:
Infățișez astăzi Poporului Meu Noua Constituție nită să așeze temelii mai solide și mai drepte Staui nostru și să îndrumeze viața obștească pe o e mai sigură, mai liberă și mai sănătoasă.
Prin această nouă Constituție se proclamă hotărît âietatea Națiunii române care prin jertfele și creıța sa a creiat Statul nostru național.
Se statornicesc și se lămuresc mai bine datoriile și ıpturile Cetățenilor.
Se sporește autoritatea și se întărește independența ıvernului.
Se reduce numărul Senatorilor și Deputaților.
Se asigură o mai dreaptă reprezentare în Parla- ıntul Țării a agricultorilor, a muncitorilor, a inte- :tualilor și a celorlalți factori producători.
Se prevăd garanții și se hotărăsc incompatibilități /ere pentru membrii Parlamentului, așa încât aleșii ıțiunii să poată fi într'adevăr reprezentanții și ocro- orii nevoilor obștești.
Se așează pe drumul îndeplinirii datoriei toți slujiıii Țării, ferindu-i de urmările primejdioase ale frăântărilor politice.

Se prevăd pedepse aspre pentru răufăcători și în deosebi pentru cei vinovați de risipa avutului și banului public, acesta fiind de azi înainte socotită drept crimă.
Se institue un temeinic și riguros control al avutului și cheltuelilor publice.
Se statornicesc drepturile țărănimei pe pământul ce-l stăpânește prin expropriere.
Se acordă o mai largă și dreaptă participare la prețul concesiunii și la redevența proprietarilor de zăcăminte miniere expropiate de Stat.
Se asigură o egală îndreptățire tuturor semințiilor de altă rasă aflătoare de veacuri pe pământul României întregite.
Prin aceste îndreptări atât de folositoare aduse legii de temelie a Statutului Român sunt convins că se chezășuește Poporului Meu putința de a se desvolta liber și stăpân pe destinele lui, pe calea ordinei, păcii și a propășirii ».
In toate avatariile constituționaslismului nostru, se menținuse o singură constantă: fascinația ideilor și reformelor apusene, fetișismul formulelor general admise într'o lume cu evoluții deosebite și determinate de alte condiții istorice, etnice, geografice, economice, sociale, morale și tradiționale. Am adoptat prin parlamentarism doctrinele, deziderátele și zestrea ideologică a unei revoluții burgheze, cea din 1789, fără să avem propriu zis o burghezie.
Viața noastră politică a pătimit de această meteahnă inițială. Iar păcatul originar și-a ramificat zona de acțiune în toate domeniile: în cultură, în civilizație, în economia națională, în administrație, într'o superstructură hibridă care nu se ajusta fondului, conținutului, realităților ce ne vin mai de departe și mai din adânc.
Pe acest plan istoria politicii interne, a culturii și a civilizației noastre, se confundă de un veac încoace. Și e semnificativ că odată cu intrarea României în straiul silnic, neajustat pe timp, al acestui constituționalism factice de import, a luat ființă în chip automat și junimismul cu tot ce politic și cultural a reprezintat ca o energică reacție împotriva formelor găunoase, a simulacrului de occidentalizare cu orice preț și orice risc. Evidența acestui cerc al Junimii, devenit partid, indiferent de rolul pe care l-a exercitat asupra politicii românești, dovedește că vătămarea evoluției noastre a fost identificată la vreme. Un complex de împrejurări, poate o vinovată pasivitate, în orice caz un incurabil optimism cu nădejdea în miracolele absurde, a împiedicat un popas cu revizuirile de cuviință. Pleda oarecum pentru orientarea însușită și continuată în virtutea inerției, și o lege a sincronismului. Toată Europa din a doua jumătate a veacului trecut și a primelor două decade din veacul cel nou, descompunea și recompunea ideile de libertate și de egalitate politică, își făurea așezăminte, legiuiri, personal politic, tradiții constituționale. Nu mai puteam rămâne în urmă. Eram în pas cu vremea, deși demult, nu mai eram în pas cu noi, cu mersul nostru firesc.
Fără îndoială că nici spiritul cel mai negativ, nu s'ar încumeta să tăgăduiască înfăptuirile care aparțin

acestui regim. Unirea Principatelor mai întâi, secularizarea averilor mânăstireşti şi prima împroprietărire a ţăranilor, independenţa, regatul, unitatea naţională, împroprietărirea cea mare a obştei plugăreşti, s'au realizat de oamenii acestui regim, de Domnitorii timpului cu sfetnici recrutaţi de tron din personalul acestui regim. Partidele politice au cunoscut astfel o efemeră şi alternativă strălucire. Dedesubt, însă, organismul politic şi instituţiile sale se aflau atrofiate dela origină, fiindcă ideologiile, programele şi instituţiile purtau pecetea importului, în loc să rezulte din funcţiuni lăuntrice după axioma biologică: funcţia creează organul. Şi din asemenea pricină, tot ce s'a înfăptuit cerea o disproporţionată risipă de energii, de experienţe şi de riscuri. Reformele purcedeau nu dela cunoaşterea nevoilor şi a condiţiilor reale, ci erau demonstrate ca tot atâtea teoreme. Ele veneau de multe ori să debiliteze, dacă nu să distrugă desăvârşit, întocmiri vechi, cu rădăcini în trecut, în tradiţii şi în obiceiuri.

Populaţia rurală, covârşitoare ca număr, chemată întâia oară să-şi manifeste suveranitatea naţională, devenise prada electoralismului. Partidele vechi îşi modificau programele, luându-şi himerice angajamente pe care de altfel alegătorul sătean nici nu le cerea. Luau fiinţă alte partide proaspete, întemeiate exclusiv pe aceste închipuite revendicări. Fabricanţii scrutinului schimbau psihologia ţării: temperamentalul bun simţ şi realismul care stătea la baza structurii ţărăneşti. Omul politic, în acelaşi timp culpabil şi victimă, era prizonierul unui cerc vicios. Introducând sistemul supralicitărilor, s'a văzut silit să se supraliciteze pe sine, pentru a nu lăsa întâietatea concurentului. Chiar dacă angajamentele se evaporau la guvernare, foloseau arme de şantaj opoziţionist în mâna adversarului. O degenerare a democraţiei, amorfă şi atomică, sclavă numărului, a zădărnicit astfel capacitatea de iniţiativă, de organizaţie şi de acţiune.

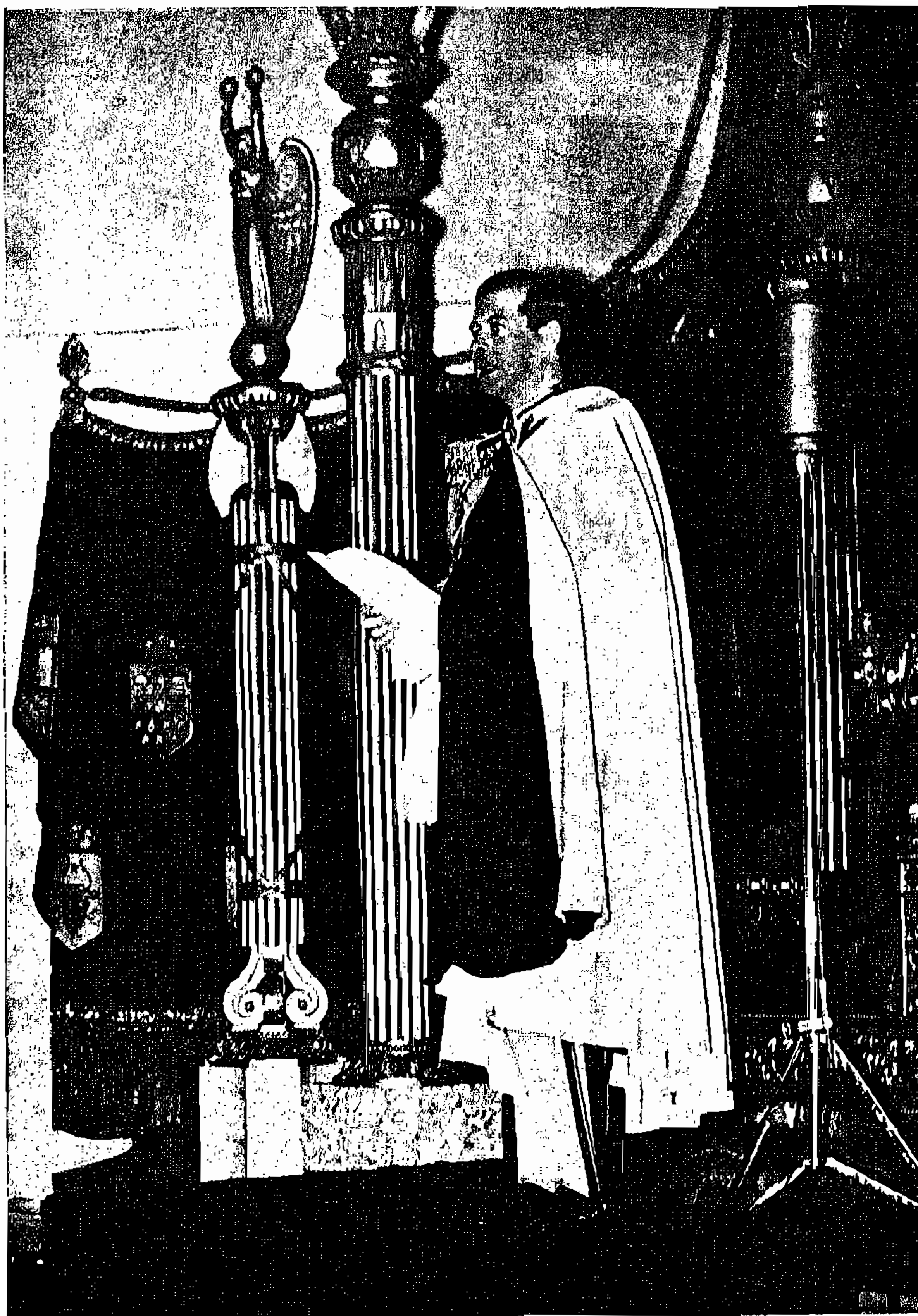
Două exemple ilustrează elocvent această paralizantă tiranie a ordinului numeric, a miriapodului electoral.

Reforma agrară şi conversiunea datoriilor agricole. Amândouă au fost dictate de nevoi imperioase, sociale şi economice. Amândouă au fost însă concepute, realizate şi aplicate exclusiv politic. Fiindcă libertatea guvernelor era ipotecată de alegători, soluţiile prudente, cu rezultate mai îndepărtate în timp, dar sigure, s'au aflat înlăturate sub presiunea electoralului. Proletarul agricol s'a pomenit înzestrat cu pământ de veci, fără utilaj, fără capital, fără credit, fără educaţia necesară, fără plan de cultură, fără seminţe selecţionate şi fără mijloace de înmagazinare şi de desfacere a recoltelor. De binefacerile împroprietăririi s'a resimţit prea puţin. Atât de puţin, încât după scurtă vreme a fost nevoie de conversiunea datoriilor agricole, care şi aceea, deviată dela intenţia iniţială, a mers să slujească în primul rând clientela politică, sordidă şi alimentară. Căci între aceste puncte opuse au oscilat fără excepţie programele pendulatorii ale tuturor guvernelor de partid: în opoziţie, doctrine garantând libertăţi şi drepturi, primatul muncii, revizuirea valorilor creatoare, ofensive culturale, proclamând o stoică şi spontană biruire de sine întru binele obştesc; la guvern, toate sofismele volatilizându-se în faţa asaltului dat de partizani, descoperind că este nevoie de autoritate, întronând cesarismul administrativ, sacrificând binele public interesului de partid, călcând constituţia şi rezervând clientelei politice o generoasă blagoslovire alimentară.

Vina nu era întotdeauna a oamenilor. Era a sistemului, a regimului. A schimba personalul, nu însemna a schimba ceva. Desinteresarea poate fi personală. Nu e colectivă. Iar partidele politice alcătuiau cele mai egoiste asociaţii, întemeiate pe exclusivism, dând poftelor un ton ideologic, confundând principiile cu apetiturile, fiindcă această dogmă şi numai aceasta, lega indivizi atât de deosebiţi ca origine, temperament, năzuinţi, pregătiri, stadii de evoluţie socială.

Oamenii de bună credinţă n'au lipsit. I-a alterat, i-a anulat treptat mecanismul regimului. Mai târziu s'au pomenit exaltând dela tribună cuvintele mari în care nu mai credeau, dar care cândva le-au exaltat cu adevărat tinereţele. Conducătorii partidelor, adeseori nu numai că nu puteau să facă nimic din ceea ce voiau să facă, ci săvârşeau exact contrariul, constrânşi la o duplicitate obligatorie şi involuntară, din calcule electorale, din manevre oportuniste, din teroarea numerică a clientelei.

In timpul acesta bogăţiile au schimbat de stăpân, provinciile de structură economică, generaţiile tinere de aspiraţii, statele europene de mistică. Omul politic schimba de partid cu o uşurinţă care nici nu se mai poate numi o vină, de vreme ce şi partidele schimbau vertiginos de program. In toiul campaniilor electorale, pentru diferite «*isme*» se sfâşiau agenţii electorali. In fond, examinate de aproape, aceste cuvinte nu mai corespundeau nici unei realităţi, nu mai conţineau nimic, se bucurau printr'un consens general de o valoare magică, o lozincă deşartă ca în orice societate tutelată de politică şi ca în orice politică subordonată frazei, formulei sonore, coardelor vocale. Categoria cea mai întregită de cetăţeni, prin paradox, a rămas tocmai cea mai importantă sub raportul numărului şi a valorilor de regenerare etnică, fiindcă era cea mai puţin pregătită, cea mai desarmată, cea mai nou chemată la practica electorală, cea mai uşor de ademenit şi cea mai de bună credinţă. Politiceşte, cea mai desinteresată. Alegătorii satului nu cereau îndestulări individuale. Printr'o admirabilă solidaritate obştească, de altfel impusă de condiţiile speciale de existenţă, aşteptau pe urma votului universal o refacere a vieţii locale, o grijă gospodărească, instrucţie, educaţie, asistenţă şi aparatul economic pentru a fructifica proprietatea ogorului. Şi cum proprietatea rurală e o instituţie politică, un bun şi o rezervă naţională, cu acest titlu avea drept la protecţia satului, la consolidarea şi garanţiile de integritate, confruntându-se cu patrimoniul moral şi material al ţării. Satul a fost svârlit pradă tiraniei locale, pe mâna unor funcţionari prea zeloşi şi omnipotenţi, creaturi ale partidului politic. Gospodăria rurală rămâne cel mai penibil contrast al timpului cu făţuiala urbanisticei din capitală. Statistica analfabetismului

M. S. REGELE CAROL II IN SALA TRONULUI,

RĂSPUNZÂND LA RAPORTUL DAT DE I. P. S. S. PATRIARHUL DR. MIRON CRISTEA, PREŞEDINTELE CONSILIULUI DE MINIŞTRI, ASUPRA REZULTATULUI PLEBISCITULUI PENTRU NOUA ORDINE CONSTITUŢIONALĂ, 27 FEBRUARIE 1938

e altă mustrare. Zavistia introdusă la sate de campaniile electorale, se precizează ca singura realitate care a lăsat într'adevăr urme. Triste urme! Sub regimul vieții de partid — clasele ocârmuitorilor politici, clase de consumatori — au tratat țăranul ca pe o vită de producție, fără să-i îngădue putința de a se ridica, de a-și valorifica energiile și însușirile, de a înnoda firul unei civilizații rurale în tradiția poporului și în mediul natural de unde am pornit.

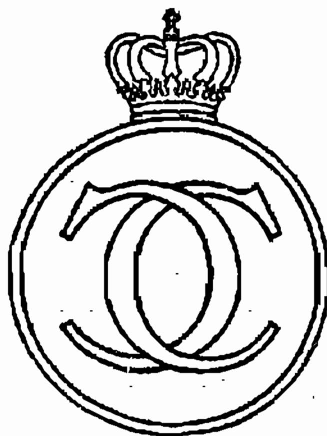
Această trădare, căci trădare e, alegătorul țăran a pus-o la inimă cu un fin instinct, ca unul care singur păstrează sufletul istoric, simbolic, al nației. A pierdut treptat mândria votului și încrederea în partidele destituite de propria lor incapacitate. Statistica progresivă a voturilor neexprimate în ultimele alegeri, e de cea mai usturătoare elocvență: 830.672 voturi neexprimate în 1928; 1.111.352 voturi neexprimate în 1931; 1.401.606 voturi neexprimate (mai mult de o treime din totalul alegătorilor) în 1933.

Există nefericiri fertile. Prin sațietate, partidele politice au pregătit o nouă formulă de viață, de vreme ce remediile vechi nu mai aveau nici un efect și adânceau o stare haotică. Acel amurg, pe care cărturarul Nicolae Iorga îl vedea încă din 1930, lăsându-se asupra vieții de partid, a încheiat un ciclu în seara zilei de 24 Februarie 1938, când 4.297.581 cetățeni, peste capul partidelor, peste programele spulberate, au primit cu bună și însuflețită învoire noua așezare a țării.

Iar epitaful, anticipat și acesta, al unei asemeni vieți de partid cu tot ce a putut zădărnici din fireasca noastră evoluție, îl aflăm într'o notiță din hârtiile lui Fustel de Coulanges, publicată postum de Paul Guiraud: « Dacă s'ar putea închipui un popor întreg îndeletnicindu-se cu politica, și dacă dela cel dintâi până la cel de pe urmă, dela cel mai luminat până la cel mai ignorant, dela cel mai grijuliu pentru menținerea unei stări actuale până la cel mai îndreptățit să râvnească la răsturnarea ei, ar fi stăpâniți de mania de a discuta afacerile publice și de a pune mâna pe guvernare; dacă s'ar observa efectele pe care această boală le produce în existența a mii de ființe omenești; dacă s'ar calcula turburarea pe care o aduce în fieștece viață, ideile false pe care le introduce în orice spirit, sentimentele perverse și pasiunile dușmănoase pe care le seamănă într'o mulțime de suflete; dacă s'ar socoti timpul răpit muncii, discuțiile, risipa de puteri, ruina prieteniilor și crearea amicițiilor false și a afecțiunilor care nu sunt decât dușmănoase, părele, distrugerea loialității, a încrederii, a siguranței, a politeței chiar, introducerea prostului gust în vorbire, în stil, în artă, desbinarea iremediabilă a societății, bănuiala, indisciplina, enervarea și slăbirea unui popor, înfrângerile care nu sunt decât o inevitabilă consecință, dispariția adevăratului patriotism și chiar a adevăratului curaj, greșelile pe care fatal fiecare partid trebue să le săvârșească rând pe rând, pe măsură ce ajunge la putere în condiții întotdeauna aceleași, dezastrele și prețul cu care trebuesc plătite; dacă se ține socoteală de toate acestea, nimeni n'ar mai șovăi a spune despre o asemenea boală că nu e cea mai funestă și mai spăimoasă molimă ce se poate abate asupra unui popor, că nu mai e alta care să aducă mai crude loviri vieții private și vieții publice, existenței materiale și existenței morale, conștiinței și inteligenței, și într'un cuvânt, că niciodată n'a fost pe lumea aceasta un despotism care să poată face atâta rău ».

Fustel de Coulanges zugrăvea o molimă, o urgie, care e pretutindeni și oricând aceeași, în afară de spațiu și de timp. Noi am trăit-o. Oglinda se potrivește de-aidoma cu viața noastră politică, înăsprită de zavistia din ultima vreme a partidelor ajunse la paroxism, înainte de 24 Februarie 1938. Și nu e o întâmplare lipsită de tâlc, că recapitularea aceasta a unor timpuri evoluate, țintuite și pecetluite în sicriul istoriei, se sprijină pe mărturiile și anticipările a doi cărturari, de epoci, țări și climate spirituale deosebite, dar din aceeași familie: istoricul Nicolae Iorga și istoricul Fustel de Coulanges. O trăire istorică nu se poate dispensa de învățămintele și avertismentele Istoriei, fiindcă evenimentele istorice cu toate experiențele, consecințele, desnodămintele lor, dacă nu sunt analoge, în orice caz sunt omologe. Numai partidele politice, cu simțul istoric decapitat, și-au descifrat în cronica Atenei, a Romei, a Rusiei, a Italiei, a Germaniei, a Spaniei, a Portugaliei, propriul lor destin venind către ele.

C. P.

ROMÂNIA IN VIAȚA INTERNAȚIONALĂ

Viața internațională a Statelor se desfășoară, în timpul de față, sub semnul conceptului de *cooperare*, de colaborare, între aceste « agregate umane, și anume cele mai perfecte din câte a înregistrat istoria popoarelor », cum caracterizează organismele etatiste Profesorul Louis Le Fur dela Paris. Căci Statele sunt privite în doctrina noului drept al ginților și sunt recunoscute în numeroase texte de drept pozitiv, astăzi în vigoare, ca *egale*, ceea ce firesc înseamnă că ele trăiesc și se mișcă pe un plan de *coordonare* nu de *subordonare* ca în trecut, când nu lipseau pretențiuni tutelare, — și ele erau adeseori recunoscute juridicește, — ale unor Puteri asupra altora, ale unor națiuni asupra altora. Și este atât de adânc împământenită astăzi în *conștiința juridică obștească*, — factorul ce legitimează sau condamnă principiile și instituțiile dreptului popoarelor, — această *egalitate* a Statelor, ce trebue desigur înțeleasă în primul rând ca o egalitate *juridică* ce permite fiecărui Stat să invoce în mod egal beneficiul și protecțiunea dreptului internațional, dar care trebue să aibă și consecințe politice asemănătoare, încât încercările, adeseori metodic organizate, de a o îndepărta din rolu-i de idee călăuzitoare în raporturile internaționale, au întâmpinat totdeauna o puternică rezistență colectivă. Și ea s'a ridicat mai ales din partea Statelor « cu interese limitate », după formula consacrată prin tratatul dela Versailles, pentru a denumi Statele *mici*, de odinioară, cele mai nenumeroase din comunitatea internațională. Explicabil este fenomenul acesta, căci nu trebue uitat că întreg secolul al XIX-lea, — care se termină, pentru istoria diplomatică, cu anul 1914, — a fost dominat de lupta între cele două politici externe posibile: *hegemonia Marilor Puteri* sau *egalitatea Națiunilor*, și că din această luptă, al cărei impresionant început îl înseamnă Congresul dela Viena din 1815, — când Hardenberg se întreba cu cinism: « Ce caută aci dreptul public? », spre a primi acest răspuns dela Talleyrand, susținător al punctului de vedere al celor mici: « Datorită lui, sunteți aci », — a ieșit până la sfârșit triumfătoare « egalitatea națiunilor ». Or, tot ce se câștigă prin străduințe și lupte, se încadrează mai adânc în patrimoniul comun, juridic sau politic, al națiunilor.

Dar, Statele recunoscute *egale* și *independente*, suverane adică, — ceea ce le conferă o libertate de mișcare, și de acțiune, care să nu depășească însă limitele fixate de dreptul internațional, — sunt mânate prin dinamismul vieții lor spre *cooperare*, spre conlucrare, în domeniul internațional. Ele sunt îndrumate spre această cale, dela care, chiar de ar voi, nu s'ar putea îndepărta prea mult, prin atotputernicia ce exercită fenomenul *interes*, — idee călăuzitoare a politicii internaționale, — care face ca Statele să fie obligate de a întreține continui și adeseori complexe relațiuni între ele, de diferite naturi; și prin comandamentele *solidarității* dintre State, în care jurisconsultul-diplomat Politis vedea « una dintre cele mai vii, și nediscutabile realități ale timpului nostru », dar care în ultimii ani mai ales, trece printr'o atât de gravă criză, încât s'a putut vorbi și despre « pulverizarea conceptului de solidaritate internațională » (René Giraud). Și instrumentele materiale prin care se concretizează aceste multiple relațiuni internaționale — cu atât mai numeroase cu cât este mai accentuat fenomenul *interdependenței* etatiste, — sunt *tratatele* internaționale, aceste acte juridice, de drept al ginților, bilaterale sau plurilaterale, ce crează obligațiuni și drepturi zise *derivate* (secundare sau accesorii) în limbajul doctrinii, pentru semnatari. Privite ca analoage contractelor, din dreptul privat, și prezentându-se juridicește, după opinia unui cercetător contemporan, ca « o procedură constituțională după care sunt create anumite norme juridice comune mai multor state » (P. Chailley), tratatele sunt într'adevăr un instrument atât de frecvent în manifestarea de voință a Statului, încât cu drept cuvânt se poate spune, că de stipulațiile lor sunt legate, — și acestea, orice concepție s'ar acredita asupra naturii juridice a Statului, — o foarte întinsă, dacă nu cea mai mare, parte din viața sa.

Odată stabilite aceste adevăruri, este cazul de a constata că diferit este locul și rolul pe care un Stat sau altul îl are în cadrul Comunității Internaționale, după cum, — deși bucurându-se în mod egal de drepturi comune se recunosc astăzi tuturor Statelor ce se pot încadra sub imperiul normei de drept al ginților, anumite drepturi *fundamentale*, imprescriptibile și inalienabile, ca unele ce izvorăsc din însăși ființa Statului, — el a moștenit mai multe sau mai puține obligațiuni internaționale dela înaintași, după cum mai desăvârșit sau mai puțin evoluat se găsește statutul său juridic internațional, după situația sa geografică sau economică, natura frontierelor sale, struc-

MIHAI VITEAZUL LA CUR[...]
Pictură de Franz Francken II, reprezentând personagiile ilustre dela curtea Împăratului. Tema compoziţiei este « frodiaţa adăci[...] importanţei ce i se dă. Tânărul din stânga, cu mantie b[...]

tura etnică a populaţiei sale, misiunea sa istorică şi de civilizaţie, în fine, sarcinile speciale ce apasă asupra sa, în scopul conservării ordinei internaţionale în fiinţă. La aceasta mai ales, se referea cunoscuta « Declaraţie a drepturilor şi datoriilor naţiunilor elaborată de « Uniunea Juridică internaţională », datată 11 Noemvrie 1919, când definea *egalitatea* Statelor în aceşti termeni: « Statele sunt egale înaintea dreptului. Egalitatea de drept implică o *egală cooperare* în reglementarea intereselor Comunităţii internaţionale, fără a-i conferi în mod necesar, o egală *participare la constituirea şi funcţionarea* organelor prepuse la gestiunea acestor interese ».

Ori, dacă privim poziţia *României* în viaţa internaţională, în lumina acestor factori, cu înlesnire se desprinde rolul ei important şi specific. Căci, deşi încadrată juridiceşte în categoria « Puterilor cu interese limitate », contribuţia ei în domeniul promovării pacifice a relaţiilor internaţionale, a organizării şi funcţionării organismelor noui ale vieţii Statelor — instituite fie prin Pactul din 28 Iunie 1919, creator al Societăţii Naţiunilor, fie prin tratatele de pace din anii 1919—1920, fie prin tratatele speciale ulterioare, — în funcţionarea apoi a diferitelor organe prepuse la gerarea intereselor internaţionale, este cu deosebire preţioasă. Dar unde se vede mai ales noua misiune istorică şi civilizatorie a Statului român întregit, este mai ales în ideia călăuzitoare politicii sale externe, nici odată desminţită dela « Unirea » cea mare din 1918, — oricine a fost conducătorul Departamentului Afacerilor Străine, oricare a fost coloratura de partid a guvernului în funcţiune, — care se poate sintetiza în această formulă: apărarea şi consolidarea ordinei internaţionale în fiinţă, prin respectarea şi onorarea tratatelor. De aci, caracterul esenţial al angajamentelor sale internaţionale: compatibilitate deplină între ele şi principiile Pactului Societăţii Naţiunilor, acest document ce ambiţionează — cu toate crizele periodice prin care trece Instituţia dela Geneva, cu toate scăderile şi lacunele sale — să realizeze un minimum de organizare juridică şi politică în domeniul internaţional; document înscris în capul tratatelor ultime de pace « ca un impresionant al lor frontispiciu », — şi privit de comentatorii săi, ca « o Chartă constituţională a nouii comunităţi Internaţionale ». (F. Larnaude). Compatibilitate deplină apoi, cu comandamentele nouii concepţii diplomatice, consacrate prin articolul 18 din Pact « diplomaţie deschisă », la lumina zilei, nu « diplomaţie secretă », ca în trecut. Ceea ce face că este suficient a deschide « Culegerea de Tratate » (Recueil des Traités...) dela Geneva, spre a vedea, aproape la zi, stadiul angajamentelor internaţionale ale României, spiritul lor, preocupările şi obiectivul lor. Din toate acestea

…RATULUI RUDOLF II
…ud capul lui Ioan Botezătorul ». Mihai este înfățișat, în fruntea banchetului în rolul însuși al regelui biblic — dovadă a
… a fi Sigismund Bathory. Muzeul Prado din Madrid.

se poate afirma, că România apare în cadrul nouei Comunități internaționale, ca un Stat cu o excepțională conștiință, la guvernanți și în marea masă a națiunii, a drepturilor sale intangibile, dar și a obligațiilor sale internaționale; ca un Stat ce a depășit cu mult pe multe altele, *în această privință*. De aci, câte odată, adoptarea în domeniul internațional a unor atitudini dăunătoare poate propriilor interese, în discordanță cu anumite amintiri istorice și legături sufletești, — precum a fost de ex. aderarea la politica de *sancțiuni* a Genevei contra Italiei, definită ca agresor în răsboiul italo-abisinian, în Adunarea Societății Națiunilor din Octomvrie 1935, — dar poruncite de această regulă de bază, axiomă oarecum a politicei externe, acum tradiționale, a României: loialitatea față de angajamentele însușite, ca Stat suveran, în exercitarea plenitudinii capacității sale juridice internaționale, onorarea semnăturii depuse pe un act juridic internațional. Nu odată a fost semnalată această atitudine constantă a României în viața internațională, de cronicari nepărtinitori și de bărbați de Stat străini, cu autoritate.

Stat pacific, constituit după seculare străduințe și sacrificii, în limitele sale firești — să nu uităm această constatare științifică a marelui geograf francez, Profesorul Em. De Martonne: « Statul Român reunește aproape pe toți Românii, între *frontiere oarecum ideale*, în jurul acestei citadele Carpatice, care a fost totdeauna inima națiunii române », — România ilustrează astfel, prin poziția sa în viața internațională, temeinicia acelui adevăr formulat în secolul trecut de școala italiană de drept internațional (care numără autori de reputația lui Mancini, Carnazza-Amari, Brusa, Esperson, Pierantoni, Pasquale Fiore, etc.): « Organizația Statelor pe *naționalități*, va însemna o garanție a dreptului în domeniul relațiilor internaționale. A adopta *principiul naționalităților* ca bază a dreptului, ar fi mijlocul cel mai înțelept spre a aplana contestațiile între State, calea cea mai sigură spre a stabili între ele relațiuni proprii să ușureze desvoltarea pacifică a fiecărui popor ». Angajamentele internaționale ale României, în aceste aproape două decenii de când există noua ordine internațională, vădesc, într'adevăr, strânsa legătură ce există între *pacifismul constructiv* și *principiul naționalităților*, care comandă mai presus de orice, astfel cum îl caracteriza odinioară ideologia wilsoniană, « satisfacerea legitimelor revendicări naționale, bine definite ». Ori România întregită este rezultatul uneia dintre cele *mai* elocvente aplicațiuni ale principiului naționalităților, care și-a găsit concretizare la națiunea română prin impresionante manifestări din trecutul istoric și din epoca întregirii Statului, a *voinții colective*; manifestări ce au pus Comunitatea

Statelor în fața unui fapt împlinit. Este, precum remarcă un autor român « un exemplu de invincibilă vitalitate a rasei, de expresie plastică a sistemului naționalităților și a dreptului de auto-determinare » (M. Antonescu).

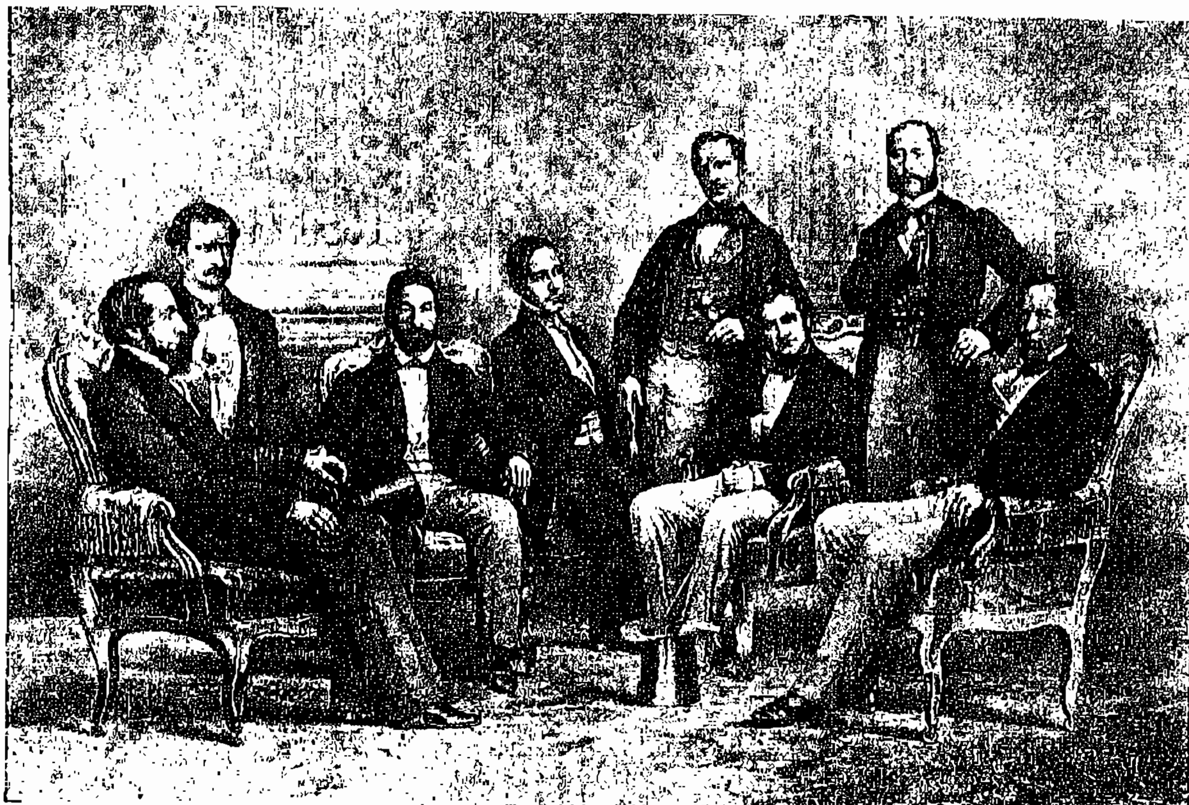
TRANSFORMĂRILE STATUTULUI INTERNAȚIONAL, JURIDIC ȘI POLITIC, IN FORMELE DE STAT ALE NAȚIUNII ROMÂNE.

Dar misiunea actuală a Statului român în Comunitatea internațională, rolul pe care i l-am precizat, de gardian al păcii și garant al stărilor de lucruri din Europa Centrală, consacrată prin tratatele de pace dela sfârșitul răsboiului mondial, — din originele căruia nu poate fi ignorată alături de « o nepotolită sete de cucerire » (B. Lavergne) și o « nesoluționată chestiune a naționalităților » (R. Johannet), — nu ar putea fi complet înțeleasă și cum se cuvine prețuită, decât dacă vom aminti, în linii cu totul generale, rolul aproape asemănător, misiunea de istorie universală, pe care Țările Române libere, — cu toate vicisitudinile pe care le-a înregistrat evoluția statutului lor juridic internațional, — l-au avut în trecut. După cum, poziția actuală însăși a României în viața internațională, nu ar putea fi pe deplin descifrată, și tăria organizației sale de Stat național unitar, nu ar găsi suficientă explicațiune, decât prin evidențiarea acelor împrejurări specifice națiunii române, care au arătat în paginele istoriei. umanității, tăria indestructibilă a rasei, care au realizat treptat o ameliorare a statutului internațional al Țărilor Române, sau — în provinciile subjugate prin vitregia vremurilor, — au afirmat o neînfrântă rezistență în fața metodicelor străduințe oficiale de desnaționalizare; ca și prin arătarea prețioasei contribuții pe care națiunea română prin *evoluția ei organică* spre « Unirea din 1859—1862 mai întâiu, prin « Marea Unire » din 1918 mai apoi, a adus-o în desvoltarea principiului național, a acestui principiu care astăzi înregistrându-și triumful, a depășit cu mult — prin izbânda sa în lupta cu celelalte principii, călăuzitoare în trecut în relațiile internaționale, ca principiul echilibrului forțelor, al legitimității, etc. — ceea ce credea despre el jurisconsultul german Bluntschli, care spunea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: « principiul național nu are importanță decât în politica internațională, dar nu în dreptul public », devenind dela 1919, dacă nu *fundamentul* însuși al noului drept al ginților, desigur un principiu de însemnătate covârșitoare în această disciplină juridică, un principiu diriguitor în această materie atât de importantă a nașterii sau formațiunii Statelor, a transformării lor teritoriale și a dispariției lor; (sau după mai noui termeni de drept internațional, adoptați de autori contemporani, a începerii, modificărilor și dispariției *competinței etatiste*).

Evidențiând aceste adevăruri istorico-juridice, vom putea stărui asupra raportului de filiațiune ce există între rolul de istorie universală al națiunii române din trecut și cel de astăzi, între misiunea de apărător al unor prețioase interese internaționale, — într'o vreme când Comunitatea de drept al ginților se confunda cu Europa, — de către Țările Române de odinioară, de către România întregită, de astăzi când această Comunitate internațională și-a lărgit cu mult cadrele; apoi între situația de verificator al dreptului de viață al națiunilor mici, prin primejdioasa-i poziție geografică de « națiune-tampon » între imperialismele ce tindeau la stăpânirea Dunării-de-Jos, în trecut, și de obstacol astăzi, în lupta de ideologii ce se poartă pe plan internațional, între Răsăritul Europei și o bună parte din restul ei.

Intr'adevăr, în trecutul lor istoric, Țările Române au fost în ritmul preocupărilor Comunității Internaționale a timpului, au adus partea lor de participare la aceste preocupări, și au contribuit la verificarea temeiniciei sau caducității unor idei călăuzitoare în familia Statelor de atunci, după cum, mai ales, prin anumite acte istorice, au promovat desvoltarea principiului național, care a devenit mai apoi, baza juridică însăși a organizării de Stat, a națiunii române. Astfel, încă dela originea lor, din secolul al XIII-lea și XIV-lea când procesul de închegare și organizare a Țărilor Române era terminat, — și rămânând ele încă dela început « legate de posesiunile de dincolo de Carpați, care nu interpun nici decum barierile lor » (Jacques Ancel), — ele au fost sortite prin poziția lor geografică, să stăvilească ofensiva otomană asupra Europei. Și dacă, datorită disproporției de forțe, Țările Române nu au putut să înfrângă puterea turcească, ele au uzat-o prin repetatele victorii ale domnilor, și au oprit procesul de întindere teritorială a Statului Sultanilor, la Dunăre. Astfel, un Mircea cel Bătrân, un Ștefan cel Mare, un Mihai și alți domni renumiți, au îndeplinit un mare rol de istorie universală, adică, în limbajul modern al dreptului ginților, « au gerat un mare interes internațional ». Căci aceasta era principala preocupare a familiei Statelor din acele timpuri: eliminarea amenințătoarei primejdii a întinderii puterii turcești asupra Europei. Ni-o arată izvoarele istorice din acele epoci; ni-o mărturisesc toate planurile de organizare a solidarității europene, care purtau pretențiosul și precum s'a arătat mai apoi, utopicul titlu, de planuri « de pace perpetuă », și care preconizau apropierea Statelor creștine din Europa într'o organizație comună, din care răsboiul ar fi eliminat în raporturile dintre ele, în care arbitrajul ar fi, chemat să soluționeze litigiile ce se vor ivi, și care ar avea ca principal obiectiv, lupta fără cruțare contra Turcilor cutropitori, până la completa lor gonire din Europa. Comunitatea Internațională de atunci se întindea până la Dunăre: Țările Române erau o « arrière-gardă » și aveau un rol important, dar o poziție foarte primejdioasă, atât de primejdioasă, încât o cronică din timpuri foarte vechi, afirmă că « ele sunt așezate în calea tuturor relelor ». Rusia Țarilor nu conta încă în această Comunitate europeană din care Turcia « infidelă » era exclusă. Turcia nu va fi primită « la beneficiile dreptului public european » decât târziu în secolul al XIX-lea, prin tratatul dela Paris din 30 Martie 1856 (art. 7).

De asemeni, mai târziu, când imperialismele austriac și rusesc s'au apropiat de Țările Române, cam în acelaș timp, spre finele secolului al XVII-lea

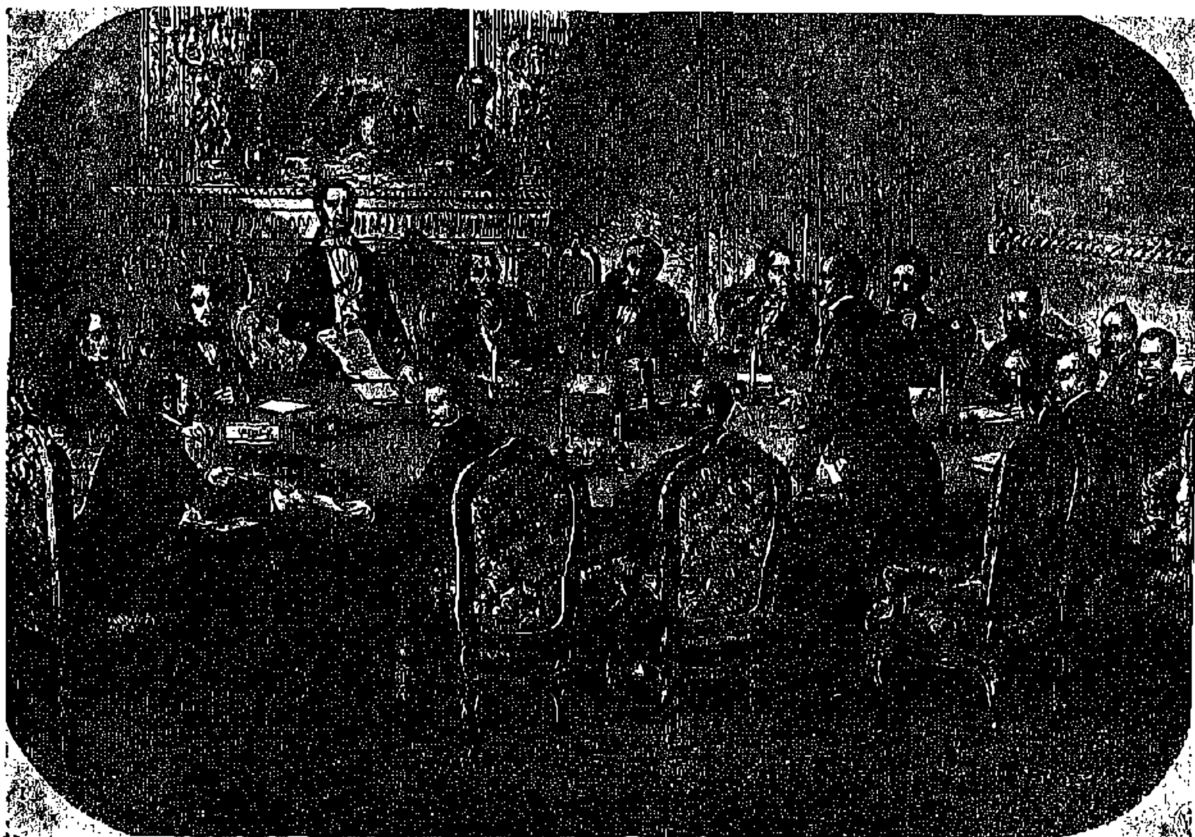

COMISIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU REORGANIZAREA PRINCIPATELOR ROMÂNE, 1856–57.
Dela stânga la dreapta: Lytton Bulwer (Anglia), De Katte (raportorul consiliului), Safvet Effendi (Turcia), Basily (Rusia), Baron de Richthofen (Prusia), Cavaler Benzi (Sardinia), Cavaler de Liebman-Palmrode (Austria), Baron Talleyrand-Perigord (Franța).
Litografie de Ch. P. Szathmari. Col. Academiei Române.

și începutul celui de al XVIII-lea, aceste Țări au servit anumite interese de « echilibru » în Comunitatea Internațională din acele vremuri, având poziția și rolul de « Stat-tampon » între cele trei imperialisme, turcesc, rusesc și austriac, toate de o potrivă de exclusiviste și agresive. Timp de două secole aproape, Țările Române lipsite de regimul de «neutralitate perpetuă», care în Europa occidentală a fost recunoscut prin tratate internaționale, în secolul al XIX-lea, acestor State-tampon, cu rol aproape asemănător, precum au fost, Elveția, Belgia și Luxemburgul, au trebuit să pareze lovituri războinice agresive, sau să paralizeze combinații diplomatice oculte, care toate tindeau a face din ele un « marche-pied », cum afirmau și anumite corespondențe diplomatice, spre obiective mai îndepărtate și cu atât mai primejdioase, pentru echilibrul european și pentru ființa lor însăși. Ambele misiuni « de drept al ginților », onorate în interesul unei Comunități internaționale care nu a acordat însă totdeauna suficientă ocrotire Țărilor Române, — ea însăși fiind subminată de anarhia suveranităților locale, de imperfecțiunile regimului feudal, ce s'a prelungit în unele părți, până târziu în epoca modernă, de inexistența sau insuficienta afirmare a conceptului de solidaritate internațională, — au vădit un important rol de istorie universală, al națiunii române, continuatoare a tradiției romane de ordine, la Dunărea-de-jos. Dar repetatele conflicte armate în care Țările române au fost integrate, ca și străduințele făcute de atâți Domni români spre îndepărtarea ambițiilor și planurilor imperialiste dela hotarele Țărilor lor, — rămâne cu un model de abilitate diplomatică domnia strălucită a lui Constantin Brâncoveanu sfârșită totuși într'un mod atât de tragic, — au adus anumite transformări în statutul juridic internațional al Principatelor, de care s'a resimțit, întârziindu-se, fireasca evoluție organică a națiunii române; și i-au cauzat dureroase pierderi teritoriale. Astfel, apărând ca State suverane, *independente*, dotate cu deplină « capacitate juridică internațională », am putea spune — folosind o consacrată formulă a dreptului internațional *modern*, — Țările Române au trebuit, după câtăva vreme, Țara Românească mai întâiu, Moldova mai apoi, să recunoască oarecum *suzeranitatea* Porții otomane, devenind *vasale* precum spun cercetări istorice, față de această Putere, pe atunci în cea mai strălucită desvoltare. Anumite *capitulații* (termen prin care în deobște se desemnau tratatele internaționale între « Sublima Poartă » și Puterile creștine) au fixat raportul juridic de *dependență politică* a Țărilor Române față de Imperiul Otoman. Dar datele lor, admise de unii cercetători într'un fel, de alții în alt fel, sunt adeseori contestate de critica istorică contemporană. Pare întemeiat că, în ultimii ani ai domniei sale, Mircea cel Bătrân va fi plătit un tribut cu titlul de *peșcheș* Sultanului Bajazed Ilderim; că mai târziu, între Vlad I și Mohamed al II-lea, s'a încheiat o capitulație, la anul 1460; că în Moldova, Petru Aron s'ar fi angajat la plata primului « bir » către Poartă,

la anul 1455 prin logofătul său Mihail, « în urma aseutimentului Mitropolitului Teoctist și a boierilor săi, la acest act » (Tr. Babinger); și că mai târziu, în 1511 sau 1513, Bogdan cel Orb, fiu și urmaș al lui Ștefan cel Mare, va fi încheiat prin împuternicitul său Logofătul Tăutu o nouă capitulație cu Sultanul Selim I, reînnoită mai apoi de Petru Rareș, după prima lui domnie, cu Sultanul Soliman al II-lea Magnificul.

Dar poate fi vorba de instituirea unui adevărat regim de *vasalitate*, — în sensul pe care dreptul internațional îl conferă acestei instituții de semi-suveranitate, caracteristice unei anumite epoce din evoluția relațiilor internaționale în Europa, — prin capitulațiile trecute cu Țările Române, și prin care acestea se obligau a plăti un « peșcheș » ce a variat între trei mii și zece mii de galbeni, (de *ducați*, după unele izvoare occidentale, de *ghizilguruși*, sau *galbeni roșii*, după alte isvoare, otomane). Căci *vasalitatea* în technica dreptului ginților este un accentuat raport de dependență, în care « suveranitatea apare ca o speță de tutelă internațională » (Oppenheim). Ea presupune situația unei foste provincii a Statului « suzeran », ce și-a dobândit un minimum de autonomie, un nucleu de organizație etatistă, care cu timpul tinde în principiu, spre personalitatea juridică internațională, spre situația adică, de Stat suveran; și care își are confiscată în întregime inițiativa și dreptul de acțiune în domeniul internațional, de către suzeran. Acesta are recunoscut și un drept de imixtiune în domeniul intern, în cadrul suveranității interne, căci,—spune un autor de reputația lui Paul Fauchille, — « *vasalitatea* are anumite caractere aproape constante: privarea absolută de bucurarea exercițiului de suveranitate externă (afară de foarte rari excepții); ca urmare, respectul de către vasal, a tratatelor politice, comerciale, vamale, etc. încheiate de către suzeran; obligația de a plăti un tribut; interzicerea dreptului de a bate monetă, intervenția, mai mult sau mai puțin întinsă, a suzeranului, în legislație, în administrarea justiției, a armatei, a instrucțiunii publice, în construirea de căi ferate, sau săparea de canale, etc. Legătura de vasalitate poate să producă de asemeni anumite efecte, din punctul de vedere al dreptului de războiu ». Ori, Țările Române nu au fost niciodată « provincii » ale Imperiului Otoman. Niciodată la Iași sau la București nu a poruncit un pașă, precum s'a întâmplat cu Țările creștine din Sudul Dunării, precum s'a întâmplat și cu Ungaria — care revendică misiunea de a fi salvat creștinătatea apuseană de invazia otomană — căci la Buda întâlnim un pașalâc, în bună parte din epoca subjugării Statului maghiar (1526—1699). Independente la origine, Țările Române au avut și mai târziu, în epoca așa zisei vasalități, — precum constată lapidar Profesorul N. Iorga, — « o autonomie aproape asemănătoare cu independența ». Suntem într'adevăr, mai repede în prezența unor tratate de alianță *inegale*, — expresie cunoscută dreptului ginților și reactualizată în ultimii ani, sub regimul Societății Națiunilor, de către China, protestatară la Geneva,—a unui regim de quasi-protectorat politic foarte vag, ce implica întinse drepturi pentru Țările Române, în schimbul obligației lor de a nu face războiu Porții otomane și Aliaților ei, și în acelaș timp, restricțiuni importante pentru orientările politicei de expansiune teritorială a Imperiului Sultanilor. Căci litera și spiritul Capitulațiilor prevedea formală obligație juridică pentru Turcia, de « a respecta și a apăra teritoriul Moldovei, care este liber și nesupus » sau poartă calificativul de « Țară independentă ». Se stipulează apoi dreptul de liberă guvernare a Țărilor, prin *domnii* lor, *aleși* cele mai adeseori, conform străvechiului obiceiu al pământului, — și acest titlu de « Mare Voevod și Domn », dela latinul *dominus* exprimă el însuși plenitudinea puterilor ce dețineau conducătorii Principatelor, — fără recunoașterea vreunui drept de amestec în treburile din lăuntru, în domeniul manifestărilor suveranității interne, a autonomiei. Se precizează încă, prohibirea pentru musulmani de a dobândi proprietăți imobiliare în Țările Române, de a se așeza pe teritoriul lor, de a-și construi moschei în orașe, etc. Ceva mai mult, se stipulează dreptul circulației românilor în Imperiul Otoman, garantându-li-se protecțiune specială și scutire de impozite; în timp ce negustorii turci veniți în Principate, trebuesc să posede specială autorizație a Domnului, să negocieze numai în anumite târguri și piețe, și sunt obligați, să plece de îndată din Țară. Pentru procesele dintre musulmani și valahi se institue competința Divanului Principelui din Țara Românească, băștinașii neputând fi judecați nici la Constantinopole, nici în vreun alt loc din Turcia. In ceea ce privește politica din afară a Țărilor Române, nici ea nu-și găsește prea mari țărmuriri, sub regimul capitulațiilor otomane. Este drept că Domnii români se obligă de a nu face războiu Turcilor și de a menaja pe Aliații și prietenii lor, dar această obligație este de esența unui tratat de alianță, după cum anumite participări ale armatelor române alături de cele otomane, la anumite operațiuni militare, — pe care le amintește istoria noastră națională, — sunt ceva foarte normal într'un regim de alianță, când curge « casus foederis ». De asemeni, trimiterea și primirea de agenți diplomatici, « soli » cum se numeau în acele vremuri, a fost un drept continuu exercitat de Țările Române, — fără ca ei să aibă caracterul de *permanenți*, ceea ce nu se obișnuia încă pe atunci, afară doar de « capuchehaile » acreditate de Domni, fără întrerupere, la Constantinopol, — și aceasta manifestând o largă libertate de acțiune în domeniul internațional, arată slabele legături de dependență dintre Țările Române și Poarta Otomană. După cum, acelaș adevăr îl exprimă dreptul de a încheia tratate, acte juridice internaționale, cu alte State, (să amintim tratate de alianță sau de comerț cu Polonia, Lituania, Transilvania, etc.) drept ce a fost privit mai târziu, când spre începutul timpurilor moderne s'a cristalizat în dreptul ginților și în practica vieții popoarelor, conceptul de *suveranitate* a Statelor cu ale sale consecințe juridice și politice, ca una dintre cele mai importante prerogative ale sale. Și atunci, — dacă tributul însuși apare prin proporțiile sale dintru început, mai mult ca un simbol de dependență « dată fiind marea condescendență și protecțiunea pe care Poartă Otomană o

INCHEIEREA PĂCII LA CONGRESUL DELA PARIS, 1857. O ȘEDINȚĂ A PLENIPOTENȚIARILOR
Dela stânga la dreapta (în partea de sus a mesei): Lordul Kovlei. (Anglia), Lordul Klarendon (Anglia), Contele Walevski (Franța), Baronul de Burkenei, Baronul de Lubner, Contele de Buol, Aali Pașa (Turcia), Mehmed Bei (Turcia), Marchisul de Villamarina (Italia), Contele Cavur (Italia),
Dela dreapta la stânga (în partea de jos a mesei): Baronul de Brunov (Rusia), Contele Orloff (Rusia), Contele de Hatzfeld, Baronul de Manteufel, D. Benedetti, secretar
Desen de *Janet Lange*. Col. Academiei Române

acordă » Țărilor Române, — vom spune că suntem într'adevăr în prezența nu a unui clasic regim de *vasalitate*, astfel cum îl înțelege și îl caracterizează dreptul internațional, nu a unei calificate semi-suveranități, care desbracă formațiunea etatistă respectivă de toate manifestările *independenții* sale în exterior, și a unei largi părți din *autonomia* sa în interior ci îndepărtându-ne de teza formulată în materie, de către unii internaționaliști, vom accentua, precum înclina să creadă în epoca Unirii Principatelor, un Vasile Boerescu, și precum în ultimul timp afirmă cercetătorii români în materie, că suntem în fața unei *alianțe inegale*, cu totul altceva decât vasalitatea propriu zisă; cu oarecare tendință spre protectorat, din partea Porții Otomane, și cu evoluție constantă spre ameliorarea acestui statut, prin recuperarea deplinei libertăți de acțiune și a deplinei capacități internaționale de către Țările Române.

Intr'un asemeni regim, plata tributului, — care a indus adesea în eroare, — foarte frecventă în raporturile dintre State, în epoca năvălirilor barbare, față de unii barbari, *și la începutul chiar a epocii moderne* față de Turci, trebue interpretată mai mult ca « o răscumpărare a dreptului la pace ».

Este adevărat, că în anumite timpuri, cu mult mai târzii decât epoca elaborării amintitelor « capitulații », pe cale de abuzuri și de uzurpațiuni succesive, Poarta Otomană a depășit litera și spiritul acelor capitulații, în dauna statutului juridic pe care ele îl consacraseră Țărilor Române. Indrumarea politicii din afară a fost tot mai mult confiscată de către Poartă, amestecul în treburile interne, și mai ales în desemnarea Domnilor, tot mai mult resimțit. Dar toate aceste practice abuzive, care au culminat în răpirea unor teritorii ale Țărilor Române, ce au fost transformate în « raele », și prin sistemul politic caracteristic epocei Fanarioților, nu au putut scoate din conștiința poporului român, — în tot mai accentuată evoluție spre forma juridico-politică de *națiune*, ce tinde la personificarea sa juridică într'o formă de Stat *național unitar*, — convingerea dreptului său la deplina independență și la nediscutata-i stăpânire asupra teritoriului străvechiu geto-dacic, ca și credința-i în marea sa misiune istorică. De asemeni din punct de vedere juridic, starea de drept a Principatelor, a rămas aceiași de mai înainte. Turcia însăși a recunoscut-o prin tratatul dela Carlovitz din 1669, dela Kuciuk-Kainargi din 1774, dela Adrianopole din 1829 (art. 5). Nici instituirea *Protectoratului* rusesc, prin Tratatul dela Kuciuk-Kainargi din 1774, de natură religioasă mai întâiu, dar cu pronunțat caracter politic mai târziu, în epoca apogeului său, recunoscut prin Tratatul dela Adrianopole din anul 1829, nu a putut sdruncina această credință, nici nu a

putut împiedeca evoluția spre unitatea românească. Statutul internațional al Principatelor a fost desigur afectat prin recunoașterea protectoratului rusesc, care precum s'a văzut în epoca elaborării Regulamentului organic, — a acestui act constituțional din întâia jumătate a secolului al XIX-lea, — implica un pronunțat amestec al Puterii protectoare în afacerile interne ale Țărilor Române. Căci peste *alianța inegală*, vasalitatea *sui-generis* față de Poartă, venia să se adauge, — din interesate calcule politice și ca expresiune a noului imperialism, cel rusesc, ce tindea spre Constantinopol, spre Strâmtori, cheie a celor două Mări, — protectoratul Țărilor ortodocși ai Rusiei. Dar și aceasta, ca o formă de tutelă internațională, cu totul îndepărtată de caracterele juridice precise, pe care dreptul ginților le cere și le recunoaște acestei forme de semi-suveranitate, care este protectoratul.

Așezarea geografică primejdioasă, la o răscruce de civilizații și la ciocnirea manifestărilor celor trei imperialisme, a avut urmări și asupra evoluției statutului teritorial al Țărilor Române. In vremea lui Mircea cel Bătrân, Țara Românească pierde Dobrogea; Ștefan cel Mare pierde gurile Dunării, cu Chilia și Cetatea Albă, transformate în « raele ». Alte cetăți au fost răpite și organizate în puncte de observație și supraveghere otomană, atât în Țara Românească, cât și în Moldova (Giurgiu, Brăila, Turnu, Tighina). Din aceleași motive, reconstituirea unității politice a Daciei, sub Mihai Viteazul (1599-1601) care s'a încoronat la Alba-Iulia (străvechiul Apulum) ca suveran al tuturor Românilor, nu a fost decât o temporală epopee. Realizarea politică și teritorială a Marelui Voevod a rămas însă cum remarca istoricul maghiar Iancso Benedek « o verigă din lanțul evoluției națiunii române », reprezentând pentru urmașii săi o tradiție și un îndemn.

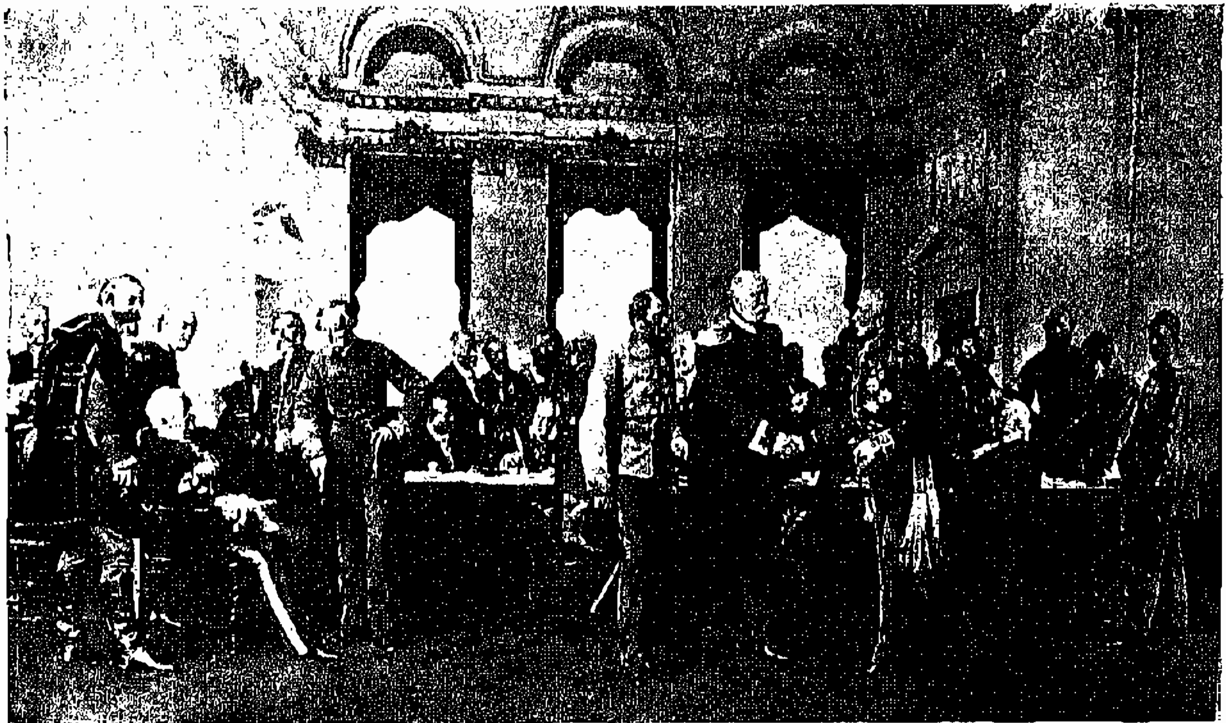
Apoi, odată cu începerea decăderii Imperiului Otoman și a succesivelor apropieri de Țările Dunărene a imperialismului austriac și rusesc, înregistrăm noui « rapturi » teritoriale, din corpul acestor Țări. Austria victorioasă asupra Turcilor, răpește prin Tratatul dela Pasarovitz (a. 1718) Oltenia, pe care o restitue după două decenii, prin Tratatul dela Belgrad din 1739.

Iar mai târziu, în plină pace, Moldova superioară, denumită pentru nevoile cauzei « Bucovina », este smulsă de aceeași Putere, la anul 1775 și stăpânită mai mult de un secol, până la 1918. Rusia urmează acelaș exemplu prin cele două răpiri ale Moldovei răsăritene, — care ia numele vechiu de « Basarabia », — consumate în anii 1812 și 1878. Dar toate aceste « rapturi » au constituit, dacă le privim în lumina dreptului ginților, simple *stări de fapt*, nu de drept. Chiar dacă s'ar invoca legitimitatea la acea epocă a dreptului de cucerire — drept declarat abolit prin Pactul Societății Națiunilor, — actele juridice internaționale respective sunt *nevalabile* în ceea ce privește răpirile teritoriale consacrate în dauna celor două Țări Române. Căci totdeauna a lipsit consimțimântul Principatelor, care nu au fost nici decum consultate, cu ocazia acelor dureroase proceduri. Nici măcar un consimțimânt silnic, impus prin superioritatea raportului de forță a învingătorului, nu se poate invoca, căci Țările Române nu erau Părți beligerante în războaiele de pe urmă cărora, s'au înregistrat acele răpiri teritoriale, chiar dacă ostilitățile se desfășurau adeseori pe teritoriul lor național. Iar Turcia, Putere suzerană, nu era nici decum în drept să consimtă valabil astfel de răpiri teritoriale din corpul Principatelor, pentrucă capitulațiile nu-i conferiseră nici un fel de drept de dispunere asupra teritoriului lor. « Sultanul nu avea dreptul de a ceda Basarabia, care nu este decât Moldova orientală » spunea în epoca desăvârșirii Marei Uniri profesorul N. Iorga, și această sintetică formulă, de o potrivă valabilă atât din punct de vedere istoric, cât și juridic, își are egală îndreptățire și în toate celelalte cazuri de răpiri teritoriale, suferite în decursul timpului de națiunea română. Astfel, ele fiind calificate încălcări ale dreptului istoric și ale celui internațional, — acesta având din secolul al XVII-lea încoace o tot mai pronunțată desvoltare, sub aspectul său modern, — ele însemnând apoi grele lovituri și ultragii aduse conștiinței naționale și ale sentimentului juridic, și rămânând prin acestea însăși, grăitoare exemple de ceea ce însemna « sistemul coîmpărțitor », — această consecință a faimosului echilibru al puterilor (justum potentiae aequilibrium), căruia a căzut victimă, în secolul al XVIII-lea și Polonia, vecină și de multe ori aliată, — pentru toate aceste considerațiuni, nici nu puteau să dăinuiască îndelungat timp, nici chiar ca « stare de fapt ».

Pentrucă niciodată « ...trecerea timpului nu poate să transforme violența în drept », spunea în secolul trecut, jurisconsultul italian Mamiani, și pentrucă « o stare de lucruri chiar milenară, nu este sortită să dăinuiască, când este ea recunoscută ca fiind contrarie ideii de justiție » precum accentua Președintele Millerand, în epoca elaborării Tratatului dela Trianon, prin scrisoarea de trimitere a acestui Tratat către delegația ungară (6 Mai 1920).

NAȚIUNEA ROMÂNĂ ȘI PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR.

Dar alături de serviciile aduse Comunității internaționale în trecut de către Țările Române, întru apărarea creștinătății apusene și a civilizației ei, și întru conservarea unui anumit echilibru european, națiunea română prin unele manifestări istorice, mai apropiate ca și mai îndepărtate de epoca noastră, a adus prețioase contribuții la precizarea și cristalizarea celei mai înaintate și mai fundate teorii, în materie de formațiune a Statelor: teoria fundării Statului pe bazele comandamentelor *principiului național*. Intr'adevăr, unele cercetări istorice au văzut, încă de multă vreme, manifestări ale principiului național la Români, chiar din primele timpuri ale fundării principatelor. Căci, s'a zis, alături de ideia domniei, a teritoriului definit, etc. ideia națională a determinat sensul evoluției noastre istorice și a constituit pivotul de rezistență a celor două Țări, față de vitregia împrejurărilor. Subconștient manifestată mai întâiu, conștient mai apoi, ea a determinat acte istorice din trecutul nostru. Astfel fiind, înche-

CONGRESUL DELA BERLIN, 1878

Dela stânga la dreapta: 1. Graf. de Launay, 2. Graf. Karoly, 4. Fürst Gortschacoff, 6. Baron Beaconsfield, 7. Bulow, 8. Fürst Hohenlohe, 10. Baron Dubril, 11. Graf. Korti, 13. Andrassy, 14. Bucher, 15. Fürst Bismark, 17. Waddington, 18. Comte de St. Vallier, 19. Graf. Schuwaloff, 20. Karatheodory Effendi, 21. Russel, 23. Lord Salisbury, 24. Saadulah Bei, 25. Mehemed Alli Pascha.
In fund, la mijloc, în dreptul coloanei, Ion C. Brătianu

garea însăși a Statului național unit, s'ar fi realizat mai de timpuriu, dacă ea nu ar fi fost împiedicată prin concepția *teritorialității*, valabilă la noi ca și în restul Europei, timp de secole, după care Țara era privită ca proprietate a Dinastiei, deci Țara Românească a Basarabilor, Moldova a Bogdan-Mușatinilor. Ca urmare, cât timp au dăinuit dinastiile istorice, Țările Române trebuiau să trăiască separat; orice Domn ce ar fi căutat să stăpânească și în cealaltă Țară, ar fi fost considerat uzurpator. Boierimea, clasa politică a timpului, nu ar fi tolerat un asemenea act. Dar când Mușatinii se sting în Moldova, cu Aron Vodă și Ștefan Răzvan, Mihai Viteazul se crede îndreptățit, ca mai de departe înrudit, el ca Basarab, cu Mușatinii, să ia moștenirea acestora, în dauna dinastiei improvizate de către Poloni, Movileștii. Și atunci apare «Unirea» dela 1600. Făuritorul ei o socotia, în concepția lui, mai strânsă între Moldova și Țara Românească, decât între acestea și Ardeal. Anumite documente ne arată că el înțelegea asupra Moldovei o stăpânire ereditară «și pre băieți și pre fete»; în timp ce în Ardeal, — unde s'a văzut, o subconștientă manifestare a comunității de origine, în revoluția cu care țărănimea șerbită a salutat apariția liberatoare a Domnului Munteniei, — Mihai cerea Împăratului Rudolf II conducerea Țării, cu titlul de «Voevod-Guvernator». Organizația bisericească prescrisă și consolidată de Mihai în Ardeal, legătura canonică stabilită între Mitropolia din Alba-Iulia și cea din Târgoviște, este de asemeni o dovadă de manifestare națională. Dar mai ales de-a-lungul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, repetate afirmări ale sentimentului național nu lipsesc. Alături de anumite manifestări politice, de caracterul voit unitar al literaturii religioase, de urmările binefăcătoare, sub raportul redeșteptării naționale, — prin lămurirea originelor și a trecutului nostru istoric, — ale «Unirii» din 1701, din Transilvania națiunilor «privilegiatae» și a religiunilor «receptae», întreaga viață organică a națiunii române din acea epocă afirmă, — și aceasta cu toată epoca Fanarioților din Principate, care deși inferioară sub anumite raporturi politice, nu reprezintă o amorțire a ideilor și o stagnare a conceptului național, — o tot mai accentuată tendință spre reorganizarea Statului Românesc pe alte baze, naționale, și în întinderea statului românesc pe întreg teritoriul național. Dacă dăinuirea vechilor idei călăuzitoare în Comunitatea Internațională a timpului, este încă o realitate, dacă grave impedimente pentru desăvârșirea mai timpurie a «Unității naționale» dăinuesc de asemeni, — și ele au răsturnat opera Eroului din Câmpia Turzii și au împiedecat încercările urmașilor, — nu se pot nega elocvente manifestări ale acelui *sentiment național*, — în care unii autori (de ex. René Johannet, etc.) văd primele forme de cristalizare și de acțiune ale principiului național, la un popor, — de cari fac dovadă cu prisosință, paginele istoriei noastre. Astfel că secolul al XIX-lea, «secolul revendicărilor naționale» după expresiunea entuziastului Mancini, secolul luptei între ideia echilibrului de forțe, cu corolarul ei, hegemonia Marilor Puteri și principiul național, cu fireasca-i consecință, dreptul la viață al națiunilor mici, găsia un teren pregătit prin evoluția însăși a națiunii române, pentru

concretizarea, la Dunărea de-Jos, a dreptului naționalităților. Ori acest drept comanda, încă de atunci, că *acolo unde nu este o națiune, trebue să fie un Stat*, și se prezenta ca « un concept ideologic al frontierei ... el singur putând și trebuind să ofere formula vie a frontierei » (R. Johannet). El pătrunsese atât de adânc în conștiința generală, încât progresive transformări în Statutul internațional al Țărilor Române trebuiau să urmeze. Era acesta un deziderat obștesc, pe care-l recunosc unele corespondențe străine (a lui Bois le Comte din 1834), sugestive manifestări unioniste din epoca elaborării Regulamentului Organic (de ex. Memoriul partizii naționale din Muntenia din anul 1829, care cerea: *a)* « Valahia și Moldavia să se împreune și să facă amândouă un Prințipat », *b)* « Prințipatul acestor întrupate provinții să fie de sine și neatârnat de Turchia » etc.) și pe care îl presimte însuși acel Regulament Organic, când înscrie următorul articol introductiv: « Inceputul, relighia, obiceiurile și asemănarea limbii lăcuitorilor acestor două Prințipaturi, precum și trebuințele ambelor Părți, cuprind din însăși descălecarea lor, elementele nedespărțitei Uniri, care s'au împiedecat și s'au întârziat de întâmplătoarele împrejurări. Mântuitoarele folosuri ale rodului ce s'ar naște din întrunirea acestor două nații, sunt netăgăduite. Elementurile întrunirii a Moldo-Românilor se află așezate prin acest reglement, prin asemănatele temeiuri ale administrației acestor Țări ».

Dacă la toate acestea adăugăm caracterul de manifestări spontane ale unui puternic sentiment național, precum au fost Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821 și aceea din 1848, din Muntenia mai ales, vom putea spune că suficient evoluată pentru « Unire » a ajuns « Chestiunea română », înaintea Congresului dela Paris din 1856. Desigur Impăratul Napoleon al III-lea, inaugurându-și cu această « Chestiune » politica sa de sprijinire a naționalităților, se arată înțelegător al evoluției națiunii române și al realităților europene care cereau « să se constitue la Dunărea-de-Jos o naționalitate puternică, necesară ca formă politică a latinității orientale » (Gh. Brătianu), și ca barieră de opus expasiunii Rusiei, de curând învinse în războiul Crimeii, către Constantinopole. Ce s'a decis în Congresul dela Paris, în această privință, ne arată litera tratatului din 30 Martie 1856, care în al său art. 22 stipulează: « Principatele Valahiei și al Moldovei vor continua să se bucure, sub suzeranitatea Porții și sub garanția Puterilor Contractante, de privilegiile și imunitățile, în *posesiunea cărora ele sunt*. Nici o protecțiune exclusivă nu va fi exercitată asupra lor de către vreuna dintre Puterile garante. Nu va fi vreun drept special de ingerință, în afacerile lor interioare ». Ceea ce înseamnă, o nouă reamintire, după abuzurile din ultimele două secole ale Puterii suzerane, a caracterului liberal al tutelei internaționale instituite odinioară prin Capitulații, caracterizate prin întinse privilegii și imunități (pe care și Poarta le-a reconfirmat printr'un Protocol din 11 Februarie 1856). Ceea ce înseamnă încă, abolirea în drept a protectoratului rusesc, și stipularea unei garanții colective a Puterilor semnatare ale Tratatului dela Paris, formulă adeseori folosită în acea epocă de existență a Concertului european, — « rudiment de organ executiv în Comunitatea europeană a secolului al XIX-lea », după cum îl caracterizează profesorul Ch. Dupuis, dela Paris, — în raporturile *tutelare* dintre Puterile Mari și Statele mici. Dar această transformare pe cale internațională a statutului Principatelor, înlesnea desăvârșirea unui act istoric din evoluția lor organică. Căci textele următoare, — după ce prevedeau dispozițiuni de apărare a Principatelor, prin reînvierea vechilor armate naționale, — se ocupau și de reorganizarea lor, prin consultarea *voinței colective* a populațiilor, acest element constitutiv al principiului naționalităților. Cum s'a manifestat această voință colectivă? Alături de datele acelui « plebiscit de toate zilele » (Henri Hauser), care reda voința obștească din paginele istoriei naționale, din repetatele manifestări de caracter *unionist*, din evenimentele de trecătoare *Unire*, fie și de fapt, voința colectivă s'a manifestat cu toată hotărîrea și claritatea, — după îndepărtarea tuturor obstacolelor, — în sensul adâncei realități, istorice și naționale, care comanda, ca firească soluție, *Unirea* Principatelor. De aceea hotărîrile Divanurilor Adhoc, instrumentul de concretizare a voinței naționale, din 1857, cu cele *cinci* puncte în Moldova, și *patru* puncte în Muntenia, în fruntea cărora se stipula voința, solemn exprimată, de *Unire*, rămân ca un document în istoricul desvoltării națiunii române și, privite în cadrul manifestărilor internaționale, în desvoltarea principiului național. Nu este lipsit de interes a aminti, că în al cincilea punct al deciziunii sale, Divanul Adhoc din Moldova preconiza recunoașterea regimului internațional de *neutralitate perpetuă*, pentru noul Stat Român. Era aceasta exprimarea, convingerii primejdioasei poziții de *Stat-tampon*, pe care l-au avut Țările Române în trecut, și putea să-l aibă noul Stat, în viitor. Și dacă « Convenția » dela Paris din 1858, nou act juridic constituțional, octroiat de Puterile Garante « Principatelor Unite », în locul Regulamentului Organic, nu onora întru totul voința neîndoelnică, solemn exprimată, a Moldovenilor și a Muntenilor, ea stipulând o hibridă formă de apropiere între cele două Principate, cu doi Domni deosebiți, aceeași voință colectivă va elimina gravele ei lacune, conform comandamentelor evoluției istorice. Căci nu aceasta trebuia să fie formula definitivă în evoluția națiunii române, ceea ce stipula de ex. art. I, din « Convenție »: « Muntenia și Moldova, constituite sub denumirea de *Principatele-Unite*, vor rămâne sub suzeranitatea Porții, dar drepturile de autonomie, imunitățile, etc., rezultând din Capitulațiile încheiate cu Sultanii Bajazed Ilderim, Mohamed II, Selim I și Soliman II, vor fi respectate, sub garanția colectivă a Puterilor ». Intr'adevăr, prin alegerea din 5 și 24 Ianuarie 1859, a Colonelului Alexandru Ioan Cuza, ca Domn al Moldovei și al Munteniei, prin patriotismul și intuiția politică a *generației dela 1859*, care a știut să profite de lacuna Convenției, de neprevederea-i dacă cei doi Domni trebue să fie și două persoane deosebite, s'a desăvârșit logica desvoltării naționale și comandamentele principiului național. Comunitatea internațională a fost pusă în

CONFERINȚA PĂCII DELA BUCUREȘTI, 1913

Pe scaune, în jurul mesei, dela stânga la dreapta: 2. G-ral T. Vukotich, 3. El. Venizelos, 5. T. Maiorescu, 6. N. Pasitch, 7. D. Tontcheff, 8. C. Dissescu, 9. N. Politis.

În picioare, dela stânga la dreapta: 2. Alex. Marghiloman, 3. C. Pall, 5. I. Ianmados, 12. D. Calafatovitch, 18. R. Greceanu-Trăsnea, 20. G-ral Coandă, 21. G-ral Cristescu, 22. I. Svilokositch, 26. Take Ionescu, 30. M. Spalaikovich.

fața unui fapt împlinit, prin acea Uniune personală din 24 Ianuarie 1859, ca și prin *Unirea reală* din 24 Ianuarie 1862, când cele două guverne și cele două Adunări reprezentative s'au constituit într'un singur guvern și o singură Adunare, la București. Ori, tocmai prin acele proceduri naționale din 1859 și 1862, devenite *acte definitive*, s'a adus formală recunoaștere suveranității națiunii române și s'a realizat un progres în desvoltarea *principiului național*, care cere aplicațiunea sa, unde este locul, independent de votul conform al familiei Statelor, căci «se răsculaseră și până atunci popoare, își ceruseră dreptul lor, dar trebuise conform cu obiceiul dela Viena, ca Europa constituită acolo să le cerceteze procesul și să dea o hotărîre, înaintea căreia se închinaseră cu toții, primind-o cum era. Acum însă *pentru întâia oară*, fără manifestații revoluționare mai recente și fără vărsare de sânge, un popor apărea sprijinit de singurul său drept și împotriva clauzelor formale ale tratatului celui mai nou, care abia-i recunoscuse existența, el impunea «faptul îndeplinit» al soluției sale, aduse imediat la îndeplinire, în loc să prezinte o simplă petiție de revizuire. Era un element nou în desvoltarea principiului național. Și noi îl dăduserăm» (N. Iorga). Element nou într'adevăr, care ne permite a aprecia natura și importanța contribuției aduse de către națiunea română, în desvoltarea principiului național, ca element moral, creator de State, principiu ce «nu vine dela cei mari la cei mici, dela cei culți la cei ce erau să fie inițiați în cultură, dela apuseni la răsăriteni, ci invers» (N. Iorga).

Construit teoreticește, prin ideile secolului al XVIII-lea și ale Franței revoluționare, reprezintând transpunerea pe planul internațional a ideii de libertate individuală, principiul național și-a înregistrat astfel cristalizarea doctrinară și importante aplicațiuni practice *și prin contribuția națiunei latine dela Dunărea de-Jos.*

Fără îndoială, apropiatele evenimente ce au precedat, ca și acele ce au urmat Unirii din 1859, ca elaborarea Constituției și a codurilor, instaurarea Dinastiei străine, cerute de Divanurile Adhoc, organizarea și consolidarea puterii armate, etc., au îmbunătățit în fapt, cu mult, Statutul internațional al Principatelor-Unite. Am putea spune că, juridicește, ultimele resturi de tutelă internațională ce se mai exercitau asupra lor, erau aproape lipsite de conținut, ele constituiau un anachronism. Căci găsim noua Românie participând în mod direct, fără intermediul vreunei alte Puteri, la mai multe convențiuni de Uniuni internaționale, exprimare a unei tot mai accentuate solidarități între Statele europene, ca: Convenția telegrafică cu Austria și Serbia, din 1865, Convenția de navigație cu Rusia, în 1866; Convenția Uniunii telegrafice europene și aceea a Crucei Roșii, din 1868; o convenție comercială cu Austro-Ungaria, în 1876, alta cu Germania, în 1877, etc. De aci și până la *recunoașterea* deplinei capacități juridice internaționale, nu mai era decât un pas. Ea a și avut loc, în mod *colectiv*, prin Tratatul dela Berlin din 13 Iulie 1878 (art. 43, 44, 45). Dar și de această dată, nu fără ca națiunea română să-și fi câștigat dreptul la suveranitatea integrală, prin contribuția și sacrificiile de sânge aduse în războiul ruso-româno-turc din 1877—

1878, şi după ce, la 10 Mai 1877, Corpurile legislative române proclamaseră *independenţa* faţă de Turcia. Ca şi în alte ocaziuni, ciocnirea imperialismelor vecine a cauzat pierderea Sudului Basarabiei (art. 45 al Tratatului dela Berlin) — retrocedat României prin tratatul dela Paris (art. 20), — cu încălcarea flagrantă a Convenţiei ruso-române din 4/16 Aprilie 1877, care autorizând trecerea trupelor ruseşti spre Balcani, garanta «drepturile politice şi integritatea teritorială a *Statului Român*».

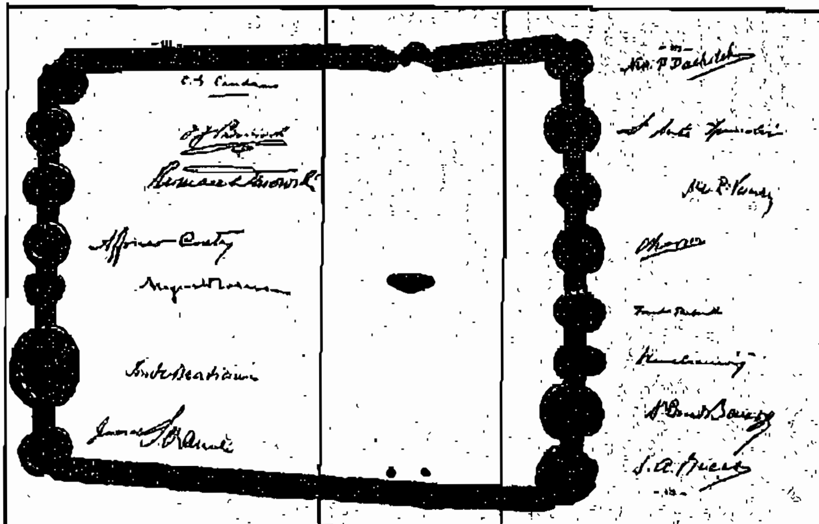
Pierdere dureros resimţită, pe care numai sub presiunea evenimentelor, organele constituţionale ale României au consimţit-o. «Memoriile Regelui Carol I» (data 30 Septemvrie 1878) arată într'adevăr că numai «...*silită de hotărîrea Marilor Puteri* şi spre a nu fi o piedecă la întărirea păcii, Camera împuterniceşte guvernul să se supună voinţei întregii Europe, retrăgând autorităţile civile şi militare din Basarabia...».

In schimb, se reanexa României, vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrân, Dobrogea, în scurt timp devenită înfloritoare, sub regimul românesc. Vom remarca apoi, că aceleaşi interese de politică internaţională au impus României *suverane*, cu ocaziunea *recunoaşterii* ei, unele sarcini: egalitatea cultelor, egalitatea drepturilor politice şi civile, acces la serviciile publice şi la profesiuni pentru toţi locuitorii, fără deosebire de credinţă, sau de confesiune, sarcini ce au fost atunci încadrate în formula de «protecţiune a minorităţilor» — care ulterior, la finele războiului mondial, trebuia să ia o mare extindere, prin tratatele de pace, şi prin tratatele «adiţionale», — şi pe cari România le-a onorat, prin modificarea apropiată a art. 7 din Constituţie (la 1879). S'a vorbit atunci, în doctrina dreptului ginţilor, de o recunoaştere *condiţională* a României. Eroare juridică, pentrucă este în deobşte admis, că suveranitatea este *declarativă*, nu *atributivă* de personalitate juridică internaţională. (Ulloa, Diena, Fauchille, Le Fur), ceea ce implică în drept inexistenţa însăşi a unei recunoaşteri, sub condiţie. Căci, «încă, înainte de a fi recunoscut, Statul există, şi tocmai pentrucă există este el recunoscut» (Bustamante Y. Sirven); o îndreptăţire adică a acelei cunoscute formule a lui Hugo Grotius, părintele dreptului internaţional modern: «novus populus sui juris nascitur».

Recunoaşterea integralei suveranităţi a României, consolidarea apoi a noului său statut juridic, prin proclamarea, la 10 Mai 1881, a Regatului, au fost un preţios factor, de sprijin moral totdeauna, de sprijin material adesecri, pentru provinciile supuse unor stăpâniri străine, dar a căror organică evoluţie, accelerată încă prin exemplul dela 1859, tindea spre Marea *Unire*, şi câştiga puteri noui spre a rezista politicii de Stat, de desnaţionalizare.

Acel nefiresc tratat de alianţă *defensivă* cu Puterile Centrale, tratat *secret* încheiat în 1883 — conceput ca măsură de apărare faţă de primejdiile imperialismului rusesc, — nu a putut provoca nici decum o politică de desinteresare a Regatului român, faţă de soarta românilor din Monarhia Habsburgilor. Conştiinţa naţională a acestora era cu neputinţă de a fi împiedicată în dezideratele ei, şi după procesul faimos al Memorandului, desbătut la Cluj între 7—25 Mai 1894, — proces ce reprezintă «una dintre cele mai grave erori politice de care un guvern s'a făcut vreodată vinovat, faţă de reputaţia Ţării sale» (G. Moroianu) — chestiunea Transilvaniei, cu nedreptăţile ce conţinea şi cu urgenţa soluţionării sale, devenise cunoscută cancelariilor diplomatice, luând aspect de problemă de interes european. «Deşteptarea spiritului naţional român» de pretutindeni, — după o formulă a Regelui Carol I, era o vie realitate, şi pregătirea Unirii tuturor Românilor devenise «piatră unghiulară a politicii noastre... temeiul educaţiei tineretului românesc» (C. Kiriţescu). Dar şi de această dată, — ca şi în toate transformările progresive din trecut ale statutului internaţional al României, se cereau noui străduinţe şi noui sacrificii. Ele au fost aduse cu prisosinţă, în războiul mondial, de Românii liberi, ca şi de acei din provinciile subjugate. Căci tratatul de alianţă cu Austro-Ungaria din 1883, reînnoit la 5 Februarie 1913, fiind respins de conştiinţa naţională a tuturor Românilor şi devenind caduc prin neproducerea lui «casus foederis» — art. 2 din tratatul reînnoit în partea sa finală stipula: «Dacă Austro-Ungaria *ar fi atacată* într'una din părţile ţinuturilor sale vecine cu România, *casus foederis* se va ivi de îndată pentru aceasta din urmă», — România s'a încadrat în grupul Puterilor luptătoare pentru cauza naţionalităţilor, prin declaraţia sa de război, notificată Austro-Ungariei la 14/27 August 1916. Ea a adus preţioase servicii cauzei comune a «Puterilor Aliate şi Asociate», în deobşte recunoscute de către eminenţi bărbaţi de Stat, aliaţi şi inimici chiar, în timpul războiului, ca şi de o întreagă presă. Dacă la un moment dat, cu consimţământul Aliaţilor, România, copleşită de forţe inimice şi părăsită de Rusia, a trebuit să încheie tratatul dela Bucureşti din 7 Mai 1918, acest tratat nu a fost nici când valabil în drept, fiind lipsit de ratificarea factorului constituţional, şi a fost socotit de noul drept internaţional, ca un tratat *nul*, ca unul ce încălca cele mai sacre drepturi ale Statului Român. De altfel, reintrarea în războiu a României, în Noemvrie 1918, îi desfiinţa şi orice valoare practică. In acest timp, prin faptul războiului şi prin urmările sale, ideia de *auto-determinare*, adânc împământenită în conştiinţa juridică a naţiunii române, îşi producea efectele. Ea punea indestructibile baze juridice noului Stat Român *Intregit*. Acesta este într'adevăr sensul istoric şi caracterul de drept public, al Adunărilor naţionale din provinciile alipite, de a fi concretizat *voinţa colectivă*, — privită în drept ca un fundament al principiului naţionalităţilor, — cu aspiraţiile ei de desăvârşire a Unităţii naţionale. Istoricele hotărîri naţionale accentuau asupra acestui factor. Astfel hotărîrea *Sfatului Ţării* dela Chişinău din 27 Martie 9 Aprilie 1918, decidea: «Republica democrată moldovenească (Basarabia) în limitele sale... smulsă de către Rusia acum mai mult de o sută de ani, din corpul vechei Moldove, *în baza dreptului istoric şi a dreptului naţional, pe baza principiului că popoarele singure trebue să decidă de soarta lor, de acum şi*

pentru totdeauna, se unește la Patria-Mamă, România». De asemeni, Adunarea Națională dela Cernăuți, hotărăște la 15/28 Noemvrie 1918 alipirea Bucovinei la România «în mod necondiționat și pentru veșnicie... considerând că dela fundarea Principatelor Române, Bucovina... a făcut totdeauna parte din Moldova și că, în 1774, i-a fost răpită prin trădare... și reunită prin violență la coroana Habsburgilor».

TRATATUL DE PACE DELA VERSAILLES: Semnăturile delegaților.

In fine, Marea Adunare Națională dela Alba-Iulia, din 18 Noemvrie—1 Decemvrie 1918 «decretează, prin reprezentanții săi îndreptățiți, Unirea tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii, la România». Juridicește, aceste Adunări Naționale reprezintă plebiscite *spontane* de consultare a națiunii române, neprevăzute adică în vreun tratat internațional, și superioare ca valoare juridică, plebiscitului la o zi determinată; iar hotărîrile lor exprimă în mod clar și hotărît *voința colectivă* a națiunii, de alipire la România. Astfel Statul Român întregit își dobândia noua sa fizionomie juridico-politică, prin sacrificiile noui aduse în timpul războiului mondial, pentru triumful ideii de drept și a dreptului naționalităților; și mai apoi, prin manifestarea conștientă a întregii națiuni române, spre Unitatea națională. Prin aceasta însăși, desăvârșirea unității naționale apărea ca firească și ultimă realizare, a îndelungatului proces istoric de evoluție al națiunii române. Dar este ceva mai mult: ea era *fapt împlinit*, în momentul inaugurării lucrărilor din care trebuiau să rezulte tratatele de pace. In această ordine de idei, constată istoricul american Charles Seymour: «...Când se deschidea Conferința Păcii, Imperiul Austro-Ungariei nu mai era decât o instituție ce aparținea trecutului... In mai puțin de o lună, cimentul artificial care unea elementele disparate ale Imperiului se împrăștiase, fidelitatea către împărat dispăruse, și supremația Germanilor și a Maghiarilor fusese măturată... *In Transilvania, Românii erau primiți ca liberatori*».

Conferința Păcii, ca urmare, nu putea să impună popoarelor Monarhiei o uniune, pe care ele o respingeau «In virtutea principiului proclamat al dreptului de auto-dispoziție al popoarelor, aparținea naționalităților dunărene însile, de a-și determina propria lor soartă». Astfel că, în speță, Tratatelor de Pace nu le-a revenit misiunea de a crea ele un Stat român întregit teritorialicește. Acesta era o vie realitate, și *era fructul unei evoluții istorice și a unor seculare strădăuințe ale națiunii române întregi*. El era comandat de întreaga desvoltare istorică a poporului român și era cerut imperios de «perfecta unitate geografică a vechii Dacii» (Em. De Martonne). Vom accentua într'adevăr, că «...noua conformație teritorială a României corespunde regulelor geografice și comandamentelor istorice, decurgând din firea și desvoltarea neamului românesc» (N. Dașcovici). Aceste regule geografice și comandamente istorice au fost valorificate de energia și vitalitatea încercată, timp de veacuri, a națiunii române. Dacă în anumite momente istorice, au venit și unele îndemnuri și unele ajutoare din afară, ele nu au fost, cum atât de intuitiv recunoaște profesorul Jacques Ancel, decât «instrumentele ce au pus punct final, unei istorii seculare». Astfel că, *tratatele de pace din 1919—1920 fără a crea ceva în ceea ce privește statutul teritorial și politic al României noui, nu au făcut decât să recunoască și să înregistreze, în texte de drept internațional pozitiv, această creațiune logică, organică și de caracter definitiv, a națiunii române*. In această lumină trebuesc privite textele ce ne interesează, din tratatele de pace: art. 292 din Tratatul dela Versailles din 28 Iunie 1919; art. 59, 61, 89 din Tratatul dela Saint-Germain din 10 Septemvrie 1919; art. 27, 45, 47, 74 din Tratatul dela Trianon, din 4 Iunie 1920; art. 29 și urm. și art. 59 din Tratatul dela Neuilly din 27 Noemvrie 1919; ca și Convenția dela Paris, de recunoaștere a Unirii Basarabiei la România, trecută la 28 Octomvrie 1920, între Principalele Puteri Aliate și România.

Aceste acte juridice internaționale inspirându-se din principiul naționalităților, pe care ele înțeleg să-l aplice sub forma sa *activă* sau *pasivă*, și consacrând legitimitatea nouilor frontiere ale României, găsindu-le adică conforme cu comandamentele acestui principiu, prin aceasta însăși le proclamă acoperite și de protecțiunea noului drept al ginților. Căci el recunoaște Statului *național* un drept de revendicare, de a atrage la sine porțiunile din corpul națiunii supuse unor stăpâniri străine, iar acestora le recunoaște dreptul, de a se integra Statului lor național, anterior existent.

ROMÂNIA IN CADRUL NOUILOR ORGANISME INTERNAŢIONALE (PACIFISMUL SĂU CONSTRUCTIV; POZIŢIA SA FAŢĂ DE SOCIETATEA NAŢIUNILOR; LITIGII INTERNAŢIONALE: PROBLEMA OPTANŢILOR UNGURI; COMPETINŢA COMISIUNII EUROPENE A DUNĂRII.

Se desprind astfel, cu toată claritatea, cele două importante obiective ale naţiunii române, până la desăvârşirea unităţii sale naţionale: pe de o parte, o constantă şi prin nimic desminţită evoluţie spre realizarea acestui istoric eveniment, pe de altă parte o încadrare a Ţărilor Române odinioară, a României mai apoi, în idealurile şi interesele superioare ale Comunităţii internaţionale a timpului, pe care naţiunea Română le-a servit cu loialitate, de multe ori, spre primejduirea însăşi a fiinţei sale politico-teritoriale. Dar mai presus de orice, politica externă a Statului român, în trecutul său istoric, în fazele transformărilor statutului său internaţional, a fost o politică de *ordine* şi de *pace* la Dunărea-de-Jos, şi o politică de valorificare întotdeauna a *dreptului la viaţă a naţiunilor mici*, drept ameninţat timp de secole de concepţia, instinctiv urmată mai întâiu de marile State în domeniul internaţional, doctrinar formulată mai apoi, sub conceptul «marilor aglomeraţiuni» etatiste.

România veche nu a cunoscut, într'adevăr, războaie de agresiune, nici politică imperialistă. A făcut numai războaie defensive, pentru apărarea şi conservarea patrimoniului naţional, războaie pentru apărarea creştinismului în faţa ofensivei musulmane, pentru recuperarea independenţei sale şi pentru realizarea unităţii sale naţionale. Dar probele evidente, pozitive, despre aspiraţiile naţiunii române spre *pacea constructivă* nu lipsesc nici în trecut. Să amintim două: *a)* Punctul *cinci* din hotărîrea divanului Adhoc din Moldova, prin care se cerea *neutralitatea*, ceea ce înseamnă, — într'o vreme când dreptul internaţional pozitiv înregistra două astfel de cazuri în Europa occidentală, neutralitatea Statelor-tampon, între Mari Puteri şi divergente imperialisme (Elveţia dela 1815), Belgia (dela 1831), — aspiraţii spre un regim internaţional de desinteresare în conflictele vecinilor şi de îndepărtare a vechilor imperialisme, dela pământul românesc; *b)* punctul *cinci* din Memorandul Guvernului Român depus în Congresul dela Berlin (dintre 13 Iunie—13 Iulie 1878), prin care se cerea acelaş regim de *neutralitate*; «România ar fi fericită şi recunoscătoare de a vedea incoronate străduinţele sale, care au demonstrat individualitatea sa, printr'o binefacere europeană: *garanţia reală a neutralităţii sale*, ceea ce ar pune-o în măsură de a arăta Europei că ea nu are altă ambiţie decât de a fi păzitoarea credincioasă a libertăţii Dunării, la gurile ei, şi de a se consacra la îmbunătăţirea instituţiilor sale şi la desvoltarea resurselor sale». Dacă Comunitatea internaţională din acea epocă, nu a recunoscut României regimul de neutralitate perpetuă, restrictiv pentru suveranitatea externă a unui Stat, prin ridicarea dreptului de a declara războiu, interese speciale de politică internaţională, ca şi dorinţa de a conserva România în lupta pentru păstrarea echilibrului european, pe care cu îndârjire ea l-a apărat în trecut, au determinat acea atitudine negativă. Şi, într'adevăr, nu există manifestare de politică externă a Statului Român, după acea dată, şi până la semnarea tratatelor de pace din 1919—1920, care să nu fi tins la conservarea echilibrului european în aceste părţi, şi la concretizarea ideilor de drept şi de justiţie internaţională, care însufleţeau, la începutul secolului al XX-lea, cea mai mare parte dintre Statele din Comunitatea internaţională.

Era astfel firesc, şi în linia unei tradiţii de politică externă care vine departe din trecut, ca România întregită, prin realizarea idealului său naţional, să se integreze în noua *politică a păcii*, politică ce a devenit principală preocupare în noua Comunitate a Statelor, doritoare de a nu vedea repetându-se — odată satisfăcute, în măsura putinţelor şi realităţilor internaţionale «legitimele revendicări naţionale, clar definite» (W. Wilson) — un nou războiu general, ca acel războiu mondial, adevărat «războiu hiperbolic, de uzură» (Ferrero), primejdios pentru civilizaţia contemporană însăşi. De aceea găsim România în rândul Membrilor *originari* (fundatori), şi anume a acelora din prima categorie, — înscrisă adică în prima anexă a Pactului din 28 Iunie 1919, — ai Societăţii Naţiunilor, organism internaţional, inovatoriu şi revoluţionar câte odată prin principiile Pactului său, faţă de teoria şi practica vieţii internaţionale din trecut, a cărei principală şi grea misiune, este, alături de organizarea juridică a vieţii Statelor, conservarea unei *păci durabile* în lume, edificată pe principiul *respectării tratatelor*.

Ceea ce înseamnă că, din chiar momentul închegării nouei ordine internaţionale, consacrate juridiceşte prin prescripţiile Pactului şi ale Tratatelor de Pace, România a înţeles să se integreze în nouile idealuri ale familiei Statelor, care doritoare de a-şi da un minimum de organizare juridică şi de a elimina imperiul forţei brutale, înlocuindu-l cu domnia normei de drept, în raporturile dintre ele, s'au adunat, în marea majoritate a lor, în jurul Pactului, în jurul Instituţiei internaţionale pe care el o crea, Societatea Naţiunilor. După cum această apropiere dintru început a României de Societatea Naţiunilor, — în Comisiunea de elaborare a Pactului căreia, Comisiunea I-a Conferinţei de Pace, ea a fost reprezentată prin Ministrul plenipotenţiar Diamandy, — se datoreşte şi faptului că noul organism internaţional afirmă în centrul preocupărilor sale de viitor şi *garantarea statutului teritorial şi politic* pe care aplicaţiunea principiului naţionalităţilor, în Europa frământată de o veche chestiune a naţionalităţilor, îl instaurase la sfârşitul războiului mondial. Intr'adevăr, art. 10 din Pact stipulează: «Membrii Societăţii se angajează să respecte şi să menţină contra oricărei agresiuni exterioare, integritatea teritorială şi independenţa politică prezentă a tuturor Membrilor Societăţii».

Loialitatea României faţă de Pact a fost totdeauna afirmată prin manifestările sale de politică externă, şi cu solemnitate proclamată prin succesivele Mesagii regale de inaugurare a sesiunilor par-

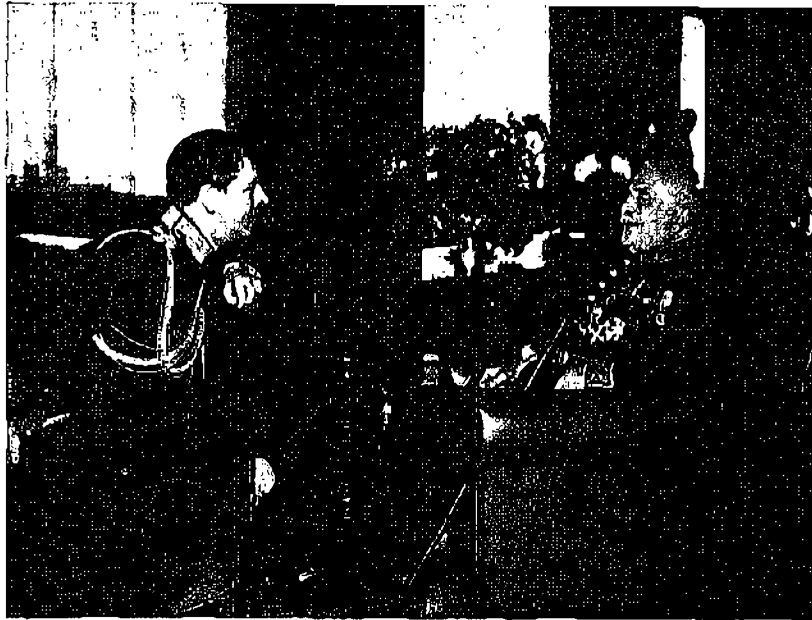
lamentare, cu și prin repetate declarații ministeriale. Iar contribuția sa la opera Societății Națiunilor, s'a concretizat în efectivă elaborare la desvoltarea Instituției și la promovarea păcii; în desbaterile asupra problemelor vitale, de mare interes pentru întreaga Comunitate internațională, din Adunarea generală și din Consiliu; ca și în atât de utile discuțiuni din Comisiunile geneveze sau din Conferințele Internaționale, ținute sub auspiciile Societății. An de an, *reprezentanța* României la Geneva a fost prezentă, ceea ce dovedea spiritul său de cooperare internațională. Rezoluțiile valabil, luate de organele Societății, erau cu aceeași loialitate însușite de România; amendamentele propuse (de ex. la art. 15 și 16) erau adoptate, convențiile, protocoalele, și în general toate actele juridice internaționale încheiate sub auspiciile Societății, au fost ratificate. De aceea alegerea Domnului Nicolae Titulescu, ani de zile conducătorul politicei externe a României în spiritul principiilor Pactului, ca Președinte a celei de a XI-a și de a XII-a Adunări a Societății Națiunilor, a însemnat alături de un omagiu pentru excepționalele-i merite în domeniul acțiunii conduse pentru împământenirea principiilor Pactului în realitățile vieții internaționale, și o recunoaștere a loialității României față de Societatea Națiunilor. Această alegere poate fi privită — zice unautor român, M. Antonescu, «ca o elocventă recunoaștere a încrederii cu care România a pășit pragul Instituției dela Geneva și ca o consacrare a desvoltării aduse, de către ea și de către ilustrul ei reprezentant, cauzei păcii ». Această încredere în noua organizare internațională, și-a manifestat-o România și prin adeziunea ei la clauza *facultativității* din statutul Curții Permanente de Justiție Internațională dela Haga (art. 36 par. II), clauză ce prevede transformarea competinței Curții, din *facultativă* cum este în principiu, în *obligatorie*, pentru Statul aderent. (Legea de *ratificare* a acestei aderări, a apărut în « Monitorul Oficial » din 26 Martie 1931). Adeziune de caracter temporal, pentru o perioadă de cinci ani, cu titlu de încercare oarecum, și de la care sunt excepționate: *a)* toate chestiunile de fond sau de procedură, ce pot aduce în discuție, direct sau indirect, chestiunea integrității teritoriale actuale și a drepturilor suverane ale României, inclusiv acele asupra porturilor sale și a căilor de comunicații; *b)* toate diferendele referitoare la chestiuni care, după dreptul internațional, revin în jurisdicția României (chestiunile *rezervate* așa zise, chestiuni *municipale* după o formulă scumpă americanilor, pe care și Pactul Societății Națiunilor le scoate din competința organizației internaționale, dacă un vot al Consiliului le recunoaște ca atare (cf. art. 15, par. 8). De asemeni, nu este lipsit de interes de a aminti, spre a evidenția încă loialitatea României față de Societatea Națiunilor și față de angajamentele internaționale *însușite*, că în anumite ocaziuni, în materie de protecțiune a minorităților, Consiliul Societății Națiunilor care în virtutea unor *rezoluții* ale sale exercită garanția internațională asupra aplicării tratatelor minorităților, a recunoscut corecta îndeplinire a obligației ce România a acceptat, de a-și ocroti minoritățile sale. Astfel, spre a ne referi la un exemplu concludent, atunci când Biserica reformată și catolică din Transilvania s'a plâns la Geneva, prin petiția înregistrată la Secretariatul general al Societății Națiunilor la 6 Mai 1925, contra proiectului de lege al învățământului particular, din 1925 (lege care în numeroase texte ține seamă de drepturile recunoscute minoritarilor, de ex.: art. 3, 7, 24, 26, 27, 35, 39, 62, 110, 113), Consiliul constată că « ...într'o chestie foarte grea, Guvernul Român a manifestat dorința cea mai sinceră și cea mai lăudabilă de a satisface ceea ce cer justiția și umanitatea... Comitetul a examinat documentarea prezentată de către Guvernul Român și a constatat că afirmațiunile petiționarilor, într'un număr considerabil de cazuri, nu corespund realității; astfel cum ea reiese din anchetele, actele și documentele care au fost examinate. Membrii Comitetului țin să sublinieze, cât este de important, ca plângerile formulate înaintea Societății Națiunilor de către minorități, să fie redactate cu maximum de grijă, pentru ca Societatea să nu fie sesizată de fapte inexacte». (J. O. de la S. D. N, VII-ème année, pag. 742. Scrisoarea adresată de Lord Robert Cecil către I. G.

MAREȘALUL PILSUDSKI DECORÂND PE REGELE FERDINAND I

Duca, atunci Ministru al Afacerilor Străine). Vom aminti, în fine, tot ca o dovadă de corectă onorare a angajamentelor luate prin calitatea sa de Membru al Societăţii Naţiunilor, — într'o vreme când o gravă criză a Societăţii Naţiunilor a fost provocată « ... nu atât prin defectele Pactului, cât prin încercările unora de a se elibera de angajamentele sale » (Stasys Lozoraitis), — aderarea României la sancţiunile contra Italiei în cursul războiului italo-abisinian, aderare ce nu poate fi interpretată decât ca manifestare a constantei concepţii juridico-diplomatice ce a caracterizat politica noastră externă, aderare ce s'a produs, sub imperativa rigoare a normei de drept, înscrise în Pact, şi trecându-se peste sentimentele comunităţii de rasă, ce apropie naţiunea română de cea italiană.

Dar spre a avea o ideie cât mai completă despre poziţia României faţă de Societatea Naţiunilor, trebue să amintim că în câteva împrejurări, ea a figurat ca parte în diferende, aduse înaintea ei: *a)* Astfel a fost în faimosul proces al optanţilor unguri. In interesul lor, Guvernul Ungar a sesizat Consiliul Societăţii Naţiunilor la 15 Martie 1923, în virtutea art. 11 par. II din Pact, — « textul din care pornesc toate puterile Societăţii, de gardian al păcii », cum îl caracterizează profesorul Robert Redslob dela Strasbourg, — cu chestiunea legii române de expropriere, care ar fi afectat bunurile imobiliare ale persoanelor ce optaseră pentru naţionalitatea maghiară, conform prevederilor Tratatului dela Trianon, Statul Român procedând astfel contra art. 63 din acest tratat. Ori, cum reforma agrară română fusese determinată de o mare necesitate socială şi avea un caracter de generalitate, aplicându-se tuturor proprietarilor de imobile rurale de pe teritoriul României, nu era decât firesc ca ea să se aplice şi bunurilor imobiliare rurale ale optanţilor unguri, aceste bunuri neputând fi considerate de nici un tratat insule de proprietate privilegiate, şi găsindu-se juridiceşte supuse regulei *lex rei sitae*. Prima fază a afacerii o reprezintă negocierile directe dintre cele două guverne, prin intermediul unui împuternicit al Consiliului, Contele Adatci; negocieri desfăşurate la Bruxelles, la 27 Maiu 1923, şi în care împrejurare — fapt important de reţinut, — delegatul ungar a recunoscut că dreptul României de a expropria bunurile optanţilor era compatibil cu Tratatul dela Trianon. Desavuarea ce a urmat din partea guvernului maghiar, a acordului dela Bruxelles, a fost un act politic. Consiliul Societăţii Naţiunilor i-a recunoscut deplina valabilitate juridică, prin rezoluţia din 5 Iulie 1923, care recomanda închiderea diferendului, prin concilierea reciprocă. Atunci începe a doua fază, căci optanţii unguri sesizează tribunalul arbitral mixt româno-ungar dela Paris, invocând art. 63, 232, 250 din Tratatul dela Trianon şi pretinzând că exproprierea română era de fapt o « confiscare », o « lichidare » a bunurilor lor, ceea ce Tratatul înţelesese să interzică în mod expres, prin acele texte. Deşi, cu drept cuvânt, România ridică excepţia de incompetinţă a Tribunalului, acesta prin exces de putere se declară competent, cu majoritate de voturi. In faţa acestei proceduri, care făcea să se întrevadă că Tribunalul arbitral mixt nu înţelegea caracterul general şi fundamentul juridic şi social al reformei agrare, procedură care pe de altă parte încălca însuşi Tratatul pe care-l invoca, şi statutul constitutiv al Tribunalului arbitral mixt (art. 239 al aceluiaş Tratat), România rechema pe arbitrul ei şi sesiza, ea la rându-i, în baza aceluiaş text din Pact, art. 11, par. II, Societatea Naţiunilor; în timp ce Ungaria cerea Societăţii de a desemna un alt arbitru, în locul celuia ce se retrăsese. Ca urmare, Consiliul a adoptat atitudinea de a numi, în Martie 1927, trei raportori: Sir Austen Chamberlain şi reprezentanţii Chinei şi Japoniei, spre a studia din nou problema optanţilor unguri şi a-i referi. La 2 Septemvrie 1927 raportul a fost depus şi el conchidea la justificarea reformei agrare din România, şi la compatibilitatea ei cu prevederile Tratatului dela Trianon; exproprierea neputând fi nici decum privită ca o confiscare sau lichidare. Această soluţie ar fi trebuit să lichideze de îndată şi în mod definitiv, procesul. Dar, cum s'a recunoscut mai târziu chiar din tabăra celor interesaţi, Ungaria vedea un fecund instrument pentru acţiunea revizionistă, în a ţine cât mai mult în actualitate acest proces de a cărui lipsă de temeinicie ori cine înţelegea fenomenul reformei agrare din România, cu sacrificiile vrednice de admirat ale proprietarilor români, era deja convins. După cum, din dorinţa de a provoca şi a alimenta o atmosferă internaţională turbure în jurul stărilor de lucruri din Europa Centrală, Ungaria revizionistă a exploatat continuu problema protecţiunii minorităţilor din Statele *succesorale*, din România în special. Este astfel explicabil pentru ce, Ungaria rămânând pe un punct de vedere intransigent alimentat şi de unele părtinitoare « consultaţiuni » ale unor jurisconsulţi de drept internaţional, Consiliul a trebuit să se ocupe de această faimoasă problemă, într'o serie de sesiuni, între anii 1927 şi 1929. Dreptul şi interesele României au fost cu talent apărate de d-l Titulescu. Dar faţă de intransigenţa Ungariei şi faţă de unele oscilante atitudini al Consiliului, chestiunea a fost soluţionată printr'o transacţie, intervenită cu ocazia Conferinţei repartiţiilor dela Haga, din Ianuarie 1930. In drept, s'a recunoscut atunci dreptul suveran al României de a fi procedat la efectuarea reformei agrare, deci s'a reafirmat valabilitatea juridică a raportului Chamberlain. In fapt însă, s'a constituit « fondul A agrar », alimentat din rentele de expropriere, din anuităţi ale reparaţiilor datorite de Ungaria între anii 1931 şi 1936 ca şi din anumite contribuţiuni ale Angliei, Franţei şi Italiei, formându-se un total de 219.500.000 coroane-aur, fond din care se vor achita sentinţele în procesele agrare, pronunţate de Tribunalul arbitral, reorganizat de această dată, având în compoziţia sa *cinci* membri, dintre cari *doi* desemnaţi de Curtea dela Haga, nu *trei* cum prevedea art. 239 din tratatul dela Trianon. Din spirit de solidaritate internaţională, a menajării unor bune raporturi cu Ungaria vecină, şi a consolidării prestigiului Societăţii Naţiunilor, România, care avea întreg *dreptul* de partea sa, a cedat, consimţind la această tranzacţie. Ca urmare, Acordurile dela Haga, din 20 Ianuarie 1930, şi dela Paris, din 28 Aprilie 1930,

au fost ratificate și promulgate de România la 4 Iunie 1930 (« Monitorul Oficial » Nr. 123), în ziua când se împlinea un deceniu dela semnarea Tratatului dela Trianon.

M. S. REGELE CAROL II CONFERIND CU MAREȘALUL FRANCHET D'ESPERAY

b) Un al doilea diferend adus înaintea Societății Națiunilor, în care România a fost parte, porni tot din reforma agrară, dar de mult mai restrânse proporții, a fost chestiunea coloniștilor de rasă maghiară din Banat și Transilvania. Petiționarii au reclamat Societății Națiunilor prin cererea lor din 18 Februarie 1925 că prin expropriere, până la tipul de lot fixat pentru regiune, drepturile lor se găsesc încălcate, reforma agrară trecând peste prevederile Tratatului minorităților. Comitetul Consiliului, funcționând în baza procedurii în materie de protecțiune a *minorităților*, punând această chestiune la ordinea de zi, România promise — din acelaș spirit de împăciuire și de menajare a minorităților sale, — o îndemnizație de 700.000 franci aur pentru expropriați. In fața acestei oferte, Consiliul constată, la raportul reprezentantului Braziliei, aprobat de către reprezentanții Marii Britanii și Suediei, reglementarea afacerii și închiderea diferendului.

c) Intr'un al treilea diferend, interesând direct România, Societatea Națiunilor nu a avut decât rolul de *intermediar*. Este vorba de determinarea juridică a competinței Comisiunii Europene a Dunării, — problemă de vital interes pentru Statul român, caracterizată printr'un conflict latent între suveranitatea sa și competența acestei Comisiuni, dotată cu personalitate juridică internațională, — determinare ce s'a cerut printr'un « aviz consultativ » Curții permanente de Justiție internațională dela Haga, pe baza art. 14 din Pact, de către Consiliul Societății Națiunilor. Procedura a fost adoptată, conform aranjamentului din 18 Septemvrie 1926, încheiat între guvernele francez, englez, italian și român, care a fost transmis Consiliului Societății Națiunilor printr'o scrisoare a Președintelui Comisiunii de Comunicații și Transit a Societății, datată în 25 Septemvrie 1926. Ori, datele problemei erau acestea: Prin Tratatul dela Paris din 30 Martie 1856, Dunărea fiind internaționalizată, prin aplicațiunea la acest fluviu al principiului de navigație fluvială, două Comisiuni au fost create pentru administrarea fluviului, supravegherea respectării libertății de navigație pentru toate pavilioanele și efectuarea lucrărilor necesare la guri: *Comisiunea Europeană* și *Comisiunea Riveranilor*. Prima, de caracter temporar, instituită pentru un termen de doi ani, timp socotit suficient spre a se executa lucrările necesare la gurile fluviului. A doua, de caracter permanent, pentrucă libertatea de navigație se cerea continuu supraveghiată, reglementată și apărată. Dar interesele și relațiile internaționale s'au arătat a fi mai puternice decât prevederile tratatului dela Paris. Comisiunea Riveranilor s'a desființat curând, din cauza neînțelegerilor provocate de pretențiunile exclusiviste ale Austro-Ungariei, la președenție, lăsând pe urma ei doar un regulament de navigație, din 1857. In schimb, Comisiunea Europeană arătându-se în imposibilitate de a-și termina în scurt timp misiunea pentru care fusese instituită, puterile ei au fost succesiv prelungite, în câteva rânduri, prin acorduri, apoi pe cale de *tacită reconducție*. Totodată și competința sa a fost extinsă pe fluviu. De unde la origine ea se întindea dela guri până la Isaccea, Tratatul dela Berlin din 13 Iulie 1878 — recunoscând Comisiunii Europene personalitatea juridică internațională independentă, — îi extinde puterile până la Galați, iar Convenția dela Londra din 1883 până la Brăila. Intre timp, România recunoscută Stat suveran, intră în compoziția Comisiunii și semnă, la 22 Mai 1881, odată cu celelalte Puteri, un act public de navigație, care completa un act analog, semnat la Galați, în 1865. Dar, — situație paradoxală, — deși membru al Comisiunii europene și Stat riveran, România nu a fost admisă la Conferința dela Londra din 1883, când s'a extins competința Comisiunii pe sectorul Galați-Brăila. Ca atare, fiind o *res inter alios acta*, decizia dela Londra nu putea fi recunoscută valabilă juridicește și obligatorie pentru România, ale cărei drepturi de Stat suveran și riveran ea le ignora. Aci este originea conflictului de competință ivit între Comisiunea Europeană a Dunării și suveranitatea României, aceasta suportând doar ca o stare de fapt, contrarie drepturilor și intereselor sale, competința Comisiunii pe o porțiune a fluviului Dunărea, unde nefiind justificată nici, cel puțin prin reale interese internaționale, ea apărea de-a dreptul abuzivă. Incrimi-

nări nu au lipsit a se aduce guvernelor în funcțiune, pentru această ultragiere adusă suveranității României. La timpul său, discursul lui Al. Lahovari din 4 Decemvrie 1881 din Cameră, prin care el critica greșelile dintru început, a făcut impresie. Dar un exagerat sentiment de menajare a voinței « Concertului european » în această ploblemă, a făcut ca România să suporte starea de fapt până la războiul mondial. Firesc ar fi fost ca după războiu, la încheerea tratatelor de pace — când se redă ființă juridică Comisiunii europene, suspendată prin faptul războiului, — România să pună cu toată energia reexaminarea întinderii competinței acestei Comisiuni. Ori, ce constatăm în realitatea lucrurilor? Că tratatele de pace, începând cu acel dela Versailles (art. 331, 346 și 350, cu prevederile corespunzătoare din tratatele dela Saint-Germain, Neuilly sur Seine și Trianon) prescriu că: *a)* Dunărea este pentru viitor, *internaționalizată* cu începere dela Ulm, *b)* se repune în funcțiune Comisiunea europeană a Dunării, cu *puterile ce avea înaintea războiului*, etc.

Astfel, îndreptățit constată profesorul N. Dașcovici, că « România a semnat tratatele de pace prin care i se consfințea unitatea națională și i se satisfăceau totodată, vechi revendicări la Dunăre, prin extinderea caracterului internațional al fluviului și retragerea mandatului austro-ungar (în privința lucrărilor din sectorul Porților-de-Fier), *dar fără să facă nici o rezervă în privința nerecunoașterii prelungirii de competință a C. E. D.-ului, dela Galați la Brăila*. Rezerva aceasta a apărut mult mai târziu, dar fără nici un folos practic, din clipa când se consfințise caracterul internațional al navigației pe toată Dunărea, până la Ulm ». Intr'adevăr, numai în 1926, — și după ce și *Statutul Dunării* din 23 Iulie 1921 consacrase starea anterioară de lucruri, în chestiunea ce ne interesează aci, — s'a cerut, prin intermediul Consiliului Societății Națiunilor, un aviz consultativ Curții permanente de Justiție internațională dela Haga, asupra chestiunii de a se ști: *a)* dacă, după dreptul în ființă, Comisiunea Europeană posedă pe sectorul maritim al Dunării, ce se întinde dela Galați la Brăila, aceiași competință ca pe sectorul dela Mare la Galați; *b)* în cazul când Comisiunea nu ar poseda competință în sectorul Galați-Brăila, sau ar poseda o altă competință, la ce punct trebue să fie stabilită demarcarea între cele două regimuri?

Sesizată de această cerere de « aviz consultativ » și luând-o în cercetare, Curtea dela Haga a răspuns (prin avizul Nr. 14 din 8 Decemvrie 1927), cu întinsă motivare, că după dreptul în vigoare Comisiunea europeană a Dunării posedă pe sectorul Galați-Brăila, aceiași competință ca și pe sectorul dela Galați la Mare, și că această competință se întinde inclusiv asupra portului Brăila, ca și la zonele teritorial definite, corespunzătoare zonelor porturilor. Avizul precizează apoi că aceiași competință se întinde și asupra porturilor. Avizul Curții dela Haga a fost pronunțat, cu o opinie separată, aceea a judecătorului român, profesorul Demetru Negulescu. Este cu deosebire interesant să citim în această părere deosebită, care invocă în sprijinul ei, art. 53 din Tratatul dela Berlin și art. 346—347 din Tratatul dela Versailles, că C. E. D. nu posedă nici o competință asupra sectorului Galați—Brăila; ci numai asupra Dunării de jos (maritime), dela guri până la Galați, și încă cu excluderea acestui port, Dar că sectorul Galați-Brăila și canalul navigabil rămâne supus Comisiunii Internaționale a Dunării (instituite prin Statutul Dunării, cu sediul la Bratislava, apoi din 1927 la Viena).

Pe baza avizului pronunțat, s'a redactat la Geneva, sub auspiciile Societății Națiunilor, la 20 Martie 1929, un proect de convenție transacțională oarecum, ce recunoaște extinderea competinței Comisiunii Europene a Dunării până la Brăila, precum și dreptul ei de a redacta și a promulga regulamente de poliție a porturilor și a țărmurilor, și de a veghea la aplicarea lor.

In acelaș timp, în art. 7, par. I, Tratatul dela Paris din 28 Octomvrie 1920, de recunoaștere a valorii internaționale a actului de Unire a Basarabiei cu România, se stipulează că gura Dunării, denumită Chilia « trebue să treacă sub jurisdicția Comisiunei Europene a Dunării». Este drept că, anterior, România ceruse această trecere. Dar astăzi aceiași problemă de suveranitate a dictat României o rezervă și în această chestiune. Cu titlu de parțială satisfacție a României, și spre salvgardarea prerogativelor suveranității sale, i se recunoaște dreptul de a institui tribunele de navigație, cu o Curte la Galați, spre a judeca infracțiunile la regulamente și a pronunța sentințe executorii în numele Regelui României; în speță România lucrând ca reprezentantă a tuturor Părților Contractante. S'a pretins, și este întemeiat desigur din punctul de vedere al dreptului formal, că pe această cale, substanțiale satisfacții s'au adus Statului român, căci cel puțin regimul ulterior anului 1929, nu mai este instituit fără consultarea și consimțimântul său, ca acel anterior, și că, spre deosebire de trecut, s'a încercat și în parte s'a realizat, un minimum de conciliere între competința Comisiunii europene și suveranitatea sa.

Dar în fond, punctul principal al vechiului litigiu dăinuește, căci printr'un nou act juridic internațional s'a recunoscut competința Comisiunii Europene pe porțiunea fluvială Galați-Brăila, unde nu se văd fundate motive de a ființa; misiunea zisei Comisiuni neputând fi rațional concepută decât la *gurile fluviului*, și nu mai departe. Și apoi este locul de a se pune problema dacă ființa însăși a Comisiunii Europene a Dunării mai este necesară și rațională, dat fiind că în noua ordine internațională Statul român întregit, prezintă depline garanții să gereze interesele internaționale de liberă navigație la Dunărea de jos și să patroneze executarea lucrărilor necesare din guri.

Dar respectuoasă de legalitatea internațională, având în politica sa externă ca dogmă respectarea tratatelor, România va proceda în această chestiune, — accentuează fostul ministru al Afacerilor Streine, — pe calea « unor note diplomatice, adresate cancelariilor interesate la momentul în care guvernul regal al României va socoti că este oportun, să o ridice în mod oficial ». Dar prin

desființarea Comisiunii Europene, nu s'ar face decât a se servi ideea de pace și de armonie internațională: «Mi se pare că a reda României atribuțiile teritoriale inerente oricărui Stat suveran, este un act care servește pacea. Căci, drept vorbind, chestiunea pe care ne propunem să o ridicăm, nu este o chestiune de revizuire a Tratatelor. Ea este chestiunea unificării regimului Dunării, căci nici un fluviu internațional din lume, nu este supus la un regim de supraveghere, din partea a două Comisiuni ». Declarații categorice, din care reese că într'adevăr reglementarea de astăzi a regimului internațional al Dunării, reprezintă o « capitis deminutio » pentru Statul român, prin gravele obstacole ce ridică în calea exercițiului suveranității sale, într'o vreme când este atât de frecvent invocat principiul egalității de drepturi în diferitele domenii de manifestare ale vieții etatiste, și când unele State au căutat, fie și pe calea condamnabilelor denunțări unilaterale de tratate, să se libereze de anumite servituți internaționale prescrise, acelea, în interesul păcii generale. Posibilitatea juridică a remedierii acestei anachronice situații, este deschisă prin însuși Statutul Dunării, care în al său art. 7 prescrie: « Puterile Comisiunii Europene nu vor putea lua sfârșit decât prin efectul unui aranjament internațional, încheiat între toate Statele reprezentate în Comisiune », State care în art. 4 al aceleiași « Convențiuni semnate la Paris la 23 Iulie 1921, spre stabilirea statutului definitiv al Dunării » — cum este titlul complet al Statutului, — sunt arătate a fi: Franța, Marea Britanie, Italia și România. Un acord între Statele reprezentate în Comisiunea Europeană, ar putea pune deci sfârșit unui organism internațional și paradoxal și dăunător, și care nici cel puțin nu se dovedește în situațiunea de a putea onora pe deplin misiunea pentru care a fost institnit, din cauza dificultăților materiale cu care se luptă. Ori, un asemenea acord este realizabil, față de atâtea precedente, dintre care unul recent, concretizat în Convenția dela Montreux, din Iulie 1936, care a oferit Europei, spunea d-l Eden Ministrul Afacerilor Străine a Marei Britanii, « ... o prețioasă pildă de progresul care se obține prin metode pacifice și legale de reconsiderare a Tratatelor ».

M. S. REGELE CAROL II, E. S. D. MOSCICKI PREȘEDINTELE REPUBLICEI POLONE ȘI MARELE VOEVOD MIHAI, TRECÂND IN REVISTĂ COMPANIA DE ONOARE, 1937

Astfel, din întreaga sa politică față de Societatea Națiunilor, ca și din modul conciliant în care ea a înțeles totdeauna să facă soluționate diferendele sale internaționale, reese în chip vădit, că România integrându-se în noul ideal de pace și de ordine al marei majorități a națiunilor, reunite în jurul Genevei, — care cu toate imperfecțiunile organizării sale rămâne un simbol al acestei epoci, — prin aceasta însăși, apare ca un gardian al Păcii în Europa Centrală, ca un pilon al noului orânduiri internaționale, desăvârșite prin tratatele de pace din 1919—1920.

FACTORII DETERMINANȚI, POLITICI ȘI JURIDICI, AI SISTEMULUI DE ALIANȚE ȘI DE SECURITATE DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI

Acest ideal al noului Comunități internaționale, această supremă necesitate a familiei Statelor de a se conserva stările de lucruri consfințite la finele războiului mondial, statutul teritorial și politic rezultat din voința națiunilor și consacrat prin ultimele tratate de pace, l-a servit România și prin acea serie de acorduri internaționale, încheiate sub regimul Societății Națiunilor, ce reprezintă apărarea sa diplomatică. Acorduri elaborate desigur, în intenția autorilor lor, spre a consolida în primul rând *securitatea* diplomatică a contractanților, dar care, prin litera și spiritul lor, țintesc la obiective mai întinse, ce se confundă în definitiv cu acele ale Pactului Societății Națiunilor însuși: consolidarea ordinii și păcii generale. Și a încheiat numeroase astfel de acorduri de *securitate* România, preocupată mai presus de orice, din momentul desăvârșirii unității sale naționale, de consolidarea statutului său internațional.

Căci este o normă general valabilă de drept al ginţilor, că « graniţele unei ţări, odată dobândite şi recunoscute prin acte internaţionale, cer acoperire de garanţie pentru viitor, chiar din cel dintâiu ceas, mai ales când este vorba de graniţe sporite » (N. Daşcovici). Am putea spune sintetizând, că sistemul alianţelor postbelice ale României, se manifestă pe trei planuri: *a)* unul de caracter general, universal, concretizat în formula: securitate colectivă; *b)* altul de caracter regional (alianţe şi relaţii cordiale cu vecinii); *c)* un al treilea de caracter continental. Ii comandă această politică de a-şi căuta alianţe defensive, în primul rând poziţia sa geografică. La răsărit, Rusia Sovietică se situase, în primii ani după instaurarea noii sale forme de guvern, în afara Comunităţii de drept a ginţilor, prin nerecunoaşterea vreunei obligaţiuni contractuale faţă de Statele capitaliste, angajate de regimul anterior, şi prin nerecunoaşterea, în acelaş timp, a principiilor de drept internaţional, creaţiune juridică a lumii burgheze, ca şi a regulelor de umanitate. Situaţie cu atât mai primejdioasă pentru România, cu cât Rusia Sovietică deşi proclama teoreticeşte dreptul popoarelor sale la o largă auto-determinare, opunea *veto* la recunoaşterea reintegrării Basarabiei, prin sentinţa dreptului istoric şi prin manifestarea neîndoelnică a *voinţei colective*, în cadrele Statului român. Deşi Convenţia dela Paris din 28 Octomvrie 1920, trecută între Anglia, Franţa, Italia şi Japonia, de o parte, şi România de altă parte, recunoscuse valoarea internaţională a actului istorico-juridic a Unirii Basarabiei la România şi punea în perspectivă invitarea Rusiei «...de îndată ce va avea un guvern responsabil, să adere la acest tratat, rezervându-şi dreptul de a supune arbitragiului Consiliului Societăţii Naţiunilor orice chestiune de amănunt, *fără ca însă frontierele basarabene sau suveranitatea României asupra acestora, să poată fi repusă în discuţie* » (art. 9). Ori, tocmai întârzierea evenimentelor care să permită o asemenea invitare, — Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice ruseşti a evoluat numai mult mai târziu spre apropierea ei de Comunitatea Internaţională, după cum şi guvernul ei şi-a dobândit, numai treptat, o recunoaştere din partea celorlalte State, — comanda României o politică hotărîtă de consolidare a fruntariilor răsăritene în ordinea apărării armate, dar şi în aceea a securităţii sale diplomatice. Deasemeni, la vest, — unde Ungaria readusă la limitele-i fireşti de Stat *naţional*, începe agitaţii revizioniste de a doua zi după semnarea tratatelor de pace, spre refacerea Statului pentru totdeauna apus, ca unul ce excelase în politica-i de opresiune a naţionalităţilor, al Coroanei Sfântului Ştefan, — România trebuia să se preocupe de o serioasă politică de apărare şi de natură diplomatică a frontierelor apusene. O asemănătoare politică se impunea şi la Sud, căci Bulgaria se arăta neînţelegătoare în privinţa drepturilor istorice ale României asupra Dobrogei vechi şi noui şi în privinţa vitalelor interese economice şi militare asupra acestui din urmă teritoriu. Dar politica alianţelor postbelice ale României şi închegarea lor într'un sistem organic mai era comandată încă de un factor: cel *internaţional*, care nu putea fi ignorat, decât cu perspectiva unor mari primejdii pentru viitor. El era în directă legătură cu soarta art. 10 din Pactul Societăţii Naţiunilor. Acest text ce garantează, prin obligaţia mutuală a membrilor Societăţii, integritatea teritorială şi independenţa politică prezentă şi este capabil, prin angajamentul ce stipulează de a soluţiona deplin şi definitiv, vitala problemă a *securităţii* Statelor, dacă el ar fi cu loialitate aplicat — text, ai cărui autori, au voit « ...să protejeze odată pentru totdeauna *statu-quo* teritorial, contra ori cărei schimbări violente, oricare ar fi natura sa şi oricare ar fi cauza sa » (O. Hoijer) — a avut o evoluţie, de natură să-i slăbească eficacitatea. Încă dela origini, înscrierea sa în Pact a constituit una dintre cauzele abţinerii Statelor-Unite dela Societatea Naţiunilor. Iar nu mult mai târziu, din prima Adunare a Societăţii Naţiunilor, delegaţia canadiană a angajat o luptă pentru eliminarea art. 10 din Pact, ca prescriind o prea grea răspundere pentru membri, şi constituind prin angajamentul ce stipulează, un grav obstacol la aderarea în viitor a Statelor Unite. Este adevărat că, din discutarea angajamentului acestui text, în trei Adunări succesive, s'a desprins un larg curent în favoarea textului nostru. Dar nu mai puţin, în a IV-a Adunare a Societăţii, în şedinţa din 25 Septemvrie 1923, s'a votat o rezoluţie interpretativă, — cu opunerea unui membru (Persia) şi cu 13 abţineri — care stabileşte că «...este conform spiritului art. 10 că, în cazul când Consiliul ar socoti că trebue recomandată aplicarea de măsuri militare, ca urmare a unei agresiuni, el va avea de ţinut seama mai ales de situaţia geografică şi de condiţiile speciale ale fiecărui Stat ». Şi se adaugă apoi, slăbindu-se aci sentimentul de securitate, pe care autorii Pactului înţeleseseră să-l consolideze, că « aparţine puterilor constituţionale ale fiecărui membru de a aprecia în ceeace priveşte obligaţia de a menţine independenţa şi integritatea teritoriului membrilor, în ce măsură zisul membru este ţinut să asigure executarea acestei obligaţiuni, prin întrebuinţarea forţelor sale militare ». Interpretare ce se îndepărtează desigur de litera şi spiritul art. 10, care conţine o adevărată *obligaţie juridică* internaţională, de natură să distrugă încrederea Statelor în garanţia colectivă a teritoriului lor şi a statutului lor politic, organele constituţionale ale diferitelor State putând avea tendinţa de a subaprecia obligaţia lor de participare efectivă la o acţiune în contra agresorului. Slăbire de încredere în eficacitatea art. 10, deci, pe care nu o poate reface nici partea finală a amintitei rezoluţiuni: « totuşi recomandarea dată de către Consiliu, va fi considerată ca de cea mai înaltă importanţă, şi va fi luată în considerare de către toţi membrii Societăţii, în dorinţa de a executa cu bună credinţă angajamentele lor ». Este drept că această rezoluţie nu a putut fi adoptată valabil juridiceşte, neîntrunind votul *unanimităţii* membrilor, regulă fundamentală a Pactului. Şi chiar dacă s'ar fi realizat necesara unanimitate, este o întrebare dacă ea ar fi fost obligatorie pentru membri, dat fiind că depăşeşte economia juridică a textului pe care urmăreşte să-l interpreteze, ceeace nu este cu putinţă în drept, decât pe calea

unui amendament, al respectivului text. Astfel că îndreptățit s'a putut constata că și în urma rezoluției din 1923 « . . . membrii Societății Națiunilor își conservă deplina libertate în ceea ce privește interpretarea art. 10 din Pact » (Dr. M. Gonsiorowski).

Deși discuțiunile purtate în Adunările Societății Națiunilor și în Comisiunile ei, au accentuat asupra ideii că eventuale remanieri teritoriale nu se pot face sub regimul Pactului pe cale violentă, prin recurgerea la arme, un asemeni procedeu ilegal impunând asistența colectivă pentru victima agresiunii — raportul Struycken, adoptat de Comisiunea juriștilor, chemați a da un aviz asupra întinderii art. 10, preciza că acest text « . . . face din Societatea Națiunilor un organism al păcii, chemat a salvgarda principiul, că schimbările teritoriale nu pot să se producă decât în urma unei proceduri pacifice » — totuși ele au îndrumat Statele să-și caute securitatea lor diplomatică, și dincolo de angajamentele exprese ale Pactului. Și cum art. 21 din acest document stipulează că « angajamentele internaționale, precum sunt tratatele de arbitraj și înțelegerile regionale, ca Doctrina lui Monroe, care asigură păstrarea păcii, nu sunt socotite ca nepotrivite cu *nici* una *din* prevederile acestui Pact », Statele s'au îndrumat pe calea *alianțelor*, — pe care autorii Pactului înțeleseseră să le elimine din relațiile internaționale, și să le înlocuiască cu principiul *cooperării* colective, — și au început să organizeze în interesul securității lor, *înțelegeri regionale*. Astfel, dintr'un îndoit motiv, și România a fost adusă să urmeze aceiași cale a *alianțelor*, care devenea tot mai frecventată de diferitele State, în măsura în care lacunele, scăderile, imperfecțiunile Pactului, deveneau tot mai vizibile.

M. S. REGELE CAROL II ȘI E. S. D. ED. BENEȘ, PREȘEDINTELE REPUBLICEI CEHOSLOVACE CU PRILEJUL VIZITEI SALE LA BUCUREȘTI, 1936

ALIANȚA POLONO-ROMÂNĂ
EVOLUȚIA RELAȚIILOR ROMÂNO-RUSE

Și cum *securitatea* frontierelor orientale era mai precară, — regimul sovietic, dedându-se la o sistematică și continuă propagandă, în primii ani mai ales, contra acestui act natural de evoluție istorică a națiunii române, pe care-l reprezintă Unirea Basarabiei, deși exponenții acestui regim cunoșteau și caracterul românesc al provinciei și tăria dreptului nostru istoric asupra ei, — în această direcție s'a îndreptat dintru început, politica externă a României, în domeniul securității diplomatice. De aci, încheierea celei dintâi alianțe defensive polono-române, în cadrul noii ordine internaționale, datată 3 Martie 1921. Act juridic internațional ce nu reprezintă, fără îndoială, o inovație în raporturile dintre cele două State, ci reluarea unei vechi tradiții de apropiere și prietenie polono-română, pentru a cărei realitate stau mărturie, vechile Tratate din anii 1389, 1411, 1499, 1510, 1518, 1527, 1539, 1546, 1554, etc. Inspirându-se din « hotărîrea de a apăra pacea dobândită cu prețul atâtor sacrificii » — precum spune Preambulul acestui important document, negociat și semnat în numele celor doi Capi de State, de către Prințul Sapieha și Take Ionescu — acest tratat (în 8 articole) stipulează angajamentul categoric că « Polonia și România se obligă să se ajute reciproc, în cazul când una dintre ele ar fi atacată, fără provocare *din partea-i, pe frontierele lor comune dela răsărit*. Ca urmare, când unul dintre cele două State ar fi atacat fără provocare din parte-i, *celălalt se va socoti în stare de război și-i va da ajutor cu armele* » (art. 1). In care scop, o convenție militară este pusă în perspectivă (art. 3), iar chestiunile de politică externă, față de vecinul dela Răsărit, își vor găsi soluționare, după o prealabilă consfătuire a celor două guverne (Art. 2). Cooperarea politică polono-română este încă întărită, prin obligația ce-și însușesc semnatarii « . . . de a nu trata și de a nu încheia nici armistițiu, nici pace, unul fără celălalt dacă, în contra sforțărilor lor pașnice, cele două State s'ar găsi în stare de război defensiv conform. art. 1 » (art. 4). Dar cum acest tratat era încheiat numai pentru *cinci ani* (art. 5) la expirarea termenului s'a ajuns la înnoirea sa, sub forma unui tratat de garanție, semnat la 26 Martie 1926, de I. G. Duca și

I. Wielowieyski, ministrul Poloniei la București. Juridicește, bazele noului tratat (având tot opt articole) sunt lărgite, amiciția consolidată și, având grija de a elimina pe cale pașnică orice diferend între contractanți, precizată. Căci făcând expresă referire la dorința sinceră de a da popoarelor lor garanții complimentare în cadrul Pactului Societății Națiunilor și a Tratatelor ai căror semnatari sunt » (Preambul), ei consolidează, în ce îi privește, fundamentalele obligațiuni înscrise în Pact (art. 10, 12, 13, 15, 16), prescriind angajamentul expres al Poloniei și al României, de « a-și respecta în chip reciproc și a menține contra oricărei agresiuni externe, *integritatea lor teritorială actuală* și *independența politică prezentă* » (art. 1); și ca urmare, de a se ajuta în mod efectiv, când ele s'ar vedea atacate, fără provocare din parte-le, în disprețul procedurii de pacificare din Pact, punând în aplicare art. 16 sau 17 din Pactul Societății Națiunilor, aplicând adică *sancțiunile*, prescrise contra agresorului (art. 2). De unde, ca firească consecință, obligația lor de a supune unei proceduri de conciliere sau de arbitraj. toate chestiunile asupra cărora nu s'ar putea înțelege, sau care nu ar fi putut fi rezolvate prin procedeele diplomatice obișnuite (art. 6).

La expirarea celei de a doua perioade de *cinci ani* (cf. art. 7), tratatul a fost iarăși înnoit, la 15 Ianuarie 1931, — plenipotențiari fiind, cei doi Miniștri de Afaceri Streine, G. Mironescu și August Zaleski, — pentru aceiași durată, având acum *șapte* articole. Se stipulează, de această dată, prelungirea pentru viitor, dacă nu a intervenit un preaviz de denunțare, cu cel puțin un an înaintea expirării acestei perioade, pe cale de *tacită reconducțiune*. Ceea ce dovedia, pe de o parte că tratatul pătrunsese în realitățile pieții internaționale, iar pe de altă parte, că necesitatea prelungirilor sale succesive dăinuia, într'o vreme în care « crizele » Societății Națiunilor, deveneau tot mai frecvente. In anul 1936, cei doi contractanți au luat act de continuarea valabilității acestui tratat, de alianță defensivă și de garanție, — după ce o anumită atmosferă de raporturi internaționale, apăsătoare, din ultimii ani, se limpezise, — spre consolidarea statutului frontierelor orientale, și a Poloniei și a României. Privit în cadrul nouilor angajamente internaționale de securitate, astfel cum în mare număr ni le arată înregistrarea și publicarea lor la Geneva (cf. art. 18 din Pact), tratatul polono-român apare ca unul dintre cele mai conforme cu litera și spiritul Pactului Societății Națiunilor, el integrându-se deplin în sistemul Pactului, și consolidând conceptul de *asistență* și de *garanție reciprocă*, între cei doi semnatari, pentru ipoteza când procedura de pacificare înscrisă în Pact, nu și-ar da rezultatele așteptate.

Dar sistemul apărării noastre diplomatice (convenționale) asupra frontierelor din Răsărit, nu s'a oprit aci. Politica externă a României, călăuzită de ideia unei constante promovări a relațiilor sale internaționale, în cadrul sistemului Pactului Societății Națiunilor, și a consolidării statutului teritorial și politic internațional, — conștientă apoi de tăria drepturilor imprescriptibile și inalienabile ale națiunii române, la unitatea sa națională, — ar fi înțeles, încă dintru început, menajarea unor raporturi de bună vecinătate cu Rusia Sovietelor. Mai ales că, consolidându-și și normalizându-și echilibrul social și politic intern prin generoasa reformă agrară și o liberală politică față de minoritățile sale, România adoptase, din primele momente, o atitudine de neamestec în treburile interne ale Rusiei agitată, de sbuciumul și primejdioasele frământări aduse de perioada revoluționară și de stările războiului civil. Astfel, în răspunsul trimis de Președintele Consiliului de Miniștri, dr. Alex. Vaida Voievod din Londra, și datat 3 Martie 1920, la ofertele de pace ale Guvernului bolșevic formulate de către comisarul poporului, Cicerin, la 24 Februarie 1920 (se știe că Guvernul revoluționar al Rusiei declarase războiu României prin nota din 13 Ianuarie 1918 și ultimatum-ul din 16 Ianuarie 1918), se poate citi: « ...România și-a înfăptuit unitatea națională grație spiritului de disciplină și jertfelor armatei și ale întregei națiuni române. Această unitate a fost cuprinsă în Constituția Țării, prin hotărîrile unanime ale Adunărilor legiuitoare, alese prin vot obștesc și secret. România dorește să pună temeliile viitoarei sale desvoltări economice și politice pe o bază democratică, în pace și cu raporturi amicale față de vecini. Cât privește întâmplările și luptele din Rusia, *România a ținut totdeauna și va stărui în principiul de abținere dela orice amestec, în treburile interne ale unei Țări vecine* ». Dar o apropiere, fie și de bună vecinătate, de Rusia, era condiționată pentru România, în chip firesc, de recunoașterea realipirii Basarabiei. Ori, ani de zile, noii guvernanți ai Rusiei au speculat problema Basarabiei, în scop de propagandă a ideilor lor sociale și din imperialiste interese internaționale; căci, în scurt timp, ei s'au arătat a fi, în acest domeniu, fideli continuatori ai politicii vechilor Țari. Ei înțelegeau « ...exploatarea așa zisei chestiuni basarabene, spre a păstra în Orientul Europei un motiv de ceartă și de tulburare a granițelor, o portiță pe unde să poată, cândva, încerca realizarea visului cel mare: coborîrea spre Constantinopole, de-a-lungul țărmului Mării Negre » (N. Dașcovici). Și alături de aceasta, aceiași guvernanți ai Rusiei Sovietelor se arătau dușmănoși față de statutul teritorial și politic și al celorlalte State « capitaliste », la a cărui răsturnare lucrau febril, printr'o propagandă tenebroasă, pentruca pe ruinele lor să se instaureze comunismul. Societatea Națiunilor, ea însăși, având ca principiu dogmatic *garantarea* acestui statut, le apărea ca o Asociație a Statelor « capitaliste ». Numai când Japonia a devenit o primejdie pentru Soviete, în Extremul Orient, și când în Germania transformări politice interne anunțau ruperea cordialelor relațiuni germano-bolșevice, instaurate încă dela Pacea separată dela Brest-Litowsk și consolidate prin Tratatul *secret* dela Rapallo (a. 1922), nota de agresivitate a politicii externe, sovietice, a făcut loc unei atitudini de apropiere de vecini, dela Marea Baltică la Marea Neagră, și de intrare în orbita principiilor Pactului Genevei. De aci apoi, încadrarea Rusiei în politica tratatelor de neagresiune, concepute, după o corectă definiție a unui tânăr cercetător român, ca « înțelegeri bilaterale sau multilaterale, ce tind, în-

tocmai ca Societatea Națiunilor, la întărirea securității internaționale, însă prin mijloace mai adecuate, prin formule și angajamente mai puțin generale, ele comportând o *obligație negativă*, aceea de a nu ataca, și o *obligație pozitivă*, aceea de a acorda ajutor și asistență Statului contractant, care ar fi victima unei agresiuni » (I. I. Diamandescu). Această politică fusese inaugurată în cadrul Genevei, și pe plan universal, încă din epoca proiectului de Tratat de Asistență Mutuală (a. 1922—1923), iar pe plan regional, cu câțiva ani înainte de Pactul Briand-Kellogg din 27 August 1928, fiind concretizată, cam în acelaș timp, în Apusul Europei cu Pactul renan dela Locarno (din 16 Octomvrie 1925), iar în Răsărit, de către Uniunea Sovietică, în raporturile cu vecinii săi. Prin această politică ia naștere Protocolul Litvinoff (sau Protocolul dela Moscova) semnat la 9 Februarie 1929, între Uniunea Sovietică, Letonia, Estonia, Polonia și *România*, în scopul intrării imediate în vigoare a Pactului Briand-Kellog, — independent de prevederile în această materie, din art. 3, al acestui act, — între semnatarii Protocolului. Dar se pune întrebarea, care este semnificația juridică a acestui document, în ceea ce privește securitatea frontierelor noastre răsăritene? Este drept că el stipulează, în termeni formali, că « Tratatul de renunțare la războiu, ca instrument de politică națională, semnat la Paris la 27 August 1928, a cărui copie este anexată la prezentul protocol ca parte integrantă a sa, intră în vigoare între Părțile Contractante, după ratificarea zisului Tratat dela Paris din 1928, de către organele legislative competente ale Statelor contractante respective », ceea ce ar însemna, că abolindu-se războiul ca instrument de politică națională, și obligându-se semnatarii de a căuta lichidarea eventualelor lor diferende, prin diferitele mijloace de pacificare, ce le stau la dispoziție, — ceea ce tocmai stipulează art. 1 din Pactul Briand-Kellogg, principial s'ar putea vorbi într'un anumit sens de un spor de securitate convențională și în ceea ce ne privește. Dar cum conceptul de securitate este, mai presus de toate, o chestiune de ordin psihologic, o stare de încredere în intangibilitatea unui anumit statut internațional, este de o potrivă îndreptățit a constata că, față de spiritul care domnea în Rusia, aveam motive să ne îndoim.

M. S. REGELE CAROL II ȘI A. S. R. PRINCIPELE REGENT PAUL AL YUGOSLAVIEI, LA SINAIA, 25 OCTOMVRIE 1937

Cum Rusia Sovietică evolua totuși spre principiile preocupările Genevei, — ea revenind *astfel treptat la* recunoașterea principiilor de drept internațional, — exponentul politicii noastre externe, d-l N. Titulescu înțelegea să confirme a operde pace începută. Când delegația sovietică la Conferința Desarmării a prezentat un proiect de definire a agresiunii, în ședința din 6 Februarie 1933, din care apoi s'a inspirat « Comitetul pentru chestiunile de securitate » (prezidat de N. Politis), spre a prepara un text pentru definirea agresorului și un raport explicativ, ce au fost distribuite membrilor Conferinței de Desarmare la 24 Maiu 1933, d-l Titulescu prin noui tratative, purtate în afară de Conferința Desarmării, a ajuns la elaborarea *Convențiilor dela Londra*, pentru determinarea agresorului, din 3 și 4 Iulie 1933.

Ele sunt în număr de două, și în ambele România figurează ca parte. Prima Convenție, din 3 Iulie 1933, are un *caracter regional*, fiind încheiată între Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice, Polonia, România, Turcia, Estonia, Persia, Letonia și Afganistan; adică între Rusia Sovietică și vecinii ei. (Deschisă fiind numai pentru Finlanda, care a și aderat; în ceea ce privește Lituania, o convenție similară s'a semnat, între ea și Soviete). A doua Convenție, din 4 Iulie 1933, — aproape identică ca termeni cu cea dintâiu, — este încheiată între Uniunea Sovietică, Turcia și Mica-Înțelegere (România, Jugoslavia, Cehoslovacia) și are o accentuată tendință spre *universalitate*, ea fiind deschisă tuturor celorlalte State, prin clauza de acesiune ce conține. Prin aceste acte juridice internaționale, « fiecare dintre Inaltele Părți Contractante se angajează a accepta, în raporturile sale mutuale cu celelalte, și din ziua punerii în vigoare a prezentei Convențiuni, definirea *agresiunii*, astfel cum ea a fost explicată în raportul Comitetului pentru chestiunile de securitate, cu data de 24 Maiu 1933, (Raportul Politis) către Conferința pentru reducerea și limitarea armamentelor, raport făcut în urma propunerii delegației sovietice » (art. 1). Și recunoașterea ca agresor a unui Stat, este dependentă de săvârșirea de către el, *primul*, a unuia dintre cele *cinci* fapte, arătate de art. 2: « *a)* Declarația de războiu unui alt Stat; *b)* Invaziunea prin forțele sale armate, chiar fără declarație de războiu, a teritoriului unui alt Stat; *c)* atacul prin forțele sale terestre, navale sau aeriene, chiar fără declarație de războiu, a teritoriului, vaselor sau aeronavelor unui alt Stat; *d)* blocusul

naval al coastelor sau porturilor unui alt Stat; *e)* sprijinul acordat bandelor armate, pe teritoriul său, care ar invada teritoriul unui alt Stat, sau refuzul, față de cererea Statului invadat, de a lua pe propriul teritoriu, toate măsurile ce ar fi în puterea sa, spre a lipsi zisele bande de orice ajutor sau protecție ». Vom recunoaște că, principial, Convențiile dela Londra au putut fi privite ca reprezentând un important pas în materia securității, definirea celor cinci cazuri de agresiune, ce sintetizează aproape toate ipotezele înregistrate în practica vieții internaționale, permițând a se ști în mod precis, cine este *agresorul* și cine este *victima*. Deaceea atingerea *universalității* lor, a fost privită ca un prețios element întru consolidarea păcii națiunilor, ele înregistrând pentru întâia dată, după atâtea repetate încercări, o corectă determinare a agresorului într'un angajament internațional ce a luat ființă juridică. Dar dacă le privim prin prisma doctrinei sovietice a dreptului internațional, ce se poate spune despre garanțiile ce ele prescriu? Răspunsul ne-a fost dat, în acești termeni: « Dela negarea forței obligatorii a regulelor internaționale se tinde tot mai mult, în regimul sovietic, să se ajungă la scoaterea de sub praf al concepțiilor juridice ale democrațiilor burgheze, care să deservească necesitățile internaționale ale Societății Socialiste » (Korovine). O concepție de oportunism politic internațional deci, dar folositoare și celor mai stringente necesități ale Continentului european. Pe de altă parte, în doctrina dreptului internațional a diferitelor State semnatare, s'au formulat opinii ca acestea: « Acordurile dela Londra îndepărtează pentru Polonia, pericolul momentan de a se vedea amenințată de colosul rus și cel german » (J. Sedlacek); iar — « . . . pentru Estonia, Letonia, Persia și Afganistan, s'a zis, — ele aduc beneficiul consolidării Statutului internațional al acestor State (Kaasik). Cât privește România, Convențiile dela Londra au fost privite, la început, cu multă favoare în cercurile diplomatice, în doctrina românească de drept internațional, în rândurile cronicarilor politicei externe. S'a spus astfel, cu mult entuziasm, că « . . . înlăturarea primejdiei rusești prin Acordurile dela Londra, pun Statele din Răsăritul Europei, spre deosebire de cele din Apus, în privilegiata situație de a avea problema securității lor resolvate » (R. Hillard). Juridicește, într'adevăr, aceste acorduri reprezintă un progres și în ceea ce privește securitatea noastră, ele combătând războiul între semnatari și obligând la procedura pacifică.

Ca urmare a acestor acte și a acestei concepții de interpretare, a rezultat, nu mult mai târziu, reluarea raporturilor diplomatice ale României cu Rusia Sovietică. Schimbul de scrisori cordiale între cei doi miniștri ai Afacerilor Streine, d-nii Titulescu și Litvinoff, la Geneva, în 9 Iunie 1934, accentuează asupra dorinței ca « . . . relațiunile stabilite să rămână pentru totdeauna normale și amicale și ca cele două națiuni să coopereze, pentru cel mai mare bine reciproc al lor, la menținerea păcii în lume », guvernele lor înțelegând « să-și *garanteze* mutual deplinul și întregul respect al suveranității fiecăruia dintre Statele respective ». Astfel s'a încheiat o agitată perioadă din evoluția relațiilor ruso-române.

ROMÂNIA IN MICA INȚELEGERE (GENEZA MICEI INȚELEGERI, EVOLUȚIA, ROLUL EI IN NOUA COMUNITATE INTERNAȚIONALĂ)

Dar de o potrivă, încă din primele timpuri ale ființării noii ordine internaționale, România a căutat să-și închege un sistem de alianțe, în Vest, cât mai organic, pentru ca astfel și frontierele sale apusene să fie acoperite de o *securitate* diplomatică, și prin aceasta, și frontierele aliaților săi. De aci, *geneza* « Micii Ințelegeri ». S'a zis că o îndoită incertitudine a determinat apropierea româno-cehoslovaco-jugoslavă din care s'a născut această tipică « Ințelegere regională » — constituită în spiritul art. 21 din Pactul Societății Națiunilor, — care este Mica-Ințelegere: *a)* In primul rând perspectiva reîntoarcerii Habsburgilor — simbol al opresiunii din trecut, asupra naționalităților din fosta Monarhie Austro-Ungară, — pe tronul Ungariei. Este drept că această problemă apărea juridicește, ca având un caracter internațional, interesând adică nu numai Statele *succesorale* ale Monarhiei bicefale, ci întreaga Europă. Căci declarația Conferinței Ambasadorilor, din 22 Februarie 1920, preciza: « Puterile nu înțeleg să admită că restaurarea Dinastiei Habsburgilor ar putea fi privită ca o chestiune ce interesează națiunea ungară. Ele declară deci, că o restaurare de această natură ar fi în desacord cu bazele însăși ale reglementării păcii, și nu ar fi nici recunoscută, nici tolerată, de către ele ». Dar, cu toată această declarație energică și intransigentă, Statele *succesorale* erau neliniștite printr'o anumită campanie pro-habsburgică ce se ducea în Ungaria, — după ce revoluția comunistă maghiară a lui Bela Kuhn, din 1919, fusese lichidată prin salvatoarea intervențiune militară a României, — ceea ce a permis încercarea arhiducelui Iosif de Habsburg de a pune mâna pe guvernarea Ungariei, încercare neisbutită, doar prin energica opoziție a Cehoslovaciei. *b)* In al doilea rând, se agita perspectiva, fie și de mai îndepărtat viitor, a unei Confederații dunărene, pe baze economice este drept, care ar fi tins cu vremea la restaurarea vechii Monarhii, și în care elementul dominant ar fi fost cel germano-maghiar. Proiect oarecum primejdios acesta, pentru că, la realizarea sa, Puterile Occidentale « cu interese generale », nu erau ostile. Puternice motive astfel, care să determine Statele din Europa centrală și sud-estică, ce-și văzuseră soluționate legitimele lor revendicări naționale, să-și caute o cât mai grabnică apropiere. Mai târziu, d-l Beneș va explica atitudinea negativă față de o federație dunăreană, a Statelor din Mica-Ințelegere, ca « naturală expresie a rezistenței lor față de orice reconstrucție și restaurare a timpurilor trecute ». Dar nu este mai puțin adevărat că la închegarea blocului de alianțe a Statelor *succesorale*, România, Jugoslavia și Cehoslovacia, au prezidat și alte considerațiuni, decât acele amintite de ordin politic internațional. Considerațiuni istorice, căci scria cândva profesorul Lupaș dela Cluj « dacă

la sfârșitul răsboiului mondial, s'au putut înfiripa atât de repede legăturile de alianță pe care se întemeiază Mica-Ințelegere, rezultatul acesta nu a isvorît numai din actualitatea intereselor politice comune, ci și dintr'o colaborare mai veche româno-sârbo-cehoslovacă, *impusă de necesitatea apărării elementelor etnice, năpăstuite de intoleranța politică maghiară*». O asemenea colaborare s'a manifestat de-a lungul secolelor de opresiune maghiară în diferite moduri, s'a afirmat către sfârșitul regimului trecut în Parlamentul dela Budapesta și s'a desăvârșit în temnițele ungurești dela Vaț și Seghedin, care au avut un rol însemnat în opera de apropiere și solidarizare a Românilor, cu Sârbii și cu Slovacii. Intre pereții lor se întâlneau foarte adeseori, ca locatarii cei mai statornici, condamnații politici ai acestor trei națiuni, victimele justiției maghiare, orbite de o nepotolită pasiune în urmărirea și osândirea pretinșilor «agitatori valahi, slovaci și sârbi». Considerațiuni de ordin geografico-politic apoi, arată cu prisosință, că într'adevăr «acest nucleu de organizație dunăreană are origini cu mult mai profunde decât necesitățile diplomatice. Să observăm rolul identic al tuturor acestor citadele muntoase în istoria Europei Centrale, masivul boemian, «Muntele» carpatic, masivul sârbesc; ele au fost păstrătoarele libertăților. Ele sunt acum puncte de supraveghere. Națiunile odată eliberate, pot să observe cu ușurință, de acolo, Statul din câmpie, Ungaria, pe care maghiarii o socot «mutilată», în prada «bolii Trianonului» (Jacques Ancel).

M. S. REGELE CAROL II ȘI E. S. D. LEBRUN LA PARIS, 1937

Un sistem de alianțe, ce se bazează astfel pe realități puternice, ceea ce a făcut ca el să aibă o evoluție dintre cele mai interesante, caracterizează Mica-Ințelegere; Statele ce o compun urmărind, dintru început, intangibilitatea frontierelor lor «naționalitare» mai întâiu, respectul tratatelor de pace, și prin aceasta respectarea statutului teritorial și politic în Europa Centrală, apoi. Cum a luat ea naștere? Desigur puternicele realități semnalate o comandau ca firească soluție pentru consolidarea nouilor stări de lucruri din Europa Centrală. Dar interpreții acelor realități, și prin aceasta constructorii Micii Ințelegeri, au fost două mari personalități: Take Ionescu și Eduard Beneș, Marele bărbat de Stat român «inițiatorul și chiar creatorul Micii Ințelegeri» (Fl. Codrescu), o concepea ca pe un bloc al Statelor noui, întinzându-se dela Marea Baltică până la Marea Egee, și având un îndoit obiectiv: contrabalansarea blocului germano-ungar de o parte, și a blocului rusesc, de altă parte. Ar fi cuprins astfel: Polonia, Cehoslovacia, România, Jugoslavia, Grecia, care reunite printr'un acelaș tratat și-ar garanta reciproc integritatea frontierelor și ar forma un zid de apărare în jurul tratatelor de pace «...căci pacea lumii, după părerea noastră, nu poate fi bazată decât pe menținerea integrală a acestor tratate, *atât de juste și atât de moderate*, dincolo de care este haosul» (Take Ionescu).

Pentru al doilea promotor al ideii, d-l Eduard Beneș, înțelegerea trebuia să se mărginească la trei State, acele vecine Ungariei, pe care în special le preocupa agitațiile acestea. Polonia apărea mai *îndepărtată* de aceste obiective, mai ales că anumite diferende nu erau încă reglementate între ea și Cehoslovacia. Acest din urmă proiect a fost sortit să ia ființă.

Realizarea sa s'a înregistrat, prin mijlocirea a trei convenții bilaterale, de caracter defensiv, «Convenții de alianță» cum vor fi ele calificate mai târziu, când o mai strânsă organizare se va da noii Ințelegeri regionale, prin Pactul dela Geneva, din 16 Februarie 1933: *a)* Convenția dintre Jugoslavia și Cehoslovacia, semnată la Belgrad, la 14 August 1920 (de către d-nii Nincici și Beneș); *b)* Convenția dintre Cehoslovacia și România, semnată la București, la 23 Aprilie 1921 (de către Veverka și Take Ionescu); și *c)* Convenția dintre Jugoslavia și România, semnată la Belgrad, la 7 Iunie 1921 (de către Take Ionescu și Pasici).

Trei acorduri bilaterale, distincte deci, dar aproape identice în conținutul lor, au fost geneza «Micii Ințelegeri», a cărei denumire a dat-o, în derâdere, ziarul maghiar «Pesti Hirlap», în numărul său din 26 Februarie 1920, denumire adoptată, din plăcere, de d-l Beneș și intrată apoi în istorie. Să remarcăm că aceste convențiuni sunt încheiate în spiritul Pactului Societății Națiunilor, la care ele fac referire, fie în Preambul, fie în textele lor, și au ca obiectiv apărarea Tratatului dela Trianon, din 4 Iunie 1920 și al aceluia dela Neuilly-sur-Seine, din 27 Noemvrie 1919, menținerea «păcii dobândite» și «prevăzute prin Pactul Societății Națiunilor», ca și «ordinea stabilită».

In acest scop «în cazul unui atac, neprovocat, din partea Ungariei contra uneia dintre Inaltele Părţi Contractante, celelalte părţi se obligă a veni în ajutorul Părţii atacate, în chipul hotărît prin învoiala prevăzută în art. 2 al prezentei convenţiuni» (art. 1 din Convenţia româno-cehoslovacă; text identic în cele trei convenţii). Prin caracterul redacţional *identic* al acestui text, este evident că el face să curgă obligaţia de *asistenţă* a celor două State contractante, în favoarea celui de al treilea, victimă a agresiunii, — atât în ipoteza unui atac neprovocat, din partea Ungariei, cât şi — în virtutea Convenţiei româno-jugoslavă — în cazul unui atac neprovocat, din partea Bulgariei. Modul punerii în mişcare a asistenţei preconizate, urmează a fi stabilit, de comun acord, printr'o convenţie *militară* ce se va încheia mai târziu (art. 2).

Orientarea comună a politicii externe a contractanţilor fiind de vital interes, întru atingerea obiectivului propus, se prescrie obligaţia «de a se consfătui în privinţa chestiunilor de politică externă, care au legătură cu raporturile lor cu Ungaria» (sau Bulgaria) (art. 4). Ca urmare «nici una dintre Inaltele Părţi Contractante nu va putea încheia vr'o alianţă, cu o terţă Putere, fără avizul prealabil al celeilalte» (art. 3). Este aci o restrângere voluntară, în domeniul politicii externe, şi prin aceasta a suveranităţii externe, în dreptul de-a încheia tratate şi convenţiuni, dar de natură să dea mai multă cohesiune legăturilor contractuale dintre cele trei State. Se depăşeşte astfel, încă dela început, caracterul unei simple *alianţe*; «Din faptul acestei stipulaţii, caracterul unei alianţe, care este *mai mult decât o simplă alianţă, este conferit Comunităţii pe care o formează cele trei State*», remarcă un cercetător în materie, V. M. Radovanovitch.

Dar, sub presiunea şi succesiunea evenimentelor internaţionale, şi faţă de repetatele manifestări revizioniste ale vecinilor din Vest, ca şi faţă de încercările Habsburgilor de a reajunge la tronul Ungariei, acest prim sistem de securitate a înregistrat o progresivă consolidare. Până să se ajungă însă la o automatică înnoire a Convenţiilor din anii 1920 şi 1921, — care formează «Charta constitutivă a Micii Inţelegeri», — câteva prelungiri au fost necesare, durata valabilităţii lor juridice fiind, la origine, de *doi* ani. (art. 5). O primă prelungire s'a înregistrat la 31 August 1923, pentru prima Convenţie a Micii Inţelegeri; la 7 Mai 1923 pentru convenţia româno-cehoslovacă (la Praga), pentru o nouă perioadă de *trei* ani; la 7 Iulie 1923 pentru Convenţia româno-jugoslavă (la Bucureşti).

A doua prelungire s'a efectuat la 13 Iunie 1926, la Bucureşti, pentru cele două convenţii încheiate de România, pe o nouă perioadă de *trei* ani; la 18 Septemvrie 1926, la Geneva, pentru Convenţia jugoslavă—cehoslovacă. O a treia prelungire a avut loc cu ocazia conferinţei dela Belgrad din 21 Mai 1929. Atunci s'a procedat la reînoirea celor trei acorduri bilaterale, pe o perioadă de *cinci* ani, stipulându-se totodată şi o clauză specială care, pe viitor, le înnoia în mod automat, pe o durată egală, în timp. Citim într'adevăr, în protocoalele respective: «Dacă nu este denunţată cu cel puţin un an înainte de expirarea acestui termen, convenţia va rămâne în vigoare, pentru o nouă perioadă de *cinci* ani, şi aşa mai departe». O simplificare de procedură deci, dictată de conştiinţa ce se împământenise între timp în opinia publică a celor trei State, despre marea utilitate a acestui sistem de alianţe şi de securitate, şi de importantele servicii pe care el le adusese cauzei păcii generale şi apărării statutului teritorial şi politic din Europa Centrală, prin respectarea tratatelor. Simplificare de procedură, ce reprezintă, în lumina evoluţiei Micii Inţelegeri, conştiinţa vitalităţii sale în creştere, afirmarea stabilităţii şi solidităţii sale. Suntem într'adevăr acum, în faţa unei alianţe între cele trei State, *fără limită* în timp, în ceea ce priveşte validitatea sa. La consolidarea ei nu a lipsit a-şi da a doua contribuţie şi Convenţia complementară cehoslovaco—jugoslavă, semnată la Marianske-Lazno, încă în 31 August 1922 de către Beneş şi Pasici; Convenţie de îmbunătăţire a acordului originar, — şi care inspirându-se din interesele larg concepute ale contractanţilor, ca şi din acele ale întregei Comunităţi internaţionale, — preconizează: *a) întărirea* şi menţinerea păcii; *b)* consolidarea şi amplificarea legăturilor politice şi economice dintre cele două State.

Dar, la aceiaşi operă de consolidare a Micii Inţelegeri, o mare parte are şi «Actul general de conciliaţie, de arbitraj şi de reglementare juridică între cele trei State ale Micii Inţelegeri» din 21 Mai 1929, sau «Convenţia Tripartită», cum mai este el numit. Este, de fapt, un angajament internaţional ce leagă cele trei State, printr'un *singur* tratat, ceea ce evidenţiază în ce largă măsură se cimentase apropierea dintre Membrii Micii Inţelegeri. Inspirându-se «...din recomandaţiile făcute de Adunarea Societăţii Naţiunilor, în rezoluţia sa cu data de 26 Septemvrie 1928, tuturor Statelor, de a încheia convenţiuni de reglementare pacifică a diferendelor internaţionale», această convenţie se încadrează în preocupările generale din acea epocă, de a se ajunge la o efectivă abolire a răsboiului din relaţiile internaţionale, şi la înlocuirea lui cu o procedură practică de pacificare, preocupare ce se soldase cu un rezultat, de natură convenţională, dobândit nu cu mult înainte: semnarea Pactului Briand-Kellogg, sau a Pactului «de punere în afară de lege a răsboiului» — după o formulă scumpă americanilor, — din 27 August 1928. In cele treizeci şi opt articole ale sale, «Actul general...» stipulează supunerea «diferendelor de orice natură», reglementării pacifice, judiciară sau arbitrală, cu preferinţă totuşi de a se încerca, mai întâiu, calea diplomatică. Derogă dela acest principiu general, diferendele născute din fapte ce aparţin trecutului, şi acele «ce poartă asupra unor chestiuni pe care dreptul internaţional le lasă la competinţa exclusivă a Statelor»; deasemeni o anumită deviere o reprezintă rezervele privind competinţele instanţelor judiciare şi acele ale autorităţilor administrative. Se prevede apoi şi competinţa Curţii permanente de Justiţie Internaţională dela Haga, cu preferinţă pentru diferendele ce poartă asupra contestării reciproce a unui drept. Procedura

arbitrală încă îşi găseşte un loc larg în stipulaţiile acestei Convenţiuni. Astfel, fără a prejudicia asupra competinţei Societăţii Naţiunilor, se precizează că Actul din 21 Mai 1929 « nu va fi interpretat ca restrângând misiunea Societăţii Naţiunilor, de a putea lua în orice moment măsurile cele mai potrivite, spre a salvgarda în mod eficace pacea lumii », — Statele Micii Inţelegeri dau o nouă dovadă de preocupările lor pacifice, şi de integrarea lor deplină în idealurile nouii Comunităţi internaţionale.

*

Dacă, astfel, prin importantele încheeri luate în rodnica Conferinţă dela Belgrad din Mai 1929, se realizase deja o unitate, de ordin juridic, între Statele Micii Inţelegeri, unitatea *formală* a alianţei originare, urma să o desăvârşească « Acordul complementar la tratatele de amiciţie şi de alianţă între Statele Micii Inţelegeri, din 27 Iunie 1930 », sau « Statutul Micii Inţelegeri » — denumire sub care mai este cunoscut acest act, — încheiat în Conferinţa dela Strbske-Pleso, având şase articole. Miniştrii de Afaceri Străine, d-nii Beneş, Mironescu şi Marincovici, reuniţi în acea conferinţă au căzut de acord să strângă încă relaţiile dintre membrii Micii Inţelegeri şi să ofere un nou exemplu de solidaritate regională, ce putea să servească ca model de imitat, într'o vreme când Europa era preocupată de ideia de curând concretizată de Aristide Briand, în faimosul « Memorandum » din 1 Mai 1930, de uniune federală europeană. Mai ales că o nouă apropiere între cele trei State, era comandată de agitaţiile maghiare ce îmbrăcau, adeseori, un aspect de provocaţiune agresivă.

De aci, « doritoare de a strânge încă relaţiile de amiciţie şi de alianţă care există între Statele Micii Inţelegeri, voind să completeze, printr'o procedură stabilă, organizarea colaborării politice şi apărarea intereselor comune ale celor trei State ale lor, au hotărît de a consacra practica şi procedura actuală a colaborării intime dintre Statele lor, precizându-le încă mai mult. . . »; şi, ca urmare, plenipotenţiarii lor au păşit la completarea dispoziţiunilor Convenţiilor dintru început. Ce au realizat ei pe această cale? Mai întâiu o reglementare a reuniunilor Miniştrilor de Afaceri Străine, care vor avea loc « . . .de câte ori împrejurările o cer, şi cel puţin odată pe an. . . » (art. 1). Se realizează, apoi, un minimum de *organ executiv* ce va fi Ministerul de Afaceri Străine al Statului în care a avut loc reuniunea obligatorie din anul în curs (art. 2). Se accentuează asupra principiului riguros respectat, de *egalitate*, între membrii Micii Inţelegeri (art. 3). Se tinde la unificarea reprezentării celor trei State în domeniul internaţional, căci art. 4 al « Statutului » prescrie: «Potrivit necesităţilor situaţiei, cei trei miniştri ai Afacerilor Străine pot hotărî de comun acord ca, într'o anumită chestiune, reprezentarea sau apărarea punctului de vedere al Statelor Micii Inţelegeri să fie încredinţat unui singur delegat, sau delegaţiunii unui singur Stat ».

Delegatul respectiv va exercita, juridiceşte, un adevărat *mandat* al Micii Inţelegeri. Suntem aci în faţa unei inovaţii, în raporturile juridice dintre cele trei State, de special interes pentru cine urmăreşte sensul evoluţiei « Inţelegerii » lor. Căci, precum remarcă un comentator, V. Radovanovitch, « . . .ea dovedeşte suficient intenţia conducătorilor Micii Inţelegeri, de a transforma o simplă alianţă într'o grupare de State mai strânsă ». Acordul dela Strbske Pleso, prin reglementările ce introduce, face într'adevăr ca Mica Inţelegere să apară în cadrul internaţional, — după o sintetică caracterizare a d-lui G. G. Mironescu, unul dintre autorii acestui document, — ca « o uniune tripartită de State, suverane în politica lor internă, dar a căror legătură în politica externă apare fără precedent în istorie, în ceea ce priveşte forma sa, în ceea ce priveşte intimitatea sa ».

De aci, până la « unificarea completă a politicii acelor trei State », până la închegarea unui adevărat organism internaţional, prin reorganizarea alianţei tripartite, dotând-o cu « o bază organică şi stabilă », nu mai era lungă cale de străbătut. Aceasta a fost misiunea, de istorică însemnătate, pe care a înţeles să o împlinească, — după ce evenimentele internaţionale verificaseră odată mai mult rolul important al Micii Inţelegeri, — Conferinţa dela Geneva din 14 — 16 Februarie 1933. Ca şi altă dată, în trecut, şi acum, pesimiste perspective ale vieţii internaţionale, o gravă criză economică, afacerea dela Hirtenberg, rezultatele precare ale Conferinţei Desarmării etc., au determinat pe cei trei Miniştri de Afaceri Străine, d-nii Titulescu, Beneş şi Jeftici, să procedă la o nouă strângere de raporturi ale celor trei State, adoptând la 16 Februarie 1933, *Pactul de organizare* a Micii Inţelegeri (în douăsprezece articole) şi îndrumând acest organism internaţional « ieşit din faza-i defensivă, spre a intra în faza constructivă » (A. Meusset). Cum s'a desăvârşit noua *organizare* a Micii Inţelegeri? Prin constituirea, ca *organ director* al politicei comune a grupului celor trei State, a unui *Consiliu permanent* al Statelor Micii Inţelegeri, compus din Miniştrii Afacerilor Străine a celor trei Ţări respective, sau de delegaţii speciali, numiţi în acest scop (art. 1). Acest Consiliu se întruneşte în mod obligatoriu cel puţin de trei ori pe an, pe rând în fiecare dintre cele trei State. O reuniune se va ţine, la Geneva, cu ocaziunea Adunării ordinare a Societăţii Naţiunilor (art. 2). Prezidat de Ministrul Afacerilor Străine al Statului unde se ţine reuniunea obligatorie anuală (art. 3), şi ţinând seamă în deciziile sale de acelaşi principiu, al egalităţii *absolute* a celor trei State (art. 4), Consiliul permanent este călăuzit de ideia unificării politicei generale a Micii Inţelegeri. De aci, consimţământul său unanim, pentru încheierea oricărui tratat, de către unul dintre Statele membre (art. 6). De aci accentuarea asupra ideii de reprezentare sau apărare a punctului de vedere într'o chestiune determinată, interesând Mica Inţelegere, printr'un singur delegat sau delegaţiune (art. 5). O bine venită inovaţie o constitue « instituirea unui Consiliu economic al Statelor Micii Inţelegeri, pentru coordonarea progresivă a intereselor economice a celor trei State, fie între ele, fie în raporturile lor cu Statele terţii. El va fi compus din specialişti şi din experţi

în materie economică, comercială şi financiară şi va funcţiona ca organ auxiliar consultativ al Consiliului permanent, în politica sa generală» (art. 7). O altă inovaţie, ce evidenţiază caracterul organic al acestui sistem de securitate, este crearea «unui Secretariat al Consiliului permanent». Sediul său este stabilit totdeauna, pentru un an, în capitala Preşedintelui în exerciţiu, al Consiliului permanent. O secţiune a Secretariatului va funcţiona, în mod permanent, la sediul Societăţii Naţiunilor, la Geneva» (art. 8).

Insemnătatea acestui organ, de studiere şi coordonare a chestiunilor privind interesele celor trei State, a fost reliefat de un comentator, în aceşti termeni: «Creaţiunea unui Secretariat permanent este un eveniment tot atât de important, ca şi creaţiunea însăşi a Micii Intelegeri» (N. Drăghicescu).

In fine, un pas decisiv în opera de consolidare şi organizare, îl reprezintă înnoirea pentru *un timp nelimitat*, a Convenţiilor institutive ale Micii Inţelegeri, şi ale Acordului de conciliaţiune, arbitraj şi reglementare judiciară, din 21 Mai 1929 (art. 11). Să mai remarcăm că, în noua sa înfăţişare, Mica Inţelegere rămâne constant — şi se declară aceasta expres (în art. 10), — pe linia marilor angajamente internaţionale: Pactul Societăţii Naţiunilor, Pactul Briand-Kellogg, actul general de arbitraj, convenţiunile eventuale asupra desarmării, Pactele dela Locarno, la a căror consolidare ea înţelege să activeze.

Suntem în măsură a deduce, astfel, că, pe cale evolutivă, Mica Inţelegere a ajuns a fi, dela o simplă alianţă defensivă, la început, un adevărat organism internaţional *unitar*, dotat cu personalitate juridică de drept al ginţilor, pe care o evidenţiază un număr de factori pe care-i afirmă actele în vigoare: *a)* politica sa generală; *b)* organul director al acestei politici, caracterul unitar şi organizat al relaţiunilor sale internaţionale; *c)* instituirea Secretariatului său permanent. Mica Inţelegere nu mai este deci, în lumina principiilor de drept internaţional, o simplă înţelegere politică, nici numai un tipic acord regional. Pe urma Pactului dela Geneva din 16 Februarie 1933, — act juridic internaţional ce marchează un moment în evoluţia ei, — Mica Inţelegere poate fi caracterizată prin termeni mult mai categorici, în ceea ce priveşte natura sa juridică: «Confederaţie de State» au spus unii autori, sau foarte apropiată formă de Stat compus de acesta; «organism diplomatic unic în genul său» au spus alţii (ex. J. O. Crane); «un fel de «Staatenbund», a cărui coheziune internă este când mai strânsă, când mai superficială decât a Confederaţiei de State», s'a pretins încă (ex. Hubert-Beuve-Méry). Adevărul este că, în baza Actului din 16 Februarie 1933, acest «fenomen de solidaritate specială a unui anumit grup de State», cum este Mica Inţelegere, după remarca profesorului francez, Georges Scelle, se apropie mult de un fenomen de adevărată Comunitate Internaţională, cu o direcţie unică, şi cu mijloace de acţiune comună. In acest sens trebue înţeleasă acea cunoscută caracterizare a d-lui Beneş, ce a impresionat la timpul său, că «Pactul de organizare» dela Geneva reprezintă primul pas către o integrare, către o sinteză, către formarea unei noui Comunităţi Internaţionale» (la 1 Martie 1933).

Trăinicia unui asemenea organism internaţional nu poate fi pusă la îndoială când, prin atâtea atitudini pe care a trebuit să le ia faţă de evenimentele internaţionale, ce o interesau direct sau indirect, în periodicele sale Conferinţe, vitalitatea şi utilitatea sa a fost demonstrată. Când, pe de altă parte, actuala sa fizionomie politică şi juridică este rezultatul unei organice evoluţii, şi în acelaş timp, — după o îndreptăţită caracterizare a d-lui Jeftici, înaintea Scupcinei, la 1 Martie 1933, — «fruct al unei experienţe mature, într'o colaborare intimă, în câmpul politicei internaţionale». Misiunea sa este mai mult ca oricând importantă, şi de aci dăinuirea sa mai mult ca oricând poruncită, de vitale interese internaţionale: aceea de a exercita în Europa Centrală o misiune de echilibru central-european înlocuind astfel apusa misiune istorică a Imperiului Habsburgilor, având o semnificaţie deosebită. Asupra acestei misiuni şi asupra trăiniciei Micei Inţelegeri, întrevederea celor trei şefi de Stat, dela Bucureşti din Iunie 1936, şi mai apoi în toamna aceluiaşi an, vizita M. S. Regelui Carol II-lea Praga, au aruncat o vie lumină, şi au avut o deosebită semnificaţie în momentele agitate, ale vieţii internaţionale.

RELAŢIILE CU UNGARIA. POZIŢIA ROMÂNIEI IN CADRUL ALIANŢELOR OCCIDENTALE: SEMNIFICAŢIA LOR JURIDICO-DIPLOMATICĂ

Nu s'ar avea însă o ideie completă despre caracterul politicii internaţionale a României şi despre sistemul angajamentelor sale internaţionale, dacă nu am aminti că şi cu Ungaria, redusă la limitele ei fireşti de Stat *naţional* prin Tratatul dela Trianon, — şi cu toate că ea a întreţinut încă dela început o atmosferă de agitaţie pe tema nouilor fruntarii, — România a urmărit cultivarea unei atitudini de bună vecinătate. Mai ales după ce, prin scrisoarea comună românăungară, din 14 Martie 1924, — dela Geneva — semnată de Nicolae Titulescu şi Koranyi, — se notifică Comisiunii de reparaţiuni retragerea nefundatelor cereri ale Ungariei, făcute acelei Comisiuni în privinţa operaţiunilor militare ce s'au săvârşit în anii 1919—1920 şi renunţarea la orice fel de pretenţiuni împotriva României (care la început fuseseră formulate la zeci de miliarde de coroane), această politică conciliatorie a României a devenit adeseori manifestă. Ca urmare, România şi-a dat asentimentul ca membru al Micii Inţelegeri, ca Ungaria să poată încheia împrumutul de refacere, sub auspiciile Societăţii Naţiunilor. O serie de convenţiuni şi de acorduri de interes local, ca şi un aranjament comercial, au fost încheiate cu Ungaria. Mai târziu, aceeaşi politică conciliatorie a făcut ca România să accepte o generoasă formulă transacţională în favoarea optanţilor unguri, şi a coloniştilor unguri din Banat etc.

Deasemenea este de cel mai mare interes, să amintim că alături de alianţele *regionale*, — şi dincolo de Pactul Societăţii Naţiunilor care o apropie pe calea unei Comunităţi de angajamente, şi de idealuri de toţi ceilalţi membri, — România se găseşte încadrată

şi într'un cerc de alianţe *continentale*, care vin să afirme un special sentiment de solidaritate între ea şi alte State, de care o leagă şi o tradiţie istorică, şi participarea comună în răsboiul mondial; angajamente ce vin să precizeze şi să consolideze între cosemnatari, principiile Pactului din 28 Iunie 1919. Astfel este « Convenţia de amiciţie şi arbitraj » între Franţa şi România, semnată la 10 Iunie 1926 (pentru o durată de *zece ani*). Elaborată după modelul pactelor franco-polonez şi franco-ceh, inspirată din « spiritul locarnian » — Acordurile dela Locarno, tipic pact de securitate regională, fuseseră încheiate nu cu mult timp înainte (16 Octomvrie 1925) — ea urmăreşte consolidarea statutului internaţional al cosemnatarilor, în aşteptare ca « Societatea Naţiunilor să fie în situaţia de a constitui prin ea însăşi, o protecţiune suficientă » (Léon Bourgeois). Prin această convenţie, ce afirmă « grija menţinerii în Europa a unei stări de pace şi de stabilitate politică, necesare atât progresului social cât şi prosperităţii economice a României şi a Franţei », Părţile contractate se angajează reciproc « ...de a nu comite, de o parte şi de alta, nici un atac sau invaziune şi de a nu recurge, de o parte şi de alta, în nici un caz la războiu » (art. 1) exceptându-se ceea ce este firesc, dreptul de legitimă apărare şi un eventual războiu de sancţiuni, ceea ce este comandat de art. 16 din Pactul Societăţii Naţiunilor. Semnatarii se obligă, apoi, de a recurge la procedura de pacificare pentru, litigiile de orice natură; şi de a examina în comun, orice chestiuni ce ar putea primejdui siguranţa externă a României sau a Franţei, sau ar aduce vre-o atingere ordinei stabilite prin tratatele ai căror semnatari sunt (art. 2—3). Se preconizează o acţiune de concertare asupra modalităţilor de a pune în aplicare dispoziţiunile Pactului Societăţii Naţiunii la caz de nevoe, în chestiunile ce le privesc ca şi, deasemeni, obligaţia de a lucra în comun acord, ori de câte ori ar fi o eventualitate sau o încercare de modificare a statutului politic al ţărilor Europei (art. 4—5). Dar această convenţie prezintă pentru Statul român o importanţă sporită, prin protocolul-anexă ce ea conţine, ca ofertă de neagresiune vecinilor României, şi în special Rusiei. Suntem, într'adevăr, în prezenţa unui document prin care « ...România, a cărei singură grijă este de a urmări desvoltarea sa internă în pace, *statu quo* şi respectul Tratatelor, confirmă declaraţiunile făcute la Conferinţa din Geneva, din 17 Maiu 1922, la a cincea şedinţă a primei Comisiuni, de către Preşedintele delegaţiunii române, I. I. C. Brătianu, cu privire la un angajament permanent de neagresiune faţă de Rusia, bazat pe *statuquo*. România este gata de a extinde acest angajament la toţi vecinii săi. Ea interpretează acest angajament, ca obligaţiune de a nu ataca Rusia cu trupele sale regulate şi, bine înţeles, deasemeni, de a nu tolera formaţiunea, pe teritoriul ei, de trupe de atac neregulate contra Rusiei ».

Este aci manifestarea, din partea României, a unei politici de apropiere de Rusia Sovietelor, la care este evident rolul de *mediator* al Franţei, doritoare de normalizare diplomatică cu vecinii noştri din Răsărit, acum mai mult, când prin Convenţia al cărei protocol anexă stipula această declaraţie de non-agresiune, ea venia să acorde specială apărare statutului teritorial al României. Nu este aceasta, însă, o noutate în atitudinea României. Citatul text al Protocolului din 10 Iunie 1926 arată că Ion I. C. Brătianu făcuse asemănătoare declaraţii în Conferinţa dela Geneva din 17 Maiu 1922, iar după acea dată în succesivele Adunări ale Societăţii Naţiunilor, delegaţii României I. G. Duca şi I. Mitilineu înnoiseră aceleaşi declaraţii.

In aceeaşi ordine de preocupări, urmează a se încadra şi Pactul « de prietenie şi colaborare » între România şi Italia, semnat la Roma, din 17 Septemvrie 1926, de către Ducele B. Mussolini şi Mareşalul Alex. Averescu. Redactat în spiritul Protocolului dela Geneva, acel înmormântat document juridico-diplomatic de securitate, dar care reprezenta « tot ce este mai viu din ceea ce a realizat Societatea Naţiunilor » (De Brouckère), în acea importantă materie, şi a Acordurilor dela Locarno, el urmăreşte acelaş scop de a consolida pacea şi ordinea actuală teritorială şi politică. Caracterul său de angajament internaţional de *asistenţă*, este dedus din termenii art. 1. « Inaltele Părţi Contractante se obligă reciproc, să-şi dea *sprijinul mutual* şi *colaborarea cordială* pentru păstrarea ordinei internaţionale, cât şi pentru respectarea şi îndeplinirea obligaţiilor stipulate prin Tratatele ai căror semnatari sunt ». Ca urmare, o înţelegere concertată în caz de complicaţiuni internaţionale este pusă în perspectivă (art. 2). Iar când « siguranţa şi interesele uneia dintre Inaltele Părţi Contractante sunt ameninţate, pe urma unei incursiuni violente din afară, cealaltă Parte se obligă a-i da, odată cu binevoitorul sprijin, ajutorul său politic şi diplomatic, în scop de a face să înceteze cauza externă a acelei ameninţări » (art. 3). In fine, ca semn al cordialelor relaţiuni dintre semnatari, se prescrie eliminarea procedurilor coercitive dintre ele, şi supunerea la procedura de conciliere sau de arbitraj, a chestiunilor ce le-ar despărţi eventual, şi care nu au putut fi rezolvate prin procedeele diplomatice obişnuite (art. 4). In acelaş timp, în legătură cu Pactul de amiciţie şi de colaborare italo-român, un Protocol-anexă a fost semnat, prin care cele două guverne « ...doritoare de a se strânge şi mai mult legăturile economice ce există între Italia şi România, au hotărît să procedeze la numirea unei comisiuni mixte, însărcinată să studieze mijloacele practice, pentru atingerea acestui scop ». Din această cercetare, a rezultat elaborarea unei convenţii comerciale, ulterior încheiate.

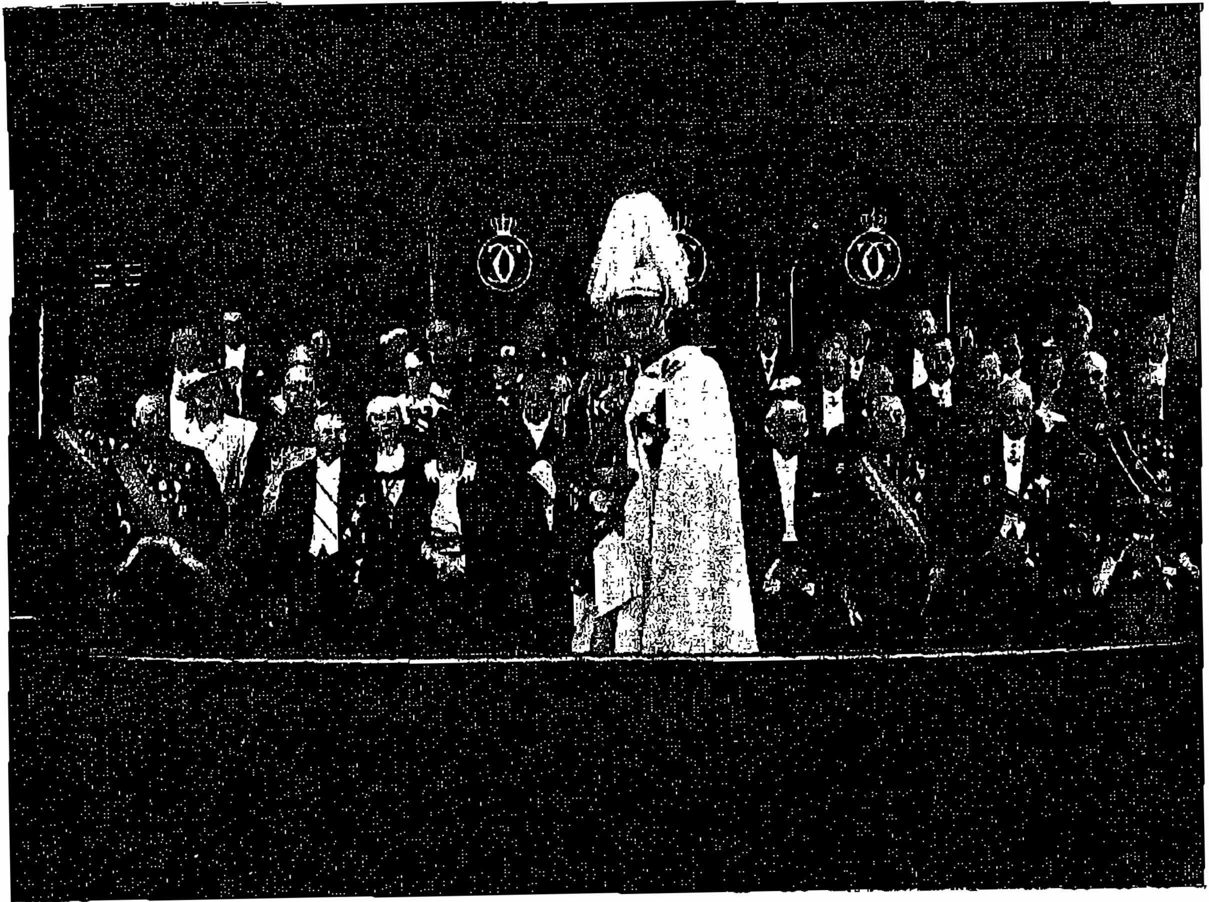
Tratatul dela Roma « de prietenie şi colaborare » având o durată de cinci ani (cf. art. 5), a fost prelungit în mod succesiv, de câteva ori. Ultima prelungire înregistrată a fost la 17 Iulie 1933. Dar sub presiunea evenimentelor internaţionale « din Ianuarie 1934, el a încetat a mai avea altă valoare, decât una istoricodocumentară » (N. Daşcovici). Nu este mai puţin adevărat, însă, că deasupra unor formale antagonisme, provocate de atitudinea Societăţii Naţiunilor în afacerea războiului italo-abisinian, dăinueşte comunitatea de origine şi o îndelungată tradiţie de apropiere spirituală şi culturală care nu ar putea impre-

siona, în fondul lor, relaţiunile cordiale dintre cele două State. Mai ales că Italia, ca şi România, este interesată, mai presus de orice, la intangibilitatea actualei ordine internaţionale, teritoriale şi politice, în cadrul căreia şi-au găsit satisfacţie şi legitimele revendicări ale «iredentismului italian».

SPRE ELABORAREA PACTULUI ÎNŢELEGERII BALCANICE. ECONOMIA SA JURIDICO-DIPLOMATICĂ

Constatăm astfel, din principalele manifestări în domeniul internaţional, în cadrul conceptului de *pace* şi de *securitate*, ale României noui, că timp de un deceniu şi jumătate, ele s'au îndreptat, cu precădere, spre desăvârşirea unui sistem de alianţe şi de apărare *diplomatică*.

România concepea această politică a sa, ca menită să contribue, în acelaş timp, la consolidarea păcii generale în Europa. Deaceea nu o găsim absentă dela nici o iniţiativă, dela nici o acţiune, în domeniul internaţional, ce tindea la acest ţel. Dela Pactul Societăţii Naţiunilor din 28 Iunie 1919, care concepea securitatea convenţională pe plan *universal*, astfel cum ni-o arată textul faimosului art. 10, până la entusiastul Memorandum al lui Aristide Briand pentru «uniunea federală europeană», din 1 Maiu 1930, document ce înţelegea resolvarea securităţii pe plan *continental*, — după ce la jumătatea acestui prim deceniu de experimentare a Societăţii Naţiunilor, Acordurile locarniene oferiseră formula pactelor *regionale* de securitate, — România este totdeauna prezentă sau preocupată de izbânda combinaţiilor diplomatice, a pactelor propuse, etc. care să promoveze conceptul de *pace durabilă*. Ceva mai mult, adeseori iniţiativele în această direcţie pornesc dela exponenţii politicii externe ai României sau ai Micii Înţelegeri, în care ea se încadrează cu deplină loialitate. Deaceea nu este decât explicabil, ca înţelegând rolul însemnat pentru conservarea întregii ordine internaţionale, pe care-l au «Înţelegerile regionale» — revenite în mare favoare prin concepţia de politică internaţională pe care în Franţa o reprezintă Louis Barthou, devenit după 6 Februarie 1934, ministru al Afacerilor Streine în cabinetul Doumergue, — să găsim România susţinând şi în numele său şi ca membru al Micii Înţelegeri, ajunsă o «Mare Putere» în urma Actului dela Geneva din 16 Februarie 1933, — politica pactelor regionale de securitate, tip Locarno. Se ştie cu câtă favoare a privit politica externă a României ideia «Pactului Oriental» adică a unui pact colectiv de securitate al Europei de răsărit, pact căzut prin opoziţia Germaniei şi a Poloniei, dar în favoarea căruia, titularul de atunci dela «Quai d'Orsay», Louis Barthou, desfăşurase o intensă acţiune şi o vie propagandă. Se cunoaşte apoi ce parte preţioasă de contribuţie a adus România la elaborarea «Pactului Înţelegerii Balcanice» semnat la Atena, în 9 Februarie 1934 (având *trei* articole). Acţiunea pentru apropierea între Ţările Balcanice, inclusiv Turcia, începuse încă în 1933. Era o cucerire diplomatică, un nou punct de sprijin în marasmul internaţional în care trăia Europa atunci, în regimul de «pace şubredă... de regres al ideii de drept spre echilibru», cum caracteriza precaritatea situaţiei, profesorul Georges Scelle. Încheiat între România, Grecia, Jugoslavia şi Turcia, Pactul Înţelegerii Balcanice afirmă «...spiritul de înţelegere şi de împăciuire care a prezidat la elaborarea Pactului Briand-Kellogg şi la hotărîrile privitoare la el, ale Societăţii Naţiunilor» (Preambul). Hotărîţi, apoi, «să asigure respectul angajamentelor contractuale în fiinţă şi menţinerea *ordinei teritoriale* acum stabilite în Balcani», semnatarii, adică «Grecia, România, Turcia şi Jugoslavia îşi garantează mutual *siguranţa tuturor frunţariilor lor balcanice*» (art. 1). Întru urmărirea acestui obiectiv «Înaltele Părţi Contractante se obligă să se sfătuiască asupra măsurilor de luat, în faţa unor împrejurări ce ar putea atinge interesele lor, astfel cum sunt ele definite prin prezentul acord. Ele se obligă să nu întreprindă nici o acţiune politică faţă de orice altă Ţară balcanică, nesemnatară a prezentului acord, fără avizul mutual prealabil, şi să nu ia nici o obligaţie politică, faţă de orice altă Ţară balcanică, fără consimţimântul celorlalte Părţi Contractante» (art. 2). Urmărind apoi să înglobeze într'un bloc de securitate *toate* Statele balcanice, — este ştiut că în decursul întrevederilor şi a vizitelor din anul 1933, dintre cei trei Suverani: Regele Carol II-lea, Regele Boris şi Regele Alexandru, se preconizase o strânsă apropiere şi conlucrare între cele trei State *monarhice*, — se prevede că Pactul dela Atena «...va fi deschis *oricărei alte Ţări balcanice*, a cărei aderare va face obiectul unei cercetări favorabile din partea Părţilor Contractante, şi va avea efect de îndată ce celelalte Ţări semnatare îşi vor fi notificat asentimentul» (art. 3). Nu s'ar putea accentua mai bine asupra însemnătăţii acestui Pact balcanic, decât reamintind acest adevăr istoric, că îndelungat timp, Peninsula Balcanică a fost o regiune de virtualităţi războinice. Ea se găsea acum, prin elaborarea acestui act juridic internaţional integrată în aceeaşi concepţie şi în aceleaşi metode, concretizate în diferite puncte ale Europei, şi din a căror coordonare şi concretizare, se nădăjdueşte într'un *efectiv* spor de securitate pentru continentul european, acest continent de care — s'a spus, — depinde viitorul păcii şi al războiului. Deaceea înfăptuirea — şi aşa, necompletă încă — a Înţelegerii Balcanice, a fost privită ca un eveniment de cea mai mare însemnătate internaţională, în toate cercurile preocupate de consolidarea păcii naţiunilor. Din punct de vedere juridico-diplomatic, se înregistrează astfel un nou *pact de neagresiune*, de tip progresiv, el reprezentând prin economia sa juridică o întoarcere spre binefăcătoarele principii ale Acordurilor dela Locarno. S'a spus că Tratatul de amiciţie trecut între Jugoslavia şi Bulgaria în Februarie 1937 ar fi însemnat o sustragere a unei semnatare, din cadrul angajamentelor sale actuale. Declaraţii oficiale din locurile de răspundere, ca şi Comunicatul dela Atena al reuniunii Înţelegerii Balcanice (Februarie 1937), au lămurit că el a fost încheiat după prealabila consultare a membrilor — principiu de bază şi al Micei Înţelegeri şi al Înţelegerii Balcanice, — celor două «Înţelegeri regio-

M. S. REGELE CAROL II ALĂTURI DE MEMBRII CORPULUI DIPLOMATIC PRIMIND DEFILAREA ARMATEI

nale », și că, în consecință, el trebue privit mai repede, ca un prim pas spre integrarea și a Bulgariei, în Înțelegerea Balcanică.

CARACTERUL COMPLEX AL ANGAJAMENTELOR INTERNAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

Dar viața internațională a României, sub regimul Societății Națiunilor, depășește preocupările sale de *securitate*, oricât ar fi ele de importante, oricât ar stăpâni ele de mult pe toate Statele din noua Comunitate Internațională, frământate de perspectivele războiului, și prin aceasta în continuă căutare a celei mai bune formule, care să le ofere convingerea că statutul lor teritorial este *intangibil*. Și că în caz de *agresiune*, ele vor fi *asistate* efectiv de cosemnatarii angajamentelor lor internaționale de securitate; numai astfel ea fiind *efectivă*, căci *securitatea* nu poate fi privită decât ca « o liniște a spiritului rezultând din ideea că nu există un pericol de temut » (W. Raafat). Desigur, nu vom putea ignora, în această ordine de idei, diferite tratate ale României, de arbitraj, de conciliațiune și de aranjamente judiciare, cu diferite State din Europa, sau din afara continentului european. Toate aceste tratate, încadrându-se și ele în principiile generale ale Pactului Societății Națiunilor și deservind obiectivele sale. Dar fenomenul interdependenții Statelor, locul preponderant ce-l ocupă în viața Statelor factorul economic, adevăr constant verificat, cu toate discuțiile ce se poartă asupra problemei *primatului* politicului sau economicului, (foarte sugestive rămân asupra acestui punct *răspunsurile* Guvernelor la « Memorandumul Briand din 1 Mai 1930, care adopta teza primatului politicului asupra economicului), au făcut ca România nouă să-și desvolte și să-și completeze vechiul său drept convențional economico-financiaro-comercial, cu numeroase acorduri speciale și convenții, de aceeași natură, dintre care numeroase conțin clauza « națiunii celei mai favorizate », iar unele, mai recente, sunt bazate pe ideia de « regim preferențial ». România este apoi membră a numeroase « uniuni internaționale » încă de cu mult înaintea războiului mondial: uniuni de natură administrativă, uniuni economice, uniuni normative juridice, sanitare, etc. Ea este încă, semnatară a diferite convențiuni consulare. Principii de drept diplomatic și consular, de drept internațional al războiului, referitoare apoi la tratamentul străinilor etc., se găsesc și în legile sale interne, care concretizează, în speță, importante principii de drept al ginților. In fine, diversele convenții de extrădare, alcătuesc și ele un special capitol din dreptul convențional al României. Aceste principale constatări sunt astfel de natură să ne arate câmpul întins în care s'au închegat și se manifestă relațiile internaționale ale Statului Român.

Dar, cu toate acestea, în dinamismul vieții internaționale, în curbele ascendente sau regresive ale solidarității dintre State, în manifestările conceptului de suveranitate, sunt încă probleme de ordin teoretic sau practic, ce interesează relațiile internaționale ale României și-și așteaptă o deslegare conformă cu interesele și cu demnitatea României. Există astfel încă, o nesoluționată problemă a competinței și chiar a necesității desființării — precum am constatat — a Comisiunii Europene a Dunării. Există o chestiune, de mare interes național, a conservării și consolidării regimului de libertate a Mării Negre și a Strâmtorilor turcești. Există apoi problema protecțiunii minorităților: România prin tratatul din 9 Decemvrie 1919 și-a însușit regimul de protecțiune, dar el este în actuala-i înfățișare juridică, un regim excepțional, ce contravine egalității și suveranității Statelor obligate. Ori, este încă în desbatere, în doctrină și adeseori în forurile internaționale, chestiunea de a se ști cum va evolua acest regim; spre generalizare, sau spre abolire problema *finalității* sale adică, pentrucă nu a lipsit a fi considerat «ca o construcție rău echilibrată, ridicat la întâmplare, fundat pe paradoxe politice» (Beck). In toate aceste probleme, și în altele încă, România va avea un cuvânt de spus și o atitudine de adoptat în domeniul internațional.

Din stadiul actual al angajamentelor sale internaționale însă, putem desprinde această constatare, în deajuns exprimată, prin cele ce preced: România urmărind în interiorul granițelor sale, realizarea noului său ideal: «creațiunea unei civilizații unitare pentru toți Românii» (N. Iorga), în care caracteristica națională să se evidențieze, se arată a fi în domeniul internațional, un Stat ce recunoaște un primat principiilor de drept al ginților, și care urmărește păstrarea «păcii de drept».

Această *pace* înțelege să o servească România prin numeroasele și cuprinzătoarele sale angajamente internaționale, prin politica sa în domeniul securității *diplomatice*, ca și prin politica-i internă, de consolidare a securității sale *armate*.

g. s.

BIBLIOGRAFIE

J. Ancel. Les frontières de la Roumanie. Bucarest, 1935.

J. Ancel. Manuel Géographique de Politique européenne. I, L'Europe Centrale, Paris, 1936.

J. Aulneau. La Petite Entente et le nouvel équilibre de l'Europe Centrale (în «Histoire de l'Europe Centrale» VII-e partie). Paris, 1926.

M. Antonescu. Regimul agrar român și chestiunea optanților Unguri. București, 1928.

M. Antonescu. La vie internationale de la Roumanie. (In «La vie juridique des peuples: Roumanie». Paris, 1933).

N. Basilesco. La Roumanie dans la guerre et dans la paix. (2 vol.). Paris, 1919.

V. Boeresco. La roumanie après le Traité de Paris de 1856. Paris, 1858.

A. Boldur. La Bessarabie et les relations russo-roumaines. Paris, 1927.

G. I. Brătianu. La Roumanie et l'U.R.S.S. Bucarest, 1934.

Ed. Beneş. La Petite Entente. («L'Esprit International», No. 3 din 1 Iunie 1927).

Fl. Codresco. La Petite Entente. (2 vol.). Paris, 1930 și 1932.

O. J. Crane. La Petite Entente. Paris, 1931.

T. Cristureanu. Granițele statice și dinamice ale României. București, 1935.

N. Dașcovici. Dunărea noastră. București, 1927.

N. Dașcovici. Politica externă a României. Iași, 1936.

N. Dașcovici. Interesele și drepturile României în texte de Drept Internațional Public. Iași, 1936.

Silviu Dragomir. Un capitol de istorie contemporană: Rusia și Basarabia. (In «Adevărul», Mai 1922).

M. Djuvara. La guerre roumaine 1916—1918. Paris, 1928.

C. C. Giurescu. Istoria Românilor. Vol. I, București, 1935.

Em. Hasaș. La révision du Traité de Trianon et les difficultés suscitées par la Hongrie en ce qui concerne son application. Paris, 1928.

K. Haushofer. Grenzen, in ihrer geographischen und politischen Bedeutung. Berlin, 1927.

House Col. et *Ch. Seymour* Ce qui se passa réellement à Paris en 1919—20. (Tr. P. Alaux), Paris, 1923.

N. Iorga. Principiul Național. («Neamul românesc», a. 1917).

N. Iorga. Le droit des Roumains sur leur territoire national unitaire. Bucarest, 1919.

N. Iorga. Les fondements géographiques et historiques de la Petite Entente. (In «Le monde slave», Mars, 1925).

N. Iorga. Histoire des Roumains et de leur civilisation. Bucarest, 1922.

V. Iancoulesco. La Petite Entente et l'Union Européenne. Paris, 1931.

C. Kiritesco. La Roumanie dans la Guerre mondiale. Paris, 1934.

Krofta. Les nouveaux Etats dans l'Europe Centrale. Prague, 1930.

Le L. Fur. Les Conventions de Londres (1933) et la définition de l'agresseur. (R. D. I. Genève, 1933, No. 3).

I. Lupaș. Temeiurile Unirii tuturor Românilor. Cluj, 1935.

G. Moroianu. Les luttes des Roumains transylvains pour la liberté et l'opinion européenne. Paris, 1933.

B. Mirkine-Guetzevitch. Les Traités Internationaux de la Russie Soviétique. (R. D. I., a. 1928, No. 8).

A. Moussel. La Petite Entente. Paris, 1923.

X. Netta. Situația creată României prin acordurile dela Haga și Paris. București, 1931.

D. Negulesco. La Question des optants. (In «Revue de droit international et de législation comparée), 1927.

St. Osusky. La genèse de la Petite Entente. (In «Revue d'histoire diplomatique»), a. 1932, No. 2.

M. V. Radovanovitch. La Petite Entente. Paris, 1933.

M. Sibert. A propos des Conventions signées à Londres, le 3 Juillet 1933. (R. G. D. I. P., a. 1933, No. 5).

B. Savitch. La Petite Entente, facteur de la Paix en Europe, Paris, 1933.

G. Sofronie. Principiul Naționalităților în Tratatele de Pace din 1919—20. București, 1936.

G. Sofronie. Problema Organizării Securității Colective. (In «Omagiu Profesorului Gusti»). București, 1937.

N. Titulescu. Le progrès de l'idée de paix. (Conférence à Cambridge).

Conférence de la Paix. La Roumanie devant le Congrès de la Paix. La Transylvanie et les territoires roumaines de Hongrie. Paris, 1919.

Délégation Bessarabienne. Les Roumains devant le Congrès de la Paix. La Question de la Bessarabie. Paris, 1919.